

U A N

DAD AUTÓNOMA DE NUEVO

CIÓN GENERAL DE BIBLIOTECA

CONCINA
Theologia
Christiana
.3.4.

BX1751

.C61

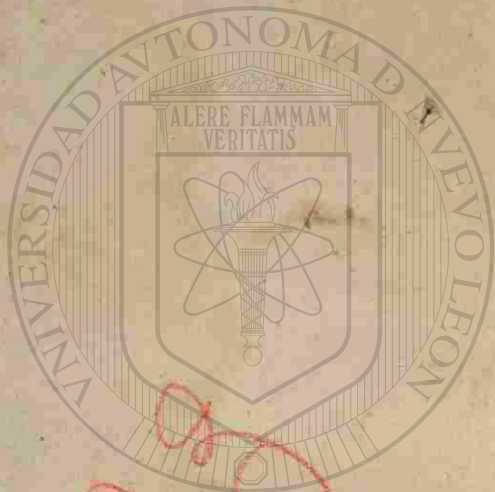
1768

v.3-4

c.1

ERAL DE E

8#2 - 6#AV

280

THEOLOGIA
CHRISTIANA
DOGMATICO-MORALIS
AUCTORE
F. DANIELE CONCINA
ORDINIS PRÆDICATORUM.
EDITIO NOVISSIMA.
TOMUS TERTIUS.
IN DECALOGUM.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

ROMÆ, MDCCLXVIII.
SUPERIORUM PERMISSU.
PROSTANT VENALES VENETIIS
APUD SIMONEM OCCHI.

~~GUM PRIVILEGIO EXCELLENTI SENATUS.~~

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
CAPILLA ALFONSIANA BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

Rolls-12 MICROFILMADO 7/14/82

46459

Bx 1751
CGI
1768

1080044467

BIBLIOTECA P. LICK
DE LA UNIV. DE NUEVO LEON
132752

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS
MEXICO

INDEX

Librorum, dissertationum, capitum, paragraphorum, & questionum, quae in hoc Tomo continentur.

LIBERTERTIUS INDECALOGUM DISSERTATIO I.

De adoratione, & cultu quo Deus, & Sancti colendi sunt.

PROEMIUM.

- Quid sit adoratio, ejusque partitio, atque praeceptum exponitur. ib.
- Quaest. I. Datur ne praeceptum divinum, & naturale colendi Deum obliis tam internis, tam externis? 2.
- Quaest. II. Quandonam hoc praeceptum per se obligat? ib.
- Quaest. III. Est ne locus determinatus in quo colendus Deus sit? 3.

CAPUT II.

- Cultus laetiae soli Deo uni trinogue, atque Christo Domino debetur. ib.
- Quaest. I. Christus Dominus, ut homo, adorari ne potest adoratione laetiae? ib.
- Quaest. II. Humanitas Christi, ut a verbo divino abstracta, est ne cultus laetiae adoranda? ib.
- Quaest. III. Licet ne praesente adorare humanitatem Christi adoratione dulci propter creatas perfectiones quibus splendet? 4.
- Quaest. IV. Corpus Christi in triduo mortis erat ne cultus laetiae adorandum? ib.
- Quaest. V. Adoranda ne est hostia a Sacerdote in Missa elevata absolute, aut conditione adjecta? ib.
- Quaest. VI. Adoranda ne est laetiae cultu caro, vel sanguis, qui interdum in hostia consecrata per miraculum apparet? ib.

- Pag. 1.
- CAPUT III.**
- De cultu quo Crux Christi, & cetera ejusdem sacratissima passionis instrumenta coli possunt, & debent.
- Quaest. I. Crux Christi adoranda ne est laetiae cultu? ib.
- Quaest. II. Cetera sacratissima passionis Christi instrumenta inanimata, ut clavi, lancea, funes, flagella, corona, arundo, spongia, sunt ne laetiae cultu adoranda? ib.
- CAPUT IV.**
- De adoratione debita B. Virgini Mariae, Angelis, & Sanctis? 6.
- CAPUT V.**
- De cultu quo colenda sunt imagines sanctissimae Trinitatis, Christi Domini, & Sanctorum.
- Quaest. I. Sint ne ejusmodi imagines adoranda? 11.
- Quaest. II. Adhuc ne praeceptum aliquod precipiens sacrasse imaginum usum? 12.
- Quaest. III. Adhuc ne praeceptum easdem imagines adorandi? ib.
- CAPUT VI.**
- De cultu Reliquiarum. ib.
- Quaest. I. Quid nominis Reliquiarum intelligitur? 13.
- Quaest. II. Licitum ne est adorare vermes in quos Sanctorum corpora resolvuntur? ib.
- Quaest. III. Quae certitudo requiritur, ut Reliquia colantur, tanquam particulae aliquae Sancti? 14.

- Quæst. IV. Quæ Reliquias probare valet, Episcopus, ut eadem publicè cultui exponantur? *ib.*
- Quæst. V. Licetum ne est authenticas Reliquias callo suspensas secum deferre? *ib.*
- Quæst. VI. Precat ne qui factas Reliquias furator devotiois causa? *ib.*
- Quæst. VII. Licetum ne est Principi in bello victo ex arboribus illis a se expugnatis Reliquias extrahere, & alia transferre? *ib.*
- Quæst. VIII. Licita ne est venditio, & emptio Reliquiarum? *ib.*
- Quæst. IX. Est ne simonia peccatum exponere factas Reliquias videndas, ne inde largiveri elemosinas offerantur? *ib.*
- Quæst. X. Est ne aliqua poena constituta contra Reliquiarum fures? *ib.*
- Quæst. XI. Licetum ne est ceres aquas venetas? *ib.*
- Quæst. XII. Perituro ne est prelatos agnos sub excommunicationis poena pinguere, vendere, & tangere? *ib.*
- Quæst. XIII. Quæ veneratio vestibus sacerdotalibus, vasa sacra, & templis debetur? *ib.*
- Quæst. XIV. Quomodo calices, corporalia, & alia res sacra tangi a laicis possunt? *ib.*
- Quæst. XV. Res sacra converti ne licite possunt in alias profanus? *ib.*
- Quæst. XVI. An vasa sacra, postquam facta sunt, vendi valeant? *ib.*
- Quæst. XVII. Res profanas converti ne in usum sacrum possunt? *ib.*

DISSERTATIO II.

De vitis oppoſitis religioni, seu de superstitione, ejusque speciebus.

CAPUT I.

- Definitio, et divisio superstitionum. *ib.*
- Quæst. I. Quomodo peccatum sit superstitio ex modo dictis, et colendi Dæmoni? *ib.*
- Quæst. II. Est ne peccatum græve profana, & turpia divini officio immiscere? *ib.*
- Quæst. III. Qui factas Reliquias adorandas proponit, qui miracula commentitias prædicat, peccat ne mortaliter? *ib.*
- Quæst. IV. Est ne mortale peccatum, de dominico a caribus abstinere, atque seponere? *ib.*

CAPUT II.

Sub examen inducuntur plures casus, in quibus latere ne Superstitio declaratur? *ib.*

CAPUT III.

De idololatria, ejusque motu, & malitia gravitatis exponitur? *ib.*

CAPUT IV.

- Quid sit divinatio, quotque illius species? *ib.*
- Quæst. I. Quæ facta dæmones prædicere videntur? *ib.*
- Quæst. II. Quæ ratione dæmones divinos suos docent? *ib.*
- Quæst. III. Divinatrices invocant ne semper expresso pacto dæmonum opem? *ib.*
- Quæst. IV. Sunt ne omnes relictæ divinatiois species moraliter diversæ, & in confessione explicanda? *ib.*
- Quæst. V. Divinatio cum pacto expresso cum dampno differi ne moralis specie ab ea quæ tacito pacto teragitur? *ib.*
- Quæst. VI. Est ne mortale crimen divinatio cum pacto sine expresso, sive tacito? *ib.*

CAPUT V.

- De astrologia judicaria, seu de divinatioe per astra. *ib.*
- Quæst. I. Superstitiosum ne est futura libere harolari, non certo, sed probabiliter? *ib.*
- Quæst. II. Predictio tantum conjecturalis est ne a superstitione immunita? *ib.*
- Quæst. III. Licite ne vident astrologi ex signo nativitatæ temperamentum, inclinationem, & compositæ proprietates prædicere? *ib.*
- Quæst. IV. Licetum ne est petere ut oculis chosant, aqua subteranea, cadavera sub sarcophagis læventia manifestentur ab his qui horum cognitionem faciunt? *ib.*
- Quæst. V. Divinatrices tenentur ne restituere pretium pro divinatioe acceptum? *ib.*

CAPUT VI.

- De divinatioe per somnia. *ib.*
- Quæst. I. Licetum ne est per somnia divinatioe futura? *ib.*
- Quæst. II. Licita ne est naturalium somniorum observatio? *ib.*
- Quæst. III. Licetum ne est ex somniis futu-

CAPUT X.

- ra libera divinari? *ib.*
- Quæst. IV. Precat ne qui somniorum occasione mores suos, & negotia moderat? *ib.*
- Quæst. V. Quando somnia eventibus correspondunt, sunt ne tunc observanda? *ib.*

CAPUT VII.

- De divinatioe que fit per auguria, & omina, & alias ejusmodi observationes exteriorum rerum. *ib.*
- Quæst. I. Licet ne ex cantu, volatu, motuque avium futura portendere? *ib.*
- Quæst. II. Licetum ne est ex vocibus humanis casu prelati, aut ex aliis fortuitis eventibus futura prædicere? *ib.*
- Quæst. III. Superstitio ne est futura prædicere ex corporis humani membris? *ib.*
- Quæst. IV. Precant ne graviter qui Aegyptios, vulgo Cingaros, consulunt, ne ex manuum ostensione bonam aut malam sortem sibi annuntient? *ib.*

CAPUT VIII.

- De divinatioe quæ fit sortium usu. *ib.*
- Quæst. I. Licetum ne est sortibus uti divinis in electione ad dignitates seculares? *ib.*
- Quæst. II. Licetum ne est sortium usus in electione ad ecclesiastica beneficia? *ib.*
- Quæst. III. Electio ad beneficia ecclesiastica, sortitione peracta, est ne nulla, nedum illicita? *ib.*
- Quæst. IV. Licita ne sortitio est ad divingendas litas super rebus, & beneficiis ecclesiasticis? *ib.*
- Quæst. V. Licita ne est sortitio consultoria? *ib.*
- Quæst. VI. Cur dormientes præ vigilantibus divinant? *ib.*
- Quæst. VII. Cur fatui, & stupidi facilius divinant quam sana prædicti mente? *ib.*
- Quæst. VIII. Cur homines morti proximi sapere futura divinant? *ib.*

CAPUT IX.

- De vana observantia. *ib.*
- Quæst. I. Licita ne est ars necaria? *ib.*
- Quæst. II. Licita ne est sanitatum observantia? *ib.*

CAPUT X.

- De magia naturali, ejusque effectibus. *ib.*
- Quæst. I. Est ne licita magia naturalis? *ib.*
- Quæst. II. Quæ ratione & vis magis naturalis a superstitionis secerni valet? *ib.*
- Quæst. III. Quando dubium est, procedat ne effectus a causa naturali, vel arte superstitionis, quid præsumendum? *ib.*
- Quæst. IV. Quid dicendum de iis qui salutatores nuntiantur? *ib.*
- Quæst. V. Licetum ne reputari ensalmes debet? *ib.*
- Quæst. VI. Datur ne virtus naturalis quæ aliquis valeat solo aspectu fascinare? *ib.*

CAPUT XI.

- De magia superstitiosa, seu de maleficio. *ib.*
- Quæst. I. Licet ne maleficium alio maleficio curare? *ib.*
- Quæst. II. Licetum ne est petere a maleficio ne maleficium auferat, cum tibi consistat, illum posse medicis licitis ejusmodi maleficium tollere? *ib.*
- Quæst. III. Licet ne maleficio signa destruere? *ib.*
- Quæst. IV. Maleficus qui demoni chirographum proprio sanguine subscriptum tradidit, debet ne illud redimere, ut veram peragere punitionem valeat? *ib.*

CAPUT XII.

- De lamiis, sagis, & strigibus. *ib.*
- Quæst. I. Cur femina præ viris maleficio sit dedita? *ib.*
- Quæst. II. Cur vetula præ junioribus feminis prestigis, maleficioque dant operam? *ib.*
- Quæst. III. Cur Deus permittat ut lamie, seu striges insidibus & juvenibus potius quam adultis nocent? *ib.*
- Quæst. IV. Transferuntur ne recipere striges de loco ad locum, an vero phantastica tantum illusione mens iste contingit? *ib.*
- Quæst. V. Potest ne demon mulieres sagas, seu viros in selem, mustellam, leporem, atque bestias mutare? *ib.*
- Quæst. VI. Possunt ne demones janis clausis introducere sagas in domos, & cubilia distolorum? *ib.*
- Quæst. VII. Quo in loco conventus sagarum cum demonibus celebentur; quidque in

ejusmodi conventiculis peragant? 1b.

CAPUT XIII.

De penis constituta in fages, malficos, & que omnes qui peccatum aliquod expresse, aut scilicet cum damnatione inveniunt. 33.

DISSERTATIO III.

De tentatione Dei, de facillio, & blasphemia.

CAPUT I.

Quid sit tentatio Dei? 54.

Quaest. I. Si ne levis culpa tentare Deum, cum materia levis est? 1b.

Quaest. II. Utrum tentet Deum ille qui probatione ferri caventis, aut aqua ferventis suam innocentiam manifestare contendit? 55.

Quaest. III. Tentat ne Deum ille qui, ut haereticum convertat, miraculum a Deo parandum in confirmationem veritatis catholicae offert? 1b.

CAPUT II.

De facillio, ejusque species. 56.

CAPUT III.

De blasphemia. Quid, & quotuplex sit. 59. Quaest. unic. Differt ne specie blasphemia in Deum ab ea qua est in Sanctis. 1b.

CAPUT IV.

De gravitate blasphemiae, & de blasphemis ex habitu, & ira. 60.

Quaest. I. Est ne blasphemia genere suo peccatum mortale? 1b.

Quaest. II. Est ne blasphemia peccatum omnium maximum? 1b.

Quaest. III. Peccant ne qui ex inveterata consuetudine, & habitu pravo blasphemant? 61.

Quaest. IV. Peccat ne mortaliter qui inadvertenter blasphemat, quique ita habitualiter dispositus est, ut, etiam si adverteret, blasphemaret? 1b.

Quaest. V. Blasphemia joco prolata, est ne peccatum mortiferum? 62.

CAPUT V.

De variis blasphemandi formalis in Deum, & Sanctos? 1b.

Quaest. I. Sunt ne blasphemiae ejusmodi locutiones: Non credo Deum, Nego Deum, Crucem, Evangelia, & sacramenta, si ita non est? 63.

Quaest. II. Qui falsum jurat, est ne blasphemus? 1b.

Quaest. III. Qui eodem impetu iracundiae profert plures blasphemias, unam ne, an multiplex peccatum committit? 1b.

CAPUT VI.

De penis in blasphemos constituta, & de eorum iustitiis. 64.

Quaest. I. Qui blasphemus audit, stringitur ne eisdem ad iudicium deferri? 1b.

Quaest. II. Quomodo se gerere debeat Confessorius cum blasphemis? 1b.

Quaest. III. Quomodo peccata imponere Confessorius blasphemis paritibus debeat? 1b.

Quaest. IV. Qui consuetudinis blasphemandi tenentur, debent ne absolute, aut equam a consuetudine prava recesserint? 65.

LIBER QUARTUS.

IN DECALOGUM.

DISSERTATIO I.

De voto.

PRÆLOQUIUM. 66.

CAPUT I.

Hereticorum errores adversus vota. 1b.

CAPUT II.

Recensentur opiniones damnatae, & laxiores nonnullorum recensionum. 68.

CAPUT III.

Voti notio. Qua illius condiciones, ut licitum, & validum sit? 69.

Quaest. I. Quomodo deliberatio requiritur ad votum? 70.

Quaest. II. An vota repentina debeant impleri? 71.

Q. III.

Quaest. III. An quandoque mortale peccatum committat qui precipitator votum magis momenti edit; & an votum sit cum peccato emissum validum sit? 1b.

Quaest. IV. An quando votum est de re levi, & obligat solum sub ventali, sufficit se implere deliberatio? 71.

Quaest. V. An ad votum sufficit deliberatio, seu liberos virtutatis? 1b.

Quaest. VI. An propositum firmum sit votum, vel aliquam modicam obligationem? 1b.

Quaest. VII. An re promissione natura voti sit sit? & quomodo a proposito promissio hac differat? 71.

Quaest. VIII. Quodam propositum requiritur ut votum validum sit? 1b.

CAPUT IV.

Explicatur ultima definitio voti particula, promissio facta Deo, ut palam fiat, quo sensu dicatur, vota Sanctis fieri, & Prælati. 75.

CAPUT V.

De materia voto subjecta. Vera intelligentia illius particulae, de modo meliori, exponitur. Primum non videndi validum declarat. Opinio Leonardi, & Alerani, obveniant votum castitatis fieri nullum ob supervenientes tentationes, & lapsus, refutatur. 1. laxa, & improbabilis. 76.

Quaest. I. An ea qua sunt lege sive humana, sive divina præscripta, possint esse materia voti? 1b.

Quaest. II. An promissio qua fit in baptismatis susceptione, renuntiandi diabolo, & pompis ejus, sit votum? 77.

Quaest. III. Quomodo intelligenda sit illa particula, de meliori bono? 1b.

Quaest. IV. An validum sit votum de materia opposita consilii? 78.

Quaest. V. An votum contrahendi matrimonium sit validum? 1b.

Quaest. VI. An qui concupiscentia stimulis cogitatur voveret matrimonium se contracturum, ut fornicationes, alioque libidinis actibus vitet, valide voverit? 79.

Quaest. VII. An conjugatus, impeditus a peccatione debet ob votum, aut incestum, aut cognationem spirituales, posse petere, quovis vehementibus carnis stimulis agitur, ne periculo exponatur in gratia luxuria peccata laborandi? 80.

Quaest. VIII. An votum castitatis, religionis, vel non videndi, cui salubrius est matrimonium ob inconvenientiam, sit validum, im-

pediatque matrimonium licite iniri licet ea nulla evidens ejusmodi vota sensu evicta ob supervenientes libidinis vexationes? 81.

Quaest. IX. An validum sit votum de non videndi? 87.

Quaest. X. An votum non petendi dispensationem, commutationem, aut irrationem sit validum? 1b.

Quaest. XI. An qui votum edunt non petendi commutationem, possint petere dispensationem, aut irrationem? 88.

CAPUT VI.

Res indifferentes, invidiles, vitiosae, impossibiles, non sunt voti materia. Variis quaestionibus explicatur. 89.

Quaest. I. An votum abijctus rei cuius executio peccatum est, validum sit? 1b.

Quaest. II. An votum agitando tacere in honorem alienius Sancti sit validum? 91.

Quaest. III. An validum sit votum quo mulieres voverunt non petere capillos tali aut tali die? 92.

Quaest. IV. An votum necharum vigiliarum, & non ingratiendi mare, validum sit? 1b.

Quaest. V. An votum emissum de re bona ob finem pravam validum sit? 1b.

Quaest. VI. An votum offerendi Deo minus bonum ob effectum malum iam obtentum, vel obtinendum, validum sit? V. g. Porco me ut Missas celebrarem, tot eleemosynas erogaturum, si ex lite, bello, aut loco injusto victor evasero; si beneficium simoniacè obtinero; si fratrem occidero, ut illius hereditatem acquiram; si in fratre, aut in hominibus non fuero compertentus; si filium ex adulterio, aut concubinato suscepero. 94.

Quaest. VII. An votum rei bona ob finem indifferentem, & ob finem assequendi res temporales sit validum? 97.

Quaest. VIII. Quodam peccatum committat qui quid malum est, Deo voti promittit? 98.

Quaest. IX. An qui votum faceret peccandi mortaliter sive animo implendi, peccaret mortaliter? 1b.

Quaest. X. An res impossibilis sit voti materia? 1b.

Quaest. XI. An votum partim de re impossibili, partim de possibili, seu de materia partim opta, & partim inepta, validum sit? 1b.

Quaest. XII. An qui votum adificare Ecclesiam, si negaret totam, ad partem teneretur, 84

ter, aut in alia Ecclesia capellan. construere, vel quiddam aliud Ecclesie offerre? 99.
 Quæst. XIII. Quando votum est de materia mixta, partim laica, & partim sacra, ut quid votum tenetur? 100.
 Quæst. XIV. An votum dispensabilis factum, cuius altera pars sacra, altera inopia sit, potest dum votum est Religiosem, aut futurum, validum sit? 101.
 Quæst. XV. An votum tantum Romanum multum valeat? 101.
 Quæst. XVI. An votum non iudicium ostendit sit? 101.
 Quæst. XVII. An validum sit votum nuptiarum peccandi? 102.
 Quæst. XVIII. An validum sit votum vitandi omnia peccata venialia? 102.
 Quæst. XIX. Quid dicendum de his duobus votis? 102.

CAPUT VII.

De votorum distinctione, & multitudinis. ib.

DISSERTATIO II.

Quanta sit voti obligatio. De voto dubio, indeterminato, vel errore extorto, conditionali, & peccati.

CAPUT I.

Obligatio voti exponitur. Cursusque virtutis sit, religionis, an alterius? Debet ne materis parvitas, & an hac obligatio ad alios transire valeat? 107.
 Quæst. I. An voti obligatio pertinet ad virtutem fidelitatis, seu religionis, an etiam ad illum virtutum ad quam attinet materia promissa? 107.
 Quæst. II. Majoris ne meriti sit opus aliquod voti lege sibi exigentium sumere, an sine voto? 108.
 Quæst. III. An parvitas materia in voto debet? 109.
 Quæst. IV. An transgressio voti sit mortalis, quando tota illius materia, licet absolute parva, committitur? 109.
 Quæst. V. An votum possit graviter se obligare in materia levi, aut leviter in materia gravi? 111.
 Quæst. VI. An votum vitandi peccatum veniale obliget sub mortali? 113.
 Quæst. VII. An qui vitat plura vota in materia levi eodem die, peccet mortaliter? 113.
 Quæst. VIII. An qui votum recitare per plures annos quotidie innum Pater, & Ave,

peccet mortaliter, si per plures annos quotidie omittat talem precem? 115.

CAPUT II.

An voti obligatio impleri possit per alias, & transeat ad heredes? 116.
 Quæst. I. An vota privatum filios obligent; & an vota facta per procuratorem tenentur? 116.
 Quæst. II. An votum possit, vel tenetur per alium implere votum suum personale, quod per seipsum implere nequit? 116.
 Quæst. III. An votum qui sua culpa factus est impotens ad observandam votum personale, tenetur per alium implere? 117.
 Quæst. IV. An vota realia impleri possunt per alium, etiam infirmo, & tunc votum? 117.
 Quæst. V. An votum factus pauper, ut impleret votum reale, tenetur, ab amicis pecunias petere, aut aliena suscipere que suam alicuius statum, aut pecuniam sibi deo oblata acceptare, ut voto factus sit? 118.
 Quæst. VI. An satisfaciatur voto qui vero promissionem aliam exhibet, si hic temp. acceptum omittat offerre? 118.
 Quæst. VII. An votum mixtum, constans ex personali & reali, per alium impleri valeat? 118.
 Quæst. VIII. An factus impotens ad votum solvendum tenetur adhibere compensationem? 119.
 Quæst. IX. An heredes tenentur ad vota personalia testatorum? 119.
 Quæst. X. An heredes tenentur ad solvenda vota personalia defuncti, postquam testator ad eis præcipit? 119.
 Quæst. XI. An heres, sine voluntarius, sine necessarius, cogi possit sub pena privationis hereditatis, & excommunicationis ad solvenda vota realia testatoris? 119.
 Quæst. XII. An si testator non imponat hereditatis solvendi vota sua realia, aut si expresse dicat, se nolle heredes suos ad solvenda realia vota obligare, tenentur nihilominus heredes ad illa solvenda? 119.
 Quæst. XIII. An heres tenetur solvere vota realia ante aditam hereditatem, vel ultra vires hereditatis in casu quo inventarium non fuerit, & per iudicium sententiam decretalis sit obnoxius solviturus? & ad condemnationem? 120.
 Quæst. XIV. An heres cum detrimetur sua legitima solvere tenetur vota realia testatoris? 121.
 Quæst. XV. An heres possit, & debeat, si

non possit per se, implere per alium vota testatoris; & an possit impetrare commutationem a Confessorio? 121.
 Quæst. XVI. An Monasterium, jure hereditario succedens in bona Religiosi professi, tenetur solvere vota realia que professus in sacro emiserat, & non solverat? 122.
 Quæst. XVII. Quo ordine solvenda sunt ab herede vota realia comparata ad debita, & legata? 123.
 Quæst. XVIII. Si testator pluribus votis sit obstrictus, & hereditas omnibus solvendis sit impar, quænam heres solvere debet? 123.
 Quæst. XIX. An quando plures sunt heredes, quisque in solidum tenetur vota defuncti solvere? 124.
 Quæst. XX. An donatarius tenetur vota donantis exequi? 124.
 Quæst. XXI. An legatarius tenetur implere vota realia legantis? 124.
 Quæst. XXII. Quando Princeps ob perduellionis crimen mortis pena plebitur votentem, etiam si bona filio addidit, tenetur ne Princeps, seu filius vota realia solvere? 125.

CAPUT III.

De tempore quo votum implendum est. ib.
 Quæst. I. Quando votum tempus non assignatur pro voti executione, quo tempore illud implere debet? 125.
 Quæst. II. An votum non impletum tempore designato, desinat obligare? 126.
 Quæst. III. An votum tenetur prævenire tempus designationis pro voti obligatione? 127.
 Quæst. IV. An qui votum Deo, dare hospitali seruum, si illum occiderit, tenetur alium substituire? 128.

CAPUT IV.

De voto dubio. Quando votum dubium de voto implere illud debeat. ib.
 Quæst. I. An certus de voto, & dubius de executione, tenetur ad executionem? 130.
 Quæst. II. An dubitans de quantitate rei promissa, scilicet centum ne, an quinquaginta voterit, tenetur reddere centum? 130.
 Quæst. III. An qui votum dare Ecclesie calicem, dubitat vero, cuius materis, argenteum, an aureum calicem promiserit, tenetur dare aureum calicem, vel argenteum? 131.
 Quæst. IV. An qui votum se non accessurum ad feminam, dubitat vero de accessu furni-
 Conc. Theol. Tom. III.

catio, an conjugalis, tenetur solum abstinere a fornicario concubitu? 131.
 Quæst. V. An qui dubitat utrum emiseric votum ante septuaginta, seu perfectum usum rationis, tenetur votum servare? 131.
 Quæst. VI. An certus de promissione, & dubius de animo se obligandi, tenetur ad votum implendum? 132.
 Quæst. VII. An qui votum metu extortum emisit, presumi debeat in casu dubio non habuisse intentionem se se obligandi? 132.
 Quæst. VIII. An, si votum dubitaret utrum in præfato eventu verborum amphibolia, vel mentis restrictione usus fuerit, obnoxius sit voto, vel juramento? 132.
 Quæst. IX. An qui dubitat, num votum emiseric tempore somni, aut ebrietatis, aut phrenesisi, presumendus sit tempore sane mentis votum suum edidisse? 132.
 Quæst. X. An iratus, vel perturbatus emittens votum, si postea dubitet se habuisse necessarium usum rationis, tenetur voto, postquam sit, sedata tranquillitate, ipsum emisit voti ponitur? 133.
 Quæst. XI. An, dum quis dubitat, materiam voti esse inbonam, aut malam, tenetur servare votum? 133.
 Quæst. XII. An in voto conditionali dubitans de conditione tenetur votum implere? 133.

CAPUT V.

Quomodo interpretanda sunt vota indeterminata. ib.
 Quæst. unic. An votum indeterminatum tum quoad quantitatem, tum quoad qualitatem, validum sit? 133.

CAPUT VI.

Plures casus de votis indeterminatis quantum ad materiam quantitatem, vel qualitatem resolutivum. 134.
 Quæst. I. Qui votum abstinentiam a vino, tenetur ne abstinere a cerevisia, aliesque liquoribus a vino expressis? 135.
 Quæst. II. Qui votum abstinentiam a vino ad finem temperantia, & ut se voluptate illius prorsus prævet, peccat ne mortaliter, si aliquid vini potaret? 135.
 Quæst. III. An qui votum abstinere a vino ad finem jejuniæ ecclesiastici? 136.
 Quæst. IV. An vi præfati voti tenentur abstinere a lacticiis solum in quadragesima? 136.

Quaest. V. An votum jejunare, nullo profinito dierum numero, satisfaciatur voto unico jejunio? 137.

Quaest. VI. An qui votum plura jejunia, satisfaciatur bis jejunando? ib.

Quaest. VII. An qui votum jejunare per unumquemque septem dierum, satisfaciatur diebus dominicis servare jejunium? ib.

Quaest. VIII. An, si quis voverit jejunare die dominico, votum esset validum? ib.

Quaest. IX. An qui votum jejunium in pane & aqua peregrinandi, votum violaret, si semel bibendo vinum? & an post unumquemque potum valeat abique voti transgressione vinum sepius bibere? ib.

Quaest. X. An qui votum jejunare in pane & aqua, possit comedere passillas, vulgo maccharones? 138.

Quaest. XI. An qui votum edidit jejunandi omnibus festis festis, aut sabbatis per unum, teneatur etiam jejunare, quando bis diebus festum recurrit Nativitatis Domini? ib.

Quaest. XII. Quomodo obligetur qui facit duo vota contraria, puta comedendi panem panem die veneris, & non comedendi panem in vigilia sancti, que quandoque incidit in eandem festam sabbati? ib.

Quaest. XIII. An qui votum recitare Rosarium, teneatur illud integrum recitare, & an satisfaciatur, si mentaliter tantum illud recitaverit? 139.

Quaest. XIV. An qui votum audire Missam quotidie, satisfaciatur diebus festis unam audiendo? ib.

Quaest. XV. An puella que votum virginittatis, teneatur eam servare post perpetuam primam actionem turpem? ib.

Quaest. XVI. An qui votum peregrinationem absolute, satisfaciatur peregrinatione equestri? 140.

Quaest. XVII. An satisfaciatur profato voto, si mercede conductus, vel timore coactus, aut alterius negotii, vel carostatis causa peregrinationem susciperet? ib.

Quaest. XVIII. An qui votum Religionem, aut suscipere ordines sacros, teneatur servare castitatem? ib.

Quaest. XIX. An qui votum elemosynam non determinando quantitatem, vel qualitate, teneatur ad magnam, aut parvam quantitatem? ib.

Quaest. XX. Qui votum ex suis vestis argenteis, vel sericis, vel animalibus Deo voverit, quid reddere astringitur? 141.

Quaest. XXI. Si promiseris rem determinatam uni ex duabus Ecclesiis, tamen debitas tradere in casu quo ignores cuiam promiseris? ib.

CAPUT VII F

De votis errore, aut metu extortis. ib.

Quaest. I. An error circa substantiam voti reddat votum invalidum? 142.

Quaest. II. Unde colligendum sit, circumstantias esse essentialis tantum implentem, non principales voti; seu reddere, aut non reddere in substantiam objecti voto promissae? 143.

Quaest. III. An votum metu extortum sit validum? 144.

CAPUT VIII

De voto conditionali, & pœnali. 145.

Quaest. I. Quomodo sint conditiones generales que in quocunque voto absolute reperitur, quæque particulares que votum efficiunt conditionatum? ib.

Quaest. II. Quid sit votum conditionatum, & an paritiam si esset semper votum conditionatum? 146.

Quaest. III. An votum sub conditione profati, præterito, aut futuro necessario, vel impossibili sit validum? 146.

Quaest. IV. An coactio turpis contra substantiam voti illud irritet? 147.

Quaest. V. Quando votum sub conditione futuri contingenti honesta, & possibili obliget? & an sufficiat partem conditionis implere? & num aliqua conditio adjuncta possit per eam emissum votum? 147.

Quaest. VI. An satis sit conditiones simpliciter æquivalenter, ut votum obliget; vel necesse sit ut implentur in specificis formis? ib.

Quaest. VII. An peccet contra votum qui conditionem sub qua votum emisit, impedit ne eveniat; & an debeat eventum illius expectare? 147.

Quaest. VIII. An, si votum sua malitia impedit necessitas conditiones ad alienam voluntate pendentes, teneatur voto, vel liber ab eodem remanere? 148.

Quaest. IX. Quid sit votum conditionatum per tale, & an sit validum? 149.

Quaest. X. An, quando transgressio voti per nullo culpa vocat ex invincibili ignorantia obligetur votum subire penam transgressionis? 149.

Quaest. XI. An qui mortale peccatum committit

si contra votum, si tamen voti sit, obligetur ad penam? 149.

Quaest. XII. An in voto duplici parali, si quis absteratur a voto, absteratur quoque a penam, quæ votum imminuit? ib.

Quaest. XIII. An absolutum a voto, consecratur absolutum etiam a penam contracta in transgressione penam voti; & an in petitione dispensationis explendum sit utrumque votum? ib.

Quaest. XIV. An qui votum vitare aliquid, puta ludum, sub tali penam, votum teneatur ad penam, quævis lapsus? ib.

CAPUT IX

De voto assumendi statum religiosum. 150.

§ I

Quomodo interpretanda sint sequentia vota. ib.

Quaest. I. Quid dicendum de hoc voto: Promitto me ingressoriam Religionem, nisi Deus aliter de me statuerit? 151.

Quaest. II. Quomodo explicanda est votum istud: Voveo me ingressoriam hanc Religionem, si quam intravero? 151.

Quaest. III. Validum ne sit hoc votum: Voveo nullam personam obitaculo inhi futuri, quominus Religionem ingrediar, vel aliquid aliud faciam? 151.

Quaest. IV. An teneatur ad Religionem ingressam qui votum emisit volens? 152.

Quaest. V. An votum mortalem in Religionem sit votum Religiosum? 152.

Quaest. VI. An votum vota ecclesiastica, & solitaria obligationem inducat? 152.

De obligatione voti assumendi statum religiosum. 153.

Quaest. I. An qui votum absolute Religionem, votum implet, si habitum assumat equitum B. Jacobi, Calatrava, Alcantara, & Montesa? 153.

Quaest. II. An saltem impletur votum Religionis, si habitum assumatur equitum D. Joannis? 153.

Quaest. III. An saltem ejusmodi votum impletur per ingressum in Religionem Clericorum ordinum militarium? 153.

Quaest. IV. An votum Religionem voto satisfaciatur, si ingrediarur Religionem relaxatam? 153.

Quaest. V. An qui votum ingredi Religionem strictiorem, satisfaciatur sua obligatione laxiorem ingrediendo? 153.

Quaest. VI. An qui votum Religionem strictiorem, & professus fuit in laxiori, tunc si hoc perseverare valeat? 153.

Quaest. VII. Utrum satisfaciatur voto ingrediendi Religionem strictiorem, si ingrediarur laxiorem, que privilegium postpositum tolerat recipiendi eam qui conventum strictiorem? 154.

Quaest. VIII. Quid proficere teneatur qui indefinitè Religionem votum? 154.

Quaest. IX. Qui votum ingredi hunc sigillatim conventum, sui repulsam fecit, teneatur ne alia adire Carvebia? 155.

Quaest. X. Potens semel legitime rejectus a Monasterio, vel Religione, teneatur ne ad illam amplectendam, si postea ab eadem Religione, vel Monasterio invitatus? 155.

Quaest. XI. Praefatus regulariter repellere ne liceat valet eadem facultate eum qui voto Religiosum ut eum qui nullo deinceps voto? 155.

Quaest. XII. Qui votum Religionem, ut in eadem Clericus esset, liber ne a voto est, si Religio nulli eum admittere nisi ad laicum? 156.

Quaest. XIII. Spiritus igneum constitutionem Sicut P. que partis a gradibus, & dignitatibus repellatur, vovet Religionem: cognita constitutione, teneatur ne votum implere? 156.

Quaest. XIV. Qui votum Religionem in statu sacerdotali, teneatur ne grammaticam addicere, cum ab illius ignorantiam non admittatur? 156.

Quaest. XV. Qui, voto Religiosum emisit, contrahit matrimonium, vel contracto, & consummato matrimonio, vovet Religionem, quid peragere debet? 157.

Quaest. XVI. Ingles ne votum Religiosum qui Episcopatum suscipit? 157.

§ III

De debito que astringitur perseverare in Religione qui illam vovit. 158.

Quaest. I. Qui intravit Religionem animo excedendi, satisfaciatur ne voto? 158.

Quaest. II. Qui Religionem intravit animo excedendi, simulque cum proposito Deum orandi ne illius esse immutaret, satisfaciatur ne voto? 158.

Quaest. III. Qui votum emisit ingrediendi, & statim excedit, vel cum expressa intentione fruendi libertate a jure Novitii contracta, ad quid teneatur? 158.

Quaest. IV. Qui votum Religionem absolute, nihil sine de perseverantia, sine de egressu cogitans, satisfaciatur ne voto, si ingrediarur Re-

Religionem, & sibi experimento, assigne illa causa, sed solo libertate ceteri cavendat voto solvitur concessa, egrediatur ibi
 Quæst. V. Quomodo sumi iusta causa resolutionis a Religione?
 Quæst. VI. Qui ultra votum Religionis votum quoque perseverantiam in eadem, tenent ne sui perseverare, ut si ex iustis causis eam recedere contingat, debeat donno tunc ingredi?
 Quæst. VII. Qui voto perferunt in Religione ligatur expulsum est, tenetur ne in seculo remanens capitulum servare? ib.

§. IV.

De tempore quo viget necessitas implendi votum Religionis.
 Quæst. I. Qui voto Religionis obstrictus est, peccat ne mortaliter, si ingressum suum per annum inter quod differat?
 Quæst. II. Qui tempus definitum pro voti sui executione, tenetur ne intra præfixum tempus intervallum suum votum implere? ib.
 Quæst. III. Quomodo se gerere debet votum in executione voti, si tempus definitum latitudinem excipiat?
 Quæst. IV. Qui tempore designato votum non implet, tenetur ne elapso tempore illud implere?
 Quæst. V. Qui votum Religionem ob aliquam pecuniariam finem, vel dependenter ab aliqua conditione, est ne a voti obligatione absolutus, cessante voti fine, vel conditione?
 Quæst. VI. Qui voto conditionali ligatus sponte impedimenta opponit ne conditio veniat, libere ne a voto evadit? ib.

DISSERTATIO III.

De iis qui votare possunt. De votorum cessatione ob cessationem causæ finalis, remanque mutationem, atque de eorumdem irritatione, dispensatione, & commutatione.

CAPUT I.

De iis qui voto edere valent.
 Quæst. I. Vota Regularium sine Prælati licentia emissæ de materia honesta, quæ necessitate iurisdictionem, nec ordinem nullo modo perturbat, sunt ne valida?
 Quæst. II. Valida ne essent vota quæ Religiosi edent de rebus, sive a Regula, &

confinitu iocibus, sive superiorum precepto tenentur?
 Quæst. III. Validum ne votum est alitum i Prælati Regularium eligendi elemosinam?
 Quæst. IV. Valida ne sunt vota subditorum Regularium edita sine licentia Prælatorum eligendi in elemosinam quidquam de bonis, ipsi ad usum concessi?
 Quæst. V. An Ecclesia valeat leges ferre, quibus aliqua persona ad votandum inhabilis declaratur?
 Quæst. VI. An Episcopi votare possint abrogationem Episcopatus, vel ingressum Religionis, summo Pontifice inconsulto?
 Quæst. VII. Possunt ne Episcopi, inconsulto summo Pontifice, peregrinationem votare?
 Quæst. VIII. An Parochi vel Beneficarii residentie vinculo adstricti, possint Religionem votare, eamque ingredi, proprio Episcopo inconsulto?
 Quæst. IX. An Deus, Christus Dominus, & Angeli vota elicere valeant? ib.

CAPUT II.

De cessatione votorum ob causæ finalis cessationem, remanque mutationem.
 Quæst. I. An, cessante causâ movente, cessent votum, & iuramentum?
 Quæst. II. Cessat ne votum, cessante causâ movente proxima ob culpam ipsius movente?
 Quæst. III. An notabilis rerum mutatio, quæ materiam promissam vel in se, aut iuxta communem existimationem, diversam efficit, satis sit ad votum irritandum?
 Quæst. IV. Quomodo materiam mutatio dicenda sit notabilis, adeo ut valeat voti vinculum solvere?
 Quæst. V. Irritat ne votum ex rei promissæ mutatio quam si votans tempore sui votum edidit, cognovisset, a voto abstinisset?
 Quæst. VI. Religiosus, professus licentia, sus ad regiam coronam acquirit: liber ne a voti vinculo evadit? ib.

CAPUT III.

De votorum irritatione, atque de iis quibus inest eadem irritandi facultas.
 Quæst. I. An pro licita votorum irritatione causâ aliqua requiratur?
 Quæst. II. An facultas vota irritandi iuri sit potestati vel naturalis?
 Quæst. III. Quibus convenient potestas irritandi vota?
 Quæst. IV. Teneatur ne superior vota irritanda in specie cognoscere?
 Quæst. V. Potest ne superior vota irritare, subditis repugnantibus?

Quæst. IV. Teneatur ne superior vota irritanda in specie cognoscere?
 Quæst. V. Potest ne superior vota irritare, subditis repugnantibus?

CAPUT IV.

De potestate quam habent Prælati Regularium ad irritanda subditorum vota.
 Quæst. I. Vota interea Regularium, quæ regimine nullo modo perturbant, nec Religionis observantiam, irritari ne queunt a Prælati eorumdem?
 Quæst. II. Qui sunt Prælati qui hæc subditorum Regularium vota irritare valent?
 Quæst. III. An Legati a latere, & Congregationis Cardineum vota Religiosorum irritare valeant?
 Quæst. IV. An Prælati, seu Superiores secundarii, quos Superiores, Vicarios, Prolocutores, & preter Monachos Priores, aliique nominibus vocare solent, hæc habeant potestatem vota irritandi?
 Quæst. V. An Abbatissæ, seu Priorissæ suorum Monasteriorum vota irritare valeant?
 Quæst. VI. Prælati Regularium valent ne Novitiorum vota irritare?

CAPUT V.

Quæ vota filiorum possunt parentes, tutores, & tutorum irritare?
 Quæst. I. An vota filiorum impuberum irritare parentes valeant?
 Quæst. II. An parentes irritare vota possint personalia filiorum qui pubertatem sunt consecuti?
 Quæst. III. An vota impuberum, sicut confirmata a patre, possint deinceps a patre irritari?
 Quæst. IV. An vota relictæ filiorum pubertatem irritationi subiecta sint?
 Quæst. V. An pater irritare possit vota relictæ filiorum, quæ sunt de bonis castrensibus?
 Quæst. VI. An idem dicendum de votis editis circa bona adventitia?
 Quæst. VII. Tutores, & curatores possunt ne impuberum, & minorum vota irritare eodem modo quo patres possunt irritare vota filiorum?
 Quæst. VIII. An curatores, datus majori ob culpam prodigalitatis, eisdem vota relictæ irritare valeant?
 Quæst. IX. An mater potestatem habeat filiorum, seu filiarum irritandi vota?
 Quæst. X. Mortuus, aut procul distante patre,

potest ne mater filiorum vota dirimere, etiam si avus existat tutor, aut curatores filiorum?
 Quæst. XI. An mater, mortuo patre, & deficientibus avo ac patre, possit filiorum impuberum vota irritare?
 Quæst. XII. An defunctis parentibus, tutore, & curatore, valeant avus, avia, ceterique ascendentes vota filiorum impuberum, vel minorum irritare?
 Quæst. XIII. An tutor, executor, vel mater vota filiorum impuberum possint, transfacta pubertate etiam post multos annos, quomodolibet potest pater irritare?
 Quæst. XIV. An magistri discipulorum, domini seravorum, hæc familiarium vota personalia in impubertate emissâ irritare queant? ib.

CAPUT VI.

De votis uxoris.
 Quæst. I. An maritus possit omnia uxoris vota matrimonio contracto emissâ irritare?
 Quæst. II. Potest ne maritus vota, & iuramenta uxoris de operibus præceptis irritare?
 Quæst. III. An maritus valeat irritare votum non petenti debentem, emissam ab uxore absque sui consensu?
 Quæst. IV. An maritus irritare valeat castritate votum quod uxor ex illius consensu emisit?
 Quæst. V. Quando uterque conjugum mutuo consensu votet, vel jurat castritatem, valet ne maritus uxoris votum irritare?
 Quæst. VI. Si post castritatis votum, delibetata, mutuoque consensu emissum, res conjugum sacrilegam invenerint operam, poterit ne maritus votum uxoris irritare?
 Quæst. VII. Quando uterque conjugum mutuo consensu Religionem votet, potest ne alter tractum, aut uterque consensu mutuo votum irritare?
 Quæst. VIII. Vota que uxor ante contrahendum matrimonium emisit, implenda tamen matrimonio inito, valet ne maritus irritare?
 Quæst. IX. Vota que implenda post dissolutionem matrimonium uxor edit, valet ne maritus irritare?
 Quæst. X. An uxor queat aliqua mariti vota irritare?
 Quæst. XI. Votum emissum a marito non petenti

- tenus debitum valet ne uxore irritare? 184.
 Quæst. XII. Prefatum mariti votum licitum
 ne foret, ac prudens? ib.
 Quæst. XIII. An uxor possit irritare votum
 quod maritus emisit, si eandem habitum Ec-
 clesie, vel alioquin Religionis? ib.
 Quæst. XIV. Pater ne uxor irritare mariti
 vota erogandi amplas elemosinas, profectus
 preces fundendi, creta jejuniis peragendi?
 ib.
 Quæst. XV. Possit ne uxor votum longe pe-
 regrinationis a marito emissum irritare? ib.

CAPUT VII.

De potestate dominum in vota servorum.
 185.

CAPUT VIII.

- De votorum relaxatione et dispensatione. 186.
 Quæst. I. An in Ecclesia sit facultas dispen-
 sandi ab obligatione votorum, & juramen-
 torum? ib.
 Quæst. II. Penes quas resideat hæc facultas
 dispensandi ab obligatione votorum? ib.
 Quæst. III. Quis sit dispensatio voti? 187.
 Quæst. IV. Quomodo hæc vinculi ablatio effi-
 cietur? ib.
 Quæst. V. Qui facultate dispensandi vota po-
 nitur, valet ne quoque eadem commutare?
 ib.

CAPUT IX.

- Quibus jure ordinario potest dispensandi in
 vota concedere. 188.
 Quæst. unic. An qui aliis dispensationem vo-
 let a voto concedere, possit quoque sibi ipsi
 idem applicare privilegium? ib.

CAPUT X.

- De potestate Prælatorum regularium in dispen-
 satione votis subditorum. 189.
 Quæst. I. An Prælati regulares dispensare va-
 leant in subditorum votis emissis cum licen-
 tiis majorum Prælatorum? ib.
 Quæst. II. An Prælati regulares cum suis
 Noveris in votis dispensare valeant? ib.
 Quæst. III. An Prælati regulares dispensare
 valeant cum suis subditis in voto transfor-
 madi ad altiorum Religionem? ib.

CAPUT XI.

De potestate Confessoriarum regularium in dis-
 pensandis votis hominum secularium. 190.

CONCLUSIO.

Falsa est sententia que privilegium concedit
 Regularibus dispensandi in votis omnibus
 non reservatis summo Pontifici. 193.

CAPUT XII.

De votis summo Pontifici reservatis. Vera
 istius reservationis interpretatio. 194.

- Quæst. I. An juramento Deo facta, castita-
 tis, Religionis, & trine peregrinationis
 sint votum modo ac vota summo Pontifici
 reservata? 196.
 Quæst. II. An Episcopi, & Prælati habent
 jurisdictionem qualem episcopalem, necessi-
 tate urgente, valet in quibus præfatis
 votis dispensare? ib.
 Quæst. III. An hæc votorum reservatio late,
 vel stricte sit interpretanda? 197.
 Quæst. IV. An qui edicit vota castitatis aut
 Religionis expressa intentione se se obligan-
 di tantum sint reusali culpa, essent reserva-
 ta Pontifici? ib.
 Quæst. V. An, si præfata vota essent edita
 ex metu etiam levi, reservata dictanda forent?
 ib.
 Quæst. VI. An, si debitum sit aliquod ejus-
 modi votum, vel eius reservatio, judican-
 dum sit vota non esse reservata? ib.
 Quæst. VII. An votum non contrahendi ma-
 trimonium sit reservatum? ib.
 Quæst. VIII. An Episcopus vi consuetudinis
 possit facultatem concedere petende debitum
 conjugale ei qui voto castitatis devotissime
 matrimonium contraxit? ib.
 Quæst. IX. An votum castitatis conjugalis sit
 reservatum? ib.
 Quæst. X. An votum Religionis non approba-
 ta sit reservatum? ib.
 Quæst. XI. Quomodo intelliguntur reservata
 vota tripliciter peregrinationis? 198.
 Quæst. XII. An votum emissum cum aliqua
 circumstantia sit reservatum, quod omnia
 circumstantia remaneat integrum? ib.
 Quæst. XIII. An votum dispensationem sit re-
 servatum? ib.
 Quæst. XIV. An sequentia vota sint reser-
 vata: Si iustero, si in peccatum lapsus
 fue-

- facto, voveo castitatem. Si pater meus
 obierit, ingredi Religionem? ibid.
 Quæst. XV. Quando summo Pontifici votum
 reservatum, puta castitatis, commutari in
 aliud pium opus, puta jejunium, opus istud
 est ne reservatum? 199.
 Quæst. XVI. An, quando præfata quinque
 vota non sunt reservata, quia ex aliqua
 parte vel consensus, vel conditionis, vel
 materia non integra, claudicant, sint subje-
 cta potestati Confessoriarum regularium?
 ib.
 Quæst. XVII. Qui recipit facultatem per bul-
 lam, aut jubileam dispensandi, aut com-
 mutandi omnia vota, potest ne relaxare et-
 iam reservata? ib.

CAPUT XIII.

- Ad validam, licitamque dispensationem causa
 rationabilis necessaria est. 200.
 Quæst. I. An quando causa dispensandi dubia
 est, Prælati valeat dispensare? 201.
 Quæst. II. An valida sit dispensatio bona fi-
 de tam ex parte postulantis petita, quam
 ex parte concedentis concessa, quando pos-
 sibile deprehenditur, causam quam utraque
 pars legitimam existimabat tempore petiti-
 onis, ac concessionis, reipsa falsam esse, &
 nullam? ib.
 Quæst. III. Quanam sint causæ legitime dis-
 pensationem impediendi? 202.
 Quæst. IV. An sola imperfecta deliberatio vo-
 ventis causæ sufficiens sit ad dispensationem
 et commutationem? ib.
 Quæst. V. An imperfecta deliberatio orta ex
 timore mortis, naufragii, alteriusve gravis
 periculi, sufficiens regulariter sit ad voti
 dispensationem? 203.
 Quæst. VI. An difficultas executionis voti
 sufficit pro concedenda voti dispensatione?
 ib.
 Quæst. VII. An debitum de voto emisso iusta
 causa sit obtinenda dispensationis? 204.

CAPUT XIV.

- De votorum commutatione, ac de illis qui vo-
 ta commutandi facultatem habent. ib.
 Quæst. I. An quis propria auctoritate valeat
 suum votum commutare in bonum evidenter
 melius? 205.
 Quæst. II. An qui vovit unam ingredi Reli-
 gionem, valet propria auctoritate aliam a-
 que bonam intrare? 208.

- Quæst. III. An in rebus que usu consumuntur,
 possit uno pro alia voto promissa sub-
 stitui? ib.
 Quæst. IV. An qui vovit tradere filium de-
 terminatum Religioni, possit alterum gra-
 viori auctoritate offerre? 209.
 Quæst. V. An laicus, vel Clericus conjuga-
 lis uxorem sui jurisdictionis commutandi vo-
 ta? ib.

CAPUT XV.

- Quam equalitatem servare debeant legitimi
 votorum commutatores; & que causæ re-
 quirantur, ut legitime fiat commutatio.
 ib.
 Quæst. I. An in mera votorum commutatione
 equalitas materia servanda sit? ib.
 Quæst. II. Que causæ requiruntur ad licitam,
 validamque commutationem? 210.
 Quæst. III. Quanam causæ requiruntur, quan-
 do votum commutatur in aequale bonum?
 211.
 Quæst. IV. An commutatio in rem aequalem
 sine causa facta sit invalida? ibid.
 Quæst. V. An commutatio voti in minus bo-
 num absque rationabili causa sit invalida?
 ib.
 Quæst. VI. Quodnam peccatum committat
 Prælati absque causa legitime votum com-
 mutans in minus, aut aequale bonum?
 212.
 Quæst. VII. An presumenda sit dispensatio
 permittit commutationi, cum commutato
 appareat illegitima, utpote manifeste in rem
 minus? ib.

CAPUT XVI.

- De commutatione votorum vi jubilei, aut bul-
 læ craticæ. ib.
 Quæst. I. An hæc commutatio fieri debeat in-
 tra, aut extra confessionem? 213.
 Quæst. II. An vi jubilei, vel bullæ fieri in
 minus commutatio possit? ibid.
 Quæst. III. An vi jubilei, vel bullæ possit
 commutari vota Religionis, & castitatis,
 necessitate urgente? ib.
 Quæst. IV. An votum, sive juramentum ero-
 gandi elemosinam Ecclesie, aut pauperi
 determinatum, possit post illius acceptationem
 commutari virtute jubilei, aut bullæ craticæ
 in? ib.
 Quæst. V. An qui semel lucratus est jubi-
 leum, possit post illud commutationem vo-
 torum

- rum obtinere? *ib.*
 Quæst. VI. Si quis principio hebdomadæ publicè iuramentum sibi vota servavit antea iurandi iubilantem, seu postea aut negligentem, aut obliuionem opera pro suscipiendo iubilantem necessariè conseruit, atque adeo illud minime ademptum fuerit, consistit ne talis communitatio? *214.*
 Quæst. VII. Peccat ne Confessorius qui postulat remitti tempore iubilati vota commutare? *ib.*

CAPUT XVII

De regressu ad priorem materiam post voti commutationem factam, & acceptatam a coeunte. *ib.*

- Quæst. I. An quando votum commutatur in aliam materiam, extinguatur prior obligatio? *ib.*
 Quæst. II. An facta voti commutatione, teneatur votans quæsi peccatum materiam, si materia substituta facta sit impossibilis, vel ipse sua culpa eam prestare conseruit? *ib.*
 Quæst. III. Facta voti commutatione, & a coeunte acceptata, liberum ne ille est ad priorem reuocare materiam? *215.*

CAPUT XVIII

Regulæ seruandæ in veterum commutatione. *216.*

LIBER QUINTUS
IN DECALOGUM.

PRÆLOQUIUM.

219.

DISSERTATIO I.

De iuramento.

CAPUT I.

Quæ Deus precipiat, quæque prohibeat hoc secundo Decalogi præcepto, exponuntur. *220.*

CAPUT II.

Hæretici plures sacrum iuramentum, tamquam illicitum, improbant. Eorum errores recensentur. Iuramentum actum honestum, & licitum Christianis, virtutisque religio-

nis, seu laici fructum esse, ostenditur. *221.*

CAPUT III.

Recensentur propositiones quæ iuramentum spectant, ab Ecclesia proscripse. *222.*

CAPUT IV.

Recensentur propositiones laxæ, seu improbabiliter, quas non pauca Casuista dicunt. *ib.*

CAPUT V.

Quid sit iuramentum. Variæ iurandi formulæ exponuntur. *226.*

CAPUT VI.

Nonnullæ aliæ questionule circa iuramentum formulæ, potissimum circa hæc, Per Deum, reseruantur. Regule quoque pro iuramentis discernendis assignantur. *230.*

Quæst. I. An iurent homines possunt agentes, Per Deum que sicut, ut Hispani; Per Deum, ut Perjuroses; Per Deum, ut Itali; Per Deum, ut Sicuti: quæ omnia idem sonant ac per Deum? *ib.*

Quæst. II. An qui passim nomen Dei assumunt in votum, licet nihil adferunt, vel negent, peccent mortaliter? *231.*

Quæst. III. An innotens vim habuit hæc formula, Per meam animam, per meam conscientiam, præ ista, in mea anima, in mea conscientia? *232.*

Quæst. IV. An iuret qui dicit, Iuro per meam conscientiam, vel in mea conscientia? *ib.*

Quæst. V. An iuraret qui diceret, Per vitam mei equi, per conservationem huius arboris, aut alterius rei inuicinatæ? *ib.*

Quæst. VI. An, si quis interrogaret hoc modo, Iuras mihi per Deum, rem ita se habere? & interrogatus responderet, Ita res se habet, iuramentum edidit sit respondendo? *ib.*

Quæst. VII. An iuret qui bis expressè iurauerit: Volo dictum meum iuramentum esse; tam certum esto dictum, & promissum meum, ac si foret iuramentum? *ib.*

Quæst. VIII. An eiusmodi formulæ, quæ familiares habent Perjuroses, Al Seugnuli et, Seugnuli si, sive Seugnuli id; Al Seugnuli sagri, iust, e potent, præferantur?

ferant veram iuramenti rationem? *ib.*

Quæst. IX. An licitum sit iurare per falsos deos; & an iuramentum per eosdem solum a Christianis obliget? *ibid.*

Quæst. X. Quid dicendum de sequentibus formulis? Hæc faciat mihi Deus: Hæc addat: Numquam Deus mihi parcat, nec me falset, nec me defendat: Mala morte obeam: Non vivam usque in crastinum: Malum pascha super me veniat: ardeam in inferno: Diabolus me ad infernum deportet, si ita non est. *ibid.*

Quæst. XI. An hæc ista formulæ continent iuramentum execratorium? Amputentur mihi aures, abscindatur nasus, caput, brachium, si ita non est. *234.*

Regula nonnulla pro praxi. *ib.*

CAPUT VII

Iuramentum adiones traduntur: & an omnia iuramenta sint eiusdem speciei, explicatur. *235.*

CAPUT VIII

Ut iuramentum licitum sit, tres conditiones sunt necessariae, veritas, iustitia, & utilitas. Alias plures regulas iurandi D. Thomas assignat. *240.*

CAPUT IX.

Quæ veritas requiritur in iuramento assertorio. Defectus cuiusque minime veritatis in hoc iuramento peccatum mortale est. Nonnullæ questionule de perituro iuramenti assertorio. *241.*

Quæst. I. An qui in re levissima falsum iurat, peccet mortaliter? *ibid.*

Quæst. II. An qui rem dubiam ut certam, aut veram, iurat, peccet mortaliter? *242.*

Quæst. III. An peccet mortaliter qui per hypochrisim aliquid iurat, quod ut solet, verum non est? *ib.*

Quæst. IV. An licitum sit iurare rem quam probabiliter tantum indicas esse veram? *ib.*

Quæst. V. Quam certitudo requiritur ut quis licite iurare possit? *243.*

Quæst. VI. Quæ certitudo requiritur ad iuramentum præstantum in iudicio? *244.*

Quæst. VII. Quæ diligentia requiritur in inquirenda veritate necessaria ad iuramentum? *245.*

Quæst. VIII. An qui moribilibus negligens est in inquirenda veritate rem quam iurat, peccet mortaliter, tametsi conuincat rem quam iurat, esse veram? *ib.*

Quæst. IX. An, in scholasticis possint licite iurare, aliquem scilicet ad scholas accessisse tempore ab universitate requisiti pro causa conficiendo, sufficit quod illum viderint communitate scholas frequentasse? *ibid.*

Quæst. X. An licitum sit persuadere alicui ut iuret iuramentum quom ipse ignorat? *246.*

CAPUT X.

De iustitia, & iudicii defectu in iuramento assertorio. Nonnullæ questionule reseruantur. *ib.*

Quæst. I. An defectus iustitiæ in iuramento assertorio sit peccatum mortale? *ib.*

Quæst. II. An defectus iudicii in iuramento assertorio sit peccatum mortale? *247.*

DISSERTATIO II.

De iuramento promissorio.

CAPUT I.

De veritate, & iudicio necessariis in iuramento promissorio. Questionule non parum momenti examinantur. *248.*

Quæst. I. An defectus veritatis de presenti in iuramento promissorio semper sit peccatum mortale? *ib.*

Quæst. II. An defectus secundæ veritatis sit peccatum indicandum, seu an qui rem promissam iuramento firmatam in materia gravi non implet, peccet mortaliter? *ibid.*

Quæst. III. An peccet mortaliter qui rem promissam iuramento firmatam in materia levi non implet? *ib.*

Quæst. IV. An peccet mortaliter qui sub iuramento rem promitteret animo dubio implet illam? *252.*

Quæst. V. Quomodo sint interpretanda illa iuramenta quibus communiter homines iurant se primos non ingressuros per ianiam, non secessuros &c.? *253.*

CAPUT II.

De iustitia necessaria ad iuramentum promissorium. *ib.*

Quæst. I. An peccet mortaliter aduersus virtutem religionis qui iurat se fornicaturum, seu quilibet aliud grave delictum perpetraturum? *ibid.*

Quæ.

Quaest. II. An qui iurat se commissurum aliquod peccatum veniale, peccet mortaliter? *ibid.*

Quaest. III. An qui iurat aliquod alioquin confessa evangelica se facturum, potest non acceptatorem Praedicationem, non ingrossurum Religionem, & aliisque id genus, peccet mortaliter? 254.

CAPUT III.

De materia iuramenti promissorii, quae obligationem inducit. *ibid.*

CAPUT IV.

Quanam sit iuramenti promissorii obligatio. Comparatur cum obligatione voti. Quis iuramento, seu animo requiratur in iuramento promissorii. Iurare sine animo iurandi super est peccatum mortale. 256.

Quaest. I. Quanam iuramento, seu animo requiratur ad hoc ut iuramentum promissorium obligationem inducat? 257.

Quaest. II. An licitum sit iurare sine animo iurandi? *ibid.*

Quaest. III. An qui iurat falsum in materia graui sine animo iurandi, peccet mortaliter? *ibid.*

Quaest. IV. An qui iurat falsum in materia leui sine animo iurandi, peccet mortaliter? *ibid.*

Quaest. V. An qui iurat verum sine animo iurandi, peccet mortaliter? 259.

Quaest. VI. An qui deliberate iurat sine animo iurandi, verum proferat iuramentum? 260.

Quaest. VII. An qui ex inconsideratione falsum iurat, sit reus perjury, & peccet mortaliter? *ibid.*

Quaest. VIII. An qui iurat sine animo se obligandi, reus obsequii? 261.

DISSERTATIO III.

De iuramento doctio, aequivo, & amphibolico; de restrictionibus mentalibus, & mendacio.

PRAELOQUIUM.

CAPUT I.

Marini, Origenis, Hilarii, Iuanis Chrysostomi, Cassiani, Ioannis Cliniaci, & Platani Domiensis errores de mendacii licet-

to usum extrema necessitate retententur. 263.

CAPUT II.

Recensentur Auctores qui ante Augustini temporis mendacio bellum indixerunt. Post Augustinum Catholicorum nemo facit mendacio. 265.

CAPUT III.

Compendiaria narratio eorum omnium quae S. Augustinus scribit in Libro de mendacio. 266.

CAPUT IV.

Compendium Libri contra mendacium, quem D. Augustinus scripsit ad Consentium. 270.

CAPUT V.

Quam opportunam sit Augustiniana doctrina ad controuersiam de iuramento doctio diuindam, ex quibusdam propositionibus palam sit. 274.

CAPUT VI.

Historica narratio doctrinae quam recentiores plures excogitarunt ad occultandam veritatem. Recensentur restrictiones pure mentales, non pure mentales, aequiuocationes, amphibolae, & lectiones materiales. 276.

CAPUT VII.

Summus Pontifex Innocentius XI. principia praefatarum propositionum damnauit. Posteriores Theologi non excogitarunt inuenta, quibus veritatem occultaret. Istorum doctrinae variae: variorumque principiorum synopsi textitur. 279.

CAPUT VIII.

Comparatio doctrinae quorundam recentiorum eius doctrinae Cassiani, cui in extrema necessitate licita erant mendacia, & Augustini in simi reatu mendacium damnantis. Casus videm ab Augustino, & recentioribus propositi, & contraria doctrina resoluti. 282.

CAPUT IX.

Doctrina recentiorum de restrictionibus pure men-

CAPUT XVI.

P. Didacus de la Fuente Hurtado propugnat restrictiones pure mentales esse licitas ex causa honesta, etiam postquam INNOCENTII XI. has restrictiones damnauit. P. Carolus Antonius Caliodi docet restrictiones pure mentales non esse damnatas. 308.

CAPUT XVII.

Qua vera nobis videtur, sententia proponitur. Licite est amphiboliae quae aut in verborum, aut in circumstantiarum duplicem patitur sensum, utriusque ab auctore intelligibilis. Non omnes veritates possunt semper amphibolice occultari. Error recentiorum plurimum hac de re manifestatur. Vera regula pro plena quatuor, intelligentia, & pro praxi assignatur. 310.

CAPUT XVIII.

Sacrae scripturae textus quos antiqui pro iuramentis mendacii, & recentis pro defendendis mentis restrictionibus opponunt, exponuntur. 314.

CAPUT XIX.

Aliqui textus euangelii adducuntur, qui asseri solent in fauorem restrictionum mentalium, explicantur. 316.

CAPUT XX.

Aliqua obijctiones cum a ratione, tum ab exemplis & doctrina Sanctorum, potissimum S. Raymondii, & ex opere Danielis, vulgo adscriptae D. Thomae, petite, resoluantur. 320.

APPENDIX

De Ritibus Sinesibus, & Malabaricis.

CAPUT I.

Superficia Sinesium rituum. Sedis Apostolicae in eisdem Decreta, & Constitutiones. 323.

CHRISTIANA MEDITATIO

In recentiam Pontificiam Constitutionem. 329.

mentaliter falsa est, & iura ad Ecclesiam damnata. 284.

CAPUT X.

Refellitur, tanquam omnino improbabilis & falsa, opinio quae asserit, verba ex communi Reipublicae humanae consensu nihil significare, cum adhibentur ad occultandam veritatem quae manifestari nequit absque graui damno. 286.

CAPUT XI.

Refellitur responsio Tamburini, cuius assertio laetior omnino videtur ipsa propositione damnata de restrictionibus mentis. 289.

CAPUT XII.

Opinio P. Catanei, & P. La Capix, aliorumque paucorum, qui comparati mendacium furio in extrema necessitate commisso, non videtur consentanea doctrinae Ecclesiae. 290.

CAPUT XIII.

Communis plurimum recentiorum opinio, quae restrictiones non pure mentales defendit beneficio notitiae communicabilis, & incommunicabilis, utilis, & non utilis ad dicendum, sub examen inducitur. Non differt a sententia Auctorum propugnantium restrictiones pure mentales. 294.

CAPUT XIV.

Causae cur recentiores plurimi reipsa defendant restrictiones pure mentales scriptas. P. Sanchez improbat in antecessum posteriorum Casuarum sententiam. Periculosiores sunt plurimum recentiorum opiniones de restrictionibus iuramento premitis quon antiquorum doctrina de mendacii licito usu. D. Augustini inuestra aduersus restrictiones iuramento confirmatas. 298.

CAPUT XV.

Aliae causae cur recentiores plurimi reipsa doceant restrictiones pure mentales, & consequenter mendacia. Refellitur explicatio quae P. La Croix interpretatur propositiones damnatas. Ejus iudicium in P. Cardenas approbatur, atque in alios extenditur Auctores. 304.

CAPUT II.

De Ritibus Malabaricis tamquam superstitione polluti a Benedicto XIV. ultima definitiva sententia profertur sua precelesti Constitutione OMNIUM SOLLICITUDINUM. 331.

CAPUT III.

Indicatur Constitutio OMNIUM SOLLICITUDINUM ad imposturas, erroneas que commentis injussum scripturam Gallico idioma typis edita. Concessio Missionarium preceptis pro Pareis prorsus, & evangelice legi conformis. P. Patougliet

falsa, & erronea interpretatio prefata Constitutionis explicatur. pag. 336.

§. I. ibid.

§. II.

Articulus quo P. Patougliet honestate contendit diversitatem Missionarium pro Pareis, & Brachmanis, rejicitur. 337.

§. III.

Exploduntur vanissima sophismata §. I. recensita contra articulum in quo Pareis imbutis Missionariis designantur. 341.

LIBER TERTIUS IN DECALOGUM. DISSERTATIO I.

De adoratione, & cultu quo Deus, & Sancti colendi sunt.

PROOEMIUM.

Adenus de actibus fidei, spei, & caritatis, quibus potissimum Deus colitur, atque de oratione, quæ religionis peculiare officium est, disputavimus. In præfens de altero religionis officio, quod adoratio nuncupatur, sermo instituendus. Plura discipienda occurrent, non modo pro Catholicorum moribus formandis, sed etiam pro hæreticorum erroribus repellendis. Verum intra instituti nostri cancellos pedem figemus, & que hæreticorum vana commenta, seu deliria, ut verius dixerim, spectant, obire tantum, & per transeunam attingam. In id serius incumbam, ut nostram catholicam doctrinam de cultu Sanctorum, imaginum, & reliquiarum præliis, & clarius edisseram. Hæc quippe perspicua explanatio satis est ad profliganda novatorum sophismata, quæ sepe omnia imposturæ sunt, atque calumnia ex falsa Catholicorum doctrina expositione comparsæ. Actum agerem, si vellem ea persequi quæ innumeri pene Theologi catholici libenter præterire, & a præstito mihi scopo prorsus declinare. Ad rem ergo accedamus.

CAPUT I.

Quid sit adoratio, eiusdemque partitio, atque præceptum exponitur.

I. Adoratio generatione accepta asseritur est quo quis se alteri subicit in eundem excellentie testimonium. Ratio potissima adorationis est excellentia, seu dignitas personæ adoratæ. Tot ergo sunt adorationes, quot sunt dignitatum genera. Dux potest esse dignitas, increata una, creata altera. Dividitur itaque primo adoratio in eam quæ increate maiestati, seu Deo, deservit, & appellatur lætæ; & in eam quæ creaturis exhibetur ob excellentiam ordinis supernaturalis a Deo participatam, puta gratiæ, sanctitatis, beatitudinis; & hæc vocatur dulcis, quia coluntur Sancti. Quia vero minus in modum supra omnes Sanctos, celestique spiritus eminet B. V. Maria Christi Domini Mater, idcirco peculiari adoratur cultu, qui dicitur hypostasialis, seu supra cultum dulcis Sanctis exhibendum, & infra cultum lætæ Deo debitum.

II. Tribuitur rursus adoratio in internam, & externam. Illa interior actus est quo spiritus Deo subicitur, tamquam supremo reum omnium conditori; & hac ratione Antiquæ Theol. Tom. III.

geli, animæque beatæ Deum adorant. Hæc foras erumpit, sequæ manifestat actionibus externis, puta demissione capitis, corporis prostratione, osculis, genuflexionibus, idque genus similibus signis. Interna consistit sine externis, sicut hæc absque illa. Quæ exterior interiori delimitata non adoratio, sed adulatio, fictio, & arrisio est. Utramque Deo exhibere astringimur, ut optime docet D. Thom. 2. 2. quæ lxxxix. art. 3. Quis ex dupli natura corp. sui sumat, intellectuali scilicet, & sensibili, dupliem adorationem Deo offerimus, scilicet spirituales, quæ consistit in interiori mentis devotione, & corporalium, quæ consistit in exteriori corporis inclinatione. Et quia in omnibus actibus lætæ, id quod est exterius, referretur ad id quod est interius, sicut ad principatum; ideo ipsa exterior adoratio fit propter internam, ut videlicet per signa humanitatis, quæ corporaliter exhibentur, excitetur mysticus affectus ad subiectum Dei, quia naturaliter est nobis ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus.

III. Dividitur tertio adoratio in absolutam, & respectivam. Absoluta est, ipsulunt cum ceteris recentioribus Salamanticensibus tract. xx. cap. x. punct. 1. num. 3. quæ exhibetur creaturis quæ ex se sunt capaces excellentiæ, &

L I.

CAPUT II.

De Ritibus Malabaricis tamquam superstitione polluti a Benedicto XIV. ultima definitiva sententia profertur sua precelesti Constitutione OMNIUM SOLLICITUDINUM. 331.

CAPUT III.

Indicatur Constitutio OMNIUM SOLLICITUDINUM ad imposturas, erroneas que commentis injussum scripturam Gallico idiomate typis edita. Concessio Missionarium preceptis pro Pareis prorsus, & evangelice legi conformis. P. Patougliet

falsa, & erronea interpretatio prefata Constitutionis explicatur. pag. 336.

§. I. ibid.

§. II.

Articulus quo P. Patougliet honestate contendit diversitatem Missionarium pro Pareis, & Brachmanis, rejicitur. 337.

§. III.

Exploduntur vanissima sophismata §. I. recensita contra articulum in quo Pareis imbutis Missionariis designantur. 341.

LIBER TERTIUS IN DECALOGUM. DISSERTATIO I.

De adoratione, & cultu quo Deus, & Sancti colendi sunt.

PROOEMIUM.

Adenus de actibus fidei, spei, & caritatis, quibus potissimum Deus colitur, atque de oratione, quæ religionis peculiare officium est, disputavimus. In præfens de altero religionis officio, quod adoratio nuncupatur, sermo instituendus. Plura discipienda occurrent, non modo pro Catholicorum moribus formandis, sed etiam pro hæreticorum erroribus repellendis. Verum intra instituti nostri cancellos pedem figemus, & que hæreticorum vana commenta, seu deliria, ut verius dixerim, spectant, obire tantum, & per transeunam attingam. In id serius incumbam, ut nostram catholicam doctrinam de cultu Sanctorum, imaginum, & reliquiarum præliis, & clarius edisseram. Hæc quippe perspicua explanatio satis est ad profliganda novatorum sophismata, quæ sepe omnia impolite sunt, atque calumniam ex falsa Catholicorum doctrina expositione compingit. Actum agerem, si vellem ea persequi quæ innumeri pene Theologi catholici libenter præterire, & a præstito mihi scopo profertus declinarem. Ad rem ergo accedamus.

CAPUT I.

Quid sit adoratio, eiusdemque partitio, atque præceptum exponitur.

I. Adoratio generatione accepta affertur est, quo quis se alteri subicit in eundem excellentie testimonium. Ratio potissima adorationis est excellentia, seu dignitas personæ adoratæ. Tot ergo sunt adorationes, quot sunt dignitatum genera. Dux potest esse dignitas, increata una, creata altera. Dividitur itaque primo adoratio in eam quæ increate maiestati, seu Deo, deservit, & appellatur lætæ; & in eam quæ creaturis exhibetur ob excellentiam ordinis supernaturalis a Deo participatam, puta gratiæ, sanctitatis, beatitudinis; & hæc vocatur dulcis, quia coluntur Sancti. Quia vero minus in modum supra omnes Sanctos, celestique spiritus eminet B. V. Maria Christi Domini Mater, idcirco peculiari adoratur cultu, qui dicitur hypostasia, seu supra cultum dulcis Sanctis exhibendum, & infra cultum lætæ Deo debitum.

II. Tribuitur rursus adoratio in internam, & externam. Illa interior actus est quo spiritus Deo subicitur, tamquam supremo reum omnium conditori; & hac ratione Antiquæ Theol. Tom. III.

geli, animæque beatæ Deum adorant. Hæc foras erumpit, sequæ manifestat actionibus externis, puta demissione capitis, corporis prostratione, osculis, genuflexionibus, idque genus similibus signis. Interna consistit sine externis, sicut hæc absque illa. Quæ exterior interiori delimitata non adoratio, sed adulatio, fictio, & arrisio est. Utramque Deo exhibere astringimur, ut optime docet D. Thom. 2. 2. quæ. lxxviii. art. 3. Quis ex dupli natura corp. sui sumat, intellectuali scilicet, & sensibili, dupliem adorationem Deo offerimus, scilicet spirituales, quæ consistit in interiori mentis devotione, & corporalium, quæ consistit in exteriori corporis inclinatione. Et quia in omnibus actibus lætæ, id quod est exterius, referretur ad id quod est interius, sicut ad principatum; ideo ipsa exterior adoratio fit propter interiorem, ut videlicet per signa humanitatis, quæ corporaliter exhibentur, excitetur iustus affectus ad subiectum, sc. Deo quia carnaturale est nobis ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus.

III. Dividitur tertio adoratio in absolutam, & respectivam. Absoluta est, ipsulunt cum ceteris recentioribus Salamanticensibus tract. xx. cap. x. punct. 1. num. 3. quæ exhibetur creaturis quæ ex se sunt capaces excellentiæ, &

L I.

Sanctitatis, & gratia. Porro sola creaturae rationales sunt harum dotum capaces: atque adeo illis solum adoratio absoluta debetur. Hac descriptio iuxta communem Theologorum mentem iam gaudere lenis potest. Verum, ut calumniam antea heterodoxis penitus expiator, dicendum est, omnem cultum religionis Deum respicere, in Deum referri, atque in Deo sibi, & quietere. Quare, si exacte loqui velimus, sola adoratio Deo exhibita absoluta omnino est; cultus autem quem Sanctis offerimus, in Deum refertur, tanquam in verum, primumque principium: quippe Sanctos propter Deum, propter instantiam cum Deo conjunctionem, propter dignitatem, gratiam, & sanctitatem ab eo participatam colimus. Quare & illorum cultus semper relationem in Deum exprimit. Dicitur vero a Theologis absoluta adoratio Sanctis exhibita scilicet ad imagines, reliquiasque, quae cum sint res inanimatae immo excellentia destituta sunt; cultusque qui illis offertur, spectat personas quas representant: idcirco relativus est cultus eidem exhibitus.

IV. Adoratio quae creaturis exhibetur ob naturales dotes, & potest istidem exteriori signis fieri quibus Deus colitur. Externe quippe corpora adhaerentia sunt, seu indifferentes, quae tamen ad Deum colendum, tum ad honorandos homines usurpari valent. Genuflexione, corporis prostratione Deus adoratur: & tamen his quoque signis Iudaei hostes adoraverunt eum, proferuntur *se super terram* c. 2. Genuflexione quoque Pontificis formos adoramus. Manu ad certum extendimus, ut Deum adoretur. *Expandi manus meas ad Dominum Deum meum*: *Estira* I. cap. IX. & *Propheta Regius P'sal. cxi. inquit*: *Elevisse manuum mearum sacrificium vesperum*. Et tamen hoc quoque signo numquam ad hominum auxilium postulandum. Pectus nullo etiam de his indifferens est: quavis enim sacra communem usum ad imperandum a Deo peccatorum veniam magis proprie determinata sit; nihil tamen impedit quominus hominem a nobis offerimus eadem placemus, & offensa irrogata remissionem postulemus. Sed hoc si legimus magis ad virtutem pertinentem quam religionis pertinet. Adoratio ergo externa privata ut sit divina, ab intentione adorantis pendet; nisi aliqua peculiari lege, vis, aut consuetudine ad Deum adorandum destinata iam sit. Hinc est quod, dum privati publice actiones tales exercent, non satis est eos beneam habere intentionem, sed circumstan-

tia loci, temporis, personarum, & consuetudinis spectanda sunt. Omnium huiusce generis exteriarum actionum excellentissima, quaeque soli Deo debetur, est sacrificium, de quo suo loco.

V. Quaesit. I. *Daturus preceptum divinum, & naturale colendi Deum actibus tum interioribus, tum exterioribus?* Resp. Conclusio affirmans certa est de fide. Et quod dicitur preceptum divinum, consulat ex pluribus Scripturae textibus, potissimum ex cap. xx. Exod. & cap. v. Deut. *Ego Dominus Deus tuus... Non habebis deos alienos in conspectu meo. Non facies tibi sculptile. Quod mandatum affirmans est, quatenus cultum praecipit; & negans, quatenus verat aliorum deorum cultum. Congruentibus verbis negantibus exprimitur, quia homo naturali instinctu ita in Dei cultum fertur, ut potius indigeat prohibitionis freno cohiberi, ne in superstitionem labatur, quam stimulis argeri, ut Creatorem suum adoret. Quod porro mandatum istud naturale sit, etiam patet. Quid enim nobis magis instum a natura est quam eum venerari a quo omnia accepimus? Cum vero duplicem a Deo naturam susceperimus, spiritalem, & corpoream; consequitur utriusque naturae actibus, seu adoratione interna, vel interna & externa mixta colendum illum a nobis esse. Quae omnia certiora sunt quam probatione egent.*

VI. Quaesit. II. *Quandam hoc preceptum per se obligat?* Resp. Preceptum hoc, ut negans, obligat semper, & pro semper, quemadmodum omnia precepta negativa, quae vetant actiones inaeque naturae malas; ut autem affirmans est, obligat statim temporibus. Recentiores quidam Probabilistae P. Thomas Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap. IV. §. 2. num. 4. Baundez Lib. I. in Decal. cap. v. xxxi. Rocall. Lib. III. in Decal. cap. v. dub. 2.* alique, quos citat Leander, docent nullo tempore hoc preceptum per se & directe adorationem imponere: sed tantum indirecte, & per accidens. Quam fit laxa opinio haec, opus haud est verbis ostendere. Ipsi siquidem ex se suam prodit laxitatem, ne dicam horrorem. Communis Theologorum sententia docet, preceptum istud per se & directe adorationem imponere. Quotiespore, & quoties exercenda sit, vult quaedam tract de actibus Dei, Ipsi & carnis: eandem enim est utriusque praecipit ratio. Ideo enim in lucem editi sumus, ut Deum nostrum credide, spe, caritate, & religionis actibus colamus: adeoque vita moralis nostra, & christi-

stiana his actionibus vivere debet. Ea ergo frequentia repetere hac religionis officia debemus quae ad vitam moralem, & christianam nutriendam, fovendamque laetis sit. Praeter preceptum naturale, & divinum datur etiam mandatum ecclesiasticum, quo iubemur omnibus diebus festis Deum colere. Hinc enim Dei cultum spectant festa omnia, omnesque fideles his diebus una cum Sacerdote sacrificium Deo offerunt.

VIII. Quaesit. III. *Est ne locus determinatus in quo colendus Deus sit?* Resp. Si sermo sit de loco iure naturali, aut divino praescripto, certum est nullum designatum locum esse; sed, cum Deus ubique praesens sit, ubique eum adorare possumus, & debemus. Ecclesia vero, Deo ipso praescribente, templa erexit, in quibus sacrificia, solemneque divini cultus celebrantur. Tres congruentes rationes adfert Angelicus, quibus evincit convenientem, atque decentem templorum institutionem, 2. 2. quae. lxxxv. art. 3. ad 2. *Determinatus locus eligitur ad orandum, non propter Deum qui adoratur, quia locus concluditur; sed propter ipsos adorantes. Et hoc triplici ratione. Primo quidem propter loci consecrationem, ex qua speciem devotionem concipiunt orantes, ut magis exaudiantur; sicut patet ex adoratione Salonensis III. Reg. VIII. Secunda propter sacra mysteria, & alia sanctitatis signa quae ibi continentur. Tertia propter concursum multorum adorantium, ex quo fit oratio magis exaudibilis. Subdit ibidem ad 3. Angelicus, convenientius nos adorare Deum vultu, & templi faele ad orientem versa, tum propter Christum, qui lux mundi, & oriens nominatur; tum propter paradisi in oriente constitutum, quasi quaramus ad paradisum redire, dum illic converti oramus.*

CAPUT II.

Cultus laetiae soli Deo uni trinque, atque Christo Domino debetur.

I. **C**OLUS Deus est dignitatis infinitae, quae nulli creature communicari potest. Hac porro infinita dignitas omnibus tribus personis communis est. Ergo cultus laetiae soli Deo uni trinque debetur, iuxta illud *Matth. IV. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*. Laetia enim servitus est quomodo soli Deo adhibitur exhibere. Hinc sequitur singulari personae laetiam adorari posse cultu laetiae, cum singulae sint Deus, dummodo tamen nulla expresse excludatur: que-

libet enim sine altera concipi valet. Quae propter Ecclesiam singulis laetiam diem solum dicitur, ut nos distincte eadem adorare possimus.

II. Quoniam vero adoratio externa generatim considerata adhaerens est, necesse est aliquid signum designare quo cultum soli Deo debitum manifestemus. Hoc porro est sacrificium, quod abique superstitione nulli creature, quantumvis excellenti, offerre licitum est. *Quis vero* (inquit Angelicus 2. 2. quae. lxxxv. art. 1.) *sacrificandum censuit, nisi ei quem Deum aut servit, aut putavit, aut finxit* quod prius docuerat Augustinus *Lib. X. de Civ. Dei cap. xv.* Certum itaque est penes omnes, & Deum unum, & singulas tres personas, & coniunctim, & seorsim, adorari a nobis posse, & debere.

III. Quaesit. I. *Christus Dominus, ut homo, adorari ne possit adoratione laetiae?* Resp. Quod Christus, ut secunda Trinitatis persona, debeat cultu laetiae coli, ex dictis constat. Id dumtaxat in controversiam vertitur, debeat ne ut homo eodem cultu adorari. Adfirmant Theologi omnes cum D. Thoma III. *Par. quae. xxx. art. 1.* ubi hanc habet rationem. *Cum in Christo sit tantum una persona divina, & humana natura, etiam una hypostasis, & unum substantium; est quidem eius unus adoratio, & unus homo ex parte eius qui adoratur, sed ex parte causa honoratur, possunt dici esse plures adorationes, ut scilicet et alio honore honoratur propter sapientiam incretam, & alio propter sapientiam creatam. Christus specificiter accipitur utramque naturam divinam, & humanam comprehendit: ergo in ipso splendet infinita dignitas quo cultum laetiae sibi vendicat. Nam, ut aliquod totum adoremus, & eisdem partes illud constituentes, haud est necesse quod ratio adorationis inist eoque parti: sed satis est quod ratio adorationis in illa quae partes residet. Cultu laetiae adoramus Eucharistiam, quia ibi reperitur Deus; qui est ratio adorationis. Et dum aliquam personam sanctam colimus, omnes illos partes veneramus: quamquam sanctitas, quae est adorationis causa, non omnibus inest. Igitur, ut Christum adoremus adoratione laetiae, etiam ut hominem specificiter consideramus, satis est quod illius humanitas terminata sit subsistentia divina, quae est formalis adorationis ratio.*

IV. Quaesit. II. *Humanitas Christi, ut a verbo divino abstracta, est ne cultu laetiae adoranda?* Resp. Negant Theologi cum eodem

D. Thoma: quia humanitas ut preciosa a Verbo considerata solam prodit dignitatem creatam, & imitatum. Ergo secundum hanc rationem non latræ, sed dulcis cultus eidem debetur. In Verbo Angelici III. Par. quæst. xv. art. 2. *Honora adoratio proprie debetur hypostasi subsistenti; tamen ratio honoris potest esse aliquid non subsistentis, propter quod honoratur persona ad illiusmodi. Adoratio igitur humanitatis Christi dupliciter potest intelligi. Uno modo, ut sit eius sicut res adorata; & sic adorare carnem Christi, nihil aliud est quam adorare Verbum Dei incarnatum; sicut adorare vestigium, nihil aliud est quam adorare Regem vestigium; & secundum hoc adoratio humanitatis Christi est adoratio latræ. Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, quia sit ratione humanitatis Christi perfecta cum munere gratiarum; & sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latræ, sed dulcis.*

V. Quæst. III. *Existat nec possit adorare humanitatem Christi adoratione latræ propter sanctitatem perfectissimam quibus splendat.* Resp. Negant plures, ut Vazquez, Sylvius, & alii. Admittunt contrarij, sententia auctoritate oris D. Thoma inquantis: *Una & eadem persona Christi adoratur adoratione latræ propter suam divinitatem, & adoratione dulcis propter perfectissimam humanitatem, hoc est. Quod eundem modo datur adorationes possint Christi Dominus exhiberi propter duas naturas, iam constat ex in qua dicta sunt. Quod autem in praxi offerri possint, & debeant resque eiusmodi datur diversæ adorationes, non est quæstio tanti momenti, ut severius discutienda sit. Dum cultus latræ Christum adoramus, supremo & excellentiori cultu honoramus tum divinitatem eius, tum humanitatem eidem communiam. Si quis eorum meditari vellet Christi humanitatem, & perscrutari veneratione colere eam vellet ob creatas perfectiones, verum religionis officium ageret. Tamen, ut mihi videtur, satis est, insinuat hic precationibus, Christum Dominum cultu latræ iuxta communem, omnimque modum adorare.*

VI. Quæst. IV. *Corpus Christi in trinitate mortis erat in cultu latræ adorandum?* Resp. Admittit communis sententia, quia erat unitum Verbo divino. Idemque asserendum de sanguine naturali in illius passione effuso, quoniam hic nunquam a Verbo diffusus fuit. Idem quoque dicendum de sacramento Eucharistiæ, in quo corpus Christi divine persone hypostaticè copulatum ineffabili modo

existit. Et hoc definitur Tridentinum Concilium adversus Lutherum, & Calvinum.

VII. Quæst. V. *Adoranda ne est latræ in Sacerdote in Missa elevata absolute, ut conditione adiecta?* Resp. Hæc est responsio D. Thoma. *Dicendum, quod qui adorat hostiam non consecratam, adorare eam potest sub conditione, scilicet si est consecrata. Non tamen oportet quod hæc conditio semper sit actu explicita; sed sufficit quod habuit respectu illam. Unde non peccat adorare eam, quia non adoratur parvam creaturam, sed Christum secundum divinitatem. Sacerdos autem, quantum est in se, factus populum idololatrare, quia offert ei parvam creaturam. Non est necesse ut hæc conditio expresse opponatur, sed satis est eam in habitu, & impiebat idesse. Licet enim absolute eam adorare, quia nulla prodest ratio insipienti occurrit, Sacerdotem eam consecrare non debet. Sufficit ergo ut Catholicus ea sit affectus dispositio, ut, si fecerit eam non esse consecratam, et ab adoratione abstinere. Qui tamen adorat hostiam res ipsa non consecratam, non exercet a lum virtutis religionis, sed actum idololatricæ, qui ad culpam illi non imputatur ob invincibilem errorem.*

VIII. Quæst. VI. *Adoranda ne est latræ cultu caro, vel sanguis, qui interdum in hostia consecrata per miraculum apparet?* Resp. Communis sententia adfirmat. Quia cura illa, vel sanguis, aut est Christi, aut quid dicitur creatum Christum referens. Si sit Christi, nemo ambigit latræ cultu adorandum esse, si quid divinis productum, ipsum Christum representat. Omnis autem Christi imago latræ aptione oplenda est. Et sane in omnibus his apparitionibus, que divinis facte narratur, Christus Dominus representatur, immo ad hunc representandum sunt instituta, ut fides, & devotio mirum in modum augeantur. In hanc sententiam concedit D. Thomas III. Part. quæst. lxxvi. art. 8. ubi querit, anrum quando in eucharistia miraculose apparet caro, vel paer, sit hoc verus cultus Christi. Cui querito sic respondet in argumento. *Sol contra est, quod tali apparitione facta, eadem reverentia exhibetur ei quod apparet quæ etiam primo exhibebatur: quod quidem non fieret, si vero non esset ibi Christi, cui reverentiam latræ exhibimus. Si omnes parentur hostiam consecratam sub speciebus panis nobis propolitam latræ cultu adorandam esse, potiori iure talem cultum eidem debemus miraculosa apparitione peracta. Ideo ne Deum infigere prodigium parabit, ut cultum inveniatur augulissimo sacramento! Supponi-*

mus enim apparitionem virtute divina peragi ob maiorem Dei gloriam, fidei confirmationem, populiq; devotionem.

CAPUT III.

De cultu quo Crux Christi, & cetera eiusdem passivis instrumenta sacratissima coli possunt, & debent.

I. Quæst. I. *Crux Christi adoranda ne est latræ cultu?* Resp. Adfirmant pene omnes Catholici. Quoniam Crux Christi imago Christi est. Imago autem Christi eodem ac ipse Christus cultu adoratur. Quod autem Crux sit signum speciale, seu symbolum referens Christi personam, patet ex illo Matth. xxiv. *Tunc apparebit signum Filii hominis: quo ex textu omnes Interpretes Crucem Christi exprimit docent. Rem hanc optime explicat Angelicus. Dicendum est, quod imago Christi, in quantum est res quedam, puta lignum sculptum, vel pictum, nulla reverentia exhibetur, quia reverentia non nisi rationali nature debetur. Relinquitur ergo quod exhibetur si reverentia solam in quantum est imago: & sic sequitur quod eadem reverentia exhibetur imaginis Christi, & ipsi Christi. Cum ergo Christus adoratur adoratione latræ, consequens est quod eius imago sit adoratione latræ adoranda.* III. Part. quæst. xxv. art. 3. *Accedit quod Crux illa cui incarnatum Verbum assumum fuit, non solum adorari debet, eo quod sit imago eiusdem Christi: sed etiam ob physicum contactum cum eisdem membris, & ob sanguinem illum, per totum quo fuit aspersa: ut docet idem Angelicus hoc cit. art. 4. Si ergo loquatur de ipsa Cruce in qua Christus crucifixus est, utrumque modo est a nobis veneranda: uno scilicet modo, in quantum representat nobis figuram Christi extensam in ea; alio modo ex contactu ad membra Christi, & ex hoc quod eius sanguine est persusa. Unde utroque modo adoratur eadem adoratio. Unde sequitur, scilicet adoratione latræ.*

II. Quæst. II. *Cetera sacratissima passivis Christi instrumenta inanimata, ut clavis, lancea, fustes, flagella, coronæ, arundines, spongia, & similia, sunt ne latræ cultu adoranda?* Resp. Adfirmant Catholici omnes ob physicum contactum cum Christi corpore. Ex hoc quoque contactu insignes evadunt reliquias, relationemque peculiariter habent ad ipsum Christum, ut explicat D. Thomas hoc cit ad 3. *Pretiosum lignum, ut sanctificationem tunc sancti corporis & sanguinis, decet adorandum, sicut, inanimata, lanceam, & huiusmodi.*

Ista tamen non representant imaginem Christi, sicut Crux, quæ dicitur figuram Filii hominis, quod apparet in celo. Contactus ergo sacratissimi Christi corporis efficit ut instrumenta inanimata eodem ac Christum colamus cultu, quia eadem omnino propter Christum adoramus: neque enim hæc capacia sunt alicuius intrinsecæ adorationis, cum nullam intrinsecam habeant dignitatem. Hæc ratione animata instrumenta, ut manus crucis, & cetera, habia osculationum eisdem Christum non sunt adoranda, ob scilicet ab eismodi membrum paratum. Anima quoque hæc etiam externa membra inquinant. Quare licet ob contactum essent adoratione digna, tamen ob crimen perpetratum non adoratione, sed decelatione digna sunt.

III. Azorius adfert auctoritatem D. Augustini ex ser. lxxv. *de verbis Domini* detamptam, ut evincat, Augustinum docuisse instrumenta inanimata non esse cultu latræ, sed dulcis adoranda; quam auctoritatem obtrudit quoque Leander, qui aliorum Calistiani vel minima menda censoria virg. designat. Verum sermo illic suppositivus est, atque inter opera apocrypha repositus, ut vide- re est in *Appendice Tom. X.* Quin nec in præfato sermone reperitur verba que opponunt *Azorius, & Leander, ut animadvertunt Salmanticensis tract. xxi. c. x. p. 3. num. 20.*

IV. Argumenta que ab heterodoxis opponi solent, nos nempe colere ligna, & metalla, putida mendacia sunt, toties profligata. Nam in his symbolis, & figuris Christum ipsum colimus, hæcque signa veneramus unico titulo, quod nobis in memoria reducit exemplar quod referunt. Nullius quoque momenti est aliud commentum, quo ostendant neminem filiorum celero patibulum, seu laqueum qui pater suspensus fuit. Cui argumentum respondet D. Thomas, quod in Cruce Christi quantum ad intentionem, vel opinionem insiditum consideratur oportet Christum, sed quantum ad effectum nostre salutis, consideratur virtus divina ipsius, quia de hostibus triumphavit. Colitur ergo Crux Christi, non ut infamè supplicium a Iudæis elatum, ut morte turpissima Christum plebent; sed ut vexillum victoriæ, quam de hostibus hancipis generis Christus tulit, & triumphale nostre salutis monumentum. Deique ad id quod obiciunt, manus B. Virginis, Sponsi Ioseph, & discipulorum, que tetigerunt Christi corpus, adorandas fore latræ cultu; respondetur dilapsem effrationem. Nam instrumenta animata delicta non sunt

cultus capacia, prout in se considerantur: ideo totus prior cultus quem illi adhibemus, in Christiano omnino refertur. B. Virgo, illius Spontis, & dispositi sunt intima excellentia ornati, atque adeo cultu dicitur, tametsi & cultum ipsam quem Sanctis exhibemus, in Deum referimus. En D. Thomae responsio: *Cum non est capax adorator totius prout in se consideratur...* Sp. Beata Virgo secundum se ipsa est venerabilis: capax: & illorum est finis ratio. III. Part. q. xxx. art. 5. ad 3. Idque Julius explicat in corpore articuli.

V. Ad Crucem quod attinet, distinguenda est Crux illa in qua Christus passus est, ab illis crucibus quae ad eundem similitudinem compinguntur. Duplici titulo illa colitur, & ratione interioris, quam Christi in ieiunio assenti vult, & ratione exterioris, quod eundem sanctissimi corporis. Quare, etiam Crux illa dividitur in partes, & figurantur Crucis amicitia, adhuc adoranda est latere cultus ob dictam contumeliam. Ceterae crucis cultus qui sunt ad primam illam referentiam, solo titulo imaginis adorantur: ideo, si rationem imaginis, non sicut Christum representantis amittant, nullo modo sunt colendae. Denique ut Crux Christi colatur, oportet ut data opera indulta sit ad facrum referendum mysterium. Quapropter ceterae crucis qui casu ex lignis, palmis, aliisque rebus sortito transverberis contingunt, non sunt colendae; sed, ut cetera ligna, negligi, vel adhiberi valent ad usum communem. Nomina Dicit, Iesu Christi, & Despiae eodem cultu veneranda sunt quo eorum significata. Haec quippe nomina produunt personas quae veneratione digne sunt. Ergo sicut imagines quae personas sanctitate illustres referunt, coluntur, ut tales personas representantes: sic talia nomina, prout significant, Deum, Christum, & B. Virginem, coli debent. Ita communiter Theologi.

CAPUT IV.

De adoratione debita B. Virgini Mariae, Angelis, & Sanctis.

I. Solus Deus est qui cultu religioso laetatur a nobis adorari debet. Hoc tamen non impedit quominus alio inferiori cultu alias personas creatas venerari possimus ob illarum peccatorum contumeliam cum Deo ipso, & ob dona celestia quae illis Deus communicavit. B. Virgo Maria super omnes creaturas eminet; ideo cultu peculiari adoranda

est, quem cultum *hyperdulia* vocamus. Innumerati Doctores catholici adversus recentes noviores sacrae antiquitatis monumenta promittunt, quibus vetustissimum Marianae traditionem evincunt. Patrum eundem fere ferentia testimonia afferit Natalis ab Alexandro disert. xxv. in l. h. sacrae V. Luculentia sunt eorum quibus Irenaeus, Tertullianus, & Origenes Virginitatem excellentiam & dignitatem extollunt. S. Gregorius Neocesariensis hom. 111. de adoratione B. V. his verbis exprimit cultum eidem debitum. *Tibi omnis respectus, reverentia, & infernorum natura condecorata cultus, ac venerationem adhibet. Tu enim tota thronis heribicis facta es & c.* Sanctus Ephrem Syrus serm. de B. V. laudibus eam invocat in haec modum. *Sub tuum profectus confugimus, o sancta Dei Genitrix, sub alio privato, atque misericordiae tuae protege, & custodi nos. Misere nostri, qui servidus peccatorum computat sumus, qui servidus, atque delictis quompiantibus Creatorum Deum vestram; & iudicem universorum offendimus. Mira sunt elogia quae eidem paucis Epiphanius pluribus in locis, potissimum in oratione de sanctis eiusdem II. act. Quod vel ipsi haeretici fatentur, elapso quato redemptoris sculo obtinuit in Ecclesia catholica cultum in Despiae, & in Sanctos omnes in civis dependentes?*

II. Legitur de fide est B. Virginem, Sanctosque in caelo cum Christo regnantes aliqua adoratione colendos esse. Id enim definitum est tum in Concilio Nicano II. act. 11. & III. tum in Tridentino sess. xlv. de invocatione Sanctiorum. Praxexco sacrae Scripturae textus, qui hanc veritatem confirmant; eo quod penes innumeros Theologos Polemicos obvii sunt. Ratio quoque naturalis praesto adest. Ratio quippe adorationis est dignitas, & excellentia personae adorandae. Hac ratione, qui Deus infinite maiestatis, & dignitatis est, Improbo latere cultu illum veneramus. Porro Angelis, Bani, & Sanctis in caelo regnantibus singulari gratia & dignitate fulgent. Cur ergo illis denegandus est cultus? An quia soli Deo cultus debetur? Solum Deo debetur utique cultus *latere*, seu solus Deus adorandus est in Deum, atque adeo *latere* cultu. Hic cultus nulli creaturarum offari absque idololatriae flagitio potest. Sed tunc denegandus est Sanctis cultus inferior, quem *dulia* appellamus, qui eorum creatae dignitati, & limitate excellentiae respondet, quique in Deum ipsum in Sanctis suis misericordiam, & donorum largitorem tandem

tandem refertur, ac in eodem quiescit? Cur per hominum caumiam idololatriae labe hunc cultum criminatur haeretici, si nos voce, & scriptis testamur, nos venerari & colere Sanctos ob amicitiam quam cum Deo habent, ob dona, & excellentiam a Deo illis communicatam: si testamur nos cultu distincto, & longe maxime inferiori illo quo Deum colimus, Sanctos venerari?

III. Obiciunt haeretici Angelis Apoc. xxiii. prohiberi se adorari: sicut & D. Paulus act. x. & D. Petrus. Ut haec, & similia plenius intelligantur, lubet transcribere quae docet D. Thomas 2. 2. quae. lxxxv. art. 1. ad 1. *Alia veneratione continentur Deum, quod pertinet ad latram; & alia veneratione quaedam excellentes creaturas quod pertinet ad dulia. Secundum venerationem ergo quae veneratione excellenti debetur, Nathan adoravit Deum; secundum autem venerationem quae debetur Deo, Machabeus voluit adorare Anan, & tenens ne honorem Dei transferret ad hominem, ut dicitur Esther xiii. Et similitur secundum venerationem debitam creaturae excellenti, Abraham adoravit Angelis; & etiam Iosue, ut legitur Iosue v. quomodo possit intelligi, quod adoraverunt adoravit latere Deum, qui in persona Angelis apparebat, & adoratur; secundum autem venerationem quae debetur Deo, prohibitus est Ioannes Angelum adorare, Apocal. ult. tum ad ostendendam dignitatem hominis, quam adeptus est per Christum, ut Angelis equetur: unde ibi subditur: *Confervus tuus sum, & fratrem tuorum: tum etiam ad excludendum idololatriae occasionem; unde subditur: Deum adora.* Hac angelica doctrina profligantur omnia haereticorum in hac materia sophismata.*

IV. Hinc quoque inferitur, adorationem qua colimus Sanctos, alterius a religione virtutis esse. Cuius diversitatis rationem praedit idem Angelicus. Nam, ubi est diversa debita ratio, diversa requiritur virtus ad illud solvendum. Sed alio titulo debetur Deo adoratio, & alio Sanctis: Deus quippe colendus a nobis est; quod omnium Creator sit, & ob illius increatum, & eminentem maiestatem; hominibus vero cultus debetur ob creaturam, finitatem, & a Deo acceptam dignitatem: hae autem duae rationes sunt omnino divergentes. Ergo virtutes distinctae illis respondere debent. Sed Angelici verba afferamus. *Ubi est alia ratio debita, ibi necesse est quod sit alia virtus quae debitum reddit. Alia autem ratione debetur servitus Deo, & homini,*

sicut & alia ratione dominium competit Deo, & homini. Nam Deus plenarius & principaliter dominum habet respectu totius, & in solibus creaturae, quae voluit, sine subditio potestati; homo autem participat quantum similitudinem alterius domini, secundum quod habet particularem potestatem super aliquem hominem, vel super aliquam creaturam. Et ideo dulia, quae debetur creaturae exhibet bonum dominanti, alia virtus est a latra, quae exhibet debitam servitutem divino domini. 2. 2. q. ciii. art. 3. Plura alia huc spectantia legi possunt apud eundem Angelicum, ubi ostendit, quod licet eadem caritate diligatur Deus, & proximus, quia eadem est diligendi ratio, nempe bonitas divina; diversa tamen virtute colitur Deus ab ea qua adoratur Sancti, ob diversam cultus rationem.

V. Cultus itaque debetur creaturis quibuslibet non est *latere*, sed *dulia*. Quia vero B. Maria creatura gloriosa, Angelis, & Sanctis quibusque omnibus, & dignitate antecellit; ideo perfectissimo *dulia* cultu, quem *hyperdulia* vocamus, colitur. Hoc quoque docet Angelicus III. Part. quae. xxx. art. 5. *Com igitur Beata Virgo sit pura creatura rationalis, non debetur ei adoratio latere, sed solum veneratio dulia, in quantum ipsa est mater Dei. Et ideo dicitur quod debetur ei non qualescumque dulia, sed hyperdulia. Quare merito praescripta est propositio sequens ab Alex. VIII. *Laus quae debetur Mariae, ut Maria, una est.**

VI. Obiciunt haeretici, hanc distinctionem cultus *latere*, & *dulia* commercium esse, nullibi in Scripturis indicari, incommittantque fuisse primis Ecclesiae sculis. Verum est eundem in Scripturis hanc verbaem distinctionem non haberi; sed habetur res ipsa, nempe cultus Deo, & Sanctis prestandus. Quis ergo inter se vocibus iurgari, cum res ipsae reneamus? Scriptura, & patris Patres cultum Deo, & sanctis Angelis, hominibusque exhibunt approbant. Non ergo improbanda, sed laudanda distinctio, quam magister usus investit maioris claritatis gratia. Nec verum est quod obtrudunt Lutherani, & Calvinista, a Pontificibus recentibus hanc distinctionem inventam. Nam illius meminit Aquilinus Lib. 5. de Civit. Dei cap. 1. & Lib. XX. cont. Faustum cap. xxx. ubi inquit: *Calimus ergo Martyres quo cultu dilectionis, & societatis quo & in hac vita colantur sancti homines Dei, quorum cor*

ad idem pro evangelica veritate passionem pressum esse sentimus; sed ille tanto devotius, quanto securus post certamina superata; quanto etiam victoriorum laude praedicantur tam cito felicitate certant, quam in ista adhuc illigata pugnantes, de eorum illo cultu qui gratia laetitia dicitur, latius superius dicitur non potest, quoniam si quaedam proprie Divinitati debita fuerint, nec celebrari nec celebrandi deum, nisi eorum Deum;

VII. Alteram calamitatem, qui imponunt haereticis, idem Sancti altaria, & templa erigere, illique sacrificia offerre, repellit Augustinus eodem Lib. XX. tit. Faustum cap. xxi. Nam quod etiam hinc videtur calamitatem Faustus, quod Martyrum memortas honoramus, in hoc dicens nos idola convertisse, non tam esse nocet, ut hinc calamitatem respondem, quoniam ut ipsius Faustum ostendat fidei calamitatem, etiam ad ipsius Manichei unitatibus exortibus relisse. . . . Populus autem christianus memortas Martyrum religiosa solemnitate comolebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum conficiatur, atque orationibus adhibetur; ita tenentur veli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum, quoniam in memortas Martyrum, constitutus est etiam. Quis enim Antiquitas in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dicit; Offerturus tibi, Petro, aut Paulo, aut Cipriano? Sed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres coronavit, ipsius memortas eorum quas coronavit: ut re ipsorum locorum administratione mater affectus exargat ad accendendam caritatem, & in illos quos imitari possimus, & in illos quo adhibetur, possimus. Plurima possem isthuc transcribere ex aliis Patribus: sed non est istius instituti.

VIII. Illud nunc est reliquum, ut declaremus, quibus Sancti cultus dulce debeat. Cui quod brevis responderemus, primum Sanctis ab Ecclesia canonizatis dulce cultum desiderandum esse. Nam canonizatio publicum Ecclesiae testimonium est de vera sanctitate alicuius hominis iam defuncti, si simul enim ab Sancti aliqui in catalogo Sanctorum recensiti sunt, invocantur in publicis Ecclesiae precibus, in eorum memortas Deo templa, & altaria dicantur, & preces, vel officia recitantur, eorum imagines, atque reliquie publico cultui exponuntur: quae omnia, non precepto urgente, sed lege permissente, & adprobante, fieri possunt.

IX. Iudicium Ecclesiae, seu summi Pontificis in Sanctorum canonizatione nulli errori obnoxium esse, docent Catholici omnes adversus recentiores haereticos, infallibilitatis pontificia inflexibilissimos olores. Nullis plurimis quae in hanc rem Theologi congerunt, resertam prudentissimum D. Thomae sententiam. Canonizatio Sanctorum modum ad inter iudicium Pape de rebus potest deferunt, & de particularibus factis. . . . Quis tamen hunc quem Sancti habemus, quodam professo fieri est, quo Sanctorum gloria creditur, pro certandum est quod nec etiam in his iudicium Ecclesiae errare possit. Quodlibet, art. 16. Opponunt heterodoci auctoritatem Augustini iniquentis: Multorum corpora honorantur in terris quorum anima impugnantur in gehenna: qui textus, est inventus in Augustino, quod negat Bellarminus, nihil esset sententia nostra; sed quadrate in Lutheranos, & Calvinistas, quorum corpora magnis, ac sculptis lapidibus, tumulose superbis honorantur in terris, & animae eorum in Lutherana fide defunctae torquentur in gehenna. Non loquitur Augustinus de animabus quae catholice Ecclesiae iudicio in caelis regnant; sed de aliis quae vulgi opinione adorantur. Plura alia disputant Theologi de Sanctorum canonizatione, quae ut ab instituto nostro aliena, missa facio. De beatificatione quoque Sanctorum, de istius canonizatione distinctione, de cultu deferendo Sancto beatificato, sulus disputant. Paucis licet omnia expediam.

X. Beatificationem accidentaliter tantum distinctam communiter asserunt a canonizatione, & ut quid imperfectum a perfecto & Beatificatio enim proxima via est ad canonizationem. Non est ultimum Ecclesiae iudicium, quo definit Beati cultum, sed illum duntaxat approbat. Eodem casu lumine illustrat Ecclesia, & Pontifex in beatificatione, ac canonizatione Sanctorum. Nihil impedit, Beatum ab Ecclesia declaratum vocari Sanctum, ut communis fert consuetudo. Cultus deferendus Beatis exprimitur in Bulla beatificationis, nec alius exhibendus est. Quomodoquidem sub nomine Beatorum offertur Deo sacrificium, ita templa, & altaria sub illorum memortas erigi Deo valent. Num licet in processibus Beatorum deferre reliquias, eisdem in publicis litanis invocare, consulenda est consuetudo Romanae Ecclesiae, quodque utis communis tenet Ecclesiarum in his & similibus rebus.

XI. Prohibita quoque dispensationem instituta Theologi de cultu qui offerri viris, aut feminis cum sanctitate fama demortas possit. Qua in re licet certum est nullum

publicum cultum offerri posse sine viris, sine feminis, nondum ab Ecclesia in Sanctorum, aut Beatorum censu perscriptis; ita certum est licite offerri illis posse cultum privatum: idque constat ex universalis populi christianissimi vetustissima consuetudine. Quin prima, ut ita dicam, ianna, quae viam aperit ad beatificationem, & canonizationem, est populi devotio, & concursus ad illorum defunctorum sepulchra, & invocatio eorumdem in infirmitatibus. Et, si dum in terris degant, licitum est privatim rogare, ut pro nobis intercedant; quidni licebit idem cum illis peragere post illorum mortem? Cultus duntaxat publicus, qui sit Ecclesiae decreto declaratus, deferri illis, nequit. Quare neque officia divina recitari, neque altaria erigi; nec sacrificia sub illorum nomine offerri, neque eorumdem imagines radiis, & splendoribus depingi valent. Quia hi cultus auctoritate Ecclesiae sunt pro Sanctis, vel Beatis designati. Illis igitur nec publicis, nec privatim praefati cultus possunt offerri; nec quare per omnia vetita sunt. Neque ergo in Ecclesia, neque in privatis Oratoris retineri possunt praefata tabella cum radiis, & splendoribus picta, neque ad illorum sepulchra luminaria, lampades accendi valent, ut habetur in Decreto Urbani VIII. quo fixo, & plura alia vetantur. Quod praeterea tamen spectat, in appendendis tabellis, in quibus favores, & prodigia defuncti alicuius intercessionis obtenta exprimentur, locorum Ordinarii sunt consulendi, quibus cura commissa est invigilandi adversus abusus qui irrepere valent. Veritum quoque est vocare Sanctos, vel Beatos eos qui nondum in censum Sanctorum, vel Beatorum redacti sunt. Veritum tamen non est cum addito dicere hunc esse sanctum virum: quae phrasit non aliud prodit, nisi integros, immaculatosque mores eius fuisse. Sanctum ergo, vel Beatum absolute, & sine addito aliquem appellare veritum est. Licetum quoque est velles, capillos, & alias similes reliquias defunctorum prorum ferere, privatim venerari, illorum pedes, manique osculari. Id confirmat Ecclesiae consuetudo. Siquidem statim ac Martyres occisi erant, vel ipsi primis Ecclesiae. feculis eorumdem reliquiae arripiebantur a fidelibus, & colebantur: quomodo adhuc ab Episcopis, et nos cum ferebat, publico cultu Martyres donati non essent. Licetum ergo est illos venerari, aliis etiam videntibus, dummodo scandalum ablit. Licet quoque corpora illorum qui cum publica sanctitatis fama obierant,

honorari in loco, etiam a terra elevato, & recondere. Veritum tamen est eadem corpora sub altari, aut gradibus eundem repone. Praeterea etiam Ecclesiae licitum esse ostendit, eisdem defunctorum corpora insculpta servare diebus aliquot, ut fidelium devotioni fiat satis: & ex illorum habetur, plurima miracula a Deo parata fuisse in ostensionem sanctitatis alicuius defuncti. Item ieiunaria, vota privata Deo offerre, fideles licite valent in illorum defunctorum memortas: quia hi cultus privati sunt, ut Bellarminus Lib. 1. de beatif. cap. x. cum aliis Theologis docet. Verum spartam hanc mirum in modum pro ceteris omnibus exornavit, illustravitque, & nodos omnes dissolvit, omneque difficultates penitus exhaustis doctissimis Cardinalis Lambertinus in suo immortali Opere quatuor ingentis molis voluminibus comprehenso, & primum in lucem edito, dum Bononia Archiepiscopi munere lungebat: qui nunc BENEDICTI XIV. nomine universam Ecclesiam sapientissime regit. Opus huius anteo cedroque dignum capitale, si quid tibi difficultatis occurrat.

C A P U T V.

De cultu quo colenda sunt imagines sanctissimae Trinitatis, Christi Domini, & Sanctorum.

I. ITCITUM, primumque esse sacrum imaginum cultum, definit Synodus Tridentina, rationemque eisdem colendi declarat his verbis scilicet, xxv. decret. 2. Imagines vero Christi, Deiparae Virginitatis, & aliorum Sanctorum in templis praesertim habentur, & reuerendas; esseque debent honorari, & reuerentiam impertientur: non quod credatur inesse aliqua in eis Divinitas, vel virtus propter quam sine similitudine, vel quod ab eis sit aliqua petendum; vel quod sanctitas in imaginibus sit fingenda, veluti olim fiebat a gentilibus; quae in idolis ipem suam collocabant: sed quoniam locos qui eis exhibentur, referunt ad prototypa quae eis representant; ita ut per imagines, quas osculamur, & eorum quibus caput aperimus, & precoribus, Christum adoremus, & Sanctos quorum ille similitudinem gerunt, veneremur. Ad illius decreti conspectum evanescunt omnium haereticorum imposturae. Honentur qui imaginibus exhibentur, in prototypa referimus. Respectiva est omnis imaginum adoratio nostra; respicit liquidem prototypa quae representant. Nulla ergo istius idololatriae labe. Ceterum plurima

NON
RAY

ex hoc usu proficiuntur bona. Et primum
 istas illas referant potissimum imperitia ma-
 iorum nostrorum gela, & de hinc trium-
 phos. *Sed quidem* (inquit Calvinus Lib.
 1. in illis, cap. 21. §. 5.) *illud vulgo est plus-
 quam vitiosa, liberos habitantem esse imagines.*
*Dicit he Gregorius, ad Iohannem aliter pronun-
 tiat Spiritus Dei. Patet Calvinus, & post
 ipsum Daltius, ceterisque novatores, quarto
 & quinto titulo obtinuisse sacrarum imagi-
 num aliam. Ad effatit non erabescunt, ha-
 lolatrie labe pollutos fuisse omnes Ecclesie
 Patres. Impotens Protestantium audacia,
 qua le supra totam sacrarum antiquitatem ori-
 gunt, non leve argumentum est commentis
 non corumdem religionis. Motus ne illi post
 duodecim secula cures, consuetudineque pri-
 morum Christianorum, quam Patres, qui
 proximi illidem fuerant, intelligit? Longe
 altere ac Gregorius alique Patres, pronuntiat
 Spiritus Dei. Ad hoc Deus Moysi precep-
 it. Exod. xvi. *Deus quoque Chanaanis dicitur,*
& prodigiosus factus ex aratroque israeli.
*Nonne Num. xxxi. confici serpente nemum
 mandavit? Nonne Salomon Chabarim, boves,
 & leones formavit? III. Reg. vi. Sed quid
 textus congero ad confutandum itane con-
 munitum toties contumtum?**

H. Licetum itaque est ipsius Dei Patris,
 & cuiusque sanctissime Trinitatis persone
 imaginem formare. Quare merito Alexander
 Papa VIII. proferit sequentem propositio-
 nem. *Dei Patris sceleris simulacrum nefas
 est obstruere in templo collocare. Ratio vero
 cur liceat talis imago, est, quod nemo
 Catholicorum intendat in eiusmodi imaginibus
 Dei naturam exprimeret. Quis enim taliter
 obrutelet, ut sibi fideat, depingi humana
 indullia posse aliquam Trinitatis Personam?*
 Has picturas fingimus, ut quibusdam veluti
 sacris symbolis in nos excitetur ad Deum
 adorandum. Nonne invisibilia Dei per ea
 que facta sunt, conspiciuntur? Depingimus
 Patrem, atremum sub levis effigie, ut primam
 esse Trinitatis personam ostendamus. In pe-
 re Patris Verbum pingitur, ut indicemus a
 Patre illum esse genitum. Sub columbe spe-
 cie Spiritus sancti imago formatur, qua sub
 hoc symbolo ipse apparere dignatus est. An-
 gelus quoque alatus, seu pulcherrimus iu-
 venes, depingimus, qua sub hac forma spiritus
 ipsi apparere. Telamur in his imaginibus
 nullam ineffe virtutem, nullam a nobis in
 ipsi reponi fiduciam. Tota spes nostra in
 Deo est ex merito Christi. Sanctiorum in-
 tercessionem impendimus, ut facilius a Deo

obtinemus que tantis interessibus peti-
 mus. Quid itaque vesana temeritate obgunt,
 Calvinus, nos imaginari vim aliquam Divi-
 nitatis in eiusmodi iconibus inlabbare; cum
 palam semper id a Catholicis negatum sit? Quid
 obtrudit, neque Ethnicos idolatra fieri de-
 iudicet, sed deos in idolis adorasse? Bene habet. Sed talos ipsi deos colebant,
 & quomque simulacra putidissima numina re-
 ferabant. Dum Iudaei simulacra edificabant,
 non Deum verum in illidem, sed falsa gen-
 tium numina venerabantur. Quare apertum
 mendacium Calvinus est, afferentis, Iudaeos
 Deum eternum unum, verumque creit. & a
 terre Dominum sub talibus simulacris per-
 fectos fuisse se colere. Hebraei liquidem,
 dum simulacra compingebant, ad gentium
 colenda numina declinabant. Quod toties il-
 li exprobrant Prophete: *Abierunt post deos
 alienos: fecerunt sibi idola aliena: serperant
 que altis alienis: ante deos alienos.* Passim
 occurrit in Scriptura eiusmodi expo-
 sitiones Iudaei a vitiis sancti facte. Non
 ergo idololatrie rei habitum sunt, quod in
 imaginibus verum, eternumque Deum cole-
 rent, quemadmodum comminidit Calvinus;
 sed quod deos gentium in idis vene-
 rantur. Quod vero impropriet Calvinus,
 plures imagines oblectantatis esse exemplaria,
 quodque lupanaris pudicium, & modestis cul-
 tas meretrices ostendant, quam temporum
 imagines que ad virgines representandas in-
 stitute videntur: impollure, & dicitur
 Calvinus odio in Romanam Ecclesiam con-
 iecta. Si quid in hoc abusus accidit, ex pi-
 storum vitio ortum dicit. Ceterum, ut eiu-
 smodi corruptele ab Ecclesia nostris evitentur,
 Tridentinum ipsum, & plura alia Concilia
 vigilare Episcopos iubent adverteat eiusmodi
 que altis alienis: ante deos alienos. Sed quid ul-
 faciliere profanationis portenta. Sed quid ul-
 terior ad retundendam Calvinus audaciam,
 qui solis concialis, & calumnias deperatam
 causam agit?

III. Pansit ergo rem expeditamus. Deus
 regit Israelis. *Non facies vestra sculptile,
 nec omnem similitudinem que est in caelo des-
 super, nec in terra desuper, nec in aquis sub
 terra.* Exod. xi. Item D. Paulus Act. xvii.
*Heus ergo cum finis Dei, non debemus affi-
 mare aure, aut argento, aut lapidi sculptura
 vitiis, & vegetantis hominis arbitrium esse
 simile.* Sentus horum, & similitum textuum
 ex in qua dicta sunt, perspicue efficitur.
 Eiusmodi simulacra vetita illis fuerant ad
 representanda talia Ethnicorum numina:
 in hoc: adeo evitentur, ut solus effrons Cal-
 vinus.

vinus negare audeat. Ibidem liquidem habe-
 tur: *Dei aures, & argentes non facietis
 vestra: non habebit deos alienos: abicite
 vestra: non adorabitis ea, neque coles.* Unde scilicet
 Non adorabitis ea, neque coles. *Equiva, sic
 ut dicitur est, idem est motus in imaginem,
 & in rem, & modo prohibetur adoratio ima-
 ginis quo prohibetur adoratio rei cuius imago
 est. Unde ibi intelligitur prohiberi adoratio
 imaginum, quas Gentiles faciebant in vene-
 ratione deorum suorum, id est idolorum. Et
 ideo premititur: Non habebis deos alienos
 coram me. Ipsi autem vero Deo, cum sit in-
 corporeus, nulla imago corporalis poterat poni:
 qua, ut Damascenus dicit, insipientia iu-
 me est. Sed qui insipientis figurare quod est dicitur.*
*Unde in suo testamento Deus fa-
 ctus est homo, potest in sua imagine corporali
 adorari.* III. Part. quatuor. xxi. art. 3. ad 1.
 Legatur integer articulus, cuius doctrina o-
 mnes hereticorum nugae, & sophistice argu-
 mentatione proficiantur. Quia omnia que Theo-
 logi catholici huiusmodi calamo congerant, ac
 erudite differunt, primum pauca, ac significan-
 tissima verbis Angelicis comprehendit, &
 nra perspicacitate explicavit.

VI. Angelica doctrina sic est perpetua
 Ecclesie traditio, & Conciliorum Niceni
 II. Florentini, & Tridentini auctoritate; &
 quare de fide est, & digna adoratione esse ima-
 gines sacras. Plura alia documenta que tum
 ex prelati, alique Concilio, tum ex Pa-
 tribus adferre possem, missa facio, quod
 obvia apud Auctores sint: & qua ex his
 que dicta sunt, veritas hanc manet satis
 comperita.

VII. Audiamus dumtaxat aliud Calvini
 commentum. Cur, inquit, inter eiu-
 dem Dei simulacra tantum dicitur, ut, altero
 neglecto, aut vulgariet honorato, altero
 omni solemnitate honoris Catholici proleantur?
 Cur ad videnda simulacra quibus similia dei
 sui habent, votivis peregrinationibus ite-
 fatigant? Cur pro illis hodie, tanquam pro
 aris & focis, ad eadem usque, & strage di-
 abitantur? Hinc & similia obicit Calvinus
 Lib. I. In illis, cap. 21. §. 10. Quod delira-
 mentum in ipso concilio, ex solo angeli-
 cae doctrine conspectu. Si enim nullam noscul-
 tum imaginibus deferimus, nisi illum qui co-
 limus Deum, quem referunt; evidens est
 istas imagines Deum representantes eodem
 quo Deum colimus, apud nos eniti adorari.
 Quod autem alique frequentate adorationum
 concursu colantur, non inde proficiunt,
 quod eisdem aliqua ineffe credatur pecularis
 virtus, aut major cultus; sed quod
 Deus

IV. Quæst. I. *Sint ne eiusmodi imagines
 adorande?* Resp. Licetum esse sacrarum ima-
 ginum alium, pangs ostentum est. Nunc li-
 citum, utriusque esse eundem adorationem,
 evincendum. Splendidam, atque effica-
 cem istus adorationis rationem exhibet D.
 Thomas III. P. q. xxv. art. 3. *Duplex est motus
 animæ in imaginem. Unus guidem in ipsam
 imaginem, secundum quod res. quædam est;
 alio modo in imaginem, in quantum est imago
 alterius. Et inter hec duos motus est hec dif-
 ferentia: quia primus motus, quo quis mo-
 vetur in imaginem, ut est res quædam, est
 alius a motu qui est in rem; secundus autem
 motus, qui est in imaginem, in quantum est
 imago, est unus & idem cum illo qui est in
 rem. Sic ergo diciturum est, quod imaginem Christi,
 in quantum est res quædam (puta lignum
 sculptum, vel pictum) nulla reverentia ex-
 hibetur, quia reverentia non nisi rationali na-
 tura debetur. Relinquitur ergo quod exhibetur
 est reverentia, SOLUM in quantum est imago,
 & sic sequitur quod eadem reverentia ex-
 hibetur imaginem Christi, & ipsi Christo.
 Quia ergo Christus adoratur adoratione latrice,
 consequens est quod eius imago sit adoratione
 latrice adoranda. Hinc consequitur minus no-
 bis probari sententiam Bellarmini, & alio-
 rum, cultum aliquem distinctum ab illo qui
 exhibetur prototypo, imaginibus deferentium.
 Nam D. Thomas conceptis verbis docet
 similem adorandum esse imaginem ut imago
 est, ita ut referat prototypum: atque adeo
 cultus imaginis, totus repletivus est, & in
 prototypo fertur.*

V. Obicit Calvinianus, & Lutheranus
 ista sophismata, nempe Scripturam & Exod.
 xx. & Dist. 11. & ad Rom. 1. & lexcentis
 aliis in locis prohibere simulacrum, & ido-
 lorum cultus. Porro nec Iudaei, nec Gentiles
 adeo hebetes erant, ac stupidi, ut creden-
 ter lapides, ligna, & hominum officinae deo
 esse. Quamquam commentum istud convul-
 sum iam sit, lobet nihilofecius solutiorum
 quam tribus faculis, antequam e tenobris in
 lucem erumperet huiusmodi hereticorum pe-
 stis, exhibuit S. Thomas, transcribere. Di-

Deus ob ea miranda arcana velit potius illius quam alterius imaginis nisi miracula patrare, & beneficia conferre. Alique etiam imagines depictæ a sanctis viris, ut a D. Luca, a Nicodemo, vel ab Angelis, perhibentur. Quare in memoria adiuvari apud Deum confidunt fideles, peculiari devotione usam, pro altera imaginem homines colunt. Nemo tamen Catholicorum credit, imaginem aliquam singulari prædicatione esse excellentiorem, aut alteri antecellere, sed cum omnes æquales prototypum representent, omnes eodem omnino cultu respectivo adorantur.

VIII. Argumenta Bellarmini *Lib. I. de imaginibus cap. xxxv. Suarez III. P. Tom. I. disp. lvi. scilicet 6.* & aliorum contentendurum, imagines Dei, & Christi Domini non esse adorandas adoratione *latria*, sed cultu inferiori, quia imagines sunt inferiores prototypis que representant, nullius sunt roboris. Tunc enim evincerent intentum dlorum argumenta, si peculiari cultu imagines coleantur, & ut sunt res quedam, verum, cum illas adoramus ut imagines sunt, seu ut representant prototypa, conlequitur eodem omnino cultu ac prototypa colendas esse. Quin si extractus loqui velimus, non imagines, sed prototypa representantia in imaginibus, continentur, imagines signa sunt, & symbola quæ nuntient nostram excitant ad colendam prototypa. In cruce osculamur Christum, in libro Evangeliorum æternam veritatem, in imagine Mariæ, & Sanctorum, Sanctos ipsos colimus. Sic docet Tridentinum, Pontificæ Romanæ, & optime advertit celebris Bossuetus in expositione doctrine catholice *Ecclesiæ cap. v.* & prius luculenter docuerat D. Thomas, dum Concilia Moguntinum, Senonense, aliisque Synodis asserunt imagines Christi adorandas non esse latriæ cultu, loquuntur de cultu absoluto ipsi imaginibus exhibendo.

IX. Quæst. II. *Adest ne præceptum aliquod præcipiens sacramentum imaginum usum?* Resp. Certum est nullum dari præceptum naturæ, aut divinum: quia nullibi in sacra Scriptura istius præcepti vestigium. Quæ sententia absolute vera est, si intelligatur de communi usu respectu omnium fidelium. Quamvis enim hoc mandatum verbis expressum latum non sit, consuetudine tamen

vim legis obtinere invecutum est. Tempus, & altaria sacris imaginibus ornare adstringitur. Vetrum est sacrificium in altari, in quo imago Crucifixi non sit, offerre. Grave præterentur fideles scandalum, si templa, & altaria quovisve imaginibus spoliata essent. Quare non est ambigendum, dari eiusmodi præceptum respectu communitatis fidelium. Hoc tamen præceptum non videtur obligare singulos fideles, ita ut quisque vi præcepti adstringatur imaginibus uti. Vix tamen a culpa excusandus videretur Catholicus quia omni imaginum usu abstineret. Nam, si eas negligere sit superfluum & inutile, in hereticis incidere: si expedientius censeret videtur non uti, superfluum non vacare, scandalum ingerere, & ab erroris suspitione haud esse immunis. Si ex quadam vero locordia, & negligentia, vel etiam avaritia imagines non adhiberet privatim, non esset, ut mea præsertim opinio, aliquis præcepti violator. Præceptum tamen utendi his imaginibus utere pro accidenti singulis valet; puta consistente catholice fidei necessitate cogente. Hinc sententiæ accedunt Suarez *Tom. I. in III. Part. disp. lvi. sec. 6. Leander disp. v. quæst. 111. Salmanticensis tract. xxi. cap. x. punct. 8. num. 98.*

X. Quæst. III. *Adest ne præceptum eisdem imaginibus abscipiendi?* Resp. Adfirmat communis sententia duplex dari mandatum. Alterum negans est, quod semper & ubique prohibet eisdem iniuriam, aut irreverentiam inferre. Alterum est affirmans, quod latis temporibus obligat cultum ipsi impendere, puta cum causa consideranda illi occurrat, aut occasio cultus ipsa cum aliis fidelibus simul exercendi erga imaginem publice adorationis exponatur, aut cum accidit aliqua exercenda erga sacras imagines, quæ venerationem exigent. Vix tamen, ut ego quidem arbitror, contingit quod Catholicus præceptum hoc adfirmans infringat, quin neptissimum simul violet eisdem imaginibus contemnendo. In præxi enim aut adorat, aut contemnit. Non nego utrumque extremum declinari posse absolute; sed in præxi vix accidit.

CAPUT VI.

De cultu reliquiarum.

I. Quomodo sacras imagines, ita & Sanctorum reliquias dignas adoratione esse, demonstrat fuit in pluribus Conciliis, Nicæno II. *act. 111.* Cartha-

thaginensi V. *can. 3.* Lateranensi II. *cap. 111.* Tridentino *sess. xxv. decr. 2.* aliisque permixtis. Cultus iste perspicue ex Scriptura colligitur. Ex contactu cultum illius homo revixit *1° Reg. xiii.* Quis dixerit, ossa Prophetæ, per que Deus tam insignè paravit miraculum, veneratione digna non esse? Christi sepulchrum gloriosum prædicatur ab *Itala cap. 11.* Quis traditionem fidei, tam inde usque ab Ecclesiæ primordiis perennem, venerandi sacrum Christi monumentum superstitionis postularerit, nisi hereticus? Non ne mulier hemorrhoidosa fimbriam vestis Christi contingens sanitate consecuta est, curus fidei, & adorationem Christi commendavit? Nonne fideles *fudarias*, & *fenicinitia* D. Pauli adhibebant ad infirmos sanandos? *Act. xii.* Numquid maiore in pretio, & veneratione hæc *Pauli fudaria* non habebat ac cetera communia aliorum hominum?

II. Dum Christus *Matth. xxiii.* redarguit Phariseos, Scribasque, qui ornant monumenta istorum, hypocritam in istis demanat, non cultum; & quod rem bonam pravum ac iudolo animo peragerent, ut Ambrrosius & Hieronymus in præfatum *Matthæi* locum exponunt. Moysi quoque sepulchrum Deus abscondit *Iudæis*, eo quod essent ad idololatriam, & superstitionem nimium propensi, quod periculum abest a Christianis.

III. Sacrum cultum reliquiarum a primis Ecclesiæ sæculis obtinuisse, luculentissimum monumentum evincunt Theologi catholici. Secundo Ecclesiæ sæculo, ut refert Eusebius *Lib. vi. hist. ecclæ. cap. xv.* Ecclesiæ Smyrnenis sancti Polycarpi Martyris, qui passus est circa annum Christi 167. reliquias venerat est. Christiani quoque Hierosolymitani cathedram S. Jacobi Apostoli venerat fuit, ut narrat idem Eusebius *Lib. vii. cap. xix.* Quarto autem Ecclesiæ sæculo cultum hunc vigilem in universa Ecclesiæ, ultra latenter vel ipsi Lutherani, & Calvinistæ. Porro suspenda, ac sæpe modum omnem miranda est istorum hereticorum velana audacia, dum blaterant, Episcopos, & Patres tertio Ecclesiæ sæculo a maiorem fide detulisse, & in idololatriam lapsos. Si ab eis quæras tantæ mutationis momenta, non alia prædant, præterquam quod ipsi non legant, nisi minus tricus sæculis reliquiarum cultum in usus fuisse. Calvinus ergo, & Lutherus, illorumque prælati melius perceperunt post tredecim & amplius sæcula disciplinam primitivæ quam sancti Episcopi, quam universa

Christianorum Ecclesiæ, que istis primis sæculis proxima fuit? Quis, nisi demens, id dixerit? Venit nulli institui non est persequi que uberrima eruditione tractant Natalis Alexander, Bellarminus, Gotti, & innumerati alii.

IV. Et autem adoratio colendæ sunt reliquie sacre que coluntur persone quarum sunt: quoniam reliquie iste personas quarum corporis sunt partes, referunt. Quare licet imagines adoramus ad prototypa, ita & reliquias propter personas. Audiamus Anglicum, qui *III. Part. quæst. xxv. art. 6.* hæc scribit. *Disertum, quod, sicut Augustinus dicit in Lib. I. de Civ. Dei resp. xlii. si paterna vestis, & amulus, ac si quid est huiusmodi, tanto carius est peccatis, quanto erga parentes est maior officium; nullo modo erga ipsos sunt corpora, que utique familiaribus, atque consuetudinibus quædam qualitates innumera habemus... Multissimum est autem quod Sanctus Dei in veneratione habere debemus tamquam membra Christi, Dei filios, & amicos; & nostris inaccessibiles. Et ista eorum reliquias qualescumque habere coguntur in eorum memoria venerari debemus, & præcipue eorum corpora, que fuerunt templa, & organa Spiritus sancti in eis habitantis, & operantis & sunt corpora Christi conspicienda pro gloriose resurrectionem. Unde & ipse Deus huiusmodi reliquias convenienter honorat in eorum presentia miracula faciendo.*

V. Quæst. I. *Quid nomine reliquiarum intelligitur?* Resp. Sacre reliquie sunt sanctorum corporum particule, ut capilli, ossa, carnes, unguis, sanguis, dentes, cineres, vestes, velo, panni, & alia que ipsorum corpora tenuerunt, aut quibus Sancti usi sunt.

VI. Quæst. II. *Utrumque est adoratio veritas in quos Sanctorum corpora referuntur?* Resp. Adfirmant Valquez de ador. *Lib. III. disp. 111. cap. viii. num. 112.* Sanchez *Lib. III. disp. xliii. num. 2.* Castropalano *disp. 1. punct. 6. num. 1.* idem modo, inquit prælati Auctores, recta intentione coluntur: quoniam eadem ratio viger pro adoratione pulveris, & vermis, Pulvis, & cineres; & Patres tertio Ecclesiæ corpora, coli valent: quidni ergo & vermes?

VII. Hæc opinio communiter relictur. Et, si fermo sit de publica adoratione, vel ipsi citati Auctores concedunt, eam minime licere. Verum nulla adoratio sive publica, sive privata talium verminum licita est. Quia hæc est in summo vermes generentur ex Sanctorum corporibus, immixtae incedunt secum adorationem, quar.

qua impedit ne sint coelesti. Indecens enim est Sanctos in rebus putatis colere. Putatis autem bellis sunt veras illi: & cum vita fruuntur, videntur propter se adorari. Quare tanquam impudens laetitudo sentienda est horum verum adoratio, sive publica, sive privata. Est revera, si privata haeret; quidam & publica? Est si publica indigna reputari; cur non & privata?

VIII. Ut laeae reliquiae cultu publico adorari possint, debent esse alicuius Sancti vel canonizati, vel beatificati ab Ecclesia. Quia, si publico cultu publice ut Sanctus potest, quin prius fuerit solemniter in Sanctorum cultum ab Ecclesia scriptus; potiori iure nequeunt eorundem reliquiae coli, cum reliquae propter Sanctos, quorum sunt, colantur.

IX. Quael. III. *Quae certitudo requiritur, ut reliquiae colantur tanquam particulae alicuius Sancti?* Resp. Ut prudenter reliquiae colantur, scire debemus, quod sint reliquiae, seu aliquae portiones, & sint res ad alicuius Sanctum, vel Beati, pertinentes. Prudens enim sit oportet collationem, ne res profanas pro sacris colamus. Haec autem certitudo debet esse moralis. In rebus enim moralibus non nisi certitudo moralis requirenda est. Haec sufficit ad prudentem operationem, ut omnes fateatur Theologi. Quae autem testimonia requirantur, ut haec moralis certitudo habeatur, non potest facile definire. Distinguitur primum est cultus publicus a privato. Ut cultus publicus detur sacris reliquiis, debent demonstrari ante in censum Sanctorum, aut Beatorum esse participare a Romano Pontifice. Insuper debent sacrae reliquiae esse ad Episcopum recognita, antequam publico cultui exponantur. Ut tibi vero constat, hanc reliquam esse Sancti ab Ecclesia canonizati, satis est ad Episcopum eandem ut talem declararam esse. Pro cultu vero privato satis est virum probum, & gravem rem hanc reliquam esse alicuius Sancti, aliquidque tamen contraria argumenta non occurrant. In hoc genere extrema cavenda sunt, videlicet & facili creditus, & leviter criticus.

Quoties adiacet conjecturae fraudis, & imposturae, quae non tam raro accidunt, difficultas in adhibenda fide se exhibet. Si praesens suspitio doli, transmissio non occurrat, non est cur fidem deneges. Car testimonium viti gravis, & prohi recidere debet, nisi aequale, vel quasi aequale dubitandi fundamentum habeas? Plures, inquit doli & fraudes ab impostoribus zvaritar, & quatuor

causa perpetrantur. Verum habet. Sed hinc solum consequitur, caute procedereque te habere opus esse, antequam assentium praebes. In omni commerciorum genere fraudes, & doli accidunt veteratorum hominum iniquitate. Propterea ne ab omni societate, & contractu abstinendum? Eam ergo in colendis reliquiis prudentiam adhibe qua in aliis gravibus negotiis uteris.

X. Quael. IV. *Quas reliquias approbare vult Episcopus, ut eandem publico cultui exponatur?* Resp. Ut iam indicatum est, ex tantum Episcopi reliquias recognoscere, & approbare pro cultu publico valent quae sunt alicuius vel Beati, vel Sancti a Romano Pontifice canonizati, ut habetur ex capite. Fin. de velo. & venter. Sancti. Quod verum habet de reliquiis recentiter inventis. Siquidem antiquiorum Sanctorum reliquiae, quae populi christiani universaliter conaerudine adoratae semper fuerunt, non est cur Episcopi eas approbare non debeant; tametsi Sancti illi non fuerint canonice solemniter rita in Sanctorum alio a Romano Pontifice recentiter. Quoniam haec perennis & universalis traditio pro solemniter canonizatione habetur. Si dubium aliquod grave occurrat in reliquiarum auctoritate, haec decernit Concilium Tridentinum. Si aliquis dubium, aut diffidit alius sit extirpandus, vel omnino aliqua generis quatuor de his rebus incidat, Episcopi, antequam controversiam dirimat, Metropolitanis, & comprovincialium Episcoporum in Concilio provinciali sententiam exponat; ita tamen ut nihil incosulto sanctissimo Romano Pontifice, novum, aut in Ecclesia habitum insuper decernatur. Sess. xv. de invoc. Sancti.

XI. Quael. V. *Licitum ne est alicuius reliquias solo suspensas scire deferre?* Resp. Omnes fatentur licitam esse eiusmodi delationem: quia haec edit in cultum & venerationem Sanctorum quorum sunt reliquiae illae. Ut tamen licita sit delatio illae, abesse oportet periculum profanationis, aut indecentiae, prout communitur abest. Neque enim quocumque ipsius delatoris peccato haec reliquiae pollutantur, aut indecentiam patiuntur, sed tunc indecentia, aut profanatio reliquiarum contingit, cum in ipsis aliqua irreverentia, derisio, vel contumacia exercetur. Hinc qui formicatur, furatur, aliove crimine peccat, non est dicendus sacrilegus in reliquiis quas cultui causa secum deferat, quia haec peccata cultui reliquiarum directe non opponuntur: nihilque prohibet furum, mo-

chum, alioque flagitioso Catholicos colere reliquias suas, quamvis plura exerceant scelera. Aliquam tamen irreverentiam adesse, Christianum hac facris ornatum symbolis Deum offendere, nemo est qui inficias ire valeat; sed quod grave sacrilegium dici debeat, nullum adest solidum fundamentum.

XII. Quael. VI. *Peccat ne qui sacras reliquias furatur devotionis causa?* Resp. Sententia communis est, nullum perpetraturum peccatum Christianum illum qui ad inbelli sacras reliquias surripere: quia illas irreverentiae periculo subduceret, & ab iniusto possessore illas vindicaret: iniuste quippe infidelis sacra haec pignora possident. Qui vero ab alio Catholico reliquias furatur, dubio procul sacrilegium furtum perpetrat. Quandocumque licet temporali pretio reliquiae sacrae non sint subiectae; tamen apud fideles estimationis sunt, ut grave spirituale damnum patitur possessor qui invitatus tanto thesauro spoliatum. Quid, si reliquiae parva sit, erit ne evulsum furtum grave sacrilegium? Furti multa non ponderatur magnitudo, aut parvitas, sed raritate, & utilitate reliquiae. Minima cruce sacrosanctae, spinex coronae, aut aliorum rare reliquiae particula maximo in pretio habentur: & qui invitatus eadem spoliatum, magna sine turba trahit, gravique incommodo. Quare similitum reliquiarum furtum, etiam in minima quantitate, grave sacrilegium est. Neque hinc trahantur anami arripas, non omnes Sanctorum reliquiae esse eundem valoris: quoniam nunc furti quantitate metimur, non ex valore quem habent reliquiae sacrae abolare, & per se acceptae; sed ex offensa possessoris irrogata tali furto. Omnes enim sacrae reliquiae cuiusque tenent pretii limites transmutant. Verum quia una praes alia difficultas, aut facilius acquiri potest; ideo maiori, vel minori turbatione, & iniuria abicitur qui eadem spoliatum.

XIII. Quael. VII. *Licitum ne est Principi in bello, in se urbibus illis a se expugnantis reliquias extrahere, & alio transferre?* Resp. Admirat P. Iohannes Ferrandus in disp. Relig. lib. I. cap. viii. art. 3. eo quod bona etiam inter Christianos iusto bello parva ad victores pertinent. Verum haec opinio merito a Theologis communiter reprobatum. Si quidem reliquiae sunt bona Ecclesiae, quae ob delictum civitatis occupari nequeunt: sicutque a laicali iurisdictione exemptae, & hinc Ecclesiae affixae, & in Dei cultum destinatae. Consuetudo quoque id confirmat: ipsi enim

Principes ab eiusmodi furtivitate possidendis abstinent etiam in civitatibus ree huius capite. Bellum quidem iustum iura temporalia, sedus spiritualia spectat.

XIV. Quael. VIII. *Licitum ne est venditio, & capto reliquiarum?* Resp. Neque sententia ex ita qua dicta sunt, constat. Res enim spirituales nullo temporali pretio liberantur: & qui spiritualia temporali pretio comparat, similia laeae iniquitatem. Quia in reliquiarum usua, & donatione omnis turpi quibus ulcupio abicit oportet. Quare Concilium Tridentinum sess. xxv. de sac. Sancti. haec praecipit in reliquiarum veneratione omnis turpis quibus eliminatur. Hinc tamen minime loquitur, vetitum esse ad infidelibus, soluto pretio, sacras reliquias comparare; quia tunc pretium non solvitur pro valore reliquiarum, sed ut reliquiae subtrahantur irreverentiae, & profanationi infidelium. Vexato redimuntur, non res laeae emunt. Neque illicitum videtur cuiuslibet Christiani pecuniam aliquam dare, ut reliquias sacras venditas praebet: dummodo pecunia haec solvatur absque ullo pacto, & ob incommodum, & labore comperitur, cui succumbit cultus, & in grati animi testimonium. Certum illicitum fore pacto iniusto expresso vel tacito inducere eundem ad ostendendas reliquias pretio confistit.

XV. Quael. IX. *Est ne sine causa peccatum exponere sacras reliquias venditas, ut inde largientis elemosinas offerantur?* Resp. Duplex alicui Theologi intentionem distinguunt in exponere reliquias: magis principalem, ut minus principalem alteram. Si intentio elemosinarum fit minus principalem, nullam contingere culpam alicui; peccatum vero, si intentio haec principalem sit. Alii abhinc illicitum hoc esse contendunt. E contrario Capitulatum tract. viii. disp. 1. punct. 6. num. 18. Leander disp. xv. quest. xxxviii. Salamancaenses tract. xxi. cap. 2. punct. 9. num. 115. defendunt, non peccatum mortale facit eum qui etiam principalem in reliquiarum ostensione intendit elemosinarum acquisitionem; dummodo nullam interveniret pactum, quia, inquit, ostensione reliquiarum intendere acquisitionem elemosinarum non est esse venales exponere; nec turpi quibus committitur, quia non intervenit pactum, vel conventio. Qui hac intentione reliquias ostendunt, movere fideles dantur intendunt ad elemosinas erogandas, sedus vero eos ad id obligare. Sed intendere liberalem elemosinarum largitionem ostensione

fiore reliquiarum non est simonia. Ergo licitum est, aut saltem non culpa mortalis: quia (inquunt Salmanticenses) *saltem venialis abesse in hac intentione nequit, cum deus desideratio aliqua a virtutis religionis finis.*

XVI. Hæc opinio mihi non probatur, eo quod Concilium Tridentinum præcipit, ut in reliquiis veneratione omnis turpis questus eliminetur. Porro qui principaliter questum in hac veneratione intendit, eliminari non omnino turpem questum. Vir quippe ille questum recte allequitur in elemosinarum ampla largitione, quarum incertum postulatum, atque ob hunc potissimum finem reliquias videndas exponit. Homo ille pravum habet intentionem. Quod ergo ad sacrilegam simoniam deest? Factum, & conventio, respondet Salmanticensis. At hoc non aliud concludit quam quod non interveniat simonia realis extrinseca ex utraque parte. Hoc tantum evincit, largientes elemosinas immunes esse a culpa: quia abique ulla prava intentione Deo offerunt sua bona in Sanctorum memoriam. At numquid abique hoc pacto, & conventionis peccare nequit ille qui ob meritum potiusque questum reliquias exponere videndus? Numquid simonia mentalis peccatum non est? Qui vero mente intendit peccatum emolumentum ex re spirituali, & hac principali intentione reliquias exhibet videndus: quia ratione essendi a simonia mentali valet? Quod non intendat elemosinas tantquam pretium, sed tantquam liberalem clarificationem? Verum hæc præcisio parum confert ad purgandam a simonia laicæ præfatam intentionem. Quoties enim principaliter quis intendit temporale pro re spirituali, in fine simoniae reus est. Quid plura? Nonne ipsi Salmanticenses fatentur, præfatam intentionem inordinatam esse, & venialis culpa non carere? Porro, si fatentur hanc intentionem a recto religionis fine & ordine detestari, quæ venialis, non autem letalis erit intentio illiæ, cum sit in materia gravi? Questus temporalis pro re facta suspente natura vitiosus est. Ergo qui illum principaliter intendit, graviter peccat.

XVII. Quæst. X. Est ne aliqua pena constituta contra reliquiarum laicos? Resp. Iure communi nullam latam esse penam consentit Suarez Tom. 2. in III. Par. disp. xxvii. sect. 2. num. 9. Sanchez Lib. II. cap. xlii. num. 14. Caltopalapa disp. II. par. 6. n. 21. Admittit vero communiter latam esse excommunicationem a Gregorio XII. in con-

sultatione que incipit *Pontificis felicitissimi*, postquam adversus eos qui ex cæmeteris, cryptis, vel catacumbis Romanis lacras turpiter reliquias: quam penam extendit præfatus Pontifex adversus eos omnes qui ex quibuscumque locis lacris reliquias furriunt. Hinc penæ subiectos esse Prelatos Regularium docent, dum hi particulas corporum beatorum in Ecclesiis propriis quiescentium recidunt, ut eisdem docent, alienentur: quoniam præfate reliquie inter bona Conventuum pretiosa computantur: quod tamen intelligendum est de reliquiis insignibus thesiccis inclusis.

XVIII. Quæst. XI. Licitum ne est cerere agnos venerari? Resp. Omnes Catholicæ adfirmant, eisdemque lacros agnos dignos esse venerationem, ut ceteras res lacras; licet enim a summis Pontificibus soleant rite destinari in cultum sacrum, sicutque imagines Dei, qui eorundem venerationem toties confirmavit pluribus miraculis.

XIX. Quæst. XII. Vitiosum ne est præfatus agnos sub excommunicationis pena pingere, vendere, & tangere? Resp. Gregorius XIII. sub penæ excommunicationis late sententia prohibuit eisdemque sacros agnos coloribus, minisque depingere, aurum, vel colorem aliquem eidem addere: cuius constitutionis initium est *Omni certo studio*. Minime tamen vitiosum est eisdem thesiccis includere etiam pretiosis, dammodo albi, & nudi, nullo adiecto colore, miniove levrentur. Ad venditionem quod attinet, certum est penes omnes Catholicos, res lacras venditioni, vel emptioni subiectas non esse. Licitum vero est pretium accipere, & dare pro materia ex qua cerei isti confecti sunt: sicuti & calices, aliæque res sacre ratione materie venduntur. Cavendum tamen ne sub hoc materie velo avaritia, & simonia latet. Nam si quis prædictæ materie, aut thesiccis, in qua agnos includitur, pretium ultra limites iustos auferret, præfatus quod emptor pretium solaturus sit, in cerum lacrum allequitur, non evaderet facilese avaritias, & simoniae labem. An potius licitum sit laicis eisdemque cerere agnos tangere, negant aliqui. Sed mihi videtur, nullam perpetratos culpam viros illos, aut mulieres, que reverentur, & devotiis, aut necessitatibus causa eisdem tangere: idemque asserto de ceteris huiusmodi rebus, quas hæretici secum deferunt, & ad manus quotidie habent. Nisius profecto abluuntur videtur, Catholicos, qui cultum reliquiarum foventes eisdem collo suspensas deservit, ob

solunt

solunt reverentem contactum culpe reos dammare. Quid, si theca in qua inclusus est agnos, frangatur? Abstineat ergo sive laici, sive Ecclesiastici a contactu profano, minulque decenti. Ceterum ergo osculantur, tangantur, devotione, aut necessitate urgentibus.

XX. Quæst. XIII. Que veneratio vestibus sacerdotibus, vestis sacris, & templis debetur? Resp. Quod vasa sacra, templa, & ornamenta in Dei cultum destinata, digna sint veneratione, Catholicorum aemo infidelium. Porro, cum hæc omnia ad Deum colendum sint instituta, planum est lacris cultu respectivo esse adoranda, quia Deus in iisdem adoratur: idque definitum est in Concilio generali VII. sess. vi. ubi hæc habentur. *Domine, præter te neminem vocamus, nomen tuum vocamus. Testis est ipse beatorum Angelorum exercitus: testis Apostolorum, Prophetarum, Martyrum, & sanctorum Patrum ceteros. Ad venerationem autem sanctorum nostri, ad tuam gloriam, qui ad magnificentiam, & signum divine ceteris tuis adducimus, evangelicam narrationem, & imaginum picturam habemus: habemus item & alia plurima consecrata vasa: hæc, quia in nomine tuo facta sunt, & consecrata, veneramus.* En quomodo paucis verbis Concilium omne idololatricè periculum amovitur, dicens, quod Catholicis neminem præter Deum unum trinumque adorare: quod imagines adhibeantur ad sensus nostros in Dei cultum erigendo extensandisque in hunc finem sacros Evangelicè codices, vasa sacra, & alia ornamenta habemus. Quomodo ergo cultu vasa Dei imagines adoramus, sic quoque eisdem adoratione templa, vasa sacra, & cetera emanatione divino servitio adiecta colimus. Idque clarius docet Epiphanius nomine Concilii loquens ait, ait, & hæreticis proprium. *Hæc igitur sunt, qui Deo soli & uni latum exhibentur in spiritu & veritate, scientes, quæcumque illi offeruntur, aut consecrantur, sive divina fuerint antea veneranda figura, sive sacra Evangelicè codex, sive veneranda imaginis, sive sacra vasa, ex amplectuntur, & venerantur: ut qui spiritum habentem sanctificationis ad istos reddenda, & illis ob id adorationem honorificam exhibemus. Adverte enim, ait (Psalm. lxxvii.) sanctissimum pedum eius, quia sanctus est ipse. Quam ob causam Gregorius Theologus in sermone Nazianzeno Dominum sic loquitur: *Bethleem honore affice, præsepe adora, & contractatione sancta fac.* Consule, si lubet, etiam D. Thomam 2. 2. q. cxxix. art. 3. Ratio ob-*

Com. Theol. Tom. III.

via est. Nam ideo sacre imagines Dei, & Christi Domini adoratione lacris coluntur, quia sacra symbola sunt, quæ nobis ad Deum, divinæque mysteria representanda sunt instituta: eo ergo cultu quo colitur Deus, adoranda sunt. Hæreticorum nunquam supra raptæ sunt.

XXI. Quæst. XIV. Quomodo calices, corporalia, & alia res sacre tangi a laicis possunt? Resp. Plura extraxit decreta que laicis veniant tangere vasa sacra, ut calices, pallas, corporalia, casulas, & alia ornamenta ab Episcopo benedicta, præteritur cap. *Sacratas disp. xxvii. item cap. Senta hæc Apostolica.* Que tamen decreta quantum ad omnia viam modo non habent. Nam communi iura recipiam est tam viros, quam mulieres licite tangere calicem, & alias lacras vestes ab Episcopo benedictas: maxime cum adest iusta causa eisdem tangendi, relictis &c. Vasa quoque non consecrata reverentur tanquam laicis valent, focus post consecrationem. Quæ abique venialis culpa nequeunt laici tangere clericum consecratum, etiam vacuum potestatem, & corporalia. Idque probat Suarez & quia summi Pontifices privilegium imperitici sunt Religiosis laicis Minorum, & Societas letu, ut possint vacuos calices, patenam, & alia vasa consecrata immutata tenere, maxime dum Ecclesiis intersunt: quod argumento est, eisdem communi iure contracta re illa minime posse. Qui tamen prima tonsuræ initiati sunt, ab hoc contractu non prohibentur. Calix vero continens sanguinem Christi, necessitate subfata, à solo Sacerdote, vel Diacono tangi licite valet. Necessitate vero tangente, etiam ipsum corpus Christi aliter tangi valet: ut si hostia consecrata in altari caderet, absente Sacerdote, a quocumque elevari summa cum reverentia deberet, & Sacerdoti quamprimum tradi in sacrario reponenda. Similiter, si Sacerdoti communicanti caderet particula consecrata in sinum mulieris, ab hac reverenter, non a Sacerdote, elevari deberet. Nec enim Dominus qui corpus suum sacratissimum tangendum præbet lingue, uti, facibusque mullieris, si tangi digitis eisdem designatur, necessitate urgente servande modestia, atque periculum, scandalumque amovendi cautus.

XXII. Corporalia, & purificatoria tanquam dicitur posse a laicis Regularium vi privilegii, dum sacrificii intersunt. Numquid etiam eadem lavare poterunt? Distinguitur communiter Auctores tres lotiones. Plura referri privilegia solent, vi quorundam Fratres laici Ord-

B nem

quum regularium, & Moniales possint corporalia, & purificatoria tangere, ac lavare. Verum his omnibus missis, standam est consuetudinem ubique obrinenti, videlicet primam lotionem a Sacerdotibus, vel Diaconis esse faciendam. Ex privilegiis quae in favorem laicorum Fratrum adducuntur, non aliud eruitur, quam quod valeant presata tangere, dum sacrificia inferuntur, locus quod valeant eadem lavare. Porro iura quae vetant eiusmodi lotionem, sunt valde manifesta, quaeque ipsa praxi, & consuetudine iam dicta fortiora evadunt, ideo pro certo habendum, primam corporali, & purificatori lotionem Sacerdotibus, & Diaconis servatam esse. & huc est communior Theologorum opinio.

XXIII. Quæst. V. Res sacra converti ne liceat in usus profanos? Resp. Primum coram esse, grave locum esse uti rebus sacris, usufructum retinent suam formam, in profano usus, ut si quis calcem in communi mœnia ad habendam adhiberet. Quoniam talis usus esse manifestus contemptus. Res Cathedralis morte a Deo plectitur, quod vana doctus Dei adhiberet ad mensam; quia, ut habetur Levit. xxvii. quicquid sancti fuerit consecrationem, sanctum sanctorum erit Domino. Legatur D. Thomas 2. 2. q. lxxxviii. art. 11. quantum in re exploratissima non vacat prohiberi amovari.

XXIV. Quare rejicienda est absolute spectata sententia Joannis Dicastrillo, qui ex Henrico docet tract. v. de sacr. Miss. disp. xv. n. 237. non videri mortale, sed mortem esse pro committit homicidii (quod ego intelligerem pro committit sacra) & infra Ecclesiam, ut illi vestimentis, & missis, maxime ad representandum aliquem sanctum Presbyterum, aut Diaconum, aut aliquod simile, iudicio prudentis determinandum. Hunc quæ Dicastrillus morem vocat sibi tantum notum, ceteris autem omnibus incongruum, sacrilegium esse absum, cum circumstantia solitaria, ad eum competentem est, ut nulla opus sit probationis. Velles igitur sacras, vasa Deo dicata licet in sacras inducere) Legatur Tridentinum sess. iv. de sac. de edit. lib. Quid quod dum hec excusat Dicastrillus contendit, sacrilegiorum esse? Scenarum turpitudinem temporum sacrilitate obterege ille credit. Qui sacras velles in profanum theatrum induceret, sacrilegium perpetraret. Qui vero templa in theatra, altaria in scenas converterit, qui templa una cum vestibus sacris profanavit, qui comocant, & histrionum impudentem artem exercere in sacris locis, hi sunt ab ini-

quitate immunes? Homent hæc pie aures, & magis detestatio quam impunitio reitici illa debent. Res sacra ritu sacro, & ab Ecclesia profano, non comico, & theatri repretentande sunt.

XXV. Quamquam res sacre scissione, & fractione benedictionem, & consecrationem amittant, non inde tamen sequitur licitum esse erudum utrum in profanum convertere. Idque probat Angelicus canonum auctoritate inducta III. Par. q. lxxxiii. art. 3. ad 3. Propter hoc etiam quod aliquam spirituales in virtutem adipsantur per consecrationem in eadem distinctione (dist. 1. de consecr. c. xxvii. Ligna Ecclesie) statum legitur. Ligna Ecclesie consecrata non debent ad aliud operantur, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profanum in Monasterio Fratrum; in laicorum autem opera non debent admitti. Et ibidem legitur (c. xxxix.) Altaria, palls, cathedra, episcopatum, & cetera, si fuerint vestitate consumpta, incensum duntaxat ceteros quoque eorum in baptisterium inferantur, qui in pariete, aut in fossis pavimento incendantur, ne in consecrationem publicis ingruant. Addendum, ipsa Ecclesie dirute applicanda non esse neque in Monasterium communes usus, ut ad coquina ignem, vel ad reparandas vineas, sed ad caputium, dormitorium, aliave religiosa usque, ut reverentia sacris rebus debita servetur. Quod in laudato capite de consecratione statum pro altaris palla, & cathedra, idem de sacerdotibus vestimentis, aliisque Ecclesie ornamentis dicendum. Quia addit Sylvester tract. Benedictio q. vii. lapides Ecclesie dirute in Monasterium adificia convertendos esse. Consule Suarez III. P. disp. lxxxv. sect. 3. Salm. tract. xxi. c. x. p. 11. §. 2. Azorium Tom. II. inlib. lib. IX. c. ix. quæst. vii.

XXVI. Quæst. XVI. An casa sacra, postquam sacra sunt, vendi valeant? Resp. Ut eisdem vasa in profanum usum converti, & venalia exponi valeant, debent igne, vel ferro ita amittere priorem formam, ut nihil eiusdem remaneat, ita ut aurum, argentum communis materia appareat. Tunc enim, cum nihil sacri in his consistatur, opponantur etiam ad usus sacros sub prætextu quod vendantur non ut consecrati, sed ut comstant materia venali. Spectanda sunt tunc circumstantia, & potissimum finis, ac necessitas. Vestimenta sacra, etiam consecrata, non debent in usus profanos converti, aut vendi: quia istorum

rum materia nequit, sicut illa calcis, aliorumque vasorum, penitus transmutari. Quare vel comburenda, aut ad reficienda aïa sacra vestimenta adhibenda sunt. Quondam calix, aliique sacra vasa, ornamenta Ecclesie depurata benedictionem, & consecrationem amittant, consule Barboiam de offic. & potest. Episcopi par. 11. c. lxxxv. 27.

XXVII. Quæst. XVII. Res profane converti ut in usus sacrum possunt? Resp. Adfirmant communiter Theologi, dummodo, debita artificiali forma, ad formam reducta, etiam aptam, & consistentem pro muneribus sacris obtendant. Neque aliqua difficultas in appositum urget: immo omnia ornamenta sa-

cræ ex continui materia consecrantur. Accedit praxis communis, qua pretiosa matrasarium, viduarumque velles in Sacerdotum calicibus, & aliis Ecclesie ornamenta tandem convertuntur. Sacra enim benedictione quilibet profana macula deletur. Quid quod vel ipsa laicorum domos in templa sacra aliquando Pontificis summi commutavit? Sic Marcellus Papa S. Lucinae, & Urbanus S. Ceciliae domos in Ecclesias Deo consecratas dicuntur: & Bonifacius IV. amplium illos, & magnificentissimum Pantheon, Edmictorum olim temporum, in Ecclesiam convertit forma immutata, & benedictione, atque consecratione adiecta.

DISSERTATIO II.

DE VITIIS OPPOSITIS RELIGIONI, SEU DE SUPERSTITIONE, ET USQUE SPECIEBUS.

CAPUT I.

De vitio, ac diversis superstitiosis.

I. Superstitio describitur a D. Thoma 2. 2. q. xcii. art. 1. his verbis. Superstitio est vitium religiois oppositum scilicet dum excessum, non quia plus exhibet suum cultum divinum quam vera religio, sed quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo magis quam debet. Peripicia sunt omnia.

1. Superstitioem primam in duas species Angelicus tribuit hoc. cit. art. 2. Altera nuncupatur ex modo indebito colendi Divinam altera ex parte obiecti quod colitur. Prima cultum debitum Deo offert, sed modo indebito: secunda cultum Deo debitum creaturæ exhibet. Distinguitur ergo Superstitioem species primo quoniam ex parte modi: secundum ex parte obiecti. Potest enim quicquid cultus exhibet illis exhibere vel non exhibere est. Illi res Deo vere, modo tamen indebito: & hoc est prima superstitioem species: vel cui non debet exhiberi, scilicet cuiusvis creaturæ: & hoc est aliud superstitioem genus, quod in multis species dividitur secundum diversam finem divini cultus. Primam superstitioem modi indebiti dividit Angelicus q. xcii. art. 1. in alias superstitioem duas: quarum prima in deo est scilicet quod fallis esse potest, sed perniciosum, ut si quæ ludæorum caeremonias nunc Deum

adoraret: vel si fallis miraculis quis intendere fidem catholicam confirmare: aut divinis officiis turpia miscere. Potest tamen esse fallis, atque perniciosus esse intentione colenti, ut si quis se fingeret Ecclesie Sacerdotem, & sacrificia offerret: qui cultus fallis ex parte colenti non modo in publico, sed etiam in privato contingere potest. Exempla adducit Caietanus in Comment. ad hoc art. in ieiunio, & oratione: ut si quis contra modum Ecclesie ieiunaret in dominica; aut oraret sine propria pericula, ut nullum haberet respectum ad Ecclesiam, cum præceptum orandi in persona Ecclesie a Domino impoñitur. Et Obicit: Mater noster: Panem nostrum: Dimitte nobis: Mater noster: Quare qui habet preceptum se tantum Deo offerret, culto falso Deum coieret. Quæ tamen hæc in sensu intelligenda sunt, dum quis pollicetur vellet a participatione istius precis ceteros fideles excludere: aut vellet die dominico ieiunare; nulla habita ecclesiastice discipline ratione, sed ut ipse peculiariter rium inlitteret. Nullius vero superstitioem reus est qui spiritu penitentia actus diebus dominicis ieiunaret, non ut singularem disciplinam invehiret, sed ut carnis fortius spiritum lubereceret, penaleque peccatis deberet perolvere: similiter qui dominicam precem Deo offerret pro semetipso, abique intentione excludendi alios fratres.

II. Altera superstitioem species ex parte modi

quam regularium, & Moniales possint corporalia, & purificatoria tangere, ac lavare. Verum his omnibus missis, standam est consuetudini ubique obriente, videlicet primam lotionem a Sacerdotibus, vel Diaconis esse faciendam. Ex privilegiis quae in favorem laicorum Fratrum adducuntur, non aliud eruitur, quam quod valeant presata tangere, dum sacrificia inferuntur, locis quod valeant eadem lavare. Porro iura quae vetant eiusmodi lotionem, sunt valde manifesta, quaeque ipsa praxi, & consuetudine iam dicta fortiora evadunt, ideo pro certo habendum, primam corporali, & purificatori lotionem Sacerdotibus, & Diaconis servatam esse. & huc est communior Theologorum opinio.

XXIII. Quæst. V. Res sacra converti ne liceat in usus profanos? Resp. Primum coram esse, grave locum esse uti rebus sacris, usufructum retinent suam formam, in profano usus, ut si quis calcem in communi mœnia ad habendam adhiberet. Quoniam talis usus esse manifestus contemptus. Res Cathedralis morte a Deo plectus fuit, quod vacat dicitur Dei adhiberi ad mensam; quia, ut habetur Levit. xxvii. quicquid sancti fuerit consecrationem, sanctum sanctorum erit Domino. Legatur D. Thomas 2. 2. q. lxxxviii. art. 11. quantum in re exploratissima non vacat prohiberi amovari.

XXIV. Quare rejicienda est absolute spectata sententia Joannis Dicaftillo, qui ex Henrico docet tract. x. de sacris. Miss. disp. xv. n. 237. non videri mortale, sed mortem esse pro committit homicidii (quod ego intelligerem pro committit facia) & infra Ecclesiam, uti illis vestimentis, & missis, maxime ad representandum aliquem sanctum Presbyterum, aut Diaconum, aut aliquod simile, iudicio prudentis determinandum. Hunc quæ Dicaftillus morem vocat sibi tantum notum, ceteris autem omnibus incoincis, sacrilegium esse absum, omni circumstantia soluta, ad eum competere est, ut nulla opus sit probatione. Velles igitur sacras, vasa Deo dicata licet in sacras inducere? Legatur Tridentinum sess. iv. de sac. de edit. lib. Quid quod dum hæc excusat Dicaftillus contendit, sacrilegium esse? Scenarum turpitudinem temporum sacrilitate obterege ille credit. Qui sacras velles in profanum theatrum induceret, sacrilegium perpetraret. Qui vero templa in theatra, altaria in fecnas converterit, qui templa una cum vestibus sacris profanat, qui comocant, & histrionum impudentem artem exercent in sacris locis, hi sunt ab ini-

quitate immunes? Homent hæc pie aures, & magis deservitione quam impunitatione reitici illa debent. Res sacra ritu sacro, & ab Ecclesia profana, non comico, & theatrali representande sunt.

XXV. Quamquam res sacre scissione, & fractione benedictionem, & consecrationem amittant, non inde tamen sequitur licitum esse erudum utrum in profanum convertere. Idque probat Angelicus canonum auctoritate inducta III. Par. q. lxxxiii. art. 3. ad 3. Propter hoc etiam quod aliquam spirituales in virtutem adipsantur per consecrationem in eadem distinctione (dist. 1. de consecr. c. xxxvii. Ligna Ecclesie.) statum legitur. Ligna Ecclesie consecrata non debent ad aliud operantur, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profanum in Monasterio Fratrum; in laicorum autem opera non debent admitti. Et ibidem legitur (c. xxxix.) Altaria, pulvis, cathedra, episcopatum, & cetera, si fuerint vestustate consumpta, incendo duntur: ceteros quoque eorum in baptisterium inferant, qui in pariete, aut in fossis pavimento inciduntur, ne in consecrationem publicis ingenerent. Addendum, ipsa Ecclesie dirute applicanda non esse neque in Monasterium communes usus, ut ad coquina ignem, vel ad reparandas vineas; sed ad caputium, dormitorium, aliave religiosa usum, ut reverentia sacris rebus debita servetur. Quod in laudato capite de consecratione statum pro altaris palla, & cathedra; idem de sacerdotibus vestimentis, aliisque Ecclesie ornamentis dicendum. Quia addit Sylvester tract. Benedictio q. vii. lapides Ecclesie dirute in Monasterium adificia convertendos esse. Consule Suarez III. P. disp. lxxxv. sect. 3. Salm. tract. xxi. c. x. p. 11. h. 2. Azorium Tom. II. instit. lib. IX. c. ix. quæst. vii.

XXVI. Quæst. XVI. An casa sacra, postquam sacra sunt, vendi valeant? Resp. Ut eisdem vasa in profanum usum converti, & venalia exponi valeant, debent igne, vel ferro ita amittere priorem formam, ut nihil eisdem remaneat, ita ut aurum, argentum communis materia appareat. Tunc enim, cum nihil sacri in his consistat, appropinquat etiam ad usus sacros sub prætextu quod vendantur non ut consecrati, sed ut comstant materia venali. Spectanda sunt tunc circumstantia, & potissimum finis, ac necessitas. Vestimenta sacra, etiam consecra, non debent in usus profanos converti, aut vendi: quia istorum

rum materia nequit, sicut illa calcis, aliorumque vasorum, penitus transmutari. Quare vel comburenda, aut ad relaxanda aia sacra vestimenta adhibenda sunt. Quondam calix, aliique sacra vasa, ornamenta Ecclesie depurata benedictionem, & consecrationem amittant, consule Barboziam de offic. & potest. Episcopi par. 11. c. lxx. 27.

XXVII. Quæst. XVII. Res profane converti ut in usus sacrum possunt? Resp. Adfirmant communitim Theologi, dummodo, delecta artificiali forma, ad formam reductam aptam, & consuetam pro ministeriis sacris obtendant. Neque aliqua difficultas in appositum urget: immo omnia ornamenta sa-

era ex continui materia consueverunt. Accedit praxis communis, qua pretiosa matrasarium, viduarumque velles in Sacerdotum calicibus, & alia Ecclesie ornamenta tandem convertuntur. Sacra enim benedictione quilibet profana macula deletur. Quid quod vel ipsa laicorum domos in templa sacra aliquando Pontificis summi commutavit? Sic Marcellus Papa S. Lucinae, & Urbanus S. Cæciliae domos in Ecclesias Deo consecratas dicuntur: & Bonifacius IV. amplium illos, & magnificentissimum Pantheon, Edmictorum olim temporum, in Ecclesiam convertit forma immutata, & benedictione, atque consecratione adiecta.

DISSERTATIO II.

DE VITIIS OPPOSITIS RELIGIONI, SEU DE SUPERSTITIONE, ET USQUE SPECIEBUS.

CAPUT I.

De vitio, ac diversis superstitionibus.

I. Superstitio describitur a D. Thoma 2. 2. q. xcii. art. 1. his verbis. Superstitio est vitium religiois oppositum scientiam excessum, non quia plus exhibet suum cultum divinum quam vera religio, sed quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo quo non debet. Peripicia sunt omnia.

1. Superstitioem primam in duas species Angelicus tribuit hoc. cit. art. 2. Altera nuncupatur ex modo indebito colendi Deum — altera ex parte obiecti quod colitur. Prima cultum debitum Deo offert, sed modo indebito: secunda cultum Deo debitum creaturæ exhibet. Distinguitur ergo Superstitio in species primo quatenus ex parte modi; secundum ex parte obiecti. Potest enim quatenus cultus exhibet illis exhibent vel non exhibendus est. Illi res Deo vere, modo tamen indebito; & hoc est prima Superstitio species; vel cui non debet exhiberi, scilicet cuiusvis creaturæ; & hoc est alia Superstitio species, quod in multis species dividitur secundum diversos fines divini cultus. Primam Superstitioem modi indebiti dividit Angelicus q. xcii. art. 1. in alias Superstitioes: quarum prima in deo est sua quod fallis esse potest, sed rem significatam; ut si quis Iudicorum ceremonias nunc Deum

adoraret; vel si fallis miraculis quis intendere fidem catholicam confirmare; aut divinis officiis turpia miscere. Potest tamen esse fallis, atque perniciosus ex intentione colentis, ut si quis se fingeret Ecclesie Sacerdotem, & sacrificia offerret: qui cultus fallis ex parte colentis non modo in publico, sed etiam in privato contingere potest. Exempla adducit Caietanus in Comment. ad hoc art. in iustitio, & oratione: ut si quis contra modum Ecclesie ieiunaret in dominica; aut oraret sine propria pericula, ut nullum haberet respectum ad Ecclesiam, cum præceptum orandi in persona Ecclesie a Domino impoñitur. Et c. Oratio: Pater noster: Panem nostrum: Dominice nobis. Quare qui hæc precepta pro se tantum Deo offerret, cultu falso Deum coieret. Quæ tamen hæc in sensu intelligenda sunt, dum quis possit vellet a participatione istius precepti ceteros fideles excludere; aut vellet die dominico ieiunare; nulla habita ecclesiastice discipline ratione; sed ut ipse peculiariter ritum inlitteret. Nullius vero superstitionis reus est qui spiritu penitentia actus diebus dominicis ieiunaret, non ut singularem disciplinam invehneret; sed ut carnis fortius spiritum lubereceret, penaleque peccati debitas perolveret: similiter qui dominicam precem Deo offerret pro semetipso, abique intentione excludendi alios fratres.

II. Altera superstitionis species ex parte modi

modi indebiti colendi Deum est, quando superfluo cultus Deo tribuitur, ut subditur Angelicus. Si autem aliquid sit magis, quam in se de se, non pertinet ad Dei gloriam, neque ad hoc quod unus hominum fratre in Deum, aut quo carnis concupiscentie cupiditate videntur, aut etiam in si peccet Dei, & Ecclesie institutionem, vel contra conscientiam commone, qua servandum Augustinum pro lege habenda est; tamen hoc respiciendum est superfluum, & superstitiosum, quia in executione solam consistit, & internum desiderium non pertinet. Unde Augustinus in Lib. de vera Relig. inducit quod dicitur Luc. xxvii. Regnum Dei intra vos est, contra superstitiosum, qui scilicet exterioribus principaliter curam impendunt, 2. q. xcxi. art. 2. Itaque qui aliquos precandi modos sibi ex arbitrio praelibet, ut vellet tantum post Solis ortum orare, ut Miliani Sacerdoti qui vocetur Antonius, & non alio nomine, ut cum tot candellis, & non pluribus, nec paucioribus, aut illis, & non alteris coloris, audire, aut si, missis ceremoniis ab Ecclesia constitutis, ex arbitrio alias sibi fingeret, reus esse superstitiosus: nec illi potius est intentio hanc omnia dirigendi in proprium profectum, quamiam exterior cultus contra Ecclesie statuta vitiosus est; ergo nulla purgari intentione valet a culpa superstitiosus. Ignorantia tamen posthinc in levioribus, iuncta bona intentione, a culpa, ut ego quidem arbitror, excusare potest.

IV. Secunda superstitiosus species ex parte rei culte est, cum exhibetur cultus, inquit D. Thom. 2. 2. q. xcxi. art. 2. qui modo debet exhiberi, scilicet cultusque creaturae, & hoc est aliud superstitiosus genus, quod in multis species dividitur secundum diversitatem divini cultus. Quoniam, si cultus in divinam reverentiam institutus creature offeratur, appellatur idololatris. Alio modo cultus divinus instituitur est, ut homo instituat in Deo, quem cultus. Porro si, Deo spreto, demones consiliat, aliquo initio tacto, vel expresse pacto, tunc contingit secunda superstitiosus species ex parte rei culte, quae aliter dicitur. Tertia tandem superstitiosus species ex parte rei culte est, cum divinus cultus, qui ordinatur ad directionem actuum humanorum secundum instituta Dei, qui cohibetur, offeratur demonibus, in quo petitur auxilium, & dicitur vana observantia. Haec tria, inquit Angelicus, tangit Augustinus in Lib. II. de Doctr. Christ. viciis, superstitiosum esse quicquid institutum est ab hominibus ad

facienda, & colenda idola pertinent, & hoc pertinet ad primum, postea subdit: Vel ad constitutiones, & pacta quaedam significantium cum divinis pacta, atque servanda; quod pertinet ad secundum: & post pauca subdit: Ad hoc genus pertinent omnes leges, & cetera huiusmodi; quae pertinet ad tertium.

V. Quaest. I. Quaedam peccatum sit superstitio ex modo indebiti colendi Deum? Resp. Ut ex dictis constat, duo sunt superstitiosus genera: alterum ex parte mundi Deum colendi, alterum ex parte rei culte. De primo superstitiosus genere in praefens quiritur. Et primum dicimus, quod exhibere Deo cultum falsum, sive ratione rei significata, sive ratione colentis, namque sua peccatum est mortale: siquidem mendacium perniciosum in gravi peccatum letale est. Porro superstitio est mendacium perniciosum in re gravi, in materia nempe religionis, cui gravem infert iniuriam. Ergo genere suo peccatum grave est. Ita Caiet. in 2. 2. quaest. xcxi. art. 3. Suarez Tom. I. de Relig. tract. 111. Lib. III. cap. 11. Salmat. tract. xxi. cap. xi. post. 1. Leander tract. ix. disp. 1. quaest. iv. Hinc peccatum mortaliter qui rituum Deo sacrificarent, sabbata cultuissent, & circumciderent iuxta ritum mosaice legis.

VI. Quaest. II. Est ne peccatum grave profana, & turpia divinis officio immiserere? Resp. Omnes adfirmant, peccatum esse superstitiosum indebiti cultus qui falsus est respectu colentis, & divini cultus fini omnino contrarius. Eo quippe spectat divinus cultus, ut ad caelestia corda erigat, moveantque turpia vero, & profana incitant ad carnalia. Advertendum tamen, quod si caeque adficerentur, nihil turpitudinis praefert, sed tantum vana sint, & non sacra; non sunt statim mortalis culpe damnanda; tamen veniali culpa nunquam carent. Quin addo, non in levi periculose versari qui divinas laudes, vel ipsam sacratissimam passionem cantu quodam musicali, & profano in Ecclesiis in ipsa sacrosancta dominica passionis hebdomadae lugubri recitant, plantumque infamem rursus concitant, & conquirunt. Veli sacrilegum morem! Eo ne res religionis nostrae devenit, ut sacrosancta mysteria nostra profano ritu ad demulcendas aures, & titillandos populi sensus celebrantur? Quid namque Ecclesiae est cum theatris, & cum histrionibus? Sed de hoc alibi.

VII. Quaest. III. Qui falsas reliquias ablatas proponit, qui miracula immemoria pra-

praedicat, peccat ne mortaliter? Resp. Gravissimi superstitiosus flagitium hunc perpetrare, fateatur omnes: quoniam gravem irrogat iniuriam religioni, quae fictitius sive miraculis, sive reliquiis confirmari non indiget. Nec pia intentio augenda devotionis criminis reatum auferit. Dimittitur enim, non augetur, religionis cultus his signis.

VIII. Quaest. IV. Est ne mortale peccatum die dominico a carnis abstinentia, atque ieiunare? Resp. Superstitiosus damnandus esse qui diebus Paschatis a carnis abstinentia, qui votum edunt eiusmodi diebus ieiunandi, defendit nulla adiecta distinctione Leander tract. xi. disp. 1. quaest. ix. alioque huius sententiae patronos laudat. Ieiunare vero die dominico nullam esse peccatum docet. Verum prius Leander sententia falsa absolute est: idque constat experientia plurium sacrorum Ordinum, qui perpetuo a carnis abstinentia. Quem ponentem ritum tantum abest ut superstitiosus damnet Ecclesia, quin potius illum approbat & commendat. Intentio ergo ieiunantium spectanda est. Superstitioe nollunt tunc Manicheorum ieiunium diebus dominicis destinatum, quod in contemptum resurrectionis Christi Domini institutum erat: Qui vero ieiunant, ut carnem, sensuque effrenos cohibeant, non continent, sed sicut Ecclesie disciplinam. Quare nec mortaliter, nec venialiter peccat qui hoc animo carnis abstinentia dominicis diebus ieiunio transierit: eo vel maxime quod extincta nunc sit Manicheorum haereticus, atque adeo nulla scandali occasio. Consilium tamen est se ad Ecclesie ritum conformare, hiique diebus ieiunio abstinentia, nisi aliqua peculiaris ratio urgeat; quemadmodum urget debitum abstinentiam etiam praefatis diebus a carnis respectu illorum qui voto, aut lege ad id tenentur. Hinc colligat, quod superstitio cultus superstitiosus est levis, vel venialis iuxta gravitatem materiae, & voluntatis intentionem. Quando enim pio animo superstitiosus cultus exhibetur vero Deo, gratis cultui religioso non sit iniuria, scandalo labiato. Quare culpe magnitudo ex his circumstantiis colligenda est.

CAPUT II.

Sub examen introducuntur plures casus, in quibus latet ne superstitio, declaratur.

I. PRO certa omnium quae distri sumus resolutione, illud semper praeculis habendum est, quod tunc superstitio in aliquo. Theol. Tom. III.

quo opere contingit, quando ad aliquem procedendum effectum cautis adhibetur quae nec vi sua, neque institutione divina ullo modo influere in talem effectum valet. Spectanda est ergo connectio causae cum effectu; & cum nulla appareat, sed extrema profus disparata sint, tunc superstitiosus crimen legitur. Porro claritatis gratia nonnulla exempla subtraham, quibus aliam doctrinam confirmetur.

II. Superstitiosus rei sunt qui zona praegnantis campanam pullant, ut preter eventum partus: quia nulla causam mater & effectum connexio intercedit. Superstitiosa quoque est projectio imaginis alicuius Sancti in flumen, aut eisdem ad ripam suspensio pro pluvia obtinenda, ob aliam rationem. Nulla vero est projectio, si in fluvium, vel ignem res sacra proiceretur ea spe, ut Deus intercessione talis Sancti moveatur ad extinguendum ignem, aut intempestantem fluvium intra ripas cohibendum. Superstitiose vero sunt preces quibus laque benedictum rosaria pro parturientibus. Superstitioe itidem est aliquo deficiente alicuius psalmi versus recitare ad concupiscentes carum latratus, ad impedendum fluxum sanguinis, aliumve morbum cum vana infallibilis eventus credulitate, seu, si devote eos recitet aliquis ad divinam operam implorandum. Superstitiosa pariter sunt verba quae in eorum aures insulhari ad expellendos dolores interitus solent.

III. Qui ieiunant panem & aqua die S. Stephani Protomartyris ea certa credulitate, ut etiam si gravibus ictibus percutiantur, non sint morituri; quive certas preces recitant ea firma persensione, ut morte instanti non sint occubaturi, superstitioe non carent, quia nisi iusto talibus precibus fidem: si tamen Deo preces fundant, ut a funesta morte liberentur, nullam perpetrant superstitiosus culpam; quin cultum Deo offerunt, opusque bonum, exereant.

IV. Superstitio manifesta est observare dies fastos, vel infastos, ut declarat Apollodorus ad Galat. iv. Dies observantur, & tempora, & mensis, & annus: tunc vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis. Quod autem talis facti dierum observatio, experientia falsis constat: nam Hebraei infastos est dies Lunae, quod putent ea die natum fuisse Cain: Atheniensibus vero infastus est dies Maris, Medis dies Mercurii, Phrygiis dies Iovis, Troicis dies Veneris, Peris dies Saturni. Quoties vero horum dierum fastus est ceteris nationibus. Idem ergo dies fasti essent, & infasti. Dic omnes ostendit naturae fontem.

nostraque vel ignavis, vel industria boni, aut mali evadunt. Quid de illis qui dies conversionis D. Pauli, Urbani, & Vincentii observant, ut futuros eventus hauriantur? Totum hoc verisus ille exprimitur:

*Clara dies Pauli bona tempora dignat anni 2.
Si xix, aut phœta, designat tempora cœta:
Si fuerit vœnti, designant prælia genti:
Si fuerit nebula, pericula animalia quoque.*

Nulla in his verisus contineri superstitionem, docet communis opinio; nec qui dies observant, superstitionis sunt: dimmodo ex illorum observatione certum colligere eventum non audent. Sunt enim hæc vana populorum observationes minime curanda, sed omnino contemnendæ. Quid enim cum die Pauli, aut Urbani ceteri dies? Tales tamen altiorum occurras contingere præfatis temporibus queunt, ut nubium, aut letentium celum evadant.

V. Observantia dierum quos criticos vocant, nulla est supersticio, quæ naturæ causis naturalibus. Dies criticos medici vocant, in quibus de morbi qualitate iudicium ferre solent: sanæque sanis, septimus, undecimus &c. Si hi dies non labris inardescant, mortem pendunt; si deservat, sanitatem. Superstitio vero est, si hi dies observarentur pro advenia hereditate.

VI. Observatio dierum Lune per rerum naturalium conservatione, omni caret superstitione. Neque etenim vana est, ut quidam recentiores Philosophi contendunt: quoniam experientia constat, ligna æstiva tali die Lunæ cito corrodî; dia vero lana consistere alio die recita. Alii plures effectus recitari possent, nisi omnibus compari eorum. Fatenus præfati Philosophi hos effectus; sed in alias causas eos revocant. Dum olim in quodam libello legerem, pœlem ex contactu malo modo contrari, vanamque esse hominum diligentiam in legrogandis sanis ab ægrotis hæc inquinatis; non aliam impugnationem adhibendam adversus hunc Auctoritatem censui, nisi illum inter ægrotos pelle immanni insectos consistere, ut sibi corporis periculo suam consistere docerem, quam in aliorum perniciem evalgavit. Similem constitutionem merentur illi qui negant Lunam in causis hæc inferiores quidquam influxus habere: scilicet ad Lunæ conspectum integram noctem dormandi essent, ut inde colligerent, insidiat ne, an secus Luna in hæc interiora.

VII. Licita similitudo est dierum canaliculorum pro sanguinis diminutione, sicut & anni climaterici, observantia, quod hæc naturalibus causis nitatur. Anni climaterici dicuntur

singuli septennarii, in quibus corpus humanum mutationem peculiariter patitur, ut medici contendunt. Quare observatio horam ægrotum per se superstitionis non est; vana vero, falsa, & inane esse potest, quod forsassis verum habet, ut ego quidem arbitror.

VIII. Superstitiosa est collectio herbarum die S. Ioannis Baptiste, siæ credidatæ fiat, ut exiliitum plus virtutis, & efficacis hæc herbas habere, quod die istius Sancti sint collectæ. Sancturas quippe talis die nullam vim conferri herbis illis. Si vero credatur quod herbe eo tempore collecte maiore sint virtute præditæ, nulla erit supersticio. Consuetudo tamen erit vetare populo, ad superstitionem pronos, tali die herbarum collectionem. Idem dicendum de rote eodem S. Ioannis Baptiste die collectio. Superstitiosa quoque est insilio illa quæ femine credant, & ova galinæ rota die Parasceves peculiariter vi pollere ad extinguendam ignem in eundem prædicta; & olera certis diebus tacta tropis, a verbis obsecrari. Superstitionem pariter redolet nobile unguis die veneris abdicende, neque die labarii neres vel die S. Ioannis Baptiste arborem scindere, per quam pœri leli ter mansent, ut sanitatem respirant; vel annulum conficere ex pecunia oblato Crucifixo die Parasceves ad sanandam morbum contractionis membrorum.

IX. Qui ad convitiis invitati nolunt sedere, si tædecim sint, timentes ne unus ex discumbentibus eo anno sit moriturus, superstitionis rei sunt: quoniam impar hic numerus nullo modo insinere in mortem valet. Quid? Damnanis ne eiusmodi vana observatores letalis culpæ? Si certo non credent eventuum effectum, sed vano quodam timore docti id peragerent; forte ignorantia illa agravi nota excolatur, potissimum si discumbentes rodei sint, & idiotæ. Verum, si homines graves forent, peculiari debito obstricti ad vana hæc observantias tollendas, vis a crimine eos excluderet. Criminos magnitudo non semper debari valet: petinde malo citra limites consistere quam eos transire.

X. Superstitionis rei sunt qui gladium quo hostem inferunt, medicamentum sœvent, ut ille qui læsus est, sanitatem recipiat; item qui utuntur filo digitis appendo, a quo pendet anulus intra vas vitreum, vel amphoram ad pulsandas, & intermiscendas horas: tui si qui certo credunt sibi quidquam mali imminere, eo quod audiunt garrare avæ, utulæ lapos, bovelque mugire. Superstitio tamen, lætem gravis, non videtur, si quis, populari rumore preventus, levi tantum timore du-

ductus, eiusmodi eventus præcaveret absque ulla certa credulitate, sed potius ut eundem innare levitatis indulgeret.

XI. Superstitiosæ sunt preces determinatæ quæ a quibusdam fundi solent eo sine expresso, certaque credulitate, ut sibi appareat in mortis articulo B. Virgo; tum quod auxilium præsumptio est talis peticio; tum quod demon in Angelum lucis se transformare valet; & illi specie Christi Domini, vel eius matris illas decipere. Superstitionem quoque manifestam committunt qui incantant pecus certa verborum prolatione, ne a lapide ledatur; quia eventus huilmodi accedere nequit, nisi demonis arte.

C A P U T III.

De idolatriâ, cuius natio, & multiæ gravitas exponitur.

I. D. Paulus omnes peccatores, potissimum voluptuosos, quorum Deum venerit est, & avaros, qui peccatiarum idolo inserviant, idolatriam reos arguit. Hæc tamen idolatriâ generatim accepta, quæ per omnia mortalitæ pecunia divagatur, eo quod omnis metalli cramina in creatura ultimam finem coaluit, hæc est peculiariter peccatum dilinendum ab eo quod perpetratur. Idolatriâ, quæ est peculiaris superstitionis species, describitur a D. Th. 2. 2. q. xciv. art. 1. quod sit cultus divinus exhibitus creaturæ.

Er ideo cuiusque creaturæ divinus cultus exhibetur, supersticiosum est. Ad idolatriâ faciendum perpetrandum opus est ut cultus exhibitus creaturæ divinis sit: quia, si creaturæ honor inferior, solique Deo non debitus, offeratur, non est idolatriâ. Nominem autem creaturæ intelligitur creatura absolute talis. Quod si creatura accipitur pro imagine Creatoris, & ut Deum unice repræsentat, nulla est supersticio eadem creaturæ divinum exhibere: quia tum Deum in sua imagine colunt, ut dictum est alias.

II. Quomodo perpetranda idolatriâ modus D. Th. assignat. Primus adoratio immolatorum; secundus adoratio creaturarum, puta cæli, terre &c. tum adoratio hominum mortuorum; quartus adoratio creaturarum immorterialium, ut demoniorum: postremo adoratio mundi ut animati. Ad hæc quomodo veluti species revocari omnis idolatriâ hæctenus adinventâ potest. Legatur D. Th. qui fide hæc omnia describit, laudatque D. Augustinum, qui Lib. VIII. de civitate Dei pluribus capitibus rem hæc dilucidat.

III. Duplicem idolatriam causam D. Th. loc. cit. art. 2. assignat; unam ex parte hominis, ex parte demonis alteram. Prima ex parte hominis triplicem esse docet. Primo quidem, inquit, ex inordinationis affectibus, prout scilicet homines aliquem hominem vel nimis amant, vel nimis venerant, honorant divinum aut impudenter. Et hæc causa assignatur sapientie xvi. Acerbo luctu dolens patet cito sibi rapti sibi fecit imaginem, & illum qui tunc quali homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cepit; & istudem tanquam Deum colere cepit; & istudem etiam subdit, quod homines aut affectibus, aut Regibus deserventibus, incommunicabile nomen impulerant. Secundo propter hoc quod homo naturaliter de representatione desiderat, ut Philosophus dicit in Poetica Ius. Er ideo homines tales a principio videntes per diligentiam æstivam imagines hominum expressisse factas, divinitatis cultum se impendent... Tertio propter ignorantiam veri Dei, cuius excellentiam homines non considerant, quibusdam creaturis propter plebitudinem, seu virtutem, divinitatis cultum exhibebunt... Alia autem causa idolatriæ consummatæ fuit ex parte demonum, qui se colendos hominibus erantibus exhibebant, in talibus dando voluptas, & aliqua, quæ videbantur hominibus mirabilia, faciendo. De tempore autem quo idolatriâ crimen ortum in mundo sit, non una est omnium Interpretum sententia. D. Th. in laudati articuli argumento secundo recentior vana opinionem, & tandem sic respondet. In prima aitate non fuit idolatriâ propter recentem memoriam creaturæ mundi, ex qua adhuc vigebat æquitas iustitiam Dei in mente hominum. In sexta autem aitate idolatriâ est ex causa per vitium, & distributionem Christi, qui de diabolo triumphavit.

IV. Gravissimum esse idolatriâ flagitium, probat idem D. Th. loc. cit. art. 3. eo quod natura sua sit contra Deum, qui debitus cultus supplicat, atque creatura tribuitur. Porro qui cultum Deo debuit creatura tribuit, creaturam pro Deo habet. Audiamus Anglicum ipsium, qui peccati illius gravitatem colligit tum ex natura ipsius peccati, tum ex affectu peccantis. Gravitas altius peccati potest attendi dupliciter. Uno modo ex parte ipsius peccati; & sic peccatum idolatriæ gravissimum est. Sicut enim in terrena republica gravissimum esse videtur quod aliquis honorem regium alteri impendat quam vero Regi; quia, quantum in se est, intus reipublice perturbat ordinem: ita in peccato que-

contra Deum committitur, que tamen sunt maxima gravissima evidentia quod aliquis bonum divinum creatur impendat: quia quantum in se est, facit aliquid Deum in modo, inveniunt principationem animam. Alio modo potest attendi gravitas peccati ex parte infirmitatis: sicut dicitur gravitas esse peccatum eius qui peccat scienter, quia tunc qui peccat ignoranter. Et secundum hoc nihil prohibet gravitas peccati hereticis, qui scienter circumspiciunt fidem quam acceperunt, quam idololatras ignorantes peccantes. Et similiter etiam aliqua alia peccata possunt esse maxima propter manifestam contempcionem peccantis.

V. Itaque idololatria est omnium scelerum que religioni opponitur, gravissimum; cum sit laici maiestatis divina crimen. Advertendum tamen, triplicem esse idololatriam gradum. Primus est, quando idololatria cum infidelitate coniuncta est, dum quis putat creaturam esse Deum, divinique honore dignam; huiusque ex parte peccati supremum malum gradum importat. Secundus est, dum quis abique infidelitate cultum Deo debitum offert creature, puta demoni, quem scit non esse Deum; nihilominus, ut illum sibi propitium reddat, eidem cultum divinum impendit. Hoc etiam enorme scelus est. Tertius est, cum quis ob mortis alterative gravis damni recitulum vitandum cultu exteriori divini precatorum colit, & adorat absque ulla interna infidelitate. Hoc quoque grave flagitium est; scilicet tamen, non vera idololatria. Hinc colligitur idololatriam inhiantem antecellere quidem omnibus aliis criminibus religioni, virtutibusque moralibus oppolitam; scilicet vitis virtutibus theologicis contraria. Et cum Angelicus citato loco indicare videtur idololatriam esse gravissimum peccatum inter omnia que contra Deum committuntur, idololatriam considerat, ut infidelitatem, Deique odio, a quibus proficiscitur, coniunctam; & ut est omnium aliorum criminum summum. Ceterum aperte Angelicus docet 1. 2. quod 2. articulo dicitur Deum, haresim, infidelitatem, & idololatrationem, omnium flagitiorum gravissima esse, utpote theologicis virtutibus, que moralibus longe præstant, oppolitam. Si postea idololatria ex parte peccantis spectetur, in secundo, & tertio gradu maior malitia elucere potest quam in primo, qui ignorantia culpabilis veni. Dei actus est. Quam ob causam peccat gravis qui scienter quam qui ignoranter delinquit.

II. Prædictio futurorum ex divina revelatione nuncupatur prophetia. Prov. xvi. Divinatio in labiis Regis est in iudicio non veniens ter eius. Prædictio futurorum vi causarum naturalium vocatur divinatio naturalis. Prænotatio vero futurorum que nec Deo revelante, nec vi causarum naturalium, sed sola demonis opæ fit, proprie dicitur divinatio, que est supernaturalis species. Ideo concludit D. Th. divinacionem scire semper in malum partem accipi. Porro de hac divinacione nunc sermo nobis est, que fit communiter desinitur a Theologis, cum D. Th. 2. 2. quod. xcv. art. 3. Divinatio est futurorum presensio spe demonis. Dicitur presensio, seu prænotatio, que verbis, aut signis

CAPUT IV.

Quid sit divinatio, quotque illius species.

I. D. UOS integros libros de divinacione I. Marcus Tullius scripsit. Sub istum titulum primi sic eam describit. Verus opinio est, tam usque ab hericis ducta temporibus, que populi R. Et omnium gentium firmata consensu, versari quantum inter homines divinacionem, id est presentionem, & scitionem rerum futurarum. De hac quoque often ditur articulo D. Th. 2. 2. quod. xcv. Et illam ipsam quam Cicero definitionem tradidit, dicens, quod sit prænotatio futurorum: que quidem sacra duobus, inquit, modis prænotari valent; uno modo in suis causis, altero modo in signis. Causarum alie sunt naturales que necessario effectus producant, ut orbium caelestium motus, & eclipses. Alie sunt que licet non necessario edant effectus, tamen raro desistant; sicut stellaram æstus, atque conjunctio pluvias, qui scietatem inducunt. Porro qui cognoscit causas necessarias, prænotare certo quoque valet effectus inde necessario prædictentes. Qui vero cognoscit causas que non necessario producant effectus, nec semper, sed ut plurimum, raroque desistant, non valet certo, sed probabiliter tantum concludere, illarum effectus divinare: hoc pacto astrologi ex stellarum consideratione pluviam, aut ariditatem prænotare valent, & medici sanitatem, vel morbum. Causarum autem liberarum effectus prænotare cognosci a creatura mente possunt, tuturus vero solus Deus cognoscit. Quare Hias præsentationem futurorum contingentium voluit Deo ascribere cap. xli. Annuntiavit que ventura sunt in futurum, & scienus quia dit est.

II. Prædictio futurorum ex divina revelatione nuncupatur prophetia. Prov. xvi. Divinatio in labiis Regis est in iudicio non veniens ter eius. Prædictio futurorum vi causarum naturalium vocatur divinatio naturalis. Prænotatio vero futurorum que nec Deo revelante, nec vi causarum naturalium, sed sola demonis opæ fit, proprie dicitur divinatio, que est supernaturalis species. Ideo concludit D. Th. divinacionem scire semper in malum partem accipi. Porro de hac divinacione nunc sermo nobis est, que fit communiter desinitur a Theologis, cum D. Th. 2. 2. quod. xcv. art. 3. Divinatio est futurorum presensio spe demonis. Dicitur presensio, seu prænotatio, que verbis, aut signis

gnis fieri valet. Additur, spe demonis, ut intelligatur, superstitionis rerum illum non fore qui a Deo, non a demone futurorum cognitionem expolaret. Dicitur futurorum, quia potissimum futura prædicti, tametsi de circa præterita verari valet.

III. Quæst. I. Qua demonis presensio futura prænotetur? Resp. Omnia que a causis naturalibus necessario pendunt, ut aliorum contingentiones, ætorum motus, Luna, ac Solis eclipses. Concludere vero dumtaxat probabiliter valent ex quæ causis naturalibus contingenter producuntur, ut pluvia, siccitates, pestes, tempestates, idque genus similia. Quæ vero pendunt solum a divina voluntate, aut libero hominum arbitrio, cognoscere nequeunt, ut cogitationes humani cordis, & futura contingentia, quemadmodum docet D. Th. 1. Part. quod. lxxi. art. 3. Quæ tamen intellectus acumen causas naturales comprehendunt, & hominum nativas affectiones, genios, propensiones penetrant, multa prædicere valent, etiam eorum que ex libera hominum voluntate proficiuntur. Ordo libertatis præterestur utique limites naturalium causarum, aciemque ingit subtilissimi licet damnatum intellectus: verum ob conestationem ordinis liberi cum ordine naturali plura demonis per suos divinos prædicere solent eorum que pertinent ad humanam libertatem. Valent quoque ex divina revelatione futura cognoscere. Prænotare queunt que in diffinis reponibus accidunt, ob motus celestiatem. Hæc tantum divinos suos edocere valent.

IV. Quæst. II. Qua ratione demonis divinos suos edocent? Resp. Multarum demones divinatorios suos instrunt, nempe aut verbis expressis; se se eis visibilibus præbendo, aut sine ulla sensibili aspectu verba in aere profertendo, vel in somno eadem excitando. Quandoque scripsit, aut animalium voce eodem instrunt; erudiantque. Divini vero variis viis ad hæc conficiendo se se præparant, nunc latitæta offerendo, nunc in his adolendo, quandoque signis, & instrumentis iuxta illorum diversas conventiones præmissis.

V. Quæst. III. Divinatorios involunt ne semper expello pacto demonium opem? Resp. Hæc invocatio interdum expressa est, & sollemniter, que in iuramentum inestum divinatorios cum demone sub aspectu regio parente, ac verbi in solo edocente. Istis divinatorios divinarum religionem, sacramenta, ac mysteria cetera abagant, & demoniacum cultum adpromittunt, eisque vota se implere

ros sponte: quod herilequam sedat scholula propter longam signata munitur solet. Quandoque pactum inestum hæc misa solumat; sed demone præfinit quibus formulis, quibus a divinatoribus positum promissum eidem opem, auxiliumque lacurum. Altero modo fact, pactum expellunt nuncupatur. Dum vero quis scire perantant ex que humanæ mentis aciem fugiant, & ut id affugatur, medis vanis, atque incongruis, & a Deo vitis utitur, quopiam nolit libi a demone opem ferri, eo ipso tamen quod ad eiusmodi inlanas respiciat, easque adhibeat, vult reapse a demone edoceri: docem quippe eiusmodi vanis signis, & observacionibus se utro immiscet præter intentionem hominis, & hoc vocatur pactum implicatum. Totum & hoc vocatur pactum implicatum. Totum art. 3. Demonom consilium, vel auxilium vel expellit imploratur, vel præter intentionem hominis se acule demon ingredit ad prænotandum futura quaedam que hominibus scire ignota.

VI. Porro D. Th. h. recenset varias species istius divinacionis, in qua pactum expellunt cum demone intervenit. Clarus hæc species prætere necuo quam eiusdem Angelicus verbo sentendo. Demones, inquit, expresse invocati solent futura prænotare multipliciter. Quotique quidem prænotant quibusdam apparicionibus se se aspectus, & auxilium hominum ingentes ad prænotandum factos: & hæc species vocatur prestigium, ex eo quod visis hominum presinguntur. Hæc autem corpora que divinatorios obducuntur, vera corpora humana non sunt, que veram carnem habeant, ut peroptime explicat Caietanus in commentariis ad hæc articulum. In duobus, inquit illis, veri corporis desunt etiam similitudine. Primo in temperamento carnis. Nam confessus est ipse pacti inestacis, cum eius caro quasi glaciali mollella esset tactus, humanum tamen se non posse medis contingere. Notum enim ipsa generacione hominis, ut veram carnem humanam efficiat: & istius ratione non potest humanum lemẽ efficere, sed tantum transire. Et ex hoc patet verissimum esse quod Christus post resurrectionem dixit Palpatæ, & videte, quia spiritus, seu demonom, carnem, & ista non habet. Secundo in delectacione tactus, & concubitus. Est enim tanto performatur humanarum communitio naturalis delectabilior, quanto venis luxu præcedit verissimile. Hæcenus Caietanus pauca dempitis. Subdit vero D. Th., quod lectu.

secunda divinationis species fit per somnia. & hæc vocatur *divinatio somniorum*. Tertia species est per mortuorum aliquorum apparitionem, vel locutionem; & hæc species vocatur *incorporatio*. Quarta est quæ futura prænuntiat per homines vivos, ut per arreptivos; & hæc est divinatio per *pythonas* a Pythio Apolline nuncupatos, qui dicebatur esse divinatorum anchor, quia dicebatur esse divinatorum dæmonum, ut ligno, ferro, lapide ad futura prænuntianda; & dicitur *geomantia*. Si vero utitur aqua, est dicitur *geomantia*; quæ appellatur *hydromantia*; si adhibeat ætem, confingit septima species, quæ vocatur *geomantia*; si ignem, est octava species dicitur *pyromantia*. Nonia tandem vocatur *astrologia*, dum futura prænuntiantur per signa quæ in visceribus animalium dæmonibus immolationum apparent.

VII. Divinatio autem quæ fit absque expressa divinationis invocatione, in duo genera dividitur. Primum est, quando ad præcognoscenda futura aliquid consideramus in dispositionibus aliquam rem quæ nulla vi pollet ad iudicandam eandem cognitionem; quod divinatorum genus sex sub se continet species. Prima est *geomantia*, quæ pertinet ad astrologos, genethliacos nuncupatos, cum ex siderum motu natales hominum, & quædam ventura fiat, potendunt. Secunda est *augurium*, quod fit ex avium pariter. Tertia *auspiciation*, quæ est avium volatu, vel aliorum animalium motu futura prædicuntur. Quarta appellatur *quarta*, quæ est prædictio ex hominum verbis præter intentionem prolatis. Quinta est *chrysmatica* ex libramenti nuntium. Sexta tandem *spiritualium* dicitur, cum divinator sit ex aliquibus signis in spualibus animalis apparentibus.

VIII. Ad secundam divinationis genus sine expressa divinationis invocatione, pertinet ea quæ prædicuntur futura ex consideratione eorum quæ homines seipso peragunt ad occultum aliquid inquirendum, ut cum futura prænuntiantur ex punctionum protritione, & dicitur *geomantia*, et quæ prima species. Altera vero nuncupatur *fortilegium*, cum futura investigantur sive per considerationem figurarum quæ confingunt ex plumbo liquefacto in aquam proiecto; sive ex quibusdam chædalis scriptis, in occulto repositis, & considerantur quam quisque accipiat, vel etiam ex lectibus in quibus propolis, & quis maiorem vel minorem accipiat, attenditur: vel taxillorum projectione, dum colligitur, quis plura pun-

cta proficiat; vel tandem, dum mente penditur, quid aspicienti librum occurrat. Quæ omnia *fortium* verbum habent.

IX. Hæc totidem forte verbis, paucis mutatis, docet D. Th. loc. l. i. ubi sic concludit. Sic ergo patet triplicem divinationis genus: quorum primum est per manifestum dæmonium invocationem; quod pertinet ad *geomantias*; secundum autem per solentem *incorporationem* dispositam, vel motus istorum rei, quod pertinet ad *augures*; tertium est, dum *facimus* aliquid, ut nobis manifestetur aliquid occultum, quod pertinet ad *fortes*. Sub quolibet autem horum multa continentur, ut patet ex dictis.

X. Quæst. IV. Sunt ne omnes relatæ divinationis species moraliter dicitur, & in confessione explicanda? Resp. Ex in quæ dicta sunt, responso patet. Siquidem D. Th. ad tria genera divinationis revocat, nempe ad *geomantiam*, *augurium*, & *fortilegium*. Et sine non omnes recentitas divinationis species esse in genere morali diversos, ex eo colligitur quod quocumque modo divinationes peraguntur, sive aliorum, sive ignis, sive ætem, sive somniorum usq; eodem modo cultus Deo debito, religionisque sint opponuntur. Ergo diversitas hæc materialis est, & physica, licet moralis; si futuro sit de omnibus recentis speciebus.

XI. Quæst. V. Divinatio cum pacto expresso cum dæmone differt ne morali specie ab ea quæ tacito pacto peragitur? Resp. Communior sententia docet, physica, non morali specie has divinationes differre: quia pactum tacitum, & expressum specie non differant. Hinc inferunt non pauci, circumstantiam pacti expressi non esse in confessione aperendum, eo quod circumstantiæ aggravantes necessario explicandæ non sint. Verum, missa severiori discussione de rigorosa diversitate specifica morali, dico, pactum expresse initum cum dæmone aperendum esse in confessione. Hæc quippe expressa conventio, ac solemne iudicium contra hominum in se dæmonem pactum, tantam prodicæ militiam distinctam ab ea quæ tacito pacto tacito, ut vel ipse communis sensus illum percipiat. Quare minime nobis probatur sententia Salmanticensium, qui tract. v. c. xi. par. 1. & 2. n. 30. cum alii docent, hoc explicitum pactum haud esse in confessione exprimerendum absolute inspectum, quia est dimittat circumstantiæ aggravantes. Primum, etiam esse circumstantiæ aggravantes dimittat, non inde legiturque silentium in confessione iuxta voluntatem quam probabiliter reputo. Deinde adeo exploratum non est, specie morali hæc duo pacta non differre, ut

inferri absolute quæst non esse in confessione manifestandum talem diversitatem. Siquidem D. Th. satis indicare videtur verbum u. o. allegatis, *specificum* morale, necdum physicam distinctionem; & ibi ad l. hinc subdit: In omnibus prædictis est eadem generalis ratio peccandi, sed non eadem specialis. Multo enim gravius est dæmonem invocare quam aliqua sacre quibus aliquam sit ut se dæmone ingerent. Respondent Salmanticenses, Angelicum loqui de diversitate specifica, licet de morali: quod quam fit patrum commentum, nemo non videt. Non ergo morum Theologiam, sed physica controversia hic verat D. Th. Subdunt, intelligendum esse de maiori malitia intra eandem speciem: quæ responsio non videtur præcedenti melior. Angelicus basilice dicit, quod non sit eadem ratio specialis peccandi. Si ratio peccandi non est eadem, ergo est diversa. Porro, ubi sunt rationes formales peccandi diversæ, ibi est specifica moralis distinctio, & non tantum materialis, quæ temper est super eadem ratione. Accedit quod sive fit distinctio specifica, sive non, quando Confessarius addit expressum, & solemne iudicium, diversum animam veritatem, & referat hoc iudicium distinctum, inquit Salmanticenses. Quibus ego respondeo, multum, non parum, aliorum responsum abidere a vero: Hanc iudicii diversitatem magis faciunt vel ipsi Sanchez, Caltrop, alique Probabilistæ plurimi.

XII. Fatentur tamen vel ipsi Salmanticenses cereris Theologi, manifestandum esse in praxi Confessario hoc explicitum pactum, ob hoc scilicet quod communiter aia peccata pactum istud continentur: occurrit enim grave periculum perniciosa deceptionis & invocationis, & aliorum. Porro se se exponere gravi periculo deceptionis propriæ, vel alienæ gravem adverteri caritatem malitiam præfert. Item frequentur idololatriæ crimen perpetratur in expressa invocatione dæmonis ob cultum eidem oblatum. Hæretic etiam contrahitur, dum vel eidem certa fides adhibetur, vel vera fides, religio, & sacramenta abnegantur; & tandem non raro additur in hac invocatione sermone sacrarum abusus. Ob hæc crimina, quorum saltem aliqua fore semper continentur pactum expresse, fatentur omnes, cuiusmodi pactum esse in confessione manifestandum. Ego vero addo, iuxta probabilior sententiam pactum hoc explicitum absolute detegendum in confessione esse, etiam aliis criminibus sublati.

XIII. Quæst. VI. Est ne mortale crimen divinatio cum pacto sine expresso, sine tacito? Resp. Sententia affirmans certa est apud omnes, & peritice colligitur tam ex Deuter. xviii. Non invenitur in te qui barolos sititator, neque qui pythones conculcat: tum ex illi. cap. xxiii. Dixisti: Percussimus factum cum morte, & cum inferno facinus peccatum. Omnes quoque affirmant, nullam unquam dari posse invincibilem ignorantiam pacti expressi. Quis namque ignorare valet, focus intum cum holte esse peritiam proditorem, inmanemque perditionem? Facit vero pacti ignorantiam invincibilem contingere posse, adfirmant plures. Nec ipse renuo. Sed inquit, peccato id accidere: potissimum postquam audierint, præfatis auri uti superstitione non carere. Quod fatens de illis theodorum qui socii causa adhibeat forte, numerorum supplicationem, quam vulgo *cabalam* vocant, aliquid in genus media incongrua ad divinanda futura, adhibe illa tamen superstitionis intentione, quæ expresse proficit, nullam se his vanis signis adhibere fidem? Salmanticenses, cum Sanchez, Bonac, Navarros, Delrio, alique docent excusari a mortalibus, dum *sonet*, vel *træson* illi peragunt. Nec ego letalis culpe hoc damnate animi. Quæ loquendi formula præteris culpe postulare illi videtur qui frequenter his nugis vacant. Vidant ergo cum se exponant periculo qui non *sonet*, vel *træson*, sed *serpente* *ludibrosus* indulgent. Vel *serpentem* *ludibrosus* peccant, omnibus fatentibus. Quid quod nemo est a mortalibus noxa securus effectus? Quid est ergo quod vanam, periculose plenam curiositatem cohibere non debeat, ut certe levius culpe, periculoque gravioris se le subducant? XIV. Abstinendum quoque docent communiter Theologi a pacto illo quo duo convenire solent, ut qui prior obierit, appareat viventi, illicque iterum salutis suæ manifestet. Quamvis enim pactum istud, cum debita subscriptione, quæ dæmon, cognito hoc pacto, decipere potest, consultus est intuitum curiositatem complere.

CAPUT V.

De astrologia iudiciali, seu de divinatione per astrâ.

I. Duplicem distinguunt Theologi astrologiam: naturalem unam, quæ homines existit, motu, ortu, & occultis astrorum

rum ea que naturaliter contingunt, pluvias, tempestates, eclipses, potendum. Hanc licetiam esse fatentur omnes cum D. Th. 2. 2. q. lxxxv. art. 5. ubi, reatis variis diviniandis, hæc concludit. *Si vero aliquis utatur consuetudine astrorum ad prognosticandum futura que ex celestibus causantur corporibus, puta scititates pluvias, & alia huiusmodi, non erit illicita divinatio, nec superstitiosa.* Quamvis tamen absolute hoc verum sit de his effectibus que necessario consequuntur astrorum planetariorumque situm, & aspectum, ad tempestates tamen quod attinet, grandines, scititates, pluvias, serenitatem, & alia id generi prædicenda, vana plurimum esse, & famulis quædam astrologia, licet non sit noxia; tum ob incognitam astrorum vim, tum propter oblaucula ventorum, vaporum, aliorumque, que impediunt usque astrorum influxus. Idque experientia conperitur, ac exploratum est. Nec epheemerides in annos singulos evulgatæ alium eventum certo prædicunt præter emunctas idiotiarum, imperitorum contumacias, ut laudati Salimantie, advertunt. Ridere sepe soleo nonnullos qui tempus terunt, pecuniarique prodigunt, ut negatios hoc libello inquirant, quolque tanta curiositate, & aviditate legunt releguntque, ut certam illi adhibere fidem videantur. Quare illi levitatis, temeritatis, & curiositatis levem culpam non evadant, non ob id præcise quod cuiusmodi libello consulant, sed ob excellentiam, nimiamque credulitatem.

II. Altera astrologia iudiciaria est qua homines ex stellarum motu, planetarum aspectu, astrorumque cursu quædam futura, contingentes scilicet, fortunoseque casus ex sola humana voluntate, & arbitrio pendentes, divinant. Hanc quadruplicem esse Thengotes docent. Una est qua ex astrorum aspectibus terre fertilitas, merum abundantia, animalium hominumque morbi, & obitus prædicuntur; que tamen superstitiosa non est, si non ut certo, sed ut probabiliter tantum, futura hæc prædicatur. Secunda appellatur *genealogica*, qua hominibus prænuntiatur dignitates, prædas, uxoris ducende pollicitudo, aut desolatio. Tertia *electivum*, qua in omni negotio divinatur quid agendum sit, quid omittendum, quando domo egrediantur, ut fasti eventus respondeant. Quarta *imaginum fabricatarum*, qua astrologi figuræ, numero, characteres efficiunt, quos cum figuris, quas in caelis reperiri committuntur, conferunt; & ex collatione, ac mutua sympathia futurorum eos prædicunt. De his omnibus vel scri-

bit D. Thomas 2. 2. *quest. lxxxvi. art. 2.* quem consulere potes.

III. Has tres divinationes recentitas veritas esse docent omnes Catholici, immo omnes præditi mente sana: quoniam corpora caelestia nulla vi possent in humanam voluntatem que spiritualis est, cuius liberos affectus, sive noxios, sive honestos, meritoque dignos, nequeunt modo aliquo in corporeas causas revocari. Siquidem alia vel influent in voluntatem vi sui naturalis, que cum necessaria sit, libertatem laderet; vel ut signa quedam, que cum disparata omnino sint, nullo modo concurrere ad hos effectus valent. Hæc omnia docet Angelicus 2. 2. q. xcv. art. 6. *Ex omnibus plurimis sacre Scripturæ prohibitionibus illius astrologie, licet sit reseræ verba constitutionis Sixti V. editæ anno 1586. cuius initium est, Cæli, & terre Creatrix Deus, ubi inter alia hæc habentur. Statuimus, & mandamus, ut... contra facientes iudicet, & atrocitates hominum, quibus de futuris contingentiis, speculibus, fortunisque casibus, aut actionibus ex hominum voluntate pendentibus aliquid eventuum affirmari audeat, etiamsi id non certo affirmare afferant, aut profectentur. Sic inquirant, & procedant, & in eos severius canonice peccet, & aliis eorum arbitrio animadvertant.* Que opponere astrologi solent, nimis stulta sunt, & constatione indigna.

IV. *Quæst. I. Superstitiosum ne est futura libera hæolari, non certo, sed probabiliter?* Resp. Sententia affirmans communis, & vera est. Ratio, quia assensus probabilis determinatus est; licet admittat foemidinem oppositæ partis. At nullus determinatus influxus astrorum in voluntatem vel probabiliter dari potest. Ergo hæc probabilis præsentio futurorum ex alia superstitiosa est. Quare, sive certo, sive probabiliter astrologi prædicant futura libera, semper superstitiosi sunt; quia nulla probabilis connexio astrorum est cum humana libertate.

V. *Quæst. II. Prædictio tantum coniecturalis est ne a superstitiosa immunitis?* Resp. Affirmantem sententiam docet P. Caltopalpus *tract. xvii. Alisp. 1. punct. 4. n. 8.* pro qua sententia citat Valentianum, & Delium: eam evincere conatur primum, quod Sixtus V. non prohibuit hæc coniecturalem, tenuissimamque prædictionem: siquidem Pontifex eam tantum futurorum præsentionem prohibuit que iure divino, & canonico vetita prius erat, ut ex proterio constitutionis colligitur. Secundo addit, quod hæc coniecturalis, & debita præ-

prædictio futuri eventus non est prædictio absoluta; sed solum est prædictio illius contingens inmixta quodam tenuissima coniectura; quod potius est prædictio contingentiæ quam effectus.

VI. Adversus hæc opinione possent quis obicere, quod in constitutione Sixtina prædictio vetatur, etiamsi id non certo affirmari afferant, aut profectentur. Ergo præsentio etiam coniecturalis prohibita videtur. Quid quod hæc coniecturalis divinatio æque perniciosa Republicæ, & divino cultui est, ac probabilis? Quæ vix ab hæc distinguitur, nisi penes maiorem aut minorem gradum probabilitatis. Admissio enim licito nisi istius coniecturalis divinatiois, homines in occultorum notitiam propensi vana huic scientiæ darent operam, ac si certa esset. Siquidem ex coniecturis ultra progredi, & ad conhaia probabilitatis accedere, & ex his ad certissimum culmen pervenire posse sibi blandiantur: atque adeo sub hoc tenuissimo coniecturalis prædictionis velo crimen superstitiosæ divinationis occultetur, & foveretur. Quid quod Caltopalpus ipse concedit, in foro externo patientios esse cuiusmodi divinatores? Cur pariter debent, si semel aliqua prædictio futurorum contingentium ex alia licita esset? Immo vix quæquam pariter possent, admilla sententia Caltopalpi: quia quisque se se excusare possent præterito coniecturalis prædictionis. Ideo Pontifex Sixtus, ut vidimus, vetat sive certam, sive coniecturalem divinatioem: que coniecturalis prædictio semper iure tum divino, tum naturali prohibita tum ob rationes allatas.

VII. Hæc que narravi, obiecta non adeo urgent, ut in quocumque sensu falsa sit opinio Caltopalpi. Nam S. Thomas docet, astrologos posse in communi coniecturaliter bella, alioque fortuitos casus prædicere: quia corpora caelestia, tamen non agant in intellectum, sed voluntatem, influunt tamen in passiones, quibus cum parvi resistant, ideo in communi possunt astrologi coniecturæ quædam futura, secus in particulari respectu huius, vel illius. Inquit enim Angelicus 2. 2. q. xcv. art. 5. ad 2. *Plures hominum sequuntur passiones, que sunt motus sensitivi appetitus, ad quas cooperari possunt corpora caelestia: parci autem sunt sapientes qui huiusmodi passionibus resistunt.* Et ideo astrologi ut in pluribus vera possunt prædicere, & maxime in communi, non autem in speciali: quia nihil prohibet aliquem hominem per liberum arbitrium passionibus resistere. Unde & ipsi

astrologi dicunt, quod sapiens homo dominabitur astris, in quantum scilicet dominator fuit passionibus. Inquit, si rerum naturæ spectentur, videlicet corpora caelestia, & corporeæ, seu sensibiles passiones, datur inter hæc connexio, quia illa in hæc reple influunt: & licet omnes homines hæc valent passiones suæ compellere, parci tamen sunt qui eis dem bellum indicant: ideo, si hæc spectentur, possunt astrologi ex influxu astrorum in appetitus corporeos coniecturaliter in communi prædicere plures eventus iuxta diversos passionum motus. Nihil vero in particulari prædicere, vel coniecturaliter, valent eorum que a libero arbitrio pendunt, quia quilibet homo resistere motibus appetitus potest. Quin nec in communi astrologorum prædictio, que licita esse potest, curanda, sed proferri contemenda est: quia futura libera ex hoc circumstantiis pendunt, ut nec in communi valent astrologi quidquam coniectare. Quippe licet ex motu, aspectu, & situ stellaram, & astrorum, eorumque in passiones influxu possent quidquam divinare, quia tamen ab immensurabilibus possunt & influxus impediti, & passiones reprimi: ideo omnis divinatio, sive in communi, sive in particulari, live probabilis, sive coniecturalis, respectu eorum que ex libero arbitrio pendunt, ipsemoda est omnino, ut dicit Hieremias cap. x. *A signis celi nullo vestire, que timent gentes: quia leges populorum vana sunt.*

VIII. *Quæst. III. Licite ne valent astrologi ex seipso nutritiva temperationem, inclinationem, corporisque proprietates prædicere?* Resp. Plura de hoc Theologi disputant: ego parci me expetiam. Jam ex dictis constat, non posse astrologos illo modo, sive probabiliter, sive coniecturaliter, futura libera prædicere. Insuper quod astrologi nequeunt ex nativitate horoscopo certe prædicere infantis temperamentum, & inclinationes, etiam patet. Siquidem rapidissimos celorum motus, livellamque aspectus, earum retrogradationes, oppositionesque fugient mentis aciem, ut vel ipsi peritissimi Mathematici docent. Accedit quod punctum temporis nativitatis cognitum difficillimum est propter rapidissimum celorum conversionem. Quid quod ad temperamentum, & hominum inclinationes plus conceptus celorum influxus tempore conceptionis, quam nativitatis? Hoc porro punctum ignotum proferri astrologis est. Tandem hominum temperamenta ex alimentis, ex educatione, plurimique aliis mutantur. Quæ omnia, & plura alia que prætereo, simul col-

collecta impediunt ne astrologi vel probabiliter queant prenotum temperamta, & inclinationes predicere.

IX. Oritia inanis astrologorum divinatione, reliquum est ut dicamus, superstitiosum si sit eiusmodi divinatione. Scitutum est supra, astrologum naturalium licitam esse respectu eorum eventuum qui necessario consequuntur astrorum motus, & aspectus. Hæc vero astrologia quæ ex naturis horoscopi futuram complexionem, temperamta, & inclinationem harolatur, ineptam esse contendimus, atque adeo illicitam proponimus. *Salvaticentes* referunt *Filistim* & *Troileebom*, afferentes hanc divinationem suprenatura esse peccatum mortale; ipsi vero cum *Suzanæ*, *Layman*, *Fagius*, & *Palao* negant, a iuncte genere licite esse dumtaxat mendaciam, erroneque temerariam, non superstitioem. Porro mendaciam absolute non est peccatum mortale, sed tantum veniale. Erat ergo culpa venialis tantum, contra prudentiam, & veritatem divinare ex horoscopi nativitas futurum temperamta. Ad iuncte *loc. cit. n. 23*, hanc divinationem licitam esse, si tantum probabiliter, & coniecturaliter astrologus prædicat futuram inclinationem. Verum, semel admissio quod nulla occurrant fundamenta vi quorum possit fieri iudicium probabile de futura temperamento, & inclinatione, consequitur statim iustitiam omnino esse, & mendaciam hanc divinationem, quemadmodum alio laudari Theologi facientur. Porro, si inutilis, & mendax est eiusmodi divinatio; non video cur a superstitiosis immunitus dicendus sit qui illa utatur. An postea sit tempus peccatum mortale, non aulam decernere. Pro praxi admonendi sunt Christiani ut abstinere a petendis eiusmodi divinationibus, & abaudiendis illis astrologis qui in publicis plateis mendaciam, & fabulas in aures idiotarum, & stultorum per tubos insulant, pecunieque reportant. Quavis enim telluricæ ore nullam se illis adhibere fidem, facto tamen oppositum indicant: quippe difficile creditu est illos velle suas pecunias expendere ob solam curiositatem audiendi ea que fabularum loco habent. Svas ergo retineant pecunias, & ignorantissimum, vilissimamque gentem literarum, & astrologice artis omnino esportem derideant.

X. Qui consulunt astrologos, ut sibi aliquid occultum delictum revelent, puta sortum, homicidium, aliave crimina, sine facta, peccant gravissime: quia hæc delicta abique demonis arte nequeunt. Atque adeo

consulentes inducunt astrologos ad superstitioem exercendam. Quid quod neque licitum est inducere hominum qui respiciunt delictum omnino occultum, ad illud revelandum, ordine iuris præteritum? XI. *Quest. IV. Licetum ne est potere ut scirenti thesauri, æque substantiana, castiter sub sarcophago locata mensurarentur ab eis qui ipsorum exequutionem faciunt?* Resp. Quod aquæ discurrentes intra terre motus naturalibus signis, puta vaporibus, alibi que emittis effluvis, disposita queant, nemo est qui negat. Metalla quoque in fodinis extantia viduali cognosci valent pluribus signis, possimurque esse herbarum qualitate que ibi nasci solent. Utrunque ergo cognitio peti potest sine superstitioe: quia utriusque cognitio valet sine superstitioe culpa præberi. Theauri vero, vel cadavera sub sarcophago abscondita abique demonis pacto cognosci nequeunt. Quare qui istorum manifestationem postulant, & graviter peccant, quia ad superstitioem perpetranda inducunt divinos, & spes frustrantur. Quam sunt alte falsitæ illæ! Si divinis hominibus comperti essent occulti thesauri, sibi acciderent, non alius manifestaret. Quod quod raro demon hæc manifestat. Des se alibentis, ut infinita mala que divinantur opes naturalis homines scelerati solent perpetrare, impediuntur? XII. *Quest. V. Divinatores tenentur restituere pretium pro divinatione acceptum?* *Singularis opinio P. Sanchez refutatur.* Resp. Quando divinatores ea prædicant que naturalibus cognitionem efficiunt, ut cum præsumant ea que a solo libero arbitrio pendunt, tenentur restituere pretium pro tali predictione acceptum. Si alios falsa hæc doctrina imbuerunt, eos dedecere attingunt. Si damna passi sunt imperiti ob falsam credulitatem, præstant talibus imposturis, eadem compensare debent: quia isti fuerunt iniuria eiusmodi damnorum causa.

XIII. P. Thomas Sanchez *Lib. II. in Dotal. cap. xxxviii. n. 66.* singularem hæc de re opinionem habet. Ne ipsi imponere videat, propriis illius verbis eadem transcribo. Inquit ergo: Quod si loquamur de pretio accepto pro hoc iudicio ferendo, Gratianus cap. Qui habetis *xiv. q. v.* docet pauperibus restituendum tanquam turpe lucrum. Sed illud restituendum est sic. Si nullam operam appointat, *as ante diaboli* sciret astrologus illud quod nullo alio pacto sciri potuit, sive effectus evenit, sive non, tenetur pretium restituere danti: quia nullam diligentiam ad-

adhiebit, sed casu effectus evenit, aut non eventit. At pecunia datur propter operam ab illo impensam, & quidem utilem ad effectum consequendum. Sicut si medicum propterea igitur, aut inutilia ægro applicaret, tenetur pretium curationis ægro restituere, quamvis casu liber a morbo evaserit. Et quamvis consulens astrologum in ea re deliquerit, offerens pretium pro re turpi, verior sententia habet restituendum ipsi, donec per sententiam condemnator, ut id pretium amittat. Si vero astrologus ille, vel divinator, operam suam apposuit, & ante DIABOLI res ita eventit, non tenetur pretium restituere: quia ipse suam operam esse impensam, apposuit: & acceptum pro opere turpi non est obnoxium restitutioni, iuxta veriorum sententiam. Atque hæc omnia docet Nav. ibidem num. 163. & 164, & Mamel in Summa 2. editione cap. 111. num. 4. Salas 1. 2. q. 11. art. 3. tradi. 5. disp. 11. sec. 8. num. 79. in fine. Ad duntaxat indistincte teneri pretium restituere, re, quando res non ita eventit. Sed id non credo, quando ipse diligentiam adhibuit ante DIABOLI ad eum effectum necessariam: sicut medicus quando iuxta artis præcepta medicatus est, non tenetur pretium restituere ægro perenni: quia est diligentia a mago illi apposita (N. B.) est pretio estimabile. Nec in hoc casu tenetur damna, & expensas consulenti restituere: sed quando nullam operam impendit, aut eius DIABOLI arti operam præstat.

XIV. Preter itaque delinabilis est ars diabolica? Si divinatores nullum cum diabolo commercium habeant, tum restituere acceptum pro divinatione pretium, sive contingat effectus, sive fecus, tenentur: quia tum igitur astrologi sunt divinatorie artis, decipiuntque clientes suos, quibus nullam impendunt operam, nullamque performant molestiam, in discendo a diabolo artis sue arcana. Contra si diabolum consulunt, si tanto magistro secreta artis addiscant, tunc ceo periti divinatorie artis ab onere restitutionis liberi sunt, acceptumque retinere pretium iure valent, sive effectus præsumptus succedat, sive non. Quemadmodum medicus qui iuxta artis sue regulas infirmum curat, sive convalescat, sive pereat, acceptum pretium restituere non debet. Hæc mihi monstrata videntur paradoxæ, que communi sensui repugnant. Invenitur tandem opinio est que utile, & iocrosam esse docet cum diabolo commercium: & quod lucrum ex tali diabolico commercio

quilitum retineri possit. Vah erronea commenta. Clamant adversarii, quod lucrum perceptum et commercio cum diabolo vocaverim monstris paradoxæ & erronea commenta. Probabilis opinio illis est recepticia opinio.

C A P U T V I.

De divinatione per somnia.

I. VARIA sunt somniorum genera, que dividi solent in oraculum, visionem, somnium, insomnium, & phantasia. Oraculum est, cum Deus Sanctiorum, Angelorumve ministerio eundem in somno revelat aliquid futurum: & eiusmodi sunt somnia Abrahamelch Gen. xx. Abraham Gen. xxxviii. Samuelis II. Reg. cap. 111. & sancti Iosephi, ac Magorum Marth. cap. 2. Visio est, quando id quod quis videt in somno, eo quod videt modo evenit. Eiusmodi sunt somnia antiqui Iosephi Gen. xxxvii. Jacobi Gen. xlvii. & Gedeonis Iudic. vii. Somnium dicitur id quod figuris reatum apparat, indigetque interpretatione, ut cognoscatur: quale fuit somnium Nabuchodonosori, ut habetur Danielis 11. pinceræ, & piloris Gen. xl. Insomnium est id quod postquam fatigavit vigilanter, eidem dormienti se le ingerit. Quare dicitur Ecclesiasticus cap. v. quod multas caras sequitur somnia. Phantasia est, dum quis, vis somno capto, & vigilare le reputans, figuras varias, & discrepantes sibi spectare videtur. Hæc tamen somniorum genera, oraculo excepto, in idem fore recidunt.

II. Quatuor somniorum assignari cause solent, quarum due sunt intime, extrinseque. Causa somniorum intrinseca illa dicitur animalis, que ex interni passionibus nascitur: quæ de causa etiam animalia somnare solent: alia est corporalis, quæ ex varia corporis dispositione somnia generat, ut explicat Angelus 2. 2. q. xcv. art. 6. Interior somniorum causa est duplex. Una quidem animalis, inquantum scilicet ea occurrunt hominibus phantasia in dormiendo circa que eius cognitio, & affectus fuit immerita in vigilando. Quandoque vero causa intrinseca somnatorum est corporalis. Nam ex interiori dispositione corporis formatur aliquis motus in phantasia conveniens tali dispositioni, sicut homini in quo abundant frigida humores, occurrunt insomnata quod sit in aqua, vel nive. Et propter hoc medici dicunt esse intendendum somnia et cognoscendum interiores dispositiones. Experiencia quoque constat quod qui sanguine abundant, ea somnia que hæcicare apta sunt, ut the-

theſaurus, concivia, viridaria: qui bill veſantur, in ſomni moluntur cedes, rixas, aggreſſiones, bellique conflictus: aſonius melancholicus placidus, tenebrae, ſubmerſiones apparent: ſibi vero qui valida humoribus pleni ſunt, fe compungit & ſuffocant in ſomniſ ſentunt: Quoties etiam corporis humores permixti ſunt, ſomnia graviora ſolent, & tritiora quae iudicia ſunt corpori male valentis.

III. Cauſa ſomniorum extrinſeca duplex ſimiliter eſt. Altera corporalis, inquantum inquit Angelicus, imaginatio dormientis immutatur vel ab aere continentis, vel ex impuſſione calidiſſis corporis; ut ſi dormient aliquis phantaſia apparuit conſormes caeliſum aſpectuſ. Altera ſpiritalis, quae, ut ſubdit D. Thomas, quandoque eſt a Deo, qui miſericorditer Angelorum aliqua hominibus reſertur in ſomniſ ſecundum illud Num. xij. Si fuerit qui inter vos Propheta Domini, in viſione apparet ei, vel per ſomnium loquar ad illum. Interdum etiam, perſequitur Angelicus, operatione diuinitum aliqua phantaſia dormientibus apparuit; ex quibus quandoque alia futura reuelantur hiſ qui cum eis habent pacta illiſta. Quibus poſſit ſit.

IV. Quaeſt. I. Licetum ne eſt per ſomnia diuinitum futura? Reſp. Huic quaerito ſe reſpondet D. Thomas loc. cit. Dicendum, quod ſiquis quatuor ſomniſ ad praecognoſcenda futura, ſecundum quod ſomnia praecogni ex operatione diuina, vel ex cauſa naturali inueniuntur, ſicut extrinſeca, quantum poſſit ſeruitur tunc ſicut aſcendit, non eſt diuinitum, ſi autem hiſt. modi diuinitum cauſantur ex operatione diuinitum, cum quibus pacta habentur expreſſa, quae ad hoc inuocantur, vel tacita, quae inuoluntari diuinitum extenditur ad quod ſe non poſſit extendere; erit diuinitum illiſta, & ſuperſtitioſa. Licetum ergo eſt ſomnia a Deo immilla obſeruare, atque per ea diuinitum futura. Sed videndum prius eſt, ſint ne a Deo, vel a demone immilla: & hoc opus, hic labor eſt. Regula quippe certa, & utiliſſima vix deſignari poteſt. Coniectura vero probabilis plures praeco adiunt. Praecipua haec eſt. Si ſomnia ſint honeſta, & ad bonum ſpirituale animum inclinent, a Deo immitti credendum eſt, ut dicit D. Iacobus cap. i. 11. Quae autem deſcriptio eſt ſapientia, primum quidem publica eſt, deinde pacifica, modica, iudicialis, bonis conſcientia, plura miſericordia, & ſtrictitas bonis, non iudicia, ſine ſimulatione. Si animum turbent, ſi ad maum inſeclant, ut a demone iuggeta credi

debeat, ſi poſt ſufficientem diligentiam dubia videantur, ſpernenda ſunt: & id quod ruſus apparet, amplectendum. Mores, vitioque integritas illius cui ſomnia accidunt, plurimum conferunt ad internolendum, ſint ne a Deo, an a demone immilla. Qui haec ſomnia experiantur, praudenti Conſultario manifeſtata debent; & precibus ad Deum effuſis implorata ab eodem veram noſtiam, qui non permittit deſipi nolentes deſipi.

V. Quaeſt. II. Licetum ne eſt naturalium ſomniorum obſeruatio? Reſp. Adſtrunt communiter Theologi: quoniam haec ſomnia ex cauſis materialibus proficiuntur, nempe ex humorum copia, ex qualitate temperamenti. Porro licetum eſt ex cauſis naturalibus venari effectus qui inde profluunt. Quapropter medici ſomnia licite obſeruant, ut colligant cauſas morborum, eaſque auferant.

VI. Quaeſt. III. Licetum ne eſt ex ſomniſ ſumma libera diuinitum? Reſp. Omnes docent, hoc eſſe grave ſcelus: quoniam futura libera a ſola voluntate pendunt, nullamque cum ſomniſ connexionem habent. Accedit quod ſomniorum origo, non una, ſed multiplex eſt: atque adeo nihil certi, vel ipſorum effectuum naturalium, ſed tantum coniectura quidpiam aſſequi poſſunt. Nihil ergo conſerre ſomnia valent ad ea quae libera omnino ſunt, diuinitum. Quare ſuperſtitioſi illi ſunt qui certa poſitura, & ſitu in lecto ſe collocant, ut in ſomniſ futura euenta eis reuelentur; ſicut & alii, qui inſomniſ poluicribus cornu amantionum ſubſcitant, ut tranquillum ſomnium capiant. Nulla quippe coniectio inter ſomnium quietum & haec inſtrumenta reſoluet.

VII. Quaeſt. IV. Peccat ne qui ſomniorum occasione mores ſuos, & negotia moderat? Reſp. Extrema hic, ſicut in aliis rebus, cauenda ſunt. Qui ſomniorum obſeruat eſt, & iſdem paſſim utitur veluti regius ad ſua peragenda negotia, vel omittenda, procul dubio ſuperſtitionem committit. Ceterum, ſi quae interdum ſomniorum occasione aliquid omittit, vel ſuſcipit, non ob fidem certam ſomniſ praedictam, ſed ex iſdem occasione accipiens ſerius negotium aliquod perpendendi, moreſque ſuos reformandi, nulla poſſunt ſuperſtitionis labe. Haec aliquem peccatorem in ſomnio morum iſtantiſſimam imminuentem libi videre, niſi mores lauo corrigat, ſartoneque poenitentiae, ſuperſtitionis minime hic eſt: quin prodenter ageret, ſi continuo conſiderat, moreſque ſuos reformaret. Credere enim prodenter poſſet, a Deo ſomnia eiſmodi ſibi eſſe

eſſe inſuſa, formioſiorumque miniſterio admoſnari ut ad meliorem ſeſtem ſe ſe recipiat. Iam inſimius, forma quae bonum luadent, probabilis a Deo proficiet. Prudentia tamen opus eſt, qua bonum ipſum internolcat, utrum videlicet ſit bonum certum, neceſſarium, nullumque inferens malum. Nam angelus malus quandoque bonum proponit, ut inde maius malum deducat. Hoc tamen facile diſcerni valet. In exemplo alio nullum malum timeri ſuaſte narra poteſt: peccatorum quippe peccata deſerere, poenitentia eadem abluere, & in Deum ſe convertere, ita bonum eſt, ut nihil inſidiamum pertimeſcendum includat.

VIII. Quaeſt. V. Quando ſomnia ex ſuſibus conprobantur, ſunt ne tunc obſeruanda? Reſp. Non raro accidit ut quis videat euenta reſpondere ſomniſ quae habuit. Hinc moventur ut ea obſeruet, fidemque iſdem adhibeat. Dicendum ne ille ſuperſtitionis labe aſperſus? Reſp. D. T. 2. q. xvi. art. 3. ad 2. Hoc quod a principio in iſtis obſeruationibus aliquid veri bonum experti ſunt, acciſi tuſi; ſed poſtmodum, cum homines incipiunt ſuum autum in ſuſmodi obſeruatione implicare, multa ſecutione huiſmodi obſeruatione euenta per deſcriptionem deſerunt; ut in his obſeruationibus homines implicati, curioſiores ſunt, & ſe magis iſtantiſſimae multiplicitas laqueis perniciſſiſ erroris. Cauenda igitur leuitas eſt in fide ſomniſ adhibenda; & prudentia, ac veritate, quae ex certis aliis, ſicutque principiis nobis comperita eſt, morat, & negotia noſtra dirigere debemus. Somniſ ne indigemus ut mores corrigamus, ut euenta faciamus, & opera bona agrediamur: Illud praeco ſemper habendum, quod Scriptura vetat ſomniſ fidem dare: Niſi ab Aluſino fuerit cauſa viſitata, ne deleſit inſomniſ carum: Eccli. xxxv. Illud etiam animaduertendum, quod, dum Deus ſomnium immittit, ſignum una praecat quod dignoſcat, reple illud diuinitum eſſe immiſſum. Quare, niſi certa, aut valde probabilia ſigna occurrant, deſerunt ſomnium deſcendere, contemnedum eſt.

CAPUT VII.

De diuinitum quae ſit per auguria, & omnia, & alia eiſmodi obſeruatione extempus rerum.

I. Quaeſtione hanc proponit D. Th. 2. q. xv. art. 7. Augurium communitur pro auium garritu accipi Con. Theol. Tom. III.

ſolet. Triplex eſt. Quando ex voce, cano, numeroque garrutum futura praedictum, dicitur abſoluit augurium. Si haec praedictio fiat ex volatu; palſu; alitu; vel motibus; appellatur auſpicium. Si vero diuinitum fiat ex inſtolarum, aut calarum auium extus, ſeu inſtelinis, ſibus: &c. tum nuncupatur auſpicium. Quando vero diuinitum fit ex verbis hominum, abique illa intentione ad futura prolatis, dicitur omni. Plurima hinc de auguramento ſcribit M. Tuſſius in ſuis de diuinitum ſibus, Etruſcoſque extolli, ceu iſtius artis callentiſſimos: quos etiam a Romanis ſepius vocatos aſſert, ut eiſmodi arte illos iſtraerent. Plura iſtius tranſcribere poſſent ad eruditionem; ſed melius exuiſio quam breuiſſime ea dumtaxat perſtringere quae ad mores noſtros formandoſ pertinent.

II. Quaeſt. I. Licetum ne eſt canu, volatu, motuque auium futura praedictum? Reſp. Si ſeruo fit de quibusdam futuris effectibus qui a cauſis naturalibus pendunt, ut ſunt pluuia, tempeſtates, ſeculares &c. licetum eſt ex auium canu, & volatu eiſmodi conſtare. Quia praefati auium canus, & motus ſua ſunt naturalia illorum effectum. Si quidem ſentus illorum animalium ad aeriſ mutatione, & aſtrotum inſtaſibus ſortius praeco hominibus aſſiciuntur; & propterea animalia iſtibus in uſu habent aut canore, aut volare celoribus his temporum mutationibus imminentiſ. Nulla ergo ſuperſtitio, ſed praedens obſeruatio eſt, ex auium canu, ſeruitu; volatu &c. pluuia, ſerenitate, tempeſtateſque colligere. Haec omnia explicat Angelicus loc. cit. Cauſa operationum brutorum animalium eſt inſtelitus quidam, quae motetur natu naturali: non enim habent ſubſtantia ſua actus. Haec autem inſtelitus poteſt ex cauſis naturalibus procedere. Uſus quidem motus ex cauſis corporaliſ. Cum enim uita animalia non habent niſi animam ſenſitiuam, cuius omnes potentiae ſunt actus corporaliſ inquantum, iudicant autem anima diſpoſitione conſtitutionem corporum, & primordialiter cauſam. Et ideo uſit praeco aliquas eorum operatione eſt futurorum ſigna, inquantum conſonantur diſpoſitionibus eorum cauſam, & aeris continentis, ex quibus poenitentiae aliquid futuri euenta. Hinc eſt, ſubdit Angelicus, quod, quando cornicibus frequenter crocitat, indicat proximam futuram pluuia. Aves alia ſua ſigna edunt ad ſimiles eiſmodi effectus praenuntiandos.

III. Superſtitio uero aperta eſt, futura contingentia libera ex praefatis auium, & quorumque

que animalium lignis predicere. Ratio sapienter data est, quod nempe futura libera voluntate pendeat. Hinc est quod Deus Deuter. xvi. precipit: *Non invenitur in te qui oblectet auguria.* Nonnullas auctoritates Scripturarum quae afferri in oppositum solent, interpretatur D. Th. l. c. ut quando Ioseph dixit: *An ignoratis quod non est simile nisi in scientia augurandi?* respondet loci causa hoc a Ioseph dictum fuisse, ut Augustinus etiam docet.

IV. Quæst. II. Licetum ne est ex vocibus humanis casu prolatis, aut ex aliis fortuitis eventis futura predicere? Resp. Negans. Quædam certa, & communis est. Hominum quippe verba sunt signa ad libitum, quæ nullam rationem habent, nullamque influxum in eorumque futura, nihil ergo est fortium in quædam verborum prolatione predicere sicut licet. Quod Eliezer verba puella obsecraverit, est peculiaris Dei revelatione fuit, ut & de Gedone tradit D. Th. loc. cit. ad 3. Superstitio itaque laborat similes observationes: puta, in malam partem interpretari, si prima hebdomade die eleemtosina petantur, si primo mane canis, aut feles obviari occurrat; si mane sternuaveris; si vespe a foribus concordantur; si caput ad ianuam alliseris; & sexcentæ alie similes observationes, a Paganis in Christianis idiotas, ignorantelque derivatæ. Quia enim aliquando casu quidam triste insulamque accidit, prævis similibus lignis; homines ad superstitionem prompti, deceptivæ a dæmone, consensum pro malo augurio talia ligna considerant.

V. Quæst. III. Superstitiosus est futura predicere ex corporis humani membris? Resp. Præcipua præcipua corporis membra que in divinatione observari solent, manus, caput, & pedes. Divinatio qua ex manuum lineis prædicuntur hominum futurum eventum, vocatur *chiromantia*, qua ex pedum lineis aliquid præmatatur, dicitur *pedomania*, qua vero conspectatur ex frontis lineis, & vultus qualitate, vocatur *metecopia*; qua denique ex univerto corpore, cuiusque membris auguria capiuntur, dicitur *physiognomia*. Quælibet istarum est duplex: altera naturalis, altera astrologica. Hæc ex membrorum lineamentis futuros liberos, & omnino contingentes effectus prædicat; illa vero ex corporis dispositione, manulque amplitudine saturatem, temperamentum, & morbos consicit. Quibus prælibatis, dicimus, *physiognomiam* naturalem, quæ videlicet, ex corporis habitudine consuetas colligit infirmitatis, sanitatis, fortitudinis, li-

citam esse. Quare dicitur Eccli. xix. *Ex vultu cognoscitur vir, & ab oculo factæ cogitationes sentiat. Amictus corporis, & risus dentium, & gressus hominis enuntiant de illo.* Quæmodum ceterorum animalium, puta equorum, boum &c. fortitudo, agilitas, velocitas ad cursum colligitur ex optima corporis dispositione; sic hominum inclinationes naturales, temperantia &c. dignoscuntur ex vultu, aliorumque membrorum diversitate. Ex hoc licitum esse a nemine revocatur in dubium. Divinare autem ex *physiognomia* astrologica futura contingentia, fortitudo, & libera superstitiosum est, ut omnes fateantur ob rationem scripturæ datam, quod nempe corporis, partiumque positura, & dispositio nihil influere in futura contingentia & libera; quæ a sola voluntate pendet, valet. Quod dictum de *physiognomia* est, idem dicitur de *chiromantia* naturalis, & astrologica, ac de aliis dicitur. Quamquam quod docere Auctores solent de manuum lineis, commentitium puto; nullamque idelle colligi probabilem consuetudinem ad inclinationes naturales, ad vitam longiorem, vel breviorum dignoscendam existimo.

VI. Quæst. IV. Peccant ne graviter qui *Egyptios, vulgo Cingaros, consulunt, ut ex manuum inspectione bonam, aut malam sortem sibi enuntient?* Resp. Si id serio peragant, dubio procul letaliter peccant; quia, ut scriptum diximus, id superstitiosum est, cum noli causa naturalis designari possit que tales pariat effectus. Si loci causa facti, peccatum veniale criminalitatis contingere Auctores docent. Verum in præxi viri id agitur absque gravi culpa, tum ob laudabilem, tum obredulitatem quam idiotæ, & postissimum mulieres, adhibent etiam modo circulatoribus. Quare cogendi omnes sunt ut ab his consultationibus proflus abstineant; Dum enim tales predicationes possunt, foveant iniquam artem, malique hominibus occasionem præbent peccandi.

CAPUT VIII.

De divinatione qua fit sortibus usum.

I. *S*ORTES definitur a D. Th. 2. 2. q. xcvi. art. 8. quod sit actio aliqua que ideo fit, ut eius eventus consideretur, aliquod occultum innoteat. Hanc autem triplicem esse. Prima est *divinatoria*, cum ex eius eventibus decernitur quid cuique sit tribuendum; puta munus, honor, dignitas &c. Secunda est *consultoria*, cum nempe divina voluntas

consultor, ut sciamus quid cavere, quid aggredi, quid in hoc, aut in illo negotio agere debeamus. Tertia est *divinatoria*, cum a dæmone tacite, vel expresse aliquod futurum occultum tacite, vel expresse pollicetur. *Sortes proprie dicuntur* (inquit Angelicus) *cum aliquod fit, ut eius eventus consideretur aliquod occultum præstat.* Et quidem si queratur iudicio sortium, quid casu sit exhibendum, si vultud sit res possessa, si sit honor, si sit dignitas, seu pæna, aut actio aliqua, vocatur *sortes divinatoria*. Si autem inquiritur quid agere oportet; vocatur *sortes consultoria*. Si vero queratur quid sit futurum, vocatur *sortes divinatoria*. Unde si quis ad intentionem sortibus utatur, quasi huiusmodi actus humani, qui requiruntur ad *sortes*, secundum dispositionem bellarum sortiarum effectum, vana, & falsa est opinio, & per consequens non carere dæmonii suggestione: ex quo talis divinatio est *superstitiosa*, & illicita.

II. *S*ORTES divitiæ licite sunt, quod nihil aliud sunt quam mutuum pactum quo homines conveniunt, ut ex sortium eventu decidatur, cui res, honor, dignitas &c. debeant applicari. Nullum hic sine expressum, siue tacitum cum dæmone pactum. Iustitiam tamen exempli pira ex Scriptura divina cum veteri, tum nova. Ex veteri quidem I. Reg. cap. x. Et applicuit Samuel omnes tribus Israel. Et cecidit Iers super Britanniam. Item Deuter. cap. 1. *Iste sorte terram dividit Israeli.* Ex novo testamento: *Deteravi factæ, & cecidit Iers super Mathiam.* Actum Apoll. c. 1. *Super vultum meum miseram sortem:* Matth. cap. xxvii.

III. Quæst. I. Licetum ne est sortibus usum divinatorio ad dignitates secularis? Resp. Sententia affirmativa communis est, respectu electionis ad officia laicalia: quia talis sortio nullo iure vetita est, & alias itaque natura nullam redolet superstitionem. Ad hoc tamen ut licita sit, in equaliter idoneo, atque integro sorte multi debet: nam licet ob sortis adhibitas, idoneis neglectis, minus idonei contingant præmia; tum peccatum erit contra distributivam iustitiam. Tunc ergo licita sortio est, cum plures idonei occurrerit meritorum nequei dicerent, ut sciant quis sit posteritior.

IV. Quæst. II. Licetum ne est sortibus usum ad eligendum ad ecclesiastica beneficia? Resp. Sententia negans communis est: quia lege ecclesiastica id cavetur cap. *Ecclesia extra de sortibus*, ubi hæc habentur: *Sortis usum in*

electioibus perpetua prohibitione damnatum. Nullæ ergo electiones siue ad dignitates, siue ad beneficia, siue ad officia ecclesiastica licite fieri possunt sortium usum; quod verum habet etiam in eligendis componendis ad dictas electiones. Hanc sententiam expresse docet Angelicus, qui licet admittat sortitionem licitam ad res dirimendas, negat tamen licitum eundem usum in electionibus ad beneficia ecclesiastica. *Potest tamen* (inquit loc. cit.) *in hoc quædam pænetrat potestatem incidere. Primum quidem, si absque ulla necessitate ad sortes recurratur: hoc enim videtur ad Dei intentionem pertinere. Unde Ambrosius dicit super Lucam. Qui forte eligitur, humano iudicio non comprehenditur. Secundo, si quæritum in necessitate absque revocata Dei sortibus utatur. Unde super Actus Apostolorum dicit Beda: Sed si qui necessitate aliqua compelli, Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipso Apostolos, non nisi collecto fratrum cœtu, & præcibus ad Deum suis esse. Tertio, si divina verba ad terrena negotia convertantur. Unde Augustinus dicit ad inquisitiones Lamentis: Qui de paginis evangelicis sortes legunt, easi operantur id ut potius faciant quam ad dæmonia confutanda concurant; tamen etiam illa mihi displicere consuevit ad negotia secularia, & ad vite huius vanitates divina gratia velle convertere. Quarto, si in electionibus revocentur, que Spiritus sancti inspiratione fieri debent, aliqui sortibus utantur. Unde, sicut dicit Beda super Actus Apostolorum, *Matthæus contra Petros quibus ordinatio sorte queritur, quia scilicet mundum erat pleritudo Spiritus sancti et postea esset illis septem annos Diocani Pater usque sorte, hoc electio discipulorum sunt ordinati. Secus autem est in temporaliis dignitatibus, que ad terrena dispositio ordinantur; in quantum electio plerumque homines sortibus utantur. ... Si vero necessitas inveniat, licetiam cum omni dæmonia revocata sortibus utantur in electione implorare. Unde Augustinus dicit in epistola ad Honoratum: Si inter Dei ministrum sit discipulus, qui eorum peccationibus temporibus, ne fugat fiat omnium, & qui dæmon fugant, ne morte omnium dæmonia Ecclesia: si hæc discipulatio aliter non poterit terminari, quantum mihi videtur, qui maneat, & qui iudicet, sorte legendi sunt. Vere ergo intelligitur, nonquam Deo gratia plenitudo in Ecclesia suam esse adit, sortium usum veteris est in ecclesia hanc dignitatum esse hanc. Quæ omnia locum habent, etiam dum scilicet equalibus duo electi sunt ad beneficium.**

Quia si sortitione electio dirimatur, tunc vi
fortis, non suffragiorum, beneficium obtine-
retur: quod expresse verum est.

V. Quæst. III. *Electio ad beneficia ecclesias-
tica, sortitione peracta, est ne nulla, veliam
licita?* Resp. Electio ad officia, & beneficia
ecclesiastica, quamquam licita sit, non
tamen est nulla quia lege tantum prohibe-
tur, non autem declaratur invalida. Electio
vero Prælati Ecclesie, qui habet iurisdictionem
tam in criminalibus, tum in civilibus,
sertum in iudiciali facta, nulla est; quia ex-
presse sic patet relictur cap. Quia propter de
elect. Et hæc est communis, & vera senten-
tia. In prohibitionibus semper iudicandum
est, utrum ultra prohibitionem absolutam adda-
tur etiam irritatio, nisi id exprimat. Et
cum in sola electione Prælati Ecclesie, ha-
beat iurisdictionem, irritetur electio
facta per sortes, fecerit vero in electionibus ad
beneficia, & officia Ecclesie, ideo illa dum-
taxat nulla est, fecerit vero aliter, que tantum-
modo illicita sunt.

XI. Quæst. IV. *Lex ne sortitio est ad di-
mittendum litem super rebis, & beneficiis eccle-
siasticis?* Resp. Si Ecclesiasticis litigetur super bonis
temporalibus, non est dubium quod val-
deant litem dirimere, quemadmodum lites
sortitio utriusque partis conditionibus
quæ in hac hypothesis non distinguuntur
etiam bona a bonis secularium. Proposita ergo
quæstio licet lites que instituntur super
electionibus ad beneficia, & officia eccle-
siastica: qua in differentia dicitur reperiri sen-
tentia. Prælati autem Lex penaliter non debet
ultra casus expresse extendi. Paro lex eccle-
siastica sortitum nullum prohibet tantum in ele-
ctionibus ad beneficia, & officia, secus in li-
tis dirimendis. Altera tenet: quia si lites per
sortes dirimerentur, electiones herent, aut
saltem completerentur sortium uli.

XII. Quæst. V. *Lex ne sortitio prohibet
electio?* Resp. Sortitionis consuetudo duplex
est causa, utraque principalis, nempe Deus,
aut demon. Si eventus sortitionis consuetudo
expectetur a demone, nuncupatur *sortes divi-
væ*; que superstitiosa est, & a Sixto Pa-
pa V. verita in suo motu precepto. Rationem
supra dedimus, quod scilicet sortes illæ nul-
lam habeant connexionem cum eventibus fu-
turis, neque et causa, neque et signa ex-
tenduntur. Ergo, cum a Deo hæc cognitio
non habeatur, reliquum est ut sit a demone.
Quare in his sortitionibus semper ad ele-
ctum cum demone aut expellitur, aut in-
plicitur.

officia ecclesiastica sortibus fieri: vetat etiam,
si vis, lites sortibus dirimi, quando iudicis
sententia terminari lites valeant, licet quan-
do iura non sortita involuta, ut dignoscit, & di-
dicari nequeat, cum iam litigantium parti fa-
venda cuius adferatur. Ceterum quando
lites sunt ita obicere, ut iudicis ipsi quæ-
rent, cum iam partium iura favere; quis di-
xerit, legem ecclesiasticam veram hæc in hy-
pothesis lites finem imponit sortium uli?
Alioquin dicendum esset, legem velle lites
interminatas: quod suspicari nemo potest.
Porro, ut evitentur incommoda que opponi
solent, hæc sortitio fieri debet iudicis ecclesias-
ticae auctoritate. Tunc enim nullum adferri
periculum obtinendi beneficium sine iusto titulo
& quia auctoritas iudicis valet beneficium
conferre dum præcipit sortitionem, sententiam
fert; & cui beneficium obtigerit, non tam
sortitionis effectu, quam lententia iudicis tan-
tam sortitionem præcipiens obvenit. Nulla
quæque simoniae suspicio, que tollitur iudicis
auctoritate. Hæc sententia communior est,
& nihil probabilior. Eam defendunt Gloss.
in cap. Licitæ causam, de prop. verb. vii
p. 10. Sotarez de Reliq. Tom. I. verb. III.
Lib. II. cap. xxi. n. 25. Sanchez Lib. III.
cap. xxxviii. n. 79. Calrop. tract. xviii. disp.
11. p. 106. q. 6. p. 7. Leander verb. ix. disp. 11. q.
vi. Salman. tract. xxi. cap. 81. p. 106. q. 7.
88. & alii. Ex quibus inferunt, controversia
serventur, uter in Pontificem iura fit electus,
discreto litem sortibus dirimi Cardinalium
consentio. At tunc magis hoc in causa esse
tentum eligere, contentumque negligi? Ita
factum esse ex historia ecclesiastica scimus;
& ita factoro Cardinales existimamus, fixas
acciderit. Nec enim scimus sortibus al-
quando litem contententum de Papatu di-
remptum esse. Hoc tamen sapientum iudicio
submittimus.

XIII. Quæst. V. *Lex ne sortitio con-
suetudo?* Resp. Sortitionis consuetudo duplex
est causa, utraque principalis, nempe Deus,
aut demon. Si eventus sortitionis consuetudo
expectetur a demone, nuncupatur *sortes divi-
væ*; que superstitiosa est, & a Sixto Pa-
pa V. verita in suo motu precepto. Rationem
supra dedimus, quod scilicet sortes illæ nul-
lam habeant connexionem cum eventibus fu-
turis, neque et causa, neque et signa ex-
tenduntur. Ergo, cum a Deo hæc cognitio
non habeatur, reliquum est ut sit a demone.
Quare in his sortitionibus semper ad ele-
ctum cum demone aut expellitur, aut in-
plicitur.

IX. *Consultoria sortitio vocatur, quando
eventus futuri cognitio impioratur a Deo.*
Hæc licitam esse, nulla licitarum Scrip-
turarum exempla, que iura, indicata sunt,
evincunt. Nam Iesus sorte usus fuit ad de-
prehendendum occultum reum, ut habetur
cap. vii. Saul detexit filium suum Ionatham
mel degenitæ, ut colligitur ex I. Reg. cap.
xiv. Apostoli sortitione præmissa Mathiam
in Apostolorum censum præscriperunt. Alia
plura exempla indicata sunt. Ad licitum
sortitionis ulum quomodo præscribit D. Th. con-
ditiones, quas iam delineamus, breviterque
in memoriam revocabimus. Prima est urgens
necessitas spiritualis, aut temporalis: qua ne-
cessitate sublata, Deus tentatur. Secunda est,
quod in sortitione summa reverentia, & ob-
sequium erga Deum servetur: nempe præmit-
tatur oportet matura consideratio, præcæque
Dei fundi debent, ut Apostoli præciterunt
in electione Mathie. Tertia, ne profanis sa-
cera miscantur, at si quis paginis evangeli-
cis, Sanctimonialibus reliquiis ad negotia tem-
poralia uteretur. Postquam est, ne hæc sorte
tuo adhibeatur, in electionibus ad beneficia ec-
clesiastica. Hæc conditiones in praxi vix al-
quando observari animadvertunt Theologi.
Quapropter eiusmodi sortitiones omnino re-
dicende sunt: & in rebus dubis iura, leges,
prudenter regule, viri sapientes consulendi
sunt, sortibus neglectis.

X. *Animadvertunt etiam communiter Theo-
logi, quod, quando sortes adhibentur, etiam
Dei auxilio impioratur, si necessitas non ad-
sit, nisi peccatum, non superstitiosum, sed
tentandi Deum. Cetera vero conditionibus
deficientibus, ultra peccatum superstitiosum,
alia crimina occurrere valent; ut quando lites
adhibentur ad deprehendendum occultum
furem, homicidam, & quemcumque reum,
ultra superstitiosum, inuillitatem citium perpe-
tratur.*

XI. *De superstitioe usus duellentur, feri-
candentis, aque ferventis hæc docet D. Th.
2. 2. q. 107. art. 8. ad 3. Iudicium ferri
candentis, vel aquæ ferventis quodvis quidem
ad alienis peccati oculis investigatum per
aliquid quod ab homine fit; & in hoc con-
suetudo cum sortibus: inquantum tamen expecta-
tur aliquis miraculosus effectus a Deo, excedit
communem sortium rationem. Unde huiusmodi
iudicium illicitum redditur: tum quia ordinari-
um ad iudicanda occulta, qua divino iudicio
referantur: tum etiam quia huiusmodi iudicium
non est auctoritate divina sancitum. Unde
de 11. q. v. in Decreto Stephani Pape V. di-
citur: Ferri candentis, vel aquæ ferventis ex-
aminationem consuetudinem extorgeri a quolibet,
facere non censent sanctorum: & quod sanctorum
Patrum documentis sancitum non est, supersti-
tiosa adinventio non est præsumendum: [pon-
tana enim consuetudo, vel iustitiam approbatio-
nem publicæ doctrine, habito pro oculis Dei in-
more, concessit ferri nostri regimini iudicare.
Occidit vero & recognita illi sunt vestiganda
qui solus ipse: corda filiorum humanorum.
Et vident ratio videtur esse de lege dæmonum,
nisi quod plus accedit ad communem sortium
inquantum non expectatur illi miraculosus ef-
fectus: nisi forte quando pagibus, sine velle
impares veritate, vel arte.*

XII. *Quæst. VI. Cur dormientes præ vigi-
lantibus divinant?* Resp. Congrua ratio at-
signari vix potest. Contendunt plures quod
dormientes a sensibus exterioribus, rebusque ex-
terioribus obiectis sint magis abstracti. Porro
anima lectum interius collecta, nullique re-
bus externis distraha, vividius simulacra con-
templatur. Hinc est quod Deus interdum quæ-
dam mentibus aliquæ futura revelat: non quia
mentes sit dispositæ ad vaticinationem; sed
quia anima in somno magis tranquilla est,
& soluta ab exterioribus impedimentis. Accedit
etiam causa naturalis eborum, quibus aluntur
homines. Audiamus Martium Tullium
Lib. I. de div. Inbet iustar Platorum sic ad so-
mnum profecti spiritibus affectis, ut nihil per
quod eorum anime, percontationemque affe-
rat. Ex quo etiam Pythagoricæ invidiam
patitur, ne forte referatur, quod habet in-
flationem magno in cibis, ut quilibet mens
quereret vera constantiam. Cum ergo est
somnia levocatus anima a societate, & con-
gruè expressi, tum meminit præteritorum,
presentia verit, futura providet. læt enim
corpus dormientes, ut moritur, vigeat intus,
& vicit animus: quod multo magis fortis
per metem, cum omnino est capere excesserit.
Plorina hæc de re Cicerio habet.

XIII. *Quæst. VII. Cur futuri, & futuri
futuri divinantur quanto fortis prædicti mente?*
Resp. Vulgari tertur proverbio, futurus, pu-
ros, futuriolæ divinare, idque docere Plato,
& Aristoteles. Hæc autem divinatio que futuri,
& amenibus adscribitur, neque est propheta,
neque vaticinatio proprie dicta, sed quæ-
dam prædictio que naturalis causis habet.
Siquidem facti, & futuri, prudentia, & acume
desistunt, quodam veluti instinctu ducuntur,
aut bruta animantia, que in futurum
quæ a causis naturalibus, & necessariis pro-
ficiuntur, indicandis præstant hominibus.

XIV. *Quæst. VIII. Cur futuri, & futuri
futuri divinantur quanto fortis prædicti mente?*
Resp. Vulgari tertur proverbio, futurus, pu-
ros, futuriolæ divinare, idque docere Plato,
& Aristoteles. Hæc autem divinatio que futuri,
& amenibus adscribitur, neque est propheta,
neque vaticinatio proprie dicta, sed quæ-
dam prædictio que naturalis causis habet.
Siquidem facti, & futuri, prudentia, & acume
desistunt, quodam veluti instinctu ducuntur,
aut bruta animantia, que in futurum
quæ a causis naturalibus, & necessariis pro-
ficiuntur, indicandis præstant hominibus.

Quidam pisces navis tempestates porciuntur, aves agricolis, armenta pastoribus pluviam praenuntiant: imbre confertim abeuntis domum ruina incolas praemoustrant. Hoc autem inde errorum habet quod bruta animantia miore rem habent cum causis corporibus propinquitate, carumque impressiones, & influxus vividius percipiunt ac proinde melius & certius futuris effectibus praediciunt. Similiter fatui, stupidique prodentia delirantibus, animantibus magis accedunt, & causarum naturalium impressionibus fortius afficiuntur; atque adeo futura naturalia solent magis quam prodentes praevidere. Plurimum seclibus detrahit interior contemplatio; & vitiosum sensum externorum applicatio contemplationi vim extenuat, & minus sensus privatio alterum sensum acutiorum efficit. Sic qui carere oculis, & acutus auditus, & facilius recondantur. In fatuo ergo, stupidique divinatia naturalis frequentior interdum est quam in prodentibus eorum naturam cum animantibus affinitatem. Accedit, quod fatui, stupidique loquaces sunt, continenter blaterant; & quicquid ipsis in buccam venit, effluunt: hinc est quod tantum inter verborum affinitatem calu quandoque quicquam veri praenuntiant, quemadmodum circulatori, qui evecta omnia, quibus communitur homines sunt obnoxii, quaeque frequentissime accidunt, narrantes, saepe plura revelant quae seipse contingere: quae manifestatio ab imperitis pro vaticinatione suscipitur, cum sit oratio fortuita.

XIV. Quael. VIII. *Cur homines maris praesentis saepe futura divinant?* Resp. Plato, alique Philoſophi animadvertunt, eos qui sunt maris propinquiores, futura praedire. Hoc narrat Marcus Tullius Lib. I. de div. *Divinae autem morientes etiam illo exemplo confirmat. Possidentis, quo esset Rediunt quendam morientes sex aequales summasse, & dicebat, qui pro secerum, qui fecundus, qui delinens moriturus esset.* D. Greg. ut referat Avianus Lib. IX. cap. XIV. *Lib. III. De his, p. p. xxvii. & xxviii. plura adest exempla, quibus evincit, moribundus futuri praedixisse. Narrat advocatum morti proximam vocasse patrem suum, et velimenta sibi parare, quae eum exire domo vellet. Obedire tenuit puer, existimans patrem insanire. Decumbens vero surrexit, et se induit, & per viam Appiam ad S. Sixti Ecclesiam se processerunt astitit. Verum ingravescente morbo, mortem oppetit. Deliberatum fuerat, eius cadaver Praenestina via ad beatum Iannarium Martyrem*

sepeliendum deferre; sed quia nimis longum iter eis qui illius funus curaverant visum fuit, repente mutato consilio ad illam quam de sanctus praedixerat, Ecclesiam detulerunt, eisdem vaticinationem ingnorantes. Adit e. xxvii. Comitum Theophrastum aeris ferentem post suum obitum futuram praedixisse iocuri; cum, dum in vivis ille erat, moriturque proximus, gravissima aeris tempestas oblatret, ne ad praedictum deferri possit. Quae si vera sunt, dicendum, quod, si moribundi ea vaticinantur quae vi naturali fieri nequeant, revelante eis Deo, coramque mentes illustrante futura praediciunt. Idque probat D. Greg. exemplis etiam Iacob, & Moysi, qui morti appropinquantes plura futura praedixerunt, ille filii, hic Israelitico populo. Cum vero morituri praenuntiant futura quae a naturalibus causis pendent, id praedant, quia mens, ex sopitis sensibus, exactius res contemplatur, eorumque corpora causturam naturalium insidiosibus magis adhaerent: ideoque temporis, antiquae vices, & mutationes ceteris melius praesentiant.

XV. D. Augusti. Lib. XII. de Civitate ad Iulianum c. xvii. plura exempla proponit, quibus indicat febre ardenti furentes divinare futura. Non alia tamen est illorum vaticinatio quam fortuita, quia enim fuerunt loquaces sunt, & omnia quae in buccam veniunt, effluunt, ideo quandoque incidunt in id quod futurum est. Nulla isti prudentia, nullaque timore reguntur, nihil occultum dissimulant; sed omnia effluunt. Quare mirum non est, si interdum aliquem futurum eventum praedictant, sicut qui frequenter iaculantur, etiam clausis oculis quandoque signum attingunt. Qui atra bilis corripuntur, frequentius divinant, eo quod illorum mens a sensibus facilius abstrahi solet, & sic abstracta intentione coarctat res contemplatur. Facilius quoque aeris caelestiumque corporum influxus, & mutationes sentiunt. Plura alia trito, quod nullius fere utilitatis sint. Nam vel ipse Marcus Tullius, & quamquam plura superstitiosa defendat, haec tamen scribit Lib. I. de Divin. prope finem. *Si quis modo talis possit esse qui vaticinationem causarum omnium praesentiat omnino, nihil enim profecto fallax: quo enim tenent causas rerum futurarum, idem necesse est omnia scire quae futura sint. Quod cum scire nemo nisi DEUS possit, vaticinationem nisi beatorum ut signis quibusdam consequentia, & clayantibus futuris praesentat. In hoc autem errat Cicero, alius eius erroribus praetermissis, quod signis illis plus iullo tribuit.*

CA.

CAPUT IX.

De vana observantia.

Vana observantia est tertia superstitiosus species, quae ope vanarum considerationum aliqua externa opera efflicere conatur. Interrogat, quaerit, ut supra xxvii. 2. 2. quatuor articulis, contentam super haec re D. Th. instituit. Ex primo articulo eruitur, quod vana haec observantia sit superstitio quaedam, cum instrumenta inepta, nec a Deo, nec a natura infusa, ad aliquem externum effectum producendum adhibent. Haec observantia dividit in species tres. Prima est *arrogantia*: secunda *observantia sanitatum*; postrema *superstitio eventuum observantia*. In his, sicut in aliis superstitiosis speciebus, praesentium tacium, vel expressum cum daemone intervenire solet.

II. Quael. I. *Licet ne est ars vitoria?* Resp. D. Th. hoc, cit. huic quaestio sic respondet. *Dicendum, quod ars vitoria est illicita, & inlicita. Illicite quidem est, quia utitur quibusdam ad seculum in acquirendam qua non habent secundum legem virtutem causandi scientiam, &c. Et ideo huiusmodi ars non utitur bono ut effectu, sed ut finis: non autem in se signis divinis tabularum, &c. per consequens quod sit superstitiosa signa, &c. per consequens perniciosa ad pacem quaedam significativam cum demonibus placita, atque facticia. Et ideo ars vitoria peccata est reprobanda, & fugienda, a Christiano, sicut alia arte magica, vel nova superstitiosa, ut Augustinus dicit II. de doctrina christiana. Est etiam huiusmodi ars inlicita ad scientiam acquirendam. Cum enim per huiusmodi artem intendatur acquirere per modum homini contrarium, scilicet ad peccatum, vel ad infirmitatem, consequens est quod ista effectus vel expectetur a Deo, vel a demonibus. Certum est autem aliquis a Deo dependentem, & scientiam per instrumentum habuisse, sicut de Salomone legitur III. Reg. vii. c. 12. Paral. I. c. x. Dominus etiam dispersit scientiam super gentes, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes adversarii vestri. Sed hoc dominus non dedit quibuscumque, aut cum certa observantia, sed secundum arbitrium patris suorum, secundum illud I. ad Cor. xii. Alii quidem datur per Spiritum scientia, sicut sapientia, alii sermo scientiae secundum eundem Spiritum: & postea subditur. Haec omnia operatur unus & idem Spiritus, dividens singulis, prout vult. Ad d. vitoriam autem*

non pertinet illuminare intellectum... *Acquisitio autem scientiae, & sapientiae fit per illuminationem intellectus: & ideo nullus unquam per demonem scientiam acquisivit. Unde Augustinus dicit in X. de Civ. Dei, Paphrytionem facit, Aborigines theletis, & id est vaticinationibus daemones, vanae intellectus nihil profectus accedens, quod capax sit idoneam ad videndum Deum suum, & possit videri ea quae vera sunt, qualia sunt omnia scientiarum theoretica. Possent tamen daemones hominibus colloquenter exprime aliquid scientiarum documenta. Sed hoc non quare per artem notiorum. Haec omnia, licet aliquantisper prolixae, transferre placuit, quod ad plura utilia sint. Illicite potissimum observandum, quod daemones, cum sint tenebrarum angeli, nequeunt illuminare intellectum: quoniam haec illuminatio eo spectat, ut manifestet veritatem cum ordine ad Deum: omnis quippe veritas a Deo est: daemones autem propoliunt est homines a Deo iungere, minime vero ad Deum adducere. Quare qui pactum cum daemone inveniunt ad scientiam acquisitionem, ultra gravissimum superstitiosum crimen, spe quoque sua defraudantur. Quod de Anabaptibus narratur, nempe illis, lumbos facite: coena bolo, Scripturas edidite: si verum hoc sit, dicendum, daemones occupare illorum corpora, eorumque ora, & lingua, utinam arreptis, loqui. Idque adeo verum est, ut, haec illa abitura, ipsi non remaneant, & ignari, quemadmodum atheni. Quod si retinere sciant, haec curate, quidem usus heitus esset: immo modo certum, computum foret a daemone illius contumacitatem non pendere. Vanum ergo observantiam, seu artem notiorum illicitam esse, gravique superstitiosum crimen, certum est, & omneque tenetur.*

III. Quael. II. *Licet ne est sanitatum observantia?* Resp. Tum dicitur sanitatum observantia fieri, cum instrumenta inepta, puta carumque, orationes, imagines atropomicae adhibentur ad curandos morbos, delinendos dolores, effluxum languinis impediendum, atque humores incommoda propulsienda. Siquidem cum recentia, & id benigna similia medicum nullam vim habeant ad tales effectus, neque a se, neque a divina institutione, consequens est a daemone esse omnem effectum qui illorum via proditio solet. Intervent ergo pactum aut expressum, aut implicitum cum daemone: atque adeo superstitiosum crimen committitur. Superstitiosum quoque rei sunt qui brevia, involuta, at-

C 4 167.

leta, scriptas preces, reliquias cum certa fiducia, quod non sint abique confessione mortuori, aut a floppis, bombardisque legendi, secum deferunt. Ratio est eadem, quia ficitur hoc signa nec a se, nec a Deo viri habent ullam ad eiusmodi effectus. Quod ad reliquias tamen pertinet, observandum cum D. Th. 2. 2. quæst. xciv. art. 2. ad 2. quod si portentur ex pietate Dei, & Sanctorum quorum sunt reliquie, non erit illicitum. Si autem circa hoc attenderetur aliquid aliud, puta quod nec eas esset triangularis, aut aliquid aliud huiusmodi, quod non pertinet ad reverentiam Dei, & Sanctorum, esset superstitiosum, & illicitum. Admonet præterea Angelicus, dum deseruntur imagines, erant, aut patet in quibus exaratum sit Evangelium, cavendum esse primum, ne quiddam fallitatis contineant ad versus sacram Scripturam, consuetudinem, traditionemque Ecclesiæ, demque sic scriptum aliquid sit quod ad invocationem pertinet, aut nomina ignota, aut characteres, vel figura innotuitur signo crucis excepto. Verbo dicunt, tum et lectis reliquiarum, literarumque imaginum delatio, quando in solo Dei spes habetur, media etiam Sanctorum intercessione; factique rebus homines, & reverentia adhibetur propter solam relationem ad Deum, & Sanctos, quacumque alia vana observatione lectiva.

IV. Superstitiosum est sacra verba proferre ad movendum animum e filo pendentes; quoniam hæc verba nullam habent virtutem ad talem motum inferendum. Quare, si motus contingit, a demone est. Superstitiosum quoque committunt qui ad colium suspensio gerunt phylacteria, seu ligaturas remedium, que laute natura inepta sunt ad pellendas infirmitates: item ii qui Sanctorum imagines in flumen proiciunt, & ibidem decidunt, donec a Deo pluviam obtineant. Si plura cupit, legere Dehinc Lib. III. disp. magna, pars 11. q. xv.

V. Obsecransia futurorum eventuum est prædictio proferre vel advertere fortuna ex his proferis incipit ad eiusmodi prædictione: puta si quis oblectat dies, tempora, humanum occursum, alique similia, quibus moveatur ad quiddam agendum, vel omittendum, tamquam infantium. Libet nonnulla transcribere ex D. Augustino, qui Lib. II. de doctr. chr. susle recenlet plurima superstitiosum exempla. Mixtam nunc ea que pertinet ad alias superstitionis species, & aliqua dumtaxat ex his que pertinent ad vanam observationem, bre-

viter exhibebo. Hæc ergo scribit Augustinus cap. xx. & seq. Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ, atque remedia, que medicorum quoque discipulis condempnam, sive in præcantationibus, sive in quibusdam notis, quas characteres vocant, sive in quibusdam rebus suspensendis, atque suspensendis, vel etiam saltandis quodammodo, non ad temperationem corporum, sed ad quoddam significaciones aut occultas, aut etiam manifestas: que miriore nomine Phisicam vocant, ut non quasi superstitiose implicare, sed natura professe videantur; sicut sunt inanes in summo aurium singularum, aut de strachionum offibus ansole in digitis, aut eum tibi dicitur Inguiscenti, ut dextera manu sinistrum pollicem tenens, servationum, si membrum aliquid fallerit, si insectis ambulatibus amicos lapsi, aut canis, aut puer medius intervenient: atque illud quod lapidem calcant, tamquam dremptem amicitiam, minus molestem est, quam quod innocentem puerum calopho percutitur, si pariter ambulatibus incurrit. Sed istisim est quod aliquando pueri videntur a canibus. Nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, ut etiam canem qui medius intervenient, ferre audiant non impare. Namque avano remedio cito interdum ille percussorem sumam, verum medicum mittit. Hinc tunc etiam illa: sicut calcare, cum ante domum suam tranlit; redire ad lectum, siquis, dum in calcia, stravitaverit: redire domum, si procedens offenderit; cum vestis a foricibus roditur, plus timere suspitionem futuri mali quam presentem dampnum dolere. Unde ista eleganter dictum est Catonis, qui, cum esset consultus a quodam, qui sibi a foricibus corolis caligas diceret: respondit, non esse illud monstrum, sed vere monstrum habendum fuisse, si forices a caligis roderent. Plurima alia que ibidem præconitur Augustinus, prætereo, & quod extensioibus que habentus allare sunt, cuique competunt esse potest, quantum lunt superstitionis damnanam, queve ob eadem purganda.

CAPUT X.

De magia naturali, eiusque effectibus.

I. **M**agia generatur accepta aut est tria, quidem, & insolita operandi. Tribuitur in species duas, naturalem nempe, & superstitiosam. Naturalis est que natura-

lium causarum usâ, & applicatione occultâ, & mira operatur: superstitiosa que demonis auxilio insolitus effectus producit.

II. Quæst. I. Est ne ista magia naturalis? Resp. Sententia admittans communis est, & vera; que tum ratione, tum exemplis clare Scriptura, & hiberna profana petitis evinci potest. Magia huiusmodi naturalium vim, & efficacitatem penetrans, eorumdem vim effectibus edit, qui innotiti, & miri videntur indoctis, ac imperitis, quibus causarum vires occulte sunt. Hinc Philofohi, & sapientes Magi olim vocabantur. Genes. cap. xxx. legitur, hæc arte illum fuisse Iacobum, qui virgas amygdalinas in canalibus aque defixit, ut ad eisdem relapsentes oves, maculatos fetus pareret. Narrant enim Auctores gravissimi, animal fervore libidinis periculum vias imagines attrahere, festoque imprimere. Hinc apprehensio in ferventi corru concepte adherit forte verus possunt masculi ille que in nonnullis etiam viris, ac feminis conspicitur. Hanc naturalem magiam didicisse Iacobum, dum scholas Melchisedech frequentabat, docet Tullius in cap. xxx. Gen. Tobia quoque hæc arte usus fuit, cum oculorum lumen patri restituit felle piscis. Qui plura hæc de re cupit, legat veteres inter Albertum Magum Lib. VIII. & Lib. XXI. ut tamen ipse illud sit illius penitus sensus.

III. Quæst. II. Que ratione & via magia naturalis a superstitiosa severim coler? Resp. Parentur omnes difficilissimum esse interuenire, & distinguere, num effectus plures a naturalibus, vel superstitiosis causis proficiantur. Nam ad utrorum effectuum distinctionem necessaria est virum causarum naturalium comprehensio. Tria tamen præscribi signa solent. Primum est causæ cognitio, videlicet si inepta natura sua deprehendatur ad talem effectum pariendum. Porro tum causæ potissimum inepta prioribus indicatur ad effectum idpendendam, cum patet effectus in applicatione causæ adhibet ligaturas, characteres, verba apocrypha, nomina ignota: si tot ligamenta, & non plura, tot cruce, tot verba, & alia id genus similia adhibeantur. Tunc enim demonis aut effectus illos produci sentiendum est: quippe certum est prædictos characteres, ligaturas, & cetera que adhibentur, nulla vi polleat ad effectus eiusmodi producendos. Secundum signum est ex modo operandi, videlicet si hæc fiant in re valde operanti, si brevissimo temporis intervallo effe-

ctus causetur; ut si repente a gravi morbo animal, sive homo causetur: si longam iterationem leucarum unius horæ quadrante consistat. Tertium colligitur ex effectus natura, quando nempe certo ficitur, talem effectum humanas excedere vires, induriamque.

IV. Quæst. III. Quævis dicitur præcedat ne effectus a causa naturalis, vel a superstitiosa, quid præsumendum? Resp. Salmar. tract. xxx. cap. xi. ponit. ix. n. rix. tendunt præsumendum esse a causâ naturali proficisci, eo quod debia in meliorem partem lunt interpretanda: afferuntque autoritatem D. Thome 2. 2. q. lx. art. 4. ubi quætionem inlilitur, sint ne dubia in meliorem partem interpretanda; & hæc verba ex eodem transcribitur: *Ubi non apparet manifeste indicia de malitia alicuius, debemus cum ne bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium sit.* Doctrina hæc vera est, sed quætionibus resolvende male, & contra expressam Angelici mentem applicatur. Alia quoque regula servanda est in interpretanda hominis mala, vel bona voluntate; alia in interpretanda dubiorum que occurrunt de rebus ipsis. Nemo prelium malus debet, nil probetur. Ideo quomodo dubitatur, sit ne bonum, aut mala hominis voluntas, semper ad meliorem partem lictendam est iudicium. Quamvis vero dubitatur, sint ne vera, aut falsa propositiones, sint ne honestæ, aut vitiose rerum natura; tunc id quod verum, & securus est, amplecti debemus. Audiamus Angelicum ipsum. *Aliud est indicare de rebus, & aliud de hominibus. In iudicio enim in quo de rebus iudicamus, non attenditur bonum, vel malum ex parte ipsius rei de qua iudicamus, cui nihil nocet, quæsiturque iudicamus de iudicium de ipso; sed attenditur ibi solum bonum indifferens, si vera iudicat, vel bonum, si falsum; quia verum est bonum intellectus, falsum autem est malum ipsius, ut dicitur in VI. Eth. Et ideo cuiusque debet iudici ad hoc quod de rebus iudicat, secundum quod sint, sed ne iudici quo iudicamus de hominibus, potius attendatur bonum, & malum ex parte eius de quo iudicatur, qui hoc ipso bonitatis habet, quod bonum indicatur, & concupiscentibus, si iudicatur malus.* Et ideo ad hoc potius tendere debemus in tali iudicio, quod bonum indicemus bonum, nisi manifeste ratio contrarium appareat. 2. 2. q. lx. art. 4. ad 2. In quætionibus ergo prædicta distinctione opus est. Si dubium sit, animo ne superstitiosus, & inique voluntate, an recta intentione homo operetur; dubium in meliorem partem est.

erit interpretandum. Si vero dubitetur, superstitiosa non sit, aut naturalis effectus prodigio; tunc inquirenda veritas est, & id quod securus est, amplectendum iuxta doctrinam probabiliorum, & veram. Et in simili eventu libendum est, quamvis dubitatio persequat, ut homo ad eiusmodi abilitate adhibeatur. In dubiis enim tutiorem partem suscipere debemus.

V. Admirandum & not quod occulte sunt nature vires, & quod ex ignorantia naturalis efficacitatis ad plura, & inuisita effecta procedenda non raro homines tribuant miraculae superstitiose quosdam effectus qui vere a naturali causa procedunt. Sed tunc corrigenda est hærentium ignorantia, considerandæque sunt nature vires, ut Doctorem placita, atque omnibus expensis, decidendum, quid arti- quid nature debeat acceptum ferri. Quod si dubium superfit, tutius est sine controuersia eligendum. Ad dubia vero, tollenda plurimum valet Iesio Doctorem, possimam D. Th. qui hoc de argumento erudit, & sapienter de more disputat. D. Augustinus etiam miris nature portenta recenset. Nonnulla enim verba peritiamque sic enim scribit *Lib. XI. de Civ. Dei. l. xxiv.* Nam & hominum quorundam naturas novimus multum ceteris dispares, & ipsa raritate mirabiles, nonnulla, ut volunt, de corpore suo hauriunt, que aliis nullo modo possunt, & autia vix credunt. Sunt enim qui & cum res movent, vel singulas, vel ambas sumunt. Sunt qui totam carnem, capite immoto, quantum capilli occupant, deponunt ad frontem, & retocantque tam volente. Sunt qui coram quæ voraverint incredibilibus plurima, & varia, passulorum præcordiis con- cretatis, tamquam de lacteolo, quod pa- gnat, integerrimum profertur. Quodam voces divini, peccatorumque, & aliorum quorundam hominum sic mutantur, atque ex- primunt, ut, nisi viderentur, discerunt mirabi- non non possint. Nonnulli ab uno sine pro- dore alio ita numerolâ pro arbitrio lo- cutus edunt, ut ex illa etiam parte carnis- te videantur. Ipse sum expertus, fuisse hominem solere, cum vellet. Notum est quoddam flere, cum volent, atque ubertim lacrymas fundere. Iam illud multo est incredibilibus, quod plerique fratres membra recentissima experiunt. Presbyter iugit quidam nomine Kestitus in parocia Calamensis Ecclesie, qui quando ei placebat rogabatur autem ut hoc faceret ab eis qui rem mirabilem coram seire cupiebant, ad

imitatas quasi lamentantis cuiuslibet hominis voces, ita se auferebat a sensibus, & iacebat simillimus mortuo, ut non locum vellicantes, atque pungentes minime sentiret, sed aliquando etiam ingentetur admoto, sine ullo doloris sentia, nisi postmodum ex volente non autem omnitendo, sed non tenendo, non movere corpus eo probatur, quod tamquam in desensu nullus inveniebatur anhelitus; hominum tamen voces, si claris loquerentur, tamquam de longinquo se audivisse poltea referebat. Plurima hic, & alibi receniet Augustinus que occultis nature viribus, licet artis superstitiose tribuenda decernit. Non itaque dicimus sine maturo, gravique examine prævia reputanda esse superstitiosa nature portenta: sed solum alluimus, autorem partem esse eligendam, si post grave studium, & serium examen prudens dubium remaneat.

VI. Quæst. IV. Quid dicendum de his qui salutares invocant? Resp. Eos vocant Theologi salutares qui virtutes ostendant medendi pluribus morbis, ut rabiei, seu hydrophobici, vniuersitatis letalibus, seu ergoci impellere, aut insulsiatione, aut quorundam veterum prolatione, aliique fignis. Fuis illi disputant, si naturalis eiusmodi virtus, reperianturque reple eiusmodi salutares uti morbos curant. Quod reperiantur, vix revo- cant in dubium. Plinius *Lib. XXVIII. cap. 11.* ut reser Azorius, quætionem hanc dit- curat, relinquit incertum esse, valeant ne incantamenta carminum ad medendum; & cap. 1. scribit, dente hominis vi interesse gingivæ, & oculorum insulsiiones felle hominis sanari. Porro *cap. 111.* narrat, fuisse in Africa Pillos, & in Italia Morios, & quorundam familiis qui dicebant originem, solo tactu vel saliva curabant a serpentibus vulne- ratos. Sabdit fuisse quendam in dolium lep- portibus plenum, sonitum experimenti causâ, & circumiacentibus linguis illarum pan- tibus edisse. Alios velitar, reperos fuisse quorundam ludor multis morbis expellendis efficac erat. Itaque contendit Azorius cum aliis, & reperit eiusmodi salutares, & eorum vir- tutem naturalem esse.

VII. Contra sententiam alii, virtute dæmoni- hac omnia patrii, quia virtus naturalis haud valet momento temporis morbos curare, & tam mira producere, & neque eadem ef- fectu omnium ægrotorum, sed iuxta dis- positiones varias infirmorum operatur. At neque a Deo est eiusmodi virtus, ut ex plu- rimis

rimis signis colligitur: siquidem salutares isti ut plurimum homines sunt nequissimi, qui aliorum cruentis inhiant; tametsi lex veteretaria arte simulent, se gratis sua remedia offerre, ut hæc liberalitatis larva facilius, & copiosius crumenas explent.

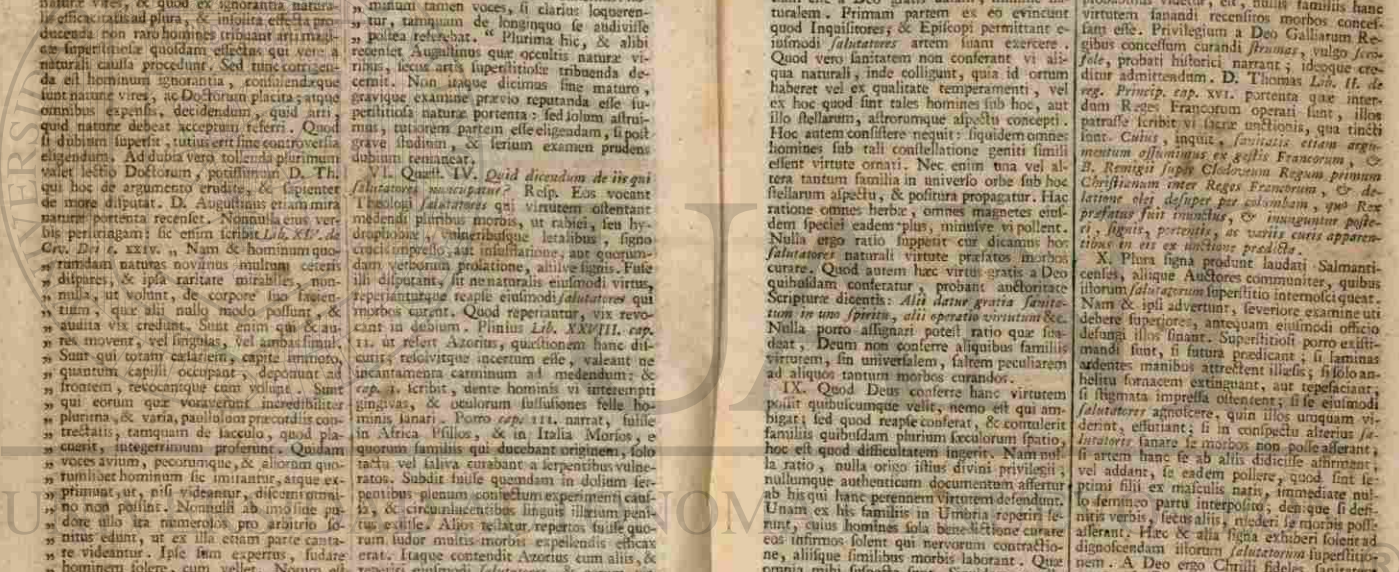
VIII. Tertia sententia est, reperiri utique eiusmodi familiis, quarum viri sint præfata virtute præditi; istorum tamen virtutem gratiam esse a Deo gratis datam, minime natura- lem. Primum partem es eo evincunt quod Inquisitores, & Episcopi permittant e- iusmodi salutares artem suam exercere. Quod vero sanitate non conferat vi ali- qua naturali, inde colligitur, quia id orum haberet vel ex qualitate temperamentis, vel ex hoc quod sint tales homines sub hoc, aut illo stellatum, aliorumque aspectu concepti. Hoc autem consistere nequit: siquidem omnes homines sub tali constellatione geniti simili essent virtute orati. Nec enim una vel altera tantum familia in univerlo orbe sub hoc stellatum aspectu, & postura propagatur. Hac ratione omnes herbe, omnes magnetes eisdem specie eadem plus, minive vi pollent. Nulla ergo ratio superfit cur dicamus hoc salutares naturali virtute præfatos morbos curare. Quod autem hæc virtus gratis a Deo quibusdam conferatur, præfate auctoritate Scripturæ dicentis: *Alia datur gratia sanctita- in uno spiritu, alii operatio consistunt* &c. Nulla porro assignari potest ratio que sus- ceat, Deum non conferre aliquibus familiis virtutem, sin universalem, saltem peculiarem ad aliquos tantum morbos curandos.

IX. Quod Deus conferre hanc virtutem possit quibuscumque velit, nemo est qui ambi- gat; sed quod reapse conferat, & contulerit familiis quibusdam plurimum secularium spatio, hoc est quod difficultatem ingerit. Nam mol- la ratio, nulla origo istius divini privilegii; nullumque authenticum documentum asserunt ab his qui hæc perennem virtutem descendunt. Utam ex his familiis in Umbria reperiri se- runt, quibus homines sola benedictione curare eos infirmos solent qui nervorum contractio- ne, aliique similibus morbis laborant. Que omnia mihi suspensa sunt. Siquidem ex nulla probata historia hæc privilegia familiis con- cessa leguntur. Quod quod nec integris fami- lis aut Proprietariis, aut Apostolorum, aut aliorum Sanctorum simili privilegiorum, aut aliorum secularium spatio concessum scimus, quemadmodum impertitur istorum salutares familiis contendunt recentiores illi Theo- logi? Quare nobis haud probatur Salmanti-

centiam opinio, qua *1602. xxi. cap. xi. pag. 9. §. 2.* defendunt reperiri reapse eiusmodi salutares, qui non virtute naturali, sed gratia gratis data a Deo morbos sanent. Eorum postillia, ac unica ratio est, quod Episcopi, & Inquisitores permittunt hos ho- mines libere suam exercere artem, alioque plures Theologi approbent. Quanti sit hæc ratio faciendâ, ceteri iudicent. Quod nobis probabilius videtur, est, nullis familiis hæc virtutem sanandi recentioribus morbos concef- sam esse. Privilegium a Deo Galliarum Re- gibus concessum curandi *frances*, vulgo *scro- sole*, probati historici narant; idoque credi- tur admittendum. D. Thomas *Lib. II. de reg. Princip. cap. xvi.* portenta que inter- dum Reges Francorum operati sunt, illos patrisse scribit, ut hæc mentionis, qui tincti sunt. *Chinis*, inquit, *favistia* etiam argu- mentum ostendunt, ex *gillis Francorum*, & *B. Remigii* super *Gleodorum Regum*, *primum Christianum* inter *Reges Francorum*, & *de- claratione* *dei* *desuper* *pat* *saluberrimam*, *quo* *Res* *prestatas* *sunt* *in* *univerlo*, *ac* *in* *magnum* *colle- ctis*, *signis*, *portentis*, *ac* *varii* *causis* *appa- rentibus* *in* *eis* *ex* *unctione* *prestatas*.

X. Plura signa produunt laudatæ Salmanti- centis, alique Auctores commentis, quibus istorum salutarium superstitio interfecti queat. Nam & ipsi advertunt, severiore examine uti debere superiores, antequam eiusmodi officio defandi illos sanent. Superstitiosi porro estimandi sunt, si futura prædicant; si laminas adentes manibus attritent illis; si filo an- helitu seracem attritent illis; si sigillata impressa obtinent; si se eiusmodi salutares agnoscere, qui illos unquam vi- derint, effusant; si in conspectu aëtheris *salutarios* sanare se morbos non posse affirmant; si artem hanc se ab aliis didicisse affirmant; vel addant, se eadem polere, & quod si le- gitimi filii ex masculis nati, immediate pul- lo semine parvi interposito, denique si desini- tati verbis, secus alii, miserè se morbis posse afferant. Hæc & alia signa exhiberi solent ad dignoscendam istorum salutarium superstitio- nem. A Deo ergo Christi fideles Salmantici petant, sanctorumque virorum interfectionem implorent, nulli istis prestigiatoribus; qui, ut *msa* præfert opinio, si quid operantur in- solitum, aut demonis ope id præstant; aut id sortibus, & naturali vi interdum accidit.

XI. Quæst. V. Licet ut reputari *insanum* debet? Resp. Ensilimus oratio precatoria est ex lacris verbis compacta ad morbos pel- lendos: & quia ut plurimum ex plaurum

verbis componitur, *ensalmus* oratio isthæc nuncupatur. Duplex ensalmi genus Theologi distinguunt. Alterum est *innovatorium*, cum scilicet preces Deo funduntur ad implorandam divinam misericordiam, qua a nobis, vel a proximo removere Deo dignetur morbos, aliave temporalia damna; ita tamen ut non precibus præ aliis certo & insalubriter nos fidamus, sed tota fiducia nostra in divina bonitate sita sit. Alterum est precario ex certis, determinatis verbis, quibus insalubilis tribulatio vis morbos sanandi: & *ensalmus* hic appellatur *confutivus*. Ensalmus primi generis licitus est, honestusque, sive publica, sive privata sit autoritate confectus: nihil enim in eo est quod reprobari iure valeat. Similiter non licitum modo, verum etiam sanctum est, a Deo infirmatum, adinvenitque sanitatem, & alia temporalia bona, prout dicitur ad *Hebræos*. Quod enim preces suis certa verborum formula componitur, nihil mali occurrere, dimittendo tali ordinationi, & formaliter nulla efficaciam ad effectum obtinendum tribuatur. Alterius generis *ensalmus* illicitus est, & superstitiosus: quoniam nullis verbis (sacramentalibus exceptis) contulit Deo infallibilem virtutem producendum effectum aliquem. Nec talis vis inquit naturaliter illi est. Restat ergo quod *ensalmatorum*, eiusmodi sacra verba pronuntians, pactum expressum, aut tacitum cum demone habeat. Nam eo ipso superstitiosus rei sunt *ensalmatorum*, quod certo credant talibus verbis inesse aliquam certam sanandi virtutem; vel quod sit eisdem talis virtus a Deo communicata. Promittit utique Deus ministris Ecclesie, quod demonia eicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, quod super agros manus imponent, & bene habebunt; at non hoc in sensu, quod desinat eisdem verborum prolationi, ut sit ad *ensalmatorum*, hominibus factis, & nequifimis, annexa sit certa sanandi virtus; sed quatenus ipse pro sine voluntatis consilio eorum peritones quandoque exaudiet, & quandoque non exaudiet. Hæc omnia communia sunt penes Theologos. Legit D. Thom. 2. 2. q. xcvi. arti. 2. & 4.

XII. Quæst. VI. *Datur ne virtus naturalis qua aliquis valetat solo aspectu fascinare?* Resp. Fascinatio est veluti prava quædam qualitas oculis ipsita, & orta ex maligna quâpiam affectione animæ intentiva. Dividitur a Theologis in *vulgarem*, quæ ex vulgi opinione proficitur, cum scilicet vulgus credit posse homines sola visione invidio animo con-

cepta fascinare debiles infantes: & in *physicam*, seu *naturalem*, quæ oritur ex vehementi imaginatione: quam consequuntur humores putridi, corporisque alteratio; hinc oculi ita inquinati effusivos emittunt veneficos insipientes personas vilas, si sint teneræ, & debilitate complexionis: & in *diabolicam*, quæ pacto expresso, aut tacito demonis solo vii damnium infert.

XIII. Super propolita questione in utramque partem Theologi disputant. Qui adfirmant id naturaliter posse fieri, plura exempla produunt & balisilici vii homines occidentis, & hominum plarium qui, teste Plinio, eadem vi præditi fuerunt, nempe fascinandi sola visione, & mulierum menstruantium, quæ speculum aspicientes illas guttis sanguinis maculant. Qui negant posse virtute naturali ejusmodi effectus produci, probant ex eo quod visio, utpote actus immanens, impotens sit ad producendam effectum externorem.

XIV. Sententia communior, & probabilior est, dari reapse hanc naturalem virtutem, non quod visio ipsa personæ videns alios inficiat; sed quia ex oculis, ceterisque corporis membris effluvia venefica extere possunt, quæ partes viciniores aeris imbandendo valeant corporis propinquum nocumentum idferre. Audiamus quid hæc de re scribat Angelus I. Part. q. cxvii. arti. 2. ad 2. *Dicendum, quod fascinationis causam assignavit Avicenna ex hoc quod materia corporalis nata est obediens spiritui substantiæ magis quam contrariis agentibus in natura. Et ita quando anima fuerit fortis in sua imaginatioe, corporalis materia immutatur secundum eam. Et hæc dicitur esse causam oculi fascinationis. Super istum ostensum est quod materia corporalis non obediit substantiæ spirituali ad nutum, nisi sibi Creatori. Et ita melius dicitur quod est, quod ex forte imaginationis anime immutatur spiritus corporis cœlestis; quæ quidem immutatio spirituum maxime fit in oculis, ad quos substantiæ spiritus pertinent. Oculi autem inficiunt aërem circumstantem usque ad determinatum spatium: per quem modum specula, si fuerint vitæ, & poræ, contrahunt quandam inspiratam ex aspectu mulieris menstruatæ, ut Aristoteles dicit in Lib. de som. & vig. Sic igitur tam aliqua anima fuerit vehementer commota ad malitiam, sicut maxime in tætae contagio, effectus secundum modum prædictum aspectus eius venosus, & nocivus, maxime pueris, qui habent corpus tenerum. Et de fasciis recipitur impressio. Possibile est etiam quod*

quod ex Dei permissione, vel etiam ex aliquo pacto oculto cooperatur ad hæc malignitas demones, cum quibus vetula sortilegia aliquod sortis habent.

XV. Hinc sequitur fascinationem vulgarem superstitiosam esse. Sola quippe visio nequit externorem effectum producere. Quin licet fascinatio naturalis contingere possit, ut ex D. Thoma dictum est, hanc tamen quam maxime rarum credimus, in animalibus venenum reperitur: & ideo facile spiritus, seu effluvia inquinata ex illis egredi possunt, & propinqua corpora inficere. In hominibus, ac etiam feminis venenum non existit: nec facile est quod ex commotione, & invidio animo humores corporis ita corruptantur, atque depraventur, ut ex oculis, ore, naribusque exeant, & vilas personas inficiant. Provere eveniat, saltem frequenter, salium reputatum. Ideo fascinationes, si quis contingant, arte demouis fieri communiter arbitramur. Superstitiosus quoque rex sunt femine illæ quæ puerorum collo appendunt acillas, aliave signa adverfus fascinationes. Superstitiosum interdum est offerre feminis vetulis pueros fascinatorum, ut illarum benedictione liberævadant. Mos iste pravus ex paganorum superstitioe originem traxit, in quem declinat Patriarcha Chryostomus homil. viii. in Epist. ad Colossæ. *Cruz Christi demonstratur. Elementarium superstitiosum characteres profertur. Christus cruciat, & induitur conculcatus, & angustis carnis. Mysticum nostrum conculcatur, & sanctio diaboli impugnat.*

CAPUT XI.

De magia superstitiosa, seu de maleficio.

I. *De Arti malefica.* Scriptura sacra Matth. vii. & Marc. ix. & alibi passim, & Doctores omnes testantur. Porro maleficium est magia quæ demonis arte damnium infert. Duplex est maleficium, *veneficum*, & *amatorium*: illud ad nocendum hominibus, brutis, & plantis adhibetur: hoc vero malefici utuntur ad concitandum amorem carnalem, vel odium eorum quos amare debemus. Veneficum maleficium interdum fit iniecho pulvere in cibum, aut potum, aut super vestes asperso. Luxta varium horum pulveris colorem diversæ inducuntur infirmitates. Si pulvere fuerit rufus, aut genericus, morbus contrahitur; si fuerit atris, mors evenit. Hæc tamen morborum, & mortis diversitate, non ex colorum diversitate, sed ex demonis in-

quitate oritur. Varii colores fiam sunt, ad quorum positionem demones effectus operantur. Malefici interdum utuntur veneficis, quibus naturaliter nocentium inferre valent. Invenunt sunt viæ quibus malefici nocere hominibus possunt, qua videre poteris apud Sprenger in *Malleo Malef. Tom. II. Delirium L. III.* pluresque alios. Nolim tamen ut omnibus quæ narrat, fidem adhibeam. Maleficium *amatorium*, quod *philtarum* etiam græce appellant, duobus modis executioni mandari consuevit. Primus modus est, dum aliqua comedenda, aut potanda porrigantur, quæ suppete natura ad venenum simulare solent. Nullus autem cibis, vel potus, quin nec demones ipsi concitate determinate amorem valent, voluntatemque inflammare; sed tantum corpus calefacere, & humores commovere, sensus immutare, ac vilas personas sensibus obicere, etiamque qualitates representare quæ amorem gerere aptæ sunt. Secundo modo hæc amatoria malefica concili solent sacrosanctis nostræ religionis sacramentis, ut oleo, & hostia consecratis, thure, & aqua laustrali benedictis. Sed semper ejusmodi malefica comedenda, aut bibenda maleficandis exhibentur, sed extrinsecus aut vestibus alligantur, aut sub lectis, in quo iacere, vel sub limine ossi, vel alio in loco, per quem persona quæ maleficio infici tentatur, transire debet, absconduntur. Artificia quibus utuntur mulieres Babylonice ad concitandum virorum concupiscentiam describit Prophetæ Barchi cap. vi. *Mulieres circumdantur suminis in viis solent, succedentes esse aservant. Cum aliqua ex ipsis attracta ad aliquo transivente, demonecum eo, proxima sua exprimat, quod ex non sit digna habita, sicut ipsa, neque tunc eius disprensus sit. Omnia autem quæ ab illis sunt, falsa sunt.* Hæc, & similia precligia nequeunt ullo modo commovere voluntatem; sed signa sunt, ad quorum positionem demones concupiscentiam hominum ascendunt.

II. Ad ejusmodi maleficia expellenda sancta mater Ecclesie proponit novissimorum meditationem, testes ad Deum, & B. Virginem preces, sacramentorum frequentiam, ieiunia, cilicia, flagella, elemosinas, acque assidua corporis macerationes, humilitatem spiritus, & id genus pia opera. Item iuga coactionum, maxime pleiarum, & mulierum, quæ vere sunt impudici amoris incantamenta, seu incantamenta. Remedia quæ Philosophi contra hunc impudicum amorem maleficio accitatum proponere solent, vana sunt, & su-

perditionis plena. Herba promethea, lupi virga, rubeta in corio pecoris alligata, hirci urina, & alia, de quibus Plinius *Lih. XXVIII. c. XXXVIII.* & *Jes.* superstitiosa sunt; sicut aliqua permuta que congerant, ut sterco amica mulieris in calces inclusum; quod foetidum remedium amentes duntaxat, & lupidi adhibere valent. Addunt tamen communiter Theologi, præter sacra remedia quæ Ecclesia in suis ritualibus præscribit contra quæcumque maleficia quorum, præter recentia, potissima sunt viva in Christum fides, Cæcis signum, Beatiſſime Virginis, Sanctiorumque invocatio, licetum quoque esse, atque utilem naturalium remedium utum: non quod naturalia remedia in demoniis auctores maleficiorum agere valent; sed quatenus sedare humores noxios queunt, & compellere, illosque expellere, ut ex sacra Scriptura colligitur. Nam David suavi sonitu lætificabat Saul, a quo spiritus malus resedebat: & Tobias fumo resinæ, Almadem expulit. Flores quoque herbarum, ut salvia, rutam, herbennam, aliaque prædicæ ad maleficia propulanda, præter pravos humores expellunt, aut corrigunt, purgantque, docent Plinius, Galenus, Aristoteles, & communiter medici.

III. Quæst. I. *Licit ne maleficium alio maleficio curari?* Resp. Non deservit, qui docentur, licetum esse petere dissolutionem malefici a maleficio qui ad id præstandum paratus sunt; quemadmodum, necessitate cogente, licet petere ab usurario pecuniam sub usura, a Sacerdote in morali existente sacramenta. Verum communis & sana sententia petit licetum esse petere dissolutionem malefici a maleficio, quantumvis paratus ad id præstandum. Ratio evidens est. Quoniam, sicut maleficium ipse demonis peractum est, ita & demonis expressa, aut tacita invocatione tollitur. Ad invocationem demonis natura sua inanimata est. Ergo semper illicita, & superstitiosa. Et enim que genere suo inanimata sunt, queque nulla ratione a malitia purgari valent, nunquam sananda sunt, ut bona eveniant, dicit Apostolus ad Rom. *ix.* Hinc Deus Levit. *xxv.* iubet: *Non declinasti ad magos, neque es barolus aliqua scelerum, ut possidantur per te.* Adverto eos qui rituum sceleris perceptorum, pecuniam contra maleficia propulanda, illicitum demum esse declinaverit ad magos, & barolus, & sacrificia fuerit cum eis, penam factum necem conato eum, & interficium illam de medio populis suis. Nominis fornicationis Scriptura in-

telligit commercium, communionemque mutuum cum magis.

IV. Hæc omnia clara sunt, suscipio explicari haud indigent. Rationes que opponuntur, nullas sunt momenti. Nam licetum est sacramenta petere a Sacerdote sacrosio, & pecuniam ab usurario: quia & sacramenta administrare, & pecuniam mutuo conferre licetum, honestum, & sanctum natura sua est, atque ex sola hominis nequitia vitium reddit potest flagitiosum. Postulat utique quod ex sui indole honestum, quod sanctum est, quod valet sine culpa præstari; crimen autem & scelus omnino est præter intentionem petentis, & ab alterius nequiter operantis malitia solum procedit. Quod autem subdunt licetum esse petere a demone ut desinat a maleficio, sicut excolit facium; & quod a demone non possit effectus potius pravus, sed destructio malefici, que sapite natura bona est: hæc & similia sophistata sunt. Quoniam quæcumque communicatio cum demone illicita est. Cum demone communicatur, & ut superior suspicatur, dum ab eo postulat ut a maleficio desinat. Exorcisus imperat divina virtute, sueque dignitate, & potestati suam subicitur; quod licetum est. Dum vero petis ut desinat a maleficio, illius operi supioris, eisdemque te subicis; quod iniquum est. Destructio malefici bona est: licet medio obrecta: sed cum illicito, & superstitioso peracta. Quare destructio malefici medio exorcismo præstita bona est; iniqua vero alio maleficio parata. Nec dicat, re non subici demoni, quin illum cogent ut maleficium tollat. Quoniam aut id præstas auctoritate Ecclesie, vel auctoritate privata. Si auctoritate Ecclesie, & Dei eum cogent, licetum est; ad hoc tamen, ut tali auctoritate prædixi sit, oportet. Si auctoritate propria id efficit, hoc ipsum argumento est, pactum quodammodo tacitum esse addele. Si tamen in Christum fide, & spe demone obtinere, ut a facinus inferendo desistat, haud esse superstitiosum sensu, illicitum quod est inducere maleficio, ut benedictione maleficia tollant: quia malefici hæc benedictione abutuntur, nunquam libero, quo peccato demum promittit se a maleficio cessaturum, aut illud ablatum, Remediis ergo duntaxat ab Ecclesia præscripta utendum est: maleficia propulanda, illicitum demum esse tollere maleficia aliis ritibus vanis: quia rituum vani inepti sunt ad inducendum effectum; & si forte inducant, demonis auxiliium intervenit.

V. Quæst.

V. Quæst. II. *Licitum ut est petere a maleficio ut maleficium auferat, cum tibi constat illum posse medius licitis eiusmodi maleficium tollere?* Resp. Convenit pene Theologos, licetum esse cogere maleficio ut tollant maleficia medio licito, dum certo constat illos in prompta habere eiusmodi licita media: quia tunc non adhibentur maleficio, quatenus maleficio sunt, sed ut peritis in arte bona ad bonum opus præstandum. Quemadmodum contra omnes afferunt se illicite petere maleficio dissolutionem, si incertus sis, vel dubites, utrum maleficio scias medium licitum, quo auferre maleficium queat: quia tunc indifferens est ut medio licito, vel illicito tollat maleficium. Et hæc ratio illicite non ab eo qui illud petegit, sed ab alio magis, qui tunc maleficium, tum signa eisdem ignorat; quia tunc magis non potest nisi alio maleficio prius maleficium agnoscere: atque alio petere ut novo maleficio maleficium tolleret. Neque tandem licitum est permittere ut magis medicinam vanam & superstitiosam applicet maleficario.

VI. Ad propositam questionem responderet Cæcilius Tom. II. *opusc. III. de malef. quæst. 1.* illicitum esse petere a maleficio dissolutionem malefici: quia tunc petitur talis dissolutio a maleficio ut maleficio; sicut quando postulat opus artis ab artifice. Porro maleficio, ut talis, minister diaboli est, cuius invocatio semper illicita est.

VII. Contraria sententia communis est, & mihi venor videtur. Quoniam saltem est quædam Cæcilius pro ratione suæ sententia prolixi, videlicet in proposita questione peti a maleficio dissolutionem malefici. Quin opus ipsum loco principis consilium. Quæritur enim, an licitum sit a maleficio petere dissolutionem malefici in caso quo ille sciat, libetque in promptu medium licitum ad hunc effectum. Si enim vel dubitatio occurrat, maleficium medio licito ceteris, tunc fatetur omnes illicite esse petitionem. Quando ergo nobis constat respice maleficium habere licita media quibus satisfactionem tollere valeat; quid nos prohibet ab eodem petere ut a maleficio liberet licito medio maleficium? Patet enim nos tunc non uti maleficio ut maleficio, sed ut homine habente, & cognoscente licita media ad optimum effectum, qualis est sanitas maleficiati. Profuturo hæc ratione dicimus, licitum esse petere pecuniam ab usurario, quia licite eas numerare potest; & sacramenta a Sacerdote sacri-

lego, quia sancte valet sacramentorum administratione perfungi; quamvis aliunde sciamus neque usurarium mutuo daturum pecuniam abique usura, neque Sacerdotem administrationem sacramenta sine peccato. Cur hoc; nisi quia malitia tota in pravam intentionem vel Sacerdotis voluntatem refunditur? Mem ergo profuturum & de maleficio in caso nostro asserendum: cuius peccatum novi maleficium totum refundendum esset in solam vim auxiliari; cum necessarias actiones ad primam maleficium tollendum licite possit exercere, et vellet. Neque vero peccatum proximi, quod unice est illius perniciosa malitia, non ex imbecillitate oritur, urgente necessitate propria sanitatis, evadere tenetur. Christus ipse nos docuit, scandalum Phariseorum contemendum esse. Id duntaxat negotium inexcusable in re, quod certo sciamus maleficium habere licitum remedium, quo dissolvat maleficium, sicut certo sciamus & usurarium posse licite mutuo pecuniam dare, & infidelem sancte iurare. Neque enim fides adhibenda est maleficio tollenti: licet eiusmodi habere remedia, quia nulla isti digni fide sunt. Ex certis ergo documentis nobis constare debet, maleficium agnoscere licita remedia, quibus tollat maleficium. Et quia vix unquam nobis id constat; ideo nunquam permitterem ut quis a maleficio petere malefici dissolutionem. Sed si maleficio tellaretur se hæc habere remedia, libetrem ut mihi, vel alteri eadem manifestaret, ut abique illius ope probe homo possit sui remedium uti, illaque applicare. Alioquin nullam maleficio fidem præberem, si renueret hæc manifestare innoxia remedia alteri homini probo, qui ea adhibere tollere maleficium possit.

VIII. Quæst. III. *Licit ne maleficio licita destruat?* Resp. Sententia communis, & vera adfirmat. Hoc clare colligitur ex Scriptura. *Deut. vii.* ubi precipitur, idolorum simulacra, templa, & aras deliri, lucosque litendos. Porro hæc signa sunt, & monumenta superstitiosum, ac veluti diabolice magicæ. Eadem ergo ratione destruat licite, & instrumenta maleficiorum licitum erit. Ne que dici potest, hæc signorum remotionem pactum cum demone, aut invocationem eius, seu aliquam cum ipso communicationem includere: quia eiusmodi ignorantia destructio infringit pactum, & quodcumque cum demone factus. Ad hunc enim finem destruat licita, nempe ligaturæ, chartæ, capilli, & cetera eiusmodi, ut pactum quodlibet cum demone intum infringatur. Quare hæc fi-

gnorum destructio non est effectus artis maleficæ, sed malefici ut malefici; sed hominis relictus maleficiis sanitate. Omnes ergo qui eiusmodi signa dignoscunt, possunt, & debent eadem amovere, & destruire. Malefici ad id teporiter ex iustitia, nequæ ex caritate; ceteri vero ex caritate, quæ adtinguntur omnes damna a proximo removere. Nec hanc destructionem impedire iure potest dominum, si quod inde malefico acciderit: quia damnum hoc est præter intentionem dissolvens maleficium; libique maleficis impurari debet, si ex pacto cum demone aliquo subit damnum. Hæc omnia communia sunt, plurimoque pro hæc sententia laudant Theologos PP. Salmanticensis *tract. 11. cap. 21. punct. 10. §. 3. min. 158.*

IX. Contraria sententia tribuitur Joanni Hæstelo Lovaniensi, qui contendit illicitam hæc esse destructionem, eo quod autumat iam malefico duplex sint pactum cum demone, alterum nocentem sibi pactum, alterum deservendum a Sacramento eodem remoto signo. Hæc autem absolute verum non est. Sed ad idem pactum hæc dupli pacto, non inde sequitur quod illicite evadat malefici destructio. Nam si dissolutio malefici fiat ab homine non malefico, tunc nulla potest esse suspicio pacti cum demone: quia hæc signa non destruit, operi demonis implorando, sed illum potius fugando, etque instrumenta amovendo, ut ab inferendo damno delinquit. Si vero malefici ipse hæc signa destruat, id præstare valet, quæ demonis auxilium potest; sed potius fœdus intum infringens: eulque poenitentem, nullam in posterum de eum demone communicationem habere velle ostendit. Nam qui hæc signa destruat, a demone sanitate, seu beneficium quoddam non postulat; sed signum destruyendo, illum compellit ut a nocendo delinquit. Si plura compellat, lege delictum *lib. VI. cap. 13.*

X. Quæst. IV. *Maleficiis qui demones christographi proprio sanguine subscribunt tradidit, debet ne illud retinere, ut tamen præterire penitentiam valeat?* Resp. Eo implentur maleficorum plures probantur, ut a Deo, sacramentis, ceterisque christianæ religionis mysteriis nuntium remittant; atque ut firmus fides demone servituti mancipent, tantummodo fœdus inveniunt, scripturamque proprio sanguine christant: quod postea demon ostendendum tradunt, tamquam promissæ fidelitatis oblationem. Vulgaris obtinet error, haud posse maleficum sinceram agere poenitentiam, nisi fuerit ut demone scripturam hanc sibi restituit:

quæ persuasio falsa, & erronea est. Nullum quippe peccatum est cuius poenitere nequeat impius, si velit, Dei gratia adiuvante. Porro, ut ipsam vere poeniteat, satis est ut in toto corde peccatum perpetratum deteleatur, demoni renuntiet, Deo se fideat, etque servet mandata. Si maleficis signum quoddam peus se a demone sibi datum habere, illud comburere deberet protinus in argumentum fracti fœderis, & futuræ inimicitiae. Possent tamen malefici uti cognitione, & pecuniis demonis arte comparatis, alique rebus, quarum conservatio, & usus a demone nullo modo penderet: quia, licet acquiritur vitiosa fœderis, labiata tamen per poenitentiam culpa, usus licitus esse valeret, ut committeret Theologi docent. Advenit tamen, & frequentissime accidit divitias ope demonis acquisitas falsas esse, atque illusorias. Et tunc talibus uti superfluo, & iniustitia foret. Item si pecunie a demone collate furto comparate essent, illicite retinerentur. Adde ego, licet utique facultatem, cognitionemque aliquam demonis arte acquisitam retineret: quia hæc ab illi nequeunt. Quapropter, peccata severa poenitentia deleto, usus earumdem licitus erit. Neque enim quis sanus ope alienius malefici factus, sponte agrorare tenetur, & in pristinam infirmitatem se lo conicere. Notitiam quoque quam acquisitit aliquis, & merente haud potest delere. Ea dumtaxat, non ad vana, aut curiosa scrutanda, sed ad honestum finem uti debet. Quod ad pecunias attinet arte demonis conquisitas, sive vera pecunie, sive adulterate sint, illas prociendas curat, sive adulterate sint, illas prociendas curat, si rationem quaeris, forte illam evidentem exhibere ipote. Nec enim male latet, plura illicite para retineri posse, ut de stipendio foratione christanæ professio, ut ita dicam, sentis istarum divitiarum conceptionem, projectionemque iudere videtur. Si divitias quæque contemneret Dominum docet; si D. Petrus Simonem magnum offerentem pecuniam increpuit, dicens: *Pecunia tua rectora sit in perditionem?* Actor. VIII. vers. 20. ut mea præsertim opinio, pecunias qualique poenitentis maleficis vocare debet. At, inquis, nonne vitium est veras pecunias prodigere, cum optimo usui deservire valeant? Hoc solum evincit quod eiusmodi pecuniarum possint probo viro tradi in aliquem usum iustitiae, quod improbare non audeo, minime vero quod debeant a malefico retineri, ut eisdem dicitur.

I. Tribus nominibus appellari mulieres maleficæ, seu superstitiosam magiam exercentes, solent. *Lamis* nuncupantur ob quamdam analogiam cum *lamis*, quæ animal monstruosum est, multibrem præterens vultum, ubera prodens, & toto speculorum corpore, quo alliciit homines ad eos devorandos, & pueros ingulat, quorum sanguine delectatur. Et quoniam maleficæ mulieres crudeliter sunt, perorantque sanguinem suum, ideo *lamis* comparantur ab ipsomet Hieronimo Thren. IV. *Sed & lamia nularerunt manus, lactaverunt cubulos suos. Filias populi mei edidit, quasi strigibus in deserto.* A sagacitate, & vaticina *saga* dicuntur, sive, & ut Marcus Tullius ait, a sagiendo, quatenus futuram, occultarumque rerum præsentationem anhelantes, demonis artem possulant, ut id assequi valeant. *Striges* vocantur a strige avicula, quæ noctu stridendo volitat, & puerorum corpora aggreditur, sanguinemque exiugit. Quod & præstant *striges* mulieres, quæ noctu potissimum sua arripunt infantra, & infantum corporibus insidiant. Evocant etiam *veneficæ*, eo quod maleficis utantur, inique toto vitio generi nocte. Si quidem hæc spurcissime demonum pellices & concubinae corpora, animalque diabolo devocent: sacramenta religionis, & mysteria eiant, sacras imagines, & mysticæ effigiem, cruceo frudent, conculant: sanctissima Dei, & B. Virginis nomina omnibus contumeliose contumeliant: sacramentum holiam diabolo intra vilissima vasa urina perfusum sacrificant. Necatorum infantum longis acubus transfixa cada vera domos apponant, intra ollas eiant, decoquant usque ad artuum dissolutionem, & ebullire sinant, quoad concretæ fuerint in crallum quemdam humoris: hoc hæc humore duplicem secernunt succum, alterum diluunt, quem potant, & quo diabolo solemnem sacramento se mancipant: altero pinguiore in vase quodam servato corpora propria noctu obolunt, quando ad conventicula celebranda cum demone accedere statim temporibus debent, ut omnium viriogram libidinumque dissolutionem exercent.

II. Quæst. I. *Cur femina præ viris maleficis sint delicta?* Resp. Plures assignant Theologi rationes. Et primum mulieres proniores sunt ad credendum; ideo facilius quam viri a demone decipiuntur. Deinde curiositatis vitio

laborant, ardentque desiderio futura, & oculis agnoscunt, idcirco facillime credunt illis qui futura prædicant; & abscondita referunt, demonique operum, ut eadem citius, implorant. Indolis etiam, naturaque flexibilibus sunt, atque facile impressiones recipiunt, & revelationes. Impotentius rursus ira abripuntur mulieres, tellente Scriptura, non esse iram super iram mulieris: & cum viribus ad vindictam delinuntur, damnorum auxilium poscunt. Libidinis quoque aestu præ viris ardent lemnel vitari ab majorem humiditatem. Ut hæc vitare essentem passionem expleant abunde, nocturnis demonum complexibus vacant. Denique tum intellectus, tum voluntate imbecilliores sunt, & deceptioni magis obnoxia: ideo frequentius mulieribus demon apparer, & cum eisdem facilius fœdera init. Hinc colliges, quomodo verum fit Ecclesiastici oraculum cap. XXX. *Brevi omnis via ista super multam mulierem.* At simul præstent, quanta hominum sit stulticia, dum falces, antiniquæ mulieribus illis submittunt, illarum imperio parent, illis diu nocturne inserviunt, illarumque mancipia evadunt miseriam; ut tandem ex earum commercio, & corpora peste inficiantur, & animas prædigiis falcinetur.

III. Quæst. II. *Cur verba præ iuvenibus feminis præstent, maleficis quæ dent operam?* Resp. Duplex assignant Auctores rationem. Altera est, quod amissæ inventuris florem ægere ferentes, quos in adolescentiam, ac iuvenutem summo rapiantur: unde, ut iuvenibus nocent, ad demones recurrunt. Altera est, quod puerorum sanguinem ad longiorum vitam ducendum, demonis suggestionibus, credant idoneum.

IV. Quæst. III. *Cur Deus permittat se lamias, seu sagas infantibus, & novissimis potius quam adultis nocere?* Resp. Solidam rationem huius rei assignari non posse, Auctores omnes fatentur. Quæ enim ratio eorum, quæ a Deo volutate pendent, acri in medium potest? Id dumtaxat certo scimus, Deum in maiorem fidei confirmationem, ad bonorum probationem, ut homines a peccatis absterrentur, hæc omnia disponere. Aliqui dicunt in penam, aut probationem parentum id Deum permittit. Alii id evenire afferunt ob imbecillitatem puerorum, qui resistere nequeant. Alii denique subdunt, striges infantibus insidari, quia ex illorum corporum abscissis membris, pedibus, manibusque unguentum conficiunt, quod delibuit ad demones conventicula, & convivia accedunt, seu accedere iunguntur.

V. Quæst. IV. *Transfinitur ne respiciatur de loco ad locum, an vero phantasia tantum illiusque motus iste contingat?* Resp. Catholici omnes docent, hunc transitum fieri postea: quoniam transitio illiæ demonis vires non exedit, ut pluribus exemplis constat. Nam decem reapse transitit Christum Dominum supra pinnaculum templi, ut committere Patres docent, teste D. Th. III. Part. quæst. xlii. art. 4. Si enim quoque magnum in aera translatum legitur, diuque Petri oratione delapsum in terram. Quod clarus elucet in Anglii bonis siquidem Propheta Daniel c. xiv. inquit: *Angelus Domini apprehendit Blaucium in India in vertice eius. Et portavit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylonem supra locum in impetu spiritus sui.* Et D. Lucas in Act. c. viii. *Spiritus Domini cepit Philippum, et amplus non vidit eum Euaneclum. Ut autem per viam suam gauderet, Philippus autem ipse missus est in Æthiopia.* Porro Angeli multum naturalium virtutum deperdiderunt ob culpam. Quare hoc in ordine id tantum valent quod boni possunt efficiere. Nulla ergo de hac possibili translatione facerem quæstio est. Factum ipsum disputatio spectat. Sunt nonnulli sapientes, qui nulla transmissio facti & possibilitatis distinctione, aduersus factum, tanquam omnino impossibile, vocem exaltant. Omnes eiusmodi translationes, quas Auctores cum veras narant, fabularum loco habent, nulla ratione adiecta, præter aliorum quorundam Scripturam auctoritatem, qui opopium testantur. Sed ex istis, locus illis, sibi adhibenda? Inquirentes, in iudices crocitant: eosdem incitit, credulitatis, ne dicam stultitiae, argunt, quod sepe stringe leuere pericunt: ac si ob talis istiusmodi traslationes, locus ob apostasiam a fide, ob adorationem demoni oblatam plebi illi possent. Hæc dicta obiter sint, non quod omnes eiusmodi qui narantur, transitus verosipitent; quin frequenter meras esse illusiones assero: sed ut nonnullorum insistentiam, & audaciam coactam, qui incredibili temeritate in grauioris Theologos centuriam veram extendunt; quamvis Theologiam nec ex fronte labis decoulerint. Sed his misse, quod iam pridem Caieranus 2. q. xcv. art. 4. cum aliis docet, referri iubet, ut dilant noui homines, antiquiores Theologos non adeo credites fuisse, ut veros omnes reputarent transitus istos. Ex euentibus quoque Caieranus ipse recenset, unum transibatam. Ego quoque (inquit) ab una muliere amante quemdam scio, quod diabo-

lus unxit eam nodam, suadens illi quod sic duceret eam ad domum sui dilecti, & postmodum, postquam fuit extra se multo tempore, & crederet se cum suo dilecto fuisse &c. inuenit se in suo loco ita lassatam, quod refocillatione indiguit &c. Et, nisi ego declararem et quod imaginatio fuit, & ex tali nuditate ita laeda esse, nesciret forte uique hodie quod illud non fuerit in veritate. Per hæc tamen non negamus quin diabolus, Deo permitente, quandoque personam aliquam voluntariam etiam corporatiter ducat de loco ad locum. Sed hoc RARISSIME videtur accidere. "Quando enim sola phantasia illusionem hanc transuictio contingit, ita Marrinerus (sic enim stringe sunt demones vocant) sagarum corpora subit, penetraque, & illarum lenius opprimat, ut nihil omnino sentiant etiam ledæ & flagellatæ: talis vero demon in earundem phantasia species, imagines, laruæque impunit, ut a sapore expercedæ reuera credant se volatilis, alienigenæ demones ingressas, & eam suis dilecti, cubasse &c.

VI. Hinc colligas velim, ut difficillimum te præbeas in hæc adhibenda mulieribus, siue grauis, siue etiam bonis. Quamvis enim obvia ubique occurrant mulieribus illusionum documenta innumera, non propterea tamen mulierum ductores, Confessariique cautions euadunt, sed frequenter in nimis credulitatis extremum deabuntur. Experientia didici mulierculas, que peculiari deuotione, ac sanctitatis famam ostentare ambiunt, Confessarios perquirere credulos, & faciles, quos ut securus in errorem pertrahant, se illis tanquam ancillas & mancipia submittunt, obedientiam voverit, ad nutum pendere se simulant, ut hæc via ipse Confessarius minus toleribus tandem impertent, colique omnino subiciant. Propriam hebetudinem, atque stupidam credulitatem exulare illi solent que Sanctuarum; quamvis illi vel semi-Catharicam, aut leuim-Theleam nunquam imbecerint. Cuiem ut lux deuote mulieres egressa virtutum facinora edant, miraculis que Catharicæ, & Theræsiæ suas visiones comprobent; & tunc eidem certam fidem adhibeant, Veram de his obiter, sulus suo loco acturum.

VII. Oppositam sententiam propugnant Luthetas, Melancthonius, plurimique istius furtus sectarii, quibus nonnulli Catholici adherent. Sed omnes isti Andabatarum morem peragunt, hollemque quem feriant,

con-

confingunt. Enim vero, si possibiles huiusmodi translationes negant; errant turpiter, & manifeste. Si frequentissime phantastica illusionem translationes præstas, & cetera que illas consequuntur, fieri admitterent; vix aliquem repugnarent, aut paucos saltem, habent. Nam quod frequentissime in sola illusionem phantastica eiusmodi transitus consistant, ultra ipsi fatentur. Opponunt auctoritatem Concilii Anevrani relati cap. Episcopi xvi. v. ubi prohibetur ne his multum rugis: sedem quinquam adhibeat. Respondent plures cum Severino Bino in notis ad hoc Concilium, præfatum caput libreprium esse, nulliusque auctoritatis. Alii respondent vetari a Concilio dumtaxat ne credatur sagas super bellas a dea Diana formatas ambulare.

VIII. Quæst. V. *Potesse ne demon mulierem sagas, siue viros in selem, muselam, leporem, aut sepe bestias mutare?* Resp. Ante responsum primum omnium transcribo doctrinam D. Th. ex I. Part. quæst. cxv. art. 2. ad 2. que vix iterum ad quæstionis propolite discussionem. Inquit ergo: *Materia corporealis non dicitur Angelis bonis, seu malis ad nutum, ut demones sua virtute possunt transmutare materiam de forma in formam; sed possunt adhibere quædam sensus qua in elementis mundi transmutant, ad huiusmodi affectus complendos, ut Augustinus dicit III. de Trinit. Et ideo dicendum est, quod omnes transmutationes corporaliu rerum que possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent prædicte sentia, possunt fieri per operationem demonum, huiusmodi sententia adhibitis; sententia, cum aliqne res transmutantur in sepeper, vel raras, que per purrefactionem generari possunt. Illa vero transmutationes corporaliu rerum que non possunt ueritate natura fieri, nullo modo operatione demonum secundum rei veritatem perfici possunt, sicut quod corpus humanum mutetur in corpus bestiale, aut quod corpus hominis inortuum reuiuifcat. Et si aliquando aliquid tale operatione demonum fieri uideatur, hoc non est secundum rei ueritatem, sed secundum apparentiam tantum. Quod quidem potest dupliciter contingere. Uno modo ab interiori, secundum quod demon potest mutare phantasia hominis. Et etiam quous sit, licet supra dictum est: & hoc etiam interdum fieri dicitur virtute aliquarum rerum corporaliu. Alio modo ab exteriori. Cum enim ipse possit formare corpus ex aere cuiusquam forme, & figure, ut illud af-*

formetur in eo uisibiliter appareat, potest eadem ratione circumponere cuiusquam rei corpore quantumvis formam corporalem, ut in eius specie uideatur. Et hoc est quod Augustinus dicit XVIII. de Civ. Dei, quod phantasticus hominis, quod etiam in cogitando, siue somnando per rerum innumerabilium genera variatur, velut incorporatum in alieuis animalis effigie sensibus apparet alienis. Quod non est intelligendum, quod ipsa vis phantastica hominis, aut species eius eadem numeris incorporata alterius sensibus ostendatur; sed quia demones, qui in phantasia uisus hominis format aliquam speciem, ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.

IX. Ex hæc sola doctrina constat, minime posse demones transmutare hominem aut mulierem in bestiam. Hanc D. Th. doctrinam conceptis uerbis tradit Augustinus Lib. XVIII. de Civ. Dei. cap. xviii. ubi plura narat que illusiones phantastica fieri concludit. Nam ex hoc (inquit) non essent in Italia, antichristum talia de quadam regione illarum partiu; ubi subulnaria mulierem imbutas his malis artibus, in caelo dare colores dicebant, quibus uelent, seu possent uoluerunt, unde in uarieta illico uerteretur. Et necessaria queque portarent, postque perfusa operarietum ad se redirent; nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationem; humanamque seruari, sicut Apuleius in libro suo *Asinaria* uisulo inscripti, sibi ipsi accidisse, ut accepto ueneno, homo animo permanens, asinus fieret, aut uideatur, aut finxit. Hæc uel falsissimum, uel tam insuauit, ut merito non crediderit. Non transire solent animos, sed nec corpus quidem ulla ratione credidit demones arte, uel potestate in membra, uel lineamenta bestialia uertere posse conuerti; sed phantasticum hominis, quod etiam cogitando, siue somnando per rerum innumerabilium genera variatur, & cum corpus non sit, corpus tamen similes mira ueritate seruat caput.

X. Ad propostam erpo quæstionem respondendum, nullo modo demones transmutare lamina in catum, mulicam, anserem, canem, ceteraque animalia; sed vel immittere tum uidentium, tum sagarum; que credunt se uersas in bestias, aut corpora ex aere conpingere animalibus ualde similia. Hæc est communis Theologorum sententia.

XI. Quæst. VII. *Possunt ne demones iniquis clausis introducere sagas in domos, & cubile diletionem?* Resp. Demones haud possunt efficere ut duo corpora penetrent; ualent uero introducere mulieres inanis clausis

hec in sensu, quod eas mira celeritate aperire valent, sicut & muros scindere, lapides auferendo, & resuscitando tanta celeritate, ut vivis humanis percipi oculis possit: foramina quoque exigua dilatando possunt, per quae corpora tranfire valent. Quare desecrunt fruges quandoque modo visibiles, quandoque invisibiles id prestant. Dum et lectulo mariti illas transferunt, profundo fopore mariti lenius opporriunt, & interdum corpora ex aere confecta penes maritum deponunt. Vulnera, quae non raro apparent in corporibus lagarum, quae in bestias modo dicto transformari videntur, inde oriuntur, quod corpora lagarum usita sint corpori aereo representant bestias istas, & istius vibrata in corpus aereum perirunt in corpus veterum lagarum: vel etiam quando haec tota phantastica illusionem peragunt, demon ipse locum, fauciatque lagarum corpora. E carceribus vero educere lagas demones nequeunt. Deo libi impediendo: quod experientia patet.

XII. Quæst. VII. Quo in loco conceptus sperantur cum illo quibus celebratur; quid in eismodi conventibus peragant? Resp. Dicitur narrat una cum aliis loca esse determinata, in quibus demones cum iugis sua celebrant conventicula. Locum in Italia ferunt esse locum *Fenestri* prope *Lancum Nucinum*. Qua de re videtur etiam potest *Spina de Strigibus* cap. xx. Non modo loca, verum etiam tempora definita habent, quibus hæc conventicula peragunt. Diebus quadragesimæ, & postillum hebdomadae sanctæ, quantum temporum, aliorumque festorum eadem celebrant. Quæ porro in his conventibus agunt, sicut calamo narrat Demonius, aliique Auctores. Primum omnium lamæ demoniorum Principem in regio folio assidentem, terrificamque formam præferentem sub specie ut plurimum hirci, vel canis adoratorem accedunt, nunc flexigebibus, nunc obverso targo, quandoque erubis in alium tactis, & capite relinquo, ac in calum verso mento. In signum servitutis, & homagii cum in pedice oculantur; filios propius offerunt, & interdum occidunt. Quibus peractis, mensis assident, & convivunt. Dapes frequenter ex infantibus oculis parate sunt, modo delicatissime, modo in lapide alicuj tale dactyle. Saturatio ventre libidini indulget, fastidium cum dæmoniis se fe commisceo. Mulieres inobis inhiat, & viri cum incubis præprietatem exercent, & viri cum nullo preterito obsequissimo, atque nefandissimo libidinis genere. Hæc pauca perlinxi obiter. Frequentissime fabulosa, & phantastica esse caetero, ut dixi su-

pra; fieri tamen reapse posse, non est inficiandum.

XIII. Sunt qui negant demones excreto posse carnales actus, cum corpore carere, sique meri spiritus. Verum communis Catholicorum sententia docet, reigla hæc commixtionem dæmonum mulierumque accidere. Divus Augustinus Lib. XV. de Civ. Dei. cap. xxxi. hoc aperte testatur his verbis: *Et quoniam celeberrima fama est, multos qui seceptores, vel ab eis qui experti essent, de quarum fide dubitandum non est, audivisse confitentes, Sitaros, Panes, & Favos, quos cuigo incubos vocant, improbos saepe extitisse mulieribus, & eorum appetuisse, ac perigisse convulsum: Et quosdam dæmones, quos Digos Galli nuncupant, hæc assidue immunitatem & tentare, & efficeret, plures, talesque asseverant, ut hoc negare impudentie videtur. Quam doctrinam describit, approbatae D. Th. I. Part. quæst. II. art. 3. ad 6. additque filios natos ex coitu dæmonum cum mulieribus, non demones, sed filiorum a quibus filium demones suscipere, filios esse. Si tamen ex coitu dæmonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis descensum, quæ corporibus assumptis, sed per semen alicuius hominis ad hoc acceptum, ut patet quod idem dæmon, qui est succubus ad virum, fiat incubus ad mulierem; sicut & aliarum rerum femina assumunt, ac aliquarum rerum generationem, ut Augustinus dicit Lib. III. de Trinit. cap. viii. ut hoc ille qui nascitur, non sit filius dæmonis, sed filius hominis cuius est semen acceptum. Corpora ergo ex aere compacta demones qui committuntur mulieribus, alimunt, & quandoque coitum peragunt abique veris feminis effusione. Nec enim tanta sunt virtus predicti, qua valent aut humanam carnem veram, aut humanum semen efficere. Quoties autem coitum aptum ad generationem peragere volunt, aliunde, nempe ab hominibus, semen suscipiunt, immittuntque in locum generationi destinatum; quod perquam raro evenire puto. Disputare hic solent Auctores, experiantur ne delectationem sapient in hac commixtione. Alii negant, asserunt aut. Sed, quinam eorum verum afferant, scire non utere.*

XIV. Ex his quæ dicta sunt, soluta quæ opponi ab adversariis solent, remanent. Quod addunt, vim proficam stram esse in spiritibus, sed effusis quibusdam, quæ, tenuissimis cum sint & subtilis, citissime ac in visus diffusis entibus sunt, evanescent, atque dispercent, nihil momenti est. Nam transvectione feminis

que

quæ ope dæmonis efficitur, momentanea est, eaque arte peragitur, ut noqueant spiritus illi tam brevi morâ evanescere; maxime cum dæmon, horum vitalium spirituum virtutem cautes, valeat impedire hæc dispersionem. Plura exempla a Philoplois, & medicis adducuntur, quibus narratur, mulieres invidias esse ac vero habentes teras, quæ virginatitas amiserunt. In eventum quem narrat D. Th. quodlib. vi. qu. lxx. art. 18. *Postquam tenet forte, abique miraculo mulier, satis eminenda virginitate, concipit, sicut dicitur accidisse de quondam puella pubescente, quam propter pulchritudinem in lecto suo pater habebat, qui dum sonno pellere, sonem ad matrem descendit, & puella concepit. Vir autem, satis sibi virginitate, possit esse pater naturaliter propter pollutionem nocturnam, quæ quocumque casu ad matrem mulieris pervenit.* Alias mulieres in balneo imprægnatas ex semine a viris ibidem decto, ab aliquibus perhibetur. Rara utique hæc sunt; sed ea nihilominus accidisse probatissimum Auctorum testimonio traditur, nullaque evidens ratio occurrit quæ neganturam evincat. Plurima alia essent hoc discutenda. Verum quia hæc curiositati potius quam utilitati, ac honeste cognitioni inhiere, idcirco ea silentio prorsus prætereo.

CAPUT XIII.

De penis castitatis in sagas, maleficis, cogit omnes qui pactum aliquod expresserunt, aut tacitum cum dæmonibus inierunt.

I. Omnes leges humane, & divine promittentes maleficis statuant. Deus Levit. xx. *Vir, si vir mulier, in quibus pythoniis, aut dæmonibus fuerit spiritus, morte morietur: lapidibus obruetur.* Item Exod. xxii. *Maleficis non patieris vivere.* Leges civiles plurimæ sunt, sicut de *Malf.* ut leg. No. m. s. *leg. Esti exemplum.* quæ poera moribus præcedentes hanc omnes decernunt. Eandem penam constituit ius canonicum.

II. Disputant Theologi, si in maleficis lata excommunicatio, vel tantum ferenda. Communior, & vera sententia huiusmodi, omnes esse reapse excommunicatos a iure: quod probat cap. *Si quis hereticus*, ubi hæc habetur. *Si quis hereticus, apostates, & inobediens, secedat, excommunicatus sit.* Hæc verba, *Excommunicatus sit*, censuram latam, non ferendam significant. Lex enim non oporat, sed imperat.

Quare licet præfata verba possent absolute excipere sentium optantes, atque a lege usurpata, absolute decernunt, inobediensque nam. Adotta soler etiam *Excommunicatus*. Ioannis XXii. *calus initium est, & per illud, quam refert Eucherius in *Dialectico*. Inquisitionum*, in qua conceptus verbis excommunicatio statuitur in omnes maleficis. Hanc vero constitutionem remittit alii, eo quod in *Bullato* laud referuntur. Incerta ergo constitutione præfata, transcribam constitutionem *Grego. XVI.* editam 20. Martii anno 1623. cuius initium est, *Omniopotens Dei* &c. ubi hæc habentur: *Motu itaque proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostris, & apostolicæ potestatis plenitudine, tenore presentium decernimus, precipimus, & mandavimus, ut constiti quod aliquis pactum cum diabolo fecerit, & si sine operando, maleficis, sine fortibus unquam, seu plura præfata sua sekerit, ut ex maleficio, vel fortibus mors secuta sit, etiam primo lapsu Curia seculari tradatur delictis penis puniendus. Qui vero, similiter operatus, pactum cum diabolo, ut præfatum, fecerit, & maleficium, seu fortibus commiserit, licet mors secuta non sit, iniquitate tamen, alicuius impotentis generandi, sine animalibus, sine frugibus, vel aliis fructibus dæmonum nascituræ provenient, mors claudii, sine propriis carceribus in sacro Inquisitionis Officio, nisi illud cessit, solvendi recipiari debeat. Qui vero similitudinem delictorum volunt habere, ex Episcopis, po, sine Inquisitionis demeritis remittantur &c. Igitur si maleficio delicto unquam sit apostata erimen, ad Inquisitionis tribunal spectat in eiusmodi maleficis inquirere, & animadvertere; quin, dum malefici in apostoliam incidunt, vel in hæresim ruunt, atque adeo obnoxii evadunt, excommunicationis late in Bulla Quædam, vel si reapse in hæresim non prolabantur, suspensionem factam vehementer hærere ingerant. Signa autem vehementis Inquisitionis hæreticos hæc sunt: pactum expretium cum dæmonibus rerum sacrarum abusus, diaboli adoratorem, eundem invocato, ut ex tiantur quæ naturalem vim cognoscendi excedunt. Quando autem maleficio annexum est crimen hæreticis, aut gravis suspicio eundem: tunc criminis iudices sunt hæretice prænitatis Quæstiones. Et cum vis maleficis veniantur qui non hæresim non sit, aut vehementer suspensio, idcirco malefici ad Inquisitores demandandi sunt.*

DISSERTATIO III.

DE TENTATIONE DEI, DE SACRILEGIO, ET
BLASPHEMIA.

CAPUT I.

Quid sit tentatio Dei.

Tentationis Dei hanc produnt definitionem Theologi: *Est probatio, seu experimentum incitationum alienius divina perfectionis verbis, vel factis.* Illa particula incitationum distinguit tentationem licitam ab illicita. Nam si hoc experimentum, seu probatio sit inordinata, nempe absque necessitate, illicita est, atque irrogandum adversus Deum continetur licita vero est, si sit ordinata. Ordinata prope reputatur, iuxta urgentem causam, aut si fiat ex divino instinctu in honorem, & utilitatem Ecclesie. Hac ratione Abraham, Gedeon, Elias, aliique plures Israëlitæ Deum tentaverunt. *D. Th. 2. 2. quest. xcii. art. 1.* describit tentationem absolute acceptam his verbis: *Tentatio est proprie experimentum sumere de eo qui tentatur.* Sumitur autem experimentum de aliquo & verbis, & factis: verbis quidem, ut experiamur, an fiat quod speramus, vel an possit, aut velit illud implere: factis autem, cum per ea quæ faciunt, exploramus alterius potentiam, vel voluntatem, vel dispositionem. Utrumque autem horum contingit, & possit. Uno quidem modo opere: sicut cum quis tentationem se profectetur, sicut Sampson iudic. xvi. proposuit Philistinis problema ad eos tentationis: *Alia vero modo insulsose & occulte, sicut Pharisæi tentaverunt Christum, ut legitur Matth. xxii.* Aditur in definitione, *alienius divine perfectionis:* quia, dum Deus tentatur, semper tentatur, aut exercetur aliquid suum attributum, aut misericordiam, aut iustitiam, aut omnipotentiam, cuius egent homines qui volunt experiri aliquid ex his divinis attributis. Idque fit verbis, aut factis.

II. Ex *D. Thom.* doctrina colligitur, duplicem esse hanc tentationem, expressam, & tacitam, seu interpretativam. Illa explicitè intendit probare aliquod ex Dei attributis, ut dum quis ea intentione se precipitem & fenestra agit, ut experiarum, an Deus velit illum liberare, & præservare ne laedatur. Hac vero licet manifeste non intendat experimen-

tum fumere de aliquo Dei attributo, ita tamen operatur, ut reapse Deum tentet. Idem dicendum de eo qui evidenti periculo se libere necessitate exponit, sperans se a Deo liberandum fore. Hinc concludit Angelus: *Quando ergo propter aliquam necessitatem, seu utilitatem committit se aliquis divino auxilio insuæ periculis, vel factis, hoc non est Deum tentare.* Dicitur enim in *II. Paralipomax.* Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residuum, ut oculos nostrales dirigamus ad te. *Quando verbum agit, ut aliquo iustitiam, & necessitate, hoc est interpretativè tentare Deum.* Leo est, Qui ergo se committit absque necessitate evidenti gravi periculo, ut experiarum, si Deus velit illum præservare, peccat tunc contra caritatem erga seipsum, tum contra religionem, Deum tentando. Si vero absque eiusmodi periculo propriæ vitæ committit, peccat contra caritatem, secus adversus religionem, quia tunc nullo modo Deum tentat. Hæc est communis Theologorum doctrina.

III. Hæc Dei tentatio genere suo peccatum grave est. Si proficitur ex dubitatione, adiunctam habet hæresis malignitatem. Dubitare enim de aliquo Dei attributo hæresis est: Si absque dubitatione fiat, etiam grave crimen est. Homo quiq; tentator vellet obligare Deum ad aliquid agendum ob finem vanum, vel ut indulgeret curiositati tentationis: quæ omnia dedecent divinam maiestatem.

IV. Quæst. I. *Sit ne leve culpa tentare Deum, cum materia levis est?* Resp. Omnia ea quæ natura sua sunt moralia, sicut venialia possunt ex imperfectis consensibus debitatione. Difficillat est, cum veniale debitationis crimen fit, cum deliberatio est plena, sed materia super quæ Deus tentatur, levis est: ut si in levi morbo tempus medicinam, sperans te a Deo liberatum iri; si animo distracto cres, confidens nihilominus te obtenturum a Deo quæ petis. Adfirmant plures, levem raturum tunc committi culpam: quia, inquam, in similibus casibus non videtur gravis ordinis perverio, nec diviæ maiestatis læsio. Verum probabilior sententia est, gravem semper esse culpam, quoties Deus deliberato animo tentatur: quoniam gravitatis

col-

culpe mensura est iniuria quæ divine maiestati irrogatur. Porro, sive grave, sive leve fit medium quod Deus tentatur, semper læditur divina maiestas: quoniam eo gravius videtur lædi, quod levior est exempli gratia infirmitas, a qua ut libereris, spreto remedii naturalibus, potius a Deo miraculum sanitaris. Clarior hæc exponamus. Tu laboras levi morbo: relictis omne naturale remedium, & a Deo potius ut sanitatem tibi restituat. Vis ergo Deum miraculum patrare, ut tuæ indulgeat curiositati, & ut levi morbum a te expellat? Quis autem non videat: tunc te gravius tentare Deum quam si polceres ab eodem ut a mortali infirmitate te curaret? In hac liquidum hypothetico contenti Deum in rebus levissimis suam omnipotentiam exercere ad patrandam opera miraculosa. Sive ergo levis, sive gravis sit ægrotas, pro qua si qua via necessitate possit ut Deus miraculum operetur, quo ea ascurat que nullo negotio mediis a natura exhibitis aufferri possent: graviter Deum tentas, graviterque delinquis. Hanc sententiam defendunt Suarez, *Tom. I. de Relig. tract. 111. Lib. I. cap. 11. n. 16.* Sanchez *Lib. II. cap. xxxiv. num. 5.* Salm. *tract. xxi. cap. xxi. punct. 1. num. 4.* & alii plures. Vix tamen in praxi hæc formalis tentatio occurrit. Quis enim, nihil ultra, ideo respuere consuevit remedia veli, ut Deum miraculum operetur? Sed in praxi plures spernunt medicinatum nisiu potissimum in levioribus morbis, confidentes in divino medico, qui potens est, si velit, eisdem sanare. Non contenti Deum miracula patrare, sed demisso animo sperant fore ut Deus ad fit dispositurus quod in illa maiorem gloriam eadet.

V. Quæst. II. *Utrum tentet Deum ille qui probatone ferri candentis, vel aquæ ferventis suam incognitionem manifestare creaturæ?* R. Aut communis sententia quia lupputat media naturalia, quibus veritas manifestari possit, nempe telium probatio, aut spontanea confessio. Adamianus *D. Th.* huc questionis respondendum: *2. 2. quest. xcv. art. 8. ad 3. Iudicium ferri candentis, vel aquæ ferventis ordinatur quoniam ad alienius peccati oculis investigationem per aliquid quod ab homine fit; & in hoc convenit cum sortibus. In quantum tamen expectatur aliquis effectus miraculosa Deo, accedit communem sortium rationem.* Unde huiusmodi iudicium illicitum redditur: *tum quia voluntate ad iudicandum occulta, quæ divino iudicio reservantur: tum etiam quia huiusmodi iudicium non est divina auctoritate*

sanctum. Unde *21. quest. 2. in Decreto Stephani Pape V. dicitur: Ferri candentis, vel aquæ ferventis: examinatione confessionis extorqueri a quilibet, sacri non censetur Canonis 2. & quod sanctorum Patrum documento sanctionem non est, superstitiosè alienationem non est profectendum: Spontanea enim confessio, vel testium approbatione publicata delicta, habito pre oculis Dei timore, concessa sunt nostro regimini iudicanda: oculis vero, & incognita illi sunt respicienda qui solus novit corda filiorum hominum.* Etiam ratio videtur esse de lege duellorum: nisi quod plus accedit ad communem sortium sortium, in quantum non expectatur ibi miraculosus effectus, nisi forte quando pugiles sunt visus impare virtutum, vel arte. Hæc omnia perspicua sunt: nec obstant exempla que adduci solent: videlicet quod Deus Num. 9. præcipiit, militem adulterari amaris aquis probandum: & quod cap. Sæpe 1. quest. 9. statuat, dandam Monacho turri suspecto eucharistiam, ut eius sumptione probetur. Nam ad primum exemplum patet responso, licitam tunc fuisse mulieri adultere probationem, quia Deus hic præcipiit: quod preceptum ceremoniale cum fuerit, antiquatum est. Ad alterum ad præteritatem respondet *D. Th. III. Part. 4. lxxx. art. 6. ad 3. quod decreta illa sunt abrogata per contraria documenta Romanorum Pontificum.* Dicit enim Stephanus Pape: *Ferri candentis &c.* Et idem habetur extra de purgationibus cap. *Ex matris.* In omnibus contrariis esse videtur Dei tentatio. Unde sine peccato fieri non possunt. Et gratius videtur, si in hoc sacramento, quod est institutum ad remedium salutis, aliqui inuenerit iudicium mortis. Unde nullo modo corpus Christi debet dari alicui suspecto de crimine, quasi ad examinationem. Quod si aliquando miracula in his probationibus vixi sunt, ea Deus paravit in defensionem innocentie iacofiti, permisso tentationis peccato in illis hominibus.

VI. Quæst. III. *Tentat ne Deum ille qui, ut hereticum convertat, miserans a Deo paratula in confirmationem veritatis catholice ussus?* Resp. Affert communis sententia, quia absque necessitate hæc pollutantur miracula. Pervia enim sunt ratione splendidissima, quibus veritas religionis catholicæ ostendatur. Accedit quod ut plurimum iniustus fit hæc miraculorum peccio. Quot miraculorum mirades non paravit Deus in Martyrum occisionibus, quin tamen ea intuentes tyranni ad veram religionem converterentur? Iudei propriis oculis spectarunt quanti-

dunam Lazarum a Christo resuscitatum, & cum eodem ad mensam sederant; nec potestatem Christi silem implexati sunt. Quod si sancti viri hanc miracula interdum horrore exhibuerit, id ex peculiari divino intuitu fecerunt. Nihil tamen verat quod, adhibitis medicis consuetis, aliquando etiam miracula a Deo polcantur, debita nimirum humilitate, & abiectione, adiectione conditione, sui Dei gloriam id cedere debeat, Deoque iustitiam.

VI. Disputant in utraque parte Theologi, hoc ne duo distincta peccata, tentatio Deibexpensio, & ratiocinatio. Adfirmat Suarez Tom. 7. de Relig. tract. 111. Lib. 1. cap. 111. num. 6. etiam alii: quia tentatio est interna profectio a causa specie diversa ab ea qua oritur tentatio implicita. Si quidem illa a dubitatione de aliquo attributo divino oritur dicitur, seu lapsus. Si verum esset quod contingeretur dubium de aliquo divino attributo in explicita Dei tentatione, dubio procul species differret ab interpretativa: quia tunc peccatum esset insuper contra fidem. Ceterum non ita videtur conclusa tentationi Dei dubitatio de divino aliquo attributo, ut negaretur tentatio Deum, quin simul de illius implicita, nihil sit. Dubitatio. Et ideo contraria tentatio docet, quod si sermo sit de sola Dei tentatione explicita, specie non differat ab interpretativa, sed quod solum addat maiorem gravitatem malitiae, quia profectio explicita non differat ab implicita. Contendunt Salmant. tract. xxi. cap. xii. ponit. Et hanc sententiam confirmat auctoritas D. Th. 2. 2. quae. xcv. art. 2. ubi voluit Angelicum docere peccatum esse damnose explicitum non differre ab implicito. Verum ibi D. Th. oppositum potius docet. Et illius verba. *Dicitur, quod in summis peccatis est eadem generalis ratio peccati, sed non eadem specialis.* Multo enim gravius est damnose invocare quoniam abesse scire, quibus dignum sit in se deum invocari. Et hac doctrina habetur, tentationem explicitam, & implicitam, ut peccatum explicitum, & implicitum, in generali ratione convenire, seu in generali. Quod porro hoc specialis ratio divergentis verbis, quibus additur contentantem ceteris verbis, quibus additur *mentio peccati est peccatum explicitum.* Quare nobis non probatur quod laudari Auctores concludunt, nempe satis esse in confessione exprimitur, *Commissi peccatum tentationis Dei, quod indicetur, expressa ne fuerit, ratio implicita Dei tentatio.* Si quidem certum

est penes omnes, valde gravis crimen esse expressam Dei tentationem quam interpretativam. Lis vero est, num hoc diversitas sit specifica, aut numerica. Neutra opinio evidens est. Securius ergo in confessione exigenda; eo vel maxime quod iuxta gravissimam sententiam, mihique veram, circumstantes sunt in confessione vel agnitione. Quapropter quemlibet teneri asserimus ad manifestationem tum facti expliciti, vel impliciti tum tentationis expressae, vel interpretativae in sacramentali confessione.

CAPUT II.

De sacrilegio, eiusque speciebus.

I. **Sacrilegium est rei sacre violatio.** Rex sacra dicitur quae cultui divino deputata est. *Et idem* (inquit Angelicus 2. 2. quae. xxx. art. 1.) *omne illud quod ad reverentiam rerum sacrarum pertinet, ad iniuriam Dei pertinet, & habet sacrilegiam rationem.*

II. Triplex distinguitur sacrilegium D. Th. 2. 2. q. xcix. art. 2. cui subdistinguitur communitur Theologi. Primum est iniuria irrogata personae sacrae, ut Clerico, Monacho, seu Religioso, & Sanctimoniali; aut fornicatio cum persona voto castitatis obstricta. Secundum species locum sacrum, ut Ecclesia, & cetera. Tertium est quod perpetratur contra res sacras, & cultui divino peculiariter dicatas, ut sunt sacramenta, calices, velles sacris parandis destinatae, Sanctimonialium imagines, & reliquiae &c. Partitionem hanc esse in membra speciei distincta, docet sibi dem D. Thomas, eoque adhaerent communitur Theologi: quia inquit Angelicus, *secundum diversam rationem sanctitatis rerum sacrarum, quibus irreverentia exhibetur, necesse est quod sacrilegii species distinguantur.* Tertia namque sacrilegium est gravis, quoniam rei sacrae, in quam peccatur, maiorem obliam sanctitatem. Attribuitur sicuti sanctitati & personae sacrae, sed et deo cultui honorati, & loci sacris, & rebus quibusdam aliis sacris. Sanctitatem autem loci ordinatur ad sanctitatem hominis qui in loco sacro cultum Deo exhibet. Dicitur enim II. Machabeorum v. Non propter locum gentem, sed propter gentem Dominus locum elegit. Et idem generis peccatum est sacrilegium quo peccatur contra personam sacram, quam quo peccatur contra locum sacrum. Quae D. Thomae ratio sic breviter perstringitur. *Diversa est ratio formalis sanctitatis personae, loci & rei sacrae.*

factae: quoniam personae absolute sancta est; locus sanctus dicitur, quod in eo personae sanctae resident, & in eodem Deo cultus exhibebatur; sacramenta conferunt sanctitate personis, & res sacrae ordinantur ad sanctitatem. Nec est quod in scholastica disceptatione diutius immoretur.

III. Disputari etiam solet, sit ne partitiio illud in species atomas, an subalternas. S. Thomas docet has sacrilegii species esse inferas, seu atomas, in quarum qualibet diversis sacrilegii gradus reperiri possunt. Inquit enim in corpore articuli: *Sunt tamen in utraque sacrilegii speciei diversi gradus secundum differentiam personarum, & locorum sacrarum. Similiter etiam res sacras committitur, diversis haec gradus secundum differentiam rerum sacrarum; inter quae summum locum obinet ipsa sacramenta, quibus bono iustificatio: quoniam praecipuum est eucharistiae sacramentum, quod continet ipsum Christum.* Aliqua ergo peccata, tametsi inveniunt specie differant, conveniunt tamen possunt in eadem sacrilegii specie, ut subdit idem Angelicus art. cit. ad 2. *Similiter etiam possibile est, aliquos duo peccata differre specie secundum materiales actus, convenire autem in specie secundum unam rationem formalem sacrilegii; puta si quis Sanctimonialium violaverit verbositate, vel contumacitate.*

IV. Explicata generica notione, atque partitione specifica sacrilegii, reliquum est ut brevissime perstringamus sacrilegia quae sub qualibet specie continentur. Sub prima specie, quae personae sacrae spectat, continetur iniuria Clerico, Religioso, Sanctimoniali irrogata: quod quatuor modis accidere valet. I. Si cuiusmodi personae sacrae violenter percutiantur. II. Si ad locum sacrum deducantur. III. Si illud in altare, & vestigia ab illoque legitime auctoritate veyocantur. IV. Si fornicatio, seu impudicitia cum ipsi personae voto castitatis adstrictis peragatur. Quotique etiam vortiprius sacrilegium est. Ad hanc usque sacrilegii speciem pertinet impudicitia peccata a Confessario: cum hinc spiritualis cultus, inquit D. Thomas in supplem. III. Par. q. peccat. 2. ad 8. per paventiam contrahitur quodammodo factus inter mulierem continentem & sacerdotem, spirituali cognationi simile; ut si esset sine sola spirituali. Hinc sacrilegium similiter est utique committitur cum persona spiritualiter coniuncta: quae spiritualis cognatio contrahitur in solemnibus baptismo, & confirmatione inter patrem, & baptizatum, confir-

matumque, atque inter patrem, & matrem baptizati, & confirmati.

V. Ad secundam sacrilegii speciem revocantur ea omnia quae contra reverentiam loco sacro debitam perpetrantur. Pluribus modis hoc sacrilegium committitur. I. Si quis locum sacrum incendat, infringat, diruat, altaria demoliat. II. Si ab Ecclesia, etiam diruta vel polluta, vel interdicta, & ab eius ceteris, atris, claustris, & quocumque eiusdem loco non seculo, item si ab Oratorio legitima auctoritate erectis, ab Episcoporum palatiis, a Regularum Conventibus, eorumque ambitu clauso, aliquem hominem, quis per vim extrahat. III. Si quis hominem occidat, vel per vim languinem effundat, haereticum; si quis voluntarium pollutionem, sive manifestam, sive occultam, exerceat. IV. Si qui mercatores, negotiationes, & convivia peragant in Ecclesiis, tenent aperiant, ludos, & turpia colloquia habeant. V. Si quis in Ecclesia fuerit, disputant tamen Theologi, sit ne sacrilegium furari non faciat, para crumpanam, in loco sacro. Verum, omnibus Gasimilium quorundam diversis, id tenendum est quod factum legitimum a Pontifice Ioanne VIII. in cap. Quisquis XVIII. q. IV. *Sacrilegium committitur asserendo serenos de sacra, vel non factum de sacro, sed sacrum de non sacro.* Lex perspicua est, quae nulla fallida eius interpretatione valet. Quicumque ergo divini in Ecclesia pecunia sacro auferat, sacrilegium perpetrat. Si furto turpiantur res traditae Ecclesiae, aut in custodia, aut ad orationem eiusdem, pariter sacrilegium committitur.

VI. Qui adus intencio vitiosus exerceat, contrarius ne sacrilegii malitiam. Qui extra locum sacrum habet voluntatem occidendi, furandi in loco sacro, sacrilegium committit; quia adus interior, & exterior sunt eiusdem speciei. Est hoc opinio communior est. Qui vero in loco sacro constitutus deliberat fornicari, furari, occidere in loco non sacro, a sacrilegio immunitus est, eo quod adus ille est exterior sacrilegii non sunt. Adhuc autem mere intencio non violatur sanctitatis loci. Hinc opinio valde communis est. Verum, quod loco principii fatetur, videlicet adus interior templi sanctitatem non violat, difficultatem mihi ingerit. Si quidem templum institutum est, ut eo in loco recitari cultu Deum adoretur, non nisi in interno, led postquam interno, ut, ut minus animam quam corpus submittitur. Cur ergo qui animum possit in hoc sacro loco,

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

loco, sacrilegio non inquinatur? Quare non
milia videtur adeo manifestum esse ut a sa-
crilegio immuniti sit quicumque sine interius
sive externis in Ecclesia delinquit.

VII. Torta species est sacrilegium reale,
quo res sacra, a persona, & loco distincta,
indigne tractantur. Que sint res sacra, iam
indicatum est supra: & dividuntur in qua-
torum veluti gradus. Primum veniunt sacra-
menta; deinde vasa sacra, imagines sacre,
Sanctorum reliquie; post ornamenta Eccle-
sie, seu ministeriorum; ut sunt calice, vela,
& cetera eisdemmodi: quarto denique loco ob-
lectantur bona mobilia, aut immobilia mini-
strorum sustentationi deputata, ut decime,
pennite &c. Quocirca que sacramenta irre-
verenter tractantur, ea aut recipiendo, aut
ministrando, sacrilegio gravissimo inchoatur;
aut si quis eadem proleat, concilietque.
Uter Christus Dominus sit resister in eucha-
ristia, non ideo tantum indigna essentia tra-
ctatio dicitur sacrilegium in ipsius personam
sanctissimam: quia non est ibi per modum
corporis in propria specie, quocirca modum est
in ealo. Idcirco indigna eucharistie tractatio
dicitur sacrilegium in rem, non personam.
Grave quoque sacrilegium committeret qui
vasa sacra adhiberet ad potandum, & velles
sacras converteret in propria indumenta, aut
indigne seindere, lacerareve.

VIII. Huc quoque pertinet abusus verbo-
rum sacra Scripturæ. Quare qui vestra sacra
denotant ad hereses evulgandas, firmam-
daleque, qui eadem profanis canonicibus im-
pudenter, qui eisdem abundant ad libellos sa-
mos; compingendos, ad res profanas expri-
mandas, sacrilegi sunt. Istorum sacrilegios au-
tem prope Synodus Trid. his verbis test. 17.
Post hæc, cunctisque illam reprehendere volens,
qua ad profana usque convertuntur, & tor-
quentur verba, & substantia sacra Scripturæ, ad
fervitissimè, factiosa, vana, adulationes,
detractiones, suspitiones, impias, & diaboli-
cas, arguunt, & adhibent, & cetera. Illorum
etiam sententia mandata, & præcipit ad tol-
lendam huiusmodi irreverentiam, & conten-
pnum, ne sit veteris quicquam quomodolibet ver-
ba Scripturæ sacra ad hæc, & similia audeat
usurpare; ut omnes huius generis homines, re-
merentur, & violatores verbi Dei puniri,
& abiriis penis per Episcopos coercerentur. Quare
sacrilegi sunt qui in quibuscumque civitatibus
I. in a more ferè perinde habentia sacra ver-
ba usurpare ad exprimentos, Concionatorum,
& aliarum personarum defectus; & qui præ-
fatos libellos legunt, distribuuntque, a culpa

immunes hand sunt. Sacrilegii item rei sunt
pictores qui sacras imagines indecore, & im-
rectricia nuditate depingunt. Sacrilegio rursus
sordantur qui sacras imagines vel reliquias
frangunt, dilacerant, aut conterunt.

IX. Omisitio quoque perpetrari sacrile-
gium valet. Illius legem rei sunt non raro
Sacrilegi, dum negligunt debita vigilantia fa-
cra christiana, & eucharistiam custodire, cla-
vibus, adhibitis iuxta sacrorum canonum præ-
scripta; dum corporalia, vasa sacra, altaria,
velimenta ecclesiastica nitida, & munda non
servant, sed maculata, lurida, fœdæque, non
raro ad incrementum sacrificium peragendum
adhibenda porrigunt. Sacrilegii rei fidem
sunt in corrupti in paxide sacras particulas
negligenter linant.

X. Est ne sacrilega omisitio receptionis, vel
administrationis sacramentorum tempore de-
bito, seu urgente præcepto? In utraque
partem disputant Theologi. Adfirmant non-
nulli, eo quod debita sit sacramentis reveren-
tia, unde qui illam exhibere negligit, sac-
rilegus dicitur: est. Probabilior videtur sen-
tentia negans; quoniam, dum qui sacramen-
tum non percipit, nullam sacre rei iniuriam
irregat; sed præceptum dumtaxat recipiendi
sacramenta transgreditur. Ob hanc rationem
qui omittit sacrum die festo, non reputatur
sacrilegus sed præcepti tantum violator. De-
bita reverentia est sacramentis reverentia ita ut,
dum recipiuntur, aut ministrantur, digne &
sanctè tractentur. Ceterum, dum neque mi-
nistrantur, neque recipiuntur, non apparet
ratio cur dicitur eum sit, eisdem indigne tractari.

XI. Quodnam peccatum sit sacrilegium,
inquirunt Theologi; & omnes fatentur, ge-
nere suo letale esse; eoque gravius, quo fan-
ctior est res sacra que violatur. Vaziale pos-
set esse aut ob materiam puritatem, aut pro-
pter inconsiderationem. In consensione tem-
per inconsideratione est circumstantia sacrilegii.

XII. Poenæ constituitur in sacrilegios dupli-
cis sunt generis. Alie sunt pecuniarie, alie
spirituales. Poenæ pecuniarie aut indicis sen-
tentiam non inliguntur. Poenæ vero spiri-
tuales, in quas ipso facto sacrilegi incuruntur,
sunt sequentes: Excommunicatio lata in cle-
ricorum percussores, item in eos qui immu-
nitatem ecclesiasticam violant, bona Eccle-
siae usurpant, tributa imponunt personis ec-
clesiasticis, eaque ad forum laicorum deducunt,
& tandem in eos qui effringunt Ecclesie in-
vias ad res sacras diripiendas. Alie poenæ
intelligi valent indicis arbitrio.

CAPUT III.
DE BLASPHEMIA.

Quid, & quatuorplex sit blasphemia.

Varias blasphemias definitiones tradunt
Doctores, que tamen omnes in idem
requunt, eundemque produnt sensum. D.
Augustinus Lib. II. de mor. Manich. cap. xi.
proximum habet de blasphemia sermonem,
cumque his verbis describit: Est autem blas-
phemia, cum aliqua mala dicuntur de bonis.
Itaque iam vulgo blasphemia non accipitur,
nisi mala verba de Deo dicere. Prelius eam
definit D. Th. 2. 2. q. xlii. art. 1. Blasphem-
ia est derogatio divine honorarie. Idque bi-
sariani addit. Primum asingendo Deo quod
nec habet, nec habere potest. Secundo ab eo
removendo quod carenequit. Hoc autem fi-
ri potest vel intellecta tantum, vel simul et-
iam affectu pravo. Si corde dumtaxat fiat,
est blasphemia cordis; si foras erumpat in
verbo, est blasphemia oris. Quando scelus
illud mente solum concipitur, asingendo ve-
removendo aliquid a Deo modo dicto, op-
ponitur confessioni fidei insonant; si addatur
proba cordis affectio, opponitur fidei caritate
formate.

II. Advertendum ex Gaetano in comment.
in hunc art. tripliciter derogari divine honorarie
posse. Primo intellectu tantum, falsa de Deo
opinando. Secundo addendo false opinionis vol-
untatis detolationem. Tertio denique sine
falsa opinione exercendo solam detestationem
voluntatis, ut scire accidit inter Christianos.
Deinde blasphemia potest esse cum fide, &
sine fide; live exterior. Interius habet ad-
jectum, live exterior. Potest enim quis, cre-
dens Deum omnipotentem, velle dicere se-
cum, ut iniuriam Deo faciat, quod Deus non
potest. Tandem peccatum infidelitatis oppo-
nitur fidei, blasphemia vero opposita esse con-
fessionis fidei, vix autem fidei ex genere lo-
cutionis proprie in verbis, sicut in factis
fit est. Quod autem D. Paulus inquit ad
Tit. I. Consequitur se esse Deum, factis au-
tem negant; & D. Petrus Epist. II. cap. 11.
Per quos via veritatis blasphemantur; non
expriunt blasphemiam prele acceptam.

III. Communis divisio blasphemie est in
hereticalem, & similesim. Hæreticalem est
que menti assensu Deo assignat aliquid, vel
ad eodem quicquam quod illi convenit, re-
mover; ut si quis effutur, Deus est infidus,
non est omnipotens, non bonus. Simplex est

que absque menti assensu, sed sola volunta-
tis pravitate aliquid Deo assignat, vel impro-
prietat; ut si quis dicat, Maleficus sit Deus.
Docere committit Theologus, quod
blasphemia hereticalem committitur ad-
mandando, & simpliciter imprecando. Verum ad-
verte, quod blasphemia minime est hereticalem,
si quis diceret, Deus est infidus, vel
credere. Ad heresim enim requiritur actus
intellectus cum pertinacia. Forum exterius
vixit heretis talem damnaret; quia respice
exterior prolato hereticalem est; & de internis
iudicium est soli Deo reservatum. Vixit tamen
accidere solet, nisi per lubricationem, quod
hæc propositiones adfirmantes, Deus est in-
fidelis, est infidelis, licet absque menti assensu.
Ideo huius natura sua hereticæ sunt, ita ferè
semper hereticalem sunt; & absente semper
est hereticalem reputanda sunt ab illis qui
eisdem assensu. Itaque, quando blasphemia
est cum fallo menti assensu tantum, habet
comitem heresim; quando est cum volunta-
tis detestatione tantum, imprecando, optan-
do Deo malum, habet adiunctum odium,
quando denique coniungitur cum falsa menti
assensione prævis voluntatis affectus, tunc est
blasphemia omnium sceleratissima. Præmo
opponitur fidei, lætando caritati, terra fidei
humili, & caritati.

IV. Dividitur rursus blasphemia in eam
que est in Deum, & in eam que est in San-
ctos. Illa immediate Deum, hæc Sanctos spe-
ctat. Insuper alia est exteriorior, & si quis
dicat, Ad iniuriam Dei hoc voluisse facere: alia
interiorior; ut si dicat, Peccat Deus: alia
irritata; ut illa, Vah qui deservit templum
Dei, postrema iniuriator; ut dum quis blas-
phemiando iurat, Peccat Deus, si ita non est.

V. Quæst. I. Differet ut species blasphemia
in Deum ab ea que est in Sanctos? Resp.
Negant Salmas. tract. xxi. cap. 111. punct.
30. n. 124. pro qua sententia laudant Gale-
tanum, Bannet, Daumot, Sanchez, Azo-
nium, Bonacini, & alios. Rationem affi-
runt, quod blasphemia peccatum sit religio-
ni oppositum. Refutatur est. Ergo una blas-
phemie species, id confirmant paritate iur-
menti, quod unus blasphemus est, live per Deum,
live per Sanctos iuratur.

VI. Opposita sententia mihi est probabili-
or. Nam licet una sit virtus religionis,
plura tamen virtus specie distincta eidem op-
ponuntur. Porro quod præfate dicitur blasphemie
specie differant, ex definitione ipsius blasphemie
evincitur. Siquidem blasphemia est de-
rogat-

rogatio bonitatis divinae. Porro divina bonitas haud est equivoca Deo, & Sanctis; quin bonitas quae est in Deo, plerumque diversè differt a bonitate quae est in Sanctis. Illa infinita est, haec finita; creata haec, increata illa; causa illa, effectus haec. Praeterea blasphemia opponitur honori, & cultui qui debetur personae in quam blasphemia iactatur. Sed cultus Dei plerumque specie differt a cultu omnium creaturarum. Cultus Dei est latius, cultus Sanctorum est diltus, & B. Virginius hyperdulcis. Porro hi cultus plerumque specie differunt. Ergo & blasphemia. Tandem definitio blasphemiae per se primo convenit iururiae quae Deo irrogatur, & secundario iururiae quae in reiqui quae Sanctis. Hanc defendunt P. Paulus Comitolus Lib. II. q. 2. 2. Esaunder tract. 4. q. 21. ubi pro eandem iudicat Sanchez, Aragon, Hurtadum, & alios.

VII. P. Suarez Tom. I. de Relig. tract. 111. Lib. I. cap. vi. n. 10, peroptime addit, quod ut explicandum esse, iururiae blasphemia in Deum, in Virginem, vel in Sanctos. Hoc lateatur etiam laudat Salmanticenses loc. cit. n. 113. cum Sanchez, Bonacina, & aliiis. Quare ferenda non est nimia laxitas P. Th. Tamburini hae scribentis Lib. II. Merit. Confess. cap. 111. Quamvis probabilis sit cum Suarez, & Sanchez, blasphemiam contra Deum, contra Beatissimam Virginem, & contra Sanctos, differre specie, tamen, cum probabile sit ex Axioma apud Dianam, non differre, scilicet, si in confessione aperitur numerus blasphemiarum, & nec explicare opus erit, de hisse contra Deum, vel Beatissimam Virginem, vel contra Sanctos.

CAPUT IV.

De gravitate blasphemiae, & de blasphemia ex habitu, & ira.

Quest. I. Est ne blasphemia generis sui peccatum mortale? Resp. Adfirmative communis sententia. Siquidem blasphemia opponitur divinae bonitati, cuius est derogatio, & caritati in Deum. Opinioneque (inquit Anglicus 2. 2. quest. 211. art. 2.) caritati repugnans, ex suo genere sicut peccata mortalia, blasphemia autem secundum genus suum repugnat caritati divinae, quia derogat divinae bonitati. Confirmat D. Th. hanc sententiam sacrae Scripturae auctoritate: Qui blasphemaverit nomen Domini, morte morietur. Levit. cap. 24. Pena autem mortis non

insignitur, nisi ob mortale flagitium. Numquam ergo ex parte materiae blasphemia erit peccatum veniale; eo quod materia illa haec parvitas gradus minime excipiat; quamquam blasphemia sit in genere mortalis sceleris contra vitam altera fit. D. Angustinus Lib. contra mendacium cap. 19. hae de blasphemiam scribit. Pena est blasphemare quam peiores: quoniam peccando falsa rei adhibetur testis Deus; blasphemando autem de ipso falsa dicuntur Deo. Tantum autem est quisque iurucantibus, sive peccatis, sive blasphemiam, quanto magis ea quae peccando, vel blasphemando asserunt, falsa iuramentis esse, vel credunt.

II. D. Ioannes Chryostomus hom. xcv. in Psalm. Nihil magis impium quam aduersus Deum blasphemia: & in illud Apostoli, Maledictio vobis, I. ad Tim. cap. v. Blasphemia nihil peius, nullum gratiorum actionum per bonum. D. Antoninus II. Part. tit. VIII. cap. VII. Blasphemia, inquit, est gravissimum peccatum. Et ratio est secundum Thomam, quia blasphemia opponitur confessioni dei, & ideo habet gravitatem inordinatam; & aggravatur, si supererogatur delictis voluntatis; & adhuc magis, si prorumpat in verba, sicut laus fidei augetur per confessionem, & dilectionem. Unde, cum inordinatus sit maximum peccatum secundum genus suum, ita etiam blasphemia. Unde & glossa hinc XVIII. dicit, quod omne peccatum blasphemia comparatur levius est, & quantum quidem ad obiecta peccati gravius est quam homicidium; quia blasphemia est directè contra Deum, homicidium contra proximum.

III. Quae. II. Est ne blasphemia peccatum opinionum maximum? Resp. Salmanticenses tract. XXI. cap. 111. quae. 10. n. 121. negant genere suo blasphemiam esse peccatum gravissimum; doctaque esse levius haereti, odio Dei, & desperationis; & hanc opinionem contendunt esse D. Thomae, a quo Theologorum communem. Quod iudicio meo dicendum sit, paucè acriam.

IV. Blasphemia per se, quae errorum habet intentionem, & Dei odium; sive divine bonitatis detestationem, est omnium maximum scelus; quoniam lub hac consideratione opponitur fidei, & caritati. Blasphemia quae erit ex Dei odio, quamvis errorem haereticum non includat, est haereticior. Quippe propria est damnatorum; & opponitur caritati, ac laudi divinae: caritas autem perfectior est fide infirmi. Postremo blasphemia genere suo ipsa haereticior gravius est. Quia licet non habeat saltem intellectus as-

sentionem habet tamen pravam erga Deum voluntatem, & inlicitè infidelitatem, eamque auget, ut docet D. Thomas art. 3. Blasphemiam ... habet in se gravitatem inordinatam: & aggravatur peccatum, si supererogatur delictis voluntatis; & adhuc magis, si prorumpat in verba; sicut & laus fidei augetur per dilectionem, & confessionem. Unde cum infidelitas sit maximum peccatum, secundum suum genus, confosque est quod etiam blasphemia sit peccatum maximum ad idem genus pertinere, & ipsum aggravans. Loquitur hic D. Thomas de blasphemiam secundum genus suum. Sententiam hanc defendunt D. Antoninus loc. cit. Navarrus in Sum. cap. 211. num. 81. Tabiena verb. Blasphemiam num. 5. Armilla verb. Blasphemiam num. 3. Comitolus Lib. II. quest. 19. cap. v.

V. Quae. III. Peccat ut qui ex inveterata consuetudine, & habitu peccati blasphemiam Resp. Laxitas quorundam Casularum in hac quaestione horrorem ingerit. P. Thomas Tamburini Lib. II. in Decal. cap. vi. §. 4. num. 17. hae scribit: Verba contra Deum trahuntur, vel phraasi, vel ex inadvertentia ritia ex inveterata consuetudine, blasphemiam nonnullam sunt. Idem docet Lib. III. Merit. Confess. cap. 111. §. 3. num. 22.

VI. Hanc Tamburini laxissimam opinionem scribit, & docet Leander a SS. Sacramento tract. 1. de iuram. disp. v. quest. XVII. his verbis. Qui ex habitu blasphemiam habuit plena, & sufficienti advertentia ad peccatum mortale, tunc non committit novum peccatum mortale, sed solum peccavit in causa, quatenus non abstinuit consuetudinem, ad quam advertit. Laudat pro hac opinione Bonacina, Fillucium, Toletum, Sanchez, Tamburinum, & alios.

VII. Quae. IV. Peccat ut mortaliter qui inadvertenter blasphemiam, quique de habitu blasphemiam disposuit est, ut etiam si adverteret, blasphemiam? Resp. Audi Leandrum loc. cit. summa, atque horrenda laxitate probabiliter. Novè adhibenda sunt voces ad invidium exprimentum doctrinae generis. Probabilis (sedum probabiliter) respondeo, nec illud peccare mortaliter actu in proposito casu. Nam ut quis actu peccet, non solum peccatum committit, non sufficit quod sit habitualiter dispositus, & profectus ad peccandum; sed requiritur necessitas quod actualiter, & in actu stitendo sit, quia Deus, inquit S. Augustinus contra Semipelagianos, non imputat vobis quod faceretis, si hoc vel illud occurreret; sed quod actu facimus. Alioquin homines dediti luxu-

ria, vel avaritia, qui data opportunitate confessionem praebent suis peccatis, sensus actualiter peccaverit, quod vanitas est falsum. Ceterum pro hac sua laxa opinione Valentianum, Sanchez, Fillucium, Lamannum, Trullenchum & alios. Vide nostram secundum Episcopum Theologico-Moralem, & Dixerunt S. Offici contra librum iunioris causidami, continentem propositiones falsas & scandalositas, quae, ut ego quidem arbitror, sunt ille quae propugnant tactus mundanae, & blasphemias ex inveterata consuetudine prolatas quae novum committunt peccatum. Adversarii criminis mihi verterunt, quod dixerim: Audi Leandrum summa, & horrenda laxitate probabiliter. An non horrenda & inimitabilem laxitas haec, quam Leander docet? Sed ubi aequitas oppollitur, qui mea aepa verba obtrudunt, & laxissimam opinionem silentio obvolvunt?

VIII. Quis hae legere, aut evicere valeat, quin commoveatur, & exandebat? Vito ne vertendum, si ut odium in familia monstra concitemus, verbis aliquantulum asperioribus, amanulente quae fuerimus? Hae quippe non tam confutatione, quam detestatione recitanda sunt. Auctor iste, ut iustitiam velum obtenderet, patrum advocat Augustinum; & tanto Doctorem tam nonnulli errorem impingere non erubescit. Quod illuc pertinet haeretic Semipelagianorum de peccatis conditionatis? Haecine bona fides in Patribus laudanda? Haecine bona fides, nec loca? Summo ne in praetere est de futuris conditionatis? Nonne quaestio proposita est de eo qui actu blasphemiam ex habitu inadvertenter? Qui ex inveterata libidine formicatur inadvertenter, nunquid a fornicationis reatu liber est? Quid ergo efficit, hinc conlequè incurrere deditum hominem semper actualiter peccare, quia data opportunitate consentium praebet? Anne dicimus nos, peccare actu illum qui spiritu blasphemiam intendit in blasphemiam non erumpit?

IX. Paucis ergo quaestione respondeo, reum esse blasphemiam qui ex habitu, per penitentiam non sublato, seu retractato, verba profert blasphemiam, quamquam inconsiderate, & inadvertenter. Quoniam inconsiderate blasphemiam prolato voluntaria est in illa habituali dispositione ad blasphemiam, etiam si adverteret. Peccatum ergo haud est conditionatum, sed obliuionem: & voluntarium adus indirectum, atque interpetratum, ut de schola loquitur Theologus. Porro ad peccandum laus est voluntarium.

riam indirectam. Igitur qui assuetus est blasphemia, nec conatur consuetudinem evel-
lere, peccat; quamvis non intelligat de blas-
phemare. Significans qui habitu pravo devin-
ditus est, cuius non deflatur, impliciter
habet deliberationem. Peccat ergo peccatum
mortiferum; quoniam blasphemat; tamen
ad blasphemiam animum non advertat vel ob
iracondiam impetatur, vel ob eundem habitum
propensionem. Qui vero non est assuetus
blasphemare, si ex lapsu lingue verbum pro-
ferat blasphemum, ad sentiam verbum non
advertendo, ita quod si adverteret, certo ta-
lia verba non profert; non peccabit, fal-
tem graviter, quia tunc blasphemia erit so-
lummodo materialis. Quem habitus blasphemandi
ponitur, quique laborat pro extirpan-
da consuetudine, si nulla previa cognitione
in blasphemiam incidat, leviter tantum pec-
cabit.

X. Quæst. V. *Blasphemia ioco prolata est
ne peccatum mortiferum?* Resp. Communis
sententia distinctione utitur. Si iocus non au-
ferat a blasphemiam rationem contumeliam, aut
irreverentiam in Deum, semper est peccatum
mortale. Si iocus eiusmodi sit, quod omnibus
expensis tollat a blasphemiam rationem con-
vicit, & contumeliam in Deum, tunc non est
peccatum mortale. Sic docet Leander q. xlv.
pro qua opinione citat *Castropalatum, Tam-
burinum, Bassianum, Sanchez, & alios.*

XI. Inanis, futilisque est iudicium diffinitio
istius. Anne iocandum, nupendumque cum
Deo, & contra Deum est, ac solati causa
in ipsum blasphemiam verba eructanda? Quid
fieri potest ut iocus blasphemiam exeat omni
contumelia, conviciique reatu in maiestatem
divinam? Quis iocus non minuit, vel auget
blasphemiam iniquitatem: etenim mea senten-
tia qui deliberato animo ioci causa blasphe-
mia verba profert, peius peccatum peccat
quam qui ex ira, aut alia passione blasphe-
mat. Quid quippe sceleris in mentem ve-
nire potest quam sola iocandi gratia iniuriam
Dei invidiamque verbis blasphemis, & contu-
meliosis conficere? Quid vero a ratione
tam alienum quam dicere, blasphemias, &
convicia in Deum, quia ioco prolata, culpæ
reatum minuire? Hæc mihi verba sunt, dum
quis deliberato animo verum blasphemiam in
Deum contorquet. Secus dicendum, dum
quis verba profert, quæ licet pressè accepta
blasphemiam redeant, iuxta tamen sentium
commune blasphemiam non sunt; ut dum ho-
mines aliquam feminam *deum*, siveque *di-
viam* appellant. Quamvis enim attribueret crea-

turis quod Deo tantum convenit, blasphemiam
sit enormis; eiusmodi nihilominus locutiones
tamquam hyperbolice ab omnibus habentur,
nullaque modo blasphemie reputantur. Ab
eis tamen abstinendum hominibus est, eoique
pudere debet infirmum omnium rationalium
animalium tali nomenclatura insignire.

XII. Aliam Leanderi laxitatem consutare
juvat, potissimum quia eam ipsam affingit D.
Thomæ. Hæc porro scribit Auctor ille q. xvi.
*Si vero blasphemat aliquantulum, indicium
rationis sequendo, non tamen plenum, & con-
viciis deliberatum, non peccabit, sed solum ve-
nialiter, etiam casu quo indeliberatio orta fue-
rit ex causa iniusta, & illicita. Sic Navar-
rus ex 5. Thoma 2. 2. q. xlv. art. 2. Leander
imponit tum Navarro, tum D. Th. Navarrus
quippe loquitur de eo qui ex ira, omnem
prevalente rationem, blasphemat, & pro hac
opinionem laudat D. Thomam; & secus de eo
qui advertens aliquo modo se blasphemare,
reprimere linguam negligit: tunc enim ob
negligentiam reprimendi linguam, advertentem
in se adeo gravi, & ob defectum aufertendi
causam illicitam inconsiderationis, graviter
peccat, ut dictum supra est.*

CAPUT V.

*De variis blasphemandi formalis in Deum,
& Sanctos.*

I. Urare serio pro falsis deos, per Io-
ven, per Mercurium &c. blasphemiam
est: quia cultus Deo Iovi, aut Sanctis pro-
pter Deum debitus, tribuitur falsis diis, &
demonibus. Qui vero ioci causis, & animo
deridendi, non colendi falsos deos, iurat per
Iovem, non blasphemat, nec culpam perpe-
trat. Blasphemiam verba sunt illa quibus fides,
sive ea quæ fide divina credenda sunt, negan-
tur; ut, dum quis dicit: *Renego Deum, sacra-
mentum, Mariæ virginitatem &c.* Blasphemiam
quoque sunt ea omnes quæ derogant di-
vine omnipotentie; ut dum quis efficit, *Vel-
le, nolite Deus, hoc fiet; vulgo, al dispetto
di Dio.* Laudare Deum verbis obsecris, aut
per Christi, Sanctorumque membra pudenda
iurare, blasphemie sunt. Iurare vero per mem-
bra honesta Christi, ut per caput, per cor-
pus, non est blasphemiam. Et quia Christus
Deus est, absolute iuramenta Christianorum;
per caput, per Corpus Dei, non sunt blasphemiam:
quia sciunt, creduntque Christum esse
Deum. Attraiment, quia scandalum plena sunt
eiusmodi iuramenta, potissimum infidelibus;
& quia

& quia vix unquam eiusmodi præcisiones
sunt ab eis qui iurant; ideo severissime in-
crepandi sunt eiusmodi iuratores, arendique
a sacramentis, donec sese emendaverint. Ma-
xime vero tamquam blasphemiam habendi illi
sunt qui indignabundi exclamant, *O sanguis
di Dio! o corpo di Dio!* Et quamquam Ca-
sulfite distinguunt indignationem in Deum ab
ea quæ est in hominem quem alloquantur
iuratores; & quod in primo, secus in secundo
casu blasphemiam sit atramentum mihi certus
est quod absolute eiusmodi iuratores, tam-
quam blasphemiam, habendi sint. Quod etiam
docet P. Suarez Tom. 1. de Relig. tract. 111.
Lib. 1. cap. vi.

II. Blasphemiam itidem est diabolum enun-
tians omnipotentem, aut sanctum. Amatam
paelam deam vocitare, ut iam diximus, com-
munitur non est blasphemiam: quia reapse de-
itas, eidem non tribuitur: indigni tamen lo-
cutiones istæ sunt. A blasphemiam quoque re-
atu immunia sunt hæc verba: *Sub hoc fato
natus sum; sic erat in fatis; sic futurum erat;*
quia modus loquendi est minime negans con-
tingentes eventus, nec necessitatem absolutam
inducens; sed sensus communis est quod sic a
Deo constitutum erat ut eveniret, in demni
permanente libertate humana. Blasphemiam non
sunt eiusmodi verba: *Potes di Dio, Possentia
di Dio, Pab far Dio:* quia homines hæc
enuntiantes verba, non derident, sed admi-
rantur Dei potentiam. Negant quoque plures
hanc esse blasphemiam: *Al dispetto di quel
focco che mi mantiene, e mi sostiene al mondo:*
quod latine dicitur: *Insatis illo hircu qui
me alit, sustinetque in hoc mundo, sic agam.*

Verum mihi hæc indefinita locutio verbum
tamen ingerit præsumptionem blasphemie: qui
enim absolute homines nutrit, & conservat
in mundo, solus Deus est.

III. Quæst. I. *Sunt ne blasphemie eiusmodi
locutiones: Non credo Deum, Nego Deum,
Credeam, Evangelia, sacramenta, si ita non
est?* Resp. Negat Tamburinus Lib. 1. in Decal.
c. vi. §. 4. n. 22. Sed sententia adfir-
mans communis est, & vera: quia negatur
existentia Dei in præsentia, licet sub futura
conditione: quæ conditio tamen non afficit
negationem, sed rem futuram. Blasphemiam
quoque sunt qui iurant per vitam Dei, vel
Sanctorum, inquietes *Perat Deus, si ita
non est.* Deum tamen dicunt, *Per vitam Dei
sic est.* Secundum aliquos non blasphemant,
nec iuramentum execratorum, sed averterium,
pronuntiant: quemadmodum non blasphemant
qui dicunt, *Vivit Deus.* Verum, sicut in foro

exteriori eiusmodi iuramenta ut blasphemiam
iudicantur; ita in foro quoque interiori cen-
senda sunt, nisi expressa intentio iurantis con-
ferat quod nec Deo optet vitam, sciens esse
immutabilem; nec in discrimen illam addu-
cat, quali capax sit percipiendi. *Vivit Deus* for-
mula iurandi est in Scripturis adhibita, nec
blasphemiam illam includit. Eiusmodi vero
formula, *Hoc ita verum est sicut Evangelium,
sicut Deus, sicut Christus natus est ex Virge-
ne,* non sunt blasphemie secundum aliquos
Casulfite, qui iurantis intentionem obtrudunt.
Verum perperam opponitur intentio: quando
locutiones obiviam blasphemiam sentium natu-
ra sua offerant, & invocative profertur.
Porro recentitate formula reapse blasphemiam
sunt: quæ enim creptam veritatem divine
veritatis, & quod proptum Dei est, creature
tribunt. Blasphemiam hæreticæ sunt eiusmodi
locutiones: *Per corpus Dei Patris; Per eius
barbam; Per alas Spiritus sancti.* Res clara est.

IV. Quæst. II. *Qui solum iurat, est ne
blasphemus?* Resp. Adfirmat auctori. Sed
contraria sententia vera est, quam tradit D.
Th. 2. 2. quæst. xlv. art. 3. ad 2. *Qui pe-
terat, non dicit, aut sentit aliquid falsum
de Deo, sicut blasphemus; sed Deum adhibet
testem falsitatis, non tamquam a humanis Deum
esse falsum testem, sed tamquam sperans quod
Deus super hoc non reprehendat per aliquod evi-
dens signum.*

V. Quæst. III. *Qui eadem impetu iracun-
dia profert plures blasphemias, unum ne, an
multiplex peccatum committit?* Resp. P. Leander
de more absolute probabilibus alicui, hunc
blasphemiam iuratum unum duxitque perpe-
trare peccatum: laudantque plures Auctores,
& tandem concludit: *Vide de hac materie fa-
pientissimum, & amicissimum Amadeum Gui-
merion tract. de peccatis, prop. 7. Vide etiam
Casulfitarum eloquentiam in respectibus elogiis;*
Libellum extulit P. Leander laicitatis, et
irrogis, impudicique plenum, toties a fan-
dula Sede anathemate lato confirmatum. Ad qua-
tionem respondendo, expendenda esse circum-
stantias temporis, personæ, consuetudinis blasphemandi.
Si enim ira sit durissima, puta per
quadrantem, in quo blasphemus valet ad-
vertere, postique, si velit, iram comprimere:
quis ambigit plura esse peccata? Verum
quælibet isthæc levioris momenti est. Pro pra-
xi enim satis est ut blasphemus explicet tem-
poris duritatem, animi furentis impetus
blasphemus, & consuetudinem blasphemiam.

CAPUT VI.

De penis in blasphemis constitutis, & de eorum iudiciis.

I. IN veteri lege capitis pena plebatur blasphemus. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Lev. xxiv. Pariter in civile commune ultimo supplicio puniendus blasphemus omnes decernit. Quamvis leges illae, ad hanc quod attinet ultimam capitis penam, desiderandae evanescunt; tamen regna, & principatus omnes gravissimis supplicii plebatur blasphemus solent. Alicubi plebei blasphemum primum vapulant verberibus, postremo candenti eorum labia signantur, tertio lingue illorum praeciduntur. Alibi publica defensionis, & infamiae blasphemus exponitur. Ius canonicum cap. Statuimus de maleficiis, blasphemus septem diebus dominicis ante fores Ecclesiae additae inder, dum sacra peraguntur, ultimumque die dominico, pallio posito, nudis pedibus, ligatos corrigia circa collum, publico aspectui sese exhibere; & septem lectis feris, antequam ingrediantur Ecclesiam, in panem, & aqua leonare. Qui si praecitare neglexerit, & videntes ab ingressu Ecclesiae prohibeantur, & post obitum ecclesiastica sepultura priventur. Concilium Lateranense sess. xx. cap. Ad abolendam. Clericos blasphemus prima vice unius anni fructuum beneficium multa plebs; postea eos a beneficio repellit; tandem eisdem infames declarat ad ecclesiasticos quocumque preventis. Laicis vero nobilibus prima vice viginti, secundam quinquaginta ducatorum multam imponit, postremam nobilitate deiectionis pronuntiat. Plebei qui bis blasphemaverint, ante fores Ecclesiae, ignominiosa mitra capiti imposta, addere debent. Si vero abusu blasphemus fuerint, ad trines, aut carceres damnantur.

II. Quael. I. Qui blasphemus iudicis, astringitur ne eisdem ad iudicem desinat? Resp. Admittat communis sententia: idque precipiunt & Iulius III. in sua constitutione, cuius initium est in multis, & Concilium Lateranense hoc. et. his verbis. Quicumque blasphemantem audierit, eum verbis acriter edubere tenentur, si extra ponticalium iuram id fieri posse contingat, eumque de ferre, & innotescere apud iudicem ecclesiasticum, vel iudicem in terra videndum debent: quod, si plures dictum blasphemum simul evenerint, singuli eum accersare tenentur; nisi forte omnes convenierint,

ut unus pro cunctis tali officio fungatur. Plura hic dicenda occurrerent super hae denuntiatione; quae tamen habet ad aliam locum remittens. Illud dumtaxat urgebo, cuique mandatum esse fratrem correctionem; atque, si hoc factum non sit, dicendum Ecclesiae. Corrigendum sapienter omittimus vel ob profectum desperationem, vel carnalis praesentis obtentu. Prudentia opus esse non inficit in corrigendis fratribus; sed simul cavendum moneo ne amor terrenarum rerum, mundani respectus, & commoditatum rationes larvam induant christianae prudentiae. Si audis blasphemum ira percitum, post sedatam iram illum corripere. Aliquando correctio illico fieri debet, blasphemantis qualitate inspecta. Si blasphemiae hareticae fuerint, iudici denuntiationis sunt, ut pontificis preceptis satisfiat. Iudices poro haereticum aut Inquisitoris sunt, aut Episcopi. Verum de hoc plura fuo loco.

III. Quael. II. Quomodo se gerere debeat Confessarius cum blasphemis? Resp. Si blasphemus sint simplices, ad eisdem valet Confessarius penitentem absolvens; quia praefata blasphemiae communitio non sunt reservatae. Potest tamen Episcopus has quoque blasphemias simplices reservare; qua reservatione impedit, nequit Confessarius absolutionem impertiri.

IV. Blasphemiae quandoque alihareticae, quatenus verba proata haereticis prodant; & tamen blasphemus nullum internum errorem, dum eam evomunt, in mente habuit: ideo in hoc casu communis sententia docet, in foro inter eisdem posse Confessarium regularem absolovere penitentem sicut a foris legio, a magia, a maleficio, dummodo fuerit in mente non fuerit. Quia de re vide Salamanticenses tract. xxi. c. 111. parit. 10. n. 131. Verum de hoc in tractatu de penitentia.

V. Quael. III. Quam penam imponere Confessarius blasphemis penitentibus debeat? Resp. Concilium Lateranense statuit, blasphemus absolvens non esse, nisi gravissima penitentia a Confessarius imposta. Haec sunt verba Concilii sess. ix. S. Ad abolendam: In foro penitentia non blasphemiae tenet obsequia gravissima, severi Confessarii arbitrio iustitia, penitentia posse absolvi. Respondent recentiores Probabiliter, hoc decretum hanc esse illi receptum. Idque verum habet. Si enim gravissimis penis indubiter blasphemus, ut Concilium praecipit, & aequitas iudicis postulat, non adeo frequenter sanctum Dei nomen blasphemaretur. At, quia Confessarius non pauci, sicut a ceteris flagritis, ita

blas-

blasphemiarum criminibus, levi iniuncta satisfactione, fictos penitentes absolvunt; ideo scelera cuiusque generis praestantur, atque inundant terram omnem. Verum aliud est quod decretum praefatum non sit illi receptum, seu quod reapse Casuluz, & Confessarius non pauci iuxta illius praescriptum severissimae penitentiae blasphemis minime imponant: aliud est quod decretum illud observaverit. Hoc nos negamus contra Leanderum disp. v. g. lxvi. Salamanticenses tract. xxi. cap. 111. parit. 10. n. 132. Calceopolam disp. 14. parit. 2. §. 9. n. 2. Sanchez Lib. II. in Decal. cap. xxxii. n. 46. aliosque plures: Si ab his quinque, cur hoc decretum non vigeat, non servetur; respondent, quia non est illi receptum. Haec est unica eorum ratio: quia si observaret, ad rem esset conelamatumque de omnibus legibus, quae usi, seu executione a transfessoribus non recipiuntur. Nonne quo gravior est Dei offensio, eo gravior esse debet penitentia, & satisfactio? Nonne Tridentinum Concilium praecipit, ut pro criminum qualitate penitentiae imungantur? Cum blasphemus sit gravissimum scelus, cur blasphemus hominibus gravissima penitentia, ut Concilium iubet, imponi non debet? Lex cum divina, tum naturalis hanc proportionem aequalitatem praescribit. Vides, christiane Leges, quae tenent benignitas Casuluzam? Praescriptioni, & deservitissimae obnoxia facit vel ipsa divina, naturalisque leges. Apparet tam crudelem benignitatem. Caveant ergo Confessarii absolutionem impertiri, qui indignis penis penitentes blasphemos iudicant.

VI. Quael. IV. Qui confessoribus blasphemus tenentur, debeat se abesse, aut penam a consuetudine praevae necessitat? Resp. Adfirmat de more Leander disp. v. g. lxvii. Probabiliter fide esse absolvens blasphemos, si vere de peccatis dolent, tamen si saepius admoniti non resipuerint; & pro hac sua opinione laudat Sanchez Casseopolam & Hareticos, Trullinianos, & alios. Quamvis in opinione isthac laxa, nemo non videt. Laxitatis notam omnem se effugere credit, dum dicitur: Si vere de peccatis blasphemus dolent. At quo fundamento praesumere potes, penitentem sincero affici dolore, si, repetita admonitione, spreto, ad meliorem linguam minime se recipere, nullumque emendationis argumentum exhibuit? Reperit ergo serio Confessarius, quo fido, qua indolentia, & diligentia blasphemus cohibere linguam curaverint. Perpendat: num executioni mandaverint re-

media quae blasphemis pro emendatione ab aliis Confessariis praescripta fuerunt. Si profectum, si studium emendationis in penitentem perspexerit, absolvere eum poterit. Si levis, differat absolutionem, & remedia, quibus a blasphemis se abstinere penitens, rursus iungant. In veterata consuetudo momento temporis extirpari penitus nequit. Paulatin ergo debet infringi, & interrumpi, ut tandem, diligentia maxima adhibita, omnino evellatur. Eleemosynam, si conditio penitentis permittat, toties facendam statim praescribit, quoties ipsum blasphemare contigerit; vel tot cruceb lingua super nudam humerum ligandas, aliamve similiem, aut alpenitentes penitentiam imponat. Haec via si penitentes vere dolent, cito sese emendabunt: sic unius, aut alios hebdomadae spatio fide emendatam aliquis speriet. Recentius Leander XI. in hac propositione: Paucissimi habent consuetudinem praevae contra legem Dei, naturae, aut Ecclesiae, sicut emendationis spee nulla apparet, nec est deoganda, nec differenda absolvi, dummodo vere praesent, se dolere, & proponere emendationem. Iuniores casuluz nostri, ut consulant laudatis Theologis, de more clamitantur, aut ab aliis Theologis similia doceri (quod si verum est, & illi reticenti sunt) aut minus sincere istorum opinioes relatas esse. Quam cautionem valde rancidulam pluries ut rancidum propulsumus.

VII. Verum plura de hoc, dum de occasione proxima loco erit. Ea nunc indicabo quae docet Cornelius Lib. II. cap. ix. g. 13. Primum penitentes suos blasphemis in Deum, & in B. Virgineum almetos, triginta, quadraginta, vicibus plus minusve, genibus flexis & nudis, terra tacta, recitare cogebat ille septem plamos penitentiales, & iterant cum precibus. Praecipit eisdem decies a Deo, & B. Virgine Sanctissimae veniam supplices petere; decies singulis diebus crucem lingua designare in terra; postquam decies percutere. Haec, & similia blasphemis imponere Confessarii poterunt, ut blasphemus a blasphemandi consuetudine extirpatur. Si divites sint, pro singulis blasphemis, aut penitibus viginti solidos in eleemosynam dare iubentur. Si pauperes, viginti crucibus lingua in terra designantur, ad tot preces recitandas obligent. His aut similibus modis adversus pessimum blasphemandi vitium erit aliquo pacto consilium.

CAPUT VI.

De penis in blasphemias constitutis, & de eorum iudiciis.

I. IN veteri lege capitis pena plebatur blasphemus. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit.* Lev. xxiv. Pariter in civile commune ultimo supplicio puniendus blasphemus omnes decrevit. Quamvis leges illae, ad hanc quod attinet ultimam capitis penam, desiderandae evanescunt; tamen regna, & principatus omnes gravissimis supplicii plebatur blasphemus solent. Alicubi plebei blasphemum primum vapulant verberibus, postremo candenti eorum labia signantur, tertio lingue illorum praeciduntur. Alibi publica defensionis, & infamiae blasphemus exponitur. Ius canonicum cap. Statuimus de maleficiis, blasphemus septem diebus dominicis ante fores Ecclesiae additae inder, dum sacra peraguntur, ultimumque die dominico, pallioposito, nudis pedibus, ligatus corrigia circa collum, publico aspectui sese exhibere; & septem lectis feris, antequam ingrediantur Ecclesiam, in panem, & aqua leonare. Qui si praecare neglexerit, & videntes ab ingressu Ecclesiae prohibeantur, & post obitum ecclesiastica sepultura priventur. Concilium Lateranense sess. xx. cap. Ad abolendam. Clericos blasphemus prima vice unius anni fructuum beneficium multa plebs; postea eos a beneficio repellit; tandem eisdem infames declarat ad ecclesiasticos quocumque preventis. Laicis vero nobilibus prima vice viginti, secundam quinquaginta ducatorum multam imponit, postremam nobilitate deiectione pronuntiat. Plebei qui bis blasphemaverint, ante fores Ecclesiae, ignominiosa mitra capiti imposta, addere debent. Si vero abusu blasphemus fuerint, ad trines, aut carceres damnantur.

II. Quael. I. *Qui blasphemus iudicis, astringitur ne eisdem ad iudicem desinat?* Resp. Admittat communis sententia: idque precipiunt & Iulius III. in sua constitutione, cuius initium est *In multis*, & Concilium Lateranense hoc. *et. his verbis. Quicumque blasphemantem audierit, eum verbis acriter edubere tenentur, si extra pentecostalem iugum id fieri posse contingat, eumque de ferre, & in carcerem apud iudicem ecclesiasticum, vel in carcerem in terra viduon delectat: quod, si plures dictum blasphemum simul evulerint, singuli eum accersare tenentur; nisi forte omnes convenierint,*

ut vane pro sanctis tali officio fungatur. Plura hic dicenda occurrerent super hae denuntiatione; quae tamen habet ad aliam locum remittens. Illud dumtaxat urgebo, cuique mandatum esse fratrem correctionem; atque, si hoc factis non sit, dicendum Ecclesiae. Correctionem sapienter omittimus vel ob profectum desperationem, vel carnalis praesentis obtentu. Prudentia opus esse non inficit in corrigendis fratribus; sed simul cavendum moneo ne amor terrenarum rerum, mundani respectus, & commoditatum rationes larvam induant christianae prudentiae. Si audis blasphemum ira percitum, post sedatam iram illum corripere. Aliquando correctio illico fieri debet, blasphemantis qualitate inspecta. Si blasphemiae hareticae fuerint, iudici denuntiationis sunt, ut pontificis preceptis satisfiat. Iudices poro haereticum aut Inquisitorem suum, aut Episcopum. Verum de hoc plura fore loco.

III. Quael. II. *Quomodo se gerere debeat Confessarius cum blasphemis?* Resp. Si blasphemus sint simplices, ad eisdem valet Confessarius penitentem absolvens; quae praefata blasphemiae committer non sunt reservatae. Potest tamen Episcopus has quoque blasphemias simplices reservare; qua reservatione impedit, nequit Confessarius absolutionem impertiri.

IV. Blasphemiae quandoque alihareticae, quatenus verba proata haereticis prodant; & tamen blasphemus nullum internum errorem, dum eam evomunt, in mente habuit: ideo in hoc casu communis sententia docet, in foro inter eos blasphemiam regularem absolvi penitentem sicut a foris legio, a magia, a maleficio, dummodo fuerit in mente non fuerit. Quia de re vide Salamanticenses tract. xxi. c. 111. parit. 10. n. 131. Verum de hoc in tractatu de penitentia.

V. Quael. III. *Quam penam imponere Confessarius blasphemis penitentibus debeat?* Resp. Concilium Lateranense statuit, blasphemus absolvens non esse, nisi gravissima penitentia a Confessarius imposta. Haec sunt verba Concilii sess. ix. S. Ad abolendam: *In foro penitentia non blasphemiae tenet obsequia gravissima, severi Confessarii arbitrio iniuncta, penitentia posse absolvi.* Respondent recentiores Probabiliter, hoc decretum haud esse illi receptum. Idque verum habet. Si enim gravissimis penis indubiter blasphemus, ut Concilium praecipit, & aequitas iudicis postulat, non adeo frequenter sanctum Dei nomen blasphemaretur. At, quia Confessarius non pauci, sicut a ceteris flagritis, ita

blas-

blasphemiarum criminibus, levi iniuncta satisfactione, fictos penitentes absolvunt; ideo scelera cuiusque generis praesentur, atque inundant terram omnem. Verum aliud est quod decretum praefatum non sit illi receptum, seu quod reapse Casuluz, & Confessarius non pauci iuxta illius praescriptum severissimae penitentiae blasphemis minime imponant: aliud est quod decretum illud observaverit. Hoc nos negamus contra Leanderum disp. v. g. lxvi. Salamanticenses tract. xxi. cap. 111. parit. 10. n. 132. Calceopolam disp. 14. parit. 2. §. 9. n. 2. Sanchez Lib. II. in Decal. cap. xxxii. n. 46. aliosque plures: Si ab his quinque, cur hoc decretum non vigeat, non servetur; respondent, quia non est illi receptum. Haec est unica eorum ratio: quia si observaret, ad rem esset conelamatumque de omnibus legibus, quae usi, seu executione a transfessoribus non recipiuntur. Nonne quo gravior est Dei offensio, eo gravior esse debet penitentia, & satisfactio? Nonne Tridentinum Concilium praecipit, ut pro criminum qualitate penitentiae iniungantur? Cum blasphemus sit gravissimum scelus, cur blasphemus hominibus gravissima penitentia, ut Concilium iubet, imponi non debet? Lex cum divina, tum naturalis hanc proportionem aequalitatem praescribit. Vides, christiane Leges, quae tenent benignitas Casuluzam? Praescriptioni, & deservitissimae obnoxia facit vel ipsa divina, naturalisque leges. Apparet tam crudelem benignitatem. Caveant ergo Confessarii absolutionem impertiri, qui indignis penis penitentes blasphemos iniungant.

VI. Quael. IV. *Qui confessoribus blasphemantis remittit, debeat se abesse, aut penam a consuetudine praevae necessitat?* Resp. Adfirmat de more Leander disp. v. g. lxvii. Probabiliter sic esse absolvens blasphemus, si vere de peccatis dolent, tamen si peius admoniti non resipuerint: & pro hac sua opinione laudat Sanchez Casseopolam & Hareticos, Trullinianos, & alios. Quamvis in opinione isthac laxa, nemo non videt. Laxitatis notam omnem se effugere credit, dum dicitur: *Si vere de peccatis blasphemus dolent.* At quo fundamento praesumere potes, penitentem sincero affici dolore, si, repetita admonitione, spreto, ad meliorem linguam minime se recipere, nullumque emendationis argumentum exhibuit? Reperit ergo serio Confessarius, quo fido, qua indolentia, & diligentia blasphemum cohibere linguam curaverint. Perpendat: num executioni mandaverint re-

media quae blasphemis pro emendatione ab aliis Confessariis praescripta fuerunt. Si profectum, si studium emendationis in penitentem perspexerit, absolvere eum poterit. Si levis, differat absolutionem, & remedia, quibus a blasphemis se abstinere penitens, rursus iungant. In veterata consuetudo momentum temporis extirpare penitus nequit. Paulatin ergo debet infringi, & interrumpi, ut tandem, diligentia maxima adhibita, omnino evellatur. Eleemosynam, si conditio penitentis permittat, toties facendam statim praescribit, quoties ipsum blasphemare contigerit; vel tot cruceb lingua super nudam humerum ligandas, aliamve similem, aut alperiores penitentiam imponat. Haec via si penitentes vere dolent, cito sese emendabunt: sic unius, aut alios hebdomadae spatio lege emendatam quibus respicit. Recentius Leander, & aliorum sententia praescripta est ab Innocentio XI. in hac propositione: *Paenitentibus habentibus consuetudinem praevae contra legem Dei, naturae, aut Ecclesiae, licet emendationis spes nulla appareat, nec est deponenda, nec differenda absolvi, dummodo vere poenitent, se dolere, & proponere emendationem.* Iuniores casuluz nostri, ut consulant laudatis Theologis, de more clamitantur, aut ab aliis Theologis similia doceri (quod si verum est, & illi reticenti sunt) aut minus sincere istorum opinioes relatas esse. Quam cautionem valde rancidulam pluries ut rancidulam propulsumus.

VII. Verum plura de hoc, dum de occasione proxima loco erit. Ea nunc indicabo quae docet Cornelius Lib. II. cap. ix. g. 13. Primum penitentes suos blasphemis in Deum, & in B. Virgineum almetos, triginta, quadraginta, vicibus plus minusve, genibus flexis & nudis, terra tacta, recitare cogebat ille septem plures penitentiales, & iterant cum precibus. Praecipit eisdem decies a Deo, & B. Virgine Sanctissimae veniam supplices petere; decies singulis diebus crucem lingua designare in terra; postquam decies percutere. Haec, & similia blasphemum imponere Confessarii poterunt, ut blasphemus a blasphemandi consuetudine extirpatur. Si divites sint, pro singulis blasphemis, aut penitibus viginti solidos in eleemosynam dare iubentur. Si pauperes, viginti crucibus lingua in terra designantur, ad tot preces recitandas obligent. His aut similibus modis adversus peccatum blasphemandi virtum erit aliquo pacto consilium.

LIBER QUARTUS IN DECALOGUM. DISSERTATIO I. DE VOTO. PRO O E M I U M.

VOTA quæ Deo homines nuncupant, ad primum Decalogi mandatum attinent. Votorum sanctitas, ac pietas sanctæ naturæ perspicua sunt. Colitur quippe Deus votis nostris, & de acceptis beneficiis grati animi nostri argumenta exhibentur. Modo ad impetrandam divinam clementiam, præcipue obtinendas; modo ad delinendam, placandamque infirmitate severitatem vota nostra Deo offerimus. Hæc sunt præcipua christiânæ religionis officia, ac levitatus nostre erga Deum argumenta. Intra est animis nostris hæc propensio, aut in calamitatis divinum auxilium votis implorandi, aut pro beneficiis acceptis ad divinæ maiestatis gloriam votorum tabellis ornate. Antequam Deus scripturam legem nobis traderet, Patriarcha Jacob vota sua Deo obtulit. *Votum vocis dicens: Si fuerit Deus mecum &c. Gen. xxxviii. Vates illatus, eum insperem populi Dei prerogativam, votorum immolationem describit dicens: Colent eum in habitis, & in muribus; & vota torculari Domino, & solent: cap. xix. Quid quod ipse Marcus Tullius frequentia paganorum vota, & tabellas, quas in templis deorum appendebant, aut qui naufragio evadissent, aut qui infirmitate aliquod beneficium obtinuisset, indicat? Atque sine deorum colligit providentiam, mandque gubernationem. Sic enim Diagoram amicam aliquentem addebat: *Te, qui deos precas humana negligere, nonne animadvertis ex tot tabellis pictis, quom multi votis tuis tempestatis effugantur, in portumque salvi perveniunt?**

De votis ergo tractationem hoc in Libro suscepturus, discessit omnes expendam quas Theologi discutere solent. Vota monastica indistincta prætereo, eaque ad tractatum de sacro religio remitto. De votis ergo generatim acceptis sermo erit.

CAPUT I.

Hæreticorum errores adversus vota.

IPRIMI inter hæreticos, qui vota damnarunt, appellatur *Lampertus*. Hi vota omnia reprobant, eo quod illis necessitatem, & coactionem infere hominibus existimant. Hanc impietatem, qui conculgamur effuderunt *Pseudo-Apostoli*, qui se manus portavit Ioannes Wiclephus. Lutherus Wiclephi discipulus impudentius magistri hæresim hanc evulgavit. In vota tamen monastica quæ ceteris has evomit blasphemias. Idcirco, dum de illis sermo erit, impia illius sophismata refutabo. Iteque Calvinus, qui & Wiclephi, & Lutheri præcipuos errores adoptavit, iustique propriis intermixtos auxit, & pestilentiorum invexit hæresim, *Lib. vi. Instit. cap. xlii.* adversus votorum nuncupationem, quam temerariam vocat, calumniam atriab-

sus, & impotenti livore instum acuit. In duas integram caput partes tribuit; in quarum prior de votis monasticis agit. Sub initium læget, deploratque Ecclesiam. Christi Iesu ineluctabili sanguinis prelio in libertatem vindicatum, ingenti votorum, ac traditionum pondere oppressam esse, & crudeli tyrannide christianam. De more in Catholicis constantique impropria villissima, scurrilla dictaria, commenta audacissima; que sibi eleganta, & eloquentia, qua inique abutitur, floribus respersere conatur. Sed quo est in dictionis suæ cortice polior, eo est in veritatis investigatione dementior. Modo vota omnia improbat, modo nonnulla suspicet: nunc vota remere emissa tantum, nunc etiam que casta, & deliberato animo sunt, damnat. Eo tamen conatus suos collinet, ut Catholicorum vota omnia ad superstitionem, & idolatriam amandet. Pauca delibato ex multis que scribit, ut ipsiusmet doctrina, & verbis im-

impudentia, ac cecitatis ipsam revincam. II. Itaque num. q. l. c. inquit Calvinus. *Vini abstinentiam si ita testes, quasi in eis subsistat aliquod sanctimoniam, superstitiosus error si in aliqua forma non perveniatur respiciat, non potest improbare.* Quis est, saltem Christianorum, qui in vini abstinentia quidquam sanctimoniam recognoscit, optimo quovis alio sine sublaro? Abstinentia Torce vino, abstinentia plurimæ aliæ nationes, vini carentia cogente. Nemo dixerit, abstinentiam vini sanctimoniam continere: nemo saltem sanæ mentis eam vover, quasi in ea aliquod sanctificatio subsistat. Sed qui eam vover, eam veluti medium assumit, qua & propriam comprimit concupiscentiam, eamque spiritui subsistat, & securus se disponat ad legem Dei servandam, atque facilius a Deo auxilia petat, quibus lucos coercere appetitus possit, obviat. Huc spectant Catholicorum vota. Quid itaque hæretarcha calumniatur Catholicos Deo abstinentia, & ieiunia voverent? Non in ieiunio sanctimoniam agnoscimus, led ieiunia ad anime sanctimoniam comparandum abhibemus: Ieiunia, si in Dei gloriam dirigitur, si theologice virtutibus, caritate pollicentur, si theologicis virtutibus, caritate pollicentur, antea, sancta dicimus: quia instrumenta sunt quibus anime sanctitas vel acquiritur, vel augetur. Quid illis superstitiosum?

III. Quamor votorum genera distinguit Calvinus, quorum duo præteritum tempus respiciunt, quibus vel nostrum erga Deum gratum animum pro acceptis beneficiis testamur, vel ob perpetrata delicta ipsi a nobis penam exigentes, divinam vindictam emolunt libidemus. Præter præteritum actionis, posteriora poenitentia exercitia etiam vocat. Alio duo tempus futurum inspicunt, nempe quibus aut canonicos reddimus circa malum committunt, aut ad bonum excitamur. *Quæ in futurum tempus (inquit num. 5.) confertur votis, partim eo tendunt ut restituantur castiores, partim ut quibusdam veluti stimulis ad obsequium excitentur. Præter aliquos scilicet præteritum esse in certum certum, ut in ea aliam non mala sibi temperate nequeat, qui præteritum in melius delibatur: nihil abstinendum faceret, si eius rei usum ad aliquod tempus sibi voto præcedat. Quæ abstinendum, si quis præteritum sibi esse habeat, vel illam corporei virtutum inchoat, & tamen cupiditate illicet viderentur appetat; quid inchoat faciat; quam ut frenum sibi inveniendū, hæc est necessitatem abstinentia imponendo, sese omni dubitatione liberet? Similiter, si quis vel obliuiscus sit, vel*

piger ad necessaria pietatis officia, cur non suscepto voto & memoriam expresserit, & pigritiam excutiat? In utroque sermone esse peccatorem fateor; sed eo ipso quod sunt infirmitatis adminicula, a vitiis & impeditis non sine utilitate usurpantur. Præterea quæ ad unum ex his finibus respiciunt vota, profectum in rebus existunt, legitima esse dicuntur, si modo & Dei approbatione sint suffulta, & vocationi nostræ conveniant, & ad facultatem gratie nobis a Deo date sint limitata.

IV. Hæc longius forte quam par erat referre volui, ut non aliunde quam ex ipso Calvino argumenta repetere, quibus illius maledicum oblitisceretur os adverterit Catholicorum vota. Cum enim Iob initium huius capitis de votis que in catholica Ecclesia sunt, sermo illi esset, hæc protulit. *Ferro, quo melius præteritum pernicem vota ieiunium esse, potestque tam ante postea teneat lectorem. Decimus enim primum, quidam ad votum pie, sanctique sustinentiam adhibere potest, in lege esse comprehensum. ... Hinc exortitur de votis dubitatio, que præteritum profectum Dei verbum sunt, quo loco sunt habentur. Dicit nobis Calvinus, nunc expresso Dei verbo in Scripturis habeatur, quod quis possit vovere abstinentiam & ab epulis selectis, & a splendide ornata. Dicit, si expressum Dei verbum sit, ut obliuiscus, & piger vota intendant, quibus, pigritia excussa, solentiores sint in persequendis Deo debitis pietatis officiis. Dicit, unde ipse canonice valeat, quod eum voti causa, Deo probata sint, & vocationi congrua, & divine præteritum dono aprata. Sunt ne hæc omnia expresso Dei verbo delicta? Si aut; quid ergo ad veritas Catholicos obligant, quod vanos votorum cultus Deo exhibent, expresso Dei verbo repugnant? Si nos, qui quid ergo Catholicos carpi, quod ex Deo voverat que explicite in Scripturis non habentur? Quid plura? Si vota Deo displicent, profecto nequaquam præcipere eorumdem observationem, quemadmodum res ipsa præcipit Ecclesie. *vi. si quis voverit Deo, ne voraret reddere: displicet enim et infidelis, & infidelis promissio.* Item Plalm. xciv. *Innolet Deo sacrificium laudis, & reddet altissimorum sacrificium Plalm. lx. Reddam tibi vota mea, que distulerant labia mea.**

V. Ut hæc aperitissima testimonia elidant quæquo modo Lutherani, & Calvinistæ, conculcam vota emitti ad tempus definitum posse, locuti in perperam: quia inquit Calvinus loc. cit. n. 6. *Si perpetuo voto obstrinxerit, aut magna molesta, & alioque scilicet,*

ant etiam duntaxat fatigatus violare eligendo debetis. Alteram prodit rationem, quod eiusmodi vota perpetua repugnant christianae libertati; quo nihil dici potest iustitius. Nam, si non repugnant vota temporaria Christianorum libertati, cur repugnant perpetua? Cedo ubi est in Scriptura expressum Dei verbum, quod licetum sit Deo nuncupare vota temporaria, secus perpetua? Quia perpetuitas votorum vel ex ipsa Scriptura clarissime colligitur. Votum enim perpe- tuum. Anna Sanna mater Deo dilecti- va. Reg. 1. *Cum esset Anna annu annu, cum- que dicit Dominum sancti largiter, & ratum votum dicitur. Domini exercituum, si respiciat- eiliter afflictionem frontis tue, ... desiderij- ferre tue lectu carum; dabo cum Do- mino vultus dilecti tui tui.* Quod votum adeo gratum Deo fuit, ut votantis peritio- nem continuo exaudivit. Si mater de filio votum perpetuum nuncupare Deo potest: quanto magis potest filius ipse de se ipso; cum plus iuris quique filiorum quam mater in se- cripturam habeat? Ceterum, ut Calvini lo- sophia peccatis convellatur, servitus peccati ea est qua filiorum Dei libertati repugnat; lecta servitus iustitiae, & honestatis, ut in- quit Apostolus Rom. vi. *Libertati autem a peccato, servus factus est iustitia.* Libertas itaque novae legis libertas est a peccatis, & a gravissimo vitiorum iugo. Hinc vero chri- stianae libertati non modo non repugnant que nos Deo devotiunt, quin eandem persequunt, ut expresse ait Augustinus Libro de quant. anim. cap. xv. *Haec est vera, haec est per- fecta, haec sola veritas, per quam Deo re- conciliari periturus est anima, sic qua quies- cimus, magnitudinem, qua se libertatis arguant fecit. Non ille est servus libertati qui servit peccato, possessa sola libertas est. Vota que Christiani omnino in baptismate etiam iuxta Calvinum emittunt, perpetua sunt, & non idcirco christianae libertati obstant. Matrimo- nium vinculum perpetuum est, & gravius quoque voto; & nihilominus libertati per Christum donata minime repugnat. Cur ergo repugnabit votum? Non intelligunt mi- feri quod servit Deo renare est. Utique non raro & molestant, & laboriosum est redde- re Deo vota nuncupata. Sed hoc evenit tum in temporariis, tum in perpetuis promissio- nibus. Quod quod Calvinus ipse suadet emulsi- bus votorum ad excutiendam pigritiam, ad calcaria inicienda torpida voluntati? Con- tingere quidem potest in non paucis eorundem*

violatio. Quid tunc? Nonne praevidebat Chris- tus & difficultatem suae legis, & innumeras eiusdem transgressiones? Abstinuit ne pro- pterea ad illius promulgationem? Si difficultas servanda promissionis, aut violanda pericu- lum absterere homines deberent a promitten- do; nulla unquam pasta, nulla foedera, nulli promissa fieri possent. Tandem subdit Cal- vinus, vota Deo placere, & esse actus religio- sis, cum sint de rebus ab ipsi Deo praeci- ptis; licet vota de rebus non praecipitis. Utique sibi contradicit. Vota que ipse conce- dit ut licita, de abstinentia a vino, a lacti- nis, & vota ad excutiendam pigritiam, & similia, non sunt de rebus praecipitis. Vota que nuncupant Patriarcha Jacob, Anna, & plures alii in sacra Scriptura recensiti, non de rebus praecipitis, sed liberi fuerunt, ut de rebus quae constat. Et tamen haec vota Deo placuisse, inde colligitur, quod eorum solutio- nem severe exagebat. Sed in re appa- ruit non est immorandum, eo vel maxime quod de his plura dicturi sumus, cum de va- nis monachis sermo recurret.

CAPUT II.

Recensentur opiniones damnatae, & laxiores nonnullorum recentiorum.

I. **T**ER propositio Michaelis de Moli- no Pontifice dicitur fuisse que votorum ma- trimonio spectant. Prima habetur n. 7. disti- nam propositio, quae sequens tenet. *Vota de aliquo futuro sunt perfectissima in- penditua.* Altera est n. 64. *Propositio obligatio- num est in exteriori, & latius vero obligatio- nis. In interiori vero aliter se res habet, quae solus Deus, & directus intentus.* Ambae propositioes aperte repugnant sancto Dei ver- bo. Capite superiore ostensum est ex Ier. cap. xiii. Deum con- sultis, & votis. *Vota vobis Domini, & servate.* Ex quo patet primae propositiois damnatae falsitas. Alteram quoque reprobat D. Paulus Hebr. xiii. *Obedite praecipitis vestris, & servate eis; ipsi- que pervigilant, quasi rationem pro anima- rum vestris reddatur.* Si pro animabus ratio- nem reddere praecipiti debent, eorundem ser- vationem, & cognitionem habent, necesse est. Sed de hoc plura in loco. Nunc recensende sunt quaedam opiniones aliquorum recentio- rum, quae nimis laxae nobis videntur.

II. Num coniugatus impeditur ad peccato- nem

nem debiti ob votum, aut incestum, aut cognationem spirituales, possit petere, quoties vehementibus carnis stimulis agitur, ne periculo exponatur in gravia luxu- ria peccata labendi? ... Affirmativum se- quor, si ita vehementibus carnis stimulis coniugatus ageretur, ut proximo periculo- se exponat incidendi in peccatum fornicatio- nis, vel aliud turpis, nisi debetum parat- quia cum ex observatione voti periculo proximo quis exponatur incidendi in ali- quod peccatum luxuriae intrinsicae malae, & tunc non observatio voti (sicut petere debetum a propria ore) non sit intrin- sece malum, manifestum est nec votum, nec observationem voti esse de re meliori &c. Haec, & longe plura in hanc rem de- *Hissone P. Quintana dicitur ... Perdidit- esse mihi videtur nunc negare omnem pra- cticam probabilitatem sententiae P. Quin- tana dicitur ... Ita expertissimus Casp. Go- zar, cui ego merito assentior. P. Patri- um Sporer tract. 111. n. 2. praep. Decal. cap. xi. sec. 2. §. n. 65. pag. 234. Vide infra cap. 7. n. 12.*

III. An votum castitatis, vel Religio- nis, vel non nubendi factum ab eo cui salubrius est matrimonium ob incontinen- tiam, sit validum, impediaturque matrimo- nium haec iniri. Negantiam sententiam, videlicet neque esse validum tale votum, nec matrimonium impedire, suadere pos- set quis his argumentis. Quia votum castitatis, vel Religionis factum ab eo quem carnis molester, & frequentes rui- nae antecedunt, non est de materia factis indi- cna ac iusta; immo potius contra condi- tum D. Pauli.

Idem forte docerent Auctores huius sen- tentiae in casu quo alicui, dictis tribus vo- tis, aut aliquo eorum emissis, consultus esset ob frequentes carnis tentationes, & lapsum in res veteras supervenientes ma- trimonium contrahere... quia quod ante emissionem votum efficit ut res promissa fit inepta voti materia, si eo emissio superven- nit, tollit voti obligationem... ego videremus lapsus irritabunt vota antea edic- ta... Haec opinio est probabilior specu- lativae... Sed ego probabiliter respondeo esse periculosam opinionem praetere etiam loquendo aliquantulum probabiliter, *tubus amplexi possit.* Ratio est, quia probabile est (quodquid immerito dubitet Diana) quod id quod hic & nunc est speculative probabile, fit etiam praetere... Ergo hic *Cent. Theol. Tom. III.*

non tunc talis opinio etiam praetere erit pro- babilis. Ergo tunc amplexi possit ab eo cui salubrius est matrimonium quam ab eo fuit incontinentiam sunt vota religionis, vel ca- stitatis &c. Ergo aliqua dispensatione pot- erit matrimonium iure. Sic expresse te- net prelatos Ioannes Sanctius. *Leander a SS. Sacramento tract. 15. de Matrim. disp. xxxiii. q. 11. & 111. p. 324. & 325. Vide infra cap. v. n. 17.*

IV. Aliquando votum tanquam agitantia in Sanctiorum honorem potest esse validum, etiam in Hispania... Unde in Hispania videmus canonizationes Sanctorum sole- minitari agitationibus taurorum, ultra sole- minitates processionum, Missarum, & simi- les. Ioannes Martinez de Prado T. II. in fine cap. xxxi. §. 4. summario n. 30. & in il- lius n. p. 640. Vide infra c. v. n. 11.

V. Votum in gratiarum actionem pro actu turpi iam facto validum est. *Leander tract. 11. de voto disp. v. q. xli. p. 341. ex Fillicio tract. xxvi. de voto c. 11. q. 11. n. 54.*

VI. Quod de voto abstinentiae a vino? Obligat sub gravi culpa, ne bibatur in ea quantitate quae vino temperate utentibus sufficeret pro una comestione. *Caill. tract. xv. disp. 1. p. 12. num. 21. pag. 72. Vide disp. 11. cap. 17. n. 1.*

VII. Probabile est eum qui vovit virgi- nitatem, non teneri ad perpetuam castita- tem; sed tantum ad servandam integritatem carnis, quoniam illa vox virginitatis pro- prie significat. *Marin tract. 15. disp. 11. sec. 2. n. 39. ex Burch. cent. 1. cas. 59. Vide disp. 11. cap. 17. num. 22.*

VIII. Si voluit redimere iacturam tem- poris, comprehendit ludum etiam mode- ratum, itemque ludum pro alio; quia ve- re luderes cum iactura temporis. Poteris tamen per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus... Si eo sine voluit, ut vitares rixas, blasphemias, iuramenta... licet tibi ludere nomine alieno, vel per alium; immo debere licet per alium, licet haec incommoda timeantur, quia rei- nit non ludis. *La Croix Lib. III. part. 1. n. 454. pag. 175. ex Tamburino, Palao, & alii. Vide infra c. v. q. xvi. n. 48. & seq.*

CAPUT III.

Voti mortis. Quae illius conditiones, et licitum, & validum sit.

A. Nescimus notionem, seu definitio- nem voti prodo, diversam voca- buli

ball illius, vel vocis significationem permitto. Voti nomen a verbo vocis proficitur. Porro votum idem est quod promittere, non cavere, sed Deo, aut Sanctis. Promittere, sponte, polliceri, verba sunt, quibus vel hominibus, vel Deo animi nostri desideria pandimus, & obligamus. Vovete autem proprie significat quidem Deo nuncupare: quia votum est actus religionis, quo Deum colimus. Votum legius pro desiderio accipitur. Quia propter votorum compositos appellatur illi qui iura assequuntur desideria. Vota facere idem non imperanter sonat quod precari, avere, & optare; & pia desideria vota dicuntur, atque pro ipso voluntatis proposito non nunquam utuntur. Ex his variis significationibus genuinum voti notionem statim damus, ut in limine disputationis id de quo tractandum est, fiat competent.

II. D. Raymundus in *Son. tit. de veri tractat.* hanc exhibet voti definitionem. *Votum est aliquid boni cum deliberatione facta promissio.* Hec definitio parum distat ab altera quæ est D. Thom. 1. 2. q. lxxxviii. tradunt communiter Theologi, quæ est istiusmodi: *Votum est promissio deliberata, & spontanea Deo facta de re maiori.* Quæque conditiones pro vero voto alienari solent. Prima est deliberatio; qua intellectus expendit, ponderatque omni suscipiendum. Secunda est propositum, seu voluntas promittendi, se obligandi, & exsequendi promissum. Tertia est promissio ipsa, quæ quædam iocunda practica intellectus nuncupari solet. Quarta, quod hæc promissio fiat Deo, cui soli, ut infra dicitur, vota presse accepta nuncupantur. Quinta, quod sit promissio de meliori bono; hoc est de Deo grata, seu de bono supererogatorio, quod preceptum non sit: si votum strictum, & preceptum accipitur; quamquam, ut infra dicitur, votum quoque de re precepta esse possit, quatenus res precepta constituitur a vovente religionis materia: & sub hoc titulo nuncupari potest melius bonum, seu opus supererogatori. Sed, ut dixi, dum de voti materia sermo infra redibit, suffus ex D. Th. hæc conditio exprecabitur.

III. Indicatæ conditiones explicandæ sunt. Ex primum omnium advertingendum est, nulla verba, aut signa requiri ut votum periciatur, ut docet Angelicus 1. 6. & D. Antonius 1. 1. Par. tit. 21. cap. 11. *Non tamen, inquit, est necessaria expressio vocis, in promissione; sed sufficit promissio corde facta.* Ideo enim in promissione homini facta voces, signa, aut actus, quibus interna animi sentia manifestetur, necessaria sunt, quia homo non videt ea que in corde sunt, sicut ea videt Deus. Quocirca humana promissio, ut accipiatur, verbis, aut signis indiget; secus votum Deo factum. Hoc tamen dictum sit, ut voti naturam explicemus. Ceterum in praxi expediens semper erit, & ad firmitatem memoriam, & ad maiorem voti declarationem, verbis votum exprimere, ut legitur scilicet David Psal. lxx. *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.*

IV. Disputant non leviter Theologi, in quo actu aut intellectu, aut voluntatis voti essentia sit a sit. Ab hac difficultate paucis nos expediemus. Inter omnes convenit, plures actus ad votum prærequiri tum ex parte voluntatis, tum ex parte intellectus. Si voti essentiam spectes, in actu intellectus practici consistit. Votum enim lex privata est, quæ sit Deo ad aliquid agendum devincti; atque ad illius honorem, & gloriam, quod faciendum sibi imponit, ordinat, & dirigit. Dirigere autem, & ordinare actus est intellectus imperantis; secum tamen desert propositum voluntatis. Quomodo autem propositum voluntatis moventis præcedat ipsam actum intellectus, aibi dicitur, cum actum interiorum series delineabitur.

V. Quæst. I. *Quenam deliberatio requiritur ad votum.* Resp. Omnes ad unum adfirmant, necessariam esse deliberationem ad vovendum. Verum, quia deliberatio, seu libertas alia est imperfecta & imperfecta, alia perfecta & plena; locus est questionis, utra ex his ad votum necessaria sit. Communissima sententia est, ad votum necessariam esse plenam, perfectamque deliberationem. Hæc autem perfecta deliberatio in solita est, quod votens sit plene sui compos, quod advertat, & cognoscat id quod promittit. Ad hæc perfectam plenamque deliberationem necessariam minime est longa, & diuturna discussio omnium circumstantiarum. Neque huic perfecta deliberatio officit quæcumque animi perturbatio, vel commotio; sed ea solum quæ mentem obnubilat, læmque rationis aufert. Alioquin, si quæcumque animi commotio tolleret deliberationem voto necessariam, putanda reperiretur vota valida: quod quidem plurima vota sunt vel in spiritu devotissimi, vel vehementi aliquid rei desiderio impellente, vel ira, aut timoris impetu stimulante: que omnia, licet occasiones, non tamen causæ sunt emittendi votum. Ea ergo libertas que vel ad committendum peccatum, vel ad perficiendum contractum, aliudve grave negotium

tum sufficit, ad votum quoque emittendum satis esse non dubitatur. Quare dupliciter considerari potest deliberatio, & ut opponitur subreptioni, seu motui subitaneo, quem primo primum vocatur; & ut affert severam discussionem omnium mediorum quæ vel promovere, vel remorari rem deliberatam possunt. Deliberatio primo modo accepta necessaria ad votum est; secus secundo modo.

VI. Quæst. II. *An vota repentina debeant impleri?* Resp. Vota, licet repente fiant, valida sunt, quando, ut dictum est, ex deliberata voluntate proficiunt. Imprudentia tamen eiusmodi vota laborant. At, si valida sunt, dubio procul obligationem inducunt. Ceterum talis repentina emissio iustam præbet causam impetrandi vel dispensationem, vel commutationem. Quod aliquem emissio voto confessum poenitentiam eundem, non inde inferat votum invalidum esse: quia non raro displicent nobis plura, illico ac facta sunt, quamvis ex perfecta deliberatione concepta & parata sint. Si tamen votum ex vehementi aliqua perturbatione sive iræ, sive timoris processisset, eundemque statim poenitet votum arguendum non leve esse, votum invalidum fuisse. Ceterum regula præcisa assignari nequit. Deliberatio siquidem actus imperans est, earum vel ipsi voventi non satis semper perspicua. Ex signis igitur externis tantum illa colligi potest: adeoque ex variis consuetudinibus, & circumstantiis valida, vel invalida declaranda sunt eiusmodi vota. Una duntaxat regula certa est, quod vota quæque nonnisi cum magna ponderatione, & discussione fieri debent. Sunt namque private leges, quæ, antequam ferantur, ad severum examen omnium circumstantiarum debent revocari. Quare dicimus cum communissima Theologorum sententia, peccare, saltem venialiter, eos qui levi consideratione vota magis momenti emittunt. Quo enim maior est omni iudicandum, eo exigit maturior consideratio, severior discussio, & prædilatior consultatio. Quæ propter dicitur Eccl. v. *Discretus Deo inspicit, & stultus promissio.* Stultia promissio appellatur que prædientia, & consultatione caret.

VII. Quæst. III. *An quandoque mortale peccatum committit qui precipitanter votum magis momenti edit?* & *An votum sit in peccato emissum, valens sit?* Resp. Gravitas cuiusque inconsiderantia est negotii peragendi momento maiori aut minori sumitur. Votum genere suo grave negotium est cum Deo initum. Potest leve fieri ob materiam levita-

tem. Sed, si materia gravis sit, gravissimum semper existit. Erat itaque culpabilis omnisio debitor considerationis plus minusve, prout maioris aut minoris momenti fuerit votum emissum. Peccatum tamen mortale nunquam, mea sententia, contingere posse dicent. Iam autem peccatum mortale accidere defendant Sanchez, Suarez, & Lessius, cum votens experientia edoctus prævidet, se transgressurum fore votum quod emittit absque debita consideratione. Hanc opinionem rejiciunt Salmant. *tract. xviii. cap. 1. par. 1. §. 1. n. 13.* eo quod periculum transgressurum non occurrere pariter potest in voto deliberatione perfecta emissio, ob votens fragilitatem. Subdunt vero peccatum mortale contingere posse, cum precipitanter votens leve periculo exponit impossibilia, aut illicita promittendi. Talia enim Deo promittere, peccatum grave est. Ergo peccatum tridem grave erit leve periculo summa promittendum exponere. Huic vero periculo se exponit qui inconsulto, & precipitanter vovet, tale periculum prævidendo.

VIII. Ego tum primum, tum secundam opinionem censo fallam. Nomen consentiunt omnes, ad votum perfectum, plenamque requiri deliberationem? Quæro precipitanter, & templa deliberatione vovet, nihil vovet; potiori iure excusabit a præsto periculo. Quid? An ne imperfecta erit deliberatio comparata ad votum; plena vero respectu periculi? Sed hæc paradoxa sunt. Qui enim plene lumine, & deliberata voluntate prævidet periculum, videt quoque id quod vovet. Si autem inconsideratio eiusmodi est quæ libertatem, plenamque deliberationem impedit; votens nihil vovet. Quomodo ergo verum habet quod dicit Salm., hinc licet leviter votentem se exponere periculo promittendi illicita, vel impossibilia; si nihil vovet, nihilque promittit, ob necessitatem, plenamque deliberationis defectum? Peccat itaque solum venialiter, eo quod ad peccatum mortale plena deliberatio necessaria est. Quod vero non peccet mortaliter, dum post experientiam violati voti iterum vovet, etiam patet. Nam sic votens semper votum emittit eo sine ut Deo cultum exhibeat, ut se a vitio coerceat. Solutus ergo imprudentia, & inconsiderantia crimen est, quod venialis malitia limites non excedit. Avocandi ergo sunt homines ab eiusmodi votis, intransigentique, ut antequam vota Deo nuncupent, serius recogitent vires suas, propensiones, circumstantias, statumque

proprium expendant. Quod atinet ad secundam quærit parrem, cum votum plena deliberatione emittitur, licet ex aliquo re, timoris, alienationis passionis motu, tamquam ex occasione ortum ducat, & conuenienter alius votum contingat, nihil impedit quominus votum validum sit, & ad illud implendum votens teneatur: quia eiusmodi culpa nec tollit deliberationem ad votum necessitatem, nec votum ipsum inficit.

X. Quæritur. *IV. An, quando votum est de re leui, ex aliquo, solum sub veniali, sufficiat scripturae delibetatio?* Resp. Adfirmant aliqui, quos inter referunt Salm. loc. cit. n. 25. D. Antonium II. *Part. tit. xi. cap. 1. vers. 6.* sed falso: quia solum dicit, quod votum subitum non obligat ad peccatum perfectum, nec ad bonum perfectum. Verum, utcumque se se habeat, respondeo ad nullum votum, quantumlibet in materia leuissima, sufficere temperatam deliberationem. Votum enim quodlibet lex est privata, cuius naturam materiam siue magnitudinem, siue paruitatem minime variat. Votum illud iuste natura grauius obligat. Admissio etiam, quod ratione materiam leuis obligationem inducat leuem (cuius oppositum infra docuimus) hoc minime impedit quominus vera lex sit privata, quæ necessario exigit perfectam deliberationem. Peccatum veniale (ut soluitur contrarie opinionis argumentum) committi potest sola temperata deliberatione præcedente, quia actus suo genere imperfectus est in linea moris; et votum quodcumque natura sua, quocumque materie, siue magne, siue parue, consideratio inflata, quod perfectum est in religionis negotio: & ideo perfectam exposcit libertatem.

X. Quæritur. V. An ad votum sufficiat deliberatio, seu liberatio virtualis? Resp. Negat Angelus II. *Part. 9. de voto art. 1. disp. 3. concl. 1.* ubi auctor necessarium esse deliberationem adualem. Sed Auctor iste nullam pronat rationem. Ex alia parte illius opella, quam in motum materia edidit, parum illi auctoritatis conciliat. Communissima sententia tenet, sufficere deliberationem virtualiter contentam in actibus præcedentibus, dummodo in actu ipso emittendi votum, sui compos sit votens: si enim aut aliter, aut corruptus esset, certe votum nullum foret. Hæc virtualis deliberatio sufficit in omnibus actionibus humanis, in quibus actualis rara est ob mentis naturæ imbecillitatem. Sic in actu virtualis sufficit ad perficienda sacramenta. Quare qui exacto adprobationis anno

in aliquo Novitiatu, ut vocant, cum deliberatione profutendi sanam religionem, accedit ad oratorium vota noncupaturus, quamquam repta, & actualiter non cogitet de votis, quia alio distractus est, profectus, & vota valida sunt, ut communitur Theologi docent.

XI. Quæritur. VI. An propositum sponsum sit votum, vel aliquam indicat obligatorium? Resp. Canonitarum aliqui docent, solum propositum ad votum sufficere. Communis Theologorum, & Canoniarum sententia est contraria: quia propositum illi aliud etiam quodlibet faciendi. Præcurritur utique propositum ad votum; sed in eo votum natura non consistit. De secunda quærit parte non una est Theologorum sententia. Quod inter omnes conuenit, est, nullis propositi, quantumlibet efficacis & validi, transference mortalem esse. Diffidius est de culpa veniali. Non pauci enim, ut Lessius *Lib. II. cap. xl. arti. 4. n. 22.* Angelica vero *Votum 1. Præd. Raphael dela Torre 2.2. quæst. lxxviii. art. 1. disp. vii.* & alii docent, transfectionem propositi veniali culpa non carere: & aliter illud D. Bernardus episc. *1. Quisquis vultis bonum, facite propositum, bonum minus, quod potest, sibi illicitum facit: & illud D. Gregorius. In conspectu Dei casit qui a bono proposito recessit.* Alii contra propugnant, nullum in violatione propositi committi peccatum, eo quod propositum obligationem nullam inducit: quæ sententia mihi probatur, si sola propositi natura inspicatur. Ideo namque homines abluunt a voto purpuratum, & de his tantum propositum eliciunt, ut liberi remaneant, valeantque pro libito consilium mutare. In his enim quæ libere libi homines imponunt, eorumdem intentio spectanda est. Porro intentio eorum qui proponunt quidquam agere, ea est, ut ea necessitate quæcumque liberi maneant. Hæc doctrina est D. Thomæ hic *art. 1. ad 3. Distinguit, quod ille qui matris nomen adstrahit, iam facit aliquod, sed ille qui solum propositum, noncum aliquo facit, sed quando ponitur, iam incipit existerre ad strandum, licet nomen implicet quod prociuit, sicut ille qui ponit matrem ad stratum, nondum arat, iam tamen ponit nomen ad arandum.* Hæc D. Th. doctrina soluta manet quæ opponi solent. Patres pro propositis votum leuissimum usurpant. Quoties Augustinus voti violationem indicat, a proposito cadere transgressores ait. Eodem modo Bernardus, & Gregorius loquuntur. Quod pollea subdunt, in-

con-

constantia, leuitatis, & infidelitatis argumentum esse propositi facti fidem frangere, saluum est. Nam idcirco, ut dicitur, quicumque propositum, & non votum, ut sibi liberatissimè per adit a proposito recedendi. Nemo tamen negare audebit, ut ego arbitror, aliquam contingere culpam, si obique illa causa quis a bono proposito recedat. Non ea quidem ratione quod obligationem, quam nullam esse diximus, propositi violat; sed ob illud generale principium, quod non proficere in via Domini desistere est. Quare quisque curare debet ut illi quid propositum, exequatur; nisi rationes occurrant quæ oppositum fuscident. Et licet non sit lexurgens, neque fidelitatis debitum attingat, mutatio tamen difficillime a cuiusque inconstantia, & volubilitate libera purgari potest. Et hoc forsasse spectat prima sententia: & hoc in sentis cum reprobare minime valeamus.

XII. Quæritur. VII. An in promissione natura voti sit sit, et quando a proposito promissio differat? Resp. Communissima Theologorum sententia est, votum promissione perfecta, & in eadem essentiam voti consistere. Idcirco votum definitur promissio facta Deo. Ratio sumitur ex ipsa Scriptura, quæ votum per promissionem describit. Dicitur enim *Deuter. xxi. Cum votum reueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere. . . facies sicuti dixit Deus: ne moris reddere: displices enim ei infidelis & multa promissio: & infra: Melius est non votare quam post votum promissio non reddere.* Votum igitur in Scriptura per promissionem explicatur. Votum ergo promissio est. Omnes pariter alerunt, promissionem hanc distinctam esse a proposito eorundem promissionem præcedente. Ut proinde distinctio clarior evadat, utriusque actiones proponenda sunt. Promissio hoc pacto fiti solet: *aliquid ago qui intendit aliquid facere sub obligatione exhibita alteri.* Hæc initio communis est, licet naturam promissionis in communi acceptæ exponit. Voti namque promissio particularis est actus, quo quis se se obligat ad aliquid præcedendum in Decalogo; propositum autem est deliberatio aliquid faciendi; seu, ut communitur dicitur, propositum procedit ex deliberatione rei faciendæ: promissio vero ex deliberatione acceptandæ obligationis, si ubique eam imponendi. Disputant Theologi, ad quam animæ potentiam spectet promissio. P. Suarez *Lib. I. cap. xlii. iulo calamo hæc versat quætionem, quam nos præterite expediens iudicamus, eo quod*

nullius momenti ipsa nobis appareat. Dumtaxat cum D. Th. 2.2. q. lxxxvii. art. 1. dicitur, promissionem ad intellectum pertinere: est enim practica locutio, seu imperium, quo ad Deum se homo dirigit, quæve se illi obligat. Per votum enim, quod in promissione situm est, homo ad Deum se se obligat. Dirigere autem, & ordinare ad intellectum, non ad voluntatem, spectat; quiquid in oppositum asserat Suarez cum Scoto, quorum vix obiectiones taceo, quia tanti non sunt, ut plus otii in illis excutiendis terere debeam.

XIII. Quæritur. VIII. Quando a proposito requiratur, ut votum validum sit? Resp. Omnes ad unum fatentur necessitatem propositi ad voti valorem. Diffidius aliquid solummodo est de qualitate propositi, seu intentionis, & deliberationis. Nam propositum votens diverso modo considerari potest. Erit, si deliberatio solummodo promittat, & votum; sed animi deliberatum habeat non votendi. Secundo, si quis habeat propositum votendi, & se se se obligandi; sed simili deliberatam habeat voluntatem non exequendi promissum. Tertio modo votens considerari potest, quatenus animum, sui propositum habeat promittendi; & implendi promissum, sed abique animo se se obligandi.

XIV. Communis sententia est, eum qui primo modo votet, nullam emittere votum, quod solum vult carnis ludere. In illius opinionis confirmationem Salmat. *trist. xvii. cap. 1. post. 1. q. 3. n. 19.* pronuntiant hæc D. Th. auctoritatem ex *IV. Sent. dist. xxx. viii. q. 1. art. 1. quæstionibus 1. ad 2. Promissio quandoque fit ere, & non corde; & talis quoad Deum non est votum.* Hæc D. Th. auctoritas truncata est, quæ Doctoris mentem minime exprimit; subdit enim Angelicus *immediate, & non oportet addere spiritum.* Car hoc? Audi rationem: Quoties homo non possit cogi sufficienter simpliciter ad promittendum, potest tamen cogi rationem quædam interpretatam ad reverentiam promissionis, sicut & ad illa opera voluntatis exteriora, non autem ad promissionem interiorum. Sententia ergo S. Th. est, quod si quis eorum verba exteriora quæ votum præferunt, emittit, votum nullum eredit: quia coacta promissio exterior, si voluntatem politivam non promittendi habeat votens, ludica, & umbra promissionis est. Ceterum, si quis politivum deliberatum animum promittendi haberet, atque hæc deliberata voluntate sponte, & libere verba votentia exprimeret, licet

licet

et alia intentione interiore nollet se obligare; tunc latius probabiliter nobis videret, hunc votum edere, quia intentio, seu propolium illud intentionem efficacem promissionem, & votum continet, & secum necessario deferret voluntatem se obligandi. Libere namque vult, & deliberate promittit, seu deliberate votum profert, quicumque serio, & deliberate animo, nullo cogente, verba vota promittit. Intentio autem interiore, quae requiritur votens se se obligare, inefficax est; quae efficitur propter non potest. Venit quia quaedam metaphysica est, quae in intrinseca duplicata parte valet, ideo a fultore discussione abstinere. Illud nam pro praxi subdo, eum qui deliberate animo abique alia exteriori vi, vel metu votum verbis ederet, cum interiori proposito non votendi, excusari non posse, in omnium, ut ego quidem arbitror, sententia, a quacumque culpa. Si enim promissio ludicra, & fallax hominibus facta ex parte haud est; quanto magis violenter erit promissio fallacia, & doli plena Deo facta?

XV. Qui secundo modo votent, nempe cum animo promittendi, & se obligandi, sed cum voluntate non implendi promissum, quamvis Valentia Tom. III. in 2.2. dist. 21. qu. 5. vi. post. 1. dicat, eiusmodi non esse votum; communi tamen sententia est, sic votentes verum edere votum: quoniam voti essentia perficitur voluntaria promissione, ut roque animo se se obligandi. Votum hoc est privata, quam legatorum cum voluntate se obligandi abique voluntate excedendi, regere peroptime valet. Posteriori autem propolium non implendi inefficax est, nequeque elidere duo priora promittendi, & se se obligandi, seu ipsam imperium praestitum, quo votum imperatur, & dicitur in Dei cultum. Quapropter qui sponsalia promittit, qui ordines sacros suscipit cum voluntate contrahendi, suscipiendi, & se se obligandi, valide contrahit, valide ordines sacros suscipit, & adimplenda promissa alitripuit; tamen si voluntatem implendi non habuerit. Sed haec vix in praxi occurrunt.

XVI. Obicis. D. Th. ait, quod promissio ex proposito facienda procedit. Deficiens ergo proposito facienda, deficiat ipsa promissio. Voluntas namque implendi promissum ipsam continuit promissionis efficaciam, ergo sententiam quoque voti ingreditur. Quod plurali Nonne si quis homini promitteret, statimque subderet se non habere animam implendi, illud non promissum haberetur?

XVII. Resp. D. Th. cum ait promissionem procedere ex proposito facienda, loquitur de promissione perfecta; &, cum ait ad votum tria requiri, nempe deliberationem, propolium, & promissionem, sermonem habet de voto iuxta rectam, communi nemque votandi normam. Cum autem deest aliqua conditio, quae nec voti, nec promissionis, efficaciam ingreditur, non delinitur votum, sed imperfectum duntaxat relatur. Porro conditio implendi promissa, seu votum, nullo modo ingreditur five promissionis, five voti naturam; sed extrema est, & adventicia; ideoque votum delinere nequit. Quod subditur, extra rem est. Utrique si quis promitteret, & consensum subderet, se nolle implere promissum, non verus promissor, sed illud haberetur. Si vero sinceret, & deliberate promitteret, uti nunc sermo est, promissis stare, & eadem implere cogere.

XVIII. Qui tertio modo votet, voto alitripuit. Qui enim sinceret, & deliberate animo votet, & promittit, recipia vult ea omnia quae in iplo voto, & promissione necessario includuntur. Porro in vero voto, & promissione includitur obligatio exequendi rem promissam. Eo modo quo quis deliberate vult aliquam causam, eadem voluntate vult effectum qui necessario causam illam consequitur. Qui deliberate stupam legi adicit, anae respere potest ultionem? Hanc sententiam proponunt Sotus Lib. III. qu. 1. art. 1. Prado Tom. II. cap. xxxi. q. 12. Aragon 2. 2. qu. lxxxviii. art. 1. pluresque alii. Pro contraria vero opinione dicitur Suarez Lib. I. cap. 111. num. 7. Azorius I. Part. Lib. XI. cap. 111. qu. 1. Sanchez Lib. IV. cap. 1. num. 27. Lessius Lib. II. cap. 51. Bonacina disp. 19. qu. 11. num. 21. Trullench. dub. 1. num. 12. Valentia disp. 19. p. 1. §. 6. num. 24. Ratio istius sententiae est, quod qui apponit conditionem contra substantiam contractam, nullum edicit contractum. Præterea votum lex est privata, quae ultra intentionem legislatoris non obligat. Quodlibet illud de lana caprina est, atque inter magas reicienda: quia aut hypothesis est chimerica; aut prior sententia vera est. Facta namque positio qua quis vult regera votum, & promittere, immo quod recipia votet, & promittat, admittit, inquam habet, & lineata voluntate, quae iam erupit in actum votendi; & promittendi, posterior voluntas vellest est, quae nequit priorem voluntatem efficacem elidere. Ceterum, quia

vix,

vix, ac ne vix quidem concipi potest quod homo libe compos velit sincere, & deliberate animo votere, & promittere, simulque velit se se non obligare; ideo quaestiohem ceu inane pratermittimus.

CAPUT IV.

Explicatur ultima definitio voti particula, promissio facta Deo, ut palam fiat, quo sensu dicatur, vota Sanctis fieri, & Praelatis.

I. Quæstio hæc disputatur, & adversus hæreticos, & inter Catholicos, Hæretici recentiores, Lutherani, & Calvinisti, quemadmodum omnem cultum Sanctis admittit, sic nulla vota, nulla promissa in Sanctorum honorem quocumque in sensu dicari posse defendunt abique idololatrie reatu. Erasmus in colloquio inscripto *Naufragium*, navigantium vota deridenda pronat: & quamquam de bacchari videatur contra vota inconluta, atque mortis timore edita ab illis qui, ut se ab undarum faucibus eripiant, ad divos confugiunt; nihilo lectus impudentissime proflus non modo vota, sed & ipsas preces Sanctis oblatas ludibrio tradit. Sanctos ipsos impetit, Virginem Sacramentum a maris invocant in praesidium spernit, & tanquam navigationis ignaram non polletere currere naufragis deblatatur. Venerem, non Virginem, mari praesidere effuit; & plura alia evoimit adversus D. Th. Vincentium, & Catharinam Genentem, quae vel referre piget. Alibi palam feci Sanctos colendo, invocandoque a nobis esse. Nunc tantum de votis sermo est. Non negamus Erasmo, eiusque gregalibus, plura vota inconluta esse, atque humano timore extorta quandoque Sanctis nuncupari. Sed aliud est votorum abusus, aliud ipsa vota detestari.

II. Catholici omnes adversus hæreticos docent, vota aliter in sensu Sanctis nuncupari posse, huncque morem antiquissimum esse in Ecclesia, ut colligitur ex Eusebio Lib. XIII. *prep. evangel.* cap. vii. qui nomine omnium Christianorum ad Martyrum monumenta convenientium ait: *Non corpe precatis militet* (hoc est Martyres) *ut Dei amicos honorantur ad monumenta illorum accedentes, votum illi facimus, tamquam civis sancti, votum intercessione ad Deum non parum in votum profertur.* Theodoretus Lib. VIII. Græci referent vota, seu illorum membrorum simulara quorum facilitatem Sanctorum patrocinio a Deo acceptant claudi, caeci, alique

id genus infirmi. Inquit enim: *Pie, fideliter, que precatus es maxime consequi qua desiderant, respicit illa que votum tui persolvunt nam alii quidem cultum, alii veri pedum, alii manuum simulacra suspendunt ex agentis, auro confecta.* Plura alia promere suffem, nisi obvia penes Theologos essent. In præsentia modum potius explicabimus quo Sanctis nuncupari vota solent.

III. Omnis itaque variis dicendi modis, qui magis nobis probatur, ille est quem tradit D. Th. 2. 2. qu. lxxxviii. art. 1. ad 3. ubi docerit vota soli Deo proprie fieri his verbis. *Ad tertium dicendum, quod votum soli Deo fit; sed promissio etiam potest fieri homini; & ipsa promissio boni qua fit homini, potest cadere sub voto, in quantum est quoddam opus virtutum. Et per hoc modum intelligendum est votum, quo quis vocet aliquam Sanctis, vel Praelatis: ut ipsa promissio facta Sanctis, vel Praelatis cadat sub voto materialiter, in quantum scilicet homo votum Deo implaturum quod Sanctis, vel Praelatis promittit.* Duae itaque promissiones, in verbis, saltem res ipsa diligende sunt. Altera est qua quis aliquod opus in honorem Sancti se facturum promittit; atque hæc promissio votum non est, sed voti materia. Altera promissio est Deo facta, qua quis Deo spondet se servaturum id quod in Sanctorum honorem promittit; & in hac secunda promissione votum consistit. Hinc consequitur, vota soli Deo, si presle loquendum fit, nuncupari sub Sanctorum auspiciis: quoniam votum adus est religionis, cultusque lætæ, qui soli Deo debetur. Hæc sola breviter, & perspicua S. Thomæ doctrina probrat omnia Lutherano, & Calvinistarum commenta contra vota Sanctis nuncupata.

IV. Hæc quæ dicta sunt, non impediunt quin ipsi Sanctis vota nuncupari dicantur, si vota in latiori significatu usurpentur. Nam voti nomen latius patere, nec ad solius religionis actum restringi, vel ipsi fatenti cognitur hæretici; Equidem & ipsa desideria, & preces vota læpissime appellantur tam in Scripturis sanctis, tum in communi modo loquendi, tum in ipsorum Ethnicorum scriptis. Non est ergo quod cavillentur hæretici, nos idololatriæ crimine perstricare, cum vota Sanctis nuncupantur; hæc aperte testamur, vota quæ illis dicuntur, non esse vota proprie dicta, & actus religionis, seu lætæ; sed longe inferioris conditionis. Sacrificium nunquam offertur Sanctis: quia nomen sacrificii non est adeo amplum, sicut nomen voti. In communi namque

que omnium exultatione sacrificium significat oblationem soli Deo debitam; neque extenditur ad significanda munera que creantur offeruntur, sicut extenditur votum. Vota ergo Deo nuncupamus, tanquam primo, & supremo omnium honorum largitori in grati animi agnitionem pro acceptis beneficiis, pro imperandis; Sancti vota offerimus tanquam intercessoribus, per quos a Deo beneficia facilius nos accepturos confidimus.

V. Quando ergo Catholici vovent B. Virginis, Sancto Angelino, Sancto Benedicte, Sancto Francisco, Sancto Dominico, Iesu genitum est, quod voveant Deo coram istis Sanctis, tanquam testibus, patronis, & adiutoribus ad imploranda divina subsidia, quibus vota facta valeant impleri. Quod amabo, istis idololatram habet? Similiter qui obediunt Praefato promittit, cui xenodochia ministrare, aut quidquam offerre vovet, Deo vovet; licet promittat obedi Praefato: qui promittit, ut Praefatum spectat, votum non est, sed voti materia: nec praefato voto xenodochium honorare vovens intendit, sed Deum; quamquam votum Deo factum in unitatem dirigat ipsius xenodochii.

VI. Obicitur. Nunc cum vota Sanctis nuncupamus, Sanctos ipsos honoramus, & colimus? Vota ergo nostra Sanctos ipsos spectant, & consequenter non soli Deo, sed etiam Sanctis vota nostra offerimus; Resp. Patet ex dicto iudicio: Deo soli vota preste accerit, ut in Scripturis sanctis designatur, nuncupamus, Sanctis promissa offerimus, quae vota non sunt, sed votorum materiae. Sanctos honoramus, & colimus, tanquam votorum nostrorum testes, & intercessores, seu imperatores auxiliorum a Deo, quibus vota implere valeamus. Caeterum addit, Sanctis non fieri vota, si considerentur in creatura ratione praedita; sed prout Deus in iisdem pro gloria inhabitat, & respicit: ita ut vota quae fieri Sanctis dicuntur, fiant Deo in Sanctis residentibus: quae homo non recedit a doctrina D. Th. ut indicat Suarez *lib. 1. cap. xvi. m. 2.* Nam Caeterus hac solitione, sui distinctione confirmat doctrinam sancti Doctore. Si enim vota quae nuncupantur Sanctis, sunt Deo residentia in Sanctis, planum est vota praefata accepta fieri soli Deo. Cuius autem qui oblationem Sanctis his votis in lata specificatione accipit, quae vere sunt iuratae, non est laicus cultus, sed tantum dolus. Clarus: non est cultus me-

re civilis, & humanus; neque est cultus laicus soli Deo, tanquam supremo, solumque Nummi, omnium honorum principio, & largitori, debitus; sed est cultus sacer, qui laici vocari debet, quem Sanctis propter singulari excellentiam qua a Deo donati sunt, offerimus. Et, dum illis adiudici vota nuncupamus, non recedimus illi tanquam gratiarum, & auxiliorum distributores; sed tanquam mediatores, & intercessores apud Deum. & Iesum Christum Filium eius, qui verus & unicus mediator, & redemptor noster est; Omnes etenim sive Angeli, sive Sancti, virtute dumtaxat meritorum Iesu Christi apud Deum pro nobis intercedunt. Quod postea aures obtundunt, eadem ratione qua Sanctis in caelo resonantibus offeruntur vota, offeri quoque posse iustis in terra dependentibus, inane loquimur est. Iusti namque qui in terris nobiscum degunt, non sunt in gratia, nec in gloria confirmati: modo sunt, modo possunt non esse sancti. Praeterquam quod certo nobis non constat, quemquam hac mortali carne indutum esse sanctum; sed pie tantum de aliquo credimus. Certo autem scimus tales esse homines cum Deo in caelo regnantes: certo scimus nunquam illos similitatem amittentes; sed esse in gratia, & in gloria aeternam confirmatos.

CAPUT V.

De materia voti subiecta. Vera intelligentia illius particulae de bono meliori respicitur. Votum non ubiubi validum declaratur. Opinio Leandri, & aliorum, docentium votum castitatis fieri nullum ad superuenientes tentationes, & lapsus, refutatur in *laxa, & improbabili.*

I. Convenit inter omnes, materiam voti debere esse aliquid honestum, possibile, liberum, non indifferens, nec minus bonum impediens. In quolibet namque voto dicitur occurrunt actiones quarum aliqua materialis est, qua sit votum, ut scilicet, & sacrificare, &c. altera formalis, quae est promissio quaedam actionis materialis; & haec promissio Deo facta actus est religionis; quae omnia in sequentibus qualitatibus explicabuntur.

II. Quae. I. An ea quae sunt lege sine humana, sive divina scripta, &c. possunt esse materiae voti? Resp. Pro sententia negante Salerni, de *lib. xvii. cap. 1. p. 1. m. 2. n. 2. n. 3. n. 4.* allegant S. Antonium *II. P. cap. 11. §. 1. Sylvesterum verb. Votum 3. quae. 1. v. Sed*

adfirmare oportet eiusmodi Auctores lectum non fuisse a Salernitanis; cum illi oppositum omnino doceant: scilicet quippe cum D. Th. distinguant rem praecipiam, seu necessariam, a materia libera: & statuant, opus ut necessarium non esse materiam voti, focus ut liberum. Quodlibet autem praecipiam, sive humanum, sive divinum, licet necessarium sit necessitate salutis, quatenus sine eo salus obtineri nequeat; liberum tamen est, & quia homo illud respicit, & quia novo titulo illius observationi astringi potest. Seu breviter, duplicem distinguunt necessitatem, absolutam unam, quae voto respicitur; & alteram necessitatem finis, quae necessitas opus absolute liberum imponit, & ad summum necessarium duntaxat ob alium finem abiectionem. Haec est doctrina D. Th. 2. 2. quae. lxxviii. art. 2. Quae votum permissibile voluntarium imponit; nec est absolute necessarium excludit; id quod est absolute necessarium esse, vel non esse, modo sola sub voto cadit: nullum enim est, si quis voverit se esse mortuum, vel si non esse voluerit. Illud vero quod non habet absolute necessitatem, sed necessitatem finis, puta quia sine eo non potest esse salus, cadit quidem sub voto inquantum voluntarie fit, non autem inquantum est necessarium. Hanc doctrinam defendunt D. Antonius, Sylvester, Angelus verb. Votum n. 1. & Tabiena verb. Votum n. 2.

III. Sententia communissima docet, ea omnia quae lege sive divina, sive civili, sive ecclesiastica praecipuntur, esse posse materiam voti. Haec sententia clare eruitur ex sacra Scriptura: siquidem dicitur *Psal. cxviii. lxxv. & statim custodite iudicia iustitiae tuae.* Et iure quoque canonico, ut ex *cap. Ego de incontinentia, & cap. Cum Ecclesis, & cap. Significavit de electione.* Constat quoque opinionem nationum illi consilio, votum etiam non Christiani modo, votum etiam Ethnicis, condita, pacta, contractus, ad votum observantiam astringuntur homines iure naturali, & divino, confirmant toramens. Quid in ergo & votis? Sive enim votis, sive iuramentis illa firmantur; vinculum superadditur religionis. Unde ipsimet barbari, si irritata pacta infringunt, duo crimina specie diversa, alterum adversus religionem, alterum adversus iustitiam, se se committere arbitrantur. Ratio tandem evidens est. Opus sub praecipio impositum absolute liberum est, & solum dicitur necessarium necessitate finis, sed obligationis: quam necessitatem vocat

ipse Tabiena necessitatem conditionatam, seu suppositivam, quae non excludit libertatem. Nihil ergo obstat quominus Nova religio vinculo non astringatur ad praestandam opus quod est sub praecipio impositum. Praecipium namque nullo modo aufert a voluntate libertatem; immo eam supponit. Cur ergo non poterit idem opus praecipium fieri voti materia; ita ut quod est titulo legis vel divinae, vel humane debitum, alio titulo, nempe religionis, debeat? Auctorem citatur superius: quia communissima sententia est.

IV. Quae. II. An promissa quae fit in baptismatis susceptio, venunt in subiecto, & promissis eius, sit votum? Resp. S. Raymondus *titul. de transgress. pag. 52. ait: Poterunt esse necessitates, alia voluntaria. Vota promissae dicuntur ea ad quae implenda non sunt absolute necessarii, sive vocati, sive non ut abstruuntur diabolo, & omnia: promissae sunt. . . . & ad hoc se obligat quilibet in baptismo, unde, quocumque modo peccat mortaliter est transgressor huiusmodi voti: ergo tenetur agere penitentiam pro illi peccato, & praeterit pro transgressione. Sed dicit, quod non est sibi imposita penitentia tanquam pro diversis mortalibus, sed tanquam pro uno ex circumstantiis transgressiois voti aggravato. Ex his colligitur, Raymondus promissionem baptismalem habere utique praevotum, sed amplio in sensu accepto; eius transgressio non constituit peccatum mortale specie diversum, sed solum peccatum intralivum generis gravioris. Idem docet D. Th. in IV. dist. xxxviii. art. 2. q. 1. ad 3. Transgressio voti committit non facit speciale peccatum, sed aliud peccatum specialem deformitatem. Magis enim peccat baptizatus eodem genere peccati. Idem docet S. Antonius *II. Part. 6. tit. 11. cap. 13. §. 1.* Caeterus 2. 2. quae. lxxviii. art. 2. *quae. 2. & communiter Theologi.* Eorum ergo promissa facta in baptismo, eorum appellatur, quoniam in sensu amplo, quod votum legis transgressionem peculiaris deformitatis habet respicitur.*

V. Quae. III. Quomodo intelligenda sit illa particula, De bono meliori? Resp. Duplici modo potest aliquid maius, vel melius bonum nuncupari. Primo comparate ad aliud bonum; puta; melius est elemosinam elegeri pauperi quam iurare; melius est succurrere pauperi periclitanti quam alteri pauperi nullo animae periculo exposito. Secundo modo comparate ad contrarium omnimodum eisdem boni; ut melius est dare elemosinam

nam quam non dare; melius est ieiunare quam non ieiunare; melius est fervare castitatem quam non fervare. Ut autem aliquid sit idonea voti materia, iustit ut non secundo modo sit bonum melius. Quoniam, si necesse foret ut bonum quod est voti materia, esset melius comparate ad aliud bonum, sequeretur nullam votum validum futurum, nisi foret de opere omnium bonorum perfectissimum. Auctores non satis clare hac de re loquuntur. Salmaticenses duas sententias esse contrarias referunt: quarum altera docet, melius bonum esse debere absolute, & quocumque modo liberum, ut est opus supererogationis; altera sustinet, id non exigi, sed satis esse quod sit melius bonum quam eius contradictorie oppositum, sive sit supererogationis, sive precepti. Discrepancia harum sententiarum nulla est, si Auctoritas meus sincere exponatur. Nam D. Thomas cum aliis, dum afferit materiam voti esse opus supererogationis, loquitur de voti materia propria, & stricto in sententia accepta, ut clare hinc exprimitur in IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 1. questione 2. *Si votum acceptum secundum propriam sui rationem, est proprie de bonis illis et quae non tenentur, quae supererogationis sunt: & ideo dicuntur materia bona, quia superadduntur illis bonis quae quibus non est solus: & ideo votum proprie acceptum dicitur esse de meliori bono.* Nec propterea excludit Angelicus opera precepta a voti materia, sed aperte illa includit 2. 2. q. lxxxviii. art. 2. *Illud vero quod non habet absolutam necessitatem, sed necessitatem finis, puta quia sine eo non potest esse salus, tunc quidem sub voto, in quantum voluntarie fit. Illud vero quod nullo modo est necessarium, propriissime dicitur sub voto, concludit ibidem Angelicus. Paucis rem habeto. Opera consilii, seu supererogationis, sunt *propositio*, ut inquit Angelicus, materia *voti*: & reliqua communitur bonitas vota edunt de his quae consilii sunt. Opera vero precepta, sunt materia sufficienti votorum, seu de his quoque fieri vota possunt. Ab hac D. Thomae doctrina nemo recedere aude valet; & certe, ut nihil colligere liceat, nemo recedit. Nam D. Thomas concedit precepta ipsa sub novo titulo esse voti materiam, consilia vero evangelicæ, vel quae ad eadem reducuntur, magis proprie, seu, ut ipse ait, *propriissime* esse opera voti subiecta. Quis hac in controversiam advocare audeat?*

VI. Quæst. IV. An validum sit votum de

materia *opposita consilii*? Resp. Certum penes omnes est, ex omnia quae consilii evangelicæ absolute accepta opposita sunt, non esse vota subiecta, cum apram votorum materiam; & consequenter nulla esse vota non ieiunandi, non mutandi, non sciendi e-le-mosinam, non ingrediendi Religionem, & id genus similia. Eiusmodi enim Deo placere nequeunt, cum maiori perfectioni comparande sint impedimento: sicut expresse docet D. Thomas q. lxxxix. art. 7. *ad 2.* Contingere tamen circumstantiæ tales possunt, ut opus quod absolute est oppositum consilio, non sit *idem* oppositum: puta non mutare pro modo absolute opponitur consilio evangelico, at non mutare in tali, aut tali occasione, potest esse opus non contrarium, sed consentaneum consilio evangelico, ut infra solus explicabitur. Si quis obfirmate, & perniciter votum omittere opera consiliorum, peccaret mortaliter, quia consilia continentur in evangelicis. Accedit quod frequenter consilia quaedam ob aliquam circumstantiam transiunt in precepta. Qui autem levitate, vel ignoratione doctus familia vota ederet, venialis culpa: limites non transiret. Hæc communia sunt penes Auctores.

VII. Quæst. V. An votum contrahendi matrimonium sit validum? Resp. Invalidum est iuxta communissimam Theologorum sententiam: est enim de actu consilio evangelico opposito. Dicit: si quis iuravit puellæ alicui se eam in sponsam dūcturum, iuramento profecto implere tenetur: quid ni ergo & tale votum? Rationis dictamen per se patet. Sponsalia iurata acceptata fuerunt a puella; & propterea ex iniuria promissæ eadem implere debet. Votum Deo nuncupatum de matrimonio contrahendo non acceptatur a Deo. Quid, si quis promitteret se dūcturum in sponsam puellam pauperem, aut meretricem? Neque in hoc casu votum valeret: quia paupertas postea non vincit valus bonum celibatus: nec matrimonium est vinculum per se ordinatum, aut omnino sufficiens ad salutem spirituales meretricis in tuto collocandam. Secus dicendum, si quis vovisset se dūcturum in sponsam puellam a se desolatam; aut si vovisset se dūcturum meretricem, postea constituta quod matrimonium contrahere aliquando vellet: enim utrumque votum valeret. Valeret quoque votum de matrimonio contrahendo, quoties, quod rarissime contingit, matrimonium necessarium esset ad bonum commune Reipublice, & Principatus, ad

pacem firmendam inter Principes, ad hereticorum conversionem, ad Ecclesie catholice amplificationem. In his enim positionibus non tam matrimonium, quam bonum commune esset voti materies. Et hæc omnia communia sunt.

VIII. Quæst. VI. An qui concupiscentia stimulis excitatus vocet matrimonium se contracturum, ut fornicationem, alioque libidinis actu videret, valde nocet? Resp. Dux sunt extreme sententiæ. Prima adfirmat, votum omnimodo validum esse, facta positione quod vivens nolit, aut nequeat aliis remediis uti ad carnis impetus cohibendos. Quoniam, inquit Auctores istius sententiæ, matrimonium concessum est in remedium concupiscentiæ dicitur Apostolo: *Melius est nubere quam uri*. Melius ergo erit uti tali remedio; & consequenter meliori boni erit votum de tali matrimonio contrahendo. Id confirmari ex eo potest quod si quis habens concubinam, voveret aut ingredi Religionem, aut ducere concubinam, teneretur in omnium sententia intra annum ingredi Religionem, si illam non duceret in uxorem. Denique homo fragilis, frequenter libidini succumbens, nihil habeat impedimentum, iure nature tenetur contrahere matrimonium in remedium concupiscentiæ, ut plura peccata vitet, facta positione quod nolit, aut coqueat aliis uti remediis. Hanc sententiam defendunt Salmaticenses tract. xvii. c. 1. *par. 2. §. 2. c. 2. & pro eadem laudant Bellarminum lib. de Monach. cap. xiv. Sed falso: nam Bellarminus solum asserit quod alicui persona interdum melius esse possit nubere; & consequenter votum valere; ut si nubar ob bonum commune Reipublice, & alia momenta supra indicata. Nec verbum ibi habet de voto nubendi in remedium concupiscentiæ. Laudant etiam Navarrum in *Manuali cap. 23.* Sed error est: est enim 2. 2. q. 107. art. 13. at neque hic Auctor, laudem hoc in loco citato, quidquam habet hæc de re. Laudant præterea Villalobos, Bonacinam, Lopez, Trullenchum, & Caietanum, qui res ipsa hanc defendunt opinionem, quibus accedit Sylvius 2. 2. q. lxxxviii. art. 2. *concl. 6. & plures alii.**

IX. Contraria sententia mihi videtur probabilior, nempe votum præfatum invalidum esse: & verum id ex doctrina D. Thomae clare erit. Docet namque Angelicus matrimonium in officium nature, prolixius educationem institutum, ad concupiscentiam vero frandam indulgentiam permissum esse.

In IV. dist. xxi. quest. 11. art. 2. ad 2. *Si aliquis per actum matrimonii intendat vitare fornicationem in conjugio, non est aliquod peccatum, quia hoc est quodammodo debitum, quod ad bonum fieri potest; sed si non intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas; & secundum hoc est peccatum veniale; nec ad hoc est matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, que est de peccatis venialibus.* Et profecto Apostolus ait: *Qui non se continent, nubant; melius est enim nubere quam uri*, seu fornicari, ut Patres explicant. Quod si matrimonium in concupiscentiam remedium est duntaxat permissum ad indulgentiam; nemo negare audeat, invalidum esse votum illud quod pro obiecto habet non bonum melius, sed bonum adeo imperfectum cui annexum est peccatum veniale. Verum, prætermissa hac opinione in præsentia, quam in tractatu de matrimonio supra didicimus, sententiam nostram argumentis evincimus validissimam.

X. Omne Theologi sustinet, votum contrahendi matrimonium absolute emissum invalidum esse; idque sententur ad innum. Oppositi contra sententiam Auctores. Ergo potiori iure invalidum erit votum contrahendi matrimonium in remedium concupiscentiæ. Iure consequentiam. Matrimonium in remedium concupiscentiæ contrahendum, licet admittamus bonum esse, nemo tamen negaverit bonum quoddam esse longe inferius bono matrimonio contracti in officium nature. Ergo, si illius, potiori iure illius invalidum votum erit. Cur matrimonium in eandem ad naturam propagationem votum impedit? Quod non sit bonum? Abfit: est enim sacramentum magnum in Ecclesia: spe, & frequentissime consultur. Cur ergo? Quia impedit maius bonum, nempe vitam celibem, ad quam vovens divini Spiritus allatu vocari valet. At illud maius bonum non nisi æque impeditur per matrimonium contrahendum ad concupiscentiam ardorem extinguendum? Ergo aut, cum eodem, validum esse votum contrahendi matrimonium absolute accepti, & in natura officium; aut si id negatur, uti neque omnes negant, negandum quoque, validum esse votum in eandem matrimonium in remedium concupiscentiæ. Denique, etiam emissio eiuusmodi voti, immo post matrimonium ratum non consummatum, Religionem ingredi vovens valet. Nullum ergo indequeque est votum illud.

XI. Argumenta contrarie sententiæ sua

sponte committit. Concedimus tunc, matrimonium ob solius concupiscentie remedium bonum esse, homini potissimum vexato carnis stimulis. Concedimus huic fragili homini matrimonium bonum, aptumque esse remedium. Quid inde? Si decreveris, votum invalidum esse, quia matrimonium in remedium concupiscentie potest esse bonum; argumentum quidem evanesceret. Sed dicimus, matrimonium aliud non esse aptum ad materiam, quia licet bonum sit, impedit tamen malum bonum: quod satis est, ad infringendum voti valorem. Alioquin, si votum foret, vellemus quod est de re bona, potiori iure validum esse deberet votum de matrimonio contrahendo in officium naturae: quod sane malum bonum est, quam matrimonium amandandum in concupiscentie extinctionem. Quod secundo obsequat loci saluberrimaeque, inquit, prolixae est. Si quis votum emitteret futuram, votum nullum esset; quia futuri materia, incerta voti est, non certum, quia minus bonum, sed magis malum est, dicere autem concubam in matrimonium, necesse fore bonum est, quantum minus bonum impedire valeat. Dilectum ergo evidens est, mirandumque a viri theologiae hanc contrarij potuisse. Quod ultimo loco addimus, non est inanis momenti. Nam etiam ad nihil, quod quis tenetur iure naturae contrahere matrimonium, ut peccata vitae libidinis, immane hinc inferret, hinc posse se in fata confluere reddendi Spiritui sancto per votum, quod impeditur alienatis vocatur ad alioquin statum. Advertat ergo suppellicam rationationem. Potest quis matrimonium contrahere, ut peccatum declinet libidinis. Concedamus etiam quod quandoque ad id tenetur, quamquam nefcio an occurrere eiusmodi debeat, sicut, cum plurima alia impediunt iurata remedia. Ceterum necesse potest esse voto de inquam reddere ad amplexandum perfectiorem statum, ad quem vocat Deus vult. Exempla quae praeterea saluberrimae non. 45. proferunt, alibi, sub eadem inducuntur. Hanc nostram sententiam defendent Sotus Lib. III. q. 1. art. 3. Prado Tom. II. cap. xxxi. quest. 11. §. 3. Madox. Joannes a S. Thoma 2. 2. disp. xxix. art. 7. cor. 4. Aragon. 2. 2. q. lxxviii. art. 2. Ioannes a Cruce de veritate. concl. 4. Caltopolans tract. xvi. disp. 1. quest. 3. mox. 14. Sporck tract. 11. ca. 1. precept. Decal. cap. 11. sect. 1. num. 61. Layman Lib. II. tract. IV. cap. 11. mon. 12. Quamquam h. tres ultimi, Palaus, Layman, & Spo-

ter, potius in contrariam sententiam concedunt; inquit enim secundum virtutem hypothetice, quod homo fragilis, alia remedia adhibere nolit, votum obligans esse. Nihil tamen praedant quod ex dictis solent non maneat.

XII. Quest. VII. An conjugatus, impeditur a petitione debiti ob votum, cuius votum, cui conjugationem spirituales, post peccata, quibus volentibus carnis stimulis agit, ut periculo exponatur in gratia luxuriae peccata libidinis? Resp. P. Patritius Sporck, qui huic proponit casum tract. 111. in 2. precept. Decal. cap. 11. sect. 2. §. 3. n. 55. Affirmative, inquit, sequor. Et hoc pacto suam probare contendit conclusionem, cuius propria verba referre iuvat, ne illi imponere videamur. "Probat (ait) in illo qui post matrimonium, vel ante illud vocat calitatem. Quia si conjugatus ex communi DD. cum S. Thoma debet esse de re meliori, ita etiam observatio voti. Sed votum, et eius observatio in praedictis circumstantiis non sunt de re meliori. Ergo non obligant. Maior est erga. Minor ad contra; quia cum ex observatione voti, et periculo proximo quae exponatur incidendi in aliquam peccata luxuriae intrinsece male, et tunc non observatio voti, scilicet petere debitum a propria uxore, non sit intrinsece malum, manifestum est peccatum, nec observationem voti esse de re meliori &c. Hae & longe plura in hanc rem doctissimi P. Quintanaduenas, qui libenter expressissimus Casus Cobatus."

XIII. Opinio isthac, ut ego quidem arbitrator, non modo improbabilis, sed pae doctrinarum, & experientiarum Calulitarum tantorum, laxa nimium est, & ad omnia vota de medio tollenda viam aperit latissimam. Quippe conceptus verbis docent illius opinionis patrum, votum non obligare eum qui ad reddendum votum observantiam leuitur, rebellionem ad committenda flagitia inasperatissimae, ut in proximo le sentiat constitutum periculum votum violandi. Nulla ergo erunt omnia exhiatista vota, quoties homines volentes penitentiam purgare ad fornicandum, & adulterandum instantur? Poterunt ergo coniugati voto; vel alio vinculo a debiti petitione prohiberi, debum petere, ut vitent libidinis certitiam? Casus Quia non observatio voti non est intrinsece quid malum; cum non observatio voti sit petere debitum, quod est bonum. Quidni ergo poterat tum Monachi, tum Clerici singulare ardore perat concupiscentie ma-

trimonium contrahere; cum matrimonium etiam in remedium concupiscentiae intrare non minus sit bonum quam bonum est petere debitum ad eandem concupiscentiam sedandam? Cur, quare, invalidum erit votum in conjugato ad libidinem prono? Cur in hoc homine observatio voti non est de re meliori? Quia haec observatio iuncta est periculo proximo probandi in libidinem. Sed eodem proximo periculo libidinis adnexa est observatio voti nonachalis. Non ergo tunc erit de re meliori bono. Non ergo validum erit tale votum.

XIV. Quid ad haec? Fortasse, quod votum calitatis monachale, & Clericorum solemne, conjugatorum vero simplex est. At discrimen istud extraneum prout est, & ad propositum nostrum ineptum. Nam tam votum solemne, quam simplex debent esse de re meliori bono, ut omnes lateant. Sed, iuxta doctrinam Quintanaduenas, Gobatos, & Sporck, quando coniugatus homo voto adstrictus stimulis carnis urgetur acutissimis, esse in periculo proximo illud violandi, votum tunc non est de re meliori bono. Ergo, si in conjugato non est de re meliori bono, neque in Presbytero, neque in Monacho eidem periculo proximo votum erit de bono meliori. Quod si hoc votum non oblat quominus conjugatus petere debitum valeat, quia petito debiti bonum est, cur votum oblat quominus Monachus, vel Presbyter contrahere matrimonium valeat, cum matrimonium intrare bonum sit? Sed mittamus vota solemnia Religiosorum, & ad vota simplicia oratio nostra convertatur. Nulla ergo erunt vota calitatis quae tot Catholici erunt, quoties in proximo reperitur periculo libidinis? Nulla, inquit, Audi sequentem calum.

XV. Partibus adolescentem vehementer libidinis vexatur tentationibus, & frequenter eis incumbit: & quamvis inde advertat statum conjugalem multo utiliorem sibi futurum quam caribem, facit tamen votum calitatis, idque praevar violat, ut illud iam vellet non esse factum. Queritur, utrum hoc votum sit validum? Resp. Probabile est illud votum non esse validum: quia, omnibus consideratis, non est de re meliori bono. Ita Patet Adams Burchaber contr. 1. sect. Casus casu ob. P. Patritius Sporck loc. cit. num. 64.

XVI. Recentia opinio laxa est, nulloque modo probabilis. Demum enim, imprudens esse votum praedatum; hanc tamen imprudentiam non tollit quia calitas voto promissa sit. Ceter. Theol. Tom. III.

apta voti materis; neque deliberatam votentium electionem auferat. Expertur votens frequentes in libidinem lapsus; nihiloties deliberat vult vivere calitatem. Unde ergo colligendum est, votum illud nullum esse? Est voti validatio repetita? Si ita foret, paucis vota valida essent. Docet quoque Martinus Bonacina laudatam opinionem disp. 10. quest. 11. post. 1. num. 26. Subdit tamen petendam esse dispensationem. Quid testis? Votum nullum est; impetranda est tamen dispensatio. Quam effectum patret dispensatio haec, si votum nullum est? A quo vinculo absolvi debet votens, si nullo vinculo obstringitur? Sed laxiora loquuntur.

XVII. Quest. VIII. An votum calitatis, Religiosum, vel non habens, cui solubere est matrimonium ob incontinentiam, sit validum, impeditque matrimonium licite voti? Item an licite evadant iudicium vota senilium ob supervenientes libidinis vexationes? Resp. Leander tract. ix. de matr. d. xlii. §. 1. & 11. dicit sequentia. "Nesativam sententiam, videlicet neque esse validum tale votum, nec matrimonium impedire, sua dicit potest quis his argumentis. Primo votum inveniunt matrimonium est validum in illis quibus saluberris iudicatur fore ut matrimonium ob incontinentiam inent, eo quod sit de re meliori bona respectu votentis: ergo praedicta vota huic contraria, sunt de minori bono respectu illius votentis, nisi ergo irrita. Patet: quia duae res contradiant nequeant in eodem legitima materia esse, & pro eodem tempore." Accurrit quidem, & robusta dialectica. Sed audiamus secundum argumentum. "Votum (sicut dicit) calitatis, vel Religiosum factum ab eo, quem carnis molestia & frequentes iudicant antecedunt, non est de materia satis idonea, & illa: immo potius contra consistit, hinc D. Pauli I. Corinth. vii. dicitur: "Quod si non se contrahat, nubat, & melius est enim solvere quam uri."

XVIII. Utum eiusmodi principia favent Luthero, Calismoque, obgnantibus adversus Catholicorum vota, quod sint humanae fragilitati importabilia, & lumborum ardoris contraria, ceteri videant. Ad primam rationem quod attinet, quam ut certam ponit Leander, iam supra demolitavimus eam falsam esse. Lex quam opponit contradicentibus, perperam applicatur. Ex ea enim solum eruitur quod idem non possit simul eodemque tempore duo vota contraria, seu contradi-

vis opposita, nempe votum nubendi, & votum non nubendi scilicet: vel votum nubendi, & votum calitatis. Qui votum calitatis emittit, tamen carnis illecebrosus iracundus, votum illud eligit ut instrumentum concubendi carnis voluptatem. Materia inapte natura est quod melius; & votens ut sibi expeditis remedium repetat. Si oppositum votum nubendi eligeret, contrarium quoque indicium efformaret. Quare cum materia, nempe calitas, sit inapte natura voto idonea, utpote melius bonum, eo ipso quod a votente ut talis reputatur, non potest fieri inepta voti materia vel in ipso homine libidinis periculo obnoxio, etiam admissio quod, si contrarium indicium efformaret, posset edere votum nubendi. Hæc tamen contra philosophicam rationem dicta sunt. Verum, ut illius opinionis laxitas magis pateat, antequam propius ad eam impugnamus accedat, placet laxiora que oculis Leander cum nonnullis aliis docet, ob idem perferre.

XIX. Brevi ergo Leander, inquit, non solum invalida esse vota facta tempore quo quis calore libidinis uritur, verum etiam illa que, licet tempore tranquillitatis, & concordie carnis cum ratione facta sint, evadunt tamen ob supervenientem tentationem, sentinque rebellionem inepta voti materia. Quia, inquit, quod ante emissum votum efficiuntur promissa sit inepta voti materia, si eo emissio superveniat, tollit voti obligationem. Ad si est quod in sententia boni Doctorum frequentes lapsus in concupiscentiam votum Religiosis, calitatis est. Ergo inveniunt lapsus in concupiscentiam eadem vota antecedentia. Hanc postea sententiam ad examina vocans, inquit, quod sit probabilior speculative. Probabilior, nedum probabilis, speculative tamen. Quid prædicet in hæc linea est probabilis, quin & tutum. Sed ego (ait ibi q. 111. pag. 325.) probabilior respondo, esse prædicam opinionem, prædicam quam bonitas, designat probabilior, in quoque amplius posset. Ergo aliqua dispensatione poterit matrimonium inire.

XX. Audisti? Est aliquoties probabilis præfata opinio: ergo tuto compactis potest. Gradatim incedunt Probabilis. Primum aliqua subtilissima expugnant ratiocinia, quibus velum probabilis speculative pretendunt propriæ opinionis. Deinde vatum istud subtilissimum pluribus involvunt reflexionibus quibus (sicut adeo crassum, solidumque efficiunt, ut pro fecura monni regula illud obstruant. Præfata opinio, inquit Leander, prædicata est. Pro hæc opinio illud asserri potest quod

intra graves. Auctores votum nubendi validum sit ob evitandum fornicationem: ergo votum non nubendi, seu calitatis invalidum erit. Consequentiam negat Sylvius 2. 2. q. 102. v. 111. art. 2. con. 6. quia licet homini fragilissimus expedit calitatem, quando liber est, nulloque voto obligatus, si tamen concupiscentia peringat, ut eidem calitatis le voto devincere velit, tunc calitatem illi utilior efformat matrimonium. Ioannes Marin T. II. tract. 13. d. 11. sec. 6. n. 79. respondet, validum esse votum nubendi conditionate acceptum; id est, si votens nolit alia eligere media. Verum nihil ejusmodi ratio ad nos, qui oppositum docuimus, pertinet. Ideo, his nullis.

XXI. Expendamus breviter principia, & conclusiones lententis istius. Illud primum omnium animadvertendum est, calitatem, & Religionis amplexum, secundum omnes Catholicos, esse aptam, immo postulatam votorum materiam. Auctores præfate opinionis id asserunt; sed simul contendunt quod in circumstantiis veneriis palliatis, & ventis animam illius qui votum emittit, calitatis evadat hic & nunc materia inepta, eo quod libidinis sit matrimonium. Ergo tamen inquit, cur calitas his in circumstantiis evadat incongrua voti materia. An quia sit homini fragilis, & vexato carnis stimulo impossibilis? Si asserit, hæreticus est. Deus enim non permittit nos tentari supra vires nostras, cuique calesit subsidio omnia vincere possumus. An inepta sit, quia res ardua, & observata difficilis? Sed omnia consilia evangelica, votis subiecta, ardua, & difficilissima sunt. Et de calitate speciatim loquens Servator noster Dominus testatur, non omnes capere verbum istud. Cur ergo inepta est voti materia calitas respectu hominis fragilis, & in libidinem prona? Quia matrimonium salubrius est huic homini fragili, & veneri obnoxio. Illius tuta philosophice argumenti vis latet. Si ex hominum fragilitate, & in malum proclivitate colligenda esset aptitudo materie voto subiectenda, actum de omnibus votis esset. Natura ipsius victimæ voto supponenda consideranda est: & si genere suo, inaque indole melior fuerit, apta erit voti materies. Cum Theologi dicunt, votum esse de meliori bono, non illius bonum comparate sumunt ad hunc, aut illum hominem carnis ardoribus obnoxium? Nemo hinc mentis hoc dixerit. Quod ergo melius bonum inapte natura est, votum quoque materia est; quamquam huic, vel illi homini ex propria iniquitate minus salubre evadat. Plura tunc

quæ

que homini salubria aliquando forent, ut feminis emissio voluntaria, fornicatio, & alia non pauca. Scio hæc genera suo mala esse; idcirco non multum urgere. Sed verum istud est calitatem genere suo meliorem esse matrimonium, & consequenter ex fragilitate hominis privati nullo modo effici posse detriorem. Fragilitas, & propeusio hominis in venereum id ad summum efficere potest, ut hic homo imprudenter calitatem voteat; & si prius consilium petat, Theologus debet ei dissuadere talis voti emissionem, ad removendam ab ipso plurima peccandi pericula; at nunquam efficere potest ut calitas inepta sit materia voti, & votum ipsum invalidum sit, quoties homo deliberat, & sponte sua tale votum emittit. Quod voti materies melius bonum esse debet absolute, & per se, minime respectu huius, vel alterius votentis; docet Maior in 17. disp. xxxviii. q. 1. col. 2. idque adprobret Sanchez Lib. II. Sum. cap. viii. no. 10. Et ego addo, id a nemine negari iure posse. Quod si conceptus verborum Doctores omnes hæc explanationem non exhibent, illam omittunt, quia superfluum putant, cum res per se sit satis perspicua. Illa tamen ex communi omnium doctrina colligitur.

XXII. Confirmatur falsitas istius laxæ opinionis. Homo fragilis, & in libidinem proclivens potest ne, divino fultus auxilio, carnis impetus coercere, calitatem servare, atque victoriam de impuro spiritu reportare? Hoc de fide est. Ex lua ergo malitia libidini inservit. Ergo ex illius malitia calitas evadent materia inepta voti, si votum ob illius in libidinem lapsus foret nullum. Quis porro aude obtrudere, hominum iniquitatem rerum ordinem pervertere, atque opera que genere suo sanctiora sunt, de gradulo deicere, & detriora reddere potest? Quis Catholicorum id dixerit? Sit ergo hominis in libidinem impotens proclivitas, sicut frequentes lapsus in eandem: nunquam tamen efficere poterunt ut calitas sit incongrua voti materia, ut votum ejusmodi calitatis sit invalidum, postquam quod deliberato animo emittam fuerit.

XXIII. Accedit quod homini ardore libidinis adjuanti plurima alia remedia supponit præter matrimonium, & lege validiora, ut preces, leinica labores, & alia non pauca, quibus compescere impulsus valet concupiscentie. Immo qui sine sedando litis libidinis matrimonium contrahunt, tribulationem, postquam quod deliberato animo emittam fuerit.

& sitis non extinguuntur semper, sed augentur, nisi amor calitatis concupiscentie, ad aqua ex alitis calitatis operandis provocantis, stimulis abluatur, & relaxetur. Cum ergo plurimas illis modis scopulis, & talibus concupiscentie declinare quilibet valeat, perperam opponitur matrimonium ut quid lubricum homini a calitate nimis alieno ob suam in libidinem inclinationem. Hæc omnia venissima sunt. Ceterum, etiam dato quod hic & nunc huic homini magis congrueret matrimonium, omnibus inspectis circumstantiis: non ideo neque hæc in positione consequitur calitatem fieri ineptam votum materiam, invalidumque fore de illa votum; ut jam demonstratum est.

XXIV. Tandem extrema illius opinionis laxitas, qua communi Ecclesie catholice sensui infensibilis est, ex his que Leander adducit, evidenter apparet. Non solum etenim subdit Leander, invalidum esse votum quod Christiani emittunt, dum experiuntur libidinis tyrannidem, & frequentes lapsus; verum etiam eo laxitatem prolapsus est, ut aliorum Auctorum nomine inferat, nullius quoque valore evadere vota que homo emittit tempore quo libidine minime uritur, atque votens in proximo periculo incontinentie, & proclivens in libidinem confirmatur. Rationem quam assignat, dedimus supra n. 7. illamque Leander exscriptis syllabarum est Sanchez Lib. II. cap. viii. n. 9. familiaris est enim huic Casuista extorptoris professio. Quod ideo dico, ut colligat lector, parum defendendum esse illius doctrinam. Non solum enim laxior aliorum Auctorum sententiam ambabus suscipit ulnis; sed ipse quoque aliquid laxius addit, & laxitatis consilia amplificat, atque dilatat; ut ex hæc ipsa opinione constat.

Leander, Sanchez, Martinus de S. Joseph, & alii nonnulli docuerunt, incontinentiam præcedentem invalidum esse votum, Leander vero addit, incontinentiam supervenientem votum iam emittam irritare! & insuper quod alii tantquam speculative probabilem opinionem viderentur, ipse tantquam practice probabiliorem immo tuto amplectendam libidinis sui proponit benignissimus Scriptor. Hanc eandem opinionem, defendit Leander a Murcia Capicemus in disquis. moral. Lib. II. disp. 11. sect. 23. no. 5. his verbis, « Colligitur ex communi Doctorum sententia, quod, si post votum emittam materia eadem voti efficiatur irrita, vel impossibilis, sit etiam votum irritum, & in-

F 2

va

validum; etiam si peccatum votum fuerit, si castitatis, vel Religionis... Nec vero est iudicandum, quod aliqui autumant, votum esse debere de meliori bono, in se, & non de eo quod melius est votum: tum quia hoc est contra communem omnium sententiam, tum quia manifeste est contra consilium Apostolorum dicens: *Melius est nubere quam viri.* Non est ergo solus Lutherus errans calitatem esse impossibilem. Probabilis hic noster ratio fore non modo ait, sed supponit ex communi Doctorum, calitatem ob supervenientes tentationes fieri ineptam, & impossibilem voti materiam. Unique Doctores afferunt omnes, votum nullum esse, illius materia impossibili reddita. Sed quod supervenientes tentationes, & lapsus in venerem, impossibile reddunt calitatem, heresis est Lutherana. Quod vero subdit, esse contra communem omnium sententiam, & contra consilium Apostolorum, quod voti materia sit melius bonum in se, & non votum, nimiam lapid auidaciam, & impossitiam. Quoniam hinc inferretur, communem omnium sententiam esse, votum nullum effici ob supervenientes tentationes, quia tunc castitas non est melior votum: quod aperta falsitas est, cum potius communissima sententia catholicorum Theologorum sit, votum illud validum esse. Ut ergo sophisma istius Auctoris evanescat, animadvertas oportet, quod alibi diximus n. 19. nempe votum esse de meliori bono, quod & genere suo tale est, & hominibus quoque divino auxilio instructis melius evadit. Si hoc melius bonum accipiendum foret, & impediendum ex fragilitate carnis, & iniquitate ipsius votantis, adum esset de omnibus fere votis. Quare male P. Claudius La-Croix *lib. III. part. 1. dist. 2. num. 402.* reicit sententiam Sanchez, Valentia, & aliorum, qui nolunt tunc opinionem, adhaerereque Gobatio, & Moyse, qui certe in hoc aberrant, dum volunt, quod res promissa sit melior votum per comparationem ad illius propensionem in venerem, & lapsus in fornicationem. Vera namque sententia habet quod res promissa, voto subicienda, sit melior suo genere, & licet ceteri Christiani, potest, si velit, castitatem servare. Clarus rem explio: Lex divina congrua est, & laavis generi humani divinis auxiliis sussulto. Hominum pravitae, & malitia asperum, gravissimumque evadit ipsum lex illa. Quid inde? Urque votum est de meliori bono, non solum ablo-

lute, seu relate ad hominem (solum quippe homo vota edit) sed relate ad hominem christianum gratia caelesti instructum, & bene mortuum, sive aeternae salutis conscientissimum; non relate ad hominem petulem, salacem, brutalem.

XXV. Quantum laxitatis, immo deformitatis praefert opinio laudata, nemo non videt. Primum univerfo Ecclesiae catholicae sensui repugnat. Semper enim consueudo obtinuit ut qui vota castitatis emiserunt, dispensationem a summo Pontifice obtineant: quam Pontifex concedere minime solet, nisi aliqua iniecta commutatione. Nonne perniculosa esset eiusmodi dispensatio, si votum nullum foret? Nonne iste Ecclesiae perpetuus, & manifestissimus mos satis esse debuisset ad coercendam nimiam illorum Casuillarum licentiam? Nonne nullam auidaciam praefert, quod pauci Casuilli audent univerfalem Ecclesiae consuetudinem abolere? Abolent autem, quantum per illos est, dum conceptis verbis scribunt, voto castitatis obstrictum Christianum, posse absque dispensatione matrimonium inire.

XXVI. Consecutiones quae ex hac laxissima sententia proficiuntur, indicande obiter sunt; si tamen manifestatione egent, quandoquidem sponte sua se in cuiusque oculos ingerunt. Facta namque positione quod supervenientes difficultates, carnis molestiae, sentium rebellionis antiquae, irrita facere, discindere valeant vota semel valide emissa; nemo est qui non videat quae hinc consequuntur. Nomen hinc inferretur, nulla prorsus fore plurima vota? Quis est ex impemera multitudine votantium, qui difficultates, molestias, rebellionisque carnis non sentiat? Et tamen plurimi, divino opitulante Numine, a lapsibus abinent, de carne, & concupiscentia triumphos reportant. Quod si aliquid propria culpa succumbunt; anue ob iniquitates suas insuperant erant a voti-vinculo? Si molestiae, rei arduitas, lequentes lapsus vota simplicia calitatis dissolvunt; Cur non & solemnia? Aque enim haec ac illa aptam expolunt materiam. Si castitas inepta est voti simplicis materia, quidni & solemnis? Quis non videt hinc consequi, haereticos argumentum sumere posse sacrosancta honestandi matrimonii Lutheri, Bucerii, aliorumque simplicium, quidni & solemnium censuit Lutherus, non ob aliam rationem, nisi ob summam difficultatem, & ut ipse blasphemavit, impossibilitatem servandi castitatem. Et licet maximum discrimen sit inter sole-

nne

nne votum & simplex; in hoc tamen conveniunt quod materiam aptam, & congruam habeant. Quod si difficultates, molestiae, frequentelque transgressiones satis sunt ad efficiendam calitatem materiam ineptam pro voto: eadem ratione sufficient ad antiquanda cetera vota. Vehementes cupiditates pecuniarum, molestiae quam afferunt eorumdem privatio, & frequentes transgressiones voti paupertatis nullum efficiunt votum illud: idemque dicendum de obedientiae voto. Itaque salubritas hic & nunc erit possidere divitias quam venditis omnibus nudum Christum sequi; salubritas erit iniri esse quam alius iubiici; salubritas erit votum implere quam leonare. Ne multa: haec doctrina, qua astrictus supervenientes difficultates, molestias, transgressiones crebras reddere rem promissam, materiam ineptam pro voto, & rationis ipsa dissolvit, iniquitatis ferens, sicut de medio tollit fere omnia vota, ita etiam promissa omnia inter homines infringit, ac humanam abruptim commercium. Quandoquidem, si recentia oblaecula vota Deo nuncupata dissolvunt, eod quod materiam mutant, quidni & promissa inter homines, facta eodem titulo infringent? Inque alicuius momenti est quod subdit Leander *cit. quest. 11.* nempe quod non relinquatur cuiusque iudicio ferre sententiam, nam omnibus circumstantiis inspectis salubritas sit matrimonium contrahere; sed tantum iudicio pii, & prudentis Confessarii, nempe perdocti Casuiste. Nagis ille sunt, vanique futi, qui minime laxissime doctrinae horrorem obtagere valent, aut imminuere. Quia verus index tentationum, molestiarum, & lapsuum in venerem nemo petitor est illo qui talia experitur. Postea ergo quod recentia incommoda nulla efficiant emissa vota, ut contendant Casuilli laudati, iam quique nullum votum suum iudicare poterit. Ad summum consilere poterit Confessarium aliquem cui magis habeat Leandrum, Mercari, licet proferat, La-Croix, Gobatium, ceterosque in uno docendi genere consentientes.

XXVII. Dicimus a quo, valida prout esse vota antedicta, dummodo deliberate fuerint emissa; sive tentationes supervenerint, sive antecesserint, sive commiterentur, sive molestiae, & lapsus frequentes sint, sive rari. Eiusmodi castitatis, sive alterius voti servandi oblaecula, diffidentates, & pericula solum quandoque cause sunt congruae impetrandi dispensationem, si emissa iam diu votis adveniant: vel, si vota antecedant, viroque prudenti innoverint, aequilimam rationem praec-

Conc. Theol. Tom. III.

debunt ut, attenta hominis infirmitate, eidem abinentia a voto, & cum bonum ipsi salubritas, persuadeatur. Neque consueudo in puto ad doctrinam illam quam tradit P. Sanchez *lib. IV. cap. v. num. 10.* quaeque adoptant Salamanctices *tract. VIII. cap. 1. par. 2. §. 2. n. 44.* nempe quod calitatis voto devincti ipsi possint vel ut homines singulares, vel ut sunt communis Ecclesiae membra. Porro, licet melius sit nubere huic homini, ut singularis persona est; non tamen id verum habet, si consideretur ut est Ecclesiae pars: quia tunc haec considerandus ne gratus Deo est tale votum. Cur? Quia inquit Salmanctice, ad bonum Ecclesiae plurimum refert quod astrictus voto existit... et indolere adstrictus: alius votum iam arduum, tamque in Ecclesia celeberrimum, facillimum, magis venerem. Ego dicentem, ad bonum Ecclesiae pertinere, ut adstrictus voto calitatis, induceret adstrictus, si respiciat adstrictus. Quoniam Ecclesiae bonum veritate, non salutate nititur. Laudata doctrina, si clarus, & pressus exponatur, hunc prode sensum: Votum castitatis emissum ab homine fragili, validum est, si hic homo votans consideretur ut pars communis Ecclesiae: si autem inviduam, nullumque, si consideretur ut homo privatus: quoniam homini ut privato, melius est nubere; ut membro Ecclesiae, salubritas est castitas. Quae distinctio arbitraria est; quin, ut mihi videtur, falsa, & Ecclesiae iniuriosa. Videtur namque ex illa inferri, ad bonam communem Ecclesiae spectare quod votum calitatis validum sit; licet in privati fidelibus non sit reipia validum, licet privati fidelibus salubritas sit matrimonium: quod quam saluum sit, nemo non videt.

XXVIII. Exemplum, quo Salmanctices n. 45. contendunt illustrare doctrinam suam, patet nobis valde implexum, ne omnino saluum dicamus, videtur. Quare, inquit, erit validum illud votum solemnem calitatis, cum sit melius votum nubere quam vinculo voti astrictum in lapsibus salubritas? Quia, ut patet est illius Religionis, melius est quod votum in suo robore persistat, ne phoribus cordalis, & relaxationibus astrictus pariter. Idem docet Leander a Murcia in *disquis. moral. lib. II. disp. 11. resol. 24.* Etiam haec doctrina saltem involuta nimis est, & sentibus erroneis exposta. Idcirco namque validum solemnem calitatis votum defendere videtur in Religioso fragili, & lapsibus obnoxio, ut scandala, quo aliquo legeretur, si votum.

F 3

tum nullum esset, vitentur, & bonum Religionis sarrum tectum consistat; non quod respectu talis personae privatae validum votum sit. Hae porro, ut indicavimus, falsa sunt: quantum voti valor ad his respectibus, & relationibus, non pendet; sed a deliberatione votantis, qui materiam suo genere aptam, & convenientiam servandam eligit. Ipsi Probabilissimi aniam non levem haereticis praebent arripendi vota monastica, atque eadem tradendi; tanquam omnes humanas vires excedens. Si enim, ut contendit Leander a Murcia cum suis Casuistis, votum solemne castitatis validum est, licet votans in libidine non probatur, & continentem carnis rebellionem vexetur, propter perfectionem status, propter scandalum, & perturbationes, quas Religio cuius votans membrum est, subiret, & ob plures Religiosos, qui claustra relinquunt, neque Religiosos non esse dicent: valida ergo erunt vota solemnia ob politicos solum respectus, ob extrinseca quaedam damna vitanda. Supervenientes tentationes, & lapsus in venereum nullum efficiunt votum simplex castitatis. Cur? Quia amplius non est melius bonum votanti. Eiusmodi tentationes, & lapsus non efficiunt irritum votum castitatis solemne. Cur? Quia est melius bonum votanti, id est pars, & membrum Religionis, qua, si votum huius irritum, multis malis locum daret. Minus malum est per istos Doctores quod periret damnatur, quam quod Religio scandalis sit obnoxia. Haec tunc consistant quae profuturum esse haec iustitia, & penitus improbabili opinione. Doctrina autem communissima omnium catholicorum Doctorem est (quiquid fabuleret Leander a Murcia cum altero suo Leandro, aliique pariter) quod votum sive simplex, sive solemne castitatis validum est: quia semper est de meliori bono & absolute, & respectu votantis: licet enim ex aliquorum malitia & iniquitate reddatur difficultis eiusdem observantia, nunquam tamen impossibilis sit. Semper quippe sive simplicia, sive solemnia vota observari valent. Si votantes ea non observent, ex eorum pravitate sola contingit.

XXX. Auctores isti homini fragili, & veneri subiecto statim ut quid salubrius matrimonium proponunt; perinde ac si alia remedia nulla forent. Quid, si homo iste actu libidine adeo nuberet, cuiusque unice more istis illi non foret ad imparum finem extinguendam; permitteret ne illi naturali iure id vetitum esset. Quid, si voto solemni castitatis sit obstru-

ctus? At tunc, inquit, consideratur ut membrum Religionis. Quid, si matrimonio contracto, tot impudicis obnoxius hic homo fieret, ut matrimonium esset illi occasio innumera perpetrandi flagitia? Quid, si omnibus peccatis, salubris illi foret votum castitatis? Responso obvia est, quod matrimonium sua natura validum, ex contrahentium malitia infringi nequit; neque ex improbitate hominum libidine multiplicandam in eo esse; neque irritandum votum solemne ob votantis malitiam. Quidni ergo idiptum dicendum & de voto simplici castitatis?

XXXI. Antequam haec quaestiones finem facio, iuvat recollere iudicium quod in hac opinione a me haecenus oppugnatum fere P. Mattheus Moya in *Og. selec. tract. 11. disp. 1. quae. 1. de vot. & iuram.* Hanc controversiam prolixè versat tribus paragraphis. Primo in paragrapho refert Auctores disputantes super valore voti emissi ab eo qui, antequam voteat, proclivis in venereum est, & veritatem pronunciat opinionem illam quae validum esse votum propugnat. Tum in paragrapho secundo in medium affert sententiam quae sustinet votum dissolvi, & irritum fieri per supervenientem in res venereas proclivitatem. Auctores istius sententiae appellat doctissimos, ut superlativum encomium quid ponderis tribuat opinioni. Pro eadem allegat doctissimos Dominicanos *Dominicum Balianum, Sylvestrum, Tabianum*, qui solum docent fieri nullum votum, quoties illius materia evadat incepta, vel impossibilis. Quod autem castitas voto Deo adpromissa ex propositione superveniente in venereum, fiat incepta, & observata impossibilis, nemo eorum disit. Tandem in paragrapho tertio suam statuit opinionem, & ait: Quamvis opinio proposita §. 1. valde probabilis sit, contrariam tamen tenendam censio. Consequenter valde probabiliter iudicat quoque secundam, quam §. 2. *num. 14.* necessario prostrare ex prima indicat: & respicit eam non impugnat; sed cum suis argumentis illam lectioribus proponit. Et qui olim sub larva Amazel Guinenii laxas opiniones evulgaverat, nunc sub splendido probabilitatis colore recudit, atque patronum Leandrum doctissimum vocat; cum patet merum esse collectorem. Quod non idcirco assero, ut gloriam doctissimi viri ad invidiam perducam, sed ne lectores ex fallaci doctrina insensibilem habeantur. Commisit ergo tot simpliciter argumentationibus, dico, votum semper validum esse, quando habet conditiones quas omnes requirunt, nempe quod sit emissum

ab homine sui complate, libero, & voluntate deliberata, atque de bono meliori: quod bonum melius illud dicitur quod sapienter natura est, fecit per comparisonem ad fragilitatem, vel iniquitatem hominum votantium. Nulli hominum castitas impossibilis est: quiaque, Dei gratia adiutus, illam servare valet. Si quis eam violat, eius culpe, & prava voluntati vertendum est. Quoties ergo vere calitatis votum homo emittit, quantumlibet carnis stimulis vexetur, voto semper adstrictus manet, illudque servare tenetur.

XXXII. Obiicit. Id quod ante votum emissum efficit ut aliquid nequeat esse voti materia congrua, efficit quoque ut non sit voti congrua materia, si post emissum votum superveniat. Atque fragilitas, & propensio vehementer in venereum ante emissum votum efficit ut castitas non sit apta voti materia, quomodoque plures, graveque Theologi docent, insistentes votum emissum ab eiusmodi homine fragili contrahenti matrimonium validum esse, & invalidum castitatis votum; quae sententia ut nimium laxa relictæ nequit. Ergo neque illa quae sustinet, supervenientem proclivitatem nullum reddere votum emissum. Resp. Prima propositio absolute accepta, de qua infra, falsa est. Admittamus praecedentem propositionem in venereum impedire ne votum validum sit; quod ego tamen minime concedo: non inde profecto sequitur quod superveniens fragilitas aboleret votum semel emissum, & quod semel propositio vera est, quantum tunc solum illa propositio vera est, quando id quod super illa residit materiam voto proclivem aut impossibilem, aut votantis noxiam. Continentia homini voto eius ebullit neque noxia per se, neque impossibilis efficitur: ideo nequit sola difficultas illius observantia votum semel propositum irritare. Plus namque requiritur ad abrogandum votum quod valide emissum fuit, & aliquoties executioni mandatum, quam ad impediendum ne valide emittatur. Haec dicta sunt in qualenquam exculationem illorum Auctorum qui docent praecedentem fragilitatem votum nullum reddere. Ceterum ego aperte defendo, neque antecedentem, neque supervenientem fragilitatem posse castitatis votum abrogare, & irritum prolixè efficere.

XXXIII. Quae IX. An validum sit votum de non vendendo? Resp. Invalidum esse hoc votum absolute acceptum omnes tenentur: quia non est de meliori bono; immo de re mala, utpote divino honori contraria, cum vota Deo nuncupare res Deo grata sit. Nulla er-

go erit obnoxia faciendi oppositum, nempe non vendendi. Validum vero esset votum, quo quis diceretur hoc, voveret, se nunquam votum aliquod emissurum, nisi contra relictibus. Confessario, vel scripto; ut sic precipitur, nimirum quocumque votum emissionem, seu nuncupationem vitaret. Haec haemque deliberatio votum non impedit: sed congruam, immo prudentem vendendi rationem includit. Quamquam culpam poitea committeret qui istius circumstantiae votum frangeret, non una est sententia: alii mortalem, venialem ceteri esse contendunt. Ad maxime ex circumstantiis id erit colligendum. Si enim quis non curaret votum factum, si illud nuncuparet; dubio procul peccaret graviter. Si vero qui votum rationis momento dicitur votum, cum illa circumstantia sub voto sibi imposita, ederet, non videretur talis transgressio letalis. Quid vero si statisset, votum a se emittendum, nullam fore, quoties describitur conditionem servare non faceret? Tunc votum nullum esset. Est enim votum privata lex: vovens est legislator. Eo ipso igitur quod is nolit suum votum valere, nisi talibus circumstantiis, alioquin iustus, definitum, re ipsa non valet.

XXXIII. Quae. X. An votum non petendi dispensationem, commutationem, aut irrevocacionem sit validum? Resp. dux sunt oppositae Auctorum sententiae. Tenent, nullo modo esse eiusmodi votum, fatetur prima sententia, quam defendunt *Sotus Lib. VIII. q. 1. art. 9. prope fin. Sanchez Lib. IV. c. VIII. num. 21. Leander tract. 1. disp. xxxv. quae. 11.* Fagundes *Lib. II. cap. xxi. n. 12.* Bartholomaeus a S. Paulo *Lib. I. Theol. q. lxxxiv. & lxxxv. Trullaeus Lib. II. cap. 11. dub. 5. num. 20. Tamb.* *Lib. III. cap. v. num. 8.* & alii. Quantum hoc votum absolute conceptum non est de meliori bono: siquidem aliquando contingere potest quod utilius sit dispensationem petere quam est quod utilius sit dispensationem petere quam est quod utilius sit dispensationem petere, beneque casu dispensationem petere, beneque casu dispensationem petere, beneque casu dispensationem petere. Hinc vota nuncupatione defectu consistunt, & his similia invalida sunt: quia enim vota absoluta plures comprehendunt casus in quibus melius erit sibi ducere, mutuum dare, dispensationem petere, & plures itidem alios casus in quibus oppositum erit necessario faciendum. Idcirco, cum malum ex quocumque defectu consistat, vota praefata habent obiectum in futurum, necum melius bonum; & propterea, nulla sunt.

XXXIV. Altera sententia valere prefatum votum iustitiam, nec tamen obligare: cum utilis animæ aliquando possit esse dispensationem petere. Hanc defendunt Bonacina *disp. IV. quæst. II. punct. 1. num. 18. Suarez Lib. II. cap. XI. num. 6. Filliustus tract. XXIII. cap. 11. quæst. XI. num. 65. Faluus tract. XV. disp. 1. punct. 8. num. 4. Azorius Lib. VI. cap. XII. §. XX. Sed hæc Athesiæ cit. de hæc quæstione non loquitur; sed de votorum petendi dispensationem nisi à Romano Pontifice. Salmanticenses tract. XVI. cap. 1. punct. 2. §. 2. *num. 56.* hanc secundam sententiam propugnant; & præter citatos Auctores referunt quoque Solvstrum *verb. Votum 2. q. XIV. & D. Antonium II. P. III. tit. XI. cap. 11. §. 6.* Verum D. Antonius nec verbum de suo promittit; sed solum exhibet sententiam propriis verbis conceptam Richardi in *IV. dist. 58.* quem Auctorem vel ipsi Salmanticenses pro contraria allegant opinione; & consequenter pro eadem sententia debuerunt quoque D. Antonium allegare; cum non nisi ipsam sententiam ferre eisdem verbis Richardi transcribat, nihilque de suo addat, ut legenti patet. Sententia autem Richardi, & S. Antonii est; votum prefatum validum esse, quoties utilis animæ sit dispensationem non petere; invalidum vero, quoties utilis sit antea dispensationem petere: nisi expressa intentio votantis sit quod, si votum a se emissum in aliquo casu non obligat, in nullo obliget: tunc enim absolute votum nullum est. Hæc sunt verba tum Richardi, tum S. Antonii. *Si aliquis voverit aliquid, quod in non casu potest esse utile ad salutem, & in alio casu inutile, obligatur ad observationem eius in illo casu in quo est utile ad salutem, & quatenus non in illo casu in quo est ad saltem inutile, nisi fuerit intentio votantis quod: si non obligat in omni casu, quod obligat in nullo.* Quod apud S. Antonium legitur in *III. in prædico typographi est.* Hæc opinio in illo locum habet, ubi quandoquidem certum est apud omnes quod votum de non petenda dispensatione abique legitima causa à summo Pontifice validum sit. Quod invalida, aut saltem illicita est dispensatio abique legitima causa tum in petente, tum in concedente. Deinde certum est, admissio etiam valore voti absolute emissi de nunquam petenda dispensatione posse votantem iura conscientia ad superiorem recurrere pro dispensatione voti, iusta occurrente causa dispensationis; cum Auctores decedentes voti valorem fateantur non obligare in eventu quo antea utilitatis*

ret petere dispensationem: nemo enim nec sibi, nec superiori adimere hanc facultatem potest. Quia subiectio iudicii respectu superioris, & potestas superioris in subditum, ita est quod per sublequentem votum asseri nequit. Nullum ergo votum impedire valet quod subditi legitima occurrente causa, summadem superiorum. Quare si vis rationis spectetur, prima sententia probabilior videtur. Tutius tamen est ipsationem factam servare, & solum urgente evidenti causa dispensationem petere: P. Sanchez docet, quod licet qui votum emittit non petendi dispensationem a primo voto, non tamen esset votum non petendi dispensationem ab hoc ultimo; & sic, impetrata dispensatione ultimi, remanet dispensatio primam; aut, si edidisset votum non impetrandi dispensationem iustus ultimi, nunquam votum citare potest non impetrandi dispensationem ab hoc quod postremo loco addit, etiam si in infinitum multiplicaret vota sua. Verum hanc votorum repetitionem, ut fabulosam, & otiosioram somnia, reitico. Non dispensatione, sed elleboro indigent qui similia delirantes imaginantur.

XXXV. Quæst. XI. An qui votum edunt non petendi dispensationem, possint petere dispensationem, aut relaxationem? Resp. Negant Sanchez, & Trullench *loc. cit.* quia qui excludit commutationem, potiori iure excludit dispensationem. Admittit secunda sententia, quam defendunt Prado *cap. XXXI. num. 67.* Leander *q. v. Tamburinus c. xv. §. 2. Salmanticenses tract. XVI. c. 1. punct. 2. §. 2. n. 57.* Extensio obligatorum res facti est, omnino pendens a votantis arbitrio. Si votans commutationis privilegio renuntiavit, non ideo censetur renuniasse dispensationi: quia unum separare ab alio potest. Utrique qui respicit commutationem, prudenter præsumitur de dispensatione ratiocinare. Ceterum cum e contrario verum sit, quod votans valeat se priore facultate petendi commutationem, & retinere libertatem petendi dispensationem; idcirco est intentione votantis res colligenda est. Possunt namque occurrere casuales ob quas impetare expediat dispensationem; & non commutationem; tamen non id frequenter contingat.

CAPUT VI.

Res indifferentes, inutiles, vitiosas, impossibiles non sunt voti materia. Variæ quæstiones explicantur.

IUT a rebus suspicemur indifferentibus, & vanis, convenit inter Theologos, nihil quod inutile, vanum, vel indifferens sit, posse subici voto. Inquit enim D. Th. 2. 2. quæst. XXXVII. art. 2. ad 3. *Vota vota que sunt de rebus vanis, & inutilibus, sunt magis desideranda quam servanda.* Si quis tamen voveret eorum res inutiles, ventraliter tantum peccaret; ut si quis voveret se non ingrediendum forum, non ascensurum equum, cum illo homine non loquentur, non abiectionem sibi impoat, & capillos, ac cetera id genus, qui genere suo, circumstantiis subiacent, sunt absolute inepta voti materia. Plura tamen que tenent suo indifferentia, & inutilia sunt, possunt ob circumstantias occurrentes fieri utilis, & apta voti materia, Ingressus in talem domum, colloquium cum tali homine, ascendere equum sunt res indifferentes. At si ingressus in talem domum secum deferat periculum obviam habendi maliciam ad libidinem provocantem, si colloquium cum tali homine prodeat ad prava, si equi ascensus occasio malorum sit; tunc, cum a votente ob finem honestum vota eduntur de vitandis his rebus, talibus votis circumstantiis, omnino valida existunt. Ut tamen res que sæpè natura indifferentes sunt, induant rationem honestatis, & bonitatis, factis minime est quod votans sua arbitraria intentione res illas in bonum aliquem finem dirigat: quæ de causa nullum est votum quod minus promittit de libbati non vere, non cogere pacem, non iurare, & similia: quia abinentia ab hoc, vel illo opere res vana est: fecas, si promitteret abstinere ab omnibus vestibus, sordibus; ut libere Deo vacare possit. Requiritur ergo quod in ipsi rebus votandis appareat aliqua proportio cum fine intento a votante; & quod res votenda, circumstantiis saltem inspectis, revera aliquo modo ad assequendum finem illum conducat eo tempore quo votum emittitur: quia, si res libibenda voto non est utilis votenti eo tempore quo votum editur, sed vana, vel indifferens, licet aliquo alio tempore possit esse utilis, votum nullum est. Ingressus in hanc domum, in qua periculum semine provocantis ad venem reperitur, materia apta est, ut fieri possit votum evitandi talem do-

mum periculum plenum. Si, sublato omni periculo, tale votum emittitur, nullum tunc foret: quia eo tempore materia indifferens esset, & consequenter voto incongrua.

II. Quæst. I. An votum abiatu rei cuius exessitas peccatum est, validum sit? Resp. Eiusmodi quod humiliter discussio aperitula videtur. Quis namque ignorat, votum materiam honestam esse debere, licitam, & ipsi Deo, cui offeritur, gratam? Id optime exprimit D. Th. 2. 2. quæst. LXXVII. art. 3. Porro, si oblatio victimæ culpam includit, nec licita potest esse, nec Deo qui peccatum odit, gratia, & accepta. Hæc omnia clara sunt, nullaque egent enucleatione. Sed quædam opponuntur quæ aliquod facessunt negotium: ideo quæstio propostia est, ut dissolvatur.

III. Obiicit I. Iephthæ vovit se immolaturum Domino quemcumque primum obviam habuisset et domo sua, si ex Ammonitiis victoriam reportaret. Et repta, victoria obtenta, domum revertens, filiam, que ipsi fu occurrere venerat, immolavit Domino, ut habetur *Iud. XI.* & tamen in Sanctorum centum periculis ab Apostolo Paulo *Hebræor. XI.* saluum ergo est votum de rebus illicitis, & vitiosis nullum esse.

IV. Dicit præcipue Ipsi responsiones quibus dissolvi hoc argumentum solent. Altera est Lyran, & aliorum recensionum, qui negant Iephthæ Deo filiam suam immolasse occasione corporis; sed docent illam Deo consecrasse mortem spirituales, & civili, quatenus illam ab hominum leuitum consortio, & perpetua virginitate servande alinxiit: que consecratio, quantum irrevocabilis erat, mors vocari potest, quemadmodum consecrata agni, sic. Quod licet, & hominis mors vocatur *Levit. 24.* Quod consecrari potest. I. Iephthæ vir prudens, atque bene moratus erat, & in lege versatus, proprios filios immolaturum, minime ignorabat: eo vel magis quod benevole habuit ipsam, quo Sacerdotum Principem consilere potest. I. Iephthæ ex afflatu sancti Spiritus sancti votum emittit: ipsa namque Scriptura testatur, quod *factus est super Iephthæ spiritus Domini...* & *votum voverit Domino.* III. Filia Iephthæ plangendi virginitatem, non mortem suam, ipsatum petiit: & ubi non in postea vulgata legitur *Iudic. vert. 40. Mos habebat in Israel...* ut post anni circulum conveniret in unum filia Israel, & plangat solum Iephthæ. Sanctus Pagninus ex Hebræo reddit: *Ut allegarentur filiam Iephthæ, levitæ causa.* Addunt; non potuisse Iephthæ

CIÓN GENERAL D

XXXIV. Altera sententia valere prefatum votum iustitiam, nec tamen obligare: cum utilis animæ aliquando possit esse dispensationem petere. Hanc defendunt Bonacina *disp. 19. quæst. 11. punct. 1. num. 18.* Suarez *Lib. II. cap. 21. num. 6.* Filliustus *tract. 22. 11. cap. 11. quæst. 11. num. 65.* Falus *tract. 20. disp. 1. punct. 8. num. 4.* Azorius *Lib. VI. cap. 112. q. 20.* Sed hæc Athesiæ cit. de hæc questione non loquitur; sed de votorum petendi dispensationem nisi à Romano Pontifice. Salmanticenses *tract. 22. 11. cap. 1. punct. 2. §. 2. num. 56.* hæc secundam sententiam propugnant; & præter citatos Auctores referunt quoque Solvstrum *verb. Votum 2. q. 117. §. D.* Antonium *II. P. 211. tit. 11. cap. 11. §. 6.* Verum D. Antonius nec verbum de suo promittit; sed solum exhibet sententiam propriis verbis conceptam Richardi *in 11. dist. 58.* quem Auctorem vel ipsi Salmanticenses pro contraria allegant opinione; & consequenter pro eadem sententia debuerunt quoque D. Antonium allegare; cum non nisi ipsam sententiam ferre eisdem verbis Richardi transcribat, nihilque de suo addat, ut legenti patet. Sententia autem Richardi, & S. Antonii est; votum prefatum validum esse, quoties utilis animæ sit dispensationem non petere; invalidum vero, quoties utilis sit antea dispensationem petere: nisi expressa intentio votantis sit quod, si votum a se emissum in aliquo casu non obligat, in nullo obliget: tunc enim absolute votum nullum est. Hæc sunt verba tum Richardi, tum S. Antonii. *Si aliquis voverit aliquid, quod in non casu potest esse utile ad salutem, & in alio casu inutile, obligatur ad observationem eius in illo casu in quo est utile ad salutem, & quantum non in illo casu in quo est ad salutem inutile, nisi fuerit intentio votantis quod: si non obligat in omni casu, quod obligat in nullo.* Quod apud S. Antonium legitur in *11. præd. typographi est.* Hæc opinio in illo locum habet, ubi quandoquidem certum est apud omnes quod votum de non petenda dispensatione abique legitima causa à summo Pontifice validum sit. Quod invalida, aut saltem illicita est dispensatio abique legitima causa tum in petente, tum in concedente. Deinde certum est, admissio etiam valore voti absolute emissi de nunquam petenda dispensatione posse votantem iura conscientia ad superiorem recurrere pro dispensatione voti, iusta occurrente causa dispensationis; cum Auctores decedentes voti valorem fateantur non obligare in eventu quo antea utilitatis

ret petere dispensationem: nemo enim nec sibi, nec superiori adimere hæc facultatem potest. Quia subiectio iudicii respectu superioris, & potestas superioris in subditum, ita est quod per sublequentem votum asseri nequit. Nullum ergo votum impeditur valere quod subditi legitima occurrente causa, summa ad eam superiorem. Quare si vis rationis spectetur, prima sententia probabilior videtur. Tutius tamen est positionem factam servare, & solum urgente evidenti causa dispensationem petere: P. Sanchez docet, quod licet qui votum emittit non petendi dispensationem a primo voto, non tamen esset votum non petendi dispensationem ab hoc ultimo; & sic, impetrata dispensatione ultimi, remanet dispensatio primam; aut, si edidisset votum non impetrandi dispensationem iustus ultimi, nunquam votum citare potest non impetrandi dispensationem ab hoc quod postremo loco addit, etiam si in infinitum multiplicaret vota sua. Verum hæc votorum repetitionem, ut fabulosam, & otiosioram somnia, reitico. Non dispensatione, sed elleboro indigent qui similia delirantes imaginantur.

XXXV. Quæst. XI. An qui votum edunt non petendi dispensationem, possint petere dispensationem, aut relaxationem? Resp. Negant Sanchez, & Trullench *loc. cit.* quia qui excludit commutationem, potiori iure excludit dispensationem. Admittit secunda sententia, quam defendunt Prado *cap. 331. num. 67.* Leander *q. v. Tamburinus c. xv. §. 2. Salmanticenses tract. 22. 11. c. 1. punct. 2. §. 2. n. 57.* Extensio obligatoris res facti est, omnino pendens a votantis arbitrio. Si votans commutationis privilegio renuntiavit, non ideo censetur renunsiisse dispensationi: quia unum separare ab alio potest. Utrique qui respicit commutationem, prædenter præsumitur de dispensatione ratiocinare. Ceterum cum de contrario verum sit, quod votans valeat se priore facultate petendi commutationem, & retinere libertatem petendi dispensationem; idcirco est intentione votantis res colligenda est. Possunt namque occurrere casuales ob quas impetare expediat dispensationem; & non commutationem; tamen non id frequenter contingat.

CAPUT VI.

Res indifferentes, inutiles, vitiosas, impossibiles non sunt voti materia. Variæ quæstiones explicantur.

IUT a rebus suspicemur indifferentibus, & vanis, convenit inter Theologos, nihil quod inutile, vanum, vel indifferens sit, posse subici voto. Inquit enim D. Th. 2. 2. quæst. 188. art. 2. ad 3. *Vota vota que sunt de rebus vanis, & inutilibus, sunt magis deinde quam servanda.* Si quis tamen voveret eiuismodi res inutiles, ventraliter tantum peccaret; ut si quis voveret se non ingrediendum forum, non ascensurum equum, cum illo homine non loquendum, non abiectionem sibi impetris, & capillos, ac cetera id genus, qui genere suo, circumstantiis subiacent, sunt absolute inepta voti materia. Plura tamen que tenent suo indifferentia, & inutilia sunt, possunt ob circumstantias occurrentes fieri utilis, & apta voti materia, Ingressus in talem domum, colloquium cum tali homine, ascendere equum sunt res indifferentes. At si ingressus in talem domum se cum deserat periculum obviam habendi maliciam ad libidinem provocantem, si colloquium cum tali homine proponat ad prava, si equi ascensus occasio malorum sit; tunc, cum a votente ob finem honestum vota eduntur de vitandis his rebus, talibus votis circumstantiis, omnino valida existunt. Ut tamen res que sæpè natura indifferentes sunt, induant rationem honestatis, & bonitatis, factis minime est quod votans sua arbitraria intentione res illas in bonum aliquem finem dirigat: quæ de causa nullum est votum quod minus promittit de libebat non vere, non cogere pacem, non iurare, & similia: quia abinentia ab hoc, vel illo opere res vana est: fecas, si promitteret abstinere ab omnibus vestibus, sordibus; ut liberetur Deo vacare possit. Requiritur ergo quod in ipsi rebus votandis appareat aliqua proportio cum fine intento a votante; & quod res votenda, circumstantiis saltem inspectis, revera aliquo modo ad assequendum finem illum conducat eo tempore quo votum emittitur: quia, si res subiectione voto non est utilis votenti eo tempore quo votum editur, sed vana, vel indifferens, licet aliquo alio tempore possit esse utilis, votum nullum est. Ingressus in hanc domum, in qua periculum semine provocantis ad venem reperitur, materia apta est, ut fieri possit votum evitandi talem do-

mum periculum plenum. Si, sublato omni periculo; tale votum emittitur, nullum tunc foret: quia eo tempore materia indifferens esset, & consequenter voto incongrua.

II. Quæst. I. An votum abiatu rei cuius exsecutio peccatum est, validum sit? Resp. Eiuismodi quæstio difficulte asperius videtur. Quis namque ignorat, votum materiam honestam esse debere, licitam, & ipsi Deo, cui offeritur, gratam? Id optime exprimit D. Th. 2. 2. quæst. 188. art. 2. Porro, si oblatio victimæ culpam includit, nec licita potest esse, nec Deo qui peccatum odit, gratia, & accepta. Hæc omnia clara sunt, nullaque egent enucleatione. Sed quædam opponuntur quæ aliquod faciunt negotium: ideo quæstio propostia est, ut dissolvatur.

III. Obiicit I. Iephthæ vovit se immolaturam Domino quemcumque primum obviam habuisset et domo sua, si ex Ammonitis victoriam reportaret. Et repta, victoriosa occidit, domum revertens, filiam, que ipsi fu occurrere venerat, immolavit Domino, ut habetur *Iud. 11.* & tamen in Sanctorum centum periculis ab Apostolo Paulo *Hebræor. 11.* Fallunt ergo est votum de rebus illicitis, & vetitis nullum esse.

IV. Dicit præcipue Ipsi responsiones quibus dissolvi hoc argumentum solet. Altera est Lyran, & aliorum recensionum, qui negant Iephthæ Deo filiam suam immolasse occasione corporis; sed docent illam Deo consecrasse mortem spirituum, & civili, quatenus illam ab hominum leuitum consortio, & perpetua virginitate servande alinxiit: que consecratio, quantum irrevocabilis erat, mors vocari potest, quemadmodum consecrata agni, sic. Quod licet, & hominis mors vocatur *Levit. 16.* Quod consecrari potest. I. Iephthæ vir prudens, atque bene moratus erat, & in lege versatus, proprios filios immolaturam, minime ignorabat: eo vel magis quod benevole habuit ipsam, quo Sacerdotum Principem consolare poterat. I. Iephthæ ex afflatu sancti Spiritus sancti votum emittit: ipsa namque Scriptura testatur, quod *factus est super Iephthæ spiritus Domini...* & *votum voverit Domino.* III. Filia Iephthæ plangendi virginitatem, non mortem suam, ipsam petiit: & ubi non in postea vulgata legitur *Iudic. ver. 40.* *Mos habebat in Israel...* ut post anni circulum conveniret in unum filia Israel, & plangat solum Iephthæ. Sanctus Pagninus ex Hebræo reddit: *Ut allegarentur filiam Iephthæ, levitæ causa.* Addunt; non potuisse Iephthæ

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

ignorare legem que solis Sacerdotibus privilegium sacrificandi adjudicabat. Hæc recentiorum cogitata species sunt, siquæ suntur probabiliore.

V. Altera responsio verior est, & omnium antiquorum firmata iudicio, quæ verba Lephte occidisse filiam suam docent. Ambrosius *Lib. III. cap. xxi.* Hieronymus *Lib. I. aduersus Iovin. cap. xxi.* Augustinus *quæst. xlii. in lib. Iudæorum*, Chrysostomus *hom. xxx. ad popul. Antioch.* Theodoretus *quæst. in Lib. Iudæ. D. Th. 2. 2. quæst. lxxviii. art. 2. Secunda diff. xxxviii. q. 1. m. 1. quæstiones 2. ad 3. & ut breui dicam, veteres omnes, Tertullianus, Ildorus & Pelusior, & Hispanensis, Iulianus Martyr eandem tenent sententiam, in quam concedunt pariter graviores Theologi recentiores, Abulensis, Soto, Serrarius, Azorius, & plurimi alii, quæ mitto.*

VI. Hæc responsio de vera corporali occasione clare eruitur ex ipsa Scriptura, quæ eadē siue vi aperta minime potest, sic enim habetur *Iud. xi. vers. 26. & 31. Si tradidisset filius Amnon in manus meas, quicquam primus fuerit egressus de foribus domus mee, mihi que occurreret venirentis cum pace dñs Amnon: cum holocaustum offeram Domino. Ubi istibi vel vestigium spiritualis consecrationis? Vovit offerre quicquid primum sibi de foribus domus sue occurrisset. Potamus quod eidem desina occurrisset: sacrificale vel illum oblationis spirituali? Neque pura fecit vota, utnam pro oblatione animantium, aliud pro hominum sacrificio. Ergo votum illud unicum, quo omnem primo egressum complectebatur tamquam victimam sacrificii, fuit votum vere, & cruenta immolationis. Id confirmat item ex eo quod non minime holocaustum spiritualium aliis obimebat, sed sola cruenta sacrificia offerantur.*

VII. Ad rationes oppositæ opinionis facilis responsio est. Ad primum dico, Lephte virum quidem fuisse morantem, prudentemque; peccare nihil fecisse potuisse, & respa tunc peccasse. Nec mirum. Si in Angelis suis Deus pravitatem reperit; quidni & in hominibus, quantumlibet moratis? Illius peccatum ignorantie fuit contra ius naturale, quæ deceptus existimavit Deo acceptum futurum sanguinarum sacrificium proprie sic. Ignorantia eius occasio fortassis esse potest, & exemplum Abrahæ parati ad filii occisionem, & vicinarum gentium ritus, filios, siquæque immolationem. Quibus exemplis deceptus, præter sibi permissæ, homi-

num sacrificium Deo fore pergratum: & idcirco sapientium consilium capere nescit. Ad secundum aliqui respondent, per spiritum Domini intelligendum esse spiritum fortitudinis, quoniam forti animo præcium committere deliberavit. Angelicus *loc. cit. ad 2. ait: Factus est super eum Spiritus Domini: quia fides, & devotio ipsius, ex qua motus est ad vocandum, fuita Spiritu sancto: propter quod ponitur in catalogo Sanctorum, & præpar gloriam quam obtinuit, & quia probabile est eum permississe de facis iniquo, quod tamen aliquod bonum figurabat. Ad tertium dicendum, filiam Lephte non petuisse delere mortem, quam parata erat lubenti animo occumbere; sed virginitatem insuendam, & sterilitatem, quam sterilitatem fere ipsa morte amantorem mulieres Hebræe reparabant.*

Et sane, ut Abulensis observat, si sacrificium fuisset solius virginitatis, cum totius vite sue spatium placidè destinavisset. Duos ergo menses dimittat planxerit precedentes diem mortis sue. Ad interpretationem Patrum, licet viri iugum, dicamus, nullum ex omnibus antiquis interpretibus: textum illum vertere per verbum *aliqui*, sed *plangere*. Quod si etiam hanc versionem sequi velimus; non idcirco a vera sententia recedere cogamur. Quoniam dici potest, filias Israel accessisse quotannis ad alloquendam filiam Lephte, non presentem verbis, sed lacrymis abluentem, figuris apolitrophe, aut proleptice adhibitis. Ad ultimum dico, Lephte credidisse, sacrificia quæ præter legis præscriptum offerantur, a quocunque immolari potuisse.

VIII. Obiicit 2. Validum est votum quo quis promittit se non peccaturum nisi cum tali femina. Sed in hoc votum peccatum includitur. Ergo fallum est, votum de re illicita, & vitiosa nullum esse. Primum propositionem docet Sanchez *Lib. I. 2. cap. v. 22. his verbis: Parum vultum Deo non peccandi nisi cum certa femina, quandoque est validum, quandoque irritum. Validum est, si amore continentie servanda emittatur; excipiet autem votum illam feminam, eo quod se valde prætervenit ad fornicandum cum illa expertus, non anctus est illam in vota comprehendere, vel voluit se omnino ad continentiam obligare. At si hoc voto se devotivè ob sine, quia tunc illam feminam amore capere intendit ab aliis se abstinere, poterit esse ad frequentiorum eorum; vel quo illi placeat, & vehementius ab illa detinere, donec*

posset amore illius ad votum illius emiffisse: sic distinguendum est. Si ille malus fuit sit finis rei promissa, votum est irritum; si autem si malus fuit effectus voti fuit, effectus validum. Clamatis, lector prudens, eummodi phantastica & ridicularia inventa indigna esse, utin christiani invehant Theologiam. Non repugno. Sed quia inventa reperimus, ea excutienda excusamur. Non modo Sanchez, sed etiam alii votum illud validum sustinent, Martinez de Prado *cap. xxxi. q. 11. §. 8. num. 102.* Bonacina *disp. xv. q. 11. punct. 4. §. 1. num. 2.* Trullench. *Lib. II. cap. 1. dub. 5. num. 4.* Salmant. *tract. xvi. cap. 1. punct. 2. §. 4. num. 63.*

IX. Resp. Omnes recentissimi Auctores, qui sententiam Sanchez secuti sunt, cum eodem sustinent, votum prelatum rem bonam includere, nempe continentiam. Quoniam contendunt illi, in tali oblatione non includi peccandi voluntatem. Si enim voluntas includeretur peccandi, nullum & illi ipsi votum eiusmodi lateretur. Quod satis est ad veritatem communis sententiæ, videlicet votum quodcumque de rebus illicitis nullum esse. Si autem queratur, quid ipse sentiam de hac opinione; tandem fateor, mihi eam non probari. Quoniam hæc deliberatio non peccandi nisi cum tali femina, iuxta communem sensum, vel includit repta voluntatem peccandi cum tali femina (exceptio namque contrariam firmat regulam) vel si non includit, vana, & Theologorum disputationibus indigna eiusmodi hypothesi sunt, potissimum in re venerata, in qua præcisiones metaphysicæ non sunt repta adeo faciles. Quis, a-mabo, sane mentis similia vota emittet: Voveo me non peccaturum nisi cum tali femina? Ut mea præfert opinio, soli Casuistæ similes hypothesi formant: quoniam communis nature instinctus minime permittit homines Deo similia vota nuncupare. Præfatum namque votum, Voveo me non peccaturum nisi cum tali femina, simillimum est huic, Voveo me non te occisurum nisi cum tali gladio. Quis porro ausit talia supremo Numini vota dicere?

X. Obiicit 3. Si quis voveret immoderatas vigiliis, ieiunia, macerationes, & similia; vel eadem servare obstrictus esset, vel peccare dispensationem. Et tamen huiusmodi illicita sunt, præter naturalis legi custodiendi vitæ contraria. Ergo vota de illicitis valent. Resp. D. Th. hæc exhibet responsum 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 1. ad 3. Materiam proprii corporis, pura per vigiliis, & ieiunia,

non est Deo accepta, nisi inquantum est opus virtutis: quod quidem est inquantum cum debita discretionem fit, ut scilicet conscientia referatur, & natura non omnia præcipiat. Et fultali tenore possunt huiusmodi sub voto cadere.

X. Quæst. II. An votum agnandi taurus in honorem alicuius Sancti sit validum? Resp. Adfirmat Martinez de Prado *Tom. II. cap. xxxi. m. 70.* Pro ratione Hispanorum morem in medium adducit. Fella namque Sanctorum locubus, Ioannis Baptista, & Annæ taurorum agnitionibus celebrari solent. Si igitur civitas votum eader taurus evagantidi, insectandi, & torquendi in maiorem alicuius Sancti honorem, non apparet ratio cur votum illud validum non esset.

XII. Hæc relata opinio improbabilis, & falsa est, superfluitatem sapit, atque indigna est vel in disputationem a Theologo adducatur. Quandoquidem, prout iam supra indicatum est, ut actio aliqua congrua sit voti materies, minime satis est ut voveritis inintentione in hunc bonum dirigatur. Si actio aliqua per seipsum evadere nequit bona, & facta, Desique grata, voveo mihi nequequam potest. Abinentia a cibo quid indifferens est; sed ad tenendam conscientiam directa, ut expositis Deo inserviamus, actio bona, & virtutis temperantia fructus evadit. Taurorum agnatio vix interperat indifferenter collocari potest. Quam amabo relatio agitationis tauri ad sacrum Sanctorum cultum? Quod quod Concilia, Toletanum ultimum *act. 111. decret. xxvi.* Bracharientium *act. v. part. 11. cap. 1111.* Summi Pontificis P. V. in *lra consuetudine meæ proprio edita, quæ habetur in Bull. Tom. II. Gregorius XIII. & Clemens VIII. ut videtur licet apud Quaranta, vero Testamenta, taurorum agnitiones fieri diebus festis prohibent? Respondet Prado, prohiberi utique taurorum agnitiones diebus festis; secus diebus præcedentibus, aut subsequentibus. Na egrégia interpretatio! Incredible videtur quod Theologi, alioquin docti, ut sane est laudanda Prado, possint similia commenta in medium promere, & tamen illa proferunt; & ego eadem recenseo, ut colligat lector fidendum minime esse, limæ magno examine, recentiorum, cuiusdamque sint instituti, auctoritatis. Quod idcirco admonere, ut confirmem quod mihi dixi, repetendumque sepius est, me necesse amore legi unum ordinem, neque odio in alterum, sed solo veritatis spiritu sine Dominicanam, si mei-*

melitarum, five Iesuitarum, five Minorum, five cuiuscunque Institutu Casularum opinionones quas laxas reputo, aut periculosas, refellere.

XIII. Quod opponit Prado, Hispanos solitos esse diebus sanctorum Jacobi, Anne, & aliorum torneamenta exercere, nullius momenti est. Neque enim omnes popularium mores contractari valent. Iisdem diebus saliant promissae vini, & mulieres, theatra frequentat, & comedias repraesentant. Validum ne propterea votum erit addendi theatra, & comedias frequentandi? Nullo ergo modo valet praesatum votum; quia opinio illud defendens nimiam laxa nobis videtur, ac penitus improbabilis.

XIV. Quæst. III. An validum sit votum quo mulieres votæ non pelere capillos tali, aut tali die? Resp. D. Th. in 3° dist. 302. q. 11. quæst. 1. art. 2. quæstio. 2. ad 2. respondet, quod iusta vota multorum sunt, si illa sunt vota. Sicut enim religio quædam sollicitate, ferendum quædam severitate dicitur, & mensura. Ideo pro non quibus habenda sunt, & peccant talia votæ. Nulla quoque sunt vota abstinendi a carnibus assis in die S. Laurentii. Valida tamen forent vota, si essent de abstinencia ab omni cibo igne decocto. Valida item sunt vota utendi velibus vilibus, & asperis: & validum quoque esse potest votum quod edunt mulieres adhibendi vestes albas in honorem B. M. V. in signum specialis virginittatis, ut docet Sanchez. Lib. III. cap. vii. num. 11. & approbat Sotus. Lib. III. q. 1. art. 3. circa 2. cõsol. Nisi tamen specialis adesse circumstantia, nulla ego pronuntiarer eisdem vota de ferendis velibus solo colore diversis. Si vero coloris diversitati addatur asperitas, & vilitas, valida omnino esse suffineo: quia tunc sunt penitentie, & humilitatis instrumenta. Primo autem modo sunt quid tantum indifferens.

XV. Quæst. IV. An votum nocturnarum vigiliarum, & non ingrediendi mare, validum sit? Resp. Votum illud iuxta naturam validum est: quia nocturnæ vigiliae, quibus divina laudes celebrantur, Deo gratæ sunt. Propter absurdum quoque alieni conquebatur, prohibere fore: Ideo ite in locis votum nullum est, utpote de re prohibita. Votum non ingrediendi mare, genere suo nullum est, sicut votum non equitandi, non ingrediendi talem, aut talem domum. Si circumstantie occurrerent cavendi peccare periculum, quod votenti imminere solet; tunc validum

esse posset, ut communiter Auctores docent.

XVI. Quæst. V. An votum emissum de re sana ob suum pravam validum sit? Resp. Duplicem finem communiter Theologi distinguunt in præsentia: alterum intrinsecum rei promissæ, alterum extrinsecum eident rei. Finis intrinsecus rei promissæ si est qui per se rem promissam consequatur, habet ex eadem re naturam suam profectum, ut ex penitentie sacramentali conscientia purgatio, ex coniugio carnis compressio. Hic finis dicitur quoque alio vocabulo finis operis. Finis extrinsecus, qui etiam finis operantis appellatur, nullam naturalem connexionem habet cum re promissâ, sed ei a votente assignatur; quatenus votens rem promissam, ipsi quoque votum eligit ut medium ad consequendum finem sibi præstitum; ut si quis elemosynam votens, et dignitatem aliquam obtinere; votens Religionem, ut naufragium vitaret; vitæque vitam a morte servaret. Hic finis operantis, seu votantis, nuncupatur. Rursus finis alius vocatur casus sine movens, seu motus; cuius causa impulsus, seu impulsus. Illa motus dicitur sine qua te obligare minime velles: illa vero impellens, seu impulsiva nuncupatur que animum iam motum, & paratum ad agendum, ad ejectionem, & expeditorem urget executionem. Quibus positis, communiter dicunt, invalidum esse votum rei bonæ, quæ assumitur tanquam instrumentum, seu medium, ad consequendum pravam finem; quoniam tunc non offertur Deo res bona, ut est in se, sed ut conducit ad pravi finis consecutionem; ut si votens elemosynam, ut aliquarum malum mulieris. Si vero finis pravi non afficiat rem promissam, neque per illam oblatum sit, sed sit tantum finis ipsius promissionis, seu votantis, tunc validum votum est; ut si votens Religionem ingressum, ut commodius viveres, votum validum esse: quia commodior vita non est finis operis promissæ, sed ipsius promissionis, sed, ut optime explicat Caetanus. 2. 2. q. 12. v. 1. art. 2. est finis ipsius applicationis ad votendum. Non enim licet votens ordinat professionem suam ad vitam delicatioram; sed hæc vita delicatior excitat, & applicat votentem ad profectum. Idem dicto de eo qui profectorem, ut placeret alicui scelerato. Vota eiusmodi dicit Caetanus, bona sunt; sed applicatio est diabolica. Quare qui licet votens, indubitate peccant. Caeterum sequuntur communiter Doctores, ut videre poteris apud Salmanticenses, qui citant Palam, Candidum,

dom, Navarrum, Sotum, Bonacinam, Suarez, Toletum, Azorium, Valentiam, Prædum. Sed candidè fateor, ut mihi videtur, omnes obscure loquuntur, ipsique Salmantici, xviii. cap. 1. quæst. 2. §. 4. num. 65. & seq. fatis implicite, & conculcæ rem verant, non secus ac ceteri.

XVII. Eiusmodi igitur distinctiones, quibus statuant, non valere votum de re bona, quando finis malus est, finis rei promissæ, seu voto dicite; valere vero, si finis malus sit finis ipsius votantis, seu operantis, seu per finis ipsius votantis, ut aliam Salmanticem. num. 66. non valere insuper, si finis malus voti referatur ad Deum pro malo obtinendo: eisdemmodi, inquam, distinctiones, licet absolute vera sint, & optime; applicatæ tamen ad discernenda vota valida ab invalidis, obscuritatem, & confusionem parant, nisi clarius adhuc multo explicentur. Quod ut ego præsum, quoad per me fieri potest, sequens conclusiones subicio.

XVIII. Votum editum ob pravam finem, seu ob finis pravi consecutionem, semper malum, & irritum est. Hæc assertio a nemine negari potest. Quoniam votum hoc modo acceptum, nempe ut instrumentum ad comparandum finem pravam, semper malum est. Quod autem malum est, Deo placere nequit. Confirmatur, & inculentius evincitur, Verum actus est religionis. Actus porro religionis est aliquo motivo divini cultus oriri debet. Sed quod est sine pravo ortu, nullo modo est religiose, divinique cultus motivo aliquo profectum. Ergo votum ob pravam finem editum, irritum est. Hæc omnia clara sunt. Rem præ omnibus dilucere explicat Sotus. Lib. III. quæst. 1. art. 3. dub. 1. quem sequitur Azorius, & alii communiter: quoniam tamen plerique Soti doctrinam magis impeditam reddunt. Referam ipsius Soti verba.

XIX. Si quis (inquit) hanc faceret obligationem: Voves dare elemosynam propter inane gloriam, tunc vocala propter moderari potest aut verbum dare, aut verbum votum. Et quidem priori modo obiectum ipsum voti, quod est dare, refertur in malum finem, a quo datio ipsa contaminatur, ac depravatur; & eiusmodi votum nullum est. Nam dare propter vanam gloriam est malum obiectum. Exemplum secundi. Si quis dicat: Voves esse Sacerdos propter beneficium explicandum: præposito propter non modificat rem, quæ est esse Sacerdotem, sed verbum votum. Haud enim post Sacerdos,

aut miles effectus, opera facit lux religionis, pura nec orat, nec celebrat, nec obedit propter malum finem, sicut qui dat elemosynam propter inane gloriam; sed inane profectum est propter malum finem. Votum sic factum tenet. Et ratio est, quia obiectum eius res licita est, & bona, scilicet esse militem, aut Sacerdotem.

XX. Hæc doctrina, quam præ alio Sotus clarus exponit, adhuc implexa mihi videtur. Nam, si quis voveret satisfactionem Sacerdotum propter affectionem pinguis beneficii, eodem modo lato votum nullum mihi videtur, ac votum elemosynæ propter inane gloriam. Nam, licet quis Sacerdos effectus non ordinat adsum orandi, celebrandi, & sacrificandi ad malum finem (quod solum evincitur, hunc rite Sacerdotem ordinatum, suæ functiones licite exercere) attamen, si statum ipsum elegerit cuius medium, & instrumentum ad obtinendum pingue patrimonium, tum status iste, qui voti obiectum facti, habuisset finem malum: eo quod res spiritualis ad rem temporalem obtinendam detorta res mala evadit; sicut elemosyna propter vanam gloriam facta. Sensit & ipse Sotus obijctionem difficultatem, ob quam talis argumentum sibi ipse opponit. Ad rei autem, inquit, perniciationem intellectum arguitur. Sicut dare elemosynam propter vanam gloriam, peccatum est, & corrupto sine ire ad Ecclesiam, pota ad sollicitudinem nullam; sic & malo sine votum facere. Ergo sicut votum primi generis est malum, quia lo malum obiectum, sic & votum secundi generis, quia malum habet finem. Quod iururque malum est, sit ut neutrum tenet.

XXI. Respondit ille, Pro solutione (inquit) appone in præsentia materia notandum est, quod lectorem minus attentum fallere valde potest: nempe non esse in votum votum quod omne votum illicitum, & malum, sit irritum; neque hoc a nobis assertum est; sed hoc tantum, quod omne votum de obiecto malo est irritum, & casum. Concedimus ergo quod votens Sacerdotem, aut Religionem, malo sine, peccat quidem votendo; tamen quia votum bonum habet obiectum (nam est votum referatur in malum finem, tamen obiectum non refertur in eundem) votum tenet. Negatur igitur postrema conclusio sequenti. Votum factum malo sine, malum est: ergo non obligat: sicut si habebat malum obiectum: quoniam res Deo devota bona est, licet malo sine dicatur.

Ha.

Haerent Sotus, quem, ut dixi, sequuntur ceteri Theologi communiter.

XXII. Hæc responsio mihi non probatur, nisi charis explicetur. Ut minus enim phrasim non satis congrua concepta, & exhibita est. Et primum omnino votum malum irritum ego reputo: nec videtur quomodo hoc negari a Soto, vel a quocunque Theologo possit. Quod enim malum est, actus religionis non est; & quod actus religionis non est, votum esse non potest. Accedit, omne votum verum, aratum esse Deo: sed nullum malum, siue grave, siue leve, gratum Deo est: ergo univertim verum est quod omne votum illicitum & malum sit irritum. Si enim, ut illudum est, natura voti tota in eo est posita quod sit gratia Deo; sane consequitur, nullam rem que Deo displiceat, posse votum Deo gratum extare; omne autem malum Deo displicet: ergo nullum votum malum validum est.

XXIII. Ut ergo Soti doctrina constet, explanatione est opus. Finis malus a duobus modis respectu voti considerari potest. Primum ut causa finalis primaria movens, & influens, & ad quam votum ipsum, seu studium quo finis in executione obtineatur, votens dirigit: & hoc modo votum temper irritum est: quia malum est. Quantum erentur res promissa, seu obiectum voti bonum sit, ut aiunt, materialiter; malum ratio erudit formaliter propter ordinis reverentiam in finem pravam. Secundo finis malus ut causa quam concomitantem vocat, considerari potest, & sub hæc consideratione non influit in votum; neque votum propter hunc finem pravam editur: ac proinde votum ipsum non vitiat, non inquinat, sed in sua bonitate specifica relinquit. Hic vero finis, qui respectu voti concomitans est, respectu voluntatis votentis causa finalis, & influens est: atque ideoque influit, inquinatque votentem. Et hoc sane dicere Sotus voluit. Quomodo, tamen, prout dixerat, non omne votum malum, & illicitum esse irritum, latum subdit, quod si votens Sacerdotium, aut Religionem malo fine, peccat quidem votendo; tamen, quia votum bonum habet obiectum, votum tenet, tenet, inquam, si non ordinetur ad finem pravam, tanquam ad causam finalem, propter quam fiat votum. Nam etiam elemosyna bona est, & tamen, ut ad vanam gloriam dirigitur, tanquam ad causam finalem, mala evadit; & votum de eadem propter hunc finem irritum est. Ceterum, sicut teneret votum elemosynæ,

quod publice ederes coram aliis, ut videres, & gloriam quamdam caperes; quia hinc inanis gloria votum solummodo comitatur, illudque non vitiat; cum in illud non influit, sed inquinat solum votentem: eodem prolixo modo valida sunt vota Religiosis, inficiendi ordines sacros, baptismi, & similia, que ita emittuntur, ut fines vari interdam eos comitentur: quia eiusmodi fines non sunt causa moventes, & influentes in votum, sed tantum influentes in voluntatem votentis, quam inficiunt. Similes fines non vocantur in scholis *causæ movens*, sed *causæ impulsivæ*; seu sunt veluti conditiones, quæ facultatem reddunt voti emissionem. Quare, licet votens peccet votendo, at tamen votum validum est: quia votum ex officio, seu obiecto bonum est, opus Deo gratum, & a religionis virtute procedens. Votum autem quod ita assumitur, ut sit instrumentum assensendi finem pravam, vitiat ut sine pravo, & evadit malum, atque adeo irritum. Omne enim votum quod illicitum, & malum est, inane, ac irritum esse dubitari non potest. Idque confirmatur ex eo quod, dum votum edimus ad finem aliquem comparandum, tum ad Deum respectu preces fundimus, ut talis finis nos compotes reddat. Sed oratio, prout a Theologis communiter definitur, est *positio rerum decenterum a Deo*. Porro magnam committeremus irreverentiam erga Deum; si quod Deum non deceret, peteremus ad ipso. Ergo quicumque finis, pro quo obtinendo Deum irreverenter oramus, votum irritat. Quapropter vota admodum chorum ob lucrandas distinctiones, assumendi ordines sacros propter divitias, & pinguis reditus percipiendos, irrita sunt, quoties eiusmodi fines sunt vere causæ moventes; & secus, si sint tantummodo circumstantiæ allicientes.

XXIV. Quæst. VI. An verum esset ad Deo minus bonum ab effectu malum iam obtentum, vel obtinendum, validum sit? V. g. *Uxor meæ tot Missas celebraturus, nisi elemosynas erogaturus, si ex lite, bello, aut ludo misso, autior evaserit; si beneficium simoniacè obtinuerit; si fratrem occiderit, ut illius hereditatem acquiram; si in furto, aut homicidio non fuero comprehensus; si filium ex adulterio, aut concubina non susceperit.* Resp. Dissident Auctores super decisione questionis propositæ, pluribusque oppositis modis aggründunt eius enodationem. Sylvester verbò, *Votum 2. q. 11. dicto 5.* docet invalidum esse votum, si conditio discederet a votentis; validum vero, si conditio respicatur. Suarez

rez *Lib. 2. de voto cap. v. n. 4.* Navarrus *cap. XXI. non. 31.* Sanchez *Lib. IV. cap. vi. n. 17.* docent, quod, supposita voluntate belli, & accessu ad concubinam, seu postis his veluti conditionibus, valet votum: quis in hæc propositione votum non ordinatur ad bellum. Castropalaus *disp. 1. punct. 8. §. 2. n. 5.* dicit, primum votum non valere, si sine expectetur obtinendis mediis prefatis votis; contra valere, si bellum, & accessus ad concubinam spectentur eorum conditiones. Deinde iudicat, verius esse non valere prefata vota, que emittuntur ante conceptum filium ex adulterio, vel victoriam reportatam ex bello; valere autem, si fiant post conceptum filium, & victoriam, in gratiarum actionem. Caietanus *2. 2. quest. lxxviii. art. 2.* Tabiena verbò. *Votum 2. in fin. docet*, vix contingere posse ut vota prefata non ordinentur ad malum; atque adeo nulla esse. Sanchez *loc. cit.* adfirmat, aliquando id posse evenire; & consequenter pluribus in casibus vota valere. Salmanticenses tractat. *xvii. cap. 1. punct. 2. §. 3. n. 69.* absolute pronuntiant, eiusmodi vota valida esse; atque procul dubio & de prefatis votis iudicium ferendum. Si votentes Dei cultum spectarent, nullo modo vota sua conditionibus facti, homicidii, victoriæ insulae illigerent. Cui ergo eiusmodi conditionibus vota sua induunt? cur? Nisi quia hæc ipsa tanquam voti finem intendunt, seu tanquam finem per vota assequuntur? Non sic rei habet, inquit; sed ut incolumes votentes evadant; que res bona est: seu votum Deo munera bona, illicite grata, que supponunt conditiones, & effectus malos; quia, inquit, supposito furto, homicidio, occisione fratris, beneficio simoniacè obtento, elemosyna bona est: licetque votum illius validum erit. Iterum dico, eiusmodi esse præcisiones, & abstrusas hypothases Casuistarum, qui pro arbitrariis efformant. Nemo negat elemosynam bonam esse; sed elemosynam aligatam recentibus conditionibus malum esse cordatus, quicunque fuerit. Negant illi quod non sit ad eas obtinendas directa. At ego melius assero; eo quod homines votentes non etiam illegitam vota prefatis conditionibus; si enim elemosynam, Missive abique ulla relatione ad eadem conditiones Deo offerunt; vota sua absolute Deo nunciantur, conditionibus recentibus neglectis, atque profus omittis. Restat ergo prefata vota huiusmodi pravum conditionibus illegitam, quia mala certissime sunt, yalorem nullam habere. Hanc nostram sententiam docet Sotus *Lib. VII. q. 1. artic. 3. dub.*

XXV. Missis variis Theologorum placitis, dico: *Prefata vota imperatoria pro effectu futuro conditione, etiam annexo invalida sunt.* Hæc assertio mihi videtur certa, si loquamur de his votis, prout communiter, & in praxi a Christianis eduntur. Nam cum Christiani votent Deo elemosynas, & Missarum celebrationes, si ex bello, ex duello iniulto evaserint victores, respectu votum dirigunt ad consequendam victoriam iniustam, id est ad malum finem: quod secundum omnes votum nullum reddit. Quamvis ergo admitterem quod iuxta metaphysicas abstractiones Theologorum quorundam, acumen subtilissimum cogitationum secundo indulgentium, valida forent prefata vota; nulla tamen sunt, prout respectu sunt. Porro in presentia nullus est, nec esse debet sermo de votis que secundum arbitarias hypothases sibi efformant Casuistæ, non quod: quia de rebus, non de commentis, est nobis agendum. Quod autem Christiani talium votorum auctores eadem revera ad finem malum dirigunt, ex ipsis verbis quibus vota prefata concipiuntur, manifestum efficitur. Nam qui dicit: *Voveo elemosynam,*

si fratrem occidero, ut illius hereditatem acquiram; si beneficium simoniacè obtinuerim; si in homicidio, aut furto non fuero comprehensus; hæc sunt vota que proponunt Salmanticenses; qui, inquam, sic dicunt, & votent, votum assumunt ut medium ad futurum, homicidium, & fratricidium facilius felicitate exequantur. Hæc vota omnino similia sunt illis numeribus que homines cupidi alicuius privilegii a Principe, vel Magistrate obtinendi ministris offerunt hæc conditione: *Si gratiam, favorem, & privilegium obtinuerimus; si a cæteris exterius; si pœnam ob perpetratum homicidium nobis insidendum evaserimus; hi aurei, quos ad vestram securitatem penes hominem fide dignum deponimus, vestri erunt.* Quis negaverit eiusmodi munera eo pertinere ut illi homines id obtineant quod cupiunt? Et quavis phrasibus amœnioribus, & expressivioribus ad iustitiam, & innocentiam magis accommodatis uterentur; que nihilominus inficitur tunc, talem numerum finem autem esse privilegiorum illorum consecutionem? Simile igitur procul dubio & de prefatis votis iudicium ferendum. Si votentes Dei cultum spectarent, nullo modo vota sua conditionibus facti, homicidii, victoriæ insulae illigerent. Cui ergo eiusmodi conditionibus vota sua induunt? cur? Nisi quia hæc ipsa tanquam voti finem intendunt, seu tanquam finem per vota assequuntur? Non sic rei habet, inquit; sed ut incolumes votentes evadant; que res bona est: seu votum Deo munera bona, illicite grata, que supponunt conditiones, & effectus malos; quia, inquit, supposito furto, homicidio, occisione fratris, beneficio simoniacè obtento, elemosyna bona est: licetque votum illius validum erit. Iterum dico, eiusmodi esse præcisiones, & abstrusas hypothases Casuistarum, qui pro arbitrariis efformant. Nemo negat elemosynam bonam esse; sed elemosynam aligatam recentibus conditionibus malum esse cordatus, quicunque fuerit. Negant illi quod non sit ad eas obtinendas directa. At ego melius assero; eo quod homines votentes non etiam illegitam vota prefatis conditionibus; si enim elemosynam, Missive abique ulla relatione ad eadem conditiones Deo offerunt; vota sua absolute Deo nunciantur, conditionibus recentibus neglectis, atque profus omittis. Restat ergo prefata vota huiusmodi pravum conditionibus illegitam, quia mala certissime sunt, yalorem nullam habere. Hanc nostram sententiam docet Sotus *Lib. VII. q. 1. artic. 3. dub.*

duo. 1. off. Sanchez vero Lib. IV. cap. vi. n. 17. haec scribit: *At iure optimo dicunt Caetanians, Tabiena, & Valenta, mortaliter loquendo vix esse possibile ut homo non dirigat votum ad tale malum*. Eadem docet Ioannes Marin Tom. II. tractat. xv. ser. 3. num. 35. Neque alicuius momenti est quod opponitur, nempe stipulationes pactas cum hominibus pro assensu re etiam iniusta iure naturae valere. Quoniam potest homo, ut ait Sotus, ab homine turpe obsequium recipere, & pro eodem illi mercedem rependere. Quis vero dixerit a Deo quicquam turpe patrocium recipere posse, & pro eodem sibi collato voto pendere? Absurda haec maxima sunt.

XXVI. Dico 2. *Volunt pro alio turpiter factum in gratiarum actione Deo nuncupatam esse validum est.* Deum delectat. Conclitio haec mihi certa videtur, & communis est, ut inquit Catholici tract. xv. disp. 1. punct. 8. §. 2. n. ubi haec habet: *Consequenter sententia defendit, hoc votum invalidum esse, et illegitimum.* Refertur namque gratia Deo pro actu turpi, et representare Deum tanquam auctorem, & approbationem illius turpitudinis pro cuius assensione illi vota penduntur: quod quam horrendum sit, patet. Quare mirari satis non debet, Leandrum auctorem fuisse transcribere ex Filiberto tractat. xxv. cap. 11. §. 9. n. 54. in suo tract. xi. de voto disp. vi. §. xxxi. haec verba: *Dicitur votum in gratiarum actionem pro actu turpiter factum, validum est.* Quandoquidem licet in sententia auctorem suam, & Filiberti conclusionem explicet: nihilominus conclusio hic expressit blasphemia tempor est, & scandalum patet. Et quidem Theologorum nullus unquam asseruit, validum esse votum in gratiarum actionem pro facto turpi: sed disputant validum ne sit, an invalidum de effectu, seu termino actionis turpis. Sed satis testatum est quod addit Filiberto ibidem, nempe suam sententiam Suarez docere Lib. II. de voto cap. v. n. 19. ex Caetano: cum Suarez doceat, Caetanum potius oppositum sentire. In verba Suarez: *Aliquibus non placet haec assertio (nempe de valore voti) putant enim eandem esse rationem, siue victoria praesertit, siue expelletur: quae videtur esse opinio Caetani. Nam eiusdem malitiae existimant esse votum in gratiarum actionem, et ad imprecandum.* Quod & ipse Leander docet. Caetanum id quod magis displicet, est, quod isti collectores calum ex Theologis clarissimis, quales alius inter Suarez est, transcribunt id omne quod laxitati favere potest,

& deinde exceptiones quibus praefati Theologi suas conclusiones prudenter rostrant, limitantque, silentio non raro praeterunt. P. Suarez, licet votum de effectu consecuto ad actionem turpem validum esse doceat, subdit tamen duas limitationes necessarias esse: alteram, quod effectus consequens actionem iniustam honestus sit, & licite retineri possit; alteram, quod actio gratiarum laeparet a voto. Lege ipsum num. 22. *Oportet tamen huc assertioni duplicem limitationem adhibere.* Porro, tametsi satis obicere loquatur, nihilominus confert non parum ad confirmandum id quod modo indicavi, videlicet recentiores calum collectores non pauci: Theologorum sententias truncatas referre, & idque silentio obducere quod necessario foret reconferendum. Et tamen casuistic Theologie patroni haud erubescunt nobis similes veritates adscribere, omnia & aperta lingua veritate repugnant.

XXVII. Dico 3. *Votum factum in gratiarum actionem ob victoriam ex bello iniustum, et ob lucrum ex iudo peritum iniustum, invalidum est.* Ratio evidentissima est: quoniam ex victoria iniusti iudi perceptum, regisque acquisitum per victoriam ex bello iniusto reportatum iniuste retinetur, atque in eorum possessione iniusta, habentis malitiae perseverat. Patet ignitur conclusio, & veritas assertionis. P. Catholici tract. xv. punct. 8. §. 3. n. 4. contrariam defendit sententiam in his verbis: *Verius videtur hoc votum pro se validum esse: sic expresse Suarez Tom. II. Lib. II. de voto cap. v. n. 19. quia non est consentus agere gratias pro victoria iniusta, et per se iniusta fuit, & a se processit; sed pro illa victoria, quatenus a Deo processit. Secundum hanc rationem bonum quid est, & honestum. Ergo in eius laudem votum offerri potest.* Hanc rationem describit Leander disp. xv. §. xxxi, cui tamen addit, *l victoria admittit materiam casualem, id est esse iustum bonum.*

XXVIII. Si haec doctrina Catholici vera foret, nullum esset icelus, nullumque flagitium pro cuius executione non possemus Deo in gratiarum actionem vota nuncupare. Non solum actio iniuste victorie, sed omnes aliae actiones flagitiosae, & secleratae ab homine procedunt lectuorum totam malitiam, & a Deo sub ratione entis. Si ergo licitum est gratias Deo rependere ob victoriam iniustam, non qua parte iniusta est, sed qua parte Deo procedit: eadem ratione licitum erit Deo vota nostra offerre pro adulterio, pro homicidio, pro furto, non ea parte qua mala sunt, & ab homine perpetratur, sed ea parte qua entia phy-

physica sunt, & a Deo proficiuntur: Sed, quod magis miror, est, quod adducat in patrocium illius sententiae auctoritatem Suarez, inquit enim: *Sicut expresse Suarez.*

XXIX. Ut alterum habeat argumentum doctrine casuisticae, verba Suarez isthuc transcribo. Suarez ergo num. 19. allegato a Calotropalao, statuit, votum in gratiarum actionem pro iniusta victoria validum esse, si effectus consequens victoriam iniustam boni sint, & honeste possint retineri. Ceterum, si victoriam iniustam consequatur iniquus effectus, ut iniusta civitas acquiratur, tum votum iniquum erit. En illius verba ibidem num. 21. *Si autem Rex inferat iniustum bellum alteri, & comparata victoria regnum usurpet, quod iuste retinere non potest, tunc dico, votum in gratiarum actionem pro tali regno ab initio iniquum esse, & invalidum. Quia, licet actio iustaque physice videtur, tam situr, & practica: immoliter tamen dicitur. Ergo hoc gratiarum actio est impia, & ergo votum de illa praesumenda invalidum est. Oportet ergo ut gratiarum actio sit pura, & bona, ut ista dicant, purum, id est non habens admixtum peccatoriam iniustam, vel aliam similem iniquitatem.*

XXX. Ut ergo potuisset Calotropalao sibi aciliter patrocium Suarez in confirmationem propriae sententiae, debuisset cum eodem distinguere duplicem effectum victoriam consequentem, alterum iniuste retinendum, alterum iniuste possidendum. Debuisset uti principis Paris Suarez, qui docet, tunc gratiarum actionis votum esse validum, quando spectat bonum parum, non habens admixtum peccatoriam iniustam, vel aliam similem iniquitatem. E contrario Calotropalao contendit, gratiarum actionis votum esse validum pro ipsa victoria iniusta, non ex parte qua iniuste facta, sed pro illa victoria quatenus a Deo processit. Quodcumque lenimentum huic adhaerens principio, in ergo quidem arbitror, nullo modo laetis inderi illi valet. Quoniam hic consequitur, nullum esse actionem adeo turpem pro qua non possit, ut dictum est, gratiarum actionis votum Deo dici. Quia quavis actio, quantumlibet impia, accipi potest & ut est a Deo, & ut a peccatore procedens. Quare pro Auctoris huius excitatione dicendum, quod licet illius locutio sit implexa, & minus tanta: nihilominus non aliud intelligere voluit, nisi quod tale votum Deo dicatur validum sit, non quatenus est de victoria iniusta, sed quatenus est de bono effectu consequente victoriam iniu-

stam, pura votum pro incolumitate secuta ex bello iniusto. Quae de causa erit potius in modo loquendi quam in re ipsa reputandus est.

XXXI. Dico 4. *Votum factum pro filio qui susceptus est ex concubina, pro incolumitate ex duello reportata, validum est.* Obiicit illius voti res bona est, & honesta, licet actionem turpem ad flagitium supponat. Finis enim, quocumque modo conceptus sit, & sanitas lex incolumitatis, quatuor tandem ratione habeatur, sunt res honestae, & bonae, pro quibus licitum est Deo gratias agere. Haec sententia communis est. Eam docentur Sotus Lib. VII. quest. 1. art. 3. duo. 1. Marin tract. 9. disp. 11. ser. 7. n. 58. Sanchez Lib. IV. cap. vi. num. 17. & omnes communiter, ne tempus teram linguas recensendo.

XXXII. Validum quoque votum est puniendi proprium flagitium; ut ite dicas: *non commiseris tale crimen, tantum ergo ab elemosina, vale diuina sculo, ieiunio &c.* Si quidem eiusmodi vota sunt opera poenitentiae, quibus vitandis sumitur de parata iniquitate omnes.

XXXIII. Quaest. VII. *An votum rei bonae ob finem indifferenter, et ob finem assequendi res temporales, validum sit?* Resp. Absolote loquendo communissima sententia docet, votum ob finem indifferenter irritum esse, & inane: quia finis indifferens tam est, & finis ad quem ordinatur votum, eisdem voto speciem tribuit. Igitur, si vanus est finis, vanum quoque consequitur esse votum in talem finem directum. Quare nullum est votum iniurandum et sumptibus porcis. Contra, si ob fines indifferentes obtentio votum in gratiarum actionem Deo dicere, validum tunc votum foret: quia tunc finis votum non esset res indifferens, sed gratiarum actio, quae non indifferens, sed optima est.

XXXIV. Similiter nullum est votum ob finem assequendi res temporales, si vivens in illis sitat, & ultra intentionem suam non erigat in aliquem finem bonum altiore. Quando ergo res voto promissa, seu materia eisdem voti dirigatur ad consequentem rerum temporalium tantquam ad finem, irritum est votum ob rationem assignatam: quia mirales actus speciem expiunt a sine. Quare, si finis indifferens est, & vanus, vanum quoque sunt actiones eisdem finem spectantes. Ceterum, si sermo sit de votis quae in praxi a Christianis communiter fiunt ob res temporales obtinendas, ea valida sunt: quia haec

vota communiter dirigitur ad consequenda bona temporalia ab ipsa iniuncta Dei liberalitate, & saepe per Sanctorum imperatorum. Porro similitum intentionum, seu votorum finis optimus est. Valida ergo erunt talia vota. Similitum votorum pan paucis exempla occurrunt in Scripturis. In Gen. xxviii. Iacob votum edidit pro felici peregrinatione. Reg. i. Anna votum Deo dedit pro filio obtinendo. His namque votis Deum ut supremum, & unicum omnium bonorum datorem, voverunt reverantur: idcirco vota huiusmodi valida sunt. Hac quoque sententia communissima est.

XXXV. Quæst. VIII. Quoniam peccatum committitur quod malum est, Deo votis promittitur? Resp. Malum quod quis Deo voverit, potest esse tale vel ex parte rei promissæ, quatenus res ipsa in se mala est; vel ex parte finis ad quem vovens rem dirigit, qui, si malus est, votum vitiat. Si malum quod voto promittitur, sit malum mortaliter, peccatum erit mortale. Immo si vovens non modo Deo illud malum facendum promittat, sed verum etiam propositum habeat illud exequendi; etiam peccata mortalia perpetrat: alterum, quia Deo rem malam offert, ac si Deus rem gravam haberet; alterum ob propositum perpetrandi id quod peccatum mortale est. Quod si malum veniale tantum fuerit, veniale quoque culpam committit qui tale rem voverit, ut communitur Auctores docent. Ceterum diligenter videtur. Aut enim vovens ex quadam ignorantia ductus, rem venialiter malam Deo voverit; & tunc venialiter tantum peccat, etiam ipse concedo: aut vovens repta sit rem vovendam malam esse, & nullo modo Deo gratam, atque nihilominus vult eam voto Deo consecrare; & in hac hypothese cum peccare mortaliter dico: & est communior opinio, quam docent Sanchez Lib. II. cap. vi. nu. 9. Bartholomæus a S. Paulo Lib. I. cap. xlii. Trullenchus Lib. II. cap. xi. dub. 5. nu. 9. Ioannes a S. Thoma 2. 2. disp. xxii. art. 2. Leander disp. IV. q. xxxvi. Prado cap. xxxi. q. xxxi. §. 8. n. 10. Cælestanus verb. Pot. §. 2. Raphael de la Torre 2. n. quæst. lxxxviii. art. 1. disp. 1. Cætopalans disp. 22. punct. 8. & 3. non. q. Suarez Lib. II. cap. xv. punct. 2. Salmanticenses tract. xxvii. cap. 1. punct. 2. §. 4. n. 72. Illi pro contracta sententia citant D. Antonium II. Part. III. xxx. cap. 15. §. 1. Leander quoque, qui laborem sibi vindicavit corrigendi menda citationum, laudat D. Antonium ex Prado. Verum secunda

pars Summe D. Antonii tota concluditur duodecim titulis. Titulus in quo de voto agit, est undecimus, qui duo tantum in capita tribuitur. Sed hæc pertractantem. Ratio autem communis nolite sententia est per se obvia. Qui enim deliberato animo offert Deo rem quam advertit esse malam, ex lectionum exhibet, quo ostendit Deum acceptatorem esse iniquitatis. Hoc autem blasphemiam sapit.

XXXVI. Quæst. IX. An qui votum faceret peccata mortaliter hoc animo impedit, peccaret mortaliter? Resp. Dubio procul mortali peccaret si peccato sacrilegi, & irreverentiae contra Deum, ac mendacii contra veritatem. Ideo dicendum de eo qui foveret sine intentione se obligandi, obeamdem rationem. Eaque opinio communis.

XXXVII. Quæst. X. An res impossibilis sit voti materia? Resp. Aliquid impossibile dupliciter dicitur: primo absolute, & inapte natura; secundo contractate ad personam seu aliquid esse impossibile physice, & per se; aliud mortaliter, & relate ad hanc vel illam. Materia voti non solum debet esse possibilis physice, & absolute; sed oportet ut possibilis sit moraliter ipsi voverenti. Quoniam vovens executioni mandare debet id quod promittit. Ergo necesse est ut res exsequenda iussu potestati lubiatur. Res evidens est, nullumque est super eadem dissidium.

XXXVIII. Quæst. XI. An votum partim de re impossibili, partim de possibili, seu de materia partim apta, & partim inapta, validum sit? Resp. Ut clare proposita quæstio resolvatur, tribuenda in partes est. Illud primo penes omnes certum est, quod si vovens expressa, & manifesta intentione coniungeret simul rem inaptam, & aptam, in hanc finem ut unam sine altera offerre nollet, votum nullum esset, & sic vovens peccaret: quia absolute promitteret rem impossibilem eo ipso quod nollet partem possibilem abique impeditam implere. Illud etiam certum est, quod, si materia que voto promittitur, sit inapte natura divisibilis, cuius una pars ab altera minime pendeat, tunc votum validum est; & vovens partem voto aptam implere obstringitur; atque in hoc committitur Theologi convenienter cum D. Thoma, qui 2. 2. loqui conveniunt cum D. Thoma, qui 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 3. ad 3. ait: Si illud quod quis voverit, ex quacunque alia causa impossibile reddatur, debet hoc fieri quod in se est, ut saltem habeat propositam voluntatem faciendi quod potest. Exemplis clarior fiet. Vovisti centum aureos in eleemosynam distri-

tribuendos: non potes erogare nisi quinquaginta: ad hos elargiendos teneris. Vovisti castitatem, & uxorem duxisti: ad non petendum debitum obstringeris. Vovisti ieiunium quod vovisti, abstinere a carnibus, potes vero a pluribus conculere: unicam reflectionem levare debes; quiquid de hoc ultimo scribat Cætopalans disp. 1. punct. 8. §. 1. n. 10. Si utrumvis exemplum demas, opinio communis est, immo lere omnes, que diximus, docent. Difficultas in eo vertitur, quænam materia debita dicenda sit. Non alicuius materiae divisibilis, & potibilibus minus partis ab altera separatim pericia est; ut ex allatis exemplis patet. Alique vero materiae hanc possibilem divisionem, & separationem aperte non producit. Quid autem de eiuusmodi rebus voto Deo consecratis dicendum sit, ex sequentibus constabit.

XXXIX. Quæst. XII. An qui votis adfuerit Ecclesiam, si negaverit votum, ad partem tenetur, aut in alia Ecclesia capellanum conferre, vel quidam aliud Ecclesie offerre? Resp. Tamburinus Lib. III. in Decal. cap. xv. §. 5. num. 1. eiusmodi eventum ad nihil obligat: ergo, inquit, materia suprenatura est indivisibilis. Secus, si vovens expresse vovisset partem, quando totam non posset: tunc enim, ait, ad partem teneretur. Idipsum docet Sanchez Lib. II. cap. x. num. 7. Cætopalans disp. 1. punct. 8. num. 10. Leander tract. 1. disp. ix. quæst. xxxvi. Patres Salmanticenses citant pro contraria sententia D. Thomam, & alios graviore, antiquioraque Theologos; deinde concludunt punct. 2. §. 5. num. 77. Sed dicendum est non teneri. Salmanticenses Patres in suo egregio cursu Theologie scholasticæ religioni libi vertunt in ipsa speculationibus, in quibus sine ipsis dispendio in utramque partem disputari potest, a S. Thoma vel latum unquam recedentes: verum non raro oppositam viam insunt ibidem præstantissimi Patres in altero moralis Theologie opere, cum & a D. Thoma sepe recedant, & laxiores quandoque opiniones colligant, ac propugnandas assument.

XL. His ergo missis, dicimus, eum qui absolute vovit edificare Ecclesiam, teneri ad partem, quando non potest totam; & si pars alicubi inanis foret, in alia Ecclesia capellanum, sive quod aliud in aliquo templo, quod in cultum Dei cedat, construire

debet. Hanc sententiam aperte docet D. Th. in II. Sent. dist. xxxviii. quæst. 1. art. 3. quæstione 1. ad 1. Si quis dixerit voverit edificare Ecclesiam, quod postmodum perficere non possit, propter imperium, non obligatur ex voto ad implendum. Sed tamen in hoc distinguendum est dupliciter: uno modo quia vel omnino factus est impotens; & tunc non tenetur simpliciter ad hoc quod vovit; vel est factus impotens ad totam perficiendum, quamvis non ad partem; & tunc ad illud quod potest, remanet obligatus. Sylvester verb. Votum 2. quæst. 1. Navarrus cap. xii. n. 19. Prado cap. xxxi. quæst. 11. §. 9. num. 118. Bonacius disp. 11. quæst. 11. punct. 4. m. n. 3. P. Ioannes Marin, cuius pos scriptum est, tract. ix. disp. 12. per. 8. num. 117. scribit hæc D. Thome sententiam se intelligendam esse, ut si conset de intentione prefata vovens ad se obligandum etiam distinxit, tunc ad partem tenetur; licet dicendum, si de hac intentione non conset. Hæc interpretatio, quam exhibuerat etiam Sanchez, arbitraria est, nulloque fulta principio. Si conset de expressa vovens intentione, disputationi locus non ellet. Verum mirum haud esse debet eiuusmodi Auctores similes prodere interpretationes, quia consentaneæ sunt eorum principiis: illi enim in favorem vovens votum interpretandum contentiorem potissimum in rebus dubiis: quod principium expresse improbat a D. Thoma, ut infra videbimus. Salmanticenses vero rationem cur a sententia S. Thomæ recederint, producit: alium namque, quod Ecclesie, & capellæ constitutiones non sint moraliter eiuusdem rationis: insuper quod Ecclesia est corpus individuum, minime potens separari in partes. Quare, si totius Ecclesie constructio sit impossibilis, ad nihil vovens tenetur.

XLI. His ergo interpretamentis missis, regulam assigno, que licet contraria sit regulæ recentiorum Caluitarum, verosimilior nihilominus videtur, & emittit ex ipso D. Thoma a quodam exercitio partis separata a toto secundum prædictum: exhibitionem credit in honorem Dei, & hæc parte votum implere potest; ad omnia implendum tenetur: scilicet quando pars separata non credit in Dei honorem. Quare non probè absolute quod ait Bonacius, nempe debere hunc voverentem edificare partem Ecclesie, quia forte alii, vilo principio Ecclesie, ad complementum inceptum edificium excitabuntur. Ego hæc non consilium voventi ut huic fortuito eventui locus committeret pecuniam; neque consilio cedere

in honorem Dei: quoniam pars Ecclesie sola ad nihil valet, nisi compleatur tota. Inchoare autem hanc partem ea sola spe quoadvis, visio principio, sine opus consummatur; nihil aliud esse videtur, nisi expensas fortune committere, quando alia non occurrant fundamenta. In mea itaque regula (consilio inle-ru) illas particulas secundum prudentiam estimatorem. Porro tum ego dicerem, secundum prudentem estimationem partis Ecclesie constitutionem in honorem Dei reducere, quando reipia alii parati essent, vel coniectura moraliter certa, aut valde probabiles iuppeterent, alios fideles ad perniciendam fabricationem opem fore laturos. In tali positione concederem utique, voventem teneri ad partem, quamvis non ad totum: & hoc communi prudentiam consentaneum videtur. Patet ad capellam, seu oratorium erigendum tenentem voventem, quando id possit, & iuxta preceptum Christiane pietatis adimatores adiectum capellam, seu oratorium in divinum cultum, & fidelium usitatum recideret. Qua ergo ratione ad vestitum concessum, voventem centum in elemosinam teneri ad quinquaginta, quando non potest centum; eadem concedere debent, voventem adificare totam Ecclesiam teneri ad partem, aut ad capellam, seu oratorium, quando non potest totum; dummodo prudens pietas iudicet partem, vel epellam in Dei cultum, & Christianorum utilitatem cedere. Secus dicendum, quando exco-rcio partis superbia, & omnino inanis foret. E. g. vovisti peregrinationem ad Damum Lauteranam, non potes totam iter conficere, non tenens ad partem: quis pars itineris ad finem voti inepta prolix est, sicuti ineptam dicimus constitutionem partis Ecclesie, quando spes non adesse, ut alii opus inceptum perficerent.

XIII. Rationes adventantium seipis communit. Quod enim dicunt Salmantenses, non esse alius distinet rationis Ecclesiam, & capellam, periculum est, quia hic sermo non est de rebus physicis, sed moralibus. Porro eadem virtus religionis impellit ad adificandum capellam, ac Ecclesie. Utique capella, & Ecclesia distinguuntur tamquam totum, & pars. In eadem tamen, ut ita dicam licet alicuius moris reperiantur. Decem, & centum ad diversam naturam speciem pertinent. Ergo qui non potest centum, non debet decem? Eiusmodi speculationes in morum preceptis tradendis vane sunt, & inutiles. Fallium est quod tota Ecclesia sit corpus individuum. Quot Ecclesie in die non videmus inceptas,

& non consummatas? Ego ipse non paucas vidi quarum sola maior capella edificata est: in qua tamen cultus Dei promovetur, & fidelium spiritualis profectus non Sanchez, & Marin, nempe ex expressa intentione voventis colligendum esse illius obligationem. Quippe, cum voventis intentio expressa est, locus non relinquatur disputatum. Debitum ergo voventis ex illius facultate, & ex rei voto promissie conditione erendum est. Quando iuxta executionem partis rei promissie iuxta preceptum prudenteque adimatores promovet finem voventis, nempe cultum Dei, aut pietatem fidelium, in eodem genere in quo est totum quod promissie, tunc ad hanc partem executionem voventis dubio procul obstringitur.

XIII. Quest. XIII. Quando votum est de materia mixta, partim bona, & partim mala, ad quid vovent tenetur? Resp. Materia voti pluribus modis mixta esse potest: vel quia pars una est possibilis, impossibilis altera; & de hoc satis dictum est: aut quia partim est bona, & partim mala; ut si quis vovet Religionem, quo res Comodis fuerit; vel quia est partim indifferens, & partim bona; ut si promittas te monachum Romanum, & elemosinam erogaturum: vel ratione sicut materia mixta esse potest, qui partim bonus, partim indifferens sit: ut si vovent elemosinam ad subveniendum pauperi, & acquirendas divitias quin illas in Deum diripas. Plures alias positiones praterco. Ex dictis autem patet responsio ad omnia. Nam, quando materia partim apta est, & partim inepta, & quando ex duobus finibus unus est bonus, alter indifferens, & ineptus; validum est votum, si iuxta prudentes estimatores leparatum finis impleri possit, dummodo non cogit de expressa contraria intentione voventis, ut dictum est.

XIV. Quest. XIV. An votum disjunctive factum, cuius altera pars apta, altera inepta sit, puta cum vovet aut Religionem, aut factum validum sit? Resp. Si votum revera sit disjunctivum, itant vovent ad neutram partem se volnerit obligare determinate, led indifferenter aut ad unam, aut ad alteram aequo modo; absolute votum nullum & irritum est. Quoniam qui sic vovet, in talis voti non magis ad partem aptam quam ineptam tenetur. Ergo vovent, quod de meliori bono determinate esse debet, invalidum est. Item dictum, quando disjunctio cadit infra dupliem finem, quarum unus ineptus, alter aptus est. Immo

Immo qui sic vovet, peccat. Sed casus sub his terminis metaphisicus est. Quis enim, nisi stultus, auit sic vovere, ut neutram determinate partem velit? Aut quis adeo sit impius, ut partem criminis plenam voveat? Quare in praxi eiusmodi vota, que disjunctiva videntur, sunt tantum conditionata; seu potius sunt duo vota, unum irritum, quia de te vana, aut mala; alterum validum, quia de meliori bono; ut si quis iraperius tale votum emitteret: Vovet me vindictarum iniuriam mihi irrogatum, aut Religionem inprestitutam: hoc votum non est disjunctivum: sed est votum conditionatum, quod nisi iumpierit vindictam, velit ingredi Religionem: seu potius sunt duo vota, primum absolutum iumpendi vindictam, quod est irritum; alterum conditionatum amplectendi religionem iactam, quod, impleta conditione, obligat, cum sit de meliori bono. Quando autem dubium est, an similia vota sint disjunctiva, vel conditionata, dico decernenda esse vota illa conditionata, & valida quantum ad partem aptam, conditione explera; quidquid in oppositum sentiat P. Marin hoc est. n. 128. quia nemo primum dicit illud, nisi probetur: malus autem foret, & peccator qui votum disjunctive eliceret de re bona, & mala aequo modo. In votorum vero materia, quando dubia occurrunt, tutior pars est eligenda; ut infra sicut adversus eundem Marin, alioque recentiores Calistiflas demonstabo.

XV. Quest. XV. An votum cuius Romani modum vult? Resp. D. Antonius II. Part. xi. cap. 1. §. 3. dicit: Votum autem de exendo unquam, non videtur multum commendabile, quia nec honestum, & periculosum tempore hiemali, & ideo pariter est commutandum; id est, ut indurus honeste votum impleat. Validum itaque votum est, eo quod pars principalis voti bona sit; solumque modis necessitate malus est, & propterea omittendum. Navarum tenet oppositum c. xii. n. 39. Sed D. Antonii opinio tenet Sanchez lib. 1. c. x. n. 13. & eidem accedit Marin hoc est. n. 19. & hanc sententia vera est.

XVI. Quest. XVI. An votum non indolens validum sit? Resp. Sententia communis est validum esse: quia est de meliori bono. Nam ludus aut considerari potest ut est quid formatum in ordine ad iuratum, & iacturam; & ut est malorum organum, sicut tampe communitur est; & tunc dubio procul validum est votum non ludendi: aut consideratur ludus ut modus oblationis, & levandi animi causa

assumptus secundum estrapelias regulas, & tunc abstinencia a ludis ex amore penitentiae, & mortificationis proficitur, & consequenter votum eius de meliori bono est: ergo validum. Quod si contingeret animi recreatio-tem futuram esse in aliquo casu necessarium ad sanitatem, tunc cessaret pro tali eventu voti obligatio. Neque verum est quod inquit Tamburium lib. III. cap. xv. §. 4. n. 3. nempe quod si ludus, recreatio, & cibis delicatis in speciali casu essent summa utilitatis, vota de abstinendo ab illis non essentur. Hac, inquam, doctrina mihi vera non videtur. Nam plures vota elicunt abstinendi a cambibus, quarum nisi quandoque in speciali casu est necessarium; nec propterea vota redduntur invalida. Dicendum ergo, quod vota similia in speciali casu non obligant; sicut de qualibet lege, & precepto dicitur. Verum ex hoc quod in casu speciali non obligant, male inferitur vota huiusmodi invalida praterferenda. Quando ergo materia voti absolute considerata, & spectatis circumstantiis que communitur occurrunt, est de meliori bono; vota semper valida sunt; quamvis casus speciales occurrant in quibus observantia voti non sit de meliori bono; & tunc votum non obligat. Sed validum semper mapet: & in casu speciali sublato, voti obligatio tutius urgere proficuum.

XVII. Posito quod votum non ludendi validum sit, plures casus resoluendi superint. Et primo quidem, ad quid tenentur qui votum non ludere, puta chartis, P. Gobatus tract. xi. n. 572. & P. La-Croix lib. III. part. 1. n. 457. respondent, voventem huiusmodi non teneri abstinere nisi a ludis immoderato, quando absolute vovit, nihil cogitando de immoderato, & periculo ludis: quia, inquam, votum in dubio explicari debet in favorem voventis. Pro hac opinione P. Claudius La-Croix citat Bonacium, Dianam, Tamburinum: & possent innumeris alios laudare pro opinione defendente, votum dubium explicandum esse in favorem voventis. Verum hanc sententia P. Claudii La-Croix duplici ex capite nobis falla est. Primo quia vota dubia non in favorem voventis, sed in tutiorem partem sunt interpretanda. Secundo quia qui vovit non ludere chartis; iuxta communitatem lenium ad omni chartarum ludu abstinenciam promittit; cum ludus iste inapte natura periculosus sit; & idcirco a canonicis sacris vetitus compertur. Distinctio autem ludi moderati, & immoderati casuistica est, seu a Calistiflas inventa; que in mentem voventium vix, ac

ne vix quidem venit. Qui enim vovent non ludere chartis, absolutam abstinentiam ab omni chartarum ludo spondere intendunt. Quapropter praefata distinctio unice ad extenuandum voti obligationem videtur inventa. Concedit tamen La-Croix, se debere abstinere etiam a moderato ludo, si ex ipso in voto tuo illum comprehendisti: Papae Egregiae sane admonitio.

XLVIII. Citatus Auctor, ut votum non ludendi accommodet inclinationi voventis, contendit ex hinc voti colligendum esse, nisi excedat eam ludum moderatum, & an vovens etiam se non ludurum pro alio. Nam, inquit ille, si voto intendis vitare ludum pecuniarum, excludis solum ludum immoderatum. Quare inferit, te ludere posse & pro alio, & pro te ludo moderato, & per alium, tradendo et pecuniam, & accipiendo alium, tradendo et pecuniam tua. Si christiani nisi abster commeter de morte tua. Si christiani homines germana pietate ad virtute praeparat, licet hinc has cumstificas distinctiunculas, vix profecto a ritu se continent. Respondo itaque, nisi conset expresse reddistinguit, sed votum ad idem, ab omni ludo chartarum te debere si voti absoluti abstinere: tunc quia cum votum privata lex fit, de eo pariter res habet celeberrimum dictum. *Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus* tunc etiam quia materia voto promissa, nempe integra a ludo abstinentia, conset plurimum ad nunquid peccatorum pericula declinanda: tunc denique quia votum in rationem partem semper interpretandum est. *Salfum est* insuper quod inquit La-Croix, voventem non ludere, non peccate, dum per alium ludit. Quia qui per alium facit, per se ipsum facere videtur. Non minus salum est quod loco citato pergit docere La-Croix cum Galtopolus, & Tamburino, nempe, dum vovisti non ludere, ne tempus teras, te posse per alium ludere, licet ipse solo per se tempus. Audisti? Licet peras tempus, ludendo aliena manu votum non fregisti, si autem propria manu ludis, votum fregisti. Perasentia, & mirifica Theologia! Manifestam laxitatem non vacat longius improbare.

XLIX. Si vovisti, inquit P. La-Croix *lex. cit. n. 444. eo sine non ludere, ut vitares vitas, blasphemias, irurgentia, & ludere licet per alium, licet hoc sacramento timetur, quia vovisti non ludere.* Haec opinio laxissima est quia, praeter rationes adductas, accedit periculum frequentissimum blasphemiam, iuramentorum, & risurum. Et tamen P. La-Croix eiusmodi mostra ut cer-

tas morum regulas obtrudit. Haec quoque verba velitarunt adversarij. Sed non illos: An non licet aliquando pro domo Dei vocem extollere contra laxas opiniones, salvo erga Auctores obsequio?

L. Quest. XVII. An validum sit votum *namquam peccandi*? Resp. Ut responso citato sit, distinctio est opus. Si votum sit abstinentiae ab omni peccato mortali, validissimum est: quia non solum est de meliori bono; sed est, divina opulante gratis, de re moraliter possibili. Nam praepcepta divina omnibus possibilis sunt. Ita communitur omnes. Si autem votum sit absolutum, excludens quaecumque peccata, tum mortalia, tum venialia collective accepta; & conset de hac expressa voventis intentione: tunc votum nullum est: quia materia voti, sic collective accepta, est moraliter impossibilis humanarum imbecillitati. Quoties ergo vovens spectat abstinentiam omnium peccatorum tum venialium, tum mortalium per modum unius obiecti, tunc votum nullum est obrationem datam. Quandoquidem in hac possessione non valet regula: *Qui non potest totum, debet partem implere*: quia vovens expresse excludit hanc divisionem, quando expresse collective votum totam materiam individit. Vovens enim legislator est, qui pro arbitrio, sed eiusmodi obligationes valet imponere. Etque communis opinio, quae docet Sanchez *lib. II. cap. v. n. 10. Sottis Lib. VIII. disp. 11. sec. 2. n. 11. Sanchez Lib. II. cap. 11. n. 10. Valentini 2. disp. VI. q. VI. punct. 2. Aragonis 2. 2. 9. lxxxviii. art. 2. dub. 2. concl. 4. Salm. tract. xvii. punct. 2. §. 5. n. 82. Ledelina tract. n. cap. 11. concl. 2. Navarrus cap. xii. n. 67. Toletus Lib. II. cap. xvii. n. 10. & alii.*

L. Praefata autem sententia vix in praxi locum habet: quia fere nempe vovens expressa intentione comprehendit utranque materiam per modum unius quo modo, nempe tam mortalia, quam omnia venialia peccata. Communitur namque voventes intendunt vitare omnia mortalia, & venialia, quoad permiserit humana fragilitas. Propterea quoad plurimum similia vota valida sunt: quia vitare omnia mortalia, cuique possibile est: vitare omnia venialia, cuique possibile est. Quod quantum ad hanc partem votum servandum est, iuxta illam formam regulam 37. in dicitur, *ut in illis votis non debet*. **VI.** *Ut in illis votis non debet*. Quapropter huiusmodi vota, quando non conset evidentem de contraria intentione voventis, evidenter de contraria intentione voventis, ut valida sunt censenda: quia, quando quis

vovet duas res separabiles iuxta communem praesentium existimationem, quarum una possibilis sit, impossibilis moraliter altera, valet votum respectu partis possibilis. Hanc sententiam defendit P. Marin *tract. ix. disp. 11. sec. 1. n. 10.* qui laudat Sanchez *lib. II. cap. 11. num. 1. & 12. Ledium Lib. II. cap. 21. dub. 7. n. 31. Galtop. punct. 8. n. 9. Grobat tract. xi. n. 76.* Et haec opinio tenenda est etiam in dubio: quoniam actus in dubio praesumitur factus secundum eius naturam, ut commune habet axioma.

LII. Si votum sit de vitandis omnibus peccatis distincte, aut mortis ius, aut venialitas, ita ut vovens ad neutram partem determinate se obliget, nullum est: quia vix talis voti vovens non magis valet partem aptam quam ineptam: quia de causa dictum est supra, nullum esse hoc votum: *Voveo me celebraturum Missam, aut salutarum.*

LIII. Quest. XVIII. An validum sit votum *vitandi omnis peccata venialia*? Resp. Ut hinc quaestio clare respondeamus, quae communis fuit, praesertim oportet. Validum itaque votum est vitandi aliquid genus peccandi venialiter, pota mentendi. Quia hoc moraliter possibile est. Sic docet Azorius *Lib. XI. cap. 11. n. 17.* Ledius *Lib. II. cap. 21. dub. 7. n. 31.* Sanchez *Lib. II. cap. 11. n. 4.* Sanchez *Lib. II. cap. v. n. 18.* Galtop. punct. 8. n. 11. Marin *tract. ix. disp. 11. sec. 2. n. 11.* Sanchez tamen sustinet votum vitandi omnia venialia in cogitationibus luxuriae, vel iudicii temeritatis, vel in cibo, & potu, vel in verbo otioso esse invalidum: quia, inquit, est de re moraliter impossibili. Opiniorum docent communitur alii. Diffidium tamen non est, ut prolixior de eo fieri debeat disputatio. Pro praxi similia vota non sunt censenda. Si vero facta serupulis voventem torqueant, dispensatio, aut commutatio impetranda est, ut periculum peccandi vitetur.

LIV. Communissima autem sententia est, votum vitandi omnia peccata, non solum collective (quod servum est apud omnes,) sed etiam distincte, nullum esse. Quoniam voventis de re moraliter impossibili, nullum est. Huiusmodi autem est votum vitandi omnia peccata venialia. Siquidem non posse hominem omnia venialia peccata cavere, auctoritate patet Tridentini Concilii, dicentis: *leff. vii. canon. xxi. si quis dixerit hominem in seipsum posse in tota vita peccata omnia, et omnia venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quomodo admodum de B. Virgine tenet Ecclesia, anathema sit.*

LV. Non desunt qui oppositum sustineant; quorum etiam argumenta satis valida sunt. Insuper namque, votum illud non obligare ad aliquid quam ad id cui iam obstricti sumus: siquidem omnes tenentur vitare omnia peccata venialia. Ergo votum de his vitandis validum erit. Confirmatur. Votum illud non obligat in actu secundo in actu secundo pro hoc instanti, tum pro alio, & sic deinceps. Non est autem quod moraliter impossibile vitare omnia peccata venialia, in instanti determinatum. Votum ergo illud obligat ad rem promissam implendam eo modo quo impleri potest. Sic vovens construe templum, non tenetur edificare hodie totum templum; sed hodie unam, & cras alteram partem. Eodem modo vovens vitare omnia peccata venialia, hodie tenetur vitare hodie, & cras craliam. Præterea eodem modo obligat hoc votum quo obligat lex; sed lex obligat ad aliquid possibile in actu secundo: ergo & votum. Votum enim lex est privata. Fortio quam legem maiorem, prudentiore sibi imponere valet homo pro illa quo similis illi de divine legi? Amor enim illius divine legi in nobis prædens est. Ergo & votum illam ad nullum exequendi prudens dicendum est. Accedit quoque tam difficile est intentum in seculo commodatum, & indigne liberebus multis electum non peccare venialiter, quam difficile est Religiosum non peccare venialiter. Si valet primum votum, quidni & secundum? Nonne iuxta Sotum *lib. II. dist. xvii. q. 111.* Azorium, Sanchez, Galtop., La-Croix *n. 404.* validum votum est confitendi omnia venialia: quia intelligitur de illorum confessione quæ medicorum diligentia adhibita memorie occurrunt? Idem ergo dicendum & de voto illa vitandi. Tandem, iuxta superius dicta, validum est votum calibatus emissum ab homine fragili, licet suorum relapsuum experientiam habeat: eo quod absolute continere se potest, & ex sua multitudine labitur. Neque enim voti materia metienda est ex fragilitate, & malitia voventis; sed bonitate generica, & comparate ad hominem divine gratia ausi instructum. Quapropter dictum etiam est, matrimonium votum in tali homine invalidum esse, eo quod impedit usus nonnulli calibatus. Momenta igitur hinc, si recte probant calibatus voti voventem, procul dubio trident votum alterius naturam peccandi venialiter valorem evincunt.

LVI. Argumenta hec specialia sunt, & vis metaphysicæ rationum spectetur, satis

valida. Ceterum, si ad Conciliorum, & Scripturarum canones revocentur, languida sunt, & infirma. Anathema Tridentinum in eos contorquet qui asserunt, sine speciali auxilio posse quempiam in tota vita vita omnia venialia vitare. Scriptura testatur, Deum in Angelis suis pravitatem reperire; neminamque esse mundum a forde. Legem divinam, quae omnia venialia prohibet, venerari, & pro viribus exequi debemus; sed inique tunc libum legi niam debemus addere, quae pondus aggravat, augeatque. Quid laudabile naturae humeri ferre valeant, solus supremus eisdem effector novit: idcirco solus ille legem rogare potuit de singulis venialibus declinandis. Nec valet paritas de voto mortali criminum: quia repta homines bene morati communibique divinae gratiae subsidii aduti, mortalia vitant: nullaque canon reperitur qui doceat, aliquem hominem toto tempore mortalia omnia vitare non posse, quemadmodum de venialibus docet Tridentinum. Non valet igitur paritas a mortaliibus ad venialia. Deum quilibet homini, quantumvis fragili, mortiferis possibilibus est exhibere; dummodo remedia quae Scripturae, & Patres praescribunt, velit executioni mandare. Sunt autem saga mulierum, libidinum, & spectaculorum, abstinere a pravis libris, cogitatio securibus, & omnibus deinde occasionebus, quas christiana prudentia vitare suadet. Nec latet illi declinare scopolis: adhibenda quoque admittenda sunt, ut crebra preces, meditatio aternitatis, gehennae, paradisi, passionis Christi Domini, jeiunia, abstinentiae, vigiliae. Haec validiora sunt remedia ad continentiam promovendam, quam matrimonium ad naturae propagationem a Deo institutum. Ad servare votum nunquam peccandi venialiter non est in hominis potestate; quantumvis conatus omnes suos adhiberet: vitare liquidem omnia venialia peccata pender ex speciali divinae gratiae privilegio, quod nullus hominum prudenter sibi valet polliceri. Ne multa, vota omnia praedicta, non negligenter legibus dirigenda sunt. Et quaevis in metaphysica disputatione proponari possit valor voti de vitandis venialibus, in praxi tamen non censenda, nec permittenda essent eiusmodi vota, peculiaris assensu divini Numinis subdito.

LVII. Vota quae referuntur a quibusdam iniquibus pietate personis emissa, ex peculiari divino instinctu fuisse contendimus. Votum sanctae Theresiae efficiendi semper quidquid perfectius intelligeret, aliquid et maius

multo quam votum non peccandi venialiter. Votum etiam quod edidit pusillimus P. de la Colombier, quod eius sermonibus typis editis praenotum legitur, subintus est voto vitandis culpas veniales; adeo namque excelsus est, ut, quoties illud legi, toties incredibili quodam impore correptum sui senserim, & peculiari venerationis affectu erga piuum virum me pertractum expertus sim. Relat quoque Gobat votum F. Ludovici de la Puente, viginti annis ante mortem editum, nunquam peccandi venialiter deliberatae: aliisque familia vota monastica historia suppeditat. Quae vota omnia ex speciali Spiritus sancti ductu fuisse fatemur omnes. Et de sancta Theresia asserit Gregorius decimus quintus, *Duo consistante illam votum suum edidit.*

LVIII. Quasi. XIX. Quid dicendum de his duobus votis? Mater innuptam filiam gravidam agnovit. Familiam ex illius participationem passim praevideans, votum emittit docendi Beatae Virginis mille nummos aureos, si filia ante partum moriatur. E contrario filia vota, nisi illi nubat a quo contracta fuit, cuiusque alterius viri nuptiae se repudiaturam: quoniam matrimonium pactio cuius amatore suo ante corporum commixtionem intercesserat. Resp. Hinc eadem proponit P. Comitolus, docereque matris votum impium esse: quod per se notum est. Quippe votum illud mortem filiae, & partus qui ex illa egredi deberet, pro fine immediato habet. Fura infamiae per se bona est; at mala evadit, si medio vitioso intendatur: quia malitia media inficit finem, ut ex dictis constat. Quamvis ergo infamiae periculum declinare res bona & optima sit: iniqua tamen redditur in casu posito ad praevotum mediis, desiderio scilicet mortis filiae. Votum filiae honestum, & ratum est. Quia, si suis nubendi illi cui se se imponderat, insipienter, hominis est. Si celibatus quoque, quem promittit, amatore suo in matrimonio non ducto, consideret, bonus titulum non ambigitur.

CAPUT VII.

De votorum distinctione, & multitudine.

I. Deura dictum sumus de votorum distinctione, dum argumentum status religiosi in manus occurret. In praesentia pauca habuimus. Primo tribus votum sicut in oblatum, conditionatum, & penale. Deinde in solenne, & simplex. Tertio in necessarium, & li-

& liberum, seu in commune, & singulare. Quarto in reale, personale, & mixtum. Tandem in adfirmatum, & negans; in perpetuum, & temporale; in reservatum, & non reservatum; in publicum, & occultum; in expressum, & tacitum, seu in mentale, & vocale. Haec sunt divisiones quas passim ostendens penes omnes Auctores.

II. Votum absolute est, dum quidquam votum ab omni conditione actum suspendente expeditum: ut si dicas, *Voves castitatem. Conditionatum* appellatur cui conditio aliqua affigitur, qua interveniente, obligatio confargit voti implendi: ut si infirmus dicat: *Voves duo teivata in pane & aqua, si convalesco, si ex hoc periculo liber evasero.* Penale est, quando, ut rem promissam observes, aditici poenam subeundam; ut si dicas: *Voves disciplinam usque ad sanguinis effusionem, si husero, si illam domum laqueum plenam ingressus fuero.* Quod votum nuncupatur conditionatum penale. Dissert autem a puro conditionato: quia in illo non apponitur conditio ut poena, sed ut conditio; in illo per modum poenae conditio adicitur.

III. Antequam ultra progredior, pauca dicenda sunt de variis conditionibus quae votis affigi possunt. Nam aliae sunt conditiones generales, & necessariae; aliae peculiariae, & necessariae, quae suscipe natura praesupponunt, votum conditionatum huiusmodi conditionibus cuiusmodi sunt, si vixeris, si Deo placebit, si superior non triverit, si exa creta sit, ut habetur in cap. Beatae Mariae xxvii. §. 11. Similiter conditio quae est de praeterito, non reddit votum conditionatum, sed absolute relinquere, penite ad si non est apposta. Ratio est, quia conditio proprie dicta suspendit contractum ex futuro eventu; conditio autem de praeterito, aut praesenti nihil suspendit; ut si dicas: *Voves continentiam, si pater meus mortuus est, si nunc vivit;* quia, veritate conditionis posita, obligatio voti non suspenditur, sed viget, & votum tenet adimpliri. Sic communiter docent Auctores. Possent tamen aliquando votum appellari conditionatum respectu votantis, si cogitatio eventus conditionis futura esset; atque adeo votum morti, vel vitae patris illamiam fuisset. Sed haec votum dissidia sunt. Absolute quoque votum appellatur quod sit tum animo suspendendi executionem ad futurum tempus, ut si dicas: *Voves ingressum in Religionem, si pater obierit, si viginti annorum attingeris, si curriculum studiorum absol-*

veris. Illa liquidem particula si eundem prodiit sensum ac quando. Absolute enim votum Religionem amplectendum determinat tempore. Absolute quoque esse defendunt eiuusmodi votum, *Promitto ingredi Religionem, si frater maior natus habuerit filios,* Salmarum. *hu. cit. novis.* §. n. 88. quia, aiunt, absolute intendis Religionem; nec praeter successionem fratris Religionis obligatio; sed illius dumtaxat executioni. Verum haec opinio mihi fallis videtur, illi spectemus ad ipsam conditionis notionem, quam promittit non modo Auctores communiter, sed ipsimet Salmarum. Illa enim conditio appellatur quae actum suspendit, donec ille ponatur. Atqui ille qui illigat ingressum in Religionem votum fratris sui successioni, vere futuram, & incertam, seu fortuitam conditionem votum suum albit. Cur ergo conditionatum non erit? Quare conditionatum revera esse debendum Suarez scribit. *VI. cap. xlvii. innot. 6. Sanchez Lib. II. cap. xl. n. 83. Pontius Lib. III. c. 12. n. 18.*

IV. Omissionem Salmarum. Qui promittit se Religionem ingressurum, si frater maior natus filios habuerit, ex affectu ad Religionem votum emittit; nec praeter successionem fratris obligationem Religionis, sed illius executionem: ergo votum est absolute. Subdunt deinde, quod, si votans dicat: *Promitto ingredi, si ex infirmitate convalesco, si ex periculo evasero, si in tale peccatum lapsus fuero;* votum illud foret conditionatum. Resp. Non video cur conditionatum sit hoc votum, & absolute non vero primum: quin oppositum sentendum existimem. Ratio namque quae promittit, falsa apparet. Non praeter Religionem ingressum in Religionem obligat? Quare si frater natus maior filios careret, & obierit ne votum Religionem ingredi minimum spiritum profectus, quemadmodum non teneretur qui lectu modo viveret, si apposta conditionis deficeret. Verum igitur praeter successionem fratris Religionis, si, deficiente successione, non intendit Religionis ingressum.

V. Celebris divisio est voti in *solenne, & simplex.* Nomen nuncupatur quod in capitulo Ecclesiae fit, & ab eadem acceptatur; simplex vero quod a privata persona quasi in occulto emittitur. An eiuusmodi vota specie differant, an iure divino, vel ecclesiastico, pro tui dignitate de statu religioso omnia difficultate reperietur.

VI. Votum necessarium est illud quod omnes in baptisimo emittunt, diabolo, mundique pompis rennuntians: quod ideo necel-

carium dicitur, quia est de observantia evangelicæ legis ad salutem necessaria. Non est tamen votum proprie dictum, ut supra indicavimus. Votum liberum illud est quod quis sponte edit de re non necessaria ad salutem, ut servare castitatem; aut, si necessaria res est, & ex præcepto præscripta, libere votum ad illam se obstringit nostro vinculo voti, quod potestiter omittit.

VII. Rursum votum aliud est commune, aliud particulare. Aliquis, ut Bonacius, commune votum appellat quod a communitate, vel ab omnibus editur; particulare autem quod quisque pro arbitrio emittit. At communiter Auctores votum commune idem ac necessarium, & particulare idem ac liberum esse docent: & est vera opinio.

VIII. Votum reale est illud quo externa res alicui Deo offertur; personale quo actio, vel officio ad personam attinens obligatur; mixtum, quo utramque promittitur, nempe & res externa, puta elemosyna, & actio votum adhibens, ut peregrinatio, ieiunium simul cum elemosyna. Ita omnes. Similiter omnes asserunt, votum adferendum esse illud quod spondetur quocumque positum sciendum, v. g. elemosynam; negativum, quo aliquid negativum, ut abstinentia a carnibus, a ludo, a peccato promittitur.

IX. Votum perpetuum illud est quod durat usque ad mortem votantis, ut est votum erogandi elemosynam singulis mensibus per totam vitam; & illud dicuntur perpetuum respectu vinculi obligationis afficiens votentem. Potest autem alio modo esse perpe-

tuum, scilicet ex parte materie post mortem votantis duraturum; ut est votum adscribendi cenobium, aut nomenclonem, in quo perpetuo alantur Religiosi, vel pauperes retrahentes. Dicit etiam votum perpetuum per se, quando nimirum fuerit absolute prolatum; & perpetuas ex natura rei intelligatur; ut dum quis vover castitatem, Religionem &c. quia est nihil perpetuitatis habetur expressum; tamen iuxta communem sensum per se intelligitur perpetuitas. Vocatur votum perpetuum per accidens, quando suapte natura hanc perpetuitatem non præfert; sed ex intentione, aut verbis votantis colligenda est; ut votum ieiunandi, elemosynam erogandi &c. *Temporaneum* dicitur quod ad certum definitum tempus durat; puta votum ieiunandi senes in hebdomada per annum unum. Omnia communissima sunt.

X. Vota reservata ea dicuntur in quibus Prælati immediati & inferiores facultate disponendi carent; sed talis potestas Prælati superiori duntaxat reservatur: non reservata dicitur illa quorum relaxatio Prælati immediati etiam, ac inferioribus competit. Votum expressum, & formale est quod conceptus verborum formulis editur: tacitum, vel virtuale, seu implicitum illud est quod non verbis expressis emittitur, sed ex aliis arguitur, quando nempe peragitur aliquid cui votum adhibitum est; ut est castitatis votum, quod Subdiaconi Ecclesiæ catholicæ emittunt sacros ordines suscipientes. *Publicum* vocatur quod fit palam; occultum quod fit secreto. Hæc omnia facilia, & communia sunt penes omnes.

DISSERTATIO II.

QUANTA SIT VOTI OBLIGATIO. DE VOTO DUBIO, INDETERMINATO, METU, VEL ERRORE EXTORTO, CONDITIONALI, ET PÆNALI.

GRAVES occurrunt in hæc dissertatione quam aggredior, difficultates excutiendæ: & quod non leve facessit negotium, in aliquibus maioris momenti adversus plurimos novos Casistas pugnandum erit. Stabant tamen a nobis antiquitas, & ratio, ut consilium: quamquam plurimæ tractandæ quæstiones non antiquæ, sed nove sint. Patrius incognite; & utilior esset earundem ignorantiam quam notitia. Ceterum, ut lector nollet in promptu habeat quæstionesque tractari ab aliis solent, idcirco operæ pretium indicavi eandem discutere.

CAPUT I.

Obligatio voti exponitur. Cuiusnam virtutis sit, religionis, ut alterius. Deur ne materia parvitas; & an hæc obligatio ad alios transire valeat.

I. Veritas fidei est, votum obligationem inducere, ut votens, id quod promissit, exequatur. Id perspicue præfinitur Dent. xxxiii. *Cum votum evoerit Dominus Deus tuus, non turbabit eisdem: quia requiescit illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reprobabitur tibi tu peccatum.* Quod confirmat D. Th. 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. in IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 3. q. 1. & quodlib. 111. art. 11. *Maxime obligatur homo ad hoc quod impliat vota Deo facta: hoc enim pertinet ad fidelitatem quam homo debet Deo. Fraus autem voti est quedam infidelitatis species. Unde Salomon rationem assignat, quare sint vota reddenda: quia displicet Deo infidelis promissio.* Hæc obligatio suapte natura gravis est, eundemque transgressio ex genere suo peccatum mortale est: etenim inquit D. Th. in IV. loc. cit. *Qui votum rite factum præmittit, mortaliter peccat: quia fidem quam cum Deo iuravit, frangit.* Ex sequenti quaestione res clarior fiet.

II. Quæstio I. An voti obligatio pertinet ad virtutem fidelitatis, & religionis; an etiam ad aliam virtutem ad quam attinet materia promissa? Resp. Primo certum est obligationem voti pertinere ad virtutem religionis, seu fidelitatis: quia votum est actus religionis, quo Deo cultus lætæ exhibetur.

III. Onicis. Fidelitas erga homines non obligat sub mortali. Ergo, si votum ad virtutem fidelitatis pertinet, non sub mortali, sub sub veniali obligabit. Respondetur, utique fidelitatem in promissionibus factis, & ab alio non acceptis, non obligare sub mortali, quia hæc fidelitas sistit intra suos limites veracitatis. At fidelitas quæ in obligatione votorum elucet, est Deo per virtutem religionis consecrata; religio autem sub mortali obligat: ideo dispar est ratio.

IV. Dissidium penes Auctores est, utrum hæc voti obligatio non modo ad religionem pertinet, verum etiam ad illam ipsam virtutem ad quam spectat res voto promissa. Et voti illi sententia, & ieiunium frangens: necas neadversus religionem, voti obligationem frangendo, & simul adversus virtutem temperantiae? Prima, & vera sententia negat, obligationem voti ad utramque virtutem pertinere: quoniam qui opus consilii, seu super-

erogationis vover, non aliam sibi imponit obligationem quam illam quæ ex promissione Deo facta oritur. Hæc autem obligatio, tota quanta est, a virtute oritur religionis, & fidelitatis. Nec enim vovens novam sibi addicere temperantiae legem præter illam quæ limitis præfinit cibi, & potus, intendit; quamquam ex affectu ad temperantiam, quam sibi proficuum, & Deo gratam reputat, voveat tale ieiunium. Id evidens factis ex communi votentium sensu. Nulla igitur obligatio est in voto spectans ad aliam virtutem præter religionis, & fidelitatis obligationem.

V. Contraria sententia defendit, præfatum obligationem voti pertinere cum ad religionem, tum ad virtutem illam ad quam reducitur res promissa; ita ut frangens votum ieiunii duo peccata committat, alterum contra religionem, alterum contra virtutem temperantiae. Salmant. *scd.* xvii. cap. 1. *prop.* 4. §. 1. n. 102. pro hæc opinione citant Valentini 2. 2. *dist.* vi. *q. vi. punct.* 3. *q. 1. concl.* 3. Sayrum *lib.* 1. *cap.* vi. n. 8. Sanchez *lib.* 1. *cap.* xi. n. 6. Bonacianum *disp.* 1. *punct.* 5. §. 2. n. 11. At revera Sanchez, & Bonacina absolute hanc opinionem non docent; sed solum contingunt, quando votens intendere se obligare ex peculiari circumspectio illius virtutis ad quam voti materia spectat, in hæc hypothel vovens duo peccata admittit: locus, quando absolute voveret sine hæc expressa intentione, & sine peculiari affectu ad præfatum materiam. Et certe, si vovens expresse intendere hæc duplicem obligationem sibi imponere, duo peccata committeret votum frangendo, unum contra votum, alterum contra virtutem, cuius obligationem sibi servandam assumpsit ex debito. Nec video cur Salomanicenses negent, posse votentem sibi actum temperantiae sub gravi culpa contra talem virtutem servandam imponere; ita ut actum illum omittens & contra votum, & contra eandem virtutem peccet. Sicut enim ad aliquod opus superogationis exequendum potest homo per votum sub gravi culpa se obligare; ita potest sub gravi culpa se obligare ad excercendum actum aliquem temperantiae. Neque hoc est pervertere rerum naturam: Rerum nature subiacentur in genere moris humane dilectioni in se in quibus non apparat aliqua repugnancia; quemadmodum hæc nulla profus apparat. Nonne liquidem datur proceusum ieiunii obligans sub mortali? Cur nequit Christianus tale ieiunium præceptum sibi ipsi imponere sponte sua, & libera voluntate? Atque

carium dicitur, quia est de observantia evangelicæ legis ad salutem necessaria. Non est tamen votum proprie dictum, ut supra indicavimus. Votum liberum illud est quod quis sponte edit de re non necessaria ad salutem, ut servare castitatem; aut, si necessaria res est, & ex præcepto præscripta, libere votum ad illam se obstringit nostro vinculo voti, quod potestiter omittit.

VII. Rursum votum aliud est commune, aliud particulare. Aliquis, ut Bonacius, commune votum appellat quod a communitate, vel ab omnibus editur; particulare autem quod quisque pro arbitrio emittit. At communiter Auctores votum commune idem ac necessarium, & particulare idem ac liberum esse docent: & est vera opinio.

VIII. Votum reale est illud quo externa res alicui Deo offertur; personale quo actio, vel officio ad personam attinens obligatur; mixtum, quo utramque promittitur, nempe & res externa, puta elemosyna, & actio votum adhibens, ut peregrinatio, ieiunium simul cum elemosyna. Ita omnes. Similiter omnes asserunt, votum adferendum esse illud quod spondetur quocumque positum sciendum, v. g. elemosynam; negativum, quo aliquid negativum, ut abstinentia a carnibus, a ludo, a peccato promittitur.

IX. Votum perpetuum illud est quod durat usque ad mortem votantis, ut est votum erogandi elemosynam singulis mensibus per totam vitam; & illud dicitur perpetuum respectu vinculi obligationis affertur votentem. Potest autem alio modo esse perpe-

tuum, scilicet ex parte materie post mortem votantis duraturum; ut est votum adscribendi cenobium, aut nocolonium, in quo perpetuo alantur Religiosi, vel pauperes retrahentes. Dicit etiam votum perpetuum per se, quando nimirum fuerit absolute prolatum; & perpetuas ex natura rei intelligatur; ut dum quis vover calitatem, Religionem &c. quia est nihil perpetuitatis habetur expressum; tamen iuxta communem sensum per se intelligitur perpetuitas. Vocatur votum perpetuum per accidens, quando suapte natura hanc perpetuitatem non præfert; sed ex intentione, aut verbis votantis colligenda est; ut votum ieiunandi, elemosynam erogandi &c. *Temporaneum* dicitur quod ad certum definitum tempus durat; puta votum ieiunandi senes in hebdomada per annum unum. Omnia communissima sunt.

X. Vota reservata ea dicuntur in quibus Prælati immediati & inferiores facultate disponendi carent; sed talis potestas Prælati superiori duntaxat reservatur: non reservata dicitur illa quorum relaxatio Prælati immediati etiam, ac inferioribus competit. Votum expressum, & personale est quod conceptus verborum formulis editur: tacitum, vel virtuale, seu implicitum illud est quod non verbis expressis emittitur, sed ex aliis arguitur, quando nempe peragitur aliquid cui votum adhibitum est; ut est castitatis votum, quod Subdiaconi Ecclesiæ catholicæ emittunt sacros ordines suscipientes. *Publicum* vocatur quod fit palam; occultum quod fit secreto. Hæc omnia facilia, & communia sunt penes omnes.

DISSERTATIO II.

QUANTA SIT VOTI OBLIGATIO. DE VOTO DUBIO, INDETERMINATO, METU, VEL ERRORE EXTORTO, CONDITIONALI, ET PÆNALI.

GRAVES occurrunt in hæc dissertatione quam aggredior, difficultates excutiendæ: & quod non leve facessit negotium, in aliquibus maioris momenti adversus plurimos novos Casistas pugnandum erit. Stabant tamen a nobis antiquitas, & ratio, ut consilium: quamquam plurimæ tractandæ quæstiones non antiquæ, sed nove sint. Patrius incognite; & utilior esset earundem ignorantiam quam notitia. Ceterum, ut lector nollet in promptu habeat quæstionesque tractari ab aliis solent, idcirco operæ pretium indicavi eandem discutere.

CAPUT I.

Obligatio voti exponitur. Cuiusnam virtutis sit, religionis, ut alterius. Deur ne materia parvitas; & an hæc obligatio ad alios transire valeat.

I. Veritas fidei est, votum obligationem inducere, ut votens, id quod promissit, exequatur. Id perspicue præfinitur Dent. xxxiii. *Cum votum egeris Dominus Deus tuus, non turbabis eisdem: quia requirit illud Dominus Deus tuus: & si muras fueris, reputabitur tibi tu peccatum.* Quod confirmat D. Th. 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. in IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 3. q. 1. & quodlib. 111. art. 12. *Maxime obligatur homo ad hoc quod impliat vota Deo facta: hoc enim pertinet ad fidelitatem quam homo debet Deo. Fraus autem voti est quedam infidelitatis species. Unde Solomon rationem assignat, quare sint vota reddenda: quia displicet Deo infidelis promissio.* Hæc obligatio suapte natura gravis est, eundemque transgressio ex genere suo peccatum mortale est: etenim inquit D. Th. in IV. loc. cit. *Qui votum rite factum præmittit, mortaliter peccat: quia fidem quam cum Deo iuravit, frangit.* Ex sequenti quaestione res clarior fiet.

II. Quæstio I. An voti obligatio pertinet ad virtutem fidelitatis, & religionis; an etiam ad aliam virtutem ad quam attinet materia promissa? Resp. Primo certum est obligationem voti pertinere ad virtutem religionis, seu fidelitatis: quia votum est actus religionis, quo Deo cultus lætie exhibetur.

III. Onicis. Fidelitas erga homines non obligat sub mortali. Ergo, si votum ad virtutem fidelitatis pertinet, non sub mortali, sub sub veniali obligabit. Respondetur, utique fidelitatem in promissionibus factis, & ab alio non acceptis, non obligare sub mortali, quia hæc fidelitas subsistit intra suos limites veracitatis. At fidelitas quæ in obligatione votorum elucet, est Deo per virtutem religionis consecrata; religio autem sub mortali obligat: ideo dispar est ratio.

IV. Dissidium penes Auctores est, utrum hæc voti obligatio non modo ad religionem pertinet, verum etiam ad illam ipsam virtutem ad quam spectat res voto promissa. Et voti illi sententia, & ieiunium frangens: necas neadvertis religionem, voti obligationem frangendo, & simul adversus virtutem temperantiae? Prima, & vera sententia negat, obligationem voti ad utramque virtutem pertinere: quoniam qui opus consilii, seu super-

erogationis vover, non aliam sibi imponit obligationem quam illam quæ ex promissione Deo facta oritur. Hæc autem obligatio, tota quanta est, a virtute oritur religionis, & fidelitatis. Nec enim vovens novam sibi addicere temperantiae legem præter illam quæ limites præfinit cibus, & potus, intendit; quamquam ex affectu ad temperantiam, quam sibi proficuum, & Deo gratam reputat, voveat tale ieiunium. Id evidens factis ex communi votentium sensu. Nulla igitur obligatio est in voto spectans ad aliam virtutem præter religionis, & fidelitatis obligationem.

V. Contraria sententia defendit, præfatam obligationem voti pertinere cum ad religionem, tum ad virtutem illam ad quam reducitur res promissa; ita ut frangens votum ieiunii duo peccata committat, alterum contra religionem, alterum contra virtutem temperantiae. Salmant. *scd.* xvii. cap. 1. *prop.* 4. §. 1. n. 102. pro hæc opinione citant Valentini 2. 2. *dist.* vi. *q. vi. punct.* 3. *q. 1. concl.* 3. *Sayrum lib.* 1. *cap.* vi. n. 8. *Sanchez lib.* 1. *cap.* xi. n. 6. *Bonacianum disp.* 1. *punct.* 5. §. 2. n. 11. At revera Sanchez non docent; sed solum consentiunt quod, quando votens intendit se obligare ex peculiari regulæ illius virtutis ad quam voti materia spectat, in hæc hypothetice vovens duo peccata admittit: locus, quando absolute voveret sine hæc expressa intentione, & sine peculiari affectu ad præfatam materiam. Et certe, si vovens expresse intendere hæc duplicem obligationem sibi imponere, duo peccata committeret votum frangendo, unum contra votum, alterum contra virtutem, cuius obligationem sibi servandam assumpsit ex debito. Nec video cur Salmanticenses negent, posse votentem sibi actum temperantie sub gravi culpa contra talem virtutem servandam imponere; ita ut actum illum omittens & contra votum, & contra eandem virtutem peccet. Sicut enim ad aliquod opus supererogationis exequendum potest homo per votum sub gravi culpa se obligare; ita potest sub gravi culpa se obligare ad excercendum actum aliquem temperantiae. Neque hoc est pervertere rerum naturam: Rerum nature subiacentur in genere moris humane dilectioni in se in quibus non apparat aliqua repugnancia; quemadmodum hæc nulla profus apparet. Nonne liquidem datur proceusum ieiunii obligans sub mortali? Cur nequit Christianus tale ieiunium præceptum sibi ipsi imponere sponte sua, & libera voluntate? Atque

in hypothefi qua aliquis exprefse talem fubiret gravem obligationem, & hinc obligationi votum adiceret, nemo certe negaverit eam in cala transgressioni duplex flagitium perpetrarum, faltem ex conscientia erronea. Verum, hoc verbali diffidio miſeo.

VI. Prima ſententia vota eſt; illamque defendunt Caietanus 2. 2. quæſt. lxxxviii. art. 5. *deb. ubi*, Suarez Lib. 7. n. llii. num. 3. Caltrapala *diſp. 1. punct. 11. n. 8.* Trullench, Lib. II. c. xi. *deb. 12. n. 23.* Immo hanc eandem ſententiam tenent Sanchez, & Bonačina, quoties votens exprefse non intendat aſſumere duplicem obligationem.

VII. Obiicies pro citata contraria opinione. Votum lex privata quædam eſt; & votens legiſlator facturus eſt. Sed legiſlator præcipiens actum alicuius virtutis, puta temperantiam, obligat præcepto illius virtutis. Ergo idem de voto. Nemo violens ieiunium votum ſimul violat eſt, & intemperans, cuius & caliditas voti tranſgreſſori. Lege confirmatur. Nemo tranſgreſſori voti abſtinet in confeſſione voti materiam manifeſtare: Hoc committit docent Theologi. Porro ſi ſolus inſubſtituit peccatum ad veritas religionem in tranſgreſſione contingit, ſatis eſt dicere in confeſſione: *Peccavi contra votum in materia gravi*: quia opus foret materiam voti explicare. Reſp. Votum eſt lex privata, qua votens ſibi opus imponit aliquid efficiendum. Quare id quod primo & per ſe votens ſpectat, eſt obſervare leiſtium ad offendendum deo votum cultum Deo; exequendo hanc vel illam actionem, quam iam ſibi imponit honorandi voti materiam. At lex imponit libertatem in materia quam præſcribit, ſeu reddit materiam neceſſariam, eamque in ſuo virtutis orbe, ut ita dicam, & ſphæra relinquat, & media tali materiei honeſtate homines ſubditos virtutis officere contendit. Limites temperantiam ab ipſa natura præſcripti ſunt. Lex quoque viis homines vitæ temperantiam præcipit, conſtituit neceſſitatem temperantiam: & hoc eſt quod lex per ſe ſpectat. Ceterum qui tenent votum Deo dicat, ſuapte natura, & per ſe non reſpicit, ſeu non intendit addere neceſſitatem honeſtatis materiei, ſubſtituendo voto; ſed hypoſiſta honeſtate illius materiei, eam aſſumit tanquam inſtrumentum, quo Deo cultum exhibeat: & hoc eſt quod votum per ſe ſpectat. Si conſecratur quod violens ieiunium ſimul etiam temperantiam violat, non inſertur peccare contra virtutem temperantiam ſetialiter, ſed ſolum ventraliter; quemadmodum peccat qui obſtitit ſuo

non eſt. Ceterum mihi haud diſplicet ſententia P. Suarez Lib. 7. c. llii. n. 12. & Caltrapala *punct. 11. n. 9.* qui docent, poſſe le quæſiam votum ieiunii tranſgredi, qui ſimiles tranſiit temperantiam. Ad ultimum multi Anſtores reſpondent, non teneri ad manifeſtandum materiam voto ſubſtitam; ſed ſatis eſt manifeſtare tranſgreſſionem voti in materia gravi: de quo lege Sanchez Lib. 7. c. xi. n. 24. Nos vero dicimus, neceſſarium eſſe confeſſionem circumſtantiarum que peccatum aggravant, ut ſuo loco oſtendemus, ſaltem ut miniſter prudens iudicium neceſſitatis medicine applicande efferat valeat.

VIII. Quæſt. II. *Matoris ne meriti ſi opus aliquod voti lege ſibi exequendum ſumere, an ſiſe voto?* Reſp. Adſtrictim reſpondet Angelicus Doctor 2. 2. q. lxxxviii. art. 6. & III. *cont. Gen. c. cxxxviii. & ſibi.* Plures præmit rationes, quarum tres hic indicabo. I. Actus ſublimioris virtutis laudabilior, atque excellentior eſt. Opus quod i voti ſit, a virtute religionis proficietur. Ergo, ſi cetera paria ſint, maioris meriti eſt. II. Qui opus ex voto peragit, maioris meriti Deo offert quam qui ſine voto idem opus efficit ad Dei gloriam: qui enim votum ſibi imponit, Deo libertatem ſuam dicit, atque actioni vinculo Deo le atringit. Quam rationem ſenſibilem reddit hac ſimilitudine. Qui arborem ſimul cum fructibus donat, plus donat quam qui ſolos fructus tribuetur. Paſter qui voto libertatem ſuam, ſimulque opus Deo conſecrat, Deo plus offert quam qui ſolos plantas, libertatis licet, fructus daret. Hinc eſt quod qui facit opus ex voto, duo implet conſilia, alterum operis, alterum voti, quod etiam ſub conſilio cadit. III. Opus voti lege factum proficietur ex voluntate magis firmata in bono. Ergo opus illud maiore fruſtu bonitate: ſimilitas namque maior in bono magis cultus ſelicitatis perpetue ſimilitudini accedit.

IX. Si ergo voti naturam, & meritum ſi utilitatem quam ex voto capimus, ſerio conſideremus, neceſſario debemus inferre id quod *loc. cit. ex 2. 2. art. 5.* docet Angelicus, nempe expediens admodum eſſe voto Deo dicere: quia maxime expedit nobis operari ex voluntate in bono firmata, & excellentiori maniera Deo offerre. Nonnullis ſibi opponit difficultates impletur.

X. Obiicies. Non expedit frequenter iurara: ergo neque frequenter votere. Ideo enim frequenter iurata vetita eſt, quia ſecum ſua-

fanationem divini nominis deſert, & periculum perituri; ſed idem in voto periculum vitandum eſt: ergo &c. Reſp. Diſcrimen aſſignat ipſe D. Thomas *quæſt. lxxxix. art. 5.* Iuramentum iſtius medicine ſimilitus, quo humanæ ſegritati ſubſidium feratur; nec iuramentum ſuapte natura, & neceſſitate ſeclula, bonum eſt: divini namque nominis ultipatio ſola neceſſitate fit licita. Contra, votum genere ſuo bonum eſt, & eo melius, quo magis liberum a quacumque neceſſitate. Quapropter non eſt expeclanda quæſiam neceſſitas, ut euidem fiat ubi, ſed aſolute, & quaque indigentia ſeclula, Deo offerri valet. Dum iuramento utimur, Dei nomine, ſeu maiestate, & reverentia nimir. Dum votemus, non Deo timore, ſed Deo cultum, & reverentiam exhibemus. Et quantum etiam in iuramento cultus Dei emittit; nihilominus tunc ſolum Deus honoratur, cum urgente neceſſitate illius nomen aſſumit ad votatis confirmationem. Quare ſine hac neceſſitate, non colitur, ſed profanatur divina maiestas.

XI. Ad id quod addit de violationis periculo, reſpondet idem Angelicus *quæſt. lxxxvii. art. 4. ad 2.* divinitus more ſuo. Duplex nempe periculum diſtinguit: unum quod ex natura ipſius facti, alterum quod ex culpa hominis oritur. Exemplum primi eſt. Si ponit ſit ruinofus, ſanctus vitandus eſt: quia ex tali poſto periculum imminet. Exemplum vero ſecundi eſt, ſi ponit ſolidus ſit, ac firmus, & homo per illius extrema latera tranſire velit: quia tunc periculum non ex poſte, ſed ex ipſo homine proficietur. Votum igitur ſuper firmo voluntatis propoſito colendū Deum fundatur; quin firmat in bono voluntatem ipſam. Totum autem periculum violationis non ex voto, ſed ex hominis culpa procedit. Sermo eſt enim de voto prudenti, quod homo divino fretus auxilio emittit, quodque iterarum ſe conſidit, gratis Deo operante. Non quæſiam ergo periculum fortitum retrahere non debet ab opere; alioquin nunquam inſtredi cymbam, vel navim, nunquam equum aſcendere deberemus.

XII. Quæſt. III. *An parvitas materiei in voto detur?* Reſp. Voti obligationem ſuapte natura gravem eſt, & ſub mortali, iam diſtinctum eſt. Illius tranſgreſſionem levem fieri poſſe ex imperſecta deliberatione, ex animi inſubiectione, nemo eſt qui inficietur. Ex hoc enim capite lex quæque leviter violari poſteſt. Difficultas in hoc vertitur, fieri ne poſſit levis cuiſmodi tranſgreſſio voti ex ipſius ma-

teriei parvitate; quemadmodum ſurtum ex levi ablotione rei alienæ levem crimen evadit. Materiei parvitas, aut gravitas non ſumitur ſemper ex ipſa re que promittitur, ſed etiam ex ipſis circumſtantis, poſſimum eſt ſine. Nam ſepe materia poſteſt eſſe levis in ſe ipſa, & gravis ratione ſinis, ut in libro de legibus dicitur.

XIII. Quæſt. Quæ communia ſunt premitto. Si materia parva tota & integra voti materies non ſit, ſed partialis; puta, votiſte recitare Roſarium inſcriptum, & omittit unum decem; tunc tranſgreſſio levis eſt ratione parvitatſ materiei, que comparata ad totum levis in communi exiſtimatione reparatur. Non eſt autem audiendus P. Claudius La-Croix qui Lib. III. *part. 1. n. 128.* nimis laxè contendit, integrum Roſarium omittere levem eſſe materiam; quamvis poſtea admiſſet peccatum mortaliſter unum poſententem qui totum Roſarium omittit in tranſgreſſionem a Confeſſario impoſitum. Cuius rei diſparum hoc poſto rationem aſſignat: qui recitatio Roſarii a Confeſſario præſcripta, imponitur per modum pænam: & cum valde poſentem ſi recitare totum & Roſarium, ideo materia gravis reputatur. Per votum vero exiſtetur cultus Deo, qui non videtur eſſe notabile in recitatione Roſarii. Eadem recitatio, ut a miniſtro ſacro impoſita, eſt gravis, quia poſentem; ut vero ſanctificata per votum, evadit levis: Lepida ſane hęc ratiocinandi methodus, que paſſim in Caſiſtis quibſdam occurrit. Immo recitatio per votum conſecrata gravior, & ſublimior evadit: quoniam a nobiliori virtute elicitur. Laudat La-Croix pro ſe Tamburinum Lib. I. *Deſcal. c. 1. §. 3. n. 21.* Sed Tamburinus oppoſitum aperte docet ibi. En illius verba. *Noviti coronam B. Virg. ſiſt. ſex decennaria conſtantem: duo decem annaria comparatione dicte coronæ cum ſiſt. tertis parvis, videntur non modica materia: ut aſt ad quia illiſententium, id eſt ad cultum Virginis, id eſt modice noceſt, ſicet eſt, cum quatuor decennaria recitentur, vultile, eſt duo tantum vultile.* La-Croix præter Tamburinum laudat etiam Spoter, diſceptulum Tamburini. Sed Spoter de more Tamburini doctriſnam reciterbit, ut videre eſt *traſt. 1. c. v. §. 4. num. 30.* Hinc collige neceſſitatem legendi Auctores in fonte. Difficultas ergo eſt de materia integra voti.

XIV. Quæſt. IV. *An tranſgreſſio voti ſit mortalis, quando talia illius materia, licet abſolute parva, omittitur?* Reſp. Sententiam adſtrictam docet Caietanus 2. 2. q. lxxxix. art.

art. 7. dub. 1. Armilla verb. l. ut. n. 12. Tabiena verb. Iurare qu. x. Toledo Lib. II. c. XVII. tunc enim eam appellat Corduba qu. cxxxiii. Ratio est, quia transgressio voti suapte natura gravis est. Quare, cum deliberato animo violatur, integram promissam materiam omitto, est completa transgressio, atque adeo mortalis. Hec ratio non multum urget: quia plura sunt precepta iuris naturalis, & divini, quae suapte natura obligant sub mortali: & tamen transgressio deliberata, & completa in levi materia, puta in iuro bonis oboli, venialis est. Aliam rationem producit sumptam a paritate iuramenti promissorii, cuius violatio etiam in materia levi gravis est, & nunquam levis. Verum neque haec ratio omnino convincit. Primo quia alia est voti, alia iuramenti natura: non iuramentum in invocatione divini nominis ad confirmationem veritatis fit. Porro gravis iuramentum Deo irrogatur, quoties in confirmationem falsitatis invocatur. Secundo quia circa iuramenta habetur principium certum, & firmum in peritro assertorio, quod in omnium sententia grave peccatum est, sic Ecclesia ipsa definitio aucteris mollioris doctrinae patronos. Ex quo principio valide, ut mihi videtur, arguitur ad evincendum, peritro quoque promissorium mortale semper esse, ut nos infra probabimus. Simile autem stabile fundamentum in voto non habemus. Quare sententia quae defendit, quodlibet peritro, sive assertorium, sive promissorium, esse peccatum mortale, mihi probabilior, & vera est: hanc vero de voto ambigam.

XV. Contraria sententia communior est, quam defendunt Sorus Lib. VII. q. 11. art. 1. Navarrus Sum. l. ut. cap. XII. Henriquez Lib. V. cap. xx. n. 4. Ambrosius 2. q. lxxxviii. art. 3. dub. 1. Antonius Lib. XI. cap. xv. q. 10. Ioannes a S. Thoma 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. concl. 1. Trullench Lib. II. cap. 11. dub. 22. n. 5. Suarez Lib. I. disp. vii. n. 9. Sanchez Lib. II. cap. xii. n. 3. Bonacina disp. 1. punct. 5. q. 4. n. 3. Palani tract. xv. disp. 1. punct. 11. n. 6. Spret tract. 111. in II. Decal. cap. 11. sec. 3. n. 82. La Croix Lib. III. par. 1. n. 448. Marin tract. 1x. disp. 111. sect. 111. n. 10. Diana coordinatus Tom. VIII. tract. xv. resol. 1. Ledemia Tom. II. Tract. x. cap. 111. dub. 1. Antoine tract. de iur. cap. 111. q. 15. Wiganus tract. x. canon. 3. n. 3. ubi in finem peritro promissorium grave esse, & dilectum assignat eius a voto, Paulus a Lugham tract. 11. differ. 11. art. 2. quer. 3.

Felix Potestas Tom. I. par. 11. n. 1822. Salm. tract. xvii. cap. 1. n. 113. alioque plures. Ratio istius sententiae obvia est. Votum, ut supra dictum est, lex est privata, quae ad omnium aliarum legum similitudinem obligat iuxta gravitatem materiae; alia autem leges in materia levi leviter tantum obligant: idem ergo de voto dicendum est. Et hoc confirmatur ex paritate materiae paritatis, cuius omnis levis est, quia leviter irrogat irrogandum Deo. Ergo, cum tota voti materia levis sit, omnis pariter illius levis erit.

XVI. Hac secunda sententia mihi tum ob rationem, tum ob auctoritatem vera videtur, si absolute accipiatur. Id solum addere liceat, hoc vix in praxi locum habere. Quoniam communiter homines, dum votum edunt, quidquam in communi exultatione graviter Deo offerunt tum ob finem, tum ob ipsius voti dignitatem. Quis enim prudens serio, & deliberato animo votum ederet recitandi unicuique *Pater, & Ave, aut terram bis circumambulandi, aut quid simile?* Certe homines communitate materiam gravem voto dignam Deo spondent. Si enim quempiam poderet vel ipse hominibus in aliqua dignitate constitutus levissima offerre munusculum, nisi necessitas, aut paupertas in aliquo casu ad id urgeret, quanto magis hominem pudeat offerre talia Deo vota nuncupare, quorum materia adeo parva sit, ut omnis, si voti violatio, levis possit exilimari? Quod confirmari valet insuper ex communi principio legis, quae suapte natura praevidet obligat. Quemadmodum enim nullus legislator legem aliquam condit in sola levi materia: sic nullus votens, prudenter & communitate loquendo, votum edere cum materia sit undequaque levis. Quare in praxi vix occurrerit casus in quo quis abique gravi culpa voti alicuius observantiam omitat. Quandoquidem, quamvis materia voti levis appareat, ratione tamen finis intenti a votens gravis erit semper. V. g. voti illi recitare unum *Pater, & Ave* quoties ad sedam gravissimam tentationem, quae devotionem hanc experius esse medium efficacem, ne tentationi succumbas. Tunc ratione istius finis, si quoties omittes praefatae precis recitationem, a culpa gravi non auderem te extirare: quod forte nec citati Auctores negarent, eo quod talis materia ob finis circumstantiam gravis evadit. Simile quippiam habetur in omnibus votis quorum materia absolute inspecta levis apparer. Omnis enim qui prudenter vovet, id praestat aliquo gravi rationis momen-

to ductus: & consequenter rei promissa, sua in se, in fine saltem erit. Admissa tamen hypothese, quod voti materia est undequaque levis; tunc concederem etiam transgressionem voti levem futuram. Sed hoc vix unquam in praxi occurrere sustulim: quod ideo repeti, ut minister penitentiae cautus sit, & providus, seduloque perpendat non tantum levitatem materiae, sed finis potissimum gravitatem.

XVII. Quaesit. V. An votum possit graviter se obligare in materia levi, aut leviter in materia gravi? Resp. Ad primam quod attinet partem, quando materia omni ex parte levis est, communis opinio asserit, non posse votentem, etiam si vellet, sese obligare sub culpa gravi. Quoniam nec legislator ullus potest in materia omnino levi sub gravi culpa iudicatos obligare: quia cuiusmodi voluntas iniqua esset, & contra naturam ordinem, ut communitate Theologi docent. Ergo nec votens, privatus utique sui legislator, id praesare valebit. Et haec, inquam, sententia communissima est. Sorus Lib. VII. q. 11. art. 1. Petrus Ledemia Tom. II. tract. x. cap. 111. dub. 2. Sanchez Lib. I. de matr. disp. 1x. n. 6. Diana coord. Tom. VIII. resol. 12. Vaquez 1. 2. Tom. II. disp. clviii. cap. 14. n. 34. Raphael de la Torre q. lxxxviii. art. 5. disp. vi. n. 8. Prado c. xxxi. q. 14. §. 3. n. 36. Ioannes a S. Thoma 2. 2. q. lxxxvii. disp. xxix. art. 8. Marin tract. 1x. d. 111. sect. 3. n. 111. Leander tract. 11. disp. 111. q. 1x. & alii communitate.

XVIII. De secunda quaesiti parte dissentit acriter Auctor, & in duas extremas abeunt sententias. Quarum prima docet, in materia suapte natura gravi non posse votentem leviter se obligare. Quandoquidem, licet aliquis possit vovete, aut non vovete, in petitione tamen quod votum edere velit, obligationis limitatio non remanet amplius in illius potestate. Obligatio naturam voti consequitur veluti eisdem proprietates. Ergo qui vult votum, vellet debet illam obligationem quae est propria voti. Sed obligatio propria voti in materia gravi gravis est. Ergo qui vult votum in materia gravi, debet graviter se obligare. Confirmatur. Qui vult votum, vult eadem voluntate obligationemque votum consequitur. Ergo qui vult votum in materia gravi, vult gravem obligationem. Deinde probatur a simili ex iuramento. Est quidem in potestate hominis iurare, vel non iurare. Ad posito quod velit quis iurare, non est in potestate iurantis velle se obligare ad

confirmandam veritatem medio iuramento solum sub veniali; sed tuncur intentionem, & voluntatem suam naturae iuramenti aptare. Idem ergo de voto dicendum est. Tandem, si in votentis animo positum esset voti obligationem limitare, posses qui Religionem profectus, sub veniali se votis illis obligare; posses quoque sacris ordinibus initiatur, sub levi culpa castitatis voto se abstinere; posses qui matrimonium contrahit, ad reddendum debitum levem fusi imponere obligationem: quae omnia falsa sunt. Hanc sententiam docent Sorus de inst. Lib. VII. q. 11. art. 1. in fin. Cor. Corduba q. clxxxviii. punct. 1. Raphael de la Torre 2. 2. q. lxxxviii. art. 5. disp. vi. n. 4. Montelinos 1. 2. de leg. disp. xxxii. q. 1x. n. 159. Pontius Lib. XII. de spons. cap. 11. n. 12. Martinez de Prado Tom. II. cap. xxxi. quest. 14. §. 2. num. 8. Vaquez 1. 2. disp. clviii. Wiganus tract. x. canon. 3. num. 32. resol. 4.

XIX. Secunda sententia sustinet, posse votentem pro arbitrio in materia gravi sub culpa se obligare. Probatur primo D. Th. auctoritate, qui ait 2. 2. q. lxxxviii. art. 10. *Ille qui vovet, statim suo legem.* Sed lex, quantumvis in gravi materia praecipialiquid, potest ex intentione legislatoris leviter solum obligare. Idem ergo & de voto dicendum. Quod insuper ex eodem D. Thoma confirmatur. Siquidem *loc. cit. art. 3. ad 3. inquit: Obligatio votis ex propria voluntate, & intentione transiit.* Unde dicitur Dicit, xxviii. *Or. . . Et ideo si in intentione, & voluntate votentis est obligare se ad statum solvendum, tenetur statim solvere.* Ergo ex intentione votentis metienda est gravitas obligationis. Probatur ita argunt. Vel est possibile vovete in tali materia obligando se solum sub veniali; vel non. Si primum; ergo, quando expresse votens velit sub veniali se obligare, respiciat obligatio erit sub veniali: Si secundum: non erit verum votum; & sic votens nullo modo manebit obligatus. Hanc sententiam defendunt Suarez Lib. IV. cap. 14. n. 6. Molina de inst. disp. cclxi. n. 8. & 12. Galt. tract. xv. disp. 1. punct. 11. n. 4. Fillucius tract. xxvi. cap. 111. n. 80. Diana III. Par. tract. vi. resol. 91. Bonacina disp. 1. punct. 5. §. 2. n. 7. Trullench Lib. II. cap. 11. dub. 12. Sanchez Lib. II. cap. 1. n. 27. & 30. Balleus verb. votum 3. num. 4. Leander tract. 11. disp. 111. quest. xviii. Salm. tract. xvii. cap. 1. punct. 4. & alii non pauci.

XX. Prior sententia probabilior est: illius etenim

eterni argumenta valida sunt. Rationes vero secundæ opinionis infirmæ sunt, & sophistatæ laborant. Ad duo liquidem capita reducuntur, seu potius ad unum, nempe ad voluntatem humanam, quæ potest vovere, & non vovere. Distingendum itaque est, si uti distinguunt Auctores prioris sententiæ. Potest homo vovere, & potest non vovere. At, positioe facta quod revera vovet, in illius facultate minime est obligationis quantitatem minuire, & pro libito coarctare. Potest homo accedere, vel non accedere ad ignem. At, accessu posito, calefactio necessario sequitur. Nec est quod opponas, nempe natura sua calefacere, etiam remaneat voluntas; votum autem non obligare nisi votoe consensu, cum voti obligatio tota pendeat a libertate votoe. D. Thomas, & omnes Theologi concedunt, votum pendere a voluntate, & ab intentione votoe, qui potest aut non vovere, aut vovere pro tempore futuro, & non presenti. At posito quod pro tempore presenti se obligaverit, non potest, inquit Anglicus, differre solutionem pro tempore futuro. Hoc, & non amplius dicit Anglicus. Quod votum lex privata fit, solum infert quod possit vovens illam sibi imponere, vel non imponere; minime vero quod valeat naturam obligationis pervertere. Quia ratione prioris sententiæ Auctores negant committere, legislatorem posse in materia gravi leviter obligare. Et quamquam eorum aliqui id concedant, ut Wigandus, Gonetus, & alii de obligatione tamen negant de vovente, atque discrimen assignant: quia votum fit Deo ut superiori, qui novum us acquirat in voventem iuxta naturam promissionis: quare sine Dei voluntate nequit obligatio relaxari: lex vero respicit subditum, quomodo legislator pro natis actus, vel minus ligare valet. Intemper obligatio voti proxime iuris divini est; legis vero humane obligatio non nisi remota ad ius pertinet divinum.

XXI. Ut omnis aseruat fallacia, animadvertas oportet, Theologos adherentes votum esse legem privatam, non hoc in sensu id asserere, quod homo privatus instituat legem voti; sed quia homo vovens libere suscipit talem legem. Lex voti in ipsa Scriptura instituta est. Sed Deus ad illam fideles non obligat: eam tantum consilii. Verum si homo lem amplecti velit hoc consilium vovendi, nequit ullo pacto naturam pervertere illius legis divine. Porro natura illius legis est ut in materia gravi, sicut omnes alie leges divine, graviter obliget. Alie divini

legibus necessario homo subicitur. A voti lege liber est. Sed si femel habe legem obervandam libere sibi sumit, naturam illius obligationis mutare nequit. Aliud est legem novam condere; aliud est legem iam factam sibi servandam libere imponere. Etiam admisso quod legislator legem novam hactenus varet pro arbitrio obligationis irrevocantem temperare; non inde tamen inferri, idem præstare posse etiam illum qui factam legem sibi solum servandam imponit. In voto igitur duplicem distingue obligationem: alteram facti humani, alteram iuris divini. Prima pendet a voluntate hominis, secus altera. Obligatio que est iuris divini, pendet a voluntate humana præpositivæ; quia scilicet supponit voluntatem humanam libere amplecti velle votum. Verum, hac positioe facta, nullo modo obligatio iuris divini, que naturam voti necessario consequitur, pendet a voluntate humana, quæ, si potest repare votum, nequit tamen voti necessarium proprietatem minuire, & pro arbitrio sibi attemperare; quod exemplis permultis posse fieri conperitur.

XXII. Confirmatur. Nequit vovens in materia levi se graviter obligare, ut fatentur omnes secundæ opinionis Auctores. Cur? Quia, inquit, nequit vovens rerum naturas permutare: quia rationalis debet esse vovens promissio: istam namque promissionem Deus respicit, & excoerit. Irrationabilis autem, & iniqua est, si in materia quee siapte natura levis est, imponeret gravem obligationem. Non pendet ergo a voluntate vovens obligationis incrementum; pendebit autem illius diminutio? Cur nequit in materia levi obligationem augere; potest vero in materia gravi eandem minuire? Cur in materia levi iniqua esse augendi voluntas; iusta vero in gravi materia diminuendi potestas? Quoddam amabo, rationis discrimen? Verba reponi possunt, sed solutio nulla. Quia, si in materia levi vovens tenetur se se ad rerum naturas conformare, illique suam attemperare voluntatem; eodem omnino, & quali potiori iure idipsum præstare tenetur in materia gravi.

XXIII. Dilemma quod Salmant. opponunt, nullus est momenti. Dicimus namque, possibile non esse hominem votum edere sub culpa levi in materia gravi. Si ita res habet, inquit, non erit verum votum; & sensu modo manebit obligans vovens. Quod si ita est, iam caussa cadunt: quoniam reipsa dicimus non posse reperiri votum in materia

gra-

gravi cum obligatione levi. Illud spectat dispensationis status. Si ergo ipsi concedant, se voventem in materia gravi cum animo se obligandi, non edere verum votum, iter obligandi nullum verum votum reperiri in materia gravi cum sola obligatione levi. Ceterum nos dicimus, hominem qui deliberato animo emittit votum, qui vere vovere intendit, & reipsa vovet, votum verissimum obligans, licet habeat voluntatem non se obligandi nisi sub culpa veniali. Cur hoc? Quia prima voluntas sciendi votum, seu qua re ipsa votum parit, efficax est. Hac efficacitas effectum producit, manifestatur, conspicitur. Posterior voluntas velleitas est inefficax, que cum impedire nequeat prioris voluntatis parum potissimum, nempe votum, neque impedire valet proprietates necessarias eiusdem voti naturam consequentes. Qui enim impedire nequit esse, neque impedire potest id quod necessario esse illud consequitur. Hac omnia clara sunt.

XXIV. Responso quam exhibent ad paritatem de iuramento, deque aliis votis, & contractibus, satis solida non videtur. Dicunt, quemque liberum esse ad sacros ordines suscipiendos, ad contrahendum matrimonium; at, posita voluntate qua velit ordinibus initiari, uxorem ducere, liber amplius homo non est, ut possit pro ingenio obligationem limitare. Quoniam, inquit, pro homine initiando laicus ordinibus, vel proficente Religiosum; adest lex ecclesiastica; ceteri contractus, ut sponsalia, matrimonium &c. sunt utriusque onerosi. Hac omnia gratis dicuntur, & ne id negotium quod penes omnes certum est. Nam lex ecclesiastica præcipit omnibus initiandis emissionem voti. De voti obligatione ali omnino præscribit: eo ipso enim quod votum præcipitur, remanet vovens obligatus ad observandum votum cum omnibus conditionibus consequentibus votum ipsum. Patet ergo ipso quod privatus libere libet, si ubique imponat voti legem, liber deinceps nunquam est ad limitandam obligationem. Quod autem Deus qui votum acceptat, nequeat se voventi obligare, perperam apponitur ad inferendum, liberum esse voventem in limitanda obligatione voti, quod Deo nuncupat; cum limitare nequeat obligationem naturalem contractus quem cum homine iniit. Responso quoque ad paritatem iuramentum illa est: quoniam sicuti pendet a voluntate votum, ita & iuramentum, quatenus potest esse homo jurans, & non iurare. At posita voluntate iurandi, nequit limitare obligatio-

nem iuramenti propriam, sicut nequit coarctare obligationem voti. Quod iuramentum a voto in pluribus aliis differat, sponte conuenimus; & indicavimus supra; iuramentum non excipere paritatem materiam, etiam si hæc in voto admittatur. Ceterum quantum ad obligationem quee in materia gravi utriusque naturas, notioneque consequitur, eiusdem omnino sunt rationes.

XXV. Quest. VI. An votum vitandi peccatum veniale obliget sub mortali? Resp. Quamvis, admitta absoluita positioe voti in materia undequaque levi, v. g. recitandi unum Pater, illius transgressio levis sit; attamen, quia vix unquam prudentes homines votum emittant, nisi ob aliquem gravem finem; idcirco, si quis eliceret votum vitandi aliquod peccatum veniale, puta mendacium officiosum, vel incoelum, vel quod simile dabo procul ob gravem aliquem finem illud eliceret. Et ideo respondeo, votum præstatum sub mortali obligatum; quod fatetur & ipsi Salmantenses, *loc. cit. n. 155.* quando vovens per peccatum veniale sibi votum impeditur ut a maiori perfectione; quatenus dicant cum Trullenque, & Sanchez, aliique, quod tale votum absolute spectatum obligat sub culpa veniali, si fit de vitanda culpa veniali, sub mortali vero, si fit de vitanda culpa mortali: quia forte dicent, resolvendos esse casus iuxta rerum naturas absolute consideratas. Nos vero contra asserimus, casus practicos resolvendos esse inspectis circumstantiis, atque secundum quod communitur eveniunt in praxi. Et quia vix est qui voto se obligat ad vitandum peccatum veniale, nisi ob aliquam circumstantiam gravem; aliqui imprudens esset votum: propterea resolvendo iuxta id quod communitur occurrit, dicimus, præstatum votum obligare sub mortali. Vide quæ dicta sunt n. 12. & 2.

XXVI. Quest. VII. An qui violat plura vota in materia levi cadens sit, peccati mortalis? Resp. Ex his que a nobis dicta iam sunt, responso asserimus parit. Verum præscindendo etiam a nostra peculiari opinione, dico oblatum hunc peccare mortaliter. Et hoc docent Sanchez *lib. I. Sum. cap. 19. n. 16.* Diana *cord. Tom. VI. tract. 19. resol. 13.* Bonacina *disp. 111. quest. 111. punct. 6. n. 29.* Dominicus *Viva quest. VIII. art. 2. n. 6.* & plures alii. Quoniam quidem obligatio votorum eiusdem rationis est, licet vota numero diversa sint. Porro quamquam quolibet votum rem levem Deo sponte, omnia tamen

H

vota

Cent. Theol. Tom. III.

vota illa simul accepta materiam gravem, et supponimus, constituent. Ergo, cum omnia, ut votis subiecta, ad eandem religionis virtutem pertineant, graviter eandem violant religionis virtutem. Hac ratione qui homini pluribus promissionibus gravem quantitatem pecunie sponderet, letaliter delinqueret, si notabilem pecuniam promissa quantitate sibi retineret, vel si plura obsequia diversis vicibus promissa reddere recusaret: eo quod omnes promissiones, licet numero diversae, pertineant ad eandem iustitiae virtutem.

XXVII. Contrariam sententiam probabiliter reputat Diana *loc. cit.* quia, quando plura vota eduntur, quodlibet votum quoddam totum est, quod cum aliis votis non unum, neque omnia convenient in aliquo, ut possint eam constare culpam. Dilparata ergo sunt vota, ergo disparata pariter culpa erunt. Respondetur, vanas esse eiusmodi argumentationes quae defraudato plurimum obsequium quae votens Deo suis votis responderat, iuxta repudium existimationem est quid grave; cum reipsa gravem culpam ex illis variis promissionibus resultantem Deo surripit. Quare illa vota omnia convenient in cultu Deo exhibendo. Ergo transgressio talium votorum Deum privabit cultu gravi, pluribus votis illi promissio. Erit igitur gravis culpa.

XXVIII. P. La-Croix *Lib. III. part. 1. n. 449.* & P. Maria *tract. IX. disp. 111. ser. 3. num. 115.* dicunt nostram sententiam non esse universaliter veram; alioquin peccaret Beneficarius mortaliter, qui quotidie quidquam leve ommitteret in Missa, parum de horis, parum de aliis precibus ex debito recitandis, quae omnia parva unam gravem materiam efficient: quod nemo certe dixerit. Id confirmat alio absurdo. Si plures materiae leves, ex quo in eadem virtute religionis uniantur, constituerent unam gravem materiam; eadem ratione plures materiae graves, eadem virtuti subiectae, constituerent unam tantum culpam gravem. Et sic Beneficarius omittens Missam, & horas, unam tantum graviter culpam perpetrabit. Adit La-Croix, hinc sententiam non acquiescere Ovidii. Sed hic distinctio utitur. Si vota facta sunt ex diversis motivis, v. g. unum ad honorem passionis Christi, alterum ad honorem B. Virginis, tertium pro defunctis, quamvis materiae sint eadem: rationes, puta omnes sint precesiones; docet materiam minime uniri; sed plura venialia tantum committit; si omnes dicte obligationes eadem die

omittantur: quoniam finium distinctio votorum infert distinctionem. Contra autem, si ob eandem finem facta fuerint vota, etiamsi materiae diversae essent rationis. V. g. si in proximo naufragio constitutus voveret quotidianam Rosarii recitationem, deinde voveret eleemosynam certam faciendam; tunc ait, has materias uniri, & omittentem implere omnia eiusmodi vota, mortaliter peccare alferit. Secus autem, addit, si qui pro eodem die voveret Missam audire, orare Rosarium, dare eleemosynam, licet haec omnia voveret ex affectu ad cultum divinum; non ideo ait materias illas uniri, neque ex levibus partibus omissis constari unam gravem: quia motuum illud generale & modicum religionis apertum non est ad eiusmodi obligationes unienda.

Hanc Ovidii opinionem probabiliter reputat La-Croix. P. Ferdinandus de Castropalio, eodem La-Croix referente, veram indicat hanc descriptam opinionem; etiamsi omnes istae materiae, separatim leves, unico actu, seu voto promissa forent: quia talis actus propter materias diversae rationis esset virtualiter multiplex. Materiam autem diversae rationis casus intelligit quae quavis ad eandem virtutem religionis pertineant; diversis tamen legibus precipiuntur, ut Missae, & horae canonicae.

XXIX. Recentiorum quorundam Casuistarum arbitrariae, & saepe inutiles speculationes nos aliquando cogunt nimis indulgere prolixitati. Ut ab ultima P. Castropalii opinione ordiamur, eam veluti nimis laxam reicimus. Quando quis plures materias diversae rationis voto spondet eodem, non peccabit, mortali, quia actus illius voti virtus multiplex est? Si haec opinio confiteretur, quid vota, quot promissiones non eluderentur? Voves duos iulios erogandos pauperi, decem *Sacer. Regina* recitare nudis pedibus, & brachiis extendis, pluries lesu nomen sanctissimum invocare, lectionem spirituales per quadrantes, silentium servare per duas horas, invisere infirmum, illumque quis exhortationibus recreare, visitare Capellam B. Virginis, recitare *Pange lingua* flexis genibus ante augustissimum Sacramentum, atque per integrum *Miserere* disciplina carmen tuum flagellare: haec omnia unico voto Deo spondens. Ea omnia omittis, quin grave perpetres crimine, quia votum illud ad multiplicationem rerum promissarum multiplicatur? Cuiam Christianorum in mentem venisset eiusmodi virtualis omnis actus adeo secunda multiplicatio? Nulli certe, nisi novis Moralibus, spe-

culae.

culacionibus nimium assuetis. Quare hanc Castropalii opinionem, cum communi pietatis sensui contrariam, respicimus. Quando namque vovens omnes simul praefatas materias unico actu Deo adpromittit, minus unicum, diversis distinctum, & constatum manualis, divinis offert mactat. Ergo, dum talem promissionem transgreditur, graviter Deum offendit: quod pluribus exemplis confirmare possem, nisi veritas seipsa combaret.

XXX. Quod vero pertinet ad sententiam Ovidii, primo dicimus, quod, si quis voveret eodem die Missam audire, orare Rosarium &c. (ut illius verbus ex La-Croix acceptis utamur) promitteret res quae separatim acceptae materiam gravem constituerent: quae enim materiae graves est respectu praeccepti, gravis itidem est respectu voti. Porro audire Missam respectu praeccepti est materia gravis: ergo pariter respectu voti. Absolute vero dicimus, quod licet praefata distinctio in sua abstractione accepta sita praesert diversitatem, tamen in praxi iuxta communem pietatis, & prudentiae, ac sinceritatis, bonae fidei leges, qui plures obligationes eodem die reddendas, eidem portissimum domino, promittit, gravem iniuriam illi infert, si forma promissa numerata sibi retinet, quae haec dividim levis sint, simul tamen accepta materiam gravem constent. Et revera si votum maxime ex intentione vovens pensandum est, nihil minus votum quam eiusmodi fibiles speculationes nos, dum vover, reputat. Accedit quod, ut supra dictum est, nemo in praxi levis, & deliberato animo voveret quidpiam, etiamsi videatur leve, nisi ob gravem aliquam causam: quod potius iure verum habet, dum plura emittit vota, aut uno voto plura parva numerata Deo spondet. Argumentum autem P. Claudii La-Croix extra chorum omnino est. Nam modo non inquirimus, utrum, si vovens omittat parvam materiam partialem unius integri voti, & deinde aliam parvam quantitatem alterius voti, peccet mortaliter, quia certum peccet mortaliter est, eiusmodi omissiones esse tantum peccata venialia, quae quacumque multiplicatione facta, non constitunt unicum peccatum mortale. Sed questio est, an transgressione plurium votorum, quorum quodque habeat integram, & totam materiam levem, sit mortale habenda. Porro transgressio totius integri voti cuiuslibet diversam praesert peccet ac prodit observantia voti quoad praecipuum illius materiam; cum omissione dimittat eandem levis partis. Vix enim in mentem venit quorere, sint ne

illae leves transgressiones peccatum mortale; cum constet peccata solvuntur esse venialia. Ceterum transgressio totalis plurium votorum suapte natura quidem grave prodit. Et ne in questione levis momenti plus temporis contrahamus, vel ipse La-Croix concedit, sententiam Ovidii esse probabiliorum: quae tamen a nostra non differt, nisi penes arbitrarium distinctionem, quae nemini votum in mentem venit.

XXXI. Quae. VIII. An qui votum recitare per plures annos quotidie unum Patet, & Ave, peccet mortaliter, si plures annos quotidie omittat talem peccet? Resp. Sententiam affirmantem absolute defendunt Zamel 1. 2. g. lxxxviii. art. 4. dub. penult. Sayrus in *Clavis Reg. Lib. II. cap. ult. n. 21.* Valentia *Ton. III. disp. vi. g. vi. penult. 4.* Maldurus in 1. 2. tract. x. cap. v. dub. 4. qu. 1. Tannems in 2. 2. disp. v. dub. 3. n. 38. Contrarium defendunt Sotus *Lib. VIII. g. 11. art. 1.* Aragon in 2. 2. g. lxxxviii. art. 3. Joannes de la Cruz *in direct. part. 1. praes. 2. art. 2. dub. 4. cono. 2.* Villalobos *Ton. II. tract. xxxv. distinct. 3. n. 3.* Addunt tamen sententiam hanc non comprehendere votum erogandi singulis diebus parvam eleemosynam: nam, si plures omittentes eleemosynas parvas, constent ad ille parvae eleemosynas constiterent materiam gravem; peccaret mortaliter. Plures alii, nempe Azorius *Lib. XI. c. v. g. 111.* Valquez 1. 2. g. lxxxviii. art. 2. & disp. cxlv. cap. 11. Sanchez *Lib. I. cap. 14. n. 14.* quibus subscribitur La-Croix n. 450. Salmaticenses n. 115. Trullenches *dub. 12. n. 17.* Maria N. 166. Diana *resol. 14.* distinguunt dicentes. Si votum diem afficit, atque in cuiusque diei honorem ordatur, tum singulis diebus votum transgrediendo peccatum veniale committitur: quae peccata venialia singulis repetita diebus, sive per unum, sive per plures annos, unum mortale non constituent. Obligatio namque transit cum die cui votum adfixum est. Contra si votum diebus affixum non sit, sed solummodo die sit applicatus tanquam terminus obligationis, tunc leve licet materiae, nempe praecum recitationes, simul ununtur, & post plures transgressiones unam gravem materiam constent, & culpa committitur mortalis.

XXXII. Difficultas est, inquit Diana, in cognoscendo quando reipia votum diem afficiat, vel non. Et primo ex Castropalio resp. spondet, quod si in singulis diebus aliquod motum reluceat, ut in recitando quotidie calculo B. Virginis; tunc votum diem affi-

dit, & obligatio in sequentem diem non prorogatur, seu non transit: & hoc in votis personalibus fere semper accidit, ut dicunt alii citati ab eodem Diana, quibus subscribitur *La-Cruca, Martin, Fros, & alii*. Contra vero, si votum fit reale, ut erogandi singulis diebus tot obolos in elemosinam, tunc votum diem non afficit, sed obligatio transit ad sequentem; & transitus tunc omnimodis parvis, quia simul unius materiam constituunt gravem, mortalem culpam perpetratur. Addit tamen Calotropalus, quandoque etiam in actionibus realibus votum diem afficere, quando nempe in singulis diebus relucet aliqua peculiaris ratio. Hec distinctio absolute vera est, & quandoque in praxi occurrit. Nam in Clerico obligato ad horas canonicas singulis diebus recitandas, transacto die, obligatio quoque transit. Quod autem dicit Calotropalus de actionibus realibus erogandi elemosinam, non tenet verum. Immo communitur omnes, quando votum est de re praetanda, ut elemosina, & quocumque alio munere, excepta oratione, dicunt obligationem prorogari in tempus futurum; & consequenter peccare mortaliter eum qui usque ad gravem materiam transierit. Ceterum quomodo praetata distinctio applicari possit ut videndum quoad distictio unum *Pater, & Ave*, non videtur. Nam eo ipso quod promittens quotidianam recitationem unius *Pater, & Ave* per annum, iam patet votum affixum esse singulis diebus. Quod autem transgressio talis voti per interitum annum fit solummodo venialis, opinio in praxi nimis laxa nobis videtur: tum quod vis reperitur, ut jam diximus, qui re ipsa vocatur serio, & deliberato animo sine aliquo saltem fine gravi: tum quod, licet multiplicatio venialium nunquam ad mortalem culpam pertingat; attamen continuata ac deliberata transgressio voti, cuiusque sit materiam, specialem praeter malitiam, & sacrilegium, pernicitatemque infidelitatem. Quare haec sola deliberata voluntas violandi votum per interitum annum, cum omnes illas preces comprehendat, est graviter criminosa; sicut etiam per adversarios graviter culpabilis esse omnino per annum minus assis, quem quotidie pauperibus distribuendum quis vocerat. Et sane, ut res se habet in abstracto, & metaphysica consideratione, nunquam occurrerit casus quod re ipsa, & in praxi quis deliberato animo venim votum serio factum per interitum annum violat absque culpa mortali.

CAPUT II.

An voti obligatio impleri possit per alium, & transit ad heredes.

I. Certum patet omnes esse vota personalia a solo votente implenda esse, & esse ipsi soli obstringere. Quin nec vota realia ab aliis impleri debent, nisi exceptis qui in bona votentis descendunt. Ratio evidens est, quia vota personalia afficiunt ipsam personam; & ideo personalia vocantur, quia sunt ab ipsa persona implenda; cuiusmodi sunt ieiunia, corporis macerationes, peregrinationes, & similia.

II. Quod I. An vota parentum filios obligent; & an vota facta per procuratorem tenentur? Resp. Vota parentum nullo modo filios obligant: quia vota libera esse debent, & ab ipsis votentis voluntate proficiunt. Vota parentum dicuntur quandoque obstringere filios, quatenus scilicet illi in eadem vota consentiunt, eaque rata habent: quoniam in sensu intelligendi, & interpretandi sunt textus, qui recitentur 2. q. 1. & cap. Monachum, & cap. Quicumque, & cap. Quem progentis, & cap. Adhuc; Celestinus quoque III. declaravit in cap. Cum simus xiv. de Regul. filium aligarum esse Monasterio propria professione, aut paterna devotione proprio approbata, & confirmata. Qui filii consentiunt, ut vere habeatur, satis minime est eiusdem sententiam, & taciturnitas. Quare praeter negativum dissentium requiritur ut filius expresse votum ratum habeat, & confirmet. Inutilia tamen non sunt gentiorum vota, quia eo spectant ut operam dent ad hoc quod filii vota amplectantur, & acceptent. Vota facta per procuratorem tenent, & obligant principalem, seu mandantem, ac si per ipsum facta fuissent: quia qui per alium facit, per se ipsum facit. Et de hoc nullum diffidium inter Auctores.

III. Quod II. An votens possit, vel teneatur per alium implere votum suum personale, quod per seipsum implere nescit? Resp. Communissima sententia docet, votentem qui per seipsum suum votum personale implere nescit, non teneri, immo nec posse per alium execeri. Et quod non teneatur, patet: quia votum personale est de actione propria ipsius votentis; ergo tale votum non obligat ad actum alterius. Quod pariter neque possit, etiam constat: quia, si votens valet per seipsum votum implere; nequit illud implere per alium; si autem non potest per seipsum, neque per alterum: quoniam tunc non

non faceret quod promissit: &, dum factus est ad personale executionem impotens, cessat omnis obligatio. Polusamus in 17. disp. xxxviii. q. 111. art. 3. Sotus Lib. VII. q. 11. xxxviii. q. 111. art. 3. Sotus Lib. VII. q. 11. art. 3. Suarez Lib. II. cap. x. n. 2. Sanchez Lib. II. cap. xv. n. 3. Navarrus cap. xii. n. 1. Bonacina disp. xv. qn. 11. punct. 5. §. 2. Trullenchus Lib. II. cap. 11. dub. 14. & communiter alii.

IV. Quod III. An votens qui sua culpa factus est impotens ad observandum votum personale, teneatur per alium implere? Quamvis votum personale per alium impleri in rigore nequeat, ut dictum est; attamen D. Antonius II. Part. tit. 11. cap. 11. §. 5. ait: Si autem fecerit votum causa devocionis evadit, superveniente impedimento, non tenetur tunc, vel mittere, nisi forte fuerit in mora; & sic est in culpa, quia, cum potuit, voluit. Hanc eandem sententiam tenet Angelus verb. Votum 3. n. 7. Richardus in 17. disp. xxxviii. art. 3. q. 11. ad 3. Garbafanus in 17. disp. xxxviii. q. 11. §. Quartus; & colligi videtur ex Scriptura, in qua Deus, xxxiii. legitur: Cum votum coegeris Domino Deo tuo, non tardabis redere: quia requirit illud Dominus Deus tuus: &, si motus fueris, respicienti tibi in peccatum. Videtur quoque ad inferri ex doctrina D. Thome 2. 2. q. 11. lxxviii. art. 3. ad 3. ubi statuit, quod votens factus impotens ex propria culpa, debet poenitentiam agere de peccato praeterito, & promptam voluntatem habere faciendi quod potest. Et revera tutus est, cum propria culpa praecessit, aliquam adhibere compensationem.

V. Contraria sententia communior est, quam defendit Sanchez Lib. IV. cap. 11. n. 27. ubi plures laudat Auctores, Navarrum, Valentium, Sylvestrum; immerito tamen citat D. Th. q. 11. licet expresse prorem non doceat, attamen nec contrariam defendit; sed memoria tenet quae illi adversantur. Ratio potius immo videtur. Quoniam vota personalia ita afficiunt personam votentis, ut impotentia superveniente, cessat votum. Ex quo autem quod impotentia contingat ex culpa votentis, solum consequitur quod votens tunc teneatur poenitere de peccato praeterito, ut ait Angelicus; minime vero sequitur quod votens debeat per alium votum implere. Id sane ratio suavere videtur. Ceterum, ut inferior poenitentia de commisso peccato appareat, & ut infidelitatem suam erga Deum quoquo modo compenset, debet in re tanti momenti tutiorem partem eligere.

Cont. Theol. Tom. III.

VI. Quid si votens, antequam votum emitteret personale, certus erat fore ut nunquam votum suum posset implere? Teneri ad implendum per alium in hoc casu docent Sylvester verb. votum 2. g. x. Angelus verb. Votum 3. n. 7. Navarrus cap. xii. n. 55. Savrus in elec. Reg. Lib. VI. cap. vii. dub. 5. Layman Lib. IV. tract. iv. cap. 11. q. v. Sanchez Lib. IV. c. 11. n. 26. ubi citat Abbatem cap. Licet, de voto n. 17. Quoniam votum de materia impossibili ipsi votenti nullum est, ut diximus. Quomodo ergo votens compertam habuit hanc impossibilitatem, ne scilicet illum pronuntians, praesumendum prudenter est illum votum edidisse per alium implendum. Oppositum docent Suarez, Trullenchus, Azorius, Bonacina, Prado, Raphael de la Torre, Leander, & alii. Sed prima sententia probabilior evadit.

VII. Quod IV. An vota realia impleri possint per alium, vixim iusto, & iustitiam? Resp. Quodlibet votum reipsum continet partem. Et primo, quod votum reale per alium impleri queat, communissima sententia docet, quia voti realis executio in obligatione, seu exhibitione reipsumque, puta calicis, velis, stipulatio, live cuiusque alterius rei, sita est. Hoc autem reque per alium ac per votentem praestari potest. Secunda etiam pars, nempe quod hoc votum reale impleri possit ab alio, namque ipsius votentis, incipio ipso votente, communitur fulineat: quia tunc res promissa nomine votentis repta exhibetur; & nihil aliud debet praeter votentis consentium, qui per ratihabitionem adest. Si vero votens, non modo incipit, sed etiam invitus est, tunc communior opinio tenet, votum minime impleri posse per alium; & merito: quia ad satisfaciendum siue voto, siue praepcepto requiritur intentio satisfaciendi: ubi autem illi coactio, non est liberum propositum. Bonacina vero disp. 18. q. 11. punct. 5. §. 3. n. 3. Trullenchus Lib. II. c. 11. dub. 14. n. 3. Leander tract. 1. disp. xxx. q. vii. ad distictio votum implentem, invito votente, valere; si postea votens voti ratam habeat executionem. Mihi vero haec opinio minime probatur. Nam si, dum votum impleretur, votens resistit; certe tunc invalida est voti executio ob positivam resistantiam votentis, seu ob defectum voluntatis, quam necessario requiritur vel ipsi adversarii. Sed quod semel invalidum est, per actus subsequentes non fit validum. Consensus ergo votentis aut realis aut praesumptus, necessarius non est, dum votum impleretur. In facta positione non

11 3 modo

modo non habetur consensus, sed diffusus: ergo votum non impletur. Consensus enim futurus, seu subsequens supponit nullam executionem voti: idcirco illam validam efficere nequit. Hæc omnia vera sunt, si rationis vis spectetur. Ceterum, si res promissa oblata recipi fuerit, & votens desisteret preteritam suam omissionem atque rebellantiam, & consensum exhibeat ita efficacem, ut, si res promissa oblata non fuisset, revera eandem offerret; tunc illum non cogere ad novam obligationem, sed tantam ad penitentiam præterite omissionis.

VIII. Quæst. V. An votens factus pauper, et implet votum reale, tenetur ad amicitiam pecunias petere, aut artium suscipere quæ non obliuiscit statum, aut pecuniam sub dicitur obliuiscit statum, aut voto factus factus? Resp. Communis sententia docet, non teneri votentem ad petendas pecunias ab amicis, neque elemosinas mendicare, neque artium impetu quoque contrarium suscipere, ut votum implet: quia rationabiliter præsumitur noluisse cum tanto onere se obligare. Secus dicendum, si hero arte aliqua comparato vivere solitus erat: quia tunc ars illa statum eius non dedecoret. Tenetur vero acceptare pecuniam, siue hereditatem sibi oblatam, quæ valeat proprium implere votum.

IX. Quæst. VI. An satisfactio voto qui rem promissam alteri exhibet, si hic rem acceptam onerat offerre? Resp. Afferunt Suarez Lib. IV. cap. 3. n. 6. Castropalaus tract. xv. disp. 1. punct. 15. n. 6. Leander tract. 1. disp. xxv. q. xii. Vovens e. g. celebrationem decem Missarum, Elemosinam conferre Sacerdoti, ut Missa celebraret. Hic committit Missa celebrare. Tu sufficienter, inquit, votum satisficis: quia votum non hinc de facere cum effectu celebrandis, sed de procuranda illorum celebratione confecta via. Item vovisti mittere aliquem ad invensidam Apostolorum limina. Committis eum ipso de premo. Hic accipere libens, omisit votum implere. Tu liber natus, inquit, ab obligatione: quia ex parte tua optimum præstitisti. Sic docent Auctores laudati. Opinionem hanc non audeo absolute improbare: sed mihi difficultatem ingerit quod votens debet facere totum id quod potest, ut votum suum implet, sicut docet Angelicus 2. 2. quæst. lxxxi. art. 3. ad 3. Quando ergo votens advertit, votum recipi impletum non esse, licet ob alterius malitiam, videtur utique ad id implendum teneri: si illud implere sine gravi incommodo

possit. Certe qui debitum per alium solvit, tenetur ad novam solutionem, si ille cui pecunias dedit ad solvendum, eadem sibi tenuerit. Et quamvis hoc debitum esse iustitia solvendum sit, votum vero ex religionis virtute; atamen non est tanta disparitas, ut argumentum ab uno ad alterum recte fieri non possit, quod parum utrobique, gravem nimirum, obligationem concludat. Adde, tum recentiam opinionem locum habere posse, quando votens omnem moralem diligentiam adhibuisset, ut virum probum, fidelem, optimæque moratum, quoad ipse scire potuit, eligeret, qui votum impletet. Si autem negligens in hac electione fuisset, ipsam ad persolvendum votum urgetem: tamen, non cuiuscumque, sed probatissimo homini tantum, id negotii erat committendum; quem admodum & pecunie creditorum persolvenda, non cuiusvis, sed solum homini probate fidei traduntur.

X. Quæst. VII. An votum mixtum, consistens ex personali, & reali, per alium impleri valeat? Resp. Convenit inter Auctores, votum quod aique personale ac reale est, non posse, quatenus personale est, per alium impleri, ob rationem supra assignatam; quatenus vero reale est, non solum posse, sed etiam debere per alium impleri; ut patet dictum esse supra de voto reali. Si autem id quod reale est in voto, sit quid vere accessorium, quod necessario sequitur principale, tamquam instrumentum quo illud executioni mandetur, tunc ad hoc reale votum implendum nulla est obligatio. V. g. vovisti pergrinationem Lauretanam: infirmus est factus, nequis illam suscipere: non teneris sumptus infulmendos in itinere pauperibus erogare, aut in honorem B. Virginis, cuiusque lacte adis pecunias illas offerre. Si id præteritis, peroptime factum erit. Ceterum ad id non teneris. Si autem vovisses tum pergrinationem, tum elemosinam illi Ecclesie offerendam, factus ad pergrinationem impotens, teneris per alium elemosinam mittere. Suarez Lib. IV. cap. 3. n. 22. & seq. Sanchez Lib. IV. cap. xv. n. 13. Castropalaus punct. 15. n. 7. Leander tract. 1. disp. xxiv. q. xiv. & xv. Bonacina disp. 17. q. 1. punct. 3. §. 2. n. 6. & communitur omnes.

XI. Quæst. VIII. An factus impotens ad votum solvendum tenetur adhibere compositionem? Resp. Sylvester verb. Votum 2. q. vi. Suarez Lib. IV. cap. xv. n. 9. Reginaldus Lib. VIII. num. 181. Bonacina disp. 17. punct. 5. §. 3. n. 9. & alii communitur respondent.

spondent non teneri: quia votens ad id se obligare non præsumitur; & Ecclesia ipsa non obligat ad compensandum præceptum quod fideles nequeunt. Ego ita distinguere, non potentia superaverit, oblique culpa votentis, non tenetur uti compensatione; si autem votens sua culpa impotens se reddidisset ad voti executionem, ultra penitentiam de peccato præterito, obligarem illum ad congruam compensationem. Nemo enim ex sua iniquitate commodum reportare debet.

XII. Quæst. IX. An heredes tenentur ad vota personalia testatorum? Resp. Heredes, si ve voluntarii, si va necessarij, nullo modo tenentur implere vota personalia testatorum: quia, ut supra diximus, hæc vota personam afficiunt, & non hereditatem. Ita omnes.

XIII. Quæst. X. An heres tenetur ad solvenda vota personalia defuncti, postquam testator id ei præcepit? Resp. Quod heres absolute non tenetur ad vota personalia defuncti, certum est ob rationem non semel indicatam, quod nimirum personalia vota personam afficiunt, & cum eisdem interitu cessant. Admissa vero positione quod testator precipiat heredi solutionem alicuius voti personalis, adhuc certum esse non teneri, respondit Leander tract. 1. disp. xxv. quæst. xi. & allegat Suarez, Raphael de la Torre, & Castropalaus. Sed Castropalaus tract. xv. disp. 1. punct. 16. num. 1. distinguit, & merito, heredem necessarium ab herede voluntario. Heredes necessarius neque realia, neque personalia vota solvere tenetur, quatenus necessarius est heres. Heres autem voluntarius onera sibi a testatore sub præcepto imposta implere tenetur. Citati rursus Auctores distinctione utuntur. Si testator, inquit, relinquat hereditatem sub hæc expressa conditione solvendi quædam sua vota personalia, tum heres tenetur; si vero solum precipiat absolute voti solutionem, tunc non tenetur heres ex iustitia, sed ex gratitudine, casu quo expressè non accepit dictam obligationem. Mihi autem videtur, quod heres voluntarius, eo ipso quod accipit hereditatem, sibi ipso facto accipere onera a testatore sub præcepto sibi imposta. Si igitur testator sub præcepto expresso imponat pergrinationem heredi voluntario, acceptanti hereditatem, non video cur voluntarius heres votum illud implere non tenetur. Hic tamen advertas velim, quod, dum dicimus heredem ad implenda personalia testatoris vota teneri, non sit sensus quod vota personalia revera impleri possint per alium; sed asserimus posse testatorem non trans-

ferre proprie sua vota personalia in alium, sed sua vota personalia imponere per modum cuiusdam pensionis solvenda ab herede libere ac licite. Atque tunc heres ipsa proprie non implet votum personale testatoris, ut edictus votum est, sed tantum solvit onus sibi impositum, quod sub hac consideratione speciem præfert realis voti, non personalis. Que ideo dixi, ne putes hæc asseri oppositum ac lapsurum statum sui, vota scilicet personalia per alios impleri non posse.

XIV. Quæst. XI. An heres, si ve voluntarius, si ve necessarius, cogi possit sub pena privationis hereditatis, & excommunicationis ad solvenda vota realia testatoris? Resp. Heredem, si ve voluntarium, si ve necessarium, teneri ad vota realia testatoris solvenda, asserunt omnes; quia, cum defunctus votum reale emitit, sua oppugnaverit bona pro illius solutione: ergo qui succedit in bona defuncti, succedere necessario debet etiam in onera hereditatis annexa: quod intelligendum est, dummodo onera non excedant valorem hereditatis. Nam bona in quæ heres necessario succedit, cum non fuerint subiecta absolute dominio testatoris, non possunt a testatore gravari. Quapropter heres succedit tantum vota realia testatoris quæ non excedunt suam legitimam, vel ea bona quæ sibi necessaria iure debentur. Quod autem illi penus & privationis hereditatis, & excommunicationis cogi possit heres ad solvenda vota realia defuncti, patet certum est per Auctores; quatenus fideliendum aliquid sit quantum ad excommunicationem, quam iustitia duxerat votum Hostiensis, Zabarella, & Ioannes Andreas, quando heres promississet se testatoris vota expleturam, & promissis postmodum non destitisset. Alii communitur, nempe Sanchez, Sylvester, Bonacina, Palacios, Trullench, Leander, absolute sub utraque pena absolute ullo discrimine cogi posse heredem docent: quod si pravis fit causa, non video cur in controversiam id revocari debeat.

XV. Quæst. XII. An si testator non imponat heredi onera solvendi vota sua realia, sua si expressè dicat, se nolle heredem suum ad eadem realia vota obligare, voluntarius hereditarius heres ad illa solvenda? Resp. In utroque casu heres tenetur vota realia testatoris solvere. Et in primo casu patet: quia vota realia afficiunt ipsam hereditatem, inquantum onus eandem comitant. Quare quemadmodum cetera debita realia, sic & ista solvenda sunt ab herede. Que ratio evincit, heredem astringi ad huiusmodi solutionem; etiam si

testator expresse in testamento dicat, tenelle heredem ad implenda preata vota obligare. Quia testator, postquam semel sua bona gravavit, nequit amplius illa eximere: a prelati oneribus, nisi post eorumdem solutionem. Quare licet nequit testator eximere heredem ab onere solvendi debita realia hominibus, ita nequit eum liberare ab onere solvendi debita ipsi Deo per vota contracta. Potest atque testator instituire, aut non instituire heredem; at nequit liberare hereditatem ab illi oneribus quibus iure subiecta est. Unde quicumque talem hereditatem adire velit, omnia debita quibus obnoxia est, solvat oportet. Hoc vero intelligitur, quando votum absolutum est, ad nullum tempus contractum. Si enim testator voluisset edificare Ecclesiam, quoad vixerit, cum expressa conditione, ut sua morte omnia esset obligatus; tunc votum conditionatum est, & hæres ad nihil tenetur. Hæc omnia communia sunt. Sanchez Lib. IV. cap. xv. n. 23. Sanchez Lib. IV. cap. xv. n. 28. Bonaciam disp. 12. q. 11. questio. 2. punct. 5. §. 2. n. 12. Navarrus cap. xii. n. 56. Layman Lib. IV. tract. 1. cap. 111. q. vi. n. 17. Trullenchus Lib. II. cap. 11. dub. 15. n. 8. Prado cap. xxii. q. 1. §. 3. n. 14. & 25. Leander disp. xxv. q. 13. Sayrus Lib. VI. cap. 12. dub. 6. Salmanticenses tract. xvii. cap. 1. punct. 4. §. 3. n. 117. Castroplaus disp. 1. punct. 16. num. 3. Marin tract. 15. disp. 132. sec. 5. n. 147. Et nota, quod heres, non ex virtute religionis, quippe vota ille non emisit, sed ex debito iustitiae, ratione hereditatis acceptatae, tenetur vota realia testatoris implere.

XVI. Quæst. XIII. An heres teneatur solvere vota realia ante aditum hereditatem, vel ultra vires hereditatis in casu quo inventarium non fecerit, & per iudicis sententiam declaratur sit obnoxia solutioni, & ad eandem declaratus? Resp. Neque ante aditum hereditatem, quam semper renecare, quoniam non acceptaverit, potest; neque ultra vires hereditatis allicuius est heres ad solvenda vota realia testatoris: adeo omnes dicunt. Diffidium est, an accepta hereditate, & omnia collectio inventarii, teneatur ultra vires hereditatis solvere vota realia defuncti. Pro sententia affirmante refert Leander loc. cit. §. 2. n. 11. S. Antonium II. Part. tit. xi. cap. 21. §. 7. in fine. At nec verbum huius facit S. Præsul de inventario, aut de solutione ultra hereditatis vires; sed solum ait, heredem teneri ad solvenda vota dicta, quando ipse promississet, & se obligasset, non ratione he-

reditatis, sed absolute: tunc enim tenetur, etiam si non adiret hereditatem. Sed Leander excusandus est, quia talem citationem expressit est Sanchez, qui pariter prodita sententia citat D. Antonium, Leander allegat etiam Paludanum, Mencliam, Covarroviam, Valacum, Molinam, Gregorium Lopez. Et pro ratione adducunt l. frat. c. de iure deliberandi, ubi statuitur, heredem non scientem inventarium teneri ad solvenda debita ultra vires hereditatis. Sed communior est contraria sententia, heredem scilicet non teneri ultra vires hereditatis, etiam omisso inventario, in foro interno solvere si ve vota, si ve legata, si ve debita; quando nimis in fraudem non sit omisum inventarium. Lex enim que inventarium præcipit, fraudis presumptioni inmittit, aut in poenam negligentiae heredis lata est. Ideo, etiam post sententiam iudicis, mihi versutius videor, in foro interno non teneri heredem ad vota legata, & debita realia ultra vires hereditatis solvenda; quoniam inventarium abique nlla fraude, vel negligentia graviter culpabilis conficere omisit.

XVII. Quod ut clarior percipiatur, lubet cum Valquez 1. 2. q. xviii. art. 4. disp. cxxxii. cap. ult. a. n. 6. adnotare, duplicem esse legem presumptioni innixam. Altera est quam legislator ideo rogat, quia præsumit esse legem presumptioni innixam. Altera est quam legislator ideo rogat, quia præsumit in singulis casibus evenire id quod præsumit: & eiusmodi est præsumptio, qui innixus Pontifex resp. xv. Qui fide de spons. statuit matrimonium censeri initum copula post sponsalia subsecuta: quia præsumit in singulis casibus talem copulam affectu maritali exerceri: atque talis lex in quovis casu in quo præsumptio falsa est, non obligat in conscientia. Altera est in qua non præsumit legislator fraudem, vel quid simile in singulis casibus; sed quia prudenter existimat, e re aliqua commaniter fraudes, mala, & damna in publici boni detrimentum orti, ideo legem generalem constituit, qua casuum, seu occasionum fraudum, & malorum prohibet. Que præsumptio fundamentum est cuiusque legis. Porro quando præsumptio est huiusmodi, lex non delimit obligare, eo quod in uno aut altero casu singulari præsumptio falsa sit; sed solum, quando ut plurimum falsa est. Deficiente enim in uno aut altero casu singulari legis ratione, non deficit lex, sed obligat; sed, quando deficit in communi. Hac doctrina, quam ex Valquez tradit Sanchez, mihi vaide probatur. Sed difficultati gravissimæ obnoxia est; unde videlicet colligendum sit,

lit, legislatorem aliquando præsumere in singulis casibus malum accideri, & huic præsumptioni innixum legem ferre, que deficit, deficiente fraude in casu singulari, & aliquando absolute tam prohibere, quam communem, frequentemque absurdorum casuum. Hoc discernere cogitum non adeo facile est; neque cuiusque est discrimen illud assignare: alioquin quisque facile interpretari posset, legem latam esse pro casibus singularibus, non absolute; atque adeo te ad legem non teneri, quia in hoc casu longe a fraude est.

XVIII. Ceterum quoadque doctrinam hanc locum habere, mihi satis probabile est, & potissimum in re qua de agitur; ita ut heres, vel post sententiam iudicis, non teneatur solvere vota realia ultra vires hereditatis, quando abique nlla fraude, seu culpa omisit inventarium conficere. Intellegit de culpa que iniustitiam parere apta sit. Et pro hac sententia citat Sanchez Lib. IV. cap. xv. n. 37. Abulenem cap. xxx. Num. q. xviii. Sylvestrum verb. Votum 3. q. 21. Item allegat plurimos doctores laudant doctrinam in quocumque materia univere locum habere. Bartol. 1. 2. n. 4. c. de sacros. Eccles. & rubr. n. 3. c. de acquirend. hered. ubi Alex. n. 5. Ialon in fine, Abbatem c. Quia plerque n. 4. de immuni. Eccles. Felinus cap. 1. n. 44. de Const. Paludanum IV. disp. xv. q. 111. art. 5. n. 31. Sylvestrum verb. Ufur. 6. q. 2. dict. 4. & verb. Hereditas 3. q. v. Sot. Lib. VI. q. 1. art. 4. Ioan. Andr. Holl. Antonium Gomez. l. 111. Tauri n. 121. Matienzo Lib. V. resp. titul. 1. v. l. 1. glossa 10. num. 39. Navar. l. 111. de rest. cap. 11. part. dub. q. n. 137. nov. edit. Molin. Tom. 1. de iust. disp. cxxvii. concl. 1. & 2. Bonaciam disp. 14. q. 1. n. 4. & de contrah. disp. 111. quest. ult. punct. ultimum. Leandrum disp. xxv. quest. xiii. Ratio est, quia sententia iudicis inmittit factæ presumptioni, sicuti lex. Quare licet lex non obligat, ita neque iudicis sententia.

XIX. Quæst. XVI. An heres cum detrimento suo legitimè solvere teneatur vota realia testatoris? Resp. Adfirmant non pauci. Navarrus Lib. III. Conf. titul. de vot. conf. 111. num. 4. in 1. edit. in 11. consil. xvi. un. 4. Lopez, Rodriguez, Vega, Corduba, & alii, quos citat Sanchez Lib. VI. de marrim. disp. xxxvi. n. 3. & in Sum. Lib. IV. cap. xv. num. 37. quia contendunt, debita testatoris extrahenda esse ex toto hereditatis æcervo, non ex parte tantum, de quo libere testator disponere poterat: ergo eodem modo extrahenda sunt vota realia. In hac sententiam inci-

nare videtur Sylvester ver. Votum 2. q. xi. dict. 4. quatenus dicit, filium gravatum in legitima posse impetrare dispensationem, quæ obligationem impingat.

XX. Communissima, & vera sententia est, heredem non teneri cum damno suo legitimè solvere vota realia, immo nec ultra debita testatoris, quæ non sint ex iustitia contracta. Et ratio est manifesta. Quoniam legitimè filiorum pater dominum non habet; sed iura filii debetur, ut leges statuant. Ergo testator nequit legitimè aggravare. Nec verum est debita defuncti ex voto, extrahenda esse ex toto hereditatis cumulo; sed solum ex ea parte de qua testator disponere iure poterat. Et quamvis admittamus, potuisse testatorem inter vivos degentem votis, autque piselealem votivis legitimè minuere, non inde tamen inferatur posse in morte eandem legitimè aggravare; quia in vita dominum legitimè habet, licet post mortem cum morte namque dominium omne cessat. Covarrovias cap. 8. heredes de test. n. 9. Gregorius Lopez l. Anus in fine. tit. xviii. part. 1. Angles de foribus II. P. quest. de voto art. 2. post 13. ciffarini dub. 2. concl. 4. Rodriguez Tom. 1. cap. xxxi. num. 13. Sanchez Lib. IV. cap. xv. num. 38. Layman Lib. IV. tract. xv. cap. 111. q. v. num. 5. Bonaciam disp. 14. q. 1. punct. 5. §. 2. num. 5. Castroplaus tract. xv. disp. 1. punct. 6. n. 117. Trullenchus Lib. II. cap. 11. dub. 15. num. 4. Sayrus Lib. VI. clari. Reg. cap. vii. Leander tract. 1. disp. xxv. q. 2. n. 117. Martinez de Prado Tom. II. cap. xxxi. q. 2. §. 2. num. 18. Antonis Gomez Tom. 1. cap. 2. cap. 21. num. 24. Salmanticenses tract. xvii. cap. 1. punct. 4. §. 3. n. 137. Marin tract. 15. disp. 131. sect. 5. n. 149. & communitor recentioris opinio.

XXI. Quæst. XV. An heres possit, & debeat, si non possit per se, implere per alium vota realia testatoris? Et an possit impetrare commutationem a Confessorio? Resp. Quoad modum votens per alium implere potest vota realia, ita quocumque heres; immo cum heres non potest per se ipsum votum reale implere testatoris, tenetur per alium. Hinc si testator voteret te ipsum, aut misisset hominem in subsidium belli contra debite hostes, potest heres mittere alium nomine defuncti; immo tenetur mittere, si ipse heres non potest ire. Nec tamen ad expensas quas facturus fuisset votens, tenetur heres: puta si testator pro suo voto famulatu, & comitatu liberasset tres, aut quatuor famulos ducere, ad hoc non tenetur heres; sed ex tantum ex-

expensas facere debet que necessitate prudenter reputantur ad exequendum votum, & si enim principalem votantis. Nec Consecrator commutare valet eiusmodi vota: quia heres ex iustitia tenetur solvere vota realia defuncti: quapropter, sicuti debet Consecrator alios contractus, quibus ex iustitia obnoxius heres est, commutare; ita pariter nequit commutare vota realia que heres non sponte, sed ex contractu solvere tenetur.

XXII. Quæst. XVI. An Monasterium iure hereditario succedat in bona Religiosi professi, tamenque solvere vota realia que professus in saculo emiserat. Et non soluerat? Resp. Plures sententias habere potest questio proposita; idcirco distinctio utatur oportet. Et primum, si Monasterium sit constitutum heres ob votantis mortem, nullum est dubium quod tenetur ad solvenda vota. Si autem Monasterium factum sit heres titulo professionis ipsius votantis, tunc distinguunt Sanchez, Bonacina, Castropalaus, La-Croix, Marin, & alii, atque ita resolvunt. Si vota fuerint acceptata ab eo in cuius iustitiam facta sunt vota (v. g. Paulus, antequam Religionem ingrediatur, voverit calicem donandum Ecclesie, illamque promittit Parochus, qui nomine Ecclesie acceptat) tunc Monasterium tenetur; sed, si promissio facta non fuisse a votante; tunc enim, licet Parochus ex se acceptasset, hæc acceptatio facta sine promissione votantis, non inducet debirum iustitiam. Si vero vota non fuerint acceptata, ad solvenda Monasterium non tenetur. Sic docet Sanchez Lib. II. cap. xv. num. 22. Bonacina disp. xv. quest. 51. par. 1. §. 2. n. 7. Castropalaus disp. 1. par. 16. num. 7. Tralencus Lib. II. cap. 11. dub. 15. Leander quest. 1. disp. xxv. quest. xv. & XVII. La-Croix Lib. III. par. 1. num. 478. Lessius Lib. II. cap. 11. n. 66. Marin tract. ix. disp. 111. sect. 5. n. 155. Quia, inquit, vota omnia & personalia, ut omnes fatentur, & realia extinguuntur per solemnem professionem in Religione approbata. Extinguuntur vero, inquit, eiusmodi vota, non commutatione, neque relaxatione; sed perfectissima solutione, qualis est perpetua consecratio totius votantis Deo facta per professionem. Laudat autem Doctor hæc sententiam, veram esse banc ipsorum opinionem, etiam si votens ante constitisset sua vota realia non extingui per professionem, sed solvenda esse a Monasterio herede: a quibus tamen dissentit Bonacina disp. xv. qu. 11. par. 1. §. 1. n. 9.

XXIII. Negari non potest, recentiam opi-

nionem, que docet, vota realia votantis extinguuntur professione solemniter eiusdem, esse absolute probabilem, quando votens non refragatur, ob rationem datam, nempe ob subile sacrificium professionis moralitica, que tanti pretii est, ut valet quodcumque debitum extinguere. Contrariam tamen sententiam defendit D. Antonius II. Part. titul. 11. cap. 11. §. 8. & illi hæc opinio videtur verior ob hanc quam assigno rationem. Victimam propriam, & unicum sacrificium professionis religiose est persona votantis, & que eandem afficiunt personam. Quapropter per talem professionem extingui omnia vota personalia, peroptime inferuntur. Res autem temporales, que fuerunt sub votantis dominio, sunt quid extraneum ipsi professioni; quandoquidem hæc bona nullo modo spectant ad professionem, sed afficiunt hereditatem votantis, quemadmodum vota personalia afficiunt personam.

XXIV. Dico ergo primum, verosimiliter esse, Monasterium quod constituitur est heres per professionem votantis, teneri ad vota realia votantis professi: quia hæc vota realia committant hereditatem, que sic gravata iure fuit ab illius domino. Ergo, quousque dominus ipse hoc gravamen non auferat, alium remanet eius hereditati. Per suam professionem religionis auferit votens, seu solvit omnem debitum afficiens suam personam, quia se totum Deo consecrat, minime vero illius hereditas ut talis professionis solvitur ab oneribus ipsi adiectis: quia etiam illi hereditas quid disparatum est ab ipsa professione, ut dictum est supra.

XXV. Dico secundo, Quando votens, antequam professionem emittat, aperte testatur se velle sua vota realia impleri a Monasterio herede constituto, tunc Monasterium tenetur eadem persolvere. Hæc secunda opinio non modo probabilior, sed iuste vera mihi videtur. Eam, ut dixi propugnat Bonacina loc. cit. & quod potius est, D. Antonius loc. cit. & Paludanus in II. disp. xxxviii. q. iv. art. 3. n. 33. concl. 3. Ratio ex dictis patet: quia hæc vota realia afficiunt hereditatem, que quid extraneum est professioni, & nullo modo in eadem comprehenditur. Accedit, dum professus expressè declarat se velle sua vota realia hereditatem suam consequentia ex inquit, qua ratione dei potest, eandem recipi extingui? Quia, inquit Sanchez loc. cit. ex Sylvestro verb. Votum q. v. vti. dist. 3. aut professoris Religionem declarat hanc suam intentionem ante professionem ins-

stans, vel in ipso instanti professionis, vel post instanti eius eundem professionis. Si professionem emittat, tunc certum est votum esse nullum, quia post professionem vota omnia nulla sunt. Si autem in instanti professionis, habentur vota cetera facta post professionem. Si vero Novitius declarat hanc suam voluntatem ante instanti professionem, iam per professionem supervenientem remanet solum votum. Hæc est ratio quam ex Sylvestro proponit Sanchez, Sed ratio ista hæc iuxta ea que dicta sunt, non curat, & fuitis est: eo quod solum emittit, votum, & fuitis est: eo quod vota ante professionem emissa (de quibus factis verbo nobis est) extingui. Præterea voluntas qua Novitius ante professionem instituit Monasterium, siue quempiam alium heredem suum, valida est; & hereditas illa iure devolvitur ad eum quem Novitius suam heredem instituit. Cur ergo non poterit imponere aliquod gravamen, siue confirmare onus annexum tali hereditati? Cur? Nane Novitius ante suam professionem potest suam gravare hereditatem aliquo legato? Quidni & voto? Quia professio superveniens infringit vota realia? Non infringit legata pia libera: ergo nec vota quantum ad solutionem pensionis realis. Quæro: potest ne Novitius ante professionem votare, & reddere respa calicem, vel aliud manus, elemosinamve Ecclesie, aut pauperi ex sua hereditate? Quis hæc indicabit? Cur ergo non poterit declarare se velle votum iam factum impleri a suo herede? Ne multas que admodum alii pensionibus gravare potest Novitius ante professionem suam hereditatem, ita potest eandem gravare solutione votorum realium ab herede faciendâ: & sicut heres alias legata realia, ita & vota realia solvere tenentur; si heres sit Monasterium, sive secularissimo, aut familia. Quamquam igitur recentiores aliqui post alios oppositam sentiant; nihilominus ratio, ut ego quidem arbitror, nostram sententiam veram esse evincit, saltem quæ calicem opinionem contrariam.

XXVI. Quæst. XVII. Quo ordine solvenda sunt ab herede vota realia comparata ad debita & legata? Resp. Multas habet quæstiones partes, quarum singule sunt explicandæ. Et primo certum est penes omnes, solutionem debitorum ex iustitia procedere debere quousque live vota, siue legata. Ratio est, quia votens de re aliena vicissim Deo aliter nequit. Dicitur enim Eccli. xxxv. vers. 21. *Immolavit ex iustitia obnoxio est maculata*: & xvii. q. iv. ex Augu-

stino dicitur: *Quousque vult exheredat filio heredem facere Ecclesiam, quaras alterum filio suscipiat, non Angelum: immo Deus proprio neminem invenit. Solutio votorum votorum, legata sunt invenit. Solutio votorum votorum, legata sunt invenit. Solutio votorum votorum, legata sunt invenit. Solutio votorum votorum, legata sunt invenit.*

XXVII. Quæst. XVIII. Si testator plures voverit sit obnoxio, & hereditas omnibus solvendis sit impar, quomodo heres solvere debet? Resp. Tiracellus, Angelus, Sylvestre, Gregorius Lopez, Gomez, Gutierrez, & alii, quos citat Sanchez, sustinent solvenda esse pro rata, id est facta proportionate hereditatis, sui partis liberæ cum omnibus votis, & cunctisque voti aliquid esse solvendum. Sed communis sententia docet, vota maioris momenti preferenda esse illis: quia heres defuncti personam resert, & eius loco succedit, atque adeo cedit obligationi; sed votens tenebatur prius solvere vota de re graviori: ergo & heres. Si vero dubium fuerit quodam votum sit maioris momenti, tunc votum quod prius editum fuit, solvendum prius est. Sanchez Lib. IV. cap. xv. n. 41. Bonacina disp. xv. qu. 11. par. 1. §. 2. n. 14. Castropalaus disp. 1. par. 16. num. 7. Leander quest. 1. disp. xxv. q. xxi. Marin tract. ix. disp. 3. sec. 3. n. 158. Ad argumentum contrarie sententiam, nempe, legata solvenda sunt pro rata, quando pro omnibus hereditas non sufficit: eisdem dicendum de votis: responditur negando consequentiam: & discernim est, quod heres in persolvendis votis representat votantis personam, & quia votens prius vota graviora momenti solvere tenebatur, ideo & heres hunc ordinem servare tenetur.

XXVIII. Quod si vota plura sint, & non constat quodam fuerit prius: emittit, Sanchez loc. cit. docet solvenda tunc esse vota pro rata. Castropalaus, Bonacina, Marin, Leander sustinent, tam heredem eligere posse que sibi placuerit: & ratio est, quia, ut fatetur Sanchez, poterat eligere votum quod sibi magis placuisset,posito dubio de meliori bono, & de temporis prioritate: ergo poterit & heres, qui, ut fatetur Sanchez, resert personam votantis, & illius obligationi succedit. Et licet heres ex iustitia teneatur ad satisfactionem votorum; hoc non mutat solutionis ordinem, sed solum magis ad solvendum urget: & non permittit ut heres possit petere aut dilacionem, aut commutationem votorum, sicut poterat votans, qui solo

felo religionis titulo obstrictus erat. Hæc opinio & mihi probabilior videtur, & verior: eo vel magis quod tæpe solutio votorum pro rata parte non ita cedit in Deigloriam, & proximi utilitatem, sicuti cedit integra solutio unius aut alterius voti, quod prudenter elicit heres solvendum. Si vota sint de construendo aliquo pio edificio, de offerendo aliquo insigni munere, de altari erigendo, atque id genus similia, & pro rata duntaxat solverentur; nil ad perfectionem reduci possent. Quare potissimum in similibus casibus heredem, sicuti voventem, eligere posse votorum solutionem, in facta positione omnino probabilis, & veram censeo; dummodo heres bona fide rem agat, & vota solvenda seligat que in maiorem Dei gloriam cedant.

XXX. Quæst. XIX. An, quando plures sint heredes, quisque in solidum tenetur vota deservit solvere? Resp. Nemo in solidum tenetur: quia quisque tenetur, quantum est heres. Ergo si solum in parte heres est, solum pro ea parte solvere vota tenetur. Sententia communissima. Addenda tamen duo sunt. Primum, si res Deo promissa sit penes unum ex heredibus, tunc ipse tenetur in solidum; at hæbetur assensum repetendi partem ab aliis heredibus respondentem hereditati. Secundum, si alii heredes nolint solvere, quilibet tenetur in solidum, dummodo pars hereditatis sufficiat: quia heres de suo, aut dictum est; vota testatoris solvere non tenetur. Hereditas vero legatis, debetur, votisque solvendis & rata, & qualibet sui parte obnoxia est. Ergo, si volente uno herede solvere, alius attingitur. Hoc tamen verum esse credit Castropalaus, quando heredes ex malitia nolunt solvere; secus, si ex impotentia omittant. At mihi videtur ratio adducta erronem esse in utroque casu. Quandoquidem quod quislibet hereditatis pars addita sit votis solvendis, non pendet nec ex malitia, nec ex impotentia heredum; sed ex ipsa testatoris institutione, seu ex quodam contractu inter heredem, & testatorem naturaliter contingente. Nec iuvat respondere, hanc partem non esse addictam debitis solvendis integre, sed simul cum alia comparte: quia id verum est absolute loquendo; quoniam, ut diximus, absolute quisque heredem solvere tenetur pro rata parte: sed in hypotheli quod coheredes five nolint solvere ex malitia, five solvendo non sint idonei ex impotentia, tunc tota hereditatis pars votorum solutioni obnoxia evadit. Ita mihi ve-

rosimilius videtur adverteri Leandrum, & Castropalaus.

XXX. Quæst. XX. An donatarius tenetur vota donantis exequi? Resp. Communiter non teneri respondent Auctores: quoniam donans revera, etiam post votum, dominium rei Deo adpromissa retinet, illudque in alterum transferre valet. Ergo donatarius non tenetur vota dicta solvere, etiam si donans factus fuerit impotens. Non tenetur liquidem ratione rei acceptæ, quæ, ut diximus, vere erat dominio donantis subiecta: non tenetur ex illicita acceptione, quia hæc acceptio adverterat solummodo religioni, secus iustitiae, quæ sola fundat debitum restituendi. Neque eiusmodi debitum provenire potest ex aliquo pacto, seu contractu tacito inito cum donante: quia id solum verum habet in heredibus. De his enim sic leges disponunt, eo quod hæres repræsentat testatoris voventis personam; donatarius autem minimè donantis personam refert. Hæc in rigore vera videtur, prout ex legibus absolute rationari licet. Ceterum quis donatarius, sine salutis merore retinere sibi veller victimam iam Deo semel oblatam? Licet enim id non sit factum, quia non ex iustitia, sed ex religione Deo illa debebantur, artem sacrilegiam est, & peccato donantis cooperaretur donatarius. Idcirco ego non abolverem donatarium a voti solutione in defectu hereditatis. Cedo. Quod Petrus voto donavit Ecclesie, immo Deo, non ne Dei, vel Ecclesie est? Donator igitur dare nequit quod suum non est, seu quod voto consecravit Deo. Dominium utique illius rei Deo consecrata retinet; sed dominium gravatum debito reddendi eandem rem Deo. Debitum, inquit, religionis est, non iustitiae: verum hæbet. At quid inde? Peccabis ergo, si contra iustitiam, saltem adverus religionem, ea bona Deo consecrata retinendo. Quisquæ lumen naturale, omnibus civitatibus subministrat, consulas; & nemo bene moratus; ac christianæ religionis sincerus cultor, sentiet se rursus conscientia retinere posse ea que scit donatore prius religioso ritu consecrata fuisse Deo.

XXXI. Quæst. XXI. An legatarius tenetur implere vota realia legantis? Resp. Legatarius tenetur iuxta communem opinionem solvere vota realia legantis. Ratio diversitatis est, inquit Castropalaus, Leander, Sanchez, & alii, quod donatarius acquirit dominium rei donatæ ob traditionem eiusdem sibi factam; quæ, quamvis illicita, est tamen

valida, & firma in linea iustitiae, esto contraria religioni; at legatarius dominium legati acquirere debet ex valore promissionis in testamento factæ: quæ si nulla est, perit legatum: est autem nulla, si sit de materia voto obnoxia, quia tunc est promissio de re illicita, atque adeo nullius valoris. Sic notidem verbis Castropalaus. Clarior discernimen assignatur. Donatarius consequitur dominium rei donatæ per realem traditionem, & acceptionem, quæ, licet illicita, valida est. Legatarius assignatur legatum per promissionem, quæ, si sit de re illicita, nulla est. Illicita autem est in præfata causa: quia legans promittit homini quod iam Deo consecraverat. Utcumque discrimen illud verum sit, ego in præxi tum donatarium, tum legatarium, debentem hereditate, obligarem ad solvenda vota realia, quæ assignant omnia bona legantis, seu testatoris. Non nego tamen, immo fateor, porzione titulo alimij legatarium. Hinc, si legatarius acceptionem, non in specie Deo adpromissam, tenetur rem Deo tradere, eo quod nulla titulo illam retinere valet: nulla enim fuit legantis promissio. Si autem res legata in specie Deo consecrata non fuerit, & hereditas non est solvendo præ, corrumpitur legatum. Quoniam, ut optime rationantur citati Auctores, aut testator credit hereditatem suam satis esse ad implenda sua vota, non obstante legato; aut non credit. Si credit hereditatem sufficere, & re ipsa hereditas non sufficit; iam legatum in hoc casu est contra illius voluntatem, & consequenter nullum. Si prævidet hereditatem non sufficere, & nihilominus legatum instituit, hæc institutio, seu promissio est de re illicita, & lubinde nulla. Si autem hereditas sufficiens est ad vota realia solvenda, & res Deo adpromissa, fuerit in manu legatarii, concedenda erit, inquit Sanchez, alimior rei ipsi legatario, & hæres præxiam forem edem, ut res promissa Deo reddatur.

XXXI. Quæst. XXII. Quando Princeps ob præmissis civem mortui pars solvit votum, anque bona fisco addit, tenetur ne Princeps, seu filius vota realia voventis solvere? Resp. Adfirmans responso iam ex dictis colligitur: quia hæc vota realia, bona assignant. Fiscus capere tantum aure potest bona que sunt ipsius voventis libera ab oneribus. Sicut ergo tenetur filius solvere debita realia, & legata; ita & realia vota rebellis damnati. Id quoque constat ex L. Non possunt ff. de iur. ff. & L. Dicitur ead. Cum Glossa,

Communiter id docent Sanchez, Layman Gabat, Sporer: & res per se patet.

CAPUT III.

De tempore quo votum implendum est.

I. PANCIS expediam propositam questionem, tum quia facilius est resolutionis, tum quia plura dicenda erunt de statu religionis. Nonnulla que sunt iustis loci propria, sequentibus quaeritis resolvitur.

II. Quæst. I. Quando votans tempus non assignavit pro voti executione, quo tempore illud implere debet? Resp. Dupliciter quis votum, ad tempus quod arctet, edere valet. Primo certum tempus constituendo pro executione; ut si voces intra annum te ingressurum Religionem, vel ieiunium servatum omnibus sextis feriis, & id genus similia. Et de hoc nulla est difficultas: nam patet voventem non teneri ad voti executionem, nisi adveniente tempore, seu infra tempus pro voti observatione definitum. Secundo emittendo votum potest: nullo temporis intervallo constituto, ut si vovent Religionem te ingressurum, elemosynam te erogaturum. Et quando hoc modo votum emittitur, tenetur vovent, quamprimum commode potest, illud implere. Hoc aperte traditur Deur. xxvii. Cum votum ovium Dominus Deus tuo, non tardabis reddere: quia requirit illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Quod etiam inculcatur Eccles. v. Si quid coegisti Deo, ne moratus reddere: displicet enim ei libelles, & iuncta promissio. Idque docent Doctores omnes. D. Thomas 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. ad 3. Sylvestr. verb. Votum 11. q. 11. & v. Armilla. verb. Votum n. 16. Azorius Lib. VI. cap. xxv. q. 2. Sanchez Lib. IV. cap. xxv. q. 5. Suarez Lib. IV. cap. xli. n. 6. Bonacini d. p. iv. c. 11. p. 11. n. 4. q. 15. Castropalaus d. p. v. disp. 1. p. 11. c. 17. Salmant. tract. v. l. p. 11. n. 128. Marin. tract. ix. disp. 111. sec. a. n. 123. & alii omnes. Ratio clara est: quia obligatio voti ex promissione Deo facta oritur. Promissio autem hæc statim obligat: eum equum nullum sit designatum tempus, si statim ac commode impleri potest, non obligare, iam nullo tempore obligat; cum maior ratio pro hoc, aut illo tempore assignari nequeat.

III. Quod tamen ita intelligendum est, nisi addit rationale causa differendi solutionem voti, qualis esset pensæ melius imposte-

rum votum illud implendi; & non adit periculum solutionem talem prætermittendi. Hoc colligitur ex *reg.* Quod dicimus *fi de solutione*, ubi dicitur: *Statim solvere cum aliquo temperamento temporis intelligendum est.* In hac dilatare parvitas mater datur, quæ ex intentione votantis, aliquæ circumstantiis arguenda est. Si votum sit ingrefsum Religionem quæpiam, potest aliquo congruo tempore differre, ut rebullior evadas ad perferendos labores, & onera Religionis; quævis raro id accurret: quia auxilio Dei fretus quilibet Religioni amplectitur, & tali instrumentis auxilio omnia pati valet. Differre etiam potest ingrefsum, donec iuxta parentum sedat fuerit, ut eisdem puerperibus liceturas, ut firmem matrimonium iungas. Prudenter tamen, & cause in his procedendum est, ut omnes admonent, ne scilicet periculum contingat non implendi votum. Illud etiam præ oculis habendum est, ea vota que temporis dilatare minuitur, minus quoque differenda esse. Vota ingrediendi Religionem, interveniendi xenodochio, & similia temporis dilatare dicuntur minus: quia, quo plius differre executionem ingrefsum, aut servitium, eo minus Deo, & xenodochio intersit. Ea vero quorum observatio non decrevit ob temporis dilatare, magis temporis spatium quædam executionem admittunt: ut sunt vota peregrinandi ad Domum Lauretanam, erogandi in eleemosynam centum aureos, & de similia: quia sive hoc, sive futuro anno ea exequatur, tantumdem cultus Deo semper reddis illorum executione.

IV. Quæ autem temporis dilatio in votis que temporis dilatare minuitur, facta sit ad constituendum peccatum mortale, non facile potest resolvi. Alqui docent, trium annorum spatium differri posse Religionis ingrefsum: quia opinio, necessitate sublata, certe nimis laxa est. Rationabilis videtur sententia Caltopalæ *tract. xv. disp. 1. punct. 13. n. 7.* dilatare sine mensuram ingrediendi Religionem, interveniendi xenodochio, esse quantitate temporis notabilem. Sed id ex circumstantiis colligendum est. Quia si dilatio secum adferat periculum prætermittendi executionem voti, minor temporis quantitas colligat culpam gravem; & nullum sit periculum, & aliquæ rationes, licet non adeo graves, occurrant, maior poterit esse sine gravi culpa dilatio. In summa iudicio prudentem id relinquendum est.

V. Quæst. II. An votum non impletum tempore designato, desinat obligare? Resp.

Duobus modis votorum executionem tempore alligere vales. Primo, dum constituis, ne ultra definitum tempus executio voti differatur. Secundo, dum intendis infra determinatum tempus implere votum emissum. Si primo modo votum emittis, teneris, etiam elapso tempore designato, votum implere. V. g. si voti illi reddere Petro centum, que debes, intra mentem, transiitio mente non extinguitur debitum implendi votum: quia tunc votum est absolutum, & temporis designatio est ad excitandam, seu maturandam voti observantiam. Contra, si secundo modo voti voti, transiitio tempore præfinito, voti extinguitur obligatio; sicuti extinguuntur præcepta ecclesiastica ieiunandi in vigiliis Sæculo, quatuor temporum, audiendi Missam, & similia, quando istis diebus non implentur: quoniam in similibus votis, & præceptis tempus assignatur tamquam terminus obligationis. Quare, elapso termino, elabitur obligatio.

VI. Difficultas potius in eo vertitur, videlicet unde colligendum sit, votum illigari tempore, ita ut illo transiitio extinguitur obligatio eiusdem, quando non constat de intentione votantis. Ad quod communiter respondent Auctores, tunc votum tempore assignari tamquam termino infra quem compleri debeat executio, & ultra quem obligatio non extendatur, quando iuxta præcedentem existimationem temporis circumstantia specialis devotione affecta est. V. g. voti illi ieiunare in vigilia alicuius Sancti: si præfatio de non ieiunanti, non teneris amplius ad ieiunium. Idem dicunt alii, si voti ieiunare hoc mense omnibus festis feris in honorem passionis Christi, & omnibus labbatis in obsequium B. Virginis; quia, inguntur, voti illi ieiunare feris festis, & labbatis illius mensis, non alteris. Sic docet Sanchez *Lib. IV. c. xiv. n. 32.* Bonacina *disp. xv. q. 11. punct. 5. n. 9.* Caltop. *tract. xv. disp. 1. punct. 13. n. 7.* Sed ego, quando de votantis expressa intentione non constat, dicentem, probabiliter esse transiitio mente, teneri votum ieiunare festis feris, & labbatis alterius mensis: quia omnia labbata, omnes ferie sextæ iuxta eundem rationis per totum annum. Quapropter sextæ ferie, & labbata unius mensis non continent specialem cultum, neque peculiaris circumstantiam, que rectam fundat præsumptionem, voluisse votantem designare mensem illum tamquam terminum obligationis infra ipsum extendende. Eo vel magis quod ut dicatur talem diem esse terminum ultra quem

quem votum non obliget, oportet eiusmodi diem esse principaliter præfinitum a votante. Si enim minus principaliter sit appositus talis dies, certum est, elapso tali die, vel hebdomada, aut mense, votum adhuc implendum esse. V. g. voti illi ingredi Religionem in die alicuius Sancti ob specialem devotionem, qua eadem flagras: etiam si præfinito die non ingrediaris Religionem, adhuc teneris ad Religionis ingrefsum: quia non appositum diem illum tamquam motivum principale ingrefsum, sed tamquam aliquid minus principale, & ut quid excitans eam devotionem. Certa tamen regula assignari non potest, sed intentio votantis consulenda est, & circumstantiæ examinanda.

VII. Quando dubium est, num votum sit alligatum tempore tamquam termino obligationis finiende, ultra quem votum non obliget, an tamquam intervallo ad sollicitandam, maturandamve executionem, vel ipsi Probabiliter communiter docent, iudicandum esse, tempus appositum fuisse ad sollicitandam, non ad finiendam executionem voti; atque adeo elapso termino votum implendum esse tempore sequenti. Sanchez *Lib. IV. cap. xv. n. 38.* Caltopalæ *tract. xv. punct. 14. n. 4.* Bonacina *disp. xv. q. 11. punct. 5. n. 1.* Salmantic. *tract. xvii. cap. 1. punct. 5. n. 131.* & alii. Quæ, de quo infra. Hinc, si votum alligatum est tempore, non ob illius specialem devotionem, sed ob utilitatem peculiarem votantis, alio tempore supplenda erit voti ommissio; ut, si quis voti octavo quoque die confiteri, ieiunare, vel aliud bonum opus præcepto, ut victuam tenationum præcipere, & postea semel omittit, debet altera hebdomada supplere; quando postpositum vota perpetua non sunt: quia siuis principalis votandi permanens urget, neque cum tempore transit. Si vero vota perpetua forent, cum tale equipiam quilibet hebdomada præstandum sit, similitudine succedat obligatio, si votans una hebdomada omisset confessionem, aut ieiunium, non obligaret eam ut bis in sequenti hebdomada confiteretur, aut ieiunaret.

VIII. Quæ dicta sunt, atque de realibus, ac personalibus votis sunt accipienda: quando tamen constat de expressa intentione votantis. Nam etiam elemosyna fieri potest in honorem alicuius Sancti, in memoriam passionis Christi, ad B. Virginis cultum; atque adeo diebus labbatis, veneris &c. ita ut illis transiitio obligatio cesset; quando tamen, ut dixi, colligi potest quod votens ita

se obligare voluerit. Ceterum, quando non constat de expressa votantis intentione, vota realia non alligari tempore, tamquam termino extingunde obligationis, dicendum est; sed in his votis communiter tempus ponitur ut circumstantia sollicitans voti executionem; ac proinde, transiitio illo tempore, adhuc obligatio voti urget, ut docet communis opinio. Sanchez *Lib. IV. cap. xv. n. 36.* Vasquez *1. 2. disp. cxlvi. cap. 11.* Bonacina *disp. xv. punct. 5. n. 1. num. 10.* Caltopalæ *tract. xv. disp. 1. punct. 14. n. 6.* Salmanticenses *tract. xvii. cap. 1. punct. 5. n. 131.* & alii.

IX. Quæst. III. An votans tenatur prævenire tempus designatum pro voti obligatione? Resp. Auctorum communissima sententia est, non teneri votantem anticipare executionem voti affixi tali die, tamquam termino implende, & finiende obligationis: puta, si voti ieiunare in vigilia sancti Francisci; isti postea prævidet illa die te servaturum non esse ieiunium, minime prævenire ieiunium astringens: quia obligatio voti non obligat ultra votantis intentionem. Quando autem votens principaliter intendit cultum exhibere Deo, ieiunando determinata in vigilia tali Sancti, iam constat extra talem diem se noluisse ieiunium obligare. Idque patet in pluribus præceptis ecclesiasticis. Non potes die dominico Missam audire, crastina die recitare horas canonicas, ieiunare in quadragesima; non teneris anticipare illorum observantiam præceptorum. Si autem tempus definitum pro voti executione latitudinem admittat, ita ut non sit affixum unius diei, sed plures dies, aut hebdomada, menses, vel annos comprehendat; tunc, si prævidet in fine temporis designati pro executione voti te impeditum in a voti observantia, teneris executionem anticipare ultra illud tempore intervallum. V. g. voti ieiunium tempore intermissis mensibus, ingrefsum Religionem infra annum; si prævidet te non fore aptum ad implenda tua vota in termino intervalli temporis designati, puta in fine mensis, in fine anni; teneris executionem anticipare: quia non prævenit tempus obligationis, sed tempus ineptum pro executione. Quod exemplo præceptorum Ecclesie confirmatur. Prævidet impedimentum audiendi Missam circa meridiem; teneris mane audire, seu anticipare auditionem: prævidet impedimentum confitendi semel in fine anni; teneris anticipare, ut omnes docent. D. Thomas *1. II. disp. xxxviii. q. 1. art. 3. quæstiones. 1. ad 7.* Suarez *Lib. IV. cap. 11.*

7. Bonacina disp. iv. quest. 11. punct. 5. §. 1. n. 12. Caltrop. tract. xv. disp. 1. punct. 13. n. 3. Reginaldus Lib. XII. n. 236. Leonard. tract. 1. disp. xix. q. 11. Salmanticenses tract. xv. cap. 111. punct. 3. num. 34.

¶ Quesl. IV. An quis vivit Deo, dare hospitali sermone, si illius ecclesiam, tenetur aliam possidere? Resp. Negant communiter Auctores, eo quod peccatum commissum contra votum, non fit contra iustitiam, quae sola obligat ad restitutionem, sed dumtaxat contra religionem: & hac ratione resolvitur hunc casum Tamburinus Lib. III. cap. xvi. §. 2. num. 13. Antonia vivit totam suam dotem Deo, simul ac eam recuperaverit ab heredibus defuncti mariti. Affecta est diandiam partem; alteram mala fide donavit parentibus, licet Deo per votum dicatam. Non tenetur, aut ille, implere; sed solum contra votum peccavit. Certe, si iuris principia spectentur, sola iustitia, & quidem quae commutans appellatur, ad restitutionem obligat. Ceterum vis aliquem auctoritatem eorum quae sua malitia subtrahunt victimas Deo immolatas, a debito tractandem subtrahendo, si possent. Licet enim quae sunt contra religionis virtutem, non obligent ad restitutionem, atque, quando vota realia sunt, & victimae fuerint Deo consecratae, dum Deo, & Ecclesiis, aut pauperibus prava subtrahuntur voluntate votentes, tamen praefert deformitatem, & iustitiae cuiusdam actionem, ut difficile appareat volentem suae immunitate se a voto solvitur liberare posse. Satis tamen hoc considerandum esset, & fin ad suspendendum votum, saltem in penitentiae omnia ad imponere sacrosancto violatori Confessarius debet.

CAPUT IV.

De voto dubio. Quando votens dubius de voto implere illud debet.

I. In proposita questione plures excutendae sunt difficultates conueniunt. Nam dubium multiplex esse potest in voto materno. Primo enim dubitare potes, emiseris ne votum, an non emiseris. Secundo, cum certus sis te illud emisisse, dubitare vales, an impleveris: dubitare insuper potes de quantitate rei voto promissae. Celebrari controversiae est inter Auctores, an quando dubium est de ipsius voti emissione, votum non tenetur. Et resolutio quaestiois ex illo nunquam pendet deplorando Probabilissimi commentum solum. Ideo multa hic dicenda forent ad illum tractatum spectantia; quae, Deo dante, pro

digitate, iuxta tamen exiguitatem nostram verabimus.

II. Antequam rem aggressor, praemitam fas est distinctionem dubii a levi suspitione, & scrupulo, seu dubio imprudens. Igitur in praesentia sermo non est de dubio nulli probabili fundamento nitro; quod non verum dubium, sed imprudens anxii animi suspicio, seu scrupulus est; ideo relictendum esse omnino docent. Caltropalus, Leandri, Salmant., & alii Probabiliter iam citandi hanc distinctionem hic omittunt, & absolute de dubio loquuntur, quod vere lententiae non leuem conlar invidiam. Cum enim plura inveniunt, & irrationabilia dubia mentem occupent, & conscientiam aliquorum delicatiorum hominum torqueant; labor minus peritus legens votentem dubium de emissionis voti non tenent abitoire, facillime sibi persuadet.

III. Nunc ergo non de scrupulis, & suspitionibus, sed de vero dubio, quod, ob probabiles coniecturas in utramque partem, intellectum ita suspensum, & insipienter relinquunt, ut in utramque partem ferre lententiam valeat: de hoc, inquam, vero dubio controversia est inter recentiores. Porro docent, neminem teneri ad implendum votum de cuius emissionis votens dubitat, Sanchez Lib. II. de matrim. disp. xli. n. 32. & Lib. I. Decal. cap. 2. n. 11. & Lib. VI. cap. 1. n. 16. Suarez Tom. V. in III. P. disp. xl. sect. 6. n. 14. Lopez I. Part. instrum. cap. xiv. Henriquez Lib. XI. cap. xi. n. 5. Malderus 1. 2. q. xix. art. 7. disp. lxxxvii. Layman Lib. II. tract. 1. cap. 6. n. 3. Filiucini tract. xxi. c. iv. n. 105. Delbene tract. III. de consuet. dub. 1. Martinez de Prado cap. xxxi. q. v. §. 1. Medina Lib. I. cap. xiv. §. 7. Lib. VII. Sotus q. 111. art. 3. Tamburinus Lib. II. cap. 111. §. 7. ver. Elemol. n. 2. Diana coord. Tom. VIII. tract. iv. res. 18. Sponer. tract. I. proem. cap. 1. sec. 4. n. 84. Salmantico. tract. xvii. cap. 1. punct. 6. §. 2. n. 143. & communiter Probabiliter omnes, innixi illi principio: Melior est conditio possidentis. Vovens et in possessione sui libertatis aduersus votum; cum certum sit hominem esse liberum, dubium, vero num sit voto aliterit.

IV. Contrariam sententiam reuertunt omnes fere antiqui Theologi, ex recentioribus item omnes qui plura, ultimumque bellum Probabilissimo indixerunt. Primo aliquae Sanctorum testimonia promant. D. Thomas conceptis verbis docet, in voto dubio tutiorem partem

est

esse eligendam. In IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 3. q. 1. ad 3. Si autem dubites quomodo in voto tuo habueris, habet tutiorem viam eligere, ne se discrimini committat. D. Antoninus II. Part. tit. xi. cap. 11. ante §. 1. Nota sexto. Si autem dubitant, utrum intendunt se obligare, tutior est quod implent foras dicit Thomam. Item §. 10. in fin. In textu autem calta, quando est dubium, utrum possit, vel non possit, dicitur, quod talis votum illud intentione quod non potest implere, tenetur in aliam viam prolongare, aut in aliam bonam commutare. Cuius ratio est, quia existens in dubio, an transgrediar votum, & per consequens peccet, incertus est, tenetur se ponere in tutum: ut scilicet votum non transgrediar. Porro sancti illi Doctores suam sententiam erant ex sacris canonibus. Nam Eugenius I. in cap. Invenies 3. de spons. & matrim. Lib. IV. n. 1. haec decernit. In his quae dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus. Et Innocentius III. in cap. Illud de Cler. excom. In dubiis via eligenda est tutior. Et Clemens III. in cap. Ad audientiam xxi. de homicidio volenti, vel casuali inquit: Cum in dubiis sententiam debeamus eligere tutiorem. His Patribus conueniunt antiquiores fere omnes Theologi, Summa Rosalia, Taberna, Pisanella, Sylvestrina, Armini, quorum textus, cum de dubio agimus, ipsi iuris verbis conceptis dabimus, omnes enim in fonte legitimus. Nunc ex recentioribus aliquos indicabo. Valquez 1. 2. q. xiiii. art. 6. disp. lxx. cap. 111. & disp. lxxvi. cap. 1. Azorius Lib. XI. cap. xv. q. 11. & Lib. II. cap. xviii. q. iv. Salas 1. 2. q. xxi. tract. viii. disp. uniu. sec. 17. n. 162. Sayrus in Cla. Reg. Lib. I. cap. xii. n. 9. & 36. Luyfius Torrianius 2. 2. Tom. II. disp. lxxv. q. xi. n. 6. Ballius de matr. Lib. X. cap. xv. n. 3. Pera in Laur. Salm. certam. x. dub. 2. Montelinos 1. 2. disp. xxxix. q. iv. §. 3. n. 111. Petrus Gorneo in 1. 2. D. Th. tract. viii. q. xix. disp. xv. dub. 2. n. 2. & dub. 3. n. 6. Genes tract. 11. de prim. proe. Decal. q. xviii. Pontas Verb. Votum cas. 2. Natalis Alexander Lib. II. art. 12. regul. 16. Antoine tract. de virtut. Relig. cap. 111. q. v. & ceteri omnes Probabiliter.

V. Ratio istius opinionis tota nititur sacris canonibus, praecipue tutiorem in dubiis eligendam esse sententiam. Quod quod iugiter naturae rationalis lumen in omnibus negotiis cuiusque generis, quae aut fanitatem corporalem assequendam, aut damna temporalia vitanda, aut bona comparanda spectant, Conc. Theol. Tom. III.

tutiora in dubiis amplectenda praescribit. VI. Respondent Salmant., & communiter Probabiliter, sacros canones. D. Th. alioque Doctores intelligendos esse de dubio pratico, secus de speculativo. Lepida sane, & subtilissima praesentio. Quid est, amabo te, hoc dubium speculativum? Canones, & recentissimi Doctores loquuntur de dubio facti, scilicet tutiorem nec ne votum. Quid hic speculationis? Loquuntur de conscientia dubia, quae pro afferenda emissionis voti habet probabiles rationes, & rationes aequales habet pro neganda voti emissionis partem, & idcirco dubia dicitur, quia in neutram partem valet ferre sententiam. Si dubium istud speculativum appellatur, eo quod mens meditatur illas rationes, & coniecturas, easque leuiter excutiat; omnia dubia erunt speculativa. Dubium practicum forte intelligunt illud quod, dum agendum est, occurrit: quia tunc operans dubitat practice, quando, dum operatur, dubitat. Sed haec speculatio vana, & periculosa est: quia semper operans dubitet oportet, dum agit, quoniam intellectus ab aequalis in utramque partem rationes anceps haeret.

VII. Fallens, inquit, dantur namque principia quibus dubium illud disponatur, & formetur dilectam quod practice practicum appellatur. Hoc autem dicitur, quod etiam reflexum nuncupatur, cuiuscomque dubitationis nexus extolluntur. Equaniam sunt, quae se, eiusmodi principia, quae dubio post moraliter indicant certitudinem? Sunt, inquit, in mundo libertatis humanae recondita, quae de sua possessione detruhi nequit, nisi per certitudinem: quamnam possidentis conditio melior est. At regula istae solius iustitiae dubis fauet, ad vitandas lites, discussa, consuetudinemque in civili societate, quemadmodum iustitiae, & canones, & Doctores ipsi explicant. In ceteris autem dubiis regia illa minime tenet, & postquam in negotio nescit salutis, quod vitae humanae, nedum libertatis, preferendum est. Verum de hoc commento plurima suo loco. Satis nunc fit de solo voto dubio verum dixisse sententiam.

VIII. Illud solum indicabo, quod Salmanticenses loc. cit. n. 144. ex Diana, Trullenchio, Palao, ceterisque Probabilibus eo laxitatis proplapsi sunt, ut docuerint, votentem liberum esse a voto, etiam illi dubitans magis in voti favorem propendat: quia fortiores rationes habet pro hac parte: quia licet pro voto fortiores arguantur rationes, si tamen non sunt adeo effectives, ut illius partis certum assensum generent, sed adhuc rem dubiam relinquant, certa

alio

7. Bonacina disp. iv. quest. 11. punct. 5. §. 1. n. 12. Caltrop. tract. xv. disp. 1. punct. 13. n. 3. Reginaldus Lib. XII. n. 236. Leonard. tract. 1. disp. xix. q. 11. Salmanticenses tract. xv. cap. 111. punct. 3. num. 34.

¶ Quesl. IV. An quis vivit Deo, dare hospitali sermone, si illius ecclesiam, tenetur aliam possidere? Resp. Negant communiter Auctores, eo quod peccatum commissum contra votum, non fit contra iustitiam, quae sola obligat ad restitutionem, sed contra religionem: & hac ratione resolvitur hunc casum Tamburinus Lib. III. cap. xvi. §. 2. num. 13. Antonia vivit totam suam dotem Deo, simul ac eam recuperaverit ab heredibus defuncti mariti. Affecta est diadima partem; alteram mala fide donavit parentibus, licet Deo per votum dicatam. Non tenetur, aut ille, implere; sed solum contra votum peccavit. Certe, si iuris principia spectentur, sola iustitia, & quidem quae commutans appellatur, ad restitutionem obligat. Ceterum vis aliquem auctoritatem eorum quae sua malitia subtrahunt victimas Deo immolatas, a debito tractandem subtrahendi, si possent. Licet enim quae sunt contra religionis virtutem, non obligant ad restitutionem, atque, quando vota realia sunt, & victimae fuerint Deo consecratae, dum Deo, & Ecclesiae, aut pauperibus prava subtrahuntur voluntate votentes, tamen praedit deformitatem, & iustitiae emendationem, ut difficile appareat volentem suae integritate se a voto solvitur liberare posse. Satis hoc volumendum esset, & fin ad suspendendum votum, saltem in penitentiae omnia ad imponere sacrosancto violatori Confessarius debet.

CAPUT IV.

De voto dubio. Quando votens dubius de voto implere illud debet.

I. In proposita questione plures excutendae sunt difficultates conueniunt. Nam dubium multiplex esse potest in voto materno. Primo enim dubitare potes, emiseris ne votum, an non emiseris. Secundo, cum certus sis te illud emisisse, dubitare vales, an impleveris: dubitare insuper potes de quantitate rei voto promissae. Celebrari controversiae est inter Auctores, an quando dubium est de ipsius voti emissione, votum non tenetur. Et resolutio quaestiois ex illo nunquam pendet deplorando Probabilissimi commentum solum. Ideo multa hic dicenda forent ad illum tractatum spectantia; quae, Deo dante, per

digitate, iuxta tamen exiguitatem nostram verabimus.

II. Antequam rem aggredior, praemitam fas est distinctionem dubii a levi suspitione, & scrupulo, seu dubio imprudens. Igitur in praesentia sermo non est de dubio nulli probabili fundamento nitro; quod non verum dubium, sed imprudens anxii animi suspicio, seu scrupulus est; ideo relictendum esse omnino docent. Caltropalus, Leandri, Salmant., & alii Probabilitate iam citandi hanc distinctionem hic omittunt, & absolute de dubio loquuntur, quod vere lententiae non leuem conlar invidiam. Cum enim plura inveniunt, & irrationabilia dubia mentem occupent, & conscientiam aliquorum delicatiorum hominum torqueant; labor minus peritus legens votentem dubium de emissionis voti non tenent abitoire, facillime sibi persuadet.

III. Nunc ergo non de scrupulis, & suspitionibus, sed de vero dubio, quod, ob probabiles coniecturas in utramque partem, intellectum ita suspensum, & insipienter relinquunt, ut in utramque partem ferre lententiam valeat: de hoc, inquam, vero dubio controversia est inter recentiores. Porro docent, neminem teneri ad implendum votum de cuius emissionis votens dubitat, Sanchez Lib. II. de matrim. disp. xli. n. 32. & Lib. I. Decal. cap. 2. n. 11. & Lib. VI. cap. 1. n. 16. Suarez Tom. V. in III. P. disp. xl. sect. 6. n. 14. Lopez I. Part. instruat. cap. xiv. Henriquez Lib. XI. cap. xi. n. 5. Malderus 1. 2. q. xix. art. 7. disp. lxxxvii. Layman Lib. II. tract. 1. cap. 6. n. 3. Filiucini tract. xxi. c. iv. n. 105. Delbene tract. III. de consensu. dub. 1. Martinez de Prado cap. xxxi. q. v. §. 1. Medina Lib. I. cap. xiv. §. 7. Lib. VII. Sotus q. 111. art. 3. Tamburinus Lib. II. cap. 111. §. 7. ver. Elemol. n. 2. Diana coord. Tom. VIII. tract. iv. res. 18. Sponer. tract. I. proem. cap. 1. sec. 4. n. 84. Salmantic. tract. xvii. cap. 1. punct. 6. §. 2. n. 143. & communiter Probabilitate omnes, innixi illi principio: *Melior est conditio possidentis*. Vovens et in possessione sui libertatis adversus votum; cum certum sit hominem esse liberum, dubium, vero num sit voto alienestrict.

IV. Contrariam sententiam reuenter omnes ferre antiqui Theologi, ex recentioribus item omnes qui plura, ultimumque bellum Probabilissimo indixerunt. Primo aliquae Sanctorum testimonia promant. D. Thomas conceptis verbis docet, in voto dubio tutiorem partem

est

esse eligendam. In IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 3. q. 1. ad 3. Si autem dubites quomodo in voto tuo habueris, habet tutiorem viam eligere, ne se discrimini committat. D. Antoninus II. Part. tit. xi. cap. 11. ante §. 1. Nota sexto. Si autem dubitant, utrum intendunt se obligare, tutior est quod implentur foras dicitur Thomam. Item §. 10. in fin. In textu autem calta, quando est dubium, utrum possit, vel non possit, dicitur, quod talis votum illud intentione quod non potest implere, tenetur in aliam viam prolongare, aut in aliam bonam commutare. Cuius ratio est, quia existens in dubio, an transgrediatur votum, & per consequens peccat mortaliter, tenetur se ponere in tutum: ut scilicet votum non transgrediatur. Porro sancti illi Doctores suam sententiam erant ex sacris canonibus. Nam Eugenius I. in cap. Invenies 3. de spons. & matrim. Lib. IV. n. 1. hac decernit. In his quae dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus. Et Innocentius III. in cap. Illud de Cler. excom. In dubiis via eligenda est tutior.

Et Clemens III. in cap. Ad audientiam xxi. de homicidio volenti, vel casuali inquit: Cum in dubiis sententiam debeamus eligere tutiorem. His Patribus conueniunt antiquiores fere omnes Theologi, Summa Rosalia, Taberna, Pisanella, Sylvestrina, Armi, quorum textus, cum de dubio agimus, ipsi iuris verbis conceptis dabimus, omnes enim in fonte legitimus. Nunc ex recentioribus aliquos indicabo. Valquez 1. 2. q. xiii. art. 6. disp. lxx. cap. 111. & disp. lxxi. cap. 1. Azorius Lib. XI. cap. xv. q. 11. & Lib. II. cap. xviii. q. iv. Salas 1. 2. q. xxi. tract. viii. disp. uniu. sec. 17. n. 162. Sayrus in Cla. Reg. Lib. I. cap. xii. n. 9. & 36. Luyfius Torrianius 2. 2. Tom. II. disp. lxxv. q. xi. n. 6. Ballius de matr. Lib. X. cap. xv. n. 3. Pera in Laur. Salm. certam. x. dub. 2. Montelinos 1. 2. disp. xxxix. q. iv. §. 3. n. 111. Petrus Gorneo in 1. 2. D. Th. tract. viii. q. xix. disp. xv. dub. 2. n. 2. & dub. 3. n. 6. Genes tract. 11. de prim. proc. Decal. q. xviii. Pontas Verb. Votum cas. 2. Natalis Alexander Lib. II. art. 12. regul. 16. Antoine tract. de virtut. Relig. cap. 111. q. v. & ceteri omnes Probabilissimi.

V. Ratio istius opinionis tota nititur sacris canonibus, praecipue tutiorem in dubiis eligendam esse sententiam. Quod quod iugiter naturae rationalis lumen in omnibus negotiis cuiusque generis, quae aut fanitatem corporalem assequendam, aut damna temporalia vitanda, aut bona comparanda spectant, Conc. Theol. Tom. III.

tutiora in dubiis amplectenda praescribit. VI. Respondent Salmant., & communiter Probabilitate, sacros canones. D. Th. alioque Doctores: intelligendos esse de dubio pratico, secus de speculative. Lepida sane, & subtilissima praesentio. Quid est, amabo te, hoc dubium speculativum? Canones, & recentissimi Doctores loquuntur de dubio facti, scilicet exciter nec ne votum. Quid hic speculationis? Loquuntur de conscientia dubia, quae pro afferenda emissionis voti habet probabiles rationes, & rationes aequales habet pro neganda voti emissionis partem, & idcirco dubia dicitur, quia in neutram partem valet ferre sententiam. Si dubium istud speculativum appellatur, eo quod mens meditatur illas rationes, & coniecturas, easque leuiter excutiat; omnia dubia erunt speculativa. Dubium practicum forte intelligunt illud quod, dum agendum est, occurrit: quia tunc operans dubitat practice, quando, dum operatur, dubitat. Sed haec speculatio vana, & periculosa est: quia semper operans dubitet oportet, dum agit, quoniam intellectus ab aequalis in utramque partem rationes anceps haeret.

VII. Fallens, inquit. Dantur namque principia quibus dubium illud disponatur, & formetur dilectam quod practice practicum appellatur. Hoc autem dicitur, quod etiam reflexum nuncupatur, cuiuscomque dubitationis nexu extollantur. Equamque sunt, quibus se, etiam non indignant, quod dubio post moraliter indicant certitudinem? Sunt, inquit, in mundo libertatis humanae recondita, quae de sua possessione detruhi nequit, nisi per certitudinem: quamnam possidentis conditio melior est. At regula istae solius iustitiae dubis fauet, ad vitandas lites, discussa, consuetudinemque in civili societate, quemadmodum iustitiae, & canones, & Doctores ipsi explicant. In ceteris autem dubiis regia illa minime tenet, & postquam in negotio nescit salutis, quod vitae humanae, nedum libertatis, preferendum est. Verum de hoc commento plurima suo loco. Satis nunc fit de solo voto dubio verum dixisse sententiam.

VIII. Illud solum indicabo, quod Salmanticenses loc. cit. n. 144. ex Diana, Trullenchio, Palao, ceterisque Probabilibus eo laxitatis proplapsi sunt, ut docuerint, votentem liberum esse a voto, etiam illi dubitans magis in voti favorem propendat: quia fortiores rationes habet pro hac parte: quia licet pro voto fortiores arguantur rationes, si tamen non sunt adeo effectives, ut illius partis certum assensum generent, sed adhuc rem dubiam relinquant, certa

alio

aliquis pariter possessio hinc inagralitati debet promittere, & pro illa iudicium prudens sententiam ferre.

IX. Duo hic perpendas velim. Primum est, ipsi fatentibus adversariis, sententiam esse de dubio, non legi, inani scrupulo, & inopis coniectura fundato, sed gravibus nixto rationibus pro parte utraque. Secundum est, in recedenda de crimine totam laetitiam mortiferum illum Probabilissimi dubium. Etiam dum pro voti emissione urgent validiores rationes, dubitans liber erit a voto? Indubitate, Cur? Quia certa libertatis possessio, non per rationes robustiores, & fortiores, sed solum per rationes evidentialissimas, invictissimamque de loco dimoveri potest. Sed dicito, quæto, primum omnium: ille fortiores rationes inducunt non dubium profectum, an ipeccativum? Fortius quæto inclinatur intellectum in favorem voti. Erat igitur dubium practicum directum, sed non reflexum: Nihil pro evangelica morum integritate mirandum, nihil significantius. Deinde quo fundamento asseris, ius libertatis humane in dubia contentione prevalere contra ius sœvitatium, ius divinum? Præsertim quæ ilius naturale, & divinum quam libertas vocentis, immo libertas vocentis nascitur subdita iuri naturali, & divino, quod in obligatione solvendi votum emittit. Ita est, inquis, quando recipi datur hoc ius divinum. Quando autem dubito de voto emisso, dubito, an hoc ius divinum sit necne: & ex alia parte certum sum me liberum fuisse ante voti emissionem ab hoc iure. Hoc scilicet est quod querimus. Cur volens, dum ad rationis tribunal contendunt ius divinum adversus libertatem, & libertas adversus ius divinum, ut sententia pro libertate ferri debeat, etiam quando fortiores rationes pro iure divino urgent? Leges quidem humane ad tollenda iurgia, lites, & innumera alia mala regulari flaturum, in fundorum possessione meliorem esse possidentis conditionem. At quænam sanctorum Scripturarum liber, quodam Concilio, quodam ecclesiasticum decretum alioque canonem edidit, quo statuarit, in rebus ad æternæ salutis negotium pertinentibus meliorem esse conditionem libertatis humane possidentis adversus ius divinum, quando dubia, seu lites occurrunt in utraque partem, immo tunc etiam quando fortiores rationes urgent pro voto, seu iure divino? Asserant vel unam Scripturam, aut unum Concilium, vel aliquem Patrem, vel aliquem extimus nominis, & auctoritatis Doctorem, qui ante seculum quatuordecimum docuerit, in dubiis

in quibus agitur de peccato mortali, meliorem esse conditionem possidentis libertatis humane. Nos contra ex Scripturis, canonibus, & Patribus evincimus, in viis dubiis rationem esse eligendam, dimittendaque incerta, cum certa occurrunt. At, ut ad incerta adversarios redigam, sit vera etiam in nostro casu illa regula, *Melior est conditio possidentis*. Lex naturalis, seu divina est ipsa voluntas Dei, seu Deus ipse. Deus est primus possessor. Voluntas, seu libertas nascitur subdita Deo. Ergo, quoties dubium est de possessione, possessio fiat pro Deo. Ergo melior est conditio possidentis Dei per suam legem. Vide Historiam nostram de Probabilissimo, & Rigorismo Tom. II. dis. 111. ubi fuisse hoc argumentum explicuimus. Sed de his plura sede tua.

X. Quæst. I. An certus de voto, & dubius de exitu, teneatur ad executionem? Resp. Adstantes respondent communitur vel ipsi Probabiliter quæto, allegamus: quia, inquit, tunc possessio voti emissa certa est, executio dubia: ergo possessio fiat pro voto. Sic docent, ut dixi, Sanchez, Fillucius, Diana, Calanopolanus, Leander Salmanticensis, & alii fere omnes. Nos addimus nostram rationem erutam ex Patribus, quod in dubiis pars tonior sit eligenda.

XI. Quæst. II. An dubitans de quantitate rei promissæ, scilicet centum ree, an quinquaginta teneatur, teneatur reddere centum? Resp. Negat communitur Probabiliter, ut Salmanticensis cum aliis citatis. Inquit enim: Si dubitas, voveris ne centum, an quinquaginta, teneas ad quinquaginta tantum: si dubitas, perpetuum ne votum fiat, an ad annuum, non teneas nisi ad annum: si scis te promissæ ingressum in Religionem, & dubitas, an laxiorem, vel strictiorem promiseris; non teneas nisi ad laxiorem, quia obligatio est odiosa, debetque in benigniorem partem interpretari, ita ut minus obliget.

XII. Contrariam sententiam, quam amplectimur, tenetur Theologus allegari supra in 4. & insuper Navarrus Lib. III. Cons. tit. de voto consil. 20. alius 18. illo principio firmissimo nixto, quod in dubiis tutior pars sit eligenda. Ratio vero, quod obligatio sit odiosa, quod iura in benigniorem partem sit interpretanda, est minus evangelicè legi contententia in sensu Probabilissimum. Quia iura interpretanda sunt, potissimum naturalia, & divina, in benigniorem partem relate ad animam, non ad carnem, & appetitiones humanas. Respectu animæ autem benignior inter-

interpretatio ea est quæ in toto eandem collocaat, & per securiorem viam ad æternæ salutis portum eam ducit, secus illa interpretatio, quæ, ut habenas laxet longiores, atque a suavissimo evangelicæ legis iugo libertorem illam reddat, æterni exitii periculum exponit. Teneatur ergo vovens in expolito casu vel reddere centum, vel castitatem perpetuam servare, ut notorem viam amplectatur, & idem dicto ob eandem rationem de aliis similibus casibus, in quibus dubitatur de voti quantitate, vel perpetuitate. Aliquos tamen proponam, ut clariorem notitiam assequaris.

XIII. Quæst. III. An qui voverit dare Ecclêsie calicem, ambiat vero cuius materie, argenteæ ne, an aureæ calicem promiserit, teneatur dare aureum calicem, vel argenteum? Resp. Leander tanquam probabilem opinionem docet tract. 1. disp. XLII. q. 13. satis futurum in tali casu reddere calicem ex ære; aut cupro inaurato: quia etiam eiusmodi est aptus cultui divino. De more Auctor iste laxioribus semper adheret. Communissima sententia sustinet, reddendum esse calicem aureum, vel argenteum, excluso ære, vel cupro. Hoc solum discrimen est inter illos Auctores, quod aliqui, ut Diana, Delbene, Trullenchus, asserunt, satis esse euppam esse argenteam; reliquum vero esse ære, vel cupro.

Verum in hac interpretatione nos spectandus est illius Ecclesiæ, cui calix promissus est. Si enim communitur calicem illius Ecclesiæ sint autem, vel argentei, offerendus est calix aureus, aut argenteus, excluso ære, vel cupro. Sic docent Auctores Lib. II. c. xx. q. 2. Bonacina disp. 14. qu. 11. punct. 6. n. 18. Villalobos II. Part. tract. xxv. disp. 34. n. 37. Et est probabilior opinio.

XIV. Quæst. IV. An qui voverit se non accessurum ad feminam, dubitat vero de accessu fornicario, an coingati, teneatur solum abstinere a fornicario coingato? Resp. A solo fornicario accessu abstinendum illi fore, docet Leander loc. cit. quæst. XI. & allegat Sanchez, Delbene cum aliis: idque probabiliter iudicat ob principium illud, Possessio fiat pro libertate. Verum hoc abutitur principio etiam iuxta Probabilistas. Quoniam vovens certus est de voto. Ergo iuxta eisdem Probabilistas præsumendum est, edium fuisse votum iuxta naturam sui actus. Porro natura, seu notio essentialis voti est, quod sit de iis quæ cadunt sub consensu, seu de materia libera; licet etiam de necessaria esse possit, prout supra ex D. Thoma explicuimus. Porro abstinentia ab accessu conjugali est de con-

flilio. a fornicatio vero est de precepto. Ergo votum præfatum excludit accessum tantum uxorem, tam fornicarium. Et colligitur ex cap. XV. dilecti de donat.

XV. Quæst. V. An qui dubitat, utrum emiserit votum ante preceptum, seu perfectum usum rationis, teneatur votum servare? Resp. Negat Sotus Lib. IV. quæst. 111. art. 2. ubi obiter hoc dubium tractat, cui subscribit Palans, Delbene, Leander, qui tamen ait, contrariam sententiam esse probabilissimam. Mirum quod non pronuntiaverit cum minus probabilem. Dicimus ergo ad votum teneri: & hoc opinio communior est, quam defendunt Sanchez in oppos. x. disp. 1. n. 14. Luyssius Torriacus in oppos. x. disp. 1. dub. 2. Suarez Lib. IV. cap. vii. n. 10. Faulstures 2. 2. tract. x. cap. 1. dub. 5. & alii plures. Quoniam constat de voti emissionem, & exculatio dubia est. Deinde etiam quia ante preceptum, seu ante rationis usum, paucissimi sunt qui vota emittant. Ergo, si votum emissum fuit, præsumendum est completo rationis un illud emissum fuisse.

XVI. Quæst. VI. An certus de promissione, & dubius de animæ se obliganti, teneatur ad votum implendum? Resp. Licet Angelus neget verè. Iuram. 5. n. 10. cum uno aut altero Casibus; tamen communis, & certa, vel inter ipsos Probabilistas sententia tenet, votum validum esse: tum quia verba extrinsecè prolata signa sunt intentionis; nec quicquam præsumitur dicere quod non sentit, tum quia, probato facto, præsumitur, omnia intervertere, quæ factum tale naturaliter committantur. Hinc probata professione, præsumitur profectum habuisse legitimum actum; & necesse incumbit probatio.

XVII. Quæst. VII. An qui certum meta exortum emiserit, præsumat debeat in casu dubio non habuisse intentionem se se obligandi? Resp. Adfirmant non patet apud Sanchez Lib. I. de matrim. disp. 15. n. 12. Sed communissima sententia sustinet, præsumendum esse talem voventem animum habuisse se se obligandi: quia præsumere simulationem in vovente, vel iurante est præsumptio de delicto. Nemo autem præsumendus est criminis reus, nisi probetur. Quare magis favere voventi, si illam præsumat voto obnoxium, quam si a voto eum abolvat: quia a voto solvere nequis, nisi iudicibus iurata peccalle. Ita docent Sanchez, Suarez, Palans, Delbene, Fagundes, Bonacina, Trullenchus, Leander, Salmanticensis, & alii communitur.

XVIII. Quæst. VIII. An, si votum dubitatur, iram in profano eventu verbum amplius sit, aut mentis restrictione usus fuerit, obnoxius sit voto, vel iuramento? Resp. Non tenere votum in hoc casu, adfirmat Suarez Lib. II. cap. xxxviii. n. 6. cui subscribitur Palas, Leander, Fagander, Delbene. Quia, inquit, hoc modo non praesumitur delictum commississe; sed praesumitur habuisse sufficientem causam praesentis dissimulationis. Addunt tamen, necessarium esse votentem novisse modos equivocationis, & amplificationis, ut cum fundamento dubitare valeat in talium facile locutione. Verum, hac reiecta opinione, dicimus votentem teneri voto etiam in hoc casu: tum quia in dubiis tutior eligenda pars est, tum quia nemo praesumendus est ambigere locutus, nisi rationes occurrant quibus ad probetur.

XIX. Quæst. IX. An qui dubitat, non votum emiserit tempore somni, aut ebrietatis, aut phrenesii, praesumendus sit tempore sane mentis votum edidisse? Resp. Leander tract. I. disp. cxlii. q. xix. docet, votentem qui vere dubitat, an in dictis circumstantiis votum, liberum esse a voto: quia tunc, inquit, vere dubitatur, an sit votum, aut iuramentum, siue promissio, cum dubitatur de aliquo essentialiter requisito ad votum iratum, in dubio autem favendum est libertati. Hæc opinio falsa, & laxa præter modum est. Ideo, ea reiecta, cum communi sententia dicendum est, praesumitur votentem obnoxium voto esse, quia ex communitate contentiosus praesumptio colligenda est. Rationibus autem accedit homines in ebrietate, somno, & phrenesi vota emittere. Præterquam quod in dubiis tutior pars præferenda est. Quid, si quis certus sit de votum emisisse tempore somni, vel ebrietatis dubitatur vero, an fuerit plenus locus, & plena ebrietas, aut phrenesii talis quæ tollat libertatem necessariam ad votum validum? Respondet Leander lib. cit. q. xx. absolute votentem non teneri voto. Sed distinguendum est. Absolute loquens praesumptio stat pro votente, cum quis sit de somno, & ebrietate, aut phrenesi: ideo dubium, tamquam ineptum, & nullo valido fundamento nitum, reiiciendum est, si fieri dicitur de pollutione nocturna, quæ non praesumitur communitè habita cum pleno consensu necessario ad peccatum mortale. Quando vero dubium occurrit rationes quæ non hincertem præsumunt deponi, tunc urgetur regula: In dubiis tutior pars est eligenda.

XX. Quæst. X. An iratus, vel perturbatus emittens votum, si postea dubitatur se habuisse necessarium usum rationis, tenetur voto, potissimum si, sedata iracundia, ipsam emisit voti pariter? Resp. D. Antonius vult hanc quaestionem de votis edidit ab hominibus iratis II. P. tit. xi. c. 11. ante §. 1. Ita autem quæ sunt a mulieribus in partu, vel infirmitate, vel virorum in quibusdam æmulationibus propriis, vel suorum, aut perturbacione, si habuerint tales intentionem obligandi se Deo, cogitantes etiam de causa quæ movebat eos ad votandum, scilicet infirmitate, vel periculo, & de fine, scilicet evasione periculi, propter quod evitandum vocabatur, tenenda sunt. Idem Thomas. Si autem dubitant, utrum intenderint se obligare, tutius est quod impleant, secundum Thomam. Item nota, quod qui iratus patitur, vel magistro, vel bene potatus vorat, vel sacra irritare Religionem, quod non tenetur: quia quod calore iracundia fit, pro non factio haberi debet; quod verum est, si sic fit subito, quod non fecerit per deliberationem, & sententiam rationis, quæ non requirit magnam usum temporis. Sed quod volens quid inquit, vel vorat, hoc agit, tenetur: nisi cum eo dispositus ratione minus plena; deliberationis, sicut qui calore compassivitate infirmitatis, aut bene potatus, non tanto ebrius, vorat usorem docere, compellunt eum docere, nisi annuo ebrius esset. Conspirator quod dicitur est, per sequestrem rationem. Sicut tamen requiritur deliberatio ad votum, sic ad peccatum mortale; & tamen licet iratus, aut potatus occidat hominem, excusatur a tanto, sed non a voto, quia sit mortale, ex quo sic non sunt ex se, quin sciret quid faceret; licet statim penitentem de peccato, bene arguit quod illud non sit factum ex habitu, sed non arguit quod non sit factum ex electione, licet passione turbante iudicium rationis. Illa ergo deliberatio temporis, vel status, quæ sufficeret ad obligandum diabolo per peccatum mortale, sufficit ad obligandum Deo pro votum. Itaque raro contingit iram, aliamque perturbacionem ita obnubilare rationem, ut auferat libertatem necessariam, & sufficientem ad peccandum, atque adeo ad votendum. In dubio ergo sufficientis deliberationis praesumendum est fuisse libertatem necessariam. Quod si dubium deponi non potest, tunc servetur regula: In dubiis tutior pars eligenda est. Quod præstat secundam quaestionem partem, communitè Auctores docent, penitentem consequentem emissionem voti non esse argumen-

PRIMA REGULA.

II. Votum interpretandum est secundum intentionem votentis: & si de tali intentione non constat, interpretandum est in benigniorem partem; ita ut, quando datur locus prudenti praesumptioni, iudicandum mitius sit, & in favorem votentis: obligatio namque odiosa est; & ideo, salva verborum proprietate, & votentis intentione, restringenda est, quoad fieri potest. Neque hinc lequitur quod in dubiis laxior pars eligenda sit, & in favorem possidentis liberatis decidendum; sed solum colligitur quod dubia facilius reiicienda sunt, dum occurrunt in hac materia. Ceterum, si omnibus servare expensis graves prudentes rationes mentem dubiam relinquant, tunc semper tutior pars eligenda est, ut dictum est supra.

III. Quæst. An votum indefinitum tum quoad quantitatem, tum quoad qualitatem, validum sit? Resp. Antequam ultra progrediar, placet hanc resolvere difficultatem. Nam quod est tum in quantitate, tum in qualitate indefinitum, non potest executioni committi. Hinc in leg. Qui triticum, leg. Qui insulam, & leg. Ita stipulatus ff. de verb. oblig. & leg. legat. Generaliter ff. de leg. I. vitatur legatum ob incertitudinem rei promissæ. Ergo idem dicendum de voto. Quamobrem sustinet nonnulli, votum rei indeterminate tum quoad quantitatem, tum quoad qualitatem, nullum esse.

IV. Communis tamen sententia docet, votum istud validum esse, quia absolute est de re possibili, & honesta: licet sub tali indifferentia executioni mandari nequeat, hæc tamen indifferentia a votentis tolli potest. Sic qui vover Religionis ingressum, votum validum edit: quia votens potest determinare hanc, aut illam. Quamvis autem tum quantitas, tum qualitas definienda sit, viri prudentis iudicio erit decernendum iuxta intentionem votentis: Quando votens nullam omnino præfixit quantitatem, & qualitatem, illius solum erit determinare, quod prudenter, & circumstantiis inspectis, peragere debet, ita ut materia congrua, & apta voto sit. Ethæc sententia satis communis est. Eam propugnant Suarez Lib. II. cap. vii. num. 13. concord. 4. Sanchez Lib. II. cap. xlii. num. 3. & seg. Castroalpus tract. x. disp. 1. punct. 12. num. 23. Marin tract. ix. disp. 111. sect. 2. n. 78. & plures alii. Ad id quod ex iure civili opponunt, communitè respondetur,

gumentum insufficientis deliberationis: siquidem non raro contingit etiam eorum quæ magna cum deliberatione gesserant, homines potenter. Solum ex ira, seu perturbacione comitante votum, ex penitentia consequente, aliusque coniecturis colligi interdum potest, votentem non fuisse perfecte sui compositum, prout communitè statunt Auctores.

XXI. Quæst. XI. An dum quis dubitat materiam voti esse inhonestam, aut malam, tenetur servare votum? Resp. Negant communitè Auctores. Rationem proferunt Salmanticenses num. 147. quia votum nondum possidet, cum dubitetur de eo quod est necessarium ad eiusdem essentiam. Sed hæc ratio possessoris hic inutilis est. Igitur non tenetur servare votum dubitans de materia pravitæ, vel inhonestatæ, quia peccaret illud servando. Peccat namque quicumque opus aggreditur de quo dubitat, bonum ne sit, an malum.

XXII. Quæst. XII. An in voto conditionali dubitans de conditione, tenetur votum implere? Resp. Negant Salmanticenses tract. xvii. cap. 1. punct. 6. §. 2. n. 145. ob illam rationem reiectam fallacem regulam, quod votum non possidet, usque dum conditio impleta fuerit. Porro, cum dubitatur de conditione, dubitatur de voto. Votum autem dubium non obligat. Nos contra dicimus, in dubiis tutiorem partem esse eligendam; adeoque præsumitur dubitantes voto obnoxium esse eo modo, quo voto asstringitur qui dubitat de ipso voto.

CAPUT V.

Quomodo interpretanda sunt vota indeterminata.

I. Votis modis votum indeterminatum esse potest: nempe 1. quoad tempus, ut si voveas ieiunium, nullo præfixito die; vel 2. quoad quantitatem, ut si voveas eleemosynam, nulla definita quantitate; vel 3. quoad qualitatem, ut si promittas Ecclesie vas aëque, non determinando aureum, aut argenteum, aut argenteum: vel tandem quoad numerum, ut si plures res voveas, quin determines illam, vel illam; quod variis modis accidere potest, de quibus infra circa votum indeterminate. Quantum ad tempus, dictum est supra. Adipendendum sunt quædam regulæ generales iuxta quas fieri debeat votorum interpretatio: deinde resolvendi plures casus de votis indeterminate quoad quantitatem, & qualitatem. Sit ergo

præfatis leges comprehendere dumtaxat civiles promissiones, nullo vero modo spiritualia promissa, & vota, quæ iure canonico non declarantur nulla, sed ad prudens arbitrium votantis; aut aliter probi viri determinanda remittitur.

SECUNDA REGULA.

V. Votum restringendum est iuxta naturam actus, ad contractus supra quædam cadit. Si materia, seu contractus voto subiectus, conditionibus, restrictis, limitatis, aut in re, consuetudine, vel lege operatur, est eisdem omnibus item obnoxium votum esse intelligitur. Quotiam tunc votum est quodammodo accessorium rei promissæ, quam liberare necesse est conditionibus illis ad observantiam legitime impolitis. Hæc regula communissima est, quam tradunt Sanchez Lib. III. cap. XVII. n. 12. Lessius Lib. II. cap. XI. n. 4. dub. 4. numer. 22. Bonacina dist. IV. q. 1. punct. 17. Prado cap. XXXIV. q. VI. numer. 2. Tamburinus Lib. III. cap. 111. §. 2. Suarez Lib. II. de iur. cap. XXXI. n. 2. Salmanticensis tract. XVII. punct. 6. §. 3. n. 149.

TERTIA REGULA.

VI. Votum obligat, sicut & iuramentum, dum res promissa in eodem statu permanet. Contra, si res mutata fuerit, tunc obligatio cessat. Quandoquidem votum non obligat, nisi iuxta votantis intentionem, quæ ergo talis occurrit mutationes, quæ si ante votum àmissa votans suspexit, votum prudenter operando non edidit; tunc votum non obligat votentem, dicendum est, nisi alie circumstantie oppositæ fuissent. In quolibet enim voto facta inciditur conditio, nisi notabilis mutatio supervenerit. Hæc quoque regula communis est nonis Auctores citatos. Nec propterea votum conditionatum, sed absolute ut est: tunc enim voto conditionatum dicitur, quando conditio non est in ipso voti natura veluti inserta, sed extrinsecus, & libere a votante impolita. Dico tamen hic sunt observanda. Alteram est, quod hæc mutatio superveniens, ut voti obligationem tollat, debet esse gravissima, & manifestæ; & quod non oriatur vel a natura ipsius voti, vel a malitia ipsius votantis. Si enim mutatio sita esset in gravi difficultate votantis, quam, dum votum emittit, non experiebatur, eiusmodi gravis difficultas, proficiens ex ipso votante, non esset mutatio auferens obligationem voti. Alterum verò est, quod mutatio superveniens,

quando gravissima, & manifesta non est, licet non tollat obligationem voti, sufficiens tamen causa esse potest impetrandi, & facilius obtinendi voti relaxationem.

QUARTA REGULA.

VII. Quando votum, aut iuramentum cadit in alterius detrimentum, restringendum est, ut alteri damnum non inferat; quia, quoties votum, vel iuramentum alteri nocet, illicitum est, nec valet nullo pacto obligare, ut colligitur cap. Venientes, cap. Cum tuis de iure iurando. Si iurati servare secretum alicui, non debes illud custodire, sed alteri nocere, ut de iuramento dicitur.

CAPUT VI.

Plures casus de votis indeterminatis quantum ad materiam quantitatem, vel qualitatem referuntur.

I. Quotiam frequentissimi sunt votorum humiliorum casus, ideo ad maiorem utilitatem, & facilitatem, potè assignata principia generalia, quibus via ad eorumdem solutionem aperitur, iuber legilimum casus omnes qui agitari a Catholicis communiter solent, ad examen inducere, & iuxta vota principia eisdem resolvere. Nihil hæc a Catholicis in discrimen adducta fuissent, in dicta præteritum.

II. Quæst. I. Qui votis abstinentiam a vino, tenetur ne abstinere a cervisia, aliisque liquoribus & vino expressis? Resp. Primo omnes conveniunt, hunc votentem debere abstinere tunc a vino, tum ad efficiendum bibendi vinum: nam votum quoddammodo prohibet, eadem ratione desiderium eiusdem aditus vetat.

III. Quod attinet ad cervisiam. Caietanus 2. 2. q. 6. art. 1. docet, votum abstinendi a vino comprehendere etiam cervisiam, eo quod non secus ac vinum inebriat. Et certe, si votens ideo votat abstinendam a vino, ut vitaret ebrietatem, cui indulgere solebat, æque a cervisia, ac a vino temperare sibi debet: quod & Sanchez Lib. II. cap. XI. n. 44. verum repugnat; quando tamen, addit ipse, votum absolute esset de vitanda ebrietate; & vinum in voto exprimeretur per modum exemplis læcis, si intenderet vitare ebrietatem, & vinum non per modum exempli lumeret, sed tamquam medium ad finem: quia finis legis non cadit lux lege. Sed hæc mera speculatio est, vana, & arbitraria, quæ haudquaquam occurrit votentium.

mentibus. Ideo, illa reiecta, si votentis finis sit vitare ebrietatem, vera est sententia; si autem votens votit abstinentiam a vino, ut hæc delectatione, & honesto gustu se privaret; Deoque offerret hanc suam penitentiam; tunc lux vino non videtur comprehendit cervisia; licet etiam hæc habeat vim inebriandi. Liqueores autem qui e vino extrahuntur, ut vinum crematum, & similia, proculdubio comprehenduntur sub vino; cum sint spiritus eiusdem vini. Quare nimis hæc P. La-Croix Lib. III. Part. 1. n. 439. aliter cum suo Gobari, posse votentem, licet intenderit in suo vitare ebrietatem, sumere alios quoscunque potus aptos ad inebriandum. Quando votens vult evitare ebrietatem, & promittit abstinentiam a vino, quia iuxta est potus magis usualis, & aptior ad ebrietatem; & deinde cervisia, cremato, aliisque liquoribus æque ac vinum inebriandi efficaciam habentibus se le replet; votum illius irrisorium est. Quid refert quod usuali vino potius quam vino adulto inebrietur, quando recipit inebriari? Quare qui intendit suo voto vitare ebrietatem, a potibus quibuscunque qui ebrietatem inducere possunt, abstinere debet. Immo ebrietas quæ procedit a potu vini adulti, vulgo æquariæ, peior est, magisque mentem obtundit quam illa quæ vini communis effectibus est. Nonne eiusmodi aqua ardens, ferè vinum adultum, est melior ipsius vini portio? Nonne omnes eiusdem vini spiritus, depositi facilius, in hoc vino adulto conservantur? Eiusmodi sine committitur eluduntur leges, non explicantur.

VI. Quæst. II. Qui votis abstinentiam a vino ob servat temperantiam, & ut servatiat illius potus privet, peccare ut mortaliter, si aliquod vini parat? Resp. P. Caltrapalao docet, eum qui votis abstinentiam a vino, tantum vitare debere, quantum bibere solet homo temperatus in uno prandio, ut peccet mortaliter. En illius verba tract. 30. dist. 1. punct. 12. n. 21. Quid de voto abstinentiæ a vino? Obligat sub gravi culpa, ne bibatur in ea quantitate qua vino temperate abstinentis sufficeret pro una confectione. P. Paritius Sporer referens hanc sententiam Caltrapalao tract. III. in 2. præcep. Decal. c. 11. sect. 3. §. 2. n. 86. pag. 238. hoc proferit iudicium. Certe nimis laxa, etiam Germanorum sensu, Caltrapalao requirit non Germanorum sensu, Caltrapalao requirit non Germanorum sensu, quæ aliter vero temperate utenti sufficeret pro uno prandio. Non solum P. Sporer absolute pronuntiat laxam hanc sententiam; sed addit, etiam Germanorum sensu laxam esse,

atque adeo laxissimam. Dum hæc in P. Sporer legobam, quadam perfusum admiratione me fessi; qui tamen cito evanuit; quoniam sententiam quam hic nimis laxam appellat, postea, in tract. præcep. cap. v. sect. 2. §. 4. in votis n. 30. p. 73. eisdem omnino verbis approbat; hoc solo discrimine, quod hic refert laudatam sententiam ex Sanchez, ipsa vero eam reulit ex Caltrapalao, non adveniens bonus Germanus, quod Caltrapalao eam sententiam totidem verbis exscripserat ex Sanchez. En verba Sporer. Quoad quantitatem vero vini potari certe attendenda est parvitas materie excelsas a mortali, & quidem amplior quam in confectione carnis; Plures indictum Sanchez Lib. II. Moral. c. XII. n. 21. ad mortalem transgressum sivev eiusmodi carni, & tamen in uno si tantum vini potati, & tamen in uno prandio sufficeret potus, & quanta committitur utentibus temperate vino. Fortasse pluculum ponderis habuit apud Sporer hæc sententia prolata a P. Sanchez, qui est unus ex suis Magistri, quam a P. Caltrapalao. Ut sit, quod lemni nimis laxum, etiam Germanorum sensu, dixit, nunc esse tutam conscientiam regulam sibi placere testatur.

V. Tamburinus in Decal. Lib. III. c. xv. §. 6. n. 15. nimis laxam pronuntiat sententiam Caltrapalao, & Sanchez. Iudicio Tamburini subscipit P. Marin tract. 18. dist. 111. sect. 2. n. 71. Verum P. Claudius La-Croix Lib. III. part. 1. c. 111. dub. 4. numer. 464. laxam sententiam P. Sporer, Caltrapalao, Sanchez, & Diance amolletur.

VI. Fortale lector mirabitur, me super re idæ levi crismi exercuile. Verum mirari desinit, si lectionem tantæ paullulum reputabit. Animadvertat ergo, presentiam sententiam iuxta principia Probabilium probabiliter esse: quia eam docet quivis, aut sex Theologi, quorum aliqui penes ipsos catholici sunt; atque adeo sufficientes ad constituendam opinionem probabilem. Potro et hæc incertæ probabilitate in omnium leionorum abstinencia. Quandoquidem, si voto abstinendi a vino iuratus tantum vini bibere debet ad peccandum mortaliter, eadem ratione ad transgrediendum votum non comedendi carnes, tantum tantum comedere debet, quantum homines temperate viventes considerare solent in uno prandio. Qua de causa, si qui infra quantitatem qua uti solent homines temperati, comederet, votum observabit; & eadem ratione observabit præceptum Ecclesie de veneris qui dimidium partem quantitatis car-

nium illarum quas comedere temperate solet die iouis in quadrage, comederet: & potiori iure ieiunia quadragesimalia fervabit qui tertiam partem carnis edet illius quantitas, qua nisi tempore bacchanaliorum, & alla ablutura profuitur extra villa Sanezzii, & Castropalati, Diana, & La-Croix, quinque missa facio. Et quantumvis aliquod discrimen sit inter vinum, & carnes; attamen, comparatione facta in dispari quantitate vini, & carnis, adhuc remanet quantitas carnis factis abundans. Nam hominis, quantum potest esse notum temperatum unius prandii, & consequenter materiam necessariam ad peccatum contra votum: tria procula, vel tres partes vini, erunt materia parva. In carnis consuetudine detrahimus tertiam partem, & discrimen subtilissimum: quo facto, discrimen ablatum erit, & par consequenter ablutum: scilicet, qui vovit abstinere a carnibus, si homo temperatus sit, comedatque duas libras carnis in uno prandio, poterit manducare et minus unam libram tempore ieiunii aut sibi per votum imponit, aut ab Ecclesia precepti.

VI. Adstrictus voto non bibendi vinum, potest, si est Sacerdos, utramque abstinere fumere, & si est laicus, post communionem consequenter modicam quantitatem vini, ut omnes faterentur. Extra hos casus etiam dari parvitatem materię, non est animandum. Tamburinus loc. laudat, et non damnare peccati mortalis eum qui semel biberet; sed qui bis, vel ter. Sed distinguendum est. Sicut enim quidam bibunt qui quo habitu amphorum absorbere solent. Illi semel bibentes, votum aut preceptum violarent. Sed de his non loquitur Tamburinus. Qui semel unum ex consecutis poculis biberet, nec ego illum damnarem peccati mortalis. Dico folium neminem voto, sive precepto ligatum, qui morata sit conscientia, tali discrimini se committit. Quia certum est, voto abstinendi a vino adstrictum peccare, quoties abque necessitate, & subleto casu modo recensito, Sacerdotis videlicet celebrantis, bibit. Quantitas autem peccati, sicut quantitas materię, definitis non habet limites. Datur certe materię parvitas; & et parvi poculi medietas. At, si ultra preces, Calcularum disputacionibus, & consequenter periculis se committit. Definitum enim, certaque mensuram gravis, aut parve quantitatis nimis temere tibi aliqui Galosia porrigit.

VIII. Quæst. III. An qui vovit ieiunare,

abstinere ieiunio ecclesiastico? Resp. Votum est lex privata, cuius mensura est lex communis, quando votantis intentio aliud non determinat. Tenetur ergo votans eo modo ieiunare quo ieiunat, dum fervat ecclesiasticum preceptum ieiunii. Ita omnes. Ceterum in proposita questione plures alii continentur, que igitur sunt excoctende.

IX. Quæst. IV. An si prælati vovi tenentur abstinere a lacticiis, saltem in quadragesima? Negat Sanchez, & cum eodem Tamburinus Lib. III. cap. xv. §. 6. num. 11. & Leander tract. 1. disp. xx. §. iv. quia, inquit, satis probabile est quod preceptum Ecclesie non obliget in quadragesima ad abstinendum lacticionum. Igitur, cum votans se le obligaverit ad ieiunium fervandum eo modo quo insinuat est ab Ecclesia; non tenetur ab ovis, & lacticiis, nec in quadragesima, vi illius voti abstinere. Hæc opinio laxa mihi videtur, reciditque satis proxime in propositionem damnatam: *Non est certum quod constructio non considerandi vota, & lacticiis in quadragesima obliget*. Si secundum illa Auctores votans ieiunium promittit iuxta normam ieiunii ecclesiastici; cum tunc certum sit ieiunium ecclesiasticum imponere abstinendum a lacticiis; male assertur, satis probabile esse, preceptum ieiunii ecclesiastici non obligare ad abstinendum lacticionum. Nec licet reponere, aliud esse preceptum ieiunii, aliud preceptum imponens abstinendum a lacticiis; & ad illud, non illud, animam, qui vovit, intendere. Egregia hercle speculatio. Poterit ergo votans ieiunium, carnes comedere, quia aliud omnino est preceptum prohibens carnis eum ab eo quod ieiunium præscribit. Sed mitramus plura contere ad veritas opinionem quam celeberrimos Theologi improbant. Corduba sum. q. clix. lll. Ludovicus Lopez II. Part. Instruct. de ieiun. Azorius I. Part. Lib. VII. cap. x. q. 11. & Lib. XI. cap. x. quæst. vi. Suarez Lib. IV. cap. vii. n. 9. Castropalatus disp. 11. post. 12. n. 18. & alii non pauci. Ratio autem est manifestissima: quia quisvis ieiunium vovet, illud ieiunium promittit quod in Ecclesia catholica servatur; nisi oppositum expressè declararet. Sed ieiunium Ecclesie catholice cum unica consuetudine coniungit in quadragesima abstinendum a lacticiis: Ergo votans ieiunium, more aliorum fidelium illud tibi voti servare debet. Contra, in ieiuniis extra quadragesimam poterit ieiunare iuxta morem loci patrie. Contra, in ieiuniis extra quadragesimam eadem frui & ipse poterit; si contraria vigeat; eandem servare debet. Hæc est vera, & com-

communis opinio, docens votentem debere ieiunare eo modo quo obligat ieiunium ecclesiasticum.

X. Quæst. V. An votans ieiunare, nullo precepto diebus numero, satisfaciatur votum die ieiunii? Resp. Com. voti interpretatio iuxta communem regulam benigna, & in favorem votantis esse debet, dico, unius diei ieiunio satisfacere votentem dicto voto indeterminate. Addo, votum non obligare, nisi secundum intentionem votantis. Porro, quoties votans, dum votum edit, nihil determinat; hoc ius, quo ponebatur definiendi certis limitibus votum suum, sibi reservat, ut valeat postea illam apponere determinationem quam dum emit votum, non adiecit. Est communis opinio.

XI. Quæst. VI. An qui vovit plura ieiunia, satisfaciatur hic ieiunando? Resp. Adfirmat Sanchez, Leander, & Prado, eo quod numerus binarius pluralitatem imperat, At, si proprietate verborum attendenda sit, vix reperitur significati pluralitatem per numerum binarium. Si quis dixeret: Plura ille fecera perperavit; plura gessit præclara obtulit; quis lanæ mentis duo tantum ex his lectionibus intelligeret? Unique duo non linguarem, sed pluralem numerum conlittuunt, ut colligitur ex reg. Plurali de reg. iura VI. Nihilominus iuxta & communem, & exactum loquendi modum, qui plura vovit, ultra numerum binarium illum vociferè præsumendum est. Nec de quomodolibet imprudentibus plura dicere expediret.

XII. Quæst. VII. An qui vovit ieiunare per mensuram integram, tenentur etiam diebus dominicis servare ieiunium? Resp. Adfirmat Layman Lib. IV. tract. viii. cap. 11. n. 9. ubi citat Bellarminum. Sed contraria opinio iuxta ea que dicta sunt, est probabilior, & mihi probabilissima. Si enim votans, dum vovit ieiunare, illud ieiunium exacti tenetur quod præscribit Ecclesia: si, inquam, in ieiunii qualitate ad Ecclesie morem se conformare debet: quidni & quoad tempus, quo Ecclesia expedit, & congruum dicit esse ieiunium? Quapropter si quis ad ieiunandum in vigilia alioquin Sancti se voto adstrictisset, dum in diem dominicum vigilia talis incidere, anticipare ieiunium, illudque ex quo die labanti posset, ac deberet, ut communis tenet opinio! Ad maiorem tamen claritatem.

XIII. Quæst. VIII. An si quis voveret ieiunare die dominico, votum esset validum? Resp. Negat Suarez Lib. III. de voto cap. vii. n. 21. quia Ecclesia catholica ab eiusmodi ieiunio voluit semper abstinere fideles ad improbandum morem veterum quorundam hæreticorum, qui diebus dominicis ieiunabant. In sententiam Suarez comedit Sanchez, aut nimium propendit, Lib. II. Decal. c. xxxvi. n. 13. Sed distinguendum est. Si quis Catholicorum singulari pietatis studio dicitur votum ederet ieiunandi diebus dominicis; cuiusdam superfluitatis reus hic foret, & indebito cultu Deum coleret. Atque hoc intendere videtur Suarez, & Sanchez; Ceterum, si quis, ut carnem suam, & concupiscentiam validius perdomaret, & Spiritui subigeret, voveret continuum ieiunium, contingeret, etiam diebus dominicis omnibus, observandum: scilicet scandalo, aut fideiulari admiratione, validum foret, & prædus votum. Quot viri sancti continuum ieiunium, dominicis ipsis diebus inclusis, non observaverunt? Et hæc est communissima opinio, quam tradit D. Thomas in V. dist. xv. quæst. iii. artic. 3. quæstionem. 2. Lectus Lib. IV. cap. 11. dist. 9. Azorius Lib. VII. cap. xxvi. quæst. ult. Prado cap. xxvi. quæst. 11. §. 8. a num. 17. Bonacina, Trullencius, & alii. Si quis tamen singulis diebus comedere, quodlibet pulvis ieiunio; deinde voveret ieiunare omnibus diebus dominicis, & recipere ieiunare; ergo lane, tamquam superfluitatis ieiuniorum, hunc improbare: nec video qua ratione simile de ieiunium possit. Nam exempla Sanctorum non dominicis modo, sed singulis diebus ieiunia ab ipsis servata producit. Si enim quis colere appetitiones, & carnes conlittare vellet, non quid opus haberet remedio ieiunii dominicis tantum diebus?

XIV. Quæst. IX. An qui vovit ieiunium in pane & aqua peragendum; votum violenter bibendo vitium? & an post unicum cum potum collatum abique votis transgressio vitium lapsus bibere? Resp. Iam ex his que dicta sunt paulo superius, ad primam questionem partem responso patet. Diximus enim, dari parvitatem materię in hoc: sicut in ceteris votis. Unde patet, eum qui semel parvulum vini poculum biberet, non frachurum votum talis ieiunii. Ad secundam partem respondet Sanchez Lib. IV. cap. xi. q. 45. posse illum sepius bibere, eo quod sit impossibile ipsi amplius servare illam circumstantiam ieiunii voto promissam. Hæc opinio laxa est, & contraria sententia vera. Hanc defendit vel ipse P. Caltrap, tract. xv. disp.

XV. Quæst. X. An qui vovit ieiunium in pane & aqua peragendum; votum violenter bibendo vitium? & an post unicum cum potum collatum abique votis transgressio vitium lapsus bibere? Resp. Iam ex his que dicta sunt paulo superius, ad primam questionem partem responso patet. Diximus enim, dari parvitatem materię in hoc: sicut in ceteris votis. Unde patet, eum qui semel parvulum vini poculum biberet, non frachurum votum talis ieiunii. Ad secundam partem respondet Sanchez Lib. IV. cap. xi. q. 45. posse illum sepius bibere, eo quod sit impossibile ipsi amplius servare illam circumstantiam ieiunii voto promissam. Hæc opinio laxa est, & contraria sententia vera. Hanc defendit vel ipse P. Caltrap, tract. xv. disp.

disp. 1. p. 12. quia abstinentia a vino est omnis solummodo a vorante pro integro ieiunio die. Distinctio autem Tamburini, quod si votum fuerit de abstinentia a vino, vera est sententia *Palat.*; si autem fuerit de ieiunio in pane & aqua, vera est optio *Sanchezii*; haec, inquam, distinctio ex illis est que in mentem vorantium non veniunt, dum suo edunt voto. Quapropter eorum voluntas interpretanda est secundum illud quod communiter evenire solet. Et quia homines, dum vorant ieiunium in pane & aqua, vorant abstinentiam per integrum diem a vino, antiquo cibis; ideo, cum nemo in iniquitate sua commodum reportare debeat, non inferri posse sine culpa per reliquum diei sapienter bibere vinum, qui sensu bibisset votum violandum.

XV. Quæst. X. *An qui votum ieiunare in pane & aqua, possit removere passillos, vel gachos maccheronis?* Resp. Tamburinus *Lib. III. Decal. c. xv. §. 6. n. 22.* docet, eum qui votum ieiunium in pane & aqua, si comedat passillos esculentos, quos Itali *maccherones*, & *vermicellos* appellant, violare ieiunium; possimum si dum coquantur, infundatur parum olei, & amara aqua, frondes admissentur. Quia qui vorant ieiunium in pane & aqua, communiter pane & aqua contentos se fore promittunt. *Leander tract. 1. disp. xx. p. xvii.* concedit, licitum esse voranti comedere passillos, & *vermicellos* sola aqua coctos; secus, si quidquam olei, vel frondium amarata infusum, aut permissum habeant. Haec sunt ex illis questionibus quas Calixtus excogitavit, ut votorum observantiam delectarent, & ut languidi votorum observatores lascivirent. Sed, nugis nullis, votum servandum est uti panis communis, & potu aquæ. Qui *vermicellos*, & *passillos*, *pultem*, *polentamque* comederent, plus minusve ab exacta voti observatione recederent. Quando contingat, illos his cibis utentes peccare, vel non peccare mortaliter contra votum, absolute designari nequit. Id solum dico, tanquam certissimum, deficientem pane, posse hominem talia vota obstrictum passillos, *vermicellos*, *polentamque* edere.

XVI. Qui astrictus est voto ieiunandi in pane & aqua, si ex virum debilitatem requirit se solo pane, & aqua sustentare, poterit veluti picibus; & si usque cum his possit, utatur lacteiculis; & si lacteicula non sufficiunt, adhibeat carnes; eamque partem ieiunii possimum servet que suis viribus consentanea est. Si infirmus sit, iuxta ea quæ di-

camus de ieiunii præcepto, liber omnino evadit; alio tamen tempore ieiunium impletur iuxta ea pariter quæ de ieiunio indeterminato ratione temporis sunt dicenda.

XVII. Quæst. XI. *An qui votum abstinere ieiunandi omnibus sicuti ferier, aut sabbatis per annum; tenetur etiam ieiunare, quando his diebus solum recurrit Nativitas Domini?* Resp. Negat vorantem teneri ad ieiunium die præfate solemnitaris plures Auctores. Molina *Tom. II. de infl. dist. ccccxi. Acorius Lib. XI. cap. xx. q. xxx. Diana I. Part. tract. ix. res. 5.* Tamburinus *Lib. III. c. xv. §. 5. n. 13.* Sed communior, & mihi vera sententia contrarium sustinet. Ratio illius sententiæ est manifesta, ut pote iuxta verbum ipsius *cap. sui. de observatione ieiunii*, ubi statuitur: *Qui nec voto, nec regulari observatione sunt astricti, in sexta feria, sabbato Nativitatis dominice die ipsorum contingerit, carnis propter festi excellentiam vesca possunt secundum consuetudinem Ecclesie generalis.* Ecclesia ergo eos liberos Christianos a carnium abstinentia, & ieiunii obligatio de excimit qui aut voto, aut regulari observantia ieiunii non sunt astricti. Sed, inquam, Ecclesia de illis sermonem habet qui expresse voluerunt ieiunare in præfata solemnitate; secus de aliis. Hæc interpretatio arbitraria est, vana, & nulli vel fuerit iuxta fundamentum; quia textus absolutus est, & universalis. Sed de hoc sermo recurret, cum præceptum ieiunii pertractabimus, a quo exemptos non esse patet die Nativitatis Domini omnes illos qui regulari observantia astricti eodem sunt. Hanc sententiam docent P. Suarez *Lib. IV. c. xx. n. 3.* Bonaccia *disp. 17. q. 11. punct. 6. n. 9.* Leander *tract. 11. disp. xx. q. xi.* Salmanticenses *tract. xvii. c. 1. punct. 6. §. 1. n. 139.*

XVIII. Quæst. XII. *Quomodo obligatur qui fecit duo vota contraria, puta consuetudinis tantum parvum die vorantis, & non consuetudinis parvum in vigilia aliorum? Sicuti, que quandoque legitur in eandem sententiam. Sicuti. B. Sylvester ser. Von. 2. qu. xviii. ex D. Thoma respondet, quod, si utrumque est possibile, utrumque observari debet. Deinde, si ambo vota servari nequeunt: tunc dicit servandum esse quod melius, gratiæque Deo iudicatur. Quod si ambo æqualia sunt, tunc servandum est primum. Credendum tamen in recensito voto debere vorantem abstinere ab omni cibo, si vires sent, & infirmus non oblit: quia canonicum secundum votum non edendi panem, non pascitur absolute cum primo;*

mo; sed maiorem addit abstinentiam, scilicet ab omni cibo. Si autem votum secundum esset edendi tantum picibus, legumina, siccum pane; servandum foret primum votum, tum quia primum, tum quia perfectius.

XIX. Quæst. XIII. *An qui votum recitare Rosarium; tenetur illud integrum recitare; & an satisfaciat, si mentaliter tantum illud percurat?* Resp. Quando de votentis intentione non constat, qui vorat Rosarium, satisfacit, si tertiam partem recitet: quia communiter sic debet Rosarium solent recitare. Et hæc est communis opinio. Quemadmodum etiam communiter docent Auctores, debere illud recitari vocaliter; quia hæc conclusa est recitandi ratio. Quod si vorens soleret illud mente dumtaxat percurrere, dicitur Salmanticenses *punct. 6. n. 136.* tum votum impleri a vorante posse sola contemplatione, qui addit, hoc fieri posse, etiam si hæc consuetudinem votum non habeat. Citant *Leander, & Costopolam* pro eadem opinione. In utroque casu id ergo reputo falsum; eo quod proprie, & essentialiter Rosarium duabus constat partibus, contemplatione videlicet mysterium vite, & passionis Christi Domini; & orationis dominicæ, atque angelicæ salutationis recitatione. Hæc sunt due partes hoc speciale precandi genus constituentes, nempe Rosarium. Qui ergo Rosarium vorat, vorat illud Rosarium quod in Ecclesia communiter recitatur; sicut qui vorat ieiunium, ieiunium promittit ecclesiasticum, id est iuxta Ecclesie consuetudinem observandum; ut omnes fatentur. Rosarium igitur vocali oratione, & contemplatione mentali constat. Ergo Rosarium vorans non satisfacit voto sola mente Rosarium percurrendo. Quapropter nullo modo censet probabilem sententiam *Leandi*, & *Salmanticensium* oppositum docentium. Satisfaceret autem vorans, si alterius Rosarium cum aliquo recitaret.

XX. Quæst. XIV. *An qui votum audire Missam non audit, satisfaciat diebus sabbaticis non audiendo? Respondit. Communis sententia est, vorantem satisfacere voto nam tantum Missam audiendo diebus sabbatis; quia rationalibus votentis intentio esse videtur, nullum se transgredere diem velle qui Missam audiat. Immo, si quis voraret audire Missam in die festo, non præsumeret aliam Missam velle præter illam ad quam ex præcepto tenetur. Nec oblat quod Confessarius imponens penitentiam additionem Missæ in die festo, non iniungat illam quæ est de præce-*

pto, sed alteram: quia Confessarius, si laici illud sabbatum quod ex præcepto audiendum esset præcipere penitentis, nil penitentiam eidem imponeret; cum tamen aliquid penitentis iniungere debeat iuxta criminum gravitatem. At votens libere & spontaneè votum edit: & quia rem præceptam vorare potest, ut diximus, hinc est quod, nisi expresserit le vorare duas Missas, satisfaciat voto indeterminate non audiendo. Si autem Confessarius iniungeret penitentis singulis diebus per annum audire sabbatum; tunc, nisi contrarium esset circumstantiæ constaret, satisfaceret penitentis oneri nisi imposito a Confessario unum audiendo sabbatum, etiam diebus sabbatis: quia audiendo singulis diebus sabbatum satisfacit oneri sibi a Confessario imposito. Nec verosimile apparet Confessarium tam longo tempore obigare penitentem velle diebus sabbatis ad duo præcepta implenda. Tenetur autem vorans audire sabbatum devote, & attente iuxta morem universalem fidelium, dum audiunt Missam, ut implerent præceptum.

XXI. Quæst. XV. *An puella que votit virginitatem, tenetur tam servare post perpetrationem primum actum turpium?* Resp. Admittunt communiter Doctores: quia vorare virginitatem sicut natura perpetuatem prodest licet in voto non exprimitur. Secus, si vorans expresse intenderet vitare primum actum turpium dumtaxat: quia votum pendet in sui obligatione a rationabili vorantis voluntate. Quare post primum actum turpium non tenetur tunc vi voti ad abstinentiam a posterioribus actibus. Sanchez *Lib. III. c. xxxi. n. 22.* Suarez *Lib. IV. c. vii. n. 5.* Valentia 2. 2. disp. vi. quæ. vi. punct. 4. Palau *disp. 1. punct. 12.* Tamburinus *Lib. III. cap. xv. §. 5. n. 2.* Leander *tract. 1. disp. xix. q. viii.* Hic vero sufficit in casu dubio, nam vorans habuerit nec ne hæc expressa intentionem, præsumendum esse in favorem vorantis. Verum iuxta ea quæ iam dicta sunt, in dubiis tutor pars eligenda est.

XXII. P. Marin censet probabile esse votentem virginitatem non teneri ad castitatem *tract. ix. disp. 111. sec. 2. n. 39.* ex *Bushenbuer cons. 1. res. 59.* quia virginitas corporis tantum integritatem significat. Sed hæc opinio de laxata nimis est, & ledens communem sententiam. Quicumque enim virginitatem vorat, potius tunc castitatem spondit cum virginitas castitatem comprehendit. Subdit tamen idem Marin n. 42. ex *Moya* distinguendum esse. Si vorans, inquit, agno-

vit discrimen castitatem inter & virginitatem, tunc ad virginitatem partialiter, seu ad solam carnis integritatem exteriore asseritur. Si non agnovit, ut communiter in poenitentia accidit, ad totalem castitatem obligatur. In dubio autem, inquit ille, nunquam veritate discrimen, consentium est illud agnovisse; & consequenter, amissa per actum sursum virginitate, non peccare in delectatione morosa venerea contra votum. Hæc eorum speculationum una est qua aliquando exercitiis gratia aliqui novi Theologi sibi effingunt. Nemo enim fidelium, etiam doctorum, ad hæc attendit distinctionem spectra, dum virginitatis votum emittit; sed, cum absolute virginitatem Deo spondet, animi & corporis puritatem adpromittit. Quare tanquam improbabilem hanc relicimus opinionem. Nostram sententiam defendit vel ipse Felix Potestæus *Tom. 1. par. 11. c. 111. n. 1806.*

XXXIII. Quæst. XVI. An qui votum peregrinationis absolute, satisfactis peregrinationis agnovit? Resp. Communis responso est affirmans; quia peregrinatio licet equestris, vera peregrinatio est. Et hoc verum habet, quantum tempore voti cogitent de pedibus itinere; dummodo tamen non intendat ad id se se oblitare: quia sola cogitatio obligationem non inducit. Sanchez *Lib. IV. cap. 11. n. 31. Bonacina disp. 19. q. 11. punct. 6. n. 25. & 16. Leander tract. 1. disp. 23. q. 13. Palau disp. 1. punct. 12. n. 9. Tambur. Lib. III. cap. 20. §. 5. n. 3. Marin loc. cit. n. 42.*

XXXIV. Quæst. XVII. An satisfactio prelo voto si mercede conductis, vel timore coactis, aut alterius negotii, vel curiositatis evassa peregrinationem suscipiat? Resp. Negat Sanchez in recensitis omnibus circumstantiis voto satis fieri: quia qui votum edidit, actionem liberam, piam, & religiosam Deo adpromittit. Peregrinatio autem vi suscepta, aut coacta, vel alterius negotii causa, non est peregrinatio voluntaria, & religiosa; immo quæ ob mercedem accipitur, non religiosi titulo, sed iustitiam debito suscipitur. Ergo in his casibus votum non satisfaciunt voto. Contrariam sententiam docent Caldrop. *tract. xv. disp. 1. punct. 12. n. 10. Tamburinus Lib. III. cap. 20. §. 5. n. 3. Leander tract. 1. disp. 23. q. 13. Quia vis illata libertatem non tollit, licet illam diminuat. Quare, est extrinsecus votum cogitur, intrinsecus tamen potest libere vellem in voti executionem. Quo in casu certum mihi est, votum esse satisfactum suo voto. Si postea aliquis vel negotii transigendi, vel curiositatis titulo iter arripit,*

distinguendum est. Si negotium temporale, aut curiositas sint solius sine preperationibus, dubio procul satisfactionem voti impediunt; ceterum si votens intendat utrumque exequi, non video cur unum impedire debeat alterum. Nam certum est obligationem iustitiae, & religionis in eandem rem cadere posse, ut pluribus exemplis consilare potest: v. g. si quis voto astrictus sit singulis diebus sacrum facere, stipendium pro sacrificii applicatione accipere valet; atque ita utrumque simul religiose, & iustitiae obligationem implere. Hæc opinio quam citati Auctores defendunt, mihi probabilior videtur in sensu explicato.

XXXV. Quæst. XVIII. An qui votum Religionem, sui suscipere ordinis sacros, teneatur servare castitatem? Resp. Communiter respondent Auctores, vi talis voti non teneri ad castitatem: quia materia talis voti non est castitas, sed status religiosus, cui annexa castitas est. Sicut votum suscipiendi ordines sacros habet pro materia ecclesiasticum statum, cui iuncta est castitas. Quare, dimisso statu tali, ad castitatem votens non teneretur. Si autem in eiusmodi statu perierit, tenebitur ad castitatem, non vi voti simpliciter, sed alterius voti solemniter. Caietanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. Suarez *Lib. IV. cap. vii. n. 15. Leander tract. 1. disp. 23. q. 13. Caldrop. tract. xv. disp. 1. punct. 12. n. 8. Marin tract. 1. disp. 23. q. 13. & communiter omnes.*

XXXVI. Quæst. XIX. An qui votum elemosynam, non determinando quantitatem, vel qualitatem, teneatur ad magnam, aut parvam quantitatem? Resp. Ex supra dictis resolutio patet. Nam sicut votens, dum votum emittit, poterat tum quantitatem, tum qualitatem definire; ita, voto emisso, eadem libertate fruatur, qua valet quantitatem, & qualitatem rei promissa determinare. Circumstantia tamen loci, & temporis semper sunt attendenda. Qui votit elemosynam absolute, nulla signata quantitate, vel qualitate, poterit quantumcumque quantitatem, & qualitatem offerre; dummodo apta & congrua sit voti materiam, ut alias sepe dictum est. Et, quando eiusmodi vota interpretanda occurrunt, mitius, quod fieri poterit, onus votanti imponatur.

XXXVII. Propositum casum Tamburinus *cap. xv. §. 6. de voto rei indeterm. n. 4.* Vinum pro Missis celebrandis votum quidam singularis diebus PP. Capucinis. Votum transit ad heredes, qui ut moris est, obitui patris pietatem, vinum dant infimæ qualitatis. Quæritur, an votum implent? Negat Tamburinus, & merito: quia esto pater absolute pro

Missis

Missis celebrandis vinum voverit; tamen eiusmodi vinum iuxta prudentem estimationem, si non optime, saltem mediocriter bonæ qualitatis esse debet. Eo vel magis quia vitæ viles, & infimæ conditionis reprobatæ in Scriptura inventiuntur.

XXXVIII. Quæst. XX. Qui unum ex suis castitatis, vel servitii, vel animalibus Deo voverit, quid reddere astringitur? Resp. Communiter docent Auctores, posse votum eligere, & offerre ex rebus promissis, quid ipse maluerit; neque ad pretiosius vel, vel meliorem servari teneri; quando non constet de eius contraria intentione. In similibus autem casibus medium, seu mediocritas servanda est.

XXXIX. Quid, si, antequam votum impleas, unica res ex pluribus quas habebas, superflua, alii deperditis? Puta, unam tibi remanet calix, surreptis aliis, unus servus, unum animal, mortuus aut occisus ceteris. Negat Sanchez *Lib. IV. cap. xiii. n. 19. Molina Tom. II. de iustit. disp. cclxx. teneri votum ad implendum votum: quia calix, aut servus remanens non est magis promissus quam illi qui perierunt. Cur itaque omnes qui perierunt, perire debent ipsi votenti, & nullus illi voto? Videtur positum quod lactura dividenda sit, & ex calice qui remanet, medicamentum offerenda sit. Contraria sententia probabilior mihi est, quam defendunt Bonacina *disp. 19. q. 11. punct. 6. n. 34. Caldrop. tract. xv. disp. 1. punct. 12. n. 20.* Et ratio manifesta ratio est: quia in recensito voto nullus est calix determinate promissus; sed omnes indeterminate subiecti sunt voto: promissum namque daturum unum calicem, unum servum ex omnibus, id est hunc, aut istum, donec veniat ad ultimum. Quod autem reponat ad versari, non esse magis promissum calicem remanentem quam eos qui perierunt, verum est, quia omnes sub distinctione promissi fuerunt.*

XXX. Hinc, si promissum donare Ecclesie sub distinctione calicem, vel servum, acque tempore implendi voti pars una perierit, tenetur reddere partem imperitum, ut illustratur in leg. Stichum, aut Paniphilum 95. §. 1. ff. de solatibus. leg. Non utriusq. ff. de certo loco, leg. Regia 23. tit. xi. part. v. Quoniam obligatus fuiti unam ex illis duobus donare. Sed, non remanente, adhuc implere votum potest. Ergo teneris. Distingunt aliqui, aiuntque: si pars tua culpa perierit, teneris reddere partem superfluitam; si vero tua culpa non perierit, nec in mora reddendi fueris, tunc te liberum a voto decernunt. Communis vero sententia docet, te obligatum esse

se aut reddere partem superfluitam, aut votum seu pretium rei que perit, licet sine tua culpa. Ex quo pars perierit sine tua culpa, hoc alterius privilegium, ut non teneris partem superfluitam offerre: sed vel hanc, vel valorem alterius partis que perit: quo privilegio non potitur ille qui laici culpa perire permittit unam ex partibus Deo distinctum promissis. Sanchez *Lib. IV. cap. xiii. n. 25. Palau tract. xv. disp. 1. punct. 12. n. 28. Molina Tom. II. de iustit. disp. cclxx. Salm. tract. xvii. p. 6. §. 1. num. 143.*

XXXI. Quæst. XXI. Si promissis rem determinatam uni ex duobus Ecclesiis, cuiuslibet traderis in casu quo ignores cuiusnam promissoris? Resp. Si, dum vovisti, non determinasti unam Ecclesiam, non determinasti unam Ecclesiam malueris rem offerre. Si autem determinasti unam Ecclesiam, & postea oblitus, ignoras, & quantum fir, Sanchez *Lib. IV. cap. xiii. n. 28.* cuiusnam voluerit, te rem tradere posse adfirmat: quia inquit, tota voti obligatio ex votentis voluntate nascitur. Quando ergo votens ignorat, cuiusnam ex duabus Ecclesiis munus promissum exhibere debeat, illius erit in potestate dare cui maluerit. Tunc enim neutra Ecclesia determinate nisi habet ad rem illam, sed totum vis est ponere Deum, in cuius honorem fuit votum emissum.

XXXII. Altera opinio docet debere votentem in hoc casu dividere munus promissum, & pro rata dubii offerre utrique Ecclesie suam partem. Quoniam certum est te uni Ecclesie determinate rem promississe. Quod autem tunc ignores cuiusnam promissoris, non tollit quantumvis uni ex illis Ecclesiis debita sit res promissa. Ergo, si pro utroque libito uti debet, periculo te exponis: prout in iustitia illam Ecclesiam cui determinate promissum illi. Tutius inquit erit, rem pro rata dubii dividere; & meliori quo fieri poterit modo votum implere. Quoniam ex his duabus opinionibus licet preferenda, profecto ignoro. Est circumstantiarum diversitate colligendum erit quid magis cedat in Dei cultum.

CAPUT VII.

De votis erit, aut metu extorris.

PLura dicturi sumus de inramentis dotalis, & metu extorris, que consilia possunt, ne actum agamus. Pauca ergo hic solummodo prælibabimus, eo vel magis quod

de

de contractibus, & matrimonio agentes similes controversias in examen reducimus.

II. Quæst. I. *An error circa substantiam voti reddat votum involuntarium?* Resp. Adfirmat communitur Auctores: quia error tollit voluntarium: nihil enim voluntum quin præcogitatum. Igitur, si naturam, seu substantiam voti ignoras, iam res promissa per votum tibi voluntaria non est. Nullum ergo est votum, quia involuntarium. Hinc, si proferis Religionem, ignorans professionem esse perpetuam, professio nulla foret; quia perpetua ad substantiam pertinet professionis. Idem dic de ignorantia eorum que ad substantiam promissæ rei reducuntur: puta, voti, uti peregrinatio Hierosolymam, potans pedestri itinere votum tuum impleri posse, navigatione ignorata; voti ingredi Religionem Carthusianorum, aut Paedagogicam, exultans ubi cibum carniem licitam esse: hæc vota nulla sunt, ut docent Suarez Lib. II. disp. cxxi. n. 12. Sanchez Lib. IV. cap. 11. n. 11. Lessius Lib. II. cap. xl. dub. 2. n. 11. Prado cap. xxxii. q. lv. s. n. 12. Palau tract. xv. disp. 1. punct. 6. n. 2. Salmant. tract. xviii. punct. 6. s. 4. n. 155. qui addunt, votentem non teneri ad alias Religionem, quia determinata hæc dicitur. Duo mihi difficultatem ingerunt. Primum est quod abinentia a carnibus ingrediatur substantiam professionis, sive ad eam pertinet: nam videtur quod hæc abinentia circumstantia quedam fit: utque gravis; sed ea non est que sola unam ad altera distinguit Religionem: omnes etenim Ordines monachales legem habent abinentiæ a carnibus. Ex quo non mendicantium Ordinum duo sunt qui eandem abinentiam profitentur. Deinde hæc abinentia comparata cum tribus solemnibus votis perpetuo non videtur circumstantia adeo gravis, ut ipsam substantiam professionis ingredi debeat, eamque iniuriæ possit. Alterum quoque difficultatem ingerit, nempe quod eundem votens nullam aliam ingredi debeat Religionem. Quandoquidem qui Religionis ingressum vovet, prius statum religiosum, deinde hæc Religionem videtur vovere; quando de præterea determinata contraria intentione non cogitat. Hæc omnia simul valde dubiam mihi consilium laudatam resoluunt. Quare tutius mihi videtur, & probabilius, quod votens aut teneatur Religionem promissam ingredi; aut alteram, in qua carnes comedantur, eligere: quoniam, ut dixi, circumstantia abinentiæ

a carnibus non videtur substantiam professionis perpetuo ingredi.

III. Porro omnes Theologi fateantur ignorantiam circumstantiarum que ad substantiam rei non pertinent, non irritare vota, vel instrumenta; sed illorum obligationem quantum ad substantiam relinquere; etiam si persona, quando vocat, si hæc circumstantia prævidisset, non vovisset: quia talis ignorantia concomitantem, ut aiunt, se habet ad votum, non principaliter, sive ut dans causam voto. Absolute enim amplectens obiectum principale voti tui; licet, si tali circumstantia indutum prævidisset obiectum illud, ab eodem abstinuisset. Plurima namque vota, promissa; contractus non fierent, si præviderentur omnes circumstantiæ, que temporis decursu superveniunt; & tamen, dum reapse occurrunt, nec vota, nec contractus irritant. In hoc conveniunt omnes. Caietanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. in fine. Sotus Lib. II. q. 11. art. 1. ad 7. Molina Tom. II. disp. cxxiii. Lessius Lib. II. cap. xl. dub. 2. n. 10. Suarez Lib. II. cap. 11. Sanchez Lib. IV. cap. 11. n. 6. Caltopal. tract. xvi. disp. 1. punct. 6. n. 5. Salmant. tract. xviii. cap. 1. punct. 6. s. 1. n. 156. Difficultas est, quemam circumstantiam refundet in substantiam promissionis, seu voti. Citari Auctores solent, quod in præfato voto Religionis abinentia a carnibus fit circumstantia irritans professionem, quia pertinet ad professionis substantiam. Mihi vero videtur talis circumstantia ad professionis moralitatem naturam sive substantiam non pertinere ob rationes assignatas: atque hæc sententia mihi probabilior est.

IV. Porro, si error sit circa finem voti, valorem voti impedit, quia finis voti obiectum eius est. Quare, si ignorantia obiecti essentialis voti illius valorem impedit, eundem effectum producit etiam finis ignorantia. Plures fines in voto distinguuntur. Primum est cultus divinus, qui omnibus votis communis est, disicque potest universalis, & extrinsecus: quo desolente deficit materia ipsa pro voto. Secundus est finis specialis, & quodammodo intrinsecus, quo etiam cessante, cessat votum: puta, finis elemosinarum proximo est alienæ indigentiae sublevatio. V. g. vovisti dare Petro elemosinam, exultans illi esse pauperem sublevatione indigentem deprehensis postea cum esse divitem, & nullo modo elemosinam indigere: cessat votum, & eundem obligatio. Tertius finis est omnino extrinsecus, & peculiaris, quem sponte vovens sibi præstituit; recidit tamen in ipsam obiectum.

obiecti; atque adeo illo cessante cessat votum: ut, si votum edas ad impetrandam sanitatem filio, quem credis infirmum; sano eximente filio, aut mortuo, votum nullum est. Si autem error sit circa occasionem, seu causam occasionalem voti, tunc votum non impedit; quamvis si insequam votum emitteretur, cogita fuisset talis causa, impedivisset voti emissionem.

V. Obiectus ex S. Thoma in 2. 2. dist. xxxviii. q. 1. art. 3. q. 1. ad 1. ubi ait, quod illud quod votum firmiter impeditur, se præfens esset, etiam voto facti obligationem auferet. Sed circumstantiæ, difficultates que superveniunt, impediunt voti emissionem, si a votente cogitarentur. Ergo voto facto obligationem auferunt. R. Thomas loco laudato conceptus circumstantiæ, difficultates que superveniunt, impediunt voti emissionem, si a votente cogitarentur. Ergo voto facto obligationem auferunt. R. Thomas loco laudato conceptus circumstantiæ, difficultates que superveniunt, impediunt voti emissionem, si a votente cogitarentur. Ergo voto facto obligationem auferunt. R. Thomas loco laudato conceptus circumstantiæ, difficultates que superveniunt, impediunt voti emissionem, si a votente cogitarentur. Ergo voto facto obligationem auferunt. R. Thomas loco laudato conceptus circumstantiæ, difficultates que superveniunt, impediunt voti emissionem, si a votente cogitarentur. Ergo voto facto obligationem auferunt.

VI. Quæst. II. *Unde colligendum sit, circumstantiæ esse causam tantum impellentem, non principalem voti; seu redundant, aut non redundare in substantiam obiecti voto promissi?* Resp. Ex dictis patet, auctores convenire in hoc quod error circa substantiam irritat votum; secus error circa adventitiam, seu circa causas impellentes. Tota difficultas in hoc vertitur, unde colligendum sit, utrum circumstantiæ redundent in substantiam obiecti, nec ne. Communitur Auctores respondent, ea omnia esse finem voti que vovens per votum assequi intendit; illa vero esse tantum occasionem vovendi que voventem solummodo excitant ad vovendum; ut si vovens elemosinam conferendam pauperi probo, inblevatio pauperitatis, seu indigentia finis est voti; probitas autem pauperis occasio est que te excitat, impellens ad voti emissionem. Probitas namque non obtinetur per votum, sicut reapse obtinetur sublevatio indigentia: idcirco hæc, non illa, finis voti est. Hæc omnia clara sunt, & capta facillima. Sed quandoque occurrunt circumstantiæ adeo graves, que aliquibus videntur redundare in substantiam

voti, & de quibus plures alii secus iudicant: atque de his nulla certa regula statui potest: seu prudentiam arbitrio negotium hoc relinquendum est.

VII. In dubio autem, num alique circumstantiæ habeant rationem finalem, aut occasionalem causæ; inspicendum est, an illis deficientibus, finis voti consistat. Nam si consistit, cetera omnia habent rationem tantum occasionalem. Si vero illis deficientibus finis voti corrumpatur, tunc habent rationem finis, ut docent Sylvestr. vtr. Votum 2. q. viii. Azorius Lib. XI. cap. xv. q. xliii. Sanchez Lib. IV. cap. 11. n. 52. Bonacina disp. 1. p. 11. punct. 3. in fine, Caltopal. tract. xv. disp. 1. punct. 6. n. 7. Quod si rebus omnibus inspectis, utrimque urgent probabiles, graviores rationes, Sanchez docet Lib. IV. cap. 11. n. 5. licetum esse parti alteri adherere, etiam minus probabili, ut expressit aut Bonacina loc. cit. Si vero, et omnibus inspectis, res dubia maneat, & anceps; tunc pro voto iudicandum esse docent ambo: quia presumptio fiat pro valore actus: cum quia, quando constat de voti veritate, licet ore, sive mente prolatis, possessio fiat pro voto, non pro libertate, tum etiam quia præsumptio fori externi voto favet. Hinc videt, Auctores istos notionem peculiariter debui efformare. Nam si rationes, iniquum, probabiles opinionem inducant, licitum est parti alteri adherere; si vero rationes eisdem modi sunt, ut intellectum accipiemus relinquunt, tunc in voto favorem iudicandum est. Pro voto iudicandum esse in dubio, & nos decernimus; sed eo ducti principio, quod in dubiis totius pars fit eligenda: & insuper, quando utrimque urgent æquales rationes, intellectum manere dubium dicimus, quantumvis absolute probabiles sint. Quando vero rationes sunt probabiles pro voto, & minus probabiles pro libertate, pro voto iudicandum esse statuimus, ut suo loco supra probavimus.

VIII. Quæst. III. *An votum metu extortum sit validum?* Resp. Iam tæpe explicata est metus distinctio. Nam alius est metus gravis cadens in virum constantem, alius levis. Gravis potest oriri ob intrinsecum, puta ab infirmitate, tempestate, morte, que timentur a fera, a naufragio imminente. Metus iste intrinsecus dicitur: quia, licet periculum metum excitans sit externum, nullo tamen modo cogit ad votum edendum; sed vovens a seipso movetur ad voti emissionem. Alius metus dicitur extrinsecus, qui a causa extrin-

trifecta cogente dicitur: qui iterum duplex est, alter iuste, alter iniuste inculsus, ad extorquendum votum. Quare votens tali timore percussus votum eligit cuius medium unicuique ad declinandum periculum quod sibi imminet. Quibus postea Auctores communiter consentiunt, votum esse validum, tum iure natura, tum iure positivo, quando oritur a metu gravi qui sit intrinsecus: quia tunc votum a nemine cogitur, nisi a lepro: sed sponte, libereque eligit votum cuius votum medium ad evadendum periculum. Votum igitur omnia evitanda ad evitandum naufragium, infirmitatem, mortem vel a fera, vel ab inimico imminente, valida sunt. Immo etiam vota obiecta hoc metum ab extrinseco inculsum, sed non ad extorquendum votum, valida sunt. V. g. Tu offendisti proximum tuum: ille tibi in vindictam mortem minatur. Votum eius ad evadendum mortem. Votum validum est: quia, nemine te ad votum cogente, votum edidisti. Præter validum est votum quod tu elicis, ut declines mortem, aut periculum damni quod tibi minatur frater tuus postea quam doleris. Quoniam licet extrinsecus metus sit iniuste ad extrinsecum inculsus, non tamen eo tendit, ut votum extorqueat, sed ut vindictam sumat. Tüvero, ut periculo te subducas, sponte & libere votum edis. Idem dicendum, quando metus est ab extrinseco, sed iuste illatus ad votum extorquendum. Quia, quando metus iustus est, votens irrationabiliter est iniustus; & consequenter contentus iuste extorquetur, & iniuste cogitur votens. tota autem coactio, & necessitas provenit ab ipso votente, qui iniuste renuit votum edere. Denique nec metus levis irritat votum, ut communiter sentiantur omnes, quia parum, & leviter consentium liberum ledit. Et hoc certum est penes omnes Auctores.

IX. Difficultas ergo tota in eo versatur, sine validum votum esse gravi metu extrinsecus illato ad extorquendum votum ipsum proveniens. Contrarii sententiam omnes, quod iure natura validum sit etiam eiusmodi votum, postquam quod homo, licet sit iniuste coactus, vere & sincere votum velit, & recipie eadem tenem sine voluntate, & deliberatione votens votum nullum est, ut suo loco diximus. Si autem vere, & deliberare velit, quamquam coactus iniuste meto, votum iure natura validum est: quia eiusmodi coactio externa, licet diminuat voluntarium, nihilominus illud non tollit; sed absolute illud relinquit, prout sufficiens est ad meri-

tum, & demerendum; ut patet in Martyre, qui si in questione postquam fidem negaret ob timorem iniuste inculsum a tyranno, peccaret mortaliter. Coactio ergo externa non aufert, licet diminuat, libertatem. Multo minus iniuria irrogata ab iniusto aggressore eandem ledit libertatem. Hec quæque iniuria solum relinquit in promissio, ne teneatur reddere id quod invariabiliter respondit; non autem, ne fidem Deo datam servare abstringatur, & exequi. Hæc omnia dilucide explicat Angelicus 2. 2. q. 167. art. 7. ad 3. sic loquens: In iuramento quod quis coactus facit, duplex est obligatio. Una quidem quia obligatio hominis, cui aliquis promissit; & talis obligatio iurata per coactionem. . . . alia autem est obligatio quæ quæ Deo obligatur, ut inquitur quod per nomen eius promissit; & talis obligatio non tollitur in suo consensu; & quia magis debet damnus temporale sustinere quam iuramentum violare. Doctrina D. Th. communiter adimplatur Theologi, tum domestici, tum extranei, Sanchez, Lessius, Azorius, Palaus, Trullenchus, & alii.

X. Diffidium Theologorum ad in ecclesiasticum reducit. Quamvis hoc etiam inspecto, si sermo sit de voto solemniter in professione Religionis emisso, omnes adfirmant votum eiusmodi nullum esse: quia de hoc iura aperte loquuntur, & eiusdem irritationem declarant. *Cap. Perlatum Lib. I. tit. xv. de his que vi, metu & causa fiunt, & cap. Sicut qui monasterium xx. q. 1. & cap. Præfens xx. q. 11. & expresse Synodus Tridentina sess. xxv. cap. xvii. de refo. Puella que habuit regularem suscipere voluerit. . . non ante suscipiat, nec postea. . . professionem emittat, quam exploraverit Episcopus. . . virginis voluntatem diligenter, an coacta, an sponte sit, quæ fiat quid agat.*

XI. De aliis votis duplex sententia est. Prima iustitiam alia vota esse valida: quia iura de ceteris votis non loquuntur; & ex alia parte irritatio voti obiecta est; cum de roget iuri naturali, respectu cuius votum est validum. Quando ergo apertus textus in iure non occurrat, qui declarat præfata vota nulla esse, ut valida ea defendere debemus. Porro eiusmodi textus revera non reperitur. Ergo hæc vota valida sunt, etiam iure ecclesiastico inspecto. Et hæc sententiam defendunt Sylvester verb. Metus 8. fin. & verb. Votum 2. q. xii. Pontius de Matr. Lib. III. cap. xix. n. 9. Suarez Lib. II. cap. viii. num. 5. Contrariam opinionem, nempe nulla esse, & irrita

I. N. quocumque iuramento promissorio, & de voto, quantumlibet absolute, clauduntur alique conditiones generales, suntque intrinsece cuique voto. Ob hæc autem generales, inimulque conditiones votum non appellatur conditionatum, sed absolute.

II. Quæst. I. Quænam sint conditiones generales quæ in quocumque voto absolute reperuntur, quæque particulares quæ votum efficiunt conditionatum? Resp. Conditiones generales ad res reduci solent. Prima est, si potero, & res non valde mutentur. Secunda, si Deo placebit, aut si mihi licuerit. Tertia, si Prælati, superior alius non decreverit, neque obligationem abulerit. De his dictum est alibi. Ceditio particularis quæ votum conditionatum constituit, multiplex est. Prima alia est adfirmans, ut si Deum mihi infirmo sanitate concesserit, voveam ingredi Religionem; alia negans, ut si dicas: Si casaverit non servavero, voveo ieiunare per mensem. Secundo alia conditio est de præsentibus, alia de præteritis, alia de futuro.

De præsentibus: Si pater meus vivit, voveo eum elemosynam trium aureorum. De præteritis: Si pater heri vixit, voveo edificare Monasterium. Hæc duæ conditiones non efficiunt votum conditionatum, quia illius obligationem non suspendunt. Tertia conditio de futuro est, quæ proprie efficit votum conditionatum: quia illius effectum, seu obligationem suspendit; ut si dicas: Si afflicus fuerit illam dignitatem, voveo me erecturam altare in honorem B. Virginis. Ceditio hæc de futuro alia est necessaria, ut si cras Sol ortus, alia impossibilis, ut si volavero ulque ad caelum, alia contingens, ut si pervenero ad triginta annos. Denique hæc conditiones de futuro contingenti alius sunt rursus, aliter honeste. Turpes quedam sunt contra substantiam voti, quædam contra adventitiam, seu accidentia. Hæc omnia communia sunt apud Auctores.

III. Quæst. II. Quid sit votum conditionatum, & an particularis sit efficit læper votum conditionatum? Resp. Votum conditionatum illud est quod obligationem suspendit quantum ad actualem executionem, quousque eveniat conditio appollita. Particularis si non semper efficit votum conditionatum: quia non raro hæc particularis si idem significat acquiescens, Porro, cum quis edit votum per parti-

irritam eiusmodi vota, defendunt plures Auctores, contendentes id declaratum fuisse in cap. Cum locum de spons. ubi dicitur: Cum locum non habeat consensus, ubi metus, vel coactio intercedit: & cap. Ad audientiam, & cap. Perlatum. Qui textus, inquit, licet expresse non loquantur de his votis, communi tamen interpretatione Iuristarum, & Ecclesie consentiende extenduntur etiam ad recentia vota. Sotus Lib. VII. quest. 11. art. 1. in solut. ad 1. & 2. Trullenchus Lib. II. cap. 11. Bartholomæus a S. Paulo Lib. I. Theaur. quest. cxi. Prado cap. xxxi. q. v. n. 4. Sanchez Lib. V. cap. 111. num. 11. Lessius Lib. II. cap. xl. deb. 3. num. 12.

XII. Difficile est ferre iudicium in alterum ex his opinionibus. Auctores ipsi qui dissident, utramque probabiliter sentent. Prior, si sola ratio spectetur, videtur nisi validior fundamentum. Nam omnia iura quæ allegantur, expresse loquuntur aut de votis solemnibus professionis monachicæ, aut de matrimonio. Quid est quod universim non loquuntur? Quid est quod ad duo præfata genera promissionum declarationes suas restringunt? Certe ex iure scripto valde clare erui videtur, sola vota solemnia, & matrimonium excipi; cetera vero relinqui sub lege communi. Cum itaque universale nature ius vota ista valida esse declaret, ex hac parte probabilior hæc sententia apparet. Præterea vel ipsa ratio quam contrarie sententia Auctores produunt, contra eandem facit. Innituntur ipsi exemplis matrimonii, & professionis monachicæ: quia, inquit, eadem ratio omnium votorum est. Elto: & respice iure natura omnia valida sunt. At si Ecclesia duo tantum expresse ab onere obligationis excipit, legitime inferat, cetera excepta non esse a nature lege. Hæc ratio quæ eandem afferit eodem conditionem omnium votorum, nisi ecclesiastici conditoribus nota erat; & nihilominus sola vota monachica, & matrimonium exceptantur. Cur ergo aliorum etiam votorum non meminerit? Quod postea subdunt, consuetudine Ecclesie vota ista nulla declarata esse: nos respondemus, quod, si eiusmodi consuetudo adit, libenter admittimus, nulla esse præfata vota. Sed istius consuetudinis nullum documentum affertur. Igitur in eiusmodi casibus, dum occurrunt, tutius, & nobis probabilius est, dispensationem esse imperandam.

culam quando, non conditionatum, sed absolute votum emittit; ut si dixerit: Quando pater meus obierit, voto me ingressum Religionem; votum illud est absolute: quia absolute vover Religionem, licet differat executionem voti usque ad obitum patris. Idem est, si fiat votum per particulam. Ita passim Auctores. Nota tamen, quod licet hoc votum committit dicatur absolute, quia conditio apposta, nempe obitus patris, necessaria est, statim non video cur etiam conditionatum appellari non debeat: quandoquidem quod longius aut brevius temporis spatium futurum sit ante obitum patris, est quid contingere; & secundum hanc rationem conditionatum votum illud appellari potest.

IV. Quest. III. An votum sub conditione de presenti, preterito, aut futuro necessario, vel impossibili sit validum? Jam dictum est, conditionem de presenti, aut de preterito votum conditionatum non obicere, eo quod consentium non suspenderit. Pariter conditio de futuro necessario, ut si quis vel votum, redactione in presentem, votum esset absolute, non conditionatum: quia, cum talis conditio necessaria futura sit, pro impleta habetur, ut commentar Doctores sentiunt. Sanchez tamen Lib. II. cap. XVIII. nu. 5. docet contra alios, quod, si votens praefinit tempus executionis voti, licet conditio sit necessaria, votum fiet conditionatum: ut si dicas: Voto me abire uno anno castitatem servaturam, si Sed. esse videris: quia, inquit, licet conditio apposta consentium non suspendat, & ex hac parte votum sit absolute: attamen, quia dies executionis praefinita est usque ad talem diem, non obligat votens. Secus autem, si hoc modo tum concipias votum: Voto castitatem, si Sed. abire uno anno oritur. Non est cur dicitur in his enucleandis immoremur. Quidam contendunt votum factum conditione futura impossibile esse validum; ut si dicas: Si celum digito tetigero, voto castritatem. Sed communissima sententia docet, tale votum esse nullum. Et ratio manifesta est: quoniam promittens aliquid sub conditione, non vult subire obligationem, nisi post conditionem eveniam. Ergo, dum conditionem impossibilem suo voto adicit, eo ipso non vult votum illud, necque illius obligationem. Quod vero etiamdum conditiones appositae ultimis voluntatibus, & matrimoniis habeantur pro non adiectis, atque adeo valida sint testamentaria, & matrimonialia, ideo est, quia leges positivae sic decernunt.

V. Quest. IV. An conditio turpis contra substantiam voti illud irritet? Resp. Adfirmant committit Auctores, afferentes quamlibet conditionem turpem contra substantiam contractus illum vitare. Contra substantiam contractus religio, affecta conditione turpi, contra eundem substantiam, dissolvitur. Alij qui contendunt esse validam ob auctoritatem cap. Insuperante; quia in laudato textu concedebatur mulieri facultas retinendi vitam, non diminutum rerum suarum. Alii nihilominus esse nullam: quia conditio turpis contra substantiam vitat quocumque contractum, quod ubi & professionem religioam? Hanc defendunt D. Antoninus III. Part. III. tit. XVI. cap. III. Rotolla verb. Religio 2. num. 21. Sylvester verb. Religio 3. quest. vi. & vii. Navarra Lib. III. Confil. tituli. de stat. monach. confil. XVI. num. 15. Azorius Lib. XI. cap. xv. q. 13. Sanchez Lib. II. cap. xv. num. 94. Armitilla verb. Religio n. 8. Leander tract. 1. disp. XII. q. xi. ac plures alii: & est opinio valde probabilis. De conditionibus autem quae non sunt contra substantiam, licet contra accidentia contractus, nulla dissentio est. Omnes fatentur illas non vitare contractum.

VI. Quest. V. Quando votum sub conditione futura contingenti honesta, & possibili obligat? Et an iustitiae pariter conditio impleta? Et non aliquo conditio adiecta possit votum irritare? Resp. Votum conditionatum proprie tale est illud quod editur sub conditione futura, contingenti, & honesta. Porro hoc votum non obligat ante conditionem impletam: quia natura illius conditionis est ut suspendat effectum, usque dum ipsa impleatur. Nec satis est pariter illius conditionem impleri, sed necesse est impleri totum, ut votum obliget. Hac conditio apponi debet voto, dum editur. Nam, edito voto, apponi amplius non potest: quia, cum enim votum fuerit absolute, non potest amplius fieri conditionatum; sicut nec eisdem voto plane edito, sive absolute, sive conditionato, gravamen aliquod addi potest. Si pariter conditiones adiectae fuerint, omnes impleri debent, ut votum obliget; dummodo conditiones voluntatis fuerint adiectae, scilicet, si divites. Si autem dabitur, an copulativa, vel disjunctiva illas pollicetur; tutorem partem eligere debet, inquit S. Antonius Part. II. tituli. xi. cap. 11. §. 4. in fine. Si super hoc non agitur, & nisi dixerit, tutorem est implere. Probabiliter copulativam docent.

VII. Quest. VI. An sitis sit conditiones impleri aequivalenter, ut votum obliget; vel necesse sit ut impleantur in specifica forma? Resp.

Resp. Satis esse conditionem aequivalenter impleri, docet Sanchez Lib. IV. cap. XVIII. nu. 28. alios pro eadem sententia laudans: quia conditio intenditur non propter se, sed quantum modum est ad obsequendum finem votentis. Ergo si effectus recipi obstruat, iam votentis intentio videtur impleta. V. ergo voti Religionem, si foror nuptierit, si pater consenserit: forore mortua, vel Religionem professam, aut mortuo patre, teneris ingredi Religionem ob conditionem aequivalenter impletam. Item voti Religionem, si pater moriatur, quia tuo subsidio indigeris: teneris ingredi, si divitias ascensus fuerit: quia aequivalenter impleta conditio est, nempe patris paupertas amplius impedimento non est tui in Religionem ingressui. Promissum elemosinarum, si ex tali negotio lucrum poteris: non ex illo, sed ex alio negotio lucrari fecisti; teneris ad votum, quia aequivalenter conditio impleta est.

VIII. Contrarium sententiam defendunt Cardinalis de S. p. p. 17. n. 3. Tamburinus Lib. III. cap. xxii. §. 6. n. 4. Leander tract. 1. disp. XII. q. xxi. Salmanticenses tract. XVII. cap. 1. §. 6. p. 1. & non. 100. Quoniam votorum obligatio ex intentione votentis pendet: votentis autem intentio aliquta fuit illi conditioni, non alteri: eo illius apposite: non enim vovit absolute arumque, sed talibus positus conditionibus. Hac sententia plus iusto litere adheret. Quando constat votentem ideo appositisse illam conditionem, nempe paupertatem patris, illi subsidio indigenti; & fororis nuptias, quia fratri conditum illa requirebat: quando, inquam, id certo ex votentis intentione constat, quo sane non auderem illam ad implendam voti obligationem liberare. Si quidem talibus apposis conditionibus non aliud intendit votens quam autem impedimentum. Quod autem hac, vel illa via impedimentum auferatur, perinde est: Et professio nuptiarum videtur intrinseca, ne quid scilicet dicam, et affectus quod absolute intendebat: divina providentia, nullae promissa praesertim: quia per illam specificam, & materiam, ut sic loquar, vitam, de qua ipse cogitaverat, illud non obtinuit. Quare prima sententia mihi est probabilior; quando tamen votens expresse non intendit conditionem impleri sub specifica forma: tunc enim nulla foret difficultas.

IX. Quest. VII. An peccat contra votum qui conditionem sub qua votum emisit, implet necesse est? Et an debeat eorum illius

expellere? Resp. Si conditio apposta pendet ex sola votentis voluntate, non tenetur expectare eventum illius, sed potest, antequam eveniat, quod sibi placuerit eligere; ut si dicatur: Promitto ingredi Religionem, si Romam petiero hoc anno: non teneris elapsum anni expectare; sed potest, quando tibi placuerit, nuptias contrahere, & abire a Romano itinere. Si vero conditio ab aliena voluntate pendat, tunc illius eventum expectare teneris; ut si dixeris: Vovo Religionem, si pater consenserit, si foror nuptierit, &c. Tenetur etiam votens non se reddere ineptum ad votum implendum. Quae omnia communia sunt. Hinc constat prima quatuor pars. Nam, si conditio adiecta tota pendeat a voluntate votentis, dubio procul illam evitare licite poterit; ut, si quis voverit se ingressurum Religionem, si Romanam perrexit, potest non proficisci Romanam, & Religionem non ingredi: quia non vovit conditionis executionem, sed id sibi relaxare voluit; ut scilicet libere possit conditionem exequi, vel non exequi. Si contra ab aliena voluntate conditio pendat, sicut conditionis illius eventum expectare tenetur, sic tenetur etiam non impedire vi, fraude, aut dolo eventum conditionis eventum. V. g. voti Religionem, si pater consenserit, contra votum patris, si a consensu praedando patrem dilatastis. Vovisti Religionem, licet sanare aequari: contra votum signi, si noxius cibus utatur, ne sanus has eo sine ut a voto te eximas. Salmanticenses cum Leandro docent, posse votentem patri praebere, & rationibus diffensum standere; licet vi, & fraude, & dolo: quia praecationes, rationes, & consilia non cogunt patrem ad dissentendum. Id etiam docet Tamburinus diffusivis. Hac opinio mihi probabilis non est. Licet enim rationes, consilia, praecationes non cogant patrem ad dissentendum; nihilominus non impedimus quomodo vovens contra finem votum agit. Neque fratres, vel doli semper extorcentur patri consentium; & tamen vovens his utens peccat. Hac ratio evincit solam quod votens certo non allequeretur finem suum mediis precibus; sed non probat ipsam animam non habere votum elidendi. Ubi, quod, si illic iocriter uti & bone fidei velletur? Si tu Paulo promissis mutuum sub hac conditione, quod fratrem tuum consentiret; non ut vales, & versipellis indignus haberes apud prudentes, si fratri dissentium praebuis, consilis, & rationibus perfundere? Quidam idem dicendum, immo

potiori iure in casu nostro, in quo Deo fidelitas servanda, non hominibus tantum est?

X. Quæst. VIII. *An, si votens sua malitia impediat necessitas conditiones ab aliena voluntate pendentes, tenetur voto, vel liber ab eodem remanet?* Resp. Negat teneri voto ad Salmanticenses tract. xvii. cap. 1. post 6. §. 6. n. 175. citantes pro eodem sententia Suarez, Palam, Dianam, Tamburinum, Leonardum, Filisium, & alios: tum quia nec tenetur voto ob impletam conditionem, que revera impleta non est; nec ob peccatum commissum in impedienda conditione, cum tale peccatum solum obligationem imponat penitentiar, non restrictionis; tum etiam quia votum ex votens intentione pendet: ergo, quacunque causa conditio non impletur, cessat omnis obligatio votens.

XI. Contraria sententia probabilior est, & colligitur ex D. Thoma, qui in 11. dist. xxxviii. q. 1. art. 3. *quæstionum*. 1. ad 1. aliter, eum qui ex sua culpa factus est impotens ad votum, tenetur ad recompletionem voti per penitentiam. *Alio modo*, inquit, *distinguedum est, utrum ex sua culpa impotentiam succerit: quia tunc oportet recompleri per penitentiam*. Non solum ergo iuxta S. Thomam scire penitentiam de peccato debet, sed etiam compensare voti observantiam per penitentiam altingitur. Ergo qui ex propria culpa impedit eventum conditionis, cum sit ad votum implendum aptus, illud debet implere. Et hoc verum habet in omnibus humanis contractibus, & promissionibus, adversarias etiam sententias; quidni ergo & in promissionibus divinis? Nec verum, immo falsum est quod perdit Salmanticenses reputant, ideo promissa humana servanda, quando ex causa impedita conditio fuit, quia prefata promissa mutum dependet a iure. Etenim, quando iura absolute declarant, contractus omnes in data hypothese valere, non ex arbitrio id decernunt, sed quia ratio sic politur: & postiva iura in similibus casibus ius naturale interpretantur, & declarant: solum quando aliquem peculiariter contractum in tali genere excipiunt, iuri naturali aliquid addunt ob peculiaris finis. Quod vero promissarius humanus ledatur in rebus utilibus, secus Deus per transgressionem voti, nullus quoque momenti est. Quoniam, licet Deus detrimentum nullum percipiat, attamen votens infringit malitia sua promissionem, seu culpa sua impedimentum ponit, nec promissio impletur. Neque autem ex sua iniquitate commodum de-

bet reportare. Hanc sententiam defendunt antiquiores, gravioresque Theologi, qui eam colligunt ex *Regula* Cum non fiat per eum 66. de regul. iuris, in 6. & *Regula* In iure civili 122. ff. de regul. iuris, & clarus, ex leg. In executione 85. §. finali ff. de verborum significationibus, ubi habet autoritatem. *Quicquid sub conditione obligatus convenerit non conditio cesserit, nihilominus obligatur*. Quid apertius dici potest? Et sane, dum votens conditionem ab alterius voluntate pendente addicit, se contingenti conditionis eventui accommodare intendit, atque illius casuali successu se se obligare virtualiter, & recipere decernit. Ergo, quemadmodum votum lemel editum implere tenetur, ita, & conditionem semel adiectam implere debet: atque adeo, si sua malitia impedit exitum conditionis, votum nihilominus debet implere. Quod confirmatur ex cap. Adversus de immunit. Eccl. ubi statuitur, quod frans, & dolus nemini patrocinari debeat. Quod vero nequit adversari, votum pendere ex intentione votens verissimum est. Sed distinguendum est: pendet in sui emissione, secus in executione. Potest votens edere, vel non edere votum. Sed postquam lemel deliberate votum ediderit, votum amplius non pendet ab intentione votens. Ita in presentibus: potest votens adicere, aut non adicere conditionem sortitam ab alterius voluntate pendente. At lemel positum quod hinc occasionali futuro eventui se obligaverit, si sua iniquitate illum impeditur, non inde liber ab obligatione voti implendi esse debet. Et cum iura in omnibus contractibus humanis id servandum esse decernant, non video quomodo aliter in divinis promissis faciendum esse doceant. Probabiliter, nisi ob nimium affectum indulgenti humane libertati. Nostram ergo sententiam docent Glossa. (Si rem tibi 19. §. finali, verbo *Victoris* in de prescrip. verb. & Bartolus ibi in fine, Paulus ibi n. 2. Imola ibi, Iason ibi n. 3. Alciatus n. 2. Decius in *Regul.* In iure civili n. 6. Richardus in 11. dist. xxxviii. artic. 5. q. 3. & Gabriel ibi *quæst.* 1. art. 3. *concl.* 2. Angelus verb. *Votum* 2. *quæst.* 11. Navarrus cop. xli. n. 42. & Lib. III. *Consil. tit. de voto consil.* 24. n. 2. Palacios in 11. dist. xxxviii. *disp.* 1. post *concl.* 5. Angles in *Notibus* II. *Part. 9. unica de voto art. 2. post. 17. diffini. dub. 8. Azorius Lib. XI. cap. xv. *quæst.* ult. Ludovicus Lopez in *Instrucl.* cap. xiv. Manuel Rodriguez Tom. II. *Sum. cap. xviii.* Sayrus in *clavi Reg. Lib. VI. cap. xviii. n. 4.**

Pra

Prado cap. xxxi. *quæst.* 3. §. 3. Bassanus Tom. II. *voto*. *Votum* 1. *sum.* 36.

XII. Quæst. IV. *Quid sit votum conditionatum penale, & an sit casatum?* Resp. *Votum penale* est quod quis edit, non ex affectu ad rem quam implet, sed ex studio vitandæ actionis quam detestatur: ut si votens hoc modo: Promitto me edificaturum altare, si laicor, si fornicatus fuero &c. Quod votens principaliter intendit, est vitare tale peccatum, seu actionem; & ut vigilantior sit ad sibi cavendum, penam sibi constituit, nempe elemosinam, altaris refectionem &c. Distinguitur hoc conditionatum votum penale a simpliciter conditio ad modum penæ: in secundo autem non adicitur ut penæ, sed absolute. Validum esse hoc penale votum conditionatum admittunt communiter Theologi contra Catharinum: quia est de re honesta, nec maius impedit bonum. Quod ita rarius dividere solet, ut aliud sit penale simplex, v. g. si quis dicat, *Si laicor, voto venium*; aliud sit veluti duplex, ut aiunt; v. g. *Voto non laicor, & si laicor, voto venium*.

XIII. Quæst. X. *An, quando transgressio voti penalis culpa vocat ex invincibili ignorantia, obligat corvus subie panam transgressionis appositam?* Resp. Communis opinio negans est: quia ubi nullum est peccatum, ibi nulla est culpa. In data hypothesis nulla supponitur esse culpa. Ergo nulla poena erit sananda: quod verum est, etiam si ignorantia libera non sit ab aliqua veniali culpa.

XIV. Quæst. XI. *An qui mortale peccatum committit contra votum, si immemor voti sit, obligat ad penam?* Resp. Admittit aliqui, sed plures negant. Quoniam, inquit illi, qui invincibiliter voti non recordatur, vere non peccat contra votum. Ergo, sicut non peccat transgrediendo votum, ita nec debet penam subire. Quid, memor si sit voti, & immemor penæ? Respondet Sanchez, talem incurere penam, si levis sit; secus, si sit insignis, & gravissima. Sed breviter dico, mihi probabilius videri, hanc neque levem, neque gravissimam penam incurere, quando invincibiliter illius non meminit; secus, si vincibiliter. Quia verosimilius mihi videtur quod lex tunc non obliget ad penam, sed a poena potius exolet.

XV. Quæst. XII. *An in voto duplici penali, si quis absolvatur a voto, absolvatur quoque a poena, quam nondum incurrit?* Resp. Negant non pauci. Sed probabilior videtur

Conr. Theol. Tom. III.

opinio adfirmans: quia, dum quis absolvitur v. g. a voto laicor, censetur consequenter absolvi etiam a voto quo penam sibi imposuerat, si lapsus. Quamvis etenim iustitia voti non ita sit connexa, ut attamen unum independenter ab altero emitti; attamen communiter in votis penalibus talis habetur connexio. Consideranda tamen est votens intentio.

XVI. Quæst. XIII. *An absolutus a voto, cessatur absolvitur etiam a poena contracta in transgressione primi voti? & an in petitione dispensationis explicandum sit utrumque votum?* Resp. Probabilior est opinio que negat absolutum a voto, esse itidem absolutum a poena quam iam contraxit in transgressione primi voti. Pariter probabilius indicamus, explicandum esse utrumque votum in petitione dispensationis: quia, ut dispensatio legitima sit, & rata, tota materia exponenda est iudicio Superiori. Et quoniam secundum votum accessorium sit, attamen quam maxime conferat ut Superior dispensans, prudens iudicium efformare valeat. Multo autem magis tenetur votens explicare votum principale, dum poena contracta, vel contrahenda dispensationem implorat.

XVII. Quæst. XIV. *An qui vovit vitare aliquam, puta ludum, sub tali poena, toties tenetur ad poenam, quoties laeserit?* Resp. Omnis variis distributionibus poenarum leviu, & gravium, quod mihi probabilius videtur, est, talem leve tantum poenam incurere: quia rationaliter presumitur id intellexisse in voti emissione. Nec enim homo prodest ad innumeras subeundas poenas se alingere solent, maxime si tales sint poenæ, ut vix repeti possint. Si talia edidisset poenæ, si laicor, sicutis peregrinationem Hierosolimitanam, aut ingressum in Religionem, aut castitatem: nunquid hoc poenæ repeti possint? Ad istas ergo poenas quod attinet, communitur fatentur Auctores, eas non esse itidem vicibus subeundas. De aliis poenis aliter sentiunt. Nec iple repugno. Caræ Quia frequenter votentes eunimodi poenas leve sibi imponere intendunt, toties luetas, quoties votum transgressi fuerint; ut dum votant aut aliquas preces, aut parvas elemosinas, gonalaciones &c. Ex intentione ergo votens, vel si non pateat votens intentio, et poenarum qualitate colligendum erit, num poenæ iterandæ sint, nec ne.

CAPUT IX.

De voto assumendi status religiosum.

I. DE voto assumendi statum religiosum agit D. Th. 2. 2. q. cxxxix. art. 2. (non lxxxviii. ut scribit Leander & corrigens Pradun, quo quod scripserat lxxxix.) ubi ostendit laudabile opus esse, meritiq; plenius votum professi statum religiosum: quia cum votum quodcumque sit de his que ad Deum pertinent, professio status religiosi maxime ad Deum attinet: hic siquidem professione homo se se holocaustum in Dei obsequium, & honorem offert.

II. Hinc sequitur, illi qui votum emittit ingrediendi Religionem, omnem adhibendam esse diligentiam ut ingressum exequatur, quem admodum docet Angelicus *loc. cit. art. 3. ad 7.* Nec tamen ad voti observantiam requiritur ut votens repta ingrediendi Religionem: quoniam multa obitare possunt, ne eiusmodi ingressus executioni maneat, eaque ut resolvantur, a votente non pendet: sed solummodo necesse est ut votens nihil omittat ex parte sua eorum, que ad ingrediendum Ordinem visum servare possunt. Si que tamen impedimenta haberet votens, eadem impedimenta deberet Praebis illius Religionis, emittens votum, exponere. Quoniam manifestatio illius, etiam si ingressum impedit, necessaria est ad valorem contractus inter Religionem & votentem. Religio enim ius habet non recipiendi rem qui gravi impedimento obstricti sunt, atque pari iure potuit ut sibi talia occulta impedimenta manifestentur. Ita docent communiter Auctores. Diligentiam autem quam adhibendam votenti diximus, non est necesse ut sit extraordinaria, ut ad intercessores, & magnatum patrocinium recursum habeat pro ingressus executione, sed satis est ut iis mediis utatur que prudentes adhibere solent in graviori momenti negotiis. Minus probabilis censemus quod scribit Salmanticensis *tract. xv. cap. 11. punct. 1. n. 2.* videlicet votentem non teneri, dum habitum perit, manifestare solum votum Praebito, etiam si speret eiusmodi manifestatione recipiendum esse in Religionem: quia, inquit, manifestatio haec necessaria non est executioni voti; votens autem solummodo media necessaria apponere tenetur. Laudant pro hac opinione Caietanus in 2. 2. *quæst. cxxxix. art. 3. circa solut. ad 1.* sed falso, ut non raro illis accidit. Nec verbum enim habet Caietanus saltem loco citato, quo exinat votentem a manifestatione talis voti. Lau-

dant quoque Bonaciani, & alios, quorum exanimis, cum res levioris momenti sit, pretereo. Dico namque votentem obligari ad hanc manifestationem, quando adversus hanc esse vim ad ingressum assequendum; Rationem Salutancensium saltem reputamus: quia votens vi voti ea tenetur apponere media que prudenter existimat conducere ad obtinendum finem sibi praescriptum, eaque oblique gravi incommodo exequi potest. Quid autem hac voti manifestatione facilius? Semel ergo posito quod eiusmodi medium sit congruum ad obtinendum finem voti, scilicet ingressum in Religionem, non apparet ratio cur non teneatur tali medio uti. Licet concedamus, hanc manifestationem non esse superflua naturam executioni voti; tamen in hac circumstantia necessarium est ut votens bona fide se le gerat, illaque exequatur media quae sibi valde asseruit difficultatem, & efficaciam sunt ad finis affectionem. In quo namque negotio aliusvis momenti similis facillima diligentia omittetur? Neque hinc consequitur teneri votentem implorare praesidium, & favorem patronorum: quia & eiusmodi media grave in parte naturae incommodum adferunt, & prudenter praesertim ad illa votentem non se obligasse. Ut materia haec aliquantulum impeditur clarius exponatur, in sequentes paragraphos illam tribuimus,

§. I.

Quomodo interpretanda sint sequentia vota.

Quæst. I. Quid dicendum de hoc voto: *Promitto me ingressurum Religionem, nisi Deus aliter de me statuerit?*
 Resp. Duplicem sensum habere hoc votum potest, ut post Cordubam Sanchez advertit *Lib. II. Decal. cap. xvi. num. 2.* Prior est: *Voto Religionem, nisi Deus me aliquo modo, aliove obstaculo ad ingressum impetum reddiderit;* quo impedimento lubato, votum asserunt obligare. Posterior est: *Voto Religionem, nisi quid magis expediret meae salutis Deus decreverit.* In hoc casu votum cessare dicitur. Et in dubio, utrum magis expediret sit votens salutem alium statum a Religione, subdunt considerandos esse viros probos, & aliquo dubio permanentes, impetrandam esse voti dispensationem. Generum, ut id quod votum promittit, conditio apposita inepta, & superflua videtur: quoniam, dum aut impedimentum occurrit, aut status maioris perfectionis se se offert; etiam si conditio appo-

sita

sita non fuisset, subintelligeretur. Superflua quoque censio hanc aliam conditionem: *Non me ingressurum Religionem, si potero:* quoniam nemo nisi potens Religionem ingredi tenetur. Et quantum omnes habeant potentiam physicam, non autem omnes moralem; atamen in quolibet voto includitur potestas etiam moralis; idem nisi gravia impedimenta ineptum votentem constituerint. Quod si vis ut rationabiliter propagare conditionem praestant; rem tanti momenti non censeo, ut acriter contendere debeam: potissimum quia in similibus votis temper votentis intentio primum omnium spectanda sit.

II. Quæst. II. Quomodo explicandum est votum istud: *Foras me ingressurum hanc Religionem, si quam intraverit?* Hoc votum proponit D. Antoninus II. *Part. III. cap. xi. §. 4. ut ait.* 4. his verbis. *Si quis iuret, vel coartetur intrare hanc Religionem, si quam intraverit, velut: quis non per hoc principaliter excluditur alius, seu principaliter includitur illa. Et si non parit, tamen sub conditione, scilicet si velit intrare aliquam. Sed si promitteret se nullam aliam intraturum, & non promitteret sibi intrare nec parit, nec sub conditione; non valeret, & potest se votum.* Dum itaque votens aliquam designat Religionem, licet conditionem adiciat, votum validum est; si vero omnem excludat Religionem, votum nullum est, & impium; ut tamen illius voti natura manifestior fiat, votentis intentio est inspicienda. Si enim peculiariter ductus affectu erga talem Religionem, votit illius ingressum tarquam quid principaliter sibi praescriptum; votum validum est; quomodo conditionatum: quia ingressus in Religionem, etiam conditioni alligatus, bonus est, & apta voti materia. Contra, si principaliter voluisset, nullam se ingredi Religionem, tunc tota voti materia esset pura negatio, inepta ad votum; atque adeo nullum esse votum ipsum. Ita communiter Auctores.

III. Quæst. III. Validum ne sit hoc votum: *Vocem, nullam personam oblatulo mihi futuram, quominus Religionem ingrediar, vel aliquid aliud faciam?* Resp. Invalidum esse pronuntiat Sanchez *Lib. II. cap. xvi. n. 7.* Trullenchus *Lib. II. dub. 2. cap. 11. dub. 17. n. 4.* Leander *tract. 1. g. v.* Validum vero mihi videtur: reddidit enim hunc censum, nisi expresse votentis intentio aliud producat: Voces me ingressurum Religionem, qui cumquam perione preces mihi oblatulo sunt; lea vocem me superaturum, quoad potero;

omnium personarum impedimenta, ut Religionem ingrediar. Quid quod citati Auctores asserunt, validum esse votum sic conceptum: *Vocem nihil fore impedimentum, quominus Religionem ingrediar?* Et tamen nullum, nisi in verbis, ditamen habet, si cum alio comparatur.

IV. Quæst. IV. An teneatur ad Religionem ingressum qui votum emitti volens Religionem ingressum? Resp. Negative respondet Sanchez *Lib. II. cap. xvi. n. 8.* & pene ipsum Navarrus *Lib. III. Consil. tit. de vot. Azorius Lib. XI. cap. xxii.* quibus subscribitur Leander, Pellizarius, Balfus, alique. Si votum istud absolute, & a quacunque circumstantia seicundum consideretur; certum est ipsum non inducere obligationem ingrediendi Religionem ob rationem quam citati Auctores assignant: nempe quia aliud est votum volendi, aliud votum faciendi. Quovisve sit velle tantum, non votum facere. Hic autem votens non vovet ingredi, sed vovet se velle ingredi. Ad hoc autem satis est ut aliquando situm a bonaque voluntate habeat ingrediendi; quo minime obstat matrimonio incedendo. Sicut haec vera in quidam metaphysica consideratione. Ceterum, si qui respiciat tale votum emittent, vix habere fundamen tum aliquod praesumendum talem votentem non habuisse intentionem vovendi ingressum in Religionem. Quis prudens voveret, se habiturum voluntatem ingrediendi Religionem, dum simul propositum habeat contrahendi matrimonium? Voluntas ingrediendi Religionem bona est, quia bonum inspicit. At, dum adit contraria deliberata voluntas volendi matrimonium, sunt duoactus qui invicem se collidunt. Quare, si mihi occurreret casus iste, serio votentis intentionem explorarem, quia in praxi aut votum inconsideratum est, & nullum defectu debita cognitionis; aut votens certe ad Religionis ingressum tenetur. Idem dicendum de eo qui voveret se nolle in saeculo vivere, nempe exploranda esset votentis intentio. Citati Auctores autem, ad observationem tali votati futurum quod votens negative se habeat, & nullum eliciat actum contrarium, *Volo in saeculo vivere;* & ideo inerte poterit matrimonium. Mihi ridicula videntur eiusmodi vota; & qui eadem emitterent, nimium impudentes, & inconsiderati. Quare, si deprenderentur homines prudentes esse, qui talia vota sua sic experirent, serio eorum investigationem intentionem: quia communitur qui vovet se nolle in saeculo vivere, prudenter

præsumitur & quod propositum habeat ingrediendi Religionem, & quod votum emittat Religionem assumendi. Nec tam ex verbis, quam ex intentione votantis, obligatio, & natura voti erunda est. Si vera foret contraria sententia, materia istius voti esset mera negatio, & nihil positivi includeret. Idcirco dicunt citati Auctores, quod votans iste debet vi talis voti negative se habere. Sed ego, omnibus pensatis, aut votum nullum censuram, aut votum ad Religionis ingressum obligarem.

V. Quæst. V. An votum mortem in Religione sit votum Religionis? Resp. Adfirmant communiter omnes. Nemo enim mortem occumbere in Religione potest, nisi prius eam ingrediatur. Quin si cuiusmodi voti tenetur votans in eadem perseverare. Disputant dumtaxat Auctores de tempore quo ex vi talis voti utriusque ingrederetur. Alii solummodo, idem dicendum de hoc voto, ac de voto absolute ingrediendi Religionem, quod licet istud votum non inducere obligationem adeo fulliori ingressu. Illis disputantibus, exploranda erant, circumstantiæ consideranda, & circumstantiæ consideranda. Si verborum vis attendatur, quod cuiusmodi votum tam celestem ingrediendi non præferat ac votum absolutum ingrediendi Religionem, videtur satis probabilis. Quod & contrario non permittat longam dilationem, eisdem satis verosimile apparet. Idcirco viri prudentis arbitrio hæc temporis definitio relinquenda est, ut impedias circumstantiis, possit vel anticipare, vel moderare executionis tempus differre.

VI. Quæst. VI. An votum vitae eremiticæ, & solitariae obligationem inducat? Resp. Convenit inter Auctores, hoc non esse verum Religionis votum. De illius obligatione disident. Ne in leviori momenti quætionibus plus iusto immoretur, validum esse votum istud, non videtur ambigendum. Si votentem non plene teneant statum, & perfectionem vite eremiticæ, ac solitariae (quæ absolute specialiter vacatione, & illustratione celesti suscipienda non est) dispensationem poterunt impetrare. Hocque commune est penes Auctores.

§. II.

De obligatione voti assumentis statum religiosum.

I. Quæst. I. An qui vocat absolute Religionem, votum implet, si habitum assumat equitum D. Jacobi, Calatru-

va, Alcantara, & Montis? Resp. Adfirmant aliqui, sed communis sententia negat: tum quia valde controversum est, sine ne isti veri conparati; non enim absolute habitum, sed pauperatam tantum votent: nec absolutam aut pauperatam, aut obedientiam Deo spontent: tum etiam quia, admisso vero eorumdem statu religioso, qui votent Religionem ingredi, non ad cuiusmodi Religiones, sed ad eas quæ vitam cenobiticam præferunt, animum intendunt.

II. Quæst. II. An saltem impletur votum Religionis, si habitus assumatur equitum D. Joannis? Resp. Aiant plures non ignobilis Scriptores: eo quod equites isti emittunt tria vota absoluta, pauperatis, castitatis, & obedientiæ, suntque vere Religiosi; & quoad fieri potest, Melytæ ceterosque vitam communem ducunt, sicut ceteri Religiosi; atque religioni sibi vertunt. dum eam non servant, ut quidam ex istis Equitibus mihi testati sunt, & extra controversiam est quod sint veri Religiosi, cum sub regula à Sede apostolica approbata vitam degant. Communis tamen sententia negat impleri votum absolutum Religionis per assumptionem habitus præfatorum Equitum D. Joannis: quia iuxta communem estimationem qui vocet ingressum Religionis, intendit unam ex Religionibus, in qua à seculi tumultu prorsus se iuncta communis vita ducatur.

III. Quæst. III. An saltem eiusmodi votum impletur per ingressum in Religionem Clericorum eremiticam militarium? Resp. Adfirmant communiter omnes: quippe illi vitam vere regularem in cenobio more aliorum Regularium ducunt.

IV. Quæst. IV. An votum Religionem votum satisficiat, si ingredatur Religiosem relaxatam? Resp. Negant communiter omnes Theologi, qui hæc versant quætionem. Sed explicandam est, quid notant Religionis relaxatæ intelligitur. Nam relaxatio latitudinem maiorem, minoremque admittit. Aliqua Religio (utnam aliquo tantum!) ab antiquo suo rigore declinavit, eo quod nec in cibo eam abstinendam, nec in vestitu eam asperitatem quæ à suis primordiis vigeat, observat; leges tamen, & constitutiones, non modo præcipuas, verum etiam leviores, servari ab omnibus cerat. Votum insuper pauperatis, castitatis, obedientiæ observantia in ea ad nullum viger. Hæc religio, licet aliquantulum antiqui rigoris remiserit; iuxta tamen communem estimatio-

tionem, & reipsa, relaxata non est; sed minor tantum diei potest.

V. Ea Religio relaxata communiter appellatur que in substantialibus, ut aiant, deficit. Leges porro substantiales seu primæ, & potissimum sunt tria vota, & constitutiones; præterquam, quæ proxima sunt his votis seu quæ ad ista testâ custodienda vota necessaria sunt, & sine quibus vix, ac ne vix quidem, votorum observatio consistere valet. Sic votum pauperatis cum privatis peculis, votum castitatis cum libero & cenobio egressu, votum obedientiæ cum libera facultate promovendi proprias rationes componi negatam possunt. Hinc illæ Religiones quarum Religiosi & sua privata peculia, modo ditiora, modo minutora, prout fortuna fert, habent; & domicilia inhabitant ampliora non raro quam secularis, lautioribusque, si velint, epulis vescuntur, lautioribusque, si velint, egrediuntur, ludis vacant, silentia, jeiunia, & ceteras constitutiones passim impunè violant; in quibus denique tanta contentivitate tam Prelati, quam libidini in legum transgressiones conspirant; hæc, inquam, sunt Religiones quantum ad substantialia relaxatæ, quarum religiosi, licet ore tenus iactent se vota observare, manifestissima tamen experientia oppositum tuentur.

VI. Animadvertendum quoque est nullam ferme reperiri Religionem quæ in omnibus suis cenobio collapsa sit; sed fere quælibet vel cenobia, vel Congregationes, vel Provincias habet, in quibus regularis observantia firma persistit.

VII. Dicimus ergo, votentem Religionis ingrediendi, non modo non implere suum votum, si ingredatur Religionem eiusmodi relaxatam quam descripsimus; sed addimus, etiam votum ingrediendi eiusmodi Religiones nullam esse, eo quod non sit de bono meliori Religionis Deo, quod non sit de bono meliori bono, atque adeo nullum. Minor propositio, de quo sola ambigi potest, evidenter ostensa est in nostra Disciplina Apostolice-Monastica; ubi eum qui eiusmodi Religiosem ingreditur, in gravissima pericula æternæ suæ perditionis se se conicere asserimus cum omnibus & Theologis, & Casuistis, quantumlibet benignioribus. Quosdam tantum nunc recenabimus. S. Antoninus III. Part. tit. xvi. c. 11. Thomas Caietanus 2. 2.

g. cxxxix. art. 9. & Tom. I. Opus. tract. ultim. resp. 7. Seraphinus Porretta ibidem. Martinus Navarrus in Manual. c. xlii. n. 45. & 46. Paulus Nazarius de statu Relig. touch. 14. Nyder de Reform. Reg. cap. ix. part. 1. Lopez in instr. cap. xlii. Legatus de obligat. Relig. cap. vii. num. 16. Lessius de instr. & mir. Lib. II. cap. xli. dub. 5. Calfanus a S. Elia deest. l. n. 2. Sanchez Lib. II. in Decal. cap. xvi. num. 14. Pallesius g. cxxxix. art. 2. num. 6. Leander tract. 1. de iuram. g. xiv. c. 5. Salmantic. tract. xv. cap. 11. punct. 1. n. 3. Rotarius Tom. I. Lib. I. cap. vii. punct. 2. n. 2. Marining de Prob. Tom. II. c. xxxi. g. vii. n. 2. Bonacina disp. iv. g. 11. punct. 5. §. 6. n. 3. Layman Lib. IV. tract. v. cap. vi. n. 5. Ratio satis obvia est, & cuiusque statim occurrit. Quis enim Religiosem votum ingressum, eius statum potissimum ac solum intendit, in quo à mundi periculis procul amotos Deo interire, suamque æternam salutem tutius operari valeat. Porro, dum Religionem collapsam ingreditur, in plura & graviora se conicere dicimus, & in quamdam quasi necessitatem violandi obligationes novas assumptas, maxime pauperatis votum, quod solemniter dicta sunt in memorata Disciplina Apostolice-Monastica dist. v. cap. xlii.

VIII. Quæst. V. An qui vocat ingredi Religionem strictiorem, satisficiat sui obligationem laxiorem ingrediendo? Resp. Nequaquam satisfaciunt, licet peccat mortaliter: quia minus reddit quam promittit. Nemo autem votum maius in minus commutare potest. Hocertum est penes omnes. Quid, si in laxiori militito professionem emittat? Valida ne erit emissa professio? Valida utique erit, non inficior. Votum enim solenne, quale est professio monastica, simplex votum, cuiusmodi erit illud ingrediendi strictiorem Ordinem, dirimit. Idque convenit inter omnes.

IX. Quæst. VI. An qui vocat Religionem strictiorem, & professus fuit in laxiori, licet in hac perseverare valeat? Resp. Nimum involute hæc de re loquuntur Auctores. Communiter namque asserunt, licite enim ibi perseverare posse. Quod non in sensu verum est, iuxta id quod habet D. Th. 2. 2. g. cxxxix. art. 8. ad 3. iniquis. Votum solenne quo quis obligatur minor Religionem, est factus quam votum simplex quo quis stringitur majori Religio. Post votum enim simplex si contraheret aliquis matrimonium, non dirimeretur, sicut post votum solenne. Et ideo illa qui

qui tam profusse est in minori Religione, non tenetur implere votum simplex, quod continetur in tenenda Religione maioris. Ex hac doctrina colligitur Salmantic. *resol. cap. xi. quoniam. l. non. q. quoniam* propria auctoritate posse commutare votum ingrediendi Religionem strictiorem in votum perseverandi in laxiore quia votum perseverandi in laxiore perfectius est voto solum mirandi strictiorem: & laudant plures Auctores, qui revera eandem tenent obnoxiam. Hoc tamen, nisi explicetur, esse potest erroris causa. Cetera ergo a dubiis facienda sunt. Ceterum est, votum solemne simplex votum dissolvere; atque adeo qui emit votum ingrediendi Religionem strictiorem, si professionem in laxiore emisit, non tenetur amplius vi sui voti simpliciter strictiorem amplecti, cum votum illud simplex solum, & extinctum penitus fuerit per votum solemne professionis. Et hoc quod perinet, optime loquuntur cum D. Thomas citati Auctores. Ceterum, si Religio in substantialibus relaxata sit, quamquam non tenetur vi voti preteriti, & extincti ad amplectendam strictiorem; obstringitur tamen ratione legis divinae, quae omnes obligat ad vitandam aeternam damnationis vitandam. Porro demonstretur iam est, nullam esse votum ingrediendi Religionis relaxate; & graviter peccare votentem, nisi ignorantia excuset, dum illud implet ingrediendo eiusmodi Religionem: idque, ut vidimus, docent ipsi Salmantic. cum ceteris omnibus aliis Theologis. Neque igitur talis votens licite perseverare in Religione, quantum ad substantialia, relaxata. D. Thomas autem *loc. cit.* loquitur de Religione minori, seu minus laxiore, relate ad maiorem Religionem, quae rursus est; quarum tamen utraque proprias observet leges, ut fusc palam fecit in citata Disceptatione. Qui autem votit laxiorem, dubio proci valet tale votum suae propria auctoritate in votum assumendi strictiorem Religionem commutare; & eaque ingrediendi votum implere. Qui autem votit unam, non potest in aliam, licet aequae aeternae, non habita dispensatione, ingredi: quia nemo potest, ut probabilis censemus, commutare propria auctoritate votum in aequale bonum, sed solum in evidenter melius.

X. Quæst. VII. Utrum satisfactori voto ingrediendi Religionem strictiorem, si ingrediendi laxiorem, quod privilegium pontificum habet recipiendi eos qui voventur strictiorem? Resp. Admittit communiter Doctores, qui referunt reipia tale privilegium habere Bene-

dictinos, Augustinianos, & alios. Ut et sit de veritate horum privilegiorum, pre oculis semper habenda est distinctio superius tradita; videlicet, si Religio laxioris nomine intelligitur Religio minor, blandior, minusque severa, quae tamen easdem lites anteriores leges servet; privilegio admisso, vera est communis sententia; si autem Religio laxioris nomine veniat Religio collata in substantiis, falsa feret sententia praefata. Negamus enim ullum legitimum privilegium reperiri quod Ordinibus collatis facultatem concedat recipiendi eos qui voventur Religionem arctiorem. Quia asserimus, diplomata pontificia familes Religiones private facultate recipiendi quocumque ad suam professionem.

XI. Quæst. VIII. Quid passus tenetur qui indignis Religionem votit? Resp. D. Thomas 2. 2. q. cxxxix. *art. 3. ad 2. huc latine. Ille qui se voto obligat ad certam Religionem ingressum, tenetur facere quantum in se est, ut in illa Religione recipiatur; & si quidem intendit se simpliciter ad Religionem obligare, si non recipiatur in una Religione, tenetur ire ad aliam; si vero intendit se simpliciter obligare ad unam solum, monetur nisi satisfactionem in eadem obligationis sua. Igitur si votens unam de examine votit Religionem, eam adhibere debet diligentiam, ut recipiatur, quam in eo adhiberet negotio gravissimi momenti. Si ab uno Cœnobio repalliam vulerit, quatuor, aut quinque alia debet adire, ut dicunt communiter Doctores; quemadmodum, si votit Religionem indefinite, quatuor, aut quinque Ordines; & cuiusque Ordinis quinque aut sex Conventus explorare tenetur, ut, si ab omnibus relictus fuerit, liber a voto sit. Ita docent Sanchez, Capropalans, Trullenchus, Leander, & alii. Dispensant etiam, an tenentur extra propriam nationem, & patriam se conferre, atque alterius linguæ, & regionis Cœnobio adire. Sed hoc communiter negant. Satis videtur id prudens arbitrio relinquendum. Id solum semper advertendum, quod Religiosus collatus ingressum nec attentare, nec exequi debet. Si votens liber sit ab impedimentis, facilis erit illi in unam aut alteram Religionem ingressus; si impedimentis sit irretitus, nullam inveniet. Qui est ineptus ad unam, aptus ad aliam esse potest. Quae omnia a pluribus circumstantiis pendunt. Ideo regula certa assignari nequit; led id vii prudentis iudicio remittitur, oportet. Hinc colligitur, veram absolute non esse opinionem Sanchez, Capropalans, Leanderi, & Salmanti-*

can.

canoniam, asserentiam illum qui votit Religionem indefinite, cogendum non esse ad ingrediendum Ordinem strictissimum, ut Capropalans, Carthageniensis, Camaldulensis, & Minorum. Quandoquidem occurrere potest, & quidem non raro, ut votens is omnibus possit quae ad unam ex praefatis Ordinibus habent, aptumque ipsum constiterit: ut autem ineptus ad alios Ordines. Si votens fatuus, robustusque sit, si nullam adversus talem Ordinem aversionem experiat, si indole optima sit instructus, si virtutis ardore flaget; cur non consulescendus sit ipsi tali Religioni ingressus? Qua ratione Abiolute assumenda voto erit estimendus? Abiolute ergo illorum Doctorum regula falsa videtur. Quare, ut diximus, iudicio prudentis, docti, & pii viri totum est relinquendum. Idem pariter asserendum de mulieribus, ac de hominibus. Ad diversitatem tamen patriæ, & provinciae quod attinet, mulieres communiter cogendae non sunt, ut extra propriam urbem, aut saltem nimis a parentibus remotum Conventum inquirent. Homines qui Religionem voventur indefinite, si communiter repalliam acceperint ab omnibus Ordinibus, haudquaquam tenentur ingredi Ordinem Equitum D. Iohannis, Calatrave, vel Alcantare: quia eiusmodi Ordines militibus non comprehensum sub voto Religiosis in generaliter, ut supra explicatum est.

XII. Quæst. IX. Qui votit ingredi hunc singularem Conventum, irrepalliam ferat, tenetur ne alia adire Cœnobio? Resp. Ex intentione votentis solutio colligenda est. Si aliquo peculiari rationis momento ductus tale Cœnobium primo & principaliter sibi praesertit, & repalliam passus fuerit, liber a voto manet. Cautè tamen, & tero exploranda est votentis intentio. Quoniam, si sola quadam affectu peculiaris ergo tale Cœnobium impullum tantummodo ad votum eliciendum adhibet, nullaque solida ratio talis definitur electionis elucet; tunc non est liber a debito curandi acceptationem in aliis eisdem Ordinis Cœnobis: quia in his circumstantiis patet, hunc votentem primo, & per se intendisse ingressum in hanc Religionem, deinde in tale Cœnobium. In similibus causis iudicium totum pendet a votentis expositione.

XIII. Quæst. X. Vovens semel legitime relictus a Monasterio, vel Religione, tenetur ne ad illam amplectendam, si postea ab eadem Religione, vel Monasterio irretitur? Resp. Quod penes omnes certum est, primo loco dicendum venit. Si quis ob aliquod tempo-

ranem impedimentum repellatur, impedimentum sublato, vi voti tenetur regressum postulare. Idque inter omnes convenit; quemadmodum certum est, quod, si votens reiciatur ob aliquod impedimentum appaens, & reipia saluum, ut si recipiendus reputaretur alicui alieno parvatis, illegitime natus, morbo occulto infectus, qui revera non esset: certum, inquam, est quod tenetur ingredi Religionem, si cognita veritate Religio eum exciperet.

XIV. Quod attinet in dispensationem revocant, est, nimirum legitimum, & absolute, atque in perpetuum revellus; liber a voto maneat; ita ut, si a Religione denovo invitetur, non tenatur ad ingressum. Liberum a voti vinculo communiter Auctores hunc talem declarant: quae opinio & mihi videtur probabilior: alioquin votens sine anctore, & superfluum toto vite sure tempore manere cogetur. Ad hanc vero sortem adeo ancipitem non est ulla ratio praesumptiva quae se solvitur obligare, dum votum Religionis emisit: neque ex voti natura tam grave onus colligi pruden-ter potest. Minus tamen probabile nobis videtur quod Salmantic. cum Capropalans, Aragonio, Pellizzario, Diana, alioque docent *loc. cit. n. 1.* nempe quod votens facta sua petitione pro admissione ad habitum religionis, non tenatur vi voti expectare consensum Religionis, si hanc tempus querat ad deliberandum, seu si differat deliberationem: quia, inquam, censetur emillum votum sub hac conditione: Si facta debita diligentia Religio admittere voluerit. Hæc, inquam, opinio & minus probabilis, & falsa nobis apparet: quia vix est Religio causa, & prudens in recipiendis candidatis, quæ in aliquod tempus acceptationem non differat, ut comparat, utrum expediens sit postulationem admittente, & ut periculum faciat, utrum consensum, & firma sit eius voluntas. Tantum ergo abest ut in voto includatur conditio substantialis acceptationis, quin potius tunc congrua dilatio semper praesumitur. Dicendum ergo, quod, si dilatio talis sit quaerendum, si conditio solida prebeat desperandi de assequendo ingressu, tunc a voto liber dicendus est votens; secus, si dilatio moderata sit, sponetque reliquit obtinendi opportuno tempore acceptationem.

XV. Quæst. XI. Prelatus regularis repellere ne licite velit eisdem facilitate eum qui voto Religionis obstrictus est, ac eum qui nullo devotitur voto? Resp. Admittit communis sententia, & merito: quia obligatio votentis nullo

nullo modo afficit Prelatus, seu Religiosem acceptantem. Votum huiusmodi emissum fuit sub hac conditione, videlicet si Prelatus acceptare voluerit.

XVI. Quæst. XII. *Qui vovit Religionem, ut in eadem Clericus esset, libet ne a voto cesset, si Religio illius eum admittit nisi ut laicus.* Resp. Libet omnino esse: quia votum non obligat præter votantis intentionem: votans autem expresse intendit, dum votum emittit, clericatum profiteri. Ergo, hac deficiente conditione, votum suatum remanet. Quod nihil, cum votum edidit, de clericali, vel laicali statu cogitavit; & utriusque statum, clericalem scilicet, & laicalem aptus sit: illum gradum suscipere tenetur quem Religio præcipit. Qui expresse vovit statum sacerdotalem suscipere, poterit commutare votum, & fieri laicus, & contra, si Religio tamen consenserit: eo quod accidentaliter mutatio fit intra eandem Religionem. Hæc omnia communia penes omnes sunt. Ex conditione tamen votantis facile plerumque est dignoscere, quem statum, si expresse, statum tacite sibi præcipere voluerit. Quod si nullo modo cognosci potest, arbitrio Religiois, ut diximus, stare votans debet.

XVII. Quæst. XIII. *Spiritus ignorans constitutionem licet si, qua spiritus a gradibus, & dignitatibus repelluntur, vovit Religionem, negat constitutione tenetur ne votum impleat.* Resp. Negat communitè Doctores: cum enim ignorans ad tales dignitates, & gradus ascendens aptus non sit, gravem ignominiam patitur ob talem penalem privationem. Idemque afferunt de votente Religionem que similem legem habeat, si tempore omnino illam ignoraverit. Sic docet Sanchez Lib. II. cap. xxi. n. 59. Velázquez Tom. I. tract. IV. cap. I. sec. 1. q. IX. n. 55. Leander tract. 3. disp. XXI. q. XLIII. Calpurnius tract. 1. disp. 1. p. 101. 2. Non leve mihi negotium facessit opinio libere, eo quod non quodcumque incommodum, vel difficultas factus est ad votum diri mendium. Qui mundum, & omnia que mundus dare potest, sine divitiis, sine dignitate contemnit, ut evangelicam perfectionem proficiatur, ut humilitatis virtus, que universæ incognitatis hinc est, se se exercat, præsumitur prudentissime, dum votum emittit, omnibus gradibus, & dignitatibus renuntiat: quin natura talis voti hanc renuntiationem includere videtur. Accedit quod præfata graduum privato mundanis, non religiois ho-

minibus ignominiam inferat. Si Religiosi ipsi doctores, probatores, sanctiores Religiosi fuerint, ceteris quantalibet dignitate præstantibus eminebunt. Quare prædilectissima sententia plus humanis affectibus quam evangelicis commisit, ad quorum observationem vitam suam se exalturum spondet qui vovet Religionem, videtur accedere. Ego sane ob solam hanc difficultatem, nisi peculiaris circumstantia occurrerent, non existerem Religionis ingressu cum qui eandem voluisset, præfata lege ignorata.

XVIII. Quæst. XIV. *Qui vovet Religionem in statu sacerdotali, tenetur ne grammaticam ediscere, cum ob illius ignorantiam non admittitur.* Resp. Adfirmat communis sententia. Sotus Lib. VII. q. 11. art. 1. ad 3. Sanchez Lib. II. cap. XVI. n. 61. Suarez Tom. III. de Relig. Lib. II. cap. 11. n. 21. Bonacina disp. IX. q. IX. p. 101. 3. n. 14. Leander tract. 1. disp. XXXI. q. XIV. Aragon, Ledesma, Rodríguez, Azorius, & alii. Quippe qui vult finem, & media que ad hunc assequendum conducunt, velle oportet. Si tamen dum vovit, paravit intra Religionem addicere eam posse, non tenetur eam addicere extra: quoniam constat de eius expressa intentione, ultra quam votum non obliget. Si post grammaticam addicere, oportet fieri laicum, Religione consentiente: quia tunc perfectius votum implere censetur, quod peculiariter talis status humilitatem, & laborem. Quis si tempore emissi voti de Religione in statu sacerdotali amplectenda, ignoravit necessariam esse grammaticam cognitionem? Tenetur ne eam addicere? Negant citati Auctores, eo quod superveniens difficultas adeo gravis est, ut satis sit ad voti dissolutionem. Id tamen ex circumstantiis colligendum videtur. Si enim votens ita erga Religionem affectus fuisset, ut, si hanc difficultatem levasset, nihilominus illam voluisset, profecto ad discendum grammaticam tenetur. Si contra prudenter præsumatur non editorum fuisse votum, quodcumqueque periculum habuisset eiusmodi impedimentum, liber a voto remanet, nec statum laicalem in præfata Religione amplècti obstringitur; quemadmodum non tenetur fieri laicus qui vovit Religionem in statu clericali, sciens ad hanc statum requiri grammaticam si possit, & rei periculo factio, impetens omnino deprecandam ad eam perdendum: quia motu impotentia solvit a voti debito. Ex alia parte status laicorum præter illius intentionem fuit in voti emissionem. Si dum votum

emissit, dubius erat, an necessaria nec ne esset grammatica ad statum clericalem, eam addicere tenetur: quia, dum anceps erat, certiorum se facere debebat. Quin, si dubius extitisset, utrum requireretur liberum arrium cognitio ad Philosophiam, vel Theologiam comparandam; cogere artes illas addicere ob rationem datam: quoniam, dum sic dubius votum emittit, præsumitur se obligasse ad ea omnia exequenda que ad finem obtinendum necessaria sunt. Dum autem dubitatur, an votans sciverit nec ne tenent dubitatur, an votans grammaticam ad statum pore voti, requiri scilicet illum scivisset clericalem, præsumendum est illum scivisse: cum nulla Religio sit que talem notitiam committit id est compertum. Qui vovit statum laicorum, non tenetur artem mechanice addicere, ut recipiatur, si ob hunc defectum Religio illam excluderet: quando de tali arte votum omnitem nihil omnino cogitavit. Contra, si scivisset aliquam artem esse necessariam in Religione ingressum, tunc deberet aliquam artem discere. Animadvertit tamen Sotus Lib. VII. de iust. q. 11. art. 1. teneri votentem addicere artem quam Religio exigit, etiam si de illa nil cogitaverit; quando talis nature ars sit, ut facile possit disci, & alioquin vix utilis foret Religioni votens sine tali arte. Quisquis enim tenetur exequi media facilia, ut compos voti sui evadat. Que sententia vera est.

XIX. Quæst. XV. *Qui, voto Religionis emissio, contrahit matrimonium, vel, contracto & consummato matrimonio, vovet Religionem, quid peragere debet?* Resp. Si religiosus votum præcessit matrimonium, peccat mortaliter contrahens matrimonium. Integro bimeltri nec petere debuit, nec reddere licite valet: quia cum intra hoc bimeltri adhuc implere suum votum possit, statum religiosum assumendo, idcirco peccat mortaliter tam reddendo quam petendo. Transacto bimeltri, reddere tenetur, minime vero petere potest. Consummato tamen matrimonio, si cum culpa, sive abique culpa, tunc & reddere, & petere posse lenient Lessius, Palani, Bonacina, Sanchez, & Salmanticenses loc. cit. n. 19. Si vero post consummatum matrimonium coniuges mutuo consensu vovent, possunt reddere, & petere: quia utriusque non impedit Religionis suscipiendæ votum. Votum Religionis emissum post sponsalia validum est: quia sponsalia censentur contrahit sub hac conditione, Nisi melius statum elegero. Et, si quis post matrimonium ratum,

non consummatum, ius habet ingrediendi Religionem; potiore iure gaudet post contracta sponsalia. Verum de his omnibus suffus, cum de matrimonio sermo erit.

XX. Quæst. XVI. *Impiet ne votum Religionis qui Episcopatum suscipit?* Resp. Negat communis sententia. Id colligitur ex cap. Per quas x. de votis, ubi ad hunc calum respondet Innocentius III. *Consistimus, ut si tuos satana desiderat conscientiam, regnum regnum Ecclesie, & radice Aristifimo votatus.* Ratio quippe clara est: quia licet status Episcopalis absolute perfectior sit, prout ad promovendam perfectionem in aliis incumbit; nihilominus, exilio causa necessitatis, melius & tutius est votente Religionem amplècti quam suscipere Episcopatum, ad quem nemo accedere debet, nisi peculiariter ductus vocatione, & veluti a superioribus coactus. Et hæc communis sententia est.

§. III.

De debito quo obstringitur perseverare in Religione qui illam vovit.

QUI non solum ingressum in Religionem, sed insuper perseverantiam in eadem vovit, ad utrumque obstringitur. Qui vero absolute Religionem vovit, ad aliud non tenetur vi voti, nisi illam ingredi, & probationis, ut vocant, anno eandem experiri sincero animo illam professendi: si experientiam lux æterna saluti ipsam agnovit. Quamobrem, si abique saluti culpa eiciatur, liber a voto manet, nec alterius Religionis ingressum querere tenetur. Neque est præsumendum, quando id aperte non constat, eum qui vovit Religionem, vovisse quidem perseverantiam in eadem; quandoquidem istud distinctum uno est, quod adiciendum non est votenti præter eius intentionem. De hoc agit D. Thomas 2. 2. quæst. cxxxix. art. 4.

II. Quæst. I. *Qui intravit Religionem animo excedendi, satisfacti ne voto?* Resp. S. Th. loc. cit. ad 3. respondet, quod ille qui intrat, ut statim exeat, non videtur satisfacti voto suo, quia ipse in votando hoc non intendit: & ideo tenetur mutare propositum, ut saltem vellet experiri, an ei expediat in Religione remanere; non autem tenetur ad perpetuum renuntiare. Ratio clara est. Qui enim votum Religionem, non vovit solum religiosum habitum susceptionem, sed statum religiosum, in quo Deo servare possit: quare, nisi experiat statum hunc minus fibi congruum, non potest

potest licite illum deserere. Sic docent communiter omnes.

III. Quæst. II. Qui religionem intrare animo excedit, simulque non proposito Deum servare, ut illius loci immutare, satisfecerit ne voti? Resp. Adfirmat Leander tract. 1. disp. xxi. q. 11. ubi citat Angelum, Richardum, Sylvestrum, Sanchez, & Basilium. Sylvester tract. Relig. 2. q. xix. resp. refert opinionem Richardi ita sententis: & Sanchez Lib. IV. cap. xxix. n. 73. cum pluribus aliis tunc ipsam sententiam defendit, eo quod bona fide prelatet omnia que ex parte sua necessaria sunt ad obtinendum affectum sui voti. Verum, quando votum animo excedit, ingrediatur, propositum quod allegatur dandi operam ut Deus cor immutet, fallax de mendax presumitur. Quare primum omnium animam excedi deponere debet, ac deinde Deum orare, ut cor emolliat. Quomodo enim bona fide, & sincere Deum orare potest, ut immutet eum, si deliberato animo excedi ille ingrediatur? Quare mihi probabilis, & sinceritas conformis videtur, si prius votentem debere primum excedi animum deponere, deinde operam dare ut Deus cordis immutet duritiam. Si vero ingressus prolatio animo excedit, & cum proposito perseverandi (quæ duo fiscal pugnant) resp. Religionem relinqueret, deinde illum argueret ut animo excedi deposito, periculum rei de more faceret, & tunc si bona fide experimento facti, a Religione excederetur, eo quod futurum illum minus sibi contentum experiretur, eum a voto liberum declararet. Hinc potiore iure dicendum est, & communiter Auctores docent, non satisfacere voto Religionis cum qui animo non perseverandi ingrediatur, si potest, etiam eo nullam causam exeat, quia bona fide Religionem expertus non est: & ideo tenetur sincero animo negotium peragere, ut voto suo faciat satis.

IV. Quæst. III. Qui votum exiit ingrediendi, & statim excedit, vel cum expressa intentione fraudi libertate a iure Novitii concessa, ad quid tenetur? Resp. Votum ingrediendi, & illico ingrediendi nullum est, & ineptum; quando tam ingressus, quam egressus æquo modo continentur voti materiam. Si vero votum per se ingressum recipiatur, & egressus esset circumstantia adiecta, votum validum foret, & votens ad ingressum tenetur, atque circumstantia, tanquam inique adiecta, servanda non esset. Qui votum cum hac expressa intentione fraudi libertate, qua

gaudent Novitii experientis abique illius voti vinculo Religionem, dubio procul, facta experientia, egressi valet, & voto fecit satis. Sic expresse D. Thomas 2. 2. q. cxxxix. art. 4. in corp. Si autem intendi se obligare ad ingressum Religionis causis experientis, cum libertate remanendi, vel non remanendi, non obligum est quod remanere non oportet. Si tamen abique omni iusta causa exierit, in peccato contra votum, delinqueret tamen ad verum divinam clementiam, cuius beneficia pro nihilo duceret, & contemneret. Subdit vero Angelicus ibidem: Si vero in evoendo simpliciter ad ingressum Religionis cogitavit, abique hoc quod cogitavit de libertate exiit, vel de perpetuitate remanendi, videtur obligum ad ingressum Religionis secundum formam iuris communitatis, que est ut ingrediendi non debet minus probationis: unde non tenetur prelati in Religione permanere. Itaque si, prout experientis, hoc iustam causam egrediar, nota satisficit.

V. Quæst. IV. Qui votum Religionis adfuit, nihil free de perseverantia, siue de egressu cogitavit, satisficit in voto, si ingrediatur Religionem, & facti experientis, abique illa causa, sed sola libertate exitus, cogitavit, vel hinc concessa, egrediar? Resp. Adfirmat non parvi. Henricus Gandavensis quodlib. 113. q. 11. & quodlib. 111. q. xv. Navarrus Lib. III. Consil. de voto consil. 3. fr. 10. Angelus verb. Votum 3. num. 18. & alii, qui citat Sanchez Lib. IV. cap. xvi. num. 89. Ratio illius opinionis est, quia votum, quemadmodum & iuramentum, omnes limitationes, ac exceptiones suscipit quas ius tribuit, l. fin. cap. de condit. instab. Ergo votum Religionis intelligitur pro sua experientia facti iuxta ius regulas. Quoniam ius tribuit facultatem candidatis experienti intra annum probationis Religionem cum plena facultate egrediendi.

VI. Contrarium sententiam, que probabilior est, & quam communiter Auctores tradunt, amplectimur Ratio videns est. Nam qui votum Religionem, voverit se vitam ducturum in tali statu, admittit quod statum ille, facti experientis, gratis sibi fit, nullaque sufficientes ratio occurrat cur debeat ab eodem recedere. Si enim voveret Religionem, ex mere arbitrio relinquendum, nulla etiam ingratum causa, ingressus ille vanus, & inutilis esset, iniquaque voti materia. Immo omnes qui ingrediuntur Religionem, si prouiderent, ut presumere debemus, agant, intendunt perseverare in eadem: idque omnes

qui

qui prouident votum Religionis educe, sibi praesunt. Ergo, si nulla occurrerit causa recedendi, ut votum impleatur, voverit tenetur in Religione perseverare. Nec obstat ratio contraria tenentis, quod ius plenum intra annum probationis libertatem recedendi concedit in foro exteriori, ne scilicet detur actio contra Novitios excedentes. Hinc etenim minime igitur posse Novitium, tamen voti solutum, abique ulla omnino causa, & mere arbitrio recedere a Religione, quam feruam non peccator contra votum, peccator tamen peccato levitatis, temeritatis, & ingratitude aduersus divinam bonitatem. Porro, si vel ipsi voto soluti peccarent, si licent venialiter, quoties abique omni causa a Religione suscepta recederent; quid dicendum de iis qui voto forent obstricti? Ipsi sane & graviter peccarent recedentes, & a votum non tamen essent liberi; sed iterum ad ingressum, & experientiam bona fide Religionem adstringerentur. Ita docent Caietan 2. 2. quest. cxxxix. art. 4. dub. 3. Armilla verb. Novit. n. 10. Sotus Lib. VIII. q. 11. ar. 1. ad 3. Aragon 2. 2. quest. cxxxviii. art. 3. Toletus Lib. IV. Sum. cap. xviii. n. 12. Valentia 2. 2. disp. vi. q. vi. punct. 4. Manuel Tom. II. Sum. cap. xvi. n. 2. Leander tract. 1. disp. xxi. q. 11. Sanchez Lib. IV. cap. xvi. n. 90. & alii plures.

VII. Quæst. V. Quamvis sunt iuste causas resistendi a Religione? Resp. Ut ex dictis patet, siue voto solutus, siue voto obstrictus, peccat iuxta communem sententiam si abique ulla legitima causa, sed ex mere arbitrio deserat Religionem quam erat ingressus. Hoc tamen est discrimen, quod liber a voto venialiter, votum huius mortaliter peccat. Assignanda nunc causæ sufficientes, ut tam ille qui vovit, quam qui non vovit, recedere licite valeat. Ac primo certum est, maiorem requiri causam in eo qui Religionem votum emittit, quam in eo qui Religionem sine voto suscipit. Ut enim Novitius liber a voto exire licite a Religione queat, iustificat quæcumque rationalis causa, puta, quod Religio illi grata non sit, quod in eadem prævidetur non latam se vitam ducturum &c. immo facti est ut probabiliter timere possit eiusmodi mala. Ceterum qui ex voto Religionem ingressus fuit, non nisi ob causas graves, & moraliter certas Religionem quam vovit, recedere valet. Eiusmodi porro sunt grave periculum alicuius damni magni momenti, siue temporalis, siue spi-

ritualis; gravissima tentationes, quas ei resisti statim aliter; impotentia ad onera Religionis sustinenda; gratis parentum necessitas, idque genus similia: que omnia prudentis viri iudicio subsistenda sunt, ut circumstantiis inspectis, quod expediens voverit indicaverit, decernat. Qui non solum votum Religionem, sed etiam perseverantiam in eadem, necque ob causas ceteroquin iustas recedere valet. Sola hinc impotentia, & quod a Religione abique illius culpa expellatur, a voto exire valet. Si enim iuxta culpa repelleretur, a voto liber minime esset.

VIII. Quæst. VI. Qui ultra votum Religionis voti quoque perseverantiam in eadem, tenetur ne iis perseverare, ut si ex iustis causis non recedere contingat, debeat deinde eum ingredi? Resp. Qui duo vovit, ingressum sollicit, & perseverantiam, non latifacit voto solo ingressu, nisi addat simul perseverantiam: ergo si recedit etiam ex iusta aliquo causa, tenetur deinde tentare ingressum. Sola enim, ut modo dictum est, evidens impotentia ad professionem, vel Religionis expulso abique voventis culpa, potest eum a voto vinculo liberare. Si tamen difficultas gravissima superveniret, tempore voti ignorata, possit recedere; at, tali difficultate cessante, tenetur iterum Religionem amplecti. Hæc sententia mihi probabilior videtur, & licet multi Auctores contrariam defendant, plures tamen nostram tuerentur. D. Th. 2. 2. q. cxxxix. art. 4. Caietan ibidem; Sanchez Lib. IV. cap. xvi. n. 81. citans Navar. Consil. Novitii & Valent. Rodrig. eam quoque iustas causas diffinit. xxx. art. 15. dub. 1. Layman Lib. IV. tract. v. cap. vi. n. 13. Portell. verb. Votum n. 42. Bellarmin. Tom. I. tract. 11. cap. vi. n. 21. Toletus Lib. IV. cap. xviii. n. 12. Valentia 2. 2. disp. q. 11. punct. 5. q. vi. n. 22. Salmeron. tract. 11. cap. 11. punct. 2. n. 28. Leander tract. 1. disp. xxi. q. 11. Basilium Tom. II. verb. Votum, Sum. Tom. III. de Relig. Lib. IV. cap. xv. n. 1. Trullenchus Lib. I. de Decal. cap. 13. dub. 20. n. 2. Lopez. Part. I. Jurispr. cap. xv. & plures alii.

IX. Quæst. VII. Qui voto perseverandi in Religione ligatus expulso est, tenetur ac in seculo remanere castitatem servare? Resp. In primis, si abique sua culpa fuerit expulso, ipsum non teneri ad castitatem servandam certum videtur: quia castitas non includitur in voto ingressu, sed in sola professione monastica: quare, dum hinc non mittitur, votum castitatis non obligat. Hæc ratio evincit quæ sit ad castitatem cum non fuerit, etiam

etiam si propria culpa repulsi fuisset. Hanc sententiam docent Catechismus 2. 2. q. cxxxix. art. 3. ad 2. Armilla verb. Votum n. 18. Navarrus c. xli. n. 47. & 48. Azorius Lib. IX. cap. xxii. q. 11. Sanchez Lib. II. cap. xvi. n. cxi. Ioannes a S. Thoma disp. xxix. art. 11. Trellehen Lib. II. cap. 11. dist. 11. n. 20. Leonardus tract. 1. disp. xxxi. q. 1. Si veto quis votis. Religionem, & castitatem simul & principaliter, ad castitatem teneretur, etiam si feculo remaneret. Si vero castitatem vorisset dependenter a Religione, cessante voto Religionis, cessaret quoque votum castitatis: quia corruit accessorium, principali cadente. Quando dubium occurrit, num castitas promissa fuerit dependenter a Religione, tunc exploranda est votantis intentio, si ex verbis quibus votum conceptum fuerit, dubium oriatur. Si autem de ipsius votantis intentione dubitetur, nec possit ex circumstantiis dubium deponi; tunc observanda regula est que asserit, in dubiis tutiorem partem esse eligendam.

§. IV.

De tempore quo urget necessitas implendi votum Religionis.

QUI absolute Religionem vovit nullo praefinito tempore, tenetur, quamprimum commode potest, votum implere, ut declaratum habetur Deut. xxxiii. Cum votum coeverit Dominus Deo tuo; non tardabis reddere: & si moratus fueris, reputabitur Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Idipsum precipitur Ecclesiastice v. Si quis voverit Dominum, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio. Cum dicitur, quamprimum commode potest, sensus minime est quod quæcumque difficultas satis sit ad differendum Religionis ingressum, sed indicatur quod solommodo grave aliquod obstaculum potest quandoque excusare dilationem. Si enim quæcumque difficultas satis foret ad licite moras necedandam, vix unquam tempus adesse opportunum, & commodus implendi votum. Illud ergo tempus opportunum pro voti executione reputatur, quo votans mortaliter, id est absque urgente, & gravique impedimento, seculum relinquere, & Religionem amplecti valet. Si ergo evenire promissiones hominibus factæ indefinite ad executionem obligant, prima opportunity oblatæ; ita & de promissione Deo unitate oblata: qui enim nullum nuncupata dicendum est. Qui enim nullum præscriptum sibi tempus, nullam rationem ha-

bet cur debeat expectare tempus futurum; alioquin semel concesso quod in futurum tempus differre possit promissionem suam, iam nullum posset pro executione tempus definitum. Quæ tamen non ita severe accipias velim, ut ad incitas redigas votentem. Sed per oculos habenda est lex. Quod dicitur si de solationibus. Statim julce & cum aliquo temperamento temporis intelligendum est. Item lex Continuis §. Cum ita §. de verbis obligati. Eiusmodi ergo ad verba statim, quamprimum admittitur quoddam temporis intervallum, quod nec minimum, nec maximum est, sed congruum. Quoddam autem dicendum sit congruum spatium, absolute definiti nequit, sed arbitrio prudentis est relinquendum. Modo brevius, modo longius spatium concedi potest, diversitate circumstantiarum inspectata. Si bona fide res agatur, facilitatis quinque definite poterit tale temporis intervallum.

II. Quæst. I. Qui voto Religionis obstrictus est, peccat ne mortaliter, si ingressum suum pro annuo integrum differat? Resp. Aliqui Auctores, ut Ledesma Tom. II. tract. x. cap. 111. dub. ulti. Rodriguez Tom. II. cap. xxv. n. 9. sentent, dilationem duorum aut trium annorum requiri in voto Religionis, ut notabilis mora dicatur, et ut votans mortaliter peccet; in ceteris vero votis, ut leuitium, elemosinam, peregrinationis &c. que perpetuum divinum obsequium non inspicunt, maiorem concedunt dilationem; & tunc solum votentem peccare mortaliter, cum periculo non implendi votum se exponit. Hæc opinio nimis laxa est. Licet enim plus temporis requiratur in votis aliis a Religione, nullum tamen promissionis executio tam longo spatio abique gravi culpa differri potest. Communiter ergo Auctores sentiunt, peccare mortaliter voto Religionis devotum, si data opportunity ultra dimidium anni voti sui executionem procrastinet. Plus temporis pro allocationem votorum executione permittunt, quis in his per dilationem nihil divino obsequio subtrahatur. Si quis tamen ultra unum aut alterum annum etiam litorum executionem protraheret; peccaret mortaliter, nisi gravia excusarent impedimenta.

III. Quæst. II. Qui tempus definitum pro voti sui executione, tenetur ne intra praefinito temporis intervallum suum votum implere? Adhuc omnes. Difficultas solum occurrit, utrum, si praevidetur impedimentum, quod impossibilem designato tempore reddat voti observantiam, teneatur prevenire tempus illud. Negant communiter, & merito Au-

Auctores: quia votum non obligat, præter votantis intentionem; votens autem ante definitum tempus nolit se obligare: ergo illud anticipare haudquam tenetur; quemadmodum non assignatur quis audire Missam ante diem festum, nec tempore bacchanaliorum ieiunare; licet praevideat & in die festo, & in quadragesima futura impedimenta, quibus & a sacro audiendo, & a ieiunio servando prohibeatur. Suarez Tom. I. de Relig. Lib. V. de voto cap. xiv. num. 5. Bonacina Tom. II. disp. xv. q. 11. punct. 5. §. 1. n. 11. Calpurnius tract. xv. punct. 15. Salmanticenses tract. xv. cap. 11. punct. 3. n. 33. & alii.

IV. Quæst. III. Quomodo se gerere debet votens in executione voti, si tempus definitum latitudinem excipiat? Resp. Si quis promissit se Religionem ingressurum infra annum, lex menses dec. non tenetur, nisi in ultimo intervallo temporis designati. Si tamen praevideret ultimo temporis spatio aliquid sibi futura impedimentum, tunc executionem anticipare deberet: quia totum designatum tempus executioni voti obnoxium est. Ergo, dum praevidet se non posse illud implere in hoc determinato temporis spatio, tenetur in alio. Idcirco namque designatum, latumque tempus sibi votens præstituit, ut, si in aliquo intervallo obstacula occurrerent, in alio possit intervallo libero ab impedimentis suum votum implere; quemadmodum, si quis praevidet se non posse audire in die festo Missam circiter intendens, tenetur mane eam audire: quia totum tempus illud obligationi est assignatum. Ita D. L. in 1. disp. xxxv. 11. q. 1. art. 3. questio. 1. ad 7. Sanchez Tom. II. de Relig. Lib. V. cap. xv. n. 7. Sanchez Lib. II. cap. xv. num. 8. Bonacina disp. xv. q. 11. punct. 5. §. 1. num. 13. Salmanticenses tract. xv. cap. 11. punct. 3. num. 34. & communiter alii.

V. Quæst. IV. Qui tempore designato votum non implerit, tenetur ne elaso tempore illud implere? Resp. Adhuc communis sententia: quia temporis definitio nota fuit, non ad extinguen-dam, sed ad maturandam obligationem. Qui enim votum tempore determinato Religionis ingressum, duplex sibi imponitur, ingressum scilicet Religionis, & executionem eius infra definiti temporis cancellos. Violata hæc secunda obligatio, consistit prima. Secunda dicendum, si vovisset ieiunium in vigilia alicuius solemnitatis: quia clarum est, ieiunium illud per se spectare honorem, & obsequium offerendum Deo in honorem talis Sancti: elaso autem eo die,

Conc. Theol. Tom. III.

voti quoque finis dabitur. Ceterum vota que spectant immediate bonum votantis, elaso tempore præstituro, adhuc impleri debent. Anne, si creditor promitteret debitum solutionem intra mentem; liber esse a debito solvendo, eo quod intra mentem non solvere? Nemo id dixerit. Sententia illius communitas est.

VI. Quæst. V. Qui votis Religionem ab aliquo peculiarem finem, vel dependenter ab aliqua conditione, est ne a voti obligatione absolutus, cessante voti fine, vel conditione? Resp. Quando conditio, vel finis est tota, & unica causa emittendi votum, cessante fine, vel conditione, cessat votum, ut omnes fatentur. Sic, si vovisset Religionem ob id solum ut eulturas societatem talis mulieris; si hæc denatetur, liber a voto est. Si religionem vovens, dummodo a tali morbo, quo afflicte laboras, convalescis, dummodo pater consentiret &c. deficientibus his conditionibus, a voto, nempe dissentiente, immunitus es.

VII. Quæst. VI. Qui voto conditionali ligatus sponte impedimento apponi ne conditio eveniat, liber ne a voto exeat? Resp. Præterquam responsionem exhibeo, vota conditionata describenda sunt, quoniam diversis generis esse possunt. Si quis hoc votum emittent, & voto Religionem, si in tale flagitium lapsus fuerit, certum est votentem liberum a voto evadere, si flagitium vitaverit: quamquam animo non implendi votum ab illo abstinuerit: siquidem votum illud per illud momentum sibi imposuit; & quod primo-rationaliter intendit, fuit peccati supra. Quare dicitur in peccatum non laborat, ad votum non tenetur. Nullo autem modo peccat contra votum, etiam si peccati huius votum vitare speraret: quia ille sibi tale vis servavit, utendi scilicet voti, & omnis subeundi consideratione, tunc freno quo tenetur a peccato declinet. Idcirco convenit inter omnes. Difficultas potius est de eiusmodi votis, Voto Religionem, si tale peccatum non perpetraverit; & votens postea deliberato animo in peccatum prolabitur, ut a voto immunitus evadat: Voto Religionem, si in talem locum transierit, si ab infirmitate convalescit, si pater consentit &c. ac deinde comminationibus ventrem vexat, ne sanus fiat, ad locum illud accedit, ne conditio eveniat, pater fraude, & dolo a consensu prevalendo removeret: difficultas, inquam, est, utrum hic votens qui sic se gerit, solutus sit a voti vinculo.

VIII. Adhuc Salmanticenses tract. xv. cap. 11. punct. 4. n. 40. & pro hæc sententia

laudant Suarez, Bonaciam, Laymannum, Filium, & Dianam. Quandoquidem, inquit, vovens non aliter se obligare intendit, nisi conditione impleta: ergo, quocumque modo conditionis impediatur eventus, voti vinculum solvitur; sicuti si quis vel pederet in die ieiunii iter agat, ut in quadraginta die ieiunii obligatione evadat immunis, vel animo non ieiunandi recedat ab urbe, in qua sit obligatio ieiunii, & ad alium locum profecturus, ubi nulla sit ieiunii obligatio, profectio liber est ab observatione ieiunii. Ut ab illorum exemplorum consultatione exordiamur, dicimus exempla isthac esse protinus inepta. Qui infirmitatem data opera contrahit, liber a quadragesimali abstinentia evadit, quia effectus impotens ad ieiunium servandum. Idem dicendum de eo qui pedes iter arripit. Si autem defatigatio tanta non esset, ut impotentem eum constitueret ad ieiunium, ieiunare teneretur. Nec magis ad rem facit exemplum illius qui a loco lege ieiunii abstrahit ad locum liberum a tali lege, ut ieiunii obligationem declinet: quare enim hanc sententiam admittentis, cum esse a ieiunii obligatione absolventur; semper adhuc exemplum nimis a scopo recedit: eo quod lex illa locata est; vota autem de quibus loquimur in presenti, personalia sunt, que non locum, sed personam afficiunt. Ratio porro quoniam prodest, exemplis reiectis solidior minime est. Quoniam, licet verum sit voventem non aliter le voti obligationi subicere quam ad ista conditione impleta, tamen id solummodo verum habet, dum vovens bona fide incidit, dum scilicet nihil apponit, nihil agit ut conditio non impletur. Sed, dum ipse fraude, & dolo impedire conditionem studet, voto utique manet adstrictus. Clarius rem evocemus. Duplici modo intelligi potest voventem le nolle voto obligare, nisi potest conditioe siquidem, vel id, dum votum elicit, intendit, vel post amicum votum. Non primum. Quis enim est qui votum conditioni illi agit, simulque animum habeat frustrandi conditionem? *Potes Religionem, si convales-*

luerit; simulque statuo me omnia profecturum ut sanitas afflictionem impediatur. *Potes Religionem, si pater convalescit; & fratribus consensu abstractus.* Nonne illius habetur qui licet voveret? *Præsumi ne potest quæpiam rationem prædium familia vota edere? Nonne quilibet liber est ut edat, aut non edat votum? Qui animam haberet non appropinquandi conditionem cui votum opponitur, a voto, & a conditione abstereret: qui enim non vult conditionem, non vult votum; qui autem non vult votum, votum non edat. Nemo ergo prudens, dum edat votum, intendit frustranciam reddere etiam malis artibus voti conditionem. Nec videtur esse de hoc ambigendi locus. Porro, si votum sincero animo conditioni annectit, intenditque votum impleta conditione exequi, iam sibi facultatem non servat impediendi eventum conditionis: alioquin dendum esset, sibi quoque servare facultatem impediendi, sed non exequendi votum ipsam absolute editum. Si vero post emisum votum conditionem apponit, hæc conditio nulla est, ut patet. Undique ergo committit opinio isthac.*

IX. Dicimus ergo, teneri prælatum voventem ad sui voti executionem, quoties sua culpa curavit aut ne conditio eveniret, aut ut eveniret contra intentionem quam habuit, dum votum emisit. Et hoc expressum habemus leg. in executione. §. ult. ff. de verb. obligat. *Quicumque sub condicione obligatus curaverit ne conditio existeret, nihilominus obligatus.* Ratio quoque ex contraria sententia consultatione manifesta est. Accedit quod neco ex iniquitate & fraude preventum colligere debet, neque fas est ut calquam dolus patrocinetur. Qui votum conditionatum elicit, tacitam voluntatem habet non impediendi conditionem cui votum affigit. Quæ voluntate semel posita, nulla superest facultas, qua eadæ conditio frustrari valeat. Hiis sententia fautores accedunt Sanchez Lib. II. cap. xix. num. 27. Trullenchus Lib. II. cap. xi. chb. 10. num. 61. Angelus verb. Votum §. 10. & alii. Plurima alia que de hoc voto dicenda essent, ad tractatum de stato religioso dicenda remittimus.

DISSERTATIO III.

DE IIS QUI VOVERE POSSUNT.

De illorum cessatione ob cessationem causæ finalis, renouque irritacionis; atque de eorundem irritacione, dispensacione, & commutatione.

Plurima veritate aggredimur in hac disputatione, scita maxime necessaria. Quædam dicentur Libro sequenti *lib. vii. cap. 17.* de irrationum irritacione, que omnimodam connexionem habent cum his que in presentia excusanda veniunt. Quæ ibi brevisdam calamo perstringentur, fulius illam brevissime expediemus. Longior est terminus de votorum relaxacione. Quinque modis five vota, five iuramentis cessare possunt, videlicet irritacione, dispensacione, commutatione, sine cessatione, & gravi rerum que promissa sunt, non prævia mutacione. De quibus omnibus singillatim sermone habebimus.

CAPUT I.

De iis qui vota edere valent.

I. QUI rationis usi possunt, omnes vovere possunt de rebus illis que sub eorum cadunt dominio & libertate, ut cum omnibus Theologis docet D. Tho. 2. 2. q. lxxxviii. artic. 8. & 9. Quapropter a votis excedis excluduntur si tali quæ rationis usu sunt destituti, ut furiosi, argentes, ebrii, dormientes, & pueri, antequam rationis lumen illis affluat.

II. Porro quævis omnes ratione præditi emittere vota valeant, ut tamen eadem exequi possint, dominium requiritur earum rerum quas Deo inoccupant. Quapropter vota impuberum irritantur a parentibus quævis: quia firma non sunt, nisi tacite consentiant quod placita parentibus sint: quod quidem eiusdem voventes, licet rationis utrum habeant, tenent tamen dominio carere, quia sub parentum potestate constituti reperiuntur. Igitur vota Religiosorum, filiorum, familiarum, uxorum invalida sunt, nisi consensus Prælati, patris, domini, mariti accedat, quando vota cedant in illorum prædium.

III. Quæsi. I. *Vota Religiosorum sine Prælati licentia emissa de materia honesta, quævis iurisdictionem, nec ordinem ullo modo perniculam, sunt ne invalida?* Resp. Magnum est hæc de re dissidium inter Auctores. Negant valida esse eiusmodi vota Angelus verb. Votum 2. n. 3. Roselli verb. Votum 3. n. 14. Valentia 2. 2. *lib. vi. q. vi. punct. 6. n. 14.* Caramel in Reg. D. Bened. n. 1798. Peyerinus Tom. II. de Prælatu quest. 113. cap. 131. n. 3. alique. Pro hæc opinione asserti in primis

solet sancti Thomæ auctoritas ex 2. 2. q. lxxxviii. artic. 8. ad 3. ubi hæc habet. *Religiosus subditus est Prælati quantum ad suas obligationes secundum professionem Regule: & ideo etiam aliquis ad horam aliquid facere possit, quando ad alia non occupatur a Prælato: quia tamen nullum tempus est exceptum in quo Prælati non possit eum circa aliquid occupare, nullum votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu Prælati, sicut nec votum patris existit in domo, nisi sit de consensu patris, nec uxoris, nisi sit de consensu viri.* Pro hæc eadem sententia assertur cap. Monacho ubi dicitur *vota exorsæ sine consensu Abbatis, si autem exorsæ, frangendum est.* Rationes quoque eidem suffragari videntur. Quoniam votum saltem Religiosum, licet extinguit omnia vota antea emissa, sic impedit ne nova emittantur. Accedit quod Religiosi vi votorum solemnium subduntur Prælati, non solum quantum ad materiam promissam, sed etiam quantum ad voluntatem qua promittitur. Voluntates quippe Religiosorum, quoruscumque velles est, nec nolle, sed dominio Prælatorum constitute sunt. Hæc opinio sua non caret probabilitate.

IV. Probabilior tamen est contraria, que docet, valida esse vota Religiosorum, que detrimentum nullum afferant vel superiorum iurisdictioni, vel rectæ administrationi Religionis, nec sunt de materia a Regula derogata, sed de re honesta, & supererogationis parva vota ieiunandi in honorem altissimi Sancti, recitandi aliquos psalmos, & id genus similia. Quandoquidem res promissa per eiusmodi vota bona est, nec meliori bono infusa, sed contentiosa. Non est ergo eorum vota eiusmodi invalida sunt censenda. Voluntates

subditorum subdite sunt Praelatorum dominio in his quae regimur, & administrationem Religionis spectant; in aliis vero non ita subditorum potestati inhiere, ut nequeunt Deo promittere quae illi grata fore arbitrantur. Clarus res explico. Admitto utique voluntate subditorum ita subiecta esse Praelatis, ut nihil contra istorum voluntatem agere, vel promittere queant. Et hoc ad perfectum regimen requiritur. Sed hinc tantum inferitur, vota Religiosorum firma, & stabilia esse non posse sine Praelatorum auctoritate: quia, quando Praelati eiusmodi vota perfecta habuerint, eadem irritare queunt: quousque vero illis non innotuerint, valida sunt, & subditi eadem servare tenentur. Nec obstringuntur illa Praelatis suis manifestare, nisi ratio aliqua specialis occurreret. Rationes quae pro contraria sententia afferuntur, evincunt vota Praelatorum firma non esse, & stabilia, quia Praelati eisdem irritare valent. Et hoc verum est: eiusmodi namque vota semper ebucunt, seu elici debent, cum hoc vel expresse, vel tacita conditione, *Si superior non contrahatur, aut non impetretur*. Auctoritas S. Thomae prout quidem, vota isthac non esse firma, id est indissolubilia: minime vero non esse valida, inquit non irritantur per superiorem. Id tenent verba S. Doctores: *Nihil votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu Praelati*. firmum dicit, non validum. *Cesp. Monacho apocryphum est, nulliusque pondere. Quamquam, etsi legitimum esset, nihil est eo contra sententiam nostram elicitor.* Afferitur ibi namque, *frangendum esse votum eorum abique consensu superioris, quod ultra concedimus: haudquam vero dicitur, votum non esse validum, donec a Praelato irritetur.* Votum solemne professionis impedit ne ulla edantur vota quae regimur, & administrationem exteriorum Religionis perturbent, minime vero ne vota nuncupantur quae voluntatem solum afficiant: & hoc in sententia voluntate subditorum subdita est voluntati Praelatorum, quatenus scilicet nihil possint subditi velie quod discipline monachice ingerat incontinentiam. Fortiori iure hoc quod dicimus, verum habet circa vota quae subditi edere valent de actibus interioris fidei, spei, caritatis, & similibus. Quae statim de Religiosis, applicanda sunt illis familiis, famulis, & uxoriis, omnibusque sub aliena potestate constitutis. Immo istorum nemo tam archi vinculis devincitur domino, marito, parentibus, sicut Religiosi Praelatis. Istorum subdicio vilioris servitutis speciem praefert;

istorum vero obedientia perfectius ac nobilior proprie voluntatis exhibet holocaustum. Hanc sententiam docet Caietanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 8. ad 3. Navarrus in *Man. cap. xli. n. 65.* Ludovicus Lopez *instit. cap. xlviii. Medicinae Sum. Lib. I. cap. xiv. §. 6. Prado cap. xxxi. q. xxxi. §. 4. n. 23.* Caltopalaustrati, xv. *disp. 1. p. 1001. 19. n. 2.* Sayrus in *Clari Reg. Lib. VI. cap. v. n. 21.* Sum. Coron. III. *Pan. tract. de vot. n. 6.* Trullenchus *Lib. II. cap. 11. dub. 11. n. 2.* Ballens *Tom. I. verb. Votum §. 1. num. 12.* & *Tom. II. verb. Votum §. n. 21.* Ioannes a S. Thoma 2. 2. q. lxxxviii. *disp. xxxix. art. 16.* Sanchez *Lib. IV. cap. xv. n. 6.* Suarez *Tom. II. de Reg. Lib. III. cap. v. n. 3.* Fillucius *tract. xviii. cap. vi. num. 172.* Azorius *Lib. XII. cap. xvii. quae. 19.* Salmanticenses *tract. xviii. cap. 1. punct. 8. n. 183.* Leander *tract. 11. disp. v. ubi plures alios citat, nempe Sotum, Fagundus, Armillam, Lessium, Aragonium, Mirandum, Portellum, Peyerinum, & Tamburinum.*

V. Quaes. II. *Valida ne sunt vota quae Religiosi edunt de rebus sine a Regula, & constitutionibus, sive a superiorum praeprio venient?* Resp. Omnes adfirmant, eiusmodi vota nulla fore, etiam si res votis subiecta velle tantummodo essent lege, sive statuto ad nullam culpam, sed ad solam poenam obligant. Ratio evidens est: quia votum de re mala, quales est quaeque res quocumque modo venia, ut nullam ab omnibus recitet. Si res voto supposita velle tantummodo foret, ne obique licentia Praelati fieret; obiecta licentia, validum votum esset. Quapropter Religiosis qui votare se cupiunt, cupit priusquam votum edat, licentiam potestere debet. Nullam est item votum de re velle, etiam si vovens ignoret prohibitionem. Quare, cognita lege vetante, non tenetur servare votum quod prius servabat ob ignorantiam legis; neque infringitur ad petendam licentiam. Si res promissa, dum votum edatum fuit, velle non erat; continuo ac prohibetur, voti vinculum absumitur. Si talis prohibitio revocaretur, vel ad aliud Censurium, in quo nulla esset prohibitio, vovens accederet; consurgeret votum. Quando vero teneatur vovens petere licentiam non exquirendi votum emissum, aut emittendum votum aliquod; id ex circumstantiis piuribus pendet. Unde haec omnia arbitrio prudentis viri relinquenda sunt. Satis absolute, tutiusque est adnullum leges & statuta proprie professionis servare, nullis votis, quae frequentius illi edant qui in professionis proprie

ob-

observantia negligentiores sunt, sibi illudentes, quod votorum arbitrarie susceptio excusare illos valeat a fore professionis transgressionem. Antiqua debita solvenda sunt, prout cum alia nova contrahantur. Haec omnia communia sunt, & vera. Quin nec vota facile edenda sunt de observantia Regulae, & constitutionum; edita tamen valida sunt, obligantque, utquodum Praelatis non dispensaverit.

VI. Quaes. III. *Validum ne votum est editum a Praelatis Regularium eligendi elemosynam?* Resp. Praelati Regularium administratores sunt bonorum Conventuum relate ad bonum commune tum spirituale, tum temporale Religionis: quare congruas elemosynas non modo licite erogare possunt, sed etiam debent: ad id enim facultatem a Conventibus habent. Conventus Regularium susceptio exemplis elemosynae sunt subiecta arbitrio vinculo quam seculares, tam quia in hanc finem illis fideles bona donantur, ut proprio victu, & vestitu subdico, quae sustulerint, pauperibus distribuant; tum quia professo pauperatis, & perfectioris caritatis & angelicis peculiari eos attingit obligatione. Praelati insistentur, non modo ut eadem bona subditi distribuunt iuxta variam eorumdem indigentiam, verum etiam ut pensionem illis bonis annexam de elemosyna eroganda solvant. Istorum ergo vota de consecratis elemosynis valida sunt. Si tamen extraordinarias iniques elemosynas elargendi occasio urgens daretur, Conventuum Patres consulere debent, quemadmodum leges praescribunt. Doctrina communis, & vera.

VII. Quaes. IV. *Valida ne sunt vota subditorum Regularium edita sine licentia Praelatorum elargendi in elemosyna quidquam de bonis ipsius ad usum ecclesiae?* Resp. Adfirmant Sanchez, Suarez, Caltopalaustrati, quos laudat, & sequitur Leander *tract. 11. disp. v. quae. 19.* Votum, inquit, eiusmodi emittitur sub tacita conditione, *Si superior licentiam dederit*; & ideo Religiosi qui votum eliquerunt, ad petendam licentiam obstringuntur, nisi ex praescripta consuetudine illi concessa sit: nec enim talis elemosyna dedecet statum religiosum iuxta istorum Deorum opinionem. Hanc nos sententiam ut falsam, & improbabilem rejucimus. Quotiam vota quae sunt de materia non subiecta potestati vovens, nulla sunt. Regularis autem subditi, vi voti pauperatis, cuiusque rei temporalis dominio delituti sunt. Nulla ergo sunt promissiones distribuendi bona non sua,

Conc. Theol. Tom. III.

sed aliena. Audio innumeras advertentium Auctorum argumentationes, quae omnes ad hoc reducuntur nempe quod licet nihil possideant Regularis; usum tamen bonorum habent; atque adeo, licentia accedente Praelati, congrua eorumdem portione, pauperibus distribuere licite valent. Validum ergo erit istorum votum, factum sub conditione constantis a Praelato obtinendi. Haec omnia falso nituntur principio. Praelatis licentiam subditi bonis impertiri valde, & licite potest utendi tuis pro necessario victu, & vestitu; minime vero potestas eius extenditur ad impediendam licentiam pro bonorum quae victui, & vestitui supersunt, distributione: quantum bona illa superflua ad patrimonium commune pertinent, cuius administratores solummodo sunt Praelati, & officiales. Præterquamquod concessio illius licentiae speciem mali praefert: vel etenim fovet, vel potius viani aperit ad proprietatem, quae bono communi tum spirituali, tum temporali summopere adverfatur. Contrariae opinionis Auctores in hypothisi loquuntur quod praesidio Religiosi peculiariter possintur, quo admisso, inferunt posse ipsos elemosynas congruas largiri pauperibus. Congruas restum furet, si hypothesis ex qua eicitur, vera esset. Sed nos consequentiam negamus: quia principium ex quo deducitur, falsum decernimus: de quo tamen vultus suo loco, ubi scilicet ostendimus, falso supponere Auctores istos, Religiosos eodem modo quo uxores, & filios familias, elemosynas elargiri posse: etenim Religiosi, praeter dominii privationem, in qua cum minoribus, famulis, & uxoriis conveniunt, ubi quoque (victu, & vestitu exceptis) bonorum, & administratione, vi regularum quas profuturum, carent. Sed de hoc alibi.

VIII. Hinc colligitur, falsam omnino esse, ut ego quidem arbitror, sententiam quam tradit Leander *tract. 11. disp. v. §. x. pro qua citat, & vere, Sanchez Lib. II. cap. xxv. n. 15.* valida nempe esse vota quae edunt Religiosi subditi elargendi elemosynas de bonis Conventus, quorum nullam habent administrationem. Vota eiusmodi non modo invalida, sed inutilia quoque mihi videntur. Quid enim demerunt quom aliam esse imponere quod nullo modo sunt eis potestati subiecta? Ideo a provisorio consuetudine abstinere. Nobilicem sentit Suarez *Lib. III. de voto cap. vii. n. 5.*

IX. Quaes. V. *An Ecclesia valeat leges ferre quibus alicui persona ad votandum in-*
L 3
hab.

habiles declarantur? Resp. Si formo sit de votis solemnibus, quae publicam spectant Ecclesiam disciplinam, nulla est difficultas. Patet enim ante consuetum quinquaginta annorum nullam esse professionem monasticam. Controversia est de votis simplicibus, ac potissimum de illis quorum materia sunt actus interni. Sunt qui negant talem Ecclesiae prolegetem in actus internos dominantem. Nequit ergo, iuxta Auctores illos inhabiles reddere homines ratione privatos ad eligenda vota, quibus actus tunc interiores. Deo nuncupent: eiusmodi enim vota iuris divini sunt, & de re Deo grata. Cur ergo non obligant? Pro hac sententia Salmantic. tract. XVII. cap. 1. parit. 7. n. 179. laudant Caietanum 2. 2. d. lxxxviii. art. 9. initio, qui tamen aperte eam nun docet, sed ambigue loquitur, atque tantum, quod ante factum Ecclesia habet maiorem potestatem supra votum solemnem quos supra simplex: quoniam statuta Ecclesiae sunt in eius potestate; singulorum autem animi interiores motus, in quibus perficitur votum simplex, non ita subiacent Ecclesiae. Quod interni libertatis humanae actus non eodem modo subiacent ac statuta, & leges exteriores, Ecclesiae potestati, & consequenter quod maiorem, ut ait Caietanus, potestatem Ecclesia habeat in votum solemnem quam in simplex, res evidens est. Hoc porro, & nihil amplius Caietanus docet. Certum quod indirecte potest Ecclesia promissiones etiam internas Deo factae irritas declarare, nisi tales serventur conditiones, nec Caietanus negavit, nec cui necesse, adhibere. Ideo dicitur, Ecclesiam, gravi urgente causa, conditiones servare posse, quibuscumque aliqua vota etiam interna edantur: & quibus non servatis, vota irrita sint. Quoniam enim repugnancia, quod Ecclesia vota revocet, licet de re bona, nisi tales & tales conditiones serventur? Hanc sententiam docent Suarez Tom. II. de Relig. Lib. III. de voto cap. III. n. 8. Sanchez Lib. II. cap. xxiv. n. 42. Crottopalpus tract. xv. disp. xv. parit. 10. n. 2. Tottre 2. 2. g. lxxxviii. art. 9. n. 2. Salmanticenses tract. XVII. cap. 1. parit. 1. n. 180.

X. Quæst. VI. An Episcopi votere possint abdicacionem Episcopatus, vel ingressum Religionis, summo Pontifice inconsulto? Resp. Sententia communis negans est: quia talis abdicatio verita illis est cap. Nisi cum priorum de renunt. & cap. Licet verbe. Illa de Reg. & leg. Regis III. tit. xvii. part. 1. Cum ergo ambo vota, tam abdicatio dicitur

Episcopatum, quam ingrediendi Religionem, sint de re interdicta ab Ecclesia; tenentur Episcopi ante voti emissionem summo Pontifici consilium petere. Unde licet eiusmodi vota absolute invalida non sint; executioni tamen mandari nequeunt, nisi prius impetrata licentia; quae denegata, liberi votentes erunt a voti lege.

XI. Quæst. VII. Possunt ne Episcopi, inconsulto summo Pontifice, peregrinationem votere? Resp. Si solum illius temporis intervalum quod Episcopi a suis Ecclesiis absolute licite possunt, satis sit ad peregrinationem conficiendam, validum esse votum, certum est: quia peregrinatio res honesta inapte natura est, & in hypotheli facta nullum inferret damnum Ecclesiae. Secus dicendum, si peregrinatio longius temporis spatium exigeret quam sit illud quod Episcopi ab Ecclesiis suis absolute licite queunt. Invalidum ergo alteriusmodi votum, etiam si factum sub conditione imperandi licentiam a summo Pontifice. Quandoquidem residentia Pastorum, & maxime Episcoporum, iuris naturalis est, ac divini. Ergo peregrinatio quae hanc violat naturalem, ac divinam legem, mala evadit. Votum autem de re mala illicitum est, & nullum. Hoc, inquit aliqui, verum est, dum votum edatur ab Episcopo, absque conditione petendi licentiam; secus, hac adiecta conditione. Verum, cum peregrinatio quae Episcopum cogit valde diuturno tempore a sua abesse Ecclesia, absolute loquendo ratio sufficiens non sit obtinendi licentiam, nec Pontifices summi hoc solum peregrinationem ab actissimo residendo vinculo Episcopos solent dispensare; idcirco talia vota, tanquam inepta & invalida, sunt recitanda. Tunc autem vota conditionata validae dicuntur, quando conditio moraliter evadit fore: ut, si Religiosus votum eliciat seicunandi tali die, recitandi tales preces, si superior consenserit, validum est: quia consensus superioris res facit est, & passim conceditur. At conditio licentiae pontificis pro peregrinatione, quae longo temporis intervallo cogat Episcopum abruptare vinculum illud naturale, & divinum residentiam in propria Ecclesia, vix moraliter possibiles est. Neque enim Pontifices summi, nisi urgentissima causa promovendi commune bonum Ecclesiae, facultatem Episcopis impartuntur recedendi longum tempus a suis Ecclesiis. Peregrinatio autem, devotionis peculiaris titulo inspicienda, nunquam potest esse ratio prevalens bono residentiae; nec consequenter idonea

mor causa cur Pontifices summi valeant licentiam talem concedere, Leander spaci. re. disp. v. g. xviii. contendit ambas sententias itas conciliare hoc pacto. Si peregrinatio gratior sit Deo quam ipsa Episcopi residentia, votum validum est; secus, si residentia Episcopi gratior Deo sit, & maius bonum quam ipsa peregrinatio. Verum priorem hypothesein ut inutilem relicimus: quoniam vix excogitari potest evenire in quo peregrinatio morata melior sit quam residentia; & ideo factus est absolute pronuntiare, eiusmodi vota nulla esse, quoniam de materia mala & illicita, quae licet debitum episcopalis residentiae. Porro, si vix, ac ne vix quidem, contingere valet, ut peregrinationis bonum praevaleat bono residentiae, nullum datur fundamentum obtinendi licentiam a summo Pontifice pro talisvoti executione; atque adeo conditio adiecta voti, est de re moraliter impossibili. Nullum igitur tale votum.

XII. Quæst. VIII. An Parochi, vel Beneficarii residentia vinculo astricti, possint Religionem votere, eamque ingredi, proprio Episcopo inconsulto? Resp. Quod valent, inconsulto Episcopo, Religiosis ingressam votere, non est qui in dubium vocet. Ideo enim Episcopi nequeunt, inconsulto summo Pontifice, Religionem votere, quia peculiaris canonice hoc illis veritatem est. Nulla autem lex invenitur quae id veteri Parochiis, aut ceteris Clericis, qui ob aliquod beneficium residentiam debito sunt subiecti. Exegi vero eiusmodi vota illos non posse, Episcopo inconsulto, contendunt non pauci, quos citat Sanchez Lib. IV. cap. xxx. n. 48. Sed contraria sententia verior est: quippe nulla lex reperitur quae prohibet veteri eiusmodi ingressum. Siquidem cap. Licet xvii. de Reg. a suis Religiosis petendam licentiam docent; nec verum autem habet sine de Parochiis, live de Clericis. Lege tamen convenienter, & urbanitate proprium Episcopum consulere tenerentur, antequam votum executioni mandarent.

XIII. Quæst. IX. An Deus, Clericis Dominis, & Angeli vota elicere valeant? Resp. Deo votum preste acceptum repugnare, competunt est; neque enim cultum & obsequium cuiquam Deo promittere potest. Quod vero minus proprie votere, quemadmodum & iurare, valet Deus, nullius difficultas; cum habeamus ex Scripturis, Deum pluries per semetipsum iurasse. Certum pariter est, Christum Dominum potuisse vota Deo inncupare, sicut & orare. Difficultas tantummodo est, an, sicut reple oravit, ita quoque votum.

Adfirmat, licet dubitanter, Suarez Lib. III. de voto cap. 1. n. 3. & 6. Iuxta conceptus verbe negat D. Tho. 2. 2. q. lxxxviii. art. 9. ad 3. Dicoendum, quod Christo servandum, si non competebat votere, tam quia Deus erat, tum etiam quia, iniquissimum bonis, habebat firmatam voluntatem in bono, quasi comprehensio existeret. Sancto Thomae iuberentur communitate omnes tunc domesticis, quam extraneis. Quod Angeli viatores potuerunt votere, non est ambigendus locus: quod voverint, dici nequit. An votere possint in patria, inquisitio est inutilis. Vota enim propria viatoribus competunt.

CAPUT II.

De cessatione votorum ab eausse si talis cessacionem, terantque mutationem.

I. Quæst. I. An cessante causa movente, cesset votum, & instrumentum? Resp. Duplex solet causa dilingui, cuius introitu votens suum votum edit. Altera est movens, altera impellens. De movente nunc sermo est.

II. Dicimus ergo, causa movente proxima tota cessante, cessare quoque sine votum, sine instrumentum. Hæc est communis sententia. Ratio manifesta est: quia, deficiente causa finali omnino, cessat materia voti: quippe voti materia non promittitur absolute, sed ut inducit ad finem quem sibi votens prelatum. Si ergo finis deficit, deficit quoque medium necesse est, quatenus ad finem talem conduci, falleret votus materies. Quæ ratio principio nititur, quod votum non obligat præter votentis intentionem. Quisquis autem votens ob aliquem finem votum edit, desinit votentis intentio integra causa finali, desinit votentis intentio; atque adeo ipsum votum. Quamobrem in libro de legibus dictum sonus, cessare legem, cessante sine toto in communi, seu relate ad multitudinem; licet, cessante sine in particulari, seu relate ad aliquem indubitatum privatum: quoniam leges non privatos, sed multitudinem, & communitatem spectant. Vota autem privata tordem tunc veluti peculiare leges, quas quique sibi imponit, seu peculiaris legislator. Quapropter, cessante sine respectu talis votentis, cessat votum. Exemplis res clarior apparebit. Votum elemosinam pauperi tali erogandum, quia finis voti fuit erga pauperem sublevanda: ergo, cessante tali erga, cessat votum.

Vovili peregrinationem, ut patris salutem obtineres: hic aut sanus erat, aut mortuus est: finis voti cum voto cadit. Vovili abilitatem ad ingressu talis domus, ut evitares occasionem meretriculæ: huc aut mortua est, aut alio abiit: liber tibi manet in talem domum ingressus. Hanc sententiam, quæ communis est, defendunt Suarez Lib. IV. cap. 17. n. 3. Sanchez Lib. IV. cap. 11. n. 42. Bonacina disp. IV. q. 11. puncti. 3. §. 2. n. 10. Martinea de Prado cap. XXXI. q. XIII. n. 14. Tamburinus in Dical. Lib. III. cap. XIII. n. 2. Caltronal. tract. XV. dist. 15. puncti. 2. n. 1. Leander tract. 11. dist. XII. n. 1. Salmanticensis tract. XVI. cap. 111. puncti. 2. n. 16.

III. Ad clariorem præcedentis sententiæ cognitionem illud est animadvertendum, quod causa finalis movens duplex sit: altera proxima, quæ immediate allicet agens ad effectum producendum: altera remota, & universalis, in quam allicet eandem generis referuntur. Dicitur vovisse eleemosynam tali pauperi erogandam, vobis eleemosynam causa finalis proxima est; dicitur Deo, in quem eleemosynam dirigit, cultus finalis causa remota. Hæc causa finalis remota nunquam cessat, nec proxime allicet votum ad votum edendum, quantum vovens & vota, & ceteros actus virtutis in Dei gloriam ordinat. Causa finalis proxima tandem duplex est. Altera movens, seu motiva vocatur, quæ respicit induci, & inflicte animam ad talem actum, puta ad eleemosynam; & hæc cessare debet, ut cesset voti obligatio. Altera dicitur causa impellens, seu impulsiva, quæ voluit calcarea currenti adhibere, hæc vero persistente, non deficit votum: quia licet animam non inflicte ad votum, sic non valet votum iam editum irritare. Denique ad voti cessationem requiritur ut causa proxima movens plene & penitus cesset. Si enim dividua sit, seu si sint plures hinc proximi intenti, & uno licet deficiente, alii consistent; votum omnino non cessat, sed tantum ex parte quæ deficiente sua respondit: quoad alteram vero partem, quæ sit subsistet, incolute firmumque manebit. Item, si pro aliquo dumtaxat tempore intervallo cesset finis; pro eodem etiam tempore, & non amplius, voti obligatio suspenditur, revivente autem fine, exurgit iterum quæque voti obligatio. Quando dubium occurrit, num cessaverit causa impellens, aut movens integra, aut partialis, semper indicandum est in voti favore, ut tutor pars eligatur.

IV. Quæst. II. Cessat ne votum, cessante

causa finali movente proxima ob culpam ipsius voventis? Resp. Leander negat tract. 1. disp. XII. q. VI. cessare votum, & quod nemo referre debet commodum ex iura inquirere. Allegat pro hac sententia Bonacina disp. IV. q. 12. puncti. 3. §. 1. Trulleng. Lib. II. cap. 11. dub. 4. n. 16. & etiam Sanchez Lib. IV. cap. 21. n. 27. & n. 44. ubi oppositum docet. Explicanda res est exemplis, ut veritas per se ipsam appareat. Vovili eleemosynam pauperi intra mensem solvendam; vovisti & captivitate extrahere mancipium intra duos menses. Tua culpa votum præfinito tempore non implet. Elapso tempore pauper moritur, captivus moritur. Cuiam solvere debes eleemosynam pretium? Sane non videtur designari rem, cui eleemosyna vovens præbere debeat rem voto promissam. Quare dicendum quod videtur, votum cessare, cessante sine adequato proximo eiusdem voti; licet culpa voventis id eveniat. Diximus dissertatione superior cap. IX. §. 4. n. 6. votum conditionatum minime cessare, cum vovens libera impedit conditionem, quia scilicet nemo ex iniquitate pretium colligere debet. Idem nunc dicemus, si finis voti consisteret. Sed quia, cessante sine impossibilis efficitur voti solutio, ut ex productis exemplis patet: ideo ascendendum videtur votum cessare. Quid, si voti solutio esset possibilis; puta, si pauper non moreretur, sed dives evaderet, & captivus libertatem assequeretur? Tunc res adeo evidens non esset. La cui ergo quo votum implendum foret, deberat ne vovens pauperi diviti effecto, & captivo in libertatem iam constituto voti pretium impendere? Ego sane non video cur eleemosyna danda sit homini diviti, licet olim pauperi. In similibus casibus suaderem potius voventi ut erogaret alius pauperibus eleemosynam præfata pauperi promissam, tum in penitentiam culpabilis moris, tum ut eo modo quo posset, voto satisfaceret. Si captivus liber effectus pauper sit, pretium voto destinatum pro illius libertate, convertendum erit in eiusdem vite sustentationem. Idem dici posset, si pauper mortuus fuisset, nempe quod alius pauperibus eroganda foret eleemosyna illi per votum promissa. Si id diceretur, quod variis & securis est, delecteretur. Et revera res semel voto consecrata, & in opera pietatis, & misericordiae destinata, non videtur posse licite, & iuste retineri, maxime posita aliqua culpa voventis ob mortem eius in voto solvendo. Quotiescumque igitur culpa gravi ipsius voventis cessat finis voti,

voti, ad talis voti compensationem in illum ego semper obliherem.

V. Quæst. III. An notabilis verum mutatio, quæ materia promissam vel in se, aut iuxta communem existimationem diversam efficit, facta sit ad votum irritandum? Resp. Adhuc communissima sententia cum D. Tho. 2. 2. q. ex. art. 3. ad 2. ubi quædam aliquid promittit, si habeat animam faciendi quod promittit, non veniatur, quia non loquitur contra id quod gerit in mente... Potest tamen excusari ex duobus. Uno modo, si promissit id quod manifeste est illicitum... Alio modo, si sunt mutatae conditiones personarum, & negotiorum. Ut enim Seneca dicit in Libro de beneficiis, ad hoc quod homo teneatur facere quod promissit, requiritur quod omnia immutata permanent; alioquin nec sunt mendaces si promittunt, quia promissit quod habeat in mente, si subintellectis delectis conditionibus; nec etiam est infidelis non implendo quod promissit, quia eadem conditiones non extant.

VI. Quæst. IV. Quænam materia mutatio dicenda sit notabilis, adeo ut valeat voti vinculum solvere? Resp. Quæcumque materia mutata satis minime est ad votum irritandum alioquin omnia vota nulla essent, cum res humane omnes mutationi obnoxie sint. Requiritur ergo quod mutatio notabilis sit, id est gravissima, ut voti vinculum dissolvatur, & tollatur voti obligatio. Porro quantum mutatio dicenda sit notabilis, & gravissima, definitur clare vix potest. Ea communiter nuncupatur mutatio notabilis quæ rem promissam in diverso statu constituit; ita ut vinculum commune hominum existimationem, consuetudines, aut leges, res sub talibus circumstantiis, aut difficultatibus obligato minime solent. Hæc præterea mutatio debet esse evidens, & manifesta: si enim dubia tantum sit, votum non irritat. Igitur, si edito voto, occurrat in illius executione vitæ, aut honoris periculum, vel alterius rei gravissimum detrimentum; tunc votum cessare, & communiter sentiant omnes. Neque enim præsertim prædium potest, voventem hominem se voluisse in similibus casibus obligare, nisi respiciendo pericula prævidens deliberate votum edidisset: quemadmodum, si grassante peste votum emitteret interveniendi sine infectis, votum obligaret.

VII. Quæst. V. Irritat ne votum ex rei promissæ mutatio quæ si vocans tempore quo votum editis, cognovisset, a voto abluisset? Resp. Adhuc prima sententia: quia in generalis concessione non veniunt ea quæ quis

verosimiliter concessurus non esset. Reg. gen. de reg. iur. in VI. Porro idem dicendum est de absoluta promissione; in qua expiendi sunt eventus illi quos si cognovisset promittens, respiciat expiatur: eo vel maxime quod promissio libera nunquam præter votentis intentionem obligat. Voventis autem intentio est, moluisse in tali difficili eventus se obligare. Præterquamquod in qualibet lege locum habet epicala, quæ excipiuntur eventus illi quos si prævidisset legislator, excipisset. Quique autem vovens legislator privatus est. Tandem D. Thomas ipse in hanc concedere videtur sententiam in IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 3. questionis. 1. ad 1. ubi hæc habet: id libere a voti, vel iuramenti obligatione quod si a principio accidisset, aut votum fuisset, ea fieri impeditur. Eandem opinionem defendunt Navarrus in Man. cap. xviii. num. 7. Sylvester verbi. Tot. 2. q. xviii. sub finem. Caramuel Theolog. fundam. fundamena 51. §. 4. n. 1399. Molina Tom. II. de infir. dist. cxxxix. concl. 2. & 7. notabil. 4. Citari etiam solet D. Antoninus Part. II. tit. x. cap. vi. §. 5. led immerito: nihil enim ibidem habet sanctus Archiepiscopus quod hinc favoret opinioni.

VIII. Contraria sententia probabilior est; quin absolute considerata, & ferus pensata, unica vera videtur. Si enim supervenientes difficultates satis forte ad vota immutanda, eo quod, si tempore voti fuissent præspectæ voventis, votum non edidisset; iam nota promissio, nullis contractibus confiteretur, & humana societas perurbaretur. Quandoquidem pacti liti contractus in quibus prævidetur contrarius, proculdubio contractum non iniuret; idque passim occurrit in quibuslibet promissionibus: nec præterea contractantes, vel promittentes a promissis, vel contractibus liberantur. Promissionis ergo, seu voti obligatio non ex eo quod non promissio, si prævidisset, led ex eo quod promissio vovens, prævidisset, metienda est. Promissio pauperi eleemosynam, quam minime suspensibilis, pravum illum li. deprehendit; nihilominus itate promissis alitergens, ut communiter docent omnes. Hanc sententiam defendunt Caletanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. Socus de iust. & iure Lib. VII. q. 11. art. 1. ad 3. Suarez Lib. IV. de voto cap. xix. Navarrus in Man. cap. xxi. num. 39. Valenzia 2. 2. dist. vi. puncti. Prado cap. xxxi. q. xlii. num. 7. Fagundes Lib. II. cap. xxx. num. 8. Sanchez Lib. IV. cap. 11. num. 21. Leander tract.

trati. 1. *disp. xlii. quæst. 111.* Salmanticenses tract. xviii. cap. 11. *punct. 2.* Contrariæ opinionis argumentorum facili salutio est. Regula iuris intelligitur non de quacunque difficultate que voventem afficiat; sed de notabili rerum mutatione, de qua supra dictum est. Quare distinguenda ea sunt, quæ rei promissæ notabilem inducunt mutationem, ab ita que ipsam voventem afficiunt. Superius viderimus, dum votum edit, nullam, aut parvam præcipit difficultatem circa eisdem executionem, ac observantiam; & postea tractu temporis, re per votum promissâ immutata consistente, ita graves patitur difficultates, ut si eas prævidisset, dum votum elicuit, a voto abstinisset. Dicendum ne propterea cum immunem a voto esse & Abbit. Nemo id dixerit; paucis exceptis, quorum institutum est, morum regulas laxare. Quæ postea materiam subiectam promissioni tangunt, si notabilem gravitatemque mutationem eius inducant, quam imitationem si prævidisset voventis, non voluisset, liberam a voti vinculo consultant voventem; & hoc in sententia auctoritas D. Thome intelligenda est; nempe quædam supervenit aliquid impedimentum, quod ante votum, vel iuramentum editum constituitur materiam ineptam ad inducendam obligationem, aut quod illicitum, vel inutilem, vel impossibilem illam reddidisset, id ipsum irritat votum, aut iuramentum eorumdem. Tria ergo semper in his casibus per oculos habenda sunt; difficultas orta ex voventis conditione, quæ, nisi moraliter impotentem efficit, a voto non liberat; mutatio non gravis ex parte materie, quæ patitur voti vinculum non intrinsecè, & tandem mutatio notabilis, quæ materiam in statu moraliter profus diverso constituit, & quæ sola voventem a voti obligatione eximit. Epikia locum habet in eventibus raro contingentibus, quæve communitè prævideri nequeunt. Futuræ difficultates in votorum executione obvia quæque sunt, nec impediunt quominus vota edantur.

IX. Quæst. VI. *Religiosus, professione emissio, ius ad regiam coronam acquirit; liberus a voti vinculo equalis?* Resp. Dubitarunt quidam Calusitas; immo Prado *cap. xxxi. quæst. 2. §. 17. & in append. cap. xxxii. refert*, Caranuelen docere hunc Religiosum liberum omnino a voto fieri, & votum matrimonium iure posse. Sed Iulius Prado, cum Caranueli oppositum expresse sustinet. *Il. Fort. Theol. stud. num. 89.* secundæ impressionis. Quid docuerit in prima, quæ mihi

pre manibus non est, ignoro. Communis est sententia est, prædictum Religiosum votis obstrictum manere, eo quod nulla mutatio fiat ex parte materie promissæ. Utrique, si prævidisset ius sibi ad regiam dignitatem superventurum, vota solemniter non emisset; sed non propterea liber a voto evadit. Plurimi qui matrimonia ineunt, si prævidissent ea omnia que inde consequuntur incommoda, matrimonia non contraherent. An idcirco matrimonia erunt dirimenda? Sed de his factis dictum superius est.

CAPUT III.

De votorum irritatione, atque de his quibus inest eadem irritandi facultas.

I. Irritatio voti est eiusdem ablatio ab eo qui potestate dominante potest, facta. Irritare namque idem sonat ac dirimere, solvere, inane reddere, seu in nihilum redigere. Irritatio duplex agnoscitur. *Directam* unam appellat; *indirectam* alteram, seu impropram. *Directa*, seu propria ad actus potestatem habentis, quo tollitur voti vinculum, seu nullam omnino votum efficitur. Dicitur *actus potestatem habentis*; quia proficisci debet ab eo qui dominium habet in personam voventem, seu in eisdem voventis voluntatem, aut pater in filios, & superiores in Religiosos. *Indirecta*, seu impropria materiam promissam spectat, quæ illius executionem impedit; quæve potius voti suspensio quam irritatio nuncupatur. Hinc Pontifex omnium fidelium vota irritare, seu suspendere valet; quia potest prohibere materiam voto promissam; & tunc votum suspensum permanet, donec materia verita perierit; ablata autem materia prohibitione, votum reviviscit, utque voventem ad executionem. Secus evenit in irritatione directa voti, quod irritum sentit factum nunquam reviviscit.

II. Cum de votorum, sive iuramentorum (utrorumque enim eadem est ratio) irritatione sermo est, statim distinguenda vota sunt, & iuramenta. Nam alia cedunt in honorem Dei tantum, alia in hominum etiam utilitatem. Rursus illorum pariter est habenda discretio. Alia suntdem sunt vota, & iuramenta facta hominibus, qui ius habentur ad res promissas, eo quod talia vota acceptata fuerunt ab illis in quorum utilitatem facta sunt; alia sunt iuramenta, & vota, facta utique in aliorum utilitatem; & commodum; ita tamen ut nullam, si eorum-

rundem votorum, ius acquirant illi in quorum facta fuerunt utilitatem, vel quia non libere emittunt, sed dolo, fraude, & timore insitule incauto fuerunt extorta, vel quod incerta, & acceptata mentioquam fuerint, & consequenter in postellati voventis, vel irritatis eorumdem retractati remaneat, si iustitia spectetur. De veritate iuramenti promissæ alibi disputabitur. De votis ergo nunc tantum differitur, que aut soli Deo sunt, aut hominibus, nullum per talia vota, aut iuramenta ius acquirentibus.

III. Quæst. I. *An pro licita votorum irritatione causa aliqua requiratur?* Resp. Convenit penes omnes, nullam per valida votorum irritatione causam requiri. Disputant vero, an non modo valide, verum etiam licite irritari vota possint, nulla causa occurrente. Negant Soto *Lib. VII. de iust. & iur. quæst. 111. art. 1. §. 4. vers. De usu auctore*; Sanchez *Lib. IV. Decal. cap. xxiv. n. 13.* Medina *Lib. I. Sum. cap. xiv. §. 7. Aragon. 2. 2. quæst. lxxviii. art. 8.* Saurus in *Clavis Reg. ab. VI. cap. 30. num. 14.* Lessius *Lib. II. de iust. cap. xi. dubit. 10. num. 70.* Valencia 2. 2. *disp. vi. quæst. vi. punct. 16.* Corradus *I. Part. quæst. ccccxxvii.* Layman *Lib. IV. tract. iv. cap. vii. n. 18.* Villalobos *II. Part. tract. xxxiv. disp. 17.* Rationes illius sententiæ satis firma videntur. Irritatio actus est iurisdictionis examen ergo præcedat oportet, ut actus iste iudicetur conveniens nec ne. Quamquam enim voluntas subditi superioris potestati subiecta sit; non ita tamen subdita est, ut superior ad votum, & sine ratione in eandem dominium exercere per libito valeat. Nulla liquidem occurrat ratio cur superiores licite possint bonum subditorum impedire, quoties bonum illud nec optimo eorumdem regimini, nec bono communi adversatur. Tandem siue potestas illius in voventium utilitatem collata sit, ut in Prelatis, & parentibus, respectu Religiosorum, filiorumque; siue in commodum irritandi, ut in decessis respectu servorum; siue in utilitatem utriusque tam voventis, quam irritantis votum, ut in viro respectu uxoris; semper rationi adversum esse censetur, ut sine quacunque causa exerceatur.

IV. Altera sententia docet, nullam relictâ irritatione requiri causam; & hanc defendunt D. Antonius *II. Part. tit. xi. cap. 14. §. 6.* Sylvester *verb. Votum 4. q. 1.* Caietanus in *Sum. verb. Votorum irritatio, Ledema sub. 2. consulf. 3.* Trullenchus *Lib. II. dub. 39.* Navarrus in *Man. cap. xis. n.*

73. Suarez in *III. Part. Tom. V. disp. vi. sect. 2. num. 8.* Toletus *Lib. IV. c. xviii. num. 9.* Ludovicus Lopez *I. Part. instrum. cap. xviii.* Azorius *Tom. I. Lib. XI. cap. xxvi. quæst. 2.* Salmanticenses tract. xviii. cap. viii. *punct. 1. num. 31.* Leander *tract. 1. disp. xvii. q. v. & apud ipsum Paludanus, Angelus, Palacios, Oyandus, Vega, Vivaldus, Bera, alique, Orandus, Vega, tatio est quia vota hominum subditorum semper sunt cum tacita conditione consensus superioris. Porro superior nullo iure cogitur hunc consentiam; sed pro arbitrio suspendere illum valet, & consequenter vota irritare: quemadmodum si quis ex bonis alterius elemosinam promitteret, sub conditione quod dominus sit consenturus; hic libere abique illius causæ inquisitione consentum hunc negare valet.*

V. Utraque sententia suo in sensu vera est. Nam si sola civilis potestas, ut si loquar, spectetur, vera est secunda sententia; si vero non in potestate civilis tantum, sed in universali illa lex in ipsa natura rationum definita inspicitur, ratione cuius quæque obstringitur ex homella causa asere, vera est prior opinio. Nulla liquidem in individuo indifferens reperitur actio; quia quælibet individua actio eo aliquem finem elicitar oportet. Igitur iuxta finis qualitatem evadit bona, aut mala actio de se indifferens. Irritans ergo vota aliquem finem sibi præstitere debet; seu ipsi aliquem movere superiorum debet ad irritanda subditorum vota. Igitur in praxi nunquam superior sine rationabili causa irritare vota licite potest.

VI. Quæst. II. *An facultas voti irritandi, iuris sit positivæ, vel naturalis?* Resp. Pro iure positivæ statim sententia. Quandoquidem vota solemnia Regularium tantummodo iure positivo statum religiosum constituunt. Ergo iure tantum ecclesiastico indissolubilia eodem vota dicenda sunt. Confirmatur hoc ex eo quod quædam vota a Prelatis Regularium irritari nequeant, ut est votum transeundi ad archiepiscopum Religionem; *cap. licet de Regul.* Ergo quod hoc, aut illud votum irritari possit, ex iure positivo ornam dicit. Denique parentes valent irritare vota filiorum realia, & personalia, antequam pubertatem attingant; cum autem ad pubertatem pervenerint, personalia illorum vota irritare non acrius possunt; quia ius positivum sic statuit. Hanc opinionem defendunt Valquez 1. 2. *quæst. xxvi. disp. clxx. disp. clxx. cap. iv. nu. 29.* Lessius *Lib. II. de iust.*

diff. cap. 21. dub. 23. num. 75. Sanchez in Decal. Lib. IV. cap. xxiv. num. 32. Caltrapolanus tract. xiv. disp. 11. punct. 1. num. 4. Bonacina disp. 19. quest. 11. punct. 7. & 2. num. 18. & 26. Lezana verb. votum. Probabilem eam indicant Leander, & Salmageticensis.

VII. Contraria sententia probabilis est, & multi vera. Hanc docet D. Thomas 2. 2. quest. cxxxix. art. 5. Caietanus 2. 2. quest. lxxxviii. art. 8. dub. 3. 8. Ad primum dicitur. Soto Lib. III. de iust. & iur. q. 111. ar. 1. Raphael de la Torre 2. 2. q. 111. quest. lxxxviii. disp. 11. n. 4. & disp. 19. n. 5. Prado sac. xxxi. q. xlii. n. 15. Suarez Lib. IV. de voto cap. vi. num. 2. & 3. & eod. vi. num. 4. Trullenchus Lib. II. cap. 11. dub. 26. num. 1. Poptius de mortua Lib. VIII. cap. 6. num. 19. Ledesma in II. tract. 1. cap. vii. dub. 2. num. 3. Garcia Tom. II. tract. 3. disp. 6. dub. 7. punct. 2. num. 15. Pellicerius tract. I. disp. XVI. cap. xxi. num. 69. Leander tract. I. disp. XVI. Salmaticensis tract. I. disp. 17. art. 1. punct. 3. num. 37. Attingunt optimam istius sententiam tradit D. Thomas 2. 2. q. lxxxviii. art. 8. in corp. Quicumque est subiectus alteri, quantum ad id in quo est subiectus, non est fac potestatis facere quod vult, sed dependet et voluntate alterius. Et ideo non potest se per votum frangere obligare in his in quibus alteri subiectus, sine consensu sui superioris. Hanc eandem doctrinam in responsione ad primum argumentum repetit, inculcatque. Et ideo non potest omnino subici voti, cum quis in potestate alterius constitutus caret id quod est in potestate alterius, nisi sub conditione, si ille ad cuius potestatem pervenit, non contradicat. Tandem loco citato, nempe 2. 2. quest. cxxxix. art. 5. hac de filii familiaris statuit, quia pariter naturaliter sunt in potestate patris quantum ad dispensationem sua vite, potest patris vota eorum revocare.

VIII. Filii si iuris naturalis paternae potestati subiecti sunt. Religiosi subduntur Prae-latorum voluntati, & domino vi iuramentis professionis, seu voti obedientiae. Ince ergo naturali, & divino patres, & superiores in filios, Religiosorum dominantur. Porro vi illius domini, scilicet potestatis vota irritare valent subditorum. Ergo irritatio illius est quidem naturalis, & dominice iuris fructus est. Accedit quod licet aliqua lex iuris tantum ecclesiastica, aut humana sit, posita tamen tali lege, ius consistit naturale, & divinum. Instituto huius vel illius superioris a lege hu-

mana, & ecclesiastica praescribitur, facta tamen institutione ad formam legis, iure naturali, & divino subditi parere superiori adstringuntur. Iure gentium qui ierens evadit: servitute contracta, ius naturale in servum dominus acquirit. Consecratio calicis a iure ecclesiastico praescribitur: sed iure divino ceteri sacro obsequium, & reverentia debetur. Quamvis ergo votorum solemnitas a iure ecclesiastico celatur, tamen tamen votum solemnitate celebrata, Religiosus legem naturalem subicitur superiori voluntati; quemadmodum iure naturali subicitur uxor marito legitimo, tametsi solemnitate matrimonii a iure ecclesiastico proficiantur. Ex quibus omnibus conlat solutio argumentorum quae pro se allegat contraria opinio. Nec obstat quod lex ecclesiastica veteri superioribus non in quaedam subditorum vota potestatem conferat, ut in adiectis exemplis patet: quia ad eundem vota, & similia quod attinet, subditi non sunt subiecti superiorum domino: & ad revocanda dissidia, Ecclesia declarat, superiores irritare haudquaquam posse talia vota.

IX. Quaes. III. Quibus votantibus potestas irritandi vota? Resp. Varia sunt superiorum genera, quibus votorum competit irritatio. Ideo, ut clare questio resolvatur, distinctione opus est. Alii sunt superiores qui potestatem dominante potuntur in subditos, ut parentes in filios, domini in servos. Alii solum habent potestatem iurisdictionis, seu directionis, quam etiam indirectam vocant. Quibus postea, facili est reloluto.

X. Primo casum est quod scribit Hieronymus Lama III. Part. cap. 19. §. 1. nempe summum Pontificem posse cum rationabili causa irritare quaecumque vota quae potest patris, & tutor, & praetor, atque dominus, cum sit omnium pater, & tutor, & dominus. Haec opinio falsa est, & rejicitur communiter ab omnibus tum Theologis, tum Canonistis. Quamvis enavent inter Theologos, Pontificem summum potestatem non habere in omnes fideles dominantem; seu fideles, licet subditi sint Pontifici tanquam supremo pastori, & capiti, minime tamen illi subiectos esse tanquam domino: alioquin dicendum foret, nullam secularium posse invadere Religionis integritatem, matrimonium infringere, contractus celebrare absque consensu Pontificis; quemadmodum nequeunt haec peragere servi sine consensu dominorum, filii sine consensu parentum: quod aperte absurdum est. Pontifices ergo lumini non possunt la-

corum

corum vota directe irritare, sed, in illa occurrente causa, eisdem a voti sollicitudine valent dispensare. Vota autem Regularium, & Monialium irritant. Pontifex valet potestate iure ac ipsi Praetati immediati: quia est superioris & praecipuus Religiosorum omnium Praetor. Item vota omnia Ecclesiasticorum, quae ad beneficia ecclesiastica pertinent, irritant a Pontifice possunt. Vota vero sive Clericorum secularium, sive laicorum, directe irritare nequit; sed indirecte dumtaxat prohibendo materiam.

XI. Episcopi irritare valent Monialium sibi insubjectarum vota: in his enim dominantem habent potestatem. Secus dicendum de Monialibus quae eorum iurisdictioni non subduntur. Regularium pariter exemptorum vota irritare non possunt. Immo nec suorum Clericorum, & multo minus laicorum, vota irritare queunt. Quippe in illis non dominantur, led iurisdictionis tantum potestatem in eisdem potuntur.

XII. Si ergo directe vota irritare tantum possunt qui potestatem quam vocant dominantem, seu dominativam, in sibi subditas personas habent. Qui namque alterius dominum subduntur vel ratione personae, vel ratione rerum quae promissionibus subdunt, nihil firum constitute valent, superioribus inconculsis: sed in omnibus istorum promissionibus includitur conditio consensus praesentis a superioribus. Quasobrem superiores Regularium vota Religiosorum, parentes vota filiorum, tutores vota pupillorum, curatores vota minorum irritare valent: quia omnes illi dominantur in subditos, & tali quidem potestate quae dominans appellatur. Hinc sequitur neminem posse propria vota irritare, quia nemo dominatur in se ipsum.

XIII. Quaes. IV. Tenetur ne superior vota irritanda in specie cognoscere? Resp. Nemo inficiatur, posse absolute superiorem subditorum vota irritare, quin distinctam votorum cognitionem habeat. Dicitur est enim supra, nullam causam ad vota valide irritanda requiri. Sententia quoque lapsa communi saltem in modo valde, sed etiam licite id praestare posse. Vide quae dicta sunt num. 5. Sed quamvis absolute loquendo possit superior & valde, & licite vota subditorum irritare, in praxi tamen semper ob aliquem peculiarem finem agere tenetur. Porro ut propter finem, & pendentes vota irritet, eorundem votorum notitiam habere oportet. In his tamen reli-

quis vitanda est. Quaecumque enim causa facta est in omnium sententia ad validum licet: itaque irritandorum. Cognitionem, itaque dicitur irritandorum votorum requiri, ut superior imprudenter notam effugiat.

XIV. Quaes. V. Potest ne superior vota irritare, subditis repugnantibus? Resp. Admiranda communis sententia, quae vera est. Quippe votum sub conditione futuri consensus superioris emissum fuit. Superior autem a subdito pendere non debet, ut iuxta subdito voluntatem votum editum approbare teneatur. Quoties ergo expediens sibi visum fuerit, refragante licet suadito, vota irritare poterit. Quin superior prohibere potest ne subditi impoterum vota emittant.

CAPUT IV.

De potestate quam habent Praetati Regularium ad irritanda subditorum vota.

I. Praemissa communi irritationis votorum notione, ad peculiarem irritationis declarandam accedo. Paucis omnia expediendum. Et ut quae distincta, competentia habebit, Praetores regulares posse subditorum vota irritare. Disputant vero Theologi, utrum omnia subditorum vota, tum interna, tum externa, subiecta sint Praetatorum potestati; & qui sint Praetati illi qui facultate potuntur vota irritandi. Quare sequentes quaestiones resolvendas propono.

II. Quaes. I. Vota interna Regularium, quae regimen nullo modo perturbant, nec Religionis observantiam, irritari ne queant a Praetore eorundem? Resp. Negant plures Authores. Caietanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 3. & q. civ. art. 5. Prado cap. xxxi. q. xlii. num. 31. Sanchez Lib. IV. cap. xxxiii. n. 6. Ledesma Lib. II. cap. 81. dub. 13. n. 94. Caspalius disp. 12. punct. 8. n. 1. Armilla verb. votum; Sylvester verb. votum 2. q. xlii. in fin. alique. Evincere hanc opinionem contendit D. Th. anthurus: quippe 2. 2. q. civ. art. 3. in cap. hoc habet. In his quae pertinent ad intervencum motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo. Quam doctrinam alius insculat in respon. ad 2. Deo subdicitur homo simpliciter quantum ad omnia & interiora, & exteriora: & ideo innotuit illi obedire, tenetur. Subditi autem non subduntur suis superioribus quantum ad omnia, sed quantum ad aliquae determinate. Ex hac doctrina manifesta existit ratio quae veram ostendit opinionem istam. Quippe Praetati regulares idcirco vota sub-

subditorum irritare valent, quia in eisdem dominantem habent potestatem. Porro, si plene in eis non dominantur, subditi quantum ad aliqua non subdiciuntur, subditi quantum ad alia in his que regulam, & ordinem regimini spectant, sicut in his que intra animam sicut; plerumque videtur, Prælatos carere prælati irritandi vota interna Religiosorum, que nec realia obediuntiam, nec Religionis gubernationem contingunt.

III. Altera sententia dicitur, Prælatos Regularium omnia subditorum vota non irritare, immo irritare directe posse. Hanc defendunt Soto *Lib. III. de iust. & iur. q. 111. art. 2. dub. 2. §. Quartum opinionem gentis*, Sanchez *lib. 17. cap. xxxiii. n. 6. & cap. xxiv. n. 30. Suarez Lib. III. de voto cap. vii. n. 8. stem Tom. 1. in III. Part. disp. 11. lec. 2. num. 8. & 9. item de Relig. Lib. VI. cap. vii. n. 8. Trado cap. xxxi. quest. 111. n. 2. Bonacina *disp. 19. quest. 11. parit. 7. §. 1. n. 26. Valentia disp. 19. parit. 6. quest. 6. Acoroz *Lib. XI. cap. xvii. quest. xvi. & n. 37. Valquez 2. 2. disp. cti. cap. 10. n. 17. Tamburinus de iure Abb. Tom. II. disp. xviii. quest. 19. n. 6. & 11. Layman *Lib. 19. tract. 1. cap. xii. n. 6. conel. 3. Leanda *tract. 1. disp. xxi. n. 37. Salamanca *tract. xvii. n. 21. quest. 2. n. 37. alique plures. D. Th. in hanc quæstionem consentiendi videtur 2. 2. quest. lxxviii. art. 8. ad 2. Multum, inquit, natura Religio est firmum, nisi de consensu Prælati. Ratio que pro hac affertur sententia, satis valida est. Siquidem, licet verum sit Religio subditi in omnibus subiectis habere esse Prælati, hoc tamen in quod Prælati negantur irritum aut augere, aut minuire vota, nec supra, aut contra Regulam quidquam præcipere; nihil tamen fecit nisi subdiciuntur in hoc quod ipsi a se onera sibi imponere nequeunt, ipsi non consultis: quippe hæc nova onera possunt consistere subditi inceptum ad implenda illa que sunt Regule, quæque solentur voto astringitur Deo reddere. Potest Religio plura vota interna edere eliciendi in singulis dies tot amoris divini actus, totidem nites, totidemque spei; recitandi preces præces, genuflectendi; & id genus similia: que omnia simul sanctitati, & peno vi Regulari solvendo officere possunt. Cum igitur Religiosus vi sua professionis totus Deo dicatur, Prælatorum potestati subiectus est etiam in hoc quod nequeat firma vota edere, nisi habeat ratione consentus obtinendi a Præ-******

lati suis. Hæc sententia probabilior est, immo vera.

IV. Ex his soluta remanent que pro se allegat prima opinio. Verum namque est quod docet D. Tho., Religiosum Prælati ius quantum ad omnia non subdici. Hinc tamen non inferatur, subiectos non esse in votis edendis. Subdiciuntur subiectos quantum ad aliqua determinata, inquit Angelus, id est quantum ad illa que prædicantur in Regula, & constitutionibus, quæque sunt eisdem annexa sunt. Quorum omnium sensus est, quod Prælati neque cogere subditum ad obediendum sibi in his que nec prædicantur in Regula, nec ad Regule observantiam illo modo cogunt. Ne multa: ad libitum, & pro arbitrio nequit subditus obsequere ad ea peragenda que limites emittit professionis transgreditur. Similiter dicitur, Ecclesiam non habere potestatem directam in actus internos, quatenus possit quidquam in se internum vel præcipere, vel prohibere. Hinc tenet nequaquam consequenter, illam non habere potestatem liberandi subditos ab aliqua etiam interna obligatione. Votorum irritatio bonum respicit ipsius subditi. Non est onus hæc irritatio, sed beneficium eiusdem. Et quamquam vota sint interna; executio tamen votorum, licet interna, discipline exteriori præiudicium inferre potest, ut ex his que diximus constat. Nostra ergo sententia est, Prælatum posse quæcumque subditorum vota irritare. Antequam tamen irritentur, subditos servare illa debet, eo quod valida sunt iuxta ea que docuimus supra cap. 1. quest. 1. & solummodo, causa cognita, valet Prælati vota irritare.

V. Aliqua tamen vota excipiuntur, que a Prælati irritari nequeunt, ut ea sunt que statum consequuntur, sive simplicia sint, sive solemnia. Hæc ratione vota que in nonnullis Ordinibus sunt, ut votum Minorum abstinendi a carnibus, votum Mercatoriarum redimendi captivos, quarum vel quæque vota solitariarum præter tria solemnia, Prælatorum irritandi omnino subiecta sunt. Votum quoque transgredi ad actorem Religionem superiorum potestati non subiacet: quia nec summus Pontifex eiusmodi votum transgredi ad actorem irritare valet, ut communiter Theologi docent: quoniam ut Pontifex irritandi potestatem minime habet, sed tantum ut supremus omnium Religiosorum Prælati. Porro ut Prælati hæc vota nequeant, sicut nequeant ceteri Prælati, irritare. Simpliciter, lege Sanchez *Lib. 17. c. xxxiii. n. 19.*

VI.

VI. Quest. II. Qui sunt Prælati qui hæc subditorum Regularium vota irritare valeant? Resp. Subditiarum vota irritandi potestatem habent omnes superiores qui potestatem ordinaria possunt; ut sunt Generales in universis Ordine, Provinciales in tota provincia, & superiores, sive Priores Conventuum, seu domorum particularium, qui omnium subditorum, etiam hospitum, ultra diem ibidem commorantium, vota irritare queunt.

VII. Quest. III. An Legati a latere, & Congregationes Cardinalium vota Religiosorum irritare valeant? Resp. De Legatis a latere affirmat Prado *c. xxxi. q. xiii. §. 3. n. 31. De Congregatione Cardinalium super disciplina Regularium plures idem docent. Sed probabilior est neque Legatos a latere, neque Congregationem hæc potestatem polleere. Quoniam illam potestatem iurisdictionis, locus dominativus in Religiosis habent. Et quamquam hæc potestatem summus Pontifex delegare illis possit; minime tamen constat, revera eis illam delegatam fuisse. Ceterum in his standum est praxi. Si enim prælati Legati, & Congregationes vota irritant, dicendum foret, illis Pontificem talem potestatem delegasse. Convenit vero fere penes omnes, hæc potestatem non habere Cardinalis protectores.*

VIII. Quest. IV. An Prælati, seu Superiores secundarii, quos Superiores, Vicarios, Protectores, & pater Monachos Priores, alii que nominibus vocare solent, hæc habeant potestatem vota irritandi? Resp. Communis sententia docet, præsentibus Prælati primariis, hos secundarios Prælatos nulla gaudere irritandi votorum potestatem: quia tunc sunt meri Prælatorum coadiutores, nullumque in subditos dominium habent. Contra, absentibus Prælati maioribus, iidem in præfectura succedunt, evaduntque veri subditorum superiores, quibus vi voti obedire tenentur subditi, commissa præcepta exequi. Ut autem huiusmodi potestate Superiores illi secundarii fruuntur, requiritur quod Prælati primarii vere absentes sint. Si enim domo essent, eodem die revertitur, seu si pro parvo tempore intra eandem diem absent; hæc in communi acceptione vera absentia non est. Communitur, quando per unum aut alterum integrum diem naturalem a Conventibus absent; intelligiturque vere absentes: & tunc Superiores secundarii vere possunt potestatem dominante in subditos, eorumque vota irritare, & præcepta imponere iure valent. Hæc omnia communia apud Auctores.

IX. Quest. V. An Abbatis, seu Prioris, seu Monachorum vota irritare valeant? Resp. Aliqui continentur, eas dumtaxat vota illa irritare posse que gubernationi, & regimini directe adventant; & licet alia que exteriori regimini non officiant: quia nonnulli politicam, & domesticam talis ad bonum temporale potestatem habent; nec Moniales obedientiam eidem promittunt, nisi de rebus ad domesticam gubernationem spectantibus. Communis tamen sententia oppositum docet, videlicet Abbatias, & Prioratas omnes: quia vota irritare suam Monialium posse, que Abbates, & Priores, sive prælati in suis Conventibus valent; eo quod Sanctimonialia, non licet ac Religiosi, obedientiam voverunt, commaque reddere tenentur suis Abbatibus, & Prioratibus, non modo in rebus domesticis, & politicis, sed etiam in immo politicis, in his que spirituales animarum profectum spectant. Prado *cap. xxxi. q. xxxi. §. 2. n. 44. Bonacina disp. 19. q. 11. parit. 7. §. 2. n. 26. Trulliench *Lib. II. c. 11. dub. 31. n. 3. Lezana *Disp. 19. cap. xxxi. n. 4. Sanchez *Lib. 17. cap. xxxiii. n. 19. Lessius *de iust. Lib. II. c. 2. dub. 7. n. 107. Suarez *Lib. 17. cap. vii. Gandioli *disp. xxxi. art. 3. dub. 3. Raphael *de h. Toan. 2. 2. q. 11. parit. 4. n. 21. Bellarmus *Tom. II. tract. 6. vii. Garcia *Tom. II. tract. 8. diffin. 6. dub. 7. parit. 2. n. 20. Tamburinus *in Decal. Lib. III. c. xxi. §. 3. n. 3. Salamanca *lect. xvii. xviii. cap. 11. parit. 4. n. 41. & 42.************

X. Quest. VI. Prælati Regularium vota irritandi vota irritare? Resp. Negat communiter omnes. Novitii, antequam professionem emittant, illi irritant, nullamque dominantem potestatem in eisdem habent sive Prælati, sive illorum Magistri, qui proximis curam committunt gerunt. Personalita vota, que Novitiorum exercitia, & regimen turbantur, impeditur valent; nec eisdem Novitii implere tenentur ea queque vota que animam perant Novitiorum, sive Magistri Novitiorum tempore Prælati, seu Magistri iure queunt. Si tamen Novitii, religione relicta, ad seculum redeant, vota revivunt, eaque implere astringuntur. Vota realia que nec impediunt administrationem, seu regimen Religionis, nec Novitios valde aggravant, ut sunt vota obligandi elemosynam, arguendi de his bonis disponendi, nec irritandi, nec suspendendi, sive impediendi facultate possunt Prælati. Hæc tamen vota, sive realia, sive personalia, commutari in alia per onera a Præ-

Pra.

Prælati possunt. Et hæc commutatio cessaret, si Novitius Religionem relinqueret: quia commutatio facta censetur dumtaxat pro tempore Novitatus. Hæc omnia communia sunt. Ad dispensationem autem quod actinet, convenit inter Theologos, dispensandi facultatem super eisdem Novitiorum votis Prælati competere, eo quod institutionem ecclesiasticam in illos habeant.

CAPUT V.

Quæ vota filiorum possint parentes, tutores, & curatores irritare.

Disputant communiter Auctores, quo tempore incipiat filiorum infantia. Aliqui contendunt ab ipsa fide animatione initium illam ducere, & ad septennium usque perdurare, quod probant auctoritate Lucæ c. 1. *Etia enim, nisi factus est vox saluberrima tua in auribus meis, exultavit in gremio infans in utero meo.* Et in hoc medicis consentire videntur, Hippocrates, Galenus, Cælius, & Zacharius, quod refert Narbona Ann. VII. g. v. n. 1. Alii communiter sustinent, primordia infantie in proprio sensu acceptæ esse naturam. Dissidium nullius momenti est. Quod fetus animæ vivificatus in utero existens infans vocari possit, quemadmodum re Evangelista Lucas eundem vocat, non est ambigendi locus. Ceterum iuxta communem acceptionem infantia a nativitate incipit, & desinit in septennium completum; neque enim septennium sitis infantis vel diem unum includit præcedentem nativitatem. Etas pupillaris, seu impubertas ab anno septimo initium ducit, & in feminis duodecimo elapso terminatur, in viris vero anno decimo quarto pariter expleto. Pubertas autem feminarum ab anno duodecimo, & virorum ab anno quatuordecimo incipit, & secundum sui commune tam in viris, quam in feminis, finem habet anno vigesimo quinto completo. Intra hoc intervallum ab anno duodecimo, & quatuordecimo usque ad vigesimum quintum vocantur tam feminæ, quam viri puberes, & minores; sicuti a nativitate usque ad septennium infantes, & a septennio ad quartum decimum usque popilli, & pupillæ, seu impuberes. Quamobrem officium tutoris, qui pupillo, seu impuberi ob patris defectum assumitur, cessat cum etate pupillari, seu impuberi; quemadmodum curatoris, qui pariter ob defectum patris minori deputatur, ministerium cessat, elapsa etate pæbertatis, seu minorita-

tis, quæ, ut iam dictum est, desinit in annum vigesimum quintum: quamvis non raro contingat Principis beneficio puberes, seu minores ante præscriptum a iure communem spatium curatoris potestati subdici. Plura hic dicenda solum de patria potestate, & de eiusdem effectu sunt; sed hæc omnia suo loco discussa reperies. Illa dumtaxat præbere placuit quorum cognitio necessaria est ad ea quæ dictum sumus percipienda.

II. Quæst. I. An vota filiorum impuberum irritanda parentis valeant? Resp. Contendunt nonnulli, vota emissa infra impubertatis tempus invalida esse: pro qua opinione citatur Sylvester verb. Relig. 2. g. xv. & verb. Baptismus g. viii. ubi solum indicat quod pueri possint votare prope pubertatem. Communis autem, & vera sententia docet, vota emissa post rationis usum, qui communiter circa septennium habetur, valida esse: sicut enim lucetæ rationis lumine impuberes peccare valent, ita possunt quoque votare. Porro quod pater omnia vota vive realia, sive personalia, sive mixta, & ipsius votum Religionis irritare valeat, docet D. Thomas 2. 2. g. lxxxviii. art. 9. sic inquit. *Est ergo dicendum, quod si pater, vel puelle ante pubertatis annos nuptiam habeat usum rationis, nullo modo potest ad aliquod se voto obligare. Si vero ante pubertatis annos attingit usum rationis, potest quidem (quantum in ipso est) se obligare; sed votum eius potest irritari per parentes, quorum cura remanet adhuc subiectis.* Indiscriminatim Angelicus loquitur de omnibus votis. Non est ergo quod nos distinguere debeamus; cum pro uno, ac pro altero prior ratio assignari non possit. Quin factis expediens videtur, ut imbecilla illa etas in omnibus votis, quæ mixta sunt momenti, & aliena dignitate voluntate, sitque alterius potestati subiecta. Et, quamquam infra impubertatis annos nonnullis abundantur humani rationis assuetudine; id tamen nimium contingens est, & plerumque oppositum evenit. Ea autem quæ communiter occurrunt, sunt attendenda. D. Thomæ sententia accedunt Cajetanus 2. 2. g. lxxxviii. art. 9. ad §. Ad hoc dicitur, & in Sum. verb. Votum, Suarez Lib. VI. c. vi. num. 6. & Lib. 7. Sanchez Lib. IV. c. xviii. n. 7. Lessius Lib. II. c. xl. dub. 74. n. 18. Prado c. xxxi. q. xxxii. n. 61. Bonacina disp. xv. qu. 13. punct. 7. §. 2. n. 18. Trullenchus Lib. II. c. 1. dub. 34. n. 2. Layman Lib. IV. tract. iv. c. vii. n. 10. Tamburinus in Decal. Lib. III. c. xvi. §. 3. n. 9. Leander tract. i. disp. xvi. c. lxxii. §. 3. n. 9.

Sal.

Salmanticenses tract. xvii. cap. vi. punct. 5. num. 45. alique communiter.

III. Quæst. II. An parentes irritare vota possint personalia filiorum qui pubertatem sunt ingressi? Resp. Quamvis tam pueri, quam puelle sub patria potestate existant, etiam postquam artigerint pubertatem; quæ tamen ab ipsis emittunt personalia vota in eo pubertate facta, si regimen domesticum non interrumpunt, non possunt a parentibus irritari. Sic inquit S. Thomas 2. 2. g. lxxxviii. art. 8. ad 2. *Ex quo homo venit ad amem pubertatis, si sit libera constitutus, est sui potestatis quantum ad ea quæ pertinent ad suam personam; puta quod sollicitudo Religionis pervenit, vel quod matrimonium contrahat; non autem est sui potestatis quantum ad dispositionem domesticam.* Unde circa hoc non potest aliquid votare quod sit votum sine consensu Patris, D. Thomæ sententia subscribit Prado c. xxxi. quæ xxiii. n. 63. Sylvester verb. Votum 3. g. vi. Raphael de la Torre 2. 2. g. lxxxviii. art. 9. disp. 4. nu. 3. Valentia 2. 2. disp. vi. g. vi. punct. 4. questiones ult. Suarez Lib. II. c. xvii. n. 2. Trullenchus Lib. II. c. 1. dub. 34. n. 2. Sayrus Lib. VI. c. v. n. 6. Leander tract. i. disp. xvi. c. lxxxi. Salmanticenses tract. xvii. c. 11. punct. 5. n. 46. alique communiter. Utraque questionis pars declaratur; nempe quod pater nequeat irritare vota personalia quæ domesticæ gubernationi non officiant, ea vero quæ regimen domesticum impediunt, pro sui voluntate posse infringere. Prima pars constat. Nam status pubertatis constituit sapienter naturam juvenem in possessione plene libertatis, & perfecti usus rationis quoad illa omnia quæ proprie personæ directionem spectant. Rata ergo & firma sunt vota quæ in tali statu filii emittunt, quando ea ipsorum personas tantum afficiunt. Ideo namque quæ irritatio obnoxia impuberum vota sunt, quæ illi plene, perfecteque usu rationis non possunt. Hæc est unica & sola ratio, quæ omnino cessat, elapso pubertatis statu, & adveniente pubertatis etate. Alia vero pars non minus manifesta est. Quia vota illa quæ regimen domesticum perturbant, patri potestati grave inferunt præiudicium. Ergo, ut valida sint, emitti debent cum conditione futuri consensu patris: quæ enim alteri noxia sunt, consistere nequeunt, iuxta illo qui damnari patitur. Nequit ergo pater irritare vota castitatis, & Religionis, vota ieiuniorum, precum, aliarumque rerum, quæ filii puberes emittunt; dummodo adeo immoderata non sint, ut administrationi domesticæ adveherent. Vota autem peregrinationis, precum, & ieiuniorum, quæ curæ paternæ forent advehera, irritari a patre possunt.

IV. Vota a filiis edita in etate popillari, seu impuberi, si confirmata fuerint ab ipsis in pubertate, rata & firma habentur, nullique irritatio obnoxia sunt; dummodo personalia sint, nullumque damnum interant gratia potestati. Ut vero dicatur votum confirmatum, satis haud est votentem illud ferre, sed oportet ut nova, & explicita deliberatione illud ratum habeat, seu ut denuo vocat, & secundo voto priori quodammodo robur adiciat.

V. Quæst. III. An vota impuberum, si mel confirmata a patre, possint deinceps a patre irritari? Resp. Admirat ut quid probabilis Leander tract. i. disp. xvi. g. lxxxviii. allegans pro hæc opinione Sanchez, Fagnandæ, & Tamburinus; nec aliam rationem promittit, nisi quod probabilis est, confirmationem patris non obitare quominus valeat postea confirmata vota irritare: quæ ratio est, ut dicitur, pectus principii. Eam tamen corroborare contendit pariter Prælatorum regularium; qui vota subditorum a se confirmata irritare semper possunt.

VI. Contraria sententia mihi probabilior est, namque defendit Suarez Lib. VI. de voto cap. vi. n. 15. & 16. Sayrus in Clav. Reg. Lib. I. cap. 2. n. 28. Philareus de offic. Sacerd. Tom. I. Lib. III. cap. xviii. Filiucius tract. xxvi. c. viii. g. vii. n. 33. Quod ita satis valide evincitur. Vota conditionata, impleta conditione, rata & firma sunt. Vota quæ impuberes edunt, conditionata sunt, nempe si pater consentiret. Ergo, semel habito patris consensu, conditio impleta est. Ergo, conditio impleta, valorem integrum habent. Nonne alia filiorum promissa conditionata, rata evadunt, accedente paterno consensu? Quidni & vota Deo facta? Unde habent quod pater præsertim consensum retrahere valeat? In nulla contractu, in nulla promissione contingit ut qui consensum absolutum, & tamquam dominus dedit, pro libito illud revocare. Paritas Prælatorum in regularium non concedit: tum quia in dispensationem vocatur a Theologis, cum Prælati, qui semel votum subditi confirmavit, valeat illud irritare: tum quia valet toto loco differre. Prælati regularis hanc valet in perpetuum confirmare vota subditorum: quia subditi sunt immediate sub potestate, & dominio Religionis; cuius Prælati minister est non perpetuus, sed pro tempore determinatus.

M

Quæ

Quapropter nequit se private potestate dirigendi subditum in commodum, & beneficium Religionis. Potest totum id prelatum quod confert ad bonum commune Religionis, fecit quod aliquo modo. Religionis domino officit. Ne multa: Praelatus non est dominus abolutus: idcirco consentium ita abolutum dare nequit quem retractare non possit. Pater e contrario comparate ad filium abolutus dominus est, abolutumque consensum prebere valet: & hunc semel prelatum rescindere nequit. Si causa iudicibus urgebit, poterit votum commutari, vel dispensari ab habente auctoritatem.

VII. Vota emissa a filio sparis, & illegitimis irrita a patre valent; nisi sub tutoris, aut curatore legitime constituti: quoniam, tamen pater civilem potestatem in eiusmodi filiis non habet, tunc tamen naturalis imbecillitas artus contulere tenetur, ne votorum onere peius graventur. Et in hoc Auctoritate consentimus.

VIII. Quæst. IV. An vota realia filiorum pubertatis patris irritantur subiecta sint? Resp. Adfirmat D. Thom. 2. 2. quæst. lxxviii. art. 8. ad 1. Non potest omnino iurari ratio exiti, cum quis in potestate alterius constitutus vocet illud quod est in potestate alterius; nisi sub conditione, si illi ad cuius potestatem pertinet, non contradicat. Quando filium in ætate minori, seu intra tempus pubertatis, paternæ administrationi subiecti sunt; nullaque ratione de bonis paternis disponere valent. Nulla ergo sunt illorum vota realia, quibus bona temporalia voto promittuntur, non accedente parentum consensu. Idem dicendum est de votis mixtis, quantum ad illam partem quæ realis est.

IX. Quæst. V. An pater irritare possit vota realia filiorum quæ sunt de bonis castrensis? Resp. Peculium castrense, in suo loco dicitur, est sub dominio filiorum. Leg. Famil. ff. de donat. Vota ergo de his bonis nullo modo irrita a patre valent, quia non sunt de bonis patris dominio subiecta.

X. Quæst. VI. An idem dicendum de votis illegitimis bene ad consentia? Respond. Quando bona adventitia ita constituta sunt sub filiorum dominio, ne illi, licet puberes, habeant non solum dominium, sed etiam administrationem; tunc pater irritare nequit filiorum vota de eiusdem bonis: eo quod illa vota nullum damnum inferunt paterno regimini; quia sunt de bonis que omnino subiecta sunt patris dominio, & administrationi. Contra, si pater bonorum illorum administrationem

habet, tunc vota de his bonis edita a filio irritare potest ob impedimentum rectæ administrationis.

XI. Si filius minor votum emisisset eundi Romam pro obtinenda absolutione ab excommunicatione, sequitur pater illud irritare; nisi adesset privilegium aliquod concessum Religiosis, vi cuius abolutio obtineri potest: quia tunc cessaret necessitas. Idem dicunt de votis eundi in subsidium Terræ Sanctæ. Id tamen intelligendum est, quando filii puberes propriis expensis vota, seu iuramenta impieere valeant. Non enim pater propria bona conferre tenetur, quibus talia vota implerentur. De votis que emittuntur a filiis, postquam liberi facti sunt a patria potestate, & de tempore quo patria potestate liberantur, nihil in presentia dicendum suppetit: quoniam extra dispositionem est, vota emissa a filiis patris potestati subiectis non potest irritari. Filios vero post conplectum vigesimum quintum annum non esse parentibus subiectos, pariter certum est quantum ad vota eligenda, alioque plures contractus in eundem. Difficultates quæ circa tempus quo patria potestas solvitur, occurrere possent, suo loco extricabuntur.

XII. Quæst. VII. Tutores, & curatores possunt ne impuberum, & minorum vota irritare eo modo quo patres possunt irritare vota filiorum? Resp. Antequam directè huic quæstioni occurram, discrimen præmitto quod tutorem inter & curatorem intercedit. Tutor primùm personam regenda, deinde rerum administrationi deputatur; contra curator primùm rebus administrandis, postea minorum directioni præficitur. Tutor pupillis, seu impuberibus destinatur usque ad pubertatem, qua adveniente, cessat illius officium: curator puberibus conceditur usque ad annum vigesimum quintum, quo illas minoritatis elabitur. Sæpe Principis privilegio eiusmodi officia ante præsumunt a iure communi tempus cessant.

XIII. Dicimus ergo, tum tutorem, tum curatorem irritare posse vota impuberum, & minorum eo modo quo possunt parentes filiorum vota rescindere. Tutor namque impuberum, seu pupillorum, & pupillarum, veluti pater reputatur, qui non tam personarum, quam bonorum curam habet. Idcirco tam personalia, quam realia vota eorundem irritare potest. Curator irritare potest omnia vota realia minorum, & ea personalia que officium suæ administrationi; quæ vero nequam nocent regimini, firma manent.

ment, nec subiciuntur curatoris potestati nisi valeant ab ipso irritari. Hæc omnia intelliguntur, etiam si vota hærento firmata essent. Transacto vigesimo quinto anno, curatores nullam habent potestatem in vota minorum, cum minores amplius non sint. Si fuerint aut puberum plures curatores, aut impuberum plures tutores, quilibet possit vota subditorum intra definitum temporis spatium irritare. Hæc omnia communia sunt.

XIV. Vota emissa a pupillo, seu impubere, non confirmata post acquiritam pubertatem, etiam si personalia sint, potest curator irritare: eo quod, licet curator primùm pro administratione rerum deputetur, secundario tamen ad ipsum spectat personæ regimen, & directio. Ita sentiunt Sanchez, Trullenchus, Tamburinus; Bassæus, Leander. Oppositum docet Suarez Lib. VI. c. vi. n. 24. eo quod curator loco patris non succedat; neque personæ, sed rebus detur. Non est quod tempus terram in longiore huiusce rei discussione. Mihi tamen probabilior est Suarez opinio.

XV. Quæst. VIII. An curatores datus majori ob culpam prodigialitatem, et infideliâ vota realia irritare possint? Resp. Adfirmat communis opinio: quoniam omnis administratio verita est majori dominio curatoris subiecto: ergo quæcumque eius promissa, licet voto firmata, irrita a curatore possunt.

XVI. Quæst. IX. An mater potestatem habeat filiorum, aut filiorum irritandi vota? Resp. Vivente, & presente patre, mater potestatem caret vota filiorum, & filiarum irritandi. Id primùm ex ipsa Scriptura eruitur: siquidem Num. xxx. ad solam paternam potestatem, seu ad solam patrem irritandi vota privilegium contrahitur, nulla facta matris mentione; licet revera illi filiarum, non filiorum fiat mentio. Ratio est, quia solus pater caput familie est. Hæc est communior opinio, quam defendunt Navarrus in Manual. c. xii. num. 62. Azorius Lib. XI. c. xviii. q. 11. Sanchez Lib. II. cap. vi. n. 10. Sylvester, & Paludanus ibi, Lelivus Lib. II. cap. xl. dub. 10. num. 78. Sanchez Lib. II. cap. xxxv. num. 78. Tamburinus Lib. III. cap. xvi. §. 3. num. 21. Trullenchus Lib. II. Decal. c. 11. dub. 76. num. 2. Calpurnius disp. 11. de votis punct. 7. n. 7. Raphael de la Torre 2. 2. q. lxxxviii. art. 9. disp. iv. n. 10. Sayrus Lib. VI. Clav. Reg. cap. 2. Bassæus Tom. II. verb. Votum 2. num. 8. Leander tract. 1. disp. xvi. q. cxviii.

XVII. Contrariam opinionem defendunt

Prado c. xxxi. q. xiv. §. n. 17. Philareus Tom. I. par. 11. Lib. III. c. xv. Eam probabiliter reputant Saluberrimos tract. 5. cap. 11. punct. 7. num. 72. Inquirunt ergo, vivente, vel presente patre, vel eo mortuo, & tunc assignato, posse matrem vota impuberum irritare, sicut pater; quamvis potestas illarum in patre principaliter, secundario in matre reperitur. Addunt etiam, quod mater valeat vota realia filiorum puberum quæ iuxta administrationis officium, irritare eodem modo ac pater. Si tamen vota realia fuerint de bonis, quæ neque domino, neque administrationi matris sint subiecta; hæc a matre irritari nequeunt.

XVIII. Hæc sententia, quatenus afferit posse matrem vivente patre, eoque presente, irritare vota filiorum impuberum, iuxta fructu probabilitate: quandoquidem in his que filiorum regimen, & gubernationem spectant, naturalis potius quam civilis potestas consideranda est. Porro, quamvis iure civilis filii non sint sub cura matris, sed patris, qui solus patris potestatem possit in filios; nihilo tamen locuti vi iuris naturalis etiam matri subditi sunt: mater namque filius, & filias præcipue iure valet; & illi eadem obsequere auctoritatem: quod in filibus potissimum locum habet. Ergo mater, etiam presente patre, irritare eorum vota, ac rescindere potest. Id confirmant paritate a filiis illegitimis petita: licet enim illi civili lege patri subiecti non sint; quia tamen iure naturali illorum dominus est pater, eorundem vota rescindere potest. Tamen et iure matris civile dominium in filios non habet; quia tamen iure naturali illorum domina est, poterit eorundem vota irritare.

XIX. Hæc argumenta minime spernenda sunt. Si tamen res paulo attentius spectetur, levis commut. Verum habet, matrem iure naturali dominam esse filiorum, & filiarum, atque filios eodem subiectos ad ipsi obediendum teneri. Sed æque verum est hæc maternam potestatem subditi esse potestati mariti. Ergo, presente marito, seu patre, neque talem exercere potestatem. Siquidem, quando plures sunt domini tali ordine invicem comparati, ut unus sit superior, inferior alter; neque inferior exercere, presente superiore, potestatem. Potestas matris in filios subiecta est paterno dominio. Ergo, presente patre, iure marito, erumpere nequit in actum. Hoc patet in quocunque regimine. Presente Prelato majori, Praelatus inferior (quando ambo præsent in eadem familie)

nequit aliquid precipere. Idque ad confusio-
nem, ordinemque perturbationem tollendam ac-
cedit. Adfirmat contrarie sententia patro-
ni, patriam potestatem, etiam iure naturali
spectato, secundario esse in matre: quia iure
naturali, & divino iure subdita marito est.
Si mater, presente patre, irritate filiorum
vota possit; neque in patre ac in matre pa-
tria potestas reiderit. Probabilis ergo est,
matrem, vivo & presente patre, non posse
filiorum impuberum vota rescindere.

XX. Quæst. X. Mortua, aut presuldis-
tante patre, potest ne mater filiorum vota diri-
mere; etiam si ex ea existat, tutor, aut curator
filiorum? Relp. Adfirmat Prado cum aliis.
Ceterum, quando exiit, tutor, aut
curator filii, nequit mater vota filiorum irri-
tare: quia tunc nullam in eos potestatem ha-
bet; nec bonorum administrationem illa exer-
cit, sed tota penes avum, aut curatorem,
vel tutorem reidet. Hæc communior, & pro-
babilior opinio est.

XXI. Quæst. XI. An mater, mortuo patre,
& deficientibus avo, ac tutore possit filiorum
impuberum vota irritare? Relp. Negat Azo-
rius Lib. XI. cap. xviii. q. vii. cum Viva-
do, & Villalobos, contenditque, tunc salum
matrem irritate vota posse, quando in litata sit
patris. Tunc aut, non quia mater, sed quate-
nus matris filiorum vota dirimere potest. Con-
traria opinio est communior, & vera est, ut
ex dictis patet. Iure liquidem naturali mater
dominatur in filios, & illi subiecti matris sunt,
illiusque imperio parere tenentur. Hinc, mor-
tuo patre, & deficientibus paterno avo, ac
tutore, loco patris succedit mater, filiorumque
impuberum gubernationem prospicere naturali
iure attingitur.

XXII. Quid de votis realibus filiorum pube-
rum? Si mater curatrix instituta non fuerit,
nequit eiusmodi vota irritare. Si enim
pater ipse vota realia filiorum puberum, que
nullo modo perturbant domesticam admini-
strationem, irritare nequit; quanto minus
mater, que, dum puberum filiorum curatrix
non est, nullam exercere administrationem
potest, uppote sibi non congruentem? Nec
talis probabiliter repetamus quod inquit Salro,
n. 50. videlicet filium puberum, patre, &
curatore desitutum, esse tanquam minorem
subditi matris; & hanc, ut succedere loco
curatoris; quæstionem licet, ut mater neque-
at, ut curatrix tamen poterit puberum filio-
rum vota irritare. Sed iure habent, matrem
insapie natura heri curatricem filiorum pube-
rum? Id sane neque ex lege naturali, neque

ex lege positiva eni potest. Iure utique na-
turali temper mater, quoad virum filius au-
torellit, illiusque imperio est; & illi eam ve-
nerari, ac obsequio colere tenentur; ceterum
quod sit filiorum curatrix, quod bonorum ad-
ministrationem obire valeat, absqueullo
fundamento adstruitur.

XXIII. Quæst. XII. An deficientibus pa-
rentibus, tutore, & curatore, valeat avi,
avocæ, ceterique ascendentes vota filiorum im-
puberum, vel marum irritare? Relp. Avus,
& avia ea vota irritare queunt que matrem
dirimere posse diximus: quoniam iam succedunt
loco parentum; illiusque filii impuberes obedi-
re attinguntur. Vide Suarez Lib. VII. c. vi. n. 22.
Sanchez Lib. IV. c. xxxv. n. 82. ubi referit
Paludanum, Antoninum, Sylvestrum, & Say-
rum. Idem docent Bonacina disp. xv. q. 11.
punct. 7. §. 2. n. 18. Tamburinus Lib. III. c.
xvi. §. 3. n. 21. alique plures. Avus autem,
& avia, patre vivente, neutriusq. in nepotum
vota irritare queunt: quia patria potestas avi,
& avie remota est; atque locum habere potest
in nepotes, solimmodo deficiente patre,
cui filii proximè subiecti sunt; & cui, quoad
visant, obedire tenentur. Hæc opinio clara,
& communis luit.

XXIV. Quæst. XIII. An tutor, curator,
vel mater vota filiorum impuberum possit,
transacta pubertate etiam post multos annos,
quemadmodum potest pater, irritare? Relp.
Pater valet irritare personalia vota filiorum
impuberum, non confirmata in pubertate,
etiam post plurimos annos, etiam post extan-
cipationem, & matrimonium contractum.
Mater autem, aut curatores id nequeunt;
transactio anno vigesimo quinto: quippe post
hoc tempus loco patris minime succedunt;
nec alia habent in filios dominatem pote-
statem.

XXV. Quæst. XIV. An magistri discipulo-
rum, domini servorum, heri famulorum
vota personalia in impubertate emissâ irritare
queant? Relp. Adfirmat Suarez Lib. VI.
cap. vi. n. 23. Sayrus Lib. VI. cap. 2. n. 18.
Tamburinus Lib. III. cap. xvi. §. 3. n. 52.
Lellius Lib. II. cap. 21. dub. 20. n. 78. Pro-
babilior tamen, & communior est contraria
sententia: quia nec domini, nec heri, nec
magistri dominantem potestatem habent in
servos, famulos, aut discipulos. Ex quo nam-
que iure hanc alieque luit potestatem? Non
est iure naturali, aut civili. Ergo ex nullo.
Hanc sententiam defendunt D. Antonius IV.
Par. tit. XI. cap. 11. §. 6. Sylvestri verb. Tu-
tor

tum q. 9. 11. dicto 2. Margarita Conf. verb.
de irrit. vot. Sanchez Lib. IV. cap. xxxv. n.
84. Bonacina disp. xv. q. 11. punct. 7. §. 81.
Fagundes Lib. II. cap. xxxviii. e. 11. Prado
cap. xxxi. §. 4. n. 83. & §. 5. n. 90. Trullen-
chus Lib. II. cap. 11. dub. 36. n. 7. Leonardus
tract. 1. disp. xvi. §. 7. q. xxxvi. Callrop.
tract. xv. disp. 11. punct. 7. n. 8. Salmant.
tract. xvii. cap. 11. punct. 5. n. 54. aliique.

C A P U T VI.

De votis uxorum.

I. Quæst. I. An maritus possit omnia uxoris
vota matrimonio contracto emissâ
irritare? Relp. Negat prima senten-
tia, quam defendunt D. Antoninus III. Part.
III. l. cap. xxxi. §. ult. Sylvius 2. 2. quest.
lxxxviii. art. 9. cunct. 7. Sylvester verb. Uxo-
rum §. 9. I. Graffius I. Part. decis. Lib. II.
cap. xlii. n. 8. Valentia 2. 2. q. lxxxviii.
disp. vi. q. vi. punct. 6. Navarrus cap. xvi.
n. 65. Sayrus Lib. IV. tract. iv. cap. v. n.
12. Suarez Lib. III. cap. vi. n. xxvi. & Lib.
VI. cap. iv. n. 2. Azorius Lib. XI. cap. xvii.
q. xii. Bonacina disp. xv. q. 11. punct. 7.
§. 2. n. 13. Trullench. Lib. II. cap. 11. dub.
33. n. 2. & alii. Valida satis est illius sen-
tentie ratio. Ea irritare vota maritus potest
que sunt de rebus mariti potestati subiectis:
nec enim uxor in omnibus marito subdita,
sed in his tantummodo que matrimonium,
filiorum educationem, bonorum administ-
rationem, & familiaræ regimen spectant. Ergo
ea solimmodo vota irritare maritus potest
que huic repugnant subiectioni, & ordinem
illius perturbant; scias alia que nullo modo
his que recentimus, officiant. Id confirma-
tur ex eo quod subiectio uxoris respectu mar-
riti estur ex contractu, & sacramento mat-
rimonii. Hoc porro non omnimodam subie-
ctionem inducit, sed eam tantum que huic
sint necessaria est, quæve in eadem con-
ducit. Ergo illa vota tantum dirimere maritus
potest que huic fini obstant.

II. Contrarium opinionem non pauciores
Auctores docent. Soto Lib. VII. de iust. &
iur. art. 1. q. 112. §. At vero sicut, Petrus
de Ledema de matrim. quest. lxxv. art. 4.
dub. 2. cunct. 1. Prado cap. xxxi. q. xiii.
n. 93. Raphael de la Torre 2. q. lxxxviii.
art. 6. dissent. 3. n. 3. Candidus disp. xxxv. art.
11. Aragonius 2. 2. q. lxxxviii. art. 2. dub.
7. q. v. Sanchez Lib. IV. de matrim. disp.
xxxix. n. 4. & in Sum. Lib. IV. cap. xxxii.
n. 3. Fagundes Lib. II. cap. xxxviii. n. 1.
Cæs. Theol. Tom. III.

Villalobos Tom. II. tract. xxxiv. diff. xxxi.
Diana Lib. Part. tract. iv. resol. 20. Leonardus
tract. 1. disp. xvi. q. cxxvii. Tamburinus
Lib. III. cap. xvi. §. 3. n. 48. Salmant.
tract. xvii. cap. 11. punct. 6. n. 38.

III. Hæc sententia vincitur primo aucto-
ritate laceri Scripture. D. Paulus ad Ephes-
os v. verb. 22. Mulieres viris suis subditæ
sunt, sicut Dominus: quoniam vir caput est mu-
lieris, sicut Christus caput est Ecclesie. Sed
licet Ecclesia subiecta est Christo, ita & mu-
lieres viris suis in omnibus. Igitur quemad-
modum omnia corporis membra a capite pendent,
& Ecclesia Christo in omnibus subiecta
est; ita subdita in omnibus viri marito
erit. Quod confirmatur ex cap. Noluit, &
Manitulum xlv. q. v. ex D. Anselmo, &
ex cap. fin. de ex D. Ambrado de Paradiso
cap. 8. ubi hæc habetur: *Excommunicationis ap-
paret ita virum esse caput mulieris, ut nulli
vota submittit, vel religiose consuetudines
licet sibi sine eius licentia De offere.* Tandem
D. Thomas 2. 2. q. lxxxviii. art. 8.
ad 3. idem docet. *Religiosus subditus est Præ-
lato, quoniam ad suas operationes secundum
professionem Regule. Et ideo etiam aliquis
ad bonum aliquâ facere posse, quando ad alia
non occupatur a Prælato; quia tamen nullum
tempus est exceptum, in quo Prælatum non
possit cum circa aliquod occupare, nullum vo-
tum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu
Prælati; sicut nec votum puella existens in
domo, nisi sit de consensu patris; nec uxoris,
nisi sit de consensu viri.* Quomodo ergo Præ-
latus omnia Religiosorum vota irritare potest,
ita etiam maritus vota omnia, live realia,
live personalia, uxoris irritare valebit.
Quamvis, licet diversi ordines sit subiectio
Religiosi ad Prælatum, ac uxoris ad virum,
utraq. tamen subiectio æqualem amplitudi-
nem habet: quod expedient est ad transmi-
tam domus gubernationem, & ad matrum
inter coniuges fovendam amorem.

IV. Utraque sententia probabilis est. Esti-
amque opinionem invicem corroboratur, vix
mihi apparet quænam prævaleat. In primam
tamen propendit, que, omnibus pensatis,
probabilior mihi est: immo quantum ad alia
que vota realia secunda opinio falsâ videtur.
Nam Salmanticens. cum aliis Auctoritatibus
pro illa opinione docent, maritum omnia, &
quæcumque vota, live personalia, live realia
(ut inquit n. 58.) ab uxore emissâ dirimere
potest, non secus ac Prælatum potest omnino
subditorum vota irritare. Quæ assertio falsa
est: nam vota realia que uxores edunt de
M 3 para-

paraphernis, nullo modo a marito irritari queunt. Siquidem in parapherna uxoris, quae extra bona doris sunt, nullum dominium maritus habet. Ergo uxor eadem uovere, & distribuire pro libito valet. Ad hoc ergo quod attinet, falla est profecto illorum Auctorum opinio.

V. Idem absolute dicendum est de votis personaribus, quae nullo modo vel indirecte efficiunt mutuo coniugium officio: puta, vota de certis personis recitandis, quae tamen non sunt minus proxima, quaeque turbant cum marito conversationem; de superfluis tanquam ornatu recitandis, de effugiendis spectaculis, & choreis, de secandis mepitis vitandis, de ingressu in monasterium, si maritus superfluit fuerit, & id genus similia. Quoniam haec nullo modo incommoda sunt aut mutuo coniugium amori, aut familiae regimini, aut filiorum educationi. Hanc opinionem praeter allegatos n. 1. defendunt Natalis Alexander Lib. II. Decal. art. 12. pag. 24. La Croix Lib. III. Part. 1. art. 1. n. 493. Antoine tract. de voti, g. VIII. ref. 2. n. 2. Felix Potellas Tom. 1. part. 11. de precep. cap. 141. n. 1960. Patritius Sporer tract. 113. de 2. precep. Decal. cap. 113. sect. 2. §. 2. n. 27. Franciscus Schmalzgraber P. II. tit. 34. n. 90. alique plures.

VI. Argumenta contrariae sententiae facile solvuntur. Apostoli Pauli textus vincit dumtaxat, uxores subditas viris esse in eis omnibus quae extentum regimen, mutuumque amorem spectant. Textus quoque canonico loquitur de votis abstinenciae, religiose conversationis, & similibus, ut legenti constare poterit. D. Thomas quoque de votis exteriori familiae gubernationi contrariae sermonem habet, ut ex eisdem verbis colligitur. Nam de Religioso loquens dicit, quia qualibet hora eadem Praecepta precipere quidem valet, ideo nullum illius votum validum esse, nisi a Praecepto ratum habeatur. Ad rationem respondendum, quod vi matrimonii mulier subditur marito in his omnibus quae iura spectant coniugalia, sicut in aliis. Ad solvendum amorem matrimonialem satis est quod uxor nil inconfulto marito peragere valet ex his quae hunc amorem, renique uxorem possunt interturbare. Paritas a statu religiose petita salutate laborat. Unde etenim colligitur Salmanticensis eiusdem amplitudinis, & aequalis extensio est subiectionem uxoris ad maritum, ac est subiectionem uxoris ad Praeceptum. Bonorum paraphernorum uxor dominium habet; eademque administrare, erogare, distri-

buere valet. Quae dixerit idipsum Religioso competere? Non solum ergo auctor ordinis, sed maioris quoque amplitudinis est subiectionem Religiosi ad Praeceptum, ac uxoris ad maritum, ut alibi fusius dictum est.

VII. Quaest. II. *Potesit ne maritus vota, & sacramenta uxoris de operibus preceptis irritare?* Resp. Nequit iuxta nostram sententiam maritus irritare uxoris vota de audiendo sacro, de seculo servando, de non mendando, de non fornicando, de confessione faciendi, & similibus. Ratio patet ex his quae dicta sunt.

VIII. Quaest. III. *An maritus valeat irritare votum non petendi debitum emissum ab uxore absque suo consensu?* Resp. Negat communior, & probabilior opinio: quia in iure petendi, & reddendi debitum coniugale pares sunt maritus, & uxor: nec enim quantum ad hunc peculiarem actum vir caput est mulieris, ut optime advertit Durandus in II. dist. xxxviii. q. 1. art. 1. n. 7. Siquidem tamen uxor est ut ab hoc voto abstat: quia, si directe, aliquo tamen modo conducit ad minuendam coniugalem benevolentiam, & amorem mutuum. Nam, si maritus advertat uxorem tali voto devinctam, sensum ab illius affectu seiangitur.

IX. Quaest. IV. *An maritus irritare valeat castitatis votum quod uxor ex illius consensu emisit?* Resp. Adfirmantem sententiam defendit ut probabilior Leander tract. 1. disp. xvi. g. cxxx. ubi laudat pro eadem opinione Sanchez, Dianam, Sotum, Ledesma, & alios. Sed iuxta principia quae nos supra posuimus, haec opinio nobis minime probabilis est. Si enim acquirit maritus votum castitatis ab uxore emissum sine inconsulto dirimere, quanto minus poterit irritare votum quod semel approbavit? Unde, quod, aut ex quo iure erit ut quod maritus valeat retrahere consentium semel deliberate praestitum? In quibuscumque aliis promissis haec retractio iniqua est; cur non & in voto?

X. Quaest. V. *Quando uterque coniugum mutuo consensu vocet, vel irretat castitatem, & vel ne maritus uxoris votum irritare?* Resp. Certum est non posse: quia uterque cessit iuri suo: mutuo namque consensu vitam continentem Deo proponerunt: neuter ergo poterit amplius habere revocandi deliberatam promissionem Deo factam.

XI. Quaest. VI. *Si post castitatis votum deliberato, mutuoque consensu emissum, rei coniugali sacrilegam navaverint operam, poterit ne maritus votum uxoris irritare?* R. Ad-

firmant Sanchez Lib. II. in Decal. cap. xxxv. n. 17. Caltropialis tract. xv. disp. 11. punct. 6. n. 6. Leander tract. 1. disp. xvi. g. cxxxii. Haec opinio mihi falla est, & improbabili. Nec Auctores illi sibi constare videntur. Subscribant praecedenti quaestio, quod nequeant coniuges dirimere votum castitatis mutuo consensu editum. Deinde nunc docent, maritum posse illud dirimere, sacrilega peracta copula? Ex iniquitate: ergo incontinentem coniuges illi? Uquedum vitam continentem ducunt, votum infringere nequeunt; & violato semel voto, ius sive facultas erit mariti votum irritandi? Sed, inquit Salmant. qui hoc cit. n. 59. fautores accedunt huic opinioni, contractus iste mutuo consensu peractus est; atque adeo mutuo consensu dissolvi potest. Verum habet, si contractus solus contraheotes spectaret. Sed contractus iste pro votum Deo nuncupatum consecratus est; ideoque in omnibus restat libertas eum rescindendi. Habent quidem coniuges viciniam consensu libertatem vovendi. At, voto pro consensu mutuum emissio, libertate non pollut illud revocandi, etiam in id mutuo consentiant.

XII. Quid, si licentiam tantum sibi maritus concederet coniugis ad vovendum, non explicato genere voti? Tunc aliter sententiam foret. Licentia enim lapsa natura nec perpetuam laetit, nec irrevocabilis est. Qui licentiam concedit, semper praesumitur pro arbitrio illam concessisse; atque adeo re ius sibi servat eam revocandi. Licentia autem subdata, potest maritus uxoris votum irritare. Advertendum tamen, quod si animo deliberato licentiam sibi mutuum concederet coniuges ad elevandum votum castitatis perpetuam, seu ad vovendum absolute castitatem, nulla adiecta conditione; tunc licentiam, seu consensum praestitum revocare amplius non possent, ut iam supra docuimus, ob generalem rationem, quod retractare contentus deliberatos, semel in quacumque materia praestitum, non est amplius in facultate libera consentientis.

XIII. Quaest. VII. *Quando uterque coniugum mutuo consensu Religiosem vocet, poterit ne alter tantum, aut uterque consensu mutuo votum istud irritare?* Resp. Neque alter tantum, neque ambo simul valent praefatum votum dirimere. Hoc quidem votum perpetuam continentiam includit, & matrimonii dissolutionem quoad totum. Idem dicendum, quando mutuo consensu alter Religionem, alter castitatem vocet. Sententia communissima est, & vera.

XIX. Quaest. VIII. *Vota quae uxor ante contractum matrimonium emisit, implenda sunt matrimonio inito, valet ne maritus irritare?* Resp. Negat communior, & probabilior sententia: quippe ea vota, spectato tempore quo fuerunt emissis, libera sunt ab omni conditione, atque adeo vota absoluta sunt. Nullam ergo maritus potestatem habet in illorum valore; sed solum eadem suspendere poterit, quatenus officio coniugali foret incommoda. Idem dicendum de votis emissis tempore legitimi divortii: nempe si mutuo reconciliaverit, suspendere maritus talia vota poterit, neququam irritare: quia, cum uxor illa emiserit, libera erit a lege, & potest irritare mariti.

XV. Quaest. IX. *Vota quae implenda post dissolutionem matrimonium uxor editi, valet ne maritus irritare?* Resp. Adfirmant Leander, Tamburinus, & alii plures, quos ipsi laudant. Sed negativa opinio communior est, & probabilior. Quia haec vota nullo modo officium iuri matrimoniali; nullumque dominium habet maritus post mortem in eam mulierem quae olim fuit ipsi coniugii vinculo copulata. Et quoniam votum emittitur tempore quo uxor subiecta est viro; ad hoc tamen quod attinet, haudquaquam eidem subdita est, ut ex his quae dicta sunt, constat. Si mortuo primo marito uxor ad secundas nuptias transierit, secundus maritus valebit omnia vota irritare quae poterat primus maritus; dimissoque confirmata non fuerint tempore viduitatis.

XVI. Quaest. X. *An uxor queat aliqua mortui uxorem irritare?* Resp. Negat Soto, Ledesma, Azorius, & alii. Communis opinio sustinet, ea mariti uxor irritare posse quae iuri matrimoniali repugnant. Laudati Auctores, negantes uxori hanc facultatem irritandi vota mariti verbis dumtaxat discrepant a communi sententia, postquam Soto, qui Lib. VII. de iust. q. 111. art. 1. verb. *An extra hanc materiam etc.* hanc rem discutit. Decernit enim vota quae maritus editi in praedictum reit uxoris, nulla esse; & ideo non indigere irratione. Hinc constat (ut ut sit de hac opinione) communiter Auctores convenire, maritum, inconfulta uxore, non posse vota edere in coniugali officii detrimentum. Laudati Auctores reluctant concedere facultatem uxori irritandi vota mariti, eo quod sic illi subdita tanquam capiti, eo quod, si preesse expendatur, nil obstat. Vir caput mulieris est; illiusque dominus. Hoc autem minime impedit quominus uxor aliquo-

rum bonorum dominium retineat. Nonne uxor domina est bonorum parapheronomarum? At quanto potius gaudet iure ad rem conjugalem? In hoc iure coniuges aequales sunt; nec quantum ad hoc vir est mulieris caput, sive dominus. Idcirco quicumque vota a marito emissa, si officio matrimoniali obstat, irritat: uxor potest. Eiusmodi D. Thomas suo tempore votum peregrinationis Hierosolymitanæ in subdium Terræ sanctæ qua; inquit in IV. dist. xxxii. art. 4. ad 1. uxor debet esse coactore ad tempus iuramento necessitate quædam existeret. Idcirco dicendum nunc est, si simile occurreret ratio publice utilitatis, sive temporalis, ut defensionis patriæ, sive ecclesiasticæ, ut bellum aduersus impugnationem religionis. Alia pariter vota que matrimoniali iuri non nocent, irritare uxor nequit.

XVII. Quæst. XI. *Putam emissum a marito non petendi soluitur ualeat ut uxor irritat?* Resp. Adfirmat Layman, Trullenchus, Rodriguez, Henricus, & alii: quia uoxores contra pudorem & naturam iustitiam coequentur debent tempore petere. At ratio isthæc nimis est imbecilla. Quandoquidem nullum ius habet uxor obligandi maritum ad debiti peritorem. Illum obligare nequit ut petat, sed solum ut reddat. Satis est ut maritus peritus semper sit ad solvendum rogatus. Licet autem voto ligatus sit, ut non valeat petere (ad quod tunc non tenetur) tempore tamen paratus, & promptus esse debet ad reddendum, quoties loerit postulatus. Hæc opinio vera est, caraque plures defendunt. Dissuadenda tamen maritus sit, & uxoribus similia vota.

XVIII. Quæst. XII. *Præstatum maritum licitum non ferret, & prodest?* Resp. Patet namque, & fore semper illicitum fore tale votum: tum quia nimium uxori molestum esset, tum quia uovens periculo illud violandi se se exponeret, cum non posset in alio lecto cubare aliquo contigui consensu. Porro hæc tam propinqua habuero fortassis asseret peccandi periculum.

XIX. Quæst. XIII. *An uxor possit irritare uxorem quod maritus emisit, sive uxor habitum uxoris, vel alius Religiosus?* Resp. Adfirmat communiter Auctores, eo quod cuiusmodi votum prædicat uxori: talis maritus delatio habitus uxorem ingerit, & inuicem consensum inuicem: quin ad inuicem separationem uiri ferunt. Neuter ergo consensum sine alterius consensu ualeat habitum laicalem in habitum Erensicæ, sive religio-

sium D. Francisci, D. Dominici &c. commutare, nec votum commutandi edere: & si votum emissum fuerit, uterque in habet irritandi.

XX. Quæst. XIV. *Ualeat ne uxor irritare mariti vota, ergaui amplas elemosinas, polizas precæ fundendi, crebra ieiunia prægendæ Resp.* Cum vir administrationem absolutam familiæ habeat, omniumque domesticarum bonorum dominum, plenum est, uxorem non posse præstatum elemosinarum votum dirimere, etiam in damnam familiæ eaderet. Si vero votum eiusmodi bona tangeret ipsius uxoris, eadem distribubendo; ex hac parte nullum esset, neque egeret irritatione, quemadmodum nullum similiter foret, si iustitiam laderet, bona prodigendo. Vota namque, sicut & iuramenta, vincula non sunt iniquitatis. Vota vero precum, & ieiuniorum adeo frequentium que corpus mariti extenuaret, ipsi uque ad debitum reddendum ineptum redderet, uxor irritare potest, ueluti noxia iuri matrimoniali.

XXI. Quæst. XV. *Potest ut uxor uotum longe peregrinationis a marito emissum irritare?* Resp. Adfirmat communis sententia: quia uxor in præiudicium uxoris, ut dicitur lapsa est. Excipitur votum peregrinationis Hierosolymitanæ, aut simile in bonum publicum editum ad tempus. De peregrinatione Hierosolymitana habetur in cap. *Ex nulla* §. *In raris*, & cap. *Quod super his de uop.* Secus dicendum, si votum emissum fuisset causa solius arbitrarie deuotionis, ut nunc fieret. Privilegio enim canonis nunc non panderet maritus: quia nunc non ad eam tantum pergit Hierosolymam ob bonum publicum. Quamvis & tunc, quando causa recuperandi Terram sanctam votum mariti emittatur, disputabant Theologi, an licite maritus illud votum implere posset personaliter, quando uxor nollet eam comitari, obique ualde iuuentis, atque a viro abieci periculo inconuenienter exposita remaneret. Plures negabant, posse tunc maritum votum implere, quia iure nature tenetur satisfacere debita prius contraxit. Sed nunc non occurrit ratio de hoc disputandi. Dictum est supra, iterumque dicimus, teneri uxorem ad continentiam ob aliquod grave bonum publicum defendendum, uel desperatum recuperandum. Sed hæc res iure cœnant, ideo præfatorum sententia obstat.

XXII. Vota a marito emissa ante matrimonium suspensa ab uxore quænt, si coniugali iuri repugnant; irritari autem non possunt.

sunt. Quæ facta fuerunt post matrimonium cum expressa licentia, & deliberato consensu eisdem uxoris, irritari non possunt; quidquid alii dicunt.

CAPUT VII.

De potestate dominorum in uota seruorum.

Distinguendi sunt famuli a seruis. Famuli dicuntur qui conducti a dominis, passim profici, solum interueniunt. Ibi dicuntur pretio iuris, vel sub potestate patriæ, aut curatoris constituti. Seruorum uota non pendunt a dominorum uoluntate, sed firma sunt, & rata, nullo habito ad dominorum uoluntatem respectu. Possunt tamen modo domini famulorum uota suspendere: si hæc debitum sibi seruitium impediunt: ipsique serui possunt ut executionem differre, aut a dominis recedere. Idcirco de his in prædita sermo non uel.

II. Serui preste accepti sunt mancipia in seruitutem redacta. Ibi serui libertate nulla fruantur: & ideo de illorum uotis inquirimus. Omnia seruorum uota irritatione esse obnoxia contendit prima sententia, que e uicini potest ex l. 1. ff. de peltion. ubi dicitur: *Filius uam familiaris, uel seruus sine patris, domitæe auferunt uoto non obligatur.* In hanc eandem sententiam concedere uideatur D. Thomas in IV. dist. xxxviii. quæst. 1. art. 1. questione, ultim. ad 3. seruus, inquit, non est exemptus aliquo tempore a seruitute domini sui; & ideo nullum tempus est ei uacans, qui possit quolibet facere. Et quia omne uotum est aliquo tempore completum, ideo sicut non seruus, ita nec Religiosus aliquod uotum contere potest absque consensu sui superioris.

III. Secunda sententia sustinet, nulla seruorum uota irritari a dominis directe potest. Quoniam, licet seruorum corpora subdum dominis sint, anima tamen illorum dominis non subicitur. Nihilominus indirecte potest facti domini irritare uota seruorum, quatenus hæc obsequio, & seruitui sibi prestante officere queunt. Tertia sententia docet, dominos omnia seruorum uota irritare posse, uoto calliditatis excepto: quia omnia uota, præter uotum calliditatis, indigent aliquo tempore tractu pro sui executione.

IV. Pæcis tam hæc expeditiam. Eorum uota licet irritare omnia ea uota que seruitutem, & obsequium a seruo sibi exhibendum impediunt. Ratio euidens est. Dominus ius habet ut seruitutis officia sibi a seruo

prestantur. Ergo ea uota que huc iuri repugnant, irritationi domini sunt subiecta. Hæc est sententia quam docet Angelus loc. cit. & 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 8. ad 2. & q. civ. art. 5. in corp. ubi hæc habet. *Teneor autem seruo homini obedire in his que seruitus per corpus sunt exigenda; in quibus tamen seruandum ea que ad naturam corporis pertinent, seruo homini obedire non tenetur, sed solum Deo: quia omnes homines natura sunt liberi, puta in his que pertinet ad corporis substantiationem, & præcis generationem. Unde non tenentur nec serui dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, uel uirginitate seruanda, aut aliquo alio huiusmodi. Sed in his que pertinent ad dispositionem actuum, & rerum humanarum, tenentur subditus suo superiori obedire secundum rationem superioritatis; sicut miles duci exercitus in his que pertinent ad bellum; seruus domino in his que pertinent ad seruilia opera exigenda; filius patri in his que pertinent ad disciplinam uitæ, & eorum demeritum; & sic de aliis. In his ultimis uerbis uersa uersa doctrina tradit non omnibus qui superiores potestati sunt subiecti, docetque, vota eorum qui superioribus subduntur, ualida esse, quoties non officiant in eis reddendo. Sententia D. Thomæ subiciunt Sotus Lib. III. de iust. quæst. 111. art. 1. ad 2. Nauarrus in Manual. cap. xii. no. 64. Suarez Tom. II. de Relig. Lib. III. de uoto cap. viii. no. 10. & Lib. VI. cap. 111. num. 2. Anonym. Lib. XI. cap. xvi. quæst. viii. Syrus Lib. VI. Clau. Regg. cap. v. no. 82. Laillus Lib. II. cap. 31. dub. 10. no. 82. Valentinus 2. 2. q. lxxxviii. disp. vi. puncti 6. Bonacina disp. vi. quæst. 11. puncti. 7. §. 2. num. 7. Prado cap. xxxi. quæst. xliii. §. 5. n. 89. Tamburinus Lib. III. cap. xvi. §. 3. num. 49. Lexander tract. 1. disp. xvi. q. 1. Sanchez Lib. IV. cap. xxxvi. num. 2. Solim. tract. xvi. cap. 11. puncti. 7. num. 63. aliique plures.*

V. Disputari solet, an directa, uel indirecta hæc uotorum irritatio dicenda sit. Sed dissidium nullius est momenti. Si uiderem intractabilem notionem quæ sententiam propugnant, diuersam quoque sententiam propugnant, ut nihil inuicem uero uideretur, indirecta potius irritatio dicenda esset, quia dominus nullum in seruorum uoluntatem dominum habuit; led tantum in materiam, seu operationes eorum corporales uoto subiectas. Sed non est cur fufus de hoc differere debeamus.

VI. Itaque domini nequeunt seruorum irritare.

rum bonorum dominium retineat. Nonne uxor domina est bonorum paraphernorum? At quanto potius gaudet iure ad rem conjugalem? In hoc iure coniuges aequales sunt; nec quantum ad hoc vir est mulieris caput, sive dominus. Idcirco quicumque vota a marito emissa, si officio matrimoniali obstat, irritat: uxor potest. Eiusque D. Thomas suo tempore votum reprobationis Hierosolymitanae in subdium Terra sanctae qua; inquit in IV. dist. xxxii. ad 4. ad 1. uxor debet esse coactor ad tempus iuramento necessitate quae nullius est. Idcirco dicendum nunc est, si simile occurreret ratio publice utilitatis, sine temporalis, ut defensionis patrie, sive ecclesiasticae, ut bellum aduersus impugnantem religionem. Alia pariter vota que matrimoniali iuri non nocent, irritare uxor nequit.

XVII. Quæst. XI. *Putam emissum a marito non petendi soluitur ualeat ut uxor irritat?* Resp. Adfirmat Layman, Trullenchus, Rodriguez, Henricus, & alii: quia uxores contra pudorem & naturam iustitiam coeperunt debum tempore petere. At ratio isthac nimis est imbecilla. Quandoquidem nullum ius habet uxor obligandi maritum ad debiti petitionem. Illum obligare nequit ut petat, sed solum ut reddat. Satis est ut maritus peritus semper sit ad solvendum rogatus. Licet autem voto ligatus sit, ut non valeat petere (ad quod tunc non tenetur) tempore tamen paratus, & promptus esse debet ad reddendum, quoties loerit postulatus. Hæc opinio vera est, caraque plures defendunt. Dissuadenda tamen maritus sit, & uxoribus similia vota.

XVIII. Quæst. XII. *Præstatum maritum licitum non ferret, & prodest?* Resp. Patet rursus, & fore semper illicitum fore tale votum: tum quia nimium uxori molestum esset, tum quia uovens periculo illud violandi se se exponeret, cum non posset in alio lecto cubare aliquo contigui consensu. Porro hæc tam propinqua habuero fortassis esset secundum periculum.

XIX. Quæst. XIII. *An uxor possit irritare uxorem quod maritus emisit, sine uide habitum uxoris, vel alius Religio?* Resp. Adfirmat communiter Auctores, eo quod cuiusmodi votum preiudicat uxori: talis maritus delatio habitus uxorem ingerit, & inuicem consensum nimis: quin ad inuicem separationem uiam ferunt. Neuter ergo consensu sine alterius consensu ualeat habitum laicalem in habitum Eremitæ, sive religio-

sum D. Francisci, D. Dominici &c. commutare, nec votum commutandi edere: & si votum emissum fuerit, uterque in habet irritandi.

XX. Quæst. XIV. *Ualeat ne uxor irritare mariti vota, ergaui amplas elemosinas, polizas preces fundendi, crebra ieiunia prelegendi* Resp. Cum vir administrationem absolutam familiæ habeat, omniumque domesticorum bonorum dominum, plenum est, uxorem non posse præsumit elemosinarum votum dirimere, etiam in damnam familiæ eaderet. Si vero votum eiusmodi bona tangeret ipsius uxoris, eadem distribubendo; ex hac parte nullum esset, neque egeret irritatione, quemadmodum nullum similiter foret, si iustitiam laderet, bona prodigendo. Vota namque, sicut & iuramenta, vincula non sunt iniquitatis. Vota vero precum, & ieiuniorum adeo frequentium que corpus mariti extenuaret, ipsi uque ad debitum reddendum ineptum redderet, uxor irritare potest, ueluti noxia iuri matrimoniali.

XXI. Quæst. XV. *Potest ut uxor uotum longe peregrinationis a marito emissum irritare?* Resp. Adfirmat communis sententia: quia uellet in præiudicium uxoris, ut dictum supra est. Excipitur votum peregrinationis Hierosolymitanæ, aut simile in bonum publicum editum ad tempus. De peregrinatione Hierosolymitana habetur in cap. *Ex nulla* §. *In raris*, & cap. *Quod super his de uop.* Secus dicendum, si votum emissum fuisset causa solius arbitrarie deuotionis, ut nunc fieret. Privilegio enim canonis nunc non panderet maritus: quia nunc non ad eam pertendi Hierosolymam ad bonum publicum. Quamvis & tunc, quando causa recuperandi Terram sanctam votum mariti emittatur, disputabant Theologi, an licite maritus illud votum implere posset personaliter, quando uxor nollet eam comitari, obique ualde iuuentis, atque a viro abieci periculo inconuenienter exposita remaneret. Plures negabant, posse tunc maritum votum implere, quia iure nature tenetur satisfacere debiti prius contractu. Sed nunc non occurrit ratio de hoc disputandi. Dictum est supra, iterumque dicimus, teneri uxorem ad continentiam ob aliquod grave bonum publicum defendendum, vel desperatum recuperandum. Sed hæc res iure certant, ideo præfatorum sententia obstat.

XXII. Vota a marito emissa ante matrimonium suspensa ab uxore quænt, si coniugali iuri repugnant; irritari autem non possunt.

sunt. Quæ facta fuerunt post matrimonium cum expressa licentia, & deliberato consensu eisdem uxoris, irritari non possunt; quidquid alii dicunt.

CAPUT VII.

De potestate dominorum in uota seruorum.

Distinguendi sunt famuli a seruis. Famuli dicuntur qui conducti a dominis, passio preteriti, solum interueniunt. Ibi dicuntur proxi iuris, vel sub potestate patriæ, aut curatoris constituti. Seruorum uota non pendunt a dominorum uoluntate, sed firma sunt, & rata, nullo habito ad dominorum uoluntatem respectu. Possunt tamen modo domini famulorum uota suspendere: si hæc debitum sibi seruitium impediunt: ipsique serui possunt ut executionem differre, aut a dominis recedere. Idcirco de his in prædita sermo non uel.

II. Serui preste accepti sunt mancipia in seruitutem redacta. Ibi serui libertate nulla fruantur: & ideo de illorum uotis inquirimus. Omnia seruorum uota irritatione esse obnoxia contendit prima sententia, que e uicini potest ex l. 1. ff. de peltion. ubi dicitur: *Filius uam familiaris, uel seruus sine patris, domitæe auferunt uoto non obligatur.* In hanc eandem sententiam concedere uideatur D. Thomas in IV. dist. xxxviii. quæst. 1. art. 1. questione, ultim. ad 3. seruus, inquit, non est exemptus aliquo tempore a seruitio domini sui; & ideo nullum tempus est ei uacans, qui possit quolibet facere. Et quia omne uotum est aliquo tempore completum, ideo sicut non seruus, ita nec Religiosus aliquod uotum contere potest absque consensu sui superioris.

III. Secunda sententia sustinet, nulla seruorum uota irritari a dominis directe potest. Quoniam, licet seruorum corpora subdum dominis sint, anima tamen illorum dominio non subicitur. Nihilominus indirecte potest facti domini irritare uota seruorum, quatenus hæc obsequio, & seruitio sibi prestante officere queunt. Tertia sententia docet, dominos omnia seruorum uota irritare posse, uoto calliditatis excepto: quia omnia uota, præter uotum calliditatis, indigent aliquo tempore tractu pro sui executione.

IV. Pæcis rem hæc expediunt. Eorum uota licet irritare omnia ea uota que seruitutem, & obsequium a seruo sibi exhibendum impediunt. Ratio euidens est. Dominus ius habet ut seruitutis officia sibi a seruo

prestantur. Ergo ea uota que huc iuri repugnant, irritationi domini sunt subiecta. Hæc est sententia quam docet Angelus loc. cit. & 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 8. ad 2. & q. civ. art. 5. in corp. ubi hæc habet. *Teneor autem seruo homini obedire in his que seruitus per corpus sunt exigenda; in quibus tamen seruandum ea que ad naturam corporis pertinent, seruo homini obedire non tenetur, sed solum Deo: quia omnes homines natura sunt liberi, puta in his que pertinet ad corporis substantiationem, & preter generationem. Unde non tenentur nec serui dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, uel uirginitate seruanda, ut aliquo alio huiusmodi. Sed in his que pertinent ad dispositionem actuum, & rerum humanarum, tenetur subditus suo superiori obedire secundum rationem superioritatis; sicut miles duci exercitus in his que pertinent ad bellum; seruus domino in his que pertinent ad seruilia opera exigenda; filius patri in his que pertinent ad disciplinam uitæ, & eorum de iusticiam; & sic de aliis. In his ultimis uerbis uersa uersa doctrina tradit non omnibus qui superiores potestati sunt subiecti, docetque, vota eorum qui superioribus subduntur, ualida esse, quoties non officiant in eis reddendo. Sententia D. Thomæ subiciunt Sotus Lib. III. de iust. quæst. 111. art. 1. ad 2. Navarrus in Manual. cap. xii. no. 64. Suarez Tom. II. de Relig. Lib. III. de uoto cap. viii. no. 10. & Lib. VI. cap. 111. num. 2. Anxius Lib. XI. cap. xvi. quæst. viii. Syrus Lib. VI. Clau. Regg. cap. v. no. 82. Laillus Lib. II. cap. 31. dub. 10. no. 82. Valentinus 2. 2. q. lxxxviii. disp. vi. puncti 6. Bonacina disp. vi. quæst. 11. puncti. 7. §. 2. num. 7. Prado cap. xxxi. quæst. xliii. §. 5. n. 89. Tamburinus Lib. III. cap. xvi. §. 3. num. 49. Lexander tract. 1. disp. xvi. q. 1. Sanchez Lib. IV. cap. xxxvi. num. 2. Solim. tract. xvi. cap. 11. puncti. 7. num. 63. aliique plures.*

V. Disputari solet, an directa, uel indirecta hæc uotorum irritatio dicenda sit. Sed dissidium nullius est momenti. Si eundem iuxta diuersas notiones quæ sententiam propugnant, diuersam quoque sententiam propugnant. Ut nihil inuicem uero uideatur, indirecta potius irritatio dicenda est: quia dominus nullum in seruorum uoluntatem dominium habuit; led tantum in materiam, seu operationes eorum corporales uoto subiectas. Sed non est ex his de hoc differere debeamus.

VI. Itaque domini nequeunt seruorum irritare.

ritate vota castitatis, precum, ieiuniorum, que non officium debito obsequio; nec vota de servandis preceptis divinis; & ecclesiasticis; nec vota elargiendi elemosinas de bonis quorum dominum servi habent; nec vota in emissis tempore servitutis, sed implenda post comparatam libertatem; nec denique vota emissis ante servitutem, sed solum ea suspendere possunt. Quid de uxore domini dicendum? Si servus uxoris domini sit, pertinenteque ad eiusdem bona parapherna, quorum non dominum modo, sed etiam administrationem habeat; servorum vota irrita valent eo modo quo maritus. Uxores autem dominorum vota servorum irrita absolute nequeunt, eo quod regimen familie mariti solum exerceat: qui idcirco irrita vota servorum valent, quia huic regimini incommoda sunt.

VII. Filifamilias qui servus habent cum bona spectantia ad peculium castrense, cuius & dominium, & administrationem habent, possunt illorum vota irrita, quoniam sunt veri & absoluti domini; demummodo tamen filifamilias puberes fuerint. Secus dicendum, si servi pertineant ad peculium profectuum; quia tunc solus pater, qui dominium, & administrationem talis peculii habet, irrita illorum vota potest. Si vero servi spectent ad peculium adventitium, etiam tunc pater solus irrita vota potest, nisi votum sit adversus dominium: quo in casu & filius, quia dominus, & pater, quia administrator, potest vota domino talis peculii in secula dirimere. Pupillus, & minor, qui careant tutore, & curatore, servorum vota irrita potest, secus, si tutorem, & curatorem habent.

CAPUT VIII.

De votorum relaxatione, & dispensatione.

I. **P**lacita que vim, naturam, & notionem dispensationis spectant, in tractatu de legibus discussa reperies. Quare his omnibus non missis, statim quaerentibus solvenda proponimus, que directe ad nostrum attinent institutum.

II. **Q**uest. I. An in Ecclesia sit facultas dispensandi ab obligatione votorum, & instrumentorum? Resp. Aitunt omnes communitate Catholicis: & erunt ex Matth. vi. Tibi dabo claves regni celorum: quicquid super terram, erit solutum & in celis. Item xxvii. Amen dico vobis, quaecumque solveritis super terram, erunt soluta & in

caelis. Quae verba generalia cum fiat, & indefinita, perperam quis eadem restringere contendere, & coartare ad quendam dumtaxat peculiaria debita relaxanda. Afferunt consilia etiam ex cap. de peten. & cap. venient. & cap. Non est, & cap. Ex multa, etc. de voto, & voti redemptione. Quod ad hoc rationico Angelicus confirmat 2. 2. q. lxxviii. art. 10. Qui votum, quodammodo sibi statuit legem, obligans se ad aliquod quod est secundum se, & ut in pluribus bonum. Postquam non contingere, quod in aliquo sit vel simpliciter malum, imcile, vel minus boni impedimentum; quod est contrarationem eius quod dicitur sub voto. Et ideo necesse est quod determinetur in tali casu votum non esse servandum. Et, si quidem absolute determinetur votum aliquod non esse servandum, dicitur dispensatio voti; si autem pro hoc quod servandum erat, aliquid aliud imponatur, dicitur commutatio voti. Unde minor est votum commutare, quam in voto dispensare. Utrumque tamen in potestate Ecclesie consistit.

III. **Q**uest. II. Penes quos residet hæc facultas dispensandi ab obligatione votorum? Resp. Penes Prælatos Ecclesie hæc residet potestas. Quod Angelicus 2. 2. q. lxxviii. art. 12. declarat his verbis. *Votum est promissio Deo facta de aliquo quod sit Deo acceptum. Quod si autem in aliqua promissione acceptum est cui promittitur, est eius potestas irritare; Prælati autem in Ecclesia gerunt vicem Dei: & ideo in commutatione, vel dispensatione votorum requiritur Prælati auctoritas, qui in persona Dei determinat quid sit Deo acceptum, secundum idem II. ad Corin. ii. Nam & ego, quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi. Et si quando dicit, propter vos, quia omnis dispensatio petita a Prælato debet fieri ad honorem Christi. Prælati inquit vicem Dei gerunt. Itaque, cum vota facta sint in obsequium Dei, planum est Prælatos posse eorum vota relaxare: quiaque enim remitti valet ea que in solum obsequium promissa sunt. Vota tunc promissiones factæ in obsequium Dei. Ergo Deo ipse, tei qui Dei vice gerit, vota potest relaxare.*

IV. Hæc potestas spiritualis est, & iurisdictionis, non ordinis. Quare Episcopus electus, & confirmatus, licet non sit ordinibus sacris insignitus, dispensare in votis potest. Vi iuris ordinari perennis dumtaxat ecclesiasticis competit: quoniam hæc potestas spectat externum regimen, & gubernationem Ecclesie.

V. **Q**uest.

V. **Q**uest. III. *Quid sit dispensatio voti?* Resp. Communem definitionem est ablatio vinculi voti facta nomine Dei ab habente iurisdictionem spirituales in foro externo propter aliquam rationabilem causam. Definio ita clara est, ut explicatione non egeat.

VI. **Q**uest. IV. *Quomodo hæc vinculi ablatio efficiatur?* Resp. Dispensare hæc Theologi solent, quomodo hæc vinculi ablatio fiat. Plures contendunt, Pontificem, ceterosque Prælatos relaxare ipsam ius divinum, & naturalis quod contingit, dum Inspector cognoscit firmum, raturque votum esse, atque obligare etiam in hoc peculiari casu; ob gravem tamen causam eulmodi obligationem iure naturali rursus rescindit, & aufert. Sanchez enim Lib. IV. Sum. cap. xxxvii. non. 14. sustinet, quod dispensatio in voto sit vota iuris divini naturalis relaxatio, quo id votum obligat. Quippe concessa est Ecclesie facultas a Christo Domino dispensandi, relaxando vere obligationem iuris divini naturalis, vel ut voluntate humana, non dispensandi in unumquemque, ut id ius non obliget; sed in peculiari casu occurrente relaxatio eius obligationem ex causa iusta. Dura satis, & aspera mihi videtur loquendi ratio. Si enim potestas ecclesiastica vere ius divinum naturale relaxare valet; quidni & sacramentorum vincula? Quidni verum etiam matrimonium dirimere poterit? Quod piis auribus non bene sonat.

VII. Inludendum ergo doctrinæ, modestæque, & caute loquendi rationi qua utitur Angelicus 2. 2. q. lxxviii. art. 10. ad D. *Discendum, quid fiat ex iure naturali, & propterea dicitur tenetur homo implere votum; ita etiam tenetur ex officio obedire Imperatori legi, vel mandato. Et tamen, cum dispensatur in aliqua lege humana, non fit in lege humana non obedatur, quod est contra legem naturæ, & mandatum divinum; sed fit ut hoc quod erat lex, non sit lex in hoc casu. Ita etiam auctoritate superioris dispensatur in hoc quod continetur sub voto, non continetur, inquantum determinatur in hoc casu, hoc non esse congruum materiam voti. Et ideo, cum Prælati Ecclesia dispensat in voto, non dispensat in præcepto iuris naturalis, vel divini; sed determinat id quod cadebat sub obligatione deliberationis humane, que non potest omnia circumspicere. Caution, securior, & verior est doctrina isthæc. Angelicus enim ex Patrum, & ipsius Ecclesie sententiam ex multis ac præstantibus multo posterioribus Casulis, & Theologis affectus est;*

loquitur. Verum de hoc suffus suo loco. VIII. **Q**uest. V. *Qui facultate dispensandi vota possit, velis ne quaque eadem commutare?* Resp. Sermo hæud est de illis Prælati qui potestate donationi sunt in votis dispensandis: quoniam nulla de istis difficultas est: commertum namque est illos omnes & dispensare, & commutare vota posse. Quippe commutato minor est dispensatio: quare qui valet dispensare, potiore iure potest commutare. Dispensatio ad solos spectat delegatos, qui privilegio a superiore concessi virtute dispensandi facultate ornati sunt; ut quomodo summus Pontifex bulam, iubilæum, aliudve concedit indultum ministris sacramenti pontificis dispensandi in votis. Porro ex concessione dispensandi inferri facultatem commutandi negant Sanchez Lib. IV. cap. lxxxii. non. 4. & 5. Valentia 2. 2. disp. vii. q. 1. p. 1. p. 1. 7. Azorius Lib. XI. cap. 2. q. 1. q. 1. v. aliique. Deucuntur in hæc opinionem, quod ille dux facultatis licet omnino dispensat, & diversis generis; atque adeo una sub altera neutiquam comprehendatur. Unde concludunt, eum qui unam concedit, eo ipso alteram non impertiri.

IX. Contraria tamen opinio communior, & probabilior est: quia principium cui sententia illa ininitur, veritate caret. Dispensatio, & commutatio eadem omnino voti relaxationem implicant; licet dispensatio amplior sit nisi commutatio. Unde ergo colligitur, res esse disparatas, genericque divergentes. Non alia sine diversitas inter has duas intercedit facultates, nisi quod dispensatio potestior est, & latius patens; commutatio vero inferior, rursusque limitata. Ceterum in eodem relaxandi voti genere situnt amba, cum solo hoc discrimine, quod dispensatio plus, commutatio minus relaxat. Porro ex reg. iur. 53. habetur: *Cui licet quod est plus, licet usque quod est minus; quando plus, & minus sui eodem continentur genere.* Et hæc opinio docent Sorol. Lib. VII. de iust. q. 1. art. 3. Barbosa de potest. Episc. II. Part. alleg. xxxviii. n. 12. Prado cap. xxxi. q. 1. xv. n. 48. Raphael de la Torre 2. 2. q. 1. lxxviii. art. 12. disp. 1. n. 7. Carthopolus tract. xv. disp. 11. p. 1. 14. n. 4. Lessius Lib. II. cap. xl. dub. 16. non. 108. Suarez Lib. VI. cap. xii. n. 9. Laymann Lib. IV. tract. 19. cap. viii. non. 20. Diana III. Part. tract. v. misc. resol. 25. Salmanticensis tract. xviii. cap. 11. p. 1. 1. n. 11.

CA.

CAPUT IX.

Quibus iure ordinario potestas dispensandi in votis coarctatur.

I. Dispensatio votorum, quae, ut dictum est, non ordinis, sed iurisdictionis spiritualis est fructus, omnibus & solis Praelatis Ecclesiae iurisdictionem in subditos habentibus, competit. Quare nec Principales, nec Priori, vel Abbatibus, nec Parochi, simpliciter Presbyteri facultate possunt dispensandi in votis in eo quod non fit simpliciter Praelati, nec iurisdictionem spirituales in iure extendo habent.

II. Potestas illi haec delegari, vel committi potest omnibus Sacerdotibus, & Clericis prima sententia interdicti, dummodo coniugati non sint. Quia potestas dispensandi iurisdictionis, non ordinis est. At, quia spiritualis, & ecclesiastica est, in persona demerita ecclesiastica retinere potest. Clericus autem prima ornatus tonsura persona ecclesiastica est: fieri siquidem potest Vicarius generalis Episcopi, ab excommunicatione in foro exteriori absolvere, & excommunicationem infligere valet. Clericus autem coniugatus non reputatur persona ecclesiastica; sed solum privilegio canonis fruatur, servatis quibusdam conditionibus, suo loco explicandis. Summus tamen Pontifex etiam clericus coniugatus hanc dispensandi facultatem impertiri valet: quia leges omnes ecclesiasticas moderari, & amplificare, & coarctare pro temporum opportunitate, & ex rationabili causa potest.

III. Haec potestas primum in summo Pontifice, tamquam in supremo, & universalis Ecclesiae Pastore, & Capite, Christianique Vicario residet: deinde in Concilio generali, in summo Pontifice Pontificario, cuius officio adhaere est iure ordinario, in Legatis a latere, in Nunciis pontificis respectu totius provinciae, aut regionis in Archiepiscopis, in Capitulis cathedralibus, Sede vacante, in Abbatibus iurisdictionem quasi episcopalem habentibus, in omnibus Praelatis Regularium relate ad suos subditos. Hi omnes iure ordinario cum suis subditis dispensare valent in votis tum personalibus, tum reabilibus omnibus, exceptis revaloribus, de quibus infra dicitur. Cardinales autem protectores Ordinum nequeunt iure ordinario dispensare in votis, quia ut tales iurisdictionem in subditos delegatos non habent.

IV. Vota communitatis dispensari possunt ab Episcopo, iusta occurrente causa, si ser-

mo fit de illis qui re vota ediderunt. Succellones vero qui non voverunt, quae ad votum allinguntur, non vi voti, ut dictum superius est, sed solummodo ex precepto, & lege Episcopi, pro eisdem Episcopi arbitrio dispensari queunt. Quare nec voverentes, nec non voverentes, incontinenti Episcopo, a votis, vel iuramentis communitatis se eximere iure valent.

V. Quæst. I. An qui alius dispensationem valet a voto coarctare, possit quoque sibi ipsi idem applicare privilegium? Resp. Sermo de his omnibus quos iure ordinario in votis dispensare posse latuimus cum suis subditis, utrum valeant pariter locum totius dispensare. Convenit penes omnes, luminis figuram id prædare posse, eo quod superiorum, ad quem recurrit, nullum habeat. Satis tamen erit ut, sicut pro criminum absolutione Confessorum sibi delinquit, ita quoque eidem potestatem conferat locum dispensandi in votis. De ceteris Praelatis diffiduum est inter Theologos.

VI. Salmanticensis tract. xvii. cap. ii. p. 106. q. 79. sustinet, Praelatos quoscunque qui cum aliis dispensare valent, eodem iure ipse uti posse privilegio. Laudant pro hac opinione Sanchez, Bonacium, Bartholomæum de S. Fausto, Prædum, Fagnanum, Tamburinum, Azorium, Rodriguez, Fagnandez, Trolenchum, & Franciscum Suarez. Tanti res non est ut omnes Auctores istos expendam. Ad Suarez quod attinet, cuius auctoritatem magis semper facio, non modo hanc opinionem ipse non defendit; sed conceptis verbis oppositum docet loco ab ipsomet Salmanticensibus laudato, nempe Tom. II. de Relig. lib. II. de voti. cap. xi. num. 5. ubi haec habet. „Si vero fuerit Regularis Prior, Guardianus, & similes, a Provinciali, hic a Generali, vel Communitario, si eum habuerit; & denique inferior a superiore dispensandus est: quia superior habet in inferiori Praelatum iurisdictionem, & non e converso, neque idem in simplicem. Fratellatus autem superioris Religiosis, ut Generalis, a tota Religione, quae illi superior est.“ De Episcopo vero numero procedenti sub finem haec scribit. Nisi ergo consuetudo Episcoporum talem facultatem ostendat, iure ordinario a Pontifice in hac dispensatione penitentis: quia illi iuris spiritualibus subsumitur. Martinez quoque de Prado, quem pro se allegant Salmanticensis, hinc contrariae opinioni favet, quando ad superiorem recurrit patet: quod de superioribus Regularium adfirmat quoque citatur Trolenchus lib.

II. cap. 11. dub. 38. n. 17. Igitur probabilius nobis est, Praelatos quoque in votorum dispensationibus ad suos respective, ut dicitur, superiores recurrere debere: quia nemo iudex in propria causa, nemoque in seipsum iurisdictionem exercere vere ac proprie valet. Ratio contrarij lententis, quod aliquo superioris deterioris foret conditionis, si nequirent secum ipsi dispensare in votis, nulla est. Quoniam tam Praelati, quam subditi aequaliter legibus sunt subiecti, licet diverso modo. Quare quemadmodum subditi a suis Praelatis immediatis, sic isti a suis Praelatis superioris ordinis dispensari debent.

CAPUT X.

De potestate Praelatorum regularium in dispensandis votis subditorum.

I. Quae communitas sunt, praemittimus opus est. Quae valent Episcopi cum subditis sui diocesis, ea possunt Regulares cum suis subditis, videlicet Generalis in toto ordine, Provincialis in tota provincia, & superiores domorum in tota familia. Quoniam comparate ad suos subditos, omnes isti iurisdictionem quasi episcopalem habent: unde etiam eandem delegare possunt. Quemadmodum ergo censuras ferre, & ab eisdem absolvere, ita in votis omnibus dispensare possunt, quinque exceptis in quae nullam habent potestatem. Quin superflua in hac quinque vota potestas foret: nam duo prima castitatis, & Religiosis, dispensationi subiecta minime sunt; vota autem triplicis peregrinationis fieri nequeunt a Religiosis, & facta nulla sunt.

II. Quæst. I. An Praelati regulares dispensare valeant in subditorum votis emittis cum licentia maiorum Praelatorum? Resp. Distingui supra est, non posse sine causa Praelatos irritare vota a subditis cum eorum licentia edita, quavis oppositum plures sentiant. Ad dispensationem tamen quod attinet, nulla est difficultas, quod possint dispensare in votis illi ipsi Praelati qui licentiam sunt imperituri. Licentia siquidem data spirituali iurisdictioni nullam inferri detrimentum. De votis autem editis cum licentia maiorum Praelatorum non una est Theologorum sententia. Aliqui negant Praelatum in eorum dispensare posse in eisdem votis. Communitas, & vera lententia adfirmat: quia, quavis licentia censuenda a superiori Praelato subducatur votum a potestate dominante Praelati inferioris (quamobrem Praelatus inferior nequit illud irritare) minime tamen illud extrahit ab iurisdictione

spirituali Praelati inferioris; ac proinde in tali voto dispensare valet.

III. Quæst. II. An Praelati regulares cum suis Novitiis in votis dispensare valeant? Resp. Adfirmat communis opinio, paucis Auctoribus negantibus. Siquidem Praelati regulares iurisdictionem spirituales in suis Novitiis habent: eisdem tegeret, & gubernare ad Praelatos pertinet. Accedit quod Novitii privilegio Religionis fruuntur. Eandem tamen potestatem refert etiam in Episcopis; quippe Novitius non est omnino exemptus ab iurisdictione episcopali, antequam professionem emittat. Episcopus autem Novitii est ille in cuius diocesi Novitius commoratur.

IV. Quæst. III. An Praelati regulares dispensare valeant cum suis subditis in voto transfundendi ad actiorem Religionem? Resp. Dicitur est supra, votum illud non esse praelatorum irritationi subiectum. Ab eodem vero dispensare posse Praelatum cum suis subditis, tenet communis opinio; dummodo rationabilis causa addit: videlicet, si prudeniter Praelatus dispensans iudicet, subditum suum facilius perfectionem sui status affecturum in propria quam si ad aliam demigret Religionem. Distinctio tamen opus est. Aut vovens degit in Religione inferiori, quae tamen professionem suam ad amicum servat; & hoc in casu dubio procul dispensare valet Praelatus in voto transfundendi ad actiorem; quando pruden- ter, solidique fundamenta datus iudicat; subditum suum melius evangelicæ perfectioni in sua Religione vacaturum fore. Vel Religio non inferior est, sed laxior, sive ab observantia Regulari proprie graviter collapsa; & tunc Praelatus dispensare hand valet Religiosum in voto transfundendi ad actiorem, seu ad aliam in qua Regula, legesque solventur. Clarius rem explicat. Praelatus nequit abolere subditum, hac positione graviter laxationis facta, a debito quo devincitur se subducendi periculo transgrediendi suae professionis, atque in eo Ordine se collocandi in quo praesertim legum observantia viget. Quare, dato quod possit illam abolere a voto, sive ipsam abolere valet a voto non peccandi, non tamen liberare eam potest a proposito, seu debito transfundendi ad actiorem Religionem, sicuti liberare eam nequit a debito se continendi a peccatis.

V. Hinc caute legendi sunt Auctores qui passim docent (ut videre est apud Salmanticensis tract. xvii. cap. 11. p. 106. l. n. 91.) posse quoque Praelatos Regularium dispensare eos qui votum ediderunt ingrediendi fructu-

rem Religionem, ut amplectantur laxiorem. Si enim sermo sit de laxiori, id est collapsa a regulari disciplina in *substantivibus*, falsissima est eorum doctrina: eo quod nec primissime ingredi iuvenes possunt eiusmodi Religionem. Privilegia Eugenii IV. que afferri solent, apocrypha sunt, nec eo pertinenti quod trahuntur.

VI. Neque in votis solemnibus, neque in votis que statum propria Religionis adficiunt, suntque veluti singularis prerogative talis Ordinis, dispensare Prælati valent. Hinc vota abhærentia in Religione Minorum, votum restringendæ, & nunquam laxandæ pauperatis in Societate Iesæ: votum non ambiendi, neque acceptandi dignitates extra Religionem, quod in quibusdam Ordinibus editur, relaxari a Prælati nequeunt. Quæ omnia communia sunt, ut nemo ferme dissentiat.

CAPUT XI.

De potestate Confessionarium regularium in dispensandis votis hominum secularium.

REM nimum impletam agitare aggre-
dimur. Vix in dispensationem vocant
rei moralis tractatores facultatem Regularium
dispensandi in omnibus votis secularium non
reservatis summo Pontifici, seu in his omni-
bus, vi suorum privilegiorum, in quibus pos-
tulate ordinaria dispensare potest Episcopus
in sua diocesi. Hanc sententiam, nempe Re-
gulares posse dispensare in præfatis votis, quasi
extra omnem disceptationis aleam positam
communiter defendunt Auctores citandi. Sa-
nchez Lib. IV. Decal. cap. xxxi. n. 4. Ro-
driguez Tom. I. quest. Reg. q. lxxiii. art. 3.
Miranda Tom. I. q. xlvi. art. 3. Aragon.
2. 2. q. lxxxviii. artic. 12. conc. 6. Ludov.
vicus Lopez l. P. cap. I. Sayrus Lib. VI.
cap. xi. dub. 17. n. 95. in Clar. Reg. Caltro-
palius tract. xv. disp. 11. punct. 13. num. 7.
Trullenchus Lib. II. Decal. cap. 11. dub. 44.
n. 2. Tamburinus Lib. III. cap. xvi. n. 46.
Pellizzaris in man. Reg. tractat. viii. cap.
111. Fagundes Lib. II. Decal. cap. xiv. n. 11.
Lellius Lib. II. cap. iv. dub. 18. Machadus
Lib. P. P. III. tract. 111. decem. 1. n. 1.
Bartholomæus S. Fausti Lib. III. Theaur.
q. cxxxviii. Candidus disput. xxviii. ut. univ.
dub. 2. Ioannes a Cruce Lib. II. cap. vi.
dub. 3. tenel. 1. Villalobos II. P. tract. xxxiv.
diff. 20. n. 2. Mendo disput. xxxv. in bull.
sac. cap. 11. n. 34. Balicrus verb. Votum 7.
n. 10. Quintanavenas Tom. II. tract. v. sus-

gub. 15. n. 3. Martinus a S. Iosephi in Regal.
S. Franc. Diana tractat. vi. P. VI. vol. 50.
Leander tract. 1. disp. xvii. q. cxxxv. Ben-
tonius a Spiritu sancto in Direct. Reg. tractat.
11. disp. 111. sect. 2. n. 80. Patrinus Spor-
ter tract. 111. in 2. præcep. Decal. cap. 111.
sect. 3. n. 45. Salmanticenses tract. xvii. cap.
11. n. 94. Vidal tit. de vot. inquisit. 3. sui
77. La-Croix Lib. III. part. 11. q. cxxxix.
Henricus a S. Ignatio Tom. II. Lib. X. c.
xlvi. Constantinus Roncaglia tract. viii.
de 2. Decal. præcep. cap. xv. quest. 10. cap.
2. & alii communiter.

II. Privilegia multa allegant in proprie
sententiæ confirmationem. Primum est Inno-
centii VIII. qui, inquit, concessit Mendi-
cantibus posse dispensare in omnibus votis in
quibus possunt Episcopi, exceptis votis peregrina-
tionis ultra duas dietas. Sunt autem duæ
dietae viginti leucæ iuxta Rebusium de pri-
vil. Scholast. præf. 161. Hoc privilegium, in-
quit Sanchez, Bassius Legionensis, Tamburinus,
& communiter alii Doctores, Creditur. Auctores præfatos referre ipsius Bullæ verba,
licumque, ubi Bulla asseritur, patet. Verum nec verbum unum Bullæ exhibent;
sed tantummodo eam citant eo profus modo
de ac Leander ipse. Rodericus dumtaxat qua-
rundam bullarum verba referre ex compendio
privilegiorum Mendicantium.

III. Secundum privilegium est Martini II.
qui concessit Benedictinis posse dispensare in
omnibus votis, etiam Episcopo reservatis.
Hoc idem concessit Eugenius IV. Congrega-
tionis S. Iulianæ in bulla *Esi quislibet* XI.
& Cisterciensibus regularis observantia in re-
gno Castellæ in bulla *Commisimus* xxxi. apud
Rodericum. Iulius II. idipsum concessit Be-
nedictinis Montis Olivæ in bulla *Esi ad*
inverfos xli. & Leo X. Camaldulensibus,
Esi a summo 2. apud Cherubinum. Paulus
III. Patribus Societatis in bulla *Cum inter*
cunctas vii. apud Rodericum. Quæ privile-
gia etiam ad vota iurata extendit Gregorius
XIII. Item Sixtus IV. in bulla *Sedes Apo-*
stolica v. & Paulus IV. in bulla *Ex element.* 1.
apud Rodericum, & Cherubinum.

IV. Hæc privilegia referre Henricus a S.
Ignatio ex aliis Auctoribus. Auctor iste haud
solum rei moralis tractatoribus ita deferre, ut
illorum relationibus acquiescat; sed iure vero
aures nimum faciles prebuit, nulloque præ-
misso examine, recentia privilegia lætoribus
exhibet. Verum hæc omnia aut suspecta, ne
dicam plane apocrypha, aut omnino dila-

nata

nata sunt; seu dispensandi facultatem non con-
cedunt, sed vota tantummodo commutandi.
Eorundem examen instituire inquit.

V. Ut indicavi, recentiores Theologi re-
centia privilegia, tanquam monumenta nulli
obnoxia dubitationi, obtrudunt. Primi, &
fere soli, qui eadem in suspitionem adduxe-
runt, sunt Lezana, Martines de Prado, &
Pallerius. Prado Tom. II. cap. xxxi. de voto
q. xiv. §. 8. n. 79. relat. coniecturæ que
apocrypha ostendunt hæc privilegia, sic con-
cludit. *Ideo in re tanti momenti oportere quod*
hæc potestas indubitata esset; vel adeo probabi-
liter constaret, quod absque scrupulo posset
præstari. Interim considerem quod utramvis
sola facultate vota commutandi, quæ est cer-
ta, & abhærentis ab usu potestatis dispen-
sandi in votis, quæ non extat, nisi cum tot
limitationibus.

VI. Hinc perdoctum, cautum, pruden-
temque Theologum nimis religionis arguit
Leander, qui disput. xvii. q. cxxxv. postre-
lata quæ transcripsimus verba, hæc adiicit.
Sed certe nimis scrupulosus de probabilitate
oppositi: trepidat enim timore ubi nullus est
timor, ut evidenter constabit. Ut porro ti-
more Prædici in sumum amandæ, cenium satis
prolixum textu Auctorum, & quas illi citant,
Pontificum bullas citat & ipse. Sed Prado in-
stitit, sibi minime de litarum bullarum con-
stare. Cui sic respondet Leander. Sed
quid, quia tibi non constet, abstinendum est
a facultate dispensandi? Hoc verum, si alius
doctissimus & versatissimus in materia privilegio-
rum viris etiam minime constaret. Ac constet,
ut vidimus. Credat ergo Prado illis, ut ego
libentissime credo, & firmissime tenet posse di-
ctas Regulares disponere in omnibus votis &c.

VII. Quisque sibi in animum indueret,
Leandrum tam sidentem loquentem in mediis
proximæ testimonia adeo clara, ut Prado
ceterique omnes illis fidem adhibere integram
cogenerent. Et tamen non alius asserit præter
citationes Auctorum, qui mutua credulitate
proprias assertiones excipientes numerum am-
plissimum efficiunt testium, qui in materia
facti nullius sunt auctoritatis, quamvis essent
doctissimi. Vix unus serio examine bullas
se expendisse palam facit; sed alii ex plis citan-
tibus easdem. Quapropter satis mirari non
sunt animositate Leandri, redarguentis Pra-
do, quod *rara sollicitudine obsequiare satagit*
omnia privilegia quibus Mendicantibus gaudent
cuncta vota secularium dispensanda. Leandri
erat, lumen aliquod emittere, lucemque affer-
re, ut tenebras dispelleret, quibus Prado ob-

securare curavit Mendicantium privilegia. Ne-
que enim illa Casulærum nubes tota sufficit
ad facti veritatem illustrandam; nisi docu-
menta promanent legitima, quæ factum, de
quo disputatur, evincant. Verum, his scilicet
geris missis, ad id quod caput est, accedamus.

VIII. Eugenio IV. anno 1436. in constitu-
tione data Bononiæ, cuius initium est: *Esi*
quislibet, & habetur in Bullario Castin. &
in antiquo Bullario Ord. Præd. Monachis S.
Benedicti Congregat. S. Iulianæ ad regulæ præ-
scriptum reformatæ, hæc concessit faculta-
tem: *Insuper & vota omnia permutare, se*
in consensu, & frangit rursus, etiam Ordina-
tionis aut personales, aut provinciales consti-
tutiones reformatæ, cum vis dispensare, præter
centenas, potius, vota, & casus de quibus
est merito Sedes Apostolica consideranda. Hoc
privilegium omnes allegant citati Auctores, ut
ostendunt Regulares potestatem habere in
votis dispensandi. Et tamen planum est,
Eugenium IV. solum permittendi vota facultate
committere, & postea in casibus reservatis
potestatem dispensandi, ut cuique finis oculis
recentia constitutionis verba legenti constare
potest. Id Rodericus ipse aperte fatetur q.
lxxiii. art. 3. item Lezana, & Pallerius, qui
præfata verba expendunt.

IX. Miranda primus fortasse fuit, ut ad-
vertit Pallerius Tom. II. q. cxxxvii. art.
1. inspect. 4. n. 598. qui præfaram constitu-
tionem amplificavit. Sumus, inquit, in ma-
teria favorabilis, ideoque textus dilatatissimus
est ad dispensationem. Quæ ratiocinatio quam
sit imbecilla, nemo non videt. Ut enim com-
mune fert axiomata, bullæ tantum valent quan-
tum sonant. In altera constitutione Monachis
Benedictinis IV. concessit sibi Monachis
Benedictinis, cuius initium est, *Regularium*
verbum (est ix. in Bullario Cherubini) nec
verbum habetur quod exprimat facultatem
dispensandi in votis, sed solum dispensandi
in casibus reservatis. Hæc sunt verba constitu-
tionis: *Et dispensare super omnes casus, præ-*
ter ea peccata, & eos casus de quibus ipse
Confessionarius ad eorum Ordinarios videtur
recurrendum &c. In hac constitutione lauda-
tur etiam altera constitutio *Esi quislibet*, e-
demque plenius explicatur. Porro evidens est
quod vota facultas concessa restringitur ad dis-
pensandum in casibus, seu centuris; secus in
votis.

X. Aliud privilegium concessit Eugenium
IV. serunt Benedictinis Valliisolanis dispen-
sandi in votis. Lezana ait Tom. I. c. xix. n.
27. sibi non constare, in aliqua bulla, an
vivz

vivæ vocis oraculo concessum fuerit privilegium illud, Pallerius asserit concessum fuisse pro simpliciter signatum supplicationis porrecte Pontifici. In supplicatione autem hæc habentur: *Ac cum eis, & eorum quolibet dispensare super votis, etiam Episcopo reservatis, & commutatur in alia pietatis operatio, quoties devotionis prædictorum videbitur expedire, in illius Ordini apostolicae Sædilis, & ad Monasterium Vallisoletanum, in utraque illud nec commutari, nec dispensari, nec relaxari vota possint.* Hæc namque est clausula restringens. *Confessioibus deputatis, & deputandis a Præse seu Præsidente Anagninensi S. Benedicti Vallisolete.* Deinde hoc privilegium tamdiu fuit illi valent, quamdiu ad normam regularis observantiae vitam degunt, ut advertitur *Lezana verb.* Votum n. 22, & Pallerius n. 509. An similem limitationem quilibet privilegio adhibere expediens esset, ceteri qui melius sapient, iudicent.

XI. Simile privilegium concessit Sixtus IV. anno 1478. Vicario generali Congregationis regularis Ordinis Prædicatorum in regno Castellæ. Constitutionis initium est. *Sedis apostolicæ, Vicario generali Ordinis Prædicatorum, Reformatum nuncupatorum.* Extat in recentiulario Ordinis Tom. III. Nulla autem in hoc privilegio facultas conceditur dispensandi vota, sed commutandi dumtaxat. *Vota perreformationis, & abstinentie pro eorum fidelitate emissa, quæ hæc Ordinarius, si presens esset, commutare possit, & ipsi fideles commode adimplere non poterint, in ipsius loci Ordinarii assensu in alia pietatis opera commutare.* Deinde, ut observat Pallerius, postulantibus Ferdinando Rege, & Elisabetha Regina Castellæ, & Legioni concessam fuit privilegium sibi Vicario generali Congregationis Reformatæ, sepi oblatæ, ut asserit. Hic mox imperpetuum illis Regularibus ad præscriptum regulæ reformationis ecclesiastica privilegia prodens, rationabilis, ac iustus est: quia privilegiorum concedendorum origini omnino consentaneum. Prima enim privilegia idcirco concessa fuerunt Regularis professionis suæ exactissimi observatores, morum sanctitate, ac proximum saluti æternæ zelo Ecclesiam illustrantem. Si in aliquibus hæc merita omnino cessarent, si licet observantia regularis nimiam morum remissio perperet, si loco studii ac sollicitudinis de animarum curanda salute scandala ad Christianorum offensionem grassaren-

tur, non ne privilegia omnia, quo iure concessa fuere, eodem revocari, & suspendi deberent, ut vexatio saltem intellectum daret, & hæc poena, via ad reformationem minus difficilis redderetur. Sic nos pro nostra tenuitate sentimus. Nihil enim contra, sed omnino pro veritate posuimus. Verum de hoc fufius alio loco. In lenitiam nunc respiciamus.

XII. Privilegium quod concessum ab Innocentio VIII. Ordini Minorum tenent, nullius est auctoritatis: tum quod est vivæ vocis oraculum, ut latetur Rodericus, Lezana, & Pallerius, qui advertit ipsum Mirandum I. Part. 9. lib. 11. art. 3. non magnifacere privilegium illud: tum quod non se extendit ad vota omnia Episcopis reservata.

XIII. *Faxius III.* in privilegio concessio Sixto octavo Iesu salam commutandi facultatem imperit. In eorum constitutionis illud est, *Cum inter cunctas... Vota quæcumque per vos pro tempore emissa... in alia pietatis opera commutandi.* Quam facultatem Gregorius XIII. in sua constitutione *Deest Romanam* confirmavit, nec ultra commutationem extendit. *Et insuper facultatem alias Prædicatorum Societatis prædictæ a Sede apostolica concessam GREGORIO LANZI voti, etiam iurata, dummodo commutatio huiusmodi in alterius præiudicium non fiat, extendimus.*

XIV. Cetera quæ allegari solent, privilegia Martini IV. & Iulii II. nihil omnino concludunt. Nam qui privilegium Martini IV. referunt, nullam adducunt documentum, utrum quo illud authenticum esse ostendant. Ignorant, an sit constituto, an vivæ vocis oraculum. Quin ne verba aliqua proferuntur, ex quibus colligi possit, quantum facultas concedatur. *Nulli III. concessis est vivæ vocis oraculum, nihilque novis conceditur, ut observat Pallerius n. 693.* Sed privilegium Eugenii IV. concessum Monasterio Vallisoletanum extendit ad totam Congregationem. Concludit autem Pallerius n. 604. *Privilegium Eugenii IV. pro Benedictinis Hispaniæ, quodquid dicit Basilius, est omnino valse restrictum, & competere potest ad summum quatuor Confessorum... & hoc privilegium nec illis PP. competere potest, nisi quando vixerint in observantia regulari.* Et quia hi quibus communicantur privilegia, non debent esse melioris conditionis quam illi quibus a principio concessa fuerunt, ut consideravit Rota *desti.* 177. n. 15. part. 9. ideo quatenus alii Regulares communicantur in hoc privilegio, non possunt utri eo, nisi cum illis tribus limitationibus, ut scilicet sint ipsi de numero illorum trium

vel quatuor, qui a superioribus domorum ad hoc deputati sunt, & dispensent solum cum confessionibus, aut existentibus in eorum Ecclesiis, aut domibus, & quatenus ipsi Confessores VIXERINT IN OBSERVANTIA REGULARI. Sub limitationibus enim istis, illis Monachis hæc facultas dispensandi in votis fuit delegata, ut videre est in dicto privilegio, quod pro extensum refert etiam Lezana verb. Votum n. 22. Sed præterea ego suspicor quod nec in dicto privilegio concedatur facultas dispensandi proprie, & stricte, sed solum dispensandi commutando.

XV. Hæc omnia sive referre placuit, ut hinc colligat lector, quam incerta sint privilegia illa quæ asserunt potestatem dispensandi in omnibus votis Papæ non reservatis. Ex tanta Auctorum multitudine, qui pro hac opinione citantur, vix unus est qui ex Instituto & privilegia serio expendat, & rationes afferat, quibus facultatem revera concessam evincat a summis Pontificibus dispensandi in omnibus votis apostolicæ Sedi non reservatis.

CONCLUSIO.

XVI. *Falsa est sententia quæ privilegium concessit Regularibus dispensandi in votis omnibus non reservatis summo Pontifici.* Et primo ex his quæ diximus, improbabilis ac falsa apparet satis præfata opinio: quoniam postulat iurisdictionis in votorum relaxatione privilegii dubium, & insertis imitti minime debet, sed certum, atque authenticum documentum. At nulla certæ, & authentica documenta hucusque dilata sunt in favorem eiusdem opinionis. Inique falsa dicenda videtur.

XVII. Negue multitudo Auctorum probabiliter addit tali opinioni: quippe in materia facti multitudine testium de audita minime auget vim probationis. Porro ex tot Auctoribus neminem reperi qui serio controversiam discutat, sed unus sicut auctoritate alterius, & veluti avis aves, alii abos sequuntur, ac tandem multitudine omnes se tenent, quasi multitudo patrocinarum posset erronem.

XVIII. Sed argumentum, quod peremptorium mihi videtur ad evincendam improbabilitatem præfate sententiae, eruitur ex constitutione BENEDICTI XIII. cuius initium est, *Præfatus in conspectu Domini.* In hac constitutione Pontifex summus confirmat omnia privilegia a Sede apostolica Ordini Prædicatorum concessa, eadem extendit, decia-

rat, ac novis concessionibus amplificat. Tamen regulas tradens quas Confessoribus servare debent in instrumentorum, & votorum relaxatione, facultatem non dispensandi, sed tantum commutandi vota illis concedit. Inquit enim §. 22. *Animo quoque repetens, a Sede apostolica fuisse concessa quamplurima privilegia circa absolutiorem, relaxationem instrumentorum, & votorum commutationem pro Confessoribus Ordinibus prædictis quoad personas quascunque, ac præcipue ipsorum ad societates supra memoratas, ad tollendas super hoc quascunque dubitates ex diversis prædictæ Sedis, loca temporum, & circumstantiarum diversitatibus, provide commutatis dispensationibus, atque ex Auctorum in diversis absentium opinionibus subortas, volumus, sanctis in prædicta constitutione Clementis VIII. incipientibus, Quæcumque, ab omnibus, & circa quælibet personas irrevocabiliter observari.* Porro in tota laudata constitutione Clementis VIII. nec verbum habetur, nisi oculi me fecerint, de dispensatione votorum.

XIX. Pægit constituto, & continuo declarat facultatem quam super votorum relaxatione concessit Confessoribus, his verbis. *Bene verum est quod circa personas prædictis societatis adscriptas intelligimus, proxi volumus, & de apostolica benignitate includimus, concedimus, & declaramus, ut a Confessoribus Ordinibus Prædicatorum absoluti, eorumque instrumenta relaxari, ac vota COMMUTARI, sicut de contrahitis, & forebitis Rosarii supra diximus, & concessimus, possint, ac valeant &c.* Et circa reliquas personas factæ laudatæ constitutionis, minime adscriptas, istidem Confessoribus Ordinibus concessimus ut easdem in illis prædictæ Sedi reservatis casibus, & casibus absolvere, eorumque vota commutare, ac instrumenta relaxare... possint ac valeant.

XX. Igitur Pontifex summus omnia privilegia a Sede apostolica Ordini Prædicatorum impertita confirmat, & novis concessionibus amplificat, nihil tamen minus dispensationis verbum omnino silet: quin ad submovendos omnes difficultates, dubitationesque, quæ hæc de re comperturam apud Auctores, conceptis verbis declarat Pontifex, se commutandi vota facultatem importari. Ex qua constitutione non solum colligitur, certum nunc esse, non posse Regulare in votis secularium dispensare: verum etiam eruitur, privilegia ipsa olim ab aliis summis Pontificibus concessa nunquam præbelle Regularibus eisdem facultatem dispensandi in votis laicorum. Nec omnia privilegia a Sede apostolica Ordini Prædicatorum concessa, eadem extendit, decia-

voluisse se ipso tempore Ordinis sui privilegia retinere, quae eadem dilatare, & novis concessionibus amplificare se velle testatur. Nec restat quaestio *Bella Religiosa* antiquata iam sit: quoniam haec absolutio non minuit, sed auget argumentationis nostrae vim.

XXI. mox postea sententiam confirmat Martinez de Prado *lib. II. cap. xxxi. qu. xiv. p. 8. n. 79. Lectora Tom. I. cap. xix. n. 22. Passerinus Tom. II. de stat. q. lxxxvii. art. 1. disp. 4. n. 598. & seg. III. tres Aureo Flores in hac quaestione maioris mihi sunt auctoritatis quam ceteri omnes qui in auditorio pro contraria opinione: quoniam tres isti doctores quae asserti solent, serio ad trutinam revocantur: quod adversarios praestitisse non video. Porro, si dubiam, atque adeo improbabilem reputatur tres praefati Auctores contrariam opinionem ob dubia momenta quae innutiantur; non est dubitatio loqui, quin ut salubri nobiscum eam reiecturi fuissent post eandem constitutionem Benedicti XIII.*

XXII. Interpretatio quam exhibent adversarii, illius verbi *relaxare*, contententes idem valere ac *dispensare*, nec vera est, nec eorum doctrinae conformis: siquidem verbum illud genericum est, & communiter accipitur pro quacumque voti remissione; quemadmodum ipsimet Salmanticenses *loc. cit. sub initium cap. II.* concedunt. Quia Passerinus *loc. laud. cap. 609.* contendit, vel ipsum verbum *dispensare* in hac materia restringendum esse ad commutationem. Cuius vero dispensatio votorum generi *quodlibet sit*, & totum comprehendens, etiam commutationem, &c. bene habet hic locum regula illa quam distine *100. post Barbosa*, scilicet *quod quando dicitur & ponitur enter genus & speciem, tunc stat declarative, & limitative; ut in proposito sensus sit, quod concedatur dispensare, non quomocumque, sed commutando vota in alia pietatis opera.* Ut sit fit de hac subtili interpretatione, certum videtur quod *relaxare* non prodatur iuxta communem Theologorum sententiam praedictam: cum post constitutionem Benedicti XIII. certum mihi sit, Dominicanos, & consequenter ceteros Mendicantes, non posse vota secularium relaxare, nisi eadem in alia pietatis opera commutando. Nec contendo ego, Benedictum XIII. idem esse Regulariis facultatem vota dispensandi, sed assero, ex illius constitutione certo colligi, nunquam a summis Pontificibus concessam illis talem similibi potestatem.

XXIII. Haec nostra sententia, praeterquam quod pontificis constitutionibus est iuxta, consona quoque rationi, & prudenti ecclesiastici regimini economica valde consonantia est: Quod enim regulares Consecrati non sint omnino pares Episcopis in iurisdictionis potestate super votorum relaxatione, videtur satis conveniens. Quod postea eorundem Regularium merita tum antiqua, tum recentia privilegia ostentur, atque compulerent, ut quoniam etiam, iustissime est. Haec autem omnia simul optime conciliantur, si media *commutationis* via teneatur. Nec sic scribent, minori erga Regulares affectu feror; sed solum errores, laxitates, & arbitraria inventa devoto; ne vera, & indubitata eorum privilegia periculo exponantur. Si criticus tam severe in rebus exigui aut nullius ponderis, non minus quam scholastica aliorum Theologia, exerceatur; quanta adhiberi diligentia debet in hac, & similibus maximi momenti quaestionibus extricandis, ut res bono in lumine collocentur? Sed de hoc iterum sermo recurrit in tractatu de penitentia.

XXIV. Ex his omnibus inferitur primo fallum esse quod docent Salmanticenses *loc. cit. n. 93.* posse videlicet Regulares dispensare in quocumque votis cum Religiosa etiam a sebus Ordine vi privilegiorum *Exempti III. & Sixti II.* Fallent namque est praefatus Pontificis talia concessisse privilegia: nec verbum *relaxare*, quod legitur in constitutione *Sixti II.* idem laxare dispensare, ut illi contendunt. Secundo fallum pariter est quod subdunt *n. 96.* amplius quodammodo esse Regularium quam Episcoporum in votis dispensandi facultatem: Quoniam Regulares omnium fidelium, undecumque ad eos venientium, Episcopi autem indubitatum duntaxat vota relaxare possunt; quamvis altera ex parte amplius sit Episcoporum potestas, cum illi necesse sit urgente in votis etiam reservatis dispensare, quae nonne Regularis; quoniam quam *n. 97.* improbabile idem Salmanticenses non iudicent, posse Regulares etiam in votis reservatis dispensare necessitate occurrente, eo modo quo dispensare possunt Episcopi. Haec omnia ex his quae superius diximus, constat esse falsa.

CAPUT XII.

De votis summo Pontifici reservatis. Vota istius reservationis interpretatio.

I. DE numero votorum quae Papa reservata sunt, non una est Auctoritas

ram sententia. Richardus *III. dist. xxxviii. art. 4. quest. 2.* haec vota ad tria restringit, nempe Religionis, perpetuae castitatis, & peregrinationis Hierosolymitanæ. Alii duo esse contendunt, castitatis scilicet, & Religionis: vota enim peregrinationis Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanae existimant non esse absolute reservata Papæ, sed tunc solum cum in subdium eorundem locorum emittuntur; scilicet, si devotionis causa edorentur. Idque colligit ex *cap. Ex multa, cap. Super his de voto. Panormitanus in dictum cap. Ex multa n. 6. Angulus verb. Votum 4. num. 6. Glossa in dict. cap. Ex multa, verb. Incumbit*: quod etiam animadvertit Passerinus *quest. cxxxvii. artic. 1. in post. 4. num. 6.*

II. In aliud extremum declinaverunt alii, ultra quatuordecim numerum vota Papæ reservata extendentes. Navarrus namque votis castitatis, Religionis, & trine peregrinationis addidit votum peregrinationis Lauretanæ: comment. 1. n. 21. *de Reg.* Nonnulli addiderunt votum convertendi propria credita in subdium Terræ sanctæ: *Rotella verb. Votum 5. n. 8. Sylvester verb. Votum 4. q. 111. dist. 4.* Alii addiderunt votum assumendi crucis in quolibet expeditione a Pontifice designata, & iusta: *Hodienus in Sum. cit. de voto §. Qualiter n. 12.* Tandem nonnulli addunt votum numerum peccandi, quod Caietanus *Tom. II. opus. tract. xi. q. 1.* incommutabile, & indispenabile votum asserit; ad id verum habet, si de obligatione quae ex lege oritur, sermo sit; scilicet, si obligatio spectetur quam votum inducit.

III. Communissima sententia est, quinque tantum esse vota summo Pontifici reservata, videlicet simplex continentis perpetuae, castitatis, Religionis, & triplicis peregrinationis, Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanae. Quod eiusmodi quinque vota sunt Pontifici summo reservata, colligitur ex *Extravagant. Est dominici 2. de penis. §. remiss.* ubi excommunicantur illi qui haec relaxare vota praesumpserint. Habentur enim ibi tamquam reservata, licet expresse non reserventur. Haec reservatio ex Ecclesiae dispositione est, ut advertit Passerinus *loc. cit. n. 608.* non ex intentione votantis. Quare, nisi votens votum quodcumque praeter assignata, & assignanda ederet, hac expressa intentione ut esset Papæ reservatum, non idcirco reservatum foret: quia votens non valet restringere potestatem ordinariam Episcoporum. Hinc inferitur, nul-

lum aliud votum, praeter quinque dicta, esse summo Pontifici reservatum: quia ex nullo sine iure, sive legitima consuetudine colligitur, aut votum Lauretanæ peregrinationis, aut quodcumque aliud ex his quae recensimus, summo Pontifici reservari. Excipe tamen vota simplicia quae sunt in aliquibus Religionibus de non ambiendis, nec acceptandis dignitatibus. Quare vota Pontifici reservata sunt plura quam quinque, si licet etiam Regulariorum vota comprehendatur, ut optime advertit Passerinus *n. 609.*

IV. Obiicit D. Thomas 2. 2. q. lxxxviii. art. 12. ad 3. duo tantum enumerat vota summo Pontifici reservata, scilicet castitatis, & Hierosolymitanæ peregrinationis. Resp. Sunt qui respondent, D. Thomam in voto continentis etiam Religionis votum, & in voto peregrinationis Hierosolymitanæ voluisse simul Romanæ, & Compostellanae votum comprehendere. Sed hoc responso omnino arbitraria nobis videtur. Caietanus, & Sylvius ibi respondent, ita S. Doctorem scripsisse, quia tempore D. Thomae illa duo tantum vota fortassis erant reservata. Sed neque haec responsio satis firma est. Siquidem, ut ex numero sequenti constat, etiam tempore D. Thomae reservatum erat votum Religionis. Erant igitur tria licet reservata. De trina peregrinatione dubium esse potest. Dicimus ergo, D. Thomam *loc. laud.* non enumerasse omnia reservata. Id aperte colligitur ex eius loquendi modo: *Vota votum maiora (pota continentis, & peregrinationis Terræ sanctæ) reservata summo Pontifici.* Per modum exempli additur praefata duo vota, Alibi recenset votum Religionis. Nullibi vero omnia quinque expresse dinumerat. Quare probabilis satis est, eo tempore trinam peregrinationem non fuisse reservatam.

V. Obiicit etiam solet, omnia vota perpetua esse summo Pontifici reservata: quod colligi videtur ex S. Thoma in IV. distinct. xxxviii. q. 1. art. 4. quaestione 2. *In votis illis quae sunt de factis dispensationem accipiunt, nec frequenter, sed raro, sicut votum Religiosis, & alia huiusmodi vota perpetua, solum Papa dispensare potest.* Quod repetit 2. 2. q. cxxxix. art. 6. & q. cxxxix. art. 7. *Ad solam Pontificem pertinere, inquit, dispensare in votis perpetuis.* Resp. Communis Theologorum sententia est, omnia vota perpetua non esse Pontifici reservata; ut vota perpetua abstinendi a vino, a carne, idque genus similia. Ad auctoritates D. Thomae respon-

dent communiter illius commentatores, eum loqui de votis quo genere suo perpetuitatem sere annexam habent, ut sunt vota Religiosis, & castitatis, & quae Episcopi emittunt, dum episcopalem suscipiunt gradum. Id perspicue latius emittit ex his quae scribit 2. 2. q. cxxxv. art. 4. *Soli Pape licet dispensare in voto perpetuo quo quis se ad curiam subdituram adhibet, Episcopatum suscipiunt.*

VI. Quæst. I. An iuramentum Deo factum castitatis, Religiosis, & trius personarum, sine solent vocari, et vota, in iuramento Pontificis reservata? Resp. Negant plures. Ledalma tract. xi. cap. iv. dub. 2. Taberna verb. Iuram. q. xx. n. 21. Lopez de Texeda Lib. III. cetera. vi. n. 230. Antonius a Spiritu sancto in direct. tract. ii. disp. 111. sect. 2. n. 86. alique nonnulli. Probabilior est contraria sententia, quae fulsere præcetera iuramenta, non secus ac vota, summo Pontifici esse reservata: quoniam iuramentum promissorum, ut suo loco dicitur, votum includit, vel idem cum voto reputatur. Est enim promissio iurata Deo facta, quemadmodum iuramentum factum homini est promissio iurata illi exhibita. Ita D. Antonius in Part. tit. xi. cap. 11. §. 2. Caietanus 2. 2. q. lxxxix. art. 9. Soto Lib. VIII. q. 1. art. 9. Leander tract. ii. disp. xviii. q. lxxx. Salmanticenses tract. xvii. cap. 111. punct. 12. num. 108. Moya tract. ii. disp. 1. quest. iv. §. 1. n. 5. & alii.

VII. Quæst. II. An Episcopi, & Prælati habeant iurisdictionem quasi episcopalem, necessitate urgente, valent in quibusvis prædictis votis dispensare? Resp. Adfirmat communis opinio. Sed distinctione opus est. Episcopi dispensare valent in præfatis votis, dum adeo periculum violandi voti, infamiae, scandali, alteriusque gravis damni, sive temporalis, sive spiritualis, si dispensatio differatur. Causa non sunt adeo rari. Violatio vincunt voto strictius castigati. Ad illius honoris reputationem matrimonium necessarium est. Impedimenta ab aliquibus iniungenda non est, si matrimonium differat. Item morti proximum alio modo homini mulierique optima potitur fama, & cum qua rem habuit turpem, consilere nequis, nisi matrimonium contrahendo. In his atque similibus casibus gravis urget necessitas. Idcirco Episcopus dispensare valet cum suis subditis in votis reservatis. Hoc siquidem Ecclesiae regimini expediens est: nec prosumendum venit, cum tanto amaram periculo voluisse Pontifices præfata vota sibi, urgente etiam necessitate, & mora periculum afferente, reservare. Secus dicen-

dum de Prælati regularibus. Sicuti enim dispensandi facultatem non habent in votis absolute non reservatis, multo minus in reservatis votis poterunt dispensare. Primam partem communiter docent Theologi. Sylvester verb. Votum 4. q. iv. Lessius Lib. II. cap. xli. dub. 18. n. 126. Suarez Lib. VI. de voto cap. xxvi. n. 6. Sanchez Lib. IV. cap. xi. n. 24. Prado cap. xxxi. q. xiv. n. 92. Layman Lib. IV. tract. iv. cap. viii. n. 16. Barbosa de potest. Episc. part. 11. alleg. xxxvii. n. 8. Léander tract. x. disp. xvii. q. cxvii. Salmantic. tract. xvii. cap. 111. punct. 12. n. 10. & alii communiter.

VIII. Hoc idem privilegium adscribunt Salmanticenses loc. cit. & Croulers in Regul. S. Feov. cap. vii. lect. 29. Prælati omnibus regularibus. Sed quando quique vota sunt verba, & perfecta, atque adeo omnino reservata, non posse in iisdem Prælati regulariter dispensare, quocumque etiam positio necessitatis casu, ex nostra doctrina superius tradita manifestum est. Hanc sententiam tenent Suarez Lib. VI. cap. xxvi. n. 18. Sanchez Lib. IV. cap. xli. n. 7. Barbosa de potest. Episc. alleg. 57. n. 14. Passerinus q. cxxxvii. art. 1. respect. 4. n. 618. La-Croix Lib. III. tit. 11. pars. 1. n. 363. alique communiter. Quia vi privilegiorum nulla eis facultas conceditur in vota reservata. Seculari autem privilegio, nullam vel vota commutandi, vel dispensandi in votis habent facultatem. Quod fortius urget in nostra sententia etenim demonstrativum, Regulari posse tantum commutare vota vi privilegiorum, minime in eis dispensare. In quocumque ergo vota reservata non commutandi, nec dispensandi potestatem habent.

IX. In præfatis votis necessitatis casibus, in quibus Episcopus dispensare posse docuimus, advertendum occurrit, quod dispensatio excedere non debet necessitatis limites. Quare, si damna impediunt quædam suspendenda voti executionem, hoc tantum concedi debet, non voti absolutio, & integra dispensatio. Unde, quando ob gravem prædictam necessitatem dispensatur in voto castitatis, ne matrimonium contrahatur, non tollitur absolute vinculum voti: solum namque matrimonium ob talem necessitatem contrahendo votum revivisceret, seu obligaret. Item, si tempore matrimonii contracti vel pollicetur, aut fornicationem, vel adulterium committeret, qui castitatis votum ediderat, contra votum peccaret.

X. In præfatis insuper casibus vere, & gravis necessitatis dispensare valet Episcopus, etiam

etiam si Legatus, aut Nuncius pontificus esse in provincia: quia illi iure ordinario non habent maiorem potestatem ac ipsi Episcopi, ut docent Suarez, Sanchez, Layman, & ceteri. Secus dicendum est, si Legatus, aut Nuncius localem potestatem a Pontifice delegatam haberent super præfatis votis: tunc enim faceret accessus ad Pontificem in suis ministris: & idcirco Episcopus nulla pollet facultate dispensandi, aut commutandi talia vota, ut docent laudati Auctores.

XI. Quæst. III. An hæc votorum reservatio lata, vel stricte sit interpretanda? Resp. Strictè esse interpretandam, cum sit odii plena, & ordinari potestati Episcoporum contraria, communiter Auctores iure ac merito sentiunt. Quapropter, ut dicta vota sint reservata, debent esse absoluta, certa, expressa, & perfecta. Quocumque ex parte claudunt, ac dubitationem admittunt aut circa consensum, aut circa perpetuitatem, aut circa conditionem aliquam dictam, reservata non sunt, atque ita in iisdem potestatem habentur Episcopi dispensandi, & Regulari privilegio eadem poterunt commutare. Et hæc communia sunt.

XII. Quæst. IV. An qui edicit vota castitatis, aut Religiosis, expressa intentione esse obligandi tantum sub usuali causa, essent reservata Pontifici? Resp. Non fore tunc reservata, ex data doctrina patet. Non enim essent vota integra, & perfecta. Est opinio communis. Immo supra ostendi, non posse talia vota hoc modo fieri.

XIII. Quæst. V. An si præfata vota essent edita ex metu etiam levi, reservata decemla forent? Resp. Sive emissa essent ex metu gravi cadente in virum constantem, sive ex metu levi, non forent reservata: quia non essent undequaque perfecta.

XIV. Quæst. VI. An si debium sit aliquod simul cum votum, vel eius reservatio, in dictandum sit vota non esse reservata? Resp. Non esse reservata, docent communiter Auctores. Quoniam licet in dubiis absolute tutior pars sit eligenda, in præfatis tamen questione adest ratio peccati: quoniam sola vota perfecta, & certa sunt Pontifici reservata: votum aut dubium non est votum perfectum. Si autem certum sit votum, nullique dubitationis obnoxium, solumque dubitatur, an sit, nec ne reservatum; neque tunc reservatum est ob regulam generalem, quod reservatio sit odiosa, & lætiva potestatis ordinariæ; idcirco strictè interpretanda. Quamvis.

Cont. Theol. Tom. III.

do ergo dubitatur vel ratione consensus, vel ratione materie integra, vel ex quocumque alio casu, an votum sit reservatum; censendum est semper reservatum non esse. Opinio communissima: ex qua tamen nihil in favorem Probabilissimi valet inferri.

XV. Quæst. VII. An votum non contrahendum matrimonium sit reservatum? Resp. Patet votum illud reservatum non esse ex defectu integritatis materie. Nec enim excludit fornicationem, pollutionem, alioque alius castitatis contrarios. Ut votum reservatum sit, debet esse integrum, ita ut omnem materiam comprehendat, atque exhaustat. Quamobrem nec reservata sunt vota non fornicandi, non le poliendi, non tangendi mulierem, non petendi debuit, vel servanda castitatis pro tempore desinito, suscipiendi cardines sacros & similia: quoniam hæc vota non sunt integra, & perfecta ratione materie; quocumque sint talia ex parte perfectæ deliberationis. Prior enim non exhaustat universalem materiam. Votum autem suscipiendi ordines sacros non est votum castitatis sensum, sed continentium.

XVI. Quæst. VIII. An Episcopus in consuetudinis possit facultatem concedere petendi debium conjugale ei qui voti castitatis devotissimum matrimonium contraxit? Resp. Adfirmat communiter, talem obtinere consuetudinem. Quæ res facti cum sit, aliunde probari non potest, nisi ex ipso iure. Quare videndum est, num res ipsa Episcopi talem dispensationem concedat.

XVII. Quæst. IX. An votum castitatis conjugalis sit reservatum? Resp. Certum primo est, votum non esse reservatum, si altero contingit infans emissum fuerit. Difficultas urget, quando coniuges mutuo consensu votum emiserunt. Adfirmat Sanchez Lib. VIII. de matrim. disp. xi. n. 11. cum aliis quos citat, esse reservatum, adeoque coniuges tunc teneri esse separare, ut sic cesset quocumque incontinentia periculum. Alii docent, Episcopum posse dispensare: quoniam licet separatum viverent, tamen esset periculum incontinentiæ. Addunt immo vigere consuetudinem, vi cuius Episcopi dispensent in eiusmodi voto. Si consuetudo illi hæc res ipsa obtineat, nulla est difficultas. Satis probabilis hæc opinio mihi apparet, ob periculum incontinentiæ. Neque reservatum est votum castitatis servanda inter coniuges, quia non est absolutum.

XVIII. Quæst. X. An votum Religiosis non approbata sit reservatum? Resp. Communis opinio est negativa: quia non est verum

totum Religiosis absolute; quemadmodum non est reservatum votum paupertatis, & obedientie extra statum religionum. De Religiosis Alcantara, Caltrava, D. Iacobi, D. Stephani, & similibus due sunt opiniones. In opinione illorum qui sustinent hos esse proprie Religiosos, votum est reservatum; sicut in altera opinione, quod docet hos Equivocum Religiosos non esse.

XIX. Quæst. XI. *Quomodo intelligitur reservata vota tripliciter peraguntur?* Resp. Tunc sunt reservata, quando edita fuerunt ob devotionem, non absolute, sed erga præfata loca. Si quis sua devotione indefinita egerit votum adeundi Romam, Compollam, Hierosolimam, ut aliquam pecuniarem Ecclesiam, vel imaginem inviseret, ut virum extimæ pietatis alloqueretur, non esset votum reservatum: quia causa talis non fuit devotio specialis erga loca illa sacra. Quando ergo quis votum editi eundi Romam, ut templum D. Petri, Hierosolimam, ut loca à Christo Dominico consecrata, Compollam, ut corpus D. Iacobi videret, & veneretur, tunc votum reservatum est. Opinio communis.

XX. Quæst. XII. *An votum emissum cum aliquo excommunicato sit reservatum, quod missa circumstantia, vocaret integrum?* Resp. Admitti communis opinio. Votum peraguntur in Rotham non redirem. Episcopus potest in excommunicatione tineris peccatis peragendi disponere; sicut in voto peraguntur, quæ facti potest, qui peccati, aut facti indutus, aut slipem peccato peccando, eandem excommunicat. Idem dicunt communiter de voto intendendi Religionem fructuorum, scilicet posse Episcopum dispensare, ut votum amplius laxaret. Quod verum habet, si nomine laxioris intelligatur Religio mitius, quæ ceteroquin suam exacte Regulam servat, sicut, si intelligatur Religio ab observantia regulari collapsa, quæ dici solent laxata, len laxior. Nemo tamen concedere alicui licentiam potest ingrediendi similes Religionem. Votum non potest dispensationem ab alio quam a summo Pontifice, non est reservatum, ut ex dictis patet.

XXI. Quæst. XIII. *An votum distulsi- non sit reservatum?* Resp. Antequam alterutra pars eligatur, sit integra transacta, non esse reservatum, tenet communis opinio; ut si votum Religionem, aut elemosinam; castitatem, aut ieiunium; quia in voluntate tua est alterutra partem eligere; ideoque dispense in toto voto Episcopus valet. Dis-

scutata est, an selecta a vovente parte reservata, sit subiectum episcopali iurisdictioni dictum votum. Votum castitatem, aut ieiunium: elegit castitatem. Tamburinus Lib. III. Decal. cap. XVI. §. 4. n. 30. & 31. Leander tract. I. disp. XVII. q. CVIII. cum aliis docent votum esse dispensabile ab Episcopo. Negant ex contrario Sanchez Lib. VIII. de matrim. cap. IX. n. 14. & Lib. IV. cap. XI. n. 43. Caltravalus disp. II. punct. XI. n. 6. Salmanticenses n. 107. utramque opinionem tamquam probabilem referunt, nihil adfirmantes, aut negantes: quod genus tractandi regulas morum, passim a novis Theologis post natum Probabilismum usurpatum, nobis duplicet. Patritius Sporer sect. I. cap. III. n. 60. ait, esse reservatum, si votum novo voto se ad partem reservatam determinavit; sicut, si simpliciter determinationem eandem elegerit: hæc distinctio valet; nec enim in dubium revocari potest reservatum, quando novo absolute voto permittit materiam reservatam. Nobis ergo videtur probabilius votum esse reservatum: quia votum deliberato animo elegit partem reservatam, quam sub voto disjunctivo voverat; quidem tunc votum absolute & integrum evadit.

XXII. Quæst. XIV. *An sequentia vota sint reservata: Si iussum, si per peccatum lapsus fuerit, votum castitatem; si pater meus obierit ingrediendi Religionem?* Resp. De tertio voto sepe convenit penes Auctores esse reservatum, quia votum est absolute est, quinque apparentem expicit conditionem: sensus enim est: Quando pater obierit, ingredi Religionem. De duobus primis, quæ penalia vocantur, dissidium est. Absolute adfirmant nonnulli esse reservata. Alii sentent esse reservata, conditione impleta. Alii five ante, five post impletam conditionem solum non esse reservata, sed ab Episcopo dispensabilia. Probabilior, & communior sententia est, impleta conditione esse reservata, sicut, antequam Leander q. CVII. in contrarium, nullius est momenti. Inquit enim, eiusmodi vota penalia esse, neque enim ex amore aut castitate, aut Religione. Quæ suppositio falsa est. Nisi enim præcessisset affectus erga castitatem, & Religionem, quinquam aliud, pura eleemosinam, ieiunium, preces, vovisset. Votum autem castitatem, quæ præ aliis rebus sub eadem placuit. Idem dicendum de altero voto: Votum Religionem, si incolumis exsere: impleta conditione, reservatum est; licet anime.

XXIII.

XXIII. Contrariam sententiam defendunt falso calamo Salmanticæ loc. cit. n. 113. Paucis ego omnia expediam. Plura illi præmittunt de votis conditionalibus; quæ tamen omnia ex superioris dictis patent. Quando enim conditio aut est necessaria, aut de præsentibus, aut de præteritis, aut generalis, & res inseparabiliter adhaerens; ut, Si vitæ, si pater obierit, si cursum studiorum consummavero; votum absolute est: quia conditio tota in verbis fuit. Prælati porro Salmanticæ, iustitiam, quæcumque vota vere conditionalia de re futura contingenti, five ante, five post impletam conditionem, non esse reservata; dummodo vovens novo, & deliberato consensu, conditione impleta, votum illud non confirmaverit: quia tunc esset novum votum absolute castitatis, & religionis; quod dubio procul foret reservatum. Probant vero suam sententiam: tum quia in votis conditionalibus consensus valde imperfectus est, utpote a conditione pendens; qui semper imperfectus remanet, etiam conditione impleta, quoties semper idem remanent: tum quia, five penalia, five conditionale fuerint votum, non oritur ex amore aut castitate, aut Religione.

XXIV. Hæc secunda ratio iam exploda superioris est contra Leandrum, & iterum convellitur. Votum castitatis, & votum Religionis approbate sunt absolute reservata, quando sunt integra & perfecta, quæcumque ratione edantur. Utrique supra dictum est, quod si quis votum egerit eundi Romam, vel Compollam, vel Hierosolimam, ob aliquam peculiarem rationem vovens, & non causa inviendi loca sacra, templum D. Petri, D. Iacobi, non esset votum reservatum: quia seipsum tale votum non haberet pro obiecto materiam reservatam, sed quæ est subiectum reservationis: præfata namque loca sacra sunt vera materia voti reservati. Quæ de causa si quis voveret visitare talia loca sacra, quæcumque affectu ductus, votum reservatum esset. Porro votum castitatis, vel Religionis reservatum est. Ergo quæcumque ratione ductus vovens illud emittat, dummodo integrum sit & perfectum, reservatum erit. Impleta aeternæ conditione, sicut votum absolute evadit, & perfectum. Prima ratio quam opponunt, nullus est momenti. Si quidem consensus voti conditionati ex materia promissionum non aliam includit imperfectionem præter suspensionem executionis, utquidem conditio impletur. Ergo, sublata hæc imperfectio, est votum absolute o-

mnino sua perfectione ornatum. Non enim conditio adiecta inficit consensum; quin nec illum directe spectat, sed executionem eandem. Quare fallum prolati est quod incalcent laudati Salmanticenses, nempe votum conditionalitatem oriri ex imperfecto, & dimutato consensu; quæ imperfectio non tollitur, impleta etiam conditione. Falsa, inquam, est doctrina illharæ. Remota nam que causa, removetur effectus. Tota causa imperfectionis quæ in voto conditionato invenitur, est conditio quæ executionem voti suspendit. Ergo, remota, sive impleta conditione, votum perfectissimum evadit. Nonne omnes contractus conditionati, polis conditionibus, absolute evadunt, eisdemque effectus parant quos producant contractus omnino absolute? Hanc sententiam defendunt Soto Lib. VII. de iustit. q. II. art. 1. ad 4. Azor. Lib. XI. cap. 2. q. XVII. & cap. XIV. q. XIII. Pontius Lib. VIII. de mar. cap. IX. n. 7. Lessius Lib. II. cap. IV. doct. 18. n. 130. Bonacina disp. IV. punct. 7. §. 4. n. 10. Layman Lib. II. tract. IV. cap. VIII. n. 10. Petrus Passerinus q. CXVII. artic. 1. n. 67. & seq. & alii non pauci.

XXV. Quæst. XV. *Quomodo sanctorum Pontificum votum reservatum, pura castitate, commutat in aliud bonum opus, puta ieiunium, opus illud est ne reservatum?* Resp. Negat communis opinio, & merito. Præfata quidem quinquæ vota non sunt absolute, & ut rationem generatam votis præferant, reservata; sed tantum ratione materiæ. Ergo commutata materia, e. g. castitas in ieiunium, super hoc ieiunio dispensare poterit Episcopus, & Regularis privilegiati illud commutare valebunt.

XXVI. Quæst. XVI. *An quando præfata quinquæ vota non sunt reservata, quæ ex aliqua parte vel consensu, vel conditionibus, vel materia non integre, clauduntur, sunt subiecta potestati Confessoriorum regularium?* Resp. Quando quinquæ dicta vota non sunt ex aliquo capite reservata, & possunt eadem Confessarii regulares privilegiati relaxare commutando, non dispensando, ob ea que superius dicta sunt.

XXVII. Quæst. XVII. *Qui recipit facultatem per bullam, aut subleum dispensandi, qui commutavit omnia vota, potest relaxare etiam reservata?* Resp. Negat communis opinio, nisi exprimat facultas super reservatis quia hoc aperte colligitur ex Extravag. Etii dominici 2. de parva. & remiss. ubi statuitur, dicta vota a nemine, præterquam a Roma-

no Pontifice, relaxari posse, nisi ex speciali licentia, & certa scientia nostra. Et eodem tit. cap. si Epif. allegatur regula generalitatem pro votis, quam pro calibus relaxari, his verbis: Quia in generali concessione non veniunt ea que non essent relaxantur concessione: de Regul. iuris in VI. §. 3r. Si facultas concedatur indefinita super reservatis, comprehenduntur omnia reservata: si excipitur unum, aut alterum, reliqua omnia relaxari possunt: quia exceptio firmat regulam in consuetum. Quare, si ex reservatis aliqua excipiuntur, non excepta potest relaxari. Facultas relaxandi votum Religiosis non comprehendit votum castitatis, aut e contrario. Que omnia communia sunt penes Auctores.

CAPUT XIII.

Ad validam, licetamque dispensationem causa rationalibus necessaria est.

I. Quodlibet legis, seu votum relaxatio bonum finem spectet, necesse est, atque bonum commune: quia potestas collata dispensatori est in edificationem, nequaquam in destructionem. Quoties autem sine legitima causa tali potestate uteretur, id non esset in utilitatem Ecclesie, sed in dampnum eisdem. Hec est omnium Patrum, & Theologorum vox. Patna subdicere jubet ad ubertorem humiliter rei explicationem.

II. Alexander III. cap. de perjurat. extr. de voto, & voti redempt. Ab eio qui presidet, pendet arbitrio, ut consideret diligentius qualitatem personarum, & conditionem communitatis scilicet an ex infirmitate, seu afflictione districtum, an alia causa precludat, periculum, an incompositio melius fuerit, & Deo magis accepta: & secundum hoc habet exinde dispensare.

III. D. Thomas angelicum plane doctrinam exhibet quam omnes dispensatores per oculos habere temper debant. Hec namque scribit 2. 2. q. 133. art. 12. in corp. Prælatum in Ecclesia fecit. Item Dicitur: Et sic in communitate vel dispensatione omnino requiritur Prælati auctoritas, qui in persona Dei determinat quid sit Deo acceptum, secundum illud II. ad Cor. 11. Nam & ego quod donavi, si quod donavi propter vos in persona Christi. Et significat aucte propter vos, quia omnis dispensatio potest a Prælate debet fieri ad honorem Christi, inveniunt persona dispensat, vel ad utilitatem Ecclesie, que est eius corpus. Et in responsione ad secundam objectionem. Quidam dicuntur, quod idem

Prælati possunt in votis pro libito dispensare, quia in quolibet voto includitur conditionaliter voluntas Prælati superioris: sicut supra dictum est, quod in votis substitutionem (i. puta seruis, vel filii) intelligitur conditionis, si placuerit patri, vel donatio, vel si non resistatur: & sic substitui abique omniretinuo conscientia possit votum pretermittere, quando tanquam sibi a Prælate dixerit. Sed prædicta potest falso iocundari: quia cum potestas spiritualis Prælati, qui non est dominus, sed dispensator, in adificationem sit data, & non in destructionem, ut patet II. ad Cor. 1. scilicet: Prælatum non potest impingere ea que secundum se Deo displicent, scilicet peccata: ita non potest prohibere ea que secundum se Deo placent, scilicet virtutis opera. Et ideo ubi ubi potest homo votare ea. Ad Prælatum tamen prius ad idem quod sit magis virtuosus, & Deo magis acceptum. Et ideo in manifestis dispensatione Prælati non excusatur a culpa: patet si Prælatum dispensaret cum aliquo super voto de ingressu Religionis, nulla appareret causa obstante. Si autem esset causa apparet, per quam saltem in dubium vacillaret, posset stare iudicio Prælati dispensantis, vel commutantis: non tamen iudicio proprio, quia ipse non gerit vicem Dei: nisi forte in casu in quo id quod vocat esset manifeste illicitum, & non posset apparere ad superiorem recurrere.

IV. Similia scribit S. Antonius ex Petro de Palude II. Part. tit. xi. cap. 11. §. 8. Item vota, quod est differentia inter irritationem & dispensationem. Nam irritatio potest fieri sine causa, & ad illicitum irritantis, sicut vis ad illicitum irritans votum vincit: sicut quod nec ipse peccat irritando, qui commutatio: tunc dispensationem locum habere potest: nec illa potest commutatio, cum furor iudicis a principio. Sed dispensatio in voto non fit propter necessitatem voti, sed propter aliam causam. Unde requiritur non solum auctoritas in dispensante, sed etiam causa lex partes dispensantis, scilicet necessitas, vel utilitas eius, vel utilitas in omni genere dispensatione. Et in omni dispensante, etiam in Papa: quia nec Petro, nec altera commissa est auctoritas, seu potestas in destructionem, sed in adificationem: que est verum in proposito, quod votum obligatio iuri naturali, & divino iuritur. Hactenus sanctus Antonius ex Petro de Palude. Porro ipse ibidem §. 9. existens scribit. Nota tertio de causa dispensationis. Et quidem in positivis. Sic voto, si iubeo, fit pro ratione voluntatis: quia quod Principi placuit, legit.

legis habet vigorem, quamvis infidens contraequeat. quia lex est quod ratione constituitur, dicitur. I. Consentendo. Sed in his que sunt iuris divini, fecit. Extr. de voto, Non est. Et debet considerari iura, ut in capit. Magni. quod scilicet licet, quid deest, quid expedit. Debet autem esse talis causa quod melius sit recedere a iure communi quam tenere. Non sufficit quod sit æque bonum: aliter enim dispensatio: & peccat uterque, scilicet dispensans, etiam Papa, & is cum quo dispensatur, si fiat. Unde Hostiensis: Peccat Papa, si sine causa in votis dispensat: nec est de obedientibus, si manifeste liquet quod sit contra Domini voluntatem: aliter in dubio obediendum est.

V. Igitur non solum illicita, sed invalida etiam est voti dispensatio sine rationabili causa concessa, ut cum præfatis sanctis quis committit Theologi docent: Et ratio generalis est. Inferior non habet potestatem in legem superioris. Superior autem non presumitur facultatem impetire ad dispensandum in lege abique rationabili causa. Ut quid enim legem talem rogaret, si Prælati eisdem legis custodes possent pro arbitrio ab eadem ludibios eximere? Idcirco communi fere proverbio dicitur, potestatem dispensandi in adificationem, non in destructionem, collatam. Esse autem in destructionem, si pro libito posset dispensatio concedi.

VI. Quæst. I. Ad qualem causam dispensandi dubia est, Prælatum vult dispensare? R. Si de causa & existentia dubitetur, utrumque potest habere nec ne dispensandi causa: tunc omnes tenentur dispensationem locum non esse. Certum quippe votum est, & ob incertam causam solvi nequit. Si autem aliqua causa certa sit, totumque ambigitur, an sit insufficientis: tunc dispensationem locum habere potest committere docent Auctores: & in hac opinione pendere videtur D. Thomas 2. 2. q. 133. art. 12. ad 2. Si autem esset causa apparet, per quam saltem in dubium vacillaret, posset stare iudicio Prælati dispensantis, vel commutantis. Non debet Angelicus, utrum dispensatio, vel commutatio ne an debeat Prælatum, quando de sufficienti causa dubium occurrat. Igitur, cum causa dispensandi non est manifesta, satis erit votum commutare, dummodo commutatio non sit: quæsi quando præfatis votis licet dispensari, tunc votum est commutandum, tunc votum est commutandum: si autem commutatio ipsa incommoda foret votenti, tunc dispensatio esset concedenda.

Nec repugno communi opinioni, in clementerem nempe partem inclinare posse, ad debere Prælatum, quando ex dispensatione nullum consequitur scandalum, aut relaxationis occasio: & alia ex parte votentis utilitas rationabiliter speretur.

VII. Quæst. II. An valida sit dispensatio, bona fide cum ex parte postulantis peccata, quæcumque potest concedentis concessa, quando postea deprehenditur, causam quam utraque pars legitimum existimabat tempore petitionis, ac concessiois, veris factam esse, & nullam? Resp. Admirant Salmanticensis, Sanchez, Lessius, Tamburinus, Leander, Sporer, Roncaglia: quia, iniquum, incredibile est aliam esse mentem live superioris, quam, live ipsius Dei. Sic enim fundam, quando ex dispensatione Prælatum gesta firma manent. Adit Sporer ad benignitatem Dei peritiam confirmare que bona fide concessa sunt. Ita arguntur Auctores loci.

VIII. Contraria tamen sententia probabilior est mihi, quam propugnant Caltopolani tract. xv. disp. 11. punct. 9. n. 2. Badius Legionensis I. Part. tract. 111. de leg. disp. 1. p. 8. §. 25. Petrus Palerinus q. lxxvii. art. 1. n. 735. La-Croix Lib. III. part. 1. dub. 8. n. 542. Ratio satis manifesta est. Omnes tenentur, ad validam dispensationem iustam causam requiri: atque superiorem peccare, & quidem graviter, spectata materie gravitate, si abique legitima causa dispensationem largiatur. Ergo, quoties causa ista debet, dispensatio quoque contraxerit esse. Antecedens, nempe nullam esse dispensationem, si nulla adit dispensandi causa: omnes, ut dixi, concedunt, & propugnant. Causam quoque in hac quam venimus, quæsi debere, pro certo verificari adest. Quomodo ergo, negare audeat, dispensationem nullam esse? Quia bona fide reportata fuit vera & legitima causa tempore concessiois? Quid inde? Nil certum tunc colligitur, nisi & dispensationem, & potestatem innocentem episcopi, & utrumque a causa quavis immutem facile: quoque causa existimata fuit vera, & legitima. Ad benignitatem Dei peritiam confirmare ea que bona fide concessa sunt. Causa tamen requiritur. Numquid autem apparet, fida, & non vera? Abit. Ad benignitatem, ergo Dei spectat confirmare errorem: Quod confirmationem divinam fit bonitati ad culpam non impurare quod bona perjurat fide, veram habet. Sed quod hinc velit inferre, benignitatis quoque divine esse ratum habere quod

falso nititur fundamento, immo quod repta fallum est, & nullum, rationi repugnat. Hoc tamen si decet benignitatem probabilisticam, non decet hercle bonitatem divinam. At insistent, serupulis vitari, sedari conscientias, retinere felicitas procedere, si dicatur validas esse prelatas dispensationes. Hæc sunt meræ officio, & nupte, seu consuetudine Probabilissimi principia, quibus ultra hæc leges dilatare, & extendi solent. Sola vera legit observantia serupulis compellit, conscientias sedat, & regimini felix sanctissime constituit. Serupulis tollendis, & conscientiarum tranquillitatis, & sancto regimini optime consiliis, si dicantur, dispensationem bona fidei petiti, & concessam a culpa exente, utque dum bona fides permaneat. Sublata autem bona fide, & causæ saltat deprehensa, lex, seu votum servandum est. Quid? Possidet ergo mala fidei retinebit bona aliena, etiam cum male fidei dominus exatit? Id consequitur ex advertentium principia. Verum plura de hoc in tractatu de leuitibus. An potest e contrario causa existente vera, & legitima, sed a dispensatore ignorata, valida sit dispensatio temere, & non abique culpa concessa, postquam dispensatus eadem licite uti, in tractatu citato de leuitibus videtur.

IX. Quæst. III. *Quoniam sint causæ legitime dispensationem imperitiosæ?* Resp. Antequam Episcopatum causis assigno, pauca honoratim præfator, Tria, ut advertunt communiter Auctores, in dispensatione observanda sunt. Primum est, quod licet secundum aequitatem, secundum, quod decet secundum honestatem, & certum, quod expedit secundum utilitatem, illud tamen tamquam principium universale & certum habendum est, scilicet votum, quo gravis est, eo gravior exigere pro dispensatione causam, nam ut proprio quodam congruo sit votum quod est relaxandum, & causam talis relaxationis. Vota Religionis, castitatis, triplicis peregrinationis, perpetuo faciendam, impetentes elemosinas erogandi, vota gravissima sunt: idcirco gravem pro dispensatione causam exigunt. Vota inferiora, analogue frequentia, puta deferendi habitum talis Sancti, inviolandi talem imaginem, adempti talem Sanctuarium, & his similia, cum sint minoris momenti, minor quoque causa satis est adobtinendam dispensationem. Ratio obvia est. In votis prioris generis materia Deo per votum consecrata magnopere in illius cultum credit. Porro nullum adest fundamentum præsumendi, Deum velle remittere so-

lutionem gravis tributi, quando non adesset urgent ratio que talem suadeat indulgentiam. Hinc est quod communis praxis obtrinet ut rarissime absoluta dispensatio imperpetuum in præfatis votis; sed fere semper aliquid commutationis vel ipsi Pontificis summi permittitur solent, ut communiter omnes docent. Neque tamen hinc inferendum est, nunquam dispensationem integram concedendam esse. Potestas enim in Ecclesia relictæ dispensationis, distincta a potestate commutandi. Ergo integra, & absoluta dispensatio concedi potest, & quandoque debet; cum iusta, & legitima occurrat causa. Nec requiritur quod causa evidens sit: in moralibus enim non semper necessaria est certitudo evidens; & ea sæpe haberi non potest. Satis ergo est ut causa cognoscatur moraliter, seu probabiliter existere; ita ut, omnibus serio inspectis, inducitur expediens esse & bono communi, & vocentis honeste utilitas, votum relaxari.

X. Causæ autem peculiare, que sufficere possunt ad dispensationem concedendam, sunt dubitatio de voto emisso, imperfecta deliberatio in votendo, difficillima executio eiusdem, morale periculum serpe votum violandi, ob fragilitatem hominis voto obstricti: item si ob aliquem metum, etiam levem, editum esset. Quilibet ex his causis occurrente Episcopus dispensare valet.

XI. Quæst. IV. *An iusta imperfecta deliberatio vocentis causæ sufficiens sit ad dispensationem et concedendam?* Resp. Adfirmant communiter recentiores; quia, inquit, omnes Auctores pro causis concedende dispensationis non modo difficultatem in exequendo assignant, verum etiam facilitatem nimiam votendi, & deliberationem imperitam. Ergo, quando ex his duabus una occurrat causa, dispensatio licite concedi potest. Cæterum 2. 2. q. 103. art. 12. dub. 3. Soto Lib. VII. de iust. q. 1. art. 2. Prado cap. XXXI. p. xxv. n. 119. Castro palao disp. 11. punct. 9. num. 7. Sanchez Lib. 8. cap. xvii. n. 8. Tamburinus Lib. III. cap. xvi. §. 4. art. 13. Sanchez Lib. 8. cap. xvii. n. 8. Leander tract. 1. disp. xvii. q. 15. Salmanticenses tractat. xvii. cap. 111. punct. 13. num. 123. Verum hæc sententia mihi non probatur. Nam si imperfecta deliberatio fuit ita repentina, & imbecilla, ut votum nullum effecerit, cessat questio. Si vero votum validum maneat, nullumque impedimentum obest executioni, cur relaxandum votum est? Quanto ergo voto valide, licet non cum perfecta deliberatione, emisso additur executionis difficultas, ido-

idoneam dispensationis causam adesse concedo; si nulla addatur peculiaris gravique difficultas, solum indeliberationem illam nego esse sufficientem dispensandi causam. At, inquit, Auctores inter causas dispensationis emittunt facultatem votendi abique perfecta deliberatione. Hoc concedimus; sed negamus simul illos rationabiliter talem causam adducere. Et hæc nostram sententiam defendente Valentia 2. 2. disp. vi. quæst. vii. punct. 7. Sanchez Lib. VI. cap. xvii. n. 14. Passerinus quest. clxxxvii. art. 1. num. 744. ubi alios citat. Quare in praxi summa cautio adhibenda est, quando ob ipsam imperfectam deliberationem, & facilitatem votendi petitur dispensatio. Expendenda siquidem est illius imperfecte deliberationis natura, unde habuerit originem; consideranda quoque est voti gravitas, & vocentis conditio: atque omnibus serio perpensis vel absoluta dispensatio, vel dispensatio commutationis admitti poterit impertiri. Quia de causa voti imposterum, ob ipsam eorum imbecillam discretionem, & tenacitate errantem absoluta dispensatio concedi non debet; quia in illa arate possunt habere taliterentem deliberationem, & serpe ipsam habent. Quando vero eiusmodi voto admissa est difficultas, aliave impedimenta, tunc tenentur eas faciliorem reddere dispensationem; ut optime advertit Passerinus loc. cit. n. 745.

XII. Quæst. V. *An imperfecta deliberatio, orta ex timore mortis, naufragii, alteriusve gravis periculi, sufficiens regulariter sit ad votum dispensationem?* Resp. Adfirmant Salm. n. 123. ex Tamburino, & Tamburinus ex Castro palao; qui conceptis verbis oppositum docet in eo ipso loco a Tamburino citato, nempe tract. xv. disp. 11. punct. 9. num. 9. sic loquens. *Timor mortis conceptus ex naufragio, infirmitate, vel alia causa ad extorquendum votum non apposita, non præstat regulariter sufficientem causam dispensationis; quæ frequenter non excludit novam deliberationem.* Tamburinus autem Lib. III. de Decal. cap. xvi. §. 4. num. 18. ait. *Item, si quis certis oblationibus impetit, naufragio, si dispensationem impetrare forte valet: nam tamen hic timor non sit iustificatus ad extorquendum votum, præstat tamen regulariter ex Sanchez, & Castro palao sufficientem causam dispensationis, quia cum immatura deliberatione hic votum solo. Familiaris est Tamburino huiusmodi in referendis Anchorum sententiis diligentis defectus, Sententia Castro palao vera est. Non enim præfatis timores admittunt de-*

liberationem necessariam ad votum. Quid quod si omnia, certe plurima vota eduntur ob aliquod modum vitandum, aut commodam assequendum? Non negaverim tamen, quandoque timorem imminentis naufragii, alteriusve periculi ita mentem perturbare, ut perfectam impediat deliberationem, & atque adeo dispensationem absolutam, aut commutationem intermixtam, varietate circumstantiarum inspecta, concedendam esse. Idem dicendum de voto ex aliqua vehementi commotione iræ, metus, & similibus. Talia communiter non lotent esse causæ sufficientes dispensationis; interdem tamen esse possunt.

XIII. Quæst. VI. *An difficultas executionis voti sufficiens pro concedenda voti dispensatione?* Resp. Si difficultas prævia non fuit, sed tota post editum votum appareat, & sit gravis communis est Auctorum sententia, tunc istam adesse dispensandi voti causam; maxime si quidquam commutationis immixteatur. Si difficultas prævia fuit, etiam tunc locum esse dispensationis docet Tamburinus loc. cit. num. 18. Tamburinus exierit Sponser sect. 3. num. 40. & sequuntur Salmant. num. 124. qui omnes adfirmant, difficultatem præviam regulariter loquendo causam esse legitime dispensationis. Ergo contra aïo, regulariter loquendo, si quæ contra aïo, regulariter loquendo, ipsam non esse causam dispensationis; quamvis non negaverim, aliquando tales occurrere circumstantias posse, quibus spectatis, dispensatio concedenda sit. Quamvis porro sint eiusmodi circumstantiæ, iam iam dicam. Ratio quam opponit Tamburinus, Salmanticenses, Sponser, alique, nullius momenti est, videlicet quod, licet difficultas prævia fuerit, executio tamen semper addit quidquam maioris difficultatis. Hoc utique verum habet. Sed nihil fallum est id ex tempore suo vel tantillum causæ præbere ad dispensationem concedendam. Cuiuscumque etenim rei, & promissionis executio hanc involviam secum affert difficultatem. Quis vero dixerit, hanc executionis difficultatem vel causam, vel occasionem præbere ad vinculum rei promissæ solvendum? Quare exclamatio Tamburini iniquitatis: *O quoties cogitatione soli prædicantur, in quæque pericula vitamus, ad quorum tamen primum oculum expallefactus, & terga vertimus!* aut nihil concludat, aut inferat omnia promissa rescindenda esse.

XIV. Distinguitur est, absolute difficultatem præviam natura sua haud esse sufficientem dispensandi causam. Occurrere tamen circumstantiæ possunt quæ difficultati addit sufficientem.

scientem pro dispensatione impedienda causam præbere dispensatori valeant; ut si difficultati implendi votum adnexum sit grave & ingens illud violandi periculum. Quare difficultas sine periculo non sufficit; nec quocumque periculum ferend. aut verum votum transcendendi causa, quando talis est difficultas, que, persone votantis conditione inspecta, commutatum habet ingens periculum in voto transgressionem frequenter præbendam. Hac ratione Alexander III. *cap. c. c. c.* *quæst. II. de Clavibus*, vel voti, ob inconvenientem periculum mulieri calitatis voto strictæ dispensationem impernit. Que lenientia communis est ponit Theologus. *Soto Lib. VII. quæst. IV. art. 3. Summa Lib. VI. cap. xviii. num. 12. Palerminus quæst. cxxviii. art. 1. num. 752. & alii fere omnes.* Gravis quoque & coincidentis turbatio idoneam dispensationis causam suppeditat; ut si votans frequentibus angatur leprosi vel gravibus, ita ut magis ei doceat quam profiti voti executio.

XV. Quæst. VII. *Andubium de voto eni illa causa sit obtruncata dispensationi?* Si dubium sit de sufficienti & necessaria intentione tum votantis, tum solvendi, cum tunc incerta sit voti essentia, fundamentum habetur dispensationis concedenda. Quod intelligitur votum, dum dubium verum est, seu, ut solet à tribudam appellari, negativum. Si enim probabiliores ascendent rationes pro voto; tunc dubitatio nullam præbet dispensandi causam; quin ne ipsum dubium solvit, nisi aliquid aliud necessitat, satis est ad dispensandum votanti, sed tantummodo ad commendandum. Similiter, si dubium sit, utrum voti executio impediat maius bonum, eorumque exitum, incertum consistit votum, & præbet dispensandi causam, ut communit Theologi docent.

XVI. Tandem, si boni communis incrementum, aut damnum eisdem eidem voti relaxationem; dispensatio concedi potest. Quamobrem ad sedandas lites, & tranquillitatem demandi provincia, vel civitatis, dispensari potest cum homine voto calitatis obstricto: idemque dicunt de eo qui ob votum seipsum impediat exercere actiones, aut conciones valide civitati utiles. Item, si votum cedat in damnum domus, ut si ex absentia votantis familia præve daturum subiret, dispensatio concessi facile potest. Quare ad conservandam illustrem familiam, in voto calitatis dispensari poterit; si aliquid commutationis addatur. Denique maius ipsius

votentis spirituale bonum poterit esse sufficiens dispensandi causa. Finis namque voti est bonum spirituale votantis. Quoties ergo executione voti maius bonum votantis impeditur, & eisdem relaxatio continer in illius maiorem utilitatem, satis rationabilis foret causa dispensandi.

XVII. Placet in calce huius capitis advertere, quod, quamquam verum sit, vera, & manifesta existente causa, posse superiorem absolute dispensare in votis, quia talis potestas respectu residet in Prælatis Ecclesie; admodum raro tamen occurrit causa adqueata dispensandi absolute, præsertim in votis gravioribus & perpetuis. Hinc ipsa Sedes apostolica via dispensationem imperit sine aliqua commutatione. Et hæc omnia communia sunt. Quid, si vera, & evidens causa dispensandi absolute habeatur? Teneat ne superius dispensare? Adfirmat Palerminus *n. 760.* ipsum aliquando tenent, quando scilicet omnibus expensis iudicet aut bono communiti, aut bono privato spirituali votantis ei graviter expedire.

C A P U T XIV.

De votorum commutatione, ac de illis qui vota commutandi facultatem habent.

I. Commutare est unum pro alio substituere. Quare commutatio voti non auferit illius vinculum, sicuti dispensatio; sed, vinculo voti manente, alteram substituit materiam, que in prioris locum succedat; seu clarior; in commutatione solvitur prius vinculum, & aliud subrogatur. Commutatio ergo voti definitur potest. *Permutatio votus materia pro altera sub eadem voti obligatione.* Differt ab irrotatione, que est actus potestatis dominantis auferentis omnem obligationem, nulla etiam occurrente causa, re absolute spectata, ut supra dictum est. Dicitur rursus a dispensatione, que tollit omnem obligationem.

II. Commutatio est effectus jurisdictionis spiritualis. Omnes illi qui possunt dispensare vota, valent etiam ea commutare, quamquam non a contrario; quod verum habet non solum de illi qui potestatem fruuntur ordinatam, verum etiam de illis qui potestatem delegatam habent. Cur commutatio sit actus jurisdictionis, docet D. Thomas in IV. *dil. xxxvii. quæst. 1. art. 4. quæstion. 4.* In commutatione est quidam contractus, qui non potest perfici sine consensu utriusque partis. Unde non potest periri immutato voti,

nisi inter eos consensus eius qui vicem Dei gerit in terris, sicuti Prælatus, nisi forte non votum ab alio includatur. Et quia votum Religione includit omnia alia vota, non ratione perpetuitatis, non ratione obediencie, qua homo voluntatem suam Deo tradit, per quam sui, & omnium dominus esse potest; ideo ille qui aliquod votum temporale fecit, potest, non requisita alicuius Prælatis dispensatione, Religionem intrare non obstante voto precedente, quod ingressum Religionis impeditur;

III. Quæst. I. An quis propria auctoritate valeat suum votum commutare in bonum evidenter melius? Resp. Quoniam non leve dilemma est inter Auctores super proposita questione, accurata et discutienda est. Et primum convenit inter omnes, quod, quando melius, seu maius bonum situm est in materia promissa incrementum, quilibet valeat propria auctoritate votum permutare. At hæc non est commutatio, sed substitutio unius pro alia materia; seu est abundantior solutio; ut, si votantes centum aureos in eie molynam, & erogare dicentur. Similiter si promissus centum argenteus, & daret centum aureos, non esset vera commutatio, sed redandatum solutio: tota quippe diversitas materialis est, quia aurum prævaleat argento; & quantum ad solvenda promissa diversitas inter aurum & argenti nulla reputatur, quia hoc in illo includitur. Porro, quando minus bonum includitur in maiori bono, tunc non est vera commutatio, de qua in present; sed, ut diximus, perfectior voti obediencia. Hoc colligitur ex doctrina D. Thomæ, qui docet, quamquam posse propria auctoritate vota, commutare in votum Religionis: quia hoc omnia alia particularia vota includit, quemadmodum universalia singularia continent. Inquit enim *2. 2. q. lxxviii. art. 1. ad 2. Dicendum, quod votum alia vota sunt quædam particularium operum; sed per Religionem homo totum vitam suam Deo obligat. Particularia autem in universalibus includuntur.* Et ita Doctoris dictum, quod verus voti fructus non habetur qui temporale obsequium in perpetuum Religionis oblationem commutat.

Controversia ergo est de vera commutatione, in qua una pro alia disparata materia subrogatur, ut, si votans ieiunium, & illud in eleemosynam commutat; si promissum recitator officium B. Virginis, & reciter possit plura Rolana. Hic est verus quæditio iuratus.

IV. Prima sententia, quam omnes novi Moraliste sustinent, adfirmat, quemque, si ve licitum, sive ecclesiasticum, sive virum, sive mulierem, propria auctoritate posse suum votum commutare in id quod est evidenter melius. Ab Auctoribus recentioribus abhinc: quia, ut dixi, omnes recentiores in hanc concedunt sententiam. Consulto Sanchez *Lib. III. cap. xlix. n. 4.* & Salmanticenses *tract. xvii. cap. lxi. punct. 14. num. 132.* ubi plures citant Auctores. Probant autem primum ex *cap. Scripturae* de voto. *Res fructus* voti non habetur qui temporale obsequium in perpetuum votum Religionis observantiam commutare. Et ex *cap. Licet* de Reg. ubi decernitur, licentia petita, quamquam non obventa, licitum esse transire de laxiori ad arctiorem Religionem. Unica autem illius sententia ratio hæc est. Quod est evidenter melius, est Deo gratius, & acceptius. Quod autem Deo magis gratius est, non potest non ei placere. Quod rursus Deo placet, licitum est. Ergo commutatio voti in aliquid evidenter melius propria votantis auctoritate facta licita est. Enimvero, cum voluntas Dei sit rectissima, non potest non acceptare quod revera est magis bonum, magisque perfectum. Quando ergo evidenter constat, mutationem substitutum esse adque ulia distributione meliorem; non videtur ambigendum quin possit materia minus bona voti promissa in hanc manifeste meliorem commutari. Tamen hominibus non semper placeat quod melius est, sed quod est illis magis commodum; id tamen de Deo suspicari haud possimus: ex his quippe rectitudine figurat, id quod magis revera est. Arque ita, nobis constat evidenter, subrogatum voto materiam esse meliorem, nobis quoque constat de consensu ipsius Dei eandem materiam acceptantibus. Hoc est unicuique fundamentum istius sententia; que, si recentiorum Theologorum auctoritas spectetur, non modo probabilis, sed commutissima, & probabilissima apparet.

V. Secundam sententiam conceptis verbis docet D. Thomas in IV. *dil. xxxviii. q. 2. art. 4.* quæstione. ult. in corp. *Communitio est quidem contractus, qui perfici nequit obsequio, nisi sine consensu eius qui vicem Dei gerit in terris.* Hæc D. Thomæ doctrina ex ipsa Scriptura eruta est, in qua *Levit. xxvii. vs. 9.* hæc habetur: *Animal autem quod immolatus potest Dominus, si quis accipere, sanctum erit, & mutari non poterit, id est ut melius mutetur, nec potius bono; scilicet nec melius in maius, nec peius in bonum: quod si mutaverit, &*

foientem pro dispensatione imperiendi causam præbere dispensatori valeant; ut si difficultati implendi votum adexum sit grave & ingens illud violandi periculum. Quare difficultas sine periculo non sufficit; nec quodcumque periculum ferend. aut rerum votum transgrediendi. Tunc ergo adesse sufficiens dispensandi causa, quando talis est difficultas, que, persone voti conditione inspecta, commutatum habeat ingens periculum in voti transgressione frequenter probandi. Hæc ratione Alexander III. *cap. c. c. c. c.* *qui Civitatis*; vel voti ob innocentiam periculum mulieri calitatis voto astrictæ dispensationem impertit. Que lenientia communis est ponens Theologus. *Soto Lib. VII. quest. IV. art. 3. Suarez Lib. VI. cap. XVII. num. 12. Passerinus quest. cxxviii. art. 5. num. 752. & alijs fere omnes.* Gravis quoque & evidens imminens idoneam dispensationis causam suppeditat; ut si votens frequentibus angatur leprosiis gravibus, ita ut magis ei doceat quam profiti voti executio.

XV. *Quæst. VII. An dubium de voto esse iusta causa sit obtruncandi dispensationis? R. Si dubium sit de sufficienti, & necessaria intentione tunc voti, tunc solvendi, cum tunc incerta sit voti essentia, fundamentum habet dispensationis concedendas. Quod intelligis votum, dum dubium verum est, sed, ut solet à tribudam appellari, negativum. Si enim probabiliores accesserint rationes pro voto; tunc dubitatio nullam præbet dispensandi causam; quin ne ipsum dubium solvit, nisi aliquid aliud necesse sit, at ad dispensandum veniat, sed tantummodo ad commutandum. Similiter, si dubium sit, utrum voti executio impediat maius bonum, eutrumque dividitur, incertum constituit votum, & præbet dispensandi causam, ut communit Theologus docent.*

XVI. Tandem, si boni communis incrementum, aut damnum eisdem eadem voti relaxationem; dispensatio concedi potest. Quamobrem ad sodanas lites, & tranquillitatem demandam provincie, vel civitatis, dispensari potest cum homine voto calitatis obstricto; idemque dicunt de eo qui ob votum seinuandū impediri exercere lationes, aut conciones valide civitati utiles. Etem, si votum cedat in damnum domus, ut si ex absentia voti familia grave damnum subiret, dispensatio concedi facile potest. Quare ad conservandam illustrem familiam, in voto calitatis dispensari poterit; si aliquid commutationis addatur. Denique maius ipsius

votens spirituale bonum poterit esse sufficiens dispensandi causa. Finis namque voti est bonum spirituale votens. Quoties ergo executione voti maius bonum votens impeditur, & eisdem relaxatio conferret in illius maiorem utilitatem, satis rationabilis foret causa dispensandi.

XVII. Placet in calce huius capitis advertere, quod, quamquam verum sit, vera, & manifesta existente causa, posse superiorem absolute dispensare in votis, quia talis potestas respicit residet in Prælati Ecclesie; admōdum raro tamen occurrit causa aduata dispensandi absolute, præsertim in votis gravioribus & perpetuis. Hæc ipsa Sedes apolloica via dispensationem impertit sine aliqua commutatione. Et hæc omnia communia sunt. Quid, si vera, & evidens causa dispensandi absolute habeatur? Tæcetur ne superius dispensare? Adfirmat Passerinus *n. 760.* ipsum aliquando tenent, quando scilicet omnibus expensis iudicet aut bono communiti, aut bono privato spirituali votens ei graviter expedire.

CAPUT XIV.

De votorum commutatione, ac de illis qui vota commutandi facultatem habent.

Commutare est unum pro alio substituire. Quare commutatio voti non adest illius vinculum, sicuti dispensatio; sed, vinculo voti manente, alteram substituit materiam, que in prioris locum succedat; seu clarior; in commutatione solvitur prius vinculum, & aliud subrogatur. Commutatio ergo voti definitur potest. *Permutatio in una materia pro altera sub eadem voti obligatione.* Differet ab irrotatione, que est actus potestatis dominantis auferentis omnem obligationem, nulla etiam occurrente causa, re absolute spectata, ut supra dictum est. Dicitur rursus a dispensatione, que tollit omnem obligationem.

II. Commutatio est effectus jurisdictionis spiritualis. Omnes illi qui possunt dispensare vota, valent etiam ea commutare, quamquam non a contrario; quod verum habet non solum de illi qui potestatem fruuntur ordinatæ, verum etiam de illis qui potestatem delegatam sibi habent. Cur commutatio sit actus jurisdictionis, docet D. Thomas in IV. dist. xxxviii. quest. 1. art. 4. questio. 4. *In commutatione est quidam contractus, qui non potest perfecti sine consensu utriusque partis.* Unde non potest periri immutato voti, nisi

nisi intervenerit consensus eius qui vicem Dei gerit in terra, sicuti Prælati, nisi forte non votum ab alio includatur. Et quia votum Religione includit omnia alia vota, non ratione perpetuitatis, non ratione obedientie, qua homo voluntatem suam Deo tradit, per quam sui, & omnium dominus esse potest; ideo ille qui aliquid votum temporale fecit, potest, non requisita alicuius Prælati dispensatione, Religionem intrare non obstante voto præcedente, quod ingressum Religionis impeditur;

III. *Quæst. I. An quis propria auctoritate valeat suum votum commutare in bonum evidenter melius? Resp. Quoniam non leve diffiduum est inter Auctores super proposita questione, accurata est discutienda est. Et primum convenit inter omnes, quod, quando melius, seu maius bonum firum est in materie promissa incremento, quilibet valeat propria auctoritate votum permutare. At hæc non est commutatio, sed substitutio unius pro alia materia; seu est abundantior solutio; ut, si votivus legat centum aureos in eiec molynam, & erogat ducentos. Similiter si promissis centum argenteis, & daret centum aureos, non esset vera commutatio, sed redandatum solutio; tota quippe diversitas materialis est, quia aurum præviale argenteo; & quantum ad solvendam promissam diversitas inter aurum & argenteum nulla reputatur, quia hoc in illo includitur. Porro, quando minus bonum includitur in maiori bono, tunc non est vera commutatio, de qua in present; sed, ut diximus, perfectior voti oblatio. Hoc colligitur ex doctrina D. Thomæ, qui docet, quamquam posse propria auctoritate vota, commutare in votum Religionis; quia hoc omnia alia particularia vota includit, quemadmodum universalia singulata continent. Inquit enim *2. 2. q. lxxxviii. art. 12. ad 2. Dicendum, quod vana alia vota sunt generalia particularium operum; sed per Religionem homo votum suum Deo obligat. Particula autem in particulari includitur. Et sic Dicitur dicit, quod reus voti fructi non habetur qui temporale obligatum in perpetuum Religionis oblationem commutat.* Controversia ergo est, de vera commutatione, in qua una pro alia disparata materia subrogatur, ut, si votivus ieiunium, & illud in eleemosynam commutat; si promissum recitator officium B. Virginis, & recitet postea plura Rosaria. Hæc est verus quæditio iuratur.*

IV. Prima sententia, quam omnes novi Moraliste sustinent, adfirmat, quemque, si

ve licitum, sive ecclesiasticum, sive virum, sive mulierem, propria auctoritate posse suum votum commutare in id quod est evidenter melius. Ab Auctoribus recentioribus abhinc; quia, ut dixi, omnes recentiores in hæc concedunt sententiam. Constat Sanchez *Lib. III. cap. xlix. n. 4. & Salmanticenses tract. XVII. cap. 121. punct. 14. num. 132.* alijs plures citant Auctores. Probant autem primum ex cap. Scripture de voto. *Rex fratris voti non valetur qui temporale obsequium in perpetuum votivum Religionis observantiam commutare.* Et ex cap. *Licet* de Reg. ubi decernitur, licentia petita, quamquam non obstantia, licitum esse transire de laxiori ad arctiorem Religionem. Unica autem istius sententia ratio hæc est. Quod est evidenter melius, est Deo gratur, & acceptius. Quod autem Deo magis gratur est, non potest non ei placere. Quod rursus Deo placet, licitum est. Ergo commutatio voti in aliquid evidenter melius propria votens auctoritate facta licita est. Enimvero, cum voluntas Dei sit rectissima, non potest non acceptare quod revera est magis bonum, magisque perfectum. Quando ergo evidenter constat, transationem substitutam esse abique ulla dubitatione meliorem; non videtur ambigendum quin possit materia minus bona voti promissa in hæc manifeste meliorem commutari. Tamen hominibus non semper placeat quod melius est, sed quod est illis magis commodium; id tamen de Deo suspicari hand passimus; ex tua quippe rectitudine figurat, id quod melius revera est. Atque ita, nobis constat evidenter, subrogatum votum materiam esse meliorem, nobis quoque conitat de consensu ipsius Dei eandem materiam acceptantibus. Hoc est unicum fundamentum istius sententia; que, si recentiorum Theologorum auctoritas spectetur, non modo probabilis, sed commutabilis, & probabilissima apparet.

V. Secundam sententiam conceptis verbis docet D. Thomas in IV. dist. xxxviii. q. 1. art. 4. que sententia, ut in corp. *Commutatio est quidem contractus, qui perfecti neque obsequium possit consensu esse qui vicem Dei gerit in terra.* Hæc D. Thomas doctrina ex ipsa Scriptura eruta est, in qua *Leviti. xxxvii. vs. 9.* hæc habentur: *Animal autem quod immolatus potest Domino, si quis eorum, factum erit, & mutari non poterit, id est ut melius mutet, nec potest bono; sed licet nec melius in maius, nec peius in bonum: quod si mutaverit, &*

ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino. Hoc etiam colligitur ex cap. Licet de Regularibus; ubi dicitur, non licere Religioso professo a laicali ad archieum transire, nisi prius petita superioris licentia. Hanc sententiam deseruiant D. Bonaventura in R. *supplam. diff. xxxvii. quæst. 1. art. 5.* ubi de reservatione, & commutatione voti, *deff. de voti reservatione ltr. 7. Palladius in III. diff. xxxviii. diff. 113. c. 2. Sicuter ceteri.* Votum *de q. vii. dist. 2. ibique allegat leg. 2. ff. Si cert. petat. Lib. II. inst. quod. nels. vel. ubi. ubi non liberatur solvens rem meliorem, nisi solvare quod debet.* Antiquiores Canonice quoque favent commutari hunc sententiam, Innocentius *cap. Pervenit unum. nic. de iure interad. Ioannes Andreas ibi n. 2. Hostiensis ibi n. 1. Antonius ibi n. 5. Baldus ibi n. 2. Ancharanus ibi n. 1. Abbas ibi n. 2. Henricus ibi n. 1. Bellarmus ibi n. 2. Felinus ibi n. 1. Alexander de Nervo n. 7.*

VI. Hæc sententia tum ob auctoritatem antiquorum Theologorum, & positissimum sanctiorum Thomæ, & Bonaventuræ, tum ob rationem vim militi probabilior videtur. Sed, antequam rationes promo, iuvat in mentem statim revocare quaestiones, videlicet in presentia sermonem esse de vera commutatione, in qua una materia diversi omnino generis, & disparata a prima iam per votum nuncupata, substituitur; quod optime admodum veritas Salmanticensis n. 120. Plures enim qui pro contraria sententia allegant, sententiam hanc controversiæ perpessus minime habuerunt. Nam Henricus a S. Ignatio contraria subscribit sententiam; quia, inquit *Lib. V. cap. xlviii. num. 365.* minus bonum continetur in maiori bono. Hanc autem non esse veram voti commutationem, sed perfectiorem, & abundantior emendationem, iam dictum est. Loquitur ergo de illis qui voterunt ieiunia, & ea commutant in elemosinam, aut contra, qui voterunt peregrinationem, & commutant illam in preces; atque de aliis similibus.

VII. Rationes pro nostra sententia proponuntur. Commutatio voti est actus iurisdictionis spiritualis. Sed secularis persona cavet omni spirituali iurisdictione; ecclesiasticæ autem persone exercere in semetipsis iurisdictionem non valent. Ergo nequeunt propria auctoritate vota commutare. Prima propositio extra disputationem est constituta. Si quidem Salmanticensis n. 127. inquit: Com-

mutatio votorum est actus iurisdictionis spiritualis, non minus ac dispensatio. Quare illi omnes, & non alii, de quibus diximus posse iure ordinario in votis dispensare ob superioritatem, & iurisdictionem ecclesiasticam, possunt commutare potestatem ordinaria vota. Quæ assertio communis est penes omnes eundem sententiam patronos. Secunda etiam propositio manifesta est. Tertia tandem necessario consequitur ex utraque.

VIII. Hæc commutatio, inquit, non est actus iurisdictionis; sed prudentiæ, & cognitionis naturalis. Veram hoc gratis assertur. Commutatio absolute est genere suo, & licet natura actus iurisdictionis assertur; quidni & illa? An quia est in materia meliorem? Quid, si esset in materia inferiorem? Ellet, inquit, actus iurisdictionis. Quid, si esset in materia æqualem? Etiam, respondent. Maius ergo materia pretium iurisdictionem destruit; eisdem autem virtutem illam progignit? Iurisdictionem non spectat directæ materia, sed vinculum promissionis; iustitia vero æqualitatem, aut inæqualitatem materiae promissionis suppositæ inspicit. Porro, iam votum commutatur, solentur prius vinculum, & aliud substituitur. Clarior reus explicet. Vota plura dicuntur genere, seu specie abtingi ob specifiçam distinctionem materiae; puta votum ieiunii specie distinguitur a voto elemosinæ ob specifiçam materiam diversitatem. In vera ergo commutatione, de qua agimus nunc, unum votum commutatur in aliud. Ergo prius rescinditur, seu desinitur, & loco illius alterum succedit. Porro rescissio contractus, seu promissio est actus iurisdictionis; & si contractus spiritualis sit, iurisdictionem expolit spiritualis. Hæc doctrina tota est D. Thomæ. *Commutatio est quilibet contractus qui perficitur neque absque consensu utriusque partis: & ideo perficitur neque absque consensu eius qui visum Dei gerit in terris, scilicet Prelati, si forte unum votum ab alio includatur.*

IX. His paucis verbis nostram firmat Anglicæ sententiam, & contrariæ sententiæ æquivocationem elidit. Quando unum votum, inquit, ab altero includitur, nempe minus in maiori; tunc non est vera commutatio, sed perfectior solutio; ut, si quis voti, sed perfectior solutio, & donat centum. Quantum autem vota sunt disparata, tunc contingit vera & stricta commutatio; nec unum votum includitur in altero, licet perfectiori. Quis dixerit votum ieiunii includi in voto elemosinæ, aut votum peregrinationis in voto dese-

deserendi vestem poenitentia, vel contra? Ut ergo commutentur eiusmodi vota, requiritur iurisdictionis spiritualis. Et, licet evidens sit, votum elargienti mille aureos in elemosinam valde prevalere voto unius aut alterius ieiunii; non ob id tamen mutatio fieri potest absque iurisdictione, seu auctoritate illius qui vicem Dei gerit.

X. Confirmatur nostra sententia alia ratione, qua simul contrariæ opinio convellitur. Quod positissimum in voto consideratur, est vinculum illud quo votens devinctur ad offerendum Deo id quod promissit: neque tam estimatur res promissa, quam debitum illam dandi, & fidelitas exequendi. Eiusmodi illam quo votens Deo obligatur, est sacrificium pretiosum quocumque victima promissio subiecta. Deo siquidem magis placet fidelitas implendi promissionem quam cuiusque rei promissæ pretium. Quomodo enim contrario maius iniquitatis reus efficitur qui votum non implet, vel mendacium infringendi promissionem Deo factam, quam ob iniustitiam surripienti Deo rem promissam. Qui autem propria auctoritate votum commutat, infringit promissionem, & mendax evadit. Illicite ergo illud commutat.

XI. Ita est, inquit, quando certum non fuerit de consensu creditoris. Quando autem materia substituta evidenter melior est, certum de consensu ipsius Dei, qui, cum reatissime voluntatis sit, semper id quod melius est, acceptat. Responsum istud ex his que diximus, consensum remanet. Siquidem id quod est gratius Deo, magisque acceptum, est oppignoratum fidem exonerare, seu promissionem exacte implere. Porro qui votum iam nuncupatum commutat, fidem datam non solvit, sed violat. Non violatur votum, quia melior hostia substituitur, atque adeo melius impletur. Scire vellem quomodo votum violari possit, nisi materia mutatio. Nulla quippe alia via est promissum infringendi, nisi aut subtractione, aut mutatione materiae. Si materia aut omnino subtrahitur, aut dimittitur, fides simul, & iustitia, que debentur compensationis rei detractæ parit, violantur. Si materia mutatur aut in æquale, aut in melius bonum, integra consistit iustitia, que rei æqualitatem spectat; sed & fides data ex parte promittentis, & in quod promissum acquiritur, ut sibi servetur facta promissio, pessumdantur. Hinc magis patet quam imbecillis sit responsio data, scilicet certos non esse de consensu ipsius Dei in rem promissam. Certi namque sumus, Deum

velle ut sibi servetur promissum factum, & nullo modo mutetur, ipso inconsulto. Hoc est melius, & maximum bonum, quod Deo pre quocumque alia quantumlibet pretiosa victima placet. De hoc non certi sumus, tunc de aliis que obliuntur.

XII. Accedit quod ratio adversariorum non modo probat, posse merquam commutare votum proprium in tamen maior illorum numerus negat, ut videre licet penes Sanchez *L. II. c. xlii. n. 12.* Siquidem, si id quod melius est, magis Deo placet; id quod æque bonum est, æque Deo placere debet. Cur ergo praesumitur consensus Dei in melius bonum, secus in æque bonum? Gratius est Deo, inquit Sanchez *n. 12.* hominem perseverare in priori voluntate, supposita promissione facta, quando lato prioris materia non laboratur aliquid pretiosius, quo compensetur recessus a priori voluntate Deo oblata. Nos vero reponimus, nullum incrementum maioris tributi Deo perolvendi satis esse ad hoc ut votens surripere licite valeat victimam semel Deo per votum oblatam. Enimvero, quantumlibet melior, & pretiosior sit materia offerenda, efficere nequit ut non sit mendax, & date fidei violator qui materiam promissionem non offert, iuxta qui promissionem non implet.

XIII. Tandem, sicut difficillimum est, & ferme impossibile, cognoscere æqualitatem inter duo bona mortalia ita ut bonum iam promissum possit commutari in aliud æquale bonum, ita difficile est indicare quodnam sit melius bonum, quod dici debeat gratius Deo; quia maius remum pretium fundamentum sufficiens minime est ad inferendum quod illud sit Deo gratius. Et tunc qui nobis videntur meliora, non ita semper talia sunt coram Deo. Melior a nobis esse censetur elemosina mille aureorum quam unius diei ieiunii; & tamen fortassis gratior Deo erit observantia ieiunii quam talis elargitio elemosinæ.

XIV. Concludamus itaque, neminem posse propria auctoritate commutare suum votum, in aliud votum diversi generis, puta votum ieiunii in elemosinam, quantumvis magnum, peregrinationis in ieiunia &c. De hac quoque commutatione huicque locuti sumus. & de hac una commutatione disputant Aquilares, ut clare explicat Salmant. Idque præ oculis est semper habendum, non confundatur cum vera voti commutatione perfectior voti solutio, ut quando in eamdem speciem auges rem promissam.

XV. Ex his patet solutio ad argumenta contrarie sententiæ. Auctoritas enim que opponitur ex cap. Scripente de voto, loquitur de eo qui adstrictus voto privato, amplectitur statum Religionis, omnia vero incidentem, ut explicat Angelicus, qui eandem auctoritatem citat, ut dictum est n. 3. Alter textus fayer postre sententiæ: quia est commutatio intra idem quasi genus Religionis; seu est sermo in illo textu de perfectiori observantia professionis monasticæ: & tamen etiam in hac commutatione, que lane vera, & rigorosa non est, licentia petenda præscribitur; quoniam postea, si iniuste denegetur, transit ad archidorem Religionem fieri permittitur. Ad rationem respondetur, quod liberare fidei oppugnatam Deo in priori voto, Deo acceptius, gratiusque est quoniamque alia materia, quantumlibet melior. Accedit quod nos certi sumus, bonum esse, Deoque iuramento gratum, & acceptum impleri promissum, seu votum nuncupatum servari. Quod vero illa victima noviter offerenda, tamen nobis appareat evidenter melior, sic Deo gratior, potissimum comparatione facta cum observantia prioris voti, certi esse non possumus.

XVI. Ex his claris merito colligitur, neminem propria auctoritate posse commutare votum suum sive in æquale, sive in minus bonum. Quod non possit commutari votum in minus bonum, omnes concedunt; & quod necque in æquale, communior opinio defendit. Dispensat vero, ac peccat mortaliter qui propria auctoritate commutat proprium votum in æquale minus, sive in equalitate bonum. Salzman tract. xviii. cap. iii. quæst. 14. n. 16. adfirmativam opinionem defendunt. Si quidem eiusmodi commutatio nulla est. Commutatio namque votorum actus iurisdictionis est spiritualis, que residet in solis Ecclesiæ Prælati. Ergo actus sine hac iurisdictione nullus est. Si nullus, remanet obligatio implendi prius votum sub gravi culpa perinde ac si nulla commutatio facta fuisset. Pro hac sententiâ citant Suarez, Palam, Pradum, Azorium, Raphaelæ de la Torre, quibus & nos accedimus.

XVII. Quæst. II. An qui votum unum ingredi Religionem, vellet propria auctoritate alium æque bonum intrare? Resp. Negat communior, & probabilior opinio, que sustinet, votum commutari non posse propria votantis auctoritate, in æquale bonum. Quod si votum esse de ingressu in quoddam peculiare Monasterium, tunc licere propria auctoritate aliud eisdem ordinis ingredi, docet Sanchez

Lib. IV. cap. IV. n. 15. ex Suarez Lib. VI. cap. XIX. n. 11. nisi tamen in observantia regulari esset magna disparitas inter utrumque Monasterium. Addeque Sanchez aliam quoque limitationem; nisi scilicet quardam peculiaris maioris divini servitii ratio induxisset votem ad determinatum Monasterium. Mihi autem neque aliam Religionem, neque aliud Monasterium talem vocentem ingredi posse, probabilis est. Quoniam sicut qui votum aliquem calicem, & quodcumque donum huic Monasterio determinat, nequiret alteri Monasterio, eisdem licet ordinis, illud conferre; ita qui sui ipsius victimam voto consecravit uni Monasterio, non valet propria auctoritate alteri Monasterio eisdem ordinis, & regularitatis se le tradere. Non me latet, iuxta Calætanum opus. xi. q. 111. & Becanum q. x. de voto posse quemlibet propria auctoritate commutare votum reale donandi lampadum argentæam Ecclesiæ D. Petri in votum eisdem donandi Ecclesiæ B. Virginis. Verum hæc mihi non probatur sententiâ; quoniam, licet simplex propositum, seu promissio facta, & non acceptata ab Ecclesiâ, seu Rectore eisdem, possit mutari: quia nullum ius habet Ecclesiâ, utquidem non fuerit acceptata promissio: hoc tamen dici nequit de voto Deo factu dandi aliquid tale Ecclesiæ: quia viventi astringitur votens plene, & ex omni parte illud implere. Porro, si uni Ecclesiæ alteram subrogaret, illud integro non implet. Idem dic de voto dandi elemosinam huic pauperi determinato.

XVIII. Quæst. III. An in rebus que sua consueverunt, possit una pro alia voto promissa substitui? Resp. Adfirmat Sanchez, loc. cit. n. 6. quia non est mutatio moralis, ut in vino, oleo &c. Si mutatio sit in eandem speciem, ut si vovisti hoc vinum, hoc triticum, hoc oleum, & aliud oleum pro primo oleo substituit; & ipse sentio nullam reperiri mutationem realem. Quamquam hæc vox contingat in praxi. Aut enim perit prius vinum, oleum, triticum &c. aut non. Si perit, cessat questio. Si consistit, cur mutare debet? Si vero mutatio esset in diversam speciem, puta si vino substituzendum foret triticum, aut vinum oleo; tunc minime concederem talem mutationem, quia esset moralis mutatio. Nec video quo fundamento asserat Leander q. xiv. pro quantitate vini subitituli posse eandem quantitatem olei. Hoc ego nequaquam concederem. In rebus vero que unico usu non consumuntur, idem Sanchez cum Suarez docet, mutationem fieri non posse;

posse: ut si vovisti servum, non satisfacis dando valorem in pecunia; nec, si vovisti pecuniam, votum implet dando calicem: quia hæc non eadem usus intervniunt: & una materia videtur altera esse potest.

XIX. Quæst. IV. An qui votum tradere filium dederint Religioni, possit alterum propria auctoritate offerre? Resp. Negat D. Antonium II. p. iii. xi. cap. 12. §. 8. Sylvest. verb. Votum q. dict. 6. ubi citat Petrum de Palude. Eitopinio probabilior. Ratio patet ex iis que dicta sunt.

XX. Quæst. V. An laicus, vel Clericus conjugatus capax sit iurisdictionis commutandi vota? Resp. Negat communior, & vera opinio: nisi accedat pontificum dispensatio. Fertio nisi quoque sint incapaces talis spiritualis iurisdictionis. Quia de causa Abbatisse non iurisdictionis. Quia de causa Abbatisse, sciat possunt commutare vota Monialium, sciat neque cum illis dispensare valet. Similiter Prælati excommunicati denunciati, aut notori Clericorum perculsores commutandi vota facultatem non habent. Solis ergo illis per se competit potestas commutandi vota qui in iisdem possunt dispensare.

CAPUT XV.

Quam equalitatem servare debeant legitimæ votorum commutatores; & qua causis requirantur ut legitima fiat commutatio.

I. Neminem propria auctoritate commutare posse sua vota in materiam sive inferiorem, sive æqualem, sive meliorem, nisi ostenderit illi. Nunc explicandum superest, quam modum in materie subrogatione servare debeant qui legitima auctoritate possunt vota commutandi. De pura ac simplici commutatione nobis in præsens sermo est, que nihil dispensationis permixtum habeat. Sunt enim qui tum dispensandi, tum commutandi facultatem habent, ut Pontifices, Episcopi, & Prælati regulares respectu suorum subditorum. Hi, dum vota commutant, aliqua dispensationis permiscere valet; atque adeo in minore obligationem, seu materiam commutare vota queunt. De illis ergo loquimur qui tantummodo commutare vota possunt, ut sunt illi qui commutant vi bullæ cruceatæ, aut subitæ, aut alterius privilegii; & sunt in nostra sententiâ Consiarii regulares, qui commutare vota, licet in iisdem dispensare possint.

II. Quæst. I. An in materia votorum commutationis æqualitas materie servanda sit? Resp. Prima sententiâ sustinet, licitum esse

commutare votum in materiam minoretem: tum quod difficile sit punctum æqualitatis ac rangere, quapropter dubitationibus, & scrupulis, atque consuetudinum perturbacionibus expolita res esset: tum quod probabile sit quemquam propria auctoritate posse commutare sua vota in materiam æqualem; ex quo sequitur aliquid amplius posse superioris facultatem, alioquin frustranea esset. Hanc sententiam defendunt Boucaina disp. xv. q. 11. p. 1. §. 3. n. 11. Diana II. Part. tract. xvii. §. de in Missal. resol. 8. Leander tract. 1. disp. xviii. q. xii. laudatque Sa. Mediam, Aragon, Lessium, Toleram, & alios.

III. Altera sententiâ communior, & probabilior est, meram votorum commutationem in æqualem moraliter materiam facientem esse. Ratio ex doctrina D. Thomæ superius tradita colligitur. Dicitur enim, commutationem contractum esse inter commutantem nomine Dei, & votemtem. Sed contractus quilibet æqualitatem expostit. Ergo & contractus ille commutationis. Hæc autem æqualitas in contractu permutacionis in hoc sua est, quod materia que subimitur, æquet materiam cui subrogatur. Nonne in quodlibet civili contractu hæc æqualitas integra consistere debet, ne iniuria violetur? An minime recte negotium domini ageret, si potestatis bullæ collata res illius commutandi abuteretur pro maiori re minore recipiendo? Privilegia, & Principum beneficia licet tam utique interpretationem excipiunt, salvo semper verberum legitimo sensu, & iustitie integritate. Cum datur potestas commutandi, non conferat facultas dispensandi. Commutatio, utpote contractus quidam, suapte natura in rebus permutandis æqualitatem postulat; nullumque suppetit fundamentum latius interpretandi privilegium commutationis: quoniam, sublatâ rem permutandam æqualitate, perit natura veræ commutationis. Hanc sententiam defendunt Paludanus in vi. disp. xxxviii. q. 19. art. 3. Calætanus 2. 2. q. lxxxviii. art. 12. Rosella verb. Votum §. n. 6. Sylvest. verb. Votum q. vii. m. fin. Sotus Lib. VII. de iust. q. iv. art. 2. Sanchez Lib. IV. cap. v. n. 4. Suarez Lib. VI. cap. xii. Azorium Lib. XI. cap. xviii. q. vi. Sayrus Cler. Reg. Lib. VI. cap. xii. n. 34. Layman Lib. IV. tract. iv. c. viii. n. 34. Caltopolus tract. xv. disp. 11. p. 10. n. 6. Salmanticensis tract. xvii. cap. 111. p. 10. n. 139. Wiganus tract. x. c. 2. n. 64. 15. n. 139.

IV. Hæc æqualitas, quam præfati Auctores postulant, non est authenticæ, & ma-

thematic accipienda, sed moraliter, seu que procedunt ex bona fide talis exilimatur: nec enim nimis religiose metiendi res est. Et hoc etiam in aliis contractibus servatur. Hinc corripit primum contraria sententia fundamentum. Ad id quod secundo dicitur, negamus opinionem illam probabilem esse. Quae etiam probabilitate admissa, non inde inferitur, posse legitimam commutationem substitui in commutatione minorum materiam. Sed votum in materia evidenter aequalem vel aequale illa opinio, & Praelatus in prohibitorum aequalem votum debent commutare.

V. Hinc non parum fallitur Patritius Sporer tract. 111. in 2. precept. Decal. cap. 111. sec. 4. n. 122. ubi suos Dianam, Tamburinum, & Gobatum sequens, docet posse fieri commutationem ab habente potestatem in minorum, seu inaequalem materiam, dummodo haec inaequalitas non sit in materia, quae ante hanc dispensationem aliam, insuper contendit, ita docere Sanchez, atque communitur Theologos. *Negat aliud* (inquit Sporerius) *velle videtur Sanchez, & alii communitur*. Sanchez, & Auctores alii communitur nostram sententiam concepit verbis propriis. Quare ut quoquo modo excutatur Sporerius, dicendum est, eum nec legisse Sanchez, nec alios. Contendit siquidem ille non esse servandam in commutatione votorum eam aequalitatem quae in aliis servatur contractibus: quia in illis, inquit, *nulla intervenit potestas iurisdictionis, sicut in nostra commutatione votorum*. Poterant ergo nihilominus dominorum alicui potestate contractus ab illis in totum commutari. Non requiritur utque potestas spiritualis iurisdictionis, sicut in votis, sed requiritur potestas civilis. Ceterum & Sanchez, & alii Theologi eam aequalitatem in votorum commutatione requirunt quae in contractibus reliquis communiter servatur, ut citique eos legenti constare poterit.

VI. Cum dubia est aequalitas inter materiam voto subiectam, & materiam voto insubiedam, commutationi locus relinquitur. Quoniam non requiritur, ut dictum est, & aequalitas mathematica, sed moralis. Quando dubitatio occurrit, non est certa inaequalitas nec pro una, nec pro altera parte idcirco dubium dependendum est, & nimirum missa religione, sine superflitione, bona fide & aequalitas servetur quae in ceteris contractibus a viris prudentibus servari solet. Consule quae infra dictum sumus.

VII. Ex his colligitur, commutationem in materiam minorem, & alicui debita aequalitate, non carere culpa moralis, ut inquit Sanchez *loc. cit. n. 8.* quia leditur ius divinum in re gravi, & divinus cultus minuitur. Maior tamen, vel minor inaequalitas attendenda est: quia, si inaequalitas parva sit, levem solummodo culpam commutans perperabit: quare, ut sacre sibi propius commutans, in quidquam melius semper permutare votum sudeat. Aequalitatem enim attingere difficillimum est. Dum autem Dei causa agitur, melius bonum subrogandum videtur, ut totius Dei negotium promoveatur, inquit vel ipse Sanchez *loc. cit. n. 10.*

VIII. Quaesit. II. *Quae causa requiritur ad licitam, quatenusque commutationem?* Resp. Cui commutatio (ut dictum est) sit contractus iustus inter votentem & Deum ipsam, ut licite, validusque executioni mandetur, causa requiritur: quod iam ex D. Thoma 2. 2. q. lxxxviii. art. 12. superius demonstravimus.

IX. Quando tamen commutatio in evidenter melius bonum facienda est a Praelato, legitima potestate praedito, nullam requiri causam concedunt omnes. Excessus enim quousque sufficiens exilimatur causa commutationis. Negativus supra id fieri posse a votente, eo quod nullam habeat facultatem commutandi propria vota. Haec autem facultas Praelato inest: idcirco ille etiam sine causa externa commutare vota potest in bonum quod fit evidenter melius. Tunc enim duo quae ad commutationem necessaria sunt, occurrunt, nempe augmentum divini cultus, & legitima auctoritas.

X. Si materia in quam facienda est commutatio, sit evidenter aequalis, & simul probabiliter melior, fieri posse commutationem a Praelato etiam sine causa, docent communitur Auctores, nec ipse repugnat: quoniam ex una parte tunc certum est nullam occurrere divini cultus laesuram, sine diminutionem, & altera ex parte probabile est eundem divini cultus incrementum haberi.

XI. Dum commutatio facienda est in rem aliquam, causam aliquam Praelatus habere debet. Ut quod enim infringenda est voti obligatio, nulla causa ex parte votentis, nulla erititate maioris cultus ex parte Dei existente? An ne prudens haberetur minister ille quo contractus sui domini pro arbitrio alicuius illo commodo permittere? Haec quoque opinio communis est.

XII. Quando sumatur Pontifex in iubilaeo, vel

vel bulla cruciata, aut aliquo alio privilegio dato facultatem vota commutandi, non requiritur aliqua causa peculiaris, ut valida, & licita fit commutatio; sed sola sufficit executio illorum operum, elemosynae, precum, & ieiuniorum quae in praefatis bullis praescribuntur. Talem siquidem facultatem in similibus eventibus ob bonum commune summus Pontifex impertitur, & similia opera imponit. Secus vero dicendum est, dum Praelati impungunt ut potestatis ordinariae, aut dum Confessarii regulares commutant ut potestatis delegatae. Immo ad illorum commutationem potiori iure causa necessaria est.

XIII. Quaesit. III. *Quae causa requiritur, quando votum commutatur in aequale bonum?* Resp. Salazar. tract. viii. c. 111. p. 16. n. 145. ubi allegat Cascanum, Pradum, Sanchez, Dianam, & alios, docent sufficere pro causa praefatae commutationis locum petitionem votentis: quod salsus docet Sanchez *Lib. II. cap. l. n. 23.* Eorum ratio est, quia hoc benignitas, inquit, cedit in Dei honorem. Concedunt illicitam esse commutationem, si Praelatus pro arbitrio illam praestet; locus, dum illam impendit, ut petitioni votentis indulgeat. Haec opinio satis sibi constare non videtur. Fautur praefati Auctores, naturam ipsius commutationis causam exigere, etiam dum fit in aequalem materiam; quod potissimum Sanchez probat *loc. cit. n. 17.* Quod porro haec causa sita universi fit in votentis petitione, quoddam paradoxum videtur. Nam petitio dispensationis, & causa, sine dispensandi, sine commutandi, duo sunt omnino distincta. Et, si quis absolute diceret, ipsam petitionem privilegii, favoris, & cuiusvis gratiae, esse iustam concessionis causam, quod inauditum proferret.

XIV. Dicimus ergo, praeter petitionem votentis aliquam aliam requiri causam ad licitam voti commutationem in aequalem materiam. Non est tamen necesse quod sit causa gravis, sed sufficit levis, eo quod dum aequalis materia subrogatur, non diminuitur cultus divinus, sed solum votentis fidelitas leviter violatur; idcirco levis causa laus est, pura aliqua peculiaris difficultas; quae obicit executioni. Ita sentiunt Sylvester *verb. Votum 4. in fine*, Rocella *verb. Votum 5. n. 6.* Angelus *verb. Votum 4. n. 10.* Sorus *Lib. VII. de iust. quaes. 111. art. 3.* Azorius *Lib. XI. cap. xviii. quaes. 111.* Sayrus *Clav. Reg. Lib. II. cap. xlii. n. 26.* Vivaldos *canonibus sacrum. III. Far. sep. xiv. n. 15. & 22.*

XV. Quaesit. IV. *An commutatio in rem aequalem sine causa facta sit invalida?* Resp. Illicita profecto est talis commutatio, secus invalida. Iustitia enim absolute servatur, quae aequalitatem deponit. Solummodo abutitur Praelatus potestate sibi tradita in re levi. Idcirco ex defectu iustitiae causae non potest invalida effici praefata commutatio.

XVI. Quaesit. V. *An commutatio voti in minus bonum alicuius rationabilis causa sit invalida?* Resp. Omnes consentiunt, eo graviores causam in voti commutatione requiritur priori obligationi, quemadmodum maior causa necessaria est pro dispensatione, in qua omnino voti vinculum solvitur, quam pro commutatione, in qua non solvitur omnino voti vinculum, sed unum pro alio substituitur. Dissipant vero Auctores, num licet defectus rationabilis causae invalidam reddat dispensationem, ita nullam efficiat commutationem. Dicitur enim, commutationem in aequalem materiam consistere validam, etiam si causa deficiat. Controverfia solummodo est de commutatione in minus bonum sine causa facta.

XVII. Validam esse huiusmodi commutationem, docent non pauci Auctores, haec adiecta conditione, non votens teneatur supplere defectum materiae subrogatae, ita ut utriusque priorum materiam. Hanc opinionem defendunt Sanchez *Lib. II. cap. vi. num. 8.* Candelas *disp. xxv. art. 2. dub. 3. conclus. 6.* & 7. Diana *hor. II. tract. xvi. alicuique*. Rationes illorum sunt, quod minus cum Deo quam cum hominibus agatur. Permutationes autem civiles inter homines valde sunt, etiam alicuique causa factae, ut patet *leg. 2. de restituenda venditione*. Porro ergo iure idem de votorum commutatione dicendum est. Accedit quod commutatio in minus bonum cum causa facta, valida est iuxta omnes cum sola obligatione supplendi aequalitatem prioris materiae: ergo etiam sine causa valorem habebit.

XVIII. Contraria sententia, cui adhaeremus, communitur, & probabilior est. Quoniam commutatio actus est iurisdictionis spiritualis, qui sine causa nullus est, ut patet in dispensatione, quae sine causa invalida est iuxta D. Thomam 2. 2. q. lxxxviii. art. 12. Siquidem Praelatus, si dispensat a voto, sine voto commutat, Deum refert, evidenterque vicies gerit. Deo autem acceptum minime est quod sine causa relaxentur vota sibi nunciata: neque enim suam concessit potestatem.

in destructionem, sed in edificationem. Porro, si abque causa vota relaxarentur, sive dispensando, sive commutando, totum esset in destructionem. Ergo, ut valida sit commutatio, Deoque accepta, ob causam rationabilem fieri debet. Hanc sententiam defendunt Suarez Lib. VI. de voto cap. XIX. c. 14. Prado cap. XXXI. g. 29. n. 40. Ludovicus Lopez l. Par. cap. I. Canonpalus disp. 11. puncti. 17. n. 2. Salmanticenses tract. XVII. cap. 111. puncti. 16. n. 148. & alii.

XXI. Contrarie sententie argumentis facillime fit locus. Mitius cum Deo quam cum hominibus agendum est, sed salva semper iustitia. Commutationes civiles valide sunt, etiam sine causa facte: quia sic leges decessisse scimus ad lites, & diffida vitanda. Nihilibi vero nobis constat Deum facultatem imperitiam relaxandi vota sine causa: sed oppositum immo ratio, & Doctores student. Ad secundum negatur consequentia: quia, dum ad illa causa commutandi, & potestas in Praelato, concurrunt omnia ad valorem commutationis requirita. Si vero Praelatus sine iusto deficit in subrogatione materiae, delinquit contra equitatem; quod non officit valet actus. Verum, dum causa deficit, potestas quoque deest: quia concessa a Deo est, ut in edificationem exerceatur; quod tunc contingit, tum rationabilis causa commutandi occurrit.

XX. Ex his colligitur, potiori iure nullam esse voti commutationem in minus bonum factam propria auctoritate, seu ab eo qui caret iurisdictione, ut ex dictis constare potest. Nec facis sibi constat Sanchez, dum cap. II. n. 21. contendit non esse omnino irritam commutationem praestam: quoniam capitulis praecedentibus nullam asseruit voti commutationem factam sine legitima potestate in bonum aequale, nedum in bonum minus. Quare qui votum commutaret, in minus bonum, prius votum implere deberet.

XXI. Quaeli. VI. *Quidam praeterea committit Praelatus abique causa legitima votum commutatum in minus, aut aequale bonum?* Resp. Suarez Lib. VI. cap. XIX. n. 14. docet, Praelatum hunc graviter peccare, eo quod abutatur potestate sibi tradita. Idemque potiori iure asserit de eo qui propria auctoritate votum in aequale bonum commutaret, nisi ignorantia exculcetur a culpa. Verum, quando non esset notabilis diminutio ex parte materiae subrogatae, sed aequalitas moralis salva consisteret, non auderem peccati mortalis damnare Praelatum. Peccaret equidem, quia abutetur

aliquo modo potestate sibi concessa. At difficile in praxi est tantam reperiri malitiam ut commutatione voti, equali materia subrogata, ut mortalis noxae reus evadat Praelatus commutans: tum quia difficile est nullam occurrere causam talis commutationis; tum quia ignorantia illius culpam facile diminuat potest. Commutabit namque periculosam opinionem probabilis, quae licet eum non excuset omnino, culpam tamen eius extenuat. Sanchez loc. cit. cap. II. n. 16. fulminat, voventem quoque qui propria auctoritate commutat votum in rem aequalem, non excedere limites culpe venialis, eo quod sic infidelitas modica. Sed ego suscribere huic opinioni destitui. Quandoquidem votum ille usurpavit auctoritatem in re gravi, qualis est commutatio votorum. Quamvis etenim haberetur aequalitas in permutatione materiae, foret tamen lesio iuris in usurpatione potestatis, quae, ut mihi videtur, levis dici minime valet.

XXII. Quaeli. VII. *Ad praesumptiva sine dispensatione permixta commutationi, cum commutatio appareat illegitima, utpote manifeste in rem minus bonam?* Resp. Volunt nonnulli, praesumendam tunc esse dispensationem, quando vir doctus votum commutat: quia praesumptum, virum doctum non ignorare rem adeo claram. Si autem non consistet de scientia commutantis, ut non raro evenit, tunc indubitanter commutationem illegitimum habendam esse, potissimum si certum habeatur, Confessorium permutare vota vi bullae, aut iubilii, quibus sola commutandi, non dispensandi facultas conceditur. Si non expressit, cuius facultate commutaverit, nec causam commutandi perscrutaverit, illegitima praesumptio commutatio est: quia, si dispensatio, causam requisiverit. Cetera, si causam examinaverit, & commutans erat Confessorius ex Regularibus frequentibus privilegiis, praesumenda est dispensatio admitta commutationis. Si denique, omnibus expensis, dubia res maneat, possessio huiusmodi priori voto, sic docet Sanchez loc. cit. num. 17. Quae omnia nota non probantur. Quod de Confessoribus regularibus asseritur, tam supra demonstratum est, eisdem minime fieri privilegio dispensandi in votis. Confirmamus vero votum primum servandum esse, cum de valore commutationis dubitatio occurrit.

CAPUT XVI. DE COMMUTATIONE VOTORUM VI IUBILEI, AUT BULLAE CRUCIATAE.

De commutatione votorum vi iubilii, aut bullae cruciatae.

I. Quamvis bulla cruciata, ut vocatur, in pluribus regnis minime obtineat; quia

quia nihilominus eadem fere de illa ac de iubilio occurrunt difficultates enucleandae, ideoque inquirentes nos, quid in votorum commutatione possint Confessorii vi iubilii, bullae quoque cruciatae meminimus, de qua tamen non nisi oblique verba faciemus. Clausulae in bulla iubilii continetur pro votorum commutatione, haec est: *Ac vota quaecunque ab eis emissa (castitatis, & Religionis duntaxat exceptis) in alia pietatis opera commutari possint.* Ut ex diversitate utriusque clausulae patet, amplius in bulla cruciatae. Nam in hac, praeter votum peregrinationis ultramarinae, iubilio quoque facultas conceditur commutandi vota triplicis peregrinationis, Hierosolymitanae, Romanae, & Compostellanae. In bulla quoque restringitur facultas commutandi vota in aliquod iubilium ad sacrum bellum peragendum; quae coarctatio deest in iubilio, vi cuius fieri commutatio potest in quocunque pietatis opera.

II. Vota castitatis, & Religionis, quae excipiuntur tum in bulla, tum in iubilio, sunt vota perfecta, & absoluta, ut supra dictum est. Quare non intelliguntur relaxata vota non nubendi, non fornicandi, castitatis, conjugalis, castitatis ad tempus limitatum; nec vota dolo, metu, aut errore edita. Omnia similia vota, sive castae, aut iubilii commutationem iubilii, sive post, sive etiam facta sine obtinenda commutationis pro iubilium, ut communitur Auctores docent.

III. Quaeli. I. *An haec commutatio fieri debeat intra, aut extra Confessionem?* Resp. Quocunque facultatem vota commutandi habent sive vi bullae cruciatae, sive iubilii, sive privilegiorum, valent tam intra, quam extra confessionem commutationis beneficium largiri. Et ratio clara est: quoniam privilegia quae commutandi facultatem impertiuntur, eam non illigant confessioni sacramentali. Cur ergo limitari a nobis debet talis facultas pro sola confessione praestata? Non est ergo necesse ut Confessorius audiat voventis confessionem, ut possit licite, & valide vota commutare. Opinio communis est.

IV. Quaeli. II. *An vi iubilii, vel bullae fieri in minus commutatio possit?* Resp. Ad-

firmant non pauci, eo quod privilegium aliquod operari debet. Nihil autem efficeret, nisi prior obligatio in minore mutari posset: quia in aequale quoque auctoritate potest summi commutare votum potest. Ex his quae supra dicta sunt, constat falsam hanc esse opinionem. Privilegium operatur ut fiat commutatio in aequale moraliter bonum; quod potiori auctoritate nemo efficeret valet. Ceterum privilegium non impertitur facultatem mutandi efficiendi commutationem, quae suapte natura aequalitatem postulat. Effectum tamen inibi, si in minus bonum fuerit.

V. Quaeli. III. *An vi iubilii, vel bullae possint commutari vota Religiois, & castitatis necessitate urgente?* Resp. De hac quoque difficultate superius disputatum est. Si quis insistent, posse Regulares vi privilegiorum dispensare, quemadmodum valet Episcopus, in voto castitatis, urgente necessitate, defendunt etiam id eos posse vi iubilii, aut bullae. Hanc sententiam nos improbamus, & nunc quoque relictimus, negantes, etiam necessitate praesente, posse vi iubilii vota relaxata castitatis, vel Religionis commutari.

VI. Quaeli. IV. *An votum, sicut instrumentum erogandi elemosinam Ecclesiae, aut pauperi determinatum, possit post illius acceptationem commutari vice iubilii, aut bullae cruciatae?* Resp. Leander tract. I. disp. XVII. quaeli. XXI. Trullenchus Lib. I. in bull. §. 7. cap. III. lib. 8. Tamborinus L. II. in Decal. cap. XVI. §. 4. num. 5. docent, esse possibile id fieri posse: quia omnia vota Deo, tanquam fieri praecipio, mancipantur; ad pauperem vero, vel Ecclesiam diriguntur, eum in finem minus principalem, & secundarium. Ergo, sicut votum in solam Deum directum potest propria voluntate in melius commutari, ita poterit commutari votum quod edit in maiorem aut pauperem, aut Ecclesiam utilitatem. Hanc vero opinionem ut improbabilem nos relictimus; quoniam pauper, vel Ecclesia post acceptationem promissionis, voto, aut iuramento firmata, ius acquirat in rem promissam. Porro nullum privilegium impertiens facultatem commutandi vota, postestatem simul impertit ledendi iustitiam, seu ius tertii. Antequam votum acceptetur, votum commutari potest, quia nondum pauper ius habet in bona promissa. Sed acceptatione locuta, nullo modo abique illius consensu promissio facta infringi potest. Et est opinio communis, ac vera.

VII. Quaeli. V. *An qui semel lucratus est iubilium, possit post illius commutationem vo-*

torum obtinere? Resp. In bulla cruciate expressè definitur, quod *anno durante* gratia in eadem concessa obtinere possint, secus eo transacto. In iubilæo res definita non est. Ideo qui illud læcatus est, si vota commutari sibi non fecit, quia illorum fortasse est obitus, poterit illo elapso commutationem consequi, licet potest a casibus reservatis absolutorem obtinere, etiam transacto iubilæo, quod tempore debito licetatur est, ut docent Sanchez Lib. II. cap. xlv. num. 26. Leander tract. xv. disp. IV. quæst. xxviii. Henricus Lib. VII. de indulgentia cap. xi. num. 14. Salmantic. tract. xviii. cap. 11. punct. 17. n. 157. ubi volunt, posse votentem qui etiam data opera, & sciens omisit impetrare votorum commutationem, transacto iubilæo, eandem obtinere commutationem. Hoc mihi difficile videtur: qui enim deliberato animo contemnit recipere favores, & beneficia quæ definito tempore Principis elargitur, dignus minime est ut pro libito accipiat. Sed hæc vix raris occurrunt.

VIII. Quæst. VI. Si quis principio hebdomadæ publicis iubilæi commutari sibi vota curaverit, animo lucrandi iubilæum, sed postea cum negligentia, non oblatione opera pro suscipiendo iubilæo necessaria omiserit, atque aliam illud minime adeptus fuerit: transiit natalis commutatio? Resp. Si quis bona fide votorum commutationem obtinuerit absolutum, & ab omni conditione precifam, eam validam reputare. Nilil liquidem deprehendere valeo quod eius valori oblit: ea quippe extra conditionem fieri potest ab eo qui auctoritatem habet. In votente quoque dispositione animi parati ad lucrandum iubilæum fuisse supponitur. Extincta ergo fuit prior obligatio. Obligatio autem semel extincta nunquam reviviscit. Si vero commutatio illicata fuisse priorum operum executionis, quæ necessaria sunt ad suscipiendum iubilæum; planum esset quod commutatio nulla fuisset, quia in pote conditionata, effectum suum habere non poterat, nisi condicione impleta. Ita Sotus Lib. VI. cap. xv. unum. 9. Sanchez Lib. II. cap. lxxv. num. 99. Salmantic. tract. xviii. cap. 11. punct. 17. num. 158. alique. Admodum Sanchez, Diana, Trullenchus, & Bonacina, ut retinet præfati Salmantic., non peccare mortaliter eum qui bona fide votorum commutationem obtinuit animo lucrandi iubilæum, etiam si deinceps opera lucranda consequendæ: quod mihi haudquam probatur. Si quidem nullo modo præfati potest

Pontificem velle beneficia vi iubilæi impertiri illis qui voluntarie iubilæum istud continentur accipere. Quapropter ruit fundamentum Salmanticensium Patrum scribentium, non constare, Pontificis mentem esse ad hoc obligare. Immo addimus nos, cuique secundum leges prudentiæ iudicanti perspicuum esse, mentem Pontificis esse deprecare sua beneficia iis omnibus qui eadem continentur.

IX. Quæst. VII. Peccat ne Confessarius qui postulatæ tenet tempore iubilæi vota commutare? Resp. Si iusta causa denegandi commutationem adit, nullam perpetrabit culpam; si aliqua causa commutare vota polanti recuset, peccat quia minime pro circumstantiarum varietate.

X. Plura alia quæ disputanda hæc de re occurrerent, ad tractatum de iubilæo discutienda, & resolvenda remittimus.

CAPUT XVII.

De ingressu ad priorem materiam post voti commutationem factam, & acceptatam a votente.

I. Quæst. I. An quando votum commutatur in aliam materiam, extinguatur prius obligatio? Resp. Convenit inter Theologos, in hoc differre commutationem a dispensatione, quod in hac vinculum omnino solvatur, in illa vero tantummodo mutetur, ut conceptis verbis tradit Angelicus in IV. dist. xxxviii. qu. 1. art. 4. quæstione. 3. Quando votum commutatur, votum absolute ab uno, & ligatur ad aliud, sed quando in voto dispensatur, simpliciter a voto absolvetur, sine hoc quod ad aliud ligetur. Extincta vero obligatione præstanti primam materiam voto promissam, coniungit altera eiusdem generis obligatio, quæ nempe lubi voti, & religionis vinculo allinquit votentem ad solvendum pensum subrogatum.

II. Quæst. II. An facta voti commutatione, tentatur votens exequi priorem materiam, si materia substituta facta sit impossibilis, ad ipsa sua culpa eam præstare omiserit? Resp. Certum est votentem contra votum peccare, si materiam, seu onus subrogatum deliberatè exequi negligat. V. g. voti illi eleosoluntatis hæc in ieiunium sibi commutata fuit tali hebdomada suscipiendam. Hoc tua culpa commisit, aut non infirmatè observantia reddita est impossibilis. Quæstio ad primam quæstionem partem, communis opinio est, te non teneri ad implendam rem prius promissam: quia per commutationem extincta est illa obligatio.

tio. Res autem extincta non reviviscit. Terneris vero onus substitutum implere, etiam elapso tempore definito: quia non fuit illegitimum tali tempore ob aliquam temporis circumstantiam, sed tamquam termino finiendæ obligationis.

III. Advertent communiter Auctores, non reviviscere priusquam obligationem, quando commutatio facta fuit legitima Prælati, seu iurisdictionem habentis, auctoritate; & secus, dum commutatio facta fuit propria votentis auctoritate: tunc enim, si materia per semetipsum subrogata impossibilis quocumque modo facta sit, teneatur votens priorem implere obligationem.

IV. Quæst. III. Facta voti commutatione, & a votente acceptata, liberum ne illi est ad priorem redire materiam? Resp. Quædam certa sunt in hac questione, & quædam contentiosa. Si commutatio facta sit in minore obligationem, admixta dispensatione; dubio procul ad priorem redire materiam votens licite valet, relicta materia substituta: quia nemo cogitur privilegio ut dispensationi sibi faventis, sed quod melius est, amplecti semper potest. Idem tamquam certum statuit Salmanticenses de commutatione facta in æquale: quia commutatio est in favorem votentis, cui favori, & beneficio personali renuntiare pro libito potest.

V. Disputant vero Auctores, an liber sit regressus ad priorem materiam, quando commutatio legitima auctoritate facta sit sine in æquale, sive in melius. Adfirmant Sanchez Lib. II. c. lv. n. 26. Leander tract. i. disp. xviii. q. xxiv. Castropalus tract. xv. disp. 11. punct. 18. n. 10. Lessius Lib. II. c. xl. dub. 16. n. 111. Azorius Lib. XI. c. xviii. q. 2. Bonacina disp. iv. q. 11. punct. 6. n. 20. Laymanus Lib. II. tract. iv. c. viii. n. 27. Salmanticenses tract. xviii. c. 111. punct. 18. n. 169. alique. Si quidem commutatio, quocumque modo fiat, in favorem, & beneficium votentis sit. Sed unquamque renuntiare potest proprio favori, ut colligitur ex cap. Statutum de regul. tur. Accessit quod commutatio fit cum tacta hæc conditione, ut votens impieat quod sibi fuerit substitutum, nisi male optum prius factum implere. Tandem benedictus Dei in hoc possimum habent, ut votentes percipiant, minus cum Deo quam cum hominibus agat. Ex quo inferunt, posse votentem, quoties sibi placebit, redire ad priorem materiam, omnia subrogata, & contra respicere priorem

nam, quam, relicta substituta, iterum elegerat, & redire ad substitutam.

VI. Altera sententia, cui subscribo, negat votentem post commutationem factam in melius, & acceptatam, posse ad priorem redire materiam. Quoniam, licet commutatio sit in favorem votentis, quod omnes concedunt; hinc tamen haudquam consequitur posse votentem semper, & quocumque circumstantia inspecta, redire ad priorem obligationem. Ut commutatio dicatur, & sit in votentis favorem, satis est quod referatur prioris vinculi obligationem, & aliterum onus substitutum. Hic est unicuique commutationis favor. Anne, quia commutato faverit votenti, licitum est levem pro gravi materia substituta? Immo omnes fatentur, æqualitatem moralem servandam esse. Favor ergo commutationis eo unice spectat ut prior obligatio relaxetur, & altera substituitur. Quoties vero superior, dum votum commutat, imponit aliquam meliorem materiam, id præstat, ut compeniet recessivum prioris obligationis, quæ valde premebatur votenti; onusque levius existimavit, materiam substitutam, licet absolute meliorem, impiere quam exequi priorem. Nec enim existimandum est, superiorem pro arbitrio votentis in melius commutare; sed ideo illi quodque facit, ut libertatem compeniet quam donavit votenti, illum a priori obligatione eximendo. Commutatio quippe contractus quidam est, in quo æquitas, quoad fieri moraliter potest, servanda est. Quando ergo votens in hoc contractu acceptavit onus substitutum, vinculo relictione te adimplere ad illum implendum. Major materia substituta valor in obligationem voti transit; & hæc obligationem libentem votens acceptavit. Nequit ergo ad priorem votens acceptavit. Redire ad priorem obligationem non debet. Quoniam minorem obligationem commutationis licet ob solationem prioris vinculi: quod beneficium eo in pretio commutatoris habuit, ut iudicaverit æquum fuisse aliquid meliorem materiam votenti imponere ad priorem obligationem relaxandam. Ergo ab hoc solvendo onere nequit votens licite recedere. Accedit quod dum commutatio fit in favorem votentis, simul etiam peragitur in maiorem Dei cultum. Ergo, si votens fruatur beneficio libertatis prioris vinculo, æquum est ut cultus quoque divinus placeat, & ceteriorum materiam ei offerendam. Tandem confirmatur exemplo quorundamque civilium contractuum. Contractu inito Petro inter & Paulum super valde argenteo Petro

donando, fit commutato petita a Paulo, & magis argenteum aureum commutatur, Petro, cui solvendum est, consentiente, & Paulo, qui solvere debet, acceptante: sicutum ne Paulo esset restituere ab hoc secundo contracto, & ad primum reverti, in insoluto Petro? Si ad agetur, noane iustitiam laederet? Quid si nullum hoc est in humana permittitio, quibus & in divinis? Hanc sententiam defendunt Suarez, *Lib. II. c. 22. n. 1.* & Raphael de la Torre, *2. 2. quaest. lxxxviii. art. 12. disp. n. 12.* Filicrucius tract. xvi. cap. 2. n. 288. Reginaldus *Lib. X. c. 1. n. 362.* Caltopalano vero tract. xv. disp. 11. punct. 18. n. 9. & Prado, *xxvi. quaest. xv. n. 104.* Iatis probabiliter eam exhibent. Contraria opinionis argumenta soluta remanent ex probatione notae sententiae. Nam commutatio quantum ad aliqua est in favorem voventis, locus quantum ad commutatio est enim in favorem sibi divini cultus. Si autem in quocumque casu semper sicutum esset voventi recedere a commutatioe facta, & ad priorem redire; item priorem obligationem susceptam relinquere, & ad materiam subrogatam denuo reverti; tunc certe commutatio esset in solam voventis utilitatem. Verum, cum commutatio contra hunc modum fit, in utilitatem, & in favorem utriusque partis eccedere debet. Quod subdit, commutatioem fieri sub conditione, gratis assensu, & est contra naturam contractus permutationis. Denique benignitas Dei in hoc sumptore elucet quod ob quamcumque congruam causam remittit priorem obligationem, aliquam substitui patitur.

VII. Huiusque dilparatur est de voti commutatione in melius; nunc pauca addimus de commutatione voti in bonum aequale. Quae dicta sunt in favorem sententiae negativae sicutum esse regressum ad priorem materiam, quando commutato est in melius, evincunt quoque sicutum non esse hunc regressum, quando commutato est in aequale. Siquidem etiam, quando commutato est in aequale, facta fuit ex consensu utriusque partis, & voventis voluntatis commutationem, & superioris loco Dei consentientis, & permanentis. Ergo regressus ad primum contractum, hoc votum, licet minus est, Dei minime insoluto. In hoc sententiam concedit prolixius Petrus Passerinus, *clxxxv. 1. art. 1. n. 772.* ubi, sententiae utriusque relatis fundamentis, rationes pro contraria opinione allatas, tamquam infirmas, rejicit; quae, ut verum fatear, tales mihi quoque videntur.

Nam, ut omnia breviter complectamur, permittio voti naturam voti non tollit: sed permanet votum cum sola materia diversitate; & voventis vi voti tenetur implere obligationem sibi impositam a commutante. At qui, etiam secundum plures Auctores contrariae opinionis, maxime Sanchez, Salmanticensis, alioque, voventis non potest propria auctoritate commutare suum votum in materiam aequalem. Ergo saneque necesse est illicitum quoque esse regressum voventis ad priorem materiam. Quoniam tunc propria auctoritate commutatur votum; prior sibi obligatio voti extincta est, atque nullo modo reviviscit, quemadmodum fatetur omnes adversarii; eorum si materia subrogata evadat impossibilis, non tenetur voventis priorem obligationem exequi. Dum ergo ad priorem materiam revertetur, novam sibi voventis auctoritate propria obligationem imponeret. Haec obligatio est obligatio voti. Ergo voventis propria auctoritate commutatur suum votum in aequalem materiam, quod fieri posse, adversarii ipsi remitti concedere.

CAPUT XVIII.

Regulae circa in votum commutationem.

I. Quamquam nulla certa, & praefixa regula commutandorum votorum afferri potest; nihil tamen fecus quamdam assignari regulae solent generis, quae vi praesentiae Superioris commutatur vota, moderari, & applicari debent, inspectis circumstantiis loci, temporis, & personarum. Licet enim non offendant praeciam commutationis faciendae mensuram, magis tamen deserviant commutari, ut in praxi proximis limitibus prout aequalitatis arctantur.

II. Regula prima. In voti commutatione sola materia voto promissa inspectanda est, nulla habita vinculi ratione. In dispositione & materia promissa, & vinculum promissum considerantur, quia utrumque per caritativam levi vero in commutatione, in qua vinculum remanet, seu aliud eiusdem naturae subrogatur. Secundum hanc regulam in commutatione voti vitandi alicuius peccati non est necessaria impositio gravis materiae; quippe vinculum praecipui non avertitur, nec vinculum voti; sed transferuntur in materiam substitutam. Itaque in voto vitandi fornicationem, inspectanda est vis voti ad removendum voventem a lapsu in tale peccatum. Hic enim proximus est lapsus voti finis. Si deprehendatur votum illud magnam

habere efficacitatem ad subducendum voventem a lapsu in tale peccatum, ita ut sine voto frequenter voventis labatur in fornicationis flagitium, ratio autem voti vinculo obliquo; tunc votum sumptore cederet in divinum cultum, & voventis utilitatem: quapropter commutandum esset in materiam gravem, quae pari polleret, iuxta praesentem estimationem, efficaciam ad arcendum voventem a crimine fornicationis. Hanc porro materiam substituentiam, gravem, efficaciamque ad praefatum finem, communitur reputant Auctores confessionem perpetuam in singulis manibus. Si contra, votum nihil, aut parum conferret in finem praecipuum liberandi voventem a peccato; sed potius voventis sacrilegia multiplicaret frequenter criminum perpetratione; tunc materia valde levis in commutatione substituta esset, qualis foret recitatio officii B. Virginis, aut illius Rosarii semel in hebdomada per quinquennium, plus minive, variis circumstantiis inspectis.

III. Secunda regula. Maior, aut minor materiae dignitas repetenda haudquamquam est ab excellentia solius virtutis cuius fructus est; sed inspectis circumstantiis finis, & potissimum voventis utilitas, loci, temporisque conditio. Ad temperandam avaritiam possit lenium, ad temperandam avaritiam situm elemosinam. In commutatione faciendae non recte subrogatur ieiunium, quod est actus habitus, oratio, quae est actus religionis, virtutis licet excellentioris ipsa poenitentia; nec elemosinae prudenter substitueretur actus internus caritatis, aut oratio mentalis: quia eiusmodi exercitia parum conducunt ad finem praefatum sibi a vovente in suis votis. Nec tamen semper substituta est materia eiusdem generis; ut, si prior voti materia fuit opus poenitentiae, necessario subroganda sint opera laboriosa poenitentiae; sed illae communitas spectare principaliter debent, ut utilitas spiritualis voventis, & divinum obsequium salvi sint, & insuper quod fieri potest. Sacramentum frequentia est bonum universale, quod licet aequare quamcumque alterius materiae efficacitatem ad liberandum voventem a crimine perpetratione. Adversus vero avaritiam elemosina praevialia est; sed circumstantiis semper sunt attendendae.

IV. Tertia regula. In quolibet voto potissimum finis quaeratur, sive dignitas habenda est. Finis enim quem voventis sibi praescribit, materiam voto subiectam quodammodo erigit, pretiosiorque consistit. Votum abstinendi a iudo, ut perjuriam, & blas-

phemiam vitentur, nobiliss ac praestantissimum est ob talem finem, quam si editum fuisset, ne pecunie prodigerentur. Finis ergo voventis accurate perpendendus est in commutatione, ut possit subrogari materia quae aptior sit ad eum promovendum. Et quo nobilior finis est, eo gravior digniorque substituta materia requiritur.

V. Quarta regula. Exsequendi voti difficultas etiam consideranda est, eo quod difficultas huiusmodi merum arguit. Si votum levit commutandum sit pauperi in elemosinam, minor quantitas est illi imponenda quam si votum diviti hoc parvo commutaretur: quia Deo acceptior est parva pauperis oblatio quam magna divitum dona, dimmodo cetera sint paria. Vires quoque voventium insipientibus, luxu, inopia inoposita sunt otiosis, roboribus, helleboribus, quam debilibus, & operariis hominibus laboriorum vitam ducentibus. Haec ratio in votis peregrinationum etiam nante sunt experientia, molestiae itinerum, ut congrua materia, quae hinc omnia moralliter sequens, substitui possit; quae omnimoda communitur Auctores docent, quos citat Sanchez *Lib. II. cap. lvi. n. 11. c. seq.* ubi etiam animadvertit in suppositione experientiam attendendam esse statum, & conditionem voventis: quae res estimandae sunt, prout moraliter contingere solent. Et quia communitur divites pedites itinera non arripunt, plus multo expendere solent quam pauperes; idcirco computandae sunt pensae peregrinationis per respectum ad eorum statum & dignitatem: quod etiam Suarez cum aliis docet. Nec solus tunc, sed reditus etiam expensis computandae sunt, ubi ex colligitur ex cap. Magister de voto, ubi expensae imputantur; in commutatione voti huiusmodi peregrinationis. *Expensas quas faceret eundo, morando, & rediendo fulchra,* sicut Pontifex Iunius. Si voventis tamen deliberasset domicilium firmum in termino vel peregrinationis, tunc reditus expensae computandae minime forent. Quando autem liberarum, aut imago, quibus visitationem quae vovit, propinquior, aut remotior post editum votum evadit, vel quia voventis domicilium mutavit, vel quia translata imago proximior voventi facta est; tunc considerandum est, quoniam ex loco votum obliget. Si voti executio paragenda erat ex loco ubi votum nuncupatum fuit, in commutatione experientiam eiusdem loci ratio habenda est. Contra vero, si votum solvitur ex loco propinquior obliget. Denique itineris pericula, & damna quae paterentur res dormietis ex voventis

voventis absentia, ac expensæ commemoratio- nis in loco peregrinationis, temporisq; spatum, quod fuisse in peregrinatione infumendum, haberi præ oculis debent. In his omnibus sicut nimia morositas declinanda est, ita quoque summa ostantia vitari debet, & ad prudentis economie leges omnia sunt revocanda, ut committitur Auctores docent, possuntque Siquæ.

VI. *Quarta regula.* Necessè haud est ut votum personale in personale, & reale in reale committatur, quamquam id congruum, & expediens sit, dum commoda potest commutatio talem servare regulam; Hoc colligitur ex cap. 11. de voto, ubi votum peregrinationis Hierosolymitane, quod est personale, in votum elemosynæ, quod est reale, commutatum legitur. Ratio quoque clara est. Quippe in votorum commutationibus cultus Dei, & spiritualis voventis utilitas consideranda sunt. Hæc autem duo æque repositi possunt in actionibus personalibus, ac realibus. Non est ergo attendenda æqualitas mathematica, sed moralis: que prout magis vel minus promovet divinum cultum, magis aut minus apta est ad constituendam æqualitatem cum priori materia.

VII. *Sexta regula.* In votorum conditionalium commutatione considerandum est quomodo contingens sit eventus conditionis, dum votum conditioni illigatum commutandum est in absolutum. Vovisti e. g. erogare decem annos in elemosynam, si navis talis pervenerit ad portum. Petis ante adventum navis, votum commutari in absolutum. Prout magis vel minus probabilis est adventus navis in portum, poterit augeri, vel minui quantitas elemosynæ. Si dubius sit adventus, decem in quinque; si valde probabilis, in septem circiter commutare poterit, si qui sit in contractu assicuratio, in quo magis exigitur pretium, prout magis incertus est eventus. Vovisti Religionem, si pater incolens ex infirmitate valeat. Petis commutari votum, æsequum pater lanus fiat. Tunc commutandum est in maius, aut minus onus, secundum quod maius, aut minus est patris vite periculum. Si votum conditionale committitur in aliud conditionatum, & conditiones sint æque faciendæ, in æqualiori materia commutato faciendæ est. Si vero magis certa conditio adhibetur; materia que subditur debet, minuenda est. Si commutatio fiat, conditio impleta; tunc commutatio fieri debet in æqualem materiam: quæ votum absolutum in aliud absolutum commutatur.

Idem dicendum est de voto penali, si commutandum sit post penam contractam; tunc enim votum evadit absolutum, atque admodum regulæ commutationis voti absoluti servandæ sunt. Quando autem votum commutandum est, pena nondum contracta, tunc consideranda est non solum materia, sed etiam penæ. Qui plura de hoc cupit, consulat Sanchez *loc. cit.* nec enim tanti momenti sunt, ut fulorem requirant sermonem.

VIII. *Ultima regula.* In qualibet votorum commutatione semper spectanda, & ponderanda est voventis fragilitas, cavendumque ne multum gravetur, aut periculo transgrediendi novæ obligationis expositus maneat. Facillime est indulgendum, ut commutatio in ea opera fiat que eidem faciliora evadunt. Ut, si solitus vovens sit ieiunare, preceps fundere, sacram lectionem frequentare &c. in eiusmodi opera vota commutari possunt, ceteris tamen circumstantiis spectatis. Quandoquidem optio exhibenda vovendi est, ut ea sibi seligat onera que minus sibi gravia videntur. Frequentia sacramentorum est sanctum illud opus in quod plurima vota commutari possunt. Cui namque hæc non prodest frequentia moderata, v. g. semel in mense, summo opere de eo est pertimescendum.

IX. *Exempli quædam votorum commutationum subditio ex iure, optimisque Aucto- ribus erunt.* Cap. *Venientibus de voto*, commutatur votum Hierosolymitanum edium a quodam puero, cum quo dispensandi causa nulla erat, in votum elemosynæ, quia toto vite curriculo uni pauperi provideret. Et ex Magnæ, eodem titulo, votum talis peregrinationis ab Episcopo factum commutatur in hoc ut expensas accessus, & recessus illuminat; itineris vero incommoda, & labores vigiliæ, ac frequentibus ieiuniis compenlet.

X. In peregrinatione committitur Auctores considerant; utrum iter pedestre sit, nec ne. Si vovens pedestre peragere debet peregrinationem; laborem unius diei itineris pedestris in unius diei ieiunium recte commutari posse decernunt, & duorum dierum in duo ieiunia &c. Si iter pedestre non fuerit, sed equestris, laborem quatuor dierum in unius diei ieiunium optime permittendum esse constituent.

XL. *Anima dicitur Medicina Libi. de Som. cap. 11. v. 7. re. 2.* quod qui commutare debet votum ingrediendi Religionem Dominici canam, pendere deberet onera subeunda a vovente, nempe quotidianam officii canonici recitationem, ieiunia septem mensium in annos singulos, perpetuam a carnibus abstin-

tiam, indusia lineæ ad carnes semper defendenda. Porro infans, hoc votum commutandum esse in hæc onera, ut scilicet vovens totum tempore vite sue singulis sextis ieiunet, de quindena in quindena, sacra exomologæi præterita, sacram sumat Euchari- stiam, quotidie psalmos recitet penitentie, & elemosynam iuxta suam facultatem eroget. Adderem ipse vestitum modestum cum in colore, tum in ornamentis aureis, vel argenteis non adhibendis. Votum simplex castitas non posse pura commutatione tolli, docet Sotus *Lib. VII. de iust. q. 1v. art. 2.* iuxta illud Proverb. xvii. *Omni ponderatio nos est digna continentis curæ.* Propterea subdit aliquid dispensationis necessario permittendum esse.

XII. Votum non ineundi matrimonium commutare solent in confessionem singulis mensibus peragendam per biennium, aut trien-

nium. Adderem aliquam elemosynam erogandam puella pauperi que religiosem statum amplecti velit.

XIII. Votum sacerdoti suscipiendi commutandum esse committitur dicunt in quotidianam psalmorum penitentium cum litanis, vel Officii B. Virg., vel Rosari recitationem, in confessionem, & communionem in quindenas singulas, in votum castitatis servandæ in seculo, & in obligationem conferendi singulis mensibus elemosynam pro una Missa celebranda. Si votum respiciat castitatis, ut est probable, ieiunet singulis iuxta feris toto tempore vite lux. Sed in votis similibus factis erit simul cum commutatione dispensationem postulare ab illis qui facultate polent eam impediendi. Quia in tam gravibus votis vix adest materia digna subroganda, ut optime advertit Sanchez *loc. cit. n. 42.* Et hæc de votis dicta sufficiant.

LIBER QUINTUS IN DECALOGUM,

SECUNDUM PRÆCEPTUM TRACTANS.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra. Exod. cap. xx. vers. 7.

P R Æ L O Q U I U M.

AMPLISSIMAM disputationis materiam nobis primum Decalogi præceptum suppeditavit. Secundum vero argumentum exhibet differendi, non quidem adeo valium, sed multo ob Christianorum pravitatem lustuosum. In illius namque præcepti commentario quod fulore calamo versandum suscipio, est illud iusturandum quod gentibus omnibus, quantumvis feris, barbaris, & incultis, summe semper fuit venerationi, magisque in proprio libitum: At o tempora, o mores! Quamvis christiana religio per omnibus aliis factis sacris conditionibus, maximæ cautionis, & reverentia sanctum Dei nomen utiandum doceat: nihilotenus tantum est huius lane, & evangelicæ doctrinæ abusus, ut Christianorum plurimi nihil frequentius in ore habeant quam iuramenta, modo in patris, & contractibus firmandis, modo in rerum emptione, & venditione, nunc in ludis, & oblectamentis, nunc denique in omni familiaris sermone. Hæc porro iurandi frequentia tantam peierandi invehit consuetudinem, ut JESU Christi legem, & professionem contemptam, ludibrio, & vituperio vel penes infideles ipsos exponat. Nec enim in animum libi inducere Ethnicis valent, ut credant Christianos verum Deum fide, spe, & caritate colere, ac diligere, cum illos audiunt sacrosanctum eiusdem nomen passim contemnere, eodemque in omni fere verbo abuti. Veram enim vero, quod uberiorum lacrymarum fontem depolcit, est Calvinistarum quorundam doctrina, qua non iurandi consuetudinem ad iustas, reflat-

voventis absentia, ac expensæ commemoratio- nis in loco peregrinationis, temporisq; spatum, quod fuisse in peregrinatione infumendum, haberi præ oculis debent. In his omnibus sicut nimia morositas declinanda est, ita quoque summa ostantia vitari debet, & ad prudentis economie leges omnia sunt revocanda, ut committitur Auctores docent, possuntque Siquæ.

VI. *Quarta regula.* Necessè haud est ut votum personale in personale, & reale in reale committatur, quamquam id congruum, & expediens sit, dum commoda potest commutatio talem servare regulam; Hoc colligitur ex cap. 11. de voto, ubi votum peregrinationis Hierosolymitane, quod est personale, in votum elemosynæ, quod est reale, commutatum legitur. Ratio quoque clara est. Quippe in votorum commutationibus cultus Dei, & spiritualis voventis utilitas consideranda sunt. Hæc autem duo æque reperti possunt in actionibus personalibus, ac realibus. Non est ergo attendenda æqualitas mathematica, sed moralis: que prout magis vel minus promovet divinum cultum, magis aut minus apta est ad constituendam æqualitatem cum priori materia.

VII. *Sexta regula.* In votorum conditionalium commutatione considerandum est quomodo contingens sit eventus conditionis, dum votum conditioni illarum commutandum est in absolutum. Vovisti e. g. erogare decem annos in elemosynam, si navis talis pervenerit ad portum. Petis ante adventum navis, votum commutari in absolutum. Pro ut magis vel minus probabilis est adventus navis in portum, poterit augeri, vel minui quantitas elemosynæ. Si dubius sit adventus, decem in quinque; si valde probabilis, in septem circiter commutare poterit, si qui sit in contracta assicuratio, in quo magis exigitur pretium, pro ut magis incertus est eventus. Vovisti Religionem, si pater incolens ex infirmitate valeat. Petis commutari votum, æsequum pater lanus fiat. Tunc commutandum est in maius, aut minus onus, secundum quod maius, aut minus est patris vite periculum. Si votum conditionale committitur in aliud conditionatum, & conditiones sint æque faciendæ, in æqualiori materia commutato faciendæ est. Si vero magis certa conditio adhibetur; materia que subditur debet, minuenda est. Si commutatio fiat, conditio impleta; tunc commutatio fieri debet in æqualem materiam: quæ votum absolutum in aliud absolutum commutatur.

Idem dicendum est de voto penali, si commutandum sit post penam contractam; tunc enim votum evadit absolutum, atque admodum regulæ commutationis voti absoluti servandæ sunt. Quando autem votum commutandum est, pena nondum contracta, tunc consideranda est non solum materia, sed etiam penæ. Qui plura de hoc cupit, consulat Sanchez *loc. cit.* nec enim tanti momenti sunt, ut fulorem requirant sermonem.

VIII. *Ultima regula.* In qualibet votorum commutatione semper spectanda, & ponderanda est voventis fragilitas, cavendumque ne multum gravetur, aut periculo transgrediendi novæ obligationis expositus maneat. Facillime est indulgendum, ut commutatio in ea opera fiat que eidem faciliora evadunt. Ut, si solitus vovens sit ieiunare, preceps fundere, sacram lectionem frequentare &c. in eiusmodi opera vota commutari possunt, ceteris tamen circumstantiis spectatis. Quandoquidem optio exhibenda vovendi est, ut ea sibi seligat onera que minus sibi gravia videntur. Frequentia sacramentorum est sanctum illud opus in quod plurima vota commutari possunt. Cui namque hæc non prodest frequentia moderata, v. g. semel in mense, summo opere de eo est pertimescendum.

IX. *Exempli quædam votorum commutatorum subditio ex iure, optimisque Auctoribus erunt.* Cap. Venientibus de voto, commutatur votum Hierosolymitanum edium a quodam puero, cum quo dispensandi causa nulla erat, in votum elemosynæ, quia toto vite curriculo uni pauperi provideret. Et ex Magnæ, eodem titulo, votum talis peregrinationis ab Episcopo factum commutatur in hoc ut expensas accessus, & recessus illuminat; itineris vero incommoda, & labores vigiliæ, ac frequentibus ieiuniis compenlet.

X. In peregrinatione committitur Auctores considerant; utrum iter pedestre sit, nec ne. Si vovens pedestre peragere debet peregrinationem; laborem unius diei itineris pedestris in unius diei ieiunium recte commutari posse decernunt, & duorum dierum in duo ieiunia &c. Si iter pedestre non fuerit, sed equitibus, laborem quatuor dierum in unius diei ieiunium optime permittendum esse constituent.

XL. Annotavit Medina *lib. 1. de vot. cap. 21. v. 7. re. 2.* quod qui commutare debet votum ingrediendi Religionem Dominicanam, pendere deberet onera subeunda a vovente, nempe quotidianam officii canonici recitationem, ieiunia septem mensium in annos singulos, perpetuam a carnibus abstinentiam,

tiam, indusia lineæ ad carnes semper defendenda. Porro infans, hoc votum commutandum esse in hæc onera, ut scilicet vovens totum tempore vite sue singulis sextis ieiunet, de quindena in quindena, sacra exomologæi præterita, sacram sumat Euchari- stiam, quotidie psalmos recitet penitentie, & elemosynam iuxta suam facultatem eroget. Adderem ipse vestitum modestum cum in colore, tum in ornamentis aureis, vel argenteis non adhibendis. Votum simplex castitas non posse pura commutatione tolli, docet Sotus *lib. VII. de iust. q. 1v. art. 2. iuxta illud Proverb. xvii. Omnis ponderatio non est digna continentis curæ.* Propterea subdit aliquid dispensationis necessario permittendum esse.

XII. Votum non ineundi matrimonium commutare solent in confessionem singulis mensibus peragendam per biennium, aut trien-

nium. Adderem aliquam elemosynam erogandam puella pauperi que religiosem statum amplecti velit.

XIII. Votum sacerdoti suscipiendi commutandum esse committitur dicunt in quotidianam psalmorum penitentia cum litanis, vel Officii B. Virg., vel Rosari recitationem, in confessionem, & communionem in quindenas singulas, in votum castitatis servandæ in seculo, & in obligationem conferendi singulis mensibus elemosynam pro una Missa celebranda. Si votum respiciat castitatis, ut est probable, ieiunet singulis iuxta feris toto tempore vite lux. Sed in votis similibus factis erit simul cum commutatione dispensationem postulare ab illis qui facultate polent eam impediendi. Quia in tam gravibus votis vix adest materia digna subroganda, ut optime advertit Sanchez *loc. cit. n. 42.* Et hæc de votis dicta sufficiant.

LIBER QUINTUS IN DECALOGUM,

SECUNDUM PRÆCEPTUM TRACTANS.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumptionis nomen Domini Dei sui frustra. Exod. cap. xx. vers. 7.

P R Æ L O Q U I U M.

AMPLISSIMAM disputationis materiam nobis primum Decalogi præceptum suppeditavit. Secundum vero argumentum exhibet differendi, non quidem adeo valium, sed multo ob Christianorum pravitatem lustuosum. In illius namque præcepti commentario quod fulore calamo versandum suscipio, est illud iusturandum quod gentibus omnibus, quantumvis feris, barbaris, & incultis, summe semper fuit venerationi, magisque in proprio libitum: At o tempora, o mores! Quamvis christiana religio per omnibus aliis factis sacris conditionibus, maximæ cautionis, & reverentia sanctum Dei nomen utiandum doceat: nihilotenus tantum est huius lane, & evangelicæ doctrinæ abusus, ut Christianorum plurimi nihil frequentius in ore habeant quam iuramenta, modo in patris, & contractibus firmandis, modo in rerum emptione, & venditione, nunc in ludis, & oblectamentis, nunc denique in omni familiaris sermone. Hæc porro iurandi frequentia tantam peierandi invehit consuetudinem, ut JESU Christi legem, & professionem contemptam, ludibrio, & vituperio vel penes infideles ipsos exponat. Nec enim in animum libi inducere Ethnicis valent, ut credant Christianos verum Deum fide, spe, & caritate colere, ac diligere, cum illos audiunt sacrosanctum eiusdem nomen passim contemnere, eodemque in omni fere verbo abuti. Veram enim vero, quod uberiorum lacrymarum fontem depolcit, est Calvinistarum quorundam doctrina, qua non iurandi consuetudinem ad iustas, reflat-

per quasque in iuramentorum esse servandas regulas vocant; sed contra, leges ipsas, & regulas iuramentorum ad prava perierantium vires accommodant; quod non eo in sensu accipi velim, ut ipsorum quicquam honorandum perituri scelus adhiberet; sed ut ita potius facta, crudelitate benignitate decepti coram non pauci, cum audiant in omni fere sermone sanctum Dei nomen usurpari, ad plurimum periculi subducendo, ad quod reverentia iuramentum secundum Scripturam divinas, Patrieque sanctos est, iuramentum non esse, sed dicendi formulam huius, vel illius patrie propriam, laedere intendendi intentione, bonaque fide adstantur. Effertur namque, & impotens multorum licentia divinum nomen sine delectu, iudicio, & initiis adhibendi Summularum pluribus occasione dedit scribendi; non iurare homines, quorumquam adfirmat: *Per Deum* verum esse id quod enuntiant; quoniam vel iurandi animam non habent; vel invocato *per Deum* apud quaedam nationes ad patriam loquendi morem reducit; vel *regis iuramentis* subtrahitur iuramento materia; vel alio, quam illi cui iuratur, iuramentum dirigitur. Hinc Christianorum iurandi frequentia Calumnias non paucos ad laxas opiniones cendendas impellit; istorum vero opiniones audaces in iuramentorum usus Christianos fecerunt; & denique tum ob istorum scribendi laxitatem, tum ob istorum vanam divini nominis usurpationem sacrilega perierandi consuetudo tam altas egit radices, & tam impune ubique obdormata viger, ut criminis eorum tantum iam fere eximet. Quapropter, antequam ad iuramenti difficultates evocanda, accedo, de more hereticorum errores, & quorundam Calumniarum propositiones, patrum ab Ecclesia profectas, & patrum, licet profectas non sint, nimium tamen ab honestate evangelica aberrantes, ob oculos ponam. His omnibus tamen permittam oportere, quae nisi in his verbis, *Non assumis nomen Domini Dei tui in vanum*, continentur, quae nisi in antecessum edisseram, oratio, utpote nullo definita orbe, non possit ubique sine constare, ac recta procedere via. Primum ergo omnium variam verborum, quibus Deus suum expellit secundum mandatum, significationem patefaciam; deinde ad proprium argumentum verandum accedam.

DISSERTATIO I.
DE IURAMENTO.

CAPUT I.

Quae Deus precipit, quae prohibeat hoc secundo Decalogi praecepto, exponitur.

Triplicem sensum quo Dei nomen usurpari potest, explicat D. Thomas 2. 2. q. lxxxix. in eundem questionis proemio his verbis. *De assumptione divini nominis nunc agendum est. Assumitur autem divinum nomen ab homine tripliciter. Uno modo per modum iuramenti ad propria verba confirmanda: alio modo per modum adiurationis ad alios inducendum: tertio modo per modum invocationis ad orandum, vel laudandum. De his tribus & nos, Angelici vestigiis insidentes, sermonem habebimus. Ceterum clarus D. Thomas explicat episc. viii. plures modos quibus nomen Dei in vanum usurpari valet. Verum qui, dum de variis iuramentorum formalis nobis sermo erit de illis quoque differemus; ideo ad id quod respicit*

Deus hoc suo mandato precipit, quodve prohibeat, manifestandum, gradum facimus.

II. Lex quaeque, dum aliqui fieri vetat, simul quae praestanda sunt, iubet. Quia cum Deus prohibeat nomen suum in vanum usurpari, precipit ut idem sanctum nomen a nobis colatur, honoretur, atque per ipsum laudetur iuretur. Duo itaque hoc secundum Decalogi mandatum continet. Primum prohibet ne quisquam sacrosanctum Dei nomen contemnat, polluat, vane, seu sine necessitate, usurpet; atque ne falso, vel frustra, aut temere per ipsum iuret. Secundo iubet nos summo obsequio idem sanctum nomen laudare, & venerari. Haec perspicue docet Catechismus Concilii Tridentini de secundo praecepto c. 11. *sec. 3. Quae imperat, illa sunt, nomen Dei esse honorandum, ac per illud sancte iudicandum. Haec vultus quae prohibet, Nomen divinum nomen contemnat, nemo illud in vanum assumat, nec per ipsum aut falso, aut frustra, aut temere iuret.*

III. No-

III. Nomen divinum, cui honorem & cultum exhibere iubemur, non accipitur dimittatur secundum syllabas, litterasque, seu vocis sonum, sed potissimum iuxta id quod nomen ipsum significat. Nomen autem hoc divinum manifestat prae, et inque infinita atri-butur. Quocumque itaque nomine imensa Dei maiestas exprimitur, et inque infinita atri-butur. Quocumque itaque nomine imensa Dei maiestas exprimitur, et inque infinita atri-butur. Quocumque itaque nomine imensa Dei maiestas exprimitur, et inque infinita atri-butur. Quocumque itaque nomine imensa Dei maiestas exprimitur, et inque infinita atri-butur.

IV. Tum autem Deum laudamus, & honoramus, cum in omnium conspectu illum confitemur, cum illius bonitatem, iustitiam, sapientiam, misericordiamque predicamus; cum eum omnium auctorem, opificemque illum agnoscimus; cum illius legem, & mandata addiscimus, & exequi studemus. Divinum nomen honoramus, cum sine inprospere, five in adversis eventibus Dei gratias respondimus, dicentes cum Job cap. ii. *Sit nomen Domini benedictum*; vel cum David Psalms xxxiii. *Benediximus Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.* Insup-er divinum nomen honoramus, cum illius operi inoplamus, auxiliamque, quo nos a malo liberet, a tentationibus praeservet, forteque, & constantia reddat ad calamitates omnes ferendas, atque perseverantes in via virtutis efficiat. Denique nomen Dei colimus, cum Deum ipsum, necessitate cogente, ad confir-mandum incredulis veritatem in teilem vo-camus, iuxta illud Deut. vi. *Domini nomen timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius iurabis*. Si plura haec de re capis, con-sule Natalium Alexandrum Lib. II. cap. vi, ubi quae Catechismus Tridentinus loca lau-dato ser. 3. tradit, fusius explicat.

CAPUT II.

Haeretici plures in rebus iuramentum, tanquam illicitum, in quo loquuntur. Parum ex parte recedunt. Iuramentum dicitur honestum, & licitum Christianis, dicitur, quae religiositas, seu laetitia fructum esse, ostendit.

I. Iure recentia tum antiquos, tum re-centes haereticos qui iuramenta omnia

dammantur, Alphonsus a Castro Lib. VIII. verb. *Iuramentum*. Antiqui haeretici qui iuramentum quodcumque licitum esse Christiani doceant, sunt Albanenses, Bagno-leses, seu Baiolenses, Catharites, & Pelagiani. Recentiores vero Iux Valdenses, Pleu-dasopoli, & Wiclefite. Siquidem inter quadraginta quaeque propositiones Ioannis Wiclefite damnatas in Concilio Constantiensi sess. xiv. anno 1418. haec reperitur, quae in ca-dine est 43. *Iuramenta illicita sunt quae sunt ad corroborandum humanis contractus, & com-mercio civilia.*

II. Ut hanc errorem fuisse praefati haeretici evincant, plura tum a Scriptura sacra, tum a ratione accessita momenta proponunt. Ex Scriptura quidem asserunt illud Olee iv. *Ne quae iuraveritis: Prout Dominus*; & illud Zacharie vi. *Omnis ser iudicabitur, & omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur.* Plura quo-que ex Evangelio obtrudunt. Primo opponunt illud Matthaei vi. *Audistis, quae dictum est antiquis: Non iurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis non iurare omnino, neque per celum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum eius; neque per Hierosolimam, quia civitas est megra Regie. Neque per corpus tuum iuraveris: quia non potest corpus capillum album facere, aut nigrum. Sic autem sermo vester, Est, est; Non, non: quod autem bis abundanter est, a malo est. Quo in textu duo praescribuntur. Primo absolute iuramen-tum prohibetur: id enim significare videtur particula illa *omnino*. Deinde formula firmatis allegationis nostras designant illis verbis: *Si autem sermo vester, Est, est; Non, non*. Quae vero sequuntur, validum iuramenta inhi-bent: *Quod autem bis abundanter est, a malo est.* Quo in textu emphasi iuramentum praescribit, ut hoc praecipuum ceteris praescribit videtur. *Aute omnia autem, sunt, non, iudicantur neque per verbum, neque illud quodcumque iuraveris: Sicut autem sermo vester, Est, est; Non, non; et non sub iudicio decidit.* Patres enim Christiani interdixit esse iuramenta non obicere indicant. Tertullianus namque *Libro de idololatria c. xi.* haec scribit. *Taces de iuramento, quando non iurare quidem licet.* Clemens Romanus, seu Auctor constitutionum apo-stolicarum Lib. VI. cap. xi. *Magister vester precipit, ut neque per verbum Dei iuraveris, ne sermo vester firmet, crediditque ipse iuramentum habere.* Ratione tandem hoc ipsum confirmari potest. Quoniam negotio ho-*

mo, utpote infimi fabellii, Deum in testem adducere, potissimum ad confirmandos humanos contractus, pacta, & negotia. Persona enim Deo supremi ordinis est: idcirco non potest ad hoc inferiora commercia firmata invocari licet multitudinem ordinis pervertat.

III. Veritas fidei est, non omne iuramentum prohiberi, vel illicitum esse Christianis. D. Thom. 2. 2. q. lxxxix. art. 2. hanc assertionem tum Scripturarum auctoritate, tum ratione, tum Sanctorum exemplis evincit. Iuramentum in primis iuxta naturam hominem demonstrat esse illius origine, & sine. *Ex origine quidem, quia iuramentum est in rebus, quia homines creantur Deum laudare, in solibus veritatem, & iustitiam omnium cognitionem, & possessionem. Ex fine autem, quia iuramentum inducit ad iustificandum homines, & fructum contrahentes.* Deinde ostendit Deum ipsum iuramentum precepisse: quod nunquam fecisset, si iuramentum supra naturam illicitum esset. Porro Deut. vi. hec habentur: Dominum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen eius iurabis.

IX. Confirmatur assertio nostra Sanctorum exemplis. Apostolus Paulus ad Rom. xi. Deum in testem vocavit his verbis: *Testis enim mihi est Deus.* Iuramento quoque usus est II. ad Corinth. i. *Ego autem in testem Deum invoco in animam meam, quod parens vobis non erit ultra Corinthiam.* Quae ad Galatas scripta, iuramento firmavit cap. ii. *Qua autem scribo vobis, etia testem Deo, etia non mentor.* Quid plura? Deus ipse promissionem Abraham factam iuramento confirmavit: *Per omnia tempora iuravi, dicit Dominus, quia fecisti rem hanc &c.* Tandem sacre Scripturae testimonis accedit consuetudo Ecclesiae, quae iuramentorum usum, necessarius conditionibus servatis, semper approbavit, saepe iuramenta exegit vel ad aburrandum haerem, vel ad delictorum purgationem, vel ad confirmandam pacem, & obedientiam, vel ad finendas lites, ut testatur Paulus ad Hebr. vi. ubi asserit, quod iuramentum sit *omnis controversiae finis, & confirmatio.* Quae fultus declarata habentur in titulis de haer. de iuramentis, & in Concilio Ephesino I. & Constanti, & in titulis de purgat. canonica.

V. Ad argumenta haereticorum, omnibus variis responsonibus Hieronymi, Bernardi, & aliorum Patrum, ea reponimus quae exhibent Augustinus, & Thomas. Illorum enim responsona omnibus fere probantur. Porro Au-

gustinus de serm. Di. in usum. Lib. I. cap. xxvi. exponit descriptum Matthaei textum, illamque his verbis interpretatur. *Ita ergo intelligitur precepisse Dominum ne iuratur, ne quisquam sicut bonum appetat iustitiam suam, & affiduitate iurandi ad perjurium per consuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit, non in bonis, sed in malis iuramentum habendam, refrenet se quantum potest, ut non ea iuratur, nisi necessitate... Ad hoc itaque pertinet quod sic dicitur: Sit autem sermo vestri, Eli, est, Non, non: hoc bonum est, & appetendum. Quod autem amplius est, a malo est: id est, si iurare cogis, seris de necessitate venire infirmitas eorum quibus aliquid iuraveris: quae infirmitas utique malum est, unde nos quicquid liberari deprecamur, cum dicimus: Libera nos a malo. Itaque non dixit, Quod autem amplius est, malum est... sed amalo est illius, cuius infirmitate iurare cogis.* Hanc eandem responsonem praebet Augustinus citato Tom. II. Lib. de mendac. cap. xv. ubi eam firmat Pauli exemplo. *Iuravit quidem Apostolus in Epistola sua, & sic est illi quomodo accipiendum esset quod dictum est: Dico vobis non iurare omnino: ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi veniat, & ex facilitate ad consuetudinem, atque ita ex consuetudine in perjurium decidatur. Et ideo non invocatur iurasse, nisi scribens, ubi confidendo caeterum non habet linguam praecipit. Has duas divi Augustini responsones adnotat D. Thomas loc. cit. ubi loquitur primum, & secundum argumentum. Et per haec quoque patet responso ad auctoritatem Jacobi, qui eodem in sensu ad Mattheum loquitur.*

VI. Ad Patrum testimonia dicimus, illos improbabile faciem iurandi usum, nequitiam vero neesse necessarium. Verum utique est hanc exceptionem illos non assignasse, quoniam illi necesse minime erat, quemadmodum nec Christus hanc exceptionem declaravit, ut animadvertit Soto de iust. & iur. Lib. VIII. art. 2. Cum enim tunc reprehenderent homines ob alioquinem propensum ad iurandum, idcirco ad illorum eorum minime pertinebat eisdem docere, aliquando licitum esse iurare: id quidem erat, per se manifestum. Hoc ipsum nos nonnulli accedunt, qui dum vitium aliquod restatimur, & improbanus, non semper oppositam virtutem exhibemus. Hanc interpretationem firmat Augustini doctrina, quam, non tamquam probabilem, vel recentem investiam, sed tamquam communem, nullique controversia obnoxiam,

praebet. Ad rationem autem dicitur, non posse hominem Deum inducere ut propria voce, vel signo veritatem ostendat: quod nec iurans, nec illi cui iuratur, intendunt; sed nec tantum homo in testem Deum advocat, ut veritas quam profert, maiorem auctoritatem fidemque eadem alios homines mereatur, & credibilior evadat: quod satis est ad iuramenti utilitatem. Opponi etiam solet factum S. Basilidii martyris, de quo haec scribit Eusebius Lib. VI. cap. v. *Cum in contubernialibus suis iuramento adigeretur, usus sibi esse affirmavit omnino iurare: quippe Christianum se esse, iudicio palam proferens.* At communis responso est, Basilidii militem Christianum recenter factum, regulas quae Christiani in iuramentum sua servabant, ignorasse. Et quoniam observabat Christianos iurata cautione a iuramento abstinere, quia non nisi urgente necessitate iurabant; falso exillimavit non licere Christianis iuramentum. Praeterea quod non a iudice, sed a contubernialibus ad iurandum inducebatur, & forte per eorum falsa iuramina: ideo iurare recusat.

VII. Iuramentum itaque Christianis licitum est, servatis conditionibus quas infra explicabimus. Immo D. Thomas, postquam art. 2. adversus haereticos demonstravit, iuramentum licitum esse, & honestum, art. 4. ostendit aliam esse virtutem religionis, seu laetiae: quoniam iurator, invocans Deum testem, Deum proferit, quae Deum recognoscit tamquam primam veritatem, omniumque rerum conditorem, & proviorem. Quemadmodum ergo altus religionis est precatio, quae Deus ut auxiliator invocatur, sic religionis actus est iuramentum, quod Deus ut testis veritatis invocatur: utrobique enim Deo reverentia exhibetur. Unde, concludit Angelicus, *manifestum est quod iuramentum est actus religionis, seu laetiae.*

CAPUT III.

Recessentur propositiones quae iuramentum spectant, ad Ecclesiam proscriptae.

I. Nee sexagintaquinque propositiones quas anno 1679. damnavit Innocentius XI. quatuor, seu quinque (una namque ad amphibologias directe pertinet, iuramenti materiam spectant. Sunt autem sequentes, quas iuxta ordinem qui in decreto pontificio recessentur, sibiue transcribam.

24. *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta reverentia, propter quam velis, qui possit damnare hominem.*

25. *Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, sive res sit levis, sive gravis.*

26. *Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine, iuret se non fecisse aliquid quod verum facti, intelligendum iura se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam vitam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud addidit verum; tunc non iuratur, nec est peccator.*

27. *Causa iusta utendi his amphibologicis est, quae ad necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honoris, res familiares tenendas, vel ad quaelibet aliam virtutis actionem; ita ut vocari occultato consensur tunc expedit, & studiosa.*

28. *Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare iuramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur futuri criminis occidit.*

II. Nichil in praesentia de recentitis propositionibus dicimus, quoniam in sequentibus de eisdem fultus differemus, varioque sensus quos eadem admittunt, exponemus, & omnia quae pro plona eorumdem cognitione necessaria sunt, explicabimus.

CAPUT IV.

Recessentur propositiones laxae, seu improbabiles, quas non pauci Casalesi docent.

Sacrum iusiurandum ad hominum foedera, pacta, & commercia firmatum, ut dictum est, adhibetur. Ad hoc sacramentum, tamquam ad iupremum, & quasi divinum iudicem, & contententem in foro, & bellentem in castris, & cuiusque secta, ac religionis homines summo obsequio accedunt, ut, diffidia componant, ut mutuum amicitiam foveant, confirmentque, ut controversias finem imponant. Selectus habetur qui iuranti fidem adhibere recusat. Nemo ergo non videt, stricto in sensu interpretandum iuramentum esse, non modo ob reverentiam Deo debitam, verum etiam ne apud homines vilescat, parvique fiat, perdatque veritas in discrimen adducta persequi quo se recipiat, ut victoriam reportet. Nemo non videt regulas pro iuramenti ulu tradendas esse, quae sinceritatem sine furo, veritatem sinequivocatione, ingenuitatem sine circuitione sprent. Hinc consequitur relucendas esse illas Calcularum opinioniones quae ambiguis iuramenta invol-

involvunt, quæ amphibologiis, & æquivocationibus uti docent in juramentorum usus, quæ denique jurati consuetudinem facillime exculant. Ne lector istarum opionum lenocinis decipiatur, congruum dicitur centum omnium, sed quædamam dicitur præpositionem, quæ jurantibus læcet nimium laxare videntur, sub istiusmodi disputationibus de more neco verere, illamque ob oculos ponere.

I. Per quæcumque verba, etiam expressum juramentum continentia, iuratur in foro conscientie omnino semper attendenda est mens, & intentio iurantis ad displicendum, an veritatem veritæ ne. Aut enim positive quis intendit invocare Deum in testem, aut positive voluit invocare Deum, aut negative se habens, vel ignorans præcudit ab invocatione Dei, si primum, certum semper est juramentum. Si secundum, certo non est juramentum in foro conscientie, sed tantum mendacium, si fallax sit assertio. Si tertium, iuramentum non est iuramentum, quia eo ipso Deus non invocatur, sed testis, aliquando semper iuratur, & iuratio perjuratur, qui ad perjurium fore verba effectum illud iuram Per Deum, per sacramentum &c. Quæ Consecratis auleque penitentem, falsis iurasse se accusatum, non statim perjurasse esse credendum, sed interrogare, an intenderit Deum invocare in testem, & quidem falsitatis. Et longe scriptura deprehendit, non fuisse perjurum, sed tantum mendacium ex materia sua detestabilis calumniosam effectiva, nisi quando iocosa, & sic venialis. P. Patrius Sporer tract. 111. in præcep. Decal. cap. 1. sec. 1. n. 9. pag. 203. Neque cum iurans se fallax iuratur testatur, ei fides habenda; sed interrogandus, utrum quando Per Deum invocavit rem ita esse, intenderit Deum invocare in testem, & quidem falsitatis?

II. Per quæcumque verba, etiam periphrase Deum continentia, multo magis dubia, emittatur juramentum, nisi commo, & semper in foro conscientie ad intentionem iurantis attendendum, si veritatem deprehendere, an vere iuramentum sit. Vel enim, quæcumque tandem verba proferatur, intendit quis primo positive invocare Deum, vel secundo positive non invocare, vel tertio (sive quia non advertit, sive quia nescit) præcudit ab eiuusmodi invocatione: hoc est, nec intendit, nec non intendit invocare, Partio videtur adequata: continet enim contradictoria, & præcisionem ab ipsis. Iam si primum,

certo est iuramentum, ut ex se patet. Si secundum, certo iuramentum non est, ut fatentur communiter Doctores. Licet enim ego dicam: Iuro per Deum, si non in per hæc verba Deum ut testem meo dicit implorare, utique non implorabo, nisi valde materialiter, sicuti plerumque a magistro ad docendum verba præsent. Certe in Sicilia ignobiles viri unoquoque verbo Per Deum iurant. Quis autem dicat eos ignobiles verere iurare, cum nec ipsi aliquando sciunt quid significet illud Per Deum? Videtur autem ex sua notione significare per Deum. Denique si tertium, certo est iuramentum non est, quia non invocatur Deum. Com enim hic abstrahat ab invocatione, clare apparet invocationem non exhibere. Th. Tamburinus Lib. III. in Decal. cap. 1. §. 3. n. 6. pag. 78. Felix Potellus Tom. I. part. 11. de 2. præcep. Decal. cap. 11. n. 1533. pag. mibi xxi. Vide infra cap. vi.

III. Ad veritatem iuramenti assertorij exigitur, & satis est, ut iurans ita rem se habere arbitretur prædenter, & non levi conjectura doctus, sed certa, ut verisimiliter, & asque probabiliter. Tamburinus tamen addit, quod ad iurandum non sufficit quilibet probabilitas; sed ea quæ ad certitudinem iuramentum faciendam perveniat, necessaria sit. Sed certe quilibet probabilitas facit moraliter certitudinem, ut ipe diximus cum communi. Unde, ut bene ait PALAUS, sufficit, si prædenter, hoc est secundum probabilem rationem, ita esse arbitretur. Leander a SS. Sacram. tract. 1. de iuramento disp. vii. quæst. 111. pag. 46. Quod quilibet probabilitas faciat moraliter certitudinem, est propositio que in altera ab Ecclesia damnata continetur. Sequitur ex hac doctrina, ut si quis valeat eandem rem iuramento aut adfirmare, aut negare. Vide infra c. ix. n. 5. §. 4.

IV. Iuro si, per Deum me hæc verba non dormivisti, intelligendo restitum i me non habere penitentiam, intelligendo, quam tibi elargiri velim; iurarem, vel maritum matrimonium leges non fragisse, intelligendo manifeste; non debere a me tibi centum, intelligendo, ita ut non possim ea mihi compensare cum alio centum que tu mihi debes. Resp. licet, ut idem docent (nampe Lessius, Calthopalaus, Rebullus, Bonacina) & docetur passim, præfrendendo tamen a damno quod doloso hoc iuramento iniuste faceret, etiam si quis non sit rogatus iurare, sed se offerat. Th. Tamburinus Lib. II. in Decal. cap. 1. §. 2. n. 1.

V. Rogatus a iudice de delicto, quod scilicet iuramentum probatum non tenetur manifestare, ut si iuramentum datur tempore non probato, negare potest se illius commissum, subintelligendo in carcere, vel ad dicitur. Immo potest se offerre ad se iurandum, quando id opus esset. Antonius a Spiritu sancto tract. v. de iuram. disp. 1. sec. 9. num. 53. pag. 142.

VI. Mulier que adulterium commisit, potest sub iuramento negare se commississe, subintelligendo, ut manifestare tenetur. Idem ibid. n. 54. pag. 143.

VII. Mercatores qui non possunt iuramentum ab emptoribus obtinere, nisi iuramentum, vel tanti sibi mereant stare, cum de facto non sunt, iurare quidem possunt tantum si stare, subintelligendo comparatis omnibus expensis, vel tanti sibi stare cum alia merce quam habent domi, vel alibi commisit. Calthopalaus tract. xv. disp. 1. punct. 7. Lessius Lib. II. cap. xlii. dub. 9. n. 4. Leander tract. 1. disp. xiv. g. xxvii. Carduus disp. 11. art. 3. dub. 14.

VIII. Idem dicendum de emptoribus, qui, ne cogantur emere mercedem a mercatoribus supra iuramentum, adfirmant sub iuramento, res ab aliis minoris emisse, vel sibi offerri minori pretio, ut venditor res descendant ad iuramentum, vel iuramentum pretium, intra iuramentum tantum, merito concipitur res minoris emisse, vel sibi oblata minus pretio, quæ alio tempore emertunt. Carduus disp. xxvi. art. 4. dub. 14. Leander tract. 1. disp. xiv. g. xxviii. Palaus, Bonacina, Rebullus, & alii penes Leanderum. Vide infra disp. iv. c. iv. n. 15.

IX. Etiam si rogans omnem æquivocationem vellet excludere, & ultra iuramentum de re facta, petat iuramentum de calumnia, exigatque iuramentum de divinitatem sincere abique ulla æquivocatione, adhuc potest iurare amphibologicis iuramento, & restrictione facta: quia subintelligere potest, se iuramentum abique æquivocatione iniusta. Nulla enim præpositio tam ampla sumi potest, quin aliquam restrictionem habere possit in mente. Calthopalaus tract. xiv. disp. 1. punct. 7. n. 17. pag. mibi xi. Leander tract. 1. disp. xiv. g. xxviii. & penes istos Sanchez, Bonacina, Suarez, Lessius, Trullench, Diana; & alii eodem recentis Theologia. Vide infra disp. iv. cap. iv. §. 15.

Tam.

Tamburinus Lib. II. in Decal. cap. 1. §. 2. n. 1.

V. Rogatus a iudice de delicto, quod scilicet iuramentum probatum non tenetur manifestare, ut si iuramentum datur tempore non probato, negare potest se illius commissum, subintelligendo in carcere, vel ad dicitur. Immo potest se offerre ad se iurandum, quando id opus esset. Antonius a Spiritu sancto tract. v. de iuram. disp. 1. sec. 9. num. 53. pag. 142.

VI. Mulier que adulterium commisit, potest sub iuramento negare se commississe, subintelligendo, ut manifestare tenetur. Idem ibid. n. 54. pag. 143.

VII. Mercatores qui non possunt iuramentum ab emptoribus obtinere, nisi iuramentum, vel tanti sibi mereant stare, cum de facto non sunt, iurare quidem possunt tantum si stare, subintelligendo comparatis omnibus expensis, vel tanti sibi stare cum alia merce quam habent domi, vel alibi commisit. Calthopalaus tract. xv. disp. 1. punct. 7. Lessius Lib. II. cap. xlii. dub. 9. n. 4. Leander tract. 1. disp. xiv. g. xxvii. Carduus disp. 11. art. 3. dub. 14.

VIII. Idem dicendum de emptoribus, qui, ne cogantur emere mercedem a mercatoribus supra iuramentum, adfirmant sub iuramento, res ab aliis minoris emisse, vel sibi offerri minori pretio, ut venditor res descendant ad iuramentum, vel iuramentum pretium, intra iuramentum tantum, merito concipitur res minoris emisse, vel sibi oblata minus pretio, quæ alio tempore emertunt. Carduus disp. xxvi. art. 4. dub. 14. Leander tract. 1. disp. xiv. g. xxviii. Palaus, Bonacina, Rebullus, & alii penes Leanderum. Vide infra disp. iv. c. iv. n. 15.

IX. Etiam si rogans omnem æquivocationem vellet excludere, & ultra iuramentum de re facta, petat iuramentum de calumnia, exigatque iuramentum de divinitatem sincere abique ulla æquivocatione, adhuc potest iurare amphibologicis iuramento, & restrictione facta: quia subintelligere potest, se iuramentum abique æquivocatione iniusta. Nulla enim præpositio tam ampla sumi potest, quin aliquam restrictionem habere possit in mente. Calthopalaus tract. xiv. disp. 1. punct. 7. n. 17. pag. mibi xi. Leander tract. 1. disp. xiv. g. xxviii. & penes istos Sanchez, Bonacina, Suarez, Lessius, Trullench, Diana; & alii eodem recentis Theologia. Vide infra disp. iv. cap. iv. §. 15.

Conc. Theol. Tom. III.

X. Titius, qui inducit testem ad iurandum fallum, quod testis putat esse verum, non peccat, licet ipse Titius sciat esse fallum. Petrus Hurtado, Diana, Tancetius apud Tamburinum, qui hanc opinionem ut probabilem suscipiunt Lib. II. cap. 1. §. 6. n. 7. pag. 80. P. Matheus Moya Tom. II. ad tract. 11. disp. 1. q. vii. num. 2. pag. 146. Ego puto in præxi scitum. Probabilem dixerunt Tamburinus, Diana, Leander, Hurtado, & alii similes: securitatis incrementum adiecit P. Moya. Vide disp. 11. cap. 111. n. 31.

XI. Confectuado culpabiliter retenta in ranti fallum deliberate, seu indifferenter verum, & fallum, probabilis non est peccatum distinctum aperiendum in confessione ab ipso peccato actuali perituri; sed sufficit confiteri ipsum actum peccati. Patricius Sporer tract. 111. in 2. præcep. Decal. cap. 1. sec. 4. n. 151. pag. 223. ex Tamburino Lib. III. cap. 1. §. 5. & aliis. Vide disp. vii. cap. v.

XII. Moraliter enim minus deliquisse censendus est qui conferturidimus contrahe impetu petierat, quamvis deliberate, quam qui recentis, & sponte nea mente, ac liberitate. Sporer ibidem.

XIII. Igitur impertienda est penitenti absolutio volenti, & proponenti cessatone nem peccati, & nullam externam habenti occasione, quantumvisque consuetudini peccati addito. Ioannes Sanchez in selectis disp. 12. apud Tamburinum Lib. III. cap. 1. §. 2. pag. 79. Vide disp. vii. cap. 91.

XIV. Quis ex inveterata consuetudine advenit iurari fallum, satis est ne dicere, semel iuravi fallum; an potius necesse est etiam addere, id iurisse ex mala consuetudine? Respondet, non esse necesse. Idem dicit, ut semel hac occasione dicam, de inveterata consuetudine fornicandi, blasphemandi, & ceterorum similia: par enim est ratio. Tamburinus Method. exp. ped. Confess. Lib. II. cap. 111. §. 3. num. 21. pag. 109. Vide disp. vii. cap. vi.

XV. Intellige tamen, dummodo actu positivo illam pravam consuetudinem non acceptet, vel approbet; sed solum negatve se habentem eam vincere negligat, vel despectet: quod sane non rarum, & valde notandum Confessorio, ne nimium vexet conscientias afflictas. Patricius Sporer It. cit. num. 154. Non est vendandus qui desperat vincere consuetudinem iurandi: quia non raro contingit eos

P

se desperare victoriam; ideo urgendi non sunt ad prestanti confidendum evellendam. An hæc doctrina quod sententiam oleat, vide *disc. vii. cap. v. & vi.*

XVI. **Q**ui vero habet confiderendum tam iurandi quam mentis, non tamen coniungendi iuramentum cum mendaculo, si quoties iurat, adverte re iuratum, & prosecrat non coniungere cum iuramento mendacium, necesse tenetur sub iuramento talem confidendum extirpare. P. Dominicus *Vita Thomæ I. part. II. c. VII. art. 7. in. 3. pag. 86.* eandem plures alii docent. *Vide disc. vii. cap. v.*

XVII. **P.** Ferdinandus Castropalus *Tom. III. tract. XIV. disp. 1. punct. 7. num. 4.* Si quæ aliqua causa honesta occultandi veritatem intercedat, qualis esset, si ad iuramentum tuorumque salutem, honorem, rem familiarem defendendam conveniret occultatio; aut si conveniret, ne amictus interrogatui iniret; nullam culpam committit licet amphibolice iurans. Quod verum habet, etiam non rogatus iures, seu te offerat ad iurandum; si tamen iurandi, occultandique veritatem honesta causa intercedat.

XVIII. **R**ogatus de delicto, quod saltem sub opinionis probabilis non tenetur manifestare, vel ex eo quod non iuridice negatur, vel ex eo quod tibi grave nocuumtum ex manifestatione proveniat, negare poteris te facile, subintelligendo in carcere, vel ad dicendum. *Idem ibid.*

XIX. **R**ogatus ab premissis matrimonio, a cuius obligatione secundum opinionem probabilis immunus es, iurare poteris non promissis, subintelligendo, ut teneris. *Ibi n. 5.*

XX. **E**xemptus probabiliter a gabella solutione, iurare poteris, te non portare talem, aut talem rem; *si potes*; subintelligendo, ita ut gabellam debeas. *Idem ibid.*

XXI. **M**ercatores qui non possunt iuram preterit ab emptoribus obtinere, nisi iurent tanti, vel tanti sibi mercem stare, cum de facto non stet; iurare quidem possunt tanti sibi stare, subintelligendo computatis omnibus expensis; vel tanti sibi stare, subintelligendo cum alia merce quam habere domi, vel alibi emant. *Idem ibid.*

XXII. **P**ro supra dictis est maxime advertendum, utentem aliqua ex dictis an phibologis debere scire, saltem in genere

se posse absque mendacio veritatem respondere. *Non tamen opus est, in particulari conspiciere mandatum quod debet regi.* Quocirca, si intendat iurare eo sensu quo vir dicitur verum reperiet, & licet verum reperiri possit, sufficit ad exculpationem periri. *Idem ibid.*

XXIII. **P.** Dominicus *Vita in Comment. propol. xxvii. Incoc. XI.* Quando tamen non occurrit commedia æquivalentis, aut restrictio externa, licet causa sit gravis, & utilitatis possunt uti dupli scientia facile obvio veritatem occultare, non animo decipiendi, sed saltem permittendo deceptionem.

XXIV. **C**onfoederatarii, ut in peccando, est si sare imiserit, & emendatus numquam fuerit, absoluti potest, dummodo dolorem habeat, & emendari promittat. P. Torrealba *Tom. I. Sem. tract. III. disp. 1. cap. 11. lit. 1. num. 105.* Laudat *Valium*, & *Barcinam*.

XXV. **E**sti verba secundum se æquivoca non sunt, nec nisi verum sentim habeant, nihilominus ratione circumstantiarum loci, temporis, officii, interrogantis, & respondentis &c. restrictio, que alias esset pure mentalis, fieri potest sensibilis, & a mendacio, & periculo excusari, ac cum iusta causa eius usus licitus fieri. *Idem consulti. 23. n. 134.*

XXVI. **I**mmo nec opus est quod iurans, vel attestans cognoscat specificum modum quo veritatem celare possit. Sufficit enim præcipue pro iudicibus, si in animo addat, Volo sanctibus utari, in animo addat, Volo veritatem celare, quia mentiar, vel periclitum celare, quia mentiar, id fieri posse per se notum. *Idem ibi n. 183.* citat Sanchez, Suarez, Castropalus.

XXVII. **S**imiliter non esset pliquam veniale mendacium, dicere *oro* ablati I, cum vere nihil erat. P. Thomas Sanchez *Lib. III. in Decal. cap. vi. n. 3.*

C A P U T V.

Quid sit iuramentum. Variæ iurandi formulæ exponuntur.

Iuramentum definitur a D. Thoma *2. 2. q. lxxxix. art. 1.* quod sit invocatio divini nominis ad fidem servandam, aut promissionem faciendam. D. Augustinus ab ipso D. Thoma relatus *loc. cit.* definit iuramentum his verbis *ser. xxviii. de verb. Apol. Quid est iurare per Deum, nisi, testis Dei? Differt ab oratione: quia per hanc peti-*

petitur divinum auxilium: per illud autem postulatur ut veritas manifestetur. Quare turpiter errat Franciscus Bades Lutheranus, qui in suis *Instit. Theol. Moral. P. II. cap. 111. §. 5. §. 10.* edidit, Deum hic non spectari ut testem, quasi iuramentum sit testimonium Dei, aut quod Deus ipse de veritate iurantis testetur. Error Lutherani illius scilicet corripit. Error Lutherani illius scilicet corripit. Iuramentum a iure dicitur: quia, inquit idem Angelicus, quasi pro iura introductum est, ut pro vero habeatur id quod sub invocatione divini testimonii enuntiatur. Aliqua enim sunt facta vel occulta, vel contingentia, que humano testimonio probari nequeunt; ideo, ut divino testimonio, necessitate cogente, confirmetur, iure statutum est decretumque ut factis divino testimonio firmatis fides adhibeatur.

Iuramentum, iurandum, & sacramentum synonyma sunt. Ex Scriptura siquidem scimus pro eodem utriusque iuramentum, & iurandum, iuxta illud Zacharie *Luc. I. Iurandum, quod iuratis ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis.* Sacramentum quoque nuncupatur tam in Scriptura, quam in iure, ut constat ex *capit. Qui sacramentum xxii. qu. 1. Et* quamquam sacramenti vocabulum alios magis proprios significat; habet, usurpat tamen etiam pro iuramento; quia & illud signum est rei sacræ, nempe in talibus veritatis.

Il. Ad clariorum datæ definitionis intelligentiam D. Thomas *loc. cit. in respons. ad 3. animadvertit*, nos dupliciter testimonio divino non posse. Primum testimonio quod Deus iam dedit in Scripturis suis, cum scilicet textum, seu auctoritatem sacre Scripturæ allegamus ad aliquam veritatem probandam: quod dum facimus, nullo modo iuramus. Secundum, cum imprecatur testimonium ut exhibendum, nempe ut Deus veritatem illius facti manifestet in cuius confirmationem eius testimonium invocamus: & hoc modo iuramus. Porro, dum in testem Deum invocamus, ut assertiones nostras confirmet, non intendimus ut Deus statim in solito prodigio licet miraculo assertiones nostras sua auctoritate confirmet, & manifestet: quod qui faceret, Deum tentaret; sed petimus tantum ut Deus dictis nostris testimonium suum adiciat, & veritatem revelet, quando sibi placuerit, in vita, vel in morte, in hoc, vel in futuro statu.

Il. Divinum testimonium duobus modis invocari potest. Primo *expresse*, cum Deus ipse in testem afferatur: secundo *facto*, quan-

do creaturam testimonium eorum peculiariter respectu ad Deum invocatur: quod clarius infra explicabimus. Utrisque autem iuratur, quia utroque modo divinum testimonium implorat.

V. Hæc divini testimonii invocatio fieri potest *verbis*, ut si ore profertur, *iatro per Deum*; *muta*, ut si interroganti, utram *per Deum* iuret, oculis, capite, vel aliquo gestu annuat; *facto*, ut si tibi offeratur iuramentum cum libro Evangelicorum, & librum ipsum tangas, etiam nisi libris proferas, iurare celeris; *nente*, ut in intra animum tuum iures te aliquid facturum, virtute religionis ad id prestandum adstringeris in foro interno; ut vero in foro externo obligeris, necesse est ut uno extribus descriptis signis iuramentum enuntiatum extrinsecus manifestetur.

Vl. Si quis iuraret, librum Evangelicorum tangendo, ac poltea deprehenderet librum illum omnino profanum fuisse, verum esset iuramentum; illudque observare deberet, quia diversitas materialis fore, quocirca iurans per eum Evangelia iurare intendit. Contra, qui iurat per falsos deos, iuramentum non facit quia sola verus Deus meretur sibi ab hominibus fidem præitari.

Variæ iurandi formulæ.

Vll. Quoniam verba quibus iuramentum profertur, determinata non sunt, sequitur plurimas esse iuramentorum formulæ. Ad triplex genus omnes revocare possunt. Primi generis sunt que iuxta communem sensum, & acceptancem iuramentum, sed divini testimonii invocationem continent; quæ in omni foro pro iuramentis habeantur, nisi manifeste constet de contraria intentione illius qui eadem pronuntiat. Secundi generis sunt que in communis acceptance divini testimonii assumptionem non continent; quæ pro iuramento non habeantur, nisi qui illis profert delectet se illis verbis iuramentum edere voluisse. Tertii tandem generis sunt que ambigunt, quæ aliquando iuramentum continent, aliquando non, iuxta varium modum quo ille profertur. Exemplariter clarior apparebit.

Vlll. Primi generis sunt *iatro per Deum*, *Mihi Deus testis est. Fuit Deus. Testem in ioco Deum mitti.* Nec tamen necesse est ut dispergat verbum *iatro*; sed satis est confirmare propria dicta *per Deum*, *per fidem Dei*, *per fidem Christi.* Ad hæc quoque classentur redudantur iuramenta que sunt per creatu-

non statim persuasse coeffer debet; sed iurare, an intendit Deum invocare in testem, & quidem falsitatis. & longe sapientius deprehendit non fuisse peritiam, sed mendaciam materia sua diuini iurandi, aliquid officiale, aliquando iurata, & sic uoluit. Animum intendas uelut ad rationem quam Auctor proderit, ut euincat iurantes per Deum non iurare, quia aliquam sententiam iurarent, & sapientissime pronuntiant. Quapropter, ne hoc sequi fateamur, dicendum est illos non iurare. Hoc est familiarissimum principium plurimum recentium Casuillarum. Quia homines passim ex communita iurata praeventum accipiunt, non committunt animam. Cur? quia aliquot omnes fere essent iurare libe infacti. Hoc rationis frequentissime utitur. Sed & confectio quam Auctor iste deducit, digna consideratione est. Subdit namque, quod licet pignoris se acceret falsi iuramenti, sua conscientia sic distat: non propterea tamen ei fidem habere debet Confessarius. Unde Confessarius audiens penitentem falso iurare se accusantem, non statim persuasse coeffer debet. Hec a Theologo prolata uisus, & credibile foret, nisi typis edita essent. Concludit tandem, quod licet falsitatem sub illa diuini testimonii invocatione pronuntiant iurantes, non nisi mendacium locum, vel officium pro materia diuersitate committunt; & consequenter solum uenialiter peccent. Quod Chrylollomus, quid Augustinus, quid Patres omnes tam acriter inuehantur aduersus iurandi consuetudinem? Nam qui consuetudine iurant, expressam intentionem iurandi non habent, nihilque de iuramento cogitant. Hanc doctrinam hausit Sponer ex Tamburino, quem in abum formam nugillimum pertrahit. Non ab eo confuso uerba istam Tamburini illius transcribere, ut ceteros reddam lectores huiusmodi Auctorem. Tamburinus itaque Lib. III. in Decal. cap. 1. §. 3. n. 6. docet scribit, Per quocumque uerba, etiam perspicue Deum uocantem, multo magis debet, emittitur iuramentum, et semper in foro conscientie ad intentionem iurantis attendendum, si uelimus deprehendere, an iure iuramentum sit. Vel enim, quocumque tandem uerba profertur, intendit quis primo possit invocare Deum, vel secundo possit non invocare, vel tertio (sive quis non aduertit, si uerba iurata) praescribit ab iuramento invocationem; hoc est, nec intendit, nec non intendit invocare. Partis uelut asseruata: continet enim contradictoria, & praesentem ab ipso. Iam si pri-

non statim persuasse coeffer debet; sed iurare, an intendit Deum invocare in testem, & quidem falsitatis. & longe sapientius deprehendit non fuisse peritiam, sed mendaciam materia sua diuini iurandi, aliquid officiale, aliquando iurata, & sic uoluit. Animum intendas uelut ad rationem quam Auctor proderit, ut euincat iurantes per Deum non iurare, quia aliquam sententiam iurarent, & sapientissime pronuntiant. Quapropter, ne hoc sequi fateamur, dicendum est illos non iurare. Hoc est familiarissimum principium plurimum recentium Casuillarum. Quia homines passim ex communita iurata praeventum accipiunt, non committunt animam. Cur? quia aliquot omnes fere essent iurare libe infacti. Hoc rationis frequentissime utitur. Sed & confectio quam Auctor iste deducit, digna consideratione est. Subdit namque, quod licet pignoris se acceret falsi iuramenti, sua conscientia sic distat: non propterea tamen ei fidem habere debet Confessarius. Unde Confessarius audiens penitentem falso iurare se accusantem, non statim persuasse coeffer debet. Hec a Theologo prolata uisus, & credibile foret, nisi typis edita essent. Concludit tandem, quod licet falsitatem sub illa diuini testimonii invocatione pronuntiant iurantes, non nisi mendacium locum, vel officium pro materia diuersitate committunt; & consequenter solum uenialiter peccent. Quod Chrylollomus, quid Augustinus, quid Patres omnes tam acriter inuehantur aduersus iurandi consuetudinem? Nam qui consuetudine iurant, expressam intentionem iurandi non habent, nihilque de iuramento cogitant. Hanc doctrinam hausit Sponer ex Tamburino, quem in abum formam nugillimum pertrahit. Non ab eo confuso uerba istam Tamburini illius transcribere, ut ceteros reddam lectores huiusmodi Auctorem. Tamburinus itaque Lib. III. in Decal. cap. 1. §. 3. n. 6. docet scribit, Per quocumque uerba, etiam perspicue Deum uocantem, multo magis debet, emittitur iuramentum, et semper in foro conscientie ad intentionem iurantis attendendum, si uelimus deprehendere, an iure iuramentum sit. Vel enim, quocumque tandem uerba profertur, intendit quis primo possit invocare Deum, vel secundo possit non invocare, vel tertio (sive quis non aduertit, si uerba iurata) praescribit ab iuramento invocationem; hoc est, nec intendit, nec non intendit invocare. Partis uelut asseruata: continet enim contradictoria, & praesentem ab ipso. Iam si pri-

CAPUT VI.

Nonnulla alia quaestiones circa iuramentorum formulas, passim circa has, Per Deum, respondentur. Regula quoque pro iuramentis discernendis.

I. A Deo familiaris est hominibus consuetudo iurandi, ut Auctores non pauci, cum praetiam consuetudinem abolerent, iuramentum non esse adfirmatum id quod absolute iuramentum est, quemadmodum ex sequentibus planum erit.

II. Quael. I. An iurent homines passim alentes. Par. Dio que 4, ut respicit; Par. Dio, ut Fossiliter; Par. Dio, ut Itali; Par. Dio, ut Strali: qua omnia idem sonant per Deum? Resp. Patrius Sponer tract. 1. in 1. accepto. Decal. esp. 1. §. 1. n. 6. docet, homines Deum sic invocantes, si praescribant ab invocatione diuini testimonii, seu si, dum praetia uerba profertur, negatiue se habeant (quod idem ualeat ac si neque intentionem habeant iurandi, neque non iurandi) nullo modo iurare. En illius uerba. Iterum non est iuramentum, quia si ipso Deum non invocatur ut testis, alioquin semper iurarent, & sapientissime praescriberent quid ad iugula fere uerba essent illud sum, Per Deum, Per sacramentum &c. Unde Confessarius audiens penitentem falso iurare se accusantem,

si primam, certo erit iuramentum, ut ex se patet. Si secundam, certo iuramentum uel erit, si fatetur communiter Doctores... Licet enim ego dicam, iuro Per Deum, si uolui per hoc uerba Deum ut testem mei dicti implorare, utique non implorabo, nisi ualde materialiter, sicut si paterius a magistro edictis eadem uerba profertur. Cetero in Sicilia ignobiles uiri in quoqueque uerba Per Deum iurant. Quis autem dicit, esse ignobiles uere iurantes, cum nec uult aliquando sciant quid significet illud Per Deum? Fideatur autem ex sua uocazione significare Per Deum. Denique si certum, certo item incertum non erit, quia non in uocatores, clare apparet invocationem non exhibere. Duo hic docet Tamburinus: quorum uerum certissime falsum est, nempe quod iurans sine animo iurandi, non iuret: quae propositio ab Ecclesia damnata est, ut infra uidebimus; alterum quod iurans, si non aduertat se iurare, seu si praescribat ab invocatione diuini testimonii, non iuret: quae pariter propositio falsa omnino mihi est, & scandalosa plane. Sed, quod magis prope animaduertere deuenit, est, Tamburinum testari, haec suas propositiones communitate a Doctoribus edoceri. Laudat namque Layman, qui sine Lib. 17. tract. 11. cap. 1. nom. 3. eas docet. Citat deinde per se etiam Suarez Lib. 1. de iur. cap. 1. nom. 4. sed falso: nihil enim ibi habet insignis ille Theologus quod his opinionibus fauet. Rationem porro allegat Tamburinus ad suas propositiones confirmandas, quae eadem est ac illa quam ex Sponer modo produximus. Iurant enim Siculi, inquit, unoquoque uerbo, Per Deum, quod idem sonat ac per Deum. Quis autem dicit, esse iurare? Nonne ualida ratio? Sed subdit: Ignorant enim, uel non aduertunt, quid sit illud Per Deum quid sit significet. Quid sunt isti qui hoc ignorant? Christiani? Catholici? Ignorant ergo Christiani populi secundum Decalogi praecceptum? At, dum sanctissimum Dei nomen pronuntiant, tamquam pluitur a magistro docti, materialiter illud profertur. Pluraeque quod iurati Siculi ignobiles circa Dei cognitionem? Quid, quael, eos docent Parochi, & magistri, dum illis edisserunt, Non assumes nomen Dei tui in uanum? Oblouit ne hoc mandatum in Sicilia? Hec Tamburini doctrina minus congruit eius patrie, cuius uers acuntine ingenti praetia; & praeterea christianae professioni nimum probata, ac infesta est. Et profecto, si dum per Deum assertiones nostras firmamus, iuramentum non pro-

ferimus, haec sola ratio, quia non aduertimus non iurare: eadem ratione excusari libebit blasphemiam, conuicia, maledicta, & flagitia quaeque. Hanc Tamburini doctrinam docent, praeter Sponer, & Layman citatos, Felice Potellus Tom. 1. p. 111. de 2. praecip. Decal. c. 11. n. 153. Laurentius Pisanus in suo Gladio Geopon. pro. xxx. sub fine, Leander tract. 1. disp. 111. g. 51. & alii non pauci. Contendunt aliqui iniqua affici Tamburinum, led immerito. Vide infra Diff. 11. c. 17. n. 9. quaest. 2.

III. Doctrina itaque, & opinionem quam ex citatis Auctoribus descripsi, tamquam falsam, & improbabilem reuico. Ad plenitiam tamen quaerit, & responsionem intelligentiam dico, eos qui suas assertiones confirmant his formulis, Per Deum que 2, Per Deum 3, Per Deum 4, Per Deum, quod idem est ac dicere per Deum, uere iurare; & si frequenter his formulis utantur, in consuetudine iurationis uariari. Si quis uero ira libita perierit, uel molestia affectus proferat illud Per Deum, autem non iuraret, quia nihil adfirmaret, uel negaret; sed nihilominus nomen Dei ut uanum assumeret; sicut in uanum illud assumunt alii dicentes, Di. Dio, Fo. far Dio, nihil adfirmantes, uel negantes.

IV. Quael. II. An qui passim nomen Dei assumunt in uanum, licet nihil adfirmant, uel negant, peccent mortaliter? Resp. Qui in quocumque iure, reddi, gaudii, alteriusue perturbatione occasione, nomen Dei usurpat, proximo periculo iurandi, & peierandi sese committit. Vix enim fieri potest ut in omnibus fere animi sui motibus Dei nomen pronuntiet, & data occasione adfirmatum aliquid, uel negatum, illud nomen non inuocet. Gravior ergo peccare esse aliter qui Deum communitate nominant, non sciant ab uanum, continentem & scandalis plenam Dei invocationem, quantum ab grauissimum uolunt, utrumque peierandi periculum. Quare Confessarius prudens & pius neminem iuranti qui passim nomen Dei usurpat, absoluat, nisi promittant, & periculo facta, replea linguam suam cohibeant ab eiusmodi uana, & contra diuini nominis assumptione. Et quantum quod sub initium diuina nominationis peccatum graue Confessarius non deprehendat, non ob id penitentem absolere debet, quando a diuini nominis abusa pronuntiatione peccatum liquidum Confessarius, & ex quorundam Auctorum nimis laxa doctrina, licet legem consuetudo iurandi non raro profectura.

non statim persuasse conferre debet; sed iuratur, an intendit Deum invocare in testimonio, & quidem falsitatis: & longe sapientius deprehendit non fuisse peritiam, sed mendaciam materia sua diuini iurandi, aliquid officiale, aliquando necesse, & sic votalia. Animum intendas velim ad rationem quam Auctor hinc prouidit, ut evincat iurantes per Deum non iurare, quia aliquam sententiam iurarent, & sapientissime prouiderent. Quapropter, ne hoc sequi fateamur, dicendum est illos non iurare. Hoc est familiarissimum principium plurimum recentium Casuillarum. Quia homines passim ex communita munda data prouentum accipiunt, non committunt animam. Cur? quia aliquot omnes fere essent iurare libe infacti. Hoc rationis frequentissime vitium. Sed & conscientia quae. Auctor iste deducit, digna consideratione est. Subdit namque, quod licet pigritiens se accuset falsi iuramenti, sua conscientia sic distat: non propterea tamen ei fidem habere debet Confessarius. Unde Confessarius audiens penitentem falso iurare se accusantem, non statim persuasse conferre debet. Haec a Theologo prolata visus, & credibile foret, nisi typis edita essent. Concludit tandem, quod licet falsitatem sub illa diuini testimonii invocatione pronuntiant iurantes, non nisi mendacium locosum, vel officiosum pro materiae diversitate committant; & consequenter solum venialiter peccent. Quod Chrylologus, quid Augustinus, quid Patres omnes tam acriter inuehantur aduersus iurandi consuetudinem? Nam qui consuetudine iurant, expressam intentionem iurandi non habent, nihilque de iuramento cogitant. Hanc doctrinam hausit Sponer ex Tamburino, quem in abum formam nugillimum pertrahit. Non ab eo confusa verba istam Tamburini illius transcribere, ut ceteros reddam lectores huiusmodi Auctorem. Tamburinus itaque Lib. III. in Decal. cap. 1. §. 3. n. 6. docet scribit, Per quocumque verba, etiam perspicue Deum vocantem, multo magis debet, emittitur iuramentum, est animo, & semper in foro conscientiae ad intentionem iurantis attendendum, si velimus deprehendere, an iure iuramentum sit. Vel enim, quocumque tandem verba profertur, intendit quis primo possit invocare Deum, vel secundo possit non invocare, vel tertio (sive quis non aduertit, sive quis nescit) praescribit ab iuramento invocationem, hoc est, nec intendit, nec non intendit invocare. Partis videtur asseruata: continet enim contradictoria, & praesertim ab ipso. Iam si pri-

non statim persuasse conferre debet; sed iuratur, an intendit Deum invocare in testimonio, & quidem falsitatis: & longe sapientius deprehendit non fuisse peritiam, sed mendaciam materia sua diuini iurandi, aliquid officiale, aliquando necesse, & sic votalia. Animum intendas velim ad rationem quam Auctor hinc prouidit, ut evincat iurantes per Deum non iurare, quia aliquam sententiam iurarent, & sapientissime prouiderent. Quapropter, ne hoc sequi fateamur, dicendum est illos non iurare. Hoc est familiarissimum principium plurimum recentium Casuillarum. Quia homines passim ex communita munda data prouentum accipiunt, non committunt animam. Cur? quia aliquot omnes fere essent iurare libe infacti. Hoc rationis frequentissime vitium. Sed & conscientia quae. Auctor iste deducit, digna consideratione est. Subdit namque, quod licet pigritiens se accuset falsi iuramenti, sua conscientia sic distat: non propterea tamen ei fidem habere debet Confessarius. Unde Confessarius audiens penitentem falso iurare se accusantem, non statim persuasse conferre debet. Haec a Theologo prolata visus, & credibile foret, nisi typis edita essent. Concludit tandem, quod licet falsitatem sub illa diuini testimonii invocatione pronuntiant iurantes, non nisi mendacium locosum, vel officiosum pro materiae diversitate committant; & consequenter solum venialiter peccent. Quod Chrylologus, quid Augustinus, quid Patres omnes tam acriter inuehantur aduersus iurandi consuetudinem? Nam qui consuetudine iurant, expressam intentionem iurandi non habent, nihilque de iuramento cogitant. Hanc doctrinam hausit Sponer ex Tamburino, quem in abum formam nugillimum pertrahit. Non ab eo confusa verba istam Tamburini illius transcribere, ut ceteros reddam lectores huiusmodi Auctorem. Tamburinus itaque Lib. III. in Decal. cap. 1. §. 3. n. 6. docet scribit, Per quocumque verba, etiam perspicue Deum vocantem, multo magis debet, emittitur iuramentum, est animo, & semper in foro conscientiae ad intentionem iurantis attendendum, si velimus deprehendere, an iure iuramentum sit. Vel enim, quocumque tandem verba profertur, intendit quis primo possit invocare Deum, vel secundo possit non invocare, vel tertio (sive quis non aduertit, sive quis nescit) praescribit ab iuramento invocationem, hoc est, nec intendit, nec non intendit invocare. Partis videtur asseruata: continet enim contradictoria, & praesertim ab ipso. Iam si pri-

CAPUT VI.

Nonnulla alia quaestiones circa iuramentorum formulas, passim circa hanc, Per Deum, respondentur. Regula quoque pro iuramentis discernendis.

I. A Deo familiaris est hominibus consuetudo iurandi, ut Auctores non pauci, cum praetiam consuetudinem abolerent, iuramentum non esse adfirmatum id quod absolute iuramentum est, quemadmodum ex sequentibus planum erit.

II. Quael. I. An iurent homines passim alentes. Par. Dio. que 4. ut resp. Quael. I. Par. Dio. ut Stral. que omnia idem sonant per Deum? Resp. Patrius Sponer tract. 1. in 1. accepto. Decal. esp. 1. §. 1. n. si docet, homines Deum sic invocantes, si praescribant ab invocatione diuini testimonii, seu si, dum praetia verba profertur, negatiue se habeant (quod idem valet ac si neque intentionem habeant iurandi, neque non iurandi) nullo modo iurare. En illius verba. Iterum non est iuramentum, quia ipso Deum non invocatur ut testis: alioquin semper iurarent, & sapienter prouiderent quid ad iurandi fere verba essent illud iuramentum, Per Deum, Per sacramentum &c. Unde Confessarius audiens penitentem falso iurare se accusantem,

si primum, certo est iuramentum, ut ex se patet. Si secundum, certo iuramentum non erit; si fatetur communiter Doctores... Licet enim ego dicam, iuro Per Deum, si animum per hoc verba deum ut testem mei dicit implorare, utique non implorabo, nisi valde materialiter, sicut si paterius a magistro eductus eadem verba profertur. Cetero in Sicilia ignobilis viri in quoqueque verba Per Deum iurant. Quis autem dicit, esse ignobiles vere iurantes, cum non nisi aliquando sicut quid significat illud Per Deum? Fideatur autem ex sua nomine significare Per Deum. Denique si certum, certo item incertum non erit, quia non invocatur Deum. Cum enim hic abstrahat ab invocatione, clare apparet invocationem non exhiberi. Duo hic docet Tamburinus: quorum utrumque certissime falsum est, nempe quod iurans sine animo iurandi, non iuret: quae propositio ab Ecclesia damnata est, ut infra videbimus; alterum quod iurans, si non aduertat se iurare, seu si praescribat ab invocatione diuini testimonii, non iuret: quae pariter propositio falsa omnino mihi est, & scandalosa plane. Sed, quod magis prope animaduertere deuenit, est, Tamburinum testari, haec ius propositiones communitate a Doctoribus edoceri. Laudat namque Layman, qui sine Lib. 17. tract. 11. cap. 1. nom. 3. eas docet. Citat deinde per se etiam Suarez Lib. 1. de iur. cap. 1. nom. 4. sed falso: nihil enim ibi habet insignis ille Theologus quod his opinionibus fauet. Rationem porro allegat Tamburinus ad suas propositiones confirmandas, quae eadem est ac illa quam ex Sponer modo produximus. Iurant enim Siculi, inquit, unoquoque verbo, Per Deum, quod idem sonat ac per Deum. Quis autem dicit, eos iurare? Nonne valida ratio? Sed subdit: Ignorant enim, vel non aduertunt, quid sit illud Per Deum quid sit significat. Quid sunt isti qui hoc ignorant? Christiani? Catholici? Ignorant ergo Christiani populi secundum Decalogi praecceptum? At, dum sanctissimum Dei nomen pronuntiant, tamquam plura a magistro docti, materialiter illud profertur. Pluraeque quod sunt Siculi ignobiles circa Dei cognitionem? Quid, quod, eos docent Parochi, & magistri, dum illis edisserunt, Non assumes nomen Dei tui in vanum? Oblouit ne hoc mandatum in Sicilia? Haec Tamburini doctrina minus congruit eius patrie, cuius gens acuntine ingenui praetia; & praeterea christianae professioni nimum probata, ac infesta est. Et profecto, si dum per Deum assertiones nostras firmamus, iuramentum non pro-

ferimus, haec sola ratio, quia non aduertimus non iurare: eadem ratione excusari libebit blasphemiae, conuicia, maledicta, & flagitia quaeque. Hanc Tamburini doctrinam docent, praeter Sponer, & Layman citatos, Felice Potellae Tom. 1. p. 111. de 2. praecip. Decal. c. 11. n. 153. Laurentius Pisanus in suo Gladio Geopon. pro. xv. sub fine, Leander tract. 1. disp. 111. g. 51. & alii non pauci. Contendunt aliqui iniuria affici Tamburinum, led immerito. Vide infra Diff. 11. c. 17. n. 9. quaest. 2.

III. Doctrina itaque, & opinionem quam ex citatis Auctoribus descripsi, tamquam falsam, & improbabilem reuoco. Ad plenitiam tamen quaeriti, & responsionem intelligentiam dico, eos qui suas assertiones confirmant his formulis, Per Deum que est, Per Deum si, Per Deum ubi, Per Deum, quod idem est ac dicere per Deum, vere iurare; & si frequenter his formulis utantur, in consuetudine iurationis variari. Si quis vero ira libita perierit, vel molestia affectus proferat illud Per Deum, aut non iuraret, quia nihil adfirmaret, vel negaret; sed nihilominus nomen Dei ut vanum assereret; sicut in vanum illud asserunt alii dicentes, Di. Dio. Per far Dio, nihil adfirmantes, vel negantes.

IV. Quael. II. An qui passim nomen Dei asserunt in vanum, licet nihil adfirmant, vel negant, peccent mortaliter? Resp. Qui in quocumque re, reddi, gaudii, alteriusue perturbatione occasione, nomen Dei usurpat, proximo periculo iurandi, & peierandi sese committit. Vix enim fieri potest ut in omnibus fere animi sui motibus Dei nomen pronuntiet, & data occasione adfirmatum aliquid, vel negatum, illud nomen non invocet. Gravior ergo peccare eos aliter qui Deum communitate nominant, non sciant ab vanum, continentem & scandalis plenam Dei invocationem, quantum ob grauissimum voluntariumque peierandi periculum. Quare Confessarius prudens & pius neminem iuranti qui passim nomen Dei usurpat, absoluat, nisi promittant, & periculo facta, replea linguam suam cohibeant ab eiusmodi vana, & contra diuini nominis auctoritatem. Et quantum sub initium diuinae nominationis peccatum graue Confessarius non deprehendat, non ob id contententem absolere debet, quando a diuini nominis auctoritate pronuntiatione peccatum liquidum Confessarius, & ex quorundam Auctorum nimis laxa doctrina, licet legem consuetudo iurandi non raro profectura.

V. Quæst. III. An maiorem vim habeat hæc formula, Per meam animam, per meam conscientiam, *per ista*. In mea anima, in mea conscientia? Resp. Nullum discrimen in præfatis formulis, ad vim confirmandi assertiones quod attinet, ego deprehendens. Idque communitur Sententiæ Auctores. Iuratur ergo qui dicit *sive per animam, sive in anima mea*: quia anima eximium ac præclarum est. Dei opus, in quo, tamquam in imagine, speculatur pæctio divina, manibus effulget. Non iuratur vero, nisi verumtimum videtur, qui dicit *sive per meam, sive in mea conscientia*; quia hæc formula dicendi iuxta communem acceptionem reddit hunc sensum, *Hæc quod dico, est quod sentio in mea conscientia, quod mihi suggerit, diciturque mea conscientia*. Ita docent magis communitur Auctores, Sorus, Suarez, Ledesma, Fagundes, Lessius, Sanchez, & recentiores fere omnes. Oppositum docent Sylvester, Azorius, Aragonius, & alii. Ideo totius est abstinere a simili loquendi formula. Sacrosanctum est iuramentum, idcirco severe lingua custodienda.

VI. Quæst. IV. An iuratur qui dicit, Iuro per meam conscientiam, vel in mea conscientia? Resp. Negant Sanchez, Ledesma, Leander, & alii. Ego vero cum Sorus, Sylvester, & Azorius, Navarros, aliique latine hominem se loquentem iurare. Quia illud verbum *iuro* ex sua propria significatione sufficit ad iuramentum, nisi per aliquod additum vocabulum distrahatur a suo significato: puta, si diceret, Iuro per meam *visum*, per *dicam* &c. At, dum quis per *suam conscientiam* iuratur, rem prodest gravissimum, atque estimationem dignam. Siquidem, dum quis absolute quiddam affirmat in *sua conscientia*, magnam vim addit iuræ assertioni. Propria liquidem conscientia in communem acceptionem quiddam habetur permagni momenti. Fallum ergo est quod vocabulari obtrudunt, scilicet hæc vocabulum, *propria conscientia*, distrahare verbum *iuro* ab eorum nature significatione, quia e contrario illud in proprio significato magis confirmat. Et sane, quod rem conficere videtur, ipsi adversarij latentur, eum qui pronuntiat talia verba, *in propria conscientia*, reipia iurare, si expresse iurare vellet. Id namque concedunt Salmanticenses cum aliis tract. xvii. cap. 11. post. 30. num. 28. At qui dicit, *Iuro per meam conscientiam*, expresse iurare vult; ego iuratur: expresse namque adhibet verbum *iuro*, & talem invocant suam conscientiam. Cedo: cum quis dicit, *Iuro*, qua ratione dicere possimus nos, vel

ille ipse qui tali verbo utitur, se non iurare? Licet ergo non iurare censatur qui solum affirmat aliquid in *propria conscientia*; dum tamen pronuntiat, *iuro per conscientiam*; ipum, cum laudatis gravissimis Theologis, iurare sentiendum est. Similiter, hæc dum quis quiddam in *file sua* affirmat, non iuratur; cum tamen dicit, *Iuro per fidem meam*, tum iurare afferendum est ob rationem iam assignatam.

VII. Quæst. V. An iuratur qui dicitur, per vitam mei equi, per conservationem huius arboris, aut alterius rei inanimatæ? Resp. Hoc quæstum sub iisdem terminis proponit Leander tract. 1. disp. 111. q. 111. Resp. autem his verbis: *Ex vi verborum est iuramentum: quia ad illud ea verba ex se sufficiunt; nisi ex circumstantiis appareat ea dici ad vitium iuramentum veniunt*. Idipsum docet Suarez cap. xiii. n. 27. & Sanchez num. 36. Id ego quoque non nego; sed solum addo, potiori iure dicendum, proferre iuramentum eum qui iurat per suam conscientiam, per suam fidem, quam cum dicit, *Iuro per vitam huius equi, huius arboris, vel lapidis*, aut alterius rei inanimatæ.

VIII. Quæst. VI. An si quis interrogatur hoc modo, Iuras mihi per Deum, rem ita te habere? & interrogatus responderit, Ita res te habet, *iuramentum edicit se respondendo*? Resp. Sanchez Lib. III. cap. 11. n. 28. docet hunc non iurare; affirmat vero illum iurare, si responderet, *Ita*, aut capite dimittaxat annuere. Hoc discrimen communitur, & inane mihi videtur. Sive enim responderet interrogati sub iuramento, *Ita res te habet, sive ita absolute*, perinde est: quoniam responso correspondere debet interrogationi, que sub iuramento petit responsum. Quare dum responderet tali interrogationi, *res te habet*, omni circuitione libellata, nisi ex circumstantiis colligatur respondentem decinque velle iuramentum.

IX. Quæst. VII. An iuratur qui sic expressionaliter ait: Volo dictum meum iuramentum esse: tam certum esto dictum, & promissum meum, ac si foret iuramentum? Resp. Layman proponit hæc iurandi formulam, quam Germanis familiarem afferit, et loquitur sic loquentem iurare, si intentionem iurandi habeat, & quoties ea verba proferet coram iudice exigente iuramentum, ac tandem iudice deliberante, & serio verba illa pronuntiat: quoniam iuxta communem estimationem pro iuramento accipiuntur. Ad dit vero, iuramentum non esse, si intentio

dest iurandi; cui subscribit Patritius Sporer n. 8. At, quod præfata verba iuxta communem populi intelligentiam pro iuramento accipiuntur, & loquens serio ac deliberate ex profert, intentio interna vim non habet adferendi iis verbis illum significatum quem iudicium communem acceptionem habent, ut supra dictum est.

X. Quæst. VIII. An eiusmodi formulæ, quas similes habent Fornicantes, Al Segunli si, Segunli si, sive Segunli no: Al Segunli lagi, iust, e potens, proferant verum iuramentum rationem? Resp. Quisquis Auctor varias iuxta suæ patriæ morem iuramentorum formulas proponit: idcirco contentaneum, opportunaque duxi & ego recensitas nostrorum Fornicantium peculiare afferendas formulæ proponere. Porro quid illa dialectus, Al Segunli, sive Segunli, sive Segunli reipia præcise significet, a nemine colligere potui. Hoc certum est præfatum formulam apud talem nationem quendam prætere iuramenti speciem: videtur autem idem sonare ac per Evangelium: & Evangelium, ac Deum ipsum, constat ex attributis in ultima formula descriptis: Al Segunli lagi, iust, e potens: quod significare videtur, per Evangelium sacrum, iustum, & potens, seu per Deum potentem: quam formulam verum continere iuramentum, nemo non videt. Nadum autem verbum, Segunli, seu Segunli: suapte natura iuramentum non continet: nec enim absolute significat, etiam in illo idiomate, Evangelium: quoniam suo proprio nomine nuncupatum Angelus, aut Wagneri. Quia tamen illi intum fortasse pro Evangelio assumptum fuit Tò Segunli (idioma namque illud consilium quoddam est ex iugum Latino, Hispanica, Gallica, Longobardica, aliique exoticis) idcirco temporis decursu quedam vocabula suam avitam significationem amittunt: quod de præfato verbo Segunli mihi compertum est. Plurimum annorum intervallo illud proferre audivi, cum intelligerem quiddam. Dicendum ergo, quod verum illud absolute prolatum ambiguum sit (quantum mihi in præfata lingua educato consistere potest.) Interius itaque proferentis attendenda est. Exploratum namque habeo, plurimum illud proferre vocabulum, quia quid significet peripatit. Tunc ergo solum hæc formula, Al Segunli, seu Segunli si, iuramentum continet, sed cum illam adhibet, iurare serio intendi; focus, cum ab illis pro-

nuntiat qui neque iurare in animo habent: neque verbum iuramentum continere sciunt: quia reipie est iuramentum non continet. Curet tamen Confessorius ut a tali verbo pro viribus caveant fideles, utrumque linguam cohibeant.

XI. Quæst. IX. An licitum sit iurare per falsos deos; & an iuramentum per eosdem factum a Christianis obliget? Respondi. Jam ex his que dicta sunt, conitat, invocantem creaturas quasque, tamquam infallibile testimonium veritatis, impium proferre blasphemiam. Qui ergo iuraret per falsos deos, illum testimonium tamquam manifestum veritatis argumentum invocando, peccatum idololatriæ perpetraret: quia attribueret idolis, & creaturis quod soli vero Deo competit. Hinc Deus prohibuit Iudais iuramentum per falsos deos, Exod. xiii. Per nomen exterorum deorum non iurabis: neque audietur ex ore vestro: quemadmodum etiam illis iurare prohibuit Christus in Evangelio, neque per calum, quia serpens per est, neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymam, quia civitas est magni Regis, Matth. v. quoniam propensæ erant Iudæi in idololatriam, & adorationem cæli, & terre. Nullo itaque modo licitum est per falsos deos iurare. Et, cum aliquando per locum dicitur, per locum, per Morterium, Iuro Iovis lapidem, non est iuramentum; sed locuta quedam phrasal, que in communi acceptione nihil affirmat, aut negat: & qui ea utuntur, effugere sive admirationem, live negationem sudent. Hinc patet licentia quædam pars. Nam, si iuramentum necum dicit, nulla conlequi est illo obligato valet. Solum ex conscientia erronea quis ad iurandum potest ad implendum promissum. Sic Ethnicis per idola iurantes, si conscientie erronee tenebantur implere iuramenta facta. Similiter, si Christiani aliqui putarent iuramentum factum per falsos deos, verum esse iuramentum, illud obviare deberent, donec conscientiam errantem, seu errorem deponerent. Errore tamen exculto, promissio iuramento firmata observanda esset tum a Christianis, tum ab Ethnicis, non vi iuramenti, sed vi fidelitatis humane. Quæ omnia communissima sunt.

XII. Quæst. X. Quid dicendum de sequentibus formulis: Hæc facit mihi Deus: Hæc addat: Numquam Deus mihi parcat, nec me facies, nec me defendat: Mala morte obeam: Non vivam usque in crastinum: Malum Pascha super me veniat: autem in inferno: Dia-

Diabolus me ad infernum deportat, si ita non est? Respondeo. In primis formulam, in quibus nomen Dei invocatur, dubio procul iuramentum execratorium continere; quatenus admodum & in ceteris aliis, si in confirmationem veritatis formula illae adhibeantur. Quia hæc inter iuramenta execratoria sunt omnium potissima.

XIII. Quæst. XI. *An hæc alia formula continent iuramentum execratorium? Ampius ut mihi aures, abscondatur noster, caput, irachonia, si ita non est.* Respond. Absolutè, & sermone rigore inspecto, quilibet phrasæ vim iuramenti execratorii habere possunt: quæ de causa prohibuit Deus Matth. v. *Neque per caput tuum iuraveris.* Attamen, ut committitur profertur, iuramentum non continet. Nil liquidè minus intelligunt homines quam iurare, cum vulgo fatur, *Nô fuisse reglato le merrite, il vago, le raba, il bartoio, le non è non.* Quæ formulae alio modo etiam scriptis profertur, nempe *Quod iuravit, sanctorum in te, te erocito, il nulo, il bartoio, le non è non.* Vix apparet, nullo modo Deum invocari tanquam iudicem, seu ut tantquam iudex vindictam sumat; sed meram & nudam sponfionem hæc rōe similia præferre.

Regula novaville pro praxi.

XIV. Quamvis ex resolutione plurium questionum, circa quas hæcque veritas sumus, colligere quicquæ possit, quando assertiones iuramento firmentur, nec non; libet nihilominus paucas generales regulas exhibere, quibus iuramenta a simplicibus assertionibus discernantur, ut unico quasi intuitu valeat lector quæ latius disputata sunt, conspiciere.

XV. *Regula prima.* Communitèr Doctores primò omnium docent, in iuramento, quibuslibet verbis illud concipiatur, attendendum esse mentem, & intentionem iurantis: quia, inquitur, licet quis Deum invocet, sitamen intentionem expressam non habet iurandi, reipia non iurat. Quam regulam per ceteris inculcant Sanchez, Sporer, Tamburinus, & alii phres. Hæc regula partim vera, partim falsa est. Utique mens, intentio, & voluntas iurantis attendi debent; sed verum quoque est iurante m teneri suam intentionem, seu mentem & animum confirmatè ad verba que profert. Hæcne falsa est, nisi fallor ego, recentiorum plurimum regula data, quatenus illi docent, Deum invocantem non esse iuramentum ex defectu intentionis iurantis. Quo-

niam, dum pronuntiat illud suum per Deum, æque adfirmatur per Deum ita se habere, & advertere adfirmatum ad divinum testimonium, quod invocatur, & intentionem verbis divinum testimonium invocantibus aptare tenentur. Quandoquidem à dum prohibentur *nomina Dei in variis asserere*, simul iuramentum summa consideratione, & recognitione illud usurpare. Quare ipse defectus intentionis, & considerationis; quem recentiores Theologi obtrudunt ad excusandos Christianos, passim per Deum suas assertiones confirmantes, peccatum est. Quando ergo formula verborum iurante natura iuramentum exprimit, quilibet modi est hæc, quæ expresse invocatur divinum testimonium, *Per Deum ita est*, vulgo *Per Dio sì*, aut *Per Dio no*, *Testis est mihi Deus*, simileque, iuramentum est; tametsi iurans expressam intentionem non habeat iurandi: quod supra demonstratum est, & infra, dum de consuetudinè iurandi sermo erit, falsis ostendetur. An vero cui expresse invocatur divinum testimonium, simileque expresse iurandi, reipia iuraret, infra resolvam. Tunc vero intentio iurandi potissimum necessaria est, cum verba sentiam ambiguum, & varium habent; eiusmodi sunt hæc. *In veritate, vere, per fidem meam*, quæ de veritate, & fide humana, vel divina intelligi possunt secundum diversam iurantis intentionem.

XVI. *Regula secunda.* Ad iuramentum non requiritur verbum *Iuro*; sed satis est divini testimonii invocatio expressa, ut si dicatur, *per Deum, per Virginem Mariam.* Verbum *Iuro* absolute prolatum sine alio addito stricte acceptum iuramentum constituit; committitur tamen qui iurant, addere solent per quod iurant. Si verum addatur indicium non invocari divinum testimonium, & quod illud verbum *Iuro* à sua propria significatione distrahatur, iuramentum non editur. Si quid vero addatur denotans Deum in testimonio vocari, iuramentum editur. Interdum, etiam nihil addatur, solum verbum *Iuro* sufficit ad verum iuramentum. Id autem colligendum ex circumstantiis est; ut, si qui iuramentum exigit, dicat, *Iuras mihi per Evangelium, iuras mihi in forma iuris?* & aliter respondeat *Iuro*.

XVII. *Regula tertia.* Verba que duplici in sensu usurpari possunt, ut sunt ita, *Deus est Deus que facio & que nullo, et Evangelium, & alia similia, que equivocantur, aut interpretari profertur possunt, interpretari debentur habito respectu ad illos qui eadem pronuntiant.* Nam, si vir bene moratus, nihilominus

que iurare solent, illa profertur (nisi oppositum per se sitis apertum) ipsam *enuntiantes, non invocantes* ex protulisse interpretari debentur. Sacus dicendum de viris iurando affertur.

XVIII. *Regula quarta.* In verbis ambiguis, potissimum in his in quibus non respiciendi peculiari modo divina maiestas, attendenda est intentio loquentis, patriæ consuetudo, item aliæ circumstantiæ, & maxime mores profertentis ea verba.

XIX. *Regula ultima.* Ob oculos semper habenda est regula illa divina quam Christus ipse tradidit Matth. v. *Sit autem his abundantius est, a malo est.* Hoc memorie designandum est; a malo nempe proficisci vel loquentis, vel audientis animo omne id quod præter simplicem affirmationem est, vel negationem non additur. Quapropter non modo abstinere debemus a verbis ambiguis, & æquivocis, quæ pro iuramentis accipi, & non accipi possunt; verum etiam a quibusdam verbis corruptis, ut *per Christa, per dia, per illana, per diobaro*, alitque id genus, quæ, quamquam distrahant verbum *Iuro* à sua propria significatione, habent nihilominus cum iuramento quandam affinitatem, & quandam iuramenti speciem obducunt. Abstinendum, inquam, est ab eiusmodi, & similibus corruptis vocabulis, tum propter scandalum quod interdum potissis ingeritur; tum propter facilitatem, sive periculum usurpandi vocabula, & veras iuramentorum formulas profectis; tum quia Christus Dominus prohibuit assertionibus nullis præter *est est, non non*, quicquam addere, libbens à malo esse, seu malum esse, quicquid addatur: *quod autem his abundantius est a malo est.* Hæc itaque Christi Domini regula ante oculos tuo semper sit. Quam regulam multo ante homines tradiderat Ecclesiasticus cap. xxiii. *Indisciplinate loquens non assuetus est tuium; est enim in illis verbum peccati.* Ex his omnibus collige, quam peius loquentur, gravitius delinquant illi qui non solum vocabulis corruptis utuntur, sed passim exclamantur effusiunt vulgo, *Passet Dio, Pater, & Petentia di Dio, servo di Dio.* Isti continenter violant secundum Decalogi præceptum; effluentes Dei nomen in vanum; & licet non iurent, led exclamant, vel tedio affecti, vel admiratione; seu alia animi perturbatione moti; nihilominus, ut dictum est, peccant, tum propter scandalum, tum propter vanam Dei nominationem, tum propter

facilitatem, sive periculum prolabendis ex continua Dei vani nominatione in consuetudinem iurandi, & peccandi; Quapropter nunquam ego istis ablationem impartio, nisi emendationem promittant, & pro viri-bus præsent.

CAPUT VII.

Iuramentorum diversiones traduntur; & an omnia iuramenta sint eiusdem speciei, explicantur.

EXposita iuramenti definitione, exhibiturque variis iurandi formulis, reliquum nunc est ut plurimas item iuramentorum diversitates promittamus. Ex duplici capite D. Thomas est, quæ lxxix. art. i. diversitatem iuramenti arcescit, videlicet ex parte rei iurate, & ex modo iurandi.

II. Ex parte materia, seu rei que iuratur, dividitur iuramentum in *asserivum, & promissivum.* Iuramentum *asserivum* est quo Deus in confirmationem veritatis vel præsentis, vel præteritæ invocatur. Si dicas, *Fecero me illud delictum nullius tertius non commisit*, iuramentum est de re præterita. Si dicas, *Iuro me nunc ignorare profus siquid de quo interrogor, iuramentum est de re præsentis.* Hoc iuramentum asserivum fieri potest vel super veritate actionis præsentis, aut præteritæ ipsius iurantis, ut cum quis iurat se illud crimen non commisisse, vel se credere, & profiteri fidem catholicam; aut super notitiam actionis præteritæ, vel præsentis, que alteram personam spectat; ut cum testes iurant, se forte, vel necesse, Petrum peccatorale tunc delictum. Iuramentum *promissivum* est illud quo quis rei futuræ promissionem firmat, ut alteram facitatem reddat: v. g. cum quis iurat se hanc pecuniam ad unum alteri, aut quodpiam aliud facturum. In verba ipsius D. Thomæ. *Oratioem testimonium quatuoribus inducitur ad asserivum profectum, vel præteritæ; & hoc dicitur iuramentum asserivum: quatuoribus autem inducitur ad iuramentum promissivum: & hoc dicitur iuramentum promissivum.* Quæ omnia ut clarior intelligas, adverte sequentia. In iuramento asserivum semper id quod primo inspicitur, est notitia præsentis, sive sit præterita, sive actio sit præsentis, sive sit præterita; veritas iuramento subiecta semper præsentis est in mente ipsius iurantis. In iuramento *promissivum* semper includitur *asserivum*; quia qui iurat se aliquid facturum, primo Deum in testem vocat

voat veritatis presentis, se nempe nunc tepla habere animum, seu voluntatem efficiendi quod promittit; secundo autem Deum invocat tamquam fideiorem veritatis future, videlicet quod implebit, & executioni mandabit rem promissam. Nec propterea divisio superflua est. Siquidem, licet promissorum iuramentum includat assertorium, non tamen contra. Cum quis iurat quidem de futuro ab altero prestandum, puta, *Iuro Petrum ingrediendum Religionem*, est iuramentum non promissorium, sed assertorium: iurum enim me nunc scite. Iuratum autem iuramentum situm religiosum. Qui hoc modo iurat, vehementer, gravissimamque rationem habere debet ad retinendum: aliter iuramentum tenere siqueat. Iuramentum promissorium dividi etiam solet in *absolutum*, seu simplex, quo quis absolute iurat se quidquam facturum; & in *confirmatorium*, quo scilicet confirmatur vel votum Deo factum, vocaturque *votum iuratum*, vel pactum cum homine iuratum, & dicitur *pactum iuratum*, vel promissio facta Deo, & homini simul, ut quando iuramentum promittitur Deo, pecuniam te datum tui pauperi, qui promissionem tuam acceptat; & dicitur *votum cum pacto iuratum*. Peccavatorum duplicem, vel triplicem malitiam contrahit. Nam qui votum iuratum Deo violat, peccat & contra votum, & contra iuramentum, seu dupli peccato adversus religionem, seu dupli peccato adversus iuramentum virtutem. Qui vero votum non implet Deo factum, & iuramentum postea firmatum tum Deo, tum homini, preter duplicem malitiam adversus religionem, violat fidelitatem Deo, & homini debitam, & simul illicitissime peccatum adversus hominem promissarium committit.

III. Ex parte modi, seu formulæ promittendi iuramentum, secernitur in *confessorium*, quod fit per simplicem confessionem, seu invocationem divini testimonii, ut cum simpliciter dicitur, *Iuro per Deum ita esse*; & in *excoꝛatorium*, quo invocatur Deus, non tantum ut infallibilis testis veritatis, sed etiam ut vindex fallitatis. Hoc autem iuramentum posterioris triplici formulæ concipi, & profertur valet. Præmo, dum quis absolute & expresse sibi malum imprecatur a Deo infigendum, v. g. cum dicit, *Deus me puniat, perdat, damnet, nec obstruatur in mortis articulo* &c. Formulæ quæ olim communiter obtinebat, talis erat: *Hæc facit mihi Deus, & hæc addat*. In iure canonico hæc nunc videntur in duas partes, & hæc sancta Evangelia. Hæc excoꝛatio gravissima est:

hunc enim sensum reddit, *Deus me non adjuvet, si falsum pronovio*. Secundo, cum quis iurat imprecando sibi malum a creatura intelligendum, Deo sic permittente; ut cum dicit: *Falsum me occidat, diabolus me rapiat, terra me deglutiat, mors solvet mortem* &c. In his tamen imprecationibus, ut verum sit iuramentum, necesse est iuramentum respectum habere ad Deum, illumque invocare ut vindicem talia permittente. Si enim quis solum imprecatur sibi malum sine alio respectu ad Deum, iuramentum non ederet. Tertio modo iurari potest per salutem, & vitam parentum, filiorum, Principis, Cesaris &c. quorum sensus est: peccat salus, peccat vita filiorum, parentum, Principis, Cesaris, si ita non est quod dico. Sancti viri cum veteris, tum novi fœderis ubi sunt interdum iuramentis excoꝛatoris. Ioseph iuravit hoc modo: *Per salutem Pharaonis non egredietur hinc*. Gen. xlii. vers. 15. D. Paulus iuravit super animam suam: *Si Deum invoco in animam meam*. II. Cor. i. Per excoꝛationem David quoque iuravit: *Si reddidi rebellentibus mihi mala, excidam merito ad inimicis meis manibus*. Psal. vii. In cuius Psalmi commentario hæc scribit Augustinus. *Iurare videtur per excoꝛationem, quod est gravissimum iuramentum genus; cum homo dicit: Si illud feci, illud patiar. Ius animæ advertendum est, quod dum iuramentum excoꝛatorium profertur per salutem, seu vitam aliarum personarum, hæc debent ad iuramentum alio titulo pertinere: ut patet in exemplis adductis parentum, Principis, Cesaris, filiorum, uxorum &c. Quapropter, cum quis dicit, *Sagitta me combat, nisi verum dixerò, maledictum, non iuramentum profert*.*

IV. Iterum ex parte formulæ iuramentum dividitur in simplex, & solemnne. Iuramenta simplicia sunt quæ a privatim hominibus sunt verbis illis quæ ipsi magis placent. Iuramentum solemnne illud est quod fit quodam solemnni ritu, & forma vi iuris, ad consuetudinis præscripta. Echnici innumeros iurandi ritus habebant, de quibus consule Alexandrum ab Alexandro *Lib. V. gentil. cap. 3*. Iudei quoque plures pro iuramenti ulu ritus observabant. Celebriores erant manuum elevatio. Gen. xiv. vers. 22. *Levo manum meam ad Dominum Deum excelsorum*. Transitus item inter duas virtus oculi; seu cuiuscumque victimæ partes. *Pitulum quem considerent in duas partes, & transierunt inter divisiones eius*. Ierem. xxxiv. vers. 18. Sed

solemnior erit ritus ponendi manum sub femore illius qui iuramentum exigebat. Hoc ritu Abraham exegit iuramentum a famulo suo seniore: *Pone manum tuam sub femore meo*: Gen. xxiv. vers. 2. Eodem quoque ritu Jacob morti proximus petit a filio suo Ioseph: *Si inveni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo*: Gen. xlvii. vers. 29. Super hæc caeremonia variæ sunt Patrum, & Interpretum sententiæ. Aliis omnis, communior est illa quam refert Hieronymus in Questionibus Hebraicis, nimirum illo signo iuratum fuisse, iuramentum præstari in fide Christi, qui tum cominebatur in Iudis Abraham, & Jacob, ut Paulus loquitur *Hebr. vii. 12*. Et res ipsa non legitur hæc caeremoniam adhibitam ab aliis fuisse quam ab Abraham, & Jacob.

V. Nolris pariter temporibus varii ritus præscribuntur pro iuramentis solemnibus tum in iure civili, tum in iure canonico. Communior ritus elocet in contactu rerum sacrarum, ut Evangeliorum, reliquiarum, & etiam sacrosanctæ Eucharistiæ. In foro civili solent tangere scripturam regium, aut attolere priores digitos. Si varias illius fori solemnitates in iuramento servari solitas scire cupis, consule *Leg. Generaliter* & *ultim. cod. de reb. cred.* Olim ritus solemnis, & communis Christianorum, erat contactus altaris, seu sacre mensæ, qui ritus etiam in iuramento privatis servabatur. De hoc iuramento loquitur Chrylologus homil. xvi. ad populum. *Quæ super mensam aditus faciam, & ubi Christus passus est immaculatus, ibi fratrem tuum impolias... saltem librum istum reserere quem in iuramento portigas*.

VI. Iuramentum solemnne triplex est, seu triplici modo fieri solet. Primum est *veritate tantum*, quod solis verbis fit, & in ipsis verbis certa quædam forma servatur; ut quando iuramentum fit per expressam Dei invocationem, vel etiam sanctissime Virginitatis, reple tantum nuncupatur. Secundum iuramentum contactu Evangeliorum, peccatoris, crucis, altaris &c. nullis omnino verbis adhibitis. Tertium iuramentum *mixtum* dicitur, quod & verbis, & contactu rei sacre fit. Iuramentum itaque ipis verbis fieri potest, & dicitur *veritate*: item solis signo exteriori, tactu, gesto, seu nunc, sine verbis (neque enim verba necessitate sunt ad iuramenta) & dicitur *reale*; tandem verbis, & signis simul; & dicitur *mixtum*, vel etiam *corporale*, quia præter verba in super corporalis actio adhibetur,

VII. Iuramenta solemnia solent etiam esse *iudicialia*, quæ videlicet in iudicis præstantur: suntque varii, ut ita dicam, generis. Primum iuramentum iudiciale illud est quod fit sub initium litis, & vocatur *iuramentum calumniale*, quod videlicet auctor iurare debet se litem movisse, non animo calumniandi, sed ob solam causæ veritatem, & reus similiter iurare debet se exillimare iustam habere relucandam rationem. Imperator Iustinianus leg. 2. eodem de iurando pro. *calumnia*, hunc iurandi morem invenit, ut litigantes a calumniosa litium prosecutione abduceret. Quod ut validius efficeret iudicibus omnibus remittendi hoc iuramentum facultatem ademit his verbis hoc. *laud. §. 4. Sed quia veniens non festinat quidem collatione, aliquæ utentes, revertite videntur inter se huiusmodi iuramentum, & ex predicta distinatione ipsorum functionum delictum; facinus, contra iudicem, licet ex compromisso cognoscant, rigorem suum exercent; (quæ nota pro communi servatur, sed pro communis utilitate presentem legem solussum) minime parti tale iuramentorum revertit. Rationem addit §. 3. Sicutum non litis solus, sed etiam calumniatoribus minuitur. Pluribus sæculis viguit hæc iuramenti usus; sed nunc in curiis Principum penitus obsolevit; ut Auctores communiter advertunt. Rationem delensidinis prodi Maranta de ori. *lib. part. vi. tit. de iuramento. c. 17*. his verbis: *Unde ego pure quod litigantes nostri temporis potius iurati de calumnia committenda quam iurata; & iure melius esset, si ex toto tolleretur a iudicio, causa videnda nisi pericula. Hoc iuramentum calumniale, quod in exordio litis fit, vocatur iuramentum *credulitatis*, distinctum a iuramento *veritatis*. Hanc distinctionem tradit Iulius Paccius celebris inter utriusque iuris consultius in *stipulatione ad Lib. II. Cod. tit. 58*. Tertium preparatorium (inquit) est bona fidei, quam lex a litigantibus requirit, ne teneant mere litigari. Quamobrem tam auctorem, quam reum, de calumnia iurare iubet... Nota hoc iuramentum esse (et nostri loqui quantur) de *credulitate*, non de *veritate*, (et bonorum) de iurantes, se bonam causam habere, sed ita se credere, & distinctio hæc materialis est. Nam materia prima iuramenti, etiam credulitatis, est veritas: quia verum est ita se credere, nempe bonam causam habere.**

VIII. Secundum iuramentum iudiciale vocatur iuramentum *malitie*, quod in progressu litis a iudice partibus datur, quoties sibi bene vult.

vilium fuerit; quod iuramentum *multitudine* appellatur etiam *calumniosa*. Cuius iuramentum iuramentum malitiae, quo litigatorum iuratur le extraneas dilaciones ad calumnia non petiturus, nec accepturus, etiamnum viget in pluribus foris secularibus quoad certos articulos, aut propositiones. Iudex, instante parte, negat, vel concedit hoc iuramentum, prout opportunum esse arbitrat. In foris vero ecclesiasticis frequentissimum est illius iuramentum, de quo consulti sunt Canonici.

IX. Tertium iuramentum iudiciale vocatur *suppletorium* pro iuramentum lapienter, seu deficientibus probationibus iudicialiter iuramentum, tanquam ultimum remedium ad lites, & controversas dirimendas. Finis namque iuramenti est dubie veritatis manifestatio. Quare, cum in controversiis veritas per probationes, vel testes deprehendi nequit, Apostolus ipse iuramentum adhibendum assignat ad litem dirimendam. *Omnis controversia coram fratre ad confirmationem est iuramentum*: Hebr. vi. Hoc iuramentum in causis civilibus appellatur *suppletorium*; in causis criminalibus nuncupatur *prosecutorium*.

X. Quartum iuramentum iudiciale dicitur *idem*: quod triplex est. Unum dicitur *iuramentum veritatis*, seu *verae estimationis*, quia defertur ad probandum valorem, & quantitatem rei auctore per dolum alterius, vel si scintiam carponi, vel alteri servandum consensit, & ab eodem tibi restitutum fratre heres, & scissis subditis, si quis gravis presumptio de dolo carponis, *vel corruptorarii*; aut si damnum, quos passus a ture, probato furto, rei ablatae oris iuramento tellerit. Hoc iuramentum nuncupatur a Iureconsultis *veritatis*. Secundum dicitur *iuramentum affectionis*, quando res tua, culpa alterius deperdit, vel destructa est, quam tu sumptuose utiliter, commodamque reprobabas, conceditur tibi iuramento pretium illius rei restimare: in quo ne duplum committis exactionis excedas, prohibetur est. Idcirco iuramentum iudicis definitio iudiciale est. Tertium dicitur iuramentum *super iuramento*, *extra non*, v. g. numerus tuos depositi penes depositarium prohibito tuo tibi restitucendo: depositarius pro culpa numerus definitio tempore non restituit; quam ob causam damnatum tu passus es, & luri amissionis & permissus tibi hoc incassum, tuo iuramento interposito, damnum cui fuisse obnoxius, estimare. I. Nummis ff. de iure iurando. Quod de nummis dictum est, idem dicendum de aliis rebus in quibus

damnatum, vel iustitiam passus fueris ob dolum depositarii.

XI. Tandem iuramentum iudiciale aliud *involuntarium*, aliud *voluntarium* nuncupatur. *Necessarium* illud est quod in causa dubia, ob momentum quo litem dirimant, inopiam iudex defert aut ex officio, aut parte instante. *Necessarium* appellatur, tum quia inde interdum illud deferre cogitur, tum quia sine ista causa a parte, cui iudicium, nequit recitari. Tunc actor iulum declinat iuramentum causam habet, quando intentionem suam evidenter demonstraverit; res vero, si causae obnoxium confitatur. *Voluntarium* est quod pars parti defert, & evitari potest. Quando tamen defertur, iudice approbante, necessarium quodammodo evadit: quoniam ille rei delatum est, iurare debet, nisi iulum habet recitandi causam; alioquin causa cadit. Ne verborum ignorantia confusionem pariat, hoc inter defertur, & referre dicitur est, quod ille dicitur *deferre* iuramentum qui primus offert. Quando pars illud recitat, & offert adversario, *referre* dicitur.

XII. Disputant in utraque partem Iureconsulti, utrum reo, vel actori in causa dubia deferendum sit iuramentum quod *suppletorium* dicitur. Et, tanquam placita varia sint, communiter tenent sententia est, iuramentum reo deferendum esse absolute loquendo, non actori: quia iura prompctoria lunt ad absolvendum quam ad condemnandum. Et reuera, si actori per iuramentum *suppletorium* causam suam definire liceret, necessitas probationum de medio tolleretur; ac proinde aditus pateret amplissimus falsis criminacionibus ac perjuris. Iudicis tamen est personarum contentendum, & lris qualitates, ac circumstantias serio pendere, atque illi parti, sive actori, sive reo, iuramentum deferre cui magis rationes, vel presumptiones favere perpserent.

XIII. Illud sumptuose Auctores graves omnes inculcant, videret hoc iuramentum quod *suppletorium* vocant, non nisi in gravissima necessitate esse adhibendum. Antonius Faber *Lib. II. tit. 1. de iur. i. nota 9. in cod.* absolute improbat hoc iuramentum *suppletorium*, illi quoque ulum in veritatem errorem appellat. Sed Fabri opinio erronea est: quoniam D. Paulus ad finiendas controversias, necessitate cogente, hoc iuramentum iuste esse decernit. Illud solum per oculis est habendum, ut summa circumspicione, & cautione deferatur ad tollendam peritri occasio nem. Hominum enim plurimi, religione con-

tuat.

tempa, faciles sunt ad peccandum; nonnulli vero iugiter ad suppletionem timidi (rati tamen hi sunt) iurare non audent.

XIV. Similiter dicent Auctores, in causis criminalibus, in quibus poena corporalis reo infligenda est, iuramento *suppletorio* locum non esse. Quoadquidem in his causis probationes hae clariore requiruntur: quae probationes iuramento suppleri nequeunt. I. Sciant cuncti *cod. de prob. 2. q. viii.* In actione quoque civili *famula* ab iuramento communitate tradunt Auctores ab huius iuramenti delatione. Actio famula ea dicitur quae cognita infamiam gravem reo infert, ut est iustum clandestinum. Si tamen graves urgent rationes, deferri potest. Van-olpen *III. Part. viii. n. 19.* absolute negat actione famula convento deferendum esse iuramentum, allegatque auctoritatem Gregorii IX. *tit. de iure iurando cap. fin.* ubi inquit Pontifex: *Nec licet conventio famula actione referre huiusmodi iuramentum.* Quae auctoritas clare opponitur assertioni *Van-olpeni*. Nam Pontifex prohibet reo iuramentum sibi oblatum *referre*, seu regere in actorem. Ergo supponit licitum esse aliquando actione famula convento iuramentum deferre. In hac tamen actione, ut dictum est, sicuti & causis non famosis, sed *arbitris*, consuetudo est causa matrimonialis, quaeque exceptioni obnoxia non sit; & maxime praesumptio debet esse contra reum, ut actori minime suspecto iudex deferre iuramentum valeat. In causis autem non famosis, necardus, iustitiae semiplena probatio, nempe unicus testis, qui non sit obnoxius exceptioni, ut iudex deferre iuramentum queat. Sed de iuramentis iudicialibus forsitan pluraquam satis, cum eorum tractatus ad nostrum non pertinet institutum.

XV. Explicatis variis iuramentorum divisionibus, breviter disquirendum remanet, num haec iuramenta sint eisdem, vel diversis speciebus. Promissorium, & assertorium iuramentum diversis constituitur speciebus, defendit Castropalans *Tom. III. tract. xvi. disp. 1. par. 2. n. 7.* In eandem sententiam se valde propentum declarat Suarez *Lib. 1. cap. 12. n. 5.* & hanc rationes prodir, ac satis valde argumenta opposita resolvit. Communior sententia est, omnia iuramenta esse eisdem speciebus, sive assertoria sint, sive promissoria, sive imprecatoria, sive execratoria, sive per Deum hant, sive per creaturas, sive contra Evangelii, sive quacumque alia solennitate.

XVI. Rationem validissimam afferunt istha sententiae patroni. Quoniam notio primaria, & essentialis cuiuscumque iuramenti est invocatio divini testimonii in veritatis confirmationem. Quod autem veritas hae praesens sit, vel praeterita; quod invocata praeta fiat per simplicem contestationem, aut per execrationem; quod expresse Deum quos nominet, vel tacite, quatenus in creaturis effugiet, nullo modo rationem formalem variat iuramenti, cum Deus in taltem vocetur. Sola itaque accidentaliter, & materialiter diversitas est. Et quatenus in iuramento promissorio Deus non solum ut testis veritatis praesens, sed etiam ut fidei iuramentum veritatis futurus, seu executionis rei promissae, & iuramento firmatus, invocetur; quemadmodum in execratorio invocatur ut testis simul, & ut vindictae nihilominus hae rationes eisdem non sunt quae inducant praesentem inter iuramentum diversitatem ob praesentem iam datam: quia ratio formalis, a qua iuramentum suam sortitur naturam, seu notionem essentialem, est invocatio divini testimonii. Quapropter, cum haec eodem sit in omnibus iuramentis, neque varietur ex variis formalis quibus iuramenta efformantur; idcirco iuramenta omnia unius eisdemque speciei debent estimari.

XVII. Non est quod tempus testamus in longiore illius controversiae discussione. Nam, si intra limites metaphysici ratiocinii consistamus, utraque opinio sua fruitur probabilitate. In genere autem moris unum iuramentum maiorem quamdam per alio obligationem inducit: quo enim solemnioribus formalis iuramentum concipitur, eo citius graviore illius violatio malitia iudicatur, ut docet Angelicus 2. 2. q. xcvi. art. 3. ad 2. *Est gravius peccatum, si quis solemniter iuret per Evangelium, quam si per Deum in communem servavit, aut, tum propter scandalum, tum propter maiorem deliberationem, quibus aequaliter hinc inde pensatis, gravius est, si quis per Deum iurans periret, quam si periret iurans per Evangelium.*

XVIII. Certum itaque est penes omnes, peritria quaedam graviorem, saltem inter eandem speciem, prodere malitiam. Sed iuxta alteram opinionem, quae assertorium iuramenta praemissoria, & assertoria specie differunt, malitia quoque unius peritri specie differat ab alia. Quare secundum hanc sententiam necesse est explicare in confessione iuramenti speciem. Iuxta primam vero opinionem, si circumstantia malitiae sit valde aggravans, manifestanda pariter erit, ut suo loco demonstrat.

frabitur: quidquid in oppositum dicant plures novi Doctores.

XIX. Non raro iuramenta afficiunt moralitate alterius iuris, seu generis. Nam, si quis iurare, *Perat, Deus si ita non est*, præter iuramentum malitiam estet malitia blasphemiae. Rursus, si iudici superiori, legitime præcipienti iuramentum, veritatem non patefaceres, duplicem contraheres malitiam, alteram perituri, alteram inobedientiam. Tandem, si in iudicio torates in damnum alicuius, triplex peccatum perpetrates, videlicet perituri, inopudentia, & iniustitia.

CAPUT VIII.

U*t iuramentum licitum sit, tres conditiones sunt necessariae, veritas, iustitia, & iudicium. Alias plures iurandi regulas D. Th. assignat.*

I. **T**AM capite 11. huius dissertationis ad verius hæreticos demonstratum est, iuramentum actum esse honestum, licitumque, immo virtutis actum, religionis scilicet, sive Jæria, dummodi necessitas lipitatum sit conditionibus. Hoc in capite conditiones istas, quæ iuramentum comitari debent, explicandas inspicimus. Sed, antequam seorsum singulas dispiciamus, ex D. Thomæ advertendum est, iuramentum non esse absolute appetendum, & frequenter usurpandum. Quare inter ea bona recitentur quæ, necessitate dumtaxat urgente, sunt appetenda, cuiusmodi est medicina, quæ bona est, posita infirmitate cui occurrit. Sic iuramentum ad propiciendum infirmitati, nimirum incredulo homini, institutum est. *Sicut medicina* (inquit Angelicus 1. 2. q. 103. art. 5. ad 3.) *est utilis ad sanandum, & tamen quando est vitiosa, tanto magis nocivum inducit, si non debite sanatur; ita etiam iuramentum nihil quidem est ad confirmationem; tamen quando est vitiosum vitiosum, tantum est magis periculosum, nisi debite inducatur.*

II. Porro ut iuramentum opportune adhibeatur, tres conditiones illud comitari debent, divina Scriptura sic iubente Ierem. IV. *Iurabis, Vivit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia.* Cur hæc tres conditiones requirantur, rationem assignat S. Thomas loc. cit. art. 2. in corp. *Iuramentum non est bonum, nisi ex quo bene utilis iuramento. Ad bonum autem usum iuramenti duo requiruntur. Primo quidem quod aliquis non loquitur, sed ea necessaria causa, & discretè iuret; & quantum ad hoc requiritur iudicium, scilicet di-*

cretionis ex parte iurantis. Secundo quantum ad id quod per iuramentum confirmatur, ut scilicet neque sit falsum, neque sit atiquid illicitum; & quantum ad hoc requiritur veritas, per quam aliquis iuramento confirmat quod verum est, & iustitia, per quam confirmat quod licitum est. Iudicio autem tunc iuramentum incantum; veritate autem iuramentum mendax; iustitia autem iuramentum iniquum, sive illicitum.

III. Ex hac angelica doctrina præstatum conditionum sensus manifeste elucet. In omni itaque iuramento primam necessariam est veritatem, in cuius confirmationem divinum testimonium invocatur. Hac veritas, seu certitudo veritatis considerari potest & ex parte rei iurate, & ex parte iurantis. Ex parte rei iurate requiritur quod res quæ iuratur, sit vera iuxta communem intelligentiam, & considerandam. Sic qui iurat discipulum frequentasse gymnasium, verum iurat, licet aliquando abuteretur: quia sic communiter intelligitur. Certitudo ex parte iurantis in eo sita est quod homo iuramento rem confirmet, qualem in mente habet, seu prout licet, vel arbitratur esse veram. Si rem scit esse certam, non potest eam iurato ur dubiam; & si arbitratur dubiam esse, ut certam eam iurare nequit. In iuramento promissorio duplex veritas importatur: altera præteritæ, seu dicti; altera futuri, seu facti. Prius est qua quis iurat se nunc habere animum implendi quod promittit: posterior in executione iuratur rei promissæ consistit. Sed de hac duplici veritate falsus infra. Secundo requiritur iustitia: quæ non est illa peculiaris iustitiæ virtus quæ quod suum est tribuit; sed ea iustitia ad iuramentum necessaria est quæ excludat a materia confirmanda, vel iuramento quancunque rem, dictum, vel factum culpabile, iniquum, & improbum, sive illicitum, sive alteri cuique virtuti advertitur. Ille ergo in iustitia iurare dicitur qui rem iustam, honestam, licitamque iurat. Tertio necessarium est iudicium: quod non accipitur pro iustitiæ executione, sed pro prudenti consideratione; & in hoc consistit quod homo, antequam iuret, mature, lenique perpendat utilitatem, & necessitatem quoque perpendat, & necessitatem usum virtutum dux, enim præsertim est omnium iuramentum dignæ, sive regulari, ita potissime iuramentum dicitur est, ut iuramentum licitum sit, & virtutis actus; priores autem duo requiruntur, ne sit peccatum. Sub hoc iudicio aliquomodo omnes conditiones ceteræ continentur.

De

De veritate, & iustitia patet: nam sicut hoc iudicium præsertim iurandum esse, attentè rerum utilitate, & necessitate; ita veritas iuratur rem salam, & vitiosam. Aliis quoque conditionem, potissimum *fidem theologicam*, qua creditur Deus omnia licite, & devotionem, qua ex parte iurantis reverentia Deo debita exhibetur, sub iudicio esse conclusas, docet aperte D. Thomas loc. citat. art. 3. ad 2. *Devotio, & fides, & omnia huiusmodi, quæ exiguntur ad debitum modum iurandi, intelliguntur in iudicio.* De hoc iudicio præclare D. Augustinus serm. xxviii. de verb. Apost. *sed cap. ix. Quantum ad me perituri, iuro; sed quantum mihi videtur, magna necessitate committitur mihi videtur, magna necessitate committitur mihi non credi, nisi factum; & si qui mihi non credi, non expectare quod non credi; hac perpensa ratione, & considerata libertate, cum magno timore dico, Coram Deo, aut testifere Deus, aut scit Christus sic esse in animo meo.*

IV. Angelicus non solum tres communes conditiones quæ iuramentum quodcumque committari debent, explicat; sed insuper eventus persequitur illos in quibus iuramentum a culpa immune est, immo virtutis meritum habet. Sex autem assignat casus huiusmodi. I. quando iuramentum est pacis cancellum. II. necessitas conservandæ proprietatis famæ. III. pro pignore fidelitatis. IV. in argumentum obedientiæ superiori præstandæ. V. cum urgeat necessitas assecurandi rem promissam. VI. ut credibilis reddatur veritas, quæ ut credatur, plurimum refert. In verba S. Doctoris lect. IV. in Epist. ad Hebræos cap. vi. *Causæ sunt autem in quibus licet iurare, hæc sunt. Pro pace firmanda, sicut Laban iuravit Gen. xxx. Secundo pro sana conservanda. Tertio pro fidelitate tenenda, sicut fenitarius iuravit dominis. Quarto pro obedientia implenda, & præcipitur a superiore aliquid honestum. Quinto pro securitate facienda. Sexto pro veritate assecuranda, sicut iuravit Apostolus Rom. 1. Testis est mihi Deus.*

CAPUT IX.

Quæ veritas requiritur in iuramento assertorio. Defectus cuiusque minime veritatis in hoc iuramento peccatum mortale est. Nonnullæ quasi-nulle de perituri assertorio.

I. **V**ERITAS est potissima ex conditionibus necessariis ad licitum iuramentum, ut dicitur est. Necessè tamen non est ut hæc veritas sit lemper in re; sed satis est ut iurans

bona fide existimet rem de qua iurat, veram esse, licet reipsa aliter se haberet: seu non requiritur veritas metaphysica, sed moralis. Quare veritas non tam lumitur ex ipso objecto, seu re iurata, quam ex ipso iurantis animo. Accidere namque valet rem falsam te iurare, quia perituri; quando videlicet sincero animo putas esse veram: & contra contingere potest te iurare non veram, & perjurare, eo quod putas esse falsam. Ut omnes differentias quæ in iuramenti assertorii usu occurrere possunt, clarius resolvam, sequentes quasi-nulas cum suis reponitionibus exhibebo.

II. *Quæst. I. An qui in re levissima falsum iurat, peccet mortaliter?* Resp. Angelus, seu Summa Angelica refert Gotfredum docentem in cap. *Quod autem*, perituri in levissima re esse veniale peccatum: quam opinionem probabilem reputat Angelus verb. *Perituri*, his verbis. *Possent tamen dici, quod mendacium iocofum non sit proprie mendacium, ut in dicto cap. Quod ait. Ideo possent teneri opinio Gotfredi, quod non peccat mortaliter, quia non proprie perituri. Sed opinio Theologorum est tutior. Anchor Theologia. Moralia Iohannes, & Henricus a S. Ignatio in præloquio 1. 1. c. hæc eandem sententiam adjuvante Bauino in Sum. pag. 65. edit. xv. ubi cum docet his verbis: *Vocate Deum in testimonium mendacii levius, non est tanta irreverentia propter quam velis, aut possit damnare animam: quæ propositio est xxiv. inter damnatas ab Innocentio XI. Dominicus Bauino in sua Trinita theologica interpretatur, Bauinum admittere paritatem materie in iuramento dumtaxat promissorio. Sit ita. Libenter liquidem & nos sano in sensu, quoad fieri potest, catholicos Scriptores interpretamur. Id quod negotium facillit, est, si idem omnino verbis esse conceptam propositionem damnatam ab Innocentio XI. quam cum ceteris Theologis ipse P. Vasa testatur proliptam tulle in sensu iuramenti assertorii, non promissorii. Utcumque res ita se habeat, ratio proscriptæ propositionis evidens est. Quandoquidem perituri malitia suam gravitatem non delimit ex mendacio five levi, five gravi, five iocoso, five pernicioso; sed ex irreverentia qua Deo irogatur. Porro gravissima irreverentia, & summa iniuria Deo irogatur, cum in tellem falsitatis vocatur, five materia talis invocationis, five iuramenti gravissima sit five levis. Qui enim Deum in tellem falsitatis invocatur, tacite testatur Deum fallere, aut falli posse: atque adeo ex parte sui infallibilem veritatem Deo ad-**

Q

mit. Ergo omne perjurium est peccatum mortale. Quia addit Angelicus Doctor 2. 2. q. xcviij. art. 3. ubi statuit omne perjurium esse peccatum mortale; addit, inquam, ad 2. perjurium in re levis gravius est una parte peccatum esse quam in materia gravi. *Ille qui ioculis perjurat, non evitat diriviam, irreverentiam, sed quantum ad iudicium magis auget; & ideo non excusatur a peccato mortali.* Solum defectus considerationis, & deliberationis, seu advertentiae, a mortali culpa excusare potest; sed in tali casu non est perjurium: quia ad iramentum necessaria est deliberatio iurandi, modo infra explicando. En verba Angelici. *Ille autem qui ex lapsu linguæ solum iurat, si quidem advertat se iurare, & fallax esse quod iurat, non excusatur a peccato mortali, sicut nec si Deo contempserit. Si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem iurandi. Et ideo accipiunt perjurium excusatur. Sic docent omnes Auctores, postquam Innocentius XI. damnavit recentiam propositionem.*

III. Quæst. II. An qui rem dubiam incertam, aut contra, iurat, peccet mortaliter? Resp. Adfirmative respondent omnes Doctores. Quia qui rem dubiam incertam, aut rem certam ut dubiam iurat, revera mentitur: ergo profert perjurium, quod est peccatum mortale. Debes ergo eo modo rem adfirmare, vel negare, quo tu procederis, nebus omnibus perperis, eam se habere existimas. Si res tibi dubia est, solum subsidiario prode eam debes; si certa, non dubitando, sed assertanter eam proferto.

IV. Quæst. III. An peccet mortaliter, qui per hyperbolicum aliquid iurat, quod, ut sonat, verum non est? Resp. Sanchez Lib. III. in Decalog. cap. xv. num. 9. Tamburinus Lib. III. in Decal. cap. xi. §. 1. n. 2. Leander tract. 1. disp. vii. quæst. vii. Bonacina disp. xv. q. 1. punct. 4. n. 6. negative respondent, eo quod dicere aliquid falsum per hyperbolicam, & figuratam locutionem non est mendacium, nec peccatum. Laudant per hoc opinionem D. Angulimum, & D. Thomam, qui 2. 2. quæst. cxi. art. 1. plura sacre Scripture dicta recenset que per figuratam significationem exponit. Hoc modo explicatur dictum illud Davidis I. Reg. 9. *Jonathas, & Saul agnitas velociores, & leonibus fortiores.* Quod plures sacre Scripture expressiones exponantur per figuratam, & hyperbolicam locutionem, res comperita est. Quod vero homines qui neque Prophetae sunt, neque Patriarchæ, ut communiter erant illi quos fi-

gurate locutos fuisse ex Scriptura habemus, iuramento firmare valeant sua hyperbolicas assertiones, nihil minime probatur. Quia de causa sobria & caute usurpanda sunt illa iuramenta que obtrudit Tamburinus loco citato, videlicet, *Item Petrus in ipsius locis dicitur, a me in furore amore te diligit, innumerabiles esse tuos amulos &c.* Quantum in primis certum est hæc iuramenta in plurimum esse incauta, atque adeo cetero iudicio, & consequenter illicita. Præterea iuramentum stricti iuris est, atque per modum medicine concessum: ergo urgente dumtaxat gravi morbo, seu necessitate, adhibendum.

V. Quæst. IV. An licitum sit iurare rem quam probabiliter tantum iudicatur esse veram? Resp. Hoc quæsitum proponit La-Croix Lib. III. part. 1. cap. 11. dub. 3. q. lxx. n. 167. Respondet vero his verbis. Sanchez Lib. III. cap. iv. n. 10. Castropalans part. v. §. 1. n. 1. alique apud Dianam part. iv. tract. 1. §. 1. v. res. 77. affirmant: quia iurus hoc in quod iudicatur verum: ergo non peccas: unde quod aliquis audit a viro motabili, & si fide digno, potest, secundum alios AA. affirmare, & extra iudicium iurare esse verum. Quod aliqui apud Dianam extendunt ad iramentum etiam in iudicio. Leander vero tract. 1. disp. vii. quæst. viii. pag. 46. ad examen revocans genus probabilitatis, necesse ad licitum iuramentum, refert Tamburinum exigentem probabilitatem que moralem inducat certitudinem. Ad hoc nimis rigidum reputans, hæc addit: *Sed certe quælibet probabilitas facit moralem certitudinem, ut sepe diximus cum communi. Unde, ut bene ait Palanus, sufficit, si procederis, hoc est secundum probabilem rationem, ita esse arbitror. Sic laxitatem istius doctrinæ apprehendere cupis, in memoriam revoces operæ principia probabilitatis, que in tota amplitudine Leander adhibet. Ait namque, quamcumque probabilitatem parere certitudinem moralem; ac præterea quamlibet opinionem probabilem regulam esse honestæ operationis, atque adeo iuramenti. Quæ sane assertio indefinita, & universim prolata continetur in hac propositione ab Alexandro VII. damnata, que est in ordine 3. Generationis, dum probabilitate sine intrinseca, sine extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, cunctis aliis a-gimus, semper procedentes agimus. Leander aliter quamlibet probabilitatem, nimirum sive gravem, sive tenuem, genere moralem certitudinem, quam quisque procederet sequi potest.*

potest, tamquam sur conscientia regulam. Hoc expressè damnavit Ecclesia. Potiori ergo iure dicit devotendum est id quod addit Leander, nempe quemquam posse iurare rem esse veram, quam tantum probabiliter iudicatur. Nonne communiter docent Theologi, Deum iuramento vocari in testem veritatis? Secundum vero Leandrum, & quos citat, Sanchez, Dianam, Castropalans, ipsam invocare poterimus in testem probabilitatis, quomodo iurare possumus esse verum quod non verum, sed probabile nobis tantummodo est? Verum falso, & probabile non falso, sed improbabili opponitur. Cum itaque de eadem re dissimile occurrant contrarie rationes probabiles, poterit quisque modo eandem rem adfirmare iuramento, modo eandem iuramento negare. Potest quis secundum Probabilitatem esse opinionibus probabilitatis quam mavult sequi, & nunc unam amplecti, nunc alteram respicere. Aut saltem poterit eam partem iuramento adfirmandam, vel negandam eligere que sibi magis opportunitior, rebolique suis accommodatior visa fuerit. Quæ omnia necdum laxitatem produunt, sed honorem etiam incurant. Si Leander cum Auctoribus quos adducit, dixisset, posse aliquem iurare rem quam cognoscit probabilem ut probabilem; utcumque videretur ferendum. Sed cum assertat, nos posse iurare ut verum quod damnatur probabile existimamus, & præterea probabilitatem quamcumque indocere mortalem certitudinem; id nullo modo admittere possumus. Quapropter nos opinionem Leandi tamquam fallam reicimus. Opinionem vero quam P. La-Croix ex Sanchez, alique refert, seu improbabilem respicimus: quoniam quæ coniectura tantum probabilis, sicut loquitur Sanchez, cognoscimus, non possumus assertare ut vera, sed ut probabilia. Communis namque Theologorum sententia est, iramentum iuramentum esse veritatem non absolute spectatam, & ut in re est; sed eo modo quo ab intellectu iurantis percipitur. Ergo, si iurans cognoscit rem ut probabilem, non potest eam iurare ut veram; & si ut veram cognoscit, nequit eam ut probabilem tantum iurare. Quod postea lubidum, ad iramentum in iudicio præstandum requirit certitudinem moralem, in ceteris vero privatis iuramentis sufficere probabilem, ut ergo quidem arbitror, merum commentum est. Eundem liquidem rationis, est iramentum privatum, & publicum: & eadem est ratio formalis que utrique speciem tribuit, invocatio nempe divini testimonii in verita-

tis confirmationem. Ergo eadem pro utroque iuramento certitudo necessaria est. Sive in iudicio, sive extra iudicium, qui cognoscit rem ut probabilem, non potest eam iurare ut veram, sed ut probabilem; & contra. Verum utique est, iuxta legem decreta in iudicio non admitti nisi iuramenta eorum rerum quarum iurans habet evidentiam, seu non admitti nisi testes de veritate; proindeque necessarium esse veritatis cognitionem omnino evidentem. Ceterum quamcumque positiva lege præcisa, in omni iuramento, sive publico, sive privato, necessaria est certitudo moralis, quam quæstionibus sequenti explicabimus. Dum autem quis iuramento confirmat notitiam probabilem quam habet, materia iuramenti non est vel probabilitas, vel dubitatio; sed veritas probabilitatis, & dubitationis: dum enim opinor, vel dubito de re aliqua, verum est me opinari, & dubitare; idcirco, cum iuro me vel suspicem, vel probabilem notitiam habere de re aliqua, veritatem iuro: quia verum respici est me talem vel opinionem, vel dubitationem, aut suspitionem habere.

VI. Quæst. V. Quomodo certitudo requiritur, ut quis licite iurare possit? Resp. Ad clariorum precedentium quasi explicationem, & ad pleniorum notitiam illius certitudinis que requiritur ut quis iurare valeat sine culpa, hæc quæstionem dirimendam proposui. Certitudo alia est evidens, ac metaphysica, alia experimentalis, alia moralis, alia probabilis, que varios gradus admittit. Plurimi ex recentioribus Theologis, & Casuistis omnes docent, sufficere notitiam verisimilem, vel probabilem de re aliqua, ut quis iurare valeat. Ita docent præter laudatos nomen. præced. Salmant. tract. xvij. cap. xi. punct. 3. §. 1. n. 2. & laudant Cardesarium, Lessium, Azorium, & alios. Hæc opinio mihi minime probatur, & iuxta adversariarum principia falsa videtur. Nam, si ipsi docent, quamlibet opinionem probabilem partem moralem certitudinem; nonne posse inter duas opiniones de eadem re eligere quam nobis opportuniorem reputamus: consequitur profecto posse nos etiam eandem rem iuramento vel confirmare, vel negare, prout tempus, & rationes nostre postulare vident quod quam falsam & erroneam sit, nemo non videt.

VII. Reprobata igitur hæc opinio, dicimus primo, utique non requiritur semper in iuramento certitudinem, seu notitiam mathematicam, & omnino evidentem, quia hæc

in pluribus haberi nequit; sed asserimus nec infirmam esse certitudinem moralem, nec omnem prudentem dubitationem excludat. Hinc autem certitudo moralis non semper inducitur per coniecturas, & rationes probabiles, ac verisimiles: quoniam rationes tantum probabiles non auferunt omnem dubitationem: & ipsi adversarii, ut hanc dubitationem tollant, ad propositiones tollas conieciunt. Necessaria ergo sunt fundamenta gravissima, & rationes que nos certos reddant de re certa quam iurare debemus. Hec nostra sententia clare eruitur ex Catechismo Concilii Tridentini Part. III. de secundo precepto. Decalog. sec. 2. *Primum in iurando locum veritas habet, nimirum ut quod asseritur, & ipsum verum sit, & qui iurat id ita esse arbitretur, non quia semper, aut levi coniectura adductis, sed CERTISSIMIS ARGUMENTIS.* Hoc ipsum docet Cardinalis Bellarminus Lib. I. de Sacram. in gener. cap. xvii. *Ritams habeat probabilem rationem credendi, tamen non habeat certitudinem.* Potest enim fieri ut patet se credere, & tamen verum non credit. At ad testificandum nomine Dei aliquid requiritur verissima certitudo, nec sufficit probabile opinio, ut patet in simili de iuramento. Non enim licet iuramento, idest Dei testimonio, uti in re quam opinatur veram, sed solum in re quam certissimè sumus esse veram. Confirmari hæc sententia potest ex his que scribit D. Ambrosius in Psal. cxvii. ver. xi. num. 14. *Vox ambulantis in homine est dicere, Iuravi... Nemo bene iurat, nisi qui potest scire quod iurat. Iurare igitur iudicium scientie, testimonium conscientie est.... Lux tibi patet, si iurare disponis; idest, cognitus veritatis præcedat, ut vinculum sacramenti tibi non possit nocere.*

VIII. Verum est etiam adversarios fatere, necessariam esse certitudinem moralem; sed in hoc desunt quod doceant, hanc moraliam certitudinem haberi potest per conieciuras dumtaxat verisimiles, & rationes solum probabiles. Licet enim concederem opinionem probabilem tantam certitudinem parere que sufficiat per regula honeste operationis; non ob id tamen recte posset inferri tantam genere certitudinem que sufficiat ad iurandum verum esse id quod tantum probabile opinatur. Maior namque certitudo requiritur ad iuramentum quam ad quancumque opinionem moralem. Ad hanc sola vera probabilitas sufficit, ut regula sit honeste operationis. At, quandoquis iurat quidquam tantquam verum, non satis est quod sit probabi-

le; sed requiritur quod ioranti verum appareat; non per rationes dumtaxat probabiles, sed per principia, vel argumenta gravissima, & certa. Que certitudo si desit, & appareat tantum coniectura, ac rationes probabiles, tum iurans adfirmare, ac negare debet rem ut probabilem, secus ut veram.

IX. Quæst. VI. *Qua certitudo requiritur ad iuramentum præstantium in iudicio?* Resp. si foro neccellaria est notitia certa. Com quia iurat de facto alterius, necessaria est notitia experimentalis, qualis habetur per visum, quia ibi testes de auditu non admittuntur. Recentiores Theologi communiter docent, sufficere unicuique testem fide dignum ad iurandum extra iudicium, secus in iudicio. Sic inquit Salmanticenses, Sponer, La-Croix, & plures alii, quos ipsi citant. Sed dicendum mihi videtur, sive in iudicio, sive extra iudicium, neminem posse iurare tam ut absolute veram, quam solum ab unico teste, etiam fide digno, audiverit; sed debet eam iurare eo modo quo eam icit, nempe vel quia compertam oculis habuit, vel quia narratione ab aliis accepit. Quamvis testis dignus fundamentum mihi sit ad presudentem credendum quod narret; tante auctoritatis tamen mihi esse nequit hæc fides, seu credulitas, ut ipsi innixus iurare absolute veram verum esse quod audivi; sed solum iurare possum illud me audivisse. Cur coram iudice iurare nequimus absolute verum esse quod ab unico teste audivimus? Non alia profecto ratio, nisi quia unicuique humanis testis certitudinem sufficientem ad iuramentum non inducit. Et quanquam in iudicio non agatur de proximi damno; attamen iuramodi maxima certitudo depositur in iudicio, non tam ad damnum cuiuscumque vitandum, quam ut omnes peccandi occasio tollatur. Hoc est peculiare illud quod circa iuramenta iudicia descendunt occurrat, nimirum iudice, ut sententiam ferant, talia exigere iuramenta, ut quod adfirmatur, oculorum testimonio inquirerit, scilicet iuramenta experimentalis, ut dicitur, certitudinis. Falsum est igitur quod communiter asserunt recentiores Theologi, extra iudicium te posse iurare absolute verum esse quod tantum per probabiles rationes, & conieciuras agnoscis; sed sive in iudicio, sive extra, quod ex auditu dumtaxat scis, iurare debes ex auditu te scire; & quod tibi constet ex visu, iurare debes tibi esse visu constare. Cuius ratio est, quia sive in iudicio, sive extra, ratio formalis iuramenti eadem est, nempe in-

ca-

catio testimonii divini; & eadem reverentia Deo ubique & semper debetur. Hoc vero discernim est inter iuramenta iudicialia, & privata, quod iudex nihil decernit, nisi testes iurent rem visa compertam, & homines vero privati fidem sepius adhibent, & multa deliberant (possimam) tibi de tertio damno non igitur iuramentis innixi de rebus auditis. Quare, si mihi iuras te audivisse a viro fide dignissimo, nullique exceptioni obnoxio, factum aliquid, cui homo privatus tibi fide integram adhiberem; & prout talis notitia rationes meas, seu negotia spectaret, illa tamquam regula plurium mearum deliberationum uter; ceterum ut iudex fidem tibi non haberem, nihilque sancirem tali innixus iuramento.

X. Quæst. VII. *Qua diligentia requiritur in inquirenda veritate necessaria ad iuramentum?* Resp. Salmanticenses loc. cit. num. 4. respondent his verbis. *Non exigitur equalis diligentia in serm. materia ad periculum tantam veritatem rei iurate, sed secundum conditionem rei adhibenda est maior, vel minor. In rebus namque maioris pomis, deus maior est adhibenda cura quam in rebus minoris momenti.* Hæc regula mihi videtur fallia. Quandoquidem non rei iurate natura, sed lumina gravitas, & dignitas iuramenti norma esse debet diligentia que necessaria est in inquisitione veritatis, antequam iuret. Nonne perivium asserorium etiam in re levissima peccatum est morale? Cur? quia non ex re iurata, sed ab inopia divine veritati irrogata gravitas perituri reperitur. Ergo, cum iuramentum iuræ per natura nullo habito ad rem iuratum respectu, penes omnes gentes sit res summi momenti; ipsam procedere debet diligentia forma pro veritatis inquisitione. Solum igitur diligentia adhibenda dici potest maior vel minor non in ordine ad rem iuratum, sed ad veritatem ipsam, que magis vel minus obvia est & pervia. Quando vero res que iuratur, gravis momenti est, quia tamam, vel fortunam proximi spectat, maior diligentia, & deliberatio requiritur non vi iuramenti, seu virtutis religionis; sed vi alterius virtutis, iustitie, vel caritatis, quia si iuras fallum adversus proximum tuum in re gravi, præter perivium committis peccatum iniustitie. Et hoc sensu dicitur, quod quando res iurata est magni ponderis, etiam ex hoc capite requiritur gravis diligentia, ut præter perivium peccatum quoque iniustitie vitetur. Hæc omnia mihi certa videntur,

Cous. Theol. Tom. III.

neque negari possunt a recentioribus; quamvis verbis ambiguis contrarium asserant.

XI. Quæst. VIII. *An qui non libenter requiritur est in inquirenda veritate rei que iuratur, peccat mortaliter; tamen si contigerit rem quam iuratur, esse veram?* Resp. Sanchez Lib. III. in Decal. cap. iv. n. 10. Leander tract. 1. disp. vii. quæst. 1. & apud ipsos Scotus, Caietanus, Richardus, Sotus, Navarrus, & communiter omnes docent, hunc peccare mortaliter: quia ille exponit se periculo peierandi, & in re gravis momenti omittit diligentiam necessariam. Ur autem validus omnia que in precedentibus quaestis dicta sunt, confirmetur; & possimam illa regula in qua diximus, notitiam probabilem, que satis esse potest ad regendos ceteros actus humanos, minime sufficere ad iuramentum edendum, placet doctrinam D. Thomæ in medium adferre. Hæc igitur habet S. Doctor 2. 2. q. lxxxix. art. 3. ad 3. in iuramento est periculum magnum, non propter Dei magistralitatem, cuius testimonium incoercitur, tum etiam propter stabilitatem lingue humane, cuius verba iuramento confirmantur. Et idem iustitiam (nempe veritas, iudicium, & iustitia) magis requiruntur ad iuramentum quam ad alios humanos actus. Ea itaque probabilitas notitia que ad alios humanos actus sufficit, ad iuramentum satis minime est.

XII. Quæst. IX. *An, ut scholasticus possint licite iurare aliquem scion ad scholas accessisse tempore ab universitate requisito pro cursu computerio, sufficit quod illum viderint communitate scholæ frequentasse?* Resp. Tamburinus Lib. III. cap. 11. §. I. num. 3. refert hunc casum ex Hurtado apud Dianam Part. V. tract. vii. rel. 10. Scholasticus volens probare recessum, ad quem eger duobus testibus, adhibere potest duos amicos, qui illum non viderunt interesse lectionibus; ac satis sibi persuadent illum interfuisse; et non possunt iurare se id viderisse. Quam decisionem approbat Tamburinus, cui ego accedere minime valeo. Involuntaria namque est & valde implexa resolutio isthæc. Hi duo amici scholasticum minime viderunt; & nihilo scilicet iurare possunt, non se illum viderisse, sed absolute illum scholas frequentasse? Cur iurare possunt? Quia sibi satis persuadent illum interfuisse lectionibus? Cur id sibi persuadent? Nullam istius persuasionis momentam adducitur. Quare non videntur, amicos istos iurare absolute posse, quia vel scholasticus id testatur, vel ipsi libere, & benigne ex quadam in amicum scholasticum propensione per-

Q. 3

suis

foali sunt reipfa fcholasticum gymnafia frequen-
tasse. Nemo autem non videt, hanc funda-
menta ad iuramentum satis minime esse. Si
enim prefati amici iurare debent, fcholasticum
interfuisse lachionibus, necellum est ut vel
eundem viderint, vel testes fide dignos habeant
id affirmantes. Quod postea committere do-
cant Auctores, ad hoc iuramentum sine culpa
praestandum, non oportere ut iurantes sin-
gulis diebus viderint fcholasticum fcholas ade-
ntem, verum est. Hae enim cognitio haberi
haud potest. Satisigitur erit eos scire fcholasti-
cum committere audivisse lectiones: quia id, &
non pluresigunt univerfitates. Quamquam ut
iuramentum debita cum religione profertur,
iurantes communem, non quotidianam in
fcholis praesentiam iuramento iurare debent.
Evitanda tamen extrema sunt. Quando iura-
mentum fit ad mentem interrogantis, bona
fide committendis veritate, iudicio, & iusti-
tiae, cavendum a nimia anxietate, & super-
finitate est, ne dum unum extremum vitare
studet, in alterum incidat.

XIII. Quae. X. An licitum fit perjurade-
re alicui ut iuret veritatem quam ipse igno-
rat? Resp. Certum est apud omnes non licere
: quia qui iurat sine certa cognitione,
peccat mortaliter; ergo similiter peccat qui
illum ad iurandum hoc modo, nempe sine
certa cognitione, inducit. Ad cuius rei cla-
ritatem proponi solet hic casus. Petrus mercator,
ut probet Paulum sibi debere centum
aureos, qua revera debet, & alioquin se
eos debere negat, inducit Antonium ad iu-
randam veritatem illius debiti. Iurat Antonius,
se scire Paulum debere Petro centum
aureos: cum tamen fallum sit Antonium hanc
habere scientiam. Illius ergo iuramentum certe
perituum est. Ad restitutionem tamen non
tenetur, eo quod debiti centum aureorum
verum supponitur. Et quamvis Petrus mercator
producat rationes que tibi fudeant verum
esse credidit, non propterea in iudicio
iurare potes te id scire, quia neque extra
iudicium; sed solum iurare potes te audivisse
a Petro, hanc pecuniam summam illi a Paulo
debitam esse.

CAPUT X.

De iustitia, & iudicii defectu in iuramento sp.
servio. Nonnulla quaestiones resolvuntur.

I. TAM supra explicatum est quid sit cum
iustitia, tum iudicium necessaria ad
quodcumque iuramentum. In praesentia au-

tem id potissimum discutiendum suscipimus.
tutum licet defectus veritatis in iuramen-
to assertorio semper est peccatum mortale;
ita etiam defectus iustitiae, & iudicii in
eodem iuramento mortale peccatum consti-
tuit. Atque, ut nonnullas difficultates circa
hoc resolvantur, sequentia quaerita propo-
nimus.

II. Quae. I. An defectus iustitiae in
iuramento assertorio sit peccatum mortale? Resp.
Antequam directe respondeo, animadverto,
dupliciter aliquem rem iniustam iurare posse.
Primo, cum quis rem iniquam verum
narrat ob iustam causam; puta, dum ob bonum
finem iuramento confirmat peccatum vel a-
le, vel ab alio commissam. Hoc modo honeste,
ac iuste rem iniustam, & iniquam ille
iuraret. Secundo, cum rem iniquam ob ma-
lum finem manifestat: v. g. si quis revelaret
occultum delictum proximi, cuius fama pe-
nitenti revelatione graviter laederetur. Hoc pacto
ille rem iniquam iniqum modo iuraret, & ius-
tiam uteretur tanquam instrumentum ad con-
firmandam manifestationem iniqum. In pri-
mo casu confirmaret veritatem iniquitatis
commisit, iusta causa urgente: in secundo con-
firmaret iniquam manifestationem delicti, sola
malitia impellente.

III. Ad quaeritum Salmant. trafl. XVII.
cap. vi. punct. 5. §. 1. n. 47. respondit di-
cendo ex Suarez, Sanchez, Palao, Tamburini,
& Leandro, defectum iustitiae in iuramen-
to assertorio non esse mortale, sed veniale
peccatum; nisi iuramentum assumatur
ut instrumentum iniquitatis, in quo casu peccatum
esset mortale. Exemplum afferunt.
Tu manifestas crimen verum, sed occultum
proximi tui, quo illius fama grave damnum
perperitur. Deinde, ut detractionem tuam
certiore efficias, ipsam iuramento confir-
mas. Tunc profecto peccas mortaliter, non
solum peccato detractionis, sed etiam peccato
adversus iustitiam, iuramenti committentem.
Si vero tuum peccatum proprium patefacis
ob iactantiam, & deliberatam oblectationem,
simulque iuramento confirmas te peccatum
illud commisisse; peccas quidem mortaliter
peccato complacentiae, at non peccas mortali-
ter adversus iustitiam necessarium iuramen-
to, sed tantum venialiter. Sic differunt
Salmant. cum Auctoribus a se citatis. Mihi
probabilior videtur sententia Soti *Lith. VIII.
de iust. & iur. art. 3. col. 2. De iustitia au-
tem. Coletti Lib. III. cap. XXI. n. 10. & 11.*
*Ledei II. Tom. I. Sum. trafl. xi. cap. 11.
dub. 4. Aragon. 2. 2. q. lxxxix. art. 10. ni-
mirum*

mirum defectum iustitiae in iuramento asser-
torio esse peccatum mortale, quando iurantis
asseritio est peccatum mortale; si vero asser-
tio que iuramento firmatur, sit solum veniale,
veniale quoque erit crimen iuramenti.
Ratio videtur manifesta: quia gravissima ini-
uria Deo inferitur, dum illius auctoritas adhi-
betur ad confirmandam asseritionem graviter
iniquam. Et, ut adversariorum exemplo iura-
mum, non video dispariter rationem cur di-
cant, non peccare mortaliter adversus iusti-
tiam iuramentum eum qui iuramento confirmat
complacentiam mortalem proprii peccati; pec-
care vero graviter contra eandem iustitiam
illum qui infamiam proximi iuramento cer-
tiores reddit. Quandoquidem, licet ex parte
rei iuratur licet crimen distamare
proximum quam delictari propria iniquitate
commissa; attamen ex parte modi iurandi,
ut dicitur, quoties Deus in telem gravis in-
iquitatis adducitur, gravis illi irrogatur ini-
uria. Neque alicuius momenti est adversario-
rum responso, nempe, deficiente iustitia,
adhac finem iuramenti subsistere, qui est con-
firmatio veritatis: qua consistente, non vo-
catur Deus in telem mendacii, sed iniquitatis.
Siquidem concedimus & nos, finem pre-
cipuum iuramenti esse confirmationem veri-
tatis, seu veritatem esse potissimum ex
conditionibus ad licitum iuramentum neces-
sarius: & ideo dicimus omnes, defectum
veritatis, etiam in re levissima, mortale pec-
catum inducere; defectum vero duarum alia-
rum conditionum in re levi esse dumtaxat
peccatum veniale. At hinc inferri minime
potest, defectum iustitiae in materia gravi
non esse peccatum mortale. Concludimus itaque,
quod quoties iurans utitur divino testi-
monio ob malum finem, seu animo culpabili,
& pravo ad roborandam manifestatio-

nem iniquam, five proprii, five alieni peccati
mortalis, committit duplex peccatum, unum
adversus illam virtutem cui opponitur
res narrata, alterum adversus iustitiam iuramen-
ti.

IV. Quae. II. An defectus iudicii in iuramento
assertorio sit peccatum mortale? Resp.
De iudicio ad iuramentum assertorium requi-
situm supra locuti sumus. Hec iudicii conditio
postulat rationabilem causam iurandi: quo-
ties enim deest ratio, seu causa iurandi, iuramentum
iudicio caret, ut dictum est. Sex quoque iurandi
causas ex D. Thoma proderimus *cap. viii. n. 4.* Nunc addimus, tunc
potissimum adesse necessitates, & causam
iurandi, quando haec duo concurrunt. Primum
est, quod veritas alia via probari nequeat,
nisi iuramento. Alterum est, quod probatio,
sive confirmatio illius veritatis sit necessaria,
sive confirmatio illius veritatis sit necessaria,
aut in nempe quod calet aut in publicam, aut in
privatam utilitatem. Gradus praecisus illius
necessitatis praescribi nequit. Sex assignavit
illius necessitatis casus D. Thomas a nobis
supra relator, praeter quos alii etiam
occurrere possunt. Necessitas autem ista,
quando respice adit, vel non adit, prudentis
arbitrio relinquendum est. Regula generalis
sit: abique aliqua morali utilitate nunquam
adell iurandi necessitas.

V. Ut autem proposito quaesito directe
respondeamus, distinctionem praemittamus oportet.
Si res que iuranda est, sit manifeste
vera, & iusta, seu licita, solumque sit defectus
iudicii in expendenda necessitate iurandi,
absolute loquendo non est nisi culpa venialis.
Si vero detetur iudicii fit in inquisitione
veritatis, tunc si negligentia levis est,
culpa erit levis; si negligentia gravis, peccatum
erit mortale. Responso patet ex dictis
supra.

DISSERTATIO II.

DE IURAMENTO PROMISSORIO.

QUE haecenus disputata sunt, iuramentum in communi, & potissimum assertorium
spectant. Illud nunc est reliquum ut de iuramento promissorio sermone iustitiam
illud sequendum suus peculiare habet difficultates: quoniam ultra veritatem praetentis
asseritionis, secum promissionem in futurum implendam deserit. In hac autem disputatione
primum omnium eas difficultates disceptam que ad veritatem, iudicium, & iustitiam pertinent:
deinde obligationis vim, quam iuramentum hoc inducit, exponam.

foali sunt reipfa fcholasticum gymnafia frequen-
tasse. Nemo autem non videt, hanc funda-
menta ad iuramentum satis minime esse. Si
enim prefati amici iurare debent, fcholasticum
interfuisse lachionibus, necellum est ut vel
eundem viderint, vel testes fide dignos habeant
id affirmantes. Quod postea committere do-
cant Auctores, ad hoc iuramentum sine culpa
praestandum, non oportere ut iurantes sin-
gulis diebus viderint fcholasticum fcholas ade-
ntem, verum est. Hae enim cognitio haberi
haud potest. Satisigitur erit eos scire fcholasti-
cum committere audivisse lectiones: quia id, &
non pluresigunt univerfitates. Quamquam ut
iuramentum debita cum religione profertur,
iurantes communem, non quotidianam in
fcholis praesentiam iuramento iurare debent.
Evitanda tamen extrema sunt. Quando iura-
mentum fit ad mentem interrogantis, bona
fide committendis veritate, iudicio, & iusti-
tiae, cavendum a nimia anxietate, & super-
finitate est, ne dum unum extremum vitare
studet, in alterum incidat.

XIII. Quae. X. An licitum fit perjurade-
re alicui ut iuret veritatem quam ipse igno-
rat? Resp. Certum est apud omnes non licere
: quia qui iurat sine certa cognitione,
peccat mortaliter; ergo similiter peccat qui
illum ad iurandum hoc modo, nempe sine
certa cognitione, inducit. Ad cuius rei cla-
ritatem proponi solet hic casus. Petrus mercator,
ut probet Paulum sibi debere centum
aureos, qua revera debet, & alioquin se
eos debere negat, inducit Antonium ad iu-
randam veritatem illius debiti. Iurat Antonius,
se scire Paulum debere Petro centum
aureos: cum tamen fallum sit Antonium hanc
habere scientiam. Illius ergo iuramentum certe
perituum est. Ad restitutionem tamen non
tenetur, eo quod debiti centum aureorum
verum supponitur. Et quamvis Petrus mercator
producat rationes que tibi fudeant verum
esse creditum, non propterea in iudicio
iurare potes te id scire, quia neque extra
iudicium; sed solum iurare potes te audivisse
a Petro, hanc pecuniam summam illi a Paulo
debitam esse.

CAPUT X.

De iustitia, & iudicii defectu in iuramento sp.
servio. Nonnulla quaestiones resolvuntur.

I. TAM supra explicatum est quid sit cum
iustitia, tum iudicium necessaria ad
quodcumque iuramentum. In praesentia au-

tem id potissimum discutiendum suscipimus:
tutum ficut defectus veritatis in iuramen-
to assertorio semper est peccatum mortale;
ita etiam defectus iustitiae, & iudicii in
eodem iuramento mortale peccatum consti-
tuit. Atque, ut nonnullas difficultates circa
hoc resolvantur, sequentia quaerita propo-
nimus.

II. Quae. I. An defectus iustitiae in
iuramento assertorio sit peccatum mortale? Resp.
Antequam directe respondeo, animadverto,
dupliciter aliquem rem iniustam iurare posse.
Primo, cum quis rem iniquam verum
narrat ob iustam causam; puta, dum ob bonum
finem iuramento confirmat peccatum vel a-
le, vel ab alio commissam. Hoc modo honeste,
ac iuste rem iniustam, & iniquam ille
iuraret. Secundo, cum rem iniquam ob ma-
lum finem manifestat: v. g. si quis revelaret
occultum delictum proximi, cuius fama pe-
nitenti revelatione graviter laederetur. Hoc pa-
talis revelatione graviter laederetur. Hoc pa-
talis rem iniquam iniusto modo iuraret, & ius-
tiam uteretur tanquam instrumentum ad con-
firmandam manifestationem iniquam. In pri-
mo casu confirmaret veritatem iniquitatis con-
missae, iusta causa urgente: in secundo con-
firmaret iniquam manifestationem delicti, sola
malitia impellente.

III. Ad quaeritum Salmant. trafl. XVII.
cap. vi. punct. 5. §. 1. n. 47. respondit di-
cendo ex Suarez, Sanchez, Palao, Tamburini,
& Leandro, defectum iustitiae in iuramen-
to assertorio non esse mortale, sed veniale
peccatum; nisi iuramentum assumatur
ut instrumentum iniquitatis, in quo casu peccatum
esset mortale. Exemplum afferunt.
Tu manifestas crimen verum, sed occultum
proximi tui, quo illius fama grave damnum
perperitur. Deinde, ut detractionem tuam
certiore efficias, ipsam iuramento confir-
mas. Tunc profecto peccas mortaliter, non
solum peccato detractionis, sed etiam peccato
adversus iustitiam, iuramenti committens.
Si vero tuum peccatum proprium patefacis
ob iactantiam, & deliberatam oblectationem,
simulque iuramento confirmas te peccatum
illud commisisse; peccas quidem mortaliter
peccato complacentiae, at non peccas mortali-
ter adversus iustitiam necessarium iuramen-
to, sed tantum venialiter. Sic differunt
Salmant. cum Auctoribus a se citatis. Mihi
probabilior videtur sententia Soti *Lith. VIII.
de iust. & iur. art. 3. col. 2. De iustitia au-
tem. Coletti Lib. II. cap. XXI. n. 10. & 11.*
*Ledejme II. Tom. I. Sum. trafl. xi. cap. 11.
dub. 4. Aragon. 2. 2. g. lxxxix. art. 10. ni-
mirum*

mirum defectum iustitiae in iuramento asser-
torio esse peccatum mortale, quando iurantis
asseritio est peccatum mortale; si vero asser-
tio que iuramento firmatur, sit solum veniale;
veniale quoque erit crimen iuramenti.
Ratio videtur manifesta: quia gravissima ini-
uria Deo inferitur, dum illius auctoritas adhi-
betur ad confirmandam asseritionem graviter
iniquam. Et, ut adversariorum exemplo utamur,
non video dispariter rationem cur di-
cant, non peccare mortaliter adversus iusti-
tiam iuramentum eum qui iuramento confirmat
complacentiam mortalem proprii peccati; pec-
care vero graviter contra eandem iustitiam
illum qui infamiam proximi iuramento cer-
torem reddit. Quandoquidem, licet ex parte
rei iuratur licet crimen distamare
proximum quam delictari propria iniquitate
commissa; attamen ex parte modi iurandi,
ut dicitur, quoties Deus in telem gravis in-
iquitatis adducitur, gravis illi irrogatur ini-
uria. Neque alicuius momenti est adversario-
rum responso, nempe, deficiente iustitia,
adhac finem iuramenti subsistere, qui est con-
firmatio veritatis: qua consistente, non vo-
catur Deus in telem mendacii, sed iniquitatis.
Siquidem concedimus & nos, finem pre-
cipuum iuramenti esse confirmationem veritatis,
scu veritatem esse potissimum ex
conditionibus ad licitum iuramentum neces-
sarius: & ideo dicimus omnes, defectum
veritatis, etiam in re levissima, mortale pec-
catum inducere; defectum vero duarum alia-
rum conditionum in re levi esse dumtaxat
peccatum veniale. At hinc inferri minime
potest, defectum iustitiae in materia gravi
non esse peccatum mortale. Concludimus itaque,
quod quoties iurans utitur divino testi-
monio ob malum finem, seu animo culpabili,
& pravo ad roborandam manifestatio-

nem iniquam, five proprii, five alieni peccati
mortalis, committit duplex peccatum, unum
adversus illam virtutem cui opponitur
res narrata, alterum adversus iustitiam iuramenti.

IV. Quae. II. An defectus iudicii in
iuramento assertorio sit peccatum mortale? Resp.
De iudicio ad iuramentum assertorium re-
quisito supra locuti sumus. Hec iudicii conditio
postulat rationabilem causam iurandi: quo-
ties enim deest ratio, seu causa iurandi,
iuramentum iudicio caret, ut dictum est. Sex
quoque iurandi causas ex D. Thoma pro-
ximis cap. viii. n. 4. Nunc addimus, tunc
potissimum adesse necessitates, & causam
iurandi, quando haec duo concurrunt. Pri-
mum est, quod veritas alia via probari nequeat,
nisi iuramento. Alterum est, quod probatio,
scu confirmatio illius veritatis sit necessaria,
scu confirmatio illius veritatis sit necessaria,
aut in nempe quod calet aut in publicam, aut in
privatam utilitatem. Gradus praecisus illius
necessitatis praescribi nequit. Sex assignavit
illius necessitatis casus D. Thomas a nobis
supra relator, praeter quos alii etiam
occurrere possunt. Necessitas autem ista,
quando respice adit, vel non adit, prudentis
arbitrio relinquendum est. Regula generalis
sit: abique aliqua morali utilitate nunquam
adell iurandi necessitas.

V. Ut autem proposito quaesito directe
respondeamus, distinctionem praemittamus o-
portet. Si res que iuranda est, sit manifeste
vera, & iusta, seu licita, solumque sit defectus
iudicii in expendenda necessitate iurandi,
absolute loquendo non est nisi culpa venialis.
Si vero detector iudicii fit in inquisitione
veritatis, tunc si negligentia levis est,
culpa erit levis; si negligentia gravis, peccatum
erit mortale. Responso patet ex dictis
supra.

DISSERTATIO II.

DE IURAMENTO PROMISSORIO.

QUE haecenus disputata sunt, iuramentum in communi, & potissimum assertorium
spectant. Illud nunc est reliquum ut de iuramento promissorio sermone instruamus
illud quidem suas peculiaries habet difficultates: quoniam ultra veritatem praetentis
asseritionis, secum promissionem in futurum implendam deserit. In hac autem disputatione
primum omnium eas difficultates disceptam que ad veritatem, iudicium, & iustitiam pertinent:
deinde obligationis vim, quam iuramentum hoc inducit, exponam.

CAPUT I.

De veritate, & iudicio necessarii in iuramento promissorio. *Quæstiones non parvi momenti examinantur.*

I. Hugo Gratius Lib. II. de iuram. helli & peric. cap. 11. §. 21. negat licitum esse iuramentum promissorium; eo quod rei promissæ incertus sit eventus. Et contra hæc iuramenta adducit textum Evangelicæ: *Nolite iurare omnino.* Sed Gratius, Auctor alicuique inter heterodoxos gravis, errat, et quæ errorem iam refutant vel ipsi hæretici in notis. Quare, hoc misso errore, sententia Catholicorum explicanda est. Concors est igitur Doctorum sententia, omnes tres conditiones, nempe veritatem, iudicium, & iustitiam, necessarias esse in iuramento promissorio, non locus ac in assertorio. Præter quippe conditiones iuramentum absolute acceptum consistit debent, & consequenter quodcumque particulare iuramentum. De iudicio, cuius est iurandi necessitatem examinare, nil occurrat dicendum præter ea quæ in præcedenti dissertatione dicta sunt. Nullum liquidem iuramentum fieri sine rationabili necessitate licite potest. Hæc necessitatis modo maior, modo minor est, pro materia quæ iuratur, diversitate. Omnia itaque examine istius conditionis, quæ nullam novam afferit difficultatem, enucleandum simpliciter veritatem, quæ necessaria est in iuramento promissorio, & quæ peculiariibus difficultatibus est obnoxia.

II. Quæst. I. An defectus veritatis de presenti in iuramento promissorio semper sit peccatum mortale? Resp. Iam dictum est iuramentum promissorium duplici consilare veritate: altera de presenti, quæ in hoc consistit quod iurans habet, dum iurat, sincerum animum implendi quod promittit; altera de futuro, quæ in futura executione rei promissæ sita est. Respondetur ergo ad quæstum, defectum veritatis præsentis in iuramento promissorio esse semper peccatum mortale. Ita omnes. Ratio est evidens: quia iuramentum promissorium ratione veritatis præsentis convenit cum assertorio, ut supra indicatum est. Falsitatis autem attestatio in iuramento assertorio est semper peccatum mortale, etiam in re levisima: ergo etiam in promissorio. Urobique enim Deus invocatur in testem falsitatis; pota, gravissimam ipsius præsertim iniuriam. Sive itaque parva res, sive licita, sive illicita promittatur, sine veritate de presenti, hæc est licet animo implendi talem pro-

missionem iuramento confirmatam, semper erit peccatum mortale.

III. Quæst. II. An defectus secunde veritatis gravis sit indicandus; seu an qui rem promissam iuramento firmatam in materia gravi non implet, peccet mortaliter? R. Omnes affirmative respondent: quia violatio iuramenti in re gravi, graviter Deum contemnit: & si violatio voti in materia gravi est mortalis, postea iure id dicendum de violatione iuramenti. Neque difficultas aliqua est de hoc inter Theologos.

IV. Quæst. III. An peccet mortaliter qui rem promissam iuramento firmatam in materia levi non implet? Resp. Disputant in utramque partem Theologi acri conatu. Primum quæ penes omnes certa sunt, præmittant; deinde quid mihi probabilis videtur, exponam. In primis itaque omnes fatentur, peccare mortaliter eum qui promissionem veralem iuramento confirmat sine animo promittendi; quia sic est pernius, ut dictum est. Omnes pariter adhaerent, peccare mortaliter eum qui intentionem habet promittendi, sed animum implendi non habet, ob eandem rationem: quia in utroque casu mentitur, & peccat. Cum enim quis iuret se assumpserim alicuius obligationis onus, & se ipsa defectu intentionis non assumit, mentitur, sicut qui iurat se quidquam facturum, itrat se propositum habere faciendi. Propositum ergo illi non habet, mentitur, & pernius est. Omnes pariter assentiuntur duplicem dari veritatem in iuramento promissorio; unam de presenti, quæ, ut diximus, sita est in animo promittendi, & implendi rem promissam; alteram de futuro, quæ in executione rei promissæ consistit. Denique omnes concedunt, defectum cuiuscumque veritatis in iuramento esse ex genere suo, & absolute peccatum mortale. In hoc autem veritur totius controversie. Attus, nam scilicet deus paritatem inter in secunda veritate iuramenti promissorii. Et triplex de hac re reperitur sententia. Prima, quæ negat; altera extrema, quæ affirmat; tertia media, quæ distinctione utitur. Si res promissa est integra, & tota materia iuramenti, aut voti, quovis sit levis; v. g. si iurati, vel vovisti te pauperi datum unum obolum; tunc omisso executionis est peccatum mortale. Si autem materia omnia est partialis; pota, si iurati te datum decem solidos, & deo dimittaxat octo; tunc omisso est tantum peccatum veniale. Ad communiter Auctores utriusque extreme sententiae relin-

ciont hæc tertiam mediam, tamquam iustitiam. Nam admissio quod defectus veritatis in materia tota sit mendacium, idem contingit in defectu partis materie. Adducere enim Deum in testem mendacii, quocumque modo contingat, semper est peccatum mortale. Relinquitur ergo hæc media opinio, sub examine inducitur, quænam ex duabus extremis sententiis probabilior sit.

V. Dico, eum qui rem promissam iuramento firmatam non implet, etiamsi materia levis sit, peccatum committere, & peccare mortaliter. Ut tamen clarius percipias sensum istius, nolite sententia, advertas velim, nos in præsentia non loqui de illis iuramentis quibus matres iurate pueris pomum spondent, aut rem levem, quam postea non exhibent; nec de his quibus viri ingenui, hortante modestia, iurati deant se prægressuros, ut sociis honore afficiant, & nihilominus quandoque prægrediantur. De his, inquam, aut doque iuramentis nobis minime sermo est. Immo cum Comitolio Lib. II. c. iv. fateor, nimis durum fore damnare noxæ mortalis similes matres, ut viros ingenuos: quoniam eundem locutionem aut iuramenta vera non sunt ex defectu sufficientis deliberationis, aut veram excipiunt interpretationem, quam alibi dedimus. Abstinendum tamen ab eundem iuramentis. Loquimur ergo de iuramento serio, & deliberato, quod homines aliqui iurati spondent. Hanc sententiam ideo ut probabiliorẽ eligimus, quia conceptis verbis eam docent, ut ego arbitror, D. Augustinus, D. Thomas, D. Raymundus, & gravissimi Theologi infra citandi. D. Augustinus epist. xii. allatis, hæc habet: *Expectationem autem verum quibus iuratur, quisquis deceptus, non potest non esse pernius.* Clarus D. Tho. 2. 2. q. lxxxix. art. 7. in corp. *Sicut autem iuramentum assertorium, quod est de præterito, vel de presenti, debet habere veritatem; ita etiam & iuramentum de his quæ sunt secunda a nobis in futurum. Et ideo utrumque iuramentum habet quandam obligationem; diversimode tamen: quia in iuramento quod est de præterito, vel presenti, obligatio est non respectu rei quæ iam fuit, vel est, sed respectu ipsius iurantis, ut scilicet turet id quod iam verum est, vel fuit. Sed in iuramento quod præstat de his quæ sunt secunda a nobis, obligatio cadit a contra supra rem, quam alioquin iuramentum firmavit. Tætere enim aliquid ut faciat esse verum id quod iuravit; alioquin deest VERITAS iuramento. Adeo comperta, adeo evidens est D. Thomæ*

mens, ut nulla eludi tergiversatione valeat: quemadmodum iam iam clarum patet. D. Raymundus Lib. I. Sum. tit. de iuram. & pernius pag. 92. col. 2. hæc habet. *Si tunc quædam iurabat, credebat se non posse solvere, vel credebat quod posset, sed fuit, quia non habebat causam volendi; tunc in utroque casu peccabat: quia in primo casu deiecit veritatem in conscientia, in secundo iudicium. Si vero ab initio credebat se posse solvere, & probabatur, non peccabat quantum ad hoc; sed postea si fecit posse suum in utroque casu, & non potuit solvere in termino, non est pernius ex hac causa. Multo magis excusatur, si misit tempore debito, sed casu fuit omnia in via peccata, ut colligitur ex cap. Quærela est. de iuramento, ex canone Similiter causa. xxxiii. q. viii. & canone Sicut dist. 1. de confes. Si tamen elapso termino posset, & non perfoleret, esset PERIURUS. Lepus enim termini non insulsi obligationem iuramenti, ut colligitur ex cap. Cum dilecti est. de dolo, & contumacia. Hanc eandem sententiam docet Catechismus Tridentinus P. III. de 2. præcep. n. 23. ubi hoc proponit quæstum: *Qui non servat quod iuraverit, aut vovit se facturum, qualiter peccat.* Respondet. *Eiusdem vero peccati (nempe pernius), de quo numero præcedenti sermo est) reus censendus est qui se aliquid iuramento facturum promittit, si non fuerit, ut iuramentum implet, ut notum non fuerit, aut si fuit, quod promittit, reipse non præstat.* Geronius in expositione præceptorum Decalogi de iuramento, & pernius inquit: *Quædam ad iuramentum de futuro, persona factum pernius tunc cum habet voluntatem firmam non implendi, vel quia non implet de facto. D. Antonius II. P. tit. x. cap. vii. de perniis. §. 1. In iuramento promissorio si quisque implere quod promittit, propter legitimum impedimentum, excusatur a mortali, secundum Petrum de Tarantasia. Ideo benevenit in III. xxxix. dist. ergo a contrariis non excusatur, cum deest legitimum impedimentum. Lex integrum caput ubi fide evincit, omne pernius est peccatum mortale. Quare locus cavillandi non remanet, illum locum in gravi, secus in parva materia. Ex his colligitur secundum Augustinum, Thio. Raymundum, Antonium, Catechismum Tridentinum, & Geronium, reum esse pernius qui non implet id quod iuramento promittit. Pernius autem semper est peccatum mortale.**

VI. Rationibus evincitur nostra sententia, Iu-

Iuramentum promissorium, prout distinguitur ab assertorio, habet pro materia veritatem futura executionis vel promissæ, & iuratur. Ratione siquidem veritatis de presenti non distinguitur ab assertorio, ut patentur adversarii, qui omnes concedunt, iuramentum promissorium duplicem habere veritatem, alteram de presenti, alteram de futuro. Hæc itaque prima propositio nulli est obnoxia tergiversationi. Sed, cum res iurata, & promissa non impletur, deest hæc veritas propria iuramenti promissorii. Ergo qui iurat, & non implet, periculum committit: ergo peccat mortaliter.

VII. Ratio adducta tota est D. Thomæ, qui conceptis verbis asserit in allata auctoritate, materiam iuramenti promissorii esse executionem futura rei promissæ, quemadmodum assertorium habet pro materia veritatem vel de presenti, vel de futuro. *Sicut autem iuramentum assertorium, quod est de presenti, vel de futuro, debet habere veritatem; ut etiam & iuramentum de his quæ sunt faciendæ a nobis in futuro.* Subdit vero Angelicus, deesse veritatem huic iuramento, quoties iurans non implet: suo tempore rem iuratum. *Teneat enim aliquis ut faciat, et non esse id quod iuravit: aliquo DEEST VERITAS iuramenti.* Si deest veritas iuramenti, ergo iurans vocat Deum in testem falsitatis, ergo peccat, ergo peccat mortaliter.

VIII. Confirmantur hæc omnia. Ideo defectus veritatis in iuramento assertorio in materia levissima est semper peccatum mortale, quia Deus adducitur in testem falsitatis. Sed, quoties non impletur res promissa iurata per iuramentum promissorium, Deus adducitur in testem falsitatis. Ergo peccatum est mortale. Nonne iuramentum promissorium est verum iuramentum? Ergo invocat Deum in confirmationem veritatis: non autem presentiam, quia ex hæc parte est assertorium: adducitur ergo in confirmationem veritatis future; ergo, deficiente hæc veritate, Deus vocatur in testem falsitatis.

IX. Mirifica sunt responsa que ad hæc evidentes rationes adversarii exhibent. Respondet Cardenas (& est communis responsio) *differt. xvii. art. 2. n. 24. his verbis: Licet in eo casu falsum sit quod iurans implentur sit iuramentum (Deus enim sic non esse impotentis, non habet intentionem implendi). Unde solum est falsum materialiter.* Eandem responsionem exhibet La-Croix. Vident quo-

tandem recidunt istorum Theologorum acrimina? *Falsum materialiter?* In iuramento assertorio dicimus, Perum iurare falsum materialiter, quando, previa debita diligentia, iurat falsum putans esse verum. At si sua culpa verum ignorat, iurat falsum formaliter, licet putet esse verum. Qui rem iuratum non tunc supponimus, defectum istius executionis inducere falsitatem, falsitas formalis erit, non materialis: quoniam ex deliberata, & culpabili voluntate ipsius iurantis, potentes implere promissam, ortum ducit.

X. Confirmatur ultimo nostra sententia. Omnes ad unum adversarii concedunt, peccare mortaliter adversus iuramentum promissorium eum qui in materia gravi non implet quod sub iuramento promissit. Omnes pariter ad unum fatentur, rationem formalem cuiuscunque iuramenti delatum, non a gravitate, vel paritate rei iurata, sed ab invocatione divini testimonii; & ob hæc rationem committit, præter Castropalaam, Aristotiles paucos, defendunt, ut supra vidimus, omnia iuramenta esse eisdem speciei. Tandem omnes asserunt, iuramentum promissorium semper includere assertorium, quatenus debet habere animum presentem iurandi, promittendi, & implendi promissum; distinguendo vero ab assertorio hoc quod Deum invocet in confirmationem veritatis future. Hæc omnia certissima sunt penes adversarios. Ex quibus ergo hæc colligo validam pro meâ sententia probationem. In violatione promissoris iuramento firmate, & acceptate duplex committitur peccatum: alterum adversus iuramentum, alterum adversus testimonium adversarii contra veritatem hæc propositionem, quod est contra iuramentum, est contra veritatem: nec enim peccari potest adversus iuramentum, nisi peccando contra veritatem: quia ratio formalis iuramenti est confirmare veritatem, sive presentem, sive futuram, sive præteritam. Ergo quod materia sit gravis, vel levis, non tollit quin defectus veritatis inducat lemp peccatum mortale. Materia magistudo committit peccatum grave contra iustitiam, vel fidelitatem promissionis; & eisdem materie parvitas inducit solum peccatum veniale contra

cau-

eandem promissionem. Sed hæc perperam obtruduntur ad augendam, vel minuendam malitiam iuramenti. Hoc enim suam speciem capit a veritate; & sicurque bonam, vel malam a veritate; & sicurque. Porro quod hæc veritas, unica iuramenti materia, cadat super rem gravem, vel levem, nil omnino refert ad rationem formalem iuramenti. Quod ratiocinium cum admittat adversarii in iuramento assertorio, admittere quoque debent in iuramento promissorio, eo quod ambo sunt eiusdem speciei.

XI. Hinc inferri posse videtur, contrariam sententiam comprehendere sub hæc propositione damnata: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia propter quam vult, aut possit damnare hominem.* Et sane, ut vidimus, adversarii ipsi hæc suam opinionem a salubre damnationis subducere nesciunt, nisi contingens ad mendacium materialiter, ad falsitatem materialiter, vel ad mendacium, & contra veritatem futuram. Sed falsitatem. Nam hoc solum est discrimen assertorium inter & promissorium iuramentum, ut dictum est scriptis, quod illud presentem, vel præteritam, hoc futuram veritatem spectat; vel, ut ait Angelicus, illud supra actum iurandi, aliud supra rem que iuratur, cadit. Porro quod invocato divini testimonii in confirmationem falsitatis presentis, aut præteritæ sit peccatum mortale, locus autem in assertionem falsitatis future, hoc est id quod nobis fere monstratum videtur, potissimum quia tam fallitas presentis, quam futura sunt eisdem speciei, sicut & iuramentum assertorium, & promissorium. Hanc nostram sententiam sustinet præter Augustinum, Thomam Rymundum, Catechismum Tridentinum, & Gerlonium, Catechismus in Sum. verb. Perjurium cap. 111. & 2. q. lxxxix. art. 7. Candidus disp. xvii. art. 10. dub. 3. Fillinius tract. xxv. cap. 5. q. vii. Valentia 2. 2. q. vii. dist. vi. puncti. 3. con. 3. Toletus in Sum. Lib. II. cap. xxii. Covarruvias Lib. I. Ver. cap. 1. n. 2. Corduba in Sum. Hispan. q. clxxxviii. Phillarius de officio Sacerdot. Tom. I. P. II. Lib. III. cap. 111. Bassius Tom. I. & Tom. II. verb. iur. Sayrus Lib. I. cap. 19. n. 18. Reginaldus Lib. I. n. 79. Medina in Sum. cap. xiv. s. 4. Lessius de iust. & iur. Lib. II. cap. xiii. dub. 5. n. 1. Bonacina Tom. II. disp. 14. q. 1. puncti. 14. non. 2. Natalis Alexander Lib. II. art. 3. regul. 3. Genet tract. de 3. precept. Decal. cap. 11. qu. 111. Henricus a S. Ignatio Tom. II. Lib. X. P. II. cap. 111. non. 14. Paulus Gabriel Antoine

tract. de virt. theol. cap. xv. quest. v. Wigand tract. xi. ex. em. 4. n. 51.

XII. Obicitur t. D. Thomas 2. 2. q. ex. art. 3. ad 5. hæc scribit: *Qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quod promittit, non mentitur: quia non loquitur contra in quod credit in mente. Si vero non faciat quod promittit, tunc videbitur infideliter agere per hoc quod animum mutas... unde & Apostolus non est mentitur, qui non iurat Corinthiis, quod se iuravit esse promissurum.* Mirum est potuisse adversarios hæc obtrudere auctoritatem, ex quest. ex. ubi D. Thomas nec verbum habet de iuramento, de promptum; cum ipse D. Thomas hæc eandem auctoritatem sibi opponat in quest. lxxxix. ubi de iuramento decem habet articulos. Porro art. 7. primo loco citatam auctoritatem sibi obicit his verbis: *Placet quod iuramentum non habeat vim obligandi. Inducitur enim iuramentum ad confirmandum veritatem dicit etiam dicitur. Sed, quando aliquis dicit etiam quod futuro, recedit dicit; etiam non evincit quod dicit; sicut Paulus, quatenus non fuerit profectus Corinthiis, sicut dixerat, non tamen est mentitur.* Quid ad hoc argumentum respondet Doctor sanctus? In illius verba. *Ad primum ergo dicendum, quod aliud est de simplici verbo, aliud de iuramento, in quo divinum testimonium imploratur. Sufficit enim ad veritatem verbi quod aliquis dicit id quod proponit se facturum: quia hoc iam verum est in sua causa, sicut in proposito scientis. Sed iuramentum adhiberi non debet, nisi in re que aliquis fructus carnis est. Et ideo, si iuramentum adhibetur, propter reverentiam divini testimonii quod invocatur, obligatur homo ut faciat verum esse id quod iuravit, secundum suam possibilitatem, nisi in deteriori exitum vergat, ut dicitur etc.* Quid dicit Angelicus? *Disit in corpore articuli, si res iurata non impletur, veritatem iuramento deesse: aliquis deest veritas iuramento.* Respondio adeo est manifesta, ut non esset maiore explicatione.

XIII. Obicitur 2. PP. Salmanticenses, qui de more referunt aliorum Anchorum rationes, Aliter, inquit, philosophandum est in veritate de presenti iuramento sive promissorio, sive assertorio, ac in veritate de futuro. Et enim defectus illius veritatis est mendacium, quod nulla honesta ratione potest. At non levare rem promissam sub iuramento, animo implendi factio, non est mendacium, sed infidelitas, que admittit parvitatem materie. Ergo, quamvis non datur parvitas ma-

materia in defectu primæ veritatis, poterit tamen dari respectu secundæ, cuius defectus non est mendacium, sed infidelitas.

XIV. Iplorum adverbiorum verbis proponere veluti hoc incertum eorum argumentum, ut hinc magis patet contraria intentionis imbecillitas. Respondetur autem, argumentum istud nemum esse peralogismum, & atque extrema pugnancia continere. Concedunt, executionem rei iurate esse veritatem futuram iuramenti promissorii, seu unicam veritatem, prout promissorium est: quod tamen ratione veritatis presentis est assertorium. Deinde subdunt, hæc veritati non opponi falsitatem, sed infidelitatem. Cur? Quia veritas illæc futura est. Et nos dicimus, hæc invicem pugnare: quia veritati cuique, sive presentis, sive future, sive præterite, opponitur falsitas. Quare, semel concessio quod excurio rei promissæ sit veritas iuramenti promissorii, perperam imbutur, hinc veritati non opponi falsitatem, sed infidelitatem. Ideo autem adverbiorum argumentatio laborat peralogismo, quia non distinguunt inter rem promissam, seu promissionem simplicem, & iuramentum promissorium. Veritas promissionis, ut peroptime declarat Angelicus Doctor, est in ipso proposito promittentis, non in executione futura rei promissæ. Quia de causa cum quis vero proposito promittit aliquid se daturum, non peccat contra veritatem, quæ revera supponitur in proposito, si non observat quod promittit, vel contra fidelitatem. At, quando hæc res promissæ constituitur materia iuramenti, perit vices veritatis firmatæ per iuramentum: & iuramentum promissorium unice, quatenus tale, cadit super hæc veritatem futuram, ut inquit Angelicus, & concedunt adverbii. Ergo fatum est, dicitur, quod defectus illius veritatis sit infidelitas, non falsitas. Respondemus itaque negando antecedens argumenti facti. Et dicimus, defectum veritatis future in iuramento promissorio continere perurium, quemadmodum perurium constituit defectus veritatis presentis, vel præterite in iuramento assertorio. Mirum, quod aliqui Caluili non expulerint relaxam propositionem damnatam, dicendo, quod vocare Deum in testem mendacii levis adverus veritatem presentem sit peccatum mortale perurium; levis si vocetur in testem mendacii levis adverus veritatem præteritam. Et profecto nunquam adverbii assignabunt verum discrimen, cur defectus veritatis præterite constituat mendacium for-

male; defectus vero veritatis future constituat mendacium materiale, quando defectus illius veritatis promissæ ex sola culpa promittentis proficiatur.

XV. Obiiciunt 3. Qui non implet votum in materia levi, non peccat mortaliter: ergo neque qui non implet iuramentum rei levis. Resp. Negatur consequentia: quia non est gravis iniuria, aut irreverentia in Deum non præbare rem leviem promissam, quæ parùm ad eius confert honorem. At invocare Deum in testem falsitatis, etiam in re levissima, est gravissima iniuria contra Deum: quia iurans saltum quoque modo, quantum est ex se, obicit ut Deus testetur falsitatem. Veracitas autem Dei componi nequit cum falsitate cuiusque levissima rei. Ergo qui non exequatur rem promissam; iuramentum, neque veritatem Dei, illamque conatus deest. Falsa igitur est contraria opinio, quam defendunt Soto Lib. VIII. de iust. q. 1. art. 7. Suarez Tom. II. de Relig. Lib. III. cap. XVI. Sanchez Lib. III. Sum. cap. IV. n. 23. Tamburinus Lib. III. de iuram. cap. III. §. 3. n. 4. Petrus Ledema Tom. II. tract. XI. cap. III. dub. 2. Leander tract. 1. disp. VII. q. 1. xxxiii. Azorius Lib. XI. cap. V. Castropalanus tract. XIV. disp. 1. punct. 6. n. 8. Trullench Lib. II. cap. 1. dub. 6. num. 6. Cardenas disp. XVII. cap. II. art. 2. La-Croix Lib. III. part. I. cap. 3. dub. 5. num. 705. Salmanticensis tract. XVII. cap. II. punct. 5. §. 2. num. 57. aliique apud ipsos, qui etiam per se referunt Ioannem a S. Thoma 2. 2. q. lxxxviii. disp. xxxix. art. 8. sed falso: ibi enim Auctor ille sermonem habet de voto, in quo parviter materiam concedit; solumque vocat probabiliter opinionem de iuramento, minime eam descendit. Relatis Auctoribus addi potest P. Sporer tract. cas. in 2. præcepti. Decal. sect. 4. num. 237. ubi ait. In gravi omnino tutum est perurium promissorium ex materia levitate excusari a mortali, & videri veniale. Tres omnes perurium divi devertunt; & Augustinus immanem belluam appellat: nemoque eorum distinxit inter perurium promissorium, & assertorium. D. Thomas autem 2. 2. q. xcviij. art. 3. resolvit omne perurium esse peccatum mortale. Quare nimis confidenter P. Sporer statuit omnino tutum esse perurium promissorium censeri veniale ex levitate materie. Sed de his pluraquam satis.

XVI. Quæst. IV. An peccat mortaliter qui sub iuramento rem promittit animo dubio implendi illam? Resp. Communiter omnes affirmative respondent. Sicut enim

qui rem dubiam iurat ut certam, perurium alteriorum committit; ita qui iuramento rem promittit quam executorum le fore vel dubitat, vel non credit, peccat mortaliter promissorio perurium. Nemo igitur iuramento promissiones suas confirmet, nisi certus moraliter sit de futura executione. Nec sufficienter probabiles coniecturæ, vel rationes; sed fundamenta gravia, & firma, quæ omnem prudentem dubitationem auferant, requiruntur: quocirca in oppositum austerius. Vide quæ dicta sunt de iuramento assertorio.

XVII. Quæst. V. Quomodo sint interpretanda illa iuramenta quibus committitur homines iurans, se primas non ingressuros per iuramentum, non se iurans &c. Resp. Interpretantur hoc modo, quod iurantes habeant animum firmum implendi quod asserunt, iuxta sensum quem similes expressiones produunt. Sentius autem communis est, quod iurans, quantum ad se attinet, quantum est ex parte sua, non sit prius altero ingredi, sedere &c. Quare, si nimia humanitate socii cogatur prius ingredi, non evadit falsum iuramentum; quia hæc conditio includitur in ipso iuramento.

CAPUT II.

De iustitia necessaria ad iuramentum promissorium.

I. Iustitia, quæ una est ex tribus conditionibus iuramenti in genere considerati, locum potissimum habet in iuramento promissorio. Hæc iustitia præscribit ut sub iuramento promittatur res licita, & honesta. Quare promissio rei illicitæ, & improbe sub iuramento est ex suo genere peccatum mortale. Communiter Doctores tradunt, nisi iuramentum cadit ut inde colligatur gravitas peccati contra iuramentum. Quibusdam exactissime res tota explicabitur.

II. Quæst. I. An peccat mortaliter adverbis virtutum religionis qui iurans se fornicaturum, seu quolibet aliquid grave delictum peruraturum? Resp. Affirmative omnes respondent. Duplex ergo sic iurans committit peccatum, alterum fornicationis, cum animum revera habeat fornicandi; alterum adverbis iniuriam iuramenti. Si autem animus adimplendi quod iurat, desint, unicum gravissimum perurium erit adverbis veritatis, & iustitiam iuramenti. Ratio veritatis est; quia ad docere Deum in confirmationem iniquitatis est gravissimum iniuriam Deo irrogare.

III. Quæst. II. An qui iurat se commissurum aliquid peccatum veniale, peccat mortaliter? Resp. Communis sententia est negativa, quia non est gravius iniuria in Deum quod vocetur in confirmationem prophanæ committendi peccatum veniale illius auctoritas. Id quod patet ex eo quod vobis venial tantum culpa adhibetur iurans ad omittendam præfati iuramenti executionem. Sic communiter receptiores differunt.

IV. Relaxam sententiam, si Auctorum in principio multitudine, quos referunt, & sequuntur PP. Salmanticenses tract. xvij. cap. II. punct. 5. num. 54. negare non asserere probabilem; si vero rationes expendo probabilius mihi videtur oppositum. Enimvero qui peccatum veniale se commissurum iurat, Deum ad sanam propositum roborandum, confirmandumque invocat. Idcirco liquorem permittitur, esse deliberatio aliqua divini testimonii auctoritate innuitur, ut firmior, & immobilior evadat. Quid vero Deo iniurius, quid infidelius, quam illius infinita nominis maiestatis ab utriusque illius auctoritatem in prædium devolvere iniquitatis? Confirmatur. Qui iurat sine animo iurandi, graviter peccat. Cur? quia abortitur iuramento. Sed peior abusus est, dum quis iuramento utitur ad confirmationem iniquitatis. Ergo &c. Accedit quod qui Deum invocat in testem peccati venialis, cum adducat tanquam fideiisorem illius, & approbatorum: testis enim allegat, ad testandum, ut approbet id quod suo testimonio confirmat. Quid vero scelerius quam Deum inducere ad approbandum iniquitatem, quamvis minimam? Denique peccatum veniale est admissio nomen Dei in vanum, nempe si iuras absque necessitate, te quidquam facturum licitum, & honestum. Cum vero iuras te peccaturum, solum venialiter peccabis? Si iuras sine animo committendi illud peccatum, peccas mortaliter secundum omnes; si vero iuras cum vero animo illud peccatum perpetrandi, venialiter dumtaxat delinques? Hæc sane nimium dura, ne absurdior dicam, videntur. Iuramentum res est sacrosancta, cuius visus est confirmatio veritatis. Qui illud per sua parte in vinculum iniquitatis convertit, sanctissimum Dei nomen profanans, atque enormem irrogat divine veritatis iniuriam.

V. P. Castropalanus fatetur, hæc omnia sibi difficilia videri; non audeat tandem a communi recedere sententia: ideo quædam a se excogitata responsa præbet tract. XIV. disp. 1. punct.

CAPUT III.

De materia iuramenti promissorii, quæ obligationem inducit.

quod. 6. n. 10. Respondet itaque, iuramentum non intendere Deum ad approbandam iniquitatem inducere; sed ex vulgari quadam ignorantia creditur immutabile fore quicquid sub iuramento promittitur. Concedo & ego, iuramentum hanc expressam intentionem inducendi Deum ad approbandam iniquitatem non habere: quoniam, si id expresse intendere, blasphemus foret in Deum. Sed facta id prestat illud dicimus, eo ipso quod divino iuratur testimonio. Secunda vero responsio non est melior precedenti, nisi non quod iurans non teneretur, nisi sub veniali, evitare peccatum veniale. Verum hoc est; sed sub mortali abstinere debet ab invocatione divini testimonii in confirmationem iniquitatis, etiam minime, Deo malitia quæque, quamvis minima, summopere repugnat. Ergo summa iniuria Deo inrogatur, quoties ad consummandum propositum perpetrandi quæcumque iniquitatem invocatur.

VI. Quæst. III. An qui iurat aliquid adversus consilia evangelica se facturum, puta non accepturum Praelatum, non ingressurum Religionem, aliisque id genus, peccet mortaliter? Resp. Communissima sententia est, peccatum solum veniale ad eiusmodi iuramentum committi. D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxix. art. 7. ad 2. docet hanc absolute peccare. Si quis autem iurat se non facturum aliquid nisi quod bonum, quod tamen facere non tenetur, peccat quædam iurando, in quantum ponit obicem Spiritui sancto, quod est boni propositi inspirator; non tamen peccat iuramentum servando; sed multo melius facit, si non servat. Cuius generis iuramenta consummatur, non resolvit Angelicus; sed duntaxat peccatum perpetrari absolute statuit. Quod si peccatum est iurare omissionem malorum boni, hinc collige quanto gravius sit peccatum iurare commisionem positivæ iniquitatis, licet levis. Prioris generis iuramenta si observæ, non peccas, quia absolute ad ingressum in Religionem non adstringeris; peccas vero peccatis generis iuramenta servando. Si tamen quis omittit executionem alicuius consilii evangelici, ea potissimum ratione quia iuravit talem omissionem; dubio procul mortaliter peccat: quoniam error saltem tacitus in fide esset, si crederet iuramentum obligare ad ea omittenda quæ ad evangelicæ perfectionis affectionem conducunt.

I. QUÆ hoc in capite dicti sumus, facilia sunt, & omnibus pervia: indicenda sunt rem omnem expeditissima. Duae conditiones eligit materia que subiciatur iuramento. Prima, ut licita sit; secunda, ut sit possibilis, & bona.

II. Nominè materia licita non solum intelliguntur res spirituales, nempe actus pietatis, religionis, fidei, & similia, sed etiam humana negotia, commercia, fœdera, & contractus, dummodo concurrant tres explicate conditiones. Hinc damnatus fuit in Concilio Constantiensi error Wicleffi, negantis licitum esse iuramento confirmare humanos contractus, & civilia commercia. Sed de hoc satis dictum est differ. prima.

III. Quoniam materia iuramenti licita esse debet, excluduntur omnes res illicitæ, turpes, & culpabiles. Ratio est manifestæ: quia iuramentum non est vinculum iniquitatis, ut iura omnia clamant. Quare iuramentum de committendo peccato veniali nullo modo obligat. Et quamvis in cap. Cum contingat de iurando lataxur, omnis iuramentum servandum esse, nisi verget in dispendium salutis æternæ; non inde tamen inferre licet, peccatum veniale iuramento firmatum committendum esse: siquidem & illud aliquo modo ianiam vitæ æternæ claudit: nisi enim vel in hoc, vel in futuro seculo purgetur, nemo vitæ æternæ premium assequitur. Nullum ergo iuramentum obligat ad servandum id quod sine peccato vel mortali, vel veniali impleri nequit. Quando autem materia iurata partim licita, partim illicita est; illicita omittenda, licita vero servanda.

IV. Non modo licita, sed possibilis, & bona sit oportet promissorii iuramenti materia. Quare iuramentum de rebus impossibilibus tenendum est, & inane. Peccant itaque qui factum alienum sub iuramento promittunt, eo quod nemo cogere potest alterius voluntatem. Advertendum tamen, quod sæpe homines factum alienum promittentes, proprium iurant. v. g. si iuras Petrum dicturum esse in sponsam Bertam, vel solummodo Paulo peccatiam, aliaque id genus; iuxta contractum solum non iurat alienum factum, sed propriam; nimirum te operam omnem daturum, ut Petrus matrimonium contrahat, ut debitum solvat. Hinc ICTI docent, iuramentum

tamento talem inesse virtutem, ut, si eo quod sonat modo impleri nequit, valere eo quod potest modo debeat. Duplex autem modo alienum factum iurari potest. Primo *consecutive*, ut cum iuras te credere negotium suam primum recuperaturum esse sanitatem, & celam crastina die futuram tenerem. Secundo sub *promissione*, quo in casu tenetur operam, & diligentiam tuam ponere, ut id eveniat, vel fiat, quod promissum. In his iuramentis, factis alienis communiter Auctores docent, iuramentum teneri ad diligentiam, & operam præstantam, quando factum quod iuratur, capax standam, quando factum quod tamen non confectum est diligentia; quando tamen non confectum est, factum emittendum fuisse duntaxat enumeratum, ad nihil teneretur.

V. Dicitur etiam, materiam iuramenti promissorii debere esse licitam, possibilem, & bonam. Hæc ultima particula addita est, ut excludatur materia indifferens: quoniam iuramentum de re indifferenti nullam parit obligationem: tum quia Deus non obligat ad res otiosas, & vana, cuiusmodi sunt actus indifferentes; tum quia exercitium actus indifferents abique relatione in finem honestum, semper est peccatum veniale, ut verus docet sententia. Et quamvis secundum alteram opinionem vitiosus non sit actus indifferens in intentionem, statim inutilis est: & hoc sufficit ne sit bona iuramenti materia.

VI. Si tamen actus indifferens iuretur propter finem honestum, vel proximi utilitatem, iuramentum obligat: quia actus indifferens propter finem honestum factus, evadit actus virtutis. Iuramentum autem de quocumque virtutis actu obligationem inducit. Adde, quando iuramentum fit in proximi utilitatem, servandum esse, tametsi res quæ iuratur, sit indifferens, & dummodo mala in se non sit. Ratio est, quia in hoc casu id quod primo intenditur, non est indifferens actus; sed utilis; & commodum ipsius proximi. Quia ob hoc talis iuramenti tradit actus virtutis: et enim actus fidelitatis, & veritatis. Præterquamquod, facta promissione, & a proximo acceptata, iure acquiritur quoddam, vi cuius tenetur iurans implere promissum. Hæc omnia comperta sunt, & penes omnes communia. Idem dicendum de iuramento quod pertinet ad ipsum iurantem. V. g. iurasti te minime per hanc viam transiturum; quia talis transitus peccandi tibicalis est: licet manifestum absolute sit actus indifferens, attamen tali circumstantia indutus est actus bonus.

VII. Illud quoque animadvertendum dignum est, nimirum materiam iuramenti Deo facti diversam esse a materia iuramenti quod fit proximi favorem. Nam iuramentum Deo factum convenit cum voto; quia de casibus illius materia non solum licita, & honesta esse debet, sed etiam talis quæ maius bonum non impedit. Alter enim cadere in gloriam Dei nequit. Secus dicendum de iuramento factum in gratiam proximi, cui non semper quod est maius bonum, sed læpe quod minus bonum est, magis placet. Idcirco iuramentum de minori bono factum in favorem proximi obligat.

VIII. Ab hac tamen doctrina excipitur promissio liberalis iuramento firmata contrahendi matrimonium: quia in hac promissione semper includitur hæc conditio, nisi eliger meliorem statum, nempe religionem, ut communiter docent Doctores in cap. Ex publico de conversis. Nec obicit textus in cap. Commissum de sponsalibus, ubi videtur statui, eum qui iuramento promittitur non posse ingredi Religionem nisi matrimonio prius contracto. Nam utique potest eiusmodi iuramentum matrimonium contrahere cum proposito non consummandi, sed ingrediendi Religionem, ignorante sponsa tale propositum, ut advertit, & docet Suarez Lib. II. de iuram. c. XLII. n. 8. qui modus licitus est, licet in praxi vix consensuendus, quia non videtur sponte consentaneus. Hæc enim via potius est illud. Quod autem Pontifex in laudato capite dicit, tutius esse, religionem iuramenti servatam, prius contrahere, deinde ad Religionem migrare; eo perinet quod fortasse in sponte commodum, & honestum cederet talis contractus, licet momentaneus. Observandum vero, Pontificem distille tutius, non tutum esse sic facere: quia, ut dixi, tunc forte melius erat talem modum servare. Ceterum, cum in promissione includatur conditio melioris status, sequitur quod iuramentum fortis debeat servari actus cui adiungitur. Conditio ergo inclusa in actu promissionis, in ipso quoque iuramento inclusa intelligitur. Quapropter sponsus iurans potest sine consensu sponsæ, & absque matrimonii contractu Religionem ingredi. In praxi tamen ille modus servandus est qui & honori sponsæ conservatur, & Religionis ingressum non impedit. Si ambio servari nequeant, suscipio status religiosi præferri debet; dummodo in Religionem amplectenda viget revera observantia regularis.

IX. Ultimo loco dubitari potest, an iuramentum quod fit de re illicita, relaxatione indiget. Sed Doctores communiter docent, nulla esse relaxatione. Ubi enim nullum est vinculum, nulla est necessaria relaxatio. At iuramentum, cum non sit vinculum, iniquitatis, nullam parit obligationem, quod est de re illicita. Nec obstat illud quod oppositum solet ex cap. *Uolendo*, xxxv. de i. c. 1. §. *Item etiam*, ubi de quodam reperi iuramento contra iuramentum factum, refertur, illum debuisse Sediti apostolicam considerari quantum debuit erari, nam iuramentum illud fuisse nec re de re illicita. Ad alteram oppositionem, que fiti. solet ex cap. *Diu quidem*, xxi. de iurando §. *Iti vero*, ubi decernitur, absolvendo esse filios a iuramento non loquendi, vel licet patri & matri, relictis variis solutionibus quas refert Suarez *Lib. II. de iuramento*, c. xviii. §. dicimus cum eodem, verbum *absolvi* in illo texto significare declarationem solutionis, seu declarare iuramentum illud nullius fuisse obligationis, minime vero dissimere vinculum obligationis.

CAPUT IV.

Quomodo fit iuramentum promissorii obligatio. Comparatur cum obligatione voti. Que intentio, seu animus requiritur in iuramento promissorio. Iurare sine animo iurandi semper est peccatum mortale.

ICravissima est iuramenti obligatio; que, ut ait Angelicus, ab ipsa divina auctoritate oritur dicit. Interponitur iudicium a iurante divinum testimonium in confirmationem veritatis sive presentis, sive preterite, sive future. Quare violatio promissionis iuramento firmate est perjurium, quod est gravissimum peccatum.

II. In iuramento Deo factis, communiter contingit etiam votum. Quodsi contra iuramentum promissionem Deo factam, adhi volum cum iuramento: daque sunt obligationis vincula, quapropter duo peccata committere qui illa violaret. Non tamen iam in re futura ad honorem Dei faciendi votum reperitur. Si enim nolles expresse promittere, sed solum proponeres aliquid te in honorem Dei facturum, & iuramento propositum tuum firmare, vinculo solius iuramenti teneris. Ex quibus habet, in promissionibus Deo factis, & iuramento firmatis, communiter reperiri votum, & iuramentum; non tamen necessarium, & semper: quia, ut ex adducto exem-

plo constat, iuramentum sine voto reperiri potest. In omnibus autem promissionibus hominibus factis solum iuramentum sine voto adest.

III. Gravissimum est obligationem iuramenti omnes adfirmant. Paucula solum dicenda sunt de natura istius obligationis. In primis iuramentum promissorium obligat iuraturam privatis leges, quam iurans sibi imponit, dum vinculo divini testimonii seipsum adstringit. Ex genere suo obligat sibi mortali iuxta omnes cum D. Thoma 2. 2. q. *xcviii*, art. 3. Hec obligatio religiosa est; pertinetque ad virtutem religionis. Dux tamen obligationes distinguenda sunt in iuramento promissorio: altera que ex ipsa promissione valida, & acceptata oritur, quare ex iuris dispositione obligatio soluitur est: altera propria ipsius iuramenti, & huc, ut diximus, ad religionem pertinet. Quare falsa est doctrina Christiani Wolfii Lutherani hominis iniquitatis de iur. natur. Tom. III. cap. v. §. 503. *Iuramentum non novam producit obligationem aliquid prestandi etiam iuratur.*

IV. Quasi hic solet, maior ne sit iuramenti, an voti obligatio. Hoc quæsitum proponit ipse D. Thomas *loc. cit. q. lxxxix*, art. 8. respondetque, maiorem esse voti obligationem quam iuramenti: quia obligatio voti oritur ex fidelitate quam debemus Deo, ut scilicet ei promissionem solvamus; obligatio vero iuramenti nascitur ex reverentia Deo debita: maior autem est vinculum fidelitatis quam reverentie. Et licet votum iuramento confirmetur, non tamen inferur, maiorem esse iuramenti obligationem; sed solum rem mobilem per duas res immobiles magis firmari.

V. Suarez *Lib. II. de iuram. cap. lxi*, distinguit hanc comparationem voti cum iuramento, atque, si comparatio voti fiat cum iuramento assertorio, maiorem esse iuramenti quam voti obligationem: si vero voti comparatio fiat cum iuramento promissorio, tunc maiorem esse voti quam iuramenti obligationem. Neque huic doctrinæ contrarium D. Thomam dicit, ex quo Angelicus loquitur solum de iuramento promissorio, scilicet de assertorio. Ratio quam Suarez allegat, valida est: quia obligatio non attribuitur Deo solum, maior est quam obligatio reddendi Deo vota; quia prior negativa est. *Non affirmas nomen Dei tui in vanum; posterior affirmativa. Reddes Dominum vota tua.*

VI. Ego veto doctrinam D. Thomæ sic interpretor. Si pure notiones utriusque obli-

gationis inspiciantur, absolute loquendo maior est obligatio voti quam iuramenti, ob rationem quam D. Thomas assignat, quia scilicet promissio voti Deum directe implicit, quia per iuramentum, ut tale, non fit promissio ipsi Deo, neque obligatio contrahitur, sed solum adducitur Deus ut testis promissionis, vel assertionis de aliquo actu futuro. Quare, si hi duo respectus perpendiculariter, sicut illos solum in laudato articulo D. Thomæ considerat, proculdubio prior validior est quam secundus. Ceterum si obligatio iuramenti consideretur in ordine ad veritatem in iuramento sive assertorio, sive promissorio necessariam, maior esse videtur obligatio iuramenti quam voti. Quod a posteriori sic probari potest. Nam qui iurat falsum, quantum est ex parte sui, facit Deum auctorem mendaci; quod quam enormis iniuria in Deum sit, ex se patet. Quæ de causa in iuramento iuramentum assertorio, iuxta omnes non datur parvitas; sed omne perjurium assertorium est peccatum mortale. Idem ego probavi contingere in perjurio promissorio. Ergo obligatio iuramenti sive assertorii, sive promissorii, per ordinem ad veritatem iuramento subsistentiam, maior est quam obligatio voti. Si quidem adeo certum non est, non possit in voto reperiri paritatem materiam, quam plures concedunt in voto reperiri, licet in iuramento. Neque dicamus in iuramento promissorio hos duos respectus distingui non posse: quoniam, licet in praxi re ipsa iuramentum promissorium eo tendat ut obliget iuramentum ad executionem rei promissæ, que executio est veritas iuramenti promissorii: ill tamen impedit quominus considerari possit promissio iuramenti promissorii absolute, comparata cum promissione voti, immo re ipsa Angelicus has duas promissiones per ordinem ad Deum considerat: & quia promissio voti magis directe Deum spectat, respicit in ratione promissionis, fortior est promissio, seu obligatio iuramenti, *Propter enim*, inquit Angelicus, *insufficiens subiecti ad dominum esse maximam irreverentiam*. Ceterum, si obligatio iuramenti consideretur per respectum ad veritatem subsistentiam ipsi iuramento, ne falsum evadat, neque Deus in talium mendacii invocetur, maior, ut dixi, videtur iuramenti quam voti obligatio. Quod de iuramento assertorio concedunt Suarez, Sanchez, Leander, & alii; licet negent de promissorio: mihi vero utriusque iuramenti eodem ratio videtur. Et quod

ad hanc quam explicui, opinionem defendendam me impellit, est Ecclesiæ auctoritas, que declarat paritatem materiam non dari in perjurio; quod de voto adhuc non facit promissio autem iuramenti non respicit Deum, quia per iuramentum, ut tale, non fit promissio ipsi Deo, neque obligatio contrahitur, sed solum adducitur Deus ut testis promissionis, vel assertionis de aliquo actu futuro. Quare, si hi duo respectus perpendiculariter, sicut illos solum in laudato articulo D. Thomæ considerat, proculdubio prior validior est quam secundus. Ceterum si obligatio iuramenti consideretur in ordine ad veritatem in iuramento sive assertorio, sive promissorio necessariam, maior esse videtur obligatio iuramenti quam voti. Quod a posteriori sic probari potest. Nam qui iurat falsum, quantum est ex parte sui, facit Deum auctorem mendaci; quod quam enormis iniuria in Deum sit, ex se patet. Quæ de causa in iuramento iuramentum assertorio, iuxta omnes non datur parvitas; sed omne perjurium assertorium est peccatum mortale. Idem ego probavi contingere in perjurio promissorio. Ergo obligatio iuramenti sive assertorii, sive promissorii, per ordinem ad veritatem iuramento subsistentiam, maior est quam obligatio voti. Si quidem adeo certum non est, non possit in voto reperiri paritatem materiam, quam plures concedunt in voto reperiri, licet in iuramento. Neque dicamus in iuramento promissorio hos duos respectus distingui non posse: quoniam, licet in praxi re ipsa iuramentum promissorium eo tendat ut obliget iuramentum ad executionem rei promissæ, que executio est veritas iuramenti promissorii: ill tamen impedit quominus considerari possit promissio iuramenti promissorii absolute, comparata cum promissione voti, immo re ipsa Angelicus has duas promissiones per ordinem ad Deum considerat: & quia promissio voti magis directe Deum spectat, respicit in ratione promissionis, fortior est promissio, seu obligatio iuramenti, *Propter enim*, inquit Angelicus, *insufficiens subiecti ad dominum esse maximam irreverentiam*. Ceterum, si obligatio iuramenti consideretur per respectum ad veritatem subsistentiam ipsi iuramento, ne falsum evadat, neque Deus in talium mendacii invocetur, maior, ut dixi, videtur iuramenti quam voti obligatio. Quod de iuramento assertorio concedunt Suarez, Sanchez, Leander, & alii; licet negent de promissorio: mihi vero utriusque iuramenti eodem ratio videtur. Et quod

VII. Quæritur. *Quænam intentio, seu animus requiritur ad hoc ut iuramentum promissorium obligationem inducat?* Resp. Iuramentum pendere ab intentione iurantis, adeo ut necessaria sit intentio, seu voluntas iurandi, ut iuramentum obligationem pariat, certum est apud omnes: quia actiones humanæ que pariant obligationem, consentium requirunt voluntatis; qui consensus non datur ab eo qui polliceri nolit eum dare. Cum itaque iuramentum obligationem inducat dicendi verum de re presenti, vel preterita, aut expectandi rem futuram (que est veritas iuramenti promissorii) requirit plenum consentium voluntatis, seu intentionem iurandam. Ad potest necessaria sit voluntas seu intentio expressa, vel implicita, actualis, vel virtualis, infra de consuetudine iurandi dicitur. Hac ut certum committit Auctores defendunt, quod si quis iuraret cum expressa voluntate non iurandi, non esset proprie, & in rigore iuramentum; quemadmodum ut certum propugnant omnes, iuramentum exterius prolatum sine intentione iurandi continere irreverentiam divini testimonii, Deoque iniuriam inferre.

VIII. Ut tamen rem hanc clarius percipias, distinguere debes animum iurandi, animum promittendi, animum exequendi promissum, & animum se obligandi. Omnes docent, ut iam vidimus, eum peccare mortaliter qui iurat sine animo promittendi, & implendi promissum. Probabilis quoque est, & mihi certum, eum peccare mortaliter qui iurat sine animo se se obligandi; quidquid in contrarium dicat Valentia. De eo qui iurat sine animo iurandi, inquirendum nunc est.

IX. Quæritur. *Ut scilicet sit iurare sine*

animo iurandi? Resp. Thomas Tamburinus Lib. III. cap. 111. §. 2. nun. 1. haec scribit: *Certum est, iurari sine animo iurandi sine res sit levis, sine gravi, vel iurari verbis aequivo- cis, non esse licitum sine causa; licitum esse cum causa, iuxta ea quae diximus cap. 11. §. 2.* Hinc Tamburini assertio damnata est ab Innocentio XI. in propositione 25. quae est eiusmodi: *Cum causa licitum esse iurari sine animo iurandi, sive res sit levis, sive gravi.* P. Viva in expositione istius propo- sitionis n. 1. concedit, non esse exploratum sensum in quo Tamburinus suam docerit propositionem: quia, inquit, desiderat locum ad quem Tamburinus lectorem remittit. Verum ad hoc quod attinet, locus habetur in eodem folio. Siquidem Tamburinus ait, licitum esse iurare sine animo iurandi, vel iurari verbis aequivo- cis cum causa, iuxta ea quae dixit cap. 11. §. 2. Quid autem dicit hoc loco? In istis verbis: *Quisio est, an licet iurari accipere verbum in alio sensu ab illo quem ea praeserunt, iuro. v. g. per Deum me hac nocte non dormivisse, intelligendo res- situm.... Resp. licere.... At ne est saltem veniale, sic per aequivo- cationem iurare? Resp. Si aliqua iurati causa.... nullum esse peccatum. Si nulla sit causa, veniale erit.* Ille est locus neque de Tyranno, neque de Confessario verbum habet Tamburinus. Haec obiter dicta sunt, non tam ut Tamburinum evincam damnatae propositionis auctorem (hoc enim nihil neque ad me, neque ad institutu- rum attinet) quam ut lectorem admoneam ad ipsam P. Viva caute in expositione dam- natarum propositionum legendam. Siqui- dem, ut probet Tamburinum non docuisse damnatarum propositionem, ipse, in expre- sse absolute habuit in sensum damnatae propo- sitionis, saltem omnino, ut mea praeter opinio, ad eo non recedit. Haec sunt verba ipsius P. Viva. " Si enim solum contendit " Confessarius ne revelet sigillum iuramen- tale, posse, urgente Tyranno, cum iura- mento negare peccatum poenitentis, aut utendo verbis aequivo- cis, & sic iurando cum animo iurandi, aut loquendo mate- rialiter, atque adeo proferendo verba in- ratoria, non ut significativa, & idcirco sine animo iurandi, non est notandas ut auctor huius thesisi proligatur, quinque quae solum vult licitum esse ex causa aliqua, sive levi, sive gravi, loqui formaliter, & iurare absque animo iurandi. " Quod ipe- cta factum Tamburini, patet quid ipse

senferit ex iis quae diximus. Quod pertinet ad doctrinam Patris Viva, ea mihi immu- nis non videtur omnino a sententia damnatae propositionis. Quis dicat, illicitum esse iurare sine animo iurandi formaliter, & sine gravi causa; licitum, vero iurare sine animo iurandi materialiter, & cum gravi causa? Hinc enim amplius suppeteret modus eluden- di omnes propositiones damnatas. Iuramen- tum Confessarii ad testandum sigillum alio pro- fuso modo Patres & antiqui Theologi ex- plicant. De hoc fufius infra. Et doctrina Patris Viva clare inferitur, illicitum esse iurare sine animo iurandi materialiter cum gravi causa; illicitum vero iurare sine animo iurandi formaliter ex quacunque causa, sive levi, sive gravi. Inquit namque, ideo esse damnatam propositionem, quia solum vult li- citum esse ex causa aliqua, sive levi, sive gravi, loqui formaliter, & iurare absque ani- mo iurandi. Ergo ex causa solum gravi, aut gravissima licitum erit iurare sine animo iurandi. Id legitime consequitur ex doctrina P. Viva. Eiusmodi interpretationem repugnant doctrinae Ecclesiae nemo non videt, ut ego quidem sentio. His suis commentis P. Do- minicus Viva non raro eludit, & ad nihilum redigit propositiones damnatas.

X. Ratio autem damnatae propositionis e- videns est. Quia qui iurat sine animo iuran- di, sine verum iuret, sive in re gravi, sive in re levi, semper committit mendacium. Qui enim dicit, iuro, & reipsum animo in- terno non vult iurare, mentitur. Mendacium vero nunquam est licitum. Accedit menda- cium istud sacrilegium esse, eo quod divini nominis usurpatione utatur. Tandem iurare sine animo iurandi in magnum societatis huiusmodi damnum vergit.

XI. Quæst. III. An qui iurat falsum in materia gravi sine animo iurandi, peccet mortaliter? Resp. Affirmative respondent omnes, quoniam extensa invocatio divini nominis, in confirmationem salutaris, apud homines magnum parit scandalum, & divine verita- tis gravissimam iniuriam irrogat. Quamad- modum enim qui thus idolo adoleret sine animo adolendi, reus foret idololatricæ; & qui verba blasphemica sine animo blasphemandi pro- ferret, peccaret mortaliter peccato blasphemie exterioris: sic eadem, aut pari ratione gravi- ter peccabit qui ad confirmandum falsum, divinum testimonium extensus invocabit sine animo illud invocandi.

XII. Quæst. IV. An qui iurat falsum in materia levi sine animo iurandi, peccet morta- liter?

liter? Resp. P. Viva loc. cit. n. 8. videtur de- fendere tanquam probabilem, opinionem do- centem non esse peccatum mortale iurare fal- sum in materia levi sine animo iurandi; ra- tionemque allegat pro hac opinione: Potissimum quam asserit, perit a paritate iuramenti promissorii, & voti, quorum transgressio in ma- teria levi non est peccatum mortale, sed ve- niale. Idem igitur dicendum concludit de iuramento exteriori sine animo intero iurandi. Noveque hanc rationem, quam fufius explicat, re- solvit, solum refert. Vericelli, qui oppositum, licet non facultatem relinquit alteram eligen- di sententiam. Falsum esse principium cui Vi- va innititur, nos iam demonstravimus e. r. g. r. r. quod etiam admissio non inferat conclusio quam Viva deducit.

XIII. Propterea dico, certum esse quod iurare falsum sine animo iurandi, etiam in materia levi, sit peccatum mortale: tum quia gravitas pronuntiationis divini nominis non tam desinitur a gravitate materiae, in cuius confirmacionem invocatur, quam ab infinita dig- nitate, & maiestate divini testimonii, & in- create veritatis; tum quia sicut in idololatricæ, & blasphemiae parvitas materiae non datur, ita neque in iuramento sine promissorio, sine asser- torio. Accedit quod quaelibet maxime de iuramento asseritorio loquitur, seu de iuramento absolute sumpto, immo, ut advertit Suarez Lib. III. cap. xvii. n. 1. fictio tantummodo lo- cum habet in iuramento asseritorio, quoniam fictio sine intentionis, sine verborum comititur solum dum iuramentum concipitur, & profertur. Patet autem, peritium absolute sumptum etiam in materia levi, esse pecca- tum mortale. Et quia sententia ista a nemine, quem viderim ego, in dubium revocatur, nisi a P. Viva, ideo a longiori probatione abstinere non audeo.

XIV. Quæst. V. An qui iurat verum sine animo iurandi, peccet mortaliter? Resp. Ca- jetanus 2. 2. p. lxxxix. ar. 7. dub. penult. Covarrubias l. par. 3. §. 5. n. 3. Armilla, vii. Per. Filgerna in expos. prop. damnat. insinuat partem affirmantem, quia est illativo divini nominis; & deceptio contraria fini primario iuramenti. Suarez Lib. III. cap. xvii. n. 6. nimis rigidam reputat hanc opinionem, si- mul tamen probabilem esse desinit. Nihilominus contrariam ut probabiliorum defendit, cui accedunt Cardenas dissert. xviii. in propo- sitione cap. 11. Castro. disp. 1. punct. 8. Bo- nacioa disp. xv. q. 1. punct. 7. Lessius Lib. II. de iust. & iur. cap. xlii. dub. 8. n. 42.

Sanchez Lib. III. cap. vi. Viva in propo- sitione n. 7. La-Croix Lib. III. par. 1. dub. 14. n. 276. qui omnes docent, iurare verum sine animo iurandi in materia levi esse tantum peccatum veniale, dummodo non fiat iuramentum in iudicio, in contractu, aut in simili circumstantia, in qua proximus parti possit aliquod detrimentum. Ratio illorum Do- ctorum est, quia mandacium quod quis com- mittit, dum verum iurat sine animo iurandi, neque Deo, neque homini est iniuriosum: non Deo, cum in confirmationem veritatis exte- rius invocetur; non homini, quia pro certo ponitur hoc iuramentum confirmandum non esse vel contractum, vel quidquam in quo homo perferre possit aliquod grave damnum; & licet proximus decipiatur, quia hoc iuramen- tum supponitur fieri in humano commercio, deceptio tamen non est gravis, quia grava- damnum non inferit. Hæc sunt rationes istius sententiae.

XV. Advertendum est, plures ex citatis Auctoribus recentitiam sententiam docuisse, tan- quam propositio damnaretur ab Innocentio XI. Qui vero post damnatam propositionem scripserunt, contendunt, idcirco illam damna- tam fuisse, quia in ea asseritur licitum esse iurare sine animo iurandi, & ex quacum- que causa, sive levi, sive gravi. Ceterum ipsi docent semper esse illicitum iurare sine animo iurandi, potissimum ex quacunque causa: ideo le servare dicunt sensum damna- tae propositionis.

XVI. Prima sententia Cajetani, Armilla, aliorumque vera est. Quis satis probabile est contrariam opinionem in propositione damna- ta contineri. Et revera si semel admitteretur in nostra esse facultate demere verbis signifi- cationem formalem, seu quam verba præfer- rent secundum omnium intelligentiam, & libere materiam, ideo nihil significan- tem (perinde ac si diceretur: *Bliri*, in- quit, P. Viva) totum humanum commercium contraxit necesse est. Verum de hoc in sequentiis. Nunc rationem proximam, cur nobis vera appareat sententia quae sustinet, peccare mortaliter eum qui iurat verum sine animo iurandi. Et primo opus non est ut in memoria revocem, iuramentum tantæ esse penes omnes gentes dignitatis & vene- rationis, ut nonnulli urgente causa adhiberi debeat. Omnes docent, utrum iuramentum, etiam in confirmationem veritatis facti, & absque ulla deceptio, esse peccatum veniale deobsequi iudicii, vocaturque a D. Thoma iuramentum incautum. Certum pariter est ut-

tantem sine animo iurandi committere mendacium: ique concedunt contrarie sententia patroni. Extra disputationem est iuramentum sine animo iurandi, duo peccata venialia, & in hoc certum, seu linea graviora committere. Deinde gentes est, prater hanc duo gravia peccata venialia, intervenire abulium iuramentum, quia mendacium ipsum sacro iuramenti velamine obducitur. Quamquam enim non inconvectur divinum testimonium in confirmationem mendacii interni, sed illius veritatis, quam iurans confirmare intendit, atamque in ipso iuramenti abulio mendacium obtegatur. Deum qui negare nadebit iuramentum sine animo iurandi, non illudere divino testimonio, & iniuriam dicitur veritati inferre, dum sub illius invocationis patrocinio mendax animus occultatur. Ut autem sepius dixi, gravitas malitie in abulio iuramenti non sumitur a gravitate rei super quam iuramentum cadit; sed ab infinita dignitate illius nominis quod in testem adducitur. Verum quia quæstio illa tota fere speculatrix est, & nimium a praxi remota; ideo longius eam discutere nolo. Quæ enim occurrere causa potest ut quis verum iuret & simul animum non habeat iurandi? Id sane prestare nequit, nisi filius.

XVII. Quæst. VI. An qui deliberate iurat sine animo iurandi, etiam profert iuramentum? Resp. Committit Auctores docent, verum non adesse iuramentum ex defectu intentionis necessarie ad iuramentum; & memo hoc in dubium revocatur. Sed ad præsertim eorum que dicta sunt claritatem lubet præpositam quæstionem brevissime discutere. Ut igitur quod ipse sentio, paucis exponam, dico, eum qui serio, & deliberate invocatur divinum testimonium in confirmationem veritatis, dicendo, *Per Deum ita est*, verum profert iuramentum, & vere iurare, quamquam animum habeat non iurandi. Ad hoc movetur, quia non pendunt ab hominis voluntate verborum significatus, & effectus. Ergo potest quod homo semel velit deliberate & serio Deum invocare in confirmationem veritatis, nequit amplius interno animo efficiere ut invocatio illa non sit iuramentum. Atque ut clarius rem eam percipias, animadvertas oportet, in homine sic iurante duas reperiri intentiones invicem contrarias, & pugnantem. Prima intentio & deliberatio est, quia reipia iurans invocatur Deum in testimonium, & externum iuramentum profert. Secunda, quia non vult iurare. Hæc dux deli-

beratæ intentiones mutuo se collidunt, & una alteri prævalet. Quamvis vero? Reversus prior, quia hæc efficax est, effectiviorque parit, nempe externa iuramentum. Secunda intentio inefficax est, & velleitas quedam, non voluntas efficax. Hinc manifeste consequitur, iuramentum illud externum esse verum iuramentum, eo quod a deliberata voluntate profertur.

XVIII. Oblicies. Iuramentum pendet ab intentione iurantis; at qui iurat sine animo iurandi, non habet intentionem iurandi; ergo reipia verum non profert iuramentum, sed externum dumtaxat sonitum iuramenti. Resp. Idcirco propositi hæc obiectionem, ut evidentius eluceat sententia nostra. Primam itaque propositionem concedimus, secundam negamus, seu claritatis gratia distinguimus: qui iurat sine animo iurandi, non habet intentionem efficacem iurandi, nego; inefficacem, concedo. Ea intentio dicitur efficax, quæ parit reipia effectum. Prima intentio, quia quis serio & deliberate invocatur divinum testimonium in confirmationem veritatis, dicens, *Per Deum ita est*, efficax est: producit enim suum effectum, nimirum externum divini testimonii invocationem. Secunda intentio, quia iurans statim se nolle iurare, languida est, & inefficax, a priori collata, & lubida. Quandoquidem in mutuo conflictu iurandi, & non iurandi vincit prior intentio, vi cuius iuramentum prolatum est, seu Deus in testem vocatus; & externum iuramentum omnibus apparuit, & audientes pro iuramento illud susceperunt, & denique ipse iurans videri voluit hominibus quos alloquitur, verum iuramentum promississe. Secunda interea intentio vim non habet impediendi significationem quam producit illa verba, *Per Deum ita est*, eo modo quo secunda interpretatio qua mercator nolle proferre merces in mare, non impedit intentionem primam qua reipia eadem proferit. Sunt ergo due intentiones ambig interse. Sed prima dicitur potest externa, quia effectum externum producit, nempe invocationem divini testimonii; secunda dicitur mere interna, quia nihil ab extrahit. Vellet utique impedire ne illa invocatio externa esset verum iuramentum; at id præstare nequit; quia eo ipso quod prima intentio prævalet proferendi serio & deliberate illa verba, quæ verum iuramentum continent, non potest amplius voluntas in verbis adinvenire propriam significationem.

XIX. Quæst. VII. An qui ex inconsideratione solum iurat, sit reus perjurii, & peccati

est mortaliter? Resp. Sæpius homines inopinatum iurant rem aliquam, quam non ad verum, utrum sit vera, vel falsa. Si ex lapsu lingue, id est sine advertentia, id accidit, fundamentum ad id interpretandi hunc hominem non habuisset intentionem invocandi Deum in testem. Si autem quis advertat, & iuret, peccat mortaliter. Ita respondet D. Thomas 2. 2. quæst. xxviii, art. 3. ad 2. *Ille qui ex lapsu lingue solum iurat, si quidem advertat se iurare, & solum esse quod iurat, non excusatur a peccato mortali, sicut nec a Dei contemptu; si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem iurandi, & ideo a crimine perjurii excusatur.* Summo opere consideranda sunt illa Angelici verba ex *lapsu lingue*: id enim dicitur ex lapsu lingue profertur quod prater intentionem profertur. Quamobrem interpretatur Angelicus eum non habere intentionem iurandi qui ex lapsu lingue, id est prater intentionem, profert verba quæ iuramentum continent. Iuramentum ergo ab intentione pendet, quatenus homo debet scire, & advertere se profert verba quæ iuramentum essentur; & dum advertit, scit verba quæ profert, vim habere invocandi divinum testimonium; immo dum advertit eiusmodi verbis reipia se invocare Deum in testem, & nihilotenus ea verba deliberate profert, tunc iurat, etiam si intentionem non habeat, immo si intentionem etiam contrariam haberet non iurandi. Distinguenda insuper est hæc Angelica phrasit, ex *lapsu lingue*, a prævalet consentidine, de qua infra. Qui enim iurare solet, habitumque iurandi contraxit, quamvis non advertat se iurare, dum iuramentum profert, non dicitur iurare ex lapsu lingue, sed ex pessimo habitu. Illi possunt dumtaxat dici iurare ex lapsu lingue qui nullo modo iurare solent, nisi necessitate cogente. Illi, inquam, quandoque ex lapsu lingue profert verba quæ iuramentum

continent, quin intentionem habeant iurandi, seu quin intentionem habeant profertendi illam divini testimonii invocationem.

XVI. Quæst. VIII. An qui iurat sine animo se obligandi, reipia obligatur? Resp. Sylvest. verb. Iur. 4. q. vii. Azorius I. Part. Lib. XI. q. 11. Bonacina II. Tom. disp. xv. q. 1. punct. 6. n. 3. Sanchez Lib. III. Sum. cap. 2. n. 8. Cætopalpus tract. xvi. disp. 11. punct. 2. n. 6. negantem defendunt opinionem, eo quod qui iurat sine animo se obligandi, revera non iurat: quia, cum obligatio pertineat ad essentiam iuramenti, vel sit quidquam iuramenti essentiam consequens, qui non vult hæc obligationem, neque vult ipsum iuramentum. Porro, si verum iuramentum non fit, nulla obligatio erit exequendi quod fuit iuramento promissum fieri.

XXI. Contrariam sententiam defendunt Caietanus 2. 2. q. lxxxix. art. 7. Socus Lib. VIII. q. 1. art. 1. Becanus q. 14. Aragonius 2. 2. q. lxxxix. art. 7. Sayrus in Clero. Reg. Lib. III. cap. vi. n. 8. Valentia 2. 2. disp. vi. q. vii. punct. 2. Lellius de iust. Lib. II. cap. xlii. dub. 2. 38. Suarez Lib. II. cap. vii. & plures alii. Hæc sententia probabilior, & mihi vera videtur. Ratio per se est. Quia iuramentum, ut adversarii ipsi fatentur, includit obligationem velut quid ad essentiam ipsius iuramenti pertinet; vel ut quid eandem essentiam consequens. Ergo qui deliberate vult iuramentum, eadem voluntate etiam id velle debet quod necessario ipsum iuramentum consequitur. Præsertim argumentatio qua adversarii utuntur, nulla est. Siquidem posterior intentio, quæ inefficax est, nequit priorem destruire. Quamquam prior intentio reipia habet suum effectum, nempe iuramentum prolatum. Ergo ex his duabus intentionibus prima prævalet, & secundam succumbit. Res ex se patet. Consulte ea que dicta sunt quæst. vi.

mentiarum falsitas nulla est, quum qui peccatum de latere mentitur, aut relictionem pro peccatis suscipiat, aut falsitas de dissimulatione curacionis agitur, & oportet secundum Apostoli doctrinam, sermone modestum sese esse conditum. Iacobo tunc Spiritus sancti falsitatis affectum mendaciam conditionibus temperavit dicens: Qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum: ut crimen mendacii in commodo habeat. Altero. Commentaria in hunc Platynum D. Hilarij esse, delendunt post multas varietate considerationis emenditissimas Eusebii Benedectini in annotationibus quas hunc Platino praemittunt. Ernandi D. Hilarij occasio fuit Origenes.

V. D. Isaacus Chrysolomus, non fecit Hilarij opinionem Origens hanc obscure amplectatur esse videtur Tom. II. hom. VII. de peccat. ubi mulierem Raab commendat ob mendacium, quae exploratores periculis omnium furci subtraxit, his verbis. Digna igitur omnia laude Raab Ecclesia imago. Nam cum a Rege missi sunt qui exploratores perquirerent, dicitur eis: Si ingressi sunt ad te, viri? Respondit eis: Etiam ingressi sunt. Primum veritatem edixit, atque ita mendacium inducit. Nonquam enim mendacium per se creditur, nisi veritatem prius ostendere occurrerit. Ideo qui modo ad persuadendum apud mentiantur, primo vera dicunt, atque ea quae apud omnes in confesso sunt: ac deinde mendacia & dubia inducunt. Ingressi sunt ad te exploratores? Respondet etiam: Si vultis a principibus in confesso sunt. Sed & ingressi sunt, inquit, & egressi sunt: haec via: persequimini, & comprehendite eos. O pulchrum mendacium! O pulchrum dolum divina non prodentem, sed pietatem custodientem! Plura alia quae adducere possem, praetere. Neque vitio mihi quinquam vertat, quod ab hoc novo sanctum Ecclesiae Doctorem celebratum immuncem non afferam. Quoniam, ut id praedictum, nulla imbecillitati meae via patet; eorumque plaudo eruditioni, & acumen qui ab hac levi macula Chrysolomus doctrinam intaminatam evincere sibi blandiantur. Illud tamen illi advertant, aquam cribro colligere, dum ideo ostendere conantur Chrysolomum non patrocinari mendaciam, quia pluribus in locis mendaciam inprobatur ex initiis. & data opera prolucet. Quandoquidem omnes ad unum Scriptores absolute mendaciam detestantur, omnique argumentorum genere eisdem malitiam evincunt. In hoc quaestio vertitur, num ur-

gente necessitate erudiendi aliquid eximissimum malum, ut hominum mortem, licitam mendacium sit. Afirmat Chrysolomus, et ego quidem arbitror. Qui oppositum demonstraverit, magnam mihi erit Apollo.

VI. Discipulus D. Ioannis Chrysolomi fuit Ioannes Cassianus, qui fise a preceptore fuit, fise ab Origene hunc ebibent errorem, audientis ceteris omnibus iuris antecessoribus quindecim capitibus suo calamo controverfiam tractat in collatione XVII. Est pluribus pauca delibabo. Cap. XVII. Itaque taliter de mendacio sententiam, atque ita eo utendum est, quasi legitur et in illis elabour: quod, si mentiarie rationali modo sompnas fuerit, sit salubris; tatem oblique summi discriminis necessitate peccatum praesentis exitu est. Ita namque etiam sanctus ac probatissimus Deo vir venerabiliter legitimus usus fuisse mendacium, sicut Raab &c. Quando igitur aliquod grave imminet de veritatis consilio discrimen, tunc mendaciorum sunt percipienda fuge. Cap. XIX. Plura tum ex veteri, tum ex novo testamento auctoritates, & exempla deprimunt in mendaciorum commendationem. Et cap. XX. Quibus, inquit, eruditissimis exemplis beatus quoque Apostolus Iacobus, omnique illius Ecclesiae primitiva praecipua Principes, Apostolum Paulum ad sanctissimum firmamentum corroborant. Tunc enim necessarium, ac venialiter acquiescit mendacium detrimendum, quando natus, ut diximus, imminet de veritatis consilio discrimen, & utilitas quae nobis de veritate confertur, compensat illa quae gerendum sunt damna, non praevaleat. Cap. XXI. plura testimonia praefert ex iplo Evangelio, quibus contendit mendacium non licitum modo, sed etiam necessarium. Cap. XXII. XXIII. & XXIV. exempla allegat plurium sanctorum Monachorum, & Abbatum, qui mentiti sunt, eo quod exultarunt sublimioris virtutis esse, tegero continentiam humilis mendacio quam patere superbo veritatis iudicio. Cap. XXV. Incolta recenset, ut valitius de licito, & necessario mendaciorum usu, seu medicamine, opinionem confirmet. Impossibile, ait, nobis est breviter summoque praecavere. Quis enim enumerare sufficit annos propendium Patriarchas, Sanctisque innumerabiles, alios pro vita satamine, alios pro benedictionis desiderio, alios pro alicuius occultatione mysterii, alios pro zelo Dei, alios pro examinatione veritatis,

patronum, ut ita dixerim, assumptis mendacium. Haec pauca peritranale sufficit, ut compertum fiat, Cassianum omnia argumenta quae recentiores Theologi pro licito sequivoerorum usu obtrudunt, produxisse ad offendendum pluribus in eventibus necessario, honeste quae adhibenda esse mendacia.

VII. Duos alios, ne prolixior sim, Auctores recentis ae illis qui mendacio sunt patrocinati. Ioannes Climacus gradu duodecimo false suae hae scribit. Ubi nos ab omni mendacii vanitate liberos servemus, tum denique, loco & usu exigente, non sine timore tamen, quandoque licetis vane mendaciorum subicere. Martinus Dumenfis Lib. quatuor virtut. card. cap. IV. ait: Quid si aliquando contuleris uti mendacio, utere, non ad falsi, sed ad veri custodiam: & si contigerit fiduciam mendaciorum, non mentieris, sed patius excusaberis: quia ubi honesta causa est, iustus secretis non praedit: tatem enim sacer, loquenda loquitur.

VIII. Plures alios Auctores mendacio faventes referre possem. Sed, ne nimia prolixitas fastidium lectori pariat, finem huc capiti imponam verbis divi Augustini, qui testatur, suo tempore communem fuisse sententiam quae docebat licitum esse mentiri pro hominum salute. Haec enim habet, LXVII. in Levit. Post omnibus videtur quasi ubi nemo laeditur, pro salute mendicandum est.

IX. Heinc calomniant, & decipiendi imperitos aniam arripient heterodoxi, nullius licet Patres esse auctoritatis. Sed audax impolluta plures iam prolifigata. Nam quod aliquis sanctorum Patrum interdum in aliqua perdifficili controverfia, quae illorum tempore nondum pro dignitate discussa erat, lapsus sit, nemo est qui eari inficias. At propterea ne inferendum, parvi faciendus esse Patres, dum unanimi consensu aliquam delendum doctrinam? Verum haec obiter. Alibi de hoc fatus sermo.

CAPUT II.

Reverentiae Auctores qui ante, vel circa Augustini tempora mendacio bellum indixerunt. Post Augustinum Catholicorum novo fuit mendacio.

I. ARriboteles, Platonis discipulus, magistri de mendacio errorem reiecit Lib. II. Ethic. cap. VIII. ubi scripsit, mendacium laeste natura pravum esse, detestandumque, veritatem bonam, laeque dignam.

Sed, nisi Ethnici, christiane professionis Doctores in medium afferam.

II. Primum omnium chorum ducat Lactantius, qui Lib. II. de divinis institutionum aperte mendaciam insecratur his verbis. Cetera quae observare ceteri Dei debent, facilia sunt, illis virtutibus comprehensis, aut nocenti casus. Etenim nefas cum qui veritatis fides, in aliquo re esse fallacem, atque ab ipsa quam sequitur, veritate discedere. In hac insitit, virtutis quoque omnium via nullus mendacio locus est. Itaque vitare non verum ac iustum non dedit illud Lucilianum.

Homini amico, & familiari non est mentiri nemo: sed etiam inimico, atque ignoto excusabit non esse mentiri suum: nec aliquando committet ut lingua interpres animi a sensu, & cogitatione discordet. Non inficitur, iustitiae laudis possidum, utrum scilicet pro hominum illa servanda, vel summi momenti secretis occultandis liceat mentiri. Ceteram simul assero, Laetantium ac ponere principia quae cuiusque officio mendacium vitium prohibent, damnantque. Cum enim statuat, neque amico, neque inimico mentendum: cum infidat, nonquam permittendum ut lingua animi interpres a mentis cogitatione discordet, ac mendacium locum, & omnem finem excludit eventum in quo licitum mendacium fit.

III. Similia docent Eusebius Caesariensis, D. Basilus in Regalis brevibus, D. Prospero Libro contra Cassianum, ubi cap. IX. Tu nos subditis, inquit, dicitur, & geminas fidei intelligis, pravitates dicendo damnas, misendo inficitas. Haec lege, haec regula poterit praedicare, quod tam errent qui dicunt semper esse fallendum, quam qui desuntium nunquam esse fallendum. Sed ut in neutro peccetur, utrumque sectandum: quia nec semper deludenda falsitas, nec semper negligenda sit veritas. Fallit te praesens opinio tua: de duobus malis unum fieri bonum non potest. Duos Cassiani errores hic refellit D. Prosper: alterum, quod bonorum operum initia quandoque gratis, quandoque natura admittat; alterum, quod interdum fallitate, interdum veritate utendum doceret.

IV. Ferrandus Ecclesiae Carthaginensis Diaconus in oratione ad Comitum Regionem haec habet. Sis saltem sermo verus. Est esse, non non non: & si iuramento intercedat, sine cessante, nitatur in veritate certissimi permanere.

vere. Divina namque est veritas. Unde multum veraciter Filius Dei dixit: Ego sum veritas. Et sicut de caritate recitamus Iohannes dixisse: Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in illo: ita similiter in vestris dicitur, non mentitur: Qui manet in veritate, in Deo manet, & Deus in illo manet. Proponimus igitur veritatem cunctis utilitatum temporalibus, & non esse in concione humanis divina proponere.

V. Divus Gregorius Magnus Lib. XVIII. Moral. cap. III. Omnis mendaciorum iniquitas est. Et omnis mendaciorum iniquitas, quia prodest illi acquirere discrepat quidquid avertatur descendat. Summopere cavendum est omnino mendaciorum, quoniam nunquam sit aliquid mendacii genus culpa levioris, si quisquam praesens mentitur. Sed quia scriptum est: Qui quod mentitur, occidit animam: Perde omnes qui loquuntur mendacium: hoc quoque mendacii genus perfecti vix saniores fingunt, ut nec vita cuiuslibet per coram fallacians defraudatur, ne sua anime mesant, dum praestare vitam carni situatur aliene. Nonnulli vero ex oblectatione fallacia conantur illud, hoc mendacii genus non esse peccatum, maxime quod, illis mendaciorum scriptum est, quia reddidit illis Dominus domos: in quo magis recompositio cognoscitur quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitas carum merces, quae eis in aeterna parat vita retribuit, pro admixta culpa mendacii in terrenam est recompositio mentis deservit, ut in vita sua, quam mendando tueri voluerint, ea quae fecerint bona percipiant, & ulterius quod expectant mercedis suae praemium non habeant. Nam, si subterfiantur, amore profectis vita mentis sunt, non intentionis mercedis. Parvendo quippe conate sunt infamiam vitam tegere, mercedem suam.

VI. Tres alios indicabo: quia posteriores omnes Scriptores mendaciam omnia detestati sunt. Ambrosius Lib. IX. in Apocalypsum explicans illa verba. Et cunctis mendaciorum pars illorum erit in Regno ardenti, relatis auctoritatibus Gregorii, & Augustini contra mendacium, hic concludit. Unum sane firmiter debemus retinere, nullum mendacii genus inultum manere, quod hic relaxatum non fuerit praesentis, vel quilibet opere pietatis. Sanctus Gregorius VII. Lib. IX. epist. 11. ad Alphonsium Regem Hispaniarum ait: Non ignorat prudentia tua mentiri peccatum esse, si & de verbo otioso in districto examine exigenda est ratio. Sed ne mendacium quidem quod fiat pia intentione propter a culpa pe-

nitur innocens esse probari potest. Hoc idcirco praescribitur, ut cum in ceteris illud peccatum esse non dubitaveris, in Sacerdotibus quasi facillimum cunctis. Alexander III. Scriptura sacra prohibet pro alterius via mentiri: cap. Super ex Extra de iur.

CAPUT III.

Compendiaria narratio eorum omnium quae sanctus Augustinus scribit in Libro de mendacio.

LUT iam capite superiore indicavimus, ante tempora Divi Augustini plures Auctores usum mendacii in extrema necessitate pro vita hominum servanda, aut pro alio damno propellando, licitum propugnabant. Cassianus pro ceteris nullum non movit lapidem, ut hanc opinionem Scripturam antonine rueret, nisi Divus Augustinus e contrario impugnetur mendacii palam omnibus praescribit. Omnia adversariorum argumenta, paradoxa, & sophismata sibi opponit, quae ipse eas omnes obeliones excogitavit, eos omnes eventus, seu casus sibi proponit quos summo suo ingenio indicavit mendacio posse favere, ut nihil intactum, nihil indissolubile praetermitteret. Et, quoniam eos omnes casus ventit quos recentiores tractant Theologi, eademque omnes difficultates veritas, idcirco operae pretium exillimavi tanti Patris dispensationem ob lectorum oculos referre, ut hinc colligere valeant, quantum Augustini doctrina recentiorum inventus distet. Hunc de mendacio Librum scripti Augustinus anno circiter 392. ut observant Patres Benedictini. Omnia epoto brevia in hoc Libro continetur, ea quae prope breviter in hoc Compendium redacta illuc transferant. Proceum praefati Libri hic verba incipit.

II. Magna questio est de mendacio, quae in ipso quotidianis actibus nostris saepe conturbat; ne aut tenere accusamus mendaciorum quod non est mendacium, aut arbitremur, aliquando esse mendacium bono quodam, & officioso, ac misericordioso. Porro, (cap. I.) exposito controversiarum statu, excluditque (cap. II.) a praesenti questione verbis iocosis, quorum significatio omnibus patet; illud (cap. III.) animadvertit, nec semper mendacium qui fallunt emittit, nec semper mendacium esse immonem qui verum profert. Quippe haud est mendacii reus qui fallunt profertur, repatit esse verum. Contra, mendax habetur qui verum dicit exillimatum fallum. Qua-

propter ille mentitur qui aliud habet in animo, & aliud verbum, vel quibuslibet significationibus enunciat. Cap. IV. querit, an ille qui mentitur, debeat habere fallendi animum, vel alias veritas difficultates. Cap. V. id quod totius Libri caput est, tractandum affluit, utrum scilicet aliquando mentiri expediat. Qui id defendunt, opponunt exempla Sicut Iacob, & obiter egyptiarum. Adverbum incommoda gravissima quae interdum manifestationem alicuius veritatis consequuntur; ut mors illius qui non nisi mendacio liberari potest; & agroti afflictio, si veritas quae ei displicet, illi manifestetur. E contrario qui mendacium in omni eventu illicitum existimant, validius argumentantur divinis verbis innixi: atque ad exempla quae ex veteri testamento afferuntur, responderi, antiquos Patres non esse mentitos, quoniam plura figurate praedicebant. Quod si eorum quispium qui bona intentione mentiri fuerint, laudatus reperitur, non abierunt impugnatorem, ad commendatorem qui fallendi animo mentiantur. In Libris postea novi testamenti, si qualem ipsius Redemptoris figuratas locutiones excipias, nulla similia reperiantur exempla, quae ad imitationem provocent mentiendi. Simulatio autem Petri, & Barabae non solum non commendata, veram etiam reprehensa, atque reprobanda est. Ab istius simulationis culpa immunitatem ostendit Paulum, cum Timotheum circumcidit; ubi plura in Pauli defensionem afferunt.

III. Incommoda porro quae ex veritatis revelatione consequi opponunt, (cap. VI.) ubi facit mentiorum impugnatorem, ad verum animam ad divinum intendentes Scripturam, quae minatur, Quod quod mentitur, occidit animam, ordinis perversionem reputant, propriam animam spiritualiter perimere, ut alter corporaliter vivat. Neque ad hoc caritas urget, quod, sicuti nosmetipsos, non pliquam nosmetipsos, proximum diligere iubet. Quod si a recto ordine recedit qui mortem oppetit temporalem pro alterius corporali vita; quanto magis hanc doctrinam regulam excedit qui aeternam suam vitam pro alterius temporali amittit? Illi vero qui loquuntur mendacium, & indignantur, si noli aliquis mendacio perimere animam suam, ut aliquis feneat in carne; quid, si etiam forte nostro, quid, si adulterio liberari possit aliquis de morte? Idcirco ne furandum est, aut mendicandum? Quid, si laqueum ferat homo, & supponit petat, confiteatur quod sibi celum legitur, nisi ei evoceatur quod peris; num-

quid attendendum erit? Quod si absurdum, & nefarium est; cur animam suam quisquam manducato corruptat, ut alter vivat in corpore? Proinde non est in illa questione attendendum, nisi utrum scilicet natura iniquum sit mendacium. Quod cum iam supra ostensum sit; idem erit querere, utrum pro quibus saluti mentiri aliquis debeat; ac si queratur, utrum pro alterius salute iniquus esse aliquis debeat. Quod si respicit animam saluti, quae non potest nisi aquirate servari; quare non solum aquirat, sed etiam nostrae saluti temporali praefere debemus; quod revocare in dubium poterit, nunquam omnino mendicandum esse?

IV. Quoniam veto (cap. VII.) corporis castitas ipsa vita priorior est, quare potest, an homo licite mendacio uti valeat, quo pudicitiam iustitiam vitet, ut si strupator iterum, qui postit mendacio devitari. Facile respondeatur, nullam esse pudicitiam corporis, nisi ab integritate animae pendat, quae dirupta, cadat necesse est, etiam si intacta videatur. Nullo modo igitur animis licet mendacio corrupti pro corpore suo, quod licet manere incorruptum, si ab ipsi animo incorruptio non recedat. Quod enim violentum, non precedente libidine, patitur corpus, veritatis potius quam corruptio nominandum est. Aut, si omnis vexatio corruptio est, non omnis corruptio turpis est; sed illa quae libido procuraverit, aut cui libido contentetur. Quanto autem animus praesentior corpore est, tanto sceleratius corruptitur. Ibi ergo servari potest pudicitia, ubi nulla nisi voluntaria potest esse corruptio. Certe enim, si strupator corpus in valetur, cui nec vi contrari possit, nec illo contentio, vel mendacio vitari, necesse est fateamur, aliena libidine pudicitiam non violari. Quapropter, quoniam nemo dubitat meliorem esse animam corpore, integritati corporis integritas animi anteposenda est, quae in aeternum servari potest. Quis autem dixerit, integrum esse mendicantis animam? Etenim libido quoque ipsa recte definitur appetitus animi quo aeternis bonis quilibet temporalia praeponeatur. Nemo itaque potest convincere, aliquando esse mendicandum, nisi qui poterit ostendere, aeternum aliquod bonum obtineri posse mendacio. Sed cum tanto quilibet aeternitate discedat, quanto a veritate discordat; qui autem mentitur, a veritate discedit; ab infirmitate est dicere, discedendo in de posse ad boni aliquod quempiam pervenire. Aur, si ei aliquid bonum aeternum quod non

non complectatur veritas, non erit verum; & ideo nec bonum, quia falsum. Sicut autem animus corpori, ita etiam veritas ipsi animo præponenda est; ut eam non solum magis quam corpus, sed etiam magis quam seipsum appetat animus. Si autem Lot, cum ita iustus esset, ut Angelos etiam hospites suscipere mereretur, stuprandas filias Sodomitis oblectat, ut seminarum potius ab eis corpora quam virorum corrupterentur; quanto diligentius, atque constantius animi castitas in veritate servanda est; cum verus ipse corpori suo quam corpus viris corpori feminæ præferat.

V. Hinc colligere quisque valet, nec intentione æternæ salutis attendende mentium esse; quin subdit (*cap. xiii.*) æternæ salutis ianam occludi, si mendacio aditus aperitur. Primum enim salutis fundamentum fides est. Hæc sane vacillat, si semel concedatur, licitum esse viros bonos mentiri. Quomodo enim credendum est ei qui patitur aliquando esse mentiendum? Nam & tunc mentiri valet, cum præcipit ut sibi credatur. Unde enim sciri potest, utrum & tunc habeat aliquam salutem, sicut ipse perat, officiosi mendacii, exultimans falsa narratione hominem territum posse a libidine cohiberi; atque hoc modo etiam spiritualibus se consistere mentiendi arbitretur? Quomodo enim aut non est credendum bonis; aut credendum est eis non creditis debere aliquando mentiri; aut non est credendum, bonos aliquando mentiri. Horum trium primum perniciosum est, & secundum stultum, Tertium ergo ut nunquam mentiantur boni.

VI. Sic illa quæstione (*cap. ix.*) ex utraque parte considerata, atque tractata, non tamen facile ferenda sententia est; sed adhuc diligenter audiendi qui dicunt, nullum esse tam male factum quod non in devotiori peioris facilius sit: pertinere autem ad facta hominum, non solum quodique faciunt, sed quod quisque etiam cum confessione patiatur. Unde si exiit causa ut eligere vir christiani iustificare idolis, ne confiterentur lupro, quod persecutor ei, nisi faceret, impugnat: recte videntur querere, cui non etiam mentiretur, ut tantam illam turpitudinem devicaret. Ipiam enim confessionem, quæ stuprum pati mallet quam iustificare idolis, non passionem dicunt esse, sed factum: quod ne faceret, elegit iustificare. Respondet, quod si talis confessio suo facto habenda sit, homicidæ sunt etiam qui occidi maluerunt quam falsum testimonium

dicere. Itaque confessio non est dicendum; quoties non approbamus quod factum; quin, quantum in nobis est, prohibemus ne faciant. Erravit proinde ille qui, ut impediret, non alii in suum corpus peccarent, tunc adolevit idolis. Sed reponunt: Quomodo non facis cum eis; si hoc illi non facerent, si tu illud fecisses? Respondet Augustinus, hoc modo nos frangere ianam cum effraactoribus, qui, si eam non clauderemus, illi non frangerent. Præfatus quæstionem proponit, & dirimit. Debit ut igitur stuprum potius perpetui quam iustificare? Si quis quid debet; neutrum debuit. Si enim dixero, aliquid horum debuisse, aliquid horum approbabo; cum improbum utrumque. Sed inquit, quid horum potius debuit evitare. Sed inquit, utrumque non potuit, sed alterutrum potuit; respondebo, iustum peccatum potius quam alienum. Quin levius iustum quam grave alienum vitandum illi est. Denique quæstionem nodum in hoc vertere concludit, num scilicet mendacium delinax esse peccatum, eum quis eo vitatur, ut pudicitiam corporalem custodiat.

VII. Si sermo sit de mendacis perniciosis, qui alienam famam ledunt, responderet Augustinus (*cap. x.*) nunquam non licite posse alterius nomen obsecrare, ut impediamus sive proprii, sive alieni corporis stuprum. Quæstionem nec ob eiusmodi mala, vel graviora alia declinanda, licet aliquando in religionis negotio mentiri. Immo nec ideo in doctrina religionis mentiendum est, ut ad eam ipsam facilius quilibet perducatur. Errata enim, vel leviter diminuta auctoritate veritatis, omnia dubia remanebunt: quæ, nisi vera credantur, teneri certa non possunt.

VIII. Quo similitur confitendo, de ceteris mendacis lectius disputatur. Itaque (*cap. xi.*) omnia mendacia quæ iniuste aliquem ledunt, removenda sunt, quemadmodum & illa quæ, quamvis non obliant alteri, nulli tamen profunt, & obliant illis ipsis qui mentiantur. Denique vitanda sunt etiam mendacia illa quæ isola appellantur, quibus idcirco mentientes utuntur, ut placeant hominibus, amocionemque efficiant hominum conversationem.

IX. Illis generibus sine ulla dubitatione damnatis, sermo (*cap. xii.*) recurrit de mendacis officiosis, quæ nemini nocent, & alicui profunt. De hoc mendaciorum genere tota est controversia, utrum liceret hæc mendacia illi nocent qui ea profert, ut alteri proficiat; & an nocumentum quod patitur mentientis, compensetur bono quod mendacium con-

sequi-

sequitur. Respondet, nunquam mendacium licitum esse, etiam si nulli nocent, & alicui proficiat: alioquin licitum foret furripere divitiis superfluis copias redundanti tritici modium donandam pauperi, qui magnum experiretur commodum, cum nullum lentiret dives detrimentum; liceret quoque tunc falsum testimonium dicere ad occultandam pauperis fursum. Quo quid dici potest adversus? Sed quia reponi posset, idcirco hoc mendacium illicitum esse, quia eo peccatum alicui obicitur, propterea consequenter queritur, an liceat mentiri, quando mendacium nulli nocet, alicui proficiat, nullumque occidit peccatum. Respondet. Si propterea non peccamus mentiendi, quia nullus peccatum tegamus & nulli obimus, & alicui proficiamus, quid agimus de ipso peccato mendacii? Ubi enim positum est, Ne fursum feceris, ibi positum est, Ne falsum testimonium dixeris. An occultare peccatum non licet, & facere peccatum licet? An fortasse falsum testimonium non est, nisi quando quisque ita mentitur, ut aut crimen confingat in aliquem, aut alicuius crimen occultet, aut quoquo modo querquam in iudicio premat? Si ita est, quid ergo, si ad Christianum confugiat homicidæ, ut videat quo confugit, & hac de re interrogetur ab eo qui ad suspicium querit hominem humanis interfecerit? Mentiri non est? An mentiri ad tegendum alienam peccatum malum est, mentiri autem ad tegendum peccatorem non est malum? Quid, si ad iudicem ductus, de ipso loco ubi ille occultat, interrogatur? Dicitur es: Aut non ibi est ubi fecis eum esse: aut non novi, & non vidi, quod noli, & vidisti? Dicitur ergo esse falsum testimonium, & occultas animam tuam, ne occidatur homicidæ? Quid, si de iusto, atque innocente, ubi lateat, licens a iudice interrogari, qui tamen ad mortem a maiore potestate iustus ubi rapit, & ille qui interrogat, exequitur iustus, non conditur? An ideo non erit falsum testimonium quia pro innocente mentiris, quia non iudex, sed executor interrogat? Quid, si ipse conditor legis interrogat, aut quilibet iudex inquis ad suspicium querens innocentem? Quid facies? Falsus reus, an proditor eris? An inter crimen falsi testimonii, & proditoris dubius remanebis? Quanto ergo fortius, quanto excellentius dicere: Ne proditor, nec mentiar. Fecit hoc Episcopus quondam Tagallensis Ecclesie Firmus nomine, firmior voluntate. Quidni faciemus dem & nos tum coram iudice, tum extra

iudicium, ut impleamus quod scriptum est: *Falsum testimonium non dices: illudque suspicium vitentis: Perdes omnes qui loquuntur insidiam.* Aliquando vero queritur a nobis, non ubi sit, sed utrum sit, an non sit in illo loci occultatis innocens? Ubi hi esse finis, tacendo eam prodimus; vel etiam si resertimus, nequaquam non esse dicturos, utrum ibi sit, an non sit, pariter prodimus, ac si dixit illum occultandem. In hoc ergo articulo sic respondere debes: *Scio ubi sit; sed nunquam monstrabo, nec mentiar.* Hæc sola responsio valet alio mentem quæsitores distrahere, & ab eo loco in quo innocens occultatus inerat, avertere. Tunc vero, quidquid toleraveris, ne eum prodas, non solum non culpabile, sed etiam laudabile iudicabitur.

X. Ex his quæ hæcenus dicta sunt, patet, inquit Augustinus (*cap. xiv.*) octo esse mendaciorum genera. De septem iam satis dictum fuit. Reliquum nunc est de octavo, & ultimo genere verba faciamus. Hoc autem mendacium est, cum mentitur ut ab aliena vi corporis pudicitiam teamur. Antequam vero sententiam dicat in hoc mendacii genere, levioris examine testimonia Scripturarum quæ mendacia damnant, suscipit emulcanda. Quod maturam, leviorum examine incipit *cap. xv.* illudque perducit usque ad *cap. xix.* Varias extendit interpretationes, quibus utriusque sententiæ defensores divinarum Scripturarum textus proprie accommodabant opinionis. Ex quibus omnibus summo studio perpenis illud colligit, neminem posse ex divinis Scripturis offendere, aliquod reperi testimonium quod aut amandam, aut non odio habendam sit. Sed interduin latendum est quod odium (*cap. xviii.*) ut quod amplius detestandum est, devitatur. Sed in hoc erroris homines quod subdant præsertim vitiosus. Cum enim concesseris admittendum esse aliquod malum, ne aliud gravius admittatur, non ex regula veritatis, sed ex sua quæque cupiditate, atque consuetudine meritis malum, et si potest gravius quod ipse amplius extorret, non quod amplius reveret, sequendum est. Hoc totum ab amoris perperisio rigentur vitium. Cum enim dicitur sine vitio esse semperna, quæ divinitus provellitur: obsecra temporalis, ita quæ non iustus: cum quæque sitam temporalis amplius diligere capere quam illam sempernam, propter hanc quam diligit, putat omnia esse facienda; nec ulla estimat graviora peccata quam quæ hinc vita faciunt vitiosam, & vel ei commoditatis aliquid vitæ, & illius austeritatis, aut eam peccatis illa-

illata morte admittit. Itaque fures, & raptores, & homicidii, & raptus, & adulterii, & fornicationis magis adveniat quam loquor, stridor, luxuriosus, si nulli misisti sunt. Sed his omnibus oppositae sunt regulae quae nobis servandas veritas praescribit. Haec docentur forenter, prudentissime tolerare aliena peccata, quae bona corporis nobis admittunt, nam illi soli qui astringunt, peccant, & a vita aeterna impelluntur; minime vero peccant si qui damna patiuntur. Quae autem sanctitatis, religionisque causa serventur, cum violare iuribus voluerint, etiam peccati minoribus, non tamen vitium alicuius, si candido proponitur, & facultas datur, remedia sunt. Et tunc non illa desinit esse peccata quae propriam gratiam vitanda suscipiunt.

XI. Potro haec sunt (cap. xix.) Iuxta sanctitatis causam conservari debent, pudicitia corporis, castitas animi, veritas doctrinae. Corporis pudicitia sine nullo libero consensu non violatur. Quisquam enim nobis invitis, maiore vi prevalente, contingit in nostro corpore, nulli impudicitia est; & permittendi potest esse aliqua ratio, contentiorem autem nulla. Animi vero castitas est in sincera delectatione, quae non corrumpitur, nisi cum amamus, atque appetimus quod amandum, & appetendum non esse veritas docet. Colligenda est ergo sincere dilectio Dei, & proximi, in hac quippe castitas animi sanctificatur. Veritas autem doctrinae, religionis, atque pietatis non nisi mendacio violatur. Summopere igitur doctrinae veritas a mendacio cultodenda est, ut si castitas animi fuerit violata, habeat unde reparatur, quoniam, corrupta auctoritate doctrinae, nullus aut carus, aut recurfus esse ad castitatem animi potest.

XII. Animi castitas sermonis sinceritate constituitur: quae est minus violatur, cum quis menditor, ut pudicitiam corporis custodiat, violatur tamen, & id violatur quod in castitate, & sanctitate animi servandum est. Unde cogimur, non opinione hominum, quae plerumque in errore est, sed quae omnibus superminet, atque una invictissima est, veritate praefere pudicitiae corporis animi sinceritatem, fidem, lex veracem sermonem. Castitas animi amor est ordinatus, non subsidens maiora minoribus. Minus est enim quiddam in corpore, quam quiddam in animo violari potest. Cum quis corpori tuo vim inferat, vides, non tuam, sed alienam irumpere libidinem. Cave tamen ne contentiendum si particeps: quia pudicitia corporalis

non corrumpitur, nisi violetur in animo, quo non contentiente, nullo modo corrumpitur pudicitia corporalis, quicquid fuerit in corpore aliena libidine perpetratum. Quamobrem quod in nobis est, utrumque sanctis moribus, & conversatione muniendum est, atque sapiendum, ne aliunde violetur. Quando autem utrumque non potest, sed alterutrum periculo iacturae subiicit, nemo non videt, anteponendam esse pudicitiae corporali animi castitatem; & in peccatis magis propriam quam alienam culpam vitandum.

XIII. Elucet itaque (cap. xxi.) *discreta omnibus, nihil aliud illa refertur scripturam invenire, nisi nunquam esse omnino mendacium.* Quare quidem nec ulla exempla mendaciorum in scriptura digna in verbis, haec igitur Scripturas invenientes, quod ad eas attingit Scripturas quae ad nullam figuratam significationem referuntur, sicuti sunt res gestae in Actibus Apostolorum. Nam Domini omnia in Evangelio, quae imperitioribus mendacia videntur, figuratae significationes sunt. Numquam igitur mentium: quoniam ex octo mendaciorum generibus, quae supra recensita sunt, nec unum licitum est. Quisquis autem esse aliquid genus venulari quod peccatum non sit, putaverit, decipit seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum.

CAPUT IV.

Compendium Libri contra mendacium, quem D. Augustinus scripsit ad Cosentium.

IN VOIS erat quaedam animadversione, compendiarie narrationi superioris Libri de mendacio adicere; sed meliore consilio deliberavi, nullo interposito diverticulo, utrumque Libri veluti imaginem quandam adumbrare, ut lectores unico quasi intuitu mentem D. Augustini explorare valeant. Deinde ad utrumque Librum paucas adiciam observationes. Et, antequam ad rem accedam, inquirere lubet, cur D. Augustinus Librum capite superiore in compendium redactum, de mendacis transcribendum suspicio, quem in praefatis transcribendum dixerit. Diverse inspicimus rationem ipsemet Augustinus prole lib. I. Retrahit cap. vi. *Proprietas illius inscriptio est contra mendacium, istius autem de mendacio. Quoniam per istam tuam oppositio est operis mendacis; istius autem magis in investigandis dispositione versatur.* Ut enim penitus exhauriret controversiam, in

priori Libro de mendacio quodammodo problematico disputavit: adversariarum rationes, non obiter, sed ex professo in medium attulit, atque in pleno lumine collocavit; responsa quoque exhibuit: & quaecumque mendacia illicita demonstravit. In praesenti vero Libro contra mendacium communis rem est aggressus, atque conferta manu mendacia omnia proferre suscepit. Hunc edendi Librum officinam Augustino suppeditavit Priscillianus, quorum perniciosior erat error, licitum homini esse mendacis, immo & periculosius proxima religionis profolutionem abcondere. Hinc extrinsecus Catholicorum simulantem religionem, cum Catholicis commercium inibat, securusque sub tali larva belum evangelice veritati indicabant. Et quoniam difficillimum erat lupos istos, ovium pelibus contextos, ab ovili Christi propellere; Catholicorum quidam minus prudentes, ut elatum clavo repelleret, Priscillianitas se se effingebant, quo eorumdem impia dogmata facilius deprehenderent. Hos errores ut proferret Augustinus, Librum edidit contra mendacium.

II. Et in primis statuit (cap. i.) neque mendacia mendacis, neque latrocinia latrocinis, nec adulteria adulteris exterminanda esse. Priscillianitas est haec (cap. ii.) impii opinio, quae sanctos Martyres ex honore; immo vero auferit omnino sancta martyria. Mendaciorum multa genera sunt, quae quidem omnia (cap. iii.) universaliter solidae debemus; cum nullum reperire liceat quod veritati oppositum non sit, sicuti luci tenebrae, pietati iniquitas, & sanctitati infirmitas. Hac tenet admitta mentendi opinione, omnis humana societas de medio tollitur. Si enim suspicetur Priscillianitas catholica dogmata non mendaciter loqui, ut nescio quid aliud occultemus quod verum putamus; certe talia suspicandi dicitur es: Haec tunc ideo fecit, ut exponerem te. Sed quid respondens dicenti? Unde igitur scio utrum etiam tuum illi facias, ut capitis a me? Sed nunc advertite, quod tolerabilis Priscillianitas (cap. vi.) in nostra comparatione mentiarum. Nam Priscillianitas loquitur, quia ita credit. Catholicus autem non ita credit, quoniam sic loquitur. Ille ergo blaspheumat nesciens, iste sciens. Numquam igitur (cap. vi.) in religionis negotio mentium. Nam, si licita forent mendacia, animo illuminandi hereticos dicta (cap. vii.) possent quoque causa esse adulterii eodem animo perpetrata. Interest quidem plurimum, quae causa, quo sine, qua

incentione quid fiat: sed ea quae consilium esse peccata, nullo bonae causae obtentu, nullo quod bono fine, nulla veluti bona intentione faciendi sunt. Bona intentio dimovere (cap. vii.) quidem interdum potest peccati malitiam; minime vero efficere quin sit peccatum quod soape natura peccatum est.

III. Verum, quod latendum est, ita humanos animos quaedam compensativa peccata perturbant, ut etiam putentur (cap. ix.) debere laudari, ac potius recte facia dicantur. Quis enim dubitet grade esse peccatum, si pater prostituit filias suas fornicationibus impiorum? Et tamen extirpi causa qua hoc Lot debere se facere extulimavit. Quid hic dicemus? Si hanc aperimus viam, & committamus minora, ne alii maiora percontemur, ito limite, immo nullo limite cuncta flagitia resanantur. Sed hic error tunc perfissimus (cap. x.) pravalet, cum de mendaciis agitur. Siquidem peccata non esse illa mendacia existimant quae proferuntur: idque Scripturarum exemplis demoustrare contendunt. Quae tamen (cap. xi.) aut mendacia non sunt, aut sunt mysteria; vel, si mendacia, minime sunt imitatione digna. Nam, si Prophetarum, & Patriarcharum dicta, sive facta (cap. xii.) ad eas res referantur propter quae significandas ita facta, vel dicta sunt, reperitur significationes esse veraces. Sunt quaedam huiusmodi etiam Salvatoris in Evangelio, quia & ipse Dominus Prophetarum Propheciae esse dignatus est. Cuius plurima dicta (cap. xiii.) figuratam habent significationem. Qui vero dicit (cap. xiv.) iusta esse aliqua mendacia, iusta pariter afferere debet aliqua peccata. Quo (cap. xv.) quid absurdum dici potest? Ea enim quae contra legem sunt, iusta esse non possunt. Dicitur autem: *Lex tua veritas.* Id ergo quod est contra veritatem, iustum esse non potest. Quis autem dubitet, contra veritatem esse mendacium omne? Nec exemplum obstruimus Egyptianum, vel Raab prodest mendacii defensoribus (cap. xvi.) Quoniam non iniquitas linguae mendacis, sed affectus misericordis animi compensationem meruit temporalem.

IV. Sed dicit aliquis: Ergo ne obstruatur illi, atque Raab (cap. xvii.) melius fecissent, si nullam misericordiam praesentem volendo mentiri? Immo vero illi multiter Hebraeae, si filiae fuissent caelestis Hierusalem, nec mentire fuissent, & ministeria de occidenda parvulis iherissime recensissent. At, inquit, ipse mortuae fuissent. At vide quid inde

in de consecutum fuisse. Regnum aeternum obtinuerit, id est mercedem incomparabiliter ampliore quam domus illas quas sibi fecerant. Sed quid dicendum de muliere Hierichantina? Nonne, si quaerentes civem non fecisset mentiendo, verum dicendo latentes hostes prodidisset? An potuisset interrogantibus dicere: *Sic ubi sunt? sed Deum timeo, non vos probo?* Potuisset huc dicere, si tant scilicet vera iustitiam, in qua dolus non est, quod tanta erat per intercordium Dei transferre ad cultorem Dei? Verum illi hoc audire, iugiter, vitam peremissent, & dominum iurati non sunt. Sed namquid commiserunt scilicet ut illos etiam quos diligenter occiderat, invenissent? Propeherat enim castissima mulier, & ibi eos poterat ubi latere potuissent, etiam illi mentientem iudicium non fuisse. Ita & illa, si tantam a suis civibus tulisset occidit, per intercordium onere vitam illam foverant, pretiosa in conspectu Domini morte fructus, & erga illos eius beneficium inane non fuisse. Sed iniquis quod, si ad illum locum ubi eos occiderat, si a quibus quaerantur, persecutando omnia pervenissent? Lito modo ubi potest? Quid, si miserabilissima, atque culpabilissima, non solum mentientem, verum etiam peccatorem, credere voluissent? Nempe etiam hic consecutura fuissent quae timendo mentita est. Et ubi ponimus voluntatem, ac potestatem Dei? A quo enim eandem potest mulier mendacium iuravit, ac potestatis, est illa mentita non fuisse, utique calumniaria. Nisi forte oblitus sum, hoc fuisse in Sodomis factum, ubi maleculi in maleculos nefanda libidine accendi, nec ostium domus, in qua erant quos quaerant, invenire poterant: quoniam vir iustus in caussa omnino similis pro suis hospitiis mentiri noluit, quo Angulos esse nesciebat. Et certe potuisset talia respondere quaerentibus, qualia in Hiericho mulier illa respondit. Sed homo iustus noluit pro corporibus hospitiu animam suam maculari mendacio, pro quibus voluit corpora filiarum ab aliene libidinis iniquitate vni perire.

V. Admonet tamen S. Doctor, non esse hoc dignum imitatione in eo quod filias illas prandias obtulit Sodomitis. Unde vocat quod non omnia loquar a sanctis, vel a iustis viris legitima facta, transferre ad impios in morte. (cap. ix. illius Libri.) Faciat ergo (perlequitur cap. xviii.) homo etiam pro temporali hominum salute quod potest. Cuius auctorem ad hunc articulum citatum fuerit, ut tali saluti con-

fuleret, nisi peccando, non possit, iam se extimeret non habere quod faciat, quando id relictum esse postpexit quod non recte faciat.

VI. Verum, quia homines sumus, & inter hominum vivimus. Lateoque memordm esse in eorum numero quos componuntur esse in rebus humanis vincit lenius humanus, nec resistere valeo, cum multi dicunt: Ecco gravi morbo periclitari aegrotus, quos iam vix esse non possunt, si ei morbus unicus & castissimus visus puniatur, si te quaerit, an vivat, quem visum fuisse tu non nosti, quid respondebit, tam fustile tu non, quid responderis, quando, quid aliud dixeris praeter unum de tribus, *Aut mortuus est, aut vivit, aut nescio*, nihil aliud credit ille quam mortuum, quod te intelligit timere dicere, & nolle mentiri? Tandem saltem, etiam illi omni modo tacueris. Et illis autem tribus alio salta-tur, *non, & nescio*, non abs te dicit polunt, nisi mentiendo. Illud autem unum verum, id est mortuum esse, si dixeris, & perturbati hominis mors fuerit subsecuta, abs te occidit clamabitur.

Et quis ferat homines exaggerantes quantum sit mali salubre mendacium deviant, & homicidam diligere veritatem? (Iea praedice forte veritatem homicidam mendacio quod vitam conserit.) *Movet hic oppositio benevolent, sed mirum, si istam sequentes.*

Cum enim propolito ante quaelcumque oculos cordis mei intelligibilium illius procedit, in de causis ero nihil tali procedit, & quamvis ubi radians magis magisque clarescit veritas, ubi palpant magis reverberat infirmitas, tamen sic amore tanti decurrit ascendor, ut constia quae inde me revocant, humanam contemnam. Sed multum est ut ille intantum perleveret affertus, ne in tentatione desit effectus. Non me movet contemplantem luminis fontem, num, in quo mendaci tenebrae auctant, quod nobis mentiri volentibus, & homicidibus vero audito morientibus, homicidibus veritas. Numquid enim si suppositum dicitur veritas, Numquid enim si suppositum expellat impudica, & te non contentum te, levo amore perturbata moriatur, quae homicida erit & castitas? An vero, quia homicidam Christi bonus odor fuit in omni genere. *Christi bonus odor fuit in omni genere, & in his qui salvi sunt, & in his qui perierunt: alius quidem odor vanae gloriae, alius autem odor mortis in mortuum, etiam odorem Chnili pronuntiabilis hominidam?* Sed quia homines sumus, & nos in huiusmodi quaelibus, & contradic-

nibus plerumque sperat, aut saepiat lenius humanus; ideo mox & ille subiecit: *Et ad hoc quis idoneus?* (1. Cor. xi. ver. 15.) Huc accedit, ubi miserabilis euandum est, quod si concellerimus pro salute illius aeri de vita filii eius fuisse mentiendo, iam palliatum, iniquitatem locucit hoc malum, & brevibus oculibus ad tantum acervum mendaciorum sceleratorum sensum salutarando producit, ut nonquam possit peritus inveniri, ubi tante pesti per minima additamenta in immensum convalescentia possit oblati. Unde providentissime scriptum est: *Qui medica spernit, pessimum dedit.* Quid quod vitae huius tales amatores, ut eam non dubitent praenotare veritati, ne homo moriatur; immo ut homo quandoque moriturus, aliquando lenius moriatur, non tantum mentiri, led etiam peccare nos volunt, ut videlicet, ne aliquanto citius impleat vana salus hominis, nomen Dei nostri accipiamus in vaporem? Et sunt in eis docti, qui etiam regulas signate sineque constanti quando debent, quando non debeat peccari. *O ubi estis fontes lacrymarum? Et quid facimus? Quo sumus? Ubi nos occubimus ab ira veritatis, si non solum negligimus curare mendacia, sed audemus insuper docere peritiam? Videmus enim insuper asserere, defensorque mendacii, quale genus, vel qualia genera mentiendo eos insinuant debet. Saltem in Dei cultu concedant non esse mentiendo, saltem se ipse a peritiam blasphemiam constant. Saltem in Dei nomine, ubi Deus testis, ubi Dei sacramentum interpositum, ubi ab divina religione sermo promittit, sine consensu, nemo mentitur, nemo laudet, nemo docet, & praecipiat, nemo iudicium deat esse mendacium.*

De ceteris mendaciorum generibus eligat sibi quod pntat esse mistissimum, atque in nocentissimum mentiendi genus, cui placet esse mentiendum. Hoc scio, quod etiam qui docet oportere mentiri, verum docere se vult videtur. Nam, si salium est quod docet, quis falte velit audere doctrinam, ubi & fallit docens, & fallitur discens? Si autem, docere se aliquid vult invenire discipulum, docere se aliquid verum, cum doceat esse mentiendum; quomodo erit illum ex veritate mendacium, Ioanne Apollolo reclarantem: *Omne mendacium non est ex veritate?*

est verum, nemini est omnino studendum. Sed agit partes suas infirmis, & causam vincibilem faventibus turbis se habere proclamat: ubi contradicit, & dicit: *Quomodo apud homines, qui proculdubio si falluntur, avertuntur a pernicie vel aliena vel sua, periclitantibus subventum mendacium: si non humanus ad mentendum non inclinet affectus? Si patienter nos audiat turba mortalitatis, turba infirmitatis, respondendo aliquid pro negotio veritatis. Certe pia, vera, & facta castitas non est veritate est: & si quis adversus eam facit, profecto adversus veritatem facit. Cur ergo, est non possit aliter periclitantibus subventum, non committit supram, quod ideo est contrarium veritati, quia contrarium est castitati; & ut periclitanti subventur, loquor mendacium, quod ipsi aperit, sine est contrarium veritati? Quid apud nos tantum promerit castitas, & offende veritas? Cum omnis ex veritate sit castitas, & sit non corporis, led mentis castitas, veritate in mente habet, sicut & corporis castitas ... Sed perfectior est, ait aliquis, solidus cibis. Multa enim secundum veritatem relaxant infirmitati, quamvis fincissime nequaquam placeant veritati. Dicit hoc quisquis non metuit quae consequentia metuenda sunt, si fuerit aliquo modo aliqua permilla mendacia. Nullo modo tamen tantum sunt persistentia confidenda, ut ad peritiam, blasphemiamque perveniant. Nec aliquid causam propterea oportet obtendi, cur debeat peccari, vel quod est excusabile, cur Deus debeat blasphemari. Non enim, quia pro mendacium blasphemiam, ideo non blasphematur. Petis quippe hoc modo dici non poteri, quia pro mendacium peccatur. . . . Quisquis itaque dicit pro periclitantis hominis salute temporalis, vel vitae esse mentendam, nimis ipse abstinere exorbitat aeterna salutem, & vitae, si dicit in ea causa etiam iuramentum pro Deum.*

VIII. Sed aliquando (cap. xx.) nobis ipsius quoque salutis aeternae periculum opponitur, quod saluti temporali, & aliter non potest, depellendum esse clamatur. Velut, si quicumque baptizandus in potestate sit imperium, atque infidelium constituitur, ad quem perveniri non possit, ut havo regenerationis abluatur: sed deceptus mentiendi custodibus. Ab hoc inviolabilissimo clamore, quo conitur . . . pro aeterna hominis salute mentiri, quo confugium, nisi ad te veritas? Et mihi ab te

VII. Non est ergo verum (cap. xix.) aliquando esse mentiendum: & quod non

proponitur castitas. Cur enim, si custodes illi, ut nos ad baptizandum hominem admittant, supra illi possunt, non facinus contraria castitati; & si mendacio decipi possunt, facinus contraria veritati, cum procal dubio nulli esset fideliter amabiles castitas, si non eam precipere veritas? Proinde, ut perveniant ad hominem baptizandum, fallantur mentiendi custodes, si hoc iubet veritas. Sed quomodo iubet veritas, ut homo baptizetur, esse mentiendum, si non iubet castitas, ut homo baptizetur, esse mendacium? Cur autem hoc non iubet castitas, nisi quia hoc non docet veritas? Si ergo, nisi quod veritas docet, facere non debemus, cum veritas docet, non propter hominem baptizandum facere quod contrarium est castitati; quomodo non decebit facere propter baptizandum hominem quod ipsi est contrarium veritati? Sed sicut oculi ad intuerendum Solem parum firmi, ea tamen quae a Sole illustrantur, libenter intuentur; sic animae iam valentes delectari pulchritudine castitatis, non tamen omnino per se ipsam considerant veritatem, unde haeret castitas, possunt ut cum ventum fuerit ad aliquid faciendum quod adversum est veritati, ita resurgunt, & exhorrent, quemadmodum resurgunt, & exhorrent, si faciendum aliquid proponatur quod adversum est castitati. Ille autem filius qui verbum sublepti a perditione longe aberit, & nihil falsi ex eius ore procedit, tam sibi clausum deputat, si ad subvertendum homini per mendacium, quam si per (supra) transire cogatur. Et Pater exaudit orantem, ut valeat sine mendacio subvenire, cui vult Pater ipse, cuius inscrutabilia sunt iudicia, subvenire. Talis ergo filius ita observat a mendacio, sicut a peccato. Nam & mendacii nomen aliquando pro peccati nomine ponitur.

IX. Aut ergo cavenda mendacia (cap. xxi. & ult.) recte agendo, aut consentienda sunt peccatis: non autem cum abundant infeliciter vivendo, agenda sunt & docenda. Sed eligat qui hoc putat, unde subvertent periclitanti homini ad quamlibet salutem, qualicunque mendacia, dum tamen & apud tales obtineantur, nulla causa non ad petendum, & blasphemandum oportere prodici. Ita latenti scelera vel ampliora scriptis, vel certe non minoribus indicemus. Namque cogitandum est lapsurum, homines, de quarum adulterio

suspiciantur, ad iusiurandum provocare conatus suas: quod utique non facerent, nisi crederent, etiam illas que non timebant perpetrare adulterium, timere posse periurium. Quia & revera nonnulla impudicia, que non timebant illicito concubitu viros fallere, eidem viros quos sefellant, timebant Deum testem fallaciter adhibere.... Et si tantum sibi utarip infirmitas, ut ei aliquid venialiter permittrat quod improbat veritas; tamen, ut inconscie tenes, & defendas in divina religione nunquam omnino esse mentiendum: latentes vero, sicut nec adulteros per adulteria, nec homicidas per homicidia, nec maleficos per maleficia; ita nec mendaces per mendacia, nec blasphemos per blasphemias esse quaterendos, secundum ea que tam multa in hoc volumine disputavimus, ut vix ad eum terminum quem loco isto fiximus, veniremus.

CAPUT V.

Quam opportuna sit Augustiniana doctrina ad controversiam de iuramento doloso dividendam, & sequentibus propositionibus palam fiet.

UT quisque percipere facillime valeat, quam opportune controversie difficultima de iuramento doloso promeritis Augustinianam adversus mendaciorum doctrinam, libet in antecessum quaedam propositiones generales exponere, quae veluti connectaria ex D. Augustini doctrina colliguntur. Has propositiones simplici narratione ob oculos ponam: quoniam infra, cum recentiorum doctrinam explicuero, de eisdem sermo recurret.

PRIMA PROPOSITIO.

II. Omnes difficultates quae recentiores versant, & omnesque casus praxim spectantes in materia equivocationum, & restrictionum, D. Augustinus in Libris de mendacio, & contra mendacium sub examen inducit. Si quidem sub initium disputationis testatur se velle sermonem insinuare de his locutionibus mendacibus quae in quotidianis sermonibus multum animam conturbant: quoque sine traditionis momenta prodit alterum; ne quis perperam mendacii damnet id quod mendacium non est; alterum, ne licitum aliquando habeatur mendacium. Magna quaestio est de mendacio, quae nos in ipsis quotidianis actibus nostris saepe contrahat; ne aut te-

nere

nere crevisimus mendacium quod non est mendacium, aut arbitretur aliquando esse mendacium huiusmodi quodam, & officio, ac infirmitatibus mendacio. Lib. de mend. cap. 1.

SECUNDA PROPOSITIO.

III. Credo disputationis Augustinianae in duobus recentis Libris potissimum in eo vertitur, ut rationes praebantur pro veritatis occultatione in negotiis summi momenti, ut pro tuenda vita, pudicitia, sigillis custodiendis. Augustinus autem nulla suo divino ingenio reperire remedia potuit praeter haec quae sequuntur. Primum est silentium: inquit namque Lib. cont. mend. cap. x. *Plerumque enim vera non ostendendum occultamus, sed taceamus.* Alterum est aperta, & invidiosa significatio, qua quis protestatur, se scire veritatem, sed nolle eam prodere. *Scio nisi scit, sed Deum timeo, non eo prodo. Nec prodam, nec mentiar.* Nullam aliam viam occultandi veritatem agnovit Augustinus. Non restrictiones internas, non materiales locutiones, non verborum amphibologias, non alia iniuriorum inventa.

TERTIA PROPOSITIO.

IV. Evidens est, recentiorum plurium doctrinam de mendacio fuisse Augustino, ceterisque tum antecessoribus, tum posterioribus Patribus, & ipsis mendacii defensoribus, omnino ignotam. Immo tamquam saltem illud improbarunt, eo quod definitum, non occultare non posse veritatem nisi vel silentio, vel aperta significatione volendi eam prodere.

QUARTA PROPOSITIO.

V. Nullam, ut ego quidem existimo, inter Callianum, alioque mendaciorum amatores defensores, & recentis quosdam Theologos in controversia hac reperitur dissimulatio, nisi quod antiqui mendacium vocabant mendacium in extrema, aut gravissima necessitate dictum, nimirum ad occultandam veritatem in rebus summi momenti, ut ad tuendam corporis pudicitiam, vitam, alienaque aeternam salutem procurandam, idque sicuti allebantur: contra recentiores plures alunt, mendacium in his eventibus, immo in rebus longe minutioribus, non esse mendacium; sed dictum amphibologicum, aut neutrum, aut restrictionem, quae olim dicebatur

mere mentalis, nunc externa nuncupatur, vel denique locutionem nihil significantem.

QUINTA PROPOSITIO.

IV. Omnia argumenta quae recentiores afferunt in favorem restrictionum mentalium, potissimum ea quae ex facta Scriptura repetunt, Callianus cum ceteris Patribus licentiae patris prolixius produxit ad ostendenda licentiae mendacia.

SEXTA PROPOSITIO.

VII. Deterioris conditionis est opinio plurium recentiorum quam antiquorum qui mendacia officiosa adhibenda esse dicebant, tamquam extrema remedia ad evadendam mortem, ad tuendam alterius vitam, ad procurandam aeternam salutem proximi; recentiores vero qui propugnant restrictiones omnino mentales, quae mendacia esse iam definitum edocent; homines posse eisdem uti, quoties illi utile esse cognoverint ad salutem corporis, honorem, & res familiares tuendas.

SEPTIMA PROPOSITIO.

VIII. Aliqui recentiores qui scripserunt post damnatam ab Ecclesia opinionem restrictionum mentalium, laxius scripserunt, ut ego quidem arbitror, salvo semper meliore iudicio, quam antiqui, & moderni alii restrictionum mentalium patris. Si quidem ultimi recentiores quidam, omisiss restrictionum mentalibus, quia proleptis, docent; homines mentales esse eos mentem designare, & torquere in venandis verbis ambiguis, vel inaequivocorum verborum collocazione, vel in aptandis mentis restrictionibus ipsis verbis, ut vult Sanchez, de quo infra. Ab his, inquam, innotuimus praefati ultimi recentiores liberant fideles, docentque eos debere ad tuendum, non vitam, non pudicitiam, sed res suas familiares in fronte importuniti interrogatoris vibrare *responsum nego*; nimirum debere absolute, & sine incommodo restrictionem, aut equivocationem, eos negare se habere mercedem, cuius pretium emptor nunquam solutum quisque: quoniam tunc verba nihil significant, & homo loquitur tamquam pluiticus.

OCTAVA PROPOSITIO.

IX. Quod in doctrina quorundam recentiorum, aut restrictionem, quae olim dicebatur

tiorum summopere deplorandum videtur, illud est quod non modo adfirmant, non esse mendacia, quae antiquis mendacia sunt; verum etiam doceant, locutiones quas ipsi materiales vocant, licite posse iuramento confirmari.

CAPUT VI.

Historia narratio doctrinae quam recentiores plures excogitarunt ad scandalizandam conscientiam. Recentiorum restrictiones pure veritatis, non pure materiales, & approbationes, & amphibologiae, & locutiones materiales.

Postquam D. Augustinus suis Libris ex professo mendacia impugnavit, omnes christianae professionis Doctores Augustino accenserunt, & mendacia detestati sunt. Superfluum dico Patrum, & Doctorum catalogo sacculi censuram texere: quoniam nemo unius nunc dubitat, quin Patres post Augustinum, & Theologi catholici omnes mendacia peccati damnent, & in quocumque evertant, ut illicita remedia ad occultandam veritatem relicta. At, quia occultatio veritatis frequentissime necessaria est, tum ad custodienda secreta, tum ad innocentiam, pudicitiam, vitamque corporis, & aliae domestica bona tuenda; idcirco omnes ingenii vires exeruerunt Doctores, ut remedia huiusmodi assequendo necessaria praeberent. Augustinus suo prope divino ingenio non alia nobis remedia, quibus veritatem in mente nostra occultant custodivimus, reliquit, nisi haec, Silentium, Soto, sed nec prodam, nec mentiar. Sequentes Patres nihil aliud excogitarunt. D. Thomas, sicuti in ceteris, ita in hac materia Augustinianam doctrinam adoptavit. Scriptores nobis viciorum, S. Raymundus, S. Antoninus, Caleranus, Sylvester, Soto, Navarro, Angelus, alique, verborum aequivoconum, & eorum tamen quae usque nunc nota sensum exterrimam duplicem habent, invenerunt usum, quem tamen prius aliqui indicaverant. Tandem decimo saeculo eadente, & decimo septimo ineunte saeculo, cum morum Theologia acris fustulgoque in scholis & academijs tractari cepit, restrictionum mentalium inventum prodit: & brevi intervallo temporis adeo invaluit, ut non Casulisti modo, verum etiam Theologi qui prima implebant sublellia, eadem mentales restrictiones ad veritatem custodiendam licitas oppugnarent. Ut ergo lectores exquisitam habeant notitiam doctrinae quam eiusmodi

Theologi tradiderunt, eam sibi transferendam propriis ipsorum Auctorum verbis expressam. Si enim in compendium Augustini doctrinam contra mendacium redactam ab oculis positi, quo comperia esset illius temporis controversia, congruum est ut istorum quoque Theologorum sententiam promamus. Porro ceteros inter recentiores Theologos, qui latius, immoque laxius controversiam hanc pertractaverunt, sunt Sanchez, & Tamburinus. Istorum ergo doctri- nam synopsim persequamur.

II. Sanchez Lib. III. in Decal. cap. vi. n. 15. Postquam abique mendacio verba usurpavit, licet ex sua significatione non sint ambigua, nec eum verum sensum admittant ex se, nec ex circumstantiis occurrentibus; sed tamen verum sensum reddant ex aliquo mente praesentis retento, quodcumque illud sit, ut si quis (hic incipit propositio damnata ab Innocentio XI.) vel solus, vel eorum alius, sine interrogatio, sive propria sponte, sive recreatione consilia, sive quocumque alio sine iure se non fecisse, aliquid quod verum fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam. Sanchez habet aliam sententiam: & haec est vera lectio: mendacium liquidum inest in propositione damnata, vel quocumque alio additum verum, sicuti non mentitur, nec est perjurus. Huiusmodi propositio damnata. Sed tamen cum (persequitur Sanchez) non dicit veritatem determinatam, quam audientes concipiunt, & verba in se significant, sed aliam veritatem disparatam. Plures sunt opinionis patronos recentel, nimirum Navarum, Valentiam, Salomonem, Tolerum, Marnuelum, Philiarum, Suarez, Leonardum. Probat vero suam sententiam auctoritate Christi Domini, qui Ioan. vii. dixit: Non ascendam ad diem festum. & tamen inquit Sanchez) statim ascendit: quae tamen crato vera sunt ex addito mente Christi retento, scilicet, non ascendam manifeste: quoniam sentiam ea verba ex se non faciunt. Plura alia argumenta tum ex Scriptura, tum a ratione petita promittit, quae missa facio, ut alia sua doctrinae regulas describere persequar.

III. Eodem capite n. 10. haec habet. Quae vere utendi his amphibologis est, quaeque id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, rei familiaris tuenda, vel ad quae libet aliam virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censetur tunc expedita, & studiosa. Haec est propositio xxvii. ab Innoc.

Innocentio XI. damnata. Addit vero n. 22. sub finem; causam utendi his amphibologis esse posse iocum, seu recreationem. Verum, inquit, si iuramentum adesse, esset manifesta culpa. At sola esset venialis.

IV. Idem n. 24. Postquam alius iuridice rogatur, quocumque tenetur ob aliquam causam ferre testimonium, ut quis notabile delictum ipsi legitur &c. Quia cum ea causa excusata non tenetur, vere dicit se nescire, non vidisse, non audivisse, intelligendo, ita ut dicere tenetur.

Idem n. 29. haec scribit. Quando taxa alicuius rei est iniusta, si plaris vendens, aut defraudans in pondere, & mensura, ita ut sibi satisfiat pro pretii iniustitia, & reddat correspondentes merces pretio dato, potest hic rogatus a iudice, an plaris vendiderit, vel defecerit in pondere, & mensura, id negare, asserereque le pretio non vendidisse, & integre pondus, & mensuram tradidisse, intelligendo haec: ita ut plaris vendens, aut deficiens in pondere, & mensura delinquerit, Quippe abique delicto utramque fecit. Atque ita vere dicit, se integre tradidisse, nempe quatenus tenebatur eo pretio accepto, nec excelsisse delinquendo. Atque ad hoc satis est opinio, nem esse probabilem, eam taxam non obligare. Non modo restrictiones mentales, seu mendacia hic docentur: verum etiam Respublice regimen penitus convellitur. Si opinio probabilis satis est ut subditi valeant Principatus sanctiones contempnere, aliaque quae ipsi probabiliter iustiores existimant, substituire, aham sane est de Republica.

VI. Idem n. 31. haec scribit. Quinto deducitur, eum cui heicrum est aliqua bona abcondere, eo quod illis ad vitam sustentandam eget, ne a creditoribus captivatur, & sic cogatur mendicare, posse rogatum a iudice iurare se nulla bona abcondita habere (atque idem possunt iurare id scientes, dummodo ipsi consiliet, licite eum abcondere ad hunc finem) intelligendo secum non habere bona abcondita quae iudici manifestare tenetur. Sexto id non de exterris, sed gravi necessitate. Vult liquidam, debitorem posse retinere bona creditoris, ne cogatur mendicare, & insuper iurare se ea non retinuisse. Quid validius ad fraudes inhibendas omnes, & debitorem solutionem eludendam?

VII. Idem n. 22. Sexto deducitur, quocumque quispiam a cuiusvis debiti obligatione. Conc. Theol. Tom. III.

liber est, posse rogatum a iudice de illo id negare, intelligendo intra se: ita ut debet: quia respondet ad debitum iudicis mentem. Qua ratione optime Covarruvias, Cepola, & Azorius docent, eum qui numerum mutuo acceptos solvit, posse a iudice rogatum de mutuo, iurare se illud non accepisse, intelligendo: ita ut teneatur solvere. Idem docent Suarez, Paladus. Atque idem dicendum est, si quancumque alia ex causa ab eo mutuo solvendo liber esset. Atque ideo credo, si tunc non tenetur solvere, eo quod terminus ad quem mutuum datum fuit, non est impletus, vel praepartate excusatur debitor a tunc solvendo.

VIII. Idem n. 36. Nono deducitur, creditorem virtute instrumenti publici exigentem coram iudice debitum, vulgo executum per la danda, posse iura intando aliter quantitate in eo instrumentum contentam sibi debitum prout iure debetur; etiam pars illius summa debite soluta sibi sit; si tantumdem pecuniae, quantumdem solutum est, sit alia via sibi debitum; de quo nullum est instrumentum publicum, virtute cuius exigatur. . . . dummodo tamen praedictum non contingat alterius creditoris.

IX. Idem non. 37. Decimo deducitur, si per iniuriam extorqueatur promissio iurata alioque pecunie dandi, licere iuranti uti aequivoconum: Iuro tibi me interjuratum pecuniam, intelligendo ut ille casus tibi negatur a verbo iuro: itaut sensus sit: Tibi iuro fore ut numerum pecuniae, sine tibi, sine alteri; quod ea oratio patitur utrumque sensum.

X. Idem non. 38. Sed an liceat tunc iurare, retinendo mente hanc conditionem: Iuro me datorum, si tibi scelsio iuramentum sum debitorum. Aliqui negant, ducti, quod ea verba hanc amphibologiam non patiuntur in communi hominum sensu. Caietanus, Aragon, Soto. At retenta nostra sententia numero decimo quinto tradita, dicendum est, id licere. Quia nihil refert verbum ea amphibologiam non pati, & cogit necessitas ea uti. Porro numero decimo quinto citato docet: Cur ergo erit mendacium uti verbis ex se non ambiguis, si conditiones in mente retenta verum sensum efficiunt? . . . Hoc est nullissimum ad respondenda multa quae regere opus est, nec regi aliquid mendacio possent, nisi modus hic esset licitus. Quia verba ex se ambigua non possunt inveniri.

XI. Idem n. 39. Undecimo deducitur, S 3 coa-

coactum aliquam accipere in ipsam quam ducere non teneatur, posse iurare se accipiturum, intelligendo intra se: *si teneatur, vel si postea plerumque tibi.*

XII. Idem n. 40. Decimo tertio adulteram rogatam a marito, an adulterium admiserit, posse iurare se non fregisse matrimonium. Similiter potest iurare se non fecisse, intelligendo intra se, *ut tibi revelem.*

XIII. Idem n. 43. Decimo quinto deducitur, eum a quo mutua pecunia petitur, quam revera habet, posse iurando affirmare se eam non habere, intelligendo intra se, *ut mutuo det, quando non teneatur mutare.* Ita Navarrus, Philareus, Sayro . . . At contrarium tenent Corduba, Lopez, Henriquez. At credo priorem sententiam esse verioris, quo ad hoc ut ille non sit perituros; quia in isto sensu verum dicit, cum sensus sit: Non habeo, ut tibi mutuae velim. *Quare ad veritatem huius iuramenti nihil refert, utrum ille teneatur mutare, nec ne. Et ita non oportet addere illum limitationem quem praedicti Doctores addiderunt, quando non teneatur mutare.*

XIV. Idem n. 44. Ultimo deducitur, poenitentem temere rogatum, an hoc, vel illud peccatum falsus sit, posse iurare se non confessum, intelligendo, *ita ut teneatur illi explicare.*

XV. Ut plenior recentioris Theologiae noticia habeatur, lubet pauca adicere ex Tamburino, qui *praeter ceteris antiquae doctrinae regulas temperavit, atque humanitati accommodavit. Libro itaque II. in explicito. Decap. tit. §. 2. n. 1. haec docet.* Quodlibet est, an liceat iuranti accipere verba in alio sensu ab illo quem ex praesertim. Inno. v. g. per Deum, me hac nocte non dormivisse, intelligendo, velistum: me non habere pecuniam, intelligendo, quam tibi elargiri velim: uxorem, vel maritum matrimonium leges non fregisse, intelligendo manifeste: non deberi a me tibi centum, intelligendo, ita ut ea non possim mihi componere cum alio centum, quae tu mihi debes &c.

Resp. Licere, ut idem docent (nempe Lessius, Castropalans, Rebellen, Bonacina) & docetur passim, praescindendo tamen a damno quod dolo hoc iuramento iniuste facerem; etiam si quis non sit rogatus iurare, sed se offerat.

XVI. Idem ibi n. 4. Quando verba nul-

lo modo ex se patiuntur talem equivocationem, seu mentis restrictionem; licet non aliud intelligere solum ex mea mera voluntate §. Iuro v. g. me non dormivisse, intelligendo me non comedisse. Quo pacto materialiter solum dicto me dormivisse, non significative.

Resp. Sanchez negat licere, quia non est in cuiusvis arbitrio significationem verborum imponere. Verum haec ratio minus non potest avellere a probabilitate, quod licet.

XVII. Martinus Bonacina fere omnes propositiones quas ex Sanchez retulimus, excipit, & laxitatem clarius docuit. Unam & alteram istis transcribam. Itaque Tom. II. dist. 19. q. 1. punct. 12. n. 5. haec habet.

Quinto eum qui habet iuram causam, non laedi aliqua bona, nec capiuntur a creditoribus, quae sibi necessaria sunt ad vitam sustentationem, & sine quibus cogere tur mendicare, posse negare se occultasse, intelligendo, quae non possent occultare, vel quae teneatur manifestare. Idem respondere possent testes scientes ipsum licite occultasse: tunc quia haec responsio non est contraria intentioni interrogantis, sed potius est ipsius menti conformis; tum quia adest iusta causa utendi restrictione, vel amphibologia.

XVIII. Idem Bonacina *ibidem*. §. Sexto adulteram, quae petitur a marito, an sit adulterata, posse negative respondere, intelligendo, ut teneatur illi revelare.

XIX. Idem Bonacina *ibid.* n. 8. Hinc colligi potest, venditores, qui cum non possent alia via pretium iustum adempto re obtinere, iurant tamen tanti sibi fessisse alio sensu quam emptor participat, non solum ad quidsquam non teneri praesertim ratione iuramenti, ut patet ex primo questiono; verum neque videri mortali peccato re, si non afferant damnum notabile pariter, nec intendant eo pacto decipere, aut obtinere aliquid super iustum, sicut extorque pretium rigorosum, quo nolisset emptor emere.

CAPUT VII.

Summus Pontifex Innocentius XI. principia praefatarum propositionum damnavit. Postiores Theologi nova excogitarunt inventa, quibus veritatem occultarent. *Istorum doctrinae variae, variorumque principiorum synopsis est.*

I. Anequam ultra provehor, illud declarare contentis, propositiones quas praecedenti capite descripsi ex Sanchez, Tamburino, & Bonacina, non esse damnatas istorum Doctorem partus; quin, ut colligere ex Libris licet, non modo Castillitas, & Summittas, sed insignes etiam Theologos cuiusque fere ordinis & status eisdem docuisse, Suarez, Valentium, Castropalium, Dianam, Vincentium Ferre, Candidum, Leandrum Moyam, Trullenchum, Conradum Hurtadum, Philarchum, Fillucium, Dicalfillum &c. ne longior sum, satis mihi fit dicere id quod testatur Lumbier apud Cardenas in *proposito damnato*. dist. XIX. cap. 10. n. 5. nimirum plerumque quinquaginta Doctores iustissime sententiam damnatam de restrictionibus mentalibus, & consequenter recentitas propositionis, quae omnes, tamquam ex fonte, ex doctrina restrictionum mentalium damnata proficiuntur. Quod idcirco potissimum dictum volo, tum ne invidiam constasse videar tribus praefatis Auctoribus, tum ut exactior sit historica narratio. Quod autem Gabriel Daniel in suis colloquijs Amandi, & Eudoxi assertit sub finem dissertationis de mentis restrictionibus, recentitas propositiones, aialique quas Innocentius XI. damnavit, ipsum damnasse *sicut tacuit, hoc est acceptas utramque sententiam, non ut sicut in Auctoribus, unde exceptis sunt Libris*, idem omnino eloqui dicitur lanqu岸 dequinque propositionibus, quas *ut tacuit* damnant, sed eas in sensu damnato non reperiri in consensu, contumaciter falloque contendunt.

II. Damnata itaque a sanctissimo Pontifice Innocentio XI. anno 1679. doctrina restrictionum mentalium, ad alia pro veritatis occultatione invenienda remedia mentem homines intenderunt. Adeo namque invaluerat restrictionum mentalium usus, ut iam inde tum quando cantata Romanae Ecclesiae in praefata doctrina proditi, Fideles turbati, licetquis anni, dubitationibus concuti coeperint, alii Confessarios, alii Theologos adhibant, consilium petunt super secreto regendo. Theologi ad incitas redacti, quo sese ver-

terent, ignorabant. Nullam siquidem evadendi mendaciam aliam illis persequi innovaverat praeter mentales restrictiones; quibus damnatis, de secreto custodiendo animos desponderebant. D. Augustinus, aliorumque Patrum doctrina, quae iubet nec prodere veritatem, nec mentiri, sed aut silentio, aut virtute fortitudinis, aperta fronte custodire, nimis aspera, & iugum humanas vires excedens illi videbatur. Praeterquam quod illius temporis Theologi plures, neglecto studio Patrum, eorumdem auctoritatem parvi faciebant, atque humanum rationum, iuxtae aetatis Theologos, & Castillitas, ac Summittas pro morum regula habebant.

III. Hinc damnata restrictionum mentalium doctrina variis interpretamentis delinere, atque variis distinctionibus de censura parare coeperunt. Quandoquidem primum omnium duplex alterum restrictionum generum distinguere: alterum restrictionis *pure mentalis*; alterum restrictionis *non pure mentalis*. Primum damnatum a Pontifice, secundum licitum adfirmabant. Porro haec distinctio diffidit inter eos oculo fuit. Nam ea locutio quae tibi restrictio omnino interna, & *pure mentalis* est, alteri restrictio externa, & *non pure mentalis* videtur. V. g. si a Petro, inquam Saltimanticens praesertim. *cap. 1. punct. 8. n. 106.* plures penitus habent, mutuo petas earum aliquam, & ille respondeat, *Non habeo pecuniam*, adiungendo mentaliter *ad tibi damnatum*, haec locutio mentaliter est attendenda, alii tibi restrictio mentalis est attendenda. Alii autem Theologi restrictionem mentalem non internam, sed externam, seu non pure mentalem, volunt esse dictam locutionem, quando mutuatarius restituere mutuum non solet, aut solutionem illa definitum tempus prorogat, & mutuos damnari patitur: tunc enim, inquam, ex circumstantia exteriori restrictio non est pure mentalis, sed externa, adeoque licita; de qua suo loco.

IV. Praeter mentales restrictiones alia quoque remedia excogitavit novi Theologi, quibus occultare, saltem obesse naribus hominibus, veritatem possent. Haec autem sunt verba amphibologica, &equivoca. Quae praeter duplices sunt generis. Alia quae licetdam communem intelligentiam, & acceptationem duplicem habent sentiam, & utrumque aequaliter praesent, ut in hac apparet locutione: *Acto te Franciscus Romanus vincere possit*: quae locutio duplicem sensum excipit: nimirum vel quod Franciscus Romanus vincere valet, & hic

& hic in praefata verborum collocatione videtur obvis; vel quod Romani facienda vincere possint. Alia sunt verba quae similitur doperum sentiam habent; unum communem & proprium; alterum minus proprium; ut si dicas, *Sedebimus est bonus ut in communi acceptione significatur quod in virtute praeditus; in sensu minus proprio, quod sit simplex, seu obfusca mentis*. His locutionibus aequivoce, & amphibologicis veritatem occultari posse, iusta urgente causa, communiter tradunt recentiores Theologi; nec dissentunt omnino antiqui, ut infra explicabimus. Huiusmodi tamen locutiones amphibologicae non immerito restrictiones vocantur non omnino mentales, sed aliquo externo signo, seu verbo aliquantulum obscuro, intelligibili tamen, & externa consistunt.

V. Tandem Theologi non pauci, missis restrictionibus mentalibus utriusque generis, & locutionibus amphibologicis, seu aequivoce, aliam inveniunt viam. Si quidem experientia seditore, nec semper in repentinis postillimum eventibus verba ambigua, & aequivoce praefata esse: nec frequenter satis esse ad veritatem regendam, nec omnes homines eadem esse peripicacia, & acuminis homines, ut valeant tali-artificio verba disponere, quae sensum amphibologicum continent. Hinc alium modum occultandi secreta excogitarunt. Dicunt in primis, veritates alias esse communicabiles, alias incommunicabiles; & ex circumstantiis colligi, utrum verba accipienda sint, spectata scientia communicabili, aut incommunicabili. Ut quando Confessarius interrogatur, an aliquid sciat de peccato penitentis, & ipse respondet se nihil scire; ex circumstantiis denotatur, eum nihil scire scientia communicabili, seu extrasacramentali: quando interrogatur a tyranno, an aliquid sciat ut Confessarius, pariter, inquit, potest respondere, se nihil scire, quia etiam in hac circumstantia apparet verba praefata referri ad scientiam extrasacramentalem, respectu cuius revera nihil scit. Qui tamen hac incedunt via, non omnino renuntiant mentalibus restrictionibus, sed restrictionem mentis admittunt, circumstantia externa intelligibilem factam. Solum differunt in hoc quod postulat necessarium requiri aliquid verbum in ipsa locutione quod sensum obscurum, quem in mente loquens retinet, & occultat, prodar; sed solum colligendum volunt sensum obscurum, & internum ex circumstantia vel temporis, vel loquentis.

VI. Ultimo denique alii Theologi e me-

dio penitus sustulerunt restrictiones mentales tum internas, tum externas, tum amphibologicas, tum aequivocones, ob rationes indicatas, quod scilicet vel non semper occurrunt verba ambigua, vel non sufficienter, quoties homines aequo alioquimur, vel quod simplices capaces non sunt efficiendi sermone amphibologicum, & aequivoconum. Quapropter inventum procederunt omnibus sane recentibus validius ad occultandam veritatem. Docent itaque, non posse usurpare verba *suspensivae*, ut ipsi autem, *materiali*, seu in nostra potestate esse verba *effere materialiter*, quia nihil significant, quoties veritas occultanda ex ista causa est. Quare Petrus interrogatus, an commiserit delictum, vel sciat ad aliquo illud perpetratum fuisse, potest absolute, & sine verborum aequivoconum respondere, *se non commisisse, se nescire quemquam illud perpetrasse*; quamvis commiserit, vel sciat a quo commisitum fuerit, quia eiusmodi verba, *nescire, non feci*, nihil significant, ac si prolata essent a puittaco. Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap. 11. §. 2. n. 6.* sibi opponit auctoritatem Cardinalis Pallavicini his verbis. „ At hoc modo loqueris contra pactum quod in confititio- ut significante proferrentur verba, non vero solum materialiter. Lege Sioriam Pallavicinum in sua Theologia *Lib. III. disp. 11. num. 17.* Respondet, huiusmodi pactum nimis speculative ad ingeniosissimum excogitatum esse. Adde, esse assidue ventilationem ut per illas voces possent appetere homines conceptus suos, at contendo nunquam assidue pactum, quominusvis possent (*quando vellet*) *illas materialiter effere*. Certe sic essent infantes, sic adulti, quando incipiunt discere linguas ex teras, sic scriptores, & typographi, quando ex scribunt, vel imprimunt verba alterius linguae. Cur non ergo in aliis occasibus, *quando loquuntur libere*? Verba usurpata posse materialiter, seu nihil significantia, in humana & fere locutione ad regendam veritatem, docent etiam Garrauel in *Hypotes. art. 2. conclus. 1. num. 14. pag. 17.* apud Cardenas *diff. xix. cap. xv. num. 52.* quam tamen opinionem non approbat ipse, quod videtur non approbati a Genforibus Romanis.

VII. Clarius hanc doctrinam de vocibus, seu verbis nihil significantibus, tradunt alii recentiores. P. Claudius La-Croix *Lib. VI. part. 11. cap. 111. dub. 1. num. 1986. §. 4.* attri-

attribuit hanc opinionem Traverso, & Stechis verbis. „ Alium modum suggerunt Tannerus, & Stroz, ut Confessarius, si alter non possit salvare sigillum, utatur vocibus pure materialiter, tanquam sonis non significantibus, volendo per illas nihil significare. Ratio autem cur voces in illis circumstantiis non sint significantivae, haec est, quia vis significativa vocum est voluntas illorum qui eas instituerunt ad hoc, vel illud significandum. Atqui instituentes non voluerunt, nec velle poterunt, ut tales voces essent significantivae in casu quo peccator foret impius, nec Dei, vel Reipublicae approbatio potest accedere, quae tamen debet accedere, ut sit obligatio utendi vocibus, sicuti instituta sunt. Ergo voces in his circumstantiis non sunt significantivae. Quod autem interrogans excipiat illas ut significantivas, & fallatur, sibi imputet: in iure enim interrogat. Neque approbat, neque imputat hunc dicendi modum P. La-Croix, led de more aliorum Doctorem opinionem varias colligit, ut lectores eam seligere valeant quae sibi magis ardeat.

VIII. De suo tamen regulam omnibus exhibet sigillo ligatis, qua facilius valeant illud eulodere. Inquit ergo *num. 1987.* „ Quando Confessarius ita iniuste interrogatur de re sigillo clausa, & non potest aliter regere quam simpliciter dicendo, se nihil scire, non est opus ut signate cogitet de uno, vel altero ex relatis modis respondendi absolute mendacioso; sed sufficit, si animum habeat non mentendi, & respondere velit in eo sensu in quo iuxta Ecclesiam, & Doctorem mentem cum veritate sic loqui potest: certum enim est debere hic esse aliquid quem modum licitum salvandi sigillum, & nec occurrat magis congruus quem unus ex his. Ex quod dictum est de Confessario, valet de omni alio obligato ad sigillum. Extra autem hoc, *similibus casibus gravissimis fuit mendacium sit uti vocibus*.

IX. Hanc doctrinam, cuius usum P. La-Croix concedit ut licitum duntaxat pro sigilli custodia, & similibus gravissimis casibus, ut pro tuenda aut vita, aut pudicitia, qui gravissimus casus dicitur, P. Carolus Ambrosius Cattaneus extendit ad casus non solum graves, led ad quodcumque notabile incommodum declinandum. Casus ad quos hanc descriptam doctrinam dilatat, illiciter transibunt ex vernacula lingua latine redditos. Inquit ergo *Tom. I. lect. xlv. §. 4.* Ad

tabernam tuam e. p. venit improbus debitor, quem iustitiae legibus subiacere nequam vales: querit, an talis generis pauperum habeas. Haec interrogatio, circumstantiis inspectis hunc prodiit sententia: *Haberes ne talem pauperem nihil vendendum?* Tu respondere libere potes: *Illum non habeo*: quia intelligitur, & debet intelligi, non habeo improbo debitori vendendum. Alium casum proponit his verbis. „ Alter venit qui nec palam terra possidet, rogatque, haberes ne centum scuta. Tu plurimum abundas. Respondes: *Illos non habeo*. Est ne mendacium istud? Minime sententiam. Ex circumstantiis responso isthuc vera est. Quoniam interrogatio significat, utrum habes centum scuta muto danda? Tu vero illis qui non nisi periculofo solvendo sunt, nec solum habes mutuo impartendum.

X. His, aliisque similibus casibus resolutis, varietate exemplis adductis, salus explicat doctrinam quam indicat laudatur P. La-Croix: & in antecedunt satis esse ad omnes concludendas difficultates. Inquit ergo, non semper occurrere verba duplici potestatis, & aequivoce maxime in eventibus repentinis. Quid, inquit, si sciaris cavendum ingressus, patrem tuum occisurus, querit, an domi sit? Num tu verba excantatur ad explicanda ambigua verba, aut ad aptandum locutionem aequivoconam intendere mentem adstringere; aut sub criterium inducere, num restrictio sit pure mentalis, an fecus; aut formaliam verborum ex aliquo libro memorie traditam recitare debes, ut e laqueo hunc liber descriptis. In his, & similibus casibus iam verbum Nescio sufficit, regeas in frontem impudentis interrogatoris *retundendum & audez NON* quandoquidem Non istud omnium hominum mentis conforme est. Homines enim verbum domini sunt. Ea haudquaquam in damnum Reipublicae, & in latronum, sciariorumque favorem influerunt. Ne multa: Non illud in praefatis circumstantiis quatenus caret significantione ex consensu notus humanae Reipublicae, quae statuit, in similibus eventibus verba nihil significare, ad eum plane modum quo nummus cui Principis iusta ademptus sit valor, nihil sit. *Quomodo itaque audis mendacium officiosum licite proferri non posse, neque ut ad mendacium integrum civitatem subducas; scias oportet, neque ob eumdem finem licitum esse fatium sanus soliti* aut

aut natus fili serici. At quemadmodum in tali eventu furtum non esset furtum (quod fit inter homines conventum ob publicum bonum sit) eadem ratione mendacium non fore mendacium, quoniam humana Respublica non minus veritatem quam verum dominipetitur. Hincenus Cassianus, qui aliis exemplis suam confirmat doctrinam.

CAPUT VIII.

Comparatio doctrinae quorundam recentiorum cum doctrina & Cassiani, cui in extrema necessitate licita erant mendacia, & Augustini in omni eventu mendacia damnantis. Casus videtur ab Augustino, & recentibus propositi, & contraria doctrina resoluti.

IEX antiquis qui mendacia sunt patrociniati, unum referam Cassianum, qui pro omnibus aliis mendaciorum casibus propugnavit, insidiosum eam pertractavit. Universis autem Cassiani, aliorumque Patrum doctrina his scriptibus concluditur: nempe quod in extrema necessitate, pota ad vitam propriam, vel proximi ascendam, utrum mendacii licitus sit, ut utroque licitus est in extremis moribus. Proponit casum de muliere Raab, & ait mendacium illius fuisse dignum venia. En illius verba ex coll. xvij. cap. xvij. Tollite de mendacio frigiditatem, & argueat ut utrumque est, quasi et natura insitile labori... Ita namque etiam sanctus et presertim deo vix veniabiliter legitimus usus fuisse mendacium, sicut Raab. Cassianus manifeste non asserit, illud mendacium absolute fuisse licitum, sed veniabiliter prolatum fuisse, seu mendacium illud dignum fuisse venia, quod ob finem bonum tendere vitentium hominum dictum foret. Quare Cassianus absolute non docuit, vel in ipsis extremis eventibus mendacium esse innocens omnino, sed de idiosibus malis minus esse eligendum, & dignum esse venia, qui mendacium officioso utitur, ut damnatum compariet manus, seu vitet, quod manifestatione veritatis consequeretur. Sic mentem suam conceptis verbis declarat Cassianus cap. xv. Tunc enim necessitas, ac veniabiliter acquiescit mendacii derogetio, quando manus, ut diximus, immanet de veritatis confessione suspendenda, & utilitas qua nobis de veritate confertur, compensare illa que generanda sunt damna non precelet. Hanc doctrinam Cassiani multum commovet vel ipsum Augustinum, qui eam appellat de peccatis compensatibus.

II. Eundem casum, inter alios plures, de muliere Raab, & Hebraeis oblietricibus sibi proponit Augustinus Libro contr. mend. cap. xv. illum in omnem partem verat, improbat Cassiani doctrinam, & resolvit, Raab, ac Hebraeos oblietrices mentitas fuisse, & in eis remuneratam non fallaciam mentientis, sed affectum miserendi. Quid porro responderi debuit Raab, docet his verbis: *Sed ubi sunt, sed Deum timeo, non eos prodo.*

Omnia deinde quae ad verus hanc responsum obici possunt, & quod nimirum mulier perempta fuisse, & quod civitas sui, auditu hoc responso, domum invenerat fuisse morti tradidissent, resolvit, atque in adversarios reperit. Verum illi hoc auditu, inquit, illum peremerunt, domum servaverunt. Sed nunquam consequens erit ut illos etiam quos diligenter occiderat, inveniret? Prospexerat enim castissima mulier, & ibi eos posuerat ubi latere putasset, etiam si ei mentientium credulum non fuisse. Ita & illa, si tamen a suis civibus esset occisa, pro misericordia optaret, vitam ipsam furtivam, pretiosa in conspectu Domini morte finisset, & erga illos eius beneficium mane non fuisse. Sed inquit: Quid si & ad illum locum ubi eos occiderat, si a quibusdam atebantur, persequendo multa, percussissent? Illo modo dici potest: Quid si mulier videret, atque diceret: Nescio non solum mentientem, verum etiam persequenti credere voluisset? Nempe etiam tunc confuturata fuerant quae timenda mentis est. Et ubi potius voluntatem, & potestatem Dei? An forte non poterat & illam, nec civibus suis mentientem, nec hanc Dei prosequenti, & illas suas ab omni pernicie custodire? A quo enim & post mulieris mendacium custodiri sunt, ab eo poterant, esse illa mentia non esset, utique custodiri.

III. Similem prolixum casum sibi proponunt etiam recentiores. Theologi antiquiores cum Augustino, inter quos postimum ter et locum D. Thomas, respondent mulierem mentiantem fuisse, omnique mentiri qui in simili eventu cum Raab negaret hospitem, ad mortem etiam quosque, extare in propria domo, quando respiciat ibi commorantur. Recentiores autem plerum cum Cassiano in eo, quod rotius controversie caput esse conveniunt. Cassianus namque docet, Raab dignam fuisse venia, quod negaret hospitem in domo sua reperiri; recentiores pariter asserunt, nos posse, & debere licito querenti ad mortem hospitem extantem in domo nostro, negare

hok

hospitem eiusmodi penes nos commorari, seu reperiri. Furtum vero a Cassiano, quod ille negationem veritatis in Raab mendacium vocet veniabiliter prolatum, seu venia dignum; & recentiores vero praefatam negationem veritatis nolint esse mendacium, variasque assignant rationes. Alii namque distinguunt duplicem veritatem, duplicemque cognitionem: alteram revelabilem, alteram non revelabilem, seu unam communicabilem, alteram non communicabilem. Volunt proinde veritatem illam ex cuius manifestatione sequitur non revelabilem, esse incommunicabilem, illi respondentem esse veram. Alii docent, in simili casu verba nihil significare ex tacito Reipublice consensu, seu mendacium non esse mendacium, quemadmodum furtum in extrema necessitate non est furtum.

IV. Alium huius casum proponit Augustinus cap. xviii. cont. mend. de patre egrotto, qui si intelligeret mortuum esse suum amicum, carissimumque filium, ipse quoque fato cederet. Si a te quirit, an videret, quem vitam fruisse tu nosti, quid responderis, quando, quidquid aliud dixeris, prater bonum de tribus, aut mortuum est, aut vivit, aut nescio, nihil aliud credit ille quam mortuum; quod te intelligi timere dicere, & nolle mentiri? Tentandam valet, etiam si omni modo taceamus. Ex illis autem tribus duo falsa sunt, vivit, & nescio; nisi abs te dicit passum, nisi mentiendo. Illud autem unum verum, id est mortuum esse, si dixeris, & perturbati bonis mors fuerit subsecuta, abs te occisus clamabitur. Integram responsum Augustini supra cap. 11. n. 6. de descriptione, quam, ne actum agamus, ibi legito. Casum ita restringit Augustinus, ut neque agnoscationis, neque silentio, neque tentationis locus pateat. Item, quidquid dixeris prae unum ex his tribus mortuus est, vivit, nescio, agrotus pariter colligit fuit mortem. Si veritatem faceret dicendo, Mortuus est, moritur quoque patet, si dixeris, Vivit, aut nescio, mentiris. Mandicellandum tamen mortem, seu veritatem concludit, pluribusque evincit Augustinus; quomvis mors patris lectura lit.

V. Contra omnino sentium recentiorum plurim. Volunt liquidem, te posse dicere, Vivit, aut nescio, ne mors separatur agroti; quoniam in his extremis, in quibus veritatis manifestatio gravissimum prolecat damnum quando aequivoce sermone regi non potest, occulandum docent manifestam negationem, quae vel nihil significat, vel negat veritatem in-

communicabilem, ut indicavimus, & infra fuis explicabitur.

VI. Augustinus sub finem Libri contra mendacium, nempe cap. xxi. quod ultimum est, casum exhibet, qui & tunc occurrit, & nunc non rarissime contingit, de uxore adultera provocata, atque coacta a marito, ut iurando adhiberet iurpicionem amulatur. Ad hoc firmiter & constanti erat in fidelium illius temporis animis, non posse eorum in fine perituro negare adulterium, quod respiciat perpetrallet, ut iuramentum maritus exigeret, tamquam evidens innocentie argumentum. Si enim credidissent, aut suspicati fuissent, eas posse licite negare, & iuramentum confirmare negationem commulit adhiberet; nunquam eas ad iurandum inducere conuevisset. Namque cogitandum est, sepius homines, de quarum adulterio suspicantur, ad iurandum provocare coguntur suas; quod atque non faceret, nisi evadere etiam illis que non timentur perpetrare adulterium, tunc posse perjurium. Quia & recora nonnullae expulsi, que non timentur illicite conculcari, tunc fallere, ceterum viris quoque seculis, timentur Deum seculis fallere adhibere.

VII. Hunc eundem casum sibi proponunt recentiores, & plurimi respondent, licite adulteram negare posse. Iam adulterium commisit, quod respiciat commisit, suamque negationem firmate iaculo iurando. Sanchez Lib. III. in Decal. cap. vi. num. ap. 2. Dico tertio, adultera rogata a marito, an adulterum & adulterit, potest iurare se non perjurum, & trimonium.... Similiter potest iurare, se non fecisse, intelligendo inter se, ut ibi revelam. Caltopolus tract. xvi. disp. 1. par. 7. Decimo tertio mulier que adulterium commisit, potest sub iuramento negare commisit, falsissimulandum, ut in usque restat. Idem docent Sayrus, Bonacina, & omnes defensores restrictionis puri mentalis. Igitur si viri illi qui tempore D. Augustini vivebant, hanc postulatent in vivis forent, falso huius perdidit uxores suas non fore peccatrices; quoniam non modo adulterae, sed Theologi infidencium, perurium in his circumstantis esse tantum materiale, ac proinde licitum. Est ne eundem doctrinam conformis menti & doctrinae Augustini, qui conceptis verbis opposuit docet & Hinc colligit Francolinus, quo fundamentum Lib. II. praef. Eccl. benign. disp. vii. num. 33. adeo intrepide in hac verba prorumpat. intelligis iam, ut opinor, prolece magis non exemplum quod attulisti, eoque magis confirmam.

aut natus fili serici. At quemadmodum in tali eventu furum non esset furum (quod sic inter homines conuenit ob publicum bonum sit) eadem ratione mendacium non fore mendacium, quoniam humana Reipublica non minus uoluerunt quam verum dominari. Hincuenit Cæsaribus, qui alii exemplis suam confirmat doctrinam.

CAPUT VIII.

Comparatio doctrinæ quorundam recentiorum cum doctrinæ & Cassiani, cui in extrema necessitate licita erant mendacia, & Augustini in omni eventu mendacia damnantis. Casus videtur ab Augustino, & recentibus preceptis, & contrariis doctrinæ resoluti.

IEX antiquis qui mendacia sunt patrociniati, unum referam Cassianum, qui pro omnibus aliis mendaciorum casibus propugnauit, insidiosum eam pertractauit. Veritas autem Cassiani, aliorumque Patrum doctrina his scriptibus concluditur: nempe quod in extrema necessitate, pota ad vitam propriam, vel proximi ascendam, uis mendacii licitus sit, ut uis elibori licitus est in extremis moribus. Proponit casum de muliere Raab, & ait mendacium illius fuisse dignum uenia. En illius uerba ex coll. xvij. cap. xvij. Tollite de mendacio frigidum, & argueat eo utendum est, quasi eo natura insit elibori. Ita namque etiam sanctus et prelatissimus Dei uis uenialiter legitimus usus fuisse mendacium, sicut Raab. Cassianus manifeste non asserit, illud mendacium absolute fuisse licitum, sed uenialiter propterea fuisse seu mendacium illud dignum fuisse uenia, quod ob finem bonum tendere uideretur hominum dictum fore. Quare Cassianus absolute non docuit, vel in ipsis extremis eventibus mendacium esse innocens omnino, sed de idiosius malis minus esse eligendum, & dignum esse ueniam qui mendacium officioso utitur, ut damnatum compeniet manus, seu uiter, quod manifestatione ueritatis consequeretur. Sic mentem suam concipit uerbis declarat Cassianus cap. xv. Tunc enim necessitas, ac uenialiter acquiescit mendacii derelictio, quando manus, ut diximus, inuariat de ueritatis confessione dispensanda, & utilitas qua nobis de ueritate confertur, compensare illa que generanda sunt damna non preuolat. Hæc doctrina Cassiani multum commouit vel ipsum Augustinum, qui eam appellat de peccatis compensatris.

II. Eundem casum, inter alios plures, de muliere Raab, & Hebræis obliuiscitur sibi proponit Augustinus Libro contr. mend. cap. xv. illum in omnem partem ueritat, improbat Cassiani doctrinam, & resouit, Raab, ac Hebræos obliuiscitur mentis fuisse, & in eis remuneratam non fallaciam mentientis, sed affectum miserendi. Quid porro responderi debuisset Raab, docet his uerbis: *Subi sunt, sed Deum timeo, non eos prodo.*

Omnia deinde que aduersus hæc responsum obici possunt, & quod nimirum mulier perempta fuisse, & quod eius tui, auditu hoc responso, domum uentum fuissent foratari, & innocentes tandem inventos morti tradidissent, resouit, atque in aduersarios reperit. Verum illi hoc auditu, iniquis, illum perimerent, domum seruantur. Sed nunquam consequens erat ut illos etiam que diligenter occultauerat, inueniret? Prespexerat enim cautissima mulier, & ibi eos preseruat ubi latere potuissent, etiam si ei mentientium credium non fuisset. Ita & illa, si tamen a suis ciuibus esset occisa, pro misericordia optere, uitam ipsam finendam, pretiosa in conspectu Domini morte finisset, & erga illos eius beneficium mane non fuisset. Sed inquit: Quid si & ad illum locum ubi esset hæcerat, si a quibusdam atebantur, persequendo multa, percussissent? Illo modo dici potest: Quid si mulier uisissima, atque turpissima non solum mentientem, uerum etiam persequenti credere uoluissent? Nempe etiam tunc confessoria fuerant que timenda mentis est. Et ubi potius uoluntatem, & potestatem Dei? An forte non poterat & illam, nec ciuibus suis mentientem, nec homines Dei perire, & illos suos ab omni pernicie custodire? A quo enim & post mulieris mendacium custodiri sunt, ab eo potuerunt, esse illa mentia non esset, utique custodiri.

III. Similem porro casum sibi proponunt etiam recentiores. Theologi antiquiores cum Augustino, inter quos postimum ter et locum D. Thomas, respondent mulierem mentientem fuisse, omnique mentiri qui in simili eventu cum Raab negaret hospitem, ad mortem etiam quæsitus, extare in propria domo, quando repta ibi commoratur. Recentiores autem plerum cum Cassiano inueni, quod rotius controuersæ caput esse conuenit. Cassianus namque docet, Raab dignam fuisse ueniam, quod negaret hospitem in domo sua reperiri; recentiores pariter asserunt, nos posse, & debere licito querenti ad mortem hospitem extantem in domo nostro, negare

hospitem

hospitem eiusmodi penes nos commorari, seu reperiri. Idem uero a Cassiano, quod ille negationem ueritatis in Raab mendacium uocet uenialiter prolatum, seu uenia dignum; & recentiores uero prælatam negationem ueritatis nolint esse mendacium, uariisque assignant rationes. Alii namque distinguunt duplicem ueritatem, duplicemque cognitionem: alteram reuelabilem, alteram non reuelabilem, seu unam communicabilem, alteram non reuelabilem, & propterea negationem illi respondentem esse ueram. Alii docent, in simili casu uerba nihil significare ex tacito Reipublice consensu, seu mendacium non esse mendacium, quemadmodum furtum in extrema necessitate non est furtum.

IU. Alium huius casum proponit Augustinus cap. xviii. cont. mend. de patre egrotto, qui si intelligeret mortuum esse suum amicum, carissimumque filium, ipse quoque fato cederet. Si a te querit, an uerit, quem uisam fuisse tu nosti, quid respondetis, quando, quidquid aliud dixerit, præter uisum de tribus, aut mortuum est, aut uerit, aut nescio, nihil aliud credit ille quam mortuum; quod te intelligi timere dicere, & nolle mentiri? Tentandam ualeat, etiam si omni modo taceret. Ex illis autem tribus duo falsa sunt, uerit, & nescio; nisi abs te dicit passum, nisi mentiendo. Illud autem unum uerum, id est mortuum esse, si dixeris, & perturbati hominis mors fuerit subsistent, abs te occisus clamabitur. Integram responsum Augustini supra cap. 11. n. 6. de descriptione, quam, ne actum agamus, ibi legito. Casum ita restringit Augustinus, ut neque agnoscationis, neque silentio, neque tentationis locus pateat. Item, quidquid dixeris præter unum ex his tribus, mortuum est, uerit, nescio, agrotus pariter colligit furti mortem. Si ueritatem fatere dicens, Mortuum est, moritur quoque pater, si dixeris, Uerit, aut nescio, mentiris. Mandicellandum tamen mortem, seu ueritatem concludit, pluribusque euenit Augustinus; quauis mors patris lectura sit.

V. Contra omnino sentium recentiorum plurim. Volunt liquidem, te posse dicere, *Frois, aut uisio*, ne mors separatur agroti; quoniam in his extremis, in quibus ueritatis manifestatio grauissimum proleat damnum quando æquiuoco sermone regi non potest, occultandum docent manifesta negatione, que uel nihil significat, uel negat ueritatem in-

communicabilem, ut indicauimus, & infra fuis explicabitur.

VI. Augustinus sub finem Libri contra mendacium, nempe cap. xxi. quod ultimum est, casum exhibet, qui & tunc occurrit, & nunc non rarissime contingit, de uxore adulteri provocata, atque coacta a marito, ut iurando adulteri suspitionem amoluitur. Ad hoc firmiter & constanti erat in fidelium illius temporis animis, non posse eorum in fine perurio negare adulterium, quod repta perpetrallet, ut iuramentum maritus exigeret, tamquam euidens innocentie argumentum. Si enim credidissent, aut suspicati fuissent, eas posse licite negare, & iuramentum confirmare negationem committit adulteri; nunquam eas ad iurandum inducere conuenissent. Namque cogitandum est, *Sapienter homines, de quorundam adulteri suspitione, ad iurandum provocare cogentes suas: quod utique non facerent, nisi euerentur etiam illi que non timentur perire adulterium, tunc posse perire. Quia & reuera ueniale impudicitia, que non timentur illicite concubitu uisui fallere, ceterum uisui quoque falsitate, timentur Deum seculum fallere adhibere.*

VII. Hunc eundem casum sibi proponunt recentiores, & plurimi respondent, licite adulteram negare posse. Ite adulterium commisit, quod repta commisit, suamque negationem firmate iaculo iurando. Sanchez Lib. III. in Decal. cap. vi. num. ap. 5. dicit tertio, adultera rogata a marito, an adulterum & adulteri, potest iurare se non quidem trimonium. Similiter potest iurare, se non fecisse, intelligendæ sunt se, ut ibi reuelam. Calotropius tract. xvi. disp. 1. par. 7. Decimo tertio mulier que adulterium commisit, potest se iuramento negare commisit, falsissimè dicens, ut me, iussisse reuocet. Idem docent Sayrus, Bonacina, & omnes desolores restrictionis pure mentalis. Igitur si uiri illi qui tempore D. Augustini uivebant, hæc nostra tentate in uisus forent, falso huius perardente uxores suas non fore peccatras: quoniam non modo adultere, sed Theologi infidencium, perurium in his circumstantis esse tantum materiale, ac proinde licitum. Est ne eundem doctrinæ conformis menti & doctrinæ Augustini, qui conceptis uerbis opponitur docet & Hinc colligit Francolinus, quo fundamentum Lib. II. præf. Eccl. benig. disp. vii. num. 33. adeo intrepide in hæc uerba prorumpat. *Intelligis iam, ut opinor, prolece magis non exemplum quod attulisti, eoque magis con-*

firma-

firmari quod ostendere conatus sum: recentiores vestros Casuistas non ex genio suo scribere, respondere, sed ex doctrina Patrum, ubi Patres praeire; ex doctrina non contraria Patribus, ubi Patres non praeire; sed quam ipsi Patres traderunt, si haec atque docerent. Non delicti Casuistae agerent in scholis, & non sacrum in templis Concionatores, ut agerent plerumque, cum de moribus agerent; & ideo minus distincte locuti sunt quam cum de seipso scriberent. Dubio procul, si Patres delinquent esse Patres, atque in Casuistarum plurimum mentes & animos transformarentur, istorum plurimum laxitates docerent; Francolinus subdit, se laudare tantummodo probatissimos recentiores, non illos quorum luxuriantiam in opinando licentiam sapientissimè damnarunt Alexander VII. & Innocentius XI. in suis decretis. Sed, ut alibi ostendimus, interprobatissimos omnique laude dignissimos eos profecto habet quorum propositiones praefati Pontifices improbarunt. Et sane non Francolinus modo, sed etiam mihi probatissimi sunt plures qui sui restrictiones pure mentales licite docuerunt. Distinctionem vero quam Auctor ille ponit inter Patres docentes in scholis & Patres et fessuque in templis concionantes, sapientissimus Pater Elizaldà ait, esse potissimum praesentis, non benignitatis, quae indivisa est a caritate Christi, sed laxitatis originem. Quin addit Elizaldà, hanc distinctionem characterem esse Pharisaorum, qui e suggestu in templis veram doctrinam praedicabant; quapropter dixit Christus: *Quae dicunt, facite*; in privatis vero scholis falsas & erroneas opiniones evangelabant; & propterea dixit idemmet Christus: *Caveat a doctrinis Pharisaorum*. Veram de hac eruditissima, nostraeque aetati perperoniam interpretatione Patris Elizaldà sumus suo loco didicimus. Quae omnia eo dicta dicitur volumus, ut obiter indicemus, Francolinum sua distinctione Parrum auctoritatem elevare: hanc ipsam quippe P. Francolinus distinctionem excogitavit Lutherani, & Calvinistae, ut in nihilum redigerent Patrum auctoritatem. Vellem ut P. Francolinus aliquid documentum attulisset, quod evinceret, Patres cauti, seu magis distincte, cum de fide quam cum de moribus scriberent, locutos fuisse. Minori forte zelo investiti sunt contra peccata quam cum moribus pugnant? An non aequè errat qui morum, ac qui fidei doctrinam addeat? Distinctio itaque laudata P. Francolini, ut mitissime loquar, falsa est, & Patribus Ec-

clesiae quam maxime iniuriosa. Si enim minus distincte locuti sunt de moribus ac de fide; & ex hac universalis regula inferat, vix posse quidquam certi ex Patribus in morum materia colligi, quia minus distincte locuti sunt iuxta Francolinum. Sed suo loco ostendimus, tum in morum, tum in fidei controversiis distincte, & evincite locutos fuisse sanctos Ecclesiae Patres; quavis neque opinionem omnes quae recentes Casuistae in morum materia excogitarunt, neque errores quos haeretici adversus fidei dogmata procederunt, expresse refutati in Patribus reperiantur. Sed doctrina generalis invenitur in eorum operibus, qua tum morum, tum fidei regulas Evangelio contrarias rejiciamus. Verum, ut dixi, de hoc fufius alibi.

VIII. Plurimos alios casus subnectere possem, qui ab Augustino in hac materia resolvuntur, opposita prioris doctrina ab ea qua eodem casu res solvunt plures recentiores Theologi, non multum recedere videntur ab antiquis mendaciorum defensoribus. Quin, ut mihi videtur, salvo meliori iudicio, istorum quidam mendacia quae vocant materialia, iuramento firmari posse defendunt, & in eis eventibus adhibenda in quibus qui mendacia defendebant, eisdem minime usurpabant. Nam Casuista cum ceteris solum ad tuendam vitam, pudicitiam, aut quid simile, veniabiliter licitum esse mendacii usum dicebat; secus ad tuendas res domesticas, merces, honorem, pro quibus conservandis licita docent Casuistae nostri mendacia materialia, quae antiquis formalia erant. Ex his paucis apparet veras esse propositiones quartam, & sextam descriptas supra cap. 111.

CAPUT IX.

Doctrina recentiorum de restrictionibus pure mentalibus falsa est, & iure ab Ecclesia damnata.

I. **H**Actenus Historici personam gestissimam, nunc autem, quae improbanda, quae delinquenda sunt ex iis quae descripsimus, clare, distincteque demonstramus, oportet. Antea quoque quidquam in hac difficultate questione illius quod nobis probabilius videtur statuimus, primo quae nobis certius falsa sunt, vel apparent, impugnabimus; deinde sententia nostra promuemus. A consultatione itaque restrictionum pure mentalium ordinem.

II. Restrictio pure mentalis, ut dictum fuit tunc est, quando verba & absolute considerata, & omnibus circumstantiis inspectis, constituent orationem exterius falsam, & in mente loquen-

ty aliquid subintelligitur, quo fit vera ipsi loquenti; nullo tamen signo externo audiens deprehendere potest id quod in mente loquentis restringitur, ut si quis dicat, *Petrus est mortuus*, intelligendo intra mentem suam *evulserit*.

III. Omnes Doctores catholici postdamnatum propositionem ab Innocentio XI. damnant usum restrictionum mentalium; quavis ante praefatam damnationem Casuistae communitate, & indignis etiam Theologi aliqui eandem propagarent ut licitum. Mox tamen autem evincitur, restrictiones pure mentales esse mera mendacia. Acque in primis auctoritate D. Augustini id ostenditur. Inquit enim Lib. de mend. cap. xvii. *Nam de falso testimonio; quod in decem praeceptis legis positum est, nullo modo cavendi potest, distinctionem veritatis in corde servatam, & professam in seculum ad eum aptam quem dicitur testimonium. Cum enim Deus tantum dicitur, tunc tantum in corde veritas amplectenda est. Cuius autem homini dicitur, etiam sine corporis verum proferturum est: quia homo non est cordis inspector. Damnaturque Augustinus restrictionem veritatis intra mentis latibula, dum homines alloquitur, valisque illis ore corporis veritatem manifestandam esse.*

IV. Auctoritati accedit ratio perspicua. Restrictio mentalis omnino interna, quam descriptissimam, est verum mendacium: quoniam mendacium nihil aliud est quam locutio oris, menti loquentis prolata, est omnino difformis menti loquentis. Est ergo mendacium. Probari minus propositio. Verba uti patet sub restrictione mentali, nec absolute, nec inspectis circumstantiis produunt exterius conceptum internum ipsius loquentis: quod patet exemplis quibus utuntur talium restrictionum patroni. Dum cum Tamburino dicit, *tunc per Deum me haec nocte non dormivisse, intelligendo vestitum, propositio absoluta, non dormivisse*, ante restrictionem mentalem falsa est. Ergo etiam post restrictionem mentalem. Quippe haec restrictio mentalis non vocem, nec rem significat, sed vocem miratur: seu propositio, non dormivisse, eadem est in se & ante, & post restrictionem mentalem. Ergo, si ante restrictionem mentis falsum est te non dormivisse, falsum quoque erit post eandem restrictionem. Quod autem haec restrictio nec rem significat per voces significantes valeat mutare, res est manifesta. Confirmatur alio exemplo quo uti solent. Qui dicit, *Non comedi carnem*, intelligendo *humanam*, vitium exterioris propositionis negat absolute, & universe omnem cuiusque carnis comestionem. At in-

ternus conceptus loquentis non est universalis negans cuiuscumque carnis comestionem, sed restringitur ad solas carnes humanas excludendas. Ergo locutio externa difformis est menti loquentis, & consequenter mendax.

V. Tandem confirmatur et eo quod eadem absurdum, eadem in eodem modo restrictionem pure mentalem, ac ipsam mendacium consequuntur. Duo maxima & extrema mala ex mendacio proficisci, animalivertit D. August. quorum primum locuti nosse fundamentum potissimum fufidit. Si mendacium namque aliquando liceret, iam & Deus, & Prophetae, & Evangelistae illo uti possent, ac doctrinam tradere mendacis involuntum: quo admissio tota subverteretur Ecclesia. Nec aliqua ratio assignari potest, cur hominibus, secus Deo, & Prophetis licita mendacia sint. Quapropter mendaciorum antiqui patroni ideoque mentiri in extrema necessitate licere docebant, quia in Scripturis sanctis Patriarchae, Prophetae mentios quomodo fuisse aliquo culpa autam abant. Porro quod fuisse omnino incommodum ex restrictione pure mentali oritur, res clara est. Nam, semel admissio quod locutio, vel restrictio mentalis recta, licita sit, nihil vetat quominus eodem scriptis consignetur. Quia ratione possessus suspicari, & timere, non plura reperirentur in sacra Scriptura, vera tantum secundum restrictionem mentalem nobis inopinanti; falsa vero secundum sententiam quem verba sua natura produunt. Ubique dubitandi locus occurreret, num Scripturae liceret verborum artificio usum faceret: sic fieri periret veritudo fidei divinae, vacillarent omnia religionis nostrae fundamenta. Alterum, & praecipuum incommodum quod mendacium parit, est destructio humanae locieratis, quae in mutua interuorum conceptuum communicatione sita est. Verba autem insitata sunt ad manifestandos conceptus mentis interuorum. Quare, sicut ex hypothetico quod mendacium aliquando liceret, humanum commercium corrumpere, fides inter homines proficisci, quae semper adit dubitandi ratio, num loquentis mendacio uteretur, ac veritatem proferret; ita quoque, admissio licito ulia restrictionum mentalium, societas abstramperet humana: quoniam licitum cuiusque elisset adfirmare, & irare quocumque vellet, quamvis falsa secundum sententiam quem praefertur verba: eo vel maxime quod iuxta doctrinam Tamburini, & aliorum, quam exhibuimus supra c.vi. n. 16. tametsi verba nullo modo patentur talium equivocationem, seu mentis restrictionem, sicut aliud intelligere ex mera mea voluntate. Iaro, & g. me non dormivisse, intelligendo me non com-

diff. Vide integram assertionem loco citato. Nemo autem non percipit, ex illarum restrictionum genere, æque ac ex mendacio, loqui ruitam committere, & societatis reciproca humani generis. Verum de hoc infra.

VI. Obicitur 1. Licita est locutio æquivoca, quia continet aliquem sensum verum, quævis illa obsecratur, ut audiens illam deprehendere facile nequeat: atque adeo porritur licite eius deceptio, ut occurreret veritas, quæ quæ manifestaretur, magnum pareret malum. Sed etiam restrictio pure mentalis habet sensum verum, in mente loquentis, quamquam obscurum respectu audientis. Ergo restrictio pure mentalis immanis erit a mendacio, quemadmodum locutio æquivoca externa. Resp. disparitas manifesti est. Verba locutionis æquivocæ, seu amphibolice externe prædant respectu sensum vel adulate, vel ex circumstantiis intelligibilem ab audiente, si advertat. Restrictio vero pure mentalis claudit sensum intra loquentis mentem, quem audiens percipere nequeat nisi verborum, neque illo externo signo valeat.

VII. Obicitur, 2. Nemo tenetur adæquate mentis lux conceptus manifestare, sed quilibet potest unum conceptum manifestare, alterum occultare. Quapropter verba externa sunt conformia menti loquentis, qui ea restringit iuxta sensum suum internum. Resp. Utrique verum est, neminem teneri omnes suos conceptus internos proferre, sed posse unum revelare, alterum celare. Quoties tamen valet aliquem suum internum conceptum proferre, necesse est ut verba adhibeat quæ illum suum conceptum res ipsa manifestent, & expriment. V. g. qui exterius profert hæc propositiorem, *Non comedi carnes*, & in mente intelligit *humanas*: cedo, verba hæc, *Non comedi carnes*, quem conceptum intrinsecum significat? Hæc non aliam nisi universalem negationem cuiuscunque carnis, siue humanis, siue animalis. Porro conceptus iste universalis, negans comestionem cuiuscunque carnis, siue humanis, siue animalis, nec unum genus potius quam aliud negans, non est in mente loquentis. Ergo verba difformia sunt ipsius menti. Conceptus namque in mente loquentis restringitur ad carnes humanas; & verba externa nullo modo expriment carnes humanas potius quam animalis. Ergo verba externa sunt difformia conceptui interno: Ergo locutio mendax est.

VIII. Obicitur 3. Falsum est ex restrictionibus mentalibus inferri certitudinem fidei nostræ: quia hæc innititur revelationibus di-

vinis excludentibus amphiboliam: Deum siquidem testatur se sincere loqui, & Ecclesiam iure auctoritatem donare; quæ sensum verum discernere valet absque ullo erroris periculo. Resp. Admissio licito usu restrictionis mentalis, quæ opponitur, falsa sunt. Nam postquam quod dubitare nos possumus, utis ne fuerit Deus restrictionibus mentalibus in manifestatione legis iure, ambigendi quoque locus remanet, an vera pandere, & sincere loqui, adhibeat præfatas restrictiones: quod negare nequeunt adversarii, docentes: quod negare nequeunt adversarii, docentes, posse eum qui semel licite utitur est æquocatione in locutione directa, eandem adhibere in responsione omnibus restrictis utique in infinitum. V. g. res qui, non servato iuris ordine, interrogatur a iudice, respondere valet *se necesse crimine*, subintelligendo *ad revelandum*; potest quoque, si iudex urgeat ut absque ambiguitate, & æquocatione, seu restrictione mentali loquatur, respondere, & iurare se absque ulla æquocatione loqui, restringendo in mente, *quæ mihi tibi non licet*: & si milites interroget, milites negare potest, & adfirmare se candido, & sincere loqui, ut expresse docet P. Cætophagus, cuius doctrinam descripsi supra. 1. cap. 17. Quæ doctrina admittit, evidens est vacillare religionis nostræ fundamenta, & societatem humanam penitus interire.

IX. Obicitur 4. plurima lære Scripture testimonia, quibus præfatas restrictiones mentales descendere conatur. Sed utrimodis testatur infra examini subiciemus: quoniam ipsæ quoque abarantur in quæ amphibolias, quæ vocantur externas; defendunt sine ullo delictu; & eadem ipsa testimonia opponunt mendaciorum pariter. Quapropter singillatim infra omnia sub examen inducemus.

CAPUT X.

Resoluitur, tanquam omnino improbabilis, & falsa, opinio quæ asserti, verba ex animo in Republica humane consensu non significare, cum adhibeatur ad occultandum veritatem, quæ manifestari nequit absque gravi damno.

Quamquam difficillima sit quam verissimam, controversia de mendacio, eique affinitibus restrictionibus mentis, & locutionibus æquivocis; quædam tamen quæ recentiores aliqui excogitarunt, a viris doctis reputantur evidenter falsa. Damna doctrina restrictionum mentalium, lætor excogitata fuerit, simulque facilior occultandi veritatem. Afferunt

runt namque, humanam Rempublicam in quibusdam calibus admissis verbis suam significationem, ut supra, v. explicuimus. Hanc doctrinam indicavit *Tamburinus*: eam clarior ex *Tanero*, & *Stoz* resultit, & approbavit P. *La-Croix*: & falsus tandem, ac e fossella promulgavit, & typis editit P. *Cattaneo*. Hanc opinionem laboratissimis perdoctus Augustinus, opinionem laboratissimis perdoctus Augustinus, exquilita eruditio, & doctrina referatam, editit adversus Cattaneum opinionem, quæque alias adversus eundem Cattaneum defensores, quorum unus maxime, nempe Auctor *Alligations*, longius ipsius Cattaneo a vero recessit, ut laudatus *Orsini* in *caussa veritatis* evidenter ostendit. Hanc itaque opinionem Cattaneus, P. *La-Croix*, *Stoz*, *Tanero*, tamquam evidenter falsam, demonstrandam assumimus.

II. Et in primis falsitas istius opinionis ex eo constat quod omnibus tum antiquis, tum recentibus incognita semper fuerit *lex ista*, quæ assertitur, humanam Rempublicam admissis verbis suam significationem in extrema necessitate occultandi veritatem. Quod occultata fuerit antiquis omnibus *hæc lex*, & in his quæ dicta sunt, constat. Nam Patres omnes hæc de occultanda veritate pro tuncda vita, pudicitia, & fama, controversiam ex professo venturam, potissimum Augustinus, & nemo unus istius meminit legis: ignota ergo illi erat. Alium quoque silentium de hac lege apud omnes Scriptores posteriorum temporum, si citatos, quibus Cattaneus addit *Cæsarium Pallavicinum*, excipias. Quid tam incredibile? Quid communi sensui tam adversari? Lex ab universa humana Republica condita, ipsam universam humanam Rempublicam lætari. Nam ante quinque vel sex laudatos Scriptores, nemo legistimus mentionem fecit, quinque eadem ac nunc necessitas urgeat illam nominandi, & adhibendi. Quid? Si quis diceret, universam Rempublicam Venetam legem universali tacto consensu conditam posse, quæ declaravit iuratum esse civi in gravi necessitate constituto minus scitatis in commercio impendere posse: simulque lateretur a sui fundatione neminem unquam hæc lege istum fuisse, neque istius meminisse? Nonne ridiculum maxime, stultumque se se exhiberet similis scilicet legis promulgator? Non minus læna commentaria, & plane chimerica dicenda est *lex ista* quam ab universo humanum genere conditam tacto consensu effingit Cattaneus, cum a creatione mundi usque ad quinque recentiores Scriptores nemo unus istius meminerit legis. Quid ad hæc? An fortasse quod argumentum istud negans est?

Quoniam, si Scriptores silentio hæc legem præterierunt, eam non improbant. Utiq; eam non improbant: quia monitioria commentata, quæ post ipsa consilia sunt, damnae non poterant: sed eam relictam ex modo quæ teiici id potest quod teipia non erat. Quisquæ iure fecerit Scriptores, tum ethnici, tum Christiani, populos docuerunt modum quo occultare in extremis eventibus veritatem possent. Platonici aliquid veniunt mendacium. Platonici quoque accesserunt Christiani. Tandem universa Christianorum Republica mendacia ut illicita semper damnavit. Nihil intentatum reliquerunt insigniores istius Republicæ Doctores, & gubernatores, ut viam aperirent occultandi veritatem; & non aliud invenerunt, nisi silentium, aut propria vii sacrificium. Augustinus, omneque Patres, & Doctores Ecclesiæ post ipsam docent, deubille Raab mortem potius optetere quam negare spiritus esse in domo sua; permittebam mortem egroti potius quam negare filium illius esse mortuum; amittendam corporis pudicitiam, quæ servari non potest, nisi dicendo, *Amicus adisti*, quando res ipsa aliens est. Aliterum ergo necessario dicendum est, aut ignorantem Augustinum, ignorantem ceteros Doctores posteriores omnes, & ipsam Ecclesiam fuisse, aut credentes, & inhumanos, si omnifert docere populum præfate legis istum. Quid opus habuisset Augustinus duos integros Libros edere contra mendaciam? Sed veritas manifesta tenebras offunderem, si ultra procederem argumentationem istam. Ad alia ergo properemus.

III. Hactenus ergo demonstratum est, præfatum legem commentitiam esse, & in sola quinque vel sex Scripturam mentem repositam, quod unum universo humano generi incognita semper fuerit. In presentia vero evidentiissima rationibus ostenditur, non potuisse Rempublicam hominum, etiam si voluisset, verbis admittere significationem; eaque reddere in sermo, & communi sermone, tanquam materiales factos, nihil significantes. Quod ut evincam manifestis, principia quibusdam Doctores utuntur, ut explicant mendaciam prævitem, præmittam oportet. Augustinus autem pluribus in locis probat omne mendacium esse peccatum; quia verba eo pertinent ut interna animi sentia prodant. Quoties ergo homo verba adhibet non ad communicandum id quod in animo habet, utrum pervertit verborum. Hæc sunt Augustini verba in *Enchir.* c. xxii. Porro autem omnino mendacium ideo dicendum est esse peccatum, quia homo, non solum quando efficitur, ipse quod verum est, sed etiam, si quando er-

rat, aut fallitur, sicut homo, hoc debet loqui
 quod animo gerit, sive illud verum sit, sive
 patere, & non sit. Omnis autem qui men-
 tur, contra id quod animo sentit, loquitur
 voluntate fallendi. Et utique verba proprie-
 suar voluntatum, non per quae homines se rectum
 fallant, sed per quae in alienis quibusque volun-
 tatem cogitantem suas proficit. Perbis ergo
 ut ad fallentiam, non ad quod instruita
 sunt, peccatum est. Nec ideo illud menda-
 cium putandum est esse peccatum, quia possi-
 mus aliquando aliqua praesente mentiendo, pos-
 sumus enim & furando, si pauper, cui pa-
 lam datur, sentis commolitur, & dicit, cui
 clam tollitur, non sentis incommolitur; Nec
 ideo tale sortum quicumque dixerit non esse pec-
 catum. " Paucioribus verbis totam Augustini
 doctrinam nobis exhibet D. Th. 2. 2. q. c. x.
 art. 2. Mendacium est malum ex genere, est
 enim alius cadens supra indubitatum materiam.
 Cuius enim vocis naturaliter sunt signa intelle-
 ctuum, invariable est. Et indubitatum, quod ali-
 quis vocis significat, id quod non potest in mentis.

IV. Ut haec Augustini, & Th. doctrina da-
 rians percipiat, omne aequivocatione submo-
 di, advertendum est, quod dom Angelicus di-
 cit, verba esse signa naturaliter conceptum ani-
 mi, non excludit, sive non negat eadem verba
 esse signa, ut aiunt, ad placitum. Siquidem
 verba sunt signa ad placitum, quatenus a Dei,
 vel ab hominum voluntate pendet quod hoc po-
 tius significet quam aliud. Minime autem ab
 hominum voluntate pendet quod haec verba sint
 signa secretorum cordis. Homines in prima in-
 filtratione poterant esse arbitrio eandem vocem
 a potius quam alia significatione donare. Ad
 effecere nunquam poterant, aut possunt ut
 voces, quacumque tranter significatione, non
 sint signa representantia conceptus mentis.
 Ne mutatis, quod verba hanc prae signifi-
 cationem habeant, institutione humane est;
 quod revelent cordis arcana, a natura habent.
 Respublica humana vocem significationis tu-
 rare possit, sed quod signa sint quae internis
 animi sentus in communi sermone prodant,
 eis adimere humana Respublica nequit. Qui-
 bus praemissis, evidens demonstratio formatur
 adversus opinionem quae statuit in aliqua gra-
 vi necessitate verba nihil significare.

V. Homo a naturae auctore habet facultate
 loquendi, seu, ut aiunt, quod fit discursi-
 vus: cuius facultatis munus est revelare interio-
 ris mentis conceptus. Ad facultatem hanc e-
 xercere homo nequit, nisi instrumentum corpo-
 reo verborum, eo quod spiritus, & corpore com-
 pacta illius natura sit. Anima corpore spoliata

seipsa conceptus suos prodit: corpori agglutina-
 ta silis organus eget, ut in publicum ead par-
 tus suos. Hanc doctrinam praeter Augustinum,
 Th., ceterosque Patres, tradit vel ipse Mar-
 cos Tullius Orat. pro A. Coctina propemodum,
 ubi declarat, verba testificata esse voluntatem
 corporis velo contentam revelant: *Sermo ter-
 sale & familiaris, & quotidianus non volentibus,
 si verba inter nos enuncupamus... Voluntas, quae
 si tacita nobis, intelligi potest, verbis omnino
 non utemur: quia non potest, verba aperta
 sunt, non quae impeditur, sed quae involuntate
 voluntatem.* Hoc principium nulli cavillationi
 obnoxium est. Atqui hominum Respublica mi-
 nime licet aut private facultatem aliquam e-
 sine quem ei natura indidit, vel eidem contrari-
 um praestituere. Ergo, cum his facultatis lo-
 quendi in homine sit manifestare animi secreta
 mediis verbis, nulla hominum voluntas potest
 adimere facultati loquendi vim manifestandi
 interna secreta, cum hanc vim a natura habeat.
 Quid? Valerit univera humana Respublica
 in aliquo casu enepere hominibus facultatem
 loquendi? Valerit ne huc facultati adimere ali-
 quo in casu vim prodendi interna secreta? Er-
 go neque valerit adimere verbi significationem.
 Si enim verba non significant, quia sine verbis
 conceptus revelare, quia sine verbis
 revelate eisdem nequit. Igitur si Respublica
 hominem facultate loquendi private nequit,
 neque facultati loquendi adimere potest vim
 manifestandi internis conceptus; sententia illa-
 tionem consequitur neque verba spoliare posse
 vim significatione. Quandoquidem verba sua signi-
 ficatione delitura nequeunt in humana locutione
 esse signa manifestantia interiores mentis
 sentus. Haec siquidem tria, nimirum quod
 homo possit facultate loquendi, quod his
 ipsis locutionis fit revelatio secretorum cor-
 dis, & potest non quod verba data a natura
 homini sint, quibus hanc suam facultatem e-
 xercere loquendi, & prodendi sua secreta, ita
 fit invicem connexa, ut qui in unum non
 dominatur, neque in aliud. Persequitur homo
 modo aut loqui, aut sile, prout sibi expedit
 vim fuerit. At, facta positione quod loqui
 velit, aut respondere cogatur, iuxta naturae
 leges verbis utatur necesse est, quae pandunt
 plus aut minus clare internos suos conceptus.
 Aliter finem a natura praestitutum pervertet.
 Idque exemplis confirmari potest. Natura
 homini potestatem comedendi dedit in
 eum finem ut naturam conservet. Potest ho-
 mo comedere, aut non comedere. At, si
 semel comedit, nequit ob alium quam con-
 servandae naturae finem comedere. Et hi qui

ob solam voluptatem, & delectationem. com-
 edunt, peccant, pervertuntque naturae fini-
 nem. Quemadmodum autem hominum Reli-
 gionem nequit facultatem comedendi hoc suo
 sine private, aut eidem finem contrarium
 praestituere; ita nequit humanas voces suo si-
 ne, qui est manifestare mentis secreta, priva-
 re, aut finem contrarium eidem assignare.

CAPUT XI.

Resolvitur responsio Tamburini, cuius assertio
 laxior vocatur videtur ipsa propositio
 damnata de restrictionibus mentis.

I. Thomas Tamburinus Lib. II. in Decal.
 c. 11. §. 2. n. 6. pag. 81. illum perdo-
 ctum Cardinalem Pallavicinum, quem Cata-
 taneus laudat in favorem suae opinionis, alle-
 gat pro contraria sententia, negante verba
 essent posse tantum materialiter. Quia ita
 quae Tamburinus auctoritatem Pallavici-
 ni his verbis. At hoc modo loquitur contra
 pactum Repub. quod in constitutione lin-
 guae inter homines tacite initium fuit, ut
 significative proferrentur verba, non vero
 solum materialiter. Lege Sotium Palla-
 vicium in sua Theologia Lib. III. d. 2. n.
 17. apud Tancredum.

Respondet, eiuusmodi pactum nimis spe-
 culative ab ingeniosissimo excogitatum esse.
 Addo, esse assuile conventionem ut per
 illas voces possent aperire homines conce-
 pta sua, et concedo nunquam assuile
 pactum quomodo eidem possent. Quando
 colligit illas materialiter, esse. Certe
 sic essent infantes, sic adulti, quando in-
 pientes discere linguas externas, sic escri-
 ptores, & typographi quando excubant,
 vel imprimentur verba alienis linguae. Con-
 ego non in talis occasione, quando homi-
 ni sibi fieri? Haec tenet Tamburinus.

II. Auctores qui ante Innocentium XI.
 defendebant restrictiones mentales in locutione,
 cuius verba restrictionem pure mentalem
 patiuntur, laxitatem opinionis temperabant,
 haec addit. Dicebant siquidem, neminem
 posse uti praefatis restrictionibus, nisi causa
 tenendi propriam, vel alterius vitam, hono-
 rem, res domesticas, vel quid simile. Eo-
 rum doctrina de restrictione pure mentali du-
 plici fere obrebat, nimirum quod illas
 restrictiones mentales tunc solum esset licitas,
 quando & verba sermonis tunc restrictionem
 mere internam patiuntur, & quando causa
 rationabilis adit adhibendi praefatis restrictio-
 nem. Coar. Theol. Tom. III.

nes in communi sermone. Nihil tamen mi-
 nus opatio illare proscripta est.

III. Tamburinus, eiuusmodi limitibus pro-
 hibet, in praesenti contra Sanchez, ut vidimus
 supra, statuit loco citato non a. te posse
 ad libitum restringere in mente quomcumque
 sententiam, licet verba talem restrictionem non
 patiatur. Hic est primus laxitatis gradus,
 quem propositioni damnatae Tamburinus ad-
 dit. Verum quod postea subdit, posse hominem
 ad libitum verba esse restringere, nempe
 omni significatione spoliata, cuius-
 que laxitatis limites praetergreditur, horro-
 remque ingerit. Tam mendaciorum, quam
 restrictionum mentalium delentores, tantum-
 modo necessitate gravissima, vel gravi iuxta
 paucos, de quibus infra, urgente, licetrum
 utium propugnantibus; Tamburinus vero, nul-
 lo levato limite, decernit, quodcumque
 homini libenter, licere et adhibere verba
 materialiter, seu mendacia materialia, quod
 repia idem est. Excipit solum casum in quo
 talis locutio materialis daturum inferret pro-
 ximo, quod esse mendacium periculolum:
 de quo nemo Christianorum unquam dubi-
 tavit.

IV. Sed Tamburini rationes commode-
 tem. Pueri essentur his vocis materialiter
 adulti additentes linguas exoticas, typogra-
 phi verba alienis linguis imprimentes. Ad-
 tum aliis, idem dicendum de his qui recitant
 aliorum verba, quin ad eorum mentem sese
 conformant, ut patet in Propeta David re-
 ferente illa verba: *Disit suspensus in corde suo:
 Non est Deus.* Confirmant vero haec omnia
 hoc pacto. Verba accipi possunt ut verba, &
 ut locuti materialiter. Si verba ut verba, ac-
 ceptantur, nemo eis in alium finem uti valerit,
 nisi ad significantes mentales conceptus; si
 vero voces accipiuntur secundum merum lo-
 cutum materialiter, tunc quique uti poterit
 eisdem, non ad exprimentos animi interiores
 sentus, sed ad occulendum veritatem. Sic
 ratiocinantur alii. Sed Tamburinus, missis
 his distinctionibus, contendit, neque aucto-
 rem naturae, neque Kempibancum humanam
 aliquod onus impoisse essendi verba ut si-
 gnificative; & gratis concessit assuile inter
 homines conventionem proferendi verba ut si-
 gnificantia; At contentio, inquit, nunquam
 assuile pactum quomodo eidem possent
 colligit illas materialiter esse.

V. Ut ab aliis Tamburini verbis suscipi-
 entur, prout mihi videtur, haec doctrina
 continet manifestum errorem. Nulla lex pra-
 cepti ut verba sint signa representantia animi
 sen-

sentia? Nullum pactum, nulla lex iubet usurpanda esse verba ad quodcumque significandum. Ad libitum homo verba usurpare valet in communi, seruetque sermone, quam nihil significet? Ceterum quod si hoc Tamburini doctrina ad tribunal Ecclesie detulerit, non euerat e. censura immunitis. Eam sane damnarunt Cicero, Augustinus, & Thomas in secritas capite procedent auctoritates, iterumque eam conuictit Augustinus Lib. I. de doctr. christ. cap. 11. *Sunt quidem alii quique, quorum omnis usus in significando est, hanc sunt verba. Nemo enim ut loquitur, nisi aliquid significandi gratia, si tunc Augustinus auctoritatem in examen reuocaret Tamburini, eam ut saltem dubio proci reuocaret. Nemo utitur verbis, nisi quidquam significandi gratia? Nonne, reuoluit Tamburinus, pueri, nonne typographi, nonne adficientes linguis extera verba usurpant, quia nihil significant? Fallit ergo Augustini doctrina. Sic arguatur scilicet Tamburinus: cuius nos doctrinam ut aperte falam improbamus, & Augustinianam amplectimur.*

VI. Ut autem Tamburini, & aliorum Scripserunt obfessionem nullo negotio conuelantur, illud est animadvertendum, quod est tamen quicquid, nimirum nobis nunc sermone, est de verbis utriusque in communi, feruente sermone, in quo interna cordis secreta inuicem reuelantur. Quid futilius opponi potest quam id quod obicit Tamburinus de pueris, ac de typographis imprimentibus verba alterius lingue? Cur non adiecit, pluraque non modo verba, sed periodos proferte, & pias quoque voces ipsas quas edunt homines, emittere? Quid de aliis brutis diciamus, qui vocem edunt, que indicant, & manifestantque intentiones sentias? Vocem intrusus emittit canis, & admenet domum inuadi, vel famem que laborat, ostendit. Rugit leo, & indicat ire sua ardorem. Quis tamen dixerit, bruta illa loqui? Idem de pueris, de adultis dissentibus linguis exteras, qui edunt voces, nec tamen loquuntur: sermo liquidem est de pueris nondum lumine rationis pradiis. Et adoliti, dum dicunt linguis exteras, quatenus dicunt, non utriusque voces ut instrumenta loquuntis, in quo proximo manifestanda sint secreta. Mirum sane est nenas adeo pueriles, & commenta adeo inepta obrudi potuisse a viris qui theologiam scientiam profitebantur. Quare siquidem est de verbis usurpatis in sermone humano, in locutionibus quibus homines inuicem per modum interrogatiuis, & responsionis mutuo sibi secreta panti-

dunt. Paucis: questio est de sermone hominis ut sermo est, distinctus a brutis, & ab Angelis. Propter brutis superior est, ratiocinatur, atque lectus in his alius communicat, quatenus inferior Angelis, instrumentis indiget corporibus, quibus modis sensibus cogitationis suas alius manifestat. Quibus possit, qui obtrudere aut possit in communi sermone obstruere a nobis verba ut sunt locum materialis, & tanquam nihil significantia? Secus vero dicendum, si accipiantur verba ut verba? Hec distinctio applicata communi, seruetque locutioni, adeo utilis est, & puerilis, ut pudeat cum longius impugnare. Concludamus ergo, sententiam Tamburini, & eorum qui eidem adherent, longe laxiorem esse quam ipsam propositionem damnatam de restrictionibus mentis, ob rationes supra adductas.

CAPUT XII.

Opinio P. Cattanei, & P. La-Croix, aliorumque paucorum, qui comparant mendacium furto in extrema necessitate commisso, non videtur consentanea doctrina Ecclesie.

LAnteriora proponenda est Cattanei sententia propriis ipsis verbis. Sic ergo scribit T. I. lect. sac. lec. xlv. *E però quando uolte, che non può distinga lingua ufficiosa, né pure a fine di saluar dall'incendio una misera città, sappiate, che né pure per un tal fine è lecito fare un laqueo in mezzo selido, e né pur di un sol filo di seta. Ma siccome in un tal caso ciò non farebbe più laqueo (essendosi così conuenuto tra gli uomini per il publico bene) così quella per la bella ragione esserlebbe di essere loquio, essendo la ueracità di tutti gli uomini non meno padrona disposita di tutte le cose che del significatio delle parole, che ella instituita a beneficio del mondo. E si ueritate, che ciò deua specialmente intendere, quando almeno è interrogato, essendo contro ogni voglia di omnia, che in tali casta medesima esselà sia obligata a seruire il ministro alla fesseltatezza. Que latine sic reddo. Et propter ea, cum audis mendacium officium proferri licite hanc posse, nec in eum finem ut ab incendio integram subducas ciuitatem: scis oportet, neque ob eundem finem licitum esse furtum dimidiis unius solidi: aut unius filii lerici. At quomodomodum tali in casu furtum non esset furtum quod licite inter homines conuenit ob publicum bonum sit? eadem ratione mendacium non foret mendacium. Quoniam humani generis*

univerfitas, non minus omnium rebus quam verborum dominio potitur. Animadvertendum autem, hoc precipue intelligendum esse, quando quis interrogatur; cum quibuslibet honestatis regulis aduerferit ut in similibus casibus ipsam honestatis inferat, vire leceri debeat. Hec est sententia Cattanei, quam supra r. v. fusius explicimus. Primum omnium observanda sunt ultima verba, nimirum quod hanc doctrinam potissimum intelligenda est in responsionibus coactis, que interrogatori inuoluntate subinde sunt. Si precipue in his casibus intelligenda erit relicta doctrina, inferatur quod anulo e possit alius quoque casibus applicari, sicut reple eam applicat Cattaneus. II. Magis caute loquitur P. La-Croix; faceret tamen ipse mendacium in gravissimis casibus non esse mendacium; esse vero cessante gravissima causa. Hec sunt verba P. La-Croix: *Extra autem hoc, similesque casus gravissimos foret mendacium sic uti vocibus. Vide supra c. v. num. 7. ubi integram opinionem La-Croix retulimus.*

III. Iuxta ergo illorum Theologorum doctrinam eadem ipsa locutio nunc est mendacium, nunc non est mendacium: illud ipsum non modonegat, modo non negat, sed nihil significat. Hæc P. Cattanei opinio triplici casu potest repugnare videtur doctrina Ecclesie. In primis in hoc repugnat eidem quod furto mendacium comparat. Ecclesia docet, neque pro vita servanda licitum esse mendacium. *Secus Scriptura prohibet, pro alterius vita mentiri: cap. Super ec. Extra de iuratis. Ubi autem vel in aliquo canone, vel Concilio, vel Patre, aut Theologo antiquo habemus, vetitum esse furtum pro vita servanda? Solus Auctor ille cum aliis paucissimis eodem modo de furto ac de mendacio loquitur. Si eadem esse utriusque, furtum & mendacium ratio, cum nunquam Patribus, licenti de clarantibus in extremis eventibus, de mendacium esse iurati, odam in extremis eventibus, licenti de clarantibus urgente necessitate licitum esse? Ut prohiberent veteres, in iustitiam Patribus, solum D. Th., qui ceterorum Patrum voce loquitur, prohibeam in eundem. De furto hac scribit Angelicus 2. 2. q. lxxv. *Querit art. 7. utrum liceat alicui furari propter necessitatem. Cui quædit sic respondet. Dicendum, quod ea que sunt iuris humani, non possunt derogare iuri naturali, vel iuri divino. Secundum autem naturalem ordinem ex divina providentia institutum res inferiores sunt ordinatae ad hoc quod ex his subministrantur hominibus necessitati. Et ideo pro rerum diversificatione, & appropriatione ex iure humano procedentem non impeditur quia hominis necessitati sit subve-**

ditum ex his similibus rebus. Et ideo res que sunt iuris que superabundanter habent, ex naturali iure debentur pauperibus sustentationi. Unde Ambrosius dicit, & habetur in Decretis dist. xlviii. Ejectionem panis est quom tu detinet.

IV. In eadem 2. 2. q. cx. art. 3. querit, utrum omne mendacium sit peccatum, seu utrum liceat aliquando mentiri; atque lex libi obicit argumenta, que videntur ostendere, licitum quandoque esse mendacium. Sibi opponit diversitatem Evangelistarum in scribendo, mendacia obtrictum, amphiboliam Abraham, & Iacob, homicidium vitandum, aliaque id genus. Deinde sic respondet. *Dicendum, quod id quod est secundum sensum ex genere, nullo modo potest esse bonum, & licitum: quia ad hoc ut aliquid sit bonum, requiritur quod omnia recte conueerant. Mendacium autem est malum ex genere: est enim actus cadens super illicitam materiam. Cui enim vicer naturaliter sit signa intellectuum, inaturaliter est & indubium quod aliquis voce significat id quod non habet in mente. Memorie commendanda sunt hec ultima verba, que opportuna erunt ad elidenda quedam logarithica que sunt angelice doctrine colore opponunt aduerfari. Utique Angelicus cum omnibus Patribus, & Theologis docet, occultandum in pluribus casibus esse veritatem sub aliqua dissimulatione, nempe silentio, seu ad alia convertenda sermonem, & nunquam tamen licet occultare veritatem, iuxta Angelicum, media voce que aliud significet quam id quod loquens in mente habet.*

V. D. Th. ergo conceptis verbis docet, licitum esse aliquando furari. Cur? Quia, inquit hoc laudato in argumento Sed contra, in necessitate sunt omnia communia. Cor fuit omnia communia in necessitate? Quia supra natura aliquando fuerunt communia; & iure totum humano diuisio inuenta est. Quoniam veroliqui sunt humani iuris, ut est bonorum partitio, non possunt his que sunt iuris naturalis, derogare: ideo diuisio bonorum non abhincit, primarium ius naturale, quo homines potitur in bona temporalia, necessaria ad propriam vitam servandam. Hanc enim conditionem, hoc quare, hoc pacto Republica humani generis bona temporalia diuisit, ut in extrema necessitate omnia remaneret communia. Quibus abundantem portionem imperit, iidem omni impoliti succurrunt pauperibus. Et quia legem titam, seu pactum Republica humani generis tacito contentu edidit, & Deus ipse supremum eorum dominus, qui omnia creavit, ut hominum sustentationi inferuierit, bonorum diuisio tale debuit adieci: omnes pre-

fatam legem, & pactum agnoscent, nemo unum illud ignorat. Nonne Scriptura sancta, nonne Patres, nonne Theologi, nonne vel ipsi rustici *hanc*, ut ita dicam, *perfectionem* bonorum partitioni adiectam percipient, predicant, & data occasione, executioni demandant?

VI. Porro, si Republica humana eandem exceptionem adhiberet debito manifestandi veritatem quam appoluit rerum divisioni, ut scilicet verum foret mentiri, necessitate urgente, quemadmodum licitum est furari in simili casu, & nunquam Patres committente privilegium, ad contrariandam veritatem, pudentiam, & concordiam autem ipsam necessarium, libissent? Sed quid dico, *libissent*? An ne re ipsa opportunitate occiderit? Augustinus, & Angelicus cum ceteris omnibus proponunt sibi, utrum liceat aliquando ad vitandum homicidium mentiri. *Milium malum* sibi obicit, loco Angelicus ubi supra *si eligendum*, ut *vitare minus malum*... *sed omnino nec mentium est quod aliquis generet solam spirituum in animo alterius quam quod aliquis occidat, vel necidat. Ergo licite peccati homo veniat, ut non in preteritis ab homicidio, & aliis preteritis a morte.* Maior necessitas via potest contingere. Est plenus casus quem proponit Cattaneus cum aliis. *Qui respondet Angelicus? Ad quartum dicendum, quod mendacium non solum habet rationem peccati ex eodem quod supra posuimus, sed etiam inordinatum, ut dicitur in corpore. Non licet autem aliquis illicita inordinatum ut ad impedendum non veniat, & desistat alterum, sicut non licet furari ad hoc quod homo aliquando faciat sub furto in casu necessitate, in quo homo non committit. Et eodem modo licitum mendacium dicere ad hoc quod aliquis alium a quoque periculo liberet. Licet tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione, ut Augustinus dicit in Lib. de Mendacio. Coram itaque Angelicus non posse furari in casu necessitatis: negat expresse, nos posse mentiri in eodem necessitatis casu. Ergo legendum Th. Augustinum, certis hoc Patres falsi est P. Cattaneus, & H. Lacinae opinio, quae eodem modo de furto, ac de mendacio loquitur. Concedit utique Angelicus nos posse sub dissimulatione occultare prudenter veritatem; mentiri vero nunquam. An hic hucere valeant, sine non video.*

VII. Fortasse reponet, non esse licitum mendacium formale, quod improbat Angelicus cum Augustino, licere vero mendacium materiale. Ad hoc non est nisi verborum illusio. Quoniam, cum Patres negent in extremo casu vitandae mortis nos posse mentiri,

decernunt mendacium in hoc casu esse formale, & non posse nuncupari materiale. Ex ut omne evadendi periculum oculatum, concedere me posse, si velim, mentiri in casu necessitatis? Id sane negare nequis. Scitarius domum meam impreditur gladio districto, occidit patrem meum. Me interrogat, an domi sit. Ego paratus sum mentiri officio, ac vitam patris servem. Quare, quae verba proferre debeo, ut apertum mendacium committam? Non sane alia, nisi haec: *Non est domi*. P. Cattaneus dicit, quod hoc est mendacium materiale. Quid addi debet, ut fiat formale? Ut habeam animam occultandi veritatem; & iuvandi proximum. Ad istud est cuiusque mendacii officio finis. Quid ergo requiritur? Ut animum non intendam in peccatum a Republica humana conditum, quod declaravi verba tunc nisi significare? At, si hoc adhibet supra pactum, liceret mentiri, sicut licet furari. Sed Patres docent licitum furum, & illicitum mendacium. Ergo chimericum est pactum alicuius.

VIII. Ne autem gratis disille videamur, omnes Patres cum D. Th. docere, licitum esse furum in casu necessitatis, licet mendacium, licet quae dicta sunt, universi Patrum doctrina confirmant. Valentini, Meronite, Michael apud Ter. nianum *Lib. II. adversus haereses*, & alii. *Lib. II. contra Marcionem*, xx. fac. damnabant populum Israeliticum, quod Aegyptios spoliantes auro, & argento, ut habetur Exod. cap. xi. ver. 33. *Reverentur ab Aegyptiis vasa argentea, & aurea, resque plurimam. Deumque autem deos gratiam populo eorum Aegyptii, ut commovent eis, & spoliarent Aegyptios.* Quid furum Deus non punivit, licet approbavit. Opponent Origenes, Callistus, alique plures apud eundem Augustinum, obiter licite Aegyptios mentitas fuisse. Deumque remunerante eisdemodi mendacis. Ergo interdictum, mendacia licita esse gravi urgente causa.

IX. Quid responset istis? Unanimi confessione duntaxat, Hebraeos nullum commisisse furum, eo quod, ait D. Th., *ipsi spoliaverunt spolia Aegyptiorum ex precepto Domini hoc decernerunt.* Cum enim Deus dominio in omnia a se effecta pollet, potest pro arbitrio eadem, cumque voluerit, impertiri. Eandem omnino responsum exhibent Patres omnes, Ad aliud vero exemplum ex eadem Scriptura de promptum, quid reponunt? Omnes ad unum latentur, & obiter licite, & Raab Hierichuram mentitas fuisse. Unum laudasse sufficiat Augustinum, qui *Lib. contra mend.*

cap. xv. haec scribit: *Sed quod scriptum est, licet Deum fecisse non Hebraeos obstriditibus, & Raab Hierichuram meretricis, non idem factum est, quia meretricis fuit, sed quia in homines Dei suscipiens fuerunt. Non est itaque in eis venienter fallacia, sed benevolentia; & benivolentia, non sanguinis mententis.*

X. Obvia hic fuisset Cattanei, aliorumque responsio, nimirum neque Hebraeos furum, neque mulieres praefatas mendacium perpetuasse: quoniam, ut inquit Auctor iste, *hominum generis universitas non minus omnium rerum quam verborum dominio potitur.* Cur itaque opposita omnino via incedere Patres, Israeliticis viros de furis laeae pupantes, & militem mendacii damnantes? Non sane ob aliam rationem, nisi quia, ut ait Angelicus, mendacium est malum ex genere suo, eo quod pervertat ordinem naturae, quae verba inlicitur, ut essent signa eorum quae in mente verum; rerum autem divisio iure humano inventa fuit, hac conditione, & pacto, ut in necessitate omnia, ut primum, remaneret communia. Quid ad haec? An argumentum negativum est? An Patres non improbant re ipsa communitatem haec Reipublicae legem, spoliante verba quacumque significatione, cum doceant, mendacium in extrema necessitate prolatum esse peccatum, quia ex natura sua malum est, & quia verborum essentia in communi, levisque locutione tota sit in significatione est?

XI. Recentior opinio secundo loco repugnat doctrinae Ecclesiae, ut mihi videtur, approbatam, salvo semper meliori iudicio: eo quod laxior sit ipsa doctrina restrictio mentalium ab Ecclesia proscripta. Si quidem in restrictioibus mentibus torquendum est ingenium, veranda est mens, ut insulam internum, quem verba patiuntur, loquens excogitet. Et tamen haec doctrina proscripta est. P. Cattaneus vero, ut ad hac mentis molestia homines liberaret, animo eis adidit, ut absolute sine ulla restrictione, sine ulla incommodum regerant in frontem insuli interrogatori *retundunt NON*, & eo erant magis innocentes, quo aperius, & audaciusque uno illud scalabatur in vultum approbationis sinceritatem hominis.

XII. Tertio tandem loco haec opinio doctrinae Ecclesiae repugnat, quod non solum in extrema necessitate, sed ad quodcumque etiam aurabile incommodum evitandum, doceat verba delictum propria significatione. Quare non solum improbanda est, quae statuit licitum esse mentiri, sicut licitum est furari in extrema necessitate; verum etiam ultra progreditur: docet enim licitum esse mentiri ad quodlibet grave

incommodum declinandum. Quare ex doctrina ipsius P. Cattanei eius opinio videtur non solum proscripta in propositionibus 26, & 27, daematis ab Innocentio XI. sed etiam in propositione 30. eisdem Pontificis, quae est eiusmodi: *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* P. Cattaneus docet, Rempublicam humani generis eandem legem edidisse respectu furri, & verborum. Sed iuxta Ecclesiae doctrinam furum amittit malitiam furri, evadente materiale, sed non est furum, in ulla extrema necessitate. Ergo, admilla opinione Cattanei de lege Reipublicae respectu verborum, haec verba amittent suam significationem in sola extrema necessitate, sicuti furum? Atqui P. Cattaneus suam legem communitatem de verbis nihil significantes extendit ad casus non solum extremos, sed graves, & fere leves. Haec enim doctrina sua excusat mercatores, negantem se habere plenum, quem habet; ne aliquot illius patris odinas emptori periculose solationis vendat; excusat alterum negantem se libere nuntium, quibus abundat, nec certum mulo det mutuario, de quo dubitat, an sit solvendo. Verum utique est quod eiusmodi casus prae alia via, nempe restrictionis, quam ipse non parvum tantem appellat, a mendacio purgat. At quia non omnes apti sunt ad eiusmodi amphibologias efformandas; ideo, ut vivam omnibus perviam, & tacilem aperiat, adiciendum legem Reipublicae praevient verba quacumque significatione. Est, quoniam (ne quidem dissimulationem) sub finem lectionis citatae admonet, cavendum esse ne, sicut imponens bonorum cupiditas emittit necessitatem ubi non est; sic quoddem contingat in verborum usu: eisdem tamen mendacium, & liminenta nisi proferat vulnere, quod insidit iam est veritatis; eo vel maxime quod & casu ab ipso Auditore propositi nullam producat extremam necessitatem; & tandem ipse claudat suam lectionem his verbis: *Hac dixisse sufficiat pro praesi casuum quos in Aes occurritur.* Casus autem sicari quoniam patrem familias ad necem, quotidianum non est. Sed de hoc iterum infra.

XIII. Obicitur. Fallum est hominem debere semper verba conformare ad sensus interno mentis suae; quia seipsum id verum insinuat, & caritas, quae precipit custodienda secreta lumeni momenti: quide evincit auctoritate D. Th., qui 2. 2. q. cix. art. 3. docet esse solius convenienter debere obstringi ad veritatis manifestationem; *Non enim haec virtus attendit debitum legale, quod attendit iustitiam; sed potius debitum morale, inquantum licet esse honestate*

ante hunc alteri debet veritatis manifestatio-
nem. Hanc tamen obicit Anonymus quidam
in allegatione pro defensione P. Cattani ad ver-
sus P. Orsi, qui non modo hanc allegationem,
sed alios quoque adversarios validissime con-
futebat, & scilicet ante omnibus, quos ego le-
gerim, hanc veritatem, & quoad fieri potest,
exhauit controversiam.

XIV. In relatione textus quem Anonymus
obicit ex D. Thoma, bona fides desideratur.
Textus laudatus nullus est. In verborum rela-
D. Thoma loquitur de debito manifestandi veri-
tatem, quam sapere possumus, & scilicet illud
debemus occultare, dum scilicet illius manifesta-
tio dampnam parit. Hoc vero subdito, ex
debito beneficium, quia homo est animal socia-
bile, tenetur communicare alii veritatem.
Nonquam dicit Angelicus, quod, si homo
loqui velit, & suos internos conceptus revela-
re, non debeat verba aptare mentis conceptibus;
sed oportet in imo docet locuplet, unde
Anonymus descripsit truncatum textum,
quem ego integrum transcribam: *Virtus autem
veritatis convenit quidem cum iustitia in duobus.
Uno quidem modo in hoc quod est ad alterum...
Alio modo in quantum iustitia equalitatem quan-
dam in rebus constituit: & hoc etiam facit vir-
tus veritatis: ad eam quia signa rebus existen-
tibus circa ipsum. Desistit autem a propria ratio-
ne iustitia quantum ad rationem debiti. Non
enim hoc virtus attendit debiti legale. Vides
quomodo diversum sensum reddit integer Angelicus
textus ad eum quem esse debet ad Anony-
mum verba. Et hi sunt qui clamant a nobis mi-
nus fidei aliteri. Castillanum verba, que
horrorem ingerunt latitatis. Comparat An-
gelicus veritatem iustitiae. Dicit primo veri-
tatem cum iustitia convenire in duobus: in
respectu ad alterum, & in constituenda aequi-
tate inter verba, & res existentes intra men-
tem hominis, que verbis manifestantur. Sub-
dit deinde veritatem differere a iustitia, quan-
tatenus haec cogit hominem reddere id quod
ex iustitia debet, illamque reddere legali di-
vincit: virtus autem veritatis non imponit
debitum legale manifestandi semper si ve-
luta, sed solum debitum morale, quantum
societas, & commercium humanum, aut alia
rationes exigere solent.*

XV. Plura alia obici solent; sed infra illa
relativemus. Adverte primum, P. Domini-
cum Viva in commentariis ad propositiones
26, & 27, propositas ab Innocentio
XI. recitente hanc opinionem de materiali
significatione verborum, etiamque affingere So-
to, qui nec remote eam indicat, Valentia,

Sanchez, & Pallavicino. Ipse tamen eam a
mendacio non exulat: ait namque in 13.
Verum, quicquid sit de hac opinione, quae-
rite mendacium non declinat, satis est illam
invenisse. Nihilominus eam ut probabilem ali-
qui admittit: quia, quicquid a tribus, vel qua-
tuor excogitatur, ut probabile suscipitur.

CAPUT XIII

Commutatio plurimum recentiorum opulo, que
restrictiones non pure mentales deservit be-
neficio iustitiae communicabilis, & incom-
municabilis, utilis, & non utilis ad dicen-
dum, sub examen inducitur. Non differi a
sententia Auctorum proponentium restrictio-
nes pure mentales.

I. SOLA thematis propositio veterat ne ad-
versus me lectorem commoveat. Quid-
quam siquidem elati suspicilli foret potius
aliquibus videtur quod ego velim sub cri-
terium revocare communem recentiorum senten-
tiam. Quid? An, si tibi non probatur com-
munis opinio, audebis eam impugare? Num-
quid tu unis contra omnes? Abit. Immo,
quia catholicis more exiguitatis, adherere volo
firmis columnis omnium Patrum, & Docto-
rum, quos posuit Deus regere Ecclesiam suam,
quique mendacia impugnantur. Non ob id
tamen despicio recentiores, quos magni facio,
& veneror; sed plurimum opinionem non mihi
probandam, qua proscripse sunt ab Ecclesia,
vel in eisdem continentur, ut palam fiet. An-
tequam ultra prospector, illud considerandum
lector obicio, quod omnes fere ex casu quo
mendaciorum patroni defendebant, impugna-
batque Angelicus cum ceteris Patribus, de-
fendunt pariter Auctores restrictionis pure men-
talis, postquam Ecclesia declaravit menda-
cium nunquam licere. Damnat deinde men-
daciis, & restrictionibus pure mentalibus,
plurimum recentiores, qui scripserunt post decreta
Alexandri VII. & Innocentii XI. vel titulo
restrictionum non pure mentalium omnes fere
casus proponent quo defendebant Auctores
propositionum damnatarum. Quod si lector,
ut certus evadat, periculum facere istius rei
velit, conferat que scribunt Salamanticus,
alique plurimi ab eisdem citati tract. xvii. c.
11. §. 6. n. 139. & seq. cum his que Lib. III. c.
12. §. 1. scribit Sanchez, qui certissime in
terminis, ut dicitur, docet propositiones da-
mnatas de restrictionibus mentalibus, cuius
tamen opinio communis tunc erat. Infra calu-
mias aliquos referemus. Nemo ergo me vel mi-
nus in recentiores obloquentem, vel ut singu-
lari-

laritatis avidum traducat; sed animo primum
dicendum vacuo, & aequo iure expendat quaxum
dicitur.

II. Ut clare ostendamus sententiam pluri-
mum recentiorum in materia restrictionum, quas
ipsi non pure mentales vocant, nihil repta dif-
ferre ab opinione restrictionum pure men-
talis, primum omnium promenda sunt utrius-
que opinionis principia. Ut autem prolata-
tione, quoad licet, vitam, P. Leander, qui
inter Castillanos in citatis Auctoribus, de re-
frendis eorum opinionibus diligentiam, &
sinceritatem sibi vendicat singularem, exponit
doctrinam de restrictionibus mentalibus tract.
1. de iuram. disp. 1. §. 2. quafi. 1. §. 1. Dicen-
dum, quod mentalis amphibologia sit: &
derat tunc quando exteriora verba precise
sumpta non habent significationem pro-
priam, & completam, in qua verum sen-
sum efficiant: quia dilahantur a propria
significatione per aliquam restrictionem,
non voce prolata, sed interius conce-
ptam, ut si quis voce dicat: Non comedi
saltem rem, & interius subintelligat, hodie,
vel, ut tibi dicam. Sic Suarez Lib. III. cap.
x. n. 1. Sanchez Lib. III. cap. vi. n. 15.
& omnes. Quomodo, inquit Leander, res-
tringunt sensum internam media scientia in-
communicabilis. Idem docet Castropalans
tract. xiv. disp. 1. quafi. 6. n. 3. Rogatus
de delicto, quod saltem sub opinione pro-
babili non teneris manifestare, vel ex eo
quod non iuridice rogari, vel ex eo quod
grave nocumentum ex manifestatione pro-
veit, respondere poterit facile, subintelligen-
do in carcere, vel ad dicendum. "Sine con-
troverfia itaque Auctores restrictionis pure men-
talis defendebant suam sententiam beneficio
scientiae communicabilis, & incommunicabilis.

III. Conferenda nunc sunt principia eorum
qui scripserunt post damnatas restrictiones pure
mentales. Porro communiter plurimum recentio-
res, cum amplius defendere nequeant res-
trictiones pure mentales, has restrictiones ap-
pellare ceperunt non pure mentales, seu ex-
ternas, nihil tamen ipsi exterius addentes pra-
ter solam appellationem: quas enim vocant
Auctores restrictiones internas, & pure men-
tales vocabant, posteriores easdem restrictiones
externas, & non pure mentales appellant:
quod demonstratur referendo istorum principia,
quibus defendunt has restrictiones, & maxi-
me rationem illam vi cuius externas, & non
pure mentales prefatas restrictiones, esse pro-
pugnant. Dicunt ergo, has restrictiones ex-
ternas fieri beneficio scientiae, seu notitiae com-

municabilis, & incommunicabilis, in se ipso
scientificam in quibus responderi suam pro-
ferit propositionem. Adverte tamen, has vir-
cumulantibus cretus ab eis appari exterioras:
nam non alio intelliguntur nomine circumstan-
tiam huiusmodi quam causas insufficientes ad
hollandas restrictiones mentis; ac si Au-
ctores ante Innocentium XI. docuissent licitum
usum restrictionum mentalium sine ulla
& urgenti causa; quod nemo, quem sciam,
absoluit docuit. Sed aere, Auctorem principia
in medium afferat.

IV. P. Domesticus Viva in commentariis
in propositionibus 26, & 27, damnatas ab Inno-
centio XI. n. 3. huc scribit. Ad restrictionem
illam non pure mentalem restrictio, has dupli-
ces scientias, videlicet communicabilis, & in-
communicabilis, quantum ex circumstantiis
apparet verba sonanda esse spectata tantum
scientia loquentis communicabilis; ut quando
Confessarius interrogatur, an aliquis fecit de
peccato poenitentis. Ut principia duplicis scientiae,
communicabilis, & incommunicabilis,
aliquid facti Auctor praetendat, istam exem-
plum Confessarii in medium profert. Qua
enim respectu Confessarii usus duplicis scientiae
locum fortassis habere potest, sed quod
repta Confessarius duplicem personam gerit;
facile principium illud verosimile redditur
dubios minus perit. Ut autem falsitas illius
doctrinae appareat, adverteendum est, quod P.
Viva docet, non solum Confessarium, quem
non teneris ob oculos lectoris sisti, sed omnes
homines, gravi causa urgente, usum duplicis
scientiae adhibere licite potest. Et in hac ampli-
tudine dico, principium illud, seu doctrinam
prefatam vi nulli rationum esse aperte falsam,
& ab Ecclesia damnatam: nihil quippe dif-
fert a doctrina restrictionis pure mentalis.

V. Et imprimis, quod P. Viva hanc doctrinam
duplicis scientiae omnibus exhibeat, res
est manifestissima: & negatus a nobis dici
videtur, eius verba transcribenda sunt. Itaque
n. 13. relata sententia eorum qui dicunt, verba
quandoque usurpari posse materialiter, seu
ut nihil significantia, eaque, ut mendacii su-
specta, reiecta, sic concludit. Verum, quod
quid sit de hac opinione, que forte mendacium
non declinat, satis si illum nuntiasti: cum per
ipsum duplicis scientiae possit tam sigillum for-
malem, quam naturale, nisi negotio ab anv-
bus cessaverit. Iam habes amplificatum usum
duplicis scientiae ad custodiam sigilli naturalis.
Verum, si universam amplitudinem compre-
hendere cupis, lege qua numero immediate
sequenti sperandit, quem integrum transcribo.

VI. ad utilitatem. Ruffici, qui ignorant oportunitatem adhibere equivocationem, debent advertere, non praesertim loco publico occultato veritatis, an iuxta illius consessio, ne proximum decipiant. Certe quando veritatis occultatio consistit ad tuendam salutem, honorem, resfamiliares, eum ad quemlibet alium virtutis allucinatorem licet esse equivocationem: tamen tamen causa requiritur, ad superaddendam iramentionem locum hunc obsequio. Quando tamen non occurrit commoda equivocatio, aut RESTRICTIO EXTERNA, si causa sit gravis, iusticiam possunt usu DUBLICIS SCIENTIE FACILE OBVIUM occurrere occultare, non animo decipiendi, sed solum permittendo deceptionem.

VII. Rogo lectorem mentem ut hanc doctrinam serio animo expendere velit: res enim summi momenti est. Ut autem clarescat Auditori mentem penetrare valeat, illis oportet, recentiam doctrinam esse repositionem quam P. Viva exhibet argumentis lib. obiecto ab Auctoribus defendentibus restrictionem pure mentalem. Quare, ut melius sentium repositionis teneat, argumentum ipsius ob oculos ponendum est verbis ipsius P. Viva, qui illud sibi obicit n. 7. Quarto, quia postea occurrit casus in quibus non est licitum veritatem aperire, aut aperiri non potest sine magno incommodo, unde expedit, et iudicosa est veritatis occultatio: ergo debet ad id servari quoad, omnibus obvia, etiam iusticiam. Vis autem expressionis, aut restrictionis non pure mentalis non est facile obvia, et subest omnibus perplexitatibus, et periculis incidentibus in mentionibus, ne veritas revelanda manifestetur. Contra vero recursum ad restrictionem pure mentalem est obvia, nec continet autum mentalem.

VIII. Vim argumenti persequitur P. Viva, nempe viam equivocationis, & restrictionis realis, & externae non esse omnibus, & semper periviam, maxime rufficis, & minus cultis hominibus. Ideo recurrit ad duplicem scientiam, communicabilem, & incommunicabilem, seu ad restrictionem pure mentalem. Quando tamen, inquit, non occurrit commoda equivocatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, iusticiam possunt usu duplicis scientie facile obvia veritatem occultare. Quod paucioribus verbis dicti potest: Si commoda non occurrit restrictio externa, utere interna. Nam uti scientia communicabilis, & incommunicabilis nil aliud significat, nili. Nescio ad dicendum, quia illud scio scientia incommunicabilis, et scio ad dicendum, quia scio scientia, seu restrictio communicabilis. Idem omnino, & nil

amplius dicunt Auctores restrictionis pure mentalis. Et nota, quod ipse P. Viva scribit: Quando non occurrit restrictio externa. Quid tamen? Adhibenda est interna.

IX. In morum controversiis dirimendis duo extrema vitanda sunt. Abstinendum est a censura in aliorum opinionibus: cavendum ne nimis timor displicendi hominibus veritatis auctoritatem inducat. Non ergo, ut centosiam virgam in perdoctum, mihi que debito obsequio eolendum P. Vivam exerceam, sed ut veritatem summi momenti a vanis commentis vindicem, dico, hanc P. Viva sententiam esse, ut mihi videatur, ipsam propositionem scriptam. Res est, ut mea praesertim opinio, evidentiissima abique ulla explanatione. Restrictio pure interna est damnata. P. Viva docet restrictionem pure internam. Ergo &c. Probo minoram. P. Viva docet: Quando commoda restrictio externa non occurrit, tamen adhibendum est aliquid quo facilius occultari possit veritas. Sed nihil omnino aliud occurrere valet post restrictionem externam, nisi restrictio interna: quia nihil inter extremam & internam medium est. Ergo, dum licet quod, ubi externa restrictio non occurrit, constituendum sit ad usum duplicis scientie; iam vi ipsius argumentationis fatetur ipse P. Viva usum illum duplicis scientie facilitorem esse, & consequenter internam. Quoniam, dum quis dicit, Quando non occurrit restrictio externa, excludit omnia media quae reddunt restrictionem externam. Pluribus namque modis, ut in loco dicitur, restrictio efficitur potest, externa. Ergo cum absolute quis dicit, Quando non occurrit restrictio externa, recurramus ad id quod est facilius, vi cuiusdam rationis inferri, recurramus esse ad restrictionem internam: quia sola restrictio interna facilius est externa, & rufficis etiam obvia.

X. Patet ergo vi ipsius argumentationis qua utitur P. Viva, eius opinionem contineri in damnata propositione, seu esse ipsam propositionem scriptam.

XI. Quae dicta sunt, confirmantur ipsa terminorum explanatione. Nam uti notum communicabilis, & incommunicabilis est mere internus. Quid unquam aliud intellexerunt Auctores restrictionis mere mentalis, quando dixerunt, Nescio ad dicendum, seu nescio scientia communicabilis, & incommunicabilis, nisi dicendum? Quid, inquam, aliud intellexerunt, nisi restrictionem pure mentalem? Uti itaque scientia incommunicabilis, & communicabilis ad potam putamque restrictionem mentalem reducitur.

XII.

XII. Respondetis fortasse, ita rem se habere, si haec omnia absolute, & a circumstantiis seculum accipiantur; locus vero, si considerentur circumstantiis illigata, &que circumscripta. Usus scientia communicabilis, & incommunicabilis internus est absolute ipefectus; externus autem fit ratione circumstantiarum quae in praxi occurrunt. Hic est ultimus receptus, ad quem confugiant; & illud sophisma est potissima errandi causa. Quam sunt istae circumstantiae, quarum vi usus internus scientie incommunicabilis evadit externus? Assigna ergo principium illud restrictio omnium indeterminate hominum, quod externum constituit usum notitiae incommunicabilis. Neque enim nunc sermo est de persona quapiam particulari, ut de Confessario, de secretario Principis, aut de alia simili: sed de hominibus, de rufficis, qui nullo characteris, nulla dignitate distinguntur. Cuius enim Confessarii, secretarii, iudicis qui duplici perona manus gerunt, infra sigillatim displicemus. Controversia ergo est de hominibus: non peculiari circumstantia personam afficiente distincta. Responde itaque: quanam haec circumstantia quae ab interiori mentis sine extrahant conceptus internos? Non sane alia sunt quam causae quas omnes Auctores assignant, ut restrictiones pure internas, tamquam licitas, defendant. Quando periculum est propter salutem, honorem, remque familiarium, haec sunt circumstantiae vi quarum notitia veritatis fit incommunicabilis. Equiva notitia istae hic & nunc, attento periculo amittendi vitam, aut honorem, aut res familiares, quae circumstantiae externae sunt, in uti, immo notitia ad manifestationem; ideo illi scientia incommunicabilis externa evadit, & restrictio uncapitur non pure interna. Ita ratiocinatur P. Viva, & cum eo alii recentiores plurimi.

XIII. Iam quiaque ratione praedictis evidenter percipi, aut nullas dari restrictiones mentales, aut, si quae dantur, eas prorsus esse quas defendit P. Viva. Expende propositionem damnatam extraham ex P. Sanchez: expendi ea quae dicit Sanchez loco laudato, ubi reperies: Causa utendi iis unphibologicis, est, quoniam hi necessarii, aut uti est ad salutem corporis, honorem, res familiares tenendas, vel ad quemlibet alium virtutis allucinatorem ut veritatis occultatio consistat in equivocatione, & iudicosa. Haec est propositio scripta P. Sanchez. Neque quicquam ex Doctoribus, qui defendebant restrictiones pure mentales, docuit, licitam esse uti restrictioni-

bus praefatis abique iusta causa. Nemo quocumque coram dixit, quod he causae propter quas licitum asserant dictum usum, redderent restrictiones praefatas externas. Quid plura? Causae licite recentior in propositione damnata non fit damnata, vel quod causae recentior in eadem propositione damnata nullo modo externas reddat restrictiones mentis, quae absolute internae sunt. Ex alia parte P. Viva nullam aliam circumstantiam respectu rufficorum hominum allegat, praeter laudatas causas. Si enim quatuor, cui notitia, seu scientia fit incommunicabilis, & respondet, quia est occulta, quia eius manifestatio indicat aut vitae, aut honorem, aut deum temporarium iacturam. Ergo eius doctrina reipsa in propositione scripta continetur.

XIV. P. Claudius La Croix conceptis verbis confirmat ea quae diximus, nempe causas defendendi vitam, honorem &c. esse circumstantias quae restrictionem pure mentalem constituunt non pure mentalem. Inquit enim: Si causae sint gravissimae, tunc restrictio non erit pure mentalis; si vero causae non sint graves, restrictio erit pure mentalis. In illis verba Lib. III. part. 1. cap. 11. dub. 4. n. 289. §. 7. Quando non sunt valde graves causae iis restringendi, si fiat restrictio, praesertim ex parte salvis respondetur, constituitur erit pure mentalis, ad obsequium illius. P. g. patet interrogat filium, Fugit ne in populo? Non licet filio dicere, Non fui, subintelligendo, ut tibi constet, ut fateri debeam. Ratio est, quia nisi non sunt graviores causae restringendi, interrogatio censetur fieri absolute secundum verba tantum, & sic habet commune iudicium hominum: nam interrogatus habet ius interrogandi, neque est supra humanam infirmitatem cum respondere secundum verba praefata: ergo ha circumstantiae non sunt tales, ut possit responderi cum verbis constitutis orationem investigatam aliter, quod in mente desideratur: ergo est restrictio pure mentalis. Haec dicitur paucis verbis significat, quando est periculum perdendi vitam, aut quod simile, restrictio mentalis est licita, quia non est restrictio pure mentalis: manifestatio enim veritatis cum periculo vite est supra humanam infirmitatem: ideo tunc restrictio pure mentalis non est pure mentalis. Cur? quia tunc praesertim ergo debet quod tu non me interrogas, ut tibi revelem crimen occultum. Lepida haec doctrina. Sed audi quae praecedenti n. 288.

fri.

scribit. Si me interroget, an occiderim Cainum, respondeat, Non occidi: & licet occiderim, non mentor, nec peccor: quia in circumstantiis illis in quibus crimen est plane occultum, quod si fuerat, periclitata vita mea, non debet praesumere, nisi aliunde mihi caisset, quod me interroget, an trinum commiserim absolute, quia non habes ius ad verita absolute interrogandi: neque in illis circumstantiis tenor id quod negotium scripturae est probatum, revelata tibi cum certa iactura vitae meae, inanimis in etiam esset. Iudex meus, id hoc enim me obligare esset iuris divini, & superans humanam imbecillitatem, ut plurimum doceret cum Cardenas. Integram hunc locum extirpsi, non quod opinor quae in eo dicuntur, improbum (quia approbo & ego, tenor non teneri ad revelandum crimen quod est occultum, & nec temere probatur) sed ut tantummodo quod proposui, nempe Auctores istos docere periculum perdendi vitam esse causam quae valet restrictionem pure mentalem reddere non pure mentalem: quod est idem ac dicere, restrictionem pure mentalem licitam esse, quae immunitur vitae discernitur, seu mendacium esse licitum gravi urgente causa. Restrictio enim pure interna mendacium est.

XV. Hanc suam doctrinam explicat, & inculcat P. Claudius La-Croix Lib. VI. part. II. cap. 111. n. 1087. ubi relatis pluribus modis culodendi sigillum, five sacramentalis, five naturalis, concludit, extra similes gravissimas causas ambiguitatis esse mendacia. Et quod, inquit, dicitur est de Confessario, valet de omni alio aliquo ad se illud. Extra hoc autem, similitudine casus gravissimas fore mendacium sic uti vocibus pure, quando veritas celari potest modo magis suspecto de mendacio, sic adhiberi debet, & tunc prius mendacium extremo medio, quando necessitas urget. Etiam Galitatus docebat, mendacium adhibendum esse per modum elabori in extrema necessitate. Fateatur ergo P. La-Croix conceptissimis verbis, licere in extrema necessitate culodendi sigillum, non solum sacramentalis, sed etiam naturalis alii-que similibus casibus, uti locutione talibus vocibus compacta, quae extra hoc gravissimos casus fore mendacium. Quod sane idem omnino est ac dicere, mendacium in extrema necessitate non esse mendacium, sed tamen quae est Galitatus, alicuiusque doctrina ab Ecclesia proscripta. Unum tamen fateor, P. La-Croix caute scribere pluribus aliis recentioribus.

Defendit enim in solis extremis casibus restrictiones mentales. Sed etiam magis iactare fateor, eandem locutionem in extrema necessitate non esse, extra vero necessitates casuum, esse mendacium: quod prioris significat, in extrema necessitate mendacium licitum esse, secus necessitate sublata.

CAPUT XIV.

Causa cur recentiores plurimi reipsa defendant restrictiones pure mentales proscriptas. P. Sanchez improbat in antecessum posterum Casuillarum sententiam. Pencillosus sua plurimum recentiorum epistolae de restrictionibus internotat firmate, quam antiquiorum doctrinam de mendacia lib. 1. usq. P. Augustinus aduersus restrictiones in amens confirmat.

PRIMA & potissima causa cur plurimi recentiores Casuillae defendant restrictiones pure mentales proscriptas ab Ecclesia, est nimium, & impotens amor ergo Auctores qui restrictiones pure mentales docuerunt. Primumquam tamen ultra progredior, tellor me neminem capere velle, tamquam minus obsequentem erga Sedem apostolicam. Fateor omnes voce, & ut ipsi credunt, reipsa detestari restrictiones pure mentales in sensu ab Ecclesia damnato. Eo ergo pertinent quae dicturus sum, ut evincam, recentiores praefatos eodem ipso tempore damnant restrictiones pure mentales, eandem approbare, prout mihi videtur, labor melioris iudicio, & debito obsequio erga eandem Auctores. Quae exultationes lapsimae, & forte ad aliquantumque fastidium, praemittimus, quia tempore infelicissimo scribimus, quo libera, & sincera explicatio veritatis vitio vertitur calumniam, vel propria commoda promovendi, quod tempera ablit, maxime vero in causa in qua de aeterna aut vita, aut morte agitur. Sed ad rem.

II. Potissima itaque deceptionis causa haec est, quod posteriores Scriptores doceant, Pontifices summus, Alexander VII. & Innocentium XI. damnasse propositiones, ut iaceat, non autem ut sunt in Auctorebus qui illas docuerunt. Volunt enim praefatas propositiones ad aliorum sententiam talis adaliteras, vel, prout reperitur in Auctorebus, ex quibus descriptae. Intra, huius iudicium esse temperas. Ita communitur doctor P. Viva, P. Cardenas, P. La-Croix, P. Sponer tract. 111. in Decal. c. 1. sec. 2. n. 112. pag. 217. Certum autem & manifestissimum est,

est, propositiones damnatas de restrictionibus mentalibus doceri a P. Sanchez Lib. III. in Decal. c. vi. n. 15. & 19. in eodem obvio sensu in quo sunt damnatae abique ullo limamento, vel facio. Nihilofecius, ut innotui, Scriptores recentiores contendunt, non fuisse damnatas, ut sunt in Sanchez, & in aliis Auctorebus. Audiamus P. Viva in commentario ad illas propositiones n. 1. Utraque propositio ad plurimos primi subsecuti DD. videbatur doceri apud Dium P. H. tract. xv. refel. 25. & P. III. tract. vi. ref. 3. & apud Sanchez Lib. III. c. vi. n. 15. & 19. & non nemo ad quinquaginta DD. laudat pro utraque propositione. Verum, si attente nent pleurumque istorum non eodem Sanchez respiciatur. & si advertatur ad casus in quibus docetur has ambiguitatis licere, & eorum fundamenta, liquido apparebit eas nolle licitas esse restrictiones pure mentales, quas Pontifex ut mendacia damnat, sed solum restrictiones non pure mentales, aut apotropeationes, & ad summum locutionem materialem.

III. Hinc fallaci doctrina innixi Iansenites plurimos ab hinc annos vexant, turbantque Ecclesiam. Ex ipsi damnant oretus quinquae propositiones absolute ut iacent; sed eas reperiri in IANSENIO, illumque eas docuisse in sensu damnato, pertracte negant. Si tanto ardu, & fervore hos vafros Iansenitarum effugium diris devovet P. Viva, & omnes vere improbarum, cur ad illud confugit, ut Sanchez cum aliis Casuillis defendat? Qui negat damnatas propositiones de restrictionibus mentalibus in terminis usque ad unctionem syllabarum reperiri in Sanchez, Solem in meridie lucere inficiatur. Quid ex hac doctrina Patris Viva profuit? Summum extremumque malum. Nam, dum negat damnatas propositiones reperiri in Sanchez, defendit doctrinam Patris Sanchez esse immunitam ab omni censura. Hinc infertur, Pontificem reipsa nihil damnasae: quia restrictiones pure mentales, prout eas Sanchez cum ceteris Theologis docet, non sunt damnatae. Quero, cur tam sollicita est Ecclesia, ut evincat quinquae famosas propositiones reperiri in Iansenio, & in sensu Iansenii esse damnatas? Prima fronte parum referre videtur quod in Iansenio sint, & quod damnatae quoque sint, ut reperiantur in praefato Iansenii Libro, damnato, ut iacent, ab omnibus tamquam damnatae reiciantur. Verum, licet primo aspectu ita appareat, si tamen res penitus inspicatur, mortiferam saltem hoc colere laterem venteru comperiemus.

Quia, cum reipsa praefata propositiones reperiantur in Libro Iansenii, si non essent damnatae, prout fuerunt in eodem Libro, & in sensu quem praesentant in illo Libro, Ianseniores Iansenii possent libere eas docere, defendere, & predicare. Et, si eis opponeretur, quod sint damnatae, reponerent, esse damnatas, ut iacent, non in sensu Iansenii, & se eas defendere in Iansenii sensu, non ut iacent. Et sic frustranea esset postposita conflictatio, nihilque damnatae Pontifices summi, & caeteris doctrinae peccis brevi universim inficeret Ecclesiam.

IV. Prae omnia sequuntur damna ex doctrina Patris Viva, & aliorum defendentium propositiones Casuillarum non esse damnatas, prout reperitur in P. Sanchez, in P. Tamburino, in P. Elcodario, in P. Brasnio, in P. Galtropalao, in P. Craznio, quoniam, cum ex una parte certissimum sit propositiones damnatas doceri ab eiusdem Doctorebus, & cum ex alia parte commentatores doceant, non esse damnatas in sensu quod sunt in istorum Libris: inde est quod & Casuilla libere exscribant restrictiones pure mentales, licet eas appellent non pure mentales, & casus omnes qui reguntur doctrina propositionum damnatarum, defendant. Ceterum, quia facti controversiam non veriamus, quae non ita facile cavillis eludi potest, lobet cum in ultimo certitudinis gradum constituit, etiam si habere debeam utilitatis notam. Quero itaque a P. Viva, ut Theologi alicui docuerint aliquando restrictiones pure mentales, & alias propositiones damnatas. Negare id non audebit. Neque enim Pontifices damnarunt propositiones quas defendunt Turca, Indi, Iaponenses; sed quas propagabant Theologi catholici. Fucunt igitur damnatae illae restrictiones pure mentales, quas Theologi catholici docuerunt. At Theologorum nemo apertius hinc docuit ipso Sanchez, Tamburino, aliiisque a quorum Libris extractae fuerunt. Doctrina igitur istorum Theologorum in hac materia improbanda est. Verum, missa argumentatione, ut palam omnibus fiat, evidenter falsum esse quod scribit P. Viva, doctrina unius ex citatis Auctorebus illuc transcribenda est.

V. P. Tib. Sanchez Lib. III. in Decal. c. vi. n. 12. proponit quaestionem de restrictionibus non pure mentalibus, & pure mentalibus his verbis. Posterior difficulta est, quando fit periculum, aut illicitum sit, philosophia aliqua uti iuramento ad significandum aliquid verum iuxta mentem

irantis, et iuxta diversum sensum ab eo quem audientes excipiunt. Quia in re quidam Doctores sentiunt, id carere mendacio, & consequenter ex causa iusta licendum esse, quoties verba que usurpantur, sunt ex significatione sua, & confirmantur adientium usu, aut saltem sapientium usu ambigua, & proinde utramque sententiam recipiant, sicut quando talia non sunt, sed in sensum verum detorqueantur: *ex sola illa que addita mente iurantis conceptio: id iudicium dicunt semper esse mendacium, & consequenter pernitium morale in quovis eventu.* Docentur, quod nisi id sit incertum deo. Refert argumenta illorum qui defendunt restrictiones pure mentales esse mendacia; deinde proponit regulam primam pro verbis ambiguis, de quibus nulla est difficultas; idem, illa tria, extendit secundam.

VI. Secunda regula sit. Possunt quoque absque mendacio usurpari, et verba eoque significatione ambigua non sint, nec cum sensum habeant, si revera, attentis circumstantiis loci, temporis, & personae, ac modis interrogandi, verba eum sensum faciunt iuxta interrogantis intentionem, quam respondentis concipit. Constat exemplis Sec. En restrictiones non pure mentales, quando nempe verba, licet ambigua non sint absolute accepta, ex circumstantiis tamen loci, temporis, & personae sensum sciuntur, & continent restrictionem externam: In regula autem sequenti, que est in ordine tertio, restrictiones pure mentales docet solo calamo. Et ex hac tertia regula sub n. 15. postea decepta est propositio damnata xxvi. Hæc ergo extendenda est.

VII. Tertia regula est. Possunt quoque absque mendacio ea verba usurpari, etiam si sua significatione non sint ambigua, nec cum sensum verum admittant ex se, nec ex circumstantiis occurrentibus, sed tantum verum sensum reddant ex aliquo addito mente profertis retento, quodcumque illud sit. Ut incipit propositio damnata si quis, vel solus, vel coram alio, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis gratia, sive quotcumque alioquin iuret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo, revera se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam rem ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus. Hæc dicit damnata propositio.

VIII. Quis est tam fracte frontis, ut negare audeat propositionem damnatam conti-

neri in Sanchez? Aut quis obtrudere potest, illam propositionem in Libro Sanchez proferre alium sensum; cum nec verbum ibi reperitur quo ab errore paragi illius doctrina queat? Quin principium adeo factum propositioni damnate premitit Sanchez, ut quilibet interpretationem excludat. Statuit enim verba usurpari posse, etiam non facta ambigua, nec sensum verum admittant ex se, nec ex circumstantiis occurrentibus; sed tantum verum reddant ex aliquo addito mente profertis retento, quodcumque illud sit. Hoc principio præfatio exemplum promittit, quod est ipsa propositio damnata, *Ut si quis, vel solus* &c. Volvat nunc, revolvatque P. Viva toram Sanchez disputationem; & si vel unum verbum inveniat quod revera temperet errorem damnate doctrinæ, tunc & ergo a sententia Sanchez liberabo. Quare laudanda est sinceritas P. Cardenas, qui *dist. xxxi. cap. 1.* inquit fatetur, Sanchez docuisse opinionem de restrictione mentis cum alia pluribus. Non tamen probat, quod postea idem Cardenas utatur doctrina Sanchez in explicandis præfatis restrictionibus. Quapropter caute legendus est, ut infra ex P. La-Croix admonebimus.

IX. Tantum vero abest ut propositio damnata ab Innocentio XI. usque differat illi quo modo a doctrina P. Sanchez, qui clarus, & apertus in eisdem opere agnoscitur error. Ex his namque que antequam propositionem damnatam, evidentissime constat, alii sermonem esse de pura pataque restrictione mentali; ita ut nulli interpretationi, vel violentie locus pateat. Ex his vero que propositionem præfatum consequuntur, evidenter quoque colligitur, ipsum Sanchez defendere suas restrictiones pure mentales, non obiter, sed ex professo, & lato calamo: eas namque rationes, seu verus paradoxus, in medium affert, ut damnatam doctrinam defendat, que si admittatur, actum profus est de humana societate. In primis adducit varia ex sacra Scripturae Libris petita momenta, que Galianus adhibet, ut propugnet mendacia. Deinde suas rationes promittit, quarum aliqua illius transcribam. Tertios, inquit, probatur, *Quia cum mentis sit contra mentem ire, verba exteriora mere materialiter habent illi mendacii rationem, ac nihil profertis refert, sive vere, sive falsis in se sint, & sola profertis mere attendenda est.* ... Est ne fortasse temperamentum illud, quo error damnate doctrinæ corrigitur? Quoties ergo loquens intentionem non habet mentiendi, hoc

hoc sufficit, ne mentiarur; sive vera, sive falsa sint verba quibus inos exprimit concedimus? Hæc doctrina si admittatur; quid in Patribus, et in sacris, in fœderibus, in commerciis habebimus certi? Hæc ipsa ratio non in ita pridem propugnabatur, licetum esse tunc adolere, sacrificia offerre, victimas litare, templa, & altaria erigere idolis. Sed que sequuntur recentissimus. *Nullus confirmatur: quia verba illa exteriora, quotiens a iurante profertur, non significant quod aliter percipiunt, sed quod ipse vult; quotiens non adæquate non significant, sed inadæquate, nisi quis non significant, & exprimitur quod quid inveniunt in mente habet. Quarto, quia si quis alia voce, ita ut percipiatur ab auditoribus, diceret aliquid quod ita ut sonat, esset falsum & continens submissa voce ab alio non percipiunt, diceret additum, quod id reddebat verum, non mentiretur; cum tota propositio esse prolata vera sit, & ad veritatem, mendaciumque nil conferat totam, aut solam illius partem ab aliis percipi. Ergo idem est, si additum illud SOLAMENTE retineatur. Numquid hoc ratio temperat, moderatur laxitatem doctrinæ damnatæ? Nonne solidum est illud principium de voce submissa ab aliis non percipiunt, quo utitur ad licitum defendendum utrum illius restrictionis que in sola mente claudit additum illud quo propositio redditur vera? ... Quarto, quia licet verbis ex se ambiguis uti absque mendacio, quotiens iuxta expressam interrogationem, & exterioram responsum eum sensum verba non admittant, & expressæ unum amphibologiam excludant, concipiendo alium sensum mente, ut ex sece omnium mente dicimus, uti. Cuius ergo mendacium erit uti verbis ex se non ambiguis, si ex conditione in mente retenta verum sensum efficiunt? Sexta, quia mendacium non tantum est, quando verbis exprimitur intendit quod non habet in mente, sed etiam factis ipsis, ut docet D. Th. 2. 2. q. 23. art. 2. non mentiri qui aliquid factis, ut si dicitur quod gressus vestrum aliquem partem, ad quam ire non intendit, non vult significare se nunquam illic eundi habere, est intendentes id concipiunt, sed tantum vult occultare animum suum aliocinam, ut docet D. Th. eo art. 1. ad 4. Similiter ergo non mentitur qui verbis qualibuscumque non intendit aliquid significare quod non est, sed tantum occultare aliquam veritatem audientibus, ut videtur de dicitur, quod est verum sententiam suam sententiam.*

X. Hæc rationes quibus suam opinionem de restrictionibus pure mentalibus San-

chez evincere contendit. Est ne in harum aliqua quodcumque quod iuranti sensum propositionis damnatæ? Alia omni brevitate gratia; sed fidem meam optineat, nec me verum omnino quod temperare valeat, aut mitigare proscriptam laxitatem. Non est tamen oportunitas ostendere, quam in merito, & per summam iniuriam in ore ipationis confirmationem laudet D. Th. eius verba, que loco cit. habet, sufficit exhibere. Ad quantum dicendum, quod sicut aliquis verbo mentitur, quando significat quod non est, non accipitur quando tacet quod est, quod aliquid dicitur; ita etiam simulatio est, quando aliquis per exteriora signa facturum vel rerum significat aliquid quod non est; non accipitur si aliquid pretermissit significare quod est.

XI. Neque pariter sermonem producam, ut opposuimus hæc Sanchez rationes, quia iam supra id prælit. Eas nunc recentioribus id duntaxat, ut ostenderem, hunc Authorem revera doctissime propositiones proscriptas ab Ecclesia, eoque probasse rationibus, que non modo non minuant, sed augent errorem proscriptum. Si enim sufficit ingenio loquentis ad tollendam malitiam mendacii; si verba exteriora mere materialiter se habent ad movendam rationem, ac nihil profertis refert profertis, sive falsa in se sint, ut contendit ille; nemo profecto, nisi nimio, & impotenti partium studio preoccupatus sit, exaltare audebit doctrinam illius Authoris ab Ecclesia censuram.

XII. Possent amplius confirmare que dixi, transcribendo responsa que exhibet P. Sanchez ad rationes quibus Galianus, Sotus, & alii Theologi plurimum improbant restrictiones pure mentales; sed ea brevitate gratia pretermittam. Liber Sanchez omnibus patet. Quisque periculum facere valet; si quid ergo minus licet expectare. Pauca solum verba transcribo, ex responso ad primam rationem Galiani, Soti, & aliorum, qui ex restrictionibus pure mentalibus inferant immunitatem ab iuramento, & deinde honorem humani commercii. Inquit ergo Sanchez loco citato. *Cessant ea obstanda que utique sequuntur, si dicuntur illi verbis indifferenter uti licet. Immo hoc est utilissimum ad regenda multa que regere opus est, nec regi aliquid mendacium possunt, nisi modis licet esse licet. Quia veritas ex se ambigua non pugnat inveniuntur.* Responso quoque ad tertium argumentum confirmat id quod proposui. Ad tertium respondendum est non consentire eis menti; quippe mentis non intendit dicere quod verba exteriora sonant, sed ea in sensu vere mente conceptio profertur.

XIII. En quam manifeste ipsemet P. Sanchez confute suos adversarios. Candidè fateor ille amphibolia exteriori plura tegi non posse. Quare, nisi modus restrictionis pure mentalis licitus sit, multa tegi nequeunt abique mendacio. Cui? Quia verba ex se ambigua non possunt inveniantur, quod verissimum est. Ad id potest, quod verba ambigua sepe illis audientes resciscunt, quive tot interrogationibus urgent respondentem, ut aquivocationis externæ locus minime relinquatur. Quare, concludit P. Sanchez, admitterendum esse usum restrictionis, nisi mentis, nec si mendandum de mendacio: quia necesse non intendit dicere quod verba exteriora sonant, sed iuxta sensum intra mentem resonant. Causas vero sufficientes adhibendi eujusmodi restrictionis assignat loco citato n. 19. his verbis. *Causa vero iusta utendi his amphibologis est, quæ non sit necessarium, aut utile est ad saluandum corpus, bonum, vel familiaritatem; sed vel ad quælibet alium virtutis actum, ut sit socialitati consulari tunc expediret, ad iudiciâ. Hæc est ipsamet, sine ulla syllabæ varietate, propositio 27. damnata ab Innocentio XI.*

XIV. Ex quibus omnibus clarissime colliguntur duo. Primum, P. Sanchezianam doctrinam propositiones prout sunt ab Ecclesia damnatæ. Quia Ecclesia damnat has propositiones in eo obvio quæ præsertim sentit. At in hoc eodem obvio quæ ex se præsertim, eas docet Sanchez: non enim aliquid in tota illa disputatione habet qui corrigat præsertim doctrinam; quin rationes quæ promittit ad propugnandas dictas propositiones, maiorem redolent laxitatem. Nemo itaque, nisi qui in meritis excutere velit, obtundere iure valet, eadem propositiones esse damnatas prout tacet: non vero prout sunt in Auctoribus et quibus fuerunt deceptæ; quemadmodum scribit P. Gabriel Daniel in addito ad suam dissertationem de restrictione mentali, & confirmat P. Viva, & alii. Secundum est, ipsam P. Sanchezianam esse adversariam. Quoniam, ait, restrictiones exterioræ, seu verba ambigua, & ab externo signo determinabilia, non semper occurrunt; ideo recursum est ad restrictionem mere internam: & ipse P. Viva hac utitur doctrina, ut vidimus, pro rutilis, seu hominum ingenii minus acuti. Quando tamem occurrit commoda æquivocatio, aut restrictio externa, si casus sit gravis, rutilis possunt usu duplicis sermone facile obvio veritatem occultare. Vident? Quando rutilis, & consequenter artifices, & communiter ho-

mines, nesciunt efformare æquivocationem, aut externam restrictionem, isti omnes utantur restrictione illa obvia cuique rudi, nempe duplicis scientiæ, seu nescio ad dicendum, nescio ut manifestabile, quod paucioribus verbis dici poterat; quando non occurrit æquivocatio, aut restrictio externa, utere interna. Idque magis patet, si advertatur, P. Viva excludere omnem externam restrictionem: nam excludit æquivocationem, quando non occurrit commoda æquivocatio, quod quoque restrictionem externam, quæ aut per verba ex se ambigua, aut per verba ex signo, vel circumstantia exteriori determinatæ, prodant sensum internam. Excludit autem hæc omnibus exterioribus locutionibus, contingit ad usum notitiæ internum incommunicabilis, id est ad restrictionem internam, cum externam ut insufficientem iam reiecit. Sed restrictio mere interna est proscripta. Ergo &c.

XV. Obiicit. Quo pertinet tantum studium, ut P. Sanchez auctor probetur propositio damnatarum? Id non aliud indicare videtur nisi vel similitatem, vel voluntatem detrahendi viro de Theologia optime merito. Nihil siquidem refert quod hic, vel ille Auctor docuerit sententias proscriptas, dummodo doctrina damnata reiciatur. Resp. Hæc obijci posse a quibusdam minus in theologica facilitate peritis, nullus ambigo. Verum ab illis quero, cur tam salicita Ecclesia sit, ut ostendat, quinque propositiones reperiri in IANSENIO, & in sensu IANSENII esse damnatas? Non sane ob aliam rationem, nisi quia, semel admisso non esse proscriptam doctrinam prout reperitur in Libro ex quo decepta est, proscriptio Ecclesiæ frustranea esset, nihilque damnaisset: quoniam Iansenii affectu detestarentur, huc rursus peria de detestari assentent, quinque propositiones proscriptas ut tacet, lesi essentur semper, sicut essentur, illis non contineri in Iansenio, saltem eo in sensu quo proscripte sunt; & hac via possent impune infestam Iansenii doctrinam mentibus inillare. Quod estugium sapienter Romana Sedes occultat, ut fidelibus ius damnatam doctrinam caveeret. Porro, si in Iansenio omnes detestantur hanc labaliam incedendi viam; cor in simili causa in aliis pariter improbanda non erit? Quod duas propositiones, nempe 26. & 27. proscriptæ ab Innocentio XI. reperiantur in Libro P. Sanchez, evidentiissime demonstratum est. Et nescio, an aliquod factum simile, de quo adhuc iuridice non constat

possit evidenter probari. Quo posito, iam responso patet, me, non animo detrahendi P. Sanchez, led desiderio liberandi fideles a periculo amplectendi proscriptam doctrinam, ostendisse in Libro P. Sanchez damnatas reperiri propositiones. P. Sanchez immo obsequio, cum virum in Theologia, ac sacri Canonibus apprime versatum, luptum, & pietate, morumque probitate oratum venerit; sed subterfugale solum, led errate cum plurimis aliis de doctis, & gravissimis Theologis. Erravit defendens opinionem quæ, sin communior, factis communis erat. Nihil ergo fama, & deus tanti Theologi decrevit, quod docuerit opinionem quem ipse reparavit probabillem, & forte veram, quamve alii Theologi propugnabant. In id ergo corpe nostre incumbunt, ut fideles a doctrina damnata avocemus: quoniam, si lectores, interpretationibus P. Viva, Danielis, & aliorum decepti, in præsertim reprobent, quæ docet P. Sanchez, de restrictionibus mentalibus, certissime, ut ego quidem arbitror, amplectentur doctrinam ab Ecclesia proscriptam: quia certissimum est dictas propositiones damnatas in præfato Libro doceri abique ulla correctione. Et, quam verum id quod alterimus, sit, patet ex ipso P. Viva, qui, ut defendat propositiones proscriptas non reperiri in sensu proscriptiois in P. Sanchez, & aliis Auctoribus perique ab eodem P. Sanchez citatis, replea, ut probavimus, docet doctrinam restrictionum pure mentalium.

XVI. Id deum quod nos cogit plus inlo fermonè prodocere, est maxima causæ quam versamus gravitas. Si duos Libros integros quarat Augustinus, ut controvertam de solo mandatio officio, quod limites peccati venialis non excedat, pro dignitate tractaret, non erit certe damnanda in nobis prolixitas; qui non solus mendacii, sed peritum gravissimi; non mendacii solus ob vitium proximi, aut propriam, aut saltem aternam obsequendam prolata, led mendacii, & peritum perpetratio ob honorem, ob res familiares, metes liciter marcebiles custodiendas, causam gravissimam agimus. Quomobrem cum Augustino dicem: Si quælibet mihi esset de solo officio mendacio, haudquamquam tam longum produxissem sermonem; maxime, si iuxta Cælianus limites, in extremo tantum casu vitam tenendi humanam mendacio uteretur homines: non quod vel in tali eventu mendacium appropem. Verum (inquit Augustinus Lib. cont. Mend. c. ix.) quod fatendum est, ita humanas animas quamdam compassivè peccata per-

turbant, ut etiam putentur debere laudari, ac potius recte facta dicuntur. Quare dicemur adversarii: Si pro humana servata vita, si pro conservando laico baptisimato infideli animam agamus, restrictiones vultis adhibere mortales; est, tamen invitus, prætereom forte; aut non tam vehementer commoveerit. At, cum in presentia causam agamus de mendacii iuramento firmato, quom polulrat ratio ut non veris, non prolixitatis parcamus, quo peritum, quod fieri potest, fugienda iudicemus. Dicam itaque cum Augustino laud. Lib. c. xxx. At ego cavenda mendacia recte agendo, aut conscientia suis penitentibus, non autem, cum abundant infeliciter vivendo, arguenda sunt & docendo. Sed eligi qui hoc putat, unde subterfugit perlicitatem homini ad quam licet saltem quælibet mendacia, dum tamen & apud tales obsequemus nulla causæ non ad peccatum, & blasphemandum oportere perdat. Ita saltem scelerata vel amplius spirat, sed certe non minor iudicemus.

XVII. Enim huc capiti impono alius D. Augustini verba, quæ miram in modum quadrant in hac nostra infelicitima temporæ, quibus non mores ad leges, led leges ad mores inflectuntur. Non modo peritum perpetratur: sed, inquit Augustinus laudato Libro c. xviii. sunt in eis docti, qui etiam regulas signant, sine quibus consistunt, & quando non debet peccari, & ubi esset fons lacrymarum? Et quid facimus? Quo iudicis? ubi non vultuimus ab iracundia, si non solum vultuimus cavere, sed audemus iusto per docere peritum? Videmus enim insuper assertores, desinoraleque mendacii, quæ genus, ut quælibet genera mentium esse in suspicere delectat. Saltem in Dei casu consistunt non esse mentendum, saltem esse a peccatis, blasphemiosis continentur, saltem ubi Dei nomen, ubi Deus testis est, ubi Dei servamentum interponitur, ubi de divina religione sermo promittitur, sine consensu, nisi mentitur, nemo laudes, nemo docet, & precipiat.

XIII. En quam manifeste ipsemet P. Sanchez confute suos adversarios. Candidè fateor ille amphibolia exteriori plura tegi non posse. Quare, nisi modus restrictionis pure mentalis licitus sit, multa tegi nequeunt abique mendacio. Cui? Quia verba ex se ambigua non possunt inveniantur, quod verissimum est. Ad id potest, quod verba ambigua sepe illis audientes referunt, quive tot interrogationibus urgent respondentem, ut aquivocationis externæ locus minime relinquatur. Quare, concludit P. Sanchez, admitterendum esse usum restrictionis, nisi mentalis, nec si mendandum de mendacio: quia necesse non intendit dicere quod verba exteriora sonant, sed iuxta sensum intra mentem resonant. Causas vero sufficientes adhibendi eiuſmodi restrictionis assignat loco citato n. 19. his verbis. *Causa vero iusta utendi his amphibologis est, quæ non sit necessarium, aut utile est ad saluandum corpus, bonum, vel familiare, iudicium; vel ad quælibet alium virtutis actum, ut sit socialitati consulari tunc expediret, ad iudicia. Hæc est ipsamet, sine ulla syllabæ varietate, propositio 27. damnata ab Innocentio XI.*

XIV. Ex quibus omnibus clarissime colliguntur duo. Primum, P. Sanchezianam doctrinam propositioes prout sunt ab Ecclesia damnatæ. Quia Ecclesia damnat has propositiones in eo obvio quæ præsertim sentit. At in hoc eodem obvio quæ ex se præsertim videtur, eas docet Sanchez: non enim aliquid in tota illa disputatione habet qui corrigat præſertim doctrinam; quin rationes quæ promittit ad propugnandas dictas propositiones, maiorem redolent laxitatem. Nemo itaque, nisi qui in meritis excutere velit, obtundere iure valet, eadem propositiones esse damnatas prout tacet: non vero prout sunt in Auctoribus et quibus fuerunt deceptæ; quemadmodum scribit P. Gabriel Daniel in addito ad suam dissertationem de restrictione mentali, & confirmat P. Viva, & alii. Secundum est, ipsam P. Sanchezianam doctrinam adversarios. Quoniam, ait, restrictiones exterioræ, seu verba ambigua, & ab externo signo determinabilia, non semper occurrunt; ideo recurrendum est ad restrictionem mere internam: & ipse P. Viva hac utitur doctrina, ut vidimus, pro rutilcis, seu hominum ingenii minus acuti. Quando tamen non occurrat commoda æquivocatio, aut restrictio externa, si casus sit gravis, rutilcis possunt usu duplicis sermone facile obvio veritatem occultare. Vident? Quando rutilcis, & consequenter artifices, & communiter ho-

mines, nesciunt efformare æquivocationem, aut externam restrictionem, isti omnes utantur restrictione illa obvia cuique rudi, nempe duplicis scientiæ, seu nescio ad dicendum, nescio ut manifestabile, quod paucioribus verbis dici poterat; quando non occurrit æquivocatio, aut restrictio externa, utere interna. Idque magis patet, si advertatur, P. Viva excludere omnem externam restrictionem: nam excludit æquivocationem, quando non occurrit commoda æquivocatio; relinquit quoque restrictionem externam, quæ aut per verba ex se ambigua, aut per verba ex signo, vel circumstantia exteriori determinatæ, prodatur sensum internam. Excludit autem hæc omnibus exterioribus locutionibus, contingit ad usum notitiæ internum incommunicabilis, id est ad restrictionem internam, cum externam ut insufficientem iam reiecit. Sed restrictio mere interna est proscripta. Ergo &c.

XV. Obiicit. Quo pertinet tantum studium, ut P. Sanchez auctor probetur propositioem damnatarum? Id non aliud indicere videtur nisi vel similitatem, vel voluntatem detrahendi viro de Theologia optime merito. Nihil siquidem refert quod hic, vel ille Auctor docuerit sententiam proscriptam, dummodo doctrina damnata reiciatur. Resp. Hæc obijci posse a quibusdam minus in theologica facilitate peritis, nullus ambigo. Verum ab illis quero, cur tam salicita Ecclesia sit, ut ostendat, quinque propositiones reperiri in IANSENIO, & in sensu IANSENII esse damnatas? Non sane ob aliam rationem, nisi quia, semel admisso non esse proscriptam doctrinam prout reperitur in Libro ex quo decepta est, proscriptio Ecclesiæ frustranea esset, nihilque damnaſset: quoniam Iansenii affectu detestarentur, huc rutilcia se detestari afferunt, quinque propositiones proscriptas ut tacet, vel citantur semper, sunt æstimate, illis non contineri in Iansenio, saltem eo in sensu quo proscriptæ sunt; & hac via possent impune infestam Iansenii doctrinam mentibus inillare. Quod æstugium sapienter Romana Sedes occultat, ut fidelibus ius damnatam doctrinam caveeret. Porro, si in Iansenio omnes detestantur hanc labaliam incedendi viam; cor in similibus causis in aliis partibus improbanda non erit? Quod duas propositiones, nempe 26. & 27. proscriptæ ab Innocentio XI. reperiantur in Libro P. Sanchez, evidentiſſime demonstratum est. Et nescio, an aliquod factum simile, de quo adhuc iuridice non constat

possit evidenter probari. Quo posito, iam responſo patet, me, non animo detrahendi P. Sanchez, sed desiderio liberandi fideles a periculo amplectendi proscriptam doctrinam, ostendisse in Libro P. Sanchez damnatas reperiri propositiones. P. Sanchez innotuit obsequio, cum virum in Theologia, ac sacri Canonibus apprime versatum, luptum, & pietate, morumque probitate oratum venerit; sed subterfugale solum, sed erratæ cum plurimis aliis de doctis, & gravissimis Theologis. Erratæ defendens opinionem quæ, si communior, factis communis erat. Nihil ergo facta, & de causis tanti Theologi decrevit, quod docuerit opinionem quæ ipse reparavit probabillem, & forte veram, quamve alii Theologi propugnabant. In id ergo curæ nostre incumbunt, ut fideles a doctrina damnata avocemus: quoniam, si lectores, interpretationibus P. Viva, Danielis, & aliorum decepti, in præſertim arbitror, amplectuntur doctrinam ab Ecclesia proscriptam: quia certissimum est dictas propositiones damnatas in præſato Libro doceri abique ulla correctione. Et, quam verum id quod alterius sit, patet ex ipso P. Viva, qui, ut defendat propositiones proscriptas non reperiri in sensu proscriptis in P. Sanchez, & aliis Auctoribus perique ab eodem P. Sanchez citatis, replea, ut probavimus, docet doctrinam restrictionem pure mentalium.

XVI. Id deum quod nos cogit plus inlo fermonem prodece, est maxima causæ quam versatum gravitas. Si duos Libros integros quarat Augustinus, ut controvertam de solo mandatio officio, quod limites peccati venialis non excedat, pro dignitate tractaret, non erit certe damnanda in nobis prolixitas; qui non solus mendacii, sed peritiam gravissimi; non mendacii solus ob vitium proximi, aut propriam, aut saltem aternam obſtantiam prolata, sed mendacii, & peritiam peritiam ob honorem, ob res familiares, metes licet marceſcibiles custodiendas, causam gravissimam agimus. Quomobrem cum Augustino dicem: Si quæſtio mihi esset de solo officio mendacio, haudquamquam tam longum produxissem sermonem; maxime, si iuxta Cælianus limites, in extremo tantum casu vitam tenendi humanam mendacio uteretur homines: non quod vel in tali eventu mendacium appropem. Verum (inquit Augustinus Lib. cont. Mend. c. ix.) quod fatendum est, ita humanas animas quamdam compoſitivæ peccati per-

turbant, ut etiam putentur debere laudari, ac potius recte facta dicuntur. Quare dicemur adversarii: Si pro humana servanda vita, si pro conservando sacro baptisinate infideli animam agamus, restrictiones vultis adhibere mortales; est, tamen invitus, prætereom forte; aut non tam vehementer commoveerit. At, cum in præſentia causam agamus de mendacii iuramento firmato, omnes postulat ratio ut non veris, non prolixitatis parcamus, quo peritiam, quoad fieri potest, fugienda iudicemus. Dicam itaque cum Augustino laud. Lib. c. xxx. At ego cavenda mendacia recte agendo, aut conscientia sunt penitendo; non autem, cum abundant infelicitate vivendo, arguenda sunt & docendo. Sed eligi qui hoc putat, unde subterfugit perſicitur homini ad quamlibet salubrem quæſtionem mendacia, dum tamen & apud tales obſtinemus nulla causæ nos ad peccandum, & blasphemandum oportere perducit. Ista saltem scelerata vel amplius suscipit, vel certe non minus indicemus.

XVII. Enim huc capiti impono alius D. Augustini verbum, quæ miram in modum quadrat in hac nostra infelicitima temporæ, quibus non mores ad leges, sed leges ad mores inflectuntur. Non modo peritiam perpetratur: sed, inquit Augustinus laudato Libro c. xviii. sunt in eis docti, qui etiam regulas signant, sineque consistunt, quando debeat, & quando non debeat peccari, & ubi esset fons lacrymarum? Et quid facimus? Quo iudicis? ubi non vultur ab inavertitatis, si non solum negligitimus cavere, sed audemus inſu per docere peritiam? Videmus enim inſuper aſſertores, deſordis que mendacii, quæ leges, ut quæſta genera mentium eos inſpicere delectat. Saltem in Dei casu consistunt non esse mentendum, saltem esse a peritiam, blasphemias continere, saltem ubi Dei nomen, ubi Deus testis est, ubi Dei ſervamentum interponitur, ubi de divina religione sermo promittitur, sine confitio, nisi mentitur, nemo laudes, nemo docet, & precipiat.

CAPUT XV.

Alia causa cur recentiores plerumque seipsa doceant restrictiones puras mentales, & consequenter mendaciam. Responsum explicatio quae P. La-Croix interpretatur pro primis damnatis. Eius iudicium in P. C. Augulini approbat, atque in alios extendit doctores.

I. Secunda causa cur recentiores plerumque in errorum nolentes incantari subiectione purae mentalis, & consequenter in mendacia, inde ortum ducit quod iuram ordinem pervertant, villa pretiosa, & corporalia spiritualibus anteposcentes. Haec duo simul cupulare etiam cum veritatis dispendio contententur: cultusque secretorum naturalium, sacramentalium confessionum, altarumque veritatum occultantur, quae caritas, prudentia, iustitia, & fidelitas celari iubent; & proprii corporis conservacionem, quam latam relictam teneri volunt. Iura humane vitae conservandae, & veritatis occultandae illa consistant per illos oportet. Si autem aliterurum penite debeat, peccat veritas, & vita constituit. Si maritus pugione distracto, uxorem adulteram aggreditur, ut iuramento dato, confiteatur adulterium perpetratum; neget le adulterium perstrat, atque negationem iuramento confirmet, ut vitam servet. Causam istam optime explicat Augulinius Lib. cont. mend. cap. xviii. *Quid quod vita huiusmodi tales avertat, ut eam non adhibent prope- rari, ne homo moriatur, immo ut homo quandoque mortuus aliquando servit mortuus; non tantum mentis, sed etiam pe- tere nos volumus, ut videlicet, ne aliquando citius transcat vana salus hominis, nonne Dei nostri accipiunt in unum? Et sunt in eis docti, qui etiam regulas figunt, & sine consuetudine, quando debeat, quando non debeat peccari.*

II. Porro ut haec duo fervent, paradoxon obstruunt omnium delibitum. Opponunt namque, contemtuque alia precepta esse impossibilia, quae est heresis Lanjoviana; nisi dicamus, licitum esse utrumque restrictionis mentalis, quae veritatem occultemus. Nam preceptum custodiendi ligillum urget; taceri non licet, quoniam ipsum flentium veritatem proderet. Ut loquamur ergo necesse est. Dicendum igitur, vel quod preceptum custodiendi ligillum sit impossibile; vel quod verba in tali eventu suam amittant significationem; vel quod relate ad scientiam in-

communicabilem verba aliquam verum sensum continent non incommunicabilem. Nempe: necesse est ut aliquis modus occultandi veritatem licitus sit. Hoc paradoxon fundatur in ordinis rerum perversione: siquidem istius doctrinae Theologi pretiosa vilius posuissent, nolensque tantum effusione ligillum obstruere, ut Patre doctore doli Augulini; sed verborum duntaxat fallacia. Dicant, utud esse iugum gravissimum humanam superans fragilitatem.

III. Hoc paradoxon ipsum, quo referunt turbatus, sibi obicit Augulinius, illudque convellit Lib. cont. mend. cap. xviii. *In hoc erant huiusmodi quod subdant per se videri. Cuius enim concessit admittendum esse aliquod malum, ut aliud gravius admittatur; non ex regula veritatis, sed ex suo quibusque cupiditate, atque consuetudine mittitur malum; & id putat gravius quod ipse amplius excorescit, non quod amplius reverat legemque ipsi. Haec itaque ab amicitia proferuntur signatur utrumque. Cuius enim haec sunt utraque mala, utraque consuetudine, utraque promittitur, altera temporalis, in qua nonne fatuus: eum quisque istam temporalem amplius diligere capere quam illam sententiam; propter hanc, quam diligit, parat omnia esse fecerit; nec ulla animas gravia peccata quamque huiusmodi facit invidiam, & vel ex communitatis aliquod inique, vel illicite auferant, aut eam penitus illata morte adiungunt. Pluribus rationibus reellit Augulinius praeterea paradoxon, adducitque sibi exemplum mulieris Hierichuntinae, quae mentita fuit, ut vitam & suam, & hospitium servaret. Ostendit autem Augulinius, quod mulier illa, si vera fuisset iustitia, debuisset ligillum effusione & hospitium, & veritatem custodire. Lib. cont. mend. cap. xviii. *An non posset interrogantibus dicere: Scio ubi sint, led Deum timeo, non eos prodos. Possit hoc quidem dicere, si iam esset vera iustitia, in qua dicitur non esse, quod facta erat per misericordiam Dei transiens ad servitium Dei. Verum illi hoc audit, inquit, illam perirent, domum servatorem... Si tamen a suis eribus esset occisa pro misericordiae opere, vitam istam servandum pretiosa in conspectu Domini non fuisset, & erga illos eius beneficium inane non fuisset.**

IV. D. Augulinius nullo negotio elidit obiectum Iophiana. Signum custodiendum docet, & ligillum custodiendum vult potius quam aut mittendum, aut innocentes prodendos. Revolve omnes recentiorum Pro-

babilitatum libros hoc de argumento, & vix unum reperies docentem mortem libeundam, sanguinem effundendum esse, ut evitetur periculum mendacii officiosi, excepta fallacia; & religionis materia. Quae, ut Augulinius, huc vita mortali nocere possunt, tantisper horrent vitam istam nimis preciosam facient. Et quo principio sequitur, eos oblicere, ut impossibilia illa precepta quae aliquando observari nequeant, nisi cum periculo vite: de quibus infra.

V. Tertia causa deceptionis est, quod unicum, & peculiarem Confessarii casum permittant cum aliis casibus. Porro, simul atque de equivocationibus, & restrictione mentali sermonem tractant, casum Confessarii, vel Principis Secretarii opponunt: Custodia sigilli confessionis iuris naturalis, divini, & humani est. Debitum conservandi hocce sigillum cuiusque alteri debito perit. Hinc homines christiane professionis erga sigilli custodiam maxima preoccupacione, alioquin iusta, praeventi sunt. Qua de causis facillime credunt, & abique debito examinare excipiunt quidquid pro illius sigilli custodia in libris legitur. Hoc ergo Confessarii exemplum mens humana perit, ad credendum istum duplicis scientiae communicabilis, & incommunicabilis, aut istum materialem verborum sensum esse, iam velint quodam pondere pressa inclinat; immo in errorem incidunt, quos iudicat, omnibus indiscriminatis hominibus pro occultanda veritate licere in utroque formulae quas pro custodiendo sigillo Confessarii usurpant.

VI. Plura, immo innumera, proferre possem documenta, quibus hanc quam insuetam erroris causam munire. Unum aut alterum referam. P. Gabriel Daniel, qui communem Theologorum sensum exhibet in sua de restrictione mentali dissert. part. 1. num. 1. hoc habet. *Quod de Confessario dicitur, & transferat licet ad res alias, sive de arcano opere agatur, sive de iudicio, qui iuxta iuris leges, & singulas non interrogare, vel absque auctoritate, & legitima potestate. Et deinde ratio de secretis quibuslibet ad mores spectantibus iudicandum. Ahi Auctores expressius id docent: quin ampliori potestate, & privilegio donant rudes homines, ignorantis artificum amphibologiarum. Statuunt namque pro istis latis esse ut veritatem occultare intendunt iuxta omnem ex tot modis quos Theologi adinventerunt pro veritatis occultacione. Sic Villuetus tractat. xxv. cap. xi. num. 338. Pro rudiibus, qui*

nesciunt in particulari conspice amphibologiam, satis est, si habeant intentionem affirmantem, vel negantem in sensu qui continet veritatem, ad quod necesse est ut saltem in universalibus sensu esse posse negare in aliquo vero sensu. Vixit? Invenit? et tandem verum legas non solum occultandi, sed etiam negandi veritatem. Idem docent P. P. Callopalati, & communiter recentiores plerumque. Porro infra ostendemus casum Confessarii absolute esse peculiarem: Plura vel de ipso Confessario, qui a mendacio purgare nequeunt, docent. Perperam ex Confessarii portate colligit, & quosque homines posse utrumque istum duplicis scientiae, communicabilis, & incommunicabilis.

VII. Ultima tandem causa cur recentiores in hac questione decipiantur, est lassissima explicatio qua interpretantur propositiones damnatas: quae vana interpretatio erum ducit ex prima, quam explicimus capite precedenti, causa. Nolunt, ut vidimus, has propositiones esse damnatas prout sunt in Auctoribus, sed ut latent; & ideo excogitant aliquam sententiam extraordinariam, in qua illas damnatas fuisse proponunt. Dicitur itaque damnatas esse propositiones 26. & 27. hoc sensu, videlicet si quis restrictionibus purae mentalibus utatur ad quemcumque finem, sine ulla delectu, seu ob quamcumque necessitatem, vel utilitatem. Sic P. La-Croix Lib. III. part. 1. c. xi. dub. 4. §. 11. n. 204. Cum propositio (inquit) 27. damnata dicat, *Causa sufficientes utendi in amphibologiis, hoc ipso quod dicitur sine amphibologiis, sufficienter significat quod per amphibologiam prohibita intelligantur restrictiones illae purae mentales de quibus habet propositio 26, immediate damnata; additque hoc damnatio, non esse licitum illis uti ob quamcumque necessitatem, vel utilitatem.* His ultimis verbis Auctor ille iudicat, nos non debere uti his amphibologiis ob quamcumque necessitatem, vel utilitatem, nimirum live gravem, live levem; seu, clarioribus verbis, prohibitum esse illas restrictiones uti, qualibet data occasione, & extra casum gravissimae, & extreme necessitatis. Et quamvis verba, quibus P. La-Croix suam exprimit interpretationem, sint subdola; atramen hinc esse eius germanum sensum, colligitur ex eius doctrina, qua latuit, causas graves efficitur ob restrictionem non sit purae mentalis, & contra, causas leves reddere amphibologiam purae mentalem. Hoc iam demonstratum est. Lege quae docet

ibid. §. 7. n. 209. ubi ait: " Quando non vult valde graves casus ita restringendi, si fiat restrictio..... erit pure mendacia."
 " Lege que scribit *Lib. I. n. 1687.* " Extra hoc autem similesque gravissimos casus foret mendaciam se uti vocibus, " Constat quod dicit *v. 2. et p. v.*

VII. Hanc interpretationem, a P. La-Croix paucis, & subobscuris verbis tradidit, apertius docent alii. Pluribus omissis, describit interpretationem quam non ita pridem dedit Auctor Allegationis edita in defensionem Patris Cattanei adversus ipsius laudam P. Orsi. Ille autem ita scribit §. 27.
 " Troppo mal si oppone chi pensa, essere state generalmente dannate, come esse scandalose, tutte le locuzioni ambigue, gli equivoci, le restrizioni, perché tali cose si nominano nelle proposizioni 26. 27. & 28. dalla santa memoria d' Innocenzo XI. meritamente proibite, Al qual pensiero sembra in più luoghi aderire il P. Orsi senza riflettere, che posto chi dovrebbe riputar condannati anche i suoi equivoci di seconda specie, che non sono eccettuati per privilegio. Che però lo scandalo di quelle proposizioni consiste nel dare tali cose per licite, e come sue, dicit, a tutto passo, cioè a dire, per qualunque fine, a titolo di quando in qualunque caso illectum est, inno delatatur, hanc amphibologiam, seu restrictionem pure mentalem esse resera mendaciam, & iuramentum illi additum esse pernitium. Idem conceptis verbis docet P. Cardenas diff. xix. c. xii. n. 28. *Ex causa Innocentii XI. lata in eam. propositionem 26. clare consistit, eas restrictiones mentales esse mendaciam, ut patet ex illis verbis. Nec mentitur, usque est pernitium: quorum verborum assertio damnatur ut scandalosa. Et consequenter propositio contradictoria asserenda est Magistro Romane Cathedrae, nempe quod qui attinet ad restrictionem mentalem, & sub ea iurat, mentitur, & est pernitium.*

IX. Plura hic animadversione digna sunt. Primum quod Auctores illi noverit esse damnatas propositiones, ut sunt in Auctoribus, & quibus abstraxerant. Et ex hoc impotenti affectu erga Auctores illarum propositionum prodierunt tot absurda commenta. Quæro, non piget, que citatus Anonymus ex P. La-Croix, aliisque commentatur, serio expendere.

X. Porro, ut quam exitialis sit illius interpretatio, clare percipitur, attendamus oportet quod scripsit Pontifex damnaverit in prelati propositionibus. Certum est. Pontificem damnasse restrictiones mentales in eisdem propositionibus recedat, tanquam mendacia, & iuramentum illis additum, tanquam pernitium. Id evidentissime colligitur ex ipsa propositione 26. in qua dicitur, quod utrens restrictione mentali, revera non mentitur, nec est pernitium. Hæc assertio damnata est. Ergo verissima est opposita, nempe, qui utitur amphibologia pure mentali, revera mentitur, & est pernitium. Adeo id evidens est, ut vel ipse P. Viva in commentariis ad eandem propositionem illud admittit conceptis verbis o. i. *In utroque hæc dicitur restrictio pure mentalis damnatur a Pontifice, ita ut quocumque fine, & qualibet ex causa illicita fiat, non secus ac mendaciam in quocumque casu illectum est, inno delatatur, hanc amphibologiam, seu restrictionem pure mentalem esse resera mendaciam, & iuramentum illi additum esse pernitium. Idem conceptis verbis docet P. Cardenas diff. xix. c. xii. n. 28. *Ex causa Innocentii XI. lata in eam. propositionem 26. clare consistit, eas restrictiones mentales esse mendaciam, ut patet ex illis verbis. Nec mentitur, usque est pernitium: quorum verborum assertio damnatur ut scandalosa. Et consequenter propositio contradictoria asserenda est Magistro Romane Cathedrae, nempe quod qui attinet ad restrictionem mentalem, & sub ea iurat, mentitur, & est pernitium.**

XI. Ex hoc solo principio evidentissime patet, auctorem Anonymum, defensionem P. Cattanei, docere, mendacia quandoque esse licita: quod ceteroquin ipse non concedit. Nam ille docet, prohibitum dumtaxat esse alium alidum (*a tutto passo*) restrictionum, seu amphibologiarum damnatarum. Sed hæc amphibologiae damnatae sunt ut mendacia. Ergo Auctor ille docet, damnatum esse solammodo alidum mendaciorum alium ob quemcumque finem, & utilitatem; licet alium eorum, & urgente gravi-

ma

ma causa. Ergo docet aliquando mendacia licita esse. Hæc illatio necessario sequitur ex illius doctrina: & adeo evidens, ac manifesta est, ut nulla prolixo tergiversatione eludi queat. En in quos le concitiant laqueos, ut omnium suorum Auctorum errat delendant. Et, quod satis mirari non possumus, est, P. Anonymum allegatorem audere univervo humano generi illudere, dum dicit, scandalum diciuram propositionum in eo vertidamtaxat, nimirum nel dare tali cose per licite, come suoi dicit, a tutto passo, cioè a dire per qualunque fine, & a tutto passo, cioè a dire per qualunque fine, a titolo di qualunque casu illectum est. Hæc, ut dixi, interpretatio aperte inanis fallax est. Nam, hæc est propositio damnata, in qua casus utendi amphibologia assignantur. *Causa utendi hæc amphibologia est, quoties id necessarium, ut sit utile ad salutem corporis, honorem, res familiares tardate, vel ad quietem alium civitatis actioni, ita ut veritatis occultatio cessatur sine capitulo, & studio. Causa ite, scilicet conservatio corporalis salutis defectu honoris, reuque familiarium, virtutis exercitium &c. sunt in omnium estimatione casus gravissimi. Quæ ergo non dicitur, damnata fuisse hæc restrictiones ob quemcumque finem, & quamcumque utilitatem, si in ipsa propositione casus tantum graves, & gravissimi recenseantur? Nam P. Sanchez (cuius est illa propositio) approbavit ulium restrictionum non leves, seu quacumque causas? Ulium quoque quotidianum (*a tutto passo*) in familiaribus sermionibus cum eodem P. Sanchez damnatur omnes Auctores restrictionum mentalium, et ex eorum lectione constare potest. Dumtaxat ob causas graves; quæ recenlet P. Sanchez, licitissimas restrictiones docuerunt. Hæc omnia manifesta sunt. Quid plura? si iuxta commanen Doctorum lententiam, qui ob restrictionum lenium Ecclesia declaravit, restrictiones mere mentales esse mendacia, & tanquam mendacia protulit; nunquid dici potest, verum quidem esset mendacia continenter (*a tutto passo*) & ob quemcumque finem, & quocumque utilitatem; licet in extremo evento & ob graves causas?*

XII. P. La-Croix, qui inter recentes cæsum moralium Collocatos non ultimum occupat locum, quamquam sepissime referat pro iurage parte diffidentes sententias, quin sum ferat iudicium, sed lehorum arbitrio opiniorum delictum relinquit (que scribendis methodus iam aperit laxitatem nimiam); in hæc tamen materia incerta fatetur, multa limitatione indigere que passim apud graves Auctores reperitur; non ex his quante, sed etiam

ex his qui post damnationem posteriorum scripserunt. Admonet caute inter ceteros legendum esse P. Cardenas, qui lato calamo interpretatus est præfatas propositiones. Lubet referre verba ipsius P. La-Croix ex Lib. III. par. 1. c. 11. dub. 4. §. 13. n. 295. *Secundum autem dicta debent tunc post damnationem propositionum relaxari limitati multa que passim inveniuntur apud graves Auctores, quos referunt Willb. Sanchez ad proposit. 26. damnatam. Dicit, supra modo T. II. diff. 11. c. vi. qui ait & Cardenas cap. vi. caute est legendus, quia quædam ponunt que merito limitari debent.* Huic iudicio La-Croix subscibit, & addo plurimos recentiores, quos inter P. Viva in propositionum damnatarum commentariis, cautissime legendos esse. Item caute legendum admoñeo P. Parisium Sporer, qui contra pium sincerum monitum P. La-Croix lectoribus proponit P. Cardenas tanquam magistrum. En verba Sporer tract. III. in Decalogo c. 1. sect. 3. rel. 1. n. 106. p. 216. *Alios casus difficiles in prævi lege apud famosum P. Io. de Cardenas Societatis Iesuitæ Crisi theologica Cæcolu. impress. 1692. diff. xix. c. vi. hic satis liberaliter, & dilata propositiones se explicantem. P. La-Croix caute legendum Cardenas admoñet; P. Sporer in obsequium, ut magistrum famulum, laudet. Illius in hac materia laxitatem vocat liberalitatem, quam le sequi gloriatur loc. cit. n. 100. Nihilominus, inquit, ut re maxime præfata, & Confessarius scitu seuque necessaria (salva reverentia sanctæ Sedis) auctori tibi quod aude Io. de Cardenas in Crisi theologiae diff. xix. & alii molendi Dolores præfatas propositiones, prout docent, vixit laxas explicantes. Et, quod petus est, non solum Sporer colligit ea que scribit, ex Cardenas, & alius, qui vixerunt post Innocentium XI. sed et ex P. Sanchez, Lessio, Tamburino, & aliis, qui restrictiones damnatas docuerunt ante dictum Pontificem. Nec tantum P. Sporer, sed etiam plurimi recentis eadem vi incedunt; & illud principium omnes utuntur acutabant Auctores ante Innocentium XI. dicunt, se restrictioes propositiones prolicitas, ut sonent, ut dicunt; verum repta eisdem docent, vocant tantum variatis. Quare plurimos recentiores, & eos maxime qui minoris, in conspectu maioris, probabilitati adherent, caute legendos esse, iterum iudeo in hac materia, ut mendacia, & perijuria videntur. Nam ex his que huicque dicta sunt, evidenter constat, ex pertinere sententias plurimum recentiorum, ut ostendunt non esse mendacia ea que mendacia antiqui vocabant; & que revera sunt; ut vellet*

v 2

iplo

ipſo Caramuel ſequenti capite dicemus. Id iam innocentiffime praeſtiturum, quemadmodum ſentire non conveñt; ſicut innocenter errant qui docuerunt reſtrictiones pure mentales.

CAPUT XVI.

P. Didacus de la Fuente Hurrado propugnat reſtrictiones PURE mentales eſſe licitas ex cauſa bonae ſe, etiam poſtquam INNOCENTIIUS XI. has reſtrictiones damnavit. P. Carolus Antonius Calinedi debet reſtrictiones PURE mentales non eſſe damnatas.

N Emineñt inter Probabilitas legere licuit qui tam aperte reſtrictiones pure mentales damnatas ab Eccleſia propugnent, ut **P. Didacus de la Fuente Hurrado**. Contra **P. Carolus Antonius Calinedi** non defendit reſtrictiones pure mentales ut licitas, ſed aliud paradoxon docet, nempe non eſſe ab Eccleſia damnatas. Ne conſuetudo peritii impoſitura clamant Probabiliturum aliqui, nos nimis ſinceros eſſe in recitendis iuniorum laxiſſimorum opinionibus, verba **Hurradi**, & **Calinedi**, tranſcribo.

H. P. Didacus de la Fuente Hurrado in ſua *Theologia Reſervata diſſ. xv. c. 1.* in ipſo capitiſ titulo haec diſcutienda proponit. *Qua reſtrictione REſERVATIO PURE MENTALIS prohibita ex cauſa idonea exerceri poſſit & licita? Cui propoſitioni continuo reſpondet.* *Rationem cauſamque arguens num. 26. c. 1.* inde petunt quod ex terminis vocalibus, & ac mentalibus ſona oratio continetur in ſe, ut verba, quamvis voces componentes ipſam ſaltem ſint; ſubique illis addito, tam interno, no, quam externo, & ad modum orationis integre a loquente proferuntur. *“Nec veretur Auditor ille SS. Gregorium, & Th. in tanti erroris praetextum allegare.*

III. Poſt adductam S. Gregorii auctoritatem ſic pergit n. 27. Unde ſic a priori diſputa. Sola falſa ſignificatio verborum non ſufficit ad iudicandum abſque intentione fallendi, ut ex recepta illius definitione patet. Sed in noſtro caſu loquens falſum verbi ſignificationem non proferi, cum intentione fallendi: nam ſi hoc ſciant, praecipue abſolvo mentetur, ſed ſolum cum intentione proferendi quendam ſubreptivae peritiosae, & accuſandi alicui, quam abſque praedicta dicitur manifeſtam non poſſe. Ergo revera non mentitur eorum Deus, qui eius intentionem non reſcit, eſt hominibus, qui illum ignorant, aliud videntur. Si hac vera ſint, nemo in mundo mendax, illis exceptis qui, nulla urgente cauſa,

*mendacis ſunt aſſueti. Quiſque mentitur, ut veritatem, cuius manifeſtatio diſmum parit, occultet. Loquens in hoc caſu falſum non proferi ſignificationem cum intentione fallendi? Cur falſam proferi ſignificationem non ut audientem fallat? Intento fallendi in mendacio non alia eſt niſi illa qua falſa verborum ſignificatione occultatur interroganti veritatem. Cedo: cur falſa verborum ſignificatione utitur loquens? Ut interrogator nequeat veritatem allequi. Ergo eum fallit, decipitque loquens, qui hanc deceptionem poſtea dirigit ad veritatis occultationem. Quilibet mendacii finis eſt occultatio veritatis, media falſa verborum ſignificatione, qua deceptus interrogator nequit veritatem percipere. Explicat itam doctorum **Hurradi** ibidem num. 43.*

IV. Explicatur: Qui illa neceſſitate cogitur dicitur ex reſtrictione mentali ſe non ſciſſe quod fecit, non propter ea verba, cum intentione non proſeſi falſum ſerendum ſe, & abſolute, nec eum intentione affirmatiſ ſe habere iura mentem iudicium, abſolute negatiſm tatis ſcili, aut perſuadendi alteri ſe illud habere, ſed ſolum eum intentione occultandi veritatem ſacri, cogendo ipſum, non utcumque, ſed cum illa dicit reſtringere, ac reſtrictio negationis eius. Ergo revera non loquitur, prout opus eſt ad mendacium, cum intentione fallendi. Quippe non illa, Non ſceti, quantum eſt de ſe proſeſe, intelligens eſt ad negandum non additum, & abſque illo: nec mendax cogit poſſe, niſi cogit, obſque alio addito proſeſe non eſt. Aliquaſ id conſtat praeciſe ex proſeſe illius: non alio loquit ille qui fecit alia dicit de quo loquitur, & poſtmodum dicitur. Non tamen, veritatem ſcietis, ac dicit, Non ſceti: non veritatem eſt expectandum, ut quicumque aliquid adicitur, qui ſua verba reſtrinxerit, & ita verificentur. Deinde nec conſtat ex quo additum ſit occultum: nam quod eſt occultum aliis, non eſt occultum loquenti: & id ſufficit ut ipſe intendere poſſit loqui in ipſo loco, & non in alio. Ergo, ſive reſtrictio verborum ſit publica, ſive PROSERVA OCCULTA, ſemper aberit intentio fallendi.

V. Te admonet, ſe loqui de reſtrictione proſeſe occultata mentali. Quia licet ſit proſeſe occultata audientibus, non eſt tamen occultata loquenti. Eſt tunc, niſi Patet, aliquod mendacium occultum loquenti illud? Nec eſt quod opponas. Qui manifeſte negat ſe facille id quod fecit, negotio verballis non cadit ſupra id quod in mente retinet, ſed praeciſe ſupra illud quod voce, ac verbis expreſſerat. Sed hoc modo non expreſſerat, niſi factum abſolute, non factum exte-

externum. Ergo factum abſolute negat, quod eſt proſeſe occultum. Nam licet in mente addat vocabulum illud *sceti*, illud non reſtrinxit orationem prolatam, cum non ſit pars, inſignificatio, aut complementum eius. Si quidem illud *sceti* ſubſtitit omnino intra mentem. Ergo nequit reſtringere orationem exte-

VI. Ad haec reſpondet his verbis n. 45. Siquidem ipſa, ſed non plane poſſident... quia ſacramenta etiam collocantur in genere ſignificatiſ: nihilominus ex verbis ſenſibilibus, & inſenſibilibus aliquid componuntur, ut Euchariſtiae ex ſpeciebus ſenſibilibus, & Chriſti corporiſ, quod nullo ſubſtitit poſſe percipi... Tam alterius **MISSA non eſt unum per manum aggregationem, ut lapides in aceruo, ſed totum quoddam artificioſe compoſitum... & tamen non ſolum conſtat ex verbis intelligibiliter prolatiſ, ſed ex orationibus partim vocalibus, partim mentalibus, partim alia voce prolatiſ, & partim DICTIS SECRETE.**

VII. Inanitem ipſe, ſi haec reſellerem. Reſcripſi, ut palam omnibus ſiant quae mens habet excogitare valet ad elucidanda manifeſtiſſima Eccleſiae oracula. Quae autem evidenter pateat, doctrinam illius Theologi damnatam ab Eccleſia eſſe, ſub oculis revoca propoſitionem damnatam 26. Si quis vel ſolus, vel cum alioſ, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive retractionis cauſa, ſive quocumque alio ſponte iuret ſe non ſciſſe aliquid quod revera fecit, intelligendo tamen ſe aliquid aliud quod non fecit, vel aliam etiam ad ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perituros.

VIII. Quid ad haec P. de la Fuente Hurrado? Reſpondet c. VIII. n. 73. Scopus Pontificis non fuit damnare opiniones communi Doctrinam calcato poſt diligens examen ab antiquis receptas, tamquam probabiles, ſed reſcripſi in praexi. Quid intelligit communi Doctrinam calcato ab antiquis receptas? In nullo Auctore, niſi in **P. Sanchez, adducta propoſitio damnata reperitur. Quero, an Pontifex damnavit propoſitiones quas docuerunt Theologi Europaei, aut Theologi Iaponentes, Sinenſes, Perſae, Aegyptii. Etiam Ianteſibae clamitant, non damnatae Eccleſiam propoſitiones quas docuit Janſenius. Et tamen viſi ratiociniſ, & critices ſeverae non minus evidens eſt in **P. Sanchez** & ceteris Calinediſ reperiri propoſitiones damnatae ab Alexandro VII. & Innocentio XI. ac reperiantur quinque propoſitiones damnatae ab Innocentio XI. in Ianſenio. Anſam ergo porrigit **P. de la Fuente****

Conc. Theol. Tom. III.

Hurrado Janſeniſ imitandi ipſum in eludendi pontificis decretis.

IX. Ut paucis rem expediam. P. de la Fuente non modo docet licita mendacia (reſtrictiones enim pure mentales) ipſo **P. Viva** indices, ſunt putata mendacia) ſed has reſtrictiones pure mentales aperte aliter doceri a **S. Auguſti. a S. Th. a S. Greg. Lopez** cum *loc. cit. c. VI. n. 57. pag. 306.* Defenſores mandatorum docebat, eadem licita eſſe ad tuendam vitam, pudicitiam, ad evitandum atrocium mortem; **P. de la Fuente** Hurrado docet diſ. XVI. c. III. n. 11. *ſatis eſſe neceſſarium* huiusmodi etiam quae ſufficit, & deſiderat ad iudicandum honeſte, & abſque peccato veritatem explantam. Quae ergo cauſa ſufficit ad iudicandum, ſat eſt ad mentiendum. Si plura cupis, lege ipſum, & pauca invenies.

X. P. Carolus Antonius Calinedi *Tom. 7. diſp. 15. ſec. 4.* quaerit, Num **PURA reſtrictio** ſit ab Innocentio XI. damnata? Reſpondet verò n. 79. his verbis. *“Celebris inter alios modos non mentiendi, ſimulque non dicendi verum, eſt PURA reſtrictio, nempe ſando abſolute per verbum, ſimulque limitando per mentis additum ipſam vocalem negationem. Stetere pro licito reſtrictioſ PURAE uſu magis nominis Theologi, inter quos **P. Suarez, P. Sanchez, P. Lellius, P. Dieſhili, P. Moya, P. Raynaudus.** Poſt pauca haec addit n. 80. & ſeqq.*

XI. Opera pretium eſt modo olendae quod haec Doctrinam de PURA mentis reſtrictione ſententiam non coincidat cum 26. damnata. Nam de eius licentia, aut non licentia ſe ſequenti. Dico iſtius ſane de PURA mentis reſtrictione ſententiam non eſſe ab Innocentio XI. damnatam. Ita expreſſe **P. de la Fuente, qui ſolide probat non eſſe damnatam, quin inſuper vult adhuc hodie licitam, quoties inſtat gravis neceſſitas; quam tamen ſecundum partem ego non approbo... Offendo igitur conſucioneſ primo. Quia Papa damnat de perituro, & mendacio reſtrictionem limitatam clauſulis in 26. damnata adieciſ. Sed nec Doctrinam, quos citavi, & citare poſſum, ſi attente legantur, & multo minus ego admitto reſtrictionem adieciſ clauſulis in 26. contentis. Ergo nec ego, nec illi, admitto damnatam. Ergo opinio de PURA reſtrictione, libera ab omnibus circumſtantiaſ in 26. damnata adieciſ, non eſt damnata... Offendo ſecundo. Quia aequali iure dicit poſitae damna-**

V 3

” 12

na restitio non pura, seu sensibilib, ac
dicitur damnata PURA restrictio... Misera
sane (concludit p. 91.) famulorum em-
ditio Doctorem, si vel transcriptus ex alio
non lectis in fonte, vel lectis, non tamen
intellectis, videm a superficialibus lectori-
bus assilantur opinionibus quas non tantum
non docent, sed detestantur.

XLII. Hæc rescribere voluit, ut Iansenistis ora
obsterneret. Clamant illi, in P. Th. Sanchez
ambas damnatas propositiones 26. & 27. vi-
dentibus reperiri quam quaque propositiones
damnatas reperiantur in Iansenio. Et, si au-
thoritas Ecclesie (que tamen cuique ratio-
nis momento prævalere) sequeatur, & sola
rationi humani cruce factum decidatur,
certum est citatas duas propositiones omni-
bus clausulis, nec una dempta, veritas re-
periri in P. Th. Sanchez loculentius quam
quaque reperiantur in Iansenio. In utroque
repta extant. In Iansenio quique reperiri,
declaravit Ecclesia. Quod in Sanchez re-
periantur ambas dicit damnatas, ut faceret,
distinguit oculi. Neque in P. Sanchez quidem
precedit, aut inquit, quod errorem, & la-
sciviam propositionum temperet. Sciunt ergo
Iansenistæ, hallucinationem esse P. Caluedi,
& P. de la Fuente, qui negare parati sunt
lucere in meridie Solem. Quare fatemur nos,
Ecclesiam damnasse propositiones, quæ decepti
fuerunt ex libris Galustarum, non illas
quas nemo docuit. Dicit P. Carolus Anto-
nius Caluedi, nos esse lectores superficiales.
Ergo. Sint Auctores propositionum damna-
tarum famulorum Doctores. Hæc omnia P. Cal-
uedi donamus. Interim dico, hoc eius præ-
dicium fuditum scandalum maximum & Ian-
senistis profundum, & ceteris omnibus inge-
nerat. Abrumpere scripturionem volui, ut
post vices centum adhuc alia vice P. San-
chez legere. Et factum reperiri, facti alias,
evidentissimum. Quare impenit lectoribus P.
Caluedi, & fide publica evidentibus absterge,
unde negat in P. Sanchez damnatas reperiri
ambas propositiones. Inveniat P. Caluedi
vel unum alium Auctorem, qui laudatas
propositiones clarius, & prius quam P. Th.
Sanchez docuerit. Necum inveniet. Con-
fessas ergo propositiones damnavit Ecclesia.
Nam utrum Probabilissimum indicio non
reperitur in Auctoribus, unde dicitur ex-
cerpta. Nullibi ergo sunt.

XIII. En, lector christiane, nostrorum tem-
porum calamitas. Laxe & scandalis plene
conduntur propositiones. Si ab Ecclesia non
damnantur, Probabiliter clamant: Non est

proscripta opinio: Auctores famulorum illant
docent: ergo probabilis. Si Ecclesia illam da-
minat, vocem extollunt: Quia, Ecclesia non
damnat propositiones quas famulorum Doctores
propugnant. Incredibilia hæc videntur. A res
facti est manifesta. Heine consequitur, fideles
plures doctrinæ ab Ecclesia proscriptis di-
rigi. Quoniam licet P. Caluedi unum non des-
tendat restrictionis præ mentalis, hunc tamen
ultum defendit P. de la Fuente ut licitum &
æque adeo licita mendacia, licita peritura
propugnantur, sola verborum circumscriptione ad-
lecta, qua dicitur, mendacia non esse menda-
cia, peritium non esse peritium. Etiam
in propositione P. Sanchez dicitur, non men-
tiri, non perierat eum quimentali restrictio-
ne utitur. At Pontifex, dammando eam pro-
positionem, declaravit in eodem mendacium,
& peritium reperiri. Quibus commentis glan-
dunt has duas propositiones, istem oblitantur,
& in nihilum redigunt aliam, ut do-
ctrinam semel defensam immemorem afferant
ab omnibus centuriis. Plura dicenda forent,
quæ prætereo. Te dumtaxat admonere ut ab
eiusmodi Auctoribus tibi caveas.

CAPUT XVII.

Quæ vera nobis videtur, sententia proponitur.
Licitæ est amphibologia que autem verborum,
aut de circumstantiarum duplicem patitur
sensum, utrumque ab audiente intelligibilem.
Non omnes veritates possunt semper
ambibolice occultari. Error recitaturum pluri-
mum hæc de re manifestatur. Veris regulæ
pro plena questionis intelligentia, & pro
praxi assignantur.

Facillimum fuit aliorum opinionibus re-
felleri: sed difficillimum est limites
definire certos, intra quos amphibologia co-
hibeatur. Omnes improbare amphibolias,
omnesque adprobare, æque ferme periculo-
sum est. Hic ergo libere, hoc opus est, ut
extrema videntur tam mendacia, tum viola-
tionis fidei date, & ut amphibolice externa a
restrictionibus mere mentalibus secerantur.
Inter innumeros Auctores qui hoc de ar-
gumento scriperunt, paucissimi sunt qui reman-
attigerint. Nam defensores restrictionum
mentalium, Sanchez, Sanchez, Tamburinus,
Lefius, & etiam defensores plurimi restrictio-
num quas non pure mentales vocant, eas
licitas in omnibus fere vitæ civilis actioni-
bus, in quibus aliqua causa occultandæ ver-
itatis occurrat, propugnant, ut cuiuslibet eos-
dem

dem legenti parabit. Alii extrema opprobra
via incedunt: omnes siquidem usum amphi-
boliarum damnant: inter æquivoca verba,
seu æquivocam locutionem, & restrictionem
mentis, sine internam, five externam, nihil
distingunt: sed omnia in unum permittunt:
& confusionem maximam lectoribus pariunt.
Utrisque nos sententia extrema devotissimi-
mus. Atque ut sententia quam reputamus
veram, usum sternamus, que penes omnes
certa sunt, præmittimus oportet.

II. Primo extrema controversiam est restri-
ctionis mentis quæ de absolute, & circum-
stantiis inspectis, intra mentem situnt, no-
tisque modo ab audiente percipi queunt, fa-
cile ab Ecclesia proscriptas tamquam menda-
cia. Et licet quidam scribant, esse prohibi-
tum usum eorumdem dumtaxat a iusto passis
idei continui, id tamen ceu falsum omnino
& proscriptum reprobamus.

III. Secundo certum est aliquam locutio-
nem esse falsam secundum se, veramque fieri
ex circumstantiis interrogationis. Para, si
Confessarius roget Titium conscientem pec-
cata sua, an fornicationem, sursum, aliaque
peccata perpetraverit, & ille respondeat se
nequaquam illa peccata commisisse, vera re-
sponso est, licet aliquando illa commiserit,
& confessus eodem fuerit. Quia ex circum-
stantia confessionis externæ, & realis, in qua
falsa peccata commissa, & nondum confessa
panduntur, intra communem intelligentiam
interrogatio est de his solis peccatis. Quare
Titius respondens se eadem peccata non com-
mississe post unquam confessionem, ad men-
tem respondet Confessari. Similiter, si Pe-
trus interrogatus a servo, sollicite pro vicis
& plateis dominum suum requirentes, an il-
lum viderit, respondeat, se non vidisse;
quamvis heri, a quoque tempore milites viden-
ti, vera est responsio: quia ex circumstantia
externa sollicitæ, & anxie inquisitionis patet
eius interrogationem esse de visione sui domi-
ni. Hic & tunc, ita ut est, responsiones despre-
hendere queat nisi nunc reperitur. Ex si Petrus
responderet famulo, se heri vidisse dominum il-
lius, famulus filii illius existimaret. Hæc au-
tem vera sunt iuxta communem omnium in-
telligentiam, ac proinde licita. Porro in hoc
errant recentiores plurimi, quod ex his pe-
culiaribus casibus inferunt regulam univer-
salem, ut iam iam explicabimus.

IV. Amphibologica locutio est que va-
rios patitur sensus, quamque qui loquitur,
alter intelligit ac intelligendam præcipiat ab
illo qui audit; ea tamen intelligi ab eodem

potest; vel certe valet alteri advertere esse am-
phibolum orationem; adeoque alius interroga-
tionibus urgere potest respondentem ad prole-
dendam veritatem. V. g. quando Abraham
dixit, Sarai forem esse suam: si Pharaon
advertisset ad illud verbum *for*, intellexisset
esse verbum aliquam, aliaque esse sorores
ex patre, alias ex fratre, vel nepote: & hæc
nam ut veritatem manifestaret, si manife-
stabilis fuisset absque peccato.

V. Tandem certum est nunquam licitum
esse uti amphibolia sine iusta causa (id om-
nes fatentur) quando loquens utitur orati-
one amphibologica in sensu quem non per-
cipiendum confidit ab audiente. Semim utitur
amphibolia in eo sensu quem credit, &
propitius intelligendum ab audiente; tunc enim
est proprie amphibolia, quia qui ad mentem,
& iuxta intentionem interrogantis loquitur,
& respondet, candidè, & sincere loquitur,
nullaque esse de peccato suspicio potest. His
premissis, quæ nobis videtur vera sententia,
proponitur.

VI. Licitum est locutio amphibologica, seu
æquivocatio, que aut vi verborum, aut ratio-
nis circumstantiarum, iuxta communem in-
telligentiam, plene excipit sensus intelligibiles
ab audiente, veritates occultari; sed non semper
sufficiat ad occultandam veritatem, potissimum
dum interrogans arguit ut sine æquivocatione
loquamur: propterea alia via occultandi sunt
secreta que absque peccato revelari nequeunt.

VII. Hæc nostra sententia duplici constat
membro. Primum nihil peculiare continet,
nec video ab aliquo negari posse. Constat
enim & exemplis allatis, & pluribus ex ipsa
Scriptura adducendis, licitam esse illam æqui-
vocationem que tenus plures patitur, ab au-
diente aut vi verborum, aut circumstantia-
rum ratione intelligibiles: quia repta talis
locutio habet hos varios sensus, iuxta com-
munem hominum intelligentiam; quamquam
non semper quilibet audiens advertat ad sen-
tum quem loquens intendit: quod contingit
ex eiusdem audientis occultantia, aut hebetu-
dine. Quando autem vel crimen, vel secretum
vel quodpiam aliud factum, occultandum ex
iustitia, aut caritate, excipiat locutionem
amphibologicam, seu verba æquivoca, non
potest a nobis definiri, necque certa regula præ-
scribi. Sed quicque in praxi consulere suam
conscientiam debet ad veritatis regulas respic-
iendum. Ita docet Somus Lib. de regem. l. c.
memb. 111. q. 111. concl. 7. Interim tamen,

si percontatur quis, quibus amphibologiis potest se miser tueri, non possunt illis sigillatim colligere; sed pro sua quisque peritia, & prudentia illas potest evagare.

VIII. Secundum sententiam nostram membrum punctum precipuum, ac quali dixerim, unicum presentis questionis spectat, & arque declinat. Illud advertebat communis doctrina recentiorum, qui, ut diximus supra, quia copulare volunt semper & calidissimi sigilli, & conservationem vitæ, volunt quoque semper, & pro quacumque veritatis alienius momenti occultatione, adesse amphibologias locutiones, quibus veritas occultetur. Neque enim ipsi ex natura ipsius peculiaris facti, quod res ipsa æquivocationem suscipit, inferunt licite adhiberi posse amphiboliam exteriorem; sed absolute statunt, quodcumque factum, locutionem, & quomocumque veritatem non manifestabilem admittit æquivocationem æternam, hoc ipso quod veritas non debeat manifestari, & communicari. Nos contra dicimus, aliqua facta sua natura admittit æquivocationem, seu verba duplici potestatis, aut sub talibus circumstantiis interrogationis aliquando fieri quæ plures sensus habere possunt: & tunc affirmamus licitum esse, in illa urgente causa, occultare veritatem beneficio locutionis amphibologicæ, ab audiente, si advertat, intelligibilis. Exempla rem manifestabunt. Abraham amphibolia occultare potuit licite matrimonium: quia revera Sara Socrus illius non ex matre, sed ex patre erat, & que consanguinitas apud Hebræos sufficiebat ad fornicis veram appellationem. Quod si tali consanguinitatis vinculo iuncti non fuissent, minime tali amphibolia celare matrimonium potuisset. Christus dixit: *Ego autem non ascendam ad diem festum istum*; quia revera erant plures dies festi, & primus celebrior erat arque solemnior, ad quem invitabatur Christus; qui sine certo respondit ad illam solemnem festivitatem se non ascendere, quia nondum tempus fuerat advenire; facit vero suam æquivocam occultum post alios dies faciendum, quando tempus suum impleverat iam esset. Dum Sacerdos qui simul est Confessor, interrogatur, an sciat homicidium, aut aliud delictum perpetratum; sincere & vera respondet se illud ignorare; quomvis illud in confusione audierit; quia iuxta communem intelligentiam omnium Christianorum non interrogatur ut Confessor, sed ut ceteri homines. Hæc omnia paucioribus verbis explicat P. Dominicus Soto, qui, ut mea præfert opinio, præ omnibus Theologicis controversiam hanc feliciter resolvit, &

ad Ecclesie mentem proximis sua doctrina hac in materia accessit. Inquit ergo de resp. sec. memb. 111. q. 111. concl. 7. *Si verba non recurrant, quibus per æquivocationem, sive locutionem receptam, citra mandatum celari possit crimini; non debet, antequam mentiarum...* Dicitur Sanctiorum esse tendere, ut prohibeant responsa per verba quæ nullum possunt facere verum sensum, secundum significationem sive receptam; quippe quia non possunt a mendaciis illa ratione excusari.

IX. Clarius explicatur discrimen quod nostram inter & recentiorum opinionem intercedit. Recentiores, ut vidimus, non ex facti natura, neque ex circumstantiis revera extrinsecis advertentibus, que veritatem ipsam, ut sic dicam afficiant, sed ex causis, seu damno quod manifestationem veritatis consequitur, inferunt, restrictiones non esse pure mentales. Exempla tunc manifestabunt. Uxor ad altera vitam amittit, si adulterium marito, pignore districto illam imperent, fateatur. Dicant ipsi, miserem adulteram uti posse amphibolia; aut duplici scientia communicabili, & incommunicabili, aut verbis nihil significantibus, ut mortem evadat. Nostra sententia cum D. Augustino oppositam asserit. Causæ enim que obstant ad celandum veritatem, omnino disparatae sunt ab ipsa locutione; adeoque perperam adducuntur, tantquam circumstantiæ externe, vi quarum sensus in mente retentus fiat exterior. Si hoc namque verum esset, nullæ forent restrictiones pure mentales; quoniam Adversus illarum nonnulli ob graves causas illas propugnabunt; & tamen nemo illorum dixit, quod castitæ illæ constituant illas restrictiones exteriores. Hoc inventum excogitarunt Scriptores (quod magno opere advertendum est) post propositiones damnatas. Et enim declinarent pontificias censuras, restrictiones mere mentales non mere mentales, sed exteriores appellare ceperunt. Et si ab illis quaras, cur appellentur exteriores, respondent, quia hic & nunc manifestatio veritatis inferret grave damnum, violat vel iustitiam, vel caritatem. Facile autem illis est hæc, ceterorum fallam, doctrinam suam limare. Quia, ut explicando nostram sententiam adnotavimus, revera dantur aliquæ restrictiones externe; non vero ob causas occultationis veritatis; sed quia ipsam afficiunt locutionem, & factum quod sub locutione cadit; ut patet in Confessorio, cuius personalis dignitas circumstantia vere externa est, que determinat locutionem; & in responsione Abrahami, & Christi Domini non ascendens ad tale-

solemnitatem primi dici. Et hæc est sententia recentioribus, qui ex modo citis peculiaribus, pota Confessori, cui similis non datur, inferunt regulam universalem, qua statuant, omnes veritates summi momenti, & omnique secreta occultanda esse amphibologica sermone, nulla facta consideratione, utrum factum, seu crimen occultandum exipiat nec ne sermone amphibologico, luppedietique vocabula æquivoca; et matrimonio occultandum luppedietavit Abrahamo verbum æquivocum fore. Sed minus considerant confessoria mala que manifestatio veritatis parit; & ex hoc principio inferunt, restrictiones non esse pure mentales. Quod eisdem recidit ac si dicerent, in gravi, vel extrema necessitate mendacia non esse mendacia, restrictiones pure mentales non esse pure mentales. Quomodo quidem antiqui defensores mendaciorum excusabant locutionem Raab negantis reperiri hospitem in domo sua, & sicut negantis patrem extrare domi, & adulteræ negantis adulterium se commisisse, aut mortem vitæ damni; sic isti eandem omnino locutionem alibique exteriori addito excusant: cum hoc tamen discrimen, quod antiqui in mendaciorum defensione sincere erant, mendacia appellant mendacia, sed veritas digna, quia ob necessitatem prolata; isti vero volunt, necessitatem esse ut illa locutio non sit mendacium, sed amphibolia externa, eo quod interdum revera dantur locutiones amphibologicæ, ut exemplis productis constat. Placet que diâta sint confirmare auctoritate celeberrimi Caramuelis, qui Theol. fund. Tom. II. n. 805. p. mihi 182. Est mihi, inquit, innotata adversus contra restrictiones mentales. Si enim continentur intra terminos pietatis, & sinceritatis, necessaria non sunt. Nam omnia que ipse præstare possunt, præstabitur configurantes circumstantia. Quod si tales dicantur, ut etiam ibi admittenda sint, ubi desunt circumstantiæ significantes (ignoscant mihi eorum auctores, & propugnatores) tollunt divinos locutiones, & secretatem, & tanquam possibilia demandant sicut. Quoniam sicut adhibere aperitur omni mendaciorum, omni perjurio vitæ. Et tunc differencia in eorum, ut quod veri vocabatur mendaciorum, naturam, & malitiam non mutat, sed nomen, ita ut hodie tubatur, Restrictio mentalis nominari; quod est vitæ comitate sacchari, & sicut specie vitæ colore. Adeo hæc perniciosa sunt, adeo luculentia, ut nulla cavillatione implicari valeant. Caramuel ipse, qui in laxata evangelica, & naturali lege palmam ceteris præcipit, haud

potuit tam manifeste veritati oculos claudere. Que olim mendacia, post restrictiones pure mentales; & que olim restrictiones pure mentales, iam restrictiones externa appellatur.

X. Ex his que diximus, varie pro quod eliciuntur regulæ. Prima est. Si factum quod sub sermone cadit, non admittit suprà natura verba æquivoca, que iuxta communem intelligentiam varios excipiant sensus, absolute ab audiente intelligibilis; nullo modo licitum est respondentem ex necessitate occultare veritatis uti his locutionibus, *Nescio illud factum, ut manifestabile; Non feci, subintelligendo, ut tibi illud revelem; vel Nescio illud, subintelligendo scientia communicabili; non habeo penurias, subintelligendo ad tibi dandas.* Hæc omnes locutiones, quas universaliter adhibendas statuant Probabiliter ad occultandum veritatem, que revelata grave incommodum pareret, sunt absolute restrictiones pure mentales ab Ecclesia damnatae, seu sunt pura putaque mendacia.

XI. Secunda regulæ. Aliquando factum supra quod cadit interrogatio, admittit locutionem amphibologicam, vel quia persona respondentens secretum duplicis persone, ut Confessoris, geritur. Principis &c. de quibus infra, que sunt circumstantiæ revera externe; vel quia conditio peculiaris illius facti subministrat locutioni verbum æquivocum; & tunc licita est, gravi causa impellente, amphibolia.

XII. Tertia regulæ. Locutiones amphibologicæ, licet interdum latius sint ad occultandum aliquam veritatem interrogatoribus obtulit, aut is quorum parum refert eam scire; tamen tamen inceptæ sunt ad occultandum veritatem magni momenti interrogatoribus variis & verisimilibus, qui æquivocacionem deprehendere valent, atque respondentem ad incitas redigere, ut præcisè respondentat. Quid ergo tum agendum? iuxta declarabo.

XIII. Quarta regulæ. Quando ligax interrogator æquivocam, seu amphibologicam respondentem deprehendit, urgetque respondentem ut præcisè, & candidè respondeat, ut omittat amphibolias, & restrictiones omnes, non potest respondens uti amphibolia reflexiva ulque in infinitum, ut docent recentiores plurimum; sed debet repellere in nihilum interrogatorem modo infra explicando.

XIV. Quinta regulæ. Ex præcedenti regulæ clarissime constat, recentiores præfatos restrictiones pure mentales, & consequenter mendacia docere. Tantum quidem aboli ut eorum locutio amphibologica externa sit; quin ita inter-

terra est, ut audiens nullo excogitabili modo possit vi talis locutionis deprehendere sensum loquentis. Hic enim ita restringit, & claudit intra mentem sensum suum, ut iure se nulla uti equivocacione; quemadmodum docent committere recentes Probabiliter cum Sanchez Lib. III. cap. vi. n. 45.

XV. *Sexta regula.* Quando quis utitur amphibolis in sensu quem confidit non percipit in ab audiente, quem tamen percipit, si advertent, non intendit illius deceptorem, sed occultationem veritatis, quam custodire tenetur, deceptionem vero audientis solam persequitur.

XVI. *Septima regula.* Ut omnes causas necessarias ad scitum nulum amphibolis exteriori perspectas habeas, eas ad quatuor capita redactas ad oculos pono. Prima, quod iusta, & gravissima causa urgeat. Secunda, quod respondens non teneatur esse furtiva, aut religione, aut obedientia veritatem nullo patefacere; sed non habeat illam celandam. Tertia, quod veritatis occultatio ita profit loquenti, ut nulli nocere. Quarta, quod verba vi sua, aut vi circumstantiarum referant sensum loquentis, intelligibilem ab audiente, si advertere velit.

XVII. *Octava regula.* Ex hoc quoque dictis patet non esse questionem de nomine, dum rationem impugnantur quibus recentes defendunt amphibologas locutiones. Nam, si admittatur, verba privam significacionem ex Religione consenti; aut hiecirum nonnullam favorem elici posse. Flammis Scripturæ textus referunt. Caramel in Libro qui inscribitur *Haploetes*. Ergo tantum non recentibus qui neopitum facillime possunt.

II. Obicitur itaque I. Abraham Gen. XII. & xx. vocavit Sarai sororem suam: Soror mea est: quæ tamen erat illius uxor. II. Idem Abraham cum ad montem pergeret, ut immolaret, sicut mandatum acceperat a Deo, si illum Iam Isaac, dixit ad pueros suos Gen. xxxi. *Expectate hic cum ovibus ego, & puer illius usque profertur, postquam adoraverimus, revertentur ad vos.* III. Mentis quoque videtur Iscob, cum se Elyas simulavit, ut patrem allegaretur benedictionem Gen. xxxi. *Ego sum primogenitus tuus Elyas.* IV. Mentis sunt obstrictæ Egypti, dum Pharaonem consequenti, quod Hebræorum matris, ut ipse iularet, non interseferunt, respondendo: *Non sunt Helææ, sicut Egyptiæ mulieres: ipse enim obstrictus habet sententiam, & priusquam venimus ad eas, paravit Bene ergo fecit Deus obstrictus...* & quia

cia, damnavit Pontifex summus. Vident ergo quomodo centuriam pontificiam evadere queant illi qui scribunt, restrictiones mentis esse prohibitas in quotidiano usu (*à tractatissimo*), non ob graves causas.

XVIII. *Nonna regula.* Quoniam hinc quæstio pluribus circumstantiis est subiecta, non potest statui regula generalis, & præcisa, quæ omnibus casibus valeat accommodari. Nos certe conati sumus & sententiam recentiorum sub in lumine collocare, & questionis statum esse potioris, & regulas, quoad fieri potuit, præcitas præscribere. Nihilominus adhuc multa declaranda superiure quæ fillatim explicabilibus dissertatione loquenti, in qua plurimos casus reolverimus ad hanc materiam attinent.

CAPUT XVIII.

Sæva Scriptura textus quos antiqui pro mendaciis, & recentis pro defendendis mentis restrictionibus opponunt, exponuntur.

I. Omnes Scripturæ textus quos antiqui in mendaciorum favorem producebant, afferunt quoque recentiores, ut mentales propugnent restrictiones. Qui temperant ante Innocentium XI. eodem omnino textus pro restrictionibus pure mentalibus agebant quos nunc pro restrictionibus non pure mentalibus laudant potissimi Scriptores; quod satis esse deberet ad demonstrandum, ex præfatis textibus nihil neque in mendaciorum, neque in restrictionum mentalium favorem elici posse. Flammis Scripturæ textus referunt. Caramel in Libro qui inscribitur *Haploetes*. Ergo tantum non recentibus qui neopitum facillime possunt.

II. Obicitur itaque I. Abraham Gen. XII. & xx. vocavit Sarai sororem suam: Soror mea est: quæ tamen erat illius uxor. II. Idem Abraham cum ad montem pergeret, ut immolaret, sicut mandatum acceperat a Deo, si illum Iam Isaac, dixit ad pueros suos Gen. xxxi. *Expectate hic cum ovibus ego, & puer illius usque profertur, postquam adoraverimus, revertentur ad vos.* III. Mentis quoque videtur Iscob, cum se Elyas simulavit, ut patrem allegaretur benedictionem Gen. xxxi. *Ego sum primogenitus tuus Elyas.* IV. Mentis sunt obstrictæ Egypti, dum Pharaonem consequenti, quod Hebræorum matris, ut ipse iularet, non interseferunt, respondendo: *Non sunt Helææ, sicut Egyptiæ mulieres: ipse enim obstrictus habet sententiam, & priusquam venimus ad eas, paravit Bene ergo fecit Deus obstrictus...* & quia

ziantem obstrictæ Deum, adstrictis eis domus. Exod. i. V. Mentis videtur Augustinus Tobiam alloquens his verbis: *Ego Iam Azarias, Azaria magis filius.* Tob. v.

III. Antequam ad singula respondeamus, cum D. Augustinus advertimus, plurima in sacra Scriptura haberi quæ mendacia absolute videntur, at tamen ut inquit Augustinus, mendacia non sunt, sed mysteria: aut, si mendacia, imitanda minus sunt. En verba D. Augustini Lib. xiii. *mend. c. xv.* adversus Priscilianitas. *Ad te quæ pertinet, scilicet deprehensibilem cum rebus, sic accipienda monstrare testimonium Scripturatum, ut vel doceas non esse quæ putantur mendacia, si eo modo intelligenda sunt: vel imitanda non esse quæ nullo modo est esse mendacia...* Ad ostendenda ergo, quæ putantur in Scripturis esse mendacia, non ea esse quæ putantur, si recte intelligantur, non tibi parum adversus istos valere videatur non de apostolicis, sed de propheticis litteris invenitur velut exempla mentium di. Illa enim quæ nominatim commemorantur, ubi sit unquamque notantur, in illis libris leguntur in quibus non solum dicta, verum etiam facta multa figurata conscripta sunt, quia figurate esse sunt. Hinc Augustini doctrina latius etiam solvendas omnes difficultates quæ ex Scriptura opponi solent. Nihilominus tamen in maiorem veritatis confirmationem ad singula responsum dabimus.

IV. Resp. Ad primum respondet D. Augustinus Lib. cont. mend. cap. xi. his verbis. *Qui asserunt, aliquando esse mentium, non convenienter commentantur Abraham hoc fecisse de Sara, quam sororem suam dixit. Non enim dixit, Non est uxor mea: sed dixit, Soror mea est: quod erat verum tam propinqua genere, ut soror non mendaciter diceretur. Quod & testatur Iam Ibi ad illos qui adhaerent, et nobiles Ibi confirmavit, respondens illi, & dicens: Eil. confertur, respondens illi, non de matre, hoc est de patre meo de matre, non de matre, hoc est de patre meo de matre. Augustinus vero veritate, non falsi aliquid dixit, quando fecit uxorem, dixit sororem. Hic & filius eius fecit Isaac. Nam & ipsum necimus propinquam suam contingendo fuisse sororem. Non est ergo mendacium, quoniam sciendo obstrictum verum, sed quoniam loquendo pronuntio falsum.*

V. Ad secundum respondet idem Augustinus, nequaquam Abraham mentium fuisse, sed propheticæ: certissime namque speravit Deum, qui paulo ante illi dixerat, *In Isaac vocabitur tibi semen*, eundem Isaac mortuum suscitatur, ut ipse D. Paulus declarat ad Heb. xi. *Fide obstricti Abraham Isaac, cum*

tentaretur, & angonitum esset, qui susceperat promissionem: ad quem dictum est: *Quia in Isaac vocabitur tibi semen*, ardebat quia ex a mortuis suscitatus potest esse Deus, Quam interpretacionem declarat Augustinus L. VI. de Civ. Dei c. xxxi. *Non dubitavit quod sibi reddi poterit immolatus: qui dandi potuit non speravit.*

VI. Ad tertium idem Augustinus respondet Lib. cont. mend. cap. x. *Iacob, quod misse fecit uxorem, ut parvum fallere videretur, si diligenter, & fideliter attendatur, non est mendacium, sed mysterium; quæ si mendacia dixerimus, omnes etiam parabole, ut figura significandarum quarumcumque veritatum, quæ non ad proprietatem accipienda sunt, sed in eis aliud esse alio intelligendum, dicuntur esse mendacia: quod absit omnino. Nam qui dicit parat, respicit etiam tam multa locutionibus potest hanc importare calculatam; ita ut hæc ipsa quæ appellatur metaphoræ, hoc est de re propria ad rem non propriam verbis aliter usurata translatio, possit ista ratione mendacium participari. Cum enim dicitur fluctare leges, generare vitæ, floridam sustentant, necesse caventur; proculdubio fluctant, generant, florent, necesse, quia in his rebus non invenimus in quas hæc verba aliunde transfundimus, ab istis mendacia putantur...* Si autem non est mendacium, quando ad intelligentiam veritatis aliud esse alio significatum referuntur; profecto non solum id quod fecit, aut dixit Iacob patri, ut benediceretur, sed neque illud quod Ioseph voluit illudens locutus est fratribus, nec quod David simulavit Israheliam, nec vetera Iam Iam, & cetera multa sunt; sed locutiones, actionesque prophetas, ad ea quæ verba sunt, intelligenda referenda: quæ prophetæ figurate vel antichrisi obstrictur, ut solum pie gravitate exerceant, & non modo, ad prompta viderent. Item Lib. de Civ. Dei XVI. cap. xxxvii. *Quis est in ista benedictione precipua datus hominis sine dolo? Qui est datus simplicis, quæ fictio non mentium, nisi profundum mysterium veritatis? Multi tum ex antiquis, tum ex recentibus Scripturibus docent, Iacob fuisse mentium; sed simul docent, qui catholici sunt, mendacium illud non esse imitandum.*

VII. Ad quartum respondet Augustinus Lib. cont. mend. cap. xv. *Sed quod scriptum est bene Deum fecisse cum Egyptiis obstrictos, & Rabi Hieronymus innotuit, non ita factum est, quia mentis sunt, sed quæ in homine Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remonerat fallacia, sed benedictio*

inquit; benignitas mentis, non iniquitas mentis.

VIII. Ad quantum respondeo, Angelum Raphaelem hominis perionam reprobentalem, & humano more locutum fuisse: neque enim Tobias, cum alloquens, Angelum, sed hominem reputabat. Ignorans quod Angelus Dei esset, salutavit eum. Tob. v. ver. 6. Contequeretur Raphael Tobias leniori interroganti: Indica mihi de qua dono dno, aut de qua verba est tu; respondit: Ego sum Azarias Amnias matris filius. Quoniam, sicut personam preerebat humanam, ita quoque & stuprem Israelliticam, & genus paternum ex illius preteritia magna Azariz abique mandaco referrebat. Ananiz autem potius quam alterum filium se dixit, quia Ananias hebraice est, inquit Sandes; Paganus, dominus, & miseratio, & glorificatio Dei. Porro omnes Angeli sunt filii Dei. Ideo more humano loquens patrem allegavit, qui simul & Tobias imolceret, & celestem suam originem clauderet. Quare eius locutio fuit, cum Angulino loquatur, non mendacium, sed mysterium. Quemadmodum enim Confessarius & hominis, & Dei perionam gerit; sic & Angelus qui Dei lectione fungitur sub specie hominis. Et sicut Confessarius sine mendacio quodam proferre potest ut homo, & quodam ut Dei minister; sic & Angelus in humano commercio more humano loqui potest sine mendacio. Plurimos alios Scripture textus, quos expendit Augustinus, milles factos. Nam si quis etiam obstrime contenderet, a loquenti ex sanctis Patriarchis mentium fuisse; non ob id quidquam concluderet adversus nostram, & communem Catholicorum sententiam: quoniam tunc mendacium reitesceret, tamquam imitatione indignum. Libet transcribere verba Augustini ex Lib. cont. mend. cap. ix. Unde constat quod non omnia que a sanctis vel iustis viris legitima facta, transferre debeamus in mores; sed etiam hinc discere quam late pateat, & quousque perveniat quod Apostolus ait Galat. vi. Fratres, estis preoccupatus fuerit homo in alio quo delicto, vos, qui spirituales estis, inimitate de huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens te ipsum, ne & tu tentaris... In omnibus autem actibus vestris maxime etiam bonis turbant compensaturus peccata, ita ut ne peccata existimentur, si habeant tales causas propter quas fiunt, & in quibus videatur peccari potius, si non fiunt.

CAPUT XIX.

Aliqui textus evangelici adducuntur, qui asserti solent in favorem restrictionum mentalium, & explicantur.

I. NON modo ex veteri testamento, sed etiam ex Evangelio aliqui obducuntur textus in favorem restrictionum mentalium. Tres celeberrime referam. Primus habetur Ier. vi. ver. 8. *Non ascendite ad diem festum istum, quia mecum temporum istum festum est. Hic cum dixisset, ipse mansit in Galilae, ut autem ascenderent fratres eius, tunc ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto.* Aliter textum opponunt ex Matth. xxiv. & Marc. xxi. ver. 32. *De die autem illa, vel hora nemo scit, neque Angeli in celo, neque Filius, nisi Pater.* Alium denique ex Luca cap. xxiv. ver. 28. *Et ipse se finit longius ire.*

II. Antequam ad singulos textus respondentem prebeam, cum D. Augustino animadverto, Christum Dominum plurimum in Evangelio figurate, & sub parabolarum regumensitum locutum fuisse. Quae vero imperitis mendacia videntur, mysteria sunt, figurataeque locutiones. Sed Augustinum audiamus Lib. de mend. cap. xxi. *Elucet itaque, distinctis omnibus, nihil aliud illa testimonia Scripturarum monere, nisi nunquam esse omnino mendaciorum. Quod si quidem nec ulla exempla mendaciorum imitatione digna in moribus, factisque Sanctorum inveniantur, quod ad eas accipiunt Scripturas quae ad nullam figuratam significationem referuntur, sicut res geste in Actibus Apostolorum. NAM DOMINI OMNIA IN EVANGELIO, QUAE IMPERITIORUM MENDACIA VIDENTUR, FIGURATÆ SIGNIFICATIONES SUNT.*

III. Nonne omnes fatemur? Scripture textus plures exipere lenis, quorum alii clariiores, alii obcuriores sunt, alii spirituales? Hinc est quod Deus, in consulatione tollerent, statum Ecclesiam suam esse sapientum iudicem, nulli errori obnoxium, qui decernat, definitaque legitimum, & genuinum sensum a falso. Quia vero extra hanc univiam Ecclesiam quilibet sibi ius usurpat interpretandi Scripturas, quique etiam propriam profiteretur religionem, inter quos nullus ordo, nulla unitas, nulla Ecclesia, sed confusio, & maxima perturbatio. Porro, si in nostris sermonibus dictum foret sacros Scriptores imitari in utu

figa

figurarum, troporum, & allegoriarum, humanum commercium abrumperetur; omniaque confusa, & perturbata evaderent; & Respondebilia humana eligere iuramentum iudicem, sicut interpretem naturarum locutionum deberet; sicut Deus pro Scripturae sancte interpretatione delinavit Ecclesiam. Verum, ut his incommodis occurreret, nobis in suo Evangelio formam locutionis in responsonibus adhibendam prescriptit his verbis: *Sic sermo vester: Est est, non non.* His premissis, ad singulos textus respondendum.

IV. Primus qui opponitur textus nullam pretere diffinitatem, si integer consideretur. Nec opus est ad textum graecum recurramus, in quo, loco *Non legitur, Nonum ascendit, ut oblerat Iulianus Gandavensis in sua Comment. v. lxxxi.* & Erasmus ipse facit, exemplaria a se visa pro non habere *nonum*. Sed his non indigemus, quia sensus illius narrationis clarus, & obvius est. Si quidem Christus sciebat, tempus passionis suae nondum adventis; providebatque fratres suos, seu consanguineos evulgatos eius iter in Iudaeam, si illud eis manifestasset; ac proinde Iudaeos ipsum ad mortem questuros. Haec omnia ex textu praevio patent. *Dixerant autem ad non fratres eius: Transibimus, & vadem in Iudaeam, ut & discipuli tui viderent operari tuos.* Quid primum respondebit Christus? *Tempus meum nondum adventis;* ver. 7. Porro addit ver. 8. *Non ascendite ad diem festum istum, quia mecum non est festum istum.* Graecum textum, qui prime responsonis optime cohaeret, *nonum* ascendit ad diem festum istum. Dixit ergo Christus, *Non ascendit, ut occurreretur;* addidit *istum*, ne mentiretur. Haec interpretatio tota est Augustini sermo. *Christi. nov. edic. n. 7.* Hoc ergo ne illi praesentent, & cum venturum esse mentarent, & praepararentur insidias, *Non ascendo, inquit, ad diem festum istum. Dixit, Non ascendo, ut occurreretur; addidit istum, ne mentiretur. Aliquid inquit, aliquid distulit; nihil tamen falsi dicit.*

V. Haec interpretatio adhuc clariore evadet, si & rationem quam Christus allegat, & verba quibus ius iter in Hierusalem narrat, consideraverimus. Porro haec est ratio tur Christus non ascendit: *Quia meus tempus, inquit, nondum adventis.* Ecce quomodo ex verbis ipsius Christi manifeste colligitur, ipsum non inesse absolute, se profecturum in Hierusalem; sed solum distulle, se cum suis fratribus, & publico stipatum comitatu, nolle ascendere. Bis siquidem repetit, tempus suum non

adventis, seu *nondum* impletum esse; & relate ad hanc responsonis formam iuramentum alia verba, non ascendit: quia nondum venit hora mea. Nonne ex hac responsonis quilibet prudens colligit? Ergo ascendit, cum ipse iudicabit tempus suum adventis? Haec omnia, non videntur restrictionis interitus, sed vi verborum manifesta sunt; atque confirmantur, si advertamus festum Scopopie, de quo nunc est sermo; pluribus diebus constasse, quarum prima foemiorum erat. Negavit ergo Christus ad primam, vel secundam diem, ad quam ibant eius fratres, se ascensurum; & ideo dixit, *Nondum adventis* &c. Ascendit autem postea, nempe tertia, quinquagesima die, non manifeste, sed quasi in occulto; quae verba non enim sentiam prodant, ut Christus in mente retineat illud manifeste; & quod illud responso vera sit, attenta quidem restrictione mentali, sicut continebant olim auctores restrictionum pure mentalium, & nunc contendunt auctores restrictionum earundem, quos tamen non pure mentales ortenus alii quocumque vocant. Haec subtilissima interpretatio opponi ad summum potest, si eadem ipse die ascendit in templum Hierosolym; aut nisi verbis externis declarasset se repta non ascensurum ad festum illud ad quod fratres sui ascendebant. Immo, inquit Augustinus, non temere dicit: *Vos ascendite ad hunc;* ego non ascendo ad istum; sed addidit *istum*, ne mentiretur, illud manifeste, in mente retinisset, nihil exterius addendo; & propterea addidit *istum*, ne mentiretur. Haec omnia iterum evidenter confirmat Augustinus tract. xxviii. *vs. Iosaph. Non ad hunc, id est ad quem vos vultis, primum, vel secundum diem. Ascendit autem postea, ut Evangelium loquatur, non dicit ad festum, id est quomam illius diei nisi eos dies praesentissem quam remansissent. In ipsam enim festivitatem, quantum intellegendum est, diebus pluribus celebrabatur.* Haec est unica, & germana interpretatio, quae naturaliter ex sensu litterali prodit. Quoniam Christus respondit iuxta iniquum peccatum, qui poscebant ascendere festum istum. *Transibimus, & vadem in Iudaeam, ut & discipuli tui viderent opera tua quae fecisti. Nonne quippe in occulto quod fecit, & quavis ipsam palam esse. Si haec fecit, manifeste te ipsum vado.* In sensu ergo interrogantium respondit Christus se non ascendere: sicut si dixisset, *Veni submissum;* & ipse respondisset, *Non venire.*

VI. Ad secundum textum, qui difficilior est, mul-

multiplex est Patrum responsio; nulla tamen faver restrictionibus mentalibus. In primis D. Ambrosius *Lib. V. de fidei.* vii. cum pluribus aliis dubitavit, num illa particula *neque Filius* ad textum pertinet, an ad Arianis ludibrio addita sit. Textus enim evangelicus Matthæi sic habet: *De die autem illa, & hora nemo scit, neque Angelus cælorum, nisi solus Pater.* Hieronymus vero in hunc locum Matthæi scribit suo tempore in quibusdam latinis codicibus eandem Matthæi additam fuisse particulam *neque Filius*; quæ tamen in grecis, & maxime Adamantii, & Eusebii, exemplaribus non habebatur. Sed, inquit Hieronymus, quia in universalis legitur, differendum videtur. Igitur quia probavimus nos ignorare Filium compositionis diem, causa reddenda est cur ignorare dicatur. . . . Post resurrectionem interrogatus ab apostolis de die, manifestis respondit. Non est velium scire tempora, vel momenta, quæ Pater potuit in sua potestate. Quando dicit, Non est velium scire, ostendit quod ipse sciat; sed non expedit esse apostolis. . . . Denique & consequens Evangelium sermo ipsilum cogit intelligi. Dicitur quoque Patrem scilicet scire, in Patre comprehendi & Filium. Omnis enim Pater Filii nomen est.

VIII. P. Dominicus Soto *in IV. sentent. dist. xlii. q. 11. art. 2.* de laudato textu scribens inquit: *Nihilominus nefas esset, & hereticis dicitur, ut quidam cogitant, illam apud Mattheum vocem existere, propterea quod non sit apud Mattheum.* Et post Concilium Tridentinum nemo Catholicorum hac de re questionem moveret. Soto locum laudato comparat Christum noviter: sicut enim Confessarius nullo levi ut Dei ministris, quæ ignorant ut homo est in humano commercio; ita & Christus, ut legatus Patris æterni, multa habebat vuli ignilo, quæ, prout magistrum exercebat Apollolonum, ita necesse dicebat.

VIII. D. Augustinus pluribus in locis explicat laudatum textum. Ennar. in *Philipp. vi.* *Vbi est ergo quod ait Filius hoc nescit? Quod utique scire dicitur esse, quia per Filium hominem hoc non dicitur, non quod ipse homo nescit, sed secundum illum locutionem.* Tentat vero Dominus Deus velle, ut sciat; *Deuter. xxi. id est scire faciat eos.* & *Esaiæ Domine id est, hoc non expropege. Cum ergo ita dicitur nescire Filium hunc diem, non quod nesciat, sed quod nescire faciat quibus hoc non expedit scire, id est vocis hoc significat &c.* Similia scribit Augustinus *Lib. I. de Trinit. cap. xxi.* *Hec enim nescit quod nescientes facit; id est quod non ita sciebat, ut tunc discipulis indicaret;*

sicut dicitur est ad Abraham. Nunc cognovit quod times Deum; *Gen. xxi. id est nunc scit ut cognosceret: quia & ipse scit in illa tentatione probatus immortis.* Nam *Crallus utque dicitur erat discipulis tempore opportuno, de quo futuro, sanguinem pretorio, loquens ait: lam non dicam vos servos, sed amicos. Servus enim nescit voluntatem domini sui.* Verum autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, non teci notavi. *Joan. xv. Quod nesciam fecerat; sed quia certo sciamus esse, quod iam fecisset, locutus est: ipse enim ait: Mala vobis habeo dicere, sed non potestis illa portare modo; Iam enim intelligitur & de die, & hora.*

IX. Si omnia quæ in Evangelio a Christo dicta referuntur, litteraliter explicare velimus, multa & pugnantia, & mendacia impertitis apparebunt; sed penitus mysteria sunt, & prophætice locutiones, Christus, inquit Augustinus, non raro pro futuro præteritum, & contra, utitur. Numquid & nobis licita erit eiusmodi locutio? Sæpe etiam Deus verbum hoc usurpat pro approbatione, & nescio pro probatione, ut docet Augustinus *Lib. lxxxi.* *quæstionum, q. ix.* *Sicut scire Deus dicitur, etiam cum scientiam facit, sicut scriptum est: Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis eum. Non enim sciebatum est hoc, quod nesciat Deus, sed ut ipse sciat quæratum in Domini dilectione profecerunt, quod ipsi restrictionibus, quæ accidunt, non plene ab incertibus acquisitur.* Et ipsam tentat pro eo possumus est quod tentari solet. Sic & cum dicitur nescire, aut pro eo dicitur quod non approbat, id est in disciplina, & doctrina sua non acquiescit, quæ dicitur esse, Nescio vos; aut pro eo, quod nescire nescientes facit, id quod scire nescit, id est bene accipitur id quod dicitur esse, solum scire Patrem, sic dicitum esse, quia scit Filium scire: & quod dicitum est, nescire Filium, sic dicitum esse, quia scit nescire homines, id est non potest esse quod multiter scirent.

X. Alii Patres ut Cyrillus *Lib. IX. Theaur. esp. iv.* & *Lib. II. de fide ad Rogis.* Athanasius *serm. xv. contra Arianos*, Origenes *hom. xxxv. in Matth.* Gregorius Nazianzenus *serm. xxvi. n. 50.* citatum locum interpretantur de Christo secundum humanitatem: non quod Christus ut homo diem illum ignoraverit; sed quod illum diem visum nescierit nescire, quamvis illum scientia infusa sciverit. Hæc interpretationi accedit quoque S. Basilii *epist. i. ad Amphibol.* *Darnakensis Lib. III. de fide cap. xxi.* Quare dum aliqui Patres dicant, Verbum nescire illum diem ut hominem, be-

ne vero ut Deum, intelligendi sunt, distisse Christum, ut hominem, id est ex conditione nature humane, seu vi, & merito ipsius humane nature illum diem ignorasse, licet scientia infusa ut homo etiam diem illum manifestum haberet. Hæc Gregorius Nazianzenus, quæ refert Gregorius *Lib. VIII. regil. epist. xlii.* Christo ut homini ignorantiam tribuunt: quem erorem omnes Catholici damnant.

XI. D. Th. III. *Par. q. x. art. 2. ad 1.* constat interpretatione Arianorum, & Eucharistiarum, alias Patrum interpretationes recenset. Origenes loco citato textum exponit de Christo secundum corpus eius, quod est Ecclesia. Alii interpretantur de filio adoptivo, non naturali. Sic enim inquit Angelico: *Origenes tamen hoc exponit de Christo secundum corpus eius, quod est Ecclesia, quæ esse tempus ignorat. Quidam autem dicunt, hoc esse intelligendum de filio Dei adoptivo, non naturali.*

XII. Chrysolomus *hom. lxi. de Trinit.* Epiphanius in *Acarato*, & D. Bernardus *Lib. de gradibus humilitatis*, exponunt, Christum locutum fuisse de scientia practica, quæ executionem secum deferret: & quia nondum iudicium universale exerceret, id est dixit, le prædicæ nescire illum diem.

XIII. Omnes istas varias interpretationes recensere congruum duxi, ut hinc lector colligat, quam infirmum sit argumentum illud quod ex laudato textu obicit defensores restrictionum mentalium. Nam laudat omnes Patres figurat locutione dei Christus usus est, quam variis modis eam explicent locutionem. Expositionem Augustini, quæ præ aliis detorquet potest in favorem restrictionis mentalis, ex dictis constat non modo non favere, sed aperte eandem restrictionem oppugnare. Et in primis, si laudatus textus faveret restrictionibus mentis, sane faveret restrictionibus pure mentalibus, & re ipsa istarum Auctores textum illum ut sibi faventem asserbant. Hæc namque locutio absolute prolata, Nesciam hunc diem, retento in mente hoc addito, ad dicendum, est restrictio pure mentalis: nisi aliqua circumstantia exterior, quæ afficiat, & moderetur ipsam locutionem, illam restrictionem exteriorem constituat. Finis autem utilitatis, vel incommodi est quæ omnino disparatam ab ipsa locutione. Hæc sequitur utilitas, vel inutilitas comparandis scientiam, vel necessitas occultanda veritatis est quæ universale respectu cuiusque locutionis, quæ veritas obtegatur: & cum variæ sint locutiones, quibus veritas occultatur, non potest di-

ctus finis intrinsecus unam præ alia ad peccillarem determinare significationem.

XIV. Secundo verba laudata Christi Domini nullo modo detorqueti possunt ad defensionem restrictionum mentalium quas homines in civili commercio adhibere illite solent. Nam ea locutio quæ in Christi ore vera est, in hominibus falsa esse potest; sicut illa responsio quæ ore Confessarii prolata vera est, ore alterius hominis falsa evadit. Quia sicut Confessarius hominis, & Dei personam facit, & in civili commercio loquitur ut homo, non uti Dei ministris, quæ de re infra: ita lublimiori modo Christus Dominus, & divine legationis, & populum magnitudinis ecclesie exercebat, Deus & homo, legatus æterni Patris, & generis humani Doctor reipsum erat. Ratione humani dignitatem plura profere poterat ut vera, quæ in privato homine essent falsa. Plura proferebat ad mentem interrogantium, quæ illi nota erat. Plures esse poterunt circumstantiæ ipsam respicientem afficientes, quæ responsonem illam discipulis petentibus intelligibilem reddere poterunt. Quæ omnia nobis cum sint ignota, & cum nullus homo Christi dignitates variat, & infinitas possideat: consequitur, nullum hominem arrogare sibi posse omnes formulas loquendi quibus Christus utebatur; quemadmodum nec Confessarii locutiones omnes ceteri homines licite adhibere valent.

XV. Tandem concludo cum D. Augustino *Lib. de mend. c. xxi.* *Domini omnia in Evangelio, quæ imperitoribus mendacia videntur, figuratæ significationes sunt.* Quare iure ac merito Clerus Gallicanus anno 1700. damnavit sequentem propositionem: *Periarchæ, Prophete, Angeli, ipse Christus supercælestibus, fide amphibolus, & respectu mentalis, fave.* Hanc, inquam, propositionem his centuris perstrinxerunt doctissimi illi Patres. *Hæc propositio scandalosa est, revaria: misit, prophete, catholice, sine economico ad insinuandam alterius veritatem dicta, vel tacta cum vulgaribus gælis confusæ: Sanctissimum acta ludibrio vertit: ipse etiam Angelus puerilis: erga Christum contumeliosa, & impia.*

XVI. Impia licet est præfata propositio: quia peccatum Christo Domino tribuit. Omnes namque Doctores, vel ipsi restrictionum defensores, fatentur peccatum esse uti restrictionibus mentalis, fide amphibolus abque necessitate. Porro nulla necessitas excogitari in Christo potest quæ illum ad violandam sanctitatem adegerit, cum innumeris modis potuisset sua infinita sapientia & celare quæ ce-

landa erant, & manifeste manifesta. Reliquum ergo est ut Prophetarum, & post-Restitutio Christi Domini, responsis, & oracula, tamquam mytheria, & figurata locutione, profundo obsequio veneremus; & illam formulam in locutionibus nostris adhibeamus quomodo illi nobis prescripsit: *Sic sermo vester, sicut est, non novus.*

XVII. Ad ultimum respondet Augustinus Lib. cont. mend. c. xiii. *Hinc est etiam illud, quod commemorasti, cogitare, Dominum Iesum, postquam resurrexit, ambulasse in terris cum duobus discipulis, & propinquatis eis castello, quo ibant, illum longius se esse fixisse. Ubi Evangelista dicens, Ipse autem se inuit longius ite, etiam ipsius verbum posuit quo mendaces animi delectantur, et impie mentantur, quasi mentationem si emae quod fingitur, cum veritate aliud se alio significandi, gratia tunc multa fingitur.* Si ergo ubi aliud significasset, Iesus in eo quod longius se se fixit, merito redicatur esse mendaciam. Porro autem, si bene intellexerit, & ad id quod voluit significare, referatur, invenitur esse mysticum, & quomodo tempore Augustinus, ut gesta, & dicta Redemptoris nostri a mendacio, vel amphibolia immunita ostendat, ad mysteria, seu ad mystica, figuratae significationes confugit. *Hinc dicit, subdit Augustinus, propter id quod scriptum est de Iesu... ne quisquam ex hoc verbo, sicut Presbiterianis, licetiam volens habere mendaciam, insuper etiam Christianorum videret fuisse mentium.* Porro hanc verum evangelicum, alioquin relata, quae in mendaciorum praedictum. Presbiterianis detorquebant, recensiones non pauci in restrictionum mentalium favorem inflectunt: nullumque mihi videtur, ut lapsus dicit, discrimen aliud, nisi quod eandem locutionem ob eandem finem prolata, antiqui mendaciorum defensores (exceptis Presbiterianis, qui etiam in religionis negotio mentiebantur) mendacium appellabant; recentes vero restrictionem sibi pure mentalem, alii non pure mentalem, vocant. Sed de his pluraquam latet.

CAPUT XX.

Aliaque oblietiones tum a ratione, tum ab exemplis, & doctrina sanctiorum, postquam S. Raymundus, & ex opere Anselmi vulgo adscripto D. Thome patet, referuntur.

I. **P**aucas tantum obiectiones hic proponimus: quoniam dissertatione sequenti in qua omnes casus quos proponere Auctores

restrictionum mentalium solent, verfabimus, etiam plurimas difficultates quae occurrere possunt, explicaturi sumus. Hic aliqua dumtaxat praestabimus, quae principia universalia inspeclant, quaeque ad veritas ea quae capitibus praecedentibus docuimus, opposui solent.

II. Obiectis. 1. Restrictiones parentales ideo damnatae fuerunt, quia non ob loiam, & praeciam necessitatem illarum Auctores licitas et licitas defendebant; sed etiam ob utilitatem. Qui ergo illas in solo necessitate extreme, & gravi eventu adhibuit, non erit censuris pontificis obnoxius. Resp. Restrictiones pure mentales sunt prohibitae ab Ecclesia, ut vera, putidiae mendacia. Mendaciam etiam in extrema necessitate casu sunt vitata, ut omnes doceat. Ergo etiam restrictiones pure mentales, utilitas, aut necessitas constituent locutionem veram, aut fallam seu mendaciam; sed eam veram, aut fallam supponit. Hae sunt argumenta PP. de la Fuente Hurtado, & Caluedi, & aliorum.

III. Obiectis 2. Nisi admittamus restrictiones mentales licitas in gravi necessitate, alioquin Dei praecepta evadunt impossibilia: quod quidem mentiri semper est peccatum, violatorem sigilli sacramentalis semper est peccatum. Cum animas tyrannus ad sigilli violationem cogit, quid tum amandum? Si dicatur, alteratum necesse esse, nempè aut mentiri, aut revelare sigillum, iam conceditur, aliquid Dei praeceptum esse impossibile; nec heresi est ab Ecclesia damnata. Remanet itaque via evadendi transgressionem utriusque praecepti, quae alia esse nequit, nisi via restrictionum mentalium: sive hoc restrictio fiat uti verborum nihil significantis; sive uti duplicis scientiae, communicabilis, & incommunicabilis.

IV. Respondetur, obiectionem hanc esse purum punnque sophisma. Quod respondere debet Confeffarius tyranno. Infra explicabimus. Nunc breviter dicimus, nunquam aliud quod Dei praeceptum obierit aliis impossibile; sicuti nunquam praeceptum, sive naturale, sive divinum, iubet nos eudore sigillorum medio aliquo illicito, puta mendacio, seu restrictione mentali; sed solum praeceptum obstringit ad illius occultationem vel silentio, vel iniuncti interrogatoris repulsi; etiam si via cum morte commutanda esset. At, quae adversari vitam veritatis praefertur, ideo necesse utriusque praecepti observantiam conciliare; quod Augustinus mendaciorum auctoribus improprie Lib. de mend. c. xx. *Si quisquam proponere sibi sic amandam veritatem, non tantum*

tum quae in contemplando est, sed etiam in vivo amandando, quod in suo quoque genere verum est, & non aliter profectum de corpore intentionem quae in animo concepta, atque concepta est; ut fidei veridicam publicitatem non solum curi, & argento, & gemis, & amicis praedit, sed & ipsi universis temporalibus, omnique corporis bono praeparare: nescio, utrum sapienter a quoquam errate diceretur, Et, si hoc satis ambulos talibus verbis recte anteferet, pluriusque penderet; recte etiam temporalibus rebus aliorum hominum, quos inhocentia, benevolentiaque sua ferare, atque adiuvere debet. Plurima hic habet Augustinus, quae ad nostrum propositum pertinent, quaeque missa fidei brevitate gratia, ad solum addimus cum eodem Augustino, quod si, postquam ea omnia quae licita sunt, adhibuit homo, quibus lecerum custodire, contingeret veritatem quoquo modo manifestari abique culpa ipsius hominis; tunc minime violaretur praeceptum sigilli, ad cuius occultationem nemo obligatur nisi mediis licitis, & honestis. Nec enim mendacia dicenda sunt, ut sigilla occultentur. Nec necessitas occultandi sigilli tollit quin quod abfolute mendacium est, in tali eventu mendacium sit, quod aliud adversari dicat. Deinde cum Augustinus subdit, tales contingere eventus posse in quibus, omni adhibita diligentia pro veritate occultatione, nil aliud superest nisi confugium ad divinam providentiam. Legatur integrum caput xvi. Lib. cont. mend. ubi postquam ostendit, debuisse multum Hieronymum respondere, *Secundum fuit, sed Deum timere, non nos prode, ad divinae providentiae adiuvum se se recipit. Et ubi ponimus, inquit, voluntatem, & potestatem Dei. An forte non poterat & illam, nec crevibus sine mentatione, nec homines Dei prodromos, & illis sive ab omni pernicie custodire?*

V. Obiectis 3. Nemo tenetur ad manifestandos omnes suos mentis conceptus, sed potest occultare unum, alium revelare. Resp. Iam supra haec obiectio soluta fuit. Liberum homini est suos conceptus inaduate procedere, sed debet uti verbis quae res ipsa disfundunt, & separant unum prae alio conceptum referant. Si enim verbis utatur quae univertic omnes conceptus negent, non potest tunc conceptum unum prae alio occultare: puta, *dicis, Non comedis carnes, haec verba univertice negant quatuordecimque carnum comestione. Non potes ergo abique mendacio in mente retinere conceptum carnis humanae, quando comedisti carnes five bovinas, five vitulas &c. quia praefata verba non restringuntur ad negandum comestionei carnis five humanae, five animalis.*

VI. Obiectis 4. S. Raymundus de Penafort. in Iur. Summa Lib. l. tit. x. de mend. & ad ult. proponit sibi hanc casum. *Solo dubitari, quid agendum sit si a quoquam uti aliquid occultandum, quem ipse fecit in domo sua latitare, vel etiam in alio loco. Nam videtur esse periculosum. Si manifestat eum, tunc crimen perditionis, homicidii, cum exuberat dedisse causam, ostendendo personam; etiam peccatum illorum qui occidunt eum; & sic gravius morietur in animas: quod etiam in me in latitante, si forte est in mortali, & morietur imperantibus. Si vero non manifestat, formidat ipsum mendacium; super quo videtur nullum posse adhibere remedium.*

VII. Resp. D. Raymundum quodammodo turbata peccata quae Augustinus vocat *compensata*, ex hoc textu manifeste apparet Tres liquidum vias aperit & occultandi innocenti quodammodo ad mortem, & vitandi mendacium. *Ego credo, inquit, salvo meliori iudicio, quod talis debet esse peccatus. Prima debet tacere. Si autem silentium ipsum proderet latentem; tunc transferret se in aliam materiam, quasi interrogando eum de alio facto, vel simile. Quando si, neque hoc factum, utatur verbo aequivo: vel respondens verbum aliquod aequivo, ut puta, Non est hic, id est non comedit hic, vel simile aliquod. Verbis aequivois licitum esse uti ad eludendum malitiam iniuncti interrogatoris in causa summae necessitatis factae & pie sancti Raymundus. Debent tamen haec verba aequivo duplicem habere sententiam iuxta communem intelligentiam, quemadmodum habet verbum est in lingua latina. Qui ergo alio idiomate loquuntur, oportet ut adhibent verbum quoddam simile duplici significatione tandem in communi exiliminatione. Ultimo tandem concludit Raymundus. *Vel de simpliciter, quod debet negare, & asserere eum non esse ibi. Si tamen sua conscientia dicit sibi, quod ita debet dicere, tunc non dicit contra conscientiam, immo sequitur eam, & nullo modo peccabit: nec contradicit in aliquo istis Augustinus, quia hic non mentitur, id est non loquitur contra mentem. Hae utima Raymundi responsio, non absoluta, sed hypothetica est: dicit enim, quod, admitta hypothese, in qua quis iudicat le obligatum esse ad negandum, in domo sua extare hominem qualem ad necem, tunc non peccabit. Cori? Quia, si conscientiae suae dictamen repraesentet, im-**

reque illi, in tali evento dicendam esse falsitatem sed mendacium pro salvanda hominis vita, & anima suavi, nullo modo peccat, quia sequitur regulam conscientie suae. In talibus enim circumstantiis non potest ignorare invincibilem malitiam talis mendacii in aliquo homine, concedere videtur Raymundus. Licet enim mendacii absolute accepti nulla deest ignorantia innocens; nihilominus, quando mendacium talibus gravissimis circumstantiis implicatur, videlicet cum profertur pro salvanda hominis anima, vitaeque simul; non est adeo evidens, nequidem posse invincibiliter reparare licitum mendacium. Pendenda sunt illa ultima Raymundi verba: *Quia hic non mentietur, id est non ibi contra mentem.* Mentem hic sumit Raymundus pro conscientia, ut animadvertit etiam Ioannes de Eriburgo in commentariis ad hunc locum. Quando ergo dicitur, *Mentis est contra mentem me*, hic mens sumitur pro scientia, seu notitia in mente exstante: cui notitia & acceptio mendacium formaliter acceptum adversatur. Ceterum, si conscientia indicet, dicendum esse mendacium pro hominis vita; tunc mendacium illud non erit contra mentem, sumptam pro conscientia; licet contra mentem, acceptam pro scientia, seu notitia, quae in mente reperitur. Illud autem mendacium est contra mentem acceptam tum pro scientia, tum pro conscientia, quod, non animo occidendi veritatem, sed libidine fallendi fit, inquit Augustinus Lib. de mend. c. xv. *Quorum, quod fit sed mendandi, fallendique libidine, quod merito mendacium est. Sicut enim genus, quod & nulli occidit, & prodest alteri, velut si quisquam peccatum alicuius iniuste tollendam, sciens ubi sit, velire se mentiat, quomodo interrogante. Spiritum, quomodo si cogit, & prodest alicui, velut si velius hominem ad mortem quaesitum proderit, mentiat, non solum ipsum atque innocentem, sed & rem, quia strigilium disciplina fit, ut neque de transgressionem correctione debeat, neque criminum paventi aditus intercludatur. De quibus duobus generibus, quae solent habere magnam controversiam, satis tractavimus, & quod vobis placere, ostendimus, ut*

suspensionis incommutatibus, quae honeste, & leniter tolerantur, hoc quoque genera delectantur a scribis, & fidelibus, & reprobis viris, ac feminis. Absunt enim ergo haec, fortes, fidelesque viros neque pro hominis salute, sive temporali, sive aeterna, mentiri unquam debere. Raymundus vero asserit, quod si homo reperitur tam imbecillus, cui eius conscientia sufficit, in hac difficillima controversia licitum esse proferre mendacium, tunc non peccabit, nec mentem libidine fallendi, nec ibi contra mentem, id est conscientiam. Haec est germana Raymundi mens.

VIII. Obiicies a. Annibaldus in III. Sent. dist. XII. art. 2. ad 2. ait: *Dicendum, quod mendacium rationem proferre potest (Christus) materialiter, non tamen justificare, & ideo mendax esse non potest.* Ut responsio haec intelligatur, referenda est obiectio et dicitur quod non nocet &c. Joan. VII. *Sed hoc dicere potuit.* Ergo mendax esse potuit. Clare nunc colligitur, Annibaldum non aliud docere, nisi quod Christus potuit narrare mendacem locutionem Iudaeorum, seu proferre mendacium materialiter, non significative, seu asserimenter; eo modo quo nos cum Plalmista canimus: *Dixit, insipiens in corde suo: Non est Deus: quia sane verba materialiter seu historice a nobis enuntiantur.* Id clarus evadit, si integer evangelicus textus, quem in obiectione Auctor indicat, transcribatur. *Et si dixerit, quia non scio eum, eto finitela vobis mendax. Sed scio eum, & sermonem eius servo.* Nonne hinc evidenter patet, historice tantum, seu materialiter protulisse Christum praedicta verba, si dixerit &c. Perro aliud longe diversum est adhibere verba ad exprimendos proprios conceptus materialiter, seu spoliata omni significatione; quod absque mendacio fieri nequit. In primo casu, qui illa profert, non uti utitur, ut suos conceptus pronat, sed ut aliena sentiat naret. Qui vero verba usurpat, ut sua secreta aliis communicet, iam ordinem pervertit naturae, sicuti suo loco probavimus, nisi ut signa representantia sensus internos illa adhiberet.

MONITUM IN SEQUEM ARPENDICEM.

QUE Dissertationi secundae Libri tertii in Decalogum Auctor necessaria conscripserat, considerat tamen, propterea in ceteris praecedentibus editionibus huius Operis desiderantur, nunc e tenebris eruta publici iuris faciendae cenit. Cum post ablatam eiusmodi Dissertationis impressionem tantummodo prolo fuerint, haec ad Tomi calcem relictore constituta sunt. Si cui dubium de illius Appendicis authenticitate librorum, nec de illi conformitate, tamquam ex propriis velut lineamentis hominum; P. Danielem Conciniam recognoscere, in Bibliotheca SS. Joannis & Pauli Venetiarum altarium auctographum consulendi libera esto facultas.

DE RITIBUS SINENSIBUS, ET MALABARICIS APPENDIX

Ad Dissertationem II. Libri III. in Decalogum post caput II. referenda, in qua varia capita distincta.

CAPUT I.

Sapientia Sinensium Rituum. Sedes Apostolica in eosdem Decreta, & Constitutiones.

IN Nuncium proderem meum, si dum de superstitione heremum habeo, Sinensium Rituum superstitionem, quae ab uno & amplius seculo uberem disputandi, atque in utramque decertandi partem, materiam dedit, silentio premerem. Princeps distitit occasio, cultus Confucii tributus. Celebris si fuit Philosophus ante Christum natum secula circiter quinque. Illum nobis refert P. de Comte sere tamquam evangelicae disciplinae Doctorem, omnium naturae virtutum ornamento religiosum. Tempa eidem erigunt Sinenses, & sacrificia libant. In Aequinoctio Veris, & Autumni pilos, & sanguinem porci offerunt, victimas immolant, thurem adolunt, vini calcem in honorem eorum paleas fictam effundunt, panem sericum, nimmolque effragos incendunt. Literati omnes gradibus insigniti in sacrum Confucii Templum accensus cereis ingrediuntur, quater genua flectunt, fronte terram percutiunt, prostrati-que Confucii spiritum adorant. Mandarin sacerdotio funguntur. Progenitoribus mortuis templa construunt Sinenses: tabellas appendunt inscriptas hinc litteris: *Sedes, aut Thronus antea vel Spiritus N. N. Vere, & Autumnio institutum solemniter: parresfamilias sacerdotes agunt: porcum, & capram*

mastrant: effuso in aurem vino victimas probant: libant fructus, & legumina. Hic dubio proci tum sacrificia quae progenitoribus mortuis offerunt Sinenses. Intoler Confucio in factis ritibus illi dicitur tabellas appendunt inscriptas aereis litteris: *Sedes animae sanctissimi, & supercolleatissimo Confucii.* De hac controversia docte de more, & praefitura sibi brevitate, prout sui instituti ratio postulabat, scripsit nuper Cl. P. Magister Laurentius Berti Anglicae Bibliothecae Praefectus in quarto hinc Theologiae Tomo Lib. XXIII. cap. xlv. Anno MDCCXL. quo hunc Tomum in lucem Romae edidit, nondum emanaverat celeberrima Constitutio *Ex quo singulari, quae, supremo afflante Numine, controversie gravissime finem tandem imposuit.* Quare proderit ille disputacionem instituit, & definitam a S. Sede doctrinam sapienter in antecessum propagavit. Imprudens ipse forum, si extrinsecum litium relictorum, sententiamque extra disputacionis alicui constitutam in discrimen adducerent. Quid ergo praestabo? Missa quatuordecim contentione, paucis perstringam quae in sacra data apostolica Constitutione habentur. Si integro & amplius seculo disputatum est, non expediet una hora declarare lenientiam quam Romana Sedes tandem aliquando rogavit? Sed quod porissimum me ad scribendum hoc de argumento adegit, studium fuit vindicandae Pontificae Constitutionis *Omnia sollicitudinem ad auctorissima calumniosissime referentissima scriptione idonea Gallico typis*

reque illi, in tali evento dicendam esse falsitatem sed mendacium pro salvanda hominis vita, & anima finis, nullo modo peccat, quia sequitur regulam conscientie suae. In talibus enim circumstantiis non potest ignorare invincibilem malitiam talis mendacii in aliquo homine, concedere videtur Raymundus. Licet enim mendacii absolute accepti nulla deest ignorantia innocens; nihilominus, quando mendacium talibus gravissimis circumstantiis implicatur, videlicet cum profertur pro salvanda hominis anima, vitaeque simul; non est adeo evidens, nequidem posse invincibiliter reparare hoc mendacium. Pendenda sunt illa ultima Raymundi verba: *Quia hic non mentitur, id est non ibi contra mentem.* Mentem hic sumit Raymundus pro conscientia, ut animadvertit etiam Ioannes de Eriburgo in commentariis ad hunc locum. Quando ergo dicitur, *Mentis est contra mentem me*, hic mens sumitur pro scientia, seu notitia in mente exstante: cui notitia & acceptio mendacium formaliter acceptum advertitur. Ceterum, si conscientia indicet, dicendum esse mendacium pro hominis vita; tunc mendacium istud non erit contra mentem, sumptam pro conscientia; licet contra mentem, acceptam pro scientia, seu notitia, quae in mente reperitur. Illud autem mendacium est contra mentem acceptam tum pro scientia, tum pro conscientia, quod, non animo occidendi veritatem, sed libidine fallendi fit, inquit Augustinus Lib. de mend. c. xv. *Quorum, quod fit sed mendandi, fallendique libidine, quod mendacium est. Sicut enim genus, quod & nulli occidit, & prodest alteri, velut si quisquam peccatum alicuius iniuste tollendam, sciens ubi sit, velire se mentitatur, quomodo interrogante. Spiritum, quomodo si ubi, & prodest alicui, velut si velius hominem ad mortem quaeritum proderit, mentitur, non solum ipsum atque innocentem, sed & rem, quia stricte disciplina fit, ut neque de transgressionem correctione debeat, neque criminum paventi aditus intercludatur. De quibus duobus generibus, quae solent habere magnam controversiam, satis tractavimus, & quod vobis placeret, ostendimus, ut*

suspensionis incommutatibus, quae honeste, & sentite tolerantur, hoc quoque genera delectantur a scribis, & fidelibus, & reprobis viris, ac feminis. Absunt enim ergo haec, fortes, fidelesque viros neque pro hominis salute, sive temporali, sive aeterna, mentiri unquam debere. Raymundus vero asserit, quod si homo reperitur tam imbecillus, cui eius conscientia sufficit, in hac difficillima controversia licitum esse proferre mendacium, tunc non peccabit, nec mentem libidine fallendi, nec ibi contra mentem, id est conscientiam. Haec est germana Raymundi mens.

VIII. Obiicies a. Annibaldus in III. Sent. dist. XII. art. 2. ad 2. ait: *Dicendum, quod mendacium rationem proferre potest (Christus) materialiter, non tamen justificare, & ideo mendax esse non potest.* Ut responsio haec intelligatur, referenda est obiectio *Et dicitur quod non nocet &c.* Joan. VII. *Sed hoc dicitur potest.* Ergo mendax esse potest. Clare nunc colligitur, Annibaldum non aliud docere, nisi quod Christus potest narrare mendacem locutionem Iudaeorum, seu proferre mendacium materialiter, non significative, seu asserivante; eo modo quo nos cum Plalmista canimus: *Dixit, insipienti in corde suo: Non est Deus: quia sane verba materialiter seu historice a nobis enuntiantur.* Id clarus evadit, si integer evangelicus textus, quem in obiectioe Auctor indicat, transcribatur. *Et si dixerit, quia non feci eum, eto finitels vobis mendax. Sed feci eum, & sermoneum eius sermo.* Nonne hinc evidenter patet, historice tantum, seu materialiter protulisse Christum praedicta verba, si dixerit &c. Perro aliud longe diversum est adhibere verba ad exprimendos proprios conceptus materialiter, seu spoliata omni significatione; quod absque mendacio fieri nequit. In primo casu, qui illa profert, non uti utitur, ut suos conceptus pronat, sed ut aliena sentiat naret. Qui vero verba usurpat, ut sua secreta aliis communicet, iam ordinem pervertit naturae, sicuti suo loco probavimus, nisi ut signa representantia sensus internos illa adhiberet.

MONITUM IN SEQUEM ARPENDICEM.

QUE Dissertationi secunde Libri tertii in Decalogum Auctor necessaria conscripserat, considerat tamen, progressaque in ceteris precedentibus editionibus huius Operis desiderantibus, nunc e tenebis eruta publici iuris faciendae cenit. Cum post ablatam eiusmodi Dissertationis impressionem tantummodo prolo fuerat, hac ad Tomi calcem relictore constat sum. Si cui dubium de illius Appendicis authenticitate librorictor, nec est illi conformitade, tamquam ex propriis velut lineamentis hominum; P. Danielem Conciniam recognoscet, in Bibliotheca SS. Joannis & Pauli Venetiarum altervatum auctographum consulendi libera esto facultas.

DE RITIBUS SINENSIBUS, ET MALABARICIS

APPENDIX

Ad Dissertationem II. Libri III. in Decalogum post caput II. referenda, in qua varia capita distriuntur.

CAPUT I.

Sapientissimus Sinensium Rituum, Sedis Apostolicae in eosdem Decreta, & Constitutiones.

IN Nuncium proderem meum, si dum de superstitione heremum habeo, Sinensium Rituum superstitionem, quae ab uno & amplius seculo uberem disputandi atque in utramque decertandi partem, materiam dedit, silentio premerem. Princeps distitit occasio, cultus Confucio tributus. Celebris si fuit Philosophus ante Christum natum secula circiter quinque. Illum nobis refert P. de Comte sere tamquam evangelice disciplina Doctorem, omnium naturae virtutum ornamento religiosum. Tempa eidem erigunt Sinenses, & sacrificia libant. In Aequinoctio Veris, & Autumni pilor, & sanguinem porci offerunt, victimas immolant, thaurum adolunt; vini calicem in honorem eorum paleas fictam effundunt, panem sericum, nimmolque effrago: incendunt. Literati omnes gradibus insigniti in sacrum Confucii Templum accensus cereis ingrediuntur, quater genua flectunt, fronte terram percutiunt, prostrati-que Confucii spiritum adorant. Mandarin sacerdotio funguntur. Progenitoribus mortuis templa construunt Sinenses: tabellas appendunt inscriptas hae litteris: *Sedes, aut Thronus antea vel Spiritus N. N. Vere, & Autumnio institutum solemniter: parresfamilias sacerdotes agunt: porcum, & capram*

mastant: effuso in aurem vino victimas probant: libant fructus, & legumina. Hic dubio proci tum sacrificia quae progenitoribus mortuis offerunt Sinenses. Intoler Confucio in factis ritibus illi dicitur tabellas appendunt inscriptas aereis litteris: *Sedes animae sanctissimi, & sapientissimi Confucii.* De hac controversia docte de more, & praefitura sibi brevitate, prout sui instituti ratio postulabat, scripsit nuper Cl. P. Magister Laurentius Berti Anglicae Bibliothecae Praefectus in quarto tunc Theologiae Tomo Lib. XXIII. cap. xlv. Anno MDCCXL. quo huic Tomum in lucem Romae edidit, nondum emanaverat celeberrima Constitutio *Ex quo singularis, quae, supremo afflante Numine, controversie gravissime finem tandem imposuit.* Quare proderit ille disputacionem instituit, & definitam a S. Sede doctrinam sapienter in antecessum propagavit. Imprudens ipse forem, si extrinsecum litem relictorem, silentiamque extra disputacionis alicui constitutam in discrimen adducerem. Quid ergo praestabo? Missa quatuordecim contentione, paucis pertraham quae in sacra data apostolica Constitutione habentur. Si integro & amplius seculo disputatum est, non expediet una hora declarare lenientiam quam Romana Sedes tandem aliquando rogavit? Sed quod fortissimum me ad scribendum hoc de argumento adegit, studium fuit vindicandae Pontificae Constitutionis *Omnia sollicitudinem ad auctorissima calumniosissime referentissima scriptioe idonea Gallico typis*

edita. Et ob eam quæ Ritus Sinesis inter & Malabaricos connectio intercedit, primum Conformationem adversus cultus Sinesis, tum Conformationem adversus Ritum Malabaricos exponam.

II. Et ut a prius initium repetam, Dominici omnium primi ad Sinas Christianismo intulere. Anno quippe 1566. P. Gaspar De la Cruz Lusitanus; Eboracensis, cum duo decim filii Prædicatorum Ordinis commilitonibus Sinesis penetravit Imperium. P. Martinus Kada Augustinianus anno 1575. eodem concessit. Anno 1581. P. Mattheus Ricci cum aliis S. I. Sacerdotibus oras attingit Sinesis. Scriptores Societatis invident Dominicanis, sibi que adiecit hunc primum apud Sineses adventum. Verum, hæc similitate, quam focci facio, foret, ut primum Dominici, Francicani, Angulianum, & Iesuite simul vastissimam illam vineam excolere cœperunt, perpetuum inter eosdem imper eorum cultum religionis bellum exarere. Superstitioe pollutas cultus Dominici, Francicani, Angulianum, eviles Eusebique progrediebant Iesuite. Pater *Joannes Baptista Morales* Dominicanus, & P. *Antonius a Sancta Maria* Franciscanus ambo Sinesis fidem valde periti, rituum, & ceremoniarum fibris inspectis, & sacrificia que sacerdotum Confucio, tum parentibus, avis, proavique litant, serio consideratis, idololatriæ labem eadem aperia indicant. Quare ab eiusmodi sacrificiis, ceremoniisque arcabant omnes qui Religionis christiani nomen dabant. Ut hoc ipsum profaret P. Franciscus Hurtado Societatis Iesui Proprovincialis. summo studio curavit P. Joannes Baptista Morales Ord. Præd. Sed nihil profecit; idcirco Manillam Philippinarum Insulam caput scripsit anno 1655. Innamque Dominicanorum Provinciam exiit cum Iesuitis controversie certiorum reddidit. Provincialis his literis acceptis, Archiepiscopus Manillensem D. Hernandez, *Quero*, & Episcopus *Lebanensem* consultit. Controversiam defendendam Pontifici Summo deliberant Antistites, ipsique ab Urbano VIII. literas dedere. Anno 1657. Dominicanis, & Francicani Missionarii crudelissimam passi sunt persecutionem ab Sineni Imperatore, quod illa improbarent sacrificia, Confucio, & parentibus denatis oblata, que licita plaque adprobarent Iesuite Missionarii. Post dira tormenta in exitum acti Dominici a Sineni Imperio recessere, alii occulte ibidem degentibus. Macaem petit P. *Ioannes*

Baptista Morales anno 1659. Articulis 12. super hæc controversia P. Manuelli Diaz Iesuitarum Visitationi expendendis proposuit, ut sublatis partium studiis publicisque dissiis, difficultates omnes reciproco amicitie federe dirimerentur. *Lenius* quærit, morale nescit P. Diaz, respondens que, moralem fore, ad P. Hurtado Pro provinciales. Sincis Missionibus, ut ex eisdem responsis quod sit decernendum colligere valeat. Medium eligi iam seculum erat a tempore quo Iesuitæ Sinas ingressi erant; & nondum delibetraverant essent ne superstitiosi, an honesti præfati cultus? Integrum annum responsam expectavit P. Morales. Er enim experimento didicisset, se omnia frustra tentasse, ad dissidia componenda Romam concessit circiter annum 1642. suolique articulos continentes ritus, ceremonias, tabellas, templa, & sacrificia, que supra indicavimus, sacro Purpuratorum Patrum Collegio expendendis proposuit. Anno 1645. Eminentissimi Patres ad eundem quaerita responsa dedere, publicoque decreto tanquam illicitos & superstitione contaminatos improbarunt Sinenium cultus ab eodem P. Morales expositos. Ad Sinas vestigia relegit P. Morales, ibidemque Romanæ Sedis diploma publicavit. Illius decreti summa Societatis Missionarii communi Romanam adire, Sedem deliberant, Oratorumque designat P. Martinum Martinez. Iesuitæ articulos Sacre Congregationis expoluit, decretumque obtinuit anno 1656. quo ritus illi Sinesis prout ab eodem prædicatis civilibus dumtaxat decernuntur. Hæc duo opposita decreta, litium, dissidiolorum occasio. Iesuite Dominicanis, & Dominicanis Iesuitas acculabant, quod cultus Sinesis minus sincere Romanæ Sedi fuerint expositi. Innomina prosidere sumpt ex utraque parte, & quique sibi adiecebant victorias. Dominicanorum Navarrete & Varo; Iesuitarum Bartoli & le Tellier, quæ narrat omnes pro domo sua pugnant. Aqua parte veritas, & tandem victoria literis, ipse ne pronuntiaverim? Id li prædram, partium studio adductum me id agere iudicant plurimi. Si hilioris P. Bartoli & P. Le Tellier hæc de controversia literis, Dominicanos causa delectos. P. Ioannem Baptillam Morales, Navarretam, Varum, & cerologæ Ord. Præd. apud Sinas evangelicis Operarios Romanæ Sedi lingue imperitos, ignaros, fallaque rituum Sinenium expositionis Romanæ Sedi factæ rebus passim comperies. Incredibili arte, exquisito studio

dio Scriptores illi, potissimum P. Le Tellier, omnia miscere, & quadra rotundis vertunt, ut decernum obviarent anno 1645. a P. Morales adversus Sineses, quos initio descriptis cultus abrogatum ostendunt decreto emanato anno 1656. crante P. Martinez.

III. Quinam res ipsa Icopum attingerit, quinam Romanæ Sedi sinceritate summa sacrificia oblata Confucio, & defunctis progenitoribus expoluerint, quinam contra, aut pro superstitione pugnaverint, Dominicani an Iesuitæ, non aliunde sane quam ex Romanæ Sedi decretis, que in spectro prodierunt, colligere, & certo definire possunt. Bello itaque inter evangelicos utroque Institutio Operarios fervente, contendentes Iesuitis, decretum emanatum anno 1656. abrogasse decretum evulgatum anno 1645. P. Joannes Polanco Dominicanus Romanæ venit, & Pontificem Summam Clementem IX. novæ exortæ liti certorem fecit, libellumque implicem portexit Congregationi Sac. Inquisitionis, in quo petiit antiquum ne esset decretum anni 1645. Interrogationi factæ hoc fuit responsum datum anno 1669. *Eminentissimi Patres declarant, decretum Sacre Congregationis de propaganda Fide datum sub die 12. Septembris anni 1645. secundum tenorẽ expolite in dubio esse in suo valore: neque per decretum Sacre Congregationis S. Officii sub die 22. Martii anni 1656. fuisse rescindendum, sed omnino secundum quaerita, circumstantias, & omnia in dubio dubiis expressa, esse servandum, ut iacet; quomodo in servandum declaravit decretum Sacre Congregationis S. Officii, ut supra die 23. Martii anni 1666. iuxta quaerita, circumstantias, & omnia in eis expressa.*

IV. Perspicue heinc apparet P. Martinum Iesuitam alio occulte silentio a Sinenibus sacras Confucio erigi edes, tabellas appendi, in æquinoctio Veris, & Autumni orienti pilos, & sanguinem porci, mactari videri, Chinam adolent thurem, & cetera que supra indicavimus. Itaque P. *Martinez* Romana Sedi proposuit ritus, & ceremonias revera eviles, cultibus superstitionis exquisita arte neglectis. Trancribenda huc essent ipsa quaerita ab hoc P. Missionario propolstra S. Sedi, nisi factum quod inui, comperum esset: idque ex his que dicturi sumus, evidens omnino fiet. Nec enim omnes Sinenibus populi ritus, ceremonieque erga defunctos, Confuciumque superstitionem reddent. Quare hos tantum ritus, quos expositi anno 1656. P. Martinus Martinez,

probaverat Romana Sedi, probaverant Dominicani. At neque post declarationem Clementis IX. qua confirmatum est decretum anni 1645. adversus sacrificia, Missionarii Confucio, mortuique parentibus oblata Confucio, mortuique parentibus oblata Confucio Confucio additi a præconcepta recedere sententia, honori sibi duxerunt. Hinc novæ turbæ, dissidia, & schismata. Romana Sedi Vicarium Apolliticum declaravit D. Carolum Maingrot, ut Operarios evangelicos una componeret, litibusque finem adideret. In anno 1665. decretum edidit, quo cultum Confucio, & progenitoribus exhibitum, tabellamque eius appenas prohibuit. Verum & huic Vicario Apollitico decreto parere detestabantur Confessionarum rituum defensores. Repetitæ quaerelæ ad Summam Pontificem Innocentium XII. deleruntur. Id demum in examen controversiam vocat. Litteras ad suum Apolliticum Vicarium D. Maingrot datæ anno 1697. quibus eundem in propagando fidei christiani Religionis culta zelum, studium, laboreque commendat: animus facit ut superatis gravissimis difficultatibus, molestiis, & angustis, Deo promovere gloriam pergat. At sic Deo permittente, quo impendens Romana Sedi extirpare idololatriæ cultus fatigabat, eo altius in dies rediebant schismata; & vincia Domini maximum patiebatur detrimentum. Quare Clemens XI. iterum proscriptos declarat Sineses ritus: & *Carolus Theosop* De *Toomoo* Patriarcham Antiochenum Sedi Apollitice Legatum insinuit, illucque ad componenda dissidia mittit. Summus hic vir Iesuitis summoque addictus, non tam facta purpure, quam omnium virtutum ornamento illustris Poscheri die xxiii. Iunii anno 1704. decreto solemnè plurimos Sinenium superstitionis cultus proscriptis, improbat. Quare frustra. Non modo nequit, licet auctoritate, Legati apollitici ornatus, in ordinem redigere, siveque sanctioribus submittere propagatoribus rituum, quos ut superstitionis damnavit, verum ipse sibi suorum quo nactus adversarios est, potestati fuscubuit. Eruinas, perfectiones, angustias passus, quam subirent mortem, eundem acta publici iuris facta declarat. Clementis tamen XI. eundem decretum confirmavit anno 1710. atque Ioannem Lusitanæ Regem literis efficacissimis sollicitavit ut eundem executionem coraret. Accepto autem Amplissimo Cardinalis mortis nuntio, ad Archiepiscopum Manille literas doloris plenissimas dedit Pontifex Summus. Romæ vero Sacro Purpuratorum.

torum Collegio coram se adiecto in eisdem laudibus sermonem habuit. Prae aliis haec illi pauxit encomia. *Amisimus, Venerabilis Fratres, amissus Orthodoxa Religione zelatorum maximus; Pontificis auctoritatis interpidum Defensor; Ecclesiastica Disciplina assertoreis fortissimus; magnam Ordinis Vestri lumen & ornamentum. Amisimus Filius Nestorum, Fratrum Vestrum, plurimus, quis pro Christi causa suscepit, laboribus arduum; ditatus, quis periculis, armis, confectus; contentus, quis fortis, magister, qui non iustitiam, inanimem debet, arripere in feruere pietatem.* Haec, & peiora pati congebantur illi qui aperta fronte Confucianis cultus oppugnabant. Confirmato apostolice Sedis auctoritate inuicissimum Cardinalis decreto, quid tum? Errore facti deceptum apostolicum Legatum, innoceas Sinensium consuetudines tanquam idolatrie labe asperas prohibebat, inlammatum cultum defensores: quemadmodum erro facti decepto adherent PP. Morales, Varum, Navaretam, ceteroque Missionarios Dominicanos praefatorum rituum acerrimos infestatores. Porro confirmate Pontificum Summum sui Legati decretum subditum, positione facta quae se reuera a decepto cultu immunis, explorata in Sinensibus cultus sententiam dixerit. At deceptum Legatum contendant. In nihilum ergo occidit Pontificia Confirmatio.

V. Deceptum Legatum probare contendunt, quod licet ritus illi absolute specieem superstitiosus praeserant; tamen, iustitia & eorumdem institutione, & Sinensibus populi intentione, civiles omnino sint. Mactant utique in equinoctio, in plenissimo Sinensibus in templis Confucio dicatis victimas, sanguinem porcorum fundunt, immolant capras, adolent thiamamata. De facto hoc penes omnes convenit, nullaque super eodem inter adversantes partes contentio. Factum aliud pugnandi delensibus cultum occasio fuit. Disputabant illi acriter, num scilicet iuxta intentionem institutionemque Sinensium praefata sacrificia, & caeremoniae civilia ne, an superstitiosa dicenda forent? Verum factum illud, tanquam a controversia extraneum, semper relictum fuit. Sacrificia praefata in equinoctio oblata Confucio, haud pendant vel ab institutione, vel ab intentione offerentium quod sint superstitiosa alioquin nullum esset sacrificium ab Ethnicis oblatum idolis quod non possent Catholici bona intentione peragere. Sacrificia quae ethnici Sinenses Caelo, Terrae, fluminibus,

aliquae confectis Numinibus litant, non ne ipsissima sunt ad illa quae offerunt Confucio, sola intentionis, institutionisque diversitate? De hoc ergo facto institutionis anque intentionis, qua Sinenses praefata sacrificia in Equinoctio, & in Plenissimo offerunt Confucio, mortuicis Progenitoribus, nec Legatus De Toornon, nec Sedes Apostolica inquitur unquam: quomam ritus facti notitia, quae difficillime esse haberi potest, epus minime est ut desaturus, sine ne cultus sacrificia natura sua idolatriae puritine tinga, & Christiane Religionis puritate infesta. Et hoc est quod adfirmabant Dominiani, Franciscani, Augustiniani. Hoc quod confirmant Innocentius X. Clemens IX. D. Martinus, Eminentissimus De Tournon, Clemens XI. Correntonius, quae Alexander VII. a P. Martinez expositas probavit, erant toto caelo diversa, ut ex qualitate eisdem P. Martinez evidenter liquet.

VI. Quamquam tot Sedes Apostolice decretis superstitiosa declarata eiusmodi sacrificia fuerint, nihil secius adhuc ea propugnare ut civilia pergebat adversarii. Quare Clemens XI. anno 1715. sollemnem edidit Constitutionem *EX ILLA DIE*, qua Sinenses cultus iterum atque iterum damnavit; formalitque iuramentum praefecit, quo omnes Missionarii Pontificia Constitutionis observationem splendore obstringuntur. Desinit Pontifex Summus, se in tandem controversiae quae ab anno circiter 1642. Sedem Apostolicam sollicitavit, vexavit, torquere, finem imposuisse. Ordinem Generalibus praecipit, ut suos respective subditos ad eiusmodi Constitutionis observantiam cogant. Porro quis unquam inducere in animum potuisset ut crederet, reperiendo Catholicos fore qui tam sollemnem Apostolicae Sedis dogmaticae Constitutioni resagantur essent? Et tamen eventus non paucos patefecit qui putabant probabiliter se posse observantiam Constitutionis apostolice declinare. Atque ut istam ab obedientia praehlata exemptionem habebant, libellis, scriptis, epistolis, animadversionibus univervalim plene impleverunt Europam. Expectare forsitan in retractatos Vaticanam anathemata. Sed salteris. Novum apostolicum Visitatorem cum facultate Legati de latere ad Sinas misit Romana Sedes Carolum Ambrosium Mediolanensem Patriarcham Alexandrinum anno 1720. Ut oras illas attingit Legatus, ad extremas se redactum angustias, vitaeque custulendum intellexit. Neque alia via ultima evadere facta

se posse exilium, nisi edita Padrali, in qua plura permittere coactus fuit quae Christianae Religionis puritati minime congruebant. INNOCENTIUS XIII. invidice fortissimus, peccatoris apostolice Pontificis tam obfirmatae relaxationis periculis restandant; Apostolice Sedis erga subditos haecenus admittit clementiam, quidquam imlofocere pernam opportunitatem duxit. Quapropter recurrendum ad professionem invenum interdicti facultatem suspendi rituum Sinensium; propugnatoribus, aliquodum obediendum, quam singulari voto Sedi Apostolicae funderent, executionis operae committendae. Desinit Innocentius XIII. Benedicte XIII. ex Praedicatorum Ordine assumptus Eradecelloris interdictum sustulit. Decretum tamen Cardinalis De Tournon adversus dictos cultus Sinenses confirmavit.

VII. Novae ad CLEMENTEM XII. Pontificum maximum BENEDICTI successorem delata querela. Ex Sinis Romanam Missionarii petunt, & praefato Clementi XII. exponunt, vincula, carceres, catenas quas posterie in Sinis coguntur si qui CLEMENTIS XI. Constitutionem *Ex illa die* ante promulgant, aut eidem parere sibi religioni ducunt. Haec cum audisset Pontifex Summus, continuo duos Episcopi Pekinensis Epistolas pastoralis irrisu declavit, praedictae animo conceperat, quae maturare haud potuit, morte preventus.

VIII. Verum omnivvero tantum Religionis negotium penitus dirimendum, definitumque maximo Pontifici BENEDICTO XIV. divina relevavit Providentia. Tam sapienti quippe, eruditique Pontifice opus erat ut controversiae integram agitate feculum finis imponeretur. Anno 1642. P. Ioannes Baptista Morales Dominicanus et Sinis Romam petiit: nullumque non movit lapidem, ut superstitio Confuciana, tabellaeque mortuis progenitoribus appende proferberentur. Anno vero 1722. Pontifex Summus BENEDICTUS XIV. sollemnem edidit Constitutionem, qua decretum quod curante Praefato P. Morales emanavit Romae ex Congregatione de Propaganda Fide anno 1645. adversus Confucianis cultus confirmavit, & controversiam exhaustit, atque omnem cavillandi aniam penitus sustulit.

IX. Haec est gravissimae atque molestissimae controversiae origo, progressus, & finis.

Porro ne cuiquam in mentem veniat, me in hoc adhibendo feberrate partium ludio vel tantillum indolis, mea summo-pere interel lectores admoquere meos, haec quae hic curam, obiterque inani, collegisse undenam? Ex Historicis Dominicanis, Jesuitis, Franciscanis, Augustinianis? Ex actis Cardinalis de Tournon, Mediolanensis, Maingrot? Ex immensa librorum multitudine ex utraque parte evulgata? Minime genitum. Undenam ergo? Non sane aliunde quam ex ipsa sollemnium, auro cedroque digna Constitutione *Ex quo singulari BENEDICTI XIV. quam oculis omnium, lobie-diam, cordique infixam percipio.* Non est quod mihi laud veteri, innumera alio preteritis literis odii, invidique plenissima, sine quae ad imposendum, evidendum, probatrandum iudicium, & quae ad opprimendum, vexandolque adversarios pertinent: quoniam nec insituti mos ratio, nec necessitata rationum momenta librorum me istius celeberrimae causae scribere prius. Prina delibavi lineamenta, cautione, modeliaque summa.

X. Quod autem ex sola Pontificia Constitutione pauca, quae hac de causa scripti, haulerim, eisdem Constitutionis lectione exploratum fiet. Et itaque univerve Pontificia Constitutionis speciem paucis delineatum.

XI. *Num. II.* persipie asseruit, diffusid occasione dedisse eos Missionarios qui cultus Confucio & progenitoribus defensus a Sinensibus exhibitus tanquam civilis honestoque propagabant.

Num. III. narratur, Missionarios qui praefatos cultus superstitiosos asserbant, causa ad Sanctae Sedis Tribunal delata, decretum aliquotus esse, quo eiusmodi cultus proscripti sunt.

Num. IV. Alia quaesita indicantur a P. Martino Martinez proposita Romanae Sedi, quaeque anno 1656. probata fuere utpote omnimodo diversa ab istis de quibus lis erat, ut supra dictum est.

Num. V. Tertius exhibetur ad Sanctam Sedem reclusus, & confirmato decreti anni 1645.

Num. VI. Ex relatis decretis non sedata, sed aucta diffidia indicantur, quorum certior factus Innocentius XII. nihil intantum reliquit quo item aboleretur.

Num. VII. E vivis sublato Innocentius, Clemens XI. anno 1704, auditus utriusque partis rationibus, deum damnavit Sineritarum, tamquam superstitione imbutos, mandavit Legato suo De Tournon ut decretum Sedis Apostolicæ contra idololatriam Sinenfium observationem procuraret.

Num. VIII. Cardinalem De Tournon Romanæ Sedis decisionem, decreto adfecto, promulgare affirmatur.

Num. IX. Qui Confucianis ritus ut politicos civileque propagabant, manibus effugis publicæ legi observantiam eludere tentabant. Decretum, quo Clemens XI. anno 1710, confirmavit tam responsa a se data anno 1704, quam decretum Cardinalis de Tournon, integram referibitur.

Num. X. Ob oculos Constitutio pontificia exhibet firmitatem Confucianæ consuetudinis propagatorum, qui neque hinc ultimo patuerunt decreto. Sed notanda est benignissima phrasia qua id significatur: *Si vero nec decretum hinc inani ad difficiles animos subducere voluit.*

Num. XI. Integra Constitutio *Ex illa die* ab eodem Clemente XI. anno 1715, edita referibitur.

Num. XIII. Denno etiam post latam adeo solemnem Constitutionem in tenam reduci propagatorum Sinenfium cultum in obedientia, cavillandique studium. Verum, ne lectores ex censura æquissima in refractarios lata, animam carpenti, aut denigrandi ipsam inelictam Societatem Iesu arripant, opere pretium nos facturos existimamus in memoriam revocare, quod in singulis fere Operibus nostris, prout occasio tulit, innumis, quamlibet nempe Religionem, quantum sanctissimam, suos habere factos, ut Augustinus testatur. Numquid universa Iesu Societas adeo de litteraria Republica, de Ecclesia benemerita, ob quorundam Missionariorum qui partibus P. Martini nimium additi, integro sæculo successores habuere, deceptionem, nimiamque in interpretandis, eludendisque apostolicæ Sedis decretis firmitudinem, detrimentum aliquid lubre debuit? Si iuxta commune axioma *frater non perdat iniquitatem fratris*; numquid tot Iulius scientia, probitate, prudentia præstantissimi, de salutis animarum zelo ferventissimi ex quorundam Sociorum erroribus minus suscipiendi, minus exstimandi erunt? Apæge inuisita commenta. Quemadmodum sub magno Societatis splendore occulatur haud debent privatorum errores; ita neque inelicta

Societatis lumen offuscari debet ex aliquorum Sociorum mæculis. Itaque pontificia censura que sub hoc *Num. XII.* habetur, in privatos refoctarios, minime verum ipsam Iulidarum Communitatem lata est.

Num. X. nihil illi excepti correctione Pontifici Summi, dum eos *difficiles animos* appellavit. Nunc vero, quod tot decreta, & constitutionibus repugnaverint, tamquam inobedientes, captioloque permissit dictos Sinenfium Missionis operarios. Noli ergo in universam Societatem detorqueere que sequitur Constitutionis verba, adversus privatos tantum, ut dixi, prolata. *Per Constitutionem apostolicam adeo solemnem, qua Clemens Papa XI. se hinc controversia suam dedisse testatur, Iustum & æquum videbatur eos qui Sanctæ Sedis auctoritatem, se se quam maxime revereri profitebantur, hanc, & obsequenter animo illius iudicio fides amicum subscitæ, nec ulterius quædam cavillari.*

Nihilominus inobedientes & captiosi animos exactam ipsorum Constitutionem observantiam, se effugere posse putant, ea ratione quod illa præcepti titulum præstat, quasi vero non individualiter legat, sed præcepti vere ecclesiastici vim habent.

Num. XIII. Clementina. Constitutio roboratur, & prout opus est, eidem maior firmitas adicitur.

Num. XIV. Inducuntur responsa que duo viri dedere ad quæstia quædam illidem facta, & que ad Patriarcham Alexandrinum transmissa fuerunt.

Num. XV. Augustus coactum Patriarcham Alexandrinum octo concessisse permissiones Apostolicæ Sedis doctrinæ minus congruas, perhibetur.

Num. XVI. Integra Pastoralis Patriarchæ Alexandrini octo permissionibus insertis recitatur.

Num. XVII. Ab hac pastoralis Epistola recedunt Patriarcham Alexandrinum putandum esse dicitur, si *libertas ipsi data est, rem disquisitioni cum Episcopis, aliisque doctis viris, qui nihil aliud quam christiani cultus puritatem, & apostolicæ Constitutionis observantiam ante oculos habent.* Ita enim ab his qui cultus Confucianus tamquam politicos defendebat, circumdatus vallatque erat Patriarcha Alexandrinus, ut nequiret virosque christiani cultus zelo ardentis consilere.

Num. XVIII. Exhibetur apostolicæ Breve, quo Clemens Papa XII. anno 1735, binas epistolas Episcopi Pekinensis Confucianis ritibus faventes damnavit.

Num.

Num. XIX. Maturum describitur examen quod idem Clemens XII. instituit super permissionibus Patriarchæ Alexandrini, quas morte præventus damnare non valuit.

Num. XX. BENEDICTUS XIV. præfatis permissionibus tamquam Apostolicæ Constitutioni *Ex illa die* repugnantes proscribit, revocat, abrogat.

Num. XXI. Clausula Constitutionis Clementinæ, *Ex illa die*, explicatur.

Num. XXII. Præcipit Pontifex Summus exactam illius que Constitutionis observantiam, penamque in illis qui transgressores.

Num. XXIII. Formula præscriptæ a Clemente Papa XI. iuramenti prælati a Missionariis plura adduntur.

Num. XXIV. Confidit Pontifex Summus, inane sublatum in timorem cordibus illorum qui existimant per exactam pontificiorum decretorum observantiam retardari infidelium conversionem debere; ac si fides evangelicæ politice rationibus, non christiana simplicitate, & calidi presentia, que mundi sapientiam confundit propaganda foret.

XII. Hæc et Insuper celeberrime Constitutionis, qua tandem tabulis cavillis, effugis, atque circuitibus BENEDICTUS XIV. Pontifex doctissimus contraxerit per integrum & amplius sæculum discutite finem imposuit, toto plaudente catholico Orbe. Ex nuda illius apostolicæ Constitutionis relatione planum comperturque est, me nihil aliud hoc in capite narrasse quam aut que in ipsa Constitutione conceptis verbis habentur, aut que inde legitime colliguntur. Plurima sane promere in medium possent que causam, eulque historiam illustrarent, sed eadem præterire expediens duxi, tum quod plenior litis istius narratio in istius meo haud est necessaria, tum me illorum animos offendere qui sibi me infensum formidant. Et sane nullus dubito qui æqui rerum æstimatores probaturi tantam rationem sint. Enim vero poteram me aut pressius breviusque, aut castris maioreque modestia rem agere? Si que me tacuisse ipse scio, ceteri perperla haberent, tum me omnia amicitie officia servasse inclamarent.

Infra ne cancellos istos se continuissent adversarii victoriam allequuti? Audivisset profecto chentum vociferare turbas, Scholas, Academias, Collegia, pulpita ipsa, calum, terramque triumphorum resonare clamoribus. Nobis vero nec hilere; immo stentia prope omnia erant? Disputatur ex instituto de superstitione: & que contra superstitionem

e Petri cathedra prodire Oraçula literis consignata alto abscondenda silentio erant? Integrum didimidi fere sæculum pro intaminato christiane Religionis cultu adversus Confucianam idololatriam pugnantur invidià constantia Dominicans, Vinctula, carceres, iudicia, mortem ipsam passi sunt pro veritate dimicantes. Tandem post tot discrimina rerum, post tot fluxus, & tempestates veritatem ab illis stare apostolica Sedes definitur Constitutione solemni. Et omnia hæc sub tenebrarum caligine lapsidina, repetuque obivisioni consignanda erant? Quis sane mentis hæc postulare, aut contendere iure poterit? Et tamen hæc omnia ultra donasse adversariis, Axius eminet scripturionum nostrarum meta, scopus, finisque. Reteranda Petri oraçula, patelaciende leges, decreta, sanctionesque Romanæ Sedis erant. Indefessa tot Summorum Pontificum, Cardinalium, Prælatorum, Theologorumque sollicitudo, labor, studium pro divini cultus puritate cultuque ab oculis exhibenda occurrerant. Admonendi fideles, in tuto collocandi etiam Religionis negotium, imbuendique erant quod probare, quid renicere in hac de Confucianæ superstitionis causa, aut simili que exoriri possit, debeant. Huc pertinent que hoc in capite perliximus. Quam oportune, quam caute id egerimus, aliorum esto iudicium.

CHRISTIANA MEDITATIO

In revisitum Pontificiam Constitutionem.

Quoniam ut mentem tuam, amice lector, illustrarem, animumque tuum divinis sensibus afficerem, me hæc, ceteraque omnia serere testatum sum, paucis te cominus urgendum duxi. Oculos nos in Romanæ Pontificis effata conicias velim. Serio, meditare reliquias vitæ totius mundi contemprores, amicos, parentibus, patrie valedixisse, terræ marique pericula, incommoda passos, toties dicitæ mortis certamina sustinuisse, ut ad nationes barbaras, feris, immanique Evangelium Christi deferrent, Crucis vexillum explicarent, animasque ex idololatriæ tenebris, eriperent, atque divine fidei luce perstratis Deo restituerent. Vix ingressi Domini vineam agricolæ isti, dux inceduntur in partes, domesticis conflantur dissidiis. Quæ de causa? Ut collectam segetem in propria horrea, ut inventos thesaurus in propria serinia immittant, occultandique?

Ut

Ut sibi aliquid licentur? Ut gradus, dignitates, thronos, solia, principatus, imperia occupent? Appage iniqua commenta. Ecce ergo? Ut facilius Christi Religionem amplificent, Christi milites tantum intelliguntque bellum accendant, & ut alios, modo laqueant, in dilectionem certam peragant. Insensitior conciliant. Indulgendum athenorum besillitati esse contendunt illi; cum difficillimum sit ab inveteratis moribus homines abducere. Antiqui ritus, quibus ab infantia affuevere efferatæ gentes, probandi. At hæc pugnant cum Christi Fide, subdant illi. Utique ergo pars optimo dicitur esse: omnium vota animarum salutem. Deique gloriam spectant. At altera pars erret nocensum est, nec enim plus una vera sententia esse potest. Quænam potest vera sit, pro tribunali ledens demum Pontifex Summus, prostratorque superstitiosus ritus? Quid tum? Pars que innocentes propugnabat cultus, falces ne submitit iudici supremo? Patet ne Pontifici maximo, cui singulariter obedientiam vovit? Nequaquam, sed integram fere saculam modo uno, modo altero effugio Romane Sedis crypta, oracula declinare tentavit. Hæc animus, mentemque fides lector optime, Quoriam præfata studia, conatus, tentamina? Ut propria negotia promoverentur? Abiit. Quo ergo? Ut fides Christi latius manet, ut ingentur animarum numerus iustis aqua perfundatur, ut Religio christiana amplifietur, ut maior Dei gloria promoveatur, Ita ne vero? Dei gloria ne promovebitur, irato Deo? Christi fides dilatabitur ne, Christi Vicario, Romanæ Sede repugnant? Quis divine prædicationis, atque evangelicæ Missionis Rector supremus? Christi Vicarius. Semel & iterum ad istius tribunal causa delata: omnia rationum momenta exponendi qua voce, qua scripto pluries concessa facultas est. Ecce ergo iteratis dissolutionibus denegata obedientia est? Ad matrem Dei gloriam promovendam? Equi fieri potest ut tam diuturna relictio salam Dei gloriam spectaverit? Et tamen isthuc ipsæ hæc omnium operatorum vota, sentire non convenit. At quod respicit pars una a veritate aberraverit, Romanæ Sedis definitione compertum est. An innoxius error ille fuerit, nostra ne interest perstricari? Abiit. Huc colligenda meditatio nostra est. A via ergo vitæ occidere possimus illo ipso tempore quo Deigloriam, animarumque sanctificationem nos promovere credimus? Est itaque via que nobis videtur

recta, novissima autem eius, Spiritu sancto testante, deducunt ad mortem. Verum itaque habet vel ipsis sanctissimis operibus superbiam, animi elationem insubiam. Quantum ergo valerimus illius præligatoris, nostri scilicet amoris proprii, insidias, illamque altissimas veras debemus? Quanta antiqui demissio, quam profunda humilitate tremendissima indicia Dei permissivæ, simulque adoranda nobis sunt. Recogita obsequium se prestare Deo & illis credidisse qui Dei Filium, qui Christi discipulos passibili suspendebant. Divitarum amor, voluptatum illecebra, thesaurorum cupiditas, dignitatum ambitus mundanos homines faciunt, seducunt, obsecant. Religiosi viri, Operarii evangelici veripollitioribus obnoxiosibus sunt: ipsorum inimici arma lævis induant, zeli flammam emittunt insuperant, & sensim sine sensu arcem invadunt, mentem undique versum circumdant, demerant spiritum, animamque obfirmant divine glorie augenda, lucrandarumque animarum insubiosibus. Insensibilis hostes nostri inreos sunt. Et quos non sanctiora, atque grandiora molitur facinora, eo illi altiores intrant dolos, fraudesque. Sed quoniam hostium potentiam exaggerabimus? Quodque eorumdem machinationes, decipiendæ artem exaltabimus? Despondere ne animos debemus? Nequaquam; sed in timore & tremore salutem nostram operemur oportet. Hæc pauca que cursim perstrinximus, eo pertinent, ut humilitatem, sinceritatem, modestiamque in corde tuo foveant. Magna est hostium potentia; sed fortior est Christi gratia. Altissimæ sunt amoris nostri insidie; sed divine lucis scintilla in ictu oculi illas dissipat. Animo itaque demisso, spiritu contrito, corde candido sincereque prostrati ante Christi thronum illius meritis & intercessione celestia impioentem subdita, & corruent in conspectu nostro adveniat nostri. Argumentum nostræ candoris, sinceritatis, humilitatisque potentia quodnam est? Obedientia prompta superioribus nostris, obedientia exactissima Christi Vicario. Melior est enim obediencia quam victimæ, & audiscatur magis quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum arislandi esse repugnant, & quasi scelus idololatricæ velle acquiescere... Pro eo quod obsecrasti sermone Domini, protegit te Dominus. I. Reg. xv. 22.

CAPUT II.

De Ritibus Malabaricis tamquam Superstitione polluta a BENEDICTO XIV. ultima definitiva sententia proscriptis sua percolibus Convulsione OMNIUM SOLLICITUDINUM.

I. **T**raçant questions temporum Doctores temporum, iniquum communiter Caluisse moderni. Cum itaque hoc ipso quo scribo tempore, advenit superstitionem alia celebris emanavit Constitutio Summi Regnantis Pontificis BENEDICTI XIV. qua damnatur Malabarica gentis idololatricæ ritus, opere precium me facturum existimo Lectores meos docere saltem prima, que ipsorum controversiam spectant, elementa. Et primum omnium idea Malabaricæ superstitionis adumbranda est, atque explicanda. Populi illi plures venerantur deos, quorum tres eminent: *Urem*, sive *Mæssio* primus; alter vocatur *Vishnu*, tertius *Brahma*, aut *Stramma*, quem nature auctorem appellant.

II. Ilorum nominum sacerdotes *Brachmani* nuncupantur, qui primum locum occupant, suamque originem a præfatis diis arceunt. Exteriorum gravitatem, austeritatemque prætorum, & inferioris populus, qui *Pareos* nominantur, incredibili superbia, fastique contentione, alpernanturque. Animarum tranquillitatem in diversis corpora admittunt. Inter cetera bruta *vaccas*, in que postissimum suos residere deos credunt, magnopere adorant. Qui eisdem carnes manducant, inexpressibile perpetraret crimen. Exlicati istius animantis herocis cineres faliberrimum remedium est, quo abolerunt delicta, animaque dignæ efficiuntur ut deorum sacrificiis intersint. Prima pubertatis signa que puella exhibet, infirmiorum tonitu publico populi aspectu perhibent *Brachmani*. Sponte figuram *Numinis Pallas*ve impudicitæ, & generatioris protervioris, collis suspensam deserunt. Univerfa illa nato in variis *Costas*, seu tribus divisa est: nobilissimæ nempe, & plebeias. Nobilitas illa non divitiis, sed nec laboriosis artificæ progenies inhabitat, & vultus fidere patitur. Inter *castas* nobiles *Brachmani* eminent, & sacerdotio funguntur. Abiit ut *Brachmani* simul cum *Pareos* vel comedant, vel orent, vel idem ingrediantur templum. Immo se pollutos reputarent *Brachmani*, si vel digitum unum *Pareos* tangerent. Se quippe ex deo *Bryama* descendere *Brachmani*; *Pareos* vero veluti ex putri egressos de superi-

lio continentur. Si operari evangelicæ aliquid ex *Pareis* ad fidem Christi convertum tangerent: si ex communi fonte aqua lutrali eum abluerent; si sacramenta, iam nullum in posterum cum *Brachmani*, tametsi Christianis, commercium habere possent; immo de gradu essent deieci.

III. Divina factum providentia est ut etiam ad hanc superstitiosissimam gentem christianæ Religionis ministri accederent. Guisnam instituit, Seraphis, an Iesuitici fuerint qui illo quicquid primum penetraverit, nostra hand interest definire. Illud certum est Franciscanos, & Iesuitas ut primum excolere vineam illam quos recentis, superstitione concessisse sententias. Iesuitæ Missionarii apud Malabarcos nonnulli ac Iesuitæ Missionarii apud Sineses, civiles, & ab omni idololatricæ labere puros defendente ritus Malabaricos; superstitiosos et contrario esse propugnabant Capuccini.

IV. P. Robertus Nobilis Iesuita anno 1666. Christianæ Religionis amplificandæ zelo vehementer luculentis Madurensis Regnum adivit, & ut fertur, *Brachmanorum* ornamentis indutus. Licere sibi existimavit ille eiusmodi vestimenta, tamquam civilia insignia, quibus a plebe secerantur castæ nobiles. Quis enim Christianorum, nedum Religiosorum, Iesuitarum *Brachmanorum* a *Pareis* distinctio, civiles ritus, honestaque quas recentissimos consuetudines illius nationis reputavit novus operarius. Illas itaque factis, & voce probavit, ut Religionis catholicæ propagatio amplifietur vane aperiret. Fieri non posse existimavit ille, ut *Brachmani*, *castæque* nobiles ab inveteratis consuetudinibus recederent. Accuenda itaque mens est ut rationes explicari queat, quibus gravissimum insipientiæ evangelicæ Religionis obstaculum auferatur. Hoc sublimi, sanctoque sine preventus P. Nobilis ab omni superstitione interemerat censuit ritus illos quos alii operarii ut idololatricos detestabantur. Ad Gregorium XV. Pontificem Summum Iesuitæ ipsi causam devotissime exposita quæstia constituta. Nobis præfatos Pontifici alio in subspici exposuerunt. Succesores Gregorii XV. eandem controversiam ad examen revocant, cui ut finem imponeret Maximus Pontifex Clemens XI.

XL. Communitarium Apostolicum ad remotissimas illas gentes destinavit D. Carolus de Tournon Patriarcham Antiochenum postea S. Romane Ecclesie Cardinalem in Iesuitas posse profectum. Is in Urbe Pudercheri, post diturnum examen celebre decretum edidit anno 1704. Malabarico ritus, quos ut civiles lesuque propagabant sine dora, tamquam superstitiosos damnavit, ut nobis narrat hinc, quam explicandam suscipimus. Constitutio *Universi sollicitudinem*. Hac liquidem occurrit n. 111. *Ut enim multa pretermissa qua retroactis temporibus hinc in re acciderunt; graviores, quasi inominibus, controversia, hoc ipso nostro seculo emerunt, seu potius renovata fuerunt, quam a se. recordat Brev. N. Clem. Papa XI. missis ad eam Coronandoli appellat h. men. Carolus Thomas ... Cardinalis Tarnovius occupatus. It. eum eo cum appropinquasset ad statum societatis novissimis observantis que ad aliquibus Missionariis observabantur, vel permittebantur, ab aliis vero tanquam christiana pietatis spiritus minime emittentes revocantur, unde discordiam, et dissensionem disputacionum sentiam, exploratis ea qua per erat diligenter factis & circumstantiis, esse christiana esse, suisque officii partes exire indicere plures in omnibus ceremoniis gravi interdicto prohibere, atque damnare etc.*

V. Referitur *num. iv.* prefate Constitutionis integrum Cardinalis de Tournon decretum. Cereimonie porro, seu ritus qui hoc prohibentur decreto, hi sunt. I. Caveat ne sacramentalia, signentur al. saliva & infusationes, in baptisimatis collatione omittantur. Ab huiusmodi ritibus potissimum abhorrent Indiani isti: idcirco ne illorum ad fidem catholicam conversio impediatur eadem praevidenda doceant Missionarii Iesuitae. Nomina aliquos Sancti in Martyrologio Romano descripti imponendum baptisimatis prescribitur, idolorum nominibus reiectis. Instantium ex christianis parentibus ortorum nimia Baptisimatis protractio interdicitur. II. Caveat ne Missionarii matrimonialia inter infantes lex, aut septem annorum inita probent; led curant efficiantque in iuxta ritum Romane Ecclesie legitima completa etate, eadem contrahant. Mulieribus prohibetur *Tally*, quod praeter imaginem idoli *Palleparis*. Nuptia a plurimis superstitiosis ritibus purgatur. *Cocorum* frangi iuribetur, ut inde spondi prospertatis, vel inferturum auspicia doceant. III. Mulieres menstruali morbo laborantes ne accedant a Sacramentis, ab in-

gressu in Ecclesiam, ab accessu ad Confessionarium interdicitur. Diris quoque devotetur obicena illa consuetudo, qua puella prima pubertatis signa cognatis & amicis ostendenda, solumque super re tam torrida celebrare solent. IV. *Pares* sacramenta, & spiritualia lubbida etiam in propriis domibus agrotantibus administrari precipitur. V. Christiani ritibus prohibentur, ne in *Pagodis* idolorum eumpana, ut alia instrumenta possent. Constitutio pontificia Gregorii XV. ad petitionem Patrum Societatis Iesu edita, quomodo intelligenda sit, explicatur. VII. Cimex ex vitaceo heretico confectus, & sacro chrismate delimitis fronti impingere severissime inhibet Legatus apostolicus. Quis credidisset lege opus fuisse qua a tam turpi superstitione arceretur Christiani? VIII. Regula in librorum gentium ubi servanda prescribitur. Denum declarat Cardinalis Legatus hoc suo decreto minime probare alia, in qua sunt, quae reformatione indigent, quoruzque illius notitiam effugiant.

VI. Post relatum integrum decretum apostolice Legati Constitutio Pontificia admonet, missum ab eodem Legato Romam decretum suum, quod continuo ac illud accepit Clemens XI. in Congregatione S. Officii examinandum subicere, & in omnibus servandum, exequendumque desinit donec a Sede apostolica aliter provilum fuerit. Integra Pontificia Resolutio edita anno 1707. recitabitur *num. vi.*

VII. Propugnatores cultuum damnatorum duce P. Lainez Episcopo Melaprensi, ut semel acceptis persequi consueverunt possent, evulgantur, CLEMENTEM XI. Legati decretum revocasse. Haec sunt Constitutionis nostrae verba n. VIII. *Veni hinc providentiam, ubi res quoque in despectu erat porroventum sanctus, frustratus est falsus rumor, qui paucos post annos per Indias increbuit, ipsum nempe Clementem XI. Praedecessorem & vultum decretum revocasse, & novissimas suo remonitis adprobasse, quae ille tanquam sine possessioles minimeque ferendas projecerat. Cui falso rumor coram intercapturas laudatas Pontifex Clemens XI. utique omnibus vultu nullo redderet a Patriarcha praediceo editum omne penitus effugium adiret, quo a praedicta eisdem decretis debita obedientia se subtrahere quomodo possent, die 1. Septembris Anni M. DCCXII. extrae ex tabularis mandavit authentimum exemplum decreti, quod praedicta die VII. Januarii Anno MDCCLVI. emi-*

emanaverat, & Superius transcriptum est, illudque Episcopo Melaprensi transmissit. Defensores ceremoniarum non modo debitum non praebuerunt decreto obedientiam, sed praeterea illud impugnabant, ut asseritur in constitutione, qua ut impugnationes decretorum a Patriarcha editum omne effugium adimeret, confirmationem pontificiam illic transmitti iussit.

VIII. Elapsis circiter duobus annis, Missionarii pro ritibus pugnantes Romam venerunt, & a Pontifice Summo entice petierunt ut censuram qua in decreto continebatur, suspensionem, unaque simul moderationem, aut ipsius decreti interpretationem concederet. Praecepit Pontifex summus, petitionemque S. Officii Congregationi examinandam dedit. Impugnatores decreti coram illis Tribunali omnia rationum momenta, facta, & circumstantia, documenta tum antiqua, tum nova, quae non exigua molis volumina, ut Constitutio nostra inquit, implebant, detulerunt, & omnia mature discussa fuerunt. Non labori, non eloquentiae, non studio, non arti pepercit decreti impugnatores, ut omnia quae damnatos cultus a superstitionis labe purgare iudicabant, purparatorum Patrum Collegio vividius representarent. Sed cum tempus prolixi iudicii inlaret, a viros subtilius et Clemens XI. Ilius Sacerdotis Innocentius XIII. hinc cognoscendo causae penitentiam Congregationem ex sapientissimis constanti viris depravit. Hi selecti viri duos integros & amplius annos exquisita rerum indagine articulatum rem totam discussurunt. Haec dum agerentur, & vivis deceret Innocentius XIII. eique cathedram occupavit Benedictus XIII. qui, praedicta Congregatione confirmata, ut ceptum examen persequerentur Patres, iussit.

IX. Tandem auditus ad fatietatem defensorum rituum a Legato damnatorum, positos, & tam diturnum, tamque accurata examina, BENEDICTUS XIII. causa ad se advocata, apostolicas litteras in forma Brevis anno M. DCCXXVII. exente ad universos Episcopos, & Missionarios Regionum Madrensis, Mayllarenis, & Caratensis dedit, quibus, ut narratur in hac Pontificia Constitutione *num. xi.* praedicti Caroli Thomae Cardinalis Tournoni decretum confirmavit observandumque praecipit. Litterae confirmantes Legati decretum integre descriptum *num. xii.*

X. Auditii Legati pontificii decretum, quo ritus Malabarici prohibentur: aurbus

excepti Clementem XI. decretum illud confirmantem. Auditii rursus hunc ipsi Pontificem lesuorum super hoc decreto examen instituerunt. Auditii dices successores Pontificis Innocentium XIII. & Benedictum XII. hanc ipsam causam ad incudem, & levioresque curas revocantes. Auditii tandem decretum Legati, quod Clemens XI. anno M. DCCVII. iterumque anno M. DCCXII. confirmaverat, a BENEDICTO XIII. de novo roboratum, manum, confirmatumque anno M. DCCXXVII.

XI. Haec cum ita se habeant, cinam in mentem venire possent, oppugnatores decreti Cardinalis de Tournon rursus adversus tot Summorum Pontificum repetitas eisdem decreto confirmaciones cervicis erecturus, denique institutos fore pro causae revisione? Nemo sine inducere hoc in animum posset, inquit, At falleret mirum in modum. Defensores rituum nihil de nova Pontificis confirmatione se audivisse asserunt. Ne insolentiam eorum qua causa cadunt, iudicis tentent aures occcludere. Sed quis hanc novam, & obscuratamque inobedientiam narrat, ut hinc adhibeatur? Antequam auctorem narrationis prodo, illud in memoriam revocandum, dissingendos nempe esse Malabaricos Missionarios Iesuitas ab Iesuitis Europaeis. Absit ut privatorum quorundam inobedientiam inelyta Societati universae adscribas, ut alias te adnotui, & admonere sapies interet.

XII. Parro que haecenus narravi, ex hac ipsa BENEDICTI XIV. Constitutione hausta sunt. Verba transcribo pontificiae Constitutionis ex *Num. XIII. Tantum vero abstinere, ut qui pro ritibus eo decreto damnatis pugnant, hinc NOVE eiusdem decreti confirmationi acquiescerent, quia potius anno MDCCXXII. Praedecessori Nostro Clementi Papae XII. in Benedicti locum subrogato declaraverunt se nihil de nova declaratione audivisse, nequa aliquid quod ad eam posset, Episcopos, & Missionarios Indiarum fuisse legitime denotatum: ideoque eorum confirmacione non possentur ut non obstante Benedicti XIII. Constitutione, dixeretur hanc eundem causam denovo S. Officii Congregationi examini, & cognitum subicere.*

XIII. Finita causa cauta; Sedique Romane evulgata definitiva, & absolutaque sententia. Nolle itaque acquiescere crimen non leve praesert. Quid crimen obrudis? An non licet ad suum legitimum, iussumque iudicem bis, ter, & quoties placuerit, recurrere?

res? Inobedientes ne, & refractarii habendi qui ad suum iudicem confugiunt? Minime gentium, si recurrit non eo spectat iuram legem eiusdem, si recurrit cavillatoria non sit, led ingenuus. Viginti & octo anni iam a lato decem Cardinalis de Tournon eluxerat: ad eundem decreti confirmatione facta a Clemente XI. viginti haec: a reuera confirmatione eiusdem Clementis viginti: ab ultima confirmatione Benedicti, quinque. Quid? In tanto annorum intervallo, post exhibitam sub tot Pontificibus tam ingenua documentorum volumina, post totius repetita qua voce, qua scripto, propriam rationem expolitionem, adhuc novum casus examini postulant? Qui post haec omnia rursus appellat, rursus ad Tribunal recurrit, interminabiles lites voluit, ut legem observantiam declinet. In hoc quippe tanto annorum curio executioni ne mandatum fuit. Legati decretum toties confirmatum? Absolverit ne Missionarii a cultibus tamquam interditiois proscriptis? Nequaquam. Non a lo ergo huiusmodi recurrit, nisi ut ad Alaga Graecae causa protrahatur, & superstitioe corruptae sent, & dominetur. Haec opponebant Missionarii qui observantiam decretorum Romanae Sedis adversus superstitioem pugnant. Nilominus de nouo audiendos Rituos Malabarorum defensores expedite iudicavit Clemens XII. ut clementia redamaret. Haec omnia nobis per libere Constitutio vestra laudato Num. XIII. Et quomodo, alia eorum partium Missionarium causam finitam esse, & in re iudicata esse esse repetentibus, seu excipientibus, non desunt qui postulant hanc annuum esse recedent, sique aduoluerint: atque inde Pontifex Clemens XII. praesertim admittenda existimatis, declaraturque in causis posse processu.

XIV. Duorum annorum spatio rursus causa dicitur in Congregatione S. Officii, & post maturum examen, decretum Cardinalis de Tournon a tot Pontificibus confirmatum, iterum munitur, & roboratur, nonnullis declaratione, moderatque partibus. Apostolice Litterae in forma Brevis, date anno MDCCXXXIV. quibus XVI. dubia resoluantur hinc Constitutionis interse sunt. Brevitatis causa duobus resolutionibus praetero, cum legi possint in Constitutione infra referenda. Id solum recorder, Clementem XII. sub Litterarum suarum finem, Missionarios per visera misericordiae Dei obsecrari, ut, controuersis iam remotis, exactaque decretorum ob-

servantia seruetur, studia, & labores in animum solentem conseruet.

XV. Videtur mihi visor tot, lecta, & animos sumere, gratulorque superno agere Nummi, quod non tam duram molestemque controuersiam finis imponitur: quoniam quod ritum toties proscriptum delatores tandem aliquando animi vultu desiderie, ultimoque peremptorio iudicio se pie submissent. Tam factus euentus Rome sperabatur, ut Pontificia nostra Constitutio his verbis, restat Num. XIV. Post duram, & accuratissime factorum, atque rationum in utranque partem disputationem, post tam solenne denique caelo iudicium, in magnam spem venerat apostolica Sedes, non secus ac Romae litibus suis erat imo positus, ita & in Indis tandem aliquando ab discordiis, ab infideli cessant trip cum praeterquam quod decretum impugnantem, siue illius equitate cognita, siue moderationibus, declarationibus, & relaxationibus iam impetratis latis sine factum existimantes non solum aequo animo illud receperunt, sed fidem quoque suam obligaverunt, se omnino operam daturis ut quaecumque in litteris apostolicis essent praescripta, integre executioni mandarentur. Hoc accedebat quod apostolicae Sedis, non tam solam, sed certis gravissimisque testimoniis altatum erat, publicatas iam fuisse pontificias litteras, & subscriptas ab omnibus Missionariis, & mutuum inter partes perfectae communionis, atque concordie vinculum redintegratum, quod multis annis non sine ingenti Missionum damno inter lites fuerat interruptum.

XVI. Audiuisti inrentis auribus concipienda facti euentus spei rationum momenta. Audias nunc oportet tonelli exitum nuntium. A quomodo? Ab ipsa Constitutione, in qua non. XV. haec habentur. At tam solentibus miris conceptum gaudium hinc exoritur: Trifidissimus siquidem uentus, quoniam illius Sedis apostolicae Litterae, & Missionarios, & Clericos qui Cardinalis Tournonis decretum impugnant, non obsecratis CLEMENTIS XII. Litteris apostolicis solemnibus ad huc acceptis, publicatisque, damnatos tamen ritus, & ceremonias iuxta sexundam litterarum praescriptum minime abolere posse canones, & statuta sibi licentia sumere ut eas quae ad huc usque permittitur, & retinere non dubitent. Heinc luculenter liquet, quod repetitae appellatione, & multiplicati recurrit ad supremum Tribunal pertinent. Nihil intentatum negli-

gunt ut iudicia protrahantur: ut aliqua interferatur conditio, ex qua arripit ania possit vitiligandi, appellandi, efficiendique ut primum controuersia seruetur, quia, lite vigen-te, cultus proscripti possessionis iurare potunt. Quod si solibus cavillis, respervationibus, artibusque, Iudex Supremus ultimam de-finitivamque sententiam solemniter ritu roget, tum fieri nequit, inquit, ut sententia executioni demandetur: inepitiosus cultus aboleri nequeat. Damnos tamen ritus ac ceremonias iuxta canonem Litterarum praescriptum minime abolere posse canentur. Tamen pallescere solitudinis quidquam negligeret Clemens XII. quod refractarios decretorum observantiae subiceret, praecipuum iteravit gravioribus etiam penis impositis. Litterae pontificiae ad Episcopos & Missionarios eorum regionum date anno MDCCXXXIX. inter se sunt nostrae Constitutioni apostolicae Num. XVI. Quin continuo alias apostolicas Litteras ad illarum regionum Episcopos dedit Clemens XII. quibus eorundem reum, & religionem allicere curavit, ut exemplo suo praesentes alios ad obedientiam excitarent. Etiam Litterae istae praefatae apostolicae Constitutioni insertae sunt Num. XVII.

XVII. Superiores quoque generales Missionariorum onerat Clemens XII. eorum praesertim qui, ut apostolicae Sedis reatum erat, detestabantur ad huc (inquit pontificia Constitutio Num. XIX.) obsequente animi erga eiusdem Sedis mandata, certa argumenta exhibere, ut pro viribus subditos suos ad debitam praesertim obedientiam adigant, cogantque poenitentiam etiam severitate adiecit. Mandatis praerogatum tum Episcopi, tum Missionarii Regionum Madurensis, Mayfuriensis, & Carthagenensis, & praerogatum qui pridem contra Cardinalis Tournonis decretum iterarent, sacramento interposito, abolunt Litterarum apostolicarum observantiam promittent, ut narrat Constitutio nostra Num. XX.

XVIII. Conquirebantur nonnulli, se perperam aculatos esse, quod lites apostolicis contemptum, exploratumque minime paruisset. Iure, an iniuria factum id fuerit, exis qua Constitutio apostolica referat Num. XXVI. palam fiet. Hi tamen qui non refractarii, sed obsequentes haberi volunt, clamant, se se in extremas animi angustias esse coniectos, ab iurisdictione religionem, ob excommunicationis, quibus inobedientes legitime requebantur inevitabili nexu obligati sunt. Praescriptum instrumentum abstinenti imponerem a supersti-

tiose ritibus omni gravissimum, intolerandum quoque appellat: idcirco, ut aboleretur, enixe orant. Similiter ut dispensatio super omissione Sacramentalium saltem, & iustificationis protergetur, articuloque assistendi Patris explicetur, rogant. Et quod ad Patres attinet, decretum Cardinalis de Tournon quoque post promulgatas apostolicas litteras contemptum exploratumque observant, obtentu verbalium cuiusdam declarationis ab ipso Clemente XII. facit. Quare non temere refractarios nominant abrogationem oblinere minime poterunt, in Indiarum partibus, & opera Regis Lusitani Episcopus Malayani factus dictum verbum oraculum Ispitit. De isto oraculo haec habentur in Constitutione apostolicae Num. XXVI. Rursum itaque ad nos allato de iustificatione oraculo declaratio, qua Clemens Papa XII. Praefecti nostro tribuatur, & eius etiam exemplum, monumentumque in Actis, & Tabulario Sanctae Inquisitionis reatum fuisse, atque recedendum serbatur, exemplum, monumentumque huiusmodi diligentissime exhibuit mandavit. Cumque illud nullum incrementum sit, longa licet, atque exactissima indagine investigatum, cum etiam administris, quibus custodia mandandum fuerat, ea dare per se necesse interrogati, nihil invenirent a se visum, nihil auctum fuisse, & nunquam ad se pervenisse praedictam Declarationem, propterea & in Actis, & in Archivo adflectari constitit, & iudicium affirmaverunt: cum dicitur istius Nostri Praefecti eade re me mentem, atque sententiam in apostolica eius Litterae supra reatus, huiusmodi claris expressam exploratumque haberemus: totum hoc gravissimum & intricatum negotium ... tandem iudicare, et desinere deliberavimus.

XIX. Mirum est homines tanta infirmitate fronte repletos fuisse, qui impolatas adeo solennes, & Sodi apostolicae adeo perniciosae castigantes, & disseminare in vulgus ausi fuerint. Quid? Pontifex Summus sua legitime edita, atque universae christiano populo promulgata peripete rem aliquam commedit, approbat? Lege ergo scripta populum decipit, & privato oraculo hinc, ut illi veritatem patefacit? Si lex evulgata veritatem & honestatem servandam praecipit; oraculum verba errorem, malitiamque praeribit; aut contra. Tanto malorum discrimini Romanam Sedem, quantum per eos licet, exponunt oraculorum verbalium confectores. Et tamen nec nova, nec rara est haec intin-

infringendorum verbalium oraculorum ars. In Iudæis, occidentalibus plurimum Pontificum oracula vice vocis pro sicco chalcitate uel ieiuniorum tempore orantur. Vix vocis oraculum aduersus Sixtinam Constitutionem *De Rebus* conueniunt. Vix vocis oraculum aduersus persequitur idem sermone aduersus qui carissimos veterum ob delictum istorum nauem saluatur. Ne multa: vix les emant que anticipatas preterit opiniones, quin ad quosdam consista verba oracula se le recipient illi quibus memorie leges displicent. Que paxa idem delibari, tum ut cautiore iudicium sint homines in confingendis hinc inde oraculis, tum ut fideles non eam ut illam oraculis oraculis, que cum legibus emanat solemniterque rationis pugnant, adhiberi fident.

XV. Sed ut eo node discessit, reuertatur oratio, primum postulatum de auferendo iuramento, & censuris reicit Pontifex Summus, & tum iuramentum postulat, tum censuras in transferebat iuras confirmat. *Nom. XXIII.* Magis deinde queritur Pontifex Summus, quod Missionari pro viribus non laborauerit, ut avariatio saluæ, & infidelitatis, que gentium saluam animas iudicare ferat, deponeret. Certo quippe difficile est hanc tantam aduersus saluam anhelitumque dominationem, qui labore gentem illam ferunt, naturalem esse, & non ex aliqua iuperstitiosa opinione proficentem. Natura quippe humana prater propter eadem in omnibus est. Utique inueterati mores, consuetudines, vis educationis plurimum valent ad pervertendos nature instinctus. At quod gens illa barbarâ, rustica, vilis, & iuperstitiosum plenissima, ita imbuti ad salutem eternam valeat, ut omnibus iuperstitiosis ritibus cum lacte haustus eunatis ad altissima christiane fidei mysteria difficilissima, & gravissima evangelice legis precepta aripere apta, & idonea erant, neque in iudæis in avariatis, in saluæ, & ainiore, deponat, arcantem est sane imperium. Cuiusmodi dispensationem concessit, ut quanto certa & gravis necessitas postularet, in sacramento baptismatis confertendo, saluæ uti abstinere, & anhelitum in occulto adhibere liceret. Dispensationis prorogationem ad aliud decennium imperit etiam Summus Pontifex BENEDICTUS XIV. *Nom. XXX.* admoventi occurrere necessitatem posse vi cuius legitime dispensationis locus sit. Attamen nulla occurrere ratio valet ob quam ritus adeo venerabilis aboleri penitus debeant. Quapropter distincte Missionariis præcipit *Nom.*

XXXI. ut hac dispensatione non nisi urgente gravi necessitate orantur, & dummodo baptizandi ea præta non delinquant opinione ut credant, saluam, anhelitumque ineptam esse ritus sacramentalis materiam. Tandem concludit, hoc, scilicet decennio, nullum futurum esse dispensationis prorogationem suam. Et hoc quidem iure. Nam si viginti annorum spatio nequeverit ab illius gentis animis, istorum sacramentalium auerfationem evellere, quid sperandum in posterum est? Quid quod periculum nobis esse debet, Missionarios omnes iam inde uique quo ad oras illas pervenere, nullum non movisse lapidem ut baptizandos omnes ad istorum sacramentalium usum inducerent, ut horum contra saluam, & anhelitum ab eodem penitus eliminarent? Alterum ego dicendum. Aut Missionariis pro viribus non laborare ut tantum præjudicium ab istorum animis abolerent, aut gentem illam tanta occultate, & iuperfitione obducant, ut nulla futuri profectus spes remaneat. Si primum dicendum non est, ergo secundum. Tamen prudentissime ad aliud decennium prorogata dispensatio est, quia respici occurrere gravis necessitas valet talis dispensationis adhibende. Ceterum Missionariis, qui iudicium, & nulla peculiaris, & quidem gravis necessitatis habita ratione, præta sacramentalia omittent, peccarent grater, censurique obnoxii forent.

C A P U T III.

Vindicta Constitutio OMNIUM SOLLITUDINUM ab imposturis, erroribus, que commentis eiusdem scripturæ Gallico idiomate typis editæ. Censuræ Missionariorum præcipit, ut Patres prædicæ evangelicæ legi conformis. P. Patuoglet *sermo de corona interpretaris præfata Constitutionis, explicat.*

§. I.

LPRodit die 6. Martii anni MDCCXLV. Epistola Gallico idiomate typis edita elegantis stylo, & exquisita versuta conscripta; & idecirco apta ut letores delatad, excantet, atque seducat. Eiusdem præcipua capita paucis pertraham. Primum inopiam landata Constitutio *Omnia sollicitudinem* tenit brevi calamo. Post conatus suos, iudicium, artem, & eloquentiam omnem exit auctor aduersus illum apostolicæ Constitutio-

tionis articulum in quo *Pareis* convertendis dirigendi Missionari delinquantur. Iudorum erga legatis nimirum amorent, & contra Gentilium immundos cibos auerfationem delinquit. Petram, qui, ne Hebræis displiceret, Gentilium mentis se subdixit, reprehensum Antiochie a Paulo obiicit. Quod si Petri seculitio a Gentilium convivio digna reprehensio fuit, nunquid *Brachmanorum* a *Pareis* separatio sicca erit? Iudorum recellat a Gentilium mensis ex ipsa Molica lege originem ducbat. Plures enim cibi vetiti Iudæis erant. Concessura cum Ethnicis occasio iisdem fuisse peccandi in legem epularum veteritum eiu. Diviso *Brachmanorum* a *Pareis* ex idololatria oritur. Ex Nutrine *Brachmani* originem se ducere iactant *Brachmani*, qui incredibili iuperbia *Pareis* exprobat obscurissima natalia, visitant, atque insulam. Istorum itaque diviso idololatriam fovet, atque iuperbiam. Quod quod Iudæi Antiochie a Gentilium mensa seculitio, cum iisdem in divinis mysteris communicant; *Brachmani* neque in sacris, neque in profanis nullam habere cum *Pareis* commercium volunt. Non ex eodem fonte baptismi, non ex eadem mensa Eucharistiam sumere, non ab eodem Sacerdote absolutionem recipere dignantur. Quo postea, si diversi partem *Brachmanis*, & *Pareis* assignent, iam dicit coalescent Ecclesie immo odio pugnant. Hoc autem quid aliud est quam separare que Christus coniunxit, & magis firmare partem illum divisionis quem *Brachmanorum* iuperbia erexit?

II. Accedit quod *Brachmani*, non secus Europæos omnes, ad *Pareis* perhorreant. Heine Missionariis qui *Brachmanis* idem Christi professores dignant, istorum more vestiri incosent, vitæ levitatem imitantur. A caribus perpetuo abinent, quædam *Brachmani* animarum transfigurationem in bruta sustinent, nullis animantibus carnes comedant. Ut verbo dicam, Missionari se se *Brachmanos* effingunt, ut istorum animas lucentur. Igitur eodem quo *Pareis*, eorumdem quoque Missionariis, seu Parochosiduo prosequuntur *Brachmani*. Porro hæc omnia probat Constitutio, dum penitentes Missionariis *Pareis* convertendis delinat. Hæc sunt Constitutionis verba Num. XLV. *Opportuno accidit ut Societatis Iesu Missionarii, quorum sollicitudo Regnum Malabarense, Massioense, & Ceylonense Missiones possimum concurrebat, postquam declarari, a Nobis articulum de Pareis postulant, paratos se* *Conc. Theol. Tom. III.*

vobis obtulerit, polliciteque fuit, modo illi non probaverint, certos aliquos delegare Missionarios, qui Pareis convertere, dirigendique præcipue deo operent. Quod quidem eorum consilium, quo Pareorum conversionis, & saluæ satis bene confidimus fore confidimus, postremo gaudio suscipientes, pro temporum circumstantiis prævidendum, commoventurque esse docuerunt, obstantique Nobis facta, ac se legitimi promissi exemplum ab eorum præfatis generis subscriptionem in huius Romæ atque universitatis Inquisitionis Tabularium referri, perpetuoque observari mandavimus.

III. Heinc colligitur, dum constitutio ipsa formatur, non ignota fuisse absurda (verba sunt laudate Epistole ex traductio, ne Italica latine reddita) que hæc separationem *Brachmanorum* a *Pareis*, & pro utriusque diverfionum concessionem Sacerdotum consequuntur. Et hæc est ratio, ut ego quidem armitur, cur, dum sermo est de Missionariis pro *Pareis* deputatis non aliter, illos *Pareis* inlevare iudice, sed præcipue debet. Prævilium optime fore ut indignentur qui audire Missionarios delinquant pro *Pareis*, non possunt illis iudice succurrere. Sed quamquam id veris expressum hand fit, tamen extra dubitationis aleam est, ministris quibus *Pareis* cura commissa est, directores minime fore *Brachmanos*, nisi se *Brachmanos* effingant, vigilantiamque *Brachmanorum* delinquant. Quam inopine in hæc Ecclesia exemplum? Quam absque in Dei usque tempora nostra quidpiam non simile reperire licet?

IV. Hæc Iuxta potissima commenta que in laudata Epistola occurrunt aduersus articulum *Pareis* in iudicium. Ipeccantem, missis audacissimis improperis, & comantem in Romanam Sedem. Nonnulla alia levioris momenti infra dabo.

§. II.

Articulus quo P. Patuoglet honeste contentat diverfionem Missionariorum pro *Pareis*, & *Brachmanis*, reicitur.

LPRimum omnium restor, nec tantillum immicere me contentiosum velle quis cum suo adversario habet P. Patuoglet in quem dicit odidit epistolam, quas ego e Gallica in Italianam linguam vertis, & typis chalcidinis, curante Istorum Mercatore, editas anno 1745. tenco, Triumphet,

infingendorum verbalium oraculorum ars. In Indris occidentilibus plurimum Pontificum oracula vice vocis pro sicco chocolate ubi ieiunium tempore contrahuntur. Vix vocis oraculum advenit Sixtinam Constitutionem *De Statibus* coningere. Vix vocis oraculum advenit peractum idem sermone ubi ad his qui carabos veterum ob delictum istorum naualem vulgatur. Ne multa: vix lex emanat que anticipatas prolebat opiniones, quin ad quosmodi consilia verba oracula se le recipiant illi quibus magis leges displicent. Que pauci idem delibari, tum ut cautiore iudicium sint homines in consensibus humanis oraculis, tum ut fideles nomen in illam quosmodi oraculis, que cum legibus emanant solemniterque rationis pugnant, adhiberi fident.

XV. Sed ut eo node discessit, revertatur oratio, primum postulatum de auferendo iuramento, & censuris relict Pontifex Summus, & tum iuramentum postulatam, tum censuras in transferebat iuras confirmat. *Nom. XXVII.* Magis deinde queritur Pontifex Summus, quod Missionari pro viribus non laboraverint, ut avaritio saltem, & infidelitas, que gentium illarum animas indidit ferat, deponeatur. Certo quippe difficile est hanc tantam avaritiam ab illis abhellerent oblationem, qui labore gentem illam ferunt, naturalem esse, & non ex aliqua superstitiosa opinione proficentem. Natura quippe humana prater propter eadem in omnibus est. Utique inveniunt mores, consuetudines, vis educationis plurimum valent ad pervertendos nature instituta. At quod gens illa barbarica, rustica, vilis, & superstitiosem plenissima, ita imbuti ad salutem eternam valeat, ut omnibus superstitiosis ritibus cum laude haustus eunat ad altissima christiana fidei mysteria difficilissima, & gravissima evangelice legis precepta astringenda apta, & idonea erant, neque in eis induci in avaritiam, in litibus, & in iuris, depomat, arcantem est sane imperium. Cuiusmodi dispensationem concessit, ut quando certa & gravis necessitas postularet, in sacramento baptismatis confertendo, saltem uti abstinere, & anhelum in occulto adhibere liceret. Dispensationis prorogationem ad aliud decennium impertit etiam Summus Pontifex BENEDICTUS XIV. *Nom. XXX.* admoventi occurrere necessitatem posse vi cuius legitime dispensationis locus sit. Attamen nulla occurrere ratio valet ob quam ritus adeo venerabiles aboleri penitus debeant. Quapropter distincte Missionaris precipit *Nom.*

XXXI. ut hac dispensatione non nisi urgente gravi necessitate orantur, & dummodo baptizandi ea prava non delinquent opinione ut credant, salivam, anhelumque ineptam esse ritus sacramentalis materiam. Tandem consolat, hoc, scilicet decennio, nullum futurum esse dispensationis prorogationem suam. Et hoc quidem iure. Nam si viginti annorum spatio nequeverit ab illis gentibus animis illorum sacramentalium avaritiam evellere, quid sperandum in posterum est? Quid quod periculum nobis esse debet, Missionarios omnes iam inde usque quo ad oras illas pervenere, nullum non movisse lapidem ut baptizandos omnes ad istorum sacramentalium usum inducerent, ut horrorem contra salivam, & anhelum ab eisdem penitus eliminarent? Alterum ego dicendum. Aut Missionari pro viribus non laboravit ut tantum prejudicium ab istorum animis abolerent, aut gentem illam tanta caecitate, & superstitioe obducant esse, ut nulla futuri profectus ipse remaneat, si primum decennium non sit, ergo secundum. Tamen prudentissime ad aliud decennium prorogata dispensatio est, quia respici occurrere gravis necessitas valet talis dispensationis adhibende. Ceterum Missionari, qui indiscriminatim, & nulla peculiariter, & quidem gravis necessitatis habita ratione, presata sacramentalia omittent, peccarent grater, censurique obnoxii forent.

C A P U T III.

Vindicta Constitutio OMNIUM SOLLITUDINUM ab imposturis, erroribus, & commentis eiusdem scripturae Gallico idiomate typis edita. Censura Missionariorum precepta pro Patris pruden. & evangelice legi conformis. P. Patouillet. *Præfata & canonica interpretaria presata Constitutionis, explicatio.*

§. I.

IPRodit die 6. Martii anni MDCCXLV. Epistola Gallico idiomate typis edita elegantis stylo, & exquilita versuta conscripta; & idecirco apta ut letores delatad, excantet, atque seducat. Eiusdem præcipua capita paucis pertraham. Primum inopiam landata Constitutio omnium sollicitudinum tenit brevi calamo. Post conatus suos, studium, artem, & eloquentiam omnem exit auctor adversus illum apostolicæ Constitutio-

tionis articulum in quo *Pareis* convertendis dirigendi Missionari delinuntur. Iudorum erga legatis nimirum amorent, & contra Gentilium immundos cibos avaritatem delinunt. Petram, qui, ne Hebræis displiceret, Gentilium mentis se subdixit, reprehensum Antiochie a Paulo obicit. Quod si Petri sententia a Gentilium convivio digna reprehensio fuit, nunquid *Brachmanorum* a *Pareis* separatio sicca erit? Iudorum recellat a Gentilium mensis ex ipsa Mosaicæ lege originem ducbat. Plures enim cibi vetiti Indis erant. Comestura cum Ethnicis occasio iisdem fuisse peccandi in legem epularum veteritum eiu. Diviso *Brachmanorum* a *Pareis* ex idololatria oritur. Ex Nutrine *Brachmani* originem se ducere iactant *Brachmani*, qui incredibili superbia *Pareis* exprobat obscurissima natalia, viliter, atque insulam. Istorum itaque diviso idololatriam fovet, atque superbiat. Quod quod Indis Antiochie a Gentilium mensa sententia, cum iisdem in divinis mysteris communicant; *Brachmani* neque in sacris, neque in profanis nullam habere cum *Pareis* commercium volunt. Non ex eodem fonte baptismi, non ex eadem mensa Eucharistiam sumere, non ab eodem sacerdote absolutionem recipere dignantur. Quo postea, si diversi partem *Brachmanis*, & *Pareis* assignent, iam dicit coalescent Ecclesie immo odio pugnant. Hoc autem quid aliud est quam separare que Christus coniunxit, & magis firmare partem illum divisionis quem *Brachmanorum* superbia erexit?

II. Accedit quod *Brachmani*, non secus Europos omnes, ad *Pareis* perhorreant. Heine Missionari qui *Brachmanis* idem Christi professores dignant, istorum more vestiri incosent, virtutis severitatem imitantur. A caribus perpetuo abinent, quædam *Brachmani* animarum transfigurationem in bruta sustinentes, nullis animantibus carnes comedant. Ut verbo dicam, Missionari se se *Brachmanos* effingunt, ut istorum animas lucentur. Igitur eodem quo *Pareis*, eorumdem quoque Missionarios, seu Parochos idem prolequuntur *Brachmani*. Porro hæc omnia probat Constitutio, dum penitentes Missionarios *Pareis* convertendis delinat. Hæc sunt Constitutionis verba Num. XLV. *Opportuno accidit ut Societatis Iesu Missionarii, quorum sollicitudo Regnum Malabarense, Massioense, & Ceylonense Missionis possessionem contulit sunt, personam declarari, a Nobis articulum de *Pareis* postulant, paratos se Con. Theol. Tom. III.*

solibus abolerent, pollicente fuit, modo illi non probentur, certos aliquos delegare Missionarios, qui *Pareis* convertendis, dirigendis præcipue dicit oportet. Quod quidem eorum consilium, quo *Pareis* conversionis, & saluti satis bene confidimus fore confidimus, postremo gaudio suscipientes, pro temporum circumstantiis præstandum, commoventur, & esse docimur, obstantique Nobis facta, ac res legibus promissi exemplum ab eorum præfatis generis subscriptionem in huius Romani atque universitatis Inquisitionis Tabularium referri, perpetuoque observari mandavimus.

III. Heinc colligitur, dum constitutio ipsa formatur, non ignota fuisse absurda (verba sunt laudate Epistole ex traductio, ne Italica latine reddita) que hæc separationem *Brachmanorum* a *Pareis*, & pro utriusque diveriorum concessionem Sacerdotum consequuntur. Et hæc est ratio, ut ego quidem armitur, cur, dum sermo est de Missionariis pro *Pareis* deputatis non aliter, illos *Pareis* inservire iocice, sed præcipue debent. Prævilium optime fore ut indignentur qui audire Missionarios delinunt pro *Pareis*, non possunt illis visis succurrere. Sed quamquam id veris expressum hand sit, tamen extra dubitationis aleam est, ministris quibus *Pareis* cura commissa est, directores minime fore *Brachmanos*, nisi se *Brachmanos* effingant, vigilantiamque *Brachmanorum* delinunt. Quam inopine in hæc Ecclesia exemplum? Quam absque in Dei usque tempora nostra quidpiam non simile reperire licet?

IV. Hæc Iuxta potissima commenta que in laudata Epistola occurrunt adversus articulum *Pareis* inlusionem. Spectantem, missis audacissimis improperis, & comantem in Romanam Sedem. Nonnulla alia levioris momenti infra dabo.

§. II.

Articulus quo P. Patouillet honeste contentat dicitur Missionariorum pro *Pareis*, & *Brachmanis*, reicitur.

Primum omnium restor, nec tantillum immiscere me contentionibus velle quis cum suo adversario habet P. Patouillet in quem dicit odit epistolam, quas ego e Gallica in Italianam linguam vertis, & typis claudicinis, curante librorum Mercatore, editas anno 1745. tenco, Triumphet,

phet, per me licet, P. Patouglie de suo antagonista, abfolotamente canat viftoriani. Ad hoc quod attinet, omnia illi faulta precor, euique peribentem plaudo thopis. De euidem prima epiftola nec verbum. De altera pauca, quoad inftituti ratio pollulat. Controversiam de ritibus Malabaricis verita ille pot eadum Conftitutum. Quoniam idem *Actus*. Et in novem illam tribuit articulos, qui fi etiam, in fumum occidit decretum Cardinalis de Tournon. Negat P. Patouglie. *Epif. de rit. pag. 4.* Feminas christianas deferre Tally his verba. *Tutta dico e il Tally delle donne cristiane. Questo non lo s' impronta d' idolo alcuno, ni la figura di alcuna Divinita. Vi si sceglie unicamente l' immagine della Croce affai bene felpita da ambidue i lati. Oppolium conceptis verbis adducit decretum Cardinalis de Tournon. En euidem verba. Et quoniam apud perituros impie illius religionis feclatores Tally profecto imaginem idoli informem Pulleyaris, five Pyllariani idoli iustitialibus ceremoniis prepositi. Quomodo dedecet christianas multas, re talium effigiem collo deservi. In fignum munitissimi, dicitur prebentibus, ne impoliteam quidam Tally cum hac effigie collo appendere: Et ne exeres impia videntur, poterunt uti alio Tally vel sanctissime Crucis, vel Domini nostri Iesu Christi, vel beatissime Virginis. Hac ultima verba truncata in medium afferunt Auctor epistolari; preterit vero antecedentia, que adfirmant quod ille negat. Fidem sperat, reponit ille, Missionarios tantum permittere idolatriam. Verum habet. Propterea ne fallum est feminas christianas idoli effigiem deferre? Propterea ne fallum decretum Tournoniam toties a Pontificibus confirmatum, & ballice narrans feminas christianas replete Tally collo deferre?*

H. Inficiatur quoque P. Patouglie ar. v. pag. 12. cineres ex vacca ferre confectas a Iuis benedicti Missionariis. Sono le cenere fatte cogli scemeni di vacca, le quali sono egli che vengono benedette da nostri Missionari per poterla distribuire sulla fronte de Christiani. Quando il fatto fosse vero, potrebbe l' accusatore valere con ragione. Hac sunt verba decreti Turmoniani. Cineres videm vacca ferre confectos, & impium gentium pentitentiam a Butren institutum reddentes, BENEDICERE, colore fronti sacro Christiani delimitate impingere, five alia quocumque signa alii vel ribei coloris . . . deferre prohibemus. Mandantes ut sancte Ecclesie consuetudo, piqne ritus ceteros benedicti . . .

religiose serventur. Aliqui cineres illos benedictum. Alioquin fabulolum est decretum. Quinam benedicti istius auctores? Malabarici Missionarii ergo. Quinam? Hoc enim disputandum remanet: at nostra non interit illius delimitate.

III. Hac peticio que obicit delibari, quoniam spectant. Ut patet adverbis, cum quo manus conserit P. Patouglie. *Infirmitas 3* Quoriam ergo? Ut decretum Tournoniam ab impolitis alerant. Si que P. Patouglie narrat, vera forent; & cunctis Legatis decretum a pluribus Pontificibus confirmatum. Vera sunt facta in decreta recentia. Falsa ergo decretum opposita P. Patouglie obtulit.

IV. Verum enim vero levia huc sunt, nisi si comparantur que auctor ille adverfus ipsam Constitutionem *Omniun* institutam de prior. Insuper illius articulum vii. transcribo ex pag. 11. & 12. Inquit ergo Idiomate Italico. La dilimitazione delle Calce, o vogliam dire delle Tribù, è stata riguardo a' nostri Missionari una molto più seconda forgiata d' imbarazzi, e d' inquietudini. Le Calce nobili colà nell' Indie a tal tempo ABOMINAVANO la Calce inobile de' Parcas, che non posson que primi eter communiacazione con questi secundi senza inferire l' infamia, e una perpetua ignominia. Sacrificarsi dunque senza veruna cautela, e espose alla illusione di una Tribù, si yllipela farebbe stato lo stesso che rinviare alla conversione de' Nobili. I Gesuiti la inteso bene da principio; e quindi i riputaronsi obbligati d' usare ogni delitrezza, adoprando tutta delicatezza delle prime Calce tutt' i riguardi che credereto leciti, senza per altro abbandonare la cura che s' insegnavano di ridur tutti ad abbracciar l' Evangelio. Che la Calce de' Parcas non si rimane nepletta, lo prova l' esser particolarmente ella quella che in tutti i tempi ha dato il maggior numero de' Cristiani. Dall' altro canto l' attenzione de' Padri a favore de' Nobili è stata con si fortunato successo comprovata, che ne hanno ridotti i parecchi alla fede di Gesù Criso; quando all' incontro gli altri Missionari, che non han giudicato lecito usare i medesimi riguardi, non han potuto convertire un solo. In somma quella delitrezza e maniera, che vengon rimproverate a i nobili, son si diverse da quelle che si deprimono, che anzi nostro Signore il Beatiffi-

mo Padre nella sua ultima Bolla accerta l' efflozione, che i Gesuiti hanno fatta a sua Santità, di consacrare alla cultura UNICA MENTE de' Parcas alcuni de' loro Missionari nel tempo stesso che altri travagliarono alla salute della Calce inferiori. Pud egli il P. N. non sentire la forza di quello discorso! Quando non foitimo ai di quel ch' egli ci accusa, permetterebbono be mai Sua Santità, che i Parcas e i Bramani avessero Pastori diversi? Or potto il che lo permetta sua Santità, non non fiam così colpevoli, come il Padre ci ipaccina. Ben è vero che il Papa ordina qualche mente passati i cinque anni gli dobbiam render conto della cura avuta de' Parcas. Noi l'abbidiremo, e farem vedere al Mondo Cristiano, che in questo ficcome in tutti gli altri punti, sono state diritte tutte le nostre intenzioni, lecitime sono state le nostre intanze, e la nostra innocenza siane al giudizio definitivo sempre è stata e sarà sommiffione assoluta, & sincera.

V. Quam habemus ab ipso P. Patouglie expolium. Falsa sint omnia que illius adverbis exaggerant. Sat superque nobis que ille porrigit. Exquisita utique arte, dexteritate summa, & studio incredibili horrorem idololatrie temperare, & delinire, occultare aditus est. Sed frustra. Adeo namque horrenda sunt que sponte confiteatur, nec nullo vocalium furo, nulla phrasium circutione i lodere lecltoribus poterit. Precipua capita expendamus suis expolita verbis latine sinece rediti. I. *Indulsum Nobilitas ab ABOMINAVIT quodlibet Parcas, ut primi negant con secundi communiacare abique infamia, & perpetua ignominia.* Hec sunt verba P. Patouglie. Civilis ne abominatio illius? Eouque ne Theologia recens proccedit ut vel ipsum fratrum odium civile, adeoque pia adiecta intentione bonilium, religiosum, sanctum eiecerit? Abominatio istius indolum communi perhibe P. Patouglie. II. *Igitur qui aperte, analogue dexteritate seruita plebis adeo coarctatque instrutionem suscipissent, NOBILIUM concessum paratus renouallent.* Abominatio ergo illius, te latente, ipsum Religiois negotium ipeat. Cedo, amaba te, Ecce Missionari negant una cum plebe nobilitate Christi Anacitete? For alle quod nobilitate Brachman, vel Sansit adde deustentur plerique Parcas ut noiam simul ab iudem Missionariis christianae Religionis my-

steria addicere, nedum in eodem Templo verbum Dei audire, peccata confiteri, loitrali ablati acum, eucharisticum sumere panem? Hoc scilicet. Peris porro. III. *Infinita* (subdit P. Patouglie) *sub initium seu nouitate gerit. Hinc tota dexteritate opus esse indicant: prudentiam omnem erga delicatas Nobilitum Calcas adhiberunt, quia curam negligenter Parcarum.* Bene ne illis vorerant istud illa? Equis ambigit? reponit P. Patouglie. IV. *Patrum Indium ergo Nobilitate exenti adeo festinato confirmatum est, ut non pauca ad Iesu Christi fidem adducerent.* Ita ne vero? Ad fidem Iesu Christi adduxerant Brachmanos nobilitate odio ardentem in Parcas? Ad fidem Iesu Christi Patres veltri adducunt Brachmanos qui ita detestantur Parcas, ut perpetua fe ignominia denigratos reputant, si quid communicationis, si quid commercii cum illis habuerint, si eodem tangerent, si una conuenerant, si una Deum orarent, si ab eodem ministro sacramenta susciperent? Hec est euangelica messis Patrum veltrorum! Illis generis Iudi Christiani quo Patres lucrantur? Tam immanes beatias Patres in Christianorum cenium perhibuit, diuinoque pane alunt? Ili ne terrores spiritus discipuli Christi Iesu? qui Ioannis Evangeliz (cap. xxi.) voce clamat: *In hoc cognoscat omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem: qui iterum clamat cap. vii. Ego pro eis rogo . . . ut omnes unum sint, sicut tu Pater in ego, & ego in te, et tpsi in vobis unum sint . . . sicut & nos unum sumus: qui iterum Pauli voce ad Galat. clamat: Non estis Iudeus, neque Grecus, nisi est seruus, neque liber, nisi est masculus, neque feminas: omnes enim vos unum estis in Christo Iesu.*

VI. Sed ad ita tandem accedamus quod nobis titus: tradandi argumenti causa fuit. Quae P. Patouglie addit, ipsam Pontificiam Constitutionem adnotioque, itaque sum feruorem concludit hac pacto. *In summa dextera illa, impudica qui nobis imbrobantur, toto calce differunt ab us que alii depingunt: quoniam Dominus noster Beatiffimus Pater in ultima sua Bolla probent exhibitionem factam a Iesuitis aliquos destinatos Missionarios UNICE Parcarum curae addidit, illo ipso tempore quo alii Costarum nobilitate Iesu scilicet abbat operam. Quis enim rationibus istius non calla? Si de quo occasum, fontes essent, promittere ut Sansitas sua ut Parcas, & Brachmani dixerat haberent Pastores?*

VII. Ut ratiocinii illius non vim, sed horrorem, & in S. Sedis Constitutione inopiosam omnium gravissimam evidentiam deprehendas, in memoriam revoca duo prima capita supra indicata. *Abominationem* impotentem, & furoremque immanem quo arripuntur nobiles *Brachmani* adversus *Parces*. Actum de *Brachmanorum* salute, si convertendis *Parces* patenter operta ibidem. His precoculis habitis, quibus ubi in universa Constitutione pronatur *Missionariorum* destinatio. **UNICAMENTE, UNICE** pro *Parces*? Hec sunt Constitutionis verba. *Qui Parces convertendis dirigendisque PRÆCIPUE deat operari. Nullum ne inter præcipue, & utique discernit? Quis iverit inficis in te gravissima addiderit esse Pontificiarum Constitutionem verborum diversitate? Verum & illa parva sunt. Quid? *Brachmani* odio feruntur in *Parces*? A sacris *Parces* ministris sacra Christi mysteria recipere nullo *Brachmani*? Perpetuo inlaniam labe & alperios reparentur Casta nobiles, si quid commercii cum *Parces*, aut cum eorum sacris Operariis haberent? Hæc fateatur P. Patouglie, & simul admirare publice typis eam non pudet, summum Pontificem hæc adprobare iniquitatis potentia? Infra demonstraturus sum, nullam in universa Constitutione reperiri verbum, quo recensitis *Brachmanorum* Missionarii concedantur. Dierectis *Parces* christianæ professioni succipiendæ aptis sacros ministris dari probat Romana Sedes. Quis vero vel sui carni ausus fuerit, Romanum Pontificem *Missionarios* illos probare qui solos *Brachmanos* odio ardentes in *Parces*, eorumque detestantis conlorium, ad fidem Christi & ad Sacramentorum participationem admittunt? In sola hypothetico quod tenentur *Brachmanorum* a *Parces* esse mere civilis & politica, secus moralis, alios præcipue *Parces*, alios præcipue *Brachmanos* ministris concederet S. Sede. Sicque etiam apud nos alii sunt Consistorii præcipue Principum, alii præcipue plebeorum, alii præcipue militem, alii præcipue virorum. Et hoc forsitate sub aspectu negotium S. Sedi propositum fuit, ut oblatio *Missionariorum* præcipue pro *Parces* probaretur. Simul ac privilegium obtentum fuit, in ipsius Romanae Cathedrae decedens retorqueretur. Permutantur verba, & loco præcipue substituitur **UNICAMENTE, UNICE**. Sed penitus rem ipsam diluicamus.*

VIII. Dicit nobis P. Patouglie. Ad Sacramentorum participationem admittet ne

illa Catholicos Europæ Nobiles, Comitibus, Marchiones, qui superbia, fastique tumentes, illa abominantur plebeios omnes, quos nec alloqui, nec salutare velint? Verum quod mirum in modum iniquitatem scœloque asget, est quod ostium, & abominatio *Brachmanorum* non ex passione, sed ex possiditima insensibilione proficatur. Cur pollutus infamatique ex *Parces* contractu le repantur *Brachmani*? Nisi quod se a numine *Brachna* defendere, & ad numinum fœderatorem alioquendum se delinatos, multissime arbitrentur? *Parces* vero velint terræ experimenta, scœloque ac felicitate æterna indignos despicunt, execrantur. Tantam autem idololatriam, tam fatuos errores, tam feros motes adprobaret, foveret, confirmaret Romana Sedes, si *Missionarios* probaret qui eiuimodi *Brachmanos* ad Religionis christianæ sacramenta admittent. Et tamen P. Patouglie retunde alicui, Constitutionem apostolicam probate *Missionarios* qui unice *Parces* convertendis dirigendisque deat operari, eo ipso tempore quo probat *Missionarios* dirigentes *Brachmanos*. Quos vero *Brachmanos*? Quos, deponit ipse P. Patouglie, implacabilis scilicet abominatio percitos in *Parces*.

IX. Nec verbum habet laudatis auctorim tot hoc suo articulo vi. quo aut *Brachmanorum* insensibilis pravitatem temperat, aut impotenti adversus Constitutionem apostolicam minatur. In articulo vero ix. pag. 14. aliud agens turpi ambiguitate scilicet. Hanc ille obiter periodum scribit. *Nonna Religioni christiana dat Brachmanus? Cœterum solus lux Casta opinionibus, suæque originis communitatis discretiæ remanet. Atque adeo sola Nobilitatis iura mere civitatis sunt. Vera ne ista sunt? Falsa erant que art. vi. factus es. Vera, inquit, illa; vera hæc. Equæ ratione? Quod *Brachmani* detestantur *Parces*; quod perpetuo infamia le denigratos repantur ex illorum colloquio, tactu, & quasi umbræ quod nolum simul in Templo orare, non ex eadem fonte lyras aqua tingi; non ex eadem mensa divino pabulo nutri; quod denique nolint ex eadem Ministris christianæ Religionis mysteria addicere. Hæc omnia sunt pora putaque civilla nobilitatis iura. Ita ne vero? Hæc habentis viguit opinio, *Missionarios* quosdam cultus superstitiosos prognasse ut licitos hoc prætextu quod civiles duntaxat essent. Hæc autem opinio summopere nunc confirmatur manifesta confes-*

essione ipsius P. Patouglie. Nam art. vi. superitionem *Brachmanorum* vel invitus fateor. Deinde art. ix. hanc furentem superitionem civile nobilitatis ins appellat. Cedo. Opus ne *Missionariorum* diversitate elset, si *Brachmani* Christiani essent sola civilla nobilitatis iura tenerent, eivnta superitionem? Si *Brachmani* similes christianam Religionem professi sunt, omnia superstitiosa abinrent, & illico cum *Parces* saltem in divinis communicarent, eandem Ecclesia frequentarent, eodem sacros haberent ministros, nullaque alpergi le ignominia reparentur ex nequeo cum *Parces* commercio; sed eos ut fratres in Christo lesu diligenter, eorum pauperati succurrerent. Hæc omnia ipso fatente P. Patouglie respunt *Brachmani*. Ergo evidenter falsa sunt que ille narat art. ix. Vera autem que consistit artic. vi.

X. Hæc pauca obiter scribere vel invitus debui, ut ab ineptis, fastique commentis asserentur Constitutionem pontificiam. Cetera sentia duarum epistolaram, que recte non inestantur pontificiam Bullam; tamquam a meo instituto profus aliena præterea.

§. III.

Explostantur transissa sophistate §. i. recensita contra articulum in quo *Parces* imbuendis *Missionarii* destinantur.

I. Antequam ultra provehor, temperate mihi haud possum quin admirationem prodam quam in me excitavit alium silium designandi pro *Parces* *Missionarios* propofuerunt. P. Patouglie vidit acerrimam epistolam cuius nunc rescribere sophistatæ aggredior. De illa siquidem hæc scribit pag. 8. *Se io avessi a trattare coll'autore finitico di una lettera non ha quasi uscita alle stampa in proposito della Bolla Omnium Sollicitudinum, non gli metterei già davanti gli occhi, come so qui, l'autorità di Roma... essendo colui uno Scrittore determinato a biasimare tutto ciò che viene dai Sommi Pontifici.* Ecce ergo zelus vindicandæ Romanæ Ecclesie ab impollute *phœnatis* calamum non acuit? Nil vitium habuit votum illud peculiaris? Nihil potuit consideratio illa, quod confusum designandi *Missionarios* qui *Parces* inludendis operam darent, non a Pontifice, *Cosc. Theol.* Tom. III.

sed a Patribus manavit? Ergo hoc saltem ex capite explosenda epistola erat auctoris *phœnatis*. Quid? P. Patouglie pro factis dimitat, & pro aris illet? Pro domestica asserenda gloria duas edidit apologeticas epistolas: & pro Romanæ Ecclesie defensione nec verbum. Plus illi cordi est inanis persecutorum perariorum gloria quam decus apostolicæ Bullæ, que calumnias impetitur, commentis veribus, & valentis figuris profcinditur, infamatur, & quidem solus articuli causa quom Patres ipsi qui silent, probandum obtulerunt. Si altum iterum silentium iusta mihi sit admirationis causa, qui recte lapsiunt, iudicent. Ad rem ipsam accedamus.

II. Itaque salitur, salitque mirum in modum lectores pontificie Constitutionis censor. Fingit holtem quem ferat, calumniarumque Constitutionem. Afferit in eadem alios *Brachmanos*, alios *Parces* *Missionarios* delinari, dæque inducere illam paganantes Ecclesias, alteram que *Brachmanos*, alteram que *Parces* complacentur. Si in universa Constitutione vel unicum verbum reperitur quod hanc divisionem foveat, vel eivntam viam aperiat, causa cadere sponte velint. Quinque conceptis verbis opposita doctrina tradatur, que mutuum amorem, reciprocam communionem, cordiumque unitatem iubeat, suadeat, inculet, præcipiatque, victis me datum manus spondeo.

III. Et antequam Constitutionis examen insituro, duo ob oculos pono: alterum *Brachmanos* spectat, alterum id sincere perhibet quod Constitutio reapse concedit. *Brachmani* ergo, nobilesque Malabri, ut supra iam nobiles, & deo *Bramos* originem se necesse esse habentur. Despicunt fallu summum *Parces* ut tunicatum popellum: si obvijs sibi occurrere in via illos prævident, libent ut longius recedant. Non modo cum illis, sed neque cum eorumdem *Missionariis* communicare dignantur, Paradiso quidquam indicant. Si Nobilitas aliquis quidquam commercii cum saliquo *Parces* habeat, & Casta Nobilitatis præcitus ad *Parces* detraiditur, & ut latus supra dixi, nullam in divinis habere cum illidem communicationem volunt. Quero nunc a pontificie Constitutionis censore. *Brachmani* istis dirigendis Constitutio apostolica designat ne *Missionarios*? Cedo. Quis Catholicorum lustrali aqua tingentur eiuimodi *Brachmanos*, nisi prius recensitos eivntent errores, nisi præ-

conceptis superstitionibus ex animo in antecollum renouantibus? Quid ergo aures obrundit censor. Constitutionem apostolicam *Brachmanis* illis dirigendis Missionarios impertiri? Contra Romanam Sedes verat ne in Ecclesie christiana summa recipiantur illi, nisi parati sint *Pareas*, ceteroquin omnes amore complecti, eosdem alloqui, eandem frequentare Ecclesiam, ceteraque omnia praeferre quae lex praecipit evangelica.

IV. Quid itaque concedit Constitutio pontificia? Quid? Ecce, facent miseri *Pareas* despecti, derelicti, omnique subsidio spiritali destituti. Christianae professioni nomen dedere alii, alii superstitione obducti lucem evangelicæ veritatis expectant. Quid censor acerrime Denegare non timet ipse *Pareis* istis evangelico operariis, qui eosdem sacramenta alerent, verbo sancto pallorent, in viam Dei dirigerent, ceteroque superstitione detentos illuminarent, veranique leuon seruerent? Hoc tantum concedit apostolica Constitutio. Quid in hac concessione quod Dei caritatem, quod christianam providentiam non redoleat?

V. Bene habet, inquit. Sed quid hinc Constitutionis verba produnt? *Qui Pareis convertentis, dirigensque PRÆCIPUE dicit operam.* Quid id præcipue significat? Præcipue ergo responsum præbeam, edisserat mihi censor legentium verborum sententiam Matth. 11. *Confiteor tibi Pater Domine resti & terra, quia abscondisti hæc a sapientibus, & reuelasti hæc a parvulis.* S. Ioannes Chrysolomus hæc verba explicans inquit: *Prædentes autem hic Scribas & Phariseos appellat: quibus verbis clarioris resolutionis discipulis, cum intelligant illa se ipsos esse consecutos a quibus illi summi, ut videbantur, vixi exciderunt... et per omnia non docet statum superbie omnino esse fugiendum. Scribæ, & Pharisei Brachmanos, pictores Pareas referunt: superbia Scribarum, & Pharisæorum, qui se sapientes, doctores, luminoque virtus iactabant, superbiæ, fastuosæ exprimit Brachmanorum, qui divinam originem, sapientiamque ostentant; pictorum simpliciter *Parearum* simplicitatem, demissio-nem, humilemque sortem adumbrat. Deus, peccabit Pharisæis, Scribisque tumebus, Parvulis, pictoribus, humilibus, inferiorique conditionis hominibus divina misericordiae lux impertit, æternarumque veritatum arcana refferat. Excurrat censor universum Evangelium, in quo Christum Dominum u-*

bique offendet turbas alloquentem, cum turbis ambulantiem, cum turbis manducantem, eorum turbis miracula potantem. Princeps, *Brachmanis* cum quærebant ad mortem. *Præcipue* ergo Christus Dominus Missionarii officio fungebatur *Pareis*, seu pauperes viles simpliciterque homines convertendo, dirigendo, atque imbuendo. Car hoc? Quod illi, utpote minus superbi, & elati, minus cessi, illi lumini rebelles passim sunt. Nec propterea absolute Pharisæis, Scribæque reiecit, si superbia posita, Ecclesie lux nomen darevelint.

VI. Id., & non amplius Constitutio apostolica docet. Quod delectant Missionarii qui *Pareis* convertendis, dirigendisque *præcipue* dicit operam, probat commendatque Pontifex Summus. Si *Brachmani* perveritas, obli-vitatisque nolint proprios Missionarios cum *Pareis* aliquid habere commercium; namquid obli-vitatem oblationem privandi *Pareis* iust-ex-cessu Missionariorum iustitiam? Namquid *Brachmanorum* obfirmata superstitione impedimento esse debet ne sancta Sedes ad miseros humil-lesque *Pareis* Ministros Christi deleat qui *præcipue* illis illuminandis, imbuendisque o-perantur dent? Tū ergo *præcipue* non alium ef-fert sensum nisi quod primum omnium ad *Pareas* mittendi sunt operarii evangelici; quia hi in Ecclesie arca iustis aqua abuti iam sunt confitimi; quia hi dociliores, aptioresque sunt christiane instructioni suscipiende. Illos *præcipue* dirigere, docere, imbuere operarii evangelici debent. Deinde non negligant, si possint, *Brachmanorum* duritiam frangere, arrogantiam deprimitere, inveteratam superstitionem ab eorumdem animis avellere.

VII. Bona verba, clarae confor. Quæ recentia sunt, nullam mali speciem præse-runt. Ad Constitutio Ministri pro *Pareis* *præcipue* designat, ut distinctos, diversoque a Missionariis illis qui *Brachmanorum* curam gerunt. Age porro: perhibas mihi velim vel unicum verbum in tota hac Constitutione, quo *Brachmanorum* Missionarii diversi a Missionariis *Parearum* probentur, & continuo lub-nittere tibi falces velim: Et ut censoris au-daciam penitus retundam, singula articuli ca-pita in medium assero.

VIII. Primum ergo articuli caput sequens est *Nam. XXXII.* in Constitutione signatum. Ad tertium denique quod perinet posita-tum, ut nempè apertius, atque distin-ctius declaratur decreti Articuli, quo suscipiuntur, non, nem, Carolus Thomas Car-

ditus.

dinalis Toumnois fancivit ut Missionarii ad *Pareas* exortantes decedant, ut Sacra-menta desiderantibus etiam domi admini-straent, ut denique illis omnia præsentipi-ritualia subdita quæ caritas, Religio, & officii ratio evangelicæ Operantis, nullo dis-crimine, nulloque respectu Fidelibus uni-versis, adverte præsertim valetudine con-sistat, administranda præscribant, ne-mo profecto non videt, quantumvis maxi-mè proponatur difficultates, in quas in-currere Missionarii se posse dicunt, si huic præcepto tam iusto, tam sancto parere ve-lint; ferendum tamen nullo modo esse, quod casus uniliorum huiusmodi hominum ex morbo decumbentium lubire recuset, atque illos in lumino etiam vite dicitur-que aut Sacramentis omnino carere sinant, aut saltem eorumdem percipiendum mo-dum illis ingerant difficultatem. Nulla tenent apud Deum eel personarum accipio; nec ullum despicere fas est eorum quos Unigenitus Dei Filius per novam genera-tionem filii conuictos, non confunditur Fratres vocare; quin immo elegit *Deus* pauperes in hoc Mundo, divites in Fide, & heredes Regni, quod reponisit diligen-tibus se. Quæ qui contemnunt, exhiben-tantes pauperem, & fratrem humillem con-fundentes in humilitate sua, hi porro lon-gè nimis discedunt a doctrina, & exem-pto Christi Domini Salvatoris Nostri, qui nos non divina tantum voce, sed magnis etiam, atque illustrissimis factis edocuit, quanti apud nos esse debeant qui pauperes, atque abiecti per Mundum indianum vocantur. *Ecce enim,* arebat S. Gregorius Pontifex Ma-ximus, *ne non vult Filius Dei ad filium Regni, & tamen venire paratur est ad sa-lutem ferri. Certe si nos inuisum servum rogaret ut ad eum ire deberemus, protinus nobis nostra superbia in cogitatione tacta responderet: Non eas, quia tenetissimum de-generas, honor tuus despicitur, locus cele-stiti. Ecce de celo venit qui servo in ter-ram occurrere non despicit.*

IX. Non modo hoc in capite ministro-rum diversitas indicatur, sed, confirmato, Car-dinalis Toumnois decreto, adductis Evange-licis, Patrumque textibus, omni personarum acceptione, divitum, nobilium, pauperum-que discrimine levare vultis, reciproca sua-que benevolentia, mutua incuitatur cari-tas. Nec verbum ergo capitis illius cavilla-tioni obnoxium est.

X. Alterum nunc oppositi articuli caput in examen veniat. Sic ergo persequitur Constitutio apostolica *Nam. XXXIII.* Quare ut præ-vilium huic malo remedium prædesolentis nostri Romani Pontificis Gregorius XV. Alexander VII. & Clemens IX. in suis apostolicis Litteris die 31. Januarii anni MDCCXXXIII. die 18. Januarii anni MDCLVIII. & die 13. Septembris anni MDCLXIX. respective datis omni animo-rum contentione atque zelo obtinere cura-runt (quod & Nos eorum veliis inhaerentes lummoque optamus, & quantum in Domino possamus districte precipimus & mandamus) ut Nobiles cum Plebeis in u-nam candidissime Ecclesiam convententes una simul divini verbi pabulo refectentur, & Ecclesie sacramenta recipient, atque Missionarii Remorum, provinciarumque Orientalium Indiarum, sui officii memores, ita animo essent comparati atque dispositi ut non secus ac Nobilibus, abiectis quoque & infamæ sortis hominibus, in iis quo ad spiri-tualium eorum profectum pertinent, præ-filio essent, illique in propriis etiam domi-bus, estu humilissimæ ac fordidæ, sacrum Viaticum ministrare minime recusarent. At quod maxime Nos angit, five ob im-mo-dicum illorum horrorem, qui cloro pe-nerat nati infamæ plebis homines, ut fer-atur, ita averfantur ut vel illorum contactu se commaculati, nobilitate & gradu cade-re sibi persuadent (qui tamen horrorem cum sit Christi lege damnatus, & Charitarum animis illi eliminandus;) five ob patris abiecti per Mundum indianum vocantur, quibus Christiani in his regionibus libe-ritati, aliæ tandem de causa id evenerit, frustra certe fuerunt Prædesolentium nostro-rum consilia, paternæ exhortationes, præ-cepta demum, quæ illi sunt, ut infami-lytus generis hominum conversioni ac la-tuti procurandæ, quantum optarent, plene consulerent, atque prouiderent.

XI. Caput illud adeo iuculenter omnem divisionis umbram dissipat, & adeo perspicuis verborum Ecclesie unitatem, pauperum, plebeiorum, nobiliumque mutuum communica-tionem Pontifex Summus præcipit, & cau-sam cur *præcipue* Operarios destinet *Pareis*, explicat, ut censoris lophismata omnia, se-pius profus comant. Et primum omnium prædesolentium Pontificum apostolica decreta adversus *Brachmanorum* a *Pareis* divisionem lata confirmat. Insuper & Nos eorum testi-

qui inobedientes summopere optamus, & quantum in Dominis possionum districte precipimus & mandamus, ut nobiles complerent in unum eandemque Ecclesiam convenientes, non facili ditione veris petulo reperiantur, & Ecclesia sacramento recipient. Serio perpendatur in sequenti articulo caput, & potissimum hinc sequentia verba. *At quid maxime nos angit, sive ob immolationem illam horrorem Ger. five ob patris leges imperiose Ger. siue inobedientiam de causa id eorum, & infra cetera. Nos, & successorum nostrorum consilia, precepta, & instructiones, precepta demum, quibus ubi ubi in ipsius huius generis hominum consuetudine ne facti procuranda, quantum operarentur, plene considerent, utque prevideant.*

XIII. Quid ad hac censor severus? Ex istius corde Pontifex dicitur Predecessorum exhortationes, consilia, precepta, quibus mutua fraternitatem *Parasorum*, & *Brachmanorum* communicationem imperant illi, confirmatque ipse, frustra haecenus fuisse, *Milicis Paras* sine medico iacent, negotantes pericant, lubent, imperant, mandant Pontifices Greg. XV. Alex. VII. Clem. IX. Clem. XI. Cardinalis Toumonius, Bened. XIII. ut Missionarii domos *Parasorum* adierint, inhiis sit curant; benevolentes omnes in eadem Ecclesia instruant. Sed omnia frustra, omnia comata irrita, sive ob immodium horrorem, sive ob patris leges, sive alia de causa. Quid in hac hypotheli ageres ipse censor distictissime? Sineses ne innocentes *Paras* absque Sacerdote petire? Numquid ob inveteratam, obfirmatamque superstitionem, superbia, & fatum *Brachmanorum* huiusmodi in *Paras* esse? Offerunt *Paras* pro convertendis dirigendisque *Paras* evangelicos Ministros.

Eccur hoc consilium reicere, quin cur probare, & commendare non debet Pontifex summus? Offerunt se Pontifici Missionarii qui, neglectis civitatibus, Nobilibus, Principum, Regum families, per castella, per pagos, per villas circumare, & rusticis, infima plebis fervis, captivis, carceribus detentis, ad trinites damnatis annuntiare Dei verum, & sacramenta admittillare incumbant. Reicere ne illos Operarios Pontifex debet? An non probandum, commendandumque istorum consilium? Hoc praestat Pontifex in laudato suo Constitutionis articulo: *Paras* dari ministros probat, commendat qui his praecipue convertendis, imbuendisque operant navenit, nullo de *Brachmanorum* Missionariis falso verbo.

XIII. Feci sunt isti, clamat in clamatque iterum censor, qui imperitorum oculis obducunt: effugia sunt, & verborum circuitio. *Brachmanis* Missionarii non dantur? Et ubinam gentium sumus, ut haec aliquid pudore dicantur? Non ne ipsa Constitutio in citato articulo Num. XXXIV. testatur, Regiorum Madurensis, Mayssinensis, & Caratensis villicationem Ictus Missionariis potissimum esse conceditam? Sunt itaque, & quidem ingenti numero Missionarii Ictus qui in praefatis Regnis Callas nobiles, qui *Brachmanos*, & *Magas* convertunt, dirigunt, sacramentisque resuscitant qui *Brachmanorum* more vellunt, qui ab omnium animantiam, & potissimum a vacca carnibus ablinent: qui *Parasorum* domos non ingrediuntur: qui *Paras* non tangunt, ne polluantur: qui Europae se esse occurrunt: qui demque in *Brachmanos* esse & apparere omni arte curant, astant: quique curibus hereticis vacca frontem aperigunt suam. Haec sunt verba Constitutionis. *Opportune accidit ut Societas Ictus Missionarii, quorum villitatem Regiorum Madurensis, Mayssinensis, & Caratensis Missionarii potissimum conceditam sunt, postquam declarari a Nobis Articulum de *Paras* popularentur, *Paras* se nobis obstruerent, pollicitique sunt, modo id Nos ipsi probaverimus, certos aliquos delegare Missionarios qui *Paras* convertendis dirigendisque praecipue dent operam.*

XIV. Quid inolecentius expectari potest? clamat iterum censor noxter. Ipsi Missionarii quorum Malabarica gentis credita est villicatio, exhibent Missionarios pro *Paras*. Ergo isti Missionarii qui in praefatis Regnis degunt, *Paras* non dirigunt, non imbuunt, illisque convertendis non dant operam. Si enim haec ipsi praedarent officia, operis ne esset ut alios Missionarios delegarent qui *Paras* dirigendis praecipue operam darent? Ergo evidens est duo Missionariorum genera in laudatis Regnis reperi: alterum delegatum pro *Paras*; alterum, & quidem primum, & potissimum pro *Brachmanis*, & Callis nobilibus. Haec adeo inolecentia sunt ut nequeant in disputationem revocari. Ergo duae sunt apud Malabarae Ecclesiam, altera *Parasorum*, altera *Brachmanorum*; & haec illam spernit, detestatur, exloque indignam reputat.

XV. Quid heic argute censor? Fac haec omnia quae nunc magno acumine opposui, vera esse. Quin fortius urgeas velim argumen-

mentationem. Fac Missionarios istos qui *Brachmanorum*, & Nobilium Ecclesiam escolant, omnes Constitutiones Greg. XV. Alex. VII. Clem. IX. Clem. XI. Bened. XIII. Bened. XIV. haec facere, contemnere, & coque perficere in propria sententia, quae proponunt, ritus illos civiles esse, tametsi a S. Sede toties proscriptos. Haec omnia tibi concedere gratis velim. Quid inde? Non sane aliud, nisi Missionarios cuiusmodi *Brachmanorum*, nobiliumque Callarum superbum, superstitiosumque Ecclesiam excolere. Non aliud consequitur nisi Missionarios cuiusmodi prophanos descriptos rursus *Brachmanos* civiles esse duxerunt, & omnes Pontifices illos proscriptos ut idololatras, deceptos esse. In hos ergo Missionarios calumniae acie: istos incepti ut refractarios, Romanaque Sedis secretorum contemptores, Sed tu, censor inerte, relicti Missionarii, in ipsos Romanos Pontifices, in ipsam Petri Cathedram calumniae inortorques. Probat trique, commendatque Constitutio apostolica quod laudati Missionarii offerant Operarios pro *Paras*, quoniam res haec laudabilis est: minime vero probat alterum, nempe quod descripti Missionarii dirigentes *Brachmanos*, Callasque nobiles, nolint simul *Paras* intersere, utinamque constare Ecclesiam. Hoc damnat, hoc execrat Romana Sedes. At propterea ne reicere oportet oblatum operariorum pro *Paras*? An commendandum, permittendumque bonum cum malo est? An non separandum pretiosum a vili?

XVI. Habes nunc aliquid quod reponas? Deprehendis modo quam iniuta, quam audax sit criminatio tua? Porro ut quam vera sint quae docui, constet, audias velim quae Constitutio iudicet continuo post concessionem Operariorum pro *Paras*. Quam severe Constitutio Num. XXXII. & XXXIII. quamlibet Ecclesiarum divisionem veter, tam supra ostensum est Constitutionis verbis alia. Num. XXXV. Operarios mitti ad *Paras* convertendos dirigendisque probat. Numeris XXXV. XXXVI. & XXXVII. proxime sequentibus, iterum nuntio amore, & reciproca benevolentia, cordium unitate, quam Christus praecipit, ob oculos revocata, omnem Ecclesiarum separationem prohibet: ipsique Missionarios, qui prava & inveterata opinione decepti *Brachmanorum* superstitionem, superbia, arrogantiam fovent, imbuuntque, reicit Pontifex, damnat, proscribebat. Haec sunt Constitutionis verba.

Præmonemus itaque in primis partium illarum Missionarios universos, ut quae apostolice eorum ministerii erga Fideles omnes ex divina institutione potissimum partes sunt, minime oblitiscantur; ac ferre perpendentes, quod inter eos qui filii Dei sunt, per Fidem quae est in Christo Iesu, iuxta doctrinam Apostolorum, tam non est servus, neque liber, non est masculus, neque femina, sed omnes unum sunt in Christo Iesu, quod ipse quoque Salvator volens a Deo Patre suo potissimum lavens pro omnibus, qui credituri erant, per verbum Bapismi eorum in vitam, rogans nimirum, ut omnes unum sint, & ipsi ut tu Pater in me, & ego in te, & ipsi in vobis unum sint, ut credat Mundus quia tu in me inisti: novos credentes instruunt, oportere illos eo mutua caritatis vinculo inter se se colligare, ex qua veluti nescita & divini Filii ab aeterno Patre missionem, & Christianae Religionis veritatem, vero facile Gentiles agnoscant. Deinde tem tot statim pro *Paras* Missionarios deputari volumus, & praecipimus, quoniam necessarii, & res ipsa sufficienter repugnabunt, pro eorum debita cura in suis locis excrenda; qui peculiari studio eorumdem domos, ubi agrotant, pro viribus poterant, ad eos inveniendos, ac per sermone, & praecipuis, sacramentorumque populo recreandos, coque demum in extremo vite discrimine constitutos sanandos innumeros Olo delinquentes, abique perlinant, aut sextis exceptione. Ubi vero contingerit praefatos Missionarios ad *Parasorum* curam praecipue deputatos, aut eorum aliquem e vitis excedere, vel alio abire, alterum alterius loco coarctos subrogari mandamus; & intra spatium quinquentium a die date praesentium certissima, atque authentica documenta de mandato roni nostrorum executione Apostolicae Sedis reddi debere praecipimus. Quod si in redditis nominis consisterit istos Missionarios ad praesentium illam *Parasorum* curam excrendam imbrogatos fuisse in eorum locum quos vel obisse, vel alia de causa officio desisse contigerit: tam etiam si infra spatium annorum decem omnes non fuerint adhibita diligentia quae tam a Praedecessoribus nostris, quam a Nobis ipsis superioribus praescripta sunt, ad evincendum, expellendumque horrorem, quo

Genes earum Regionum infestationes, quæ
 12. ares salutaris in sacramento Baptismatis
 13. administratione, & inspectione averari
 14. dicuntur; de quo tamen mirum dubitare
 15. Nos fuit filialis obedientia, quam his præ
 16. veteris Missionariis in Apostolicam Sedem
 17. le pro profecti gloriantur; aut denique
 18. si omnes adhibere diligentie frustra cessant
 19. sent; quod licet fore confidimus, dum
 20. mentis nostre oculos ad Misericordiarum
 21. Patrem, totique consolationis Deum,
 22. cuius agitur causa, convertimus; in
 23. quæmque eventum; ne Missiones illas
 24. totorum laboribus, ac lingue sanctas
 25. datus desideramus, a quo sane longissime
 26. abimus; decernimus, & mandamus, ut
 27. illi Missionarii sive secularis, sive Re
 28. gulares ex alio creta, vel instituto, aut
 29. a Regia mittantur, ut expectantur nam
 30. Deus, cuius incomprehensibilia sunt iud
 31. dicia, in aliorum Operariorum villicationem
 32. divitas misericordie sue effundere
 33. decreverit, eorumque labore, ac in
 34. dustria illos fructus in prefatis Regionibus,
 35. & Gentibus producere quos Missio
 36. nariorum nunc in laborationem subduos,
 37. nulla licet ipsorum culpa, vel omissione,
 38. consequi non poterimus. Et quoniam
 39. confirmamus predictos Missionarios nunc &
 40. pro tempore ibi existentes, pro loco erga
 41. Apostolicam Sedem obsequio; ac excitandis
 42. iuris alienis futuris, nec minus iustis
 43. iumentis aliarum, si iam ipsi in Re
 44. gionibus commorantur, ac novi Missio
 45. nari accedent, iobis versarentur; tamen
 46. quoniam Apostolici numerus ad
 47. Nobis ratio exigit, ut caveamus pericula,
 48. que Christiane caritati offendicilo esse
 49. possent; hinc est quod Societas Iesu Mi
 50. sionaris, qui in Madureni, Maylureni,
 51. & Camarieni Regnis tunc erant, virtute
 52. sancte obedientie iubemus, atque præci
 53. pitamus, ut quicunque talis ex iurandictis
 54. eventis, quo vni omnia, vel aliqua ex
 55. his causis per prædentes Literas Nostras cir
 56. ca præmissa decernimus, & observari
 57. mandavimus, intra prescriptum respectivo
 58. tempus, integre exacteque, ut pat est,
 59. impleta non fuerint, sive id ex eorum
 60. facto, sive ex omissione, sive ex præva
 61. & contra literalem eandem presentium
 62. sensum distorta mentis, & voluntatis no
 63. stre interpretatione, sive demum ex qua
 64. liber alia causa, etiam de necessitate ex
 65. primenda, id contingens; itam, relicto

12. predictarum Regionum Missionibus, qua
 13. rum in his Regibus exercendarum, & quocumque
 14. titulo, etiam deputatorum ab
 15. Episcopis, seu Ordinariis Locorum, aut
 16. simplicium sive Religionis Presbyterorum,
 17. sive quolibet alio colore prosequendarum,
 18. iure omni, officio, & facultate eo extem
 19. pore in posterum iam nunc eis a Nobis
 20. privatos, & imminutos declaramus, &
 21. ex tunc prout extunc, & contra, aucto
 22. ritate apostolica & eorumdem presentium
 23. tenore privamus, & imminuimus; illico,
 24. non expectata alia nostra, & Sedis Apo
 25. stolicæ declaratione, iussione, aut sententia,
 26. in Europam revertantur, ubi erent,
 27. ut speramus, in hisce partibus fructus re
 28. laturi.
 29. XVII. Ex his omnibus colligitur, quam
 30. ardua sit calumnia illa quam in Romanam
 31. Sedem vibrat adacillimus Confinatoris
 32. apostolicæ censur, dum sic cavillando argu
 33. untur. Quid ego prescribam ut Pape obedi
 34. atur? Si Iohannes Sparac Brachmanus a
 35. Paris, etiam obediendo resistat. Si non se
 36. parant, repugnant obediunt. Quomodo si
 37. Paris assigunt Operarios peculiares, refra
 38. gantur Pontifici qui Prædecessorum vestigia
 39. inherens nam imitatur culti Ecclesiam sub
 40. uno Pastore. Si negligent Paris deputare
 41. operarios, resistunt Pontifici, qui mitti ad
 42. imbuendos Paris operarios iubet. Alioquin,
 43. nisi iuxta quinquagesimum hoc implent, in Eu
 44. roram illis minatur Pontifex regressum. Ergo
 45. nota Bulla negat observari, nisi volentur
 46. esse negat vulturi, nisi certationi deman
 47. detur. Deus hoc prorsus ad confidat operari
 48. os malos. Calumniam iste sunt, & quibus
 49. probatæ efonticque. Unum quippe Pontifex
 50. probat, alterum reprobat. Probat mitti ad
 51. Paris intruendos operarios, reprobat operari
 52. os omnes qui Paris Ecclesie resistit
 53. neglectis, contrariam Ecclesiam propugnant,
 54. excoluntque. Hæc est summa totius prædi
 55. cti articuli. Calumniam ergo solum conver
 56. tent censor in malos operarios; illos adorta
 57. tur, illorum agendi rationem displicet, cri
 58. bret, exagitat. Exuperat advariorum legio
 59. nem, que ipsam obruet. Verum ille
 60. quasi id providens in ipsam Si Sedem de
 61. clarat, & calumnias illam proinde.
 62. Hanc vero nos pro modo nostro vindica
 63. rare ogeræ prædum existimamus. Atque
 64. in uberiorum Romanæ Sedis defensionem,
 65. addo, ipsam Constitutionem, absolutio articu
 66. lo Parisi spectante, verum Num. XXX.
 67. VIII. Missionariis quibusdam impropere
 68. quod

quod permittat mulieribus gestationem Ta
 1. ly tanquam contracti matrimonii telerram,
 2. his verbis: Ex aliorum nihilominus literis
 3. ingenti nostro dolore accepimus, ex Missio
 4. nariis alios esse qui nulla habita interdicti
 5. a prefato Cardinali Tournonio lati, amplifi
 6. cationeque a Prædecessore nostro congruatis, ratio
 7. ne, & iusto proceduntur ut confirmamus
 8. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 9. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 10. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 11. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 12. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 13. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 14. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 15. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 16. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 17. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 18. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 19. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 20. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 21. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 22. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 23. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 24. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 25. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 26. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 27. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 28. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 29. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 30. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 31. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 32. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 33. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 34. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 35. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 36. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 37. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 38. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 39. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 40. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 41. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 42. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 43. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 44. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 45. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 46. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 47. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 48. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 49. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 50. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 51. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 52. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 53. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 54. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 55. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 56. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 57. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 58. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 59. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 60. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 61. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 62. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 63. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 64. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus
 65. nos, ut iusto proceduntur ut confirmamus

abundare voluit Clemens XII. & enixe ro
 1. gantibus ritum progeneratoribus, ut eorum
 2. examinaretur causa, annuit. Concessit illis
 3. Pontifici providentiam, indolentemque
 4. commentat, insolentemque nimiam propugnat
 5. ritum firmitatem arant. Celebratio
 6. scilicet sub titulo nuptiarum, antiquo scilicet sub
 7. titulo mensit, nisi malis prodit. Quod post
 8. ea ritum defendere celebrati hoc scilicet
 9. sint sub titulo nuptiarum, ut illorum opido
 10. obtinere apud Malabaros perpat, quid inde?
 11. Propterea ve illicita erit scilicet celebratio sub
 12. titulo nuptiarum? Hoc tantum absum pro
 13. titulo Missionariorum. Plurima alia que Ep
 14. istola auctor obtrudit adversus Missionarios
 15. scilicet, illis explodenda relinquo. Satis
 16. mihi sit apostolicam Constitutionem ab in
 17. quique calumnias asservite, lectoreque admo
 18. nuille ne inlicitam lecti Sacerdotem confun
 19. dant cum privatis Missionariis Malabaricis.
 20. Iniquum quippe est privatorum quorundam
 21. oblitinam inobedientiam in universam regere
 22. Communitatem.
 23. XX. Adversus laudatam censuræ episto
 24. lam pauca scripsi P. Magister Facundus
 25. Kaulin Aquiliniensis in suo Opere inscri
 26. pto Historia Ecclesie Malabarice &c. At
 27. ut me prætere opinio, penumion Consti
 28. tutionis sensum minime assequatur, &
 29. censuræ epistolam conatu parum felici re
 30. ferat fatigat. Producit pag. 244. decretum
 31. XXXVI. Diamperitane Synodi, ubi in anim
 32. advertisementibus hæc habet: Interca tamen
 33. & quasi ex nostra Synodi amissi (que in hoc
 34. re maxime factenda est) plenissime illis Chris
 35. tianis prospecti per SS. D. M. Bened. XIV.
 36. sua Const. Omnium Sollicitudinem. Minus
 37. caute dictum reputo, Bened. XIV. ad Syn
 38. nodi illius amissionem respicente, dum prescri
 39. ptionem pro Baris dirigendis formavit. Syn
 40. odorum decreta magis facio, dummodo Ro
 41. manæ Sedis Constitutionibus non repugnent
 42. Synodus hæc laudato decreto statuit ut cum
 43. aliqui ex Paris ad fidem accesserint, ipsi
 44. separatum Ecclesiam, & parochialem mis
 45. sionem Sacramentorum assignet Presol. Immo
 46. peiora hæc adducuntur. Quædam vix pecu
 47. niare pro illis templum non extiterit, sacra
 48. ex portibus (Ecclesiarum) assistent, quo
 49. nique ab Ethnicis Regibus moveate Deo co
 50. rona cædæ nisi imperator &c.
 51. XXI. Hæc ne amittis, & norma, ad
 52. quam Pontifex Summus respexit? Hanc sy
 53. nodalem provisionem improbat Cardinalis
 54. Causam Malabaricam sub Bened. XIII.
 55. terminatam fuisse verum habet. Clementia

Illud mihi redocenti res occurrit quæ ut ob-
servetur digna apparet. Hæc enim ibi le-
guntur. *Ferre partes non possumus, quia a
medicis spiritualibus pro animarum salute et
caritatis officia degenentur quæ Medici genti-
les nobilitati etiam generis, seu Castellæ, pro-
peris salute præbere non delinquant infirmis
etiam abjectis, & infirma constitutioni, vulgo
dictis Pareis, qui propter mundanos &c. Me-
dici ergo cibant, namque nobilitati, Pareis
invidunt, & quæ proreparanda corporis fan-
tate necessarii sunt, præstant, iudicant. Ne-
que ex ingressu in eorundem domos, et
eorundemque contactu se possunt, contami-
natioque reputant. Eiusmodi porro nobiles,
Nassis, sive Naves, sive Brachmani perpe-
tuos se alperlos infamiam iudicant, si Pareis
in Ecclesia tangant, si cum eisdem lacrum
audiunt, si eisdem Missionario peccata con-
fiteantur, aut ab eodem cetera Sacramenta
suscipiant? Quid ergo obtundunt separatio-
nem hæc civilem esse? In potissimis Reli-
gionis officio divortium perpetuum civiles
inter consuetudines recentioribus? Per ite-
rum & dimidium seculum adlaborant
Missionarii, ut hos everterent errores cona-
tu irriti? Obfirmati ergo Nobilitati illi in
superstitione. Itaque minus cautum est decre-
tum Concilii Diamperitani, quo separatio
isthæc probatur.*

XXII. P. Raulin comparat decretum istud
Diamperitanum cum articulo Constitutionis
pontificiæ, & hæc illi præfert hæc ratio-
ne, quod decretum Concilii magis laxum ap-
pareat. Hæc sunt eisdem verba pag. 510.
*Porro non adeo laxo modo se gerit Pontifex:
tempus enim præstitit: terminum dispositio-
ni, & tolerantia imponit, atque ulterioris
tolerantia spera omnino tollit: quodque minus
est, non deputat Pape pro SOLIS Pareis Mis-
sionarios istos (ut decreverat Synodus) Ita
ut a Nobilitate abstrahant, sed mere commen-
dat. Non adeo laxo modo se gerit Pontifex:
Laxo ergo modo se gerit & ipse,
sed non adeo ut Patres Concilii Diamper-
itani? Alio fortasse mens spectabat, cum
hæc auctor scribebat. Quæ sequuntur, pe-
iorem præferunt sententiam. Non deputat Pa-
pa pro SOLIS Pareis Missionarios, ut Con-
cilium, sed commendat? Neque deputat,
neque commendat Pontifex pro SOLIS Pareis
missionibus. Quoniam commendatio isthæc se-
parationem impostitiosam probaret. Probat*

FINIS TOMI TERTII.

Integram Constitutionem BENEDICTI XIV. ne hic repetamus, Vide Tomum I.
Apparatus, partem priorem cap. XVII.

quod deperantur operarii qui precipue Pa-
reis operam dent, & simul Nobilibus qui
una cum Pareis communicare velint. Tan-
tum quippe abest ut Constitutio pontificia
probet separationem præfatam, quin contra
conceptis verbis, suoque sermone eam dete-
statur, potissimum Num. XXXIII. Hoc idem
tandem fasari videtur P. Raulin in fine sui
Commentarii.

XXIII. Ut hæc omnia luculentius inno-
tescant, universæ Constitutionis imaginem,
spiritum, atque ideam prædicentis velim. Quo
quælibet spectat omnium prædecessorum Pon-
tificum Greg. XV. Alexand. VII. Clem. IX.
decretorum recordatio? Quoniam pertinet
recensere integra decreta Cardinalis Tor-
nonii, Clem. XI. Bened. XIII. Clem. XII.
hanc causam spectantia? Non alio sane ni-
si ut omnibus invicta pateat Romane Se-
dis constantia in prohibendis ritibus chris-
tiani Religiosis puritati adversis. Lamen-
tantur non pauci, quod in præfata Consti-
tutione artes, studia, & repetiti conatus
narrentur eorum qui laxo & amplius Ro-
mæ Sedis Constitutionibus parere modo
modo, modo altero obtentu decretaurunt.
Sed sciant oportet, idcirco præfata gesta in
hac Constitutione enumerari, ut hinc colligi
possent omnes, Petri Cathedram nullis delati
artibus posse.

XXIV. Patris te nunc urgeo, Lector chris-
tiane. En quo malorum adducet prædi-
cate sententia. Missionarii qui Brachmani-
arum vestitum amulantur, severissimum quo-
que illorum vivendi rationem servant. A
carnibus omnium abstantur, & potissi-
mum vacce perpetuo abinent, & nonnisi
clam vesci eisdem valent. Villis eorum men-
sa, & insipida. Tunc scit Brachmanorum
animus, sed venter flaccet. Illorum fron-
tes exsiccati vacce stercoreis cineribus alper-
guntur. Universæ illorum vita laboriosa,
alpera, delicatarum expert, ita ut inaudita
inventiois hos dicere martyres possis. Quam
sunt Dei iudicia formidanda, heine collige.
Quam plena mysteriis sit vita humanis, et
immodi eventus patescunt. Ut hos decli-
nemus scopolos, cum timore, & tremore
salutem nostram operemur, animum, men-
tem, spiritumque in obedientia obsequium
tota cordis sinceritate capiemus, quia hu-
milibus, & obsequentibus gratiam suam Deus
impertitur.

THEOLOGIA CHRISTIANA DOGMATICO-MORALIS AUCTORE F. DANIELE CONCINA ORDINIS PRÆDICATORUM. EDITIO NOVISSIMA. TOMUS QUARTUS. IN DECALOGUM.

ROMÆ, MDCCLXVIII. ®
SUPERIORUM PERMISSU.
PROSTANT VENALES VENETII S
APUD SIMONEM OCCHI.
CUM PRIVILEGIO EXCELLENT. SENATUS.

Illud mihi redocenti res occurrit quæ ut ob-
servetur digna apparet. Hæc enim ibi le-
guntur. *Ferre partes non possumus, quid a
medicis spiritualibus pro animarum salute et
caritatis officia degenentur quæ Medici genti-
les nobilitati etiam generis, seu Cæsarum, pro-
peris salute præbere non delinquant infirmis
etiam abrogata, & ipsius constitutionis, vulgo
dictis Patris, qui propter mundanos &c. Me-
dici ergo cibum, nomen illi nobilitati, Parasiti
invidiosæ, & qui proreparanda corporis fan-
tate necessarii sunt, præstant, iudicant. Ne-
que ex ingressu in eorundem domos, et
eorundemque contactu se possint, contami-
natioque conturbari. Eiusmodi porro nobiles,
Nasus, sive Nasus, sive Brachmani perpe-
tuos se asperos infamiam iudicant, si Parasiti
in Ecclesia tangerent, si cum eisdem sacrum
audiant, si eisdem Missionario peccata con-
fiteantur, aut ab eodem cetera Sacramenta
suscipiant? Quid ergo obtundunt separatio-
nem hæc civilis esse? In potissimis Reli-
gionis officio divortium perpetuum civiles
inter consuetudines recentioribus? Per ite-
rum & dimidium seculum adlaborant
Missionarii, ut hos everterent errores cona-
tu irriti? Obfirmati ergo Nobilitati illi in
superstitione. Itaque minus cautum est decre-
tum Concilii Diamperitani, quo separatio
isthæc probatur.*

XXII. P. Raulin comparat decretum istud
Diamperitanum cum articulo Constitutionis
pontificiæ, & hæc illi præfert hæc ratio-
ne, quod decretum Concilii magis laxum ap-
pareat. Hæc sunt eisdem verba pag. 510.
*Porro non adeo laxo modo se gerit Pontifex:
tempus enim præstitit terminum dispositio-
ni, & tolerantia imponit, atque ulterioris
tolerantia spera omnino tollit: quodque minus
est, non deputat Pape pro SOLIS Patris Mis-
sionarios illos (ut decreverat Synodus) Ita
ut a Nobilitate abstrahant, sed mere commen-
dat. Non adeo laxo modo se gerit Pontifex:
Laxo ergo modo se gerit & ipse,
sed non adeo ut Patres Concilii Diamper-
itani? Alio fortasse mens spectabat, cum
hæc auctor scribebat. Quæ sequuntur, pe-
iorem præferunt sententiam. Non deputat Pa-
pa pro SOLIS Patris Missionarios, ut Con-
cilium, sed commendat? Neque deputat,
neque commendat Pontifex pro SOLIS Patris
missionibus. Quoniam commendatio isthæc se-
parationem impostitiosam probaret. Probat*

FINIS TOMI TERTII.

Integram Constitutionem BENEDICTI XIV. ne hic repetamus, Vide Tomum I.
Apparatus, partem priorem cap. XVII.

quod deperantur operarii qui precipue Pa-
tris operam dent, & simul Nobilibus qui
una cum Patris communicare velint. Tan-
tum quippe abest ut Constitutio pontificia
probet separationem præfatam, quin contra
conceptis verbis, suoque sermone eam dete-
statur, potissimum Num. XXXIII. Hoc idem
tandem fasari videtur P. Raulin in fine sui
Commentarii.

XXIII. Ut hæc omnia luculentius inno-
tescant, universæ Constitutionis imaginem,
spiritum, atque ideam prædicentis velim. Quo
quælibet spectat omnium prædecessorum Pon-
tificum Greg. XV. Alexand. VII. Clem. IX.
decretorum recordatio? Quoniam pertinet
recensere integra decreta Cardinalis Tor-
nonii, Clem. XI. Bened. XIII. Clem. XII.
hanc causam spectantia? Non alio sane ni-
si ut omnibus invicta pateat Romane Se-
dis constantia in prohibendis ritibus chris-
tiani Religiosis puritati adversis. Lamen-
tantur non pauci, quod in præfata Consti-
tutione artes, studia, & repetiti conatus
narrentur eorum qui laxo & amplius Ro-
mæ Sedis Constitutionibus parere modo
modo, modo altero obtentu decretaurunt.
Sed sciant oportet, idcirco præfata gesta in
hac Constitutione enumerari, ut hinc colligi
omnes, Petri Cathedram nullis delati
artibus posse.

XXIV. Patris te nunc urgeo, Lector chris-
tiane. En quo malorum adducet prædi-
cate sententia. Missionarii qui Brachmani-
arum vestitum amulantur, severissimum quo-
que illorum vivendi rationem servant. A
carnibus omnium abstinunt, & potissi-
mum vacce perpetuo abinent, & nonnulli
clam vesci eisdem valent. Villis eorum men-
sa, & insipida. Tunc scit Brachmanorum
animus, sed venter flaccescit. Illorum fron-
tes exsiccati vacce stercoreis cineribus alper-
guntur. Universæ illorum vita laboriosa,
alpera, delicatarum expert, ita ut inaudita
inventiois hos dicere martyres possis. Quam
sunt Dei iudicia formidanda, heine collige.
Quam plena mysteriis sit vita humanis, et
immodi eventus patescunt. Ut hos decli-
nemus scopolos, cum timore, & tremore
salutem nostram operemur, animum, men-
tem, spiritumque in obedientia obsequium
tota cordis sinceritate capiemus, quia hu-
milibus, & obsequentibus gratiam suam Deus
impertitur.

THEOLOGIA CHRISTIANA DOGMATICO-MORALIS AUCTORE F. DANIELE CONCINA ORDINIS PRÆDICATORUM. EDITIO NOVISSIMA. TOMUS QUARTUS. IN DECALOGUM.

ROMÆ, MDCCLXVIII. ®
SUPERIORUM PERMISSU.
PROSTANT VENALES VENETII S
APUD SIMONEM OCCHI.
CUM PRIVILEGIO EXCELLENT. SENATUS.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE

Librorum, dissertationum, capitulum, paragraphorum, & questionum, quae in hoc Tomo continentur.

LIBRI QUINTI

INDEX A LOGUM

DISSERTATIO IV.

De variis juramentorum generibus, & praecipue de juramento doloso.

PROEMIUM.

Pag. 1.

CAPUT I.

De juramento doloso. Quotplex dolo in juramento: Et an interdum liceat dolose jurare: Recentiorum sententia exhibitur, & resistitur: vera proponitur, & proponatur. ib. 1.

CAPUT II.

An Confessio jurare licite valeat, se nascere delictum quod in confessione auditur: & quomodo proponitur: casu denegandi sigillum sacramentale, aliisque secreta, quibus devoti sunt Principum misisti, alioquin. 4.

CAPUT III.

An reus peccator juris ordinem interrogatus negare cum juramento possit delictum occultare? 10.

CAPUT IV.

Plura quaestiones de variis juramentorum generibus resolvuntur. 12.

Quaest. I. An adultera possit cum juramento negare, se commississe adulterium quod seipsa commisit, cum a marito interrogatur? ib.

Quaest. II. An interrogatus, num veniat in tali crimine, quae seipso existimat posse insella, possit jurare, se non venire ex eodem, subintelligendo, ex eodem ut insella possit? 13.

Quaest. III. An Clericus, deferens interem gabelle subiectam, interrogatus possit jurare, se eam non ferre? ib.

Quaest. IV. An qui probabilem causam habet occultandi creditoribus aliquis bona, possit in restrictione mentali, & jurare, se non occultasse? ib.

Quaest. V. An debitor pauper qui accepit pecunias, & ob paupertatem nunc eas solvere nequit, pressus a creditore ut solvat, possit iudici interroganti jurare, se pecunias illas non accepisse quas revera accepit? 14.

Quaest. VI. An qui numerus mutuo accepit solvi, possit in iudicio negare se illos accepisse? ib.

Quaest. VII. An negare quis possit licite iudici interroganti fundum esse suum, quando non totus, sed pars tantum sua sit; vel accepisse centum mutuo, si ex illis solverit quinquaginta? ib.

Quaest. VIII. An creditor qui virtute instrumenti publici exigat debitum, cuius pars soluta est, possit jurare integram summam sibi deberi, quando alio titulo tantumdem seipsa sibi debet, illudque alia via recuperare nequeat? ib.

Quaest. IX. An possit petenti pecuniam mutuo, vel libram commutato, negare unam pecuniam, se pecuniam, vel libram habere, si tunc quando mutuum est aliquo modo debitum, subintelligendo, ut tibi mutuo, aut commutato dem? ib.

Quaest. X. An Scholasticus, sine candidato, & interrogatus a iudice, non locutus fuerit coram oppositoribus ad cathedram, vel illorum domus ingressus, possit negare, se verba, vel ingressus non fuerit ad interrogandum? 15.

Quaest. XI. An adultera sacramentaliter confessa adulterium, possit negare, & jurare se non commisisse? ib.

Quaest. XII. An coactus ad aliquam actionem, puta ad ducendam sponsam quam ducere non tenetur, jurare licite possit, se illam duciturum subintelligendo intra sex, si alibi probatur? ib.

Quaest. XIII. An mercator qui peritiam ab emptoribus pretium exigere negavit, jurare licite possit, remi aut tantum sua mercem stare, licet revera tanta sibi non sit, subintelligendo, computatis omnibus expensis, vel tanto sibi stare, subintelligendo cum ea a merce quam habere debet, vel alibi probatur? ib.

Quaest. XIV. An, quando opus probabiliter est quod taxa aliquis rei sit iustitia, & proprietaria mercedum saltem pariteribus, vel a modo injustitiam componat, possit, si a iudice interrogatur, ad totum nec se subintelligendo, se remissam rem non fecisse? 16.

Quaest. XV. An iustum sit in juramento interroganti? 16.

philologico, quoties se se offert honesta causa legendi veritatem? 17.
 Quæst. XVI. An, dum interrogaris, ut, omni advocacione subiecta, & absque ulla amphibologia sincere veritatem manifestes, possis cum mentali restrictione jurare? 18.
 Quæst. XVII. An taliter, hominesque futuri, & hæc nova Theologia dicitur, sed ævo christiano sinceritate rebus, qui hæc amphibolice formare solent, possint jurare, & veritatem occultare eo in sensu quem viri docti verum evocant? 18.

CAPUT V.

Reus juridice interrogatur, cujusque lex juridice interrogatio certo constat, tenetur ne fatetur crimen, tamen si taleni confessionem ejusdem moris consequatur? 18.

DISSERTATIO V.

De juramentis Principum servandæ justitiæ in distributione præmiorum, officiorum, & dignitatum.

CAPUT I.

Principes tenentur juramento recipere subditos et officia, ab officio p. pensionum respectu, saltemque distributionem justitiam spectantes, exercere. & ut in officiorum, vel dignitatum ambitu suffragantes nec moveribus, nec obsequiis, nec promissionibus inficiantur. 27.

CAPUT II.

Explicatur juramentum prohibens auditum, vulgo Broglio, quo Respublicæ vetare solent Nobilibus sciri, ne in assequendis dignitatibus, & magistraturis, seu quibuscumque gradibus ambitum exerceant. 28.

CAPUT III.

Plura juramenta imponere Principes solent adversus ambitum abusum. 29.

CAPUT IV.

Explicatur oblatio adversus juramentum ambitus, & magis confirmatur lex qua ambitum prohibet. 30.

CAPUT V.

Varie quæstionibus instituitur, & resolvitur super ambitus lege. 31.

Quæst. I. Omnia ne que in lege ambitus continentur, obligant sub gravi culpa? 18.

Quæst. II. An admittenda sit materia perniciosa in iis que prohibentur lege ambitus? 18.

Quæst. III. An Princeps debeat, vel possit suspendere juramentum, additionem legi ambitus, si fiat illud non observari? 32.

Quæst. IV. An, si candidatus servitium suffragiorum, que sibi conferenda sperat, ante collationem dignitatis institueret, rationesque

subduceret, legem, & juramentum ambitus violaret? 33.

Quæst. V. An præfatum juramentum ambitus possit aliquo modo inter juramenta incauta collocari? 18.

Quæst. VI. An, si sola pecuniarum impostioe possit haberi finis conservandæ libertatis in iustitia administratione, suspendi deberet juramentum? 18.

Quæst. VII. An respectu p. pateat alia via cassandi iustitiam iura libera & integra, præter violationem juramenti? 34.

CAPUT VI.

Alia juramenta que officium magistraturæ Præfatus, absque ministerio tantum, & expræcantur. 18.

CAPUT VII.

Quædam commentis quibus eludi præfata juramenta solent, expendantur. 18.

CAPUT VIII.

Proponitur juramentum ambitus Belgici: & de iis Facultatum Lovanensium super quibusdam difficultatibus circa intelligentiam ejusdem juramenti. 36.

CAPUT IX.

Explicatur juramentum quod Rectores civitatum Belgii præstant, observandi legem vicariantis pompas, splendidiisque apparatus. 42.

CAPUT X.

Excusationes, quibus eludi lex solet, & juramentum contra pompas immoderatas, referuntur. 18.

CAPUT XI.

Universa dissertationis complexio. Causa cur factæ juramenta descripta violantur. Confessoriorum, & Theologorum iustitia in juramentis interpretandis facilitas. Extorcionum imitanda severitas. 44.

DISSERTATIO VI.

De quibusdam iuramentis promissoriis; eorumque obligatione.

CAPUT I.

De iuramento servandi status Respublicæ, Capituli, Communitatis, Collegii, & cuiusque vidualitatis. 47.

Quæst. I. An, ut Capitula, Monasteria, Communitates se iuramento obligent, debeant singulis, & omnes eisdem Communitatis jurare? 18.

Quæst. II. An, factio iuramento a maiori parte, cogendi sint qui repugnant, ad iurandum, & ad legem observantiam? 18.

Quæst. III. An iuramentum servandi status Communitatis s. Universitatis &c. prætere debet etiam ad status, nempe ad statum in posterum extendi? 18.

Quæst. IV. An iurans servare status Communitatis tenetur servare ea que usu recepta non sunt, aut in defectum accipiunt, vel per revocationem legislatoris amplius non obligant? 48.

Quæst. V. An, si quis iuraret unicum statum alicuius Communitatis, illudque esset absolute, peccaret non servando statum illud? 18.

Quæst. VI. An qui iurans servare status Respublicæ, Communitatis, Collegii &c. que ad nullam culpam obligant, culpam committit illa non servans? 30.

Quæst. VII. An Universitates revocare possint statutum suum iuratum? 18.

CAPUT II.

De iuramentis que fiunt a ministris publicis servandi taxationem stipendii, secreta, denique publicum promovendi; & a medicis mendi infirmos de confessione. 51.

Quæst. I. Quodnam pretium lege taxatum dicendum sit insufficienti, & iniustum; ita ut ministri absque perniciosa lebe valeant aliquid præter dictum stipendium accipere, & petere? 18.

Quæst. II. An iuramentum præfatum de servanda taxa obliget, si taxa sit iusta, & sufficienter, lex tamen contractu usu abrogata? 52.

Quæst. III. An publici Ministri, Decuriones, Praetores, Senatoresque verboni, qui, cum officium administrandum suscipiunt, iuramini bene publico professantur, teneantur publica precora coercere? 18.

Quæst. IV. An iuramentum servandi secretorum que in Capitulis, Conventiis, & Congregationibus tractantur, semper obliget sub mortali culpa? 18.

Quæst. V. Quid teneatur prestare medicus iuramentum quod emittunt, dum facultatem melendi obtinent? 18.

CAPUT III.

De iuramentis non ludendi, non mutuandi, nec ad ludendum, non vendendi minori, nec emendi auctiori pretio. 53.

Quæst. I. An iuramentum non ludendi validum sit? 18.

Quæst. II. An qui iuramentum sui votum emisit non ludendi, possit alteri numerum dare, ut suo nomine ludat, & ipse ludo usque? 54.

Quæst. III. An iuramentum non ludendi cum tali persona, aut in tali domo, vel tali genere ludi, validum sit? 18.

Quæst. IV. An votum, seu iuramentum non mutuandi sit validum? 56.

Quæst. V. An iuramenta facta a mercatoribus non emendi auctiori pretio, & non vendendi.

denari viliori, valida sint? 18.

CAPUT IV.

De iuramento contra aliud iuramentum. Item de iuramento non accusandi, non denuntiandi, atque de iuramento nimis prædico. 18.

Quæst. I. An dispositio facta contra priora iuramenta valida sit? 57.

Quæst. II. An iuramentum non accusandi, non denuntiandi, invalidum sit? 18.

Quæst. III. An iuramentum prædico ob fidem turpem sit validum? 18.

CAPUT V.

De iuramento metu, & iniuria extorto. 58.

Quæst. I. An iuramentum coactum, si sit civile tantum spectetur, validum sit? 59.

Quæst. II. An qui gravi metu compulsus iuravit se rediturum ad carcerem, secreta, denique publicum promovendi; & a medicis mendi infirmos de confessione, redditi daret, recte teneatur? 18.

Quæst. IV. An Episcopus relaxare valeat quomodocumque iuramenta? 60.

Quæst. V. An qui latroni, seu cuique prædatori promissit iuramentum servandæ vite causa centum aureos, teneatur servare iuramentum? 18.

Quæst. VI. An qui iuravit latroni, vel usurario, vel cuique prædatori, se non denuntiatum illos apud iudicem, teneatur servare iuramentum? 18.

Quæst. VII. An iuramentum per iniuriam extortum, quale est illud quod exigere solet usurarius servandum sibi usuras, aut non rescindendi contractum iniustum, validum sit? 61.

Quæst. VIII. An iuramentum non repetendi usuras solutus sit validum? 62.

Quæst. IX. An iurans solutionem debiti possit ante compositionem, quando tantumdem sibi abest creditur cui iuratur? 18.

CAPUT VI.

De iuramento dolo, vel errore præfinito. 63.

Quæst. I. An si error, seu dolo antecedens, & concomitans vestitur circa substantiam contractus, efficiat nullum tam contractuum, tum iuramentum? 18.

Quæst. II. An, si error concomitans vestitur circa qualitatem contractus, reddat contractum, & iuramentum nullum? 18.

Quæst. III. An error antecedens circa accidentia contractus abroget contractum, & iuramentum appositum? 18.

Quæst. IV. An error circa accidentalia, si causam det contractui, reddat contractum simul, & iuramentum nullum? 18.

CAPUT VII.

Quandam iuramentum de materia per legem præ-

prohibita, & de non revelanda aliqua arte proximo utili, obliget. 66.
 Quæst. III. An iuramentum non revocandi testamentum, non mutandi heredes institutum, validum sit? 67.
 Quæst. II. An iuramentum non propagandi aliam artem, seu secretum alicuius artis, validum sit? 68.

CAPUT VIII.

De iuramento confirmante contractum. 68.
 Quæst. I. An iuramentum confirmet contractus invalidos? 69.
 Quæst. II. Quænam ex his duabus opinionibus probabilior sit? 70.

CAPUT IX.

Utrum obligatio iuramenti et iuramentum officium, et in illo subsistat, ut nullo modo solvatur ad heredes; & an per procuratorem prestari valeat; & a quo impeditur possit aliis obligari, autem non prestatur. 71.
 Quæst. I. An iuramentum factum in favore hominis sit personale, ut nullam partem in successione, seu heredes obligentur? 72.
 Quæst. II. An, dum quis admittitur ad aliquem gradum, seu dignitatem, in cuius favore scriptum iurare omnes solent, teneatur spiritus iuramenti, si ipse non iuraverit? 73.
 Quæst. III. An, si quis iuraverit Deo, se elegerit quem pauperi sumam centum aureorum, et defuncto, teneatur illius heres hoc iuramentum implere? 74.

Quæst. IV. An obligatio iuramenti promissarii transeat ad heredes illius cui iuratum est? 75.
 Quæst. V. An iuramentum per procuratorem prestari possit? 76.
 Quæst. VI. Quis requiritur ad procuratorem nominari alterius iurati? 77.
 Quæst. VII. An obligatio iuramenti impeditur, antequam prestetur? 78.

DISSERTATIO VII.

De iis qui iurare valent tam extra, quam intra iudicium, & quando licitum sit iuramentum exigere stando de iurandi consuetudine. 74.

CAPUT I.

Omnes ratione percipit extra iudicium iurare licite possunt, etiam per procuratorem. 75.

CAPUT II.

Qui in iudicio iurare valent, reconferunt. 75.

CAPUT III.

Utrum inducere quis possit alium ad iurandum, quem existimat pœteraturum, aut per falsos deos iuratum. 76.
 Quæst. I. An persona pœterata exigere iuramentum licite possit ab eo quem certo, vel probabiliter scit esse pœteraturum, etiam gravi urgente causa? 77.

Quæst. II. An non privatus recipere ne a pœteraturato parato iuramentum licite possit? 80.
 Quæst. III. Persona publicæ, ut iudicis, licitum ne est secundum ordinem iuris exigere iuramentum ab eo quem novit, vel suspicatur pœteraturum? 81.
 Quæst. IV. Licitum ne est Christiano pœtere iuramentum, iuxta exigentiam causæ, ab eo quem scit iuratum per falsos deos? 82.
 Quæst. V. An qui inducit alium ad iurandum falsum, quod iuratur bona fide putat esse verum, ipse vero qui inducit, esse esse falsum, peccet? 85.

CAPUT IV.

De consuetudine iurandi. Scriptura sacra, Patres sancti, & Concilia iurandi frequentiam exercebant. 86.

CAPUT V.

Plurimum recentiorum Casuistarum de iurandi, quæ de blasphemandis consuetudine doctrine, quæ adversatur Scripturæ, & Patribus. 88.

Quæst. unic. An iuramenta que ex præterita consuetudine proveniunt, oblique plene tamen deliberatione emissa, sint peccata mortalia? 93.

CAPUT VI.

Quomodo panitentia in confessione præterite confessionis iurandi, & Confessione in illius absolutione se gerere debeant? 95.

DISSERTATIO VIII.

De periurio, interpretatione, & dispensatione, ne iuramenti. 96.

CAPUT I.

Quid sit periurium: an semper sit peccatum mortale: & quanta sit eius gravitas. 96.

CAPUT II.

De panis periurio impositis. 99.

CAPUT III.

De interpretatione iuramenti. 102.

CAPUT IV.

De iurandi cessatione. Que modis iuramentum cessat. Que iuramenta Deo facta irritari, vel commutari possunt. 104.

DISSERTATIO IX.

De adiuratione. 105.

CAPUT I.

Verba adiurationis notio, & eiusdem divisiõ. Sit ne religiosus actus? & que sint pro illius licito usa conditiones. 107.

CAPUT II.

Qui adiuratores, quæque adiurati esse possunt. hõg. Quæst. unic. An hæc potestas sit in omnibus aequalis? 110.

CAPUT III.

Exorcismorum usus semper fuit in Ecclesia. Exorandum efficacitas ad expellendos demones: & num

& num res inanimæ virtute possent in eisdem demones? 110.
 Quæst. unic. An exorcismi semper & infallibiliter suam producant effectum? 111.

CAPUT IV.

Quomodo in emergentibus demoni inhabitent; quæ in numero, & qua potestate dominentur in eos; & an peccata que demones impulsu perpetrant emergenti, illis imputentur? 112.

CAPUT V.

Ratio quom in adiurandis emergentibus debent servare Exorcista; & que præcipue quæve interrogare, & quam fidem adhibere demoni debeant. 114.

Quæst. unic. An licitum sit pœtere a demone signum egressus sui a corpore, puta ut lacrumam exungat, ut vitium frangat, aliudve simile? 115.

CAPUT VI.

De egressu demonum a corporibus obsessorum: quæve illius egressus signa. De spectris, & larvis, quæ loca, hominesque inhabitant, & terrent. 117.

LIBER SEXTUS. IN DECALOGUM. De honorandis parentibus.

DISSERTATIO UNICA.

CAPUT I.

Propositiões damnatæ, & lævæ adversus quatuor præceptum. 120.

CAPUT II.

De pietate filiorum in parentibus. 121.

CAPUT III.

De natura præcepti non affirmantis honorandi, tum negativæ, tum eadè habendæ parentibus. Lævæque quorundam Casuistarum opiniones reselluntur. 122.

Quæst. I. Contra præceptum non habentis odio parentes peccant ne filii, si gravi damnus in eodè parentibus desideret? 123.
 Quæst. II. Peccant ne filii, si eodè finem quantum vitium, & dandi nempe sacrilegium, iuramentis parentibus exoptant? 124.
 Quæst. III. Peccant ne licitè filii qui servit velle aspiciunt parentes, quæque intencus nullum ipsi amari signum exhibent? 125.

CAPUT IV.

De obedientia filiorum parentibus debita. 126.

Quæst. I. Teneatur ne filii obedire parentibus? 127.
 Quæst. II. Que sint præcipua munia que recipere filii parentes valent, & in quibus filii parentibus obedire teneantur? 128.
 Quæst. III. Teneatur ne filius obedire patri ve-

rantis ne assumat religiosum statum? 128.
 Quæst. IV. Teneatur ne filii obedire parentibus præcipiendis religiosi ingressum? 126.
 Quæst. V. Possunt ne filii licite, iuratis parentibus, matrimonia iure? 129.

CAPUT V.

De subsidio a filiis parentibus exhibendo, spiritibus animæ, tum corporis necessitatibus. 127.

Quæst. I. Peccant ne filii qui parentes abducunt, ne sibi in necessitate corporali parentibus prestare filii debeant? 128.
 Quæst. II. Quis in necessitate corporali parentibus prestare filii debeant? 129.
 Quæst. III. Teneatur ne filii a Religiosis egressi, ut parentes gravi necessitate pressi aliam? 128.
 Quæst. IV. Filios habent liberos, & parentes in aequali constitutis necessitate, quibus succurrere prius debet? 129.
 Quæst. V. Si credideris, & parentes sui in extrema necessitate, quibus providendum prius erit? 130.

CAPUT VI.

De officio parentum in filios. 131.

Quæst. I. Teneatur ne parentes coram deo iudicibus filii iustificandi que evare statum conservare? 132.
 Quæst. II. Que sunt disciplina præcipua in quibus erudiendi sunt filii a parentibus? 133.
 Quæst. III. Peccant ne parentes, si negligenter filiorum instructionem in disciplinam, seu vitium coram statum decipiunt? 134.
 Quæst. IV. Parentes qui religiosi ingressu filios abducunt, peccant ne graviter? 135.
 Quæst. V. Quomodo se gerere parentes debent in divergens filios qui auspiciis Religiosorum valent? 136.
 Quæst. VI. Quomodo consentire graviter peccare parentes, dum filios a Religiosis ingressu distrahunt? 137.
 Quæst. VII. Peccant ne mortaliter parentes qui cogunt iudicis filios non sterilia ingredi? 138.
 Quæst. VIII. Subiacent ne caritati parentibus qui iudicis filios, sed filios quoque ad mundicam profectum cogunt? 139.
 Quæst. IX. Excommunicationem præferam incurritur ne parentes qui filias cognos in monasteria ingrediuntur, non ut ibidem monasticam amplificationem, sed ut ibidem sub veste lateat vitam decant? 140.
 Quæst. X. Excommunicationem distam incurritur ne parentes, etiam habentes filiam a Religiosis ingressu? 141.
 Quæst. XI. Incurritur ne excommunicationem parentes qui impediunt ne filia, seu mulier

monasterium ingrediatur, & uirginitatem suscipiat?
 Quæst. XII. Peccant ne parentes qui filios suos facit doli ad impem in alios amorem accendendam, & cum precis conuersari permittunt? 136.

CAPUT VII.

De potestate quæ parentes possent filios punire.
 Quæst. I. Debet ne parentes non uerbis modo, uerum etiam uerbis filios corrigere, & punire? ib.
 Quæst. II. Quousque extendi licite potest patrum potestas uerberandi filios? ib.
 Quæst. III. Possunt ne parentes licite conuicere filios in carcerem, aut pœna atroci plectere? 138.
 Quæst. IV. Sufficient ne parentes excommunicationi, si filios clericos correctionis causa uerberent? 140.
 Quæst. V. Licetum ne parentibus est filios uendere, aut in pignus dare, extremo famina necessitate urgente? ib.

CAPUT VIII.

De obligatione parentum alendi filios legitimos, & utrum possent, dum eos exponunt?
 Quæst. I. Quis nomine alimentorum ueniat? ib.
 Quæst. II. Sub alimentis comprehenduntur ne medicina, expensæ in studiis, infirmitatibus? ib.
 Quæst. III. Tenetur ne pater alere filii uxorem? 140.
 Quæst. IV. Sunt ne alimenta conferenda secundum naturam necessitatem, an secundum personam dignitatem? ib.
 Quæst. V. Peccant ne parentes, si filios suos in hospitali exponant alendos? 141.
 Quæst. VI. Parentes dicitur, qui ad uitandam matrem infirmitatem hospitali tradunt filios nutriendos, inuentum ne restituere expensas? ib.
 Quæst. VII. Peccat ne contra iustitiam, aut caritatem in eorum ianua expostus puer est? ib.
 Quæst. VIII. Tenetur ne solus pater restituere hospitali alimenta subministrata filii spurii? 142.

CAPUT IX.

De obligatione parentum alendi filios illegitimos, & spurios.
 Quæst. I. Tenetur ne pater alimenta dare filio naturali? ib.
 Quæst. II. Pater qui filii legitimis caret, ualeat ne heredes omnium bonorum filios naturales restituere? ib.
 Quæst. III. Tenetur ne pater alimenta præbere filio spurio? ib.
 Quæst. IV. Tenetur ne pater dotare filiam spuriam, aut in exilium pulsam? 143.

Quæst. V. Filii spurii clericorum, uel Religiosorum sunt ne capaces recipiendi aliquid a patre uia donationis, aut testamenti? ib.
 Quæst. VI. Tenetur ne mater, æque ac pater filium spurium alere? ib.
 Quæst. VII. Debet ne mater filios suos proprio lacte alere? ib.
 Quæst. VIII. Nobilitas matris est ne causa sufficienter, ut excusetur a lactando filio uberibus propriis? 144.
 Quæst. IX. Leuon ne, an grauem culpam contrahant femine nobiles que renuntiant lactare filios suos? & que sint causæ ab omni culpa excusantes? 146.
 Quæst. X. Peccat ne grauius mater illa que ob aliquam ex recentibus causis negit lactare filium, si negligat quærere bonam nutricem? ib.
 Quæst. XI. Quando mater impotens est filium lactare, tenetur ne pater imponas facere in quærenda nutrice? ib.
 Quæst. XII. Tenetur ne pater dotare filiam que nubere uelit? ib.
 Quæst. XIII. Quid, si indigno nubere uelit, repugnantis patre? 148.
 Quæst. XIV. Excusatur ne causæ cur parenter alimenta filio denegare ualeant? ib.
 Quæst. XV. Quæ & quæ sunt causæ ob quas exheredare filios parentes ualent? ibid.

CAPUT X.

De obligatione mariti erga uxorem.
 Quæst. I. Tenetur ne maritus alere uxorem? 147.
 Quæst. II. Adstringitur ne maritus alimenta præbere uxori, non soluta debita dote, ubi obsequia ad eadem sibi præstita? ibid.
 Quæst. III. Quando uxor a marito sine iusta causa recedit, exigere ne alimenta possit? ib.
 Quæst. IV. Tenetur ne maritus alimenta præbere uxori adultera? ib.
 Quæst. V. Maritus tenetur ne cum uxore cohabitare? 148.

CAPUT XI.

De obligatione uicis erga maritum.
 Quæst. I. Peccat ne grauius mulier que maritus præcipiens ne abiret a uicis, iustis, filisque indumentis, & a moribus bonis compositis, obediens rem? ib.
 Quæst. II. Quando non uxor in domo regimini marito se se opponere licite potest? 149.
 Quæst. III. Quæ obsequia præstare uxor marito debet? ib.
 Quæst. IV. Peccat ne uxor, si cohabitare cum marito, illumque alio migrantem sequi renuat? ib.
 Quæst. V. Tenetur ne uxor sequi maritum uigam, aut in exilium pulsam? ib.

Q. VI.

Quæst. VI. Debet ne uxor bonis suis paraphernalibus maritum pauperem alere? 150.
 Quæst. VII. Si maritus debita contraxerit, ut uxorem aleret, reuertur ne hac, defuncto marito, bonis suis dotis eiusmodi soluere, ne creditores defraudentur? ibid.

CAPUT XII.

De mutua fratrum, & sororum obligatione.
 Quæst. I. Tenetur ne fratrem frater alere? ib.
 Quæst. II. Clericus licite ne potest ex sui beneficii fructibus alimenta fratri, aut sorori præbere, & etiam detent? 151.
 Quæst. III. Quam obligationem habeant fratres in honorum partitione? ib.
 Quæst. IV. Donatio facta a patre titulo paterni pro sanis ordinibus suscipiendis, debet ne in collationem, seu in alterum afferri, si ceteri fratres legitima defraudentur? ib.

CAPUT XIII.

De honore quo coli debent ecclesiastici uiri a laicis, & de officio Ecclesiasticorum in subditos. 152.

CAPUT XIV.

De officiis Principum, & magistratum erga subditos, & de istorum erga illos obedientia, & cultu.
 Quæst. I. Peccant ne Reges, & Principes qui noua & Officia secularia diuidunt? 154.
 Quæst. II. Sunt ne secularia officia dignioribus conferenda? 156.

CAPUT XV.

De seruum erga dominos obligatione.
 Quæst. I. Seruus iusto bello capti, siue christianus, siue infidelis, licite ne arripere sigillum ualent? 158.
 Quæst. II. Iusta ne est seruitus titulo uenditionis? ib.
 Quæst. III. Licetum ne est emere qui egestatis causa se se uendit? 159.
 Quæst. IV. Qui a se uel a parentibus legitime uenditus est, potest ne licite fugere? ib.
 Quæst. V. Retinuit est ne legitimus seruitutis titulus? ib.
 Quæst. VI. Quodnam cimen est seruitutis iustus titulus? ib.
 Quæst. VII. Seruum uicæ, & mors est ne in dominorum arbitrio constituta? ib.
 Quæst. VIII. Dominus occidens seruum, tenetur ne aliquid restituere interficij hereditas? ib.
 Quæst. IX. Tenetur ne dominus seruum alimentum corporalia, tum spiritualia præbere? 160.
 Quæst. X. Tenetur ne dominus de seruorum delictis, & contrariis? ib.
 Quæst. XI. Compescit ne seruis aduersus dominos actio civilis in foro exteriori? ib.
 Quæst. XII. Quoniam est seruum erga do-

minos obligatio?
 Quæst. XIII. Tenetur ne seruus dominum commisi ad fouendum? ibid.
 Quæst. XIV. Seruus in extrema necessitate conuersus tenetur ne se private necessario alimentum, ne dominus eadem necessitate pressis illud admittat? 161.
 Quæst. XV. Tenetur ne serui res dominorum conferuare? ib.
 Quæst. XVI. Peccant ne serui furantes bona dominorum suis, ut res cibarias &c.? ib.
 Quæst. XVII. Utrum quidquid accipit seruus, acquirat domino? 162.
 Quæst. XVIII. Ancilla, eorum que recipit ab amalo, acquirat ne dominum? ib.
 Quæst. XIX. Cuius sunt bona que habet seruus ante captiuitatem, quæque post mortem relinquunt? 163.

CAPUT XVI.

De obligatione dominorum erga famulos, & iborum erga dominos.
 Quæst. I. An iustum salarium tribuere famulis domini debeant tum sanis, tum infirmis? ib.
 Quæst. II. Si famulus qui locatus operas iuxta ad annum, expleto semestri, sua sponte discedat, tenetur ne illi dominus dimidiatum anni mercedem soluere? ib.
 Quæst. III. Dominus debet ne soluere salarium famulo qui operas suas eidem locauit, nullis mercede pacta? ib.
 Quæst. IV. Est ne aliqua mensura iusta mercedis soluende famulis? 164.
 Quæst. V. Si dominus conducat minoris mercedis quam iustam famulum, tenetur ne ad restitutionem? ib.
 Quæst. VI. Dominus qui ab ipse iusta causa famulum conducitum ad annum, ante completionem annis expellit, tenetur ne integram mercedem soluere? ib.
 Quæst. VII. Peccant ne dominus, si impediunt ne famuli matrimonium contrahant? 165.

LIBER SEPTIMUS.

IN DECALOGUM.

De homicidio.

DISSERTATIO UNICA.

PŒLOQUIUM.

CAPUT I.

Recententur propositiones tum que sunt ab ecclesia damnata, tum que laxæ uidentur.
 §. I.
 Propositiones damnata a duobus Pontificibus, Alexandro VII. & Innocentio XI. ibid.
 §. II.
 Propositiones consuectæ uicium laxæ. 166.

CAPUT II.

Quid prohibeat quintum Decalogi mandatum, NON

NON OCCIDES: & quam grave sit homicidii scelus. 168

Recensentur quorundam hereticorum errores. ib. CAPUT III.

De eade facinorosorum hominum a suprema potestate scriptas. 170.

Quaest. I. Hec potestate occidendi facinorosos fruuntur ne Principes Clerici? ib.

Quaest. II. Damare ne iudex valet aliquam mansuetum, & non citatum? 172.

Quaest. III. Licetum ne Princeps est potestatem confert, ut iudex privato occidendi homicidii, etiam propositio premio? ibid.

Quaest. IV. Licet ne suprema potestas facultatem facere filius, fratri, aut ut impune occidant interfectores patrum, fratrum? ib.

Quaest. V. Tenent ne iudex christiana tempus concedere suo damnato ad mortem cogitandi, atque sacrum Euchar. recipiendi? ibid.

De eade innocenti. Utrum iudex debet sententiam mortis ferre in eum quem testes extorquent necem, et ipse privata scientia innocentem agnoscat? 173.

Quaest. I. Tyranni mimant urbis exitium, nisi est innocens occidendus tradatur, licita ne traditio est? ibid.

Quaest. II. Licetum ne iudex est illum occidere quem certo scit esse innocentem; si secundum allegata & probata nocem appareat? 174.

De homicidio privato auctoritate perpetrato. 170. §. I.

De occasione Tyranni, & adulteri. ib.

Quaest. I. Tyranni marito est uxorem occidere in adulterio deprehensam. ib.

Quaest. II. Supponit princeps deprehendens uxorem, aut filium in adulterio secreto, valet ne eam occidere? ibid.

De homicidio necessario ob vitae defensionem. 180.

Quaest. unic. Est ne licita iniuria invasorem occidit ob necessitatem propriae vitae defensionem? 181.

De occasione calumniatoris ob conservationem honoris & fama. Quorundam Casuistarum opiniones ab omni humanitatis sensu abhorrentes recensentur, atque refutantur. 185.

Quaest. I. Occidendum ne calumniator ob defensionem honoris magno momento tum moderamine impulsus tuenda? 186.

Quaest. II. Si quis non verbis modo, verum etiam alapa vel fuste hominem infamare potest, adstringitur ne iste fugere, ne oc-

cidat invasorem? §. IV. 189.

De occasione invasoris ob conservationem bonorum temporalium. 190.

Quaest. unic. Quid, si fur rem ablata in tuo possessio? Licetum ne effugiat eamdem auferre, forentique resistendum occidet? 190.

De occasione homicidii ob defensionem iudiciali. 191.

Quaest. I. Licetum ne occidit iudicialiter homicidii, vel sui ipsius ad evitandum peccati periculum? ibid.

De occasione homicidii ob defensionem iudiciali. 191.

Quaest. I. Licetum ne occidit iudicialiter homicidii, vel sui ipsius ad evitandum peccati periculum? ibid.

Quaest. II. Tenent ne defendere innocentem ab iniuria invasore? 191.

Quaest. III. Tenent ne defendere invasorem, si aliter innocentem defendere nequeat? ibid.

Quaest. IV. Tenent ne defendere bona proximi magno momento cum occasione necessaria nequeat? ib.

De suicidio directo. 203.

Quaest. I. Dei, aut iudicis precepto licet ne seipsum occidat? ib.

Quaest. II. Licita ne est alicuius membri mutilatio? 203.

Quaest. III. Licetum ne est semetipsum costringere ad superandas tentationes? ib.

Quaest. IV. Licetum ne potestibus est filios castigare, ipsis sine contentibus, sine rogationibus? 204.

De suicidio indirecto. ibid.

Quaest. I. Tenentur ne homines beneficii maxime pretii, & extraordinarii nisi ad vitam conservantur? ib.

Quaest. II. Licetum ne est id agere unde structura mors indirette providetur? ib.

Quaest. III. Tenentur ne infirmos cibum iumentis ad mortem occidendum, si in suspitione extenuis efficiatur doleribus? 205.

Quaest. IV. Licetum ne femine est permittere se ab invasore violari, ne ab eodem occidatur? ib.

De homicidio casu. 206.

De homicidio casu. 206.

Animadvertitur in ea quae dicta sunt de homicidio & suicidio. 207.

LIBER OCTAVUS IN DECALOGUM PROEMIUM. 208.

D I S S E R T A T I O I. De luxuria, ejusque speciebus. CAPUT I.

Recensentur propositiones tum ab Ecclesia damnatae adversus sextum preceptum, tum quae nimiam laxitatem & heresem praeserunt. 209.

Propositiones damnatae ab Alexandro Papa VII. & Innocentio XI. §. I.

Propositiones laxae Casuistarum nondum damnatae. §. II. 210.

SENSUS GENUINUS DIVINI MANDATI, Non machaberis. CAPUT II.

Quid sit luxuria, & quanam illius species. 215.

Quaest. I. Sit ne luxuria vitium genere suo capitale, & capitalis? ibid.

Quaest. II. Quae sint luxuriae filiae? 216.

Quaest. III. Quae sint luxuriae species? 217.

Quaest. IV. Distinguantur ne omnes species luxuriae intra propriam genus essentialiter, vel tantum accidentaliter? ib.

De castitate, quae hoc sexto mandato iubetur. 218.

In quo sita sit virginitatis notio, & qua ratione a castitate distinguatur. 219.

Quaest. I. Est ne virginitas haec, virtus a castitate distincta? ib.

Quaest. II. Est ne virginitas excellentior matrimonio? 220.

Quaest. III. Sit ne in viris eque ac in feminis virtus virginitatis? 221.

Quaest. IV. Qua ratione virginitas amittatur? ib.

Quaest. V. Amitti ne virginitas potest extra matrimonium absque culpa? ibid.

Quaest. VI. Quot modis tum in feminis, tum in viris virginitas naturalis amittatur? 222.

De simplici fornicatione: sit ne iure naturae, neciam divino, vitium. §. I. 223.

Retiones, quibus S. Paulus Apostolus improbat praesatas propositiones, explicatur. 223.

Retio quem a priori adfert S. Thomas, evidenter demonstrat fornicationem esse suspensam malam, atque adeo iure naturae vitium. §. II. 225.

Relinquantur argumenta Martini de Magistris, §. III. 225.

Relinquantur argumenta Martini de Magistris, §. III. 225.

& Caramellis. 226.

Quaest. unic. Sit ne fornicatio gravior ceteris peccatis? 230.

CAPUT VII. De concubinato. Lexitas quorundam Moralistarum in absolute concubinariorum, & fornicatorum. ibid.

Quaest. I. In quo differat concubinatus a fornicatione? ibid.

Quaest. II. Absolvendus ne sit concubinarium, antequam concubinatus dimittat? 231.

Quaest. III. Si concubinarium promittat se dimittitur concubinatus, potest ne, antequam eum dimittat, absolveri? ibid.

Quaest. IV. Absolvendus ne est, ut contentus P. Viva, prima, & secunda vice qui persistit in occasione proxima, antequam eum dimittat? 232.

Quaest. V. Si quis in stupido sit, ut ignoret se debere concubinatus dimittere, periculum absolvatur sit pro prima vice absolvendus? 234.

Quaest. VI. Quomodo ergo regula servanda in absolute concubinarium, & in occasione proxima extant? ibid.

Quaest. VII. Absolvendus ne est concubinarium, aut concubina, si post separationem mutuo se visent? 235.

Quaest. VIII. Absolvendus ne filiusfamilias qui domi concubinum habet? ibid.

Quaest. IX. Mulier pauperula, quae aut consanguinea, aut diviti inferiens, illorum efficitur pater, absolvenda ne est, nisi prius recedat? ibid.

Quaest. X. Absolvendus ne sunt qui exortentur contra honestas, & Republicae necessarias, sunt in occasione proxima peccandi? 236.

Quaest. XI. Absolvenda ne hospitia est quae, quoties excipit hospitem eum cum istem habet? ib.

De poenit latris in concubinarium laicis, & Clericis. 237.

Quaest. I. Clericus qui semel cum muliere fornicatur, amitti ne beneficii fructus? ibid.

Quaest. III. Quomodo nomine Clericorum comprehendat Conventum in suo decreto. ibid.

Quaest. II. In tertia parte fructuum, qua iuxta Tridentinum privandi sunt Clerici concubinari, comprehenduntur ne etiam quotidianae distributiones? 238.

D I S S E R T A T I O II. De meretricio, mulierum aspectu, choris, rathibus, aliisque huiusmodi. CAPUT I.

De licita meretricum permissione. ibid.

Quaest. unic. Licetum ne est a meretricibus tributum ob necessarium solvendum exigere? 241.

De licita meretricum permissione. ibid.

Quaest. unic. Licetum ne est a meretricibus tributum ob necessarium solvendum exigere? 241.

De licita meretricum permissione. ibid.

Quaest. unic. Licetum ne est a meretricibus tributum ob necessarium solvendum exigere? 241.

De licita meretricum permissione. ibid.

Quaest. unic. Licetum ne est a meretricibus tributum ob necessarium solvendum exigere? 241.

CAPUT II.

De aspe^{tu} mulierum, rerumque turpium. ib.
 Quæst. I. Quomodo peccari contingit in mulierum aspectu? 242.
 Quæst. II. Culpa ne gravior est aspectus mulierum turpium sine mulieris, sive viri? ib.

CAPUT III.

De ebrietis, seu salutaribus promissis virorum, & mulierum. 243.

§. I.

Scriptura divina, & Patres choreas damnant. 244.

§. II.

Rationes que chorearum corruptelam damnandam ostendunt. 247.

§. III.

Auctoritate Eminentissimi Lambertini Archiepiscopi Bononiensis, postea BENEDICTI XIV. choreas damnantur. 249.

§. IV.

Practica consideratio chorearum. 252.

§. V.

Quid de chorearum usu doceat S. Franciscus Salesius. 253.

CAPUT IV.

De verbis turpibus, & de familiaritate cum feminis colloquio de osculis, & tactibus, de manuum virorum, ac mulierum conversatione. 254.

Quæst. I. Quomodo obliqua verba sint peccata graviora? ibid.

Quæst. II. Oscula, tactus, & amplexus sunt ne secundum se peccata? 255.

Quæst. III. Oscula, tactus, amplexus inter personas utriusque sexus sunt ne peccata mortalia, si ob delectationem carnalem peragantur? 256.

Quæst. IV. Tactus, amplexus, oscula ob solam delectationem sensuivam, & naturalem exercita, sunt ne peccata mortalia? ibid.

Quæst. V. Tactus impudicus, puta in partibus verecundis, aut in illis affinis, sunt ne peccata mortalia? 257.

Quæst. VI. Sunt ne conjugatis liciti tactus partium pudendarum? 258.

Quæst. VII. Oscula, tactus, amplexus, & sic uterque amatoria, sunt ne inter sponsos licita? ibid.

Quæst. VIII. Peccat ne mulier que adverteas se tangi libidinose, non resistit, non se retrahit? 259.

Quid de habiterna mulierum, ac virorum conversatione? ibid.

Quæst. IX. Peccat ne mortaliter mulier que manum, pedem, digitosque suos convectat, vellicat, aut perficari sentit, si non resistat? 260.

Quæst. X. Peccat ne mortaliter qui propria pudenda tangit? ib.

Quæst. XI. Qui fratrum verecundia perficit, irritatur ad offendendum semen, peccat ne mortaliter? ibid.

Quæst. XII. Est ne mortale peccatum alpicere coltus fratrum? 261.

Quæst. XIII. Quomodo peccatum perpetrare qui concubet cum muliere mortua? ibid.

Quæst. XIV. Sunt ne diversa species peccata, oscula, tactus, amplexus, & hujusmodi peccata cum personis diversis status, puta cum Mortalibus, cognatis, & conjugatis? 262.

Quæst. XV. Quid est delectatio mortua, & utrum semper mortale peccatum sit? ibid.

Quæst. XVI. Quid sit delectatio speculativa, quid practica? 262.

Quæst. XVII. Peccat ne mortaliter qui negare post sufficientem advertentiam se habere in motibus veneretis, neque consentiens, neque dissentiens? ibid.

Quæst. XVIII. Datur ne materia parvitas in genere luxurie? 263.

Quæst. XIX. Quibus indicis colligi prudenter potest aliquem confessisse delectationem veneretis, qui gravis negligentiam eorum est? 265.

CAPUT V.

De villicatione generum, & tactibus mammillarum. 266.

CAPUT VI.

Mulier vi compresse adstringatur ne possit resistere, an licite possit permissiva se habere, ut vite, vel honoris periculum declinet. 270.

CAPUT VII.

De supra, & penis supinatoribus debitis. 273.

Quæst. I. Perpetrat ne supra flagitium qui virginem consentientem, & sub cura parentum existentem violat? ibid.

Quæst. II. Quæ pena constituta sunt in supratores? 276.

Quæst. III. Quibus penis subiectus sit immatura virginis deceptor? ibid.

Quæst. IV. Quibus penis iure canonico subiectus est clericus virginem deceptor? ibid.

CAPUT VIII.

De rapta. 277.

Quæst. I. Quid, si maritus ante dimissio vim inferat uxori, illum a domo paterna extrahendo, aut vi eam cognoscendo? Is ne raptor habendus erit? 278.

Quæst. II. Quid, si sponsus spem de futuro rapit? Subiacet ne penis latius in raptores? ibid.

CAPUT IX.

De adulterio. 279.

Quæst. I. Quid sit adulterium. 280.

Quæst. II.

Quæst. II. Uxor committit ne adulterium, si marito confoscente, ab alio cognoscatur? ibid.

Quæst. III. Adulter ne est qui rem habet cum uxore aliena, antequam matrimonium consummetur? 281.

Quæst. IV. Qui cognoscit mulierem de possessione per verba de futuro, reus est ne adulterus? ibid.

Quæst. V. Coniux qua copulam sodomiticam habet cum proprio marito, committit ne adulterium? ibid.

CAPUT X.

De incestu. 284.

Quæst. I. Quid sit incestus? ibid.

Quæst. II. Quomodo sunt persona quibusdam incestus committitur? 282.

Quæst. III. Sunt ne omnia incestus crimina eiusdem speciei? ibid.

Quæst. IV. Incestus cum cognatis spiritualibus, & legalibus sunt ne specie distincti? ibid.

CAPUT XI.

De sacrilegio. 284.

Quæst. I. Quando utraque persona sacra commiscetur carnaliter, duplex ne, an unum sacrilegium committitur? ib.

Quæst. II. Regularis profusus simul, & Sacerdos in aliquo luxuria crimen prolans, duplex ne, an unum perpetrat sacrilegium? ib.

Quæst. III. Qui voto castitatis ligatus alium ad peccandum inducit, peccat ne contra proprium votum castitatis? 285.

Quæst. IV. Committit ne sacrilegium Religiosus qui mensis delectatur de aliquo luxuria flagitio? 285.

Quæst. V. Qui voto castitatis ligatus alium tactibus polluit, quin ipse nullo modo delectatur, committit ne sacrilegium? ib.

Quæst. VI. Religiosus qui post solemnem castitatis votum, euntis votum aliud peculiariter abstinens a pollutione, committit ne duplex sacrilegium, si se polluat? ib.

Quæst. VII. Coniuges, si in Ecclesia coeant, committunt ne sacrilegium? ib.

Quæst. VIII. Oscula, tactus, amplexus, verba turpia, aspectus mulierum in Ecclesia contrahunt ne sacrilegium matrimonium? 286.

Quæst. IX. Quis sit proprie locus sacer? ib.

Quæst. X. Sacerdos, sacramentum Eucharistie gestans, committit ne sacrilegium, si aliquod luxuria crimen sine interam, sine excommunicatione perpetraverit? 287.

Quæst. XI. Sacrilegus ne est qui gestans reliquias fornicationem committit? ib.

CAPUT XII.

De flagitiis contra naturam, 288.

Quæst. I. Differunt ne specie hæc peccata contra naturam? ib.

Quæst. II. Quodnam ex his flagitiis sceleratissimum sit? ib.

CAPUT XIII.

De pollutione voluntaria, seu molitie. ib.

Quæst. I. Differunt ne pollutionis sceleratissimum peccatum, a pollutione exorta tactu mulieris dormientis, aut periti doli incogitata? ib.

Quæst. II. Qui se polluit, si habeat delectationem merisam, aut desiderium alicuius persona sacra, vel affinis, aut soluta, debet ne hæc circumstantias pendere in confessione? 290.

Quæst. III. Pollutio voluntaria ita ne intrinsecus mala est, ut ob nullum finem, puta servandam sanitatem, vitam, vel Republicam, licita evadere queat? ib.

Quæst. IV. Licetum ne est consecrare membra, aut alius incrementis uti, ut expellatur semen corruptum, dum trahitur viri seminis effusio? 291.

Quæst. V. Mulier que in coitu cum marito non seminavit, peccat ne, si peracta coitu se tactibus ad seminandum provocet? 292.

Quæst. VI. Est ne peccatum distillationem quamvis excitare? 292.

Quæst. VII. Pollutio voluntaria in causa peccati ne est? 293.

Quæst. VIII. Pollutio previsa, tametsi non intenta, est ne peccatum letale? 293.

Quæst. IX. Licetum ne est applicare causam que natura sua infusa est ad producendum effectum bonum, si pollutionem simul inducat? ib.

Quæst. X. Tenentur ne sub mortali culpa Christiani vitare causas medias, seu leves, que per se, quamvis leviter, provocant pollutionem? 294.

Quæst. XI. Peccat ne mortaliter qui non evitat causas per accidens parientes pollutionem? 295.

Quæst. XII. Pollutio nictans est ne secundum se peccatum? 297.

Quæst. XIII. Pollutio nocturna est ne peccatum, si in causa preexistat? ib.

Quæst. XIV. Peccat ne qui pollutionem in somno interceptam, & in vigilia perduratam non abrensit? 299.

Quæst. XV. Licetum ne est desiderare in vigilia ut in somno pollutio accidat obsequi culpa ut finem hostium, nempse sanitatis, & concupiscentie extrahenda? 300.

CAPUT XIV.

Sodomie vitio, eiusque enormitas? 304.

Quæst. I. Est ne vitium sodomie crimen, si minima

Quaest. II. Deum regere & gubernare in esse
proprio, committit sodomiam crimen? 354
Quaest. III. Circumstantia aegritudinis, & patientis
in sodomia sunt ne adeo graves, ut ma-
nifestari in confessione debeant? 305.
Quaest. IV. In sodomia seclere sunt ne expli-
candi gradus consanguinitatis, & affinitatis?
ib.
Quaest. V. Sunt ne omnes sodomiam eiusdem
speciei? ib.

CAPUT XV.

De panis in sodomiam, sive laicos, sive Clericos,
constituitur. 305.
Quaest. I. Incurrit ne presbiter panis Clericus
sodomiam, si in concubitu semes non effundat?
ib.
Quaest. II. Clericus agnoscens feminam in vase
proposito, incurrit ne presbiter panis? 307.
Quaest. III. Qui patitur sodomiticum concu-
bitum, sunt ne panis a turis latris obnoxii? ib.
Quaest. IV. Qui semel, aut bis perpetrat so-
domiam crimem, obnoxius ne est panis a lege
statutus? ib.
Quaest. V. Clericus nefariam sodomiam artem
exercens incurrit ne beneficiorum privationem,
aliquae panis suspensionis &c. ante
iudicis sententiam? ib.
Quaest. VI. Clericus reus peccati bestialitatis
incurrit ne panis latas in sodomiam? 308.

CAPUT XVI.

De bestialitate. ib.

CAPUT XVII.

De remedijs adversus luxuriam. Probabilissimum
benignitas, luxuria nimium favens,
non attendenda. ib.

LIBER NONUS
IN DECALOGUM

De furto.

DISSERTATIO UNICA.

CAPUT I.

Propositiones ab Ecclesia damnatae in furti ma-
teria, & alia Casuistarum laxa non
damnatae. 312.

CAPUT II.

Quid & quoties sit furtum. 315.

CAPUT III.

De quantitate materiae necessariae ad furtum
mortale. 318.

CAPUT VI.

De furtis minoribus. 322.
Quaest. I. Cum plures ab eodem modico fur-
ripuerint, singuli ne mortaliter peccant, &
resistuntione veri subiecti sunt? 323.
Quaest. II. Quando plures sensim modico fu-
rantur, & quilibet advertit ab alio subiecto pa-

tritus, videtur fore ipse, ab ipse tamen communi
compio, vel oblatore, peccat ne singulari mor-
taliter eam resistuntione oneri? 324.
Quaest. III. Qui post furtum mercatorum furtum
ab eodem modico, peccat ne letaliter? 325.

CAPUT V.

De necessitate qua a furti reatu excusatur. Laniores
Casuistarum, & praesertim PP. Vica, & La-
Croix opiniones revidentur. ib.
Quaest. I. Licet ne in extrema necessitate fu-
rari? ib.

Quaest. II. Quisq; ne tenetur ex iniuria ex-
trine diligenti succurrere? 327.

Quaest. III. Qui bona in extrema necessitate
confiscatus accepit, tenetur ne eadem, si co-
sumpsit, transacta necessitate, restituere? ib.

Quaest. IV. Qui rem alienam surripit non
agens, & eam in extremam necessitatem de-
lapsus consumit, tenetur ne eam restituere,
meliores fortunam adeptus? ib.

Quaest. V. Licetum ne est in gravi necessitate
furtari? 328.

Quaest. VI. Licetum ne est homini privato, in
extrema necessitate constituto, succipere rem
valde pretiosam? 330.

CAPUT VI.

De occultis famulorum, & aliorumque compensa-
tione. 331.

S. I.

Conditiones necessariae pro occultis compensatio-
ne. Laxa propositiones, PP. Diana, Vica, &
aliorumque rectorum. ib.

S. II.

Rationum momenta qua evincunt absolute illi-
citam esse occultam compensationem. 332.

S. III.

Quam sit perniciosa Principibus, dominis, &
mercatoribus benignitas illorum Probabilissimum
qui defendunt, occultam compensationem
non licitam esse famulis, officialibus, &
Principum ministris. 339.

CAPUT VII.

Quaestiones de Comacensi compensatione. 340.

CAPUT VIII.

De furtis domesticorum. 342.
Quaest. I. Peccant ne filii qui bona furantur
parentibus? ib.

Quaest. II. Quae hominum quantitas requiritur
in furtis filiorum? ib.

Quaest. III. Furti ne reatum contrahunt mar-
res qui bona maritis surripuerint? 343.

Quaest. IV. Quid de officium furtis adve-
rum? 344.

Quaest. V. Quid de furtis Religiosorum di-
cendum? ib.

I. I.

LIBER DECIMUS

IN DECALOGUM

DISSERTATIO I.

De falso testimonio, mendacio, eiusque
malitia.

CAPUT I.

Census propositionum laxarum quas probabili-
tatis parvi adversus octavum praeceptum
confulgamus. 346.

CAPUT II.

Una & altera animadversio in doctrinam P.
Tambrini, afferentis, non peccare contra
justitiam eum qui imponit alium falsa cri-
mina ad invidiam propriam suam. 347.

CAPUT III.

De falso testimonio recto in octavo praecepto. 348.
Quaest. I. Quid sit falsum testimonium? 349.

Quaest. II. Falsum testimonium est ne semper
peccatum mortale? ib.

Quaest. III. Quid agendum testi qui, debita
adhibita diligentia, memoria scriptus fal-
sum testatus est, vi cuius innocens damnan-
dus est capitis? ib.

Quaest. IV. Ad quid tenetur testis sua gravi-
tate falsum testimonium frenare in iudicio
contra proximum? 350.

Quaest. V. Quid prestare debet qui alterum
inducit ad falsum testimonium dicendum
contra proximum? ib.

CAPUT IV.

De mendacii motione, & malitia. Licita inter-
dum mendacia non modo Ethnicorum phares,
verum etiam Origines, Cassianus, Chryso-
stomus, & alique Graecorum docuerunt. 351.

CAPUT V.

Sit ne omne mendacium peccatum, etiam cum
ad finem bonum proficitur. 352.

CAPUT VI.

De gravi mendacii malitia. 354.
Quaest. I. Mendacium peccatum, & effectivum
est ne peccatum mortale? ib.

Quaest. II. Est ne omne mendacium pernici-
osum peccatum mortale? 355.

Quaest. III. Mendacium rei genere suo leve, si
fit in confessione, est ne peccatum mortale? ib.

DISSERTATIO II.

De detractione, & iudicio temerario.

CAPUT I.

Quid sit honor, & fama, & qua ratione dis-
ferant. 357.

Quaest. unie. Quid sit honor? 357.
ib.

CAPUT II.

De contumelia. 358.
Quaest. I. Contumelia est ne genere suo pec-
catum mortale? ib.

Quaest. II. Perferre ne patienter vii christiani

debet contumelias sibi illatas? 359.
Quaest. III. Licet ne obducere testi falsum cri-
men, quoties hoc conducit ad tuam famam
tuentium? 360.

CAPUT III.

De susurratione, derisione, & maledictione. ib.

Quaest. I. Quid sit susurratio, & quomodo a
detractione differat? ibid.

Quaest. II. Licet ne est aliquando susurratio? 361.

Quaest. III. Licetum ne est quomodolibet am-
icitiam dissolvere, non ut inimici fiat, sed
ut locum amici expulsi occupet? ib.

Quaest. IV. Quid sit derisio? 362.
ib.

Quaest. V. Licetum ne est maledicere creatu-
ris irrationalibus? 364.

CAPUT IV.

De Detractione. ib.

Quaest. I. Quid sit detractio? 365.

Quaest. II. Detractio est ne genere suo pec-
catum mortale? ib.

Quaest. III. Quot modis detractio perpetratur? 366.

Quaest. IV. Est ne peccatum grave conficere
libelles famulos? ib.

Quaest. V. Est ne peccatum detrahere defon-
ctis? 367.

Quaest. VI. Est ne peccatum detrahere defunctis
damnatis, puta paganis, idolis, haereticis? ib.

CAPUT V.

Quae regule spectandae, ut colligi possit, detra-
ctionem esse peccatum mortale, vel veniale. 368.

Quaest. I. Est ne mortale peccatum generatim
asserere talem hominem esse superbum, avarum,
incontinentem, contentiosum, presumpsivum,
vanum, & id genus similia? ib.

Quaest. II. Est ne grave peccatum revelare na-
turales defectus alterius? 369.

Quaest. III. Revelare uni aut alteri honeste
proboque viro grave occultum delictum est
ne crimen letale? ib.

Quaest. IV. Utrum diffamatum alius criminibus
diffamare peccatum sit? 370.

Quaest. V. Letaliter ne peccat qui crimen pu-
blicum in hoc loco, narrat in alio ubi pu-
blicum non est? 371.

Quaest. VI. Quando necessitas manifestandi cri-
minis excusat a peccato detractionis? 372.

Quaest. VII. Qui inopie causa criminis notitiam
acquisit, potest aperiendo litteras obli-
gnare, valet ne absque culpa eiusmodi notitia
eis ad impedienda indicata mala? ib.

Quaest. VIII. Licetum ne est patrefcere
ignorantiam Medici, Advocati, Theologi,
aliorumque artificum? 373.

Quaest. IX. Peccatum ne detractionis est tra-
ducere aliquem ut scrupulosum? ib.

Quaest. X. Est ne peccatum detractionis traducere Christianorum aliquos, & maxime Theologos, ut rigoristas, & laxos? ib.

Quaest. XI. Licetum ne est infamare suam famam diffamare? 374.

Quaest. XII. Est ne peccatum grave detractionis uni, aut alteri suo secreto revelare secretum proximi peccati? 376.

Quaest. XIII. Utrum licitum sit infamare subsum? ib.

CAPUT VI.

De secreti revelatione. 378.

Quaest. I. Quid, & quotuplex sit secretorum? ib.

Quaest. II. Quomodo sit secreti regendi obligatio? 379.

Quaest. III. Occurrit ne causa qua a servanda secreto excuset? 382.

Quaest. IV. Licitum ne est aliena secreta excipitari? 381.

Quaest. V. Licitum ne est absignatas litteras aperire? ib.

CAPUT VII.

De audientibus detractores. 382.

Quaest. I. Qua ratione peccato dicitur qui detractorem audit? ib.

Quaest. II. Tenentur ne superiores subditorum detractionis iustitia lege impetare? 384.

Quaest. III. Erroret persone qua audiunt detractores, peccant ne mortaliter, nisi eos corripiant, aut eis non resistant? ib.

CAPUT VIII.

De iudicio temerario. 386.

Quaest. I. Quomodo sunt coniecturae sufficientes, ne iudicium dicatur temerarium? 387.

Quaest. II. Sit ne iudicium temerarium genere suo peccatum mortale? ib.

CAPUT IX.

De suspitione, opinione, & ambitione. 399.

CAPUT X.

Quomodo dubia sint in iudicium potestatem interpretanda. 392.

CAPUT XI.

De restitutione honoris, & famae. 395.

CAPUT XII.

De restitutione famae per detractionem, vel calumniam obcurata. 397.

Quaest. I. Qui alium inadvortenter, seu materialiter infamavit, obnoxius ne restitutioni est tum famae, tum damnorum qua hinc consequuntur? ib.

Quaest. II. Infamator tenetur ne famam restituere tantum coram suis auditoribus, an etiam coram illis quibus isti malum audient manifestaverunt? 398.

Quaest. III. In iustis detractor tenetur ne propter restitutionem famae reponat damna restituit? 399.

Quaest. IV. Detractor ante restitutionem factam, transit ne ad heredes restitutionem factam obligatio? ibid.

CAPUT XIII.

De modo, quo restituenda famae est seu per calumniam, seu per detractionem derogatam. ib.

CAPUT XIV.

De castis & famae restitutione excusantibus, & possuntum de mutua infamiae compensatione, quomodo plures de illi iuvicere defendunt. 402.

Quaest. I. Restituenda ne famae sit cum gravi detrimeto, aut periculo? 403.

Quaest. II. Quando infamatus alia via suam recuperaverit famam, tenetur ne detractor ad restitutionem? ibid.

Quaest. III. Quando famae restitui nequit, consideranda ne diffamatio peccatis est? 404.

Quaest. IV. Datur ne mutua compensatio in materia famae? 405.

CAPUT XV.

De compensatione in peccatis ob infamiam illatam. Sententia probabilissimum exponitur. Absoluta qua inde praescribuntur, perscrutant. 408.

CAPUT XVI.

Nonnulla regulae tum detractionis, tum exitus silentii. 410.

APPENDIX

DE DUOBUS POSTREMIS DECALOGI MANDATIS.

CAPUT I.

Exponitur germanus sensus verborum quibus utrumque hoc preceptum exprimitur. 412.

CAPUT II.

Notio concupiscentia qua his duobus preceptis utitur. ib.

CAPUT III.

Parvi modi quibus in hac duo postrema precepta homines peccant. Tamburini, & Sententia novissima laxa opinioe resolluntur. 414.

CAPUT IV.

Peccant in postremo Decalogi mandatum qui res alienas concupiscunt. 417.

CAPUT ULTIMUM.

DECALOGI EPILOGUS.

In quo nonnulla praecipua eorum qua dicta sunt, capita sub unica auctoritate accipere representantur; & cavendum a quorundam Confessorum laxitatis suadet. Benignitas probabilissima ex sancto Augustino serpentis Etiam seducem blanditii comparatur. 419.

LIBER QUINTUS IN DECALOGUM. DISSERTATIO IV.

De variis Iuramentorum generibus, & praecipue de Iuramento doloso.

PROOEMIUM.

Uperiorum dissertationem huic praemissi, ut viam mihi fernerem ad plurimos casus, & difficultates resolvendas. Verboha plus iusto oratio fuit, sed maxima controversia, aliqui gravis, difficultas veniam minime prolixitati impetrabit. Opponet forsalle aliquis superfluum fuisse tempus terere in impugnanis aliorum rationibus, quibus amphibolia defenditur: parum namque referre videtur, siva haec, aut illa ratione propugnatur, Confessarium, reum, tellem, aliumve posse negare id quod sub sigillo tantum novit. Parum videri id posse iudicari, non negaverim; sed certe falluntur. Nam, si concedamus, verba in extremo casu occultandae veritatis nihil significare, vel licitum esse ulium scientie communicabilis, & incommunicabilis; iam admittimus principia universalis, quae, non Confessario, secretario, aut reo duntaxat, sed omnibus indiscriminatum hominibus favent; & privilegium unicuique, ac singulari Confessarii commune omnibus efficiunt. Quia, si defendatur, Confessarium posse custodire sigillum, negando se scire quod licet, quia verba in extrema necessitate nihil significant; ratio haec universalis erit pro omnibus. Et res ipsa Theologi, ut tepus diximus; ex casu singularissimo Confessarii inferant, omnes communiter homines in simili gravi necessitate posse idem arti ipsalibus, formalibus loquendi: quod quam salum sit, in catuum resolutione patebit. Quippe haec integra dissertatio tota occupabitur in explicandis variis iuramentorum generibus, & casibus omnibus quos tractare latiores Casus solent.

CAPUT I.

De Iuramento doloso. Quotuplex dolus in iuramento: & an interdum liceat dolose iurare. Recentiorum sententia exhibetur, & resollitur: vera proponitur, & propugnatur.

tum suam involvit. De hoc solo iuramento doloso nobis in hac dissertatione sermo est.

II. Hoc in capite regular quaedam generales statuantur: deinde in sequentibus casus peculiares proponant, resolvanturque. Sed priusquam sentia nostra promanet, recentiorum opinioes paucis indicabimus.

III. Quam in iuramento contingere possibile animadverto, vel ex parte illius qui iudis exigit iuramentum, cogitque per iniuriam respondentem iurare (de quo dolo non agimus) vel ex parte iurantis. Porro iurans multifariam iuramentum suum dolis implicare potest. Primo, cum exterius se iurare fingit, verbaque utatur quibus iurantes sinceri uti solent; animum tamen non habet iurandi, aut se obligandi, aut exequendi promissum. De hoc doloso iuramento egimus Diss. II. cap. IV. Secundo, cum verbis aequivois, locutione amphibologica, aut relictione morali qui utitur, quibus iuramen-

III. Auctores qui defendebant licitas restrictiones pure mentales, defendebant quoque licitum esse eadem iuramento suum pro restrictione mentis requirebant causam. Et quia res creditibilis non videtur, placet propriis Auctorum verbis sententiam plerum referre. Et ex his colliges cum Tallesch, quamvis regulam notati dignam. Quotiescunque iuratum est uti oratione ambigua, vel reicta restrictione; licitum etiam est uti iuramento, si necessitas, vel notabilis causa id possidet, aut utilitas corporis, aut honoris, aut rram familiarium, vel si intercedat ini-

Quæst. X. Est ne peccatum detractionis traducere Christianorum aliquos, & maxime Theologos, ut rigoristas, & laxos? ib.

Quæst. XI. Licetum ne est infamare suam famam diffamare? 374.

Quæst. XII. Est ne peccatum grave detractionis uni, aut alteri suis secretis revelare occultum proximi peccatum? 376.

Quæst. XIII. Utrum licitum sit infamare subsum? ib.

CAPUT VI.

De secreti revelatione. 378.

Quæst. I. Quid, & quotuplex sit secretorum? ib.

Quæst. II. Quomodo sit secreti regendi obligatio? 379.

Quæst. III. Occurrit ne causa qua a servanda secreto excuset? 382.

Quæst. IIII. Licitum ne est aliena secreta excipere? 381.

Quæst. IV. Licitum ne est absignatas litteras aperire? ib.

CAPUT VII.

De audientibus detractores. 382.

Quæst. I. Qua ratione peccato dicitur qui detractorem audit? ib.

Quæst. II. Tenentur ne superiores subditorum detractionis iustitia lege impedire? 384.

Quæst. III. Erroret persone qua audiunt detractores, peccant ne mortaliter, nisi eos corripiant, aut ipsi non resistant? ib.

CAPUT VIII.

De iudicio temerario. 386.

Quæst. I. Quomodo sunt coniecturae sufficientes, ne iudicium dicatur temerarium? 387.

Quæst. II. Sit ne iudicium temerarium genere suo peccatum mortale? ib.

CAPUT IX.

De suspitione, opinione, & ambitione. 399.

CAPUT X.

Quomodo dubia sint in iudicium potestatem interpretanda. 392.

CAPUT XI.

De restitutione honoris, & famæ. 395.

CAPUT XII.

De restitutione famæ per detractionem, vel calumniam obcurata. 397.

Quæst. I. Qui alium inadvortenter, seu materialiter infamavit, obnoxius ne restitutioni est tunc famæ, tum damnorum qua hinc consequntur? ib.

Quæst. II. Infamator tenetur ne famam restituere tantum coram suis auditoribus, an etiam coram illis quibus isti malum audient manifestarunt? 398.

Quæst. III. Iniquus detractor tenetur ne propter restitutionem famæ reponat damna restitueret? 399.

Quæst. IV. Detractor ante restitutionem factam, transit ne ad heredes restitutionem factam obligatio? ibid.

CAPUT XIII.

De modo, quo restituenda famæ est seu per calumniam, seu per detractionem demerita. ib.

CAPUT XIV.

De castis & famæ restitutione excusantibus, & possuntum de mutua infamie compensatione, quomodo plures de illi iuvicem defendunt. 402.

Quæst. I. Restituenda ne famæ sit cum gravi detrimeto, aut periculo? 403.

Quæst. II. Quando infamatus alia via suam recuperaverit famam, tenetur ne detractor ad restitutionem? ibid.

Quæst. III. Quando famæ restitui nequit, consideranda ne diffamatio peccatis est? 404.

Quæst. IV. Datur ne mutua compensatio in materia famæ? 405.

CAPUT XV.

De compensatione in peccatis ob infamiam illatam. Sententia probabilissimum exponitur. Absoluta qua inde prescribuntur, perscrutant. 408.

CAPUT XVI.

Nonnulla regule in gravi servanda, ut extremo vitentur tum detractionis, tum exitio silentii. 410.

APPENDIX

DE DUOBUS POSTREMIS DECALOGI MANDATIS.

CAPUT I.

Exponitur germanus sensus verborum quibus utrumque hoc preceptum exprimitur. 412.

CAPUT II.

Notio concupiscentia qua his duobus preceptis utitur. ib.

CAPUT III.

Parvi modi quibus in hac duo postrema precepta homines peccant. Tamburini, & Sententia novissime laxæ opinionis resolluntur. 414.

CAPUT IV.

Peccant in postremo Decalogi mandatum qui res alienas concupiscunt. 417.

CAPUT ULTIMUM.

DECALOGI EPILOGUS, DE QUO nonnulla præcipua etiam qua dicta sunt, capita sub unica a notorum acce repræsentantur; & cavendum a quorundam Confessorum laxitatis suadet. Benignitas probabilissima ex sancto Augustino serpentis Etam seducem blanditiis comparatur. 419.

LIBER QUINTUS IN DECALOGUM. DISSERTATIO IV.

De variis Iuramentorum generibus, & præcipue de Iuramento doloso.

PROŒMIUM.

Uperiorum dissertationem huic præmissi, ut viam mihi fernerem ad plurimos casus, & difficultates resolvendas. Verbola plus iusto oratio fuit, sed maxima controversia, aliqui gravis, difficultas veniam minime prolixitati impetrabit. Opponet forsalle aliquis superfluum fuisse tempus terere in impugnanis aliorum rationibus, quibus amphibolia defenditur: parum namque referre videtur, siva hæc, aut illa ratione propugnatur, Confessarium, reum, tellem, aliumve posse negare id quod sub sigillo tantum novit. Parum videri id posse impugni, non negaverim; sed certe falluntur. Nam, si concedamus, verba in extremo casu occultandæ veritatis nihil significare, vel licitum esse ulium scientie communicabilis, & incommunicabilis; iam admittimus principia universalis, quæ, non Confessario, secretario, aut reo duntaxat, sed omnibus indiscriminatum hominibus favent; & privilegium unicuique, ac singulari Confessarii commune omnibus efficiunt. Quia, si defendatur, Confessarium posse custodire sigillum, negando se scire quod licet, quia verba in extrema necessitate nihil significant; ratio hæc universalis erit pro omnibus. Et res ipsa Theologi, ut tepus diximus; ex casu singularissimo Confessarii inferant, omnes communiter homines in simili gravi necessitate posse idem arti ipsalibus, formalibus loquendi: quod quam salum sit, in catuum resolutione patebit. Quippe hæc integra dissertatio tota occupabitur in explicandis variis iuramentorum generibus, & casibus omnibus quos tractare latiores Casus solent.

CAPUT I.

De Iuramento doloso. Quotuplex dolus in iuramento: & an interdum liceat dolose iurare. Recentiorum sententia exhibetur, & resollitur: vera proponitur, & propugnatur.

tum suam involvit. De hoc solo iuramento doloso nobis in hæc dissertatio sermo est.

II. Hoc in capite regulæ quedam generalis statuntur: deinde in sequentibus casus peculiares proponant, resolvanturque. Sed priusquam sententia nostra promanet, recentiorum opinionem paucis indicabimus.

III. Quam in iuramento contingere possibile animadverto, vel ex parte illius qui iurans exigit iuramentum, cogitque per iniuriam respondentem iurare (de quo dolo non agimus) vel ex parte iurantis. Porro iurans multifariam iuramentum suum dolis implicare potest. Primo, cum exterius se iurare fingit, verbaque utatur quibus iurantes sinceri uti solent; animum tamen non habet iurandi, aut se obligandi, aut exequendi promissum. De hoc doloso iuramento egimus Diss. II. cap. IV. Secundo, cum verbis æquivocis, locutione amphibologica, aut restrictione insanti qui utitur, quibus iuramen-

III. Auctores qui defendebant licitas restrictiones pure mentales, defendebant quoque licitum esse eadem iuramento suum pro restrictione mentis requirebant causam. Et quia res creditibilis non videtur, præter propriis Auctorum verbis sententiam plerum referre. Et ex his colligit cum Tallesch, quamvis regulam notati dignam. Quotiescunque iuratum est uti oratione ambigua, vel ræta restrictione; licitum etiam est uti iuramento, si necessitas, vel notabilis causa id possidet, aut utilitas corporis, aut honoris, aut rerum familiarium, vel si intercedat ini-

sa interrogatio facta illi qui amphibologicè loquitur. Ita Antonius a Spiritu sancto tract. v. de cur. disp. 1. sect. 9. num. 52. pag. 142. Item Lessius Lib. II. cap. xlii. dub. 9. num. 48. Caltrapaus disp. 1. de iurament. panct. 7. num. 6. vers. Denique. Tralenchus Lib. II. Decal. cap. 1. dub. 15. Malletus Mallectio. 3. practica 13. Diana II. P. tract. vi. resp. 30. & plures alii.

IX. Ex his collige quam periculosa res sit sequi opiniones faventes libertati. Sententia propugnans restrictiones mentales, communis iuris erat ante Innocentium XI. eodemque docebat, prelatas damnatas restrictiones iuramentum firmari posse. Restrictiones illæ damnatæ fuerunt ut mendacia, & consequenter apposita iuramenta ut peruria. Sententia ergo iuris communis olim erat penes etiam graves Theologos, quæ licita aliquando esse peruria docebat, seu quæ putabat non esse peruria quæ peruria esse Ecclesiæ declaravit. Ut enim omnis æquivocatio tollatur, nemo Catholicorum docuit, perurium esse aliquando licitum. Sed plurimi existimant, quædam mendacia non esse mendacia, & quædam peruria non esse peruria. Venia tamen digni sunt Theologi illi qui ante damnatas propositiones restrictiones iuratas propugnant.

V. Ceteri Theologi iuniores, qui scripserunt post damnatas propositiones, in iuramentorum uti dantes paululum sunt. Gravioris namque casus pro iuramenti quam pro restrictionis, sive amphibolici usi exposcunt. Nec ubi tamen, ideo negant frequentem usum iuramenti amphibolici, quod putent esse perurium, sed ob defectum iudicii, seu necessitatis. Absolute enim statuunt, quod, quoties restrictiones mentales externe sunt licite, toties iurari possit absque perurio: quia, inquit, iuramentum sequitur naturam actus cui apponitur. Quare, si restrictio externa vera sit, verum quoque erit appositum iuramentum, quavis ex conditione peculiarium ipsius iuramenti aliquæ maior necessitas requiratur ad illius prolationem quam ad solam amphibologicam locutionem. Aliquis hic regulas indicabimus; deinde in casuum resolutione propius ad praxim, quoad fieri poterit, accedemus.

VI. Quemadmodum reicimus restrictiones, seu amphibologice locutiones recentiorum plurimum, tamquam restrictiones pure mentales, & mendacia: ita potiori iure illorum iuramentum, quibus prelatas restrictiones confirmant, tamquam peruria gravissima improbamus.

Et prolixè damnamus. Quod quod aliqui vel ipsorum qui amphibologicè descendunt, iuratur, eas, non semper saltem, posse iuramentum firmari: eo quia, licet probabilis notitia satis sit ad simplicem affirmationem, ad iuramentum tamen certissima necessaria est? Sic inquit vel ipse Cardenas in sua Crisi dist. xix. cap. iv. num. 54. Ad simplicem affirmationem sufficit probabilitas facti, ad iuramentum vero requiritur certitudo. Et revera cum iuramentum sacrosanctum sit penes omnes nationes, & cum perurium gravissimam militiam contineat, omnis ratio verat non solum usum iuramenti, nisi & veritas, & necessitas occurrant; verum etiam ne illud verbis profinemus quæ nullum intelligentem sentiant præferant. Idcirco aliam fidei regulam.

VII. Patres omnes absolute damnant omnia iuramenta dolosa, seu verbis fallacibus, & æquivocis prolata. Patres veterum Sanctorum testimonio. D. Augustinus epist. cxxv. edit. Lov. ad Alipsum. Illud fœderatissime dicit non ambigo, non secundum verba iuratur, sed secundum expectationem eius qui iuratur, quam potius ille qui iuratur, fidem iurationis impleri. Unde perini iuri qui, servatis verbis, expectationem eorum quibus iuratum est, deserunt. Item epist. cxxvi. Expectationem eorum quibus iuratur, quisquis deserit, non potest esse non perurium.

VIII. S. Ildorus Lib. II. Sent. cap. xxxi. Quæcumque arte verborum quisquis iuratur, Deus tenet, qui conscientia testis est, ita accipit, sicut ille cui iuratur, intelligit. Duplîter autem tenet sit qui & Deo nomen in vœvum assumit, & proximum dolo capis.

IX. S. Raymondus in Sum. titul. de iuram. & perjur. sub finem. Item illud nota, quod si iurans, vel recipiens dolum adhibeat, semper debet referri iuramentum ad intentionem illius qui non adhibuit dolum, vel artem. 22. quest. v. Quæcumque, & S. Si ergo, & cap. Qui peierat, & S. Ex his. Deus enim dubitatis operatur simplicem intentionem considerat utriusque, tam ex parte recipientis, quam ex parte dantis. Verborum artem spernatur, & odit, ut in prælogo 8. Ex his in fin.

X. S. Prosper apud Hincmarum Lib. de divort. Lotarii & Tiberæ. At si iurandi in causa perjuræ, & arctæ, ad partis verbis, id gerit magis pia. Nec veris arte patet te fallere posse Tonantem, Cui nihil absinthum est, cui tua corda patent.

Qui

Qui non ut iurat, sed ut id inesse putavit, Cui iuras, aude, & sequere extrigere raris. Nempè Deo, in vœvum eius vis fametorem.

Sen. Socio, quem atra fallere fraude parat.

XI. D. Thomas 2. 2. quest. lxxxix. art. 7. ad 4. Quædam non est eadem iurantis intentio, & eius cui iurat, si hoc preceat ex dolo iurantis, debet iuramentum servari secundum sensum intellectum eius cui iuramentum præstetur.

XII. Patres in recentibus textibus loquuntur de iuramento factio illis qui iure illud exigunt, & de iuramentis quibus contractus & fœdera firmantur: quæ sane iuramenta & simplicibus verbis, & absque omni arte sive verborum, sive locutionum fieri debent. Item hæc iuramenta, ut sonant, interpretanda sunt; atque semper in favorem illius partis qui bona fide iuramentum in sensu quem verba præferunt, suscipit. Tanta fuit penes vel ipsos Romanos Ethnicos iuramenti religio, ut vitio sibi verterent aliqua interpretatione illud eludere. Cum enim quidam Tribuni plebis iuramentum prælitum interpretari vellent, & populum ab illius vinculo solvere; populus iuramenti observationem proprio commodo prætulit, ut refert Titus Livius Decad. I. Lib. III. num. 20. Nondum hæc, quæ nunc tenet servilium, neque elegantia Deum venerat, nec interpretando, sibi quisquam iusurandum, & leges aptas faciebant, sed suos potius mores ad ea accommodabat.

XIII. Sententiam quam hæc in controversia propugno, eiusmodi est. Næquam licet sermo iuramentum amphibologicum, seu scientia communicabile, & incommunicabile implicitum, sacramento confirmare. Non me latet, hæc quam propono, sententiam cum communi iuniorum opinione pugnant. Ad illam descendunt Patres, & antiqui Doctores: eamque prævalere iuniorum multitudo non potest. Ut passim rem espesiam; naturam iuramenti considerandum exhibeo. Hæc autem tota fides est in veritatis declaratione. Cedo, quænam est iurandi finis. Respondet S. Paulus, esse veritatis manifestationem, & fructum iuratum remedium. En illius verba ad Hebræos vi. Homines enim per manum sui iuravit: & quibus controversia verum finis ad confirmationem est iuramentum. Æquivocationum, & amphibologiarum finis est occurrere veritati; iuramenti vero finis est eundem veritatis manifestatio. Porro quemam

maior oppostio quam inter occultationem, & manifestationem veritatis.

XIV. Propositiones itaque, quæ est, ut distat, i. recentiores, duo continent crimina. Primum est sacrilegus iuramenti abusus. Tunc enim aliqua re abstinuit, cum ad finem omnino oppositum et propter quem instituta est, eam adhibuit. Finis enim gratia institutum a Deo iuramentum divine declaratur Scripturæ, est veritatis manifestatio. Ergo sacrilege eodem abstinuit, quoties illud ad occultandam veritatem usurpavit. Alterum crimen est, quod, cum recentibus restrictionibus, & amphibologicè sint revera profertur mentales, pura putaque mendacia sunt; atque adeo iuramentum quo eadem confirmantur, perurium est.

XV. Oppositum adversarii, hæc locum habere, quando sermo amphibologicè pure mentali restrictione contentus est; secus, quando amphibologica est externa, & locutio licita, etiam in nostra sententia. Tum enim iuramentum naturam redolet sermonis, vel actionis cui apponitur, seu quæ confirmanda est. Hæc licita est in omnium sententia. Ergo & iuramentum.

XVI. Hæc evincunt, tunc iuramentum non esse perurium: quoniam locutio externa veram sentiam habet, ut penes omnes convenit: at non tollant quoniam sacrilegus abusus sit iuramenti abusus. Sit verax locutio amphibologica. At eo hæc unice pertinet ut veritatem tenat, occultetque. Et contra iuramentum iuramenti, ut diximus, tota est in veritatis manifestatione. Ergo, quoties sacramento uteris ad occultandam veritatem, iam ipsam iuramenti naturam pervertis. Quævis ergo in amphibologica oratione iurata non sit perurium, est tamen iuramentum abusus, qui cum unico iuramenti sine pugnat.

XVII. Tandem communis humanæ generis sensus, Probabilitatem, quam recentius opinionem detestatur. Equis enim unquam ad iuramentum in gravissimis controversiis, veluti ad sacram auctoritatis seles recipere; licet amphibologicè ut iuramentum posse in ipsa iurata locutione? Ego sane nunquam ab aliquo Probabilitatem iuramentum petere, postquam si iuratur doctrinam P. Caltrapa, quam est, cap. iv. dist. 1. desiderii, sequetur. Si iudices, si homines scirent prætatis amphibologicè, seu cavillatoribus locutionibus iurantes circumflectere hære sua iuramenta posse; non plures facerent iuramenta quam verborum iocosa. Ne multa. Admitte ut li-

4
 cita iuramentum amphibologia; & ecce continuo sublata fecera, societatem dirumpant, relicta commercia. Igitur ut iuramentum sanctitas custodiatur, ut consiliat hoc sacrum societatis, & federum vinculum, ut communis humani generis periculum, & iustitia erga iusquamdam reverentia salva sint, imper iuramentum eo in sensu adhibendum est quem illi cui iuratur, intelligit.

XVIII. Finem impono huic capiti aures verbis Auctoris *Libri de castitate veterum*, & *victorum*, qui Liber octavo tribuebatur a pluribus D. Augustino, habet utique *Tom. VII. operum eiusdem Augustini in appendixe* cuius tamen verus Auctor est Ambrosius Aurebertus octavi seculi celeberrimus Scriptor. Porro in in praefato *Lit. capit. XIX. hac docet. Fallacia, atque mendacium & ipsa in non dicunt. Fallacia autem fit ingenio, mendacium vero simpliciter verbo. Fallacia igitur dicitur... quoniam in reca nondum aliquem illud dicitur querit. Quid in petendo moras inveniunt? Non habeo quod tibi tribuere possim: etiam utique in corde qui habet, vel quod sibi conseret, vel quod aliter, si voluerit, inquit, tribuat. Mendacium dicitur. Omnino quod falsitas non habet; scilicet non artificio ingenio, sicut fallacia, sed simpliciter negationis verbo frustrans veritatem. Sed veritas ad utraque respondet: Nec artificio ingenio, nec simpliciter verbo ignorat discipere quoniam quia quilibet modo mentitur, ut quod mentitur, occidit animum.*

CAPUT II.

An Confessarius iurare sibi valeat se necesse delictum quod in confessione auditur? Verus modus proponitur custodiendus sigillum sacramentale, aliisque secreta, quibus devotissimi sunt Principum ministri, a litique.

1. Quoniam defensores restrictionum mentalium, sigilli sacramentalis clypeo muniti, omnes loquendi formulas, quamvis suapte natura mendaces sint, tantquam licitas adverbia vel evidentiis rationibus propinare contendunt, congruam duci clypeum hunc e manibus illorum eripere. Ostendit namque meta esse loquimur illa quibus ex talis ingloriosissimo Confessarii inferunt, omnes indiscriminatim homines potest eadem loquendi formulas quibus Confessarius utitur, adhibere.

II. Dubio modo interrogari Confessarius

de alicuius delicti notitia potest. Primo ut homo, seu ut ceteri homines, ita ut ex circumstantiis evidentissime pateat, non interrogari de rebus in confessione auditis, sed de sic quae communi via scire potest. Et tunc tempus ut homo interrogatur, quando absolute ut ceteri homines interpellatur. Nemo enim, maxime Christianorum, dum Confessarium alloquitur, ab eodem notitiam querit rerum quas in confessione auditur: effect quippe gravissimum flagitium vel suspicari in homine castitate tantam iniquitatem.

Dum autem Confessarius hoc modo interrogatur, absque ulla mendacii umbra respondere potest, & debet, se necesse; & si urgetur, potest hanc negationem iuramento confirmare: quandoquidem ad mentem interroganti responderet, & veritatem diceret: quia revera ut homo, & communi via profertur necesse quod se necesse iurat. Hac et communis omnium Theologorum sententia, quam, docet D. Thomas in Suppl. quest. XI. art. 1. ad 3. Dicendum, quod homo non adducitur in testimonium, nisi ut homo: & ita sine laesione conscientiae potest iurare se necesse quod se fecit tantum ut Deus. Rationem assignat Hieronimus Soto Lib. de reg. membr. III. quest. III. *Potes enim, inquit, eo modo significare non recipitur a populo. Populus autem christianus, dum audit Sacerdotem iuramentum se nihil scire, nihil intelligit de his quae videntur in confessione. Quare verba illa solum significant, nihil se scire extra confessionem.*

III. Secundo interrogari potest Confessarius non ut homo, sed ut Confessarius; & an in confessione tale delictum adhibuit. Maritus improbus impetere potest Confessarium, ut revelet, an uxor sua confessa sit adulterium perpetratum. Respondere ne tunc potest Confessarius, se necesse, aut non audivisse se tale delictum? Adfirmatur respondere communiter recentiores, quamvis diversis dicitur rationibus. Nos vero dicimus, Confessarium nullo modo sic respondere posse, vel debere: eo quod eundem responsa manifestum mendacium contineret ratione interrogantis inique. Idque manifestum est ex doctrina D. Thomae, qui docet: Confessarium ut hominem interrogari, non ut Deum, seu ut ministrum Dei. Quando enim interrogatur sceleris limitat suam interrogationem ad notitiam habitam in confessione, seu ad Confessarium ut Dei ministrum, iam non potest fieri distinctio duplicis personae, humanae, & divinae. Quid ergo? Re-

velandum ne sigillum erit? Absit. Quomodo itaque custodiamus? Unica & vera via illud servandi est illa quoniam post iuratum meditationem apostol. Dominicus Soto *Lib. de reg. mem. III. quest. III. concl. 2. dicit. 8. pag. 143.* ubi hanc proponit difficultatem his verbis: *Sec quid, si percussur, an audierit in sacramento confessionis? Utrum licite possit negare se audivisse? Respondet. Naturno opinione scietur communi respondebam inter legendum, licitum esse Sacerdoti dicere, se non audivisse in confessione. Sed, re modo exaltatis inspecta, verisimiliter mihi videor aliter sentire. Et probatur id non licere. Primo quia quamvis in illo verbo commodo possit intelligi restrictio extra confessionem; in hoc tamen, Nihil audire in confessione, incongrue profecto admodum intelligi potest: eo quod interrogari in confessione. Et ideo non excusatur in confessione. Et ideo non excusatur a mendacium: quoniam admodum non excusatur, si diceret, Nihil audire nec tamquam Deo, nec tamquam homo. Et, cum negare potest sigillum confessionis mentiri permittitur, ut ut illud responsum non sit licitum. Post hunc tractatum de regendo secreto scripti suos commentarios in *W. Sententiarum, & dist. XVIII. q. v. artic. 3.* hanc eandem sibi proponit difficultatem, his verbis: *Quid, si vel infidelis tyrannus, vel impiissimus Christianus peccatiter a Sacerdote exquirere, utrum audierit in confessione Petrum hoc fecisse? Profecto non licet respondere, Non audire in confessione.**

IV. Hanc eandem sententiam docet Laymannus inter recentiores peritodus Auctor & Lib. IV. tract. III. cap. XIII. de mend. n. 7. *Si vero talis loquatur modus, ac circumstantia desint, ut verbum nescio determinetur ad omnem ignorantiam, puta si Confessarius adigatur ut dicat, an ulla modo, seu ratione sciat; tunc vere ac proprie mentitur, si verbo nescio erga alteram utatur, iura veritatem cogitans, quod tibi dicam. Sed respondere debet, frustra se se de his interrogari; cum, vel sciat, seu nesciat, nihil edicare opus sit. Cuius quae doctrina consentit S. August. lib. de mend. cap. XIII. & lib. cont. mend. cap. XVIII. ubi ait: Si homo aegrotus, ac mori vicinus, de salute filii suavi, ac carissimi querat, qui paulo ante mortuus est; duo facta sunt, *Uxor, & nescio, nec abs te dici possunt, nisi mentiendo.**

V. Quid ergo agendum Confessario a tam iniquo interrogatore ad incitas redacto? Debet apostolico pectore, invistatque fortitudi-

Conr. Theol. Tom. IV.

ne interrogatorem repellere, illamque his oburgationibus aggressi. An ignoras, insanam sapit, sacrilegam esse tuam interrogationem? An te legit, Deo ministrum de sacramentali confessione neque affirmare, neque negare quicquam posse? Divino misterio res fingat, maximam inferre maculam, si quid priam in utraque partem hiterent. Ablime ergo ab ea interrogatione quam tu ille gravissimo sceleris facere non vales, & cui ergo abique sacramenti profanatione respondere neque. Ita docet Soto loc. cit. in IV. Sent. *igitur in tali casu, si tyrannus esset infidelis, respondendum est illi, tamquam sacramentum vituperantem, religionem christianam praesepere de sacramentali confessione in votum partem quocumque esse loquentem. Et nihil efficitur respondendum esset reprobatissimum Christiani, tamquam sacrilegi: Non esset sibi ad istam tuam sacrilegam interrogationem quicquam respondendum. Quid, si tyrannus impiorum, gladio districto, ut Confessarius quicquam admittat, aut negaret, ut a Confessarii ore verbum aliquod extorqueret? Mortem tunc Confessarius optetere potius debet quam verbum ad confessionem pertinet proferre. Ita docet idem Soto. Et in utroque casu, si mortem illi tyranni Sacerdoti comminaretur, illa esset potius optetenda quam verbum ullum profertendum quod in revelationem sacramentali confessionis exegeret.*

VI. Quam dedimus doctrinam sanguine suo confirmavit iavicus Martyr S. Ioannes Nepomucenus. Cum enim Rex Wenceslaus, iniqua curiositate percitus, Regina uxoris illius, cuius Confessarius erat S. Martyr, secreta cordis, & amoris propositionem scire percuperet, Confessarium adit; atque illam blanditus, & promissionibus maximo premium ad violandum confessionis sigillum inducere perterritavit. Exhorruit ad sceleratas preces vir beatus, & gravi, liberaque oratione illas propulavit. Regi vero ita excandescens, atque extrema supplicia miranti S. Ioannes excessu animo homines perinde ac minas contempserit, Confessarii manus explicare, silentii sacrosancti legem extollere, pacem temporales, & sempiternas is qui secessum non tenuerint, paratos exaggarare. Denique Regem monere, ut adhibere captivitas quae cum Deo cognoscenda servatur: sine sacrilegio talis iurari non posse, in ceteris omnibus Regis imperia adurare se; hoc unum deprecari, quod, si mille mortes subienda essent, non faceret. Auctor illius vitae apud Bolland. die 16. Maii. In equaleo autem dilectus.

ac factus ardentibus evulsus, cum non posset verbis, severo vultu impit Regis lesus detestabatur. *H. Ioannes in aliquo ratos ex de re toties obtundi, non veritas, sed toto capite. & severo vultu sacrilegum atrociter corat.* Demum prociectus in puante, martyrio coronatus ratorem custodiendi sigillum sacramentalis nos docuit.

VII. Neque hac via incedere tum solum debet Confessarius, cum crimen de quo rogatur, in confessione audivit; verum etiam quando res ipsa nihil audivit: quemadmodum enim sacrilegus atque improbus est quicumque interrogator qui Confessarium aut celebrandum sacramentum illud sigillum tentat, quive aliqd. quantumvis minimum, vel sacramenti confessionis scire desiderat, hoc colapsus est Confessarius qui excelsum suum ministerium, & altissimam dignitatem quoquo modo desinitit, impositusque iniustus interrogatoribus. Abiitit enim sacramento, illudque profanat, quoties interrogatus affirmat, vel negat quidquam. Ut ergo & dignitatem sustinet ministerii, & sigillum securum custodiat, atque interrogatoris sacrilegi onudique obstruat, intrepide, & christiana fortitudine respondeat: *Sacrilega est interrogatio; & sacrilega foret responsio mea, si ve affirmarem, si ve negarem, si ve quidquam responderem.* Hac est doctrina Soti loc. cit. de rez. lec. memb. 111. quæst. 111. concl. 4. *Sigillum enim confessoris ad id debet esse firmatum, ut non solum non affirmemus quæ illic audimus, sed nec negamus quæ illic non audivimus. Unde si Sacerdos inducitur in testem interrogat, an positus fecerit homicidium; quævis ille fuerit innocens, nec crimen fuerit confessus, non debet Sacerdos dicere, Numquam hoc audivi in confessione: quia quævis illud sit verum, nec sit revelatio sigilli quæ cavetur in iure; est tamen quedam contaminatio sacramenti, nec potest esse sine scandalo.* Et quæ superius dixit in H. Sen. sic clarius explicat subdit enim: *Ego si inopinatim sumus tyrannus roget Sacerdotem, ut hoc audivit in confessione inquam dicitur: hoc illi respondo approbandum est verbum: Sacrilega, hoc est sacramenti religio, ut nec si pariter mihi dixisset, affirmare possem, nec si non dixisset, negare deberem. Sed affirmatio, nec negatio mea potest tibi sacre fidem. Quare nequam a me potest responsum expectari. Quæ quidem verba nullo modo profecto de se suspicionem generant, verum ne sit quod interrogat.*

VIII. Hac quam expolimus, ratio cu-

stodiendi sigillum sacramentalis, non modo securior est, & sacramenti sanctitati, & ministerii dignitati magis consentanea; sed necessaria quoque est; ita ut lapsus occultaria via in sigillum nequeat. Quod ut evincam, casum subijcio quem prius perocetus P. Orsi in sua *Car. a veritate cap. IV. expoluit.* Mater, concia flagitii a filia commisit, eam ad Confessarium ducit, & sin pudicium corporis, quæ reparari nequit, latentem animæ salutem reserpet. Eidem iudat ut omnia, vel lectiora, crimina releret Confessario casus pedibus provoluta suam peragat confessionem. Post filiam immediate le sitit mater tribunali, & omnium primam Confessario exposuit confessionem, acerbique animi dolorem quo ob filiam læsæ lapsum angitur, illumque rogat ut in qualemcumque solamen libi dicat, an filia saltem peccatum suum illi confessæ sit. Quid respondi tum dabit Confessarius? Quo le veret? Si affirmet, filiam confessam esse peccatum suum, sigillum violat. Si neget, pariter sigillum infringit, etiamque duplici sacrilegi, & confessionis peractæ, & communionis sacre proxime suscipienda, siham declarat. Nihil alia via, præter negationem, foret custodiendi sigillum; tum læne aliquod Dei præceptum esset impossibile observatum. Nam mater inlat ut Confessarius respondeat. Silentium, ut inquit advertari, pro affirmatione accipitur. Negatio est aperta sigilli violatio, quemadmodum & affirmatio. Nulla ergo alia luppetit via sigilli hoc in casu custodiendi, nil repulio interrogatoris, atque interrogant, ostendere quam sit & christiana religio, & ipsi sacramento iniuriola interrogatio.

IX. Accedit, hanc negationem, quam ceu unicum medium custodiendi sigillum requirit plures Auctores, desiderandum exponere religionem nostram, ceu mendaciorum plenam, apud infideles. Nam tyrannus multum vis scire valet crimen perpetratum a penitente, si ve christiano, si ve infideli recentem converso. Ut tamen vel contentiam & fortitudinem expariatur Confessarius, vel siæ indulget perverit curiositati, Sacerdotem urget ad manifestandum crimen in confessione audivim, neque ut hominem, neque ut Deum. Penitens ipsi tyranno relatur le illud confessum fuisse. Quam in hoc casu concipiet tyrannus de religione nostra exitimacionem? Vel Confessario mendacem tunc reparabit; & sic via occluditur fidem audibendi ministerii Evangelii, atque religionem nostram

fram infidiosis fraudandi: quod malum proficilia a mendacio dolet Augustinus Lib. de mend. cap. VIII. *Quomodo credendum est ut qui putat aliquid esse mentendum, ne forte & quæ mentitur, quoniam præcipit ut credamus? Uide enim. Ori potest, utrum quæ tibi holec aliquid causam, si ve ipse potest, ostendit mendacem, existimans falsæ narratione hominem territam posse a libidinis cohiberi, atque hoc modo etiam ad spiritualia se consulete mentiendo abiretur? Que genere admisso, atque adprobato, omnis omnino fidei disciplina subvertitur. Vel exilimabit, apud Christianos licita esse mendacia, aut mendacia non esse mendacia. Quo tyranno suadere poterit, negationem Confessarii vel nihil significare, aut non esse mendacium: quia, quantum negatur notitia veritatis non manifestabilis, licet talem notitiam negans habeat, non constituitur mendacium? Nonne unico verbo obstruitur tyranni os, & religionis christiana sinceritas, ac dignitas promovetur, si dicitur, præceptum vocallimum esse catholicæ religionis, quæ cavetur ne quidquam affirmetur, vel negetur de iis que adduntur, aut etiam non audiantur in confessione: quoniam profanaretur sacramentum, etiam si negatur, id quod res ipsa a confidente dictum non fuit. Hæc profecto unica via, & securior, & necessaria tum ad custodiendum sigillum, tum ad saccratum religionis nostræ illatam servandam, & inraminamam.*

X. Non omnes tanta sunt fortitudine muniti, ut audent aperta fronte crudelium tyrannum repellere, illiusque interrogacionem in frontem repere. Fateor, non omnes tanta esse fortitudine instructos; quemadmodum nec omnes Christiani semper prompti repertiunt ad fidet catholicæ publi am confessionem faciendam in conspectu tyranni mortem crudelissimam minantis. Quid inde? Propterea ne præceptum aufertur publicæ confessionis fidei? Numquid humane nature imbecillitas regula erit honesti, vel inhonesti? Si ea solum ut necessaria, & honesta admittenda sunt que humane infirmitati congrunt, quæque antiorum debilibus viribus aptantur; ac lum corclamarque est de univervo fere gratia aduæ & rebocata valet. Perpendendum est, si vero infirmitas prævaleret, copaturque alterum violare; mentitur quom sigillum violat. De duobus siquidem malis necessariis minus est eligendum. Et, ne necessitate vocabulum aures minus peritas of-

ferat, sciendum, necessitatem hanc non absolutam esse & antecedentem, sed consequentem humanam infirmitatem, seu necessitatem est que ex libera arbitri electione proficiliet, non ex natura ipsorum præceptorum. Potest enim Christianus, divina gratia aditus, hanc suam infirmitatem superare, atque languinem effundere potius quam sacramentum profanare. Quod si non prelat, ex eius oritur culpa. De hac loquebatur necessitate David Psalm. xxv. *De necessitatibus meis erue me.*

XI. Obicitur. Quamquam Sotus, Laymanus, Ursus, alique propugnant, mentiri Confessarium qui rogatus ut ceu Confessarius & Deus crimen revelet, negat le illud audivisse, tamen si audeat; nihilominus contraria sententia communissima est penes fere omnes Theologos tum antiquos, tum recentes, qui defendunt Confessarium tunc non mentiri, etiam si dicat: *Neque via confessionis sacramentalis audivi delictum, de quo me interrogas:* quia subintelligitur in hac responsione *revelabitur.* Licet ergo Soti opinio probabilitate fruatur, non ob id reicienda est contraria, que communitior est, immo communissima. Quid quod vel ipse P. Sotus contrariam non reprobat opinionem? Inquit enim de lecr. rez. memb. 111. quæst. 111. pag. 124. *An excoctanda venere, quia, ad id casu quo non possit aliter celari sigillum, licet responderet: Non audivi in confessione: quia univervo populo receptum est, ut verba illa excusetur a mendacio. Sed credo nunquam esse necessarium, ut atque ad id difficile possit excurrere a mendacio.*

XII. Resp. Quo sit mens Soti, constat ex integro textu. Ipse non credit contingere casum posse in quo necesse sit pro sigilli custodia ut Confessarius neget le audivisse in confessione quod revera audivit. Attamen permittit se suam contentionem docere nolle longiore, cum videlicet dari possit casus in quo sigillum custodiri nequeat nisi præfata negatione: quo casu admisso, receptum est apud Christianos, verba illa a mendacio exculat. Et sane, admisso quod iuxta communem Christianorum intelligentiam verba prolata a Confessario excellent a mendacio, immoque habeant verum sensum, quatenus Confessor nunquam respondet de his que audivit ut Deus; admitta, inquam, hac hypothesis, quod res ipsa omnes Christiani sic intelligent ea verba, nulla est difficultas: quoniam nunquam committitur mendacium, cum ad mentem interrogantium verba utur-

pantur. Sed nemo Christianorum, qui in hoc sensu verba illa accipit, Confessarium quæ Confessarium interrogabit de delictis in confessione cognitis.

XIII. Sed, quidquid sit de hac Christianorum persuasione, & de opinione communione Theologorum, nemo ausdebit infestari, sententiam nostram & sequens in omni sententia custodire sigillum, & ministeri sanctitatem dignis propagare. Quæro ergo ad adversariis: cur hanc sententiam, quæ dubio procul confidit sigillum, cuius occupationem adeo exasperant, inspicere reculant? An quia nimis dura, & quia Confessarios exponit periculo perferendis gravissima tormenta, & mortem ipsam subeundis? Sed hæc inania sunt. Nam contra negatio facta tyrannus, non minus quam deliberata voluntas nihil respondendi, potest Confessarium in vtra discrimen adducere. Nam contingere potest, quod tyrannus sciat delinquentem confessum, esse scilicet crimen Confessarii; & tunc vi tormentorum urgebit Confessarium ad revelandum crimen auditum; & si perstitit in negatione, ad mortem utique illum torquetur. Præterquamquod veritates christiana & theologice, ut alias diximus, non pendunt ab imbecillitate humane nature; neque earundem veritatum regulæ sunt mala, & pericula occurrere hominibus possunt. Si ergo sententia nostra & securus, & verior, & sigillo servando magis apta est, hæc, & non aliam, amplecti debemus.

XIV. Porro si scire cupis cur recentes facillius in oppositam concordant sententiam, quamquam ea minus ad veritatem accedat ratio præsto adest. Quoniam ea ea inferunt, posse quoque ceteros homines eidem uti verbis, eisdem adhibere loquendi formulas quas Confessarius adhibet, ut magni momenti veritatem occultare queant. Ceterum, licet antiqui Theologi admittant, posse Confessarium iurare se nescire quod scit vi confessionis, nemo tamen illum qui recte sapient, privilegium quò fruuntur Confessarius pro sigilli custodia, ad alios homines extendit. Idcirco nature Theologi docuerunt, posse Confessarium iurare se nescire quod scit vi confessionis, quia duplicem personam gerit, divinam, & humanam; & quod omnes Christianos receptum est, Confessarium nunquam loqui ut hominem, cum de ista terminatione habet cur sub sigillo confessionis adhibere. Merito ergo verba illa in Confessario a mendacio exculantur.

XV. Verum, ut ut sit de præfata senten-

tia, & eius admittenda probabilitas, illud tamquam saltem omnino improbatum quod ex illa inferunt recentes Casuiste, videlicet posse quoque ceteros homines, exemplo Confessarii iurare; vel quod nequeant manifestare aliquæ læsiones carnis, aut iusticie. Fallum, inquam, est hoc in primis iuxta præfatum opinionem. Quis forte Confessarius gerit vice duplici personæ, & soli Confessario populus christianus hoc tribuit privilegium. Idque experientia patet. Nemo enim, nisi improbis, vel furore abreptis, Confessarium interrogat de illis que in confessione audivit; & cum Confessarius interrogatus responderet, se nihil scire, populus christianus intelligit, illum nihil scire extra confessionem. *Peccatum enim* (inquit Soto de reg. iur. memb. 111. quæst. 111.) *est quod significat quo recipitur a populo; populus autem christianus, dum audit Sacerdotem iurantem, se nihil scire, & nihil intelligit de his que veniunt in confessione; quare verba illa solus significat, ut sit se iurante confessionem.* Quis autem veterum Theologorum docet, quod populus christianus, dum audit hominem iurantem se nescire crimen occultatum, intelligat de hoc crimine quod scit occulte, vel sub naturali sigillo? Utique doctores rusticissimi mentales defendunt, hominem posse iurare se nihil scire quod scit occulte, sed nemo dicere potest, quod populus christianus eodem modo intelligit verba & hominis negantis nocitiam criminis occulti, & Confessarii negantis se scire ea que audivit in confessione. Ergo, admittit sententia defendente Confessarium ut Confessarium interrogatum, posse negare se scire quod vi confessionis scit; nemo hinc inferre potest, id quoque ceteris hominibus iudicium marum licitum esse: quia nec ceteri homines Dei, & hominis personam gerunt; nec populus Christianus eodem modo intelligit verba aliorum hominum, quemadmodum intelligit verba Confessarii; alioquin nunquam interrogaret ceteros homines de veritatibus occultis, quemadmodum non interrogat Confessarium de rebus in confessione perceptis.

XVI. Ex his colliges, quam falso recentes Casuiste ex paritate Confessarii eiciant exculationem aliorum hominum a mendacio, dum negant ea que absolute non debent manifestari. Colliges etiam permagni referre, rationem inquirere ob quam Confessarii a mendacio exculantur; quamvis adversarij dicant esse de nomine questionem, quia

quia vellent ipsi assignare rationem que omnibus esset communis. Sed iam ex dictis satis superque constat, casum Confessarii esse singularissimum ob duplicem personam, divinam, & humanam, quam gerit, & ob communitatem, &que universalem estimilationem populi christianam. Colliges tandem, quam inane sit contentum a recentibus quibusdam excogitatum, nempe idem Confessarium non mentiri, quia verba in hoc, autique similibus casibus ipsolatorum quocumque iustificatio non fuerit imaginatio illi solida esset, iam illi votorum fierent compositæ, possuntque excusare omnia hominum mendacia prolata ob custodiam occulte veritatis magni momenti. Veram hæc omnia iam supra penitus convulsa sunt.

XVII. Ut omnia que Confessarium spectant, in pauca resuscitemus, consideranda propono duo. Primum quod, admittit contraria sententia, concedente posse Confessarium præfatum a tyranno, ut confessionem revelet, custodire sigillum, negando, & iurando se nihil audire, nihil ex ea iudicatur in favorem ceterorum hominum. Secundo quod vera, & in praxi amplectenda sit sententia quam nos tradidimus, & que sponte fuit ex doctrina Angelini, Thomæ, omniumque Patrum; qui tamen hunc casum sub tali circumstantia, & præfata interrogatione non examaverint, ea tamen statuerunt principia ex quibus evidenter eruitur sententia nostra.

XVIII. Tandem addo, Confessarium debere semper iustam interrogationem reprehensione apostolica repellere, sive audiverit, sive non audiverit delictum, de quo rogatur. Quod quod vel ipse P. La-Croix Lib. III. Part. 11. n. 1082. docet veram esse doctrinam hanc? Quod vero hic Auctor subdit, nempe non omnes Confessarios in praxi hoc procedere, quibus sponte fuit ex doctrina Angelini, Thomæ, omniumque Patrum; qui tamen hunc casum sub tali circumstantia, & præfata interrogatione non examaverint, ea tamen statuerunt principia ex quibus evidenter eruitur sententia nostra.

XIX. Quid, si idem Confessarius de peccato occultissimo eiusdem penitentem interrogetur? Negare debet iuxta P. La-Croix, alioque Casuiste se audivisse. Idem ergo Con-

fessarius uno modo custodit sigillum peccati occulti, & alio modo custodit sigillum peccati notorii. Ergo postea audent dicere, nostram alioquin veritatem sententiam non posse ad praxim reduci: quia non omnes Confessarii utantur hac libera responsione? Timent varietatem responsonum in diversis Confessariis; & eodem tempore docent varietatem responsonum in eodem Confessario, ac respectu eiusdem penitentis?

XX. Ultimo hæc tenet. In nullo caso est necessaria negatio pro custodia sigilli. In aliquibus casibus sola custodit interrogatio, seu reprehensio, favorebus omnibus; custodire valet sigillum. Uniformitas responsonum magnoque confert ad maiorem securitatem que sigilli custodiam. Ergo reprehensio sola semper est adhibenda. Uniformes ergo sint Theologi in scribendo de hac questione, & uniformes erant Confessarii in suis responsonibus. Tibi ne omnes fides submittit? Non mihi, sed veritati.

XXI. Iusta quoque, ac prædenti repulsionem uti debent secretarii Principum, tribunalium Quæstorum fidei, & similes ministri sigillo devincti. Solemnis penes omnes gentes, ac sacrosancta semper habita fuit secretorum Reipublice custodia. Papyrus, referente Aulo Gellio ex Marco Catone Lib. I. *noct. Att.* summum sibi comparavit honorem, eo quod ex Senatu cum patre rediens matrem abdiditime percontantem, quid in Senatu actum fuisset, excogitatio mendacio delicti: quomodo et causam dicitur fuisse Prætoris, id est absconditum, ceterique patris Romanæ Prætoris deinceps nuncupati fuisse.

XXII. Quandam vero etiam cum vite dispendio debeant eiusmodi secreta servari, sibi explicabatur. Nunc obiter dicimus, secretum in religionis negotio, & in re gravi servandum esse, etiam si morti oportere. Quare ea que tractantur in Conciliis, in foro iure adversus hereticos, summa vigilantia sunt occultanda. Ministri Principum, & Rerum publicarum etiam cum vite dispendio servare secreta gravis momenti debent. Privati quoque subditi va secreta que versant in bonum publicum, custodire tenentur, etiam in mortis conspectu, licet ea que spectant privata negotia, ad que servanda cum vite periculo non obstantur. Aliter de ministris dispendio subditis sentiendum est. Si plura cupis, consule doctissimum Soto de regent. for.

CAPUT III.

ita reus preter iuris ordinem interrogatus negare cum iuramento possit delictum occultatum.

I. Quia casus de reo non legitime interrogato satis celebris est, ideo ipsam questionem in hoc capite dicendum suscipi. Omnes latentur, reum iuris formalis interrogatum debere sub iuramento confiteri veritatem iudici interrogantis; consequenter non posse tunc uti quacunq; etiam externa amphibologia. Tota ergo difficultas est de reo non legitime interrogato. Et quamvis hæc questio locum suum habeat in tractatu de iustitia, & iure; nihilominus congruam duxi hæc eam debere, eo quod adversarii illam urgeant, ut restrictiones mentales defendant.

II. Plurimi recentiores Casuiste docent, reum non iuridice interrogatum negare se commisisse delictum occultatum; & iuramentum negationis firmare posse. P. Parricus Sporer tract. 11. in 2. præcep. Decal. cap. 1. §. 3. neg. qua. num. 120. docet, reum non legitime interrogatum posse cum iuramento negare se criminem aliquid commisisse quod revera commisit, utendo amphibologica locutione, quam vocat primæ, & secundæ species, id est que sit externa & non interna. Hanc opinionem communem vocat, & pro eadem præcipuos Auctores citat; Lessium & Sanchez. Ea evidentiissimum argumentum quod non pauci recentiores Casuiste voces tantum propositionum damnatarum variant, sed eandem doctrinam defendunt. Lessius, & Sanchez. iant potiores auctores restrictionem pure mentalem: ideo dicunt, reum posse negare retringendo mentaliter ad dicendum, quæ putabant restrictionem pure mentalem esse licitam. Felix Potellus Tom. 1. cap. 11. in præcepto Decal. num. 1725 sententiam eandem defendit. Bulemann Lib. V. dub. 7. art. 1. lilius Commentator La-Croix Lib. III. part. 1. cap. 11. num. 283. tubobircare quidem, sed magis caute loquitur. Salmanticensis tract. XVII. cap. 1. par. 2. §. 3. num. 118. referunt D. Thomam docere 2. 2. q. 187. art. 1. posse testem respondere iudici non legitime interroganti se necesse delictum non revera fecit. Hanc fallam Salmanticenham narrationem transcripsit Constantinus Ronægaglia in Nota ad differt. xlv. Natal. ab

Alex. Si enim Auctores isti D. Thomam legissent, oppositum aperte illum docere inveniant.

III. Et, ut resolutioni viam aperiamus, D. Thomæ verba isthuc transcribenda sunt. Et primam S. Thomas in quest. 187. non de telle, ut voluit Salmanticensis, sed de reo agit. Et istius verba quæ habet cit. art. 1. in corp. Si vero iudex hoc exquirat quod non potest ipsorum ordinem iuris, non tenetur ei respondere; sed potest vel per appellacionem, vel aliter licite subterfugere: mendacium tamen dicere non licet.

IV. Ut hæc D. Thomæ doctrina quodcumq; effectum prædicam, quæ ad adverteriaris, an liceat in sui defensionem profertur mendacium. Abist, uno ore respondent. Quæro, an reus non iuridice rogatus possit, si velit, dicere mendacium, seu respondere cum mentali restrictione. Quis de hoc dubitat? Liber est ad bonum, & ad malum. Quæro, an valeat alio modo, vel alia via mendacium profertur, & cum restrictione mentali respondendo. Non commisit delictum, retringendo mentaliter ad ribi dicendum. Illa locutio; Non commisit delictum, absolute prolata a reo non legitime interrogato, cum delibetata voluntate celandi delictum, est mendacium, nec ne? Si negas, docet quomodo reus mentiri valeat. Fortasse debet reus intentionem habere fallendi iudicem; non occultandi; & defendendi se ipsam? Sed hoc ineptum commentum est, quod a Theologis improbat, & maxime a D. Thoma 2. 2. quest. 102. art. 1. in corp. Quod autem aliqui excusant falsitatem in opinionibus alterius constituere fallendo ipsum; non pertinet ad speciem mendacii, sed ad quantum perfectionem ipsius; ahoquin ad fornicandum intentione fornicandi; ad turandum intentione turandi; ad blasphemandum intentione blasphemandi requiretur. Ediliter quomodo reus mentiri valeat, nisi dicendo, Non feci non commisit. An requiritur quod prædicit verba, Non feci, absque restrictione ad ribi dicendum? Sed hæc restrictio verba non variat. Si ante restrictionem ista verba continuantur mendacium, etiam sub prætata restrictione, a qua nullo modo variantur, mendacium efficiunt locutionem. At ista restrictio, inquis, non est pure mentalis, sed exterior: quia in talibus circumstantiis illegitime interrogantis intelligitur reum necesse ad dicendum. Egrægie. Doce ergo, quomodo in talibus circumstantiis reus possit & mentiri, & restrictionem pure mentalem eformare. Jam ad

ad incitæ est redactus. Vel ergo fateri debet, reum contra iuris ordinem interrogatum posse mentiri, & puram restrictionem non licitam formare; aut concedere debet hæc locutionem, etiam in talibus circumstantiis prolatam, Non feci, non commisit, subintelligendo ad dicendum, ad manifestandum tibi, esse puram potantem restrictionem mentalem, & consequenter mentales excogitare necessarium Lessium, & Sanchez. Ad solum Tamburinum recurrere potes. Solut ille alias excogitavit. Nimirum retringere potest reus: Non commisit homicidium viduis, sed vestitis. Ob hoc tamen nec Tamburinus ipse negat hanc restrictionem, Non commisit ad dicendum, esse pure mentalem. Placet quæ diximus, confirmare autoritate doctissimi viri Domini Soto Lib. V. de iur. & iur. qu. vi. art. 2. Quod autem liceat ei dicere se non fecisse, nullatenus est sustentabile. . . . quoniam nulle amphibologia valet eiusmodi responsa mendacii excusare. Et est nihil apertius hæc demonstratio hæc, quod, si illud non esset mendacium, vane fore præter cert, & sollicitudo sententia Doctorum admodum videri licet: neque pro vita servanda in iudicio mentiri: quæ nullum aliud mendacium cavere voluit quam hoc quæ quis aperte negat se fecisse quod fecit. Aliquid, quælo, recentiores Casuiste, concedentes licitam hæc esse in iudicio mentiri, quodnam mendacii genus sit tibi vetitum præter illud, Non feci, non commisit, peccat.

V. Falla ergo omnino est sententia Sporer, Bulemann, & plurimorum Casuistarum. At, quod magis honorem ingerit, est Auctores istos non solum docere, posse reum negare se perpetrare delictum (quæ in hypothese est totum periculum mendacii officiosi) sed adferre, insuper posse reum iuramento firmare suam negationem. Quare, cum omni iudicio periculum, & peritri periculum vitandum sit, istorum opinio profus est scienda. Quod ut firmius prædicit, advertet, Auctores qui a novis Casuistis in propria sententia prædium laudantur, esse illos qui docebant licitas restrictiones pure mentales. Patres omnes oppositum apertissime docuerunt; quin laudant Soto adversus Hadrianum, qui obtrudebat pro contraria sententia omnes Doctores; loco citato scribit se neminem vidisse qui suo tempore id doceret.

XI. Pluribus aliis ommissis rationibus, & autoritatibus; quibus evincere possem, fall-

simam esse recentiorum opinionem, ut breviter istudem, solum D. Augustini manifestissimam decisionem in medium promam. Veritas hæc questionem Augustinus Lib. de mendac. cap. 111. his verbis. 21. Quid, si de iusto ardeat innocente, ubi lateat, si sciens a iudice interrogari, qui tamen ad mortem a maiore periculis missus est? 22. Ut ille qui interrogat, executor sit legis, non conditor? An ideo non erit falsum testimonium, quod præ iuvante membrum recurre potes. Solut ille alias excogitavit. Nimirum retringere potest reus: Non commisit homicidium viduis, sed vestitis. Ob hoc tamen nec Tamburinus ipse negat hanc restrictionem, Non commisit ad dicendum, esse pure mentalem. Placet quæ diximus, confirmare autoritate doctissimi viri Domini Soto Lib. V. de iur. & iur. qu. vi. art. 2. Quod autem liceat ei dicere se non fecisse, nullatenus est sustentabile. . . . quoniam nulle amphibologia valet eiusmodi responsa mendacii excusare. Et est nihil apertius hæc demonstratio hæc, quod, si illud non esset mendacium, vane fore præter cert, & sollicitudo sententia Doctorum admodum videri licet: neque pro vita servanda in iudicio mentiri: quæ nullum aliud mendacium cavere voluit quam hoc quæ quis aperte negat se fecisse quod fecit. Aliquid, quælo, recentiores Casuiste, concedentes licitam hæc esse in iudicio mentiri, quodnam mendacii genus sit tibi vetitum præter illud, Non feci, non commisit, peccat.

V. Falla ergo omnino est sententia Sporer, Bulemann, & plurimorum Casuistarum. At, quod magis honorem ingerit, est Auctores istos non solum docere, posse reum negare se perpetrare delictum (quæ in hypothese est totum periculum mendacii officiosi) sed adferre, insuper posse reum iuramento firmare suam negationem. Quare, cum omni iudicio periculum, & peritri periculum vitandum sit, istorum opinio profus est scienda. Quod ut firmius prædicit, advertet, Auctores qui a novis Casuistis in propria sententia prædium laudantur, esse illos qui docebant licitas restrictiones pure mentales. Patres omnes oppositum apertissime docuerunt; quin laudant Soto adversus Hadrianum, qui obtrudebat pro contraria sententia omnes Doctores; loco citato scribit se neminem vidisse qui suo tempore id doceret.

XI. Pluribus aliis ommissis rationibus, & autoritatibus; quibus evincere possem, fall-

simam esse recentiorum opinionem, ut breviter istudem, solum D. Augustini manifestissimam decisionem in medium promam. Veritas hæc questionem Augustinus Lib. de mendac. cap. 111. his verbis. 21. Quid, si de iusto ardeat innocente, ubi lateat, si sciens a iudice interrogari, qui tamen ad mortem a maiore periculis missus est? 22. Ut ille qui interrogat, executor sit legis, non conditor? An ideo non erit falsum testimonium, quod præ iuvante membrum recurre potes. Solut ille alias excogitavit. Nimirum retringere potest reus: Non commisit homicidium viduis, sed vestitis. Ob hoc tamen nec Tamburinus ipse negat hanc restrictionem, Non commisit ad dicendum, esse pure mentalem. Placet quæ diximus, confirmare autoritate doctissimi viri Domini Soto Lib. V. de iur. & iur. qu. vi. art. 2. Quod autem liceat ei dicere se non fecisse, nullatenus est sustentabile. . . . quoniam nulle amphibologia valet eiusmodi responsa mendacii excusare. Et est nihil apertius hæc demonstratio hæc, quod, si illud non esset mendacium, vane fore præter cert, & sollicitudo sententia Doctorum admodum videri licet: neque pro vita servanda in iudicio mentiri: quæ nullum aliud mendacium cavere voluit quam hoc quæ quis aperte negat se fecisse quod fecit. Aliquid, quælo, recentiores Casuiste, concedentes licitam hæc esse in iudicio mentiri, quodnam mendacii genus sit tibi vetitum præter illud, Non feci, non commisit, peccat.

Quanto ergo fortius, quanto excellentius dicet: Nec prodium, nec mentiar? Fecit hoc Episcopus quondam Tagalensis Ecclesie Firmus nomine, signat voluntate . . . Sed venit aliquando ad huiusmodi articulum, ut non interrogemur, ubi sit ille qui queritur; neque cogamur ut eum prodamus, si sit occultatus, ut invenire facile nisi proditus nequeat; sed queritur a nobis, utrum illo loco fit, an non sit. Ubi, si esse firmus, taceo eum prodium, vel etiam dicendo, nequamquam pos esse dicturus; utrum ibi sit, an non sit. Ex hoc enim colligit ille qui querit, ubi eum esse; ubi si non esset, nihil aliud ab eo qui mentiri nollet, nec hominem prodere, nisi eum non ibi esse responderetur. Ita per nostram vel taciturnitatem, vel talia verba homo proditur, ut inret qui querit, si potestatem haberet, & inveniat eum; qui tamen ad eius inventionem nonno mendacio posset averti. Quapropter si necesse ubi sit, nulla est causa occultandi veritatis, sed te necesse scirendum est. Si autem scis ubi sit, sive ibi sit ubique, sive alibi, non est dicendum, cum

questionem fuerit, utrum ibi sit, an non sit. Non dico quod quartis, sed dicendum, *Sci ubi sit, sed nunquam monstrato*. Nam si de uno loco non respondens, & tu non esse proditorum latearis, tale est acilium, dem locum digito ostendas. Ad hoc clara est Augustini sententia, ut explicatio non egeat: & ideo referre omnino quod habet *Lib. cent. mend. variis in locis*, potissimum cap. xviii.

VII. Est ergo tum ratione, tum Patrum auctoritate firmata, & demonstrata sententia nostra, quae quatuordecim, reum minime posse negare se commississe, fecisse &c. quod fecit, etiam si praevisi iuris ordinem interrogaret. In eius tamen confirmationem placet aliam D. Thomae auctoritatem asserere ex eadem quest. art. 2. *Sic ergo reo qui accusatur, licet se defendere, veritatem locutiunda, quam confiteri non tenetur, per allegatos consentientes molitur, puta quod non respondet alii quod responderi non tenetur. Eius autem non est calumniose se defendere, sed magis praesertim evadere. Non autem licet et vel falsitatem dicere, vel veritatem tacere, quam confiteri tenetur: neque etiam aliquem delatum, vel fraudem adhibere: quia frans, & dolus vim mendacii habent. Et hoc est calumniose se defendere.*

VIII. Quid ad haec recentiores Casuistae? Quenam est illa fallitas quae reo praevisi iuris ordinem interrogato non liceat? Non sane falsa, nisi ea quae reus occultare possit crimen suum. Qui dolus, quae fandes, vim mendacii habent, veritate illi sunt? Non profecto falsa, nisi restrictiones illae mentales quae ex definitione Ecclesiae mendacia sunt. An hoc locum habere potest vanissimum illud commentum, scilicet eiusmodi restrictiones sub his circumstantiis iniuriae interrogantis non esse internas, sed extrinsecas? Hoc certe & ex his quae dicta sunt, & ex hac D. Th. auctoritate convellitur remanet, taliterque contrarium, ac superfluum sit quidquam addere. Quoniam aut nullum mendacium, nullaque pure mentales restrictiones prohibentur reus non iuridice interrogatus, aut falsa est recentiorum Casuillarum opinio. Primum est contra doctrinam omnium Patrum, & Theologorum, ac ipsorum recentiorum, sententium nunquam licere sive mendacium, sive restrictiones pure mentales. Ergo verum secundum, nempe falsam esse ipsorum opinionem, negare posse se commississe quod reipia perpetravit.

IX. Cum ergo certum firmiterque sit non posse reum negare crimen occurrenti, quando praevisi iuris ordinem interrogatur; & cum contrario certum quoque sit eam non teneri ad manifestandum praefatum delictum, & veritatem revelandum: quid, quare, et quomodo, quomodo se gerere debet? Iam ex D. Augustino, & D. Thoma, quomodo se gerere debet eiusmodi reus, pater. Primum potest ephedre iudicium tamen. Si hoc non valeat, appellare debet ad alium iudicem. Si hoc fieri nequeat, potest uti locutione amphibologica, quae duplicem sensum verum ut verborum continet; si tamen talis locutio occurrat, & interrogatio expedit responsum amphibologicam: non enim omnes, et iam diximus, interrogationes responsa admittunt amphibologica. Si nulla ex assignatis viis satis sit ad evadendum iniuriam iudicium, poterunt reo eiusmodi se antiquorum recere clypeo, quem describit Sotus de inst. Lib. V. quest. vi. art. 2. concl. 7. *Passive, ac debent se contra ius requirit, quocumque uti amphibologica, quam vitantes sermo circa mendacium ferre possit. Nam, si talia verba verum sensum multiteras admittent, mendacium periclitari, quod nullatenus licet. Equidem iniquus Delectum clypeus ille erat, ut interrogatus diceret: Neque proposita ut praesentia, Et auctori inter sinceris iudicis illa esset legitima responsio. Plura alia de reo, & de teste in tract. de inst. & iur. iulius distulimus. Haec proinde nunc insubstanti contra restrictiones mentales.*

CAPUT IV.

Plura quaestiones de variis instrumentorum generibus resolventur.

I. Quoniam solum calamo impugnavimus doctrinam restrictionem mentalem, & acquiescimus quae a restrictione pure mentali non differunt: superest ut, post explicatos duos casus Confessarii, & reus in iudicio, qui non levem praesentem difficultatem ob recentiorum quorundam subtilitates, ceteros casus omnes quae ipsi referre solent conformiter ad suam doctrinam, nos revocemus ad ea quae tradidimus principia. Hac enim ratione inutilis non erit, ne nimis proluxa disputatio nostra.

II. Quest. I. *An adultera possit cum iuramento negare se commississe adulterium quod reipia commisit, cum a marito interrogatur?* Resp. Recentiores affirmative communiter

respondet. Sanchez Lib. III. cap. vi. n. 41. ubi haec tenet: *At tenendo nostram sententiam, numero decimo quinto relatam, verum est id licere*. Porro Sanchez *num. 15.* docet sententiam de restrictione pure mentali damnatam ab Ecclesia, ut evidentissime probatur est. Ergo omnes recentiores, docentes cum P. Sanchez praefatam opinionem, docent opinionem damnatam. Porro hanc sententiam docent Leander *tract. 1. disp. xv. quest. xxv.* Antonius a Spiritu sancto *tract. v. disp. 1. sec. 9. num. 56.* Carpovius *tract. xv. disp. 1. punct. 7. no. 5.* *De iuramento testimonii mulieris, Bonacina disp. 1. v. quest. 1. punct. 12. numer. 5.* *De sero adulterio, Azorius Lib. XI. cap. 1. sec. 9. quest. 1. punct. 12. numer. 69.* *De iuramento, v. regule 3. P. Gardenas in Cris. dist. xix. cap. 1. num. 69.* dicit, *mulierem negare posse adulterium, intelligendo idolatriam*. V. Sporer *tract. 114. in 2. parte. De iur. 1. part. 3. num. 110.* P. Felix Potestas *Tom. 1. part. 2. num. 1648.* in eandem propendit opinionem, & plures alii recentiores.

III. Relatam opinionem in propositione damnata contineri, mihi evidens est. Quoniam mulier adultera sic a marito interrogata mentiri non potest licite, ut omnes fatentur. Sed mentiri alio modo non potest, nisi dicendo, *Non commisi adulterium*, quod perpetravit: nec alio modo pure mentali restrictione potest crimen occultare. Vide quae dicta sunt cap. praeced. Quomodo ergo se gerere debet adultera, gladio districto a marito perita, ut adulterium confiteatur? Potest, inquit Sotus de reg. *sec. mens. 121. quest. 114. concl. 7.* iurare se non fregisse matrimonium. Potest etiam dicere: Quomodo fidem dabis dictis eius quam non credis servare fidei tui? Sed plures sunt, addit Sotus paulo post, hominum nequitiae, quam ut omnibus possit obviam iri. *Ob idque in tali casu mari opus est, quemadmodum si tyrannus mihi comminaret mortem, nisi precarer, aut levissime meoheri, mortem tamen debent opporere, quam non dant.* Haec nostram sententiam docet D. Augustinus apertissime *Lib. cont. mend. cap. xxi.* Salmanticensis *tract. xxii. cap. 11. punct. 8. num. 124.* & omnes Theologi qui vere improbant restrictiones purementales, ut aiunt vel ipsius Salmanticensis. Quare haec nostra sententia certa est, contra falsam. Sed benignissimos Casuistas terret sanguinis estus, vitae iactura. Duo illi assequi vellent. Primum vitam in tuto collocare; deinde a mendacii malitia purgare mendacium.

IV. Quest. II. *An interrogatus, num veniat e tali crimine, qui falso existimatur peccasse infamia, possit iurare se non venire ex eadem, subintelligendo, ex eadem ut in ista parte?* Resp. Communiter respondent affirmative recentiores. Leander *tract. 1. disp. xv. quest. xliii.* ubi citat Sylvesterum, Navarrom, Toletum, Azorium, Sayram, Lellium, Sanchez, Bonaciam, Fillucium, Palatum, Candidum, Trullenchum, Villalobos. Eam quoque docent Salmanticenses *loc. cit. numer. 141.* Sporer *loc. cit. numer. 122.* Immo addit Sporer cum Toletis, & aliis, talem iurare posse se non transisse, quoniam locus reipia posse ellet infestus; si tamen ita celesiter transisset, ut nihil nisi de contraxisset crederet. Quid laxius dici possit, non video. Nos ergo respondemus negative: quia talis responso est purum putumque mendacium. Adde, non apparere gravissimum causam confirmandi iuramento talem responsum, etiam illi locutione amphibologica consistat. Nec enim causa quae iustitiae ad amphibologiam, sufficit ut licite iuramentum addatur: quoniam locutio amphibologica confirmari iuramentum nequit.

V. Quest. III. *An Clericus deserens mercedem gabellae subiectam, interrogatus possit iurare, se eam non ferre?* Resp. Responso communis recentiorum est affirmative. Sporer *loc. cit. num. 121.* Leander *loc. cit. quest. xv.* & tenent eam Sanchez, Suarez, Fillucius, Trullenchus, Sylvester, Diana. Laudat quoque D. Antonium, qui de iuramento se verbum habet. Negativa sententia vera est, tum ob rationes iam datas, tum ob scandalum quod iuratae natura parit talis responso. Licet enim existimari, de pale interrogare Clericos: & quoniam dignitas clericalis sit extranea, & possit videri iustitiam ad determinandum responsum in vero sensu; nihilominus non videtur a mendacio hoc responsum excludenda. Iuramentum vero additum omnino illicitum est.

VI. Quest. IV. *An qui probabiliter causam habet occultandi credituribus aliquibus, possit iurare se non occultare?* Resp. Affirmative respondent Leander *loc. cit. quest. xvi.* & apud ipsam Sanchez, Bonaciam, Candidum, Bannez, Palatum, & alii, quos in re aperte falsa legere non lubet. Eam quoque defendit Antonius a Spiritu sancto *tract. v. disp. 1. sec. 9. numer. 79.* Hanc sententia duplici ex capite falsa est. Primo quia occultatio, seu compensatio privata tum solum licita secundum

questionem fuerit, utrum ibi sit, an non sit. Non dico quod quartis, sed dicendum, *Sci ubi sit, sed nunquam monstrato*. Nam si de uno loco non respondens, & tu non esse proditorum latearis, tale est acilium, dem locum digito ostendas. Ad hoc clara est Augustini sententia, ut explicatio non egeat: & ideo referre omnino quod habet *Lib. cent. mend. variis in locis*, potissimum cap. xviii.

VII. Est ergo tum ratione, tum Patrum auctoritate firmata, & demonstrata sententia nostra, quae quatuor, reum minime posse negare se commississe, fecisse &c. quod licet; etiam si praevisi ordinem interrogat. In eius tamen confirmationem placet aliam D. Thomae auctoritatem asserere ex eadem quest. art. 2. *Sic ergo reo qui accusatur, licet se defendere, veritatem locutiunda, quam confiteri non tenetur, per allegatos consentientes molitur, puta quod non respondet alii quod responderi non tenetur. Hoc autem non est calumniose se defendere, sed magis praesertim evadere. Non autem licet et vel falsitatem dicere, vel veritatem tacere, quam confiteri tenetur: neque etiam aliquem delatum, vel fraudem adhibere: quia frans, & dolus vim mendacii habent. Et hoc est calumniose se defendere.*

VIII. Quid ad haec recentiores Casuistae? Quenam est illa fallitas quae reo praevisi iuris ordinem interrogato non liceat? Non sane falsa, nisi ea quae reus occultare possit crimen suum. Qui dolus, quae fandes, vim mendacii habent, veritate illi sunt? Non profecto falsa, nisi restrictiones illae mentales quae ex definitione Ecclesiae mendacia sunt. An hoc locum habere potest vanissimum illud commentum, scilicet eiusmodi restrictiones sub his circumstantiis iniuriae interrogantis non esse internas, sed extrinsecas? Hoc certe & ex his quae dicta sunt, & ex hac D. Th. auctoritate convellitur remanet, taliterque contrarium, ac superfluum sit quidquam addere. Quoniam aut nullum mendacium, nullaque pure mentales restrictiones prohibentur reus non iuridice interrogatus, aut falsa est recentiorum Casuillarum opinio. Primum est contra doctrinam omnium Patrum, & Theologorum, ac ipsorum recentiorum, sententium nunquam licere sive mendacium, sive restrictiones pure mentales. Ergo verum secundum, nempe falsam esse ipsorum opinionem, negare posse se commississe quod reipia perpetravit.

IX. Cum ergo certum firmiterque sit non posse reum negare crimen occurrenti, quando praevisi iuris ordinem interrogat; & cum contrario certum quoque sit eam non teneri ad manifestandum praefatum delictum, & veritatem revelandum: quid, quare, et quomodo, quomodo se gerere debet? Iam ex D. Augustino, & D. Thoma, quomodo se gerere debet eiusmodi reo, pater. Primum potest ephedre iudicium tantum. Si hoc non valeat, appellare debet ad alium iudicem. Si hoc fieri nequeat, potest uti locutione amphibologica, quae duplicem sensum verumque verborum continet; si tamen talis locutio occurrat, & interrogatio expedit responsum amphibologicam: non enim omnes, et iam diximus, interrogationes responsa admittunt amphibologica. Si nulla ex assignatis viis satis sit ad evadendum iniuriam iudicium, poterunt reo eiusmodi se antiquorum recere clypeo, quem describit Sotus de inst. Lib. V. quest. vi. art. 2. concl. 7. *Possunt autem ambigere se contra ius requirit, quocumque aut amphibologica, quam vitantur sermo circa mendacium ferre posse. Nam, si talia verba verum sensum multiteras admittunt, mendacium periclitari, quod nullatenus licet. Equidem iniquus Delectum clypeus ille erat, ut interrogatus diceret: Neque proposita ut praesentia, Et verum inter sinceris iudicis illa esset legitima responsio. Plura alia de reo, & de teste in tract. de inst. & iur. iulius distulimus. Haec proinde nunc insubstantia contra restrictiones mentales.*

CAPUT IV.

Plura quaestiones de variis instrumentorum generibus resolventur.

I. Quoniam solum calamo impugnavimus doctrinam restrictionem mentalem, & acquiescimus quae a restrictione pure mentali non differunt: superest ut, post explicatos duos casus Confessarii, & reus in iudicio, qui non levem praesentem difficultatem ob recentiorum quorundam subtilitates, ceteros casus omnes quae ipsi referre solent conformiter ad suam doctrinam, nos revocemus ad ea quae tradidimus principia. Hac enim ratione inutilis non erit, ne nimis proluxa disputatio nostra.

II. Quest. I. *An adultera possit cum iuramento negare se commississe adulterium quod reipia commisit, cum a marito interrogatur?* Resp. Recentiores affirmative communiter

respondet. Sanchez *Lib. III. cap. vi. n. 41.* ubi haec tenet: *At tenendo nostram sententiam, numero decimo quinto relatum, verum est id licere*. Porro Sanchez *num. 15.* docet sententiam de restrictione pure mentali damnatam ab Ecclesia, ut evidentissime probatum est. Ergo omnes recentiores, docentes cum P. Sanchez praefatam opinionem, docent opinionem damnatam. Porro hanc sententiam docent Leander *tract. 1. disp. xv. quest. xxv.* Antonius a Spiritu sancto *tract. v. disp. 1. sec. 9. n. 56.* Carpovius *tertio mulier, Bonacina disp. xv. quest. 1. par. 12. numer. 5.* ver. *Serio adulterium, Azorius Lib. XI. cap. 1. sec. 9. quest. 1. par. 12. numer. 69.* dicit, *mulierem negare posse adulterium, intelligendo idoblatum.* V. Sporer *tract. 114. in 2. parte. Decal. cap. 1. sec. 3. num. 110.* P. Felix Potestas *Tom. 1. par. 2. num. 1648.* in eandem propendit opinionem, & plures alii recentiores.

III. Relatum opinionem in propositione damnata contineri, mihi evidens est. Quoniam mulier adultera sic a marito interrogata mentiri non potest licite, ut omnes fatentur. Sed mentiri alio modo non potest, nisi dicendo, *Non commisi adulterium*, quod perpetravit: nec alio modo pure mentali restrictione potest crimen occultare. Vide quae dicta sunt cap. praeced. Quomodo ergo se gerere debet adultera, gladio districto a marito perita, ut adulterium confiteatur? Potest, inquit Sotus de *seg. fer. mens. 121. quest. 114. concl. 7.* iurare se non fregisse matrimonium. Potest etiam dicere: Quomodo fidem dabis dictis eius quam non credis servare fidem tui? Sed plures sunt, addit Sotus paulo post, hominum nequitiae, quam ut omnibus possit obviam iri. *Ob idque in tali casu mari opus est, quemadmodum si tyrannus mihi comminaret mortem, nisi precarer, aut levissime meos, mortem tamen debere opporere, quam non daret.* Haec nostram sententiam docet D. Augustinus apertissime *Lib. cont. mend. cap. xxi.* Salmanticensis *tract. xxii. cap. 11. par. 8. num. 124.* & omnes Theologi qui vere improbant restrictiones parentales, ut alunt vel ipsius Salmanticensis. Quare haec nostra sententia certa est, contra falsam. Sed benignissimos Casuistas terret sanguinis estus, vitae iactura. Duo illi assequi vellent. Primum vitam in tuto collocare; deinde a mendacii malitia purgare mendacium.

IV. Quest. II. *An interrogatus, num veniat et tali cruce, qua falso existimatur peccasse infamia, possit iurare se non venire ex eadem, subintelligendo, ex eadem ut infra? postea?* Resp. Communiter respondent affirmative recentiores. Leander *tract. 1. disp. xv. quest. xliii.* ubi citat Sylvesterum, Navarrom, Toletum, Azorium, Sayram, Lellium, Sanchez, Bonaciam, Fillucium, Palatum, Candidum, Trullenchum, Villalobos. Eam quoque docent Salmanticenses *loc. cit. numer. 141.* Sporer *loc. cit. numer. 122.* Immo addit Sporer cum Toletis, & aliis, talem iurare posse se non transisse, quoniam locus reipia posse ellet infestus; si tamen ita celesiter transisset, ut nihil nisi de contraxisset crederet. Quid laxius dici possit, non video. Nos ergo respondemus negative: quia talis responso est purum putumque mendacium. Adde, non apparere gravissimum causam confirmandi iuramento talem responsum, etiam illi locutione amphibologica consistat. Nec enim causa quae iustitiae ad amphibologiam, sufficit ut licite iuramentum addatur: quoniam locutio amphibologica confirmari iuramentum nequit.

V. Quest. III. *An Clericus deserens mercedem gabellae subiectam, interrogatus possit iurare, se eam non ferre?* Resp. Responso communis recentiorum est affirmative. Sporer *loc. cit. num. 121.* Leander *loc. cit. quest. xv.* & tenent eam Sanchez, Suarez, Fillucius, Trullenchus, Sylvester, Diana. Laudat quoque D. Antonium, qui de iuramento se verbum habet. Negativa sententia vera est, tum ob rationes iam datas, tum ob scandalum quod utraque natura parit talis responso. Licet enim existimari, de pale interrogare Clericos: & quoniam dignitas clericalis sit extranea, & possit videri iustitiam ad determinandum responsum in vero sensu; nihilominus non videtur a mendacio hoc responsum excludenda. Iuramentum vero additum omnino illicitum est.

VI. Quest. IV. *An qui probabiliter causam habet occultandi credituribus aliquibus, possit iurare se non occultare?* Resp. Affirmative respondent Leander *loc. cit. quest. xvi.* & apud ipsam Sanchez, Bonaciam, Candidum, Bannez, Palatum, & alii, quos in re aperte falsa legere non lubet. Eam quoque defendit Antonius a Spiritu sancto *tract. v. disp. 1. sec. 9. numer. 79.* Hanc sententia duplici ex capite falsa est. Primo quia occultatio, seu compensatio privata tum solum licita secundum

mentis restrictione ab Ecclesia proscriptis contenta. Est enim restrictio hec pure mentalis, & consequenter alieno mendax. Iuramentum additum periculum est, non ad vitium, aut primum servandum prolatum, sed ut per minimum vitium. Mirabitur, post damnatas propositiones ab Ecclesia de mentis restrictionibus similia doceri. Et unde, iniqua, tanta in scribendo laxitas? Ex eo sane potissimum ortum docuit quod commentarios propositionum damnatarum, ut P. Viva, P. De la Fuente, P. Calmed, P. La Croix, & alii docentur, præfatis propositionibus hæc esse proscriptas, aut sunt in Sanchez, Lessio, aliisque plurimis Auctoribus, sed tantum ut hæc. Hinc est quod eisdem rectoribus; legentes in Sanchez, Lessio, Rebellus, Bonacina, Moya, Excochario, Tamburino, & similibus recensitas quaestiones, eas transibunt, tanquam graviorum Doctrinam innocuam doctrinam. Ad luminam, quando denique recidunt citati Auctores, continentis aliquam ex damnatis propositionibus, propositio damnata signatur aliqua nota in margine, & italico characteris imprimuntur. Innúmera postea quaestiones quæ ex doctrina in propositione proscripta contentæ proficiunt, ac necessario dimanant, ambabus vix nisi suspiciuntur. Si quam verissima hæc sint, dignoscere aures, illud observare, quod cum recentiores non pauci docent propositiones a nominibus honestis, Sanchezio, Lessio, Tamburino, Elebratio, Moya, illustrius etiam aliis Theologis; qui, licet in aliis magni sint faciendi, in morum tantum regulari tradendis frequenter errantur. Hoc dictum est alias; dicendum tamen est lapsus.

XVI. Quæst. XIV. An, quando opinio probabilis est, quod taxa alienius rei sit iniusta, et propterea venditor falsis ponderibus, vel alio modo iniquitatem compensat, possit, si a iudice interrogatus, id totum negare, subintelligendo se iniustitiam rem non fuisse? Resp. Quæstionem hæc omnes committere recentiores veritas; & quamvis simillima opinio, & eadem sit ac præcedens; nihilolâ, eas tam proponere lubet, ne Casuistarum controversias dissimulare videatur. Inter recentiores fuso Calajo eam pertractat: P. Moya tract. 11. de Releg. disp. 1. quæst. vi. cuius occasione multa excutit quæ non sunt huius loci; & idcirco misit facio. Ad quæstionem autem propositam respondet §. 2. ex suo P. Sanchez in Som. Lib. I. cap. vi. num. 29. hæc verbis. Quando taxa alienius rei est ini-

usta (probabiliter) si plaris vendens, aut defendens in pondere, aut mensura, ita ut sibi satisfaciatur pro pretii iniustitia, & reddat correspondentes merces pro pretio dato, potest hic rogatus a iudice, an plaris vendidit, vel deservit in pondere, & mensura, id negare, asserereque pretio taxato vendidisse, & insequeretur, & mensuram tradidisse, intelligendo hæc, ut plaris vendens, aut defendens in pondere, & mensura non designat. Et quam verum sit quod lapsus dicit, eundemodi Casuistas etiamnum docere doctrinam damnatam ab Ecclesia, ut ego quidem arbitror, salvo meliore iudicio. Neque hæc dico, ut egregios Theologos offendam, sed ut lesos periculo subdam. Quod Sanchez docerit propositiones damnatas ab Ecclesia in materia restrictionum mentalium, eluce meridiana clarus, ut supra fuit ostensum. Sanchez illa universali doctrina plures alias reitovit: & recentiores, ut restrictiones illas mentales defendant, Sanchezii auctoritatem obtrudunt.

Et ipse Sanchezium colo, cui egregium Theologum, & sacrorum canonum scientia ornatum; sed in hac materia illius doctrina proscripta est, ideo nullus hic auditoris. Excusandus autem celebris Theologus cum pluribus aliis qui ante proscriptionem Ecclesie scripserunt; sed excusandi minime sunt recentiores non pauci, qui post pontificia oracula audent restrictiones mentales sub variis thesibus propagare. Moya pro hæc sua opinione laudat Dicaellium, Diaconum, Leandrum, Angelum, Sylvestrum, Navarrum, Azorium, Valentiam, Medinam, Sonecinam, Sotum, Salonem, Rodriguez, Filiucium, Conradum, Laymanum, Reginaldum, Lessium, Bonacina, Zamardum, aliisque non paucos: quorum plerimi complere ante declarationem Ecclesie, alii docent opportum, & alii, qui reipia docent opinionem Moya, sunt meri scriptores, quos inter non infimum locum tenet Zamardus, quem P. Moya magistram sapientiam appellat, ut probabiliter pondus adiciat. Sed, his nullis, respondeatur, reum esse periculi mercatorum qui, adulterata mensura, aut pondere, iudici legitime interrogati negare le pondus, aut mensuram adulterasse. Nam, ut alias diximus, si eiusmodi mercator vellet abolere mentiri in iudicio, posset ne alia via mentiri, nisi negando le adulterasse mensuram quam revera adulteravit? Quam sit falsa opinio Moya, & aliorum, ex his que dicta sunt, patet. Omitto alia que loco citato docet Moya, nempe licitum esse ob solam probabiliteriam

noa

non servare taxam profinitam a Principe. Qui opinio admittit, nil amplius stabile, & firmum in civili societate. Nulla fore est mensura, nulla pretii taxa, quæ pluribus ob peculiare rationes iniusta probabiliter non videtur. His iugiter principia probabiliteriam licitum erit eam taxam alterare. Quare hæc opinio regimini Republice infesta omnino est, & exitialis. Hinc collige quam sit vel ipsi Principatui pernicioso iusto iaxor Casuistarum nonnullorum doctrina.

XVII. Quæst. XV. An licitum sit uti iuramento amphibologiæ, quoties sese offert honesta causa legitimi veritatem? Resp. Adfirmative respondent Auctores restrictionum mentalium. Casuopans tract. xiv. disp. 1. punct. 7. num. 16. ubi alios Auctores laudat. Hæc opinio continetur in propositione damnata, de quo loquuntur, est illius amphibologieque mere interna est, ut ex recitatæ quaestionibus patet.

XVIII. Quæst. XVI. An dua interrogatio, ut cum ager vocacione submotæ, et ubi que alla amphibologia sincere veritatem manifestet, possit cum mentali restrictione iurare? Resp. Adfirmative respondent Casuopans tract. xiv. disp. 1. punct. 7. num. 16. Leander tract. 1. disp. xiv. quæst. xxviii. & penes ipsos Bonacina, Suarez, Diana, Tralencius: quia, inquit Casuopans, nulla propositio ita ample sumi potest, quin aliquam restrictionem habere possit in mente. Hæc doctrina est ut ab invidis delatoribus ad Sedem apostolicam tradita: Patet ne locus interpretationi de restrictione interna, & externa? Nonne conceptus verus quamcumque excogitatum mentis restrictionem ut licitam defendunt Auctores illi; cum proponunt, et posse ut quocumque restrictione mentali vel in ipsa responsione in qua extrinsecus testatur, & iuras te loqui, & iurare solone ulla mentis restrictione in quo ethnico descripte corrupta doctrina? Etenim quid prodest Casuopans de Confessario, alibi expliatum fuit ut inceptum: quoniam Confessarius dei, & hominis personam gerit. An licitum erit homini, ut minori pretio emat mercem, eundem loquendi modum, & phrasim utiurpare quam adhibet Confessarius, ut sacramentale sigillum custodiat? Sed de hoc fusius alia.

XIX. Quæst. XVII. An idiote, hominesque litterati, ex hac nova Theologia desint, sed evita christiana sinceritate inbuti, qui hæc amphibologas formare nesciant, possunt iurare, Cov. Theol. Tom. IV.

Et vivitatem occultare eo in sensu quem viri docti verum reputant? Resp. Auctores restrictionum mentalium saltem, posse in nos rades negare, vel admirare in sensu quem Theologi verum reputant. Quæstio sufficit alex. casuopans periculum iurare eo sensu quem vir doctus verum reputat: inquit Leander tract. 1. disp. xiv. quæst. xxviii. Similem doctrinam tradunt Casuopans, Viva, & alii Auctores de iuris agentis, ubi docent, et minime necesse esse ut rudes sciant varios contractus, his veris dixerunt, varios pretextus, quibus ultra tota loiet; sed læta esse utendum aliquam pecunia velis iurare sciendum aliquam modum quem viri docti excogitant. An non mirifica est doctrina ista? Quamquam enim possint homines rudes in pluribus controversiis amplecti consilium Theologorum, an inde consequitur eos posse & perjurare, & iurare peperare iuxta aliquem ex modis illis quibus recentiores Theologi & a perituri, & ab ultra mentali locutiones, & contractus præfatos excusant?

CAPUT V.

Reus iudice interrogatus, cuique hoc iudiciali interrogatio facto constet, tenetur ne secreti crimen, & tamen talem confessionem iuxta iura consignat?

VI. Iuxta aliquis ante Probabilissimi inventum qui admittant sententiam in dubium vocaverit, sed unanimes fere consensu antiquiores Theologi eam propugnant. Ad recentiorum Casuistarum plures oppositam defendunt opinionem, aliquibus tamen conditionibus adiectis. Inquirent ergo, reum obitringi ad criminis confessionem, primo, si grave damnum ex tali confessione non imminat; licendo, si crimen ita probatum sit, ut nulla spes superit evadendi mortem. Ceterum, si solum præcedat semiplena probatio, quæ, licet satis sit ut index iudice interroget, non tamen sufficit ad revincendum, dammandumque reum; tunc volent non teneri reum iudice rogatum ad delicti manifestationem. Alii docent, non obitringi reum ad confitendum veritatem, si agatur de crimine pro viam inquisitionis, vel accusationis, vel exceptionis. Alii tamen, reum teneri ad delicti confessionem, si index ex proprio procedat officio, & delictum notorium sit, ac famosum; ius, si iudex ad parvis instantiam procedat. Verum, his omnibus dicendi modis relictis, ad pro-

B

ban-

hanc accedimus assertionem nostram, videlicet reum teneri ad manifestandam veritatem, quibus iuribus interrogatur; etiamsi veritate manifestata, capite plectendus sit.

II. Hanc nostram sententiam non modo antiqui Theologi fere omnes, sed etiam graves ex recentioribus tum Theologi, tum Canonici propugnant. D. Thomas 2. 2. q. 141. art. 1. D. Antoninus III. Par. tit. 18. cap. VII. §. 1. Paludanus in IV. dist. 318. quæst. IV. Caietanus in 2. 2. q. 188. art. 3. Tabiena verb. Accusatus n. 11. Sylvester verb. Accusati quæst. XIII. Armilla verb. Actus n. 2. Sotus de lect. memb. XI. quæst. VII. concl. 1. & Lib. III. de iust. quæst. 1. art. 71. n. 4. Toleros Lib. 7. Summo. cap. XVIII. n. 3. Navarrus in Mentali. cap. XVIII. num. 57. Gabriel. in IV. dist. xv. quæst. VI. art. 2. concl. 6. Gomez Tom. III. par. cap. XIII. Gregorius Lopez. Lib. IV. verif. Iuram. tit. XXX. par. VII. Archidionotus §. Item. 22. quæst. I. Perez Lib. VIII. orationum. tit. VI. Covarravias Lib. I. pract. quæst. XVIII. Philares de offic. Sacerd. Tom. I. part. 1. Lib. IV. cap. XXV. Gutierrez Canonici. Op. Lib. I. cap. XV. num. 15. Ledesma Tom. I. Sum. tract. VIII. cap. 15. Grassis I. par. dec. cap. VII. num. 16. Salon 2. 2. quæst. 188. art. 3. Sayrus Clavis Reg. Lib. XII. cap. XVI. Bannez 2. 2. q. 188. art. 1. Serra 2. 2. q. 188. art. 1. Azorius Lib. XIII. cap. XXV. Sanchez Lib. VI. cap. III. dist. 29. Lessius cap. XXXI. num. 12. Aragon dist. 2. quæst. 188. art. 1. Sylvius in 2. 2. q. 188. art. 2. Candidus dist. XXXI. art. 3. dist. 5. §. 1. Wiganth tract. IX. exam. 5. n. 49. quæst. VII. Salmausticus tract. XIX. append. cap. III. punct. 1. & discipuli D. Thomæ omnes, immo & extranei magis committer.

III. Non alias in medium afferam rationes, quibus episcopatam sententiam evincam, præter eas quas D. Thomas prodit loco laudato. Porro prima illius ratio est ex Scriptura depraempta. Siquidem illud quod Dei gloria repugnat, peccatum grave est. Occultatio autem veritatis iudici legitime interroganti, divinæ gloriæ gravem inferi iniuriam, quemadmodum e contrario veritatis confessio in maiorem Dei gloriam edit. Id clare patet ex Iosue cap. VII. vers. 19. Et ait Iosue ad Achen: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, argue iudici mihi quid feceris, ne abscondas. Achen confessus est furtum, quod morte punitum fuit. Vere ego peccavi Domino Deo Israel, & sic & sic feci: ibi v. 20. Confessione audita Iosue mortis sententiam in reum dixit, ibi vers.

25. ubi dixit Iosue: Quia turbasti me, & turbasti te Dominus in die hac, Lapidavitque eum omnis Israel. Habes hic iudicem interrogantem legitime reum de delicto capitali; habes quoque reum morte sciendum quod contententem crimen. Quod satis esse debet, si reus candidus, & non sophisticus agatur. Quamquam vero omne peccatum cum divina gloria pugnet, necatio tamen veritatis in iudicio singulariter eidem irrogatur iniuria. Deus enim veritas est, & in veritatis enuntiatione potissimum ipsamet, sicut in veritatis negatione plurimum offenditur.

IV. Secunda, & potissima D. Thomæ ratio ex Scriptura similiter depraempta est, nempe ex D. Paulo episc. ad Roman. cap. XIII. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, Non est enim potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinatum resistit. Qui autem resistit, ipsi sibi damnationem acquirit. Nam Princeps non sunt timoribus operis, sed mali. Ut autem non timeas potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illo: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladius portat: Dei enim minister est, vindex in reo et qui malum agit. Ideo necesse est subditi ehere, non solum propter iram, sed etiam propter CONSCIENTIAM. His ultimis verbis potissimum, & tere unicum adverteriariorum fundamentum (subvertitur. Vult enim Apollolus nos obedire potestatibus, non solum propter eorum, sed etiam propter conscientiam: quod & repetit ad Ephel. VI. Nos enim ad oculum servientes, quasi bonis vobis placeatis, sed ex animo cum bona voluntate. Et D. Petrus Episc. I. cap. II. vers. 13. Subditi igitur estote omni humane creature propter Deum, sive Regi, quasi excellenti, sive ducibus, tanquam ad eos missi ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.

V. Ex his divinis oraculis hanc concinnat Anglicus argumentationem. Qui contra iustitiam debitum agit, mortaliter delinquit. Porro adversus iustitiam debitam omnino operatur qui suo superiori legitime præcipienti obedire recusat. Hæc enim inobedientia, iniustitia quedam est, tum quod potestati resistit, tum quod ledam suo crimine iustitiam relaxare tetigit. Immo eam inique denovo violat, delictum suum tegendo, & occultando. Peccatum autem contra iustitiam genere suo mortale est.

VI. Hæc argumentatio clarius ex ipso An-

Angelicis confirmatur. Princeps, seu iudex, qui Principem suum refert, potestatem habet precipiendi, & exigendi confessionem a reo. Ergo reus obstringitur superiori legitime precipienti obedire. Ambe propositiones sunt ipsius D. Pauli, ut cuiusque laudatum textum legenti constare potest. Quid enim valeret precipiendi, nisi ea præstare posset que ad bonum communis Reipublice conferunt? Partio vero delictorum necessaria est ad tranquillitatem, ordinem, & felicitatem communitatis. Quod vero precipiendi potestas prodellat, quodvis subditi a parandi debito liberati essent? Igitur, etiam iuramento sublato, reus subditi mortaliter peccat, quando iudici legitime interroganti fateri veritatem omittit. Vi siquidem legis naturalis, & divinæ subditi obedire tenentur superioribus suis. Si postea interveniat iuramentum (quod imponi alicubi, ut Venetiis, non solet) refert peccatum inobedientie, & iniustitiæ, committitur delictum gravissimum peccatum. Hanc angelici doctrinam adoptavit Catechismus Tridentinus Part. III. de 8. præcep. num. 15. De reus autem & superioribus vult esse Deus certatim confitetur, cum ex iudici formula interrogatur. Est enim testimonium, ac prædicatio quædam illa confessio laudis, & gloriæ Dei, ex ipsius Iosue sententia, qui Achen ad veri confessionem adhortatus, inquit: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, argue iudici mihi, quid feceris, ne abscondas. Quid ad hæc reponere valeant Probabilite, penitus non tenent. Verum hæc nostra sententia evidenter evadens, cum adverteriariorum obiectiones resolvit.

VII. Contrariam itaque sententiam propugnant non pauci ex recentioribus. Logo Tom. II. de iust. & iur. disp. IV. sec. 1. n. 15. Probabilem vocat hanc opinionem. Cardenas dissent. XIX. cap. VII. hanc opinionem defendit, & pro eadem adducit Sylvestrum, & Armilla. Hi duo Auctores verb. Actus, locis supra citat. n. 2. conceptis verbis docent, peccare mortaliter reum non consentientem veritatem iudici legitime interroganti, quamquam plectendus sit ob crimen confessio pena mortis. Laudat item Cardenas pro hac eadem sua opinione Lessium, qui loco a me supra citato expressè meam deprobabilem appellat. licet contrariam non improbabilem appellat. num. 16. Hinc collige quantum fit illorum Auctorum citationibus fidendum. Pro hac opinione laudantur plures alii, Fillius, & Villalobos, & Fagundes,

Portel, Alcezar, Sancius, Peyerius, Diana, P. Laurentius Lib. III. tit. XVIII. q. CXV. numer. 2. defendit, hanc sententiam esse validam de probabili. Salmausticus quoque loco citato inquit, Auctorem agmen probabilem reddere hanc opinionem. Forte, si Salmausticus percurrit illud Doctorum agmen, ut illosum utar verbis, nec adeo numeratum, nec tante fortitudinis repererunt, ut ipsi, fidem adhibentes, aliis reatoribus, excusantur. Certo Tarragoni, minime levioreis doctrine isclator, in Iohes, contrarietate, de casus, theol. dub. 25. improbabilem vocat hanc opinionem, additque pro se non habere nisi tres aut quatuor Summis nullius auctoritatis. Ut ut res se habeat circa Auctorum numerum, eorumque auctoritatem; hanc ego opinionem omnino improbabilem reputo, eo quod aperte fit falsa, & falsis principis imitatur, ut statim palam fiet.

VIII. Obiiciunt ergo 1. Preceptum fatendi veritatem, quando crimen necdum probatum plene est, aditque spes evadendi damnationem ad mortem, si negetur veritas perpetrati delicti, non est humane imbecillitati accommodatum, nec humano modo possibile; dum ex centum, immo ex mille, vix unus fit inveniens qui in his circumstantiis crimen sit facturus. Hoc est potissimum illius opinionis fundamentum, quod inconcessum appellat Cardenas. Precepta ergo cum periculo vite Christianos non obligant? Non tenentur ergo evangelicæ fidei veritatem fateri, mortem tyranno minantur? Etne humane imbecillitati accommodatum martyrium quodlibet, quamvis atrocissimum, subeundum, cum præceptum confessionis fidei sciendi coram periclitatore urget? Ex accommodation ergo præceptorum ad humane imbecillitatem colligenda eorumdem obligatio erit? Precepta ergo quæ humane repugnant imbecillitati, Christiano non obligant? Et hoc est argumentum illud inconcessum, quo reum a veritatis confessione liberant Theologi Probabilite? Sed, ne illis imponere videamur, audiendus secundam obiectionem.

IX. Obiiciunt 2. Leges & præcepta humana non obligant cum periculo vite, aut alterius damni suppari. Ergo præceptum iudicis non obligat reum cum periculo capitis, aut alio prope simili. Sub his terminis Cardenas, vir aliquo acris ingenii, proponit hoc argumentum, quod inconcessum appellat. Resp. Non satis mirari quid

vir Theologus legem humanam appellet legem illam naturalem, & divinam qua subditi obstringuntur sibi Regibus, Principibus, & superioribus omnibus legitime precipientibus obedire non tantum propter vindictam, seu penarum timorem, sed & propter conscientiam. Nonne Apollolus Paulus conceperis verbis hanc legem precipientem, ut iudici sublimioribus potestatis obediatis, docet esse divinam? Nonne ait, reum qui resistit obedire Principi iubenti veritatis confessionem, Dei ordinationi resistere? *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Inquit Apollolus. Et D. Thomas ibi in Commentariis sequitur. *Et si enim fragilis Princeps, quantum talis est, a Deo est, & nihil est a Deo sine ordine, consequens est quod etiam ordo quo inferiori potestatis superioribus subditiuntur, sit a Deo. Itaque qui contra hanc ordinem resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Verum, quia res est magni momenti, lubet rationem afferre qua D. Thomas evincit, iuris naturalis, & divini esse debitum illud quo subditi obstringuntur obedire superioribus. Siquidem praeter manifesta Dei oracula, quae hoc periculis iubent, ex ipsis naturalibus principis colligit Angelicus, ad ius divinum referendam esse subditiorem iobedientiam erga suos superiores. *Ait enim 2. 2. quod civ. art. 1. Si res aliquod tenem naturalium procedit ex potestate naturalibus, ut operationes huiusmodi procedunt ex humana voluntate. Operatio autem in rebus naturalibus ut superiora movent inferiora ad suas actiones pro excellentiam naturalis virtutis ex latia divinitus. Unde etiam operatur in rebus humanis, quod inferiores movent superiores pro suam voluntatem ex vi auctoritatis divinitus ordinatae. Movere autem per rationem, & voluntatem est precipere. Et ideo, sicut ex ipso ordine naturali divinitus instituit, inferiora in rebus naturalibus necesse habent subditi motionei superiorum; ita etiam in rebus humanis, ut ordine iuris naturalis, & divini tenentur inferiores suis superioribus obedire. Etenim, quae manifestum legem naturalem esse, & divinam eam qua subditi subditiuntur sublimioribus potestatis.*

X. Obiectis 3. Praeceptum Principis, seu iudicis obligat reum ad veritatis confessionem sub poena torturae, aliorumque tormentorum, minime vero sub culpa peccati mortalis. Quare non est praesulumdum iudicem velle obstringere reum sub culpa gravi ad veritatis manifestationem. Resp. Haec doctrina directe adversatur doctrinae D. Pauli, qui loco

citato ad Rom. XIII. apertissime docet, non solum timore penarum, sed & conscientiae legibus divinitus esse subditos suis superioribus. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Haec verba adeo clara sunt, ut nulla ageant interpretatione. Lubet nihilominus Angelici Doctores commentarium in hunc locum addere. *Non solum propter iram, sed etiam conscientiam vitandam, quod pertinet ad secundam caritatem, sed etiam propter conscientiam bonam conservandam, quod pertinet ad primam caritatem: quia qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et paulo inferius ibi: Ex quo patet quod ex necessitate iustitiae tenentur subditi sua iura Principibus exhibere.*

XI. Ego non cenitorem ab errore immunitatem qui doceret, subditos absolute non teneri sub culpa gravi obedire ius superioribus, & vicissim superiores delictis esse potestate oblipeandi subditos sub peccato gravi, quoties imminet periculum vitae, vel alterius gravissimi damni, ut est poena trucidum, exilii, & carceris. Quid? Ergo damnandi erunt tot Catholici qui talem opinionem docent? Nequidem ego damno; qui omni debito obsequio praefertor. Et, ut eos quosmo melio excuset, animadverto, eorum neminem quaestioem hanc ad iacram Scripturam revocasse. Revolve omnes Auctores, docentes reum iuridice interrogatum non teneri ad veritatis confessionem cur vitae periculo; & neutrum invenies qui textus D. Pauli, D. Petri, aliorumque iacorum Scripturam expendit. Hos textus non supra retulimus, & alios hic ad maiorem veritatis confirmationem transcribimus. *Servi obedite pro omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum ad Col. III. vers. 22.* Similia habet ad Titum III. *Admones illos Principibus, & potestatibus iudicibus esse debite obedire, ad omnia quae bonum parant esse debite.* Item ad Hebr. XIII. vers. 17. *Obedite potestatibus vestris, & subiacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddant, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes: hoc enim non expedire vobis.* D. Hieronymus in Commentariis Epistolae ad Titum cap. III. haec scribit in illa verba, *Admones illos Principibus &c. Quod quidem praecipitur & hic, & ibi (Ad Rom. XIII.) propterea puto editum, quia Iudei Galilei per illud tempus adhuc dogma vigeabant, & habebat plurimos sectatores, cuius & in Actis Apostolorum cap. v. fit mentio, Scriptura*

ra referent. Ante enim hos dies exiit Theodas, dicens, quendam se esse magnum, cui appositus sunt viri quasi circiter quadraginti: & post haec surrexit in diebus census Iudas Galilaeus, qui inter cetera hoc quoque, quasi probabile ex lege, pro lege ferebat, nullum debere Dominum vocari, nisi solum Deum, & eos qui iam facti sunt adoptionis filii, subiectos Deo decimas propter libertatis affectum, non debere Caesari tributa solvere. Haec sunt verba in tantum excoerati, ut etiam Hieronimus, & multam partem populi commoveret, ita ut ad Dominum quoque subiectores haec quoque referretur, licet non dare Caesari tributum, an non? Cui respondens Dominus ait: Reddite quae sunt Caesari, Caesari, & quae sunt Deo, Deo. Cui respondit Paulus Apostolus congruens locis, creditores debere esse subiectos, & obedientes Principibus, & potestatibus.... Sed, quia dixerat, Admones illos principibus, & potestatibus subditos esse: poterat his qui tormentum formidant, occasio ad negandum dari, dicens Iudas Apostolus dictum se asserere principibus, & potestatibus subiectos, & facere quod iubent, & subditi? Obedite ad omne verbum bonum. Si bonum est quod praecipit peccatum, & praeter, iubentis obsequere voluntati. Ibi erroris mentionem facit D. Thomas in commentariis in epistolam ad Rom. XIII. *quidam falses in primitiva trinitate dicebant, utrens potestatis se subditi non debere propter libertatem quam consecuti erant a Christo.... Sed libertas per Christum concessa, est libertas spiritus, qua liberamur a peccato, & a morte.... Interim autem, dum corruptibilem carnem gerimus, oportet nos dominis carnalibus subiacere. Antiquorum haecim renovant Lutherani, blasphemantes, legem nullam sive ab hominibus, sive ab Angelis aliter imponi posse, nisi in quantum ipsi volunt: liberi enim sumus.*

XII. Quod Hieronymus narrat de Iuda Galilaeo, qui, quasi probabile ex lege, pro lege ferebat, subditos liberos esse a dominorum levitate, idem de non paucis Christianis dicendum videtur. Omnes siquidem tum antiqui, tum antiqui proximiores Theologi eodam docerant sententiam, tanquam ut necesse sit. Lellius loco supra citato, tempore Tit. II. cap. XXXI. postquam eandem sententiam tanquam communem dicit, non. 16. subdit, contrariam non esse improbabilem. *Non est tamen improbabile, inquit, reum non peccare mortifere nec.* Conc. Theol. Tom. IV.

quando crimen, presentem in causa capitali. Non improbabilem, quin valde probabilem postea vocavit Cardinalis de Lugo Tom. II. de iust. & iur. disp. IV. sec. 1. non. 15. Aucto recentiorum numero, eam absolute tanquam in praxi securam propugnare aggrehi sunt Cardenas, Laurentius, & novissimi Constantinus Roncaglia tract. XVI. de 8. Decret. praes. esp. 11. de iur. ref. 4. Ubi hanc laxam conclusionem. *In tali ergo casu non est in iudice auctoritas obligandi ad culpam, adeoque nec in eo obligatio obediendi sub mortali.* En quam aperte verba Hieronimi locum habeant. Quod enim sub initium quasi probabile ex lege docebat, decursum temporis pro lege fertur, & propugnatur. Peccavit ergo secundum hanc Roncagliae doctrinam solus, cum ad fatendum fursum indaxit Achan, qui ex tali constitutione lapidibus obruendus erat? Nam peccat iudex qui auctoritate delictus adstringit reum ad confitendum illud ad quod revelandum minime tenetur.

XIII. Ut manifestior evadat improbabilitas, & falsitas istius quam impugnavimus opinionis, recolendum est id quod iam indicavimus, Principes auctoritate sibi divinitus collata (eo modo quo alibi explicabimus) subditos ius imperare, eos regere, atque ab hostibus defendere, & ea omnia praecipere quae ad illorum felicitatem, tranquillitatem, & commune Republicae bonum pertinent. Quia Principes vi iuris naturalis, & divini, ut ex D. Paulo constat, haec omnia praestare debent. Vicissim subditi eadem lege naturalis, & divina evequi tenentur Principum iussa quae bonum commune principatus spectant. Quoniam tum Principes maxime potestatem exercent principatus, cum bonum publicum subditorum promovent. Cum ergo dicimus, lege naturali & divina iudicatos Principum, Regumque mandata obnoxios esse, non intelligimus quod eisdem legibus obstringantur ad quaecumque iussa quae bonum privatum spectant, sed ad ea quae bonum commune implicant. Eorumque iussa procepta quibus Principes, ac omnes iudices, & ministri ad sibi praedatum urgent subditos, sine in se humana, quia ab homine ex immediate profertur: in origine tamen, ut sic loquar, sunt divina, quatenus Principes vi auctoritatis sibi a Deo collatae leges regunt, & procepta imponunt. Quibus politis, haec elicio conclusionem.

XIV. Opinio quae ob vitandum periculum amittenda vita eximit subditos ab obedi-

ta, *sub culpa gravi suis Principibus red-
denda in materia gravi, falsa unius est.
& penitus improbatum, ne plus dicam.* Quo-
niam contraria directe est appetitissima licet
Scriptura oraculis, ut ex allegatis testibus
patet: contraria est Paulinus, & Theodorus,
Hieronymus, Anselmus, & Thomas, contra-
ria promissa est Catechismo Tridentino. Ex-
tra tribus locis huiusmodi nos momenta
illa locutissima, quibus postquam inquisi-
tione sententiam. Hæc vero inconcussa prin-
cipia iussu fecerit Calixtus novi qui oppo-
sitam improbatam opinionem. Iure ergo nos
postquam improbatam, & falsam appellamus,
ulque cum anctoritari Scripturatum, Pa-
trium, & Catechismi Tridentini responsum
prebent.

XV. Quid quod non modo falsa, ac im-
probabilis est, verum etiam Principibus, &
Reipub. iniecta? Enim vero, si periculum
obvenerit mortis subditis a debito parendi
suis Principibus solvitur, non ergo arcum ex-
cubitores cum vita periculo locum suum
custodire tenentur: non ergo milites in ci-
vitarum obsidione conscientie lege obstrin-
gantur cum vita periculo, imperantibus du-
cibus, milites concedere, urbenque in-
vadere: non ergo latitantes cum vite periculo,
Principe iubente, grassatores, monastium
adulatores, alioque sceleratos homines su-
mum legere adstringuntur: non ergo cum
vite periculo axes catholici persequi in suis
civitatibus denegare debent hereticum semina-
toribus: non ergo Principum, & Regumque
secretarii ipsorum custodire in re summi mo-
menti, imminente vite iactura, adstringuntur.
Ne multa. Hæc opinio, præterquam
quod Scriptura, Patribus, & Conciliis con-
tradicit, principibus, & regis bellum in-
dicat, regnum perturbat, subditos adversus
Principes commovet. Fac mente persuasos
esse subditos, non tenent ad parendum Prin-
cipibus lege conscientia: quis, quæso, a tem-
pore peccati excubabit ad salutem civitatum,
quis xenodochii regendum innumerat, suam
suis vitam timore hæc perant subditis, ne-
mo non videt curia perturbari, & ad ma-
lorum exitum vergere.

XVI. Postremo, nullis opinionibus Auctores
similitudinis comparandæ. Nam omnes uno
eod tenentur, legem humanam obligare sub
culpa gravi, & cum vite periculo subditos,
quoties imminet damnum Reipublicæ ali-
quod gravissimum. Porro, si alteras a Prin-
cipe potestatem puniendi improbos, grassa-
tores, homicidas, latrones, opprobros,

alioque id generis homines, quid aliud e-
runt civitates, nisi sceleratorum receptacula,
ubi nullus ordo, nulla tranquillitas, nulla se-
licitas, sed horror, confusio, & calamitas
sumptissima reparant? Possit autem quod
in subditis iudicis interrogato non addit debi-
tam conscientiam confitendi delictum, deficit
quoque in Principe potestas precipiendi sub
gravi culpa confessionem perpetrari delicti,
ut conceptis verbis docet P. Ronaglia cum
suis eisdem opinionis fautoribus. Porro,
subditis & a Principe potestate imperandi, &
a subdito obediendi debito, consequitur ul-
timum vindicem ita extenuari, ut sepe nihil
operari possit. Non raro siquidem confitendi
rei unica via est puniendi delicta, & coer-
cendi improbos. Qui ergo admittit Principi
potestatem imperandi, & subdito debentem
prestare confessionem delicti, in delictum
omnino, sumopere certe nullum, quam
vindicatam vocant, extenuat, atque debili-
tat. Insuper etiam gravissimum vulnus con-
muni Reipublicæ bono, quod in scelerum
punitioe elucet.

XVII. Reponunt adversarii, posse Prin-
cipes habere confessionem sub peccato, & ob
illius poenæ timorem adstringi subditos ad
confessionem. Præterea, quod hæc responsio
directe contraria sit præcepto D. Pauli ex-
presse dicentis: *Ideo necessitate subditi estote,
non solum propter eam, sed etiam propter
conscientiam.* Hoc, inquam, præterea: quia
nemo unquam istorum hanc sententiam ad San-
ctiæ poenæ revocavit, ut dixi supra. Sed
dico in primis, responsum hanc semel-
plam multis modis confondere. Siquidem
adversarii omnes confitentur, subditos sub mor-
tali obstrictos esse ad parendum Reipublicæ,
etiam cum vite periculo, in his eventibus
in quibus gravissimum damnum boni com-
muni timeatur. Porro iam demonstratum est,
delictorum punitionem ad summam Reipubli-
cæ tranquillitatem necessariam esse, & re-
rum confessionem medium necessarium tunc
esse ad hanc ipsam punitionem. Secundo ad-
versarii docent, reum tenent sub culpa mani-
festate delictum plene probatum. Cur, que-
so, quando delictum omnino probatum est,
peccat mortaliter, si illud neget? Quia,
inquunt, nulla datur ipse evadendi mortem.
Sed iam ostentum est, neminem vitandæ mortis
in his eventibus in quibus bonum commu-
ne periclitatur, minime solvere subditos ad
obediendum debito. Quamvis est hæc theo-
logizandi ratio? Quando delictum est tan-
tum sentiente probatum, rei confessio me-
dium

diu est necessarium ad bonum commune
servandum; ad innocentem vitam custodi-
dam: quia e. g. si homicidæ non puniatur,
civium vita secura non est, quam omnes rei
vite præferant. Recentes Casaliæ in hoc
evento, in quo bonum commune subditorum
abique confessione rei periclitatur, & confes-
sione poenæ hoc bonum commune servatur,
docent, reum ad confessionem criminis haud-
quaquam obstringi. Quando vero delictum
est iudicis probatum, ita ut poni sine rei
confessione possit, & consequenter nullum
est boni commune periculum, nulla iactura
timeunda; tunc sub mortali obligant reum ad
criminis confessionem. Cur? Quia tunc nul-
la est vitandæ mortis iactura. En ergo quo-
modo sibi contradicentes nullo modo ad boni
communi sine periculum, sive conserva-
tionem animam intendant; sed rectam tem-
poralis conservatio privata sit amica eorum
Theologie regula in hac questione distimen-
da. Postremo, admittit quod Principes ne-
queat obligare sub culpa, neque obligare pos-
set sub peccato: quoniam quoque poenæ sippo-
nit culpam; nisi iudex conceptis verbis de-
clarat se molis obligare ad culpam, sed ad
penam. Quomodo ergo posset iudex tormen-
tis reum adire ad sceleris confessionem?
Innitum siquidem est quemquam ad id co-
gere quod non tenetur prestare.

XVIII. Respondet Cardenas *disp. xix.
cap. vii. num. 85.* Innitum est quemquam
urgere ad id quod non tenetur neque sub
culpa, neque sub peccato prestare; innitum
vero non est cogere ad confitendum sub pe-
ccato quod sub peccato tenetur. Mirum
profecto, hominem æquum, & doctum po-
tuisse in gravissima questione tam inepto
sophismate inhere. Ille siquidem ex-
plicit in nomine lætæ. *Caracolum* ob id so-
lum quod in contrarium revocaverit,
non Deum contulerit Principibus potestatem
obligandi sub culpa; & ipse statim cum
communi Catholicorum sententia *respon-
dit leg. cap. vi. de hie esse, Principes
potestatem precipiendi sub culpa.* Ex
quæ certissima doctrina talem confusio argu-
mentationem. De hie est Principes posse
obligare sub culpa. Ad eandem fidem re-
duntur quod Principes meliori quo possunt
modo debent promovere bonum commune,
subditos quoque tranquillitatem & defensionem.
Obligatio igitur sub culpa, utpote quæ
maior est quocumque alio vinculo, est unum
ex efficacioribus mediis ad prælatum finem

boni commune obtinendum. Ecy, ut multa
in pauca redigam, quero ego, an aliquando
Principes obligent sub culpa. Anunt ad-
versarii omnes. Ergo tum præcipue obligant,
cum boni commune iustitiam arguit necessitas.
Ax boni commune conservatio, & subdito-
rum quies ac tranquillitas necessitas exigunt
reorum punitionem. Ergo reorum quoque
confessionem præcipiunt, cum abique hæc
confessio sapius bonum commune servari
nequeat. Quis pura? Nonne omnes adver-
sarii fatentur, gravissima lege obstringi Prin-
cipes ad bonum Reipublicæ defendendum,
conservandumque; eademque gravissima lege
teneri subditos ad obediendum Principibus,
dum tale bonum promovere satagunt? Lex
autem quæ solum sub peccato obligat, ipsis
fatentibus, improprie lex est, vique nomen
legis meretur. Et quamvis tormenta non
tantum per modum poenæ, quantum sub ra-
tione mediæ apud ad extorquendam veritatem,
adhuc indices solent; non tamen hæc
sequitur obligationem sub culpa non esse
mediam satagte naturæ magis efficax ad
extorquendam veritatem, quæ sit rei con-
fessio.

XIX. Obicitur 4. Quamquam com-
muni sententia reapse obliget reos ad criminis
sententia probati confessionem; atque vi
eius certam est qui veritatem constituit,
ut experientia constat; solumque vi tor-
mentorum quoadmodum aliquis confitetur lum
delictum. Quid igitur damni Reipublica
patitur ex hoc quod reus iocivari a debito
confitendi crimen semel plene probatum? Resp.
Vix emille sceleris hominibus unum foret qui
silem Christi confitetur, si confessio iusticæ
aliquid atrocissimum martyrium illis inferret.
Anne homines, carnis illecebrosi immu-
tati, & flagitiorum pleni, curam tyranno
vivocomburam, aut necem spiritus per me-
dicum corpus ingendo, aliamque similem im-
modicam mortem indentes fidem Chri-
sti fatentur? Propterea ne obediendum est
præceptum confessiois silei? Anie ad ho-
minum pavitate colligenda est divinx legis
obligatio? Nonne alium conclamationis et
et de Evangelio, si istud ab hominum pen-
deret executione? Fallissimum itaque est dia-
lectica illa que idcirco contendit probare,
legem aliquam non obligare sub culpa, quia
subditos illam raro observant. Sed ex confir-
matione ad bonum commune repetenda est ille-
gis obligatio.

XX. Obicitur 5. Leges Principum obli-
gant sub culpa reum, quando damnum quod

is timet ex legis observatione, non est gravis momenti; tunc, si damnum quod reo imminet, grave sit, ut est vitæ periculum, poena triumnum, bonorum iactura. Transcribenda isthuc sunt verba P. Luzo Tom. II. de iul. disp. xl. sec. 1. n. 16. *Ad id tamen, reum obligari etiam sub peccato, quando damnum quod timet, non est tantum momenti: quia leges humane possessioni obligare regulariter ad aliquod damnum subvolumus. Et quidem ad involuntarium. Republicæ necessaria est hæc potestas in iudice: nam pro eiusmodi criminibus non possunt facile rei subire torturæ. Quare, si reus non obligaretur ad respondendum, difficile maneret positio talium delictorum, que idcirco multiplicarentur cum maximo Republicæ detrimento.* His verbis finem facit Luzo loci sententia.

XXI. Reip. Concors est Theologorum consensus, maiorem, aut maiorem legis obligationem ex maiori, aut minori conformacione ad bonum commune repetendam esse. Lex quæ propius, & validius bonum commune promovet, efficacius quoque obliat. Cum reus ex delicti confessione timet leve malum, delictum commisit quo non valde bonum commune laesit; cum vero ex confessione veteri maximam malorum, delictum quoque perpetravit summopere communi bono repugnans. Porro eo spectant Principum præcepta ut bonum commune letum reparent. Quo igitur maius est damnum bono publico illatum, eo efficacius adiungit reum ad id præstandum quod ad præfati damni-reparationem conducit. Si ergo iuxta P. Luzo tenetur reus sub culpa faceri delictum parvum, quo leve vulnus bono publico inflixit; potiori sane iure obstringitur confiteri delictum grave, quo gravissimum damnum infudit bono communi. Hæc omnia per se patent.

XXII. Obiiciunt 6. Reus, etiam si probatum fuerit eius crimen, & carere fugere potest, ut iuris naturalis, quo potitur ad conservandam vitam; quin hæc arripere fugam potest, etiam precipiente Principe ne fugiat. Ergo occultare quoque suum crimen poterit. Reip. Proponant sibi *Salmanticenses* hæc objectionem; sed nullum responsum præbent ad eam partem que iudicis præceptum opponit. Dicitur ergo teneri reum sub mortali permanere in carcere, quando iudex expresse id præcipiet, uti etiam docent Caietanus, & Sylvius. Quidam volunt, iustum esse eiusmodi præceptum non posse, sed iniquum, utpote cum inclinatione naturali vitæ confer-

vando pugnant. Verum hæc ratio nulla est. Quoniam permansio in carcere non est delectio physica ipsius vitæ; sed ad summum officio actus quo vitam conservare potest. Quis? Iudex potest. reum vita private; & ne fusiatur in carcere, inhere, non poterit? Si reus parere non teneretur, nec iudex potest præcipere. Verum tamen est iudices eiusmodi præcepta imponere minime solites esse. Idcirco D. Thomas loc. cit. art. 4. ad 2. dicit, reum posse fugere licite a carcere: ad idque non teneri cum permanere in loco unde mors sequatur, quia committitur hoc præceptum non fit. Quod si quis contendere vellet, inultum fore, secundum doctrinam D. Thomæ, eiusmodi præceptum, non inde tamen quidquam præsidii pro sua opinione colligeret. Quoadquidem S. Thomas aperitissime docet, peccare mortaliter reum iuridice interrogatum, si veritatem occultet, quamvis ex confessione veritatis eundem mens sequatur: quia confessio veritatis, postquam in iudicio, in Dei gloriam credit. Et post hæc confessionem reus lassus defensionem evadere poterit: ideo non inficit in propriam mortem, dum ad rem virtutis veritatis exercet. Patris itaque nulla est, si dicas, voluntariam permansioem in carcere propriam mortem causare. Et profecto, si patris hæc quidquam concluderet, evinceret quoque reum non teneri, immo non posse confiteri licite veritatem, quando crimen est plene, & omnibus a lege requisitis telibus probatum: quod non admittunt iuris sententiæ patroni. Ex solutione sequentis objectionis clarior fiet hæc doctrina.

XXIII. Obiiciunt 7. Principes præcipere nequeunt id quod est contra naturalem inclinationem. Cuiuslibet autem a natura inhiat propriæ vitæ servandæ inclinatio: quæ de causa iudex imperare non potest ut reus, seipsum iniquis, venenum sibi propinet, & id genus actiones. Ergo neque præcipere poterit confessionem veritatis, ex qua mors sequitur.

XXIV. Reip. Ad ea falsa est illatio illa, ut nec ipsi adversarii admittere eam quoque modo valeant. Quod Princeps nequeat præcipere ut reus sua manu seipsum iniquet, venenum accipiat, penes omnes certum est: quia his actionibus directe seipsum occideret; pugnantque eiusmodi actus cum sua natura. Confessio veritatis, naturæ, & honestatis, ac legi tum humanæ, tum divinæ congrua est. Quod postea tam sæpe abundant, præceptum confitendi veritatem adversarii naturalis inclinationi vitæ servandæ, nullius momenti est.

est. Ut enim id evidentius pateat, considerandam est, quod, cum reus commisit crimen morte dignum, iam tum Princeps ius acquirit ad vitam detrahendam ipsius rei; & hæc servandæ vitæ ius amittere incipit, quia voluit in bellum centum semetipsum periclitari. Non itaque veritatis confessio, sed delicti perpetratio etiam ad mortem aperit. Hæc omnia peroptime more suo explicat Angelicus 2. 2. quæst. lxxv. art. 2. *Omnis pars ordinatur ad totum, ut imperfectum ad perfectum: & ideo omnis pars naturaliter est propter totum. Et propter hoc videmus quod si saluti totius corporis humani expediat præficio alicuius membri, puta cum est portandum, vel consurgendum alicuius membrum, laudabiliter, & salubriter absceditur. Quilibet autem persona singularis comparatur ad totum communitatem, sicut pars ad totum: & ideo, si aliquis homo sit periculosus communitati, & corruptivus ipsius propter aliquod peccatum, laudabiliter, & salubriter abscedit, ut bonum communitatis conservetur.* Ibidem vero in resp. ad 3. hæc addit: *Homo peccando ab ordine naturali recedit: & ideo decidit a dignitate humanæ, prout scilicet homo est naturaliter liber, & propter seipsum existens: & incidit quodammodo in servitutem bestiarum, ut scilicet de ipso crumetur, secundum quod est utile aliis.... Et ideo quævis hominem in servitutem manentem occidere sit secundum se malum; tamen hominem peccatorem occidere potest esse bonum, sicut occidere bestiam. Poterit enim est. & plus nocet bono malum quam bestia, ut Philosophus dicit in 1. Polit. c. 11. Et hoc. Quamquam ergo possit reus adversus quemquam procurum hominem se defendere, crimine suum occultare, non tamen id præstare valet adversus Principem, seu iudicem, qui ex eo die quo ad suum tribunal delatum fuit iuridice crimen, in vitam rei perendum ius acquirit, illudque perdere reus incipit. Hæc omnia clarissima sunt, nec fuisse egent explanatione.*

XXV. Obiiciunt 8. Leges humanæ omni minime imponunt testimonium ferendi contra homines sanguinis vinculo coniunctos, ut adversus patrem, & matrem: quanto minus ergo obligabitur reus contra seipsum testimonium dicere? Reip. Inprimis falsum est quod absolute quis non teneretur testimonium dicere in patrem, in matrem, in filios, aliosve consanguineos. Nam, si pater reus est læta maiestatis, proditoris patriæ, adulteratæ peniæ, hæresis, aliorumque id genus crim-

inum, filius in patrem, & vicissim pater in filium dicere testimonium obstringitur. In aliis quibusdam criminibus leges ipse excludunt testimonium unius consanguineum, adversus alium consanguineum, ut patet ex text. in leg. Testis idoneus, ff. de testibus, leg. Parentes, cod. mod. lit. Leges autem non excipiunt, sed urgent reum ad confitendum proprium crimen.

XXVI. Obiiciunt 9. Nullus testis adstringitur, etiam iustus a Principe, testificari adversus reum, cum ex suo testimonio aliquid grave malum sibi prudenter timet. Ergo multo minus obstringitur reus cum vitæ periculo contra seipsum crimen recolare. Kelp. Ut iam dictum est, testes obstringuntur sub gravi culpa obedire Principi, iubenti testificari adversus proditorem patriæ, adulteratorem monetarum, hæresum dissimulatorem, etiam cum vitæ periculo, ut communitatis fert opinio, ob rationem læpius dictam; quia bonum commune præferendum est bono privato. Quare, quoties imit debitorum reparandis bonum publicum, testis cum suo etiam gravi detrimento veritatem ad id necessarium manifestare debet. Et, licet aliquando timor gravissimi damni a debito veritatis manifestandæ testem solvere, non propterea timor amittendæ vitæ liberat reum ab obligatione confitendæ veritatis contra semetipsum. Quoniam testis innocens est, & super innocens vitam Princeps potestatem non habet; nisi gravissima, & evidens necessitas boni communitatis urgeat in quibusdam eventibus. Ceterum iam tum in reorum vitam perendum ius acquiritur Princeps, cum illi crimina perpetraverunt; & idcirco valet semper Princeps reus iuridice denuntiatore cogere ad veritatis manifestationem. Quandoque vero non potest adigere innocentes testes ad præstandam veritatem cum periculo propriæ vitæ, alternative gravissimi mali.

XXVII. Obiiciunt 10. D. Ioannes Chryllosomus, ut referunt, cap. de parvitate, dist. 1. cæc. *Quis aliquando, hoc habet: Non dico tibi ut te prodas in publicum, neque apud alios te accuses.* Porro, si accusatus reus crimen suum confiteretur, semetipsum præberet. Ad id igitur non teneretur. Reip. Responsio facillima est. Chryllosomus loquitur de reo occulto, qui a nemine accusatur. Hic non teneretur loquere. Nec verbum autem ibi S. Doctor habet de criminolo accusato, & a iudice, servato iuris ordine, interrogato. Hominum namque reus, dum veritatem faceret, non prodit seipsum; sed proditum crim-

ab accusatore, solum caret legitimo superiori. Hæc responsio est D. Thomæ 2. 2. quæst. lxxix. art. 1. ad 1. Quando aliquis secundum ordinem iuris a iudice interrogatur, non ipse se prodat, sed ab alio proditur, dum ei necessitas respondendi imponitur per eum cui obedi- re tenetur.

XXVIII. Obiiciunt ultimo. Mandacium officiosum non est peccatum morale. Eius- modi est mandacium quo reus in iudicio interrogatur neque criminari se commisit, ut mortis poenam vitet; quæmodòmodum men- dacium tantum officiosum est illud quòd quis profert, ut proximum suum a morte liberet. Hoc namque mandacium neque iustitia, ne- que caritati adveniat.

XXIX. Resp. Hinc obiectum respondet Angelus hoc art. ad 2. q. 1. his verbis. Ille qui mittitur in iudicio se excusando, facit & contra dilectionem Dei, cuius est iudicium, & contra dilectionem proximi, tum ex parte iudicis, cui delictum negat, tum ex parte necessarius, qui ponitur. Si in probatione officii, unde & in Psal. ecci dicitur: Non declinet cor meum in verba malitie ad excusandas excusationes in peccatis: ubi dicit Glossa: Hæc est consuetudo impudendum, ut deprensus per aliqua falsa se excuset. Et Gregorius lib. XXII. Mor. exponens illud Job xxxi. Si ableondi quasi homo peccatum meum, dicit: Usurarium humani generis vitium est, labendo peccatum committere, & commisitum negando abscondere. & postquam de se habet multum peccatum, Hæreticus Angelicus. Non est ergo mandacium istud solummodo officiosum, sed pecciosum simul. Animadvertendum tamen, quòd, licet mandacium istud perni-

ciosum sit genere suo mortale; potest tamen veniale dimittaxi fieri ob materiam parvitate quæ negatur: ut cum reus, vel reus mentitur in aliqua facti circumstantia, a qua minime pendet factus casus; dummodo ta- men non adit iuramentum. Si enim man- dacium iuramento firmetur, semper est pec- catum morale.

XXX. Plures alia difficultates de reorum peccatis resoluendum in tractatu de iustitia vin- dicante. Nunc finem huic questioni imponi- mus, lectorem rerum admodum de a- parta contrahite, quam impugnant, sententia confirmate, ut facile colligere possit ex ra- tionibus quibus Auctore exadum umtur. Sunt enim mera sophismata. Multitudo vero Auctorum, quæ aliquo fati parva est, non minus pondus addit quam addere solent cen- tum testes de auditu. Omnes autem, uno aut altero excepto, Auctores contrari sunt testes de auditu; eo quòd omnes alii post alios dicunt suam opinionem non esse impro- babilem: quia Lessius, & quidam alius Sum- mista prius id incepierat. Ceterum nemo tu- mus, ut iam indicavimus, ex insinuat hanc questionem ad mentem sacre Scripture, Pa- trum, & Catechismi Tridentini expendit. Ratio pusillima quam omnes afferunt, est ex- ceptio facta, nempe quòd lex, & precepta Principum legitime imperantur ea quæ consistunt in conservationem boni communis, non obstant in conservationem boni privati. Hoc siquidem manifeste falsum est, ne quid pluri- dicam. Nulla itaque probabilitate fruitur contra- ria opinio: quia, ut communiter docent Probabilistæ, nequit probable esse illud quòd constat certo esse falsum.

nia assequenda, damnaque vitanda insistentur, & apertur. Ut perspicue rem hanc, quoad fieri potest, enucleem, in plura capita dispositionem tribuam: & in primis dicam, an iuramenta subditis imponere, quænam sub iuramento præcipere, quænam veteri Principes hæc valeant. Deinde que res ipsa in principatu sub iuramento præscribantur, edulcoram. Tandem difficultates que proximæ, & observantiam iuramentorum spectant, explicabo.

CAPUT I.

Principes valeat iuramento obligare subditos officia, absesse personarum respectu, solumque adhibentem iustitiam spectantes, exercentur; & ut in officiorum, vel dignitatum ambitu suffragatorum, nec in iuramentis, nec obsequiis, nec promissionibus inspectant.

I. Quod Reges, & Principes possint subditos suos sacramento adstringere ut in iustitia sive communitatis, sive distributivè muneribus officisque impendendis sola virtutum merita respiciant, oculisque cuicunque humano affectui claudant, extra controvertam posuerim est. Iustitiæ liquidem integritas, & eundem intaminata administratio cuiusque recti regimini, & optimi Principatus basis est. Ipsa bonum publicum promovet, & auget; subditisque ad pericula subeunda, ad difficiles conatus, magnoque ausu impellit. Porro ea omnia que in bonum commune principatus conferunt, Rex præstare iure valet. Cum ergo propiciè, iuramentum opportunum fore ad iustitiæ in- tegrationem servandam, eodem obstringere subditos perspicue potest. Exemplatum ab Ethu- nico tum a sacris litteris arcesita rem confir- mabunt.

II. Alexander ab Alexandro Lib. III. dicit, gen. capit. xvii. leges referit quas plebs Tribuni rogantur in ambitum illorum qui emendatis aut pecunia, aut obsequio iustitiam dignitates, & gradus assequantur, Petilius

Tribunus plebis legem tulit (inquit) ad populum, quæ largitiones illorum qui pecunia honores mercarentur, gravi damno, & poena multavit: iustique severissima dis- ciplina, & sub gravi censura lex servata, quæ ambitioni, & cupiditati obviam sepe- ritum est: ita ut inter exempla relatum sit, Q. Coponius, quod vini amphoram ei cuius suffragio magistratum petebat, dono dederat, ambitus condemnatum poenas hulle.

III. Lucius Calpurnius Cælius, Caius Servilius, & Caius Gracchus, & Marcus Li- nius, Cornelius Silla, Pompeius, & Quar- tius Consules, Dictatores, & Tribuni innumeras pene leges adversus venales gradus,

& dignitates condiderunt; donec tandem lata fuit Lex Julia.

IV. Marcus Tullius tantum duratorum Romanorum Republicam aiebat, quæ quædam administratio iustitiæ, largitio præmiorum, ac scelerum punitio vigileret. Multa hæc de re scribit Liv. II. officiorum. cap. xvi. Cæ- puit autem illi in omni procuratore negotii, & muneris publici, ut æquitate pectatus æ- raria minima suspicari. Utinam, inquit C. Post- rius Sempronius, ad illa tempora fortuna me ser- vasset, & tuæ esset vetus, quando Romani dona accipere capissent: non quidem passus di- vitiis esse imperare. Na illi quidem multa fe- lica expectanda fuerunt: modo enim hoc ma- xime in hanc Republicam invasit Nullum igitur vitium tetrius quam avaritia, præsertim in Principibus, & Republicam gubernantibus. Hæc enim quæstus Republi- cam non modo turpe est, sed sceleratissimum, & nefarium. Porro quæstus Republi- cæ habetur non modo cum dignitate, & gradu pecunia & donis emanat, verum etiam cum iustitia officii, & promissionibus captione, ut occasione data munus accipiantur.

V. At, quæstus Ethnicorum sanctioribus, ex ipsa Scriptura, & Christianorum Princi- pum edictis evincitur quam sit honesta consueto adstringendi sacramento homines, ut recte, & iuste principatus procurent negotia. Patriarcha Jacob fratrem suum Elau adegit ut promissionem sibi factam vendendi primogenita iuramento firmaret. Sic Jacob: Iura ergo mihi. Invenit ei Elau, & vendidit primogenita. Gen. xxx. vers. 33. Eodem sacramento vinculo adstringit filium suum Ioseph, ut suum cadaver trans- ferret in sepulcrum patrum suorum. Ego faciam, inquit Ioseph, quod iussisti. Et il- le, Iura ergo, inquit, mihi. Gen. xlvi. vers. 32.

VI. Imperator Iustinianus in leg. xlv. cod. de iudiciis, Omnes omnino iudices Roma- nis iuris dispositiones non ostentium primor- dianon accepere, nisi prius ante selem iudicalem sacrosancta deponatur Scriptura: & hæc permanent non solum in principio litte, se etiam in omnibus cognitionibus usque ad ipsos terminos, & definita sententia reci- tati.

DISSERTATIO V.
DE IURAMENTIS PRINCIPUM
SERVANDÆ IUSTITIÆ
IN DISTRIBUTIONE PRÆMIORUM, OFFICIORUM,
ET DIGNITATUM.

Difficillima, si qua alia, est controversia proposita: non quidem suapte natura, quia hoc ex capite potius facillima esset, sed ob Theologorum subtilissimam inventam anthropologicam, restrictionemque mentium. Harum siquidem alium rum maxime necessarium prædicant, cum utilitas & commodum incedent. Et quia, in præmiorum, & dignitatum collatione frequens est occasio & damni subeundi, & utilitatis captandæ; idcirco iuramenta mentis restrictione, verborumque dolosa collatione, & significatione ad præ-

ab accusatore, solum caret legitimo superiori. Hæc responsio est D. Thomæ 2. 2. quæst. lxxix. art. 1. ad 1. Quando aliquis secundum ordinem iuris a iudice interrogatur, non ipse se prodat, sed ab alio proditur, dum ei necessitas respondendi imponitur per eum cui obedi- re tenetur.

XXVIII. Obiiciunt ultimo. Mandacium officiosum non est peccatum morale. Eius- modi est mandacium quo reus in iudicio interrogatur neque criminari se commisit, ut mortis poenam vitet; quæmodòmodum men- dacium tantum officiosum est illud quòd quis profert, ut proximum suum a morte liberet. Hoc namque mandacium neque iustitia, ne- que caritati adveniat.

XXIX. Resp. Huic obiectio respondet Angelus sec. art. ad 2. q. 1. his verbis. Ille qui mittitur in iudicio se excusando, facit & contra dilectionem Dei, cuius est iudicium, & contra dilectionem proximi, tum ex parte iudicis, cui delictum negat, tum ex parte necessarius, qui ponitur. Si in probatione officiat, unde & in Psal. ecci dicitur: Non declinet cor meum in verba malitie ad excusandas excusationes in peccatis: ubi dicit Glossa: Hæc est consuetudo impudendum, ut deprehens per aliqua falsa se excuset. Et Gregorius lib. XXII. Mor. exponens illud Job xxxi. Si ableondi quasi homo peccatum meum, dicit: Usurarium humani generis vitium est, laborio peccatum committere, & commissum negando abscondere, & poenitentiam desiderando manifestare. Hæcenus Angelus. Non est ergo mandacium istud solummodo officiosum, sed pecciosum simul. Animadvertendum tamen, quod, licet mandacium istud perni-

ciosum sit genere suo mortale; potest tamen veniale dimitari fieri ob materiam parvitate quæ negatur: ut cum reus, vel reus mentitur in aliqua facti circumstantia, a qua minime pendet status causæ; dummodo ta- men non adit iuramentum. Si enim man- dacium iuramento firmetur, semper est pec- catum morale.

XXX. Plures alia difficultates de reorum peccatis resoluendis in tractatu de iustitia vin- dicante. Nunc finem huic questionibus imponimus, lectorem rerum admodum de a- parta contrahite, quam impugnant, sententia confirmate, ut facile colligere possit ex ra- tionibus quibus Auctore tradidit unum. Sunt enim mera sophismata. Multitudo vero Auctorem, quæ aliquo fati parva est, non minus pondus addit quam addere solent cen- tum testes de auditu. Omnes autem, uno aut altero excepto, Auctores contrari sunt testes de auditu; eo quod omnes alii post alios dicunt suam opinionem non esse impro- babilem: quia Lessius, & quidam alius Sum- mista prius id incepierat. Ceterum nemo tu- mus, ut iam indicavimus, ex insinuat hanc questionem ad mentem sacre Scripture, Pa- trum, & Catechismi Tridentini expendit. Ratio pusillima quam omnes afferunt, est excusandi falsa, nempe quod lex, & precepta Principum legitime imperantur ea quæ consistunt in conservationem boni communis, non obstant cum periculo vite. Hoc siquidem manifeste falsum est, ne quid plus dica- mus. Alia itaque probabilitate fruitur contra- ria opinio: quia, ut communiter docent Probabilistæ, nequit probable esse illud quod constat certo esse falsum.

nia assequenda, damnaque vitanda insistentur, & apertur. Ut perspicue rem hanc, quoad fieri potest, enucleem, in plura capita dispositionem tribuam: & in primis dicam, an iuramenta subditis imponere, quænam sub iuramento præcipere, quænam veteri Principes hæc valeant. Deinde quæ respiciat in principatu sub iuramento prædicantur, edulcoram. Tandem difficultates quæ proximæ, & observantiam iuramentorum spectant, explicabo.

CAPUT I.

Principes valent iuramento exigere subditos ut officia, absesse personarum respectu, solum- que adhibentem iustitiam spectantes, exer- ceant; & ut in officiorum, vel dignitatum ambitu suffragatores, nec in iuramentis, nec obsequiis, nec promissionibus inspectant.

I. Quod Reges, & Principes possint subditos suos sacramento adstringere ut in iustitia sive commutantis, sive distributivæ muneribus officisque impendendis sola virtutum merita respiciant, oculisque cuicunque humano affectui claudant, extra contro- versiam posuerit est. Iustitiæ liquidem integritas, & eundem intaminata administratio cuiusque recti regimini, & optimi Principatus basis est. Ipsa bonum publicum promo- vet, & auget; subditisque ad pericula subeunda, ad difficiles conatus, magnoque ausu impellit. Porro ea omnia quæ in bonum commune principatus conferunt, Rex præstare iure valet. Cum ergo propiciis, iuramentum opportunum fore ad iustitiæ in- tegrationem servandam, eodem obstringere sub- ditos perspicue potest. Exemplatum ab Ethu- nicis tum a sacris litteris arcessita rem confir- mabunt.

II. Alexander ab Alexandro Lib. III. dicit, gen. capit. xvii. leges referit quas plebs Tribuni rogantur in ambitum illorum qui emendatis aut pecunia, aut obsequio iustitiam dignitates, & gradus assequantur, Petilius

Tribunus plebis legem tulit (inquit) ad populum, quæ largitiones illorum qui pecunia honores mercarentur, gravi damno, & poena multavit: iustique severissima dis- ciplina, & sub gravi censura lex servata, quæ ambitioni, & cupiditati obviam sepe- ritum est: ita ut inter exempla relatum sit, Q. Coponius, quod vini amphoram ei cuius suffragio magistratum petebat, dono dederat, ambitus condemnatum poenas hulle.

III. Lucius Calpurnius Cælius, Caius Servilius, & Caius Gracchus, & Marcus Li- nius, Cornelius Silla, Pompeius, & Quar- tius Consules, Dictatores, & Tribuni innumeras penes leges adversus venales gradus,

& dignitates condiderunt; donec tandem lata fuit Lex Julia.

IV. Marcus Tullius tantum duratorum Romanorum Republicam aiebat, quæ quædam administratio iustitiæ, largitio præmiorum, ac scelerum punitio vigileret. Multa hæc de re scribit Liv. II. officior. cap. xvi. Cæ- puit autem illi in omni procuratore negotii, & muneris publici, ut æquitate pectatus æ- lio, minima suspicio, Utinam, inquit C. Post- rius Sempronius, ad illa tempora fortuna me servasset, & tuæ essent vetus, quando Romani dona accipere capissent: non quidem passus di- vitibus esse imperare. Na illi quidem multa fe- lica expectanda fuerunt: modo enim hoc ma- xime in hanc Republicam invasit Nullum igitur vitium teterrum quam avaritiæ, præsertim in Principibus, & Republicam gubernantibus. Hæc enim quæstus Republi- cam non modo turpe est, sed sceleratissimum, & nefarium. Porro quæstus Republi- cæ habetur non modo cum dignitate, & gradu pecunia & donis emanant, verum etiam cum iustitia officii, & promissionibus captantur, seu cum vera mutuo dantur hæc pactione, ut occasione data mutuo accipiantur.

V. At, quævis Ethnicorum sanctionibus, ex ipsa Scriptura, & Christianorum Princi- pum edictis evincitur quam sit hæc con- sideratio adstringendi sacramento homines, ut recte, & iuste principatus procurent negotia. Patriarcha Jacob fratrem suum Elau adegit ut promissionem sibi factam vendendi primogenita iuramento firmaret. Sic Jacob: Iura ergo mihi. Invenit ei Elau, & vendidit primogenita. Gen. xxx. vers. 33. Eodem sacramento vinculo adstringit filium suum Ioseph, ut suum cadaver trans- ferret in sepulcrum patrum suorum. Ego faciam, inquit Ioseph, quod iussisti. Et il- le, Iura ergo, inquit, mihi. Gen. xlvi. vers. 32.

VI. Imperator Iustinianus in leg. xlv. cod. de iudiciis, Omnes omnino iudices Roma- nis iuris dispositiones non ostendit primor- dianæ accepere, nisi prius ante selem iudicialem sacrosancta deponatur Scriptura: & hæc permanent non solum in principio litis, se etiam in omnibus cognitionibus usque ad ipsos terminos, & definita sententia reci- tati.

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DISSERTATIO V. DE IURAMENTIS PRINCIPUM SERVANDÆ IUSTITIÆ

IN DISTRIBUTIONE PRÆMIORUM, OFFICIORUM, ET DIGNITATUM.

Difficillima, si qua alia, est controversia proposita: non quidem suapte natura, quia hoc ex capite potius facillima esset, sed ob Theologorum subtilissimam inventam anthropologiam, restrictionumque mentium. Harum siquidem unum rum maxime necessarium prædicant, cum utilitas & commodum in eadem. Et quia, in præmiorum, & dignitatum collatione frequens est occasio & damni subeundi, & utilitatis captandæ; idcirco iuramenta mentis restrictione, verborumque dolosa collatione, & significatione ad præ-

tationem. Sic enim attendentes ad sacrosanctas Scripturas, & Dei prescripta, confecti, ex maiore presilio litterarum, scilicet quod non magis aliis indicant quam ipsi indicantur; cum etiam ipsi magis quam peritulis terribile iudicium est. Siquidem litigatoris sub iocundibus, ipsi autem Deo inspectus adhibito causa proferat testimonium.

VII. Plura tum Imperatorum, tum Principum edicta que iuramenta continentibus mittunt, sive Republice Nobilibus decernuntur, ad rectam administrationem iuribus ab illis que cuiusque retributionem esse, transcribere illius possunt; sed ea nullifacio. Nimis enim incomparatum est, iustabilem esse consuetudinem iuramentorum, que instituitur ad maiorem observantiam earum rerum que in bonum commune Republice, & Principatus felicitatem conducunt.

CAPUT II.

Explicatur iuramentum prohibens ambitum, vulgo broglio, quo Republice utantur solum Nobilibus suis, nec in assequendis dignitatibus, & magistratibus, seu quibuscumque gradibus ambitum exercent.

Semel admissio, Principibus scilicet, immo & expedire legitus est iuramento adstringere militibus, & subditis ut in gradum alicuius, seu collatione sola merita, bonitatem publicum respiciant; remanentia querantur, & quodam genus ambitus, vulgo broglio, veritatem sub iuramento licet. Lex prohibens ambitum postquam locum habuit in Republica Romana, que repetitis edictis, ac multiplicatis penis ambitus crimen prohibuit; quoniam in Republica qualibet multi sunt dignitatum collatores, seu litigatores, & ideo gravis periculum imminet nec candidati prelationibus vota sibi permittere.

II. Porro, ut perspicuum (quod fieri potest) fuerit momenti, & difficillime resolutionem argumentum edisserant, ambitus notionem, & diversia genera potant oportet. Et quamvis nomen illud ambitus, vulgo broglio, seu broglio multa significet, nequeat præcisa definitione exponi, nihilominus dicere possumus, ambitum genericè acceptum esse quendam meritum expositionem, & implicationem candidato factam suffragatoribus, qui conferre dignitates debent. Ambitus ille illi mali iuxta naturam prodit. Verum alius ambitus est, qui pre-

ter meritum expositionem, simplicemque precationem, qua candidatus orat ut suffragatores sua memoria sua teneant merita, addit peculiariter obsequia, promissiones, pacta, retributionem, munera, & alia, que movent suffragatores ad votum conferendum, non intus meritum candidati; sed proprii commodi ex tali voto reportandi. Quibus positis, duabus conclusionibus rem totam exhauiam.

III. Dico primum. Nollis Principi lege aliqua interdicti Nobilibus suis diligenter, solliciteque, & industriis necessariis, neque simpliciter meritorium narrationem, immo neque precationem illam que unice eo spectat ut suffragatorum memoria teneant merita candidati, easque expendant. Adde vera est exposita conclusio, ut quilibet Principatus iubeat, Nobilibus suis hoc pensationis genus exerceat. Hinc in Republica Romana veste alba candidati, qui officia, & dignitates petebant, in publicum prodibant. Alibi sua ista peculiariter habent, que ambitum indicant. Profridus quoque carceris inelationibus, submissaque voce merita inuolunt; atque ad labores in commune Republice bonum perlatos, expositaque facta, ut respiciant suffragatores, si manifesta oratione, vultu, gestu, & univèr corporis demissione modeste & reverenter orant. Hæc omnia ex antiquissima consuetudine Nobilibus peragunt, que non modo non improbanda, sed commendanda a Principe: sunt enim diligenter iure necessaria ut suffragatores candidatorum merita perspicua habeant, & proliorum qualitate premia, gradus, & regimina impartiri valeant. Quare Princeps non modo illius generis ambitum non prohibet, sed nec prohibere absolute licite potest, aliquid extraordinaria circumstantia temptat.

Quandoque enim qui abiectione bona sunt, necia evadunt ob aliquas circumstantias; que tamen, si rarissime occurrant, non sunt, nec esse debent sufficientes causæ abrogandæ consuetudinis que iuxta naturam consentanea est Principati.

IV. Dico secundo. Quilibet Princeps ambitum illum severè interdicti qui exercitur precibus importunis, promissionibus, amonitionibus, atque consanguinitatem negotiationibus, minis, sponsionibus iuratis, sive ante, sive post collationem dignitatis, alisque artibus, qua tollant, vel apte sunt tollere iustitiam suffragatorum. Huius generis ambitus distribuitur iustitiam summopere intellus est. Impedit enim ne premia dignis, vel digno-

gnioribus conferantur; quin ad indignos promovendos viam aperit iustitiam, atque insinuatorum causa malorum est. Si enim ignotus, qui nesciant, si tenari, qui nequeunt iustitiam sive communitatem exaltentur; quot non complerentur damna, sive vindicem admittunt, ad regimina exaltentur; quot non complerentur, scelestorumque importunitate, scelestorumque imponitur, virtus atque proborum hominum depresso, & angustia, univèrse denique Reipublice iactura. Quæ ergo lege obstringitur Princeps subditorum tranquillitatem procurare, commune Principatus bonum iuratum tectum custodire, & augere, optimos subditos premiis, & dignitatibus donare, atque publice felicitatis perturbatores punire; eadem istidem denudat ut omnia præscribere que in hunc finem conferant, easque vitare que tantum bonum impediunt. Ad hoc finem atsequendos iuramenta, quibus obstringuntur tum candidati, tum suffragatores ad iustitiam leges servandas, summopere conducunt. Iure ergo & merito iuramentorum legem adversus ambitum principatus rogatur.

CAPUT III.

Plura iuramenta imponere Principes solent adversus ambitum abusu.

I Primum iuramentum quo obstringitur Princeps suos Optimates, solent, spectat ea omnia que capite superiore sumo a descripta sunt, nempe preces importunas, negotiationes, parentum, amicorumque conpirationes, & tentoria, extorrum permatationes, iuramenta quibus suffragatores tulerunt candidatis, sive ante, sive post collationem dignitatis, se illic suffragatos tulisse aut fore suffragatos. Alia iuramenta executionem implent prioris iuramenti. Porro iuramentum prohibens ambitum descriptum, exactissime dependet executioni, consequuntur Principes potes debent magistratus, qui eisdem executioni invigilant. Nobilibus qui recentior magistratus constitunt, aut istidem præsent, duo emittunt iuramenta: alterum, cum magistratum ineunt; alterum, cum magistratu abeunt. Primo iurant se in id apertam dituros ut iurata lex ambitum ab omnibus obervetur. Secundo iurant se ipeis obervari illam essecilia. De his tribus iuramentis pauca dicendum.

II. Primum iuramentum iustum est, habetque omnes conditiones necessarias. Illius siquidem materia æqua, & conseqentur li-

cita est: gravis quoque summeque momenti, quippe bonum publicum iacet. Illius istidem observantia iuxta naturam factis est. Habet itaque omnes conditiones iuramenti promissorii. Vide que capite III. n. 4. dicta sunt.

III. Porro ut melius vim obligationis qua iuramentum istud pollet, percipiat, observandum est, quod, quando non ab aliqua potestate, seu Rege cogente, subditis illud imponitur (qui, velint, dolint, illi se subicere tenentur) sed ab illis ipse indicitur qui illud exequi debent, ut in Republica Romana; tum ne focata quidem eludi tergiversatione valent. Quandoquidem Optimates, qui iustitiam consulerent, subditis iure si continentiam, Principatum constitunt, potestatem præstant publicam. Ipsi ergo sibi leges sunt, quia ipsillas condant una congregati; licet separatim evadant, legibus a se simul conditis onoxit equali. Porro, si iuramenta, de quibus nunc sermo est, ab illis ipsis qui plurimum seculorum experientia didicere que Principatus bono congrua, que noxia, que obervari possibilia, vel impossibilia sunt, instituantur, & pluribus decretis renovantur, ponanturque feritate adversus transgressores mununtur; si hanc solam institutionem, & crebram repetitionem, confirmationemque spectemus, in sumum abeunt obiectione illæ que fieri super difficulte litiorum iuramentorum observantione solent.

IV. Primum ergo iuramentorum quod simulo Optimates aliecit, omnibus conditionibus pro licito, valideque iuramento necessariis, insinuatum est. Duo postiora, nempe secundum, & tertium, fuos præfatorum magistratum Prædices tangunt. Secundum, quod obstringunt magistratus ad promovendam primi iuramenti observantiam, pluribus kopulis obnoxium est. Dicitur siquidem est, homines, postquam in Principatu, vel alios sibi æquales, vel superiores in ordinem contingant, & transgressores coercere; & immemiam odii, invidieque festent sibi parere. Tertium vero, quod est alteriorum, quo præfati magistratum Prædices iurant se ipeis observantione legis ambitus curasle, est omnium difficillimum. Hæc tamen difficultas ab observantia dicitur Prædices hancquam exeat. Si ex gravissimum, non revera est, præfati iuramenti omnes anxios efficit,

cit; magistratum recusare valent. Ceterum, si dignitate magistratus ambiunt, & inspicunt, iure adiri possunt ut sub iuramento onera impliant eandem. Verum de hoc plura in sequenti. Reliquum foret ut limites diligentia quam prestatere debent Praefides iuramenti vindicet, desiniremus. Sed paucis hoc expediremus.

CAPUT VI.

Exponitur obiectio adversus iuramentum ambitus: & magis confirmatur lex quae ambitum prohibet.

I. Plures opponi difficultates solent ad verum legem imponendum iuramentum non exercendi ambitum in dignitatu affectatione. Eas omnes ad examinem revocabimus, & ex earum resolutione clarius patebit quam iusta fit lex quae ambitum sub iuramento prohibet.

II. Obiectio 1. Iniquum est iuramentum ab eis exigere quem levis esse peccatum, ut cum S. Anselmo, D. Thoma, & D. Antonino communiter Theologi docent. At illi ipsi qui iurant se ambitum non facturos, perambulant dignitates assequuntur; idque manifestum est ex ipso facto. Nequit ergo Princeps eiusmodi iuramentum exigere a subditis, quos noverit peccatores. Potuit prius legem, & iuramentum imponere, quia peritiam nota illi non erant; nunc autem, cum experientia didicerit, subditos non observare iuramentum quod exigit, non potest licite iuramentum imponere.

III. Resp. Homo privatus non potest inducere ad iurandum, neque exigere iuramentum ab eo quem certo scit esse peccatorem, ut tuo loco dicemus. Sed hinc nihil colligitur contra iuramentum ambitus. Princeps non unum, aut alteri iuramentum imponit, sed omnibus Nobilibus. Porro saluum est omnes peccare: nam plures iuramentum observant. Hoc autem satis est ut Princeps possit iuramentum imponere omnibus Nobilibus, licet a quibusdam violetur.

IV. Obiectio 2. Non aliqui dumtaxat, sed maior pars iuramentum illud infringit; quin communitur omnes illud violant, & paucissimi sunt qui illud observant; nec Princeps ignota est haec universalis transgressio. Teneatur ergo legem abrogare quae tot periturorum causa est. Peritiam enim peccata irrimania sunt, quae divinum bonum communi congrua, & flagella super peritios inducunt. Cum itaque

ad Principem pertineat subditorum malis pro virili parte removere, consequitur eum obstringi ad revocandam legem quae fons est, & origo infinitorum prope modum malorum.

V. Haec oppositio locum habere nequit, potissimum ubi illi ipsi qui iurant, iuramentum legem condant. Quo enim fundamento dicta potest, a maiori parte non observari iuramentum illud quod ab illis ipsis qui legem illud debent, post diuturnam experientiam renovatur, novisque legibus mutatur? Nec communitur omnes fere, paucis exceptis, iuramentum ambitus violant, & aie praesumendum est tam prolece conscientiae omnes fere Optimates esse, ut consilii periturorum quae ipsi perpetravit, velit renovare legem quam sicut a se metipsis violandam fore repetitis perituris? Ubi vel leve fundamentum tantae perveritatis? An ne credibile est in tanta multitudine nullos fore reclamatos in illo iuramenti consilio congregatos pro legis revocatione, si liceret legem a maiori parte violari?

VI. Obiectio 3. Non praesumptio, sed experientia, & factu itandum est. At experientia consilii fere omnes ambitum exercere in dignitatu affectatione. Ergo lex ambitus obsolescit. Quandoquidem universalis transgressio legis, si diuturna est, & Principi nota, consuetudinem inducit, quae legem abrogat.

VII. Resp. Ut sententia nostra manifestior evadat, concedamus quod aliquo falsum esse praesumendum est, nempe communitur fere omnes legem ambitus violare. An ne propterea contraria consuetudo legem tollit? Minime gentium. Quoniam lex ambitus, licet humana, & politiva dei potissimum scripta, & promulgata, & sub demum formalis concepta a Principe fit, abutitur tamen naturalis est; seu ambitus, quem Princeps suo decreto prohibet, iam ab ipsa lege naturalis vetitus semper fuit. Si quidem ambitus iste laedit iustitiae distributivae iura, eo quod liberam eisdem administrationem impedit. Quare lex iuramenti declarat tantum, & quoad potest, confirmat legem naturalem, poenaeque transgressoribus immitit. Porro transgressiones leges in sua origine naturalis est, non consuetudinem, sed corruptelam gravissimam parit. Nulla quippe consuetudo legi naturali praevaleat potest, illamque abrogare, ut Theologi omnes docent. Leges mere humanae, & politivae, quae aliquando bono communi congruae, & necessariae sunt, & circumstantiis varia-

variatis temporum, ac personarum, non amplius consentaneae sunt, vel non tam necessariae, contraria consuetudine auferri possunt; contra lex naturalis non temporum, non locorum, non personarum mutationi obnoxia est, sed semper eadem firma, & invariata consistit, ideoque nulli subiacet contrariae consuetudini. Haec omnia certissima sunt. Quamvis ergo violatio legis universalis foret, quamvis omnes legem ambitus violarent; non propterea culpa minueretur, sed augetur. Neque ideoque hoc tollenda, sed illius observatio maiore conatu promovenda foret.

VIII. Sed quid consuetudinis larvam obtrudit? An non inter conditiones necessarias pro vera consuetudine consensus Principis requiritur? Porro nonne Principes singulis annis renovare iuramentum legem solent? Volunt ergo legis observantiam. Renovant, inquit, sed simul sciunt non fore observandam. Quid igitur? Etiam Deus scit legem suam divinam a paucis observandam fore. An propterea non obligat? Accedit, quando Optimates una sanxerint legem renovatam, Principes personam gerunt; dum sciunt, & sigillatim legem violant, subditi vires sustinent. Praeterea quod nec ipsa violatio legis in Principe vim legis auferat. Subduntur sane & ipsi Principes legum obligationi directae, licet non obnoxiae; cum nullum hic in terris superiorem habeant, a quo cogantur legem servare. Tandem non est praesumendum, Optimates renovantes legem scire legem ab omnibus violandam. Peccatorem tunc qui sacrosanctum iusurandum socii loco habent, illudque sibi ipse violandum imponeret. Sed potius verum est, Optimates nolle iuramentum necessitatem ad Principem rectam procurantem, & ad iustitiae distributivae observationem. Ceterum, dum observatur occasio adit, humanitatis imbecillitate, & ambitionis aestu impellentibus, sententiae succumbant nonnulli, & hanc, quemadmodum alias leges, violant: & quod omnium malorum maximum est, Theologos inventum qui illorum peritiam facis, & cavillis honestant ut licita, de quo infra.

CAPUT V.

Varia quaestiones instituantur, & resolvuntur super ambitu lege.

I. Plures adhuc difficultates quae in legis huius executione occurrunt, resolu-

de superflunt. Quod ut melius efficiam, varias quaestiones proponam, limisque resolvam.

II. Quaest. I. Omnia ne quae in lege ambibus continentur, obligent sub gravi culpa? Resp. Principes, & Respublicae varias adhaerere conditiones in lege ambibus solent. Aliae maioris, aliae minoris momenti sunt. Quae levis sunt, partim bono publico conducunt: ideoque hae quae levia indicantur, contraria veluti consuetudine abrogari. Sed quoniam gravia reputari communitur debent? Leges, & decreta consilivenda sunt, quoniam assignari generalis regula nequit. Gravia reputantur secreta commercia, importuna, seu violenta praes, consanguinitatum, anticoniugii conspirationes, rationem dati, aut non dati suffragii reddere, idque iuramento sine ante, sive post collectionem dignitatis firmare, & levitatis instituisse.

III. Quaest. II. An admittenda sit materia parvitas in iis quae prohibentur a lege ambibus? Resp. Sicut in aliis legibus, ita & in hac parvitas materiae reperitur, tum ob defectum plene deliberationis, tum ob levitatem transgressionem. Puta, si quis post sinceram meritorum narrationem simplicem addere praecationem, ut suffragator ad meritum candidati reciperet, nullum peccatum committeret. Si vero ultra simplicem praecationem, quae signum potius submissi animi est quam iniuste faulionis argumentum, praes multiplicaret; posset aut venialiter, aut mortaliter peccare. Etenim, si praes ita valde, & importuna foret, ut, licet verum violentiam, & coastentem non inferant suffragatori, illas tamen liberam indifferenteriam tollerent; dabo procul peccatum fore mortale, praeter crimen peritios. Si autem praes ita moderate foret, ut, licet limitis leges aliquo modo transirent, non tamen secundum prudentem exsilium, liberam facultatem ferendi suffragii graviter laederent; peccatum non foret mortale, neque tunc periturum committeretur; quia materia iuramenti promissorii potissimum non consistit in aliquo puncto indivisibili; sed consideratur secundum prudentem exsilium. Haec tamen caute accipienda sunt, maxime ob iuramentum datum de non exercendo ambitu. Nam, licet transgressio legis ambitus absolute levis, & venialis utcumque esse possit; facilitas tamen mortalis evadit ob iuramentum, quo firmatur promissio observandae legis. Quare praeter meritum exsilio situm nihil aliud addendum est. Et, si pe-

peccato aliqua adiungenda foret; non alia, nisi hec, aut similis, esse deberet: Quo dominationem vestram, ut ad merita mea, seu ad laborem, & dispendia a me facta in favorem Republice recipere digne.

IV. Quæst. III. *An Princeps debet, vel possit suspensio iuramentum, additum legi antea, si sit? Nihil nos obfert?* Resp. Nihil, que inane: sed licet resolutio, si factum ab ipso hoc casibus, & iuramentum inusitatum fuerit, in iuramentum revocemus. Hæc enim lex eo non tenetur, ut iustitiam in seipsum, sed eandem libertatem administrationem custodiam, & regatur, tamquam fructuorum Republice promissionem. Ad istius finis affectionem, post durationem plurimum liculorum experientiam, Principes non iuramentum magis opere conducere. Quo posito, nam non videt, Principem non teneri ad revocandum præstatum iuramentum. Non tenetur, nequam, nec iustitiam, nec caritatem, neque ratione sollicitus. Immo e contrario aliter, Principem potius iustitiam, caritatem, & politiam vinculis obstringi ad promovendam, inculcandamque & leges, & iuramenta observantiam. Siquidem, quoties legislator videt legem a se ob bonum commune latam violari; illius est in transgressores animadvertere, potantique severitate refractarios ad observantiam adigere. Quæ tum potissimum verum habet, quando lex lata a Principe a confirmat, vel resicit que ab ipsa lege naturali præcipitur, aut vetantur. Porro lex ambitus nisi aliud prohibet sub iuramento quam ea que prohibentur vel ipsa naturali lege. Nequit ergo Princeps suam legem licite revocare. Quandoquidem, si talem legem, aut iuramentum revocaret, iam ipse ad iustitiam seipsum iniquam reseraret, quoniam ea auferret que ad iustitiam integritatem servandam conferunt. In hypothese enim loquimur quod Princeps legem ipsam reipso bono communi consentaneam; & quod post maturam experientiam eandem legem conuoluerit necessariam ad iustitiam conservationem; & tandem quod temporis decursu nihil novaciderit, ratione cuius lex ipsa inutilis, aut minus bono communi, seu iustitiam iuribus custodiendis apta evaserit. Tunc Princeps nullo modo legem suam revocare licite valet. Nam consilia animis rationem, omnia momenta, ut supradictum, que Principem implerent ad ferendam legem. Ergo, si omnia innotata consilium, si iustus fuit Princeps in lege ferenda, iustus quoque est in ea

conservanda; & si iustus foret in illius revocatione, iustus fuisset in eisdem institutione. Sed transgressiones, & peruria Principis meriti nomine adverteatur, que in lege institutione ignorabat; idcirco nova ratio ad id legem iurata revocandi, si ratio ista valetet, plurimæ leges naturales, & Evangelium ipsum revocandæ essent. Nam plures sunt transgressores quam observatores. Multitudo transgressorum movere Principem debet, non ad violandam legem tollendam, sed ad legis observantiam validius inculcandam, & ad violatores peccatum levitate in ordinem redigendos. Posito ergo quod iurata lex ambitus revera conferat ad iustitiam distribuenti iura tuenda, & ad bonum commune promovendum; non est amplius in Principis potestate eisdem legis revocatio: quia iurata lex ambitus nisi aliud est, nisi maior explicita, & confirmatio legis naturalis, quæ ob multitudinem transgressorum iniquitatem abrogari iure valet. Ad iuramentum autem legi apponitur quo artines, cum & illud iudicatum fuerit medium efficacius ad liberam iustitiam administrationem conservandam; & cum nulla nova appareat ratio, cuius ineptum evaserit ad eisdem finem; nulla quoque occurrit ratio ob quam Princeps illud revocare valet. Si enim iustitia ipsa hoc iuramentum, tamquam iura conferentium utilissimum, & pene necessarium, præscripserit, illud si abrogaret, semetipsum conficeret: quoniam ea lubroverit line quibus vix se consilere posse, longissima experientia cognovit.

V. Neque caritatis titulo tenetur Princeps præstatum iuramentum suspendere ob multitudinem transgressionem: quin ob hanc causam illud potius inculcare debet. Siquidem, præter rationum momenta recentia ferendi legem iurata adversus ambitum, alterum superest in ipsa lege conceptis verbis expressum. Illud autem eo spectat, ut auferat occasionem duplicis perituri. Prava etenim coniectandoque legem ambitus obtinebat, ut Nobles suffragatores priuilegium dignitas collata fuisset, iuramentum eledent dandi suffragium candidato; & post collationem dignitatis aliud repeterent iuramentum, quo confirmabant se reipse suffragium illi dedisse: que duo iuramenta sacrilega & iniqua, utpote iustitiam distribuentis libertati adversa, erant. Caritatis autem est maiora mala impedire. Iurata lex abstinenda ad ambitum, Nobiles incapaces constituit iurandi he ambitum facturos. Si enim quis publice iurat se nihil pe-

teni votum, & negaturum illud esse, nullam amplius quo fidem adhibere ei prudenter possum, etiam si postea iuraret se tale votum mihi daturum. Publicum ergo iuramentum impedit duo privata iuramenta, seu peruria. Quamquam igitur lex publici iuramenti secum adferat periculum alicuius perituri; adhuc tollenda nec titulo caritatis est, quia tollit occasionem plurima perpetrandi peruria. Præter quoniam quod iuramentum publica auctoritate institutum pro iustitiam conservatione, & a plurimis Nobilibus quolibet trimetris innovatum, cedit in Dei honorem, iustitiam incrementum, ac iurantium meritum. Contra, iuramenta privata, facta in favorem ambitus, semper sunt iniusta, sepiissime prava, & peruria, & nunquam in Dei honorem, vel iustitiam conservationem cedunt. Cum itaque officium caritatis sit mala proximorum impedire, consequitur vinculo caritatis Principem obstringi ad promovendam publici iuramenti contra ambitum observantiam, ut periculo plurimum perituri subditos suos subducatur, eoque ad privatam perendum incapaces converterent. Quis enim fidem adhibebit iuramento illius qui publice iuravit se minime facturum quod postea sub iuramento se facturum adpromittit?

VI. Potestatem ipsius Politicæ ratio impedit quoniam Princeps suspendat laudatum iuramentum. Hæc enim suspensio tetram maculam univerſe Nobilitati adspiceret. Siquidem eiusmodi suspensio argumento foret, Nobiles perituros esse. Cur namque suspensio dicte legis inculcatur, nisi ut ab occasione peccandi, immo ab ipsi perituri Nobiles liberentur? Admissa itaque legis abrogatione, Princeps publica auctoritate declararet, Nobiles perituros esse. Quo posito, eni iuratum fatum, venerationis, & exiliminationis; en tribunaliu contemptum. Iurant Nobiles se recte administratos, subditis suis iustitiam, Si senes se proditor iuramentorum profanatores, ac publicos transgressores; quis debito obsequio suspicet eorum iustitiam? Ex quibus omnibus colligitur, iuramentum adversus ambitum institutum iustitiam ad iustitiam integritatem, bonique communis conservationem conducere, & eisdem praxim optinam esse. Licet autem multi eodem abutantur, & peruria perpetrent; non tamen revocandum est. Sed que rationum momenta Principem impulserunt ad condendam legem, & iuramentum illud imponendum, eadem movere illum debent ad eisdem iuramenti observantiam curandam, vio-

Cont. Theol. Tom. IV.

latoreque, & refractarios coercendos. Clavulæ dumtaxat que sub iuramento cadunt, temperari, si opus foret, possunt.

VII. Quæst. IV. *An, si candidatus scrutinium suffragiorum que sibi conferenda sperat, ante collationem dignitatis infirmiter resolutionem subducere, legem, & iuramentum ambitus violare?* Resp. Si solum scrutinium conferret calorem quos favorabiles sibi credit, ut vel ipse suam foret, vel a potestate recederet; nullum peccatum foret. Si vero amicus, & parentes interveniant, qui simul illud scrutinium, seu computum faciunt, ut explorent quot vota desint, quotve requirunt ad dignitatem comparandam; & hæc ratione dignoscant, quinam suffragatorum sibi sint adversi, quive faventes, valeantque illos sollicitare, illos placare, & benevolente sibi reddere; tunc dubio procul lex violatur, & perituri committitur. Verbo dicam. Quando scrutinium privatum folummodo instituitur, ut candidatus sciat quid sperare, quidve desperare valet; nullum, mea quidem sententia, peccatum committit. Si vero scrutinium instituit, ut vota augere valet, & suffragatorum propensionem explorare eo sine ut eorundem benevolentiam sibi conciliare officis, & obsequis valet; peccat tum contra legem, tum contra iuramentum legi adiungitur.

VIII. Quæst. V. *An præstatum iuramentum ambitus possit aliquo modo inter iuramenta incantata collari?* Resp. Nihil frequentius Scripturæ factæ, sanctique Patres inculcant quam ut a frequenti iuratione ablineamus. Quia dicitur in Ecclesiastico xxxi. ver. II. *Vir multum iurans impletur iniquitate.* Item ver. 9. *Iuratio non afficit os tuum: multi enim casus in illa. Patrum auctoritates, ubi de consuetudine iurandi sermo erit, alferunt: nec enim quæstioni huic quadrat. Quæ brevissime respondemus, nullo modo tamquam incantum reputari præstatum iuramentum posse. Illa enim incantum iuramentum merito dicuntur que sine necessitate & ad res leves parique momenti firmandas frequententer conferuntur. Porro iuramentum ambitus ad confirmandos actus inimi momenti, & propter maximam utilitatem communis boni, atque cum debita gravitate deliberatione fit: nec frequenter exhibetur, sed tantum quælibet trimetris. Quæ comites habet omnes prerogativas, seu conditiones iuramenti promissorii.*

IX. Quæst. VI. *An, si sola penarum impositio possit haberi finis conservandæ libertatis*

tatis in iustitie administratione, suspendi deberet iramentum? Resp. Quando alia via, alique modis posset Princeps promovere, & conseruare integritatem iustitie, bonumque commune Principatus; dubio proci a lege imponere iramentum abstinere deberet: quoniam iramentum est grauis, & distans necessitatis remedium: una leuissimæ et conditionis: que sanctum reddant eiusdem usum, est necessitas, qua sublata, iramentum incertum est.

X. *Quid VII. An reipsa nunc pateret alia via suspendendi iustitie iure libere? Quibus, præter vinculum iramenti?* Resp. Cum a pluribus seculis omnium remediorum pro erediendis corruptelis in die iudicetibus aduersus iustitie distribuentis administrationem Princeps periculum fecerint, dicendum videtur, nullum aliud suppetere validum remedium præter iramentum. Ideo Princeps legem iurandi tam frequenter, & tam leuere infansuratur ut iustitie integritati conuenirent. Si enim alia remedia, neppes multe pecuniarum, officiorum, & dignitatum privatiorum, satis sufficiens, a lege iurandi impendenda abstulissent Principes. Quod adeo verum est, ut illi ipsi qui inutilitatem remediorum que necessitatem, experti sunt, expedienti iudicarent se se iramentorum vinculis obstringere.

CAPUT VI.

Alia iuramenta que officium magistratum Præfides, absque minister tantum, explicamus.

I. **Q**uam grauis sit lex ambitus, quamque stricti iuri, inde colligi potest, quod Princeps non modo legem iurandi rogauerit, verum etiam legem iustitiorum credidit ministris, ad istius legis executionem curandum destinatis, qui iura mento se deinceps in ipsi ministerii exordio, seu iustitiam accurandi præfate legis obseruantiam, & officio expleto, altero iuramento tenentur se reipsa legis obseruantiam curatle. Que duo iuramenta, cum peculiari difficultate sint implicita, sigillatim discutienda sunt.

II. Iuramentum quod ministri in ipso dignitatis ingressu exhibent curandi legis obseruantiam, promissorium est. Difficulus tamen obseruati est ipsi iuramentum quod officio omnes Optimates de ambitum exercebunt. Quandoquidem hoc iramentum quod ministri se se obstringunt ad iudicium adhi-

bandam ut lex executioni demandetur, præter difficultatem illam quam personalem vocare possumus, abstinendi ab ambitu per primum iramentum uniuersale vetito, grauissimam aliam secum deferret difficultatem, copendi minuitur ceteros omnes Nobiles ad legis iurante obseruantiam. Que res odii, inuidieque plena est, pluribusque obnoxia scopolis. Quare qui hæc dignitatem præfidei, & iudicandi præfate legis obseruantiam suscipiunt, bono animo, inuidieque fortitudine instructi sint oportet. Non ipse, non timori, non respectibus hominum sint subiecti; sed solius iustitie, boni communis, & patrie seruandæ, amplificandæque ardore flagrare debent. Qui has prerogativas se non habere cognoscunt, ab huiusmodi dignitatibus abstinere debent, oblatique reuipere, ut perniciorum periculo se se subducant. Quod si vel inuiri eiusmodi onera, seu officia libere adirantur, nunc toto conatu, seduloque vigilantiâ, omni humano abficio reflecte, inuigilare, & pro virili parte effecere debent ut iurata lex obseruetur. Rari sunt inquis qui hæc præfate valeant. Non abnuo. Sed quid inde? Anne propterea ab obseruantia iuramenti liberi sint? Non certe. Plurima namque alia præcepta difficillima sunt, pænicque reperitur qui ea obseruunt; neque idcirco de obligatione, & debito eadem exequendi dubitatio ulla occurrit.

III. Tertium iramentum omnium difficultissimum est, appellaturque assertorium. Testantur enim præfati ministri, dum magistratu se abdicant, se reipsa effecisse ut lex obseruaretur. Si iramentum hoc exhibere reuuant, nequeunt ad alias Principatus dignitates admitti. Et propterea qui propria conscientie consilere serio cupiunt, ad inuicta fortitudine promotere legis obseruantiam debent, aut se magistratu abdicare.

CAPUT VII.

Quædam commenta quibus eludi præfata iramenta solent, expendimus.

I. **Q**uædam obiectioes cap. v. aduersus primum iramentum ambibus fieri solitas restatimus. In præfati quædam commenta quibus omnia tria iuramenta eludere non pauci conantur, reuelanda suscipimus.

II. Obiectio 1. Iuramentum promissorium non obligat cum graui periculo honoris, fame, & bonorum iacturæ. At præfides, si Optimates adstringerent ad obseruandum le-

gem iuramta ambitus, multa in pericula, & incommoda incidere. Dicendum ergo est, non teneri cum tanto damno implere iuramentum promissorium de curanda legis huius obseruantia. Resp. Quando iurans inuincibiliter ignorat graue periculum iramento annexum, non tenetur ad seruandum ali quod sub iramento promisit. Neque hæc dum dicimus, abioluimus iramentum ab obseruantia iuramenti; sed solum alterius, in tali euentu iramentum non iurasse se scilicet ali quod graua damna insert promittimus. Si enim pericula hæc damna, & incommoda illi insulerit; prædeter præsumendum est illum minime iuratos relaxatiõnem iramenti petere debeant, alibi dicam. Ceterum Præfides alique ministri omnes minime ignorant, sed appine cognoscunt pericula, damna, incommoda, odia, inuidiarumque quibus se se subiecti, cum iurant se legis huius obseruantiam curaturos. Nullo ergo modo pericula, & damna in que solent incidere, cum ceteros Nobiles ad legis ambitus obseruantiam adire perentant, illas ab executione dati iuramenti exculant. Nihil ergo timidi Præfides remanet, nisi ut exequantur momentum Ecclesiastici cap. xv. *Pro iustitia agnoscite pro animas vras, & usque ad mortem certa pro iustitia; & Deus expugnabit pro te inimicos inos.* Item illud cap. vii. *Nisi quære fieri iudex, nisi valeas virtute seruantem inquirere: ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in agitate tua.*

III. Obiectio 2. contra primum iramentum non exercendi ambitus. Hoc iramentum conditionatum est, nempe, ego iuro me ab ambitu cessaturum, dummodo alii quoque abfint. Sensus ergo iurantis obseruantiam constitutiõnem est eiusmodi. Si hæc constitutiõ ab omnibus, aut a maiori parte obseruabitur, iuro me quoque illam obseruaturum. Quod vero conditio isthæc subintelligatur, ex eo coniat quod si iramentum Titii est, sed abioluatur, etiam ceteri ambitum in petitione dignitatum exercecent, tunc Titius esse aliquod officium. Quoniam omisso ambitu, dum communiter alii illum exercent, est tacita reuolucio cuiusque dignitatis. Cetero. Si quis iuraret se nunquam in vagina gladium educiturum, conditio sane subintelligeretur, dummodo ceteri illum non exorant aut occidendum. Idem ergo in casu nostro dicendum. Qui primi ambitu utantur,

ut suffragia sibi comparant, utique peccant; secus illi qui aliorum exemplo coacti amittunt agunt, ut ab iniustis arripit se se defendant. Quid namque magis exoptat viri probi meritorium pietis, & de Republica optime meriti, quam ut vel ipsa ambitus specie sublata, sola spectetur merita? At, si homines indigni ut student ambitus arti, ipsa seruandæ iustitie necessitas ad ambitum viros dignos compellit.

IV. Resp. Hæc sunt sophistimata quibus vel ipsi sapientes sibi suadere solent. Conditio obiecta, que relicto mentali est, humanæ societatis, regimini, & cuiusque multo foederi iustitia, & ciuilitatis, locum ad summum habere posset in iis legibus que more positivæ sunt, & mutationi obnoxie, & quæque, Principe contentente, contra consuetudine abrogari queunt; ut sunt ille que manuum tactus, muros amplexus, motum e loco prohibent, de quibus supra dictum est. At lex ambitus, de qua in præfata sermo est, non tam est positiva, quam confirmatio iuris naturalis præteritis iustitie liberam administrationem. Quapropter, quæcumque subsidiõrum transgressione admittit, adhuc obligat, postquam Principe eadem legem renouante: nec transgressionem unquam inducunt contra hanc legem, led defestabilem corruptelam. Lex ambitus iustissima est, ut vidimus. Tenetur ergo subditus Principi illam roganti omnino parere, consequenter secundum mentem Principis iurare, quæcumque conditio seculi. Tunc conditio in aliquo iramento subintelligitur iure, & prædeter potest, quando actus iurati executio mala euadere, & contrariis actibus foret necessarius. Idcirco, quando quis iurat se nunquam educiturum gladium, subintelligitur necessario conditio, nempe quod inimicus gladium non exeat ad illum occidendum: quia defestabilis vitæ est necessaria, & omisso defestantur quandoque mala esse potest. Quare iramentum non adhibendum gladium hie præfate conditioe includeret actum amittendi vitam, qui actus iramentum capax non est: ideo conditio eidem iramento semper est coniuncta. E capritio omisso ambitu vetiti a laudata constitutiõne semper bona est, & congrua iramenti materies. Nullam ergo conditionem addere iuranti potest tali iramento. Viri probi, de Republica optime meriti, labores exantillatos, dispendia facta in bonum commune, omnia sua merita exponere possunt, siquæ licitis via affe-

assequi dignitates valent. Nec credibile est adeo iniustus fore suffragatoris maior ex parte, ut ambitus artibus lucumbant, & indignis præmia impartiant. Quod si ex animo foret temporum calamitas, & indignis iustitia violaretur, non ob id in excusatione legis, quæ iustitiam conservandi præcipit. Nulla ergo conditio, nulla mentis restrictio locum habet in præfatis iuramentis. Numquid quia alii iustitiam violant, tibi quoque illam violare fas est?

V. Obiicias. In decreto contra ambitum præcipitur ut denegetur suffragium illud imploranti. At contingere non raro potest, illum qui implorat, esse digniorem præ aliis omnibus. Inuitium iuratum ego committere deberem, si legi præterit suffragium illi denegarem. Resp. Aut candidatus suffragium implorat simpliciter precatione; & tunc legem ambigens non violat, nec suffragium est illi denegandum: aut suffragium implorat precibus importunis, & violentis; & tunc legem iuratum ambitus transgreditur, atque pernam privationis & lege latam incurrit. Quare in hoc casu inuitium actum non exercet, dum denegat illi suffragium: quia candidatus, licet absolute sit dignus, ob culpam tamen ambitus commissi indignum se se constituit habendi dignitatem quam petit, sic imperante lege: & idcirco iustissime illi tu suffragium denegare debes.

CAPUT VIII.

Propositum iuramentum ambitoris Belgici. & de his Facultatum Lovaniensium super quibusdam difficultatibus circa intelligendum eiusdem iuramenti.

I. UT plenius in lumine collocem ea quæ superioribus capitibus docti, pro exacta observantia, & recto intellectu iurata legis latæ in ambitus proscriptioem, congruum duxi iuramentum quod ab antiquis temporibus a candidatis Principatus Belgii fit, iuxta præfata imperantia, referre. Plures variorum regnorum leges in medium asserere potuissem in confirmationem eorum quæ dixi, sed prolixitatis nimia vitandæ causâ, unicam legem pro Belgio conditam referam, eo quod hæc præ ceteris conformior fit legi supra explicitæ: & decilio difficultatum super eisdem legibus hæcra intelligentia, ab Univerfitate Lovaniensi data, plurimam lucem decisionibus nostris asseret, & auctoritatem. Iuramentum autem quod exhibetur ab universis, & singulis in magistratum vel

Senatum perferendis, vel per magistratum, aut Senatuum de officio providendis, est sequentis formæ.

II. Ego N. N. per, & super sancta Evangelia promitto, ac iuro me pro consuetate, vel officio iurato, nec bona illa, nec pecuniam, nec munus, nec obsequium, nec beneficium dedisse, promississe, obtulisse, aut dari, promitti, vel offerri meo nomine curasse. Insuper nec precibus sollicitasse, aut sollicitationem interposuisse, nec mutuum dedisse, vel dari fecisse quoque modo sive per me, sive per alium quemquam. Quod si secus egerim, prævaricator, & infamis censear, nec unquam ad Senatuum, aut ministerium, aut ullam iurisdictionem, ullumve regimen cuiusquam urbis, oppidi, vel pagi pateat mihi accessus. Similiter quoque me non accepturum sive per me ipsum, sive per alium ullum munus, aut obsequium honorarium sive in pecunia, sive in bonis pro collatione cuiusquam officii, vel ministerii mihi competente; nec permittam ut illa mihi fiat cuiusmodi promissio eo iuravit.

III. Plures difficultates super observantia præfati iuramenti exoritur fuerunt. Vix liquida lata est lex aliqua quorundam rationibus, negotiorumque incommoda, consensum homines illi student variis commentis eandem sui penitus eludere, saltem extenuare, & in varios sensus propria utilitati contentaneos detorquere. Potissimum commentum excogitatum pro suavi interpretatione Belgici iuramenti erat restrictio mentis, quæ iurantes formulam iuramenti ad suam intentionem accommodabant, & insidiebant, ut ex doctrina datæ declinationis constat.

RESOLUTIO

data a rebus Facultatibus, Theologis, iuris canonici, & iuris civilis.

IV. Responderetur non licere: & quisquis eorum aliquid quod in illis formalis tanguntur, iuxta quod planissime verba sonant, fecerit, & tamen iuraverit se non fecisse, est indubitan perjurus reus. Non est illa in puteum Democriti absinthia veritas, ut nonnulli putant; sed ita peripeteia occidit, ut nonnulli putant; sed ita non nullis hominum generis expolita, ut non nullis cupiditatibus sua observari, ut tamquam olim inter Romanos indubitatum a perjurioribus veluti diabum discutiendam censentur, quam ipsos peritos captivitatibus aliis utique ad se lenocinari.

ut

ut rem licetissimam tortuosis ratiocinationibus quadammodo obtinere, ac de conscientia hominum delere velle videantur. Quid enim? An forte non est iurandum, quo se dicunt sancte promittere, tanquam Evangelicis iurare? An non dicitis verbis omnia, & singula se fecisse, vel facturos esse negant, per se, per alios, directe, vel indirecte, quocumque modo: quæ secundum apertissimum verborum sensum, quem ex Principis, & Republicæ mente habent, & omnium hominum iudicium præferunt, eos fecisse, vel facere se sciunt, & in ipso casu supponunt? Fallunt ergo esse sciunt quod iurant; & proinde perjurum est. Quid enim perjurum, nisi iurare quod falsum quis arbitratur, videlicet non se fecisse, aut facere non? Unde Augustinus totius humani generis inquit de illa veritate promens: Da, inquit (1) alium qui scit falsum esse, & dicit verum esse, & iurat, tamen quam verum sit quod scit falsum esse. Videtis quam iste detestanda sit bellua, & de rebus humanis exterminanda. Quis enim hoc fieri velit? Omnes homines talia detestentur. In quo genere iurantium, videntur illi, nunquam Augustinus comprehensit qui sciunt se promissionibus, & promissis viam, cervicibus, pecuniarum effusionibus nundinatos esse magistratus, legiones, & officia, & scientes, videntur que, coram scientibus, Deo ipso, quem testem invocant, insidiant; nihilominus iurant non fecisse, videntur, inquam, etiam atque etiam, utram ipsi non sint qui iurant, tamen verum sit quod sciunt falsum esse, & simul videbunt quam detestanda bellua de rebus humanis exterminanda, veritate per os Augustini loquentem, docerantur. Cuius quidem rei ratio ut speculatus intelligatur, & occuratur in frivolis quorundam cavillationibus; quibus tanquam scilicet, solis turpitudinem tegunt; sciendum est, certam recipiendamque esse veritatem etiam apud illos qui quam maxime habent laxaverunt ad ultra veritatis, fallacique verborum perturbant humani generis commercium, eum qui sponte sua, nemine, nisi propria ambitione assequendi honoris, impetente, iuramento se le ingerit, & eius necessitati se exponit; atque interim Principum Conc. Theol. Tom. IV.

ceps vel per se, vel per statutum iustissimis de causis latum, præcipit ut iurent veritatem, non posse, aliter iurare quam secundum mentem Principis, ac statuti. Tunc enim, quidquid a se licere, vel non licere quidquam dixerit, cessat: mandis causa, vel in speciem legitima fundanda veritatis. Nam & Principes, ut iuramentum, legitime iubet, & Principis legitime iubenti obediendum esse, lex humana, & divina, & naturalis, & æterna testatur. Nec Principi obedire potest, nisi eo sensu iurando quem mens Principis postulat. Nam & ipsa verba planissime protestantur. Nam in illis circumstantiis, nescio quod privato sensu, a sentia Principis, & statuti, & Republicæ, & omnium hominum alieno, iurare non est obedire Principi, sed illudere. Neque caliditatis illa periurio iuramentum liberat; sed eum reddidit Principis indignatione, & humani generis detestatione digniorem. Omne enim fidem ex eius commercio funditus tollit, qui in tam rationabilibus circumstantiis adhuc a verborum iuramentis, & oculis sensus veritatis præfidium petendum putat. Atqui hæc omnia in præfati casu in concurrent iurpidissime. Nam & Principes legitime iurari veritatem iubet, & legitime iubet, & tota Republica id quod iubet, probat, & quo sensu iubet, verba clamant, ut vel tantissimum notum est: & res gravissima est, & Republicæ immo necessaria, & neminem ad iuramentum necessitatem adigit, nisi proprie ambitionis ahius, qui ad honores per ambitus, & corruptelas anhælat, & properat. Quis igitur dubitet, hic fidem atque sinceritatem iurati, statutoque Principis, & expectationi Republicæ debere, nisi qui dolose iurando fallere, & omnem loquentem de sinceritate, omnem iurandam fidem ex hominibus exterminatam cupit? Cuius enim, quando, quomodo, quicquam iniurato credit, si neque iuratis hic tuto credi potest? Si, inquam, licet hic commentum verborum facti Principis, & Republicæ, & omnium hominum expectationem fallere, & de capis interrogatum, de aliis iurare. Hoc enim non iurare, sed petere est: Nam, ut optime veritatis, que sanctus Augustinus (2): Expectationem eorum quibus iuratur, quisquis de-

C 3

36

tant absolutos: quia post præstitum iniurandum, quasi aliquid oblitit, facta nescio quia necessitate revereri fuerunt, quam quodam iurandi artificio, præter mentem eorum quibus iuraverant, excessivè videbantur. (1) Omnibus enim notis, quidominique confectis esse tradunt, ut ignominiam eorum mortem sibi extemplo confecerint; ceteri non solum solum, omni deinde vita, sed luce prope, ac publico caruerint.

(2) Ita non attendunt, inquit Augustinus, (3) qui cum Senatu populumque, quid ipse iurando cogitasset, sed quid ab illo in quibus iuraverat, expectarent. Hæc legimus, hæc miramur, hæc infidelium sententia, & facta laudibus in caelum tollimus: & nos Christiani disputandum putamus, utrum periri sint qui non hostibus, sed Republicæ, & Regi suo, nullo mortis iuste, vel iniuste, nullo carceris arcenti metu, sed solo ambitionis metu simulant, utro se se ad magistratum, & officia, & inde ad iusurandum subeundum offerant, scientes facti sui, & conscientia reclamante peccant, nisi eorum se fecisse, vel facturos esse quasi iurandi formula exprimitur. Et, quod magis intolerabile est, ad hoc nefas quasi licitum, viri boni, nescio qua Theologia quasi limitatis videri, annuendum esse decernunt. Quid enim est hoc aliud quam artem fallendi Principem, & Republicam, adeoque peccandi, tradere; si verum est quod verissimum esse in casu longe miriori docuit Augustinus, (4) petimus esse qui, servatis verbis, expellatorem eorum quibus iuratum est, decerpant? Quæ tempore Augustini monstra sententiarum prodissent, quanta vocis contentione, & animi gemito iterum iuxta doctrinæ suæ iam traditæ regulam exclamasset: *Et sunt in eis docti, qui etiam regulas sciunt, sed neque constituunt, quanto debet, quando non debet peccari? O ubi estis fontes lævissimi? Et quid faciemus, quo ibimus, ubi non est cultabimus ad ita veritatis, si non solum negligimus cavere mendaciam, sed audemus insuper docere peritiam?* (5)

Ab huius libe criminis aliqui se immunos putant, quod non aliter censent intelligendum hoc iniurandum, vel aliter a

Principe intelligi, quam ne corruptantur donis, promissivè collator, ut in personam indignam iusuragium suam conferant. Argumento esse, quod Princeps sciat itam donandi, petendique consuetudinem, nec in statuti (ut sonat) transgressores eorum advertat. Ita vindex criminum in eorum patrocinium accessit; sed tunc caelo falluntur. Primo quia ex conventiva Principum, scelera licentiam colligere fallacissimum est argumenti genus. Nam in criminibus vindicandis multa possunt Principes quo non expediunt; multa expediunt quæ non possunt; multa possunt, & expediunt, sed opportunitas differunt; multa, quia publica probationis luce delituit, quamvis leverissime ponenda, relinquunt Deo, qui solus occurrunt tectis, & index est. Deinde, quod putant Principem, & Republicam intelligere cum illa restrictione iuramentum, sine dubio falluntur. Primo quia non potest cadere in priorem iuramenti partem, quæ quicquid iurat se non ambrosiis muneribus magisterium. Illius enim sensus absolutus est, quod munera nulla dederit, quibus suffragia compararet, seposita omni dignitate, indignitatque consideratione. Quid enim magis fingi posset fatuum quam iusurandum ab aliquo de sua dignitate, vel capacitate postulare, ut videlicet iuret, nullis muneribus quibus eligentes corrupterit, se ambivisse ut se indignum eligeret? Igitur neque restrictio illa in posteriorem partem cadere potest, quia iudem iurant se munera non accepturos. Diserte enim additur, *quod, si mittere, sive eodem sensu quo iurant se non dedisse, iurent se non accepturos esse munera.* Deinde, quemadmodum officia non amoliri voluerunt qui in bonum Respublicæ illas iusurandi formulas præscripserunt. Denique quia iuramenti oblitum, sensus, & veritas est verborum quibus expressum est, significatio pendet, non ex conceptibus quos sibi pro arbitrio intrinsecus formant. Ex mentali autem restri-

ctione verborum significatio suspendere, est omnem vocalem ibitorum signorum vim, ac certitudinem, adeoque omnem humanam ne societatis fidem, quæ circa illam subsistere nequit, uno letali ictu intermere.

Cum ergo in præscriptis iusurandi formulis nullum sit quod dignitatis, vel indignitatis significatiorem præferat, non est illa iuramenti interpretatio, sed adulteratio. Dignitatis ergo eorum qui concurrunt, utilissimo conscientie cuiusque iuxta naturæ legem relicta fuit, non autem iuramento obligata; propterea quod plerumque illius comparatio incertior sit quam ut deprehendi possit. At vero, quia munus oblatio collatorum iudicia excecavit, & affectum potentissime ad se trahere solet, illeque sinceritatis pestes facile notari possunt; in eas cautio iuramenti palam directa fuit, ut universim excluderentur. Ad extremum Rex ipse sensum iuramentorum talium nuper perspicue exposuit. Nam in edicto anni 1666. quod sacramentum omnibus officiorum candidatis imponitur, dilectissimis verbis declarat se non permittere, ut collatoribus officiorum ex eis constabatur non solum capere, non magis venditione, aut locatione, quam alia quacunque ratione: nec quæ si quisquam accipiat, aut largiatur quicquam respectivè investigationem, aut gratiam iudicem directæ, aut indirectæ quocunque modo. An dignis vendere, aut elocare, a dignis pretium emungere, caveas certitudinis exagere, non est suum captare emolumentum? Hinc ulterius in eodem edicto, cuncta officia quæ tali modo extorta, sedatque fuerint, ipso iure vacare, & impetrari posse decernuntur. An digniorum officia non sunt officia? Hinc præterea quæ quocunque pretio alienius accipiunt, aut dati quocunque detinentur, ab officiis dantes, dos, & ad hoc ipsum, vel aliud administrandum taxa via inhabiles esse, sancitur.

Quæ profecto manifestissime clamant, si quomocumque quorumbet corruptelas, five digni, five indigni videantur candidati, regia sanctione illæ suppressas. Et sane remedium quod foribus illis coercendis iam olim publica auctoritate oppositum fuit, hoc sensu intellectum, nullus fuerit, esseve poterit unitatis. Iuramento enim satisfecit, si fideique purgaverit suam, quilibet dixerit

se dignum potuisse, qui revera indignus fuerit; adeoque iusurandi violati nonnulli a se ipso damnari poterit. Neque minus contra scopum huiusce regie sanctionis tendit quod a dignis quam quod ab indignis accipiuntur munera. Toto enim edicto illud in primis spectat Princeps, quem admodum late in ipsa præfatione, aliisque locis declaratur, ne populus exactio-nibus aliquè illicitis emungende pecunie modis, a magistratibus, Præfectoribus, opprimatur: dum pretium quod in venandis honoribus, & officia pleca manu solum fuit, paulatim iterum cum fenore colligitur. Quod profecto malum Respublicæ ab omnibus illis ambitibus iusuragiorum corruptio imminet. Nec vero unquam huiusmodi leges, & iuramenta intellecta fuerunt in Rebuspublicis, quæ fides ambio-nium severe coercendo, oppressiones iniustitæ, & populi, aliaque mala a cervicibus suis arceat velentur. Tethis est Romana, in qua temper ambitus, hoc est criminis alicuius perpetuam honoris, sacrum rei, quocumque in se populi suffragia pretio pertraxissent, sive de cetero digni, sive indigni haberentur. Quæ de causa principitudo etiam in maximis illius Respublicæ viris tum aculeatum, tum magna severitate vindicatum est. Nam, ut Salustius, (1) *vir bonus ad honores, & imperia verè via, hoc est, ut eum exponit Augustinus, (2) virtute, iustitæ, iustis dolis, atque fallacis contentis; inter quæ profecto munus rum corruptelæ non infimum locum tenent. Itaque, postquam suffragiorum invaluit corruptela per adulteros populi curiales, & Cato legem a Senatu ferendam curasset, quo magistratus designati, si ne-minem acculatorum haberent, iurato iudicio se afferre tegerentur, atque iuratiorem parati magistratus reddere, (3) etiam periri magis sunt non solum iusuratores, qui pretio in candidatis traditi probarentur, sed etiam candidati, si cuius facta sacramento eius diffonata probata fuissent. Quam propterea legem ita timere candidati, ut periculosissimum tumultus ad ver-sus Catonem concitatus fuerit. Nimirum quia nondum didicerunt a Christianis Ethnici dexteritate deponendi: itus nescius, subtilis, inquam, illam Theologia,*

(1) Polib. & Aug. unum fuisse volens ex decem. Livius vero, & Atilius Græcus plures: de quo & Tullius in fin. III. offic. (2) Vide Livium Lib. XXXII. in fin. Tullium in fin. III. offic. (3) Epif. cxxxix. (4) Ibidem. (5) Lib. cont. mend. cap. xviii.

(1) In consur. Catil. (2) Lib. V. de Civit. Dei cap. xvi. (3) Plat. in Catoe iustore.

qua legitimam Reipublice sanctionem de non comparandis, aut pretio vendendis infragis, quam iusta Reipublice mentem violant, sine periculo non violasse iurant. Perituri igitur fuerunt Ethnicorum iudicio, qui magistratus, aut officia pretio amittentes, se pretium non dedisse perierant. Perituri fuerunt etiam Imperatorum iudicio, Theodosii, & Valentianii, qui, cum iussissent magistratus ruitos inter gesta deponere, se pro admittentibus fortissimis, neque de his actibus, neque de his personis in fraudem legis, sacramentumque, qui formula hodie non iuramento, de quo tractamus, est iustitiam: ad veritas transgressores, tamquam publico crimine neglecti sacramenti periculo addit: Si quis iudicio fuerit perhibita sacramenta negligens, non modo adversus accipiens, sed etiam adversus deum, occidendi censuris, atque non crimine publicum, contentis facillitatis. Quod si quis a Romanis Imperatoribus, & Ethnicis Senatoribus, & presidis Romanæ Curie Constitutus, tamquam Theologie imperatoris, ad subsellia Theologorum christianorum provocatum fuerit, profecto causa, de qua satagimus, finita est. Perituri enim fuerunt etiam Principes Theologorum Augustini iudicio, qui de tali suffragiorum suorum ministrantem populo, sine iustificatione dicunt. Quid aliud totius Summi vespertini iudicis, totius populi in suffragio, vel in quibuslibet cuiusque causis que, etiam non concordibus agerantur, nisi etiam perituri perierant? Nam commissis in verbis ad hoc non iurandi serbatur antiquis, non ut a fidelibus metum religionis prohiberentur, sed ut perituri quoque sceleribus ceteris adderentur.

CAPUT IX.

Explicatur iuramentum quod Rectores civitatum Belgii præstant, observanti legem tantum pompas, splendidisque apparatus.

Inter plurimas leges que politicum moderantur regimen, non lehemum locum tenent illæ que divitum potentis modum, limitelque præscribunt. Huiusmodi perno legum una est que solos afficit Penitentes qui ad civitates subditas regendas destinati sunt. Lex illa prima fronte minime gravis apparet; sed intra economice familiarum inspectionis consilia consistere videtur. Verum, si

quis tam penitus spectaverit, communi Principatus bono, admittentem iustitiam integritati, ac subditorum tranquillitati apprime necessariam conspiciet. Quomodoquidem, si Nobiles, qui divitis affluam, pro libito possent apparatus splendidissimos, in vitro, & pompis curritum, equorum, famulorum, vestiumque indulgere, convivia opare patres, palatia ornate, nullo seratio termino; hinc consequeretur, totos divites, eligendos fore ad eisdem regimina unde innumera proficerentur dumna. Nam non omnes divites scientia, prudentia, fortitudine polles admittendi iustitiam, continendi in officio subditorum, bonumque commune promovendi. Pauperes, & mediocri fortunæ Nobiles, licet ingratia, & prerogativis omnibus instructi, has dignitates exercere nunquam possent, eo quod divitis carant, quibus tot impendii satisfaciant. Preterea quod immoderate Rectorum pompas subditis civibus exemplo sunt, & incitamentum ad patrimonium prodigendum, & proprietate familias defraudandum. Nil enim impensis affectant homines quam ceterorum luxum, & satagunt emulari, & si possunt, superare. Ne multa. Pompæ, & apparatus nimis splendidi, potissimum in Rectoribus civitatum, in finitimum propemodum malorum causa sunt. Siquidem hic legitur quod civitates, que duobus Rectoribus, qui amplè territorii subditorum causas audient, & dirimerent, qui invigilant commercii, negotiationibus, mercature, aliisque non levioris momenti rebus, opus haberent, uno donentur, ut solus iuratus sint. Hinc suspensa que pro doctis futura sunt. Hinc subditorum querelæ, turbationes, & iniuriæ. Quibus malis ut occurreret Belgii Principatus, providentissima variis temporibus advenit immoderate maxime subditam civitatum Rectorum pompas saluberrima edidit decreta.

CAPUT X.

Excusationes quibus etiam lex solet, & iuramentum contra pompas immoderatas, reselluntur.

Iuramentum lex præfata facilissima se observantem, & non nimis divitibus, quam non divites commoda: nam illorum potentia nota est, nec indiget a variis pompis emendicate splendorem, & illorum vero impia præfata legis remedio occurrat: est enim

hilominus innumeris commentis eludere tentant. Potissima excusatio que obijci solet, est quod nunquam eisdem obtinuit observantia. Nemo, inquam, aut saltem passivum, executioni demandant legem quam præfaticum in Romano Principatu vocant. Præterea in lege contra pompas plura continentur. Ad iuramentum autem veritatem satis est ut aliqua observentur, ceteris neglectis. Docent enim communiter Theologi, iurantes plura statum communitatis non teneri observare omnia, sed ea tantum que usi vigent. Similiter, quando unicum statum plura imponit pensis, non omnia solvenda sunt; sed, ut iuramentum verum, licitumque sit, sufficit quod quadam reddantur. Hæc sunt sophiama, quibus iurantes observantiam citati decreti se ab illius executione liberare contendunt.

I. Resp. Ut a primæ excusationis consuetudine aucipicmur, fallium in primis est atque fallissimum, decretum istud nunquam fuisse executioni mandatum; sed solum temporis decursu, ob hominum imbecillitatem, quemadmodum alie leges, non modo humanæ, & positivæ, sed naturales, & divinatæ contenti solent; sic & hæc accidit decreto. Verum quid inde? An ne propterea desinit obligare? Si sola prævaricatorum malitia satis esset ad legis abrogationem, adum de omnibus legibus esset. Nec ipsa positivæ leges sola inobservantia obolebant; sed requiritur insuper legislatoris consensio, quo nunquam prudenter præsumi potest, quando idem omnino latex legis finis perseverat. Quid, si legislator manifeste resisteret? Quid, si legem ipsam data occasione renovaret, peccata quæ levitate nuniret? Hæc omnia in nostro casu concurrunt. Decretum ad veritas pompas latum fuit (ut venustiora tempora præmittamus) anno 1717, & anno 1722, iustitiam, novique declarationibus roboratum. Ubi ergo consensus Principis, ad introductionem consuetudinis abrogantis legem necessarium? Itaque etiam admisso quod communitate Rectorum civitatum hoc decretum transgredierentur, non ob id culpa minuitur, sed augetur. Neque communis transgressio legem abrogat, Principe legitime repugnant. Repugnat autem Princeps, aut dum expresse legis observantiam inculcat, renovatque; aut dum legem que perseverat, esse bono communi necessarium, non retractat. Quoties siquidem constitit legis legis, voluntas quoque Principis, a tali fine ad legem condendam mota, consistat oportet.

III. Docent utique Casuisti, illos qui iurant statum communitatis, ea tantum que vigent, servare debere; secus que in delictum abiere. Sed, ut sequenti dissertatione fiet palam, satis iocunde, ne dicam ineptè, hæc veritas communiter difficultatem; tum quia delictum ad corruptela, & abusa non dilinquant: tum quia nimis laxè plures eorum sacramenti leges interpretantur. Porro, ut ad rem nostram accedamus, nunc ferimus non est de pluribus, sed de unico statuto, cuius observantiam Rectores iurant, antequam civitatum procreationem suscipiant. Utique hoc unicum statum plura servanda præcipit. Utro concedimus non pauca esse que levia sunt, levemque proinde imponunt obligationem. At de his nulla est difficultas: quia hæc levia, cum gravè onus non imponant, non sunt observanda difficilia; neque hæc dumtaxat communitate Rectores negligunt. Potissima itius statuti sunt: quod curis auro, celatura, aliisque fucis, & pigmentis, que splendidam præsertim ostentationem, careant: quod famulorum, equorumque numerus, & eorum insignia sint ad præscriptum legis: quod in suis palatiis choreas, ludos, scenas, convivia, & cetera id genus, in statuto recensita, peragi non curent, aut periculum potissima materies præfate legis, civitatis Rectores violant, dubio procul peccant mortaliter, reique perituri sunt.

IV. Obijciat 2. Ad veritatem iuramenti satis est, aliqua que in dicto statuto continentur, Rectores servare. Sicut enim qui iurant plura communitatis statuta, necesse habet eis ad iuramenti veritatem ut omnia observent; sed satis est ut ea exequantur que sunt in illis: ita qui iurant observantiam statuti plura iubentis, a perituri labe immunentur, si aliqua eisdem statuti observent. Et hæc videtur communis doctrina Theologorum.

V. Resp. His commentis præfati iuramenti vim elevare contendunt non pauci. Ut nullo negotio eadem explodamus, præmittendum est, quod, quando quis iurat unicum statum, debet repta illud observare, et perjurium viret. Quia hoc unicum statum ut totum constituit iuramenti materiam; que si desit, vanum, fallumque evadere iuramentum. Rectores civitatum iurant unicum decretum: Hoc unicum decretum est tota iuramenti materia. Observandum est ergo, ut iuramentum verum sit. At inquit: Hoc unicum decretum plura præcipit. Ad veritatem

tem iuramentum non omnium, sed aliquorum tantum requirit observantia.

VI. Concedere & ipse volo, veritatem iuramenti secundam legislatoris mentem consistere posse, quamquam non omnia que decreverit precipere, exanimosum observantur. Nec enim legislator auditorum conscientias ita obtinere intendit, ut illa omnia que precipit, in aliquo illa discretionis subditis exceptumur, ut si quidpiam levioris momenti committant, consensum potius rei evadant. Absit tam severa, quin & fallax interpretatio. Verum omnes quoque tibi concedere debent, ad veritatem iuramenti requiri quod ex istis Reſtores observent que sunt prefati statuti postrema materia, & illa que primario legislator spectat. An quatenus hoc inferatur? Si enim precipua legis illa omnino licite possent, nunquid pravitas magna foret que levia iura violaret? Cum ergo respondent, ad veritatem iuramenti satis esse ut aliqua tantum serventur, quare, quecumque se debent *hæc aliquid* que ab unica lege imperantur. Nunquid forsitan ea que leviora sunt momenti, queve sint legis parum, ut nihil possint, vel officiant? Quid tam ridiculum, quam si dicatur, in levioribus iustis legem consistere? Si contra dicant, observanda esse ea que primario a lege precipiuntur, nobiscum sentiunt. Quandoquidem, si civitatum Reſtores ea exequantur que postissima iurata ab ipsis lex iubet; ipsos tamen legis observatores, quamquam minuta quorundam omittant, colimus. Porro edictum primario, & quasi unico, prohibet ea que supra in recenſimus, videlicet cursum auro, argenteoque, celaturis, picturisque fulgidos, equos, famuloque splendidioribus ornatos insignibus, & præter numerum præscriptum, palatiorum nuptia, & exquilita ornamenta. Patet, ea postissimum lex prohibet que publicam utilitatem, salum, pompas, & magnificos apparatus præferunt, que emulationem excitant, patrimonium prodigunt, alique inferioris fortune Nobilibus impedimento sunt ne talia regimina tot impediendi obnoxia administrare valeant. Hanc esse materiam postissimam præfate legis, precipuumque legislatoris finem, nemo inficias iverit. Hæc itaque si omittantur, lex infringitur, & iuramentum violatur. Si reponit, in defectu quidem hæc ab ille: ergo in defectu quidem legem hæc cessante enim primaria materia, & precipua legis sine absolute, & in communi, cessat lex. Si lex cessavit, ergo deficit materia iuramenti, quoniam lex

unica est. Ergo peccant iurantes servare legem unitam, que non est, que non viget. Quid reponit? Si lex viget, & obligat, perit ius qui eam non observant. Si lex perit consuetudine contraria prevalente, qui eam iurant, profanatores sunt sacramenti, cum iuramentum præstant de materia non existente. Quid, quomodo, tam inanequam iurare unquam legem, que non est? Sed dicamus id quod est, nempe legem vigere, quia perlevertat voluntas legislatoris, qui iuramentum servanda legis, data occasione, a Reſtoribus exigat. Ibius iuramenti observantia non a minutis quibusdam iustis, sed ab executione principalium mandatorum, que primario legislator intendit, pendet. Quamquam si precipua observabunt, levia non negligunt.

VII. Obſticles 3. Lex publice violatur, sciente & vidente legislatore: nec quatenus ad hunc prænam subit ob istam lege violantem. Ergo dicendum videtur, ex Principis consensu legem simpliciter non obligare.

VIII. Reſp. Ex his que dicta sunt, suspensio evanescit. Voluntas legislatoris ex legis renovatione, & ex petitione iuramenti servanda legis colligitur; verus vero ex punitione transgressorum. Quid, si quis argueret, Evangelium Christi in defectu non ab ille, quod conſulit? Principes sepius Dei providentiam imitantur in criminibus vindicandis. Eo vel maxime quia multa possunt Principes que non expediunt, & multa expediunt, que non possunt, & multa possunt, & expediunt, que Deo castiganda remittunt. Denique multa sciunt que tamen iurandis probationibus destituta sunt. Quid, si legislator minus diligens foret, & suo deesset officio in castigandis criminibus? An ne propterea intromittit a culpa legum violatores?

CAPUT XI.

Universe dissertationis complexio. Causa que facit iuramenta descripta videtur, Confessorum, & Theologorum nimia in iuramentis interpretandis facilitas. Ethicorum imitanda severitas.

I. Nus ex cardinalibus quibus veritas Republicæ quoque, est sincera fides in pactis, in commercis in fœderibus sive cum exteris, sive cum subditis. Porro nullum archus vinculum est ad hæc fovendam, confirmandamque fidem, & mutuum societatem, quam sacramentum a religione

arcessitum. Hoc de Romana Republica testatur Tullius Lib. III. Offic. cap. ix. *Nullum inquit, vinculum ad stringendam fidem, iuramentum maiore actus esse voluerunt. id iudicant leges in duodecim Tabulis, iudicant sacra, iudicant sacera, quibus etiam cum hoste deservitur fides: iudicant notiones, a veritate deservitur Confessorum, qui nulla de re diliguntur quam de iuramentis iudicant.* Similes leges, que administrationem iustitiae five communitatis, five distribuentis, que subditorum felicitatem spectant, quilibet bene iustitia Republica habet: omnesque, ut sanctius observetur, sacro iuramentum munite sunt. Cum primum eiusmodi iuramenta instituta fuerint, sancte observantur; summaque tempore sui Republicæ cuiusque vigilantia in iuramentorum inviolata observantia curanda. Quandoquidem, si hæc laxatur, infringitur unum ex precipuis Principatum cardinalibus. Fac licitum esse, quemquam pro ingenio interpretari posse iuramenta ambitus, postquamque ad proprium commodum. Ad multa ferunt Theologi tali, que vim obligandi iuramentis adimat vel ob universalem inobservantiam, vel ob novam opinionem licentiam, huiusmodi cavillationibus pectis; que fides in posterum iuramentis adhibenda? Si mentis restrictionibus, si amphiboliarum fallaciis, alique novis inventis hæc iuramenta præfata propriis rationibus aprare; cur non & alia, que summi momenti secreta custodiunt, que fœdera stringunt? Quare, si Princeps semper agnovit iuramentum cui unum ex fundamentis optime administrationis; consequitur illius esse, sanctam iuramentum observantiam exacta severitate curare. Alioquin, si permitteret ipse laxam interpretandi iuramentis facilitatem, iam ipse sui regimini laxare haberet, leque iuramentum sacro subditio sponte præaret. Quid enim valent iuramenta que quisque inflectere ad suum commodum poterit?

II. Undenam tanta in interpretandis, secundumque ad proprias rationes iuramentis facilitas? Non sane aliunde quam ab humana astitua, quam ab inconsistentia, & volubilitate infirmæ voluntatis est. Hæc prima, & postissima radix. Ceterum nova quorundam recentium Calculiarum ratio theologizandi, inventum restrictionum mentalium, & nihilominus quorundam Confessorum indulgentia, laxissima videntur iuramentis eligendis, violandisque. Certum, antequam doctrina restrictionum mentalium prodiret in publicum, sanctior erat iurandi disciplina.

na. Et revera, si, fallacis amphiboliarum, & restrictionum mentalium lenocinis amandatis, omnes Confessarii pro iuramenti sanctitate latent, si omnes ipsam sapienter; aut ex auctoritate essent homines in præstantia iurata fide, aut ab imponendis sibi iurandi legibus absterrent. Quandoquidem qui iurant non exerecere ambitum in diuturnum petitione, non indulgere veritis pompis in civitatum regimine, sunt illi ipsi, ut alias animadvertimus, qui legem iurandi condunt, renovantque, dum pro tribunali sedent, dum roneant, & bonum commune Principatus, dum iustitiam administrande libertatem spectant: & tunc necessitatem legum, & iuramentorum evidenter agnoscunt. Idcirco non modo leges, & iuramenta non abrogant; sed potius novis declarationibus, penarumque additionibus roborant, & confirmant. At, dum quis deinceps leges, & iuramenta exequi debet, non amplius commune, sed proprium bonum considerat: & cum exiit propriam leges, & iuramenta suo peculiaris bono, sultique privati rationibus incommoda, & infesta; omnes ingenii vires exurit, ut iustificata, & fallacia commenta excogitet, quibus iuramenta ad suos conformet mores, & cupiditates. Quid, si ille tanti non est? Theologus, & Confessarius tunc adie; difficultatis illis observandi leges, & iuramenta obſticles, & exaggerat. Illi ingenia torquent, libris evolunt, versantque restrictionum mentalium, & amphiboliarum laxas opiniones, atque in eisdem facile regulas explicantur, quibus tandem faciant satis se consentientes. Ipse autem Confessarius sepe exaggerantes difficultatem servandi præfata iuramenta, & conscientiam iurantium fœdendur. Quibus ego reponemus: In his difficultis est, illi videri qui eam retractare valent, & tamen nolunt. Interim nostrum est, quamvis lex viget, illius observantiam promovere, non vane interpretamentis eludere. Si illi, cum Principatus præfatum molestiam, leges iuratas volunt, eisdem exequantur, cum subditorum iustitiam onus. Quod si eisdem Theologis, aut Confessariis evolunt, duplex crimen perpetrant.

III. Hæc tamen sagax interpretandi leges, & iuramenta scientia nova prolix non est, sed veritatis, ab originali culpa relicta, indivisa comes semper fuit. Hanc deplorat Augustinus amarissimis lacrymis Lib. cont. mend. cap. xviii. *Et sunt in eis docti qui etiam regulas figunt, sineque constitunt, quando debeat, quando non debeat peteri.*

o. ubi esset fons lacrymarum? Et quid faceremus, qui timemus, ubi nos oculissimus ab imo certatis, si non solum negligimus curere mendaciam, sed audemus insuper seipso pernicitiam.

IV. Verum, Patrum, & Theologorum christiana professio nullis lenentis, iubeat in calce huius dissertationis quodam Ethnicorum effata, & exempla iungere, quae nos Christiano robore maximo perferre debeant. Primum exemplum suppeditat Livius *Dee. l. lib. III. cap. VIII.* ubi narrat iuramentum indictum, seu renovatum a Quinto Cincinnato Consule, quo piebentibus dederat, & firmaverat, iussu Consulis eundi ad castra. *Caesari.* (inquit Livius) *non Tradidit, & populum esse dicit religiois esse: potestatem eo tempore Quiritium fuisse, eius sacramento adacti sunt. Sed monitus huius que non nec fecerunt, negligentia demum venerat: nec, interpres, sed quisque iuramentum, & leges ipsas sacras, sed sine potius moris ad eas commendabatur. Tribuni quantas veluti iacitores, & sapientiores cavillabantur, plebem non omnino iurandi vinculo, quia, quando iuraverat, Quintus non Consul, sed privatus homo erat. Sed, inquit Livius, non dum tanta deorum contemptio obtinuerat, ut quisque pro arbitrio interpretari iuramenta, sibi que leges aptare auderet; sed proprios mores ad leges & iura iuranda conformabant omnes. Nam unus veri Dei neglectus Christianorum animos, mentisque liberi in iuramentorum interpretatiosis ubi indicent.*

V. Aliud exemplum refert idem Livius *Dee. III. lib. II. cap. XXXI.* ubi narrat veritatum minus captivi militis, qui, Romam, profectendi licentia obtenta, cum pro pignore redendi ad castra non alid nisi iuramentum Annibalem dedisset, cepisset iuramento se exsolventem, si post discessum statim ad castra, quasi aliquid sibi oblitus, recuperaturus rediret, & statim vestigia Romanae receret, sicut ipsa perierit. *Cum egressus castris esset* (inquit Livius) *onus ex eis minime Romanis ingenti homo, veluti aliquid oblitus, iurandam solvendi causa, eum in castra redisset, ante noctem comites affligitur. Tantam veritatum Romano homine indignam reparavit Livius, atque supplicium refert quo Senatus callidum punivit hominem. Unus ex his (inquit cap. XXXV.) domo abiit, quod fallaci redire in castra, iurandam se exsolvisset. Quod ubi*

invenit, relatumque ad Senatam est, omnes confiterantur comprehendendum, & castrobus publice datis, deducendum ad Annibalem esse.

VI. Hoc idem factum narrat Tullius *Lib. III. offic. cap. IX. sed ut laudandus Regulus in conferendo iurando: sic decem illi post Camillus pugnam iuratos ad Senatam misit Annibalem, in castra redirentes ea quorum potestatem eam pati, nisi de milimodis capere, impetissent. Si non redierint, vincantur. De quibus non omnes non modo Nam Polybius, bonus Auditor in primis, scribit, esse decem Nobilissimos qui non erant missi, necius revertentes a Senatu se non impetrata: tumens decem, qui paulo postquam egressus castra castris, reverses, quos aliqui esse oblitus, Romae remansisse. Redire enim in castra liberatum se esse iurandam interpretabatur, non redire: Fruus enim distinguere, non distulisse periculum. Fuit igitur falsa calliditas perverte imitata prudentiam. Itaque decem Senatam ut ille veterator, & callidus vincens ad Annibalem duceretur. Et alio loco eundem Libri: Nullam iracundiam ad obstringendam fidem maiores nostri iurando artibus observaverunt. Graves lutee penes fallaces, & verutos iuratores, vel ipse Heliodorus asserit.*

Clades mortalibus unde

Advenit, quibus fallaci conque iurant.
VII. Haec omnia referre cognovimus duxi, ut Ethnicorum sinceritas, & constantia in praestanda iurata fide, et constantia in veritatis commentis detestandis ingenitas, pudore illorum perferantur qui evangelica luce donati, sacra iuranda vanis restrictionibus, amphibolis, inpericulis interpretationibus eludunt, non sine infidelium scandalo. Livius indignum Romano nomine iudicavit militem qui facti equivocatione iuramentum interpretatus fuit. An ne christiano nomine digni eunt illi Christiani qui, non ut vitam ab uterentur illi Christiani qui, non ut vitam ab uterentur quemquam in propriam societatem, & id genus similia. Certum quoque penes omnes est, necesse haud esse ut singuli, & omnes, sed satis esse ut maior pars Communitatis iure, nisi esset speciale statutum, maiorem numerum, pars datam partium prescribens Ratio est, quia quod fit a maiori parte, a tota Communitate fieri committeri cenletur, ad vim obligandi quod attinet. Ceterum, si suffragatores dissident, si renuntiant plures legi assenti; dici vere non potest, quod unanimes consensum factum sit; quia, procedente revera tali dissidio, solum verum est maiorem duntaxat partem legem rogasse; a ceteris praetermissa.

DISSERTATIO VI.

DE QUIBUSDAM IURAMENTIS PROMISSORIIS, FORUMQUE OBLIGATIONE.

DE iuramento promissorio generatim accepto, eiusque absolute, gravique obligatione egimus dissertatione secunda. In praeterea peculiariter istius generis iuramenta, de quibus non leves difficultates enucleandae occurrunt, sub examen inducimus.

CAPUT I.

DE iuramento servandi *Statuta Reipublicae, Capituli, Communitatis, Collegii, & cuiusque sodalitati.*

DE iuramentis peculiaribus Principatus superiore dissertatione satis superque egimus. Nunc de quibusdam iuramentis promissoriis quae non modo a Principatu, & Republica, sed a quoque fere Communitate, Universitate, & Collegio fieri solent, sermo nobis erit. Id vero parte praestabimus, ut meliori in homine veritas, quod fieri in re facti impedita poterit, collocetur.

II. Quae I. An, ut Capitula, Monasteria, Communitates se iuramento obstringant, debeant singuli, & omnes eiusdem Communitatis iurare? Resp. Primo certum est Capitula, communitates, & quoque sodalitates potestatem habere se iuramento obstringendi aliquid peragendum: quod duobus modis fieri valet. Primo, inquit Saetzel *Lib. II. cap. XXXI. n. 8.* cum iuramentum fit ad obligandum singulos diversimode assentes; ut quando iurant observare tale festum, aut quidquam eiusmodi. Secundo, cum iurant aliquid *collegialiter* praestandum; quod iuramentum est factum non singulorum, sed totius Capituli, seu Communitatis operatione: ut cum statuunt non revocare talem legem, non admittere quemquam in propriam societatem, & id genus similia. Certum quoque penes omnes est, necesse haud esse ut singuli, & omnes, sed satis esse ut maior pars Communitatis iure, nisi esset speciale statutum, maiorem numerum, pars datam partium prescribens Ratio est, quia quod fit a maiori parte, a tota Communitate fieri committeri cenletur, ad vim obligandi quod attinet. Ceterum, si suffragatores dissident, si renuntiant plures legi assenti; dici vere non potest, quod unanimes consensum factum sit; quia, procedente revera tali dissidio, solum verum est maiorem duntaxat partem legem rogasse; a ceteris praetermissa.

que maior pars, quantum ad vim obligandi, pro toto reputatur Communitate.

III. Quae II. An, factis iuramentis a maiori parte, egenti sint qui repugnant, ad observandum, & ad leges observantiam? Resp. Adfirmant communitates omnes, quando refragatores nequeant ostendere evidentem inultum rogatae legis. Si enim qui repugnant, legem a Communitate latam appellerant ad superior tribunal; pendente causa, nec lege, nec iuramento tenerentur, sed causa detecta ad legem devincerentur, & ad iuramentum edendum. Utique verum est vi iuramenti eos non teneri, quousque non iuraverint, ad leges observantiam; sed tenentur vi obedientiae, pacti, & legis, seu iustitiae. Quilibet enim pars tenetur se ad totum conformare. Quare post latam a maiori parte Capituli legem, & acceptam, omnes & singuli ad illam servandam adstringuntur. Alioquin nullum firmum ac stabile sedus cum Communitate fieri possit. In die enim persone morantur. Quapropter cessare iuramenti a Communitate facti obligatio; nisi omnes pertinentes ad Communitatem vinculo legis factae confingerentur. Quod priori iure locum habet, quando actus ab universitate iuratus, non solum *collegialiter*, seu ab omnibus simul, sed a singulis etiam servandus est. Licet enim vi iuramenti non obligentur, donec iuraverint, eo quod iuramentum actio personalis sit; tenentur tamen titulo iustitiae, & obedientiae; quin & ad iurandum, ut dictum est, ab Universitate eos possunt, nisi evidens, & manifesta ratio impedit.

IV. Quae III. An iuramentum servandi *Statuta Communitatis, Universitatis, &c.* potendi debeat etiam ad futura, nempe ad *Statuta in posterum edenda*? Resp. Si iurans praesens exprimat statuta iam acta, plantum est, iuramentum non extendi ad futura edenda. Similiter, si iuramentum factum absolute, communissima sententia est, retrinigi ad statuta iam facta, focus ad futura: eo quod

O. ubi esset fons lacrymarum? Et quid faceremus, qui timemus, ubi nos oculissimum ad nos certatis, si non solum negligimus curare mendaciam, sed audemus insuper seipso perjurari.

IV. Verum, Patrum, & Theologorum christiana professio nullis lententis, iubeat in calce huius dissertationis quodam Ethnicorum effata, & exempla iungere, quae nos Christiano robore maximo perferre debeant. Primum exemplum suppeditavit Livius Dec. 1. lib. III. cap. VIII. ubi narrat iuramentum indictum, seu renovatum a Quinto Canninato Consule, quo peditum fuerat, & firmaverat, in illi Consulis eundi ad castra. Caesari. (inquit Livius) non Tradidit, & populum esse dicit religiois esse: postquam eo tempore Quiritium fuisse, eius sacramento adacti sint. Sed monachus huius quae non nec fecundam, negligentiam deinde venerat: nec, interpres, sed quisque iuramentum, & leges ipsas sacras, sed sine potius moris ad eas commendabatur. Tribuni quantas veluti iagaciores, & sapientiores cavillabantur, plebem non omnino iurandi vinculo, quia, quando iuraverat, Quintus non Consul, sed privatus homo erat. Sed, inquit Livius, non dum tanta deorum contemptio obtinuerat, ut quisque pro arbitrio interpretari iuramenta, sibi que leges aptare auderet; sed proprios mores ad leges & iura iuranda conformabant omnes. Nam unus veri Dei neglectus Christianorum animos, mentisque liberi in iuramentorum interpretationibus ubi indicent.

V. Aliud exemplum referre idem Livius Dec. III. lib. II. cap. XXXI. ubi narrat veritatum minus captivi militis, qui, Romam, profectendi licentia obtenta, cum pro pigore reddendi ad castra non aliquid nisi iuramentum Amibalem desisset, cepisset iuramento se excusatum, si post discessum statim ad castra, quasi aliquid sibi oblitus, recuperaturus rediret, & statim vestigia Romanae regeret, sic ut re ipsa periret. Cum egressus castris esset (inquit Livius) unus ex his minorum Romanorum ingenti homo, veluti aliquid oblitus, iuramentum solvens causa, eum in castra redisset, ante noctem comites affligitur. Tantam veritatum Romano homine indignam reparavit Livius, atque supplicium referre quo Senatus callidum punivit hominem. Unus ex his (inquit cap. XXXV.) domus abiit, quod fallaci redire in castra, iuramentum se excusasset. Quod ubi

invenit, relatumque ad Senatam est, amnes confiterantur comprehendendum, & castrobus publice datis, deducendum ad Amibalem esse.

VI. Hoc idem factum narrat Tullius Lib. III. offic. cap. IX. sed ut laudandus Regulus in conferendo iurando: sic decem illi post Camerensem pugnam iuratos ad Senatam misit Amibalem, in castra redierunt se quorum potius erant Patri, nisi de milimodis capere, impetrosissent. Si non redierunt, vituperarent. De quibus non omnes non modo Nani Polybius, bonus Auditor in primis, scribit, sed decem Nobilissimos qui non erant missi, verum revertentes a Senatu se non imperata: tumens decem, qui paulo postquam egressus castra castris, redisset, quos aliquid esse oblitus, Romae remansisse. Redire enim in castra liberatum se esse iurando interpretabatur, non redire: Fruus enim distinguere, non distulisse perjurium. Fuit igitur fulta calliditas perverte imitata prudentiam. Itaque decem Senatus ut ille veterator, & callidus vincit ad Amibalem duceretur. Et alio loco eundem Libri: Nullam iraculiam ad abstrigendum fidem maiores nostri iurando artibus observaverunt. Graves lutee penes fallaces, & verutos iuratores, vel ipse Heliodorus asserit.

Clades mortalibus unde Advenit, quibus fallaci conque iurant. VII. Haec omnia referre cognovimus duxi, ut Ethnicorum sinceritas, & constantia in praestanda iurata fide, et constantia in veritatis commentis detestandis ingenitas, pudore illi iur perferant qui evangelica luce donati, sacra iuranda vanis restrictionibus, amphibolis, inperpique interpretationibus eludunt, non sine infidelium scandalo. Livius indignum Romano nomine iudicavit militem qui facti equivocacione iuramentum interpretatus fuit. An ne christiano nomine digni eunt illi Christiani qui, non ut vitam ab obtinere illi Christiani qui, non ut vitam ab obtinere quemquam in propriam societatem, & id genus similia. Certum quoque penes omnes est, necesse haud esse ut singuli, & omnes, sed satis esse ut maior pars Communitatis iuret; nisi ellet speciale statutum, maiorem numerum, pars datam partium prescribens. Ratio est, quia quod fit a maiori parte, a tota Communitate fieri committeri cenletur, ad vim obligandi quod attinet. Ceterum, si suffragatores dissident, si tenentur plures legi assenti; dici vere non potest, quod unanimi consensu factum sit; quia, procedente revera tali dissidio, solum verum est maiorem duntaxat partem legem rogasse; a ceteris praetermissa.

DISSERTATIO VI.

DE QUIBUSDAM IURAMENTIS PROMISSORIIIS, FORUMQUE OBLIGATIONE.

DE iuramento promissorio generatim accepto, eiusque absolute, gravique obligatione egimus dissertatione secunda. In praeterea peculiariter istius generis iuramenta, de quibus non leves difficultates enucleandae occurrunt, sub examen inducimus.

CAPUT I.

De iuramento servandi statuta Reipublicae, Capituli, Communitatis, Collegii, & eiusque sodalitati.

DE iuramentis peculiaribus Principatus superiore dissertatione satis superque egimus. Nunc de quibusdam iuramentis promissoriis quae non modo a Principatu, & Republica, sed a quoque fere Communitate, Universitate, & Collegio fieri solent, sermo nobis erit. Id vero parte praestabimus, ut meliori in homine veritas, quod fieri in re facti impedita poterit, colloquetur.

II. Quae I. An, ut Capitula, Monasteria, Communitates se iuramento obligant, debeant singuli, & omnes eiusdem Communitatis iurare? Resp. Primo certum est Capitula, communitates, & quoque sodalita potestatem habere se iuramento obligandi aliquid peragendum: quod duobus modis fieri valet. Primo, inquit Saetzel Lib. II. cap. XXXI. n. 8. cum iuramentum fit ad obligandum singulos diversimode assentes; ut quando iurant observare tale festum, aut quidquam eiusmodi. Secundo, cum iurant aliquid collegialiter praestandum; quod iuramentum est factum non singulorum, sed totius Capituli, seu Communitatis operatione: ut cum statuunt non revocare talem legem, non admittere quemquam in propriam societatem, & id genus similia. Certum quoque penes omnes est, necesse haud esse ut singuli, & omnes, sed satis esse ut maior pars Communitatis iuret; nisi ellet speciale statutum, maiorem numerum, pars datam partium prescribens. Ratio est, quia quod fit a maiori parte, a tota Communitate fieri committeri cenletur, ad vim obligandi quod attinet. Ceterum, si suffragatores dissident, si tenentur plures legi assenti; dici vere non potest, quod unanimi consensu factum sit; quia, procedente revera tali dissidio, solum verum est maiorem duntaxat partem legem rogasse; a ceteris praetermissa.

que maior pars, quantum ad vim obligandi, pro toto reputatur Communitate.

III. Quae II. An, factis iuramentis a maiori parte, cogendi sint qui repugnant, ad observandum, & ad leges observantiam? Resp. Adfirmant communitates omnes, quando refragatores nequeant ostendere evidentem inultum rogatae legis. Si enim qui repugnant, legem a Communitate latam appellarent ad superior tribunal; pendente causa, nec lege, nec iuramento tenerentur, sed causa detecta ad legem devincerentur, & ad iuramentum edendum. Utique verum est vi iuramenti eos non teneri, quousque non iuraverint, ad leges observantiam; sed tenentur vi obedientiae, pacti, & legis, seu iustitiae. Quilibet enim pars tenetur se ad totum conformare. Quare post latam a maiori parte Capituli legem, & acceptam, omnes & singuli ad illam servandam adstringuntur. Alioquin nullum firmum ac stabile sedus cum Communitate fieri possit. In die enim persone mutarunt. Quapropter cessare iuramenti a Communitate facti obligatio; nisi omnes pertinentes ad Communitatem vinculo legis factae confingerentur. Quod priori iure iocum habet, quando actus ab universitate iuratus, non solum collegialiter, seu ab omnibus simul, sed a singulis etiam servandus est. Licet enim vi iuramenti non obligentur, donec iuraverint, eo quod iuramentum actio personalis sit; tenentur tamen titulo iustitiae, & obedientiae; quin & ad iurandum, ut dictum est, ab Universitate eos possunt, nisi evidens, & manifesta ratio impedit.

IV. Quae III. An iuramentum servandi statuta Communitatis, Universitatis, &c. potendi debeat etiam ad futura, nempe ad statuta in posterum edenda? Resp. Si iurans praesens exprimat statuta iam acta, plantum est, iuramentum non extendi ad futura edenda. Similiter, si iuramentum sit absolute, communissima sententia est, retrahendi ad statuta iam facta, focus ad futura: eo quod

UNIVERSITATIS

UNIVERSITATIS

quod propter metum periculi, strictioris interpretationis iuramentum sit. S. Antoninus II. P. tit. 1. cap. vi. §. 6. hæc addit. *Posset tamen distingui, quod aut statuta que postmodum sunt, non sunt multum prejudicialia; & tunc extenditur iuramentum ad illa; aut sunt gravè prejudicialia; & ad illa non extenditur iuramentum.* Verum, si ve gravis, si ve levis sit res iurata, ad sola statuta edita restringitur iuramentum, communis, & militaris, sententia docet, nec apte dissentit sanctus Archiepiscopus. Azorius Lib. II. cap. xviii. q. vii. Suarez Lib. III. cap. xxxii. Candidus disp. xxvi. art. 12. dnb. 12. nocl. 20. Sanchez Lib. III. cap. xiv. n. 1. Leander disp. xxiv. quest. v. Lessius Lib. II. cap. 124. dub. 4. Palus disp. 11. punct. 12. n. 2. Prado cap. xxxii. q. vi. §. 2. num. 11. Salmanticensis tract. xvii. cap. 11. punct. 7. §. 1. n. 77. & communiter omnes. Addendum tamen, quod, si statutum futurum esset dumtaxat declarativum prioris statuti iam iurati, tunc iuramentum etiam ad illud extendere: quia absolute non esset novum, seu distinctum statutum, sed nunc cum veteri iam iurato, cuius foret declaratio & explicatio, continueret. Et hoc quoque commune est pene Auctores.

V. Quest. IV. An iurans servare statuta Communis, teneatur servare ea que ipsi recepta non sunt, aut in desertum obli-vios, vel per revocationem legislatoris amplius non obligent? Resp. Non admodum clare super hæc questione loquantur Auctores, eo quod non distinctum statuta que ea precipiunt que sunt iuris nature, a ceteris que sunt meri iuris politici; & similiter non distinguant, quando præsumit consensus Principis, seu Communis, nec ne. Quem defectum ut evitemus, in primis est observandum, quod ea que iuris naturalis, & divini sunt, ut observatio iustitia si ve communitatis, si ve distributivæ, & familiaris, non subsistent consuetudini, aut præscriptio-ni; consequenter nec iuramentum eisdem confirmis. Quare, si cetera pars Communis violat præfatum iuramentum, seu statutum iuratum, non ob id consuetudo ad-vertit iuramentum induceretur. Et pro ma-jori claritate duo transgressionis tempora dis-tinguamus oportet. Alterum, quo lex iurandi rogatur. Si tum maior pars legem con-temneret; legem non acceptaret, atque adeo legem abrogaret. Alterum post rogatum, & acceptatam legem iuratum observandi ea que sunt iuris naturalis, & divini. Tum tran-

gressio etiam maioris, & maxima partis legem non abrogaret. Præter transgressionem consensus quoque Principis vel Communis ad consuetudinem requiritur; qui præsumi non potest, quoties Communitas ipsa iuramentum exigit, & res iurata ad ius natu-rale, aut divinum pertinet. Quando autem tum materia iurata est solius politici iuris; hæc præscriptio, & consuetudo est obnoxia: quia non raro contingit uno tempore bono communi consentaneam esse legem, alio ve- ro tempore inoffensam. Quid, si observantia statuti perleveret esse bono communi utilis, & iuramentum de illius observantia a Com-munitate exigatur? Distinguebam mihi vi-detur. Si lex iurata iustam communem utili-tationem valde utilis est bono communi, licet a pluribus non obleretur, non propter ea antiquata dicitur; si bono communi parum proficit, delictudine cessare potest. Pau-cissima sunt statuta cuiusque Communis, Capituli, Republicæ, Collegii, que in-titula prioris sint bono communi; sed omnia alia quoque modo in illud conferunt, si observa-ventur. Quid inde? Nulla ergo statuta con-suetudini subsistent contraria? Silent om-nes quos ego legimus Doctores super hoc. Id quod mihi verisimiliter videtur, est, il-las leges & statuta ex quorum inobservan-tia, & transgressio graviter laeditur bonum commune non posse consuetudine contraria aboleri; & licet illæ a pluribus violentur, non idcirco transgressionem culpa vacare: quia pumquam potest præsumi rationabilis consensus legislatoris in ea que grave detri-mentum inferunt communi bono, cuius ob-servantiam promovere tenetur ipse legis-lator. E contrario, tamen præfata statuta utilia aliquo modo sunt fini, & bono com-muni: at tamen, si nec illorum observantia valde augeat, seu conservet, nec illorum transgressio valde laedat commune bonum, hæc obsolescere possunt: quia non præsumi-tur, Principem velle subditorum consentibus obligere in rebus parti momenti, nec omnia que consistere in summum boni communitatis possent, exequamur necesse est, sed ea tan-tum sine quibus bonum commune difficile consistere valet. Ex quibus obli-vios, & nimitis diminutos esse communiter Caluissas, dum docent absolute, ea statuta in delictudinem abire: que a maiori parte non observantur; & ea que delictudine quacunque cessaverunt, non obligant. Nam transgressio maioris partis non semper delictudinem, seu contrariam con-suetudinem, sed corruptelam late inducit.

Fau-

Paucis verbis hæc indicavit D. Antoninus II. P. tit. x. cap. vi. §. 6. *Cum quis iurat servare statuta Communis, vel alicuius Collegii, si qua sunt abrogata per contrariam consuetudinem, que sit rationabilis, & præscripta, non videtur obligatus ad illa.* Rationabilem, & præscriptam consuetudinem exigit S. Archiepiscopus, & id communiter Theo-logi omnes docent, dum de consuetudine ab-rogante legem scribunt. Quando autem res ipsa contingant rationem momenti, & cir-cumstantie tales que legem humanam abro-gare valeant, debent præsequequam pos-tulari. Solum addimus, duo hic, quemad-modum in omnibus aliis controversiis, extre-ma esse vitanda: alterum illorum qui ex sola legis transgressione consuetudinem obtru-dunt; alterum illorum, qui neglecta praxi, circumstantiis, & temporum conditionibus lapsis, legi abstracte nimis severe adherent. Ipsi considerandum propono scitum illud D. Thomæ 1. 2. quest. xxvii. art. 3. *Difficile est consuetudinem multitudinem removere.*

VI. Optandum sane foret ut Republicæ, Communitates, Collegia, & Universitates suas iurandi restituerent formulas; ut partes recedentes leges, & statuta iuranda, mis-eris aliis que res ipsa in desertum obli-vios, ut declarant, que vigeant, & que aboluta sint. Sed id vix desiderare, nedum sperare possumus. Et tamen gravissima iurandi lex, que, ut cuiusque prioris periculum auferatur, præfata esse debet, id summopere exige-ret. Sed que a multitudine pendet, difficil-imo reformari queunt. Quoties mihi occa-sio contingit contolendi privatis in hac ma-teria, laedat ut ipsi præsent quod multitu-do exequi omittit; nempe ut explicite, & clare, quoad fieri potest, ea recedant que sunt iuramento servanda promittunt, ea que residunt que oblieta dicuntur. Quando iur-antes congregati legem iurandi condunt, vel excus-quendam imponunt; nulla, aut levis esse pot-est difficultas in simili declaratione; nec uti occurrere possit, si iurantes essent subditi, & conditor legis Rex absolute imperans. At inquis, si quis eiusmodi iuramenta præfatis excep-tionibus ederet, deridendum le se exhiberet, quia hæc omnia tacite subintelligun-tur. Deridendum se præberet is qui suo tem-pore dictum fuit: *O nos insensati, vitam il-lorum affirmamus instantiam, & suam illo-rum nos honore &c.* Sap. v. iecus vero ceteris, qui de propria æterna salute solliciti, legem iurandi gravissimam ea que par est re-

verentia, & obsequio observant, & pericu-lum perituri summopere vitare student. De statutis que ab ipsa Communitate revocata sunt, nulla est difficultas: planum siquidem est hæc non obligare. Certum item est, iuramentum servandi absolute statuta alicuius Communis comprehendere etiam statu-tum illud quod licet tempore quo iuramen-tum emissum fuit, non obligabat ob defec-tum aliquis conditionis, puta approbatio-nis, vel confirmationis; temporis tamen de-cursu obligant, quia accedunt omnes condi-tiones necessitate ad constituendum statutum illud licitam.

VII. Quest. V. An si quis iurans unicum statutum alicuius Communis, illud que esset oblietum, peccaret non servando statutum illud? Resp. Sanchez Lib. III. cap. xiv. num. 9. Prado cap. xxxii. num. 15. Salmanticensis tract. xvii. cap. 11. punct. 7. §. 1. n. 79. aliique communiter docent, iuramentum præfatum ad nihil obligare; & iur-antem non peccare, dum non implet quod promittit. Ad id probandum omnes rationem quam assignat P. Sanchez, exhibent. Dicunt namque, iuramentum non esse de im-plenda re absolute, & seculo statuto, sed servandi statutum, seu esse iuramentum im-plenda re iuxta statuti præscriptum. Post-ero quoque statutum oblietum sit, & ad nihil obligat, iuramentum quoque nullam pa-riet obligationem. Sic communiter ratio-cinantur recedentes. Et tamen illi omnes docent, materiam iuranti debere esse possi-bilem, licitam, utilem, immo gravis mo-menti; alter iuramentum ad minus incau-tum esset. Desissent ergo & hic addere fal-tem, tum exigentem, tum præfatum sim-ile iuramentum peccare ob defectum iudici.

Ut mea præfata opinio, non videtur promittendum, Communitate adigere quem-quam ad iurandum unicum statutum, si ve legem que non sit, seu que delictudine pro-lis delicti. Quod si simili statuti servandi iuramentum exigeret, non video quomodo a culpa excusari possit si ve exigens, si ve præ-lans eiuusmodi iuramentum, quod evidenter incautum est. An ne consuetudo etiam obti-neret iurandi, & exigendi iuramentum sine ulla necessitate, & de re vana, que res ipsa non existit? Quando enim unicum iuratur statu-tum, materia iuramenti tota est statutum illud: quo penitus sublato, tota deficit iura-menti materia. Falium ergo est iuramentum, aut certissime incautum. Ergo tam iurantes, quam exigentes iuramentum, peccant. Iu-

rans tamen non servando statutum revera abrogatum, non peccat, sed peccavit irando incaute illius observantiam.

VIII. *Quæritur. VI. An qui iurant servare statuta Republicæ, Communivitatis, Collegii &c. quæ ad nullam culpam obligant, culpam committant illa non servantes?* Resp. P. Sanchez, Thyrolsch, Palus, Bonacius, Prado, Salamanticenses, & communiter recentiores docent, nullius culpe ream evadere qui similia iurata statuta servare neglexerit; atque tamquam certum id decernunt. Mihi tamen hæc opinio falsa est. Et primum iuramenta exigi minime solent pro observantia constitutionum quæ nullius sunt momenti, quæque ad nullam obligant culpam, sed ea statuta iuramento firmantur quorum observantia quam maxime interest Communivitatis. Ideo præter ligamentum statuti additur iuramentum vinculum.

Deinde in hoc hallucinatio videtur recentiores Casuales, quod obligationem statuti ab obligatione iuramenti non discernant. Utique iuramentum non efficit ut statuta quæ ad nullam culpam vi sua obligant, ab iplo iuramento vim obligandi ad culpam accipiant. Ceterum, licet nulla sit obligatio, ex principis iustitiæ profectis, urget tamen obligatio a iuramento orta, quæ ad religionem pertinet. Nonne qui iuramento obstrictus est ad servandum statutum, vinculo religionis ad id tenetur? Ergo qui iuramentum infringit, religionis debitum violat. Hoc ergo veris diu criminem leges penales inter & leges conscientiam ligantes, quod qui leges tantum penales iuratas violat, nonnisi committit peccatum contra iuramentum; contra qui iuratas leges sub culpa peena obligantes violat, duo perpiciunt crimina, alterum contra legem, alterum contra iuramentum. Et profecto, si iuramentum servandi statuta solum penam nullam religionis obligationem inferret, in periculum foret & frustraneum.

IX. Hanc quam tradimus doctrinam, ex D. Thoma eruiamus. Siquidem ille 2. 2. q. cxxxvi. art. 9. querit, an Religiosi semper mortaliter peccent, dum aliquod Regiæ statutum violant? Et hoc sibi obijcit argumentum primo loco. *Facere contra votum est peccatum damnabile.... Sed Religiosi voto professionis ad Regulam adstringuntur. Ergo peccata mortaliter transgrediendo ea quæ in Regula continentur.* Cui obijctioni respondetur, in corpore articuli statuit, *votum professionis respicere præcipue tria prædicta, scilicet paupertatem, continentiam, & obedientiam.* Deinde in resp. ad 1. directe occurrit obijctioni

non posse eiusmodi iuratum statutum a Communitate revocari: quia, cum tale statutum edit, illudque iuramento confirmat, auctoritatem sibi auferit illud revocandi. Sic docent Covarruvias, Prado, Sanchez, quos sequuntur, & laudant Salamanticenses 1711. 1712. cap. 11. par. 7. & 3. m. 82. Ut ingenue fatear, rationem minime teneo cur Communitas non possit revocare eiusmodi statutum, quando non sit a superiore potestate confirmatum, si iusta revocationis causa occurrat. Sive enim statutum a singulis exequendum sit, sive ab omnibus collectis acceptis, ad potestatem revocationis nihil pertinere videtur. Quod vero afferitur, non posse Communitatem simile iuratum statutum revocare, quia id declaratum est ex cap. Dilato de Prob. non evincit intentum. Quoniam allegatus textus solum declarat, nullus esse momenti quod contra præfatum iuratum statutum sit; & merito: nam, pessime lege, frustraneum est id quod contra legem fit. Ceterum textus ille haudquam declarat, Communitatem, aut Universitatem non posse, cum boni communis ratio laudeat, statutum præfatum revocare.

CAPUT II.

De iuramentis quæ sunt a ministris publicis servandi taxationem stipendii, secreti, bonumque publicum promovendi; & a Medicis momenti infirmis de confessione.

I. **P**luribus in locis ministri publici, ut Scribæ, Procuratores, Advocati, Decuriones, aliqui in ingressu officii sui iuramentum emittunt non petendi, aut accipiendi quiddam præter stipendium lege publicæ taxatum & definitum: quod sane iuramentum iustum, licitum, honestum, & Republice maxime consentaneum est. At, quia nihil tam evidens, & honestum occurrit quod humana tactagratia in disputationem non adducat; ideo, quæri ceptum est, num præfatum iuramentum obliget, quando stipendium pro ministris taxatum insufficientis sit eorum sustentationi, & consequenter insoluitum. Satis implexæ Galilææ variant hæc difficultatem, ut ex dicendis constabit.

II. *Quæritur. I. An quando pretium lege taxatum dicendum sit, insufficientis, & taxatum, ita ut ministri aliquo pretio laborare videantur, quod præter dictum stipendium accipere, & petere?* Resp. Salamanticenses 1711. 1712. cap. 24. par. 7. & 3. n. 82. dicunt, probabilissimam esse sententiam Maline, Ligonis, &

Leandri, Teulleschi, & aliorum, qui aiunt in Hispania stipendium pro ministris taxatum, esse tam insoluitum; & propterea posse dictos ministros ultra taxationem aliquid accipere, quod eorum sustentationi sufficiat. Deinde n. 83. non minus probabiliter afferunt contrariam sententiam Bonææ, Petri Leliane, Villalbi, Juanis a Cuyes, Pradi, & Castropolæ allegantium, stipendium taxatum iustum esse; & proliam auctoritatem exhibent Castropolæ iniquitatis, se consultius plures Scribæ, qui libi cessati sunt taxationem esse iustam. In quomodo quærio bene facti probabilis reputatur in utraque partem; propterea quod ipsorum ministrorum alii adfirmant, alii negant pretium esse iustum. Quis in primis non videat, ipsos ministrum in propria causa haud esse tales fideles dignos, saltem pro ea parte quæ negant taxatum stipendium sufficientes esse; tamen validum sit eorum testimonium prout adfirmant iustam esse stipendii taxationem? Rursus iusta precii determinatio nonnisi a legitima potestate fieri valet. Adfirmant vel ipsi Calixtus maiores, hoc pretium definiendum minime esse ex indigentia ministrorum; & necessitate alende familie; sed ex labore, & prudentum iudicio, iniquant *Salvaticenses*. At qui sunt hi presidentes? Ipsi ministri suæ artis officii? At illi iudicant in propria causa esse nequeunt. Homines alterius professionis, qui licet peragant sub patrocinio advocatorum? Sed illi ab ipse advocatis recitentur tamquam indigni iudices. Quid ergo est reliqui, nisi ut ipsa Respublica, quæ sola est eiusmodi controversiæ legitimus iudex, taxationem hanc definiat? Ergo, si semel determinavit istud stipendium, nequit augeti, intacta Republica. Dicitur itaque pro solutione quæstionis, ministros iurantes legem taxati stipendii, nequire præter illud quiddam accipere. Etenim vero libere ministerium suscipiunt; & consequenter ipse iuramentum illud edunt. Non est ergo unde excusari possint, si illud transgrediantur. Si ministerium est stipendium, cur illud ipse iurant? Deinde quis elicit talis insoluitæ index? Nonne ipsa Respublica? Quotique ergo Respublica pretium non mutat, iustum dicendum est. Quod si ministri insulant, & insufficientis sibi, propriæ familie alende illud experimur, ut in principis significent. Ceterum, si insulitum stipendium cessatum ibi dicendum est, quia ministri illud insulitum observant, seu quia res ipsa illius limitibus transiunt, tam ex sola legis transgressione delinendo, seu contrapela inferuntur.

quod est supra refutatum, tamquam omnium sophismatum pessimum. Ad deliquendum si quidem honestam, licitamque prae aliis consensio Reipublicae requiritur, qui in his casibus non modo pretium nequit, sed contrarius etiam manifeste conat. Etenim quosque Scribae, Advocati, ceterique ministri stipendium pro patrocinio praestito, exaratione libelli acceptum, in schedulis publicis signare debent; non illud quod acceptant, sed quod taxatum a Republica est, signant. Nec sufficit reponere, sponte clientes amplum stipendium exhibere: quia liquet hoc esse falsum, coactoque pretium auferre: quod inde patet, inquit Cardinalis Toletus *Lib. 7. cap. 111. num. 8.* quia, peracta lite, clientes suos Procuratores, Advocatos, & Scribas rapaces, & latrones compellant. Si legi taxati pretii ratione nolint, iuramentum omittant.

III. Quæst. II. *An iuramentum praestitum de servanda taxa oblatæ, si taxa sit iusta, & sufficiens, lex tamen contraria usi abrogata?* Resp. Leander disp. xxxi. quæst. vii. *Probabilius, inquit, adhuc respondere non obligare tale iuramentum Scribas, & alios ministros... quia censendi sunt se noluisse obligare.* Pro hac opinione laudat P. Sanchez, Palanum, Dianam, Trullebecum, Prædum. Mihi non modo probabilior non est hæc sententia, sed neque probabilis; immo aperte falsa. Quid? Taxa iusta est, & usus contrarius eam abrogat? Iustitia ergo que commutans appellatur, qualis est in praefato stipendio, consuetudini obnoxia est? Contrarius usus abrogare potest iustitiam? Ipso Principe repugnant? Eni non est principis tot rapinarum, rapacitatum, oppressio, & iniustitiarum que in foris grassantur. Si enim vel ipsi Casuista docent, usum abolere posse ipsam iustitiam iustitiam; quid tam sanctum, tam iustum erit quod, prevalente hominum malitia & abusu, violare sibi licitum non reputent eialmodi ministri? Reicienda itaque est hæc opinio tamquam omnino falsa & erronea: quia nullus usus abrogare potest iustitiam commutantem, que iuris naturalis est. Quare in hypothesi quod taxa reipia iusta sit, ut Leander cum suis supponit, usus contrarius nunquam præscribere valet, & potissimum repugnante Principe, qui taxam iuste definit.

IV. Quæst. III. *An publici ministri, Decuriones, Prætores, Senatorique urbium, qui, cum officium administrandum suscipiunt, iurant se bono publico prospiciant, teneantur*

publica peccata coercere? Resp. Praefati ministri vi sui iuramenti ea omnia impedire tenentur que publicum sunt tranquillitatem; peccata autem que humanam societatem non infringunt, non tenentur vi iuramenti sui removere. Immo, si Principes multa privata scelera permittunt, ut maiora vitæ mala, & universalem quietem forent; consequenter etiam ministri, qui Principum personam referunt, eadem non abstringunt auferre; que indulgentiam suam totam conferre debent, ut pacem civium, et mercium abundantiam, iustaque præta conservent, et civitatem ab hostibus, & damnis præterirent; eaque curare que communi bono prospiciunt consentanea.

V. Quæst. IV. *An iuramentum servandis secretum eorum que in Capitulis, Conventiibus, & Congregationibus tractantur, semper obliget sub mortali culpa?* Resp. Plures Casuista, quos laudat Leander disp. xxxi. q. vii. & sequuntur Salmaticenses tract. xviii. cap. 11. punct. 7. & 2. num. 88. defendunt, iuramentum istud mortaliter obligare, si res secreto commendata gravis momenti sit; venialiter vero, si res modica sit, & levis. Sed nos iam fatisce peravimus supra, iuramentum promissorum nullam admittere materiam veritatem, sed quodlibet periculum esse mortale: quod tum potissimum locum habet, quando sub iurato secreto res unica & definitiva custodienda traditur, quamquam levis sit: eo quod tunc deficeret iuramenti promissori veritas futura, que est illius propria, sicut iuramenti assertorii propria est veritas præsens.

VI. Quæst. V. *Quid teneatur prestare Medici vi iuramenti quod emittunt, dum facultatem medicandi obtinent?* Resp. sciendum est, Medicos vi iuris naturalis, & divinalitatis ad monendos infirmos mori proximis de sacramento suscipiendi. Sed de hoc in præsentia sermo non est. Præter hoc usi extat lex ecclesiastica quam indixit Innocentius III. in cap. Cum infirmis de parit. & remiss. quaque iubet, Medicos vocatos ad curandos infirmos debere omnium primum illos monere, & inducere ad confessionem. Hanc legem renovavit Pius V. in sua constitutione edita anno 1566. die 8. Maii, cuius initium est, *Super egerem dominicum*, addens præceptum, ne Medici ultra tertium diem visent ægrotum, nisi per Confessarii scriptam attestationem constet infirmum esse peccata sua confessum. Iubet rursus Pontifex ut Medici illius decreti observantiam iurent, dum

dum profuturam artem medicam potestatem accipiunt. Decrii vero illius violatoribus poenas infligit infamiae, privationis Doctoratus, & multam pecuniarum arbitrio Ordinarii destinandam, præter alias poenas contentas in laudato cap. *Cum infirmis*.

VII. Pro illarum legum explicatione nonnulla dissingenda sunt. In primis ubi constitutio Pii V. ult., & consuetudine recepta est, obligat lex mortali, nemine dissentiente: quia lex gravissima est, & poenas severissimas imponit. Id solum in controversiam vocatur, que infirmis esse debeat quam curare Medici nequeant, nisi prius de confessione faciendi infirmos monent. Plures Auctores sustinent, eam requiri infirmitatem que grave mortis periculum indicet. Sed communis sententia media via incidit. In quolibet morbo nullam præsentem periculum Medicus non tenetur vi, fidei artem legum ægrotis confessionem indicere, quia talis administratio pericula apparet. Præter leges, non modo obligant Medicos ad monendos infirmos laborantes mortis periculo, sed etiam gravi detentis infirmitate, de qua prædicantur numeri potest quod gravior evadat, & periculosa. Ratio est, quia vi legis naturalis, & divina Medici adstringuntur confessionem proponere infirmis in proximo mortis periculo constitutis. Sed laudati Pontifices suis legibus novum omni imponunt Medicis. Ergo dicendum, Medicos debere infirmos de confessione faciendi admonere, non solum in periculo mortis, sed etiam in quacumque gravi infirmitate, licet periculum amittendæ vitæ non inter. Idem colligitur expresse edicto, cap. *Cum infirmis*, ubi dicitur: *Ne, cum infirmis admonerent, expelluntur se tam esse in periculo, & efficiuntur infirma, atque adeo mortis periculum facilius incurrant.* Ex quibus verbis colligitur, Pontificem inponere, confessionis monitionem faciendam esse, antequam mortis periculum imminet. Quam interpretationem amplectuntur Caietanus, Tabiena, Sanchez, & Sanchius, & Salmaticenses, & alii communiter.

VIII. In eodem cap. *Cum infirmis*, dicitur, hanc admonitionem ante omnia fieri debere, id est ante omnium medicamentorum applicationem. Pius V. in sua constitutione vetat Medicis ne post tertium diem visent infirmos reuocentes confiteri. Quod intelligendum est, inquit Sanchez, & Sanchius, quando ex Medici derelictione non apparet periculum aggravandæ infirmitatis, vel subeundæ mortis. Nec enim tale decretum advenitur

caritati, que etiam obliuionis, quoad fieri potest, fauet.

IX. Hæc dicta sunt, spectato iuris rigore. Nam paucis in locis hæc decreta recepta sunt; nec iuramentum ubique emittunt Medici servandi decreti Pii V. Ceterum, ubi decretum præsumitur iuratum, cum aliquo iustitiam sit, & ob reverentiam sacramenti, dico Medicos ad illius observantiam iuratum teneri. Nec plerumque Medicorum transgressio abrogare valet iustitiam ac iuratum legem. Ubi vero decretum non iuratum, ad ex Medici præstanda obstringitur que lex naturalis, & divina præsentit; videlicet, quando agonizant, vel prudenter timeant mortem, aut mortis periculum imminere, debent christiana, non humana dextera infirmum admonere ut rebis suis tum corporis, tum anime consuleret valeat. Quod Caietanus scribit in *Sum. theol. Medicis*, non esse Medicorum tristitia infirmis annuntiare, sed læta, intelligendum est, ut ipsorum Caietanus se se explicat, ad excusandos bonos Medicos, qui partes suas implevere solent, non indiscriminatim, ut ex eodem Caietano referunt Salmaticenses. Nempe multi Medici, fin ex officio Medici, certe ex professione christiana, proat valet, adstringitur indicare ea que ex lege evangelicæ, & ecclesiasticæ infirmi ægroti tenentur. Non est tamen necesse ut ipse Medicus directe infirmo indicat vitæ periculum; fed etiam per alios, nempe amicos, & consanguineos peragere licet valet, prout prudentia christiana melius iudicaverit expedire. Nec regula præcisa alibi assignari potest. Extrema tantum sunt vitanda, & illorum qui abique ulla necessitate infirmos turbant, & aliorum qui ob vanum timorem ægrotos turbandi abique sacramentorum susceptione illos mori sinunt.

CAPUT III.

De iuramentis non iudicandi, non mutandi, non suscipiendi, & non condendi minoris, nec emittendi auctoris gratia.

I. DE pluribus materiis genere diversis, brevitate gratia, hoc in capite fermonem institutum. Innumeram movent difficultates Theologi recentes super quolibet proposito materis generis, & potissimum super iuramento non iudicandi. Omnia que ipsi satis præstant, nos breviter relevemus. Talis enim non sunt que longiorem requirant dissertationem.

II. Quæst. I. *An iuramentum non iudicandi vali-*

causam sit? Resp. D. Thomas 2. 2. *quæst.* *causam* art. 2. statuit ludum moderatum ad virtutem eutrapelicæ pertinere. Totum tamen conditiones necessariæ sunt ad constituendum ludum actum virtutis, ut in praxi difficile reperiantur omnes: potissimum si ludus peragatur inter homines caritate destitutos. Annotandum quoque est, ludum illum dicitur ad virtutem actum reduci posse qui ad exhilarandum animum dirigitur, quique committitur in verbis, aut factis iudicis, & iocosis consistit. Quare omnes ludi, qui fortuiti, & casuales, qui ad lucrandas pecunias exercentur, excluduntur ab his ludis qui ad virtutis actus reduci valent. Quibus politis dico, iuramentum, quod frequenter fieri solet, non ludendi validum esse: quia committitur fit de ludo immoderato, & pecuniario, quique est rixarum, & animi perturbationum, aliorumque malorum origo: consequenter est de re licita, honesta, & magis proprie utili tum anime, tum corpori. Quæ ergo falluntur Navarrus, & Rodricus, aliter sentientes, eiusmodi iuramentum, siue votum non esse validum, quia ludus potest esse actus virtutis. Quandoquidem iuramentum fere nunquam fit abstinendi a ludo qui fit virtutis actus: idque experientia constat. Homines enim qui virtute ludunt, nunquam simile iuramentum, aut votum emittunt. Deinde iuramentum non ludendi validum foret, etiam si ludum virtuosum comprehendere: quia perfectior virtus esse potest, quam abstinencia a tali ludicra recreatione elucet. Moderata inter homines femineque conversatio, ciborum sanitas, utrumque comestura, res uxoria ad actus virtutum spectant, attamen perfectior virtus est ab eiusmodi actibus abstinencia; ideoque iuramentum, seu votum ab eisdem abstinendi validum est, & obligans. Porro, ut dispositio que valet, eademdem sub iuramento absoluto non ludendi comprehendatur nec ne ludus moderatus, licet, fere semper iuramentum non ludendi fieri ad evitandum iacturam pecuniarum, & temporis, occasione iugiorum, ac rixarum. Quando autem consistit de tali sine expresse; planum est tunc non comprehendendum ludum moderatum, & virtuosum. Ceterum, ut dixi, vix fieri potest ut ludi pecuniarii ad ludum virtuosum reducatur: & ideo in iuramento non ludendi, mea quidem sententia, semper comprehenduntur omnes ludi pecuniarii, quamvis parva sit pecunia que ludendo exponitur: quia nimis familiare est periculum transgrediendi limites moderate pecunie,

& moderati ludi. Quamobrem qui iuravit se in posterum non iururum, ab omni ludo abstinere debet; alioquin perituros evadet. Non negamus, quandoque eiusmodi iuramenta fieri abique debita deliberatione, & ex impetu animi perturbati, sed tunc veniunt erit, non fuerit sufficiens deliberatio. Concedo & ego iuramentum strictioris iuris esse; cuiusque obligationem non extendendam ad res ubi, sed potius coarctandam esse. Verum id intelligendum est maxime, quando materia iuramenti, seu voti tunc actus qui vocantur supererogationis. Quando vero iuramentum, seu votum est de vitando periculo amittendi bona tum spiritualia, tum temporalia, a quorum malorum occasione etiam abique iuramento Christianus abstinere deberet; tunc, ut ego quidem arbitror, iuramentum potius amplificandum (moderate tamen, & intra genus materia iurate) quam coarctandum est. Quare minime mihi probatur innumere ille distinctiones, & subtilitates, quas ex Sanchez, Palao, & Leandrobis excludit Salmanticensis *tractatus*, *cap. 11. par. 7. h. a. num. 68. & seq. & cap. 11. par. 7. h. a. num. 68. & seq.*; porrius illas quibus gravitatem, & parvitatem materiae ex diverso iurandi sine collatione, statuit parvitatem materiae esse modo temporis, modo pecunie iacturam, & consequenter iuramentum nunc venienter, nunc mortaliter peccare iuxta maiorem aut minorem materiae iurate transgressionem: que omnia supra explodimus, docentes, neque in assertorio, neque in promissorio iuramento parvitatem materiae reperiri.

III. *Quæst. I. An qui iuramentum, seu votum emittit non ludendi, possit alteri iuramentum dare, ut suo nomine ludat, & ipse ludo assistat?* Resp. *Discreti sane me ista humane calliditatis inventa proponere, nisi in utramque partem a Theologis disputarentur.* Communitur recentiorum opinio, quam propugnat Sanchez, Leander, Palao, Fagnolus, Salmanticensis, Tamburinus, Sporer, & alii descendit absolute, posse iuramentum talem per interpositam personam ludere, & ludentem aspicere: quia proprie, & in rigore iurans non ludit: & cum iuramentum strictè interpretandum sit, non debet extendi ad hunc ludum mediatum, & remotum. Hæc est unica istorum Auctorum ratio.

IV. Iam communi verituti proverbio, quod qui per alium facit, per se ipsum facere videtur. Iuramentum strictè interpretandum, potissimum quando res iurata non prohibet

tur ipsa divina lege, sed est supererogationis; semper tamen interpretatio isthæ secundum regulas bonæ fidei, & christianæ prudentiæ esse debet. Porro, cum quis, expertus se ludendo prodigere pecunias suas, patrimonium dissipare, tempus ferre, rixas & iurgia excitare, iurat se in posterum non iururum, ut eiusmodi mala declinet, non evitat hæc omnia, cum per interpositam personam iudicet: nam pecunia, & patrimonium prodiguntur, otiose tempus infumitur, & iugiorum rixarumque periculum est. Verum, inquit advertit, hæc omnia nihil obstant: quia non est attendendum, an finis iuramenti concurrat, sed an sub materia promissa comprehendatur. Immo repono ego, ex intentione, & sine iurantis interpretatio iuramenti colligenda est. Materia iuramenti est ludus. Edo: ut certe non est ludus utcumque, & ab omni circumstantia sciendus; cum in acceptione sit actus indifferens, & vix contra iuramenti materies; sed ludus, ut est occasio iacturæ pecuniarum, patrimonii, temporis, ut est causa iugiorum, rixarum, aut impedimentum vacandi rebus divinis, & concludendis propriis negotiis, est reipia iuramenti materies. Hæc autem omnia contingant, cum iurans per interpositam personam, seu aliena manu ludit, & propriis oculis ludentes spectat. Ergo est materia propria iuramenti quod committitur fit non ludendi. Distinctio vero qua contrarie sententiæ Auctores dicunt ea que recentioribus concessaria, finem, non materiam esse iuramenti, & finem externum non cadere sub lege: hæc, inquam, distinctio similis est alteri qua non pauci votum paupertatis levare sibi blandiuntur, si pecunia non propria, sed aliena manu ad arbitrium expendant, vel in alio sermone consistant. Que sane distinctiones nunquam mihi sunt, & mere cavillationes, ortæ in ex animo decipiendi (quod presumere nefas esset) certe ex præpòlata assuetudine revocandi ad regulas abstractas, & metaphysicas morum precepta. Sepissime finis legis non cadit sub lege, quando est omnino extrinsecus; secus, si est intrinsecus, & constituit materiam ipsius legis, ut in presentia contingit.

V. Similiter dicimus, hunc iuramentum non posse alterius nomine ludere. Etiam in hæc hypothetis distinctioe vivunt laudati Theologi. Atque namque, si finis iuramenti fuerit vitare iacturam temporis, ut possit Deo vacare, siveque rebus attendere; tunc nequit vel alterius nomine ludere. Si vero finis fuerit

declinare iacturam pecuniarum, occasione rixarum, & iugiorum; dicunt posse eum tunc ludere, qui transgrediatur iuramentum: quia in ludente alieni pecunias huiusmodi contingere minime solent. Sed hæc distinctio nem ut inquam ratiocinam; cum ipse iurans iuramentum suum cum tali præfatione, seu distinctioe non copulaverit. Siquidem in absoluto iuramento non ludendi omnia recentia incommoda intelliguntur cavenda: & quantum frequentiora sint in ludo propria pecunie quam alieni; attamen, quoties ludi sunt pecuniarii, absque eiusmodi ludi familiaria sunt descripta mala; que ut declinentur, sacramenti sese munierunt vinculo. Dicendum ergo nobis videtur, talem iuramentum neque proprio, neque alieno nomine abique iurantis transgressionem posse ludis vacare.

VI. *Quæst. III. An iuramentum non ludendi cum tali persona, aut in tali domo, vel tali genere ludi, validum sit?* Resp. Si hoc iuramentum, vel votum fit de re omnino indifferente, quemadmodum absolute est ludus cum tali persona, vel in tali domo; iuramentum ad nihil obligat. Ceterum, si habeat finem honestum, videlicet fugam rixarum, iugiorum, quorum talis persona occasio esse solet; si talis ludus est causa amittendi magnum pecunie summam; si illa domus origo est malorum: tunc iuramentum factum evitandi præfata mala, & pernicia validum est; atque iurans sub perituros pecunia illud observare adstringitur: quia iuramentum est de re bona, & honesta. Adverte tamen, ut iuramentum, seu votum validum sit, non satis esse illud posse in finem honestum dirigi: sed oportere insuper ut ipse iurans ratiocinet, vel expresse habeat talem finem honestum. Hæc iuramenta eiusmodi non ludendi cum tali persona, in tali domo, ex studio, & ira concepta, & in vindictam talis personæ facta, incauta sunt, & invalida. Iuramentum factum in comotum furoribus, vel aliorum, & ab ipsis acceptatum, validum est, nec potest retractari. Iuramentum conditionatum dicitur, donec impleatur conditio. Titius filius iuravit se non iururum, donec pater Roma redierit. Romæ moritur pater. Potest ne filius ludere? Negat Bonacina *disp. xiv. p. 1. par. 16. num. 8.* Sed vera est adfirmans opinio, quam defendit Tamburinus *Lib. III. cap. 11. §. 1. num. 66.* quia manifesta presumptio est palem filii iurantis animum. Nihil materialis est Bonacinae interpretatio.

VII. *Quest. IV. An verum, seu iuramentum non mutandi sit validum?* Resp. Abique qua controversia nullum sine vomiti, sine iuramento nullum est. Mutari namque est actus misericordiae, & caritatis; & quandoque ex precepto ad mutandum obligatur. Ergo iuramentum abstinendi a tali actu non est de re honesta, & licita; & idcirco invalidum. Idem omnino dicendum de iuramento non fideiubendi. Ut autem clarior sit resolutio, sub variis circumstantiis considerari potest praefatum iuramentum. Nam, si abstinere sit, & fiat vel ob Dei honorem, aut ob propriam utilitatem; patet esse invalidum, & nullum: quia repugnat non consensu, tunc preceptis evangelicis, & consequenter non potest in Dei honorem cedere. Si iuramentum fiat ob vitandam gravem laesuram proprii patrimonii, & honorum, ac propriæ familie danna, quæ solent esse causæ ad evitandum iuramenta inducentes, quæque fuerint honestum constituta; quia urgente necessitate proximi, preceptum quoque urgere potest mutandi etiam ob dictum finem, non obligat saltem in omni evento, quia adverteretur maiori bono, videlicet succurrendi proximo constituto in gravi necessitate. Si vero iuramentum fiat in gratiam terti, post istius acceptationem obligat, nec retractari valet, secus post acceptationem. Denique hoc iuramentum considerari potest ex parte formæ, quæ concipitur. Nam, si iure de mutuo non daturum pecuniam, nec fidei iuramentum abique prævio examine, & accepto praefatum, amicumque confidit, iuramentum validissimum est: quia non relinquit omne mutuum, nec quamcumque fidei iuramentum, sed tantum incautam, & imprudentem. Saepè enim corruunt, vel maxima damna patiuntur familie ob fidei iuramentum præcipites & incautas. Quoties ergo quis iurat abstinere a mutuo, & fidei iuramentum abique hoc examine & consultatione; iuramentum optatum est, & stringit iuramentum. E contrario iuramentum fidei iubendi, & mutandi omnibus indiscriminatum invalidum est, & vitiosum: quia includit prodigalitatis vitium, & imprudentiam, nisi sit alia conditio circumscripturum. Validum vero foret, si iurans esset absolutus dominus suorum bonorum, illis, & necessariis heredibus desistens, atque iuraret in honorem Dei mutare, & fidei iurare. Hæc enim ratione omnia bona sua pauperibus distribuere posset. Similia iuramenta fidei iubendi, mutandi, distribuendi bona sua in e'economiam pau-

peribus, ita interpretanda communiter sunt, ut executioni mandentur minori, quoad fieri potest, detrimentum, & periculo ipsius iurantis. Circumstantiæ tamen omnes bene sunt ponderandæ.

VIII. Ultimo loco spectanda est persona quæ iuramentum emittit non mutandi, non fidei iubendi. Nam, si Clericus sit, & iuret non fidei iubere pro laico, validum est: quia Clericus in sacris votum est fidei iubere pro laico, excepta necessitate, ut colligitur cap. Te quidem xi. *quest. i. c. cap. i. de fidei iuramentis*; ubi tamen prohibetur Clericus frequentia fidei iuramentis. Hæc vero fidei iuramentum facta a Clerico pro laico valida est: & Clericus solvere tenetur de patrimonialibus bonis, aut etiam, ut vult Sylvester *verb. Fidei iuramentum quest. iii. de redditibus beneficii*, de quibus tamen disponere pro arbitrio nequit, cum administrator, non dominus sit, ut suo loco dictum est.

IX. *Quest. V. An iuramenta facta a mercatoribus non emendi auctore pretio, & non vendendi aliter, valida sint?* Resp. Invalida esse communiter sentiant omnes. Quoniam nec in Dei honorem, nec in proximi utilitatem velunt. Qui itaque talia edunt iuramenta, servat eadem minime altinguntur.

CAPITULUM IV.

De iuramento contra aliud iuramentum. Item de iuramento non accedendi, non denuntiandi, atque de iuramento nimis prodigioso.

I. **D**UOBUS modis potest secundum iuramentum priori iuramento esse contrarium, scilicet vel actu iurandi, vel in materia iurata. Exemplis rem declaro. Iuranti si nunquam sub iuramento quidquam promissurum, vel superiore inconstitutum, vel abique scriptura; deinde abique his circumstantiis scriptura, vel consultatione iuratur, & promittit aliquid licitum, & honestum. Hoc secundo iuramentum illicitum quidem est: validum tamen & obligans, quoad materia promissa, & iurata licita est, & honesta. Iuranti Deo servare certitatem; deinde promittit sub iuramento reducturum prellam in sponsam. Hoc secundum iuramentum, contrarium priori in re iurata, est illicitum simul, & invalidum. Violare liquidum id quod voto, aut iuramento promissum, semper illicitum est, & prohibitorium. Ita docent communiter omnes. Advertunt tamen, debere primum iuramentum obligare eo tempore quo secundum iuramentum emittitur, ut

illud invalidum sit. V. g. iurasti te ducturum Ream; deinde sub iuramento promittis te ducturum Capellanum. Secundum iuramentum invalidum est, quia tempore quo factum tuis duabus primis. Quod autem initio *resolubatur est, & tunc temporis non revocatur*, in *6. reg. Non promittitur, de reg. iur.* Contra vero si primum iuramentum celebravit, quando emittitur secundum, manet illud iuramentum obligare.

II. *Quest. I. An dispositiones factæ contra priora iuramenta valide sint?* Resp. Iuranti non vendituram campum, non mutaturam testamentum, non ducturam Bertam in matrimonium; deinde campum vendis, testamentum mutas, Bertam ducis. Sane non valde dispositiones hęc? Quid, si iuramentum firmate essent? Iuramentum invalidum est, quia est de re illicita. Ceterum dispositiones civiles valide sunt. Quoniam per iuramentum tibi minime abusu licite facultatem vendendi, & commutandi que antea vendere, & commutare iure poterat; scuti, si iuranti te iuguraturum, non idcirco tibi eripuisse comedendi potestatem; sed solum iuramentum comesturam illicitam reddit. Licet ergo secundum iuramentum contrarium priori in re iurata invalidum sit; non tamen invalida sunt dispositiones civiles, quæ a libera potestate disponendi pendunt. Hęc tamen intelligenda sunt, dummodo potestatem recipere habeas disponendi de re iam venditione, & commutatione. Iuranti equi tui venditionem, & capra Petro illum vendidisti, & tradidisti. Hęc eandem equam cum iuramento vendis Paulo; hęc secunda venditio nulla est; quia vi prioris venditionis, & traditionis equus ablati est a tuo domino; iuxta hæc communi doctrinam plures alios consimiles casus resolvere poteris.

III. *Quest. II. An iuramentum non accedendi, non denuntiandi, invalidum sit?* Resp. Iuramentum univiersale non accedendi, nec denuntiandi invalidum est: quia saepe urget preceptum accedendi, & denuntiandi delicta potissimum quæ cedunt in damnum publicum. Et, quamquam bonum etiam sit & honestum quandoque non accedare; non obstat tamen quominus iuramentum univiersale factum non accedendi sit nullum: quia, cum iuramentum univiersale includat omnes casus, non solum plures sint illiciti, totum corruit: malum est enim ex quocumque delicto. Iuramentum de accedenda, vel non accedenda aliqua determinata persona valebit, vel non valebit, prout caritas, & prudentia suadebit, aut dissuade-

bit obligationem accedendi. Hęc ipsatione iuramentum accedendi univiersale omnes abique ulla exceptione nullum est. Saepè enim accedat caritati, prudentiæ, & iustitiæ adverteratur.

IV. Plures solent moveri difficultates super hoc iuramento de accedendo ante, vel post delictum, & super intelligentia illius cap. Quemadmodum, & illud de iuramento, ubi Innocentius III. declarat, iuramentum generaliter factum de non accedendo uxoris crimine, non esse obligatorium: quia contingere potest quod mulier sit infidelis, & non cohabitare abique iniuria Creatoris, quo in casu tenetur vir illam acculare; scus, si delictum uxoris esset adulterium. Verum non est cur in eiusmodi questionibus tempus terramus. Illud solum addendum, plurima iuramenta denuntiandi, vel accedendi aliorum crimina frequentes fieri animo vindictæ; & idcirco non obligare, utpote de re illicita. Quod si vindicta gravis fuerit, duplex est peccatum & contra caritatem erga proximum, & contra religionem, eo quod nomen Dei assumitur ad confirmandum vindictæ propositum. Hinc iuramentum per iuramentum accedendi socios apud magistrus, iuramenta parentum, & dominorum, puniendi filios, & servos invalida sunt, & culpabilia communiter, quia facta animo vindictæ; quæ tamen cum gravis esse non solet, ideo non excedit culpam venialem. Quod si hæc iuramenta emittantur animo evangelicæ correctionis, appareat spes boni eventus; valida tunc esse possunt. Sed non ita frequenter hæc occurrunt.

V. *Quest. III. An iuramentum prodigiosum de iure iuratum sit validum?* Resp. Duplex in sensu resolvenda est præfata questio. Primum an iuramentum quidquam donandi meretrici ob copiam loco corporali validum? Secundo an iuramentum istud, quatenus prodigium, sit pariter invalidum? Ad primum quod attinet, omnes concedunt, promissionem iuramentum factam meretrici anteperegratum flagitium debere retinere, cum sit illicita; perpetrato vero delicto, implendam esse adiuramentum, eo quod tunc pretii licentia fit. Quod non contingit in donatione iurata fit, quæ semper illicita est, five ante, five post collisionem gradus ecclesiastici. Hęc omnia communia sunt. Eo tamen discreto, fornicatorum tenent ad dandum pretium meretrici post perpetratum crimen, non vi promissionis factæ ante perpetratum delictum, quam nullum dicerem, sicut & iuramentum; sed

sed vi iuris surgentis post patrimonem criminis. Res tamen tanti non est, ut contentions sinec decamur.

VI. Circa secundum plures Theologi docent, promissionem iuramentum que prodigia sit, valere pro illa parte qua iuris est, scilicet pro parte excessus, quo efficitur prodigia, scilicet & iuramentum. Molina *Tom. II. disp. cclxxi. & Sanchez Lib. III. cap. ix. n. 27.* docent, & promissionem iuramentum prodigiam integram valere secundum omnes partes: quia, licet culpam commiserit qui prodigia donare iuravit: ipsa tamen impletio promissionis iurata licita est. Hanc opinio mihi fallia est: nam promissio vere prodigia semper est culpabilis, non modo quando fit, sed etiam quando impletur. Prodigious namque vitium est. Ergo illius quoque executio peccatum erit. Igitur evidens est promissionem iuramentum, saltem prout est prodigia, nullam esse. Ceterum mihi absolute, & secundum omnes partes nulla est dicta promissio iurata, que vinculum iniquitatis esse nequit. Si itaque absolute prodigia est, absolute pariter nulla erit. Quare utramque opinionem ridicimus, nempe primam, que docet esse validam hanc promissionem pro ea parte que validam non est; & secundam, que integram promissionem validam defendit. Quoniam promissio absolute prodigia, tota vitiosa est: ergo tota nulla est. Nam verum est quod ait P. Sanchez, culpam committit, dum prodigia promittitur: scilicet dum executioni mandatur ipsa prodigia promissio. Fallum est hoc apertissime: quandoquidem prodigialium est absolute vitiosa. Ergo & quando promittitur, & quando impletur promissio, culpa contingit. Perperam vero adducitur exemplum mercedis que datur meretrici. Nam solario pretii ex iustitia meretrici debetur; nec quidquam malum in se involvit: licet maritum, licet actus culpabiles preestipulant.

CAPUT V.

De iuramento metu, & iniuria extortio.

IEX duplici metu oriri potest iuramentum, tunc, levi scilicet, & gravi. De iuramento ex metu levi proficiente nulla est difficultas, quia penes omnes validum est. Circa iuramentum ex metu gravi tota est questio, que agitari potest spectato iure naturali, canonico, & civili.

II. Prima sententia docet, nullam esse iuramenti gravi metu extorti obligationem sive in foro interno, sive externo. Et hanc sententiam docerunt plures Iuriste, Vincentius

Abbas, Alciatus, Felinus, Lopez, Rolandus, Flaminius, quos citat Sanchez *Lib. II. de matrimonio. disp. xi. n. 10. n. 3.* atque hanc opinionem esse probabilior.

III. Secunda opinio defendit, iuramentum metu gravi extortum validum quidem esse in foro conscientiarum, & obligare sub mortali; sed in foro iudiciali externo. Hanc defendit Valencia *disp. vi. quest. vii. pont. 4. §. 3. & Fachinus Lib. VIII. contr. cap. cii.*

IV. Tertia, que communis est penes omnes Theologos, potissimum ius naturale, & pontificium spectetur, docet, iuramentum gravi metu extortum absolute validum esse. Hanc expresse docet D. Thomas 2. 2. *quest. lxxxix. artic. 7.* Guertanus, & Sylvius *lib. Soto Lib. VIII. q. 2. artic. 7.* Navarrus *in Man. cap. xlii. n. 10.* Covarruvias *de spons. II. Part. cap. 111.* Molina *Tom. I. tractat. 11. disp. cclxx.* Sanchez *Lib. III. cap. xvi. n. 18.* Sanchez *Lib. III. in Decal. cap. xi. n. 10. n. 14.* Lessius *Lib. II. cap. xlii. dub. 6.* Guertanus *de iur. II. Part. cap. lxx. n. 18.* Diana *Part. VIII. tractat. viii. resp. 57.* Azorius *Lib. I. cap. xi. quest. xii. &* ut dixi, communiter omnes Theologi. Atque nec sermo est de metu per iniuriam illato: nam si iustus foret metus, nulla esset difficultas, Ratio evidens est: quia metus, est vis gravis, non tollit quia iuramentum illud fit voluntarium, & liberum. Validum ergo erit iure nature, iure quoque canonico validum est, ut colligitur ex cap. *Debitores*, ubi Alexander III. docuit nos qui iuraverant solutionem usurarum, cogendos esse ut Domino iuramentum exolvant. Hinc quoque pertinet quod docet Innocentius III. *cap. Ad audientiam, de his, que vi.* Quod confirmari potest ex Angelico. Hoc iuramentum committitur iustitia, & iudicium: Porto quicumque (inquit Anglicus) iuravit aliquid se facerem, obligatur ad id facerem, ad hoc quod iuravit impiose, & iniuste, & iniuria. Et in respon. ad quod dicitur, quod in iuramento quod quis coactus facit, duplex est obligatio. Una quidem quia obligatur communi, cui aliquid promittit: & talis obligatio tollitur per coactionem: quia ille qui iuravit iniuste, hoc meretur ut ei promissum non servetur. Alia autem est obligatio qua quis Deo obligatur, ut implet quod per nomen eius promittit: & talis obligatio non tollitur in sum conscientia: quia magis debet damnari temporale sustinere quam iuramentum violare. Potest tamen repetere in iudicio quod solvit, vel

vel Prælato denuntiare, non obstante quod contrarium iuravit: quia tale iuramentum vergit in deteriorem vitam: offer enim contra iustitiam publicam. Romanus autem Pontifex ab huiusmodi iuramentis homines abfolverunt, non quasi decernerent huiusmodi iuramenta non esse obligatoria, sed quasi huiusmodi obligationes ex iusta causa relaxantes.

V. Facile, quandoque solent esse Prælati in relaxandis huiusmodi iuramentis; prudentia tamen opus est. Nam, si ex dispensatione scandalum, vel iniuria religionis christiane immineret, ut si infideles reputarent nullam esse apud nos iuris iurandi religionem; tunc dispensatio concedenda non foret.

VI. Obiicit 3. Simplex promissio metu extorta non obligat: ergo neque iuramentum promissionem confirmans: accessorium enim legitur principale. Resp. Negatur consequentia. Promissio simplex, que iure nature valida est, iure positivo fit invalida ob coactionem. Sed nullum ius positivum canonicum invalidum declaravit iuramentum coactum. Nec exigitur pro istius valore quod excoctio fit licita. Immo in iuramentis coactis promissio minime consideratur (tantum abest ut sit quid principale, & iuramentum accessorium) sed ipsum iuramentum per se consideratur: nec extorquetur ad confirmandam promissionem, sed ad invocandum Deum in telum rei future asserta. Denique promissio fit homini, qui iniuria illam extorquet; iuramentum fit per Deum, & ob istius reverentiam servandum est.

VII. Obiicit 2. Votum metu extortum, sicut & matrimonium, invalida sunt: ergo & iuramentum. Item Pontifex in *cap. Quamvis de pactis in vi.* declarat pacta que non vi, aut dolo firmata sunt, servanda esse: ergo, si vi, aut dolo firmata fuissent, servanda non essent. Resp. Ad primum negatur consequentia, nam votum, & matrimonium coacta, declarata sunt positivo iure nulla: que aliqui iure nature, non secus ac iuramentum, valida forent, eo quod modo eodem libera sint, & voluntaria. Sed iuramentum nullo iure declaratum est nullum. Adde, matrimonium esse nullum, etiam si iuramentum firmatum fuisset; quia ad hoc ut quis actum iuratum exequi teneatur, debet actus ille (quod est magnopere attendendum) esse licitus; que autem sunt vestra, licita non sunt. Matrimonium coactum prohibuitur est: ideo iuramentum quo illud confirmatur, est nullum, quia est de actu vestro, & illicito. Ad

secundum dicitur, Pontifex declarasse, iuramenta sine vi, & dolo facta, esse valida in utroque foro, tam interno, quam externo. Ceterum que vi iurata sunt, in foro externo irrita iudicari solent: quia committi per iniuriam alterum ad iurandum in foro externo non datur actio. Que omnia confirmat ipse Pontifex his verbis: *Ut agatur consuetus, & serventur materia peccandi, non eis ita expressa se dicatur, ut iuramenta non servent: ubi Pontifex sermonem habet de ablatione que a foro externo concedi solent. Subdit tamen: Si ea non attulerint, non ob hoc sunt, tanquam pro mortali crimine, puniendi: quod pariter de exteriori fori punitione intelligendum est: iuxta Ecclesia, cum in detestationem iniusti cogentis, tum ob committere iuramentum illius qui vim, & iniuriam pertulit, coacta iuramenta punire nunquam solet, tanquam peritura, etiam si servata non fuerint.*

VIII. Quest. I. An iuramentum coactum, si ius civile tantum spectetur, validum sit? Resp. Probabilissima mihi videtur opinio que docet, iuramentum coactum, spectato solo iure civili, invalidum esse. Nam magistratus civiles polere facultate statumendi leges, & conditiones servandas in quolibet futuro iuramento, res certa videtur. Nonne magistratus isti recipere decernunt, quinam ad iurandum adinvenendi, quinam repellendi sint? Hæc eadem ratione alia onera, vel alia iustitia condere valent, quibus declarant, iuramenta que carere conditionibus a se præscriptis, seu que facta non fuerint iuxta præscriptum sanarum legum, nulla esse. Hæc omnia certa videtur. Sed ius civile res ipsa declarat, iuramenta coacta irrita esse, tum in autentica Sacramento *publico*, ubi expresse statuntur, iuramenta per vim, vel metum facta nullius esse roboris: quod etiam cavetur in *leg. Non dubitandum de legibus*: item in *leg. Iuris gentium, si de pactis*, ubi dicitur, quod quoties pactum a iure communi remotum est, servare hoc non oportet, nec obligat; neque iurandum de hoc adactum, ne quis agat, servandum. Hæc opinio nem tanquam probabilior defendit Caltrapalus, qui pro eadem plures laudat. Hæc tamen eruditio potius gratia dicta sunt: nec enim ad nos admodum pertinent: cum tanquam iuramentum certum teneamus, eiusmodi iuramenta iure naturali, & pontificio valida esse.

IX. Quest. II. An qui gravi metu coactus iuravit se rediturum ad carcerem, & teneatur redire? Resp. Primo certum est, nemine dissentiente, ad reditum iuramentum equi-

modi teneri, si carcer inustus sit, etiam si poena mortis imbedunda foret. Diffinitas est, an quando carcer iniustus est, & ad eum probabilis timor iniuste vexationis, teneatur iurans redire. Negant plures Auctores, Covarruvias, Plaza, Balthus Lesionensis, Gutierrez, Valquez, Nacaratus, quos citat, & sequitur Requinadus *Lib. XVII. Praxie, numer. 62.* Leander *disp. 8. quest. xxii. ubi plurimum laudat.* Contraria sententia confirmatur est, & simili probabilior, quam defendunt Tolerus *Lib. II. cap. xxi. numer. 2.* Ledfina *Lib. III. cap. xli. dob. 6. numer. 28.* Sanchez *Lib. III. cap. xi. numer. 3.* Suarez *Lib. II. cap. 10. numer. 24.* Bonacina *Tom. II. disput. xv. quest. 1. punct. 9. numer. 2.* Cajetanus 2. 2. *quest. lxxxix. art. 7.* Soto *Lib. VIII. quest. 1. artic. 7.* Sylvius 2. 2. *quest. lxxxix. artic. 7. quest. 1. ad 8. Sporer in 2. precep. Decal. cap. 1. sect. 2. §. 4.* & communiter alii. Ratio est, quoniam reditus ad carcerem ob finem servandi iuramentum fidem adus est forniculonis, veracitatis, patientie, & religionis. Nasc ille censetur se fore occidere, vitarique suam prodigens; sed solum periculo vite se exponere; sed non raro ex iudis, & rationabili causa tenentur omnes. Diemnis tamen, te debere redire ad carcerem, etiam cum periculo amittende vite, quando dum iurasti, hoc periculum professus es. Quod si factio iuramento abque hae provisione, periculum illud inperverent, ex mutatione tam gravis circumstantie ad reditum non teneris.

X. Obvies, iure caritatis quique tenetur periculum proprie vite fugere: ergo iuramentum non declinandi hoc periculum, sed potius adendi illud, caritati repugnat, & consequenter illicitum est: eo vel maxime quod talis reditus tyranno occasione suppeditat inique vexationis: nec fidelitas servanda est inique pectori. Resp. Urget unique fugiendi periculum in iusta meritis, alteriusque gravissimi mali, preceptum. An iuramento positum non fugiendi, aut rediendi, cessat siue obligatio. Quoniam, dato iuramento, illius observatio actus est fidelitatis, fortitudinis, veracitatis, & religionis. Neque tali redita tyranno porrigitur iniuste vexationis occasio; sed ille ex sua iniquitate, servandi anclam arripit. Et, licet servanda violenter aggressio fides non fit, servandum tamen est obsequium Deo; cuius testimonium additum fuit in iuramento, quo reditus ad carcerem firmatus fuit.

XL Quest. III. An captivus apud Turcas,

licentia abeundi obtenta, pignone iuramenti pro reducto. *Lib. II. redire teneatur?* Resp. Auctores relati pro prima opinione numer. 9. explicita, negative respondent, sed communiter, immo communitissima sententia adfirmat, quod *prae. quest. datas.* Quibus addi debet scandalum, & dedecus christianae religionis, quod ex inobediencia praefati iuramenti consequeretur.

XII. Quest. IV. An Episcopus relaxari debeat in iuramento? Resp. Si iuramentum iniustum sit, ut si iurasti cuiusdam innocentis te rediturum, quo in casu vi iustitiae redire adstringens; certum est non posse ab Episcopo relaxari. Immo iurans nequit in simili casu dispensationem petere; quamvis aliqui Auctores doceant, licite posse Episcopum dispensare, etiam iuramentum iniustum sit, quando imminet vita iustora, vel alterius gravissimi mali periculum. Sed haec opinio communiter relictur. Quia iudex, & casus ius legitimum habent retinendi captivum, licet carceri inmanipatum: cui iuri censent ob acceptum iuramentum inderent. Ergo relaxatio talis iuramenti inderent praefatum ius; damnique iudici aut domino, aut custodi inferret. Si vero iuramentum extortum iniustum sit, & carcer iniustus; tunc certum est relaxari posse ab Episcopo. Advertendum tamen, quod alias diximus, ne eiusmodi dispensationes scandalum, & irrisionem christianae religionis inferant. P. Valquez dicit, iuramentum datum cuiusdam redendi ad carcerem obligare solum, cum cultos bona fide credit iuste captivum detineri in carcere; focus, si iudicis iniustitia participat fit, implet cultos, Fagander, quem laudat Leander *disp. x. quest. xxvi.* absolute docet, non alteri iuramentum ad reditum, sive cultos iniocens dicit, sive iudicis, & tyranni malitiae participat. Verum haec opiniones, licet eas probabilis appellet Leander, relictur tamen communiter a Theologis. Pariter communiter Theologorum opinio alicent, captivum dimittendum a Turcis, teneri solvere aures: quos pro sua redemptione te daturum iuravit.

XIII. Quest. V. An qui latroni, in casu quo praedator promissit iuramentum, servandi vite causam aures, teneatur servare iuramentum? Resp. Omnes Auctores qui docent, iuramentum gravi metu extortum, nullum esse, defendunt quoque, praefatum iuramentum non teneri promissa iurata implere. Sed communitissima opinio oppositum propugnat. Quare omnes qui defendunt iuramentum, etiam gravi metu extortum, validum esse;

esse, docent etiam, eum qui iurat latroni te daturum pecunias pro sui capitis redemptione, teneri solvere pecunias iuratas obligationem dictam, quod iuramentum validum sit: & licet promissio simplex nulli evadat ob iniuriam a latrone illaram, iuramentum tamen ob reverentiam divini testimonii obligat implere promissa. Quare non recte scripsit M. Tullius *Lib. III. offic. cap. 12.* Quod iura iuratum est, ut mens conciperet fieri oportere, id servandum est, quod aliter, id si non feceris, nullum periculum est: ut si praedonibus potum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est, ne si iuratus quidem id non feceris. Nam pirata non est ex periculis numero defrauitur, sed communis hostis omnium. Cum hoc nec fides esse debet, nec iuramentum commovere. Non enim falsum iurare, peierare est; sed quod ex animi tui sententia iuraveris, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere periculum est. Scite enim Euripides:

Iuravi lingua mentem iniuratum gerit.

XIV. Hanc Echinorum fallacem doctrinam adoptarunt non pauci Catholicae recentiores, qui docent, captum a latrone posse sub restrictione mentali iurare te daturum pecunias, si debebis, si sibi placerit, si voluerit. Hanc sententiam docet Leander *disp. x. quest. xviii.* ubi plures laudat Auctores, quos inter Soto *Lib. III. quest. 1. artic. 7.* Sed tantum abest, ibi docere illam opinionem Leander, ut immo his verbis eam impugnet. *Statuitur regula generalis. Si verba exteriora prolata respectu intentionis plane falsa sunt, id est menti veritas dissimulata, inversum, & oblique ulla exceptio est peccatum mortale. Id quod praedator exemplo monstratur, ubi extra sua restrictiones iuratur. Et in mente non habetur absoluta intentio. Neque iurans assensur per illam mortalem restrictionem: Dabo, si debeo; aut iuro dare, si debeo. Nam, postquam verbis non explicat, sed verba sunt absoluta, non consistunt a menti, sed facta est iuratio, quia iustus non fit absolute ut explicatur extra. Quoniam ideo casum comprehendit sententia Augustini super Psalmo, xxiii. relata cap. Utii. xxii. quest. 11. & can. In dolo, ubi ait: In dolo iurat qui aliter facturus est quam promittit. Quapropter, quantumvis per vim, & iniuriam fuerit iuramentum extortum, factumque ad redimendum vitam, & cetera mortale porturium. Solummodo Sotus, & ceteri Theologi docent, licitum esse uti amphibolia vere externa, quae vi verborum ab extorque per vim iura-*

mentum percipi possit. Restrictiones vero mentis, ut sunt ille quas prodit Leander, Dabo si volueris, si debebis, graviore Theologi cum Soto improbant. Recentiores vero Caluiste non pauci Ciceroni iniqui, Non enim falsum iurare peierare est, adhaerent; forsque addunt falsum materialiter: ipsique placet illud Euripidis, Iuravi lingua, mentem iniuratum gerit. Si vera foret haec quorundam recentiorum doctrina, nunquam eveniret casus quo iurans teneatur solvere latroni iuratas pecunias: semper enim aut expressis, aut tacita mentis restrictione sanum iuramentum circumveniret. Nam citati Caluiste docent, quod, si capti a latronibus ruffici sint & rades, ignorantes eformate mentis restrictiones, latis illis sit habere intentionem se se conformandi modo loquentium doctorum virorum. Sed de his plura suo loco dicta sunt.

XV. Quest. VI. An qui iurat latroni, vel usurario, vel cuique praedatori, se non denuntiaturum illos apud iudicem, teneatur servare iuramentum? Resp. Negative respondent S. Thomas 2. 2. *quest. lxxxix. artic. 7. ad 3.* Cajetanus *ubi dicit, ut.* Sylvius *hic quest. 1. ad 6.* Abulensis *cap. v. Mart. cap. cxxvi. & quest. clix.* Angelus *verb. Iuram. 5. in xi.* Armilla *verb. Iuram. 4. quest. xi.* Tabiena *verb. Iuram. quest. 2. num. 11.* Barbosa *Lib. XI. §. Eleganter num. 33.* Ledfina *Tom. II. tract. xi. cap. 111. dub. 4.* Soto *Lib. VIII. quest. 1. art. 7. ad 8. in 3. memb. Aragon. 2. 2. quest. lxxxix. art. 7. ad 3.* Sanchez *Lib. III. cap. xxi. num. 12.* Non improbam distinctionem qua untrur Sotus, Sanchez, & Aragon, immo eam admittimus quoniam est ipsius D. Thomae, videlicet iuramentum non denuntiandi latronem tum esse invalidum, quando latro ita nefarius est, ut bono communi infensus sit, turbetque publicam tranquillitatem, qua tunc untrur praecipuum illum denuntiandi. Hoc expressit docet D. Thomas ad 3. Contra, si talis occurreret in quo non untrur praecipuum denuntiandi, quod latro non esset bono publico extialis (quod rarissime contingere existimo) tum iuramentum illud factum non denuntiandi servandum foret.

XVI. Quest. VII. An iuramentum per iniuriam extortum, quale est illud quod exigitur solvi usurarium solvendi sibi usuras, aut non rescindendi contractum iniustum, validum sit? Resp. Certum est penes omnes, ex simplicis promissione solvendi iuratas non oriri debitum eadem solvendi: quia generator nullum ius acqui-

acquirat ex promissione sibi facta; sed peccat eas petendo, & accipiendo: consequenter nec in promittente obligatio ulla ad ea illas solvendi. Restat solum inquirendum, an iurans tenetur ad solutionem sui iuramenti. Negant autem quos citat *Leander diff. 2. quest. 1121.* Sed communissima sententia est, iuramentum solum validum esse, & pönide impendendum. Itaque definitum est in cap. *Debitore. de iure iurando.* Ratio quoque est manifestata. Quia iuramentum semper servandum est quatenus non venit in detrimentum salutis aeternae. Porro solvere iurans non est quid contrarium aeternae salutis. Quare enim ex parte recipientis saluti ultrarum maia fit, & illicita; ex parte tamen solventis actus bonus est, permissim facta promissione: quia pertinet ad fidelitatem, & veracitatem iurantis promissam, maxime iurata. Quod si promissio facta illicita, ut quando pessimum, non necessitate cogente, sed causa prodigendi illud cum meretricibus, in ludis, alioque vanis oblectamentis? In hac positione negant aliqui validum esse iuramentum, eo quod sit de re illicita. Adfirmant vero magis communitur alii, quia temper pertinet ad veracitatem, & fidelitatem implere promissum: qua ratione utuntur Sanchez *Lib. III. cap. xi. num. 7.* & Castropalans *punct. 3. num. 4.* At, mea quidem sententia, non consistit. Quia, quando iuramentum promissum habet materiam illicitam, semper nullum est, ut vel illi Auctores fatentur. Ad solutio iuramentum absque ulla necessitate tum in promissione, tum in executione mala, & illicita est. Ergo iuramentum firmans talem solutionem nullum erit. Quam sententiam defendit etiam Caietanus 2. 2. *quest. lxxxix. art. 7. ad 3. dub. 1.* Valentia 2. 2. *disp. 9. quest. xxi. p. 4. conclus. 5.* & mihi vera videtur.

XVII. Quæst. VIII. *An iuramentum non repetendi iurans solvatur sit validum?* Resp. Ut iam indicatum est, tenetator nullum ius acquirit exigendi iurans ex promissione sibi facta illas solvendi. Quapropter, si illas accipit, restitueri tenetur. Et hac ratione iurans, impleto iuramento solutionis, statim repetere licite potest pecunias datas tenentori, ut omnes adfirmant. Quæritur dumtaxat, an, si quis iuraverit se non repetiturum iurans, teneatur servare iuramentum communitur omnes: quia actus non repetendi iurans licitus est; ac repetere licitum, validumque iuramentum. Potest tamen a legitimo superiore ecclesiastico petere relaxationem eiuſmodi iuramenti: quia,

si iuranti non repetere iurans, minime iuranti non imperat dispensationem. Quid, si iurantes non demittunt, neque imperat dispensationem? Hoc iuramentum, ut diximus supra, solum est, eo quod sit de re illicita: licet enim urgeat principalem demittentis publicos iuratos. Quæ dictione de iurans, disceda sunt de contractu iurans ratione preſſi, alium extorcentis a iustitia.

XVIII. Obiicit. Promissio solvendi iurans nulla est: ergo nullum quoque est iuramentum: quia accellorium sequitur naturam principalis. *Regula Accellorium. de regulis iuris in vi. et regula.* Cum principia ff. de regul. iur. Resp. Communis responſio Doctorum est; accellorium corrumpere, quando causa irritans principale concurret, seu elucet iam in accellorio; locus, si alia sit principia, alia accellorii ratio. In presentia causa irritans promissionem est iniuria, & turpitudinis extorcentis iurans; & ob hanc iniuriam nullum acquirit ius. Hæc porro turpitudinis, seu iniuria non reperitur ex parte Dei, cui fit iuramentum: idcirco validum est. Hinc regula *Cum principalis*, non dicitur principia si non subsistente, accellorium corrumpere; sed cum principalis causa non subsistit, tunc corrumpere iuramentum. Præter quam quod iuramentum in nostro casu non est accellorium, seu confirmans promissionem; sed confirmat assertionem futuram.

XIX. Quæst. IX. *An iurans solutionem debet, posse uti compensatione, quando tantumdem sibi debeat, proſitor cui iuratur?* Resp. Suarez *Lib. II. cap. xxxvii.* solum calidum habet veritas questionem. Pro opinione adfirmante licitam esse compensationem, refert Bartolum, cui subscribere ait communiter Iuristas. Sententiam vero negativam fatetur hanc adfirmativam defendunt quoque Sanchez *Lib. III. cap. xvii. num. 15.* Azorius *Lib. XI. cap. viii. quest. 5.* Sententia negativa mihi probabilior est, & eruitur ex cap. Ad nostram 1. de iuratoriis. & ex cap. Debitores, & cap. Si vero de iuranti. Sed hec evincitur ratione. Ideo secundum quæſtorica licita est compensatio, quia alia via repetere nequit iurans quod sibi debetur: & alioquin non est ratioſum conſentium quod amittere debeat sua, & captare aliena; cum quilibet pro-

propria quam aliena curare tenetur. Atqui iuxta D. Thomam, & communem Theologorum sententiam servandum est iuramentum, etiam cum iactura bonorum temporalium: *quæſtorica inquit Augustus loc. cit. magis debet servari tempore fugitive quam iuramentum violare.* Quæ ratione quilibet teneatur tam ultrarum, cum latroni pecunias iuratas tradere ob iuramenti Deo facti observantiam. Ergo potiori iure servandum est iuramentum Deo factum solvendi debitum creditori.

XX. Respondet Suarez, peroptime servari iuramentum, quia compensatio est quedam ficta solutio. Ficta scilicet solutio, non vera, & realis. Est iuramentum veritate, non fictione exsolvitur. Reponit, iuramentum ab intentione pendere iurantis. Cum igitur iurans intendit compensationem utri, *verbum dandi, vel solvendi* (inquit Suarez num. 10.) *capas est hinc ample significationis.* Si verbum dandi, & solvendi respectu creditoris excipit hanc amplam significationem; quidam etiam respectu tenentoris? Quæſtorica respectu latronis, & pirate? Quia, respondet ille *num. 21.* compensatio locum non habet respectu latronis, & usurarii ante realem solutionem. Quandoquidem, si non est debitum, non est compensatio. Latro vero, & usurarius nihil debent, priusquam pecunias recipient. Illo. Sed subdo; cur si verbum dandi, & solvendi comparate ad creditorem tam ample est significationis, ut excipiat hasub intellectus cautelas, si tu mihi prius tantundem quod debet, reddideris, solvam, si quod tibi debet, cur, inquam, hoc idem verbum has amplas significationes relate ad latrones, & usurarios non excipiet? Porraſſis ex doctrina eiuſdem P. Suarez difficile haud foret concedere quod factum; quia, ut colligere fas est ex tota illius dissertatione, principia quibus vertitur hæc eiuſſententia, sunt mentis restrictiones; ideo P. Sanchez, & alii restrictionem mentalium patroni præſtatam propugnant opinionem. Quare a fufiore abſtineamus impugnatione. Ad do ſolum, ipſummet Suarez loc. cit. cap. xxxvi. docere iuramentum implendum esse in propria specie, minime vero in re æquivalenti: ait enim num. 4. *Qui iuravit laborare in vinea alienius, non facit verum quod dixit, etiamſi intereſſe ſolvat, vel alium vice ſua mittat.* Et tamen iuxta communem exſtimationem magis accedit veritati qui per aliam personam ſupples laborem iuratum in alterius vinea petendurum; quam qui solutionem iuratum creditori compensatione exequitur: quia ma-

gis illius remanet creditor, dum nihil accipit de pretio sibi iurato, quam dominus vineæ, qui loco unius alterum recipit operarium.

XXI. Ex his constat fallacem esse resolutionem calidam, quam exhibet Tamburinus *Lib. III. cap. III. §. 5. num. 24.* de suo familiari Ioanne, cum non possit exigere a suo consobriño centum aureos sibi debitos ex equo illi vendito, totidem aureos maruo sibi dari postulat, cum iuramento restitutionis; quos tamen minime restituit, quia compensationis utri esse posse consistit. Falla, inquam, est Tamburini resolutio ob duplicem rationem. Primo quia Ioannes ob solum respectum consanguinitatis non potest iudicem cogere conſorbium ad solutionem. Quæ ratio inſepta est iuxta omnes Theologos ad findendum ius compensationis, quando alie non occurrunt circumſtantie. Secundo fallam cenſeo talem resolutionem, quia reipſa violatur iuramentum. At, inquit; Tamburinus ex Bartolo, non est cenſendus permissus qui iuste impeditur ad implendum promissum. Sed iuste impeditur solvere centum promissum, quo mihi debentur centum. Quæ enim, per ſidem tuam, æquitas postulat, ut, te non solvente mihi debitum; ego ad tuum debitum solvendum impellatur. Illa æquitas, Tamburine, id postulat quæ iuramentum Deo factum servandum præſcribit. Equitas ſinceritatis, fidelitatis, veracitatis, æquitas denique religionis, qua ſacrum iuramentum coli debet, præcipit ut etiam cum detrimentum bonorum temporalium iuramentum impleam. Utrique non est permissus qui iuste impeditur ad implendum promissum; sed ſalutissimum est te iuste impeditur ad observantiam iuramenti præſtati: quia, tantumſi iustitie communitatis inter homines non teneris reddere centum illi qui tibi debet centum: si nihilominus iuramentum invenieneris, adſtrictius ſacro religionis vinculo implere quod iurans promissum. Vide quæ dicturus ſum cap. ſeq. num. 8.

CAPUT VI.

De iuramento dolo, vel errore preſſito.

I. De iuramento doloſo fuſo calamo fuſa præ egimus; quatenus ille qui iurans, ſciens & volens doloſe iurat, vel invocatione verborum, vel animo & intentione non iurandi, aut non se obligandi, aut non implendi promissum. Hoc iuramentum dicitur doloſum, quia iurans decipit illum cui iurat. In presentia ſermo est de iuramento in quo iurans patitur dolum, quatenus igno-

acquirat ex promissione sibi facta; sed peccat eas petendo, & accipiendo; consequenter nec in promittente obligatio ulla ad ea illas solvendi. Restat solum inquirendum, an iurans tenetur ad solutionem sui iuramenti. Negant autem quos citat *Leander diff. 2. quest. 1121.* Sed communissima sententia est, iuramentum solum validum esse, & pönide impendendum. Itaque definitum est in *cap. Debitore. de iure iurando.* Ratio quoque est manifestissima. Quia iuramentum semper servandum est quatenus non venit in detrimentum salutis aeternae. Porro solvere iurans non est quid contrarium aeternae salutis. Quare enim ex parte recipientis saluti ultrarum maia fit, & illicita; ex parte tamen solventis actus bonus est, permissim facta promissione: quia pertinet ad fidelitatem, & veracitatem utriusque promissam, maxime iurata. Quod si promissio facti illicita, ut quando pessimum, non necessitate cogente, sed causa prodigendi illud cum meretricibus, in ludis, alique vanis oblectamentis? In hac positione negant aliqui validum esse iuramentum, eo quod sit de re illicita. Adfirmant vero magis communiter alii, quia temper pertinet ad veracitatem, & fidelitatem implere promissum: qua ratione utuntur Sanchez *Lib. III. cap. xi. num. 7.* & Castropalans *punct. 3. num. 4.* At, mea quidem sententia, non consistit. Quia, quando iuramentum promissurum habet materiam illicitam, semper nullum est, ut vel illi Auctores fatentur. Ad solutio iuramentum absque ulla necessitate tum in promissione, tum in executione mala, & illicita est. Ergo iuramentum firmans talem solutionem nullum erit. Quam sententiam defendit etiam Caietanus 2. 2. *quest. lxxxix. art. 7. ad 3. dub. 1.* Valentia 2. 2. *disp. 9. quest. xxi. p. 4. conclus. 5.* & mihi vera videtur.

XVII. Quæst. VIII. An iuramentum non repetendi iurans solvatur sit validum? Resp. Ut iam indicatum est, tenetator nullum ius acquirit exigendi iurans ex promissione sibi facta illas solvendi. Quapropter, si illas accipit, restitueri tenetur. Et hac ratione iurans, impleto iuramento solutionis, statim repetere licite potest pecunias datas tenentori, ut omnes adfirmant. Quæritur dumtaxat, an, si quis iuraverit se non repetiturum iurans, teneatur servare iuramentum communitur omnes: quia ad id non repetendi iurans licite est; ac repetere licitum, validumque iuramentum. Potest tamen a legitimo superiore ecclesiastico petere relaxationem eiuſmodi iuramenti: quia,

si iuranti non repetere iurans, minime iuranti non imperat dispensationem. Quid, si iurantes non demittunt, neque imperat dispensationem? Hoc iuramentum, ut diximus supra, solum est, eo quod sit de re illicita: licet enim urgeat principalem demittentis publicos iuratos. Quæ dictione de iurans, disceda sunt de contractu iurans ratione preſſi, alium extorcentis a iustitia.

XVIII. Obiicit. Promissio solvendi iurans nulla est: ergo nullum quoque est iuramentum: quia accellorium sequitur naturam principalem. Regula Accellorium, de regulis iuris in vi. *est regula.* Cum principia ff. de regul. iur. Resp. Communis responſio Doctorum est; accellorium corrumpere, quando causa irritans principale concurret, seu elucet iam in accellorio; locus, si alia sit principia, alia accellorii ratio. In presentia causa irritans promissionem est iniuria, & turpitudinis extorquentis iurans; & ob hanc iniuriam nullum acquirit ius. Hæc porro turpitudinis, seu iniuria non reperitur ex parte Dei, cui fit iuramentum: ideoque validum est. Hinc regula *Cum principalis*, non dicitur principia si non subsistente, accellorium corrumpere; sed cum principalis causa non subsistit, tunc corrumpere iuramentum. Præter quam quod iuramentum in nostro casu non est accellorium, seu confirmans promissionem; sed confirmat assertionem futuram.

XIX. Quæst. IX. An iurans solutionem debet, posse uti compensatione, quando tantumdem sibi debeat, proſitor cui iuratur? Resp. Suarez *Lib. II. cap. xxxvii.* solum calidum habet veritas questionem. Pro opinione adfirmante licitam esse compensationem, refert Bartolum, cui subscribere ait communiter Iuristas. Sententiam vero negativam fatetur hanc adfirmativam defendunt quoque Sanchez *Lib. III. cap. xvii. num. 15.* Azorius *Lib. XI. cap. viii. quest. 5.* Sententia negativa mihi probabilior est, & eruitur ex *cap. Ad nostram 1. de iuratore. & ex cap. Debitores. & cap. Si vero de iurato.* Sed hec evincitur ratiõne. Ideo secundum quæſtorica licita est compensatio, quia alia via repetere nequit iurans quod sibi debetur: & aliunde non est ratio non consentium quod amittere debeat sua, & captare aliena; cum quilibet pro-

propria quam aliena curare teneatur. Atque iuxta D. Thomam, & communem Theologorum sententiam servandum est iuramentum, etiam cum iactura bonorum temporalium: *quæ* (inquit Augustinus loc. cit.) *magis debet servari tempore fugitive quam iuramentum violare.* Quæ ratione quilibet teneatur tam ultrariorum, cum latronum pecunias iuratas tradere ob iuramenti Deo facti observantiam. Ergo potiori iure servandum est iuramentum Deo factum solvendi debitum creditori.

XX. Respondet Suarez, peroptime servari iuramentum, quia compensatio est quedam ficta solutio. Ficta scilicet solutio, non vera, & realis. Est iuramentum veritate, non fictione, exsolvitur. Reponit, iuramentum ab intentione pendere iurantis. Cum igitur iurans intendit compensationem utri, *verbum dandi, vel solvendi* (inquit Suarez num. 10.) *capas est habere amplæ significationis.* Si verbum dandi, & solvendi respectu creditoris excipit hanc amplam significationem; quidni etiam respectu tenentoris? Quæſtioni respectu latronis, & pirate? Quia, respondet ille *num. 21.* compensatio locum non habet respectu latronis, & usurarii ante realem solutionem. Quandoquidem, si non est debitum, non est compensatio. Latro vero, & usurarius nihil debent, priusquam pecunias recipient. Elto. Sed subdo; cur si verbum dandi, & solvendi comparate ad creditorem tam amplæ est significationis, ut excipiat hasub intellectus cautelas, si tu mihi prius tantundem quod debet, reddideris, solvam, si quod tibi debet, cur, inquam, hoc idem verbum has amplas significationes relate ad latrones, & usurarios non excipiet? Porraſſis ex doctrina eiuſdem P. Suarez difficile haud foret concedere quod factum; quia, ut colligere fas est ex tota illius dissertatione, principia quibus vertitur hæc eius sententia, sunt mentis restrictiones; ideo P. Sanchez, & alii restrictionem mentalium patroni præstatam propugnant opinionem. Quare a fustiore abilitate impugnatione. Ad doctorem, ipsimet Suarez loc. cit. *cap. xxxvi.* docere iuramentum implendum esse in propria specie, minime vero in re æquivalenti: ait enim num. 4. *Qui iuravit laborare in vinea aliena, non facit verum quod dixit, etiam si interesse solvat, vel alium vice sua mittat.* Et tamen iuxta communem exillimationem magis accedit veritati qui per aliam personam supplet laborem iuratum in alterius vinea petendum; quam qui solutionem iuratum creditori compensatione exequitur: quia ma-

gis illius remanet creditor, dum nihil accipit de pretio sibi iurato, quam dominus vineæ, qui loco unius alterum recipit operarium.

XXI. Ex his constat fallacem esse resolutionem calidam, quam exhibet Tamburinus *Lib. III. cap. III. §. 5. num. 24.* de suo familiari Ioanne, cum non possit exigere a suo consobriño centum aureos sibi debitos ex equo illi vendito, totidem aureos maruo sibi dari postulat, cum iuramento restitutionis; quos tamen minime restituit, quia compensatio utri esse posse consistit. Falla, inquam, est Tamburini resolutio ob duplicem rationem. Primo quia Ioannes ob solum respectum consanguinitatis non potest iudicem cogere conſorbium ad solutionem. Quæ ratio incepta est iuxta omnes Theologos ad findendum ius compensationis, quando alie non occurrunt circumstantie. Secundo fallam cenſeo talem resolutionem, quia reipſa violatur iuramentum. At, inquit; Tamburinus ex Bartolo, non est censendus peritius qui iuste impeditur ad implendum promissum. Sed iuste impeditur solvere centum promissum, quo mihi debentur centum. Que enim, per fidem tuam, æquitas postulat, ut, te non solvente mihi debitum; ego ad tuum debitum solvendum impellatur. Illa æquitas, Tamburine, id postulat que iuramentum Deo factum servandum præſcribit. Equitas sinceritatis, fidelitatis, veracitatis, æquitas denique religionis, qua sacrum iuramentum coli debet, præcipit ut etiam cum detrimentum bonorum temporalium iuramentum impleam. Utrique non est peritius qui iuste impeditur ad implendum promissum; sed fallissimum est te iuste impeditur ad observantia iuramenti præſtati: quia, tantumvis iustitie communitatis inter homines non tenearis reddere centum illi qui tibi debet centum: si nihilominus iuramentum inveniunt, adstringere sacro religionis vinculo implere quod iurans promissum. Vide que dicturus sum *cap. seq. num. 8.*

CAPUT VI.

De iuramento dolo, vel errore preſſito.

I. De iuramento doloſo fuso calamo fura pra egimus; quatenus ille qui iurans, sciens & volens doloſe iurat, vel invocatione verborum, vel animo & intentione non iurandi, aut non se obligandi, aut non implendi promissum. Hoc iuramentum dicitur doloſum, quia iurans decipit illum cui iurat. In presentia sermo est de iuramento in quo iurans patitur dolum, quatenus igno-

randia, vel errore ad iurandum illud inducitur quod si sciret, minime iuraret. Id ut clare explicetur, sequentia sunt notanda.

II. Primo, duplex est error, seu dolus. Antecedens alter, qui contractum seu promissionem antecedit, præbetur causam celebrandi contractum; ita ut, sublato hoc errore, contractus minime fieret, & illo præcedente fit. Alter concomitans, seu incidens nuncupatur, qui minime ad perpetuandum contractum inducit; sed, eo etiam non extante, contractus iniretur: quapropter hic error non efficit ut contractus sit involuntarius. Rursus hic duplex error, seu accidentia aut substantiam seu naturam, aut accidentia contractus. Quæ autem substantia, quæque accidentia sunt alicuius contractus, ex quibusque contractus natura peculiariter colligendum est. Quæ enim in uno contractu substantia, in alio accidentalia sunt. In contractu coniugii persona contrahens essentialis, in contractu venditionis & emptiois accidentalis est. In donationibus, & promissionibus causa movens, & finalis ad essentiam pertinet; in aliis contractibus, ut iocunonis, commodati, emptiois, inter accidentia reponitur. Illa ergo erit substantia & essentialis alicuius contractus sine qua subsistere nequit; accidentia vero ea dicuntur sine quibus consistere contractus valet. Insuper error in contractu aut naturaliter contingere, aut ab ipso contrahente, aut ab alio tertio induci potest. Si naturaliter accidat, error, seu ignorantia nuncupatur; si ex alterius malitia sive contrahentis, sive tertie persone inducatur, dolus dicitur. Tandem animadvertendum est, duo reperiri contractuum genera. Alii contractus *stricti iuris*, alii *bonæ fidei* appellantur. Illos iuxta verborum sensum expressum ultimo rigore intelligendos ius præcipit, ut sunt stipulationes, liberales donationes, promissiones, testam., & emphiteusis; hæc iuxta prudentium extimationem interpretandos iura permittunt. In his arbitrar. ex æquo & bono, ob communem fidem, & societatis utilitatem, index valet; secus in illis.

III. Quæst. I. An si error, seu dolus antecedens, & concomitans versetur circa substantiam contractus, efficit nullum tum contractum, tum iuramentum? Resp. Si error sit antecedens, & versetur circa substantiam rei, in omnium sententia reddit contractum, & iuramentum nullum: quia eiusmodi error antecedens tollit omnino voluntarium ad valorem contractus, & iuramenti necessarium. Idem dicendum de errore, seu dolo conco-

mitante qui versitur circa substantiam contractus: quia, licet error concomitans non causet involuntarium; atamen nec voluntarium inducit, sed non voluntarium, ut inquit D. Thomas 1. 2. *quæst. vi. art. 8.* Ad valorem autem contractus, seu iuramenti satis hand est consensus non voluntarius, sed respicitur consensus realis voluntarius. Ergo error, si sit antecedens, live concomitans, qui circa substantiam rei versatur, nullum reddit tum contractum, tum iuramentum appositum. Hinc qui iuravit se daturum gemmam vitream, & postea deprehendit esse pretiosam, iuramentum eius nullum est. Qui contrahe- ret cum Fratricida, putans eam esse Rosam, matrimonium irritum foret. Nec obstat quod adhuc, errore detecto, duceret Fratricidam: quia consensus voluntarius requiritur in actuali celebratione contractus, & iuramenti. Posito autem errore concomitante, non habetur consensus voluntarius, quia licet hic error non causet involuntarium, impedit tamen quominus consensus sit positive voluntarius. Porro hic consensus positive voluntarius necessarius est ad valorem iuramenti, & contractus.

IV. Quæst. II. An, si error concomitans versetur circa qualitatem contractus, reddat contractum, & iuramentum nullum? Resp. Communis sententia defendit, errorem concomitantem qui solam qualitatem rei iuraturæ, vel promissæ spectat, non impedire quominus contractus sit validus, saltem iure nature: quia hic error non tollit quin consensus circa substantiam live essentiam contractus sit omnino voluntarius, & consequenter contractus substantialem live essentialiter validus. Porro contractus qui secundum essentiam validus est, non potest ex defectu qualitatum accidentalium infringi.

V. Quæst. III. An error antecedens circa accidentia contractus attingat contractum, & iuramentum appositum? Resp. Communis sententia est negativa; quia, ut dictum est de errore concomitante, error circa qualitates, & accidentia alicuius contractus live antecedens sit, live concomitans, hand tollit quin consensus in naturam, & substantiam contractus sit omnino voluntarius: quo posito, contractus validus est: ergo & iuramentum additum; quia hic verum habet quod iuramentum naturam contractus sequatur.

VI. Quæst. IV. An error circa accidentia, si causam dei contractus, reddat contractum, & iuramentum nullum? Resp. Plores difficultates solent hic movere Auctores, a qui-

quibus nos breviter expediemus. Igitur, si qualitas sita voluta est a contrahente, adeo ut in substantiam rei redundet, seu afficiat, & contrahat obiectum essenziale illius contractus, nullum reddit talen contractum, etiam iuratum, quia deficit consensus voluntarius. Item, quoviscunque error circa accidentalia det causam contractus, ita ut contrahens positive exigat præfata accidentalia, sine quibus contractum minime celebraret, contractum nullum efficit. Distinctionem P. Caltripsai tract. xiv. disp. 11. punct. 5. n. 11. qui statuit, tunc solum errorem dantem causam contractus, contractum dirimere, quando error ingreditur obiectum contractus; secus, si non ingreditur causam contractus: distinctionem, inquam, istam inanem pro præsentis decisione reputamus. Quia, cum dicitur errorem dare causam contractus, non intelligitur solam occasionem excitantem, & allicientem, sed veram causam moventem voluntatem. Porro tunc qualitas ipsa revera ingreditur obiectum contractus, in quo est ratio volendi contractum, quando ad inveniendum contractum voluntatem permoveet. Ergo si hæc qualitas dantis causam contractus non addit, neque ad eum consentiens; atque adeo contractus nullus est. Quod, viam vetus sit, aut novum, qualitas est; at tamen si petenti expresse vidam vetus, tu porrigere recens, contractus nullus esset. Tunc autem dicitur, errorem circa qualitatem, & accidentalia dare causam contractus, quando contractus expresse petit eiusmodi qualitates quod statim & ipse caltripsaius vocat, 12. ubi etiam concedit, tunc iure nature irritare contractum. Quando autem contrahens expresse non petit hæc accidentalia, tunc presumendum est errorem circa illa non dare causam contractus, nec ingredi illius obiectum; sed inter solas occasiones excitantes error esse collocandus erit.

VII. Ex his collige. Si iurasti in præsentia puella putans illam esse virginem, vel iurasti vendere fundum tali pretio, quo te latum deinde deprehendis; stare debes contractus; quidquid in oppositum dicat Fagundes ex Lessio lib. II. cap. 111. *dist. 6. m. 35.* Secus, si expresse conditionem virginis, aut pretii in pactum deduceres. Similiter omnes contractus, iuramenta, & vota valida sunt peremptoria, & sunt, nisi expresse sub conditione tali, vel talis qualitates fuerint electæ. Quia committere premitur absolute consentiens, quando conceptis verbis pactum de qualitatibus accidentalibus non apponitur

Sed iam plura de voto ex errore, & dolo. VII. Obiicit. Israelite dolo decepti iuraverunt se non interfecissent Gabaonitas; & nihilominus iuramentum illud validum asseritur Iosue ix. vers. 19. *Iuravimus illis in nomine Domini Dei Israel, & idcirco non possunt eos contingere: sed hoc factum est. Responderunt quidem, ut vivant, ne contra nos ira Domini concitetur, si preterierimus.* Quapropter ob Gabaonitarum occisionem a Saul peractam Dominus illis dormum afflicti, atque septem de illis tirse viros crucibus attingi iussit II. Reg. cap. xxi. *Dixitque Dominus: Propter Saul, & domum eius iuravimus, quia occidit Gabaonitas. . . . Filii quoque Israel intraverunt eis, & voluit Saul percutere eos zelo. . . . Dixit ergo David ad Gabaonitas: Quid factum vobis? . . . Qui responderunt Regi. . . . Denim nobis septem viros de stirpe eius, ac crucifixum nos Domino in Gabaon Saul.*

IX. Resp. Si historiam attente expendamus, dolus, & errorem causam dedisse iuramentum, seu fœderi iurato coram colligimus. Nam Gabaonite *callide cogitantes, sulcione sibi cibaria, facces petere astutus inponentes, & utras virarias scissas, atque consulas, calceamentaque perantiqua &c. . . . perextenuaque ad Iosue. . . . & dixerunt illi, atque simul omni Israeli: De terra longinqua venimus, pacem vobiscum facere cupientes. Responderatque viri Israel ad eos, atque dixerunt: Ne forte in terra qua vobis sorte deditur, habitetis, & non possimus factus inire vobiscum. At illi ad Iosue, Serai, ingruunt, qui serenas. Quibus Iosue ait: Quisquam essis vos, & unde venistis? De terra longinqua valde venistis serai tui. Ex tenui verbo aperite consilia, Israelitis conceptis verbis longinquitate regionis quam inhabitabant Gabaonite, deduxit in pactum inveniendi fœderis. Dolus itaque dedit causam contractui. Nullum itaque fuit fœderis iuratum.*

X. Præterquamquod iuramentum illud erat de re prohibita a Deo, qui iussit omnes habitatores terre Chanaan disperdendo: Num. xxxi. & Deut. x. Et, quævis, cum Israelite iuratum, ignoraverit Gabaonitas esse Chanaanos; nihilominus ignorantia isthæc non impediêbat quominus iuramentum esset contra legem Dei, præcipiens occisionem Gabaonitarum. Quæ de causis, cum non deprehenderent Gabaonitas esse de genere Chanaanorum, comprehendere istidem debebant: se iuramento non alligari. Sed summa iuraturandi reverentia tam alte eorum infide-

bat animis, ut iurationem etiam invalidam voluerint observare. Hac interpretatio colligitur ex Augustino, qui g. xlii, super Iosue hæc scribit, *Mentientibus, quod de Iouingua terra ad eos venissent, invenerunt eis Irochites; postea vero quam cognoverunt de Irochiticis, ubi omnes quos invenimus, secundum Dei præceptum debellare oportebat; inierunt tamen frangere iurationem: Et licet eos mentis eis adificasset, parere iuramentum iurationis causa; cum possent utique dicere, se tantum illis iurasse quod eos esse crediderant, id est de Iouingua venientes.*

XI. Poltrema D. Augustini verba clare evincunt, iuramentum illud absolute invalidum fuisse: quia dolus, & fraus Gabaoitarum ei causam dedit. Quidam dicunt, legem divinam de Chananeorum destructione universalem non fuisse, cum Raab, & eiusque familia servata fuerit, Iosue vi. Sed, licet aliqua persona privilegio exceptis ab illa lege donata fuerit; nihil tamen ad illud fundamentum excipiendum, Gabaoiti, Caphtiti, Bezniti, & Canatharum, omnes in regione Chananeorum edificatas, & quibus omnibus Israeliticæ pacem iuraverunt. Nec verum habet quod subdant alii, Gabaoitis fœdus petiisse in eundem cum Israelitis animo veri Dei cultum amplectendi. Nam solo timore periti ad Israelitas pertererunt. *Timemus Igitur, & propositis animabus nostris, vestro terrore compassi Iosue ibid.* Quamvis autem sub initium desiderio servandæ vitæ Gabaoitæ ad Israel venerint, postmodum tamen veri Dei cultores evaserunt, ut ex Scriptura ipsa colligitur, docentque Interpretes Mattus, Abolenis, & Franciscus Sylvius.

XII. Ut præcisè omnia comprehendamus, Israelitarum iuramentum absolute invalidum fuit, antequam cui dolus, & fraus causam dederant. Sed tanta tunc erat iuramentum religio, ut propter invocati nominis Dei honorem extillierint Israeliticæ debere Gabaoitis parere, illique a divino præcepto excipere. Domus autem Saul, & eiusque nepotes poenam crucifigendi, aliaque calamitates luerunt; quia, licet sub initium iuratum fœdus nullum fuerit, attamen temporis decursu, fraude detecta, Israeliticæ nova confederatione se fele Gabaoitis obstrinxerunt: quam iuramentum iuratum fœdus Saul vivit, cum Gabaoitis occidit. Ideo non mirum, si illius fautores divine vindictæ supplicia perpessi fuerit. Hinc facti probabile est, Principes Israelitas minime peccasse Gabaoitis parcendo, et

iam post fraudem detestam, quia nulli libi legitur, Deum aut punisse Israelitas, aut improbatè hanc illorum clementiam in Gabaoitas; sed oppositum potius ex Scriptura eruitur, ut docet Franciscus Sylvius 2. 2. g. lxxxix. art. 7. quest. 11.

CAPUT VII.

Quædam iuramentum de rebus per legem prohibitis, & de non vendenda aliqua arte proximo utili, obliget.

I. Ceruum primo est, iuramentum de malis, & de rebus per legem naturalem, divinam, & canoniceam vetitis nullum esse, quia est de re mala; aut de re impediende minus bonum; ut si iurares non servare constitutiones plurimum sacrorum ordinum, quæ ad culpam minime obligant; iurares rem que, licet revera mala non sit, impedit tamen adfectionem maioris perfectionis; & idcirco iuramentum foret nullum.

II. Difficilis est, nam iuramentum factum contra leges civiles obliget. Convenit inter Doctores, iuramentum nullum esse, quando factum est contra legem civilem que bonum commune spectat. Tunc vero lex aliqua dicitur commune bonum impicere, quando lata est universaliter pro omnibus. Ratio est evidens: quia transgressio talium legum est culpabilis mortaliter, vel venialiter iuxta materiam varietatem; iuramentum autem nequit esse vinculum mentis: nullum itaque est, quod ex iuramento legi civili bonum publicum læsant. Præter iuramentum in damnum tertii, ut communiter advertunt Doctores, non obligat, cap. Cum contingat in fine de iuratur. cap. Quamvis peccatum de pactis in vi. Porro iurandum contrarium legi impicenti bonum commune, est in damnum tertii, nempe communis. Nequit itaque obligare. Hinc iuramenta de extrahendis mercibus vetitis extra civitatem, de armis asportandis prohibitis per leges civiles, nulla sunt. Nullum quoque est iuramentum Clerici renuntiandi privilegio fori, eo quod sit in detrimentum status clericali.

III. Ceruum idem est, iuramentum esse nullum, quando est contra legem civilem que, licet non sit in commune, sed in privatum civium bonum lata, obligat tamen sub culpa, ut revera obligare valet, & non raro obligat. Hoc ex distis patet: quia iuramentum esse nequit iniquitatis ligamen. Idcirco difficultatem ingerit, quando, & unde dignoscere valeamus, legem disponentem

de privato subditorum bonis obligare, aut non obligare ad culpam.

IV. Bartolus, quem plures sequuntur Iuris in lege. Si quis pro eo. lxxv. an. 9. ff. de fidei iuramentis docet, legem in bonum privatum rogatam, si peronas respiciat, obligare ad culpam, & iuramentum eidem contrarium nullum esse; si vero lex lata prohibeat tantum actum, ne fiat, vel irritet factum, tunc non obligat ad culpam; & iuramentum contra talem legem validum est. Quam distinctionem, ut Ioanem, & mere verbaliter, merito commentarius reliquit Theologi. Nam eo ipso quod lex prohibeat actum, irritatque factum, simul personam adfici, illicque prohibet ne in talem crumpat actum. P. Sanchez Lib. III. cap. ix. num. 35. statuit, tunc legem non obligare ad culpam, quando directe bonum spectat privatum, etque in eorum favorem lata; & consequenter iuramentum hæc legi contrarium, validum esse, & obligans quia, cum lex favore privato civi, minime illum cogit ne prebato favori renuntiet. Sed neque hæc doctrina consistit. Siquidem illa ipse leges que bona civium privata diripiunt, & de his disponant, bonum commune spectant. Nam permagni interit Republicæ, ne uxores dote sua priventur, ne pupilli, & minores dote in contrahibus subeant, ne denique subditi vexationes iniustas patiuntur. Et, quamquam non valde ex una parte illius referat quod divites sit huius, vel illius, dummodo sint penes subditos, est alia, dum parte in tranquillitate, splendore, & bonum. Principatus credit quod bona privata in lege distributa, & conservata sint, & quod illis dentur, & conserventur quibus iure obveniunt. Ideo ipse leges que a Principe diripiuntur ad facta reclusi debentur subditorum bona, eo tendunt ut bonum commune Republicæ promoveant. Hinc lex prohibens

clericis renuntiandam patrimonii, licet videtur respicere solum bonum ipsius Clerici, absolute nullum omnino spectat bonum commune status ecclesiastici. Quæ de causis iuramentum renuntiandi tali legi nullum erit.

V. Communis Aristoteli doctrina in hæc materia hæc est. Si leges civiles expresse alia quæ iudicant, aut veniunt, sive directe in favorem privatorum, sive in bonum commune, sive obligent ad culpam, sive non; iuramentum factum contra eas quodque leges, nullum reputatur: quia est de re legitime prohibita, & in bonum publicum ordinata. Iuramentum autem contrarium iuri legitimi

superioris, & contrarium bono communi, semper nullum est. Si vero leges sint tantum permissivæ, tunc iuramentum validum erit. Permittit doctrina clarior fiet. Leges civiles prohibent alienationem fundi dotalis, vel tenentibus contractus, non obstanta pretato re facultate, iudicibus pecunia credita, ne promissiones inane, & mortuarias, ne testamentum absque præscriptis formulis, & solemnitatibus condant. Quæ certe hoc culpa non prohibent; sed tantum quo quodam restam subditorum, ut Ioanem, & mere verbaliter, merito commentarius reliquit Theologi. Nam eo ipso quod lex prohibeat actum, irritatque factum, simul personam adfici, illicque prohibet ne in talem crumpat actum. P. Sanchez Lib. III. cap. ix. num. 35. statuit, tunc legem non obligare ad culpam, quando directe bonum spectat privatum, etque in eorum favorem lata; & consequenter iuramentum hæc legi contrarium, validum esse, & obligans quia, cum lex favore privato civi, minime illum cogit ne prebato favori renuntiet. Sed neque hæc doctrina consistit. Siquidem illa ipse leges que bona civium privata diripiunt, & de his disponant, bonum commune spectant. Nam permagni interit Republicæ, ne uxores dote sua priventur, ne pupilli, & minores dote in contrahibus subeant, ne denique subditi vexationes iniustas patiuntur. Et, quamquam non valde ex una parte illius referat quod divites sit huius, vel illius, dummodo sint penes subditos, est alia, dum parte in tranquillitate, splendore, & bonum. Principatus credit quod bona privata in lege distributa, & conservata sint, & quod illis dentur, & conserventur quibus iure obveniunt. Ideo ipse leges que a Principe diripiuntur ad facta reclusi debentur subditorum bona, eo tendunt ut bonum commune Republicæ promoveant. Hinc lex prohibens

clericis renuntiandam patrimonii, licet videtur respicere solum bonum ipsius Clerici, absolute nullum omnino spectat bonum commune status ecclesiastici. Quæ de causis iuramentum renuntiandi tali legi nullum erit.

VII. Quæst. I. An iuramentum non vendendi testamentum, non renuntiandi hereditati, validum sit? Resp. Negant Bartolus in leg. Si quis in princip. testam. ff. de testam. Gomez Lib. III. Titulu. 75. & alii, quos refert Covarrubias de testam. II. Part. 2. 5. quia, inquam, iniuriata testamentorum, & hereditum debet esse libera; libertas autem per iuramentum impeditur. Sed hæc ratio nulla est: quia libertas solum impeditur a vi extrinsecus facta, minime vero a proprio contentu, quo testator se se vinculo religionis adstringit. Quare iuramentum prestatum validum est, quia per nullam legem iuratur.

Nam, licet leges testamentorum revocationes permittant, minime tamen eas precipiunt. Ex alia parte, cum testator iuramentum emittit non revocandi testamenti sui, proutendum est bono fine ad id induci. Ceterum, si circumstantiæ mutarentur, ob quas expeditiorum indicaret revocationem, tunc, si evidens non foret iuramentum esse nullum ob gravissimam supervenientem mutationem, poterit dispensationem petere ob reverentiam iurandi.

VIII. Quæst. II. *An iuramentum non prolatum aliquo artem, seu secretum, aliud sit, validum sit?* Resp. Hanc questionem proponit D. Thomas *quæst. lib. xii. art. 21.* responditque, absolute non communicare doctrinam, seu salubre remedium alicuius experientiam, esse contra caritatem. Quare simpliciter loquendo non tenetur, sed male fecit iurando. Et hoc iuramentum contra quærit illud quod est de honore honorum, est illicitum, & non servandum. Tamen in casu servare tenetur, puta si ille, vel alius sufficiens medicus presens esset, & paratus esset curare, & ut illo experimento in salutem corporalem aliorum. In primo argumento sibi obicit D. Thomas. *Videtur quod sic: quia sic obligatus non debet facere aliquid quod vergat in detrimentum illius quod dedit, vel deditur, hoc autem esset, si alius communicaret.* Sed oppositio evanescit ex sola doctrina data a D. Thoma in sua responsione. Dicit namque, quod illi abique communicatione teneat experimentum, possit bono publico, & infirmitati proximis iocundi, vel per alios remedia, vel quia ille qui secretum experimentum sub iuramento custodiendum dedit, paratus est, vel alius medicus aptus ad curandum infirmum, tunc iuramentum servandum foret; iccus, si bonum publicum ex custodia secreti damnus pateretur.

CAPUT VIII.

De iuramento confirmante contractum.

I. UT iuramenti promissoriæ vis, & obligatio bene intelligatur, semper per oculos habenda est D. Thomæ doctrina, quam ex 2. q. lxxxix. *art. 7.* ad 3. supra dedimus, duplicem videret reperiri posse in promissorio iuramento obligationem, alteram respectu hominis, cui fit promissio, alteram respectu Dei, cui fit iuramentum. Quando promissio facta homini sapere naturam nulla est, & ab ipso iuramento valorem non recipit, iuramentum appositum vocatur per se

flans; ut contingit in promissione facta usurario, vel latroni solvendi pecunias: quæ promissiones nulla sunt, nec ex iuramento valide efficiuntur. Si vero promissio homini facta invalida sit, vi tamen iuramenti reviviscat, sicutque valida, ita et promissarius vis acquirit adversus promittentem; tunc iuramentum appositum vocatur confirmans, roboratque ipsam promissionem: atque dupliciter inducit obligationem, alteram fidelitatis, & iustitiae, alteram religionis. Primum autem iuramentum, quod dicitur per se flans, solum pars obligationem religionis. Quomodo autem iuramentum valeat reddere efficacem promissionem quæ aliquotum inefficax est, & invalida, indicant Doctores communiter respondendo, hoc privilegium habere iuramentum vi tunc potest; sed ius positum in honorem iuramenti dare robur promissioni quæ aliquotum invalida erat, & nulla. Cuius autem generis promissiones, & contractus inefficaces, & invalidos iuramentum roborat, & confirmat, infra dicetur.

II. Principium effectus iuramenti confirmantis contractum est ius quod acquirit promissarius adversus iurantem. Siquidem, quando iuramentum est solum per se flans, nullo modo confirmat promissionem, sicuti est illud quod fit latroni, usurario, aliique, qui per iniuriam, aut metum extorquet promissionem; promissarii illi nullam acquirit actionem adversus promittentem, vi cuius diem illi dicere valeant.

III. Quando iuramentum firmat contractum, relaxationem serio alicui impetere valet, nisi creditor, in cuius favorem iuramentum datum fuit. Ille enim ius acquirit ex promissione sibi inrita; & propterea solus huius iuri cedere potest, iuramentum relaxando; ut pluribus docet Tiraque-*l. in esp. Si unquam cad. de reuocand. donat. verb. Revertatur no. 78. c. 70.* Verum utique est in contractibus iuramento confirmatis dari relaxationem a iudice, non tamen absolute; sed in eum tantum finem, ut iurans possit agere in iudicio pro contractus relictione: quod tunc contingit, quando dubitatio, & lites occurrunt, nam contractus validus sit, & robur accipiat nec ne a iuramento. Quapropter ex tali relaxatione nullo modo contractus rescinditur; sed solum aperitur via ad relictionem. Hinc est quod qui, causa falso allegata, impetrat iuramentum relaxationem, vel absolute, vel solum ad effectum agendi in iudicio, tali relaxatione uti non potest, quia nulla est; atque damnum.

nam quodcumque, & omnes expensas creditori relictore tenentur. Secus res se habet, quando iuramentum contractum non firmat; quia tunc licitum est dispensationem petere a quocumque legitimo superiore. Tunc enim cum nullum ius acquisiverit homo, cui iuramentum fuit, sed solum Deus, in cuius honorem factum fuit iuramentum, adeo Prælati, qui Dei vires gerunt, possunt similia iuramenta relaxare. Et hæc ratio evincit, fœdus communis habet sententia, Prælatos relaxationem hæc concedere posse, non tantum in iuramentis per iniuriam, aut metum extortis, in quibus turpitudine maxima ex parte promissarii reperitur, ut in iuramentis solvendi pecunias usurariis, latronibus, & piratis; verum etiam in iuramentis in quibus nulla est turpitudine ex parte recipientis, ut in iuramento solvendi pecuniam in ludo amissam, die creca, seu solutione dilata: qui contractus iure quidem positivo irriti sunt, nullam tamen in us apertis committunt. Ad hoc turpitudinem ex parte recipientis. Porro, iure civili inspecto, cum nullum ius acquirit creditor ex tali iuramento, solaque obligatio fit ex parte Dei; poterit Prælatos hæc obligationem remittere, iuramentum relaxando, ne homines tam facile prodigant bona sua. Quæ ratio li satis fuit ut lex rearet irritans contractum, satis itidem esse debet ut iuramenti relaxatio imperiri licite possit. Quod si iurans relaxationem petere nolerit, momentanea solutione peracta, eandem litam repetere poterit: eo quod promissarius nullam acquisivisset vi, cuius solutio facta fuerit, sine unica ratio que iurantem movit ad eam solutionem, fuerit iurandi honor, & reverentia. Porro, si de non repetenda pecunia præcesserit iuramentum, tunc relaxationis beneficio uti licebit. Denique iuramentum per se flans cum iurante occidit: iuramentum confirmans ad heredes transit, non vi iuramenti, quod personale est, sed vi contractus confirmati. Hæc communis sunt penes Auctores. *Legæ Gutierrez de iuram. l. part. cap. lxxi. Covarruvias de pact. l. part. c. 3. no. 2. Molina Tom. II. de iust. disp. cl. Valquez opuscul. de testam. cap. 111. dub. 2. num. 27. Sanchez Lib. III. cap. xxxi.*

IV. Quæst. I. *An iuramentum confirmet contractus invalidos?* Resp. Celeberrima est controversia hæc apud Iuristas, Canonistas, & Theologos. Pro clariore eisdem intelligentia notandum primo est, nullos contractus iure naturæ, aut divino, aut canonico prohibitos confirmari iuramento posse, ut o-

Quæst. Theol. Tom. IV.

mnnes faterentur. Difficultas est de contractibus iure civili tum invalidis, tum inefficacibus. Contractus inefficaces vocantur illi qui, vel ipso civili iure validi sunt, sed infirmi, eo quod possint rescindi, & ita sic contra eorum reclamare. Huius generis sunt contractus quos minor cum sui tutoris auctoritate celebrat, & cum iudicis decreto, si de rebus immobilibus fiant. Contractus illi validi sunt; sed inefficaces, & infirmi appellantur, eo quod minor iustus reclamare valeat, & relictionem eorumdem petere. Contractus invalidi sunt qui iure civili vetantur, sicutque secundum iudicium ius post celebrationem nulli. Illius generis sunt contractus quos minores celebrant alienando fundos dotales. His positis.

V. Dux sunt super hæc controversia extrema sententia. Prima sustinet, nullos contractum, sive invalidum, sive inefficacem confirmari iuramento, ut vi istius consurgat ius iustitiae, nequeque iurans, etiam relaxatione iuramenti impetrata, reclamare. E. g. uxor alienavit fundum dotale: hic contractus est iure civili invalidus. Si iuramentum uxor addat, contractus non evadit validus in linea iustitiae; ita ut eruptor fundi dotalis ius acquirit adversus iurantem; sed solum consurgit obligatio religionis, vi cuius, nisi aliud obicit, propter reverentiam iuramenti uxor stare contracti debet. Paucis, iuramentum appositum præfato contractui addit debitum religionis, nullum vero iustitiae; sed ad iustitiam quod attinet, reliquit illum in ius naturalis status.

VI. Secunda sententia e contrario docet, iuramentum confirmare contractus iure civili invalidos, aut inefficaces; ita ut in eiusmodi contractibus iuramento firmatis duplex obligatio reperitur, altera religionis, altera iustitiae. Uxor alienavit fundum dotalem: iuramentum appositum se non revocatur talem contractum; istius iuramenti relaxationem a superiore ecclesiastico impetrata; adhuc stare contracti debet ex iustitia. Regulam quocumque generalem hæc sententia assignat dignoscendi, quando iuramentum confirmet contractum, & quando non confirmet. Tunc iuramentum, inquit, confirmat contractum, quando illud servando nec iurans, nec exigens iuramentum peccat; focus vero, quoties aut iurans, aut qui iuramentum recipit, peccat; ut contingit in promissione iurata solvendi pecunias latroni, vel usurario, qui exigendo, & recipiendo pecunias iuratas peccat, quamquam non peccet iurans.

VII. Hæc secunda communis valde est pe-

nes Canonistas, & Theologos. Prolixum est-
talogum Iuristarum, & Theologorum textu
Sanchez Lib. III. cap. xii. num. vi. laudat
namque Glossam Bartholomaei, Iacobum de
Sancto Gregorio, Bartholomaeum, Iacobum de
Sancto Gregorio, Albericum, Cornueum,
Humbertum de Bonone, Fulgiosum, Mo-
nachum, Archidiaconum, Dominicum, An-
tharum, Federicum, Paulum, Anselmum,
Cardinalem, Imolanum, Alexandrum de Ne-
vo, Alciarum, Gozadinum, Campesium,
Curtium Seniore, Arcium, Marinum,
Socinum, Corletum, Cottam, Guillelmum,
Benedictum, Raynium, Angelum in Spina,
Sylvellum, Covarruviam, Gregorium
Lopez, Antonium Gomez, Minchacum,
Antonium de Petrubia, Riminaldum, Orosium,
Seraphinum, Peccium, Fachineum,
Barbolum, Cephalum, Hondium, Hieronymum
Gabrielem, Cortierem, Peregrinum,
Mollanum, Rebellum, Emanuelem Sa, Ca-
nedum, Mandosium, quorum opinionem &
iple defendit. His addi possunt Suarez Lib. II.
cap. xxix. Azorius Lib. XI. cap. vii.
Onatus Tom. II. de contract. tract. xi. disp.
xi. sect. 6. n. 130. Castropalaus tract. xiv.
disp. vi. quest. 9. §. 4. num. 4. Laurentius
Lib. II. tit. xxiv. q. de xxxvii. Romaglia
tract. viii. cap. iii. quest. v. Laymanus
Lib. V. tract. iii. cap. viii.

VIII. Plures ex praefatis Auctoribus non
absolute distant sententiam defendunt; sed
distinctione utuntur. Inquit enim, iura-
mentum confirmare eos duntaxat contractus
quos leges civiles ob privatum tantummodo
subditorum commodum, & utilitatem irritos
tunc, aut rescindibiles declarant; nullo vero
modo confirmare contractus ob bonum com-
mune irritos ab eisdem legibus declarant.

IX. Quaesit. II. *Quomodo ex his duabus opi-
nionibus probabilior sit?* Resp. Si auctori-
tatem extrinsecam, multitudine videlicet
Auctorum, spectes; secunda probabilior ap-
paret. Si rationes; si textus legum confide-
rez, prior praefata est. Nos ergo priorem
sententiam tanquam probabiliorum eligimus.
Hanc valde probabilem appellat Suarez: in
eamdem maxime propendebat Castropalaus;
eamque defendit Tamburinus Lib. III. cap.
11. §. 6. num. 7. cui adhaeret Sporer tract.
III. in 2. praecip. cap. 1. ser. 2. regul. 3. n.
33. Rationes pro hac sententia nihil validius
sunt. Enim vero iuramentum suapte
natura iustitiae robur contractui conferre mi-
nime valet. Sunt quippe diversi omnino ge-
netis: illud ad religionem, hic ad iustitiam

attinet. Neque hanc propositionem in con-
traferant vocant adverteri, latentibus om-
nibus iuramentum per se relinquere con-
tractum in suo statu, esse solum admittere
religionis vinculum. Videndum ergo imper-
et, nem ex iure positivo hanc habeat iura-
mentum efficaciam, confirmandi licet con-
tractus etiam invalidos, eoque validos, fir-
mosque in genere iustitiae constituentes. Tex-
tus quos adverteri producant, sunt sequen-
tes. Cap. Contingat de iurando, cap. Licet
mulieres eodem tit. in vi. & cap. Quam-
vis pactum de pactis. videlicet Lib. in authentica
Sacramentum puberum, eod. Si ad verus ven-
ditionem, cap. Debitores de usuris. Atqui
in his textibus nec verbum habetur, quod de-
claratur, contractum iure civili irritum per
iuramentum validum evadere, & firmum.
Quod ut evincatur, ipsorum textuum verba
transcribenda sunt. Innocentius III. in cap.
Cum contingat de iure. decrevit, *ex via
paritatis oportet, talem iuramentum sine vi,
& dolo praestitum servari debere.* Quod confir-
maturum est in cap. Licet mulieres de iura-
iurando in vi. In authentica hac habentur.
Sacramento puberum, *sponte facta super con-
tractibus rerum suarum non retractantur, in-
violabiliter custodiantur. In capite Quamvis
pactum de pactis in vi. haec praecipit Ponti-
fex: Quamvis pactum patri factum a filia,
dum nuptus tradebatur, ut dote contenta, nul-
lum ad bona paterna regressum haberet, im-
probet lex civilis; si tamen iuramentum est,
nec dolo praestitum fuerit, ad eadem
omnino servari debet; cum non vergat in
altera salutis dispensationem, nec reducat in
alterius detrimentum. In recitatis textibus so-
lum habetur, iuramentum servandum esse,
uti omnes fatentur. Ceterum contractus pra-
efatos, alienationem fundi dotalis, & renun-
tiationis legitime, improbat a iure civili,
modo asseritur. Si laudati textus dicerent, em-
ptorem fundi dotalis, patrem acceptantem
renuntiationem filiae, aut filiorum super legiti-
ma, ius acquirere vi talium contractuum
ratione iuramenti: tunc evincerent intentum.
Sed quod iubeant iuramenta inviolabiliter ser-
vanda esse, non decernant dispensatione iura-
menti impetrata, praefatos contractus re-
scindi neque; non decernant dispensationem
impertiri non posse, quia cederet in detrimentum
tertii. Ergo ex aduersis textibus non evin-
citur, contractus iure civili irritos in linea
contractus, seu iustitiae, vi iuramenti validos
effici.*

X. Alia

X. Alia ratione evincitur sententia nostra.
Communitur tum Theologi, tum Canonistae
fatentur, magistratum, non solum ecclesiasti-
cum, sed etiam civilem supremum, tali fa-
cultate polere irritandi contractum, bonis
moribus & civili iuri adversum, ut neque
iuramenti accessione validus fiat. Quomam
Principatus est intrinseus sui potestate neces-
sarium est quae valeat abrogare ea omnia quae
bono communi repugnant. At, semel admis-
sum quod contractus per leges civiles antiqua-
ti, validi fuerint virtute iuramentorum, leges
istae civiles vanae essent, & Principatus re-
cepta delinunt reperire potestate irritandi
contractus bono communi infestos: quando-
quidem subditi per iuramentum validum con-
firmerent contractum quem Princeps nullum
decretasset per legem; atque ita Principis
potestas elusa prorsus remaneret. Quid, quo-
lo, subditis noceret prohibitionis talium con-
tractuum, quando possent alia via, nempe
adhibito iuramento, adsequi quod directa via
pacti, seu contractus obtinere nequunt? Ne-
que contractus irritare directae
iuramenta, quae sibi potestate spirituali iurabi-
cent, sed tantum indirectae, taliter scilicet iri-
tando contractus, ut neque accedente iura-
mento validi constituerent.

XI. Hinc restititur sententia quam restitimus
n. 7. nempe quae statuit, iuramentum
confirmare contractus antiquatos per eas leges
quae ob privatum subditorum bonum latae sunt;
sicut contractus illos qui per leges ob bonum
publicum rogatas irriti declarantur. Haec e-
nim distinctionem, ut alias fecimus, inanem
reputamus: quoniam omnes leges quae vere
leges sunt, ob bonum commune conditae sunt;
licet quandoque immediate bonum peculiare
subditorum inspiciant, ut supra probatum est.

XII. Obvius in favorem contrariae sen-
tentiae. Ideo contractus inefficaces, seu re-
scindibiles possunt, licet validi sint, rescindi,
quia lex ad rescissionem eorum actionem con-
cedit. Sed, accedente iuramento, hanc actionem
non conceditur. Ergo per iuramentum
istiusmodi contractus confirmantur. Eadem
ratio, quando contractus sunt iure civili
invalidi, ius canonicum decernit, eos validos
ac firmos per iuramentum constituit. Id confir-
matur ex eo quod promissiones iuratas,
sine gravi extortae a latrone, leges decernunt
servandas esse, saltem momentanea so-
lutione; contractus vero liberos, ut aliena-
tionem fundi dotalis, eadem leges statunt
absolute exequendas esse. Resp. Quare iura-
mentum ad heredes nullo modo transit. Ratio

nem non concedit ad rescissionem contractus
iurati, quia, quando alia non obstant, vult
illum contractum ob vinculum religionis ser-
vare; minime vero ob iustitiae titulum, ut
in probatione nostra sententia dictum est.
Ad confirmationem dico, leges decernere,
contractus eadmodum servandos esse inmomentanea
solutione: quia eo ipso quod sunt coacti, se-
cum deserunt causam relaxationis, & dispensa-
tionis, iniuriam nempe; & merum: quae
sicuti fuerunt causa contractuum, ita sunt
manifesta causa relaxationis concedendae. At,
quando iuramenta spontanea sunt, & libera;
nulla in ipsis apparet iniuria, nulla coactio,
nulla iniustitia, & consequenter nulla dis-
pensationis causa: ideoque absolute vi reli-
gionis observanda sunt, donec ex alio capite
obviandatur, cuiusmodi iuramenta relaxanda fore-
re, & subinde ipsos contractus rescindibiles,
aut nullos esse. Nullum itaque iuramentum
aliquam inducit obligationem iustitiae, necus
ius conferri illi in cuius favorem factus est
contractus, ut valeat abrogare iuramentum ad
contractum servandum; sed tantum suapte
natura vinculum religionis inducit, ex ratio-
nabili causa a superiore dissolvendum.

CAPUT IX.

Utrum obligatio iuramenti ita iurantem affi-
ciat, & in illo subsistat, ut nullo modo
transit ad heredes; & an per prole-
ratorem praestari valeat; & a quo impediti pos-
sit illius obligatio, antequam praestetur.

I. Iuramentum aut in honorem solius Dei
fieri potest, & ita cum voto coincidit,
de quo libro superiore; aut in hominis fa-
vorem, & de hoc praesentis sermo est.

II. Quaesit. I. *An iuramentum factum in
favorem hominis sit personale, ut nullam
partem in successibus, seu hereditibus obligati-
onem?* Resp. De Thomas 2. 2. q. xcviij.
art. 2. ad 4. Dicendum, quod quia iuramentum
est actio personalis, illo qui de novo sit civilis
aliquis civitatis, non obligatur quasi iuramen-
to ad observanda illa quae civitas se servatam
iuravit; tamen tenetur ex quadam fidelitate,
ex qua obligatur ut fiat sit factus honorum
civitatis, ita etiam fiat particeps eorum.
Duplex itaque in quantumque promissione iura-
ta homini obligatio distinguitur: est altera
iustitiae, & fidelitatis; altera religionis.
Prima ad heredes transire potest; sicut secunda
a, quae propria est iuramento. Quare iura-
mentum ad heredes nullo modo transit. Ratio

evidens est: quia iuramentum esse nequit abique intentione & voluntate iurandi. Sed heredes iurantis hanc intentionem, & voluntatem iurandi non habuerunt. Ergo obligatio iuramenti vi iuramenti ad heredes nullo modo descendit, sed non sinit in ipso iurante. Obligatio vero promissoria, que subsistit iuramento, ad heredes extendi valet, non vi iuramenti, sed ratione iustitiæ, seu iuris, quod pars in eum iuramentum factum est iuramento, acquiritur. Ita omnes.

III. Iure colligitur, si Petrus campum sub iuramento Paulo acceptanti vendiderit, & ante traditionem mortuus fuerit, Franciscus heres Petri tenetur exequi contractum, non vi iuramenti, quia ipse non iuravit, sed vi contractus venditionis. Pariter obligatio iuramenti promissoria transire ad heredes potest ratione alicuius statuti seu legis, que etiam ius iuramento obligat: e. g. si tu iuras solvere tributum Principi, aut civitati, te defuncto, non tenentur heredes solveere tributa vi iuramenti tui, sed vi statuti, seu legis obligantis ad tributum solvendum. Tandem obligatio iustitiæ firmata per iuramentum ad heredes transiret: obligatio religionis, que sola propria est iuramenti, ita afficit iuramentum, ut ultra non proficiat: Quia de causa licet quis iuret pro se & successoribus, non propterea successores tenentur vi iuramenti, sed tantum vi facti.

IV. Quæst. II. An, dum quis admittitur ad aliquem gradum, seu dignitatem, in cuius susceptione iurare omnes solent, tenetur vinculo iuramenti, si ipse non iuraverit? Resp. Responsio negativa est. Quare Doctores, Canonici, Episcopi, Reges, ceterique omnes qui non iurant servare statuta que communiunt ab omnibus solent iurare, vi iuramenti non tenentur ad ea servanda: tenentur tamen sepe vi facti, seu legis, ut dicit D. Thomas de iis civibus qui, iuramentibus alii eisdem communitatis, iurans non iuravit. Possunt tamen, iusta occurrente causa, ad iurandum cum ceteris obstringi. Sed quoad que non iuraverint, vi iuramenti non adstringuntur.

V. Quæst. III. An, si quis iuraverit Deo, se elegerit in pauperi supponere centum annorum, eo defuncto, tenetur illius heres hoc iuramentum implere? Resp. Heres tenetur, non vi iuramenti defuncti, sed vi iustitiæ: quia leges tunc canonicæ, tum civiles præcipiunt ut heres nequeat adire hereditatem, nisi sub conditione implendi iuramenta, & vota que realia nuncupantur ipsius defuncti. Ar-

gum, cap. Licet de votis, & cap. Si heredes de testam. ex cap. Ex parte de censibus, & ex leg. 2. ff. de postulationibus, ubi hæc habetur: Qui ad iuramentum tenentur, ubi hæc habetur: si desierit ante solutionem, heredes illius hereditatis nomine dicimus obligationem esse. Facti enim obligationum ad heredes transire consuevit.

VI. Quæst. IV. An obligatio iuramenti promissoria transire ad heredes alius cui iuramentum est? Resp. Adfirmantur respondent communitur omnes: idque colligitur ex cap. Veritas de iuramento, & ex leg. Si pactum 10. ff. de probationibus, ubi statuitur, iuramentum fidelitatis extendi ad successores, quamquam nulla fuerit eorum facta mentio. Sic vasallus qui iuravit fidelitatem, aut inobedientiam suo superiori, hoc mortuo, sine novo iuramento, eandem præstare debet illius successoribus: licet eorum expressa recordatio non præcesserit. Quod intelligitur, dum iuramentum factum fuit superiori ut superiori est, ratione scilicet dignitatis seu officii. Frequentur tamen, mortuo eo cui factum est iuramentum, ob maiorem solemnitatem successores præstare iuramentum renovari volunt. Contra heres, vasallus, cum intellexit, novum fidelitatis iuramentum obstringitur dare: quia vi iuramenti præstiti a decessore suis non obligatur. Quapropter etiam solet, iuramentum ex parte eius cui iuratur, iuramentum transiens ad heredes, ex parte vero iurantis esse personale.

VII. Quæst. V. An iuramentum per procuratorem præstari possit? Resp. Repetitur adfirmans communissima est. Hoc habetur in cap. ut de iuram. calum. in vi. cap. unic. §. Verum de statu Regul. in vi. Nam potest quis per alium facere quod potest per se ipsum. Regul. 68. in vi. Ad rationem iuramenti non aliud requiritur quam invocatio divini nominis vi veritatis sive presentis, sive præterite, sive future confirmationem. Atqui Deum invocare in talium quis potest sine propria ore, sive ore alterius, scriptura aut propria, aut aliena manu exarata. Neg officit, iurationem actionem personalem esse: quia procurator nomine refert personam sui principalis, cuiusque nomine iurat; nec in iuramento præstando aliam a iurante personam ingerit. Et hæc ratione matrimonium, quod non minus ac iuramentum, personale est, per procuratorem valide contrahitur. Hinc, si procurator saltem iurat, peritius potissimum est dominus, qui ore sui procuratoris peccat: si procurator scienter, aut dubius

saltem iurat, non evadit peritius, cuiusque libere abique; secus, si bona fide iuraverit. VIII. Quæst. VI. Quid requiritur ut procurator nomine alterius iuret? Resp. Procurator pecuniarie mandatum habere debet ad iurandum in tali vel in tali definita materia; nec satis est mandatum generale ad iurandum in quacunque materia indefinita: quantum iuramenti materia veritas est, sive presentis, ut in alicuiore, sive futura, ut in promissorio. Hanc veritatem alterius nomine telluri nequit procurator, nisi sibi constiterit certo mandatum principale inferat ecclesiasticæ: etique communis optatio penes omnes. Licet enim aliq. docuerit, sufficere procuratori ad iuramentum de calumnia præstandum, ut habeat mandatum generale pro omnibus causis, & speciale ad iurandum de calumnia, tamen causa super qua iurandum est, expressa non sit; nihilominus communitur tum Canonice, tum Theologi id negant. Quare, si procurator vi solius mandati generalis, & non peculiaris, in hac vel illa causa iuramentum præstet, graviter peccat; neque huic iuramento obnoxius est dominus, cum non fuerit præstitum ex eius consensu. Si vero concesserit facultatem universalem ad celebrandos quosque contractus, hic stare dominus tenetur, si firmi sint, & validi abique iuramento.

IX. Quæst. VII. An obligatio iuramenti impeditur possit, antequam præstetur? Resp. Primo nulli dubium est, potestatem ecclesiasticam posse impedire, seu prohibere ne iuramentum in tali aut tali materia præstetur: quia ipsa Synodus Tridentina sess. xxv. cap. xxvi. de Regul. irritum esse decernit iuramentum quod adhiberet Novitiam renuntiationis factæ ante huiusmodi antecessores professionem. De sola civili potestate difficultas esse potest. Sed ex his que diximus cap. vii. facile resolvitur.

X. Que omnes concedunt, præmittenda sunt. Iudex civilis potest cogere subditos ad remittendam obligationem iuram. meti, aut iniuria extortam, quando manifestum est eum promissionem, tum iuramentum fuisse per vim extortum. Secundo potestas civilis remittere valet iuramentum præstitum homini in materia sibi subiecta. Quare relaxare potest iuramentum factum a subdito non acceptandi talem magistratum, aut dignitatem. Iuramentum quoque in materia civilis fort quomodo intelligendum sit, interpretari potest. Nullitatem quoque relaxati iuramenti per potestatem ecclesiasticam recognoscere po-

test, quando evidenter apparer relaxatio nulli, & iniqua; ut docet Sanchez Lib. III. cap. xxv. num. 4. ubi citat Felinum, & Ancharanum.

XI. Quæstio ergo est, num potestas civilis valeat decernere, iuramentum tali aut tali contractui oppositum nullam habere vim, seu obligacionem. Negant aliqui. Sed communis sententia sustinet, Principem facultatem hæc frai sentiare: eo quod necessitas sit hæc potestas non boni publici conservationem, neque privitium quidem inferat ecclesiasticæ jurisdictioni. Nam, dum Princeps intendit decernit, talem contractum irritum esse, nulloque iuramento confirmari posse; nil aliud intendit, nisi impedire inutilitatem quam in tali contractu prehendit, ut contrarium bono communi sui status. Idque ut validus adsequatur effectum, irritum iuramentum quod subdit, ut legem civilem eluderent, adhibere possent, nullam habere vim confirmandi talem contractum.

XII. Sed hic difficultatem movent non patet circa modum quo lex civilis impedire valeat ne iuramentum, antequam præstetur, obligationem inducat. Nam aliqui volunt, Principem posse impedire ne contractus iuramento confirmatus esse, donec relaxetur: quia iuramentum spirituale subiectum, Relaxandum ergo ab Episcopo docent. Alii sustinent, Principis prohibitionem operari dumtaxat ne contractus iuramento firmatus in foro iuris civilis validus sit. Ceterum habere vult talem contractum firmitatem vi iuris gentium, & canonici. Alii tandem dicunt, legem civilem prohibentem iuramentum apponi contractui, obligare subditos ad culpam; ac proinde eos, dum iurant, peccare: quia culpa in iurando contracta, iuramentum nullum evadere inferunt. Hæc ratio nulla esse iurando, non raro contingit homines peccare in iurando, & nihilominus iuramentum obligare: ut quis tenetur iuramentum implere, satis est ut possit abique peccato illud executioni mandare.

XIII. Sententia que mihi probabilior est, sustinet, Principem ob finem boni communis servandi posse legem condere qua declaratur irritum esse iuramentum oppositum tali contractui a lato sibi subdito; seu posse Principem impedire, antequam præstetur, iuramentum, ne vim habeat, & obligationem inducat. Quoniamque, sicut Ecclesia, licet nequeat directe matrimonium clandestinum

qua Sacramentum est, irritare: cum id solus Christus sacramentorum auctor præstare valeat; potest tamen indirecte, quatenus declarare potest contractum humanum nullum, qui sacramenti dignitate donandus erat; & hoc contractu abrogato, sacramentum sine hoc fundamento consistere nequit, sed irritum remanet; simili modo Princeps supremus secularis, quantum facultatem maxime habeat irritandi directe iuramentum, quod spirituale cum sit, indirectè spirituali subiacet; valet nihilominus indirecte illud irritare: quatenus declarare valet nullum contractum, antequam inatur: quo destructo,

DISSERTATIO VII.

DE IIS QUI IURARE VALENT

tam extra, quam intra iudicium: & quando licitum sit iuramentum exigere: tandem de iurandi consuetudine.

CAPUT I.

Omnes ratione præditi extra iudicium iurare licite possunt, etiam per procuratorem.

I. OMNES rationis compotes extra iudicium iurare posse, certissimum est: quod omnium personarum genera recitendo, probatur. Atque prima Deus, rationis fons & origo, frequenter in Scriptura iuravit. *Iuravit Dominus, & non penitebit eum: Plal. cix. Ecce ego iuravi in nomine meo magno: Jerem. xiv. vers. 26. Per me iuravi iuravi, dicit Dominus: Gen. xxii. vers. 16. Illud tamen sciendum, eiusmodi iuramenta, si preste accipiuntur, non esse vera iuramenta. Iuramentum quippe religionis est actus, quo inferior alterum superiori respicit: cuius Deus omnium supremus auctor capax habet est. Neque eius dicta confirmatione aliqui indigent. Iuramenta ergo que Deus protulit, metaphorica appellamus: que iudico adhibent, ut attentionem nostram magis excitarent, atque consiliorum ipsorum immutabilitatem abundantius ostenderent. Ita inquit Apostolus ad Hebræos vi. vers. 17. *In quibus abundantius videtur Deus ostendere pollicitationis hereditatis immutabilitatem consilio sui, interposuit iurandum: ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, certissimum solacium habeamus qui conjugamus ad**

necessario consequitur iuramentum ad effectum confirmandi talem contractum, irritum profus esse, ac nullum. Nec enim iuramentum confirmare potest quod non est: aut constituere contractum qui, lege civili inspecta, nullus est; sed solummodo iuramentum confirmare, & roborare videt contractum qui præsupponatur validus. Hanc sententiam defendit Sanchez *Lib. III. cap. xxii. numer. 10. Molina Tom. I. de iur. disp. clix. Lellius Lib. II. cap. xlii. lib. 12. n. 55. Bonacina disp. 18. q. 1. punct. 17. Gutierrez in authentica Sacramenta puberum, Callropalaus tract. xiv. disp. 11. punct. 13.*

tenendam præpositam spem. Quærit etiam solet, num Deus per execrationem, motum per suspensum attestacionem, iurare valeat. Sed eiusmodi quæsitæ tantum in Scripturis reperitur Deum visum fuisse formulis execratoris, dum iuravit.

II. Christus Dominus, qui, ut homo, Deo inferior erat, iurare proprie valebat: & aliquando ipsum iurasse, docent Origenes in *Matth. xxv. Innocentius cap. Esti Christus de iurandis: quod probable indicat Suarez Lib. I. de iuram. cap. xiv. n. 9. eo quod sepe adhibuit eiusmodi phrasim, Amen, amen dico vobis. Sed probabiliss est, præstata verba non habere vim iuramenti, cum folium significent *veræ, & veræ. Neque credibile est futurum fuisse ut tam frequenter eisdem verbis iuteretur Christus Dominus, si formaliter prohiberent frequentem iuramentorum usum. Talem loquendi formulam adhibuit, ut palam faceret se ex certa scientia loqui.**

III. Antelox non modo iurare posse, sed reipsa iurare hominibus loquentes, constat ex Apocalyp. cap. vi. vers. 6. *Et iuravit per eundem locuti facti sunt.* Secus dicendum, quando invicem se in alloquuntur: quod Angelorum quilibet certo scit, alium Angelum mentiri non posse. Superfluum ergo, & otiosus esset iurandi actus. Porro quod

quod otium, ac vitium sapit, sanctis Angelis repugnat. Angelos tames malos ex pravo sine iuræ posse, non videtur negandum. Ne tamen honorem iuræ Deo, etiamdemque confirmationem indigere, ac illius superiorum agnoscere videatur, peccato eor iurare credendum est. Idem dicitur hominibus beatis, & damnatis, ac de Angelis bonis, & malis dicere convenit.

IV. Ex hominibus victoribus illi tantum vere iurant qui ratione instructi verum Deum cognoscunt. Hinc pueri ante rationis ulum, amentes, furiosi, omnes denique ratione carentes iuramentum sunt incapaces. Pagani, Athei, qui nullum Deum agnoscunt, verum iuramentum emittere nequeunt: quia nullum habent, quem valeant invocare, Deum. Idem de Ethnicis dicendum, qui verum Deum non agnoscunt; falsos tamen colunt deos, & per eosdem iurant. Ibi ex conscientia erronea adstringuntur obviare similia iuramenta, que in se vana, & nulla sunt; quæve, errore lubnitate per veræ fidei susceptionem, profus evanescunt, minimeque servanda forent. Iudei, Turci, ceterique omnes qui verum Deum agnoscunt, tamen satis imperfecto modo, vinculo iuramenti tenentur: quia revera isti invocant verum unicum Deum in testimonium veritatis, quamvis ipsi hunc verum Deum eo quo decet modo non percipiant.

CAPUT II.

Qui in iudicio iurare vult, potest.

I. Iure naturæ spectato omnes qui iurare valent extra iudicium, possunt eundem in iudicio. Sed, quia iure positivo non omnes qui absolute iurare valent, ad iurandum in iudicio admittuntur, ideo que personæ a iuramento iudiciali excludantur, quæve recipiantur, hoc in capite explicandum est. Quod antequam præsto, temperate mihi non possum qui istorum temporum facilitatem iurandi deponere. Tanta erat apud Ethnicos iurandi reverentia, ut solis ingentis, & nobilissimis viris potestas heret iurandi. Iis solis iuramentum loco atrocis tormenti erat ad veritatis promittendam confessionem. Plutarchus inter problemata narrat, quod Ierix, & mancipis nunquam iuramentum deferebantur, sed ad equitatem rapiebantur, & atroci questione tortas ab illis extorquebatur. Libris vero & nobilibus, quos torquere non licebat, deferebatur iuramentum: quod non minor poena illis erat quam servis tormentum.

Neque Flamini Diali, neque aliis Sacerdotibus iurare licebat. Sola eorum aliorum simplex pro iureturando habebatur. Si cum tanta iuratoriæ religionis sanctitate confertis nolite iurare abstinere, lacrymas compelleret hauri poteris. Vei ipsa vilissima gens sine delectu, & cuiusque tortis homines, bubuli, agalones, basili, Hebræi, & helliones iurare prelosum, Sed ad rem accedamus.

II. Pueri, & puella ante annos pubertatis non admittuntur ad iuramentum iudiciale: quia (inquit D. Thomas 2. 2. q. lxxxix. art. 10.) nondum habent prædictum usum rationis, quo possunt cum reverentia debita iuramentum præstare. Quid, si consiliter in ipsis peculiariter modo emicare rationis lumen, & sponte ad iurandum se se offerent? In hac positione satis probabile mihi videtur admittendos esse. Nec iura obstant, que solum prohibent cogere, ut etiam advertit Angelus hoc. sic. pueros ad iurandum. Et citare habetur in cap. Pueri xxxi. q. 1. n. 5. Contraria plures habet Auctores, Sanchez, Palaus, Bonacina, Valentiam, Azorium, Fagundes, Leandrum, & alios. Communis tamen opinio est, si admittantur ante pubertatem, id est annum quatuordecimum, ad iurandum in iudicio, eorum iuramentum non facere plenam probationem, sed gravem tantum præsumptionem.

III. Eadem ætas quo sufficit in foro civili, non satis est in criminali: nam in illa ætas quatuordecim, in hoc viginti annorum requiritur, ut constat ex leg. Invi. ff. de testibus l. In testimonium, & c. Si testes, §. Item in testimonium 1v. quest. 111. Et communis est inter Theologos, ac Iuristas sententia. Rationem differimus assignare: quia, cum malus in criminalibus quam in civilibus causis præiudicium afferri solet; & iudicio magis etiam idonei testes ad probanda crimina quam ad testificanda facta civilia merito requiruntur. Excipiuntur tamen aliqua causarum genera. Nam in læsæ maiestatis crimine omnes admitti solent qui rationis sunt particeps; ut patet ex leg. de minoribus ff. de quest. & docet communiter Jusse. Item ad detegendam veritatem occisi domini omnes de familia etiam impuberes admittuntur. Farnacius in criminalibus Auctor gravis de testibus quest. lxxv. numer. 29. & Decianus Lib. IX. criminal. cap. xiv. n. 7. referunt, duos pueros ad evincendum delictum uxoricidii satis fuisse. Ratio est, ne deli-

qua Sacramentum est, irritare: cum id solus Christus Sacramentorum auctor præstare valeat; potest tamen indirecte, quatenus declarare potest contractum humanum nullum, qui sacramenti dignitate donandus erat; & hoc contractu abrogato, sacramentum sine hoc fundamento consistere nequit; sed irritum remanet; simili modo Princeps supremus secularis, quantum facultatem maxime habeat irritandi directe iuramentum, quod spirituale cum sit, indirectè spirituali subiacet; valet nihilominus indirecte illud irritare: quatenus declarare valet nullum contractum, antequam inatur: quo destructo,

DISSERTATIO VII.

DE IIS QUI IURARE VALENT

tam extra, quam intra iudicium: & quando licitum sit iuramentum exigere: tandem de iurandi consuetudine.

CAPUT I.

Omnes ratione præditi extra iudicium iurare licite possunt, etiam per procuratorem.

I. OMNES rationis compotes extra iudicium iurare posse, certissimum est: quod omnium personarum genera recitendo, probatur. Atque prima Deus, rationis fons & origo, frequenter in Scriptura iuravit. *Iuravit Dominus, & non penitebit eum: Plal. cix. Ecce ego iuravi in nomine meo magno: Jerem. xiv. vers. 26. Per me iuravi iuravi, dicit Dominus: Gen. xxii. vers. 16. Illud tamen sciendum, eiusmodi iuramenta, si preste accipiuntur, non esse vera iuramenta. Iuramentum quippe religionis est actus, quo inferior alterum superiori respicit: cuius Deus omnium supremus auctor capax habet est. Neque eius dicta confirmatione aliqui indigent. Iuramenta ergo quæ Deus protulit, metaphorica appellamus: quæ iudico adhibent, ut attentionem nostram magis excitarent, atque consiliorum ipsorum immutabilitatem abundantius ostenderent. Ita inquit Apostolus ad Hebræos vi. vers. 17. *In quæ adiurandis vultus Deus ostendere sollicitudinis hereditatis immutabilitatem consilii sui, interfuit iurandum: ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, sanctissimum solatium habeamus qui coniugimus ad**

necessario consequitur iuramentum ad effectum confirmandi talem contractum, irritum profus esse, ac nullum. Nec enim iuramentum confirmare potest quod non est: aut constituere contractum qui, lege civili inspecta, nullus est; sed solummodo iuramentum confirmare, & roborare videt contractum qui præsupponatur validus. Hanc sententiam defendit Sanchez *Lib. III. cap. xxii. numer. 10. Molina Tom. I. de iur. disp. clix. Lellius Lib. II. cap. xlii. lib. 12. n. 55. Bonacina disp. 18. q. 1. punct. 17. Gutierrez in authentica Sacramenta puberum, Callropalaus tract. xiv. disp. 11. punct. 13.*

tenendam præpositam spem. Quærit etiam solet, num Deus per execrationem, motum per suspensum attestacionem, iurare valeat. Sed eiusmodi quæsitæ tantum in Scripturis reperitur Deum visum fuisse formulis execratoris, dum iuravit.

II. Christus Dominus, qui, ut homo, Deo inferior erat, iurare proprie valebat: & aliquando ipsum iurasse, docent Origenes in *Matth. xxv. Innocentius cap. Esti Christus de iurandis: quod probable indicat Suarez Lib. I. de iuram. cap. xiv. n. 9. eo quod sepe adhibuit eiusmodi phrasim, Amen, amen dico vobis. Sed probabiliss est, præstata verba non habere vim iuramenti, cum folium insignificet *vere, & certe. Neque credibile est futurum fuisse ut tam frequenter eisdem verbis iuteretur Christus Dominus, si formaliter iurandi contineret; & cum adeo leve nobis rursus contineret: quod iuramentum ipsum. Talem loquendi formulam adhibuit, ut palam faceret se ex certa scientia loqui.**

III. Antelox non modo iurare potest, sed reipsa iurale locutionibus loquentes, consistat ex Apocalyp. cap. xi. vers. 6. *Et iuravit per eundem locutus sacerdos. Secus dicendum, quando invicem se in alloquuntur: quæ Angelorum quilibet certo tenet, alium Angelum mentiri non posse. Superfluum ergo, & otiosum esset iurandi actus. Porro omnes id quod*

quod otium, ac vitium sapit, sanctis Angelis repugnat. Angelos tames malos ex pravo sine iuræ posse, non videtur negandum. Ne tamen honorem iuræ Deo, etiamdemque confirmationem iuræ, ac illius superiorum asserationem indigeret, ac illius superiorum asserationem videretur, peritior eorum iurare credendum est. Idem dicitur hominibus beatis, & damnatis, ac de Angelis bonis, & malis dicere convenit.

IV. Ex hominibus victoribus illi tantum vere iurant qui ratione instructi verum Deum cognoscunt. Hinc pueri ante rationis ulum, amentes, furiosi, omnes denique ratione carentes iuramentum sunt incapaces. Pagani, Athei, qui nullum Deum agnoscunt, verum iuramentum emittere nequeunt: quia nullum habent, quem valeant invocare, Deum. Idem de Ethnicis dicendum, qui verum Deum non agnoscunt; falsos tamen colunt deos, & per eosdem iurant. Ibi ex conscientia erronea adstringuntur obviare similia iuramenta, quæ in se vana, & nulla sunt; quæve, errore lubnolunt, minimeque servanda forent. Iudei, Turci, ceterique omnes qui verum Deum agnoscunt, tamen factis imperfecto modo, vinculo iuramenti tenentur: quia revera illi invocant verum unicum Deum in testimonium veritatis, quamvis ipsi hunc verum Deum eo quo decet modo non percipiant.

CAPUT II.

Qui in iudicio iurare vult, potest.

I. Iure naturæ spectato omnes qui iurare valent extra iudicium, possunt eundem in iudicio. Sed, quia iure positivo non omnes qui absolute iurare valent, ad iurandum in iudicio admittuntur, ideo quæ personæ a iuramento iudiciali excludantur, quæve recipiantur, hoc in capite explicandum est. Quod antequam præsto, temperate mihi non possum qui istorum temporum facilitatem iurandi deponere. Tanta erat apud Ethnicos iurandi reverentia, ut solis ingentis, & nobilissimis viris potestas heret iurandi. Iis solis iuramentum loco atrocis tormenti erat ad veritatis promittendam confessionem. Plutarchus inter problemata narrat, quod Ierix, & mancipis nunquam iuramentum deferebantur; sed ad equitatem iuramentum deferebantur. Farnacius in criminalibus Auditor gravius testibus quæst. lxxv. numer. 29. & Decianus *Lib. IX. criminal. cap. xiv. n. 7.* referunt, duos pueros ad evincendum delictum uxoricidii factis fuisse. Ratio est, ne deli-

Neque Flamini Diali, neque aliis Sacerdotibus iurare licitum. Sola eorum aliorum simplex pro iuramento habebatur. Si cum tanta iuratoriæ religionis sanctitate confertis nolite testis absum; lacrymas compelleret hauri poteris. Vei ipsa vilissima gens sine delectu, & cuiusque toris homines, bubuli, agalones, basili, Hebræi, & helliones iurare prelosum. Sed ad rem accedamus.

II. Pueri, & puella ante annos pubertatis non admittuntur ad iuramentum iudiciale: quia (inquit D. Thomas 2. 2. q. lxxxix. art. 10.) nondum habent prædictum usum rationis, quo possunt cum reverentia debita iuramentum præstare. Quid, si consiliet in ipsis peculiariter modo emicare rationis lumen, & sponte ad iurandum se le offerent? In hac positione satis probabile mihi videtur admittendos esse. Nec iura obstant, quæ solum prohibent cogere, ut etiam advertit Angelus hoc. *vic. pueros ad iurandum. Et clare habetur in cap. Pueri xxxi. q. 1. art. 10. Suarez Lib. I. cap. xiv. n. 5.* Contraria plures habet Auctores, Sanchez, Palaus, Bonaciam, Valentiam, Azorium, Fagundez, Leandrum, & alios. Communis tamen opinio est, si admittantur ante pubertatem, idell' annum quatuordecimum, ad iurandum in iudicio, eorum iuramentum non facere plenam probationem, sed gravem tantum præsumptionem.

III. Eadem ætas quo sufficit in foro civili, non satis est in criminali: nam in illa ætas quatuordecim, in hoc viginti annorum requiritur, ut constat ex *leg. Invi. ff. de testibus l. in testimonium, & c. Si testes, §. Item in testimonium 1v. quæst. 111.* Et communis est inter Theologos, ac Iuristas sententia. Rationem differimus assignare: quia, cum malis in criminalibus quam in civilibus causis præiudicium afferri solet; & iudicio magis etiam idonei testes ad probanda crimina quam ad testificanda facta civilia merito requiruntur. Excipiuntur tamen aliqua causarum genera. Nam in læsæ maiestatis crimine omnes admitti solent qui rationis sunt particeps; ut patet ex *leg. de minoribus ff. de quæst. & docet communiter Jusse. Item ad detegendam veritatem occisi domini omnes de familia etiam impuberes admittuntur. Farnacius in criminalibus Auditor gravius testibus quæst. lxxv. numer. 29. & Decianus *Lib. IX. criminal. cap. xiv. n. 7.* referunt, duos pueros ad evincendum delictum uxoricidii factis fuisse. Ratio est, ne deli-*

delicta enormia impunita remaneant. Ethac ratione crimina nefanda, que difficillime sunt probatigis, probari possunt per testes minores anno vicesimo.

IV. Mulieres, iure civili inspecto, ad omnes causas sine civilibus, iudicialibus, testimonio excepto, admittuntur, ut testimonium iuratum dicere possint, quemadmodum patet l. Ex eo, ff. de testibus, et communis sententia. Ius tamen canonicum eadem repellit a testificando in causis criminalibus propter fragilitatem sexus, & ingenii mutabilitatem; solamque eas admittit in illis causis in quibus admittuntur personas infames. A dicendo tamen testimonio in civili causa, etiam adversus Clericum, non repelluntur. cap. Quoniam, cap. Iam litis, de testibus &c.

V. Excluditur a iuramento iudiciali inimicus illius contra quem testimonium ferendum est: quia presumitur inimicus cogitare malum de suo inimico, ut descriptum est in cap. Accusatores, in cap. Omnes, tit. q. v. c. l. 3. ff. de testibus. Excipiuntur tamen crimina læta maiestatis, heresie, & simonia. Porro non quoque inimicitia læta est ad constituendum inimicum telem ineptum; sed iuxta communem sententiam requiritur inimicitia gravis, seu capitalis. Quamvis autem dicenda sit inimicitia gravis & capitalis, nequit absolute desiniri. Ex eo facile cognosci poterit, quod inter eos præcesserit gravis dissidium, illi magni momenti, iniuria enormis, & ex aliis circumstantiis eam indicantibus. Ceterum talis desidio iudicis arbitrio relinquenda est.

VI. Peritri quoque omnes repelluntur, tanquam testes incapaces. Difficultas solummodo est, quinam peritri a iuramento iudiciali acceptant. Nam alii appellantur peritri non *meritorie facti*, qui namque factio ipso produunt tanquam peritri; quia communiter peierant. Alii dicuntur peritri non *meritorie facti*, id est iudice sententia declarati tales. Et in hoc dissident Theologi. Alii eos solos peritros a iuramento iudiciali excludunt qui sunt per iudicem sententiam rei peritriorum damnati; contra alii fati esse debent ut sint factio ipso agniti tanquam peritri. Utraque opinio sua fruitur probabilitate. Hæc secunda mihi magis probatur. Nam, ut aliqua persona possit appellari infamis, sufficit ut eius infamia publice, seu rescripta communiter cognoscatur, hæc iudicis sententia non præcesserit. Hinc infames etiam tam infamia læta, tum infamia iuris, repelluntur a iuramento in iudicio ferendo solent.

VII. Criminosi socii non admittuntur ad iurandum in iudicis tum quod pronum sit desiderare socium in supplicio habere; tum quod sperare potest fore ut ei. Iuram poenas, atque impunitatis privilegium efficiturum, dum alium secutat cap. Veniamus, de testibus & l. fin. cod. de accusatoribus, etque communis. Plura tamen iure crimina excepta, ob quorum gravem maiestatem, qua bonam communitatem indidias directe lranant, probatur per testimonia iurata ipsorum criminis sociorum. Crimina isthuc sunt sequentia, hæresis, læta maiestatis, adulterationis moneta, sodomia, maleficia, & cetera id genus, que in detrimentum boni communis vergent. Socii testimonium sempiternam probationem facere plures volunt; ita ut, duobus locis crimen sub iuramento testantibus, possit iudex rema damnare. Verum concludendo opposita communitatem esse: proutde praxi tribunaliuam standum. Nisi alia adimicinia accedant, non videtur facti iuram in re prægravis reum damnare ob solam, & bonam sociorum attestantem. Ceterum, quando plures sunt socii, facillime alia occurrunt adimicinia, vi quorum iudex valeat reum damnare.

VIII. Personæ viles, & inopes, quas pecunia corrumpi facile posse, suspicari licet, a iuramento iudiciali excluduntur. Quando tamen persona inops honesta sit, & spectata virtutis, de qua prodens suspicio haberi non possit, habilis est ad ferendum iuratum testimonium in iudicio, ut communiter sententiam Auctores.

IX. Laici non admittuntur ad iurandum contra Clericos in iudicio, quando processus est criminalis, ut decernitur cap. De cetero de testibus, & cap. Ipsi Apostoli, & cap. Testes, in quibus, ubi si omnes qui Sacerdotes nequeunt fieri, a ferendo testimonio adversus Sacerdotes repelluntur. Contra, si processus civilis sit, admittuntur, ut traditur cap. Quoniam de testibus. Admittuntur quoque in exceptis criminibus, que supra recensuimus.

X. Sacerdotes in iudicio iurare non debent, nisi ob gravem necessitatem: quia eorum dignitas tanta est, ut non permittat facilem dubitationem de iis que asserunt. Ea autem solum confirmari iuramento possunt quorum veritas in dubium venit, ut optime docet D. Thomas 2. 2. q. 133. art. 10. Non enim videtur dictum dominis confirmatione, nisi quia de eo dubitatur. Hoc autem derogat dignitati persona ut dubitatur de ve-

de veritate eorum qua dicit. Et ideo personæ magis dignitatis non conveniunt iurare. Propter quod dicitur 11. quæst. 19. cap. Signi Presbyter, quod Sacerdotes ex levi causa iurare non debent. Tamen pro aliqua necessitate, vel magna utilitate licitum est eis iurare, & præcipue pro spiritualibus negotiis, pro quibus etiam iuramenta competunt præstare solemnibus diebus, quibus est spiritualibus rebus vacandum. Non autem tunc iuramenta præstanda pro rebus temporalibus, nisi forte ex magna necessitate. Causæ autem pro quibus potissimum Sacerdotes iurare valent, sunt in his verbis, quos refert Glossa vest. Necessitate cap. i. de feris, contentæ.

Pax, & fides, reverentia, cautio dantur.

Defectus vero sibi possunt magno cavere. Hinc iuramenta præstare valent Clerici abique Prælatorum suorum licentia, ut constat ex cap. Ex rescripto, & Pervenit, de iuratis. Tres tamen excipiuntur laici in quibus nequeunt Clerici in manu laici iurare abique Episcopi, & Episcopus abique Papæ licentia. Primus est, quando iurant Clerici coram laico, tamquam superiore a quo coguntur, ut habetur cap. Nollis xxii. quæst. v. Quando autem iurant coram laico qui superioris vices non præfert, licentia iurandi non indiget. Secundus est, quando iurant de calumnia: quia hoc iuramentum præstare nequeunt, nisi is ad cuius tribunal licentiam petantur, sit superior, cap. Non xxii. quæst. vii. Ultimus est, quando iurant in acta iustificandi: tunc enim nequeunt iurare in manu laici, nisi de licentia Episcopi. Dum Sacerdotes iurant, satis est ipsis tangere proprium pectus, cap. Si quis Presbyter 11. quæst. v. Alique tamen graves causæ reperiuntur, in quibus iuratum est, Episcopos, & Sacerdotes sacra tangere, dum iurant.

XI. Conianguini, ascendentes, & descendentes illius in cuius favorem testimonium iuratum dicendum est, repelluntur a tribunali: quia sic decernitur leg. 3. ff. de testibus, & cap. Similiter 3. q. 2. cap. Abiens 3. q. 1. Conianguini quoque collaterales, & affines usque ad quartum gradum incluserim repelluntur a iuramento iudiciali: ut ex citatis capitibus colligitur. Si tamen libere se offerant, admittuntur. In criminalibus admittitur frater contra fratrem, si separate vivant; testis, si sub patria potestate sint abique divisione legitime, & hereditatis. In hoc casu nequit unus pro altero testificari, neque mulier pro marito, aut contra. In federe vero matrimonii admitti solent parentes in testes;

nisi forte propter forum commodum videatur de veracitate suspecti, ut habetur in cap. Super eodem de testibus, ubi mater testimonium ferre parata in favorem filie, que instabant promissionem filii factam a viro le nobiliore, distulitque copiosiore, repulia est propter suspitionem de veritate profanda in filie favorem. Domestici quoque tum in criminali, tum in civili causa expelluntur iuramento iudiciali. Domesticonum porto nomine veniunt uxori, filii, servi, & liberti, famuli conducti, alique familiares. Singuli tamen aliquos Collegii, & Universitatis testes esse possunt in causis que non ad iudicium, sed ad Universitatem spectant, aut collegium, ut communiter omnes docent.

XII. Pagani, Iudei, omnesque fidei catholice hostes reiciuntur a ferendo testimonio adversus Christianum, & Catholicum, ut decretum est in cap. Ipsi papæ xxiii. q. 1. ubi hæc habentur ex D. Augustino accepta: Qui divina testimonia non sequuntur, pondus humani testimonii prædicent. Præterquamquod ob diversitatem religionis tam inveterata odio revere adversus vere religionis professores solent, ut facillime peritrium in eorum proferre possint detrimentum, ut habetur cap. Cum Iudei, cap. Licet de testibus. Excipiuntur tamen crimina læta maiestatis tum divina, tum humane, dummodo homines isti sint, & habeantur inter ipsos Paganos, & Ethnicos ut probi & honesti, ac interea famæ.

XIII. Iurantes in iudicio vi plurimum legem debent esse sciri. Cap. Honestum xxiii. q. v. & cap. Placuit 1. q. 111. Verum leges istæ iam pridem obsoleverunt, si præcepti rationem spectemus. De consilio in iurandis reverentiam optimam erit hæc conditioem servare, quoties in iudicio testimonium iuratum ferendum erit. Tempora quoque excipiuntur quibus iuramenta iudicialia venantur: ut a Septuagesima usque ad octavam Pasche, ab Ascensione Domini usque ad Epiphaniæ octavam. Item in quatuor anni temporibus, in diebus dominicis, Istantis maioribus, in diebus Rogationum iurare, nisi de concordia & pacificatione, prohibuitur est, ut constat ex cap. Decretum xxiii. q. v. Que omnia conductiva contraria prevalente abrogata sunt. Hinc tamen colligas velim, quam sancte olim celebrantur tempora Domino læta, & in quibus redemptionis mysteria potissimum celebrantur.

Utrum iudicet quis possit alium ad iurandum, quod existimat peccatorum, aut per falsos deos iuratum?

I. Status dictum est, iuramentum non est foris que absolute appetuntur, sed eorum que propter necessitatem tantum desideranda sunt. Quare qui iurat, aut qui ad iurandum alium inducit falsum, tempore peccat mortaliter. Ut ratio quodammodo proposita clarior resolvatur, certa ad incertis licentiam dant. I. Certum est, semper peccatum esse inducere alium ad falso iurandum, aut ad mandum per falsos deos: quoniam actus isti sunt maij intrinsecus, & nulla possunt ratione honestari. II. Nulla culpa est, iura occurrente exigere iuramentum ab illo quos tibi non certo, nec probabiliter constat esse peccatorem. Si dubitas, dubium deponere debes: quia in dubio nemo presumendus est malus. III. Certum est, peccatum esse mortale exigere iuramentum a peccatore, aut iurato per falsos deos, nulla efficiente causa; siue paratus, siue non paratus ille sit iurare. IV. Quando iuramento deficit solum iudicium, & iustitia, tunc exigens iuramentum peccatum licet peccet ac iurans, siue ille paratus sit, siue licet; quia in eodum iuramentum nulla occurrit iusta causa potest, que excauset a malitia. Aliquando iurans tantum excusat, ratio tamen, potest; ut cum tibi sepius admittant veritatem, fides ab altero non adhibetur, & sua interesse prudenter iudicat iuramentum, alioquin absolute non necessario, firmare veritatem; tunc iurando non peccat: at exigens, quia citra rationabilem necessitatem postulat, peccat.

II. Totra ergo difficultas est, quando iuramento deficit veritas, & rationalis causa urget, an scilicet tunc licitum sit exigere, vel suscipere iuramentum a peccatore, vel iurato per falsos deos. Qui exigit iuramentum, aut est persona privata extra iudicium, aut publica, ut iudex, vel actor in iudicio. De iugulis sermo erit.

III. Casuiste recensiones plures, & implete factis, & ad veritas expressam Sanctorum sententiam, hanc questionem resolvunt. Obiter hic animadvertas velim, Casuista non paucos frequenter oblitescere, Patres non tractasse hodiernas questiones: quae si veritas, videntur, iniquant, in recentiorum sententias concessissent. Contra, cum Patres conceptis verbis questiones tractant, & resolvunt, re-

ligioni minime sibi veruati ab illorum doctrina peccatorem. Quod quam verum sit, ex dicendis constabit.

IV. Quae I. An persona privata exigere iuramentum licite possit ab eo, qui certo, vel probabiliter scit esse peccatorem, alium grati rogante causa? Responsum. Concludendum negantem apostolicum docent Patres. Augustinus Iam. dixit, alias xxviii. de veris. Apostolus cap. 9. Et isti qui exigit iuramentum, multum reprobis, si viderit illum falsum iuratum, an sit, si eum viderit, & idem dicit, iura noli, ut fides et sit, non audeo dicere esse peccatum; tamque humana tentatio est. Sicutum scit eum fecisse, novit fecisse, vidit fecisse, & cogit iurare, homicida est. Ille enim sui perituro se perimit; sed iste manum interficientis & expressit, & pressit.

V. Falsus hoc ipsum confirmat Augustinus ser. cccviii. alias xi. qui est secundus in de de collatione S. Ioannis Baptiste ex additis a Parisiensibus in ultima editione, ubi hiberniam narrat suis auditoribus consilium civis Hippontensis ob extractionem iuramenti a peccatore a divina iustitia severissime flagellati. Inquit ergo. Scribitur in eodibus vestris quod dicitur, ille qui hominem provocavit ad iuramentum, & sit eum falsum esse iuratum, vocat homicidam. Quia homicida corpus occidit, & ille animam; immo duas animas, & eius quem iurare provocavit, & suam. Scis verum esse quod dicit, & falsum esse quod ille dicit, & iurare compellit. Immo perierit eorum perit: tu quid invenisti? Tuus & tu peristi, qui de illius morte resitare voluisti. Fuit hic homo quidem simplex, innocens, bene fideles, a multis vocatus, iussu Hippontensibus, immo ab omnibus cognatus, Tutunymeni vocatus. Tutunymeni quos vestrum non vobis, qui eratis istius. Ad illo autem quod dicit. Nescio quis negavit ei vel quos commendaverat, vel quod ei debebatur: & hominis fides se commisit. Commisit provocavit eum ad iurandum. Iuravit ille, iste perdidit: sed isto perditore, ille perituro perit. Dicitur ergo, iste Tutunymeni homo, quare, & fideles ipse morte exhibitur, se fuisse ad iudicem. & cum magna impetu, ac terrore se percutisse ad Praesidentem excelsum quendam, & admirabilem virum, cui parebat officium simuliter excelsuram, iussu iussu pertrahatur retro repositus, & interrogatus iussu his verbis: Quare provocasti hominem ad iuramentum, quem sciebas falsum esse iuratum? Respondit ille: Negavi mihi nam misera. Respondit est illi: Et noone melius erat ut

era

rem tuam, quia exigebat, perderes, quam animam hominis iussu falsa iuratione perimeret. Provocatus iussu est ead. Causa est tam graviter, ut in deo vigilans vigilia plagarum appareret. Sed dictum est tibi, postquam emendatus est: Periturus iuramentum deo tenet curae non fuit, fecit quidem ille grave peccatum, & emendatus est: sed multo gravitius peccatum faceret qui post istum necem fermentationem, & istam necem ad iuramentum, & reiterationem tale aliquid fecerit.

VI. S. Raymundus in Sum. Lib. I. tit. de iuram. & perjur. pag. 89. Quis de illo qui provocat ad iurandum eum quem scit falsum iuratum, et exigit, vel recipit ab eo iuramentum veritatis contrarium, & scierit? Resp. secundum Gelasium, & Augustinum, quod talis vivit homicidam: quia homicida corpus occidit, & iste animam, immo duas animas, & eum quem iurare provocavit, & suam. 22. quae. v. Si quis provocaverit, & veritas caputis seget. Quod autem actum est, quod vocat homicidam, iure iuris in demum dicit: quia matris damnatum est in amissione animae animae quam iuravit corpus. 24. qu. 113. Si habet. Alias gravius peccat homicidam 12. dist. Duo ista mala.

VII. Thomas 2. 2. quae. xxviii. art. 4. Et si quidem aliquis pro se ipso exigit iuramentum tamquam persona privata, distinguendum videtur, ut Augustinus dicit in sermone de perituro. Si enim viderit eum iuramentum falsum, & ideo dicit, iura mihi, ut fideles fiat, non est peccatum; tamen est humana tentatio, quia scilicet procedit ex quadam iniquitate, quia homo dubitat alium esse verum iuratum. Et hoc est illud malum de quo Dominus dicit Matti. 5. Quod amplius est, a malo est. Si autem scit eum fecisse, scilicet contrarium eius quod iurat, & ergo non iurare, homicida est. Ille enim sui perituro se perimit; sed iste manus interficientis impressit. D. Antonius hinc Augustini, Raymundi, & Thomae sententiam accedit II. Part. tit. 2. cap. vii. §. 3. Si privata, inquit, persona exigit, hoc faciens, quia dubitat de veritate loquentis, & ideo, ut sit iugis certus, exigit, non peccat; sed humana tentatio est. Si autem scit, vel credit probabiliter illum falsum iuratum, peccat mortaliter, quia dicit illi occasionem vivit in bono casu. Hac eadem veritas eruitur ex Concilio Maritonenfensi anno 581. in quo haec habentur. Item hinc concordant placet, quia in universo populo multi peccatis iuratis esse dicuntur, qui ambitiosis instinctu sunt perituro

irrecti, ut si quis convictus fuerit, alios ad falsum iuramentum, vel perituro: tunc, aut quatuorque corruptione sollicitus, ipse quidem usque ad exitum non committet; si vero qui et in perituro confessus probatur, post ad omni sunt iuramentum prohibendi, & secundum legem iuramentum abstantur.

VIII. Praeter iudatos Patres, hanc sententiam, quae de inducente ad iurandum hominem peccatorem, seu de exigente ab eodem iuramentum sic statuit, docent Alemb III. Ser. quae. xxxi. memb. 2. art. 6. D. Bonaventura in 111. dist. xxxix. in exposit. dist. dub. 4. & art. 2. 9. 3. Richardus ibi art. 3. quae. 3. Paludanus ibi q. 11. Maior 9. 3. consil. 2. Gabriel q. 11. dub. 10. art. 3. Archidiaconus cap. Ille n. 2. 2. 9. v. Turcremata n. unius, & cap. Quavis 2. 2. 9. 1. n. 2. Abulenf cap. v. Math. q. cccxxvii. Sylvester verb. Iuram. 2. §. 9. qui refert Cardinalem in Clement. unic. de iurand. & Pannonitum in cap. Clericus, Arimila n. 33. Angel. verb. Iuram. 3. n. 11. Tabiena verb. Iuram. quae. xxxiii. memb. 2. art. 4. concol. 3. Navarra cap. xii. memb. 20. Covarruvias de peccatis I. Part. §. 6. n. 2. Toletus Lib. II. cap. 11. memb. 10. Sarayna clar. Reg. Lib. 2. cap. v. Petrus de Ledesma II. Tom. Sum. tract. xi. cap. v. Azorius Lib. XI. cap. xv. q. 11. Grassi II. Part. decis. Lib. II. cap. 11. n. 49. Lessius Lib. II. cap. 15. dub. 10. n. 49. Synchronus n. 2. 2. 9. cxxviii. art. 4. Paulus a Lugundo tract. 17. dist. 11. art. 3. quae. 8. Lacionensis in Collat. cap. 3. prolog. 2. Antoine tract. de iuram. cap. 15. quae. 1. Wigand tract. 2. exam. 5. n. 54. Felix Potestas Tom. I. part. 11. in 2. Decal. prac. cap. 11. n. 1576. Genetius tract. 111. cap. 11. 9. xi. Natalis Alexander Lib. IV. cap. 17. artic. 2. reg. 21.

IX. Contrarium sententiam defendunt Sanchez Lib. III. in Decal. cap. vii. memb. 7. P. Sporer, qui obtrudit, hanc P. Sanchez opinionem communem esse, & quod fecit velle est, pro ea laudat D. Thomam 2. 2. 9. xxviii. art. 4. nbi, ut ex textu a nobis supra relato constat, conceptis verbis optatum docet. Legge Sporer tract. 111. in 2. precep. Decal. cap. 1. sect. 4. pag. 224. n. 158. nbi de hac opinione inquit: Communis Dilectissimi viri S. Thomae 2. 2. 9. xxviii. art. 4. Sum. Sanchez, Laym. T amb. Erravit P. Sporer deceptus a P. Tamburino, qui rejicit Lib. II. in Decal. cap. 1. §. 6. memb. 1. pro hac opinione laudat D. Thomam. Praeter citatos tenent hanc opinionem Trullenchus Lib. II. cap. 1. dub.

dub. 13. Fagundes Lib. II. Decal. Callitropala tradit. XIV. disp. 1. punct. 10. Antonius de Spiritu sancto, & Reginaldus Lib. XVIII. n. 76. Bonacina disp. 18. q. 1. punct. 11. pariter citans D. Thomam, qui, ut dictum est, oppositum docet; solumque publice persone exactorem concedit iuramentum, de quo infra. Confer nunc cum Iuribus, Theologis, & Canonibus, quos supra dedimus, hos paucos recentiores. Casuibus, quorum aliqui iuri meri complatores; & solique necessitatem sepe admittunt lectores, ne faciles sint in fide adhibenda similibus Casibus, maxime in Auctorum citationibus, & in situ controversie definiendo.

X. Pro hac secunda sententia laudatur tanquam principalis patronus Suarez, qui suis controvertam verbat Lib. III. cap. 819. & ut est Auctor inter recentes gravissimus, hincere facit, contrarium sententiam communitatem esse, namque ab Augustino, Thoma Bonaventura, Antonio, aliisque a nobis citatis praevalissimis Theologis doceri. Illam appetit non impugnat; sed quibusdam limitationibus emolliere studet. In primis nam, id statuit tanquam certum, ut non determinate peccat ab aliquo ut iuret ut quod falsum esse sciat, nam hoc esset determinate iudicium ad peccatum. Qui ergo scit aliquem accepisse talem pecuniam, & determinate peccat ab illo ut iuret non accepisse, gravissime peccat, & peccatum est, quia directa causa peccati est. Unde neque in iudicio hoc modo peccat iuramentum; sed iudicet, iura an hoc fecerit, vel an hoc sciat.

XI. Hae distinctio, cui postulum fidei, minus solida mihi videtur; & ad id quod ille intendit, nihil conducit. Quandoquidem discrimen illud quod assignat inter formalem secundum exigendi iuramenti in iudicio, iura an hoc fecerit, vel an hoc sciat, & primam, iura an non accepisse pecuniam, profus verbae est. Nam tunc in prima, tunc in secunda indifferenter a iurante petitur iuramentum. V. g. Paulus pecuniam mutuo credidit Francico. Hic negat se accepisse pecuniam. Dum Paulus dicit, iura an non accepisse pecuniam, non intendit illum inducere ad negandum cum iuramento acceptationem; multo minus ad eam cogi, immo passive intendit ne iuret: quia omnino iurandi confirmat veritatem petitionis Pauli, qui iuravit Franciscum ad iurandum, non ut iuret, sed ut oblatione iuramenti perterrefactus obmutescat, & silentio aut trepidatione falsum se accepisse pecuniam fateatur. Hic est intentio Pauli

Quia tamen apponit iniquitatem Francisci, certo, vel probabiliter previdet illum peccaturum. Sive ergo dicat Paulus, iura an non accepisse pecuniam, sive iura an non accepisse, perinde est. Et, si per P. Suarez peccat in primo, peccat quoque in secundo casu: quia aequo in primo ac in secundo indifferenter petit iuramentum, sive indifferenter relinquit Francicum ad iurandum, & non iurandum. Nec Theologorum aliquis disputat, num peccaret Paulus, si induceret Francicum ad iurandum determinate se non accepisse pecuniam, quas accepit, seu si induceret ad peccandum. Nulla de hoc est, vel sui unquam inter Theologos disputatio. Vana ergo & inutilis haec prima coniectura, quam P. Suarez praemittit, ut fundamentum praecipuum sine conclusionibus, illius vero conditionis nec verbum sciunt recentiores Caluiste citantes P. Suarez in patrociniis propriae opinionis. Altera conditio est rationalibus necessitas, seu causa, quam omnes praeparant.

XII. Etiam, nulla opinione P. Suarez, & paucorum Caluistrarum, sola sententia sanctorum Patrum, & tum antiquorum, tum recentiorum Theologorum amplectenda est, utpote sola probabilis, & iura. Contraria namque in conspectu ratione aequae ab auctoritate, neque a ratione probabilis est. Ratio quam sancti Augustinus, & Thomas pro nostra sententia afferunt, brevis, & evidens est. Finis praecipuus ac ferme unicus iuramenti est confirmatio veritatis, iuramentum falsum, seu peccatum non modo non confirmat, sed pervertit veritatem. Ergo nunquam licitum est petere iuramentum a peccatore. Quia quae cognitione petens iuramentum providet peccatum, videt falsum finem iuramenti non adesse, & consequenter iniqua est illius petitio.

XIII. Quael. II. Hicno privatus recipere a peccatore parvo iuramentum licite possit? Resp. Negantem sententiam defendo, quae aequae ac prima docetur ab Augustino, ut manifeste colligitur tum ex sancto Raymundo citato num. 6. ubi clarissime eam tradit, tum ex eisdem Augustini textu, & ex ratione assignata a D. Thoma. Eam quoque propugnant communitur Auctores citati n. 8. quamque eorum aliqui oppositum teneant, ut Sylvester, Armilla, Sotus, Sed, ut dixi, communiter sententia est, licitum non esse iuramentum recipere peccatum. Quoniam, si iure exigatur, sive recipiatur iuramentum, semper ratio assignata a D. Thoma aequae iurget, scilicet non consistere iuramenti finem, qui est confirmatio veritatis, quae nullo modo

do habetur per peccatum. Praeterquamquod, ut periphrase notat Sylvester loc. cit. licet videantur homines ad iurandum parati, reipsum tamen voluntatem iurandi non habent, sed faciliam deliberationem concipiunt, dum ad iurandum argentur, seu dum via illis aperte evadendi discrimen medio iuramento. Et admittit quod parati essent, recipiens iuramentum opere externo compleatur, Deique non pollinatur.

XIV. Quael. III. Persona publice, ut iudicis, licitum ne est secundum ordinem iuris exigere iuramentum ab eo quem novit, vel suspicatur peccaturum? Resp. Adfirmat sanctus Thomas loc. cit. & communitur omnes cum eodem. Si aliquis (inquit Angelicus) exigit iuramentum tanquam persona publica, secundum quod exigit ordo iuris, ad petitionem alterius, non videtur esse in culpa, si ipse iuramentum exigat, sive sciat eum falsum iurare, sive sciat quia non videtur esse exigens, sed ille ad cuius instantiam exigit. Ut tamen etiam in iudice eiusmodi iuramentum petito a peccatore licita sit, plures conditiones requiruntur. In primis pro iurandi admonitione iuratum debet sanctitatem & religionem iuramenti. Deinde actorem urgere ut iuramentum remittat. Explorare insuper tenetur, an bona, vel mala fide actor iuramentum petat. Quod si actor praedicit, alterum fore peccaturum, & iudex hanc actoris iniquitatem deprehenderit, tunc iudici non liceat petere iuramentum a peccatore: quoniam non potest iudex iniquam actionis pollutionem aut suspitionem, nec iura ordo praecipit ut iudex concedat petenti quod evidenter iniustum, & divine maiestati iniurium cognoscit. Tunc ergo iudex exigere iuramentum licite ab eo quem novit peccaturum, potest, licet actor, qui bona fide credit ad veritatem non fore peccaturum, iustitiae, & iuris iudicem ut cogat parvam ad veritatem iurare. In his circumstantiis iudex tenetur administrare iustitiam secundum ordinem iuris; atque adeo habet iustam causam, seu necessitatem non impediendi peccatum. Neque iudex in hoc casu iuramentum petit, sed pars, quae de peccatore non suspicatur. Quod si actor ipse cognoscit, aut probabiliter timet adversarium suum fore peccaturum, peccat, utpote persona privata, de qua dictum est in prima conditione.

XV. Quae dicta sunt, ad causas criminales non extenduntur: in quibus, si accorari debuerit in probationibus, valletque iudicium. Theol. Tom. IV.

cem exigere a teo iuramentum, iudex, sive credat, sive non credat reum peccaturum, non potest ab eodem iuramentum exigere. Similiter, quando iudex deprehendit testes ad falsum testimonium ferendum contra reum paratos, vi officii sui tenetur omni via eos repellere, etiam si reus taceat; ut colligitur ex casu. Quercordum causa 21. quaest. viii. Denique, quaecumque causa agatur, sive civilis, sive criminalis, iudex ab utraque parte non potest iuramentum exigere, ut patet ex Concilio Valentino III. anno 455. can. 81. ubi haec habetur. Quia insipia, & Deo inimica, & christiana religio omni contraria, ex inquisitione, & delectabilibus constitutionibus quarendam secularium legum consuetudine invaluit ut in forensi iudicio litigantes ex utraque parte contententium aequaliter iuramentum dare cogantur, ubi solum dicitur duobus contra se iurantibus unus peritorum efficitur: tam sceleris immunitatem, & animarum perditionem dolentes, statim ut quicumque uno iuramento legitime dato, quod secundum legem divinitus omnis humana iustitiamque bonis esse debet, alterum a contrario iuramentum in opponeat profertur, ab ipsis limitibus Ecclesiae, quae suae impietate profertur, excisus, omnium Christianorum consorcio, atque consorcio reddatur extraneus, nisi se continuo adjuvatores ad agendum penitentiam tunc reatus humiliter satisfecisse inclinantur.

XVI. Quael. IV. Licitum ne est Christiano petere iuramentum, nisi occurrere causa, ab eo quem petit iuratum per falsos deos? Resp. Adfirmant sententiam cum Augustino, & Thoma docent omnes Theologi, & Summi haec. Adverta tamen velim, aliud esse inducere ad iurandum per falsos deos, quod nunquam licet, ut docet Angelicus; aliud esse petere iuramentum ab eo quem praevideat iuratum per falsos deos, quod in illa interveniente causa licitum est. Audiatur Augustinus epistol. cly. ad Publicolum. Alia ergo quaestio est, utrum non peccet qui per falsos deos sibi iurari facit, quia ille qui ei iuravit, deos falsos colit. Cui quaestioni possunt illa testimonia suffragari quae ipse commemoravit de Laban, & Abimelech, si tamen Abimelech per deos suos iuravit, sicut Laban per Deum Isaac. Haec, ut dixi, alia quaestio est, quae me merito fortissimè moveret, nisi illa exempla occurrissent de Isaac, & Jacob, & si qua alia possent inveniri. Si tamen illud non adhuc movet quod in novo testamento dicitur, quod non omnia iuramenta: quod quidem mihi propria dictum videtur, non quaerit

rum iurare peccatum est; sed quia peccare immaniter peccatum esse a quo nos longe esse voluit, qui omnino innoxios adiuventi... inuide, sicut non iuras, ita nec alium, si hoc placet, iurare compelles. Quamvis dictum sit, ne iuremus: usquam autem in Scripturis sanctis legi meminerimus, ne ab alio iuramentum acciperemus. Alio vero iuramento, utrumque potest fieri. Quod si iudicimus, illa veritas in tertio, iuratio iuram iure iure peccatum. Neque enim iuramentum licitum, sed iuramentum peccatum, cuius consilium iuramentum habebat.

XVII. Hanc Anselmi doctrinam patiens, & clare more suo Angelicus exponit. 2. 2. quæst. xxviii. art. 4. ad 4. Dicendum, quod quæst. xxviii. art. 4. ad 4. Dicendum, quod licet malo uti propter bonum, sicut et Deus iurare paratus est, iuramentum recipere; non tamen licet cum inducere ad hoc quod per se ipsos debet. Igitur, dum Christianus ab Ethnicis petit ut iuret, rem licitam, cuiusmodi est iuramentum, petit. Quod autem Ethnicus iurat, non per verum Deum, sicut possit, sed per falsos deos, ex eiusmodi malitia id evenit. Possit hoc sacre Scripture exemplis confirmari, videlicet iuramentis inter Abimelech & Isaac, & inter Laban & Jacob, melech & Isaac, & inter Laban & Jacob. Sed hæc non valde urgent; cum certo non consistat, Abimelech, & Laban per falsos deos iurare. Verum de quo & ipse Augustinus dubitat, cum omnes Theologi unanimes confirmatione eam doceant. Aliqui tamen limitant eam, solumque licere voluit dictam petitionem, quando infidelis paratus sit ad iurandum. Ceterum communiter Theologi iustitiam, licitum quoque esse, gravi urgente causa, ut est confirmatio publicæ pacis, petere, & adire infidelem ad iurandum; quamvis prævideatur iuraturus per falsos deos. Neque verbale discrimen illi, dum dicimus, non esse licitum inducere ad iurandum per falsos deos, licere vero petitionem eam prævisione certa iuramenti per falsos deos faciendi. Quoniam, etsi mihi constet, infidelem nonnulli per falsos deos iuraturum, attamen, dum ego peto iuramentum, quod absolute per Deum verum proferre valet, honestam rem ego peto; & nullo modo in illius contentio malitiam, qua per deos falsos iurat, sed illam tantum permittit. At, si determinat inducere ad iurandum per falsos deos, ad id quod esse positive malum, impellerem, & consequenter a culpa immunitas minime essem.

XVIII. Obiicit. 1. Qui exigit, vel recipit iuramentum per falsos deos, cuiusmodi deos veneratur: quoniam iuramentum est collus divinitatis. Sed deos falsos colere peccatum est. Ergo & recipere iuramentum per falsos deos. Resp. Qui exigit, vel recipit iuramentum per falsos deos factum, deorum venerationi nullo modo alieni; sed fidem confirmationi veritatis. Qui (ait D. Bonaventura III. Sent. dist. xxxix. ar. 2. quæst. 114.) recipit iuramentum per idolum factum, non consentit idoli venerationi; sed veritatis confirmationi. Ut si verum sit verbum, & solidum maneat pactum. Quamvis ad hoc non est ibi peccatum: quia recipit quod iuratum est; quod vero ibi malum est, detestatur. Neque exigens, aut recipiens iuramentum dat occasionem peccandi; sed utitur iure suo, tuendi scilicet ius finem aut in publico sedere, aut in privato summi momenti contractu, aut in simili urgente necessitate. Quemadmodum occasione peccandi non exhibet usurario quædam licentiam, sed exhibet usurario petitionem; ut, cum tutor causam tuetur pupilli ex officio, quam nonnulli iuramentum exactione defendere valet. Ne igitur iactura litis sibi impatur, & ad damna pupilli relaxanda compellatur, adversam partem ad iuramentum urget, quamvis eam per iuramentum certo sciat: additque in his circumstantiis hanc iuramenti exactionem ab omnibus parari licitam.

XXI. Obiicit. 2. Non licet petere ab eo qui prævideatur sacrificaturus idolis, ut sacrificet; neque a mago, qui prævideatur curaturus infirmum per magiam, seu præstigiam, licitum est petere ut curet eundem ægrotum. Resp. Negatur consequentia. Ratio discriminis patet. Sacrificare idolis, curare præstigiam infirmos, actus sunt intrinsecus, & inæque naturæ mali; nulloque modo pro humano consorcio sive necessariis, sive utiles. Iuramentum genere suo adus religionis est: idque solum Christianus ab Ethnicis potest. Quod postea, non per verum Deum, sed per idola, infidelis iuramentum illud exequatur, id est eundem iniquitate ortum dicit.

XX. Obiicit. 3. Non est licitum petere iuramentum ab homine Christiano peiaturum: ergo neque ab infideli per falsos deos iuraturum. Resp. Negatur consequentia. Disparitas manifesta est. Dum petit iuramentum ab infideli iuraturus per idola, haberi potest bonum fidei, seu fidelitatis, & precipuus finis iuramenti, nempe confirmatio veritatis. Quare, habito hoc sine, ulla occurrente causa, permitti potest infidelis malitia confirmandi veritatem per falsos deos, ut optime Augustinus laudata epistola ad Pamblicianum prope initium. Qui iuratur fidei, ut iuratur quem constat iurasse per deos falsos, & utitur non ad malam rem, sed ad licitam, seu bonam, non peccato eius se sociat, sed ad iuramentum per falsos deos, cuiusmodi deos veneratur: quoniam iuramentum est collus divinitatis. Sed deos falsos colere peccatum est. Ergo & recipere iuramentum per falsos deos. Resp. Qui exigit, vel recipit iuramentum per falsos deos factum, deorum venerationi nullo modo alieni; sed fidem confirmationi veritatis. Qui (ait D. Bonaventura III. Sent. dist. xxxix. ar. 2. quæst. 114.) recipit iuramentum per idolum factum, non consentit idoli venerationi; sed veritatis confirmationi. Ut si verum sit verbum, & solidum maneat pactum. Quamvis ad hoc non est ibi peccatum: quia recipit quod iuratum est; quod vero ibi malum est, detestatur. Neque exigens, aut recipiens iuramentum dat occasionem peccandi; sed utitur iure suo, tuendi scilicet ius finem aut in publico sedere, aut in privato summi momenti contractu, aut in simili urgente necessitate. Quemadmodum occasione peccandi non exhibet usurario quædam licentiam, sed exhibet usurario petitionem; ut, cum tutor causam tuetur pupilli ex officio, quam nonnulli iuramentum exactione defendere valet. Ne igitur iactura litis sibi impatur, & ad damna pupilli relaxanda compellatur, adversam partem ad iuramentum urget, quamvis eam per iuramentum certo sciat: additque in his circumstantiis hanc iuramenti exactionem ab omnibus parari licitam.

demonstrat iuravit, sed bono pacto eius quo fidem servavit. Quam responsum exhibet etiam D. Thomas loc. cit. ad 4. Alia tamen ratio videtur esse in eo qui per verum Deum falsum iurat: quia in tali iuramento desit bonum fidei; quæ utitur aliquis in iuramento illius qui verum per falsos deos iurat, ut Augustinus dicit ad Pamblicianum. Unde in iuramento eius qui falsum per verum Deum iurat, non videtur esse aliquid bonum, quo uti licet.

XXI. Obiicit. 4. contra primam conclusionem. Qui exigit iuramentum a peiaturum, non peiaturum, sed iuramentum petit, quod vere præstare potest; & id petens intendit. Quare nullus est in peiaturum consensus; sed tantum permisso illius, causa necessitatis urgente. Immo addit P. Sanchez loc. cit. n. 7. non requiri necessitatem; sed satis esse qualibet notabilem utilitatem: quod exemplo illius qui iuratur per falsos deos parato confirmat.

XXII. Leon rdus Vanroi tract. iv. cap. v. quæst. iv. nota. 4. licet communiter noleat sententia credat; calum tamen obicit, in alio foro que licite fieri nequit. Hæc ratione quæ possit ob tuendam salutem formari, & a præiudicioribus, ac magis præiudicia petere, quibus multa abigeret incongruitate, & plurima bona sibi compararet. Quare valde expectatus & cautus sit lector oportet in eiusmodi argumentis ab unus a cationis ad alteram paritate petitis. Soepe enim dissimulatio non est valde aperta, & obvia, ut patet in prædicti comparatione iuramenti per falsos deos cum iuramento falso per verum Deum. Eil tamen re ipsa discrimen: quia revera iuratio per falsos deos confirmat veritatem, licet secum deferat malitiam idolatriæ, quam, urgente causa, petens iuramentum permittit; quæ confirmatio finis proprius est ipsius iurationis. Iuratio falsa per verum Deum non firmat, sed pervertit veritatem. Ad ego, inquit, non peiaturum, sed iuramentum peto. Tu petis iuramentum, non ut omneque, & ab ipse, sed in confirmationem veritatis. Sed, cum prævides illum peiaturum; unde sperare valet veritatis confirmationem, quæ est iuramenti finis? Tua intentio, quamvis bona, nequit a rationem re ipsa pravam honestate; sed exigere quod ipsa actio omnia petis, comparate ad finem in quem iuratio natura tendit, bona sit, ut est iuratio per falsos deos, quæ per se confirmat veritatem, & collatam mutua quæ sublevar penuriam mutuarii. At peritum undequaque malum est. Et

timet, sperare, vel intendere potest: non bonum veritatis confirmande, non bonum fidelitatis, non divine maiestatis exaltationem, nihil denique, nisi & divine maiestatis laesionem, & veritatis destructionem. Satis minime est ut exigens iuramentum intendat abstractione quadam metaphysica, aliquid boni, sed requiritur ut actio præstada ab eo a quo petitur, aliquid boni continent bonæ intentioni petentis respondens; quemadmodum in mutuo utriusque, & iuramento per falsos deos patet, ubi & iurans veritatem firmat, & mutuator sublevar indigentem: quæ bona ad talium actuum naturam pertinent. At in peiaturum nihil omnino, sub quocunque aspectu accipiatur, boni elicit, quod naturam debeat iuramenti, non veritatis; non bonæ fidei confirmatio, non divine maiestatis cultus.

XXIV. Reponunt, bonum relucere ipsius petentis, videlicet reparationem honorum, quorum iactura obnoxios tutor foret, nisi in defendenda pupilli causa iuramentum a peiaturum exigere. Sed hoc effugium inane est. Hæc enim postulo, nulla tam execrabili actio foret que licite fieri nequit. Hæc ratione quæ possit ob tuendam salutem formari, & a præiudicioribus, ac magis præiudicia petere, quibus multa abigeret incongruitate, & plurima bona sibi compararet. Quare valde expectatus & cautus sit lector oportet in eiusmodi argumentis ab unus a cationis ad alteram paritate petitis. Soepe enim dissimulatio non est valde aperta, & obvia, ut patet in prædicti comparatione iuramenti per falsos deos cum iuramento falso per verum Deum. Eil tamen re ipsa discrimen: quia revera iuratio per falsos deos confirmat veritatem, licet secum deferat malitiam idolatriæ, quam, urgente causa, petens iuramentum permittit; quæ confirmatio finis proprius est ipsius iurationis. Iuratio falsa per verum Deum non firmat, sed pervertit veritatem. Ad ego, inquit, non peiaturum, sed iuramentum peto. Tu petis iuramentum, non ut omneque, & ab ipse, sed in confirmationem veritatis. Sed, cum prævides illum peiaturum; unde sperare valet veritatis confirmationem, quæ est iuramenti finis? Tua intentio, quamvis bona, nequit a rationem re ipsa pravam honestate; sed exigere quod ipsa actio omnia petis, comparate ad finem in quem iuratio natura tendit, bona sit, ut est iuratio per falsos deos, quæ per se confirmat veritatem, & collatam mutua quæ sublevar penuriam mutuarii. At peritum undequaque malum est. Et

hoc discrimen est: *ante oculos* habendum. Denique in similibus controversis non debet multum indulgere humano ratiocinio: nam, si acutius prælat homo, facile est ipsium fallacitate & commenta excogitare, potissimum in his que favent libertati. Sed auctoritati sanctorum adhaerendum est. Porro Sancti, & communissime Theologi damnant petitionem iuramenti a peccatorum, concedunt vero exactiorem iuramenti a iuramento per falsos deos. Discrimen vero quod ego solum explicavi, brevi D. Thomas assignat loc. cit. ad 2. *In iuramento falso (etiam si per verum Deum) desit bonum fides, qua videtur aliquis in iuramento illius qui verum per falsos deos iurat. Unde in iuramento eius qui falsum per verum Deum iurat, non videtur esse aliquod bonum, quo ius liceat.* Eademem disparitatem exhibent Augustinus, Bonaventura, alique tum sancti Patres, tum Theologi. Quod itaque urgere pergit inanes precationes tampridem labelatas.

XXV. Ad confirmationem autem Vnrosi, si utique qui honestate volunt præstatam petitionem ob bonum ipsius petentis, respondendo, hæc eandem rationem allegasse Tutumliensis, iuramentum scilicet suorum bonorum, que non perderet, iuramentum ab iniurioso profectore petiti. Hanc ille executionem adduxit excoeli Præsidentis, illum interroganti his verbis supra num. 5. ex Augustino relatis: *Quare precorasti hominem ad iurationem, quem sciebas falsum esse iuraturum? Respondit ille: Negarv mihi rem meam. Respondit illi: Et nonne melius erat ut venissem, quam exigeres, perdere, quam animam hominis istius falsa iuratione perimeres? Profratrus iustus est isai. Casus est tam graviter, ut in dorso evigilantis vestigia plagarum apparerent. Sed dictum est illi: Parsur innocentie tue. De cetero cave ne facias. Fecit ille quidem grave peccatum, & emendatus est, sed multo gravius peccatum. Faciet qui post istum sermonem, & istam meam admonitionem, & exhortationem tale aliquid fecerit. Audiatur Vnrosi, audiantque recentiores Casulite illi qui populum christianum docent, posse ad vitandam quamcumque molestiam bonorum temporalium iacturam iuramentum peti a peccatorum: audiant, inquam, Augustinum dicentem, paritum fuisse innocentie hominis rudis, & simplicis, tale iuramentum petentis; simulans libenterem, nequamque parcendum fore illis qui post iuramentum, admonitionemque tale quiddam fecerint, aut docuerint. Colligant, an sola*

corporis flagellatione elaturi sint crimen quod perpetrant, dum post Augustini sermonem, & istam admonitionem docent, Christianos posse a peccatorum iuramentum petere ob quamcumque bonorum notabilem iacturam vitandam.

XXVI. Pulsat adhuc P. Suarez loc. cit. n. 13. Non peccat index in iudicio iuramentum: quia utitur iure suo, & utitur malo alterius, ut satisfaciat muneri suo, & parti petenti, & Reipublice, quia debet procedere secundum publicam scientiam, & præsumptionem: aliqui multa maiora mala in Republica contingenter. Hinc etiam patet non peccare actorem, etiam si persona privata sit, petendo ius suum per iudicem, & per eum exigendo iuramentum a debitore, vel reo, quamvis utrumque peccatorum sciat: quia non sine bono nisi, & utilitate hoc fit. Accedit nec non debere ex sua malitia commodum reportare. Magnus autem commodum illius esse, si non possit aliter iurare apud iudicem ut ab eo iuramentum exigeret. Denique nunquam potest esse tanta certitudo de futuro perituro, quin dubitari possit, an pernovendo sit reus ad dicendum verum timore vel perantem, vel infamia perituri. Item in iuramento pure assertorio potest esse utilitas vel obtinendi veritatem, vel, si ille falsum dicat, habendi occasione postea convincendi illum. Hæc sunt argumenta P. Suarez totidem verbis propolita, que illum vacillare, & fere recedere a communissima & Patrum, & Theologorum sententia coegerunt.

XXVII. Resp. Mirum est talibus argumentis perituro fuisse doctissimum virum, ut a communis recederet sententia. Istorum namque fallacia manifeste videtur. Quid? Index potest ut persona publica: ergo & homo privatus? Index imperare potest homicidium: ergo & vir privatus? Quot sunt actionum genera que hient iudici, & Principi, secus privatis hominibus? Hæc tamen gratia dicta sunt. P. Suarez supponit tamquam certum, posse actorem per iudicem adigere ad iurandum eum quem præcit peccatorum. Sed hoc tamquam manifeste falsum ab omnibus Patribus reicitur. Nam, dum S. Thomas cum aliis ait, ad actorem petitionem iudicem posse exigere a peccatorum iuramentum, non intelligitur id iudici scilicet esse, dum ipsi contra, actorem scilicet suum adversarium fore peccatorum. In hoc casu, tum index, tum actor peccarent, ut iam supra dictum est. Sed tum duntaxat

at abique culpa potest, quin adstringitur iudex exigere iuramentum ab eo quem privata scientia præcit peccatorum, cum urgetur ab actore innocente, & bona fide possonate iure adversarium non fore iuraturum falsum; qua in positioe index, tamquam minister publicus, innocenter petitionem actoris suo imperio executioni demandat. Privata scientia iudicis tunc quid omnino seculum est ab officio petitione publicæ, quam index sufficit in iuramento exhibere. Immo, quatenus index, induit bonam fidem actoris petentis innocenter iuramentum, & ac proinde, ut index, secundum allegata, & probata, ignorat reum fore peccatorum. Conruit ergo utiqueque argumentum P. Suarez, supposito, ut dicitur, falso innixum. Peccant utique tum index, tum auctor, quando presentes perituro, adigunt reum ad iurandum. At iudex privata solummodo scientia providens perituro, excusatur, si ad instantiam actoris, qui credit adversarii partem non fore iuraturum nisi veritatem, iuramentum exigat. Alia que adiciuntur, nullius sunt momenti. Colligat nec ne reus commodum ex sua malitia, mediis illicitis cogi non potest ad veritatis confessionem. Dum præcedit legitima probatio, non tenetur iudici interroganti respondere. Quid inde? Præfaturus adigi nequit ad erandum infirmum alio perituro. Ergo ex sua iniquitate commodum colligit? Nunquam potest esse tanta certitudo de perituro futuro, quin sperari veritatis confessio possit. Quid hinc inferitur? Perperam id obicitur. Ad actionem bonam, aut malam sufficit vel moralis, vel vaide probabilis certitudo. Dubitationes illic abstractæ de possibili veritatis confessione non sunt repetitæ actionum humanarum. Ad id quod postremo loco additur, iam ex aliis rebus patet. Utilitas que ex actione aliqua constaret, perperam obtrahitur ad evadendam evidentiæ actionis honestatem. Hoc namque non modo evangelicæ, sed æthnicæ quoque Philoſophia repugnat. Non dubitarunt adversarii hoc conlectarium traducere tamquam iniuriolum P. Suarez, quem doctissimum initio appellavi. Qua æquitate id obicitur, indiget sapientes.

XXVIII. Quæ. V. An qui inducit alium ad iurandum falsum, quod iurans bona fide putat esse verum, ipse vero qui inducit, scit esse falsum, peccat? Resp. Communissima Doctorem, etiam recentiorum, sententia affirmante respondet. Rem exemplo declarat

Tamborinus. Sunt quedam officia que in pluribus civitatibus non nisi eorumdem civibus imperituro. Titus a pluribus civibus, a pluribus incolæ reputatur. Ille negligens, illos qui civem ipsam existimant, ad iurandum inducit in suum favorem, quamvis ipse certo sciat se esse incolam. Titium perituro reum damnat absolute & ipse Tamborinus Lib. II. cap. 1. §. 6. num. 5. Et ratio obvia est. Nam iurans ideo excusatur, quia inevitabiliter parat esse ignorantem, ad inducens nulla laborat ignorantia. Nec est quod opponas, Titium non iurare. Nam tamen non propria, aliena tamen lingua peccat. An qui aliena manu furatur, non peccat? An qui ebrius ad blasphemandum aut intantem de concubinis imagines inilgat, immonis a culpa est?

XXIX. Pater Tamborinus loc. cit. num. 7. ingenuè fateatur, se post aliquot menses profunde meditationis reperisse discrimen inter allata exempla & propostum casum. Sunt, inquit, actiones furandi, blasphemandi, & concubinis imagines suo genere etiam materialiter formæ; nullumque in illis reperitur bonum formale; reperiri vero subdit hoc bonum formale in iuramento materialiter falso. Subdit aliter, concludit, *non deditur, sed eæ vera dicitur, ut, si peccatorum, censenda sit in posterum præsentis Horvadi hoc modo explicata sententia.* Eo sane hæc distinctionem non pænetro; & propterea non subtilis, sed inanis, & fallax mihi est. Quoniam perituro genere suo non minus ac blasphemia, furatum, & ceteræ actiones similes, malum est. Quod autem qui propria, aut alterius lingua perituro perpetret, res omnino materialis est. Licet perceptu iurantis bonum formale, nempe actus religionis, in iuratione præfata reportatur, relictum tamen inducens perituro est. Quid, quædo, interdui quod quis iuro, aut alterius ore utatur quod falsum iuratum. Bonum formale iurantis non valet hinc pellere inquam voluntatem, ac varam matiam illius qui, non falsum iudicet, alieno instrumentum usus fuit. Sagacitas isthæc non minuit, sed auget malitiam. Idcirco, tamquam laxa, opinio hæc recitanda est. Patritius Sporer tract. 111. cap. 1. sec. 4. num. 161. pag. 225. inquit: *Ego peccasse in communi sententia simpliciter non liceo: est in casu difficili, aliquando committitur. Videni In-negotio pervis committent, in difficultibus, in quibus consulendum sit commodis, conſervationis bonorum, distantiam &c. la-*

xam, unius aut alterius Casuulle perfidio nixam, opinionem le sequi aiant. Ne mirifica Theologia hac!

XXV. Sententiam igitur nostram defendunt gravissimi Theologi, Suarez, Valquez, Sanchez, Lugo, Pontius, Martinez de Prado, Contrariani, propugnat Hurado; Quintanadenas, Diana, & Tamborini probabiliter reputant. P. Moya ad tract. 11. de Relig. append. disp. 1. Misi. quæst. 911. ultra probabiliter adhibere securitatem. Arguuntque quo aduimus, foivt, Tamborini responsiones exhibendo. Inquit, ergo primus, Deum non adduci in teitem falsitatis, quia iurans verum, ut est in mente sua iurat. Hoc quidem vincit, iuramentum non peccare; sed inducentem, qui licet expresse non intendat ut iuri falsum, id tamen repta intendit. Nam, ut exemplo aduoluo a Tamborino utamur, Titius evidenter falsum esse æpociet quod iurans repurat esse verum; & repta falsum est. Dum itaque iurans adfirmat sub iuramento verum id esse, peritium materiale perpetrat.

XXXI. Respondet P. Moya, in hoc casu non committi peritium materiale. Cur? Quia, inquit, natus, qui sub iuramento affirmat quod verum patat, non iurat falso, nec hoc iuramentum est materialiter malum, quia materialiter esse inclinat non fornicat iuramentum ab abiectione alter se habentis; sed a iurando contra mentem. Hac doctrina aperte falsa est: quia, dum quis contra mentem iurat, committit peritium formale, non materiale. Quæmodum ergo, qui inducitur Arlenium ad concubendum cum Berta, quam ipse putat per errorem esse suam uxorem, committit peritium formale, quod materiale est respectu adiuventium. Hoc docendum de indente Avleni; ita omnino dicendum id quod in verum, id falsum reputat. Speculationes P. Moye nimis exiles sunt; idem negligende. Auctor iste passim laxas opiniones docet; aliorum Theologorum sententias minus sincere refert: ideoque damnatus est ab Ecclesia. Et tamen sunt qui frequenter eundem laxas opiniones laudant tanquam probabiles.

CAPUT IV.

De consuetudine iurandi, Scriptura sacra, Patres sancti, & Concilia iurandi frequentiam execratur.

ISI Scripturarum, Patrum, & Conciliorum minas, leveralque pecnas se-

rio reputamus animo quas ad veritas facilitatem, nedum consuetudinem iurandi vibranti, maximo consuevit timere, & ad cohibendum linguam, ne in iuramenta erumpat, mignepere incitatur. Contra hie metaphisicas libertates; si immunes distinctiones attendimus quas recentiores Casuiste non pauci inveniunt; timor & reverentia iuramenti evanescit, iurandi consuetudo parum, aut nihil horrois incuit, ideoque familiaris evadit. Ut ego pro modulo meo divini nominis reverentiam in humanis cordibus excitem, et linguam a facilitate iurandi cohibeam, hoc in capite Scripturarum, Patrum, & Conciliorum doctrinam in medium adducam; in sequenti Casuistarum opiniones recensituro.

II. Si, missis humanæ ratiocinationis inventis; sola per oculis haberentur oracula Scripturarum, es satis superque forent ad exterminandam detestabilem illam iuramentorum assuetudinem que ubique gentium obtinet. Audi itaque que Deus precebit Ecclesiastici xxxiij. vers. 9. & seq. Iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illo: vers. 10. Nominatio vero Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus Sanctorum non adificeris; quoniam non eris immunitus ab eis. Sicut enim sercus interrogatus assidue, a leviti non infamatur; sic omnis iurans, & nominans, in toto a peccato non purgabitur. vers. 12. Vir multum iurans impletur impugnatia, & non distolet a domo illius plaga. vers. 14. Es, si in vacuum iuraveris, non sufficitur; respicitur enim retribuitur domus illius. Item cap. xxxvij. vers. 15. Loquela multum iurans horripilationem capiti statuet; & reverentia istius obturatio aurium.

III. D. Ioannes Chryostomus in Matth. cap. v. Nemo est qui frequenter iuret, qui aliquando non periret: sic qui consuevit multa loqui, aliquando loquitur importuna. D. Ambrosius de Exhort. Virg. cap. xi. Quid nos Scriptura admonet, cassiditimus. Non iurandum facile, quia plerumque iudici casus accidunt, ut non possimus implere quod iuraverimus. Qui autem non iurat, utique non peccat: qui autem iurat, aliquando necesse est incidat in peritium; quia omnis homo mendax. Noli ergo iurare, ne incipias peccare.

IV. D. Augustinus de sermo. Domini in monte Lib. I. cap. xxx. Ego intelligitur precepit Dominum ne iuraret, ne quicumque precepit bonum appetat iurandum, & assiduitate iurandi ad peritium per consuetudinem dis-

delabatur. Quapropter qui intelligit, non in iura, sed in necessitatibus habendam, rejicit que quantum potest, ut non ea iuratur, nisi necessitati, cum videt pignus esse homines ad credendum quod eis nisi est credere, nisi iuratione firmetur. Ad hoc itaque pertinet quod dicitur (Matth. v.) Sit autem sermo vester, Est est, non non. Hoc bonum est, & appetendum; quod autem amplius est, a malo est: id est, si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid iuraveris. Que infirmitas utique malum est: unde nos quocumque liberari deprecamur, cum dicimus; Libera nos a malo. Itaque non dixit, Quod autem amplius est, malum est. Tu enim non malum facies, qui deus iurati iuratio, que est non bona, tamen necessaria est, ut aliter possideas quod tantum necessaria est, a malo est illius cuius infirmitate iurare cogeris. Sed non verit, nisi quod expertus est, quam sit difficile & consuetudinem iurandi extinguere, & nunquam temerere facere quod nunquam facere necessitas egerit.

V. Falsus hoc argumentum versat Augustinus explicans illa verba Apostoli Iacobi cap. v. Ante omnia nolite iurare: ubi preiudicium hoc principio, Falso iuratio extiosa est, vana iuratio periculosa est, nulla iuratio securus est, post modum sermonis, qui est cxxx. ad xxxvij. de verbis Apostoli hac habet. Quare ergo ante omnia? Iste verbo quod ait, Ante omnia, cautus nos fecit adversus iudicium nostrum. Ante omnia ait, ut attendatis pre ceteris, ut vigilatis, ne surrepat vobis consuetudo iurandi. Tanquam in specula tua posuit te contra te. Ante omnia levavit te super cetera, unde te attendas... Nolite ut dicere tibi, Ante omnia, ut adversus consuetudinem inextinguibilem redderet; ut omnia tua inspiceres, omnes motus lingue tue diligenterque custidires, esses custos male consuetudinis tue? Ad eam constringendam, audi, Ante omnia. Dominebas, progo. Ante omnia, spiritus admoce. Quid est, ante omnia? dicit omnia vigilat, ante omnia intentus esto. Iurgativus & non passim, habuiimus istam teterrimam consuetudinem, & mortificam. Dico caritati vestre, ex quo Deservire cupimus, & quantum malum sit in peritio, vidimus, timuimus vehementer, & vehementissimum consuetudinem primus frondimus. Firmata restringitur, restricta languescit, languescens emoritur, & mala consuetudini bona succedit... Sed aliud habet humana pessima consuetudo. Et cum tibi cre-

ditur, iurare, & cum non exigis, iuras, & horribilus hominibus iurare: non taceo iurando, vix es sanus un peritendo.... Istam ergo consuetudinem quotidianam, crebram, sine causa, nullo extorcente, nullo de iuratore dubitante, iurandi, avertit a vobis, amputare a lingua vestris, circumcidere ab ore vestro. Sed consuetudo est, folet dici. Sola dicit, quando non dico: Hoc est ante omnia. Quid est, ante omnia? Pre ceteris cautus esto, plus ad hoc intentus esto quam ad alia. Maior consuetudo maiorem interfectionem flagitat, non rei levis consuetudo. Si de manu aliquod invenit, facilius manum tuam impetere ne faceret. Si pedibus aliquo evadit esse, pigritia retardante excitare te, ut surgeres, & ires. Lingua facilitatem habet motus: in ideo posita est, facile in lubrico labitur. Quanto illa tritas, & facilius movetur, tanto tu ad verum illam flexus esto. Dominebis, frigidabilis; vigilabis, si timobilis, si Christianam te esse cogitaveris.

VI. Innumeris Conciliorum canones adferre iithuc possem; led unum aut alterum tranteribam. Innocentius III. cap. Est Christianus extr. de iur. inquit; Quodam prohibetur, quia per se mala sunt; ut furcamentum, adulterium, & fornicatio, quæcumque aliquatenus factanda. Quodam vero prohibetur, quia ex causa, non quia per se mala sunt, sed quia, si sunt frequenter, & multum, ex his mota sequuntur: ut vinum per se malum non est, & tamen prohibet Apollolus dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria: quoniam ex frequenter, & immoderata visum potatione luxuria generatur. Sic & iuramentum per se quidem malum non est, cum sit confirmatio veritatis; sed tamen prohibetur ex causa, quoniam ex frequenter, & incauta iuratione peritium saepe contingit.

VII. D. Thomas doctrinam Scripturarum, Augustini, & ceterorum Patrum patens comprehendit 2. 2. quæst. lxxx. art. 2. ad 1. Dico vobis, non iurare omnino; ne scilicet iurando quod faciliatem iurandi perveniat, & ex assiduitate iurandi ad consuetudinem, & a consuetudine in peritium decidatur. Et ideo non invenitur verasse (Apollolus) nisi scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam precipientem.

VIII. Catechismus Concilii Tridentini Part. III. de 2. precep. cap. 111. sect. 13. hac habet. Itaque iuramentum primus quidem consideret, utrum necessitate cogatur nec ne; remque totum accurate expendat, an eiusmodi sit ut iurando indigere videatur: et tempus preterita

tetes spectat, licum attrahat, aliisque permissis quæ rebus adiecta sunt, circumspicit: non solum, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur; sed ipsius rei, & necessitate. Etiam, nisi hoc consideratio, & diligens animadvertens antecesserit, sane iuramentum preceptis, & temerarium erit: cuiusmodi est illorum irreligiosa assertio quæ in re ipsissima, & tantis, nullæ rationi, aut consilio, sed præva quadam consuetudine irant. Id ergo passim quotiæ à venditoribus, & emptoribus fieri videmus. Nam illi ut quam plurimum vendant, in casibus, ut quam minimum emant, res venditas vel laudare, vel vituperare iuramentum non dubitant. Item Iech. 19. Sed tamen iurandi necessitas executionem habet. Et quidem, dum iuravit Salvator: Sic iuravo velle, Eii, est, non, non, hoc legemini servatis facis delicta, se servatis consuetudinem, & legem ipsam multarum, & legum præcipit. Quod iuramentum illud præcipit à Domino adnotetur, ne faciles nimiam, & propositi ad iurandum sumas, & idque fidelis docendum erit, & fidulum auribus mensurandum: iurata enim ferè omnia, et iurandi omnia consuetudine emanant, & sacrum literarum auctoritate, & sanctissimum Patrum testimonio comprobatur.

IX. Ex his duo parent: alterum, consuetudinem iurandi malam esse, & plurimum flagitiorum originem: alterum, & facilitatem iurandi ad peritium viam aperire, & sola hominem qui facile iurat, in peritium prolabi. Adeo familiaris est humane lingue lapsus, adeo imbecilla humane mentis ratio, ut ferè neque absque iure iurare, quæ in peritium prolabatur. Sacra Scriptura, & Patres omnes non solum peritium, quam causam perari, quæ est frequentia, & consuetudo iurandi, improbant, & damnant: solumque necessarium pernitunt iuramentum. Hæc est Scripturarum, & Patrum doctrina.

UNIVERSITATIS CAMBRIGIÆ. LIB. V. IN DECALOGUM. CAPUT V.

Plurimum recentiorum Cassistarum de iurandi, quæ de blasphemando consuetudine doctrina, quæ Scripturæ, & Patris adversatur.

U T quisque iudicium ferre valeat, utrum doctrina plurimum recentiorum pugnet cum doctrina Scripturæ, & Patrum non aliud præhabeo, quam illorum regulas, distinctiones, & opiniones recentiore. Et primo illorum nemo consuetudinem iurandi appro-

bat; illam tamen sub tota aspebus representant, ut, sit minus innocenter, latentem perniciam propagent. Paucis, quæ docent illi, perstringam.

II. Consuetudo quardam animi habitudo est, seu facilitas ex frequentatis actibus producta, quæ per modum quasi ponderis voluntatem ad eisdem rationis actus impellit. Hæc consuetudo habitus quoque, ex aliquis actus vitiosi frequentia coniungens, & permanens in anima, appellatur. Dissert consuetudo ab occasione proxima, quod hæc extrinseca sit, illa intrinseca.

III. Hanc consuetudinem quadruplicem inquit. Prima est passim iurandi, cum debita tamen advertentia iurandi verum; si ve adiat in iurante consuetudo mentiendi, si ve non, Secunda ad iurandi falsum advertentem. Tertia, dum qui advertit se iurare, sciam ea verum, vel falsum iuret. Quarta, dum quis nec ad iuramentum, nec ad veritatem advertit.

IV. Statum quoque peccati mortalis triplicem distinguunt. Primus est, dum qui actualiter peccat, & dicitur esse in statu peccati actualis. Secundus, dum quis post peccati commissionem permanet in eodem peccato, seu in macula post peccatum relicta, quatenus eundem peccati penitentiam negligit. Tertius est, dum qui in proxima occasione, aut periculo mortaliter peccandi versatur. De hoc tertio statu in præsentia sermo est. Duo enim priores improprie, prout ad præsens peritium institutum, appellantur statum. Tertius hie statum est ferè continuam peccatum. Quare homo in eo constitutus tenetur sub mortali ab eodem recedere, & toties novam distinctionem peccatum mortale committit, quoties advertit se in tali statu reperi, & omittit ab eodem recedere: sicut quæ tenetur ad restitutionem, toties peccat, quoties ad id advertit, & cum possit restituere, deliberate recusat. Hæc omnia certa sunt penes recentiores Casuistas omnes. Luxuriam diversas consuetudinis notiones nu. 3. delinquentas, varias quoque ipsi statum conciliat, quarum aliquæ, ut ego quidem arbitror, Scripturæ sanctæ, & Patribus omnibus repugnant. Illas ego sincere referam, ut quisque suum ferat iudicium.

V. Prima opinio. Omnes statum, ipsam consuetudinem aboluit, & per se sumptam non esse peccatum distinctum ab ipso actibus iurandi, ex quibus consistit. Nam vel consuetudo accipitur, ut inquit, effectivè, & sunt ipsi actus præteriti efficientes, seu indu-

centes consuetudinem: vel sumitur formaliter pro ipso termino, seu effectu relicto ex eorumdem actuum frequentia. Si in primo sensu accipitur, patet consuetudinem non esse distinctum peccatum, quia hoc modo nil aliud est nisi ipsi actus frequentati. Si in posteriori sensu consideretur, est impermet habitus, seu inclinatio ad iurandum: quæ licet vitiosa sit, & ad malum impellens, peccatum tamen non est. Concedunt tamen, omissionem actus extendi eundem consuetudinem posse quandoque esse peccatum, ut clarius infra.

VI. Recentior opinio communis est penes recentiores, nec de ea longius disputare libet. Sit nec ne peccatum ipsa consuetudo in se accepta, parum refert ad institutum nostrum: siquidem non tam de ipsa consuetudinis natura, & essentia, quam de debito illam extirpandi nobis sermo est. Quare cedimus de hoc, consuetudinem ipsam intercan, seu habitum iurandi, absolute & pure acceptam, non esse peccatum mortale distinctum ab ipso actibus. Si enim nec ipsi physice res obque necessitate multiplicandæ sunt, multo minus peccata. De præfata ergo opinione nullum distidium.

VII. Secunda opinio. Consuetudo culpabiliter vitiosa iurandi ipsam deliberatæ, seu intellectus verum, & salum, probabilis non est peccatum distinctum aperiendum in consuetudine ab ipso peccato actuali peccatis: sed sufficit consistere ipsam actum peritium. Hanc conclusionem totidem verbis tradit Sporer rati. III. in præcep. Decal. cap. 2. sect. a. non. III. pag. 222. canones excerptæ ex Ivo P. Tamburino hie illius verba. Pro eadem quoque laudat Valquez, & Ioannem Sanctæ. Ratio quam promittit, hæc est: Obligatio extirpandi consuetudinem est imbuta in ipsa obligatione non peccandi, & cum illa mortaliter confunditur. Neque, inquit P. Sporer, in mortalibus nimis subtilitatem agendum, Adit; peccatum ex consuetudine committitur non addere circumstantiam mortalem speciem: quæ minus, inquit, peccat qui ex consuetudine quam qui recens peccat.

VIII. Hæc conclusio laxa, & falsa est, & horrorem incutit. Nonne festivi sunt Auctores illi? Improbant in motum quælibet blasphemiam nimiam subtilitatem, hoc est evidentem illam rerum distinctionem qua actiones vitiosæ representantur. Deinde, ut vitia facile obducant, nil nisi inventa metaphysica in

medium profertur. Sed præfusa expendam præfata conclusionem. Confusio culpabiliter vitiosa. Peccat iuri fideliter non consuetudinem reitendo, etiam dum actu non peccat: alioquin non esset culpabiliter vitiosa. Si peccat, ergo peccatum illud in consuetudine aperitendum est. Qui peccat ex consuetudine, minus peccat quam qui sine consuetudine? Si non excusat, minuit ergo consuetudo peritium? Quid in tota Theologia absurdius? Conceptivitate vehementer, quæ nobis libera non est, utique voluntarium minuit, & consequenter peccatum. Ad consuetudo libere contracta, consuetudo deliberatæ, & culpabiliter vitiosa minuit peccatum? Qui ex illa peccat, minus peccat? Qui ergo ex habitu fornicantur, adultérantur, furantur, minus peccat quam qui semel, vel bis, recedent, spontaneæ, ac deliberatæ? Vide Epistolam nostram Theologorum-Moialis, nempe fecundam, ubi suo calamo illius doctrine falsitatem prosequimus.

IX. Obicit quis Sporer. Qui habet occasionem proximam peccandi, tenetur illam tollere sub disticho peccato. Atqui consuetudo peccandi est occasio proxima. Ergo tenetur illam tollere sub disticho peccato ab ipso actuali peritio. Audi responsum. Nego, inquit, minus rotunde. Quoniam illi est quid extrinsecum; hæc quid intrinsecum homini. Si tanta oris rotunditate negant ea quæ sunt evidenter vera tum iuribus nature, tum Theologorum, Patrum, & Scripturarum auctoritate, qua libertate dubia pro probabilibus, & probabili pro evidenter veris obtundunt? Sed tanta confidencia loquitur Sporer, qui ex P. Tamburino illam responsum excerptit. Alioqui restrictio ore in re tam gravis locutus ipse fuisset.

X. Verum utique est occasionem aliam esse internam, aliam externam. Sed quid ideo? Adel præceptum distinctum vitandi occasionem externam, non adel vero præceptum distinctum extirpandi occasionem internam, seu periculum, si ve habitum internerum? Quis hoc afferent, cum vel ipse P. Sporer numero proximo 154. hoc præceptum, sibi contradicent, adstruat? Facilius utique est removere occasionem externam, para abigere concubitum, quam vincere habitum internerum; sed non hinc inferatur, Christum non teneri ad victoriam vitiosi habitus peccati assuequendam. Quia quo est validior consuetudo, eo maior est obstaculo illam evellendi. Plus inquit Augustinus cit. ser. xxviii. de verb. Apôt. ad hie intetur isto quæ ad

90
ad alia. Maior consuetudo maiorem intentionem assignat.

XI. Sed penitus hanc Sporenianam doctrinam enucleemus. Peccat qui hanc consuetudinem retinet: est enim consuetudo culpabiliter retenta. Si peccat libere retinendo: ergo peccat eam non expellendo. Si peccat eam non expellendo: ergo ad id preceptum eam extirpandi, distinctum a precepto eam peierandi. Nam peccatum retinendi consuetudinem, est peccatum distinctum a peccato peierandi. Conclusio etenim P. Sporer non dicit peritium culpabiliter retentum; sed consuetudo culpabiliter retenta. Si est peccatum distinctum, ergo obligatio distincta ab eo te liberandi. Ergo ad id obligatio aperiendi in confessione eiusmodi peccatum, seu culpabilem retentionem consuetudinis. Dicit P. Sporer, adesse utique obligationem extirpandi consuetudinem; & eam qui negligit hanc expellendam, esse in statu peccati mortalis omissionis; concedit. Deum tamen iudicet, hanc obligationem esse imbutam in sua obligatione non peierandi. Hinc concludit, non esse obligationem aperiendi eam in confessione. Sed hoc sunt inaudita commenta. Omissio extirpandi consuetudinem pravam constituit iuratore in statu peccati mortalis; & postea omissio ista non est confitenda? Cur? Quia in moralibus non est iudicandum.

XII. Respondet P. Sporer *num. 154.* suam doctrinam intelligendam esse, dimmodo iurator illa p^{ra}va consuetudine non accipit, vel approbat; sed, solum negatve se habens, eam vincere negligit, vel despondit: quod sane non rarum; & valde notandum Confessario, ne nimium vixit conscientiam afflictus. Hac explicatione linire suam doctrinam P. Sporer studet. Sed ego iterum urgeo. Consuetudo illa est culpabiliter retenta: ergo omisso illam expellendi est culpabilis. Eadem secundum rationem qua retentio consuetudinis culpabilis dicitur, est demum quoque omisso illam expellendi criminalis dicenda est. Sed, quod plus in hac P. Sporer doctrina displicet; est quod nolet iuratore peccare, si consuetudinem vincere negligat, vel despondit, quod sane non rarum esse alicent. At ego subdo, sepe contingere ut frequentia peccandi consuetudinem, & consuetudo, seu habitus desperationem illum vincendi, & expellendi signat. Sed quod hanc desperatio evellendi habitum sit excusable, & quod preceptum non detur praesertim habitum, seu consuetudinem evellendi,

est doctrina aperte falsa, & Scripturae, Patribusque contraria. Videtur etiam quidquam inveniunt oleret. Saepo recentiores Calistae Errorum solliciti, sollicitantia preceptorum accedere videntur. Si enim iurator iuxta P. Paritium Sporer desperet de victoria habitus iurandi, & ob id non sit a Confessario vesandus, id est urgendus ad evellendam consuetudinem; conseqitur non habere iuratore facultatem ad illam superandam. Quae conclusio profecto horrida est. Sed nolo amplius in doctrina manifesto false constitutione immorari. Quandoquidem, quocumque modo accipitur, noxia est. Nam etiam admisso preceptum extirpandi consuetudinem pravam non esse distinctum a precepto vitandi peritium, adhuc non inferitur, non esse in confessione aperiendam consuetudinem culpabiliter retentam. Si enim iurator peccat retinendo consuetudinem, contra aliquod preceptum peccat. Sive ergo peccatum illud sit adversus idem preceptum non peierandi, sive adversus preceptum ab eodem distinctum, sive adversus obligationem imbutam cum obligatione non peierandi; semper verum erit, peccatum illud, seu culpabilem retentionem consuetudinis esse in confessione manifestandam. Denique ipsi cornuti sensui, & naturali luminis citata opinio repugnat. Quis dixerit, apertum habitualiter infirmum non teneri medico suam inveteratam infirmitatem manifestare? Sed de hoc plura vide citata epistola II.

XIII. Tertia sententia. Consuetudo iurandi advertenter verum, advenita consuetudini mentiendi, absque iuramento, non constituit hominem in statu peccati mortalis; nec tenetur iurator sub culpa gravi illam extirpare. Hanc sententiam docent Caspary Lib. III. cap. v. n. 20. Casalpani *disput. 1. punct. 9. n. 3.* Tullenchus Lib. II. cap. d. dub. 26. q. n. 3. Fagander Lib. II. cap. xxviii. n. 7. Leander *tract. 1. disput. viii. qu. vi.* Salmanticensis *tract. xviii. cap. 11. punct. 9. §. 1. n. 154.* Prado *cap. xxxi. q. viii. §. 2. n. 19.* Laudari solet etiam Suarez Lib. III. cap. vi. n. 2. sed ibi hanc quaestionem non versat; solum ait, consuetudinem iurandi advertenter parum referre ad suum institutum, quod coniuncta sit cum consuetudine mentiendi. Ob haec verba recentiores Calistae pro te absolute allegant hanc Auctorem, ac si ex professo controversiam in hac parte.

XIV. Hec sententia directe contraria est Scripturae, & Patribus, ac etiam non paucis recentioribus Theologis. Revoca in mentem

que Scripturae, & Patres docent. Eccli. xx. *vix multum iurans repletur iniquitate.* Iuratio non afficitur nisi iurans, nulli enim casus in illa. Chrysostomus *hom. xv.* ad populum dicit, ab omnibus esse concessum, & manifestum, multum iurantem peritium esse necesse esse. Hieronymus Lib. II. Synonym. cap. *Adversus iuranti peritium facit*; & Lib. II. de *sum. bon. cap. xxx.* idem dicit. Bernardus Lib. de modo bene vivendi *ser. xxxi.* *Ufus iurandi dicitur hominum ad peritium.* Vide quae dicta sunt *cap. iv.* In Optimum. Vide quae dicta sunt *cap. xv.* In Optimum. Adeo hactenus, adeo divini nominis retentionem adeo hactenus vel ipse Calvinus ventis insulam invenitur vel ipse Calvinus vulgare reddere Dei nomen, quoniam veris quibusque recipitur hic quoque in venum. Quare si quis satis fuerit a peccato abstinere, nisi si non necesse fuerit, iuramentum non habendum, aut voluptatis, sed necessitatis causa permisum, & institutum; adeoque extra licitum illius ulum regredi qui velus non necessariis accommodat. Porro non alia praetendi necessitas potest, quam ubi vel religiosus, vel caritati est servandum. Quia in eo vitium licentiae habet delinquere, de quo considerabilis, quod affectu dolo pro delicto impitari debet; quod certe apud Dei tribunal non parva offensa est. Passim enim poenitentiae tenentiae Dei nomen in iugibus colloquit; nec male fieri putatur, quod in tanta improbitatis possessionem longe, & impunita audeat ventum est. Menet tamen ratum Dei mandatum: menet firma sententia, & effectum suum sibi obtinebit, qua peculiaris quodam vincula in eos elicitur qui frustra vovet ipsius iuraverint. Hactenus Calvinus, cuius, ad haec quod attinet, vera sententia videtur debent ostendere, ne dicam innotiam, Calistis illis qui iurandi consuetudinem a gravi divini nominis pronuntiatione purgant.

XV. Novi Calistae recentem opinionem non docissent, si per oculos Scripturae, & Patres habuissent. Constat namque hanc illorum opinionem Patribus, & Scripturae esse contrariam. Quandoquidem tum Scripturae, tum Patres docent, solum aliditatem iurandi ad peritium viam aperire. clamant, urgentque homines ut caveant a frequentia iurandi, si vitare cupiant peritiam, & iniquitatem, & plagas multas, multaque mala. Si damnant iurandi frequentiam, quanto magis consuetudinem? Si consuetudinem iurandi absolute execrantur, quanto magis consuetudinem iurandi iunctam consuetudi-

ni mentiendi? Cur damnant aliditatem iurandi? Quia est hominis in vii lingue imbecillitas, ut fieri res ipsa nequeat quin homo multum iurans repletur iniquitate. Recentiores Calistae rationem prominent in confirmationem proprie sententiae, quae directe Scripturae, & Patribus contraria est. Alunt quippe, consuetudinem iurandi cum debita consideratione ad veritatem solummodo esse causam peccatorum venialium. Iuraciones namque verae, quibus solum iudicium, seu necessitas deficit, sunt dumtaxat peccata venialia: & cum consuetudo, seu habitus malitiae speciem ab actibus suis capiat; hinc est quod consuetudo hac iuratore in statu peccati venialis, non mortalis constituit. Altera quoque consuetudo mentiendi abique iuramento est solummodo venialis. Ergo, licet simul iungantur haec consuetudines, non collocant hominem iurantem in statu peccati mortalis; neque sub mortali tenentur hac consuetudine pro vitibus occurrere. Haec sophistata sunt a Scripturae, & Patribus improbabata. Quoniam, si Scripturae & Patres retineant, solum frequentiam iurandi inde ad peritium; quo principio statuitur, hanc consuetudinem esse tantum causam peccatorum venialium? Adeo labida est humana lingua: tanta est in frequenti colloquio facilitas fallum pro vero, & verum pro falso affirmandi; ut Scripturae, & Patres admovent, iubeantque cavere a irratione superflua, ut vitetur peritium. Quid; si hinc naturae imbecillitati, & facilitati iurandi addatur habitus acutus mentiendi? Illi duo habitus iurandi, & mentiendi in eodem homine, in eadem lingua coartandi, quantum unum alterum roborat, ad peritium viam non aperit? Nonne in solo habitu mentiendi includitur mendacii gravis periculum? Qui enim absolute affectus est mortui, & in te gravi, ac levi mentiri solet. Nonne in solo habitu iurandi includitur periculum peritii? Quamvis ergo actus iurandi sine necessitate verum, & actus mentiendi forent etiam solummodo veniales culpa; nihilominus in mortali acceptatione, & iuxta praedictam exilimationem, ac sententiam Scripturae, & Patres replent hominem iniquitate, ob intima mentiendi graviter, fallisque iurandi pericula. Et, si qui praefatos habitus, postquam simul iunctos, evellere non contingeret quis tunc a statu peccati mortalis eximere audebit? Quoniam sui mortali cavere tenentur peritium proximum peccandi mortaliter. Quod vero repouat Ca-

sihæ, hoc periculum esse remotum; & perjurium, si contingat, per accidens evenire; et effugium iam supra a Patribus exploratum. Qui enim contendit simul copulare attentionem iurandi semper verum cum frequenti iuratione, & cum habitu mendacii, chimæram, & hircocervi componere studeat. Causilla nunc flagrantiam humanam exaggerant, nunc eam attenuant, prout ipsi ardeat: nunc dicunt, tantam esse vim confutendim iurandi, ut homo desperet eam vincere; nunc obtrudunt, tantam esse humane mentis, & cordis ejus mendacis penetrationem, atque vigilantiam, ut & mentiri semper sine iuramento, & jurare semper sine mendacio valeat. Atque adeo fatuunt, huiusmodi non teneri gravi obligatione letalis culpe ad sibi habitum expulsiōnes; sed posse cum sola veniali culpa in prestatu habitibus perseverare. Sit ne hæc doctrina antiæangelica, ceteri dicunt. Hanc Calusitana lententiam impugnant Valentia 2. 2. disp. 23. q. 1. p. 1. p. 1. Petrus Ledemus tract. 23. cap. 5. d. 2. Bonacia disp. 19. q. 1. p. 1. p. 1.

XVI. Quarta lententia. *Confiteri iurandi delibere, & indiscriminata sine verum, sine falsum, confititur iuramentum in statu peccati mortalis: modo tenetur sub culpa mortali eundem exellere.* Hæc est communis lententia, quam docent fere omnes recentiores. Suarez Lib. III. cap. 5. mon. 6. & 8. Petrus Ledemus tract. 23. cap. 5. d. 2. Valentia 2. 2. disp. 23. q. 1. p. 1. p. 1. Tom. II. Summ. cap. XVI. cas. 14. Sanchez Lib. III. cap. 5. num. 21. Calupolates, Leander, & communiter alii. Ratio evidens est. Eiusmodi confutendo causa est proxima frequentissime peccandi. Ergo iuratur torques peccat, quoties advertit se tali teneri prava consuetudine, & non curat eam expellere. Quærit, num in tali consuetudine constitutus peccet, etiam dum verum iurat. Distinctione opus est. Si delibere, & adverteat verum iurari; non peccat. Si inadvertenter, sed inconsiderate iurat, etiam per accidens verum iurat; peccat: quia in hoc secundo casu iurat, vi prave consuetudinis quæ in præntura æque ad perjurium ac ad iuramentum impellit.

XVII. Quinta lententia. *Confutendo iurandi inconsiderate, seu inadvertenter circa veritate contenti confititur iuramentum in statu peccati mortalis, & sub mortali culpa tenetur illam extirpare.* Communiter omnes. Quoniam

præfata consuetudo exponit iuramentum proximo periculo peccandi: cum enim negligenter adverteat, verum ne, an falsum sit quod iurat, frequenter iurabit. Quod si contingat verum iurare, id per accidens est, quia delicta iurandi consuetudo aque falsitati, ac veritati exposita est. Idem prolixè dicendum de consuetudine illa iurandi sine consideratione, an iuretur, vel non iuretur. Eadem quippe ratio utriusque est: nam etiam inconsiderato, an iuretur, vel non iuretur, exposita veritati, & falsitati est; ideoque proxima periculi occasio.

XVIII. Sexta lententia. *Confutendo passim iurandi quia delicta consideratione, ut non iuretur nisi verum, non constituit venientem in statu peccati mortalis; nec eam homo sub leali culpa vitare tenetur.* Hanc lententiam communiter docent recentiores. Suarez Lib. III. cap. 5. n. 4. Sanchez Lib. III. cap. 5. n. 9. Bonacia disp. 19. q. 1. p. 1. p. 1. Leander tract. 1. q. 111. Prado Tom. II. cap. XXXI. q. VIII. n. 17. Calupolates tract. 23. cap. 5. d. 2. Trullenchus Lib. II. cap. 1. d. 20. n. 4. Salmanticenses tract. XVII. cap. 21. p. 1. n. 153. Siquidem, inquit, consuetudo illi hæc multatim capit ad actibus; sed actus iurandi sunt solummodo peccata venialia: ergo consuetudo pariter venialis erit, seu constituet hominem passim iuramentum in statu peccati venialis, secus in statu peccati mortalis. Additque Sanchez, quod, licet præfata consuetudo aliquando precipitet in aliquod iuramentum incantum, & alique consideratione debita veritatis, immo & ipsius iuramenti, nihilominus talis inconsideratio, seu inadvertentia non est censenda voluntaria in causa. Tandem quia, est aliquando pertractat in perjurium mortale, non dicitur proximum, & mortale peccandi peccatum: concludit benignus Theologus.

XIX. Hæc lententia, si Probabilitarum auctoritas spectetur, non modo probabilis, sed communis videtur. Ceterum, si sibi auctoritas cum Scripturarum & Patrum auctoritate conferatur, falsa omnino est. Ut ex corp. iv. constat, frequentia iurandi consuetudinem, consuetudo perjurium inducit. Consuetudo iurandi, & debita attentio, studium quæ veritatis confirmanda simul contempnentur, Deus ipse, qui humanæ nature vires comprehendit, Patres experientia edocti testantur, assuetudinem iurandi perjurium parere; hominemque frequenter iuramentum pie num esse iniquitate. Hæc testimonia evincunt, ipsam

ipsam consuetudinem malam esse, & perjuriorum causam. Si vigilantia, si attentio, & studium veritatis confirmanda facta forent ad pericia cavenda, non assuetudinem, sed inconsiderantiam iurationis Deus vetaret. Adde autem inculcat, & tam severe prohibet ne homo assuetus iurationi, quia tanta est humane lingue facilitas errandi, tanta humane mentis ineptilitas, ut nulla cura, nullum studium sufficiat ad evitandum perjurium, si adit iurandi consuetudo. Quapropter Scripturæ, Patres, & Concilia facilitatem, & frequentiam iurandi vetant.

XX. Accedit scandalum quod hæc iurandi consuetudo producit. Patres Salmanticenses hoc. cit. inquit: *Quare non est maior obligatio extirpandi hæc consuetudinem, præ seculo scandalo, & alii extrinsecis circumstantiis, quam vitandi scilicet ex quibus procedit.* Eiusmodi rationandis methodus, præterquam quæ evidenter Scripturæ sanctæ adversatur, infimiorum malorum causa est: quia hinc frequentissime errandi occasiones lector accipiunt. Passim statuuntur hypothesis metaphysicæ, quæ in praxi chimericæ sunt. Laudati Patres separare a consuetudine iurandi scandalum neviderunt. Consuetudo iurandi publica est: neque enim homines iurandi soli, privatum, in cubiculo; sed in communibus humanis colloquiis, coram filio, iuvenibus, & cuiusque status, atque ætatis personis. Quare inseparabile & indivisibile a iurandi consuetudine scandalum est. Cedo, Cur in certis casibus, in foro, in domibus, ac in certis hærere iuramenta resonant? Unde tanta divini nominis profanatio? Non sane aliunde quam a consuetudine iurandi. A lenibus invencis, a parentibus filii iuramenta audiunt, & vel nolentes perdisunt. Tu passim iurans ad veritatem mentem intendis. Hæc attentio interna est. Quare audit, eam non videt; & malam de te opinionem concipit. A te malum dicit; bonum non dicit. Tu ad iurandum alios tua externa iurandi consuetudine provocas. Ipsi sine debita consideratione iurabunt. Ergo hæc consuetudo tum ratione periculi probandi in perjurium, tum ratione scandalii, quod ab eadem seorsum nequit, iuramentum constituit in statu peccati mortalis: atque ad eam pro virili evellendam sub gravi culpa tenetur iuratur.

XXI. Communita itaque est hypothesis illa quæ a scandalo seorsum laudati Auctores consuetudinem iurandi. Quoniam nunc sermo est de eo quod in praxi contingit. Caluicidii sibi glorie vertunt, quod doctrinam pra-

dicam, & calus obvios pertractat. Deinde, ut opinionem nimium laxam propugnet, ad metaphysicas præcisiones confugiat, & metaphysicas notiones scrutatur. Ilibic perituratio quæ pro eorum lententia adferunt. Licet enim concedamus, habitum speciem suam ad actibus capere, artamentum in præsentia ratio illi hæc vana est. Nam consuetudo iurandi malitiam accipit a perjurio, cui perpetrando, teste Scripturæ sanctæ, viam aperit. Quomodo ergo habitus metaphysice consideratus suam notionem ad actibus mutuetur; in genere nunc moris, & in executione, prout nunc accipitur, non modo ab actibus, sed etiam, ac postissimum, a periculo iurandi peruria suam inscipit pravitatem.

XXII. Hanc nos tam lententiam, scilicet consuetudinem iurandi voluntarie recentam constituitur hominem in statu peccati mortalis, atque sub gravi culpa ad eam extirpandum illum teneri, docet expresse Sotus Lib. de cavendo iuramentum abusu cap. XII. Sed, ut supra dixi, evidenter emittit ex Scripturæ, & Patribus. Neminem enim futurum exillimo qui, si serio animo expendit Scripturam, Patrum, Conciliorumque canones adversus iurandi consuetudinem, audeat asserere, absolvendum esse peccitentem, nolentem talem consuetudinem pro viribus expellere. Quare, tametsi rationes latæ valide non forent ad evellendum iuramentum, consuetudine iurandi oblitum, esse in statu peccati mortalis, atque peccatum mortale distinctum committere; nihilominus ob gravissimum periculi periculum, Scripturam, Patrum, & quotidiana experientie auctoritate confirmatum, Theologi omnes, & Confessarii deberent non modo suadere, quod omnes prædare credo, sed alitrigere eiusmodi iurantes ad evellendam omni conatu consuetudinem, scandalii, aliorumque malorum plenam.

XXIII. Quæres, an iuramenta quæ ex prava iurandi consuetudine procedunt, absque peccato tamen deliberatione veniant, seu peccata mortalia? Magna contentio est, & inlo calarino hæc questionem versant Salmanticenses, Sanchez, & alii Probabiliter. Primum omnium statuunt, sermone nunc esse de iuramentis indeliberatis, quæ vi ipsius prave consuetudinis iurandi verum, & falsum indiscriminatim emittuntur. Si enim, inquit Salmant. n. 157. habens iurandi consuetudinem iuratur, non vi consuetudinis, sed ex repentinæ impetu, aut ex immoderata affectio- ne ad aliquam rem, ut contingere solet in non affectis iurationi; tunc consuetudo non accu-

accusabit, nec excusabit, ait Sanchez n. 22. quia tunc concedendo non est causa inadvertentia. Hæc positio, quam veluti certam laetitiam, ut minus dubia est. Nam peracto contingit eos in repetitis iuramentis qui iurationibus non sunt affecti. & hoc quibus in se ipso experitur. Hinc ortum duxit illud axioma: *In repetitis eorum ex habitu.* Deinde quis hoc discernere poterit, videlicet conscientiam additum hominem modo ex conscientia, modo ex ira, aut ex nimia affectione ad aliquam rem iurare. Quare mihi probabilius videtur, eum qui ex conscientia iurat, semper peccare dum abique deliberatione & advertentia ad veritatem, & salutariter iurat. Quia affectu iurare deliberatè verum, & salum, æque fortassis peccarent, si advertent, ac dum non advertunt. Sic namque prædicandi ratio adoli. Quare in illis non inadvertentia, & inconsideratio est causa iurandi, sed conscientio culpabiliter retenta, quam committitur, quandoque inadvertentiam. Ita docet Cæsius 2. 2. *quest. xviii. art. 3. in fine.* Navarrus *cap. xli. n. 6.* Medina *Lib. I. cap. xiv. §. 4.* Valentia *disp. vi. q. vii. punct. 3.* Sayrus *in Clavo Reg. Lib. V. cap. v. n. 10.* Sylvius 2. 2. *q. xxviii. art. 3. concl. 6.* ubi et alios laudat. Quæ Salmanticenses ibi ex Augustino produciunt, ad rem non faciunt: alibi enim locum habent, de quibus longior erit sermo. Concedunt tamen vel ipsi Salmanticenses, in affectu iurare verum, & salum, eiu modi iuramenta indeliberata, in dubio saltem, præsumenda esse a consuetudine orti, tamquam a causa.

XXIV. Secundo ut certum ponant, conscientiam non esse per actum contrarium interruptam. Nam, si considero per efficacem dolorem fuerit abolita, hæc iuramenta indeliberata, seu sine advertentia emissa, voluntaria non sunt nec in se, nec in causa, seu consuetudine iam interrupta. Et de hoc nulla est difficultas.

XXV. His positis, prima sententia docet, iuramenta indeliberata, quæ emittit iurator prava consuetudine devinctus iurandi sive verum, sive falsum, & culpabiliter retenta, non esse peccata mortalia in se, sed solum in causa. Hanc defendunt Valquez 1. 2. *q. xiv. cap. 11. §. 3.* Gurlet 1. 2. *q. lxxv. dub. 2. §. 1. concl. 3.* Sanchez *Lib. III. cap. v. n. 27.* ubi præ hæc sententiam laudat D. Thomas, Durandum, Richardum, Paludanum, Bonaventuram, Scotum, Antoninum, & alios. Sed falso: Nam D. Thomas, Anto-

nius, Paludanus, Richardus docent, inadvertentiam seu inconsiderationem excusare eum qui absolute ex lapsu lingue falsum iurat; sed nec advertit se iurare, nec an iuret verum vel falsum: quod necia reperitur. Necessaria est enim libertas ad peccandum aut directa, aut indirecta.

XXVI. Secunda sententia proponat, eiu modi iuramenta non modo in causa, sed in seipsis peccata esse mortalia in conscientia necessario exprimenda. Hanc docet D. Thomas 2. 2. *quest. lxxix. art. 3. ad 3. & quest. cl. art. 4. & 2. quest. lxxvi. art. 3. ad 3. & q. lxxviii. art. 7. & de mal. q. 11. ad 11. & alibi.* D. Thomam sequuntur communitè Thomiste, & etiam extranei. Ratio clara est. Nam eiu modi iuramenta, licet voluntaria, & libera non sunt directe, sunt tamen voluntaria, & libera indirecte, seu in causa, nempe in consuetudine libere, & culpabiliter retenta. Porro hoc iudicium ad peccandum. Nec enim semper est necessaria libertas directa. Hinc qui prævidet se in ebrietate fornicaturum, seu aliqui mali facturum, vel omitturum aliquid preceptum, peccat, necdum curi causam, necdum ebrietatem, ponit, sed etiam, dum reipia contra legem operatur. Iuramenta autem, de quibus sermo est, ex se sunt peccata mortalia; solumque excusari possent ob defectum libertatis: sed libertas adest, eo ipso quod sint libera in consuetudine: ergo in seipsis peccata sunt.

XXVII. Salmanticenses *tracl. xvii. cit. cap. 11. n. 161.* inter hæc duas extremas sententias mediam viam ingredi contendunt hæc distinctione. Homo dum iurat, vel ita absorptus, & distractus est, ut non advertat nec ad iuramentum, nec ad veritatem rei iuratae; vel ita tantum distractus, ut licet advertat se iurare, non tamen advertat ad malum iuramenti, nec ad veritatem indagandam. Si hoc secundo modo iuramentum accidat; docent, iuramenta eiu modi indeliberata, non modo in causa, sed & in seipsis peccata esse. Verum, si primo modo homo iuret; talia iuramenta nec in se, nec in sua causa sunt peccata.

XXVIII. Hæc distinctio vana est, & omnino inutilis. Nam iuxta communem sententiam æque culpabilis est inconsideratio circa rei iuratae veritatem, ac circa ipsum iuramentum; seu æque peccat qui omittit investigare veritatem confirmandam iuramento, ac qui omittit advertere, an iuret nec ne. Quare ipse Sanchez *Lib. III. cit. cap. v. n. 14.* docet, tam consuetudinem iurandi inad-

ver-

vertenter circa rei iuratae veritatem, quam consuetudinem iurandi non advertendo, an iuret nec ne, conlittere hominem sub peccati mortalis statu; atque sub mortali culpa teneri iuratore ad eam expandendam. Si ergo iuxta Salmanticenses inadvertentia circa rei iuratae veritatem, proficiens a prava voluntaria consuetudine, constituit iuramenta præfata criminosa tum in se, tum in causa; eadem ratione inadvertentia, an iuret nec ne, dimittant ad eadem prava consuetudine, constituit iuramenta præfata peccata tum in se, tum in causa: quod (ait Sanchez loc. cit. num. 14.) nihil discriminis sit inter inadvertentiam ad iuramentum, & ad ipsius veritatem, cum utraque sit æque voluntaria in sua causa, nempe in consuetudine iurandi inadvertenter, & utraque æquali periculo incidendi in peccata exponat, & utriusque casus accidat veritas rei iuratae. Hæc opinio, ut dixi supra n. 17, communis est; licet Azoumus *Lib. XII. cap. 111. q. 111.* oppositum docere videatur.

XXIX. Verum PP. Salmanticenses hæc distinctionem invenerunt, ut doctrinam lestoribus inlitterare quam experire ex aliis suis Salmanticensibus Authoribus Curfus theologi speculativi, ubi *Tom. V. de peccat. tracl. XIII. disp. v. dub. 6. n. 107.* docent, facta criminosa, ut adulteria, homicidia, & similia, perpetrata in ebrietate libere voluta, & in eadem prævisa, esse reipia peccata tum in se, tum in causa; secus vero, si hæc peccata sint verba, seu consistant in verbis, ut peruria, & blasphemias, quia, inquant, eiu modi blasphemias, & peruria, sunt lonus tantum materialis, & dum ab ebrio profertur, considerantur, ac si prolata essent a pistraco. Hæc doctrina mihi non probatur. Eadem quippe libertas, & voluntas quæ sufficit ad constituenda crimina quæ factis consistant, satis quoque est ad constituenda criminosa peruria, & blasphemias, quæ verbis perpetrantur. Ceterum hæc doctrinam ad iustam criticam examini in *tracl. de peccatis.* In præsentia satis sit dicere, PP. Salmanticenses, qui morum scientiam docent, non plene affectos fuisse mentem suorum Salmanticensium Authorum Curfus theologiæ. Etenim illi asserere videntur, blasphemias, & peruria ab ebrio, aut dormiente prolata, non esse peccata; secus, si profertur ab homine afferto iurationi sui compositæ, sed distracto. Hæc sunt verba Salmanticensium laudato *Tom. V. tracl. xlii. disp. v. dub. 6. §. 4. n. 110. pag. 78.* Si alle qui

ex prava consuetudine profert peruria, a du dum es profert, non est plene sui compos, non peccat mortaliter... Si vero qui peruria profert, actu est plene sui compos, alio tamen distractus, talia peruria sunt obiective mortaliter peccamina: la spua sola distractio non tollit ab eis quod sint formaliter verba honorata, & peruria simpliciter. Unde supposito, quod ex consuetudine, tamquam ex causa simpliciter voluntaria, procedant, impurari debent, in seipsis, ut simpliciter peruria, & ut peccata mortalia formaliter.

XXX. Conferat nunc lector hæc doctrinam cum doctrina Salmanticensium Moralium; & continuo colliget, Patres illos falso in subdium asserre auctoritatem antiquorum Salmanticensium. Siquidem Salmanticenses Morales loquuntur de homine non ebrio, non dormiente, non mente capto, sed sui compos, alio tamen abstrahito, & ita absorpto, ut non advertat, an iuret nec ne; aut, si advertat ad iuramentum, non tamen advertat ad illius malitiam, vel veritatem. Deinde contendunt, solum inadvertentiam efficere ut consuetudo in tali homine non sit causa peruriæ. Priores vero Salmanticenses rotunde decernunt, solum distractioem non tollere quod præfata iuramenta sint peruria formaliter. Et hæc in præsentia sufficiat: futuris quippe in *tractatu de peccatis* utrorumque Salmanticensium hæc de re opinionem expendam.

CAPUT VI.

Quomodo perveniens in confessione præter consuetudinis iurandi, & Confessarius in illius abolitione se gerere debeat.

I. PAUCIS hoc caput expendam. Audiendi multitudine distinctionum quibus absoluta est consuetudo illa iurandi quam absolute, & sine ulla distinctione Scripturæ, & Patres damnant. Non abstulim verborum involuero circumscribere non pauci solent obligationem eiu modi consuetudinis manifestanda in confessione.

II. Prima sententia docet, eum qui per iurat, qui fornicatur, qui blasphematur ex consuetudine, non teneri manifestare Confessario circumstantiam consuetudinis, eo quod nec peccatum distindum, neque alterius generis circumstantia sit. Quam sententiam, tamquam laxam, ex Tamburino, & Sponer capite superiore expluvimus. Quod enim laxius hæc Tamburini propositio *Lib. II. method.*

cap.

cap. III. §. 3. num. 21. Qui ex inveterata consuetudine advertentior iram falso, satis ne est dicere, Semel iuravi falsum; an potius necesse est etiam addere, id fuisse ex mala consuetudine? Respondetur non esse necesse. Idem dicitur, ut semel hoc veritate dicitur, de inveterata consuetudine fornicandi, blasphemandi, & ceterorum similitum: per eum est ratio. Non est huius loci eiusmodi de consuetudine lazar opinionem refellere. Alibi hoc pro dignitate prædabitur. In præsentia iustificat illius lesibus indicat. Nec enim fieri potest quin commoveantur, dum audiunt, non debere apertum spirituales proprie infirmitate statum, & diuturnitatem Medico Dei vice defungenti manifestare. Nonne Christus ipse patrem pro filio infirmo rogantem sanavit, interrogavit: *Quantum temporis est ex quo hoc tibi accidit?* Ad infantia, respondit Pater.

III. Secunda sententia adfirmat, eiusmodi consuetudinem, seu habitum manifestantem esse, Patres Salmantic. loc. cit. §. 3. n. 163. utramque sententiam conciliare ætus periturus, inquit, inquit, consideratur ætus periturus, ut affectus circumstantia consuetudinis, tunc non erit confidenda consuetudo iuxta primam sententiam. At, si sensus sit, cum qui periturus, aut pollutionem committit ex consuetudine, debere, præter peccatum quod modo fecit, exprimere culpam quam perpetravit, vel dum consuetudinem admittit, vel dum eandem adultam retinuit, omitendo illius expulsiōnem; sub hac consideratione tenetur manifestare consuetudinem; licet, dum primo le in periculum peccati contigit, non committere peccatum ab ipso peccati periculo distinctum, si moraliter coniungatur. Omnis enim qui peccat, prius le conicit in periculum, hinc occasione peccati, ut qui fornicatur, prius fornicandi occasione inquit. At, si occasio, sive consuetudo descendat ab ipso ætus peccati, & consideretur, ut causa proxima; & impellens ad peccandum, & ut voluntarie retenta; tunc in omnium sententia est peccatum distinctum ab ipso ætus, & consequenter in confessione detegendum.

IV. Hanc doctrinam absolute non improbo. Ex una parte vera est, quatenus statuit occasione confitentium esse, quia causa proxima peccandi est; & peccatorem qui eam negligit evellere, in statu peccati mortali constituit. Nec alio in sensu quis unquam obligationem confitentium consuetudinis defendit. At ex illa parte qua primæ sententiæ veritas

si fucum prætere conatur, falsa est. Quid refert quod sub aliqua metaphysica vel arbitraria acceptance non sit manifestanda in confessione peccandi consuetudo, quando res ipsa, & absolute confitenda est? Quid refert quod prior opinio sub tali acceptance vera sit, quando absolute, & re ipsa falsa, noxia & scandalosa plena est? Siquidem, absolute doctor, occasionem non esse confitentium.

V. Hæc in hac materia sunt regulæ certæ quæ a nemine negari possunt maxime post propositionem damnatam ab Innocentio XI. de qua suo loco. *Prima regula.* Qui in prava consuetudine veritatem peccandi, tenetur eiusmodi consuetudinem Confessario manifestare. Idem dicendum de eo qui affectus est passim irate sive verum, sive falsum, aut sine necessaria consideratione. Neque de hoc est, aut esse debet penes Auctores dissidium. Omnes enim opiniones quæ hinc regulæ respondent, tanquam improbables, & laxæ, rejiciende sunt.

VI. *Secunda regula.* Qui consuetudine tenetur, licet cum debita vigilantiâ (quoniam in nostra sententia si voluntarie & deliberate in eadem persistit, peccat, & consuetudo illa prava evadit) tenetur eandem exponere Confessario. Me haud latet, oppositum sentire communiter recentiores, sed hanc sententiam iam superioris capite Scripturæ, & Patris consentaneam demonstravi.

VII. *Tertio regula* pro Confessariis. Prolixo tractatus iam ediderunt Theologi de obligatione aut neganda, aut impedienda penitentibus qui consuetudine, sui habitus peccandi tenentur. Sui loco pro dignitate argumentum summi momenti tractabo, quod ad peccatis, ut mea præsertim opinio, prælaris non potest. In præsentia pauca prælibabo. Et primo certum est Confessarium non debere, nec licite posse abolvere iuratos quos in prima regula descripsi, nisi spondeant consuetudinis expulsiōnem. Cum iuris ergo sic legat Confessarius. Audita iurandi consuetudine, peccitentem interroget, num alius confessus fuerit hanc consuetudinem, quæ remedia præscripta illi fuerint, & qua diligentia ea executioni demandaverit. Si, spectis romædis, nullo studio emendationem curavit, abolitionem differat, etique salubria remedia præscribat. Quid, si prima fuerit consuetudinis confessio? Negandam abolitionem contendit illi impediendam clamant illi. Regula certa pro neutra parte præscribi potest, si interna sit consuetudo. Nam de exteriori Ecclesia iam decrevit, quod occasione distinctio

si abolitionem sacramentali præcedere debet. De interna occasione, seu periculo, & habitus nulla, ut dixi, & suo loco evincant, regula certa pro omni eventu statui potest. Absolute, & committere absolute suspendenda, & differenda est. Ceterum talia in penitente iudicia apparere possunt, ut prima latere vice Confessarius prudens iudicium formare possit, quo statim expedire saluti penitentis beneficium præsens abolitionis, si secunda vice profectam, contram, & diligentiam in evellendo habitu pravo depulsiōnem in remissionem executione perspexerit, medicinæ applicationem suspenderit, & differat. Si anceps fuerit, potius ad clementiam quam ad severitatem declinet. Si comprehenderit, facilitatem abolitionis vultus fovere, confitentem eam interrumpat. Si viderit profectum parere, eam iteret. His paucis verbis tota fere exhausta est controversia illa quæ obvariarum partium affectiones, magis quam ob suam naturam difficultatem impedita, atque contentiosa nimium evasit.

VIII. *Quarta regula.* Iuratos, quorum in sententia regula mentio facta est, prima vice Confessarius adnotat. Eos hanc illam Dei nomen profanasse in primis ostendat, quærit verum iuraverint. Doccat illos, si necesse fuerit gravi usurpandum iuramentum non esse. Deinde ob oculos ponat, pravam semper esse consuetudinem iurandi. Rursum advertendum illis exhibeat, dissimulare utique malitiam studium, & diligentiam verum iurandi: non tamen consuetudinem exulare ob periculum præbendi in peritium, & ob scandalum quod fideles, ubique iuramenta resonare audientes, accipiunt. Tandem post efficacem admonitionem, si deprehendat penitentem dispotum, ita ut proponat iuramentum linguam leam a iuratione se colliatum, cum prima vice absolvat. Si secunda, & tertia vice profectus appareat, prosequatur eum abolvere. Si contra, nullum profectum, nullam diligentiam, nullumque emendationis studium cognoverit, hortetur, arguat, obsecret, increpet, & abolitionem suspendat, differatque plus minusve, prout expediens visum fuerit. Si enim sic legat Confessarius, electi penitentes errissime cogitentur, reprobandi obfudescunt. Illis autem margarita subtrahenda; illis impedienda sunt. Quosdam optime contram, & dispositum credere Confessarius potest eum penitentem qui licet admittit, in vana divini

nomini invocatione, pravo habitu peccatorum venientium, in periculo præbendi in peritium perisistit?

IX. *Quinta regula.* Ultimo loco advertant sacramentorum ministris, ex Confessariis, quatenus, & negligentiam in corrigendis iuratoribus, & dimittendis abique abolitione, dum corrigi relinquant, peritiam, & blasphemiam postulant in cuiusque ætatis, & status hominum ora inundare. Meminerit Confessarii diligentes in iuratorum correctionibus, quæ peccati lure debent; si vel ipsi fideles qui adhibent vocem iurantium, non curaverint illorum emendationem; supplexia trinitur Deus Levit. v. v. 1. *Si peccaverit animus, & audierit vocem iurantis, testisque fuerit, quod aut ipse vidit, aut audivit, nisi iuraverit, peccati iniquitatem suam: ubi Augustinus ait, debere fidelem, dum audit iuramentum, aut Deum pro eo orare, aut denunciare is qui perituro profectus valeat. Reice ergo recentiorum plurimum Casuistarum effata, qui cum Ioanne Sanctio, Tamburino, Sporæ, & aliis pro regula statuto: *Ignis impedienda est penitentibus absolutio, soluta, & proponant cessationem peccati; nullam externam habent occasionem, quantumcumque constantibus peccati additio.* Aurem occide illi qui avertit, non esse vendandum iuramentum qui desperat emendationem. Has opiniones, tanquam laxas, & scandalosæ plenas, devota. Quoniam omnia possibilia iuri volenti; hereticque sapit asserere, relinquendum esse in iura iurandi prava consuetudine Christianum qui desperat emendationem; ac si innocenter eam depellere ceu impollicibilem possit.*

X. His itaque missis, ceu ab evangelicis regalis nimium exorbitantibus, opinionibus, probabilitur, consule Scripturas, consule Patres. Audi Augustinum insipientem, & exhortantem iuramentum ad linguam iur custodiam, item. xxv. de verb. Apud. sub fin. *Pre ceteris cautus esto. Plus ad hoc iuramentum esse quam ad alia. Major consuetudo maioris iniquitatem flagitat.* Non ait Augustinus, non aucto vices, si desperat emendationem, sed subdit: *Domine, si vigilabis, si timebis, si Christianum te esse cogitaveris. Nam tantum mali habet iuratio, ut qui lapides colunt, timeant falsum iurare per lapides. Tu non timeas Deum profectum, Deum solventem, Deum solventem, Deum mouentem, Deum in contemptum, vindicantem. . . . Aut omnia ergo, fratres mei, obsecro vos, ne sine causa me Deus hoc loqui compulserit. . . .* Quasi vero

parus sit fructus sudoris mei, si omnes qui mihi acclamaverunt, clament & contra se, ne scilicet iurent adversum se: si tot homines qui me attentissime audierunt, attenti fuerint adversus conscientiam suam, & admonent se hodie, cum ad domum suam reverserint, eam conscientiam suam lapsa longius respiciunt, admonent proximum: hoc est quod hodie audierunt, hoc est quod suscipi debet. Audi rationem, seu modum, quem praescribere debes, ut facilius te erendant, ut non animos despiciant, sed correctionem conentur. Non fiat hodie, periculis Aug.) certe cum videri, pignus sit vna. Si & crucifigam non fuerit, nimis laborat qui cunctis: adiuvatur enim consuetudine superioris Dei. Triduo moritur postea, de qua laboramus: subditum de fructu vestro, quia magno bono abundabit, si iam magno malo exierit.

XI. Confessarius nullam negligat industriam, nullumque remedium omittat, quo ad emendationem concludendum iurandi sine indicat penitentes. S. Carolus Borromeus II. Part. Ad. praescribit ut Confessariis suis penitentibus, hinc vito advenit, imponant aliquam penitentiam illico post iuramentum prolatum peragendam. Itaque tota varietate & perlocutione, & circumstantiarum insinuat iuratores qui emendari cupiunt, sed non volunt corrigi, reiciendi sunt) et, quoties in iurationem incidit, quid eiecerint, ut terram oculentur, cruceque lingua efforment, ut poterit singulis diebus quoties prolapsi fuerint, ut Pater, & Ave recitent, ut a vino in prandio abstinant. Haec, & similia remedia praescribe. Si assuetus iurare ex corde aliquo eorum minus fuerit, cito sese emendandum experietur.

DISSERTATIO VIII.
DE PERIURIO, INTERPRETATIONE,
ET DISPENSATIONE IURAMENTI.

CAPUT I.

Quid sit periurium, an semper sit periurium mortale, & quanta sit eius gravitas.

I. Vera periurii notio est in hoc sua, quod aliquis iuret id quod fecit, vel putat esse falsum. Quare inquit D. Thomas 2. 2. quæst. xxviii. art. 1. Periurium definitur esse mendacium iuramento firmatum. & propter hoc a falsitate præcipue specificatur perveritas iuramenti, quæ periurium dicitur: & ideo falsitas est de ratione periurii. Quod de periurio præse accepto intelligendum est. Triplex namque distingui solet periurium. Primum est, cui deficit veritas. Secundum, cui deficit iustitia, dum quis rem illicitam, cui deficit iustitia, dum quis tenere sine iusta causa iurat. Hæc duo pollicentur impropriæ, & lato modo periuria nuncupantur, de quibus dicitur et dicitur. 1. In presentia de iolo periurio primo modo accepto, seu proprie tali, cui veritas deficit, sermo nobis est.

II. Circa iniquitatem periurii non defue-

runt heretici qui licitum illud affererint, ut de Apollolicis refert Prateolus verb. Apollolicis, cuius hæresis meminit quoque Bernardus serm. lxv. in Cant. & Augustinus Liber. cont. mores. cap. 1. & II. & XVIII. & XIX. refert Priscillianistas, defendentes licitum mendacium, & consequenter etiam periurium; quibus familiare illud erat: iura, peritura, secretum prodece noli. Quo in iuro hæsitæ Flagellantes hereticos, refert laudatus Prateolus.

III. De fide est, periurium illicitum esse, ut ex Scripturæ testibus quæ supra dedimus, & communis Ecclesiæ catholicæ, & omnium catholicorum Doctorem sensu constat. Si enim omne mendacium hæpæ natura malum est; quanto magis periurium, quod mendacium confirmat? Et ideo (inquit D. Thom. loc. cit. art. 2.) periurium manifeste est peccatum religioni contrarium, cuius est Deo reverentiam exhibere.

IV. Certum quoque de fide est, periurium genere suo peccatum mortale esse, & valde grave: est enim contra secundum præceptum primæ tabulæ, & consequenter contra religionis virtutem in materia pertinente ad divinum honorem. Nam licet iuramen-

mentum est actus religionis, ita periurium est vitium illi oppositum. Porro inquit Angelicus loc. cit. art. 3. Quidquid de sui ratione pertinet ad contemptum Dei, est peccatum mortale. Periurium autem de sui ratione importat contemptum Dei. Unde periurium ex sui ratione est peccatum mortale.

V. Posito quod periurium sit peccatum mortale, quarant Theologi, quanta sit illius malitia, quam esse gravissimam omnes fatentur. Quare 2. 2. quæst. 1. grave scelus appellatur; & post blasphemiam, ac idololatram est gravissimus peccatis que committi possunt contra religionem: quia proprius Dei honorem lædit. Difficilis est, an periurium sit gravius omnibus peccatis que committi possunt contra proximum; & potissimum comparatio illius fieri solet cum homicidio. Plures sustinent, homicidium gravius esse periurio. Durandus in III. dist. xxxix. quæst. v. Richardus ibid. quæst. xv. Gabriel ibidem qu. 11. art. 3. dub. 2. Maior quæst. v. Angelus verb. Periurium: quia periurium est contra religionem, homicidium vero contra caritatem. Vnum hæc ratiocinatio vana est: quia homicidium est contra iustitiam naturalem, que virtus inferior est ipsa religione.

VI. Dicendum est igitur, periurium gravius esse ipso homicidio. Ita expresse docet D. Thomas quæst. 1. art. 18. Gerfon 1. Part. Alphabet. XIII. lit. V. Sylvester verb. Periurium, Sotus Lib. VIII. de iustit. qu. 11. art. 3. Turrecremata in cap. Predicandum 2. 2. quæst. 1. Covarruvias, Guillelmus Peraldus in Summ. virt. Part. II. cap. IV. ubi duodecim argumentis hanc sententiam nititur persequere. Ipsam consule. Sylvius 2. 2. quæst. xxviii. art. 3. conclus. 7. duas rationibus istum evincit conclusionem. Prima fundatur in illo D. Pauli ad Hebr. vi. Enim omnium contractissimum est iuramentum: idem, iuramentum adhibetur etiam in causa homicidii, & ad inquirendam veritatem in tali causa. Signum ergo est, gravius esse ipso homicidio. Non hinc tamen inferunt, periurium gravius peccatum esse ipso hereli, aut blasphemia, in quarum causa etiam iuramentum adhibetur; sed solum inferunt, periurium esse gravissimum peccatum, etiam in hominum exillatione; cum in libris sâctis contententes ad iuramentum consequunt, ser ad lapsum iudicem; licet aliquando quædam possint esse peccata contra præcepta panis primæ tabulæ, ut heresy, & blasphemia, ipso periurio graviora. Secundo quia iuramentum est contra præ-

ceptum primæ tabulæ, directè & proxime contra Deum, & contra virtutem religionis; homicidium autem est contra præceptum secundæ tabulæ, & contra humanam iustitiam, que virtus inferior est.

VII. Adversus præfatam doctrinam multa opponi solent, que cum sint præter influentiam motes fastidandi, præterea. Quonia tamen solvi possunt, si doctrina Div. Thomæ intelligatur de malitia essentiali, que somitur ex obiecto, aut bonitate quam tollit. Periurium inæpæ natura auferit certitudinem divini testimonii, & destruit primam illud principium confirmandi fœdera, & pacta, ac denique extremam irrogat Deo iniuriam. Que omnia maximam illius vitii perveritatem ostendunt. Negari tamen non potest, ut optime advertit Suarez Lib. III. cap. III. homicidium ratione circumstantiarum periurium in gravitate excedere. Quod ex eo etiam constat, quia magis humane nature repugnare videtur. Quare ego verosimilissimè arbitror, esse una parte periurium gravius esse homicidio: ex altera homicidium superare periurium. Solum etiam homicidium gravius poni apud homines. An idem gravius puniendum a Deo sit, incertum est. Quæ Antoninus II. Part. III. x. cap. VII. ex divo optimo principis periurii gravitatem repetit. Primo quia Deus deorum contentitur: secundo quia omni lege vetatur: tertio quia eo proximus læditur: quarto quia multitudine peccatorum plechitur. Peccata, inquit, que sunt directè contra Deum, sunt secundum se graviora quam ea que sunt contra proximum: Quia Deus sine comparatione maior est proximo. Sed transgressores præceptum primæ tabulæ sunt directè contra Deum. Ergo ex ordine ipsorum peccatorum potest esse gravius periurium quam homicidium, secundum D. Thomam in quolibet. Sed, o misert homines! cum sit hæreat homicidium, quod horrendum est: periurium, quod gravius est, pro nihilo quotidie incurram. Verum tamen est, quod considerando gravitatem peccati secundum iocum quod inde sequitur committitur, homicidium gravius est: quia gravius nocuum est proximo inferitur. Et ideo in iudicio humano gravius homicidium quam periurium ponitur.

CAPUT II.

De pænis periurii impositis.

I. Quæmadmodum gravissimum est periurii crimen, tum quia nomen Dei pol-

parus sit fractus sudoris mei, si omnes qui mihi acclamaverunt, clament & contra se, ne scilicet iurent adversum se: si tot homines qui me attentissime audierunt, attenti fuerint adversus conscientiam suam, & admovent se hodie, cum ad domum suam reverserint, eam conscientiam suam lapsa longaque respiciunt, admovent proximum: hoc est quod habet audientibus, hoc est quod habet iuramentum. Audi rationem, seu modum, quem praescribere debes, ut facilius te erendant, ut non animos despiciant, sed correctionem conentur. Non fiat hoc sermo est. Expertus loquens: non fiat hoc, pigritus sit sermo. Si & crucifigam non fuerit, nimis laborat qui crucifigit: adiuatur enim consuetudine superioris Dei. Triduo moritur postea, de qua laboramus: subdantur de fructu vestro, quia magno bono abundabit, si iam magno malo exarbitris.

XI. Confessarius nullam negligat industriam, nullumque remedium omittat, quo ad emendationem concludendum iurandi sine indicat penitentes. S. Carolus Borromeus II. Part. Ad. praescribit ut Confessariis suis penitentibus, hinc vitiis adhaerentibus, imponant penitentiam illico post instrumentum prolatum peragendam. Itaque tota varietate & perlocutione, & circumstantiarum insinuat iuratores qui emendari cupimus, sed non volunt corrigi, reiciendi sunt) et, quoties in iuramentum incidit, quod eiecerunt, ut terram oculentur, cruceque lingua efforment, ut poterit singulis diebus quoties prolapsi fuerint, ut Pater, & Ave recitent, ut a vino in prandio abstinant. Haec, & similia remedia praescribe. Si assuetus iurare ex corde aliquo eorum minus fuerit, cito sese emendandum experietur.

DISSERTATIO VIII.
DE PERIURIO, INTERPRETATIONE,
ET DISPENSATIONE IURAMENTI.

CAPUT I.

Quid sit periurium, an semper sit periurium mortale, & quanta sit eius gravitas.

I. Vera periurii notio est in hoc sua, quod aliquis iuret id quod fecit, vel putat esse falsum. Quare inquit D. Thomas 2. 2. quæst. xxviii. art. 1. Periurium definitur esse mendacium iuramento firmatum. & propter hoc a falsitate præcipue specificatur perveritas iuramenti, quæ periurium dicitur: & ideo falsitas est de ratione periurii. Quod de periurio præse accepto intelligendum est. Triplex namque distingui solet periurium. Primum est, cui deficit veritas. Secundum, cui deficit iustitia, dum quis rem illicitam, cui deficit iustitia, dum quis tenere sine iusta causa iurat. Hæc duo pollicentur impropriæ, & lato modo periuria nuncupantur, de quibus dicitur et dicitur. 1. In presentia de iolo periurio primo modo accepto, seu proprie tali, cui veritas deficit, sermo nobis est.

II. Circa iniquitatem periurii non defue-

runt heretici qui licitum illud assererent, ut de Apolliticis refert Prateolus verb. Apolliticis, cuius hæresis meminit quoque Bernardus serm. lxv. in Cant. & Augustinus Liber. cont. mores. cap. 1. & II. & XVIII. & XIX. refert Priscillianistas, defendentes licitum mendacium, & consequenter etiam periurium; quibus familiare illud erat: iura, per iura, secretum prodere noli. Quo in iuro hæsitæ Flagellantes hereticos, refert laudatus Prateolus.

III. De fide est, periurium illicitum esse, ut ex Scripturæ testibus quæ supra dedimus, & communis Ecclesiæ catholicæ, & omnium catholicorum Doctorum sensu constat. Si enim omne mendacium hæc natura malum est: quanto magis periurium, quod mendacium confirmat? Et ideo (inquit D. Thom. loc. cit. art. 2.) periurium manifeste est peccatum religioni contrarium, cuius est Deo reverentiam exhibere.

IV. Certum quoque de fide est, periurium genere suo peccatum mortale esse, & valde grave: est enim contra secundum præceptum primæ tabulæ, & consequenter contra religionis virtutem in materia pertinente ad divinum honorem. Nam licet iuramen-

mentum est actus religionis, ita periurium est vitium illi oppositum. Porro inquit Angelicus loc. cit. art. 3. Quidquid de sui ratione pertinet ad contemptum Dei, est peccatum mortale. Periurium autem de sui ratione importat contemptum Dei. Unde periurium ex sui ratione est peccatum mortale.

V. Posito quod periurium sit peccatum mortale, quarant Theologi, quanta sit illius malitia, quam esse gravissimam omnes fatentur. Quare 2. 2. quæst. 1. grave scelus appellatur; & post blasphemiam, ac idololatram est gravissimus peccatis que committi possunt contra religionem: quia proprius Dei honorem lædit. Difficilis est, an periurium sit gravius omnibus peccatis que committi possunt contra proximum; & potissimum comparatio illius fieri solet cum homicidio. Plures sustinent, homicidium gravius esse periurio. Durandus in III. dist. xxxix. quæst. v. Richardus ibid. quæst. xv. Gabriel ibidem qu. 11. art. 3. dub. 2. Maior quæst. v. Angelus verb. Periurium: quia periurium est contra religionem, homicidium vero contra caritatem. Vnum hæc ratiocinatio vana est: quia homicidium est contra iustitiam naturalem, que virtus inferior est ipsa religione.

VI. Dicendum est igitur, periurium gravius esse ipso homicidio. Ita expressè docet D. Thomas quæst. 1. art. 18. Gerfon 1. Part. Alphabet. XIII. lit. V. Sylvester verb. Periurium, Sotus Lib. VIII. de iustit. qu. 11. art. 3. Turrecremata in cap. Predicandum 2. 2. quæst. 1. Covarruvias, Guillelmus Peraldus in Summ. virt. Part. II. cap. IV. ubi duodecim argumentis hanc sententiam nititur persequere. Ipsam consule. Sylvius 2. 2. quæst. xxviii. art. 3. conclus. 7. duas rationibus istum evincit conclusionem. Prima fundatur in illo D. Pauli ad Hebr. vi. Enim omnium contractissimum est iuramentum: idem, iuramentum adhibetur etiam in causa homicidii, & ad inquirendam veritatem in tali causa. Signum ergo est, gravius esse ipso homicidio. Non hinc tamen inferunt, periurium gravius peccatum esse ipso hereli, aut blasphemia, in quarum causa etiam iuramentum adhibetur; sed solum inferunt, periurium esse gravissimum peccatum, etiam in hominum exillatione; cum in libris sâctis contententes ad iuramentum consequunt, ser ad lapsum iudicem; licet aliquando quædam possint esse peccata contra præcepta primæ tabulæ, ut heresy, & blasphemia, ipso periurio graviora. Secundo quia iuramentum est contra præ-

ceptum primæ tabulæ, directè & proxime contra Deum, & contra virtutem religionis; homicidium autem est contra præceptum secundæ tabulæ, & contra humanam iustitiam, que virtus inferior est.

VII. Adversus præfatam doctrinam multa opponi solent, que cum sint præter influentiam motes fastidandi, præterea. Quonia tamen solvi possunt, si doctrina Div. Thomæ intelligatur de malitia essentiali, que somitur ex obiecto, aut bonitate quam tollit. Periurium inapte natura auferit certitudinem divini testimonii, & destruit primam illud principium confirmandi fœdera, & pacta, ac denique extremam irrogat Deo iniuriam. Que omnia maximam illius vitii perveritatem ostendunt. Negari tamen non potest, ut optime advertit Suarez Lib. III. cap. III. homicidium ratione circumstantiarum periurium in gravitate excedere. Quod ex eo etiam constat, quia magis humane nature repugnare videtur. Quare ego verosimilium arbitror, esse una parte periurium gravius esse homicidio: ex altera homicidium superare periurium. Solum etiam homicidium gravius poni apud homines. An idem gravius puniendum a Deo sit, incertum est. Quod Antoninus II. Part. tit. 2. cap. VII. ex divo autoritatis principii peritum gravitatem repetit. Primo quia Deus deorum contentitur: secundo quia omni lege vetatur: tertio quia eo proximus læditur: quarto quia multitudo peccatorum plechitur. Peccata, inquit, que sunt directè contra Deum, sunt secundum se graviora quam ea que sunt contra proximum: Quia Deus sine comparatione maior est proximo. Sed transgressores præceptum primæ tabulæ sunt directè contra Deum. Ergo ex ordine ipsorum peccatorum potest esse gravius peccatum quædam homicidium, secundum D. Thomam in quolibet. Sed, o misert homines! cum sit hæreat homicidium, quod horrendum est: periurium, quod gravius est, pro nihilo quotidie incurram. Verum tamen est quod considerando gravitatem peccati secundum iocunditiam quod inde sequitur committitur, homicidium gravius est: quia gravius nocentium proximo inferitur. Et ideo in iudicio humano gravius homicidium quam periurium ponitur.

CAPUT II.

De pœnis periurii impositis.

I. Quæmodoquod gravissimum est periurii crimen, tum quia nomen Dei pol-

polluit, ut Deus ipse testatur Lev. xix. vers. 12. *Non perjurabis in nomine meo, nec pol- lueris nomen Dei tui: ego Dominus: et in qua- verissimas pecoras; & supplicia peritus Deus minatur. Zachar. xiv. vers. 22. Hic est nomen- tedictio que traditur super personam unius terre: quia omnis sit, sicut de descriptione est, indi- cabitur. Et v. 4. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 5. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 6. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 7. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 8. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 9. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 10. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 11. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 12. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 13. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 14. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 15. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 16. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 17. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 18. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 19. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 20. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 21. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 22. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 23. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 24. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 25. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 26. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 27. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 28. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 29. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 30. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 31. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 32. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 33. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 34. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 35. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 36. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 37. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 38. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 39. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 40. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 41. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 42. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 43. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 44. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 45. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 46. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 47. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 48. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 49. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 50. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 51. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 52. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 53. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 54. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 55. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 56. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 57. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 58. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 59. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 60. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 61. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 62. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 63. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 64. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 65. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 66. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 67. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 68. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 69. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 70. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 71. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 72. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 73. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 74. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 75. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 76. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 77. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 78. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 79. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 80. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 81. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 82. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 83. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 84. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 85. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 86. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 87. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 88. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 89. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 90. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 91. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 92. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 93. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 94. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 95. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 96. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 97. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 98. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 99. Edificaveritis hic similitur toll- abitur. Et v. 100. Edificaveritis hic similitur toll- abitur.*

III. Nationes quoque omnes severissimi- penis puniendos peritos flagrantium tempo- rum. Aegyptiorum statuta perituro capite mirari- precipiunt, ut referit Diodorus Siculus cap. 11. Lib. II. Carolus Magnus adversus perituro- tulit hoc decretum, capitul. xxviii. Prius perituro quo commissit, dextera manus amputetur.

III. Leges tum civiles, tum canonice per- iurata plectenda statuant. De legibus quib- que non una est Doctorum sententia. Quae- dam communia sunt, indicabo; quia res tanti non est, ut longius dissipetur. Sermo autem est de penis contra perituro in iudicio,

vel extra impositis ipso iure, vel impoten- dis. Advertendum etiam, perituro alia esse contra Deum tantum, alia quae secus hu- manum violant.

IV. Perituro qui humana pacta, & se- creta intrinseca, post latam in illius crimen sententiam, infamiam incurrit, secus ante sententiam. Infamia est iure dimittitur qua- litas, vita & moribus reprobanda, ut eam de- finit Sylvester verb. *Infam. §. 1. Triplex est, facti, iuris civilis, & canonici.* Canonica est quae per se non inducit impedimentum ca- nonicorum indelebile, seu quod tolli non pos- se abique dispensatione; sed per vitia muta- tionem cum mutatione opinionum apud ho- mines auferri potest. Civilis vero infamia di- citur indelebilis, quia sine dispensatione su- perioris auferri nequit. Quibus positis, pri- ma alertioris pars manifestata est. Quoniam infamia a iure si dicitur qui a legibus tra- detur declaratur. At leges civiles solum decla- rant infames violatores iuramenti promissorii confirmantis pacta, ut constat ex leg. Si quis maior *sol. de testat. ubi haec infamia in- dicitur solummodo ob violationem pacti iuramento firmati.* Nulla vero ferunt pro iur- tamento facti in alertioribus de perituro, vel de praesenti, ut docent Suarez Lib. III. cap. xx. n. 15, Calropalaen. *disp. 1. quae- st. 11.* Lessius Lib. II. cap. xviii. *disp. 14. num. 74.* Quod vero haec infamia non contraria- tur, nisi post sententiam, patet ex eodem leg. *Si quis maior.* Hinc infero, ob perituro alertioris non incurri infamiam ipso iure, ut colligitur ex leg. *Infirm. testis. R. de his qui volunt infamia, ubi sermo est de testimonio in iudicio.* Et quomodo *ide. cap. de tempor. ordinationum* expellatur ab ordine notorius infamis, non intelligitur ipso iure expulsi, sed declaratur expellendus.

V. D. Thomas 2. 2. q. xcvi. art. 7. ad 3. docet, quod non solum qui peccat iuramento promissorio, sed etiam qui iuramentum alertioris, per iudicem sententiam de- claratur infamis Cuius sensus est, non quod lex civilis reipsum hanc penam statuat, sed quod iudicis arbitrio etiam talis perituro declarari possit infamis. Concludit vero Angelicus. Ideo autem magis reputatur infamis ipso iure qui frangit iuramentum promissorium, sed unde- ter factum, quia in eius peccato iuramentum, postquam iuravit, ut det suo iuramento veritatem; quod non contingit in iuramento alertio- ris. Dicit ipso iure; id est, a iure pena lata est. Ut autem qui reipsum eam subeat, ne-

necessaria est iudicis sententia, quemadmo- dum mihi videntur.

VI. Nullus perituro privatur ipso iure be- neficiis acquiri ante iudicem sententiam; si privatur tamen beneficiis acquirendis perituro infamis infamia iuris. Prima pars communis est, ut testatur Suarez *loc. cit. n. 6.* Et ratio est, quia nulla lex afferri potest quae ta- lem iungat privationem. Secunda quoque pars, nempe perituro per iudicem sententiam decla- rari infamem, & privati beneficiis obtinendis, communis est; in ut, si et collatio fiat, nul- la sit. Immo addit Covarruvias apud Calro- palaen *loc. cit.* nullam insuper esse collationem factam virtute literarum apostolicarum perituro infami infamia facti: quia Pontifex non intendit conferre sui beneficia cuiusdam non esse ipso iure perituro privatum benefi- ciis obtinendis. Sed prior opinio probabili- or est, & in foro externo sola vera.

VII. Testis qui falsum testimonium semel dixit in iudicio, vel veritatem negavit, falsi reus efficitur. Si Clericus sit, deponi debet, & in monasterium includi, ut ibi in penitenti- am vivat agar. Id colligitur ex cap. Si Episcopus *50. dist. 8. cap. Presbyter 81. dist. 8.* Si iurator falsus laicus fuerit, pena deportationis, seu exilii puniri debet, eiusque bona publicari. Si servus, morti tradendus est. Si quis adversus reum in causa capitali petierit; eadem quae punietor reus, pena plectendus est, ut docent Barbosa *de po- test. Episc. alleg. 51.* Facinorosus in *proxi. II. 7. quae. lxviii. num. 220.* Addit vero Covarruvias de *pactis l. p. §. 8. n. 6.* testi falsum dicensi extrahendum esse quintam denarii partem; quam penam executioni manda- tum fuisse testatur. Qui vero testem ad iuran- dum falsum induxerit, eadem quae testis perituro falsum plectendus est, ut statuitur leg. *1. in de falsitat. & leg. 1. Regia tit. 7. p. 7.* efficitur tamen subleuto, hoc est si falsum iura- verit. Quae omnia communia sunt apud Iu- riles, & Canonistas, & etiam Theologos, quos inter consule Suarez *Lib. III. cap. xx.* VIII. Porissima falsi testis pena est, quod nunquam amplius in tellem admittendus sit, ut statuitur cap. Quicumque *vs. quae. 1. cap. Parvuli xxii. quae. v.* ubi deoeritur, quod qui semel peccavit, nec testis sit, nec ad sacramentum accedat, & neque in sua, nec in alterius causa iurator exiat. Debet tamen iudicis sententia repelli.

IX. Queri solet, quodnam perituro requiratur, ut perituro puniri iure valeat, & Conc. Theol. Tom. IV.

a testimonio in iudicio ferendo repelli. Duplex reperitur sententia. Sylvester *caus. Iuram. 2. 1. quae. 111.* Azorius *Lib. II. cap. ix. quae. 6.* Valentia 2. 2. *dist. vi. quae. vii. quae. 7. Illi. 1.* Illustre, sufficere perituro notorium notorietate facti, quando testimonium evidenter est, aliquem verbo illorantem de falso cum vera deliberatione, & cognitio- ne distulit. P. Sanchez cum *lib. III. cap. 121.* pugnatur, non sufficere quodcumque perituro ad repellendum perituro a ferendo in iudicio testimonio; sed necesse esse perituro de illo perituro convinci, & damnari in iudicio; vel iure extorum, aut a reo de propria causa in iudicio confirmatum.

X. Opinio quae probabilior mihi videtur, docet, sufficere perituro alique iudicio extortum, vel in iudicio, vel in solemnitate, & promissione, vel publicam infamiam, quod talis homo solet petere quodcumque modo. Hanc opinionem docet Suarez *Lib. III. cap. xx. n. 20.* & ab ea non distat Sylvester Quoniam, licet ad infamiam iuris requiratur len- tentia iudicis, quae perituro declaratur talis; ad infamiam tamen facti sufficit publica opinio, quae talis habeatur pro perituro.

XI. Verum haec omnia foro externo de- serviunt. Pauca dicimus pro foro interiori, & quibus Confessoribus regulis aliquis imponere perituro penitentiae erare possit. Sicut ergo, sacros canones eadem ferre pro perituro ac pro adulterio, & homicidio penas imponere. Et merito; nam, si perituro gravus est ipso adulterio, & homici- dio, congruum est ut pari, im maiori, sup- plicio plectatur. D. Basilus in *can. 64. epist. ad Amphibolium* undecim annorum penitentiam cum abstinentia a communione perituro imponit. Perituro iudicis unius non erit communio nisi perituro, duobus annis decessu, tribus iudicis, quatuor subditus, quos iudi- cos confessoribus; & tam commoneo aliquis ha- bebimus. Ceteri canones inquis quibus leve- re acquiri, sed tamen comparate ad nostrum temporem benignitatem lais leve, ut colligere licet ex cap. *Quicumque vi. quae. 7. excommunicationis iuris peccaverit, quod si quis dicit in pane & aqua, & septem sequentes annos peccaverit, & nunquam sit sine penitentia, & nunquam sit sine penitentia, & nunquam sit sine penitentia, & nunquam sit sine penitentia.* Si ad illa verba, & nunquam sit sine penitentia, animo intendatur, compertum erit quanto in honore habeatur tunc perituro, & quanta severitate illud iudicium conferatur.

mandatum. Si primo modo dubites, ut iam dixi, Probabiliter ames te ab obligatione iuramenti absolvent: quia, inquit illi, in dubiis possessio libertatis prevailet. Si qua est in universa Theologia Morali opinio falsa hae falsissima est, iuri naturali, divino, & homino repugnans. Distingue tamen dubium probabilis a dubio scrupuloso, quod ad vir docti & probi iudicium dependendum est. In aliis autem dubiis, de intentione iurandi, & animo te obligandi, vel de praticis nec ne executione, etiam ipsi Probabiliter te obnoxium iuramento afferant.

CAPUT IV.

De iuramentum cessante, Quor modis iuramentum cesset. Quor iuramenta Deo facta irritari, relaxari, vel committi possunt.

Iuramentum modis iuramentum, quod aliquo validum est, cessat. Primo superioris abolitione, secundo commutatione, tertio remissione creditoris, quarto relaxatione iudicis. Explicatur vocabula. Iuramentum relaxari, seu, ut Canonice, & Theologi loquuntur, dispensari dicitur, cum eisdem vinculum dissolvitur; seu, cum irritator vinculo iuramenti eximitur auctoritate superioris, qui est aut Romanus Pontifex, aut Episcopus, aut alius ecclesiasticus Praefectus. Committitur, cum materia super quam iuratum est, tollitur, & alia sub eodem iuramenti vinculo eidem substituitur. Remittitur iuramentum, quando is in cuius gratiam iuratum est, obligationem tollit; ut si Paulus, cui sub iuramento promissum centum aureos, tibi omnem obligationem remittat. Rescinditur tandem, & etiam relaxatur, ac insone redditur, seu irritatur, cum illius vinculum solvitur si sub eius potestate est qui iuravit, ut si servus, sius, uxor quiquam iure iurando promittant alteri in his quorum mariti, domini, genitores dominium habent, seu in his in quibus subsunt marito, domino, patri.

II. Iuramenta Deo facta votorum naturam imitantur. Quare qui facultate potentur irritandi vota, valent quoque iuramenta irritare, ut inquit D. Thomas 2. 2. q. lxxxix. art. 9. ad 3. ubi patet, & marito, eandem potestatem tribuit in iuramenta, ac in vota filiorum, & uxorum respective. Ratio est manifesta. Quia potestas aut materiam iuratum super irritatorem, aut materiam iuratum. Qui autem habet potestatem & dominium sive in personam, sive in materiam,

ius habet ne personam, aut materiam eiusmodi alteri obligetur quocumque vinculo sive iuramenti, sive voti. Quomodo autem foris qui irritare valent, suscipi dicitur ut in tractatu de voto.

III. Similiter qui habent potestatem ordinariam dispensandi vota, vel committandi, possunt eidem iuramenta Deo facta commutare, & dispensare. Idque convenit inter Theologos. Diligentius autem, cum de potestate delegata sermo est. Caspali. in xiv. disp. 11. n. 1. n. 5. tollitur, delegatum privilegium dispensandi in votis extendi quoque ad iuramenta. Idem tenit Suarez. Lib. VI. cap. xlv. n. 10. & Lessius Lib. II. cap. xlii. sub. 11. n. 60. quia, inquit, vota, & iuramenta maximam habent asinuitatem, & in communi hominum existimatione fere eadem reputantur. Alii dicunt, iuramenta quae sunt accessoria voto, eodem privilegio dispensari; sicut autem iuramenta quae absoluta sunt, bonumque propositioni firmant.

IV. Sententia quam probabiliores reputant, docet, neminem delegatum cui facultas committitur dispensandi, aut committendi vota, posse eodem privilegio dispensare, aut commutare iuramenta. Ratio clara est quoniam iuramenta, & vota duo vincula sunt diveris generis; & unum ab alio minime pendet. Nec obstat quod, subiecta materia iuramenti, contra iuramentum; aut demum iuramentum voto adiicitur, commutato voto, tollatur iuramenti materia, & consequenter iuramentum ipsum cessare debeat. Haec in rebus physicis valent, non semper in morum regulis. Votum metu factum nullum est: si autem iurando firmiter fuerit, subsistit iuramentum. Quare, cum obligationes iuramenti, & voti duo sint vincula, eo modo distincta quo sunt votum, & iuramentum; privilegium dispensandi a voto non includit facultatem dispensandi a iuramento, ut optime asserit Azor. Lib. XI. cap. 23. q. 13. sicutque est quod ait P. Castejon. de xiv. disp. 11. n. 6. in communi hominum existimatione pro eodem haberi votum, & iuramentum: quin homines votum, & iuramentum duo reputant vincula. Confessarius ergo privilegium impetraturus dispensandi in voto, quod sit iuramento firmiter, exponat iuramenti conditionem, ut facultatem ab utroque vinculo dispensandi obtineat.

V. Pontifex irritare potest iuramenta de alienandis bonis Ecclesiae iurisdictioni subiectis, de renuntiando beneficio, de non augendo Canonorum numero. Nec illius

irritationis causa exigitur iuxta plures; sed satis est quod nolit superior iuramentum committere materiae sibi subiectae. Verum nota, aliud esse superioris potestatem, remittere, & irritare iuramentum in materia sibi subiecta sine causa; aliud vero absolvere, & dispensare alia; aliud vero iuramenti: quod iuxta omnem sine ulla causa fieri nequit. Ego probabilis iudico, nullum iuramentum sine rationabili causa nec irritari, nec dispensari ab eo posse.

VI. Episcopus in sua dioecesi potest irritare iuramenta in materia sibi subiecta; ut si quis iuravit non acceptare praebendam, aut servire Ecclesiae. Praelatus regularis iuramenta Religiosorum, maritus iuramenta uxoris, dominus iuramenta servorum, parentes filiorum, tutores impuberum iuramenta irritare valent, dum facta sunt in materia sibi subiecta. Pariter remissione, seu donatione creditores iuramenti obligatio cessat.

VII. Quis si iuramentum factum sit principaliter in honorem Dei, cuius tamen obligatio in favorem creditoris credit? E. g. pietatis intuitu sub iuramento promissum pauperi elemosinam; poterit ne pauper obligationem remittere? Si nullum pauperem determinat, certum est iuramentum remitti tunc non posse; quia nullus pauper, seu creditor est qui obligationem remittere queat. Si pauperem determinat, tunc pauper creditor remittere iuramentum valet, nolendo iuramentum acceptare. In qualibet enim promissione, etiam iurata, subsistit illius conditio acceptationis. Quis intendit invitum cogere ad recipiendum beneficium?

VIII. Pontifex nequit iuramenta homini facta relaxare, nisi adit ulla causa relaxationis; immo nec commutare sine ulla causa valet. Nulla porro causa duplex. Altera bonum commune, altera penam creditoris recipit. Tunc maxime dispensatio bonum commune spectat, cum iuramenti observatio bono communi adversetur; ut si iurales non denuntiare, non accusare &c. Quarumque haec & similia iuramenta potius sapientia natura nulla sunt; & idcirco ab habente auctoritatem quasi episcopalem relaxari possunt. Quae iudo verito perdidit, ac iuramento indico, tum solationem peccatorum, iuramentum nullum est, utpote de re turpi.

IX. Altera causa ob quam iuramentum relaxari potest, est indignitas, seu turpitudinis in cuius favorem praestitum iuramen-

tum fuit: vel quia delictum commisit, vel quia iniuriam iuramento extorsit. Quod aliquando delictum priver aliquem iure acquirit, res evidens est: potest namque aliquis ob delictum puniri, & bonis propriis spoliarum. Potiori ergo iurata privari poterit iure super promissione iurata acquirit. Haec relaxationem concedere possunt Pontifex, Episcopus, aut qui quasi episcopalem habet auctoritatem. Idemque dicendum de iuramento iniuriae extorto. Si tamen metus quo extortum est iuramentum, levis fuerit; aliqui volunt iuramentum relaxandum non esse in foro externo; concedunt vero in foro interno. Alii in utroque foro relaxandum esse dicunt. Si metus revera levis fuerit, & causa si alioquin iuste subsistat pro iuramenti observantia, non videtur relaxandum: quia levis metus pro nihilo reputatur.

X. Dispensari solet, utrum eiusmodi iuramenta relaxari possint post perpetratum praebendum. Dissident tamen Theologi, tum Canonice. Sanctus Antonius II. Part. III. ca. vi. ca. 9. plures distinctiones ex Canonice Doctoribus refert. Sed breviter dico, si adint vere causae dispensationis, peritium committitur non tollere facultatem in dispensante. Quare, si rationabilis relaxationis ratio occurrat, non video cur in utroque foro tum interno, tum externo non debeat iuramentum relaxari.

XI. Iuramenta apposita contractibus in quibus Aulus incidit, relaxari ab Episcopo possunt; ut iuramenta quae sunt ab impubere, licet illi capacibus; quibus probabilis est eiusmodi iuramenta nulla esse; eo quod cadant supra contractus a iure veritos. Si autem eiusmodi iuramenta a puberibus facta fuerint, non poterunt ab Episcopo relaxari, nisi laeso occurrat enormis. Laeso enormis dicitur que est ultra dimidium iusti pretii: quia, licet puberes iurent se non reticentibus contractum rationi minoris gratis, non idcirco tamen remittant beneficio dispensationis, postea laesione. Quod si minores iuraverint se non reticentibus a contractu nec relaxantur, nec ratione enormis laesione; ab illi nequeunt a iuramento ob enormem laesione, sed solum ob enormissimam. Laeso enormissima appellatur que quadruplum, aut triplum excedit iustum pretium. Haec autem laesio, five enormis, five enormissima locum solommmodo habet in contractibus reciprocis, seu, ut aiunt, onerosis, in quibus occurrat, Do ut des, facio ut facias, De hoc consule D. Antoninum loc.

sit, cap. 8. Aliqui contendunt, contractum rescindi non posse, si iuramento praetero geminatus fuerit contractus, seu obligatio. Quae opinio minime mihi probatur: quodquidem geminata obligatio non tollit, sed augeat sui petendi relaxationem iuramenti, & rescissionem contractus, quando enormissima lesio contingat; nisi tamen deceptor implere velit laesorem, iustum rei pretium aequando.

XII. Dissident adhuc Auctores, an necessaria sit iuramenti relaxatio, ut quia possit agere, & temere rescissionem contractus ob enormissimum laesorem. Prima sententia laxatione, solum haudquaquam indigere relaxatione: quia in iuramento semper includitur tacita conditio, Scilicet si fieri contractus, nisi enormiter, vel enormissime laesus fuero, consequenter non censetur iuramentum extendi ad casus enormissimae laesionis. Quae ratio, si de foro interno sermo sit, videtur satis manifesta, & valida. Secunda opinio asserit, necessariam esse relaxationem, ut quis ad contractus rescissionem procedere valeat ob enormem laesorem, si sit minor; aut ob laesorem enormissimam, si sit maior: quod in foro exteriori locum habet, ubi iuramentum non cessat, nisi consistat de enormi laesione. Ut autem in hoc tribunal patet enormis laesio, probari debet.

XIII. Ut iudex relaxare iuramentum licite valeat, non sufficit dubia cognitio; sed requiritur saltem probabilis notitia de iniuria contractus: quoniam in casu dubio non praesumitur iniuria. Quando iniuria evidens est, contractus re ipsa est nullus. Itaque, ut Episcopus relaxare iuramentum valeat, satis est eum habere notitiam probabilem, quae per summariam informationem haberi potest; etiam si unicus tantum testis deponat. Requiritur tamen citatio partis, in cuius favorem iuramentum praestitum est, quando relaxatio foret in integrum, seu quando relaxatio extingueret omnem obligationem, & contractum rescinderet, atque iuratus liber ab omni obligatione declararetur. Secus dicendum, si relaxatio iuramenti concederetur dimittatur ad effectum agendi. Tunc enim nulla iniuria fit parti contraria; cum solum relaxatio iuramenti viam aperiat ad ostendendam in tribunal contractus iniuriositatem, in cuius probatione si iurator desecerit, expensas solvet; & tanquam calumniator punietur. Atque haec opinio probabilior apparet.

XIV. Cum dicimus superiorem remittere iuramentum, & relaxare posse, adver- tend

est, superiorem secularem non posse proprie relaxationem iuramenti perituri. Aethanannaque istius relaxationis spiritualis est; quia iuramentum vinculum spirituale est; quia conditionis autem spiritualis est. Iuridictionis autem spiritualis Princeps secularis capacitatem non habet. Valet tamen partis nomine obligationem remittere: quia Princeps cogere subditum potest ut iuramenti obligationem remittat: quo nolente, Imperator Princeps conuenit supplere potest. In hoc tamen casu requiritur ut prius probetur veritas ex parte eius qui recepit iuramentum; & ostendatur rem promissam ad iudicium licite pertinere. Si enim dubitatio fit, an surripuendo intervenerit, aut res promissa ad tribunal laicale spectet; tunc potestas secularis nequit iuramentum remittere. Adverte tamen, quod, si Clericus iuratur sit, solum superius ecclesiasticus remittere, aut relaxare iuramentum valet. Si iuratur laicus est, tam secularis, quam ecclesiasticus iudex iuramentum remittere potest, quia causa est mixta fori. Porro, si iudex secularis sit, sive ecclesiasticus, ad absolutam remissionem, aut condonationem iuramenti semper necessaria est citatio partis: quia absolutam remissionem sit solum ad effectum agendi necessaria, partis citatio necessaria non est. Tandem iudex secularis, & civilis auctoritate potest interpretandi iuramenta adiecta materiae fori civilis: quoniam legislator civilis ius habet interpretandi humanas dispositiones suorum subditorum, in quas leges terre, & regiae valet. Quare qua ratione interpretant testamenta, contractus, & alia promissa valet, eadem quoque interpretari iuramenta his dispositionibus apposta potest. Quia non pauci addunt, iudicem secularem posse cognoscere nullitatem relaxationis iuramenti ab ecclesiastico iudice concedere. Si nullitas, vel iniuriositas relaxationis evidens fuerit, & manifesta, ac probatione non egeat, admitti haec opinio potest: secus, si nullitas dubia foret.

XV. Si de superiore ecclesiastico sermo sit, legitimi iudices sunt Episcopus, Capitulum Sede vacante, & quilibet Praefatus iurisdictionem quam episcopalem habens, atque adeo etiam Vicarius generalis ipsius Episcopi, qui caularem cognitionem habet: quae cognitio esse nequit abique facultate praefate relaxationis; dummodo tamen legitimus iudex sit contractus iurati, & relaxatio pro foro externo petatur. Si enim iudex legitimus non sit, contractus iurati relaxationem concedere nequit.

XVI. Quiri etiam solet, quinam Praelatus, aut iuratus, aut loci, aut illius cui iuramentum factum est, relaxare iuramentum valeat. Communiter Auctores docent, iudicem ecclesiasticum loci in quo contractus iuratus est, posse relaxationem concedere, si pro foro externo petatur: quia contrahentes talis loci fori forsuntur ratione contractus: secus vero, si pro foro conscientiae relaxatio postuletur: tunc enim locus Praelatus iuratus pro foro conscientiae, vel ad effectum agendi, relaxationem concedere debet. Quoniam dispensatio fit nomine ipsius Dei; & consequenter dispensans superior sit oportet illius cum quo dispensat, in quem iurisdictionem exercere debeat. Si vero relaxatio fuerit, non

pro foro conscientiae, & ad effectum agendi tantum, sed absolute ad rescissionem contractus, & ad extendendum iuramentum ab omni obligatione; ille locus iudex, & dispensator esse poterit cuius rei rem citare: quia ad hanc absolutam dispensationem partis citatio necessaria est. Quare Episcopus iuratus non poterit iuramentum relaxare, si pars citanda sit extra dioecesim; poterit vero, si pars fuerit illius subditus, & intra territorium: quoniam ultra territorium citatio fieri nequit absque consensu Superioris eiusdem loci. Quae haecque perituri, & communia sunt apud Auctores; ideo breviter studiosos locorum citationis negligi, quia pretium operae non indicavi.

DISSERTATIO IX.

DE ADIURATIONE.

Iuramentum affinis adiuratio est, & a D. Thoma post iuramentum inter externos religionis actus recensetur. Tanti Doctoris vestigia promentes, de eadem dissertationem institutos. Illam paucis expediemus, eo quod plura difficilia sunt in dissertatione de superstitione: quae, ne actum agamus, hic potestanda censuimus. In praesentia ergo explicabo quid, & quomodo sit adiuratio: deinde quae res adiurari possint: tum quid superstitionis immittat adiurationis contingat.

CAPUT I.

Vera adiurationis notio, & eiusdem distinctio. Sit ut religionis actus, & quae sint pro illius factis uss constitutions.

ADIURARE quandoque idem sonat ac aliquid ad iurandum inducere, ut colligitur ex Gen. xxv. *Pone manum tuam sub femur meum, ut a iuramento te: ubi veritas sequitur: Poluit ergo iurum manum sub femore Abraham domini sui, & iuravit illi super sermone hoc.* Idemque habetur ex xxvii. & Iob. ii. & v. Et tunc haec acceptio a iuramento non differt: solummodo ad quandam vehemenciam, & remittat iuramento addit, len exprimit.

II. Veram adiurationis, de qua nunc nobis sermo est, notionem colligimus ex Angelico Doctore 2. 2. q. x. ar. 1. Inque adiuratio est obsecratio divini nominis, seu rei sacrae, quae quis negatur vel imperio, vel obsecratione ad aliquid faciendum, vel omittendum. Adiu-

rare sic explicatum idem valet apud Latinos, ac apud Graecos eroticare, & eroticimus est adiuratio, & adiurator eroticista dicitur. Necessum haud est ut divinum nomen expressim contineatur; sed satis est, si nomen sanctum, vel sacras res interponamus. Quemadmodum enim iuramento Deum veluti praesentem vel in se, vel in hisceaturis, in quibus peculiariter modo solet, adducimus ad confirmandum veritatem, sic in adiuratione eundem contineatur, ut illius amore, aut timore quoniam innovatur ad id quod perimus praestandum.

III. Haec adiuratio, alia est deprecativa, alia intercativa; alia infoser privata, alia solemnitas, alia tandem propria, alia impropria. Deprecativa est, cum aliquid petimus ab ipso Deo, sicut in iuramentis, aut in iuramento sancti Christi, vel sancti rem contineatur, quae adiuratione esse videtur Ecclesia: & Deo Paulus eadem usus est ad Rom. xii. *Offertis itaque vos, fratres, per obsecrationem Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivantem, sanctam, Deo placitam.* Imperati-

va est, dum per divini nominis contestationem subditi quidam precipitur, uti fecit Paulus I. ad Theſſal. v. *Adiuro vos per Dominum, ut legatur Epistola hoc omnibus fratris fratrum.* Adiuratione deprecante uti licet erga superiores, aequalis, & inferiores. Adiurationem vero imperantem duntaxat erga inferiores, et quos potestatem habemus, adhibere licite possumus. Solemnis adiuratio est que peragitur secundum præscriptum Ecclesie per munus peculiariter designatum; privata vero hac solemnitate caret, & a quoctunque fieri potest. Tandem propria dicitur que Deum invocat, aut Sanctos, quatenus relationem ad Deum exprimit; impropria vero ea est quæ Sanctos invocat secundum propriam illorum excellentiam, merita, & dignitatem.

IV. Adiuratio preste accepta actus est religionis, ab aliis eisdem religionis actibus distinctus. Et in primis quod pertinet ad religionis virtutem, patet: quia per adiurationem summam Deo exhibemus honorem, dum illius auctoritatem interpretamur, tanquam omnipotentem apud homines, ad postulata consequenda. Hoc autem officium est religionis. Quod autem ab aliis actibus distinguitur, etiam ostenditur. Nam ab oratione secernitur per hoc quod oratione quidquam a Deo postulamus; per adiurationem non a Deo aliquid petimus, sed propter Deum quidquam poscimus, quod longe diversum est. Quin non tempus petimus, sed læpe Dei virtute imperamus: quod quam distinet ab actu orandi, nemo non videt. Cum iuramento tamen affinitatem quamdam habet: quia sicut iuramentum adhibetur ad imbuendam aſſertum firmitatem, ita adiuratio ad dandam efficacitatem iustitiam, aut postulati. Ceterum ab eodem differt, quia in iuramento Deus adhibetur ut telis veritatis, in adiuratione autem ut obſtaculo amoris, aut terroris illi quem adiuramus, ut per nos orator ad id agendum quod postulamus. Et quantum illius actus præcipitur, sive naturale, sive divinum, non datur: ratione tamen officii contingere potest ut minister Ecclesie teneatur adiurationes adhibere, præsertim ad demones ab humanis corporibus expellendos.

V. Eisdem conditiones requirit adiuratio, ut licite fiat, ac iuramentum, nempe veritatem, iustitiam, & iudicium. Adiuratio, ergo per verum Deum, locus per falsos, adiurata debet, sinceroque animo aliquid impetrandi. Requiritur quoque ut res impetranda li-

cita sit. Et tandem opus est ut fiat necessitate urgente, & cum debita reverentia. Sidelicet prima conditio, licet si adiuratio fiat per falsos deos, non per verum Nomen, peccatum grave est. Defectus aliarum conditionum levem culpam inferunt.

VI. Quid dicendum de pæpene fictio, qui, contestato Christi nomine, divitem impellit ad sibi erogandum eleemosynam? In primis certum est, non solum adiuratorem debere animo sincero Deum contestari; sed insuper oportere ut causa illius contestationis vera sit. Quapropter P. Suarez *Lib. 10. cap. 15. numer. 7.* iustinet, præfatum pæpene peccare mortaliter dum fingit necessitatem, & nomen Dei assumit, ut sine fictioni pondus credibilitatis adiciat, seu ut facilius, quod sicte querit, assequatur. Addit tamen, cum culpam gravem tunc solum perpetrari, cum fictio gravis est, seu dum in gravi fictio adhibetur, facti in re lævi. Quin probabile subdit esse, eiusmodi circumstantiam adiurationis non addere malitiam gravem, specie distinctam ab ipsa fictionis iniustitia. Manifestum namque est, iniustitiam committere hominem qui nulla indigna pæpene fingit le pauperem, ut proximo inducat ad erogandum sibi eleemosynam; quod ut facilius assequatur, adiurationem suæ petitioni adicit. Quare falso Leander *tract. 12. disp. v. quest. v. Caltopalans tract. 22. disp. v. punct. 1. numer. 5.* citant P. Suarez tanquam absolute docentem, eiusmodi pæpene peccare mortaliter contra religionem, cum sollicitudo dubitatur, & in utraque partem probabiliter disputat. Citatur vero Caltopalans absolute contemdit, pæpene hunc peccare mortaliter. Sanchez *lib. 10. cap. 12. §. 1. §. 1. §. 1. §. 1. §. 1.* Ioham culpam venialem esse proponit. Idem docet Leander *loc. cit.* & alii. Quod minus probabilis videtur, est, eum qui ex professo le le pauperem fingit, ut abundantes eleemosynas conquirat, & in hunc finem ex animi sententia Deum obſtatur, & continis adiurationibus proximum nget ad eleemosynas, ultra peccatum iniustitiam, committere peccatum adversus religionem. Divinam namque maiestatem, & auctoritatem graviter contemnit; eaque eum instrumentum adhibetur ad iniustitissimas suas petitiones executioni mandandas. Nec obſtat ratio P. Sanchez, quod eleemosyna, ut a divite procedit, bona sit: quoniam adiuratio adhibetur ad firmandam, vel roborandam petitionem iniquam.

CAPUT II.

Qui adiuratores, quare adiurati esse possunt.

I. Deus, Angeli, & creature rationales omnes adiurare valent, si de adiuratione privata sermo sit. Et primo Deus per sui amoris contestationem creaturas ad agendum allicere potest, Angeli quosque, sive boni, sive mali, & homines possunt Dei nomine obſtaturi, vel Sanctorum merita proponere, ut amore, vel timore illorum ad postulata exequenda quempiam inducant. Adiurare ergo valent, cum in hac obſtatione adiuratio sit licita.

II. Adiurare solemniter, secundum præscriptas ab Ecclesia formulas, solis ministris ab Ecclesia consecratis convenit, quales sunt insigni gradu Exorcisti. Alii enim fideles valent demones adiurare privatim, non publice, & solemniter. Hanc potestatem concessisse Deum fidelibus suis, clare colligitur ex Marc. xvi. ver. 17. *Quis autem eos qui crediderint, hoc sequentur.* In nomine meo omnia vincit. &c. Idem Christi discipuli expressè cepit tuere, dum dixerunt: *Domine, etiam demonia obſtatur nobis in nomine tuo.* Quibus ipsemet Christus respondit Luc. x. ver. 19. *Eccidit vobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpiones, & super omnia venientium inimici: & nihil vobis nocbit.* Hinc inferitur, Christum fidelibus suis privilegium impartisse expellendi in fide nominis sui demonia ab eorum mensis. Ex his vero fidelibus Ecclesia quosdam consecrat, & delinat ad publice, & solemniter hanc adiurationem exercendam, qui adeo Exorcisti nuncupantur.

III. Quis. *Quis hæc potestas sit in omnibus equalis?* Respon. Potestas que vi ordinis Exorcistatus habetur, æqualis in omnibus est, quemadmodum potestas consecrati; que habetur vi Presbyteratus, in omnibus æqualis est. Potestas vero que inter gratias gratis datas recensetur, inæqualis est, ut experientia constat; eaque Spiritus sanctus, prout vult, & cui vult, distribuit. Hinc oculis conspicimus Exorcistarum alios efficacius, alios inefficacius, alios tardius, alios celerius energumenos liberare. Neque hæc excellentia a maiore conscientie puritate absolute pendet: nam scimus gravissimos peccatores prophetales, ut Carphas, & futura reveleat, ut Balaam. Quapropter dicitur Matth. vii. ver. 22. *Multis dicunt in die illa: Domine,*

Domine, nomine in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc respondebit illis: Quia nunquam vici vos: discedite a me qui operamini iniquitatem. Idque ex pluribus aliis Scripturæ sacre locis colligitur. Nunquam vero hoc absolute valet, committere tamen vitæ sanctitatis plurimum ad exorcizandum demones valet, & potissimum virtutum theologiarum excellentiam ad hanc conferit expulsiorem, fides nempe viva, & firma, sive conlans, caritas ardens. Quia de causa heretici potestatis pellendi demones delituti sunt: & licet Lutherus, Calvinus, & eorumque gregales id sepius tentaverint, nunquam tamen sunt assecuti. Patrio namque miraculorum in veritatis confirmationem tendit. Hæretici autem hortes sunt veritatis. Quare committere Doctores in Exorcistis plures requiri prærogativas docent. Præcipue autem sunt conscientie puritas, quam Exorcista sacramento penitentiae comparare fibi debet, antequam adiurationis ritibus abeat, orationis ferventis assiduitas, sententia, & animi caligatio lenitas, alique laboriosus operibus, profunda animi demissio, firma pax: victoria a solo Deo auxilio expectanda. His præstibus munus poterit Exorcisti manus cum hote conferere.

IV. Omnis, & sola creatura intellectualis adiurari potest. Item Deus ipse potest aditari & per seipsum, & per Sanctos suos. Quamvis enim Deus a tempesto distinctus non sit, nihil tamen impedit quominus a representatione sue bonitatis validius moveri possit. Quod vero a nobis adiurari, adiurationem quidem deprecative, valet, res certissima est, ut cum D. Th. committitur docent Theologi: & Ecclesia quosdam, præsertim Christi meritis, arguit iustus Deo infinita clementia, ipsam ad postulata concedenda movere intendit.

V. Quod vero omnes, & solæ creature intellectuales adiurati possunt, certum patet est. Et in primis de Angelis bonis, & hominibus per le patet: quia omnes homines, tanquam Angeli Dei contestatione permoveri possunt ad aliterendum postulata, eaque implenda. Adiurari ergo possunt adiuratione deprecative. Demones vero adiurari possunt non deprecative, sed imperativa adiuratione. Licet enim ratione nature superiores totis sit: ratione tamen obſtaturate illorum rebellioris erga Deum, subduntur nobis, non absolute, sed ob auxilium divinum, per Christi merita nobis collatum ad ascendendos homin-

mundos spiritus, ne nobis noceant, ut docet Angelicus 2. 2. quæst. xc. art. 2. *Postquam ergo demones adiuvantur per virtutem divini nominis, tanquam inimicos repellere, ut nobis noceant spiritualiter, vel corporaliter, secundum potestatem divinam datam a Christo, secundum aliquid Luc. xi. Ecce dedit vobis &c. Non licet tamen eos adjuvare adjuvacione precatorum, vel ad aliquid perdicendum; aut obtinendum ab eis, vel eorum ministerio. Omnis enimque adiuvatio quæ aliquam locutionem, seu commutacionem cum illis præfert, illicita est, ut subdit idem Angelicus ibidem. Non tamen licitum est eos adjuvare ad aliquid ab eis addiscendum, vel etiam ad aliquid per eos obtinendum: quia hoc pertinet ad aliquam societatem cum ipis, vel eorum ministerio. Speciali insignitum, vel revelatione divina aliqui Sancti ad aliquos effectus divinum operatione utantur; sicut legitur de beato Iacobo, quod per demones fecit Heremogenem ad se adduci.*

VI. Quod autem sole creaturæ intellectualis adjuvari valeant, non indiget probatione: quia ille sole creaturæ adjuvari possunt que verba percipiunt adjuvacionis. Porro sole creaturæ ratione præditæ valent adjuvacionis verba percipere. Nec obest quod Ecclesia exorcismos adhibeat contra bruchum, locustas, granitias, & alique brutæ ratione destituta: quia saltem est eorum modi animalia, seu irrationalis creaturæ directæ adjuvari, sed spiritus invivibiles, seu demones, qui eiusmodi creaturæ movere solent ad hominum nocivamentum, adjuvatur. Hæc omnia tradit Angelicus 2. 2. quæst. ix. art. 3. *Adjuvatio que quis utitur ad irrationalia creaturam, potest intelligi dupliciter. Uno modo ut adjuvatur referatur ad ipsam irrationalia creaturam secundum se; & sic vanum esset irrationalibus creaturam adjuvare.... Alio modo per modum compulsivum, que referatur ad diabolum, qui in nocivamentum nostrum utitur irrationalibus creaturæ: & talis est modus adjuvandi in Ecclesia exorcismis, per quos demones potestas excluditur ab irrationalibus creaturæ.*

CAPUT III.

Exorcismorum usus semper fuit in Ecclesia. Eorundem efficacitas ad expellendos demones: & cum res inanimas virtute pellant in eosdem demones.

Quoniam frequens est in Ecclesia exorcismorum usus, lubet et omnia breviter perstringere que necessaria sunt

ad Exorcismi officium peragendum. Quamvis enim solo calamo plures materiam hæc tractaverint, non propterea supervacaneum erit que præcipua sunt explanare.

II. Antiquissimus est in Ecclesia exorcismorum usus: Vario tamen ritu per temporum diversitate Exorcismi demones pellebant. Nam in veteri lege, teste sancto Epiphiano cap. iii. contra Hæreticos, nomine invocato TETRAGRAMMATON demones adjuvabant Iudæi. Eos siquidem exorcismos ad expellendos demones adhibuisse, colligitur ex ipso Christo Domino, qui Iudæis suis impropertantibus, in Beelzebub demonia eieceris respondit Luc. xi. *Si ego in Beelzebub inicio demonia, filii vestri in quo inicio? De Salmone quoque Iosephus Lib. III. Antio. cap. iv. refert, exorcismos contra demones illum exercivisse; quod D. Thomas qu. vi. de pot. art. 10. ad 3. supponit, dum ait: Si Salmone exorcismos suos eo tempore fecit quando erat in statu salutis, potuit esse in illis exorcismis vis cogendi demones ex virtute divina. Et ut breviter dicamus, quemadmodum in quocumque statu demones hostes semper fuerint humani generis, sic in quocumque statu homines potestate abigendi demones donati fuerit: quamquam, ut dixi, variis formis, & ritibus eandem exerceant. Christus ipse modo unam, modo alteram formam servavit in demonum expulsionem. Nam aliquando digitos immisit in aures surdis, & muti, ut illum sanaret. Marc. vii. ver. 32. *Adducunt et surdum, & mutum.... & comprehendens eum de turba sororum, misit digitos suos in auricular eius.... & ait illi, FPHPHETA, quod est adaperire; & statim aperte sunt aures eius. & solutum est vinculum lingue eius. In expulsiõne aliorum demonum sola locutione usus est. Apostoll nomen Christi Iesu invocabat. Act. xvii. ver. 18. *Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea. & exiit eadem hora.* Ecclesia Christi Iesu invocacionis alias preces adiecit, que in ritualibus libris habentur.**

III. De exorcismorum efficacitate fufe disputant Theologi. Alii ex opere operato; alii duntaxat figurative effectum operari contendunt. Ut inane subtilitates vitemus, dicimus cum D. Thoma, exorcismum reipta per modum imperacionis, seu moraliter, effectum expulsiõis demonum operari. Ita docet Angelicus III. Par. q. lxxi. art. 3. *Dicendum, quod quidam dicuntur, ea que in exorcismo aguntur, nihil efficere, sed solum significare. Sed hoc patet esse falsum per hoc quod*

quod Ecclesia in exorcismis imperativis verbis utitur ad expellendum demones potestatem: puta cum dicit: Ergo maledictus diabolus, exiit ab eo &c. Et ideo dicitur quod aliquid effectum habeat, differenter tamen ab ipso baptismo. Quemadmodum vero in baptismo, sic etiam extra, exorcismus suum effectum efficit.

IV. Quæres, an exorcismi semper, & infallibiliter ipsos producant effectum? Resp. Affirmat non panem, & potissimum Salmanticenses tract. xxiii. cap. ult. quæst. 3. n. 22. Quoniam eo ipso quod exorcismi ex opere operato tuum effectum operantur, inferunt illum semper, & infallibiliter producere. Et ad oppositam, manifestamque experientiam repugnant, quandoque totum, quandoque partem effectus exorcismos parere, seu vel expulsiõnem totalem, vel, ut ipsi aiunt, *videm*: & hac distinctione conciliare utramque sententiam contendunt. Sed clarius responderet, exorcismos non semper suum producere effectum, nempe espum bonum demonum, ut eadem, nempe ipsum demoniacum liberare, adhibitis exorcismis, nequiverunt, Matth. xii. & quoties videmus exorcismos, per ministrum Ecclesie adhibitos, tuos non parere effectus. Nec urget quod opponunt Salmanticenses, videlicet exorcismos producere effectum ex opere operato, argue adeo debere semper effectum parere, quemadmodum sacramenta, que semper, sublato obice, effectum producant, qui ex opere operato agunt. Non, inquam, hæc urgent: quoniam, quicumque sit significatus horum verborum ex opere operato, omnes concedent efficacitatem exorcismorum inferiorem esse efficacitatem sacramentorum: argue adeo narticos corrumpentiam. Dicamus ergo, exorcismos divina virtute loci parere effectum, quando, & quo modo divina placetur voluntati. Deus enim quandoque ob sua intratabilia iudicia, occultatque causas effectum suspendit exorcismorum. Deinde frequenter peccata ipsius Exorciste effectum impediunt: licet enim, ut dictum est, sanctitas ministri necessaria absolute non sit; attamen in praxi, & sæpe conducit ad finem, & sæpe illius defectus eundem finem remouat. Peccata quoque obestorum frequentissime in causa sunt cur exorcismi demones non expellant. Quod autem exorcismi, his impedimentis non obstantibus, producant expulsiõnem illam *videm*, quam assignant Salmanticenses, ut salvent exorcismos producere effectum ex opere operato; res arbitraria

est, nullo nisi fundamento. Nec res tanti est, nisi plura factanda sunt verba.

V. Neque tempore necessum est ipsos exorcismos secundum formulas ad Ecclesia præscriptas adhiberi, ut demones et corporibus pellantur; sed hæc expulsiõ fieri potest aliam remum aliis. Viximo possunt demones abigi sola nominis IESU invocacione: ut habetur Marc. xvi. In nomine suo demonia accidunt: & Luc. ix. Proceptor, vidimus quemdam in nomine tuo accidentem demonia, & prohibentem eum, quia non sequitur nobiscum. Secundum ex Christi instrumentum præcipuum est quo homines uti solent ad expellendos demones, qui ad signum crucis in fronte impellunt tremant, & horrent. Quoniam in eo conspicitur lux claret, & Christi victorie splendidissimum monumentum. Tertio religiosorum usus plurimum ad abigendos demones valet, ut ex ipis Apostolorum Adhuc cap. xix. ver. 11. & 12. colligitur. Virtute quoque non quilibet faciat Desceptermani Pauli; ita ut etiam super languidos deserentur a corpore eius Iudaria, & semivivifica, & resuscitentur ab eis languores, & spiritus nequam egrediantur. Tandem res laetæ, seu benedictæ, ut sunt agni, cerei, & aqua lustralis: quorum in fugandis demonibus usus pluribus exemplis probari potest. Ipsa Ecclesia, dum solemniter rita præstatam aquam benedicit, testatur eam potissimum ad fugandos demones, & pellendos morbos desinatam esse. Inquit enim in suis precibus: *Creaturæ suæ, mysteria tuis serventur, ad abigendos demones, morbosque pellendos, divina gratia sunt effectum.*

VI. Quod spectat ad res inanimas, plura oppositi solent documenta, que earundem virtutem ad expellendos demones prodere videntur. Nam I. Reg. cap. vi. David citharæ sonitu a corpore Saul maior spiritus abiecit. Tobie vi. narratur exorcis piscis lumus efficacem fuisse ad extricandum omne genus demoniorum. Iosephus Lib. IV. Antiq. rep. xi. refert se vidisse quemdam ludrum Eleazarum, Annaniam, præsentem Vespasiano, energumens, eorum naribus radicem in Salomone indicantem, ac intra annulum indolentem apellando. Plinius quoque Lib. XXVIII. *hisp. naturæ*, asserit, unam equi mixtam aqua vitæ demones expellere. Denique nonnulli eorumdem virtutem adscribunt pluribus herbis, nempe *salvia, ruta, barba Iovis, filius sambuci, pelagio*, aliisque. Idemque testatur de fumigationibus quibusdam; v. g. *cornu capri ni, Galbani, assa fœtida*.

VII. Verum hæc omnia nugæ sunt: nulla namque corpora res in spiritum agere quidquam suapte natura valet. Ut ad exempla addita congruam exhibeamus responsum, scias velim, demones dubios potissimum modis vexare energumens. Primum mediis quæ sitibus naturalibus, quibus applicando passivis, quibus evocando movetur. Secundo per se ipsos cor, viscera, fames, linguam, ceteraque corporis membra constanti, dilatando, torquendo plus minuste, prout Deus permittit. Si hoc secundo modo demones energumens agunt, nulla res sensibilibus quodcumque virtutis habet ad eorum insipientiam. Si primo modo demones humana corpora vexant, evocare potest ut quis adhibendo aliquod ex recentibus, sive herbarum, sive animalium similibus remediis naturalium, modis, humores corporis humani temperare, qualitates, quibus utuntur demones, expellere, & consequenter indirecte demones abigere valeat. Hinc est quod Tobias vi. dicitur, finium icteris illius piscis habuisse efficacitatem extricandi demonia, quatenus minuebat hypochondrii, bilis, ardorem, quam accendendo, Almondas sicut priores Sane viros occiderat. Quæ ratio est pro Iuliano illius icteris veneros ignes extinguere, & ad castitatem corpus aptari, dicebatur demones extricare. David quoque dicit harmonico citharæ sonitu minuebat Saul melancholiam, qua utebatur demon ad vexandum Saulem, dicebatur pellere spiritum nequam. Si plura cupis, consule Abulensis l. Reg. quæst. xii. cap. xvi. Quod spectat Salomonem, lege De Thomam quæst. x. de Pœno, art. to. ubi dicitur, quando vis deo fidei, virtute divina demonia abigere potuisse. Postquam vero a deo recessit, si demones expulsi, magica & superstitiosa arte id peregit. Idcirco insipientissima sunt que narrat Iosaphus de Iudæo Elenzato. Ad alia exempla referens patet, et si quis nam vel superstitio laborant facillime vel naturalibus modis naturali medicina curari fuisse. Hæc omnia obvia sunt apud omnes Auctores.

CAPUT IV.

Quomodo in energumens demones inhabitent, quomodo in membris, & quia potestatem dominantur in eos? Et an peccata quæ demones impulsu peccatorum energumens, illis impediunt.

V. Exitus fidei est demones aliquando in hominum corpora intrare, & ibi

dubitare: nam Matth. xvii. Luc. viii. ix. Marc. v. vii. & pluribus alim lucis legitur, Christum Dominum ob ostensis corporibus demones expulisse. Experientia pariter comprobatur est, energumens peregrinis linguo-que, quædam mirabilia operari: que cum humanæ virtute fieri nequeant, demonum virtutibus effici censentur et.

II. Porro ut demones aliantur inhabitare in homine, & habere arripantur, seu demones dicatur, tria requiruntur. Primum quod demon invadat, & ingrediatur corpus obfessi. Exterior namque assidua haud est obfessio ut energumens quis dicitur. Inquit conitit ex Evangelio: nam Marc. v. dicitur: *Evocatus spiritus invidiosus invocavit in peccator*. Secundo requiritur, ut ingressus ille sit invidiosus, seu ut demon non media aliqua re naturalis penneclia, vexet obfessum, morbos, & infirmitates inducens: atque in maloficiis docentur obfessi, quod saltem eis: led ipse demon per seipsum debet obfessum vexare ut demonia cum illum constituat. Tertio requiritur ut demon habeat potestatem manendi in corpore obfessi tam in domo, illudque torquendi tam interioris, tum exterioris: quæ potestatem cum non habere demon qui intravit in Iudam, hinc demones non potuit. Hæc omnia communia sunt, & obvia.

III. Disputant Theologi, per quam corporis partem demones in corpora intrant. Cum demones puri sint spiritus, per quamcumque partem ingredi in corpus valet: ut omnia corpora, & quæcumque corporis partes penetrare possunt. Que de causa nisi quod corporeum est, resistere spiritus potest. Verum tamen est quod communitur dicitur, nempe demones intrare in corpora peros, & nates. Hinc omnia est illa consuetudo que homines alicuius signo crucis os mununt, ut ingressum demones impediatur.

IV. In qua hominis obfessi parte demones resident, non una est doctrinam sententia. At cum quantumlibet corporis partem pervadere valeant spiritus immundi, consequitur in qualibet corporis parte, sive in capite, sive in digitis, sive in tibis, residere eos posse. Desinare autem quam præcite partem occupent, difficile est. Et electissimis quandoque id colligi potest. Si enim alicui membro, puta linguæ, brachio, pedi peculiariter molestiam inferant: ibi residere verosimile, non tamen certum est. Penes cor, quod est principium humanarum actionum, demones in energumens habitantes residere, com-

munior opinio est. Hic animadvertas veliam, diverso modo demones in energumens, & animas in corporibus residere. Anima namque, quoniam totum corpus vivificat, tota est in toto corpore, & tota in qualibet parte, & omnibus partibus coniuncta esse debet. Secus demones quia sunt in corpore tantumquam motores in loco, hinc pro hisito valet vel in qualibet parte, vel in toto corpore latere. Dicitur quoque residentia demonum in energumens ab assidua corpore custodiam: quia illi custodiunt corpora nostra, removendo exteriora impedimenta, & nos aperiendo vias: illi vero intra ipsius corporis quantum operantur.

V. In controversiam revocari solet, cuius ordinis sint demones qui homines, seu energumens vexant. Nam, sicut plures Angelorum bonorum, ita etiam malorum ordines sunt, eo quod singuli specie differant: sicut ex Scriptura colligitur: dicitur enim Matth. xxv. *qui paravit se diabolo, & angelis suis*. Volunt itaque aliqui, esse in toto tantum ordine esse demones intrantes in corpora humana. Ceterum communis sententia docet, cuiuscumque ordinis, infimi, medi, & superiores, demones corpora ingredi humana. Et hoc ex Scriptura deducitur: siquidem Apollolus Paulus inquit ad Ephesios vi. *Quoniam non est vobis colloquatio adversus carnem, & sanguinem, sed adversus principes, & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ*. Principes autem, & potestates ordinis sunt superiores. Qui autem difficilior est eorum expulsi, eo illos esse altioris ordinis volunt. Hinc demones illos de quibus Christus Matth. x. dicitur: *sic gens demoniavorum non eicitur nisi per orationem, & ieiunium*: superioris fuisse ordinis creditur. Verum conclusionis innotuitur opinionem illam.

VI. Non unus, led plures spiritus mali in uno eodemque homine inhabitare possunt, ut constat ex Luc. viii. vers. 30. *Intraerunt demonia multa in eum: & cap. xi. vers. 24. Cum immundus spiritus exiit de homine, ambulat per loca iniqua, & quærens requiem invenit eam, & assidit septem alios spiritus faciem nequiores se, & ingressi habitant ibi*. Idem colligitur ex Marc. xvi. Neque alicuius momenti sunt tria illæ ex Philologia petita, nempe non posse in eodem loco plures spiritus superioris, cum sint ibi per operationem: nam vel operantur circa diversis corporis partes, vel pariter agunt, vel eorum actiones specie differunt. Hinc te-

Cons. Theol. Tom. IV.

quar plus torqueri, & pari emerguntum pluribus demoniobus obfessum, quam si uno teneretur captivus. Verum quia nihil agere valet, nisi iuxta modum prædictorum ab infinita Dei sapientia: idcirco potest continere quod Deus uni demoni potestatem concedat ut lo solio plus torqueat energumens quam si plures in eodem habitarent. Communiter loquendo, quando plures in obfesso demones sunt, quilibet suum munus exercet ab altero distinctum: ita ut unus in uno, alter in alio ordine torqueat: quare uno expulsi, ceteri restant; novaque in eorum expulsiōne difficultas est superanda.

VII. Signa ex quibus arrepti, seu energumens, & demonia cogosci valet plura sunt. Primum, si peregrinis singulis loquantur: si sententias quas nunquam dicere, calcant. Secundum, si ocula revelent, & secreta que humana virtute sciri nequeant, aut aliud quod faciunt quod naturalium hominis facultatem excedit. Tertium est super omnium membrorum; quod tamen certum non est. Quartum, quod pariter certitudine caret, est terribilis & truculentus visus. Quintum, quod videm incruentus est, sunt ingentes vires, quæ humanas excedere videntur. Sextum, si voce insultata energumens loquantur: consuetum tamen non excedit. Septimum, dum renuit nomen IESU profere, Sanctos invocare, res sacras venerari. Octavum cum energumens conturbantur, agitantur, dum ministri adiurationes, seu exorcismos peragunt. Nam alii sub manu Sacerdotis tangentis caput energumens, extremum pariterum frigus, quod per humeros, remoue ceu ventus, percurrere solent. Alii cerorum collingit, alii insinuantur caput sentant. Alii insinuantur doloribus torqueantur, & alii facibus suffocant, ibi videntur, alii stomachi conflictibus, alii ventris inflatione laborant: que omnia gravissima sunt iudicia obfessionis. Duo tamen prima signa, si vera sint, certa quoque sunt argumenta, homines tales vere esse demonia. Cetera omnia urgentia utique, ut diximus, iudicia, secus certa argumenta sunt, corpora a demoniobus obfessi. Quos autem energumens tormenta spectat, plus aut minus suam demones in eorum corpora exercere transividem, & levitiam tunc ea ad terram assidendo, nunc in ignem precipitando, nunc speciem hominis immutando; nunc membra contrahendo, prout magis aut minus Deus ipse permittit. Que omnia quandoque se ipsis efficiunt aliquando mediis in-

H. I. I.

flammentis quibusdam. Neque enim fabulam, sed habenda sunt que de quibusdam emergentibus narrantur, videlicet, terminaspiritibus non semel exorcismorum vi, modo per pendula crumelle e corpore terras detriculatas, & in fragmenta divisas, clavos ferulatos, & in fragmenta divisos, triangulares, aduncos; modo per os acus, subulas, vermes feridos, hufones horribiles evomite. Vnifiquidem fide dicit narrant, se propriis oculis hæc conspexisse portenta, & alicubi ipsa instrumenta servarunt. Deus tamen, qui omnia pariter disponit, ita temperat demonum feritatem, ut supra vires emergentium eos torquere non sinat. Si enim liberi forent demones, omnes ad unum necarent, ac univerfum humanum genus de medio tollerent. Sed Deus ob sua inscrutabilia iudicia permittit utque demones in homines ferat, terminos tamen definit ultra quos procedere nequeunt.

VIII. De peccatis oblationum animadvertendum est, quod licet demones omnes sensus tum externos, tum internos hominum commovere, & agitare possint, nullam tamen in hominum voluntariis, aut intellectibus potestatem habent. Quando ergo demones per violentias compellunt linguam profere, vel inducunt eisdem ad alia mala perpetranda sensibus externis; ejusmodi peccata emergentibus non imputantur, quia deest liberum arbitrium. Item, quando demones ita perturbantphantasiam, & sensus internos, ut arreptitium iratum pro bono apprehendant, tunc etiam peccata non imputantur emergentibus, quia non sunt ab illis libere volita, quemadmodum neque falsas actiones pravæ adscribuntur. Quod si demones duntaxat suis oculibus, ac suggestibus, sanctorum vultibus, allicitant voluntatem, quum interius non sensus pervertant; tunc peccata emergentibus, ipsi imputantur, quia libere volita sunt. Sic peccavit Saul, dum tentavit lancea David congerere quia solum suggestione demonis, & alioquin ex deliberato invidioque animo illum occidere molitus est.

CAPUT V.

Ratio, quam in adiuvandis emergentibus debent servare Exorcistæ, quæ præcipere, quæve interrogare, & quam sibiim adhibere demones debeant.

I. Utile de hac proposita materia disputare Theologi solent, opus namque

ita arduum est, ut vix explicari valeat. Apostoli Luc. 2. vers. 17. exultantes dicebant: *Domine, etiam demones subiciuntur nobis in nomine tuo.* Ut autem rationem, modum, que exhibeam ab ecclesiasticis ministris servandum in demonum expulsiõne, primum omnium explore summa diligenter, & cautione debet Exorcista, num in corpore hominis demon inhabitet. Quod si obideri, a demone hominem sibi consulerit, atque quum consilium aggrediatur, arma iudicialia, quæ porrigit Apollonius Iulius Ephes. vi. vers. 11. *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.* Vers. 12. *Stare ergo succincti lumbos vestros in veritate, & subtuti loriceam iustitiæ.* Vers. 16. *In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis evadere tela nequissimi ignis extingueret.* Et *galeam salutis affluente, & gladium spiritus quod est verbum Dei.* Per omnem orationem, & obsecrationem tenentes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia. Quod paucioribus verbis Christus Dominus indicaverat Marc. 16. vers. 17. *Hoc genus in nullo potest exire nisi in oratione, & ieiunio.*

II. Primum omnium ergo vivæ fidei factio se se muniter maniat, deinde armaturam spiritus assumat, & postea sacramentali poenitentia de seipso conciliatioribus, caritatis ignem accendat, iugi oratione divinum imploret auxilium, atque severo ieiunio carnem comprimat, ceteraque subigat spiritus appetitiones. His eisdem armis emergentium munite studeat: in actibus fidei & spiritus continentem cum exerceat, atque sacramentalium poenitentiarum, tum eucharistiæ eundem roborat. His præditis solum, manus confert, & adversus spiritus nequissimi bellum intrepidè aggreditur. In hoc consilio animus omnino impavidus, & audens, omni abiectione timore, plurimum conducit ad victoriam.

III. Secundo præcipere minister demoni debet ut a torquendo desistat: deinde interrogare ea omnia que ad illius expulsiõnem conducere sibi vilia fuerint. Si enim Deus potestatem ministris suis concedit demones expellendi, consequenter illis concedit facultatem utendi iis omnibus que ad talem expulsiõnem finem viam servant. Caveat tamen ne quidquam quod necessarium non sit ad finem expulsiõnis, interroget. Si enim aliqua expolere que curiositatem sapientiarum, vel insperata forent, commercium cum demone habere præsumeretur; quod superstitionem redoleret. Tamquam ergo immanissimum

tum Dei, tum humani generis hostem in omni verbo cum tractare debet. Nihil deprecando, sed omnia in Dei virtute imperando, ab eo exigere debet. D. enim Paulus I. ad Cor. 5. omnem cum demonibus societatem vetat: *Nolo vos fieri socios demoniorum.* Præterquamquod, cum demon mendaciorum, & fallaciarum pater sit, nulla ei fides adhibenda: & si veritatem quandoque profert, id semper ob aliquam pravum finem præstat, vel ad infamandum, vel ad peccata inducendum. Hinc est quod Christus Dominus, audiens demones æternam illam veritatem proferentes, *Quia tu es Christus Filius Dei vivi,* iussit illos sileo, inquit D. Antoninus II. Part. tit. XII. c. 1. §. 6. *Ut doceret nos non inquirere veritatem a diabolo, nec multum curare, quando ipse de se convicit; præcipue cum habeamus testimonium Scripturarum, cui magis credendum est. A diabolo captivi tenentur qui, relicto Creatore, diaboli auxilia querunt.* xxxvi. q. v. Epilcopi. Sciendum tamen, quod aliud est invocare demonem ad aliquis sciendum, vel agendum ab eo, quod nunquam licet: aliud est ab ipso non invocato, ut occurrere aliquid inquirere propter utilitatem aliorum, & maxime quando virtute divina potest esse ad dicendum aliqua vera, sicut aliquando fecerunt Sancti. Caveat ergo Exorcista a quacunque vana, inepta, & curiosa interrogatione. Et quamquam non omnis interrogatio incauta, & imprudens, culpa gravis sit, propter vel imperfectam deliberationem actus, aut materię parvitatem; nihilominus, quia res est periculi plena ob hostis perfidiam, qui vel ipsas bonas interrogaciones in malum detorqueere conatur; summa vigilantia, & cautione, quoties cum illo bellum gerit Exorcista, utatur oportet. Caietanus 2. 2. q. xcv. art. 1. optime patet verbis rem omnem conficit. Dicit enim, nos tempore debere tractare demonem tamquam hostem, vel expulsiõnem, id est eum ab arreptitiis expellendo; vel compulsive, videlicet illam compellendo ad aliquis dicendum, vel faciendum, non tamquam spontaneum, sed ut captivum sub vinculo servitutis detentum. Concludit tandem Caietanus: *Cum his omnibus fiat quod per accidens licitum esse potest ab occurrente demone inquireres; & cum eo loqui propter aliorum utilitatem, ut auctor in allegata auctoritate dicit, si casus accidat, quasi testimonium ab hoste alio exigens; & tunc tamquam cum hoste habere agendum sunt.* Textus autem D. Thomæ, quem indicat Caietanus habetur q. xcvi. art.

1. ad 1. eique eiusmodi: *Inquirere aliquid a demone sponte occurrente... quatuor locis propter utilitatem aliorum, maxime quando divina virtute potest compelli ad vera dicenda.* Itaque qui longos vanosque sermones cum demone texeret, qui addicere mediis his interrogacionibus aliquid a demone contenderet, si periculum foret quod demon respondendo aliena crimina produceret; dubio procul graviter peccaret. Si vero crastine illi tum, tamquam hostem, adigeret ad aliquam responsonem inuisum, & vanam, non excederet culpam venialem.

IV. Eius hic constat licitum non esse precipere demoni superiori ut inferiores expellat. Quod tamen distinguendum venit. Si Exorcista peteret a demone hoc beneficium, expellendi scilicet demones inferiores; illicitum sane foret, & gravissimum peccatum: sicut peccaret, si a demone open peteret ad grandines propulsiõnas, aliique incommoda amovenda. Si vero Exorcista demoni fuisset præcipere, tamquam hosti, ut ipse tempore itam legionem foras duceret, atque cum omnibus suis locis e corpore exiret; nullum peccatum, sed actum licitum exerceat. Præceptum enim Exorcistæ tum in superiores, tum in inferiores demones virtute pollet, omneque tamquam hostes subigit. Superfluum ergo foret præceptum illud quod demonem superioriorem liberet inferiores expellere.

V. Tertio Exorcista compellere licite potest, & ipse debet demonem ad manifestandum proprium nomen: quod & fecisse Christum Dominum legitur Luc. VIII. *Quædâ nomine est?* & dicit ei, *Legio.* Deinde causam illius ingressus percontari debet, ut causa cognita removeret, & expulsiõ facilius evadere. Tum querat, num unus sit, vel plures in corpore obediens inhabitent, ut perfectum adiutor habeat numerum hostium quibuscumque pugare debet.

VI. Querere, an victimam sit petens a demone signum egressus sui e corpore, puta ut lucernam extinguat, ut vitrum frangat, & aliusmodi. Resp. Dominicus Soto Lib. VIII. de iust. q. 111. art. 2. in resp. ad 1. q. videtur negare id licere his verbis: *Superstitiosissimum putat, neque ulla modo ferendum petere a demone signum in testimonium loci inde venit, aut quod nunquam in habitum a quo expellitur, revertatur. Etenim simulacra, & patet mendacii: & illos neque habere agendum sunt. Textus autem D. Thomæ, quem indicat Caietanus habetur q. xcvi. art.*

in testimonium loci unde venit. Nam si locum indicant a quo demon profectus est, antequam corpus egerent ingrediaderet, opinio *Soci* vera esset; quoniam nihil ad expulsiōnem confert notitia loci unde diabolus discessit, ut corpus invaderet hominis. Contra, si indicant locum, id est corpus, e quo demon aditans recessit: opinio *Soci* falsa est, mirumque videtur virum doctissimum ad intelligentiam potuisse in re tam aperta aberrare. Quandoquidem Rituale Romanum hanc petitionem prescribit, illaque ad expulsiōnem conducit, quatenus tali signo certus redditur de expulsiōne ministris. Utrique mendaciorum pater demon est. Nil tamen impedit quominus cogatur vi exorcistorum veritatem vel invitum fateri. Alioquin si ratio *Soci* quidquam evinceret, nihil a demone Exorcista petere deberet.

VII. Quarto Exorcista permittere minime debet ut plura quam necessaria sint, demon legatur; quemadmodum supra exemplo Christi demonem increpans dictum est, & docet D. Thomas 2. 2. *quest.* xcv. *art.* 4. Quanto magis ergo locus, & magis verba impeditur intrinsecus? Ea ergo tantum que necessaria sunt ad demonis expulsiōnem, interrogare debet. Nec tamen illicitum est querere aliquid coactive quod ad gloriam Dei, & proximi utilitatem pertinet, ut supra ex D. Thomas *loc. cit.* ad 1. iam inquitur. Oportet tamen ut proximi utilitas, Deique gloria comperta sit. Sine enim urgenti causa similes interrogaciones, que necessaria non sunt ad expulsiōnem, omitti profus debent, nisi aliquis peculiaris instinctus oppositum iudicet, inquit Angelicus 2. 2. *qu.* xc. *art.* 2. *Nisi forte ex speciali instinctu, vel revelatione divina aliqui Sancti ad aliquos effectus demonum operatione utantur, sicut legitur de beato Iacobo, quod per demones sciti Hermagorem ad se adduxit.* Ratio autem clara est. Quando enim cum demone hostilitate agitur, nulla contrarietas societatis, nullumque fœdus, in adiurandis emergunt; Delusio, Simanca, Abulensis, & alii, eiusmodi superflitionem sapere docent. Sanchez, Palas, Trullenchus, Torre, atque Salmanticenses *tract.* xxii. *c. univ. punct.* 7. & 3. n. 76. docent, si prefata media adhibeantur ut vim habentia ad demonum expulsiōnem, superstitione laborare; locus, si in contemptiōnem eorumdem demonum exerceantur. Nam, inquit, D. Bernardus pectus concitavit emergentium. D. Benedictus, & S. Hubertus obsessos liberarunt alapis. Mul-

nepe censu baptizatorum, Sacerdotibus baptizatis, patriciorumque consilare, emergentium fuisse baptizatum, nulla profus fides demoni adhibenda esset. Nonne demon semper peracitum, ruinamque hominum intendit? Si hominem invalide baptizatum revelaret, eiusdem salutem procuraret quod a demone expectandum non est. Quid quod eiusmodi revelatio illam baptismi ministrum infamaret? Pontius namque emergentem inapte baptizatum fuisse externo ritu, solumque defectu intentionis ministrum baptizatum non posse; cuius intentionis carentia, nisi evidentiis signis evincatur, præsium nullo modo debet. Quis ergo demoni, mendaciorum patri, fidem adhibebit in hoc casu, in quo tot argumenta oppositum iudicant? Nec enim talis revelatio vel levem, nedum probabilem dubitationem inducere potest. Utrique vi exorcistorum cogitur quandoque ad veritatem consistendam; sed quemadmodum non semper demon paret Exorcista, non semper evaditur e corpore emergentem, licet omni studio Exorcista illum ad egressum compellat; sic non semper veritatem interrogatus faturus. Quando ergo aderit fundamentum adhibendi ei fidem in responsis datis interrogacionibus Exorciste? Cum ex que revelat, indifferencia sunt, nec infamant proximum, nec eorum executio ullam involvit periculum. Iteratio baptismi periculi plena est: quia & sacramentum profanationis, & ministrum baptizantem infamia expogit. Nulla ergo fides demoni in hac, aut simili responsione, que in dedecus proximi cedit, queve rem suggerit cuius executio periculo gravi obnoxia est. His circumstantiis sublati, poterit ei fides adhiberi; ut quando res omnino innocens, & indifferens referat. Et per hanc ad argumenta contrarie sententie responsio patet. Nec res tanti est ut prolixorem expositis orationem.

IX. Quid dicendum de alapis, flagellis, igni, quibus Exorcista quandoque uti solet in adiurandis emergentibus? Delusio, Simanca, Abulensis, & alii, eiusmodi superflitionem sapere docent. Sanchez, Palas, Trullenchus, Torre, atque Salmanticenses *tract.* xxii. *c. univ. punct.* 7. & 3. n. 76. docent, si prefata media adhibeantur ut vim habentia ad demonum expulsiōnem, superstitione laborare; locus, si in contemptiōnem eorumdem demonum exerceantur. Nam, inquit, D. Bernardus pectus concitavit emergentium. D. Benedictus, & S. Hubertus obsessos liberarunt alapis. Mul-

ta Sancti peregerunt que admiratione potius quam imitatione digna sint. Præterquamquod multa tunc occurrere circumstantiæ sic agendi, que silentur: quibuscumque sublati, ratio, & causa sic agendi subtrahitur. Verum quidquid de hac re sit, quod egolentio, est, plura alia suppetere quibus demones contemni possunt absque periculo imprudentiæ, & derisionis ipsius Exorciste. Alapis ergo, igni, flagella, & id genus similia prudentis Exorcista nunquam adhibeat; sed tantquam media gravitatis prudentiaque adverteat negligat; verborumque potius severitate, aut orationis, & imperii gravitate demones, tantquam vilissima mancipia, tractet. Similiter nobis inania ardent nonnulla alia quorum meminerunt Bonacina, Palas, Salmanticenses, & alii; necnomen demonis in patre inferno, deinde illud comburere in contumeliam signum. Puerilia hæc, & ministerii dignitati incongrua nobis videntur. Raderere vero pilos demoniaci ad illius liberationem superflitionem sapit. Usus herbarum medicinalium ad sanandos emergentem morbos ficitus est; dummodo absit periculum credendi, eiusmodi medicinis vim habere expellendi demones.

X. Locus in quo sacer minister manus suas exercere debet, communiter Ecclesia designatur, in qua sunt Sacramenta reliquis, crucis, imagine, & angustissimum Sacramentum: hæc etenim, & ipsius loci sanctitas ad demonum expulsiōnem conducunt, atque ministerio maiestatem conciliant. Quod quandoque ianus aperis fieri potest, tum ad roborandam fidelium fidem, tum quia aditantiū precibus demonum vires extenuantur, tum quia ministerium ipsam publicum est, tum denique quia impii interdum his occasione converuntur. Id insuper boni habet illius loci sanctitas, & publica actio, ut ad maiorem vigilantiam, cautionem, & ferietatem ministrum excitet. Quare summo opere conari debet minister, ne demoniaci curiosa, falsa, & vana loquantur, neque aditantiū crimina reveleat. Frequenter tamen variis datus adiurandi sunt emergentibus: curabitque minister ne pueri, adolescentes, & maxime mulieres adint; sed solum viri graves, & religiosi admittantur. Hæc sunt que communiter Exorcista servare debet. Ceterum quandoque & in locis privatis quibuscumque, & publicis in Ecclesia necessitas exorcizandi occurrere potest.

XI. De Moniali emergentia longe disputant & Theologi, & Canoniste, debeatne *Cons. Theol.* Tom. IV.

extra septa monasterii educi, ut 'adiuretur. Quidam aiunt; & communiter negant ceteri. Nos breviter dicimus certum omnino esse, debere illam in monasterio ad crates adiurari. Quæ enim adiuratio ex immediato contactu Exorciste pendet. Hæc resolutio ex Tridentino eruitur. Siquidem *sess.* xvi. *capit.* v. hæc habentur: *Nemini autem sacrosanctissimum licet post professionem exire e monasterio, etiam ad breve tempus, quovisquam pretextu, nisi ex aliqua legitima causa ab Episcopo prout auctoritate iudicaverit, & privilegio non obstantibus.*

CAPUT VI.

De egressu demonum e corporibus obfessorum; quæc istius egressus signa. De sectis, & larvis, quæ loca, hominesque infestant, & terrent.

Ultimo loco de demonum egressu e corporibus pauca dicere oportet. Sunt qui quarant, an demones latentur, dum humana corpora invadunt. Et hæc quæstionem veriant Salmanticenses *tr.* xxii. *cap. univ. punct.* 7. ubi docent, demones latentiam aliquam experiri, dum hominum corpora ingrediuntur. Sed argumentum hoc nihil exite nobis videtur. Quamvis enim videntur demones latari, dum hominum perniciem exequuntur, dum illos torquent, & vesant; at tamen luctu isthæc, cum ardenti invidiæ, ac implacabilis odii partus sit, in eorumdem maiorem recidit damnationem, & poenam. Et ob hanc invidiam, & odium adeo difficultes exeunt e corporibus, & ex quia valent maiore vi resistunt huic egressui.

II. Omnes demones exorcismi admittantur resistere. Sunt tamen aliqui qui difficultius, sic Deo ob sua impervia arcana permittente, expelluntur, ut eruitur ex illo *Marc.* ix. *Hic quod in nullo possit exire, nisi in oratione, & ieiunio.* Neque hæc maior difficultas inde oritur quod demones expellendi sint ordinis impervia; sed unica illius difficultioris expulsiōnis causa est ipsa Dei voluntas, que maiorem in obsessos potestatem demonibus concedit; quemadmodum ex Dei voluntate pendet quod oratio, & ieiunium peculiariter virtute polleant ad eisdem abidendum.

III. Signa egressus demonum e corporibus obfessis varia sunt; nullam tamen certum est & infallibile. Signa autem hæc non
H 3

alunde petere, communis viæ inherendo, potissimum, nisi ab ipso demone obediēte imperio Exorcitæ. At, cum demon mendaciorum, illusionumque parens sit, plura signa sui egressus nobis exhibere potest, & nihilominus in eisdem corporibus latentem manere. Signum quod verissimiliter, probatissimè reputatur, est, stoblesus multos dies, & longum tempus, nempe mentes, & annos, nihil omnino patiatur incommodi. Possunt tamen demones in corpore latitare, sed eos diu ibi cito, quin aliqua molestia afficiant corpora oblieta, contingere vix potest. Alia signa sunt sequentia: aspectus hominis nigri, canis, hirci, mulæ, formicæ, aliorumque animalium; ingens vomitus, vel halitus fetidus; magni diolatus, clamores, resonantes, tumor insulatus, in terram collisus, ac desectio energumini; ut habetur Marc. ix. *Exclamans, & multam discerpens eum, exiit ab eo, & factus est factus mortuus.* Hoc signa æqualem ingerunt egressus probabilitatem; fallere tamen possunt. Demones plerumque egressus sui & corporibus signa aliqua produunt; exire tamen etiam sine signis nonnunquam solent. Parum ergo signis fidendum; sed potius diuturna sanitas obiecti spectanda; si diu ab omni molestia liber obiectus fuerit, probabile quoque erit demonem discessisse.

IV. Dum Exorcitæ signa egressus petunt, caveant ne quidem petant quod nocere energumeno possit. Extinctio candelæ, fractio vini, vas, vel quicquid simile solita sunt indicia qua petuntur. Cum vero demones petunt aliqua sibi concedi, antequam egrediantur ex corpore, puta ne relegantur in infernum, neve leventioribus cruciatibus afficiantur, nec semper eorum petitionibus indulgendum; nec semper resistendum. Nam si qua petunt, in dedecus Dei, aut proximi damnum quocumque modo cedunt: nunquam annuendum est. Si autem quicquam quod nec Deo iniuriosum est, nec hominibus ullo modo noxium petent; indulgeti eorum petitioni possent. Sed magna semper cautio opus est, eo quod cum hoste vaito, ac mendaci agendum sit.

V. Uno demone expulso, omnes simul expellantur, si vis exorcitorum consideretur. Quoniam Exorcitæ omnium demonum supremum in corpore residentem adunat, ut illum abire cogat, ceterique sumi ducem sequantur. Verum, cum efficacitas exorcitorum a divina temperetur voluntate, contingere potest ut quandoque præter confu-

tum ordinem, uno pulso, alii remaneant. Hæc omnia a divina voluntate pendunt; ideo potius veneratione suspicienda quam ratione investiganda sunt.

VI. De spectris, seu spiritibus malis, qui non modo homines oblidunt, sed loca, & domos infestant, pauca dedenda sunt. Et in primis experientia, ac testibus fide dignissimis compertum est, demones, seu malos genios, domos, & animalia ipsa infestare, dormitorumque habitatores vesare, & terrefcere. Plures reputant vana esse commenta que de locis, & domibus spectris infestis circumferuntur. Plurimi aut nimia credulitate atque facilitate eiusmodi loca spectris, seu larvis oblieta multiplicent. Porro, ut quisque æque cavere possit, id primum pro certo habeat, demones non modo posse, sed reipsum quandoque in domibus inhabitare, hominibusque habitatores vesare. Innumeri omnibus testibus quæ Augustinum producam, quæ inter miracula quæ, ut mundus crederet, facta sunt, recentest demonum tum & corporibus, tum & quibus expulsiorem Lib. XXII. de Civitate Dei cap. viii. Unam, aut alteram expulsiorem ab ipso narratam referam. *Vit. Tribuitus Hesperus* (inquit Augustinus) qui apud nos est, habet in Territorio Fossulensi fundum, Cubili appellatum, ubi cum afflictiore animalium, & ferorum suorum dominum suum spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogavit nostros, ne absente, Præbitero, ut aliquis eorum illo pergeret, consultationibus eaderet. *Peperit unus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi verum, quoniam petuit, ut cessaret illa vocatio. Sed postquam miserante deservit. Accepit autem ab amico suo terram sanctam de Hierosolymis aliam, ubi sepultus Christus die tertio resurrexit; eamque suspenderit in cubiculo suo, ne quid mali etiam ipse patiretur. At, ubi domus eius ab illa infestatione purgata est, quid de illa terra fecerit, cogitabat, quam dicitur in cubiculo suo reverentia causa habere molebat etc. Et paullo infra. Senari sunt istæ & alii, de quibus dicere longum est. Hipponeus quendam virginem se, cum se cleo paravisset, cui pro illa viræ Præbiter instillaverat lacrimas suas, nos a demone fuisse sanatum.*

VII. Non est ergo ambigendum de facto. Solum dilident Doctores, etiamiam naturæ sunt spiritus illi qui nocturno tempore strepitus magno edunt, catinus commovent absque ulla latione, chartis ludunt, atque fœnicas representationes peragunt. Itali istiusmodi

modi spiritus folles vocant, Latini *lemures*, & *larvæ*, Hispani *tristes*, Galli *loips*, & *gareus*. Injur aliqui contendunt, eiusmodi spectra esse animalia quædam irrationalia, & corporea, ex aere corrupto in renebricosis locis genita; quæ opinio attribuitur P. Fuente la Penna Cappucino. Sed hoc commentum committere exploditur tanquam vanum, & omni fundamento destitutum. Illud impugnat Salmanticensis tract. xxii. cap. unic. *psal. 9*. Verum adeo futile est ut superfluum sit tempus terere in eisdem consutatione. Sunt ergo eiusmodi larvæ, seu spectra veri demones, seu spiritus nequissimi, qui omnia peragunt ad hominum perniciem. Et hæc sententia opinio P. Antonii de Fuente la Penna censura plectenda est.

VIII. Cur eiusmodi larvæ quedam loca præ aliis infestent, nulla certa ratio asseri potest, præter divinam voluntatem se dispensantem. Frequantius commorantur in locis desertis, paludosis, specubus, cavernis, altis arcibus, & ubi homicidia perpetrata fuerunt. Quare aliqui dicunt, ideo in præfatis locis frequantius commorari quia de peccatis atque plurimis scelerosis hominibus latantur. Aliquando loca sacra infestant demones, ut

impediunt, aut interturbant opera pia, & sancta. Frequantius tamen infestant improbos, homicidas, hæreticos, pauperum oppressores, similesque. Nocturno potius quam interdiu loca infestant, quia tenebræ aptiores ipsis videntur ad terrefactiones hominum, & ad sua opera exercenda. Appellatur enim ab Apostolo Ephes. vi. vers. 12. *Mundi rectores tenebrarum harum*.

IX. Eodem modo adjuvantur demones domos & familia loca infestantes, ac demones vexantes, & oblidentes corpora. Usus quoque reliquiarum, crucis sanctæ signum, dulcissimi nominis *IESU*, & *Mariæ* invocatio, ieiunia, preces, & alia pia opera plurimum conducunt ad demones ex eiusmodi locis pellendos. Quare tanquam supersticiosa relictanda sunt remedia illa que, corporea cum sint, in spiritus agere nullo modo valent. Ethnici fabis nigris utebantur ad pellendos lemures, seu larvas. Hanc superstitionem narrat Alexander ad Alexandro Lib. III. *genialium dierum* cap. xii. & Ovidius Lib. 7. *Eglog.* Superstitionem pariter sapit, & Iulianus nullus armorum ad eiusmodi expulsiorem adhibuit, vel effusio sanguinis innocentem puerorum; quemadmodum peregrisse Hebræos, legitur *Psalm. cv.*

LIBER SEXTUS IN DECALOGUM, QUARTUM PRÆCEPTUM TRACTANS.

Honora patrem tuum, & matrem tuam: Exod. cap. xx. vers. 12.

DISSERTATIO UNICA.

PROŒMIUM.

Tertium Decalogi mandatum explicabimus in Libro de quinque Ecclesiæ præceptis. Quartum in præfens interpretari aggredimur. Tria prima Decalogi mandata Dei cultum spectant, & ad primam tabulam pertinent; hominibus inibunt, quæ ratione Deum colere, adorare, revereri, præcari debeant. Septem sequentia mutua hominum officia præferunt, & moderantur; que peragenda sunt, præcipiunt; retantque cavenda. Quoniam vero inter proximis primum locum parentes a quibus geniti sumus, tenent; ideo primum secundæ tabulæ mandatum parentum in filiis, illorumque in parentes officia imperat. Parentum nomine non modo carnales genitores, sed & parentes spirituales, ut Pastores, & ceteri superiores, ut Principes, Magistri, Domini, Torores, Curatores, hique similes veniunt. Materia facilis est, quam paucis perstringemus.

alunde petere, communis viæ inherendo, potissimum, nisi ab ipso demone obediēte imperio Exorcitæ. At, cum demon mendaciorum, illusionumque parens sit, plura signa sui egressus nobis exhibere potest, & nihilominus in eisdem corporibus latentem manere. Signum quod verissimiliter, probatissimè reputatur, est, stoblesus multos dies, & longum tempus, nempe mentes, & annos, nihil omnino patiatur incommodi. Possunt tamen demones in corpore latitare, sed eos diu ibi cito, quin aliqua molestia afficiant corpora oblieta, contingere vix potest. Alia signa sunt sequentia: aspectus hominis nigri, canis, hirci, mulæ, formicæ, aliorumque animalium; ingens vomitus, vel halitus fetidus; magni diolatus, clamores, resonantes, tumor inlatus; in terram collisus, ac desectio emergentium; ut habetur Marc. ix. *Exclamans, & multam discerpens eum, exiit ab eo, & factus est factus mortuus*. Hoc signa æqualem ingerunt egressus probabilitatem; fallere tamen possunt. Demones plerumque egressus sui & corporibus signa aliqua produunt; exire tamen etiam sine signis nonnunquam solent. Parum ergo signis fidendum; sed potius diuturna sanitas obiecti spectanda; si diu ab omni molestia liber obiectus fuerit, probabile quoque erit demonem discessisse.

IV. Dum Exorcitæ signa egressus petunt, caveant ne quidem petant quod nocere ingenio possit. Exinctio candelæ, fractio vini, vas, vel quicquid simile solita sunt indicia qua petuntur. Cum vero demones petunt aliqua sibi concedi, antequam egrediantur e corpore, puta ne relegantur in infernum, neve leventuribus enclatibus afficiantur, nec semper eorum petitionibus indulgendum; nec semper resistendum. Nam si qua petunt, in deductis Dei, aut proximi damnum quocumque modo cedunt: nunquam annuendum est. Si autem quicquam quod nec Deo iniuriosum est, nec hominibus ullo modo noxium petent; indulgeti eorum petitioni possent. Sed magna semper cautio opus est, eo quod cum hoste vaito, ac mendaci agendum sit.

V. Uno demone expulso, omnes simul expellantur, si vis exorcitorum consideretur. Quoniam Exorcitæ omnium demonum supremum in corpore residentem adunat, ut illum abire cogat, ceterique sumi ducem sequantur. Verum, cum efficacitas exorcitorum a divina temperetur voluntate, contingere potest ut quandoque præter confu-

tum ordinem, uno pulso, alii remaneant. Hæc omnia a divina voluntate pendunt; ideo potius veneratione suspicienda quam ratione investiganda sunt.

VI. De spectris, seu spiritibus malis, qui non modo homines oblidunt, sed loca, & domos infestant, pauca dicenda sunt. Et in primis experientia, ac testibus fide dignissimis compertum est, demones, seu malos genios, domos, & animalia ipsa infestare, dormitorumque habitatores vesare, & terrefcere. Plures reputant vana esse commenta que de locis, & domibus spectris infestis circumferuntur. Plurimi aut nimia credulitate atque facilitate eiusmodi loca spectris, seu larvis oblieta multiplicent. Porro, ut quisque æreque cavere possit, id primam pro certo habeat, demones non modo posse, sed reipsum quandoque in domibus inhabitare, hominibusque habitatores vesare. Innumeri omnibus testibus quæ Augustinum producam, quæ inter miracula quæ, ut mundus crederet, hæc sunt, recentest demonum tum e corporibus, tum e domibus expulsiōnem Lib. XXII. de Civitate Dei cap. viii. Unam, aut alteram expulsiōnem ab ipso narratam referam. *Vit. Tribuitus Hesperus* (inquit Augustinus) qui apud nos est, habet in Territorio Fossalensi fundum, Cubili appellatum, ubi cum assiduos animalium, & ferorum suorum dominum suum spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogavit nostros, ne absente, Præbitero, ut aliquis eorum illo pergeret, consultationibus eaderet. *Peperit unus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi verum, quoniam petuit, ut cessaret illa vocatio, sed petitus miserante deservit. Accepit autem ab amico suo terram sanctam de Hierosolymis aliam, ubi sepultus Christus die tertio resurrexit; camque suspenderit in cubiculo suo, ne quid mali etiam ipse patiretur. At, ubi domus eius ab illa infestatione purgata est, quid de illa terra fecerit, cogitabat, quam dicitur in cubiculo suo reverentia causa habere molebat etc. Et paullo infra. Senari sunt istæ, & alii, de quibus dicere longum esset. Hipponeus quondam virginem se, cum se cleo paravisset, cui pro illa viræ Præbiter instillaverat lacrimas suas, nos a demone fuisse liberatam.*

VII. Non est ergo ambigendum de facto. Solum dilident Doctores, encliam nature sine spiritus illi qui nocturno tempore spectris magno edunt, catinos commovent absque illa latione, chartis ludunt, atque fenicas representationes peragunt. Itali istiusmodi

modi spiritus folles vocant, Latini *lemures*, & *larvæ*, Hispani *tristes*, Galli *loups*, & *gareus*. Injur aliqui contendunt, eiusmodi spectra esse animalia quædam irrationalia, & corporea, ex aere corrupto in renebricosis locis genita; quæ opinio attribuitur P. Fuente la Penna Cappucino. Sed hoc commentum committere exploditur tanquam vanum, & omni fundamento destitutum. Illud impugnat Salmanticensis tract. xxii. cap. unic. *psal. 9*. Verum adeo futile est ut superfluum sit tempus terere in eisdem consutatione. Sunt ergo eiusmodi larvæ, seu spectra veri demones, seu spiritus nequissimi, qui omnia peragunt ad hominum perniciem. Et hæc sententia opinio P. Antonii de Fuente la Penna censura plectenda est.

VIII. Cur eiusmodi larvæ quedam loca præ aliis infestent, nulla certa ratio asseri potest, præter divinam voluntatem se dispensantem. Frequenter commorantur in locis desertis, paludosis, specubus, cavernis, altis arcibus, & ubi homicidia perpetrata fuerunt. Quare aliqui dicunt, ideo in præfatis locis frequenter commorari quia de peccatis atque plurimis scelerebus infestis committitur latantur. Aliquando loca sacra infestant demones, ut

impediunt, aut interturbant opera pia, & sancta. Frequenter tamen infestant improbos, homicidas, hæreticos, pauperum oppressores, similesque. Nocturno potius quam interdiu loca infestant, quia tenebræ aptiores ipsis videntur ad terrefactos homines, & ad sua opera exercenda. Appellatur enim ab Apostolo Ephes. vi. vers. 12. *Mundi rectores tenebrarum harum*.

IX. Eodem modo adjuvantur demones domos & familia loca infestantes, ac demones vexantes, & oblidentes corpora. Usus quoque reliquiarum, crucis sanctæ signum, dulcissimi nominis *IESU*, & *Mariæ* invocatio, ieiunia, preces, & alia pia opera plurimum conducunt ad demones ex eiusmodi locis pellendos. Quare tanquam supersticiosa relictanda sunt remedia illa que, corporea cum sint, in spiritus agere nullo modo valent. Ethnici fabis nigris utebantur ad pellendos lemures, seu larvas. Hanc superstitionem narrat Alexander ad Alexandro Lib. III. *genialium dierum* cap. xii. & Ovidius Lib. 7. *Eglog.* Superstitionem pariter sapit, & Iulianus nullus armorum ad eiusmodi expulsiōnem adhibuit, vel effusio sanguinis innocentum puerorum; quemadmodum peregrisse Hebræos, legitur *Psalm. cv.*

LIBER SEXTUS IN DECALOGUM, QUARTUM PRÆCEPTUM TRACTANS.

Honora patrem tuum, & matrem tuam: Exod. cap. xx. vers. 12.

DISSERTATIO UNICA.

PROŒMIUM.

Tertium Decalogi mandatum explicabimus in Libro de quinque Ecclesiæ præceptis. Quartum in præfens interpretari aggredimur. Tria prima Decalogi mandata Dei cultum spectant, & ad primam tabulam pertinent; hominibus inibunt, quæ ratione Deum colere, adorare, revereri, præcari debeant. Septem sequentia nutu hominum officia præferunt, & moderantur; que peragenda sunt, præcipiunt; retantque cavenda. Quoniam vero inter proximis primum locum parentes a quibus geniti sumus, tenent; ideo primum secundæ tabulæ mandatum parentum in filios, illorumque in parentes officia imperat. Parentum nomine non modo carnales genitores, sed & parentes spirituales, ut Pastores, & ceteri superiores, ut Principes, Magistri, Domini, Torores, Curatores, hique similes veniunt. Materia facilis est, quam paucis perstringemus.

CAPUT I.

Propositiones damnatae, & laxae aduersus quartum preceptum.

I. Superioribus Libris incredibilia vidimus commenta 2. quibusdam Probabilibus excogitata, ut prima tabula facta mandata humanis appetitionibus accommodarent. Bellum nunc mediantibus occurrit, quod primo secunda tabula mandato intentantur, ut sequentes declarabunt propositiones.

Propositiones damnatae.

II. Licet non est absolute desiderium mortem patris, non quidem ut nolum patris, sed ut bonum cupientis, quia nuncium ei obvenire est propter heredes. xiv. Innocentii XI.

III. Licet non est filio gaudere de patris mortem a se in christate patris propter ingratas devotas hinc ex hereditate consecutas. xv. Innocentii XI.

Propositiones laxae.

I. Filius ut eligat matrimonium statum, etiam conuolare parentes tenetur, nisi causa iusta illam excuset; non tamen tenetur eorum acquiescere consilio, etiam sine illa. Torcella Tom. 1. Sum. tract. 111. disp. 11. Sec. 120. 20. Fel. 248. Diana, & alii.

II. Esti parentes tenentur corrigere, & diligere filios, & domini seruos; non ita famulos suos. Torcella Tom. 1. Sum. tract. v. par. xi. cap. xiiii. num. 41. Fel. 699. Sanchez, & alii.

III. Alii contra affirmant, imminere esse tunc a culpa gravi illum qui parentibus suis luxa expulsa mortem ob bonum aliquid quod temporale ipsi indelecturum, nempe ut quamprius in hereditatem succedat, vel ut liberetur a dura eorum custodia. Quia huiusmodi desiderium de morte parentum tunc non tam est desiderium de malo illorum, quam de bono inde sequentur ergo non habet malitiam peccati, cum illum habere non possit; nisi finis illius malus sit; cum tota species actus inficitur ex fine deumatur. Leander a SS. Sacramento tract. 1. disp. vi. quae. 17. Casp. Palaus, & alii.

IV. Licet matri mortem filiarum optare, eo quod ob desolametur, vel inopiam non possit esse iuxta suum desiderium nupti radere. Et idem esse dicunt, si ob illarum causam male tractaretur a marito, posset illarum mortem optare, ut ab illo

damno liberaretur. Casp. Palaus Tom. 1. tractat. vi. disp. xv. punct. 1. num. 11.

V. An cum indignus possit filii licite contrahere, patre, vel genitrice dissentiente? Et sic. Encece probable esse ad eum quod possit. Tamburini Lib. v. in Decal. cap. 11. §. 3. num. 5.

CAPUT II.

De pietate filiorum in parentes.

PRIMUM omnium ob oculos exponendus honor est quo vi precepti filii colere parentes alitringuntur. Est autem eummodi. Impota patrem tuum, & matrem tuam, ut sit lingua tua super terram quam Dominus Deus tuus dedit tibi. Exod. xx. Qui non genuerunt, primi omnium, secundo Deum, patris nomen sibi vendicant. Post Pastores, & Sacerdotes, qui sacramentorum administratione ad vitam spirituales, aeternamque non regenerant, ut inquit Apollolus Paulus I. ad Cor. 17. Nam in Christo Iesu per Evangelium ego vos genui. Tum in succedenti civili regimine moderantur, & mutuum consensum ac fiduciam dirigitur, ut Principes, & Magistratus Republica administratores, quorum procreationi, & regimini res nostrae subsiste lunt, & a quibus nomen ipsi detur, patris prerogativam iure obtinent. Postremum seniores, qui non tam annorum multitudine, quam virtutis, & sapientie plenitudine fulgent; ut dicitur Sap. 17. Senectus venerabilis est, non ditutia, neque annorum numerus computata. Cui autem sunt senes hominis, & atax senectute vita immaculata. Haec omnia totidem fere verbis tradit Catechismus Concilii Tridentini part. III. num. 8.

II. Peculiaris porro virtus qua parentes honoramus, pietas est, quae continentis status personam ordine servato veneratur iuxta diversam excellentiam ipsarum. Libet exscribere doctrinam D. Thome, qui de mote principia prodit quibus hoc divinum mandatum nititur 2. 2. quae. c1. art. 1. Homo efficitur diversimode alius debitor, secundum eorum diversam excellentiam, & diversa beneficia ab eis suscepta. In utroque autem Deus iunximus obtemperare locum, qui & excellentissimus est, & est minor essentia, & gubernandi premium praecipuum. Secundario vero nostri esse, & obedientiam principia sunt parentes, & quibus, & in qua nati, & nutriti sumus. Et ideo post Deum est homo maxime debitor parenti.

venibus, & patris. Unde sicut ad religionem pertinet cultum Deo exhibere; ita secundario gradu ad pietatem pertinet exhibere cultum parentibus, & patrie. In cultu autem parentum includitur cultus omnium consanguineorum: quia etiam consanguinei ex hoc dicuntur, quod ex officio parentibus potestatem, ut patet per Philosophum in VIII. Ethic. In cultu autem patrie intelligitur cultus omnium consanguineorum, & omnium patrie antecessorum. Et ideo ad hoc pietas principaliter se extendit.

III. Officia autem quae debentur parentibus, plura sunt. Primum, ut factum imitari possit Deum amore eos prosequamur. Imaginem huius amoris nobis refert Ioseph Aegypti proteges, qui suo patri Iacob advenienti in Aegyptum obviam iit. Inquit Ioseph contra suo, ascendit obviam patri suo ad eumdem locum: videsque eum teruit super collum eius, & inieritplexus flegit. Gen. xlv. Secundum officium honorem exhibet, cuius imaginem prodit Salomon, qui pariter advenienti matri affurrexit, eamque in folio ad dexteram suam ledere fecit. Surrexit Rex in occursum matri, adoravitque eam, & sedit super sinistram suam: postquam est thronum matri Regis, que sedit ad dexteram eius. III. Reg. cap. 11. Tertium officium est obedientiam, qua illorum mandata parere obstringimur, ut explicat D. Paulus ad Ephel. vi. Filii, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est. Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, & sit lingua tua super terram. Item ad Coloss. III. Filii obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est. In quavis iustitia nobis a natura sit haec in parentes reverentia; nihilominus voluit Redemptor noster quemadmodum aliter, ita & illius virtutum exemplum praebere: quippe non solum exco. Paulus ubi obsequia ad mortem facit, verum & hic in terris sanctissimum in parentum Mariae, & Ioseph mandata obsequatur. Ergo subditus illis. Rationum momenta quibus filiorum in parentes obsequia excitari valent, recenset D. Ambrosius Lib. II. in Lucam. Matri (inquit) debet pudoris inviviam, virginis dispensandum, partus periculum, matris longa sollicitudo, matris longa de seronina, cui nulli in ipsi extorquuntur in libit malis periculum est: & cum eliderit quod optavit, partu obsequatur, non timore. Quid autem patres leguntur pro filiorum iustitia, & multiplicatis aliis utilibus consistit, itaque agricola, semina posterorum atribus profutura? Nonne pro his obsequia

saltem oportet recipere? Quartum officium filiorum erga parentes preces spectat quas offerre Deo pro illorum incolomitate, & salute debent, ut transpillam illis Deus vitam impertiat, inque bonis tunc celestibus, tum terrenis solidum cumulet, ac in maxima gratia fiat, & honore apud homines; ut tandem Deo, ac Sanctis, qui in caelis sunt, commendatissimi fiant, inquit Catechismus Tridentini Concilii. Porro eum virtutum imitatio est etiam singulari honoris ornamentum. Quintum officium in eo frum est, ut filii parentum consilia, praesertim in gravioribus negotiis, exquirant, puta in matrimonio incedendo, vitare statu deligendo &c.

IV. Potissimum demique honoris filiorum erga parentes argumentum est supplicia illis ferre cum in spiritualibus, tum in temporalibus necessitatibus. Igitur, si in his quae ad filiorum spectant, ignorantis sint, instruendi sunt; si peccatis innoxii, si prave consuetudinibus ligamine alligati fuerint, summa reverentia, & dexterate curandum est, ut restituantur, ut instrumenta frequentent, ut ad solvendum se se recipiant frugum: si vero penuria; & rerum temporalium opes late laboraverint, inoleandi; & pro viribus adjuvandi sume: dum agrotant, illis inservendum est, ac incumbendum potissimum ad celestibus subsidiis inventum, ut divinis restituantur sacramenta, atque ut Religiosorum exhortationibus, & consiliis in ipem erigantur, & ad lucram invicem animo sustinendam continentur. Plurima hoc de argumento scribunt Patres. Pauci isthuc transcribam ex D. Ambrosio Lib. V. Hexameron. cap. xvi. ubi exemplo ciconiarum, filiorum languidam erga parentes pietatem redargit. Quam vero rationabilium non excedat pietatem ac prudentiam mater huius elementa, considerandum; plura praebet: quippe non solum exco. Paulus ubi obsequia ad mortem facit, verum & hic in terris sanctissimum in parentum Mariae, & Ioseph mandata obsequatur. Ergo subditus illis. Rationum momenta quibus filiorum in parentes obsequia excitari valent, recenset D. Ambrosius Lib. II. in Lucam. Matri (inquit) debet pudoris inviviam, virginis dispensandum, partus periculum, matris longa sollicitudo, matris longa de seronina, cui nulli in ipsi extorquuntur in libit malis periculum est: & cum eliderit quod optavit, partu obsequatur, non timore. Quid autem patres leguntur pro filiorum iustitia, & multiplicatis aliis utilibus consistit, itaque agricola, semina posterorum atribus profutura? Nonne pro his obsequia

vosum quod sequitur natura debito. Non recusat aces parere patrem, quod etiam prescripta que necessitate sub terrore panation pleque loquimur recusat. Aves non scripta, sed natura lex strigat. Aves ad hoc minus nulla precepta consentiunt, sed gratia naturalis officina. Aves non esse sunt reverendi sexis membra parare: est enim vestra pietatis: quod esse que frequenter reprehensione pererebit, ut congreget necesse est temperantiam inveniret. Nam Romanorum usque pro aces vocatur. Et quod vix ut Imperatoris Consulio Senatus delatum dicitur, hoc esse aces in commune meruerunt.

CAPUT III.

De natura precepti tum admodum honorandi, tum neganti non edito habenti parentis. Lectores quorumdam Casuistarum opinionem sequuntur.

I. HOC preceptum iuris naturalis est, & divini: omnia quippe precepta Decalogi ad sua natura, & divinum pertinent. Diximus, ad virtutem pietatis, mandatum illud pertinere: quod tamen hoc in sensu intelligendum est, dum nempe honoramus parentes, qui nos genuerunt, contingimusque, patriam, amicosque. Quando vero nomine parentum veniunt Patres Ecclesie, tunc honor est virtutis observantia, ut docet D. Thomas 2. 2. quæst. cxi. art. 1. Si vero sint superiores, preceptum spectat ad virtutem obedientie. Et si sint benefactores, mandatum exequitur virtute gratitudinis.

II. Hoc preceptum præterit dilectionem tum internam, tum externam, prohibetque odium. Adeo comperta sunt rationum momenta quod illius amoris debitum evincunt, ut imperperandum reputem illa proponere.

III. Quæst. II. Contra preceptum non habendi aces parentis peccant in filii, si quædam damnant ex odio parentibus adversentis Resp. Convenit peccare omnes, peccare mortaliter filios, qui parentibus ex odio mortem cupiunt, vel infamiam, bonorum direptionem, aliudve grave dampnum. Si enim letale crimen est eiusmodi mala cuique extraneorum exoptare; quanto gravius scelus erit, eadem parentibus a filijs, tot beneficiorum vinculis eidem obstrictis, desiderari? Impia hæc desideria naturam ipsam penitus contumeliant, & sacratissima societatis vincula infringunt.

IX. Quæst. II. Peccant ne filii, si obsequium quamquam utilem, adeoquæ summo benedictionem, merent parentibus exoptent? Resp. Negant Probabilissimum plures. Eiusmodi im-

pia desideria absolute puniuntur cum primis nature principijs latentur omnes; et unius particulæ additione recentiores aliqui Catholicæ iniquitatem omnem adiungunt vel manifestis flagitijs. Et ne ego ipsis invidiam, odiumque consilare pro libito videat, illorum verba transcribam. Leander a SS. Sacramento tract. 1. disput. 2. quæst. 1v. post sacramentum sententiam impietatis, hæc scribit. „ Alii contra affirmant, immensum esse tunc a culpa gravem, si illum qui parentibus suis exoptat mortem, ob peccatum aliquod temporale ipsi interdum fecerunt; nempe ut quamprimum in hereditatem hereditat, vel ut liberetur a dolo erant custodia; quia humani desiderium de morte parentum tunc non tam est desiderium de malo illorum quam de bona inde secuturo: ergo non habet mortalitatem peccati, cum illam habere non possit, nisi hinc illius malus sit; cum tota species actus inefficax esse sine desumatur. „ Sic tenet Caltrapalusa Tom. 1. tractat. vi. disput. 1v. de car. pœnit. 1. numer. 17. qui citat pro se Emmanuelem Sa verb. Par. numer. 8. Azorium 1. P. Lib. III. cap. xii. quæst. 17. Bonacium disput. 113. quæst. 2v. pœnit. ubi & Ioannem Sanchez disput. 11. numer. 9.

V. Expolitis his duabus oppositis sententijs, sic concludit P. Leander. „ Sed ego respondens dicendum, quod ex his duabus sententijs prima sit valde probabilis; secundum autem non minus: Quia favorabilior est paucitatis, illa in casu occurrenti, ne in peccatum ex fragilitate irruant, est eis CONSULENDUM, Ideoque dico, quod si quis ABSOLUTE desideret in hunc modum: Exopto, & cupio mortem patris mei, non ut malum patris mei est, sed ut bonum meum, seu ex causa mei boni, nuntium quia ex illius morte ego sum, nuntiatam adibo: tunc sic exoptant, minus peccat mortaliter: quia tale desiderium est de bono sine, non de malo. Sic lenit est de bono sine, non de malo. Sic lenit Thomas Tambanus secutus Palam Lib. 2. in Decal. cap. 1. §. 3. art. 31. & alii Doctores. „

VI. Hæc sunt monstra & portentosa omnium horrendissima, quæquam in universa Ethico-rum morali Philosophia nec leve vellegium occurrit. Et Probabilissimi abortivos fetus, eni inaudite laxitatis commenta. Audiamus eni inaudite laxitatis commenta. Audiamus quædam erroneam sententiam expudentem. Aliquando bona voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult etiam ipse homo misse

multo amplius, multoque certius voluntate: nam illius mala voluntate esse nunquam potest. Tanquam si homo filius patrem vellet occidere, quomodo Deus bona voluntate vult mori. Et mensus fieri potest ut hoc vult homo mala voluntate quod Deus vult bona; vult si magis filius vult mori patrem, vult hoc etiam Deus. Nempe ille vult quod suo vult Deus; iste vero id vult quod vult Deus. Et tamen bona voluntate Dei pietas illius potius confoscat, quamque aliud voluntate, quam huius idem voluntate impietas. Tantum interit quid velle homini, quid Deo congruat, & ad quem finem suam quisque referat voluntatem, ut aut probetur, aut improbetur. Euchirid. cap. 61. Iure itaque ac merito illam dixit devotus Innocentius XI. in sequenti damnata propositione. Licetiam vult absolute desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia minus invidiosum est pinguis hereditas. Detestabilior insuper est Leandri, aiorumque doctrina, qua afferunt, licitum esse cupere parentis mortem, non modo admodum pinguis hereditas ergo, verum etiam vitandæ patris dant cupiditate, seu levitate concensionis, & discipulæ causa. Quod quam sit scelestum, quam inhumanum, quam monstruosum, nemo rationis compos non videt. Quoriam iniquus, tam acris declamatio? Ut hinc colligas, quanta sit his, acque similibus Theologis fides adhibenda. Qui enim præfatas opiniones in publicum obtrudere audent, qui eadem confutentur poenitentibus affirmant, digni ne sint ut magistratum loco in ammarum regimini habeantur? Si enim vel ipsa prima nature principia evellere, si vel iniusta naturæ humana tanta tenebrarum caligine obducere perenturam; inferas velim, que in obstrictis controuersis adhibentur. Alii ne sunt illi deijctissimi, qui sua audaciter probabiles efficiunt huius opinionem? Non ergo eo spectat oratio mea, ut illorum Theologorum integritati, illorumque proposito evangelicæ viæ asperitatem, rigoremque delinenda, atque humane infirmitati succurrendi, præiudicium inferam; sed ut lectorem errandi, & pererundi discernim tubudam. Eo pertinent verba hæc mea, ut te admoneam, ne in rebus dubijs ullam his Auctoribus fidem adhibeas, nec quidquam eorumdem auctoritati tribuas. Si enim in tanto nature lumine exsultant, & paradoxa adeo immania credere non erubescunt; nunquid in difficultissimis questionibus veritatem tibi pandent? At ergo ab his libris legendis

abstine; vel, si interdum eos legere contigerit, nihil sine examine, nihil absque leuissime critique ab illis suscipias velim, si tibi salus æterna cordi est. Hæc illis dumtaxat displicent quibus partium studio præoccupati non tam communi prodectu quam vanæ exhibitionis student. Cæterum ardebitur omnibus æquis tenent arbitris, qui æternam animarum salutem privatorem hominum quorundam iudicio, & saxe præferendam sciunt. Sed hæc factenus: plura namque dicturi sumus, dum de sexto precepto sermo erit, ubi similia Casuistarum commenta profligabimus. Duo hic notandum advertari. Primum quod dixerim: Hæc sunt monstra & portentosa quorum in universa Ethico-rum morali Philosophia nec leve vellegium occurrit. Cedo. An Cicero, an Plurarchus, an Seneca, an Plato, an aliquis Philosophus docuit licitum esse filijs desiderare mortem parentum, ut liberetur a dura eorum custodia, vel adiuuenda hereditatis causa? Quæ doctrina damnata ab Ecclesia est. Sed peiora sunt que sequuntur. Et hæc opinio quæ favorabilior est paucitatis, est ex consuetudine. Quis ethico-rum Philosophorum talia docuit? Alterum, me hic designare solentur. Teodor dum hæc esse immanissimum calumniam. Leander, quæstia docet, Trinitarius est, non Iesua. Sapientiores lectore Bellarminus, Palavicinus, Toletus, Comitolus, Viteliscus, Bianchi, Elizalde, Gonzalez, Camargo, Maniella, Antoine, & alii plures pro me sicut. Hæc summi præconis effero. Et quia sex, aut octo Casuistarum, Tamburini, Escobar, Palai, Lacroixii, Viva, & similia, (qui si conferantur cum primis, parvi sunt in Republica litterarum nominis) laxas quoddam opinione resello, Christiano que modo, ut ab eisdem opinionibus sibi caveant, adeo ne univertim lectores deligant? Oppositiores Iesuitæ extremam erant invidiam, quia quorundam privatorem Casuistarum laxas opinionis Iesuitæ absolute; & univertis Societati adscribant. Non alios ego deligam, nisi quos cito, & eorum Institutum sileo. Numquid Iesuitæ inchole Societatis contendentur spoliare tegere, & promovere fallas doctrinas? Aut enim falsæ sunt, & perniciose, opinionem, quæ hic & alij recentior, an Iesui. Si primum, cur lamentantur? cur clamant infamari Iustitiam? Si secundum, cur id non evincunt? Nulla hic evaderet rima.

VII. Non minus impia est altera recentiorum Probabiliorum sententia, que licitum

tum defendit gaudium de patricio patris in ebrietate patriam: quam etiam sententiam improbat Innocentius XI. in hac damnata propositione: *Licitum est filio gaudere de percussio patris a se in ebrietate perpetrata propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.*

VIII. Quæst. III. *Peccatne venialiter filii qui torvis sensu aspiciunt parentes, quosque extrinsecus nullum ipsi amoris signum exhibent?* Resp. Qui delibato animo torvis oculis parentem frequentat, & quasi contumeliter spectat, dubie procul peccat mortaliter, ut communis tenet sententia. Idemque dicendum, quoties eos alperetemper alloquitur: quoties preceptum honorandi parentes non modo interiori, verum etiam exteriori benevolentiam inbet. Hac autem blando oculorum alperit, laevi eloquio, gestu submissivo offendit. Violant ergo preceptum filii, dum hac exteriora amoris officia præbere parentibus recusant. Si vero semel aut iterum ex fortuito casu nimis amantem, obsequentes, & submissos parentibus se filii exhibent, non propter contumeliam continuo sunt graviores culpe rei. Antequam culpe damnetur, eorum modum cum parentibus vitæ ratio, morum consuetudo, ac modus agendi spectanda sunt, ut ex his omnibus colligi culpe gravitas, aut levitas possit.

IX. Qui parentes leviter percutiunt, graviter delinquant: quia licet percussio levitæ natura sua sit, inflicta tamen parentibus enormis evadit, ac impia: iniurie enim gravitatem omnes ex personæ dignitate metuunt. Porro nulla apud filios persona, post Deum, patriam dignior. Quin ad letalem culpam ista esse potest minax brachii elatio, quoniam & hac gravem contumeliam prodit, & iniuriam parentibus irrogat. Temperate ergo filii sibi debent ab alpera lectione, ab oculorum levitate aspectu, & a quolibet gestu minus submissivo, si velint præceptum honorandi parentes implere.

X. Licitum est filios a parentibus iniuste percussos, cum moderamine inculpate tutele se defendere. Si in ipsa defensione filii parentes percutiant, non peccant; nisi modum iustæ defensionis excedant. A peccato quoque Theologi communiter excusant filios qui parentes armatos in patriam percutiunt, occidunt: quia amor in patria præferendus est privato bono patriæ. Scelus vero perpetrarent filii qui parentes pœna capitali a Principe proscripto occiderent, nisi essent patriæ noxii.

XI. Peccant graviter filii qui parentibus delibato animo male dicunt; quod ex Scriptura colligitur: dicitur enim Lev. xx. *Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte morietur.* Porro pœna mortis non infigitur mortis culpam gravem. Si vero non ex animo, sed contumacia, & abique scandalo filii parentibus maledicant, venialiori culpam perierunt: Si scandalum autem occurrat, culpa est mortalis. Ex defectu quoque plene advertentis venialiter tantum peccata valent. Peccant vero letaliter filii qui verbis contumeliosis parentes contumunt, aut ad contumeliam graviter provocant, quod accidere potest, tametsi verba non sint inaspere natura graviter contumeliosa: sed necesse filii experientiam suam, talibus verbis vehementer ad iracundiam parentes provocat. Graviter quoque peccant filii, si parentes ex contemptu reconoscere nolint; secus, si id facerent ob aliquam honestam rationem, ob incommodum vitandam, ob erubescendum fugiendam, aliudve tale momentum.

XII. Filii peccant licite accusare parentes de aliquo crimine apud iudices, quia id cum lege verum est. Excipienda tamen sunt crimina hereseos, potissimum publica: de his enim non modo potest, verum etiam tenetur filius patrem accusare. Et colligitur ex ipsa Scriptura, in qua Deut. xxi. hæc habentur: *Si convenerit hominem non contumacem, & protervum, qui non audit patris, aut matris imperium, & convectus obediens non temperat; apprehendit eum, & ducit ad seniores civitatis illius, & ad patrem iudicis, dicentique ad eos: Filii noster iste protervus, & contumax est, munita officia analite contemnit, contestationibus vacat, & luxuriam, atque concubitus. Lapidibus eum obicit populus civitatis, & morietur.* Si pater licite accusare apud iudices filium valet, eodem iure videtur licere filio accusare patrem de criminibus saltem quæ religioni, & fidei adversantur. Bonum enim divinum, & universale prævalere bono particulari debet. Et hæc est Dodonæi communis opinio. Quid, si heresim occulta sit? Etiam tunc accusandus est pater: quia præceptum honorandi patrem celestem præstat præcepto honorandi patrem carnalem. Nec est quod opponas, rationem hanc evincere, accusandum fore patrem etiam de quolibet peccato mortali: quoniam cetera peccata directè non spectant destructionem religionis, neque natura sua alios inficiunt, ut flagitium heresim. Idque confirmari ex eo valet quod Ecclesia præcipit do-

num

nuntiationem hereticorum, secus aliorum delinquentium. Si tamen certo filius colliger, ab alii accusandus esse parentes hereticos, abstinere ab accusatione poterunt. Idem dicendum de criminibus in patriam, in Principem, vel eandem rationem. Princeps, & patria loco parentum, ut vidimus, habentur: & hæc universalis paternitas præferenda paternitati particulari est. Quætionem hanc proponit Marcus Tullius Lib. III. *offic. cap. ix.* his verbis. *Quid, si pater sena explet, concubitus agit in ædium? Iudices ne magistratibus filios? Nefas id quidem est: qui etiam defendat patrem, si arguatur. Non igitur patria præstat omnibus officio? Immo vero. Sed ipsi patria, conducti pio habere filios in parentes. Quid, si tyrannidem occupare, si patriam protere consuevit pater? Silebitne filius? Immo vero obsecrabit patrem ne id faciat. Si nihil proficiet, accusabit, minabitur etiam. Ad erubescendum, si ad prociem patriæ res spectabit, patria saltem anteponebat soluti patriæ. En quam enucleate Estipici nature, divinique legis mandatum explicant. Non illico ergo vel de his criminibus accusandus est pater, sed admonendus primùm, exorandusque. Si inutilis fuerit admonitio, & deprecatio, non solvendum silentium.*

CAPUT IV.

De obedientia filiorum parentibus debita.

Q. Uæst. I. *Tenentur ne filii obedire parentibus?* Resp. Nemo est qui id in controversiam vocet. Dubitatur solummodo, teneantur ne semper sub mortali. Cui quæstio communis etiam sententia respondet, hoc præceptum, quemadmodum cetera, non semper obligare sub gravi culpa. Spectanda sunt enim & gravitas materiæ, & voluntas imperantis. Requiritur autem quod materia sit gravis, quod scilicet patris imperio, & quod pater materia deliberatione præcipiat. Quare licet non peccare graviter videtur filius non obediens patri admonenti, & consulti aliquid boni operis, aut morum reformationem, præcepto contempto; letaliter vero peccant filii minime obtemperantes patri præcipienti morum emendationem, aut quodvis aliud opus grave quod ad mores, educationem honestam, domesticumque regimen pertinet. Et quævis negent aliqui, peccare graviter filium transgredientem mandatum patris in domus civili regimine; communior tamen, mihi que vera,

opinio est, peccare letaliter filium etiam in hoc casu. Siquidem in civili domus procreatione filii iure nature sublevari parentibus potestati. Quæ ergo ratio excusare eos a letali culpa valet, si in re gravi obedire parentibus recusat? Quare hæc sententiam defendunt ipsi benigniores Probabilistæ, Leander tract. i. disp. 111. quæst. v. Sanchez Lib. II. cap. xv. num. 22. Bonacina disp. vi. Tamburini Lib. V. cap. 11. §. 2. num. 18. Lessius Lib. II. cap. xi. dub. 8. num. 45. & alii plures.

II. Quæst. II. *Qua sunt precipua munia que præcipere filius parentibus valet? & in quibus filii parentibus obedire tenentur?* Resp. Potissima sunt, ut a peccatis generationis abstinent, ut ludus foris, & noxios evitent, ut prava contortia, & mala fugiant, ut a luxu, vanis pompis, a meretricibus, mulierumque frequenti, & familiari conversatione longius abint, ut noctu domo non exeant, ut artem, profectionemque exerceant, ut de bonis paternis oblique licentia non disponent. Hæc sunt generatim que præcipere parentes filius solent. Ceterum, ut iam diximus, & pater præcipere, & filius obedire patri tenentur in iis omnibus que ad animi cultum, aut civile regimen spectant. Antequam tamen damnetur filius letalis culpe, spectanda sunt plura, & materiæ gravitas, & patris delibatum mandatum, & plura alia.

III. In rebus pravis filii obedire parentibus nec debent, nec possunt. Inquit enim S. Lucas Act. v. *Obedire oportet Deo, magis quam hominibus;* & D. Mattheus cap. x. *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est mi dignus.* Iure ergo filius resistere patri potest, & debet, si præcipere furum, homicidium, violationem præceptorum Ecclesie. Item matri suadenti invenum conversationem, accessum ad comedias, ludos, saltationes, resistere debent filie, illarumque mandata spernere, congrua semper servata modètia.

IV. Quæst. III. *Tenentur ne filius obedire patri vocanti ne assumat religionem statim?* Resp. D. Thomas respondet 2. 2. quæst. ex. art. 4. his verbis. *Ad peccatum pertinet obsequium, & cultum parentibus exhibere secundum debitum modum. Non autem est debitum melius ut plus homo tendat ad colendum patrem quam ad colendum Deum; sed, sicut Ambrosius dicit sup. Luc. necessarium generis divini religionis pietas antefertur. Si ergo cultus parentum abstrahat nos a cultu Dei, iam non est pietatis parentum sustinere cultus con-*

tra

ria Deum. Unde Hieronymus dicit in epistola ad Heliodorum: Per calcatum perge patrem, per calcatum perge matrem, ad vultum crevis evolae summum genus pietatis est in hoc re fruisse crudellem. Et ideo in tali casu dimittenda sunt officia pietatis in parentes propter divinum religionis cultum. Si vero exhibendo debita officia parentibus, non abstractio a divinis cultu, sed iam pertinet ad pietatem. Et sic non oportet propter pietatem religionem deserere.

Quæst. IV. Tenentur ne filii obediunt parentibus præcipientibus religionis ingressum? Resp. Communis sententia cum D. Thoma docet, filios minime subdi parentum mandatis in electione status. Quin, si vel ipsi parentes votum edidissent offerendi filios in Religionem aliquam, non propterea attingerentur filii Religionem ingredi. Igitur ad electionem status quod attinet, filii liberi omnino sunt, pubertatem egressi. Licite possunt, invitati etiam parentibus, Religionis statum suscipere, aut omittere, prom. divinus Spiritus ipsos permoverit. Excipit tamen calum, quo parentes, extrema egessat pressi, filiorum ope, auxilioque indigerent. Sic docet D. Thomas 2. 2. quæst. cxxxix. art. 6. Dicendum est, quod parentibus in necessitate existentibus, ita quod eis commode sciret quam per obsequium filiorum subveniri non possit, non licet filiis, prætermisso parentum obsequio, Religionem intrare. Si vero non sint in tali necessitate, ut filiorum obsequio multum indigant, possunt, prætermisso parentum obsequio, filii Religionem intrare etiam contra præceptum parentum, quia post annos pubertatis quilibet ingenium libertatem habet quantum ad ea que pertinent ad dispositionem sui status, præsertim in his que sunt divini obsequii: & magis est obtemperandum Patri spirituum, ut vivamus, quam parentibus carnis, ut Apostolus dicit ad Heb. xii. Unde Dominus, ut legitur Matth. viii. & Luca. ix. reprehendit discipulum qui volebat eum statim sequi invitatus paternam sepulture erant enim illi per quos illud opus impleri poterat, ut Obsequium dicit.

VI. Quæst. V. Possunt ne filii licite, invitati parentibus, matrimonia inire? Resp. Illius quæstionis solutio a pluribus pendet circumstantiis. Absolutè filii in electione status matrimonialis liberi sunt, quemadmodum in electione status religiosi, vel clericalis. Verum quia ad executionem matrimonii plurimum pendet familiarum regimen, & conservatio; ideo filii tenentur consulere pa-

rentes, antequam promissione aliqua fidem suam optineant sponte ducende, & contra. Diffidium inter Theologos est, tenentur ne filii sub letali culpa, an sub veniali, a parentibus consilium in hoc negotio poscere. Si sermo sit de sponsis eundem conditionis ac dignitatis, contendunt Salmasiacenses tract. xxiv. cap. 1. post. 1. num. Si peccare filios venialiter tantum; secus mortaliter, si invitati parentibus, & inconsultis, matrimonium inant. Quod satis docuerunt Tom. II. tract. xix. cap. vi. post. 2. Hanc opinionem defendunt alii plures. Ego eam, ut laxam, rejicio. Liberi filii in matrimonio contrahendo; at liberi haud sunt a præcepto colendi parentes. Matrimonium est maximum familiarum negotium; & in tanto negotio, inconsulto patre, poterit filius, quicquid sibi libere, eligere? Aliud est quod filius sit liber in matrimonio contrahendo; aliud longe diversum, quod exemptus sit ab honore, & cultu patri debito. Dico itaque, peccare mortaliter filios, absolute loquendo, contra præceptum honorandi parentum; si his inconsultis matrimonium contrahant; quia parentes continentur in re gravissima. At, inquis, liberi sunt in matrimonio contrahendo. Audio. Ideo ne immunes ab honore parentibus exhibendo? Ideo dicuntur filii liberi in matrimonio contrahendo, quia parentes nequeunt interdicare, neque eorum nuptias impedire. At non propterea amittunt ius obsequium submissivum exigendi a filiis. Peccant parentes, si ab honestis nuptiis retraherent filios, quia potestatis paternæ limites transissent. Filii vero qui in negotiis negligunt parentum consultationem, ledunt non potestatem, sed dignitatem paternam, quam revereri, & obsequio colere debent. Possunt utique recitare patris consilium, si minus consensum fit eorum honestæ deliberationi; quia, ad hoc quod attinet, paternæ potestatis non subduntur. Subditi tamen sunt eorum maiestati, si ita loqui fas est, subditi sunt legi honorandi parentes suos: qui honor potissimum elucet in manifestatione tanti negotii. Quis quod in tali momento contemnere sapientium consilia peccatum grave est? Quis inficias iuribus contractum matrimoniale negotium esse maximum omnium que homo peragere valet? Nil vero evidenter consistit de patria spontiditate, levitate, aut imprudentia, quis illo sapientium respectu filii æquari debet? Quis domesticæ regiminis peritor? Quis aut instructiones meliores, aut consilia prudentiora

fieri tum ad optimam familiæ gubernationem, tum ad eundem filii commodum exhibere potest? Peccant ergo filii, quod in re tanti momenti non bene consulant rebus suis, & parentum consilia negligant. Peccant, quod præceptum honorandi parentes in re maxima violant. Peccant, non ad verius obedientiam; a qua præstanda in hoc negotio exempti sunt; sed ad verius virtutem pietatis, que debetum honorem, & reverentiam parentibus offert. Quid quod vel ipsi adversarii docent, peccare filios venialiter, si inconsultis parentibus, matrimonia inant? Cur autem venialis tantum erit eorum culpa, si materia gravissima sit, & præceptum honorem exhibendi parentibus primum inter secundæ tabule mandata locum teneat? Si vero parentes nullam habeant dissidendi matrimonii causam, graviter filii peccant, qui, hac iusta dissualione contempta, matrimonium contrahunt.

VII. Quid, si filii indignam sponfam in matrimonio, inconsultis parentibus, ducant? Nec tunc eos peccare mortaliter, contendit P. Thomas Tamburinus Lib. 4. in Decal. cap. xi. §. 3. n. 5. c. 6. Verum laxissimam Theologi istius opinionem improbare communitur alii Theologi. Plures laudat, & sequitur vel ipse Leander tract. 1. de pot. tit. 9. xii. Res triptæ natura clara est. Tenentur enim filii parere genitoriibus præcipientibus ne rem inhonellam, & proprio statui indecoram peragant. Deducit autem magnopere indignam ducere sponfam, & eiusmodi matrimonia plura confecti scandala solent, iurgia, rixæ, dissidia, familiarumque gravissima incommoda. Verum plura de his in tractatu de matrimonio.

CAPUT V.

De subsistat a filiis parentibus exhibendo, spectatis tum animæ, tum corpori necessitatibus.

I. Iustis dilectionis fructus est precipuus subsidium spirituale parentibus præstandum, dum necessitate laborant. Filiorum itaque est curare ut genitores sacramenta frequentent, ut vitam christiano homine dignam traducant, ut peccandi pericula caveant; si viderint parentes his suppetis indigere. Et quamvis semper spirituali parentum egellati succurrere filii debeant, tamen infirmitatis tempore maiorem adhibere sollicitudinem debent, ut ægrotantes parentes sanctissimis Ecclesiæ sacramentis resuscitent, ut piis adhortationibus excitentur, & inflammentur ad ferventiores actus contritionis, & amoris divini.

II. Quæst. I. Peccant ne filii qui parentes abdicant, ne testamentum condant, & eiusmodi per largiantur? Resp. Admittantur communitur Theologi omnes. Quare letalis culpe rei filii proprii avertere parentes student, ne de bonis filiorum indultia partem tulerint, ne de bona legata pauperibus reliquant; excepto tamen casu quo parentes excederent, & ultra quam illorum patrimonium permittit, legata delinquerent. Sicut enim parentes peccant, si talio habito filiorum respectu, extranea patrimonialia sua distribuerent; ita delinquent filii, si impediunt quominus parentes congrua legata, & elemosinas distribuerent. Neque amplius, aut minoris distributionis iudices esse possunt filii: siquidem non raro accidit parentes debitis incertis obstrictos esse, ac multa debere, que restituere nequeverint veris dominiis. Ideo, moris periculo insante, ut meliori qua valent via precipiant filie consuetudine; & onera iustitiae necessaria, non libera caritatis officia impliant, plura bona sua pauperibus, aut piis locis legant. Id ad summum curare filii debent, ut parentes in testamentis condendis viros consulant prudentes, doctriam, & pietate instructos, atque ab omni cupiditatis specie, partiumque studio alienos.

III. Graviter peccant filii, si impediunt ne parentes bona male parata restituerent, aut debita solverent; item si debita solvenda sibi imposita negligenter, aut eorum differant solutionem. Peccant denique filii, si in iura mortuis parentibus non persolverent. Tenentur enim filii parentum cadavera congrua sepultura donare; funera ut Christianorum more celebrentur, & sacrificiorum oblationes fiant, curare debent.

IV. Quæst. II. Quid in necessitate corporali parentibus prestare filii debent? Resp. Primum filii alimenta exhibere parentibus gravi necessitate prestis adstringuntur: ad hoc enim natura lege tenentur. Et quamvis aliqui subconsilium iure dumtaxat gentium velint obligatos filios ad hoc obsequium peragendum; communis tamen tum Theologorum, tum Juristarum sententia docet, iure naturæ devinctos filios esse ad hoc onus implendum. Fortior quippe vinculo filii iunguntur parentibus, a quibus totum quod debent accipere, quam parentes filios. Porro, si parentes omnium sententia alere naturæ lege filios debent; potiori iure parentes indigentes sustentandi a filiis sunt. Quod confirmari belluarum exemplo potest. Ius siquidem naturæ illud dicitur cuius vetigium in beluis

3. respondet: Quia pater comparatur ad nos sicut habitudo principis, sicut Deus, ut patrem proprie pertinet ut ei a filio honor reddatur; ad filium autem ut eius utilitati a potestibus prolecat; quare in articulo necessitatis filius obligatus sit ex beneficiis suscipi ut parentibus maxime prolecat. Summa doctrina angelice hæc esse videtur. Proprium est filiorum honorare, revereri, & colere parentes; parentum vero providere filios, eosque alere, ita ut absolute, nulla positione facta, ad parentum propterea sit alimenta-filii providerent; at, urgente necessitate, maxime parentibus providendum est. Cur? quia parentes sunt priores veluti creditores. Prius filius debitum erga patrem quam erga filium contraxit. Postestus debitum primum non infringit. Beneficia quæ a patre filius recepit, antequod debitum quod in generatione filii contraxit. Prius ergo debiti solutio posterioris debiti solutionem antecedit oportet. Hæc mihi videtur & doctrina D. Thomæ, & rationi conformis opinio. Verum quia pater hoc accidit, ideo a severiori difficultate abstinere. Eorum hæc sunt in quibus quisque abundare in sensu suo valet, cum pro neutra parte evidens militet ratio.

XI. Quæst. V. Si creditores, & parentes sint in extrema necessitate, quibus providendum prius est? Resp. Præferendus creditor docet Navarrus in Manuali, cap. xviii, n. 66. Armilla verb. Ref. n. 27. Medina de rebus, q. 111. & alii. Ratio illius sententia est, quia creditor res debetur duplici titulo, & iustitia cum illis res sit, & caritatis, cum extrema necessitate laboret. Opposita sententia est probabilior, quam defendunt Salernitanenses loc. cit. num. 25. Ratio clara est. In extrema necessitate omnia sunt communia. Fallum ergo est quod titulo iustitiae in hac positione res creditori debeatur. Ex alia parte melior est conditio possidentis. Ergo filius tunc prior sibi, & parentibus quam creditori subvenire debet. Pro hæc sententia sunt Soranus Lib. II. de iustis, q. vii. art. 1. Caleranus 2. 2. quæst. lxxi. art. 5. ad 3. Azorinus Lib. XII. cap. viii. art. 1. & alii.

XII. Obligatio alicuius parentis non modo adstringit filium legitimum, verum etiam naturalem, & spurium; cum utriusque nature iuncti parentibus sint, & eadem pietatis ratio ambos urgeat. Alere filii debent non modo parentes, sed etiam avos, & proavos, qui nomine parentum respectu descendunt venire solent. Causæ, cur filii de-

negare alimenta parentibus possunt, eodem sermone sunt ac illæ ob quas exheredare filios parentes valent: videlicet prima, si parentes venena præberi filii conaverint: secunda, si pater agnoverit uxorem filii; aut mater cum marito filie rem habuerit; tertia, si a condendo testamento pater filium abaverit: quarta, si parentes filios cotate pater neglexerit: quinta, si veneno in alimentis habi filios aliquo modo tenaverit: sexta, si captivitas subducere filios parentes commiserit: septima, si parentes fuerint hæretici, & filii Catholicæ. Alimenta tamen necessaria ad vitam sustentationem nunquam sunt neganda parentibus, etiam hæreticis, nisi dum licitum est in eadem arma stringere; ut dum proderent patriam pertentant, aut heresi religionem pervertent, & Catholicos inficere.

CAPUT VI.

De officiis parentum in filios.

I. Quædammodum mandatum quartum Decalogi præcipit filius ut parentes honorent, diligant, venerentur; ita adstringit parentes ut aiant, edocent, custodiantque filios; ne quidquam illis mali accidat. Peccant siquidem parentes, si ob eorum negligentiam parvuli filii claudi, infirmi, sive in corpore, sive in anima, exstiterint. Laborare pro filijs parentes debent, ut congrua patrimonialia illis parent, sicut Apostolus docet II. ad Cor. 11. Non enim debent filii parentibus sustentari, sed parentes filijs. Hinc debito iustificanti parentis aut patrimonium filijs acquiritur, aut filios aliquam artem vel professionem docendo. Et hoc secundo modo forte securus illis providetur. Pecunia enim, & annuus redditus, amplius que patrimonialia iudis, & meretricibus prodigere cito valet; artem, vel scientiam dilapidare nequeunt. Quæ tamen valeant, circumstantiis, & status dignitate servari.

II. Catechismus Concilii Tridentini potissima parentum in filios officia explicat his verbis Par. III. de 1. præcep. num. 21. Et quemadmodum divina lege sancitum est ut parentibus filii honorem habeant, ut parent, ut obsequantur; sic parentum propria officia sunt, atque munera, ut sanctissimis discipulis, ac meritis filios inveniunt, illisque optima benevolentia præcepta, ut ad religionem insincent, & parati, Deum sancte, virtuositate venerentur; quod a parentibus Susanna sanctum legitimus. Itaque Sacerdos parentes commoneat ut se

ut se liberis magistris præbeant veritas, equitatis, continentia, modestia, & sanctitatis: itaque præsertim declinent, in quibus offendere sepe consueverunt. Primum, ut quid acciderit in filios aut ingratum, aut stultum: quod Apostolus in epistola ad Colossenses ita præcipit: Patres nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo sint. Non irascimini eis in factis, abiectione animæ facti, dum omnia timeat. Quare illud præcipit ut nimium severitatem effugiat, maxime liberos corrigere quam ulcisci. Sapienter tangit, ut idem Cavechimus statim subdit, nimia lenitate delinquentes parentes quam austeritate in filiorum educatione. Illi vero qui severius filios tractant, ultores potius quam correctores sunt. Fere semper iracundia peccat, & furore abrepti in filios exandelaunt, & frequentissime duplex peccatum peccant, scilicet quod ira abripiantur, & quod filios non modo non corripiant, sed illis potius scandalis fiat, inique pravo exemplo eos iracundos, agrestes, virtuositate redant. Dilectissima res est filiorum recta educatio.

III. Plura documenta exhibet divina Scriptura quibus docentur parentes artem educandi filios. Primum in divina legis cognitione eos instruat, inquit Moyses Deuter. cap. 21. Pone hæc verba mea in cordibus, & in auribus vestris, & inspicite ea pro signo in manibus, & inter oculos vestros collocat. Docete filios vestros, ut illa meditentur. Quomodo sedetis in domo tua, & ambulaveris in via, & accubaveris, atque surrexeris &c. Hoc officio perfuncti sunt parentes Sulanæ, ut testatur Daniel c. xiii. Parentes illius, cum essent iusti, eruderunt filium suum secundum legem Moysi. Lubet exhibere documentum, quantumvis prolixum, Ecclesiastici cap. xxx. Qui docet filium suum, humiliabitur in illis, & in medio doctorum suorum glorietur in illo. Qui docet filium suum, in ædum mittit inimicum, & in medio antiquorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quilibet non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se. Quæ lubidit idem Ecclesiasticus, sunt maxima animadversione digna: Quippe non solum verbis docendos filios iubet, sed & verberibus pleridone inculcat; atque ne domestici regimini potestas illis conferatur, admonet. Lacta filium, & parentem de lacte 22. Non erudias illi, ne dolens, & in verbis obsequiosum dentes tui. Non det illi possessionem in iuventute 23. Curas corvæ eius in iuventute, & tunc læta eius, dum infans est, ne forte induret, & non credat tibi 24. & c.

tibi doloratum. Docet filium tuum, & operare in illo, ut in iuventutem illius effundas. IV. Documenta Patrum hoc de argumento plurima sunt, & obvia. Pauci ex Chrysolomo delibabo. Thom. ix. in epist. 1. ad Timoth. inquit: Felix propter filios perit. Illos quippe cum acrius excoere debuisset, verbis tantum lenibus movit. Quapropter dum illis multos esse lenes interpretatus verus, illos, autem paucos, dum omnia timeat. Quare illud præcipit ut nimium severitatem effugiat, maxime liberos corrigere quam ulcisci. Sapienter tangit, ut idem Cavechimus statim subdit, nimia lenitate delinquentes parentes quam austeritate in filiorum educatione. Illi vero qui severius filios tractant, ultores potius quam correctores sunt. Fere semper iracundia peccat, & furore abrepti in filios exandelaunt, & frequentissime duplex peccatum peccant, scilicet quod ira abripiantur, & quod filios non modo non corripiant, sed illis potius scandalis fiat, inique pravo exemplo eos iracundos, agrestes, virtuositate redant. Dilectissima res est filiorum recta educatio.

III. Plura documenta exhibet divina Scriptura quibus docentur parentes artem educandi filios. Primum in divina legis cognitione eos instruat, inquit Moyses Deuter. cap. 21. Pone hæc verba mea in cordibus, & in auribus vestris, & inspicite ea pro signo in manibus, & inter oculos vestros collocat. Docete filios vestros, ut illa meditentur. Quomodo sedetis in domo tua, & ambulaveris in via, & accubaveris, atque surrexeris &c. Hoc officio perfuncti sunt parentes Sulanæ, ut testatur Daniel c. xiii. Parentes illius, cum essent iusti, eruderunt filium suum secundum legem Moysi. Lubet exhibere documentum, quantumvis prolixum, Ecclesiastici cap. xxx. Qui docet filium suum, humiliabitur in illis, & in medio doctorum suorum glorietur in illo. Qui docet filium suum, in ædum mittit inimicum, & in medio antiquorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quilibet non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se. Quæ lubidit idem Ecclesiasticus, sunt maxima animadversione digna: Quippe non solum verbis docendos filios iubet, sed & verberibus pleridone inculcat; atque ne domestici regimini potestas illis conferatur, admonet. Lacta filium, & parentem de lacte 22. Non erudias illi, ne dolens, & in verbis obsequiosum dentes tui. Non det illi possessionem in iuventute 23. Curas corvæ eius in iuventute, & tunc læta eius, dum infans est, ne forte induret, & non credat tibi 24. & c.

A parentibus filii dicuntur iurationes superfluas, & vanas, blasphemias sacrilegas, obsecras cautions, adagia impia, vel impudica. A parentibus ambitionem, fatiam, luxum, varietatem, mundanam gloriam, superbia, avaritiam, cotraque virtutis filii, quod dicitur epotat, ardent in tenera aetate pietatis ignituli, quibus antequam puri rationis lumine sui valeant, pravus parentum moribus extinguuntur, ut in Templis quaestiones scribere Cicerone memini. Sed illius sapientis Ethici in similes parentes increpationem lego est. *iv. in Verrem post mortem*, ubi sic Verrem alloquitur: Tu ne, cum te, ac tuam vitam nosset, in Sicilia tecum gradum praetextatum filium ducebas? ut, etiam si natura puerum a potentis virtus, atque a generis similitudine audiret, consuetudo tamen eum, & disciplina de generis non fuerit. *See eum fuisse in isto C. Lellii M. Catonis matrem, atque in dolo: quid ex eo non sperare, atque effici posse, qui in patris luxuria se videret, ut multum unquam pudicum, nec sobrium comitum videret? Qui in epulis quotidianis, adultis aetate, per irrationem, inter impudicas mulieres, & interparentes viris versatus sit? Nihil unquam a patre audivit, quo pudenter, aut melior esset? Nihil unquam patrem agere viderit, quod non imitatus esset, non id quod turpissimum est, patri similem polarente? Quibus in rebus non solus filio, verum etiam Republica seculi imitatur. Superbia enim libertas, non solum tibi, sed etiam patrie, qui non modo filii voluptatis, sed etiam qui eliguntur ipsi. Respicienda esse possunt. Eos instituit, atque erudit ad materiam instituta, atque civitatis disciplinam, non ad tuas inopitandis, debui. Eset, inerti, atque impuro, & improbo parente, natus, pudens, & probus filius, habere aliquid ab te Republica munitur. Nunc pro te Verrem sollicitissimi alterum erudit, nisi hoc forte deterior est, si fieri potest, quod in eiusmodi eruditio in hominis luxuriosus, sed tantum in furis, ac divitiis disciplina educatus. Haec tria depradit Concionator, dum de filiorum educatione ad populum sermonem habet. Patet faciat, parentes peccare in Deum, in Rempublicam, seu societatem humanam, in ipsamque naturam, dum imbere filios ad fallendum pensulendum. Deo, Republica, & naturae insubere negligent. Duo sunt iuxta peccatorum genera, quae parentes perpetrare in filiorum educatione: primum omissionis, alterum commissiois, ut vocant. Negligunt eos educere*

quos ad illorum statum pertinent; contendunt illos educare in iis quae parentum potestati non subiacent, ut in itam aut religiosi, aut coningulis electione. Si rei familiaris interest ut celibes vivant, celibatum servare debent. Si lazariorum domesticis negotiis adverteatur, ab itam abducantur; cognata vero illud attendere, ut res familiaris illi possint. Verum de his pluraquam satis. Quaestioe nonnullae solvenda sunt.

VI. Quaes. I. Tenentur ne parentes curare ut iis rebus filii instruantur quae commistat eos? Resp. Adfirmant committere Theologi, parentes teneri, ad filii instruat, ut sciant, aut artibus, quae eorum status, capacitati, & conditioni, atque familiae patrimonio congrunt. Quare parentes nobiles, & divites debent curare ut filii erudiantur in optimis disciplinis scientiarum, respectu habito ad illorum indolem, & profectum.

VII. Quaes. II. Quae sunt disciplinae praecipuae in quibus erudendi sunt filii a parentibus? Resp. Primum omnium, ut dictum est, debent eos docere quae cultum Dei spectant, ut Symboli articulos, Decalogi praecpta, signum crucis, vita capitalia, & cetera criminalia, a quibus cavere debent, probe cognoscant. Postea debent curare ut erudiantur in scientiis, vel artibus iuxta cuiusque status diversitatem.

VIII. Quaes. III. Peccant ne parentes, si negligant filiorum instructionem in disciplina, seu artibus eorum statum decernentibus? Resp. Peccant dubio procul, si quae illorum statum spectant, docere ipsos omittant, vel curare ut ab aliis doceantur. Non modo erop peccant, si leges sint in filiorum spirituali educatione, verum etiam si negligant civilem instructionem, quae eos utiles sibi, & societati constitant. Generant enim filios non sibi tantum, verum etiam Deo, & Republica. Porro, si illorum informationem in artibus civili societati, & proprie sustentationi necessarias omittant, peccant, et in societatem, sive Rempublicam, quam utili civitatem, sive ipsam naturam, cuius lege astringuntur ita educare filios, ut valeant & victum sibi comparare, & Republicae inferre.

IX. Quaes. IV. Parentes qui a Religione secesserunt, peccant ne graviter? Resp. Si aliquo terrore sine filios a statu Religionis suscipiendo distrahant parentes, procul dubio peccant; sed, si iusta causa moti sit praesent; e. g. si iudicent filios Religionis

futuros inceptos, aut nocuos, si sustentanda domui, & colliodiendis, alendisque fororibus necessarios esse arbitrentur. Ut tamen sibi a peccato securus caveant, consulere parentes viros doctos, piosque debent.

X. Quaes. V. Quomodo se gerere parentes debent in dirigendis filiis qui amplecti Religionem volunt? Resp. In primis Religionis amplectende disciplinam, moreque perquam diligenter ferri debent. Si Religionis disciplina laxa sit, a talis Religionis ingressu retrahere eos debent omnino. Quoniam porro, ut disciplina laxa reputanda sit, & nos alibi diximus meminimus, & cuique serio investiganti adeo pervium est, ut nostra dilectione non egeat. Quid haec ad parentes? inquit. Quid haec ad parentes? Non ne parentes in filiorum matrimonii primum omnium ducente sponte natales, consanguineos, mores, stirpem, & plura alia utique ad superfluum non sub examine revocant? Et in gravissimo seligende ac suscipiende Religionis negotio, caeci, & stupidi erunt? Quid, si filii in uxorem deligerent virginem loquacem, & venustate filios suos abducant a Religione ingressu; ad effectum vero quod attinet, perinde est, five id impudicum, five alio modo fiat. Porro effectus ille, impudicum nempe suscipiende Religionis, grave natura sua detrimentum inferi & filio, & Religioni amplectende. Quia refert, utrum pravo, aut simplici animo colaphum fratri tuo infligas? Nonne semper peccatum est, quia fratri iniuria? Peccant ergo parentes lealiter, quando deliberato animo carnali affectu, nulla iusta causa ducti, reipia filios a Religione abducant. Haec est sententia quae mihi videtur & verior, & communior.

XI. Quaes. VI. Quandoquidem consensus graviter peccare parentes, dum filios a Religione ingressu distrahunt? Resp. P. Suarez Tom. III. de Relig. Lib. 2. cap. 13. n. 9. docet, non peccare mortaliter parentes, si absque vi, & fraude, sed solum peccabis, & promissionibus advertant filios a Religione suscipiendo; nisi preces essent importunae. Hanc eandem sententiam docet Tamburinus Lib. 1. in Decal. cap. 11. §. 5. n. 7. Contrariam sententiam defendunt Dominicus Soto Lib. 1. de iust. & iur. q. vi. art. 3. ad 2. Navarrus in Mon. sup. xxi. n. 4. qui pro eadem sententia citat D. Antonium, Paludanum, Sylvestrum, Angelum Tabienam, Sayrum, qui pariter laudat Ledelmam, Petrum Navarra, Aragon, & Salom, & Gregorium de Gora, Theol. Tom. IV.

Valentia. Leander vero disp. vi. q. xvii. allegat Mirandum Tom. 1. q. xvi. art. 3. concl. 2. Bordonum de Prof. Relig. cap. xii. q. xxxii. n. 74. Molinam Tom. 7. de iust. tr. 1. v. disp. 11. Dicalillo Tom. 1. de iust. Lib. 11. tract. 11. disp. vii. lib. 2. n. 20. Trullencham Lib. 11. in Decal. cap. 1. dub. 3. Facundus Lib. 11. in Decal. cap. 1.

XII. Quaes. exponenda veritas est. Parentes qui dolo, fraude, vastitate detinent filios, ne Religionem amplectantur, omnium conscientio peccant mortaliter, & tenentur dolium, ac fraudem removeare, atque curare ut filium deceptum in pristinum statum revertant.

XIII. Peccant quoque graviter, si id praesent peccabis importum, quia haec praesent peccabis dolo, & fraudi. Tandem probabius est eisdem graviter peccare, si reipia filios a Religione retrahant etiam sine fraudibus, peccabis importantis. In eiusmodi quippe facto non tam animus, quam effectus spectari debet. Maius utique crimen perpetravit illi qui vastitate, astutia, & precum importunitate filios suos abducant a Religione ingressu; ad effectum vero quod attinet, perinde est, five id impudicum, five alio modo fiat. Porro effectus ille, impudicum nempe suscipiende Religionis, grave natura sua detrimentum inferi & filio, & Religioni amplectende. Quia refert, utrum pravo, aut simplici animo colaphum fratri tuo infligas? Nonne semper peccatum est, quia fratri iniuria? Peccant ergo parentes lealiter, quando deliberato animo carnali affectu, nulla iusta causa ducti, reipia filios a Religione abducant. Haec est sententia quae mihi videtur & verior, & communior.

XIV. Quaes. VII. Peccant ne mortaliter parentes qui cogunt imitari filios monasteria ingressu? Resp. Non modo peccant, verum etiam excommunicationem incurant a Tridentino in eos infligunt sess. xvi. de Reg. cap. xvii. his verbis. *Anathematis S. Synodus subicit omnes, & singulas personas, cuiusque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam Clericos, quam laicos, seculares, vel Regulares, atque etiam quolibet dignitate fungentes, qui quomodocumque cogierint aliquam cogentem, vel viduam, aut aliam quancumque mulierem invitam, praeterea in casibus in iure expressis, ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum coactionem Religionis, vel ad emittendam professionem; quique coactum, aut invitum, vel favore dederint; quique scientes, eam non posse*

ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoque modo notum alius vel presbiterium, vel confessionem, vel auctoritatem interpretetur. Simili quoque anathemati subicitur eos qui sanctam virginem, vel aliarum mulierum voluntatem, vel accipiendi, vel voti emittendi, quoque modo sine iusta causa impediunt. *Enge omnia, & singula que ante professionem, vel in ipsa professione fieri oportet, serventur non solum in monasteriis sublevis Episcopi, sed et in aliis quibuslibet. Ad his tamen exipiuntur mulieres que Pontifices, aut Coenventua appellatur, in quibus constitutiones eorum servantur.*

XV. Vis, & coactio pluribus fieri modis valet. Non enim necesse est ad vim inferendam in parentes pusionem distincto ingulium filiarum petant, aut ut mortem minentur. Ut tamen dicitur eas cogere, pectus est ut interserant vim, & motus cadens in virum consistant, seu qui natura sua autum puelle flectat. Quoniam autem metus qui cadit in virum consistant, non absolute, sed comparate ad conditorem personam que cogitur, ponderanda est. Minor metus fuit ad cogendam puellam quam adolescentem, & mulierem quam virum. Coguntur plures, hanc excommunicationem incurrunt. Si enim precibus, promissis, alique blanditiis allicentur filias ad ingrediendum monasterium; peccant utique contra caritatem; at, ut & ego arbitror, non incurrunt excommunicationem: quia blandimenta, & preces vim reverentiam non inferunt, atque adeo nec cogunt.

XVI. Quid, si parentes dicentur peccati? Nulli monasterium ingrediatur, domi anjectioni cubiculoque tibi ducendi erunt; neque enim dos tuo latu congrua fuppet ad matrimonium incedendum? Diligendum est. Si parentes revera impotentis sint ad inveniendum filiam, nullam ei vim, aut injuriam irrogant, dum eidem denuntiant, talem vitæ rationem servandam, que puellam virginem decet. Secus dicendum, si pater dives, avaritie astu percutit, ut sibi dotem relevaret, ad collocatum sive monasterium, sive domesticum cogeret virginem: tunc enim illum peccare, non est ambigendum locus. Non ideo tamen excommunicationem incurreret: quia quod nolit filie dotem dare ad matrimonium contrahendum, non propterea eandem cogit ad monasterium ingressum.

XVII. Quæst. VIII. Subsiciant ne anathemati parentes, qui necam filias, sed filios cogunt ad monasterium professionem cogunt? Resp. Docent plures, eandem rationem esse filiorum, & filiarum. Propositum est Tridentini fuit consilium libertati omnium qui professi sunt vitam monasticam. Ergo aequè subsiciant excommunicationi qui cogunt filios, ac qui cogunt filias. Quod confirmat eo potest, quia pœna constituitur in raptores mulierum extenditur etiam ad mulieres que homines rapiunt. Neque communis aili; quoniam Tridentinum exprimit duntaxat eos qui cogunt mulieres. Siquidem *sess. xxiv. de matrim. cap. ix.* quia voluit comprehendere tum mulieres, tum viros cogentes quempiam ad matrimonium, id peripicue expressit. Igitur, cum in nostra quoque excommunicationi subsiciat eos duntaxat qui mulieres cogunt, causa non apparet cur pœna huiusmodi ad viros etiam extendi debeat. Neque est eodem utriusque casus ratio. Frequenter enim, & facile puellæ, ac mulieres metui, & coactioni subiaccunt; raro autem viri. Porro lexes quod frequenter accidit, spectant; scilicet quod rari est, & insolitum. Quod in confirmatione opponeretur, dispensationis est obnoxium. Neque enim huius lecuende sententia Auctores, pœnas constitutas in raptores mulierum, extendi ad mulieres raptrices virorum. Regula viri cil, pœnas esse restringendas. Hanc lecuenda lententia videtur probabilior.

XVIII. Hinc colligas velim, non quemcumque timorem levem illatum puellis factis esse ad censuram hanc incurrandam; sed necessarium esse timorem gravem qui respicit vim inferat. Gravitatis autem illius timoris ex persone conditione, alique circumstantiis a viris prudentibus colligenda est. Quæstio non placet opinio Leander, qui *disp. vi. q. xii.* negat cum *Benedicta, & Sanchez,* subsiciere centure huic illos qui gravi timore perturbata filias cogunt profecti statum monasterium. Falsum quippe sepito, gravem timorem vim, & coactionem non incurrere, potissimum puellis, & mulieribus. Hanc porro censuram incurrunt non parentes modo, verum etiam cuiusque generis, & conditionis persona que ad monasterium ingressum vi mulieres urgent, effectum tamen lectato: effectum enim non succedente, nulla contrahitur centura; quamquam tot admittunt peccata, quoties vis inferatur. Effectus autem secutus dicitur, si puella ob vim ingressa fuerit monasterium, aut habitum susceperit, aut professionem emiserit.

XIX.

XIX. Quæst. IX. Excommunicationem profectam incurrunt ne parentes qui filias cogunt ut monasteria ingrediatur, non ut statim ut monasteria amittantur; sed ut ibidem subesse latenti vitam ducant? Resp. Admittunt Theologi, Navarrus, Fillucium, Sanchez, Diana, & alii, quos refert Leander *disp. vi. q. xxv.* qui Concilium anathema inveniunt omnibus qui coegerint aliquam virginem ad ingrediendum monasterium, vel ad habitum suscipiendum, vel ad emittendam professionem. Satis ergo est ad censuram incurrendam unum ex his tribus enumeratis. Negat Leander *loc. cit.* & pro hanc negante opinione ludat Navarrum, Pellizarium, Portellum, Suarez, & Sanchez. Hæc opinio videtur probabilior. Propositum quippe Concilii eo pectus esse estimatur, ut nulla vis inferatur ea intentione, & consilio, ut statum religionis in via eligat mulier. Et quicumque eam ad hoc coegerint, ut vel monasterium ingrediatur, vel habitum sacrum induat, vel professionem emittat, omnes filiam anathemati. Ceterum, si parentes filiam etiam invitam cogant ut monasterium ingrediatur, vel seculari retentæ, eo sincero, & veraci, pioque animo, ut ibidem in timore Domini educetur, ut a mundi periculo severis cathodiatur, ut quædam nupti apta evadat, abique ullo ad Religionem profectam respectu; non apparet ratio cur anathemate sint censigendi. Fac filiam in paterna domo degentem pluribus expositam periculis, parentes aut etate grandævos, aut natura inepros, vel pravis moribus inquinatos, minus idoneos esse ad cultodiendam filie castitatem, eamque, utpote nature prioris ad facili blandimenta, sub severiori disciplina continenda. Quis dixerit, aut peccare, aut censuram incurrere illos qui, ut ingenio vitam in monasterio collocaverint, eo ingenio sinceroque animo, ut illi in tuto posita sancta educetur; itaqueque eidem relicta sanctitate ut eam debeat statum quem sibi congruentiorem fore paraverit? Ego sane neque criminis, nec centure reum damnarem illum qui hoc sancto consilio virginem, quantumvis invitam, in monasterio includeret. Si licite in paterna domo intra cubiculum occulti potest, ut illius pudicitia, & morum integritati propiciatur: quidm licitum erit eandem in monasterio educandam, cultodiendam locare? Parentam ergo intentione spectanda. Mirandum est, *Dianam, Fillucium,* ceterisque *Probabilibus,* qui leges tum divinas, tum naturales, vel manifestas,

nimum relaxant, in lege penali adeo severos esse, ut puellam libertati favant. Sed illorum opinio falia est.

XX. Causa in iure expressa, in quibus cogi mulier potest ad monasterium ingressum, sunt sequentes. I. Quando mulier votum edidit Religionis; si tamen de eo certo constet. II. Si, elapso post initum matrimonium bimestri, & impedimentis sublati, renuit matrimonialem copulam. III. Si post quinquentium, & non ante, dicat, se hunc professam, aut metu coactam, aut ante ætatem præscriptam. IV. Ob crimen, ut si damnata ad carcerem, oblatam conditionem libertatis hoc pacto ut Religionem profiteretur, & accepto, si ad adultera tradita a iudice ad mortem, similem Religionis professio facultatem Rehibitionem accepit. His in casibus cogi ad Religionem suscipiendam mulier potest, quia decretum Concilii violatur. Nunquam tamen cogenda est, ut invita profectam; sed constituta penæ mulier re est, si acceptatam conditionem sponte exequi recuset.

XXI. Quæst. X. Excommunicationem dicitur incurrunt ne parentes, retractantes filiam a Religionis ingressu? Resp. Adfirmant omnes: quia verba Concilii explorata sunt. Simili quoque anathemati subsicitur eos qui sanctam virginem, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquomodo sine iusta causa impediunt. Verba hæc interpretatio non eperit.

XXII. Quæst. XI. Incurrunt ne excommunicationem parentes qui impediunt ne filia, seu mulier monasterium ingrediatur, & monasterium suscipiat? Resp. Negat Leander *disp. vi. q. xxviii.* & quod eundem Sanchez *Lib. vi. in Decal. cap. iv. n. 15.* Quia, inquit, decretum penale, excommunicationis impediens professionem, non debet ad eos extendi qui impediunt aut ingressum in monasterium, aut novitium. Idque ex eo confirmat quod Tridentinum, dum excommunicationem cogentes tum ad ingressum, tum ad professionem, ut trunscue declarat, hinc repetit. Hæc opinio mihi improbabilis est, & contraria unice probabilis. Pœpica quippe sunt verba Tridentini excommunicantes eos qui *impediunt, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquomodo sine iusta causa impediunt.* Dicit Leander cum Sanchez, Tridentinum supponere, mulierem esse novitiam, & ab emittenda professione impediendam; & hoc impediendum, mulierem avertens a professione, subsiciat excommunicationi; scilicet oblatum remotum.

quale illud est quod impedit ingressum in matrimonium, aut novitiam susceptionem. Contra hunc interpretamentum hæc, & videtur manifeste pugare cum textu Concilii Tridentini, eodem Concilio non dicit, Qui impeditur professionem, sed eos omnes excommunicari jubet qui *quocumque modo voluntatem vel accipiendi, vel voti continentis impedierint non, inquam, dicit, Qui impeditur vel susceptionem, aut voti professionem; sed qui voluntatem vel accipiendi quocumque modo impedierint.* Qui puellas ab ingressu in matrimonium, vel ab ipso novitiam retrahunt, recipere voluntatem accipiendi vel, aut voti emittendi impediunt. Si Tridentinum excommunicaret damnasset eos qui possessionem impedirent; commentum Leandri, & Sanchez inquam quempiam haberet, quo regeretur. Verum cum Tridentinum excommunicationem in eos contorqueat qui voluntatem vel accipiendi remorantur, concedit necesse est huiusmodi Interpretatio. Hanc nostram opinionem defendunt P. Sanchez *Thom. 2. in III. P. disp. xxxij. sect. 3. Bonacina Tom. 2. in III. P. disp. de excom. q. vi. punct. 3. n. 3. & alii, quos citat ipse Leander.* Quid, si quis impedit votum tantum ingressum Religionem? Neque hunc erit ab excommunicatione profata immunem aliterum, ubi verba Tridentini dicens: *Qui voluntatem vel accipiendi, vel voti continentis quocumque modo impedierint, quis infestus iuribus, non impedit voluntatem vel accipiendi qui votum illud accipiendi impedit? Qui votum vel accipiendi plus est quam simplex deliberata voluntas illud accipiendi.* Si ergo qui voluntatem impedit, excommunicatur; potiori iure profecto anathemati huic subiacet qui votum profertende Religionis, seu veli suscipiendi impeditur. Scio Suarez, & Bonaciam, qui in priori lententia nobiscum sentiunt, contrariam huic nostræ opinionem defendere, sed, utrum illi in hoc consentiant, aliterum erit iudicium.

XXIII. Quæst. XII. *Peccant ne parentes qui filios suos fucis delinunt ad turpem in adultis amorem accendendum, ut cum precis convesari permittunt?* Resp. Præter nuptientia, & fucis & ornate ad praviu linert peccatum grave committere, dubium non est. Eodem ergo crimine continguntur parentes qui pro viribus ab hac culpa filios non retrahunt. Si ad illicitos amores, tactus, obscœna colloquia, suspectam conversationem admittant amafios; peccant parentes, qui, quatenus valent, eas non impediunt.

Si fucus, ornatus, & cultus filiarum non sit graviter immodestus, neque valde ad concupiscentiam illicentem, neque in praviu finem directus; non erit moralis culpa: atque adeo nec moraliter peccare parentes, talem ornatum, & fucos permittentes, docent communitur Auctores. Quoniam, inquit, non matris peccatum perpetrant illi ac filia his imitatiois operam dantes. Si quidem qui consensit in crimine alterius, non plus peccat quam auctor illius. Hæc autem regula mihi omnino non probatur, nec parentibus convenit; Quoniam parentes ignorant, atque cultus domesticæ disciplinæ sunt. Iure igitur naturali, & divino adstringuntur educere filias modestam, reverentiam, pudorem. Parentes experimento didicere, quot malorum caussæ sint immoderati mulierum ornatus. Illos non latet, muliebres fucos, luxum, indolentiam, & cetera lenocinia ingentem parere animarum iacturam. Filiae hæc omnia iurant, & vanitate, amiquæ levitate ductæ his ornamentis indulgent. Ideo graviter certe multo parentes peccant, dum filias sic ornari permittunt. Quid, si parentum exemplo, matris præcipue, ad has mundi pompas, & diaboli artes impellerentur? Quis tum exprime parentum sceleris possit? Severius ergo Confessarii corripiant tum patres, tum matres, quæ distuliant vanum filiarum ornatum, quæ eas a proci frequentere, familiariterque visitari sinunt, quæ denique negligunt intra modesti pudoris, & reverentis omnes limites continere. Quod si, præter negligentiam correctionis, & educationis, offendiculo eidem sint morum privitates non delinam penitentia ministri tandi sceleris horrorem illis patefacere, parentes huiusmodi a sacramentis arceant, ulquidum resipuerint, partemque suam expleverint.

XXIV. Peccant quoque parentes qui cum futuris sponis filias suas familiariter colloqui, & conversari permittunt, si sciant, aut gravibus coniecturis suspicentur, colloquia esse obscœna, tactuque impudicæ ab eidem mutuo exerceri. Non deluere Theologi qui docuerint, amplexus & oscula inter sponas facturos nullum esse peccatum, aut solum veniale. Pro hac opinione citantur Casotanus, Navarrus, Valentia, Sa, Sanchez, Lopez, & alii plures. Leander *disp. vi. q. xxxij. cum Casetano,* & Sanchez respondet, sponas non peccare nisi venialiter, si oscula, & amplexus exercent, ubi solum delectationem sensibilem eiusmodi actus consequentem, sedulo periculo cogitæ, aut pollutionis, vel

con-

consensus in eiusmodi actus. Addit vero ex se, ut quid longe probabilius, ne venialiter quidem sponas delinquere, si osculis, & amplexibus mutuis fruantur, ad benevolentiam, amoremque reciprocum fovendum, respectu habito ad futurum matrimonium. Nihilominus hæc omnia laxitate redolent, & christiano homini, tanquam pudoris & castitatis offendicia, vitanda sunt. Commentum est, & chimæra separatio delectationis carnalis ab osculis, & amplexibus mutuis, quibus sponas ununtur. Si eiusmodi benevolentia ligata inter sponas non sponas tam severe præcipitur, ut quid Scriptura tam severe præcipitur nec aliquid, nedum non osculandas esse virgines? Numquid sponarum conditio, aut futurum matrimonium concupiscentiam minuunt, & libidinem cohibent? Quin hoc dulce sponarum nomen, & futuri matrimonii promissio intererem amorem coniunctionem, maiorem familiaritatem, amicitiamque temporis parant. Hinc vero delectationes carnales, luxurie motus consequi quis negaverit.

XXV. Perpetrant denique parentes duplex peccatum, cum turpia verba, & obscœnos terminos proferunt, cum maledicta, & imprecationes emittunt, cum iuramenta, & blasphemias erulant coram filiis, cum iudis veteris temporis terunt, cum iuxta, & vanis pompis indulgent; quoniam his pravis exemplis in causa sunt cur filii hæc omnia addicant, & paternæ auctoritatis audaces effecti, eadem lege ut licita faciant. Quare Confessarii genitoribus illis dixerit debent abolitionis beneficium, donec ad bonam frugem redierint, & tot filiorum scandala amoverint.

CAPUT VII.

De castitate qua parentes pollent filios puniendi.

I. Quæst. I. *Debet ne parentes non verbis modo, verum etiam penis filios corripere, & punire?* Resp. Frequenter Scriptura inculcat parentibus, adhibendam esse virgam in filios: *Levi. parca virga; edit filium suum; qui autem delinxi illum, infraute erudit.* Prov. xxiij. vers. 24. *Virga nomine disciplina significatur, ut idem Salomon explicat cap. xxij. In disciplina castigabitur pater.* Parentes igitur non solum adhortationibus, instructionibus, & persuasionibus imbuunt filios, sed virgam etiam adhibent, ut si verbis, & consiliis obtinere nequeant effe-

ctum, penis additis assequantur. Quod idem Salomon inquit cap. xxij. *Noli subtrahere a pæno disciplinam. Si enim percusseris eam virga, non morietur. Tu virga procreas eam, & animam eius ab infero liberabis.* Et Ecclesiasticus cap. xxx. inquit: *Qui diligit filium suum, affudit illi flagella, ut leatur in novissimo suo.* Hæc sunt divina documenta que parentibus filiorum punitionem præscribunt. Verum parentum alii, carnali filiorum amore obcecati, ab eorundem punitione abstinere, verentes ne mortem illis inferant, aut irerem sanctorum nocent; ac si Deus, qui verberandos filios iubet, quoque parentes donavit, & a quo vita, sanitas, & mors pendet, ignoraret, moderatam punitionem nihil nocere corpori, animæ vero valde proficere: alii ita periti non disciplinæ, sed furoris virgam in filios exercent. Cum illi, tum illi peccant.

II. Quæst. II. *Quousque extendi licite potest parentum potestas verberandi filios?* Resp. D. Thomas 2. 2. q. lxxv. art. 2. regulam statuit quæ satis est ad relevandos omnes casus qui occurrere in hac materia possunt. Nemo iure punire alium valet, nisi illi sit subiectus. Quo porro maior est potestas, eo est amplior puniendi facultas. Summa Principes fruantur potestate in civitatibus, provinciarumque regimine: de ideo ultimo plebs supplicio subdicit possunt, aut membrorum mutilationem præcipere. Paterna potestas ad regendam familiam limitata est, nec in filiorum vitam tollendam, aut corpus mutilandum extenditur. In verba Angelici loc. cit. ad 2. *Mater potestas matrem debet habere castitatem. Sicut autem civitas est perfecta communitas; ita Princeps civitatis debet habere perfectam potestatem coercendi. Et ideo potest infligere penas irreparabiles, scilicet occisionis, vel mutilationis. Pater autem, & dominus, qui præfunt familie domestica, quæ est imperfecta communitas, habent imperfectionem potestatem coercendi sicut etiam leviores penas, quæ non sunt irreparabiles, & occisionem. Et in infirmitate Verborum ergo pater potest tollere filios; sicut mutilare corporis membra, aut vulnera gravia infligere, multo minus occidere, ut omnes docent. Solam adiunt aliquam posse parentis licite filios occidere, tanquam invidiosos publice iusticie, quando nempe post latam sententiam mortis a iudice traduntur filii parentibus, ut hi mortis sententiam exequantur. Sic docet Leander *disp. vii. q. v. pro qua sententia citat Deacillum, & Molinam.* Verum & hæc opinio quoniam*

dam

dari prodit deformitatem pietati contrariam. Nec prudentes iudices unquam occidendo filios parentibus tradunt. Verberare ergo dumtaxat filios possunt, & debent parentes, iusta occurrente causa, moderate tamen, & non ira impetu, sed caritatis zelo.

III. Quæst. III. *Possunt ne parentes licite conicere filios in carcerem, aut patrii arce plectere?* Resp. Distinctio opus est. In carcerem perpetuum solus ille conicere potest qui publica potestate fruatur, ut Princeps. Inferiores vero, ut parentes, domini hoc possunt ad tempus urgente correctionis necessitate, filios in carcerem tradere, ut respiciant. Ita docet D. Thomas 2. 2. q. lxxv. art. 3. *Incarcerare aliquem, vel qualitercumque detinere est illicitum, nisi fiat secundum iudicium iustitiae, aut in penam, ad cautelam alicuius mali vitandi.* Nequeunt ergo parentes, ut iudices, sententiam perpetui carceris in filios ferre; quia hoc est præter illorum potestatem. Valent autem, ut patres, filios in vinculis, in carcere ad tempus custodire, ut eos corrigant, cohibeantque ab aliquo perpetrando flagitio. Possunt domo pellere, Principi tradere ad militiam, non tamen perpetuam, sed temporariam, ut illorum emendationem efficaciter procurent, animo eos liberandi, simul ac respiciant. Lege Molinam Tom. II. tract. III. disp. 11. num. 18. Leandrum disp. vii. quæst. vii. & alios ibi citatos. Antequam tamen parentes ad hæc extrema remedia deveniant, omnes prius iustiores penas exequi debent.

IV. Peccant lealiter parentes, si peena atroci in filios animadvertant. Peena atrox est peena mortis, mutilationis, gravis vulneris, flagelli publici. Item percussiones, & verberationes adeo graves, quæ exponerent filios periculo vitæ, aut alicuius membri amittendi, vel notabiliter diminuendi. Duplex peccatum peccant eiusmodi parentes, & crudelitatis, & scandali in filios, qui parentum exemplo facillime favent in alios. Si parentes animo tranquillo, & omni commotione sobriate corrigent filios, nunquam excederent iustæ correctionis limites. Verum frequentissime parentum alii filios male moratos verberare negligunt carnali affectu ducti: alii furore abrepti non correctionem querunt, & curant caritate, & emendationis zelo; sed odium, & vindictam effundunt, expientque. Hæc extrema declinare, & modicam tenere viam difficile est. Sola castitas, & zela conscientie integritas hæc extrema devitate docent, & intra moderate correctio-

nis finem linguam increpantium, & manus verberantium cohibent.

V. Quæst. IV. *Subiacent ne parentes excommunicationi, si filios Clericos correctionis causa verberent?* Resp. Excommunicatione lata est cap. Si quis suadente De. xvii. q. iv. in eos qui clericos percussit. Et primum omnes docent, posse parentes verberare filios Clericos in minoribus constitutos ordines ad correctionem, qui excommunicationem incurrant. Potestas hæc parentibus conceditur cap. Cum voluntate de sentent. excom. 4. ultimo. De Clericis in sacris constitutis distincte Auzelas, Nagat Molina Tom. II. disp. lxxv. Quoniam laudatum cap. Cum voluntate concedit parentibus solam punitionem filiorum qui sunt minoribus tantum ordinibus indistincti. Plures pro hæc sua opinione laudat. Dominicus Soto Lib. II. de iust. q. 11. art. 2. sub finem docet. Prælatos posse verberare subditos, etiam in sacris constitutis, ut patet ex disp. xlv. Idem de parentibus docet Sylvester verb. Excom. vi. §. 4. Laudatur vero Sotus advertit consequentiam a Prælato ad parentes non esse adeo exploratam: eo quod illi publicam, secus illi, habeant potestatem. Subdit tamen, condemnandum haud esse magistrum, & multo minus (inquit ego) parentes, qui filios etiam in sacris constitutos corrigendi causa verberant, dum amore correctionis ducti, & moderationem servant, neque illos propterea excommunicationem incurrent. Quoniam in cap. 1. de sentent. excom. absolute parentibus facultas conceditur corripiendi filios Clericos, nulla facta distinctione. Tum quia pater non tenet verberari, dum amore correctionis percussit. Neque vi sacrorum ordinum filii paternæ potestati subducuntur. Quare cavere dumtaxat parentes debent ne temere, id est abique iusta causa, aut impellente ira, filios verberent. Gravior quoque debet esse causa, & exploratio, quæ moveat ad corripiendum filium Clericum in sacris quam in minoribus constitutum. In correctione enim respectum ad gradum, ætatem, conditionemque personæ recipiende haberi prudentia iubet. Si vero parentes, ira perciti, non correctionis zelo Clericos filios live in sacris, live in minoribus constitutis percussit; excommunicationem incurrant, ut omnes docent.

VI. Quæst. V. *Levantur ne parentes ad filios vendere, aut in pignus dare, extrinsecis famis necessitate urgente?* Resp. Adfirmat communis sententia. Et hoc colligi posse videtur ex Scriptura: nam Iudæi ad extre-

nam redacti inopiam, cum divites avari nolent auxilium præbere, filiorum, & filiarum venditionem decreverunt, ut habetur Eidge Lib. II. cap. v. Et erant qui dicebant: Filii nostri, & filie nostræ nulla sunt nimitis. Accipiamus pro pretio eorum stramentum, & camelinum, & vitæ. Ius quoque civile patribus talem tribuit potestatem. Lib. I. & II. c. de Patribus qui filios suos disprexerunt Sec. Hæc tamen consuetudo haud obtinet apud Christianos. Res est quæ in praxi vix contingere apud eisdem valet: ideo longiore non eget discussione. Si plura cupis, lege Dominicum Soto Lib. II. de iust. q. 11. Molinam Tom. I. de iust. disp. xxxlii. m. 21. Sanchez Lib. I. consil. cap. 1. dub. 13. Leandrum disp. vii. q. xlii. & alios plures ab eodem citatos, qui addunt, parentes posse filios vendere, non modo ob famis necessitatem, verum etiam ob aliam similem inopiam; pura, si pater esset occidendus, mutilandus, in servitutem adducendus, nisi filium vendat, etiam hoc in causa licitam filiorum venditionem pro patria redemptione alium venditionem pro patria quadam ferunt; quoniam filius est portio quadam ipsius patris, sine est quid patris. Ergo iure naturæ filius tenetur in tanto discrimine parentibus succurrere minori incommodo quam quod periret pater deberet. Servitus, quam filius vendendus lubre deberet, magnum malum est; et comparatum morti, quæ oppedita patri esse, leve evadit. Idcirco naturæ congruum videtur ut filius succineat hoc minus malum, quod possit patri in extrema constituto calamitate succurrere.

VII. Hæc tamen intelligenda sunt de filiis sub patria potestate versantibus; secus de filiis emancipatis, in sacris constitutis, aut conjugatis, qui sui iuris evalerunt, ut communiter colligitur. Audiret ex legibus citatis. Patriam potestatem vendendi filios alique extendunt etiam ad matrem, extrema tamen laborantem. Alii probabilius negant. Denique advertendum, quod si filius vendendus periculum lubret aut occisionis, aut mutilationis inferendæ ab empore, tunc non esset licita venditio. Nunquam enim licitum patri est vitam eripere filio, ut suam servet. Pater venditum filium redimere tenetur, simul ac ad meliorem sortem fuerit restitutus, seu cum primum poterit; & emptor dimittere emptioem filium tenetur, continuo ac pretium in emptioem solummodo sibi oblatum fuerit. Filius quippe venditus a patre necessitate prolo non evadit servus absolute; sed servitendi tantummodo obligationem contrahit, donec re-

demptum vel a patre, vel a quopiam alio fuerit.

CAPUT VIII.

De obligatione parentum alendi filios legitimos; & utrum parentem, dum eis exponitur.

I. Ure nature tenetur pater filio alimenta pater. Dedit quippe ei vitam: ergo ei subministrare alituritur quæ sunt ad vitam servandam necessaria. Hæc tamen obligatio naturalis est in filios sub patria potestate constitutos; secus in filios sui iuris, qui propria industria alimenta comparare sibi valent. Si enim filii adulti, & extra patriam potestatem indigent, tunc caritatis, non naturæ lege iuvandi a patre sunt. Quare mortaliter peccat pater qui alimenta filio denegat: violat quippe hoc pacto legem aut naturalem, aut caritatis, ut canonicam. Quid si filii sint excommunicati, aut in exilium pulsati? Etiam tunc pater tenetur. Filium namque proscriptum non est minus filius; ideo naturæ iure debet a patre alii. Si tamen filius proscriptus habeat unde vivat, poterit pater iustus de causis eidem alimenta lubrere. Pariter si filius excommunicatus perillat in excommunicatione, iuste pater eidem alimenta suspendit. Abioluit tamen etiam filio excommunicato indigentem tenetur pater alimenta præstare, potissimum si non habeat unde vivat, nec proprio labore valeat sibi victum comparare. Idem dicendum de filio hæretico, si extreme indigeat: quoniam per hæresim filii prærogativa non amittit. Si tamen victum acquirere sibi filius valeat, ad nihil pater tenetur.

II. Quæst. I. *Quid nomine alimentorum tenentur?* Resp. Potissimum victus, & vestitus, & habitatio. Sub victus nomine intelligitur cibis, potus corporique cultus, seu ea omnia quæ ad alendum corpus communiter homines adhibere solent. Vestitus comprehendit vestes laneas, lineas, sericas, iuxta status diversitatem, & secundum quod homines talis conditionis vestire consueverunt. Habitatio includit non solum domum, verum etiam congruam propinqualem pro cubiculo ad accendendum, iuxta quæ ad cibos coquendos.

III. Quæst. II. *Sub alimentis comprehenduntur ne medicina, expensæ in studiis, in funeribus?* Resp. Adfirmat communis opinio. De medicina pater: quia corpori infirmo necessarie sunt medicinæ, quemadmodum corpori sano cibis, proportione servata. Spectanda tamen est hominum conditio, etque me-

dari prodit deformitatem pietati contrariam. Nec prudentes iudices unquam occidendos filios parentibus tradunt. Verberare ergo dumtaxat filios possunt, & debent parentes, iusta occurrente causa, moderate tamen, & non ira impeta, sed caritatis zelo.

III. Quæst. III. *Possunt ne parentes licite conicere filios in carcerem, aut patria potestate privare?* Resp. Distinctio opus est. In carcerem perpetuum solus ille conicere potest qui publica potestate fruatur, ut Princeps. Inferiores vero, ut parentes, domini hoc possunt ad tempus urgente correctionis necessitate, filios in carcerem tradere, ut respiciant. Ita docet D. Thomas 2. 2. q. lxxv. art. 3. *Incarcerare aliquem, vel qualitercumque detinere est illicitum, nisi fiat secundum iudicium iustitiae, aut in penam, ad cautelam alicuius mali vitandæ.* Nequeunt ergo parentes, ut iudices, sententiam perpetui carceris in filios ferre; quia hoc est præter illorum potestatem. Valent autem, ut patres, filios in vinculis, in carcere ad tempus custodire, ut eos corrigant, cohibeantque ab aliquo perpetrando flagitio. Possunt domo pellere, Principi tradere ad militiam, non tamen perpetuam, sed temporariam, ut illorum emendationem efficaciter procurent, animo eos liberandi, simul ac respiciant. Lege Molinam Tom. II. tract. III. disp. 11. num. 18. Leandrum disp. vii. quæst. vii. & alios ibi citatos. Antequam tamen parentes ad hæc extrema remedia deveniant, omnes prius iustiores penas exequi debent.

IV. Peccant lealiter parentes, si peena atroci in filios animadvertant. Peena atrox est peena mortis, mutilationis, gravis vulneris, flagelli publici. Item percussiones, & verberationes adeo graves, quæ exponerent filios periculo vitæ, aut alicuius membri amittendi, vel notabiliter diminuendi. Duplex peccatum peccant eiusmodi parentes, & crudelitatis, & scandali in filios, qui parentum exemplo facillime favent in alios. Si parentes animo tranquillo, & omni commotione sobriè corrigent filios, nunquam excederent iuste correctionis limites. Verum frequentissime parentum alii filios male moratos verberare negligunt carnali affectu ducti: alii furore abrepti non correctionem querunt, & curant caritate, & emendationis zelo; sed odium, & vindictam effundunt, expientque. Hæc extrema declinare, & medium tenere viam difficile est. Sola castitas, & recta conscientia integritas hæc extrema devitate docent, & intra moderate correctio-

nis finem linguam inreceptant, & manus verberationum cohibent.

V. Quæst. IV. *Subiacent ne parentes excommunicationi, si filios Clericos correctionis causa verberent?* Resp. Excommunicatione lata est cap. Si quis suadente De. xvii. q. iv. in eos qui clericos percussit. Et primum omnes docent, posse parentes verberare filios Clericos in minoribus constitutos ordinibus correctionem, qui excommunicationem incurrant. Potestas hæc parentibus conceditur cap. Cum voluntate de sententia. excom. 4. ultimo. De Clericis in sacris constitutis distincte Auzelas, Nagat Molina Tom. II. disp. lxxv. Quoniam laudatum cap. Cum voluntate concedit parentibus solam punitionem filiorum qui sunt minoribus tantum ordinibus indistincti. Plures pro hæc sua opinione laudat. Dominicus Soto Lib. II. de iust. q. 11. art. 2. sub finem docet. Prælatos posse verberare subditos, etiam in sacris constitutis, ut patet ex disp. xlv. Idem de parentibus docet Sylvester verb. Excom. vi. §. 4. Laudatur vero Sotus advertit consequentiam a Prælato ad parentes non esse adeo exploratam: eo quod illi publicam, secus illi, habeant potestatem. Subdit tamen, condemnandum haud esse magistrum, & multo minus (inquo ego) parentes, qui filios etiam in sacris constitutos corrigendi causa verberant, dum amore correctionis ducti, & moderationem servant, neque illos propterea excommunicationem incurrent. Quoniam in cap. 1. de sententia. excom. absolute parentibus facultas conceditur corripiendi filios Clericos, nulla facta distinctione. Tum quia pater non tenet verberare, dum amore correctionis percussit. Neque vi sacrorum ordinum filii paternæ potestati subducuntur. Quare cavere dumtaxat parentes debent ne temere, id est abique iusta causa, aut impellente ira, filios verberent. Gravior quoque debet esse causa, & exploratio, quæ moveat ad corripiendum filium Clericum in sacris quam in minoribus constitutum. In correctione enim respectum ad gradum, ætatem, conditionemque personæ recipiende haberi prudentia iubet. Si vero parentes, ira perciti, non correctionis zelo Clericos filios live in sacris, live in minoribus constitutis percussit; excommunicationem incurrant, ut omnes docent.

VI. Quæst. V. *Levantur ne parentes ad filios vendere, aut in pignus dare, extrinsecis famis necessitate urgente?* Resp. Adfirmat communis sententia. Et hoc colligi posse videtur ex Scriptura: nam Iudæi ad extre-

nam redacti inopiam, cum divites avari nolent auxilium præbere, filiorum, & filiarum venditionem decreverunt, ut habetur Eidge Lib. II. cap. v. Et erant qui dicebant: Filii nostri, & filie nostræ nulla sunt nobis. Accipiamus pro pretio eorum stumentum, & comedamus, & vivamus. Ius quoque civile patribus talium tribuit potestatem. Lib. I. & II. c. de Patribus qui filios suos dispreaverunt &c. Hæc tamen consuetudo haud obtinet apud Christianos. Res est quæ in praxi vix contingere apud eisdem valet: ideo longiore non eget discussione. Si plura cupis, lege Dominicum Soto Lib. II. de iust. q. 11. Molinam Tom. I. de iust. disp. xxxlii. m. 21. Sanchez Lib. I. consil. cap. 1. dub. 13. Leandrum disp. vii. q. xlii. & alios plures ab eodem citatos, qui addunt, parentes posse filios vendere, non modo ob famis necessitatem, verum etiam ob aliam similem inopiam; pura, si pater esset occidendus, mutilandus, in servitutem adducendus, nisi filium vendat, etiam hoc in causa licitam filiorum venditionem pro patria redemptione abrum venditionem pro patria quadam ferunt; quoniam filius est portio quadam ipsius patris, sine est quid patris. Ergo iure nature filius tenetur in tanto discrimine parentibus succurrere minori incommodo quam quod periret pater deberet. Servitus, quam filius vendendus lubre deberet, magnum malum est; et comparatum morti, quæ oppedita patri esse, leve evadit. Idcirco nature congruum videtur ut filius succineat hoc minus malum, quod possit patri in extrema constituto calamitate succurrere.

VII. Hæc tamen intelligenda sunt de filiis sub patria potestate versantibus; secus de filiis emancipatis, in sacris constitutis, aut conjugatis, qui sui iuris evalesunt, ut communiter colligitur. Audiret ex legibus civitatis. Patriam potestatem vendendi filios alibi extendunt etiam ad matrem, extrema tamen laborantem. Alii probabilius negant. Denique advertendum, quod si filius vendendus periculum lubret aut occisionis, aut mutilationis inferendæ ab empore, tunc non esset licita venditio. Nunquam enim licitum patri est vitam eripere filio, ut suam servet. Pater venditum filium redimere tenetur, simul ac ad meliorem sortem fuerit restitutus, seu cum primum potuerit; & emptor dimittente emptio liberatur, continuo ac pretium in emptione solummodo sibi oblatum fuerit. Filius quippe venditus a patre necessitate pressio non evadit servus absolute; sed servitendi tantummodo obligationem contrahit, donec re-

demptum vel a patre, vel a quopiam alio fuerit.

CAPUT VIII.

De obligatione parentum alendi filios legitimis; & utrum parentem, dum eis exponitur.

I. **I**ure nature tenetur pater filio alimenta pater. Dedit quippe ei vitam: ergo ei subministrare aliturgitur quæ sunt ad vitam servandam necessaria. Hæc tamen obligatio naturalis est in filios sub patria potestate constitutos; secus in filios sui iuris, qui propria industria alimenta comparare sibi valent. Si enim filii adulti, & extra patriam potestatem indigent, tunc caritatis, non nature lege iuvandi a patre sunt. Quare mortaliter peccat pater qui alimenta filio denegat: violat quippe hoc pacto legem aut naturalem, aut caritatis, ut canonicam. Quid si filii sint excommunicati, aut in exilium missi? Etiam tunc pater tenetur. Filium namque proscriptum non est minus filius; idcirco nature iure debet a patre alii. Si tamen filius proscriptus habeat unde vivat, poterit pater iustus de causis eidem alimenta lubrere. Pariter si filius excommunicatus perillat in excommunicatione, iuste pater eidem alimenta suspendit. Abioluit tamen etiam filio excommunicato indigentem tenetur pater alimenta præstare, potissimum si non habeat unde vivat, nec proprio labore valeat sibi victum comparare. Idem dicendum de filio hæretico, si extreme indigeat: quoniam per hæresim filii prærogativam non amittit. Si tamen victum acquirere sibi filius valeat, ad nihil pater tenetur.

II. Quæst. I. *Quid nomine alimentorum tenentur?* Resp. Potissimum victus, & vestitus, & habitatio. Sub victus nomine intelligitur cibis, potus corporique cultus, seu ea omnia quæ ad alendum corpus communiter homines adhibere solent. Vestitus comprehendit vestes laneas, lineas, sericas, iuxta status diversitatem, & secundum quod homines talis conditionis vestire consueverunt. Habitatio includit non solum domum, verum etiam congruam propinqualem pro cubiculo ad accendendum, iu quoque ad cibos coquendos.

III. Quæst. II. *Sub alimentis comprehenduntur ne medicina, expensæ in studiis, in funeribus?* Resp. Adfirmat communis opinio. De medicina pater: quia corpori infirmo necessarie sunt medicina, quemadmodum corpori sano cibus, proportione servata. Spectanda tamen est hominum conditio, etque me-

medicinæ exhibende quibus homines talis conditionis tri solent.

IV. De expensis quæ in studiis, vel artibus addicendis a filiis patre facere tenentur, eadem est sententia. Distinguitur tamen opus est. Distinguitur est, patrem debere curare ut filii in studiis in se discipulis que proprium statum decant. Plebeis imbuere filios debent in eis quæ decant plebeios homines, artifices in suis quæ artifices, & nobiles in suis quæ nobiles. Expensis igitur faciendis in addicendis artibus que proprio statui congruunt, sub nomine alimentorum veniunt. Porro, si pater plebeius non leves impensas faceret, ut filium aleret in studiorum universitate, ad eas comparandas scientias que excedunt illius conditionem, quasque minime addicere tali status iuvenes solent; tum pater ex mera liberalitate id aleret. Quare, si vellet has impensas computare inter portionem legitimam, possit. Si tamen pater decedat, nulla facta illarum impensarum mentione, veniunt eadem donative, nec in divisione hereditatis computande a fratribus sunt. Quod tunc maxime locum habet, cum filius superfluis facit impensas, invito & reclamante patre, qui sepe continet impensas ob humanum respectum, & ad peiora vitanda incommoda. Et quoniam tamen non est ut hinc ceteri fratres detrimentum pariatur. Ne multa. Pater impensas necessarias, & sponte factas, ut filius imbutur, & proficiat in scientiis, inter legitimam portionem supputare non debet. Quia quando sponte sub magistrorum cura illius constituit, eadem voluntate donare expensas censetur. Iure quippe filius reclamare possit, si minus aliquid perciperet in patrimonio bonorum distributione ob expensas huiusmodi sponte factas a patre. Superfluas autem expensas, vel quod plures quam necessum erat annos in addicendis disciplinis consumpserit filius, vel quod pecunias dilapidavit in ludis, in conviviis, & rebus aliis non necessariis, repetere iure pater valet, & quandoque debet, si hinc ceteri fratres detrimentum grave sentiant.

V. Vere funt impensis comprehenduntur sub nomine alimentorum, ut contendit Molina; sine secus, ut docet Bonacina; certum est penes omnes, ad has patrem tenentur. Si enim iure caritatis egrediat ad eas faciendas adhibitis esset, necessitate urgente; multo magis ad eas tenetur pater iure naturæ. Res clara est.

VI. Quæst. III. Tenetur ne pater alere filii uxorem? Resp. Si filius, consentiente

patre, uxorem duxerit, convenit penes omnes eum teneri ad alimenta præbenda etiam filii uxori. Distinguitur in utramque partem, tenetur ne pater hæc alimenta dare, si filius, invito patre, indignam uxorem duxerit. Adfirmant Leander *disp. viii. §. xiv. Sanchez Lib. IV. de matrim. disp. xxxi. n. 21. Tamborinus Lib. V. in Decal. cap. 1. §. 111. n. 3. & alii. Negant Ludovicius Lopez l. Par. infruct. cap. cxxiv. Covarruvias in Epistol. II. Par. cap. viii. §. 6. n. 55. Hæc secunda opinio mihi magis probatur. Peccat enim filius graviter, invito rationabiliter patre, matrimonium contrahens; gravissimè peccat, si præterea indignam ducat uxorem, cum insignem iniuriam inferat familiæ. In peccatum igitur æquissimam filii non tenetur pater uxori eius alimenta præbere. In hoc tamen casu legitimam filio dare debet. Quod si pater tenetur, alimenta impertienda essent. Alterutrum enim præter necessum est.*

VII. Quæst. IV. Sunt ne alimenta conferenda parentibus nature necessitatem, ac secundum personam legitimum? Resp. Si ius nature spectetur, primum alimenta conferenda sunt, prout sufficit ad vitam naturam, deinde que ad personam statum, & conditionem attinent; idque iure ipso politio confirmatur, prout colligitur ex cap. *Quibus habetur de eo qui Er. & ex l. Sed & si quid. §. Sufficiens ff. de usufructu.* Et sane hoc communi sensui congruere videtur. Decent non Principis filium alimenta quibus veluti rusticus solent? Quemadmodum ergo parentes in iis educare discipulis filios debent que illorum statui conveniunt; sic quocumque a alimentis illis præbere tenentur que congruant illorum conditioni. Quod si percontetur, quemam sit illorum alimentorum regula; respondendo, ea alimenta præter propter assignanda esse filio quibus communiter instrumenda parentum solent. Hæc alimenta in propria domo pater præbere filio debet; nec cogit pater spualiter extra propriam domum filium alere. Si enim filius a patre alimentum suscipere velit, illius labatur disciplina oportet. Si iure naturæ alere filium pater debet, eodem iure patris discipline filius subicitur: & quoties filius sponte, nulla urgente vera, & non ficta, necessitate, extra patrios lares habitare velit, toties pater liber est ab alimentorum onere. Quando autem extra domum iusta causa urgente versatur, alimenta pater præbere tenetur: inter que alimenta computari etiam provisiu alicuius domus debet, quam inhabitare filius pos-

possit. Si alimenta filius dilapidet, debet pater in dies singulos, & non plus, eidem alimentum conferre. Si & hæc dilapidet, non tenetur duplicata dare; quemadmodum, si legitimam dilapidaverit filius, non tenetur aliam partem dare; ut suo loco dicitur, quidquid alii in oppositum docent.

VIII. Quæst. V. Peccant ne parentes, si filios suos in hospitali exponant alendos? Resp. Si parentes alere filios suos possunt, licet illi peccant, eos hospitali tradentes nutriendos. Ex iis que dicta sunt, responsio patet. Iure quippe nature tenentur parentes nutrire filios. Peccant ergo, si hoc onus lubire reculant. Accedit quod ius civile id confirmat l. Necare *fi de lib. agniti.* ubi hæc habentur: *Necare videtur, non tantum is qui partum suffocavit, sed & is qui abiecit, & alimoniam denegavit, & is qui publicis locis miserabilis causa exposuit, quam ipse non habet.* Et hæc est communis Theologorum, ac Iuristarum sententia. Advenit tamen Sotus in *P. disp. xlv. q. viii. art. 4. con. 2. cum Caietano in Sim. verb. Adult.* & alii communitur, nullum contrahere peccatum parentes filios qui ne vitæ, vel infamie periculum timeant, filios in hospitali collocant. Idemque dicendum, si id præterea, eos quod pro nimia egestate filios alere nequeunt; tunc enim eos aut hospitali, aut divitum ianui expone licite valet, ut meliori quo possunt modo filiorum vitam consulant.

IX. Quæst. VI. Parentes divites qui ad curandam matris infamiam hospitali tradunt filios nutriendos, tenentur ne restituere expensas? Resp. Si hospitalis sit pauper, communitur assertunt Theologi contra Henriquez, tenentur parentes divites ad impensarum solutionem. Si vero dives sit, plures negant, ut Layman, Tamborinus *Lib. V. cap. 11. n. 5.* ubi citatur etiam Dicalillo. Verum probabilior mihi sententia est, tenentur parentes divites ad impensas solvendas, si pauper sit, si vero dives hospitalis. Quoniam mens rectorum in eiusmodi hospitalibus erigendis, aut ditandis, est pauperibus filius propiciere. Neque enim præsumi illa probabilis conjectura potest, pios-fideles suis legatis voluisse favere crudeli, atque impiæ parentum divitum avaritiæ. Accedit quod vis repetere est aliquod orphanotrophium ita opulentum, quamvis ingentibus amplique abundet redditibus, quod attenta pauperam gentiumque multitudine superflua habeat in alendis divites eroganda. Hanc sententiam defendunt Caietanus in *Sum. verb. Adult.* Navarrus cap. xvi. n. 48. Azorius III. *Part. Lib. V. cap. vi. quæst. v. Molina Tom.*

De tract. vii. disp. c. 111. Valquez de testam. cap. v. §. 1. n. 23. Lessius Lib. II. cap. xxx. dub. vi. Leander disp. viii. quæst. xxviii. & alii plures ab eodem citati.

X. Hinc hospitalis iure repetere expensas a parentibus valet, dum eæ restituerit: & hoc fieri Panorami fateur ipse Tamborinus loc. cit. Eadem quoque expensas repetere a parentibus divitibus queunt tum consanguinei, tum pii fideles qui expostor ad statum ianuarum filios alerunt. De consanguineis communis opinio est. Negant vero de piis fidelibus Leander, Sanchez, & alii plures; quibus inquam, præsumitur, pios fideles sumptus facile titulo pietatis, & amoris Dei. Utrique titulo pietatis, & amoris Dei expostitos filios alere, ne perant; at non proprietas immunes evadunt parentes divites ab onere restitutionis; nec fideles sui amittunt cogendam eisdem parentes ad impensas solvendas. Dives qui larva pauperis sumpta elemosinam quaerit, & accipit, ad restitutionem tenetur. Quod pauperibus filios fatuus sit. Expensus quod pauperibus filios fatuus sit, veris pauperibus distribuitur pii fideles, nisi avari parentes fraude obstituerint. Quare nunquam ab onere illarum expensarum eximerentur parentes divites; sed eos urgerent ut saltem tantumdem in veros pauperes distribuerent, posito quod pii fideles negligenter eisdem repetere expensas. Fatentur tamen vel ipsi devotiari, posse eisdem piis nutritores impensas repetere duobus in casibus: quando nempe qui nutrit filiam divitis parentis velit eam cum filio suo matrimonio iungere; & quando proleculari fuerit, si impensas a parentibus filii expostio repetiturum.

XI. Dominus qui servum suum infanitem exponit Ecclesie, aut alterius pii fideles ianuarum, ut alius peccat, si ipse habeat unde alere; secus, si pauper sit, importans ad illum nutriendum. Aliqui contendunt, tunc potius vendendum, aut donandum esse pecoram certum. Non repugno, si obvia sit occasio.

XII. Quæst. VII. Peccat ne contra iustitiam, aut caritatem in cuius ianua expostus fuerit, si alterius ianua illum exponat? Resp. Sanchez *Lib. I. consil. cap. v. dub. 5. n. 71.* contendit, hunc non peccare contra iustitiam, quia ex iustitia non tenetur eum alere. Verum non est adeo exploratum quod in quasi extrema necessitate non tenetur divites ex iustitia succurrere indigentibus. At, ut sit de hoc, certum est illum peccare contra caritatem: quia in tali necessitate cuique diviti sigillatim onus incumbit propiciendi pau-

CAPUT IX.

De obligatione parentum alendi filios illegitimos, & spurios.

pauperi. Nec plus ille quam hic astringitur. Ergo, cum aequale sit onus, ille qui primum occasione obata libid fabrico omittit, peccat. Advertendum tamen, quod si quis tantum expostus est filius, Hæbetyer fit, virgo, & edna, aut alia persona, cuius fama in suspicionem adduci potest, tunc non peccat, si alterius ianua puerum exponeret, eo sine ne reputaretur eisdem patri. Quandoquidem, si vera mater ad occultandum proprium crimen licite exponere filium valet, potiori iure id præstare innocens virgo, aut vidua potest, ut notam gravem infamiam evadat. Potest etiam eiusmodi periona tradere hospitali puerum nutriendum, quin contra iustitiam, aut caritatem peccet. Quia hæc loca pia sunt in hunc finem instituta. Si vero hæc decederent, tunc peccaret contra caritatem, si emitteret eum alere. Fallam reputo hæc in te opinionem Leandri, qui disp. viii. qn. xxxi. asserit, non peccare contra caritatem illum qui exponeret prælatum puerum alterius ianua, eo quod valde probabile sit, illo non subvenientem, alium futurum qui subveniat. Si hæc ratio consideret, vix unquam imparet præceptum caritatis. Eadem probabili præsumptione etiam aliter potest ad ianua teni, & tertius ad ianua quarti puerum exponere. In his casibus singuli divites sagillatim tenentur impere caritatis præceptum occasione data.

XIII. Quæst. VIII. Tenetur ne solus pater restituere hospitali alimentis subministrata filii spurii? Resp. Distingendum est. Alimenta triennio mater præbere filio tenetur, si absque dedecore possit. Si ad evitandum infamiam nequeat lactare filium, tunc pater tenetur. Expleto triennio, omnia alimenta solus pater conferre tenetur, ut communiter docent omnes. Si tamen pater pauper sit, mater vero dives, hæc hospitali, patre deficiente, solvere impensas alimentorum debet. Orphanus aut debent primum a parentum hæreditate, deinde a consanguineis, post ab hospitali, & postremo fidelium lipere.

XIV. Quæst. I. Tenetur ne solus pater privatum aereas qui exponit filios spurios liberi evadant, ut colligitur ex cap. Si a patre de infantibus, & longuiss, & docent Azorius II. Part. Lib. II. cap. xxvi. c. i. Leander disp. viii. quæst. xxv. & communiter omnes. Domini pariter exponentes infantes servos iure dominii privantur; servique evadunt liberi.

I. PRIMUM omnium varia filiorum generis distinguenda. Porro filiorum alii sunt naturales tantum; alii naturales, & legitimi; alii spurii; alii legitimi, & legitimi; alii spurii; alii legitimi, & non naturales. Filii naturales tantum si dicuntur quæta matrimonium ex viro & muliere solutis, sed tempore conceptionis nubere simul valentibus; peccati sunt. Naturales ideo vocantur, eo quod non coniugii honestas, sed maris & femine congressus, belluarum more, illos ediderit. Naturales, & legitimos honestas matrimonii procreat. Spuri ex damnato per leges concubitu, puta ex adulterio, ex incestu, ex sacrilegio nascuntur. Legitimi denique, & non naturales generatione quidem filii non sunt; sed legum prescripto filii censentur, quales sunt hi qui adoptione filii vocantur. Patres hic insunt quæstiones solvi, quinam nempe dicantur filii naturales secundum ius canonicum, quinam secundum ius civile. Verum hæc ego prætereo quæstiones, quæ præter regulas morum sunt.

II. Quæst. I. Tenetur ne pater alimenta dare filio naturali? Resp. Adhuc omnes; quia, cum natura filii sint, iure nature alere eis pater debet. Idque prescriptum est tum canonico, tum civili iure. Quare pater nequit in suo testamentum privare filios naturales necessariis alimentis ad vitam sustentandam.

III. Quæst. II. Pater qui filio legitime caret, valet ne heredes omnium bonorum filios naturales instituire? Resp. Nisi id peculiariter lege vetitum sit, planum est patrem omnia bona sua libera legare posse filio naturalibus, ea ratione quæ valet contra extraneos eadem bona, nulli overo, seu conditioni subiecta, donare. Secus vero, si filios legitimos habeat: tunc enim quodcumque tantum patrem potest naturalibus filio tribuere. Verum, ad hoc quod attinet, leges peculiariter cuiusque Principatus spectandæ sunt. Scindemus, si nullæ sint leges veteres, filii naturales incedunt pari ab intestato carenti filio legitimo naturalibus, aut legitimo iure adoptionis, vel Principum recepto legitimitas. Verum de hoc nihil ad nos, sed ad Iurisdictionem.

IV. Quæst. III. Tenetur pater alimenta præbere filio spurio? Resp. Varia spuriorum genera distinguuntur. Generatim spurii appellantur qui nascuntur ex parentibus tempore conceptionis ad matrimonium ineptis, nisi

nisi dispensatio pontificia accedat, quæ impedimentum tollat. Loco spuriorum habentur illi qui incerto patre geniti sunt, ut filii meretricis cum pluribus viris concubentibus. Spuri tandem sunt illi qui, ut dictum est, ex notario concubitu, nempe ex sacrilegio, adulterio, incestu, lapsu, nascuntur. De his plura apud Iurisdictionem.

V. Ad præpositam quæstionem communiter sententia est, adhibitum parentem esse alimenta præbere filio spurio. Hæc quippe spurii macula, & infamia non tollit quin reipse sint naturales: iure ergo nature alere eos debent, nisi aliqua peculiariter lege vetitum sit. Porro non modo prohibuit non est parentibus alimenta filio spurio dare, verum etiam præcipit istdem hoc onus subire, ut etiam præcipitur istdem ad eo qui de colligitur ex cap. Cum habere te eo qui de uxorem, & ex cap. Cum per venerabilis uxorem, & ex cap. Cum per venerabilis uxorem, qui filii non legitimi. Opponi solet S. Pii V. constitutio. Verum hæc solum aufert privilegium testandi in favorem spuriorum, quæ alicui legibus particularibus concessa erant. Alimenta tamen necessaria etiam lege testamentaria legare filio spurio pater valet, & tenetur ob rationem datam, quod iure nature filii sint: quæ aliventa danda sunt, & leganda iuxta persone conditionem. Si fundus legatur in testamento pro alimentis spuriorum, his defunctis, fundus redit ad heredes parentum spuriorum, non ad heredes eorumdem spuriorum. Quia pater iure & nature, & communiter alimenta tantum filio spurio præstare tenetur. Ergo, deficiente necessitate alimentorum, cessat obligatio. Hinc communiter sententia docet, alimentum non donatum, iustius habere fundi assignari pro eorumdem alimentis.

VI. Quæst. IV. Tenetur ne pater dotare filias spurias? Resp. Probabilior sententia mihi est quod sicut pater tenetur eas alere, sic adtingatur eisdem dotare. Doi quippe, & alimenta pro eodem accipi solent. Doi tamen debet esse iuxta limites prescriptos aut a lege, aut a iura congruentia.

VII. Quæst. V. Filii spurii Clericorum, vel Religiosorum sunt ne capaces respiciendi aliquam parte viadonatorum, aut testamenti? Resp. De hæc quæstio hinc disputat Dominicus Soto Lib. II. quæst. v. artic. 1. ad 3. & primo statuit, teneri patrem hunc filium spurium alere, quandoque vivit. Potest etiam illi vivens donare tantum unde vivat. Advertitur tamen, leges esse peculiarias, quæ absolute vetant parentibus ne quidquam testamentum filii cuiusmodi spurii relinquunt. Quæ

statuta obligare in conscientia, asserit Sotus, subdens, quod, si pater relinquat bona amico, hæc conditio ut filio spurio eadem parigat, donatio nulla fit. Circa hæc tamen considerandæ sunt leges cuiusque nationis. Nam, si ius nature spectetur, illi vetai quominus pater, nisi Sacerdos, si dominus capax sit, habeatque bona sua propria, valeat eadem donare spurio filio.

VIII. Quæst. VI. Tenetur ne mater, æque ac pater, filium spurium alere? Resp. Hoc onus primum incumbit patri, postea matri, excepto primo utrimo, in quo mater principaliter adstringitur filium lactare, & educare.

IX. Quæst. VII. Debent ne matres filios suos naturam imperfectam? Resp. Adfirmant omnes, non Christiani modo, verum etiam ipsi Ethnicis. Plutarchus apud, de educand. liberis, inquit: Ideo duo data sunt ubera materibus, ut, si mater suo partu generos edidisset, utique haberet sui alimentum fontem. Favoribus Philofohus apud A. Gellium Lib. XIII. Noct. Att. cap. 1. peracuit, & acriter invehitur in matres quæ, cum in utero aluerint fetum ignotum occultantem, renuant lactare filium quem vident, quem amplectuntur, quem osculantur. Et hoc (inquit) contra naturam imperfectum, quæ divitiarum materis genus, peperisset, ac statim ab se se abiecit: adhibe in utero sanguis sui vesicis quæ quod non videret: non alere manus lacte quod viderat iam viventem, iam hominem, iam matris officia imploratam? An tu quoque, inquit, putas naturam feminis mammarum libera, quæ quodiam maculas renouat, non liberorum alendorum, sed orandi petentis causa desisse? Sic enim, quod a nobis fessio abest, plerique istæ prodigiosa mulieres fontes illum sanctissimum corporis, generis humani educatorem arefacere, & extrinere, cum periculo quoque aperiunt uterum: lactis laborant, tanquam pulcherrimam sibi insignis deventuræ... quarantur hinc alio, iam perfectam, iam gentem, iam filium, propriam, atque confectam, atque cæcitate frangit, quæ aliventa petentem? Sed nihil interest (hoc enim dicitur) dum alatur, & vivit, cuius illi lacte fit. Cum igitur iste qui hoc dicit, sit in capellulæ nature sensibus non obnoxius, non ita quoque nihil interesse putat, eum in corpore, cuiusque ex sanguine concretis hinc, & collata sit? An qui a spurio nullo, & colore realitatis, non idem sanguis est nisi in uberibus, quæ in utero sunt? Nouns hæc quoque in re solentis nature evidens est, quod postquam langvis ille episcopus in penetralibus suis

omne corpus hominis fixit, adveniente iam partu tempore, in superat se partes profert, & ad formam vite atque licet rudimenta profert, & miratur quod totum, & facultatem vitium effert? Quomodo non fœcunda creditur, & sicuti velut ad frigoris aëni, atque quædam similitudinem? & natura feminis, cum fecerit ad emendam vim, & lactis quæ ingentia, & proprietates valere. Neque in hominibus id idem, sed in pecudibus quoque animalia desunt. Nam, struam lacte habet, non caprarum agni steretur, constat fœtus in hœc locum daveron, in illis capillam genitorem. In arboribus etiam, & frugibus multo plerumque vitæ, & potestas est ad eorum inoleum vel detrectandam, vel augendam, agueram, atque terrarum que aboni, quam ipsius, quod tactur, hominis. Ac sepe videtur, atorem letem, & nitentem in locum alium transmissam, deterioris terre succo deperisse. Quæ, malum, legitur ratio est, nobilitatem sibi gati modo hominis, corpulenta & vitium benignè ingentis privandis inoleant, inficis, degenerique alimento lactis aleni corruptore? Perferunt, si ista, quam ad profectum hac tunc edibetis, aut ferat, aut ferat, & ut plerumque sicut, externe, atque barbara nationis, si improba, si reformis, si impudica, si tententia est. Nam plerumque sine discrimine, quæcumque id tempore lactans est, adhiberi solet. Paternæ ne legitur infentem hinc nostrum perniciositateque inspicit, & spiritum dicere in animam, atque in corpus suum ex corpore, & animo deterrere? Hæc enim est quæ Lepentium vitantur, quædam pulcherrimam mulierem liberam parentum suorum neque corporibus, neque animis similes existere. Quomodo videlicet in moribus inoleant magnam fere partem ingentium altricis, & natura lactis tenet: que tam a principio nobilitate paterni feminis coactione, ex matris etiam corpore, & animoretentem inoleant configurat. Præter hæc autem quæ illud etiam intelligere, aspernatur possit quod quæ hortus suis deservit, ablegantur est se se, & alia naturæ delictum, vitium illud, coagulatumque animi, atque amoris quæ parentis cum filii natura coactat, interstendunt, aut certe quidem illorum, deterruntque. Nam, ubi infantis aliosum dacti facta ex oculis amotio est, vigor ille maternæ fragrantie sensum, atque paulatim resinguntur, cumque impatientissime sollicitudine streptus consuecit. Neque multo minor amandam admittentiam aliam filii, quam morte amissæ, obvio est. Ipsius quoque infantis affectio

animi, amoris, consuetudinis, in ea sola, in deo alitur, occupatur. Et proximo (ut in opo-
fide affuerit) matris que genitrix, non sensum alium, neque desideria capis, de proprietas obliteratis, & ablutis neque pietatis alimentis, quidquid in eorum vitam unanep-
atque, atque matrem videtur, nequam fore potest nungquam naturalis illi unne est, sed ecclis, & opinabilis.

X. Hæc, licet paululum proluxa, ex Eshimo, Favorino, Philospho apud Gellium deterrere volui, ut hinc colligant Christiani, quantum inferant fidei profellioni delectoris, dum ab illis leibus delectantur quam obervantiam tanta rationum efficacitate, tanto acumine, & tot exemplis adeo obvis Ethnici indicant, tingentque. Pluræ adeo obvis Ethnici indicant, tingentque. Pluræ adeo obvis Ethnici indicant, tingentque. Pluræ adeo obvis Ethnici indicant, tingentque.

XI. Quæ. VIII. Nobilitas matris est ne causa sufficiens, ut excusetur a lactando filio ubertibus propriis. Resp. Admittantur committuntur rectoribus quæ, inquit, obvinet consuetudine ut nobilitas materis non proprio, sed nutritio ubere filios lactent. Quo viengente more, dedecus fibrent, si pueros suos lactarent. Ius nature, inquit Cætilanus P. II. g. xvi. cap. x. cum suo Boacina, apud quem legit alios Theologos, ut infrequentibus fatetur, solum præcipit ut filii alantur, non autem ut proprio ubere id fiat. Si loco autem dicitur, aut Tamburini legitur, non dico Gregorium, & Ambrosium, sed Platarchum, Macrobius, Favorinum, alioque Ethnicos; compellit docentes, matres teneri non modo alere infantem suos, fed etiam lactare ubere proprio. Pro citata opinione P. Leander disp. viii. quæst. lxxv. plures recentiores laudat.

XII. Si, quod ipsi sentio, promovere militet, hæc recentiorum sententia, non alio nititur momento quam confecto principio aptandi leges tum divinas, tum naturales hominum moribus. Quam, quæ, ra-

tione sola nobilitas causa legitima erit ut ab hac natura, contra solvendo libere sint nobiles feminæ? Natura præcipit, inquit nostri iuniores, ut pueri lactentur, locus a propria matre. Adversus tamen hoc inane contrarium clamat communis sensus. Si natura lactare dicitur præferit infantes; matres ergo omnes potest indifferenter alentis nutritibus filios alere? Ad id quod Leander cum aliis recentioribus opponit, nobiles feminas dedecere infantem lactare suos, ignominiamque contrahere, si id præsent; responde, immo rationem istam dedecere christianam profellionem, que mundo, vanique pompis renuntiandi onus imponit. Ignominiam contrahunt panes homines, tumalique mundanum factum, voluptatemque lactantes, fugientes incommoda a lecte vero apud christianæ legis cultores. D. Augulinus enarratione in Ps. lxx. advertit, Paulum Apostolum non propterea abstinuisse a lactandis parvulis in facte, eo quod mali homines detraherent. Hæc, inquit, non in medio vestrum, tanguntur matris fovens filios suos. Non matris nutritis filios aliosos, sed matris fovens filios suos. Sunt enim matres que, cum peccaverint, dant nutritibus. Ille qui peccaverant, non fovens filios suos, quia nutritio dicitur darent; & illæ autem que fovent, non suas fovent, sed alienas. Ille vero ipse peccaverat, ipse peccabat, nulli nutriti, quam peccatum parturio, dicitur Christus formetur in vobis. Fovebat ergo, & lactabat. Paulum ergo matris imitandum proponit Augulinus. Gregorius Magnus he. vi. cuius textus refertur a Gratiano cap. Ad hunc vero dist. v. hanc consuetudinem, tanquam vitiosam pravamque, reicit, inquit: Ad eius vero consuetudinem vir suus accedere non debet, quousque qui gignit, ab lactator. Prava autem consuetudo in contagionem nobilibus irrepsit, ut filios suos, quos gignunt, matre mulieres contemnerent, etiam ad videndum alios mulieribus trahant. Ambrosius Lib. III. de Abrahamo cap. vii. Provocatur femine manifeste dignitatis sue, & lactare filios suos: hæc enim matrum gratia, hic honos, quo se propriis commendat viris. Sed delectori bus non ducunt feminæ nobiles tumentem uterum prætere, novem mensium spatio embryonem, tetum, nefcio quid, lactare, qua fronte ignominie sibi vertent lactare infantem illum ob cuius partum pressore non mimerant pro-

pter gaudium? Nobilitatis excusatio est maioris criminis argumentum. Plebeis mulieres exculari possent ob labores aliosos, ob vitiosam inopiam, obque plura alia incommoda. Contra, nobiles lactantibus velentur epulis, a laboribus abluunt, quin otio turpiter distant. Quid ergo lactare infantem tenent? Ut venientes appareant, ut pompis, theatris, ledis indulgent; ut ad voluptatem, ad incontinentiam, ad libidinem se se validius ferrent? Assignent nobis iuniores nostri honestam aliquam rationem que feminæ solum nobilitatem immunes evadant a filis suis lactandis. Alia ne pro nobilibus, alia pro plebeis feminis naturalis lex, aliud Evangelium? Nullo ergo modo sine nobilitate, sive regie matres absolute ab hoc natura debito libere sint. Hanc nostram opinionem præter ethnicos Philosphos, sanctoque Ecclesiæ Patres dicit Covarruvias in Epitom. II. P. cap. vii. §. 6. num. 13. Traqueus in tract. Nobilit. cap. xxi. Harbona dno 3. q. 1. n. 3. Franciscus Genettus in a. præcep. cap. 117. & plures alii. Non me fugit, plures distatos: Numquid idcirco ad infernum detruas nobiles feminas omnes? Sed ego mugas illas, ore christiano indignas, contemno. Quid nature lex præcipiat, pando: arcanum damnationis Deo relinquo.

XIII. Illius pravæ consuetudinis, unde tor gravia & ingentia mala proficuntur, in causa sunt etiam Parochi, & Confessarii, qui assentuntur his matribus, & morem hunc, quantum innocuum, eisdem permittunt: cum eas debent reprehendere, & maiori christiana matris infamia exhortari ad officia declamant; si Confessarii compertat hæc vanas, & nitium a natura legis deficientes matres; ablutis hic non tam intransare. Verum quia matres Parochos, & Confessarii sibi faventes habent: quia Parochi, & Confessarii sub Castitatum patrocino consuecunt: idcirco corruptela ubique fere graalatur. Hinc consequitur quod matres, que ab lactandis infantem aliiis femipis, postea magistri, donec adoleverint, educandos tradunt, videntur matrimonium iniuste ad libidinem solum explendam; cum postquam, scilicet honestissimum coniugii onus, filiorum fœditur curam, libere detrectent. Exalant ergo, nisi peccata iure velint, vocem suam Parochi, Confessarii, & Concionatores, doceantque matres, quam grave sit onus istud, præteritum malis que ablutim huiusmodi consequantur, spectatis: & nobilibus feminis

identem ac sepe exponat gravissima rationum momenta vi quorum hoc onere laetandi infans suus adiminetur.

XIV. Quæst. IX. *Leveni ut, an gravem culpam committat femina adultera que renuat lactare filium suum? Que vero suis carnis ab omni culpa exoneretur?* Resp. Culpam committere eiusmodi matres, nisi certum est præsumptivo vero culpa gradum penitus ignorat, lesalem non esse, communis Theologorum sententia est. Inter venia vero criminis reparatur græve, potissimum ob ea que hinc proficiuntur incommoda. Causæ porro eximentes ab omni culpa sunt. I. Imbecillitas matris, que sine gravi detrimento nequit filium lactare. II. Paupertas, que cibo insufficientes ab hac producendum habere non permittit. III. mamillarum scicetas. IV. si infamiam mater contraheret, eo quod ignotus, infans esse eisdem filium, vel rationes addit ob quas indicare licet, revera eisdem non esse filium. Si venialis tantum culpa est, inquit multi, quod mater lactare filium negligat; non erat cur tam prolixè rem ageres. Ita ratiocinantur similes. Sed repono ego. Culpam committit, certo scio: culpæ gradum ignoro. Abstinendum autem a culpa omnibus Scriptura sacra imperat.

XV. Quæst. X. *Peccat ne graviter mater illa que ob aliquam ex necessitate causis nequit lactare filium, si negligit bonam quærens nutricem?* Resp. Adhuc vel ipsi benigniores Probabiliores. *Leander disp. 9. in lxxviii. Trullenchus lib. 10. in Decal. Bonuina in 2. præcep. disp. vi. quæst. nra. p. 66. et 67. n. 4. quibus præfert Navarrus in Man. cap. xvi. n. 17.* Ratio evidens est: quoniam ex male nutritis ubere grave detrimentum infans patitur. Gravis tamen negligentia, et ocliantia fit oportet, ut contra mortalis contrahatur.

XVI. Quæst. XI. *Quando mater impotens est filium lactare, tenetur ne patre impotens lactare in gratia nutrice?* Resp. Communis opinio docet, ad matrem hanc cum spectare. Obligatio enim lactandi filium personæ est. Legitima autem impotentia posita, mater impotens evadit; nec tenetur per nutricem lactare filium; sed opus illud ad patrem devolvitur; quemadmodum, transacto trionio, non mater, sed pater alimenta præstare debet. Tamen, si pater impotens sit, tunc mater adstringitur per nutricem lactare filium, etiam illegitimum.

XVII. Quæst. XII. *Tenetur ne pater dotare filiam que nubere velit?* Resp. Adhuc omnes: quia dos succedit loco alimen-

torum. Porro alimenta iure nature debentur: ergo & dos. Quin, tametsi filia dives esset, & alimentis non egeret; nec pater ea præstare teneretur, dotem tamen denegare non posset.

XVIII. Quæst. XIII. *Quid, si infans nubere velit, repugnantem patri? Si maior sit viginti quinque annorum, tenetur adhuc pater eam dotare, quia in mora fuit eam matrimonio tradendi. Quare culpe patris veritatem, quod indigno nubat. Si minor viginti quinque annorum sit, & indigno nubere velit, repugnantem patre, hic a dote danda liber est: nisi tanta sit paupertas filie, ut necessarii alimentis egeat. Tunc enim caritatis lege adstringitur pater, prospicere filie, ne fame pereat: sed, si habeat illa unde se alere queat.*

XIX. Quæst. XIV. *Occurrunt ne casus cur parentes alienata filie dote gerere valent?* Resp. Quas ob causas valet pater filios exheredare, ob eisdem etiam alimenta subtrahere eidem valet: alimenta, inquam, congrua statui: nam que sunt necessaria ad vitam sustentandam, nunquam detrahi licite possunt, quia nunquam licet homines necesse. Perirent autem filii necessario alimento sublati.

XX. Quæst. XV. *Que, & quot sunt causas ob quas exheredare filios parentes valent?* Resp. Quatuordecim assignantur. I. Si manus filium in patrem intenderit, excepta causa necessaria, ut esset defensus sui ipsius, vel patrie, vel proximi. II. Si verba proferat in patrem, iudicis arbitrio graviter iniuriola. III. Si in iudicio patrem, matremve accusaverit, dummodo crimen non fit contra patriam, vel Principem. IV. Si cum veneficus filius converteretur, aut veneficus fit. V. Si parentum vitæ iniurias fluxerit. VI. Si uxorem patris, aut eisdem concubinam agnovit. VII. Si delatione filii in iudicio facta grave dispendium pater expertus sit. VIII. Si pro persona, aut debito patris non fuerit fide iher. IX. Si patrem, ut matrem impeditur testamentum condere. X. Si filius societatem inierit cum inimicis, & arenariis, qui pacto pretio has artes exercent. XI. Si filia nubere, dotem præbente patre, recitaverit, ut luxuriosam vitam ducat. XII. Si patrem, aut matrem alimentum curare filius neglexerit. XIII. Si capere parentes redimere contempserit filius. XIV. Si filius a fide catholica deleverit. Hæc quatuordecim causas recitentur in *Authenticis Iulianis*.

CAPUT IX.

De obligatione mariti ergo uxorem.

I. A Deo arctum est coniugium vinculum, ut una caro uterque reputetur. D. Thomas 2. 2. q. xxvi. artic. 11. duplicem amoris inter coniuges rationem exponit his verbis. *Gravos dilectionis attendi possit & secundum rationem boni, & secundum constitutionem boni, quod est obiectum dilectionis, magis sibi diligendi pariter quam uxorem: quia diliguntur sub ratione principis, & continuationis eiusdem boni. Secundum autem rationem continuationis magis diligenda est uxor: quia uxor coniungitur viro, ut una caro existens, secundum illud Matth. xix. Inque unus non sunt duo, sed una caro. Et ideo magis diliguntur uxori. Sed maior reverentia est parentibus exhibenda. In sensum germanum in quo intelligendus est textus Genesis 11. *Unam rem reliquit homo patrem suam, & matrem, & adheret uxori sue: & erunt duo in carne una.* Ardens ergo, sincerus, & suavis sit oportet mariti amor in uxorem, quam ut sociam ex suo latere avulsam habere debet, secus ut servam. Subiecta mulier est marito in domus regimine; at in ceteris sociæ est. Valet eam maritus corripere, admonere, & post iterum admonitionem moderate verberare. *Leg. Rei iudic. ff. Solutio matrimonii.* Atrox tamen verberatio vetita est marito: quam fit in uxorem exerceret, peccat plus minuse iuxta maiorem aut minorem verberationem.*

II. Quæst. I. *Tenetur ne maritus alere uxorem?* Resp. Adhuc omnes: idque statutum est *l. dotis fructus ff. de iure dotali.* In controversiam vocant, nam alimenta præstare maritus debet uxori quam sine dote duxit. Cui quæstioni respondetur, distinctione opus est. Si maritus libere duxit uxorem, nulla petita dote, sibi in iurato debet quod dote careat. Interdum dos hæcæ pignus intelligitur, quando minorum uxore duxit: tunc enim quamvis expresse dos non petatur, recipit intelligitur: quia dos committitur uxorem, & maritus eam cogere poterat dote sibi constituit; atqueque alimenta denegare licite valet. Si uxor divitiis careat, quantum pater dives sit, non possunt denegari alimenta: etiam si pater præbere dote non recuset. Postremum, si uxor constitutam dote non solvere negligat, potest maritus alimenta denotare, donec solvat, si habeat unde solvat. Debitum tamen coniugale ob dotis de-

fectum negare nequit: quia redditio debet ex vinculo matrimoniali oriri; alimenta vero toto respondent.

III. Quæst. II. *Adstringitur ne maritus alimenta præbere uxori, nisi solvatur debita dote, ob obsequia ad eandem sibi præstata?* Resp. Opinio negans probabilior videtur. Si quidem duo mox præbere marito debet, nempe obsequium ratione societatis coniugalis; & dote ob vitam alendam: Solutio unius non supplet defectum alterius.

IV. Quæst. III. *Quando uxor a marito sine iusta causa recedit, exigere ne alimenta possit?* Resp. Negat communis opinio: quia vi fœderis coniugalis obsequi, & inservire marito debet. Porro qui non facit quod debet, non recipit quod oportet. *L. si ex C. de condi. r. inserit.* Socus vero dicendum, si maritus in causa fuerit cur recedat. Causa nulla recessus esse potest: nimia verberatio, iustus moderata. Quare si uxor recederet a marito ob moderatam punitionem, alimenta fructum repeteret.

V. Quæst. IV. *Tenetur ne maritus alimenta præbere uxori adulteræ?* Resp. Multi diliguntur, amare maritum non posse denegare alimenta uxori adulteræ in foro exteriori, donec iudicis sententia uxorem adultera declarata sit; posse vero in foro interiori, quando certus esset eam esse adulteram; sicut in hoc casu a forti societate repellere eam potest. Et hæc videtur communis opinio. Uxor enim suo adulterio ius amittit ad dote, & ad alimenta; quoties certo confiteri videtur adulterium. Hæc tamen tali moderatione accipienda sunt, ut maritus, iure attento coniugii, id præstare valeat. Ceterum, inspecta caritatis leges, si uxor extrema fame laboraret cum periculo gravi periculi: tunc, quemadmodum ceteri fideles, quin potius trulo, maritus eisdem tantum alimentis præbere deberet, quantum sibi esset ad vitam sustentandam. Durum vero sine super dote factis ob adulterium ad tribunal delatum, maritum alimentis, & expensis in foro exteriori solvere tenetur, secus in foro interiori: quia quantum ad privatam separationem iudex, & domesticus maritus separatur, deprehensa uxore in manifesto adulterio: liciti & contrario uxor denegare debetum marito evidenter adulterio potest. Hæc tamen dicta sunt absque præiudicio eorum que alibi dictum filius de distinctione fori interius & exterioris. Quia hæc distinctio non adeo frequenter, ut non patet Theologi exilicant. Ob adulterium suspicandam suspendere nequit maritus alimenta; ut

propter oscula: quamvis sit graviter corripienda uxor; & nisi desistat, tunc alimenta subtrahenda sunt. Addiderim, spectandam esse oculorum, & amplexuum conditionem. Nam si fornicio quis, aut amicitia gratia uxorem alterius osculatus fuerit, prima vice prodest dissimulatio; & correptio iustitiae. At si oscula lasciva ex circumstantiis deprehensa fuerint, tunc alimenta denegare; & tota cohabitationem suspendere marito licitum erit. Quando autem uxor marito litem intendant, ut divorcium obtineat ob adulterium ab eodem perpetratum; convenit penes omnes, uxori subministranda a marito alimenta, & expensas, ne ob harum defectum causa cadat, & seque defendere nequeat.

V. Quæst. V. Maritus tenetur ne cum uxore cohabitare? Resp. Adfirmant omnes. Hæc quippe cohabitatio est unum ex precipuis matrimonii debitis, quod ut merito impendat conjugæ, patrem, & matrem deserere debent. In hunc quippe finem institutum matrimonium est, ut conjugæ sobole generent. Ad hanc vero generationem necessaria est cohabitatio. Gravis culpa proinde est hæc cohabitatio suspensio, nisi causa sublata, ut colligitur ex Matth. v. *Omnes qui diriserint uxorem suam, excepta fornicationis causa, faciunt eam fornicariam*. Hæc cohabitatio, non materialis in eadem domo, sed conjugalis in eodem toro sit oportet.

VII. Causæ legitimæ ob quas suspendi cohabitatio licite valet, sunt sequentes. I. Gæstio negotiorum familia. II. Exilium iudicis sententia prescriptum. III. Vitæ periculum. IV. Consensus mutuus ad continentiam servandam, remoto incontinentiæ periculo. V. Bellum Principis imperio succursum. VI. Brevis periclitatio: longam enim, repugnantem uxore sustineri nequit. Non tenetur secum in peregrinationem uxorem ducere, quia dedecet mulieres peregrinari.

VIII. Tandem, cum vir sit nihilis, caput, & rector curare debet ut uxore christiane professionis munia implet, & præceptor legis tum divine, tum ecclesiasticæ exequatur. Peccant mariti, dum ieiunia Ecclesiæ servari ab uxore non sinit, veriti ne graciliores evadant, minusque aptæ ad reddendum debitum, aut venustatem deperdant; quodvis in oppositum salubriter iunioribus Caluiste non pauci. Moderata quippe ieiunia ab Ecclesiâ prescripta nequaquam impediunt temperata matrimonii officia. Porro ob futurandam libidinem non sunt Ecclesiæ mandata negligenda. Quare, nisi adit peculiaris infirmitas,

vix evenire potest ut ob debitum reddendum sint negligenda ieiunia præcepta. Quid quod tempore ieiuniorum continentiam iuxta antiquam sanctamque disciplinam servare coniuges deberent?

CAPUT XI.

De obligatione uxoris erga maritum.

I. Honorem, & obedientiam debent maritis suis uxores. Legæ naturali mulier subdita viro est; iure vero divino uxores honoratæ, ac reverenti maritos, illique obedire tenentur. *Sub viro positæ eris, & ipse dominabitur tui*. Genes. cap. xxi. & D. Paulus ad Coloss. xxi. *Mulieres subdite estote viris, sicut oportet, in Domino*. & alibi *Quæ autem nupta est, sequatur quomodo placeat christo*. D. Petrus Epist. I. cap. xii. *Similiter & mulieres subdite sint viris suis, ut & si qui non credunt verbo, per mulierem conversationem vestri verbo lucrifaciant*. Modestæ & christiane uxorum conversationi tantam viam D. Petrus inibit, ut eam efficiorem reputet ad emolliendam maritorum corda quam ipsam Concionatorum eloquentiam. Vi contractus matrimonialis tenetur, nedum ut femina, uxorem etiam ut uxor, viro obedire in iis quæ regimen familie spectant. Si in rebus præriori momenti subici detrederet, letaliter peccat; secus, si res leves sint.

II. Quæst. I. Peccat ne graviter mulier quæ marito præcipienti ut abstinat a viciis, superfluisque indumentis, & a nobilibus minus compositis, obedire renuat? Resp. Negat Leander disp. xi. quæst. xxi. dummodo abstinence contemptus & contumacia: quia, inquit, quamvis præceptum sit iustum, non tamen uxor tenetur illi obedire sub tanta culpa ob materiam levitatem. Pro eadem opinione laudat *Nicæstrum, Sayrum, & Trullianum*. De more Leander laxiora defendit. In questione de peccato moralis semper præ oculis habenda D. Thomæ doctrinæ est, quod minimum alicuius prohibentis vana, superfluaque ornamenta, & incompositos mores, mandato refragantem. Quod opponunt, materiam humilmodi levem esse, facile est. Neque adfirmati, neque negati hoc absolute potest, sed ex circumstantiarum varietate colligi debet. Contingere valet maritum talis esse moralitatis, severitatis, & superfluitatis, ut honestum, & decentem ornatum uxori prohibere velit. Verum, cum mulieres ad vana pronæ naturæ sint,

sint, frequentius evenit ut eandem ornamenta, & viciates gravem exhibeant marito prohiberi materiam. Hinc frequentissime peccare uxores letaliter plerumque, dum maritis suis, qui hæc vetant, relictant.

IV. Quæst. II. Quandoquid uxor in domo uxoris mariti se se opponere licite potest? Resp. Quoties accidit ut maritus mala perpetret, toties uxor contra mariti præceptum licite potest mala omnia pro viribus impedire, sequeque mandatis eiusdem opponere. Puta, si maritus bona prodigat in ludos, comellationes, aliaque illicita; si necessaria item pro alienda familia subministrare maritus recuset, tunc uxor potest etiam accipere ex quæ revera requiruntur ad familiam regendam; & obistere ne maritus bona dilapidet. Cavendum tamen uxori est, ne maritum ad iram, ad blasphemias, ad rixas provocet. Peccare enim frequenter potest, si nimis sua loquacitate, turgoque animo didicisse se opponens mariti, illum iritet, & ad infirmitatem concitet.

V. Quæst. III. Quæ obsequia præstare uxor marito debet? Resp. Quod uxor tenetur in servitio mariti, omnes sententur: licet enim sit foca, est tamen quasi serva; atque adeo familie servitia exequi debet, ut condire cibos, domum veterere, pannos lavare, discissas vestes relaxare, & cetera id genus obsequia præstare. Potissimum vero agrotanti marito singulari affectu assilere debet. Disputant in utramque partem Theologi, utrum uxor nobilibus hæc vilia obsequia præstare debeat. Negant Salmantianenses tract. xxv. cap. univ. par. 3. §. 2. n. 56. Leander disp. xi. q. xvi. Sanchez, Fagandez, Rosella, alique penes eodem. Verum recentia ministeria haud sunt tam vilia, ut nobilem dedecent uxorem. An nobilitas turpis oculi causa erit? An nihil agere nobilitatis privilegium est? Regere familiam & gubernare domum maritus, & uxor debent: ille ut dominus, hæc quasi serva: ille imperando, & quæ pro victu, & vestitu necessaria sequendo. Maritus qui inferiora ministeria exequendo, Maritus qui domus negotia servitio peragenda committit, brevi familiam destruit. Uxor quæ famulibus domestica servitia rennitit, numeri suo minime satisfacit. Utraque tamen opinio conciliari potest, si dixerimus, uxorem nobilem, divitemque munus suum implere, si servis invigilet, si curet ut res domestica conservetur, & ea omnia fiat a servis quæ in domo utilitatem conferunt; ipsam vero

Cont. Theol. Tom. IV.

honestiora ministeria obeat. Etate hæc nobiliora uxores nobiles frequentissime peccant, quod otio distulant, quod rem domesticam prolixè negligant, ut vanitatis, pompis, ludis, oblectamentis, theatris indulgeant. Quare increpare eas Conciliorum debet; & nisi quæ sunt uxoris propria, status conditione spectata, exequi paratæ sint, ab altaribus arceantur. Sine a viribus servis exemptæ: ideo ne otiose manus licite eidem erant? Qui non laborat, non manducat, inquit D. Paulus: si necesse peccati pena omnes Adæ filios afficit. Si nobilitas divitis caret, ut nimirum servos conducere nequeat; latenter omnes tunc uxorem adstringi servorum officia peragere.

VI. Quæst. IV. Peccat ne uxor, si cohabitare cum marito, illi longe alio migrantem sequi renuat? Resp. Adfirmant omnes Theologi, tum ob redditionem debiti conjugalis, tum ob obsequia marito præstanda. Maritum alio commigrantem licet mulier adstringitur, ut habetur in cap. *Unaqueque* xxi. qu. 1. *Unaqueque mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte*. Quod tamen verum habet, nisi pactum præcelleret ante matrimonium contractum, non mutandi domicilium. Nec enim adeo ratio cur pactum aliud considerari non debeat, quando plena libertate & consensione mutas initium fuerit. Quin occurrere urgentia momenta possunt ob quæ mulier iubeat eundem adiciat pactum. Si tamen necesse operet mutandi domicilium, in hoc casu gravis detrimentum pactum amittere viri obsequia, probabilius est. Puta, si marito calis temperies sit minus salubris; si tale domicilium sit causa inimicitiarum, vel alterius scandali; si necessitas maioris emolumentum pro domus sustentatione, & alia id genus motiva occurrant; poterit certe maritus, nullo habito ad pactum respectu, alio transire: æquique tunc comitari uxor tenetur. Ob rem rationem, uxor non tenetur maritum sequi cum gravi lux sanitatis detrimento; sicut nec debuit cum reddere conjugale cum taret eum sequi, & multo minus debet eum sequi, si adesse sibi periculum peccandi. Quapropter maritum transeuntem ad regiones hæreticorum non debet sequi ob periculum amittende fidei.

VII. Quæst. V. Tenetur ne uxor sequi maritum uxorem, aut in exilium pulsum? Resp. Vagum virum non tenetur sequi uxor, quæ aut matrimonium sciebat illum non vagari, aut saltem ignorabat. Maritum in exilium missum sequi mulier debet; quemadmodum

mutare domicilium, cogente necessitate, illam debere, dictum est. His vicissitudinibus sese subicit mulier, dum matrimonium contrahit: iure quippe talis conditionis colabitur cum marito debet. Quoties ergo necessitate aut exiliis subeundi, aut vitæ alende, alio commigrare maritus cogitur, illum uxorem comitari debet.

VIII. Quæst. VII. *Debet ne uxorem suam pariterque filios maritum pauperem alere?* Resp. Probabilior sententia est, pauperem maritum alendum ab uxore bonis sive dotibus, sive paraphernalibus abundante. Societas matrimonialis hoc debetum clare ostendit. Quis namque magis dissimulatur naturæ quam quidam tam arcte mutuo societatis vinculo iuncti, in necessitate sustentanda vitæ recedunt invicem le se iuvare?

IX. Quæst. XII. *Si maritus debita contraxerit, ne uxorem aleret, tenetur ne hæc, de fructu maritis, bonis sive dotibus debita ei modo solvere, ne creditores defraudentur?* Resp. Duplex est sententia. Prima affirmat, firmiter tempore quo debita contraxit ad uxorem alendam, pauper erat: quia hoc tempore paupertas maritus non tenebatur alere uxorem, sed uxorem maritum. Ergo debita contracta hoc tempore cedunt in utilitatem uxoris, atque adeo hæc ex eiusmodi debitis facta est, dicitur. Secus dicendum, si maritus dives erat, ob contrariam rationem.

X. Secunda sententia negat. Hanc defendunt Salmanticenses tract. xxiv. cap. ulto. punct. 3. n. 64. Quoniam, inquit, creditores, quibus Antonius (v. 2.) ex pecuniis acceptis maritus intersit, non tenetur illam pecuniam solvere maritibus. Ergo similiter, quomvis maritus inops impenderit pecuniam mutuo acceptam in alendam uxorem, hæc non tenetur ex bonis propriis dictam solvere pecuniam. Idque confirmat ex eoque, licet in marito inops suspensum debitum alendi uxorem ob impotentiam, non tamen pecunia extinguatur. Accedit, maritum qui mutuo accepit pecuniam ad alendam uxorem, verum ius acquisivisse, & eorumdem dominum factum fuisse. Ergo debitum personale est, & extinguatur morte debitoris; nec ad alios transmittatur. Hæc, & similia alia que in idem recidunt, ad hunc sententia confirmationem adducunt: & pro eadem citant *Sententia Molinæ, Trullæque, Bonaciniæ, & aliorum.*

XI. Præter sententia mihi videtur probabilior, & iustis naturalis conformior. Dictum est qualione precedenti, inopem maritum alendum esse ab uxore. Si paupertas, faten-

tibus Salmanticensibus, suspensum debitum, liber maritus evadit ab alenda uxore; quin uxor ratione vinculi coningalis tenetur maritum alere, paupertate premente. At reviviscit in marito debitum, quoties pecunia accipit vel ipso paupertatis tempore. Quæritur, an, si maritus fueretur pecuniam expendendam in uxoris alimenta, teneatur uxorem dived, dictor facta, restituere prefatas pecunias iusto iustitiam? Non puto, eos hoc inficari. Partes, cum maritus inops pecuniam mutuo accipit, licet ad restitutionem impotentis conficit, revera deceptus mutuantem, & recipit firmiter. Pecunia ergo iniuste acquisita alicui uxori, que bonis abundat. Quæ igitur ratione exempta erit ne id restituat in quo facta est ditior? Si iure societatis matrimonialis ius tenetur maritum alere in casu necessitatis; profecto peccat, dum negligens talem obligationem, cogit maritum mutuo accipere pecuniam, quibus illa ipsa cum marito alatur. Dicitur debita suspensa, & non extincta, sed reviviscit, præsertim quæstioni applicata, subitissimam quædam speculationem mihi videtur: quoniam non reviviscit in marito debitum decepti mutuantem, mediis pecuniis furto sublati. Pecunie autem mutuo acceptæ tempore paupertatis, cum manifesta cognitione impotentie ad eas restituendas, quasi furti rationem induunt. Cætera momenta quæ afferuntur pro locanda opinione, tamen non sunt, ut in his solvendis dicitur immoremur.

CAPUT XII.

De mutuo fratrum, & sororum obligationibus.

I. Fratres sororque debere se mutuo affectu, ut omnes homines, sed peculiaris dilectione ob ærum sanguinis vinculum, contra omnem debitæ aliam veritatem. Quare, si lese verberent, aut contumelias intendant, non modo contra caritatem, verum etiam contra pietatem delinquant: quæ circumstantia est necessaria in confessione exprimentanda.

II. Quæst. I. *Tenetur ne fratrem fratrem alere?* Resp. De extrema necessitate sermo non est: quoniam omnes homines tunc se mutuo alere debent, ut ius locutionis est. Loquuntur in gravi necessitate. Communis sustentationem, atque Theologorum sententia est, teneri fratrem propiciere fratri, ut decenter vivat; & multo magis sorori, cui etiam congruentem dotem subministrare debet.

Id.

Idque statutum est leg. Cum plures, §. Cum tutor, ff. de admitt. tutor. & leg. Non enim, C. de admitt. tutor. Et ex eo confirmatur quod frater in hereditate succedit ab intestato. Ius autem succedendi in hereditate comparatur iuri præbendi alimentæ.

III. Hæc sententia communis est, si sermo sit de fratribus & sororibus ex eodem patre & matre parentis: immo etiam de fratribus ex eodem patre, tamen ex diversâ matre ortis: quoniam illi in iure primis æquivalent, ut ex cit. leg. Cum plures constat. Si porro fratres sint uterini tantum, nec ex eadem matre, sed ex diverso patre; tunc debent se mutuo alere, necessitate gravi urgente, & frater tenetur utique alere sororem uterinam, & secus dotare: quoniam his non competit quærela de infirmitate testamenti, ut ex Molina advertunt Salmanticenses ubi. 69. & colligitur ex leg. Cum plures. Si tamen frater heres sit matris, tunc tenetur: quoniam tunc hereditas descendit cum opere donandi sororem uterinam. Probabilior opinio hoc debitum extendit etiam ad filios ex fratre, aut sorore matris, quando tanta sit premittitur necessitate, ut nequeat decenter vivere, neque victum sibi propria industria comparare.

IV. Quæst. II. *Clericus licite ne possit ex sui beneficii fructibus alimenta fratri, aut sorori præbere, & etiam dotem?* Resp. De alimentis nulla est difficultas, quando fratres reale pauperes sint. Fructus enim beneficii in pauperes erogandi sunt. In pauperibus autem vivandis hæc ordo servandus est, ut proximioribus propiciatur, quoadmodum alius diximus. Cavendum solum ne sub larva paupertatis avaritia latet, & carnalis affectus distanti, vel ad meliorem sortem extollendi consanguineos. Vera paupertas requiritur, ut Beneficiarius possit sacros redditus consanguineis donare. Similiter dotare sororem pauperem Clericus beneficiarius potest: ex ratione qua in alias pauperes puellas dotandas potest reditus beneficii impendere.

V. Disputat Theologi, utrum Clericus beneficiarius non solum possit, sed etiam teneatur sororem dotare ex redditibus beneficii. Negant communiter Auctores, quorum sententiam referunt, probantque Salmanticenses quibus, præceptum elemosine non obligat solum posse, verum etiam ad id teneri: quia dotem præbere alimentorum. Quare, si alimenta tenetur Clericus præfatus, eadem ratione adstringitur etiam dotem conferre.

XI. Utraque sententia conciliari potest. Aut Clericus habet revere superius redditus ecclesiasticos in pauperes erogandos, aut secus. Si secundum, disputatio evanescit. Si primum, tenetur cum dotare; dummodo revera dote indigat. Quoniam tum duo præcepta urgent: primum elemosine eroganda; alterum erogandi elemosinam proximioribus, seu consanguineis pauperibus. Ergo, si soror vere pauper sit, eam ceteris pauperibus præferre debet. Hanc doctrinam defendent etiam Leander disp. 11. q. x. & est probabilior, mihique vera. Hanc doctrinam extendunt multi etiam ad sorores spurias. Quia, inquit, si licet Clerico dotare filias spurias, multo magis poterit similes dotem conferre sororibus pariter spuris. Ad auctoritatem S. Pii V. qui sua constitutione, cuius initium est, *Que omnia ecclesiasticis*, prohibere id videtur, respondent, sanctum Pontificem abrogasse dumtaxat quædam privilegia quibus facultas Clericis beneficiatis concedebatur testandi, & donandi bona redditum ecclesiasticorum; minime vero vertisse ne ius naturæ imperetur propiciendis filiis, aut sororibus, sive legitimis, sive spuris. Quod dictum est de fratribus, extendendum iterum ad sorores est. Soror enim dives alere, & dotare aliam sororem inopem debet.

VII. Quæst. III. *Quam obligationem habeant fratres in honorum partitione?* Resp. Teneatur fratres omnia bona in communem accipiendum conferre, si cum aliis portionem habere velint, in exceptis que aliquo peculiari iure, sive donationis paterne, sive alio iusto titulo frater aliquis in propria possidet. Verum de hoc ex instituto alibi agetur.

VIII. Quæst. IV. *Donatio facta a patre titulo partitionis pro sacris ordinibus suscipiendis, debet ne in collationem, seu in accipiendum communem offerri, si ceteri fratres legitime suscipiantur?* Respond. Negat prima sententia, ex quo Tridentinum Concilium veteri patrimonio equali aliam portionem, in consilio Episcopi, sibi. xvi. de reformari. cap. 11. In hoc autem casu Clericus alienaret suum patrimonium. Tam etiam quæ a patre donatur filio pro militia exercenda, non sunt in communem cum aliis dividenda. Ergo neque illa quæ a patre filio donantur titulo militiæ spiritualis.

IX. Secunda, & probabilior sententia affirmat: quoniam, quod patrimonium excedit legitimam portionem, pater dominum non habet cum excellenti libere donandi; & si donet, lædit ius aliorum fratrum, illorum

porcionem diminuendo. Porro quod cum aliorum damno, & detrimento fit, iure nature vitiosum est. Concilium vetat alienari patrimonio iulle, non in iulte alienatum. Partis militie terrene firmat sententiam illam. Nam, si bona hoc studio donata excedant legitimum debitum cum detrimento futurum; tunc, si constant, in acervum conferenda sunt, si sint consumpta, impoecunia exculat. Plura alia que ad hanc pertinent materiam, suo loco futuris tractabuntur.

CAPUT XIII.

De honore quo esse debent ecclesiastici viri a laicis, & de officio Ecclesiasticorum in subditos.

I. N Omine patrum veniunt potissimum parentes ipsitales, quales sunt Pastores animarum. Prælati, Episcopi, & Sacerdotes omnes, qui sacrificia pro animabus Deo offerunt. Scribit enim D. Paulus ad Corin. I. cap. IV. Non ut confundam vos, hæc scribo; sed ut scilicet meos carissimos moneo. Nam si decem milia predicagionum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per Evangelium ego vos genui. Tenentur ergo fideles honorare, & revereri Sacerdotes, ac potissimum Pastores, ut filii parentes suos ipsitales. Debent eis obediuntiam præstare in his que muneris eorum sunt. Pastores ministrare necessaria debent, neque ad oppositoribus defendens.

II. Nec vulgari excusatio, quod aliqui Sacerdotes, & Pastores mali sint, a debito honore, & reverentia fideles libidos eximit: quia ob eorum dignitatem & gravitatem, quem malis aditionibus non amittunt, sunt honorandi. Christus Dominus, inquit S. Cyprianus episc. ad Rogatianum Episcopum, usque ad passionis diem servavit honorem Pontificis, & Sacerdotis, quoniam illi nec in ore dei, nec in quantum Christi servassent. Nam cum Iesum amantissimæ, dicit illi: Vade, & monstra te Sacerdoti, & offer donum. Humilitate ea qua non quocumque esse homines docuit, Sacerdotem appellavit. Item sub ista passiois, cum alamp accepisset, & ei diceretur, Sic respondeat Pontifici? nihil ille cum meliore sententia est in personam Pontificis, sed magis innocenciam suam vitiosus est, dicens: Simile facinus sum, expobis de malo; si autem bene, quid me cadit?

III. Peropportuna sunt que scribit S. Augustinus episc. lxxvii. alias cxxviii. ad Clerum & Episcopum Hipponensem. Ad quid

aliud sedent isti, & quid aliud captant, nisi ut, cum quisquis Episcopus, vel Clericus, vel Monachus, vel Sacerdotalis ecclesie, omnes tales essent, iocundat, contemnat, sed non omnes posse nasci? Et tamen etiam ipsi, cum aliqua nocentia inveniant adulteros, nec prostrant uxores suas, nec oculum matrem facit. Cum autem de aliquibus qui sanctum nomen presbiterum, aliqui crimini, vel falsi amiserit, vel veripatuerit, instat, fatigat, ambuat, ut de omnibus hoc creator. Hoc ergo, de nobis doloribus suavitatem suemate lingue captantes, facile est ut illi canibus quodpremum, si forte in malo intelligamur; qui lingebant voluera panperis illius qui ante ianam divitis iacebat, & quosque veniret ad requiem sicut Abrahæ, laboriosa, & indigna omnia tolerabat.

IV. Exemplum magni & piissimi Imperatoris Constantini laicos omnes debet maxime ad honorem reverentiamque erga Deo minisros excitare. Si quidem, cum ad ipsum allari libelli fuissent in Concilio Nicæno adversus Sacerdotes catholicos, eisdem comburi iussit inquit: Deus eos constituit Sacerdotes, & potestatem dedit de nobis quocumque iudicandi: & ideo nec a vobis reus iudicatur. Potestatem non potestis ab hominibus iudicari. Quapropter Dei filius inter eos expedit iudicium, & vestra iurgia, quacumque sunt, ad illud iudicium referuntur examen. Vos enim vobis a Deo dati estis dii: & convenient non est ut homines iudicent deos; sed ille sicut de quod dicitur est: Deus sicut in synagoga decorum in medio autem deo diiudicat. Kassianus Lib. I. hist. eccl. cap. i.

V. Pastorum erga oves ipsi conceditas officia plurima sunt. Potissimum est ovæ pascere. Clarius hæc munia exprimit Apollonius I. ad Timoth. iv. Exemplum esse solum in verbo, in conversatione, in caritate, in fide, in castitate. Innumera sunt que Deus Prophetarum ore Pastoribus commendat. Nam per Ezechielem cap. xxxiii. hæc precipit. Fili hominis Speculatorum dedit te domus Israel. Audient ergo ex ore meo sermonem, annuntiabit eis ex me. Si vero dicente ad impium. Impie morte morieris; non facies locum, ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur; sed quoniam autem eius de manu tua regeretur. Si autem annuntiant te ad impium, ut ut a via sua convertatur, non fuerit conversus a via sua; ipse in iniquitate sua morietur. Porro tu

quintam tuam liberasti. Pastribus vero qui munia sua obire negligunt, hæc minatur Deus per Iliam cap. Ivi. Speculatores eius cæci erunt, & perentur. Si in errore sum (inquit vobis) si in interitu, quid vobis? Quis me querit? Quia in errore es, non erro vobis; quia peristi, non erit vobis. Sic volo errare, sic volo perire. Sic vobis errare, sic vobis perire. Quante melius ego volo. Præsertim audeo dicere, imperatorum sum. Animo enim dicebat Augustinus Prædica verbum, in similes Pastores hæc affatur: Vos pastores Israel, qui pascitis semetipsos. Nomen gregis a pastoribus pascuntur? Lat comedatis, & laici speriebantur, & quod trassum erat occidebatis; gregem autem meum non pasciebatis. Quod infirmum fuit, non consolidatis; & quod agratum, non sanatis; quod contractum est, non alligatis; & quod abiectum est, non reduxistis; & quod perierat, non quaesistis: sed enim auferatis imperatibus eis, & cum potestate. Et dispersa sunt oves mee, eo quod non esset Pastor: & facta sunt in decoratorem omnium hostiarum agri. Propterea Pastores audeat verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super Pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos, ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius Pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in os.

VI. Non minori fervore D. Paulus enumerat, inculcatque Pastribus omnibus gregis cultum. Coniolaris allicitos præcipit, sanate agros, ignorantem instruere, superbius reprimere. Prædica verbum, deo opportune importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctura. Tu vero vigila, in omnibus labora, quæ fac Evangelis, ministerium tuum imple. I. Timoth. iv. Admonet Titum cap. i. Episcopum optimum esse eum qui amplectitur sanam doctrinam, & fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Item ad Timoth. II. cap. ii. Sollicitus cura te ipsum prohibuitum servare Deo, operarium inconfusibilem, recte tractentem verbis veritatis. Additque, hoc verbum veritatis esse verbum Dei, seu Scripturam sanctam. Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad corrigendum, ad erudendum, in castitate, Sollicitudinem, labores, & comatus Pastorum in querendis ovibus lucrandaque optime describit Augustinus serm. xlv. de Psal. vii. Et contramittunt sunt oves, quia gravantur errantes, alienas se a vobis dicunt errare sua & perdituræ sua. Quid vultis?

Quid nos quaeritis? Quasi non ipsa causa sit quare eas velimus, hæc quaerimus, quia errant, & perentur. Si in errore sum (inquit vobis) si in interitu, quid vobis? Quis me querit? Quia in errore es, non erro vobis; quia peristi, non erit vobis. Sic volo errare, sic volo perire. Sic vobis errare, sic vobis perire. Quante melius ego volo. Præsertim audeo dicere, imperatorum sum. Animo enim dicebat Augustinus Prædica verbum, in similes Pastores hæc affatur: Vos pastores Israel, qui pascitis semetipsos. Nomen gregis a pastoribus pascuntur? Lat comedatis, & laici speriebantur, & quod trassum erat occidebatis; gregem autem meum non pasciebatis. Quod infirmum fuit, non consolidatis; & quod agratum, non sanatis; quod contractum est, non alligatis; & quod abiectum est, non reduxistis; & quod perierat, non quaesistis: sed enim auferatis imperatibus eis, & cum potestate. Et dispersa sunt oves mee, eo quod non esset Pastor: & facta sunt in decoratorem omnium hostiarum agri. Propterea Pastores audeat verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super Pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos, ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius Pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in os.

CAPUT XIV.

De officio Principum, & magistratum erga subditos, & de ipsorum erga illos obedientia, & cultu.

I. Officium Principum erga subditos eo potissimum spectat ut illi pacem, tranquillitatem, bonum commune foveant, promoveantque. Subditorum debent mores ad Regis instituta, & sequitur reformare. Quare Regis Præter fil aliquotiar præpotes Potestates: Et non Reges intelligit, eruditissimi iudicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate ei cum lætate. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & perat de via iusta. Psalm. cxv. Augustinus Lib. V. de Civ. Dei cap. xxv. longo sermone describit Imperatorum Potestatem in subditos munia: inquit enim: Neque qui christianos quosdam Imperatores ideo fuisse dicimus, quia vel diutius imperant, vel imperantes filios more placida religione. Sed felices eos dicimus, si iuste imperant; si inter linguas subditum honorant, & subjectioni munus famulitæ salutarium non exsolvant, sed homines esse meminerint; si suam potestatem ad Dei virtutum maxime dilectionem, manifestat eius famulam faciant; si Deum timeant, diligant, colant; si ipsam amant illud regnum, ubi non timeant habere confes-

ter; si rapidis vindicant, facile ignoscunt; si eandem vindictam pro necessitate regenda, invidique Republice, non pro sativando criminis, veluti exequi; et si eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis; et si quod asperis plerumque negotiorum decore, misericordia lenitate, beneficentia largitate compensant; si luxuria tantibus est castigata, quanto potius esse liberis, si molu cupiditatis parvis quam quibuslibet gentibus imponere. Et si hoc omnia faciunt, non peccat avaritia inanis gloria, sed propter caritatem dilectionis internae, si postis peccatis, iniquitatibus, & miserationibus, & orationis sacrificiorum Deo suo voto immolant munusculum. Tales christiani Imperatores dictus esse solent in caeteris suis, postea res ipsa facturus, cum id quod expectamus, adveniat.

II. Subdit idem Augustinus officium Regis esse, bona quae in communem subditorum utilitatem cedunt, precipere, & mala quae huic communi tranquillitati estelant, prohibere iusta legibus. Quod sane est (inquit epistolae dicitur, alias l.) et serui vicario solent, quia vero sum Rex est, serui leges iusta precipientes, & contraria prohibentes, eandem tamen signi sanctionem, sicut serui in Ecclesia laici & templo iohannis, & illa excois quae contra precepta Dei fuerant constituta, deponenda; sicut serui in iustis, talia & ipse faciendo, sicut serui Rex Non mutarunt, antequam vocatam ad placidum Dominum compellendo; sicut serui in Danis, in domum stragendam in potestate Danielis dandis; sicut serui in Nechemia dandis, omnes in regno suo, postea in his phananda Deo legi terribili prohibendo. In hoc ergo serui Dominus Reges, in quantum sunt Reges, cum ea faciunt ad servendum illi qui non possunt facere nisi Reges.

III. Officium Principum est non modo temporaria Republice promovere ut dominus; verum etiam Ecclesiam, subditus iura, & regimen tenent, defendere, iurare, ut prelorentur plurimum Principes, Constantinus, Theodosius, Carolus Magnus, Ludovicus Pius, alique Imperatores, & Reges sanctitate praestantes. Ecclesiae res & iura protegere, ac defendere debent ut Dei ministri, ut advocati, & defensores sicuti non dominia eandem Ecclesiam invidere, atque regnum ibi appropriare. Adverte P. Natalis Alexander Lib. II. Theol. Regni. tit. 2. §. 3. iudicium causarum ecclesiasticarum, quae potissimum fidei controversas, sacramentorum administrationem, sacros Ritus, subdi-

plinan sacram spectant, nullo modo ad Principes laicos pertinere. Quare infort, gravis peccati reos esse, dum ad iuribulum manum admovent; & sacram arcam contingere audent, causamque videlicet cognitionem libi usurpantes, & sacerdotum munia assumentes. Exempla allegat Core, Dathan, Abiron, & aironisque, qui tuis Domino adolere ausi sunt, tametsi non essent de genere Aaron; & iudico severissimas luere penas. Sic & Oza, qui ad arcam Domini manum extendit, repentina morte percussus fuit. Innumerati alii sunt Reges, & Principes, qui gravissima supplicia sunt perpessi, quia profanas manus ad sacra Ecclesiae iura, & officia extendere voluerunt.

IV. Alterum Principum munus est, iustitiam administrare, viduas, pupillos, veluti communes parentes, tueri, civiles causas ad sua tribunalia delatas diligenter examinare, & cognoscere, nullo habito personarum respectu. Opportuna fuit quoque legatur Job d. xxv. Utando predebat ad portam iudicantis (in partibus civitatum rom iudicia habebantur) Et si plures, parabant cathedram iudicis. Ante iudicem scriptabat me, & oculis iudicis testimonium videbat mihi; et quod liberabam pauperem exonerantem, & pupillam eius non esset aditor. Benedictum potius super me vocabat, & caritativa excolatus sum. In iudicio iudicatus sum, & recessit me, sicut firmamento, & ademat, iudicio meo. Oculi sui ecce, & per claudo. Pater enim pauperum; & causam, quam iustitiam diligenter investigabam. Querebam melius iudicium, & de dentibus illius angustiam preda. Plurima id genus legi possunt Proverbiorum cap. xv. & xxix. item Sapientiae cap. 1. & vi. Gravis peccati propterea rei sunt qui scientia, prudentia, & sufficienti acumine destituti, ad hocque cognoscendas, & diiudicandas causas inepti, iudicium munus assumunt; neque in tali foro possunt absolvi, nisi adhibent se huiusmodi officio.

V. Quasi I. Peccant in Reges, & Principes qui munia, & officia secularia dividunt. Resp. Disputant in utrumque partem Theologi. Adfirmant plures: quoniam officia etiam secularia debentur dignitatibus, ratione iustitiae distribuentur. Praeterea officiorum venalitas, maxime iustitiam non habentium, origo est plurimum malorum: hinc enim latrocinia, iudiciorum venditio, oppressiones, & incommoda plurima sequuntur.

XI. Negat placida sententia, quae de-

fendere videtur D. Th. opus. xxi. ad Duceflan. Brabantur. Quia quaedam de his, & officialibus regibus, si licet eis officia vendere, vel mutuo ab eis recipere aliquid certum, deinde tantum recipiant ex officio. Ad quod attendendum videtur, quod quia ista alius difficultates habere videtur, quoniam prima est de officiorum venditione. Circa quam considerandum videtur, quod Apostolus dicit, quod multa licent quae non expolunt. Cum autem his officialibus vestris nihil committatis, nisi temporalis officium potestatis, non videtur quare huiusmodi officia non liceat vendi, vendere, & commodum saltem venditio de quibus post praesentem quod fuit videri est talia officia exercenda, & non tanto pretio vendantur officia, quod recipi non possit sine gravamine vestrorum subditorum.

Sed tamen talis venditio expediat non videtur. Primo quidem quia contingit frequentem quod illi qui essent magis idonei ad huiusmodi officia exercenda, sunt pauperes, ut emere non possint; & si etiam sunt divites illi qui meliores sunt, talia officia non ambiunt, ne inibant ad lucra ex officio acquirenda. Sequitur igitur quod ut plurimum illi officia in terra vestra suscipiant qui sunt peiores, ambitiosi, & pecunia amatores; quos etiam probabile est subditos vestros opprimere, & vestra etiam commoda non se fideliter procurare. Unde magis videtur expellens ut bonos homines, & idoneos ad suscipiendum vestra officia eligatis, quos etiam invitos, si necesse fuerit, compellatis: quia per eorum bonitatem, & industriam maiora accrescent vobis, & subditis vestris, quam de predicta officiorum venditione acquirere valeatis. Et hoc consilium dedit Moysi eius cognatus. Proinde tibi de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit caritas, & qui odium avaritiam; & confusio ex vis tribuunt, & certitudo; & quomodoque; & de quibus qui iudicant populum iusti tempore. Dum in recentissima doctrina distinguuntur, Officiorum absoluta venditio licita adestur, si officia absolute spectentur: quoniam sub hoc aspectu non aliud praesentit praeter temporalis potestatis exercitum: propterea esse valet venditionis subiectum. Ceterum, si officiorum venditio recipia consideretur omnibus indata conditionibus, plurimum est causa malorum. Quid si haec officia plus offerentibus conferrentur? Tum qui abundarent pecuniis, non qui iudicio, prudentia, & integritate praediti essent, eadem officia assequerentur. Illi vero deinde, ut solum pretium recuperent, iu-

stiliam vendunt, viduarum, pupillorum, & pauperum facultates explant, alioque variis modis opprimunt, & expolant.

VII. Quare illi ipsi Theologi qui licitam officiorum venditionem defendunt, plures conditiones requirunt. Prima est, ut vendantur officia licet personis dignis, immo, quantum fieri potest, dignioribus. Secunda, ut venditio necessaria sit bono publico. Tertia, ut fiat pretio moderato. Quarta, ut vendens habeat legitimum potestatem. Ceterum communis sententia est, in praxi difficile contingere posse ut haec venditio licita sit, ob indicata mala quae rapie consequuntur.

VIII. Ego distinguere duo dignitatum, seu officiorum genera: alterum quod est mere executionis; alterum quod iudicium secum defert. Exaltarem officia quae nihil iurisdictionis, & iudicii admittunt habent, licite vendi posse: quoniam in his nullum est iniustitiae, oppressionum, acceptationis personarum periculum. Negarem vero de officis quae adiunctam habent iurisdictionem, & administranda iustitiae onus: quia huiusmodi officia vendita adeo sunt avaritiae, rapinis, corruptelis, pauperum, & pupillorum expulsiorem annexa, ut vix ab his malis in praxi separantur. Ad haec obvianda munia viri potest, docti, & integri diligendi sunt. Alioquin suprema potestates omnium flagitiorum quae venditionem consequuntur, penas dant.

IX. PP. Salmanticenses tract. xxiv. cap. unica post. §. 6. 3. hanc versant controversiam, nulla distinctione facta, & sustinent, profata officia vendi posse, quomam & ipsi taceant, id non expedire ob rationes allatas. Veniunt tamen valde laeviter, argumentaque contraria solvere nituntur. Dicunt enim h. ior. quod, si ministri iustitiam vendunt, ex illorum malitia oritur. Verum, ut vel ipsi concedant, Principum est in subditorum regimine spectare id quod communitate accidit. D. Thomas, ut alibi animadvertimus, ex ipso Platone docet, de medio tollendam esse legem illam quae, quamvis absolute in se spectata bona sit, re tamen plura indiget incommoda. Et haec est communis doctrina, quando ut plurimum evenient recessiva mala. Hinc ego iure sapienter punquam licite in praxi vendi haec officia: quia siquae natura, spectatis omnibus, haec mala sequuntur. Ec haec nostram sententiam ducunt committere graviores Theologi, Dominicus Soto Lib. III.

III. *De infl. g. vi. art. 9. conclus. 1. & 2. Bannez 2. 2. q. 1211. art. 6. dub. 6. conclus. 2. & 3. Prado Tom. II. c. XIX. g. 11. §. 2. n. 16. Tapia Tom. II. Lib. VI. g. vi. art. 2. Valquez. opus. mor. tract. de Benef. c. 11. §. 3. Caietanus verb. Officia. ventalit. Lethus Lib. II. cap. XXXII. dub. 4. n. 375. & plures alii a Salmanticensibus laudati.*

X. *Quæst. II. Non ne secularia officia dignioribus conferenda? Resp. In superioribus questionibus nobis fuit de officis que propria sunt ipsorum Principum; seu Reipublicæ, & suprema Potestatis: in prædictis officia illa ad eorum veniunt que subditi conferenda sunt vi iustitiæ distribuentis, tamquam præmia simul, & ministeria ab illis exercenda.*

XI. *Convenit penes omnes, eligentes indignos peccare mortaliter, quia maximum damnum inferunt Reipublicæ. Dignum eligendum esse, memo est qui ambigit. Disputatio vero, si re eligendæ dignior; an laici sit eligere dignum, digniore neglecto. Præmissa sententia defendit, satis esse eligere dignum, nullo ad digniorem habito respectu: eo quod hæc officia non sunt instituta tamquam ministeriorum præmia, sed in bonum Reipublicæ, suntque eiusdem Principatus propria.*

XII. *Opposita probabilior, mihiq; verior, sententia digniorem eligendam docet ad ministeria Reipublicæ, puta ad regendas civitates, provincias, regna, & alia officia, seu dignitates inferiores. Quoniam hæc officia sunt instituta & in optimum Reipublicæ regimen, & in præmia subditorum. Sunt enim & honorifica, & utilia. Porro bona communia Principatus dignioribus triboenda sunt, ut ipsa nature ratio dicitur, præscribitque. Principes, Reges, Reipublicæ, & suprema Potestates omnes iure naturali, divinoque tenentur promovere scientiam, industriam, pacem, & felicitatem subditorum. Hinc vero finem iure aliquo habere possunt, nisi digniores ministerii eligant. Cum enim nullus homo sit numeris omnibus præditus ad gubernandum humanum genus; sed cuiusque capacitas, & aptitudo inferior semper fit ad tantum munus cumulatissime implendum: parum curat Reipublicæ felicitatem, seu non intendat finem proprium suprema Potestatis, si mediis validioribus contemptis, minus apta selegit. Regnorum, Principatum, & Republicarum decreta, & iacturæ ex inepsis ministris proficiuntur. Accedit suprema Potestates non polleat ab-*

soluto, arbitrario dominio in Principatu, seu Regno dirigendo; sed hæc conditio servat, ut videlicet in communem Reipublicæ utilitatem, & commodum omnia administrant, procurant, ac disponant. Hanc sententiam defendit Dominicus Soto Lib. III. de iustit. qu. vi. art. 4. Salomon 2. 2. q. 1211. art. 2. contr. 9. Bannez 2. 2. q. 1211. art. 2. dub. 6. concl. 1. Lethus Lib. II. cap. XXXII. dub. 3. Salmanticenses tract. XXV. cap. univ. par. 6. §. 2. n. 102. & alii penes ipsos.

XIII. *Prædictæ sententiæ fundamenta nulla sunt. Si quidem principum cui institutio officio illa, nempe recentia officia propria esse Principum, & non communia, saltem omnino est. Sunt enim instituta primum in bonum commune Reipublicæ, deinde in premium civium de Republica optimè meritorum. Quod reponunt, posse dici officia a Principe vendi, atque adeo ad libitum illis conferri quibus Princeps maluerit, saltem patet iter. Quamvis enim vendere Princeps valeat quædam officia que mere executionis sunt, quæque propria sunt ipsius Principis ministeria; tamen que iurisdictionem annexam habent, vendere nequaquam potest, ut supra probatum est. Et idem ipsi Theologi qui venditionem officiorum licitam absolute defendunt, addunt requiri ut venditio utilis sit, & necessaria bono communi Reipublicæ. Hoc autem nunquam accidit in venditione officiorum de quibus nunc sermo est.*

XIV. *Subditorum erga Principes, supremaque Potestates officia sunt reverentia, honor, & obedientia. Obvia sunt divina testimonia que id evincunt. D. Petrus Epistol. I. cap. 11. Subditi igitur estote uni humane creature propter Deum; sive Regi, quasi præcellenti, sive ducibus, tanquam ab eo missis... Deum timeo, Regem honorifico. Et S. Paulus Epistol. ad Heb. cap. XIII. Obsecro vos, obsequia vestris, & subiacete. Item Epistol. ad Titum c. 111. Admones illos Principibus, & Potestatibus subditi esse, dicto obsequio. Hæc obedientia, hincque honor non exteriori tantum obsequio nititur; sed obligacionem præterea importat, redditus, tributa, vestigia ad Regis, & Principatus, seu Reipublicæ conservationem necessaria, solvendi, ut idem S. Paulus admonet Epistol. ad Rom. cap. XII. Reddite unicuique delictum, cui tributum, tributum; cui vestigium, vestigium. Obsequere quoque tenentur subditi Principibus, ipsique ad bella necessaria, & iusta mittentibus. Neque ab obedientia, honore, & reverentia ex-*

excusantur subditi, quod improbi sint, & fœdelli eorum Principes. Dicit enim D. Petrus Epistol. I. cap. 11. Servi subditi estote in omni timore domini; non tantum bonis, & modestis, sed etiam discalis. In Principibus, que precipiant, iustitiam sunt. Si iusta prescribunt, & utilia bono communi Reipublicæ, parendum est ipsis, sive boni sint, sive mali: quoniam illorum bonitas, aut malitia tunc illorum personæ afficit, nec communitari nocet. Hæc autem obedientia necessaria est ad publicam tranquillitatem. Ordo rerum non modo in naturalibus causis, verum etiam in civili regimine necessarius est. Talis autem est rerum ordo, ut infimi superioribus, superiores supremis obtemperent. Ordinem hunc non aufert, sed firmat lex evangelica, ut scite Angelus docet 2. 2. q. civ. art. 6. Fides Christi est iustitia principum, & causa, secundum illam Rom. 111. Iustitia Dei per fidem Iesu Christi. Et ideo per fidem Iesu Christi non tollitur ordo iustitiæ, sed magis firmatur. Ordo autem iustitiæ requiritur ut inferioribus suis superioribus obtemperet: aliter enim non posset humanarum rerum status conservari. Et ita per pacem Christi non excusantur fœdèles quin Principibus secularibus obsequere teneantur.

CAPUT XV.

De servorum erga dominos obligatione.

I. **P**rimum omnium varia servitutis generum a distinguenda. Triplex est servitudo iuxta commune Doctorum placitum, naturalis, legalis, cœlestis. Naturalis ea est, que voluntaria dedicatione imbecilliores ignobiliorique subditiunt nobilioribus, atque fortioribus viris, ut ab his gubernentur, & regantur, illisque obedientiam, & famulatum spondent, rependantque. Legalis, seu civilis ea est que legis iurisdictione est, & qua homines subditiunt dominis in eorum iurisdictionem, & commodum. Cœlestis est ea qua homines conducuntur ad certas operas faciendas. Prima servitudo nullum ius in personam, aut actiones importat. Secunda e contrario tum in personam, tum in actiones iure potitur. Tertia nullum ius in personam, sed in operas tantum, & functiones quasdam exhibendas.

II. *Servitus legalis multiplici titulo inventa est. Primo iure gentium ad temperandum belli furorem. Iure liquidem belli hostes occidi possunt. Porro, ut hominum vite, quoad fieri possit, conserventur, tantum est ut ho-*

mines bello capti serventur ad vitam, sed victori subditi manent. Primus ergo titulus quo hæc servitus contrahi potest, est ius belli, secundus venditio, tertio natiuitas, quartus crimen.

III. *Qui iusto bello captiuntur, sunt servi: cum enim debent occidi, mors in servitute commutatur. Licita est hæc servitus, ut ex pluribus Scripture iactis documentis patet. D. Paulus I. ad Timoth. cap. vi. Quicumque sunt sub iugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, non nonis Domini, & doctrina blasphemetur. Similita habet I. ad Corin. vi. ad Coloss. 111. & alibi. Quod etiam colligitur ex cap. Si quis servum XVII. quodl. 19. Igitur qui iusto bello captiuntur, iure gentium servi sunt, ut patet ex I. Trans. sagam ff. de acquir. rer. dom. §. Item ea, ubi hæc habentur: Quæ ab hostibus captiuntur, iure gentium nostris sunt, alio aut liberi homines in servitutem nostram redeuntur. Secus, si bellum sit iniustum. Si vero bellum ambiguum fuerit, aggressores servi sunt, si captiuntur; licet qui se defendunt. Si tamen constiterit postea bellum iustum fuisse a parte aggressorum, tum capti liberi evadent. Instantes innocentes in bello iusto capti servi sunt. Occidi licite non possunt; sed illorum servitus iusta est. Eorum quippe libertas inter bona victi Principis reputatur. Quapropter cum licitum sit in iusto bello bonis excipere inimicum, licitum quoque erit innocentes, quemadmodum & fontes, in servitutem redigere.*

IV. *Aliiter tamen de Christianis dicendum. Hi in iusto bello capti captivi sunt, ut obsequia detineantur, donec aut pecunia soluta, aut pace mutua facta, in libertatem restituantur. Si tamen suppetitis, armaque preberent infidelibus in Christianos beligerantes, non secus ac infideles, servi sunt; ut colligitur ex cap. Ad liberandum de Indis. Item Christiani ab infidelibus iusto bello capti, illorum servi gentium iure sunt. Advertendum tamen, quod bellum sit revera iustum. Nam bellum puta Turcarum, Maurorum, ut plurimum iniustum est: terras etenim Christianorum vi, & fraude, alique iniquis modis invaduntur, & iniuste retinentur. Si in eiuusmodi bello Christiani captiuntur, licite fugere valent, quia iure servi non sunt. Ita Cæcilius 2. 2. q. 1211. art. 8. Valerius Tom. III. disp. v. 2. q. 2. par. 6. Leander disp. 1. p. 111. & plures alii. Dum Christiani servi fugiant a Turcis, Saracenicis, minime licitum illis est infidelium bona furari. Tantum dumtaxat*

III. *De infl. g. vi. art. 9. conclus. 1. & 2. Bannez 2. 2. q. 1xiii. art. 6. dub. 6. conclus. 2. & 3. Prado Tom. II. c. xix. g. 11. §. 2. n. 16. Tapia Tom. II. Lib. VI. g. vi. art. 2. Valquez. opus. mor. tract. de Benef. c. 11. §. 3. Caietanus verb. Officia. ventalit. Lethus Lib. II. cap. xxxii. dub. 4. n. 375. & plures alii a Salmanticensibus laudati.*

X. *Quæst. II. Sicut ne secularia officia dignioribus conferenda? Resp. In superioribus questionibus nobis fuit de officis que propria sunt ipsorum Principum; seu Reipublicæ, & suprema Potestatis: in prædictis officia illa ad eorum venient que subditi conferenda sunt vi iustitiæ distribuentis, tamquam præmia simul, & ministeria ab illis exercenda.*

XI. *Convenit penes omnes, eligentes indignos peccare mortaliter, quia maximum damnum inferunt Reipublicæ. Dignum eligendum esse, memo est qui ambigit. Disputatio vero, si re eligendæ dignior; an laici sit eligere dignum, digniore neglecto. Præmissa sententia defendit, laici esse eligere dignum, nullo ad digniorem habito respectu: eo quod hæc officia non sunt instituta tantum ministeriorum præmia, sed in bonum Reipublicæ, suntque eiusdem Principatus propria.*

XII. *Opposita probabilius, mihiq; venia, sententia digniorem eligendam docet ad ministeria Reipublicæ, puta ad regendas civitates, provincias, regna, & alia officia, seu dignitates inferiores. Quoniam hæc officia sunt instituta & in optimum Reipublicæ regimen, & in præmia subditorum. Sunt enim & honorifica, & utilia. Porro bona communia Principatus dignioribus triboenda sunt, ut ipsa nature ratio dicitur, præscribitque. Principes, Reges, Reipublicæ, & suprema Potestates omnes iure naturali, divinoque tenentur promovere scientiam, iustitiam, pacem, & felicitatem subditorum. Hinc vero finem iure aliquo habere possunt, nisi digniores ministeria eligant. Cum enim nullus homo fit numeris omnibus præditus ad gubernandum humanum genus; sed cuiusque capacitas, & aptitudo inferior semper fit ad tantum munus cumulatissime implendum: parum curat Reipublicæ felicitatem, seu non intendit finem proprium suprema Potestatis, si mediis validioribus contemptis, minus apta selegit. Regnorum, Principatum, & Republicarum decreta, & iactura ex inepis ministris proficiuntur. Accedit suprema Potestates non polleat ab-*

solutio, arbitrario dominio in Principatu, seu Regno dirigendo; sed hæc conditio servat, ut videlicet in communem Reipublicæ utilitatem, & commodum omnia administrant, procurant, ac disponant. Hanc sententiam defendit Dominicus Soto Lib. III. de iustit. qu. vi. art. 4. Salomon 2. 2. q. 1xiii. art. 2. contr. 9. Bannez 2. 2. q. 1xiii. art. 2. dub. 6. concl. 1. Lethus Lib. II. cap. xxxii. dub. 3. Salmanticenses tract. xxv. cap. univ. par. 6. §. 2. n. 104. & alii penes ipsos.

XIII. *Prædictæ sententiæ fundamenta nulla sunt. Si quidem principum cui institutio officio illa, nempe recentia officia propria esse Principum, & non communia, saltem omnino est. Sunt enim instituta primum in bonum commune Reipublicæ, deinde in premium civium de Republica optimè meritorum. Quod reponunt, posse dici officia a Principe vendi, atque adeo ad libitum illis conferri quibus Princeps maluerit, saltem patet iter. Quamvis enim vendit Princeps valeat quædam officia que mere executionis sunt, quæque propria sunt ipsius Principis ministeria; tamen que iurisdictionem annexam habent, vendere nequaquam potest, ut supra probatum est. Et idem ipsi Theologi qui venditionem officiorum licitam absolute defendunt, addunt requiri ut venditio utilis sit, & necessaria bono communi Reipublicæ. Hoc autem nunquam accidit in venditione officiorum de quibus nunc sermo est.*

XIV. *Subditorum erga Principes, supremaque Potestates officia sunt reverentia, honor, & obedientia. Obvia sunt divina testimonia que id evincunt. D. Petrus Epistol. I. cap. 11. Subditi igitur estote uni humane creature propter Deum; sive Regi, quasi præcellenti, sive ducibus, tanquam ab eo missis... Deum timeat, Regem honorificet. Et S. Paulus Epistol. ad Hebr. cap. xiii. Obsequio potestati vestris; & subiacete. Item Epistol. ad Titum c. 111. Admonet illos Principum, & Potestatum subditos esse, dicto obsequio. Hæc obedientia, licetque honor non exteriori tantum obsequio nititur; sed obligacionem præterea importat, redditus, tributa, vestigia ad Regis, & Principatus, seu Reipublicæ conservationem necessaria, solvendi, ut idem S. Paulus admonet Epistol. ad Rom. cap. xiii. Reddite unicuique debitum, cui tributum, tributum; cui vestigium, vestigium. Obsequere quoque tenentur subditi Principibus, impleat ad bella necessaria, & iusta mittentibus. Neque ab obedientia, honore, & reverentia ex-*

excusantur subditi, quod improbi sint, & fœdelli eorum Principes. Dicit enim D. Petrus Epistol. I. cap. 11. *Servi subditi estote in omni timore domini; non tantum bonis, & modestis, sed etiam discalis. In Principibus, quæ precipiant, iustitiam sunt. Si iusta præscribunt, & utilia bono communi Reipublicæ, parendum est ipsis, sive boni sint, sive mali: quoniam illorum bonitas, aut malitia tunc illorum personæ afficit, nec communitari nocet. Hæc autem obedientia necessaria est ad publicam tranquillitatem. Ordo rerum non modo in naturalibus causis, verum etiam in civili regimine necessarius est. Talis autem est rerum ordo, ut infimi superioribus, superiores supremis obtemperent. Ordinem hunc non aufert, sed firmat lex evangelica, ut scite Angelus docet 2. 2. q. civ. art. 6. *Fides Christi est iustitia principum, & causa, secundum illam Rom. 111. Iustitia Dei per fidem Iesu Christi. Et ideo per fidem Iesu Christi non tollitur ordo iustitiæ, sed magis firmatur. Ordo autem iustitiæ requiritur ut inferioribus suis superioribus obediant: aliter enim non posset humanarum rerum status conservari. Et ita per pacem Christi non excusantur fœdels quin Principibus secularibus obsequere teneantur.**

CAPUT XV.

De servorum erga dominos obligatione.

I. **P**rimum omnium varia servitutis generum a distinguenda. Triplex est servitudo iuxta commune Doctorum placitum, naturalis, legalis, cōtractuaria. Naturalis ea est, que voluntaria dedicatione imbecilliores ignobiliorique subditiunt nobilioribus, atque fortioribus viris, ut ab his gubernentur, & regantur, illisque obedientiam, & famulatum spondent, rependantque. Legalis, seu civilis ea est que legis iurisdictione est, & qua homines subditiunt dominis in eorum iurisdictionem, & commodum. Cōtractuaria est ea qua homines cōducuntur ad certas operas faciendas. Prima servitudo nullum ius in personam, aut actiones importat. Secunda e contrario tum in personam, tum in actiones iure potitur. Tertia nullum ius in personam, sed in operas tantum, & functiones quasdam exhibendas.

II. *Servitus legalis multiplici titulo inventa est. Primo iure gentium ad temperandum belli furorem. Iure liquidem belli hostes occidi possunt. Porro, ut hominum vite, quoad fieri possit, conservaretur, tantum est ut ho-*

mines bello capti servarentur ad vitam, sed victori subditi manerent. Primus ergo titulus quo hæc servitus contrahi potest, est ius belli, secundus venditio, tertio natiuitas, quartus crimen.

III. *Qui iusto bello captiuntur, sunt servi: cum enim deberent occidi, mors in servitute commutatur. Licita est hæc servitus, ut ex pluribus Scripture iactis documentis patet. D. Paulus I. ad Timoth. cap. vi. *Quicumque sunt sub iugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, non nonis Domini, & doctrina blasphemetur. Similia habet I. ad Corin. vi. ad Coloss. 111. & alibi. Quod etiam colligitur ex cap. Si quis servum xviii. quodl. xv. Igitur qui iusto bello captiuntur, iure gentium servi sunt, ut patet ex I. Trans. sagam ff. de acquir. rer. dom. §. Item ea, ubi hæc habentur: *Qua ad hostibus captiuntur, iure gentium nostris sunt, alio aut liberi homines in servitutem nostram redeuntur.* Secus, si bellum sit iniustum. Si vero bellum ambiguum fuerit, aggressores servi sunt, si captiuntur; licet qui se defendunt. Si tamen constiterit postea bellum iustum fuisse a parte aggressorum, tum capti liberi evadent. Inantes innocentes in bello iusto capti servi sunt. Occidi licite non possunt; sed illorum servitus iusta est. Eorum quippe libertas inter bona victi Principis reputatur. Quapropter cum licitum sit in iusto bello bonis excipere inimicum, licitum quoque erit innocentes, quemadmodum & fontes, in servitutem redigere.**

IV. *Aliiter tamen de Christianis dicendum. Hi in iusto bello capti captivi sunt, ut obsequia detineantur, donec aut pecunia soluta, aut pace mutua facta, in libertatem restituantur. Si tamen suppetitis, armaque preberent infidelibus in Christianos beligerantes, non secus ac infideles, servi sunt; ut colligitur ex cap. Ad liberandum de Indis. Item Christiani ab infidelibus iusto bello capti, illorum servi gentium iure sunt. Adverendum tamen, quod bellum sit revera iustum. Nam bellum puta Turcarum, Maurorum, ut plurimum iniustum est: terras etenim Christianorum vi, & fraude, alique iniquis modis invaduntur, & iniuste retinentur. Si in eiuusmodi bello Christiani captiantur, licite fugere valent, quia iure servi non sunt. Ita Cæcilius 2. 2. q. lxxvi. art. 8. Valentia Tom. III. disp. v. 2. q. x. par. 6. Leander disp. v. p. xii. & plures alii. Dum Christiani servi fugiant a Turcis, Saracenicis, minime licitum illis est infidelium bona furari. Tantum dumtaxat*

rar furripere eisdem valent licite, quantum necessarium est ad alendum suam vitam: quia cum in extrema, seu quasi extrema necessitate reputantur: quo in casu non solum a dominis, verum etiam a quibusque necessaria alimenta furripere valent. Scio, plures Theologos, Caietanum, Molinam, Lessium, Lessium, & alios docere, praefatis servis licitum esse, quanta possunt, bona dominus infidelibus furripere, eo quod tacta christianorum Principum voluntate compensationem exercent damnorum, quae in isto bello dicti infideles inferunt Christianis; idque confirmare exemplo populi Israelis, cui Dominus Deus dixit, *Exodi cap. xi. ut auferret Aegyptiis vala argentea & aurea.* At, quod Theologi, alioquin graves, hanc sententiam doceant, non properea a mihi secura evadit. Exemplum Israelitarum non videtur ad rem. Expresse quippe Deus, qui absolutus totius mundi dominus est, Israelitis honorum transitionem praecipit: Abique illo peculiari mandato crimen furti perpetrasent Israeliti. Simile ergo mandatum Dei expressum nobis obstant Auctores isti: & tamen illis assentiunt, licere servis bona dominorum infidelium furripere.

V. Quæst. I. *Servi iusto bello capti, sive christiani, sive infideles, licite ne auferri possunt?* Resp. Negant plures gravesque Theologi. Navarrus in *Man. cap. xvi. in. 107.* Aragon. 2. 2. *tracl. de dona quest. de obiecto domini.* Molina *Tom. I. disp. xxviii. n. 1.* alique plures, quibus accedere videtur S. Antonius III. *Part. cap. vi. §. 4.* Eorum ratio est, quia capti bello iusto, vere Christiani sint, sive infideles, revera efficiuntur servi dominorum: ergo fugientes, invidi dominis, peccant. Qui enim alterum iusto dominio privat, eo invito, peccat. Domini iusto possent in servos suos dominum. Ergo servi sua fuga spoiantes suos dominos dominum quo fruuntur, peccant peccato iniuriam.

VI. Altera sententia oppositum sustinet hac ratione. Ius gentium, vi cuius invicti hae servitus est, non aliter acceptatum fuit, nisi hae adiecta conditione, ut cuique liberum sit fugam, si possit, arripere. Et in huius rei confirmationem varias allegant leges. In iustis, de rer. divisi. §. Item est quae de hostibus, hae habentur: *Liberi homines capti bello iusto in servitutem nostram voluntur: qui tamen, si evaserint, ad suosque recessus fuerint, pristinam statum recipiunt.* Similia leguntur *Isa. 23. tit. 29. p. 3.* Accedit praxis universalis, & mutua nationum con-

sensus. Ex Historia Romana captivos illos transdugas punitos legitimus quia iuramento se obstrinxerant redeundi ad dominos suos. Ceterum nullibi legitimus aliquem captivorum damnatum, eo quod & servituti vinculis evaserit. Hanc secundam sententiam defendunt Dominicus Soto *Lib. II. de iust. qu. 11. art. 2.* Covarruvias *Reg. peccatorum p. II. §. 11. n. 5.* Angles in *ser. II. P. qu. de dom. disp. 2. art. 2.* Saloñ 2. 2. qu. III. de domo. art. 2. Bannez 2. 2. qu. xl. art. 1. *dub. penult. Ludovicus Lopez H. P. instruit. cap. III.* Sanchez *Lib. I. Consil. cap. 1. dub. 6. n. 3.* Valentia *Tom. III. disp. 113. qu. xvi. post. 3.* Cardinalis de Lugo *de iust. disp. vi. sect. 3. n. 21.* Lessius *Lib. II. cap. v. dub. 5. n. 24.* Prado *Tom. II. cap. xxi. qu. 11. de domo. n. 10.* Leander *disp. 1. qu. xv. & alii plures;* qui ad argumenta ipsorum sententiae respondent, captos in bello esse servos, sed hac conditione, ut fugere, si possint, eidem liceat. Ad hoc tamen, tunc solum licitum fugam esse, quando eo se recipere servi valent, ubi liberi sint, ut est propria patria, aut locus alius non subiectus hostium dominio. Alioquin ad dominos iustitiam, servique remanent, donec pertinerit vel ad domesticos lares, vel ad aliam Principatum ab hostium dominio exemptum. Idem dicendum de servis veracibus, illis servorum iusto bello captorum: quia non maius dominum habent viros in hos quam in eorumdem matres. Si ergo matribus licita fuga est, potiori iure licita erit illis. Fugere pariter licite possunt servi, si a dominis cogantur peccare contra propriam legem. Hinc consequitur peccato dominos, si servus in fuga deprehensus pedem amputari faciant in suam arripere penam.

VII. Quæst. II. *Iusta ne est servitus titulo venditoris?* Resp. Quiaque iure libertatis dominus est. Ergo eam vendere potest. Plura adducit possent exempla sanctorum hominum, ut S. Paulini, & aliorum, qui se vendentem in Deum, & proximum caritatem se vendiderunt. Hanc sententiam docent communiter omnes. Necessaria tamen est gravitas & urgens causa, ut licite quis se in servum vendere queat: alioquin peccat, si graviter, nullaque necessitate tantum bonum, ex genio, nullaque necessitate tantum bonum, neque libertas est, prodierit. Quapropter nemini licitum est legatum lucti causa vendere, ut locrum percipiat. Si autem extrema fame laboraret poter, tunc possit filium vendere, si minime vero mater: quia filius est sub patria potestate. Iure tamen Caesare nonnulli

conditiones adiectae sunt, ut licita & valida sit venditio. Scilicet primo, ut qui venditur, sit minor viginti annis. Secundo, ut qui venditur ab alio, particeps de pretio. Tertio, ut venditus sciat se liberum esse. Quarto, ut qui vendit alium, sciat eundem liberum esse. Sed hae conditiones non astringunt, ubi in Caesarem receptum non est.

VIII. Quæst. III. *Licitum ne est enecere eum qui exstitit causa se vendit?* Resp. Si vendens seipsum bona habeat, aut praesentia, aut futura, licita est emptio; locus, si nulla bona habeat. Si bonis omnibus destitutus, & in extrema necessitate reperitur, ita ut necandus a domino sit, nisi redimatur; tunc eodemque praecipitur urger, & gratis redimendus est.

IX. Quæst. IV. *Quia se, vel a parentibus legitime venditus est, potest ne licite fugere?* Resp. Negant omnes: quia servi facti sunt contractu legitimo, fauibilitatem ergo committerent, si contractum iustum violarent.

X. Quæst. V. *Nativitas est ne legitimus servitutis titulus?* Resp. Adfirmant omnes. Quando filius nascitur ex matre libera, etiam si liber pater sit, etiam si illegitimo matrimonio natus, servus efficitur: quia iustus sequitur conditionem ventris. Sic habetur in *I. Servus ff. de statu hom. Requiritur tamen ut conceptus, & partus sit servitus tempore. Alioquin, si conceptus a matre libera, aut ab eadem editus fuerit tempore libertatis, servus non efficitur. Quare Azorius p. II. Lib. II. cap. xxi. qu. 1. hae ex Paulo Iureconsulto addit. *Si servus conceptus, & postea manumissus peperit, liberum parit: id enim servus libertatis exposcit. Si libera conceptus, & ancilla facta peperit, liberum parit: id enim servus libertatis exposcit. Si ancilla conceptus, & medio tempore manumissa sit, & rursus facta ancilla peperit, liberum parit, medio aequum tempore libertati prodelle, non etiam necesse possunt. Ubi tamen nulla lex, aut consuetudo obtinet de proleservitute, satis est quod mater serva sit partus tempore, ut filius servus evadat.**

XI. Quæst. VI. *Quodnam crimen est servitutis iustus titulus?* Resp. Sicut leges ob gravia flagitia ultimo supplicio reos plectunt; ita eadem ratione ob certa crimina libertate reos privant. Ea porro delicta sufficiunt ad servitutem quae hinc sunt ad extremam sub eandem penam, aut perpetuam carcerem. Crimina vero quibus in iure servitus debetur, plura sunt. Nam cap. de iudicis, & Sarac. decernitur, Christianos deserentes arma ad

Turcas & infideles, servos fieri illorum Christianorum qui eosdem capiunt. Et in *esp. Eos qui disp. xxviii.* Principibus christianis potestas conceditur redigendi in servitutem eos qui matrimonium contraxerunt, cum essent in sacris ordinibus constituti. Et cap. Com. mult. xv. qu. vii. statuitur, filios ex eisdem delictis filios nuptiis natos, servos esse filios Ecclesiae cui additus inhiatus erat. Aliis legibus est sancitum, liberis servos fieri illis domini cui post manumissionem fuerant integrati. Item raptores virginis vim passae, sequuntur esse subiecti; statim r. Ibi autem qui ob flagitia iusta sententia sunt servus, necunt licite fugere. Addunt tamen aliqui Theologi licitum esse fugam, si servitus sit adeo severa, & dura, ut vita ipsa periculo gravi obnoxia sit: quemadmodum iuste damnatus ad tremes licite fugere potest. Si autem hae secunda quae licita sit, cur non & prima? Si iura absolute essentur, non occurrat ratio quae soadeat licitam esse fugam. Si porro quidam tacitus contentus Principum, & Reipublicae attendatur, probabiliter non caret laudata opinio.

XII. Quæst. VII. *Severorum iura, & mors est ne in dominorum arbitrio constituta?* Resp. Explicatis variis servitutis generibus, illud nunc in dispositionem venit, quomodo dominio potantur domini in servos suos. Ad propositam questionem communiter Theologi respondent, dominos nequaquam habere ius ad vitam, & neminem servorum: quoniam eisdem imperium ubi Deus relinquit, quia ipse solus vitæ, & mortis dominus est. Respublica publici iurisque concedere tale ius, si bonum publicum id exigit, & Romanis licitum erat servorum occidio. Verum, quia iustitiam ob causas dominum vitam servorum respiciant, legitime coercita fuit illorum potestas sub Antonino, & Iuliano Imperatoribus: ut colligitur *ff. de iustis de his qui sunt sui, vel alieni iuris.* Quare nonne non licet dominis vel militare, vel perna atrociter punire servos suos. Possunt tamen eos moderate punire ad correctionem. Si rimant illorum fugam, possunt eos in facie signare; dummodo moderamina adhibito id fiat. Valent eos in carcere clausos detinere, non fugant, & ut ob admitta gravia delicta puniantur. In exilium perpetuum nequeunt eos eiecere, quod hae perna suprema potestati reservata sit.

XIII. Quæst. VII. *Dominus occidens servum, tenetur ne aliquam restituere interfecti hereditas?* Resp. Negat Leander *disp. 11. q. xi.* ubi plures laudat pro sua sententia. Ra-

tio est, quia dominus occidens servum, licet peccet peccato homicidii, nulli tamen iniuriam facit, nisi sibi soli. Ergo nemini restituitur quodquam tenetur. Addunt Auctores illius sententiam, vitam ablatam terso reparari non posse. Pro homo autem reparabilis nulla fieri debet restitutio.

XIV. *Item si sententia illius probabilis absolute sit, ubi tamen facta est.* Convenit namque penes omnes, dominum proprietatem seu imperium non habere in servorum vitam, & necesse. Vita ergo servi est a domini iurisdictione exempta. Eius tantum vitæ, nempe labor, industria, fructusque illius, ut ita dicam, sunt ad dominum spectant. Vita bonorum est pretio summo dignum. Qui bonum hoc eripit, iure repugnante, iniuriam facit. Ergo ad compensationem tenetur.

Ratio Leandri, & aliorum, vitam nimium supereris ordinis bonum esse, atque adeo irreparabile, ut ego quidem arbitror, inepta est. Si reparari nequit ad æqualitatem, reparanda est eo quo potest meliori modo. Neque divina offensa, hic peccato gravi illata, reparari ad æqualitatem valet. Liber ne propterea erit puniens ab ea compensatione quam reddere valet? Accedit quod servus, quandoque vivit, capax est manumissionis. Potest enim ius præclaris gentis, potissimum si virum, animique pietus sit, adeo benemeriti de domino, ut manumittatur. Plures occurrere modi possunt acquirendi libertatem. At adempta vita, omnis spes corrumpitur. Præterea vitæ ereptione maximam iniuriam terso dominum irrogat, & afflictione lumina afficit eisdem consanguineis, & parentes. Hæc omnia adversus omnia iura dominus suo homicidii parit. Ergo ea compensare tenetur iuxta prudentium arbitrium. Ita ego sentio, meliora, & veriora libens audire. Qui vero alienum servum occidit, aut membrum eidem amputat, duplici restitutionis debito obligatur, & domino scilicet, & servo: quia utriusque iniuria intulit, & dampnum.

XV. *Quæst. IX. Tenetur ne dominus servum alimentis tam corporalis, tam spiritualia præbere?* Resp. Adfirmat omnes: idque leges statuunt de corporalis alimentis. Alimento nomine, ut dictum est alias, victus, vestitus, & habitatio veniunt. Nullus occurrere casus potest in quo dominus estimatur ab opere alendi servos.

XVI. Idem de alimento spirituali animæ dicendum. Quod si hoc seipsum præstare dominus nequeat, curare debent ut a probis ministris imbuantur sacrarum legum, religionis-

que notitia. Quare peccant dominus, si negligentes fuerint in servorum suorum educatione, meritisque formandis. Hæc est doctrina libere naturalis nota, quamque incalcant D. Paulus I. ad Titum. v. Si quis servum, & maxime domesticorum, curam non habet, fideles negavit, & est infidelis deterior. Quare peccant, & quidem lethaliter, domini, si præstare negligant ut servi christiani addiscant divinæ fidei rudimenta, si omittant eorum graves mores corrigere. Quod si pervertant servos respiciere nolint, eos demò peltero tenentur, ne domesticos alios nequeant. Servorum matrimonia impedire nequeant, ut colligitur ex cap. Si quis liber xxxix. q. 11. ubi decernitur, terros valide, & licite matrimonium inire, etiam invidis dominis, si consulti dare licentiam recitent.

XVII. *Quæst. XI. Tenetur ne dominus de servorum delictis, & contrahibus?* Resp. Si servi delinquant in his quæ domini iura peragunt, domini rationem reddere tenentur; sed, si peccent in aliis contra dominorum voluntatem. Similiter his servorum contrahibus obnoxii domini sunt quos nullo æquodam servi perficiunt, aut in æquodam utilitatem peragunt; licet, si servi contrahat aliquos inens in proprium commodum. Si domini cogendi sunt ut eos vendant.

XVIII. *Quæst. XI. Compensat ne servus adversus dominum alio crivili in suo exteriori?* Resp. Plures assignantur casus ob quos servi diem dicere dominis valent; ut si pecunia sua se redemerunt, si dominus tabulas imprefertit testamenti in quibus liberata eis datur, si servi manifestaverint dominorum crimina in patriam, in Principem.

XIX. *Quæst. XII. Quamvis est servorum erga dominos obligatio?* Resp. Honorare dominos, non modo probos, verum etiam improbos, servi debent, ut admonet S. Petrus I. Epist. cap. 11. *Servi sibi illi ubi in omni timore dominus, non tantum bonis & modestis, sed etiam discitis.* Eisdem obedire tenentur, quemadmodum filii parentibus, in omnibus quæ legi naturali, divinæ, vel ecclesiasticis quæ legi naturali, divinæ, vel ecclesiasticæ non repugnant. Aliquando tamen precepta Principum, aut Ecclesie non ita severe obligant, ut omitti nequeant ob obsequium præstandum dominis, quemadmodum in Libro de Ecclesiæ preceptis dicitur.

XX. *Quæst. XIII. Tenetur ne servus dominum comitari eorum ad faciendum?* Resp. Leander disp. 14. q. vii. adfirmat, si commode denegare servus nequit tale obsequium pro

pro qua sententia laudat P. Sanchez. Verum opinionem hanc, ut falsam nimiumque laxam, sibi reprobativam. Fatetur adversari, committitur hæc non solum esse, & vitiosum, & ipsorum contentum servorum commodo, & utilitate honestum, licitumque fieri. Quare ratio futilis est, & christiane Theologie adversaria. Sed, cum alibi hoc ostensum sit, acta iterum agenda non sunt.

XXI. *Quæst. XIV. Servi in extrema necessitate constituti tenentur ne se precario necessitate alimentis, ut dominis eadem necessitate pressis illud subministrant?* Resp. Adfirmat Navarrus: quia dominum quarumque rerum ad servos spectantium est penes dominum, Domini quippe servi capaces non sunt. Igitur, cum tempore res ad dominum suum clamet, consequitur alimenta præbenda esse domino extraneæ indigentis etiam si fame perire deberet servus.

XXII. *Contraria sententia nihil est prohibitorum.* In extrema necessitate iure nature bona communia sunt. Leges civiles, quæ servis dominum adimunt, minime obligant, dum ius nature aliud habet. Domini itaque alimentorum sunt servi, extrema laborantes famem idcirco prius sibi quam dominis prospiciendum. Si tamen dominus vir esset Reipublice valde utilis, si Rex esset, aut Princeps; tunc ordo caritatis postulare ut servus ob bonum commune præferret vitæ suæ domini vitam: quæ enim sunt altioris ordinis, anteponi sibi debent quæ inferiorum ordinem spectant. Bonum autem commune altioris est ordinis quam bonum privatum.

XXIII. *Debet etiam servi dominos suos defendere.* Nonquid cum periculo vitæ propriæ? Distingendum. Si domini temere pericula amittende vitæ lubeant, ad nihil servi tenentur. Si pericula sint necessaria, debent servi pugnare pro dominis. Verum, si gravissimum sit propriæ vitæ amittende periculum; tunc non videtur servus admittens iactare propriam vitæ, ut dominum servet, quia, ut dictum est, propria vita præferri debet vitæ alterius. Si tamen servus expresso pacto conductus esset ad defendendum dominum, etiam cum propriæ vitæ periculo; tunc famulus admittens esset exponere propriam vitam pro domini defensione. Opus tamen est ut defensio licita sit, & necessaria. Nam si licitari conducti a dominis ad inimicitias, & odiaque privata fovenda, ad vindictas, & homicidia perpetranda, gravissime peccant; atque tenentur iniça recidere, & ab illorum servitio recedere.

Caus. Theol. Tom. IV.

XXIV. *Quæst. XV. Tenentur ne servi res dominorum conservare?* Resp. Adfirmat omnes. Disputant solum de onere restitutionis. Plures in hoc distinguunt duo sanctorum genera. Primum est illorum quibus domus cura commissa est; ut litorum sanctorum, cubiculariorum, custodes valorum, pecuniarum &c. Hos ad restitutionem teneri adfirmant, si ob eorum gravem negligentiam bona dominorum furto sublata fuerint a furibus, tam domesticis, quam extraneis. Secundum genus est illorum qui ad invigilandum rebus domesticis non sunt conducti. Hi tenentur ad restitutionem, si cum possint, negligant impedire furta extraneorum; licet si non impediunt furta domesticorum.

XXV. *Restitutio onus gravissimum est: quod hominum cervicibus imponi non debet, nisi liquidum, exploratumque sit debitum.* Familii igitur quorum curatores bona domesticæ demandatur, dubio procul ad restitutionem tenentur, si negligant impedire furta committenda bonorum; qui committunt tali extremo periculo illis a dominis bonis traduntur. Alios vero famulos, qui ad extraneæ servitia conducti sunt, & quibus nulla bona familiarum custodienda traduntur, non video evidentem rationem cur tenentur ad restitutionem, nisi prædamtor aliqua pacta inter eisdem & dominos. Tamen peccarent gravissime contra caritatem, si valentes impedire furta, ipsam committerent.

XXVI. *Quæst. XVI. Peccant ne servi furantes bona dominorum suis, ut res cibarias &c.?* Resp. Si fuerint bona in quantitate gravi; dubio procul peccant mortaliter, & ad restitutionem tenentur. De fructibus distinctum distinguendum. Si dominus avarus sit, omittat quæ ministrare servis suis congrua alimenta; tunc servi non peccant, si tantum fuerint, quanta satis sit congrua ipsorum sustentationi. Idem de vestitu dicendum; si hunc quoque præbere dominus debeat, & præstare committit ob avaritiam. Contra, si fuerint, ut ingluviæ, comestitionibus, ludicre indulgentiæ, ut splendibus, quam ferat servorum conditio, se se induant tenentur. Item, & ad restitutionem tenentur, si hanc certam mensuram ciborum tribuant, si hac accepta, servi quoque ciborum fuerint, invidis dominis, peccant pro quantitate materię, & ad restitutionem adstringuntur. Circa quantitatē gravem furti alibi dicitur. Quod maior quantitas requiritur in furore servante ad peccandum lethaliter, ut plures contendunt.

L non

non est res certa. Admitto, frequenter in servis a latrone aliquarum rerum furtum non esse, quamvis id furtum esset in extraneo. At semel posito quod servi revera committant furtum res domini accipiendo, non video cur maior in illis quam in aliis quantitas requiratur ad constituendum peccatum mortale.

XXVII. *Quæst. XVII. Utrum quidquid acquirit servus, acquirit domino?* Resp. Dominico. Soto Lib. 17. de iust. quæst. 11. art. 2. cum aliis distinguat servos emptos, qui se vendiderunt, & servos bello iusto captos. Primum omnino dominum admittit, & quidquid accipiunt, sive ludo, sive donatione, sive alio titulo, domino eos acquirere docet. Secus secundi. Hæc distinctio arbitraria est, nulla lege scripta, immo legibus expresse contraria. Quare communis sententia statuit, servos, tam emptos, quam bello iusto captos, nihil petunt sibi, sed omnia acquirere dominis, id est, colligunt ex legibus tam civilibus, tam ecclesiasticis, quæ nulla facta servorum distinctione, omni de iure domino servos declarant. Monachis servos comparat Innocentius IV. cap. Cum sim 2. de Privilegiis, Servum, & Monachum in eo esse pares (inquit) quæ necesse aliter rei dominum habet. Monachum autem nullius domini capax esse constat. Ergo quemadmodum quidquid acquirit Monachus, acquirit Monasterio, sic quidquid acquirit servus, acquirit domino. Accedit, servorum vitam esse sub iurisdictione dominorum quantum ad omnes operas, labores, & fructus. Porro qui est dominus solus, potiori iure dominus est eorum, quæ solum consequuntur. Bona quæ servi acquirunt, iure consecratorum, & ecclesiarum principalis sortis, seu vite eorum, in quantum dominum iure possunt. Ita docet D. Thomas 2. 2. q. 99. xxxii. art. 8. ad 3. Abulenſis cap. 31. in dist. quæst. 101. Sylvester verb. Donatio, Azorius II. Part. Lib. II. cap. xxxvi. Lugo Lib. I. de iust. disput. 11. sect. 3. n. 45. Salmanticenses tract. xlii. cap. unic. punct. 7. num. 121. aliique.

XXVIII. Animadvertendum tamen arbitror, servos non ita comparari Monachis in rerum dominio, ut sint omnino pares, sicut credunt non pauci Calistei, peritæ, tantum pecunie ludere, & expendere posse. Monachum, quantum servos: quod absit ad vero. Servi ergo in pluribus differunt a Monachis. Et primo aliquarum rerum servi dominium acquirere valent, nemine tere recitante. Nam, si a dominis mitterentur, atrociter peccantur, cognis alimentis de-

fraudentur, ius habent ut resarciantur; dominique tenentur prefata mala compensare. Ratio est, quia domini ius non habet in vitam, membra, aut famam servorum. Unde, si eos in his ludent, ad restitutionem tenentur. Si autem restitutioni adstricti domini sunt, ut communiter fatentur omnes: ergo servi ius habent ea recipiendi. Pariter si dominus aliquid servo donet, dominum rei datur in servum transire videtur. Potest dominus donare: potest servus accipere. Leges quæ declarant, dominio carere servos, in favore domini id faciunt. Ergo, quoties domini huic favori, & privilegio renuntiant, toties servi ius primum acquirunt. Nonne domini manumittere servos valent? Ergo, potiori iure eisdem aliquid donare, cum eisdem pacifici, & contractu iure possint. Non ita ergo leve de servorum, ac de Monachorum dominio sentiendum est. Lugo Thomam Hurtadum refutat. mor. part. 11. tract. 111. cap. 8. refut. 97. & apud ipsum Sanchez Molinam, & alios, qui in pluribus casibus servos dominum tribuant. Nec ipse repugnet quoniam leges civiles non ita rigide sunt interpretanda in conspectu iuris nature, vi cuius liber est quilibet homo a servitute alferjus. Quare nobis minime placet opinio Salmanticensium, Lugonis, & aliorum, qui servos Monachis omnino comparant in rerum dominio: hoc enim aperte fallum censemas. Nam certum est servum, consentiente domino, ludere, & acquirere sibi bona posse; sicut Monachum, etiam consentiente Prelato. Accedit servum, citatis Auctoribus fatentibus, acquirere pecuniam posse ad redimendum pluribus titulis, ut habetur l. i. ff. de officio Praefecti urbis, & l. ff. ff. de iudicibus. Primo, si servus dono pecuniam accipiat a conditione, ut se redimat. Deinde, si pecuniam dominus donet, eodem se redimere valet. Tertio, si restator aliquis heredi suo onus imponat, ut servum quempiam redimat. Tandem servi alimentorum, quæ desunt mensura a domino tribuntur, quidpiam parcius vendendo reservare sibi, & vendere possunt: atque tunc ius pretii domini sunt. Ex quibus omnibus inferitur, servos in pluribus a Monachis etiam quoad rerum dominium differre. Quæ hæcenus dicta sunt, defendunt Molina disput. xxxviii. Sanchez Lib. I. conf. cap. 1. dub. 1. n. 10. Lessius Lib. II. cap. 17. dub. 4. Fagundes Lib. II. in Decal. cap. xlii. num. 3. Leander disput. 14. qu. xxxviii. & plures alii penes ipsum.

XXIX. *Quæst. XVIII. An illa, eorum*

quæ

quæ recipit ab amico, acquirit ne dominium? Resp. Negat Auctores prioris sententiae ob rationes adductas. Sed contraria opinio probabilior est. Quoniam utriusque corporis mulieribus non cadit sub dominium domini: ergo quæ ancilla mulier tali utriusque, sibi, non domino, comparat. Ita docent Sanchez Lib. I. conf. cap. 1. dub. 1. num. 8. Leander disput. 11. quæst. xxxviii. & apud ipsum Rebellen, Malderez, Diana, Fagundes, & alii. Et vera est opinio.

XXX. *Quæst. XIX. Cuius sunt bona quæ habebat servus ante captivitatem, quæque post mortem reliquit?* Resp. Quæ ante captivitatem habebat servus in patria, aut alibi, servum remanent, eiusque hereditibus; quæ locum habebat, domini sunt. Qui enim in servitute redigitur, in dominum ius transit cum omnibus rebus quæ locum habet. Neque enim famulus corpus a victore capitur, sed corpus cum omnibus rebus eidem annexis. Ea bona vero quæ post mortem servus reliquit, si dominum illorum servus habebat, quia illa ius nullius, ut patrimonium, ludo, donatione, hereditate, acquisierat, non sunt domini, sed hereditum servi: atque de iis testari servus valet. Bona vero quorum usum revocabilem servi habebant, domini sunt.

CAPUT XVI.

De obligatione dominorum erga famulos, & ipsorum erga dominos.

I. **P**RETER servitutem civilem, & legalem, datur altera quæ, ut dictum est, appellatur *famulatus*. Hæc famulorum est qui ad certum tempus operas suas locant alicui, iusto pretio pacto. Vulgo etiam illi vocantur servi: sed absolute liberi sunt. Differunt ab operariis quia hi in dies labores suos locant ad certa opera peragenda; famuli autem obsequium, & servitium locant ad quodcumque operis genus. Verum hæc levia sunt.

II. *Quæst. I. Ut iustum salarium tribuere famulis domini debeant non satis, tum inferimus?* Resp. De cura dominorum in famulos, ex iis quæ dicta sunt de dominis in servos, patet. Salarium iustum laboribus respondens deberi famulis, adfirmant omnes. Disputant vero, num solvendum sit etiam famulis regrotantibus. Aitunt plures Iuriconsulti, sed negant communiter Theologi: quia in promissione absolutam excipiuntur casus fortuiti. Famulus locavit industriam suam ad annum integrum. Si infirmetur, per ipsum fiat, ta-

meti absque culpa, ne operam suam prædet. Ita docent Salmanticenses tract. xxiv. cap. unic. punct. 7. §. 3. num. 133. Leander disput. v. qu. 14. Azorius II. Part. Lib. II. cap. xxxix. q. vi. Bonacina de contract. disput. 111. q. xli. punct. 4. n. 13. aliique. Hinc sumptus quos dominus in curam agrorum famuli impendit, exigere ab eodem valet. Communiter tamen docent Auctores, dominum teneri lege caritatis ad ea alimenta præstantia famulo qui eidem præberet, si sanus esset. Potest etiam dominus ad hospitalia mittere famulum, ut curetur. Caritatis tamen lex urget ut famulis indigentibus potus quam aliis provideatur.

III. *Quæst. II. Si famulus qui locavit operas suas ad annum, expleto mense, sua sponte discedat, tenetur ne illi dominus dimidium anni mercedem solvere?* Resp. Negantem opinionem defendunt plures Iuriconsulti. Et quidem in foro exteriori reapse famuli qui abique dominorum culpa recedunt a servitio, petuntur mercedis privatione. In foro autem interiori Theologi distinguunt. Si dominus græve damnum patitur ob discessum famuli, liberum voluit a mercedis solutione. Si vero nullam grave detrimentum dominus subeat, Salmanticenses loc. cit. §. 3. num. 132. cum Azorio, aliique docent, non esse solvendam integram illius dimidiatum anni mercedem, sed paulo minore arbitrio prudentis viri.

IV. Probabilior nobis sententia est, dominos, dummodo notabile detrimentum passi non fuerint ex famuli discessu, debere integram, mediæ anni mercedem solvere, iure nature spectato. Quoniam integris lex mensuræ rævera famulos lucratus est mercedem suam; & dominus re ipsa commodum, atque utilitatem servitii præditi expertus est. Ergo vi iustitiae naturalis famulus habet ius ad mercedem ob labores exantillatos accipiendam; & dominus debito famulatus adtingitur ob commodum, & utilitatem perceptam. Forum externum aliquando ob præsumptionem malitiae famulorum, & ob civilis commercii, & societatis conservationem aliquas pœnas constituit, prout magis ad præstatum finem expediens iudicat. Non propterea tamen licet semper in foro interiori quod licet in foro exteriori, ut supra loco dicam. Hanc opinionem defendunt plures, Valquez opus. de rebus cap. 6. dub. 10. num. 57. Lugo de iust. Tom. II. disp. xxxix. sect. 3. Leander disput. v. quæst. xxx. & penes eundem Diana, Fagundes, Balfæus, Bonacina, Rebello, aliique.

V. *Quæst. III. Dominus debet ne solvere*

I. 2

Jul-

salarium famulo qui operas suas eidem locavit, nulla mercede pacta? Resp. Distinguitur Salmanticensis loc. cit. n. 135. Si dominus similes famulos conducere solet, teneat iustam consuetamque mercedem solvere; eoque non solvete, contentum famulum posse, nedum illam exigere, verum etiam occulte lele compensare. Secus vero, si domini non consueverint conducere famulos; ut accidit, quando Episcopi, & Nobiles pueros accipiunt impotentis parentum precibus ad proprium servitium, quibus viduum, vestitum, habitationemque tribuere, nulla mercede pacta, solent. Verum illi iuxta communem existimationem non habent rationem famulorum; nec isti communiter pro mercede interveniunt. Nunc autem sermo est de veris famulis, qui reipso locant operas suas, & ut veri famuli servitia, & obsequia prestant, nullo pacto salario. Omni igitur distinctione, & controversia seposita, ius nature spectandum est; & pro quantitate laboris, ac servitii prestanti tantumdem pretii recipiendum est.

VI. Quæst. IV. Est ne aliqua mensura iusta mercedis servitio famulis? Resp. Non alia mensura, seu regula iuste mercedis assignari potest, nisi communis praxis, & consuetudo, iuxta quam communiter illius loci famuli locant operas suas. Aequi contentum, iniustum esse pretium illud quod non sufficit ad victum, & vestitum famuli. Sed saltem omnino est regula illius. Quantitas mercedis maioris, aut minoris pendet potius a maiori, vel minori habitate famuli: qui quo plus laborat, maiusque commodum, & utilitatem affert domino, eo maiorem mereatur mercedem. Sed neque hæc maior stabilitas severe attendenda est: alioquin plura dissidia & lites occurrerent; & quisque se altero habitorem reputaret. Communis ergo praxis servanda, ad conscientiam quod attinet. Quod vero re domelicam spectat, quisque suppetere ratione potest, & colligere, quid sua intersit, an famulus capaxior, fortior, diligentior cum maiori mercede conducendus; an alter docendus minori pretio, sed minus quoque agens ad servitia prestantia.

VII. Quæst. V. Si dominus conducat minori mercede, quam iustam famulum, teneat ne ad restitutionem? Resp. Sicut in quolibet contractu servanda est mensura iusti pretii, ita quoque in contractu conductus famulorum. Tria distinguuntur pretia, supremum, medium, infimum. Hæc tria pretia iusta reputantur; iniusta vero illa que aut supremum excedunt, aut infimum non attingunt. Quan-

do ergo dominus taxat mercedem famulo conducto infra limites iusti pretii; absolute loquendo tenetur restituere quantum satis fit ad constituendam mercedem intra limites iusti pretii, saltem infimi. Spectanda tamen sunt circumstantiæ. Nam famulus potest, si velit, gratis intervenire domino. Potesit sponte & libere in mercedem infima minorem consentire, eamque in pactum deducere. Hæc absolute vera sunt. Ceterum, quia in praxi vis una inter famulos reperitur qui libere consentiant in mercedem minima inferiori; idcirco communiter domini ad restitutionem tenentur, dum mercedem famulo taxant iniustam, seu infima consuetam minorem. Nec valet excusatio, quod famuli libere contenterint in eiusmodi mercedem: quia eorum consensio libera iniuste est, sed coacta. Necessitate enim urgente paciscuntur famuli talem mercedem. Ex necessitate autem famulorum, commo-dum reportare licite nequeunt domini.

VIII. Quæst. VI. Dominus qui oblige iusta causa famulum, conductum ad aviam, ante completum annum expellit, teneat ne integram et mercedem solvere? Resp. Adfirmant omnes: quia tunc per famulum non fiat quin integro anno serviat, & ex tali expulsiōne grave nocuumtum patitur. Quid, si famulus continuo inveniat alium dominum, nihilque detrimenti subit? Semper dominus peccat in iustitia peccato, sine causa famulum expellendo. Et P. Molina disp. ccccvi. etiam in hoc casu adstrictum avertit dominum ad integram solvendam mercedem in penam peccati. Quin subdit, famulum iniuste pulsum minime obligatum esse ad reddendum, ut impleat prescriptum tempus. Sententia Molinae subficienti alii, qui leges adducunt id statuentes. Deciso absolute contra viæ assignari potest respectu restitutionis, & solutionis pretii. Circumstantiæ, & damna quibus famuli subiciuntur ex tali expulsiōne, insuper causæ ob quas famuli expelluntur, spectanda sunt. Si enim oblique illa rationali causa famuli eiciantur, non video cur absolvi ab integra mercede, & damnorum compensatione domini valeant. Præter Molinam laudatam opinionem docent Azorius III. Part. Lib. VIII. de locato cap. XIII. quæst. v. Rebellus Part. II. Lib. XIV. cap. xvii. num. 16. Fagundes Lib. II. cap. xvii. n. 30. Et cobatus tract. 111. num. 33. Lessius Lib. II. cap. xxiv. dub. 2. num. 8. Leander disput. univ. q. xxvii. Salmanticensis tract. xxiv. cap. univ. parit. 7. num. 151. & alii apud ipsos.

IX.

IX. Quæst. VII. Peccat ne dominus, si impediatur ne famuli matrimonium contrahant? Resp. Adfirmat omnes: quia ea que iure nature famulis competunt, nequeunt impediri a domino. Dissidium solum est, utrum servus, matrimonio contracto, teneatur potius satisfacere uxori quam domino. Nonnulli respondent, nulla facta distinctione, preferendum esse uxori dominum: idque colligunt ex cap. i. de coniug. servorum. Alii distinguunt. Aut matrimonium contractum est consentiente domino, aut secus. Si primum, tunc preferendam esse dominum uxorem aliter: quia dominus tunc consentia in famuli matrimonium cessit iuri suo. Si autem inficio, & invito domino famulus matrimonium contraxit, tunc uxori anteponendum dominum docent: quia ius domini in famulum prius est iure uxoris in maritum. Porro iuxta iuris regulam, qui prior est tempore, potior est iure. Hæc opinio est probabilior, eamque docet D. Th. in suppl. ad III. Part. quart. lit. art. 2. ad 3. Si servus, volente domino, matrimonium contraxerit, tunc debet prætermittere servitium domini imperantis, & reddere debitum uxori, quia per hoc quod dominus concessit ut matrimonium servus contraheret, intelligitur et concessisse omnia que matrimonium requirit. Si autem matrimonium, ignorante, vel contra iuram domino, est contractum, non tenetur reddere debitum, sed potius domino obedire, si iuramque simul esse non possit. Sed tamen in his multa particularia considerari debent, sicut etiam in omnibus humanis actibus, scilicet periculum castitatis imminens uxori, & impedimentum quod ex redditione debiti servitio imperato generatur, & alia huiusmodi: quibus omnibus rite pensatis iudicari poterit, cui magis servus obedire tenetur, domino, vel uxori.

LIBER SEPTIMUS IN DECALOGUM.

QUINTUM PRÆCEPTUM TRACTANS,
NON OCCIDES.

DISSERTATIO UNICA.

PRO ÆMIUM.

VIX quisquam sibi in animo inducere poterit, ut credat, nonnullas recentiores Casuistas, qui passim clamant, divinam legem benignam, & suavem esse, tales potuisse evulgare opiniones, que levitiam præstarent, & feritatem. Sanctissima Christi lex perferre invidiam, & earumdem oblivisci, inimicis parere, bonâ pro malis rependere, mundanum honorem, & terrena omnia propter Dei gloriam contemnere suadet, hortatur, iubet. Nova benignitas a quibusdam Moralibus invecata, tanti & divitias, & humanam famam acclimat, ut pro solorum conversatione humani sanguinis effusionem licitam honestamque facillime propugnet. Quantum hæc recens benignitas cum evangelicæ caritatis suavitate & lenitate pugnet, sequentes propositiones declarabunt.

CAPUT I.

Recensentur propositiones tum que sunt ab Ecclesia damnatae, tum que laxa videntur.

Propositiones damnatae a duobus Pontificibus, Alexandro VII. & Innocentio XI.

I. VIR æquestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis Com. Theol. Tom. IV.

notam apud alios incurrat. 2. Alexandri VII. II. Est licitum Religioso, vel Clerico, calumniosum gratia criminata de se, vel de sua Religione spargere iniquum occidere, quando alius modus defendendi non suppetat, ut suppetere non videtur, si calumniosus sit paratus vel ipsi Religioso, vel eius Religioni publicæ, & eorum gravissimis viris predictis impingere, nisi occidatur. 17. Alexandri VII.

L. 3. III

salarium famulo qui operas suas eidem locavit, nulla mercede pacta? Resp. Distinguitur Salmanticensis loc. cit. n. 135. Si dominus similes famulos conducere soleat, teneat illam consuetudinem mercedem solvere; eoque non solvete, contentum famulum posse, nedum illam exigere, verum etiam occulte lele compensare. Secus vero, si domini non consueverint conducere famulos; ut accidit, quando Episcopi, & Nobiles pueros accipiunt impotentis parentum precibus ad proprium servitium, quibus viduum, vestitum, habitationemque tribuere, nulla mercede pacta, solent. Verum illi iuxta communem existimationem non habent rationem famulorum; nec isti communiter pro mercede interviunt. Nunc autem sermo est de veris famulis, qui reipso locant operas suas, & ut veri famuli servitia, & obsequia prestant, nullo pacto salario. Omni igitur distinctione, & controversia seposita, ius nature spectandum est; & pro quantitate laboris, ac servitii prestanti tantumdem pretii recipiendum est.

VI. Quæst. IV. Est ne aliqua mensura iusta mercedis servitii famulis? Resp. Non alia mensura, seu regula iuste mercedis assignari potest, nisi communis praxis, & consuetudo, iuxta quam communiter illius loci famuli locant operas suas. Aequi contentum, iniustum esse pretium illud quod non sufficit ad victum, & vestitum famuli. Sed saltem omnino est regula illius. Quantitas mercedis maioris, aut minoris pendet potius a maiori, vel minori habitate famuli: qui quo plus laborat, maiusque commodum, & utilitatem affert domino, eo maiorem mereatur mercedem. Sed neque hæc maior stabilitas severe attendenda est: alioquin plura dissidia & lites occurrerent; & quisque se altero habiliorum reputaret. Communis ergo praxis servanda, ad conscientiam quod attinet. Quod vero re domelicam spectat, quisque suppetere rationes potest, & colligere, quid sua intersit, an famulus capaxior, fortior, diligentior cum maiori mercede conducendus; an alter docendus minori pretio, sed minus quoque agens ad servitia prestantia.

VII. Quæst. V. Si dominus conducat minori mercede, quam iustitia famulum, teneat ne ad restitutionem? Resp. Sicut in quolibet contractu servanda est mensura iusti pretii, ita quoque in contractu conductus famulorum. Tria distinguuntur pretia, supremum, medium, infimum. Hæc tria pretia iusta reputantur; iniusta vero illa que aut supremum excedunt, aut infimum non attingunt. Quan-

do ergo dominus taxat mercedem famulo conducto infra limites iusti pretii; absolute loquendo tenetur restituere quantum satis fit ad constituendam mercedem intra limites iusti pretii, saltem infimi. Spectanda tamen sunt circumstantiæ. Nam famulus potest, si velit, gratis interire domino. Potesit sponte & libere in mercedem infima minorem consentire, eamque in pactum deducere. Hæc absolute vera sunt. Ceterum, quia in praxi vis una inter famulos reperitur qui libere consentiant in mercedem minima inferiori; idcirco communiter domini ad restitutionem tenentur, dum mercedem famulo taxant iniustam, seu infima consuetam minorem. Nec valet excusatio, quod famuli libere contenterint in eiusmodi mercedem: quia eorum consensio libera iniuste est, sed coacta. Necessitate enim urgente paciscuntur famuli talem mercedem. Ex necessitate autem famulorum, commo-dum reportare licite nequeunt domini.

VIII. Quæst. VI. Dominus qui oblique iusta causa famulum, conductum ad aviam, ante completum annum expellit, tenetur ne integram et mercedem solvere? Resp. Adfirmant omnes: quia tunc per famulum non fiat quin integro anno serviat, & ex tali expulsiōne grave nocuumtum patitur. Quid, si famulus continuo inveniat alium dominum, nihilque detrimenti subiret? Semper dominus peccaret iniustitiam peccato, sine causa famulum expellendo. Et P. Molina disp. ccccvi. etiam in hoc casu adstrictum avertit dominum ad integram solvendam mercedem in penam peccati. Quin subdit, famulum iniuste pulsum minime obligatum esse ad reddendum, ut impleat prescriptum tempus. Sententia Molinae subficienti alii, qui leges adducunt id statuentes. Deciso absolute contra viæ assignari potest respectu restitutionis, & solutionis pretii. Circumstantiæ, & damna quibus famuli subiciuntur ex tali expulsiōne, insuper causæ ob quas famuli expelluntur, spectanda sunt. Si enim oblique iusta rationabili causa famuli eiciantur, non video cur absolvi ab integra mercede, & damnorum compensatione domini valeant. Præter Molinam laudatam opinionem docent Azorius III. Part. Lib. VIII. de locato cap. XIII. quæst. v. Rebellus Part. II. Lib. XIV. quæst. XIII. num. 16. Fagundes Lib. II. cap. XVI. n. 20. Et cobatius tract. III. num. 33. Lessius Lib. II. cap. xxiv. dub. 2. num. 8. Leander disput. univ. q. xxvii. Salmanticensis tract. xxiv. cap. univ. parit. 7. num. 151. & alii apud ipsos.

IX.

IX. Quæst. VII. Peccant ne domini, si impediunt ne famuli matrimonium contrahant? Resp. Adfirmat omnes: quia ea que iure nature famulis competunt, nequeunt impediri a domino. Dissidium solum est, utrum servus, matrimonio contracto, teneatur potius satisfacere uxori quam domino. Nonnulli respondent, nulla facta distinctione, preferendum esse uxori dominum: idque colligunt ex cap. i. de coniug. servorum. Alii distinguunt. Aut matrimonium contractum est consentiente domino, aut secus. Si primum, tunc preferendam esse dominum uxorem alicuius: quia dominus ius consensio in famuli matrimonium cessit iuri suo. Si autem inficio, & invito domino famulus matrimonium contraxit, tunc uxori anteponendum dominum docent: quia ius domini in famulum prius est iure uxoris in maritum. Porro iuxta iuris regulam, qui prior est tempore, potior est iure. Hæc opinio est probabilior, eamque docet D. Th. in suppl. ad III. Part. quæst. lxx. art. 2. ad 3. Si servus, volente domino, matrimonium contraxerit, tunc debet prætermittere servitium domini imperantis, & reddere debitum uxori, quia per hoc quod dominus concessit ut matrimonium servus contraheret, intelligitur et concessisse omnia que matrimonium requirit. Si autem matrimonium, ignorante, vel contra iuram domino, est contractum, non tenetur reddere debitum, sed potius domino obedire, si iuramque simul esse non possit. Sed tamen in his multa particularia considerari debent, sicut videtur in omnibus humanis actibus, scilicet periculum castitatis imminere uxori, & impedimentum quod ex redditione debiti servitio imperato generatur, & alia huiusmodi: quibus omnibus rite pensatis iudicari poterit, cui magis servus obedire tenetur, domino, vel uxori.

LIBER SEPTIMUS IN DECALOGUM.

QUINTUM PRÆCEPTUM TRACTANS,
NON OCCIDES.

DISSERTATIO UNICA.

PROŒMIUM.

VIX quisquam sibi in animo inducere poterit, ut credat, nonnullas recentiores Casuistas, qui passim clamant, divinam legem benignam, & suavem esse, tales potuisse evulgare opiniones, que levitiam præstarent, & feritatem. Sanctissima Christi lex perferre inviduas, & earundem oblivisci, inimicis parere, bonâ pro malis rependere, mundanum honorem, & terrena omnia propter Dei gloriam contemnere suadet, hortatur, iubet. Nova benignitas a quibusdam Moralibus invecata, tanti & divitias, & humanam famam acclimat, ut pro solorum conversatione humani sanguinis effusionem licitam honestamque facillime propugnet. Quantum hæc recens benignitas cum evangelicæ caritatis suavitate & lenitate pugnet, sequentes propositiones declarabunt.

CAPUT I.

Recensentur propositiones tum que sunt ab Ecclesia damnatae, tum que laxa videntur.

Propositiones damnatae a duobus Pontificibus, Alexandro VII. & Innocentio XI.

I. VIR equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis Com. Theol. Tom. IV.

notam apud alios incurrat. 2. Alexandri VII. II. Est licitum Religioso, vel Clerico, calumniosum gratia criminata de se, vel de sua Religione spargere iniquum occidere, quando alius modus defendendi non suppetat, ut suppetere non videtur, si calumniosus sit paratus vel ipsi Religioso, vel eius Religioni publicæ, & eorum gravissimis viris predictis impingere, nisi occidatur. 17. Alexandri VII.

L. 3. III

III. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam iudicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnari evitare. 18. Alexandri VII.

IV. Non peccat mortuus occidens propria caritate uxorem in adulterio deprehensam. 19. Alexandri VII.

V. Fac est cum honorate occidere invasorem, qui vitium calumniam inferre, si aliter legumina vitari nequit. Idem quatenus dicitur, si quis impingat aliam, vel fuste percussit, & post impactum aliam, vel fustem fuisse fugiat. 20. Innocentii XI.

VI. Regulariter occidere possumus forem pro confessione unius avari. 31. Innocentii XI.

VII. Non solum licitum est defendere defensionem occisum quae acta possidemus, sed etiam ad quae nos inchoatum habemus, & quae nos possessores speramus. 32. Iohannes XI.

VIII. Licetum est tam heredi, quam legatario contra iniuste impendentem, ne vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se totius defendere, sicut & ius habenti in eadem, vel prebendam contra eorum possessionem iniuste impendentem. 33. Innocentii XI.

IX. Licet procurare abortum ante animationem fetus, ne puella deprehensa postea occidatur, aut infanetur. 34. Innocentii XI.

X. Videtur probabile omnem fecundum, quod in utero est, carere anima rationali, & tunc primum insequere commensuratum, cum paritur; & consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi. 35. Innocentii XI.

En benignitatis probabiliter sanguinari, truculentique fetus. En quam sanguinis humani effundendi liberalis sit novus opinandi modus a sancta caritatis lege maxime alienus.

S. II.

Propositiones calumniae nimium laxae.

I. Uisque penetrare confectaria valet quae ex his decem veteribus principibus proficiuntur. Paucis ex pluribus quae hoc in libro dicturus sum, hic praemitto.

II. Ubi est scripta expressa permissio a Deo, ut Reges, & Respublicae possint interficere nocentem An est in Scriptura? An in traditione? Est ne fidei articulus? Si solum lumine naturali eo docuitur, patere ex eodem lumine naturali iudicemus, quid quae pro privato licet in occidendo aggressore, non licet vitae, verum etiam honoris, &

rei. " Clerus Gallicanus anno 1700. in Comitiis generalibus hanc doctrinam damnabit, ut scandalosam, erroneam, & hereticam, Regibus, & Rebuspublicis iniuriosam, vanis rationibus, & regulis veterum hominum, & novorum decreta subvertentem.

III. An homo religiosus, qui fragilitate cedens feminam eilem cognovit, quae non dicens se prostituisse viro tanto, re enaratur, & eundem infamam, post illam occideret. Resp. *quod sentit*. " Carmel in *Urbis*, *fund. nom.* 1173. Hanc suspensum & hoc fat est ex Probabiliori doctrina colligatur id licere quia, quando lex est dubia, homo liber a lege est.

IV. Regulariter occidere possumus forem pro confessione unius avari. Propositio damnata solum vult, id non licere regulariter; si tunc in aliquibus circumstantiis possit id licere. " Dominica Viva in *Trat. in prop.* 19. *Alex. VII. nom.* 10.

V. Potest quidem vir nobilis volentem impingere aliam gladio impedire, & ut multi docent, etiam defensionem occisum se defendere. " Idem Viva in *prop. damn.* 17. & 18. *Alex. VII. nom.* 9.

VI. Vitae equitatis non tenetur fugere aggressorem cum suo dedecore; sed potest ab illo se defendere defensione occisiva. " Idem Viva in *prop. damn.* 17. *Alexand. VIII. n.* 5.

VII. Etiam ad honorem necessarium tuendum viro honorato licere occidere iniustum, ac contumeliosum aggressorem, docet DD. & sine dubio verissimum est in hac suppositione, quod honoratus in aliquo casu alter iniuriam, vel contumeliam alteri perire, honorisque tibi defendendo aggressorem tuum non possit, nisi occidendo aggressorem contumeliosum. " Patritius Sporer *tract. v. in 5. precep. Decalog. cap. 11. sect. 3. §. 4. num.* 159.

VIII. Licet ad honorem tuendum, in valorem post impactum aliam, fustem, vel vulnus suscipientem insequi, & occidere. Censio hanc intentionem esse probabilis, & tutam in praxi: quia, dum ad verianus sunt, & percussus insequitur, moraliter adhuc durat congressus. " Diana *Tom. VIII. coord. tract. v. resol. 7. n. 3. & 6. item resol. 8. num.* 2.

IX. An, si index desit, possit quis intrare in locum ubi rem furtivam in pacifica possessione reperit, & illum occidere cum moderamine &c. Respondeo affirmative. " Idem Diana *Tom. VIII. in stud. tract. v. resol. 31. & num.* 1.

X. Si

X. Si te accepta fugias, tunc possum insequi, & ferire; vel, si necesse sit, eum inuisu telo perire. Si invadas rem meas per famulum, vel arte magica per demonem, nec alia ratione quam necesse tu possit impediri; si conaraveris in mea damna; si impedias inique inaequos creditores, ne mihi satisfaciant; si falsa accusatione, vel falso testimonio me fortunis concernere verteres; nec alia ratio impediendi suspensatur. " P. Leonardus Lessius *Lib. II. de iust. cap. 11. dub. 11. n. 74. & 75.*

XI. Si Petes, an sit contra iustitiam, si res iudicium esse recuperabilis? Respondeatur, venari videri non esse. " Idem Lessius *loc. cit. n. 70. & 71.*

XII. An fas universum esse interficere eum qui non interficere decrevit, quando alter non patet via evadendi mortem, gratiore periculo mortis, quod nequitia illius ex eo decreto nobis imminet, live qui id ita decrevit, diceas dum iam aggressor sit, sine metu: id enim questio est de vocabulo. " Ludovicus Molina *de iust. Tom. I. tract. III. disp. 222. n. 2.*

XIII. Probabiliter respondeo licere, & absque metu irregularitatis, occidere occisum litigatorem, si conset aperte, & omnino certo, dictum litigatorem omnino iniuste, & per calumniam procedere, & etiam sit omnino certum quod innocens sua bona non irreperabiliter amissus est, nec aliud sibi remedium ab ea recuperanda suspensatur. " P. Leonardus a SS. Sacramento *Par. 2. re. 11. disp. 111. qn. 2.*

XIV. An post decretum Innocentii XI. licitum sit invasorem honoris cum moderamine inculpatae tutelae occidere? Probabilis multo respondeo, utiam post decretum SS. P. N. Innocentii XI. licitum esse. Quia ex propositione particularitatis universaliter non tenet consequentia, " Emanuel a Conceptione, seu continuator Leonardus a SS. Sacramento *Part. II. in ordin. IX. tract. 11. dist. 111. quest. VI.*

XV. An post dictum P. N. Innocentii decretum licitum sit occidere eum qui dicitur, *mentis*; aut contumeliam profertur periculis, ut in *ex infamam, male casta* &c. vel imperfecte, *ut ex infamam ... male gen.* ... si alter iniuria repellit non potest? Probabilis respondeo affirmative. " Idem Emanuel a Concept. *loc. cit. qn. 21.*

XVI. Qui invadit ab altero live armis, live contumelias, si potest fugere, & ma-

lum declinare, non tamen fugit, sed cum debita moderatione se defendit, & *alio non occidit*; non tenetur ad restitutionem. " P. Dominicus Viva in suo *Curso Theologico-Moralis Tom. 1. Part. III. de iust. quest. VII. art. 1. n. 1.*

XVII. Si rarissimo casu eo loco resista sit, ut miles in exercitu, vir equitatis in aula regia, officio, dignitate, Ducis, aut Principis favore, ob ignaviae suspicionem excidere debeat, nisi identidem provocanti se defendens, non audeo damnare eum qui male se defendens in gratia paruit. " Paulus Layman *Lib. III. de iust. tract. III. par. III. cap. III. n. 3.*

XVIII. Dubium autem est, an liceat innocenti id duellum acceptare, sine offerre, quando certum est fore ut actor per fraudem in iudicio ipsam opprimat, & eius iniustam condemnationem impetret. Quidam neutrum licere aiunt. ... Sed melius alii dicunt, licere huic innocenti duellum ad vitam honoris, & res familiares in notabili quantitate tuendas, quando constat omnino iniuste, & per calumniam actorem procedere: certum omnino est fore ut innocens hoc committat, nec aliud sibi evadendi remedium suppetat. ... Atque optime *de honore*, ait, licere innocenti in hac casibus acceptare, & offerre duellum. ... Immo & non provocando ad duellum interficere occulte actorem illum calumniosum, cum tunc occisio sit vera defensio. ... In non bene *de iust.* ait, teneri innocentem non acceptare duellum, nec incidere, si potest occulte illum occidendo id vitare, honoris, rerum militarium periculum evadere. Quippe licet proprium vitae periculum in duello imminere vitabit, & peccatum ab actoris offensis, aut acceptantis duellum. " Thomas Sanchez *Lib. II. in Decal. c. xxxix. num.* 7.

XIX. Pro re minima non videtur contra cessum sine defensionis eum tanto altera malo. Est enim valde iniquum ut pro *peccato*, vel etiam *pro auro* servando alient vita auferatur. Si tamen tibi verteretur probo, nisi rem tibi extorqueres, posses canari, & si opus esset, etiam occidere, iuxta Sotum, Tunc enim non tibi rei, quam honoris esset defensio. " Lessius *de iust. Tom. I. Lib. II. cap. 12. dub. 11. n. 68.*

XX. In propositione 17. damnata ab Alexandro VII. quae sicbat, licere Reipublico, vel Clerico occidere calumniantem gravi crimina in eos mittentem, si alio

modo vitari non possit, non venit damnatum dicere, licitum illi esse calumniationem occidere, quando actu iniuriosa verba in eos protulit fame valde lesiva, si a illa via non est tantum malum vitandi. Torrecilla in *prop. damn. ad dict. prop. nu. 14. fol. 471.*

XXI. Immo nec damnatum venit dicere, solummodo esse peccatum veniale in Religiosis, vel Clericis, in casu propositionis damnatae, occidere calumniationem. Idem Torrecilla *ib. n. 22. fol. 471.*

XXII. In propositione 18. ab Innocentio XI. damnata de occisione falsi accusatoris, falsi testis, & iudicis, a quibus imminet damnatio, quod evitari non potest, non venit damnatum dicere, doctrinam propositionis esse speculative probabilem, nec inhibendum dicere, quod si practice id fiat, tantummodo veniale peccatum erit. Idem Torrecilla *ib. ad dict. prop. n. 9. fol. 471.*

XXIII. Adhuc stante damnatione praedictae propositionis 18. probabile est intendendum venire & propositionem, & eius damnationem de aggressore in actu primo, non de aggressore in actu secundo, seu de actuali offendente. Idem Torrecilla *ib. n. 25.*

XXIV. Potest vir honoratus alium occidere oblique letali, quando aliter non potest in re gravis momenti tueri non potest. Idem Torrecilla *Tom. 1. Summ. tract. 111. disp. 11. cap. 11. sect. 3. §. 3. n. 121. fol. 476.*

XXV. Negari non potest quin saltem honorem, famamque illam quae ex virtute, & sapientia nascitur, quique versus honor est, iuste defendere Clerici, & Religiosi valeant, ac sepe debeant, cum hic sit proprius professio ipsorum, quem si amittunt, maximum bonum amittunt. Nam per hunc redduntur summiopere estimabiles & conspicui secularibus, quos sua virtute dirigere, ac iuvare possunt: quo sublati, nec illos dirigere, nec iuvare poterunt. Ergo saltem hunc honorem poterunt Clerici, ac Religiosi cum moderamine inculpate tutelae ETIAM CUM MORTE INVARSIS defendere. Quia interdum, lege saltem caritatis, videntur ad illum defendendum teneri, si ex violatione propriae fidei integra Religio infametur. Franciscus Amicus *Tom. 2. disp. xxxvii. n. 118.*

XXVI. Quoniam propositio haec his vocibus concepta damnata non est, licet res ipsa damnata, ut ego quidem iudico, ab Alexandro VII. sit, tamenandum est ne aliqui illorum

Cassillarum quibus familiare est damnatarum thesium vim extenuare, eandem ut probabiliter representent, & ad praxim reducant. Idcirco admodum lectorem exhortamus, propositionem praesertim, non laxata modo esse, sed revera etiam damnatam: siquidem vocem tantum diversitate differt a thesi, ut scripta ab Alexandro VII. An illa doctrina, utantur qui libellos famulos evulgant ad verum eos quos propria sapientia splendori tenebras offundere suspicantur, aliorum esse iudicium.

CAPUT II.

Quid prohibeat quintum Decalogi mandatum, NON OCCIDES: & quam grave sit huiusmodi scelus.

§. UNICUS.

Recessentur quorundam haereticorum errores.

I. EX universalitate divini mandati, *Non occides*, illi qui sola fallaci humane rationis regula divinas leges metiuntur, errandi animum arripuerunt. Haereticorum alii causaeque viventis, sive sentientis, sive dumtaxat vegetantis, occisionem veritatem asserunt, alii autemquam licitam esse hominum occisionem, etiam publica potestate iustam, contendunt; alii lepores, nedum alios, licitum esse interficere propugnant; alii alia commentii sunt.

II. Primum errorem refert, & confutat Augulinius *Lib. 1. de Civ. Dei cap. xv. his verbis. Quisiam hoc preceptum etiam in bestias, & pecora conatus extendit, ut ex hoc nullam etiam eorum liceat occidere. Cur non ergo & herbas, & quicquid homo videtur altius, ac figurat? Nam & hoc genus verum, quomodo non sentiat, dicitur tamen vivere, ac per hoc potest & mori. . . Numquid igitur ob hoc, cum audimus, . . . Non occides, virgultum vellere nefas dicimus, & Martiastronum errorem insensibilem acquiescimus? his igitur delectamentis remotis, cum legitimus, Non occides, si propterea non accipimus hoc dictum esse de fructibus, quia nullus est eis sensus, res de animalibus irrationabilibus, volatilibus, natantibus, ambulatilibus, reptilibus, quia nulla nobis ratio sociatur, quam non datum est nobiscum habere communem: unde insensibilium ordinatio Creatoris, & vita, & morum nostris usus subditur: restat ergo ut de hominibus intelligamus quod dictum est. Non occides. Nos alteram, ergo nec te. Ne-*

que enim qui se occidit, aliud quam hominem occidit. Hanc D. Augulini auctoritatem refert Div. Thomas 2. 2. q. lxxv. art. 1. ubi ratione ab ipsa divina Scriptura repetita evincit, licitam esse animalium, plantarumque occisionem. Nullus peccat: ex hoc quod vivit ut aliqua ad hoc ad quod est. In verum enim vivit imperfectissima sunt propter perfectiora. Et ideo, si homo utatur plantis ad utilitatem animalium, & animalibus ad utilitatem hominum, non est illicitum.

III. Secundum errorem propugnabant Waldenses, qui, ut refert Alphonsus a Castro *Lib. XI. verb. Occidere*, asserbant, nullum hominem occidi licite posse, etiam si premea pugilatis imperio. Quem errorem renovavit Nicolaus Galeus Boemus, ad Concilium Basileense pro sua natione legatus. Hic error humane societati, & civili commercio maxime infestus est. Multi enim reperiantur improbi, qui pacem, & tranquillitatem publicam perturbant, & pervertunt. Ergo, ut pax illa, quies, & mutua inter homines communicatio consistant, necessaria est sociolorum puniatio, & si oblati sint, ac pervertentes, etiam occisio. Alioquin regnum humane generis prorsus corrueret. Alius rationem addidit Div. Thomas op. vii. *Quid licitum est Deo, licitum est ministris eius. Constat autem quod Deus non peccat, cum sit auctor legum, ut si stipendia peccati mors. Ergo nec minister eius.* Porro quod Deus iubeat improborum mortem, patet ex sacra Scriptura *Exod. xxxii. Maleficus non poterit vivere. Qui ceciderit cum iumento, morte moriatur. Qui invidus dicit, occidetur.*

IV. Tertius error fuit Circumcellionum, qui suidicium ut licitum defendebant. Quapropter, veluti foris acti, praecipites & rupidus, & praeruptis montibus se se sponte dabant, & mortem leti praetextu sibi conlatoebant, ut martyrii palmam assequerentur. Illorum meminit Augulinius *Lib. de haesi. cap. lxxix.* Quis tanta insanie auctor fuerit, nec Augulinius, nec Philaster, qui pariter de hac labe heresi, edisserit. Error ille damnatus est ab ipso precepto, *Non occides*. Si enim vetitum est alterum occidere, profecto & semetipsum: sicut enim non habet homo hominum vitam alterius, ita nec lux. Neque paribus opus est, ut veritatem naturae lumine notam, ac naturalis inclinationi consentaneam iudicemus.

V. Quartus error est eorum qui docuerunt

licitum culibet subditorem esse Tyrannum occidere. Tyrannus noncupatur ille qui aut oblique iure dominatur in subditos, aut aliquid ius, & praerogativa domini sui leges potestatem exercet. Illius erroris inventor fertur, teste Gesione, Ioannes Parvi, Quorsus si error iste & divina legi contrarius, & humane societati perniciosus, nemo non videt. Quoniam hoc Tyranni nomen non Principi modo, verum etiam culibet dominium habenti in familiam, in pagum aliquem, aptari solet. Quapropter maritus in uxorem plus iusto severus, paterfamilias rigide domesticos tractans, & ceteri eiusmodi Tyranni nuncupantur. Licitum ergo erit uxori maritum, domestico paterfamilias occidere. At quoadmodum iudicare, quoniam Tyrannus sit, an lecus, non est alicuius privati; ita neque eisdem occidit. Quo confuso in Republica, quae perturbata, si ad subditos attinet Tyranni notam culibet imperanti inurere, illique necem inferre?

VI. Poltrems error tribuitur Scoto, qui in *10. disp. xv. q. 111. de secundo*, in tantum in casibus occidendis homines docet qui in divina lege sunt expressi, cuiusmodi sunt homicidae, blasphemii, adulteri &c. Quomodo inquit, in legem superioris nullus inferior alicuius potestatis habet. Superior autem, nempe Deus, solum in casibus expressis in scriptura dispensavit super hominum occisionem. Ergo in his, & non in aliis casibus licita erit hominum occisio.

VII. Hanc Scoti opinionem, ut fidei infestam, & remercitas plenam, damnant Salmatienfes *tract. xxv. cap. 1. n. 5.* cum aliis Theologis, Bannez, Salomo, Trallech, Bonacina, Sayro, ceterisque communiter. Adversatur quippe canonum Patrum, & sacrorum canonum auctoritati. Quid enim frequentius in iure canonico quam malefactorum occisio? *xxiii. quae. 1. de occidendis, cap. Miles, cap. Non frustra*, pluribusque aliis locis. Rationem evidentem praestit Augulinius. Suprema potestati commissa est boni communis cura, & custodia. Ergo illa omnia de medio tollere iure valent Principes quae huic bono communi noxia sunt; quemadmodum permittit est medico putridum membrum abscindere, ut corpus ipsum servet. Malefactores sunt publici boni, & humane societatis perturbatores. Licita ergo illorum occisio. Audiamus D. Thom. 2. 2. *quae. lxxv. art. 3. Occidere malefactorum iustum est, in quantum videtur ad saluandum totum communitatis. Et ideo ad illum saluandum per-*

tam iudices laici electi Principibus ecclesiasticis, habeant potestatem occidendi facinorosos ab ipsis ecclesiasticis viris, vel a Republica laica, quæsitio est, quæ morari nos non debet, cum nullus, aut parvi momenti sit.

VI. Quæst. II. *Damnare ne iudex alii quem valet inaudire, & non estatus?* Resp. Negat absolute communitis, & vera sententia. Iure enim naturalis cuique defensus sui ipsius debetur. Punitio enim publica ad communi bonum, & universalem utilitatem ordinatur. Ergo exigit publicam cognitionem, ut omnibus criminis notitia, & facinorosi defensus pateat. Ordinem tamen iuris prætermittere interdum iudex valet, quando nempe scelus notorium est, utpote in publico populi conspectu patratum; rationeque graves urgent ut celeberrime reus puniatur, vel ob instantem suam amentiam, aut propter rebellionis periculum. Semper tamen requiritur ut delictum sit evidens, nullæ dubitationi, vel minime obnoxium; Mautis quippe malum est quod innocens pereat quam quod reus impunitus evadat.

VII. Quæst. III. *Licetum ne Principi est potestatem conferre cultibus privatis occidendi baninitas, etiam propositio premio?* Resp. Adfirmat sententia. Hancque potestatem concedere Princeps valet, antequam sententiam ferat. Quia hoc ipso quod facinorulus vocatus ad tribunal iudicis fuit, dum se suture reclusit, sibi ipsi imputare debet, si non audiat. Immo voluntarie exilio se subiciens, crimina sua fatetur. Præterea baninitate Republicæ everiores reputantur. Licet ergo Republicæ se se defendere; atque adeo facultatem imperitii subditis ut quimodis flagitiosos poenæ capitalis damnatos occidant. Dominicus Soto Lib. 1. de iust. qu. 1. art. 3. inquit: *Non omnibus satis probatur Venetorum mos, qui, cum plures a patria ecclesie habeant condemnatos, singulis facultatem faciunt ut qui alium interfecerit, vita, ac libertate donetur.* Verum nos dicimus, nemini probari posse illius consuetudinis improbationem; quoniam, cum Republicæ incumberet opus curandi bonum commune, subditos a facinorosis defendendi, atque pacem, & tranquillitatem servandi; alia via hæc implere non possit, si hæc facultate non utatur. Siquidem illi publice tranquillitatis perturbatores alter fortassis capri hand possunt, cum omni arte iudicium eludant. Sibi ergo imputare debent scelesti homines, si inopinato occidantur, si imponentes, & obfinati decedant.

VIII. *Communiter Doctores licitam minime concedunt hanc baninitatem in refectionibus extra territorium, seu dominium Principis; nisi exprella, aut tacita aliorum Principum, in quorum loco occiduntur, consensus adit.* Tum autem præmittitur hic consensus, quoties in oculos eundem baninitatum non animadvertunt Principes.

IX. Hæc vera sunt respectu Principum, qui bonum commune custodire, & promovere debent: vera etiam absolute sunt respectu privatorum. At in praxi quondam accidere dicimus innoxiam hanc occisionem? Quis probus, homelique facillitas a Principe facta uterum unquam? Optimum est Principum consilium, iusta sententia, facultas concessa legitima, valida, licita; at in privatis istius facultatis executio absque culpa difficilissima est.

X. Peccarent, reique homicidii Principes forent, si quos in exilium pellerent, aut poenæ mortis liberecerent, antequam haberent certa & explorata criminum cognitio; si iuris ordinem non servarent, quando gravissima causæ non urgerent illum pro aliquo casu ordinem negligere. Advertunt Doctores, minime licere baninitate se defendere adversus invatores, anhoritate publica muniores; quamquam omnes faciantur posse illos licite fugam arripere. Hæc vera sunt. At quis baninitatum id sibi perituros permittit?

XI. Quæst. IV. *Licet ne supreme potestati facultatem facere filius, fratribusque in response occidant reos factores patriam fratruum?* Resp. Adfirmant communiter Doctores: quoniam permissum est Principi supremo illis quibus maluerit minime ut in occasione malefactorum, quos iudice ad mortem damnavit. Quid ni ergo hanc imperitii facultatem poterit filius, fratribusque interfectorum? Verum vix occurrere causa potest cur hæc facultas concedenda sit determinato filii fratribus, filivis. Si enim interfectores parentis, fratrisve essent grassatores viarum, Republicæ perturbatores; tunc omnibus concedenda facultas foret eisdem reprimendi, & occidendi, sive filii sint, sive non sint. Unicus casus est excipiendus, nempe si ipsi filius, fratribusque intercepti vitæ periculum ab occisoribus immineret.

XII. Quæst. V. *Tenetur ne iudex christianus tempus concedere reo damnato ad mortem confitendi, atque sacram Eucharistiam recipi-*

De cede innocens. Utrum iudex debeat sententiam mortis ferre in eum, quæ nihil est vincens nocentem, si ipse privata scientia innocentem agnoscat?

Quæstiones de occisione facinororum succedit quæstio de innocenti cæde. Difficillima est controversia hæc, gravibusque impleta difficultatibus, quæ vix reolvii evident possunt. Eam expresse dilucit D. Thomas 2. 2. quæst. lxxv. art. 6. cuius veligis nos imitemur. Et primum omnium, quæ certa sunt, ab incertis secernenda veniunt. Convent penes omnes, innocentem directe occidi non posse. Rationem hæc exhibet Angelicus ex sacra Scriptura deprorptam; *Injunctum, & injunctum non occides.* Exod. xiiii. camque explicat. Republica potestatem a Deo habet occidendi eos qui bono communi noxi sunt. Innocentes non modo communi bono non nocent, sed illud promovent. Ergo nullo modo occidi directe valent. Hæc sunt Angelici verba; *Oratio peccatoris fit licita per comparationem ad bonum rationem, quod per peccatum corruptitur. Hæc autem iustorum est conservatio, & promotio boni communitis. Et ideo nullo modo licet occidere innocentem.*

II. Obicitur. Deus iussit Abraham ut filium suum innocentem immolari. Item viri Samaritæ interfecerunt filios Achab, II. Reg. x. & filii Israel interfecerunt salentes, ut habetur Iste vi. qui erant innocentes; & tamen eorum occidio Deo placuit. Respondet D. Thomas loc. cit. ad 1. *Deus habet dominium mortis, & vitæ. Eius enim ordinatione moriuntur peccatores, & iusti. Et ideo ille qui mandavit Deo occidi innocentem, talis non peccat; sicut nec Deus, cuius est executor. Innocentes qui occisi opponuntur, Dei ordinatione occisi fuerunt.*

III. Innocentes indirecte occidi posse, si militet extra controversiam est. Rex demoliiri urbem debet ob bonum commune, civeque rebelles mori tradere. Rebellibus permixti sunt innocentes, qui salvari nequeunt, illis peremptis. Licita tunc erit eorum mors, etiam si illam occisio consequatur innocentum. Quia illa, non hæc, a Rege victore intenditur.

IV. Quæst. I. *Tyranno minanti urbis excidium, nisi ei innocens occidendus tradatur, licita ne traditio est?* Resp. Negat communitis, Republicam posse directe, & absolute innocentem tradere Tyranno occidendum: quia

iniquitatis Tyranni participes fieret, eiusque malitiae. Verum aliam quaestionem polleat insinuant, utrum nempe innocens ipse teneatur Tyranno de siliere occidendum, ut suam Republicanam incolumem servet. Adfirmat prima sententia: addique, hac positione facta, posse Republicanam tunc tradere Tyranno innocentem mandandum, si ipse nollet debitum suum implere, se voluntarie tradendo. Quia precepto caritatis tenetur civis etiam innocens praefere bonum totius civitatis bono privato proprio. Republica autem impare licito valet ut civis implexat non solum quod tenetur efficere lege iustitiae, sed etiam quod debet caritatis precepto. Hanc opinionem defendunt Bannez 2. 2. q. 139. art. 3. Lessius Lib. II. cap. 12. lib. 7. nom. 38. Inigo disp. 3. sec. 113. Diana, Ledesma, & alii.

V. Altera sententia negat, innocentem adhiberi aliqua lege ut se Tyranno occidendum praebet: atque adeo non posse Republicanam illum occidere ut se tradat eidem, quoniam hac traditio est intrinseca, siquae natura mala: cooperatur quippe Tyranni malitiae. Ergo nec innocenti, nec Republica licita. Hac ratione nequit Republica viriprem committendam tradere Tyranno, orbis delolationem minanti, nec sacros libros comburendos, nec sacramenta profananda: quia haec omnia inapte natura mala sunt. Accedit, contrariam sententiam minime sibi constare, quin sapienter perimere. Fazerat, non posse Republicanam innocentem Tyranno tradere, sed tamen in casu quo nollet ipse innocens se sponte Tyranno siliere occidendum. Verum hac illatio quaedam verborum est. Nam vel haec traditio est absoluta, & intrinseca mala: vel non, nec licita est Republicae, nec ipsi innocenti. Si secundum: tam Republica poterit absolute & directe innocentem Tyranno tradere: quae enim non sunt natura sua mala, sed aliquo sine honestate quaerunt, possunt a Republica extractioni demandari ob boni universalis conservationem: & communemque perniciem vitandam. Hoc secundum negat adversaria opinio. Neget ergo oportet & primum. Fundamentum oppositae sententiae nullus est momenti: quoniam saltem ut ipsum innocentem teneri se tradere Tyranno occidendum: quia participes fieret illius sceleris, ut dictum est. Potest solum innocens ob amorem in patriam committere sui ipsius defensionem. Potest & Republica abstinere ab illius protectione. Nec enim cum tanto damno adstringi-

tur defendere privatum civem. Eadem adhibere Republica valet ad conlationem totius civitatis quae intrinseca mala non sunt, sicut ea quae a malitia purgari nequeunt. Hanc sententiam defendunt D. Thomas loc. cit. Dominicus Soto Lib. V. de iust. q. 10. art. 7. Aragon. 2. 2. quest. 139. art. 3. Ioannes a S. Thoma 2. 2. quest. 139. disp. 111. art. 2. casus. 2. Salamanticens tract. 231. cap. 13. punct. 4. §. 1. n. 44. & alii.

VI. Quaest. II. *Licetum ne iudici sit illud occidere quem certo sciri esse innocens, si secundum allegata, & probata nocens apparuit?* Resp. Quae certa sunt, praemittit. Iudex in hac hypothese nullum non movere lapidem tenetur, nihilque intentatum relinquere, ut innocens liber evadat. Severius examinare testes debet, acculatoris monere de veritate dicenda, illorum testimonia adversis innocentem infirmare, exceptionibus, sententiam differre. Si absolute scandalum potest, debet curare ut innocens sine carcerem aperiendo, causam ad alium tribunal, si religiosum pateat, deferat, & coram illo accusati innocentem relati.

VII. Advertendum etiam, Principem si primum posse absolute liberare innocentem: quia valet in hoc gravissimo casu dispensare a lege praescribente iudicium secundum allegata, & probata. Quare si iudex sit supra potestate ornatus, tenetur liberare innocentem. Hac omnia certa sunt, nullaque disputationi subiecta. Controversia est de iudice inferiori, cui nulla pateat via ad liberandum innocentem.

VIII. Triplex circumferuntur sententia. Prima absolute negat. Secunda distinguit causas criminales maiores a minoribus, & civilibus. Negat, posse iudicem in causis maioris momenti, ut sunt poena capitis, mortaliis membrorum, exilium perpetuum, damnatio ad tirremes, condemnare quempiam sibi manifeste innocentem, tamen si secundum iuris ordinem appareat reus. Adfirmat vero posse, & debere damnare in causis minoris momenti, & civilibus. Tertia sententia asserit absolute, iudicem debere sententiam ferre secundum allegata, & probata.

IX. Tertiam hanc sententiam defendere videtur D. Thomas sine expresse 2. 2. q. 139. art. 2. se inquit. *Iudicari potest ad iudicem, secundum quod fuerit publica potestate: & ideo informari debet in iudicando, non secundum id quod ipse novit tanquam privata persona, sed secundum id quod sibi impotesit tanquam persona publica.* Hoc au-

tem impotesit sibi & in communi: & in particulari, in communi quidem per leges publicas vel divinas, vel humanas, contra quas nullae probationes admittuntur debet. In particulari autem negotio aliquo per instrumenta, & testes, & alia huiusmodi legitima documenta, quae debet sequi in iudicando magis quam id quod ipse novit tanquam privata persona. Ex quo tamen ad hoc aditari potest ut difficultas discutat probationes indultas, ad posse eorum defectum investigare. Quod si eas non possit de iure repellere, debet, sicut dictum est, eas iudicando sequi. In hoc eodem articulo obicit sibi omnia praecipua contrariae sententiae argumenta, eaque dissolvit. Hanc eandem doctrinam tradit qu. 139. art. 6. ad 3. *Iudex, si scit aliquem innocentem esse, qui falsis testibus convincitur, debet diligentius examinare testes, ut inveniat occasionem liberandi innoxium, sicut Daniel fecit. Si autem hoc non potest, debet eum suaveri relinquere iudicandum. Si autem nec hoc potest, non potest secundum allegata sententiam ferre: quia ipse non occidit innocentem. Minister autem iudicis condemnandi innocentem, si sententia instabibilem erroris continet, non debet obedire: alius exasperatur carnisque qui martyres occiderunt. Si vero non continet manifestam iniustitiam, non potest preceptum exequendo: quia ipse non habet dispendere superioris sententiam: nec ipse occidit innocentem, sed iudex, cui ministerium exhibet.* Sententiam hanc D. Thomas defendunt communiter omnes Thomistae. S. Antonius II. Part. III. ex. cap. 11. §. 6. Caietanus 2. 2. quest. 139. art. 2. Sotus Lib. V. quest. 18. art. 2. Sylvester verb. *Iudicare*. Petrus Tapia Tom. II. Lib. VI. q. x. art. 4. Wiganus tract. 12. exam. 4. Sotus 2. 2. quest. 139. art. 2. Prado Tom. II. cap. XXIII. quest. 112. Salamanticens tract. XXI. Ex extraneis Navarrae cap. Si quis autem de pen. disp. VII. numer. 128. Covarruvias Lib. I. varior. cap. x. num. 6. Toletus Lib. II. cap. VI. Minor in III. disp. XXXIII. q. IV. Tamburinus Lib. VI. Conf. cap. 1. dub. 16. Tamburinus Lib. I. cap. XIV. n. 9. Fillucius tract. XLVIII. §. cap. VI. Corduba Lib. I. q. XXXVII. Azorius Tom. III. Lib. II. cap. 11. quest. 31. Valentia Tom. III. disp. v. q. x. post. 2. Sayrus in Chro. Regis Lib. XII. cap. VIII. nom. 13. alii quae plures.

X. Rationes quae pro hac sententia asserri solent, sunt sequentes. Iudex publicam, non privatam personam gerit. Ergo non privata, sed publica notitia uti debet in sententia fe-

renda: Ad notitia publica innocentem evincit fontem. Ergo iudex damnare eum debet. In confirmationem maioris propositionis plures allegantur auctoritates. Ex Deut. XXII. In ore doctum, aut trium testium scriptis quibus interficitur. Ex cap. Iudicis III. q. 17. & ex II. q. 111. ex cap. Summopere, & ex cap. Pastoralis, §. Quia vero de officio legati: ubi omni iudici imponitur iudicandum secundum leges, seu secundum eam notitiam quae servato iuris ordine, & ex testium depositione constat. Accedit quod finis quoque erecta sunt tribunalia, & iudicia instituta, est publica tranquillitas, & boni publici conservatio. Immo ideo potissimum leges iubent ut iudices sententiam ferant secundum allegata, ut valgo dicitur, & probata, ne iudices pro genio, partiumque studio, atque affectu iudicare possint. Si enim iudicibus pro ipsorum arbitrio facultas concessa esset in vitam, & bona hominum sententiam ferendi, magna offretur in populo scandala, perturbatio, & iurgia. Quia modo fontes apparent innoxii, & modo innocens evadent fontes. Ergo publica tranquillitas requirit condemnationem innocentem, qui secundum leges, iurisque ordinem nocens convincitur est. Confirmatur paritate nocentis, qui quando secundum allegata probatur innocens, non potest damnari. Ergo neque innocens, dum convincitur nocens, liberari valet. Hec tamque paritas infirma est: quia diversa est nocentis ac innocentis conditio. Absolute legi naturae non repugnat illi parere, sicut repugnat huic damnari inferre. Aliae nonnullae rationes quae afferri solent, ad eas quae adductae sunt, revocantur.

XI. Contrariam sententiam propugnant celeberris D. Theres interpres Franciscus Sylvius 2. 2. q. 139. art. 2. Lyranus in cap. XLIII. Exod. Hadrianus quodlib. VI. art. 3. Petrus Navarra Lib. II. cap. III. n. 161. Henricus a S. Ignatio Tom. II. part. v. c. XVII. pluresque alii cum Loritur, tum Theologi. Haec sunt pro illa sententia rationum momenta. Solus Deus Dominus est vitae & mortis. Abs eo concessa est publicis ministris facultas occidendi tales facinorosos, Republicae, humanaeque locitatis perturbatores. Ergo repugnat tum caritati, tum iustitiae, occiso innocentis, humana auctoritate nocens est, aut Republicae innoxius. Quapropter dicitur Exod. XLIII. *Interfice, & iustum non occides.* & Danielis XII. *Innocentem, & iustum non in-*

testes. Dux quidem erant adversus Sufan-
nam testes. Daniel tamen eius patrocinium
suscepit, & innocentiam vindicavit: optime
enim noverat quod *Exod. cit. esp.* subditur:
Non sequeris turbam ad faciendum malum;
ne in iudicio plurimum accusetis fontem;
ut a vero desistat. Nec refert, si dicat, non
esse iudicem, sed accusatores, qui innocen-
tem occidunt: quoniam utriusque occidit: iu-
dex quidem mortis sententiam ferendus: quo-
niam, inquit Angelus: *loc. cit. qu. lxxv.*
art. 2. ad 1. Ille aliquid facit cuius auctori-
tate fit: testes vero calumniatores, quia sunt
illius mortis causa. Nec dici valet, iudicem
præter intentionem, ac per accidens innocen-
tem occidere, quoniam ille fingitur officio
suo, ex quo per accidens, & præter ipsius
intentionem mors loquitur innocenti; sicut
ex inculpata necessaria defensione propriæ vi-
tæ loquitur præter intentionem delictoris
mors invadentis. Verum iudex potest dimitte-
re officium, ne iudicet: quod non occidit
in necessaria defensione. Iudex ergo delibe-
rate sciens & volens innocentem morti ad-
dicat: deliberate audit falsa accusatorum testi-
monia, & tamen *Exod. xxii.* illi iubetur ut
non suscipiat reum mendacis: atque ad ipsam
pertinere videtur illud *Prov. xxiv. Erat eis*
quis dicitur ad mortem.

ADII. Secundum rationis momentum est,
Admire vitam alicui abique legitima auctori-
tate per se malum est. Atqui iudex nul-
lam habet auctoritatem vitam admittendi in-
nocentem. Ergo nequit ille iuste eam admire.
Minor probatur. Hanc auctoritatem non ha-
bet a Deo qui innocentis mortem prohibet;
nec illam habet a Republica que ealem im-
petri nequit facultatem, utpote a Deo mi-
nime sibi collatam.

XIII. Tertio. Ille solus iuste occiditur qui
peccando noxius est Republicæ, & humane
societati, ut expressè docet S. Thomas *qu.*
lxxv. art. 6. Sed innocens nec societati, nec
Principati noxius est: immo est illis valde
utilis, & necessarius. Ergo præter improbi-
tatem accusatorum occidendus non est.

XIV. Quarto. Præsumptio veritati credere
debet; præsertim cum malum gravissimum,
& irreparabile loquitur. Sed quod innocens
reus appareat, sola nititur præsumptione, tes-
tium depositionsibus. Ergo hæc præsum-
ptio credere debet: veritati, quam comper-
tam habet iudex, exploratamque. Verum ha-
beret quod testes probationem facere sufficien-
tem solent ad poenam mortis decernendam:
sed hoc evenit, quando veritas iudicem la-

ter, secus quando hæc illi comperita est.

XV. Quinto. Præceptum iudicandi serva-
to iuris ordine, & secundum allegata, &
probata, est positivum; præceptum vero non
occidendi innocentem est naturale, atque di-
vinum. Sed præceptum naturale debet posi-
tivum prevalere. Ergo in concursu utriusque
præcepti iudex tenetur observare mandatum
naturale non occidendi innocentem.

XVI. Sexto. Si iudici pluribus testibus
constaret mulierem esse suam, quam ipse ce-
to scit esse alienam, non posset ad eam ac-
cedere, quia intrinsecus malum est accedere
ad non suam. Item, si a summa potestate
lex ei imponeretur mentienti, mentiri haud pos-
set, eo quod mendacium natura sua malum est.
At etiam occiso innocenti & iusti per se,
& absolute mala est. Ergo nunquam licita,
Nec valet responsio, quod in recentis casibus
mentendi, & accedendi ad non suam,
iudex ut privata persona iudicium formare
deberet de actionis honestate: quoniam non
malorem auctoritatem dedit Deus iudici
super innocenti vitam quam super corpus fe-
minæ non lux. Ergo licet ad hanc accedere
nequit, licet in iudicio probatum fuerit esse
suam; ita nequit occidere innocentem.

XVII. Piliari sententia fuit iniustissima,
quia innocentem, ut talem cognovit, damna-
vit; quamvis innumeri testes probarent eum
fontem. Et quia ille testium perfidiam agno-
vit, sicut in nostro casu iudex agnovit testium
calumniantium iniquitatem, ideo sic iudi-
cans peccavit. Ergo utrobique eadem ratio.
Pilatum autem revera cognovisse testium fal-
sitate, testatur Marcus cap. xv. *Multi tes-*
timonium falsum dicebant adversus eum;
& convenientia testimonia non erant. Quam & ipse
Pilatus testatur est *Loce xxiii.* *Nulla in-*
venio causam in homine isto esse in quibus
eam accusatis. Sed nepos Herodes. Nam re-
missi vos ad illum, & ecce nihil dignum mor-
te actum est ei. Quapropter contra populo
exclamavit *Matth. xxv.* *Innocens ego sum*
a sanguine iusti huius: vos videtis. At, in-
quiant sententia istius patroni, etiam iudex
agnovit iniquitatem accusatorum. Hoc argu-
mentum a paritate iudicij Piliari futile est, &
ineptum. Pilatus non ut persona privata,
sed ut iudex, cognovit secundum iuris ordi-
nem, Christum esse innocentem, accusato-
rumque Indices peridos, illorumque testimo-
nia nihil probare adversus eundem; ut colli-
gitur ex exprobratione Iudeis facta. Iudex
in nostro casu, secundum leges agnovit tes-
tium probationes esse validas, atque firmas:
nulla

nulla ipsi præstito est exceptio, quam regere
in accusatores possit: nihil ipsi occurrit quod
opponat. Quapropter eius scientia privata
nullam vim habet iuxta iuris leges. Si enim
testem aliquem fide scientia haberet, iam
occurreret quid opponeret accusatoribus.

XVIII. ad alia argumenta in favorem
illius sententia hæc respecta prioris sententia
patroni exhibent. Ad primum, quod est po-
sitivum, & ad quod cetera omnia replacuntur,
& quo soluto, cetera concidunt seipis,
dicunt occisionem innocentis directam, & per
se, natura sua malam esse, secus indirectam.
Iudex autem occidit innocentem indirecte,
servando leges Reipublicæ, quæ præcipiunt ut
damnetur qui secundum allegata & probata
cognovisset reus. At hæc omnia recidunt,
utrum videlicet leges Reipublicæ obligent iu-
dicem ut damnet innocentem, quem ipse pri-
vata scientia cognovisset falso a testibus ac-
cusatum. Reipublica, seu summa potestas nul-
lam a Deo accipit in vitam innocentis pote-
tatem. Leges a Republica late servandi iuris
ordinem, eo positivum spectant, ut veri-
tatis, quæ una est, a iudice comperitur omni
& meliori modo quo fieri potest. Commu-
niter innotuit via et illa testium. At si tes-
tes iniqui, & fallaces dignoscantur evidenter
a iudice, notitia licet privata: quis dixerit
in hac positione occidendum ab eo innocen-
tem esse? Præsertim enim leges, ut tandem
concludam, eo pertinent, ut soli facinorosi,
reapse tales, & Reipublicæ perturbatores oc-
cidantur. Eo tandem spectant ut bonum
commune, tranquillitatisque publica serventur.
Si innocentes, accusatorum testiumque frau-
dibus, calumniis, atque malignitati subiciantur;
si ab illorum accusationibus istorum in-
nocentia pendat; concidat Republica, tran-
quillitas, concordia, & utique bonum com-
mune, oportet. Comparentur ergo hæc duo
iudicem: lex positiva iudicandi servato iuris
ordine, & lex naturalis servandi iustum &
innocentem. Quis dixerit, hanc illi non an-
tecedere, nisi quis præferendum non esse?
Quid quod ipsa lex iudicandi servato ordine
servetur non alio tendit, nisi ut innocentia præ-
ferentur, nisi ut iola vera iniquitas puniatur?
Reipublicæ leges prohibent iudici ne ex pri-
vata scientia quemquam damnet. Ipse certo
scit aliquem mortis reum esse: in eum ta-
men sententiam mortis ferre nequit si desint
publicæ probationes. Et hoc satis est ad pro-
cipiendum bono communi, tollendamque oc-
casionem odii, & invidentiæ. Quod iudex
servet innocentem iniuste accusatum, nulla

Cont. Theol. Tom. IV.

lex prohibet. Neque scandalum aliquod timere
posset, si iudex resurgeret illum damnare; sicut
reapse otriret, si palam fieret eum damnasse
innocentem. Postremo leges servandi iuris or-
dinem a Republica impolite, sunt positivæ,
& humane. Ergo cedere debent legi natu-
rali non occidendi innocentem. Nec nullus
momenti est quod auct, leges servandi iuris
ordinem esse naturales, quatenus, esse possit;
tunc natura tenetur iudex illi parere.
Quoniam hoc purum potumque sophisma est.
Nam etiam princeps supremus iuris conditis
lege naturali tenetur parere; & tamen iuxta
omnes principes supremus prætermittit hæc
leges valet. Ut hoc sophisma diluatur, di-
stinctione opus est. Legum naturalium alia
sunt negativæ, quæ ea vetant quæ natura
sua mala sunt; ut hæc quæ præcipiunt non
mentendum, non fornicandum, non occiden-
dum iustum; alia positivæ sunt, quæ præ-
scribunt opera quædam bona, quorum tamen
executio a pluribus circumstantiis pendet; ut
leges sanctificandi festa, iudicandi iuxta
facetas leges, & ad genus plurimum. Il-
lam observantia mutatur ad circumstantiarum
varietatem. Idcirco in nostro casu iudex pot-
est, & debet, perinde ac si esset Princeps
supremus, prætermittens iuris ordinem.

XIX. Confirmantur hæc omnia. Iudex
inferior in casu proposito tenetur, si possit,
adire iudicem supremum. Hic absolute li-
berare reum potest. Cur ergo, si ob ali-
quam circumstantiam reus non pateat,
cur, inquam, præsertim iudex inferior non
poterit, sibi in hac hypothesi a supremo
Principe imperiari facultatem omittendi iuris
ordinem, sicut omittit ille, si foret in casu?
Nonne farentur omnes, urgente causa,
licitum esse uti scientia rationabiliter præsum-
pta? Quidni ergo licebit in casu nostro?
Hæc sunt rationum momenta quæ alibi for-
tasse non invenies, saltem omnia: & hæc
difficillimam mihi reddunt opinionem sententiam
ob rationes hinc indicatas. Cetera argu-
menta, ut illud non accedendi ad non
suam, nullum mihi faciunt negotium: quia
reapse iudex ut maritus, non publico, sed
privato iudicio debet recognoscere suam us-
uram.

XX. Si hæc controversia præxim specta-
ret, seu, si casus eiusmodi præxim occur-
rerent, tam pro dignitate veritate vellem,
positivæque pro viribus exaurire. Sed tota
metaphysica est, & vis, aut ne vis quidem
casus occurrere potest. Idcirco a severiori
dilectione abstinere. Et, ne discutiantur
call-

callide effugere videat, en methodum quam servare iudex debet.

XXI. Primum sollicitus debet esse ut avertat ab accusatione actorem. Si hoc non atsequatur, curet ut actor ab intentata causa desistat. Post iudicium pertrahat. Telles pluries examinet per plura intercalia; ut deique opponat circumstantias temporis, loci, facti. Fieri enim vix potest ut iudex, si evidenter licet accusatum de delicto capitale esse innocentem, non habeat unde in sermone capere telles, & accusatores possit, saltem in aliqua circumstantia, qua sola satis sit ad discernendum iudicium. Daniel Iohannides Propheta in sermone cepit telles, adversus Sulannam, eo quod unus illorum depulerit crimen factum fuisse sub proprio, alter sub Ichino. Admissa vero perquam difficili suppositione, quod nihil hiis modis obtineri possit, si abique scandalo fieri valeat, carcerem aperiri iubeat, ut accusati fugiant. Ultimo tandem, his omnibus frustra fertatis, causam ad supremum iudicem remittat, dicens, se difficultatem in hac causa experiri, ob quam sententiam ferre nequeat. Supremus vero iudex ab inferiori informatus, supra sua auctoritate utatur. Invenientes prece Deo fundatur. Aetor, & telles a vris praedictibus, pirs, & sagachin in sermone prius indicantur, ut ad meliorem fructum litium suscipiantur, & monitis revocentur. Ex his omnibus lras colligitur, causam esse metaphisicam, quod iudex cogatur occidere innocentem.

XXII. Famen in iustas. Quia apudam, admitta difficulte hypothesi Respondet, praescindendo ab utraque sententia probabilitate, me intimo sentio, tanque efficaci proposito animi abhorere ab innocentis occidendo nulla unquam persuasione inducitur ad eum demandum quem iustum certo cognoscere. At, si hoc tibi fortasse minime ardet, tuis indulge placitis. Res hac in quantum partem videri disputari. Tu quam probabiliorum extremas telles.

XXIII. Unum te admonitum vestim. Si communem Thomitarum sententiam amplecti vis, cavendum tibi est, ne laqueo difficultissimi argumenti iustitiam. Etique huiusmodi. D. Thomas 2. 2. quae. xii. artic. 6. & alibi statim, nunquam iudicium esse rectum, nisi sit prima regula conforme. Porro iudicium iudicis damnantis innocentem non est conforme primae regulae. Ergo non est rectum. Quod argumentum sibi proponit Angelicus in hac citata quae. lxvii. artic.

In hoc secundo: respondetque, quod Doctores fati indicare secundum propriam potestatem; Et idem in indicando informatus secundum veritatem quam ipse cognoscit, non secundum hoc quod ab aliis accipit. Alii autem iudices non indicant secundum propriam potestatem; Et idem non est similis ratio. Quae solutio ut optima dicatur, sufficit quod sit Angelici. Verum restat videndum, sit ne rectum iudicium illud, bonum, & meritorium, aut conditionibus suppositis. Adit ut illud, rectum, bonumque respla dicas. Et distinte prima regula: ergo non rectum, non bonum, non meritorium. Quapropter licet Angelicus distat, quod iudex sententiam ferendo non peccat.

Hanc difficultatem eadem via solve qua resolvit illam de conscientia erronea. De ea loquitur in Historia Probabilium, & Rigorismi italice scripta differ. xii. & sulus dicimus, eum de actibus humanis sermo erit. Unde nihil hic dicendum.

XXIV. Tertia sententia, media inter has duas extremas, est, quod iudex in causis civilibus possit, si coactus sit, condemnare innocentem, secundum allegata nocentem, dummodo haec omnia adint: quod nequeat detegi falsitas, quod procedens non possit impediri, & quod evidens ac magna boni communis necessitas sententiam postulet. Si enim sententia ferenda est, non potest ferri contra allegata, & probata. Si autem, salva boni communis utilitate, sententia suspendi valet, neque absolvendus, neque demandus est accusatus. Hanc sententiam defendunt Divinus

2. 2. quae. lxvii. artic. 2. coact. 2. Lellius, Navarra, Aragon, Lugo, & alii. Haec opinio probabilitate non levi nititur. Et disputabilis, quodquid dicant Salmanticensis doct. xxv. cap. 3. p. 3. num. 35. est satis plausibilis. Nam eorum est, Rempublicam auctoritate polleat in bona temporalia civium, ut patet in legibus de usurpationibus, & p. 3. scripturas: & hoc a nemine in dispositionem vocatur. Ergo Republica hanc facultatem iudicibus facere potest, ut propter bonum commune, tranquillitatemque publicam, secundum allegata, & probata sententiam lerant. Accedit, bona temporalia repulerari valere. At in vitam innocentem nulla Republica potestate fruatur. Occidit innocentem absolute, & directe iuxta est naturae iure, ut quid intrinsecus malum. Ergo evidens valetur disparitas inter potestatem Republicae in vitam innocentem, & bona temporalia. Plura dicerem, si quaestiones istae

proximi tangerent. Verum ut dixi, metaphisice sunt, quarum praxis vix unquam occurrit.

CAPUT V.

De homicidio privata auctoritate perpetrato.

Uberam disputandi materiam nobis exhibent recentiorum Probabilitatum excogitatae opiniones, nimium ab illa, quam ostendunt, benignitate alienae. Ut eas pro dignitate expendere valeamus, insillatim discutimus declarant eundem homicidia. Legitimam esse interpretationem evincit propositio paragraphos.

§ I.

De occisio Tyranni, & adulteri.

I. Duplex Tyrannorum genus. Alterum est illorum qui plus aequo subditos gravant, & crudelis regimini eos vexant, ita ut tamen locum tenent; Tyranni cuiusmodi nemini licet occidere. Alterum Tyrannorum genus est illorum qui iniuste occupant, aut retinent dominium, & regimini lauditorum nituntur. De his sermo erit infra.

II. Quis. I. Licet in marito uxorem occidere in adulterio deprehensam? Resp. Adfirmantem opinionem proponunt plures Barthelemy, & canque probabiliter reputantur Fagundes Lib. 7. in Decal. cap. x. n. 17. Saverio. Homicidium n. 15. Lellius cap. 13. dub. 5. n. 16. apud Cardinalem de Lugo de iust. 2. 2. sec. 3. n. 85. Hanc opinionem damnavit Alexander Papa VII. in hac propositione, quae est 10. Non peccat maritus occidens propriam uxorem in adulterio deprehensam. Eam improbat S. Thomas in 4. dist. xxxvii. quae. 11. artic. 7. haec verba. Virum occidere uxorem deprehensam deprehensam. Uno modo per uxorem in adulterio. Alio modo potest per seipsum occidere, non in iudicio, consilio, & sic extra aliam adulterii non interficitur, & sic, mane secundum legem, etiam licet, neque sententiam legum, & conscientiae licet.

Et alius ad hoc ipsum explandam intercedit, demum concludit: In nullo casu licet viro interficere uxorem propria auctoritate. Angelico sibi perspicitur communiter Theologorum. Ratio evidens est: quia maritus non est legitimus occisus iudicis. Deus enim dicitur at supremam humanam potestati concessit facultatem iudicandi haereticos, ut dictum est, servato iuris ordine. Peccaret ipse Princeps, si absolute inauditus adulterium damnavit. Quanto magis maritus, qui nulla potest in

vitam uxoris potestatis? Sed in re manifesta non immeridandum.

III. Leges tum civiles, tum ecclesiasticae, quae in oppositum alleantur, solum sunt permissivae in foro exteriori. Leges positive, quae dicunt, non subiacere executioni iudicium maritum occidentem adulterum Clericum, non propterea licitum homicidium absolute asserunt; sed ex praesumptione quod, passivo impellente, rationemque praeviniente, homicidium absolute necessaria libertate perpetratum fuerit, ab excommunicatione interdictae declarant eundem homicidia. Legitimam esse interpretationem evincit propositio dammita.

IV. Quis. H. Supremus Princeps deprehendens uxorem, aut filiam in adulterio seculo, tunc ne rita occulte occidat? Resp. Sententia negans communis est, quam tradit D. Thomas 2. 2. quae. lxvii. artic. 3. ubi auctoritatem primum profert Ambrusio in 1. ad Cor. v. dicens, quod maritus non est sine auctoritate summus: quia dominus iudum, cum iustissimae fur, quia non est accusatus, minime abicit. Rationem deinde in corpore articuli assignat his verbis. Iudex est interpretis iustitiae. Unde, sicut Philosophus dicit in 1. Ethic. homines ad iudicem confluunt sicut ad quandam iustitiam animatum. Iustitia autem, sicut supra dictum est, non est ad seipsum, sed ad alterum. Et ideo oportet quod iudex inter aliquos duos dividat: quod quidem fit cum unus est actor, & alius est reus. Et ideo in criminalibus non potest aliquem iudicere condemnare iudex, nisi habeat accusatorem, secundum illud Act. xxx. Non est constitutio Romanis damnare aliquem hominem, proliumque in quo accusatur, presentes habet articulatorem, huiusmodi delictum accipit ad ablatum virtutem, & abicitur. Nec licet illi, subdit S. Dicitur in resp. ad 2. quod ipse iudex videtur, quia ex eo quod iudex ipse videtur, non potest procedere ad sententiam ferendam, nisi secundum iudicium publici iudicis, quod tenet locum accusatoris.

V. Ratio D. Thomae clara est, ab ipso naturali iure accessit. In propositio causa Rex, seu Princeps supremus occidit uxorem, aut filiam in adulterio deprehensam et publice iudex, & supra utens auctoritate uti nequit, nisi publica quoque notitia utatur. Notitia autem occulta quam ille habet, privata est, quae delivere non potest publico iudicio. Quod eam licite occidat privata auctoritate, demandum est ab Ale-

callide effugere videat, en methodum quam servare iudex debet.

XXI. Primum sollicitus debet esse ut avertat ab accusatione actorem. Si hoc non atsequatur, curet ut actor ab intentata causa desistat. Post iudicium pertrahat. Telles pluries examinet per plura intercalia; ut deique opponat circumstantias temporis, loci, facti. Fieri enim vix potest ut iudex, si evidenter licet accusatum de delicto capitale esse innocentem, non habeat unde in sermone capere telles, & accusatores possit, saltem in aliqua circumstantia, qua sola satis sit ad discernendum iudicium. Daniel Iohannides Propheta in sermone cepit telles, adversus Sulannam, eo quod unus illorum depulerit crimen factum fuisse sub proprio, alter sub Ichino. Admissa vero perquam difficili suppositione, quod nihil hiis modis obtineri possit, si abique scandalo fieri valeat, carcerem aperiri iubeat, ut accusati fugiant. Ultimo tandem, his omnibus frustra fertatis, causam ad supremum iudicem remittat, dicens, se difficultatem in hac causa experiri, ob quam sententiam ferre nequeat. Supremus vero iudex ab inferiori informatus, supremam sui auctoritate utatur. Invenientes preses Deo fundantur. Actores, & telles a vris praedictibus, pirs, & sagachus in sermone prius indicantur, ut ad meliorem fructum litium suscipiantur, & monitis revocentur. Ex his omnibus lras colligitur, causam esse metaphisicam, quod iudex cogatur occidere innocentem.

XXII. Famen in iustas. Quod arguendum, admitta difficult hypothesis. Respondens, praescindendo ab utraque sententia probabilitate, me intimo sensu, tanque efficaci proposito animi abhorreere ab innocentis occidendo nulla unquam persuasione inducitur ad eum damnandum quem iustum certo cognoscere. At, si hoc tibi fortasse minime ardet, tuis indulge placitis. Res hac in quantum partem vult disputari. Tu quam probabiliorum extremas selges.

XXIII. Unum te admonitum vestrum. Si communem Thomitarum sententiam amplecti vis, cavendum tibi est, ne laqueo difficultissimi argumenti iustitiam. Elige huiusmodi. D. Thomas 2. 2. quæst. xii. artic. 6. & alibi statuit, nunquam iudicium esse rectum, nisi sit prima regula conformis. Porro iudicium iudicis damnantis innocentem non est conforme primæ regulæ. Ergo non est rectum. Quod argumentum sibi proponit Angelicus in hac citata quæst. lxvii. artic.

In hoc secundo: respondetque, quod Doctoribus indicare secundum propriam potestatem; Et idem in indicando informatus secundum veritatem quam ipse cognoscit, non secundum hoc quod ab aliis accipit. Alii autem iudices non indicant secundum propriam potestatem; Et idem non est similis ratio. Quæ solutio ut optima dicatur, sufficit quod sit Angelici. Verum restat videndum, sit ne rectum iudicium illud, bonum, & meritorium, aliis conditionibus suppositis. Adit ut illud, rectum, bonumque respla dicas. Et distinte prima regula: ergo non rectum, non bonum, non meritorium. Quapropter sicte Angelicus dicit, quod iudex sententiam ferendo non peccat. Hanc difficultatem eadem via solve qua resolvit illam de conscientia erronea. De ea loquitur in Historia Probabilium, & Rigorismi italice scripta differ. xii. & sulus dicimus, eum de actibus humanis sermo erit. Unde nihil hic dicendum.

XXIV. Tertia sententia, media inter has duas extremas, est, quod iudex in causis civilibus possit, si coactus sit, condemnare innocentem, secundum allegata nocentem, dummodo hac omnia adint: quod nequeat detegi falsitas, quod procedens non possit impediri, & quod evidens ac magna boni communis necessitas sententiam postulet. Si enim sententia ferenda est, non potest ferri contra allegata, & probata. Si autem, salva boni communis utilitate, sententia suspendi valet, neque absolvendus, neque damnandus est accusatus. Hanc sententiam defendunt Divinus 2. 2. quæst. lxxii. artic. 2. concl. 2. Lellius, Navarra, Aragon, Lugo, & alii. Hæc opinio probabilitate non levi nititur. Et dispensatio, quodquid dicant Salmanticensis doct. xxv. cap. 3. p. 3. num. 35. est satis plausible. Nam eorum est, Rempublicam auctoritate polleere in bona temporalia civium, ut patet in legibus de usurpationibus, & prius scripturibus; & hoc a nemine in dispensationem vocatur. Ergo Republica hæc facultatem iudicibus facere potest, ut propter bonum commune, tranquillitatemque publicam, secundum allegata, & probata sententiam lerant. Accedit, bona temporalia recuperari valere. At in vitam innocentem nulla Republica potestate fruatur. Occidit innocentem absolute, & directe iuxta est nature iure, ut quid intrinsecus malum. Ergo evidens valetur disparitas inter potestatem Republicæ in vitam innocentem, & bona temporalia. Plura dicerem, si questionibus ille

proximi tangerent. Verum ut dixi, metaphisice sunt, quarum praxis vix unquam occurrit.

CAPUT V.

De homicidio privata auctoritate perpetrato.

Uberam disputandi materiam nobis exhibent recentiorum Probabilitatum excogitatae opiniones, nimium ab illa, quam ostendunt, benignitate alienæ. Ut eas pro dignitate expendere valeamus, insillatim discutimus declarant eundem homicidia. Legitimam esse interpretationem evincit propositio paragraphos.

§ I.

De cessante Tyranni, & adulteri.

Duplex Tyrannorum genus. Alterum est illorum qui plus æquo subditos gravant, & crudelis regimini eos vexant, ita ut tamen locum tenent; Tyrannus cuiusmodi nemini licet occidere. Alterum Tyrannorum genus est illorum qui iniuste occupare, aut retinere domum, & regnum lauditorum nituntur. De his sermo erit infra.

II. Quæst. I. Licet in marito uxorem occidere in adulterio deprehensam? Resp. Adfirmantem opinionem proponunt plures Barthelemy, & canque probabiliter reputantur Fagundes Lib. 7. in Decal. cap. x. n. 17. Saverio. Homicidium n. 15. Lellius cap. 13. dub. 5. n. 16. apud Cardinalem de Lugo de iust. 2. 2. sec. 3. n. 85. Hanc opinionem damnavit Alexander Papa VII. in hac propositione, que est 10. Non peccat maritus occidens propriam uxorem in adulterio deprehensam. Eam improbat S. Thomas in 4. dist. xxxvii. quæst. 11. artic. 7. hæc verbis. Virum occidere uxorem deprehensam deprehensam. Uno modo per uxorem in adulterio. Alio modo potest eam per seipsam occidere, non in adulterio deprehensam. Et sic extra ad hunc adulterium non interficitur, & sic, mane secundum legem vici, neque sententiam legum conscientia licet. Et alius ad hoc ipsum explandum intercedit, demum concludit: In nullo casu licet viro interficere uxorem propriam auctoritate. Angelico sibi perspicitur communiter Theologorum. Ratio evidens est: quia maritus non est legitimus occisor uxoris. Deus enim dicitur at supremæ humane potestati concessit facultatem iudicandi hæreticos, ut dictum est, servato iuris ordine. Peccaret ipse Princeps, si absolute inauditus adulterium damnaret. Quanto magis maritus, qui nulla potest in

vitam uxoris potestatis? Sed in re manifesta non immeridandum.

III. Leges tum civiles, tum ecclesiasticæ, que in oppositum alleantur, solum sunt permissivæ in foro exteriori. Leges positive, que dicunt, non subiacere executioni in foro exteriori, non propterea licitum homicidium absolute asserunt; sed ex presumptione quod, passivo impellente, rationemque prævalente, homicidium absolute necessaria libertate perpetratum fuerit, ab excommunicatione interdictæ declarant eundem homicidia. Legitimam esse interpretationem evincit propositio damnta.

IV. Quæst. II. Supremus Princeps deprehendens uxorem, aut filiam in adulterio seculo, tunc non rite occidit? Resp. Sententia negans communis est, quam tradit D. Thomas 2. 2. quæst. lxxvii. artic. 3. ubi auctoritatem primum profert Ambrusio in 1. ad Cor. v. dicens, quod maritus non est sine auctoritate summæ: quia dominus iudum, cum iustissimè fur, quia non est accusatus, minime abicit. Rationem deinde in corpore articuli assignat his verbis. Iudex est interpretis iustitiae. Unde, sicut Philosophus dicit in 1. Ethic. homines ad iudicem confluunt sicut ad quandam iustitiam animam. Iustitia autem, sicut supra dictum est, non est ad seipsum, sed ad alterum. Et ideo oportet quod iudex inter aliquos duos dividat: quod quidem fit cum unus est actor, & alius est reus. Et ideo in criminalibus non potest aliquem in adulterio deprehensam occidere, nisi habeat auctoritatem, secundum illud Act. xxx. Non est constitutio Romanis damnare aliquem hominem, proliumque in quo accusatus, presentes habet circumstantes, hominque defensoribus accipit ad abluendam conscientiam suam et obicitur. Nec licet illi, subdit S. Dicitur in resp. ad 2. quod ipse iudex videtur, quia ex eo quod iudex ipse videtur, non potest procedere ad sententiam ferendam, nisi secundum iudicium publici iudicis, quod tenet locum accusatoris.

V. Ratio D. Thomæ clara est, ab ipso naturali iure accessita. In propositio causa Rex, seu Princeps supremus occidit uxorem, aut filiam in adulterio deprehensam et publice iudex, & supra utens auctoritate uti nequit, nisi publica quoque notitia utatur. Notitia autem occulta quam ille habet, privata est, quod delivere non potest publico iudicio. Quod eam licite occidat privata auctoritate, damnatum est ab Ale-

sandro VII. in adducta propositione 19. Non potest ergo illum occidere, nisi ut publicus iudex. At ut publicus iudex necessario indiget publica potestate. Ergo nequit illum occidere, nisi servato iuris ordine. Quod confirmatur ex Clemente. *Pastoralis §. Coeterni de re iudicata*, ubi dicitur, iure natura cuique competere defensionem, antequam condemnentur. *Nec praedicta supplet circa subdolum etiam ad ea potest de ratione referri per qua de crimine praesentium sic gravi delato defensionem, quae a iure procedit naturali, facultas admittit voluisset, cum illa Imperatori tollere non liceret, quae iuris naturalis existit.* Quare laudatus Pontifex Clemens V. in Concilio Viennensi relatus, ut inquit Salamanticenses tract. xxiii. cap. 1. ponit. q. n. ad. in citato cap. *Pastoralis*, abrogavit sententiam Imperatoris Henrici contra Robertum Regem Siciliae, eo quod iuris leges in iudicio servatae non fuerint. Haec D. Thomas sententia communis est, etiamque defendunt D. Antonius III. Part. tituli vi. cap. xv. Dominicus Soto Lib. I. q. v. art. 3. Bannez 2. 2. q. lxxvii. art. 2. dub. 3. Lugo Tom. II. de iust. disp. xxxvii. sec. 5. n. 52. Lessius Lib. II. cap. xxxix. dub. 11. Prado Tom. II. cap. xxxiii. n. 13. Salamanticenses loc. cit. & alii communiter.

VI. Obicitur. Iudex impetrans dispensationem in his quo ordinem iuris laesant, maxime in nostro caso, in quo publicatio aulicorum Regiae iurisdictione Regem dedecet. Idemque confirmat praecipue Religionum, in quibus Regali rebus pugnant, non servato iuris ordine. Et neque Danieli nonne fuit accusator simul, & iudex contra iniquos lenes?

VII. Respondetur. Regem, & supremamque potestatem nunquam posse omittere iuris ordinem, quantum ad substantialiam talis ordinis. Explicat distinctionem. Ordo iuris est ut nemo damnetur, nisi eius crimem delatum sit ad forum publicum. Haec autem delatio duobus modis potissimum fieri potest: vel ore hominum accusantium; vel ore publicae famae, scilicet ipso clamante. Quando factum est notorium notorietate publica facti; hac publica vox, & infamia locum habet accusatoris, ut docet D. Thomas 2. 2. quod. lxxvii. art. 3. ad 1. & 2. Publica infamia (inquit) habet locum accusatoris. Unde super illud Gen. iv. Vox sanguinis fratris tui Cre. dicit Gloss. Evidentia perpetrati sceleris accusatore non eget. Diximus supra, interdum posse iudicem relinquere iuris ordinem, hoc in sensu quod accidentia quaedam, quae rei substantialiam non ingrediuntur, negligere va-

leat: videlicet, quando crimen reapse notorium est, & manifestum per publicam famam, cuius nulla superest dubitatio; tunc gravissima urgente causa, potest iudex formularis iuris, quae praescriptae sunt ad probandum, & cognoscendum delictum, praeternittere: quia tunc substantialis ordinis consistit. Nec propterea admittimus, communiter publicam famam satis esse ad sententiam ferendam: quia non raro publica fama fallitate potuit. Addimus, iudicem supremum posse praeternittere iuris ordinem in liberando innocentem, & si velis, etiam reo, si bonum commune id exigar. Iuris vero ordiinem nunquam praetergredi valet iudex in damnando reo. Semper enim, antequam sententia feratur, debet praecedere publica manifestatio, & probatio criminis sine voce facti, sive vocerei.

VIII. Obiectio honoris reus fugit est. Honor Regis exigit ut occultum crimem occultatum maneat. Oculis Reginae non ferat, sed laedi honorem Regis. In Religionibus iuris tantum crimina plebuntur, non servato iuris ordine; lecus gravis, quae nunquam puniri queunt, praeternisso iuris ordine quantum ad substantialiam. Ad ultimum sic respondet D. Thomas. *Daniel accusatus fuit simul, & iudex, quae dicuntur iudicem exantia, cuius sollicitudo macebat.* loc. cit. ad 3.

§. II.

De homicidio necessario ob viam defensionem.

I. Communis est Theologorum sententia, neminem absolutè teneri le de defendere ab iniusto invalore cum illius occisione. Nam quicquid valet ob caritatis virtutem propriam vitam exponere, ut amicos, & proximi vitam incolamem servet. Ergo pariter potest omittere defensionem propriae vitae, ut vitam ex caritatis motivo servet invaloris: quod potissimum licet, quando consistit invalorem gravi culpa iniquamuram esse. Hinc sancti Martyres neglexerunt propriam defensionem ob Dei amorem, malentes occumbere quam persecutoribus vitam adimere, quemadmodum sepe potuissent. Duo excipiuntur casus, in quibus propriae vitae defensionem necessarium astitur, etiam cum alterius occisione. Primus est quando qui invaditur, consensus sibi est alienis peccati; ut le peccatum declinet aeternae damnationis. Alter est, quando persona quae invaditur, utilis est Republicae quam invadit. Dominicus Soto

Lib.

Lib. V. quest. 1. art. 8. addit, quod si quis adorsus, fit Rex, Princeps, vel alia persona valde utilis Republicae, & persona quae invaditur, sit ahera & viti, cuius nihil interit Republicae, tunc subeunda fit morte personae invaditae, omittentiaque defensio. Haec Soto sententia iustissime non ardet, nec prohibetur. Homini quippe innocenti vita suo pro natura melior est vita hominis fontis, tamen si Principis. Porro quicquid ordine iam naturae, tum caritatis magis diligit propriam quam alterius vitam. Similiter haec duo iunguntur: innocentia, quae semper magis prodest Republicae quam iniquitas; & naturalis inclinatio cuiusque ista defendendi propriam vitam, & continuo apparebit evidens ratio, quae concedit in defendenda vitae adventus quemcumque invadentem, sive Regem, sive Regem, quae illis Republicae minimè est, cum intantum vitae illius finit; sed potius lapsu cooperatur devotiis impetibus, iuxta illud Ezechielis xxi. *Principes eius in medio villarum, zechielis xxi. Principes eius in medio villarum, quasi lapsi capientes pedem ad effundendum quæsi lapsi capientes in tali caso malis Principibus, nisi forte propter scandalum ditionem, cum ex hoc aliqua gratia turbationem.* Et D. Antonius III. Part. tit. ix. cap. 11. *Verum est tamen secundum Thomam quod nullus tenetur ad hoc (scilicet ut sinat se occidi) sed invidiose perfectissimus esset, si patris permittere se interfici, quam se defendendo occideret, cum non possit aliter evadere. Et hoc intelligit, si est in bona dispositione anime suae. Nam alias satis faevet exponendo se morti corporis, & anime, cum sibi per mentem praescludatur via poenitentiae.* Idem docet Sylvester verb. Bellum n. 4. Paulus Comitibus Lib. V. q. x. & est communis, ut idem advertit, alicui neminem se legitime eorum qui de iusta sui defensione loquantur, qui in necessitate subeunda morti consentiant aliquando eum qui per vim, & iniuriam ab altero petitur. His constitutis, respondetur. *Estne licita iniusta invasiocæ occisio ob necessitatem propriae vitae defensionem?* Resp. Aequum difficultas casus tractationem impeditur, quae penes omnes certa sunt, praeter vitam dicatur, ut oportet cum moderamine inculpata tueri. Quibus verbis plures comprehenduntur cautions. Prima est, ut si vitam tuam servare possis sine invalore inverteatur, cede omnino occisione. Si sola mutilatione, aut etiam minori lacione repellere

Com. Theol. Tom. IV.

vim possis, haud licita occisio est. Si liti brachis, pugnis, alapa resistere valet, armis uti non debes. Secundo cautio est, si fuge pateat vi, arripienda est fuga, & ab homicidio, vel viti quatenus aggressor lacione abstinentur. Tertia, ut qui vim illatam repellit, non intendat invaloris nocem: de qua cauzione infra dicetur. Quartae cautela est, si is qui te invasit, post voluntatem inquisi, & occidere nequis, ut max decet. Quinta, in liti consilio licita defensio est. Sexta, permissum est oportet qui vim sulinet, la occidendum reapse ad inviore, nisi illius comati le de defendat, etiam cum illius occisione. Haec communiter admittuntur.

III. Duplex igitur est super proposita questione sententia. Prima necitat, etiam servatis cautionibus indicatis, licet esse in casu invaloris iniusti occisionem. Nam extremioribus contendit Henricus a sancto Ignatio Tom. II. Part. v. cap. v. propugnataque, hanc communem esse sanctionem Patrum doctrinam, atque saeculo duodecimo multorum Scholasticorum, ut testatur Alanus Magnus de Insulis, qui eodem saeculo scripsit dicens: *Multorum opinio est, non licere hominem occidere, nisi ab eo occidatur. Subdit haec esse S. Thomae sententiam: quod quam sic fallum, infra patet. Pro eadem sententia laudat Augustinum de Ancona in Lib. de poenit. Eccl. quest. lxx. artic. 3. Fitzneum, Richardum, Gladium, Gerosium, Accurium, Albanum, Cardinalem Norisium, Genettium, Neelsen, Van-Roy, pluraque alios Doctores Lovanensium.*

IV. Haec sunt illius sententiae argumenta. Praecipuum Domini est, *Non nocet*: quo omnino prohibetur occisio, praeter eam quae a Deo expresse conceditur. Proter Deo sola lupremis potestatis auctoritate impeditur morte mortalium factimofos; Subdit laudatus Theodorus, se maluisse a decem Causiis quam ab uno Eslio, respondentium illud audire, quo alleritur, iniuste invaditur, tamquam minitruum publice iustitiae, leseruntur, & populi posse repellere invalorem etiam cum illius occisione. Argumentum secundum petitur ex praeccepto caritatis, quo iubemur inimicos diligere, ut Christus Dominus Matth. v. praecipit: *Audistis, quia dictum est: Dilige inimicos vestros, benefacite illis qui odant vos, & orate pro persecutibus, &*

M 3

calu-

calumniantibus vos. Et iterum inquit Christus Ioan. xv. *Hec est preceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Sic autem Christus nos dilexit, ut animam suam pro nobis dederit; nos ergo pro fratribus inimicis animam ponere debemus. Christus oedum dilectionem erga inimicos precipit, led etiam beneficiantiam. Nunquid qui inimicum interimit, illi beneficiat? Tertium est, *Matth. v. hęc habentur: Ego autem dico vobis, non resistes malo; sed, si quis te percussit in dexteram maxillam tuam, prabe illi & alteram.* Et D. Paulus ad Rom. xii. *Nulli malum pro malo reddentes. Non vestret-eplos defendentes, cavissimi; sed date locum ire. Scriptum est enim: Mibi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus. Si offenderit inimicus tuus, caba illum &c.* Quibus verbis preceptum continetur. Quartum. Christus imperat ut aggressoribus, qui venerant capturi eam morti tradendum, non modo non permittit Petro illum gladio ad suam defensionem; sed illum gladio utentem reprehendit, atque in vasium reponere gladium iussit, dicens *Matth. xxvi. Convertere gladium tuum in locum suum; omnes enim qui acciperint gladium, gladio peribunt.* Quod Iohannes repetit Apocalyp. xii. *Ego in gladio occidendi, oportet eum gladio occidi.* Quintum. Omnia Christiani habere debent spiritum Christi, ut Paulus testatur dicens *Roman. xiii. 9. Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Porro ille spiritum Christi non habet qui Christi patientiam non imitatur. Quapropter dicit Petrus Epist. I. cap. ii. *Christus passus est pro vobis, ut vos relinquere exemplum, ut sequamini vestigia eius... qui cum malebatur, et non male dicebat, cum pateretur, non comminabatur: Tradebat autem iudicanti se inisse. Sextum. Communis traditio Patrum vult occisionem inavisoris causa defendendi proprie vite, ut colligitur ex Tertulliano de patientia cap. x. *Cypriano epist. lvi. Lactantio de vita, test. Lib. vi. cap. x. Basilio epist. can. li. Cyrillo Lib. xi. Ambrosio Lib. iii. offic. cap. 10. Augustino Lib. I. de civ. Dei cap. xxi. & epist. xlvii. & Lib. I. de lib. arb. cap. vi. Bernardi Lib. de precep. & disp. cap. vii. Poliremo id emittit ratione. Homo christiani iuxta ordinem caritatis tenetur vitam suam corporalem, possidere vite spirituali proximi, etiam immanis aggressioni. Lex enim divina prohibet temper amorem eorum retum quas insiti amittere solimus. Porro vita corporalis, bonum est tempora-***

neum, quod tenaciter, & impotenter amare conopitur qui illud eade proximi sui concia a. Ignatio, qui tandem in communem sententiam concessit.

V. Contraria sententia communis est inter Theologos. D. Thomas 2. 2. *quest. lxxv. art. 7.* argumenta potissima que indicavi, libi obicit, & oppositam sententiam tanta perspicacitate explicat, propugnataque, ut vix quicquam addendum iuperit. Integram tanti Doctoris rationem exhibere iuvat. Inquit ergo. *Nihil ex his non actus esse duos effectus: quorum alter solum fit in intentione, alius vero fit preter intentionem. Morales autem actus recipiunt speciem secundum id quod intenditur; non autem ab eo quod est preter intentionem, cum sit per accidens, ut ex sup. quo dictus patet. Et alio modo aliquis ut ipsum defensionis duplex effectus sequi potest: unus quidem defensio proprie vite; alius autem occisio iusuranti. dicitur ergo huiusmodi ex hoc quod intenditur defensio proprie vite, non habet rationem illicitam; cum hoc sit casus naturalis, quod se conservare iuste, quantum potest. Potest tamen aliquis actus ex bona intentione proveniens, illicitus reddi, si non sit proportionatus fini. Et videt, si aliquis ad defendendum propriam vitam, utitur maiori violentia quam oporteat, erit illicitus. Si vero moderate violentiam repellat, erit licita defensio. Nam secundum iura vim non repellere licet cum moderate inculpat tutela. Nec est necessarium ad salutem homo actum moderata tutela pretermittat ad evitandam occisionem alterius: quia plus tenetur homo vite sue providere quam vite aliena. Sed, quia occidere hominem non licet, nisi publica auctoritate propter bonum commune, ut ex supra dictis patet; illicitum est quod homo intendat occidere hominem, ut ipsum defendat, nisi ei qui habet publicam auctoritatem; qui intendens hominem occidere ad sui defensionem, refert hoc ad pacificum hominem; patet in multis paginant contra hostes, & in ministerio iudicis pugnantem contra latrones; quoniam etiam & isti peccant, si peccata libidine moveantur. Doctrinam hanc D. Thomas aperte approbat Catechismus Concilii Tridentini Part. III. de 5. Decal. precep. lect. 8. *Licet etiam salutis sue tutelae causa alterum occidere. Quia etiam ratione ipsi salutis sue defendenda causa, vim alibi causa, alterum interemerit, hac lege non teneri satis apparet.**

VI. Duo animadvertit Dominicus Soto Lib.

Lib. V. g. 1. *art. 8.* in laudata D. Thomae doctrina. Primum, nemini licere aggressorem occidere, si alia via possit vitam servare. Alterum, quod precipium, ac unicum est questionis caput, nimirum licitam esse hanc defensionem; dummodo necessaria sit. Rationem repetit Angelicus ex ipso nature iure, vi cuius quicque innatam propensionem experitur in propria vite conservationem; que inclinatio, oportet ab auctore nature indita, optima est, atque honesta. Ergo defensio, que unice hanc spectat conservationem, licita erit; etiam si ex eadem sequatur homicidium illius qui vi intulit hanc conservationem impedire nititur. Doctrinam hanc D. Thomas confirmat iura omnia tum civilia, tum sacra. Florentius Iuriconsultus de iure naturali ff. de iur. & iur. in leg. *Uvino*, hęc habet. *Et non erant ut quid quisque ab tutelam corporis sui fecerit, non facile existimetur.* Et ff. ad legem Aquilianam, l. Sod. est, hęc subdit. *Sed, est quoniamque alium ferro se potestem quis occidit, non videbitur iniuria occidisse.* Et ff. de iniuriis, & famosis libellis, lege *Tururionum* §. 1. *Qui iure publico utitur, non dicitur iniuria faciente causa hęc faceret iuris enim executio non habet iniuriam.* Item in Decretali Alexandri III. Si vero de sent. excomm. hęc leguntur. *Si vero Clericum, cum sibi inferentem, vi quis repellat, vel laedat, non debet propter hoc ad sedem apostolicam transmitti, si in continentem vim vi repellat; cum vim vi repellere omnes leges, & nunquam iura premittant.* Denique Marcus Tullius in defensione Milonis, qui Clodium interfecit, hęc scribit. *Si tempus est ullum tunc hominis necandi, que multa sunt, certe illud est non modo iustum, verum etiam necessarium, cum vi vis illata defenditur.* *Et ratio dicit, & necessitas barbarica, & mori gentibus, & feris natura ipsa prescribit, ut autem sepep vime, quicunque ego possunt, a corpore, a capite, a vita sua propellant.*

VII. Confirmat D. Thomas doctrinam Dominicus Soto *loc. cit.* ubi constat errorem Geronisi sententiam, tamquam errorem manifestum. Quippe opinio hęc quoarquam prima fronte preferre videatur benignitatem, & caritatis & angelice imaginem, reapse omnem iura omnia pervertit. Et certe vis illud, iam extrinsecus latrum, quam ipsi nature iustum, conservandi propriam vitam, omnino convellit. Proidentia item ordinem perturbat, quo non permitti-

tur ut parricidum, & iniquorum temeritas hominibus vitam eripiat. Accedit opinionem hanc arma, minulter pervaserunt malicie ad bonorum eadem, ad Rempublicarum everisionem, ad flagitiorum quorumvis executionem: que omnia ut de medio tollantur, nihil facienda est secleratum vita. Multo enim plures virtutes habentur sunt, & multo magis ex divina caritate amandi homines virtutibus exornati quam facinorosorum hominum vite; quando hi virtutibus, aliorumque innocentie bellum inferant existiosissimum.

VIII. Explicandum superest quod in sua doctrina innuit Angelicus, nempe nulli licere ex intentione occidere iniustum aggressorem. Casetanus acutum exhibet interpretationem. Inquit enim, licere utique, ut quilibet se se defendat, hostem aggressorem occidere, non ita tamen ut occidat hęc cum medio eligatur; quemadmodum medicus ex intentione pharmacum porrigit, ut agros consequatur salutem: sed ut fit defensionis effectus; sicuti debitas infirmi non est a medico intenta, sed est curacionis effectus. Hęc interpretatio nimis acuta, & metaphysica videtur etiam Dominico Soto, qui ex Aristotele docet, ad efficacem voluntatem finis perinde sequi medi ad eundem finem unice necessarii electionem, ac in speculabilibus ex premissis sequitur conclusio. Ergo qui iuste vult finem, iuste velle potest & medium, cum eodem fine necessario connexum. Argumentario videtur mantella. Admisso enim defensionem licitam esse, nulla apparet ratio cur non licet eligere medium necessarium ad talem defensionem. Addit laudatus Soto, animadvertens, D. Thomam asserere, tunc homicidium eligi ex intentione, quando quis alteram aggressorem ipsam preveniens, ut se defendat, vel occidit ad preteritam iniuriam vindicandam, aut ad precavendam futuram. Ceterum, cum qui incidit, quocumque modo occidat iniustorem inculpat tutela, etiam dicitur licita, aut scilicet iustum, vel etiam per accidens, quia nulla alia via potest illius iniuriam evadere, non conlatur intendere hominis occisionem; sed tantum hi defensionem. Hoc in sensu optima est Casetani interpretatio, nempe quod talis occisio non fit medium, sed conservacionis effectus; tametii conlatur, nempe ralte etiam medium appellatur. In hanc doctrinam, saltem ut a Casetano exposuit, concedit vel ipse Henricus a S. Ignatio.

IX. Adversus hanc interpretationem urget M. 4. gra-

gravis, & permolella difficultas. Sit homo ocellus in eadem domo cum hoste. Nullus evadendi locus patet. Paratus hostis est ad occisionem: nisi preveniatur, innocenter occidit. Innoxia uxor cum marito in lecto cubat. Evidenter deprehendit, maritum sub cervicali pugione habere ad se occidendam. Nullus ad fugam exitus occurrit. Quid faciet? Si pugione arripit, ut maritum perimat, homicidium eligit ut medium ad sui defensionem: si non prevenit, occidit. Quid agendum? Recentiores Probabiliter preventivum invasorem ceptum. Verum doctrinam hanc falsam reputamus, & tamque damnavit Clerus Gallicanus anno 1700. Numquam spiritus prevenire aggressorem licet; sed tantum ad eo impediti licet: postquam non defendere. Reponunt Probabiliter, in his casibus uxorem non aggredi, sed se defendere. Dormientem maritum nocere, & non aggrediri? Cui vel Stotiorum hoc tradidit? Hinc doctrina saepe nata scandalum efficit: quia, dum homines adhibere licitum esse se prevenire aggressorem, facillime invidias, nece, & homicidia multiplicat.

X. Hinc colligat velim, quam sit in praxi difficultis innoxia occisio. Evixit orandum ne Deus permitat conflictum: quia paucissimi, mea quidem sententia, reperiri possunt qui ab hoste impediti, ita moderentur iram, immo dicunt propria vitæ amorem, odium ex iniusta aggressionem conestim inardent, ceteroque animi motus, ne servata animi tranquillitate solam sui defensionem intendant. Ad homine christiano, iusto, caritate, ceterisque virtutibus ornato, atque erudite exercitio affluo, sperare iustam, innocentemque defensionem possumus; scens ab homine peccatore, christianis virtutibus delituro. Possibilitatem non nego; sed raritatem infirmo: atque adeo quotidie Deum orandum subdo ne vos in similem tentationem incidere sinat.

XI. Argumenta que ex Henrico a S. Ignatio retulimus, ex his que dicta sunt, convulsa tenentur. Ad auctoritates ex Evangelio, & Apolloto Paulo petitas, respondet D. Thomas, prohiberi defensionem que est *quam licetesse videtur*. Quare Glossa ad textum *Apolloto, Non vos defendentes*, inquit: Non sitis referentes aderversarios. Et hoc in sensu explicandi sunt ceteri textus. Ad Patrum sententias pariter respondet D. Thom., qui sibi opponit Augustinum, tum in *epist. ad Publilianam*, tum in *lib. de lib. arbitri*, ubi clarior videtur non admittere necessariam de-

fensionem cum occisione alterius: respondet, inquam, Augustinum, atque adeo ceteros Patres damnare occisionem qua quis intendit occidere hominem, ut seipsum a morte liberet, modo supra explicato, preveniendo nempe aggressorem.

XII. Ad possimum argumentum ex lege caritatis accessum, quod minus facillime negatum solet, respondo facillime, & vera est, videlicet nobis caritatis lege diligendam magis esse spirituales proximi salutem quam temporalem propriam vitam. Hæc autem caritati lex tunc solum obligat, cum nostra temporalis vita medium necessarium foret ad spirituales proximi salutem. Laborat civitas, inquit Soto, aut persona aliqua vincibili ignorantia extram sine quibus salutem æternam salus nequit. Ego solum possum occurrere. Lege caritatis tenetur veritatem detegere, & occurrere anime errantem periclitanti. Hæc lege caritatis, immo & iustitiae tenetur Prælatos peccis tempore, & Principes, ingruente bello, non derelinquere populum. Quoties autem vita mea haud est necessaria ad spirituales proximi vitam, minime tenetur eam exponere. Porro qui me armata manu impedit, in ea culpa, & iniquitate id facit: atque adeo mea vita haud est necessaria illius salutem, cum ipse delisset possit ab iniqua aggressionem. Ergo non tenetur illi succumbere. Ad expresse docet Angelicus *in citata questione, & quasi, xxv. art. 8. eisdem 2. 2. Quin si res penitus expendatur, ambo extrema sunt eisdem ordinis, vita nempe invasori, & invasi. Spirituales salutis invasori non deditur a defensore; sed est ipsius aggressor sponte, ac libere illam prodigere vult. Perperam ergo opponitur ad impediendam necessariam defensionem. Deus ipse omnem inivum salvare vult; sed liberentantum sibi obediunt. Vita ergo temporalis aggressi, & vita temporalis aggressori sunt in conflictu; & vita innocens iuxta omnes leges præferenda est vitæ hostis. Alioquin, ut inquit Soto, aperiretur via facinorosis hominibus inuis inradendi, licenti essent adhibere non iustus occidendos. Simili ratione hæc Machabæorum labato eos adortebantur, arbitrantes, licitum illis haud esse tali die pugnare. Contra tamen accidit, cum decretum fuerit legem in tali eventu non obligare ad abstinendum bello necessario. Ne militas Angelicus paucissimis verbis solvit argumentum loc. cit. Plus tenetur homo vitæ suæ providere quam vitæ aliene. Sententia ergo D. Thomæ, &*

communis Theologorum vera est, licitam scilicet esse defensionem proprie vitæ, etiam si hinc sequatur invasori occisio.

§. III.

De occisione calumniatoris ab conservatorum bonorum & famæ. Quorundam Casuistarum opinionibus, ab omni honoris vitæ seculi abstinere, recensentur, atque refutantur.

I. Probabilitatem quorundam Theologorum, quæ, ut animaliorum supra, ubique benignitatem tacta, in humani honoris defensionem tantam prodit levitatem, et hominum vitam tantam fame simulacro litare non reformidat. Si documenta istorum Probabilissimum in honoris defensionem typis edita consueverit cum lege evangelicæ, quam Christus IESUS non docuit, vix credibile videbitur, thesaurum adeo sanguinaria, & immania edi in lucem ab hominibus professione christianis potuisse. Quod ut palam fiat, eorum referamus opiniones.

II. Et primam referimus opinionem quas in materia honoris novæ Cataliæ docuerunt, quaque summi Pontifices Alexander VII. & Innocentius XI. proseripserunt. Alexander VII. sequentem damnavit propositionem, quæ est in ordine 17. *Est licitum Religioso, vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere invidiam, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, ut suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso, vel eius Religioni publicè, & eorum gravissimæ virtutis prædicia impingere, nisi necessitas. Hanc propositionem docuit P. Franciscus Amicus *de lib. xxvii. de iust. nom. vii. 8. P. Dominicus Vives in sua Tractatu in hunc 17. par. contemdit. P. Amicus disputationis gratia propugnante hanc sententiam, quam attribuit idem P. Viva Sancto, Navarra, Caramueli, & Sayro. Audilim? Disputationis gratia homicidia licita propugnantur? Typis ductur eiusmodi dogmata? At quoniam, quæto, principio edi assertit P. Viva? cum hoc non indicet P. Amicus qui abolere, nullaque declarationem adiecta, hanc sanguinariam doctrinam in lucem publicis typis divulgavit. Si interpretatio P. Viva, confiteretur, quique promissiones, & hereses, excusare se posset dicendo, se disputationis gratia eas divulgasse. Doctrinam hanc P. Amici primus omnium excogitavit Caiphas dum dixit: Expedi ut unus moriatur. Hoc expedi tam amplam continet**

significationem, ut aptari cuique fore negotio ab improbis possit. Expedi ut moriatur qui laxis opinionibus bellum indicit, quæ illarum Auctoribus damnari insert, quæ ipsorum ab eis communitatis oblitare impertire videtur. An non expedit ut, per am, privata immoletur, ne communitati infamæ labes adimoleatur? Ceterum, ut quoniam arbitaria, & somnia falsi sic interpretatio P. Viva, apparet, ab oculis redueamus propositionem P. Francisci Amici supra transmissam, a Negari non potest quod saltem honorum famæque illam quæ ex virtute, & sapientia nascitur, quique verus honor est, iuste defendere Clerici, & Religiosi volunt, *se sepe debent*, cum hoc sit proprius privilegii ipsorum, quem si amittunt, maximum bonum amittunt. Nam per hunc redantur famampercepillabiles, & complicitate secularibus, quos sua virtute dirigere, ac iuvare possunt: quo sublato nec illos dirigere, nec iuvare poterunt. Ergo saltem hunc honorem poterunt Clerici cum moderamine inculpate tute ETIAM CUM MORTE INVASORI defendere. Qui interdu, lege saltem caritatis, videntur ad illam defendendam teneri, si violenter proprie fame integre Religio sine fametur. Hæc ne disputationis gratia dicta sunt? Quid quod Tomus P. Amici, in quo hæc doctrina continetur, damnatur a S. Congregatione indies est? Hinc colligat lector quam sit facienda interpretamenta P. Viva. Probabilitatem nonnulli laxa commenta evolvunt opinionem erroneam typis editam que lecturam mentes & animas iniquitat. Cum autem ad evangelicæ doctrinæ tribunal revocatur, tum clamant, aut non esse sincere excerptas, aut alio in sensu, aut disputationis gratia propogatas fuisse. Verum, in illo P. Amico, dico ipsum P. Dominicum Viva in commentariis prælatæ propositionis damnate quidam docere, quod, ut ego quidem arbitror, aut penes est, aut latentem typem proximum ac propogitum damnata. Quippe thes præscripta ob enormia crimina, & magnam infamiam inseparabilem, calumniatorem occidendum assertit. Ad P. Viva ultra pergit, & magnitudine criminum, ac infamie præsertim, statuit in aliquo casu aliquam dehonorationem iustitiam esse. Ideo toleranda potius in ALIQUO CASU ab innocente ALIQUO LEONORATO quam permissenda defensionis ipsæ occisiva: hoc est, non 4. Ergo, excepto aliquo casu, absolute non est toleranda ab innocente aliqua dehonoriatio, Ergo

Ergo gravis dehonoriatio, seu infamia absoluta in nullo ferenda erit. Quae sane illationes sunt in relata propositione evidenter prohibita.

III. Verum, ut loquentis compertam exploratamque habeas indolem probabiliter benignitatis, audias velim aliud evidentem propterea sententiae 17. commentarium, quod typis divulgavit P. Martinus Torrecilla in *prop. damn. mon. 14. fol. 471.* Hunc fuit illius verba. *In propositione 17. damnata ab Alexandro septimo, quae atebat licere Religiosis, vel Clericis occidere calumniatorem, & gravia vitia in eos imputantem, si alio modo vitari non possit, non venit damnatum dicere, sicutum illis esse calumniatorem occidere, sicutum illis esse calumniatorem occidere, & quatuor actu iniuriosa, verba in eis profert solum valde lesiva, si alia via non est inventa malum vitare.* Subdit num. 21. *Inno. non damnatum venit dicere, falsum esse peccatum veniale in Religioso, vel Clerico in causa propositionis damnatae occidere calumniatorem.*

IV. Sed perquam adhuc, quandoquidem pergit Auctor iste, sic inquit folio 472. num. 9. *In propositione 18. ab Innocentio XI. damnata de occasione falsi iuramentis, & falsi testis, & iudicis, a quibus omnino damnatum quod evitari non possit, non venit damnatum dicere, doctrinam propositionis esse probabiliter probabilem, nec imbutum dicere, quod, si practice id fiat, tantummodo veniale peccatum erit.* Prosequitur P. Torrecilla scribens folio 473. num. 35. *Adhuc stante damnationis praedictae propositionis 18. probabile est intelligentiam veritatis & propositionem, & esse damnationem de aggressore in ACTU PRIMO, non de aggressore in ACTU SECUNDO, seu de ACTUALI offendente.*

V. Undenam tam languinaria, tam immanis, & efferrata eripuit Theologia? Siocrates, si Plato, si Demosthenes, si Cicero, si Seneca in viva essent, quo impetu irruerent in eiusmodi Scriptores, qui verborum veritate, qua eloquentia theraute, quo servanda humani societatis studio doctrinam hanc cruciatissimam, Deo, Principibus, & universo humano generi infestissimam proligerent, lobofactarent, exterminarent? Nulla ergo constata esse referuntur propositiones, cum suo se horrore proferbant. Scholasticam piamque duntaxat de actu primo, & actu secundo explicabo, ut clarior adhuc doctrinae iniquitas pateat. Inquit ergo P. Torrecilla, *probabile esse* (en ubique temperantem beneficam probabilissimam litem) Alexandrum VII. damnasse duntaxat propositionem, qua asseri-

tur, sicutum esse occidere hominem in actu primo aggressientem, idest hominem paratum, dispositumque ad impungendum famulum criminis; minime vero Pontificem damnasse doctriinam asserentem, sicutum esse occidere aggressorem in actu secundo, idest qui reipsa falsum crimen imponit. Peripice hinc, amice lector, quomodo verum sit quod sepe inculcatus, nempe unica arbitraria distinctiuncula piures iuniores Probabiliter deludere Romanae Ecclesiae falsoberrima decreta. P. Torrecilla citat pro sua doctrina Pradum, Lugonem, Navarram, Bonacinam, Leandrum a SS. Sacramento.

VI. Quare I. Occidendum ne calumniator ubi defensorem honoris magni momenti cum moderamine inculpatae tutelae? Resp. Adfirmant communiter Probabiliter, etiam post damnatas ab Alexandro & Innocentio propositiones. Quia hanc opinionem communem appellant Salamanticensis tract. xxv. cap. 1. quae. 4. §. 8. num. 90. Pro eadem referunt Molinam, Lessium, Fagundes, Valquez, Diezhillum, Tamburinum, Leandrum, Antonium a Spiritu sancto, Bannez, Lugo, Tapian, Serram, Navarrum, & alios. P. Dominicus Viva hanc eandem opinionem defendit hoc. cit. num. 12. his verbis. *Constat demum periculi posse cum moderamine inculpatae tutelae in seorsum vita, pudicitia, HONORIS &c. Patritius Sporer tract. v. in 5. praecip. Decal. cap. 11. sect. 3. §. 4. haec scribit. Etiam ad honorem necessarium tuendum viris honorato licere occidere iniuriam, ac contumeliosum aggressorem, docet DD. communiter fore omnes.* & sic habito verissimum est in hac suppositione quod vir honoratus in aliquo casu aliter ignoravit, aut eandem aliter tutari non possit, nisi occidendo aggressorem contumeliosum.

VII. P. Carolus Antonius Calsedini *prop. damn. disp. xxi. sect. 2. num. 15. R. Antecedens ab epistulis TT. admitti, nempe quod vir nobilis non tenetur fugere, quin possit pro sui honoris tuitore vitam suam morti exponere, & occidere aggressorem.* Valet ergo vir nobilis tenetipsum, & aggressorem in infernum licite detrudere tuendi humani honoris causa? Fallum est quod scribit P. Calsedini, *omnes Theologos hanc antievangelicam, et ego quidem asseritur, defendere doctrinam.* Ex modernis plures etiam graves Probabiliter committunt licet imp-propugnare verum est. Contra, Evangelium, Patres, Theologos omnes Antiprobabiliter, qui scripserit post damnata-

damnatas theses, illam detestantur. Unum, ommissa ceteris, allegabo celeberrimum Levitiam, quem loco La-Croix legendum vellem, P. Gabrielem Antoine tract. de iust. & iur. cap. brielem Antoine tract. de iust. & iur. cap. v. quae. 2. Sophisticas cavillationes quibus P. Calsedini eludit damnatas ab Alexandro VII. & Innocentio XI. theses, pratero brevitatris gratia.

VIII. Iste sententiae argumenta haec sunt. Honor vitae comparatur. Ergo, sicut ob vitam, ita propter honoris defensionem licita erit invaloris iniurii occisio cum moderamine inculpatae tutelae. Accedit quod etiam ob honorum temporalium conservationem licet occidere raptores. Porro honor, & fama praevalent his bonis, ut habetur Prov. xxxi. *Melior est nomen bonum, quam divitiae multae.* Item Eccli. xiii. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quam mille thesauri pretiosi, & magni.* Denique miles, vel eques potest occidere iniuriam invalorum, etiam facile mortem fugiendo vitare possit.

IX. Relata sententia, quae inter Probabiliter communis est, ut mea praefata opinio, hostiliter pugnat cum Christianissimo Spiritu, a lege evangelica conceptis veris improbat, & ab Ecclesia scriptura est. Haec omnia pauca evinco. Spiritus, & character Christianissimi est Spiritus caritatis, qua bonum pro malo responditur. Adhuc iam Christum Dominum nos instruentem Matth. v. Ego autem dico vobis, non resistere malo; sed si quis te percussit in dexteram maxillam tuam, praebere illi & alteram: ver. 39. & ver. 44. *Orate pro persecutoribus, & calumniatoribus vos, ne sitis sicuti Patris vestri, qui in calvis est: ver. 46. & 47. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutareritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Effugite ergo perfecti, sicut & Pater vester caelestis perfectus est: & ver. 11. *Beati estis, cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos, mentientes, propter me.* Tandem Rom. xii. *Milli vindicta, ego retribuam.**

X. Quid si isthuc referre vellem quae Patres super recentis scriptis scribunt? Nonnulla ex Augustino transcribam, qui epist. cxxxviii. alias v. ad Marcellinum haec habet. *Quanta vero praecipit benevolentia, non hominis dispositionibus occupata, sed divina auctoritate conscripita, in Christi Ecclesiae lesionem, quae vel ab illa religione alienis, ita*

servata est, ut ignoret? Ad hoc enim & illa pertinent quae malum exigantur quam differre, alteram percussit praebendam esse maxillam, volentis inferre tunc dandum etiam pallium, tam angustiam duplicandam vitam. Quis quippe fit ut vincatur bono malus; immo in homine malo vincatur bono malum, & homo liberetur a malo. Denique ista praecipit magis ad preparationem cordis, quae intus est, pertinere, quam ad opus, quod in aperto fit; ut teneatur in secreto animi patientia cum benevolentia, in manifesto autem id fiat, quod eis videtur prodesse, posse quibus bene velle debemus; hinc liquido ostenditur quod ipse Dominus lesus, exemplum singularis patientiae, cum percuteretur in faciem, respondit: Si male dixi, exprobra de malo; si autem bene, quid mihi curas? Nequaquam tunc praecipit suum, si verba intus animi, implet. Neque enim praebuit percussit alteram faciem, sed potius prohibuit, ut ei percuteretur, iniuriam arguit: & tamen pariter recusat, non solum in faciem percuti, verum etiam pro his quoque a quibus haec patitur, crucifixus occidit. Sum ergo ista praecipit patientiae semper in cordis preparatione retinenda; ipsaque benevolentia, ut reddatur malum pro malo, semper in voluntate complenda est. Agenda Iesu autem multa, etiam cum iniuriam benigni quidam asperitatem plenebant, quorum potius utilitatem consulendum est quam voluntatem. Duo docet Augustinus: primum, praecipit benevolentiae esse interiori animo implendum; secundum extrinsecus id esse sciendum quod professe illis concipitur quibus bene velle debemus. Numquam autem prodest iniuratori occisio. Ideo nunquam propter honorem, famamve custodiendam occidendi sunt calumniatores.

XI. Porro, ut evidentius fiat, quam sit haec recentiorum Probabilistarum sententia de occisione invaloris propter honorem servandum, communi Christianorum sensui adversaria, animo recolendum est, potissimum, ac unicum argumentum quod mirantur iniuriam, & inimicorum ultores, non aliunde quam ex nimia honoris & famae sollicitudine esse pettum. Ad nonne omnes facit Oratores, divini verbi praedones, dum omnia exquirent eloquentia inducere curant Christianos offensus ad diligendum inimicos, ad condandam iniuriam, eo potissimum colluctant orationis actus, ut futile illud honore simularum, sub quo teguntur sanguinari homines, penitus conterant. Nonne communi est Christianorum piorum sentus, nihil duendum esse

esse illum mundi honorem qui nequit sine caritate evangelicæ violatione ferri?

XII. Pro maiore autem veritatis huius manifestatione duplex honoris genus est distinguendum. Alter honor est qui ab operibus necessitate dimanat, argue virtute ipsa comparatur: alter in hominum opinione est situs. Primi generis honor ille est quæ Deus nobis commendat, cui bonum omnibus secloribus preciosum. Illius honoris cura nobis habenda est. Secundi generis honor est vanus, futillus, commentitius, atque adeo a viro christiano contemptendus. Equam arripere ad curandum morem calumniatoris, qui famam calumniæ atque iniuriæ ledit, gloria est Christianorum.

XIII. Hinc sequentes propositiones P. Domini Vica, P. Claudii La-Croix, ut Evangelio aperte contrarias, rejicimus. *Persequendum est nihil violentum impingere aliquam gloriam impudicè, & ut nihil docent, nisi ad defensionem OCCISORIS se defendere.* P. Domini Vica in tract. in prop. 17. Alex. VII. num. 6. Quodam ne hæc propositio evangelicæ doctrinæ, qua inculcatur percutienti dexteram maxillam præbere alteram?

XIV. Non minus anti-evangelicæ est hæc altera: *Viri egressus non tenent fugere aggressorem cum suo dedecore, sed potest ab illo se defendere defensionem OCCISORIS.* P. Viva loc. cit. num. 5. pag. 58.

XV. Evidens laxitatis plena videtur altera propositio, quam docet P. Claudius La-Croix Lib. III. part. 1. num. 803. pag. 267. *Non tenent fugere invasorem, si per hoc incertas evadent iniquitatem.*

XVI. Tandem communis Probabilitatis opinio, qua ob honorem mundanæ defensionem occidendi calumniatoris avertitur, adversatur Evangelio, & ab Ecclesia proscripta est, tum in laudata propositione 17. Alexandri VII. tum in sequenti damnata ab Innocentio XI. que est 30. *Esq. est viro leporoso occidere invasorem, qui mittit calumniam in se, scilicet que iniquitatem vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impugnet aliquam, vel fuisse percuti, & post impugnam aliam, vel istam fuisse fugat.* In hac, inquam, propositione damnata habet proci mihi videtur lententia P. Domini Vica, qui loc. cit. n. 12. pag. 60. hæc scribit. *Coastat demum occidi posse cum moderamine inculpata tutelæ invasorem vitæ, pudicitie, FORTIS, honorum externorum magis valens, et quidem etiam proximi, ut docent communiter cum Fillicio, Melius, Acario, apud Dianam Auditum? Communiter docent, & quidem apud Dianam.*

Papa! Ille est locus theologicus, unde suas auctoritates reperit P. Viva. Sed audiamus P. Patritium Sporerium, qui tract. v. n. 5. præcept. Decal. cap. 11. sect. 3. §. 4. n. 1050. hæc scribit. *Etiam ad hominem necessarium nonnullum viro leporoso nocere debet, si non sit in contemptum aggressorem, donec DE. communitate fere omnes: & sine dubio nonnullum in hac suppositione quod vir honestus in aliquo casu aliter ignominiam, vel contumeliam respiciat, honoremque sibi asserendum aliter fieri non possit, nisi occidendo aggressorem commensuratum.* Etiam hæc benignissima, sed languine plena, opinio communis dicitur.

XVII. Quod autem hæc recentiorum sententia ab Innocentio XI. in citata prop. sic sit proscripta, in verbis expressit, re latrem, ex sola collatione utriusque lententiae constare cunctis potest. Quod evidenter Evangelio contraria sit, etiam ex comparatione eisdem cum recentibus evangelicis alius supra, patet. Fallitas istius laxitatis, & languinæ opinionis inde etiam colligitur quod honorificus nequeat aggressoris morte recuperari. Nam infamiam passus aut valet idoneo teste probare se inesse fuisse infamatum, aut non. Si primum, mors aggressoris inutilis est: si posterius, mors aggressoris est mera vindicta, que occidens infamiam confirmat. Quam valde istur disposita sunt hæc duo, honoris reparatio, & calumniatoris mors? Quam verum imo ad famam redintegrandam calumniatoris mortem nihil prodest?

XVIII. Postremum evangelicæ lege tenendique constringere volo. Aut tolerantia calumniarum, & supra persecutionem infans est, aut secus. Si primum, ergo Christus exultavit, iustitiae rem in decorem, & penam infamiam, dum præcipit orandum pro calumniatoribus, porrigendamque maxillam finitram percutienti dexteram: Hoc autem asserere blasphemum est, & impium. Si secundum, nunc igitur iniquo contrarie lententia fundamentum. Sed, quod verum habet, dicamus. Fugere ab infamatoris & iniuriosi homine, qui verbis, signis, aut etiam alapis, vel fuisse percuti, vitæ nobilem, & equalem, dedecur, vitæ animi natam, infamiamque redollet apud homines mundanos, vanos, fatuolique; secus penes christianæ fidei professores, ut iam demonstravimus. Quicunque vanum mundanum illius honoris idolum veneratur, tententur Evangelio, quod humilitati honoris contentionem præcipit, necessum est. Ergo recentia Probabilitatis lententia aperte pugnant cum lege evangelicæ.

XIX

XIX. Especies paullatim clarior Probabilitatis doctrinam, quam communem iactant. Vir equitatis, & nobilitatis, si tuncis & dedecoris notam se le incursum prævidet, fugæ se committere non attingitur, inquit eruditi iuniores. Quid, si reple vi adactus, ut vitæ consulat, fugam arripit? Profuso infamiae labe aspersus est, illius dedecus publica notitia compertum. Alia via recuperandi honorem lesum non suppetit præter reperculionem. Licita ne hæc percussio erit? Quamvis aliqui eo laxitatis prolapsi fuerint, ut id afferrent; negant tamen communiter hoc licere Probabiliter. Quis ergo via recuperandus erit tunc honor, & relaxianda famæ iactura? Repercussio esset actus vindictæ, que evangelico mandato prohibetur. Quicquid effugium remanet, nempe recurus ad iudicem. Quod si hoc non sufficit, actum est de mundano honore. Porro hoc non sufficere, homines mundani passim affirmant: quippe recurus ad iudicem vilius, timidique animi nota censetur.

XX. Ex his omnibus colligas velim, nunquam occurrere calum aliquem posse in quo licita sit occisio calumniatoris, ob honorem servandum. Quoniam honor in operum honestate situs, & a Deo commendatus, a malelicorum invidis linguis minime pendet. Honor vero in mundi opinione constitutus, iudicem simularum est, a viro christiano contemnendum. Defensio occisiva, quam licitam asserunt communiter Probabilia ob honoris custodiam, anti-evangelicæ est, utpote que, contempto Evangelio, mundano fatui, & inhorum hominum chimæris indulget.

XXI. Quæritur II. Si quis non verbis modo, verum etiam alapis, vel fuisse hominem infamatum percussit, adtingitur ne hic fugere, ne occidat invasorem? Resp. PP. Salmanticenses tract. xxv. cap. 1. punct. 4. §. 3. num. 71. respondent dicendum, quod si quis conetur proximum aliquem in honore percussit fuisse, aut alapis, tunc, si aliter hanc percussorem vitare nequit, potest in iustum invasorem occidere. Quid, si fuga vitari occisio possit? Respondent n. 73. Equitatem non tenent fugere cum dedecore, quando invaditur ab iniusto aggressore: que assertio non videtur probabilis, ut ex dictis patet. Subdunt tamen, le occisionem invasorem non defendere licitam præcise ob defensionem honoris, sed ob defensionem vitæ, que ab invalore dicitur exponitur. Hæc tamen adiciunt ibidem: *vel quia non tenetur saluti proximi, quando iniuste iniuriæ, consilium, se pro fugam inobstante.*

Quibus verbis innuere videntur, dedecore esse viro nobili arripere fugam, dum iniuste invaditur a calumniatore: quod dedecus subire minime tenetur, inquit ipsi, ut vitæ defensionem occisiva calumniatoris, qui non verbis modo, sed etiam alapis, vel fuisse illum infamatum.

XXII. Hæc quoque opinio falsa, & improbabilius mihi est. Ad hoc ut licita sit invasoris occisio, sit oportet cum moderamine inculpatae tutelæ. Porro inter condiciones necessarias ad inculpatam tutelam, una est quod occisio illa sit necessaria ad defensionem, ut nulla prolix pateat via ad illam vitandam. Porro, si quis fugiendo declinare occisionem vellet, iam occisio non est absolute necessaria. Ergo fugæ se dare tenetur. At, si fugæ se committat, infamiam, & dedecus contrahit. Distinguo: infamiam, & dedecus vanum, commentitium, mundanorum hominum opinione nitum, verum habet. Sed hoc dedecus, hæc ignominia gloria est Christianorum, honoreque summus. Contrahit infamiam veram, ex actionis pravitate profluentem; nego. Responsio patet ex dictis. Quod autem inbatur, si alapa, vel fuisse percutiatur, diligenter pariter est. Si invasus certo est ira invasoris, & ex eius modo percussit, ferendi, aut mutandi prævidet se ab illo occidendum, si fugeret, eo quod audacior fieret invasor, tum postea se defendens, etiam ad usque necessarium defensionem lequeretur mors invasoris. Si vero fusa vitare posset invasorem mortem, tamen ex fuga subiret penes mundi inanimatis homines dedecus, & infamiam, arripere fugam debet: quia ad hoc urget lex christiana. Nec est quod opponas, te non posse divinare, quanta futura sit hominis ira, & quousque processurus sit in percussione. Quoniam nunc sermo est, facta politione quod prædicitur dicere valeas, fugam esse opportunam, & sufficientem ad mortem declinandam. Ceterum, si in ipso confusus accesserit, utrum fuga opportuna sit, subsistatque ad vitandam mortem: tum fortasse valet principium illud, *Melior est conditio invidentis.*

XXXIII. Hinc ergo colligas velim: quando fuga potest declinare mortem invasoris, sine verbis, & lingua te infamatum, sine alapis, aut fuisse te percussit; semper ad fugam adstringeris, si ve plebeus sis, si ve nobilis, si ve Eques, si ve Religiosus: quoniam unica est Evangelii lex, unus Christianismi spiritus. Distinctissime Probabilitatis in hac materia vanæ sunt.

XXIV.

XXIV. Iam nonnulla ex iis que latius disputavimus, concludaria colligamus. Primum, laudatam Evangelii sententiam non esse consilium, sed preceptum, quantum ad animi preparationem, ut ex Augustino supra dictum est. Secundo animadvertendum, non alunda citatas opiniones, seu honore defensionem, quam a superiora, proficisci. Hæc quippe omnium peccatorum radix est, quæ altiores in mortalium animis radices agit. Hæc vel ipsas sanctiores animas obediens, adorturque. Honor, gloria, nupta popularis sunt illius arma, quibus turbido animo aggreditur. Hinc capitali vicio humilitatis virtus adversatur. Christianus humilis pot nihil habet opprobria, & ignominiam sustinere: superbus et contrario honorem, gloriæque humanam anhelat, atque in eos trahit qui eandem illi lustrare, aut diminuere tentant. Hæc est res vindictarum, occisionum, & gravissimum malorum origo. Quicunque hunc mundi honorem, gloriamque magni facit, verus Christianus esse nequit, ut testatur Apostolus Paulus. Galat. 1. Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

XXV. Lubet pauca documenta Patrum istius pertinentia recensere. D. Basilii in Reg. liter. reg. xxviii, hæc inquit. Reddere quidem, cui honoris, honoris iusti famam, quæque augeat honorem civitatis, tam Dominus dicitur habere. Quomodo, vos potestis credere, qui gloriam ab ipvicem accipitis, & gloriam que a solo Deo est, non queritis? Ex quibus intelligitur quod gloria ad hominum quæere manifestissimum est argumentum invidiarum, & animi avari a cultu Dei, cum Apostolus dicat: Si adhuc hominibus placerem.

XXVI. Summa consideratione digna sunt que scribit D. Augustinus episc. lxxv. nunc xxii. Honorum autem nobis mater superbia est. & hominum laudes aviditas, que etiam hypocritam sepe generat. Hinc non resistit, nisi certis circumstantiis liberam testimonio incutiatur timor, & caritas Dei, si tamen ille qui hoc agit, præbeat patientia, & humilitatis exemplum minus sibi assumendo quam offertur, sed tamen ab eo qui se honorant, nec totum, nec nihil accipiendo, & id quod accipitur laudis, aut honoris, non propter se, qui totus coram Deo esse debet, & humanam contemneret, sed propter illos accipitur quibus conferere non potest, si nimia devotione viscat. Ad hoc enim pertinet quod dictum est: Nemo juvenitum tuam contemnat: tam la-

ille dicitur qui alio loco ait: Si hominibus placere vellem, Christi servus non essem. Magnum est de honoribus, & laudibus hominum non letari, sed & omnia ponantur in unum procedat, & si quid aliud necessarium recinetur, id totum ad utilitatem contrahendum, solentemque conferre. Non enim frustra dictum est: Deus confringit ossa hominum placere volentium. Quid enim longitudo, quid tam sine stabilitate ac fortitudine, quod esse significant, quam homo quem nullo ingenium lingua debilitat, cum sciat fallacem esse dicentem? Quis rei dolor nullo modo animo viscera dilataret, si non amor laudis? Quis eius confringeret. Profusus de robore animi sui. Itaque ista que tecum confert, nisi de eo dignaris tamen credo necesse considerare, quam sint gravia, quam diffidit. Non enim huius possis vires sentiri, nisi qui bellum in dicitur: quia est cuiquam facile est laude carere, dum demeratur; difficile est ea non desiderare, non ostentare: & tamen tantummodo in Deum debet esse suspensus, ut si non merito laudetur, obrogatus eos quos possidens, non arbitrorum aut in nobis esse quod non est, aut nullum esse quod Dei est, aut ea laudent que, quomodo non desint nobis, aut etiam superflua, nequequam tamen sunt laudabilia; vel ut sint bona omnia que vel cum quantum laudibus committit, vel cum impio demeretur. Si autem merito laudamur, propter Deum quatenus sic quibus placet verum laudem, quatenus tenet nobis, qui placere laudibus; sed si eorum Deo tales sumus, quales nos esse credunt, & non tribuunt nobis, sed Deo, cuius dona sunt omnia que vere meritoque laudantur. Hæc mihi ipse tanta gratia, vel vitæ ille cuius salutaria precepta sunt, quæcumque sepe in divinis lectionibus invenimus, pro que interitus animo suscipitur, & tamen vehementer cum adversariis dimicant sepe ab eorum capis, cum delectationem oblatam sanctis mihi auferre non possunt.

XXVII. Viri sancti, evangelicam legem apprime calentes, atque christiano spiritu probe instructi, non modo auram popularum, honorique mundani vanitatem contemnebant, & execrabantur, sed vel ipsam oblatam laudem ab egregia facinora repellant, quia de illis delectari, nisi in Deo, piaculum existimabant. Quæ, amabo te, comparatio caluificæ doctrinæ cum hæcætorum Theologia? Illa ob vanum mundi honorem effundendam sanguinem humanum docet: hæc calcandam, ut inane spectrum, mundaniam famam, honoremque opinionum-

miam aium, inelamant; & ut parcatu calumiantibus, & persecutibus, suadet, præcipitque.

XXVIII. In hæc tamen materia, sicut in ceteris omnibus, extrema vitanda sunt, ommique prudentie freno moderanda. Repetenda memorat est distinctio supra indicata duplicis honoris. Honor humanus, insipientis mundi existimatione parvus & vultus, semper despicatur et habendus. Honor, & fama, qui viri probi feceruntur ab improbis, semper curanda, succedenda, & licitis viis ab iniquis maledicis propaganda. Nostra interest non solum Deo, sed & hominibus testimonium exhibere bonorum operum, iuxta illud Apostoli II. ad Cor. cap. viii. Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus: Quod & ad Rom. cap. xii. inculcat: Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Hanc eandem suadet Christus Dominus Matth. v. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.

XXIX. Providentiam autem illi tenentur honorare, famamque propriam custodire, & defendere qui sint alicuius societatis membra, quorumque infamia in aliorum detrimentum cæderet. Similiter Ministri, Prælati, Superiores omnes, quorum dignitas, & regimen vilesceat ex bonæ famæ iactura. Omnibus denique licita est proprie famæ defensio. Immo quandoque ob aliquas circumstantias custodiendi, & servandæ famæ debentur urget. Lubet nonnulla ex Augustino hic pertinentia transcribere. Hæc quippe sanctus Doctor scribit Lib. de bon. vidit. cap. xxi. Nec audiendi sunt sive viri sancti, sive femine, quando reprensus in aliquo negligentia sua, per quam sit ut in malum veniant suspitionem, nisi suam vitam longe abesse sciunt, devent sibi coram Deo sufficere conscientiam, existimationem hominum non imprudenter saluam, etiam etiam crudeliter contemneret; cum occidit animas aliorum, sive blasphemantiam vitam Dei, quibus fecundam suam suspensionem quasi turpis, que casta est, displicet vita sanctiorum, sive etiam cum executione instantum, non quod vultur, sed quod portat. Potestè autem in circumstantiis flagitiorum, atque facinororum vitam suam salvare, sibi hoc facti: quibus non etiam famam, & in alios miseretur est. Nobis etiam necessaria est vita vestra, aliis fama vestra: & utique etiam quod aliis ministrans miseretur ad salutem, ad nostram quoque re-

ducat utilitatem. Unde non frustra Apostolus, Providemus, inquit, bona, non solum coram Deo, verum etiam coram hominibus: Item dicit: Placet omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo, non querens quod mihi utile, sed quod malis, ut salventur. In quadam etiam exhortatione dicit: De cetero fratres, quæcumque sunt vera, & quæcumque sancta, quæcumque iusta, quæcumque casta, quæcumque carissima, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus: hæc cogitate, que & dicitur, & accepit, & auditis, & vidistis in me. Certe, quemalmodum inter multas que exhortatione commovuit, non neglexit potestè quæcumque bonæ famæ, divinisque verbis cunctis consilioribus, ubi ait, Si qua virtus, si qua laus. Ad virtutem namque virtutis que antea memoravit bonæ famæ vero ad laudem. Puto quod non laudem hominum pro magno fundat. Apostolus, alio loco dicit: Mihi autem minimum est ut a vobis iudicet, aut ab hominibus dicitur: & alibi: Si hominibus placerem, Christi servus non essem: & iterum: Nam gloria nostra hæc est, testimonium consentite nostræ. Sed illorum dicitur, id est bonæ vitæ, & bonæ famæ, vel, quod breviter dicitur, virtutis, & laudis, unam propter se ipsum suspentionem retinet, alteram propter alios miseretur sibi providet. Sed quoniam generaliter humana cavet suspitionem malevolentissimas non potest ex parte vitæ, ubi pro existimatione nostræ, quidquid resti possumus, fecerimus: si aliqui de nobis vel male fingendo, vel male credendo, famam nostram deplorare cogitaverit, assisti consentite solutionem, planeque etiam gaudium, quod merces nostra magne est in cælis, etiam cum dicitur homines mala multa de nobis, pie ratione, iustique venientibus. Illa enim merces, tamquam stipendium est militatum per animam iustitiam, non solum dextera, verum etiam sinistra, per gloriam scilicet, & glorificationem, per infantiam, pro bonam famam. Agite itaque cursum vestrum, & perseveranter currite, ut comprehendatis, & exempli vici, exhortationisque sermone rapite in eandem cursum vestrum quoscumque poteritis.

XXX. Similiter scribit Hieronymus Lib. II. epist. xvi. Quod si dixerit: Mihi sufficit conscientia mea, Deum habeo iudicem, qui mea vitæ est testis: non curio quid loquatur homines autem Apostolus scribens: Providentes bona non tantum coram Deo, sed & coram omnibus hominibus. Plura ex aliis Patribus istius afferte possem, que brevitatis gratia mihi fisco.

XXXI. Ut magis adhuc pateat quam sit a SS. Patrum Theologia distans crudelis Cassianorum quorundam doctrina, lobet nonnulla alia lub illius paragraphi finem adducere ex P. Lessii, qui Lib. II. de iust. c. 9. dub. 12. sequentes refert opiniones. I. Si con- tumelias afficias, sive per verba, sive per signa, sic etiam est ius defensionis. Nam ex sententia omnium licet contumeliosum occidere, quando aliter ex iniuria (iniuria) arceri nequit, quamquam ipse armis non invadat, quando contumelias sunt atrociores, & alia ratione vitari nequeunt. II. Si filia aliquid alapa, celsus, vel etiam fugias, multi DD. content in hoc casu si vit nobis, vel honoratus humilium iniuria sit affectus, posse statim repercutere, vel si impotentem insequi, & tantum infligere verberum, vel vulnium, quantum putatur necessarium ad honorem recuperandum.

XXXII. Primam sententiam non admittit, secundam vero speculative probandum est hinc verbis: *Hae sententia est speculative probata; tamen in praxi non videtur facile probanda: primum ob periculum cuius de se, secundo ob periculum poguram, & tertium, num. 20.*

XXXIII. Hanc distinctionem probabilitatis practicae, & speculative, quatenus ad praesens attraxit institutum, ut tutius recedi Teat. I. Filii Probabilissus, & Rigorissimus, II. cap. 11. §. 5. Ibidem ostentum est, quod horrendum esse excusare homicidium speculative quam practice acceptum, siquidem, dum P. Lessius assentit, speculative licitum esse repercutere fugientem ad relatiendum honorem mundanum lesium, docet evangelice lesi non repugnare absolute, & speculative, idem considerata notione legis evangelicae, & idea repressivis, repercutere fugientem. Hanc, similitate actiones in praxi non facile permittit. Verum, attenda idea generali Christianissimi, & legis evangelicae absolute acceptae (hoc enim sonat id speculative) eiusmodi verberationes, & mutationes propter defensionem honoris licite sunt. Tandem, quocumque lesu accipiantur verba P. Lessii, esse lesum temper interit, facile non esse admittendum repressivum, & perniciosum fugientis honoris reparandi causa; ceterum in gravioribus casibus, & difficilibus id licitum erit, quod quam sit monstruosum, nemo non videt.

§. IV.

De occisione invasoris ob conservationem bonorum temporalium.

GRAVissimi Auctores negant, aliquo in casu licitum esse latronum occisionem ob servanda, aut recuperanda temporalia bona. Hanc defendunt sententiam Ioannes Brudus Lovaniensis, qui quodlib. vii. titulari anno 1570. communem huille penes Theologos, & Canonistas, Fagnanus ad caput Interfecti de homicidio, inquit: Secandum Canones in solute conditioe non, posse latronum sine peccato occidere spoliatorum. Henricus a S. Ignatio, qui hanc propugnat sententiam, pro eadem citat ex Theologis Alestem, Scotum, Summam Tabienam, Gesionem, Augulinum de Ancona, Testatum, Vulpen Scutellum, Merbellum, Genettum, Du-Hamel, Neeflem, Vad-Roy, Du-Bois, P. Antonius Diana Tom. VIII. de iust. tract. v. reph. 29. pro hac eadem sententia citat Accurtium, Panormitanum, Archidiaconum, subditque Felinum in cap. 11. de homic. ex communi sententia adfirmare, licitum non esse iure canonico occidere furem pro servandis rebus suis.

II. Hanc eandem sententiam tuetur Ioannes Pontas verb. Occidere cap. 11. laudatque praeter citatos Innocentium Papam IV. Iuxta cap. Si vero 111. de sent. excomm. item Alexandrum III. in cap. Sulcepimus xvi. de homic. voluntario. Argumenta quoque pro hac sententia afferuntur, gravis sunt, & legi christianae apprime consentanea. Est primum, mandatum Non occides absolutum est, & universale, a quo nemo eximitur. Homicidium ita severe vetitum est, ut nemo illud directe intendere valeat, nec in propria vi defensionem. Permittitur enim ad necessarium vitae defensionem, tamquam ex hoc propter intentionem consequens. Bona autem temporalia sunt ordinis longae inferioris. Quomodo modo occidendus est homo horum invasor bonorum.

III. Praeterea Christus Dominus Matth. vi. inquit: Et qui vult tecum in iudicio contendere, & tonnam tuam vulnere, dimittit et c. bellum. Quod licet consilium absolute sit, si opus exortum spectetur, quantum tamen ad animi preparationem, ut de exhibenda altera maxilla dictum est, ad praecipuum pertinet. Idque confirmatur divino illo estato Eccl. xxxi. Perde pecuniam propter

fratrem. Ergo nunquam occidendus frater propter pecuniam. Dicit enim Deus Genes. 13. Quicumque fuerit hominum sanguinem, fundetur sanguis ipius. An imaginem quippe Dei factus est homo. Denique haec occitio rapientis divinitus repugnat impolito nobis mandato diligendi proximum sicut nosmetipsos. Hoc est praecipium meum, ut diligatis invicem, sicut ego dilexi vos. Christus autem hic non dilexit, ut animam suam pro nobis poneret. Idcirco infert Ioannes Epil. I. cap. 111. Et nos debemus pro fratribus animas ponere. Quis vero dixerit, pro fratre animam ponere eum qui rapientem sibi bona in ipso delicto occideret, illumque in gehennam aeternam detruderet?

IV. Accedit Patrum auctoritas. Pro contraria quippe sententia nec unius Patris, aut antiquioris Theologi testimonium allegari potest. Pro hac vero sententia Patres committere apertum est. D. Augustinus vix permittit defensionem occisivam invadentis vitam ipsius: casus auctoritatem explicat D. Thomas, ut supra vidimus. Occisorem vero rapientis bona aperte improbat Lib. 1. de iud. arb. cap. v. Proponit enim sibi quaestioem his verbis. Primum mihi discutendum videtur, utrum vel hostis irruens, vel insidiator sicarius, sive pro vita, sive pro libertate, sive pro pudicitia sine ulla interficiatur libidine. Obinebat tum lex publica quae permittit occisionem sciariorum, ilupratorum &c. Hanc legem displicet Augustinus: & primum statuit, eos procul dubio lege abuti qui, dominante libidine, illam exequantur. Deinde non videre se tellatur quomodo homines inculpate ea lege uti possint. Quoniam lex non cogit, sed permittit occidere, lege inculpata quomodo inculpate esse queant, non videt. Non enim lex eos cogit occidere, sed relinquit in potestate. Liberam esse itaque est neminem necesse pro sic rebus quas inviti possunt amittere, & ob hoc amare non debent. Et post pauca sic concludit. Quapropter legem quidem non reprehendo, quae tales permittit interfici: sed quo pacto ipse defendam qui interficiunt, non invenio. Sanctus quoque Gregorius Magnus Lib. XXX. Moral. cap. viii. inquit: Plus ipis raptoribus debemus metuere ne semetipsos perdant, quam rebus irrationabilibus defendendis iniuriare. Plures alios Patres referre possem, quos praetereo. Hoc dumtaxat affirmare sufficiat, quod affirmare non dubito, neminem reperitum in qui afferat, occidendum furem, aut sciarium propter divitiarum custodiam.

Leges ipse civiles furis occisionem non permittunt, dum nullum subest vitae periculum, ut animadvertit doctissimus Iurconsultorum Cuiacius in tit. de iur. c. v. ad leg. 3. c. leg. 9. ff. eodem, §. Si quis hominem, ubi haec habentur: Si quis hominem occiderit, capitalem sententiam subeat, nisi probare possit quod vitam suam defendendo illum occiderit. Adde vero citatus Cuiacius: Licet repellere eum qui venit feriendi, non occidendi causa (quod ex genere telit cognoscitur, l. 1. §. Divus, ff. ad l. Cornel. de sicariis, ut advertit citatus Henricus a S. Ignatio) sed non licet occidere. Et eodem modo licet repellere eum qui venit eripienda possessiois gratia, sed non licet occidere.

V. Postremum. Haec sententia confirmari potest ex propositionibus quas advertit sententia Theologi docentium, quales Ecclesia damnavit. Sunt autem sequentes, quas in suo decreto recensit Innocentius XI. 31. Regulariter occidere possunt furem pro conservatione unius auri. 32. Non licitum est defendere defensionem occisiva quae alii possideat, sed etiam ad quae inchoatum habemus, & quae nos possessores sperimus. 33. Licitum est tam heredi, quam legatario contra iniuste impediendum se taliter defendere, sicut & ius habenti in Cathedrali, vel Praebendali contra eorum possessionem iniuste impediendum. Quis dixerit crudelem, tragem, sanguinariam quae non esse modum hunc opinandi, qui eiusmodi theorematum procedere non reformidavit? Et tamen benigniores Probabilitas non pauci minime cessant eandem proscriptas opiniones, variis dumtaxat fucis obteatas, & allicius vocis additione facta, pro obtinenda. D. Dominicus Viva, exponens primam ex tribus relatis opinionibus, advertit eam defendi a Molina, si furto addatur contumelia, ita ut furtum evadat rapina, & committatur adversus vitam nobilem, non plebeium. Et hoc in sentia eam defendit etiam Lugo, concludit Viva in propos. 171. Alexander III. num. 10. Eam demque adoptare videtur idem P. Viva. Videt? Furto unius auri addatur verbum contumeliosum, quod evadat rapina, & propositio damnata licita fit: atque sic vita hominis minoris estimatur quam unicus aureus verbo contumelioso coniunctus. Subdit P. Viva, quod si attingenda amissio unius auri foret alicui pauperi ingens damnum, ut si artificii tollatur instrumentum suae artis, quo subsistat, non possit suam, ac suorum vitam sustentare, tunc poterit illud defensionem occisiva custodire. Et ideo propositio damnata soluta vult, id

non licere REGULARITER, esse in aliquibus circumstantiis posse sic licere. Plurimum sine homines qui ingens damnum subeunt ex iactura unius auri, non secus ac artifex ex amissione instrumenti sui. Illi secundum P. Vivam poterunt occidere furem istius auri. Sator unquam habet agrum, qua consequendo veses sibi, familiarique comparat alimentis. Invenitur a raptore. Ne hoc suo instrumento privetur, raptorem occidit. Reus ne homicidii erit? Nequaquam, iuxta doctrinam P. Viva. Vita ergo hominis unius auri, aut alteri infirmi pretii instrumentum postposita ali-quando erit Regulariter non est occidendum fur ob iacturam unius auri, nimirum si privato auri non inferat grave detrimentum. Quin non solum ob amissionem unius auri, sed etiam quicunque instrumenti necessari ad panem comparandum, licita erit hominis occisio? Quid, si instrumenti istius valor minus admodum efficit, paucorum oboloretur? Hic omnium materialiter se habent, inveniunt docti iuniores. Necessitas & egestas spectanda est artificis, qui absque illa actu, aut fornice, aut alio instrumento nequit artem suam exercere. Quis non perhorrescat audiens licitum esse ob unicum vilissimum instrumentum effundere humanum sanguinem? Iuniores nostri existimant laxissime, & sanguinari doctrinam se satis cavere hoc futo necessitatis illius instrumenti ad vitam sustentandam. Sub hoc infani pigmento dilatant laxitatem, sanguinis plenam, exquisita subtilitate. Ubi nam gentium sumus? Si fur, aut scarius eriperet aliquid artificis (sue artis instrumentum): adeo ne difficile foret artificis reperire aliud instrumentum, quo artem suam exerceat? At P. Viva, inquit, loquitur in hypothesi quam nullum aliud instrumentum inveniri posset, & illud alioquin necessarium foret ad vitam sustentandam. Cavillationes iste sunt, & effugia, ut sic blandius laxitas diffundatur. Primum P. Viva constituit thesimum absolutum, quod si iactura unius auri inferat ingens damnum alicui pauperi, licita sit ipsi defensione occisiva: en ipsius verba: *Si aliquando amissionis auri foret alicui pauperi ingens damnum: post adiecit exemplum artificis: ut si artificis tollatur instrumentum sue artis &c. sine poterit illud defensione occisiva custodire.* Hanc doctrinam, ut ego quidem arbitror, parum, aut nihil differre a damnata propositione, & si ita loqui fas est, videtur censura digna: tum quod propter instrumentum exigui pretii occidendum furem doceat; tum quod propositionem damnatam eliquat duplici via. Statuit

enim primo, quod si furram unius auri grave non asserat domino detrimentum, tamen si fur, vidente domino, aureum unicum furripit, & verbum contumeliosum in somnium nobilem proferat, tunc sine culpa necatur fur. Pergit deinde, quod si fur modestus sit, nullumque verbum iniuriosum euntem, occidi nihilominus iure valet, si furram unius auri ingens damnum inferat pauperi, cui furripitur. Hanc doctrinam & absolute spectata falsa est, & relate ad praxim credibilis, homicidii, & humani sanguinis effusionis viam aperit lassissimam. Neque reponas, hanc absurdam, incommodam, & flagitia non ex doctrina, sed ex malitia hominum profusuram, quoniam ego respondeo, ex utroque principio, nempe & ex doctrina nimium laxa, atque ab Evangelio longe multumque abhorrente, & ex hominum iniquitate prelatam incommendam, & cedes proficili. Malitia quippe humana occasio est laxandi doctrinam; & doctrina laxa roborat, antequam hominum iniquitatem.

VII. Ex his que dicta sunt, colligi potest aliud argumentum adversus oppositam sententiam. Cur Ecclesia damnavit propositionem defendentem occisionem licitam furis ob conservationem unius auri? Quia scilicet unius auri comparate ad vitam humanam nihil reputatur. Requiretur ergo proportio inter vitam & pecuniam, ut ob pecuniam, qua eripitur, vita possit auferri. At, sicut certum est proportionem nullam esse inter pecuniam & vitam, quantumvis pecunia multiplicetur, qua vita bonum est valde melius & excellentius; ita fit consequens, namquam ob quantumvis pecuniam licite hominem occidi posse. Alioquin, semel admisso quod pro viginti, aut quinquaginta, aut centum aureis occidi possit; continuo inferatur, licitum quoque fore eundem occidere pro unico tantum auro: quia unius auri fortum minus detrimentum inferat pauperi quam asserat diviti centum, aut mille aureorum oblatio. Hinc etiam consequatur, eum duo contollaria fore necessaria, ut due propositiones ab Innocentio Pontifice damnate: altera nimirum, alferens licitum esse defendere defensionem occisiva non modo ea que actu possidentur, sed etiam ea ad que ius habetur; & altera, que occidendum etiam docet illos qui impediunt hereditas alicui, aut obstatent cathedra, vel prebenda. Eodem namque principio quod nititur adversa sententia principalis de furum occisione ob divitias servandas, reguntur quoque prelate due propositiones damnate. Siquidem non modo eorum que possi-

possidemus, verum etiam eorum ad que ius habemus, privato grave, & ingens incommodum adferre solet. Ergo si grave detrimentum quod patitur ex privatione presentium, factus est ad solam occisionem furum; consequitur necessario, grave detrimentum, quod resque percipitur ob impedimentum alleguendi ea ad que nobis ius inest, sufficientem fore licite defensionis occisiva rationem.

VII. Contraria sententia, que propugnat licitam furis occisionem ob conservationem bonorum que sint magis, non exigui valoris, quorumque recuperatio apud iudicem sperari nequeat, communitur est inter recentiores Theologos: quorum hac sunt argumenta. Exod. xxii. hac habentur: *Si effringens fur domum, seu sufficiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit; percellor non erit reus sanguinis.* Addunt verba Ciceronis in orat. pro Milon. *Iniquitatis: Hec lex, non scripta, sed naturalis, ut latronis, & infideliatoris unquam in defensione bonorum occidere possimus.* Accedunt leges canonice. Siquidem cap. Inter occulti 2. de homicidiis, eundem homicidam ignam suadent, non ut penitentia necessaria, sed ut salubre consilium. *Si autem sine tali meditatione te, tuoque liberando, huiusmodi diaboli membra interficisti; si aliquis levare volueris, lonum est tibi, & elemosinam suo largiter.* Item Innocentius IV. approbans interdictum latum ab Episcopo Pictaviensi adversus Ballivum bonorum Episcopi usurpatorem, hanc assignat rationem: *Cum omnes leges, omniaque iura vim vi repellere, cancellisque se defendere permittant; sicut utique ipsi Decano, si praedictus Ballivus eum bonis suis mundanis iniuriose expellere, vel ea violenter occupare presumpserit (ut lapsus est expressum) contra illius violentiam, iniuriamque se tueri. Hinc inferunt etiamque vel Religioso, & Sacerdoti licitam esse defensionem bonorum etiam occisivam.*

VIII. Ratione quoque arguunt hoc passio. Cui contraria est sua allegatio, permittitur quoque est ea procurare media que ad talem finem perducunt. Bona temporalia media sunt ad vitam humanam alendam, servandamque. Ergo qua ratione licitum est conlervare & tueri vitam propriam, etiam cum occisione invaloris, eadem licitum erit occidere raptorem bonorum temporalium. Accedit. Quoniam vita spiritalis proximi fit superioris ordinis; hoc tamen non oblat quominus licitum sit occidere invaloris vite corporalis. Ergo, licet bona temporalia sint inferioris ordinis, id non oblat quin li-

ceat auferre vitam furi rapienti eiusmodi bona. Tandem, si fures impune possent aliena bona furripere, omnia plena essent furis, & rapinis: quod profecto in detrimentum Republice, & communis tranquillitatis perturbacione cederet.

IX. Hec sunt prioris sententia ad eiusmodi argumenta responsa. Ad primum ex Scriptura facilius responso est. Sermo ibi est de fure nocturno, in quo non modo auferendi bona, verum etiam occidendi intentio colligitur. Idque ex immediato contextu colligitur. *Quod si orto Sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur.* Homicidii igitur reus est qui furem diurnum occidit, penaque mortis plectendum. A reus enim valoris sunt bona, five diu, five noctu auferantur. Non ergo ob solam bonorum ablationem permittit esse nocturni furis occisio (alioquin etiam fur diurnus permitteretur occidi) sed ob presumptionem voluntatis in ipso committendi furum cum homicidio. P. Calmer in commentariis ad citatum textum hac animadvertit: *Licere nocturnum furem interficere, quod rationabiliter vereri possumus quod nobis vitam velit eripere.* Hec verum licitum licitum licitum vereri omnis hominibus communis, quod licebat ob acceptam iniuriam ulcisci, antequam populi suum in principum, ac magistratum manu deusolletur. Leges in hoc casu, quodam modo in privatorum manu collocant arma, ut queant interficere in perlocutionem qui eos noctu aggrediantur, non modo ob privatos inimicos, verum etiam publice que quis hostes; atque in hoc sensu aliter potest, eos nequaquam occidere privato auctoritate, sed legitima magistratum legitimeque auctoritate, que deputarunt iuris quod habet Deus super hominum vitam. Hec homicidiorum generum Ecclesia patitur, nec desunt Scholastici, atque Interpretes qui doceant, salva conscientia, furem intermisse posse, vel alium quempiam qui non aggressur vitam abrapsum, cum iactura illius alter nequaquam estagere. Sed Augustinus optime ait Lib. I. de lib. arb. cap. v. *Legem quidem nos respiciendo, que tales permittit interficere; sed quomodo ipsos qui interficent defendendam, non invenio.* Re quidem vera quoniam ulcisceri potest est hominem interficere, ut servet ea que religio nos spernari vult? Evangelium sententiam predicat, & Patres docere permittit, non licere quemquam interficere. Homicidium voluntarium generatim dam-

» manat, & sine ulla restrictione. "Hæc-
 nis P. Calmet. Iudicium meum in animad-
 versione sub finem *dist.* adicienda exponam.
 Ad textum allatum ex Cicerone respondent,
 Romanos tulisse leges, quæ privatis permit-
 tebant occisionem lumini qui simul vitæ in-
 sidia labantur. Patet ex *L. 6. ad legem Corne-
 liam. Furum nicturium si quis occiderit, ita
 demum impune ferret, si parere ei sine periculo
 suo non poterit.* Nihil ergo emolumentum hinc
 colligere adversarii valent. Immo ipse civiles
 leges improbandas occisiones latronum qui ab-
 que vitæ hominum periculo bona temporalia
 surripunt. Accedit, si premissis potellates le-
 gem condendi posse, quæ subditi licentiam faci-
 unt occidendi publicos Reipublicæ perturba-
 tores, & facinorosos homines qui civili com-
 mercio insidiantur. In qua potestate, non
 privata sed publica auctoritate latrones oc-
 ciduntur. Ad canonum testimonia facillè,
 & obvia respondit esse. Siquidem *cap. Inter-
 fecisti* ferro est de invalore, non bonorum
 modo, verum etiam vitæ dicitur enim *te,
 tuoque.* Distinctio, quam huic textui affigit
 Probabilis, arbitraria est. Quare perdoctus
 Fagnanus animadvertit, primam particulam
 illius textus, *interfecisti furum, vel latronem,*
 explicari debere per posteriorem, iuxta textum
 in *L. Quemadmodum*; ita ut sensus sit: si in-
 terfecisti furum, qui te, tuque invaserat,
 qui tamen comprehendi poterat absque occisione,
 age, penitentiam: si autem comprehendi
 minime poterat, & tu interfecisti, *te, & tua*
 liberando, penitentia non alligens, nisi
 ad castram, Aliud *capitulum* facillè ne-
 gotium. Quippe ibi sermo non est de occi-
 sione, sed de expulsiõne iniquitatis citra oc-
 cisionem. Quod adeo verum est, ut Ponti-
 ficem Decano Aurelianensi approbaverit utrum
 armorum spiritualium adverte præpotentem
 invalorem. Ut quid autem conspiceret De-
 canus ad excommunicationem, & interdi-
 ctum, si licitam existimasset corporalem oc-
 cisionem?

X. Ad primum argumentum a ratione pe-
 titum respondent, bona temporalia utique
 esse media ad vitam alendam, conservan-
 damque. Verum negant hæc a fure ita au-
 ferri posse omnia, quin sufficientia superint
 ad vitam sustentandam. Pauperes bonis ca-
 rent, sed patrimonium in divina providentia
 firmi habent. Argumentum istud ad immu-
 tum evinceret, tunc demtaxat licitam esse
 invalorem bonorum occisionem, quando hic
 omnia omnino bona auferret; ita ut nihil re-
 maneret spoliatum, quo vitam aleret. Porro

hic non sinit argumentum; sed occisionem
 valoris fur surripit, tamen pingue patrimo-
 nium superis invato, quo vitam sustentare
 commode valeat. Igitur vitæ utrumque eve-
 nienter ut latro ita spoliet hominem bonis tem-
 poralibus, ut hic interire cogatur ex bono-
 rum defectu. Quod si adversarii iure per-
 sistant hunc metaphysicam calum, tunc alia
 via planissima repelliendi sunt. Admissa enim
 difficillima hypothesis quod latro ita demul-
 te contenderet hominem bonis omnibus, ut
 his ablati necessario mortem opperire cogere-
 tur, tum eveniret quod canon laudaturnar-
 rat, nempe latronem *te, tuoque* invadere;
 atque adeo licitam esse defensionem occisionem
 ob vitæ propriam conservationem. Ergo argu-
 mentum factum aut nihil vincit, aut evin-
 cit, non propter bona, sed propter vitæ pro-
 priam custodiam occidendum latronem esse.

XI. Ad secundum argumentum respon-
 det, utique vitam spirituales latronis bonum
 esse in exteriori ordine, & vitam tempo-
 ralem aggressi esse bonum ordinis inferioris.
 Sed quid inde? Hinc inferi D. Thomas post
 ceteros Patres, licitum nunquam esse priva-
 ta auctoritate intendere mortem proximi;
 sed solum licitam esse intentionem quæ quis
 constituit defendere vitam propriam, licet ad
 istius vitæ defensionem præter intentionem
 sequatur occisio invaloris. Quare, si vix ob
 vitæ defensionem in praxi contingit aliquem
 inculpate occidere invalorem, ut dicitur
 de occidore invaloris bonorum? Vita
 humana inter bona creatura naturalia supre-
 mum locum tenet. Divitiæ autem infinitum
 locum habent inter naturalia bona creatura.
 Ergo fallax est argumentatio ab uno alium
 ordinem. Si bona divitiarum essent eisdem
 ordinis cum vita humana, tum argumentatio
 aliquid inferret; verum, cum sint alterius,
 & valde inferioris ordinis, argumentatio evi-
 denti labor fallacia. Conservatio vitæ pro-
 priæ a natura indita est: Lepissime annexa
 est vitæ spirituali. Si enim qui invaditur, in-
 quiritur sit noxa aliqua mortali, est eisdem
 iuris quia innocens respectu confictus, spe-
 rioris est conditionis ac invalor. Ne mirra
 Licet custodire vitam humanam, quæ est cui-
 que inter dona ordinis nature supremum bonum,
 etiam cum indirecta occasione invalo-
 ris. Ergo hæc ratione licitum quoque erit
 occidere invalorem bonorum temporalium,
 quæ sunt ordinis valde inferioris? Consequen-
 tia fallax est, non licet ac ista. In senten-
 tia adversariorum licitum est occidere in-

va

valorem rei magni momenti. Ergo licet oc-
 cidere invalorem pecuniæ exigui valoris. Pro-
 bõ consequentiam. Quamquam vita corpo-
 ralis sit exigui valoris relate ad vitam spiri-
 tualem; nihilominus licet occidere aggre-
 rem vitæ corporalis, etiam si sequatur iactura
 vitæ spiritualis eisdem. Ergo potiori iure,
 quamvis pecunia sit exigui valoris comparata
 ad millia aureos, fas erit interficere raptorem
 illius. Plus namque distat valor totius auri
 & argenti a pretio vitæ humanæ, quam
 distat valor unius oboli a valore ingentis
 telarii. Et tamen argumentatio non tenet.
 Licet autem occisio furis mille aureorum; ergo
 & occisio furis unius oboli. Igitur neque ar-
 gumentario ita consistit: Licet autem indirecta
 occisio invadentis vitam humanam; ergo
 licet quoque erit occisio invadentis bona.
 Quare potissimum argumentum cui impititur
 contraria sententia, mera fallacia est. Ad
 ultimum respondentur, nequaquam hoc mo-
 do aperiri viam latrociniis, & rapinis. Num-
 quid, quia Ecclesia prohibet adulterare de-
 prehensæ in ipso delicto occisionem, viam
 aperit adulteriis, vel adulatoribus efficit adul-
 teres? Penæ constituta in latrones sunt; &
 suprema potestates vigilant in eorumdem puni-
 tionem. Plura quippe sunt instituta supplicia
 ad furta impedienda. Ex adversa autem lan-
 guinaria opinione plurima sequuntur homici-
 dia cum publica tranquillitate perturbacione.

XII. Hæc sunt utriusque opinionis argu-
 menta. Si quod ipse sentio, exprimere volo
 prior sententia Evangelio, Patrum doctrine,
 spiritui Christianorum conformior videtur, mi-
 schique sane probabilior. Quod quid vel ipse
 suprema potestates neminem laqueo suspen-
 dunt ob lurtum decem aut viginti aureorum?
 Et christiani Theologi ob minusquam lurtum,
 si ingens damnum interat, homines morte
 peccatorum esse decernunt? Hæc proutque
 sequuntur, initiatum dogmata, tanquam o-
 minio laxa, scienda sunt.

XIII. Si licet vitam defendere, ita
 etiam bona externa, quæ vitæ sustentatio-
 nis, STATUS, HONORISQUE con-
 servationi deserviunt. Immo hoc etiam
 Clerici, ac Religiosi licitum est. "P.
 Viva in *Trinit. in prop. 17. Alexandri VII. n. 10.*
 Hæc opinio damnata est ab Illustrissimo
 Clero Gallicano anno 1700. tamquam *legi
 Dei, ordini caritatis divinitus instituto con-
 traria. & ut perniciosa, & erronea.*

XIV. Laxam quoque, & fallam censo
 sequentem doctrinam P. Lessii *Lib. II. de
 iust. cap. 18. dub. 11. n. 74. & 75.* Si re
 Cop. Theol. Tom. IV.

» accepta, fugias; tunc possunt insequi; &
 » ferire; vel si necesse sit, emittis telo pe-
 » te; si invadas res meas pro famulum,
 » vel arte magica per dormonem, nec alia
 » ratione quam necesse tua possit impediri;
 » coniuveris in mea damna; impedias ini-
 » que meos debitores, ne mihi satisfaciatur;
 » si falli accusatione, vel falso testimonio me
 » fornam coneris evadere, nec alia ratio im-
 » pedendi suppetat. "Hæc doctrina partim
 damnata est in rebus propositionibus, proferri-
 bus ab Innocentio XI. & partim vi recte
 ratiocinationis profertur insertur.

XV. Fallam quoque, & perniciosam repe-
 to sequentem sententiam, quam docet P. Lu-
 dovicius Molina *T. II. tract. 111. disp. XII. n. 2. de iust.* Arbitror fas universum esse
 » interficere eum qui nos interficere decre-
 » vit, quando aliter non patet via evadendi
 » mortem, graviter periculum mortis, quod
 » nequitia illius ex eo decreto nobis immi-
 » net, sive qui id ita decrevit, dicendus iam
 » aggressor sit, sive non: id enim questio est
 » de vocabulo.

XVI. Horraris plena est sequens senten-
 tia, quam defendit Leander a Ss. Sacramento
 P. *Tract. 11. disp. XII. quæ. xx. "An ex
 » eo solum quod aggressor veniat, & accedat
 » cum armis contra aliquem, venissimiliter
 » causa offendendi, possit aggressus licite,
 » & sine irregularitatis nota eum occidere?
 » Probabilis longe repositio, posse licite,
 » & sine periculo irregularitatis eum occide-
 » re; dummodo probabiliter, prudenterque
 » dicat ad ipsam offensendam causam, vel oc-
 » cidendi sententiam.*

XVII. Plures alias laxissimas opiniones bre-
 vitaris gratia omitto: tum quia plures relate
 fuerunt in isto disputacionis iura qua ex lit que
 dicta sunt, consistunt remanent.

XVIII. Disputant docti iuniores super
 quantitate bonorum necessaria ad licitam fu-
 ris occisionem. Convenit penes omnes non
 esse occidendum furem ob rem levioris mo-
 menti. Quæ, inquit Lessius *Lib. II. de iust.
 cap. 18. dub. 11. n. 68. pag. 7. pro re inima-
 » nam videtur concessum ius defensionis cum
 » tanto alterius malo. Est enim valde iniquum,
 » ut homo, vel etiam homo auro servando
 » privatus, nisi rem suam extorqueris, posses conari,
 » & si opus esset, etiam occidere iuxta Sotum;
 » tunc enim non tam rei, quam bonoris esset de-
 » fensio. Igitur, si vi tibi quippiam pomum,
 » vel aureum et maobus extorqueret perterret,
 » poteris resistere; & si opus fuerit, illum oc-*

cedere ob defensionem honoris, quem amittit in unius punit, vel auri violenta rapina. Vin' hanciorum probabilitatem? Hi sunt qui dicunt: *Ingen meum furare est.*

XIX. Admitti tamen, ad licentiam occisionem necesse esse ut spes dedit recuperandi rem furto sublata in iudicio. Si enim spes te foris recuperandi bona tua in iudicio, non potes tunc occidere. Dubit' tamen *U. Lellius loc. cit. n. 70. & 71.* occidendum esse furem, quando in iudicio non potest nisi magis nisi furem recuperari. Immo adhibet hoc quoddam. *Potes, an sit contra iustitiam, si furum procul fugantem occideris, quando res iudicio est recuperabilis? Resp. Verum videtur non esse, ut docet Cajetanus art. 7. & colligitur ex dictis, quia quilibet ius habet defendendi se a peccatione, etiam crucis, quando illi foren' laet in custodia. Hinc concolitur, quomocumque hominem esse supra potestate infortunatum. Si enim etiam tunc licet occidere invadentem iura aliena, hocque sapientem, cum via patet recuperandi eadem bona, apud legitimum iudicem, consequens est proculsi iustitia esse omnia iudicia, iuxta quippe hanc novam, & universi equitanti incognitam doctrinam, quippe iudice impuniti est vitæ, & meritis. Neque pluribus opus est, ut iam manifestam laxitatem habet factenus, qua licentiam propagatam quod est humane societati maxime perniciosum.*

XX. Sed adhuc integra manet inter recentiores Theologos controversia, quamvis videlicet quantitas necessaria sit ad licitam furis occisionem. Salmaticenses *tract. xxv. cap. 1. punct. 4. §. 4. n. 86.* recentior varias Theologorum sententias. Ludovicus Molina *Tom. III. tract. 115. disp. xvi. n. 6.* affirmat unum aureum, aut quod minus, si, relicto domino, furtivum. Nullum tribunal vel Ethnorum hominibus vitam admittit pro re adeo exco. Quare hanc opinio damnata fuit ab Innocentio XI. in hac propolitione *31. Regulatorie occidere possunt furem pro conversatione minus auro.* Alii assignant duos aureos, alii tres, alii quatuor, alii quinque. Vix unus benignitatem probabilissimam ad id dilatat, ut ad quantitatem decem aureorum pertingat. Laudat Salmaticensis *loc. cit. num. 87.* omnes te latas opiniones in probabiles reputant, excepta damnata ab Innocentio. Verum & hęc probabiliores reputantur, nisi damnata fuisset. Probabiliores tamen reputant sententiam *Soti,* allicentis non esse occidendum furem pro valore quatuor, aut quinque duratorum.

XX. Ego, ut dixi, vix concederem, casum reperiunt in quo licita esset furis occisio ob solam meranciam rerum defensionem. Tamen, admitta etiam hæc sententia, omnes relate opiniones nihil improbabiles, & falsæ sunt. Quodnam, quæro, tribunal ad mortem damnat furem ob simplex & parum furtum decem, aut viginti, aut quinquaginta, aut centum etiam aureorum? Lata ulique alicubi lex est adversus insidiosos, & protractores viarum, vulgo dictos *Assessini*, quos ob artem insulam, credulæque quam erant, ob furtum etiam parvum laqueo suspendendos decernit. Alii etiam ob tentis alicuius vitium propensæ ad furtum, & pecunia mortis consiliata est vel ob levia furtum propter boni communis considerationem. Ceterum tentis ipse communis hominum, præcisè peculiaribus circumstantiis, non permittit hominibus occisionem ob furtum minus pecunie quam præstat Theologi ad licitam occisionem. Quid ergo dicendum? Respondetur, in nullo pacto inchoari posse ut responsum licitum hominis occisionem ob solam pecuniarum abstractionem. Tamen, admissa etiam probabilitate adverse sententia, dicendum, nunquam licere homicidium ob furtum duorum quatuor, aut sex, aut decem aureorum. Quoniam homo facile sibi protegere potest, ut brevi talis furti iacturam laboribus, industria, aut alio licito modo compentit. Rigida hæc sunt, inquit. Dulcia hæc esse respondeo christiane legis documenta. Quid si via pauperis consilere haud possit, illa pecunia sublata? Iam diximus supra casum esse metaphysicum. Tamen, etiam eo admisso, tum non pro sola pecunia, sed pro vite defensionem, occisio licita dici possit. Revolve omnino Patrum opera, & vix inventies pro vite defensionem permittam ab ipsis invalorem occisionem. Nova autem Theologia eo devenit, ut pro sex, pro quatuor, aut pro duobus aureis homines occidendos doceat.

XXI. Itaque, si permittendum privatis hominibus homicidium ob rerum defensionem aliquando esset, tum locum licitum dicerem, cum fures domos expiant, viarioribus insidiantur, infamemque professionem exercent in gravissimum boni publici detrimentum. In his enim casibus, & contra ethnorum lætrogæ, & gratulæque exitimo a sapientibus, gratulæque legem recipi, sui verius expressis, latam esse, qua licitas singulari quemadmodum adversus banitos, impetrat occidendi similes latrones. Et tunc homicidium fiet non privata, sed publica auctoritate in

In his, similibusve casibus fortasse homicidia turum, & latronum licita erunt. Ceterum tecum serio animo reputa, christiane lector, quam sic moderna Theologia crudelis, & sanguinaria. Christianus frater tuus eodem infinito pretio redemptus, fame, penuria, necessitate urgente adactus, occasione oblata, sex nummos aureos tibi diviti furatur. Furtum istud tibi atque gravi est detrimento, minime tantum talis, ut in necessitatem te coniciat. Et tu ob servandos hos paucos nummos, non ad naturam, sed ad statum dumtaxat aliquantulum necessario effundere sanguinem fratris tui licite potes? Et ob hæc temporanea, fugacia, & vanaque bona, quæ lex christiana toties contemnenda inculcat, licita erit fratrum occisio? Dices, hæc esse pias, devotissimæ exclamations. Ego vero reponam, adversas opiniones redolere animorum non benignitatem, sed feram crudelitatem. Reponam eas esse novæ probabilitatis immania, irreligiosaque commenta, pupnata cum evangelicæ caritatis lege, & communis Patrum doctrina, ac traditione.

XXIII. Querit: *Quid si fur rem ablatam in tuto possidet? Licitum non esset vi tandem auferre, & nunquam resistens occidere?* Resp. Admittam plures Probabilitate, Valquez *de iustit. cap. v. §. 1. dub. 8. n. 44.* Lellius *Lib. II. de iust. cap. 10. dub. 11.* Lugo *de iust. Tom. I. disp. 2. sec. 9.* Leander *de iust. disp. XIII. ca. 11.* Tannerus, Diana, & alii.

XXIV. Contraria sententia vel pens ipsos Probabilitatis probabilior est, mihiq; vera. Si enim non licet occidere iniustum bonorum invalorem, multo minus licebit iniustum detentorem necare. Hanc sententiam docet conceptis verbis D. Thomas 2. 2. quæst. lxxv. art. 5. ad 3. *Qui furtim accipit rem suam apud alium iniuste detentam, peccat quidem, non quia gravet eum qui detinet (et ideo non tenet ad restituendum aliquid, vel ad recompensandum) sed peccat contra communitatem humanam, cum ipse sibi usurpat sine rei iudicio, iudic' vultus præmissis, & ideo tentare Deo satisfacere, & dare operam, ut scandalum proximorum, si vult, non inquit, fuerit, solent.* Si inquit rerum detentores licite occidi possent, plenus homicidiorum mundus esset: tribuna non superflua essent. Non enim hæc ereda sunt pro solis dubis super possessive rerum ortis, sed pro quibusque possessione transferenda ab uno in alium. Licet enim res ablata absolute sit domini, clameique ad dominum, quando tamen a fure possidetur, per solam iudicem revocari

ad dominum debet. Et quoniam hæc comperta sunt, non debent latius disputari.

§. V.

Licita ne sit occisio invadentis pudicitiam, vel sui ipsius ad vitandum peccati periculum.

I. Adfirmant communiter recentiores Theologi, led oppositum aperte docet Augustinus pluribus in locis, potissimum *Lib. I. de lib. art. cap. v.* ubi hæc habet. *Licita vero quis dubitaverit quin et si in ipso animo conspiciatur, quantoquidem vitiosus est? Unde a violento lupratoris cripi nec ipsa potest. Quidquid igitur exquirat esse ille qui occiditur, id totum in potestate nostra non est. Quare quemadmodum nostrum appellandum sit, non intelligit. Quapropter legem quidem non reprehendo qua tales permittit interfici; sed quo pacto istos defendam qui interficiunt, non incerto, item *Lib. I. de civit. Dei* pluribus capitulis improbat licitudinem ob peccatum futurum vitandum. *Cap. xviii.* improbat illorum sententiam qui permittunt feminas licite occidere, ne a violentis lupratoribus violentur. Quæ tenent, inquit, *vana mente putaverit se perdere pudicitiam, si forte in apprehensa, & oppressa carne sua excecaverit, & expectat libidinis non sua? Si enim hoc modo pudicitia perit, profecto pudicitia virtus animi non erit. . . . Quæretur propositio animi permanent, nec quod etiam corpus sanctificari morat, nec ipsi corpore asert sanctitatem violentis libidinibus aliena, quam fecerit perfectæque continentia sua. Hinc cap. xix.* invenitur contra Lucretiam, quod se permittit ob illatum sibi furtum. Quoniam, inquit, illud licitudinem argumentum est eundem in adulterium conclusionem. Audiamus acutam illius argumentationem. *Permittentes, si forte ita est, falluntque est illud quod suo fuerit, & admissum unum dicitur, sed plures ambo adulterium committunt, una masculina iustitia, altera lævitate conclusionis, non se occidit voluntem, & ita potest a iustis etiam deservitibus dici non esse apud inferos, nec illis qui sibi letum innotuit esse peccati merito. Sed ita hæc causa ex utroque lævitate coarctatur, ut, si extenuat hancitatem, adulterium committens, si purgatur ad alterum, homicidium committit. Nec unum invenitur exitus, ubi desinat. Si ad altera, car' laudata? Si pudica, car' occisa?**

II. Cassitas ergo per vim contaminata nullam maculam irrogat innocenti virgini, quæ,

resistente animo, carnis compressionem patitur. Corpus illius lesam recipit cicatricem; virginalia claustra vi aperiuntur; illic infirmitatem nutentem alius impotens aggressoribus libido, nec ulla pergit. Animi integritatem, virtutis candorem nec tantillum denigrare valet: quin ipsa castitas, que in corpore vixi pallia est, ad coronam duplicatur. Insulte ergo effundere invaloris sanguinem mulier que sola animi sui disensione interiore libidinatam castitatis virtutem potest custodire. Si ideo licita dicitur proprie vite defensio cum occisione etiam invaloris, quia nulla alia via propici vite proprie potest; ergo nullo modo licita erit occisio invadentis pudicitiam, cum hæc sacra testā custodire valeat sola animi deliberata disensione. Vultus illud corporale tanti non est, ut vite hominis prevalere deceat, immo & animæ, que æternum periret.

III. Obiicies. Grave imminet periculum succumbendi tentationi, & libidini invadentis. Quis sibi spondere in tam lubrico confilii victoriam valet? Quis, effuante carne, & aliena impotenti libidine compingente, stimulis que tum internis, tum externis agitantis, securus esse sibi interne castitatis potest? Præterquamquod ipsa exterioris integritatis iactura omnino opunit, & vite ipsius privatione honestis feminis amariot.

IV. Respondet Augulinius citato *Lib. I. de civi. Dei cap. xxv.* peccata non debere per peccata dectari. En illius efficacissimam argumentationem. *At enim vincendum est, & excedendum ne libidini hostili subditum corpus illecebrissimam volutate animam alliciet consentine peccato. Proinde, nequeunt, non iam propter alienum, sed propter suum peccatum, aversionem hoc quisque committat, se debet occidere. . . . Permittam, si desolabile facinus, & damnable scelus est etiam seipsum hominem occidere, sicut veritas manifesta proclamatur; quis ita desipit, ut dicat? Jam nunc peccemus, ne postea forte peccemus: non nunc perpetremus homicidium, ne forte postea iudicamus in adulterium. Nonne, si tantum dominatur iniquitas, ut non innocentia, sed propria peccata eligantur, fatius est incertum de futuro adulterium, quam certum de presenti homicidium? Nonne fatius est flagitium committere, quod penitendo sanetur, quam tale facinus, ubi lætus salubris patientia involvitur? Hæc dixi propter eos, vel eos, que non alieni, sed proprii peccati deviant causa, ne sub atrocis hostiæ etiam excitata sua forte consentiant, vim sibi, qua mortium*

ine infrendam putant. Ceterum abist a mente christiana, que in Deo sicut, in eoque sperasse, eius adutorio vitiorum, abist, inquam, ut neas talis quilibet carere voluptatibus, ad consensum turpitudinis solat. Quod si illis concupiscentialis inobedientia que adhibet in membris morbundis habitat, præce nostre voluntatis legem, quasi lege sua vincitur, quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, siabique culpa est in corpore deviantis.

V. Ad id quod additur, feminis honestissimis amariorem esse morte solis castitatis corporalis iacturam, responderet, non ex affectu sensibili feminarum, sed ex natura cuiusque rei repetendam esse bonorum, aut malorum qualitatem. Ex Augulino vidimus, castitatis corporalis iacturam, salva animi virginitate, haud esse præferendam vitæ, sive proprie, sive alienæ. Quoniam revera apud Deum detrimentum non inferit violenta corporis virginali violatio, sed, animo refragante, coronam duplicat virginitatis. Sed neque apud cordatos mundi homines femina vi oppressa alicuiam sibi boni iacturam, ita ut propter illam vitandam debeat, vel possit invalorem occidere. Nec oblat ille Augulini textus *Lib. I. de lib. arbi.* *Nullo immunitate est incivium hominem supram perperam, quam cum a quo vis illa inferam, ut illi catur inferre, interfici.* Nam absolute utrumque scelus est iuxta Augulinum, & supram vi illatum, & homicidium ad repellendam supram perpetratum. Si autem hæc duo invicem comparentur, illud immunitis illo est, quoniam supram sponte, & deliberato animo, nullaque vi cogente, sed sola libidine impellente, flagitium perpetrat; qui vero vim patitur, amore castitatis servandæ, & necessitate defendendæ ab impurissimo invalore, & licite homicidium committit. Nec tamen hinc sequitur, concludit Augulinus ipse *cir. Lib. I. de civ. Dei cap. xxv.* quod debeat peccata peccatis vitari.

S. VI.

Pro defensione vite, honorum, honoris, & pudicitie proximi licita non est invaloris occisio.

I. Sequentes questiohuncle familiaræ ex iis que dicta sunt, resolvitur.

II. Quest. I. Licitum ne est occidere invalorum pro defensione pudicitie, & honoris proximi? Resp. Salmanticenses *tract. xxx. cap. 1. punct. 4. §. 5. n. 96.* hæc defendunt conclusionem his verbis conceptam: *Decendum*

est 2. sui cuiuslibet esse occidere invalorum pro defensione pudicitie, & honoris proximi. Hanc sententiam falsam reputamus, improbableem, & Evangelio oppositam, postissimum ex parte qua ob defensionem honoris occisionem iniuriatoris propugnat. Nec limitatio quam addicunt, probabilem efficit præfatam opinionem, videlicet tunc licitam esse occisionem, quando honor non verbis solis, sed etiam factis, nempe iuste, aut alapa læditur, & invalor non fugit. Quoniam, si invalor non fugit, fugere invalor debet, si possit. Neque ab fuga eximitur obignominiam quam apud homines sultos, & reptā, aut moribus antichristianis contrahere potest; ut sibus antichristianis contrahere potest; ut sibus pra probatum est. De defensione pudicitie dictum est parageo præcedenti. Si enim licita haud est occisio invadentis pudicitiam propriam, multo minus licita erit occisio agredientis & violentis alienam.

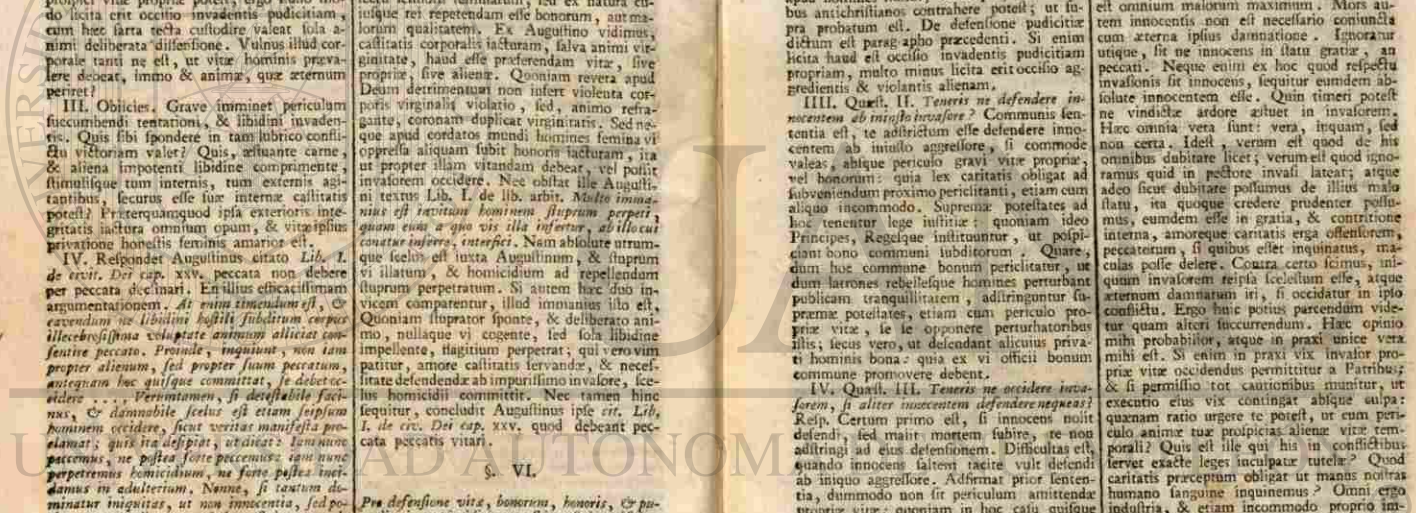
III. Quest. II. Teneris ne defendere innocentem ab iniusto invalore? Communis sententia est, ut adhibitum esse defendere innocentem ab iniusto aggressore, si commodè valet; absque periculo gravi vite proprie, vel honorum: quia lex caritatis obligat ad subveniendum proximo periclitanti, etiam cum aliquo incommodo. Suprema potestatis ad hoc tenetur lege iustitie: quoniam ideo Principes, Regesque instituntur, ut populum dono communi subditorum. Quare, dum hoc commune bonum periclitatur, ut dum latrones rebellesque homines perturbant publicam tranquillitatem, adstringuntur suprema potestates, etiam cum periculo proprie vite, se le opponere perturbatoribus illis; secus vero, ut defendant alicuius privati hominis bona: quia ex vi officii bonum commune promovere debent.

IV. Quest. III. Teneris ne occidere invalorum, si aliter innocentem defendere negamus? Resp. Certum primo est, si innocens non defendatur, sed mori: mortem fabricare, se non adstringi ad eius defensionem. Difficultas est, quando innocens læsæ tacite vult descendere ab iniusto aggressore. Adfirmat prior sententia, dummodo non sit periculum amittendæ proprie vite: quoniam in hoc casu quisque sibi prius prospicere debet. Ratio cur te obligat adfirmat hæc sententia ad defendendum innocentem, etiam cum morte iniusti aggressoris, est, quia vita innocentis præferri debet vite solius invadentis. Lex quippe caritatis præcipit ut reo temper anteponatur innocentis vita. Hanc opinionem defendunt, tamquam probabiliorē, Salmanticenses *tract.*

xxv. cap. 1. punct. 4. §. 5. nu. 100. & præcedem citant Navarrum, Victoriam, Molinam, Bonacinam, Dicalibulum, alioque.

V. Contraria sententia negat ob hæc rationem. Damna temporalia utriusque proximi invari & invadentis sunt paria. Porro, quando damna sunt æqualia, nemo tenetur unum inferre, ut alterum excludat. Accedit, lege caritatis utrumque proximum diligendum esse. Verum quidem habet, præferendum innocentem reo, quando cetera paria sint; in nostro tamen casu cetera inæqualia sunt. Etenim occisio invaloris coniuncta est cum æterna ipsius damnatione, que est omnium malorum maximum. Mors autem innocentis non est necessario coniuncta cum æterna ipsius damnatione. Ignoratur utique, sit ne innocens in statu gratiæ, an peccati. Neque enim ex hoc quod respectu invaloris sit innocens, sequitur eundem absolute innocentem esse. Quin timere potest ne vindictæ ardore ætiter in invalorum. Hæc omnia vera sunt: vera, inquam, sed non certa. Idem veram est quod de his omnibus dubitare licet, verum est quod ignoramus quid in peccato invari lateat; atque adeo sicut dubitare possumus de illius malo statu, ita quoque credere prudenter possumus, eundem esse in gratia, & contritione interna, amoremque caritatis erga offensionem, peccatorum, si quibus esset iniquitas, maculas posse delere. Contra certo scimus, inquam invalorum repta scelestum esse, atque æternum damnatum iri, si occidatur in ipso confilii. Ergo hinc potius ascendendum videtur quam alteri succurrendum. Hæc opinio mihi probabilior, atque in præxi invari vera mihi est. Si etiam in præxi vitæ proprie vite occidendum permittitur a Patribus; & si permissio tot cautionibus munitur, ut excusatio eius vix contingat absque culpa: quoniam ratio urgere te potest, ut cum periculo anime tue propicias alienæ vite temporalis? Quis est ille qui his in confiliiis servet exacte leges inculpatae tutelæ? Quod caritatis præceptum obligat ut manus nostras humano sanguine inquamemus? Omni ergo industria, & etiam incommodo proprio impedienda est innocentis occisio. Ad hoc nos lex christiana adstringit; sed quod tenacur effondere humanum sanguinem privata auctoritate, nunquam occidere, ut alterum servemus, nunquam poterit ex Evangelio probari.

VI. Quest. V. Teneris ne defendere bona proximi magno momenti cum occisione necessa-

ria captiva? Resp. Adfirmat communior Probabilissimum opinio. Verum, cum nos propugnauerimus iura, neque in defensionem propriorum honorum licitum esse occisionem furum; iam consistit multo minus licitum esse occidere in uadentes bona aliena. Quapropter, ne actum acutum, abstinemus ad ulteriori sententia huius consultatione.

CAPUT VI.

De suicidio directo.

I. Sili heretici quos Circumcelliones uocant, suicidium propugnarunt, ut quoddam martyrii genus: quapropter variis cruciatibus semetipsos interimebant.

II. Veritas de hęc est, illicitum noxiuque esse suicidium. Verum quippe est quinto mandato, Non occides. Si autem uetatur occidio alterius, potiori iure prohibita erit sui ipsius occidio: homo namque non est uir tue dominus, iuxta illud Sapientie xvi. Tu es, Domine, quod uita, & mortis habes potestatem; & Deuteronomii xxxii. Ego occidam, & ego uiuere faciam. Ergo diuinam sibi usurpat auctoritatem qui seipsum occidit. Neque in penitentiam admitti sceleris licita est sui ipsius occidio, ut fecit Iudas. Hanc heretici constant D. Aug. Lib. 1. de Civ. Dei cap. xviii, & D. Thomas 2. 2. q. lxxv. artic. 5.

III. Disputant Theologi in utraque parte, peccet ne contra caritatem tantum, an etiam contra iustitiam qui seipsum interimit. Verum, nullis inuicibus subtilitatibus sententia, uera est suicidium non caritati modo, uerum etiam iustitiam aduersam. Hoc concepti uerbis erimit D. Thomas 2. 2. quæst. lxxv. artic. 5. sic incipiunt. *Uta est quoddam diuini decreti attributum, & eius potestatem subiectum, qui occidit, & uiuere facit. Et ideo qui seipsum uita preuat, in Deum peccat; sicut qui alienum seruum interficit, peccat in dominum, cuius est seruus; & sicut peccat ille qui usurpat sibi iudicium de re sibi non commissa. Ad solum enim Deum pertinet iudicium mortis, & uitæ, secundum illud Deuter. xxxii. Ego occidam, & ego uiuere faciam. Et superius dixerat idem Angelicus in eodem articulo. Quilibet homo, qui peccat communitate, ... Uult in hoc quod seipsum interficit, iniuriam communitati facit, ut patet per Philosophum Eth. V. Hęc omnia comperta sunt, nec egent foliore sermone.*

IV. Quæst. I. Det, aut iudicis precepto si.

ter, ne seipsum occideret? Resp. Solutus Deus dominus est uitæ, & mortis. Quare, si Deus alicui præcipiat ut se interimit, parendum esset diuino mandato. Hoc Dei preceptum pluribus Sanctis, cælesti lumine illustratis, inuenitur. Sic Sampson seipsum occidit. Nec Sampson al. tee excusatur (inquit D. August., Lib. I. de Civ. Dei cap. xxi.) quod seipsum cum hostibus intra domus opprestit, nisi quod latentes Spiritus sanctus hoc iussit, qui periculum miraculo seruauit. Hoc eodem diuino impulsa permissa se in ignem coniecit S. Apollonia; & Pelagia se ipsam interemit, ut integram custodiret pudicitiam. Aliis uiris sanctis, ut Abrahamo, percipiunt laum Deus patefecit mandatum, quo aliorum occisionem præcepit. His igitur (concludit Augustinus loc. cit.) exceptis, quas uel lex iusto generaliter, uel ipse iustus spiritus Deus specialiter occidi iubet, occidit hominum, uel seipsum, uel quemlibet, quicquid, homicidii crimine uellectur.

V. Viri magne sancti qui sibi mortem consciferunt, id peculiari Dei iudicio peregrere, Ethnicorum plures manus in se iniecerunt, non diuina aliqua illustratione, sed mundana gloria studio lucenti. Ignorantia inuincibilis vel ipsius Decalogi quam delendum Probabiliter, commentaria est, Patrum, & antiquorum Theologorum doctrina aduersa. Audiant Probabiliter, quod contra opinionem Molinæ, Lucretie delinens, scribat Augustinus Lib. 1. de Civ. Dei cap. xxx. *Qui appello, leges, iudicetque Romanis. Si ad vestrum iudicium quisquam delinset, hoc quærit, eodique probatur, non illam inde uoluntatem, uerum etiam castam, & inuincibilem interficentem esse uoluntatem, non ne quæ non id sciret, seruitute uergeta plecteretur? Hęc facta illa heretia: illa, si probuisset Lucretia: inuincibilem, castam, & uia per ipsam Lucretiam Lucretia in super intererat. Presente leuitantem. Quia si propter non potestis, quia non estat quam uoluntate uoluntate, qui in seipsum interficit, & casta tanta peccatione laudabit? .. Si scilicet, esse iudicatum si pudica, cor occisa i dem de Catoe, & aliis celeberrimis Ethnicorum uiris sentendum.*

VI. Se-

VI. Sæchda quæstionis pars æque certa est, nempe neminem licite posse iudicis precepto seipsum interire. Quoniam iudicis tenent nulla in hominum uitam a semetipsis eripiendam potestate fruntur; atque adeo nequaquam possunt ut homines; remanente inclinatione precare, ut homines occidant. Porro potestatem acciperunt puniendi reos, minime uero iubendi eo quæ nature repugnant, ut est occisio sui ipsius. Quare sicut iudex reus capitalis delicti nequit sibi mortem consciferre, sed publice potestati se tradere; ita nequit iubere ut damnatus ad mortem seipsum interimat.

VII. Obiicit. Damnatus, ut ueneno percat, tenetur os aperire ad uenenum suscipiendum: ergo potest quoque propriis manibus illud sibi propinare. Resp. Negatur consequentia. Duplex actionum genus distinguendum. Aliæ actiones sapientie nature mortem inducunt; ut sumpto ueneno, uenarum incisione, unde torus effusus sanguis, se & patibulo precipitem dare, ut ascensu scale ad patibulum, collisibulo, eris apertio, & id genus similia, quæ, cum indifferencia sint, mortem necessario non inducunt; Actiones ipsam generis illicite sunt, secus aliæ. Quæ licite rei scilicet ascendunt, ceruices labrunt, uenenum in os infusum a carnifice deglutunt. Lubet D. Thomæ uerba exscribere ex 2. 2. quæst. lxxv. art. 4. ad 2. ubi asserit, quod nullus uti condemnat, quod ipse sibi inferat mortem, sed quod ipse mortem patiatur. Et ideo non tenetur facere id unde mors sequatur. Sicut si aliquis sit condemnatus ut fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occide ministratum sumat: quia non suuere esset seipsum occidere. Hinc clare colligitur; quod, sicut malefactorum nemini præcipitur inferro se interimit, ita inimice damandas aliquam sit, cogendalque ut ueneno se necet, aut fame conficiatur, cibo præsentem. Cibum omnis subtrahi reo potest, ut ille potiatur famem, & mortem. Nullo uero modo cogendus est, ne de cibo obliato mnduocet; quia, si cibum præsentem negligere, mortem ille sibi consciferet.

VIII. Qui sunt se a uiperis morderi, uenenumque hauriunt, ut heriæcia uis experiantur, siute se gerunt. Neque fatis est medicorum iudicium, quo testentur heriæciam ad artis regulam compositam esse. Quomam certum est morium uiperæ, & haustum ueneni res esse mortales. Antidotum uero

heriæcia ob plures causas, circumstantialque uim expellens ueneni amittere potest. Quare hæc experientia in solis bruta scienda sunt, nunquam in hominibus. Improbando quoque sunt qui ludos exercent in quibus probabile imminet uirne periculum. His inter colloco eos qui super-lanem ambulat, corpuique uolantem, & fane dimittunt, una manu tui affixa, uel capite deorsum inuerto, & pedo folo linem præmiente.

IX. Quæst. II. Licita ne est alicuius membri mutilatio? Resp. Conuenit penes omnes, licitum esse parti abiectionem al cuius membri, ut totius corporis sanitati prouideatur. Ceterum, quemadmodum minime licet, uel ex precepto iudicis, semetipsum necare; ita non est licitum sibi propriis manibus membra corpore abiectione. Quando tamen membri abiectione necessaria est ad euitandum mortem, aut malum alioud grauis membri tactura, potest quisque sibi membrum abiectione. Hæc ratione licitum est, manum, brachiumque exponere, ut uniuerso corpori caueatur. Homo cuius est ius corporis, æque omniage re ualeat quæ prouident expedire cognouit ad illius conseruationem. Quare, si abster chirurgus, & dilatio mortalis foret, eo quod uenenum se per corpus effunderet; ipse scilicet possit sibi licite manum amputare, ut certam mortem euaderet. Item uinculis contractus potest pedem, uel manum abiectione, ut mortem sibi a fera, uel sicario inferendam euadat. Comburendus a flammis ex alta turri potest se delicere cum periculo fractionis cranii. Si tamen atterens nimium grauissimi dolores proferendi essent in membro mortem abiectione; nemo tenetur membri reiectionem pati, eo quod tanto pretio salus conseruanda non sit. Excipiunt hancem Reipublice peritium. Verum aut spes salutis certæ est, aut non. Si primum, uis aliquis reperire erit qui uoluit ætheribus dolores suffere, quando certus marititer sit tantatis obtinende. Si uero spes dubia, & exigua fuerit, pauci erunt qui tantis cruciatibus uelint se libicere ob ipem dubiam salutis compandæ. Ne multa. Hæc in re peritiorum iudicio standum est.

X. Quæst. III. Licitum ne est semetipsum castrare ad superandas tentationes? Resp. nd. Negant Theologi fere omnes. & hæc in- tentia negans certa est. Id decium habetur in Corellio Niceno, a quo reprobatum fuit factum Origenis, qui uirilita sibi abiecit, ut castitatem seruaret. D. Thomas optimo more suo rem hanc resoluuit 2. 2. quæst. lxxv. art. 1. ubi

ria scriptis? Resp. Adfirmat communior Probabilior opinio. Verum, cum nos propugnauerimus iura, neque in defensionem propriorum honorum litam esse occisionem furam; iam constat multo minus licitam esse occidere in uadentes bona aliena. Quapropter, ne actum acutum, abstinemus ad ulteriori sententia huius consultatione.

CAPUT VI.

De suicidio directo.

I. Sili heretici quos Circumcelliones uocant, suicidium propugnarunt, ut quoddam martyrii genus: quapropter variis cruciatibus semetipsum interimebant.

II. Veritas de hie est, illicitum noxiuque esse suicidium. Verum quippe est quinto mandato, Non occides. Si autem uetatur occidio alterius, potiori iure prohibita erit sui ipsius occidio: homo namque non est uir tuus dominus, iuxta illud Sapientie xvi. Tu es, Domine, quod uita, & mortis habes potestatem; & Deuteronomii xxxii. Ego occidam, & ego uiuere faciam. Ergo diuinam sibi usurpat auctoritatem qui seipsum occidit. Neque in penitentiam admitti sceleris licita est sui ipsius occidio, ut fecit Iudas. Hanc heretici constant D. Aug. Lib. 1. de Civ. Dei cap. xviii, & D. Thomas 2. 2. q. lxxv. artic. 5.

III. Disputant Theologi in utraque parte, peccet ne contra caritatem tantum, an etiam contra iustitiam qui seipsum interimit. Verum, nullis inuicibus subtilitatibus sententia, uera est suicidium non caritati modo, uerum etiam iustitiam aduersam. Hoc concepti uerbi erunt D. Thomas 2. 2. quæst. lxxv. artic. 5. sic incipiunt. *Uta est quoddam diuini decreti attributum, & eius potestatem subiectum, qui occidit, & uiuere facit. Et ideo qui seipsum uita precat, in Deum peccat; sicut qui alienum seruum interficit, peccat in dominum, cuius est seruus; & sicut peccat ille qui usurpat sibi iudicium de re sibi non commissa. Ad solum enim Deum pertinet iudicium mortis, & uitæ, secundum illud Deuter. xxxii. Ego occidam, & ego uiuere faciam. Et superius dixerat idem Angelicus in eodem articulo. Quilibet homo, qui peccat communitate, ... Uult in hoc quod seipsum interficit, iniuriam communitati facit, ut patet per Philosophum Eth. V. Hæc omnia comperta sunt, nec egent foliore sermone.*

IV. Quæst. I. Det, aut iudicis precepto si.

ter, ne seipsum occideret? Resp. Solutus Deus dominus est uitæ, & mortis. Quare, si Deus iudici præcipiat utle interimitur, parendum esse diuino mandato. Hoc Dei preceptum pluribus Sanctis, cælesti lumine illustratis, innotuit. Sic Sampson seipsum occidit. Nec Sampson al. tee excusatur (inquit D. August., Lib. I. de Civ. Dei cap. xxi.) quod seipsum cum hostibus intra domus opprestit, nisi quod latentes Spiritus sanctus hoc iussit, qui perillum miracula faciebat. Hoc eodem diuino impulsa permissa se in ignem coniecit S. Apollonia; & Pelagia se ipsam interemit, ut integram custodiret pudicitiam. Aliis uiris sanctis, ut Abrahamo, percipiunt laum Deus patefecit mandatum, quo aliorum occisionem præcepit. His igitur (concludit Augustinus loc. cit.) exceptis, quas uel lex iusto generaliter, uel ipse iustitias Deus specialiter occidi iubet, occidit hominum, uel seipsum, uel quemlibet, quicquid, homicidii crimine uellectur.

V. Viri magne sancti qui sibi mortem consciferunt, id peculiari Dei iudicio peregrere, Ethnicorum plures manus in se iniecerunt, non diuina aliqua illustratione, sed mundana gloria studio lucenti. Ignorantia inuincibilis vel ipsius Decalogi quam delendum Probabiliter, commentaria est, Patrum, & antiquorum Theologorum doctrine aduersa. Audiant Probabiliter, quod contra opinionem Molinæ, Lucretie delinens, scribat Augustinus Lib. 1. de Civ. Dei cap. xxx. *Qui appello, leges, iudicetque Romanis. Si ad vestrum iudicium quisquam delinset, hoc quærit, eodique probatur, non illam iudicem uoluntatem, uerum etiam castam, & inuincibilem iustitiam esse uolentem, non ne quæ iam id sciret, seruitute uergens plebetat? Hæc facta illa heretia: illa, si probuisset Lucretia: inuincibilem, castam, & uia per ipsam Lucretiam Lucretia in super interuenit. Presente leuitatiam. Quia si propter non potestis, quia non estat quam uoluntate uoluntate, qui inuincibilem iustitiam, & castam, tantum peccatione laudat? .. Si scilicet, esse iudicem: si pudica, cor occisa i dem de Cætone, & aliis celeberrimis Ethnicorum uiris sentendum.*

VI. Se-

VI. Scilicet quaestio pars æque certa est, nempe neminem licite posse iudicis precepto seipsum interimere. Quoniam iudicis tenent nulla in hominum uitam a semetipso eripiendam potestate fruntur; atque adeo nequaquam potestere ut homines; remanente inclinatione naturæ, & Respublica a Deo posseditatem acceptum puniendi reos, minime uero iubendi eo quæ naturæ repugnant, ut est occidio sui ipsius. Quare sicut iudex reus capitalis delicti nequit sibi mortem consciferre, sed publice potestati se tradere; ita nequit tubere ut damnatus ad mortem seipsum interimat.

VII. Obicitur. Damnatus, ut ueneno percat, tenetur os aperire ad uenenum suscipiendum: ergo potest quoque propriis manibus illud sibi propinare. Resp. Negatur consequentia. Duplex actionum genus distinguendum. Aliæ actiones sapte naturæ mortem inducunt; ut sumpto ueneno, uenarum incisione, unde torus effusus sanguis, se & patibulo precipitem dare, ut ascensu scale ad patibulum, colli suffocatio, eris apertio, & id genus similia, quæ, cum indifferencia sint, mortem necessario non inducunt; Aliæ ipsam generis illicite sunt, secus aliæ. Quæ licite rei scilicet ascendunt, ceruices labrunt, uenenum in os infusum a carnifice deglutunt. Lubet D. Thomæ uerba exscribere ex 2. 2. quæst. lxxv. art. 4. ad 2. ubi asserit, quod nullus uti condemnat, quod ipse sibi inferat mortem, sed quod ipse mortem patiatur. Et ideo non tenetur facere id unde mors sequatur. Sicut si aliquis sit condemnatus ut fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occide ministratum sumat: quia non suuere esse seipsum occidere. Hinc clare colligitur; quod, sicut malefactorum nemini præcipitur inferro se interimit, ita minime damandas aliququam sit, cogendalque ut ueneno se necet, aut fame conficiatur, cibo præsentem. Cibum omnis subtrahi reo potest, ut ille potiatur famem, & mortem. Nullo uero modo cogendus est, ne de cibo oblatio mnduocet; quia, si cibum præsentem negligere, mortem ille sibi consciferet.

VIII. Qui sumit se a uiperis morderi, uenenumque hauriunt, ut heriæcæ uim experiantur, siute se gerunt. Neque fatis est medicorum iudicium, quo testentur heriæcæ ad artis regulam compositam esse. Quomam certum est morium uiperæ, & haustum ueneni res esse mortales. Antidotum uero

heriæcæ ob plures causas, circumstantialique uim expellens ueneni amittere potest. Quare hæc experientia in solis bruta scienda sunt, nunquam in hominibus. Improbando quoque sunt qui ludos exercent in quibus probabile imminet uirne periculum. His inter colloco eos qui super-lanem ambulat, corpuique uolantem, & fane dimittunt, una manu tui affixa, uel capite deorsum inuerto, & pedo solo linem præsentem.

IX. Quæst. II. Licita ne est alicuius membri mutilatio? Resp. Conuenit penes omnes, licitum esse parti abiectionem al cuius membri, ut totius corporis sanitati prouideatur. Ceterum, quemadmodum minime licet, uel ex precepto iudicis, semetipsum necare; ita non est licitum sibi propriis manibus membra corpore abiectione. Quando tamen membri abiectione necessaria est ad euitandum mortem, aut malum alioud grauis membri tactura, potest quoque sibi membrum abiectione. Hæc ratione licitum est, manum, brachiumque exponere, ut uniuerso corpori caueatur. Homo cuius est ius corporis, eaque omniage re ualeat quæ prouident expedire cognouit ad illius conseruationem. Quare, si abesse chirurgus, & dilatio mortalis foret, eo quod ueneno se per corpus effunderet; ipse scilicet possit sibi licite manum amputare, ut certam mortem euaderet. Item uinculis contractus potest pedem, uel manum abiectione, ut mortem sibi a fera, uel sicario interendam euadat. Comburendus a flammis ex alta turri potest se delicere cum periculo fractionis cranii. Si tamen atterens nimium grauissimi dolores proferendis essent in membris mortem abiectione; nemo tenetur membri refectionem pati, eo quod tanto pretio salus conseruanda non sit. Excipiunt hancem Respublicæ periculum. Verum aut spes salutis certæ est, aut non. Si primum, uis aliquis reperire erit qui uoluit ætheribus dolores suffere, quando certus mortaliter sit tantatis obstruente. Si uero spes dubia, & exigua fuerit, pauci erunt qui tantis cruciatibus uelint se libicere ob ipem dubiam salutis compandæ. Ne multa. Hæc in re peritorem iudicio standum est.

X. Quæst. III. Licitum ne est semetipsum castrare ad superandas tentationes? Resp. Ind. Negant Theologi fere omnes. & hæc inentia negans certa est. Id decium habetur in Corellio Niceno, a quo reprobatum fuit factum Origenis, qui uirilita sibi abiecit, ut castitatem seruare. D. Thomas optimo more suo rem hanc resoluuit 2. 2. quæst. lxxv. art. 1. ubi

CAPUT VII.

De suicidio indirecto.

1. ubi, postquam docuit, neminem posse sibi mutilare membrum sanum, ut permittit mutilationem, posse vero & abscindere, & permittit abscissionem membri putridi ob totius corporis conservationem, resolvit nunquam licite membri abscissionem ad peccatum vitandam. Rationem evidentem assignat. Ideo enim licet abscindere membrum putridum ob totius corporis sanitatem, quia recipit abscissio putridi membri confert ad corporis sanitatem. Sed abscissio genitalium nullo modo necessaria est ad castitatem cultodendam, vel ad peccata vitanda. Transcribamus verba Angelici ex loc. cit. ad 3. *Membrum non est praecidendum propter corporalem salutem totius, nisi quando aliter tota subsecuti non possit. Saluti autem spirituali semper potest aliter subveniri quam per membri praecisionem, quia peccatum subicit voluntati. Et ideo in nullo casu licet membrum praecidere propter quocumque peccatum vitandum. Unde Chrysostomus exponens illud Matth. xix. Sunt Eunuchi qui seiplos castraverunt propter regnum Caelorum, dicit: Non per membrorum abscissionem, sed malorum cogitationum interemptionem: maledictioni enim est obnoxius qui membrum abscindit: etenim homicida iust qui talia praefecit. Et postea subdit: Neque concupiscentia manifestior ita fit, sed molestior: aliunde enim habet fontes sperna quod in nobis est: & praecipue a proprio movemur, & mente negligente: nec ita abscisso membri compingunt tentationes, ut cogitationes frenem.*

XI. Quæst. IV. *Licitum ne parentibus sit filios castrare, ipsi sine consentientibus, sive repugnantibus?* Resp. Pro licentia adfirmante adduci solent Palqualigri decis. 408. Salon in 2. 3. quæst. lxxv. artic. 1. contra 2. Trullenchius Lib. V. cap. 111. dub. 4. numer. 4. Ratio istorum Auctorum est, quia eunuchi honorabiles efficiuntur apud Principes, a quibus cantus suavitate ingentia laeta accipiunt, siquæ infestationi maximo deorsu procedent. Haec autem ratio fatuus proflus est, & vana. Neque enim perveniendus est naturæ ordo ob temporaria laeta, aut eib honorum, & famam apud Principes comparandam. Preterquamquod committitur est honor ille, fallaxque fama. Quia castrati, & eunuchi apud omnes cordatos viros, sibi insulentes, certe ut naturæ monstra habentur. Si ergo ob saltem spirituales animas, scilicet ad renovationem vitandas laeta non est membrorum genitalium truncatio; quanto minus ea licebit ob temporalia commoda?

I. Quomodo certum est neminem posse propria auctoritate, excepta peculiari inspiratione, seu ordinatione Dei, directe occidere semetipsum; ita certum est posse homines interdum iusta certitudine prudenter regulas indirecte permittitæ proprie vitæ laudatam. Sacri Ecclesie Falli splendidi, jussu indirectæ occisionis monumenta nobis exhibent. Christus Dominus religionis nostræ caput sui ipsius crucifixionem permittit. Martyres, eiusdem Redemptoris nostri imitatores, virtutis amore invicta fortitudine mortem sustinere. Veritas fidei est Christum Dominum de potestate defendere, & simpliciter nutu adversarios suos de medio tollere, atque in nihilum redigere. Martyres quoque ipsi adversarius Tyrannorum arma stringere potuerunt. Haec Omnia certa sunt.

II. Quæst. II. *Tenetur ne homines venialis maximi pretii, & extraxerintur nisi ad vitam conservandam?* Resp. Distingueda sunt mortis genera. Quando mors ab aliis nec intentatur per vim, sed ex causis naturalibus evenit, quibus tenetur adhibere remedia ordinaria, quibus communiter uti homines solent. Remedia vero extraordinaria, ut maximi valoris medicinas, itinera ad regiones laudabiles valde dilatas, divitiarum omnium profusionem, & cetera id genus nemo exequi tenetur ad vitam conservandam. Si vero mori extrinsecus per vim intentetur, tunc negligi remedia possunt, etiam ordinaria. Sic Martyres ordinariam defensionem neglexerunt, ut adducit est. Sic potest quis in extrema necessitate panem alicui extreme indigenti relinquere ex motivo virtutis. Sic licitum est naufraganti tabulam quam tenet, amico relinquere. Si praesenter exitum, utilitorem esse Resp. publice etiam vitam quam propriam, sicut, si nulla aliam virtutis ratio appareat. At in his eventibus magna opus est prudentia. Ceterum, si mors immineat extrinsecus per vim a causa naturali (puta, vires feram ad de dilanandum occurrere, a finimine absorbendum te esse, a flammis comburendum), peccates, si situm remedium commiteres, quia nulla apparet virtutis ratio, cui possis permittitæ voluntarie tui ipsius mortem in his casibus.

III. Quæst. II. *Licitum ne est id agere unde scriptura mors indirecte peccatur?* Resp. Adfirmant omnes. Quare preliari milites possunt

stant, stationem firmiter custodire: pellic tempore possunt iam homines fervire infirmis, & luc infectis; tamen sine le subito mortem praevideant. Quoties enim occurrat mortem certumque veræ virtutis motivum, licet ob exitum talis veræ, & certæque virtutis mortis periculo propriam vitam exponere.

IV. Quæst. III. *Tenetur ne infirmus cibum sumentem ad mortem exadendam, si in sumptione extrinsecus afficiatur doloribus?* Resp. duplici ex capite oriri abominationem & repugnantiam ad cibum sumentem: vel ex furore, & dementia, contra quam nullam est remedium; vel ex infirmitate extrema, quæ ita vires extenuaverit, ut nequeat infirmus cibum deglutire; & neque in hoc casu maiori molestia affligendus foret homo. Raro enim accidit, dementia, aut extrema læta subiacet, ut infirmus possit tantum cibi sumere, quantum satis est ad vitam servandam. Quare in his casibus deest veritas, & prudentia opus est.

V. Quæst. IV. *Licitum ne femina est permittitæ se ab invadere violari, ne ab eodem occidatur?* Resp. Duo tanquam certa praedicanda sunt. Alterum quod femina mortem potius perire debeat quam libidinis assensum probare. Alterum quod, si invadit indiceret mulieri ut ad impurum congressum se prepararet, aliquo morti obnoxia erit, mortem potius subire deberet quam se ad turpem actum disponere: quia tunc manifesta esset in turpitudinem cooperatio. Distingueda etiam est duplex vix extrinsecus illata. Altera dicitur absoluta, quæ est simpliciter talis, nuncupaturque compulsio. Altera appellatur secundum quid talis, quæ licet inclinet, impellatque personam, ideoque vocatur impulsio a D. Thoma in II. Sentent. dist. xiv. artic. 2. tamen absolute illam non cogit, sed eidem facultatem se determinandi relinquit. Hæc vix, seu violentia recidit in metum gravem. Animadverendum quoque, voluntatem humanam respectu propriorum actuum nequaquam pati violentiam posse, licet illam sustinere quæ respectu actuum quos ipsi imperat, ut docet D. Thomas 1. 2. quæst. vi. artic. 4. *Quantum igitur ad actus a voluntate imperatos voluntas violentiam pati potest, in quantum per violentiam exteriora membra impediri possunt ne imperium voluntatis exequantur; sed quantum ad ipsium proprium actum voluntatis non potest ei violentia inferri.*

VI. Sermo in presenti non est de violentia absoluta, & omnino cogente, in qua mulier mere passive se habet, nullamque

resistentiam exercere potest; sed loquimur de posteriori violentia. P. Ludovicus Lopez I. Part. instruct. conf. cap. xiv. Toletus Lib. V. c. 5. Sotus Lib. V. de iust. quæst. 1. art. 5. ad 3. & alii insistent, feminam posse permittitæ sui violationem, et mortem evadere, dummodo voluntate repugnet turpitudini.

VIII. Communis, & vera sententia hoc negat, propugnatque feminam mortem oppetere debere, ut sui corporis violationem vitet. Quoniam, si morte evitare potest violationem, vis illata non est absolute talis, sed duntaxat *fremitum quærit*, quæ non auferat absolute revera voluntarie permittitæ turpem congressum, seu violationem libidinosam sui corporis. Siquidem, iuxta oppositæ sententia propugnatore, femina permittitæ se habendi in turpi congressu, voluntarie libidinis proprium corpus invadit, ut mortem effugiat. Detrahitur turpitudinem actus; sed quietam, & immobilis se prædet fornicatio. Porro hæc exterior quies, & immobilitas femine non est a principio extrinsecus cogente; sed a propria ipsius voluntate. Minatur utique mortem invadit, nisi femina se se supponat, aut si agitationibus corporis resistat, repellatque invadentem. Verum eiusmodi minæ timorem utique incutunt, minime vero cogunt, aut necessitatem imponunt. Ergo femina voluntarie & libere se se subicit aggressori, sub ipso quiescit immobilis voluntarie, & libere negligit resistere corpore, & omnium virium conatu oblectari. Porro hæc voluntaria quies, hæc voluntaria indifferentia est interpretativa, & æquivalens cooperatio in turpem congressum. Paucis nec clarus explicio. Duplex assignari potest resistentia. Altera est interior, seu voluntatis. De hac in presentia non loquimur; supponimus enim feminam interius dissentire turpitudini actionis. Altera resistentia exterior est, seu corporalis. Mulier igitur dum exteriori permittitæ se habet, dum omni conatu exterioribus membris non resistit, dum perpetua corporis agitationibus non refragatur; sed libere ob vitandam mortem ingressum concedit aggressori; iam flagitii participes efficitur. Accedit quod propter summam adeo delectationem hæc exterior contentus simpliciter voluntatis, & secundum quid involuntarius, secum facillime trahit etiam interiori voluntatis contentum.

VIII. Obicitur. Nullum est peccatum abique consensu voluntatis; sed in casu proposito femina nullo modo consentit in turpitudi-

rodinem actus pravi: ergo non peccat. Quod non consentiat; patet: quia positive dissentit: Illa exterior quies, & indifferencia permixta physica est, non moralis. Resp. Etiamodi femina non habet consensum formalem, bene tamen interpretativum. Qui non verat, vete cum possit, iuber. Potest, ut supponitur, femina corporis agitatione, & nuda resistere: quia si effect usquequaque compressa, haud foret disparationis locus: tunc enim solum cum sancta Lucia canore potest: *Si in vitam suscipere voluit, cessat nuda dupliciter ad coramam.* Ergo dum voluntarie, & libere ad evitandum mortem omittit exteriora repugnantia, interpretative consentit in ipsum flagitium congressum. Porro ad peccatum non requiritur consensus expressus, & formalis voluntatis, sed sufficit interpretativus, & equivaleat, qualis habetur in nostro casu. Tunc nullus eiusmodi consensus habetur, quando femina exterius undiqueverum compressa, & ad ipsius redacta, nullo modo resistere valet. Verum, quosies timore mortis voluntarie permittit corpus suum fordari, illa in hoc exterius opus praesumptum consentire; periculumque grave est ne in ipsius actus turpitudinem consentiat. At, cum hae quaelibet ad sextum Decalogi mandatum pertineat, iterum ibi in examen vocabitur.

CAPUT VIII.

De homicidio casuale.

I. Homicidium casuale illud dicitur quod est praeter intentionem occidentis. Duplex distinguitur homicidium casuale solet. Alterum quod est praeter voluntatem tunc in se, tum in sua causa: & hoc homicidium proprie casuale dicitur, omnique peccato caret, utpote ex quacunque parte involuntarium. Alterum homicidium casuale illud est quod, licet non sit voluntarium directe, & in se, voluntarium tamen est in sua causa, vocaturque casuale mixtum, est voluntarium indirectum, & ex causa: & hoc homicidium peccatum est.

II. Dupliciter evenire hoc homicidium indirectum potest, nempe dum operam rei vel licite, vel illicite. Si des operam rei licite, adhibeatur omnino moraliter diligenter in caveas homicidium, quod inde sequi posse praevideat; nullo inquiratur homicidii crimine. Quare qui proficiunt regulas, aut lapides, ex quibus graves percussiones, aut occisiones loqui praevident, si diligenter dil-

igent, admoncantque transientes; nullum peccatum perpetrant, etiam si post diligenter admonitionem sequatur homicidium. Hae ratione licet ex moderata patris verberatione marceator filius; licet venator in nemore aliquem, explodens scopum occidit hominem, excillimus se occidere seram, nullam peccatum est.

III. Si vero des operam rei illicite, ex qua communiter sequitur homicidium, peccas peccato homicidii. Hanc nobis exhibet doctrinam Angelicus 2. 2. q. lxxv. art. 8. *Causa est casuale agens praeter intentionem: Et ideo ea quae casualia sunt, simpliciter loquendo, non sunt intenta, neque voluntaria. Et quia omne peccatum est voluntarium, secundum Augustinum, consequens est, quod casualia, in quantum ad modum, non sunt peccata. Contingit tamen ad quos non est actu, et per se voluntum, vel intentum, esse per accidens voluntum, et intentum, secundum quod casus per accidens dicitur removens prohibens. Unde ille qui non removet ea ex quibus sequitur homicidium, si debeat removere, incurrit quoddammodo homicidium voluntarium. Hoc autem contingit dupliciter: uno modo quando datus operam reus illicite, quae vitare debebat, homicidium incurrit; alio modo, quando non adhibet debitam sollicitudinem. Et ideo secundum iura, si aliquis des operam rei licite, debitam diligentiam adhibens, et ex hoc homicidium sequatur, non incurrit homicidii reatum; si vero des operam rei illicite, vel etiam des operam rei licite, non adhibens diligentiam debitam, non exatit homicidii reatum, si ex eius opere mors hominis consequatur.*

IV. Ex D. Thomae doctrina videtur colligi, danti operam rei illicite, quantumvis ex ea homicidium natura sua nec certo, nec verisimiliter sequatur, si tamen sequatur, imputandum fore. Quod difficile est, & veritati repugnare videtur. Nam nullum peccatum, nisi voluntarium. Si ergo nullo modo praevideatur in actione turpi homicidium, nec in praevidendi obligatio, quia communiter ex illa actione loqui haud solet homicidium; non videtur quod, si casualiter, & praeter omnem intentionem sequatur homicidium, debeat imputari danti operam rei illicite.

V. Distingueendum igitur est. Quando quis exercet opus illicitum, ex quo communiter homicidium consequitur, licet diligentiam adhibeat, ut illud vitet, reus homicidii evadit. Quia, cum ex una parte opus illud vetitum sit, & ex alia inde sequatur com-

muniter homicidium, quoties aliquis vult opus illud illicitum, vult quoque homicidium illud consequens. Prae oculis tamen habenda est Caeteram doctrina in hunc articulum D. Th. Si opus illicitum, cui das operam, non sit nisi veniale peccatum, & diligens sit ad cavendum periculum homicidii quod inde sequi potest; nec eis reus nisi veniale culpa, neque mortaliter homicidium erit tibi imputandum. Assert exemplum Caeteram. Si religiosum, qui vii sine profectu casus in cap. Diligenti, & in cap. Significasti extra de homicidio, non propterea reus esset homicidii; dummodo nullo modo ex praefata equitatione praevideret periculum. Angelicus ergo loquitur de opere illicito ex quo communiter sequitur homicidium, seu quando opus ipsum est via ad mortem. Significat voluntas, quae praecavere periculum studeat, iustitiae est, & languida, quando communiter ex tali opere mors consequitur. Quare tunc in se homicidium tibi imputatur, quia est reapse voluntarium in causa. Doctrinam hanc clare confirmat Catechismus Concilii Tridentini Part. III. lect. 7. in 5. praecip. *Quomodo homicidii reus sit quis casu casum fecit. In quo tamen datus de causis peccati potest. Altera, si quis in iusta occupatus hominem occiderit: exempli causa, si quis gravidam mulierem pugno, vel cetera percussit, ex quo abortus sequeretur; fuisse quidem illius praeter perussoris voluntatem, non tamen praeter culpam, cum illi non liceret nullo modo gravidam mulierem percussit. Altera, si non omnibus circumspiciis negligenter, et incaute aliquem occiderit. Haec est tota D. Thomae doctrina, in cuius intelligentia ne abusus, adverte, homicidium debere esse connexum cum actione illicita, vel iniusta.*

VI. Quare, si raro, & fere nunquam ex opere illicito sequatur homicidium, praecedatque debita, & moralis diligentia; tunc non videtur imputandum. Hinc, si Clericus venationis arborum, aliarumque ferarum operam det, sed moralem vigilantiam & sollicitudinem adhibeat ad evitandum homicidii periculum, etiam remouit; reus utique est praecipii ecclesiastici, prohibentis Clericis venationem; sed homicidii, si casu inde sequeatur. Quando igitur opus illicitum nullo modo via est ad homicidium, etiam si inde sequeretur praeter homicidium, etiam si inde sequeretur praeter homicidium, non est illud imputabile.

VII. Plura hic dicenda forent de irregularitate, & restitutionis onere, quae ex homi-

cidio sequuntur. Verum haec omnia suis propriis locis discutientur.

CAPUT IX.

Animadvertio in ea quae dicta sunt de homicidio, & suicidio.

I. S. Erius, & summa maturitate ea quae de homicidio scripti, recogitavi, expendi. Laxe, & efferrate nonnullorum recentiorum opinioniones, quae licite effundi humanum sanguinem docent ob vanum honorem, ob invidiam aliam, & conservationem unius, decem, viginti auroreum, antievangelice mihi sunt, & humanae societati perniciosissimae videntur. Augustinus defensionem propriae vitae cum occisione invaloris improbare videtur. Doctrinam S. Augustini interpretatur S. Thomas 2. 2. q. lxxv. art. 7. locum habere in eo qui intendens occidere invaloris. Siquidem Angelicus docet, nunquam licentiam esse propriae vitae defensionem cum intentione occidendi aggressorem. Concedit dumtaxat posse hominem intendere propriae vitae conservationem cum moderamine inculpatae tutelae se defendendo, etiam si praeter eius intentionem mors sequatur invaloris. Hoc istum inculpatae tutelae moderamen, haec praeva intentio vitae conservanda seorsum in illo conflictu (in quo concitatus est animus, turbata mens, & intellectus tumultu omnia fervent) ab intentione occidendi iniustum aggressorem, difficillima est. Idcirco fundenda praes: Deo tunc, ne similes permittat eventus, noque a tam gravissima tentatione liberet.

II. Latronum occisiones, quae licitas laudati recentiores defendunt, improbas, & cum evangelica lege pugnantis iudico. Namquam ergo licita erit furum occisio? Extrema vitanda sunt. Extremum in quod prolapsi praefati recentiores sunt, cavendum; cavendum quoque & alterum. Quid, si latrones domum tuam obfoderent, omnia tua bona raptrari ad vitam, ad familiam totam sustentandam tuam necessaria? Quid hoc in casu diceret? Reum defensionem intendere, ex qua praeter ipsius intentionem mors furum sequeretur? Ego sane homicidii criminis fidei dampnare non audeam, dummodo moderamine inculpatae tutelae servaretur. Sed subilo perarros esse ejulmodi casus, & rarissime servari ea omnia quae S. Thomas praescribit ad licitam defensionem vitae cum occisione invaloris. Cautissima igitur sint consilia, cauteque declinationes

in similibus controversis, quæ acutissime Augustini mentis aciem fegerunt. Patres omnes, & divina Scripturæ terrena bona prævi facere, immo contentumenda incalcant. Pro unius, sicut pro omnium animarum redemptione mortem Christi IESUS appetit. Hæc præ oculis habenda, ut quam sint Evangelio repugnantes opiniones supra recensitate, quæ facie permittunt homicidia, comprehendere valeat.

III. Neque S. Augustinus licitum esse homicidium ob virginis defensionem. Cæcum quod hunc illis accensio qui vix ac ne vix quidem eventum, Ex historia ecclesiastica legis me non recordor ex tot virginibus sincero virginis amore flagrantibus, ad lupanaria ab ethnicis Principibus damnatis, Deum permisit ut vel una florem amitteret virginis. Legi, plures divino afflata Numine lepras occidit, ut tantum thesaurum intamnatum custodiret. Nullibi legi, vel unam eo spiritu actam, ut irrueret in aggressorem,

illamque interimeret. Arma castitatis sunt pudor, verecundia, modestia, invicta constantia, animi fortitudo, quæ aggressores strenue repellunt; ad celestis sponsi sinum receptus, & ardens divina gratiæ petitiõ. Hæc si servaverint virgines, calæque matronæ, nunquam deerit ad repellendos impuros aggressores divinum validissimum præsidium. Si ergo nobili legitur servata virginis gladio tincto humano sanguine, non est cur nos homicidia concedamus licita virginibus: quia alia via a Deo providi eidem didicimus. Hæc sunt causa. Ceterum utrum evadere casus possit in quo licita sit castitatis custodia cum occisione aggressoris, penitus ignoramus. Neque regulam certam pro rarissimo eventu præscribere volumus, tum quod revera quid definiendum sit, minime tenemus, tum ne hinc recitantes aliqui anam arripiant. regulam pro aliquo extraordinario casu constitutam extendendi, & dilatandi, uti in more habent, ad quoscunque fere eventus.

LIBER OCTAVUS IN DECALOGUM, SEXTUM, ET NONUM PRÆCEPTUM TRACTANS,

Non machaberis: Exod. xx. vers. 14.

Non concupisces uxorem proximi tui: ibid. vers. 17.

PRO O E M I U M.

DUO sunt flagitiorum genera quæ gehennam Christianorum multitudine implent, concupiscentia carnis, & cupiditas divitiarum. Unumquodque horum criminum duplici præcepto vetitur est. Carnis concupiscentia sexto, & nono, rerum cupiditas septimo, & decimo prohibentur. Cuiusque alterius generis virtum unico præcepto vetatur. Et tamen quæ primis Decalogi mandatis adversantur, graviora sunt; verum habet. Nihilofacto quia vehementiori impetu in hæc duo feruntur homines, ideo concupiscentiam duplici expresso mandato, liciti & rerum cupiditatem aliis duobus præceptis cohibere Deus opportunum duxit. Materies sexto præcepto prohibita, ampla est, latulenta, peltifera, quæ in corporum, non iecus ac in animarum perniciem levit. Omnibus virtus pudor cum hæc, præ omnibus sceleribus a Deo purissimo spiritu animas abducit, illaque in brutorum gregem præcipites agit; quin brutis hebetiores evadunt libidinosi. Illa enim ut plurimum lobis generationis causa coeunt; contra luxuriosi homines, omnibus temperantur, & honestatis legibus fractis, malis æquique infranctioribus, continentur huic hærent loto. Non corporis sanitas, non vite diuturnitas, non æterna animarum salus a lubrico curru revocare eos valent. Ob oculos habent putrida corpora, libidinis lue inquinata, sanie, & tabo undique diffusenta: nec propterea respiciunt. Adeo potens est veneri opium

opium ad fascinando homines libidini deditos. Quod vero universaliter est contagio illiæ, eo est explicito difficitur: non quod difficile sit illius cum ratione, divinaque lege reputandum ostendere, sed quia adeo plurius, adeo nefanda est, ut vix haberi sermo de ea possit, quin lingua, mens, aureque inquantur. Quare sapienter Catechismi Concilii Tridentini admonet III. Par. de 6. præcepto lect. 1. ut in hac re explicanda curas admodum sit Parochis, & certis verbis rem commoverent quæ moderationem potius edidit quam exortitionis copiam. Verendum est enim ne, dum islate atque copiose nimis explicata sunt, quibus modis homines ab huius legis præcepto discedant, in illarum rerum plicatæ forte incidat, unde excitantur potius libidinis materia quam extinguenda illiis ratio cogitare solet. Utinam saluberrimam hæc admonitionem executioni mandasset Calixtus plerim, qui plus iusto hæc pietæ iuo voluntur calamo. Quid opus erat tot libidinosorum monstra inventa, tot horridos explende libidinis modos, atque conatus ob oculos lectorum ponere? Numquid necesse erat rationis, quæ infortabilis luxurie ardor excoxit? cerent esse peccata tot conprehendi rationis, quæ infortabilis luxurie ardor excoxit? Verecundia a natura inita datur, & infortabilis luxurie ardor excoxit? cerent esse peccata tot conprehendi rationis, quæ infortabilis luxurie ardor excoxit? Verecundia a natura inita datur, & infortabilis luxurie ardor excoxit? cerent esse peccata tot conprehendi rationis, quæ infortabilis luxurie ardor excoxit?

DISSERTATIO PRIMA.

DE LUXURIA, EIUSQUE SPECIEBUS.

CAPUT I.

Reverentur propositiones tum ab ecclesia damnatae adversus sextum præceptum, tum quæ nimiam laxitatem, & horrorem præferant.

§. I.

Propositiones damnatae ab Alexandro Papa VII.

- I. **M**ortuus, sceleris, & bestialitas sunt peccata eiusdem speciei infame: adeoque sufficit dicere in confessione, se peccasse pollutionem, Est 24.
- II. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam. Est 25.
- III. Est probabilis opinio quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo vitæ, seculo periculo consensu interiori, & pollutionis. Est 26.
- IV. Non est obligandus concubinaris ad eiendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinaris, vulgo

Repalo, dum deficiente illa, nimis agere vitam, & alia epule radio magno concubinarium asserent, & alia famula nimis difficile inventetur. Est 21.

Propositiones proscriptæ ab Innocentio XI.

- I. Tam clarum videtur, fornicationem secundam se nullam involvere malitiam, & solam esse malam, quia interdicta, ut contra rationem omnino rationi dissoluta videtur. Est 28.
- II. Malitius iure natura prohibita non est. Unde, si Deus eam non interdidisset, sepe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali. Est 29.
- III. Copula cum contagata, consentiente marito, non est adulterium: adeoque sufficit in confessione dicere se esse fornicatum. Est 30.
- IV. Emulus qui submissis humeris scelerat adparat heram suam ascendere per sanctas ad stuprandum virginem, & militioris eidem subseruit descendendo scalam, aperiendo ianam, aut quia iuste cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur. Est 31.

V. Potest aliquando abstergi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quin tempore dixerit, & ex proposito querit, aut se se ingerit. Est 61.

VI. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua iustis, aut iustis non iustis occurrat. Est 62.

VII. Licetum est quareere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximo. Est 63.

S. II.

Propositiones luxu Castissimum modum damnate.

I. **R**ogas, utrum fornicatio, & pollutio, aut quicumque alii non naturals carnis committitur, habitus terete in Ecclesia, sit sacrilegium, & hoc debet in confessione explicari? Respondet, esse probabilis quod non. Caramuel in Regula disp. quod. non. 1017. Valquez in 1. 2. D. Thomae quest. lxxi. disp. xviii. cap. vi. num. 6. pag. 467.

II. **P**ossunt famuli tuta conscientia meretricis, aut pellicis mente ministrare, cibos non solum communes, sed & calidos, & provocantes ad venereum condire, & lectum privarum sternere. Constat non solum cibos communes dixi, quia scio esse maiorem difficultatem, si essent tales qui excitarerent veneream. Tunc enim iuxta aliquos Theologos deberent famuli a tali ter-vitio desistere, ne in veneream illicitam cooperarentur indirecte. At prudentiores existimant etiam tales cibos posse sine culpa comitari. Idem Caramuel in Theol. Practicant. Tom. II. precept. vi. q. v. 111. cap. 2. in 2077.

III. **P**ossunt lectum domino, & amabile sternere circa culpam venialem, consonio veritate, & diama. *Andrea num. 2077.*

IV. **N**on est peccatum mortale dimittere, & pellici, alias rem habiturus, aut lectum procurare hospicio, aut parare lectorem solito, aut foribus fuscire. Ratio est, quia aliud est fornicari, aliud maiorem in ipsa fornicatione habere delectationem in genere luxurie; aliud, & omnino divertium, habere maiorem requiem in genere commoditatis. Sane hanc ultimam domino etiam fornicatore procurare nullum non est. Idem ibid. num. 2077.

V. **N**on est peccatum conducere pellicem in domum sui domini; tamen, eam per-

caturam previdere. Idem ibid. n. 2081.

VI. **S**cio ex verbis amatoris securitatem pollutionem, vel ex curio femine aspectu, vel ex nimia comestione, aut ebrietate. Num sit mortale? Docet Valquez non esse, nisi praesens. P. Antonius Escobar in Sum. tr. 1. exam. viii. c. 111. n. 80.

VII. **C**irca verba quatuordecim, an peccaret mortaliter qui feminam sollicitaret sine intentione executionis, ob solam voluntationem amoris, si sciat certo illam minime ad obsequium alienandam? Peccat, quia ad scandalum illum adfert. Quod, si iam effugiat libidinis sit qui sollicitat, tantaque iam infamia circa liborem laborat ut nullatenus femina ad scandalum assequenda sit. Non delinquit mortaliter. Idem ibid. n. 208. 97.

VIII. **S**it magister in choris se ad aliquos tantum rationem prope, peccat ne eiusmodi tactus admittendo? Respondet negativum. Idem ibid. c. 111. n. 80.

IX. **V**alde probabilis est, opinionem affirmantem oscula, & tactus, dammodo non sint in partibus ad generationem destinatis immediate, & proxime, si sunt absque intentione carnali, non esse peccata mortalia, sed ad summum venialia. Unde colligo, quod Confessor sollicitus in confessione ad huiusmodi oscula, & tactus absque intentione prava, non sit denuntiandus vi motus proprii Gregorii XV. & aliorum summorum Pontificum. P. Thomas Hurtado Tom. I. variar. resol. tract. 111. cap. 111. refel. 27.

X. **D**icendum est, peccata luxurie contra naturam, etiam magis turpia apparent, & maiori nota infamiae digna sint, ex genere tamen suo minorae esse quam peccatum furti. P. Valquez in 1. 2. D. Thomae Tom. I. quest. lxxxi. art. 4. in notat. num. 30. pag. 480.

XI. **S**i habens delectationem veneream, & cessante tamen periculo consentit in amplexu, vel periculo in pollutum consentit, nullo modo peccabit, neque venialiter, si solum permittat appetitum delectari, neque tative se habendo. P. Ioannes Sanchez in disput. select. disp. xxi. num. 3. pag. 102. edit. Pevet. ann. 1639.

XII. **Q**ui ederet calida, ut fornica immunda haberet, non peccaret; quia solummodo impudicium voluntarium in causa nullo iure prohibuitur est. Idem ibid. cit. num. 13. pag. 106.

XIII. **Q**uando est delectatio solum probabi-

habile te succubitorum tentationi, certe etiam probable est te non succubitorum. Atque sicut in plurimis aliis materiis factis est ex arduis delectationem speculativae probabilium deducere conclusionem tibi gratam; ita licet tibi argumentari. Occurrunt mihi graves tentationes, ob quas vir prudens sapienter iudicare potest, non se lapsum in novum crimen mortale, si accesserit ad hanc domum. Vice versa sunt alia rationes etiam graves, ob quas alius neque prudens pronuntiaret me non lapsum. Ergo possum sine nota temeritatis, & imprudentiae me committere illi occasioni, certo non commissurum, si illud quido scirem me in illa admitturum illud grave peccatum. Aliquo adeo fas est per se legendo committere se periculo probandi peccandi mortaliter. P. Gregorius Gobat in Experiment. Theol. volum. 1. tract. 111. cap. 16. num. 725. pag. 595. edit. Novaebii ann. 1669.

XIV. **L**iquid scio crebro fieri, preteritum iudicium peboris, & mulicos, ut eodem in lecto puella cum proco cubent aliquot horas inanti, & exanti; & tamen nihil omnino impudicum agant, vel unquam oscula, & stupes circumlationes exerceant; unde iudico, non posse a Confessario negari absolutionem omnibus illis puellis peboris. que non videntur habere propositum nequam amplius admittendi proci in lectum suum. Idem Volam, II. cuius titulus Quinquarius Tractatum de tract. v. cap. xxxiii. sc. 2. num. 19. & 20. pag. 552. & 553. Edit. Constant. ann. 1670.

XV. **S**i concubinarius nequeat dimittere suam concubinam sine iactura centum aureorum, seu ducatorum, poterit Confessorius pro re nata amplius sententiam vel Ioannis Sanchez, vel Orsedi, paulo ante relatam. Idem tract. VII. cap. 16. in 535. pag. 596.

XVI. **S**i ipsa est ita effensa, ut dimissa, prolata sit occasio concubinatum, re tamen iam volenti patrocinantur plerique ex citatis; sed utique munitendus est peculiaribus propositis, & aliis mediis sicut & patrocinabuntur, si ipsa sit eius ancilla, & nequeat amplius ad ipsam alique pari periculo cum tamen hand possit alio modo carere ancilla omni. Idem ibid.

XVII. **S**i rufiens a viro eximato de hoc, ac pio audisset fornicationem, & furtiva externa esse peccata, non haere fornicandi, aut furandi desiderium, quibusdam

Nepotibus delicti videtur, hanc ignorantiam minime excusare, quod hic liberet veit obvietur exterium, quod esse peccatum non novit. Quamvis hoc probable sit, probabilis tamen credo illam actum internum excusari omnino a maiora. P. Thomas Sanchez Lib. I. in Dec. c. xvi. n. 16. & 17.

XVIII. **L**icet Nav. Philiar. Azot. existimant, excusari coniugium peccare moraliter, si voluntarie delectetur coniugio sensuiva, ac venera, orta ex coniugio absentes apprehensio, eo quod tali coniugio tunc ordiari non possit ad eam coniugalem, sed potius consistit ad pollutionem; opposita tamen sententia probabiliter non erit. P. Paulus Layman Tom. I. Lib. I. tract. 3. cap. vi. n. 4. & 5.

XIX. **P**eccatifer Satana consentiendo, & cooperando, puta committendo se sensibus, quod ipsi peccatit verbi 20. Porro licet tamen in tanto periculo infamiae, & mortis negativae se habens, ac permittit in eorum libidinem, modo interno acti in eorum non consentisset, sed cum delectata, & excecata fuisset; quia malus bonum est, & vana est vana quam pudicitia; unde hanc pro illa exponere licet. Itaque non tenebatur ipsa exclamare, ut docet Dominicus Soto Lib. V. de iust. q. 1. art. 5. & Navarrus Menar. xvi. n. 1. Quod ergo exclaimaverit, nulloque modo libidinem illorum in se permittit, & alius fuit insignis, & hereticus calitatis. Tatis est enim magis in male quam polli. Cornelius a Lapide in Daniele cap. xiiii. vers. 27.

XX. **A**n, si amicus meus vult ut ego feram maculosa, & similia, turpis sollicitudo amicum instruat, quae ipse mittit ad suam concubinam, possim ego sine peccato decessere? Fateor, si tibi magis sit eiusmodi amicitia, ac vere timere cum amicitiae excusari te possit; quia tunc notabiliter mensuranti iustus meum accedit. Simile quid est; si te amicus perat in cubiculum, hunc et accendimus, in quo sis cum fornicatorem. P. Thomas Tamburinus Lib. V. in Decal. cap. 1. §. 4. n. 20.

XXI. **A**n, ex aliquo iusta causa factum sit commorare eum cuius amicum perenti ad fornicandum, vel locare domum meretrici, etiam ubi hoc circumstantiam aliquis peccatum admittit; vel si meretrici domum illum conducens plurimum fecerit honestis vicinis meretrix? De hoc casu illi interrogatus fui. Nam quidam viruobisillimus

instanter ab amico domum eius ad mere-
tandum petebat. Ac si hoc illi denegal-
let, in gravissimum damnum incidebat.
Coniungit, & peccat hoc faciendo. Et
respondit negative, quia abique detrimento
proprio proportionato hoc denegare mini-
me poterit. P. Antoninus Diana Tom.
VII. tract. v. resol. q. 1. pag. 241.
c. 1. an. no. 1698.

XXV. Et hoc colligitur quid dicendum
sit de uoluntate detentibus meretricem ab uno
loco ad alium, quam se iuncti illic petere ad
peccandum? Hi enim regulariter excusan-
tur a peccato, quia ad hanc causam non amit-
tunt iudicium, quod est eo ministerio com-
parant, ita sicut Meretrix de ego. Idem
Diana loc. cit. resol. q. 1. pag. 239.

XXIII. An sit aliqua causa excusans
prebentem numerum concubinarum iudicium, ab
illoque petentem ut iudicem in negotio in-
terpellet? ... Si negotium grave sit, ut
desique iudicem tibi non esse propinquitum,
spes autem intercessionis concubine gra-
tum fore, neque alia via appareat qua
possis illum ad servandum tuam us inie-
dere; crederem tibi licere petere a concu-
bina ut in tali negotio intercedat. . .
Quod vero media illa intercessio concu-
bina, & iudex periculo peccandi exponan-
tur, non obstat quominus id licite fieri
possit, urgente gravi causa. P. Ferdin-
andus de Castro palio Tom. I. tr. vi. disp.
vi. p. 101. 15.

XXIV. Peccant licet dubio moraliter,
regulariter loquendo pictores pingentes val-
de turpia, & obliena, & multo magis hi-
storias obscenas vel turpia representan-
tes, ex quibus moraliter certum est mil-
tos laetius graviter quoad castitatem, &
pudicitiam. . . Deo autem regulariter lo-
quendo: nam in casu raro, si tanta esset
pictoris, vel histrioris necessitas, ut eo in-
terius indignus ad vultum nostrorum, vel e-
iusmodi quid necessarium, semel aut iterum
licere, donec alia virtus ratio occurrat, per-
mittunt alii DD. cum Taurinorum, dum-
modo abest periculum mortale impurae de-
lectationis venere. P. Patricius Sporer
Tom. II. tract. v. in 5. preceptum Decal.
cap. 1. sect. 3. num. 92.

XXV. Utrum pictori liceat pingere si-
maginem animalis pro eo quem pictor certo
scit in illam turpiter esse affectum; idque
extra finem matrimonii, preferam si etiam
essent matrimonii ad invicem incapaces?
Resp. Non licere citra peccatum mor-

tale regulariter loquendo, cum prebeat fo-
mentum, & incrementum turpis amoris;
nisi iterum causa gravitatem necessitatis pi-
ctoris excularet: cum enim talis pictura de-
le sit indifferens, & etiam bono usui dele-
re vire possit, ab eadem gravi necessitate
poterit pictor permittere peccatum illicitum.
Idem Sporer loc. cit. n. 93.

XXVI. Utrum liceat famulo domino a-
scendere volenti ad rem habendam cum fe-
mina, & pedem sustinere, aut scalam appo-
nere ad mortem sibi imminentem vitam
danti? Negabunt forsitan aliquid post decretum
55. P. N. Innocentii. Sed probabilissimu-
to respondeo affirmative. . . . Nec obstat
quod ea cooperatio damnetur in 31. pro-
positione memorati decreti Innocentii, quia
in eo decreto damnatur ea cooperatio fa-
muli ob causas in propositione ipsa memo-
ratas. P. Emmanuel a Conceptione, & ten
Continuator Leonardus S. Sacramentum in re.
Decal. precept. 1. tr. II. in ordin. ix. tract.
vii. disp. 14. quest. 11.

XXVII. An famulus scribens, vel de-
serens scripta ad venientem provocantia ad
evadendum mortis, vel gravis nocentium
periculum, peccet mortaliter? . . . Probabi-
litate respondeo negative. Idem loc. cit.
quest. xxviii.

XXVIII. An liceat famulo concubinam
portare, ne a domino male tractetur, aut
e domo expellatur? . . . Probabiliter re-
spondeo affirmative. . . De casu autem
huius questionis mentionem nullam fecit
propositio damnata (51. ab Innocentio XI.)
ac prout non est propter illam receden-
dum ab affirmativa lententia. Idem loc.
cit. qn. xxvi.

XXIX. Interesse comediis, ubi turpes
res representantur, ob solam vanam curio-
sitate abique periculo probabili lapsus in
aliquid mortale, non est leralis. Immo
quando audiuntur huiusmodi turpia in co-
mediis representata ob solam delectationem
resistantem ex verbis turpibus, non est mor-
tale. P. Vincentius Candidus Tom. I.
disquisit. xi. art. 2. dubii. 5.

XXX. In re venerea, sive in delectatio-
nem propria luxurie delibata admitti ma-
lo. Torrecilla Tom. I. tract. 111. disp.
11. cap. 111. ca. 1. sec. 1. art. 14. fol. 514.

XXXI. Femina, cui mors imminet,
vel detrimentum in bonis, vel aliud simi-
le immineret, sub lerali non tenetur voci-
ferare, vel cum tanto incommodo resistere

sed, secluso periculo contentus, poterit se
sincere oppressori. Idem Torrecilla Tom. I.
Summ. tract. 111. disp. 11. cap. 111. sect. 2.
n. 15. fol. 514.

XXXII. Possunt coniuges, ut saluti
consulant, vel ne onerentur prole, celsa-
re minus consensu a copula inceperit, si ab-
sente ipis, cum letaliter peccent. Idem
ibid. sect. 5. num. 92. fol. 530. cum Diana,
& aliis.

XXXIII. Secluso periculo pollutionis,
salem ut ipis voluntaria, gravis culpa non
est coniugatus delectari de copula praterita,
vel futura, ut presenti sibi proposita, etiam
in tempore in quo copulam exercere non
valent, etsi abentes sint. Idem ibid.
tract. 111. disp. 11. cap. 111. sect. v. n. 134.
fol. 534.

XXXIV. Secluso item periculo pollu-
tionis, salem ut ipis voluntaria, gravia
vel non est in sponsis de futuro, aut vi-
dus mente, vel etiam sensu delectari in re.
copula licite in matrimonio habenda, vel
habita. Idem ibid. n. 149. & 152. fol.
536.

XXXV. Secluso rursus periculo pollu-
tionis, salem ut ipis voluntaria, gravia
non sunt in sponsis de futuro oscula, &
amplexus, & tactus (qui prolixo libidi-
noso non sint) ob turpem aliquam dele-
stationem. Idem Torrecilla Tom. I.
Summ. tract. 111. disp. 11. cap. 111. sect. 5.
num. 165. fol. 537.

XXXVI. Pollutio praevia, secluso pe-
riculo contentus, & intentionis erga ipsam,
non est sufficienter voluntaria, & impu-
nibilis ad culpam, si proveniat ex causa,
que, etsi nec necessaria, neque utilis sit,
remote tamen ad pollutionem se habeat
vel in illam notabiliter non influat. Idem
ibid. sect. 9. n. 39. fol. 536.

XXXVII. Pollutio eodem pe-
riculo contentus, & intentionis, quoties
causa, ex qua provenit, non est graviter
peccaminosa in materia luxuriae, etsi sola
in se sit graviter peccaminosa in alia spe-
cie, & in illa praevidetur futura, non est
peccatum mortale. Idem ibid. num. 63.
fol. 591.

XXXVIII. Pollutio, abstrahendo a vo-
luntaria, vel involuntaria, intrinsece mala
non est. Idem ibid. n. 87. fol. 591.

XXXIX. In propos. 38. damnata ab
Innocentio XI. (que aiebat: Tam clarum
videtur, fornicationem secundum se nullam
Covg. Thes. Tom. IV.

resolvere malitiam, ut contrarium omnino
rationi dissolvi videtur) non damnatur
dicere fornicationem non esse malam fe-
cundum se; sed modus propositionis, qua-
tenus ait: Tam clarum videtur. Idem in
prop. damn. tract. 1111. ad prop. 48. Inno-
cent. 2. fol. 455.

XL. In proposit. 49. damnata ab Inno-
centio XI. que aiebat: Malitiam iure natura pro-
hibita non est: non venit damnatum dice-
re, iure nature lub venialit tantum esse
prohibitum. Idem ibid. ad prop. 49. In-
noc. concl. 5. fol. 547.

XLI. Non est grave desiderare polluti-
onem que vel in somniis, vel etiam in vi-
sibus, nulla datur culpabilis opera, eveniat,
vel inartibus causa, vel ob ledandas tenta-
tiones, aut ex alio quovis motivo honesto.
Idem Tom. I. Sum. tract. 1111. disp. 11. cap.
111. sect. 9. n. 99. fol. 593.

XLII. Peccat uxori, quin graviter pec-
cet, mere pallive se habere (salem fe-
clio periculo contentus) ad lodumiam,
ad quam maritus cogit lub moris com-
minatione. Idem ibid. sect. 10. num. 9.
fol. 594.

XLIII. Audire, loqui, scribere, canere
turpia, & similitur turpia particulari obli-
tam levitatem, ex se non est grave. Idem
ibid. sect. 12. n. 171. & 172. fol. 610.

XLIV. Pari modo chorez, etsi turpes,
sunt indifferentes, non que intrinsece ma-
le. Unde ex levitate animi tantum, va-
nitate, vel vana recreatione eas ducere,
vel spectare, peccatum veniale non exci-
dit. Idem ibid. n. 173. fol. 610.

XLV. Scemsi adfistere, sicutque spectare de
rebus etiam turpibus, & amariis, secluso
periculo contentus, gravis culpa non est.
Idem ibid. num. 176. fol. 610.

XLVI. Similitur gravis culpa non est in
secluso periculo scandalii, & prava provo-
candi intentione, tales comedias turpes
representant, aut facere. Idem ibid. n.
181. fol. 611.

XLVII. Fucare se feminas, si ad maiorem
pudicitiam offendendam fiat, dummo-
do prava intentione abest, si iuxta consuetu-
dinem patrii fiat, nec veniale forsitan erit.
Idem ibid. n. 182. fol. 611.

XLVIII. Mulier si se ornet iuxta con-
suetudinem patrii, & non peccat, ne mioli-
mam graviter, etiam si ornatus sit super-
fluus, & maximus, licet animadvertat
turpiter adamari posse, dummodo animo
provocandi hoc non fiat. Idem ibid. disp.
1. cap. 1. cap.

l. cap. 1. feli. 3. n. 120. & 122. fol. 250.
 XLIX. Quibus mulieribus, cui maxime
 inlignis, concubinatium patric non exco-
 decis, nullam legem, speciebus mali ha-
 bet, dummodo non sit habitus peccatoris
 meretricum. Idem ibid. n. 122. fol. 250.
 L. Gravis culpa non est in feminis no-
 datur denudatio ad mamillas ad offenden-
 dabu pulchritudinem, si fiat iuxta confes-
 sionem patrie, dum animus provocandi
 abis. Idem Torrecilla Tom. 1. Somo. post.
 121. d. 1. cap. 11. feli. 12. n. 130. fol. 251.

LI. Gradus, tota quena committitur in-
 celsus, etiam si primus non venit neces-
 sario in confessione expiendus. Idem
 ibid. fol. 6. n. 24. fol. 502. & seq. cum
 Diana, & aliis.

LII. Nec est circumstantia incelsus ne-
 cessario consistenda, impudice trahere, vel
 etiam sodomice constantinoos, vel affi-
 nes matricos, vel feminas. Idem ibid.
 n. 15. fol. 502.

LIII. Dicitur hic, an possit absolvi
 qui in occasione peccandi proxima verlatus
 est, antequam illam tollat, prosterim si
 in alia confessione id promittit, & deinde
 non sicut promissis. Nonnulli putant ab-
 solvi non posse extra calum necessitatis...

LIV. Communitas tamen cum Sacer. Tapicna,
 & alie censetur, posse humilimodi peniten-
 tiam absolvi semel, ac iterum, si apparet
 hic & nunc vera signa doloris, & propo-
 siti effectus tollendi scilicet occasione pro-
 stituti. Ratio tunc videtur posse prima, &

secunda vice absolvi, est, quia potest peni-
 tentia ante immediatam audientiam con-
 fessionem, aut audiendo ipsius Confessarii
 admonitiones excitari ad verum & efficaci-
 propositum non peccandi: in quo calu est
 sufficienter dispositus. Sic passim absoluntur
 penitentes, pro hoc quod proponant
 restituere, quamvis ante confessionem non
 restituerint: prout poterant. Neque
 ex propositione illa 61. Innocentii XI. erui-
 tur quod absolvi non possint. Nam qui pro-
 ponit occasionem tantum tollere, non potest
 dici quod illam velit praesenti. P. Do-
 minicus Viva in sua Tract. in propo. 41.
 Alexander PII. num. 16.

LIV. Queritur tertio, an reservatione
 afficiatur qui cum Moniali peragat, vel
 atreterit actus lubricos de re veniales:
 v. g. genas vellitare, mamillas tangere,
 & solum ex pravo affectu, vel ex prava
 intentione moralis. Resp. negative. Nam
 iuxta nostram regulam octavam non nisi

peccata pro externam militiam mortalia
 reservantur. in Differentione in Casu-
 servatos Veneta Dioceseos.

CAPUT II.

Sensus genuinis divini mandati, Non
 moechaberis.

I. Communis est Catholicorum senten-
 tia, praefatis verbis, Non moechaberis,
 Delum prohibuisse non adulterium tan-
 tum, quod proprie significat verbum Moecher,
 sed quaecumque illicitum concubitum, om-
 ninoque illicitam actionem. Duo hic sapien-
 ter dilinquit Augustinus in qu. super Exod.
 qu. lxxx. Primum adulterium tam viri,
 quam feminis vetitum. Atque ista lex non
 solum viris in populo veteri feminis data
 est. Neque enim quia dicitur est. Non concu-
 pite proximum proximi tui, nisi fili hic pra-
 ceptum debet putare femina, tamquam licite
 possit concupiscere virum proxime suae. Si ergo
 hoc est illa quod viri dicitur est, intelligi-
 tur, quamvis non dicitur sit, quod etiam ad
 feminam pertinet: quanto magis ex eo quod
 dicitur est, Non moechaberis, uterque sexus
 constringitur, cum & ipsum praecipitur posse
 cogeri ad utrumque, sicut non occides, non
 furaberis, & alia quae similiter non expresso
 quae exprimitur, uterque sexus constringitur.
 Tamen, ubi unum exprimitur, honoratur utri-
 que exprimitur, id est masculinum, ut ex hoc
 intelligat etiam femina quid sibi praecipitur
 sit. Alterum, quod nomine Moechia quaecum-
 que fornicationis, & luxuriae speciem turpem
 prohibet Deus. Quia ergo moechia etiam
 fornicatio in Scripturis dicitur. Sed utrum-
 que unum fornicatio moechia dicitur, in ca-
 pitulo Scripturae non nisi inter se occurrit ben-
 ectionis exemplum. Sed si non omni fornicatio oc-
 tiam moechia dicitur potest, ubi sit in Decalogo
 prohibita illa fornicatio quam solum viri qui nec-
 peus non habent, cum feminis quae matris non
 habent, utrum cogeri possit, ignorat. Sed si
 facti nominis bene intelligitur omnis illicita
 usurpatio rei alienae: non enim exprimitur
 permissit qui factum prohibuit, sed utriusque
 totum intelligi voluit quodquid illicito re-
 rum proximi auferretur: profecto & nomine mo-
 echia utriusque illicitus concubitus, atque illicitum
 membrum non legitimus usus prohibetur de-
 bet intelligi. Idem docet Lab. 1. de forni-
 Dom. in monte cap. 12111.

II. Plura alia tum ex Augustino, tum ex
 veteris Patribus hic transcribere possem, quod
 bre-

brevitatis gratia missa facio: Convenit enim,
 ut dixi, penes Catholicos in hoc mandato,
 Non moechaberis, quolibet luxuriae actio-
 nem vetari tum anteriorem, tum posteriorem.
 Quod ratione ipsa declarare quoque possu-
 mus. Piores sunt luxuriae species ipso adu-
 lterio nefandiores, ut bestialitas, sodomia,
 incelsus, & mollities: Porro qui prohibet im-
 purius, potiore iure maius malum vetat. Et
 quoniam fornicationis simplicis malitia inferi-
 oris fit adulteri iniquitate; tamen quia na-
 tura sua mala est, ut infra videbimus, & li-
 ta prohibita intelligitur. Expresse vetat illam
 Deus Deut. 22. 11. Non erit meretrix
 de filiabus Israel, nec fornicator de filiis
 Israel. Item Levit. 19. Ne prostribas filiam
 tuam.

III. Eadem ratione prohibentur et omnia
 quae antecedunt luxuriae actionem, ut oscula,
 tactus, amplexus, colloquia prava, epulor
 amatoriae, lasciva, ornamenta, & cetera id
 genus, quae ad concitandum, fovendamque
 libidinem tendunt. Vetitio enim sine, eo ipso
 prohibita continentur ea quae sine comparando
 intersunt. Quomobrem quolibet mandatum
 Decalogi, quae ratione verat opera exteriora
 prava, vetat pariter actus internos. Vitiu duntaxat
 advertit lectum, & septimum manda-
 tum alio duobus mandatis expresse vetantur
 ob impotentiam hominum in eadem prope-
 sitionem. Cuiuslibet quoque vitii interiores a-
 ctus, ut dicitur est, prohibentur implicite.
 Desideria vero, delectationesque contra lectum,
 & septimum mandatum nono & decimo pro-
 hibet expresse Deus, tum ut validius eorum
 inclinationes coerceret, tum etiam quia obca-
 cuti Iudei autumabant, opera duntaxat ex-
 terna vetita esse.

IV. Panis rem omnem expedit Catechis-
 mus Concilii Tridentini Pars. III. in 6. pre-
 cep. num. 5. his verbis. Praecipit vero etiam
 rem adulterium discrete vetitum est, quia pra-
 ceptum turpitudinem quae illi cum aliis intem-
 perantia generibus communis est, indistincte quo-
 que peccatum non solum in proximum, sed
 etiam in eorum societatem adiunctum habet.
 Est illud item certum, quod si a libidinis ce-
 terorum impertinentia non abstinat, eum ad hanc,
 quae adicitur est, incontinentiam facile labi.
 Quare hoc adulteri interdictio facile intelli-
 gitur omne impunitatis, & impudicitiae gene-
 quae peccatur corpus, possibit. Immo vero o-
 mni virtutum numerum libidinem hoc praecipit
 omne esse, tum ipsius legis vis significat, quam
 servitalem esse cogit; tum Clivitus Dominus
 docuit illis verbis: Audibis, quia dicitur est

antiquis non moechaberis: ergo autem dico
 vobis, quod omnis qui viderit mulierem ad con-
 cupiscendum eam, iam moechatus est eam in
 corde suo. Haec sunt quae fidelibus publice tra-
 denda duximus.

CAPUT III.

Quid sit luxuria, & quantum illius species.

I. Haec est vitii luxuriae definitio quam tra-
 dit D. Tho. 2. 2. quael. 151. artic.
 3. Hic perit ad rationem luxuriae, ut ordi-
 nes, & modum rationis excedit circa venetas.
 Quod paucioribus verbis explicari potest. Est
 luxuria, ut dicitur, inordinata appetitio. Est
 licita esse quent, si rationis ordo servetur;
 quemadmodum cibus & potus. Nam sicut cibus
 ad individui, ita illa ad speciem continentem
 destinata sunt, ut idem Augustinus hoc. est. artic.
 2. perprime explicat, inquit: Est vero luxur
 sine vitium potest esse oblique peccati, sicut
 delictu modo, & oratur, secundum quod com-
 petit saluti corporis; ita etiam & alius ve-
 neceratur potest esse oblique omni peccato, si
 fiat delictu modo & ordine, secundum quod
 est convenienter ad finem generationis hu-
 manae.

II. Quae I. Sit ne luxuria vitium genere
 seu mortale, & capitale? Resp. Adfirmat
 omnes cum D. Paulo ad Galat. v. ubi re-
 latur: Qui talia agunt, Regnum Dei non possi-
 dent. Ratio illi est vincit. Venerea enim
 ad generis humani propagationem ordinata
 sunt. Ergo huc pertere, & in alium finem
 detorque, est enormis ordinis a natura, &
 a Deo praesertim perurbatio. Sui itaque ge-
 neris gravis culpa est. Quod evidenter osten-
 dit Augustinus, dum probat vitium istud inter
 capitalia crimina enumerari. Quandoquidem
 inquit 2. 2. quael. 151. artic. 4. Vitium ca-
 pitale est quod habet finem nullum appetibi-
 lem; ita quod ex auro appetitu homo procedat
 ad multa peccata perpetranda, quae omnia ex
 illa vitio, inquam ex principali, viti discen-
 tur. Etus autem luxuria est delictum vene-
 reorum, quae est maxima. Unde huiusmodi de-
 lectatio est maxime appetitibus secundum appeti-
 tum sensitivum, tum propter vehementiam
 delectationis, tum etiam propter consuetudine
 huiusmodi concupiscentia. Unde manifestum
 est quod luxuria est vitium capitale. Si
 proximi species, luxuria non capitalis modo
 culpa est, led etiam inter capitalia scelera fa-
 cile princeps: nam committitur homines pro-
 pter luxuriam, aut ream cupiditatem cetera
 crimina perpetrant. O 4 III.

III. Quæst. II. *Quæ sunt luxurie filie?*
 Resp. Octo, respondet idem D. Thomas 2.
 2. quæst. c. lxxi. artic. 2. sicut sequentes:
 caritas moris, inconsideratio, precipitatio,
 incontinentia, amor sui, odium Dei, affectus
 presentis sæculi, & horrores futuri. Priores qua-
 tuor neminem, posteriores voluntatem inquin-
 ant. Nemo Angelico Doctore clarus tam
 hanc expedit. Quare eiusdem veritas, quæ
 ibidem habet, transcribo. *Sunt enim ratio-
 nis quatuor actus in agendis. Primum quidem
 simplex intelligitur, quæ apprehendit aliquem
 finem ut hominem: & hoc actus impeditur per
 incontinentiam, secundum illud Daniel. xlii. Spe-
 cies decipit te, & concupiscentia subvertit
 cor tuum: & quantum ad hoc ponitur ec-
 clesiæ mentis. Secundus actus est consilium de
 his quæ sunt agenda propter formam: & hic
 etiam impeditur per concupiscentiam luxuria.
 Unde Terentius dicit in Eunuchis, loquens de
 amore libidininos: Quæ res in loque consilium,
 neque modum habet ullum, eam con-
 silium regere non potest: & quantum ad hoc po-
 nitur precipitatio, quæ importat subtractionem
 consilii. Tertius est iudicium de agentis: &
 hic etiam impeditur per luxuriam: dicitur
 enim Daniel. xlii. de sensibus luxuriosis: Avertit
 sensum sensum tuum, ut non recordentur
 iudicium iustorum: & quantum ad hoc po-
 nitur inconsideratio. Quartus autem actus est
 preceptum rationis de agendo, & qui etiam im-
 peditur per luxuriam, in quantum scilicet homo
 impeditur ad impetu concupiscentiæ ne exequat
 id, quod dixerunt esse futurum: & quantum
 ad hoc ponitur incontinentia. Obnubi-
 tatio autem mentis iustine necessario conse-
 quitur ex am voluntate in suis actibus aber-
 rant. Hanc quoque actuum voluntatis pertur-
 bationem perspicue explicare Angelicus ibidem
 perit hoc patet. Ex parte autem voluntatis
 consequitur duplex actus inordinatus. *Quæritur
 autem ut appetitus suus: & quantum ad hoc
 ponitur amor sui, quantum ad hoc ad delecta-
 tionem, quem inordinate appetit: & per op-
 positionem ponitur odium Dei, in quantum volu-
 nter prohibet delectationem concupiscentiæ. Alius
 autem est appetitus eorum quæ sunt ad finem:
 & quantum ad hoc ponitur affectus presentis
 sæculi, in quo sollicitus aliquis vult. Tria volu-
 nter: & per oppositionem ponitur deperitio fu-
 turi sæculi: quia luxuriosus detinet se carnalibus
 delectationibus, non sicut oportet ut ad spiri-
 tuales, sed ipsa sit causa.**

IV. Luxuria ergo implicem mentis intel-
 ligentiam, quæ finem in humanum apprehendit,
 consilium de his quibus finis comparatur, iu-

dicium de his quæ agenda occurrunt, & ratio-
 nis preceptum, quod executionem imperat,
 involvit, perturbat, vitiat, depravatque qua-
 tuor recentibus impedimentis, caritate, in-
 consideratione, precipitatione, incontinentia.
 Voluntatis actuum similiter econominam con-
 fundit, perversitate immans libidinis. Delectat
 enim finis intentionem amore sui, in quo fi-
 nem constituit. Ex hoc amore proprio oritur
 odium Dei, qui voluntates carnales prohibet.
 Electionem denique mediorem perturbat, in-
 ferique amorem presentis sæculi: & tandem
 hunc amorem consequitur horror, ac despera-
 tio, æternæ felicitatis, quoniam voluptates car-
 nales vitæ præditiis, salutem parant cele-
 stium delectationum. Hæc omnia experientur li-
 bidinosi, & voluptatibus dediti homines: eod-
 dem temper luto herant, & in facibus suis
 volvantur, ut sues: vix in calum erigere
 mentis oculos audent. Deum blasphemant,
 quod tam laeves voluptates prohibent: mor-
 tis, futuræque vitæ recordationem excutunt,
 ne amaritudinem ullam finis delectationibus
 aspergant. Vides illos in consilio cæcos, præ-
 ceptis, inconsideratos, nonquam sibi constant-
 es, & bona omnia dissipantes ad luxuriam
 esplendam. Displacent illi ipsi, & vehem-
 entius, ac perpetua siti ardentes, lumentas
 aquas querunt, ut ipsam extinguant. Ad quo
 plus bibunt, eo plus alunt, quin refriger-
 antur aliquando nunquam alsiquantur. Quam
 sint libidinosi ad publica officia, & regimi-
 na iustitia, nemo non videt. Nulla in ipsis
 prudentia, consilium nullum: ut suis pravus
 cupiditibus morent gerant, omnia tum di-
 vina, tum humana concutiunt. Quod si pro-
 prium patrimonium, corporis sanitatem, &
 animam ipsam produunt; nunquam publicam
 aliorum felicitatem promovet. Quare, si
 illi ipsi sibi rationem adiungant, lege in
 iuramentorum gratiam sponte concludunt, iure
 & merito a quacumque dissipate, officio at-
 que regimine, ut libidini, & furoris, repelli
 omnino debent. Nec oportet, luxuriosos
 te agnoscere consilio, & prudentia præditos.
 Nam, quod perarum est, commanem legem
 non tollit.

V. D. Thomas loc. cit. ad 4. præter enu-
 meratos octo luxurie fetus, partem ad intel-
 lectum, partem ad voluntatem spectantes,
 atque inficientes utramque hanc hominis fa-
 cultatem, quatuor alia illius hydra monstrata
 receniet, quæ externa sunt, & locutionem
 ipsam inquinant, aliam turpiusque, iur-
 rilia, ludicia, & stultitia. Dicendum
 quod illæ quæ scilicet ponit, sunt quidem in-
 ordi-

ordinati actus exteriores, & præcipue ad locu-
 tionem pertinentes: in qua est aliquod inordi-
 nationem participant. Uno modo propter uer-
 titatem; & sic ponitur luxuria: quia ec-
 clesiam ex abundantia cordis ut loquitur, ut di-
 citur Math. xxi. Luxuriosus, quorum cor est tur-
 bulens concupiscentiis plenum, de facili turpia
 verba pronuntiant. Secundo ex parte causa-
 rum enim luxuria inconsiderationem, & præ-
 cipitationem causat, consequens est quod faciat
 pronuntiare in verbis leviter, & inconsiderate
 dicta, quæ dicitur scurrilia. Tertio quantum
 ad finem: quia enim luxuriosus delectationem
 querit, verba sua ad delectationem ordinat: &
 sic pronuntiat in verbis ludicris. Quarto quan-
 tum ad sententiam verborum, quam pronuntiat
 luxuria propter caritatem mentis quam causat
 suis verbis præfert delectationes quas ap-
 petit, quod sententia aliter robustus. Hactenus
 pulcherrime Angelicus Doctor.

VI. Quæst. III. *Quot sunt luxurie species?*
 Resp. Quatuor, in Decret. caus. xxvi. q. 1.
 cap. 11. & c. Cum ergo hoc quinque tantum enu-
 merat. Alii tamen designant. Communis sen-
 tentia septem esse docet. Sunt autem sim-
 plex fornicatio, adulterium, incestus, stu-
 rapium, rapina, vitium contra naturam, sacrile-
 gium. Quamvis D. Thomas 2. 2. q. clv.
 art. 1. sex tantum enumeret, sacrilegium ad
 adulterium revocans, quod adulterium spiri-
 tuale nunquid; tamen artic. 10. eiusdem quæ-
 stionis sacrilegium confidit ut peculiarem luxu-
 riæ speciem.

VII. Ratio diversitatis specificæ sumitur a
 materia, seu obiecto, secundum quod rationi
 opponitur. Venereæ delectationis obiectum
 duplici vi rationi repugnat. Primo modo,
 quod aut finem delectationis impedit, qui est
 proles generatio. & hoc est vitium contra na-
 turam, & hoc est vitium contra naturam, &
 est simplex fornicatio. Alio modo repugna-
 delectationis venereæ materia, seu obiectum
 restit rationi potest, prout referat ad
 alios homines: quod duobus evenit modis
 potest. Primo ob finem qualitatem, cuius
 honor non servatur, ut si sit aut affinis,
 aut consanguineus: cui si vir mûceatur,
 perpetrat incestum. Secundo ob potestatem cui
 tenia subiect: si enim subditi marito suo,
 qui eam cognoscit, ad hereticum committit, si
 vero sub potestate potestatis constituta sit, con-
 mixtio stuprum est: si e domo paterna aufer-
 tur, & vis adit, rapina dicitur; denique
 si Deo per votum dicata fuerit, sacrilegium
 est. Hæc sunt luxurie species quæ singularem

produunt repugnantiam cum recta ratione,
 inique genere sui peccata mortalia.

VIII. Quæst. IV. *Distinguuntur ne omnes
 species luxurie intra proprium genus essentialiter,
 vel tantum accidentaliter?* Resp. Propri-
 etatem & valide imperant Scholastici dispu-
 tationem habent super questione propostâ.
 Convenit penes omnes, fornicationem, polli-
 tionem, bestialitatem, & sodomitam esse
 species atomas, maxime post 24. propositionem
 ab Alexandro VII. damnatam. Id id que-
 ritur, verba sua ad delectationem ordinat: &
 sic pronuntiat in verbis ludicris. Quarto quan-
 tum ad sententiam verborum, quam pronuntiat
 luxuria propter caritatem mentis quam causat
 suis verbis præfert delectationes quas ap-
 petit, quod sententia aliter robustus. Hactenus
 pulcherrime Angelicus Doctor.

VI. Quæst. III. *Quot sunt luxurie species?*
 Resp. Quatuor, in Decret. caus. xxvi. q. 1.
 cap. 11. & c. Cum ergo hoc quinque tantum enu-
 merat. Alii tamen designant. Communis sen-
 tentia septem esse docet. Sunt autem sim-
 plex fornicatio, adulterium, incestus, stu-
 rapium, rapina, vitium contra naturam, sacrile-
 gium. Quamvis D. Thomas 2. 2. q. clv.
 art. 1. sex tantum enumeret, sacrilegium ad
 adulterium revocans, quod adulterium spiri-
 tuale nunquid; tamen artic. 10. eiusdem quæ-
 stionis sacrilegium confidit ut peculiarem luxu-
 riæ speciem.

VII. Ratio diversitatis specificæ sumitur a
 materia, seu obiecto, secundum quod rationi
 opponitur. Venereæ delectationis obiectum
 duplici vi rationi repugnat. Primo modo,
 quod aut finem delectationis impedit, qui est
 proles generatio. & hoc est vitium contra na-
 turam, & hoc est vitium contra naturam, &
 est simplex fornicatio. Alio modo repugna-
 delectationis venereæ materia, seu obiectum
 restit rationi potest, prout referat ad
 alios homines: quod duobus evenit modis
 potest. Primo ob finem qualitatem, cuius
 honor non servatur, ut si sit aut affinis,
 aut consanguineus: cui si vir mûceatur,
 perpetrat incestum. Secundo ob potestatem cui
 tenia subiect: si enim subditi marito suo,
 qui eam cognoscit, ad hereticum committit, si
 vero sub potestate potestatis constituta sit, con-
 mixtio stuprum est: si e domo paterna aufer-
 tur, & vis adit, rapina dicitur; denique
 si Deo per votum dicata fuerit, sacrilegium
 est. Hæc sunt luxurie species quæ singularem

UNIVERSITATIS

UNIVERSITATIS

relaxa divinis. Confirmant laudati Salmanticensis non requiri votum, sed satis esse propositum, ut virginitas sit peculiaris virtus, pluribus aliis D. Thomæ auctoritatis, potissimum ex *IV. Sent. dist. xxxviii. quæst. 3. artic. 2. & ex 2. 2. q. clxi. artic. 3.* ubi solus propositi mentionem Angelicus facit; quod verum habet. At res tanti non est, ut longiternum requirat dissolutionem. Militamen prohibitor sententia est. D. Thomæ requirere votum, propositum firmiter; quia ratio quam adducit, ineluctabilis videtur, videlicet virtutem non amitti, nisi per peccatum. Propositum autem abique peccato violari potest. Ideo enim quis proponit, & a voto abinquit, ut liber sit ad nuptias incedens. Et sic docent Caietanus 2. 2. q. clxi. artic. 3. ad 4. Ioannes a S. Thoma 1. 2. disp. xv. artic. 2. numer. 11. Communis quoque sensus id habere videtur. Nam tam homines, quam mulieres, quæ virginitatis amore flagrant, eam voto Domino consecrant.

IV. Quæst. II. *Est ne virginitas excellentior matrimonio?* Resp. Admiram omnes Catholicos cum D. Thoma 2. 2. q. clxi. artic. 4. ubi hoc pacto huiusmodi veritatem, quæ fidei est, evincit. Dicendum, quod, sicut patet in Lib. I. Hieronymi contra Iovinianum, hic error fuit Ioviniani, qui posuit, virginitatem non esse matrimonium preferendam. Qui quidem error præcipue deservit, & exemplo Christi, qui & matrem virginem elegit, & ipse virginitatem servavit, & doctrina Apostoli, qui 1. ad Cor. xii. virginitatem consulant, tamquam melius bonum: & etiam rationem, quia bonum dicendum est potius humano bono, tum quia bonum animæ præferat bono corporis, tum etiam quia bonum contemplativæ vitæ præferat bono activæ. Virginitas autem ordinatur ad bonum animæ secundum vitam contemplativam, quod est cogitare ea quæ sunt Dei; coniugium autem ordinatur ad bonum corporis, quod est corporalis multiplicatio generis humani, & pertinet ad vitam activam: quia vir, & mulier in matrimonio vivere necesse habent cogitare quæ sunt mundi, ut patet per Apost. 1. ad Cor. xiii. Unde indubitanter virginitas preferenda est conjugio.

VII. Advertendum, comparationem fieri status virginalis cum statu matrimoniali, seu inter sacramentum & virginitatem: nam patet sacramentum præstare virginitati.

VIII. & diversis præstatis catholicam veritatem obicitur hæretici recentiores, Lutherani, & Calvinistæ, Ioviniani aborugue hæreticorum alicuius, præceptum a Deo primis

parentibus impositum Genes. I. Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Huius divini mandato advertebat virginitas. Ergo aut est a Deo prohibita, aut inferioris excellentiæ matrimonium.

IX. Sophisma istud pluribus sæculis ante Lutherum, & Calvinum diluente Angelicus 2. 2. quæst. clxi. artic. 2. ad 1. Præceptum laudat rationem debiti, ut supra dictum est. Dupliciter autem aliquod est debitum. Uno modo, ut impleretur ab uno; & hoc debitum sine peccato præteriri non potest. Aliud autem est debitum implendum a multitudine; & ad tale debitum implendum non tenetur quilibet de multitudine. Multa enim multitudo non necessaria, ad quæ implenda unus non sufficit; sed implenda a multitudine, dum non sit, aliis illud facit. Præceptum igitur legi naturæ hominum datum de conjugio, necesse est, quod ab unoquoque impleretur: aliter enim videtur non conservari non posse. Sed præceptum datum de generatione respicit totam multitudinem hominum, cui necessarium est, non solum quod multiplicetur corporaliter, sed etiam quod spiritualiter proficiat. Et ideo sufficienter præcedit humane multitudinæ, si quidam verbi generationis operam dant, quidam autem ab hac abstinentes, contemplationis divinum vacent ad totius humani generis salutem, & salutem. Sicut etiam in exercitiis quidam castri custodiant, quidam signa deserunt, quidam gladiis decerant: quæ tamen omnia debita sunt multitudinæ, sed per unum impleri non possunt. Aliqui contendunt, Denique citatis verbis non impositum præceptum, sed tantum beneficium hominibus, & approbasse matrimonium; pro qua opinione adducitur Augustinus Lib. XXI. de Civit. Dei. c. xxii. & Lib. XVII. cap. xxxi. ubi explicat laudatorem textum; sed nec in questionibus vocat, fuerit ne illud præceptum, vel non. Ceterum D. Thomæ responsum plane evacuat argumentum difficultatem, & præceptum, quod admittit, rationi magnoque congruit. Neque enim minus necessaria est species quam individuum conservatio: Porro si consuetudo ad individuum alendam sub præcepto cadit, potiori iure communitio erit, ut nature humane species conservetur.

X. Opponunt iterum Lutherani, & Calvinistæ, Virginitas a Deo præcepta non est; ergo impeditioem sapit, eam per votum Deo consecrare. Ille enim cultus superfluitatis habetur qui a Deo non præcipitur, ut patet ex Deuter. cap. xii. Quod præceptum tibi, hoc

tantum facio Domino: nec adhas quidquam, nec minas.

XI. Falluntur turpiter Lutherani, & Calvinistæ, arguantes id solum Deo gratum esse quod ab eo præcipitur. Quin quod liberius est vitium, eo est tractior, dummodo honesta sit. Virginitas sponte natura hostis hostia est, & immaculata. Libera quoque est, pura est, & immaculata. Superfluitatis ne sint vitia, quam Christi mater Deo obtulit. Disputant quidem Theologi, si ne congrua voti materies res a Deo præcepta. Er quævis communitur abstinentia, non desunt tamen qui negent. Nemo autem unum in discrimen adduxit, rem honestam, nullo modo mandato præscriptam, sed solo Dei consilio probatam idoneam esse voti materiam, adeoque licitam esse, immo laudem, meritoque dignam, eam Deo voto nuncupare.

XII. Obtrudunt textum D. Pauli 1. ad Timoth. cap. v. Volo ergo inviventes matres, filites precare, adfessionem esse, nullam occasione dare adfessionem maledicti gratia. Ergo S. Paulus velle, matrimonium præferendum est virginitati continentia.

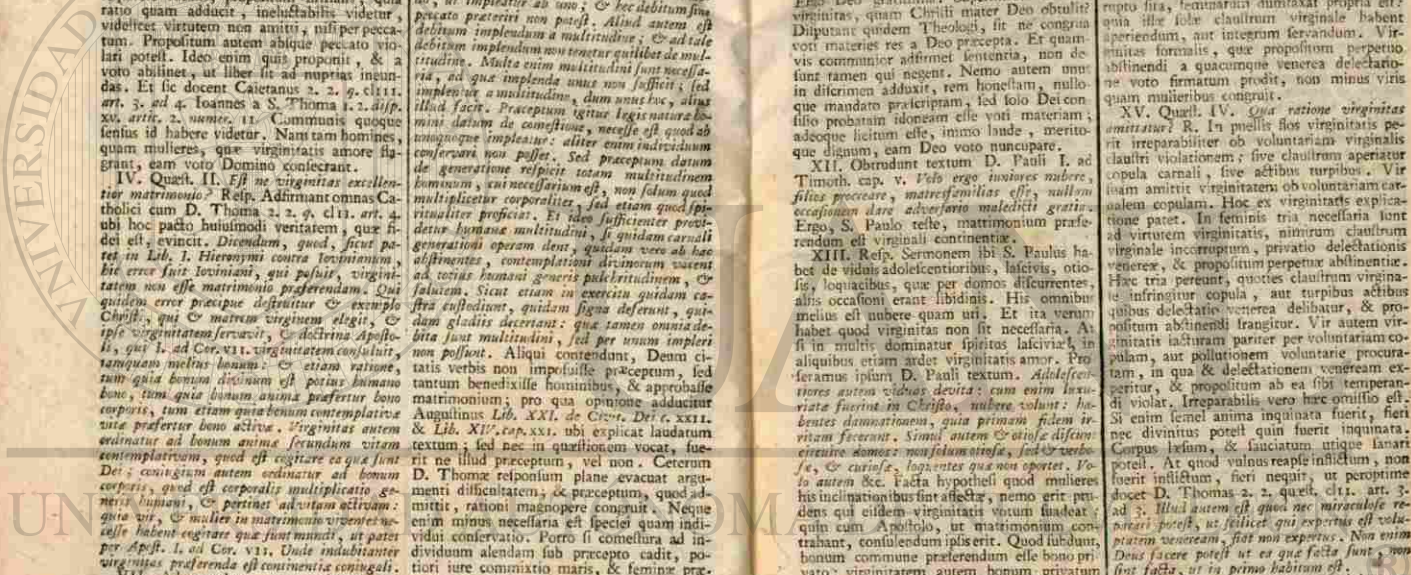
XIII. Resp. Sermonem ibi S. Paulus habet de viduis adolescentioribus, lascivis, otiosis, loquacibus, quæ per domos discurrunt, aliis occasione erant libidinis. His omnibus melius est tubere quam uri. Et ita verum habet quod virginitas non sit necessaria. As si in multis dominatur spiritus lascivus, in aliquibus etiam ardet virginitatis amor. Proferamus ipsum D. Pauli textum. Adolescentiores autem viduas devota: cum enim luxuriatores fuerint in Christo, tubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem iridam fecerunt. Simil autem & otiose discuntur domos: non solum otiose, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet. Volo autem hæc. Facta hypothell quod mulieres his illicitationibus sint affectæ, nemo erit, prius qui eisdem virginitatis votum iudicet: quin cum A postulo, ut matrimonium contrahant, consulendum ipsis erit. Quod subdant, bonum commune præferendum esse bono privato; virginitatem autem bonum privatum esse, & matrimonium commune bonum spectare: hoc argumentum, quod prolixo sermone Calvinus exægerat Lib. II. inst. cap. vi. & xvii. & sequ. paucis verbis resolvit D. Thomas 2. 2. quæst. clxi. artic. 4. ad 2. Bonum commune (inquit) potius est bono privato, si sit eiusdem generis: sed potest esse quod bonum privatum sit melius secundum suum

genus. Et hoc modo virginitas Deo dicitur præferatur secunditati carnali. Uolo Augustinus dicit in Lib. de virginitate, quod secunditas carnis, etiam illarum quæ in hoc tempore nihil aliud in conjugium quam prolem requirunt, parum nuncupat Christo, promissa virginitate compensari non posse credenda est.

XIV. Quæst. III. *Sit ne in viris æque ac in feminis virtus virginitatis?* Resp. Virginitas materialis, in claustris virginali incursus sita, secundariis duntaxat propria est: quia illæ sub claustrum virginali habent aperendum, aut integrum perpetuo abstinendum, quæ propositum perpetuo abstinendi a quocumque venerea delectatione voto firmatum congruit.

XV. Quæst. IV. *Qua ratione virginitas vincatur?* R. In puellis forte virginitatis perit irreparabiliter ob voluntariam virginalis claustrum violationem; siue claustrum aperit copula carnali, siue actibus turpibus. Vir ipsam amittit virginitatem ob voluntariam carnalem copulam. Hoc ex virginitatis explanatione patet. In feminis tria necessaria sunt ad virtutem virginitatis, nimirum claustrum virginali incorruptum, privatio delectationis venereæ, & propositum perpetui abstinendi. Hæc tria perent, quoties claustrum virginali infringitur copula, aut turpibus actibus quibus delectatio venerea delibatur, & propositum abstinendi transgreditur. Vir autem virginitatis iacturam patitur per voluntariam copulam, aut pollutionem voluntarie procuratam, in qua & delectationem veneream contemnit, in qua & delectationem veneream contemnit, & propositum abstinendi infringitur. Si enim semel anima inquinata fuerit, si ne divinitus potest quæ fuerit inquinata. Corpus lasum, & sanciatum utique sanari potest. Ad quod vulnus reple inhiendum, non fuerit inhiendum, fieri nequit, ut propterea docet D. Thomas 2. 2. quæst. clxi. artic. 3. ad 3. Illud autem est, quod nec miraculo restitui potest, ut scilicet qui expertus est voluntariam veneream, sit non expertus. Non enim Deus facere potest ut ea quæ facta sunt, non sint facta, ut in primo habetum est.

XVI. Quæst. V. *Antri ne virginitas potest extra matrimonium oblique culpa?* Resp. Communis, veraque sententia negat, quam docet D. Thomas 2. 2. quæst. lvi. artic. 3. ad 4. inquit: Delectatio quæ est ex sensibus resolutione, dupliciter potest contingere. Uno modo ut procedat ex motu proprio; & sic tollit virginitatem, siue sit per concubitum, siue

fruce absque concubitu. . . . Alio modo potest provenire prater propositum mentis vel in dormiendo, vel per somnolentiam illatam, cui mens non consentit, quamvis casu delectationem experiat, vel etiam ex infirmitate nature, ut patet in his qui sanum semine primum, & sic non peccantur impotentes: quia talis pollutio non soletur per impudicitiam contra virginis castitatem. Ratio ex dicta patet. Quoniam virginitas in proposito firmo, perpetuoque abstinendi a re venerea sita est. Corporis utroque materia est talis virtutis. Hinc materia perennis non perit animi virtus, non accedente voluntatis consensu. Hinc et quod Hieronima illa S. Lucia tyranno improperavit: Si certitatem sustuleris, castitas mihi duplicabitur ad te ipsum.

XVII. Quæst. VI. *Quot modis tum in feminis, tum in viris virginitas naturalis amittatur? Resp. Primo per copulam voluntariam cum viro, sive iuxta, sive extra matrimonium habitam, secundo per copulam involuntariam, quæ, licet veniat ex virginis consensu, ledit tamen hancmodum virginis in feminis. Tercio virilis instrumenti introductione, tamen si pollutio non sequatur, quia factus est ut actio illicque apta sit pollutio non patere, & interea pumpeur virginitatis legitum, potissimum, si semine proberis sit. In viris tamen virginitas naturalis non amittitur per actus turpes, si non sequatur seminis effusio: quia viri non habent, sicut femina, virginis signillum. Quare illi virginitatem naturalem irreparabiliter non amittunt, nisi per voluntarium seminis effusum. Nunc vero amittitur virginitas naturalis per sodomitiam, tam in feminis, quam in viris, quia do nulla sequitur pollutio, disputant in utramque partem Theologi. Amitti virtutem virginitatis certum est. Quod vero non amittatur signillum naturalis in feminis, inde colligitur quod signillum virginitatis non infrangatur. In viris vero, cum nullum virginis naturalis signillum sit, id clarus apparet. Ceterum licet hec phisice vera esse queant: tamen absolute, & theologice loquendo natura ipsa horret esse repatrate virgines, etiam corporis integritate lesa, qui tam nefando scelere sunt contaminati.*

CAPUT VI.

De simpliciter fornicatione, sive iure nature, sive iure divini, velita.

Varia est in sacra Scriptura fornicationis ususpatio. Interdum sumitur pro idololatia, & inebriitate, ut habetur Hieron. 111. *Abiit super omnem montem excessum, &*

sub omni signo sterculoso, & fornicata est ibi. Interdum pro quocunque peccato mortali, quod anima a Deo recedit, ut colligitur ex Olee iv. Separatum est concubium eorum, ut voluntate fornicati sunt. De flores plures fornicationis nomen a verbo fornicare, plures quoniam meretrices olim in fornicibus ad formam arcus extruendis morabantur, ut fornicium profecto, apposito testamento nomine, pretium praestitum ostendebat. Alii contendunt, fornicationem significare fornicationem: quia anima rationalis, ad Dei similitudinem effecta, mystice fornicatur. Sed, hic variis usurpationibus mistis, occiditur, quæ nolite subest disputati, finito est exhibenda.

II. Hæc est fornicationis definitio: *Concubitus hominum naturalis solus cum soluta corrupte.* Hinc primæ particule distinguunt fornicationem a concubitu legitimo, idcirco dicitur *Homines*: & a mollicitine, quæ est contra naturam: idcirco dicitur *naturalis*. Dux est natura, sicut cum soluta lecerunt fornicationem tum a concubitu matrimoniali, tum a concubitu cum persona affine, vel consanguinea, vel quædam continentia per Religionem, vel Quædam sacrum iurata. Ultima particula, hæc dicitur distinguunt fornicationem, a corrupte, sicut cum virgine. Quare D. Th. 2. 2. quæst. cliv. art. 6. ad 1. definit fornicationem, his verbis: *Fornicatio est concubitus qui fit cum mulieribus tam corrupte.* Hæc omnia communia sunt, nullaque præterunt difficultatem. Illud negotium quibuscumque facillime videtur, sit ne iure nature venia.

III. Dogma fidei est, fornicationem grave scelus esse a Deo severissime veritum pluribus in locis tum veteris, tum novi testamenti. Deut. cap. xxiii. *Non erit meretrix de filiabus Israel, nec fornicator de filiis Israel.* Idem mandatum repetitur in Lev. cap. xlii. *Nec passitas filium tuum.* Item Tiberius iv. *Ardeat tibi, fili mi ubi fornicatione, & præter uxorem tuam purgatum partem erimen sine.* Ecclesiasticus cap. xli. *Erudiscite a reprobis mulieribus fornicariis.* In novo autem Testamento I. ad Cor. v. *Ne commisciamini fornicariis: &c.* Neque fornicarii regnum Dei possidebunt. Item ad Ephel. v. *Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut meretrix, non inest in vobis, sicut dicit scriptura.* Ad Theolou. I. cap. iii. *Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstinetis a fornicatione.* Plures alios textus brevitate gratia prætereo, ut ad id quod in discrimen vocatur, solius explicandum accedam.

IV. Itaque Martius de Magistris tract. de temp. g. 21. contendit, fornicationem determinari viri cum delectata femina non esse contra ius nature: quod nec certitudo profici, nec educatio convenienti impediatur. Durantem in 12. dist. xxxviii. quæst. 11. n. 12. factetur fornicationem iure naturali prohiberi, si non tanta libertate, ut dicenda sit peccatum mortale æternam nature dimittit. Hoc tamen assertit, quæ scilicet habeatur interdus personarum quæ extra matrimonium est pacto mutuo vivere vellet cum opere alenda, & educande solibus. Ioannes Caramellatos habentem remittit. Nullam ipse fornicationem, sive vagantem, five certam contendit esse peccatum solo nature iure spectato. Illius argumenta, sed simpliciter infra dabimus. Thomas Tamburinus, quamquam fateatur iure nature vetitum fornicationem, tamen, ne omnino a suo Caramelo recedat, subdit explorant nobis haud esse rationem naturalem quæ id evincat. *Præterea* (inquit Lib. VII. cap. i. §. 1. num. 1.) *vobis est, dicitur rationem naturalem ad certis probantem, sed ratione facti nos docet, cum a priori nonnullis esse esse compositum.* Quæ facta positio, energia probabilium alia progressi quique valet. Ut rationes illas competas efficiam, eas sequentibus paragraphis parite explicabo.

V. Sub oculos revocande primam omnium sunt duæ propositiones ab Innocentio XI. proscriptæ. Sunt autem sequentes. 43. *Tam elata quæ videtur fornicationem secularem se nullam tolerare naturam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contractum rationi dissonum videtur.* 59. *Mollicitine iure nature prohibita non est: unde, si eam Deus non interdixisset, sepe esset bona, & aliquando obligatoria seu naturali.* Ambas propositiones docuit Caramuel, ut infra palam fiet. Rationum momenta quæ earum falsitatem evincunt, promenda nunc sunt. Nec quilibet reperit levioris esse momenti, aut loquus metaphisicis dissidiis causam illam. Quoniam, posita expressa prohibitione vi legis naturalis, evidentiis patet malitie gravitas.

§. I.

Rationes quibus S. Paulus Apostolus improbat prædictas propositiones, explicantur.

D Paulus Apostolus I. ad Cor. vi. 1. *primum vers. 9. testatur fornicationem vetitam esse, atque a regno Dei excludere. An aestimatis quæ iniqui regnum Dei*

non possidebunt? Nolite errare: inique fornicari, utque idoli servientes, neque adulteri, neque molles, neque incestuorum concubitores sitis. Deinde rationes promittit, cur prohibita sit fornicatio ver. 13. & 14. Etsi coarcti, & venter essis. . . . Corpus autem non fornicationis, sed Domini, & Domini corpus. Dicit vero & Dominum suscitatur, & non suscitabit per virtutem suam.

II. D. Thomas hoc Pauli testimonium exponens inquit lect. 111. *Improbatur autem fornicationem quæque rationibus. Harum rationum alie ex præsuppositis fidei principiis vi naturalis rationum; alie hoc nature lumine deorumdem evincunt fornicationis; ut ex eorumdem declarationes palam fiet.*

III. Præma ergo D. Pauli ratio ex ordinis ab ipsa natura instituti inversione oritur. *Corpus autem non fornicationis, sed Domini, & Domini corpus. Deus vero & Dominum, suscitatur, & non suscitabit per virtutem suam.* Corpus ergo ipsa primaria institutione non ad fornicandum creatum est, sed ad glorificandum Dominum, seu ut sit particeps glorificationis corporis Christi Domini. Deus suscitavit Christum, ut sit pignus, & ipse suscitacionis nostrorum corporum, que pater suo tempore suscitabit, & reformabit confisuram corpori claritatis Christi. Quis potest infirmitur, dedecere, rationeque admodum repugnat, inquirari corpus illud quod in finem adeo sublimem elevatum est? Disonat ergo ratio, lumine dicti illustrata, corpus fornicationem polius. Hæc est ratio quam ex Paulino textu eruit D. Thomas in I. ad Cor. cap. vi. lect. 111. *Corpus autem domini non fornicationis, idest non ordinatione ad fornicandum, sed Domini, idest ad bene ordinatione ut sit Domini vestri Iesu Christi: & Domini corpus; Dominus Iesus Christus ad hoc datus est hominibus, ut humana corpora sue glorie conformet. . . . Sed contra hoc videtur esse quod sicut venter ordinatus est a Deo ad usum ciborum, ita quedam membra humani corporis sunt ordinata a Deo ad usum generationis, quibus fornicatio exercetur. Sed respondetur est differentia quantum ad idem. Primum quidem quod Apostolus supra locutus est de vno corporis membro, scilicet de ventre; hec autem loquitur de toto corpore, quod sicut non est ordinatum ad fornicandum, ita nec ad usum immundum; sed patet usus eorumdem esse proprie corpus; corpus autem proprie animam, a qua percipit vitam secundam eius conditionem: & quia omnia ordinantur in Deum sicut in finem, ita oportet quod debet esse subiectum Domini, & ei*

Et ei dedicatum. Et quia supra locutus est de his scaturum in communi abque inordinatioe; fornicatio autem est usque inordinatioe ex membro fornicatois. Unde nec ipsa membra sunt propter fornicationem, sed propter usum generationis ordinatae rationi, cui omnia membra corporis deservire debent, sicut etiam venter non propter crapulam, & ebrietatem, sed propter convenientem usum ciborum. Unde cum dicitur, Deus vero &c. quasi fructum continentis praedicat. Unde patet quod non est intentum corpus ad fornicationem, quae opposita fuerunt fornicationem. Plurimam habent Antiqui habet, quibus e iudicandum D. Pauli doctrinam fornicationem interrumpere, & pervertere ordinem naturae, rationi advertari, atque adeo iustae naturae malam esse. Interpretationem Angelici confirmant antiquiores Patres, potissimum Chrysostomus in hunc locum. Sed persequamur exponere rationes D. Pauli.

IV. Alia D. Pauli ratio habetur ibidem verbi. Fugite fornicationem, Onne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Hoc ergo inter fornicationem & cetera peccata dicitur crimen est, quod alia peccata extra proprium corpus divagantur, contra fornicatio proprium corpus infecti, ut optime Hieronymus explicat epist. ad Amadum. Cetera peccata fornicationis sunt: quidquid enim egerimus, in alios agimus: fornicatio non solum conscientiam fornicatois, sed & corpus maculat.

V. Eandem interpretationem nobis exhibet Angelicus hic, est, inquit: *Posit tertium rationem, quae sumitur ex corporis ingratitudine. Vt aliter secundum Augustinum hic in Glessa. Qui fornicatur, in corpus suum peccat: quia anima eius totaliter carni in illo est subiecta, ita quod non possit aliud ibi cogitare. Unde in Plal. xxxi. dicitur: Nolite fieri sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus.* Quod autem tam dissolutum rationi quam proprium corpus ingratum, & federe, illudque ab eo ordine aversere ad quem institutum fuit a Deo? Facile mihi esset communi Patrum auctoritate haec firmare interpretationem, potissimum Ambrosii, Theophilacti, Athanasii, Bede, aliorumque.

VI. Non minus efficaci est haec alia Apostoli ratio, quam prodit ibidem verbi. *Nescitis quoniam corpora vestra membra sint Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adhaeret meretrici, unum corpus est.*

scitur? Fecit enim, inquit, duo in carne una. Hanc Apostoli luculentissimam argumentationem alius verbis Anglicis vertit. *Cum membra Christi Domini sunt meretricis membra. Membra nostra, membra sunt meretricis membra. Qui autem meretrici, corpus suum membrum efficit meretrici, corpus iustae carni dno evadunt caro mea. Quod ratio rationi insellus? Quid repugnant? Hae sunt S. Thome verba in cit. lect. 111. *Deinde cum dicit, Nescitis &c. posit secundam rationem, quae sumitur ex officioe humani corporis ad Christum, quae talis est. Membra hominis fornicatois membra sunt meretricis; sed membra hominis sunt membra Christi, ergo per fornicationem sunt membra Christi, membra meretricis: quod est inconveniens.**

VII. Nec opponas, hanc Apostoli argumentationem mirum probare, iure naturae vetitam fornicationem omnibus, sed ad inamum fidelibus; sicut inidelicis, qui membra Christi non sunt. Quare ius naturae, si quod est, est hypothesi tantum quod homines per federe sint membra Christi, efficacitatem habet, sedem absolute. Fugiat est opposita haec. Quoniam corpora humana omnia ex sua primaria institutione, & creatione destinata sunt in Templum Dei, Deo, ut proprio Domino, subdita sunt; & omnia redempta, ut Christi coniungantur. Hic est finis propter quem creata sunt. Quis vero inficias ierit, non advertari rationi naturali eiusmodi corpora a nisi quod ad gloriam Dei pertinet; & hoc est glorificare Deum in corpore vestro: quia in Ipsi, xxxv. v. dicitur: *In templo eius omnes dicant gloriam eius.* Ergo homo debet vitare ne in corpore suo peccet fornicatio, quod est contra gloriam Dei, & contra ministerium quod corpus nostrum debet Deo.

VIII. Quae verba Apostoli hic interpretatur S. Thomas cit. lect. 111. *Deinde cum dicit Apostolus, An nescitis &c. posit quartam rationem, quae sumitur ex dignitate gra-*

tia: quae quidem ex ambus confurgit, scilicet ex gratia Spiritus sancti, & ex redemptione sanguinis Christi. Circa hoc igitur tria facit. Primum proponit dignitatem corporis nostri, quam habet ex gratia Spiritus sancti, dicens: *An nescitis &c. quia dicitur: Ignorare non debetis, quoniam membra vestra, scilicet corporalia, templum sunt Spiritus sancti, sicut supra ratio dictum est: Nescitis quia templum Dei estis? Et huius rationem assignat, subdit: *Quia in vobis est. Dicitur autem templum domus Dei, quia igitur Spiritus sanctus in Spiritu sancto, in quo in quoque est Spiritus sanctus, templum Dei dicitur. Ex autem Spiritus sanctus principaliter quidem in cordibus hominum, in quibus caritas Dei diffunditur per Spiritum sanctum, ut dicitur Rom. v. Sed secundum quoque est in membris corporalibus, in quantum exprimitur opera caritatis.... Secundo posit dignitatem, quam habent corpora nostra ex redemptione sanguinis Christi, dicens: *Et non estis vestri, sed Iesu Christi, secundum illud Rom. xiv. Sive vivimus, sive morimur, Domini sumus. I. Cor. v. Qui vivit, iam non sibi vivit. Rationem hanc assignat dicens: *Empti enim estis pretio magno: & ideo servati estis ut qui vos redemit de servitute peccati.... Tertio refert conclusionem inventam dicens: *Glorificate ergo, & portate Deum in corpore vestro. Intra enim membra vestra sunt templum Dei, in corpore vestro nihil debet apparere, nisi quod ad gloriam Dei pertinet; & hoc est glorificare Deum in corpore vestro: quia in Ipsi, xxxv. v. dicitur: *In templo eius omnes dicant gloriam eius.* Ergo homo debet vitare ne in corpore suo peccet fornicatio, quod est contra gloriam Dei, & contra ministerium quod corpus nostrum debet Deo.*****

§. II.

Ratio quam a priori adfert S. Thomas, evidentem demonstrat fornicationem esse iustae naturae malam, atque adeo iure naturae vitatam.

I. Hactenus S. Thomas rationes S. Pauli exposuit: quae rationes, cum fuerint a Deo ipso dictatae, vere ius oportet: & eiusmodi sunt, ut probent fornicationem omnino a Deo proculdubio repugnare. Praeter has autem rationes ab ipsa Scriptura petitas, & quae sunt veluti a posteriori, alias, quas a priori appellant, Angelicus prohm. 2. 2. quest. cliv. art. 2. his verbis: *Ad hanc evidentiam considerandum est, quod per-*

tatum mortale est omne peccatum quod directe committitur contra vitam hominis. Fornicatio autem simplex importat inordinatorem, quae vitae suae incrementum vitae eius qui est ex tali committitur nasciturus. Videmus enim in omnibus animalibus in quibus ad educationem proles requiritur cura matris, & femine, quod in eis non est vagus concubitus, sed maris ad certam feminam, unam vel plures; sicut patet in avibus: sicut autem est in animalibus in quibus sola femina sufficit ad educationem fetus, in quibus est vagus concubitus, ut patet in canibus, & huiusmodi alii animalibus. Manifestum est autem quod ad educationem hominis non solum requiritur cura matris, a qua nutritur, sed multo magis cura patris, a quo est instruendus, & defendendus, & in bonis tam interioribus, quam exterioribus promovendus. Et ideo contra naturam hominis est quod vitae vero concubitus; sed oportet quod sit maris ad determinatam feminam, cum qua permaneat, non per modicum tempus, sed diu, vel etiam per totam vitam. Et inde est quod naturaliter iustis moribus in specie humana sollicitudo de certitudine proles, quae eis immoet educatio proles. Haec autem certitudo tolleretur, si esset vagus concubitus. Haec autem determinatio certae feminae matrimonium vocatur: & ideo dicitur esse Actore naturalis. Sed quia concubitus ordinatur ad bonum communis totius humani generis, bona autem communia cadunt sub determinatione legis, ut supra habitum est, consequens est quod ista conclusio maris ad feminam, quae matrimonium dicitur, legis aliqua determinetur.... Unde cum fornicatio sit concubitus vagus, utpote praeter matrimonium existens, est contra bonum proles educandae: & ideo est peccatum mortale. Nec obstat, si aliquis fornicando aliquam cognoscens fulventer providens proli de educatione: quia id quod cadit sub legis determinatione, iudicatur secundum id quod committitur accidit, & non secundum id quod in aliquo casu potest accidere.

II. Tria argumenta una hae periodo clauduntur Angelicus, ut animadvertit Caetanius in hanc articulum. Primum est. *Fornicatio simplex importat inordinatorem, quae vitae suae incrementum vitae nasciturus.... Secundum est, quod fornicatio privat prolem cura patris.... Tertium est, quod fornicatio, seu vagus concubitus tolleret certitudinem proles.* Quae tria argumenta enervare adititur Martinus de Magistri; sed quam infelici conatu, patebit, cum eiusdem, & Caramelli sophismata diluentur.

III. Pater ergo ratio D. Thomae explicatur. Conceditur humanus, sed dicitur sententia in similia a natura insensibilis et ad prolem generandam, aliam, insensibilis. Quare, si homo sperna etiam ad extra, ut a natura profertur, sed in vase insensibilis, aut alio quocumque modo, non ad generationem, aut prolem dicitur educere, in nutritionemque que impeditur, peccat contra naturam ordinem. Atque fornicator, quae est humani hincque multo, non ordinatur natura sua ad educationem, insensibilis proles. Ergo ad veritatem naturam ordinem. Eximetur secunda propositio. Fornicatores tunc personam non, nisi naturalis vinculo copulati. Ergo actio fornicationis caret debito ordine a natura iustitiae, quo proles generatur, et instruitur. Nam utique persona, videlicet maris, et feminae, requiritur ad hominis educationem, ut ipsa experientia conitat. Lac matris exigitur, sed non sufficit necessarium est foris alimentum. Requiritur patris cura qui insinuat, defenditur, nequam quantum ad corpus, verum etiam, quod maxime interest, quantum ad animam. Fornicatores autem, contra peractio, ut talis actio simul committatur non adimplentur. Ergo talis actio deficiente ordine a natura imposita, quoque nititur generandi ad proles educationem, et instructionem. Quid quod contra fornicationem non modo educationem, instructionemque impedit, sed insuper vitae prolisque generandae, aut genitae insidias struit? Vagae quippe concubitus impedit prolis generationem, ut experientia meretricum compertum est. Quot vero pericula imminunt proli genitae? Quot fetus infanciam, antequam anima formata sint? Quot evencant animam iam adepti? Quot aeternum percut, quia baptismate non abluunt? Quot hospitalibus tradentur, extraneis nutritibus alendi? Quis ergo dixerit, in hoc supremo negotio, quale est humani generis conservatio, naturae conditorem non defuisse certum atque constantem ordinem, quo tot mala humilimodi impedierunt? Neque reponas, non ita confingere ad legem positivam, quae ordinem, seu vincula praescribat indissolubile, quo iuncti genitores manent ad prolem educandam, iambendamque. Quoniam ante quamcumque positivam legem ratio naturalis hunc ordinem exigit. Lex matrimonii, quam Deus instituit, hanc ordinem imponit. Quin haec lex non adeo necessaria erit, cum potuisset Deus vinculo etiam mitti stringere genitores. Idcirco Angelicus laice potuit illam disjunctionem: *Cum*

qua permaneat, non potest dicitur tempus, sed in, vel etiam per totam vitam. Alterum enim modo potestatem Dei instituit matrimonium. Nam, est perpetuum non esset, sed dicitur, et nihilominus, inquit Angelicus, satis sufficit ad generationem, et ad nutritionem, et instructionem proli. Idcirco apud S. Thomam rationationem vim suam habere ante quamcumque legem positivam.

§. III.

Dilatantur argumenta Martini de Magistris, & Caramellis.

I. Antequam sophismata, & argutationes Caramellis refero, lubet nonnulla transcribere eorum quos testamur canit lamentationem advenit suum P. Antonium Dianam, quem in hac causa exardescens ad adversarium expertus est: quod magno sibi & infamum, & dolori verit. Pauca illius verba transcribamus ex I. Tom. Theol. Iustitiam. Fundem. XII. num. 560. Legit hunc testimonium, & commotionem doctrinam Dianam, & vixit et, exordium, & ait: Hic fuit error Martini de Magistris, ... Quare ad solvendum & minus recurrit. Sed quia Caramellus contra? Elevabit ad Deum, & talis exculis, & insularis. Tanta ne anime celsitibus tra? Velique eximium, quis, quid, curia, quem sapientissimus Diana obloquitur? Porro loquitur Diana illa mens viri doctissimus, & modestissimus, qui a consensu aliorum opinioibus abstinuit, qui tantum insubria digna invenit sicut immoderate tunc, aliquorum consensus. Et contra quem haec omnia? Contra Caramellem, discipulum, amicum, defensorem, a quo non senel fuit contra sensus ignorantiae proteritum a quo fuit in scholis excellentissimus prolixus & dilucidus, cui omnia fudere nihilominus, & accessus est iustis, & ut in iustis suis loquitur, utque ad effusioem totius languinis: pro quo vincula vitam, si iustitiam occaso, expendit libenter Caramellus. Sed dicit: Amicus ille, led magis amica veritas. Quae autem veritas? Hic vigilantiissimus vir dormitat: oculatissimus exaruit; amississimus sui ipsius edulcorat; & doctissimum non vult sapere. Quis enim vigilat? pro tanto posse, si vult? At quis vult? Quis vult, si possit? Quis sic? In DIANA etiam nunc, & in eternum nos, puerum videri, ingratum veneri. Et tamen totam Sancti scolasticum mecum gravissimum vulneratum ab

ab eo video: & tamen ita illum amo, ut contra nil opponere possit. Patere igitur, eximie domine Magister mi, ut qui solo dicitur te Ingenti, aut solvitate deliquisse, dicam saltem, te nimis festinus in illius libri nisi letione propeisse. & ideo me non bene vultisse: si enim vultisses excede, tanto te ingenio & doctrina suffulsi, ut etiam intelligeres bene. Patere igitur, ut tanta persona tua (sui enim vultis amicitiam, ut eam vestra defendere non dano tua) verba tua recognosciam. Hec rescribere libuit, ut hinc compertum habes genium, & indolem duorum Probabilium parocum, & laxitatis fautorum. His attentionibus minus sibi plaudebant, & vicissim ad arma se se excitabant accendebantque ad verius iustorem doctrinam. Argumenta sua Caramellus ex Martino de Magistris deprompsit, ut quique videre potest apud Cardinalem Caietanum 2. 2. quae. cliv. art. 2. ubi sibi, & diluente omnia Martini argumenta sibi opponit, diluitque.

II. Obicit itaque Caramellus 1. in sua Theolog. intentional. Libr. IV. num. 560. Dicit igitur primo (inquit) si Dea fornicationem non interdixisset, non esset mala, ne occidam? & pro, evidenter ostendit. Quia aeternam consuetudinem fornicationis mala est, vel quia naturaliter mala ipsa, vel quia naturaliter mala proli. Nentrum potest dici. Ergo. Non primum, quia sepe contingit esse utrique salubrem: & utali casum non esse utriusque naturaliter mala. Accedit quod si quando insubribis dicitur, cum graviter insubribis non sit, non possit esse graviter peccatiosa. Nec potest dici secundum. Fornicatio enim mala proli non est. Primo curia non potest dici mala physice, quae in causa est ut homo, qui alias in verum naturam non esse, producat. Quia, si intus homo, qui illam occidit, beneficium amicum, qui illum generat. Immo beneficentius genitor, quem in verum naturam non esse, non potest dicere quod homo, qui ipsa, vultus non sit, et ille efficit ut qui coactus non est, esse incipiat.

III. Resp. Tam peccat ille qui proximo malum infert, quam qui beneficium male confert. Beneficium est efficere ut homo, qui non est, esse incipiat, et contra naturam ordinem esse effundit beneficium impertire nihilis gravibusque malis amicum, ut sunt privatio educationis &c. Nonne ipsi comites peccant, si tali uterentur copula qua generarent filios monstruosos, carcos, mutuos membrorum, quales generari solent qui tempore

fluxus menstrui concipiuntur? Aut ergo abstinendum a beneficii collatione; aut confendum iuxta naturam ordinem. Inalubris & noxia est fornicatio cum ipsi fornicatoribus, qui propria corpora, quae Dei templum sunt, polluant; tum proli nascitur, quam gravium malorum periculis exponunt. Mala haec gravia sunt. Grave ergo crimen fornicatio.

IV. Obicit 2. Caramellus loc. cit. num. 561. Aliqui (inquit) ad educationem recurunt. Patetur enim ipsam fornicationem esse proli physice vitium; sed nocivum moraliter. Sed hoc est verbum oblatum. Proles, antequam efficiatur, ubi est? In corporenta in hauri. Quid illa? Acta nihil. An homo exiens injuriam facere potest nihilo? An nihilum bebet iura, & dominium?

V. Resp. Propria Caramellis est hoc philosophandi ratio. Hoc sophisma evincit, fornicationem non esse completam inutilitatem criminis; minime vero concludit, quamdam inutilitatem speciem non praesere. Nam proli generande damnum avertit fornicator, quod praeter naturae leges ferre generare velit. Dominicus Soto, qui Lib. V. quae. 111. art. 3. sibi hoc opponit argumentum, quamquam concedat, fornicationem non esse veram inutilitatem, contendit tamen eam aliquo modo adversari utilitatem quae erga futuram prolem servanda est. Constituit autem fornicatio principaliter in specie interperantiae: quia non est contra personam quae actu existat. Argumentum Caramellis sibi opponit D. Thomas cit. quae. cliv. art. 2. quarto loco, cui ad hoc respondet. Fornicatio contraria est dilectioni proximi quantum ad hoc quod respondet bono proli nascitur, dum scilicet illi operam generantem, non secundum quod coactus proli nascitur.

VI. Obicit 3. Angelicus dicit, melius est amari quam amittit. Item dicitur, melius esse proli male educere quam absolute in rem naturam non esse.

VII. Resp. Augustinus physice, non moraliter loquitur, quod coactat ex oraculo Christi Domini Matth. xxv. Bonum erit ei, si vultus non fuisset homo ille, mimimam ludas Hircariotes, Pugnantes videntur duae haec propositiones, si absolute spectentur. Ceterum ambe vere sunt. Ha Augustinus in sensu physico, in quo melius est damnari quam amittit; haec Christi Domini in sensu morali. Similiter dicimus, melius esse proli male educi quam non esse, in sensu physico, locus in sensu morali.

VIII. Obicit 4. Ex paupertate potius quam

UNIVERSITATIS
ROMANAE

COM
LIBR
DE

relati, teneantur esse illi nocendi: quia his circumstantiis movetur, est foris ad expellendam concubinam quam intra erat; maxime cum simulam personam non lateat, quod si fide promittit, non peccat facit, foretque cogitatio, & cogitatio. Ego in his circumstantiis potest per prima tantum sine concubinario delicta, si promittat concubinam suam dimittendam, aut aliter ad eam non desideram, quando foris habet.

VII. Moyse, Sanchez, Antoni a Spiritu sancto verba transcribere noni, quod nota laxitatis fautores sint, potissimum deo prius, qui propter proleptum sunt. Verba Sanctissimum retrahere sine re placuit, quia Theologus illos in re morali, & potissimum in scholastica Theologia, magis sapio, tum ob doctrinam integritatem, tum ob obsequium quo S. Thomas doctrinam colunt, tamque eruditae, & perdoctae proponant. Idcirco non exiguae Theologiae sui auctoritatis tunc ac merito sunt: auctor adeo, si quid laxius doceret, eorum auctoritas promovenda laxitatis intereret. Porro, salvo semper eria perdoctos viros obsequio, officioque, laudata eorum opinio, quamquam caute prudenterque expolita, nihil falla est, & periculi plena ob abutum qui necessario ferme illam consequitur, evidensissima experientia teste.

IX. Confessarii, praefata doctrina imbuti, prima vice communiter concubinarios absolvent. Lacrymas aut vere prolabentes, aut apparentes in vultu vident concubinarii. Nobilitas, splendor, divitiae (pauperes amirato concubinas alunt) & cetera humanitatis praefluga vitro se lie in animo Confessarii incurrunt, cor emolliunt, mentem insalubrem, doctrine rigorem delinunt, & relate opiniois auctoritate adiecta, absolutionis beneficium facillime obtinent concubinarii. Absolutione obtenta, post annum adeunt quampiam aliam Confessarium, & praefatis lenocinis sensiter absolutionem percipiunt. Ex eund inundant laxitatem festurgenam; quam certum est a praefatis Theologis nec intendi, nec praevideri, led experientia telis est eam quoque veritas praesart. Nec dicat, haec ex Confessarii iniquitate, sed ex doctrina proficisci; quoniam repono ego, ex utroque certissime derivari.

X. Quare recitata sententia non modo periculi plena est ob abutum qui eam communiter in praxi consequitur, led etiam falla mih est. Dux sunt rationes quas cum sulcunt laudati Theologi. Altera est nobilitatis personarum, quae mortem potius subiret

quam oppugnatam violaret fidem. Mirum est si tunc promissa a doctissimis viris obtrudi rationem. Sint, per me licet, in civili commercio tam firma fidei caritas concubinarii aliquid. At quomodo in aeterna fidelis negotii illorum constans, & firma fidelitas allegari valet? Nonne concubinarii sunt? Ergo oppugnat in baptismate solent in ritu fidei fractores. Quid quod nemo repente se concubinarius; sed communiter post centenas ipsosionum Deo facturum violatorum, in terrenum vitium prelabuntur concubinatorum? Quare, tamen in mundanis negotiis ob plures humanos respectus ob spem, & timorem rerum terrenarum, soliti esse fidelitatem in promissa servare; adhuc tamen nullius fidelitatis in aeterna negotio habendi forent, ob illud quod sunt concubinarii. Altera ratio non minus stultis est. Uguemissimum nobilitatem concubinarium non lateat, novum fe fecerit committere, si fidei promittat; qui paucos Christianos id lateat. Sed animadvertendum, concubinarios communiter exillimare, fe sincere, non fidei promittere. Veram hic scopolus latitat. Hae licet praefationis apparentia ex est que tum Confessarios, tum concubinarios, & omnes in occasione persistentes decipit. Repentem concubinarii fe suspicere promittere, iurent etiam fe habere propositum firmum efficiendi concubinam, Hae sincera voluntate fe affectos existimant resipia. Ex his fucis decipiuntur miseri Confessarii. Hae sinceritas, obtenta absolutione, continuo ad aspectum concubinae evanescit. Nec opponas, valide absolutionem impertiri, quoties peccator, dum confitetur, sincere dolet de peccatis. Verum habet. Sed id quod nego, est, Confessarium posse prudens formare iudicium, concubinarium sincere dolere, nisi prius concubinam explevit. At Confessarius nequit penitens intimo cordis recessu pervadere; sed ex solis externis indicis interiorum debet animi dolorem percipere. Sed, inquam ego, tum apparent vera doloris signa, Sed praesentem reputari potest cor contritum. cum proxima ablata fuerit peccandi occasio; secus, si deliberata peccandi fomenta retineantur?

XI. Quae. IV. Absolvendus non est, ut censentis P. Viva, prima, & secunda vice qui persistit in occasione peccandi, concubinam eam dimittat? Reip. P. Dominicus Viva in sua tertia in pop. 41. Alexandri VII. n. 16. hanc questionem proponit tuius terminis. Dubitatur hic, an possit absolvi qui in occasione peccandi proxima versatur

est, antequam illam tollat, praesertim si in alla confessione id promittit, & deinde non tenet promissum? Nonnulli putant absolvi non posse extra calum necessitatis... Communitus tamen cum Suarez, Taboria, & aliis censent, posse huiusmodi penitenciam absolvi semel, ac iterum, si apparent rem & tunc vera signa doloris, & propolium efficacis tollendi statim occasionem proximam. Ratio cor videatur posse primam, & secunda vice absolvi, est, qua peccat penitens aut immediate ante, aut audiendo conconem, aut audiendo ipsum Confessarii admonitiones, excitari ad remm fessarii admonitiones, excitari ad remm & efficax propositum non peccandi; in quo casu est sufficiens dispositio. Sic possunt absolventur pauciter per hoc quod propositum non restituerit; quamvis ante confessionem non restituerit, prohi peccati... Neque ex propositione illa 61. Innocentii XI. e-runt quod absolvi non possit. Nam qui propositum occasionem statim tollere, non potest dici quod illam vellet praesentem, & praesentem. Nam qui propositum occasionem statim tollere, non potest dici quod illam vellet praesentem, immo contra. Qui occasionem illic, cum possit, non dimittit, prudens illico, cum possit, non dimittit, & de pre-senti dici debet, quod illam vellet & de futuro, & invalidarum absolutionum radix. Comprehendit duo vitionum genera, luxuria nempe, & iniustitia, quae sunt duo scopolu, ad quae maior Christianorum paralitid, & naufragio perit. Ut probet absolventes libidinolus, in occasionis luto haerentes, exemplum afferi debitorum, qui passim absolvuntur per hoc quod proponant restitueri, quamvis ante confessionem non restituerint, prout poterant. Nae egregium rationis momentum. Absolvuntur passim debitores, antequam, cum possint, satisfaciunt. Quid hinc? Ergo absolventur pariter qui in occasione peccandi proxima versantur, antequam ipsam auferant? Ergo etiam concubinarii priusquam concubinam expellant? Sacrilege absolvuntur primi. Ergo & secundi. Lugent miseri artifices, mercatorumque, qui debitorum solitionem alsequi nequeunt. Scandalum patiuntur, quod debitores immanes in Paschate quorumm confitentur, absolventurque nulla debitorum satisfacione peracta; Quoniam tot sacrilegiorum, atque scandalorum caula; Malitia utique debitorum. Sed hanc debitorum pravitatem lovent Confessarii, item absolutionis beneficium impartientes. Et Calistae opinio-nem laxitate prevaricatorum in miseri Confessarios efficiunt. Multis opus haud est ut quam fit periculi, & laxitatis plena doctrina P. Viva, palam fiat.

XIII. Damasta ab Innocentio XI. pro-polio 61. haec est. Potest aliquando absolvi quis in proxima occasione peccandi versans, quando potest, & non vult amittere, quomodo dolet, & ex proposito quom, aut ei se ingerit. Damasta thesibus non absolute absolventium peccatorum proxima iterum occasione occurrere astricti; sed aliquando, videlicet aliqua vice. Ergo iuxta doctrinam Ecclesiae nunquam absolventum est; nisi prius dimittat, si possit, occasionem. Qui subdit P. Viva, in examen veniant. Qui propositum occasionem statim tollere, non potest dici quod illam vellet praesentem, Perpetere. Nullus est later Catholicus adeo sollicitus qui dum conditetur, vellet de praesenti occasionem, & peccatum, quod confiteatur. Detestatur atique de praesentibus. At impellunt illud velle convulsionum, cum occasione ad illud impellentem tum, cum occasione ad illud impellentem dammiter reculat. Namquid, antequam dammiter propositum, quinquam docuit absolvendum peccatorum qui de praesenti occasione peccandi vellent? Qui propositum occasionem statim tollere, non potest dici quod illam vellet praesentem. Immo contra. Qui occasionem illi, cum possit, non dimittit, prudens illico, cum possit, non dimittit, & de praesenti dici debet, quod illam vellet & de futuro, & invalidarum absolutionum radix. Comprehendit duo vitionum genera, luxuria nempe, & iniustitia, quae sunt duo scopolu, ad quae maior Christianorum paralitid, & naufragio perit. Ut probet absolventes libidinolus, in occasionis luto haerentes, exemplum afferi debitorum, qui passim absolvuntur per hoc quod proponant restitueri, quamvis ante confessionem non restituerint, prout poterant. Nae egregium rationis momentum. Absolvuntur passim debitores, antequam, cum possint, satisfaciunt. Quid hinc? Ergo absolventur pariter qui in occasione peccandi proxima versantur, antequam ipsam auferant? Ergo etiam concubinarii priusquam concubinam expellant? Sacrilege absolvuntur primi. Ergo & secundi. Lugent miseri artifices, mercatorumque, qui debitorum solitionem alsequi nequeunt. Scandalum patiuntur, quod debitores immanes in Paschate quorumm confitentur, absolventurque nulla debitorum satisfacione peracta; Quoniam tot sacrilegiorum, atque scandalorum caula; Malitia utique debitorum. Sed hanc debitorum pravitatem lovent Confessarii, item absolutionis beneficium impartientes. Et Calistae opinio-nem laxitate prevaricatorum in miseri Confessarios efficiunt. Multis opus haud est ut quam fit periculi, & laxitatis plena doctrina P. Viva, palam fiat.

propria.

UNIVERSITATIS RO-MAE S. THOMAE

gnabant? Edisserat p. Viva, quas alias rationculas excogitaverunt, & protrulerint illi qui damnatas opiniones docuerunt. Non alias sine preter has quas nunc ille reproducit in medium tanquam recedam crambem. Quid possit penitens, solum Deo notum est. Quid hic & nunc te agere conuincat, decernendum. Non esse absolvendum penitentem, nisi prius, cum possit, occasionem dimittat, Ecclesia docet. Cur? Quia iuxta veram prudentiam elimitanda regula indicatur, succedere non detestari peccatum qui peccati illius non abigit. Sic decernit Romana Sedes. Quid ergo, ut definitionem Ecclesie eludas, ad possibiles casus confugis? Quid coram Deo prestare penitens valeat, ad tuum tribunal non spectat. Tuum iudicium ex his formari coniectura debet que humane subsistent prudentie.

XIV. Quæst. V. An si quis in stupido sit, ut ignoret se delere concubinam dimittens, peccatum absoluitur, sit pro prima vice absoluitur? Resp. Adfirmat Salmanticensis tract. xxv. cap. 11. par. 2. §. 1. um. q. q. quia hoc ex ignorantia, inquit, procedit. Hæc opinio nobis falsa apparet. Si enim ad veritatem percipere, quæ est obligatio recedens a proximo peccati periculo; eo ipso minus tamen capax solutionis est reputandus. Dissipanda spiritus foret in isto homine tantæ ignorantie caligo, eiusque mens illustranda scilicet doctrinæ luce, ut in eo exciteretur vera conscientia, ad quæ peccati. Hæc tendant Constatarii cura, studium, & sollicitudo. Quibus paratis, beneficium absolutionis impetrat.

XV. Quæst. VI. Quænam ego regula servanda in absolutis concubinæ, & in occasione proxima extant? Resp. In servanda adamussim regula est quam Ecclesia prescribit. Numquam, & iterum dico, nunquam absolvens concubinarius est, nisi prius, cum possit, occasionem reapse dimittat. Sola physica, & realis impotentia, ut siret mortuum imminet, alique simile impedimentum, efficere possit ut ordo iste non servaretur, & absolutio impetraretur, concubinam non amota. Ratio evidet. Cur absolvens, vel unica vice concubinarius qui, cum non dimittit concubinam? Quænam non dimittit eandem habendi? Fasium, inquit. Quænam ergo? Potest eam dimittere, ut supponimus. Cur ergo eam non dimittit? Quia hic & nunc ex moris cogitatione aut

ex concionis audicione, vel ex amici, aut Confessarii ferventi persuatione se contritum exeurit, & constans propositum se habere lentit concubinam statim dimittendi confessionem. Quare, si opportuna confessionis peragenda commoditates amittat, & ut ruborati evadat voluntas sacramenti gratia amittit, absolvens videtur, ut postea iucius concubinam expellat.

XVI. Hæc, & similia pura, putaque illusiones sunt, & fuci, quibus & Caluistæ, & Confessarii, & penitentes decepti sacrificia multiplicat. Quis diuturna temporis potentia probabantur fornicatores, antequam ad sacramentum admittentur. Mior nunc disciplina viget. At videndum, providendum, que ne in extremum laxitatis recidat. Porro quantum maior laxitas quam si penitens, antequam peccandi occasionem abigit, absolvat? Nec penitens, sedere ius lacrymarum, nec Confessarius eidem idem adhibere debet. Sed in negotio adeo gravi adamussim Ecclesie doctrinæ, que distendat ante absolutionem concubinam, occasionemque iubet, insistentium. At experientia, inquit, compertum habemus, eiusmodi peccatores, si dimittantur absque absolutione, ut prius concubinam, sed, opportuna illa confidens communiæ neglecta, in luto concubinatus diu ac misitum latere. Ergo, subdo ego, experientia compertum est eiusmodi penitentes respici licere contritos non esse, si vere contriti essent, & concubinam pellerent, & ad penitentiam tribunal redirent. En quomodo arguatur quam obtrudat Caluistæ pro sacrificio absolutionibus succidit, solum illorum optimam rationem revincit. Si concubinarius absque absolutione dimissi non eiciunt peccati, evidens est illos non esse sincere contritos. Et idem dicendum de debitoribus qui debita ante absolutionem tollere recusant. Doctrina Caluistæ directè cum evangelica pugnat. Evangelium clamant Matth. v. Si ergo offensa tuum non ad aliter, & ibi recitatus fuerit quod fratres tuos habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & tunc venies qui res tuas habet. Debitoris sanguine mercenatorum, artificum, mercatorum accidit. Concubinarius sibi offensivus, peccatque scandalis integram civitatem inficit, amiam peccandi integritatem porrigunt. Evangelium Christi PATES austerdada, offensivus illa iubet. Caluistæ plures contra suis cogitationibus nixi oppositum docent.

Mor-

Moris periculum quod obtrudere solent, si absque absolutione dimittantur, damonis assidua vel minime, prout prodes Confessarius indicaverit. Curare insuper omni studio debet ut mulier ipsa domo recedat, sicuti recedat tenetur. Docto, ac pro Confessario similes penitentes oportet habere, qui dignoscere valeant, sit ne occasione omnino necessaria, & que remedia sint opportuna.

XIX. Advertendum, quod licet Confessarius cogere non valeat, ut domo paterna filius recedat, ab iniuriam quam patre potestati eiusmodi fuga inferret; filius tamen, si iniuria remedia omnia experiretur, consilium anime sue debet, etiam fugam arripendum. Confessarius suo muneris satisfacti, si nullam videns occasionem, absolvi non solum suspenderit. Filius vero, si tanta fragilitas exsistat, ut in conspectu concubine nequeat se continere, tunc abire domo debet. Prius tamen expulso muliere tentanda. Paterfamilias, si prodes sit, & vere christianus, facti certior fieri potest, ut spirituali illi remedium pararet. Hæc omnia exquisitam requirunt prudentiam, non humanam, sed evangelicam, que cum primis æternam animæ salutem prae oculis habeat; deinde humanis rebus, quod fieri potest, & quantum anime salutis permittit, consulat. Frequentissime ordo invertitur, & maior humanarum quam divinarum rebus ratio habetur. Prius Christiani, quo nolite vitæ exemplaria Dens non sine peculiarî providentia consilium, domum, patriam, divitias, & terrena quæque concalcantur, in tuo anime salutem collocant. Non se- venior tunc iustitia divina, non durior lex, non arduus via, non angustior exitus iunus, non difficilior ingressus quam nunc; nec nunc dicitur Dei misericordia, aut mitior lex, aut laetior via, aut facilior aditus.

XX. Quæst. IX. Mulier pauperis, qui in consanguineo, aut divitiis inferens, illum efficitur p. lex, absolvens ne est, nisi prius recedat? Resp. Negans sententia vera est. Ratio evidet. Mulier potest occasionem dimittere si velit. Ergo, si non dimittat, recedat de domo illa, absolutions capax minime est. Neque commodum, & unitas quam percipit ex sua servitute, satis est ut persulere potest in proxima illa peccandi occasione. Ergo alios dominos querere cogitur, ut vitæ sustentationem absque æternæ salutis dispendio lucrari valeat. Quid, si scandalum, & infamia gravis ex recedat contingent? Hic est usufructus diaboli laqueus, quo animas capit, & suspensas in patibulo peccatus tenet,

etiam concubinam, si post separationem non manet se visum? Resp. Præcedendum omnino est quodcumque commercium, concubinam illa que interdum permittitur, concubinarius, dimissam inservire arguam concubinarius, aut concubinarius inservire concubinam caritatis, & temporalis subditi prætextu, omnino reprobanda est, atque exterminanda. Peccatum luxure naturæ parit hæc reciproca visitatio. Fallitur frequentissime non Confessarii, tum penitentes qui nullum periculum reputant, propterea quod aliquo temporis intervallo nullum perpetratum fuerit peccatum. Luxurie ignis aliquando videtur extinguitus, cum fit tantum sopitus; vel, etiam si verè fuerit extinctus, repente iterum per eiusmodi mutua commercia potest accendi. Præterquam quod quamvis securitas, si gratia Dei desit? Quæ vero ratione a Deo perleverant gratiam se obtenturos sperare illi valent, qui renouat se illius mutue visitationis qualicumque gultu in Dei obsequium, & in peccatorum satisfactionem privare? Accedit scandalum, quod tale commercium consequetur. Penitus ergo atque penitus communitatis vincium, que illius mutue communicationis vincium. Eorum christianæ benevolentia officia tota sint in mutua precum oblatione ad Deum pro peccatorum remissione.

XVII. Quæst. VII. Absolvens ne est concubinarius, aut concubina, si post separationem non manet se visum? Resp. Præcedendum omnino est quodcumque commercium, concubinam illa que interdum permittitur, concubinarius, dimissam inservire arguam concubinarius, aut concubinarius inservire concubinam caritatis, & temporalis subditi prætextu, omnino reprobanda est, atque exterminanda. Peccatum luxure naturæ parit hæc reciproca visitatio. Fallitur frequentissime non Confessarii, tum penitentes qui nullum periculum reputant, propterea quod aliquo temporis intervallo nullum perpetratum fuerit peccatum. Luxurie ignis aliquando videtur extinguitus, cum fit tantum sopitus; vel, etiam si verè fuerit extinctus, repente iterum per eiusmodi mutua commercia potest accendi. Præterquam quod quamvis securitas, si gratia Dei desit? Quæ vero ratione a Deo perleverant gratiam se obtenturos sperare illi valent, qui renouat se illius mutue visitationis qualicumque gultu in Dei obsequium, & in peccatorum satisfactionem privare? Accedit scandalum, quod tale commercium consequetur. Penitus ergo atque penitus communitatis vincium, que illius mutue communicationis vincium. Eorum christianæ benevolentia officia tota sint in mutua precum oblatione ad Deum pro peccatorum remissione.

XVIII. Quæst. VIII. Absolvens ne est familiaris qui domi concubinam habet? Resp. Adfirmat communiter Theologi, dummodo confecta exequatur remedia. Hæc porro tunc præteritorum criminum congrua penitentia, & satisfactio; cautio summa vitandi concubine familiare aspectum, & collocium; firma, & constans voluntas non pe-

net. Paucis rem expedit. Si scandalum, & infamia reapse dilectum consequentur; tum remedia que pro filiolarum praedicta sunt, exequenda iubeantur. Si huc iniuria sint, recedendum omnino erit. Vix excogitabilis casus est in quo recedere mulier nequeat absque scandalo, & infamia. Innumerum erunt praevicis sine scandalo abeundi, quando sciret, & ex animi sententia mulier ante facili prospicere velit. Quare tere semper hoc quod obstruunt, scandalum communitum est, infamia chimera.

XXI. Multo minus absolvendus est concubinaris, qui domum exuecubina dimiserit ingreditur ad alios filios, ex eodem susceperit quando ex tali ingreſſu nove fornicationes cum eisdem sequantur. Voluntaria quippe occasio est; cum alterius perione auxilio alimenta filijs praeſtari possint.

XXII. Quæſt. X. *Absolvendi ne sunt qui exercent artes honestas, & necessaria necessaria sunt in occasione peccandi?* Resp. Adfirmant communiter Theologi recitantes. Salmaprocentis tract. xxvi. cap. 11. punct. 2. §. 2. immo 36. & leg. ubi citant *Casertanum, Snaves, Candem, Lopez, Grassiam, Antonium a Spiritu Sancto, aliaque*. Quoniam ars cum de se licita sit, non est inapte natura occasio peccandi. Ergo, quales cuilibet artifices exequantur remedia que a prudenti Confessario praescribi solent, absolvendi sunt.

XXIII. Rem paucis expedit. Utrique cogendi non sunt ad officium deferendum qui artes omnino licitas, puta medicam, chirurgicam, simileque profitentes, ob illarum exercitium in occasione proxima peccandi versantur, si remedia usque peccatis abſtinent. At quid, si remedia iniuria sint? Neque, inquit, advertant, cogendi sunt ut artes honestas deserant. Bene habet. At nunquid absolvendi, si nullis emendatio? Hic acuta heret. Dico itaque, si salubrum remedium usque peccatis de temperate cuiusmodi artifices, sunt absolvendi. Si vero remedia nihil proſint, impendenda absolutio est. Ipsi artifices, dum experimur artes suas hinc esse occasiones proximas prolabendi, teneantur eadem dimittere, quoties alia via a peccato que ob earundem exercitium perpetrant, liberari nequeunt. Quare, dum dicunt advertant, non posse Confessarium cogere hos artifices ad deserendas artes honestas, reponendum est, neque artifices cogere posse Confessarium ad impediendam absolutioem. In his casibus alterum artifices praestare de-

bent: aut severa penitentia, jejuniarum, sacramentorum, precum frequentia, abstinentia laborum sacrarum lesione, aliorumque remedium usque subigere appetitiones suas, carum domare, concupiscentiam cohibere, ut a culpis abſtinent; aut si hoc omnino inepta fuerint, artes ipsas delerere, quoties eadem causa proxima peccandi sint. Prudens opus est. Si relapsus in peccata sit, non artes, led fragilitatis causa; si non sit frequens, si penitentiam inserere utatur remediis praescriptis: licet in similibus casibus regula haec est, ut Confessarius disponat penitentiam ad absolutioem. Si experientia deprehenderit medicamentum prodelle, tunc ad sacramenta frequentanda inducat eiusmodi penitentes. Si contra deprehendat illos ex sacramentorum frequentia proficere nihil, tunc sacramenta eisdem arceat.

XXIV. Quæſt. XI. *Absolvenda ne hospita est, que quæſtus excipit hospites, non cum usum habeat?* Resp. Adfirmant Salmaprocentis tract. xxvi. cap. 11. punct. 2. §. 2. immo 40. Quia, inquit, cuiusmodi hospita habent diverſiora condita, carentque alio vivendi modo, & nequeunt sine magno incommodo hospites recipere. Proponere tamen hospita sumitur debet, ne nunquam cum ullo hospite solo in aliquo cubiculo collocantur, aut cum eodem ibidem commorantur. Citant pro hac opinione *Troldenium, Navarram, Thomam Hurtadum, Antonium a Spiritu Sancto, alioque*.

XXVI. Laxa & falsa mihi est sententia illi haec. Hospitum accessus sunt hospites occasio proxima, aut contra ipsa est hospitas causa peccandi proxima. Quia ergo peccati abſolutio potest, nisi prius occasioem, si peccandi occasio est, quod si hospites indifferenter sint fornicandi, aut adulterandi occasio; tum caupona dimittenda, aut a peccato abſtinentium. Sententia certa videtur. Incommodum, & detrimentum temporarium, quod hospita pareretur, debet hinc imputare. Ab eius voluntate pendet emendatio, si carissimus uti pharmaci velit, inaequale appetitiones cohibere. Nullo ergo modo audiendi sunt Theologi illi qui absolvendam hospitam talem aliterum ob detrimentum quod ex caupona dimissione pericperit. Sed evangelicum oraculum est attendendum: *Quid prodest homini, si converterit mundum laetetur, anime vero sua detrimentum patitur?* Matth. xvi.

XXVII. Oppido minus audiendus est Thomas Hurtado in hac materia laxissimus, qui

docet, absolvendam esse hospitam, que ancillas in caupona retinet male fame, queque advenientes hospites ad meretricandum sollicitant. Tam hospita que ancillas etiam modo non expellit, quam ancille ipse occasione reapse sunt a sacramentis, donec, occasione reapse dimissa, redeant ad meliorem frugem. Detrimentum autem temporale quod ex electione ancillarum hospita patitur, neque obstruunt ad excusandam hospitam, ut ex illi que dicta sunt, patet. Plures alias laxissimas opiniones confutabo dissertatione sequenti.

CAPUT VIII.

De panis latu in concubinariis laicis, & Clericis.

I. Pellicanus crimen est utriusque fori, ecclesiastici, & secularis. Quapropter ab utroque punitur iudice potest. Concilium Tridentinum sess. xxv. cap. vii. de reform. matr. decernit, concubinaris, si ter admoniti concubina non eiecerint, excommunicatione plendos esse. Quod si in concubinato per annum, centurios neglectis, permanserint, contra eos ab Ordinario severe pro qualitate criminis procedendum iuber.

II. Severiores sunt poena in Clericis concubinariorum constituta, quarum principales sunt depolitio, aut suspensio ab officio. Si concubinaris non respicit, potest seculari potestati ab Episcopo tradi, ad colliguntur ex cap. Presbyter dist. xvii. Ipso iure excommunicatus est, ut patet ex *Clémentina 1. de consang. & affinit. Verum, verus canonicus missis, recitanda sunt poena late in Concilio Tridentino sess. xxv. cap. xiv. de reform. Prohibet sancta Synodus quibuscumque Clericis ne concubinaris, aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in dono, vel extra detinere, nec cum illis ullum conjugatorem habere audeant: aliquid panis, sacris canonicis, vel statutis Ecclesiarum inpositis puniantur. Quod si a Superioribus moniti ab his non se abstulerint, tertia parte fructuum, adventitiorum, & proventuum beneficiorum suorum quæſtioneque, & possessione ipso facto sine privati: quæſtione Ecclesie, aut aliter pio loco applicentur. Si vero in delicto eadem cum eadem, sed cum alia femina perseveraverint, fructus monitioni ad huc non parerint, non tantum fructus omnes, ac proventus suorum beneficiorum, & possessione in ipso amittant, qui praedictis locis applicentur, sed etiam*

iam a beneficiorum suorum administratione quoad Ordinarios, etiam uti Sæcis apostolica delegatus, arbitratibus, & suspensionibus. Et, si ita suspensus, nihilominus eorum expellunt, aut cum eis itam versentur, tunc beneficij, portionibus, & officij, & possessionibus quibuscumque ecclesiasticis perpetuo priventur, atque inhabiles, & indigni quibuscumque honoribus, dignitatibus, beneficij, & officij in posterum redduntur; donec post manifestam vitam emendationem ab eorum Superioribus eandem in causa visum fuerit dispensandum. Sed si, postquam eas senel dimiserint, intermissum consuetum repetere, aut alias huiusmodi scandalos mulieres sibi adiungere ausi fuerint; praeter vitas poenas, excommunicationis gladio plebantur. Nec quavis appellatio, aut exemptio praedictam executionem impedit. Clerici vero beneficia ecclesiastica, aut possessiones non habentes, iuxta delicti, & contumacie perseverantiam, & qualitatem, ab ipso Episcopo carceris poena, suspensionis, abſolutio, aliterve modis, iuxta sacros canones, puniantur. Episcopi quoque (quod nulli absit) si ab huiusmodi crimine non abstulerint, & a Synodo provinciali admittit, si non emendaverint; ipso facto sunt suspensi; & si perseveraverint, etiam ad sanctissimum Romanum Pontificem ab eodem Synodo deferantur, qui pro qualitate culpa, etiam per privationem, si opus fuerit, in eos animaverit.

III. Quæſt. I. *Clericus qui semel cum muliere fornicatur, anitit ne beneficii fructus?* Resp. Adfirmat Navarros Tom. I. concil. de rebus. Cleric. & mulier. consil. 1. dummodo post superiores admonitionem, comitet iudicem de fornicatione commissis. Hinc sententia adhaeret Sayrus in *Clavi Regia Lib. VIII. cap. 11.*

IV. Oppolit sententia probatior videtur. Quoniam tam vetuli canones, quam Concilium Tridentinum loquuntur de Clericis concubinaris, seu concupiscentibus, & fornicationis reitibus. Porro qui senel fornicatur, & post superiores admonitionem, comitet iudicem non habet fornicandi, concubinaris dici nequit. Ergo ob unicum fornicationem fructus beneficii privandus non est.

V. Quæſt. II. *Quor nomine Clericorum comprehendit Concilium in suo decreto?* Resp. Communis sententia est, comprehendit omnes Clericos, etiam non insignitos ordine sacro. Ratio evidens est: quia id conceptis verbis docet Concilium ipsam Tridentinum: *Prohibet sancta Synodus quibuscumque Clericis* que-

que sane clausula omnes Clericos comprehendit, qui divino cultui sint additi.

VI. Quærit. III. In tertia pars fructuum, que iuxta Tridentinum personali sunt Clerici constituitur, comprehenduntur ne etiam quotidiana distributions? Resp. Probabilior mihi est sententia affirmans. Quia distributiones quotidianæ sunt revera beneficii proven-

tus. Ergo si tertia pars provenientium beneficii amittenda est, necessario consequitur in hac parte comprehendi etiam fructus distributionum quotidianarum. Hanc sententiam defendit Navarvus Lib. Consilior. de verb. signifi. consil. 6. Ledesma II. Part. tract. XXVII. cap. XXXVIII. concels. 1. diff. 2. Barbosa in cap. XIV. Trident. Council. & alii plures.

DISSERTATIO II.

DE MERETRICIO, MULIERUM ASPECTU,

CHOREIS, TACTIBUS, ALIISQUE

HUIUSMODI.

CAPUT I.

De meretricum permissioe.

I. Perdidicim questionem, quam in utramque partem Doctores veriant, exposui Tom. II. diff. de scandalis, & utriusque sententiae argumenta in medium attulii, parum de dicatione sollicitus, quod nulla fere subit profectus fiducia. Ubi constituto inveterato meretricum permittendi, vis concepti hoc ultra valet ut infiruetur. Tamen quia nunc argumentum de meretricibus tracto, operæ pretium existimavi pauca hic quoque alio sub aspectu addicere, ut controversia pleno in lumine collocetur.

II. Meretrix est, ut communi fertur definitione, cuius ventus est reptilium, seu que multorum libidini poter. Quare mulier que uni, aut alteri tantum corporis sui copiam facit, fornicaria est; sed meretrix proprie non dicitur. Communionis itaque sententia docet, illam vere appellari meretricem que pluribus quam duobus se prostituit, sive quibus, sive libidinis, aut amoris gratia. Id convenit pene omnes, minima permittenda mala, ut graviora impediantur. Eo ergo recidit quæstio, utrum publica meretricum permissioe graviora impediantur flagitia.

III. Adfirmans prima sententia, hisque argumentis innititur. D. Augustinus Lib. II. de carne cap. IV. Quia sedulius quid inanis decaris, & turpitudinis plenus meretricum, venobus, certissime hoc genus pestibus dici potest? Asser meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinis. Constitue matrimonium lege, ubi se dedecore delindesta-

vis. Eiusdem sententiae est D. Thomas 2. 2. quæst. X. art. II. Sic ergo & in regimini humano illi qui peccant, recte aliqua mala tolerant, ne aliqua bona impediantur, vel etiam ne aliqua mala peiora incurvantur; sicut Augustinus dicit in Lib. de ordine. Asser meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinis. Hanc eandem sententiam latius explicat D. Thomas opus. xx. de regim. Princ. Lib. IV. cap. XIV. Augustinus dicit, quod hoc facit meretrix in mundo quod sentine in navi, vel cloaca in palatio. Tolle cloacam, & tepes fetore palatium. Tolla meretrices de mundo, & replebis ipsum idomia. Propter quam causam idem Augustinus ait in XIII. Lib. de civi. Dei, quod terrena civitas utrum scortorum licitam turpitudinem fecit.

IV. Ratio unica qua hæc sententia futebitur, eiuusmodi est. Licita est minoris mali permissio, ut maiora mala vitentur. Meretricum permissio impedit graviora flagitia, nempe adulteria, stupra, sodomitium, mollicitem, idque genus similia, que certo grassantur, meretricibus sublatis. Ergo expedit meretrices permittere. Secunda propositio est humane nature corruptione colligitur. Nam, ut habetur Gen. VI. omnis caro corrupta est vniuersi super terram. Porro quo magis natura tendit in finem suum, eo corruptior, & ad scelera promptior evadit; quemadmodum rivulus ex longiori a fonte recalla turbulentiore fit. Homines inaspi libidinis actu ardent, pauci que tanta sunt virtute præditi, ut has extinguere flammæ valeant. Castitas quippe donum peculiare Dei est, adeo rarum, ut experientia telle, in paucissimis reperitur. Ad-

Admissa igitur hypothesi quod, attenta natura pravitae, homines nolint concupiscentiam cohibere, & inanime impetus concupiscentiam malum est quod fornicatione mere, minus malum est quod fornicatione cum meretricibus impuri ignis exstinguatur, cum autolegis, stupris, & vitis contra quam doleritis, divinis potestatis naturam. Potestas humana divinis potestatis naturam. Si Deus ipse, qui omnia mala impedire potest, multa permittit peccata; quidam tolerare eadem poterit potestas creata?

V. Alteram sententiam propugnans Navarvus in Manuali cap. XVII. num. 195. Ioannes Mariana Lib. de speculac. cap. XVI. Loquens in Deuter. cap. XXI. vers. 17. Gurieter in can. 99. Lib. II. cap. VII. n. 29. Clandius Spondeus Lib. III. de contin. cap. IV. Riccius tract. de person. que in statu reprobis versantur Lib. II. cap. VI. Cornelius Lapide in Janus Lib. propendit sententiam cap. XIX. in Ecclesiastici vers. 7. ubi loquens refert argumenta.

VI. Deus populo Israeliticum meretrices prohibuit. Deuter. XXXIII. vers. 17. Non erit meretrix in filiabus Israel, nec scortator de filia Israel. Idque repta observatum fuisse, testatur Origenes Lib. IV. contra Gellium. Natis facte meretrices in civitatibus, postea in romana Republica. Philo testatur Lib. I. de speculac. leg. capitale crimen fuisse apud Iudæos corpore quantum facere. Idemque adfirmat Clemens Lib. III. Strom. Quanto ergo levissimum expellit meretrices debent a Republica christiana, cuius sanctitas & excellentior est sanctitate Reipublice Iudæicæ.

VII. S. Hieronymus ad Oceanam inquit: Galarem, non Christianum, & paginatum, non Paulum viri impudicitia seorsu laxare, & Republica permittere. Lactantius Lib. VI. cap. XXXII. Iupanaria a demone inuenta docet: sed, ne quis poterit natio adly vestit alium, Iupanaria quoque venientes, & pudens Iustitiam multumque confortat, ut Audio-barberis tam eos qui faciunt, quam quas pati necesse est. D. Augustinus in opere de Civ. Dei, quod Iupanarium factus compoluit, Lib. XII. cap. XVIII. videtur Iupanaria improbare: Verum etiam in usu scortorum, quam terrena civitas licitam turpitudinem fecit, quamvis id agatur quod eius civitatis multa venditurus. Terrana inquit, civitas, id est malorum fontis, locus honorum, fororia permittere, seu licitam permissioem facit. Non enim de licito cultu, seu fornicatione loquitur: quoniam nec Romani fornicationem licitam agnoscebant. Iupanaria ergo a terrana, locus a christiana civitate permittit asserit.

VIII. Accedit sanctorum virorum exempla. Nam S. Ludovicus ex univerfa Gallia pesti meretrices præcepit, ut refert Amilius Lib. VII. Philippus IV. Rex Hispaniarum ex terra Hispania publica leges meretricibus pœit.

IX. Cuius alicet. sancti Pii V. Pontificis Iammi factum narrativimus celebratum; qui non Roma modo, verum etiam omnia lata ecclesiastico excedere intra quindecim dies meretrices omnes iussit, paucis Romæ manere permittit, eoque in loco separato, & remoto conclusis, levato interdicto, ne per urbem sire die, sive nocte discurrerent, scilicet inasper eidem erecto, in quo concionæ audirent. Ex revera, si ex qualibet urbe christiana extirpare dabent meretrices, quanto magis ab urbe illa sancta, Apostolorum Petri & Pauli, & inimitabilium Martyrum sanguine consecrata, quoque est sanctissime religionis nostræ sedes, & caput, abesse decet? Si ex univerfa urbe qui coniugii vinculo, & sacro castitatis voto devincti sunt, excipiantur, quorum intuitu nemo dixerit Iupanaria permitti licite posse; que & quantæ gens improprie ob quam permitti meretrices Romæ debeant?

X. Verum rationes afferendæ, que evincunt nulli permissas meretrices esse. Ex primo adverte sententia unicum fundamentum consistere minime videtur. Permissenda esse minora, ut graviora vitentur mala, neminem est qui inficietur. Verum, quod meretricum publicum idoneum fit gravioribus vitandis flagitiis, hoc est quod nec percipi, nec ulla laudari ratione valet. Omnes docent, ignem libidinis libidinis non extinguit, sed contra magis accendit. Idque verum habet in quolibet vitio, notandum in luxuria. Nunquid avaritie fides pecuniarum usque aut ambitu laxus, & fatius acellione sedatur? Insuper hoc peccatae luxurie est quod abundantia, & occasionalium fuga, respiciatur. Quo frequentius coritur, eo voracior, robustior, quoque libido fervet, idque omnium fornicationum experimentum consistit. Hi quippe semel hac vice inquinati, undique impuras exhalant flammæ quæ ut aliquo modo resingant, veluti furentes inses in luto voluntur, & ex uno in aliud se immergunt conant. Quo abundantius luxurians bibunt aquas, eo ardentius cruciantur colla. Nova addeunt cillernas, ut sitim expliant. Nulli tamen refrigerium comperunt, sed ubique ardor, ubique furor, & inlania. Et quemadmodum belionibus insipida sunt communes dapes; ita hæc libidinis, & scortationum mancipia, laxa-

luxuriam omni ex parte crepantia, falsidant, cuius a natura inhibitus, fornicationem simplicem nauesant; adeoque varios se pollentis modis, concubitus in nichilos, horrendosque erant, & temeritatem amplectuntur periti, in matris sunt, atque veluti egul, & multi, quibus non est intellectus, ea pererrant sine pudore ullo, quae scribere valde poterit. Haec omnia exprimit Salomon Prov. xxx. v. 15. *Sanguis & urina sunt infatigabiles, & quoties quod nunquam dicit, Sufficit. Infimus, & os pulvis, & terra, quae non fatiatur igni: ignis vero nunquam dicit, Sufficit.* Falsum ergo est, fornicationem frequentiam, & licentiam contubernio maiora evitare mala, vel in ipsis qui luxuria ardent.

XI. Quid porro quod luxuriam sicut innocentium invenimus loquetur? Quandoquidem non modo meretricis causa non sunt ut lae libidinis inquinati a peccatis contra naturam abstant; sed ipsi insuper peccata in sanam inventum effundunt. Quot iuvenes luxuriam occasione perent corpore, & anima? Comparant iuvenes civitatem a quibus exulant meretrices, cum iuvenibus civitatibus quae luxuriam permittunt. Continentiores lae ipsi quam illi. Rariora sunt adulteria, supra, incestus, molities ibi unde abstant, quam ibi ubi degunt meretrices. Id experientia locupletissima comparat est.

XII. Accedit luxuriam publica vili populo, gentioque plebea intervire. Divites, nobilitate, ut corpori famulati constant, honestas, & invicem querunt. Ad lumum cum meretricibus molities flagitia perpetrant. Accensa vero ex meretricibus commercio libidinis flamma palca selesiora pervadere fludent. Amisso cum meretricibus pudore, fronte fracta infantiories sunt invenes, & ad expugnandum honestatum mulierum castitatem audaciores.

XIII. Tantum abest praeterea meretricum permissione iactam rectam cultidiori pellaram, nuptiarumque castitatem, ut ipse meretricibus honestatum mulierum castitatem infunditur. Flore spondent inventus in luxuriam trancheo, ad senectutem vergentes, laes fiunt, & proxenetae, ut puellas, & uxores povertant. Amatorum epistolae delectant, impurorum amoris commercium fovent, flammis constant, lascivios accendunt ex utraque parte. Accendunt, inquit alibi Hieronymus, *ignis luxuriae flammis solum, id est suggestionem venturorum, quae sicut suffragium diaboli, ad accendendum ignem luxuriae.*

XIV. Tandem luxuriam hono publico, nempe humane propagationi, infusa sunt. Gravissima sunt matrimonii cura, si vives habeant meretrices, quibuscum concupiscentiam explent, a matrimonio abstinere, illud veluti falsidant, aut tandem illud contrahunt, postquam ipiritu, robur, & sanitatem ipsam cum meretricibus intulerunt. Utinam istorum omnium experientia deesset, sicut reapse communitur, deest is in urbibus a quibus exulant meretrices.

XV. Sed multa paucis complectamur. Nulla civitas est, nulla hominum simul & mulierum congregatio sine castitatis lesione, humane nature infirmate ipeata. Sine meretricibus, vel abstant a civitatibus, fornicationes, adulteria, molities, sodomitae ubique praesantur. Illud serio perpendendum, cum luxuriam publica permisso auceat, an immae flagitia haec. Augeri ex tali permissione, & rationum momenta, & compertissima experientia existunt. Illius contraria decilio potissimum ab advertari videtur. Hic potro evidenter advertari videtur meretricum permissionis. Nam experientiam esse continentiores esse civitates illas quae meretricibus carent. Novi ipse civitates meretricibus vacuas, quarum invenes plerumque libidinis, in quibus matrimonii iura sine violatione fidei servata. Invenit scortis, luxuria adeo super, sacrilegia, adulteria, & inordinati concubitus pluri. Meretrices ad irritandam, provocandamque libidinem cum honestis feminis exercendam delervunt: nefanda pollutiones, sodomitae, & horrenda scelera in luxuriam perpetrantur.

XVI. Quid ergo inferendum? Procul arceadas meretrices? Utinam id sperari pruderent possit. Illud saltem praesat sub gravissima culpa civitatum misgabatur debent, ut meretrices, quas ipsi praesantem permittunt, ad iustitiam scelerata praevenda, in locis a populi frequentia seculis veluti conclavia manant. Teneatur severissime prohibere ne five din, five nocte lupae iste plures, loca publica, tabernacula adeant ad capiendas animas. Teneatur severe punire quae effronte interditi violatitones inveniant. Hoc & Dei honor, & religionis decus, & publicum civitatis bonum, & proprie inventus salus animae corporisque depositi.

XVII. Advertit sententia argumenta quanti sint ponderis, quique percipere facie valet. Potissimum fundamentum maiora evi-

tandi mala ex his quae dicta sunt, constat quanti sit solidum.

XVIII. Auctoritas Augustini, & Thomae facillime negotium possit. At observandum est, obiter Augustinum laudato *Lib. de Ordine* de meretricum permissione loqui, & quod caput est, ibi non explicare, an in civitatibus Paganorum, vel Christianorum permissum meretricis sint. Fortasse minus malum meretricum permisso erit apud Ethnicos, fidei lumine, sacramentorum remediis, aliisque optimis ad recte vivendum videtur adhibitus. At oppositum docere videtur Augustinus *Lib. XV. de civitate Dei* cap. xviii. de civitatibus Christianorum, quae civitates caelestes sunt, Hierusalem caelestem referentes, laesles sunt, Ethnicorum, aut maiorum Civitates autem vocat. Porro terrenis civitatibus meretricum permissionem expedire aliter; scem civitatibus christianis, quarum interest sine genti sancta regale sacerdotium, genus electum, nisi Altissimi, sanctitatis baptematis ad dignum ordinem evechi, saluberrimis providis gratie divinae sacramentorumque muniti, roborati adversus concupiscentiae impetus. D. Thomas auctoritatem refert Augustini obiter, & aliud agens, in Summa. Liber vero *IV. de reg. princ.* non est D. Thomae; ad oque auctoritas ex illo adducta nullius ponderis est. Accedit hanc causam totam ad experientia pendere. Si minus malum est luxuriam permisso, licet meretrices permitti possunt, scem, immae sequantur scelera. Hoc pens omnes, iniora concilium est. Accidere autem potest aliqua concilium est. Accidere autem potest aliqua concilium est. Accidere autem potest aliqua concilium est. Accidere autem potest aliqua concilium est.

XIX. Quare? Licet non est, & meretricibus iustitiam et meretricum solvendum existit? Resp. Opus haud est multis ad ostendendum illius tribuit pravitatem, quoniam saepe natura horrorem ingerit. Scriptura laetitia eiusmodi veltat, ut scelus turpissimum, detellatur. Deut. xxiii. ver. 18. *Non offeres mercedem prostituti, nec pretium carnis in domo Domini: Domi tui, quiquid est illud quod veneris, quis alominatio est utramque apud Dominum Deum tuum.* Propheta Michias hoc idem tributum improbat cap. i. ver. 7. *Et omnia sculpilia eius concidentur, & omnes mercedes eius comburentur igne, & omnia ista eius ponam in perditionem: quia*

de mercedibus meretricis congregata sunt, & usque ad mercedem meretricis revertentur. Scandali ingentis plenum est eiusmodi tributum ex iniquo meretricis colloquio. Occasio quippe iustitiam occurrent, luxuriam permittit non ob vitanda graviora mala, sed ob colligenda pinguora tributa.

XX. Plurimas alias quinquinas, quae resolevande sorent, difficultas invenies supra *lib. ix. de scandalo*, ubi, ut iam admonui, haec eadem quaestio sub examen inducitur.

CAPUT II.

De aspectibus mulierum, rerumque turpium.

I. **Q**UA ratione in atce qualibet, ut ab hostium insidiis, & obfione facta castra servetur, valla, fossae, lanuae, & cetera omnia exteriora propagacula litrone defendenda sunt; eadem cultidiori oportet vigilantia summa sensus notius, qui arcis animae lanuae sunt, ut hostium insidie repellantur. Porro iuxta prima per quam animam nostram hostis invadit, oculi sunt. Hinc est quod Propheta, Evangelista, & Patres magis nostram hostis invadit, oculi sunt. Hinc est quod Propheta, Evangelista, & Patres magis nostram hostis invadit, oculi sunt. Hinc est quod Propheta, Evangelista, & Patres magis nostram hostis invadit, oculi sunt.

his potissimum oculis avertendos que nobis cariora sunt. Dexter vero oculus, & dextera manus personis nobis intime amicis, benevolis, amabileque prodant, cum vel communi proverbio dicatur: *Ille, & illa mihi oculus dexter est, manus mihi dextera est.* Non ergo, sequit S. Presul, mandat Dominus erenda esse oculorum, que abscidenda manuum membra; id enim si mandaret, a que sinistra, ac dextera membra comprehenderet in mandate suo: sed hoc emphasi loquitur, ut gravissimum exprimat necessitatem evitandi familiaris aspectus, & multo magis colloquia, & contubernia mulierum, ad quam natura propendit. Rem totam sequentibus questionibus declarabo.

II. *Quæst. I. Quomodo peccati contingat in mulierum aspectu?* Resp. Aspectus mulierum inaspere natura malitiae caret; quin in civilitate necessarius est. Nec noxius aspectus evadit ex eo quod mulier formosa sit, & pulchra, sed absolute æque deformes, ac speciosa spectari queunt. Næ culpa est quod libentes pulchre quam deformes videantur: quoniam omnes res create singulari pulchritudine ornate, natura sua maiorem impugnant spectatoribus oblectationem præ eis que sua deformitate, aut turpitudine eundem modo aspicientes relictum. Id solum considerandum hic est, pulchritudinem mulierum, ob humanæ nature aut qualitatem, aut infirmitatem, periculum adferre, ut in incontinentibus accendatur concupiscentia, exasperentur mores veneret. Uique dum delectatio in solo visu consistit, innocens est. Ceterum, si duritia fuerit, vix unquam immunis a culpa erit: vel quod homo hæc aspectus d'utrumque periculo se exponit peccandi; vel quod respice peccat aut delectatione venerea, aut curiositate carnali.

III. Innoxie ergo mulieres, five speciosæ, five deformes, spectantur urbanitatis, societatis civitatis, & necessitatis gratia. Præter has causas, pulchritudinem mulierum visus aut periculi, aut peccati plenus est. Porro ut in praxi sciatur, quando in hoc culpa contingat, quique expondere sermo debet propinque inclinationes. Nam, licet dicitur aspectus mulieris aspectus natura sua periculi plenus sit; tamen respectu unius poterit esse venialis, mortalis vero respectu alterius; iuxta cuiusque maiorem, aut minorem dominantem concupiscentiam propensionem. Omnes ergo tenentur cavere sibi a longiore mulierum obitu; sed singularis diligentia debito astringuntur illi qui, propriæ infirmitatis consensu, facilius in se accendi experiuntur libidinis i-

gnem, carnemque, & sensum adversus rationem insurgere. Quandonam culpa gravis licet nec ne, vix assignari regula generatis potest. Qui ex pulchre mulieris aspectu aut in modicam labitur delectationem, aut pollutionem experitur, aut vehementissime tentari, & urgeri se sentit; proculdubio moraliter peccat, nisi oculos, & cogitationes a tali mulieris aspectu diverterat. Peccant quoque letaliter omnes qui mulieres spectant ad eas concupiscentes, teste Evangelista Matthæo cap. v. *Omnes qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo.* Neque de hoc difficultas aliqua est.

IV. *Quæst. II. Culpa an gravis est aspectus mulierum in speciem sine mulieris, sine vi?* Resp. Sanchez *Libr. IV. de matr. disput. 20. numer. 21.* Navarrus in *Manual. cap. xvi. numer. 11.* & alii negant tale aspectus ob spectandum delectationem sensivam noxiam graviter esse: quia aspectus tantæ officiositatis non sunt, ut inducant, sicut tactus, ad delectationem veneream. Alii distinguunt duplicem delectationem; alteram, que consistit ex vii qualitatum, proportionum, partiumque tali ordine dispositarum; & hæc vocant naturalem, & sensivam; alteram, sitam in visu rei turpis, prout ordinatæ ad copulam veneream; & hæc vocant carnalem, & noxiam. Tertiam etiam delectationem addunt, quam spirituales appellant, quia aspiciendo res creatas mens extollitur in Deum, ut habetur *Psal. xci. Quis delectabitur, Domine, in factura tua, & in scriptis manuum tuarum exultabo.*

X. Quis se commoveri non experitur, dum similes in Casibus offendit distinctiunculas, sane imprudentes? Eisdem absolute relictis; & dico, aspiciere deliberate verenda mulieris esse peccatum mortale, quia hæc, cum sint valde turpia, natura sua graviter ad venereum provocant. Idem de muliere, verenda vix spectante deliberato animo, dicendum. Explicendi autem sunt visus fortissimi, & indeliberati, aut qui necessitatis causa sunt; ut quando medici & chirurgi artem suam exercentes eisdemodi impiciunt. Quæ omnia potiori iure locum habent in aspectu concubitus viri cum femina. Peccatum quoque grave est deliberate spectare verenda alterius leve est deliberate spectare verenda alterius leve, veribus ita libellibus testis, ut oculis pateant: quia tum plus provocant, irritantque quam si omnino nulla paterent.

VI. Ab his que dicta sunt, aliqui casus excipiendi videntur. Primo, cum aspiciuntur puerorum ac puellarum infantissimi mem-

bra. Senes quoque excipi possunt, considerata tamen aspiciendum conditione. Nam accidere potest ut aspectus unius, secus alterius, culpa careat. Animus quoque, & sensus aspiciendum considerandus est. Aspiciere personam eiusdem cum vidente sensu, ut quædam homines narant, verendus nullo modo tactus, peccatum grave non est, precisi circumstantiis præver inclinationis, periculi consensu, aut nisi graviter veneret. Similiter culpa gravis delectationis veneream, etiam non est aspiciere bratorum verenda, etiam non est aspiciere eorumdem concubitus, subiacito, ut dixi, periculo delectationis veneream, eo quod hæc graviter suapte natura ad venereum non provocent. Hæc absolute vera censetur. Ceterum quis puritatis, & castitatis cultor oculos in eiusmodi concubitus deliberata figet, nisi aliqua necessitas, honestaque causa occurrat? Abstinendum ab eiusmodi aspectibus honestas, & pudor naturalis docet. Antequam tamen culpe magnitudo definiatur, ad intentionem, inclinationem, conditionemque persone videnti respiciendum est: nam sepe respicit unus culpa gravis erit quod non erit respectu alterius, qui nullam experitur commotionem, nullamque vel minimum tentationem. Vix tamen utramque aliquis a peccato saltem veniali carositate excusari poterit. Quare omnes ab eiusmodi aspectibus sibi prudenter caveant.

CAPUT III.

De choris, seu saltationibus promissis virorum ac mulierum.

I. NON levis momenti questio veranda suscipitur. Sed, antequam eam discutio, tria mihi sunt choreorum genera distinguenda. Primum est quod inter eisdem sexus, aut marium, aut seminarum, personas exercetur, omni impudico actu, gestu, verboque lenitio. Has choreas egit David ante arcam Domini *II. Reg. cap. vi.* in Decultum. Similes egit Maria Aarons *Ios. Exod. xv.* cum ceteris mulieribus, ab ipse maribus ad tollendam letitiam ob Pharaonis submergionem. Nulla mihi de his disputatio est. Patet liquidum choreas istas casualique culpe expertes esse. Secundum chorearum genus est, quod præva intentione, obicinis gædibus, turpiloquis, impudicis tactibus, livore mixtis, five separatis moribus feminisque paratur. Hoc omnium ignorantia reprobat: quia per se malum est. Tertium est, quod inter maris feminique honestas abique expressa

prava intentione exercetur. Hoc tertium chorearum genus nostræ lubricæ dicitur dicitur.

II. Ut quæstionibus sensu periculis pateat, initio recentiorum quorundam incauta scribendi ratio detegenda, & repellenda est. Capitulum chorearum patroni communiter precipii loco constitunt, choreas genere suo malas non esse. Sed quid, amabo te, five ad præsentem questionem, five ad res morales tractandas, Christianorumque mores formandos conferat hæc metaphysica chorearum natura innocens? Quis est qui in discrimen revocet hæc genericam chorearum innocentiam? Ex hæc metaphysica distinctio plura absurda Casibus inferunt. Choreæ sunt genere suo indifferentes. Ergo respice licite. Tactus mulierarum sunt genere suo indifferentes. Ergo liciti &c.

III. Illud in præfens quaeritur, sint ne hodiernæ choreæ, prout reapse aguntur, omnibus circumstantiis spectatis, inter virum & puellas, five maris & feminas, periculo gravi obnoxie. Quaeritur, an Christiani teneantur peccandi adeo grave, ut Christiani teneantur illud sub letali culpa evitare. Quare in ipso quæstionis limine aberrant non pauci Casuistæ, sic arguentes: Choreæ genere suo non sunt peccata: ergo licite. Licite genere suo sunt: ergo respice circumstantiis adhibitis? Negatur. Clarior igitur quæstionis statum expono. Non disputo, sint ne choreæ etiam inter homines & mulieres, prout nunc exercentur, absolute peccatum mortale: ita ut per se omnes, tam salutes, quam aspicientes, peccent ipso tacto letaliter. Sed illud est propositio disputationis argumentum, sint ne choreæ hodiernæ, omnibus circumstantiis spectatis, tanti periculi plene, & peccandi occasione adeo propinque, ut Christiani, communiter loquendo, & aliquo peculiari casu sublato, suo gravi culpa abstinere ab eisdem debeant.

IV. Negantem sententiam descendunt Moraliste non pauci. Salmancensis *tract. xxvi. cap. 112. quest. 2. ut. 18.* Azorius *III. Part. Libr. III. cap. xxvii. 18. quest. 9. numer. 24.* Filiucius *tract. xxix. cap. x. numer. 233.* Wigand *quest. vi. numer. 2. quest. 15. numer. 49.* Citari etiam solent Caetanus verbo *Choreæ*, Sylvester, Angelus, Tabiena. Sed falso. Nam Sylvester verbo *Ludus* hæc scribit. *Secundo est prohibitus (Ludus) ratione probabilis periculi anime sue, vel alterius.* *Hoc omnium ignorantia reprobat: quia per se malum est.* Tertium est, quod inter maris feminique honestas abique expressa

ptem conditiones requirit, ut licite exerceatur. Quibus explicatis sic concludit: *Et quia profata conditiones in choreis vestri temporis non reventur; ideo non video quomodo sine mortali peccato quis eas faciat ex consuetudine, sicut communitur sunt.* Utrum vero peccate mortaliter qui interdum, & raro choreas duceret, refert responsum Guillelmi Rodonensis Glossatoris S. Raymundi, quod est huiusmodi: *Choreare autem raro, & sine turpia intentione (sicut Rodonensis) non videtur ducere, quod fit peccatum mortale; sed non videtur talem hominem excusare a mortali; cum ingrediens se periculo alius peccandi ad libidinem; & exemplo suo alius ad similia fortitudo peccet.* Sic loquuntur Summi qui a se legari in chorearum favore solent. Ad Caietanium quod attinet, ipse Thomas Tamburinus Lib. III. in Decal. cap. viii. §. 7. interpretatur Caietanium loqui de choreis quibus exereat ruffici in suis maritalibus vespere post laborem ad levandum animum, & exultis feminis. *Hic, inquit Tamburinus, & non aliter, ad peccatum citat Bossius, permittit ruffici Caietanus.* Tabiena questionem non versat. Armilla improbat dictum Caietani verbo *Choreas sobdens: Non video impudenter aliquid saltari; immo bonum esset, si he choreas modernorum temporum possent amovitari.* Quoniam (inquit paulo ante) ut plurimum in his choreis ardeat peccata mortalia.

V. Hæc ex Summiis antiquioribus referre placuit, ut pateat quam immerito ad Antonium, & a Salmanticensibus pro choreis adducantur. Minus caute scribunt porro d. Salmanticenses tract. xxvi. cap. 114. punct. 1. num. 18. *Impudenter prohibentur ruffici in diebus festis choreare, tum ob dicta, tum quia, cum his choreis sint affecti, si ab eis arceantur, forte vacillant esse, rixis, aut alibi ludis, ex quibus Respublica turbabitur.* Tum dicitur quia, cum publico sunt, non datur occasio in eis turpiter saltandi. Notat, & bene Accorius, quod in istis publicis choreis possint mulieres prode elegantior ornate, & si mes se patriæ, minus aliquantulum peccentur. Utrum hæc calamo non excidissent perdocti viri. Laxa enim, & scandalosa plena sunt. Nec refert quod Azorius alia prius docuerit: quoniam immo multitudine patronorum perniciora evadunt, non laxitate amittunt.

VI. Peccatum luxurie, ut alias dixi, illud est quod maximam Christianorum multitudinem in infernum detrudit. Idcirco ea omnia severiori examine discutienda sunt que ad hoc

crimen perpetrandum inducunt. Nulla porro periculosior est luxurie occasio choreis que homines inter, & mulieres æque solent. Quare momenta ex Scripturis, ex Patribus, & ratione arcesita, que chorearum corruptelam, ut libidinis fomentum, improbant, promenda sunt sequentibus paragraphis.

§. I.

Scripturae divine, & Patres choreas damnant.

I. Plurima sunt divine Scripturae loca, in quibus choree damnantur. Ecclesiasticus cap. ix. vers. 4. *Cum saltationes afficiamus sit, nec audias illam, ne forte preas in effractione illius.*

II. Propheta Hæc cap. 111. vers. 16. feminas ad choreas se preparantes describere videtur his verbis: *Et dixit Dominus: Protes quod elevare sunt filie Sion, & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum idant, & plaudabant, & ambulabant pedibus suis, & compassio gradu incredebant: deturbabit Dominus verticem silarum Sion, & Dominus eriem eorum non dabit. Et erit pro factis odore factor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine calvitium.*

III. Sæntus Iob cap. xxi. vers. 11. *Egre dicitur, quasi greges, parvuli cervos, & insantes coram exultat lufibus. Tenent tympanum, & citharam, & gaudet ad sonitus organum. Docent in bonis diebus suos, & in potio ad inferna descendunt.*

IV. Ex Patribus aliqua transcribam. S. Ioannes Chrysostomus hom. xxxv. in Matth. de Herodiade hæc scribit: *Diabolus ista potentissimo pergit: ille enim affectu ipsa saltans placet, ille motum Herodiæ respicit. Ubi enim saltus læticus, ibi diabolus certe adest. Non enim ad tripudia peccat, nisi præbuit Deus, sed ut modestè necedat; non ut impudenter camelorum modo saltamus, sed ut in Angelorum choreis consistamus. Quod si eripus desorme fit impudenter saltando, quanto magis animam sicuti credendum est: ibi tripudius diabolus saltat, his a demonum ministris homines decipiuntur. Multa etiam mon eiusmodi symposia celebrantur, in quibus, est Ioannes non interficitur, Christi membra tamen dilantantur, multoque graviosa committuntur. Non enim caput Ioannis qui modeste respiciant, sed animas retrahuntur petunt.*

V. S. Ephrem Syrus homilia in qua ostendit Christianos debere a ludicris rebus abstinere, inquit: *Nobis errare: nullus servus potest diaboli dominis servire. Nemo potest Deo servi-*

servire, ac cum diabolo choreas ducere. Ad imaginem Dei facti sumus: non delectoremus imaginem Dei; sed tanquam vultus Christi illum sequamur, illi seruiamus. Noli hodie plures esse cum Angelis, & castius die in tripudiis esse cum demoniis. Noli hodie sacras lectiones audire, tanquam Christi dilectus auditor, & Christi amicus intensus esse, ut peccaveris, & exartitibus intensus esse, ut peccaveris. Et erat in perditionem tuam saltare in choreis.

VI. D. Ambrosius Lib. III. de Virginitibus cap. vi. Nemo, ut dixi quidam secularium Doctores, saltat febrilis, nisi infans. Quod si tanta sapientium cautio saltationis aut tumultus auctor est, aut amentia: quid dixerunt Scripturarum cautio potamus exemplum, cum Ioannes prevarius Christi, saltationis optime regulatus, exemplo sit, plus vocatissæ saltationis illecebam quam sacrilegi furoris amentiam?

VII. Item cap. vi. Regine filia, in nimis amandanda deceret, in conspectu viciorum saltatura producat. Quid potius de adultera desecere, nisi damnum pudoris? An quidquam est tam proum ad libidinem, quæ incedit libidinis ea que vel natura abscondit, vel dissimulatio velat, membrorum aperta nudare, sudare oculis, rotare cervicem, eodem spergere. Quis talis in iniuriam Divinitatis procedit. Quid enim ibi venerandæ potest esse, nisi saltans, strepitus, conceptus? Quid dicimus, quæ sancta femina? Videtis quid doceat, quid etiam doceat filias debeatis? Satis, sed adultera filia. Quæ vero publica, que casta est, filias suas religionem docet, non saltationem.

VIII. S. Augustinus in Plal. xxxii. conc. 1. *Observa diem sabbati, non carnaliter, non iudicis delictis, qui atq. obtinentur ad voluptatem. Melius tota die sederent quam tota die saltarent.* Plura brevitate gratia omitto.

IX. Concilium Laodicænum sub S. Sylvestro celebratum anno circiter 312. cap. 111. inquit: *Non oportet Christianamâ nuptiarum, vel ballare, vel saltare, sui casti recurre, vel gaudere, sicut consuevit Christianitas. Concilium Africanum cap. xxxvii. vocat saltationes sceleratissimas. Eisdem damnant Concilium Romanum sub Leone IV. cap. xxxv. Carthaginense cap. 1xi. Toletanum III. & alia que recensere non vacat.*

X. Ex recentioribus sanctis Doctores D. Antoninus longum habet de choreis sermonem II. P. tit. vi. cap. vi. Premittit, eas severioribus se non esse peccatum: sed in praxi pluribus de causis culpa inest esse, iudicis, adducta auctoritate Alexandri de Alex.

Cont. Theol. Tom. IV.

in 1°, dist. xvi. Pauca ex multis afferam. Inquit ergo S. i. *De chorearibus potest moraliter exponi illud Plalmi xcvii. Inflammabit in circuitu inimicus eius ignis, sicut autem est ius diaboli. Ipse enim dicitur, I. P. v. v. Adversarius vestri diaboli circuit quarens quem devoret. Aut ego tripudiant, cum faciant ius diaboli, cum ego se respiciat in termino inferni.*

Non solum autem sequuntur tripudiantes iter diaboli, quinimo diabolus ipse insidians eis, ut effessor ego docet eis: quod placere ostendit Ioannes Apocryp. xi. ubi dicit, quod de puteo abyssi, quem vocat, ascendit fumus fornacis magna, & obcuratur eis Sol, & aer, & de primo fumo ascenderunt locuste super terram. Et harum similitudinem porro dicit, quod locustæ ista erant similes equis paratis ad prælium, & super capita eorum tanquam corone similes auro, & facies eorum tanquam facies hamulorum, & habebant capillos sicut capillos mulierum. Neque verba istęquæ signat mysteria. Locustæ istę sunt mulieres adornate. Puteus abyssi, unde ista ascendunt, est profunditas inferni, unde ista surgentur tale exercituum exercituum a demonibus. Fumus fornacis magna, cum quo exeat locustæ de puteo, est incontinentia, & signum magne concupiscentie, & læstie, unde ortum habent chorea, & cum quæstionis. Et hic fumus obcurat Solem, & aerem, id est concupiscentia obtenebrat viros, etiam sapientes, & doctores, & aerem, id est contemptum, & spirituales homines, ut patet in David, Salomone, & ceteris Patrum per plura exempla. Et ascendunt super terram, scilicet chorearum, ascendentes sicut locustę saltantes, & sicut locustæ regem non habent, ut dicitur Prevariorum penitentio, unde coordinate incedunt: ita tales rationem non habent, regentes suos, sed ut bruta animalia. Hinc inde lectite afferentur. Sicut homines utuntur, equis placere ad impugnandum inimicos, ita demones utuntur mulieribus bruta ad expugnandum sanctos Dei, qui sunt inimici demonum: & sicut equus odorat procul bellum Iob. xxxix. & appetit currere ad campum: ita vana mulieres inquirunt de locis, ubi possunt stantari, & currunt ad ista loca, in quibus diabolus delictat, & profertur multo gladio concupiscentie. Plurima alia ibidem teritur S. Antonius, qui missa facio.

XI. S. Carolus Borromeus in Libro Memoriali P. II. cap. vi. *Valent excoranda ille, publicaque saltationis, Christianorum castitati adeo extiora, rixarum, & iurgiorum, tumi-*

faciunt? Ex amore Dei? Nemo id dicitur. Ex honesta actione, quae hic & nunc Deum referi queat? Nequaquam. Interrogentur ipsi saltatores, num auderent Deo eiusmodi oblectamenta offerre? Numquid ex amore caritatis erga semetipsos, aut erga proximum choreas dicunt? Non dicunt neque quantum ad animam, quia qui diligit irregularitatem, edit animam suam; neque quantum ad corpus, quia qui fornicatur, in corpore suo peccat, inquit Paulus I. Cor. cap. vi. Corpora enim Christianorum sacris undis abluta, membra sunt Christi: dum libidine possuntur, membra sunt diaboli. Choreae autem libidinum feminarum sunt, aut libidinum irritamenta, & occasiones gravissimae. Quare qui saltationes frequentant, peccant in Deum, in ipsos, & in proximos. Quot puella, & adolescentes chorearum litibus in laqueos pertrahunt luxuriae? Audiamus iterum Chrysostrum in laudata homilia, xlviii. in Math. *Multa enim hoc vestra aetate celebrantur corrupta, multa choreae, & saltationes homicidae peraguntur: in quibus non tam sanctus Praeceptor interficitur, sed ipsa Christi Iesu membra immoventi quopiam modo, sanctaeque ingulatur. Non tam opportune in disco caput in saltationis pretium, sed abundantius plerique omnes sanctis bellum, quo voluptatibus impissione mancipantur: dum felliciter retinuntur erumpositis cupiditatibus, non abscessu cerebri caput, sed anima in Christo Domino renissa, iradetur emittuntur.*

V. Tertia ratio cur choreae vertice Christiani dicantur, est periculi, & occasione gravitate ardens. Quis infans iverit choreas occasiones esse? & irritamenta luxuriae? Ad quicquid Merbentis capta revocata libidinis occasiones quae choreas accipiuntur.

VI. Primum genus est recipere oculorum obtutus. Mulierum aspectus, Scriptura sacra teste, periculi plenus est. Aspectus ille prima est libidinis fax. Quis porro ignorat vim, efficaciamque summam quam eiusmodi aspectus ex saltantium vicinitate acquirit? Scintillae reciprocaculaculant, & motuo foventur. Dehantur oculi, puella lascivunt, & furas delignant libidines.

VII. Occasioni primae colorum accedit secunda non inferior occasio colloquii cum saltatricibus puellis, & mulieribus: quod vitandum, tamquam luxuriae incitamentum, Ecclesiasticus docet cap. 13. vers. 12. *Spectent mulieris sione multi admirati reprobi facti sunt: colloquium enim illius quasi ignis*

exardescit. Si ubique muliebre colloquium familiare plenum est periculi, in choreis exaltiale prope evadit. Mulieres illic accedunt omni exquisitorum, quoad fieri potest, ornatum. Choreae considerantur a feminis, cum mandata, quo delectant polichrudinem, & pompam, saltum, & quicquid est vanitatis, & lenocinii, deserunt. Quorum? Ut vel matrimonium invidis viam parat, vel ut amantium, & propria pulchritudinis idololatriarum turbam sibi comparant. Nullum ibi verbum, quo feminae veritatem ad captandam benevolentiam, emolliendolque adstantium animos non intendat. Paucis vim colloquii mulieris saltantis exprimit Salomon Proverb. cap. v. *Forsus dilipillans labia meretricis.* Quenadmodum enim in sero mellis, inquit Merbentis, duo sunt, mel nempe, & cera: ita in facie mulieris duo sunt, videlicet decor, & gratia, hoc est pulchritudo oris, & dulcedo sermonis. Cera accendit ignem, & dulcedo sermonis. Nisi haec omnia simul collecta sint gravissima luxurie irritamenta; nulla est in hoc munda occasio, nullum castitatis periculum.

VIII. Tertium occasioem genus suum est in cantibus, & musicis instrumentis, quae semper choreas comitantur. Musica autem suapte natura animos laxat, & reddit effrenatos. Quid porro, cum mulieribus ipse musicam agunt, cantiones concinunt, eaque gestu, oculis, motibus, & aliis associant? Quis hoc muliebre apparatus, his symphoniarum concentibus, & tot praestigiis fallacibus non emolliri se sentiat?

IX. Vicinitas, & contactus naturae saltantium quarum constituntur occasioem genus. De Hieronymus Lib. I. contra Iovinianum. *Mulieris tactus, inquit, quasi contigitus, & venustus, est vis significanda, non minus quem rabidissimus canis morsus.* Non minus contactus ille libidinem accendit ac ignis paleam. Numquid (ait Salomon Prov. vi.) *potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant; aut ambulare inoper prunas, ut non comburantur plene eius? Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam. Accedit, contactus muliebris in choreis vim habere efficaciorum ex nimia familiaritate, ex mutua benevolentia.*

X. Quintum denique occasioem genus, quae ad luxuriam pertrahunt, comprehendit tempora diuturniora, & sepe loca recreatoria: item multitudinem saltantium, qui invicem

sibi animos faciunt, seque mutuo incitant, provocant, argenteque.

XI. Sextum quo addiderim occasioem genus, omnino gravissimum, quod ex quinque recentibus coalescit. Ubi, quicquid, in choreis recentibus coalescit, sine quo castitas omnis periculum est? Ubi vercundia? Ubi oculorum incitamentum? Ubi speciem christianitatis decoris? Ubi omnia professiois baptismalis? Sensus omnes laxatis habent circumvolant omnia, omnia frustrant. Quam formosam, sibi que carissimam mulierculam quis viderit: eam porrectam sibi deligit, ad se trahit. Quisne illum, puellam ad saltandam invitavit, Ne multum, Corporum agitatione, mutui tactus, & non raro pressus; familiaris colloquia, concentus harmonici, aspectus reciproci, & alia huiusmodi plura adeo accendunt libidinis ignem, ut vel constantior castitas periclitaretur. Nisi haec omnia simul collecta sint gravissima luxurie irritamenta; nulla est in hoc munda occasio, nullum castitatis periculum.

XII. Quis itaque admirari pro dignitate valet recentis illos castitatis a culpa hodiernae choreas exulare non erubescit? Et isti vocantur Doctores temporum, qui temporum casus resolvunt. Non ergo de choreis illis est sermo quas sola mente confingunt advertari; sed de choreis quas recipit haec tempestas peragunt mares, & mulierculae, non in Dei gloriam, sed in sensus oblectamenta. Fugite ergo effugium est dicere, choreas secundum se nihil mali praesere. Nam in praesens non disputatur de choreis secundam se; sed de choreis quae in praxi aguntur inter personas utriusque sexus. Ergo ferre animo repertans omnes chorearum circumstantias, quae omnibus obviae sunt, quoque plus minusve semper choreas comitantur, nunquam credidissim, hominem christiana ratione praeditam praefaras choreas a culpa purgare posse, atque nisi Castissimum libris propriis oculis legissem, citiusque narrat tenerem fidem praebere. Illic excutat P. Paulus *seque*, tamquam de choreis locuto absolute, & secundum se. Patres vero eadem omnino damnant, quia non aliter illas considerant quam ut in praxi exercentur. Dunt in aliis causis Patres allegamus, reponunt, Patres autem rethorice loquuntur, aut non versare casus temporum. Nunc contra respondent, de choreis defendere quos in Platonica Republica aguntur, secus quas Christiani exercent.

Auctoritate Eminentiissimi Lambertini Archiepiscopi Bononiensis, nunc BENEDICTI XII. choreas damnantur.

I. Nisi quid Palmaris unius Episcopi, ubi quem poluit Deus regere Ecclesiam suam, praevaleret, si absolute loquamur, censuram Galimatrum, qui ex ingenio scribunt, delectationibus. Caluit plures novum opinandi modum invententes, suis inopportunitis distinctionibus Patrum sanctorum, & Scripturarum doctrinam implicarunt. Animadvertit Pontifex summus in sua collecta. *Nosific. Tom. II. notific. ix. Bartholomaeum Futum verb. Chor. docere choreas ex genere suo non esse peccatum mortale: similiter P. Azorium Inq. Mor. Part. III. Lib. III. cap. xxxvi. qu. 1. iniquentem, choreas non esse damnandas ut peccata mortales, quoniam ex se illicitae non sunt; sed tantum ex male intentione, aut abusu, aut ex probabili periculo libidinis. Quamvis, aut ex probabili periculo libidinis, in aliquo, aut ex aliqua alia circumstantia, quae illius distinctio distinctionibus, evangelice moralis perniciosae, vix consequi oratione possunt. Iactant Probabilitatem, se casus temporum, utpote Doctores temporum, discutere. De choreis ergo quae hoc tempore respiciantur, & non in generica, & metaphysica abstractione spectatis, disputandum est. Recentiori distinctionis venenum continuo deprehendens, si adverteris ad illa verba: *Quoniam ex se illicitae non sunt, sed tantum ex mala intentione, aut ex abusu, aut ex probabili periculo.* In laqueos, in quos incidunt, & miser lectores, & Christianorum anime. Omnes communitur dicent se bona intentione accedere ad choreas. Ergo licitas reipia esse colligunt. Subdunt illicitas esse aut ex abusu, aut ex probabili periculo libidinis. Et quid? Separabile ne est a choreis quae nunc in more sunt, periculum? Urque, inquit, quia ex se illicitae non sunt. Et Choreae vitiosae inter se mulieres, inter invicem & puellas, quae nunc in usu sunt, libidinis, rastiump impudicorum, delectationum periculis communitur subiacent. Ergo hodiernae choreae communitur flagitiorum plene sunt. Porro quod communitur in genere moris vitiosum reipia est, reipia, & in praxi absolute vitiosum, spectatis omnibus, pronuntiarit. Haec doctrina adeo certa est, ut nec ab ipsis Probabilitibus vocari in disputationem iure valeat. Ineptissime ergo, & summo evangelice Moralibus detrimentum ratiocinantur, dum choreas, quas*

quas hodie iuvenes & puellæ, mulieres & viri vicium ducunt, ad abstractionem metaphisicam comprehendendam omnes choreas quas agere aliqui in casu possunt viri cum aliis viris, puellæ cum aliis puellis, revocant. Quoniam ex hæmetaphisica abstractione inferunt hodiernas choreas, quæ repta sunt, non esse illicitas, quia a luxuria periculis immunes illas fallissime supponunt. Gartner alii, periculum illud remotum esse, aut tantum probabile. Si probabile est periculum, inquit P. Gobat, ergo probabile etiam est eius oppositum. Ex his libidinosissimis cavillationibus dissimulacionibus ac scitis choreas hodiernas proponunt.

II. Sanctissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. loc. cit. sapienter post relatam Probabilium opinionem certum addidit: *Per lo contrario si sancti Patres condempnati & balli esse tantum peccati.* Et contrario sancti Ecclesie Patres, ut peccatores plenas, etiam reas damnant. Aliquorum Patrum testimonium allegat S. Ephrem de laudis fugiendâ hæc scripsit. *Ubi cytharæ, & choreæ, id vitium non tenet, multum perditio, angulum tristitia, diaboli fistula.* S. Basilii testatur, mulieres choreas ducentes aut corporis, aut animi calliditatem amittere, *erat. viii. de temp. & inconv.* Hæc sunt illius verba: *Quæ si nonnullæ peccationi corpore congruunt, omnes tamen animo depravato atque vitiositate sunt.* Fulvius choreas detestatur, ex Latinis S. Anselmus Lib. II. de virg. & ex Grecis S. Ioannes Chrysostomus homil. xxi. de David.

III. Inducit postea Pontifex summus Theologos levere christiana moralis assertores hoc pacto apud P. Balchastrem Francolinum in suo Clerico Romano Lib. II. disp. viii. capitulum, 7. num. 32. loquentes. *Omnes tunc Latini, quæsi Graeci Doctores choreas damnant, tanquam delictum Deo graviter irritum. Pædes tamen castissima recentiora ætate in eis fudiciorum veli negant. Nam hoc etiam est illud quod peccatum ad libum vitium dissolvitur. Et visus temporis non congruit, ut pælo ante dicebat. Ita profecto nostro tempore virtutes non congruunt, sed sola vitia, non autem iustitiam. Patet quod hoc admodum fit. Quædam autem dicta sunt, non videtur.*

IV. Mirifica hinc testimonia quæ P. Francolinus rapportat lib. n. 73. Inquit enim: *Quæsi, inquit non Patres citati in questionibus. An omnes choreæ sint illicitæ? An huiusmodi sint choreæ inter eius-*

dem sexus personas ad fallendum tempus ductæ? An temper sint illicitæ, quæ exercentur inter personas diversi sexus? An quæ licite per se sunt, exercentur ab omnibus, & si non in omni loco possint? Hæc certæ quæstiones non solvuntur Patres, ut faciunt Theologi morales, sed involvuntur in chancas, utique non in omnes: aliqui peccata arcam exaltant, & corpore antea profecto explicandi sunt, quævis non dicuntur.

V. Et quam verum sit, novum opinandi modum hoc distinctiorum satulibus stipatum adversus Scripturam, & sanctorum Patrum doctrinam necesse, et nihil, quantumvis loculentum, & explanatum, consistere valeat. Patres sancti inveniunt in choreis quæ & tunc temporis, & nostra ætate committuntur inter personas diversi sexus, quia non solliciti, non cavillosos agebant. Sed David choreas egit ante arcam. Ergo Iammani choreas omnes negantur. Pape! Quæ, mi Pater, & tunc, & nunc Dantes choreantes ante arcam, in distinctione caluitis opus fuit. Male inveni absolute sunt Patres in futurum: quia Hebræi et Ægyptio descendentes aliena bona surripere. Absolute Patres improbant. Et tamen Maria foror Aarons, aliique sanctæ mulieres choreas exerunt, Dominum magnificaverunt. Ergo Patres inasillitæ, & consule adversus choreas declamantur. Præclarissime. Necesse erat ut Theologi morales distinguere, non erodierne Mariæ, & Ginhire, & Lucretie saltantes, canentes, & convivantes ante arcam scrupulis torquerentur! Cavillationes illæ sunt, & æstiva vana ad Patrum doctrinam deludendam quaestio. Patres, & Theologi Patrum testatores absolute choreas damnant quæ repta in usu sunt, Moralia moralitatem tractanda, & intelligenda docent omnes. Casus aliquis raris, & insolitus non impedit quoniam communem absum repta serpentem absolute, & omni distinctione labiata, damnemus. Patres non examinant choreas ad fallendum tempus ductas? Fallere ne tempus Christiano, qui de verbo otioso reddere supremo iudici rationem debet, licitum est? Audi lector christianissimè catholicissimè distinctissimè, De distinctione scis reddere rationem in de iudici debemus; concedimus de factis otiosis; negamus: inquit Theologi Universitatis cuiusdam Bavaricæ, quorum verba dabimus Tom. VI. Lib. I. disp. I. cap. xi. Vide interim P. A-

mort

mort *Disp. dogmat. de actu indifferenti in dicitur.*

VI. Paulus Segneri, ut vidimus supra, recentiores Theologos exculare nititur his verbis. *I Castri parlano de balli speculativamente, secondo che sono in se; e così dicono il vero, dicendo, che in se non sono peccato. Ma i senti Patri parlano de balli come refectione in pratica.* Hæc Casuistarum desensio summopere displicet P. Balchastri Francolinus. Quid? Casuisti nostri, quibus Doctores temporum, versantes casus temporum, speculatores de choreis loquuntur? Qui ergo Theologi præctice decidunt occurrentes casus? Scholastici? Dogmatici? Patres? At Patres illi sunt qui *speculatur, abstracte, & nisi notante* declamant. Casuisti nostri præctice diliguntur, dividunt, & circumstantias ornate expendunt, inquit P. Balchastri Francolinus. Celeberrimi hi duo Casuistarum advocati, & patroni invicem dissident, contrarii visus insistant, & mutuis antilogis se se conficiunt, ut Casuistas illos defendant. Hæc mutua pugna evidentiter demonstrat, recentiores Theologos Probabilistas errare, & e contrario Patres divinum docere, & inculcare doctrinam.

VII. Sed missa futili defensione P. Francolinus pro Caluisti adornata adversus Ecclesie Patres, in medium prodeat sententia eisdem P. Balchastri Francolini, qui tandem est. num. 33. hoc pacto arguatur. *Choreæ sunt quæ mixta vitiosus semelque, immo etiam separatis sunt, cum gestione conscientie parant pudicitiam, amissionem, aut vitiosam vitiosam, & similia. Distinctio hæc inepta est, & vana: nam pelus obscenitatis, & tactus impudicæ se ipsæ peccata sunt, pulvis choreis. Hæc choreæ: ut vitiosæ detestatur & ipse. Parum hoc tibivideri? Audiamus alteram distinctionem, quam continuo subdit. Impure PER ACCIDENS sunt choreæ quæ per longiora seminata, utrosque in concubitu, in specie, in diebus lætæ sterculentæ fuerunt. Hæc PER SE impure, & peccaminosa non sunt: excessus enim sine peccato mortali per se possunt. Nunc comprehendes lector, quam insulsiore sint eiusmodi distinctiones, & evangelicæ, Patrumque doctrinæ infestæ. Christiani ergo dicitur lætissimè, nempè diebus hebdomadarum, lauta parare convivia sua cum feminis plenis ventre, inter phylas & psulla matres & feminas, canis inter & harmonicos tonitus saltare simul valent, quin per secula libidinis delectatio, ullus im-*

pudicus aspectus succedat? Per se, inquit P. Francolinus, impure & peccaminosa non sunt. Per accidens autem aliquis ex sua aut malitia, aut fragilitate, aut impotenti venere probali in aliquod luxuria flagitium valet. Quid, clamat P. Francolinus ibidem, in tota hæc doctrina contrarium Patribus? In quo quid non dixerunt Patribus?

VIII. Verum enim vero, pace perdidisti, piique Francolini dixerim, quæ doctrina & caluiti violandis opportunitur, & committit Eustachium sanctorum sensus repugnantiorum Verenda dissilio est. Per se in genere mortis, ut dicit, id significat quod spectatis omnibus communitur evenit. Communitur peccato evenit ut in recentibus tripodis, & similibus mares & femine concupiscentie igne succentes & succenti, atque percontatione & consuetudine calore irritati & irritate peccent. Per accidens autem potest continere quod aliquis non peccet. Hæc doctrina est S. Thomas 2. 2. quæst. xliii. artic. 1. ad 4. inquit: *Aliquis potest esse duplitem alteri causa peccandi: uno modo per se, alio modo per accidens. Per se quidem quando aliquis suo malo verbo, vel facto intuetur alium ad peccandum inducere; vel etiam si ipse hoc non intendat, ipsum factum est tale, quod de sui ratione habet quod sit inducendum ad peccandum. Per accidens autem aliquis peccandi, vel factum unius est alteri causa peccandi, quando præter intentionem operatur, & præter conditionem operis, aliquis male dispositus ex circumstantiis inducitur ad peccandum. Quis autem negaverit factum chorearum viros inter & mulieres, iuvenes & puellas, post lauta convivia, & ceteris circumstantiis velutum, de sui ratione inducere ad actus venereos delectationis, ut minus interne, & ad desideria prava, tactus quod impudico? Sed post S. Thomam audiamus Cardinalem Bellarminum cap. xix. Dem. Quæsi, ubi hæc habet, *De choreis tantum dicitur vitium vitiosum, atque idem positivum quod intelligitur, mandatis non videtur hoc verum profecto, sed sciam locum esse publicas scholas, ubi docetur arte tripudiarum. Sed ego profecto, si absteris, & fornicatio est mandatum, vitare non possum quomodo viri cum feminis tripudiarum non sit malum, cum ad hoc illud MAXIME provocet. Tu ad calorem adolescentie adies calorem passionis; ibis & deinde redibis, rotabis, saltabis cum puellis, & cum illi multi inspectores Maxime choreas ad malum provocant, inquit Bellarminus, easque cum adulterio, & fornicatione comparat. Ergo per se, spectatis omnibus, ad peccatum indu-**

cap. xxxiii. & cap. xxxiv. prosequitur: ubi addit, neminem citra culpam aut iudis, aut choreis vacare posse nisi animi levandi gratia, non ex affectu: idque raro, & ut honestis hominibus, quibuscunque velaret, inmoderata: Prudent enim & moderata iudicatio propria voluntatis voluntati aliorum levatis christianae prudentiae regulis, aliquando, quae indifferentia sunt, bona, & quae periculosa, sicca est: & invidiosa. His conditionibus paratos chorearum sones, seu bolos comedere raro concedit S. Franciscus, non absolute, sed tum solum, cum nequeat quis sine honestorum hominum officensione ab illis se libudicare.

V. Dicant nunc nobis recentes Theologi, qui chorearum sponsores allegant sanctum Franciscum Salesium, num choreis hodiernae aegritudinis non ex affectu, non ob voluptatem, sed brevissimo tempore, & animos pravitum, feriarumque occupationum onere fatigatos relaxandi gratia? Dicant, num sentias hodiernae salutaris accedant, mortis meditatione inferni, intermitteat consideratione munitur? Num homines, non ut proprias expleant cupiditates, nec ut concupiscentia indulgent, sed ut se ad aliorum prudentem voluntatem conformet, choreis vacent? Dicant, num, temporis brevitas, modestia, raritas, aliaque cautiones a sancto Francisco praescripserit, revera in hodiernis choreis servantur? Videant ergo quam indignam notam insurant sanctissimo viro, dum illum patronum aditorem chorearum, quae, experientia teste, sunt flagitiorum, luxuria, superbia, simulatrix, rixarum, aliorumque similium sententiae, & scaturigines. Interrogat, serioque examinet Confessarii tam viros quam mollicules choreis deditas; intelligentque vera esse omnia quae diximus. Nec satis est, si qua malier dicat, nullam se habuisse intentionem pravam. Interrogetur, num certa sit, prociuum quum, quocum saltavit, ab hoc pravo animo immutatum fuisse, num ille signis aliquibus, vel oculorum obtutibus, vel tactibus, vel dulciori aliquo, interioris libidinis indicia dederit; num post choreas pravae cogitationes animo insulaverint, num placere hominibus affectaverint. Haec & his similia serio examinant colligent, vix aliquam feminarum, vetulis, & deformibus exceptis, aut virorum quemquam choreas diu frequentasse abique culpa: ceteros autem omnes permulsi ob choreas habitas criminibus implicatos compertur. Immunitas a culpa quam rusticis choreis agentibus aliqui tribuant, commentitia

est, & chimerica: non enim minus illi quam nobile, origines valens lauciat fuit. Si contra caro lascivius transierit, fortior quoque casus occurrat, in quo sine muliere, quod non peccat, regula esse nequit quae commentum, & consuetum chorearum usum licitum ostendat. Illud scio, a viros, quo sanctiores sunt, eo esse a chorearum consuetudine magis alienos. Opportuno ac sapienter disto, quod sanctus Franciscus Salesius laum claudit cap. xxxiv. huic ego capiti finem impono. Magni ignes fortius accenduntur ad venosoculatum.

Ignes parvi, nisi operantur, extinguuntur. Vide, sit ne ingens, an exigua in corde tuo caritatis flamma. Si tenus est, a flamma carnalis amoris penitus suffocabitur. Nemo hac in causa temeripio iudex melior. Missio Theologorum diffidio, eruae ex ipsa manifesta experientia prudens Confessarius honestatem, aut vitium chorearum.

CAPUT IV.

De verbis turpibus, & de familiaribus cum feminis colloquio: de osculis, & tactibus: de nutu virorum ac mulierum conversatione.

Atrenda his disputatio esset de theatris & comediis, sed peccatorem hac de re dissertationem dabo. Facillima, quae proposita, explicanda breviter sunt.

I. Quaesit. I. Quandoquidem officiosa verba sunt peccata gravia? Resp. Turpis locutio inceptor habet limitem. Quae inapte naturae graecae culpa sit, vix definit absolute potest. Locationes tamen aliquae sunt quae vix a gravi culpa exculantur. Eiusmodi sunt pudendorum delictio, concubitus narratio aut quae ad venereum concubitum provocant. Haec colloquia, si habeantur coram mulieribus, puellis, honestis virginibus, & adolescentibus, gravia crimina sunt: suapte quippe natura venereum excitant, sensus commovent, carnositatem inducunt, & scandalum grave imperant. In eiusmodi tamen locutionibus semper spectandae sunt circumstantiae loci, temporis, & maxime personarum coram quibus fiunt. Verba amatoria, quae a iuvenibus proferri, & caniscent, non semper gravem malitiam continent; semper tamen periculi plena sunt. Si in eiusmodi verbis, seu locutionibus adit gravem intentum excitandi venerint, aut animum lascivium, dubio prociui gravia crimina reputantur. Item, quoties iuvenes experitur aut se, aut alios eiusmodi cantilem commoveri, & incitari ad luxuriam. Confite-

randum quoque, utrum eiusmodi cantiones continent verba turpia; & obiecta, quae naturam lasciviam inferant. Verba tandem illa aliqui turpia, quae in communi sermone adhibere viles homines solent, cum iam ex obliquo scandala non inferant, non sunt censenda peccata gravia; nisi aliqua circumstantia aliter indicat cogat. Qui vero luxuriae mancipati ita obiecta & impudica flagitia enarrant, veluti de impudicitis suis gloriantes, graviter peccant, & ob scandalum quoque aliter inferunt, & ob delectationem quam ipsi in eiusmodi sermone percipiunt.

II. Non solum obiecta, verum etiam pudica cum mulieribus colloquia, periculorum plena sunt, si fuerint familiaria, & frequentia. Patres admodum ut vel ipsi homines qui spirituali nuncupantur, & respectu sanctiorem vivendi formam observant, a familiaribus familiaribus, & spiritualium, sermone abstinent, etiam huc pertinentia adferre possent; sed pauca dumtaxat proferam ex S. Thome, qui episc. lxxv. capite de periculosa familiaritate dicitur, vel mulierem, plura scribit; quamvis non leve dubium mihi occurrat, sit ne Angelici Doctoris opusculum istud: illius enim nimium serpit, & a pressa Angelici Doctoris scribendi ratione est valde diverfus. Cuiuscumque tamen sit opus, documenta praebet opportuna, & valde digna ut producantur. Et quoniam spiritualibus loquor, propter quos ista scribuntur, noverrit ipsi, quod, licet carnalis affectio sit omnibus periculosa, & damosa, est tamen perniciosa est magis, maxime quando consentitur cum persona quae spiritualis videtur. Nam quamvis eorum principium videtur esse purum, sequens tamen familiaritas dissolutum est periculum, delectationis detractionem, & malum oculum hinc exire depicium. Quae quidem insinuat quavis plus crescit, tanto plus infirmat principis matronae, & utriusque puritas maculatur. Non tamen de hoc statim perpendant, quia sagittarius a principio non mittit sagittas venenatas, sed solum aliquantulum venenat, & amorem augmentantes. Ad tantum vero in brevi deveniunt, ut iam non velut Angelus, sicut ceperant, se invicem alloquantur & vident, sed tanquam carne vestitos se mutuo intuentur, & sentiant mentes quibusdam commendationibus, ac verbis blanditoribus, quae videntur primo ex devotione procedere. Exinde unus incipit appetere alterius praesentiam corporalem: quia forma, vel species corporis in utriusque mente concepta incitat eos ad volendum praesentiam corporalem, quae in-

ais praesentia mentalis. Siquae spiritualiter devotus paulatim convertitur in corporalem, & carnalem, & sic ipsorum mentes, quae solentur in oratione cum Deo abique intermissione loqui, nunc poterit se Deum alteri ponit alterius corporalem effigiem, quam volent, & observantur ponentes sibi ipsi faciem Dei cum facie creaturae. Plurima alia ibidem habentur, quae mihi facio.

III. Quaesit. II. Oscula, tactus, & amplexus sunt ne secundum se peccata? Resp. Sententia negans communis, & vera est. Nec minus manifesta est ratio. Si eiusmodi actiones secundum se peccata essent, nunquam licitum foret oculari, tangere, amplexi amicum, parentem, fratrem &c. Quamobrem inquit Angelicus 2. 2. quae. cliv. art. 4. Oscula, amplexus, vel tactus, secundum suam rationem non videntur peccatum mortale. Possunt enim habere abique libidine fieri.

IV. Oscula, amplexus, & tactus virum inter & feminam, peccata iuxta morem pariter in mutuae benevolentiae, & amicitiae argumentum, honesta, & licita esse, communitur Theologi docent. Exempla prodant ex ipso Evangelio. Matth. xxvi. Iudas osculatus est Christum Dominum. Primi Christiani saluti osculo se salutabant. Hinc colligitur Gallicantes tract. xxvi. cap. 111. punct. 3. §. 11 n. 37. ex aliis Theologis, quod delectatio ex predictis osculis secuta, etiam est licita; cum licitum sit delectari de reificatione, & usi signi tunc amicitiae.

V. Haec in statu innocentie sancta dubio prociui solent. Verum, quod in praesenti corrupte naturae statu vix de muliere maturo se oculentur, tangantur, & amplexantur, & quod heinc delectationem capient abique ulla culpa, mihi summopere difficile est. Possit id contingere non nega: erim, sed quod reapse id eveniat, vix affirmaverim. In more tulle postea apud Hebraeos primoque Christianis virorum reciproca oscula, verum habet. Ad quod eadem vigerit oculorum conluctu inter mulieres, puellas, & viros, juvenesque, nullibi legitur. Quare nunquam inter utriusque sexus pericula permittere haec reciproca oscula. Si quis sic patrie mox haec peragendi, illum aufertendum proptus fuaderem quam probrem. Horum omnium praxis periculi, ut minus, plena est. De manuum tactibus in signum amicitiae, earumque osculis in signum obsequii, & subiectionis, ut quando inferioris notae viri manus dominarum suarum osculantur, nulla est difficultas.

VI. Licitum est medicis, & chirurgis tan-

cap. xxxiii. & cap. xxxiv. prosequitur: ubi addit, neminem citra culpam aut iudis, aut choreis vacare posse nisi animi levandi gratia, non ex affectu: idque raro, & ut honestis hominibus, quibuscunque velaret, inoperat: Prudent enim & moderata iudicatio propria voluntatis voluntati aliorum levatis christiana prudentia regulis, aliquando, quae indifferentia sunt, bona, & quae periculosa, sicca efficit & invidiosa. His conditionibus paratos chorearum sones, seu bolos comedere raro concedit S. Franciscus, non absolute, sed tum solum, cum nequeat quis sine honestorum hominum officensione ab iudicio se libudicare.

V. Dicant nunc nobis recentes Theologi, qui chorearum sponsores allegant sanctum Franciscum Salesium, num choreis hodiernae aegritudinis non ex affectu, non ob voluptatem, sed brevissimo tempore, & animos pravitum, feriarumque occupationum onere fatigatos relaxandi gratia? Dicant, num sentias hodiernae salutaris accedant, mortis meditatione inferni, intermitteat consideratione munditiae? Num homines, non ut proprias expleant cupiditates, nec ut concupiscentia indulgent, sed ut se ad aliorum prudentem voluntatem conformet, choreis vacent? Dicant, num, temporis brevitas, modestia, raritas, aliaque cautiones a sancto Francisco praescripserit, revera in hodiernis choreis servantur? Videant ergo quam indignam notam insurant sanctissimo viro, dum illum patronum aditorem chorearum, quae, experientia teste, sunt flagitiorum, luxuria, superbia, simulatrix, rixarum, aliorumque similium sententiae, & scaturigines. Interrogat, serioque examinent Confessarii tam viros quam mollicules choreis deditas; intelligentque vera esse omnia quae diximus. Nec satis est, si qua malier dicat, nullam se habuisse intentionem pravam. Interrogetur, num certa sit, prociuum quum, quocum saltavit, ab hoc pravo animo immutatum fuisse, num ille signis aliquibus, vel oculorum obtutibus, vel tactibus, vel dulciori aliquo, interioris libidinis indicia dederit; num post choreas pravae cogitationes animo insulaverint, num placere hominibus affectaverint. Haec & his similia serio examinant colligent, vix aliquam feminarum, vetulis, & deformibus exceptis, aut virorum quemquam choreas diu frequentasse abique culpa: ceteros autem omnes permulsi ob choreas habitas criminibus implicatos compertur. Immunitas a culpa quam rusticis choreis agentibus aliqui tribuant, commentitia

est, & chimerica: non enim minus illi quam nobile, origines vultus laucati sunt. Si contra caro lascivius transierit, fortior quoque casus occurrat, in quo sine muliere, quod non peccat, regula esse nequit quae commentitia, & consuetum chorearum usum licitum ostendat. Illud scio, a viros, quo sanctiores sunt, eo esse a chorearum consuetudine magis alienos. Opportuno ac sapienter disto, quod sanctus Franciscus Salesius iunior claudit cap. xxxiv. huic ego capiti finem impono. Magni ignes fortius accenduntur ad venosoculatum.

Ignes parvi, nisi operantur, extinguuntur. Vide, sit ne ingens, an exigua in corde tuo caritatis flamma. Si tenus est, a flamma carnalis amoris penitus suffocabitur. Nemo hac in causa temeripio iudex melior. Missio Theologorum diffidio, eruae ex ipsa manifesta experientia prudens Confessorum honestatem, aut vitium chorearum.

CAPUT IV.

De verbis turpibus, & de familiaribus cum feminis colloquio: de osculis, & tactibus: de nutu virorum ac mulierum conversatione.

Atrenda his disputatio esset de theatris & comediis, sed peccatiorem hac de re dissertationem dabo. Facillima, quae proposita, explicanda breviter sunt.

I. Quae I. Quandoque officiosa verba sint peccata gravia? Resp. Turpis locutio inceptor habet limitem. Quae inapte naturae gratia culpa sit, vix definit absolute potest. Locationes tamen aliquae sunt quae vix a gravi culpa exculantur. Eiusmodi sunt pudendorum delictio, concubitus narratio aut quae ad venereum concubitum provocant. Haec colloquia, si habeantur coram mulieribus, puellis, honestis virginibus, & adolescentibus, gravia crimina sunt: suapte quippe natura venereum excitant, sensus commovent, carnositatem inducunt, & scandalum grave imperant. In eiusmodi tamen locutionibus lemporalespeccata sunt circumstantiae loci, temporis, & maxime personarum coram quibus sunt. Verba amatoria, quae a juvenibus proferri, & cant solent, non semper gravem malitiam continent; semper tamen periculi plena sunt. Si in eiusmodi verbis, seu locutionibus adit gravem intentionem excitandi venerint, aut animum lascivium, dubio prociui gravia crimina reputantur. Item, quoties iuvenes experitur aut se, aut alios eiusmodi cantibus commoveri, & incitari ad luxuriam. Confite-

randum quoque, utrum eiusmodi cantiones continent verba turpia; & obiecta, quae naturam lasciviam inferant. Verba tandem illa aliqui turpia, quae in communi sermone adhibere viles homines solent, cum iam ex obliis scandala non inferant, non sunt censenda peccata gravia; nisi aliqua circumstantia aliter indicat cogat. Qui vero luxurie mancipati ita obiecta & impudica flagitia enarrant, veluti de impudicitis suis gloriantes, graviter peccant, & ob scandalum quod aliter inferunt, & ob delectationem quam ipsi in eiusmodi sermone percipiunt.

II. Non solum obiecta, verum etiam pudica cum mulieribus colloquia, periculorum plena sunt, si fuerint familiaria, & frequentia. Patres admodum ut vel ipsi homines qui spiritualia nuncupantur, & respice sanctiorem vivendi formam observant, a familiaris familiaritatis, & familiaris sermone abstinent, etiam huc pertinentia adferre possem; sed pauca dumtaxat proferam ex S. Thome, qui episc. lxxv. capite de periculofamiliaritatis dicitur, vel mulierum, plura scribit; quamvis non leve dubium mihi occurrat, sit ne Angelici Doctoris opusculum istud: illius enim nimium serpit, & a pressa Angelici Doctoris scribendi ratione est valde diverfus. Cuiuscumque tamen sit opus, documenta praebet opportuna, & valde digna ut producantur. Et quoniam spiritualibus loquor, propter quos ista scribuntur, noverrit ipsi, quod, licet carnalis affectio sit omnibus periculosa, & demissa, est tamen periculosa est magis, maxime quando consentitur cum persona quae spiritualis videtur. Nam quamvis eorum principium videtur esse parum, sequens tamen familiaritas dionestissima est periculum, delectationis detractionem, & malum oculum hinc exire depicium. Quae quidem insinuat quavis plus crescit, tanto plus infirmat principale matronam, & utriusque puritas maculatur. Non tamen de hoc statim perpendant, quia sagittarius a principio non mittit sagittas venenatas, sed solum aliquantulum verberat, & amorem augmentat. Ad tantum vero in brevi deveniunt, ut iam non velut Angelus, sicut ceperant, se invicem alloquantur & vident, sed tanquam carne vestitos se mutuo intuentur, & sentiant mentes quibusdam commendationibus, ac verbis blanditoribus, quae videntur primo ex devotione procedere. Exinde unus incipit appetere alterius praesentiam corporalem: quia forma, vel species corporis in utriusque mente concepta incitat eos ad volendum praesentiam corporalem, quae in-

ais praesentia mentalis. Siquae spiritualiter devotus paulatim converteatur in corporalem, & carnalem, & sic ipsorum mentes, quae solentur in oratione cum Deo abique intermissione loqui, nunc poterit se Deum alteri ponit alterius corporalem effigiem, quam volent, & observantur ponentes sibi ipsi faciem Dei cum facie creaturae. Plurima alia ibidem habentur, quae mihi facio.

III. Quae II. Oscula, tactus, & amplexus sunt ne secundum se peccata? Resp. Sententia negans communis, & vera est. Nec minus manifesta est ratio. Si eiusmodi actiones secundum se peccata essent, nunquam licitum foret oculari, tangere, amplexi amicum, parentem, fratrem &c. Quamobrem inquit Angelicus 2. 2. quae. cliv. art. 4. Oscula, amplexus, vel tactus, secundum suam rationem non videntur peccatum mortale. Possunt enim habere abique libidine fieri.

IV. Oscula, amplexus, & tactus virum inter & feminam, peccata iuxta morem pariter in mutuae benevolentiae, & amicitiae argumentum, honesta, & licita esse, communitur Theologi docent. Exempla producat ex ipso Evangelio. Matth. xxvi. Iudas osculatus est Christum Dominum. Primi Christiani saluti osculo se salutabant. Hinc colligitur Salmanticenses trad. xxvi. cap. 111. punct. 3. §. 11 n. 37. ex aliis Theologis, quod delectatio ex predictis osculis secuta, etiam est licita; cum licitum sit delectari de reificatione, & usi signi tunc amicitiae.

V. Haec in statu innocentie sancta dubio prociui solent. Verum, quod in praesenti corrupte naturae statu vix de muliere maturo se oculentur, tangantur, & amplectantur, & quod heinc delectationem capient abique ulla culpa, mihi summopere difficile est. Possit id contingere non nega: erim, sed quod reapse id eveniat, vix affirmaverim. In more tulle postea apud Hebraeos primoque Christianis virorum reciproca oscula, verum habet. Ad quod eadem vigerit oculorum conluctu inter mulieres, puellas, & viros, juvenesque, nullibi legitur. Quare nunquam inter utriusque sexus periosas permittere haec reciproca oscula. Si quis se facie patrie mox haec peragendi, illum aufertendum proptus fuaderem quam probrem. Horum omnium praxis periculosa, ut minus, plena est. De manuum tactibus in signum amicitiae, earumque osculis in signum obsequii, & subiectionis, ut quando inferioris notae viri manus dominarum suarum osculantur, nulla est difficultas.

VI. Licitum est medicis, & chirurgis tan-

gere muliebria aut curacionis causa, aut intemescendo lexis diversitatem. Omnis quippe corporis partes propriè bonum, & integratè totius corporis insitute sunt. Si qui pars male affecta corporis naturam minuat inducere, iure curatur, ut corpus præstetur. Iacti quoque sunt eandem partium tactus. Quod motus, aut delectatio venereis insit, quod voluntate repugnantia; tactus illi non propterea novè evadunt. Si tamen medicus, aut chirurgus tentationibus prævis incumberet; ablinere ac eiusmodi curacionibus deberet, aliis subtilitatis curacionibus.

VII. Si virginis honesta magno suffunderentur pudore in eiusmodi curacione, aut obnoxie essent periculo licentibus venerere delectatione, obsequium Deo gratum præstarent. Ipreta corporali vita, spiritualium servantes. Hoc tamen dilectum est, quod si filius pudor superandus esset; expedientes foret pudorem vincere quam mortem obire. Ut licite virgo mortem appetat potius quam patriam perdendam partium tactus, necesse est, ut celsiùs castitatis amore factens illi præter. Nec enim ob solam naturalem verocandiam, & insitam repugnantiam permititum est vitam corporalem amittere. Quare spectandum sunt circumstantiæ. Nam, si pudor effectus sit curandum naturalis repugnantia, tum spernendus; si vero pudor sit prudens, & ex motivo virtutis, seu castitatis amore proficiscatur; tum præferri curacioni potest; contenta spe sanctitatis, seu vitæ redimenda. Quando vero ex eiusmodi curacione grave imminet periculum delectationis venereis, tum antequam omnino debet custodia castitatis vitæ conservacioni.

VIII. Quæst. III. *Oscula, tactus, amplexus inter personas utriusque sexus sunt ne peccata mortalia, si ob delectationem carnalem peraguntur?* Resp. Triplicem distinguunt Casus delectationem carnalem, scilicet veneream spirituales, & sensibiles. Primum sic finitur cum Galeno Lib. XIV. de usu part. cap. 13. & x. *Delectatio in carne conjungens ex motu honoris sensu, qualis est substantiva sensitiva, & involvens per commotionem spirituum delectationem generatam.* Delectatio spiritualis est complacencia voluntatis de re turpi, seu actu venereo cogitato. Hec delectatio, utpote spiritualis, non est organo corporeo ligata, nec sensuum commotionem necessario affert; communiter tamen iuncta est carnis, & sensuum commotioni. Internum enim illud gaudium, seu complacencia foras erumpit, & exteriores commover

sentis. Tertia delectatio sensibilibus ex solo tactu, seu proportione, & conformatione rei delectatio cum organo tactus oritur, qualis est mollis percipitur. Idque patet in guttu, & in muliere, & in exteriori ipsi tactu. Sensus enim illi ex tactu blandique comminacione cum obiecto congruo, & proportionato sensibilem experitur delectationem. Innocens, de consuetudine culpe vacua est delectatio ista naturalis, & sensibilibus.

IX. Ad delectationem veneream quod attingit, plures recentiores olim prognarunt, venalem diamaxat culpam esse delectationem perceptam ex osculis, & amplexibus, quam loquutionem damnavit Alexander VII. in propositione 40. *Est prohibitus opinio que dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibiles, quæ ex solo tactu, scilicet periculo consensu exteriori, & gelationis.* Commingit in hac propositione delectatio carnalis, & sensibilibus, ut intelligas nomine delectationis sensibilibus ipsam delectationem carnalem, seu delectationem que sensibilibus sit simul, & carnalis. Delectatio enim mere sensibilibus, que ex visione tactu, & osculo percipitur, ab omni culpa siquæ natura immanis est, sic mulieres osculantes, infantem, & ex genarum molli tactu delectationem sensibilibus experientes, nullam perpetrant culpam. In propositionibus igitur damnata delectatio sensibilibus commingit cum delectatione carnali, ut patet solam delectationem carnalem, seu veneream notari esse.

X. Sententia itaque certa est, delectationem carnalem, seu veneream, esse osculis perceptam, culpam esse letalem. Ratio est manifestata. Quoniam delectatio de re graviter illicita mortalitas est, ut patet in delectatione de homicidio. Atqui delectatio capta ex osculo mulieris est de re graviter prohibita; est enim de fornicacione futura; quoniam cum venereis osculis, & amplexibus carnalis, & venereis sunt via que ad fornicacionem disponit. Porro non fornicativo modo, verum etiam que ad fornicacionem disponunt, interdicta censentur.

XI. Quæst. IV. *Tactus, amplexus, oscula ob solam delectationem sensitivam, & naturalem exerciti, sunt ne peccata mortalia?* Resp. Dicitur est supra, delectationem naturalem, que conjungit ex merito exercitio sensuum, absolute spectatam, immunem a culpa esse. Eiusmodi est delectatio que percipitur ex visione rei pulchre, ex audicione musicæ, ex tactu rei lenis, & mollis. Que delectatio

delectatio siquæ natura nullum prodit ordinem ad copulam, seu ad rem veneream. Advertendum tamen, has delectationes non carere culpa, si careant honesto fine, ut suo loco fufius explicabitur. Hac omnia communia sunt.

XII. PP. Salmanticenses trad. xxvi. cap. 111. par. 3. & 3. num. 41. docent, tactus, amplexus, oscula inter personas solutas, & adultas, ac diversi lexis etiam idoneos, & coitum, si fiat præter ob solam delectationem sensitivam, naturalem, scilicet veneream, & postea ulterioris delectationis venereæ, & apud ad copulam. Nam de osculis infantium nulla est difficultas. Quamquam & pueri, levinæ rationis imbuti, caste, & prudenter docendi sunt ut abstineant ab eiusmodi osculis, & amplexibus. Parentes ipsi exempla castitatis, & pudicitia præbere filijs, & filiabus debent, abstinere ab eiusmodi nimium effeminati amoris signis. Ne multa: quo facilis virtutis istius splendore obducatur, quo vehementer est concupiscit impetus, ignifuge adteritur, eo est levior adhibenda custodia, cautior circumspicctio, expresseque vigilantia.

XIII. Si homines amplecterentur, tangerent, & oscularentur mulieres metaphysice, & secundum illarum predicata essentialia, videlicet si oscularentur hæc duo predicata *Animata rationalia in abstracto, conclusio vera esset.* At cum in præter sermo sit de tactu, amplexu, & osculo mulieris physice, & infecta carne compactæ, & concupiscencia, atque ibidine ardentis; cum sermo sit de osculo figendo muliebri vultui physico: doctrina Salmanticensium non modo intempuliva, fallaxque est; sed, pace tantorum virorum dixerim, talis est, ut incantis lectioribus præbeat errandi occasionem. Quid enim referit quod notiones delectationis sensibilibus, & venereæ absolute distant, & metaphysice separari queant; quando in præxi, attenta humanæ naturæ corruptione, aut vix separantur, aut vix percipi possunt quandoniam hæc delectatio sit tantum sensibilibus, aut carnalibus? At reapse, inquis, quandoque loquuntur. Transit. Sed nunquid conspernum tibi est quando reapse loquuntur? Nunquid fecerunt datur sensum in materia delectatione sensibilibus, & non ultra procedendi ad carnalem delectationem? Ergo sola venereitas se exponendi periculo gravissimo venereæ delectationis letalis est.

Cont. Theol. Tom. IV.

XIV. Neque hinc inferas, licita nunquam esse oscula, neque secundum morem patriæ habita. Quoniam oscula iuxta morem patriæ in signum christianitatis, & civitatis benevolentia sunt, secus ob delectationem sensibilem captandam. Hæc semper improbandam asserimus. Quare laudati Salmanticenses, postquam deiparationis gratia metaphysicam quæquætionem pertractant, tandem non ad conclusionem, eiusmodi tactus, amplexus, & oscula in præxi, & mortaliter esse peccata mortalia, quando sunt inter personas diversi lexis, & apud ad copulam. Nam de osculis infantium nulla est difficultas. Quamquam & pueri, levinæ rationis imbuti, caste, & prudenter docendi sunt ut abstineant ab eiusmodi osculis, & amplexibus. Parentes ipsi exempla castitatis, & pudicitia præbere filijs, & filiabus debent, abstinere ab eiusmodi nimium effeminati amoris signis. Ne multa: quo facilis virtutis istius splendore obducatur, quo vehementer est concupiscit impetus, ignifuge adteritur, eo est levior adhibenda custodia, cautior circumspicctio, expresseque vigilantia.

XV. Adnotare lubet, Franciscum Sylvium in 2. 2. d. Thome quæst. div. art. 4. concl. 4. laudatum Salmanticensium opinionem prosequantur. Quod Jæco advorto, ne lebor incatus a tanti viri auctoritate decipatur. Non raro enim laxa docet hic, gravis aliqui, Theologus. Sed quod nitari latet non possum, ipse P. Paulus Comitulus in hanc concedere opinionem videtur Lib. II. respons. moral. quæst. 10. num. 6. Verum quidem habet, Comitulus expressè non loqui de suavis que exerceatur inter personas solutas, & diversi lexis, apurate ad copulam; quin, ut ex num. 5. colligitur, de his osculis, tactibus, & amplexibus sermonem habet que aut matres cum filiis, aut fratres cum loribus exercent. P. Diana refert hanc Sylvii, & Comituli opinionem, & post illorum adducta rationes sic concludit T. VII. trad. vi. resol. 9. §. 1. *Sed ego putè contrariam sententiam tenendam esse, & in his materiis non esse laxandam benevolentiam.* Utinam in omnibus propositum tale servasset laudatus Auctor. Causa deceptionis in illis Ansthoribus fuit inconcludenti obligacionis vitandi periculum probandi a delectatione sensibili in veneream.

XVI. Quæst. V. *Tactus impudicus, puta in paribus venereis, aut in illis admittens, sunt ne peccata mortalia?* Resp. Adfirmant, communiter omnis: quia similes tactus graviter excitant concupiscenciam, & luxuriam; ad

R.

adversatur pudori, & honestati naturali, ac periculum includunt pollutionis. Sanchez *Libr. IX. de matrimon. disp. XLVI. m. 11.* Navarus in *Manual. cap. XIV. num. 3.* & alii docent, tactus huiusmodi culpa gravi carere, si supra velles exerceatur. Hanc eandem opinionem defendit P. Clandius *La-Croix Libr. III. part. 1. n. 60.* allegans auctoritatem P. Sanchez, PP. Salmaticensium *lib. III. §. 4. n. 100. 101.* hanc opinionem admittunt ut probabilem *apud*, licet *præ-* *probabilem*. Hæc distinctio probabiliter practice, & speculative, prout committitur adhibetur, fictitia est, & plurimum lacrarum arguit. Opinio cur non est probabilis practice, neque est probabilis *speculativa*; nisi varietur circumstantia. Quando autem variatur aliqua circumstantia, variatur quoque opinio: nec remanet eadem ac prior. Quoties igitur una opinio, omnibus circumstantiis spectatis, non est probabilis *præ-* *probabilem*, nec est probabilis *speculativa*, ut fufus lo loco. Sed retiam opinionem, ut improbabilem tum speculative, tum practice, reticemus. Tactus enim isti practici sunt, non speculativi. Nec audiendus P. La-Croix docens *era. n. 100.* qd. veniale tantum peccatum esse, si tactus eiusmodi tactus *ex* *trahi-* *delectatione tactus* *voluntum*. Delectatio hæc non captatur ex vestis contacto, siquidem vestes tangi possent in brachijs, sed delectatio est ex tactu pudendorum, velie media. Hanc peccato delectationem mortalem esse, non venientem, asserunt.

XVII. Idem dicendum, si sint tactus isti inter personas eisdem sexus. Nam, & tunc adversatur pudori, ac honestati; & vehementer provocant ad lasciviam, pollutionem, aut sodomitam. Excipiendi sunt pueri nantes, qui casu, & absque ulla prava intentione les tangerent. A culpa tamen gravi eos non excusant, si deliberato animo, & data opera in digitis partibus les tangerent. Nam tum nulla addelet causa cur possent a matris excusari.

XVIII. Quæst. VI. *Sunt ne conjugati liciti tactus partium pudendorum?* Resp. Distinguendum est. Tactus isti, si precedant copulam, disponantque ad illam, liciti sunt. Id in questionem veniunt recentiores Theologi, sint ne tactus isti conjugatis liciti, absque ordine ad copulam, delectationis gratia exerciti? Adfirmant Sylvius 2. 2. 9. *cl. v. artic. 4. cons. 6.* Vaquez *in 1. 2. disp. cxvii.* Diana, Coninch, Densilio, Antonius a Spiritu sancto, Hurtado, & alii non

panci. Quoniam, inquit, quibus licet minus, licet & minus. Sed conjugati liciti est copula. Ergo multo magis liciti sunt tactus impudici, dummodo abint pollutionis periculum.

XIX. Secunda sententia negati mihi probabilior, & vera est. Quoniam eadem parte prælate actiones adnerum habent periculum pollutionis, & magnam indecentiam. Ex illa parte nihil in eis apparet honestatis, in quâ referri queant. Nec eiusmodi impudice, & obsecrantie actiones sunt mixti amoris, & benevolentie testimonia, sed impotentis potius luxurie, & indomite concupiscentie argumenta.

XX. Nec adverte opiniois ratio oritur. Utrique enim conceditur minus, conceditur & minus. Conjugati permittit illi copula. Ergo permittit quoque hunc amplexus, & tactus, qui conducunt ad copulam. Hæc omnia verita sunt. Neque de hoc in præterio quæstio est. Id nunc in dispositionem veniunt, sint ne liciti eiusmodi tactus *ob* *solam* *volutatem* extra copulam, & absque ordine ad illam, seu quando conjugati non habent animum coeundi? Et tunc dicimus, eiusmodi tactus esse peccata gravia, si sint libidinosi, & ob voluptatem veneream exerciti. Oscula tamen illatui parium, neque ut gravia ad copulam, permittenda sunt, quia nimium contraria honestati. Animadvertendum etiam, tum eiusmodi tactus vendendorum in conjugatis esse peccata gravia, cum libidinis expende, & voluptatis capande causa sunt. Ceterum, si vel ob levitatem, aut aliquam circumstantiam uxor tangeret mariti virile, aut contra, non illico damnaretur hunc actum culpe latentem gravis. Circumstantie ergo spehanda. Pudicitia, castimonia, & pudor suadenda sunt conjugati, ea tamen caritate, & moderamine, ne nimis obertiam evadat matrimonij usum, aliquoq. gratiam. Extrema vitanda. Matrimonium magnum, sanctissimumque sacramentum est. Certe ergo, pudice, & sancte exercendum: idque omne conjugatis vitandum est quod turpitudinem redolent.

XXI. Quæst. VII. *Oscula, tactus, & amplexus, litteræque amatoris sunt ne inter sponfos liciti?* Resp. Adfirmant non pauci recentiores. Si enim, inquit, licita est conjugatis copula; licita quoque erant sponfis oscula, tactus, & amplexus, que sunt quædam copule initia, licet sponsalia exordia sunt, & præambula ad matrimonium. Quam tamen opinionem temperant, dicentes, dum-

modo abint periculum pollutionis, & delectatio venerea abicit, solaque sit delectatio sensibilis.

XXII. Hæc opinio penitus improbabilis, & falsa est. Quoniam iam supra ostendi, præfata oscula, amplexus, & tactus inter personas solutas, ob delectationem sensibilem capiendam, esse peccata mortalia. Ergo eiuuscapsiendi, licet peccata mortalia. Nam licet sponsalia sint via ad matrimonium, nihil ipsalia licitæ via ad matrimonium, nisi lumen tamen conferunt in alterius corpus ius, aut dominium. Ergo nullum ius habent sponsi ad mutua oscula, amplexus, & tactus. Igitur qua ratione verita est sponlis copula ob privationem dominij, eadem quoque verita privationem dominij, eadem quoque verita sunt illis eiusmodi oscula, & tactus, que sunt illi copulam. Si sponsus par aliquid disponunt ad copulam. Si sponsus ad suscipiendos osculandi sponsam, eam nemo districte oscula cogere possit. Illic nemo districte, Ergo neque primum dicendum est. Et, rit. Ergo neque primum momentis, ab illis pluribus alijs rationum momentis, absurdum que oppositam consequuntur sententiam, existendi falsitatem evincunt. Quippe eiusmodi oscula, amplexus, & tactus inter sponfos morali quadam necessitate consequuntur pollutiones, fornicationes, aliqua obsecrantia. Exceptio contrariæ opinionis, permittentis præfatas actiones, dummodo abint periculum consentiens in rem veneream, & pollutionem, fictitia est, & chimerica. Ardet inter sponfos motus amor, iuvenutus fervet sanguis, familiaritas, quam sponsalia præbent, inclinatio naturalis in verita, & plurima alia adeo vehementer irritant, titillant, accendantque concupiscentiam, ut in praxi morali quadam necessitate inferant delectationem veneream, & pollutionem. Et, ut patet non sinitus, sponsalia nihil omnino sunt præbent in oportera sponforum. Idcirco, quomodocumque ceteri, ita debent de sponfo abstinere a quibuslibet osculis, tactibus, & amplexibus. Que ut evitent, tenentur declinare familiaria colloquia, frequentem conversationem, & cohabitationem. Verum de his plura in tractatu de matrimonio.

XXIII. Quæst. VIII. *Peccat ne mulier qua adverte les tango libidinosæ, una restitit, non se restituit?* Resp. Primum convenit pene omnes, peccare mortaliter feminam que certo scietis ta tangi libidinosæ non restituit, & spectatis circumstantiis, non restitit procam te tangentem. Quando vero tactus ius extrinsecus honesti, & iusta motum parit in argumentum civilis honestatem benevolentie exerciti; tum, si mulier

absque scandalo vitare oscula, & tactus nequeat, potest illos permittere, ne patefaciat tangentis peccatum. Verum raro accidere potest ut nequeat mulier absque scandalo repellere libidinosum osculatore. Nam, si sortito prima vice tangatur honesta iuxta motum patriæ, & nequeat ante primum osculum, aut tactum extrinsecus honestum, interiorum osculantis lasciviam adverte; cum postea ex illa primo osculo, vel tactu deprehenderit osculantis libidinem; tum, si altera vice accedat, plurimis vijs absque scandalo se les libducere poterit. Quare nimium facile les plures recentiores Casuiste in excelsis sub pretextu scandali feminis ab huiusmodi cooperatione in aliorum peccata. Stocula, tactus, & amplexus non sunt iuxta motum patriæ; omnes docent, mulierem peccat mortaliter, nisi le retrahat.

XXIV. Quæst. de *indocna mulierum, ac virorum conversatione?* Resp. Novus promulget conversatores mos dura est puloris, yerecundix, modestie, & calitatis patis, familiarum rona, divitiarum iactura, matrimonialis thalami contaminatio, distidiorum in pectore reprobandum; sed paucis rem exequam. Scrup est non de civili liciti, honesteque, atque necessario commercio, a quo nec VII, nec mulieres abstinere valent; at de moderna consuetudine, veteri diximus corrupta, promulget inter viros & mulieres conversationis, in qua quisque inam habet. *Quomodo, cui* *intervit, cum quo* *indit, quam* *aliquosquæ, & ea* *aguntur que* *palam* *omnibus* *lunt.* Non modo illicitum hunc morem, verum etiam plurimum criminum causam esse propago. Innumera sunt Scripturarum testimonia que talent excorantur compellunt. Ea in dissertatione de scandalo attuli: ideo hic, ne abum asani, missa facio. Vide qua hic dicta sunt. Radix illius moris in mulierculis est cupiditas congregandi veria manucula, quibus luxum, fastum, inperhæque portula ostentare valent; in viris autem agens est concupiscentia. Mulieres ob infirmitatem naturæ vanitatem & ambitionem obsequia, que sine dicam adorationes, virorum capant, & anhelant. Vel ipse pudice & castite amari, suspicari, & videri ambunt. Hæc facile multa permittunt haminibus sibi obsequentibus, que sciunt peccata esse; sed sibi nudentes phudent omnia alioquæ fucate

gere. Dum hanc consuetudinem hodiernam mutue conversationis, familiarium colloquiorum, iocorum, facetiarum, ludorum, aliarumque illecebrarum confidero, vix lacrimarumque comprime valeo. Esti quippe corruptela hęc plurimorum morum fons. Mulier queque suum habet veluti clientulum, qui sibi manam ad ambulandum porrigit, qui sibi in conversationis aula (quam libidinis, & infaustiorum criminum selem vocarem), a vero non abluerem) servitia præstat. Pluribus argumentis, & iudiciis intelligit se impudice amari, lupsina audit, fixo obtutus spectat, luxuria igniculos erumpentes conspicit, tactus amatorios quandoque lenit. Hęc omnia tamen dissimulat, omnia honesta esse affirmat, aut se ignorare inferioris animi malitiam fingit. Interim Confessorius abolitionem impetrat, & sacramentorum frequentiam eundem semio permittit. Et hęc una est innumerorum præsentis seculi potissima malorum causa. Arcei a sacramentis debent omnes tunc mulieres, tum viri qui eundem conversationis, seu libidinum nudant, frequentant. Revertende sunt, tamquam fœcate, excitationes malorum, quæ nihil impudicitie, nihil libidinis se advertere lactant in his commercis. Palam enim est hæc esse splendidam mentacia. Quid? Homines ne muliericulis se subicerent, illis deluti mancipia vilissima ad nutum interverrent, tot pecunias effunderent, rem domesticam negligenter, proprias vires fastidirent, tot incommoda paterent, nisi explenda libidinis fiducia adellet? Nobilis quidam, arctissime federe mihi consensit, iactabar se nihil a Diva sua unquam obtrusisse. Ergo, inquebam ego, fatuus, lupsus, ac truncus es, non vir. Tot dispensia, tot vigilas, labores, incommoda passus es abique ulla mercede? Vah omnium sulorum demerissimum! Ad hunc exorcismum in honestum finem directum loquutus est mihi, inique audierit confosus est, & non negavit amplius. Quæ consolatio, vi illius figurate locutionis extorta, peracta ad bonam se recepit frugem. Mulierem, quæ, occasione data, suos falsa esse lapsus, rogatus, cur tanta obtinatione defenderet tamquam honestam hanc conversam consuetudinem, cum experimento sciret esse perniciosissimam compellens, & Reponit. *Et quid? si foreturum mihi tam in vitiis quidquam habere, abstinendum ab eo esset. Ut eundem libere frequentare possimus, innoxium defendimus, quem vitiorum plenum esse non ignoramus.* Nisi hæc pauca sufficiant,

UNIVERSITATIS

frustranea erit oratio prolixior. Conferat nunc hæc velim cum illis quæ sunt in P. Gregorio Gobæ cap. i. ubi invenies hunc Probabilistam ista docere. *Liquid scio, crederi fieri, in lecto puella cum proco cubens aliquo horæ iudicium agens, vel non nisi oscula, & super atrocitates exercent. Unde iudico, & tempore atrocitates exercent. Unde iudico, & tempore atrocitates exercent. Unde iudico, & tempore atrocitates exercent.* Unde iudico, & tempore atrocitates exercent. Unde iudico, & tempore atrocitates exercent.

XXV. Quæst. IX. *Pœcat ne mortaliter mulier, quæ manum, pedem, digitosque suos conterritari, villicari, aut perfricari sinit, si non resistat?* Resp. Negat Thomas Sanchez Lib. IX. de matrimon. disp. xvi. numer. 15. & 16. leveam manuum, pedis, digitorumque conterritationem peccatum esse mortale, & eo quod delectatio hęc captata levis sit. Opinio hæc falsa est, ratioque futile. Delectatio enim venerea, quæcumque sit, quando deliberata est, culpa gravi non vacat. Neque enim parvitas materia in hoc rerum genere admittitur.

XXVI. Quæst. X. *Pœcat ne mortaliter qui proprie pudicæ tangit?* Resp. Qui tangit, aut uxoratus est, aut solutus. Si uxoratus, aut id peragit absente uxore, vel presente. Si absente continet la tangit impudice, & libidinose; proculdubio peccat mortaliter. Si uxoratus sit, & tactus fiat, ut disponant ad copulam proxime habendam; tunc omni culpa vacat. Si autem tangens liber sit, leque ob delectationem veneream tangat, peccat mortaliter, omnibus tactibus, si vero tactus fiat ob aliquam necessitatem, aut ex levitate abique ulla impudica delectatione, nullius culpe sunt. Sed aliæ pudenda tangere, semper peccatum grave est; nisi id fiat ob necessitatem, puta medicine, & curatiois.

XXVII. Quæst. XI. *Qui veneream veneream perfricat, irritaque ad effundendum semen, peccat ne mortaliter?* Resp. Negavit Thomas Sanchez Lib. IX. de matrimon. disp. xvi. non. 11. Quæ opinio in posteriori editione expuncta fuit, ut nimium laxa. Quare ad-

firmant communiter omnes, actionem hanc peccatum esse mortale, tum ob ipsam naturalem indecentiam, tum ob inleparabilem delectationem veneream. Quis enim inficitas invenit, hanc perniciositatem commovere concupiscentiam contrahentis, libidinemque eius accendentes? Præteritus mere curiositatis appetitio, utrum semina frugis sit, & vitiosa consilia, quæ annexam habet quidpiam veneream.

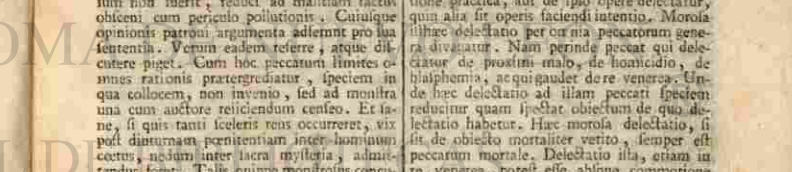
XXVII. Quæst. XII. *Est ne mortale peccatum aspiceri coitus venereum?* Resp. Abolute id damnari nequit gravis culpa; cum eripe necessarium sit. Non cum equi admittatur equas, & tauri vaccas agnoscunt, stabularii, atqueque admittunt oportet. Quare verum est illos non peccare. Neque etiam peccarent alii, saltem praviter, si calu, & abique ulla gravi hanc aspicerent talem congressum, potius ut viderent ordinem quem eundem hęc servat, quam ut coitum ipsum spectarent. Cautio tamen summa adhibenda est. Licet enim bellialis hęc coitus ad lasciviam non provocet, saltem vehementer, tamen inhonestatem quandam præfert quod Christianitas in talem turpitudinem suos designat oculos. Quocirca satius, ac tutius erit ab eundem abstinere aspectibus.

XXIX. Quæst. XIII. *Quidnam peccatum portrahat quæ committit, cum nullius mortis?* Resp. Humanæ infinitatis pravitatis, & præteriti evantus has horridas quelumculas discutendas suscipere cogunt. Alii docent, esse peccatum bestialitatis, quia est coniectio cum alterius specie corpore. Alii sentiunt, peccatum istud ad speciem revocari formationis, quia mulier mortua est, mulier saltem analogice, & equivocate. Tertia sententia defendit esse peccatum pollutionis; si spermata deicium fuerit; si autem semen emissum non fuerit, reducti ad malitiam tactus obiecti cum periculo pollutionis. Cuiusque opinionis patroi argumenta adferunt pro sua sententia. Verum eadem referre, atque discutere piget. Cum hoc peccatum limites omnes rationis prætergrediatur, speciem in quo colloco, non invenio, sed ad monstruam unam auctore relicendum censo. Et sane, si quis tanti sceleris reus occurreret, vix post diuturnam penitentiam inter hominum cœtus, necdum inter sacra mysteria, admittendus foret. Talis quippe monstruosus concubitus, qui omnem bestialitatem transcendit, impotentis libidinis, atque inhumani animi indicium est.

XXX. Quæst. XIV. *Sunt ne diversa specie*

coitii peccata, oscula, tactus, amplexus, & huiusmodi peccata cum personis diversi status, puta cum Monialibus, conjugatis, & conjugatis? Resp. Adfirmat communis sententia: quoniam eundem tactus, oscula, & amplexus venere sunt dispositiones ad copulam. Copula autem ex personarum diversitate diversam indet speciem. Ergo idem dicendum de de præstatis actibus ad copulam disponantibus. Quare exprimentum in consensione est, fuerint ne amplexus, tactus, oscula peccata cum Moniali, aut conjugata, aut alterius uxore, quemadmodum exprimeretur copula ipsa.

XXXI. Quæst. XV. *Quis sit delectatio mortalis, & utrum semper mortale peccatum sit?* Resp. Triplicem supra distinximus delectationem, sensibilem, spiritualem, & carnalem hanc veneream. De sensibilibus, habita ex mera partium proportione cum organo sensus, nulla est difficultas, quia ita patet nisi omni culpa vacat. Delectatio spiritualis, quæ in sola voluntate residit abique ullo corporis motu, si sit de re mortaliter mala, mortalis est. Venerea, seu carnalis commotionem carnis, & partium genitalium levis adterens, letalis est, quando deliberata a voluntate approbatur. Explicandum nunc est quid sit delectatio mortalis. Est nimium deliberata complacencia approbata a voluntate post sufficientem advertentiam. Morosa nuncupatur, non a temporis mora quæ durat, sed a voluntate, quæ libere in eadem moratur. Peccatum quoddam inretum unico instanti perpetrari valet. Delectatio ergo mortalis est, tamen instantanea, quando post sufficientem advertentiam voluntas in eam vel unicum momentum consentit. Distinguitur a desiderio: quia hoc opus ipsum anhelat, atque cupit: illa vero ab ipse executione præcedit, & de ipsius operis cogitatione præctica, aut de iplo opere delectatur, quæ alia sit operis faciendi intentio. Morosa illinc delectatio per omnia peccatorum genera dividitur. Nam perinde peccat qui delectator de proximo malo, de homicidio, de blasphemia, ac qui gaudet de re venerea: Unde hæc delectatio ad illam peccati speciem reducitur quam spectat obiectum de quo delectatio habetur. Hęc morosa delectatio, si sit de obiecto mortaliter vitio, semper est peccatum mortale. Delectatio illa, etiam in re venerea, potest esse abique commotione corporis, & carnis, atque adeo mere spiritualis, quando nimium voluntas sola delectatur. In aliis peccatis, ut delectati de proximo malo, clarus id patet.

XXXII. Quæst. XVI. Quid sit delectatio speculativa, quid practica? Resp. Aliqui Auctores delectationem speculativam vocant quæ fit in cogitatione vel actus mali, vel modi ejusdem; practicam vero appellant quæ est de ipsa re, aut actione cogitata. Alii speculativam delectationem consistunt in objecti delectabilitate, quia voluntas movetur ad eam desiderandam; e contrario practicam ultra delectabilitatem objectivam adhiere desiderium executionis asserunt.

XXXIII. Eiusmodi distinctionem aut in præp. sunt in hac lubrica materia, aut confutionem inducunt, seraphicque noium involvant. Delectatio quippe, sive sit de re turpi, sive de cogitatione rei turpis, in præp. ob potentiarum intimam connexionem, & rei venereæ piecem, communiter peccatum mortale est. Ut rem hæc claris tenet, hæc aditio. Cogitatio speculativa rei turpis licita est sine honesto; nota cum Confessariis, Theologis, Medicis, Anatomicis rebus veneris student, eisdem animo volunt, & moderantur, tibi obque omni peccato. At nonne licitum est de eisdemmodi cogitatione gaudere? Antequam, quod ipse sentiam, promto, propolitionem a Clero Gallicano proscriptam anno 1700. exserbo. *Consensus qui præbetur suggestionibus parvis, cum tendit ad delectationem. COGITANDI tantum de re illicita, puta de ulivenda injuria, secundum S. Augustinum non est aliud quam veniale peccatum, licet ipse nihilis actus, cuius cogitatione animus delectatur, sit peccatum, & certissimum peccatum mortale.* In hæc propositionem talem tulit censuram Clero Gallicanus; *Hæc propositio qualibet cogitatione, & delectatione, quas mortales vocant, regulariter imputatur peccato veniali tantum, falsa est, temeraria, scandalosa, in præp. perniciose. . . . & injuria S. Augustini.* Ut cuicumque errandi periculo occurramus, distinguenda est res cogitata, & rei cognitio. Delectatio de cogitatione, hoc notitia cuiusque rei, sive bonæ, sive malæ, quando sola cognitio, sive notitia absolute accepta, est obiectum delectationis, secundum vero est peccatum mortale. In tertium vero est peccatum veniale, quando nimirum quis invidetur de re mala cogitat. Interdum autem est abque omni culpa, quando nempe quis ratione obesse rem illam didicit, ut Theologus, & Confessarius, Medicus, qui rebus turpibus, & veneris studet. Quando autem delectatio est de re ipsa cogitata, tunc dubio procul peccatum mortale est. Hanc doctrinam tradit D. Thomas 2. 2.

quæst. lxxiv. artic. 3. Quia tamen propter intimam potentiarum connexionem difficultis in præp. est delectatio de cogitatione rei abique delectatione de re cogitata; idcirco de ipsa notitia dicere possum: utnam necesse licentiet. Dum itaque Theologi, Confessarii, alique turpibus & veneris rebus student, ut lux caritati consulant, oppositis actibus se lemmant, utinamque distinctione de cogitatione, & de cogitata prætermittant. Quicumque enim delectatio in hoc misero statu, & in hoc rerum genere periculum iunctum habet consentiendi in rem turpem.

XXXIV. Quæst. XVII. *Peccat ne mortaliter qui negative post sufficientem advertentiam se habet in motibus veneris, negat consentiens, neque dissentiens?* Resp. Certa ab incertis separanda sunt. Primum occurrere interdum possunt rationabiles causas, cur licita possit esse suspensio positivi dissentis, videlicet licet, cum quis resistit positive & directe, masculi scilicet accedere solet, in meniculis, seu testibus resistenda est, quibus dissimulanda est positiva reluctancia ob mentis infirmitatem. Contemptio suspensio illis necessaria est. Item, quando nimis molestum foret repetere oppositos actus, contentario sua durescit. Quando desistendum est ab officio Confessarii, Theologi &c. tunc contentenda sunt tentationes. Quod tum maxime verum habet, quando opus quod perpetratur, natura sua honestum est. Advertendum tamen, quod dum homo aut tentationes contemnit, aut mentem alio divertit, alique cogitat, minime negative se habet; sed reapse resistit, non directe, sed indirecte. Et hæc indirecta resistentia sæpe prudenter, & utiliter est ipsi directæ, speculata peronarum diversitate.

XXXV. Quod in disputationem Theologorum vocant, est, utrum absolute, & præcisè peculiaribus circumstantiis, licitum sit negare se habere, dum fervet concupiscentia, motique veneris animus adornatur. Ioannes Sanchez *disp. xxi. num. 3. P. Thomas Tamburinus in Decal. Lib. X. cap. 11. & alii apud eundem defendunt, per loquendo nullo modo esse obligationem positive resistendi eiusmodi motibus.*

XXXVI. *Hæc sententia*, inquit P. Claudius La-Croix Lib. V. num. 111. *Impenitentem loquendo videtur esse probabiliter in præp. tampo sentenda non est.* Verum non modo practice, sed etiam speculative improbabili est ista sententia. In quo enim sita est hæc maior probabilitas speculativa? In hoc quoque motus inordinati, rationi rebelles, animæ exci-

dium

dium machinantes non reprimantur, non cohibeantur, non inbigantur rationi, & supremo Domino. Hæc est speculativa probabilitas istius sententia: & secundum hanc considerationem speculativa probabiliter est sententia isthæc? Quis non videt evidentem istius maioris probabilitatis speculativam salutatem? Methodos probabilistica passim ad scopulos impingit.

XXXVII. Dico itaque, peccare mortaliter absolute loquendo, eum qui post sufficientem advertentiam, negat se habere in motibus veneris. Hæc est communis Theologorum sententia; eamque conceptis verbis docet S. Thomas 1. 2. quæst. lxxiv. artic. 6. licet iniquis. *Desistit autem (intellectus) in directissime passionem interitum dupliciter: Uno modo, quando imperat illicitas passiones; sic, ut quando homo ex deliberatione provocat sibi motus, &c. vel concupiscentia.* Alio modo, quando non repunit illicitum passionis motum; sicut cum aliquis, postquam deliberavit quod motus passionis insurgens est inordinatus, nihilominus circa ipsam immoratur, & ipsam non expellit. Et secundum hoc dicitur peccatum delectationis mortale esse in ratione. In his D. Thomæ verbis rationes continentur sententia nostre. Quandoquidem motus isti tum inordinati, disponentque natura sua ad culpam. Ergo natura sua rationi, & ordini a Deo præstito repugnant. Recta ratio data nobis a Deo, iubet ut rerum ordinem custodiamus, illumque a perturbatoribus vindicemus. Ergo quicumque otiose se habeat, permittit hanc concupiscentiam tumultari, & proprie anime obsequium, graviter delinquit adversus rectam rationem, & divinam legem, alioquin. Peccat mortaliter si impudice tangi permittit ab alieno viro. Ergo peccat etiam, dum proprie concupiscentia, vel demonis luxuriosas aggressiones permittit, illas non repellendo. Peccat certe mortaliter, si ad motus turpes excitatos ad hunc indifferenter se habeat: & mortaliter non peccabit, si se habeat negative ad eisdem excitatos a demonio. Accedit, motibus istis adeo adnerum esse periculum, ut in præp. vix ab eisdem separari valeat. Quare scilicet est præcisio periculorum, quæ obtrudunt advertentiam; postquam cum res illa adeo subtilis sit, & delicta, atque insidiosa, dolique plena ut vix satis sit diligens, & strenua repulso.

XXXVIII. Tandem urget celebre axiomata: *Qui tacet, consentit videtur.* Qui negative se habet in præp. motibus, tacet. Er-

go consentire presumatur. Acuta est P. Claudii La-Croix Lib. II. num. 111. responsio. *Non videtur (inquit) videri committere dicitur: Qui tacet, consentire videtur. Nam hæc valet tantum in materia contrarium, ut vult Gossopalanus. Recte ne sentiat P. Calpropalanus, tali cavillatione eludens præfatum regulam, habet multum opus est ut quicque iudicium ferre valeat. Cur etenim in contractibus, sicut in aliis valet regula ista? Immo potius in his valet in quibus solus interventus contentus rebus perficit. Si reus interrogatus a iudice tacet, nonne contentus presumitur? Concupiscentia illecebras & delectationes summas voluntati offert. Hæc illas hand respuit. Ergo eas acceptat. Si paella, ut dicitur est, mammillarum tactus, vultus osculationis, & amplexus sibi fieri solet; quis negare eam esse contententem? Non preteritur contentus voluntas, inquit P. La-Croix ex Calpropalano, alioquin Auctoribus, quia non datur præceptum resistendi. Hæc sunt folia "probabilitatum effluvia. Iam probatum est, præceptum urgere cohibendi motus qui ordinem divinæ legis, & iustæ rationis pervertunt. Lubet tamen clarius adhuc ostendere præceptum istud. Tum datur præceptum positive resistendi his motibus, quando datur præceptum veniens contentum in id ad quod tales motus impellunt. Sed datur præceptum veniens copulatum, aut pollucitatem, ad quam concupiscentia motus impingit, & inducunt. Ergo existit præceptum his motibus reluctandi, eoque in ordinem redigendi. Sententiam nostram defendunt præter D. Thomam, S. Antonium, Suarez, Valignus, Azorius, Lessius, Antonic, Continuator Tournaul, & alii communiter, ut fatetur vel ipse P. La-Croix: qui similiter in præp. nobiscum sentit; sed ut le benignum lectionibus præbet, aliorum opinionem, tametsi laxam, propositi veluti probabiles speculativæ, eque potius in illa gradibus Probabilitatis evadunt probabiles practice, ut suo loco dicetur; ubi palam fiat quantum istius Auctoris methodos proponendi opinionem; quæ nec ipse amplectitur, incurrit lectionibus nocet ob abusum Probabilitatis. Quod refert, quod Probabilita aique terribis, se hæc opinionem sequi ut probabiliorem: si interim contrariam proponat ut probabilem, vel si historice narret, ut passim præstat P. La-Croix alios Auctores oppositam docere, abique ultra eorumdem constatorem? Verum hæc obiter, plurima suo loco dicentur.*

XXXIX. Quæst. XVIII. *Datur ne in materia parvitas in genere luxuriae?* Resp. Ad-

R 4

mat

mat P. Thomas Sanchez Lib. IX. de *matrim.* disp. xlv. num. 9. Item num. 39. In pollutione tamen editioe illius sententia retractatio legitur. Caramel in *Theol. Regul.* disp. lxx. num. 1054. & *leg. Eicobar Theolog. Moral. tract. de eorum* c. 11. cap. 111. Lessius Lib. de *inst. corp.* 111. dub. 8. num. 49. Arzo v. 1. P. D. Thom. quest. lxxv. art. 10. dub. 4. Zanardus in *Direct. Par.* c. 2. §. 11. quæst. xxxvii. alique non pauci; quos citant Salmanticenses tract. xxv. cap. 3. punct. 4. num. 70. pag. 12. Aliqui contendunt falso citari Eicobarium & Lessium, penes quos fides sit.

XL. Contraria sententia communis est, & vera. Antequam rationibus eadem innuitur, unum vel alterum præmittam oportet. Convenit penes omnes, in genere luxurii quædam reperiri objecta genere suo gravis, & quædam physice considerata levia. Copula carnalis, pollutio, notabilis dissolutio, quædam vehementer commotio, eorumdem impulsivus tactus sunt objecta sua natura gravia. Objecta vero levia reputantur modica veterandam partium commotio, aspectus pulcherrimi militaris, eisdem manuum tactus, digitorum instantio. Delectatio pariter altera reputatur gravis que impotentem carnis commotionem infert, rationisque secum vehementer abstrahit, levis vero que patum rationem attrahit, & remissè carnem commovet. Consentiant rursus omnes, delectationem voluntariam, respectum de objecto graviter impulsivum, esse mortalem. Certum quoque est delectationem veneream vehementer ex parte actus, tamvis de objecto levi, letalem esse: quoniam omnis delectatio venerea vehemens natura sua pollutionem inducit. Quoties ergo delectatio venerea est gravis, & vehemens, sive sit capta ex objecto gravo, sive ex objecto levi, mortalis est, ob dñm innoxium eius in pollutione: que si non evenerit, id per accidens esse conietur. Vehemens enim delectatio natura sua apta est illam inducere.

XLI. In hoc enim controversia vertitur, minimum utrum delectatio venerea que tam ex parte actus, quam ex parte objecti levis est, physice spectata, sit quoque levis in genere mortis, puta delectatio venerea que ex profusione manus feminæ capitur. Negat, ut dixi, communis & vera sententia, que nititur præcipuum auctoritate Clementis VIII. & Pauli V. qui interfecti, fidei Quæstionem denuntiar eos qui auterent, oscula, tactus, & amplexus, habitis quæ solum delectationem laicam ex istdem perceptam, non esse cul-

pani gravem, quando nullum ad copulam habent ordinem. Accedit auctoritas Alexandri VII. qui contrariam damnabilem videtur opinionem in hac ad. propositione. *Est probabilis opinio que dicit, esse tantum venereæ delectationem ob delectationem carnalem, & sensibiles, quæ ex osculo oritur, scilicet periculo consensus vitiosæ, & pollutionis.* Si non est probabilis, sed scandalosa opinio que docet, venientem tantum culpam esse delectationem carnalem perceptam ex osculo, absque periculo ulterio is consensus; quæcum erit delectatio venerea, venialiter tantum vitiosa? Osculum genere suo leve quippiam est. Delectatio quoque que periculum excludit ulterioris consensus, sua physica natura spectata, levis apparet. At in genere moris gravis evadit. Quævis autem propositio damnata de sola delectatione captata ex osculo loquitur, que maior natura sua videtur quam delectatio percepta ex manu, aut per contactu; tamen de ea delectatione ibi est sermo que periculum secum non adfert ulterioris consensus, aut pollutionis. Ergo levis est delectatio isthæc in genere physico; nam, si gravis foret, grave periculum haberet ulterioris consensus. Porro semel positum quod delectatio venerea, natura sua levis in genere physico, sit absolute in genere moris letalis; consequitur, repetiri in hoc genere hand posse delectationem veneream leviem. Quod ratiocinium; licet non sit demonstratio, evidenter assensum oppositam sententiam esse damnatam, est tamen argumentum valde probabiliter id evincens. Faveat denique auctoritas, P. Claudii Agrippinæ Theopoli Generalis Societatis lecti, qui omnibus in Societatis Theologis præcipit ut defendatur, in genere luxurii nullam dari materiam paritatem.

XLII. Rationum momenta pariter explacentur. Quælibet delectatio venerea, sive modica, sive magna, physice spectata, si deliberate capitur, in genere moris est quædam complacentia aut pollutionis, aut copulæ illicitæ. Sed delectatio deliberata sive de pollutione, sive de copula, est peccatum mortale. Ergo quæcumque delectatio venerea delectata est peccatum mortale. Maior propositio, in qua tota est difficultas, fit obiectiva. Delectatio venerea consistit ex motu humoris letali, qui est spermatis materia, ut testatur Philosophi omnes cum Galæo. Quælibet ergo delectatio venerea est quædam inchoata pollutio. Hic autem pollutiois motus eiusdem speciei est sive in principio, sive in progressu, sive in fine: quia initium illius

motus

motus natura sua tendit in terminum, seu in consummatam pollutionem. Qui ergo antequam deliberato capta delectationem veneream ex tactu manus mulieris, directe querit motum pollutionis. Quoniam, ut dictum est, ex hoc loco motu oritur delectatio venerea; & motus iste natura sua desinit in consummatam pollutionem, aut copulam. Neque maritum pollutionem, aut voluntatis relaxationem intellectus; aut voluntatis relaxationem, postquam quod sensibilibus in principio, motus illius motus; valent evidenter ordinationem, seu, ut aiunt, tendentiam in terminum delectationis interrumpere. Ex ipso quod quis delectatione voluit intium, terminum quoque deliberate vult scilicet, & illud est adverte voluntatis proposito, videlicet delectationem veneream non esse mortalem, quando abell periculum ulterioris consensus, & pollutionis; quævis periculum istud sit intimum; & natura sua huic delectationi adnexum, neque mentis præcisione in genere moris separari. Pœnt verbi, que dicitur, perstrinque Angelicus 1. 2. quæst. lxxv. art. 3. *Quod autem aliquis ex delectatione obligat quod affectus suos conformem hic que secundum se sunt peccata mortalia, est peccatum mortale. Unde talis consensus in delectatione peccati mortalis est peccatum mortale.*

XLIII. Neque repugans, probandum esse obiectum delectationis esse peccatum mortale: quoniam tactus manus, aut pedis mulieris obiectum leve, non grave est; ac subintrari de peccato veniale, non mortale dici debet. Inanis est repulatio ista. Enimvero, ut demonstratur, licet materia immediata istius delectationis sit tactus manus, pedis, aut digitorum, obiectum tamen in quod ultimo delectatio recidit, est aut pollutio, aut fornicatio, in quam inapte natura delectatio tendit. Ergo letalis est.

XLIV. Obiectis. Experiencia multi scilicet se sentire in manu, aut osculo delectatione, nec ultra pergere; non tamen pollutionem patitur; immo & copulam positive delectatur; & istam delectationem perperam manus contactu deliberate volunt. Responsio ex dictis patet. Qui deliberate volunt delectationem veneream quamlibet volunt quoque ea omnia in que illa natura & pondere sui tendit. Quod pollutio, vel copulatio non consequuntur tempore, per accidens est; neque id tollit quin ea per se in inimicidifficili impellat. In aliis peccatis diluuntur materia paritas: quia realis materia dividua est, nec habet annexum periculum grave prolabendi in materiam completam.

XLV. Denique communis Theologorum assensu delectationes venereæ præ ceteris omnibus que ex aliis peccatis percipiuntur, oblectationibus vitiosis sunt; & precipue oblique nulla circa illas relaxatio facienda. Dissimili utique & in illis valentem nostra physice operationes leviores, & graviores. E. g. tactus venereandorum, mamillarum, & vultus, manus, pedis &c. Si physice spectentur actus illi, unus altero gravior est, & vehementius carnem commovet, pollutionemque inducit. At, licet delectatio delectate quædam in manu attractione inferior sit delectatione captata ex tactu mamillarum; tamen non hinc sequitur, levem esse illam, gravem hanc. Nam utraque in pollutionem, aut copulam tendit; quamquam maiori tempore una foratur ac altera. Ne multa. Materie fœventur, periculum huic habetissimè annexum, quædam tempore esse; atque impotentem inclinationem concupiscentiam ferri in copulam, vel pollutionem. Omnes adfirmant, difficile admodum esse, hoc periculum separari a delectatione. Ergo nemo sine æternæ salutis cupidus absque gravi culpa potest tanto discrimini animam suam committere. Itaque, tametsi rationes metaphysice spectate evidenter non ostenderent, quamlibet veneream delectationem deliberatè quærentem esse letalem; horicque materis annexo, & spectata difficultate securandi parvam a peccato delectationis, sequitur nulla probabiliter ipsi opinione que venientem delectationem admittit in genere luxurii. Id solum verum habet, venientem sepe culpam contingere in hac materia ex imperfecta deliberatione voluntatis. Qui negligens est in repellenda tentatione, in comprimendis moribus concupiscentiarum. Tangit qui mulieris manus, familiariter eam alioquitur. Experiunt carnem commoveri, inspiculis accendi. Torpidus est, & tardus in primis his aggressibus propulsandis. Tam in illo pro maiori, aut minori negligentia potest immorari, aut minor culpa esse; dummodo abest deliberatus aut contentus, aut delectatio suspensio negativa, que voluntate permittit, partem inferiorem suam prolequi obsequium, & rebellionem.

XLVI. Quæst. XIX. *Quibus indicis colligi potest, per se, aliquam consensibile delectationem veneream, aut grati negligentiam veneream?* Resp. Regula postrema est conscientie puritatis habitualis, & sincera sollicitudo peccati vitandi. Qui servidus est in divinis legis observantia; qui respicit a peccatis letalibus ab-

ablinet: qui ita dispositus est, ut vellet mortem potius optetere quam graviter Deum offendere; & exprobre seipsum nunquam delectatione, sed fortiter eandem repellit: is prudenter utique prosumendus est non consensisse. Qui dubitat, vigilans, ne an dormiens in delectationem consentiret, prorsus vitandus est dormiens consentiens, circa tot qui peccatis adhaerent sunt, in dubio praesumptio vixit adversus eisdem. Eiusmodi tamen regulae non adeo certa sunt, ut illi, & bene morati habeant unde libri gratulentur. Nihil mihi confitetur sum, sed non propterea iustificatus sum. Habitationes enim quod sacramento penitentiae subiciuntur sunt. Anxios tamen, & scrupulosos excipit, qui dum timent consentisse, quandoque ob plura cum habituali iudicio statas a gravi culpa firmatis est, contemptio tentationum est illis laudanda. Illi nunquam cum tentatione, aut damnatione praesertim debent: quia, sicut in hostili certamine timidi, ignavique facillime committunt, forsaque fuga libri cavent; ita pariter ratione in conflictu luxuriae scrupulosi, & timidi pugnam vitare debent, & praedictum plium declinare, vel mentem alio dirigendo vel inimicum spernendo, & deridendo. Verum de remediis adveniens scrupulosos alibi. Sunt peccatores nimium adveniens scrupulosos alibi: sunt & cavillosi. Radix scrupulorum primum omnium detegenda est, quae non raro a superbia ortum ducit. Sed, ut dixi, alibi varia scrupulorum genera desiderant: & postillimum gratissime illos designant qui scrupulosi sibi movent in se rebus, quae aut nihil, aut parum illis incommodant, & contrario docti, & sapientes sunt, seu, ut verius dicam, veritatis, & sagaces in his omnibus honestatis quae sibi placent; commoda omnia anxie perquirunt, delicate comedere student, quae ita concedunt. Tota eorum sollicitudo, & anxietas est circa actus interiores, atque de interioribus, & nuptis, aut rebus levissimis sibi perplexitates sollicitant, Confessarios torquent, & cruciant.

CAPUT V.

De villicatione generum, & tactibus mammillarum.

IN Equo elapsis, neque nostris temporibus delectare qui generum villica-

tionibus, mammillarumque tactus velut culpae de se tantum veniales considerent traduxerint. Huius perniciosae doctrinae dilutionem promovit *Dissertatio in casus referendos* facta anno 1743, publici iuris facta, in qua haec inter alia leguntur. *Uxor interio, an referat tione officiat qui cum Monialis peragat, vel autem actus subimpulsa de se veniales, & genus villicare, mammillas tangere, & solam ex pravo affectu, vel prava intentione molitur. Resp. negativae. Non inra usum regulam octavam novissi peccata per externam qualitate monialis referantur. Hinc opinio nem, atque alteram de blasphemiam, quas Au- stor admonuit corrigere detestari, eorum imino delectationem adomans, & ablatant Epistola dux anno 1744. Venetiis typis edita, & aequae deinceps recuae. Pererebit rumor: & aequae des emerunt erroneae sententiae fautores, ut D. Thomam huius opinionis assertorem non venit sine obstruere: quam immerito, aliorumque iam periclitabantur; cum tandem Romae publico sancte universalis Inquisitionis decreto proscripta fuit *Dissertatio* die 17. Aprilis anno 1744. Integram decretum transcribere iuvat.*

DECRETUM.

Feria 5. die 15. Aprilis 1744.

In Congregatione generali S. Romanae, & universalis Inquisitionis, habita in Palatio Apostolico Quirinali coram Sanctissimo Domino Nostro BENEDICTO Papa XIV. ac Eminentissimis, & Reverentissimis Dominis S. Romanae Ecclesiae Cardinalibus, in tota Republica Christiana contra haereticam pravitatem generalibus Inquisitoribus, a S. Sede Apostolica Specialiter deputatis.

Idem Sanctissimus Dominus Noster Dominus BENEDICTUS PP. XIV. auctis theologiae censura infrascriptis Libris, nec non praefatorum Eminentissimorum DD. Cardinalium iussufragis, prohibendum, ac damnandum censuit, prout praesenti decreto damnat, & prohibet, Librum Venetiis impessum anno 1743. cui titulus: *Dissertatio in Casus referendos Venetae Div. ceptae Auctoris N. N. tanquam continentem propositiones respective falsas, malefanae, & aequae prohibitionis damnat, & vetat qualescunque scripturas, seu libros editos, vel edendos, eisdem Libri defensionem contingentes.*

Hanc itaque Librum, & scripturas, seu libros sic damnatos, & prohibitos idem Sanctissimus Dominus Noster vetat ne quis, cuiuscunque sit status, & conditionis, ul- modo, & sub quocunque praetextu, iterum imprimere, aut imprimi facere, vel transcribere, aut iam impressum vel impressum, aut transscriptum apud se retinere, & legere audeat; sed ipsum, aut ipsos Ordinis locorum, vel haereticam pravitatem Inquisitoribus statim, & cum effectu tradere, & consignare teneatur, sub penis in Indice Librorum prohibitorum contentis.

Paulus Antonius Cappellonus S. Rom. magis, & universalis Inquisitionis Not.

Loco + Signilli

Die 17. Aprilis 1744. In praedictum editum assum, & publicatum fuit ad validum Basillae Principis Apostolorum, Palatii S. Officii, ac alii locis solitis, & contentis Urbis per me Petrum Romolajum sanctissimae Inquisitionis Curiam.

II. Quid tur? Post decreti pontifici publicationem decem circiter Libri apologetici in damnatae dissertationis defensionem typis clandestinis in lucem prodierunt. Hic cum non in alicuius orbe, sed sub oculis nostris emittentur. Libri editi sunt loquentes. I. AVISO SALUTEVOLE PRIMO &c. II. AVISO SALUTEVOLE SECONDO. Haec duo opuscula Romae furtim edita sunt anno 1744. sed, re ad tribunal delata, Auctor mittem subivit penitentiam, mutatas penae pecuniariae fuit typographus, & librorum venditor carcere addictus mortem tandem optegit. Haec duo opuscula, quorum primum typis Lucubris reculum est, tam ineptis, vane, & erroneae commentis feant, ut eadem contemnenda, minime refellenda, ducamus.

III. Tertium opusculum, quod in defensionem damnatae dissertationis prodit, primum missi, post typis Venetiis cultum, inscribitur IUDICIUM cuiusdam viri Theologiae Professoris ad Americanum Confessorem Monialium. Quae in hoc opusculo promuntur ad propagandum proficiant doctrinam, omnem superant fidem. Idcirco, ne exaggerator videat, haec paucis subicijo. §. 2. non. 2. pag. 6. talia scribit Theologiae Professor, *Idem vero proposita doctrina de iudicialitate iustissima cuiusmodi tactuum (mammillarum) est cum certa, ut videatur negari non posse absque periculo averis in fide. Constat eadem 1. ex sacra Scri-*

ptura multis in locis. F. G. ex illo Marci ult. Super ergo motus imponet &c. Ex illa Iacob ult. infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros, ... ungentes cum &c. Constat II. ex sacramento a Christo Domino institutum, praesertim extreme Unctionis. Constat III. ex ritibus Ecclesiae, & specialiter ex celeberrimo augendi etiam additis utriusque sexus ante Baptismum, & quidem toto corpore in Ecclesia Graeca, in Latina vero saltem in pectore &c. ... Constat IV. ex Decreto S. R. E. in causis canonizationis, in quibus multoties hinc fidei Promotoribus acriter opponentibus tactus plures, & nominatim in manillis, immo in aliis etiam partibus plus periculi afferere solitis; inde vero Populatores iudicantibus inter se huiusmodi tactuum in plena luce Romae Curiae fortiter propagantibus, indicatum denique fuit pro innocencia tactuum. Sequitur item 1. ex hac innocencia doctrina, quod damnari sine dubio meretur propositio editae auctore contrariae, ... videlicet, ... Deliberatus tactus mammillarum mulieris ex genere suo peccatum mortale est. Nec illam tenet speculatio licetior &c.

IV. Ex ungue leonem collige. Hoc IUDICIUM reculum typis fuit, adiectis tribus aliis opusculis uno in volumine contentis, quorum haec est inscriptio: R. P. D. Diececlii Concinae doctorum Episcoporum Theologiae-Moralium Auctori OPUSCULA HÆC QUATOR VERE AUREA. Opuscula haec quatuor antecedit Praefatio, ex qua pauca transcribo verba, quae quale fit nonnullorum Scriptorum systema in excipiendis Romanæ Ecclesiae decretis luculenter referunt, & benignantem caritatis, qua suos oppositores prosequuntur, magnopere explanant. Cum ergo laudata DISSERTATIO, inquit Opusculorum auctorum Editor, antequam in tribunal Romano proferretur, ab infanti libello numeris calumnias, & iurgis intolerabilibus repleto impetita fuisset per Rev. P. D. Concina, necessarium visum est innovatum Auctoris iniustissime Incerati iudicare, atque ab illius volute canis rabidi mofibus eripere. Ad praesertim luculentem in Oppositis hifce quatuor vere aureis, quae nunc tandem a munna oculis subiciantur, nemis erit sane mentis qui negaturus sit, dummodo velit ea agere non abdicet. Ibi enim manifestissime apparet, neque necesse in Eadem N. dissertatione errorum illos quos arguuntur impugnat P. Concina, neque doctrinam P. N. in eo esse damnatam, in quo mille fallacis contrarias illam per summum licorem, summanque in-

scilicet pervenire. P. Concina, ut ostendat effe-
damalitem; immo fateri, quique debet esse
sanguinum. Ne id, bonique lector, aut irreve-
rentia tribus erga Romanam sapientiam, et
aut inobediencia erga ipsam decretum, quod
tunc ab egi sanctissimum. Nuncquid quia
Romani Censures velut defendere propositiones
scandalositas, erroneas &c. que inveniuntur
in Petro N. videntur sicut nos quoque in
eodem Auctore defendere que non sunt huius-
modi?

V. Porro, ut evidenter erga Romanam Ec-
clesie decreta obsequium & obedientiam Scrip-
torum eiusmodi parentur, scias oportet, adeo
comptum expiatorumque esse, inter
propositiones falsas, & scandalositas a Roma-
na Sede in praefata Dissertatione damnatas, pri-
mum locum tenere illam qua a peccato
mortalium eximuntur tactus deliberati subimpu-
ditate, ut Auctor eisdem differta-
tionis in sua Retractione, quam Congrega-
tionis S. Officii obtulit, inique pavidam doctrinam
de mammillarum tactibus detestatus fuerit. Et
ne asseuerare hanc gratis videar, in integram
auctoris retractionem.

Cum in non libello, cui titulus est Differta-
tio in casu revalorato Venetæ Dicoeclesie,
impresso Venetiis anno 1744. nonnulla inibi oc-
ciderint, que auctori multorum aures offendisse,
quæque ego, re merito considerata, probanda
non esse dico; ex animi mei sententia revocæ,
& retraham propositionem, qua asserunt vellicare
genas, & mammillas tangere. Mortalium esse
actus subimpudicos de seculares, & solum ex
peccato affectu, vel ex prava intentione mortales,
tamquam rem falsam, male sentiatum, pavi-
dum autem ostendunt, & scandalosam. In-
super declaro non improbandum specialiter recen-
ditur peccatum mortale, nullo alio a me in eo li-
bello scripta probare, si qua minuscausa, vel
minus oportune scripta prudens lector depre-
hendat; sed ea omnia superiorum iudicio,
et determinationi sanctæ Romanæ Ecclesie re-
vertentur subicere, paratos revocare, atque in-
scribere quæcumque ab ea reprobandæ. N. N.
Secuntur recogniti characteres &c.

VI. Neque retractatio hæc opusculorum
Auctores latebat, immo iidem præ ceteris
notum erat, differtationem damnatam fuisse
potissimum eorum scandalosam doctrinam in
mammillarum. Quapropter quidam Professor Theo-
logus, antequam damnata differtatio, fuit
IUDICIUM calamo exaratum legendum
Censuribus dedit, ut in tuo a proscriptio-
differtationem collocaret. Porro in hoc IUDICIO
soli tactus mammillares defenduntur,

tamquam natura sua indifferentes, quin om-
nes apologetæ de calamo exarata, et typis
evulgatae huc pertinent; et præfatos tactus
mammillares de crimine purgant. Cur? quia,
ut univèrsè Italia comperitur est, eorum-
dem tactuum doctrina scandalum inferebat, &
de potissimum propter præfatos tactus, &
diaphemias vi consuetudinis prolata, &
damnatæ Liber fuerat. Unum adhibere convenit,
nempe opusculum inscriptum IUDICIUM;
typis editum fuisse, initio eiusdem AUCTORIS;
probitate, modestia, doctrina, & dignitate
ciato. Hoc ille retinet est in qui violatè
obediencia, debita S. Sedis decretis, censuris
non arguebant. Probi viri atque animi fidei
non adhibere, piaculum esset. Idque ego
narrare æquum existimavi, ut veritati, &
exultationi erga piam docturamque virum li-
tarem. Quam vero obloquentes S. Sedi illi
sua qui recedente opuscula quoties recurrens,
sua vere latea, ediderunt, quique index esse
potest.

VII. Præter enarrata sex opuscula mam-
illata, alia quatuor comprehendi in medium.
Enarrationem ad primam Episcopalem contra-
differtationem lingua Italica scripserunt in
modum pueriles, & ridicularie. Octavum
opusculum latra est præ Nonum, & de-
clatant causam concludunt mammillarum. No-
nimum opusculum incipitur Doctrina de S.
Tommaso propria alla consideratione de Saggi
&c. Octavi opusculum eo quicque spectat, ad
impedito vulgo laudent, S. Thomam docere,
tactus mammillares indifferentes natura sua esse,
atque adeo a culpa immunes. Doctrina, &
qua fabricanda imposture artepta ante ista
habetur. 2. 2. quest. civ. art. 4. his expressa
verbis. Responsio dividendum, quod aliquid di-
citur esse peccatum mortale simpliciter. Uno
modo secundum suam speciem; & hoc modo
ejusdem, amplexus vel tactus secundum suam
rationem non continent peccatum mortale. Pos-
sunt enim hæc absque libidine fieri, vel pro-
pter consuetudinem patriæ, vel propter aliquam
necessitatem, aut rationabilem causam. Ad hoc
perpica doctrina est, ut nemini ratio præ-
dita in mentem venire possit, utique re-
perendos homines fore qui eadem ad ta-
ctiones mammillares honestas deturquerent.

Sermo hic est de tactibus, & omnia, & am-
plexibus qui vel secundum morem patriæ, vel
propter necessitatem, aut rationabilem
causam fiunt; quique etiam ex affectu ad il-
ludinem exerceri valent. Hi actus secundum
suam rationem non includunt peccatum mor-
tale: possunt enim honeste peragi, aut et-
iam

iam ex libidine: idcirco de se malitiam non
produit. Ubi in toto illo articulo vel leve
velitum tactuum mammillarum? Ergo per
summam iniuriam, ne dicam per impuden-
tiam calumniam, tactibus mammillarum homi-
nem tantum angelica doctrina applicat. Sed ut
nefastis angelica magis patet, lubet pau-
cavillatoris insidiosa magis patet, Auctore differta-
tionis rem totam perstringere. Auctore differta-
tionis damnae fatetur, actus illos, vellicare
genas, tangere mammillas, esse actus subim-
pudicos, de se veniales. Non sunt ergo se-
cundum suam rationem a culpa immunes;
nec fieri de se honeste possunt. Angelicus au-
tem de his actibus sermone habet qui peragi
laudabiliter valent vel propter consuetudinem
patriæ, vel propter aliquam necessitatem, aut
rationabilem causam. Respondeat arguator.
Ad quam ex tribus assignatis causis revocat
vellicaciones genarum, & tactus mammilla-
rum? Ad patriæ consuetudinem? Ad neces-
sitatem? Ad rationabilem causam? Si ad
hæc aliquid reducantur, non subimpudi-
ci, sed pudici sunt? Quid? Tactus, & oc-
cilia secundum rationem generalem non pro-
duit malitiam mortalem: ergo tactus differ-
tationis specifica turpi involuti non sunt le-
tales? Occulium frontis, tactus manuum lauda-
biliter exerceantur. Ergo licita nicola, & ta-
ctus mammillarum, & pudendorum Mortalium?
Ergo nuda corpora manuum, & virum
re vicium vellicare, & tangere nuda
in omnibus partibus honeste & licite poterunt?
Hæc est Logica probandi.

VIII. Verum, si alia pergerem, actum
agere. Siquidem P. Vincentius Patente, do-
ctrina, conditione, morumque integritate
clarus, Doctorem Anglicum ad iniquis com-
mentis vindicare, & tanta peripicuitate pa-
ralogis, & sophismata, & argutiones o-
mnia que recentia opusculorum protulit
intero volumine typis Lucensibus edito anno
MDCCLXVII. incipit. DIFESA DELLA
DOTTRINA DELL' ANGELICO
DOTTOR S. TOMMASO &c. ut super-
fluum sit aliquid addere. Et, quod ad S.
Thomam attinet, ad luculentia est eius do-
ctrina, ut in lectore non eruditionem, sed
solam mentis lenitatem possidet, ne valeat
ad patricium vellicacionem genarum, tactu-
umque mammillarum infestis. Ut horrorem
adverte doctrinae unico mentis intuitu depre-
hendas, hæc duo simul perpende, vellicare
genas, & mammillas tangere: & tunc index
illo, peragi ne hæc duo alienius prudens,
nedam S. Thomæ iudicio abique gravi cul-
pa queant.

IX. Denique opusculum profecto miseran-
dum, quod ob confutatum rem mamilla rem
prodire, incipitur Retractiones solenni de Fra
Dionisio Concina &c. Vix et natus tenebris
in lucem eripit horrendus fedus, continuo
anathemate Romane Sedis proscriptus fuit
solenni decreto S. Officii, emanato die 27.
Iunii anno 1744. tamquam Libellus famosus.
Hæc sunt pontificii decreti verba.

DECRETUM.

Feria 4. die 17. Iunii 1744.

Sacra Congregatio Eminentissimorum,
& Reverendissimorum Dominarum S. R.
E. Cardinalium, in tota Republica christia-
na contra hæreticam pravitatem Generalium
Inquisitionum, habita in Conventu S. Ma-
rie supra Minervam de mandato Sanctissi-
mi D. N. BENEDICTI XIV. presenti
decreto prohibet, & damnat, ut Libellum
famosum, nonnulla foisa impresse, quorum
titulus est Retractiones solenni de tutte le
Inquisizioni, Bugie, Puffificationi, Calunnie,
& Contumelie, Imposture, Ribaldie, Stam-
pate in varj libri da Fra Dionisio Conci-
na Domenico Garvoto contro la Compa-
nia della Compagnia di Gesù da aggraversi per
modo di apposite alle due nostri Lettere
Teologico-Morali all' avanzate publicate con-
tra il Rev. P. N. della medesima Compagnia.
In Venezia 1744. appresso Simone Occhi sotto
il segno d' Italia. Con licenza de Superiori,
& Privilegio.

Hæc inque sola, sic prohibita & damna-
ta. Sacra eadem Congregatio de mandato,
ut supra, vetet ne quis, cuiuscumque sit
status, & conditionis, audeat illud modo,
sub quocumque pretextu imprimere, vel
imprimi facere, neque impressa ipsa re-
tineri, & legere valeat, sed ipsa Ordinarii
Locorum, aut hæreticæ pravitatis in-
quisitionibus statim, & cum effectu tradere,
& consignare teneantur, suo penis in In-
dicis Librorum prohibitorum contentis.

Paulus Antonius Cappellonus S. Roma-
ne, & Universalis Inquisitionis Not.
Loco 4. Signi.

Die 27. Iunii 1744. supradictum decre-
tum actum, & publicatum fuit ad val-
vas Basilicæ Principis Apostolorum, Pala-
tium S. Officii, ac alios locis solitis & con-
suetis Urbis per me Petrum Romolatum
SS. Inquisitionis Curforem.

Rumor mæretuarum, me libellum calumniosum
inepte confarcatum retortam confutatum in
atque

atque, ne id facerem, mandatum a summo Potestate imperatum fuit. Verum nunquam mihi in mentem venerat, ut continuo imperanti, ne scriberem, repotui. Quid potius? Libellus famulus recitans typis Luculentus fuit, Auctorum, fauorunquæ opera, idcircoque propriis manibus, modo pacto pretio dividendis, modo amicis dono datus, & per omnes Italice civitates, oppida, & villas distributus fuit. Utrum hæc tibi obedientia, & obsequia S. Sedem argumenta, aliorum iudicium edo. Grates interim agende Deo nobis sunt, quod præ seculo Nominis ESU, cuiusque immunitatis doctrinæ promotione digni habiti fuerimus contumelias, probris, & maledicta perferre. Utinam Dux ille clementissimus, qui nobis patienter donum contulit, adversariis respicientia gratiam impertiri dignetur.

X. Peracta odiose liti speciem paucis perstrinxit, occasione data, ea quæ potui cautione. Rem publicam typicæ editam narraui, nullius nomine expresso. Supervacuum duco illas, quemadmodum etiam aliorum quorundam Casuillarum laxitates, quæ omnes huc recidunt, uberiori calamo refutare: scriptis namque currunt. Illud te admonere magis oportet, ne ob quorundam paucorum Scriptorum aberrationem, & imbecillitatem, quidquam eximiationis, & obliquitatis erga eorum, cuius hi sunt membra, minere velis. Splendor insignis communitatis ex aliquorum illorum infirmitate nullam contrahere maculam iure debet. Quot non sunt in sacralibus Romanæ Societate desipientes filii? Propterea ne Doctorem, a apostolicorum virorum, Martyrum, aliorum sanctorum hominum ingentia merita detrectum? Separa ergo pretium a villi. Tantummodo non propter eximiam communitatis famam, & auctoritatem, privatorum errores, nullo precedente delicto, epotare: quem loquulum ut evitares, præcipue hæc scripsi.

CAPUT VI.

Mulier ut compressa adstringatur, ne possit resistere, an licite possit permittit se habere, ut vitæ, vel honoris periculum declinet.

I. IN explicatione quinti mandati cap. IV. §. 5. cum S. Augustinus ostendit esse non debere virginem invalidam occidere invalidam, ut corporalem pudicitiam servet, contra novos Caluistas, qui, tamen benignissimi, facillime tamen fundendum humanum sanguinem docent. Superiori quoque capite

num. 23. quæst. viii. probatum fuit, non posse mulierem permittit se habere, sed illius esse tactibus, oculivise resistere. Nunc in quæstione venitur, num mulier vi compressa, ad evitandum mortis, aut infamie periculum, valeat omittere positivam relictantiam exteriori, & permittit se habere negative se habere, sustinendo corpore immotum tacturam pudicitiam corporalem, interius voluntate detestando omnem libidinem. Adfirmant novi Theologi non pauci, quos inter Cornelius a Lapide, cuius propositionem inter laxas recentiorum cap. 1. in hoc sextum præceptum. Recondit hæc diebus disputatio. Perillustis D. Petrus Angelus Lavizari doctissimus, atque eruditissimus vir, qui historiam *Pelleri Telling* Revice provincie scripsit, typicæ prodidit magno Literarum plausu, præsentem controversiam dispexit, egregieque dissertationem elucidavit in lingua Italica, quam mihi, prope amicicæ vinculo iunctus, legendam tradidit humanitate summa. Paucis ego rem perstrinximus, cum ex his que iam supra disputavi, veritas abunde pateat. Utinam evocare in memoriam intererit, nempe me opinionem, quas laxas reputo, resistere nullo ad Ordinem, quem eorumdem patroni professi sunt, respectu habito. Equæ resuto opinionem Theologi Dominici, ac Franciscani, Carmelitani, Iesuite &c. & si frequentius reflexo opinionem PP. La Croix, Viva, Tamburini &c. id in causa est quod illorum libri in manibus omnium sint, ceterorum vero Theologorum, qui fortasse eandem docere laxas opiniones, vix nomen notum committere habeatur. Ad rem igitur.

II. P. Claudius La Croix Lib. III. par. I. numer. 916. ex Busembau, & Tabiena dixit, nullam non peccare, si ob evidens periculum mortis, vel ingentis infamie, non adhibeat omnia omnino media ad depellendum suavitatem, v. g. si hunc, cum possit non occidat, si non in clamet viciniam, sed mere patitur eorum, tantum in seculo omni periculo consentiens, & licet hanc propositionem edidit liberis tenentibus A. A. plus quam solet. tamen non expedit eam publice proponere, aut defendere: quia apta est causare abusus, præsertim apud rudes. En novum argumentum, ostendens quam fieri solent recentiorum quorundam Moralistarum cogitationes. Hæc doctrina non est publice defendenda, neque proponenda. Bene habet. Cur ergo proponitur, & vi Probabilissimi defenditur, dum non impugnat? An libri typis impressi, & re-

& recusi in angulo, in cryptis latent? Si non est defendenda, cur non resistitur? Sæpius dixi, methodum P. La Croix, qui undique laxas opiniones recentiorum Casuillarum conquiri, etiam lectorum iudicio seligendas frequentissime permittit, mihi summo opere displicere, propter abusus, & absurdum illa maxima que inde consequuntur.

III. Cornelius a Lapide linguarum peritia, eruditione, atque doctrina inter divinos Scripturæ interpretes valde confideamus, recentique opinioni auctoritatem concessimus. Is in Prophetam Danielæm cap. xiii. vers. 33. docet, potuisse Susanna in tanto periculo infamia & mortis negavit se habere, ac permittit se in se eorum libidinum, modo interno actu in eam non coeussisset, sed eam detestata, & excruciatu fuisse. Quis maior bonum est fama & vita, quam pudicitia: unde hanc pro illa exponere licet. Itaque non timebatur exclamare. Quod ego exclamarerit, nulloque modo libidinem illorum in se permisit, actus fuit ingentis, & heretica castitatis: talis est enim mori male quam pollui. Laudat Navarrum, & Dominicum Soto.

IV. Ad Dominicum Soto quod attinet, Sultanus non invenit. Si enim verba divina, quibus factum Susannæ narratur, per oculis habuisset, forte non supererogationis, ut concedit Cornelius, sed necessitatis fuisse illius clamorem scripsisset. Laudatus Soto Lib. II. de Inst. q. 1. art. 5. inquit: Quod si hic obiter quæras, quid ferre debeat pudica puella, atque in in hæc non consentiat: veretur quodammodo genus mortis. Tamen in foro conscientie tantum tenetur non consentire, neque se fecerit accommodare. Quare, si metu tacet, non peccat mortaliter; dummodo nullum præbeat consensum. Neque vero manus in alterum tenetur inticere. Tamen si que honestas est, & ingenua, non debet facere quantum debet, sed quantum potest. Obiter rem veriat Soto. De metu solius mortis loquitur. Infamia non meminit. Oppressam non tenetur occidere invalidam, docet. Tandem condidit, ingenuam feminam debere pro viribus resistere. Ut minus igitur ambigua est illius opinio. Quod si perillitas, Theologum hunc favere doctrinæ Caluillarum, esto. Quid inde? Equæ Soti Dominici, ac exterorum Auctorum, propositum mihi est opinionem laxas resistere.

V. Dico ergo, laudatam sententiam Cornelii a Lapide, aliorumque recentiorum falsam, improbabilem, & laxam esse, atque cum sacra Scriptura manifeste pugnantem.

Is medium veniant verba Danielis Prophete cit. cap. xiii. Ingenuis Susanna, & ait: Aggredere mihi in angulo. Si enim hoc ego, mors mihi est: si autem non ego, non est quæ meam vitam vitæ. Sed melius est mihi obsequium esse incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini. Et exclamavit voce magna Susanna. Quo fundamenta alleitur hereticæ, non necessitate virtutis fuisse Susannæ clamorem? Unde id colligitur? Ex aliquo alio divinx Scripturæ textu? Nec utinam in universa Scriptura reperies. Quæ ubique inculcatur: Aggredere pro anima tua, & neque ad mortem certa pro iustitia, & pro pudicitia contulidina. Quid quod divina Scriptura conceptis verbis puellam compressam non clamantem lapidibus obrudendam dederit? Legitur enim Deuteronomio. xxxi. Si puellam virginem deponderit vir, & invenit eam aliquis in civitate, & concubaverit cum ea: educet utrumque ad portam civitatis illius, & lapidibus obrudent: puella, quia non clamavit, cum esset in civitate. Iuxta divini ergo Scripturam clamor feminis necessarius est, tamquam scutum defendende pudicitie. Quapropter concia divinx legis Susanna voce magna clamavit. Unde ergo eruitur, hereticam, atque adso liberam, non necessitatem fuisse reluctantiam Susannæ? Non sane ex Scriptura. Cum autem Scriptura divina periculum sit, qua auctoritate novi Theologi, & Interpretes audent ipsam eludere? Deus clamato mulierem iubet sub mortis pena; nisi illam tacere, permittit, & negative se habere posse, docent.

VI. Divinx Scripturæ accedit recta ratio, que evincit, mulierem permittit se, seu negavit ferentem compressiorem, fontem violatæ pudicitie fieri. Et primum adiudium laxæ opinionis patronos, qui propter metum mundanæ infamie docent oppellam mulierem vaud obstrigi ad clamandum. An, inquit, vocare mulier debet sue infamie testes? Sed quodnam hic infamie argumentum? Infamis est, si tacet, honesta vero & pudica, si clamet. Quid si etiam mundanæ vanaque famæ amittende periculum esset? Anteponenda ne est hominum fama ipsellissimæ pudicitie virtuti? Pluris ne faciendus mundi, quam virtutis, quam Dei honor? Ceterum fieri nequit ut femina, que ex calliditate amore fori animo invocata aliorum auxilium, ne thelarum pudicitie deperdat, famæ splendorem obscuret.

VII. Sed ad rectæ rationis hinc causam vocemus. Quid amplius mulier consentiens præ-

preſtare tenetur viro congruenter quam quiescit, immotumque corpus? Quando femina *caſuſuſque* negatiue, & *permiſſive* contribuit, partes ſuas omnes implevit. In quolibet foro exteriori mulier, *permiſſive*, & *negatiue* ſe habens in coitu, preſumitur conſentiens: quid ni & in interiori foro? clamat ſapiens Eliſaida. Alia ne exterioris, & interioris fori Theologia, & Impudentia in ſubiilis caſibus? Quid quod illa *negatiue*, & *permiſſive* tolerantur, ſeu indiſcretiſſima gravitatem leuanti aditer periculum conſentiat? Qui fieri potest ut mulier certa moraliter ſit ſe non preſtante conſentiat, dum peccato corpore palla eſt violata? Dum internis ſuggeritionibus animus obſcure, peccat, circumſtantius praecius, *negatiue* ſe habens, circumſtantius praecius, *negatiue* ſe habens. Ergo & dum exterius pudicitia corpore expugnatur, rea evadit mulier, niſi pro viribus viam repellat. Quot ſcorpionibus, quod anguilla obnoxia eſt ſerina, ſi corporis sui violationem permittit, nullo obſtante conſenti? Ad merito anguilla premeretur. Quare Saluana, ut has declinat anguillas, clamavit, & quidem voce magna. Benigna Theologia probabiliffima ſcorpionum perhorreticis, coque tollere contendit, diuinam legem humanis appetitionibus inſectendo, minime vero ad legem diuinam amiffim mores conformando. Ita que mulier que toto virum coitu non reſoluitur, graviffimo dubio ſubiecta eſt dati conſentis, atque in graviffimo periculo conſtituta eſt ſeripa conſentendi. Et, ne conſentiat, ſeculare Dei auxilium illi neceſarium eſt. At quo fundamento ſperare a Deo hanc ſingulariter gratiam valet, niſi illud quod poteſt ipſa praeterit? Tandem mulier *negatiue*, & *permiſſive* ſe habens manifeſto ſcandalo eſt homini concubentibus. Quoniam, dum ille nullam in comprehenſa muliere experitur reſiſtantiam, praſumit non immerito, illam conſentire, atque cooperari in coitum. Nam vix procaeca & effrenata meretricis pelliculoſi, invitant, ſeduloſque lollicitant viros. Tota ſerme cooperatio eſt illa quae, qua mulier *permiſſive*, & *negatiue* compromiſſionem tolerat. Quid quod vel ipſi Ethnici hanc caſtitate *negatiue*, & *permiſſive* deridebant? Id patet ex Martiali.

Caſta igitur miſa eſt? Caſta ſunt mille: quid ergo?
Caſta ſunt? Non dat, non tamen illa negat.

VIII. Contra invicta, & revera caſtitate omnium corporis membrorum vires exerant, ſele agitant, & fortitudinis virtute

munitor, qua conatibus, qua dexteritate, modo declinant, modo deludunt, modo reſiſtunt aggreſſores; & tandem, dum vim vi repellere nequeunt, clamoribus aſorum ſubiſum implorant. Sic nimirum, ſpreto ſub periculo, contemptique mandati legibus, pudicam corporis integritatem unice ſibi cultandam proponunt. Iſta cum laudis ſalutaria promptum experientur caeleſtis auxilium. Dicant Caluſta, iugum Chriſti inſive eſſe; ut mulieribus *permiſſive*, & *negatiue* ſe habentibus blandiantur. Nos contra docemus, Chriſti iugum caſtiſſimum eſſe, ſpiniſque radum, atque circumdatum. Ergo invicta fortitudine iulendum.

IX. Scripturae igitur divine ad clamorata conceptis verbis mulierem oppreſſam urgent, ut ſemper reſiſtat, atque deſiciente vi reſiſtendi, alienum ſubiſum invocet, ne ſui corporis violationem patiar. Reſta ſuo reſiſtendum clamor, & poſitive reſiſtantia neceſſitatem evincit. Falſa eſt ergo, & ſcandaluſi plena opinio contraria. Tandem accedit auctoritas Eccleſiae Gallicanae, que in generali Convento celebrato anno 1700. adverſus conſuetam opinionem hanc tollit, eſtoriam: *ſicut poſſibilitatem tenentia eſt, ſcandaluſi, caſtitarum enim eſſentia, veritas, & legi Deo contraria.*

X. Quod ſi laxa, & ſcandaluſi plena eſt opinio que docet, mulierem ob metum iſtaſimie, aut mortis, poſſe *negatiue*, & *permiſſive* pati corporis violationem; quid de altera doctrina dicendum, que permittit feminis tolerare tactus impudicos clientium ſorum, ut offendiſcula devitent? Porro, ne prudens Confellarius ab his verſibus feminis decipiantur, nullam illis adhibeat fidem, dum ſe reſiſtente mentiantur, propterea quod aliqua reſiſtantiae ſigna dederint. Nam ſagaciffime mulieres tam exquiſita arte frequentiffime ſe reſiſtere eſſingunt, ut ipſarum calida, aſtutaque repugnantia ſit efficacius illuſionum, & potentior inſtigatio. Tum ergo ſacere reſiſtunt, ad ſervandam ſibi exhibendam, neque ad colloquia familiaria eodem admittunt. Contra, ſiquidem familiaris cum ipſis conſuetudo, & converſatio perſiſtit, illarum repugnantia prius arcende ſunt, ideoque a ſacramentis congruis admonitionibus. Quam regulam ſi ſervaverit, aut animas ſacraberis, ut ſacramenta ſacilegiis non profanabis.

De ſuprio, & patris ſuprioribus debitis.

I. Fornicationem conſequitur ſuprium, ſi quis aliud luxurie monſtrum. Expoſita itaque fornicationis malitia, ſupri praevia deſcribenda eſt. ſuprium in vae ultraparvate variis. Interdum pro omni concubitu, ſive adultério, ſive inceſtu, ſive raptu, ſive ſolomonie, accipitur, ut colligitur ex texto in ſuprio. ſuprium ſi de rini nuptiarum. Communitur vero ſuprium pro accuſu viri ad virginem, qui accuſus eſt ſecunda luxurie ſpecie, de qua in praſenti capite ſermonem ſuſcipimus.

II. Hec ſupri finitio erouit ex S. Tho. 2.2. quaeſt. cliv. art. 1. ſuprium eſt concubitus viri cum ſemina virgine, quo eius integritas deſtruitur. Dnas continet haec deſinitio partes. Prior, concubitus viri cum ſemina virgine, diſtinguit ſuprium a quacunque alia luxurie ſpecie. Nam ſi concubitus fiat cum muliercula corrupta, eſt ſimplex fornicatio; ſi cum matre ſolomonie; ſi cum uxorata, eſt adultorium. Altera pars, quo eius integritas deſtruitur, continuationem actus manifeſta. Nam, ſi concubitus ſit extra vae, & per copulam clauſura virginem non infringatur, non ſuprium, ſed peccatum contra naturam eſt.

III. Quaeſt. I. Perſtratas ne ſupriſſagium qui virginem conſententem, & ſub cura parentum exiſtentem violat? Reſp. Negant Salmantienſes traſt. xxvi. cap. iv. punct. 1. mon. 4. & pro eodem citant Valquez, Navarum, Leſium, Bannes, Suarez, Sanchez, Dicaſtilum, Faquander, Trullenchum, Baſcum, Caramuelum, Barboſam, Antonium a Spiritu ſancto, Dianam, & alios. Propugnant hanc opinionem Salmantienſes tanquam probabiliores.

IV. Oppoſitata defendunt Caietanus 2. 2. quaeſt. cliv. art. 6. dub. 1. Azorius Tom. III. Lib. III. cap. xl. quaeſt. v. Suarez de Paenit. diſp. xxii. ſect. 4. n. 6. Navarrius in Manual. ſep. xvi. n. 3. Bonacina de Matrini. qu. iv. punct. 17. mon. 2. Corduba Lib. I. D. qu. xiii. Filicenus Lib. XXX. cap. 111. Lopez I. Pars. Juſticia. ſep. lxxiii. Sylveſter verba Luxuria, Tabiena verbo ſuprium, & alii.

V. Quaeſtio haec graviffima eſt, quoniam ex ea pendet reſtitutionis debitum. Si conſentus liber virginis auferat ſupri malitiam, nulla erit reſtitutionis obligatio. Contra reſtitutioni obnoxia ſuprior erit, ſi virginis aſſenſus. Theol. Tom. IV.

ſentis non obſtet quominus ſuprium perpetratur.

VI. Secunda ſententia mihi non probabilior modo, verum etiam probabiliffima, ac unica vera eſt, & contraria improbabiliſſis.

VII. Eam conceptis verbis docet S. Th. 2. 2. q. cliv. art. 6. In virgine ſub cuſtodia patris exiſtente quaedam deſormitas ſpecialis occurrat, ſi corruptatur: tum ex parte patris, quae ex hoc quod violatur, nulla poſitive contugali precedente, & impuſit a legitimo matrem conſequendo, & ponitur in via meretricandi, a quo retrahatur, ne ſignificum virginitatis amittatur: tum etiam ex parte patris, qui de eius cuſtodia ſollicitudinem gerit, ſecundum illud Eccleſiaſtici xlii. Super filiam luxuriam conſirma cuſtodiam, ne quando ſaciat te in opprobrium venire iuſticiis. Et ideo manifeſtum eſt quod ſuprium, quod impoſit illiſtam virginitatem deſormationem ſub cura parentum exiſtentium, eſt determinata luxurie ſpecie. Clarus hanc doctrinam explicat ibidem ad 3. Habet autem duplicem virginitatem, unam quidem ex parte virginis, quam eſt NON VI CORRUMPAT, tamen tam ſollicitus, & ſic tenetur eſt ſatisfacere. . . . Aliam vero inuicem facit patris puella: unde & ſi ſecundum legem tenetur ad panam. Clarus adhuc, & brevis hanc ſententiam docet arti. 7. in corp. ſuprium ſine raptu invenitur, quando aliquis aliſque violenta illatione virginem illiſte deſormat.

VIII. Doctrinam D. Thomae exſcribit, ſiquae calculo probat D. Antonium II. Part. tit. v. cap. vi. Nec peccatum ſupri evadit ex hoc quod voluntate puella, & parentum hoc agunt, & abſtata virginitate fornicationem cum eis committit. Ad reſtitutionem quod attinet, paulo ante haec docet, Si deſormat eam voluntariam, non tenetur ei. Patris autem tenetur, quia iniuriatus eſt ei. Unde in aliquo ſatisfaciat, vel ſaltem eum placeat. Si autem ſollicitus, puta promiſſionibus, & mendaciis, non videtur fuiſſe voluntaria, tenetur ergo & ſollicitus ſi conſuſperaverit, reſtitutionem eſt ſibi quod ſatisfaciat ad arbitrium boni viri, vel cum ea componat. Voluntarium conſentis virginis, a patria poteſtate ſoluta, tollit debitum reſtitutionis, ſecus tenetur ſupri. Si parentum poteſtati ſubſida ſit, reſtitutionem parentibus eſt. Horum ſanctorum auctoritas praevalat auctoritati recentiorum, qui proadverſa ſententia decernunt.

IX. Rationum momentis luculentiffimis haec ſententia evincitur. Virgo non eſt domina ſuae integritatis naturalis, ſeu clauſi

virginitatis; sicut domina non est aliarum corporum partium, ita ut erretur sibi oculos, abscindere manus, aut pedes valeat. Hæc enim membra ab Auctore nature recepit, ut eisdem utatur honestatis leges. Ergo quemadmodum peccator recedens aliud corporis membrum, necessitate solvitur, ita peccator, quando pudoris membra sibi violat, patitur. Hæc veritas adeo perspicua est, ut vel ipsi Ethnicis immoventis quorum unus hæc scripsit.

Virginitas non tota tua est, ex parte pertinetur est.

Tertia pars data patri, quæ data tertia materis.

Tertia sua tua est.

X. Porro quod desolatio virginis gravem irrogat ei quod patri, sub eius tutela & custodia vivit, injuriam, compertum est. Ex illa quippe sui quod in filiam pater habet. Filia, obsequium pro matrimonio, aut emancipationem libera evadit, iure naturali, & divino subdita est patrie potestati, regimini, & magisterio; ac veluti depositum quoddam est ab illo omni cura servandum. Qui furatur, aut ledit depositum, nonne damnus, & injuriam inferit depositario? Quod autem pater dominium habeat in filiam, atque teneatur eidem corporis integritatem custodire, Scriptura ipsa testatur. *Filias sibi sicut Serva corpus illarum:* Eccl. vii. Item cap. xlii. *Super filiam luxuriosam cogitavit captivitas, ut quædam faciat se in opprobrium ex nomine matris.* Quamquam ergo virgo puella sine violationi consentiat, si tamen parentes injuriam, semper illatam suis parentum ledit, illique damnus irrogat. Ergo præter luxuriam criminem, immittit quoque peccatum perpetratum criminem. Quare dubitandum non est eundem gradum relictionem damni teneri quando aut virgo, aut parentes, consentiente virgine, reputant. Nulla itaque, ut ego quidem arbitror, probabilitate valet opposita sententia, quæ defendit, nullum committi suprum, dum virgo consentiens violatur, tamen sub potestate parentum constituta sit.

XI. Accedit, quod, etiam si parentes, & virgo consentiant, non propterea suprum crimen supri evadit. Quoniam virginis virtus peculiariter est, ab aliis virtutibus distincta. Peccata autem distinguuntur per oppositionem ad diversas virtutes. Ergo virginis delictum semper deformitatem supri adfert præter luxuriam flagitium. Nec virginis consentiens impedit ordinem perversionem, aut damnataque talem desolationem consequuntur. Hæc

damna præter infamiam sunt flagitia futura. Per hæc quippe primam desolationem puella in occasione meretriciarum, ut inquit S. Thomas, constituitur. Pudor enim mulieribus irenum validissimum est; ab ipsa natura illis infusum. Hoc sublatum, facillime prostituitur. Cedo. Quando puella deliberat se desolari passam fuerit, tenetur ne hæc circumstantiam in confessione pandere? Negare adversarii, suprum tunc virginem committere, quod sui corporis domina sit. Sed hoc effugium iam precipuum est. Domina est sui corporis, sed iuxta leges a natura, & a Deo præscriptas. Dominium illud subiectum legibus est. Domina est sui corporis: ergo nullum peccatum perpetrabit fornicando, sepe pollicendo. Si hoc dominium non tollit quin femina consentiens in pollutionem, in fornicationem, in sodomitiam, hæc flagitia perpetrare; cur impedit quin suprum virginis oppositum committat? Nonne hæc evidenter apparet, futile esse adversariorum unicum fundamentum, a dominio proprii corporis accessum? Hoc dominium, inquit, tollit rationem iniustitiam, non deformitatem fornicationis, aliorumque criminum. Veram vanam responsio est. Quoniam sicut nullum est dominium in proprium corpus adversus legem caritatis, ita nullum est dominium adversus legem iustitiae, & virginis custodiende, & conservande extra matrimonii statum.

XII. Quid quod consentis mariti, vel uxoris non tollit adulterii malitiam? Siquidem Pontifex Innocentius XI. hæc sequentem propositionem damnavit, quæ est 51. *Capula tam coniugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere; se esse fornicatum.* Cur hoc? Quia coniuges dominium limitatum habent in propria corpora ad legis divina, & naturalis præscriptum, secus illimitatum. Possunt itaque pater esse, ut iuxta sanctas matrimonii leges, minime vero adversus easdem. Dominio & virgo instruita est, quo se valeat oportere, & matrimonii sacramento virginitatem amittere; nullum vero habet dominium proprium pollendi corpus, matrimonio præcito.

XIII. Tandem communis hominum sensus sententiam hæc nostram confirmat. Omnes quippe rationis lumen sequentes, & quorundam Theologorum disputationibus, ac libellatibus non preventi, peccatorem deformitatem in virginis desolatione intimo sensu experiantur, quam in fornicatione cum meretrice non agnoscunt. Quis Christiano-

rum, confici se virginem, licet consentientem, desolasse, non explicat hæc circumstantiam in confessione? Allegat utique virginis consentiam; sed conditio ista criminis reatum solummodo minuit quantum ad relictionem debitorum; ceteram nemo unquam reatum solummodo minuit quantum ad relictionem debitorum sequens, non sentiat quod virginis desolatione peccatorem malitiam in fornicatione simpliciter omnino distinctam. Suprum quoque committitur, dum virgo ab alia femina violatur.

XIV. Obicitur 1. *Sicubi, & consentienti non fit iniuria, nec dolus, ut habet Regal. 27. de Reg. iuris in VI.* Ergo virgini consentienti nulla irrogatur iniuria. Resp. Non fit iniuria consentienti in illis quorum consentiens dominium habet. Sed probatum iam est, nullo virgine possidere dominium in suam virginitatem amittendam extra matrimonii leges. Laudata regula evincit, nullam relictionem damni faciendam esse virgini consentienti, quoniam in hæc bona temporalia repleat dominium habet. Nullo autem modo evincit, talem consentium auferre rationem iniustitiae legi, & virtuti irrogatæ.

XV. Obicitur 2. Virgo, non parentes, habet sui corporis dominium. Ergo pro sui libito abuti eodem valet. Resp. iam ostensum est, virginem non habere dominium sui corporis illimitatum, sed subditum legibus. Quamobrem peccat, si membrum aliquid sui corporis, necessitate solvitur, rescindat, aut rescindat patitur.

XVI. Obicitur 3. Quilibet virgo se iniuste peccatam considerat valet, invidis parentibus, quin illi injuriam irrogat. Ergo & virginis tamen proterere valet, quin damnatum aliquid illidem inferat. Resp. Præpostera consequentia est. Conteratio virtutis virginis splendorem, non onerosa obscurat paternæ gloriæ. Nulla lex prohibet, immo invidet virginitatem. Virginis filia depositarius pater est, ut iam custodiat, secus ut eam perdat. Quare paritas inest hæc.

XVII. Obicitur 4. Signaculum virginitatis in tenuissima membrana situm est. Hæc autem levis est corporis pars. Non ergo peccat puella hæc levissimam pellem dirumpens. Accedit, inquit Salmanticenses loc. cit. num. 6. *quod talis membrana non datur, ut doctissimi medici, & chirurgi consulti asseruerunt.* Resp. Argumentum illud chirurgica, non theologica solutione eget. Quid festivus, ne dixerim ineptus, quam gravem hæc controvertam theologiam medicæ dirceptioni committere? Quid relet quod

clausum virginitaris aut in tenuissima pelle, aut in carnæ membrana, aut in solâ compellatione officii femine vasis situra sit? Hæc omnia perperam obtruduntur, aut desolationis crimen minuantur. Tenuissima est virginis clausum membrana; aut solâ est femine vasis compressio: ergo virgo eam lacerans, aut dilatans non peccat? Peresegit. Ergo neque qui vi eam opprimat, nec adfert ei grave dampnum; aut, si adfert, res quæ absolute reputabatur levis, circumstantiis spectatis, gravis evadit. Sit, ergo levis hæc membrana, sit tenuis hæc compressio, seu custodia virginis clausum physice spectata, in genere tamen moris res gravissima est, cuiusque lesio ingentem inferit iacturam, gravemque infamiam.

XVIII. Obicitur 5. Si virgo saltando, aut digitis aliove instrumento proprium clausum virginale violaret, nullam irrogaret parentibus injuriam. Ergo idem dicendum, dum virgini coitu virginitatem amittit. Resp. Negatur consequentia. Vel ipsi Stoici discriminis rationem percipiunt. Eiusmodi virginis violatio nullam inferit patri infamiam, quoniam nulli fractio illius fugit custodiam, & virginem non denigrat; secus autem accidit, dum virgini coitu virgo desolatur, ut communis omnium existimationem compertum est. Quod subdit Salmanticenses num. 13. *damna que parentibus obveniunt ex desolatione virginis filiae, per accidens oritur ex desolatione, a perpeccata saltem est. Immo, si non obveniunt mala, per accidens est.* Ceterum desolatio virginis filiae suapte natura absoluta, & per se ingentem infamiam universæ paternæ familie adfert, ut communis tenet hæc.

XIX. Hinc colliges 1. adversus eodem Salmanticenses, alioque eundem sententiarum patronos, eum qui virginem consentientem desolavit, debere experiri hæc circumstantiam in confessione; ipsamque virginem consentientem septem accurate de iactura hæc virginis facta. Quoniam, ut probatum est, consenti non tollit suprum delictum.

XX. Colliges 2. adversus eodem Doctores, idem dicendum esse de delectationibus, & desiderii prævis adolescentis, cupientis desolare virginem, & virtutis cupientis desolari ab adolescente; tamen desideria seimata sunt a violentia intendenda. Siquidem, ut ita sint a violentia intendenda. Siquidem, ut diximus, vis adfert leonem, præter rationem diximus, vis adfert leonem, præter rationem supri, debitum compensationis. Vi tamen hæc

hac deficiente, stupri species constitit. Sed nullum debetur restitutioni; quando nulla omnino vis neque virginitatis, neque parentibus inferatur.

XXI. Quod opponunt Salmanticenses loc. cit. num. 12. consideratione dignum est. Inquitur ergo: Si virgo teneretur pendere circumstantiam amittit virginitatis. Confessarius deberet eam interrogare. Fac feminam que non est virgo, virgo tamen reputatur, si te accusat voluntarie pollutionis, aut turpis delicti; flere autem circumstantiam virginitatis. Si Confessarius eam interrogaret, ut inde stupri speciem deprehenderet, occulto foret ut virgo mentiretur propter pudorem; & sic sacrilegium committeret. Ergo, concludunt, nostra sententia, tum quia prohibetur, tum quia animae favorabilis, sequenda est.

XXII. Hæc sententia, non anime, sed concupiscentie favorabilior est. Doctrina que hic obtruditur, est nimis ex potissimis invecere laxitatis fundamentis. Quandoquidem si hæc argumentatio valeret, dicendum quoque esset, pollutionem non esse peccatum, eo quod plurimæ virgines emittant illam coacti. Hinc nemo non videt quam sit fallax, & univèrsæ Theologie infestum principium illud, quo plures recentiores ex difficultate aut confusione peccati, aut ab eodem abstinendi; colligunt non deberi illud inter peccata transari. Non ex muliebri pudore stupri pendendi, sed ex oppositione actus cum virtute eruenta est peccati species. Non probabilior reputanda est opinio illa que humanis propensionibus favet, sed que conformior legi est. Verum de hoc plura alio in loco dicenda sunt. Satis nunc sit negare, adversariam sententiam aut probabiliorum esse, aut anime esse favorabiliorum.

XXIII. Collige. 3. Si quis virginem dolo, mendacio, falsis pollicitationibus, aut precibus importunis in stuprum illaxit, iuxta boni viri arbitrium satisfacere debet, ut committere debeat omnes, etiam adversæ sententia Auctores; quia preces importunæ, & pollicitationes, fraudulente vim inferunt. Si autem virgo sponte præbuit assensum, nihil eidem ergo restituendum. Contra dicendum, si inivitis patentibus fuerit violata, ut supra dictum est.

XXIV. Quest. II. Que pena constituta sunt in stupratoribus? Resp. Tam us divinum, quam canonicum, & civile penas constitunt adversus stupratores. Ius divinum hæc constituit penam. Exod. cap. xxii. Si seduxerit quis virginem necium deponatam, der-

meritque cum ea, dabitur eam, & habebit eam uxorem. Si pater virginis dare voluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virginitas accepit. Ius canonicum hæc eadem statuit cap. 1. Si seduxerit de adult. & super. Quod si noluerit eam in uxorem accipere. Glossa ad cap. 11. Percontat, addit, quod ad arbitrium iudicis corporaliter castigatus, excommunicationis in monasterio, in quo deus penitentiam, veretur, de qua vult. Le sit exaudiendi sine peccato secutus. Advertendum, præceptum Exodi iudiciale esse, atque adeo, cum lege mota antiquatum. Ius tamen canonicum illud adaptavit, hac mitigatione adiecta, quod videlicet stuprator alteratum, non utrumque præstare debeat, nimirum aut ducere, ut dotare.

XXV. Stupratores, si sint persone honeste, iure civili puniuntur publicatione emendationis, flagitatione, & exilio plebi debent, ut habetur in textu 8. Item lex solta, Iohann. & Jolis, sed vi etiam externa adhibita virginem dehorant, capite sunt puniendi, ut ex textu Iohann. de publico, iudic. 8. & qui testatur non solum virginis, sed etiam viduæ violationem comprehendit.

XXVI. Quest. III. Quibus penis subiectus sit immatura virginis deceptor? Resp. Illa immatura virgo nuncupatur que minor est duodecim annis; cum in hæc ætate non sit viri potens, seu apta ad coitum. Non una est de qualitate penarum sententia. Aliqui docent, puniendum eiusmodi stupratorum arbitrio iudicis: alii exilio ad insulam relegandum, aut ad metalla damnandum. Communior opinio asserit damnandum esse pena mortis, si vi puellam seleserit stupravit. Nam si qui virginem matram, virique potentem violavit, pena mortis molitur, potiori iure eadem pena prehendendus est qui immaturam puellam compressit, defloravitque.

XXVII. Quest. IV. Quibus penis iure canonico subiectus est clericus virginem deceptor? Resp. In foro interno decem annorum poenitentia punitur, ut habetur cap. Presbyteri dist. lxxxii. que tamen pena constituta est vel in ipsos Clericos fornicatores. Clericus ergo stuprator deponendus est, aut pena pecuniaria demandandus, ut colligitur ex cap. Si quis Clericus, dist. lxxxii. cap. Lator 2. inquis. vii. Varia nunc obtinet concoluctudo iuxta iudicis arbitrium. Nam interdum suspensione, quandoque depositione, & aliquando pecunia multatur: lemper tamen dotare cogitur virginem

ginem stupratam. Si autem per vim seclerata virginem clericus violaverit, deprendendus ut minus in monasterium erit.

XXXVIII. Hinc colliges, stupri flagitium mixti fori esse, quod a iudice tum laico, cum ecclesiastico puniri potest; quando tamen stuprum sine vi perpetratum fuerit. Si enim vis fuerit illata, a iudice laico puniendus est laicus; si Clericus idem seclerata paraverit a iudice ecclesiastico castigari debet. Sed hæc nihil ad nos. Quilibet enim genus ius leges peculiaris habet, ut consilio, & perturbatio vitetur.

CAPUT VIII

De rapto.

I. Tertia luxurie species raptus est. Communis istius criminis definitio est, Violenta profecto abductio de loco in locum ex plene libidinis causa. Ad crimen raptus necessaria est vis illata aut persone abductæ, aut patri, aut mætri, sub cuius custodia est. Que vis aut metus, aut precibus importunis inferri potest. Et quamvis virgo consentiat, si inmen inivitis parentibus, vel tutoribus abducatur, raptus crimen committitur. Debet abducti de loco in locum, nimirum debet transferri de loco sub patria potestate exstante ad alium locum qui sit sub potestate raptoris. Hinc crimen raptus non committit qui personam violat in loco subditio patris potestatis: quamquam personam violandum duceret de una ad aliam cameram, aut angulum eiusdem domus paterna, ut secretum, & commodius copulam haberet. In definitione persona ponitur, & non mulier, quia crimen raptus perpetratur qui non solum mulierem, five virginem, five neptam, aut viduam rapit; sed etiam qui calcium explende libidinis causa abducit. Ultima particula explende libidinis causa distinguit raptum a plagio. Si enim abducatur sine muliere, five vir, non libidinis, sed levisius causa; & plagium tum erit, non raptus. Flagitium raptus committit qui abducit personam de loco in locum violentè, explende libidinis causa, etiam si postea poenitentia ductus personam non violat, aut eam violat ipsa consentiente.

II. Que hæstus dicta sunt, tradit Angelicus Doctor 2. 2. quest. civ. art. 7. Raptus, prout nunc de eo loquitur, est species luxurie: & quandoque quidem in idem consistit cum stupro; quandoque autem invenitur raptus sine stupro; quandoque vero stuprum sine rapto. Concurrunt quidem in idem, quando

do aliquis violentiam inferat ad virginem illicitè dehorantem: que quidem violentia quandoque inferatur tam ipsi virgini quam patri; quandoque autem inferatur patri, sed non virgini, puta, cum ipsa consentiat, per violentiam de domo patris abstrahatur. Differetium violentiam, & raptus alio modo. Quia quandoque puella violentè abducitur a domo parentum, & violentè corrumptur: quandoque autem, etsi violentè abducatur, non tamen violentè corrumptur, sed de voluntate virginis, five corruptor patris fornicatio concubitus, five matrimonialis: qualitercumque enim violentiam adhibet, sed violentiam non inferat autem raptus sine stupro: puta si quis raptum viduam, vel puellam corruptam... Stuprum vero sine raptu invenitur, quando aliquis neque violentiam illationem virginem illicitè dehorant.

III. Raptus, prout est impedimentum dirimens matrimonium (si contractum tempore quo mulier rapta sub potestate raptoris manet) definitur a Concilio Tridentino sess. xxv. cap. vi. Violenta femine abductio de loco ad locum causa matrimonii. De quo plura in tractatu de matrimonio.

IV. Disputant recentiores, quodnam peccatum committat qui vi illata cognoscit viduam, aut corruptam honeste fame sub potestate patriæ exstantem. Alii contendunt, hunc violatorum raptus crimen incurere; quoniam præter luxuriam, iniustitiam committit. Ergo in aliqua specie luxurie consistit debet. Non autem stupri, cum copula non sit cum virgine; non illiciti, aut incelitus, aut avaritiae speciei. Concludunt ergo, hoc crimen sub specie raptus collocandum esse. Quare finitionem raptus mutant, eamque constituent in vi facti personæ, aut hinc sub quorum sententia est, libidinis causa. Auctores illi contendunt, ad rationem raptus necessarium habere illud additionem de loco ad locum. Verum propter hæc difficultatem, quam gravem vocant Salmanticenses loc. cit. par. 3. §. 2. num. 26. non sit a communi definitione recedendum. Ubi ergo non est violentia abductio de loco ad locum modo explicato, non est crimen raptus. Quæritur per vim cognoscit viduam, aut corruptam honeste fame, grave flagitium committit, quod stuprum late acceptum appellari potest. Ista crimen simplicis fornicationis, hæc affectum circumstantia necessario exprimens; immo obstringente ad compensationem iuxta arbitrium prudentis viri. In rapto crimen gravissimum constituitur sunt peccata a iure tum

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

hac deficiente, stupri species conficitur. Sed nullum debetur restitutioni; quando nulla omnino vis neque virginitatis, neque parentibus inferatur.

XXI. Quod opponunt Salmanticenses loc. cit. num. 12. consideratione dignum est. Inquitur ergo: Si virgo teneretur pendere circumstantiam amittit virginitatis. Confessarius debet eam interrogare. Fac feminam que non est virgo, virgo tamen reputatur; te le accusat voluntarie pollutionis, aut turpis delicti; flere autem circumstantiam virginitatis. Si Confessarius eam interrogaret, ut inde stupri speciem deprehenderet, occulto foret ut virgo mentiretur propter pudorem; & sic sacrilegium committeret. Ergo, concludunt, *non ulla sententia, tum quia prohibetur, tum quia animæ favorabilis, ferenda est.*

XXII. Hæc sententia, non anime, sed concupiscentie favorabilior est. Doctrina que hic obtruditur, est nimis ex potissimis invecere laxitatis fundamentis. Quandoquidem si hæc argumentatio valeret, dicendum quoque esset, pollutionem non esse peccatum, eo quod plurimæ virgines emittant illam confiteri. Hinc nemo non videt quam sit fallax, & univèrsæ Theologie infestum principium illud, quo plures recentiores ex difficultate aut confusione peccati, aut ab eodem abstinendi; colligunt non deberi illud inter peccata numerari. Non ex muliebri pudore stupri pendendi, sed ex oppositione actus cum virtute eruenta est peccati species. Non probabilior reputanda est opinio illa que humanis propensionibus favet, sed que conformior legi est. Verum de hoc plura alio in loco dicenda sunt. Satis nunc sit negare, adversariam sententiam aut probabiliorum esse, aut anime esse favorabiliorum.

XXIII. Collige. 3. Si quis virginem dolo, mendacio, falsis pollicitationibus, aut precibus importunis in stuprum illaxit, iuxta boni viri arbitrium satisfacere debet, ut committere debeat omnes, etiam adversæ sententia Auctores; quia preces importunæ, & pollicitationes, fraudulente vim inferunt. Si autem virgo sponte præbuit assensum, nihil eidem ergo restituendum. Contra dicendum, si inivitis patentibus fuerit violata, ut supra dictum est.

XXIV. Quæst. II. *Quæ pena constituitur in stupratoribus?* Resp. Tam us divinum, quam canonicum, & civile penas constitunt adversus stupratores. Ius divinum hæc constituit penam. Exod. cap. xxii. *Si seduxerit quis virginem necium deponatam, der-*

meritque cum ea, dabitur eam, & habebit eam uxorem, si pater virginis dare voluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virginitas accepit, & cetera. Ius canonicum hæc eadem statuit cap. 1. Si seduxerit de adult. & Supr. Quod si noluerit eam in uxorem accipere. Glossa ad cap. 11. *Percontat*, addit, quod ad arbitrium iudicis corporaliter castigatus, excommunicationis in monasterio, in quo deus penitentiam, veretur, de qua *quid sit exradendi sine peccato sicovis.* Advertendum, præceptum Exodi iudiciale esse, atque adeo, cum lege mota antiquatum. Ius tamen canonicum illud adaptavit, hac mitigatione adiecta, quod videlicet stuprator alteratum, non utrumque præstare debeat, nimirum aut ducere, ut dotare.

XXV. Stupratores, si sint persone honeste, iure civili puniuntur publicatione emendationis, satisfactione, & exilio plebi debent, ut habetur in textu §. Item lex Julia, *Infamiam*, & Jolis, sed vi etiam externa adhibita virginem dehorantur, capite sunt puniendi, ut ex textu *Infam. de public. iudic. §. 8.* qui testatur non solum virginis, sed etiam viduæ violationem comprehendit.

XXVI. Quæst. III. *Quibus penis subiectus sit immatura virginis deceptor?* Resp. Illa immatura virgo nuncupatur que minor est duodecim annis; cum in hæc ætate non sit viri potens, seu apta ad coitum. Non una est de qualitate penarum sententia. Aliqui docent, puniendum eiusmodi stupratorum arbitrio iudicis: alii exilio ad insulam relegandum, aut ad metalla damnandum. Communior opinio asserit damnandum esse pena mortis, si vi puellam seleserit stupravit. Nam si qui virginem matram, virique potentem violavit, pena mortis molitur, potiori iure eadem pena prehendendus est qui immaturam puellam compressit, defloravitque.

XXVII. Quæst. IV. *Quibus penis iure canonico subiectus est clericus virginem deceptor?* Resp. In foro interno decem annorum poenitentia punitur, ut habetur cap. Presbyteri *dist. lxxxii.* que tamen pena constituta est vel in ipsos Clericos fornicatores. Clericus ergo stuprator deponendus est, aut pena pecuniaria demandandus, ut colligitur ex cap. Si quis Clericus, *dist. lxxxii. cap. Lator 2. inq. vii.* Varia nunc obtinet concoluctudo iuxta iudicis arbitrium. Nam interdum suspensione, quandoque depositione, & aliquando pecunia multatur: lemper tamen dotare cogitur virginem

ginem stupratam. Si autem per vim seclerata virginem clericus violaverit, deprendendus ut minus in monasterium erit.

XXXVIII. Hinc colliges, stupri flagitium mixti fori esse, quod a iudice tum laico, cum ecclesiastico puniri potest; quando tamen utrumque sine vi perpetratum fuerit. Si enim vis fuerit illata, a iudice laico puniendus est laicus; si Clericus idem seclis paraverit a iudice ecclesiastico castigari debet. Sed hæc nihil ad nos. Quilibet enim genus ius leges peculiaris habet, ut consilio, & perturbatio vitetur.

CAPUT VIII.

De rapto.

I. Tertia luxurie species raptus est. Communis istius criminis definitio est, *Violenta profecto abductio de loco in locum ex plene libidinis causa.* Ad crimen raptus necessaria est vis illata aut persone abductæ, aut patri, aut mætri, sub cuius custodia est. Que vis aut metus, aut precibus importunis inferri potest. Et quamvis virgo consentiat, si inmen inivitis parentibus, vel tutoribus abducatur, raptus crimen committitur. Debet abducti de loco in locum, nimirum debet transferri de loco sub patria potestate exstante ad alium locum qui sit sub potestate raptoris. Hinc crimen raptus non committit qui personam violat in loco subditio patris potestatis; quamquam personam violandum duceret deum ad aliam cameram, aut angulum eiusdem domus patris, ut secretus, & commodius copulam haberet. In definitione persona ponitur, & non mulier, quia crimen raptus perpetratur qui non solum mulierem, five virginem, five neptam, aut viduam rapit; sed etiam qui calcium explende libidinis causa abducit. Ultima particula *explende libidinis causa* distinguit raptum a plagio. Si enim abducatur sine muliere, five vir, non libidinis, sed servitutis causa; & plagium tum erit, non raptus. Flagitium raptus committit qui abducit personam de loco in locum violentè, explende libidinis causa, etiam si postea poenitentia ductus personam non violat, aut eam violat ipsa consentiente.

II. Que hæstus dicta sunt, tradit Angelicus Doctor 2. 2. quæst. civ. art. 7. *Raptus, prout nunc de eo loquitur, est species luxurie; & quandoque quidem in idem consistit cum stupro; quandoque autem invenitur raptus sine stupro; quandoque vero stuprum sine rapto. Concurrunt quidem in idem, quan-*

do aliquis violentiam inferat ad virginem illicitè dehorantem; que quidem violentia quandoque inferatur tam ipsi virgini quam patri; quandoque autem inferatur patri, sed non virgini, puta, cum ipsa consentiat, per violentiam de domo patris abstrahatur. Differunt etiam violentia, & raptus alio modo. Quia quandoque puella violentè abducitur a domo parentum, & violentè corrumptur; quandoque autem, etsi violentè abducatur, non tamen violentè corrumptur, sed de voluntate virginis, five corruptor patris fornicatio concubitus, five matrimonialis: qualitercumque enim violentia adfit, seductio raptus vocatur. Invenitur autem raptus sine stupro: puta si quis raptum viduam, vel puellam corruptam... Stuprum vero sine raptu invenitur, quando aliquis neque violentia illatione virginem illicitè dehorat.

III. Raptus, prout est impedimentum dirimens matrimonium (si contractus tempore quo mulier rapta sub potestate raptoris manet) definitur a Concilio Tridentino sess. xxv. cap. vi. *Violenta femine abductio de loco ad locum causa matrimonii.* De quo plura in tractatu de matrimonio.

IV. Disputant recentiores, quodnam peccatum committat qui vi illata cognoscit viduam, aut corruptam honeste fame sub potestate patriæ exstantem. Alii contendunt, hunc violatorum raptus crimen incurere; quoniam præter luxuriam, iniustitiam committit. Ergo in aliqua specie luxurie consistit debet. Non autem stupri, cum copula non sit cum virgine; non illiciti, aut incestus, aut alienis speciebus. Concludunt ergo, hoc crimen sub specie raptus collocandum esse. Quare finitionem raptus mutant, eamque constituent in *vi factæ personæ, aut hinc sub quorum sententia est, libidinis causa.*

Auctores illi contendunt, ad rationem raptus necessarium hæc esse additionem de loco ad locum. Verum propter hæc difficultatem, quam gravem vocant Salmanticenses loc. cit. *par. 3. §. 2. num. 26.* non sit a communi definitione recedendum. Ubi ergo non est violentia abductio de loco ad locum modo explicato, non est crimen raptus. Quæritur per vim cognoscit viduam, aut corruptam honeste fame, grave flagitium committit, quod stuprum late acceptum appellari potest. Ista crimen simplicis fornicationis, hæc affectum circumstantia necessario exprimens; immo obstringente ad compensationem iuxta arbitrium prudentis viri. In rapto crimen gravissimum constituitur sunt peccata a iure tum

civili, tum canonico. Quare stricto in sensu accipi debet. Nullum forum, sive ecclesiasticum, sive civile, raptus crimen agnoscit, quando non adit violenta abductio de loco in locum. Non itaque arbitrio, & ob quamquam scholasticam difficultatem loco raptus habenda est violenta copula cum vidua, aut honesta corrupta femina, si deit coacta abductio.

V. Si femina que sit sui iuris, domo traditor cum proco, tamen respondent eius fratres, vel propinqui, non est raptus, quando fratres, vel propinqui non gerant vices tutorum: quia tunc nemini fit iniuria.

VI. Quid, si leatna libere cum amalo domo patris egrediat, libidinis causa, parentibus id ignorantibus, atque adeo nec repugnantibus? Negant plures raptum tunc committi quia, inquit Salmanticenses *loc. cit.* n. 303. nulla tunc vis inferitur: cum parentibus non contradicant. Verum raptum committi mihi probabile fuit. Nam quomodo parentes repugnare valent, si hoc ignorant? Ut feminarum violatores securus turis que raptum exequantur, & ignorantibus parentibus illum committere fident. Nam, si sub oculis parentum facinus exequi tentarent, homicidia, & plura gravissima incommoda legeserunt. Violentia itaque raptus parentibus tum maxima irrogatur, quando ipsi ignorantibus puella etiam consentiens abducitur.

VII. Poene in raptos consistunt sunt a iure cum civili, tum canonico. Et iure quidem civili poena capitis ponitur raptores: qui si in ipso delicto deprehendantur, a parentibus, aut tutoribus impune occiduntur. Iure canonico poenitentia publica multari raptores debent; matrimonium contrahere prohibentur; solumque bona raptae mulieri, aut monasterio, si Monialis rapta fuerit, applicantur. Excommunicantur etiam; & si fuerint Clerici, deponuntur. Concilium Tridentinum *sess. xxv. cap. vi. de reform.* iterum matrimonium inter raptam & raptorem declarat, sicontrahatur, dum mulier extorret sub raptore potestate. Excommunicatio n. poene ipso facto lubiacent tam raptores, quam auxilium prebentes, aut consilium; suntque perpetuo infames, & ad dignitates assequenda inepti. Verum de hoc latius in tractatu de matrimonio. Qui meretricem adduxit, aut mulierem male fatur, vel in combinatu extantem, non ponitur poena ordinaria, sed iudicis arbitrio.

VIII. Qui rapit meretricem matrimonii causa, incurrit poenas a Tridentino latis,

quia consilium Tridentini eo potissimum spectat, ut matrimonium liberata lata techa levetur, punianturque istius libertatis perurbatores. Porro ad hanc libertatem impediendum latis est quod mulier violententer rapiatur. Quod autem rapta mulier sit virgo, aut vidua, aut meretrix, extra scopum est.

IX. Quæst. I. Quid, si maritus ante bimessire viam inferat uxori, illam a domo paternam extrahendo, aut ea cum cognoscendo? In ne raptus habendus erit? Resp. Admittam non pater, & hanc opinionem ut probabilior em defendunt Salmanticenses *loc. cit. num. 35.* quia uxor ante bimessire viam habet non contrahendum matrimonium, & ingredi Religionem valet. Sed maritus, ante bimessire uxorem cognoscens, facit contra hoc ius, & gravem inferit uxori iniuriam. Ergo committit crimen raptus. Sed oppositum dicendum est. Peccat autem; & supponit committi maritus, si ante bimessire viam uxorem cognoscit, sed crimen raptus non perpetrat. Nam, si uxor est in domo ipsius mariti, deest violenta abductio. Peracto matrimonio non est amplius sub patria potestate; & maritus ius habet ad custodiendam uxorem etiam infra illud bimessire. Potest utique uxor in monasterium se recipere; ut deliberet de meliori statu amplectendo; nequit tamen pro arbitrio ubicunque se detineat; sed, ad habitationem quod attinet, maritum audire debet. Quomodo non video cur raptor dici debeat, si eam vi agnoscit. Iniquus tamen supurator habendus esset, si tantum crimen perpetraret. Verum hæc rarissima sunt: ideo a leviiori discussione abstinio.

X. Quæst. II. Quid, si sponsus sponsum de futuro rapit? Subiacet ne poenis latis in raptore? Resp. Si sermo sit de rapto, prout est species quædam luxurie, sive vis inferatur soli puella, sive toti parentibus, vis utriusque, dubio procul raptor subiacet poenis ab utroque foro latis. Si vero sermo sit de rapto, prout est impedimentum dirimens matrimonium, quando sponsum consentientem ipsam abducit, non videtur poenis Tridentini subiacere: quia tum nullam est periculum impediendi libertatis necessarie ad matrimonium. Sponsilia enim celebrata sunt. Sponsi ambo libere ad matrimonium accedunt. Ergo, etsi preceat, resistant, validam erit matrimonium, cuius libertati parentum repugnancia obitare nequit.

XI. Poenis latis adversus raptorem potiori iure lubiacent qui puellam immatram rapiunt. Quin quo gravius est crimen, eo le-

ve

verius plesti debet. Immanius autem flagitium est rapere virginem immatram quam adultam. Ergo durius multandum est crimen istud. Plura alia in tractatu de matrimonio discutiantur.

CAPUT IX.

De adulterio.

I. Quæst. I. Quid sit adulterium? Resp. D. Thomas 2. 2. quæst. clv. artic. 8. hanc exhibet adulteri definitionem:

Adulterium, sicut ipsum nomen sonat, est excessus ad alterum foram. Tripliciter committi valet. I. dum solutus accedit ad coniugatum. II. dum coniugatus cum soluta copulatur. III. Quando coniugatus cognoscit coniugatam alteram.

II. Quam grave sit adulteri crimen, ex Scriptura divina primùm colligitur. Nam Auctor Libri Ecclesiastici prole infamiam quam parit adulterium cap. xxxii. vers. 23. Delicias erit omnibus mulier omnis relinquentis virum suum, & hæc hæc hereditatem ex altero matrimonio. Primo enim in lege Altrifioni inenarrabilis fuit; secundo in veteri summo deliquit; tertio in adulterio fornicata est, & ex alio viro filios habuit filia. Hæc in Ecclesiam adhaerens, & ex filios eius respicietur. . . . Dereliquit in maledictionem memoriam eius; & delicias illius non debentur. Item Levit. cap. xx. vers. 10. Si machatus quis fuerit cum uxore proximi sui, morte moriatur & machus, & adultera. Item Prov. vi. vers. 30. Non grandis est culpa, cum quis fuerit fur: furatur enim ut eversitatem impleat animam. . . . Qui autem adulter est, propter cordis inopiam predeit animam suam: turpitudinem, & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non debetur: quia zelus & furor viri non parcat in die vindicte. Tandem D. Paulus I. ad Cor. vi. Nolite irasci: neque fornicari; neque adulteri, neque molles regnum Dei possidebunt.

III. Heinc colligere fas est adulteri gravitatem. Fornicationis quippe malitie addit iniuriam adversus alterius coniugem, violat fidem matrimonii, bonam prole educandam destruit, atque filios legitimos cum ipsius confundit. Adulter ergo fornicatio peior est, & ingloria, cum arripit sibi ius quod habet unus coniugis in alterius corpus. Insuper violat, vel violare facit fidem, quam servare matro sibi coniuges debent, & fa-

cramento matrimonii gravem inferit iniuriam. Tandem plurimum malorum est causa, cum lege ex adulteris rixæ, dissidia, homicidia, & scandala consequuntur. Quare rixæ verbis exprimi istius criminis gravitas potest. Adversatur enim omni lege naturali, divinz, & humane. Brata ipsa adulterium hærent, ut innuunt probare exemplis possum in elephantibus, cicionis, columbis, turbutibus, aliisque, que suas habent coniuges, alius excludit. Ethnicis ipsi gravissimi poenis puniunt tantum flagitium. Egyptii adulteris natiom detrahebant. Germani adulteram nudam abscissis crinibus, & domo puliam publice verberabant. Romani adulteros castrabant. Lex divina adulteros lapidibus obruit predictis. Ius canonicum eisdem excommunicat. Poenas alias statuit ius civile: adulterum dote privat, æque adhaerent marito. Tandem adulteri amittunt ius petendi debitum.

IV. Quæst. II. Uxor committit ne adulterium, si marito consentiente, ab alio cognoscatur? Resp. Negant quidam recentiores Probabiliter. Carraulus in sua Theologia fundamentalis fundam. xxxv. cap. 111. numer. 537. quamvis hanc errorem opinionem expresse non doceat, aliam tamen errorem excogitavit. Contentid posse adulterum, primùm in confessione explicare simpliciter fornicationem; & deinde post alia manifestata crimina pandere inquisitionem eundem istam, tertia persona cooperante. Hæc sunt bella inventa que cogitantur aliqui docti iuniores. Iniuria adulteri peculiaris est, & specie distincta ab iniuria furti, homicidii, deractionis, percussus &c. Ergo dilucide explicanda est. Adulterium enim est unum peccatum individuum. Iuxta Carraulium inventum duo tunc adulter confiteretur peccata distincta. Neque adprobamus quod ex Layone, & Diana docet P. Dominicus Vius in propositione 50. Innocent. XI. numer. 1. minimum posse penitentem qui, voto castitatis desinit, in prima confessione manifestavit fornicationem, oblitus circumstantie voti, in altera confessione dicere: *Forsus votum in ve gravi*. Sed alterius debere peccatum sincere pandere, & iactationem contra castitatem manifestare. Eiusmodi enim estigma violat sinceritatem in reatione gravi necessitatem.

V. Ad propositam quaestionem respondemus. Sic deest prelarum adulterium perpetrare. Non declaravit Innocentium XI. qui hanc propositionem damnavit: *Contra cum coniugata, consentiente marito, non est adulterium.*

S 4

adeo

ad hoc sufficit in confessione dicere se esse fornicatorem: Fallitas propositionis ex his quæ dicta sunt, patet. Ius mariti in uxorem, & contra, non est absolutum, & illimitatum; sed legibus circumscriptum. Scopus principalis obligacionis uxoris non cognoscere alium virum; bonum proles educande respicit. Quæ tamen modo dedit iuri illi rati quod statum matrimonii spectat. Quemadmodum Clericus nequit renuntiare iuri, ne pernicetur. Et qui illius, etiam consentientem; percuteret, non evaderet poenas in percussores latas; Ius ergo mariti in uxorem est, ut ea orator in finem matrimonii; sicut ut ea abutatur contra leges iustitiæ, fidelitatis, pudicitie, aliarumque virtutum.

VI. Obiicit ex Augustino Lib. I. de serm. Domini in monte cap. XVI. antiqua editio ubi hæc habet. *Quamquam nonnullæ causæ possunt excusare, ubi & uxor mariti consensu pro ista marito hoc facere debere videtur, sicut Antiochia factum est postquam ante quinquagesimam ferme annos Constanti temporibus. Nam Antiochiano tunc Consuli, qui etiam Consul fuit, eam quemdam libere uxor debitorum scilicet excusare, necio unde commotus, quod plebsque in ista preestatis perniciosum est, quibus quædã libet, licet, aut & potius putare licere, comminatus est toras, & volentius affirmans, quod, si certo die, quem constituerat, memoratum autem non existeret, verideretur. Atque cum ille reuertitur in civitatem, nec se possit debito illo expedire, dies mœtendos immutare, & propinquare cepit. Et forte habebat uxorem pulcherrimam, sed nullius pecunie, qua subvenire posset viro. Cuius mulieris pulchritudine eum quidam dixerat esse accessus, & cognovisset maritum eius in isto discrimine constitutum, misit ad eam pollicens pro una nocte, si ei misceri vellet, se nisi libram daturum. Tunc illa, quæ se sciat non habere sui corporis potestatem, sed circumveniri, perculit ad eum dicens: paratum se esse pro marito id facere, si tamen ipse conjugatæ corporis dominus, cui tota illa castitas debetur, tanquam de re sua pro vita sua vellet id fieri. Egit ille gratias, & libido nulla, & magna mariti caritas, se habere, & volente, hęgitur. Venit mulier ad villem illius dicitur: fecit quod vult impudicus. Sed illa corpus non nisi marito dedit, non concubere, ut solet, sed vivere copienti. Ac-*

UNIVERSITATIS

UNIVERSITATIS

cepit aurum; sed ille qui dedit, fraude subtraxit quod dederat, & suspensus fuit lignamentum cum terra. Quod ubi mulier tam domi sue postea invenit, perstravit in publicum eadem mariti caritate clamavit, quæ fecerat, & hoc facere coacta est. Interpellat Prefectum, & intercedit, quam fraudem passæ esset, & turbidæ. Tunc vero Prefectus primo serenum, quod libentius ad id votum esset, pronuntiat, & tempus in alium sententiam dicens, ne detur illi tam tunc libram si se libenter illam uxorem dominam in eam terram, non pro quarta parte accepisset, induci. Nichil tamen pro quarta parte disparto; licet cuique estimare quod vult. Non enim de divinis autoritatibus deponere hęc ista est. Sed tamen narrat hoc factis, notat & ipsi hoc factis humanis, quæ in illa nocte, viro in-bente, commissum est, quemadmodum antea cum sua nullo exemplo res ipsa poterat, & narratur.

VII. Hinc quidam collegerunt, D. Augustinum dubium saltem super hac questione, non leu error extitisse. Verum Augustinus non de doctrina, sed de historia veritate se accipit ostendit, ut conceptis verbis ipse declarat. Nam, factis narratis, concludit: *Nihil hic in alteram partem disparto: licet cuique estimare quod vult: non enim de divinis autoritatibus deponere hęc ista est.* Vera ne, an falsi sit historia hæc, non disparto. Quisque suo abundant sentit. Hoc quoque, historiam hæc non esse ex Auctoribus divinis. Iste est D. Augustini germanus sensus. Quid vero ipse sentiat de veritate dogmaticæ, manifestat in prologo ad hæc ipsam historiam, inquit: *Sed tamen actum, quod ait Apostolus, Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir: similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: post in tantum valere, ut permittente uxore, quæ maritalis corporis potestatem habet, possit vir eam altera, quæ vero altera uxoris, sic & viro distincta, concubere? Sed non ita est estimandum, ne hoc etiam uxoris, viro permittente, facere posse videatur, quod omnino sensus excludit.* Deinde itatim atrox narrationem historię. *Quamquam nonnullæ causæ, quæ videntur adulteri deformitatem autem, dum uxor, consentiente viro, illud perpetrat, ut accidit narratur mulieri Antiochenæ; re ipsa tamen iuxta rectam rationem, & evangelicam legem crimen est; licet non adeo horridum, quemadmodum*

edidit,

Est, si ignorante viro illud perpetrasset. Sed tamen, inquit S. Doctor, narrata factis, non ita respicit hoc sensus humanus quod in illa historia, viro in-bente, commissum est, quemadmodum actus, & cum sine illo exemplo res ipsa poterat, & hoc factis, notat & ipsi hoc factis humanis, quæ in illa nocte, viro in-bente, commissum est, quemadmodum antea cum sua nullo exemplo res ipsa poterat, & narratur.

VIII. Quæst. III. *Adulter ne est qui rem dedit uxori, aliena, antequam matrimonium consummetur?* Resp. Quis super hac questione dubitare valet? Matrimonium ratum est verum, perfectumque matrimonium; & per ipsum coniuges statim mutuum ius acquiritur in propria corpora. Ergo quicumque extraneus ad talem uxorem accedit, ius maritalia violat, atque adeo adulterium committit.

IX. Quæst. IV. *Qui cognoscit mulierem desponsatam per verba de futuro, reus ne est adulteri?* Resp. Sententia negans communior est. Adulterium est violatio alieni tori. Qui accedit ad desponsatam de futuro, non violat alienum torum. Sponsalia enim tribuant ad matrimonium contrahendum, leu ad corpora sponsum, quod summe ius habet in alterum corpus. Quod si ius quoddam habent sponsi ad matrimonium, appellare vitium adulterium, adulterium imperfectum; licet erit de nomine. Certum autem est talem accedentem inducto adulterio malitię gravitatem, & iniuriam sponso gravem irrogare.

X. Quæst. V. *Coniux quæ copulam sodomiticam habet cum proprio marito, committit ne adulterium?* Resp. Adfirmat probabilior opinio. Copula sodomitica directe adversatur fidei, matrimonii Sacramento debite. Fides coniugis matrimonii coniuges adstringit castæ continentis vinculo, ut prolem generent. Matrimonium nullum ius præbet viro ut præterter uxorem cognoscat: alioquin matrimonium vinculum elidit iniquitatis. Copula ergo sodomitica omnia matrimonii iura pervertit, euincendo fidem destruit. Quamobrem qui uxorem sodomitice cognoscit, ad non suam accedit. Sua enim respectu propositæ & natura destituta minime sit.

XI. Obiicit. Adulterium est alieni tori violatio. Sed qui accedit ad propriam uxorem, nullum alienum torum violat. Ergo nemini iniuriam inferi; maxime quando utriusque consenti copula perficitur. Resp. Adulterium illud non est committitur, & præ-

teriam; sed sodomitica. Non violat alienum torum, quemadmodum contingit in adulterio naturali; sed violat torum propriam matrimonialia. Violatur alienum corpus; quia corpus mulieris non subicitur viro in illius privi us. Consensus utriusque coniugis in coitam sodomiticam non tollit quod violent sacramentum matrimonii, & propria copula.

XII. Quare qui propriam uxorem sodomitice cognoscit, teneat manifestare circumstantiam propriam uxoris. Nec satis est dicere in confessione, se sodomitice cognovisse uxorem, sed propriam exprimere coniugem debet; maxime cum hæc circumstantia occasionem proximam præferat necessario occidendum.

XIII. Coniugatus qui alienam uxorem agnoscit, duo perpetrat adulteria. Duplex quippe iniustitia reus est: alterius in propriam uxorem, alterius in maritum alienæ coniugis. Tandem adverte, quod licet adulterium uxoris & mariti theologice, & relate ad matrimonii sacramentum ipsomet, æquale sit; tamen, si damnæ que consequuntur, expensæque, si gravis est uxoris quam mariti adulterium. Uxor adulterium incertum ex parte patris prolem elicit; extraneum in hereditatis portionem ex parte filii adducit; infamiam maximam viri mariti, tum filii, ac univerſa familie inferi. Paucis demum, immicitia, lésionibus, rixis, & homicidia ex feminarum adulterio oritur.

XIV. Dispartandum hæc de restitutione est; cui obnoxia adultera est, quando partem adulterium consequitur; & qui prelatre ipsa debeat, ne filius ipsum cum legitime hereditatem dividat; aliæque plura forent dicenda, que ad tractatum de iustitia, & iure remittunt.

CAPUT X.

De incestu.

I. Quæst. I. *Qualis sit incestus?* Respond. Incestus quicumque coitum indubitum cum quacumque personæ cognata, aut affini habitum comprehendit. Contendant aliqui, qui Poetorum fabulis indulgent, incestum appellari a incestu, seu incestu, quæ Venus Martem allucinat, seu alienæ depicere mulieres. Quare incestum illud est coniugalis uxoris tumorem habebatur. Ex, hoc incestu iustitiam, deficiebat maritalis amor, succedebatque illegitimus coitus, qui dicebatur incestus, seu abhorrere

cin.

vingulo. Verum, peregrina, & antiquata significatio missa, communis definitio incestus hæc est, quæ colligitur ex D. Thoma 2. 2. quæst. civ. artic. 9. *Abusus conjugationis, vel affinitatis per copulam carnalem intra gradus ab Ecclesia prohibitos.* Gradus ab Ecclesia premissi sive conjugationis, sive affinitatis ex legitimo matrimonio contrahit I. sunt quatuor; ex fornicatione sunt duo. Qui ergo libidinose cognoscit personam intra istos gradus sibi iunctam aut conjugationis, aut affinitatis onus, præter peccatum luxurie admittit peccatum incestus, quod debet in confessione manifestari.

II. Rationes cur concubitus cum consanguinea, vel affini constituit speciem distinctam luxurie, quæ appellatur incestus, prædit D. Thomas loc. cit. in corp. his verbis. *In usu conjugationis, vel affinitatis inventum aliis quodammodo commixtionem venereæ, triplici ratione. Primo quidem quia naturaliter homo debet quendam honorificentiam parentibus, & per consequens aliis consanguineis, qui ex istisdem parentibus de propinquo originem trahunt; in tantum quod apud antiquos, ut Valerius Maximus refert, non erat fas filium suum cum patre baluare, ut scilicet se iocundum nudos conficerent. Manifestum est autem secundum prædicta quod in actibus venereis maxime consistit quædam turpitudine honorificentie contraria. Unde de his homines venerandantur. Et ideo incongruum est quod talis commixtio venereæ fiat, sicut in personarum ad invicem. . . . Secunda ratio est, quia personas sanguine coniunctis necesse est ad invicem sensus conversari. Unde, si homo nimis ardeatur a commixtione venereæ, nimia opportunitas daretur hominibus venereæ commixtionis, & sic animi humanum nimis emollesceret per luxuriam. . . . Tertia ratio est, quia per hoc impetratorum multiplicatio amicorum. Dum enim homo uxorem, extraneam accipit, iungatur sibi quædam specialis amicitia omnes consanguineos, ut, si esset eorum cognatus sui. . . . Adhuc etiam Aristoteles quartam rationem in II. Polit. quia, cum naturaliter homo consanguinitatem diligat, si adderetur amor qui est ex commixtione venereæ, fieret nimis ardor amoris, & maximum libidinis incentivum: quod colligitur ex hoc. Unde manifestum est quod incestus est determinata luxuria delicta.*

III. Rationes D. Thome de peccato incestus, & eiusdem gravitatem evincunt. Lex ipsa divina preteritum severitatem in incestus patefacit. Iacob benedicens filiis suis hæc adversus Ruben pronuntiavit Gen. xlix.

Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in domo, maior in imperio. Effusus es sicut aqua, non creveras: quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius. Abhorrui interficere te, quod concubueris cum sorore Thamar. I. ad Cor. v. Ego quidem absens corpore, decessus autem spiritu, tam iudicari ut præsumis cum quis sic operatus est, in nomine Domini Iesu Christi, cum venisset Dominus nostri Iesu, tradere huiusmodi satanas in interitum carnis, & spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Tandem ipsum ius tum canonicum, tum civile severas constituit penas adversus incestuosos.

IV. Quæst. II. *Quenam sint persona quibuscumque incestus committitur?* Resp. Primum incestus gravissimum crimen est, si filius cum matre, aut pater cum filia concubuerit, aut frater cum sorore, quamvis ex parte vel ex matre tantum. Deinde qui peccat cum matertera, aut amica, aut nuru, filii sui uxore: qui cognoscit filiam filii sui, & filiam filie sue. Hi incestus, & plures alii, qui legi possunt Levit. xviii. & xx. in motaica lege peccata mortis peccabantur.

V. Quæst. III. *Sunt ne omnia incestus criminosa eiusdem speciei?* Resp. Adfirmant non pauci Theologi: quia incestus cum consanguinea, & affini est contra eandem reverentiam parentibus debitam. Sententia communior, & probabilior docet, incestus peccata inter conjugationes, & affinitas specie differere. Incestus item cum consanguinis lineæ rectæ differunt specie ab incestus cum consanguinis lineæ transversalis. Denique incestus in primo gradu consanguinitatis lineæ rectæ, & transversalis a ceteris incestibus eiusdem lineæ posteriorum graduum distinguuntur specie: & incestus in primo gradu affinitatis a ceteris eiusdem lineæ, specie discernuntur.

VI. Hanc sententiam docet D. Thomas opusc. xii. quæst. vi. De expresse autem persone cum qua aliquis peccavit, videtur mihi quod non sit in confessione sciendum, quando potest vitari. Primo quidem quia peccatum, quod maxime vitandum est in confessione, per quam quis quaerit præterita peccata delere. Secundo &c. . . . Et ideo, si potest scirem peccati confiteri, non innotescendo personam cum qua peccavi, peccat eam exprimendo; nisi forte salvato correctionis ordine, quem Dominus statuit. Si vero speciem peccati exprimeam

non

non possit, nisi exprimendo personam cum qua peccavit, quia si eam foris concubuit, necesse est ut exprimendo præteritæ speciem, exprimat personam. Sed, si fieri potest, debet quaerere talium Confessorum qui personam fororis peccatorum non cognoscit.

VII. Hanc eandem doctrinam confirmat 2. 2. qu. civ. artic. 9. ad 3. in commixtione personarum consanguinearum aliquid est secundum se indecent, & repugnans naturali rationi; sicut quod commixtio fiat inter parentes & filios, quorum est per se, & immediata cognatio. Nam filii naturaliter uxorem debent parentibus. Unde Philosophus dicit in XI. de animalibus, quod quidam equus, qui deceptus fuit, ut matri commiseretur, seipsum precipitavit quasi præ horrore, eo quod etiam animalibus aliquibus inest naturalis reverentia ad parentes. Alia vero persona, quæ non contingit inter secundum se ipsas, sed per ordinem ad parentes, non habent ita ex se ipsi indecentiam; sed contraria hoc decernit, non indecentia secundum consuetudinem, & legem humanam, vel divinam.

VIII. Iamque itaque nature constat, concubitus cum matre, filia, aut sorore deformitatem peculiarem habere, quæ caret concubitus cum consobrina, cognatis, & affinis. Accessit enim ad matrem, vel ad filiam iure nature veritas est. Accedit, vinculum consanguinitatis profecti ex intimo nature nexu; extimam vero esse ligamen affinitatis. Quæ ergo ratione diversa sunt hæc ligamina, eadem ratione distincta specie evincuntur crimina quæ illa infringunt. Species ipsius incestus lubalterna est, quæ plures lub legetur continet, nimirum speciem consanguinitatis, & affinitatis; quæ duæ species variantur postea iuxta utriusque lineæ gradus.

IX. Obiicit. Incestus quicumque est contra eandem virtutem pietatis parentibus debite. Una est pietatis virtus. Ergo una incestus species. Resp. Una est pietatis species erga parentes, non infirma, sed lubalterna. Pietas debita foribus, affinis, ceterisque propinquis. Ergo varia quoque est eiusdem pietatis violatio. Heine soluta manet obiectio ex auctoritate D. Thome peccata. Quamquam enim Angelicus collocat incestum in una determinata specie; tamen nullibi asserit peccati hanc esse infirmam; quin ex altioribus speciebus aperte deducitur esse speciem lubalternam.

X. Colliges, in confessione exprimendo

esse incestus non solum in primo gradu consanguinitatis, & affinitatis lineæ rectæ, & transversalis, sed etiam in posterioribus: quoniam quamvis illi posteriores specie non differant, tamen inter circumstantia valde aggravantes intra eandem speciem.

XI. Quæst. IV. *Incestus cum cognatis spiritualibus, & legalibus sicut ne specie distinguitur?* Resp. Spiritualis cognatio contrahitur in duobus sacramentis solemniter rite receptis, videlicet in baptismate, & confirmatione. Ita statuit Concilium Tridentinum sess. xiv. cap. 11. de cognitione spirituali his verbis. *Statuit (sancta Synodus) ut unus tantum, sive vir, sive mulier, iuxta sacrorum canonum iussuriam, vel ad summum usum, & non baptizatum de baptismo suscipiat: inter quos ad baptizatum ipsum, & illius patrem, & matrem, nec non inter baptizatum, & baptizatum, baptizatum patrem ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahitur. . . . Ex quoque equatio quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiusque patrem, & matrem, ac tenentem non extenditur; omnibus inter alias personis huius spiritualis cognationis impediendis omnino subdit. Verum de his in tractatu de sacramentis.*

XII. Cognatio legalis est in extraneæ persone filium, aut nepotem, vel deinceps legitime assumptio. Appellatur adoptio, si fiat alicuius magistratus auctoritate. Si vero Principis præteritum accedat, rogatio dicitur. Ex utraque alie species dimanant. Prima est licentia inter adoptantem, & adoptatum. Altera in linea transversali inter filios carnales adoptantis, & adoptatum. Hæc posterior cognatio affinitas legalis est similit affinitatis carnalis, quæ afficit adoptantem, & uxorem adoptantis, & ipsum adoptatum, & uxorem adoptantis. Harum cognitionum species quælibet matrimonium dirimit.

XIII. Ex his clare colligitur, copulam cum cognata, seu cognato spirituali esse non solum incestum, verum etiam sacrilegium: quoniam violatur tum pietas debita cognatis spiritualibus, tum reverentia erga sacramenta baptismatis, & confirmationis. Et licet cognatio hæc spiritualis a cognatione carnalis specie differat: ita quoque incestus inter cognatos spiritualis specie distinguuntur. Quod cognationes hæc specie differant, probatione non eget; cum repleat ex principiis omnino diversis proficiantur. Quare explicandi sunt in confessione gradus cognationis adversus quos incestus crimina perpetrata sunt.

XIV.

XIV. Copula cum cognatis legalibus incestus est specie distinctus ad incestum cum consanguineis, affinis, & cognatis in similibus ob rationem datam, quod a diversis dimanet radice.

XV. Plura hic dicenda forent de cognatione spirituali Consecrationis inter se percipientem. Verum aubi propriam habent sedem.

CAPUT XL

De sacrilegio.

I. DE sacrilegio in praesens sermo est, prout species est luxuria; factus prout opponitur religionis virtuti, de quo loquitur deum est. Sacrilegium, prout est luxuria species, committitur debatur, quod sit violatio rei sacrae per alium carnalem. Quotiesque ergo res sacra, sive personae, sive loci, sive rei inanimatae, ut videlicet, calices, & alia instrumenta, divini cultui applicata, violentiam impediunt, sacrilegium committitur. Triplex ergo est sacrilegium illud. Primo in personam sacrati, ut quando aut vir, aut mulier est Deo voto consecrata. Secundo in locum sacratum, ut cum quis copulam exercet in loco divini cultui destinato. Tertio in rem sacratam, ut si quis sperma effunderet in calcem, in vestis heras &c.

II. Sacrilegium cum persona sacra triplex est. Primum, quando persona voto ligata peccat carnaliter cum persona libera a voto, vel per copulam, aut pollutionem, & tactus impudicos, vel desideria laetitia. Secundum, quando utraque persona quae committitur, est voto consecrata. Tertium, quando persona libera, seu non sacra peccat, aut peccare desiderat carnaliter cum persona sacra.

III. Quae. I. Quando utraque persona sacra committitur carnaliter, duplex ne, an unum sacrilegium committitur? Resp. Quidam secundum Probabilem tenent perperam sacrilegia committuntur, sed communis, & vera opinio duplex peccata sacrilegium docet: quoniam duo violantur vota, proprium, & alterius complex per cooperationem. Ergo duo sunt sacrilegia; quemadmodum copula coniugata cum coniugata duplex est adulterium.

IV. Quae. II. Regularis professio simul, & Sacerdos in aliquo luxuria crimen probens, duplex ne, an unum committit sacrilegium? Resp. Duplex super hac questione occurrit sententia: altera negans, altera affirmans. Priorem defendit Caltrapaizus Tom.

III. tract. 11. disp. 111. quae. 2. num. 16. Trubenchus in Decal. Lib. VI. cap. 1. dub. 7. Leander tract. v. de peccat. disp. 1111. q. 2. Salmanticenses Morales tract. xxvi. cap. vi. quae. 2. n. 7. Sanchez de Matrim. lib. VII. disp. xxvii. n. 28. Bonacina de Matrim. quae. 19. quae. ult. n. 28. Filiucius tract. xxx. cap. viii. n. 127. & alii plures. Quoniam, licet Religiosus peccet fornicando contra duo vota castitatis, alterum advenit profanum monasterii, alterum advenit ordinis sacri; tamen haec duo vota respiciunt eundem finem. Ergo qui eadem violat, non duo, sed unum peccatum committit; quemadmodum sane qui duo precepta eisdem rationis infringit, puta quadragesimae, & vigiliae altissimi Sacerdotis, non duo, sed unum peccatum committit, quia ambo precepta eundem finem spectant. Votum igitur castitatis, editum in susceptione ordinis religiosi, non adhibet novam obligationem castitatis, sed confirmat duratque votum castitatis Deo inuocatum in professione religiosa. Accedit quod votum fornicationis, inquit Salmanticenses loc. cit. est maiore excellentiae, & obligationis praeter cetera aliis votis. Ergo votum adveniens in susceptione ordinis sacri maiorem obligationem inducit. Haec ratio non firmat, sed potius convellit hanc sententiam. Si enim maiore excellentiae est solemnitas castitatis votum praeter voto castitatis annecto ordini ratio; ergo, ut minus, Religiosus peccans peccatum luxuria, exprimitur debet in confessione se esse Religiosum, & non satisfaciatur, si dixerit, se esse Diaconum, Sacerdotem &c. ut contendant laudati Salmanticenses.

V. Oppositam sententiam defendunt Salmanticenses Scholastici Tom. VIII. tract. xx. disp. 1. dub. 4. n. 60. Suarez in III. Part. Tom. II. de pecc. disp. xxxi. sect. 4. num. 1. Paludanus in I. distincti. xxxviii. Lessius lib. II. de iust. cap. 111. dub. 12. num. 89. Fagundes lib. II. de 2. prac. Eccl. cap. 141. n. 5. & alii. Quoniam ubi datur duplex sacrilegium, ubi datur duplex peccatum. At in proposita questione datur duplex sacrilegium. Ergo duplex peccatum reperitur. Probatur minor. Religiosus dicitur persona sacra si solemniter voti castitatis; Sacerdos vero persona sacra denominatur ob constitutionem Ecclesiae, quae obligat servare castitatem illius qui sacris institutus, itaque imponit Ecclesiae ex peculiari ratione, quae invidiosum reddit sacris institutos ad matrimonium contrahendum. Quare Sacerdos, praeter solemni voto

voto castitatis in professione monastica edito, vi specialis constitutionis Ecclesiae sacrilegium perpetrat, quoties peccatum luxuria committit.

VI. Neutra sententia, sicut mea praesertim opinio, argumenta prodit adeo gravia, ut una alteri praeseri debeat. Illud mihi in praesertim probabilius est, teneri Religiosum Sacerdotem pendere in confessione statum suum. Quoniam, ut ut res se habeat, sint ne, illud est manifestum, an unum solum, illud est manifestum, praeviozem malitiam esse, dum Religiosus simul & Sacerdos in luxuria crimen labitur, quam sit malitia simplicis Religiosi, non Sacerdotis, eisdem criminis labe polluit. Quare, cum haec circumstantia fit valde gravans, manifestari debet.

VII. Quae. III. Qui voto castitatis ligatus alium ad peccandum inducit, peccat ne contra proprium votum castitatis? Resp. Negant Sanchez lib. II. Sum. cap. vi. n. 11. D. Caillias de peccat. disp. v. n. 326. & alii. Contrariam sententiam communit, & vera est. Qui enim alium ad peccandum contra castitatem inducit, dubio procul peccat eo in genere in quo alium ad peccandum hortatur. Ergo peccat peccato luxuria: ergo violat proprium votum. Qui enim voto castitatis ligatus est, nequit se polluere malitia luxuria quam votum ipsum infringat.

VIII. Quae. IV. Committit ne sacrilegium Religiosus qui morose delictatur de aliquo luxuria flagitio? Resp. Adfirmat communis & vera sententia, quod in oppositum scribant recente quidam. Nam castitas non solent ab opere externo, verum etiam ab interioribus pravis cogitationibus abstinere. Votum autem castitatis non minus se extendit quam castitas ipsa. Ergo comprehendit non tantum opera externa, sed etiam interna vitanda.

IX. Quae. V. Qui voto castitatis ligatus alium tactibus polluit, quin ipse ulla modo delictetur, committit ne sacrilegium? Resp. Negant alii recentiores; sed haec opinio nimium laxa est, & scandalis plena. Et primum quomodo alium polluere quis valet, quin ipse de tali pollutione delictetur? Praeterea qui alium polluit, revera peccat peccato luxuria. Ergo votum violat. Omne enim uxoriae huiusmodi voto adversatur.

X. Quae. VI. Religiosus qui post solemne castitatis votum, committit votum aliud peccatare abstinere a pollutione, committit ne duplex sacrilegium, si se polluat? Resp. Sententia negans communis est. Quoniam secundum votum nisi novi addit, nullamque maiorem

obligationem inducit. Nam, quidquid promittitur in hoc secundo voto simpliciter, fortius & validius promittitur fuit in solemnitate votis voto. Ad summam erit circumstantia aggravans.

XI. Quae. VII. Coniuges, si in Ecclesia coeant, committunt ne sacrilegium? Resp. Sermo hic est de sacrilegio adverius locum sacratum. Porro omnia peccata externa, ut pollutio, fornicatio, tactus graviter impudici in loco sacro, sunt sacrilegia. Quare, ut leviorem opinionem reticimus illam quam docent Vasquez l. 2. disp. xxviii. num. 6. Navarrus, Toletus, Azorius, Coninch, & alii, afferentes, copulam fornicariam in Ecclesia non esse sacrilegium, si occulte exerceatur. Eiusmodi enim sacrilegium definitur, quod sit violatio loci sacri peccatum carnale. Sed, cum actus carnalis in coniugatis peccatum non sit, idcirco disputatur, sit ne copula coniugalis in Ecclesia peccata sacrilegium. Quidam absolute negant. Alii adfirmant, si publice: factus, si occulte habeatur. Tertia, quae communis est, sententia defendit, sacrilegium esse copulam hanc absque necessitate exercitam; sed, si premente necessitate fieret: ut quando coniuges tempore belli, aut obsidionis loci permanere in Ecclesia cogentur. Hanc secundam partem evincere coguntur hac ratione, quod precepta Ecclesiae in necessitatis casu non obligent; ut reputatur ille: quoniam longinquitate alii consistunt invidiosum, alii in viginti; alii in triginta diebus. Et, quando coniuges, inquit P. Thotus Sanchez lib. IX. de matrim. disp. xv. n. 12. praevident per mentem te manioris in Ecclesia, possunt sub initium statim copulari, & continuare toto illo tempore. Huius sententiae adherent Salmanticenses tract. ix. cap. xv. quae. 5. n. 62.

XII. Omnes praefatas sententias reticimus. Quoniam nulla addit vera necessitas hoc preceptum reverenter debere loco sacro violandi. Coniuges in Ecclesia inclusi, ut absterent, se reputare debent, & reapse abiant a loco civili, & profano; tuncque in loco Deo consecrato. Accedit quod, licet precepto Ecclesiae prohibeatur cap. xviii. de consecrat. Eccl. in vi. cap. de Eccl. de consecrat. dist. 1. in generalis, & seminis effusio in loco sacro, tamen hoc preceptum est veluti quidam expressio, & determinatio iuris divini. Iure enim divini domini Dei cultus & reverentia debentur. Quid quod cum tempore belli, & ob-

& oblationis Dei vindictam homines expectant, placare divine iustitiae furorem tunc coningant cum ceteris debent potius peccatis, leuissimis, corporis animique afflictionibus, quam in copula coniugali indulgere? Tantum abest igitur ut ex condicio temporis ipsos excusetur copulas habentes in loco sacro, quin calamitas temporum magis ipsorum coniugales copulas tedanauerit. Recentiores autem Probabilistae, qui talem copulam in his circumstantiis a sacris & profanatione purgant, concupiscentiae, non diuino censu favore videntur, ut ego quidem arbitror. Offensa vero, & amplexus inter coniugatos in mutuae benevolentiae testimonium tempore disturnae more in Ecclesia, si modeste, & abique scandalo herent, nec sacrilegii, nec peccati damnantur.

XIII. Quæst. VIII. *Ofcula, amplexus, verba turpia, aspectus impudicus in Ecclesia contrauectus sine sacrilegii malitiam?* Resp. Negant Leander, Sanchez, Diana, & alii non pauci: quia, inquit, præceptum Ecclesie prohibet dumtaxat sanguinis, seminique effusiones, lectus tactus, amplexus, verba turpia &c. Sed hæc opinio laxa est. Hinc enim sequeretur, sacrilegii reum non futurum qui verenda mulieris in Ecclesia deoscularetur, qui propria pudenda ostenderet: quoniam præcepto Ecclesie huiusmodi non veniunt. Dicendum est ergo, præfatas actiones flagitiosas in Ecclesia peccatas sacrilegia esse. Quoniam tactus grauius impudici peccati pollutionis exteriorum aduenit periculum pollutionis. Neque opus est ut peculiari præcepto Ecclesie ista veniant. Sunt enim natura sua contra reuerentiam loco sacro debitam. Immo ideo prohibentur ab Ecclesia, quin reapse repugnant reuerentiae erga Ecclesiam.

XIV. *Salmaticenses loc. cit. n. 23.* cum plurius aliis defendunt actus turpes, sed leuioris malitiae, ut actus leues manuum, pedum, verba aequaliter obicena, turpelicus aspectus in Ecclesia exercitos non contrahere sacrilegii malitiam. Quoniam, inquit, actus illi non inducunt pollutionis periculum. Verum ratio illuc infirma est. Preciso enim pollutionis periculo, præfate actiones irreuerentiam aduersus locum sacrum important. Dum inquit, actus illos esse leuiores malitiae, adfirmant simul esse peccata mortalia: ergo grauem afferant irreuerentiam. Utique maioris malitiae est otculari mulieris pudenda quam illius vultum, cum eadem publice fornicari in Ecclesia quam occulte. Nihilominus minus omnes actiones sunt sacrilegæ.

At durum est, reponunt isti, sacrilegii damnare tactus impudicos manuum, pedum, verba transeuntes obicena, aspectus lasciuos: quia sic infinita sacrilegia committerentur: & Confessarii tenerentur interrogare penitentes, num hæc peccata in loco sacro perpetraverint. En conuictum recentiorum principium, quo, ne peccata multiplicent, peccata negant esse peccata. Sic hæc essent sacrilegia, infinita essent sacrilegia: ergo non sunt sacrilegia dicenda? Næ hæc robora argumentatio. Dicendum potius est, ideo infinita sacrilegia perpetrari, quia Christiani, religionis sibi non dicunt in sancta Dei domo, & Theologi illos inuenerunt, & enormitatis sceleris, qua Deus in proprio velutissimo adortur, atque ibi illius oculis flagitia committunt, exaggerant, peccato atrocitate criminum perterrefacti, proles abstinent, aut saltem acrius conscientie aculeis cruciantur, dum reputant domum Dei se profanasse. Internis desiderijs contenti apud omnes sacrilegia committi: v. g. si quis desideret fornicari, se pollicere, & actiones grauius obicenas in Ecclesia exercere: quia tum Ecclesia indueret rationem obiecti, atque adeo tribueret actioni malitiam sacrilegii ob irreuerentiam sibi irrogatam. Desideria enim, & cogitationes eundem iuris speciei, ac actiones externæ, puta fornicatio, pollutio &c. Porro, si eiusmodi in Ecclesia exercerentur, sacrilegia sunt. Ergo & illorum desideria. Si vero quis in Ecclesia existens desideret fornicari extra Ecclesiam, contumendum non committit sacrilegium, eo quod Ecclesia se tenet ex parte subiecti. Verum, licet in hoc secundo casu non appareat sacrilegii malitia ita expressa ac in primo, tamen tutius est quod homines se se accuset de hac circumstantia. Nam latentur communitur Theologi, cogitationes, & desideria obicena in Ecclesia habita, tametsi sine intentione illa ibidem exequendi, indere quondam sacrilegii malitiam. Porro gradus illius malitiae sunt nobis occulti: ideo fatetur istis circumstantiam hanc explicare.

XV. Quæst. IX. *Quis sit proprius locus sacer?* Resp. Ille qui est deputatus aut in Ecclesiam consecratam, vel benedictam ad celebranda sacra mysteria, aut in fideliu sepulchrum. Spatium ergo illud quod pertinet, & tecto Ecclesie clauditur, & insuper locus pro cæmeterio deputatus nomine loci sacri venit. Confessionaria quoque, licet intra

tra parietes edificata, sunt partes Ecclesie; & chorus, in quo officia divina celebrantur. Loca subterranæ, in quibus aut sepeliuntur fideles, aut Missæ celebrantur, aut sacra Religiose asservantur, Ecclesie nomine veniunt. Sacramentum a loco sacro excipiunt communiter. At non video cur non debeat pars Ecclesie reputari; cum sit Ecclesie contigua loci pariete intermedio, cum vasa sacra, & sacra velles continet. Denique est paripius Ecclesie: & sæpius in eadem altare reperitur, in quo Missa celebratur, & sepulcra existunt fidelium. Quo in casu omnes latentur nomine Ecclesie venire, sicut & claustra Regularium, que pro sepulchris fidelium deputata sunt.

XVI. Si turris, in qua sunt campanæ, sit omnino, & ab Ecclesia, & a cæmeterio seorsuta, non est locus sacer; secus si in his locis sit edificata. Pariter, si quid supra terram Ecclesie esset constructum, locus sacer non esset, nec impleret infra pavimentum eundem: quia eiusmodi loca non constitunt locum unicum cum Ecclesia. Excipiunt a loco sacro Odeum, vulgo tribunus, ubi organa pulsiuntur, musici cantus aguntur, & sacra audiuntur. Verum, cum hæc sint intra Ecclesie parietes, ad eundem Ecclesie officia exerecenda destinata, non video cur a ratione loci sacri excipi debeant.

XVII. Disputant Theologi de Oratorijs, utrum debeant inter sacra loca computari. De Oratorijs publicis, destinatis ad celebranda sacra, ad que fideles indiscriminatum campanæ pulsus admoniti conueniunt, nulla est difficultas. Penes omnes conuenit, hæc Oratoria esse loca sacra. Negant vero communitur, Oratoria privata domorum computanda esse inter loca sacra; licet Episcopi, aut Pontificis auctoritate ibidem Missæ celebrentur. Quia, inquit, eiusmodi Oratoria non veniunt nomine Ecclesie; nec gaudent Ecclesie immunitate. Tandem privata auctoritate possunt in usus profanos redigi. Hæc tamen omnia non aliud eueniunt, nisi quod Oratoria privata tot privilegia non gaudeant quod fruuntur Ecclesie. Quamobrem non omnes fideles, audientes ibidem Missam, satisfaciunt præcepto; sed sola persone expræfate, & nominatè in privilegio concessionis. Ceterum, si missis sublimitatibus res ipsa spectentur, inter sacra loca hæc Oratoria computanda esse, validiores inuident rationes. Quoniam, amabo, est ratio potissima cur Ecclesia locus sacer habeatur? Quia scilicet ibi offertur incrementum sacrificium, quod est chri-

stianæ religionis inferiorum compendium; & illuc fideles conueniunt ad audiendam sacram Missam. Hæc in privatis etiam Oratorijs peraguntur, licet minori solemnitate, & apparatus. Cur ergo loca huiusmodi sacra reputanda non sunt? Accedit quod Oratoria a ceteris domus locis pro usus communibus, & profanis deputati, & veluti extra domus parietes eriguntur, & habentur veluti a locis profanis separata. Cur ergo sacra non sunt dicenda? Vix aliquem Christianorum reperire esset qui sacrilegium non reputaret fornicationem in his Oratorijs commissam.

XVIII. Monasteriorum loca, dormitoria, officina, cellæ, & cetera eiusmodi, licet loca sint benedicta, non tamen veniunt nomine loci sacri, quia non sunt destinata ad divina officia celebranda, aut fratrum sepulchras. Quare peccata luxurie ibidem commissa non forent sacrilegia.

XIX. Quæst. X. *Sacerdos, sacramentum Eucharistie gestans, committit ne sacrilegium, si aliquod lasciuia crimen sine interuallum, sine exteriorum peccatorum? Resp.* Tertium sacrilegii speciem diximus esse contra res sacras, puta velles sacerdotales, reliquias, calices &c. Verum, quia inter res sacras potissimum locum obtinent sacramenta, & inter hæc eminet sacrosancta Eucharistia; ideo de eadem primum quaeritur. Ad quod respondetur affirmatiue. Sancta enim iustæ tractanda sunt. Quia vero actionibus lasciuis pollicentur, dum Sancta Sacramentum pellant manibus, aut pectore, non sancte, sed scelerate sancta tractaret. Sacriligium ergo committeret. Sacriligis quoque esset qui itatim post assumptionem Eucharistie fornicaretur, aut pollueretur, vel qui indutus velibus sacris & paratus sacrificium offerre, pollutionem, aut fornicationem exerecet. Velles tamen sacre non polluerentur. Quoniam pollutio hæc ab Ecclesie decreto pendet, quod non adest.

XX. Quæst. XI. *Sacriligius ne foret qui gestans reliquias fornicationem committit?* Resp. Negant Salmaticenses tract. xxvi. resp. vi. punct. 14. num. 37. & penes illos Accorius. Quia, inquit, qui gestans reliquias fornicaretur, id non ageret in contemptum reliquiarum, sed ut ardorem libidinis extingueret. At reponi potest: Neque qui fornicatur in Ecclesia, in Ecclesie contemptum agit. Cur sacrilegus est qui gestans Eucharistiam polluitur luxurie culpa? Quia Eucharistia est sacramentum sanctissimum. Bene habet. At hinc solum sequitur quod impudicitia illius gestationis aduersa sit magno

pore graviori faciliorem quam sacrilegium illius qui reliquias deserit. Ergo aut negandum est peccatum Eucharistiam sacrilegium perpetrare, dum peccato luxurie peccat, aut concedendum aliqua profanatione sacrilegia inquirari etiam cum qui reliquias deserens in libidinibus culpam prolabitur.

XXI. Quid, si reliquiae darentur in pretium actus venerit? Tunc non sacrilegium modo, verum etiam simoniam crimen committeretur. Si vero gratis darentur, & in gratitudinis argumentum; nullum foret crimen. De sacrilegio alterius tempora sacra in tractatu de precepto sanctificandi festi disputabitur.

CAPUT XII.

De flagitiis contra naturam.

I. Omnia peccata sunt quodammodo contra naturam, quatenus naturali recte rationi advertantur. In praesentia sermo est de peccatis contra naturam, prout pervertunt primarium naturae ordinem, sive quae a natura praescripto repugnant. Finitis autem venerit actionis est prolis conceptio. Omnes ergo venerit actiones quae prolis conceptum impediunt, vitia sunt contra naturam. Quae generice haec vitia describi valent, quod sint inordinatus concubitorum usus prolis conceptionem impediens.

II. Quatuor sunt species. Pollutio, seu immundities, bestialitas, sodomia, concubitus inordinatus cum femina, impediens prolis conceptum. Haec omnia docet D. Thomas 2. 2. quae. cliv. art. 11. *ibi est determinata luxuria species ubi specialis ratio deformatitas occurrat, quae facit indecentem actionem venerit.* Quod quidem potest esse dupliciter. *Unus quidem modo quia repugnat rationi rectae, quae est communis in omni vitio luxurie. Alio modo quia etiam super hoc repugnat ipsi ordini naturali concubitorum actus, qui convenit humanae speciei, quod dicitur vitium contra naturam.* Quod quidem potest pluribus modis evenire. Unus quidem modo, si aliquid omni concubitu causa delectationis venerit pollicitio procuratur; quod pertinet ad peccatum immundities, quoniam quidem mollicitatem vocant. Alio modo, si fiat per concubitu ad rem non eundem species, quod vocatur bestialitas. Tertio, si fiat per concubitu ad non debitum sexum, puta masculi ad masculinum, vel feminae ad feminam, ut Apostolus dicit ad Rom. 1. quod dicitur sodomiticum vitium. Quarto, si non servetur naturalis modus concubendi

aut quantum ad instrumentum non debitum, aut quantum ad alios monstruosos, & bestiales concubendi modos.

III. Quae I. *Differunt ne species haec peccata contra naturam?* Resp. Negant peccatores Probabiliter non parvi. Caramel in Theol. Moral. Liber. IV. numero. 1607. Diana Part. VII. tractu. 211. resp. 23. Martinebellus tractat. de casib. referat. esp. XVII. Filliuscino tract. xxx. cap. VIII. q. 111. num. 141. probabiliter reputat opinionem. Trullenchio Tom. II. cap. 1. dub. 8. P. Dominicus VI. in propo. 24. Alexandri VII. mouet. Vi. pro hac eadem sententia laudat Melchiorum Canum, & Armilla. Causis nec verbum hac de se habet, quantum mihi colligere licuit. Armilla conceptis verbis oppositum docet. *Luxur. num. 5. ubi textum S. Tho. ex 2. 2. quae. cliv. art. 11. perstringit, deinde concludit. De huiusmodi specie considerat specifice. Armilla ergo cum S. Thoma, aliterque Theologus docet, vitium contra naturam habere in variis speciebus infinis.*

IV. Primita opinio damnata fuit ab Alexandro VII. in hac propositione, quae in ordine est 24. *Mollicitas, sodomia, & bestialitas sunt peccata eiusdem speciei in se, & idcirco seducti dicere in confessione se procurare pollutionem.* Falsitas huius propositionis evidens est. Nam quodlibet horum vitiorum peculiariter modo opponitur vitio caritatis; quod modus diversus efficit obiectum formaliter diversum. Ergo specie differunt inter se. Actiones enim speciem capiunt a suis obiectis. Unde, si specie differant obiecta, necesse est & actus ipsos, huc obiecta spectantes, specie distingui. Diversitas modi causae peccati patens est. Nam pollutio, seu mollicitas impedit conjunctionem maris, & feminae a natura praescriptam, ut habetur prolis conceptio. Natura item iubet quod mas & femina sint eiusdem speciei. Et hoc tollit bestialitas. Tertio ita ut natura lexum perfectum, nempe commixtio maris cum mare, aut feminam cum femina. Quarto praescribit vala congrua generationi. Et contra hoc facit sodomia imperfecta, seu innaturalis modus concubendi; ut quando mas & femina congressuntur, non servato instrumentum a natura instituto, ad generationem, si nempe vir cognoscit mulierem in vase praeposito. Alii autem modi monstruosi, & innaturalis, ut quando femina est incuba, & socubus homo, aut quando ex latere copia

lam

lam habent, non semper sunt peccata maritalia; cum aliquando necessitas urgeat recedentia; a consuetudo modo concubendi v. g. quando homo nimis obesus est, sicut que luxuria tollitur magis nequit, possunt ex latere se amovere; dummodo ab sit periculum effundendi seminis. Praeterea necessitate, etiam hi dendi seminis. Praeterea necessitate, etiam hi dendi seminis. Praeterea necessitate, etiam hi dendi seminis.

V. Quae II. *quodammodo ex his flagitiis scilicet sit?* Resp. Sermo est de vitio ubi intra praescriptam speciem luxuria inspectis. Nam dubium non est, aliquid ex istis vi alicuius circumstantiarum specie distinetur posse gravius fieri, ut si pollutio exercetur cum persona sacra, induit circumstantiam sacrilegiam, quemadmodum dictum est. Silendo ergo intra fines illarum specierum gravissimum omnium scilicet est bestialitas, deinde sodomia, post mollicitas, seu pollutio, tandem inordinatus concubitus. Ita docet D. Thomas 2. 2. quae. cliv. art. 12. ad 2. *Gravitas in peccato magis attenditur ex aspectu alicuius rei quam ex officio debiti usus.* Et ideo inter vitia quae sunt contra naturam, iniquissimus locus tenet peccatum immundities, quod consistit in sola non honeste concubitu ad alterum. Gravissimum autem est peccatum bestialitatis, quia non servatur debita species. Unde super illud Genes. xxviii. Accuravit fratres lucas de crimine pollutio, dicit Glossa, *quod cum peccatis suscipiantur, dicit Glossa, quod cum peccatis suscipiantur, cum his non servatur debitus sexus.* Post hoc autem est peccatum ex eo quod non servatur debitus modus concubendi. Magis autem si non sit debitum vas, quam si sit inordinatum secundum aliqua alia pertinentia ad modum concubitus. Omnibus autem istis scelus horrendius est congressus cum damone.

CAPUT XIII.

De pollutione voluntaria, seu mollicitate.

I. Duplex pollutio. Altera voluntaria, quae est deliberata seminis effusio. Altera involuntaria, quae, repugnante voluntate, natura semen in vigilia, aut in somno effundit.

II. Pollutionem voluntariam esse peccatum gravissimum contra naturam certum de fide est. Inquit enim Apostolus Paulus I. ad Cor. vi. vers. 10. *Nullo errore neque fornicari, neque idcirco servitorem, neque mollem, neque quam Deo possidebitur.* Idem inculcat ad Gal. vi. vers. 10. *Manifesta sunt autem opera car-*

cent. Theol. Tom. IV.

nis, quae sunt fornicatio, immundities. Quae ista aequat regnum Dei non consequentur.

III. Ioannes Caramel Probabilitarum angelicanus in sua Theol. Mor. lib. I. n. 663. negavit pollutionem naturae esse peccatum mortale his verbis. *Mollicitas iure naturae prohibita non est. Unde si Deus eam non interdiceret, sepe esset bona; & aliquando obligatoria sub mortali.* Quam propositionem damnavit Innocentius XI. etique in ordine 49. Quod non iure tantum divina, verum etiam iure naturali, veritas pollutio sit, veritas est manifesta; cum sit contra ordinem a natura praescriptum: impedit enim prolis conceptionem, quae est finis primarius delectationis venerit. Quid quod vel ipsi Ethnici hanc agnoverit veritatem, ut patet ex Martiali epiz. 111.

Ipsum crede tibi naturam debere verum, ipsum quod legitis, Pontice, penite, homo est.

Quod opponit Caramel, futile est. Nam pollutio languinis, lactis, urinae, sudoris, nulli namque ordini repugnat; sed, debitis conditionibus huiusmodi, eidem congruit. Praesata enim ad quodlibet sanctorum ordinantur. Idcirco, quodvis sanitate congruere videtur, effunduntur. Semen vero humanum non nisi propter generationem, & propagationem humanae naturae effundi potest; cum hic sit unicus eiusdem finis.

IV. Quae I. *Differit ne pollutio propriis tactibus procurata, a pollutione excitata tactu mulieris dormientis, aut parvi doli incipit?* Resp. Convenit penes omnes, dum peccata committit, quando duo personae concurrunt ad pollutionem. Disputatur dumtaxat, quando una sola persona pollutur tangendo vel seminum dormientem, aut puerum doli incipacem.

V. Adfirmat prima sententia, videlicet pollutionem excitatam alterius contactu specie distare a pollutione procurata propriis tactibus, atque adeo experimentandam in confessione esse hanc circumstantiam. Nam pollutio cum femina dormiente excitata, est veluti copula inchoata, ad quam ordinatur. Si femina sit nycta, virgo, aut sacra; pollutio induit varias species. Pollutio autem propriis tactibus peccata ab his omnibus tunc specie natura praescribitur. Ergo eisdem pollutio sine specie distinguitur. Accedit quod tactus impudici cum viro eorum ordinem sexus perturbant; ergo specie differunt ab istis habitis vel cum femina, vel absque alieno instrumentum.

T VI.

pore gravius facilligium quam sacrilegium illius qui reliquias desert. Ergo aut negandum est pessimum Eucharistiam sacrilegium perpetrare, dum peccato luxurie peccat, aut concedendum aliqua profanatione sacrilegia inquirari etiam cum qui reliquias deserens in libidinibus culpam prolabitur.

XXI. Quid, si reliquie darentur in pretium actus venerit? Tunc non sacrilegium modo, verum etiam simoniam crimen committeretur, si vero gratis darentur, & in gratitudinis argumentum; nullum foret crimen. De sacrilegio alterius tempora sacra in tractatu de precepto sanctificandi festi disputabitur.

CAPUT XII.

De flagitiis contra naturam.

I. Omnia peccata sunt quodammodo contra naturam, quoties naturaliter rationi advertantur. In presentia sermo est de peccatis contra naturam, prout pervertunt primarium nature ordinem, sive que a natura proliuto repugnant. Finis autem veneret actionis est prolis conceptio. Omnes ergo veneret actiones que prolis conceptum impediunt, vitia sunt contra naturam. Quare generice hae vitia describi valent, quod sint inordinatus concorcorum usus prolis conceptionem impediens.

II. Quatuor sunt species. Pollutio, seu immundities, bestialitas, sodomia, concubitus inordinatus cum femina, impediens prolis conceptum. Hae omnia docet D. Thomas 2. 2. quæst. cliv. art. 11. ibi est determinata luxuria species ubi specialis ratio deformatitas occurrat, que facit indecentem actionem veneretam. Quod quidem potest esse dupliciter. Uno quidem modo qui repugnat rationi rectæ, quæ est commune in omni vitio luxurie. Alio modo qui attem super hoc repugnat ipsi ordini naturali concor actus, qui convenit humanæ speciei, quod dicitur vitium contra naturam. Quod quidem potest pluribus modis evenire. Uno quidem modo, si alique omni concubitus causa delectationis veneret pollutio procuratur; quod pertinet ad peccatum immundities, quam quidem mollietatem vocant. Alio modo, si fiat per concubitus ad rem non eundem species, quod vocatur bestialitas. Tertio, si fiat per concubitus ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum, vel femina ad feminam, ut Apostolus dicit ad Rom. 1. quod dicitur sodomiticum vitium. Quarto, si non servetur naturalis modus concubendi

aut quantum ad instrumentum non debitum, aut quantum ad alios monstruosos, & bestiales concubendi modos.

III. Quæst. I. Different ne species hae peccata contra naturam? Resp. Negant peccatores Probabiliter non panti. Caramuel in Theol. Moral. Liber. IV. numero. 1697. Diana Part. VII. tractu. 211. resp. 23. Marxuchelus tractat. de casib. referet. esp. XIII. Pillucius tractat. xxx. cap. VIII. q. 111. num. 141. Probabilem reputat opinionem. Trullenchius Top. 11. cap. 1. dub. 8. P. Dominus Viva in propo. 24. Alexandri VII. mouer. 1. pro hac eadem sententia laudat Melchiorum Canum, & Armilla. Causis nec verbum hac de se habet, quantum mihi colligere licuit. Armilla conceptis verbis oppositum docet. Luxur. num. 5. ubi textum S. Tho. ex 2. 2. quæ. cliv. art. 11. perstringit, deinde concludit. De huiusmodi specie conspici specificis. Armilla ergo cum S. Thoma, aliterque Theologus docet, vitium contra naturam habere in variis specie infinis.

IV. Præfata opinio damnata fuit ab Alexandro VII. in hac propositione, que in ordine est 24. Mollietas, sodomia, & bestialitas sunt peccata eiusdem speciei in se, & in ordine sed scilicet aliere in confessione se peccata pollutionem. Falsitas huius propositionis evidens est. Nam quodlibet horum vitiorum peculiari modo opponitur vitio caritatis, qui modus diversus elicet obiectum formaliter diverfum. Ergo specie differunt inter se. Actiones enim speciem capiunt a suis obiectis. Unde, si specie differant obiecta, necesse est & actus ipsos, huc obiecta spectantes, specie distingui. Diversitas modi causæ que peccati patens est. Nam pollutio, seu mollietas impedit conjunctionem maris, & femina a natura presertim, ut habetur prolis conceptio. Natura item iubet quod mas & femina sint eiusdem speciei. Et hoc tollit bestialitas. Tertio itatut natura lexum perfectæ, nempe commixtio maris cum mare, aut feminæ cum femina. Quarto prescribit vala congrua generationi. Et contra hoc facit sodomia imperfecta, seu innaturalis modus concubendi; ut quando mas & femina congressuntur, non servat instrumentum a natura instituto, ad generationem, si nempe vir cognoscit mulierem in vale preposita. Alii autem modi monstruosi, & innaturalis, ut quando femina est incuba, & socubus homo, aut quando ex latere copu-

lam

lam habent, non semper sunt peccata maritalia; cum aliquando necessitas urgeat recedenda a consueto modo concubendi, v. g. quando homo nimis obesus est, sicut que luxuria tollitur magis nequit, possunt ex latere se amovere; dummodo ablit periculum effundendi seminis. Preterit necessitate, etiam huiusmodi semper sunt vitiosi, & improbandi ad minus ut peccata venialia.

V. Quæst. II. Quodammodo ex his flagitiis scilicet sit? Resp. Sermo est de vitio ubi intra propriam speciem luxuria inspectis. Nam dubium non est, aliquid ex istis vi alicuius circumstantiæ specie distinctæ posse gravius fieri, ut si pollutio exercetur cum persona sacra, induit circumstantiam sacrilegii, quemadmodum dictum est. Silendo ergo intra fines illarum specierum gravissimum omnium scilicet est bestialitas, deinde sodomia, post mollietas, huc pollutio, tandem inordinatus concubitus. Ita docet D. Thomas 2. 2. quæst. cliv. art. 12. ad 2. Gravitas in peccato magis attenditur ex aspectu alicuius rei quam ex officio debiti usus: Et ideo inter vitia que sunt contra naturam, iniquissimus locus tenet peccatum immundities, quod consistit in sola concubitu concubitus ad alterum. Gravissimum autem est peccatum bestialitatis, quia non servatur debita species. Unde super illud Genes. xxviii. Accuravit fratres lucis de crimine pollutio, dicit Glossa, quod cum peccatis insistentur, hoc non servatur debitus sexus; cum vir non servatur debitus sexus. Post hoc autem est peccatum ex eo quod non servatur debitus modus concubendi. Magis autem si non sit debitum vas, quam si sit inordinatum secundum aliqua alia pertinentia ad modum concubitus. Omnibus autem istis scelus horrendius est congressus cum dæmone.

CAPUT XIII.

De pollutione voluntaria, seu mollietate.

I. Duplex pollutio. Altera voluntaria, que est deliberata seminis effusio. Altera involuntaria, qua, repugnante voluntate, natura semen in vigilia, aut in somno effundit.

II. Pollutionem voluntariam esse peccatum gravissimum contra naturam certum de fide est. Inquit enim Apostolus Paulus I. ad Cor. vi. verbi. Nulla errare neque fornicari, neque idibus servitorem, neque mollietatem Deo possidebitur. Idem inculcat ad Gal. vi. verbi. Id. Manifesta sunt autem opera car-

cent. Theol. Tom. IV.

nis, que sunt fornicatio, immundities. Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

III. Ioannes Caramel Probabilitarum angelicanus in sua Theol. Mor. lib. 1. n. 1693. negavit pollutionem naturæ esse peccatum mortale his verbis. Mollietas iure natura prohibita non est. Unde si Deus eam non interdiceret, sepe esset bona; & aliquando obligatoria sub mortali. Quam propositionem damnavit Innocentius XI. etique in ordine 49. Quod non iure tantum divina, verum etiam iure naturali, verita pollutio sit, veritas est manifesta; cum sit contra ordinem a natura presertim: impedit enim prolis conceptionem, que est finis primarius delectationis veneret. Quid quod vel ipsi Ethnici hanc agnovere veritatem, ut patet ex Martiali epiz. 111.

Ipsum crede tibi naturam debere verum, huiusmodi quod legitur, Pontice, penitus, homo est.

Quod opponit Caramel, futile est. Nam pollutio languinis, lactis, urina, sudoris, nulli namque ordini repugnat; sed, debitis conditionibus huiusmodi, eidem congruit. Presertim enim ad quodlibet lenitatem ordinantur. Idco, a quodam lenitate congruere videtur, effunduntur. Semen vero humanum non nisi propter generationem, & propagationem humanæ nature effundi potest; cum hic sit unicus eiusdem finis.

IV. Quæst. I. Differit ne pollutio propriis tactibus procurata, a pollutione excitata tactu mulieris dormientis, aut parvi doli incipit? Resp. Convenit penes omnes, duo peccata committi, quando duo personæ concurrent ad pollutionem. Disputatur dumtaxat, quando una sola persona pollutur tangendo vel seminum dormientem, aut puerum doli incipacem.

V. Adfirmat prima sententia, videlicet pollutionem excitatam alterius contactu specie diffuse a pollutione procurata propriis tactibus, atque adeo experimentandam in confessione esse hanc circumstantiam. Nam pollutio cum femina dormiente excitata, est velut copula inchoata, ad quam ordinatur. Si femina sit nupta, virgo, aut sacra; pollutio induit variam speciem. Pollutio autem propriis tactibus peccata ab his omnibus turgente natura presertim. Ergo eiuusmodi pollutione specie distinguntur. Accedit quod tactus impudici cum viro eorum ordinem sexus perturbant; ergo specie differunt ab istis habitis vel cum femina, vel absque alieno instrumentum.

T VI.

VI. Altera sententia negat, eiusmodi pollutionem specie distingui. Nam natura pollutionis in voluntaria seminis effusione sita est. Quod vero aut proprius, aut alienis instrumentis procuratur, de materiali, ut dicitur, se habet.

VII. Mihi prior ardet sententia. Primo, quia, dum quis pollutionem procurat confitendo corpus alterius, illud pollutum, tempusque Dei ex parte sua corrumpit, & violat. Si haec confitatio cum puero doli incapace fiat, via separabilis est a desiderio domitiae. Secundo quia in praxi vix haec contingere possint absque alterius dolo. Quare qui talis criminis reus foret, mea quidem sententia has circumstantias pandere in confessione deberet, & scillatim exponere, an pollutio peracta fuerit cum semina, vel cum viro.

VIII. Quaest. II. *Quis se pollutum, si habeat delectationem mansam, aut desiderium alicuius personae sacrae, contingat, vel efficit, non saluta, debet ne has circumstantias pandere in confessione?* Resp. P. Richardus Ardechin Part. II. tract. v. cap. 10. de b. percept. n. 14. docet, probabile esse simplicem delectationem quae fertur in personam contingatam, aut affinem, non habere malitiam distinctam. Verum haec opinio laxa est. Delectatio speciei distinctae caput ab oblecto. Ergo, quando oblecta sunt in genere moris speciei diversa, delectationis quoque de iisdem obiectis specie distinguantur oportet. De desiderio nulla est difficultas. Communiter parentur omnes, debere hinc in confessione explicari. Qui enim coequet cum Mortali, aut nupta, ne dum copulam carnalem, sed etiam circumstantiam personae sacrae, aut eptae exprime-re deberet.

IX. Quaest. III. *Pollutio voluntaria in se intrinseca mala est, ut ob nullum finem, puta servanda sanitatis, vita, vel Republicae, licita evadere queat?* Resp. Adfirmat communis, & vera sententia. Quoniam semen humanum unice ad generationem individuū, & medio individuo ad propagationem speciei ordinatum est; nullo autem modo ad propriam salutem procurandam. Porro qui voluntarie se pollutum, absque copula cum muliere in vase debito, & conservandam sanitatem, semen prodigit contra finem a natura institutum. Ergo peccat. Hanc doctrinam tradit Angelicus 2.2. quæst. lxxviii. art. 11. ad 3. *Cibum directe ordinatum ad conseruationem personae. Et ideo abstinentia cibi directe potest vergere in periculum personae. Sed coitus non ordinatur directe ad conseruationem personae, sed ad*

conseruationem speciei. Unde nec directe abstinentia coitus per continentiam vergit in periculum personae.

X. Aliis rationibus suadetur opinio haec. Bonum commune prevalere debet bono privato, etiam vitæ. Atqui seminis effusio extra copulam est contra bonum commune naturæ humanæ: de medio quippe tollit hominum generationem. Ergo neque ob privatum alicuius sanitatem licita est. Accedit quod cum valde insensentem delectationem experiantur homines in seminis effusione, si hanc repugnantem tunc medicinam ad propriam salutem conservandam, passim, & frequentissime, libidinis actu abrepti, existimant pollutionem procurandam esse ad consulendam sanitati; qui delectatione medicinæ absorpti tam frequentem illam repeterent, ut propriae sanitatis iacturam facerent. Hinc sequitur pollutionem tunc bono communi humanæ propagationis, tum bono privato proprii individui noxiam esse; atque adeo nemptam licitam.

XI. Obiectis 1. Licita est expulso fetus ante animationem, ut vitæ matris consuatur. Ergo licita est pollutio, ut sanitas conseruetur. Nam licet fetus matris vitæ aggressor quandoque est, ita semen redundans corporis sanitati est noxium. Resp. Negatur tum antecedens, tum consequens. Antecedens damnatum est ab Innocentio XI. in hac propositione 34. *Licet procurari abortum ante animationem fetus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infanetur.* Si ergo neque diffamatio, neque occisio futura puellæ deprehensæ gravide latius sunt ad procurandum abortum; patet licitum haud esse procurare abortum ad salvandam matris vitam. Potest quidem mater, si eius vita periclitetur, uti remediis necessariis ad salutem, etiam si hinc sequatur abortus. Verum nunquam est licet luere medicinam directam in hunc finem, ut sequatur abortus. Nihil ergo hinc eruitur ad inferendum, esse licitam pollutionem. Quamquam non deint qui, concessio antecedente, negant consequentiam. Discrimen assignant, quod fetus in ventre matris existens, etiam inanimis, reputatur suppositum moraliter distinctum, & aggressor salutis matris. Porro mater, inopuunt, contra eundem aggressorem iote dimicare valet. Semen vero, dum intra vasa feminalla sit, non distinctum, sed unicum est individuum. Nemo autem contra lemptum pugare valet. Vera haec, an falsa sint, nihil ad nos, qui primam duntaxat responsonem defendimus.

XII.

XII. Obiectis 2. Vita actualis praesentanda est vitæ quæ in potentia tantum vitæ est. Semen est vita in potentia; individuum e contrario, quod semen effundit, acta vivit. Ergo, quando alterutrum destruendum fit, individuum, quod reapse vivit, antepone-dum videtur; atque adeo seminis expulsiōne est servandum. Resp. Vita actualis praesentanda est vivit in potentia, actiōne licita; sicut mala, & verita. Actio effundens semen, seipsum licita est, ut probavimus. Ergo nequit assumi ut medium ad conservandam propriam vitam. Licitum quippe haud est facere mala, ut inde bona eveniant.

XIII. Obiectis 3. Vasa spermatica sunt instituta ad propagationem generis humani; & tamen excludi queunt ad conservandam individuum. Ergo etiam semen effundi potest ob eundem finem. Resp. Negatur consequentia. Homo a publica potestate, in illa occurrente causa, occidi valet: nec propterea pollutio praescribi potest. Actio occisiva licita est, dum imperator a potestate legitima. Actio quæ procuratur seminis effusio, suapte natura mala est. Ideo nunquam licita evadere potest.

XIV. Disputant Salmanticenses Scholastici Tom. IV. tract. XIII. disput. 5. dub. 6. n. 218. possit ne Deus pollutionem precipere: & partem adfirmantem defendunt; quibus subscribunt Salmanticenses Morales tract. xxvi. cap. vii. punct. 2. num. 25. Quoniam Deus potest precipere occisionem innocentis. Ergo etiam impare potest pollutionem. Deus enim haec preceptum dominus est vitæ humanæ. Ergo quia ratione auferre valet vitam actualem, eadem poterit precipere impediendum vitæ, quæ est dumtaxat talis in potentia.

XV. Limites praescribere omnipotentis divinx excedit facultatem humanæ mentis. Quare similes quaestiones vix absque nuntio ausu inliti possunt. Tamen quia quandoque excitari solent, non ut fines praestituatur infinitè potestati divinx, quæ, quidquid non repugnat fieri, praestare valet; sed ut rerum naturæ clarus explicentur; ideo respondeo, fieri haud posse, ut ego quidem arbitror, quod pollutio a Deo precipiatur. Quoniam, ut dictum est, actio haec effusiva seminis extra copulam contingens adeo distincta rationi, ut nulla appareat ratio cor-dicita evadere unquam possit. Suapte quippe natura rationem abhorbet ob vehementem delectationem, concupiscentiam rebellio-rem facit, irritaque adversus rationem ipsam, sublato omni honesto fine. Quare actio haec

inordinata seipsum est. Nequit ergo a Deo imperari. Deus impare potest occisionem innocentis: quia actio occisiva innocentis, posita iustis conditionibus, nullus ordinis perversionem importat. Accedit, multas apparere æquitas causas ob quas Deus precipere innocentis mortem potest; nullam vero assignari a nobis posse iustam rationem propter quam Deus imperet pollutionem. Quod si reponat, nostrum non esse rationem istius precepti designare; subdam ergo, nostrum quoque non esse; preceptum ipsum in examen adducere. Mitramus ergo quaestiones quæ captum nostrum excedunt.

XVI. Quaest. IV. *Licitum non est consecrare membra, aut alius iuramentis uti, ut expellatur semen corruptum, dum timetur veri seminis effusio?* Resp. Adfirmatur plures recentiores Probabiliter. Ioannes Sanchez disput. xxxi. num. 29. Filiucius tract. xxx. cap. viii. n. 150. Diana Part. II. tractat. xvi. seculi 166. Thomas Sanchez Lib. IX. de matrimonio. disput. xvii. num. 19. sed cum retraxit Lib. V. Sum. cap. vi. n. 12. Contraria sententia communis, & vera est, quam defendunt Salmanticenses Scholastici loc. cit. num. 235. item Morales loc. cit. n. 27. Bonacina de matrimonio. quest. 10. punct. 10. n. 12. Lugo de pœnitent. disput. 2. sect. 5. num. 126. La-Croix Lib. III. part. 1. n. 926. & alii communiter. Ratio evidens est. Pollutio voluntaria natura sua mala est. Ergo neque fricari natura sua mala est. Ergo neque fricari vendenda ad expellendum semen corruptum, dum periculum est expellendi verum semen. Accedit quod agitatio, & irritatio vendendum ad expellendum semen corruptum, natura sua expulsiōne est veri seminis: quia per se concupiscentiam irritat, provocatque ad veram pollutionem. Quid quod, si hoc permitteretur, passim homines, veneræ delectatione abrepti, reparent se reducere pollutione corrupto, ut occasionem haberent pollutionem veram excoerendi? Rationes quæ opponuntur, futiles sunt; ideo illas praetero.

XVII. Quaest. V. *Mulier quæ in coitum marito non seminat, peccat ut si sperat coitum, se tactibus ad seminandum provocet?* Resp. Negant Salmantici, loc. cit. n. 29. quia talis tentatio est complementum praecedentis coitus. Quod enim immo-diate ante, vel post coitum fit, in ipso coitu fieri videtur. Ante coitum licet tam viro, quam semine tactibus venemur extrare, ut simul semine valeant, si forte uno altero tactu fit in temine emittendo. Accedit quod nimis durum esset te-

T 2

mi-

minar, sit matrice cutu viriuitata, & valde accenta, ardorem illum perdere debet, quin feminis effluuium extinguere possit. Idem docet Sanchez de matrimonio. Lib. IX. disp. xvii. num. 6. & 10. Nolo rursus hanc improbare sententiam ob illatas rationes. Eam in tractatu de instrumentis tenuis examinabo.

XXVIII. Quæst. VI. *Episcopus potest dissolueri quæquam excoitator.* Resp. Præter naturam, & leuissimam, rursus queritur huiusmodi ex verendis tum mulieris, tum viri distinguuntur per iudicem Theologum. D. Thomas ipse hunc distinetur humorent *quæst. lxxv. tit. 1. de statu libidinis, his verbis: Præmittendum quoque non est, quod quibusdam contrahit interuim conscientia debet, & perturbatio magis, unde ipsi vixit huiusmodi que illa conuentione carere, & cogitatione inuenerit, hanc quidam per membrum secretum excoitator sine delictatione, & quasi insensibiliter, ita ut nihil de hoc non percipiunt, nisi cum paruo festiuitate inuenerit. Cuius causam aliqui ignorantes turbant, & errant, putantes se pollutos esse. Et idcirco inuenerit, quod illius honoris. Huius non est pollutio: quia, ut ait iudex, sine delictatione libidinis, & tantis conuentione nullus potest pollui pigritud. Ad ipsius tamen officium huiusmodi videtur naturalis conditio causam exhibere primarium, sed deinde id aliud quod ad naturam dispositum, easse videtur, & instabiliter percipi, & conuoluit. Quibusdam hinc procurrere agit propter solum presentiam, & aliter locutionem aliter personam in cuius aspectu hanc & cogitationem sensualem, & vident, seu ad quam uoluntatis aspectu affertur, ad per tactum impuissimam leuiter, aut imaginando aliquos alios impuberes foriter, & inuenerit. In his enim casibus, & aliis similibus nulli inuentionem habere caliditatem, & conuentionem carnis libidinosas, distinetur humorum emittere, velini, velini, sed eas causas, & similes, que sunt excoitator, debet quibusdam fieri, & curari pro posse, maxime qui fuerit de hoc se esse passionatum, seu ad hoc naturaliter inclinatum, sive ex vitiu merito, sive ex debilitate nature. Et qui occasione huiusmodi non uoluerit pro posse, vel in se posse, relinquendo amicitiam, & familiaritatem personarum ad quas inuenerit officiorum, sciendo etiam aliter, & aliter personarum, licet non carum, ipsam predictam offensionem peccare inuoluit, nisi fuerit aliter conuoluit, aut impudice tangere personam, que est causa istius delictus, tamen credo eum grauiter peccare ex magna peccati mortalitatis periculo.*

chilo: & ideo consilium do tibi, quod esseque dilatione morosa ipse sibi uolentiam facit in hac parte fugiendo personam huiusmodi, atque cum eis amicum opportunitatem lecti, & temporis exiles.

XXIX. Laudatum opusculum non esse D. Thomæ, valde probabile existimo, siquæ ratio non leuiter asserti coniecturatur. Doctrinam tamen veram arditio, quam tradit etiam Calestano Tom. I. opus. arca. xxi. quæst. 7. Itaque, si causa illius distillationis sit ipsa nature debilitas, qui eam patitur abique illa complacencia, nullum crimen committit. Quia, si pollutio ipsa, seu leuissimæ effluui ex nimio calore, aliove nature vitio erumpit, nullum est crimen, quando voluntas repugnet. Causa ergo sine illius terribilitatis, siue ipsius feminis effluuiis standi est. Si causa sit innocens, innoxia quoque habebit effectum. Si causa fuerit uiciosa & vitiatissima, ut turpe colloquium cum muliere, aut vitiu, illius impudicus aspectus, & conuersatio; tunc ob causam non excoitator mortalis reputanda erit tum distillatio, tum pollutio, ut ex adducta etiam auctoritate conflat.

XX. Quæst. VII. *Pollutio voluntaria in causa peccatum ne est?* Resp. Duplex distinctio pollutionis causa solet. Altera per se, & directa, que iuxta nature in pollutionem tendit, eamque in se; quemadmodum potius veneni mortalis, aut letale uoluit per se mortem inducti. Eiusmodi autem causa per se pollutionis sunt tactus turpes in pudendis, verba ualde leuiter & amatoria, cogitationes obsequens, pendendorum conuentiones, & attentiones. Causæ per accidens sunt que natura sua pollutionem non inferunt, sed per accidens quodam affectu cuiusdam pollutio ferunt præter nature intentionem. Eiusmodi causæ sunt inmoderatus cibus, & potus, studium rerum uenerarum, audire plurimum conuentiones, euariatio, atque turpius actiones extra censuræ luxuriam.

XXI. Causarum illarum alie graves sunt, alie leues, & alie medie. Graves sunt que grauiter pollutionem inferunt, ut sunt causa per se; leues, que remote ad pollutionem concurrunt, ut tactus digiti, aut manus, vel brachii femine, aspectus eiusdem uultus, lectio curiosa &c. Causa medie applicantur que de se non inducunt pollutionem, sed quandam effluuissimam habent ex peloxa dispositione, ut sunt aspectus proprii, vel affectus corporis eiusdem sexus, aspectus imaginis turpis &c. Verum eiusmodi causas que media

dias vocant, vix ergo distinguere scio a causis leuibus.

XXII. Gravitas, aut leuitas talium causarum, que medie dicuntur, non ex earum nature absolute spectata, sed ex respectu ad personam accipi debet. Causa que respectu Sempronii leuis est, respectu Titii est grauis & contra.

XXIII. Ad questionem ergo propoliam respondemus; pollutionem uoluntam in sua causa peccatum esse mortale. Quapropter que cognoscitur probabile periculum pollutionis, peccat mortaliter, dum applicat causam ex qua locutionem pollutionem præuidet, excepto necessitate casu; ut si, aliis medicis debicientibus, curanda mulier esset; medicus tunc, necessitate succurrendi famine periclitati compellens, possit aliam curare etiam solutus esset ex eiusmodi cura pollutionem pati: dummodo tamen actibus virtutum munitus, & potissimum fiducia in diuina gratia subsidia roboratus ad curam accederet cum firma deliberatione non consentienti.

XXIV. Quæst. VIII. *Pollutio præfisa, tametsi non intentata, est ne peccatum letale?* Resp. Si pollutio intendatur, tempore est peccatum mortale, ex quacumque causa, etiam per accidens oriatur. Id distinetur in questionem vertitur, sit ne peccatum, quando præuidetur, tamen non intendatur. Quo in casu, si causa applicata natura sua pollutionem inferat, aut si aliam effectum non inducat, nisi media pollutionis, qui causam pollutionis applicat, mortaliter peccat. Ratio est manifestissima. Quicumque ponit causam que natura sua perit effectum malum, nullumque alium effectum bonum producere ualet, nisi medio hoc effectum malo, dubio procul qua uoluntate ponit causam, eadem uult effectum ex tali causa necessario consequentem. Ergo applicare causam pollutionis, licet hæc pollutio ordinetur ad sanitatem, est peccatum mortale. Quoniam effectus bonus sanitatis non habetur, nisi media pollutione, que consequitur applicationem causæ.

XXV. Obiicit. Licetum est fumere medicum, qui directe causat ebrietatem, si id necessarium sit ad salutem alsequendam. Ergo licetum erit fumere medicum inferentem pollutionem sanitatis recuperandæ causa. Resp. Admisso antecedente, de quo nihil, negatur consequentia. Potus naturalis inlicitus est ad corpus sanitatis: ideo fit, ut non possit illius inuitum, etiam si præuideatur secutura ebrietas. Semper uero effluui nullo modo ordinata est ad hominis sanitatem.

tem, sed ad solam generis humani propagationem media copia conuigat.

XXVI. Quæst. IX. *Licetum ne est applicare causam que natura sua inferunt est ad probedum effectum bonum, si pollutionem simul inducat?* Resp. Adfirmat communis sententia: dummodo grauis urgeat necessitas, leuissima bonus effectus intendatur. Hæc sententia aperte elicitur ex doctrina D. Thomæ qui 2. 2. quæst. lxxv. art. 7. licetam ostendit defensionem proprie uitæ, quamquam ex tali defensione occitio legatur aggressoris. Inquit enim. *Nihil prohibet utius actus esse duos effectus; quorum alter solum sit in intentione, alius uero sit præter intentionem. Morales autem actus accipiunt speciem secundam id quod intenditur, non autem ab eo quod est præter intentionem, cum sit per accidens. Ex actu ergo aliuscuus seipsum quædam duplex effectus sequi potest: unus quidem conseruatio proprie uitæ; alius autem est cæcus inuenerit. Actus ergo huiusmodi ex hoc quod intenditur conseruatio proprie uitæ, non habet naturam illicitam, cum hoc sit subiectum naturale quod se conseruet in est, quantum potest. Sed quia excedit bonitatem non licet, nisi publicata auctoritate propter bonum commune, illicitum est quod homo intendat occidere hominem, ut seipsum defendat. Quemadmodum igitur licita est propria uita defensionis urgente necessitate, quamuis præter intentionem mortis legatur aggressoris, ita quoque licetum erit uti aliqua causa, necessitate graui premente, que sanitatem simul, & pollutionem pariat; dummodo solam salutem intendatur. Sic potest mater fumere medicum que sanitatem sibi pariat, & ferum expellat, si solum sanitate intendat, nullo autem modo ferus expulsiorem. In bello iustum licet explodere tormentum bellicum, etsi præuideatur, innocentes neque ac reos fore occidendos. Ratio horum omnium est: quia qui uultur causa indifferente ad bonum & malum inducendum cum sola intentione assequendi effectum bonum, nec directe, nec indirecte uult effectum malum. Non directe quia tunc pollutionem que directe uult, quando uel expresse eam intendit, uel causam applicat, tamquam medium expresse ordinatum ad pollutionem innocendam. In calu nostro nostro modo pollutio intenditur. Ergo nulla adest eiusdem directæ, & expresse uoluntas. Neque adest uoluntas indirecta; quia tunc qui indirecte uult aliquem effectum, quando tenetur, & potest vitare effectum, & non uult vitare. At in calu posito uoluntatis,*

tas, necessitate preffa recuperende sanitatis, non tenetur omnire causam qua motoria sua parere sanitatem apra est. Necessitas enim recuperanda salutis urget ad adhibendam medicinam, quæ si simul effectum pravum inducat, id effectus quod nullo modo intendebatur a voluntate.

XXVII. Qui vero sine urgente causa applicat media quæ graviter provocant pollutionem, ut sunt aliena pudenda tangere, lectiones obsecrare, cocitationes lascivæ, & duraturæ, licet pollutionem minime intendat, peccat mortaliter. Qui contra vult antecedens, consequens quomodo velit oportet. Quicumque autem sine necessitate ponit antecedens, illud deliberato vult: ergo vult etiam consequens inde derivans. Heine qui vino, ex quo ebrietas sequitur, se replet, recipit vult ebrietatem, tametsi eam expresso non intendat.

XXVIII. *Quest. X. Tenetur ne sub mortalit culpa Chastissimi vitare causas medias, sive leves, quæ per se, quævis leviter, provocant pollutionem?* Ratio, licet causas medias computari solent aspectus animalium obscenium, imaginem leviter obscenarum, mulierum a longe natantium. Eiusmodi quæstus natura sua levissime insunt in pollutionem. Quare, si quis ex prædictorum aspectu nullam tentationem, aut pollutionis periculum patitur, a culpa gravi immunis est. Si tamen imagines essent valde obscene, & ex conditione graviter provocarent ad libidinem; detursum eorum aspectus raro caret gravi culpa ob periculum cui spectator se exponeret. Qui tamen eas aut depingit, aut publice expositas tenet, lethaliter corde peccat: quia causas per se inducentes peccata, & scandala gravia, Christianorum fragantati obviant.

XXIX. Ad propositam igitur quaestionem communis sententia respondet, non peccare mortaliter eum qui applicat causas medias, vel leviter natura sua ad pollutionem irritantes. Quoniam horummodi causas remota sunt, ac citari quo possunt. Advertendum tamen id quod alias innuimus, nimirum speculandam esse in hæc materia personarum qualitatem, inclinationem, & consuetudinem. Nam causæ quæ respectu unius est levis, respectu alterius est gravis. Quapropter quicquid consilium debet propriam consuetudinem, & prout existitur propriam fragilitatem tentationibus incubentem, vitare tenetur causas quæ, licet in se leves sint, sibi tamen sunt graves, respectu habito ad propriam infirmitatem.

XXX. Probabiliter non pauci doctrinam

periculi plenam, & laxam defendunt. P. Patrius Sporer tract. 1. proom. cap. v. nu. 19. huc scribit. *» Veniale vero solum culpam continent aspectus, tactus, oscula, & amplexus levitatis, vel curiositatis tantum, gratia obiter tacti, aut etiam causa nuda, prout sensibilibus captanda, quando nimirum quis in aspectu femine, tactu manus, osculo faciei directe querit delectationem sensibilem, consequentem delectationem positione potentie vitæ, vel saltem ad obiectum conveniens, vel talitudo ad ulterius voluntaria tenentia in delectationem veneream, est præter intentionem scilicet sequitur. Quia nimirum istiusmodi delectatio sensibilibus captata per se solum continet veniale abulum rei per se non male, & per accidentem, ac remoto tantum difformitate ad voluptatem carnalem, ideoque spectare debet ad puritatem materie in hoc genere peccati, & veniale culpam non excedere. Sane difficillimum foret Confessarius statim damnare peccati mortalis juvenem, propter passim aliquibus talibus osculis, amplexibus intuentem erga puellas honestas, est aliquam voluptatem sensibilem continentem in veneream. Er longè difficilius foret talibus, si firmibus abstinere nollent, denegare abolitionem. Ex dictis sequitur probabilis resolutio saltem communiter contingentium. I. Oscula inter omnino soluta, nec obiter facta venialia sunt, est sensibilibus aliqua voluptas capitur, scilicet delectatione, & consensu turpi.*

XXXI. P. Claudius La-Croix lib. III. P. 1. cap. 111. nu. 92. refert, doctrinam hanc doceri non solum a P. Sporer, sed etiam a Valquez, Henriquez, Bonacina, Filicino, Salas, Marchantio, Lessio, Diana, Gobati, qui dicunt (ait La-Croix) pollutionem tum fecutam, esse tuncm venialem: quæ, cum sit tantum soluta in causa, intentionem est mala, in quantum causa est mala, quæ sed est voluntaria. Causa autem est tantum venialis mala: ergo etiam pollutio facta. Refert simul P. La-Croix contrariam sententiam P. Mendo, qui docet, peccare mortaliter eum qui applicat prelatas causas: & de more electionis alienumque sententiam arbitrio lectorem ridigantur. Quam probabiliorum methodum passim adhibet celebris hic Probabilista.

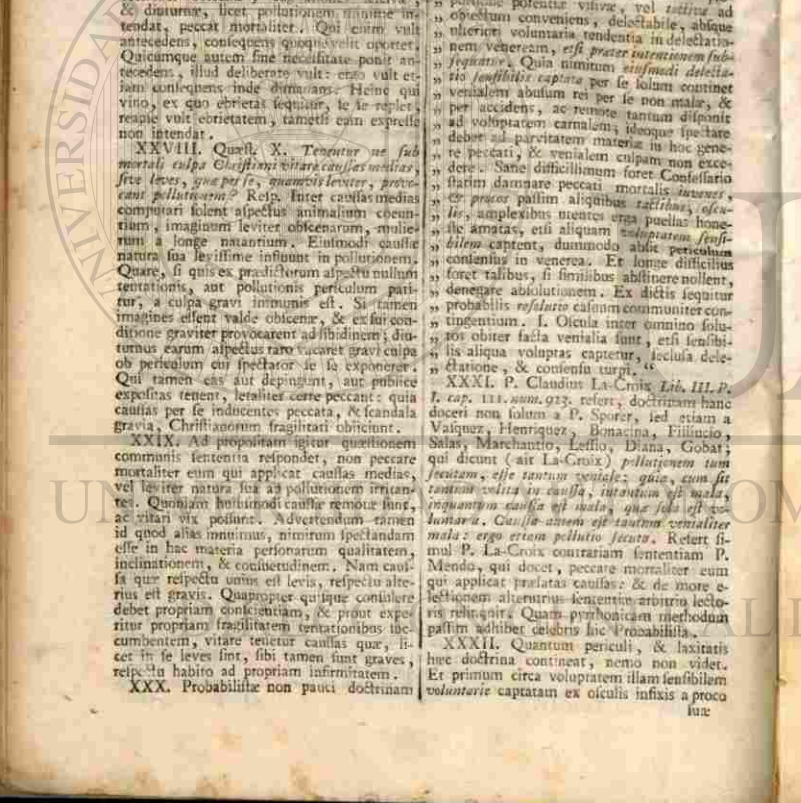
XXXII. Quantum periculi, & laxitatis hæc doctrina continet, nemo non videt. Er primum circa voluptatem illam sensibilem voluntate captatam ex oculis infixa a procu

sue amare puella, qua ratione nuntur Casuisti, ut eam a delectatione venere separasti. Quæ ratione a propositione qd. damnata ab Alexandro VII. vindicant hanc sententiam? In re adeo lubrica pro arbitrio sententiarum isti voluptatem sensibilem a venere fecerunt. Quæ, quælibet libra a Caluisti hæc ponderantur. Vel ipsi qui hæc experiantur voluptates, distinguere certo non possunt a venere sensibilem. Ratio quam promittit P. La-Croix, æquivoca est. Quoniam licet causa absolute spectata, præcisè a circumstantiis, leviter vitiosa sit, comparate tamen ad personam qui pollutionem patitur, gravis est. Tam P. Sporer, quam La-Croix fuissent rationibus se se conducunt. Siquidem, quando procius ex oculo amatore iponitur percipit sensibilem voluptatem, utaque pollutionem patitur, illa sensibilibus voluptas venere evadit, siveque natura pollutionem perit. Hæc separatio sensibilibus voluptatis a venere delectatione, quam commendaverunt Auditores isti, in prædi commentaria est, ac parum punniquæ luxuræ opponimentum, & larva. Quod addit P. Sporer, difficile Confessariis fore peccati gravis damnare juvenes obviantes suas amantissimas, dicitur nullo abolutionem suspendere, si abstinere nollent ab eiusmodi oculis, & tactibus, est illud consensus periculis principium quod passim Probabilistæ non pauci usurpant. Ob difficultatem nempe abstinendi a peccatis negant peccata esse peccata. Heine oriuntur innoventem inter illos peccata, & amplexus obsecrantes, contractationes, pollutiones, & infamia obsecranda libidinis flagitia. Hæc primordia ponit sub fœces, & leocinam leviter sensibilem voluptatis, ut solum dependent sensibilem voluptatem. Hæc cum gravis culpe damnari non videtur amatoribus, & amantissimis a suis Confessariis: sensibilibus se se negligunt, & committuntur: atque adeo, sub tactu sensibilibus voluptatis, venery, pollutionibus & obscenitate delectationibus laxam habent. Hæc omnia libi præter intentionem ventris testantur: sed quæ tantum velle tenentur illam, luxuriam, sensibilemque voluptatem quam ex oculis oculis, & honestis amplexibus per spiritum. Quare doctrina hæc omnino revocanda est, ut sit, laxa, & in partem obsecratarum, ac flagitiorum securum. Unde etiamdum juvenes, & juvencula aut abstinere ab his oculis, tactibus, & amplexibus, aut a Sacramentis absterant.

XXXIII. *Quest. II. Peccat ne mortaliter qui non eruat causas per accidens parientes pollutionem?* Resp. Causæ per accidens alie

sunt licite, ut equitatio, confessio auditio, lectio liberorum ob finem comparandæ scientiæ, & id genus similes. Aliæ sunt illicitæ, & mortales noxiæ, ut ebrietas, comestura gravis, irtemperantia, alieque. Quando adde vitia ratio applicandi causas licitas per accidens inducentes pollutionem, nullam culpam perprætur qui eas applicat, dummodo abut periculum continentis. Quisque enim suo habet studendi medicinæ, equitandi, & hæc honesta peragendi. Ergo, etiam si comete sequatur pollutio præter intentionem, & abique contentis periculo, nulla culpa est. Si vero periculum contentis esset in pollutionem, tum peccaret mortaliter quælibet actiones exerceret. Quid, si nulla foret necessitas, aut utilitas prelatas causas adhibendi, ex quibus prævidetur securam pollutionem, abique periculo consensus in eadem? Tum sub venialit tantum illas vitandas esse, docent Salmanticenses tract. xxvii. res. cxi. post. 3. §. 2. nu. 51. Sanchez, & alii committunt. In his tamen supponitur bona fides, videlicet si quis talis postura in lecto iaceat, suadet, equitat &c. ut nullo modo intendat pollutionem; sed hæc aut commoditatis & utilitatis causa pergit (quo in casu nulla est culpa) aut quia tunc fit ut velit, licet deir iusta causa. Verum adverttas oportet, difficillimum esse bona procedere sine eum qui, nulla omnino occurrente iusta ratione aut commoditatis, aut necessitatis, similes causas adhibet, pollutionem prævident securam. Quare serus examinandi isti sunt. Vix enim credibile est exi non apperire pollutionem, quam prævident securam ex equitatione, posturæ cubandi, calidiorum comestura; si nullus omnino occurrat titulus aut necessitatis, aut utilitatis. Tali corporis postura qui cubat in lecto, quia id sibi commodius est, meliusque iacet, & facilius somnum capit: hinc culpe non damnatur. Desunt hæc omnia; & inibi dicitur vult hæc modo sacre, tametsi prævident futuram pollutionem: vix ego hunc a gravi culpa liberarem, ob vehementillimam suspicionem quod recipit pollutionem appetat; quamquam mentitur iniquitas sui, dum aliter se pollutionem non apponere.

XXXIV. Si causa per accidens mortalis sit, ex qua prævidetur futura pollutio; non est obligatioem illam libi mortali evadendi (quantum ad luxuriam attinet) deest Probabilis plures a P. Viva in proposit. ad Alzavaz. p. II. nu. 16. ubi sententia scribit. Distinguidendæ tamen sunt actiones male, leviter

ter influere ad commotionem spirituum, & pollutionem, ab actionibus graevior influantur. Nam si leuiter sunt influere, ut nonnulli asserunt mulierum, nonnulli tamen, nonnulli comedie, & lectioes librorum obscenorum, nonnulla verba amatoria, & si dicantur Cotnemum, & amia viva, non solum continentur, sed ad concitandum animam aptentur, communio docet enim Valquez, Selas, Lessi. Bonac. apud Dianam, & Tamburium, quod non excusetur culpa venialis, si QUAMVIS IN EIS PRÆVIDEATUR ETIAM POLLUTIO SCILICETURA, damnata ab ipso peccatum veniale, uti graue scandalum... Immo conuenit etiam docet non Dianam, quod non solum est leuiter influere in pollutionem, atque adeo in genere luxurie leues, carere culpa venalis, si prævidetur pollutio, & non reuertatur, uti solent peccatum consensu, sed etiam actibus nonnullis modo sed non in genere luxurie, ut si non exprobat, nimis potest, non contrahit multum grauem speculationem ad luxuriam, si prævidetur esse etiam pollutio scilicet circa peccatum consensu. P. Viva fore semper in rebus controuertis legibile fatetur Theologos apud Dianam, apud Tamburium, laudanda confestio est. At simul considerandum, quanta adhibenda sit ei cuiusmodi citatio, & quanti facienda sit auctoritas Tamburiani, & Dianæ.

XXXV. Pancriobus veris hanc eandem doctrinam tradit P. Antonius Escobarus in Som. tract. 1. exam. 8. cap. 114. non de his verbis, sed ex verbis amatoria scilicetur pollutio, vel ex casibus femina, a peccato, vel ex animi consensu, uti ebrietate, Non sit mortale docet Valquez, non esse, est pro rata. Hac omnia, ut laxa, reuicimus. Quomodo enim verba amatoria, Cerculum meum, anima mea, lectioes librorum &c. leuiter, & non grauer venere vocantur, quoties pollutionem inducant?

XXXVI. Nec minus laxa sunt quæ docent de pollutione præuisione ebrietate. Contentum siquidem, non peccate contra castitatem eum qui non abinitet ad ebrietate, in qua præuidetur futuram pollutionem. Quoniam, inquit, hæc est causa per accidens, seu extra genus luxurie. Hoc utique verum habet. At in genere mortis, quando quis prævidet talem ebrietatem, respice pollutionem parere, qui vult talem ebrietatem, vel quoque censetur pollutionem illam consequentem. Quod fit causa per accidens, id tantum efficitur ut pollutio non præuia imperari non debeat: eo quod causa illa natura sua talem

effectum non pariat. At quando compertum tibi est, ex hac ebrietate voluntarie discepta consueti pollutionem; hæc pollutio voluntaria est in causa, atque adeo vitio tibi vertenda.

XXXVII. Laxiora videntur quæ docent Salmanticensis tract. xxvi. cap. vii. post. §. 2. num. 54. ex Thoma Sanchez, & Joanne Dicalillo, id etiam esse verum, etsi excussetur per accidens, ut g. anima consensu, uti ebrietate, fuerit mortalis in genere luxurie ratione finis, ab operante intente: in si quis colidit comedat, aut bibat in magna superabundanti quantitate, ut fiat peccatum ad fornicationem. Et ratio est, quia si quis ille cupula non cooperatur ad pollutionem. Et insuper desideret, non infundit in pollutionem. Alio ergo Theologus primum docent, neminem teneri libere in genere luxurie ebrietatem, in qua prævidetur pollutionem futuram: quæ doctrina aperte opponitur D. Thomæ, qui 2. 2. q. 146. art. 5. docet, pollutionem oram ex nimio potu esse peccatum: cuius textum infra num. 44. & 1099. dabō. Deinde addunt, non esse reum pollutionis, etiam si causa per accidens, puta ebrietate, mortalis sit, sed non in genere luxurie. Pausis reum habet. Voluntarie quis se inebriat, ut potentior fit ad luxuriam concupiscere. Ex hac ebrietate præuidetur pollutionem. Pollutio reapse legitur. Illos pollutionis reus non est voluntarius inebriator. Cur hoc? Quia, inquit, si quis ille cupula non cooperatur ad pollutionem. Sed quomodo non cooperatur. Il respice ebrietate, & illius cupula desiderio pollutio legitur; & quod plus est, præuia sunt incursura? Quod addunt, ebrietatem leuiter infundere in pollutionem, ad summum id verum habet absolute. Ceterum, cum experientia prævidetur ex talle ebrietate pollutionem consequi, negit dici leuiter illam provocare ad pollutionem, sed illius efficacitas facta probatur. Quare, ut manifeste laxam, talem reuicimus opininem.

XXXVIII. Non minus laxa sunt quæ scribit Caramuel in sua Theologia præreferentionali Tom. IV. præcept. 6. quæst. viii. casu 2. num. 2974. & 2975. Possunt famulata conscientia meretricis, aut pollutis mensa inebriare cibos, non solum communes, sed & castos, & provocantes ad venereum conuuium, & lectum pervertunt sternere. Constituto, non solum cibos communes dixi: quia scio esse maiorem difficultatem, si essent tales qui excitarent venereum. Tunc enim iuxta aliquos Theolo-

gos deberent famuli a tali seruitio destituisse in venereum illicitam cooperarentur iudicari. At prævidetur viderimus, etiam tales castos posse sint culpa conditi. Tales ibi possunt sine culpa conditi etiam a præuisione pollutionis non futuram, modo consensum non præuiderit. Ergo poterat eibi conditi, & non præuiderit. Hæc exposuisse satis sit. Sua enim futuritate conuenit. Hæc doctrinam Caramueli tradunt alii. Probabilite, & ab eadem non valde recedunt Salmanticensis loc. cit. n. 55.

XXXIX. Pausis rem conuincit præuia, mortale causa ex qua oritur pollutio tenalis reputanda erit, quidquid in appetitum dicant Salmanticensis loc. cit. cum ait. Neque vera est illa regula, quam ex P. Lo. Crato, & Sporer, Valquez, Diana, & alius supra indicavi, nemo potest pollutionem non esse mortalem, quando oritur ex causa venialitate tantum vitiosa. Nam hec causa quæ natura sua aut leuiter, aut leuiter vitiosa est, grauis exadit ob pollutionem quam parit. Tactus inter coniuges liciti sunt. Si pollutionem pariant, illiciti euadunt; & pollutio graui culpa vertitur.

XL. Doctrina quam recentiores plures tradunt, ut Salmanticensis loc. cit. n. 60. nimium malitiam causæ proprie non augeri ex malitia effectus, frequenter falla est. Verum habet, absolute, & circumstantis præcise, malitiam causæ esse mensuram prauitatis effectus. Ceterum, si considerentur circumstantie, persone infirmas, & propenso, alique accidentia, sepe causa que in se nate sunt mortalium quædam venialis est, ob effectum que in se nate sunt mortalem quem parit, letalis euadit, ut supra dictum est. Quare espisium minime censent, longius orationem trahere, ut nonnullas alias distinctiones, & subtilia inuenta referant, quibus laudati Salmanticensis conatur euincere, pollutionem præuiam in ebrietate, alitve causis per accidens, localibus, non esse grauis culpe damnandam.

XLI. Quæst. VII. Pollutio nocturna est ne peccatum? Resp. Negat communis, & vera sententia: cuius rationem exhibet D. Thomas 2. 2. quæst. 146. art. 5. sic inquit. Omne peccatum dependit ex iudicio rationis: quia etiam primus motus sensualitatis non habet quod sit peccatum, nisi inquantum iudicio rationis reprehendi potest. Et ideo, sublato iudicio rationis, illud tunc peccati. In deinde tunc autem ratio non habet librorum iudicium. Nihil enim est dormiens, qui non intendat aliquid: similitudinem phantasmatum velut verbus ipsi. Et ideo id quod agit homo

dormiens, qui non habet librorum iudicium rationis, non reputatur ei ad culpam, sicut non illud quod agit furor, aut quis. Oppositio ab Angelicis, quod dormiens peccat merenti, ut Salamon, qui dormiens a Domino dogmatice sapientie impetravit, ut habetur III. Reg. 1. Prætera dormiens ratiocinatur, & adueniens resoluit. Quibus respondet, negandum Salomonem meruisse in somno sapientiam; sed dormientem obtinisse quod vigilans meruit, sed in somno datum illi fuisse iugum desiderii præcedens, scilicet petitionem sapientie Deo placuisse, & a Deo euadit fuisse, ut dicit Augulianus Lib. XII. super Genesim cap. xv. relatus a D. Thomæ ad 1. Ratiocinatio in somnis facta semper sunt imperfecta; cum tempus in somnis plus minuit iudicium rationis impediatur: atque adeo tunc deest liberum arbitrium sufficienti ad peccandum. Legatur ipse D. Thom.

XLII. Quæst. XIII. Pollutio nocturna est ne peccatum; si in causa præuideratur? Resp. Triplex pollutio intelligitur a D. Thomæ. The. he. est. his verbis quibus reperitur omnem in bono lumine collocat. Causam considerari nocturna pollutio per cooperatiuam ad suam causam; quæ potest esse triplex. Una quidem cooperatiua. Cum enim iudicium sensus superabundat in corpore, vel cum facta est humoris resolutio vel per nimiam calefactionem corporis, vel perquam tuncque aliam conuocatiuam somniant dormiens, at que pertinet ad expulsionem humoris humis abundantis, vel resolu; sicut etiam contingit, quando natura generatua est aliqua alia superabundantia, ita quod formatur quandoque in imaginatione phantasmatum pertinet ad remissionem talium superabundantium. Si igitur superabundantia talis humoris sit ex causa castitatis (puta, cum uallata est ex superabundantiæ eibi, vel potius) tunc uallata pollutio potest esse animalis, & interior; puta, cum ex cogitatione præcedenti conuincitur aliquem dormientem polluit. Cogitatio autem que in vigiliæ præcelsit, quandoque est pure speculatiua; puta, cum aliquis causa disputatiuæ cogitat de peccatis carnalibus: qualesque autem est cum aliqua affectione vel concupiscentia, vel horrens. Contingit autem magis pollutio nocturna ex cogitatione carnalium uitiorum, quæ sunt cum concupiscentia rationis delectationem; quia ex hec remanet multum reflectiunt, quia ex hec remanet multum reflectiunt, quia ex hec remanet multum reflectiunt, quia ex hec remanet multum reflectiunt.

latis. Et secundum hoc Philof. dicit I. Echie. quod inquantum pertinet ad spiritum sanctum motus a vigilantibus ad dormientes melius sunt phantasmata iudiciorum quam quiescentibus. Et Aug. dicit XII. super Gen. ad lit. quod propter locum somni adfessionem quidem quis motus est in hunc aliter. Et sic patet quod somnia pollutio habet rationem culpe ex parte sui esse. Quandoque tamen contingit quod ex precedenti operatione carnalis naturae motus in hunc aliter. Et hoc non habet rationem culpe nec in sua causa. Tertia vero causa est spiritus extrinsecus et pnia, cum ex operatione demonis et non dormientis phantasmata dormientes in oratione ad talem effectum. Et hoc quidem quandoque est cum peccato precedenti, scilicet negligentia preparandi se contra demonis illusiones: quod et in seculo cavetur. Hominem quoniam comprime, ne polluantur corpora. Siquidem quod non est abique omni culpa hominis ex sola negligentia demonis: sicut in collationibus Patrum legitur de quodam, qui semper in diebus fecit pollutionem nocturnam pascitur, hoc diabolus procurante, et impulsore a sua commotione. Sic igitur patet quod nocivum pollutio nunquam est peccatum, sed quandoque est brevis peccati precursus.

XIII. Prima usque naturalis causa nocturne pollutionis est relaxanda humor spermatica, vel nimia corporis caliditas. Secunda est cogitatio venustorum et que speculativa est, cum distrahatur, vel nescit comparandi causa que venere meditata: aut carnalis, cum que cordis abstracta venere nunc revolvit. Ultima extrinsecus, et spiritualis, quando nempe demonis arte phantasmata commovetur dormientes ad seminem emittendum.

XIV. Ex hac D. Thomae de Anima primum omnium colligitur inter causas, sit & D. Thomae contraria, doctrina advenariorum, qui aliorum pollutionem culpa vacare, dum applicatur voluntaria causa per accidens pollutionem inducens: ut est nimis vis cibi, aut ebrietas. Porro hic D. Thomae conceptis verbis affirmat, pollutionem nocturnam esse ebrietate, aut nimio cibo in dactum et vitium esse. Si igitur voluntaria danda talis hominis sit ex causa extrinsecus, puta, cum constat esse in modis, cibi, vel potus: tunc nocivum pollutio habet rationem culpe ex sua causa. Nimis cibi, aut ebrietas sunt causas per accidens pollutionis: & tamen Angelicus peccatum aliterat polli-

tionem hinc dimanantem. Neque reponas cum Salimanticenibus hoc, citam. num. 71. laudatam doctrinam intelligendam esse de culpa veniali. Nam, ut ex universo articuli contextu patet, sermone ibi habet S. Thomas de pollutione que in sua causa est peccatum mortale, si causa fuerit letalis. Arguit enim absolute ex malitia causae malum effectus. Quando enim in causa mortali praevideat effectus, tum illa causa, licet absolute per accidens sit respectu luxurie, tamen, si letalis sit respectu luxuriam parit. Quomodo enim quae eam vult, velit & effectum quod eam vult, velit. Verum utique habet quod, ut alias dixi, vel potus fuerit venialis, si excessus cibi non erit culpa pollutionis, veniale, tamquam ex causa, sequentis. Ad secundum dicit: quia, cum citius necessario immensus sit, et in praxi, ditione sit ita admodum regular temperantia ferare, ut aliquis defectus non contingat. Idcirco durum est nimis, si ex culpa veniali huius generis inferre quis contendet letalem esse pollutionem inde proficiscientem. Abit hoc a suavissima Chelii doctrina. Neque hinc tamen inferas, idem prolixo dicendum de aliis omnibus causis periculis liberis, imminere necessitate. Curiosus aspectus mulieris culpa est venialis. Ex curioso, & familiari aspectu, vel etiam octio colloquio cum muliere experitis pollutiones. Nulla propterea causa adest talem sive foeculata, sive alioquin mulierem. Quod si nihilominus eam aliquis, & videre violentate pergas; hoc in eam gravi culpe tibi pollutionem vertentem quae causa illa que absolute est letalis, eadit tibi gravi responsione, & comparate ad naturam tuam conditionem. Accedit quod, ne iura distanti est, qui omnium causas nec utiles, nec necessarias non evitat, animi sui propositionem in solutionem manifestat. Verum, ut ad nostra respiciatur oratio, excessus cibi, aut potus venialis, nisi quidem, nisi aliter circumstantiae accedant, alicui ut pollutio sit mortalis in causa. Cum enim vis huius deprehendere hunc cibi, aut potus excessum venalem queat; praevide quoque nequit non est illo pollutio futura sit. Et, ut paucis compendiantur, et serupulis omnes, ac perplexitates auferantur, statim potest bene morari, aut depravata regula erit, necnon unde evare valeas quando nec ne pollutio dicenda levis sit.

XV. Convenit penes omnes, peccare mortaliter eum, qui aliquam ex recentis causis

lis applicat eo animo ut inde pollutio sequatur. Qui enim deliberato animo vult cauter, qui enim deliberato animo vult cauter, quoniam peccati, vult & ipsi peccatum: quoniam recipit illam causam, quatenus causam peccati. De eo autem qui applicat causam peccati, quae per accidens pollutionem lecuraturam, & licet non eo animo causam ponat, pollutio sequatur, tamen causa mortalis est, latius dixi supra.

XVI. Pollutio quandoque oritur ex secunda causa, nempe ex cogitatione. Si haec fuerit speculativa, causa disputandi, legendi, adfessionis, verbo, ex ista causa, pollutio contingens omni culpa vacat. Similiter, dum animas tentationibus polluitur, eas tamen repellit, & deinde recogitat pericula, circumstantias, aliisque accidentia; et quorum labi in luxuriam facillime puerat obitidias femine prociat, omnia tamen cum duplicitate; dum se commoveri experitur, renititur, & desistat, si hinc pollutio sequatur, culpa caret. Mens tamen, quoad fieri potest, etiam ab eiusmodi periculis candidationibus abstrahenda est. Quando vero ex lectione, disputatione, cogitatione, iuncta voluntaria delectatione carnalis pollutio oritur, tunc peccatum est, ut omnes cum S. Thoma, recentique Patribus docent.

XVII. Pollutio demonis arte contingens, cum videlicet demon nequitia sua phantasmata dormientes commoverit, concubitus desinat, humores alterat &c. per se innocua est. Si quis vero frequenter has naturae illusiones, & agnoscens sit in remediis applicatione, nempe in divino implorandum subsidio, in interorum suppliciorum meditatione, Angelice Custodie operoscenda: ista negligentia memoriam erit pollutio periculis. Devoto, atque demisso animo repetenda frequenter est oratio illa ab Ecclesia in hunc indituta finem, ut inquit Angelicus: Praevaleant somnia, et nocivum phantasmata hostemque nostrum compiant, ne polluantur corpora.

XVIII. Quasi XIV. Peccat in qui pollutionem in somno inceptam, et in vigiliis perdurantem non absumpsit? Resp. De pollutione consummata in somno nulla est difficultas. Quando autem pollutio, seu fluxus feminis in somno incipit, & experientia dormiente prolequatur, dubitandi locus occurrat, evadat ne peccatum, nisi saltem pollutionem homo assumptam, impediantque. Negat communis, & vera sententia. Ratio est evidens. Totam malitia pollutionis est in illius illata procuracione. Quando igitur cau-

sa iam inducens omnino est innocens, innoxia quoque pollutio fit oportet. Fluxus spermatis itaque natura omni culpa caret, si principium illius innovum fuerit, ut copula maritalis, aut alia physica causa, ut commotio lenium, & phantasmata in somno. Nullo ergo modo peccat qui pollutionem in somno inceptam non interrupt in vigilia, sed illius cursum naturalem permittit; dummodo omnino ablit complacencia. Hanc doctrinam tradidit Angelicus Doctor in IV. Sent. dist. IX. q. 1. art. 4. ad 5. Dicendum, quod corporales motus non peccatum ad mortuum, vel demeritum, nisi secundum quod accidunt, quasi a principio, constant. Et ideo nocivum pollutio magis videtur quoniam ad rationem motus, vel demeritum, secundum principium, quod est in dormiendo, quam secundum terminum, qui est in vigilando: quia, ex quo in dormiendo excitationis est motus, tunc, non subiecta voluntate vigilans ulterius motus ille; nec repugnat vigilans, qui periculis perfectionem usum literi operibus, occupat. Potest tamen contingere, ut in ipsa vigilatione peccatum oritur, si quidem pollutio propter delectationem placeat: quod quoniam est veniale peccatum, si fit in inopportuna talia placeat: mortale autem, si sit cum deliberata confessa, & praecipue cum appetit futuri. Ista autem placentia non legitur proteritum pollutionem peccatum, quoniam ipsius causa non est, sed ipsa in se peccatum est. Si autem placeat, ut nature operatio, vel affectus, peccatum non creditur.

XLIX. Ex hac D. Thomae doctrina colligatur, non peccare, ut diximus, eum qui in somno excitationis fluxum pollutionis in somno inchoate non interrupt; sed permittit illius cursum, detestans omnem delectationem carnalem. Accedit quod violenta illa cohibitio, quae nature impetum intertempore corporis leniat motus furat. Nempe quia illud vi retentum illico corruptum, & in lar venandi novum a nucleis reparatur. Quando vero commotio carnis de genitalium in somno incipit, & emissio feminis in vigilia accidit, si vigilia fuerit completa, & si fuerit delectatio carnalis, est veniale peccatum. Quando enim non est plene excitationis desiderium, non habet iudicium omnino deliberatum; & ideo non poxill letaliter peccat. Si vero homo sit omnino expectatilis, & perfectus vigilans, tunc nec incipiat fluxus spermatis, vi commotionis carnis concitate in somno; nec tum sub mor-

tali tenet hominem vim inferre naturæ, & illius cursum ac naturam ac innocuo principio proficentem interrumpere, docent Salmanticensis *tract. xxvi. cap. vii. punct. 2. numer. 31. & punct. 2. numer. 74.* & pro hac sententia laudant Navarrum, Sa. Graffium, Azorium, Corobam, Trullenchum, Fagundes: quoniam principium illius pollutionis innoxium est, & cuiusque culpe vacuum: est quippe spirituum animalium alacritas, & concupiscentia carnalis ardor in somnis accensus. Hæc omnia absolute culpa contingunt. Ergo effectus illius commotionis, nempe effusio seminis culpa carebit, si homo vigilans negative se habeat. Deum attente oret, a voluntaria delectatione animi sui præservet, actusque oppositos eliciat, atque in Deum mentem erogat. Improbare non audeo hæc sententiam, maxime quod doctrina D. Thomæ supra relate conformis non obfcurè appareat. Periculum tamen in praxi plena est. Nam, si effusio seminis ante vigiliam non fuerit incepta, impediri facile potest. Si autem semine lumbi decidit fuerit, & cursum suum intra vasa interna iam inchoaverit, licet fors ad huc non eruperit: emissio seminis pro incepta habenda est: & sic videtur licita permissio continuationis. Quare, si emissio seminis inchoata non fuit, contemdam suaderem; si autem fuisse incepta, non damnarem permissio continuationis. Quod obfervare videtur interruptioni illius pollutionis esse laetitiam detrimentum, quod semine decidit, & vi recitatur, ita corruptione inferre restantur mensuri. Sed medicorum iudicium experientia plurimumque abique sanitaris detrimentum vim tibi fecerunt, & pollutionem combauerunt, non tamen auctoritas esse evincit, ut decretorium sit in causa ista. Verum quia non omnes sunt eiusdem roboris, & fortitudinis, ideoque regula generalis prædicti non potest. Sanitas corporis magis momenti res est. Quæ huic obitare videntur, hominibus imponentia sub culpa gravi non sunt, nisi evidens ratio id iudicet. Quare summa cautio opus est in hac lubrica, & viscosa materia. Conscientia puritas, morumque integritas illorum qui talia patiuntur, regula erit interpretandi dubia in meliorem partem.

L. Quæst. XV. *lectum ne est desiderare in vigilia, ut in somno pollutio accidat absque culpa ob somni honestatem, nempe sanitatis, & ex necessitate extinguende?* Resp. Adfirmant plures recentiores, Salmanticensis *tract. xx.*

cap. vii. punct. 5. numer. 52. & tract. xxvi. cap. vii. punct. 3. & penes eoldem Navarrum, Sa. Graffium, Sæmra, Sphæster, Luffino, Salar, Taboan, Pillalobos, Bouenoa, Libonay Sanchez, Caritans, Villanovæ, Sabianantives, Salsalifer, Cypriopalans, Videntes. Ratio, quam præstant, hæc est. Pollutio in somno contingens, a causa pura naturali, & innocua proficitur; atque adeo non est intrinsecus mala. Ergo desiderare videtur antecessors. Pollutio sic contingens omni libertate destituta est. Ergo omni malitia caret. Quod autem malitiam expers est desiderari iure potest. Idem enim formatio, & homicidium sunt intrinsecus mala, qua delibere hæc sunt: si enim abique omni libertate quis hominem volens, aut ignorans occideret, non peccaret. Cum ergo pollutio in somno capta absque deliberatione accidat, immanis est ab omni culpa, ut fatentur omnes. Ergo desiderari potest, tanquam res indifferens, maxime ob finem honestam laetitiam continendam.

LII. Addunt citati Auctores, & postissimum Salmanticensis Schollæ T. I. *tract. xlii. dist. 5. numer. 39.* licet non esse desiderium inefficax ariam pollutionis, que in vigilia contingit ex mera causa naturali. Immo, quod plus est, contendunt, licitum esse de eadem pollutione ut prædicti delectari, & in eadem consistere, dummodo consensus sit inefficax, nihilque conserat in executionem. Annuadverunt tamen, quod quamvis hæc doctrina speculative vera sit, practice nihilominus periculi plena est. Verum, non practice tantum, sed absolute hæc doctrina laxa videtur. Distinctio hæc practice & speculative delectationis in genere morum, quando circumstantia aliqua in praxi non occurrat, citum non occurrat in prædicti casu, futilis est, & commentitia. Delectatio de pollutione præfenti recepte inoperabilis est ab influxu in executionem, atque adeo delectatio non est omnino inefficax, sed aliquo modo efficax. Hæc de hæc loquitur Salmanticensis Schollæ, ut fatentur & ipsi Salmanticensis Morales *tract. xi. cap. xlii. punct. 5. numer. 54.* Præfatum itaque doctrinam, & tanquam falsam, & laxam, relicimus. Nec vacat ligillatim expungere que in talis sententia confirmationem promittit: scilicet omnia corrumpunt, Quoniam, ut communis fertur proverbium, moralia moraliter tractanda sunt; atque adeo, si que in praxi vix, ac ne vix quidem absolute culpa contingant, absolute illicita pronuntianda sunt, postissimum nihil gravissima urgeat necessi-

cessitas aliter sentiendi. Nulla autem adeo necessitas, vel adeo potest que aliter sentere cogat. Ideo absolute & speculative, & practice recitanda ut noxia doctrina.

LII. Convenit penes omnes, illicitam esse delectationem de pollutione nocturna etiam præterita, que ortum duxerit ex tactu proprio, vel alieno, aut ex turpi cogitatione, etiam in somno habitata: quia tunc pollutio non fuit mera nature evocatio, sed consuevit causæ finibus, atque adeo obiective materialiter

LIII. Paucis rem concludo. Gaudere de nature levamine lecto ex pollutione naturali in somno habita nullum est peccatum. Gaudium enim est de effectu bono: Idque docere videtur D. Thomas loc. cit. *si autem placeat ut nature exoneretur, ut oblectatio, peccatum non constituit.* Nota tantum Angelici Doctoris pluraliter. Non dicit, si placeat pollutio absolute; sed si placeat se, id est reduci in specie tanquam exoneratio nature, tum peccatum non creditur. Non ait, peccatum absolute non est, sed non creditur. De desiderio futuræ pollutionis nec verbum habet.

LIV. S. Antoninus II. *Part. tit. vi. cap. 9.* inquit. *Appetere habere pollutionem præcepta detractionem nature tantum sine peccato, ut est sine hoc quod detractionem, sed via naturali, non est peccatum.* Hæc S. Archiepiscopi sententia communis est, ut vidimus, penes recentiores Theologos.

LV. Adverte sententia Theologi argumenta opponunt valde gravia. Et in primis arguit a paritate duarum propositionum que damnate ab Ecclesia sunt. Altera est 13. inter præscriptas ab Innocentio XI. *si cum peccata moderatio facta, potest aliquis peccata mortali de vita alterius vitare, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficax affectu vitare, & delectari; non quidem ex compassione persone, sed ob aliquod temporale emolumentum.* Altera est 14. *licetum esse filio gaudere de homicidio parentis a se in sollicitate perpetrato proprio ingenio directis in de ex hereditate successus.* Hæc secunda non tantum ingerit difficultates: quia sermo est de homicidio, quod absolute, & natura sua malum est. Licet enim in ebrietate perpetratum non imputetur ad culpam; non propterea definit esse malum, ut dicitur, materiale. At prior sententia ita connexa videtur cum opinione que de agnatis, ut nullum assignari delictum posse videatur. Nam si licitum non est desiderio inefficaci appetere mortem naturalem hominis ob emolumentum temporale, quomodo licitum erit appe-

tere pollutionem naturali via contingenter, ob levamen corporis? Respondent Salmanticensis *tract. xx. cap. xii. punct. 5. numer. 53.* adeo illicitum esse delectationem fornicationis, de homicidio, quia malum obiecta mala; pollutionem tamen fieri licite ab homine, quiaque voluntas libet. Sed gaudium a natura proprio, non est actus hominis: sed pura nature emanatio, ut urina, indor &c. Hanc respondentem tenet etiam P. Spretz *tract. xi. cap. vii. sect. 4. §. 4. numer. 54.*

LVI. Verum respondent illi consistere non videtur. Nam propositio 13. damnata de desiderio non homicidii, sed *motus naturalis* aperte loquitur. Motus naturalis non solum a natura permittitur, sed naturam ipsam consequitur. Hæc motus, ex morbo seu infirmitate naturali promittens, non est actus moralis, sed effectus physicus. Non potest induci ab homine libero: sed oritur a causa physica, & naturali. Porro desiderium inefficax illius motus naturalis, ob emolumentum temporale, illicitum est ex Ecclesiæ testimonio. Ergo eadem ratione illicitum est desiderium inefficax pollutionis. Reponunt alii, mortem esse omnium uniorum maximum in genere peccati, nullum malum est, ne physicum quidem immo est quod superfluum, quod, ut sibi notum, natura recedit. Ideo licet illam inefficax desiderium appetere. Hoc responsum quale quale dicitur assignare videtur; non tamen plene satisfacit. Quæritur utraque res, sponcio impugnat ab illis Theologis. Emissio seminis extra copulam contingens iure nature verita est, ut ex sequenti damnata propositione patet. *Meliores tunc natura prohibita non est unde, si Deus non nos interdixisset, sepe esset bonum, & aliquando obligatoria sub mortali.* Pollutio ergo intrinsecus mala est, quæmodum fornicatio, vel homicidium. Ergo licet illicitus est, vel fornicationis, vel homicidii appetitus, etiam inefficax, ita vitiorum est inefficax pollutionis desiderium. Addunt præfati Theologi, ideo pollutionem malam esse, quia tenet a natura generationi delinquentem, extra vas effundit. Hoc autem intrinsecus malum est, quia directè pervertit naturam ordinem. Quod huius ordinis perversio in somno evadit, non tollit quin in se mala sit materialiter, licet idum.

demtaxat efficit ne culpe formali homini dormienti imputetur propter defectum libertatis. Fluxus ergo spermatis generationi interveniens extra vas debitorum, & copulam consequentem, siuape natura malus est, siue in vigilia, siue in somno accidat. Hoc solum differens est, quod dum in somno contingit, culpe non imputatur, ob libertatis defectum. Ceterum non ideo pollutio que in vigilia accedit, mala est, quia voluntas consentit; accedit, sed contra, ideo consentius voluntatis in pollutionem malus, & vitiosus est, quia pollutio inrationalibus mala est, & naturæ ordini adversa. Et hoc verum habet in omnibus, que naturæ iure vetita sunt: de quibus dicitur, ea non esse mala, quia prohibita; sed ideo prohibita esse, quia mala. Similiter non ideo pollutio mala est, quia deliberate appetitur; sed contra, ideo deliberatus appetitus pollutionis malus est, quia pollutio est natura sua, & intrinsicè mala. Cur pollutio in somno accidens culpe non adscribitur? Quia deficit deliberata voluntas. Ergo, accedente voluntate deliberata, peccatum imputatur. Ergo dum quis illam deliberate appetit, licet inefficiter, immoratur peccat. Hanc sententiam defendunt Sotus in *W. dist. xli. quest. 1. art. 7.* Ledesma in *1. Part. cap. xv. quest. xxxv. art. 7. ab. 6.* Valentia 2. 2. *dispe. 12. Bartholomæus Medina 2. 2. quest. xxxv. art. 6.* Lopez in *1. Part. instruct. cap. lxxv. Azorius Tom. 1. Libr. V. cap. vi. q. 10.* Petrus Tapia Tom. 8. *Lib. III. quest. vii. artic. 8. numer. 3.* ubi laudat pro hac eadem sententia Hadrianum, Lorcan, Scotum, & Crodoban. Eandem defendit Petrus Ballerinus in eruditiss. suis enarrationibus ad S. Antonii II. *Part. tit. vi. cap. v.*

LXVII. Postquam hæc scripturam, vidi opus theologum P. Caroli Billaut, qui Tom. 2. *distert. vi. art. 13.* priorum adimittentem opinionem sulo calamo defendit, eamque perscrupulosè fura, transcripta contendi. Verum non ita luculenter fuit illa verba, ut interpretationem non excipiant. Fator tamen huic opinioni aliquo modo S. Thomam favere. Quare ego ipse Tom. 1. *distert. v. obiter*, occasione respondendi alicui obiectioni, licitum admitti gaudium in alio obiectioni, licitum a mera causa naturæ, siuæ fluxu seminis a circumstantia sublevari, prædicentem. Quam tamen ibi dixi sicut, iuxta ea que mox libellian intelligenda volo.

LXVIII. Post relata igitur utriusque partis rationum momenta, pauca iple adiciam a

que mihi probabiliora videntur. Emisso seminis in genere physico considerata non videtur secundum se mala. Nam si secundum se metaphysice in sensu mala esset, neque per copulam coningalem licita fieri posset; quod est absurdum. Quare non video cur physica emissio seminis, quatenus est mera exoneratio natura, omni vitiosa causa leionata, ut est emissio urinae, sudoris, salivæ, dicenda sit peccatum materiale, de quo nunc sum quam gaudere licet. Quid? Superfluit naturæ tempore: & via nulla patebit, per quam illud erante natura valeat, nisi per matrimonium? Omnes ergo ad matrimonium adstringentur, ut hæc peccata materialia declinent. Unde, quod, si luxus iste physici dicitur peccatum materiale debet? Nullo enim modo neque libere, neque necessario voluntatis effectus est, sed omnem voluntatem præcedit. Ipsa physica corporis complexio, & temperamentum, semen illud abique illa vitiosa commotione, ut supponimus tunc, relictis, sicut reicit urinam, ludorem, spermatis. Cur ergo peccatum materiale vocandum? Illud dicitur peccatum materiale quod res ipsa a voluntate produciunt, sed cum inadverentia omnino inevitabili, vi cuius eidem non subtrahitur. Præfata physica seminis emissio a sola natura corporea proficitur. Nullo ergo modo peccatum materiale erit. Hæc circa decisionem spermatis in suo physico conceptu spectatam; & a quacumque vitiosa circumstantia præcinitam.

LIX. Quod attinet ad proposi. 14. Innocenti XI. dico considerandam præcipue esse primam eisdem propositionis partem, que est emittendi. *Si cum debita moderatione feceris, poteris abque peccato naturali de vita alicuius trisitari, & de illius morte naturali gaudere, istam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem hoc.* Quis primo aspectu non sentiat illius propositionis hæreticam? *Scilicet de vita ipsorum repugnat ipsi nature inclinatæ, erga vitam, & societatem servandam.* Propositio copulativa est, non disiunctiva. Consentium itaque accipiendi sunt propositiois membra, nempe: *tristari de vita alicuius, & gaudere de illius morte, & istam inefficaci affectu petere, & desiderare.* Hæc omnia simul committit natura sua malignitas produunt. Si a duobus membris separari simpliciter, gaudium, illudque prædicant a quocunque pravo oculo affectu consideres: gaudium, inquam; de morte naturali iuxta causas naturales & divine providentiæ ordinem iam secuta, non video cur gaudium istud absolute

spectatum criminolam sit. An mors naturalis obiectum de se malum est? At gaudium, & præcedente trinitia de vita hominis, & comitante desiderio inefficaci mortis eisdem spectari circumpletur, vinolium esse quis scribit iniquus? Hæc secundum metaphysicam rationem leges dicta sint. Verum quia humana rationem, non iuxta metaphysicam affectu profect respicit, & suis circumstantiis neque delectatur; ideoque neque committitur, neque deprecatur; ideoque licitum esse gaudium de morte alicuius: tam quod modum vitæ hominis bono dinate prævalens hereditariè obtinendæ; & qui gaudet de hac vitæ extinctione propter hereditatis confectionem, ordinationem præterit, & minus bonum bono dinate maiori præfert: tum quod in tali gaudio non inclinat, & qui huic periculo delibetare se exponit, peccat. Diximus saepe opinatum moraliu laxitatem inde frequentiter proficisci, quod non pauci recentiora humana officia ad metaphysicas abstractions revocant, & quod licitum in metaphysica speculatione vident, licitum in praxi adjuvant. Quam opinandi methodum in controversiis moralibus dirimendis perniciosam asserimus. Multa sunt tum in metaphysica consideratione, cum in executione, criminola. Aliqua sunt in metaphysica præcitione ad ipsam, que in praxi ob aliquam circumstantiam, vel expressam, vel occultam, vitiosa sunt.

LX. His constitutis, quamvis deest spermatis absolute & genere suo, prout a causa mere naturali emanat, dicitur valere indifferens, & non mala; tamen in praxi illam inefficaci appetitu delectare, aut de ea iam sententiã gaudere, illicitum esse, mihi probabilis videris. Et primam quidem securo esse potest ne in hoc desiderio tametsi inefficaci seminis aliquid praxi, & oculisissimè voluptuosi affectus laboreat? Qui secum in tam lubrica, & viscosa materia ab omni inordinata appetitione se iactat, quam ellet pruden- tiam, ceteri videntur. Rufus quis aliter potest, nocturnam hanc pollutionem a sola, & mera physica causa oriri? Plura occulta criminis perpetratum; & in exacte lobrietatis violatione, & in nimia corporis nutritione, & in insipienti demalendique carnis nomine desideris, & in negligentia sentium nostrorum custodias, & in curiosa cogitationum mentis nostræ evagatione. Quis te tutum efficere potest, ne ex aliqua oculisissima vitiosa causa a te posita, pollutio aut orta, aut oritura sit? Nullo ergo modo tibi permitto vel gau-

dero de eventu totoculisissimis infidibus obnoxio, vel desiderare eundem affectum, quantumvis inefficaci. Facilliant similia gaudia, taliague delibetaria a calliditate christiana. Fatorum vel ipsi adversaria tententur paroni, desideria hæc periculum plana esse. Non est ergo cur licitum afferamus sive desiderium, sive gaudium de re quam periculorum plenam ultro resantur omnes. Aliud remedia sanitatis nostræ repetenda sunt quam ab hac lubrica nature exoneratione. Mens nostra facillime agit cogitationis suæ ab omni turpitudine præcinitis similes delectationes, unumque respectum ab altero seingit, sed voluntas amat, gaudet, iactatur de re ipsa, & in ea obiecta que concupiscentiam fovent, accenduntque, vehementi impetu abripit, & præcitionis intellectualis confinia transit.

LXI. Ad autoritatem S. Thomæ denuo repo no, non esse adeo inculentam, ut legitimam interpretationem recuset. His paucis verbis, que facillime negotium possent, tota clauditur eius autoritas. Si autem placeat ut naturæ exorbitatio, vel allevio, peccatum non creditur. At Angelicus: Si placeat pollutio, ut, ideo sit hæc ratione exonerandi naturam, non creditur esse peccatum. Ratio autem reduplicativa, ut Scholasticus docent, ea est que primum obiecto dat speciem, & in quam actio tendit. Contra opponit P. Billaut. Si S. Thomas intellexisset, non de pollutione ipsa, sed de eius bono effectu, non dixisset *quasi sub formidinis*: Non creditur peccatum. Certo enim certius est apud omnes, licitum esse gaudere de sanitate obiecta per pollutionem. Te ergo fatente, cum formidine loquere S. Thomas. Ergo ultra illius principia aibi explicita, in te adeo periculosa declinandam formidit eis, & adhaerendum doctrine certe. Quod labit P. Billaut, concedimus omnes absolute. Ceterum in praxi vel ipsum gaudium de sanitate consequente pollutionem, periculo non caret. Quoniam violentissimus amor voluptatis insubillissimè, & quali ex insidiis sive sanitate occultans animam, & voluntatem salit. Licetio cautiissime morte suo dicit Angelicus: *Peccatum non creditur.* Quoniam etiam dum tibi de sanitate gaudere videris, non ideo certus es te non gaudere de pollutione interente latentem ob insulam in hæc dæa connexionem. Quamobrem, omnibus spectatis, hoc consiliu insum esse. Dum hæc contingunt, odio habenda, detestanda, Deus orandus, ne polluti nostra corpora permittat. *Præcidi recedant somnia, & nocentium phantasmatum hostem que*

UNIVERSITATIS

UNIVERSITATIS

que nostrum comprimere, ne polluantur corpora. Vix quidam homines robustissimi edere solent ad firmam valendinetiam; & ob tenuitate levamini taleni eventum confosque gaudebunt, herabuntque. Nonne circumstanti tempore suspicandi occalorem ingetti, vobis gratiam, non latitatem, esse velle pabulum, regam? Naturae piti imperia laboris, ientis, alibiue penitus deservit, & pollucit venenata remis detestatur.

CAPUT XIV.

Sodomitae actio, eiusque enormitas.

I. N. Sodomitae scelus definit D. Thomas 2. 2. quae. clv. art. xi. esse concubitu ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum, vel feminae ad feminam. Clauula ad non debitum sexum distinguunt sodomitae crimem ab alio luxuriae speciebus. Fornicatio enim, adulterium, incestus, rapina, fornicationem sunt concubitus viri cum femina. Sodomiam ergo est, cum masculus accedat ad masculum in vale proproliero, & femina accedit ad feminam in vale sine proproliero, sive anteriori. Differt etiam per praefatum clauulam sodomia a bestialitate, quae est coitus cum alterius speciei lapidulo.

II. Sodomiam tam accipit denominationem a Sodome civitate incestus, qui postulatum hoc inveniunt luto herabant; ut colligitur ex cap. xix. Genes. ubi narratur, Angelos, inopelios domum Loti, quositas a civibus Sodome, fuisse ad hoc flagitium. Peccatorumque Loti, & dicitur eis: Ubi sunt viri qui intractaverunt ad te? Ede illos lites, ut cognoscamus eos. Haec quoque piee inquinatae erant finitiae civitates Gomorra, Adama, & univerfa sere terra Chanania.

III. Quam fit enormis & monstruosa sodomie iniquitas, inde colligitur quod igne & sulphure etiam in hoc mundo Deus ultus est tantum scelus, ut habetur Gen. xix. Dicit itaque Dominus: Clamor Sodomitum, & Gomorrae nimis multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendemus, & visitabo civitatem quam venit ad me, opere compleverunt. Supplicium quo infandum flagitium multavit Deus, deleribitur Gen. xix. Ignitum Dominus pluit super Sodomitam, & Gomorrahem sulphure, & ignem in Domino de caelis & subvertit civitates has, & omnem circa regionem, universos habitatores urbium, & cuncta terrae circum. In eiusmodi nefandis concubitorum peccatae mortis quoque constituit Deus Levit. xx. Qui dormierit cum masculo contra feminam,

utroque operatus est in facie meret merentur.

IV. Patet omnes vehementer adhibentur in tantum crimem, quoque in tantum iudicium exagitant. Sed praecipue S. Ioannes Chrysolomus hom. xxv. in epistola Rom. Rom. si de fornicatione Paulus dicit, dicit, peccatum omne quodcumque commiseri bono, contra corpus esse & qui autem fornicat, contra se ipsum corpus delinquit: quid de sodomitae delictis, quia ipsa tantum est fornicatio, dicitur? Neque enim hoc solum dicit, quod delictum sine sit, sed quod peccatum, quia est, nimis eorum esse. & quod neque in hanc transierit naturam, neque quomodo habere iustitiam, sed communitate utriusque delictus praeiudicium; dignus quem non viri, non feminae lapidibus a se expone, tanquam qui utrumque genus natura afficit. Atque ut intelligatur quantum hoc delictum sit, quod ad se addens praesertim fore ut se excoetent efflueret, & non ab eo tanquam exitus delinqueret? Tu vero te ipse non ex vivo carnis effluere, sed animal hoc amantem esse vides. Quid autem, quae si quis proproliero, praesertim se ut viri pariter, & a parte in lecto decumbant, nonne ita excoetentur? At qui sit fuerit, deterior conditioe sunt. Neque enim par idemque fuerit in multo rem naturam migrare, & vir interius moerens, semetipsum fieri, qui potius neque lo, neque illud fuerit. Purima ibidem persequitur, & Ede illi admojos vito peratore vito monachica ca. vii. contra hoc infame scelus.

V. Quae I. Est ne verum sodomiam crimem, si femina coeet una altera femina? Resp. Adfirmat communis, & vera sententia. Quoniam tum datur coitus contra debitum sexum, in quo proprie scelus sodomitae, quum est. Sive ergo femina utatur alieno instrumento, sive seculis, quando concubant cum altera femina, etiam in vale anteriori, crimem sodomiticum perpetrat. Gravior tamen peccat, dum utitur alieno instrumento: quia tunc praeter legem indebitum est quoque indebitum instrumentum.

VI. Quae II. Vir cognoscens mulierem in vase proproliero, committit ne sodomiam crimem? Resp. Disputant in utramque partem Theologus D. Thomas, cui maior Theologorum pars subscribit, docet non esse sodomiam, cuius natura posita est in concubitu inter personas eiusdem sexus. Quoties autem diversitas sexus servatur, licet non servetur debitum vas, ut in questione propolita contingit; committitur gravissimum crimem contra naturam, sed

sed non sodomiticum. Deformitas quippe peculiaris est, & formaliter diversa, non servare debitum sexum, & debitum instrumentum, ac non servare debitum vas, debito sexu servato. Sed in sodomia non servatur debitus sexus, nec instrumentum. Quando autem vir concubuit cum femina, servat debitum sexum. Ergo vir concubens cum femina, non committit sodomiam. At quia non servat debitum vas, dum eam cognoscit in vase proproliero; perpetrat vitium contra naturam. Ergo est diversa peccati species. Argumenta quae contra opponuntur, praeterea; quia res adeo est plana, ut severius de seutienda non videatur. Quamquam vero hoc vitium non puniatur poena sodomitae debita, gravi tamen suspulio plebi meretur. Quod si contentas misulandum esse poena sodomitarum, non valde repugnaverim. Nam licet, attenta metaphisica definitione, crimem sodomiticum de seculo non sit; eodem tamen effectus indicit, & repta parum a vero sodomitico flagitio distat quantum ad effectus quantumvis, ut dixi, natura eius metaphisice spectata, speciem diversam subeat. Quod cum valde monstruosa sit, & naturae pariter, nihil obitare videtur quominus poena in sodomitico conditura plectatur.

VII. Quae III. Circumstantiae agentis, & patientis in sodomia sunt ne adeo graves, ut manifestari in confessione debeant? Resp. Videtur probabilior sententia negans. Quoniam natura nefarii criminis sodomitici non postulat ut semen immittatur intra vas patientis; sed lat est quod agens penetret vas illud; cum in hoc congressu generatio sperari nequeat. Porro quod in tali consecratione unus sit patient, non videtur deformitas tanta esse, ut conuiliat peccatitate debitum illam manifestandi; nec referre quod agens semen etiam immittat; cum hoc ad sodomiam crimem non requiratur. Et haec opinio mihi magis aridet, eo quod in his flagitiis nefandissimis exponendis maior, quoad fieri potest, servanda est brevitatis, & pressa narratio; nisi evidens necessitas oppositum postulet. Quando etiam masculi se se possunt, unus incubans, succubante altero ad modum mulieris, non est necessaria haec manifestatio; dummodo nullus sit affectus ad vas proproliero, seu ad sodomiam; sed satis est dicere, mutuo se se possuille. Si quis tamen alterum seduxisset, tantum illud foret manifestandum.

VIII. Quae IV. In sodomia scelere sunt ne explicandis gradus conjugunitatis, & affinitatis? Resp. Sermo nunc est de sodomia, Conc. Theol. Tot. IV.

sive pressa, sive late accepta; ita ut si sodomia proprie accepta addat circumstantiam incestus, idem dicendum fit de sodomia improprie lumpa; ut cum vir concubuit cum femina, non servato debito vase. Prima sententia docet, sodomiam inter cognatos non esse incestum. Secunda incestum committi docet in primo, & secundo, secus in tertio, & quarto gradu. Tertia admittit perpetrari incestum, sed eandem in omnibus gradibus adeo ut incestus sodomiticus in primo gradu non distinguitur specie ab incestu in quarto gradu.

IX. Probabilior & vera sententia eodem modo dicitur de copula sodomitica, ac de copula fornicaria quantum ad incestus speciem contrahendam, ita ut omnes coitus sodomitici, sive perfecti, ut inter masculos, sive imperfecti, ut inter masculum & feminam, in vale proproliero habiti, inter personas conjuguntur, vel affines, in linea recta, aut transversali; & inter cognatos legales, aut spirituales, addant speciem incestus. Hoc solum distinguendum est, quod incestus sodomitici non sunt impedimentum ad contrahendam matrimonium. Ceterum quod contrahatur haec incestus deformitas, ratio est manifesta: quoniam aequa, immo gravior, leditur reverentia debita inter conjuguntos, & affines per coitus sodomiticos, ac per coitus naturales. Ergo utrobique committitur incestus. Porro cum Ecclesiae lege statutum sit, hanc reverentiam ledi usque ad quartum gradum, qui concedant ledi in primo, & secundo, facti debent violari etiam in tertio, & quarto gradu. Quid quod qui tactibus, oculis, amplexibus, vel palliationibus agnoscit conjuguntam, vel affinem, incestus crimem incurrit? Et, quando ultra tactus, amplexus, palliationem addit quoque abutem nefarium indebiti vasis, incestum non contrahet? Haec omnia manifesta sunt.

X. Quae V. Sunt ne omnes sodomiam infideli species? Resp. Praecis circumstantiam, omnes sodomitae sunt eludendi species, ut omnes sodomitae inter masculos, vel inter feminas. Variantur vero ex circumstantiarum diversitate, ut ex conjugunitate, affinitate, & cognatione, quemadmodum distem est. Item, si complicis persona fit licita vero, aut matrimonio; si interveniat violentia, oppressio, fraus; tunc ob circumstantiarum diversitatem varias sodomitae induunt species, iniustitiae, sacrilegii &c. quae omnes explicari in confessione debent.

XI. Si quis virginem sodomitice agnoscat, non esse explicandam circumstantiam, docent

recentiores nonnulli: quam opinionem probabilem indicant Salmanticensis *tract. xxvi. cap. vii. puncti. 5. n. 99.* Verum oppolitur mihi dicendum videtur. Dum enim virginitas corpus pollutum, deformitas peccolam est. Si fiat in vase casto, est iustitiam; si in posteriori, est feditas linguo iplo quo detinetur, quo deterior est concubitus pollutioris anteriori.

XII. Quid, si copia sodomitica cum conjugata aliena habeatur? Circumstantiam necellario manifestandam induere consuevit hanc, extra disputatorem est, aut esse debet. Concubitus enim, siue vir sit agens, siue femina patitur, in concubitu sodomitico fidem conjugii transt, carnem dividit, matrimonio iniuriam irrogat. Si admitterit est divorii causa, poriore iure coniugum separationem inducet crimen nefarium, eo quod maiorem patriam infamiam, & coniugem efficiat odiosorem.

CAPUT XV.

De penis in sodomitis, siue laicos, siue Clericos, constituitur.

I. DE penis a divina lege constitutis iam dictum est supra. Ad tunc est reliqui ut penis ab humanis legibus tum civilibus, tum sacris laicis breviter indicemus. Et primum, Ethnici ipsi pena mortis multabant sodomitas, utpote humane generationi, & propagationi infestis, humaneque naturae temerariis. Haec nostra tempestate vicinioribus puniuntur sodomites, super quos Deus pluit ignem, & sulphur de caelo. Insuper legitur textus, quos non vacat transcribere, qui hoc supplicium praescribunt.

II. Canonicae leges excommunicationis anathemati subiciunt laicos, ut colligitur ex *cap. Clerici de excessibus Praelatorum*. In Clerico vero haec sunt. *Quicumque illa incantatione qua contra naturam est, preter quam ius Dei tenet in filios descendit, & quicumque crinitas igne consumpsit, de prebendis fuerit laqueare si Clerici fuerint, detrahuntur a Clero, vel ad agenda pertinentiam in monasterio detrahuntur.* Severius in eos animadvertit S. Pius V. in sua constitutione, quae apud Cherubinum est *xxvii.* in ordine, edita anno 1568. in qua haec habentur. *Omnes, & quoscumque Presbyteri, & alios Clericos seculares, & regulares, cuiuscumque gradus, & dignitatis, tam astra velas excoerentes, omni privilegio clericali, amittente officio, dignitate, & beneficio ecclesiastico praesentis canonice auctoritate privamus; ita quod per iudicem ecclesiasti-*

cum degradati, potestati statim seculari tradantur, ut de eis illud idem caput inspicitur quod in laicos, hoc in excoerentes, legitimum reperitur sanctionibus constitutum.

III. Quod II. *Incubuit in praesens penas Clericus sodomita, si in concubitu semen non prohibet, operet delictum seminum debet, & natura ipsi horret talia proponere, & displicere.* Verum quia in examen communiter vocantur, idcirco eadem indicia relinquere, ut operantur, neque: Ad propositum questionem communior recentiorum sententia est negativa. Nam, quando lex sub pena delictum prohibet, operet delictum consummatum esse, & perfectum, ut recantem reus lubere debeat. Siquidem leges penales stricto in sensu interpretantur sunt. Porro sodomita non est perfecta abique seminis effusio. Quomobrem, ubi hoc crimen referatur ab Episcopo est, non est omnino relevationi, nisi fuerit effusio seminis. Hanc sententiam defendunt Salmanticensis *tract. xxvi. cap. vii. puncti. 6. n. 109.* & pro eadem citant *Saxat, Gersonium, Marchinum, Bonacium, Dinonem, Fillionium, Sayrum, Dabiam, & alios.*

IV. Laudati Salmanticensis *loc. cit. puncti. 5. n. 99.* docent, non esse circumstantiam experientiam, utrum quis agens fuerit, aut patiens, eo quod ad naturam, & essentiam sodomitici non requiritur seminis effusio, cum contra sit ad generationem non tendat. Copula cum femina in vase naturali ut sit perfecta, seminis effusioem requirit, quia haec ad generationem instituta est. Natura ergo & essentia nefandi criminis integra salvatur in sola penetratione valis. Porro, quoties integra natura delicti habetur, tum exere in idem constituta subsunde sunt. Utique effusio seminis complet, & absolvit opus nefarium. Ceterum, hac seminis effusione subsulta, tota & integra consistit sodomice essentia in valis indebiti penetratione. Regula illa, quod leges penales stricto in sensu interpretantur sunt, suas habet exceptiones. Quando enim delictum bono communi infidus fuerit, immo iacturam illis multum; tum non in favorem rei, sed legis, fieri interpretatio debet. Sodomiticum vitium horrendum scelus est, quod & caelo ignem, & sulphur devocet, humani generis speciem destruit, naturam inquinat, deturpat, infamiam. Ergo, his omnibus spectatis, probabilis mihi est, coitum sodomiticum, quoties ad valis penetrationem, & crimen esse reservatum, & penis a iure constitutis obnoxium. Nec obest quod crimini aliqua accidentalium circumstantia delicti, si in-

si integra natura eisdem habeatur. Farentur autem adferant ad naturam criminis sodomitici nullatenus requiri seminis effusionem.

V. Quod II. *Clericus, agnoscentis feminam in vase prophanis, incurrit ne penes praesentem in casu, Adfirmant Auctores, qui contendunt, veram esse sodomitiam coitum cum femina in prophanis vase. Negant vero qui loquuntur hanc esse solum in naturalium concubendi modum; licet sodomitiam praese acceptam. Et quia haec esse D. Thomae sententiam supra declaratum est, ideo haec secunda opinio probabilius mihi est od tanti viri auctoritatum.*

XI. Quod III. *Qui patitur sodomiticum concubitum, sum non penis a iure laici obnoxius?* Resp. Sententia affirmans vera est. Quamvis poena constituitur sunt adverfus sodomitas patientes, ac genes.

VII. Quod IV. *Qui semel, aut bis perpetret sodomitice errorem, obnoxius non est poenis a lege statutis?* Resp. Sententia negans videtur probabilior. Nam S. Pius V. licet in priori constitutione adverfus sodomitas adhibet verbum *perpetrantes*, cuius significatio cadit etiam supra unicum actum; tamen in posteriori constitutione usus est verbo *excoerentes*, quod verbum frequentiam, & repetitionem actuum iuxta communem significationem insinuat: qui enim actum aliquem elicit cuiuslibet artis, talem actum excoerere minime dicitur. Confirmat hanc sententiam Martinus Navarrus in *Manuali cap. xvii. num. 249.* ubi testatur, Gregorium XIII. sibi asseruisse, data opera verbum *excoerentes* insertum fuisse posteriori constitutioni, & substitutum priori constitutionis verbo *perpetrantes*. Hec inferunt. Ideoque arbitrantur comprehendere eos qui quos ex usu continentur id excoerent. *Idem. l. secundum, §. illud, ff. de E. illi. ad l. i. per quem Barthol. in proam. ff. num. 10. in cit. ar. hinc, vel mercatorum licet eorum qui semel aut iterum errorem, vel meretriciam excoerit; sed eorum qui reus, ut cuiuslibet habitus pro talis. Sicut etiam ergo, & abigitur non dicitur quis pro uno vel altero actu. Ex h. i. i. si figuratus, §. Errorum, ff. de eodem & l. ff. Abig. Et ita temperanda videtur Extrav. saltem quoad formam conscientiam, ut solum comprehendat eum qui sic labitur in praesentem crimen, ut loci sui arbitrio duci possit excoeritur eius, non autem qui tantum cadit aliquoties, & patitur seipso. Extrema vitanda sunt. Qui semel, aut bis ex passionis impetu, & occasione occurrit labitur, mea sententia non est penarum iuberitate multandus. Ceterum neque expectanda est continuata tanti*

crimini professio, ut illius sententiae patroni docere videntur. Crimen est bono communi directe infestum. Cancer est insuper natura terrens. Si sodomita deprehendatur praeroriam, aut sociorum iudiciorum; si peculiaris praeroriam, & ad vitium praeroriam impotens, & essentiam appareat, post peccatum, aut tertiam vicem supplicio supplicandus est. Praefendum est privato communis bonum. Leges penales benigne interpretantur sunt; quoties elementia in reum non sit feretia in innocentes, & quoties bonis malitia in ipso sitat, ac non propagetur. Ceterum, quando locus aliquorum immunitur alios inficiat, vel inferre possit, tum fontes severe corrigendi, atque puniendi sunt; ut elementia, & iustitia exerceatur erga innocentes, quorum ratio semper habenda est, antequam iustitiam, & praeroriam abolatur.

VIII. Quod V. *Clericus, nefarius sodomitis actum excoerens, incurrit ne beneficium privationis, aliasque penas suspensionis &c. ante iudicis sententiam?* Resp. Negant recentiores plures. Leges, inquit, haec sunt oportet. Quod autem rei debeant temetipso condemnare, poenamque ipsi imponere, nisi duram videtur, Quomobrem nullam incurri poenam, quae iure aliquo acquiritur, ante iudicis sententiam, docent; quoniam lex aperte pronuntiat, *ipso facto, aut nulla iudicis expectata sententia.* Verum rationes adductae infirme mihi sunt. Cave ne superius legislator potestate subdiciendi sententiam? Nequidem est adfirmatum praeroriam. Quoties ergo legislator constituit, res penis obnoxias esse *ipso facto*, non expectata iudicis sententia, qui defendi potest, immunen a supplicio reum esse ante iudicis sententiam?

IX. Quod mihi verisimilissimum videtur, est neminem adstringi seipsum prode. Si sodomita occidit sit, non reputat ante iudicis sententiam temetipsum diffamare, atque supplicio multare. Si notorius fit, & publicus, tunc constitutus peccare poenas, non expectata iudicis sententia, debet. Offendicilia publica removere iure naturae adstringitur. Debitam quoque compensationem ipsam populo exhibere, & penitentiae argumenta prodere, tur omne praeroriam. Quare mihi minime probatur sententia Salmanticensium, qui *tract. xxvi. cap. vii. puncti. 6. §. 3. n. 125.* docent, Clericum sodomitam, esse incoerere facti publicum, liberum esse a penis plaurum constitutionis. Pro qua sententia laudant *Novarium, Valentium, Sayrum, Rodriguez, Bonacium,*

Barbaram, Villalobos, Ioannem a Cruce, Hieronymum, Trullencium, alioque. Clericus ille publicus sodalium publicam agere penitentiam teneat. Porro, si sincera hae penitentia sit, poenarum severitate in lemetipsum animadvertere debet. Quoniam vero congruentius poenae quam constituta a legitimo superiore? Quis dixerit sinceram esse illius penitentiam qui obedire detrectat superioris, qui poenae a lege praecipitae luere recusat?

X. Quest. VI. Clericus, seu peccati bestialitatis, incurrit ne poenae latae in sodomitatis? Resp. Adfirmans non pœnit, quia lex penalis ab uno ad alium eam non extendi debet, quando eadem utriusque ratio sit, & non comprehensus in lege sit gravior illo expresso in lege contento. Idque habetur in Celsa ad cap. 1. de tempor. ordinaum. Lib. VI. Sed contraria sententia probabilior est. Nam odia restringenda, ampliandi fauores sunt. Et quamquam leges preceptivae reipia extendantur ad alios casus non expressos, quando eadem uget ratio, ut alias dictum fuisse est; tamen legibus penales minime id congruit. Quoniam illa a ratione, quae honestatem spectat, pendunt; hae a voluntate legislatoris. Utique ratio puniendi crimina praescribit; at poenarum qualitates non definit. Sola est legislatoris voluntas, quae unam pœn a'ia poenam imponit, respectu semper habito ad criminis enormitatem. Accedit quod in proposita quaestione non eadem, sed diversa omnino ratio est. Nam bestialitatem inter & sodomiam magna est dissimilitudo. Ad hanc homines proprii sunt; secus ad illam, a qua horror complicitis diversae speciei retrahit.

CAPUT XVI.

De Bestialitate.

I. Bestialitas est concubitus cum indolis alterius speciei. Crimen istud horrendum non variatur iuxta diversas animalium species, sed unicam est speciem animalem, sive enim cotus sit cum aëna, sive cum equa, aut vacca, est eodem modo contra naturam.

II. Ad peccatum bestialitatis revocari solet concubitus cum demone, quia scilicet est cotus cum individuo alterius speciei, immo alterius generis. Præter tamen crimen bestialitatis accedit locus superfluitatis: siquidem concubitus cum demone societatem cum illo prodit; societas autem hæc superfluitatis crimen includit. Quapropter in hoc concubitu, quocumque modo se gerat demon, sive sit succubus ad modum mulieris, sive incubus

ad modum viri, semper sunt due malitie specie diverse. Accidere alix circumstantiæ possunt. Nam, si quis cum demone, specie viri apparente, affectu sodomitico concubatur, erit tertia, præter duas recentitas, malitia speciei. Si sub specie affinis, constanti, aut alienæ uxoris appareat; tunc erit crimen adulterii, vel incestus.

III. Bestialitatis crimen excedit omnia alia flagitia contra naturam, eo quod præ omnibus recedat ab ordine rationis. In ipsa antiqua lege morte plebatur. Qui enim immunda, & peccata coheret, morte moriatur: peccata quoque occidite. Mulier quæ succubuerit cuiuslibet iumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos. Levit. capit. xx.

CAPUT XVII.

De recentis aduersus luxuriam. Probabilissimum benignitas, luxuriam minimum favet, non attendenda.

I. Primum remedium libidinis est seriatim eiusdem gravitatis meditatio. Ob luxuriam flagitium universum humanam gentem, oculo servatis personis, aquarum diluio omnium submergimus fuit. In hoc tam immundi, atque horrendo supplicio gravitatem libidinis, quæ eiusdem causa fuit, quique dissipare, & meditari, valet, ut ibi caveat. Duo sunt in hoc vitio notanda, eius universalitas, & eius malitia. Omnis quippe caro concipiat vitium suum super terram... Finis universæ carnis venit coram me: repleta est terra iniquitate & facie eorum, & ego dispersam eos in terra. Gen. I. Homines qui nunc incolunt mundum, eiusdem naturæ sunt cum illis qui aquarum diluio perierunt. Item libidinis vitium, eadem ad malum pronitas, eadem carnis rebellio, & concupiscentiæ colluctatio aduersus spiritum. Quod si luxurie affectus meditari velis, animo tibi propone duas præstantissimas viros in Scriptura divina commemoratos. David Rex sanctus, & virtutibus omnibus ornatus, adulterio perpetrato, universam virtutum superlethalem exiit, & crudelis naturæ indolens indot: Uiriam quippe familiarum suam, atque de le optime meritum, postquam illos detraxit thalamum, dolo, & fraude interficiendum curavit, Salomon sapientie fons, & virtutum ac innocentie exemplar, mulierum lenocinatus captus, vel ipsius Dei cognitionem abiicit, & in idololatram lapsus est. In his duobus præstantissimis viris, mentis cæcitate, cordis duntaxat, ani-

mi immanitatem, aliorumque malorum cladem, quam libido parit, contemplari cuique parvum est. Si enim tam eminentes viri in exemplum omnium læcolorum prolapsi sunt; quid omnino virtutibus delituti, vitis iniquitati, mente & spirita infirmi, atque proprie carnis, gula, & iraque mancipia triumphos inter familiaris effrontium feminarum congressus iactant?

II. Secundum itaque, & omnium in hac materia validissimum, remedium est fuga mulierum, chorearum, theatrorum, comediarum. Hoc est remedium quod Scriptura, & Patres omnes inculcat. Ecclesiasticus xlii. In medio mulierum nolite commorari. De vestimentis non procedite tinea, & a muliere iniquitatis viri. Melior est iniquitas viri quam multæ benificentiæ, & mulier confusus est quomodo probitum. Emphasi est, quæ vim mulieris ad seducendum humanum cor exprimit. Lenocinia mulieris, etiam pæne, & benefactricis, periculosa sunt consortio hominum vel improborum. Idem dixerat superius cap. ix. Speciem mulieris alienæ multi admittis, & probi facti sunt: colloquium enim illius quasi ignis excandescit. Cogni alienæ mulieris sedas omnino, nec accumbas cum illa in viris, ne forte declinas cor tuum in illam. Plurima alibi est Patribus, & Scripturis in huac finem congeffi, quæ, nec repetant, prætereo.

III. Quam fit hæc teterrima libidinis pestis diffusa, quæ nec Regum purpuras timet, nec squallorem aspernatur mendicantium, ut alibi Hieronymus ait; sed cuiusque status, sexus, professionisque personas aggreditur, inquinat, & maiorem partem abijmit: experientia testatur. Nemo est qui ignis illius flammam non sentiat: omnesque intiam concupiscentiæ rebellionem lugent, & deplorantque tentationum vehemientiam, occasionum frequentiam exasperant.

IV. Cum hæc immanissima hæc tiam humanam gentem invadente confusas nunc vestim plurimum Probabilissimum summam benignitatem. Chores docere, theatra frequentare, familiaria, & diuturna utriusque sexus allogua permittunt, ut licita. Rigorosi insinuant eos qui chores, theatra, promiscuas conversationes Christianis interdicerent. Quis, inquam, confessiones exciperet, si suspensenda absoluto esset his qui recentis oblectamentis indulgent? Hac via se blandos benignoque hominibus exhibent. Sed crudelis animabus est, & fallax hæc bonitatis larva. Castitatem servent necesse est Christiani, aut conjugata. Theol. Tom. VI.

lem, si conjugati sint; aut virgineam, si liberi. Callitas virorum inter mulierum cantus, saltationes, aut theatralia præstigia, vel mulierum inter hominum congressus, & frequentia colloquia, chimæra est manifesta. Ita Scriptura, ita experientia testatur. Quid ergo ad sacramenta accedunt, quoties hæc libidinis fomenta atque irritamenta declinare recusant? Quid Confessarii absolutiois beneficium impendunt, si experientia periculum habent nihil unquam meliores evadere poenitentes suos, qui emendationem spondentes, profatis oblectationibus & illecebris rennuntiare detrectant? Benigne tractandos poenitentes inebriant. Benignissime, subdo ego. Sed namquid benignitas ea est appellanda quæ infirmi vulnera fovet, quæ flagitiorum incitamenta permittit, quæ animas æternum perire sinit? Effræta crudelitas, & immanis lenitas, non clementia, aut benignitas dicenda hæc est. Hæc fit clementia tua. Ob oculos poenitentium statim, nunquam se libidinis oculo subdudum, nisi mulierum conversatione, familiaritatem, theatrorum, & comediarum arque chorearum frequentiam devertit. Si id præstare recusant, ab Altari eo arceto, ne flagitia sagittis accumulentur, & sacrilegia sacrilegijs addantur.

V. Tertium remedium est victus sobrietas, vestitus modestia, otii exilium. Scripturæ sacre admonet crapulam, & ebrietatem luxuriam esse tentationem. Propheta Ezechiel cap. xvi. Ecce hæc sunt iniquitates Sodomæ fornicatrix, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius, & silicium eius. Et Salomon Prov. vi. Luxuriosa res vitium. Et D. Paulus ad Epholos. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Tertullianus Lib. de ieiuniis. Appropius gula lascivia atque luxuria. D. Hieronymus Lib. aduersus Iovinianum. Esus carnis, & potus vini, ventrisque saturitas feruentium libidinis est. D. Gregorius de cura pastorali Part. III. admon. vii. Plethoræ eductas, nique est luxuriam pertulit, quia, dum satietate ventris extenditur, veluti libidinis excitantur. Venter proximus est genitalibus: dum ille repletur, hæc foras emittunt redundantes lascivæ homores. Velium lextis, exquilitus ornatus, vanæque pompæ ad libidinem provocant. Modestia contra vellum, & demissus incessus, animi redolent, & fovet castissimum.

VI. Remedium quartum est vigilans oculorum, sensuque omnium custodia. Ecclesiasticus cap. ix. Virginitatem non conficiatur, nisi forte scandalizatis in clevere illius... Auctoritatem

efficacissimumque: si peius omnia pericula reuocauerit. Diversi tenentur peccata veluti mortalis naufragii scopuli devertitur; & ce-

tera que indicavimus, non negligantur: atque tum confessionis frequentia optatos pariet fructus.

LIBER NONUS IN DECALOGUM,

SEPTIMUM, ET DECIMUM PRÆCEPTUM TRACTANS:

Non furum facies: Exod. xx. vers. 15.

Non concupisces rem proximi tui: ibid. 17.

DISSERTATIO UNICA.

CAPUT I.

Propositiones ab Ecclesia damnata in furti materia, & alie Casuistarum laxæ non dum damnata.

I. Secundæ tabule mandata humani generis tranquillitatem, & felicitatem spectant. Quartum, seu primum secundæ ordinis, mutuum filiorum in parentes, & parentum in filios amorem cultumque præscribit. Quintum, ac sextum humanam vitam a cadibus, & corpora nostra a qualibet turpi corruptione facta tutela custodiunt. Septimum bona externa in tuto collocat, atque ab iniuriis defendit. Antequam de præcepto hoc dicere instituo, de more propositiones ab Ecclesia damnatas, & alias censura dignas recenseo.

Propositiones damnata ab Innocentio XI.

II. *Furtivum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* Est in ordine 36.

III. *Famulus, & familia domestica possunt occulte heri suis supervire ad compensandam operam suam, quæ maiorem iudicium salario quod recipiunt.* Est 37.

IV. *Non tenetur quis sub pena peccati mortalis restituere quod oblatum est per paucos furas, quantumcumque sit magna summa totalis.* Est 38.

Alie propositiones in hac materia damnata a Clevo Gallicano.

V. *Potesit iuxta viro supervire pecuniam, et*

teriam ad ludendum, si mulier talis conditionis sit, ut ludas honestus pari loco cum alimentis, ac victu habeatur. 47.

VI. *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.* 49.

VII. *Etiam si donatorio perfectum sit bona sibi donata fuisse a quopiam ea mente, ut creditores frustrarentur, non tenetur restituere, nisi eam donationem suaserit, vel ad eam induxerit.* 50.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. *Si aliquem qui iniustum damnum alteri inferre decreverat, consilio, vel hortatu magis etiam confirmasti, utrum ad restitutionem damnificati teneris? Resp. probabiliter negare posse.* P. Paulus Layman in *Theol. Mor. Lib. III. tract. 11. cap. v. num. 5.*

II. *Neque oblatore videtur, etsi hortatu tuo causam, in citius, atque expeditius damnum inferretur.* Idem Layman *loc. cit.*

III. *Si furi furandi gratia accendit scellam teneas, quam, etsi nemo teneret, tamen accenderet; & si alportando rem furivam, adiuves aliquem, quam sine tuo subsidio auferret tamen, & furaretur; non teneris ad restitutionem.* Hæc omnia multum ad praxim conducunt. Ex quibus multos tempulos, & onera restitutionem prudens Confessarius tollit. P. Antoninus Diana *Tom. VIII. coord. tract. vii. resol. 39. §. 2.*

IV. *Notandum tertio, compensationem*

etiam licitam esse, quamvis debitum actu non debeat. Potesit enim aliquando creditor prevenire, & compensare sibi nunc pro eo quod debitor nondum debet, si timent tempore solutionis debitum non sibi solvendum. Idem Diana *Tom. VI. coord. tract. 111. resol. 150. §. 5.*

V. *Non solum creditor in lege faceret compensationem exhibentibus creditoribus antioribus... sed etiam licet postuleret rem iure depositi.* Idem Diana *Tom. VI. coord. tract. 111. resol. 153. §. 4.*

VI. *An, si quis tradat aliquibus vinum, ut nomine suo vendatur, si agnoscat illos minungendo mensuram, & admittendo aquam venditoris, peccet? ... In hoc posse excusari sic tradere vinum, si duo supponantur, exhihita. Primum, si adit iustis causis tradendi, quæ, si videlicet pareretur grave damnum: secundum, quod tradat ministro vinum vendendum iusto pretio; nec obstat quod sciat dictos ministros fraudibus uturos.* Idem Diana *Tom. VI. coord. tract. 111. resol. 94. §. 2.*

VII. *An quis possit vendere aliquid cum vitio occulto, quod si emptor sceret, non esset emptarius saltem eodem pretio? Resp. spondeo affirmative, dummodo venditoris pretio diminuat, quanto minus res propter defectum valet.* Idem Diana *loc. cit. resol. 112.*

VIII. *Aliquis ludendo sulsis alteris pecuniis lucratus est, eorumque partem aliquam locio suo donavit, quomodo sciens, tamen cooperari ad fraudem committendam. Relede die potest locum ad nullam restitutionem obligari, si infor ille pecuniam ludo iustis acceptis cum propris miscuerit.* Paulus Layman in *Theol. Mor. Lib. III. de iust. tract. 1. cap. XVII. §. 2. n. 23.*

IX. *Obstantes sunt conditiones a DD. requiritæ, ut furi possit occultam compensationem. Quarum prima est &c. Tertia, quod non possit furie via iuris debitum obtineri. Quamvis probabiliter, si hæc conditio delit, non peccet mortaliter qui utitur occultâ compensatione.* P. Dominicus Viva in *Tent. theol. in prop. 37. Inmor. XI. n. 1.*

X. *Quod in hac thesi prohibetur, est posse famulos occulte compensare id quod ipsi indigent ex iustitia sibi debent in salariis... idcirco ad occultam hanc compensationem faciendam requiritur iudicium viri docti simul, & periti.* Idem Viva *loc. cit. n. 6. & in Curs. theol. Tom. I. part. 11. quest. vi.*

XI. *Si non possit creditor sine gravi incommodo ad iudicem recurrere, poterit sententiam quam iudex profertur, amplecti, & sic compensare sibi debitum probabile probabilitate iuris; quomodo in praxi fit valde periculosis.* Idem Viva in *Curs. theol. Tom. I. part. 11. qu. vi. art. 2. n. 2.*

XII. *Quarso docet Lessi, posse heredem ab intestato tunc compensationem occultam contra eum qui bona defuncti possidet ex testamento minus solentis: quia probabilis est mensura, quod ea bona debeantur heredi ab intestato, cui opinari potest se conformare.* Idem Viva *loc. cit. n. 12.*

XIII. *Famulus, vel officialis, qui obsequium, necessitatem, vel aliam similem causam operam suam minoris iusto locavit, quia saltem servandam quibus involuntarius fuit, adeoque animam donandi non habuit, poterit defectum stipendi iure exigere; & si aliter habere nequeat, occulte compensare: & dominus sibi imputet.* P. Patricius Sporer *Tom. II. tract. v. in 7. præc. Decal. cap. v. sect. 3. §. 4. n. 83.*

XIV. *Pro omnibus casibus licitum non est uti compensatione occultâ, cum solum deat opinio pro utraque parte, debitoris scilicet, & creditoris; sed in casibus particularibus licet. Et etiam licet in omnibus, quando data sunt maior probabilitas ex parte creditoris quod tale debitum sibi debeat.* Collegium Salmanticense in *Cursu Theol. Mor. Tom. III. tract. xix. cap. 1. par. 19. §. 3. n. 119.*

XV. *Si dominus occupet famulum vel alius heres, vel in alius similibus vel convocatum est, potest famulus uti compensatione.* Idem Collegium Salmanticense *loc. cit. §. 2. n. 216.*

XVI. *Si tu alium iniuste infamasti, qui te antea infamaverat, non teneris ei ad restitutionem, si ipse tibi restituere nolit; sed potes uti compensatione, servata tamen æqualitate, quantum fieri potest.* P. Leonardus Lessius de *iust. & iure Lib. II. dub. 25. n. 132.*

XVII. *Quando unus alteram iniuste infamasset, neque, ut teneretur, vellet eam famam illi restituere; tunc iniuste infamatus, qui damnatus in fama alteri non dedisset, potest in pecunia compensare damnatum famæ, in quo est, idque non solum non solvendum debitum antiquum occultum, quantum ad æqualitatem sufficere iudicatur ad competentem compensationem famæ in quo est, sed etiam occulte necien-*

efficacissimumque: si peius omnia pericula reuocauerit. Diversi tenentur peccata veluti mortalis naufragii scopuli devertitur; & ce-

tera que indicavimus, non negligantur: atque tum confessionis frequentia optatos pariet fructus.

LIBER NONUS IN DECALOGUM,

SEPTIMUM, ET DECIMUM PRÆCEPTUM TRACTANS:

Non furum facies: Exod. xx. vers. 15.

Non concupisces rem proximi tui: ibid. 17.

DISSERTATIO UNICA.

CAPUT I.

Propositiones ab Ecclesia damnata in furti materia, & alie Casuistarum laxæ non dum damnata.

I. Secundæ tabule mandata humani generis tranquillitatem, & felicitatem spectant. Quartum, seu primum secundæ ordinis, mutuum filiorum in parentes, & parentum in filios amorem cultumque præscribit. Quintum, ac sextum humanam vitam a cadibus, & corpora nostra a qualibet turpi corruptione facta tecla custodiunt. Septimum bona externa in tuto collocat, atque ab iniuriis defendit. Antequam de præcepto hoc dicere instituo, de more propositiones ab Ecclesia damnatas, & alias censure dignas recenseo.

Propositiones damnata ab Innocentio XI.

II. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* Est in ordine 36.

III. *Famulus, & familia domestica possunt occulte heri suis supervire ad compensandam operam suam, quæ maiorem iudicium salario quod recipiunt.* Est 37.

IV. *Non tenetur quis sub pena peccati mortalis restituere quod oblatum est per paucos furas, quantumcumque sit magna summa totalis.* Est 38.

Alie propositiones in hac materia damnata a Clevo Gallicano.

V. *Potest iuxta viro supervire pecuniam, et*

teriam ad ludendum, si mulier talis conditionis sit, ut ludas honestus pari loco cum alimentis, ac victu habeatur. 47.

VI. *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.* 49.

VII. *Etiam si donatio perfectum sit bona sibi donata fuisse a quopiam ea mente, ut creditores frustrarentur, non tenetur restituere, nisi eam donationem susceperit, vel ad eam induxerit.* 50.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. *Si aliquem qui iniustum damnum alteri inferre decreverat, consilio, vel hortatu magis etiam confirmasti, utrum ad restitutionem dampnato tenearis? Resp. probabiliter negare posse.* P. Paulus Layman in *Theol. Mor. Lib. III. tract. 11. cap. v. num. 5.*

II. *Neque oblatore videtur, etsi hortatu tuo causam, in citius, atque expeditius damnum inferretur.* Idem Layman *loc. cit.*

III. *Si furi furandi gratia accendens scalam teneas, quam, etsi nemo teneret, tamen ascenderet; & si alportando rem fortivam, adiuves aliquem, quam sine tuo subsidio auferret tamen, & furaretur; non teneris ad restitutionem.* Hæc omnia multum ad praxim conducunt. Ex quibus multos tempulos, & onera restitutionem prudens Confessarius tollit. P. Antoninus Diana *Tom. VIII. coord. tract. vii. resol. 39. §. 2.*

IV. *Notandum tertio, compensationem*

etiam licitam esse, quamvis debitum actu non debeat. Potest enim aliquando creditor provenire, & compensare sibi nunc pro eo quod debitor nondum debet, si timent tempore solutionis debitum non sibi solvendum. Idem Diana *Tom. VI. coord. tract. 111. resol. 150. §. 5.*

V. *Non solum creditor in lege faceret compensationem exiistentibus creditoribus antioribus... sed etiam licet postuleret rem iure depositi.* Idem Diana *Tom. VI. coord. tract. 111. resol. 153. §. 4.*

VI. *An, si quis tradat aliquibus vinum, ut nomine suo vendatur, si agnoscat illos minungendo mensuram, & admittendo aquam venditoris, peccet? ... In hoc posse excusari sic tradere vinum, si duo supponantur, exiistentibus. Primum, si adit iustis causis tradendi, quæ, si videlicet pateretur grave damnum: secundum, quod tradat ministro vinum vendendum iusto pretio; nec obstat quod sciat dictos ministros fraudibus uturos.* Idem Diana *Tom. VI. coord. tract. 111. resol. 94. §. 2.*

VII. *An quis possit vendere aliquid cum vitio occulto, quod si emptor sceret, non esset emptarius saltem eodem pretio? Resp. spondeo affirmative, dummodo venditoris pretio diminuat, quanto minus res propter defectum valet.* Idem Diana *loc. cit. resol. 112.*

VIII. *Aliquis ludendo sulcis alteris pecuniam lucratus est, eamque partem aliquam locio suo donavit, quancumque scienti, tamen cooperanti ad fraudem committendam. Relede die potest locum ad nullam restitutionem obligari, si infor ille pecuniam ludo iudicio acceptam cum probris miscuerit.* Paulus Layman in *Theol. Mor. Lib. III. de iust. tract. 1. cap. XVII. §. 2. n. 23.*

IX. *Obstante sua conditione a DD. requiritur, ut furi possit occultam compensationem. Quamvis prima est &c. Tertia, quod non possit furare via iuris debitum obtinere. Quamvis probabiliter, si hæc conditio delit, non peccet mortaliter qui utitur occultam compensationem.* P. Dominicus Viva in *Tent. theol. in prop. 37. Inmor. XI. n. 1.*

X. *Quod in hac thesi prohibitor, est posse famulos occulte compensare id quod ipsi indigent ex iustitia sibi deberi in salariis... idcirco ad occultam hanc compensationem faciendam requiritur iudicium viri docti simul, & periti.* Idem Viva *loc. cit. n. 6. & in Curs. theol. Tom. I. part. 11. quest. vi.*

XI. *Si non potest creditor sine gravi incommodo ad iudicem recurrere, poterit sententiam quam iudex profertur, amplecti, & sic compensare sibi debitum probabile probabilitate iuris; quomodo in praxi fit valde periculosis.* Idem Viva in *Curs. theol. Tom. I. part. 11. qu. vi. art. 2. n. 2.*

XII. *Quarum docet Lessi, posse heredem ab intestato tunc compensationem occultam contra eum qui bona defuncti possidet ex testamento minus solentis: quia probabilis est mensura, quod ea bona debeantur heredi ab intestato, cui opinari potest se conformare.* Idem Viva *loc. cit. n. 12.*

XIII. *Famulus, vel officialis, qui obsequium, necessitatem, vel aliam similem causam operam suam minoris iusto locavit, quia saltem servandam quibus involuntarius fuit, adeoque animam donandi non habuit, poterit defectum stipendi iure exigere; & si aliter habere nequeat, occulte compensare: & dominus sibi imputet.* P. Patricius Sporer *Tom. II. tract. v. in 7. præc. Decal. cap. v. sect. 3. §. 4. n. 83.*

XIV. *Pro omnibus casibus licitum non est uti compensationem occultam, cum solum deat opinio pro utraque parte, debitoris scilicet, & creditoris; sed in casibus particularibus licet. Et etiam licet in omnibus, quando ratio maior probabilitas ex parte creditoris quod tale debitum sibi debeat.* Collegium Salmanticense in *Cursu Theol. Mor. Tom. III. tract. xix. cap. 1. par. 19. §. 3. n. 119.*

XV. *Si dominus occupet famulum vel alius heres, vel in alius ministerium quem convocatum est, potest famulus uti compensationem.* Idem Collegium Salmanticense *loc. cit. §. 2. n. 216.*

XVI. *Si tu alium iniuste infamasti, qui te antea infamaverat, non teneris ei ad restitutionem, si ipse tibi restituere nolit; sed potes uti compensationem, servata tamen æqualitate, quantum fieri potest.* P. Leonardus Lessius *de iust. & iure Lib. II. dub. 25. n. 132.*

XVII. *Quando unus alteram iniuste infamasset, neque, ut teneretur, vellet eam famam illi restituere; tunc iniuste infamatus, qui damnatus in fama alteri non dedisset, potest in pecunia compensare damnum fame, in quo est, idque non solum non solvendo debitum antiquum occultum, quantum ad æqualitatem sufficere iudicatur ad comprehensum compensationem famam in quo est, sed etiam occulte necien-*

« *piendo de novo, quantum satis esset ad em-
« dendi compensationem; dummodo non inter-
« veniret scandalum; & aliter commode ob-
« tinere non posset restitutionem sine fama;*
« & denique dummodo intervenire conditiones omnes requisitae, ut licite in conficien-
« tis fors fiat occulta compensatio debiti. » P. Ludovici: *Molina de ioh. & iur. Tom. V. tract. xv. disp. cap. 5.*

« *XVIII. » Constatario dedi pecunias meo
« creditori restituendas, & post elapsum tem-
« pus suo Constatario non restituisse: te-
« neor damno restituens? ... Adhuc non
« teneri. » P. Antonii Elicorab in *Sum. Theol. Mor. tract. 111. exam. 11. cap. 19. n. 20.**

« *XIX. » An cedens bonis, tuta conscien-
« tia possit sibi, & familiae suae, ne inde so-
« re vivat, necessaria retinere? ... Adhuc
« possit: quod quidem est verum, licet debi-
« ta, pro quibus cedit, sint ex iniustitia, &
« notorio delicto contracta, quamvis tunc
« non possit tantum, quantum alias, sibi
« retinere. » Idem Elicorab *op. cit.**

« *XX. » Si tu, dum occulte tibi compen-
« sationes debitorum, previdas alicui tertio, tan-
« quam furtum ab ipso fuisset commissum,
« fore impurandum, non obligaris id pra-
« cavere, nisi facile possis. » P. Thomas
« Tamburinus *Lib. VIII. in Decal. tract. 111. cap.
« 1. §. 1. n. 5.**

« *XXI. » Furtus es v. g. decem aureos nu-
« dius tertius, utique cum peccato; verum
« hodie sustens in gravi necessitate, puta in
« gravi morbo, sine ulla spe habendi pecu-
« niam, illos ad vitam conservandam expen-
« dis: obligaberis ne ad meliorem fortunam
« rediens ad restitutionem? Non est impro-
« babilis sententia te tunc liberari ab omni
« restitutione. » Idem Tamburinus *loc. cit.*
« *cap. VI. §. 2. num. 2. Caltopolus Tom. I. tract.
« VI. disp. 11. p. 102. 10. n. 3.**

« *XXII. » Si quis ab eodem per parva fur-
« tiola graviter iuratur quamvis tantum, letaliter
« non peccat in ultimo casu completo, dum-
« modo tempus quartae mensium inter-
« ea ad meoat. » Torrecilla *Tom. I. Summ.
« tract. 111. disp. 11. cap. xv. sect. 2. a
« n. 12. »**

« *XXIII. » Non est grave retinere alienum
« ex iniusta acceptione, quamdiu quis est in
« gravi necessitate, solvens si creditor equi-
« li non urgeatur, immo est urgeatur. » I-
« dem *ibid. loc. cit.**

« *XXIV. » Non est de gravi demandus
« debitor, qui ratione contractus aliquid re-
« stituisse tenetur, licet in mora sit restituen-*

« *di creditoris super satisfactionem potenti,
« est nullam causam differendi non habeat,
« dummodo abique gravi damno creditoris,
« periculoque, ut debitorum nullam satisfieri
« valeat, & cum intentione satisfaciendi id
« fiat. » Idem Torrecilla in *prop. damn.
« tract. v. consult. 10. n. 2.**

« *XXV. » Ex contractu trino aliquid ultra
« fortem in pactum deducere, non est leta-
« le. » Idem *ibid. consult. 111. sect. 3. n. 24.**

« *XXVI. » Etiam deficiente titulo lucrati-
« ciantis, & damni emergentis, pigrioribus
« adhuc pro securitate capitalis, pigrioribus
« est exigi lucrum, est ad 7. pro 100. acce-
« dat, ex solo titulo periculi, & difficultatis
« (que semper accidit) fortem recuperan-
« di. » Idem *ibid. num. 25.**

« *XXVII. » Adhuc deficiente in praefato
« trino contractu titulo lucrati cessantis, & da-
« mni emergentis, & periculo capitalis per-
« dendi, potest quis ex alio titulo lucrari;
« immo & 5. vel 6. pro 100. forte videlicet
« pecuniam ad quantum, mercatori exponen-
« do, ut cum ea lucraret, mercatori exponen-
« tis afferentur. » Idem *ibid. n. 26.**

« *XXVIII. » Probabile est, iustum pretium
« rerum venalium esse totum id quod abbas
« violentia, vel fraude extorqueri potest ab
« emptore. » Sic Fr. de Iesu Maria in *quodam
« consult. quae apud predictum P. Tor-
« recilla habetur Tom. II. consult. tract. 4. con-
« sult. 7.**

« *XXIX. » Quando merces in publica sub-
« stallatione exponuntur, etiam dimidio tan-
« tummodo sui valoris pretio carere quis emat,
« nil restituere tenetur. Et idem dicendum
« de qualibet specie venali omnibus expo-
« sita. » Idem *ibid. n. 11.**

« *XXX. » Mercator in qualibet merce pot-
« est plerumque 15. pro 100. ab emptore em-
« gere, est ad 24. accedat. » Fr. Ioannes
« ab Assumptione *ibid. n. 12.**

« *XXXI. » Mercator, qui pretio ad annum
« solvendo rem vendit, lucrum exigere va-
« let, est ad 8. vel 12. pro 100. accedat. »
« Idem Fr. Ioannes ab Assumpt. *ibid. num. 18.**

« *XXXII. » Qui per unum, vel duos an-
« nos multoties repetit le restituere nolle quod
« iam mortale committit; dummodo per a-
« lios contrarios intentionem non retractet. »
« Torrecilla *Tom. II. Sum. tract. 11. disp. 11.
« cap. 1. num. 14.**

« *XXXIII. » Satis probabile existimo tri-
« buta, tametsi iusta, fraudare, sive in toto
« singulorum, sive in parte, grave non esse*

« conscientiae, si ab exactoribus non petan-
« tur. » Idem *Tom. II. tract. 11. disp. xv.
« cap. 11. num. 8.*

« *XXXIV. » Nec probabiliter caret de eisdem
« modis tribus dicere, etiam merces occulta
« ne liceat, ne tributa ab exactoribus exis-
« tantur. » Idem Torrecilla *eodem Tom. II.
« tract. 11. disp. xv. cap. 11. n. 8.**

« *XXXV. » Probabile, & secutum in praxi
« est, quod qui tenetur restituere, satisfaciat
« obligationi suae, si Confessario, vel alio vi-
« so prudenti det, ut restituat, est id non
« praestitit poltea animadvertat. » Idem
« *ibid. disp. v. cap. 1v. n. 12.**

« *XXXVI. » In provisione beneficii, pra-
« bendae, vel cathedrae, facta precedente vo-
« catione per eisdem, & oppositionem lit-
« terarum, probabilissimum est electores non
« teneri ex iustitia ad eligendum digniorem,
« dummodo dimittam eligant. » Idem *ibid.
« tract. 111. sect. 1. cap. 11. num. 9.**

CAPUT II.

Quid, & quomodo sit furtum.

IPRimum furti definitionem explicio,
paucis praefatis iuribus, quae sceleris am-
plitudinem prodant. Fures infamia penes om-
nes civitates gentes laborant. Ius quippe sa-
tutum, quod linguis propria asserit bona, fur-
tum pervertit. Verum quemadmodum ceteris
flagitiis vocabulorum diversitate horrorem,
& deformitatem, ita quoque furto infamiam
abstulerunt mundani homines. Nemo est qui
furtum non detestetur tali voce expressum.
At si aliis nominibus illud enuntiet, prava-
tatem exiit, & horrorem. In explicatione tu-
poris mandati vidimus communem luxuriam
proprio vocabulo prolata detestationem. Il-
lum vero illecebris, facis, & coloribus cala-
mitatam spectavimus in theatris splendidam,
in choreis saltantem, in promiscua, & fami-
liari utriusque lexis consuetudine suis deli-
cibus, delicata, exquisitaque arte vacantem.
Furtum adhuc facilius coloribus suscipit, & co-
lamilla. Acriter invecti sunt. Patres adven-
tamorphosum hanc virtutum in virtutes tre-
quosum. *Mediti sunt* (inquit Basilus in
Psal. xlv. vers. 5.) *qui pro nobis proceres con-
probant alienos, & vitia virtutibus vicinis
beneficere contulerunt. Nam furtivis loquen-
tibus utramque ad sepebent, turpissimum vero
politicum, amantissimum, & iracundum, ne-
quissimum contemendum praedicant. Patrem vo-
ro, & minime liberalon, ut solum dispense-
suerem commendant, prodigiana quoque ut li-*

*beralem, libidinosam ac lascivam ut rebas
suis utentem, atque animi sollicitus vicium.
Utique semel omnia expetiam, vitium omne
passim adembrata nonneculata & vicino sub-
lecta virtutis. Quid quod ipse ethicus de-
necta hanc prodigiam immutationem dete-
stans est epist. xlv. *Vitia nobis sub virtutum
nomine obrepant: venientias sub titulo fortitu-
dinis latet, moderato vocatur ignavia, pro
casto vitiosus accipitur. Furtum, ut mix-
durus sum, occulta est alienae rei acceptio,
fure detentio. Qui bona surripunt nocturno
tempore, ianuas, parietesque insidiosum,
scrinia insurgunt, fures habentur. Ceterum
plurimi illi & plurimi qui utitur, & tradi-
bus pauperum sanguinem expriment, innum-
meri rursus illi qui indultis, & laboribus in-
dulto bello, rodibus otiosam vitam tradu-
cunt, debita cum mercatoribus contrahunt,
quibus solvendis le idoneos non esse sciunt;
alii item qui resape pecunias abundant, &
millonibus ad splendorem suum fovend-
um debitorum solvendum differunt, debita
debitis agerant, artificibus pactam operum
mercedem, mercatoribus iusta remum pretia
detinent, tum omnia folsede miscent cum
ingenti & privatorum hominum, & boni
publici detrimendo, nec infamiae, nec culpe
id sibi vertunt. Haec gravissima furti, imis
rapinae multorum nominum varietate hon-
stantur; perinde ac si vocabulorum honestas
crimenis abstergeret malitiam, & vocum va-
rietatis aboleret veniam infamiam. Et tamen
eo ventum est, ut vel ipsi qui Theologi nunc-
cupantur, his fallacis capiantur. Nam, dum
ad eorum tribunal similes rapacissimi fures
accedunt, promissiones solvendi pro ipsa solu-
tione contenti, abolitionis sacramentalis be-
neficium insitem impertunt. Invenvero & ipsi
molliorem benignitatem, laxitatem clemen-
tiam, iustitiam rigorum appellant. At
quid aude hereticus in limine?**

« *II. Communis furti furti haec est, quam
tradit D. Thomas 2. 2. quae. lxxi. art. 2.
Omnis acceptio rei alienae invito domino.
Et quamquam in hoc articulo D. Thomas non
exprimat aliquam particulam inverte domini,
cum tamen exprimat particulam inverte domini,
clarior hanc primam functionem particulam ex-
ponit, inquires non solum accepit, verum
etiam retentionem alienae rei invito
domino iniustitiae labe inquinat. Utur acci-
pe-
re etiam retinere eam: quia per hoc quod
aliquis detinet rem alienam invito domino,
impedit eam ab usu rei sua, & sic ei fa-*

ciat iniuriam. Manifestus adhuc eodem art. 3. dicitur sub iniuria acceptioe includi quocumque detractionem iniuriam. Ad secundum dicitur, quod detrahere id quod alteri debetur, eandem rationem non habet cum acceptioe iniuriam. Et ideo sub iniuria acceptioe intelligitur etiam iniuria detrahitio.

III. Peccata sunt perstrinxit. Vox peccata distinguit aliquo modo furtum a rapina. Compenditur enim dici a furtivo, seu furtivo, id est obliquo, eo quod fur possit in tempore utrius nocturno. Acceptio significat acceptationem, & retentionem aduersus iniuriam, seu ius alterius. Rei alienae: per hanc particulam differt furtum ab aliis iniuriis contra proximum. Homicidium enim auferit vitam, adulterium ledit thalamum, detractione famam: furtum vero bona externa subripit. Tandem additur iniuria domino: quia si res aliena accipitur domino consentiente, furtum non perpetratur. Tunc vero iniuria domino dicitur, quando iniuste repugnat furtioni. Porro vero iniuste repugnat, quies legitime possessio, aut recusat esse rei quam furtive inuoluntate conatur. Heinec est quod urgente extrema necessitate, acceptio rei alienae furti militiam exiit, quia possessor iniuste resistit: quoniam tunc omnia sunt communia, inducuntque primam institutionem naturae.

IV. Aliam furti finitionem tradit S. Raymondus Lib. II. tit. de furtis ex Lib. IV. insinuat, Iulianus, tit. 1. Furtum est contractio rei alienae mobilis, corporalis, fraudulosa, iniusta domino, lucrifaciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam usus eius, possessionis. Ponitur contractio, quia licet & interior voluntas furandi prohibeatur tum hoc septimo, cum decimo precepto; tamen furtum proprie perlicitur externa contractio. Ad dicitur rei alienae, qui furtum rei propriae non committitur. Ad furti autem rationem satis est quod aliquo titulo ad alium pertineat. Quare furtum committit ille qui rem suam, pignori datam, aut commodatam, a commodatario subripit. Particula mobilis, corporalis denotant res incorporeas & spirituales atteritari non posse. Immobilia vero bona inuadi, & rapi possunt; clam auferri (quae est furti notio) nequeunt. Fraudulosa significat furtum cum non esse, qui rem alienam accipit bona fide, putans esse suam; licet teneatur illam reddere. Iniusta domino; quia, si quis rem accipiat alienam, prudenter praesumens dominum consenturum, furtum non perpetratur. Lucri faciendi causa: si enim an-

cilla rapiatur, non ad lucrum, sed ex planda iustitiam gratia; peccatum est, sed non furtum. Postremum vel ipsius rei, vel usus eius, possessionisque. Eiusdem particulae denotant furtum esse non modo qui dominum, verum etiam qui illum, aut possessionem rei alienae utiatur.

V. Furtum dividitur in varias species. Primum simplex dicitur, quo privata quidpiam alteri privato clanculum subripit. Secundum est peccatum, quo publicum patrimonium dilapidatur. Illius furti rei communiter sunt patrimonii Principatus administratores, qui in propriam rem pecunias publicas convertunt, qui & publicis tabulis quidpiam expungunt, aut diminuunt, qui praedam ab hostibus captam, sibi in totum, aut in partem appropriant. Peccatum quoque rei sunt qui populo iniustus exactioibus gravant, & opprimunt, aut vestigiis inaequaliter diuisant; & Publicani, qui plus exigunt quam quod a Principe constitutum est. Tertia furti species est plagium, in hoc situm, quod homo liber, aut alienus seruus vendatur, in seruitutem propriam adducatur, vel perimitur, aut ematur. De hoc furtio haec scribit S. Paulus Apostolus I. ad Timotheum. v. Scimus hoc, quia lex iusto non est posita, sed iniustus, & non subditis, impiis, & peccatoribus, feceratis, & contaminatis, periculis, & matricidii, homicidii, fornicariis, masculorum concubitoribus, PLAGIARIIS, mendacibus, & periuuris, & si quis aliud sans doctrinae aduersatur. Quarta furti species est abigens, in abductione pecorum, equorum, idque genus animalium politus, ut habetur Lib. XLVII. tit. xiv. digesti de abigens l. 1. & 3. Abigens, qui pecora ex palentis, vel ex armentis subtrahunt, & quodammodo deperduntur, & abigendi studium, quasi artem, exercent, equos de gregibus, vel boves de armentis abducunt. Ceterum, si quis bovem aberrantem, vel equum in solitudine relicto abduxerit, non est abigens, sed fur potius. Magis autem abigens habetur qui a stabulo quam qui a grege seu pascuis; & magis qui a grege quam qui a silva pecus abigit. Iuribus distinguunt etiam furtum manifestum, in quo fur, antequam rem sublatam eo delato quo destinaverat, apprehenditur; & non manifestum, in quo fur non apprehenditur. Item dicitur, neque de communi, & uictimum in uictoris patrimonio. Tandem qualiscumque, quod in iure habet speciale nomen, & peculiariter seruitur, punitur; & non qualiscumque, quod nec speciale nomen

nec peculiare peccata facit habet. Furtum qualiscumque in iure est peccatum. Peccata laetitia a facris canonibus, ut excommunicatio &c. contra fures, affligunt tantum furti theologiae peccata. Peccata vero constituta a iuribus civili spectant tantum furti iura leges civiles distincta. Illa enim furti quae penes iurisperitos, & leges civiles differunt, ad variis peccatis pleuantur, apud Theologos eundem sunt speciei.

VI. Theologus autem duas solummodo peculiare species furti distinguit. Altera est sacrilegium, quando nimirum auferitur vel sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro. Quare non sunt audiendi recentiores aliqui contententes, sacrilegium non esse furtum crumene in Ecclesia perpetratum; cum sit non sacrum de sacro. Nam in cap. Quisquis inventus xvii. quod. xv. peripue declaratum fuit, sacrilegium esse turpere rem non sacrum de loco sacro. Altera furti species est rapina, quae varias significationes admittit. Aliquando enim signatur pro quacumque illicita alienae rei usurpatione, vel retentione. Ipsi Episcopi, & ceteri Pastores sacri rapaces a Patribus vocantur, si patrimonium Ecclesiarum proprio iure decepto, distribuant omnibus. Rapina de qua in praesens sermo instituitur, est ablatio violenta rei alienae. Ratio qua rapina a furto distinguitur, haec assignatur a D. Thoma 2. 2. quod. lxxv. art. 3. Furtum, & rapina ex hoc habent rationem peccati; quod acceptio est involuntaria ex parte eius cui aliquid subtrahitur. Involuntarium autem dupliciter dicitur; scilicet per ignoratiam, & violentiam, ut habetur in III. Eth. Et ideo aliam rationem peccati habet rapina, & aliam furtum. Ergo propter hoc differunt specie. In aliis peccatis diversitas voluntarii non constituit diversitatem speciei. Hoc solum accidit, inquit S. Thomas, in peccatis contra iustitiam. Neoterici quidam reiciunt hanc D. Thomae doctrinam. Fatentur, furtum specie a rapina differre, non ob voluntarii diversitatem; sed ob hoc quod furtum sit circa res, & rapinas circa personas, quas peculiari iniuria rapaces affligunt. Nemo negat, rapinam iniuriam irrogare persone, cui vi res subtrahitur; qua ratione grauior est etiam simpliciter furto. At hoc est quod rapinam consequitur, seu effectus illius. Rapina enim non personam recta spectat, sed bona subripienda. Hec furti illius immediatum obiectum. Quoniam vero impotenti cupiditate raptor abripitur in bona aliena, hinc eadem

forisgit cum gravi domini contumelia, & iniuria. Sed quod in metaphysica disceptatione temporis tunc, cum de ipsa res conueniat peccata omnes? Libet potius doctrinam transcribere quae praxim spectat, & iamprope est memorie commendanda.

VII. Catechismus Concilii Tridentini III. Part. cap. xviii. de sepi. praecipit, non, q. & sepi. varia furtorum genera delictis sui verbis. Sunt igitur furti etiam qui furto sublatam res emouit, vel aliquo modo inuacat, occupat, aut ademptas retinet... Eodem se aligant sceleris qui in emendis, vendendisq; rebus fraudes adhibent, & uanitatem orationis. Horum fraudes uidebit Dominus. Grauiore, & iniquiore in hoc furtorum genere sunt ii qui fallaces, & corruptas merces uentum pro ueris, & integris, quos pondere, mensura, numero, & regula deceptis empori... Furtum etiam apertum est oporiturum, & artem, qui tota & integram mercedem ab eis exigunt quibus ipsi iustam, ac debitam operam non dederunt. Nec vero distinguuntur a furtibus serui dominorum, seruusque custodes infideli, quia etiam eo facti deceptores quam reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod fuerant seruis nihil domi obsequium, aut obsequium esse potest.

Furtum peccata facere uidentur qui peccati, simulatque verbis, quos fallaci mendacitate peccatione extorquent, quorum eo grauius est peccatum; quod furtum mendacio conuulcat. Illi quoque in furtum numero reponendi sunt qui, cum ad peccatum aliquod, publicum officium conducti sunt, nullam, vel paruum operam seruauerunt, minus negligunt, mercede tantum, ac pretio fruuntur. Reliquum furtorum multitudinem a soleri auertere, qua eorum peccata uis nouit, excogitatum persequi longum est, & ut diximus, distillatissimum...

Rapina igitur patet latius: nam qui debent operari mercedem non percipiunt, sunt rapaces. Quos S. Iacobus ad pauertiam trahit his uerbis: Abite nunc diuites &c.... In hoc crimine rapacitatis includuntur qui, quae Ecclesiae Praesidibus, & Magistratibus debentur, uicigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis, non disolunt, vel interteruntur, & ad se transferunt. Hic etiam referuntur seruatoris in rapinis accerim, & ascribuntur, qui miseram plebem complant, ac trucidant uisere.

Item rapinas faciunt numerarii iudices, qui uenalia habent iudicia, & pretio, numerant, quo delicti, optimas tenuerunt, & egentium causas evertunt. Fraudatores creditorum, &

infectiores, quique, sumptu recipere spatio ad solvendum, sua, vel aliena sile necesse enim, neque solum liberant, & amantur, eorum capiturum crimina. Quorum etiam delictum gravissimum est, quod mercatores, illorum delictuosis, & fraudationis occasione, magno detrimento civitatis carnis veniunt omnia.

VIII. Ex quibus omnibus patet, mundum furis, & rapinis fatore. Rariora sunt furta nocturna, & que penes vulgus fieri solent audiunt, quaeque perpetrare illi qui inopia premiuntur, obvia vero, & frequentissima sunt furta que exercent divites, nobilisque illi qui protervum fulminandi decorem debita ingentia contrahunt, quamvis sciant se non esse solvendo; & ut satium, luxum, pompas vanae, & oblectamenta foras, creditoribus debita subtrahunt. Quae, & alia para summe mere solvere Confessarii debent, ut similes ad se accedentes, antequam absolvant, ad solvenda debita prius remittant. Vale prius reconciliari frater tuus.

CAPUT III.

De quantitate materiae necessariae ad furtum mortale.

VIX est in universa christiana Theologia controversa an res solutio difficilioris, aut maioris utilitatis hac quatuor modo suscipimus. Distinctionem letalis, & venialis atque Catholici admittunt omnes in furto; at non omnes veritatem cuiusque discrimen facile agnoscunt. S. Augustinus distillimam esse istius distinctionis portum tenet Lib. XXI. de Civit. Dei cap. xxviii. Sed quis iste sit modus, & qua sint ista peccata, que ita impediunt perfectionem ad regnum Dei, ut tamen sanctionem auctoritatis merito impetunt indulgentiam, difficillimum est invenire, periculosissimum definire. Ego certe usque ad hoc tempus, non inde satagerem, ad omnino in agendum periculum non potui. Et forsitan propterea lateat, ne studium proficere ad omnia peccata evadere pigrescat. Quoniam, si sciretur quae, & qualia sint delicta, pro quibus etiam permanentibus, nec profectu vita melioris ad longum intercessio sit impedienda, & speranda iustitiam, sit facta se obolueret humanae legentis, nec dixit talibus implicandis ullius virtutis expositione curaret, sed tantummodo quaerere aliorum meritis liberari, quos amicos sibi de manuum iniquitatis elemosinam largitione fecisset. Nunc vero, dum venialis iniquitatis, etiam si perseveret, igno-

ratior videtur, profecto & studium in meliorem proficendi, certum iustitiam vigilanter, adhibetur, & faciente de manuum iniquitatis factis amicos suos non sperantur.

II. Castitate recreationis soli familiaris habent quam decemores humana facilitate ac fructu hoc veniale, sicut esse mortale crimen. Fatemur usque, alia manifeste, & curio esse venialia, ut verba otiosa, curiosi aspectus, tanta unus oboli, & certis ad genus, de quibus nulla est apud eruditos disputatio. De illis ergo culpis nobis sermo est, quae in disputationem Theologi revocant, distillantque inter se, sint ne mortales, aut veniales. Falsi certos fines statuerent, & quo in genere collocari debeant, distillimam, ac periculiosissimum esse Augustinus docet; cui inuenit D. Thomas quodlib. vii. *Omnia qualia in qua de peccato mortali agitur, periculis determinatur, nisi veritas expresse habeatur.* Prodeunt itaque animarum rectores Augustinum, Thomam, ceterisque Sanctos intendent, qui, licet sapientissimi, tamen fatent non erubescunt se sequentes ignorare limites culpe venialis, & mortalis, doceruntque abstinendum a tali iudicio, quando obvia veritas est. Quid ergo agendum? Minime gentium. Sed instruendi, ut omni studio abstinere curent ad his omnibus, que certo mala esse cognoscunt, quamquam evidentem malitiam limites ignorent. Inaniter sunt corporis cupidines, quibus vim ad autem inferendam ignorant medici. Illi autem potentissimum sollicitate remedia adhibent quantum habent exitum. Voluit Deus, ut magis S. Augustinus in laudato textu, plurimum nobis abscondita esse, ut securitatis vane, & legitimitate periculum auferret, atque errandi in unico gravissimo negotio timorem nobis incuteret, & proficendi, consequendique brevium diligens ac servens studium, existeret. Videant ergo quot periculis se se obiciunt qui facillime sententiam ferunt circa elemosinarum distributionem, theatrorum, comediarumque frequentiam, exhibenda inimici dilectionis evangelice signa, circa furta, iniustitias, debita solvenda, & levexata alia, hoc veniale, illud mortale esse pronuntiantes. Verum plus iusto forte praefatu sum; cum hoc de argumento uberior oratio futura sit in tractatu de peccatis. Ad rem ergo accedamus.

III. Novem circiter sunt Theologorum sententiae super quantitate necessaria ad furtum letale. Martinus Navarrus ait, septem vel octo

octo asse satis esse ad furtum mortale. Ad duos solidos Venetos valet. Concludit ad peccatum mortale requiritur unum aulium, Bartholomaeus Medina duos, Valentia tres. Quinta opinio est Alphonsi de Vega, qui requirit ad furtum mortale quatuor, aut quinque regales. Ludovicens Molina eam mareque reputat gravem que satis sit ad aleandum per diem unum operarium. Septima opinio definit una iulius esse materiam gravem furti respectu etiam hominis distillimam. Octava diltingit quatuor personarum genera. Unum est eorum qui splendide vivunt, ut magnates, principes. Secundum eorum qui reditibus suis vitam transigunt, ut honesti civis medicorum divites. In tertio sunt artifices. In quarto qui mendicatio vivunt. Respectu primi generis nummus aureus est materia gravis, respectu secundi generis quatuor regales, respectu tertii duo, & respectu quarti unus regalis, seu unus iulius, aut viginti solidi Veneti. Nona opinio, que nec Diana placet, est Rodriguez, qui eam vocat materiam gravem que excedit duos aureos respectu valde divitum. Hanc sententiam plures tribunt etiam Dominico Soto; sed falso, qui Soto Lib. V. de iust. quae. xxi. art. 3. solam dicit, aliquam materiam esse tam evidentem gravem, ut nullas sit disputationes locutus; ut duo, aut tres auri ducati, etiam si sint gravis materiae quantitas, infra quam furtum sit veniale, ibi Soto non declarat. P. Antoninus Diana Tom. VIII. cord. tract. 1. resol. 3. recentior omnes praefatas opiniones, nullamque ut falsam restitit; sed de more electionem lectori remittit. Idem praefat P. Thomas Tamburinus Lib. VIII. Decal. tract. 11. cap. 11. n. 4. Porro ut in tanta opinio-num varietate aliquid certi constituatur, quaedam regulae assignandae sunt.

IV. Regula prima. Designari potest certa pecunie iuxta, que ad nullum dominium, sine divitem, sine pauperem, relata, mortifera culpa forem contringat. P. Paulus Comitollus, multis mihi titulis suspiciendus Lib. II. q. xxxiii. n. 4. redarguit P. Dominicum Soto, quod praefatam doctrinam propugnet Lib. V. de iust. quae. 3. art. 3. Quoniam, inquit Comitollus, furtum secundae tabulae praecipio prohibetur. Illius autem tabulae mandata ad proximi caritatem referuntur. Ergo furtum quod proximum traviter non laedit, mortiferum non est. Nisi dicere tantum caritatem non Deo, & proximo tantum deberi, verum etiam pecuniis, rebul-

que vitae, & rationis expertibus; quod nec cogitare convenit. Ad argumentum P. Soto, insequentis: Ergo furati a Carere centum aureos nunquam erit mortale crimen: respondit Comitiolus n. 3. sepe numero potentissimos Reges, atque Principes non minus quam aliquem privatam civem, uno egere auro. Nam, licet sint opulentissimi, nihilominus aures, oppida, & urbes, quae partim indigent, partim redolent, partim non habent, milititer, quot conducunt ad custodiam, exercitibus, quot alunt ad praedia, immumerabilium hominum calamitose, quibus optulari debent, turba, familia, tum profusa, tum facta quibus subsidia suppeditant, quamprimum, immitti, quibus est merces perfolvenda, permulti, amici, quorum obsequia remunerantur, non pauci, in causa sunt cur Regibus, reliquique magnis Principibus desint potes quam superflui. Idque confirmat Salomon in Ecclesiaste cap. v. *Ubi multa sunt opes, nulli est qui comedit eas.*

V. Vera sunt haec omnia. Quid inde? Idoneo uno egerit auro opulentissimi, & Reges, ut Comitollus contendit, non lecus ac quique privati? Rex aut Imperator, qui uno egerit auro, non videt aureum. Verum, ut palam fiat, quam sit doctrina P. Soto firma, hypothese confirmatam, scilicet Regem distillimam, ut fuit Salomon, nec uno egerit, nec decem, nec centum aureis; nullumque ex eorum ablatione incommodum percipitur. Hac positione facta, qui huic Regi surripere duos, vel decem, vel viginti aureos, indidem ne esset a furto gravi? Si consideret doctrina P. Comitollus, hic sane mortiferum furto non se contringere. Hoc tamen quam sit falsum, nemo non videt.

VI. Doctrinam P. Comitollus defendunt plures tum recentiores, tum antiquiores, quos inter P. Dominicum Bannez 2. 2. qu. lxxv. art. 6. ubi asserit, nullam materiam esse gravem in furto, nisi que grave nocentum infert proximo in bonis temporalibus. Ex qua doctrina hoc deducit comitollus: Si aliquis privatus Regis, qui committit distillimam multorum milliarum ducatorum, artibus sibi contentum, vel ducatos, non esset peccatum mortale. Ratio est, quia Rex non est rationalis bestia inveni in ordine ad talem vicissitudinem. Taxillimam hanc opinionem non idcirco reulit, ut ipsam arguimus, & diuina consuetudine convellerem (nequa quippe corrupta) sed ut intelligant omnes, ne a partium studio penitus abhorere, & non minus in do-

mediis, quam in extraneis illa refellere que tenuitati more aut falsa, aut laxa videntur. Et quia laxitatis plenam repto hinc P. Banneus, Theologi alioquin gravissimi, doctrinam, propterea diffimulandam illam non dixi, sed indicandam censui, ut ab eadem sibi lectio cavere; tametsi opera P. Banneus in vulgus manet, ut illa Diane, Tamburini, Calliopasii, aliorumque pervenirent.

VII. Ut itaque primam regulam explicem, continentiam est bonorum summa que absolute, & respectu omnium quacumque precisione facta, sit gravis, & que absolute, ac ad omnes personas relata sit parva. Terminum moderandis respectu omnium, etiam Regum, & Principum, erit v. g. unus aureus. Quoniam quoniam aureus iuxta prudentiam sententiam bonum est gravi pretio estimabile. Furtum autem non personam sed bona externa respicit. Ergo, quoties bona in pretium existimatione gravis valoris auferuntur, toties perpetrat furtum grave. Materia parva respectu omnium erit unus, & alter solidus. Hec namque pecunie quantitas absolute bonum leve est, atque adeo furtum leve constituit. Et sicut in primo casu, quod Rex ditissimus non sentiat incommodum ex ablatione unius aurei, non tollit quod furtum in peccatum mortale; ita in secundo casu, quod aliquis pauper sentiat grave damnum ex ablatione unius vel alterius solidi, non efficit quod unus & alter solidus non sit bonum parvum in prudentiam estimatione. Quare, si peccatum grave non accidit ob grave nocendum illatum, non erit grave in genere furti proprie dicti, sed gravis culpa erit ob damnum illatum. Aliqui illud vocant furtum damnificativum.

VIII. Dices. Materia gravis, etiam respectu Regis ditissimi, est iuxta plures unum ducatus, immo iuxta aliquos sunt duo insuli. Ergo non potest designari materia certa absolute gravis respectu omnium, ita ut nec minor sufficiat, nec maior requiratur. Resp. Verum habet, si sermo sit de designatione arithmetica, & individua; secus, si iuxta prudentiam existimationem res expendatur. Neque enim diximus, unum aureum ita grave esse furti materiam, ut minor iuxta plures non sufficiat, sed quod maior non requiratur. Semper ergo illi, respectu etiam ditissimi Regis aureum ita esse in materiam gravem, ut plus non requiratur, iuxta prudentiam estimationem. Minorem vero iussere plures docent, nec ipse repugno. Nam medius aureus latis est ad alendum per diem quem-

cumque Principem. Ablatio vero alimentum, quod per diem sufficit personam, cui res auferitur, videtur esse materia gravis, furtum reddens mortiferum.

IX. Regula secunda. Communiter furtum grave, aut leve dicitur relate ad personas. Hec potro regula priori minime adversatur. In illa quippe generatur statutum fuit, iuriam aliquam esse que mortiferum furtum efficit; & aliquam item que per se veniale constituit, nullo spectato personarum statu. In hac secunda regula declaratur, alia esse furti respectiva, que pro qualitate eorum quibus bona surripuntur, gravis, aut levis censentur. Tres personarum status distingui communiter solent, ditissimi, divites, pauperes. P. Thomas Tamburinus Lib. VIII. tract. 12. cap. 11. num. 3. inquit: *Furtum, si ditissimo Principe, nisi duos, aut tres aureos fueris, fortasse te non peccatum mortaliter. Quantitas hac dubio proci gravis est. At ea etiam minor, puta unus aureus, latis est ad efficiendum furtum grave, ut communis fere sententia, ob rationem adducam: quia leve hoc ablatio grave infert Principi nocendum, sive secus, privet Principem iure quo possidet in re gravi pretio estimabilem. Ad que verum indicant etiam Theologi illi qui materiam furti quilibet respectivam esse contendunt. Falsam censio sententiam peculiariter Francisci Sylvi in 2. 2. quest. lxxi. docentis, te peccare mortaliter, si a Rege auferas duos iulios. Hac quippe pecunia respectu Regum, Principumque iuxta communem existimationem leve est. Si, quod ipse sentio in hac involuta causa, proferte mihi licet, existimationem decem iulios esse absolute respectu etiam Principis ditissimi materiam gravem: quia & hac quantitas prudentium iudicio gravis videtur, ordinemque iustitiae pervertit illius surreptio. Fateor, grave damnum ex tali furto divitem Regem non experiri: quod damnum forsitan non sentiret, etiam si decem, aut viginti aurei auferentur. At propterea, ne furtum decem aureorum non erit letale? Si divitibus privati tres iulios, seu tres libellas Venetas, surripes, crederem te peccare mortaliter. Si a personis inferioribus, puta mercatoribus, ab artificibus neque pauperibus, neque divitibus, sed sua industria commode vitam transigentibus, duos aureos iulios, forte gravem culpam non evades.*

X. Regula tertia. Vera aliquo in sensu doctrina illa est qua statuitur, materiam eandem que respectu divitis leve est, respectu

pauperum, artificum, mercenariorum gravem fieri posse. Quot sunt artifices, & operarii, fieri per totum diem laborantes, nec iulium lucrantur in laboris pretium? Quare vix ambigendum videtur, graviter peccatum eum qui hanc pecuniam quantitatem eiusmodi personis surripere. Distingunt hic Theologi materiam quam vocant *damnificativam a furcivam*. Materia que rei furcivae leve est, rei *damnificativae* gravis esse potest; ut acer, fobola, & id genus instrumenta sunt absolute, & etiam relate ad personas quilibet, furti materia leve. Dilectum est enim est, dari materiam natura sua, & absolute levem respectu omnium personarum, quemadmodum & gravem. At si a furto acum, a fureto subtraham accipis, sine quibus instrumentis nequeant illi ea die laborare, ut victum sibi comparent, materia hac, ut graviter *damnificativa*, gravis reputatur. Si tamen lata in furtum excommunicatio esset, eiusmodi fures eidem non haberent obnoxii: quia furtum mortiferum revera non perpetrasset; quamvis letale peccatum admittisset ob grave damnum pauperibus irrogatum. Excommunicatio autem in fores, non in damnificatores, lata suspensorius. Hoc item accidit ratione vocis sit, prater materiam gravem, exigat rationabilem domini repugnantiam, eo quod debet esse *invento domino*. Non raro dominus est graviter invitus ob ablationem rei leveis, cuius vehementer tenetur affectu; & graviter ob evidens privationem trullatur. Tum furtum leve respice foret ob materiam parviteriam; at gravis posset esse culpa, si quis rem tenentem surripere contentus trulliret, & molestie, quam domino afferret. Ob oppositam rationem furtum unius aurei, licet grave sit, materia quantitate spectata, leve sub hoc secundo respectu fieri potest, eo quod dominus non sit valde invitus; aut, si invitus est quantum ad moliam, invitus non sit quantum ad substantiam; ut contingere interdum in filio potest, qui patri surripit unum aureum. Mortiferum quoque fieri valet furtum ratione scandali, licet materia sublata leve sit; ut, si pravideas dominum blaspheमतurum, aut innocenter grave damnum incutierum ob rem levem quam surripit.

XI. Regula quarta. Hinc colligere velim, quanto iustio cavendum a furto sit. Varia Theologorum placita vigilem, non legem te reddere debent. Nec qui laxa, nec qui eno aeternae salutis studio sincero tangeris.

innocens a qualibet re manus debet servare. Dum ad ardos cancellos daorum aut trium iuliorum gravem furti materiam restringere audis, diabolo studeente clamans: Numquid gravissima Christi lex ob paucos denarios in contemptum proliet animas, quos tanto sibi comparavit pretio? Hoc pacto ratiocinabatur Parv, antequam furtum committeret. Numquid ob unius potius surreptionem mortem insulget Deus? Nequaquam moriemini, reponebat serpens. Hac decepti illusione furtum perpetrarunt ineluctes parentes, & mortis suspicio militari fuerunt. Furtum enim hoc fuisse S. Leo Papa cum pluribus aliis adfirmat *epist. lxxvi. ad Nicetam Aquileiensem* Episcopum. *Furtum reperitur in peccato Adami, quia prohibitus usurpatus est cibus; & curritia, quia plus quam sufficere illi debebat, appetitur.* Plantam illam sibi Deus servaverat, vetuit ne ex eadem fructum quempiam acciperent parentes nostri. Adam, & Eva, domini universorum constituti, minime contulerunt fuerunt, ex aliena planta potum surripere ausi sunt. Quot sunt qui iurum vinearum, prediorumque fructibus minime fruantur, alienas in vadunt vineas, praediorumque dependunt fructus? Deinde cum serpente clamant: Numquid ob vix tecumum, ob paucos fructus aeternum Deus animas damnabit? Mirre hac diaboli illusionem, & ad Dei mandatum, *Non furaberis*, animum intendere. Gravem militiam furti meditare. Pauca sanctum apostolum dicentem, fures non esse regnum Dei possessuros. Audi Oleam clamantem cap. 11. *Audiit verbum Domini, filii Israel, quia iudicium Domini cum habitatoribus terre. Non est enim veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inveniuntur, & sanguis sanguinem tetigit. Propter hoc iugabitur, & infirmabitur omnis qui habitat in ea. Imitare Tobiam cap. 11. *Aut vix eius erat ad opus furtivum quotidie, & de labore manuum suarum victum quem consequi poterat, asserbat. Unde aliam est ut hedum esparum deiciens detulisset domi. Cum enim veterem habitaret vix eius audisset, dixit: *Ubi est forte furtivus fr: rediite sum dominus fr: quia non licet vobis aut edere ex furto aliquo, aut contingere.* Tandem principium illud a natura insitum tibi scriptum mente revolve: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias.* Infallentem reputas legem Christi, quod adeo severe pauperum denariorum furtum prohibeat? Quid, si dominus ad exercitium fidelitatis, obedi-**

tis, & humilitatis tue talem rogasset legem. Nonne in illiusmodi foret? Quid vero quod ad commensum omnium utilitatem, ad mortuum servandum pacem, tranquillitatem, iustitiam, & securitatem? fura Deus vetavit? Fac Deum fura precepisse. Quid heic? Redundaret mundus atrocibus, sanguinis, homicidijs, fratricidijs, & omnia essent perturbata, ac confusa. Cum itaque certum sit, furtum peccatum esse, & quidem grave, lapsus vero in peccata sit, & in delicta eiusdem materia furis, vel levis: hinc inferens debet, omni cura abstinendum a furto esse. Non desipere. Theologorum quorundam laxis opinionationibus fura sua, si gravior apud Deum sint, levia sane non sunt. Inexcusabilis enim est, quod omnes graviores Theologi te admoneant, securam preberis non posse regulam, qua furtum leve semper securatur a furto gravi. Unica ergo lectra via est abstinere prorsus ab omni furto. Quod si, infirmitate humane nature cogente, furtum interdum perpetratum sit, tam ut eiusdem gravitatem deprehendere securus valeas, expendere ex parte furis, quo animo rem surripieris. Nam ratio pravi animi, rem gravem rapiendi, ut grave damnum inferatur proximo, furtum rei levis grave peccatum esse potest. Perpende, quo sine, qua necessitate furatus homo sine sepe enim necessitas, & inopia, si non excusant, distinguunt tamen criminis malitiam. Eius etiā surrepta res ferre, considera sitam, & conditionem, equitatem, vel opulentiam. Hic forte paulo fufius disputata, sed non prater scopum, nec inutiliter. Possunt enim Confessarii hinc colligere quæ populis debeant.

CAPUT IV.

De furtis minutis.

I. Riplici pacto minuta fura committi valent. Primo, si ab uno eodemque per interruptas vias parva bona accipiat, quorum prima non constituent datum notabile; addita vero alijs posterioribus furis efficiant materiam gravem. Secundo, dum quis a pluribus personis parva bona surripit; nulli tamen grave inferat damnum, sed sibi maximum commodum comparat. Postremo, cum ab uno eodemque parva bona singulis accipitur, ut in illorum remio sibi quæpiam notabile bonum acquirat, grave tamen detrimentum omnes simul domino inferant.

II. Qui ab uno, vel a pluribus minutatim pluribus vicibus parva bona surripit, animo perveniendi ad notabilem quantitatem, graviter prima vice peccat ob gravem animi cupiditatem; si tamen ad magnam quantitatem non perveniat, gravi restitutionis oneri non iubiaceat. Quare tam venditores, quam emptores, qui vel lateris dolosus, vel mensuris minutioribus furantur animo contemnendi, peccant mortaliter, cum primum res parvas furantur.

III. Qui modica ab aliquo surripit, peccatis animo non attingendi largiamur gravem, si tamen repetitis furtis ad quantitatem gravem perveniat, licetior furtum mortiferum perpetrat, & ad restitutionem tenetur. Porro, ut ex minutis furtis grave furtum constituitur, oportet exigua fura esse mortaliter continuata, seu non amplius intervallo lesu. Ita si enim aliquo modo coniuncta non sunt, nequeant unum totum constituere. Quoadam autem rebus spatium sibi inter unum & aliud furtulum debet, ut interrupta consentiant, variantur Ant. Toram placita. Alii requirunt quatuor annorum, alii duorum intervallum annorum exsolvant. Alii insinuant iudicere unius anni, alii sex mensium spatium. Nulla ex his opinionibus ardet. Quid ergo dicendum? Hæret aqua, & regula præcisa vix occurrat. Continuato furtulorum est circumstantia furam, & remora quæ surripuntur, colligi potest. Si persona quæ minutatim furatur, alienata sit furtis illis: si nullam adhibeat diligentiam ab illis sibi temperandi, sed qualem veluti alienatione furtula hæc, interposita morulis, & intervallis perpetret; con-inuata fura reputantur. Contra, si absolute persona furans a furtis abhorreat, sed, occasione oblata, & appetitione urgente, furtulum committat, ac postea illud detulerit; si temporali deturri maiori aut minori in furtulum relabatur, utrumque illud deservit, tum furtula levis, & disparata sunt; nequeunt quæ unum totum sibi furtum constituerent. Ne multa. Quando persona furans existit bona, recipit non advertit ad precedentia fura nec expresse, nec interpretative; neque ad illi vel affectata, vel sapina, vel gravis ignorantia: tunc furtulum non coniungitur cum precedentibus. Convenit penes Ad. Toram, maiorem quantitatem requiri in furtulis repetitis diversis vicibus quam in furto unico, ad constituendum materiam gravem; sicut maior quoque quantitas necessaria est; si exigua bona pluribus, quam si uni soltan-

ferantur. Quamvis autem sit illius maioris quantitatis mensura, definiti nequit. Quare solum ex varijs circumstantijs rerum, temporis, & personarum colligi id potest.

IV. Disputant in utramque partem Theologi, utrum qui repetitis furtulis ad quantitatem gravem pergit, mortaliter peccet, & tum ultimam illam partem completentem materiam gravem surripit; an solum, dum eam retinet; seu, utrum peccet *acceptatione* illius ultimæ partis, aut *retentione*. Probabilior sententia est, acceptationem ipsam esse mortiferam, quando fur constat in precedentium furtulorum, nec eodem retinetur. Si enim eorundem facta restitutio fuisset, tam ultimum furtulum non coniungeretur cum precedentibus. Probatur. Hæc ultima acceptio, licet in se exigua sit, iuncta tamen precedentibus gravis evadit. Idque patet in aliorum preceptorum transgressionem. Qui pluries in die semini comedit, lethaliter peccat in ultima comestione, quæ materiam gravem complet. Qui in die festo septis parum laborat, mortiferum peccatum peccat, dum ultimum opus egerit. Cedo. Cur retentio ultimæ furtuli peccatum grave est? Non alia sane ratione, nisi quia cum precedentibus copulatur. Ergo eadem ratione letalis est ultima acceptio, quod alijs antecedentibus furtis iungatur. Accedit quod, si restituit rem hæc ultima acceptio furtulorum, non tenetur sub mortali restituere exigua fura precedentia. Exempli gratia furatus est duas minas, ultimo furatus tertiam, qui parvam materiam constituit; si hunc unum restituit, non tenetur sub mortali restituere duas precedentes furatus. Ita docent contrarie opinionis patres. Ergo iuxta verumdem principia, ultima acceptio, complet materiam gravem, graviter noxia est. Verum hæc parum ad præx, cum omnes adfirmant peccare mortaliter eum qui post parva fura pergit ad materiam gravem. Quod vero peccet acceptio, aut retentione, parum ad præx conflat.

V. Post completum furtum grave, & interruptum, si iterum surripias rem exiguam, non peccas mortaliter, sed venialiter: quia nova furtulorum series incipit. Non enim exigua nova fura coniunguntur cum antecedentibus, sed cum inobtempentibus. Et quando iterum his adiecta ultima pars fuerit, erit novum distinctum mortale peccatum.

VI. Qui modica multis furatur, tamen si singulis notabile detrimentum non inferat, dum percipit ad furtum gravis quantitatis, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem.

Quamvis, licet singulari levi interit detrimentum, grave tamen inde Republica damnata passus est, & rerum ordo graviter turbatus. Si enim hoc liceret; omnes dicitur vellet hæc via, & illico omnia peribantur. Accedit quod fur, dum bona aliena in gravi quantitate possidet, nullo iure eadum retinere valet. Restituit ergo illa debet. Quare Innocentius XI. damnavit sequentem propositionem, quæ in ordines illi. *Ne tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere quod alienatum est per parva fura, quantumcumque sit magna summa totalis.* Propositio non erat ulteriori consultatione. Eius quippe falsitas ex his quæ dicta sunt, perspicua est.

VII. Quæst. I. Cum plures ob eandem modum surripunt, singuli ne mortaliter peccent, & restitutiones omnes sibi sibi sunt? Resp. Casus est frequentissimus. Plures milites, aut loci invadunt forisum, vineam, domum. Singuli plures autem, pures racemem, plura bona auferunt. Quid ergo dicendum circa eorum culpam, & omni restitutionem? Si minus consentis te se ad furtum provocaverit, consentit penes omnes Theologos, singulos peccatæ letaliter, ac restitutionis lege esse adstrictos. Quamvis singuli causæ fuerint illi facti damni: neque est ratio cur hi, licet illi restituant. At nominum in solidum? Neque Salmanticensis Tom. III. tract. XIII. cap. 11. par. 5. §. 5. numer. 147. pluresque alios Theologos laudant. Quam tamen opinionem, ut falsam, repellimus. Si quidem quando matro consensu, matro, atque adhortatione se ad damnum inferendum provocant, urgentque, unicum damnum mortalem causam efficiunt. Ergo singuli coram tenentur in solidum ceteris delictibus. Quod ipsa adversariorum doctrina evidenter confirmatur. Si unus sit causa princeps, qui ceteros moveat ad fura perpetranda; tunc in solidum ad restitutionem adstringitur, fateatur Salmanticensis *loc. cit.* quia hic est causa potissima detrimenti illati. Porro, quando omnes loci matro consensu, auxilio, & adhortatione animos sibi ab furandum faciunt, quibus etiam causa princeps, quia recepta alios hortatur. Si unus consiliat, iudicat, incitet, ceteri restituerent in solidum debet. Cur, animo, hoc idem prestare alter non debeat, si eodem modo consiliat, & hortatur? Quidam & tertius. Quidam & quartus? Cur non amnes? Profecto, si omnes consiliant, si omnes hortantur, omnes illud res si unusquisque est adhortatus quod adhibet, aut qui locus effectus horum, & consiliorum. Singuli itaque reapse prorsus

parte tenentur. At, ceteris reuolentibus quique in solidum restituere constringitur. Et hae nisi uidentur certa sententia, quam in tractatu de restitutione sulsus explicabo.

VIII. Contra uero, si nemo alterum moueat, nec confusus, aut participet fit damni ad altero illatis, sed fortuito ab eadem uinea, praedlo, tercio, racemum, inium, ahiatua parvam rem forripit, licet graue detrimentum dominus libeat, nemo mortaliter peccat, nec aliquis sub mortali ad restitutionem tenetur: quia nemo causa et grauis damni, nec quidem confusus.

IX. Quae II. Quando plures scilicet modica fruantur, & quilibet aduertit ab aliis factis pariter modica scripti, atque tamen communi consilio, uel hostati, peccant ne iungat mortaliter conuultionis uere? Resp. P. Thomas Tamburinus, tamen ad benignitatem, ne dicam laxitatem, propensius Lib. VIII. tractat. II. cap. III. §. 3. numer. 3. respondit, probabile esse peccari mortaliter, cum graue obligatio restituenda: & probabile non esse saltem leuiter cum leui restituenda obligari. PP. Salamanticenses tract. XIII. cap. v. punct. 2. §. 3. uia. 28. negantem sententiam propugnant, camque defendunt Thomas Sanchez Lib. VIII. Disti. cap. XXI. uia. 22. Trollencius Lib. VIII. cap. v. dicit. 4. uia. 7. Lessus Lib. II. cap. XII. dub. 8. uia. 51. Logo dicitur XII. sect. 5. uia. 55. Salsas t. 2. tractat. XIII. disp. XXI. sect. 27. uia. 92. Malderos tract. v. cap. 1. dub. 50. cas. 3. Sotus Lib. IV. de iust. quest. VII. art. 3. colom. 6. Tannerus 2. 2. disp. IV. quest. vi. dub. 9. numer. 285. Dicitur Lib. II. tract. II. disput. IX. dubi. 79. Bolembau Lib. III. dub. 3. La-Croix in commentarijs eisdem Bulembau loc. cit. n. 101. His accedit P. Gabriel Antoine, licet a laxitate prorsus abhorreat, tract. de iust. & in cap. v. quest. xv. ref. 3. Illius opinionum argumenta haec sunt. Aduersa sententia feruillius obnoxia est. Peccat qui furripere; cum fiat pessim Regibus plura modica aucteri. Grauius peccat Religiosus, qui uel comum ex horto decerpere; cum fiat plures alios et eo talis modica accipere. Si uiderit graue damnum Petro inferri, & tu uisissimum irrogares, mortaliter delinqueres. Si audires famam alterius profecti, & tu leuem culpam patefaceres, delinqueret. Haec omnia uidentur nimis aspera, immo & absurda. Fusta eum praetata ratio-

ne solius cognitionis, & aduertentiae moraliter non coniunguntur.

X. Oppositam sententiam defendunt grauiores Theologi. P. Francisco Suarez Tom. V. in III. Part. disp. xv. sect. 2. uia. 3. Gabriel Valquez 1. 2. disp. cxiiv. cap. 11. nu. 5. & 6. Petrus Tapia Tom. II. Lib. 1. §. 18. art. 5. Covarruias Lib. I. uer. cap. IIII. Carduba in Summa qu. vii. punct. 1. n. 48. Boanaia de restit. disp. 11. quest. viii. punct. 1. Boanaia de restit. disp. 11. quest. viii. punct. 1. n. 6. 249. Rebellus 1. Part. Lib. VIII. q. xv. sect. 5. uia. 41. Villalobos tract. XIII. disp. 5. n. 4. Maior in V. disp. xv. qu. xxi. diff. 5. n. 4. Ioannes Medina cod. de restit. qu. 2. Marcus Ledesma II. Part. qu. xxviii. art. 7. Ludouicus Lopez 1. Part. disticti. cap. XIII. qu. 1. Sayrus de censuris Lib. 1. cap. 11. Manual. in Summa. cap. cl. Salon 2. 2. qu. lvi. art. 5. contr. 3. Petrus Ledesma II. Tom. tract. v. cap. xxviii. n. 3. Felix Potestas Tom. II. n. 15.

XI. P. Antonius Diana Tom. VIII. comit. tract. vii. refel. 3. §. inquit; Adiuuantium sententiam recipiant DD. communiter: & pro eadem ultra citatos referunt Turrianus in 2. 2. Tom. II. disp. xxxv. dub. 2. n. 3. Mesalari 2. 2. Lib. II. cap. vi. qu. III. n. 1. Angler, & alios. Patritius Sporer tract. v. in 7. precept. cap. v. sect. 2. n. 47. inquit. Adiuuantia sane communis est sententia.

XII. Si auctoritatem ergo spectemus, sententia adfirmans probabilior est, aduersari fatentibus. Rationum quoque momenta satis fatis uidentur consistere. Qui aduersus graue aliqui damnum paruis furis inferri, & una cum illis furatur, in hocce graue damnum intoluxum confert. Utiq; consilio, & hortatu, ut constitutum est, forsantas non adiuvat, sed factio tamen operam inuenit in illud damnum confert. Qui consilii, uel hortatu, causa appellatur impellens, & praehocens. Qui uero scienter simul cum alijs ad damnum proximi conuenit, causa coopeus nuncupatur. Accedit quod quisque furum, inferentium graue damnum minutis furis, est uera eiusdem damni causa. Omnes quippe sciunt, aduertuntque, quod, si singuli abstinent, damnum cessaret. Ergo quisque suo leui furto, alijs adiecto, damnum illud inducit. Scientia reipia haec minuta furta non iungit; uerum habet. At sententia simul cum facto reipia damnum inferri. Ablata enim scientia, & facto, nullum dominus subiret damnum. Ergo, adiecta scientia cum facto, detrimentum inducitur.

Hec

Hec itaque scientia, quae simul manus operatrics leuiter deservit, iungit reapse haec furtiua, non cognitione, sed operatione. Eam imputat, non ut speculatrix, sed ut operatrix est. Profecto quique furum dicere sine ualeat. Per me non fiat ne dominus dicere sine ualeat. Ergo detrimendum. Furum quippe meum alijs adiectis furis in causa est, cur dominus tanto fuit adiectus damno. Si ergo a furto abstinerent, nullum induceret graue damnum. Ergo e contrario furum meum causa erit grauis damni. Si discursus ille ueris est, sur jurguerit peccat. Atqui ueris est discursus. Ergo fures eiusmodi grauius peccant, & restitutionis tenentur onere. Quid quod, nisi fures eiusmodi grauius delinquerent, & restitutionis essent obnoxii, illud conquireretur absurdum, quod dominus ample uinea fructibus spoliatus remaneret, quia aliquis eodem auferendo grauius peccaret. Tandem, ut omnes latentur aduersari, excommunicationis poena iure Episcopus eiusmodi adigere fures ualeat, ut, quae minutis furis abhulerunt, restituant. Haec autem poena nonaiff ob grauem culpam infligitur. Ergo planum est, grauius fures illos peccare, & restitutionis lege adiri.

XIII. Respondit aduersarij, lata excommunicationis peccare fures, nisi restituant, non ob iustitiae satisfactionem, sed quod legitimum superior non parent. Quae responsio nec tantillum uim exeat argumenti. Nam excommunicationis fulmen non infligitur, nisi graue praecedat crimen. Verum habet, inquit. At scopus res absoluta leuis ob sinuularem causam sub graui precepto, adiecto anathemate, uetatur: & illius praecipi transgressio letalis est. Haec responsio non enervat, sed roborat argumentum. Praecceptum graue cum excommunicatione nonquam imponitur ob rem omnibus circumstantijs peccatis unigue leuissimam. Sed frequenter res tua natura leuis ob peculiare circumstantijs grauis euadit. Hinc superiores rem illam, his implicitam circumstantijs, & conditionibus spectantes, grauem reputant; ideoque graui precepto illam prohibent lata in transgressore excommunicatione. Doctrina haec, quae uniuersis Theologis probatur, magnam huic sententiae vim adit, eamque consistere eorum dispositionem uidentur. Racemus uice res leuis est: & alter racemus quoque leuis est. Quis dicere, ualidam esse excommunicationem latam ob minus racem furtulum, si absolute, & scilicet spectatum fuerit? Et tamen iuste Episcopus, aduersarijs fatentibus,

Greg. Thol. Tom. IV.

singulos fures minus racem excommunicationis supplicio plectere uide potest. Furtulum ergo minus racem excommunicatione iuste puniunt. Cur? Quia, licet furtulum ille absolute, & separatim leue sit, iunctum tamen aliis graue sit, & ut graue mitiatur. Nec enim res leuis, ut leuis, precepto graui, & ultimo iupplicio tobiacur; sed tantum res leuis, quae ob circumstantiam grauis euadit. Nunc praeciptum superioris graue esset, nisi rem ob aliquam circumstantiam grauem uetaret. Peridicula ergo est responsio aduersariorum asserentium, furum tom peccare letaliter ob solum inobedientiam, quae praeciptum uiolant, & excommunicationem contemnunt. Quoniam nullum esse praeciptum, & rana excommunicatio, si res prohibita esset omnino leuis, nullaque circumstantia grauem illam redderet. Ex his quae dicta sunt, satis constat, cetera aduersariorum responsa infirma esse, & uana.

XIV. Rigor, & scrupuli, quos opponunt, puertia nimis, & nugata obiecta. Neque est nimis sermo ille de furtulis omnino separatis. Scimus, passim Regibus, & Principibus multa furrip. Ergo qui assent ab illis acciperet, peccaret letaliter. Si huc consuleris, vix aliquod furtulum esset leuissimum; repetitur diues, vineatum & praedictum dominum, qui passim minutum graui non turpiantur. Paucis ergo rem totam perdirigimus. Tunc dicimus furtula haec graua esse, quando iuxta prudentium estimationem coniecta sunt. Videt aliquis modo ex una, modo ex altera parte uinea fructus auferri cum grauisimo domini detrimento. Illius damni consilijs furripit, & ipse racemum. Haec furta, licet absque consilio & hortatu, conuicta tamen mortaliter sunt: ideo fures singuli mortaliter delinquent. Ceterum qui rem leuem auferret sine a Rege, siue a quolibet alio diuite, minime grauius peccaret; etiam si furet, multa ab iudice diuersis temporibus auferret: quoniam haec furta non sunt aliquo modo conuicta, ut furtum; sed a diuersis succedente tempore perpetrata. Sententia ergo nulla illa furtula leuia euadere graua defendit: quae a pluribus eodem mortali tempore perpetratur cum graui domini damno; & cum reciproca notitia, quatinus nullo mutuo hortatu, uel auxilio, quo iunguntur singuli tenerentur in solidum, ut praehocens.

XV. Quae III. Qui post factum mortiferum fuerit ad eodem mortali, peccat ne letaliter? Resp. Salamanticenses tract. XIII. cap.

X 3

cap.

cap. v. punct. 2. §. num. 23. docent, quod etiam si fur habeat animum retinendi quod furatur, neque tunc novum furtivum erit peccatum mortale, sed veniale, quia, post completum primum furtum mortiferum, incipit nova furtivorum levium series, quae, usque dum ascendat ad magnam quantitatem, non constituit novum peccatum mortale.

XVI. Haec sententia nobis non probatur. Unica distinctio res tota expeditur. Aut fuerit poenitentia antecedens furti, restitutioneque facta, vel propoluit; aut secus. Si primum, furtum leve sublequentis peccatum veniale est; si secundum, letale. Sic enim, quoties vel modica sumptus, aut expresse, aut reipsa perleverat in voluntate augendi damnum domino, & retinendi rem alienam in gravi quantitate sublata. Quare hoc novum furtivum grave peccatum est, inani voluntas, cum non sit furtum antecedens detestabile, dum furtiva renovat, renovat quoque deliberationem augendi damnum grave inrogatum domino. In priori positione peccat venialiter: quia poenitentia, & restitutionis propositio reipsa abruptim omnem continuationem furti antecedentis cum sublequenti.

CAPUT V.

De necessitate quae a furti reatu excusat. *Laxiores Casusiarum, & professorum P. V. & La-Croix, opiniones rejiciuntur.*

I. Furtum genere suo esse peccatum mortale, oppositum legi tunc naturali, tunc divinae, fatentur omnes. Unde probat S. Thom. 2. 2. qu. lxxvi. art. 5. & 6. Excusatur tamen a culpe reatu triplici ex capite, ob levitatem materiae, ob consensum expressum, aut interpretativum domini, & ob necessitatem. Haec tamen materiae levitas excusat a gravi culpa, declaratum fuit. In praesentia, quae sit illa necessitas qua pressus homo inculpate valeat rem alienam surripere, discipendum est. Triplicem distinguunt Theologi omnes necessitates. Prima est communis, qua premuntur pauperes, qui mendicatio vitam transigunt. Secunda est gravis, quae in discrimen adducit proprium statum, amittendi nempe propriam dignitatem, subeundi aliquam gravem infamiam, vel perferendi diuturnam infirmitatem, famem, carcerem, aliaque similes afflictiones, & incommoda. Tertia est extrema, in qua de capite, & vita agitur, ut dum quis tanta premitur inopia, ut gravissimo laboret

periculo fame perendi, graviter aegrotandi, vel amittendi aliquod corporis membrum, aut sensum; quam necessitatem urgentem Div. Thomas appellat 2. 2. qu. lxxvi. art. 7. Quibus positis, paucis quibusdam rem expeditam.

II. Quaest. I. Licet ne in extrema necessitate furari? Resp. Adfirmant omnes. Rerum enim partitio iure sentium investita est. Antea communia erant omnia in hunc finem a Deo condita, ut intervirent humanam aedificandae vitae. Haec porro divisio nequit consistere cum praesidio legis naturalis vite servandae. Ergo, quoties imminet vite periculum, ob rerum temporalium inopiam, communia evadunt bona eodem ac erant modo ante divisionem. Hanc tamen his tradit verbis doctor Angelicus loc. cit. *Et quae sunt iura humani, non possunt derogare iuri naturali, vel iuri divino. Secundum autem naturalem ordinem est divina providentia institutum, res inferiores suae ordinatae ad hoc quod ex his sustentetur hominum necessitati. Et ideo per humanam avaritiam, & appropriationem, ex hoc iure naturali necessitati sit subtrahendum ex hismodi rebus. Et ideo res quas aliqui superabundanter habent, ex naturali iure debentur pauperum sustentationi.*

III. Opponit sibi auctoritatem Decretalis, imponentis trium hebdomadarum poenitentiam ei qui fame pressus furatus fuerit cibaria, vestem, aut pecus. Cui auctoritatem respondet Angelicus ad 1. Decretalem illam loqui in casu in quo non est urgens necessitas.

IV. Subdit Doctor sanctus, post quemquam, bonis delictorum, aliena surripere, ut proximo extrema laboranti necessitate prospiciat. In casu (inquit ibidem ad 2.) similibus necessitatis etiam potest quis occurrere alienam accipere, ut subveniat proximo sine indigentem. Quod si dominus rei repugnet, teque repelleret extrema necessitate pressum, posses illum aggredi, & vi bona necessaria surripere; dummodo & ille in eodem non veraretur necessitatis casu: quia tunc melior esset conditio possidentis. Non licet tamen rem necessariam occulte, & inscio domino surripere, quando spes subest eam ab illo obtinendi, si petatur. Qui tamen hunc inventerit ordinem, graviter non peccat: quoniam tunc bona sunt communia respectu conservandae vitae, iisque habet indigens illa si bi usurpandi, ut vite suae consulat. Neque licitum est fame mori, ne aliena aulerentur. In eo dumtaxat casu licet permittere corpus perire fame, in quo non probable tamen

sed certum firmumque occurreret virtutis exerecendae momentum; puta ut vitaretur scandalum, aut grave proximi detrimentum, vel alius publicum bonum promoveretur. Sublato autem certo honestatis momento, minime licitum est iuri suo renuntiare, & fame perire: quia iure naturae vitam conservare adstringimur.

V. Quaest. II. Quisne ne tenetur ex iniustitia extreme indigentis succurrere? Resp. Adfirmant sententia mihi probabilior est; sive is superior sit, cui ex officio incumbit subditorum vitae prospicere, ut fatentur omnes; sive quilibet alius, qui bonis abundet, quibus periclitanti vitae proximi suppetias ferre valeat. Ratio in promptu est. Tempore extremae necessitatis omnia bona communia sunt. Ergo quique ergo in hac bona habet. Ergo quique ex hoc tempore retinet, aliena retinet. Porro rei alienae detentio iniustitia lesio est. Et sane qui impeditur ne extrema pressus necessitate necessaria bona acciperet, si utique iniustus foret, ut afferunt Salmanticenses tract. 211. cap. v. punct. 3. §. 1. num. 34. concedendum omnino non tribuit. At, inquit laudati Salmanticenses, egentes ante apprehensionem non sunt bonorum communium domini; sed ius tantum ad illa habent; domini vero evadunt, apprehensione peracta. Sit ita quidem. At nec creditor dominium pecuniarum habet, antequam debitor eas perfolvar; & post solutionem dominus sit dominus. Ergo debitor, qui pecuniam non solvit, iniustitiam non ledit? Ut autem debitor non reddens quod debet, iniustus est, quia retinet aliena; ita iniustus violator est si qui necessitatis tempore non succurrit periclitanti, quia tunc aliena retinet. In hoc quippe bonum ius habet is qui iudicium eget. Ergo ledit hoc ius quicumque bona retinet. Nam haec retentio impedit ne illa consequi egens valeat. Saepo enim impotens ad hanc consecutionem est. Ergo qui ea retinet, impedit ne ab egresso accipiantur. Ergo adversus iniustitiam peccat.

VI. Quaest. III. Qui bona in extrema necessitate constitutus accipit, tenetur ne eodem, si consensum, transacta necessitate restituere? Resp. Sententia negans vera mihi est, quam defendit Dominicus Soto in 4. dist. xv. q. 11. Bannez in 2. 2. qu. lxxvi. art. 8. ad 3. Valentia Tom. III. dist. v. q. vi. punct. 7. Petrus Navarra Lib. VI. cap. xv. num. 24. & alii. Ratio ex his quae in superiori sententia probanda dicta sunt, liquet. Tempore enim

necessitatis omnia sunt communia, non quantum ad alium modo, sed etiam quantum ad proprietatem. Sermo autem est de rebus quae tempore necessitatis absumptae sint. Nam, si tot bona egress accipisset, ut aliqua superesset, haec dubio procul, eadem necessitate, forent restituenda. Egebat equo ad fugam, declinatio periculo, restituendus est equus. At, si tempore necessitatis, puta in evadendo periculo equus interierit, nihil restituitur adstringens. Tunc enim erat tempore illo equus.

VII. Quaest. IV. Qui rem alienam surripit non eget, eamque in extremam necessitatem delapsus consensit, tenetur ne eam restituere, meliorem fortunam adeptus? Resp. Duo inter Probabiliores celebres Theologi haec veritas questionem, eamque exemplis ornant. P. Antonius Diana Tom. VIII. coord. tract. vii. refo. 14. hunc proponit casum a se reolotum. Quidam furatus catenam auream magni valoris. Aulogus, & in itinere incidit in morbum adeo periculosum per multos menses, ut illum constituerit in articulo mortis. Ex hoc vendidit catenam furatam, & ex pretio saltem recuperavit, ac convalescit. Sed cum postea ad meliorem fortunam pervenerit, quaesivit a magno, an teneretur restituere pretium catenae furatae, quod consumpserat, pressus illa necessitate. Probabiliter ad casum propositum respondit negative.

VIII. P. Thomas Tamburinus alter celeberrimus Probabilista hanc eandem doctrinam docet Lib. VIII. in Decal. tract. 11. cap. vi. §. 2. num. 3. his verbis. "Furtum est decem aureos nudaus tertius, utique cum peccato. Verum hodie exiit in gravi necessitate, & pura in gravi morbo sine ulla spe habendi pecuniam, illas ad vitam conservandam expendit, obligaberis ne ei ad meliorem fortunam rediens ad restitutionem?..... Non est improbabilis sententia, tunc non liberans ab omni restitutione." Hoc idem docet P. Ferdinandus Castropalus Tom. I. tract. vi. dist. 11. punct. 10. n. 3.

IX. Relata opinio laxa videtur. Delictum enim perpetratum adversus iniustitiam, semper conservandum remanet; quamvis premente necessitate, obligatio restitutionis suspendatur. Quod opponunt, ab onere restitutionis liberati iniustum detentorem, si abique eius culpa res perierit furto sublata, restituitur ad fallum. Nec refert quod dominus non tenetur succurrere extreme indigentem: quoniam illius restitutionis obligatio est ex iniusta acceptione. Furtum enim tenet admissum numquam

quam ob futuram necessitatem iniustitiam suam amittit. Quare fur, simul atque delictum commisit, debitum contraxit restituendi rem aliam: quod debitum superveniens necessitas non auferit; sed, ut dictum est; excusat tantum, ut licite solutio differatur. Haec sententiam docent Sorus in *II. diff. xv. q. 11. Ricardus in II. diff. xv. q. 5. q. 10. xv. Sylvester verb. Furtum in *q. 1. v. Armilla n. 10. Taberna verb. Restitudo q. 1. v. Missina sed. de elemosinis de bonis illucite acquisitis, A. zozius Lib. XII. cap. vii. Lorea in 2. q. 1. xxv. i. q. 1. s. 3. disp. xxviii. n. 17. Valquez *opusc. de elemos. cap. 1. dud. 8. & alii.***

X. Quell. V. *Lexum ne est in gravi necessitate furari?* Resp. Sententiam affirmantem docent Navarrus in *Manuali c. xvii. n. 4. Lessius Lib. II. cap. xii. dub. 12. n. 71. Sella 2. q. 1. q. 1. s. 1. v. 6. Trullenchus Lib. VIII. cap. 2. dub. 6. n. 10. & Thomas Tamburinus Lib. VIII. tract. 11. cap. vi. §. 1. n. 2. Diana Tom. VIII. *com. tract. vii. resol. 13. Sa verb. Furtum n. 1. Layman, & Bonacina non improbabilem censent.**

XI. P. Dominicus Viva in sua Tractata refert sequentem propositionem ab Innocentio XI. damnatam, quae est in ordine 36. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi; cumque ad nihilum redire videtur. Ne vero quidquam per invadendum imponere illi videatur, illius verba transferenda haec sunt. "Inquit ergo n. 7. Bannez 2. q. 1. xxv. i. q. 1. s. 7. dub. xlv. potest esse in extrema necessitate citius illum cui ratione sui status esse gravissimi num deducit mendicare, nec aliunde habere alimenta. Quod videtur admittendum, si mendicare illi esset moraliter impossibile. Saep enim nobilis mori potius se obicit quam huic inominia. " Dehinc refert hic sententia P. Viva in referenda sententia P. Bannez. Is enim hoc non docet, sed narrat solum a quibusdam illi doceri. En illius verba: "Si autem fuerit homo, cui pro ratione sui status gravissimum sit mendicare, neque alio qua possit vitam necessarium accipere, non aliam optionem, posse charitatem accipere, abstinere necesse est, videtur aut visum. Nec verum alius ibi Bannez habet. Porro quodque eorum verum est, Bannez asserere diximus aliquorum opinione. Non desunt opiniones licite furari in gravi necessitate. Qui sentit ibi opinantur. Haec admittere unus est P. Viva, cui videtur haec admittere sententia. Quae tamen, ut laxa, re-*

pellenda est. Si enim status nobilitas impossibiliter moraliter redderet industria propria videtur comparare; si tantum privilegium pudor mendicantis, & sanguinis nobilitas tribueret, ut aliena possit accipere; mandatum latrocinis sceleret. Porro quo pauperes nobiles absintur, ut vel mendicare, vel laborare non audent, mandatum est, vitiosum; atque adeo voluntaria evincitur illa necessitas quae premittitur. Furtum ergo perpetrabant nobiles illi, si percuris urgente negligit, atque, ut sibi prospiciant, aliena accipiant. Opinantes in favorem nobilium, qui mendicare erubescunt, quomodo meminit P. Bannez, exultatione dispi erant, quod scripturam ante propositionem damnatam.

XII. Sed, quod magis in P. Viva displicet, est quod ipse propositionis damnatae sententiam eludat. Ecclesia thesauri proscripti eo in sensu in quo Lessius, Tamburinus, Navarrus, ceterique eisdem auctores illam ducuntur. Hi porro docent, licitum esse furari non solum in extrema necessitate, verum etiam in gravi. P. Viva, ut iam damnationis declinet, distinguit duplicem necessitatem gravem, alteram communiter gravem, alteram valde gravem. Non improbo absolute distinctionem sano in sensu intellegendam. Nulla ex tribus necessitatibus indivisibilis est, & mathematica. Extrema necessitas una est maior altera; semper tamen extremam dicitur, in qua de capite agitur; ita ut, nisi subsidium adveniat, vita periclitetur. Quod utrum aliquo gradu citius, tardiusve vitae iactura contingat, non impedit quominus extrema dicitur necessitas. Notio essentialis necessitatis gravis ab extrema distinguitur ea est quae mortem non infert; sed statum auferit, atque cruciat, & verax calamitatis. Haec autem necessitatis gradus plures gradus continet, graviores nimirum, & inferiores. Verum, quantumcumque gravis sit haec necessitas, dum vitam ipsam non aggreditur, semper intra eam ipsam subit, iuamque naturam retinet. Si hos limites transiit, & mortem intenter, in extremam mutatur. Si dicamus, Ecclesiam damnasse furtum, non in necessitate valde gravi, sed in necessitate gravi communiter dicta, damnatio invidiosa efficitur, atque iustitiam omnino. Et tamen hoc contendit P. Viva, loc. cit. n. 2. Haec sunt illius verba. " Lessius, Cominch, Tamburinus, & alii communiter cum ipso Diana docent, furtum esse licitum, non in gravi qua-

comque necessitate, quod in tali thesi dubium non est, sed in necessitate valde gravi, quae sollicitae acquiratur. Quis est, qui vult in necessitate sic ipsa morte anterior, una cum necessitate xxi. Nihil est magis quam vita humana; deinde sicut ad deulandum aut mortem in extrema necessitate periculum non infert, ita ex illorum DD. legibus nullum infertur furtum ad decipiendum permittitur videtur furari ad decipiendum hanc vitam miseriam morte ipsa plura peiorum, in necessitate valde gravi: quod in hac thesi non possit obitari.

XIII. Seneca alicubi inquit, paucos repertum iri qui hanc vitam impetent, si delibereat sollicitanda foret. Vitam morte amariorem dicit maior fere hominum pare. Ita clamant innumeri artifices, qui copiosa onus prole, unda cum alant, minime habent. Quid de tot operariis, quid de inclusis carcere, de damnatis ad trices, ad sodinas, de tot infimis, laetibus, de tot nobilibus frugis, nudatis, & fame vexatis dicendum? Omnes isti clamant, vitam sui morte necessitatem esse. Elque reserens continentium inspiculum. Omnis quoque illis iuxta P. Viva licitum erit furari? Omnia divitum bona communia illis erant? Hanc sane P. Viva doctrinam horret communis Christianiorum sensus. Necessitatem valde gravem sentitiam multitudinis, ut iudicatum est, illi tamen conscientiae sibi verum, & religioni aliena surripere. Admissa autem necessaria doctrina, iura, & rapinae quoqueque inundant. Relicenda ergo est, ut laxa, et Republicae perniciosa, atque ut sanctae Romanae Sedis iniuriosa haec P. Viva sententia. Ecclesia namque licitum damnavit in quatuor gravibus necessitate patitur. Non ignorabat Ecclesia, varios reperiri posse in ipsa gravi necessitate gradus; & tamen absolute thesauri damnatae fuisse de necessitate communiter dicta, tenui de necessitate valde gravi.

XIV. Quod quod Auctores damnatae thesauri expresse loquuntur de necessitate valde gravi, propterea opinantur? Audiamus Dianam citatam a P. Viva. Notandum est hic (inquit Diana Tom. VIII. *egrot. tract. vii. resol. 18. num. 6.*) quod non solum extrema necessitas, sed etiam gravis, tua, vel proximi, qualis est periculum morbi, magne famis, nuditatis, captivitatis, vel alienationis, ac veri carceris, & similibus afflictionum, exigit a restitutione. Porro similes necessitates esse valde graves, fatentur omnes. De his necessitatibus valde gravibus loquitur Tamburinus cum reliquis damnatis thesauri paronibus. Haec porro necessitates valde graves dicuntur omnes praefati Theologi, a necessitate extrema, furum, & lapsibilis est P. Viva excoisato, quod necessitas valde gravi acquiratur extram. Similes enim ab hisqueque reorum rationes, perveniunt, sicutque deinde omnia valent: siquidem iuxta omnes Theologos, & praecipue proscriptis thesauri Doctoribus, nulla necessitas gravis, licet extrema est. Ergo ut nihil in praefata thesi Ecclesia Romana proscriptis, aut proscriptis furtum in quatuor gravibus necessitate. Quae scribit P. La-Croix Lib. III. p. 1. num. 956. §. 9. similia sunt quae ex P. Viva reulimunt. Inquit enim: Si necessitas gravis sit magna, velde dicitur. Lessius c. 2. privato esse licitum surripere necessariam ad illum subsistentiam. Lessius, Lugo, & alii docuerunt opinionem proscriptam ab Ecclesia. Et P. La-Croix hinc citat, tamquam Auctores opinionis, quae sit tunc conscientiae regula. Quantumvis necessitas gravis sit urealis, ut est illa amittendi honorem, decidendi a proprio statu, subdandi gravem infamiam, & huius generis aliae; nunquam licitum est fecerit furtum; quoniam cuiusdam necessitates nullum vitae periculum allatant; & ideo non transiunt limites necessitatis gravis. At PP. Viva, & La-Croix, non dicunt, Lessius, & Lugo docuisse licitum proscriptam, illam vana distinctione eludant. Nempe utique Theologorum docuit, in necessitate communiter dicta licitum esse furtum, sed solum in necessitate valde gravi. In hac necessitate licitum est furtum, licendum PP. Viva, & La-Croix. Nihil ergo quod docuerint Theologi christiani, sed solum christianam, ac nempe prodicam, damnavit Ecclesia.

XV. Sententia nunc, quae negat, licitum esse furari in gravi necessitate, his quatuorque gravitatis gradus, demonstratur. Et primo Theologorum auctoritate. S. Raymondus in Summa Lib. II. de furtis §. 2. *Si aliquis furatur cibum, vel pecuniam, vel vestimentum propter necessitatem suam, vel sitis, vel frigoris, ita quod, nisi fuerit, credit se non posse excedere mortem, non committit furtum, non peccat. Si autem non patitur necessitatem ita magnam (nempe incedere mortis) peccat. Accusatorem inveni-*

peccatum propter necessitatem. D. Thomas 2. 2. quæst. lxxv. art. 7. opponit sibi auctoritatem petitam ex cap. Si quis forte defurtus, ubi hæc habentur: *Si quis forte per necessitatem famis, vel audiatur furvus furti cibaria, vestem, vel pecuniam prope habet, maledictus erit.* Cui auctoritati respondet Angelicus: *Dicendum, quod decretalis illa loquitur in casu in quo non est gravis necessitas.* Urgens necessitas nomine, ut ex contextu patet, extremam intelligit. Auctoritates aliorum Theologorum prætere: quia iam omnes Theologi sustinent sententiam oppositam damnatæ thesi. Ratio autem communis sententiæ traditur ab Angelico hoc citat. In necessitate gravi non sunt omnia communia, sicut in extrema. Si enim bona communia fierent, gravi urgente necessitate, omnia redoundarent furis. Nam, ut dixi, maior hominum pars gravi penuria plius, minuitur urgetur. Et quisque gravem, ne dicam gravissimam, suam reputat egestatem. Si licita tum furta essent, homines communiter fures evaderent. Hoc animadvertit vel ipse P. Viva numer. 13. Cum necessitates, inquit, graves sint frequentissimæ, facile persuadere sibi homo potest quod indigentiam valde gravem patiatur. Et tamen ipse in necessitate valde gravi furtum licitum docit non.

XVI. Quæ in oppositum obtruduntur, nullius sunt momenti. Dives tenetur succurrere graviter indigenti: verum habet. Ergo graviter indigens valet divites boni fibi usurpare: negatur consequentia. Neque enim egestas index legitimus est, qui iudicare possit, divitem tot habere bona superflua, quibus tenetur prospicere sibi graviter indigenti. Idcirco fit est, si hæc bona surripiat.

XVII. Ut vero in hac frequentissima materia utrumque extremum tum rigoris, tum laxitatis devites, præ oculis habeto que supra dicta sunt de variis gradibus tum necessitatis extreme, tum necessitatis gravis. Ut necessitas sit extrema, minime requiritur quod mors saltem imminat, vel reapse aggrediatur egestem; sed lat est, tale imminere periculum, quod, nisi repellatur, alicui vitæ iacturam. In hæc extrema necessitate genere collocari solet gravissimum periculum incidendi in perpetuam tenuitatem Turcoman, in quo regio ipsa in diterrimum adducitur. Ut paucis omnia complectar, circumstantiæ spectandæ sunt, potissimum conditio egestatis, illius precocitate status, & quam sit in evitandis precocitate vigiliant, ac sollicitus, Di-

singendi sunt idem casus rari, & fortuiti in quibus bona fides, & prudens iudicium egestis facillime ipsam a culpa excolare valent, a calibus frequentibus, & familiaribus, cuiusmodi sunt pericula perdendi honorem, & subeundi magnum dedecus in petenda elemosyna. In his enim, & similibus eventibus furari minime licet.

XVIII. P. Claudius La-Croix Lib. III. part. 1. n. 952. refert Coninch, qui negat licere nobili furari, quod magno perfundatur pudore in petenda elemosyna; sed addit, Leslum, Caltrapalam, Dicalillum docere, oppositum, putantes viris honeste conditionis nuptiarum durum esse estiam mendicare. Et, transcripto Coninch responso, rem relinquat in medio. Pro sententiâ negante unum, pro admittente licitum esse furari in citato casu, laudat tres: deinde rem relinquat in medio, ac si Pyrrhoniam traderet. Sic enim lectores beneficio mirabilis Probabilium illam eligere quæ sibi magis ardeat, possunt. Hac methodo Historico-Theologica benignum ubique se præbet Auctor ille.

XIX. Quæst. XI. Licitum ne est homini privato in extrema necessitate constituio, surripere rem velis pretiosam? Resp. Ponamus hominem in tali constitutum necessitate, ut quinque aut sex mille aureis egeat ad eam evadendam. Licitum ne erit ipsi tantam auroreum summam furari? Disputant in utramque partem Theologi. Qui admittant, citantur illo principio, quod omnia tunc sunt communia. Qui negant, respondent omnia quidem esse communia que iuxta communem communionem ordinem necessaria sunt ad vitam alendam, tunc pretiosa, & bona summi pretii. Fætor me latè clare non perspicere quid sit dicendum. Utraque pars sua videtur probabilitate frui. Prior sententiâ principio valde firmiter munta apparere. Ex altera parte nimis durum videtur, tam ingentem pecuniæ summam surripere licite posse. Quod videtur mihi verosimilius est: si furtum tot auroreum induceret dominium in extremam, aut gravem egestatem; poterant tunc non esse licitum tale furtum. Si autem dominus adeo locuples foret, ut talem miseriam non subiret; tunc forte probabilitè esset sententiâ prior. Meliora tunc non occurrunt; neque operæ postum eisdem longius rem hanc producere, quam vix in praxi arduum foret contingere, live ex parte egestis, qui tanta egeat pecuniarum quantitate; live ex parte divitis, qui aut velit ipse sponte erogare tantam auroreum summam, aut negligat saltem scri-

furtum custodiam, ut furandos illos permittat ad indigentem.

XX. Disputant hic Theologi, an, cum aliquid accipitur in extrema necessitate, illud dicendum furtum sit, vel iniurp. Furtum enim, cum vetitum lege naturali, & divina sit, nunquam licitum est. Qui ergo in extrema necessitate surripit, quæ sibi sunt necessaria, furtum non committit: quia non aliena furatur, sed sua accipit; cum omnia tunc communia sint. Verum hæc disputatio ineptissima est ac nugatoria. Furtum absolute vetitum est; adveniente extrema necessitate, malitiam amittit. Quod ipsam postea furtum voces, aut acceptionem perinde est. P. Cardenas, huc doctrine inanis, contentæ differt. XIII. cap. 1. art. 1. Pontificem in propositione 36. damnasse furtum sub ratione furti. Quamvis enim licitum esset, inquit, surripere aliena in gravi necessitate, ad hæc damnata remaneret propositio, aliteris permisum esse furari in gravi necessitate: quia furtum, ut furtum, neque in gravi, neque in extrema necessitate licitum est. Hinc deducit art. 3. numer. 21. Pontificem non damnasse opinionem specularive acceptam, que tamen, licitum esse surripere aliena in gravi necessitate. Si vero opinio hæc, ut in praxi deducenda spectetur, damnata est: quia, ut in praxi licita sit, decem requiruntur conditiones, que moraliter impossibiles sunt.

XXI. Varum hæc distinctio in præsens quaestione est. Quid enim tam abolitionum communia est. Quid enim tam abolitionum Pontificem damnasse accipere rem alienam sub formalitate furti, scilicet sub voce acceptionis, vel iniurp? Eisdem quippe rationibus militat, eadem absurda sequuntur, quocumque modo, live sub voce furti, live sub nomine acceptionis, aliena auferantur in gravi necessitate; ut consideranti patebit. Accedit quod, quando in praxi deest aliqua conditio, vel additur, que sub cognitione specularive non venit, tunc propositio variatur, & alia evadit tum in speculatione, tum in praxi, ut & ipse Cardenas alibi animadvertit. Quare dicendum, Pontificem damnasse propositionem, quatenus hæc significat, licitum esse acceptionem rei alienæ gravi tantum prærente necessitate. Idque evidens est.

CAPUT VI.

De occulta famulorum, aliorumque compensatione.

I. Gravissimam quaestionem discipiendam aggredimur. Nonnulla præmittenda

sunt satis communia, que varios spectant compensationis significatus. Duplicem distinguam compensationem. Altera dicitur propria, que desinitur debiti, & crediti inter se invicem contributo. Tu mihi debes centum; ego totidem tibi. Mutua compensatio hæc duo debita remitti posse, affirmant omnes, non interpellata etiam iudicis auctoritate. Compensatio altera impropria nuncupatur, que recuperatio potius debiti est quam compensatio: ut si Paulus debeat tibi centum, & nolit ea solvere, tu occulte centum accipias, & recuperes que tibi debentur. Hoc autem fieri nequit abique iudicis auctoritate, si ad iudicem aditus pateat.

II. In præsentia minime assumo pro dignitate hæc examinandam controvertiam; sed eam dirimendam remitto ad tractatum de iustitia, ubi est instituto difficultates omnes istius spectantes resolvam. Potissima nuncius quaestiones capita proponam. Aliqua recentibus, que absolute laxa mihi videntur. Aliæ vero, que gravissimis difficultatibus implexa sunt, sapientum iudicio proponam, remque totam tribus paragraphis comprehendam.

§. I.

Conditiones necessarie pro occulta compensatione. Lexa propositiones PP. Divina, Viva, aliorumque recitatorum.

I. A Nequam conditiones refero, quas pro licita compensatione Theologi communiter assignant, propositionem, quam summus Pontifex Innocentius XI. damnavit, præmitto, que est in ordine 37. *Famuli, & famule domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salarium quod recipiunt.* P. Dominicus Viva in sua Trinita hæc propositionem interpretans numer. 1. hæc scribit. *Conveniunt DD. posse famulos in occultis compensatione, tum quando sibi denegatur ab heris salarium ex pacto debitum, tum etiam quando evidenter cessat, non quidem ex mero iudicio famulorum, sed ex communissimo perituro tum sentio, infulsiunt ab heris committitur in solutione salarii iuxta communem estimationem debiti, spectatis omnibus circumstantiis, ratione quantum potestestimum famulatus præstari erolere, aut decreverit.* **te.** *4.* Conditiones autem quas ipse P. Viva ibidem assignat, sunt sequentes. Prima, quod videtur damnus debitoris, ne licite restituatur.

refinitur, aut in mala conscientia fit, patendo se debere quod non debet. Secunda quod videtur damnare proximi, ne illi faciam quod fecerit. Tertia, quod non possit FACILITER via turbi dominum obtineri. Quarta probabiliter, si hoc esset deest, non peccat mortaliter, quod videtur occulta compensatione, ut dicitur Diana P. Etl. tract. 2. §. 168. 17. Præcipuum hic dicitur condignare, omni Theologo addit, quæque de ipse alibi non negat, videlicet quod debitum sit liquidum, & certum. Sed audiamus, quid P. VII. de cetero in propositione prætera damnatum fuisse, inquit ergo: Quod in hoc testi prescribitur, est, posse famulus occulta compensatione se ad quod indicit ex iustitia sibi deberi in salarium. Quando ergo soli ipsi famuli indicitur, salarium minus eo quod pactum est, sibi debet, peccant occulta compensatione venientes. Et hoc in testi prescriptum fuit. Ceterum, si iudicio famulorum accedat viri docti iudicium, quo decernatur minus famulo deberi salarium, tunc licita compensatio est. Sic concludit idem P. Viva num. 72. Idem ad occulta compensationem faciendam requiritur iudicium viri docti simul, ac periti, & passioe deinde, qui peccatis omnibus, indicit mortiferum certum esse, quod minus salarium debeatur. In hanc eandem opinionem concedit P. Claudius La-Croix Lib. III. part. 1. numer. 974. ubi rejecto iudicio famuli, & cuiusque mittitur in causa propria, subdit, quod requiritur ut vir vultus doctus, malum pendens, ac versatus in re moralis, indicit certum esse, quod tali homini fiat iniuria. Idem dicit Caluiste alii non pauci. Hæc opinio nobis laxa videtur, & in damnata propositione includi. Neque enim plus iuris in bona dominorum habent docti, & periti quam famuli. Si vetitum est famulis proprio iudicio præferre taxationem maioris mercedis quam cum domino pacta fuerit; eadem ratione vetitum erit etiam eam auferre iudicio alieno privato. Verum habet, iudicium esse decipi famulum in causa propria eorum virum doctum a partium studio alienum. At non propterea inferunt, Confessionium, sive quæpiam alium doctum virum, iudicem legitimum esse iuris inæqualitatis. Quare perdocti P. Salmanticensis, ut scribam, hæc explicationem distinctionem tractat. xxiv. cap. hinc, puncti vii. §. 3. num. 137. subduntque: Igitur in hac prohibitione attendenda non est, quis est qui iudicat operam esse minores salario; sed an hoc ita fit, ut an famulus libere cum domino de minoris salario

pactum iniicit; vel an metis, occasione, vel fraude id fecerit. Contendunt Auctores isti (si ibidem num. 136.) ieruum, qui ex necessitate ob levandum inferius locavit operas suas pretio notabiliter minori, posse, quod dicitur, iuripere. Tale est obsequium quo multi tunc colo perdoctos hoc hæc pro, ut dicitur, afficiant, dum frequenter occidit doctum virorum dissentendi. Pace tamen tantorum virorum diximus, hæc opinio ex una parte laxior ferens est præcedenti. Utque tenio dubitat, doctum plimque Confessionium, nullius emolumentum participem, meliorem iudicem esse, & a deceptionis periculo magis alienum, quam sint ipsi famuli, & ministri in propria causa, aliequam, passionum, & cupiditatum plenissimi. Quare in hypothesei quod concedenda famulis esset occulta compensatio, moderamen aliequam, quod iudicio non famuli, vel ministri, sed docti Confessarii feret, opportunum est, & prudens, pluribusque iuris, & frandibus impediendis occurrit. Quod autem adducit laudat Patres, tunc licitam compensationem esse, quod famuli, & ministri, urgente necessitate, pauciantur mercedem notabiliter inferiorem ad levandum misericordiam, aperit, ut ego quidem arbitror, damnata compensationem occultare viam. Siquidem omnes famuli ad levandum necessitatem modo maiorem, modo minorem, operas suas dominis locant. Quare si necessitatis levande velamen inula esset augenda mercedis ratio, pauci repererentur famuli quibus licita non foret compensatio. Et hæc igitur opinio, ut improbabilem, reitimus.

II. Explicandæ nunc sunt conditiones quas communiter Theologi præferunt, ut licita cuiuslibet sit, sive famulo, sive libero, compensatio. Prima est, ut debitum sit ex iustitia debitum, liquidum, atque certum. Hanc conditionem sic limitant communiter admittunt Theologi. Ioannes Sanchez, laxitatis patronus, omnium primus defendit disp. xlv. num. 47. latius esse, si debitum sit probabile. Eandem docet Cardinalis de Lugo Tom. 1. de iust. disp. xvi. sect. 5. artic. 4. ubique ad 107. cuius argumenta refert Diana Tom. VI. tract. 111. resol. 149. & de more ex non refutat; sed addit solium eundem Cardinalem iudicium super hoc suspendere. Hanc opinionem, ut evidentem laxam, improbabilem vel ipsi Probabiliter. P. Matthæus Moya in opere proscripto selecti. q. i. solo calamo hanc verlat questionem tract. vi. disp. iv. quest. 1. & relatis plurimum recentiorum,

ac possimum Cardinalis de Lugo, argumentis in favorem laxæ opinionis quam recentioribus, ipse §. unico mediam arripit viam. Docet enim, quando debitum est tantum probabiliter, altera creditori, altera debitori; seu quando utrique parti sua opinio probabilior est, ut communiter accidit, licitam esse compensationem, non in toto, sed in parte. Hæc quoque opinio abiicienda est, ut improbabilis, & laxa.

III. Requiritur etiam quod debitum sit patens, seu quod elapsum sit tempus dilationis. Hanc conditionem extendit Diana etiam ad tempus futurum. Ea illius verba: Notandum tamen, compensationem esse licitam, quævis debitum acta non debeat. Potest enim aliquando creditur presentis, & compensare sibi nunc pro eo quod debitor nondum debet, si tunc tempore solvendi debitum non sibi solvendum. Ita ego docui, & novissime, me citato, docet Cardinalis de Lugo, & etiam mercator, Mechadus. Tom. VI. coord. tract. 111. resol. 150. num. 5. pag. 155.

IV. Hanc eandem opinionem docent Tannerus, Patritius Sporer tract. v. cap. v. n. 72. Illius n. 172. Tamburinus Lib. VIII. tract. 11. cap. v. §. 1. num. 2. Eam refert, nec improbat, atque adeo vi Probabilium admittit, P. Claudius La-Croix Lib. III. p. 1. num. 963. Hanc quoque opinionem, ut improbabilem, & laxam, respiciamus. Nequit vel ipse index legitimus cogere debitorem ante tempus, quod debitum in futurum sit, & liquidum. Si licet ob periculum future solvendi occulta compensatio, ut contendant recentes Probabiliter citari; perturbatio externa, summasque consilio in humanam societatem invehitur.

V. Secunda conditio est, ut res quam accipit, sit tui debitoris. Quare non licet accipere rem alienam exilientem apud tuum debitorem, nec illi commodatam, aut apud eum depositam; quia limitium rerum dominus ille non est. Idem dicendum de re quam ipse debitor apud te deposuit. Cap. Bonafides de depositis, & L. ult. cod. de depositis. Hanc tamen conditionem imitant pro foro exteriori, licet pro foro interiori, Sporer loc. citat. num. 76. Lessius Lib. II. cap. xxvii. numer. 16. Tannus, & alii apud P. La-Croix, qui minime talem opinionem reitit. Quin addit, te posse accipere rem quam debitor tuus mittit ad alterum in donum, aut in solutionem debiti; dummodo ab altero non sit acceptata, sed adhuc sub tui debito-

ris dominio sit. Quia, si tu prior occupes, statim per apprehensionem possessionis in te transferetur dominium. Quam opinionem defendit etiam Illius cum aliis. Hæc quoque opinio nobis laxa videtur. Negant tamen laudati Auctores cum aliis, te posse accipere rem quam alius mittit ad tuum debitorem, qui iam nondum acceptaverit; quia ante acceptationem non est factus illius rei dominus.

VI. Tertia, ut rem tibi debitam nequeas commode, vel facile obtinere. Tum autem commode, & facile non valet rem obtinere, cum pro illius consecutione debes litem intentare, tribunalia adire cum magnis expensis, vel periculo amittendi amissionem, & benevolentiam ipsius debitoris, vel iudicis, inquit Sporer loc. cit. num. 74. & P. Claudius La-Croix loc. cit. num. 965. citans P. Tamburinum §. 1. n. 3. & Diamam, qui asserunt defectum istius conditionis non inducere culpam mortalem.

VII. Hanc quoque opinionem, ut fallam laxamque, improbamus. Si ordo iustitiae, a legitimo iudice excedenda, non cadit sub gravi obligatione, omnia sulque perturbantur, & Republica fraudibus, furtis, dolique repletur.

VIII. Quarta conditio, ut compensatio occulta fiat absque detrimento ipsius debitoris, ne plus videlicet accipias quam tibi debitor. Providendum est etiam, ne tibi, aut tuo heredi idem debitum iterum solvatur, curandumque ut debitor certum fiat, debitum esse solutum, & in conscientia culpe persistat. Hanc conditionem omnes admittunt, omni facio solvato.

IX. Quinta, ut compensatio fiat absque damno terti, cuiusmodi esset, si ille robarer furatus rem quam tu accipis, & cogere retulisset. Addunt tamen, hoc per accidens consequi, & adeo, si quis nequeat, inquirunt, absque gravi damno omittente occultam compensationem, possit illa uti, etiam hoc sequeretur, inquit citatus La-Croix num. 968. cum Sporer, & alius; quod alienum a lege evangelica videtur. Prævidet, proximum meum ex compensatione mea repositurum furem, & ad rei, quam ego accipio, restitutionem adstringendum; & nihilominus possum illam surprædere. Ut ego quidem arbitror, nullus Christianus integre conscientie hoc ad proximam decederet.

X. Sexta, ut compensatio fiat in eadem specie, si possit. Si tamen nequeat in eadem spe-

specie fieri; committere fatentur, licitum esse uti diversis specie.

XI. Suprema, ut compensatio fiat absque damno aliorum creditorum; ut si essent creditores anteriores; aut si res esset locata, vel commodata alteri. De hac tamen conditione acriter disputant Probabiliter nostri iurones. **Quin Vadius** Conitons Antiprobabilia celeberrimus defendit *Lib. III. Resp. tractatum quæst. xxxix.* licitum esse Caltraecio creditori, habenti penes se bona debitoris demortui, aut occulta compensationem, nullo habito ad anteriores respectu: quia Caltraecio est in possessione bonorum sui debitoris, qui possessione tenent ceteri creditores, licet anteriores. Lex autem statuit, potestatem esse conditionem *possidentia*. Accedit quod in mea servanda vita non specto, qui ante me in locum incepti sunt, nec in recuperanda mea fama; cogito, num detractor meus alius quocumque famam restitueri debeat. Hæc & alia congruit Comitols in sua sententia confirmavit. Adde etiam posset, tum Caltraecio habentem apud se pecuniam, aut bona demortui creditorum, dominio iam potitur eorumdem bonorum; Si denatus debitor solvisset neque debitorum Caltraecio, anterioribus creditoribus pretermissis, & anterioribus esset vere dominus debiti sui soluti, nec teneretur eodem in totum, vel in partem private, ut quispian anteriori creditori solveret.

XII. Difficultas gravior est, utrum creditor, qui nihil debitoris apud se habet, possit eisdem bona surripere, quibus compensetur. **P. Diana Tom. III. tract. 311. res. 157. 154. 155. 156.** defendit, compensationem licitam esse cum præjudicio anteriorum creditorum, sive creditor habeat apud se bona debitoris, sive non, sive eadem habeat loco depositi. Nec obstat, inquit ille *resol. 157.* quod leges prohibeant compensationem fieri in re deposita: quia leges illæ, secundum Tannerum, obligant tantum in foro exteriori; compensatio autem iure gentium licita est. Hoc opinio latiduasquam mihi probabilis est; licet pro eadem plures laudet **Diana**. Quoniam leges, sive eccllesiasticae, sive civiles, in re publica, obligant non commane Reipublicæ, obligant in conscientia. Si vero habeat apud se, non loco depositi, sed ratione commercii, sive alio titulo, cum laudato Comitolo idem **Diana** docet, licitam esse compensationem; quam opinionem plures alii defendunt, uti & **Sporer loc. cit. num. 82.** Si res sit apud debitorem, tanquam pignus

proprii debiti præcisæ, tunc vel ipsæ leges et vires concedunt retentionem; quia revera est talis talis rei possessor. Melior autem est conditio possidentium. Si vero absolute eam habeat, non videtur posse eam retinere cum præjudicio anteriorum creditorum. Constat tamen esse legum dispositio.

XIII. Addit tandem Diana loc. cit. licitum esse surripere bona debitoris, etiam cum præjudicio creditorum anteriorum. Cui opinioni subscribit **Sporer loc. cit. num. 78.** Hæc doctrina iuxta est, ut mea præfert opinio. Immo tenentur habere prius anteriores creditores in illa bona que tu accipis. Ergo tua compensatione aliorum iura ledis. Porro leges civiles id expresse vetant; cum ordinem servandum iubeant in solutione creditorum anteriorum, & posteriorum. Quare mihi minime probabilis est opinio illa, que advertitur communi sententia Theologorum, ut fatetur vel ipse **Mathæus Moya tract. vi. disp. vi. quæst. 11. n. 7.**

XIV. Disputant etiam Theologi, utrum Causa creditor Principis possit ibi compensari defraudando tributa, seu gabellas, quas Titius conducit. Adfirmant plures: quia, inquit, Titius non emit nisi iuras gabellas. Porro Causa creditor Principis iam solvit illas, cum sit creditor Principis. Igitur iurata solutio iniuria foret. Instat advertari, Si Princeps locasset agrum Principatus Titio, posset ne Causa surripere fructus agri in compensationem? Cur ergo poterit defraudare gabellas locatas eidem Titio? Disparitatem alligant illi, quod fructus agri sunt Titii, non Causi, vel quod fructus agri sunt gabellæ, et ipsius Causi, qui, cum sit creditor Principis, nihil ei debet; & propterea retinere illam valet. Hæc disparitas probabilis est, nempe materialis amphibolia; id est verborum diversita congerie turgens. Alii dicunt, non posse Causam compensationem uti defraudando gabellas, si has Titius emittit; sed, si conducit. Probabilior, & vera sententia negat utrumque. Sive enim conduxerit, sive emerit Titius gabellas, semper detrimentum patitur ex Causi defraudatione. Accedit quod omnes ministri Principatus et credores Principis iactant. Si volens essent debita omnia que officiales, & ministri Principatus sibi deberi videntur; vix iustret totum Principis ærarium. Quare compensatio, ut inultas, damnat probabiliter sententia.

§. II.

Rationum momenta que evincunt absolutam illicitam esse occultam compensationem.

I. DOctissimus P. Michael Elzalde Lib. VIII. quæst. VII. §. 4. fatetur, a multis annis persuasum sibi fuisse, licitam esse occultam compensationem, existimans, hanc doctrinam a **D. Thoma** doceri. Verum, postquam tanti Doctoris mentem expendit, subiecit, se nihil in eodem reperisse quod occulte faveat compensationi; sed duxerat quemque repetere posse rem loam, ubicumque illam esse deprehenderit. Quare arbitratur compensationem occultam repugnare legi naturali, tum iuris Christianæ, & esse singulari, ac omnibus, maxime vero Regibus, & Principibus, perniciosam.

II. In iuris verbis omnibus est, ne quisquam inauditus condemnetur. Plura enim pari adversa allegare valet, quibus evincat aut se esse solvendum, aut solvare non teneri. Sed opinio occultæ compensationis inauditus debitorum damnat. Ergo communi hominum sententiæ repugnat.

III. Contra nature lumen est quod quisquam sit iudex in propria causa. Quapropter lege tum divina, tum humana, vel penes barbaras ipsanationes, erecta tribunalia, & instituti iudices sunt, qui publica potestate aequalitatem constituent, & leta personarum iura relaxant, iudicio ipsarum partium vetito, & revocato. Sed opinio occultæ compensationis hanc tribunalium, & iudicium potestatem ab imis convellit fundamentis, eisdemque cardines evertit. Statuit enim licitam esse compensationem, quoties sine magis expensis, sine amissione *bonivolentia*, & *bonivita* debitoris, vel iudicis, qui etiam cum *facile*, & *commode* rem tuam obtinere nequeas. Vix autem fieri potest ut sine gravi incommodo, sine expensis, sine amissione debitoris, & partis, & iudicis, bona que tibi debentur, assequaris. Ergo hæc opinio de medio tollit publica iudicia, & tribunalia; ac singulos constituit suarum occultarum, atque iurium iudices. Quin ipsam Principatum, qui sine magis subditorum expensis consiliter nequit, præfata opinio adioritur, atque improbare videtur.

IV. Oppositæ. Iuris æquitas postulat ut debita tibi a debitore solvantur. Dum ea tu accipis, æquivalentem confisris; nihil quod tuum non sit, accipis. At videndum superest, quis sit litus æqualitatis legitimus iudex.

Omnis humanus actus rectus & licitus ab his conditionibus pendet, *Quis, quid, quæ*. Esset ne alter extraneus privatus homo iudex illius æqualitatis? Minime, inquit; quin clamaret: Quis te constituit iudicem in hac causa? Ergo minus tu ipse in propria causa iudex existere potes. Si alter privatus, licet a partium iudicio alienus, iustitate auctoritatis reus habetur; tu ne innocens eris, si talem tibi vindices iurisdictionem?

V. Hæc omnia vera sunt, inquit, quando rem meam apud iudicem sine magis tribunalibus, sine iactura amicitiæ, & benevolentie, ne multa, quando *facile*, & *commode* repenere valet. Hæc oppositio iam labefacta est. Nullam quippe litem, hominum infirmitate inspecta, moerare, nec tribunalia, & iudicium adire aliquis potest sine impensis, & absque incommodo, & iactura amicitiæ debitoris, vel iudicis. Tollenda ergo tribunalia, reiciendi iudices, publica iudicia asserenda, si quique homines iudices sint in causis propriis iudicia publica, & tribunalia, repositi, instituta sunt pro decidendis iuribus duobus; scilicet quando iura eorum sunt. Tunc enim quique sibi usurpare potest quod certum habet sibi deberi. Ita ne vero? Unde, quæro, hoc colligit? Ex quo codice? Ex qua lege? Et primo, quis leigantium est qui committere certum non patet, rem quam apud iudicem reperit, sibi deberi? Deinde Auctores qui pro compensatione occultæ pugnant, licitam eam communitate asserunt in pluribus casibus, etiam cum loco iudicio probabiliter, ut indicatur est. Quæ de re lege *Salmanticensis tract. XIII. cap. 1. punct. 10. §. 2. num. 310. & segg. ubi docent. Pro omnibus casibus licitum non est nisi compensationem certis, cum solam datur opinio æque probabilis protraheque parte, debitoris scilicet, & creditoris; sed in casibus aliquibus, quædam datur minor probabilitas ex parte creditoris, quod tale debitor sibi debitor. Et, adiecta distinctione probabilium speculative, & practice, tandem concludunt, licitam esse occultam compensationem semper, cum adest probabilitas practice. Pro qua opinione graves Auctores laudant. Dicunt enim, quod, dum Theologi asserunt certum debere esse creditum, intelligendi sunt de certitudine moralis, que habetur per probabilem opinionem, firmiterque vitam rationibus & CONJECTURIS. loc. cit. num. 324. Quæ doctrina posita, quis inficias ire poterit, superflua esse tribunalia, superflua legi-*

legitimos iudices, publica auctoritate institutos. Non est prædantis institui, opinionationis meo iudicio vix laxas conuelleret. Idcirco in sententia repressor.

VI. Quamvis certum sit certitudine physica, & metaphysica, nodum morali, rem tibi debent, non præputa consequitur te esse legitimum iudicem, & tibi potestate iudicium, qui iure vixit tibi accipere. Idcirco præter rationes alias requirit auctoritas omnium tribunalium. Iudices quippe omnes, tam civiles, tum ecclesiastici, occultas compensationes ferere damnant, & puniunt. Id verum habet, inquis, in foro exteriori tantum, & in foro conscientie. Hanc sententiam ad rationem recitant recentiores. Non nego, interdum contingere aliqua esse licita in foro interiori, licet in exteriori. At quando id occurrit? Quando iudicium fori exterioris nititur præsumptione super aliquo facto, Quoties vero agitur de rei honestate, & equitate, utrumque forum sibi contentit. Cur foram exteriori damnat compensationem occultam? Quia nemo esse debet iudex in causa propria: quia nemo inauditus damari debet quia hanc occultam compensationem necessario consequuntur plura incommoda, videlicet Reipublice perturbatio, fraudes, & furta, antinomiam creditorum defraudationes, & Antinomica alia mala. Porro ad hæc omnia subuocanda iure gentium, legesque positiva instituta est ne quilibet sit iudex in causa propria, neque aliquis inauditus damnetur.

VII. Insurgunt argumenta. Leges humane, que non fundantur in aliqua peculiari præsumptione, sed optimum Reipublice regimen, & tranquillitatem bonum commune, pacem, & quietudinem spectant, obligant in conscientia. Nec desunt alibi, licet repta aliquibus privatis incommoda sint, & detrimentum afferant etiam quandoque grave. Nonne lex legitima præscriptio est ad vitandam confusionem, & perturbationem humane societatis, pacemque, & ordinem seruandam, rerum dominia transferri? Auferendum ne præscriptionis legitime ius, propterea quod nonnullis privatis damnum inferri? Porro, sicut lex præscriptio dominia transferri propter bonum commune, ita leges iure gentium late verant, ne dominia certa transferantur inuito, & incito domino. Rem quam tu accipis, reuera est sub debitoris dominio. Qua via igitur in tuam transit potestatem? Via compensationis, reponis. Verum hæc est petitio principii. Quia rerum

dominia non transferuntur, nisi aut domini voluntate, aut publica potestate. Respondet P. Onate *Tom. 1. de contractibus disp. VIII. num. 186.* per accidens licitum esse se immittit in possessionem alterius propria auctoritate. Verum *T. 3. per accidens* tanti non est, ut soleat leges valeat infringere. Querimus enim, cur per accidens liceat: cur leges ita, in universale humane societatis communitatem late, violanda sint? Nemo nititur in propria causa? Nemo inuadit damnum. Cetero leges ita recte ne sunt, & legitime? Annuis. Ergo æque in interiori, ac in exteriori foro obligant. In foro exteriori obligant, nullo habito ad privatum damnum respectum. Idem ergo dicendum in foro interiori. Periculosa sane foret responsio, si imponeres, recentibus leges in foro exteriori vim semper habere; in foro vero conscientie obligare quidem, si facile, si absque iactura amicitie, & benevolentie, si absque expensis in iure faciendis levari possent: si licet, utinam obtingeret. Si iudices fori exterioris ab Theologis postularent rationem cur ob commodum & equalitatem privatam ordinem perturbent publici iudicij, partemque iniecta causa damnent; quid, quædo, responsum adirent? Lobet hic enarrare que scribit præfatus P. Elizalde *loc. cit.* Cum quidam ex primariis iustitie communitatis administris a me quaesisset, num huiusmodi quædam compensatio eisdem animo suo in foro conscientie liceret? ego respondi: In hoc casu, domine, ac terne omnes in istis totius nos dominatibusque velis proponere possimus, sententiamque querere, quam contra. Dominationes credo, vestre damnantur similia, his, & his per moti. Affirmavit vir sapiens. Tum vero ego: Credat dominatio vestra, nobis nulla secreta caelestia reservata suppetere, nec ullas dispensationes a Domino concessas, quibus hæc, & alia, que in iure sanctissime constituta sunt, rescindamus. Laudavit tunc, & post responsum amico avertentissime dissuulit eam compensationem.

VIII. Alter etiam eisdem ordinis vir insignis, tamquam rem manifestam, causam alium similem occulte compensationis mihi proposuit. Rem, inquit, cum militis Theologis tractavi, & omnes eam licere affirmant: & non idem ego censerem, interrogavit. Aderat alter Theologus, qui, etsi non interrogatus, tamen exiit, & rem licere tam prompte affir-

ma

mauit, atque si casus esset, utrum duorum ad tria esset quinque. Ego insinuem viderum ad forum suum deduxi, & causas rogavi, quas penitissime noverat, cur illi ipsi in foro condemnarent. Tum ego eas ad conscientiam applicavi: & delicti viri christianissimus a proposita compensatione: subdixitque, existimasse, nos Theologos habere pro conscientia arcanas alias, & si bi ignotas rationes.

IX. Nuper subditi cuiusdam viri Principis, & Magnatis volebant plura millia leonorum ex bonis eius repetere per occultam illam compensationem, & magistrum Theologicum consuluerunt. Hic vero, qui propter consuetum nihil quidem extenuis in compensatione dubitabat, propter adiunctam quandam circumstantiam me interrogavit. Damnavi ego compensationem nem ipsam: & ut est homo maxime ingenii, & quod non minus interest, minime contentiosus, & citra partium studium veritatis solius amator, facile consentit, & compensationem eam improbat, meque exiit rogavit, ut hoc in opere aliquid de ista compensatione dicerem, quam sane vel ipsam nomen occulte satis improbat iuxta illud: *Quis male agit, edit lucem*. X. Neque reponans, P. Elizalde improbare compensationem absolute, inique limitationibus exartam. Nani manifestum est, ipsum oppugnare compensationem in omnibus, quas Theologi adicunt, circumstantiis affectam. Sic enim exorditur eadem disputationem. Occurrit compensationem eam vocant qua quis aliam ex bonis debitoris tantum propria auctoritate accipit, quantum sibi debebatur. Querunt itaque, utrum liceat? Et affirmant non tot, quin plures; quidam tamen conditiones requirunt. Primo, quod debitum sit certum. Et iam etiam ad probabile ampliatum. Secundo, quod plus non capiat. Tertio, quod hereditibus debitoris, velius consistit debitum esse solum, ne idem his solvant. Alii requirunt, quod res commode in iudicio recuperari non possit. Addunt tamen hodie, regulariter res iudicio commode reperi non posse. De deposito etiam docent fieri posse hanc occultam compensationem. Item in gabelis, si debitor sit Princeps, etsi tertie persone locatæ sint: nec interest esse aium, si sint alii creditores anteriores. Oppugnat itaque P. Elizalde compensationem illam quam communiter Theologi defendunt ut licitam.

Cenc. Theol. Tom. IV.

XI. Hæc, que breviter exposui, rationum momenta magnum mihi facillere negotium factor. Urgat ex alia parte communis Theologorum auctoritas, que semper magnum facienda est. Illud tamen admonere iuvat, falso D. Thomam in patronum citari occulte compensationis; quin oppositum non oblitere docere *2. 2. quest. lxxv. art. 5. ad 3. his verbis. Ille qui iurim accipit rem suam apud alium depositam, gratias depositarium, qui tenetur ad restituendum eam, vel ad restituendum se inuicem esse. Unde manifestum est quod peccat, et tenetur ad restituendum gratiam depositarii. Qui vero fortim accipit rem suam apud alium inuicem detentam, peccat quidem: non quia gravat eum qui detinet; vel ideo non tenetur ad restituendum aliquid, vel ad compensandum; sed peccat contra communem iustitiam, dum ipse sibi usurpat iure rei iudicium, inuicemque pratermissio. Et ideo tenetur De satisficere.* Interpretatio, qua hanc exponit textum communiter solent Auctores minus idonea mihi videtur. Dicunt utique, peccatum esse proprie usurpare sibi rei proprie iudicium, si commode, & facile pateat ad iudicem via. Ad quandoque homines controversias ad tribunalia deduxerunt absque gravi incommodo, & sine magnis expensis? Qui statutum, tam publicum potestatem pro rerum suarum ascensione recursum esse, cum accessu occurrat sine gravi incommodo, & magnis expensis, desinunt nunquam ad iudicem confluxerunt esse. Quare magna recentiorum Probabilitatem pars ut superfluum relicta hanc conditionem de recurru ad iudicem. D. Thomas vero, antiquiore Theologi esse peccare decernunt qui, pratermissio iuris ordine, res sua propria auctoritate sibi usurpant.

XII. Quod itaque ex his que hæcenus disputata sunt, colligimus? Hæc licite que libitico. Improbare absolute non audeo, ob Theologorum auctoritatem, sententiam que compensationem occultam licitam defendit, si præscriptæ conditiones regeantur. Rationum tamen momenta, que exposui, tantum mihi hæcenus negotium ut nunquam ego compensationem inauderem tamquam licitam. Quod ergo? Ancepsum, & perplexum. Rationes probabilis evincunt mihi illicitam compensationem; auctoritas Theologorum oppositum decernit. In dubio ego tamen partem elegeram. Qui sapientiores sunt, quod verissimum illis apparet, amplectantur.

Y

XIII.

XIII. Ceterum in praxi rarissime observantur omnes conditiones quas pro licita compensatione Theologi assignant. Quapropter perdoctus Habert de contr. Tourneil. part. III. de restit. sect. 4. quest. 15. Antoine de Resinat. & in cap. v. quest. 15. Henricus a S. Ignatio part. VII. cap. vi. docent, quod cum difficile sit recentis conditiones impleri, nunquam luenda sit hec compensatio. Si ponentes rogent Confessarium, licita ne sit hec compensatio: tu responde, inquit Habert, Theologus eam propugnare ut licitam, dummodo plures observentur conditiones, que raro servari possunt, atque adeo, cum res periculi plena sit, te non posse eam consistere. Quod si penitus ea proprio Marte ulius fuerit, et contritus sit, eum absolute a culpa. Prius tamen severe responde, si conditiones iustitiae fuerint, nempe quod debitum fuerit certum certitudine evidenti, non probabilis: quod fuerit evidenter liquidum, & actu debitum: quod in compensatione servata fuerit aequalitas; & quod res accepta sit domini, & non alius anterioribus creditoribus debita; nec ab aliquo tertio loco depositi consignata. Si omnes haec conditiones ad iustitiam attinentes servatae fuerint, nulla est restitendi obligatio; quavis possit illicita esse compensatio ob ordinis violationem. Et ab hac culpa poterit eum absolovere.

XIV. Tertio, cum hec compensatio raro admodum recte fiat, & vix ad executionem reduci possit absque culpa ob defectum conditionum, periculum plena videtur doctrina quae hanc occultam compensationem propugnat, luendetque. Conferas velim sententiam negantem eam sententia affirmante licitam esse occultam compensationem, ut quod expeditius videbitur, inferas. Sententia nexata tibi ob oculos proponit leges gentium consuetudine, atque ipsa divina approbatione firmatas violari, ordinem iudiciorum pervari, rerum dominia abique legitima potestate transferri, furtis, fraudibus, rapinisque latissimam aperiri viam, turbam Republicam, societatem laici ex hac occultam compensatione. Leges universales, quas, hec sententia allegat, certe sunt, & manifeste, nempe diligenter. Exceptiones, limitationesque, quibus nituntur Theologi sententiae affirmantes licitam compensationem, incertae sunt, nulloque certo principio solute. Sunt nempe petitiones principiorum, quod praeserte leges in adductis casibus non obligent. Conditiones omnes necessariae vix un-

quam implentur, quarum si una deficiat, culpa peccatorum. Theologi propugnant occultam compensationem, ut privatorum quorundam damnis occurrant. Raro tamen occurrit, quia raro adfuit conditio omnes necessariae. In hoc autem consilio publice tranquillitatis, & communis boni cum privata utilitate, & commodo, quam praesertim tenenda debet. Vix aliqua lex est universalis humana, ex cuius observantia aliqui privati detrimentum non sentiant. Quae ex Principatu privatorum incriminanda? Numquid auctoritatem regimini, tollendam Principum, quia quibusdam infimis subditis oppressis, ac vastatis accessus difficile est, & raro patet ad eundem?

XV. Quarto animadvertas velim, compensationem occultam, sub initium invecdam, conditionum plurimum observatione fuisse mutuant; temporis autem decursu a probabilistica benignitate laxatam nimium fuisse. Lese Dianam Tom. VI. tract. 111. a. 1104. 117. ubi offendens, non amplius requiri potissimas conditiones, nimirum quod debitum sit certum, quod creditores anteriores non fraudentur, quod res in iudicio repeti non possit, quod scandalum non lequatur. Has ille cum aliis Probabilistis fuisse conditiones, & compensationis occultae iura laxavit: quia, inquit resolut. 154. cogitavi hanc opinionem cum gaudio a viris doctis fuisse susceptam, idem etc.

XVI. Patricius Sporer Tom. II. tract. v. in 4. precept. Decal. cap. v. sect. 3. §. 4. n. 83. pag. 183. licitam admittit simplicem compensationem ipsam quam propositum damnatae doctrina defendit, ut ego quidem arbitror. Res facti cum sit, quibus arbitri sedere possit. Haec est illius doctrina. Famulus vel officialis, qui ob errorem, negligenciam, vel aliam SIMILEM causam operam suam minoris iusto locavit, quae saltem secundum quid involuntarius fuit, adeoque animum dobandi non habuit, poterit defectum stipendii iure exigere, & si aliter habere nequeat, occulte compensare. Et dominus sibi impulerit. Vel hec doctrina prolapsa est, nisi me ignorantia fallit; aut nihil prolegrum fuit in propositione ab Innocentio XI. damnata. Legantur omnes Theologi, & Galuistae, qui damnatam propositionem docuerunt; & nemo unus reperietur qui eam non docuerit eam eadem omnino conditionibus quas adiecit P. Sporer n. 84. Sed, quod festivum est, & lepidum, sub finem suae scriptiois alius propositionem damnatam, velim lecturiam

niam passio iam confecto. Quare hic te admonitum velim, lector optime, Auctorem istum multa scripsisse antequam propositiones proferberetur ab Innocentio XI. ut ex eo colligeret, potissimum ubi scribit de precepto amoris divini: & quia auctor ille in magistro sibi delegit Theologos laxiores, Tamburinum, Dianam, Bulembau, Sanchez, & similes; idcirco illorum opinionem plures damnatae defendit. Pontificio decreto promulgato, ad calcem doctrinae laxae adiecitur damnata propositio, ac si totum virum in illa propositione, vario character exarata, inclusum esset. Haec damnatum propositum adiecitur interdum facta fuit ab ipso Augustinus, interdum a Bibliopis ipsius, ut fecerit venales fierent merces. P. Sporer ipse suo iam confecto operi damnatas propositiones adiecit, ut iam hic, & alibi dixi; sed minime correxit ea interpretatione quae iam exaraverat. In Bononiae operibus adiecit suis locis sunt damnatae theses, quae nullo praecedente correctio doctrinae, cuius theses ipsae sunt aut principium, aut confessarium. Idem factum fuit in aliis Galuistarum operibus de quibus solus loco suo. Haec tunc indicavi obiter, ut hinc colligas, quanta cautio, & quanta vigilantia Auctores illos legere debeas.

XVII. Postremo, si a communi Theologorum sententia occultam compensationem propugnare recedere nolis, saltem a Probabilistarum quorundam laxatibus caveo. Famae, minutis, officialibus nunquam compensationem occultam permittas, causa augendi mercedem, quam iusto minore allegeris: quia istius mercedis augmentum, infeliciterque domino factum, repugnat omnilegi, damnatque est ab Ecclesia. Ad summum admittenda est compensatio occultam, quando peccatum suspendium non solveretur; quando debitum vi altius contra hunc certum certitudine evidenti, nec ab ipso debitor negatur, solum ob iniquitatem eius non solveretur; & quando aliae conditiones revera implerentur; quod raro evenit. Admonendus autem tunc debitor foret, ne in mala fide periret, ratus se non solvibile debitum. Sub his tantum circumstantiis ad summum admittenda interdum poterit occultam compensationem. Eam tamen ego, etiam his limitibus circumscriptam, haud approbo in preteritis, nec improbo; sed iudicium suspendio quaedam sapientium sententias audierim. Res enim gravillimum est: quia cum de peccato mortali agatur, definitio periculosa est. D. Thoma teste, nisi veritas expresse habeatur. Et hec,

in praesentiarum dicta sufficiant de occulta compensatione.

XVIII. De quibusdam aliis furtis famulorum facili est resolutio. Eculenta, & copulenta, quae famuli, & ancillae clam accipere solent ad sedandam famem, & simi, committere non sunt furta mortifera: quia domini non sunt rationabiliter iniuri. Dummodo tamen eiusmodi non accipiuntur ad gratiam espiendam.

XIX. Quare licet suspiciant praesata ad compensationem, ad luxum, ludos, metreticam, venditionem, denique ad ulus alios quoscumque sine famulatus conditioni non necessarios, essent furta letalia, si forent in magna quantitate. Quae autem quantitas satis fit ad peccatum mortale, consilio dicta superius. Regula praecise designari vix potest. Maior quantitas requiritur in furtis minoris & successivis, quam in furtis gravibus simul sumptis: maior in eculentis & copulentis, quam in pecuniis, aut rebus rarioribus. Famuli & ancillae communiter fidei conscientiam non vertunt minuta furta. Quae pili Confessarii est illius insinuare, & obviare, cum in hoc delinquentes repererit. Saepius impotentes sunt ad restitutionem eorum quae furtim surripuerunt: & tunc erent, ut saltem maiori industria labore, & vigilantia damnum domino restituatur compensent. Ut id in praxi Confessarius facilius decidere valeat, expendat qualitates dominorum, nempe eorum tenacitatem, avaritiam, inhumanitatem, & servorum gentium, humilitatem, ac cetera id generis debeat, ne famulos, vel dominos plus iusto aggravet.

§. III.

Quam sit perniciosa Principibus, dominis, & mercatoribus benignitas istorum Probabilistarum qui defendunt occultam compensationem licitam esse famulis, officialibus, & Principum ministris.

I. Confessarium istud, iis constituitur supra explicata fuit, seipso manifestum est. Explicatione, non probatione eget. Ego statui, ad summum compensationem eam quam interdictum desendi posse, cum rem suam quis accipit. Pura, rem tuam invenis furto sublatam; tibi ex legitimo contracta debetur centum auri &c. Via ad tribunalia difficillime patet. Si aliquo in casu esset hec compensatio, in his, & similibus admittenda foret. Nunquam vero, dum creditum tuum

contentiosum est. Tu asseris tibi tot deberi; negat alter; nec datur evidenter certa, ut suppono: nullus hic compensationi locus unquam esse potest.

II. Benigna Probabilitate compensationem licitam famulis, ministris, officibus asserunt; & quamvis doctrina fuerit proscripta ab Ecclesia, tamen unus, aut alterius vocule iudicium damnationem tentant elidere. Inducium Confessarii, aut viri gravis adicit P. Viva; & tunc licitam fieri posse compensationem docet. Sed laxas Casellarum opinionationem dedimus supra.

III. Explicandum nunc consecrarium est, videlicet quam sit hec benignitas probabilis exitia dominis, mercatoribus, & Principibus. Non ita pridem Principis cuiusdam insipientis ministrum preclaris animi dotibus, & morum, ac precipue iustitie integritate ornatum allocuebat. Narrabat mihi, Theologos non paucos, nec obscuri nominis, licitam sibi approbasse compensationem expensarum, quas in Principatus bonum facere cogebatur, eo quod dimittunt a Principe stipendium conseruam esse. Repetitio continuo: Theologi illi qui velint damnationem licitam occultam compensationem probant, licitam quoque eam faciunt famulis, & ministris vestris. Vah, exclamavit repente ille, Probabilium doctrinam, societati, tranquillitati, & securitati infestam! Utinam omnes ministri, immo & Christiani simili bona predicti mentis essent, qua tandem aliquando intelligere vellent, solam evangelicam doctrinam, sincere & ingenue explicatam, non animam saluti modo, verum etiam vere politice, societati, & tranquillitati consilere, ac summopere constantem esse.

IV. Si Principes, si domini, si mercatores perciperent damna, detrimenta, furta, que vi benignitatis probabilis patientur, non adeo plauderent doctrinis laxis, quae emittunt benignitatis obsequia. Vix est famulus qui labori suo pactum stipendium iustum, & aequum iudicat. Labores famuli, diurnas & eternaeque vigilias servientes exaggerant. Clamant, stipendia visum, & vestiti haud sufficere. Confessarii, doctrina imbuti Probabilium, licitam compensationem probant. Officiales Principum expensas factas in allocatione gradus, vel ministerii, munera oblati illis qui officia distribuunt, & quae offerre in dies debent, ob oculos ponunt ex una parte; ex altera stipendii paritatem repraesentant. Fieri non posse teipsum evincunt ut vitam ducere adeo tenui stipendio valeant. Prin-

cipum immediati, & proximi ministri maiori eloquentia dimittunt famulas peritumionem ob servitia Principi praestita, & taxata stipendia diminuta esse deprecantur. Id ne in iustitia praescriberet, ut post vite mollesias, vigilias, labores, etiam domesticum patrimonium abstulim, interviendi Principi gratia? Cur ego pro aliis civibus lubre hoc detrimendum debeat? Theologi his sermocinationibus exantillat, & nova Casellarum doctrina tam preoccupati, compensationem licitam faciunt. Et omnes recentiori, iuxta graduum, & officiorum diversitatem, diveris compensationis gradus constituant. Famuli parvula furta, mercatorum, dominorumque officiales mediocriter, ministri vero mediis, & propinquo Principum ingentia furta, & propinquo didicissimo compensationis diversis splendide gradus constituant. Famuli parvula furta, mercatorum, dominorumque officiales mediocriter, ministri vero mediis, & propinquo Principum ingentia furta, & propinquo didicissimo compensationis diversis splendide gradus constituant. Famuli parvula furta, mercatorum, dominorumque officiales mediocriter, ministri vero mediis, & propinquo Principum ingentia furta, & propinquo didicissimo compensationis diversis splendide gradus constituant. Famuli parvula furta, mercatorum, dominorumque officiales mediocriter, ministri vero mediis, & propinquo Principum ingentia furta, & propinquo didicissimo compensationis diversis splendide gradus constituant.

CAPUT VII.

Quaestio de Comacensium compensatione.

I. Dum haec scriberem, pluribus episcopis nuntiatum mihi fuit, in civitate Cornacii disputationem fervere super compensatione occulta piscatorum. Valles ibi plures sunt piscibus redundantes, quarum dominus Princeps est, qui easdem publicis conductores locat. Hi ad custodiendas, faciendasque valles, & capiendas pisces homines Comacenses conducunt, taxato pretio. Pretii parvitatem exaggerant piscatores, propriae familiae sustentandae minime sufficientem; atque compensationem his rationum montentis sibi licitam esse contendunt. Iuris naturae est, inquit, vitam alere his fructibus quos propria regio, & hominum industria parit. Aquae sibi, adiecta industria nostra, pisces nobis in alimentum porrigunt. Toto anno

die noctuque his vallibus insilvandis, faciendis, custodiendisque defendamus. Artes alias ignoramus. Conductores, seu publicani, avaritia, saltuque abrepti, ingens peculium Principi offerunt, ut vallium utile dominium allequantur. Ipsi repletae divites sunt, splendide vivunt, munera insigne Magnatibus exhibent. Ut has ingentes sustinere expensas queant, propriumque salumovere, languorem nostrum emungunt, ac pellen veluti occoriant mercedis diminutione. Labor contentus est, toto anno, neque festis diebus exceptis. Frequentissimum noctu laborandum, dum pluviae, venti, flachus, tempestates undique verlam nos exagitant: quia tum opportunitas Arpe adit pisces capiendi. Ocree necessariae sunt, quibus ab aqua nos defendamus: vestitus etiam adverteris frigora, ventos, pluvialique congruus necessarius est. Quodnam pro toto laboribus, incommodis, periculisque fere continuis stipendium? Octo baiocchi in dies singulis, & pisces ad saturitatem. Estatis tempore, dum Sol urit, & media vita intra aquam, & media nuda radiis solaribus exposita capiendis piscibus operam damus, tanta ardorem sibi, ut octo baiocchi vix vino emendat sufficiant. Reliquum cibum quo nobis suppeditabit? Quis filios, quis uxores, quis familias nostras alet, induetque? Alias artes ignoramus. Ab infantia huic arti assueti sumus. Tanta est civitatis paupertas, ut neque mendicandi facultas adsit. Aquam ipsam pecunia bibimus, cum nihil territorium nostrum praeter pisces sustentandae vite porrigat. Alio migrare, salicis domibus nostris, non possumus. Artifices operantur omnes sua arte & laboribus vivunt: & nobis solis, qui in nativo fundo nostro pisces capimus, qui labores perserendo, vitamque affluendo in exercitio artis nostrae, omnes artifices, baulos, operariosque longe maxime superamus, licet non erit arte nostra congrua alimenta, & indumenta comparare?

II. Nec est quod opponatur, nos libere locare conductores: operas nostras, sudores, incommoda, labores, pericula, pactoque pretio contentos esse. Siquidem sponte coacti tentur. Tanta est humanae naturae malitia, pravitatis, ut nos ipsi certatim conductores operas nostras offeramus, & mutuis calumnias infamemus, ut unus a valle excludatur, aliusve substituitur. Quandoquidem non aliunde nobis panem comparare scimus. Et ideo libertate, necessitate filia, taxatum pretium acceptamus; sed occulta compensationis doctrina preventi. Itaque singuli quotannis piscatores, Theol. Tom. IV.

feces pro valore duodecim scatorum, quandoque plus accipiunt, & minid vendimus. Quamobrem datum est circiter viginti & amplius scatorum in annos singulis conductores vallium inferimus.

III. Haec sunt Comacensium piscatorum rationia, quibus licitam sibi esse compensationem probare contendunt. Verum haec omnia duo tantum evincunt: unum scilicet ingentem, miseram, lugendamque illorum piscatorum conditionem esse; alterum, publicanorum insuliam pravitatemque intemestiam.

IV. Paucis ergo rem expedio. Compensatio iniusta est. Nec aliquid evincunt argumenta piscatorum. Alioquin omnibus licitum esset ex fructibus agrorum proprii territorii tantum accipere, quantum fat eis ad victum, & vestitum. Sophistica recitata inferunt verum esse oraculum Salomonis: *Sicut in medio campis lapidum palom fugitur, sic et inter medium empionis, & venditoris angustia peccatum.* Conductores, videntes piscatorum necessitatem, pretium infra equitatem dimittunt. Piscatores necessitate utique urgente, sed tamen libere, operas locant. Et populi initium contractum furta, compensationis loco testa, exercent. Quid ergo agendum, ut animarum saluti prospiciatur?

V. Compensatio nullo modo licita est; nulloque probabilitate velo honestari valet. Publica opus auctoritate est. Nam in praesens compensatio vix dici occulta potest; cum publice de eadem disputetur. Principes itaque mediis civitatis magistratibus taxare congruum pretium debet, ut & avaritiam conductorum modum imponat, & panem subditorum vite providat. Peculiaris calus est, quem dimere sola Principis auctoritas valet. Nos iustitia rationum momenti insuliam occultae compensationis demonstrare possumus. Ad quid inde? Rationia nostra non alunt vitam piscatorum, quibus certo octo baiocchi non sufficient. Ceterum vivere ipsi per se aut metas sua arte volunt. Conductorem intererit pretium ad congruum quantum augere, tam ne stipendii tenuitate amaram furandis piscatoribus porrigendo, alienorum peccatorum participes efficerentur, tam ne propriae utilitati, & conscientiae considerent. Inutilitate sibi rei sunt, nisi pretio congruo conductum piscatorum operas; & simul rei sunt furorum, que ob suam avaritiam a piscatoribus committantur.

VI. Quid de praeteritis compensationibus fuit quis dicendum? Si vera fuit quantitas, impotentia excusat. Cum factum publicum

blicum sit, curanda est mutua transactio inter locatores & conductores. De futuro autem requam pretium constituendum. Hæc obiter, & cursim.

CAPUT VIII.

De furtis domesticorum.

I. *Posi* generalem de furtis disputationem succedit disquisitio de furtis domesticorum, quibus accensentur etiam famuli, & ancillæ. Sed de istorum furtis dictum est capite sexto. Domestici possuntur iure filii, & uxores. Quare de istorum furtis nobis in præsentia sermo erit.

II. *Quæst. I. Præcibit ne filii qui bona suorum parentum?* Resp. Distingueda sunt bona quorum filii dominium habent, a bonis que cadunt sub parentum potestate. Filii etiam sub patria potestate constituti, habent dominium, & administrationem bonorum *castrensium*, & *quasi castrensium*. De his disponere pro arbitrio valent. Bonorum, que *adventitia* nuncupantur, proprietatem filii familia habent, parentes vero vicinistrum, & administrationem. Profecitorum autem bonorum pater administratorem, & proprietarium habet. Filii qui de bonis quorum dominium, vel usufructus penes parentem relictos, scripserunt notabilem quantitatem absque eorumdem parentum licentia vel consensu, peccant mortaliter. Idque docet Salomon Prov. xxviii. *Qui subripit alienam patre suo, & matre, & dicit hoc non esse peccatum, periticeps homicidæ est.* Ratio est evidens. Nam furtum est occulta acceptio rei alienæ invito domino. Filios, donec pater vivit, nullum dominium habet bonorum patris. Ergo furtum perpetrat, eo invito illa surripientis.

III. *Quæst. II. Quæ bonorum quantitas requiritur in furtis filiorum?* Resp. Si vix certa præscripti regna potest pro furtis extraneorum, multo minus designari poterit pro filiorum furtis. P. Bannez 2. 2. *quæst. lxxi. art. 6.* docet, in filio patris prædictis non esse mortiferum furtum, si infra sit quinquaginta aureos. Quæ opinio, si falsa, committere relictur; quia nec in filio Regis tantum esset concedendum. Alii ad furtum, legale requirunt viginti, aut tringenta aureos, si per mille & quingentes aureos annuam percipiat. Alii sufficienti sufficere duos aut tres aureos, ut furtum sit grave. Hæc omnia gratis dicuntur. Circumstantiæ spectandæ sunt, nempe parentum divitiæ, filiorum numerus, do-

mus expensæ, patris indoles, finis ob quem filii bona surripunt, & id genus similia. Maior sane quantitas requiritur ad gravem culam in furtis filii divitis quam in furtis filii hominis pauperis, pura artificis. Admissa vera iustitia inter patrem & filium; quando nullo modo præsumi prudenter potest consensus patris in filii acceptionem, non video scire possit assignari maior quantitas in furtis filii ac in furtis extranei. Nam quod dicunt, parentes non esse invidiosos in filios, sicut in extraneorum furtis, id collidit, furtis filiorum non esse furtis, quando prudenter præsumi consensus patris potest. Dicerem ergo, quod, quando ex circumstantiis colligi potest, parentes esse invidiosos, tum moderanda sit quantitas in furtis filiorum eadem regula præter propter quæ moderatur quantitas in furtis extraneorum. Facilius tunc præsumitur consensus patris respectu filii quam dominii respectu extranei in bonorum ablatio. At hinc solum sequitur alios aucterendo bona patris interdum furtum non perpetrare. Ceterum, quando ex circumstantiis colligebatur, sicut facile colligi potest, patrem esse rationabiliter invidiosum, tunc existimarem eam quantitatem esse gravem respectu filii quæ gravis foret respectu extranei. Et, si aliquid dicitur permissiterem, hoc non excederet valorem unius aut alterius iulii; quando ut dixi, respecta esset patris repugnantia.

IV. Filii excusantur a furti delicto, quando parentes omittunt ipsi subministrare congrua pro victu, & vestitu, quia ad alimenta in filii habent. Sub alimentis autem ea omnia veniunt que pro victu factis congruent, ut honeste recreationes. Quod prædictum, posse quoque filios qui negotia patris gerunt, detractis expensis, tantummodo accipere quantum pater dare extranei foret, committere falsum est. Quia filii, vel patria potestate constituti, tenentur adiuvare parentes, quemadmodum parentes tenentur alere filios. Si filii a patre postulaverint pro labore stipendium, nonne pater iure denegare illis non potest alimenta? Si enim filius assumere velit extranei conditionem in salarii exactione, etiam pater poterit, veluti extraneum, finium respicere. Quare, ut evidenter laxa, reiticienda est opinio istorum qui docent, sicite finium clam surripere patri posse tantum bonorum, quibus compenlat salarium sibi debitum ob præstitos labores in mercatura, aut agricultura, aliove labore. Quandoquidem etiam si probabili foret (quod ego nullo modo admitto) opposita sententia; adhuc com-

compenlatio iniusta esset. Verum, ut dixi, falsa est prior opinio, quæ filios, patres in laboribus, mercatura, agricultura, aliove opere adjuvantibus, salarium iure deberi aferit; falsissima vero altera, quæ compenlatioem istius salarii illos uti, si a parte salarium negatur, posse contendit.

V. Furti rei sunt parentes qui, filios suis invidiosos, de bonis castrensibus, aut quasi-castrensibus, quorum dominium, administrationemque habent, surripunt in magna quantitate. Invidi filii censentur etiam tum cum ob pudorem, & reverentiam prædictis, & blanditiis parentum contradicere minime audent.

VI. *Quæst. III. Furti ne reatum contrahant uxores quæ bonis maritis surripunt?* Resp. Distingueda sunt bona que tum ad uxorem, tum ad maritum pertinent. Duo sunt bonorum genera uxorum propria. *Dotalia*, que uxori marito dat in matrimonii sustentationem. Istorum dominium est penes uxorem, usufructus, & administratio penes maritum. *Paraphernalia*, que præter dotalia uxori afferit, vel acquirit industria sua, aut legato, donatione, aliove via, & abque mariti opera, eidem obveniunt. Istorum dominium, & administratio penes uxorem est; sicut eorum quoque que maritus dat uxori pro suis peculiaribus sumptibus, ut inter nobiles fieri solet. Omnia alia bona sunt mariti.

VII. Sententia omnium est, furtum mortiferum perpetrare uxores que, invidiosis maritis, bona quoque dominium, & administratio penes maritos est, in magna quantitate surripunt. Maiorem quantitatem in eisdem delictis furtis Theologus æquatur ad gravem culam quam in furtis extraneorum. Sed quæ de furtis filiorum dicta sunt, furtis uxorum applicari debent. Quod obicit solet, tutorem quoque administrare pupillorum bona, nec tantum pupillos furcam committere, bona propria surripientes, quia eorumdem dominio possuntur; nullius momenti est. Siquidem tutores in commodum, & utilitatem pupillorum bona administrant; mariti contra in commodum proprium. Idcirco dominium quod uxores in bona dotalia retinent, ius eisdem non tribuit ut valeant quidquam surripere; quod mariti vixissent. Hæc certa penes omnes sunt. In ceteris locorum consuetudines spectandæ sunt.

VIII. Plures assignantur casus in quibus uxores, absque furti reatu, maritis surripere quædam bona valent. Si si maritus præbere

omittat sumptos consuetos, & necessarios ad sustentandam familiæ onera; tum uxori clam accipere iure valet quantum satis fit ad præfatos sumptus. Ad hoc quippe quod attinet, irrationabiliter in ritus maritus est. **II.** Ad impediendum grave familiæ damnum: quia sic agendo mariti negotium gerit. **III.** Ad erogandas elemosinas congruas, & consuetas. **IV.** Contendant plures, posse uxorem bona accipere distribuenda in pia opera, in Missarum celebrationem, & id penes similia pro mariti conversione, seu reductione ad meliorem frugem. Sed cautissime, & moderatione magna hic opus est; & prudentia directoris requiritur, ne uxores, falsa pietate decceptæ, liberius quam par sit, bonis mariti abutantur. **V.** Si filius ad studia, vel alias adiacendas artes necessaria pater non porrigit, potest uxori supplere ex mariti bonis. **VI.** Si maritus fatuus sit, administratio uxori evadit. **VII.** Quando prudenter præsumitur mariti consensus. **VIII.** Ut extreme, vel graviter indigentibus succurrat. **IX.** Si maritus bona familiarum dissipat in ludos, computationes, & in alia similia, potest uxori bona clam surripere in utilitatem familiæ servare.

IX. Regula tamen generalis est: Nihil uxores disponant de maritorum bonis, illis indicis, exceptis casibus manifeste & evidenter urgentibus. Facile sibi uxores arrogare facultatem, & dominium in bona mariti; & quemadmodum corporis, ita & fortunæ bona communia sibi reputant. Quare prudens Confessarius curet ut uxores subdite sint viris suis; & necessaria tam sibi, quam familiæ a maritis petant. Earum pietas, devotio, & virtus placeant in obedientia, & conformitate ad maritorum voluntatem in omnibus; quæ malitiam non volentem student; quomodo placeant viris suis.

X. Regulam, quam paucis pertrinsi, tradunt communitate Patres. S. Augustinus episcopus. *Exceat ad Edictum hæc habet: Cum vero de facienda ipsi elemosina loqueretur, ait (Apostolus): Non aut aliis respectu sit nobis autem angustia. Pariter ego collatum de iambus habebitis, pariter moderantem, quid hæc futurandum est in celo, quid ad vita vultus sustinentiam vobis, & vestris, vestrosque filios relinquendum, ne alii esse vestris, vobis autem angustia. Et in his dispensatis, atque facienda, si quid tibi forte melius videtur, suggerere vero poterunt: eisdemque auctoritatem, tanquam tui capitis, sequerentur obedienter; ut omnes qui sanum sapiunt, ad*

ad que possit hoc bonum vestrum tanta perdere, de omni vestra fructu, ac pace gaudeat. Et adversarius reveretur, nihil habens de vobis dicere parvi. Porro si de facienda elemosina, & in pauperes impendendis rebus tuis, de quo bono opere, & magno tam evidentia precepta sunt Domini, tum vero tuo fructu, & totum sanctorum consensum postulat Terrentio, consilium communitate debetur, etiamque non sperare voluntatem, quanto magis de habitis, atque vestris nihil tibi preterit tunc moribus instans, nec usurpandum fuit, unde nihil dubitatis legitime imperantem? Plura alia hac de re libenter habet Doctor sanctus.

XI. D. Raymundus Lib. II. tit. de furto §. 9. De rebus autem viri, aut de pane, vino, & aliis, que bono, & approbato more sunt ad dispositionem uxoris potioris, potest, & debet facere elemosinam, moderate tamen, secundum facultatem viri, & matrem, aut matrem matris, vel necessitatem pauperum; & debet semper sibi conformare conscientiam, quod non displicet marito in corde, licet forte aliquando prohiberetur hoc. Solent enim mariti facere prohibitionem uxoris absolute, ut sic temperet eas, non a re, sed ab excessu, quem suspicantur. Possit virum formare sibi conscientiam ex qualitate, & miseria pauperis, cogitare, quod, si maritus illum videret, omnibus modis placeret ei quod illi faceret elemosinam. Si autem uxorem, & pacifice ipsi uxori conscientia sit, quod viro displicet, & scandalizaret videt, deponit conscientiam illam, si potest. Si autem, non debet dare; & dicitur, quia non potest dare; & sic intelligitur quedam dicitur III. q. v. c. vi. Quod dico. Hoc autem ultimam dico, nisi videret pauperem indigere ad mortem: tunc enim debet dare intercipere; alias peccat.

XII. Qua ratio furti lentes sunt uxores, si mariti bona surripiunt, eadem rei furti mariti sunt, si bona quorum uxores dominium, & administrationem habent, rapiant; item si vivum dotale dissipant, aut diminuunt; si bona communia, uxoris invitae, abluant.

XIII. Quest. IV. Quid de episcopo furtis dicitur? Resp. Episcopi, qui materiam elaborandam a domino suscipiunt, ut sartores, textores, molitores, & laniles, furtum peccant, dum quidquam materie sibi tradite, invito domino, surripiunt. Nec quidquam eidem suffragantur preteritum quo allegare solent. Sartores fragmenta, & lacinas surripere in more habent. Illi omnes fures sunt,

Et que de parvis furtis diximus, isthuc revocari debent. Si fragmenta nullius sint valentem valeant, tum nullum domini utilitatem valeant, tum nullum furtum committuntur. At quoties domino interesse apra fuit, ut plerumque accidit; tunc furtum committitur: gravius, leviusque, prout maior est, aut minor materia frangitur. P. Thomas Sanchez Lib. II. consil. cap. VII. dub. 2. defendit, sartores fragmenta etiam alienas valoris sibi retinere posse: tum quod domini, talis moris concili, non sententur invito; tum quod iustum pretium laboris solvere domini reculant, idcirco compensatione occultata ut sartores posse contendit. Verum hęc doctrina omnino falla est. Nulla adeh premissio consensus dominorum in hoc furtis. Multo minus adeh fundamentum illius compensationis. Pretium laboris pactum est. Illud autem sibi propria sponte augere sartores nequeunt.

At, inquit, non libere, sed coacte sartores consentire in pretium solent, ne alius minoris pretio conficiendum vellem suscipiat. Essequium illud nullum est. Hęc enim non coactio, sed voluntaria deceptio, & manifesta fraus est, qua domino illuditur. Nulla quippe lege permittitur ut artifices queant ad habitum sui operis mercedem augere, in incio domini, ut tam supra de occultis compensationibus demonstravi. Plurima alia in tractatu de restitutionis discutientur.

XIV. Quest. V. Quid de furtis Religiosorum dicitur? Resp. Pavis rem expediam. Si Clausuales fuerint ab extraneis, perinde se habent ac alii fures. Si fuerint de communis Monasterii peni gravem quantitatem, peccant & contra iustitiam, & contra verum. Ratio rei sunt & sacrilegii, & iniustitie. Quare rei manifesta, quoniam Religiosi vi paupertatis Deo per verum promissie condicuntur rei domino privati sunt. Ergo quicquies bona Monasterii surripiunt absque licentia superioris, furti rei erudunt, utpote, invito domino, aliena accipientes. Nec est quod rem certam & evidentem rationibus confirmem; cum nullum sit de hoc penes Theologos dissidium.

XV. Disputant Theologi, fit ne in furto Religiosorum ea quantitas necessaria que assignari in furtis filiorum solet. P. Salmanticensis tract. XIII. cap. vi. punct. 5. numer. 43. sententiam adfirmantem defendunt; atque pro eadem allegant Sanchez Lib. VII. Decal. cap. XXI. n. 31. Rebullum I. Par. Lib. III. quest. xv. sect. 3. Fagundes Lib. PP. Decal. cap. v. num. 2. Pellicerium tract. IV.

cap.

cap. IV. sect. 4. num. 189. Ledesinam Tom. II. cap. 19. dub. 8. Cenedo tract. de pauper. Relig. dub. 10. Caranoniem in Regulam D. Bened. dist. LXI. num. 244.

XVI. Hęc sententia falla videtur, nullo que nra fundamentum. Fallo pro eadem citatur Sanchez, qui Lib. VII. cap. xx. num. 3. oppositum docet. Patritius Sporer tract. v. cap. 9. sect. 2. §. 3. num. 62. communem vocat DD. sententiam, que asserti eam quantitatem furti esse in Religiosis ad furtum mortiferum que sufficit in secularibus. P. Thomas Tambourinus adeo communem reputat hęc sententiam, ut querat Lib. VIII. cap. 19. num. 4. num saltem probabiliter defendi possit sententia Fagundes, Cenedo, & aliorum. Et laudatus Sporer retolvit, non esse in praxi adhac communi sententia recedendum.

XVII. Si ratio consulatur, non modo quantitas furti Religiosorum non est augenda ad mensuram furti filiorum familias; sed minor potius constitutenda foret quam in ipsis secularium furtis. Siquidem Religiosi non lege iustitie, & septimo precepto Decalogi tantum prohibentur furari, sed etiam solemniter paupertatis voto. Prælati utique patres Religiosorum reputantur, sed spirituales, non carnales. Patres sunt, & magistri, qui in evangelice paupertatis schola eos exercere debent. Qua ergo ratione præsumi potest, eos non fore invitos, quemadmodum patres respectu filiorum, si Religiosi surripiant eam quantitatem que in furto communium extraneorum est materia gravis? Cur non presumuntur invitæ Prælati Religiosorum? Quia, inquit, sunt loco parentum. Parentes autem non censentur invitæ reipsum filiorum in ea quantitate que in extraneo est: furtum mortiferum. Perridicula est ista ratiocinatio.

Parentes consentire iure valent ut filii centum, mille, bis mille aureos accipiant. In idem ergo consentire Prælati regulares poterant? Quid scilicet? Religiosi adstricti voto paupertatis sunt, secus filii familias. Que ergo ratio paritatis filiorum cum Religiosis, aut parentum cum Prælati? Parentes domini absoluti sunt, Prælati regulares administratores tantum. Libere consentire valent illi in quatuorunque acceptorem bonorum; illi nequeunt, nisi infra leges paupertatis monasticæ. Furtus ergo omnino est panti filiorum familias cum Religiosis.

XVIII. Hinc colliges, quam fat incepta alia collectaria, que ex convulsa paritate Religiosorum cum filii familias locuti citantur Theologi. Salmanticensis licet cit. punct. 8. si Theologi. Salmanticensis licet cit. punct. 8. num. 94. cum aliis Calaisii docent, Religiosos posse, quemadmodum filii familias, congruam quantitatem ludo exponere. Hęc, & alia plura laxitatis plena, que de ludis pecuniarum Religiosorum docent recentiores, fute, & nisi fallor, valde consentant in Disciplina Apostolico-Monastica. Quare, ne a thum regam, consule que ibidem dicta sunt. Nullum omnino ludum pecuniarium permitendum Religiosis ostendimus.

XIX. Que de restitutione a Religiosis faciendâ docent idem recentiores, similiter vana mihi videtur. Nam, si que surrepta fuerint, consistunt, nemo ambigit ea fore restituenda; si consumpta fuerint, ad nihil Religiosus tenetur. At, inquit, si pecuniam habent propriam illi destinatam, nonne valent ex illo compensare quod fuerit furati? Respondetur, Religiosis qui pecuniam retinent ultra necessarium victum, & vestitum, proprietarios esse, & iustitie violatores. Quare, etiam si fures aliunde ex iniusta acceptione non essent, fures sunt, & proprietarii ob iniustam retentionem. Qui tamen res Monasterii furatas, aut pecuniam, quo compensare furtum possent, retinent, novum flagitium peccant, seu gravius peccant. Laudati Theologi restitutioni obnoxios Regulares docent, lapsitudo quod pecuniam habeant. Licite enim ex superioris licentia habere pecuniam illam posse credunt. Idcirco inferunt, illos ex hoc penitio restituere, & compensare bona furtim accepta debere. Nos vero dicimus, nullum illos retinere pecuniam posse, nisi urgente necessitate victus, & vestitus. Vistu autem, & vestitu necessario privare se non tenentur, nec debent, ut restituant. Quid quod, cum nullus rei dominium habeant, nec utrum independentes; de nulla re disponere queunt, inconsulto superiore? Quare que recentiores Moralitas de restitutione, & ludis Religiosorum versant, falso nituntur principio, quod scilicet licitum illis pecuniam sit. Hoc falso sublato fundamento, cetera sponte sua corrunt. Verum de his præter ea que in citata Disciplina Apostolico-Monastica dicta sunt, plura edisseram in tractatu de Statu religioso.

ad quos possit hoc bonum vestrum tanta pertinere, de omni vestra fructu, ac pace gaudeat. Et adversarius revertetur, nihil habens de vobis dicere parvi. Porro si de faciendis elemosinis, & in pauperes impendendis rebus tuis, de quo bono opere, & magno tam evidentia precepta sunt Domini, cum vito tuo facis, & secundum sancta conscientia postea Terquetur, consilium communitate debet, et utique non sperare voluntatem: quanto magis de habitis, atque vestitis nihil tibi preter omne arbitrium instandum, vel usurpandum fuit, unde nihil dubitatis legitime imperantur? Plura alia hac de re libet habet Doctor sanctus.

XI. D. Raymundus Lib. II. tit. de furta §. 9. De rebus autem viri, aut de pane, vino, & aliis, que bono, & approbato more sunt ad dispositionem uxoris pertinere, potest, et debet facere elemosinam, moderate tamen, secundum facultatem viri, & matrem, aut matrem matris, vel necessitatem pauperum; & debet semper sibi conformare conscientiam, quod non displicet marito in corde, licet forte aliquando prohiberetur hoc. Solent enim mariti facere prohibitionem uxoris absolute, ut sic temperet eas, non a re, sed ab excessu, quem suspicantur. Possit vitium formare sibi conscientiam ex qualitate, & miseria pauperis, cogitant, quod, si maritus illum videret, omnibus modis placeret ei quod illi faceret elemosinam. Si autem uxorem, & pacifice ipsi uxori conscientia sit, quod vito displicet, & scandalizaret videt, deponit conscientiam illam, si potest. Si autem, non debet dare; & dicitur, quia non potest dare: & sic intelligitur quod dicitur III. q. v. eod. Quod dico. Hoc autem ultimum dico, nisi videret pauperem indigere ad mortem: tunc enim debet dare interire: alias peccat.

XII. Qua ratio furti lentes sunt uxores, si mariti bona surripiunt, eadem rei furti mariti sunt, si bona quorum uxores dominium, & administrationem habent, rapiant; item si vivum dotale dissipant, aut dimittant; si bona communia, uxoris invitis, abluant.

XIII. Quest. IV. Quid de episcopo furtis dicitur? Resp. Opifices, qui materiam elaborandam a domino suscipiunt, ut factores, textores, molitores, & similes, furtum perpetrant, dum quidquam materie sibi tradidit, invito domino, surripiunt. Nec quidquam eidem suffragantur preteritum quo allegare solent. Sartores fragmenta, & lacinas surripere in more habent. Illi omnes fures sunt,

Et que de parvis furtis diximus, isthuc revocari debent. Si fragmenta nullius sint valentem valeant, tum nullum domini utilitatem valeant, tum nullum furtum committuntur. At quoties domino interesse apra fuit, ut plerumque accidit: tunc furtum committitur: gravius, leviusque, prout maior est, aut minor materia frangitur. P. Thomas Sanchez Lib. II. consil. cap. VII. dub. 2. defendit, factores fragmenta etiam alienis valoris sibi retinere posse: tum quod domini, talis moris contici, non censentur invit; tum quod iustum pretium laboris solvere domini reculant, idcirco compensatione occultata ut factores posse contendit. Verum hęc doctrina omnino falla est. Nulla adeh premissio consensu dominorum in hoc furtis. Multo minus adeh fundamentum illius compensationis. Pretium laboris pactum est. Illud autem sibi propria sponte augere factores nequeunt.

At, inquit, non libere, sed coacte factores consentire in pretium solent, ne alius minoris pretio conficiendum vellem suscipiat. Essequium illud nullum est. Hęc enim non coactio, sed voluntaria deceptio, & manifesta fraus est, qua domino illuditur. Nulla quippe lege permittitur ut artifices queant ad habitum sui operis mercedem augere, in incio domini, ut tam supra de occultis compensationis demonstravi. Plurima alia in tractatu de restitutionis discutientur.

XIV. Quest. V. Quid de furtis Religiosorum dicitur? Resp. Pavis rem expeditam. Si Clausuales fuerint ab extraneis, perinde se habent ac alii fures. Si fuerint de communis Monasterii peni gravem quantitatatem, peccant & contra iustitiam, & contra veritatem. Ratio rei sunt & sacrilegii, & iniustitie. Quare rei manifesta: quoniam Religiosi vi paupertatis Deo per verum promissive consuecunt que rei domino privati sunt. Ergo quicquies bona Monasterii surripiunt absque licentia superioris, furti rei erudunt, utpote, invito domino, aliena accipientes. Nec est quod rem certam & evidentem rationibus confirmem; cum nullum sit de hoc penes Theologos dissidium.

XV. Disputant Theologi, si ne in furto Religiosorum ea quantitas necessaria que assignari in furtis filiorum solet. PP. Salmanticensis tract. XIII. cap. vi. punct. 5. numer. 43. sententiam adfirmantem defendunt, atque pro eadem allegant Sanchez Lib. VII. Deval. cap. XXI. n. 31. Rebullum I. Par. Lib. III. quest. xv. sect. 3. Fagundes Lib. IV. Decal. cap. v. num. 2. Pellicerium tract. IV.

cap.

cap. IV. sect. 4. num. 189. Ledesimam Tom. II. cap. 19. dub. 8. Genedo tract. de pauper. Relig. dub. 10. Caranoniem in Regulam D. Bened. disp. LXI. num. 244.

XVI. Hęc sententia falla videtur, nullo que nra fundamentum. Fallo pro eadem citatur Sanchez, qui Lib. VII. cap. xx. num. 3. oppositum docet. Patritius Sporer tract. v. cap. 9. sect. 2. §. 3. num. 62. communem vocat DD. sententiam, que asserti eam quantitatem furti esse in Religiosis ad furtum mortiferum que sufficit in secularibus. P. Thomas Tambourinus adeo communem reputat hęc sententiam, ut querat Lib. VIII. cap. 19. num. 4. num saltem probabiliter defendi possit sententia Fagundes, Genedo, & aliorum. Et laudatus Sporer retolvit, non esse in praxi adhac communi sententia recedendum.

XVII. Si ratio consulatur, non modo quantitas furti Religiosorum non est augenda ad mensuram furti filiorum familias; sed minor potius constituenda foret quam in ipsis secularium furtis. Siquidem Religiosi non lege iustitie, & septimo precepto Decalogi tantum prohibentur furari, sed etiam solemniter paupertatis voto. Prælati utique patres Religiosorum reputantur, sed spirituales, non carnales. Patres sunt, & magistri, qui in evangelice paupertatis schola eos exercere debent. Qua ergo ratione præsumi potest, eos non fore invitos, quemadmodum patres respectu filiorum, si Religiosi surripiant eam quantitatem que in furto communium extraneorum est materia gravis? Cur non presumuntur invitæ Prælati Religiosorum? Quia, inquit, sunt loco parentum. Parentes autem non censentur invitæ respectu filiorum in ea quantitate que in extraneo est: furtum mortiferum. Perridicula est illa ratiocinatio.

Parentes consentire iure valent ut filii centum, mille, bis mille aureos accipiant. In idem ergo consentire Prælati regulares poterant? Quid scilicet? Religiosi aditrici voto paupertatis sunt, secus filii familias. Que ergo ratio paritatis filiorum cum Religiosis, aut parentum cum Prælati? Parentes domini absoluti sunt, Prælati regulares administratores tantum. Libere consentire valent illi in quantumque acceptorem bonorum; illi nequeunt, nisi infra leges paupertatis monasticæ. Furtus ergo omnino est panti filiorum familias cum Religiosis.

XVIII. Hinc colliges, quam sit incepta alia collectaria, que ex convulsa paritate Religiosorum cum filii familias locuti citat, si Theologi. Salmanticensis licet cit. punct. 8. num. 94. cum aliis Calaisiis docent, Religiosos posse, quemadmodum filii familias, congruam quantitatem ludo exponere. Hęc, & alia plura laxitatis plena, que de ludis pecuniarum Religiosorum docent recentiores, fute, & nisi fallor, valde consentant in Disciplina Apostolico-Monastica. Quare, ne achem neam, consule que ibidem dicta sunt. Nullum omnino ludum pecuniarium permitendum Religiosis ostendimus.

XIX. Que de restitutione a Religiosis faciendâ docent idem recentiores, similiter vana mihi videtur. Nam, si que surrepta fuerint, consistant, nemo ambigit ea fore restituenda; si consumpta fuerint, ad nihil Religiosus tenetur. At, inquit, si peculium habent proprium alio destinatum, nonne valent ex illo compensare quod fuerit furti? Respondetur, Religiosis qui peculium retinent ultra necessarium vitium, & vestitum, proprietarios esse, & iustitie violatores. Quare, etiam si fures aliunde ex iniusta acceptione non essent, fures sunt, & proprietarii omnium restitutionem. Qui tamen res Monasterii furatas, aut peculium, quo compensare furtum possent, retinent, novum flagitium perpetrant, seu gravius peccant. Laudati Theologi restitutioni obnoxios Regulares docent, lapposito quod peculium habeant. Licite enim ex superioris licentia habere peculium illum posse credunt. Idcirco inferunt, illos ex hoc peculio restituere, & compensare bona furtim accepta debere. Nos vero dicimus, nullum illos retinere peculium posse, nisi urgente necessitate victus, & vestitus. Vistu autem, & vestitu necessario privare se non tenentur, nec debent, ut restituant. Quid quod, cum nullus rei dominum habeant, nec utrum independentes; de nulla re disponere queunt, inconsulto superiore? Quare que recentiores Moralitæ de restitutione, & ludis Religiosorum versant, falso nituntur principio, quod scilicet licitum illis peculium sit. Hoc falso sublatò fundamento, cetera sponte sua corrunt. Verum de his præter ea que in citata Disciplina Apostolico-Monastica dicta sunt, plura edisseram in tractatu de Statu religioso.

LIBER DECIMUS IN DECALOGUM,

OCTAVUM PRÆCEPTUM TRACTANS:

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Exod. xx. vers. 16.

DISSERTATIO PRIMA.

DE FALSO TESTIMONIO, MENDACIO, EIUSQUE MALITIA.

CAPUT I.

Census propositionum laxarum, quas Probabilitatis patenti adhibere solentur præscriptum excolunt.

I. In explanatione secundi mandati, quod Deum recta spectat, plures laxiores Ethices propositiones, que peritiam, equivocationes, restrictiones mentales variis limitationibus percolant, recensent. Nonnullas in presentia, que salutariter proximo exitalem propugnant, exhibebam.

I. Ad tormenta, damnaque gravia vitanda posse quælibet sibi falsum grave crimen imponere, etiam mors sibi securura. *P. Thomas Tamburinus Lib. IX. in Decal. cap. lxx. §. 6. num. 6.*

II. An si alio modo te ad inuito testari nequeas, licite falsa crimina illi potest obicere, quanta sufficienti ad tuam ipsam defensionem? Duo assero. I. Num mihi sit satis probabile: alterum satis incertum.

Probabile mihi est te, si id facias, non peccare contra iustitiam: unde nec obligari ad restitutionem. . . . Incertum mihi est, an id possit fieri licite sine ulla culpa. *Idem Tambur. l. c. §. 11. §. 2. n. 5. & 6.*

II. Si sit necesse publicas scripturas ementiri, possit ne Notarius publicus ad hoc induci, si Notario constaret mea innocentia? Quid n? respondebis. Id enim non est esse invidiosum. Respublicæ, sed maxime fidelitatem sibi eidem Respublicæ innocentes sic defendantur. Verum, si aperiantur hostilitatis ostium, quomodo stabunt publica iudicia? Inventoriam respondebis, testes veri, ut sancta requirunt tribunalia. Dum enim falsi testes quæcumque

arce repellantur, publica iudicia firmantur potius quam infirmantur. Sed ego iterum audio: libenter nodum hunc in aliud tempus evolendum refero. *Idem Tamburinus l. c. n. 7.*

IV. Quando taxa alicuius rei est iniusta, si pluri vendens, aut defraudans in pondere, ita ut sibi satisfaciendo pro pretii iniustitia, se reddat correspondentes merces pretio dato, potest hic rogatus a iudice, an pluri vendiderit, vel defecere in pondere, aut mentiri, id negare, alioquin se pretio taxato vendidisse, & integre pendens, & mentiram tradidisse, intelligendo hęc, ita ut pluri vendens, aut deficiens in pondere, & mentira deliquerit.

Atque ad hoc satis est, opinionem esse probabilem, eam taxam non obligare. *P. Thomas Sanchez Lib. III. in Decal. cap. vi. n. 19.*

V. Quoties sivo vero, five sicte promittens matrimonium, immunit est ad obsequium carissimæ ad implenda obligatione, non probavimus, posse cum a iudice vocatum iurare se non promississe, intelligendo, ita ut teneat implere. Quod dicitur *procedere* non tantum, quando est certa causa non implendi sed etiam quoties *supponitur in deo ut probabile non tenentur iurare.* Quia potest amplectendo opinionem probabilem extirpare te tua conscientia non obligatum. *Idem Sanchez loc. citat. num. 22.*

VI. Clericus rogatus a iudicibus, an aliqua portet, eo sine ut gabellam solvere compellatur, potest iurare se nihil portare, intelligendo, ex quo gabellam debet. *Idem Sanchez loc. cit.*

VII. Idem credo, quoties laicus aliquis qua portat, aut habet, aut vendidit, ex quibus gabellam aliqua ratione non debet, aut

aut non debet integram iuxta probabilem opinionem. Potest enim iuramento negare se habere, portare, vendidisse eam solam quantitatem, ex qua gabellam non debet, intelligendo intra se, ita ut ex illa debeat. *Idem Sanchez loc. cit.*

VIII. An habens iuram, vel probabilem causam occultandi Fisco, vel creditoribus aliqua bona, possit ut restrictione mentali, iurando, se non occultasse? Respondo probabilis, posse. *P. Leander a S. Sacramento in Decalog. Tom. II. tractat. 1. disp. xlv. quest. xvi.*

IX. An sit peccatum mortale iurare eam restrictione mentali absque iusta causa? Probabilis respondeo, non esse mortale, sed veniale tantum. *Idem Leander loc. cit. quest. 111.*

X. Is a quo mutus pecuniam petitur, quam revera habet, potest iurando affirmare abique peritiam, & peccato, se eam non habere pecuniam in alio loco. *P. Vincentius Candidus Tom. II. disput. xxv. art. 3. dubit. 12.*

XI. Mutuo accipiens centum aureos solvendo post annum, si terminus, ad quem mutuum datum fuit, non est impletus, rogatus a iudice de mutuo, iurare potest se illud non accepisse, intelligendo, ita ut teneatur solvere ante terminum impletum. *Idem P. Vincentius Candidus loc. cit. dub. 18.*

XII. Mercatores, qui non possunt iurare pretium ab emptoribus obtinere, nihil iurant tamen, vel tanti sibi mercedi stare, cum de factis non het; iurare quidem possunt, tanti sibi stare, subintelligendo quod, alla merce, quam habent domi, vel alibi emerant. *P. Ferdinandus da Caltrapalao Par. III. tract. xiv. punct. 7. n. 6.*

XIII. Etiam rogatus omnem equivocationem vellet excludere, & ultra iuramentum de calumnia, exigit iuramentum, tunc dicens veritatem sincere abique ulla equivocatione; adhuc poteris iurare anthropologico iuramento, & restrictione facta: qua subintelligere potes te iuraturam abique equivocatione iniuria. Nulla enim propositio ita ample sumi potest, quin aliquam restrictionem habere possit in mente. *Idem P. Caltrapalao loc. cit. versu. Denique.*

XIV. Quando tamen non occurrit commoda equivocatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, rustici possunt nisi duplicitate scientie, communicabilis, & in-

communicabilis, facile obvio veritatem occultare, non animo despondendi, sed solum permittendi deceptionem. *P. Dominicus Via Tont. Theol. in propol. 26. & 27. Innocentii XI. n. 13.*

XV. Qui confitentium habet leviter mentiendi, etiam si eam habeat verum abique, que necessitate iurandi, non ex hoc in ista peccati mortalis est confitentium; etsi quandoque et utraque confitentium peritiam, ret. *P. Martinus Torrecilla Tom. I. Sum. tract. 111. disp. 1. cap. 1. sect. 1. n. 87.*

XVI. Contumeliose, conviciatque erunt venialia, si ex defectu cautelæ intertensionis, tes proferantur; ut accidit in mulierculis, que ira corripit mutuo sibi graviter conviciantur. *Idem Torrecilla ibid. sect. 6. §. 1. num. 10.*

XVII. Grave non est adhuc temerarie, venialia de alio, surpe esse iudicium, vel spiritum, & quævis mala non moralia, dum modo ex hoc eum non contemnimus, neque diffamemus. *Idem ibid. sect. 7. §. 1. num. 5.*

XVIII. Non est iudicium temerarium malum, etsi grave, de proximo ex solis indicis, vel coniecturis probabilibus iudicatur. *Idem ibid. num. 6.*

XIX. Suspicio de crimine, quantumvis enormi, de persona honesta, etiam si sit temeraria, nunquam est grave peccatum; licet de crimine hæretici, vel incestus, & similibus suspicio sit. *Idem ibid. n. 22.*

CAPUT II.

Una & altera animadversio in doctrinam P. Tamburini, assertentis, non peccare contra iustitiam eum qui imposuit alicui falsa crimina ad evadendam propriam famam.

I. Decet ergo P. Thomas Tamburinus in excerpta thesi, te posse ad mendacium proprium honorem, atque alio potiori iure ad asserendum, vindicandamque Indignitatem, & Communitatis famam, a falso accusatore, & calumniatore lesam, licite imponere eidem calumniatori falsa crimina graviora, quo gravius læta fama tua est, seu quantum latet ad tam reparandam. Ut plene, evidenterque tenas hæc, seu mortalem perniciam, quam docent non pauci iuniores, ad memoriam revoca que in explanatione *v. mandati Decalogi* supra diximus cap. iv. §. 3. advenit tricen. nouaullorum Caluitium beneficentiam probabilitatem. Narravimus tibi logarithmatam, quibus circum-

veniuntur propositiones 17. ab Alexandro & 18. ab Innocentio XI. proferunt. Manifestissimum inhumanum illorum, languinariamque doctrinam quorundam recitant, qui essendi humanum sanguinem licite posse docent ob sartum tecum custodiendum; quid? Iudicium mundi honoris simulatorum. Illa omnia cum hac Tamburini sententia conferas velim; & tum, quae sit nativa benignitatis probabilis imagine, ipse iudex esto.

II. In medium recurat P. Tamburini doctrina. An si alio modo te ab iussu testatori nequeas, licite falsa crimina illi possit obicere, quanta sufficiens ad tuam iustitiam defensionem? Dico assero. Unum mihi satis probabile; alterum satis incertum. Probabile mihi est, te, si id facias, non peccare contra iustitiam; unde non obligari ad restitutionem... Incertum mihi est an id possit fieri licite sine ulla culpa. O tempora! o mores! Hucine malorum perventum inter Christianos est, ut incertum asseratur, num mentiri, non calumniari peccatum sit? Reponet N. Francolinus, exclamaciones istas Lanfenitarum inventa esse? At non respondebitis, Tamburini doctrinam & Ianfenitis, & Haereticis, atque Ethnicis ipsis scandalum gravissimum ingerere. Non peccat ergo contra iustitiam qui calumnias falso acculatorum impingit ad proptiam famam vindicandam, honoremque tuendum? Quid? Non modo falsa crimina impingere, sed occidere etiam honorem & famam invalorem licite posse docet cum aliis P. Tamburinus Lib. VI. cap. 1. §. 3. nam, si Honoratus ergo vis, inquit, ne alapa percussatur, occidere etiam sine periculo irregularitatis, invalorem potest, quando aliter consulere sibi nequeat. Pape, etiam sine periculo irregularitatis?

III. Pauca adiecio in alias quas recentia propositiones laxas. Fuso calamo explicata sunt implexa quaestio de restrictionibus mentis supra in commentatione secundi precepti. Adiere transcriptas propositiones libuit, ut evidenter Probabilistarum quorundam opiniones laxae pateant. Mendacia quaequam prohiberi docent Catholici omnes, ut mox ostendam. Probabilistiarum plures, confuso zelo asserendi de mundo peccata, novis vocibus mendacia vocare ceperunt. Difficillimum existimantur veritatis ac sinceritatis legis homines iudicare. Durum nimis ex alia parte peccati illos damnare qui vix sermonem in civili commercio adhibent a mendacis vacuum, illis visum est. Idcirco mediam excogitarunt viam aequivocationum,

ambiboliarum interiorum, quibus veritatem occultarent. Locutiones quasdam obicuras, figuris, tropicis intermixtas, quae veritatem imperitis obteperent, sed rati moderatione, ut simili vi errandem locutionem percipi veritas posset, antiqui quoque Theologi licitas interdum iudicarunt. At recentiores ultra profressi sunt. Veritatem sola mentis interiore precisione abscondi posse docuerunt. Hanc doctrinam, quam de restrictionibus pure mentalibus vocant, damnavit Ecclesia. Recentiores Moralitae, qui post damnatas ab Ecclesia propositiones scripserunt, conceptis verbis illas propugnare non audent; respice illam, quibusdam adiectis sicut, & calamitatis, illam defendunt. Sanchez, Calropalaus, Tamburinus, Leander, Candidus, qui recentias opiniones, in propositionibus ab Ecclesia damnatis contentas, docuerunt, exclamatione digni sunt, quia ante Ecclesiae declarationem scripserunt. At non tam facile exculdantur est P. Viva asserens in 10. propositione, licitam esse interiore restrictionem, quando externa commode non occurrat ruitis, qui, hebetioris ingenii cum sint, artem ignorant mendacia fucandi. Fucus obivus, inquit, vel ipsis ruitis est usus duplicis scientiae communicabilis, & incommunicabilis. Cuius doctrina sensus est. Mendacium est, si falsitatem pro veritate absolute coarctas. Mendacium vero esse desinit, si falsitatem pro veritate dicendum, intus mente adicias: Hoc factum unum est. At, quia occurrat ad dicendum, tibi evadit, si reogatur ad dicendum, sed ad communicandum aliis falsum est. Evitare mendacii reatum sibi libiduntur recentiores quidam Casuiste, si aliud ore proferant, aliud mente teneant; quasi in hoc oris a corde dissenia mendacitas sit non esset. A singulis expendendis propositionibus supersedeo, quia eadem sua propria, & manifesta laxitate horrorem incutiunt.

CAPUT III.

De falso testimonio vetito in octavo precepto.

Falsum perhibere testimonium ad veritatem proximum tuum aut mentem, ut tunc vales. Mente, dum falsum de eo conceptis opinionem, atque interiore sententia iniuste illum malitiae damnas. Ore duplici via; ad coram iudice illum falso accusando; aut coram privatis hominibus illum diffamando. De his omnibus mihi disputandum est. Rectus politer

ordo ut primum de testimonio falso interiori, quod iudicium temerarium vocant, post de exteriori, quod falsum testimonium coram iudice communiter nuncupatur, diceream. At liber prius de externa locutione, utpote gravius momenti, verba faceret.

II. Quael. I. Quid sit falsum testimonium? Resp. Testimonium est dictum illud quod testis interrogatus a iudice in ipso iudicio profert, iuramento adiecho. Est verum, aut falsum, prout respondet, aut distonat vel mentis conceptioni, vel rebus a teste conceptis. Siquidem dictam, seu externa locutio immedie interiorem mentis conceptionem, mediate vero obiecta, seu res conceptas significat. Quando externa locutio respondet tum mentis conceptioni, tum rebus ipsis a teste conceptis, undique vera est; ut si quis testetur se vidisse Sempronium occidentem Paulum, revera ab eodem Sempronio interfectum. Contra tam mentis, quam rebus diversa testificatio est, & omnino falsa; cum testis, in iudicium canem esse equum, assereret esse alium. Hic addebat tam ignorantia, qua canem reputaretur equus; quam malitia, qua assereret, canem esse alium, dum testis aliquo exitimare esse equum. Interdum testificatio est menti conformis, sed rebus dissimilis; ut, cum testis affirmat, Paulum occidisse Sempronium, quem peremptum ad eo existimat, repta tamen interfectus ab eonon est. Postremo menti opponitur, sed rebus congruit; ut, si quis admiraret corvum esse nigrum, quem alium credit. In his tribus combinationibus praeter primam, semper occurrit falsitas, vel cum ignorantia, vel cum malitia coniuncta.

III. Quael. II. Falsum testimonium est ne semper peccatum mortale? Resp. Quando iudicium est perjurio, semper mortiferum crimen est; etiamsi res testificata minima esset. Si vero perjurium non sit, & testimonium sit contra iustitiam; tum est peccatum mortale ex genere suo, sicut quaelibet iniustitia; & sub hoc respectu vetatur in Decalogo; Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Denique si tom perjurium, tum iniustitia absint; tunc non erit peccatum mortale. Ita docet D. Thomas 2. 2. quael. 182. art. 3. Falsum testimonium habet triplicem deformitatem. Uno modo ex perjurio: qui testes non admittuntur iuramentis; & ex hoc semper est peccatum mortale. Alio modo ex iniustitia: hoc modo est peccatum mortale in suo genere, sicut & quaelibet iniustitia. Et ita in precepto Decalogi sub hac sermo inter-

dicatur falsum testimonium, cum dicitur Ecol. 31. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non enim extra aliquam fidem, nisi cum ab iniuria factura impedit, sed falsum qui si iustitiam suam iustitiam. Tertio ex ipso falsitate; secundum quod omne mendacium est peccatum; & ex hoc non habet falsum testimonium quod semper sit peccatum mortale. Tria sibi de more argumenta opponit Angelicus, quorum solutiones, quae apud iudicem videri queant, clariorem veritatem reddunt.

IV. Ex hac angelica doctrina colligebatur enormis sit falsi testimonii gravitas. Falsus testis Deum ipsum in mendacii patrocinium appellat, cum illius sanctissimum nomen iurando invocet; iustitiam, & caritatem in proximum violat. Quare optime inquit S. Hieronymus Lib. III. de iamm. bono cap. 102. Falsidicus testis tribus peccatis est obnoxius. Primum Deo, cuius personam contemnit; deinde iudici, quem mendacium fallit; postremo iuvocanti, quem falso testimonio ledit. Salomonia vero ait Prov. vi. vers. 16. Sex sunt quae odit Dominus... Coe machinas cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem mendacia, testem fallacem. Item Eccl. 10. v. 28. Testis mendax peribit. Eius flagitii fontes font qui instrumenta apocrypha, ut vera, obstrudunt, aut falsa confitent, aut vera adlitterant. Item illi qui et certum testimonium quod vel dubium, vel probabile tantum reputant; atque ex auditu conceptum habent. Quapropter libidit Angelicus de. cit. ad 1. In testimonio ferendo non debet homo pro certo asserere, quasi sciens id de quo certus non est; sed dicitur debet sub dubio proficere, & id de quo certus est, pro certo asserere.

V. Quael. III. Quid agendum testis qui, delicta adhibita diligenter, memoria deceptus falsum testatur, ut, cum innocens itemandus est episcopus? Resp. Quando nulla precessit negligentia in assequenda veritatis cognitione, nullam perpetravit testis culpam; etiamsi falsum testatus fuerit, quod sincere verum credebatur. Quare nec mendacii, nec perjurii reus est; nec mala, quibus innocens proximus subducitur, reparare tenetur: non vi rei acceptae, cum testimonium terat, non in propterea, sed in alterius utilitatem: non vi iniuste actionis, nisi quippe iniustum committit. Si tamen, antequam innocens damnetur, fore deceptiois concitus evadat, tenetur, qua meliori via valet, periclitari lincurret, & suam detegere ignorantiam, ne ex suo silentio

tio proximus damnus subeat. Et quamquam, attento iurium rigore, testes ad mutanda testimonium non admittantur, nisi confessi & illico; tamen saepius admittuntur etiam modo poites, iuxta eximias ipsorum prerogativas. Vni enim probitas fama clari, & integri, vi repellunt, quoties propriam deceptionem latentur; nec ulla ad illi probabilis coniectura suspicanda fraudis. Denique testimonium correctio etiam post temporis intervallum plurimum confert ad extendendam testimonii firmitatem, & certitudinem.

VI. Quæst. IV. Ad quid tenetur testis sua pravitare falsum testimonium ferens in iudicio contra proximum? Resp. Si testis falsus unica sit mali causa, tenetur liberare innocentem, cum lux fame, & honoris dispendio dictam falsitatem retractando, malique temporalia inde secuta relinquendo. Idque convenit penes omnes. Quod vero docent Salmanticenses tract. xxvii. cap. 1. punct. 3. n. 13. non teneri talem falsum testimonium retractare, quando nulla est spes liberandi innocentem, tamen tenetur damna rescire, non ardet. Quæ tenetur talem falsum testimonium retractare, a crimine falsi impactu innocentem liberare? Lex retractationis non ita ab effectu pendet, ut, hoc frustrato, illa evanescat. Sed natura impolitæ, & calumnie talis est, ut, quoties innocenti retractatio non nocet, debeat calumnia aboleri. Accedit quod, licet retractatio inutilis sit ad subrahendum suspicium innocentem; frustranea tamen non est ad sanam redintegrandam, Denique testis falsus, ut lux emittat falsi, ea omnia pretere debet que sibi possibilis sunt. Retractare falsitatem in iudicio iuramento assertam valet. Quæ ergo lex eo ab hoc implendo debito liberatur? Quia hæc retractatio ad innocentem subducendum inflicta penæ non conducit? Attamen hoc nisi idonea non sit, congrua tamen, immo necessaria est, ut testis officio fungatur suo. Nec minus dupliciter quod laudati Auctores ibidem addunt, talem vinculo retractationis non adstringi, quando ceteri testes, a se non indolenti, & secum contra innocentem testificati, retractare se renunt. Non ergo a malo recedere testis debet, quod alii velint in sua pravitare persistere? Si hæc doctrina consisteret, immania sequerentur absurda. Non teneretur Paulus abstinere a sceleris, se penitere, in Dei amicitiam redire; quod illic loci noluit ab accepta iniquitatis via recedere. Quo quid absurdum? Et quia via credi

potest, hæc perdoctos PP. docere, idcirco illorum verba transcribo: *Nec enim ob causam rationem tenetur se retractare, quando alii testes, a se non indolenti, secum tamen contra innocentem testificati sunt, quos certo certissimo testimonium minus retractatorum.* Quin, quo magis pericula sunt ceteri testes in calumnia impacta innocentem asserenda, eo ferentius comari testis ille urgeat, ut periclitanti vel fame, vel vitæ, vel utriusque, si via patet, succurrat. Denique, si in iudicio infamatus morti additus sit, tenetur testis falsus se retractare, etiam si subeunda sibi mors esset. Quoniam licet in pari causa innocentie iure propriam alterius vitæ prætere possis; tamen, quando tu in causa es ut alter in iudicio periciat, cum pari periculo adstringeris removere causam, seu calumniam, propter quam innocens periclitatur.

VII. Quæst. V. Quid pretere debet qui alterum induxit ad falsum testimonium dicendum contra proximum? Resp. Debet omni conatu eidem suadere, ut falsum testimonium retractet coram iudice. Quod si iniquus testis recuset, ipse in aliorum iudicio adire tenetur, & inquam fraudem, persequamque machinationem manifestare. Contendit Lellius Lib. II. de iustit. cap. xxx. lib. 7. numer. 54. quem sequuntur Salmanticenses loc. cit. numer. 4. Fagundes, & alii, nullam adesse obligationem manifestandi pravam machinationem, retractandique falsum testimonium, si nulla spes concipiatur reum liberandi; quam sententiam non audeo approbare. Primum, quod vis quælibet certo seire valet non istum reum liberandam, aut poenas eidem dimittendam post retractationem falsi testimonii. Deinde, hoc etiam admitti, adhuc tenetur iniqui falsitari ea omnia prætere que esse pretere valent, ut reus liberetur, utque iure conscientia, quod fieri potest, consulatur, penitentiamque peregrant. Quare iustis ratio est quæ P. Felix Potestas allegat Tom. 1. cap. 11. de S. præcept. non. 1784. neminem teneri ad opus inutile. Numquam quippe infortis est retractatio ista, nisi inutilem vocare velis calumnie retractationem, & innocentie velis infestationem. Quod iudices post retractationem falso accusatum liberare, ipsi videntur. At non propterea falsitatis proprio implendo debito liberi sunt.

VIII. Plurima de testibus, iudicibus, advocatis, aliisque ad iustitiam tum communitatem, tum vindicantem spectantibus, displicenda remitto ad tractatum de iustitia, & iure.

CAPUT IV.

De mendacii notione, & malitia. Licita interdum mendacia non modo Ethnicorum phryges, verum etiam Origenes, Cassianus, Chrysostomus, alique Græcorum docuerunt.

I. Hæc est mendacii definitio quam tradidit Angelicus Doctor 2. 2. quæst. ex. art. 1. *Enuntiatio falsi cum voluntate ad fallendum prelatam, manifestum est mendacium.* Sub voce enuntiationis comprehenditur verbum scripturæ, signis, notibus, aut voce expressum. Cetera particule notionem propriam mendacii exhibent. Advertit Doctor sanctus, necessariè minime requiri ad rationem mendacii voluntatem fallendi auditorem. Hoc enim est veluti complementum mendacii, cuius natura sufficienter salutar in prolatione falsi cum deliberatione falsum dicendi. Hoc enim est contra mentem loqui. Contra, si falsum enuntiet quis, reputans esse verum, non mentitur; sed materiale profert falsitatem. Omnia hæc clare explicat Angelicus ipse hoc. *Est intentio vero voluntatis mendacii potest ad duo fieri: quarum unum est, ut falsum enuntietur; aliud est effectus proprius falsæ enuntiationis, ut scilicet aliqui fallatur. Si ergo ista tria concurrant, scilicet quod falsum sit id quod enuntietur, & quod alius voluntas falsum enuntiat, & iterum intentio fallendi; tunc est falsitas materialiter, aut falsum dicitur, & formaliter propter voluntatem falsum dicendi, & effectivè propter voluntatem fallentem imprimendi. Sed tamen ratio mendacii consistit in formali falsitate, ex hoc scilicet quod aliquis habet voluntatem falsum enuntiatum. Unde & mendacium nominatur ex eo quod contra mentem dicitur. Et ideo si quis falsum enuntiet, credens id esse verum, est falsum falsum materialiter, sed non formaliter: quia falsitas est præter intentionem dicentis; unde non habet perfectam rationem mendacii. Id enim quod præter intentionem dicentis est, per accidens est; unde non potest esse specifica differentia. Si vero aliquis formaliter falsum dicat, habens voluntatem falsum dicendi, licet sit verum id quod dicitur, ingenuum tamen huiusmodi actus est voluntarius, & moralis, habet per se falsitatem, & per accidens veritatem; unde ad speciem mendacii pertingit. Quod autem aliquis intendat falsitatem inopinavit alterius constitutur, fallendo ipsum, non pertinet ad speciem mendacii, sed ad quandam perfectionem ipsius. Mendacium ergo prescè acceptum est deliberata enuntiatione contra mentem.*

II. Tribuitur primum in materiale, & formale. Mendacium materiale quis committit, dum adfirmat quiddam quod verum esse credit, led falsum reapse est; & hoc vocatur mendacium materiale tantum. Mendacium vero formale tantum tunc contingit, quando quis enuntiat aliquid ut falsum, & cum animo falsum dicendi, quod in se verum est, ut si quis existimans Petrum occidisse Paulum, quem tamen non occidit, adfirmaret non occidisse. Formale tantum hoc mendacium nuncupatur, quod fit dumtaxat contra mentem loquentis, existimantis Petrum occidisse Paulum, quem reapse non interemit. Mendacium quoque est, dum certum pro dubio asseritur.

III. Dividitur secundo mendacium ratione finis, in quem dirigitur, in *recessum, officiosum, & perniciosum*. Locutum est quod in aliorum, aut proprium oblectamentum dicitur. Officiosum spectat aut propriam, aut alienam utilitatem; aut nocentium declinare oblique alterius damnus. Perniciosum illud est quod in aliorum danum profertur. Hoc mendacium genere suo est peccatum mortale; & solum veniale evadit ob materiam temeritatem. Mendacii iocosi fontem committunt sunt xarruli, loquaces, scortæ, qui, ut lepidos oblectent facetiologie, plurima committuntur ut vera, que proprio cerebro fabricantur. Hi venialiter peccant. Conscientie tamen sibi ipsi vertere plurimum debent, quod, cum sint ad eiusmodi mendacia semper parati, parum aut nihil eadem reputant, sed malitè levitatem, habitum venialiter delinquendi contrahunt. Hic prope iabitos ad mortifera crimina veniunt parati, ut falsus in questione de peccato veniali dicitur. Mendacii officiosi illi maxime rei sunt qui nimio amore sui flagrant, valdeque cupidi sunt rerum temporalium, proprie exultationis, & mundane glorie. Ut enim hæc bona aut custodiant, aut augeant, aut servant a quolibet detrimento, mendacii veluti opportuni prædium utuntur.

IV. Dividit D. Thomas iterum mendacium in iactantiam, & ironiam. Tunc quis iactantia mendacium peccat, cum maiora de se predicat quam sibi consentiant. Ille vero ironia reus est qui minoræ, quæ vera sunt, negat. Ut omnes mendacii partitiones competas habeas, transcribam que docet Div. Thomas 2. 2. quæst. ex. art. 2. *Mendacium tripliciter dividit potest. Una modo secundum ipsam mendacii rationem, que est propria, & per se mendacii diversio; & secundum hoc*

mendacium in duo dividitur; scilicet in mendacium quod transiens veritatem in manus, quod pertinet ad falsitatem; & in mendacium quod despicit a veritate in minus, quod pertinet ad iram; ut patet per Philosophum in IV. Ethic. Hoc autem dicitur per se esse ipsum mendacium, quia mendacium, inquitur huiusmodi, opponitur veritati, ut dictum est. Veritas autem equaliter quodam est, ut per se opponitur minus, & minus. Alio modo potest dicitur mendacium, inquitur habet rationem culpa secundum ea que agerentur, vel diminuant culpam mendacii ex parte sui intenti. Aggravat autem culpam mendacii, si aliquis per mendacium intendat alterius nocumendum, quod vocatur mendacium perniciosum. Diminuitur autem culpa mendacii, si oratione ad aliquod bonum, vel delectabile, & sic est mendacium innocuum, vel utile, & sic est mendacium officiosum, quo intenditur iuramentum alterius, vel remotio nocimenti. Et secundum hoc dividitur mendacium in tria prae-dicta. Tertio modo dividitur mendacium in veriosum secundum ordinem ad finem, & hoc est hoc additur, vel diminuitur ad culpam mendacii, sine non. Et secundum hoc dicitur si deo memoremur, que dicta est. In qua quidem tria prima membra continentur sub mendacii pernicioso: quod quidem fit vel contra Deum; & ad hoc pertinet primum mendacium, quod est in doctrina religionis; vel est contra hominem, sive sola intentione nocendi alicui, & sic est mendacium secundum, quod scilicet, nisi, pinguet, & obest alicui; sive etiam intenditur in nocumendo utroque utilitas alterius, & hoc est tertium mendacium, quod non prodest, & alteri obest. Inter que tria primum est gravissimum, quia semper peccata contra Deum sunt graviora, ut supra dictum est. Secundum autem est gravius tertio, quod diminuitur ex intentione utilitatis alterius. Post haec autem tria que superaddunt ad gravitatem culpam mendacii, ponitur quatuor, quibus habet propriam quantitatem sine additione, vel diminutione. Et hoc est mendacium, quod fit ex sola mentendi libidine; quod procedit ex habitu. Unde & Philosophus dicit in IV. Ethicorum, quod mendax, eo quod talis est secundum habitum, ipso mendacium gaudet. Quatuor vero subsequentes modi diminutionis de culpa mendacii. Nam primum est mendacium innocuum, quod fit placendi cupiditate. Alter vero tria continentur sub mendacii officioso, in quo intenditur quod est alteri utile: vel quantum ad res exteriores; & sic est sextum mendacium, quod prodest alicui ad pecuniam

conservandum: vel est utile corpori, & hoc est septimum mendacium, in quo impeditur mors hominis: vel etiam utile est ad honestatem virtutis; & hoc est octavum mendacium, in quo impeditur illicita pollutio corporalis. Patet autem quod quanto bonum intenditur est melius, tanto magis minoritur culpa mendacii. Et itaque, si quis diligeret consideret, secundum ordinem praedictae enumerationis est verum gravitatis culpa in istis mendaciis. Nam bonum utile profertur delectabili, & vita corporalis profertur pecunie, honestas autem ipsi corporali vitae.

CAPUT V.

Sic ne omne mendacium peccatum, etiam cum ad finem bonum profertur.

I. Plura de mendacio dicta sunt in secundo de Decalogo mandato. Patet nunc rem expediam. Mendacii pravitas, utpote naturalis societati adversa, Ethnicis ipsi computa fuit. Nonnulli tamen celeberrimi Philosophi utendum aliquando mendacio docere. Sophocles, ob orationis laevitatem vulgo dictus Apis, apud Stobaeum serm. x. haec habet. Haec quidem honestum est mendacium loqui. Cui autem dicitur periculum veritatis afferit, hinc veritas danda, licet inhoneste loquentis. Eutripides apud eundem Stobaeum. Profecto res est intolerabilis mendacii loqui. Epulidus autem legem quoque nosi colendam in periculis plus quam necessitatem. Brevellime Democritus: Vera dicenda sunt, ubi id praestat. Plato, quem Laeoe apud August. Lib. II. de Civit. Dei cap. xv. & Lib. IV. contr. Iulianum, Sempronius appellat, & Cicero Philosophorum pene Deum, ceteros Philosophis inculcantis mendaciorum suscipi patrociniis; atque via auctoritate in eandem sententiam quosdam christiane professionis Doctores pellexit: quos inter Origenem recenset S. Hieronymus Lib. II. contra Rossin. nom. 18. Indignatur (inquit) quare Origenitas scripterint inter se agitur mendaciorum faderari. Nominavi librum, in quo hoc scriptum legitur, id est lex-tum Stromaton Origeni, in quo Platonis sententiam nostrum dogma componens ita loquitur. (Origenes.) Plato in tertio de Republica libro: Veritas, inquit, secundum magis prope est. Si enim, ut parvula ante rectissime dicebamur, Deo videmus, & inuito mendacium est, hominibus quoque utique utile (ut utatur eo quasi condimento, atque medicamine) nulli dubium

est quia huiusmodi licentia medicis danda sit, & ab imprudentibus removenda. Postea, inquit, astringit. Ergo Princeps urbium, si quibus, & aliis hoc conceditur, oportet aliquando mentiri vel contra hostes, vel pro patria, & civibus; ab aliis vero, qui uti mendacio nesciunt, auferendum est omne mendacium. Et nos igitur illius precepti memores: Loquentes veritatem uniusquisque cum proximo suo: non debemus dicere: Quis est proximus meus? Sed considerate; quomodo Philosophus caute dixerit, Duo invidens, & inutile esse mendacium, hominibus interduum utile; & quod ne pro disputatione quidem sentendum sit Deus aliquando exegerit, verbis loquitur ambiguis, & per arguta, que vult, profert, ut & veritatis apud eum dignitas conservetur, & quod maxime esse poterat, si nudam profertur in vulgus, quodam scilicet velamine profertur. Homo autem, cui incumbit necessitas mentendi, diligeret attendat, ut utatur interdum mendacio, quomodo comitente, & medicamine; ut servet mensuram eius, ne excedat terminos, quibus usum esse iudico contra Hofersum, & vicem eum presidenti simulatione verborum. Imiteatur Etheus, que Artaxerxis sententiam, dicit, tacita gentis veritate, correxit. Et in primis Patriarum Iscol, quem legitimus benedictiones patris artificis impetrasse mendacio. Ex quo perspicuum est quod nisi ita mentiri fuerimus, ut magnum nobis ex hoc quod ratur bonum, indicandi simus, quasi invidi mici eius qui ait: Ego sum veritas. Haec Origenes scripsit.

II. In eandem sententiam concessisse Ioannem Chrysolomum, patet ex eius homil. xxxviii. sive, & lxxi. in Genesim: & Lib. I. de Sacerdotio circiter finem, de mendacio Rahab loquens, vocat illud peccatum mendacium. Videtur Sixtum Senensem Lib. IV. Biblioth. annot. 89. & 107. Quin hinc tententia accessisse ipsum S. Hieronymum, testatur S. Augustinus episc. vii. his verbis. Legi etiam scripta, que tua dicerentur, in Epistola Apostoli Pauli: quarum usum ad Galatas cum enotare velles, venit in manus locus ille quo Apostolus Petrus a perniciosa simulatione revocatur. Diciturque tibi patrociniis mendacii suscipi esse vel abs te tolli viro, vel a quopiam, si alius illa scripsit, fateor, non mediciorum dotes, donec rebellantur, si forte reselli possunt ea que movent. Mihi enim videtur exitiosissime cre-

di aliquod in Libris sanctis esse mendacium. Ad haec Augustini expositionem respondit Hieronymus episc. lxxxix. que inter Augustinianas et. xi. adfirmate scripta illa sua esse. Atque Auctores allegat quos in mendacii quæstione veranda secutus est, his verbis. Inexcitabilem vitium mearum sententia, Origenis Commentarius videtur fuisse. . . . Permittit Didymum scilicet meum, & Apollinarem Laodicenum de Ecclesia supergressum, & Alexandrum veterem haereticum, Eusebium quoque qui Emilianum, & Theodorum Heracleotum. . . . Quid dicam de Ioanne, qui dudum in pontificali gradu Constantianopolitano exivit Ecclesiam; & proprie super hoc capitulo latissimum exaravit librum, in quo Origenes, & veterum sententiam esse secutus? Si igitur me reprehendis errantem, patere me (quas) errare cum talibus; & cum me erroris mihi multos socios habere perferre, tu veritatis tua saltem unum adspulatorem proferre debes.

III. Respondit S. Augustinus secum sentire Cyprianum, Ambrosium, & unum pro omnibus Paulum Apollonem. Haec enim habet episc. sive. post medium. Flagitas a me ut aliquem saltem unum ostendam, cuius in hac re sententiam sum secutus; cum tu tam plures nominatim commemoraveris, qui te in eo quod adstruxi, praecesserunt; petens ut in eo si te reprehendo errantem, patiar te errare cum talibus; quorum ego fateor nonnum legi. Sed, cum sint ferme sex, vel septem, forum quantum auctoritatem tu quoque infringis. Nam Laodicenum, cuius nomen tacet, de Ecclesia dicti supergressum. Alexandrum autem veterem haereticum, Origenem vero, ac Didymum reprehensos abs te legi in recentioribus opusculis tuis, & non mediciorum, nec mediciorum quæstionibus, quatuor Origenem mirabiliter ante laudaveris. Cum his ego errare puto quia nec te ipse pariter; quatuor hoc perire dicitur, ac si in hac sententia non erraverint. Nam qui est qui se velle cum quolibet errare? Tunc igitur restant, Eusebium Emilianum, Theodorum Heracleotum, quem parvulo post commemoratos, Ioannem, qui dudum in pontificali gradu Constantianopolitano exivit Ecclesiam. Porro, si queras, vel reculas quid hinc sentierit vester Ambrosius, quid vester titulum Cyprianus; invenies fortasse me velle desuisse quos in eo quod asserimus, sequentem. Quamquam, sicut paulo ante dixi, tantummodo Scripturam canonicam hanc ingenium debemus servitutum que eas solas ita sequer, ut conscripserit earum nihil in eis omnino errasse, nihil

nihil fallaciter posuisse non dubitem. Proinde, cum quero tertium, ut tres etiam ego tribus opinionem, possum quidem, ut arbitror, facile repeti, si vultis legissent. Verumtamen ipse nihil pro his omnibus, immo seque hoc omnes, Apostolus Paulus occurrat. Ad istum confugio.

IV. In Augustini sententiam tandem concedit Hieronymus, ut Augustinus ipse testatur epist. cxi. inquit: Sed quid hinc dicitur, cum de hoc questione inter nos ego, & venerabilis Pater Hieronymus fatis litterarum egerimus? Et in hac ipse occasione, quod sub nomine Critoboli atque Polycarpi sando edidit, tandem de ista re gesta dicitur, quod epistolam sententiam tenuit, quam beatissimi Cyrilli episcopi nos secuti sumus. Quid quod Hieronymus ipse in citata sua epist. xi. sub initium testatur esse, te non propria in hac questione, sed Origenis, Chrysostomi, aliorumque Grecorum Patrum sentia promere? Si quid (inquit) reprehensionedignum putaveris in explanatione nostra, eruditio tua fuerit querere, utrum ea que scripsimus, habuerit in Græcis; ut, si illi non dixerint, tunc meam proprie sententiam condemnantes, præsertim cum libere in præfatione confessus sim, Origenis commentarios esse sequentem, & vel mea, vel aliena dicitur. Ex quo ostendit, nos non ex deposito id defendere, quod in Græci legeram... ut testari arbitrio delecterem, utrum probanda essent, an improbanda.

V. Hinc colligas velim, Græcos, quos inter Ioannem Chrysostomum, sicita interdum docuit mendacia. Chrysostomi textus sunt apertissimi locis supra laudatis. Hieronymus palam testatur, Cyrillosolum Origenis sententiam fuisse secutum, & pro mendacis istis. Agam itaque citro hauriant qui de hos lapu purgare Chrysostomum contendunt. Idque evidenter adhuc concinem, si similitudo ratio ferret. Cassianus quoque mendaciarum patrum in seculis testatur. Verum de his pliquam fati. Lege que supra hoc de argumento disputata sunt in secundum Decalogi præceptum.

CAPUT VI.

De gravi mendacii malitia.

Mendacia mala esse, & suapte natura peccata, Catholici omnes docent. Illud nunc inquisitionem vocatur, sint mendacia omnia peccata gravia, seu mortifera.

II. Quæst. I. Mendacium iocofum, & effi-

ciofum est ut peccatum mortale? Resp. Sententia negans communis est. Neutrum quippe ex his mendacis caritati opponitur; cum nullum inferat proximo noementum, sed e contrario potius utilitatem, aut oblationem. Nemo D. Thomæ clarus, & enucleatius hanc sententiam explicuit. Inquit ergo 2. 2. quæst. ex. art. 4. Peccatum mortale proprie est quod repugnat caritati, per quam anima vivit Deo coniuncta, ad dictum est. Potest autem mendacium contrariari caritati tripliciter: uno modo secundum se, alio modo secundum finem intentionis, tertio modo per accidens. Secundum se quidem caritati contrariatur ex ipsa falsa significatione. Que quidem, si sit circa res divinas, contrariatur caritati Dei; cuius necessitas aliquis tali mendacio occultat, vel cooperit. Unde huiusmodi mendacium non solum opponitur caritati veritatis (id est caritatis) sed etiam caritati fidei, & religionis. Et ideo hoc mendacium gravißimum, & mortale. Si vero falsa significatione sit circa aliquid cuius cognitio pertinet ad hominis bonum, puta que pertinet ad perfectionem scientiæ, & informationem verum; tale mendacium, inquam inferat damnum falsæ opinionis proximo, contrariatur caritati quantum ad dilectionem proximi. Unde est peccatum mortale. Si vero falsa opinio, ex involuntaria generata, sit circa aliquid de quo non refert, utrum sit, vel aliter cognoscatur; tunc ex tali mendacio non damnatur proximus: sicut si quis fallatur in aliquibus particularibus contingentiis, ad se non pertinentibus. Unde tale mendacium secundum se non est peccatum mortale. Ratione vero finis intenti aliquid mendacium contrariatur caritati: puta quod dicitur aut in sollicitudinem Dei, quod semper est peccatum mortale, in parte religionis contrariatur: aut in mentem eorum proximi, quantum ad personam, divinitatem, vel famam; & hoc etiam est peccatum mortale, cum nocere proximo fit peccatum mortale. Ex sola autem intentione peccati mortale aliquis mortaliter peccat. Si vero finis intentus non sit contrarius caritati, nec mendacium secundum hunc rationem erit peccatum mortale; sicut apparet in mendacio iocoso, in quo intenditur aliqua lætis delectatio, & in mendacio officioso, in quo intenditur etiam utilitas proximi. Per accidens autem potest contrariari caritati ratione scandali, vel cuiuscunque damni consequentis: & sic erit etiam peccatum mortale, dum scilicet aliquis non veretur propter scandalum publice mentiri. Animadvertenda sunt ultima Angelici verba, quibus aliterur

mendacia interdum ob scandalum audientium criminosa esse mortifera. Quare Magister Sententiarum in III. distinct. xxviii. docet, mendacia iocosa in viris perfectis peccata esse mortalia. Et Oihenius in Sum. Lib. 1. tit. de panis. & venis. §. Que interrogaciones sustinet, consuetudinem mentiendi iocose peccatum esse mortale. Tamen hęc sententia communiter rejicitur, tamen summa diligentia Religiosis potissimum a quocumque mendacio, sive iocoso, sive officioso, temperare sibi debent. Quandoquidem est verum habet quod frequenter, & continuata confusio peccandi naturam, & de hoc ipso tamen dubitatio nonnulli. Ceterum simul verum est mendacia etiam iocosa, vel officiosa a Religiosis prolata, non ex fragillitate, & subreptione, propolite amare mentem fatiscantem, & linguam seclucantem, sed ex habitu, consuetudine, neque in scandalum parere laicis. Nec immerito illi scandalum patiuntur. Quid enim magis indecens quam Sacerdotem pallium mendaciarum fuligine labia pollueri sua, quibus sanctum Evangelium quotidie recitat, sacramentum Christi corpus percipit? D. Bernardus clamat, negas in ore laicorum negas esse, in ore Sacerdotum sacrilegia. Vitandum ergo scandalum illud est, & in sermone quodlibet sinceritas illa servanda quam & natura ipsa, & evangelica lex præferunt.

III. Oppones. Psalmida inquit Psalm. v. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Et Salomon Sap. 1. Qui mendacium, occidit animam. Accedit mendacium esse contra octavam decalogice legis mandatum. Quod autem cum mandatis Decalogi pugnat, peccatum mortale est. Respondet Augustinus in commentariis super illum versiculum, Perdes omnes qui loquuntur mendacium. . . Duobus, mendaciarum genera, in quibus non est magna culpa; sed tamen non sunt sineculpa; pa; cum aut iocamus, aut proximo consilulendo mentimus. Nec status, aut sanctitatis personæ, scandalo subdito, efficiunt ut peccata venialia immingent in mortalia. Apostolus Ioannes Epist. I. cap. 1. inquit: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Sermo enim hic habere Evangelicam de peccatis venialibus, adfirmant Interpretes omnes. Non ergo vel in ipsi viris perfectis iocosa mendacia criminosa sunt mortifera. Scandalum tamen illi frequentius ingerunt, si sermonis venialium, & fraudulentiam præferant.

VI. Quæst. II. Est ne omne mendacium

perniciosum peccatum mortale? Respond. Materie suo peccatum letale est; sed ob materiam parvitatem, ut cetera criminosa, veniale evadit. Porro quod genere suo sit peccatum mortale, patet ex Angelico, cuius textum deservit supra. Nam mendacium, si fit in materia fidei, & morum, ut si doceatur licentiam adulterium, furum, peritiorum, & ceterum id genus (quod mendacium, inquit Angelicus hoc est. non modo dilectioni Dei, verum etiam fidei, & religioni adversatur) peccatum est gravissimum. Simile grave crimen peperant Concionatores narrantes ficta miracula, falsas frequentiter, non immutat ipsius peccati naturam, & de hoc ipso tamen dubitatio nonnulli. Ceterum simul verum est mendacia etiam iocosa, vel officiosa a Religiosis prolata, non ex fragillitate, & subreptione, propolite amare mentem fatiscantem, & linguam seclucantem, sed ex habitu, consuetudine, neque in scandalum parere laicis. Nec immerito illi scandalum patiuntur. Quid enim magis indecens quam Sacerdotem pallium mendaciarum fuligine labia pollueri sua, quibus sanctum Evangelium quotidie recitat, sacramentum Christi corpus percipit? D. Bernardus clamat, negas in ore laicorum negas esse, in ore Sacerdotum sacrilegia. Vitandum ergo scandalum illud est, & in sermone quodlibet sinceritas illa servanda quam & natura ipsa, & evangelica lex præferunt.

VI. Quæst. III. Mendacium rei generis suo letale, si fiat in confessione, est ne peccatum mortale? Resp. Sermo non est de peccato mortale, quod sit tota & unica materia confessionis, quoniam plerumque est tunc fore peccatum mortale. Nalim enim efficit sacramentum, quod obsequit materie. Confiteris leve furum, quod teipsum non pertrahat. Forma sacramentalis tunc nullam habet materiam veram, cum futurum confessum falsum fit. Mendacium itaque, quod iudicium præfatione questionis, non spectat peccatum quod siturca, & sola materia confessionis; sed respicit aliquam leviem peccatorum circumstantiam: puta, interrogari a Confessario numerum peccatorum venialium; & in deliberare aures, aut dimittis numerum; iter confitentium aliquid intermicis mendacium leve. De hoc mendacio sermo nobis est.

VI. Disputant in utraque parte Theologi. Sententiam adfirmant defendunt Catechani 2. 2. quæst. lxxix. art. 1. ad 3. Sylvester vero Mendacium quæst. 11. allegatque primum auctoritatem S. Thomæ, qui 2. 2. quæst. lxxix. art. 1. ad 3. hæc scribit? Ille qui mentitur in iudicio, seculo, facit & contra Aliebonem Dei, cuius est iudicium, & contra dilectionem proximi, tum ex parte iudicis, cui delictum negat, tum ex parte

parte accusatoris, qui puniatur, si in prolatione deficiat. Ergo qui in confessione sacramentali mendacium profert, laedit dilectionem Dei, cuius est iudicium sacramentale, atque adeo graviter peccat. Deinde mendacium leve in iuramento assertorio est peccatum mortale, ut patet ex hac propositione damnata ab Innocentio XI. *Vocare Deum in testimonium mendaci levis, non est tantis irreverentia, propter quam velis, aut possit damnare hominem.* Ergo idem dicendum de mendacio levi in confessione prolato. Item qui inter quatuor hostias triticeas unam poneret hordeaceam, peccaret mortale crimen: quod subiceret consecrationi materiam ineptam, seu fallam. Ergo peccabit idem mortaliter qui data opera addet in confessione peccatum quod non fecit, aut negabit quod commisit.

VII. Sententia negans his nicturrationum momentis. Penitens, rogatus a Confessario, utrum haec, aut illa perpetraverit, potest ea silete, si fuerint venialia, eo quod non sint haec necessaria, sed libera confessionis materia. Quod si confiteatur aliquid veniale quod non commisit, aut neget commissum, si alia confiteatur, nullam irrogat sacramentum iniuriam; cum iam materiam necessariam, & congruam subiciat potestati clavium, super quam cadat absolutio sacramentalis. Neque peccat in Confessarium. Is quippe ius habet ad interrogandum penitentem in omnibus quae valorem ipsantur sacramenti, aut quae necessaria sunt, ut cognoscatur penitentis status. Peccata autem venialia non efficiunt valori sacramenti, nec statum occultant penitentis, quatenus necessario aperendum Confessario. Ergo nec sacramentum, nec Confessario mendacium leve gravem infert iniuriam. Accedit quod si mendacium leve peccatum grave esset in penitente, grave itidem esset in Confessario; cum non minus hic quam ille teneatur veritatem in sacro illo tribunalis involatam custodire. Quis porro dixit, Confessarium mortaliter peccare, si mendacium leve in tribunalis protulerit? Ergo idem dicendum de penitente. Postremo, quamquam proferre mendacium in iudicio, five interiori, five exteriori, sit peccatum genere suo mortale: tamen ob materiam parvitatem leve fieri potest. Nam etiam in religionis negotio parvas materies reperitur; ut patet in illo qui obolum surripit in loco sacro. Sed etiam in sacramento penitentiae peccatum veniale, quando alia subiciuntur clavibus, parva materia est. Ergo mendacium rei levis etiam in sacramento

penitentiae est leve peccatum. Hanc sententiam defendunt Sotus Lib. V. de iust. q. vi. art. 1. & in relict. de res. soc. memb. 2. q. 1. VII. conc. 2. Banez 2. 2. q. 1. lxxix. art. 2. p. 2. dab. 1. Valentia Tom. III. disp. v. q. XIII. punct. 1. Navarrus in Manuali cap. xviii. num. 3. Lugo de poenit. disp. xvi. Salmanticenses Scholastici Tom. XII. part. 11. tract. xxiv. num. 141. & 142. Salmanticenses Morales tract. xxvii. cap. 11. punct. 3. num. 26. alique plures.

VIII. Ad primum argumentum prioris sententiae respondent recentissimi Theologi, D. Thomam sermonem habere de materia necessaria, quam reus confiteri tenetur, & iudex facultatem habet interrogandi. Confessarius autem ius non habet interrogandi penitentem de peccatis ventralibus, nec penitens tenetur ea fateri. Secundum argumentum seipso corruit. Nam in iuramento Deus vocatur in tellem mendacii, quod gravissimum prodit iniuriam: & mendacium leve est materia iuramenti assertorii. At, dum mendacium profertur in confessione, nec Deus in tellem mendacii adducitur, nec sacramentum iniuria afficitur: nam alia peccata manifestantur, ne forma absolutionis falsa evadat. In tertio argumento disparitas patet. Nam hostia hordeacea suapte natura materia gravis est respectu Eucharistiae sacramenti; & gravissimam iniuriam irrogat sacramentum, & idololatiae crimen inducet. Hostiae enim plures consecrantur, ut pupulo distribuantur, & publicae adorationi proponantur. Hostia ergo hordeacea adorationi propolita cultum suscipere latere a populo fidelium Hoc gravissimum crimen perpetraret qui talen hostiam consecrandam Sacerdoti dolose supponeret. Nil simile sequitur in mendacio levi.

IX. Haec secunda sententia probabilior videtur. Aliqua tamen addenda explanatio est. Si penitens parva venialium consuetudine iniquitatis tenetur, & rogatus a Confessario, hanc negare consuetudinem, non video cur a gravi culpa liberari possit. Verum utique quae habet, hanc venialium assuetudinem non esse absolute mortiferam. Ad nemo iure, in facias ire valet, plurimum illam conducere ad statum penitentis dignoscendum. Nemo in doctrina Patrum verlatus, & experientia edoctus, negaverit, hanc animi habitudinem periculi plenam esse, ultimamque ad mortalem animae statum dispositionem. Quare, ut paucis rem perstringam, mihi dicendum videtur, graviter non delinquere penitentem.

tem, si aliquid veniale peccatum mendacio neget, vel adfirmit in confessione a sacro ministro rogatus. A gravi autem, seu letali culpa eundem haud abolverem, si adfirmit venialiter delinqueret, & pravo harum culpularum habitu inquinatus, Confessario interroganti hanc suam statum mendacio occultaret. Quoniam tum grave detrimentum, & periculum extreme spiritualis ruinae propriae animae inferret, & clavium potestati iniuriam inferret. Quamvis enim facer minister iure cogendi penitentem ad manifestan-

da venialia sit destitutus; tamen ius habet cognoscendi penitentis statum, & dispositiones illas quae proximae, & non remote tantum, ad aeternam mortem viam parant. Porro convenit peccet omnes, habitum culpularum venialium proximam esse viam, ac dispositionem ad mortalia flagitia. Ergo hanc multoties, five habitum peccandi venialiter in sacro tribunalis mendacio celare, & intra proprium finem fovere nec rationi, nec christiane doctrinae videtur consentaneum.

DISSERTATIO II.

DE DETRACTIONE, ET IUDICIO TEMERARIO.

CAPUT I.

Quid sit honor, & fama; & qua ratione differant.

I. CUM detractio honorem, & famam ledat, ac pellumdet, recta disputandi ratio postulat ut, primum detractiois naturam, & malitiam prodamus, bonum quod auferit, manifestemus. Bonum ius in honore, & fama ius est. De his ergo primum omnium differendum.

II. Quid sit honor? Resp. Finitio quam exhibet D. Thomas 2. 2. q. 1. c. 11. art. 2. haec est: *Honor nihil aliud est quam quodam praestigio de excellentia bonitatis alicuius.* Verus igitur, & non fucatus honor importat in persona honoranda excellentiam aliquam. Aliquam dico, quia haud requiritur ut qui honoratur, praestantior sit honorante, sed satis est ut absolute aliqua sit praerogativa ornatus, aut comparate ad aliquos. Sic enim pergit Angelicus loc. cit. *Potesit autem alicuius excellentia considerari non solum per comparationem ad honorantem, ut scilicet sit excellentior eo qui honorat, sed etiam secundum se, vel per comparationem ad aliquos alios. Et secundum hoc honor semper debetur alicui propter aliquam excellentiam, vel superioritatem. Non enim oportet quod ille qui honoratur, sit excellentior honorante, sed quibusdam aliis, vel etiam ipso honorante quantum ad aliquod, & non simpliciter.* In honorante requiritur opinio, seu persuasio talis excellentiae, & eiusdem prorellatio, quae sitis exterioribus, nempe verbis, vel factis, Conc. Theol. Tom. IV.

manifestari debet. Honor absolute abque reverentia, & submissione consistit. Reverentia enim aut est principium impellens ad honorandum, aut est finis eundem, Deus Sanctos honorat, quoniam illos colat, aut reveretur. Et superiores honorant inferiores, nec tamen illos se submittunt, aut illos reverentur. Honor frequentissime est etiam inter aequales, ut fundat Paulus Apollonius ad Rom. xii. *Honore invicem praecipientes.*

III. Fama a falso nuncupatur. Sita est potissimum in interiori iudicio, seu opinione probitatis, aut iniquitatis personarum. Fama quippe tum in bonam, tum in malam partem utitur. In bonam partem accepta sic a Theologis definitur: *Est clara illa notitia quam alii de nobis habent.* Illius famae materia primario est vita bene morata, & virtutibus illustre. Materia secundaria sunt aliae prerogative scientiarum, eruditionis, nobilitatis, peritiae in artibus, idque genus similia.

IV. Fama, & honor interdum simul, interdum separatione consistunt. Homines virtutibus, divitiis, nobilitate, aliisque dotibus decorati & fama clarent, & simul honoris tributa recipiunt. Contra plures honorantur propter divitias; aut sanguinis nobilitatem, aut potentiam, qui tamen vitiorum infamia laborant. Plures e contrario privati virtutum, & sanctitatis fama splendunt, nihilominus latrant in angustiis, & honorum signis carent. Hinc est quod quis adversus honorem, secus adversus famam, peccare valet, ut si aliquam alapa, vel fulte percutiat occulte, honorem, non famam ledit.

parte accusatoris, qui puniatur, si in prolatione deficiat. Ergo qui in confessione sacramentali mendacium profert, laedit dilectionem Dei, cuius est iudicium sacramentale, atque adeo graviter peccat. Deinde mendacium leve in iuramento assertorio est peccatum mortale, ut patet ex hac propositione damnata ab Innocentio XI. *Vocare Deum in testimonium mendaci levis, non est tantis irreverentia, propter quam velis, aut possit damnare hominem.* Ergo idem dicendum de mendacio levi in confessione prolato. Item qui inter quatuor hostias triticeas unam poneret hordeaceam, peccaret mortale crimen: quod subiceret consecrationi materiam ineptam, seu fallam. Ergo peccabit idem mortaliter qui data opera addet in confessione peccatum quod non fecit, aut negabit quod commisit.

VII. Sententia negans his nimirum momentum. Penitens, rogatus a Confessario, utrum haec, aut illa perpetraverit, potest ea silete, si fuerint venialia, eo quod non sint haec necessaria, sed libera confessionis materia. Quod si confiteatur aliquid veniale quod non commisit, aut neget commissum, si alia confiteatur, nullam irrogat sacramentum iniuriam; cum iam materiam necessariam, & congruam subiciat potestati clavium, super quam cadat absolutio sacramentalis. Neque peccat in Confessarium. Is quippe ius habet ad interrogandum penitentem in omnibus quae valorem ipsantur sacramenti, aut quae necessaria sunt, ut cognoscatur penitentis status. Peccata autem venialia non efficiunt valori sacramenti, nec statum occultant penitentis, quatenus necessario aperiendum Confessario. Ergo nec sacramentum, nec Confessario mendacium leve gravem infert iniuriam. Accedit quod si mendacium leve peccatum grave esset in penitente, grave itidem esset in Confessario; cum non minus hic quam ille teneatur veritatem in sacro illo tribunalis involatam custodire. Quis porro dixit, Confessarium mortaliter peccare, si mendacium leve in tribunalis protulerit? Ergo idem dicendum de penitente. Postremo, quamquam proferre mendacium in iudicio, five interiori, five exteriori, sit peccatum genere suo mortale: tamen ob materiam parvitatem leve fieri potest. Nam etiam in religionis negotio parvas materies reperitur; ut patet in illo qui obolum surripit in loco sacro. Sed etiam in sacramento penitentiae peccatum veniale, quando alia subiciuntur clavibus, parva materia est. Ergo mendacium rei levis etiam in sacramento

penitentiae est leve peccatum. Hanc sententiam defendunt Sotus Lib. V. de iust. q. vi. art. 1. & in relict. de res. soc. memb. 2. q. 1. VII. conc. 2. Banez 2. 2. q. 1. lxxix. art. 2. p. 2. dab. 1. Valentia Tom. III. disp. v. q. XIII. punct. 1. Navarrus in Manuali cap. xviii. num. 3. Lugo de poenit. disp. xvi. Salmanticenses Scholastici Tom. XII. part. 11. tract. xxiv. num. 141. & 142. Salmanticenses Morales tract. xxvii. cap. 11. punct. 3. num. 26. alicque plures.

VIII. Ad primum argumentum prioris sententiae respondent recentissimi Theologi, D. Thomam sermonem habere de materia necessaria, quam reus confiteri tenetur, & iudex facultatem habet interrogandi. Confessarius autem ius non habet interrogandi penitentem de peccatis ventralibus, nec penitens tenetur ea fateri. Secundum argumentum seipso corruit. Nam in iuramento Deus vocatur in tellem mendacii, quod gravissimum prodit iniuriam: & mendacium leve est materia iuramenti assertorii. At, dum mendacium profertur in confessione, nec Deus in tellem mendacii adducitur, nec sacramentum iniuria afficitur: nam alia peccata manifestantur, ne forma absolutionis falsa evadat. In tertio argumento disparitas patet. Nam hostia hordeacea suapte natura materia gravis est respectu Eucharistiae sacramenti; & gravissimum iniuriam irrogat sacramentum, & idololatiae crimen inducet. Hostiae enim plures consecrantur, ut pupulo distribuantur, & publicae adorationi proponantur. Hostia ergo hordeacea adorationi propoliata cultum suscipere latere a populo fidelium Hoc gravissimum crimen perpetraret qui talen hostiam consecrandam Sacerdoti dolose supponeret. Nil simile sequitur in mendacio levi.

IX. Haec secunda sententia probabilior videtur. Aliqua tamen addenda explanatio est. Si penitens parva venialium consuetudine iniquitatis tenetur, & rogatus a Confessario, hanc negare consuetudinem, non video cur a gravi culpa liberari possit. Verum utique quae habet, hanc venialium assuetudinem non esse absolute mortiferam. Ad nemo iure, in facias ire valet, plurimum illam conducere ad statum penitentis dignoscendum. Nemo in doctrina Patrum verlatus, & experientia edoctus, negaverit, hanc animi habitudinem periculi plenam esse, ultimamque ad mortalem animae statum dispositionem. Quare, ut paucis rem perstringam, mihi dicendum videtur, graviter non delinquere penitentem.

tem, si aliquid veniale peccatum mendacio neget, vel adfirmit in confessione a sacro ministro rogatus. A gravi autem, seu letali culpa eundem haud abolverem, si adfirmit venialiter delinqueret, & pravo harum culpularum habitu inquinatus, Confessario interroganti hanc suam statum mendacio occultaret. Quoniam tum grave detrimentum, & periculum extremae spiritualis ruinae propriae animae inferret, & clavium potestati iniuriam inferret. Quamvis enim sacer minister iure cogendi penitentem ad manifestan-

da venialia sit destitutus; tamen ius habet cognoscendi penitentis statum, & dispositiones illas quae proximae, & non remote tantum, ad aeternam mortem viam parant. Porro convenit penes omnes, habitum culpularum venialium proximam esse viam, ac dispositionem ad mortalia flagitia. Ergo hanc multoties, five habitum peccandi venialiter in sacro tribunalis mendacio celare, & intra proprium finem fovere nec rationi, nec christiane doctrinae videtur consentaneum.

DISSERTATIO II.

DE DETRACTIONE, ET IUDICIO TEMERARIO.

CAPUT I.

Quid sit honor, & fama; & qua ratione differant.

I. CUM detractio honorem, & famam ledat, ac pellumdet, recta disputandi ratio postulat ut, priusquam detractiois naturam, & malitiam prodamus, bonum quod auferit, manifestemus. Bonum istud in honore, & fama ius est. De his ergo primum omnium differendum.

II. Quid sit honor? Resp. Finitio quam exhibet D. Thomas 2. 2. q. 1. c. 11. art. 2. haec est: *Honor nihil aliud est quam quodam praestigio de excellentia bonitatis alicuius.* Verus igitur, & non fucatus honor importat in persona honoranda excellentiam aliquam. Aliquam dico, quia haud requiritur ut qui honoratur, praestantior sit honorante, sed satis est ut absolute aliqua sit praerogativa ornatus, aut comparate ad aliquos. Sic enim pergit Angelicus loc. cit. *Potesse autem alicuius excellentia considerari non solum per comparationem ad honorantem, ut scilicet sit excellentior eo qui honorat, sed etiam secundum se, vel per comparationem ad aliquos alios. Et secundum hoc honor semper debetur alicui propter aliquam excellentiam, vel superioritatem. Non enim oportet quod ille qui honoratur, sit excellentior honorante, sed quibusdam aliis, vel etiam ipso honorante quantum ad aliquod, & non simpliciter.* In honorante requiritur opinio, seu persuasio talis excellentiae, & eiusdem prorellatio, quae sitis exterioribus, nempe verbis, vel factis, Conc. Theol. Tom. IV.

manifestari debet. Honor absolute abque reverentia, & submissione consistit. Reverentia enim aut est principium impellens ad honorandum, aut est finis eundem, Deus Sanctos honorat, quoniam illos colat, aut reveretur. Et superiores honorant inferiores, nec tamen illos se submittunt, aut illos reverentur. Honor frequentissime est etiam inter aequales, ut fundat Paulus Apollolus ad Rom. xii. *Honore invicem praecedentes.*

III. Fama a falso nuncupatur. Sita est potissimum in interiori iudicio, seu opinione probitatis, aut iniquitatis personarum. Fama quippe tum in bonam, tum in malam partem utitur. In bonam partem accepta sic a Theologis definitur: *Est clara illa notitia quam alii de nobis habent.* Illius famae materia primario est vita bene morata, & virtutibus illustre. Materia secundaria sunt aliae prerogative scientiarum, eruditionis, nobilitatis, peritiae in artibus, idque genus similia.

IV. Fama, & honor interdum simul, interdum separatione consistunt. Homines virtutibus, divitiis, nobilitate, alicuique debitis decorati & fama clarent, & simul honoris tributa recipiunt. Contra plures honorantur propter divitias; aut sanguinis nobilitatem, aut potentiam, qui tamen vitiorum infamia laborant. Plures e contrario privati virtutum, & sanctitatis fama splendunt, nihilominus latrant in angustiis, & honorum signis carent. Hinc est quod quis adversus honorem, secus adversus famam, peccare valet, ut si aliquam alapa, vel fulte percutiat occulte, honorem, non famam ledit.

V. Fama pretiosior honore est. Illa quippe in interna opinione, seu existimatione, hic in externa testificatione reldet. Fama suapte natura innotum probitate, & alia prae-rogativa nititur. Honor saepe vitalis, & feceratis tribuitur: abibat enim a vera probitate, & dignitate illius qui honoratur. Porro merito excellentior bonum est interna, & sincera persuasio quam homines de tua haberi conpitate, quam sit externa, saepe mendax, & simulata testificatio de tua excellentia. Verum quia inter se hominum persuasiones, & perceptiones minime videntur; hinc est quod plus caudere homines solent de exteriori testificatione quam de interiori existimatione. Sed hoc evenit, quia tunc honorem cum fama permittit, & confundit, atque pro eodem accipiunt; aut saltem honoris externa insignia reputant eam interioris existimationis argumenta. Idcirco namque se honorari ab hominibus reputant ob optimam famam opinionem, quam in illorum a quibus honorantur, mente possidere credunt. Ne multa, signa honoris fructus bonae famae, quae apud honorantes fruuntur, excellentiam. Hinc Philosophi, & Doctores communiter dicunt, honorem esse bonorum maximum, nihilque in eisdem comparatione esse divitias, & Principatus, quae propter honorem operanda sunt. De honore enim loquuntur, ut famam includit. Immo Spiritus sanctus, non honori, sed fame tribuit indicatas prae-rogativas. Inquit enim: *Melius est nomen bonum, quam divitiae multae*. Prov. xxii. & Ecclesiasticus xli. *Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi*. & magni. Bonum nomen pro ipsa fama, seu propria probitate clara, notitia hic accipitur; locus pro nominis, & frequentius fructus illius boni nominis, & frequentius mendacis simulationis, vanaque ostentationis abortum. Quare duplex distingui honor potest: alter est verus, virtute & probitate nitens; alter committentis & vanus, hominum opinione confectus. Hunc contemnendum, illum cultodendum Scriptura praedicat. Iterum infra de obligatione conservandi proprium honorem, proximumque honorandi sermo redibit.

CAPUT II.

De contumelia.

I. Contumelie definitio sumitur ex S. Thoma 2. 2. qu. lxxxi. art. 1. De honoratio alicuius per verba, quibus id quod

est contra honorem illius, deducitur in notitiam eius, & aliorum. Contumelia differt a detractione duplici pacto. Contumelia primario, & per se in verbis, in faciem hominis prolatis, sita est. Si quae proximo obiectas, peccata sunt, ut si dicas, *Tu es laer, maledix, mendax*; dicitur contumelia. Si detrahitur iust naturalis, ut si exprobes, *Tu es stultus, caecus, furdus, gibbus, claudus*; vocatur contumelia. Si in memoriam eidem reator vocem parentiam indignitatem, beneficium illi prolatis; improprium appellatur. Quamvis saepe ex his unum pro alio accipitur. Differt quoque a detractione, quod hac fama, illa honori deroget. Hac sunt D. Thoma verba 2. 2. qu. lxxxi. art. 1. *Detrahitur dicitur a contumelia dupliciter. Uno modo quantum ad modum proponendi verba, quia scilicet contumeliosus manifeste contra aliquem loquitur, detractor autem occulte. Alio modo quantum ad finem intentum, scilicet quantum ad nocumentum alii, quia scilicet contumeliosus derogat honori, detractor fama. Notum itaque contumeliam essentialis est, quod pro se proferatur in faciem proximi. Natura e contra-rii detractionis est quod sit in eandem eundem. Advertit tamen D. Thomas 2. 2. qu. lxxxi. art. 1. quod contumelia etiam factis irrogari quandoque potest. Tamen, quia etiam per facta aliqua significatur aliquid, quae in hoc quod significant, habent unum verborum significatum; unde est quod contumelia exteio nomine etiam in factis dicitur.*

II. Quae I. Contumelia est ne nocere loco peccatum mortale? Resp. Adm. D. Thoma, eo quod ledit honorem, bonum suapte natura pretiosum. Contingit vero esse veniale, tum ex intentione honoris, qui leviter leditur, tum ex intentione improprietatis, qui interdum aut ex subreptione verbum contumeliosum profert, aut correctionis causa; seu, non ut honorem ledat, sed ut emendationem proceus proximi sui: quod frequenter locum habet in superioribus respectu libidino-rum. Hac sunt verba Angelici 2. 2. qu. lxxxi. art. 2. *In peccatis verborum maxime considerandum videtur, ex quo affectu aliquis verba profert. Cum ergo conviciatur, seu contumelia de sui ratione imponet quandam delationem, si intentio profertur ad hoc feriat, ut per verba quae profert, honorem alterius auferat: hoc proprie, & per se est dicere conviciatum, vel contumeliam; & hoc est peccatum mortale, non minus quam furtum, sed rapina. Non enim minus homo amat suum honorem quam rem possessam. Si vero aliquis*

verbum conviciii, vel contumeliae alteri dixerit, non tamen animo delationandi, sed forte propter correctionem, vel propter aliquid laudandi in eo; non dicitur conviciatum, vel contumeliam formali-ter & per se, sed per accidens, & materialiter, inquantum scilicet dicit id quod potest esse conviciatum, vel contumelia; quale hoc potest esse quandoque peccatum veniale, quantum autem absque omni peccato. In quo talis dicitur delationem, ut videretur bonum talibus necessaria est discretio: quia potest esse ita grave conviciatum, quod per incantam prolatis; auferat honorem eius contra quem profertur; & tunc potest bono peccare mortaliter, etiam si non intendat incantam alium ex laudo percutionis aliquid incantam alium, culpa non caret.

II. Advertit tamen Angelicus ibidem, oblationibus contumeliosas cautione magna adhibendas esse. Lucrandum frater est benignitate, & blando sermone, si fieri potest. Urgente dumtaxat necessitate, omnia suavitatem, levera obarguendo adhibenda est; si tamen prudenter praesumatur quod hac via fructus correctionis sit obtinendus. Quandoque etiam adhiberi obarguendo contumeliosa potest ad irritandam pervicacem alterius audaciam, & ad superbiam deprimendam; ac in aliorum exemplum, & instructionem. Ad secundum, inquit Angelicus, dicendum, quod sicut licitum est aliquem corripere, quod necesse est damificare causa aliquis alteri, quem debet corrigere, verbum aliquod conviciationis dicere. Et hoc modo Dominus discipulos vocavit stultos; & Apostolus Galatas insensatos. Tamen, sicut dicit Augustinus in Lib. II. de sermone Domini in monte, raro, & ex magna necessitate oblationibus sunt adhibenda: in quibus non nobis, sed ut Domino serviant, intendamus.

IV. Quae II. Perferre ne patienter viri christianus debet contumelias sibi illatas? Resp. Tolerantia contumeliarum, & improperiorum est veluti character christiane professionis. Sed duplex distinguenda tolerantia est. Altera in preparatione animi, quae nempe homo paratus est contumelias, & iniurias ob Christi amorem perferre, quoties id expediens ad Dei gloriam, propriam saltem, & proximi utilitatem iudicaverit. Altera actualis, seu quae homo seipso tolerat iniurias irrogatas, Prior tempore necessaria Christiano est, altera non semper; led proat consuetudinem proximi utilitatem, & boni communis existimatur. S. Thomas enucleat de morte haec omnia tra-

dit 2. 2. qu. lxxxi. art. 3. his verbis. *Sicut patientia necessaria est in his quae contra nos fiunt, ita etiam in his quae contra nos dicuntur. Excepta autem patientia in his quae contra nos fiunt, sunt in preparatione animi habenda, sicut Augustinus in Lib. I. de Sermonibus in monte exponit illud preceptum Domini: Si quis percussit te in unam maxillam, praebet et aliam: ut scilicet homo sit paratus hoc facere, si opus fuerit. Non tamen hoc semper tenetur facere alius: quia non opus est Dominus hoc fecit; sed cum suscepisset aliam, dixit: Quid me excidit? ut habetur Ioannis xviii. Et ideo etiam circa verba videndum est, quae contra nos dicuntur, et si idem intelligendum. Tenemur enim habere animum paratum ad contumelias tolerandas, si expediens fuerit. Quandoque tamen oportet ut contumelias illarum repellamus, maxime propter deo. Primo quidem propter bonum eius qui contumeliam infert, ut videlicet eius audacia reprehendantur, & de cetero talia non attinet, secundum illud Prov. xxv. Responda verbo iuxta humilitatem suam, ne sibi lapies videatur. Alio modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumelias nobis illatas. Unde Gregorius dicit super Ezech. hom. ix. Et quorum vita in exemplum imitationis esse posita, debent, si possent, detrahentium sibi verba comperere, ne eorum predicacionem non audiant qui audire poterant, & ita in pravos consuetos remanentes bene virare contentantur. Plura Sanctorum exempla allegat S. Thomas opus. xiv. quibus evincit, viros apostolicos frequentiter restituisse contumelias, & impollicitas; atque apologeticos libros scripsisse, ut illam delenderent tamam. Advertit tamen, in spiritu lenitatis, & mansuetudinis id praestandum esse. Haec enim scribit quodam x. art. 13. *Quod utramque, scilicet & contempsum fama & appetitus, potest esse laudabile, & vitiosum. Fama enim non est necessaria homini propter seipsum, sed propter proximum adificandum. Appetere ergo famam propter proximum, caritas est; appetere vero propter seipsum, ad inane gloriam pertinet. Et conviciatio contempsum fama ratione sustinetur, humilitatis est, ratione vero proximi, gravitas, & utilitas.**

V. Utrum contumeliam tolerantia, an curandam impugnatio expediret in praxi sit, discutere nequit, nisi plures circumstantiae consulantur, quas scilicet persone cui irrogatur contumelia, conditio persone conviciantis, natura contumelias, & alia huiusmodi. Quando prudenter praevideatur fore ut

auditores contumeliam ex tolerantia, & christiana patientia adferunt, ac silentium, & tolerantiam non ignavia, amice infirmitati, sed virtuti patientie tribuant; tum patientia exercenda est, potillimum, si contumelia, & convicia solum personam spectent, non ministerium, professionem, vel doctrinam. Hæc defensionis via Religiosis securior est. Hi enim peculiari iure patientiam profitentur, humilitatem, & mundi contemptum. Committitur mundati homines magis adferuntur ex Religiosorum patientia, quam ex defensione. Si contra prædenter prævidetur, diffimulationem, patientiam, & tolerantiam adscripimus in aut afflicte causæ, aut mentis imbecillitati, aut obstitendi impotentia; tum repellere contumeliam expedientes videtur. At, ne spiritus vindictæ, iraque, sub larva zeli boni publici latitans, in impolito, & contumeliosos iruat nimis vehementer, nunquam sibi fidendum, sed consilium prudentium, proborumque virorum audiendum est. Raro in patientia & diffimulatione, frequenter in propagatione peccationum occurrit. Idque, ut dixi, locum habet, quando defensio solum personam contumeliosis affectam spectat; secus si veritas aliqua, aut sanior doctrina in discrimen adducatur, vel contumeliosis verbis profundatur: tum enim exaltanda vox est, ac tendens calamus semper contra errorem, ut facta recta doctrinæ veritas custodiatur. Sanctorum exempla hoc nos docent.

VI. Quæst. III. Licet ut obire testifalium crimen, quæritur hoc conducti ad tum vendam famam? Resp. Adfirmant plures probabiliter. Salmanticensis tract. xiiii. cap. xiv. punct. 2. num. 18. laudant Bannez, Ledelma, Ioannem La-Cruz, Dicastillum, P. Dominicus Viva tribuit hanc opinionem Carameli in sua Theologia Fundam. v. 1051. Subdit Cardinale de Lugo problemem sequentive reparare præfatam opinionem. Quid hæc de re docet P. Thomas Tamburinus, dictum est cap. 1. ipsius Libri, ubi verba eiusdem Tamburini dedimus. Ne in confusanda manifesta laxitate diutius immoremur, transcribende sunt propositiones 43. & 44. damnate ab Innocentio XI. quarum prima hæc est. *Quidvis nominis veritate sit detractibus aucteritatem magnam sibi noxiâ falso crimine eideret?* Altera. *Probabile est non peccare mortaliter qui imponit falsum crimen alicui, ut suam infirmitatem, & honorem defendat.* Harum propositionum, atque adeo propolite questionis falsitas ex se patet. Mentiri quippe in materia gravi peccatum grave est. Qui

imponit iniquo testi crimen falsum, mentitur in re gravi. Ergo graviter peccat. Nec tantum virtuti veracitatis, sed etiam iustitiam, tum legali, si fiat in iudicio, tum commutativa, si fiat inter privatas personas, opponitur; & debitum iudicii restitutionis. Quod adverterit tale mendacium iustitiam legalem ostenditur. Iudex etenim iure potitur ne a quopiam decipiatur in sui officii administratione. Qui imponit falsum crimen iniquo testi, decipit iudicem, & omque impellit ad condemnandum reum ob crimen ab eo non perpetratum. Ergo iudex iustitiam legalem in iudicio administratione profertur, pervertit iustitiam legalem que debitum imponit restitutionis. Nam tum violatur iustitia commutativa, quando iudex ius, quod quisque habet, ne ab alio infametur. Sed telis, tametsi iniustus, ius habet ne falso crimine infametur. Ergo mendacium illud, loci verus calumnia hæc, qua falsum affligitur testi flagitium, iustitiam pervertit commutativam.

CAPUT III.

De susurratioe, derisione, & maledictione.

I. Quæst. I. Quid sit susurratio, & quomodo a detractioe differat? Resp. Susurrationem committit defensor Theologi cum D. Thoma, quod sit verbum seminans inter amicos discordiam. Quare notio propria susurrationis est infringere amicitiam. Unde specie differat a detractioe. Hæc quippe famam proximi diminuit, denigratque; illa amicos leparat. D. Thomas his verbis susurrationem explicat, & discrimen eius a detractioe patefacit 2. 2. q. xiv. art. 1. *Susurratio, & detractor in materia communitatis, & etiam in familia, sicut in modo loquendi, qui uterque malum accute de proximo dicit: propter quod amicitiam inter amicos non appellat susurro, dicit Gloss. id est detractor. Differunt autem in fine: quia detractor intendit denigrare famam proximi: unde illa mala de proximo præcipue profert ex quibus proximus infamari possit, vel saltem divitiis eius famam; susurro autem intendit amicitiam leparare, ut patet per Gloss. inducunt, & per illud quod dicitur Prover. xxvi. Susurrone subvertit iurgia conquiescunt. Et ideo susurratio mala profert de proximo que possunt contra ipsum commovere animam audientis, secundum illud*

huc Eccl. xxvii. Vir peccator conturbabit amicos: & in medio pacem habentium immittet inimicitias. Ad tertium dicendum, quod bilinguis proprie dicitur susurro. Cum enim amicitia sit inter duos, utitur susurro ex utroque parte amicitiam violare. Et ideo dicitur de lingue utitur ad duos, nisi dicens malum de linguis. Propter quod dicitur Eccl. xxviii. Susurro, & bilinguis maledictus est: & susurrator: Multos enim turbavit pacem habentes.

II. Susurratio itaque genere suo peccatum mortale est, & quidem gravius ipsa detractioe. Quoniam susurratio alius bonum destruit, videlicet commune. Perturbat quippe pacem, & concordiam communitatis. Quapropter susurratorum sunt infelici bono communi propter susurratorum lacerator, via est, ni. Fama, que detractioe laceratur, via est, & dispositio ad amicitiam, que in humana societate necessaria est. Exterebamus verba Angelici loc. cit. art. 2. Peccatum ipsum proximo tanto est gravius, quanto per ipsum malis proximorum proximo infertur. Argumentum autem tanto maius est, quanto maius est bonum quod tollitur. Inter cetera vero exteriora bona præcitantur amicos: quia sine amicis nullus vivere potest, ut patet per Philo. viii. Eccl. Unde dicitur Eccl. vi. Amico fideli nulla est comparatio. Fama autem ipsa, que per detractioem tollitur, ad hoc maxime necessaria est, ut homo idoneus ad amicitiam habeatur. Et ideo susurratio est minus peccatum quam detractio; & etiam quoniam contumelia: quia amicus est melior quam honor, & amari quam honorari.

III. Quæst. II. Licet ne est alienando susurratio? Resp. Malitia specifica susurrationis est fine delictum, non ex materiali obiecto, inquit Angelicus loc. cit. ad 1. Susurratio que bonam amicitiam, & concordiam discendit, ex eis que reprobat ut gravissimum peccatum. Susurratio vero que perniciam amicitiam dissolvere studet, licita est, & laude digna, si finem bonum spectet, debitaque circumstantia fervet. Susurrare (inquit Sotus Lib. 2. q. xi. art. 1. §. Alterum dubiosum) ad dirimendam perniciam amicitiam, dummodo citra infamationem fiat, virtus est; etiam si nonnulla naturalia vitia hominum commoveantur; ut si ad dirimendum bonum ab amica, dicas esse deformem, atque infusum. Ad hoc autem ut susurro licite perniciam amicitiam dissolvat, modis licitis uti debet, & a falsis delictis abstinere. Vera virtus ordinis nature occulta, immo etiam moralia, inquit Salmanticensis tract. xiiii. cap. xv. punct. 3. num. 21. regegi possunt. In

manifestandis tamen morum virtus occulis majori cautione opus est. Conandum primo loca exhortatione, & communi rationum explanatione perniciam infringere amicitiam. Post naturæ defectus reterege quis potest. Possunt enim, si amicitia, vel confessorio in dantem communitatis, puta discipuli regularis, vel publice tranquillitatis conspiciet; tunc poterit morum quoque crimina patefacere, sed ore caritatis tunc moderato, ut nimirum tantum, & non amplius mali pateat, quantum iuris sit ad dissolvendam amicitiam bono communi infusam.

IV. Quæst. III. Licet ne est quoniamdam amicitiam dissolvere, non ut inimici fiant, sed ut locum amici expelli occupet? Resp. Explicanda quæstio est. Titius videt Sempronium amicum esse, & familiarem Prælati, vel Principis. Adverte amicitiam elusivum utilitatem, & commoditatem parere. Titius amicitiam hanc amicitiam Prælati, Principis, Magnatis &c. Ad fieri nequit ut eam aliquid valeat, nisi ab eadem excludatur Sempronius. Quæritur, licet ne Titius valeat despondere, quæritur, licet ne Titius valeat despondere naturales Sempronii narrare, ut illo ab amicitia reiecto, locum eiusdem occupet. Adfirmant Salmanticensis tract. xiiii. c. iv. punct. 3. num. 22. Quoniam, inquit, cuique licitum est, sublata vi, & fraude, illud licite comparare bonum quod ex gratuita voluntate pendet, tametsi hinc alius expellatur. Porro amicitia & dum contrahitur, & dum conservatur, bonum gratuitum est, ab alterius voluntate pendens. Ergo quilibet licite illud inaspici iure potest, etiam alius repellendus sit. Laudant pro hac opinione Sotus, Aragon, Prædum, Seram.

V. Hæc sententia repugnat mihi videtur infuso illo a natura principio: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Semper audivi, simplices Christianos, calumniosa Theologia non edoctos, fide lumen superiorum vultum signato a Deo persulso, conscientie sibi vertere proximi defectus etiam naturales reterege; ut ad obvios exaggerare, et, proximo ab utili amicitia expulso, eiusdem tenent locum. Fateor, cuique licitum esse honestis modis, viisque amicitiam, & patrocinia procurare sibi, etiam si prævidet quod, si ipse includatur, expellendus alter sit. Ad nego, licitum esse alterius defectus ad examen amici, seu patris, a quo recipiendus est amicus, revocare, eisdem ob oculos statueri, & exponere eum in finem, ut alter pellatur. Hæc ne eum peragi velles? Minime gentium. Cur ergo eadem tu advertis proximum

ximum tuum agis? Accedit quod vix hæc heri in praxi valeant, quia invidia, futuratio, & detractio linguam diripiunt, & flagitiosissime morderunt. Hinc impingunt, rixæ, mutua invidiosa odia & detractioes gravissimæ. Hanc nostram sententiam defendunt Bannes 2. 2. quæst. xxiv. art. 2. Azorim *III. Part. Lib. III. cap. VIII. dnb. 3.* alique plures.

VI. Quæst. IV. Quid sit derisio? Resp. Communis eius definitio est: Verborum ludus ex proxi defectibus, ut venisbeat. Finitio hæc distinguit irrisionem a contumelia, quæ honorem deprimit; a detractioe, quæ famam lædit; a iusturatione, quæ amicitiam frangit. Irrisio autem pudorem inducit, & verecundiam. Hæc doctrina traditur a Div. Thoma 2. 2. quæst. lxxv. art. 1. Peccata verborum precipue possanda sunt secundum intentionem profertentis. Et ideo secundum diversâ quæ quæ intendit contra alium loquens, in hismodi peccata distinguitur. Sicut autem aliquis convitiando intendit convitiati honorem deprimeri, & detrahendo diminuire famam, & susurrando tollere amicitiam; ita etiam irridendo aliquis intendit quod ille quæ irridetur, erubescat. Et quia hic finis distinctus est ab aliis, ideo etiam peccatum derisionis distinguitur a præmissis peccatis. Irrisiones omnes sunt evidens peccati, nisi malitiam alius virtutibus oppositam contrahant. Deum & quæ ad Deum pertinent, irridere blasphemia est. Parentum irrisio adverteatur peccati; de qua irrisio Salomon scribit Proverb. xxx. Quæcumque quis subsannat patrem, & qui despicit patrem matris sue, effundit numerum deturmentibus, & comedat eam filii aquile. Iustorum quoque derisio scelus est gravissimum, eo quod in contemptum virtutum, & sanctitatem adducat. Clarius & distinctius hæc omnia docet Angelicus loc. cit. art. 2. Dicendum, quod irrisio non fit nisi de aliquo malo, vel defectu à Malum autem, si sit magnum, non pro ludo accipitur, sed seriose. Unde, si in ludum, vel risum vertatur, ex quo irrisio, vel illisio nomen sumitur; hoc est, quia accipitur ut parvum. Peccati autem aliquod malum accipit ut parvum dupliciter: uno modo secundum se; alio modo ratione persone. Cum autem aliquis alterius persone malum, vel defectum in ludum, vel risum ponit, quia secundum se parvum malum est, est veniale, & leve peccatum secundum suum genus. Cum autem accipitur quasi parvum ratione persone, sicut defectus puerorum, & stultorum parum ponderare soleamus, sic aliquem illudere, vel

irridere, est eum omnino parvipendere, & eum tam vilem estimare, ut de eius malo non sit curandum, sed sit quasi pro ludo habendum. Et sic derisio est peccatum mortale, & gravius quam contumelia, quia similiter est manifestum: quia contumeliosus videtur accipere malum alterius seriose, illius autem in ludum; & ita videtur esse maior contemptus, & dehonoreo. Et secundum hoc illisio est gravis peccatum, & tanto gravius, quanto maior reverentia debetur personæ quæ illudatur. Unde gravius est irridere Deum, & eum quæ Dei sunt, secundum illud Isaia xxxvii. Cui esprobrasti; & quem blasphemasti, & super quem exaltasti vocem tuam? Et postea inferum acrisio gravis est, quia bonus est virtutis præmium. Et contra hoc dicitur Job xxxi. Derideret iusti simplicitas: quæ quidem derisio valde noxia est: quia per hæc levius a bene agendo impediuntur, secundum illud Gregor. Qui in aliorum actibus exivi bone respiciuntur, mox ex manu possitæ expromuntur; tolluntur. Itaque, si derisio iocosa sit de levi malo, aut nullum, aut veniale crimen est. Ad virtutem eam iustitiam, seu honeste oblationis revocari interdum possunt moderari, & caute derisiones de levi alicuius defectu. Quandoque tamen accidere valet ut quis graviter peccet, deridendo alterum ob malum non adeo magnum: si irridens prævideat, gravissime contristandum proximum suum ob leve illud malum quod obicit. Cavendum ergo a proximi derisione: quoniam aliquando delinquit graviter potest contra caritatem ob gravem tristitiam quæ afficitur personæ derisa. Non ideo tamen facile damnandi gratiæ culpe derisores sunt, quando iocosi causa levis defectus exprobrant. Nam qui ob irrisionem levis defectum graviter perturbat, istius gratiæ commotio causa non est irrisio, led est fatuitas, & stultitia. Quæ se sibi impare debent lumen gravem irrisionem illi qui de rebus exiguis, plus illis erubescunt, & pudore suffunduntur, & tristitia venantur.

VII. Quæst. V. Quid sit maledictio? Resp. Maledictio naturam, & qualitates mira consuetâ claritate explicat D. Thomas 2. 2. quæst. lxxvi. art. 1. his verbis. Dicendum, quod maledicere item est quod malum dicere. Dicere autem tripliciter se habet ad id quod dicitur. Uno modo per modum enumerationis, sicut aliquid exprimitur modo indicativo: & sic maledicere nihil aliud est quam malum el-

terius

terius referre: quod pertinet ad detractioem. Unde quandoque maledicti detractores dicuntur. Alio modo dicere se habet ad id quod dicitur, per modum causæ: & hoc quidem primo & principaliter competit Deo, qui omnia suo Verbo fecit, secundum illud Psal xxxii. Dixit, & facta sunt; consequenter autem competit hominibus, qui verbo suo alios movent per imputationem ad aliquid faciendum: & ad hoc instituta sunt verba impositivæ modi. Tertio modo dicitur se habet ad id quod dicitur, quasi expressio quadam affectus desiderantis id quod verbo exprimitur: & ad hoc instituta sunt verba optativæ modi. Præmissis ergo primis modo maledictio, qui est per simplicem enumerationem mali, considerandum est de aliis duobus. Ubi scire oportet, quod facere aliquid, & velle illud, se consequuntur in bonitate, & malitia, ut ex prædictis patet. Unde in istis duobus modis, quibus malum dicitur per modum imperantis, vel per modum optantis, eadem ratio est aliquid dicitur, & illicitum. Si enim aliquis imperet, vel optet malum alterius, ingratum est malum, quasi ipsum malum intendens, sic maledicere utroque modo eum illicitum: & hoc est maledicere per se loquendo. Si autem aliquis imperet, vel optet malum sub ratione boni, sic est licitum, nec erit maledictio, per se loquendo, sed per accidens: quia principalis intentio dicitur non fieri ad malum, sed ad bonum. Contingit autem malum aliquod dici imperando, vel optando, sub ratione duplicis boni. Quandoque quidem sub ratione iusti; & sic videtur licite maledicti illum cui præcipit iustam penam inferri: & sic etiam Ecclesia maledicere auctoritative dicit: sicut etiam Propheta in scripturis quandoque imprecatur mala peccatoribus, quasi conformantes voluntatem suam divina iustitiae; licet hæc imprecationes possint etiam per modum præventionis intelligi. Quandoque vero dicitur aliquod malum sub ratione iusti: puta cum aliquis optat aliquem peccatorem pati aliquam ægritudinem, aut aliquod impedimentum, vel ut ipse melior efficiatur, vel ut saltem ab alterum necumino cesset.

VIII. Maledictio ergo, de qua nunc loquimur, vel imperando, seu imperando, aut optando alicui malum, committitur; ut dicitur: Ab in malum crucem: utinem diabolum se rapiat. Hæc maledictio suo genere peccatum mortale est, inquit Angelicus Doctor, loc. cit. art. 3. Maledictio, de qua nunc loquimur, est per quam pronuntiat malum contra aliquem vel imperando, vel optando. Velle autem, vel imperio movere ad malum alterius,

secundum se repugnat caritati, quæ diligitur proximum, volentes bonum ipsius: & ita secundum suum genus est peccatum mortale, & tanto gravius, quanto personam cui maledicimus, magis amare, & revereri convenit. Unde dicitur Levitic. xx. Qui maledixerit patri suo, & matri, morte moriatur. Coniugium tamen verbum maledictiois prolatum esse peccatum veniale vel propter paritatem mali quod quis alteri maledicendo imprecatur, vel etiam propter affectum cui qui proferit maledictionis verba, dum ex levi motu, vel ex ioco, aut ex iuramento aliqua talia verba proferit: quia peccata verborum maxime ex effectu posulant.

IX. Peccatum illud frequentissimum alii præsertim in mulieribus, & mulieribus, quæ, quo imbecilliores sunt, eo impotentiores adhibentur iræ. Ut illis peccati gravitatem extenuent, impetum iræ pretexunt. Transactio enim, inquit, illo iræ impetu, impetum malum diffundit. Tanta obducunt creaturæ, ut peccatum peccato excusare audent. Ira ipsi peccatum est, & tum est mortalis, cum rationalis lumen profus, veluti ebrietas, obnubilat, ut quod rectum, & malum est, non discernatur. Quare haud sunt facile admittendæ excusationes patris, matris, aliorumque, dum dicunt, se ira percitos maledixisse. Utique interdum eiusmodi imprecationes non excedunt culpam venialem ob subreptionem mentis, atque inadvertentiam, abique propria culpa rationem preventientem. Ceterum frequenter etiam sunt peccata mortalia.

X. Triâ requiruntur ut maledictio sit peccatum mortale. I. ut ex animo fiat. II. ut deliberate. III. ut malum optatum, seu imperatum sit grave. Serpe parentes orantem maledicentibus filius obique magno impetu iræ, aut etiam ioci causa. Hæc maledictiones, scandalo habito, culpam non excedunt venialem. Ceterum, quando maledicta in ipso impetu iræ evomunt, sine parente, sine ali, velle timendum est, ne ira transeat in odium, & animam letaliter feriat. Quod, prolatâ imprecatione, & extincto iracundia furor, illius penetrat, haud est indicium sufficientes, mortalem non fuisse imprecationem. Nam, ut sit mortalis, fat est in illo momento, quo imprecationem controungas in animam, ex animo id peregris; tametsi statim se penitent. Omnes passionibus, impetu expleto, languent, aut patet in fornicatore, homicida, aliisque. Tantum abest ut ira committere aufferat malitiam imprecationis, quin sæpius argumento est unde colligere liceat gravem extitisse culpam; quando nempe ira furor com-

com-

vis affectionibus, amibus, & consuetudinibus dedunt. Et hac via iniquitate a parentibus in filios, ab his in nepotes propagantur. Hæc omnia pluribus confirmantur experientibus documentis veterum. Ipse plures a penitentibus, quos habitibus improbandis, & peccandi irretitos merebat, aliqui ita, pravæque consuetudinis malitiam, atque æternæ salutis discrimen manifestavi, hæc accipi responsa: si olim ceteri Confessarii hæc nobis aperissent, si admonissent, si nos sacramentis indignos declarasset, ab eisque remouissent, minime nunc in hoc vitiorum ceno voraretur; sed tante iniquitatis errore perterriti, iam pridem ab his expectati vinculis emendationem nostram sedulo curavimus. Pluribus ego, plures alii docti probeque facti minime similia a penitentibus audivi responsa. Porro quam sit hæc impediendi conseruatio enormis, inde etiam colligi potest quod omnes Christiani bene morati eam detestantur. Si quis (inquit Angelus in Pl. xia. lit. K.) ex lapsu lingua aliquid inordinatum dicat, facilius peritatur... si quis autem ex suam implet maledictionibus, tunc ex malitia propria procedit, secundum illud Matth. xii. Ex altitudine cordis ex loquitur. Et tamen nostro tempore locum habet quod ait Olea cap. iv. Maledictum, & maledictionem mandaverunt.

XII. Quæst. VI. Licitum ne est maledicere creaturis irrationalibus? Resp. Hæc etiam questionem ita enucleat Angelus dicitur, ut nulla egeat explicatione. Quare illius tantum verba transcribam, quibus variis Scripturæ textus explicat. Inquit ergo 2. a. quæst. xxi. artic. 2. Creaturis irrationalibus hominum vel malum dicitur contingere in ordine ad creaturam rationalem, præter quam sunt. Ordinantur autem ad eam multipliciter. Uno quidem modo per modum subjectionis, inquantum scilicet ex creaturis irrationalibus subvertitur humane necessitati. Et hoc modo Dominus homini dixit Gen. iiii. Maledicta terra in opere tuo, ut scilicet per eius sterilitatem homo puniretur. Et ita etiam intelligitur quod habetur Deuter. xxviii. Benedicta herca tua: & infra: Maledictum horreum tuum. Sic etiam David maledixit montes Gelboe, secundum Gregori expositionem. Alio modo creatura irrationalibus ordinatur ad rationalem per modum significationis. Et sic Dominus maledixit hominem in significatione Indica. Tertio modo ordinatur creatura irrationalis ad rationalem per modum contingentis, scilicet temporis, vel loci: Et sic maledixit Iob diei natiuitatis sue propter culpam originalem, quam nascendo contraxit.

traxit, & propter sequentes penalitates: Et propter hoc etiam potest intelligi David maledixisse montes Gelboe, ut legitur II. Reg. i. scilicet propter eadem populi que in eis contigerunt. Maledicere autem rebus irrationalibus, inquantum sunt creatura Dei, est peccatum blasphemiae: maledicere autem eis secundum se consideratis, est atiosum, & vanum, & per consequens illicitum.

XIII. Nec diabolo ipsi maledicendum esse, Angelicus docet loc. cit. artic. 1. ad 4. his verbis. In diabolo est considerare naturam, & culpam. Natura quidem eius bona est: & a Deo; nec eam maledicere licet. Culpam autem eius est maledicendum, secundum illud Iob. iiii. Maledicant ei qui maledicunt diei. Cum autem peccator maledicat diabolum propter culpam, spiritum simili ratione indicat maledictione dignum: Et secundum hoc dicitur maledicere animam suam. Et hic est sensus illius textus Eccl. xx. Dum maledicet impius diabolum, maledicit ipse animam suam.

CAPUT IV.

De detractioe.

I. Detractionis flagitium, commissione facile, emendatione difficile, usu universalissimum, explicandum aggredior. Apostolus Iacob cap. iii. linguam assimilat clavo navis, equi freno, flammæque ignis. Quibus exemplis illud nobis innuit, quod sicut navis ad portum pervenit, si clavus bene moneatur, equus recta currit, si optime regatur freno; & iniqua illinatur, & calcasit, si flammæ intra iugla confinis coercerentur; ita probe & sancte vivit homo linguam suam caute custodiam; & contra, sicut navis clavo delictuta ad scopulos allidit, equus freno solutus in præceps ruit, & ignis absque custodia universa incendit, voratque; ita, nisi lingua diligenter, severaque custodia colibetur, anima hominis in omnium vitiorum sentinam probabitur. Verba ipsius Apostoli exscribamus. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Potest enim freno circumducere totum corpus. Si autem equus frenis in ore mittimus ad consentiendum nobis, & omne corpus illorum circumferimus. Ecce & navis, cum magnus fur, & a ventis validis minuetur, circumferuntur a modico gubernaculo, ubi impetus dirigitur voluerit. Ita & lingua medicum quidem membrum est, & magna exaltat. Ecce quantum ignis quam magnam sylvam incendit! Et lingua ignis est, universitas iniquitatis. Hoc

textu explicat Apostolus difficillimam linguæ custodiam, & malorum multitudinem, quæ indisciplinatam linguam consequuntur. In hæc doctrinam divinitus traditam intendere animam vellem nonnullis qui, cum longe a vitiosis illis que famam, honoremque denigrant, abstinere sibi existimant aliorum famæ detrudere, linguam in proximi defectus acere, ceterisque omnes dicitur, conviciis, & irrisionibus profundere, iidemque planctibus, improbandis, & tantum non insultibus, labem aspergere. Turpiliorum, viliumque hominum phrasas, & proverbialia, vix rutiliorum ore digna, passim suis miscunt sermonibus: & eo excitatis peringunt, ut de virtute prædictos reputent, quia non omnibus vitiosis inquantur tant. Ignorant miseri homines oraculum divinum: Qui deficit in uno, factus est omnino reus. Quot lingua sola non occidit? Ilorum malitia eo est gravior, atque inexcusable, quo linguæ peccata nullam commodiorum vel temporale pariunt. Non est quod innumeris Scripturæ textus adversus detractores commemorem: quia vix effert scribere finis. Notionem ergo dumtaxat detractiois, eiusque gravitatem paucis exponam.

II. Quæst. I. Quid sit detractio? Resp. Est, inquit D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxi. art. 1. denigratio alienæ famæ per occultas verba. Communitur proximi fama denigratur per verba occulta: quia illo absente eisdem occulta crimina manifestantur. Ceterum non infrequenter contingit quod presente proximo illius famæ detraxatur. Et tunc detractio est simul contumelia. Quare contumelia directe fertur in honorem præsentem, ut cum detractio directa intendit diminuire, vel obsecrare proximi famam, quæ insidet aliorum mentibus. Fama enim, ut dixi supra, est optima exhilaratio, seu persuasio alienæ virtutis, & probitatis.

III. Quæst. II. Detractio est in genere suum peccatum mortale? Resp. Admittant omnes, quæ rationem prodit Angelicus 2. 2. q. lxxxi. art. 1. Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicitur admodum. Detractio autem secundum suam rationem ordinatur ad denigrandam famam alienam. Unde ille per se loquendo detraxit qui ad hoc de aliquo ob loquitur, & absente, ut eius famam denigret. Auferre autem aliqui famam valde grave est: quia inter res temporales videtur fama esse pretiosior, pro cuius defectum impeditur homo a multis bene agentibus. Propter quod dicitur Eccl. xii. Curam habe de bono nomine: hoc enim

enim magis permanebit tibi quam mille thesauri magni, & pretiosi. Et ideo detractio, de se loquendo, est peccatum mortale. Coniungit tamen quandoque quod aliquis dicit aliqua verba, per quae dimittitur fama alius, non hoc intendens, sed aliquid aliud. Hoc autem non est detractio per se, sed formaliter loquendo, sed solum materialiter. Et quasi per accidens. Et si quidem verba, per quae fama alterius dimittitur, profertur aliquis propter aliquod bonum necessarium, debetis circumstantiis detractio, non est peccatum, nec potest dici detractio. Si autem profertur ex animi levitate, vel propter causam aliquam non necessariam, non est peccatum mortale, nisi forte verbum quod dicitur, sit adeo grave, quod notabiliter famam alius laedit. Et praecipue in his quae pertinent ad beneficiam, ut: quis hoc exemplo gerere volebam, habeo parvum, peccati mortale. Et tenetur aliquis ad restitutionem famae, sicut ad restitutionem cruciatu rei substructa. Duplex ergo detractio nem Angelicus distinguit: alteram formalem, quae quae ex animo infamandi proximum eius crimina occulta alibi profertur; alteram materialem, quae non denigrandi famae animo, sed alio fine, occultis aliorum scelera reteguntur. Prima minusquam est abique peccato; secunda iuxta finem diversitatem, bonitatem, aut malitiam habet.

IV. Quae. III. Quot modi detractio operatur? Octo communiter recensentur, his verbis contenti.

Imponeas, arguas, manifestas, in mala vertens.

Qui negat, aut retinet, minus, laudat, et similis.

Septem modos recenset Doctor Angelicus 2. 2. quae. xxxiii. art. 1. in quibus comprehenditur etiam octavus. Distinguit primum detractio nem in directam, & in indirectam his verbis ad 2. Aliquis dicitur detractio, non quia dicitur de veritate, sed quia dimittit famam eius. Quia quidem si quis, qui dicitur, quandoque male dicit. Dicitur ergo in quibuslibet. Quo modo, quando saltem imponit aliter: secundo, quando peccatum aliudque suis verbis teritur, quando peccatum velat: quarto, quando id quod est laudum, dicit mala intentione factum. Indirecte autem, vel negando bonum alterius, vel malitiose retinendo, sed dicitur modo. In hoc ultimo modo consistit octavus frigidus laudando. Gravior enim aliquando est frigidus iniuri quam gravior vituperari.

V. Primo itaque proximus diffamatur, ipsique detrahitur, factum et crimen imponendo: quae detractio nem species omnium gravissima

est, vocaturque calumnia. Secundo frater iniuste traditor, dum illius peccatum arguitur. Nam argumentum istud calumnia est, quae factum crimen imponit. Quando crimen verum occultum est, si retereur, committitur tertio modo detractio. Tandem, si committitur bonum est, aut adia phora, promittitur tamen quam malum, aut prava intentione factum. Hi quatuor modi res proximi famam peccant, eaque proficiunt. Indirecte vero fama laeditur, negando alterius bonum, vel illud malitiose retinendo, dum silentium praevideatur tunc confirmationem detractio nem; vel bonum quod narratur minnendo; vel denique frigidus laudando, quando haec veritas laus in detrimentum proximi credit. Advertendum, si solam retentiam non inducere debuit restitutionis, quando non sit peculiare debitum ex officio manifestandi alterius merita. Omnes praefati modi sunt eisdem speciei. Alii tamen alio graviter est iuxta circumstantiarum diversitatem.

VI. Quae. IV. Est ne peccatum grave conculcare libelli famosis? Resp. Antequam respondendum praebatur, quid sit libellus famosis, considerandum est. Communis eius sententia haec circumlocutio scriptura est, aut signum, in quo continetur alterius infamia secreta, vel non omnino publica, ut publica sit, aut in plerisque notitiam statim, vel postquam deveniat. Libellus ergo famosis vel scriptura, schedula, folio, aut libro, vel signo aliquo consistere potest, ut si ad alterum tantum, vel fenestram appendas cornua eo sine ut indices uxoris adulterium, ipsaque vitam corruptam. Dicitur infamia secreta: nam, si crimina publica sint, non est libellus famosis. Item libellus famosis non dicitur, dum quis exerecandibenit causa quidquam de alio scribit: dummodo animo non publicandi id fiat, nec peccatum sit ne publicetur. Item libellus famosis non est, si zelo correctionis, vel reparationis mali noni Reipublicae, aut communitatis, alius occultum crimen manifestaverit.

VII. Quando itaque publica scriptura occulta crimina revelantur, aut facta imponuntur, in illorum notitiam deveniant, libellus appellatur famosis, seu infamatorius. Nominis libelli venit etiam pagina, schedula, solum in quo infamia proximi continetur; ut sint latere. Item qui nomine propria occultato, ad iudicium deferre alium scelera, ut vi illius delationis ad inquirendum procedatur, libellum famosis context; etiam si ceteri testes, qui confirmare crimen valent. Quoniam nequit iudex, vel interior vi ralis

libellus

scripturae ad inquisitionem procedere; ut statutum est cap. Inquisitionis, etique communis Doctorum sententia.

VIII. Explicata libelli famosi notione, responderetur quaestioni propositae: quae crimen perpetrare libellorum huiusmodi Auctores: eoque gravius, quo latius fama proficiuntur. Libelli enim famosi non modo in praesens famam sedunt proximonum, sed in posterum quoque diffamationem derivant. Permanent enim eiuusmodi scripturae, & ab aliis transtuntur. Nec minus Scriptoris scelus, quod libellus a viro probo inventus flammis additur. Quoniam scriptor iam ex parte sua totum poluit quod ad alterius famam conducit. Peccat ergo libellatores tum contra iustitiam, tum contra caritatem; at quae adeo restitutionis publicae debito contrahuntur, si publice diffamatus proximus fuerit. Idque praesidium est aut altera scriptura, in qua retrahitur vitia evulgata, aut praeconiis voce, aut alia via, prudentis Theologi iudicio praescribenda.

IX. Praeter culpam, penam iure civili, & canonico latae incurrit libellatores famosi. Ius civile capitis damnat Auctores libelli. I. C. de libellis famosis. Ius canonicum vigis verberandos eos decernit cap. Qui in alterius. Eodem poena puniuntur ii qui heretice iannas domorum, vel cubiculorum deturpant. Inventores aliorum libelli famosi peccant mortaliter, si eam anuocantes ut talem, non laudent, aut comburant; & ipsam poenam ac auctor, aut quali auctor, peccandi sunt.

X. Qui contra Papam, aut Cardinales scribunt libellos famosis, incurrit ipso facto excommunicationem contra eos qui adversus Ordines Praedicatorum, & Minorum libellos famosis evulgaverunt. & Pius V. constitutio de, quae incipit, Romani Pontificis praesentia, anno 1572. edita contra scribentes diffantes, retinens, transgressores, & non laerantes libellos famosis, continentibus infamant famam, aut revelationem secretorum quam pro regime ecclesiasticae tractantur: eoque multandos decernit confiscatione honorum, & etiam ultimo supplicio.

XI. Quae. V. Est ne peccatum detractio delatit? Resp. Admirans sententia communitis est; etque peccatum mortale, aut veniale, iuxta materiae gravitatem. Quandoquidem fama est bonum perpetuum, etiam post mortem in hominum memoria perseverans. Ergo hoc bono privare delinctorum peccatum est. Gravior tamen peccatum est de-

trahere vivis quam delatit, quoniam minus illis quam illius diffamatio nocet. Fama enim vita moralis est, quae vitam civilem alit, etque illius veluti patrimonium; quo sublato, vita ipsa physica languet, & tabescit. Defuncti vero haud indigent ad bene vivendum fama; sed extra istum fortunae sunt, ceteraque illius mundi vitae. Quare plurimurque ad peccatum mortale detractio nem contra delinctorum ac contra vivos. Et tamen contra viva inveteravit perfisio apud homines, qui religionis, & pietati quodcumque verbum adversus delinctorum famam esse fieri dicunt, vivorum autem famam detragere in delinctorum habent. Non improbo, quin laudo, in delinctorum famam reverentiam, & pietatem. Sed invidiam vivorum famam inducit. Salva consistat mortuorum fama. Sed diligenter, severiusque abstinendum est ab illorum laudanda fama qui nobiscum vivunt. Si quando tamen delinctorum famam laedi contingat, relatarenda est. Septe etiam ex diffamatione delinctorum parentes superites detrimentum inveniunt: quo in casu virgus urget obligatio restituendi delinctorum famam, ut qui vivunt, merita priusquam ex bono illorum nomine, etiam itaque recipiant commodum. Nam non raro accidit ob denotatum parentum merita filios, & nepotes praemis a Principe donari. Si illorum delinquerat fama, evanescent posterorum merita, & successores patiorum detrimentum. Necessaria itaque est compensatio infamiae delinctorum inrogata: quavis, ut dixi, rarius graviter peccatur in delinctorum, quam in vivorum diffamatione.

XII. Quae. VI. Est ne peccatum detractio delinctorum damnatis, poena paganis, hebraeis, hereticis? Resp. Negant Molina, Maldes, Rebulus, atque, nisi detractio illorum cedent in eorumdem familiae detrimentum. Quorumvis inquirunt, damnati homines sunt, & inimici Dei; nec amplius sunt proximi nostri. Sed hoc sententia videtur falsa, & communiter reiecta. Etenim quantum ad naturam proximi nostri remanent, licet in alio ordine inimici nobis sint. Assuetudine quod lex naturae, prohibens calumnias, & mendacia, urget respectu omnium. Nec enim inspectandum est, quod damnati sint inimici Dei, sed quid nos inquit deceat. Calumniari, quae malitiam prodit, quae lex permittit ut hereticum nobillem tant mortuum enotium proditorum fuisse Republicae, sciamus, carnicem? Verum inutilis est questio isthaec, sicuti nimium insipientes sunt illi qui mentem,

tem; aut linguam occupant in damnatorum delictis. Relinquantur illi sub flagello vindicantis divine iustitiae.

XIII. Hinc consequitur, peccare historicos qui defensorum ocula crimina revelant. Quamquam distringenda crimina sunt per se, & officii, seu dignitatis, & ministerii. Crimina occulta qua vocantur personalia, alio sunt praeferenda silentio; & qui eadem pandunt, scriptisque consignat, peccant plus, vel minus iuxta criminum quae prolapsantur, gravitatem. Crimina vero illa qua commercia, negotia publica, rerum procuraciones, bella, pacta, & cetera id genus spectant, licet ad veritatem theoriae, & fraudibus occultata, dum ad veritatem historiae, & factorum dilucidationem, & posterorum instructionem pertinent, litteris consignari valent. Duo tamen cavenda. Primum, ne odio, invidia, aliaque humana passione id fiat. Alterum, respectus habendus est ad consanguineos, familiaresque illius cuius enarrantur crimina. Serio perpendendum, num prolapsa illius cuius manifestantur flagitia, sit ex tali narratione gravem luctura infamiam. Deinde ponderandum, num absque gravi sinceri historici nota committi crimina valeant. Et, facta collatione, id praestetur quod bono communi, & publice utilitati expedire visum fuerit. Cavendum ne defectus augeantur, exaggerentur plus iusto. Si contestatio occurrat, quod non ex malo animo, sed fortuna adversa, & fortuito erratum sit, indicentur. Ne multa, & semper ad caritatis, & sinceritatis laudes respiciendum est. Et, nisi necessitas manifestaverit, veritatis urgeat, malum silentium est.

CAPUT V.

Qua regula spectanda, ut colligi possit, detractionem esse peccatum mortale, vel veniale.

QUOD detractio sit peccatum mortale, aut veniale, est veritas circumstantis pendet. Narratio venialium criminum quo genere est venialis, mortalium mortalis. Non raro accidit oppositum. Nam manifestare, quod aliqui juvenes sint lascivi, impudici, mulieros, laborantes morbo gallico, puellarum indicatorum, sepe nullum est peccatum detractionis: quia illi laetantur de eiusmodi peccatis, & honori vertunt illa committere. E contrario de puella, aut femina honestissima narrare etiam leve peccatum, illius pudicitiae, quae summo-

pere illi cordi est, contrarium, potest esse peccatum mortale. Afferere probum Religiosum esse mendacem, tamen mendacium sit culpa venialis, esse grave peccatum; secus, si diceres, semel, aut bis esse mentium: quia id ex infirmitate, & subreptione accidere saepe solet; at mentienti consuetudo non nisi ex malitia proficitur: quod magno pre dedecet virum religiosum, & quemcumque hominem honestum. Circumstantiae ergo & personae cui detrahitur, & auditorum, & temporis, & detractoris expendendae sunt, ut inde colligi possit culpe qualitas. Doctrina communis.

II. Quæst. I. Est ne mortale peccatum generatim asserere, talem hominem esse superbum, avarum, iracundum, contentiosum, prelapsiosum, vanum, & id genus similia? Resp. Distingendum est. Si persona cui detrahitur, tanta fama, sanctitatis, probitatis, ac integritatis sit, ut apud auditores graviter his generalibus verbis illius fama denigratur, dubio procul erit peccatum mortale; maxime si persona detrahens magne sit auctoritatis, quae opinionem imprimat auditoribus pravam ad verus personam quae prius magno in pretio habebatur. Si contra persona non sit imprimari prohibita, & quae communitur graviter non laedatur, cum praefata vitia generatim accepta committentur humanam naturam peccato originis sanctatam, non videtur mortale, cum non afferatur, quod talis persona mortaliter in hoc vitiorum genere peccat, sed quod his vitis labore: quod pro naturali inclinatione accipi potest. Doctrina communis.

II. Constitutum, atque periculosum detrahendi genus illud est quo consule malefici detrahunt proximo, nihil legitimum dicentes, sed consule plurima, & gravia indicantes, altiusque vulnera hac consula locutione infligentes, quam si singulari crimine aliquod enarrantur. Locutiones istae eiusmodi sunt. Si loquerer qua fito de Petro. Et ego possem multa de illo dicere. Ipse non ignorat quae ego scio de illo. Sane coram me ille pudore confusus obnutesceret. Veritate ille infamandi formula omnium sunt perniciosissima. Quare & gaziter peccant, & ad restitutionem tenentur eiusmodi detractores. Similes alii sunt, quibus detractores effusum, se audivisse de hac, aut illa persona hoc crimen; subdunt vero, se illud minime credere. Ego, inquit ille, hoc audivi de Petro; sed illud ut credam, induci nequeo. Audita refero, pene auctores veritatem relinquentes. Est, inquit Dominicus Soto Lib. v. q. v. art. 5.

ingeg.

ingeniosus, sed peccatum detrahendi modus. His formulis sibi cavere solent, & detractionis vitium, infamiamque occultare, ut seariorum propterea laedant. Quocirca sanctior habetur ille qui detrahit, eo nocentior reputatur alter cuius fama proleunditur. Spectandae tamen sunt circumstantiae. Nam interdum simile locutiones aut parum, aut nihil nocent, spectata, tum loquentis, tum audientium conditione. Quando crimina sunt gravissima, ut haeretic, sodomae, laeci, persequitiae, ea etiam ut audita narrare est peccatum mortale. Quare semper spectandae sunt circumstantiae.

IV. Quæst. II. Est ne grave peccatum revelare naturalis defectus alicuius? Resp. Afferere aliquem esse indoctum, inermidum, cecum, gibbolum, deformem, communitur non est peccatum. Avarum & hic spectandum sunt circumstantiae, postquam affectus, & finis illius qui talia narrat. Item, si mortum defectum manifestans impudenter dislambans ab aliquo bono conseqnendo. Si tamen alterius habetur communitur ut doctus, doctus, inopia non caret qui illum ignorant, indoctumque publicaret: nam videtur vis acquiescente ad talem famam. Hoc tamen ius, ut verum fatear, ad famam, salute niam, publicandam videtur satis ambiguum, si enim falsis est veritas, evangelicus. Opinio illius est error laborat. Quare etiam in hoc, ut & in ceteris modis detrahendi, circumstantiae ponderandae sunt. Manifestare defectus naturam peccatum detractionis frequenter est, ut si clericus, talem esse filium Clerici, spurium, illegitimum: hominem honestum ac nobilem avum habuisse villitium, furum, & quid simile. Gravior vero, aut levius peccatum erit iuxta varias circumstantias.

V. Quæst. III. Recte uni aut alteri homini, proloque vito grave occultum delictum est ne crimen laetis? &c. Sermo est de crimine esse peccatum. Similiter non inquiratur, laetum ne sit vito prodelicti, consilii capendi causa; revelare crimen occultum. Nam communitur est laetitia, quae propter secreta graviter iniuriatum & lesse, amico gravi, leniendo doloris causa, postulat facere iniuriatorem, & ut consilium, quod se regere debet accipiat; manifestare crimen occultum. Quare ergo est, peccatum ne sit uni aut alteri vito prudenti est animi levitate, loquacitate aliove sine sub sigillo revelare crimen occultum.

VI. Negat prima sententia, quam defendunt Caseranos 2. 2. quæst. lxxviii, art. 2. Contra Theol. Tom. IV.

Petrus Navarra Lib. II. cap. IV. num. 225. Diana II. Par. 1097. 111. Missell. ref. 3. trakt. v. fol. 37. ubi refert Navarra, Ioan-nem a Cruce, Baunium, Tannerum, aliosque plures. Quoniam, inquam, parum, aut nihil detrimenti hinc sequitur. Fama enim publica est notitia, hae peritio probitatis, & honestatis proximi. Ergo sola publica diffamatio huic famae opponitur. Porro quod uni vel alteri crimine occultum revelatur, non dicitur quilibet diffamari. Accedit quod revelare complicitem in confessione probabilius non est peccatum.

VII. Oppositam sententiam conceptis verbis tradere S. Thomas videtur 2. 2. quæst. lxxviii, art. 1. ad 2. Quamvis etiam si uni soli aliquis ab absente nasci liceat, corruptipfamam eius, non ita tenet, sed iuxta partem. His paucis verbis totam rationem efficacitatem Doctor sanctus comparavit. Qui coram multitudine crimina patefacit, publice famam infamam, atque adeo universam famam denigrat, corruptipfamam. Qui autem alteri crimine revelat, partem famae corruptipfamam. Ergo peccat. Namquid solum illud factum dicitur peccatum mortale quod universam patrimonium auferat, & ad extremam inopiam addigit; sed etiam si furum portius patrimonium auferat, nemo id dixerit. Quoniam modum ergo fur graviter peccat, tamen inopem non efficiat illum a quo furatur: ita graviter peccat detractor, qui partem famae laedit detrahendo. Porro qui uni aut alteri prodi delictum, pene illo iuxta laetitia est. Quid quod plures Titius laedi exultationem, bonaque opinionem, quam de se habet vir ille prudens, & gravis, quam vulgi, & magnae multitudinis iudicium? Quin parum, aut nihil curat plebis & multitudinis opinionem, comparat ad exultationem prudentium, sapientumque. Hinc patet soluto ad argumentum contrariae opinionis. Paritas, & relatione complicitis in confessione petita, iustis est. Nam Christianus peccans cum alio, vel alia, ipso laetio credit tui quo super leetore peccato in confessione respondendo. Professio quippe Christiana obligat ad integrum confessionem. Ergo qui peccat cum alio, nequit ab eo exigere ut in confessionem potest, dimittendo confessionem, ne se manifestet. Hanc sententiam defendunt Bannez 2. 2. quæst. lxxviii, art. 2. Dominicus Soto Lib. IV. quæst. x. art. 4. Pradus cap. xxx. quæst. 11. num. 3. Tapia Lib. IV. quæst. xiv. art. 4. n. 3. Salmanticenses tract. xlii. cap. IV. punct. 5. La-Croix lib. III. par. 11.

Ar

num.

min. 1197. qui laudat Illing, Bolembaum- que.

VIII. Quæst. IV. Utrum diffamatus alius criminibus diffamare peccatum sit? Resp. Si criminia nova sint eisdem generis, aut sint illidem valde affinia, quæ novam non asserant infamiam; non est novum detractiois crimen. Si turem dicas simul esse peritum, si meretricem asseras uxoratos admittere, & Clericos, si filium publicum manifestes suam negligere familiam, filios male educare, mulieria sua libid. diligenter obire, committere non committis peccatum grave: quoniam huc posteriora delicta sunt familiaria illis qui prota perierunt, nec priorem infamiam multum augent. Si vero nova scelera sint diversi generis, & non affinia; peccatum est.

IX. Quæst. V. *Latitans ne peccat qui criminem publicum in hoc loco, narrat in alio, ubi publicum non est?* Resp. Trifariam dicunt Theologi aliquid notum esse, 1. factis, 2. iure, 3. fama. Notorium factis libid. vocant quod coram multitudine perpetratum est, ut in foro, in platea publica, hoc quod suspæ natura in omnium oculis veritatur. Notorium iure, quod per iudicis sententiam declaratum est, aut quod rei confessione, vel testium assertionem ante iudicis sententiam constat. Notorium fama, quod maiori civitatis, collegii, conventus, congregationis parti comperitum est. Caietanus Tom. X. opus. tract. xxxi. esq. 9. illud publicum esse docet, quod suspæ natura in communem notitiam pervenire potest. Addunt alii, diffamatum in Aula Regia, vel in Metropoli, diffamatum esse per totum regnum, vel provinciam. Alii contendunt, ad criminis publicationem sufficere, si lex illud sciatur: quia hic numerus satis est ad effluendam parochiam. Alii requirunt eadem: quia hic numerus exigitur ad constituendam parochiam. Prodentium loquuntur illi qui volunt, hoc cogitandum esse ex circumstantiis, nempe ex loci, & personarum qualitate, quibus cogitur crimen est. Nam si 30. viri graves, & prudentes sciant aliquod crimen, non est illud dicendum publicum: quia illi tacere solent, & prudenter præsumunt illud non esse propalaturus crimen cognitam: contra dicendum, si homines illi leves essent, & loquaces. Denique distinguunt aliqui inter locum parvum, & magnum. Ut crimen fit publicum in loco parvo, requiritur notitia maioris partis; secus in loco magno. Si civitas constat 1000. aut 2000. hominibus, satis est ut 30. vel 40. dispersi per civitatem crimen sciatur. Qui docent, ex circumstantiis

colligendam esse hanc publicam diffamationem, quando ita est cognitum crimen quod facile natura sua diffundatur in alios, tum publicum dicendum esse arbitrantur.

X. Convenit penes omnes, nullum esse peccatum loqui de crimine, quamvis occulto, coram iis quibus notum est. Hæc tamen locutio bona, aut mala esse potest ex fine loquentis. Si sit ex animi levitate, & loquacitate: erit otiosa, argue adeo culpa venialis. Si sit ex odio, vel invidia, erit crimen letale. Si ob bonum finem, ut audientes ex aliorum ruina proventum faciant, & carnis incendant; tunc actus virtutis erit. Similiter narratio delicti eo loci ubi notorium est, nullum est peccatum; etiam si innotantibus manifestetur: eo quod per accidens sit quod ab his innotetur. Similiter non est peccatum detractiois crimen publicum in eo loco, in alio revelare, ad quem spectatis circumstantiis humane societatis, brevi perventura eiusdem eritia esset.

XI. Crimen publica iudicis sententia declaratum, potest ad quæntionem locum, etiam diffamatum, deferri, & ferri; tamen si facile illuc notitia non sit perventura. Quoniam index damnando reum aut pena capitis, aut flagellationis, alteriusve supplicii, & eisdem scelera his penis digna publicando, private reum quoque iure ad famam. Quis potissimum supplicium est illius diffamatio in toto terrarum orbe, ut ceteri perterriti & abhærent a criminibus. Quare & historici litteris consignare hæc facta, nempe delicta, & supplicia, licite valent, & alii per epistolas ad remota etiam loca scribere possunt, dummodo bono fine id agatur, ut scilicet ceteri caveant sibi a malo, & quia interest humane Reipublice nosse facinorolos. Limitant hanc doctrinam Theologi in hypothesi quod crimen fit publicum dumtaxat testium depositione, non iudicis sententia. Tum enim haud licet ad remota loca, ad quæ facile non pervenire notitia, deferre cuiusmodi delicta, quiniam tunc reus non esset legitima auctoritate privati iure ad suam famam. Secus tamen dicendum, si delictum notorium simul esse notorietate facti.

XII. Quid, si sententia publicata esset dumtaxat intra aliquam Congregationem, & eorum solius, aut Religionem? Huiusmodi sententia non sunt absolute publica; sed cum limitatione, in tali nempe loco. Quare peccaret proculdubio qui delicta, publica sententia posita in hac aut illa Congregatione, extra revelaret. Peccaret tum contra ipsam con-

communitatem, tum contra ipsam reum, qui solimmodo intra suam Religionem est diffamatus, nec maiori infamia illius index multaverit. Pariter, quando in S. Inquisitionis tribunalis quis reprehenditur, puniatur coram consultatoribus, alijque alibi sententiis, peccat qui hæc revelat: quia iudices nolunt maiorem diffamationem.

XIII. Hæc quæ recessus, communia sunt penes Theologos. Disputant autem in utramque partem, utrum delictum, notum notorietate facti, vel famolium in hac civitate, possit absque gravi culpa deferri ad aliam civitatem, ad quam facile minime creditur perventurum. Negat prima sententia: quia quilibet habet ius ad suam famam, ubi non est diffamatus. Paro in illa civitate in qua crimen omnino ignoratur, & aliunde difficile illic notitia perveniret, illam illi habet suam famam. Ergo iniuste eisdem privatur. Ergo peccat tum contra iustitiam tum contra caritatem, qui præfata crimina evulgat. Altera sententia docet, peccatum esse contra caritatem, secus contra iustitiam, eisdem crimina ad loca remota deferre. Quoniam licet qui publice crimen perpetravit, ius non habeat ad suam famam; quia tamen absque alterius iniuria eam possidet in loco ubi non fuit illius crimina manifesta, peccat contra caritatem qui tali fama illum privat.

XIV. Tertia sententia sustinet, nec contra caritatem, nec contra iustitiam peccare qui crimina publica publicitate facti in una civitate, provincia, vel regno, in alio remoto loco, ad quem difficile pervenirent, deferret, scriberet, revelaret. Rationum momenta obvia sunt, & efficacia. Quando delicta sunt aliqua in civitate publice perpetrata, auctor absolute amittit ius ad suam famam. Quæ voluntate in publico, & coram universo populo crimen commisit, eadem suam prodigit famam. Contra vero quilibet ius habet ad suam publicam notitiam acquirendam. Et revera quis sibi religioni duccret, factum publicum litteris, & historici commemorare? Id præstant viri vel levioribus ornati moribus. Hanc sententiam defendunt Caietanus Tom. X. opus. tract. xxxi. resp. 9. Bannez 2. 2. quæst. lxxiii. artic. 2. sub. 2. Tapia Lib. V. quæst. xiv. artic. 5. numer. 8. Prædix cap. xxxi. quæst. 11. numer. 37. Nünius Tom. II. in II. Part. quæst. viii. artic. 6. difficult. 3. Navarrus in Manuali cap. xviii. numer. 26. Fagundes præcept. 11. Lib. V. cap. 111. numer. 10. Fillucius Tom. II. tract. xxxii. c. 11. numer. 235. Salmanticenses tract. xliii.

cap. iv. post. 3. q. 61. & alii penes ipsos. XV. Quid, si in primo loco iniuste publicatum crimen fuerit? Respondent Salmanticenses loc. cit. numer. 50. quod sine iuste, sine iniuste prius in loco delictum publicatum fuerit, possit quilibet ad alia loca illud deferre. Quoniam, inquit, nihil refert ad veri criminis publicationem, quod iuste, aut iniuste publicatum sit, quando reus publicatum est. Quia hoc ipso quod factum publicatum sit, limites oculis egreditur; & diffamatus ius non habet ut alii a tali narrando suo abluantur. Pro hac sententia citant perdocti Theologi Molinar, Lessium, Lugonem, Diezillium, Tapiam, & Bannezium. Hæc doctrina mihi non ardet. Nam, quando mihi constat, iniuste alios hoc crimen publicasse, quia ratione, quo titulo possum ego iniuste hac publicitate uti ad extendendam diffamationem ad alia loca? Quando quo iniuste bonis suis spoliat; licet iure illis est quibus constat iniusta bonorum ablatio, præfata bona emere? Quando delictum iniuste publicatur, iniuste reus sua fama privatur. Ergo semper retinet usque eandem. Igitur licet peccat qui bona iniuste lurræpæ accipit; ita peccat qui diffamationem iniustam ad alia loca extendit.

XVI. Quid, si diffamatus honeste vivendo potest publicationem delicti, tum suam recuperaverit? Aliqui contendunt, contra caritatem esse, non contra iustitiam, talia crimina commemorare apud eos qui illa ignorant; dummodo in tali referantur, ut iudicetur adhuc diffamatum in illidem permanere. Quod non sit contra iustitiam, probant: quoniam, licet diffamatus ius habeat ad famam, quam bene vivendo comparavit; tamen ius non habet, nec potest acquirere, ut dicatur fuisse probum illo tempore quo erat diffamatus. Ergo qui narrat, olim illum facinorosum fuisse, non facit illi iniuriam. Pro hac opinione citant Salmanticenses, Lessium, Bonaciam, Diezillium. Illi tamen eam improbant, & merito. Ratio quam opponunt adverteri, nempe est. Verum habet quod diffamatus nequit acquirere ius, ut dicatur fuisse probus eo tempore quo delictum perpetravit, seu quo improbus reapse erat. Ceterum ius acquirere potuit ne apud nocentes palam heret, ipsum aliquando extitisse improbum. Et revera hoc ius acquiri, quoties emendatis moribus integram a criminibus vitam docit, famaque probitatis potitur apud homines, omni præteritorum scelorum memoria antiquata. In hac quippe hypothesi obli-

oblivioni praeferentium criminum ille fructus fama quae dandebat ante criminum manifestationem. Ergo, quando perfecta oblivione obruta sunt praeterea criminum publica, tunc qui eadem negligentibus sociis, peccat & contra caritatem, & contra iudicium. Hanc sententiam defendunt veteri iudicatio. Salmanticenses Molina *differt. xxxiii. n. 2. Lugo differt. xiv. sec. 2. n. 85. Alcala Lib. 2. quest. xvi. artic. 2. n. 8. Padua tamquam iudicium Salmanticenses*, quos in praeterea infamia non sit oblivione labari, tamen criminum emendari sint, nec contra caritatem, nec contra iudicium delinqueret qui eadem crimina committerent.

XVII. Quae. VI. Quando necessitas manifestandi criminis excuset a peccato detractionis? Resp. Primum respondet, libet doctrinam De Theoria transcribere, loquitur autem a. 2. quest. lxxxi. artic. 2. in corp. Et si quidem verba, quae sunt fama aliorum delinquentium, praeter alios propter aliquod bonum necessarium, debent circumstantibus obsequerent, non est peccatum, nec peccat dici de illis. Quam doctrinam reperit ad primum argumentum, ubi allerit, licet esse revelare crimina delinquentis ob illius emendationem, illum denuntiando ad iudicem. Quapropter, si subditi corrigi nolint, ob bonum iustitiae denuntiandi sunt ad superiorem, sicut ad parentes, servi ad dominos. Item licet esse occulta retegere flagitia, quae cedunt in grave damnum publicum, aut in condemnationem innocentium. Quare, si innocens accusator de homicidio, iudicium, immo debitum est, manifestare auctorem eiusdem. Sed Petrum furem habitare cum aliis qui hoc ignorant; sicite potes eos monere ut sibi caveant; quoniam Petrus fur in summine habet conservandi famam suam cum gravi aliorum detrimento. Et quando in tali casu revelatur furum Petri, non leditur fama ex iustificatione, sed malum vitatur, ad quod per accidens loquitur iustitia. Hanc opinionem docent Salmanticenses *tracl. xxi. cap. 14. punct. 5. numer. 64. & pro eodem citant Sanchez a. 2. quest. lxxxi. artic. 2. dub. 1. resolut. 2. Sotum Lib. 17. qu. vii. artic. 1. Tapam Lib. 2. quest. xvi. art. 6. numer. 4. Lugo differt. xiv. sec. 7. n. 95. alioque. Advertendum, tamen, quod tanta cautio manifestandum est furum, live cuiuslibet malefactoris peccatum, ut non plus manifestet quam necessarium sit ad reparandum damnum quod inde incurritur committitur. Notii quoniam falsa imbutum doctrina*

na aliis bonis sociis commiseri: ex tantum patere debet quae satis sunt ad dissolvendum vinculum societatis. Quae dicta sunt, confirmari possunt auctoritate S. Basilii, qui in Regulis brevioribus ad interrog. 25. respondet: *Non esse castissimum tempus in quibus licet aliqua mali de aliquo dicere, ubi non est quando iure habet aliquem consilium, quae etiam non dicit, quis ad hoc dicit, iudicium, quo pacto corrigendus sit qui malum commisit: sed tunc quando necesse fuerit ut periculo recedatur aliquorum, qui sepe ex ignorantia commiserunt peccatum cum magno tempore cum bono.*

XVIII. Quae. VII. Qui iniuste alterius reatum mittunt acquiritur, potest aperiendo litteras cognatas, vel ut ad quae culpa iustitiae non sit ad inspectionem iudicis, male? Resp. Negat id licitum esse Sanchez *Lib. 17. Caput. cap. vi. dub. 2. numer. 6. Sotum Lib. 17. quest. 5. artic. 2. Tapam Lib. 17. quest. xvi. artic. 5. numer. 8. Quoniam licet habere le debet, ac si criminis prout, necessitatis: quia licet nemo valeat insulam cuiuslibet notitiam quae ad proprium, vel suam commodum; ita neque iniuste acquirita eadem uti potest. Verum ratio ista non consistit. Quoniam quavis iniuste acquirita notitia fieri nequit sine culpa; illis tamen iniuste, etiam per fraudem comparata, licet esse valet. Igitur quamquam hic peccaverit secretum exponendo, aut alia iniuste via notitiam criminis comparando; nihilominus non apparet ratio cur nequeat tali notitia uti ad reparandum grave damnum vel publicum, vel alium innocentium. Nam hic actus bonus est: inique notitia, eadem iniuste acquirere, in bonum finem directus, actus esse potest virtutis. Iniuste rapiti esse quum; & tamen, extrema urgente necessitate, licite eodem uti potes. Perperam ergo opponitur quod fraude habita notitia licet; quando iusto eadem utendi causa occurrat. Quare licetum ulum tali notitia in casu nostro defendunt Salmanticenses *tracl. xxi. cap. 14. punct. 5. numer. 66. & pro eodem sententia laudant Tapam, Villalobos, Diecelsentia*. Mihi quoque probabilior apparet. Ad idem tamen laudant Auctores, quod si grave ex manifestatione damnum sequeretur, leve autem existeret, iniuste manifestatio esset. Ut licet manifestatio culpa caret; grave sit oportet damnum vitandum. Nec refert quid sit minus ex quod imminet homini difamando, dummodo absolute grave sit. Innocenti iniuste accusato imminet aut terrore*

aut auxilii perpetui suspicium. Si revelas iniusti accusatoris crimen, hic poena mortis peccandus est. Debes manifestare crimen, ut innocenti incurras; malumque, quod libebit reus, debet sibi soli imputare.

XIX. Quae. VIII. Licetum ne est patefacere ignorantiam Medici, Advocati, Theologi, aliorumque artificum? Resp. Quando eundem professores cum damno proximi extercunt suas artes, tunc patefacienda est eorum ignorantia, ut innocentes damno subtrahantur. Quare, si quis vellet in gravi causa imperio advocato, in gravi morbo imperio Medico, in aliquo edificio ignaro artifice; licet esset eorum imperitia manifesta; Quando autem eundem homines magnam sibi pepererint nomen, etiam vis illicitis, ut hypochrisi, imposturis, consuetudine artibus, non licet falsitatem revelare, dummodo in damnum aliorum haec illorum fama iniuste acquirita non cedat. Summpere etiam advertendum, ne professorum, aut artificum ignorantia ex invidia, odio, aliove gravo affectu manifestetur, ut frequentissime fit. Communitur ipsi professores: non sunt legitimi iudices: qui tamen soli esse iure deberent: cum ipsi praeter alios potantur artis peritia. Verum, quia emulatio semper viget inter artifices, ut trito proverbio fertur; periculum adit ne porius cupiditatis dictamina quam mentis iudicium loquantur. Licetum quoque est occultos defectus illorum patefacere qui aliquid statum volunt affirmare, v. g. ingredi Religionem, societatem, collegium Canoniorum, simileque congregationem, quando defectus opponatur professioni affirmandi: quia communitur legitimi huius societatum excludunt candidatos vel talem defectu laborantes. Si ergo candidati ipsi manifestare omittant proprios defectus; poterunt alii, quibus innocenter, eodem patefacere.

XX. Crimena publica in uno Monasterio possunt revelari, & scripto deferri ad alia Monasteria eundem Religionis; quando Religiosi mutuo communicant, & modo in uno, modo in altero Coenobio desunt, & invicem permittuntur. Secus dicendum, si Monasteria essent separata, & mutua communicatione carerent: tunc enim notitia criminis conclusa esset intra illius Monasterii septa; neque natura sua facile ad alia perveniret Monasteria possent.

XXI. Quae. IX. Peccatum ne detractionis est tradidit aliquem ut sculpulum? Resp. Si per hominem sculpulum prodere intendat

virum optime moratum, integre conscientiam, equum, iustum, evangelice legis observatorem exactum, veritatis vindicem, falsitatis hostem; nullum peccatum est hoc in sensu sculpulum quempiam vocare. Contra, si per hominem sculpulum intelligas hominem meticolosum, anxium, perplexum, qui loco peccati habet quod bonum est &c. si hoc in sensu traducas hominem gravem, & maxime publicis officiis destinatum, qui prudentiam, mansuetudinem, firmitudinem, optimique consilii, atque constantis animi fama clarete debet: dubio procul grave detractionis peccatum erit. Et sepe damna temporalia hanc detractionem consequuntur. Homines quippe, his deperit coloribus, ad officia, & ministeria excluduntur.

XXII. Quae. V. Est ne peccatum detractionis tradidit Christianorum aliquos Coenobio Theologorum, ut Rigoristas, & laxos? Resp. Novum est detractionis genus, quod hoc nostro saeculo dicitur grassari, non modo in piorum hominum, sed in ipsius christianae Theologiae, & evangelicae pietatis detrimendum. Theologi non pauci mirum Rigoristam, & Laxorum vocabulis se se modeste sere in deliciis habent. A Theologis has detractionis formulas didicerunt vel ipsi de piebe homines. Antequam rem desinio, detractionis huius vocabula explicanda sunt. Rigorista illi vocantur qui legem evangelicam tanto rigidius efficiunt, qui consilia pro preceptis obrudunt, qui denique aliquam opinionem ad rigiditatem ab Ecclesia damnatam propugnant. Laxos vero illi dicuntur qui contra plus iusto legem evangelicam laxant, qui opiniones ab Ecclesia ut laxas damnatas vani dilinchnuculis elidunt, verborum circulatione extenuant, & ad nihilum reduunt, vel alias omnino similes defendunt.

XXIII. Ad quoniam rigidiore opinionem patefaciant, non modo non peccant, sed adum virtutis exercent; atque de universa christiana Republica optime merentur. Idem dicendum de illis qui Laxos, & coranique laxitates ostendunt. Idque convenit penes omnes. Hoc tamen fieri servato caritatis ordine debet. Auctorum, quoad fieri potest, excusanda sunt, intentio est. Scribere plurimum quoque laxus, aut rigidus, quia ita expedire credebant Ecclesiae bono. Paucis, illorum animus divino relinquendus iudicio, eorumdem autem opinionones nostro subiant examini.

XXIV. Detractionis virus quod hodie ferpit, eo perinet, ut hae *Rigorismi* larca fallo, & per summam iniuriam, sanioris doctrinae Theologis asinatur. Ut quis *Rigoristi* audiat, satis est quod Probabilium improbo, quod quorundam Probabilium opinionationes, nimiam a Christiana doctrina recedentes, opponunt. Porro qui hoc prohibito ut *Rigoristi* traducunt graviores Theologos, atque ut securis sibi caveat, in opinionibus, non in personis censuras vibret. Catholicorum, Theologorum vix ullus est, saltem in Italia, Hispania, Germania &c. qui nimis rigoris sententias docerit: Contra vero damnate ab Ecclesia laxitatis plurimi sunt Auctores. Et tamen Probabilium fautores plures suos adversarios *Rigorismi* pollutant, eos publice traducunt, quin illam valeant propositionem damnati rigoris ab illis defensionem commonestrare. Et contrario, si Antiprobabilite proscripte laxitatis dicam plures Casuiste impingunt, sententias laxas, quas illi docuerunt, & quas Ecclesia damnavit, in medium profertur. Verum de his plura dicta sunt in nostra Historia italice scripta *Probabilismi & Rigorismi*, iterumque sermo reddabitur.

XXV. Quasi XL. *Licitum ne est infamare suam infamatorum diffamare?* Resp. Negant communitate Theologi: quoniam diffamatio alienis non est medium apertum & effectus ad propriam famam recuperandam. Ergo non licet eo uti. Distingendum tamen est crimen falsam a crimine vero. Imponere falsum crimen teli calumniandi ad propriam tuendam famam, est peccatum morale; & contraria opinio proscripta fuit ab Ecclesia. Ad crimen vero occultum quod attinet, si quis potest abique manifestatione talis criminis propriam tueri famam, peccat, crimen illud occultum, tamen verum, revelans.

XXVI. P. Busembau Lib. III. P. II. te. vi. cap. 1. dub. 2. 1190. apud suum commentatorem P. La-Croix haec scripsit: *Hic quoque si quis iuribus laici famam tuam, ne propter eam tueri, nec recuperare alio viis, quam imminuendo famam illius, id licet; dummodo falsa non dicas in tantum, quantum ad tuam famam conservandam necesse est; nec magis ledas quam laicis. Doctrina haec absoluta est, tam extra iudicium quam in iudicio. Quod quicumque falso accusatus apud iudicem, ubi periculum vitae imminuet, valeat teli falsi diffamatorum famam imminuere, verum illius crimen revelando, ut capiti suo consulat, dum nullum aliud medium suppedit, docent plures & graves Theologi. Quae*

rum impediatur. Qui vero falso nomen se veritatis, vel laxitatis acculant Theologis, & quocumque viros, solius evangelice Moralitatis assertores, & ab utriusque extremis alienos, detractionis, atque calumniae rei sunt. Ut ergo quicque huc consular conscientiam, priusquam notas *Rigorismi*, aut *Laxitatis* cuiquam impingat, facti veritatem inquirat, ut calumniae, & detractionis reatum declinet, atque ut securis sibi caveat, in opinionibus, non in personis censuras vibret. Catholicorum, Theologorum vix ullus est, saltem in Italia, Hispania, Germania &c. qui nimis rigoris sententias docerit: Contra vero damnate ab Ecclesia laxitatis plurimi sunt Auctores. Et tamen Probabilium fautores plures suos adversarios *Rigorismi* pollutant, eos publice traducunt, quin illam valeant propositionem damnati rigoris ab illis defensionem commonestrare. Et contrario, si Antiprobabilite proscripte laxitatis dicam plures Casuiste impingunt, sententias laxas, quas illi docuerunt, & quas Ecclesia damnavit, in medium profertur. Verum de his plura dicta sunt in nostra Historia italice scripta *Probabilismi & Rigorismi*, iterumque sermo reddabitur.

XXVII. Sententia P. Busembau absolute accepta mihi laxa est. Videtur enim vindictam, iram, odium, & detrahendi spiritum fovere, & aere, si quislibet, & absolute licitum sit detrahens; detractione repercutere. Quare, ut falsitas istius opinionis appareat, documenta Christi Domini recitanda sunt. Inquit ergo Marth. v. *Ego autem dico vobis, non resistere malo. Sed, si quis te percussit in dexteram maxillam tuam, prebe illi & alteram.* Et prius ibidem dicit: *Beati estis, cum male dicant vobis, & persecuti fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, inuententes, propter me. Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis.* Et tandem ibidem, *vers. 44. concludit: Orate pro persecutoribus, & calumniatoribus vestris.* Verum utique est praetata documenta non esse praecipua, quae semper obligent. Animi preparationem ad id exequendum, si opus fuerit, non actuale exercitium, semper iubent, inquit Angelicus. Christus ipse, illius caritatis regulis, impactam sibi a Phariseis calumniae laudandi caecum, & encienam spiritum mutatum in Beelzebub, recidit. Praeterea

hac de re loquitur Augustinus epist. v. ad Marcell. *Pravus itaque debet esse homo iustus, & pius patienter eorum multatiam sustinere quam fieri bonis querit, ut numerus potius creatus honorum, non ut pari malitia se quoque numerus addat malorum. Denique ista praecipua magis ad preparationem cordis, quae vitios est, pertinere, quam ad opus, quod in aperto fit; ut tentatus in secreto animi patientia cum benevolentia, in manifesto patientia fiat quod vis videtur prodesse posse quibus bene velle debemus: hinc liquidum ostenditur, quod ipse Dominus Iesus, exemplum insigniter patientia, cum peccatore in faciem, respondit: Si male dixi, exprobra de malo; si autem bene, quid me credis? Nequaquam igitur praecipuum suum, si verba invenimus, implet. Neque enim probat patientiam alteram partem, sed potius prohibet ne quiescat intusque, augetur... Nec Paulus Apostolus praecipuum Domini, & magistri sui videtur implevisse, nisi etiam ipse percessit in faciem, dixit Principi Sacerdotum: Persecutus te Deus, paries desolabit &c.*

XXVIII. Dicitur iam supra est, duplici in casu Christianum lege caritatis argeri ad se contra calumniatores purgandum. Alter est, in quo argeretur de bono detractoris. Alter vero, in quo auterendum est scandalum, cui inciduntur illi qui detractores audiunt. Utriusque rei exempla dedimus ex ipso Servatore nostro divino, qui & se iniuste eadem coram Pontifice declaravit; & Pharisaeis in virtute Dei, & in Beelzebub, se eicere armonia, & miracula parare ostendit. Quando ergo detractoris tui falsi providendum sit, repellenda calumnia erit. Si vero subtrahendus sit offensivus proximo, & fama tui nominis ad proficiendum in populorum salute necesse sit: tum reprimendi detractores erunt mediis licitis, inquit Angelicus: 2. 2. quae. lxxii. art. 3. *Quandocumque tamen oportet ut contumeliam illatam repellamus, maxime propter duo. Primo quidem propter bonum eius, qui contumeliam infert, ut videlicet eius audacia reprimatur, & de cetero talis non atteratur, iuxta illud Prov. xxvii. Responde solum &c. Alio modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumeliam nobis illatam.*

XXIX. Porro, nisi alteratum ex recensitis momentis occurrat, opinio quam ex P. Busembau descripti, non videtur consistere cum Evangelio posse. Contemendum esse mundanum honorem, & fallacem famam, nisi aliquid ex dictis momentis argeat, praecipuum

hac de re loquitur Augustinus epist. v. ad Marcell. *Pravus itaque debet esse homo iustus, & pius patienter eorum multatiam sustinere quam fieri bonis querit, ut numerus potius creatus honorum, non ut pari malitia se quoque numerus addat malorum. Denique ista praecipua magis ad preparationem cordis, quae vitios est, pertinere, quam ad opus, quod in aperto fit; ut tentatus in secreto animi patientia cum benevolentia, in manifesto patientia fiat quod vis videtur prodesse posse quibus bene velle debemus: hinc liquidum ostenditur, quod ipse Dominus Iesus, exemplum insigniter patientia, cum peccatore in faciem, respondit: Si male dixi, exprobra de malo; si autem bene, quid me credis? Nequaquam igitur praecipuum suum, si verba invenimus, implet. Neque enim probat patientiam alteram partem, sed potius prohibet ne quiescat intusque, augetur... Nec Paulus Apostolus praecipuum Domini, & magistri sui videtur implevisse, nisi etiam ipse percessit in faciem, dixit Principi Sacerdotum: Persecutus te Deus, paries desolabit &c.*

XXVIII. Dicitur iam supra est, duplici in casu Christianum lege caritatis argeri ad se contra calumniatores purgandum. Alter est, in quo argeretur de bono detractoris. Alter vero, in quo auterendum est scandalum, cui inciduntur illi qui detractores audiunt. Utriusque rei exempla dedimus ex ipso Servatore nostro divino, qui & se iniuste eadem coram Pontifice declaravit; & Pharisaeis in virtute Dei, & in Beelzebub, se eicere armonia, & miracula parare ostendit. Quando ergo detractoris tui falsi providendum sit, repellenda calumnia erit. Si vero subtrahendus sit offensivus proximo, & fama tui nominis ad proficiendum in populorum salute necesse sit: tum reprimendi detractores erunt mediis licitis, inquit Angelicus: 2. 2. quae. lxxii. art. 3. *Quandocumque tamen oportet ut contumeliam illatam repellamus, maxime propter duo. Primo quidem propter bonum eius, qui contumeliam infert, ut videlicet eius audacia reprimatur, & de cetero talis non atteratur, iuxta illud Prov. xxvii. Responde solum &c. Alio modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumeliam nobis illatam.*

XXIX. Porro, nisi alteratum ex recensitis momentis occurrat, opinio quam ex P. Busembau descripti, non videtur consistere cum Evangelio posse. Contemendum esse mundanum honorem, & fallacem famam, nisi aliquid ex dictis momentis argeat, praecipuum

epit Christus in suo Evangelio. Recentior autem Probabilior docet, tantum ledendam detractoris famam esse, quantum satis sit ad vitam resarciendam, & non plus. Hanc doctrinam proculdubio exhibuit Auditor libelli, lingua Italica extraxit, cuius titulus est, *Difesa della dissertazione de Signori Capolotti, & Casali*. Ultima quippe pagina minatur, eadem iniuriarum mentora le velle ad verum suum reperire, qua iste fuerat in laxas opiniones investus. *Qua mensura mensi fuerit, reverteretur vobis*. Hæc omnia christiane legis spiritus, qui est amoris, patientiæ, mansuetudinis, & misericordie, advertentur.

XXX. Quæst. XII. Est ne peccatum grave detractoris uni aut alteri sub secreto revolare osculum proximi peccatum? Resp. Dicitur est supra, quod manifestare viro prudenti peccatum alterius ad capendum consilium, quo aliquis se le diripere debeat; nullum sit peccatum. Modo quaeritur, num licitum sit manifestare crimen sub naturali sigillo, nulla urgente causa: qui modus detrahendi latius est familiaris. Secretum istud, quod sibi a culpa cavere blandiuntur loquentes homines, via planissima est, qua crimen brevi in publicam erumpit lucem. Hoc secreto le tegit detractor, ut certis, securalique ledat proximi famam; non fecus ac milites, qui ut ad expugnandam securus arcem accedant, cuniculis effodunt, & subteraneis viis obediunt, arcem expugnant. Quare ad proferendum quæsitum respondetur affirmatively. Vide quæ supra dicta sunt. Sanctus Patricius Chrysolomus scitissime hæc detrahendi veritatem exprimit hom. III. ad populum Antioch. Hoc vero ridiculum magis est, quod talem habentes vitam, & propria negligentem, cum aliquid arcanum dixerint, rogant audientem, & adstant ne cuiquam amplius alteri dicat: hinc deturgetur quod non reprehensibile dignum revelaverit. Si enim istum, ut nominis dicat, rogat, multo magis te prorem hinc dicere non oportebat. In tuto sermone habebat: postquam ipsum prodidisti, tunc saltem ipse curas. Si non vis offerri, neque alteri ipse dicas; postquam vero alteri prodidisti sermonis custodiam, superflua facti, & inutilia, admovent, & obstant pro aliorum osculosis. Sed incundum detrahere; immo incundum non detrahere. Detrahens enim detraheps in agonia est, suspicatur, & timet, potentiam agit, & linguam suam manducis, & temens, ne forte alius enuntiavit verbum magnum sibi periculum afferat, &

superfluum, & inutilem inimicitiam, his qui dixerit, operetur. Apud scipsum vero continetur in securitate plurima cum multa vixerit scelerate. Audisti sermonem (inquit Eccl. XIX.) moriatur in te: confide, non te dirumpet. Quid est moriatur in te? Extingue ipsum, deus; nec exire, neque ponit moveri permittet.

XXXI. Quæst. XIII. Utrum licitum sit infamare scipsum? Resp. Quæstio hæc ab illa pendet, sit ne homo dominus lux famæ. Negantem sententiam defendit Cajetanus 2. 2. q. LXXIII. art. 2. Adfirmantem Iulianus Dominicus Soto Lib. V. de iust. & iur. q. 11. art. 3. & Lib. V. q. X. art. 2. Hæc secunda sententia communior est, & mihi magis arridet. Eam in presentia versare prodignitate non vacat; cum ea dispicienda sit in tractatu de rerum dominio. Ut autem nunc breviter rem expediam; dico hominem ita dominum esse lux famæ, ut valeat ob iustam causam, honestumque finem, eiusdem iacturam facere, & detrimentum subire.

XXXII. Peccat tamen quicumque ab iusta causa suam prodigit famam. Idque declarat Scriptura divina Eccl. XI. *Cursus lube de bono nomen*. Hoc enim magis permanebit tibi quam mille thosauri pretiosi, & magis. Prolixum hæc de re S. Augustinus sermonem habet Lib. de bono viduitatis c. XXII. *Nec audienti sunt fides viri sancti, si ve femine, quando reprehensa in aliquo negligente suo, per quam fit ut in malum veritatem suspicerent, nisi suam vitam longe dedisse fecerit, dicant sibi curam Deo sufficere profidenter suam, veram etiam creditur contemneret, cum veritatem animas aliorum, sine blasphemantium vitam dei, quibus fovendum suam suspitionem, quasi turpi, qua casta est displicet vita Sanctorum: scie etiam tuam ex-culationem mirantium, non quod vident, sed quod putant. Proinde quisquis a criminibus flagitiorum, atque facinororum vitam suam exhibet, sibi benefacti, quisquis autem etiam famam, & in alios inferiors est. Nobis enim necessaria est vita nostra, alii fama nostra: & utique, etiam quod dicit misericorditer misericorditer ad salutem, ad nostram quoque redundat utilitatem. Unde non frustus Apostolus II. Cor. VIII. Providemus bona non solum coram Deo, verum etiam coram hominibus. Item dicit: Placeat omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo, non quaerens quod mihi utile est, sed quod multi, ut salvi fiant; in quadam etiam*

tam exhortatione (ad Philip. IV.) dicit: De cetero, fratres, quæcumque sunt vera, quæcumque sunt bona famæ. Cernis, quantum admodum rater multa que exhortando comminor, non neglexeris ponere, quæcumque bona famæ, duobusque verbis cuncta conclusor, ubi ait: Si qua virtus, si qua laus. Ad virtutem namque pertinet qua antea memoravi bona, fama vero ad laudem. Puto, quod non laudem hominum pro magno favebat Apostolus, alio loco dicens: Mihi autem minimum est ut a vobis iudicor, aut ab humanis die: & sibi: Si hominibus placerem, Christi servus non essem: & iterum: Nam gloria nostra hæc est testimonium conscientie nostræ: Sed illorum duorum, id est bonæ vitæ, & bonæ famæ, vel, quod brevius dicitur, virtutis, & laudis, unum propter scipsum sapientissime retinebat, alterum propter alios misericordissime providebat. Sed, quantum quantalibet humana cautela suspiciones involuntarias non potest omni ex parte vitare, ubi pro existimatione nostræ, quicquid recte possimur, fecerimus; si aliqui de nobis vel male suspicentur, vel male credendo, famam nostram decolorare conantur, assistit conscientia solatium, pleneque etiam gaudium, quod meritis nostris magna est in castis, etiam cum dicunt homines mala multa de nobis, pietatem illustre precoribus. Illa enim necesse tamquam si pendunt off militantium per amissum, non solum dextra, verum & sinistra, per armis, & laudem famam.

XXXIII. Itaque quicumque, nulla urgente causa, le ipsum infamant, prodigis esse lux famæ; peccatque, non contra salutem, cum dominus sit famæ lux, eamque, prout expectans visum in Domino fuerit, licite amittere valeat, sed contra caritatem, ut inquit Dominicus Soto. Advertas tamen velim, nunquam licitum esse temeritiam infamare, cum huiusmodi crimen imponendo: quia mendacium semper illicitum est. Cajetanus contendit, mendacium istud perniciosum esse, & genere suo peccatum mortale. Contra probabilis Soto defendit, non esse perniciosum, cum homo dominus sit famæ lux; atque adeo nec letale crimen, si absolute spectetur. Itaque in iuri propria famæ circumstantie spectandæ sunt. Si fama necessaria sit ad bonum publicum, ad propria obunda sumia, ministeria, animas, subditoque regendos; peccat quicumque illam negligit, dilapidatque. Levius vero, graviusque peccatum erit, iuxta circumstantiarum varia-

tem. Quare Parochis, Prelatis, Superioribus, Concionatoribus, Magistris, Confessoribus, & ministris omnibus fame integritas necessaria est. Idcirco comminuerit isti famam loam denigrantes peccant plus minulve iuxta diversitatem circumstantiarum. Precisus his circumstantiis, abique omni culpa quisque libere potest propria fame iacturam, ut perspicue docet D. Thomas 1. 2. quæst. LXXIII. art. 4. ad 1. *Sui arbitrii est detrimentum suæ fame pati, nisi hoc vergat in periculum aliorum. Et ideo in hoc potest comminari eius patientia, quod patiente proprias detractiones sustineat. Non autem est sui arbitrii quod patiatur detrimentum fama alterius. Innumera sunt sanctorum Ambrosii, Augustini, Anselmi, aliorumque exempla, quibus fame lux dependium aliquando fecerunt.*

XXXIV. Ut autem clarius adhuc rem expediatur, pro oculis habendum est quod innumus, videlicet nunquam licitum esse temeritiam mendacio infamare: quod mendacium licet non sit genere suo mortale, mortale tamen potest esse ob circumstantias. Nam si homo absolute consideretur, a societate, & Republica seceditur, & ab aliis circumstantiis, dominus videtur lux famæ; licet, si consideretur ut pars Reipublicæ sive civilis, sine christiane; quemadmodum servus sui iuris est, si ut homo spectetur; licet, si ut servus qui domino suam locavit operam. Porro peccaret servus, non solum contra caritatem, sed etiam contra iustitiam, quoniam le inceptum libere constituerit ad inferendum domino. Similiter peccat homo & contra caritatem sibi debitam, & contra iustitiam erga Reipublicam, vel societatem, cui preest, dum famam Reipublicæ, vel societatis, extendere necessarium proliit. Hæc distinctio utraque cancelli sententia potest. Nam tententia Caietani vetera in uno ex duobus sensibus videtur, eamque docet Augustinus tum hæc. *ut serm. XI. de diversis, qui primus est de vita & mortibus Clericorum, alias eccliv. tum Lib. V. de Cris. Dei cap. XX. ubi ait: Nec ideo tamen, si adversus scipsum quicquam falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine le peccatore alienum: quantum regulam diligenti pronuntium a semetipso dicitur accipit. Quomodo quidem scriptum est: Dilige proximum tuum licet teipsum. Porro, si falsi testimonii non minus res est quod de seipso falsum fatetur, quam si adversus proximum falsum hoc faceret, cum in eo propeo quod falsum testimonium prohibetur, adversus proximum prohibetur.*

beat; possitque non recte intelligentibus videri non esse prohibitum ut adversus seipsum quisquam falsis testis assistat; quantum magis intelligendum est non licere homini seipsum occidere? In altero autem sensu vera est Soti, & aliorum opinio, qua asseritur, quod bonum finem, christiane Reipublice utilem, quemquam dependit facere sine fide posse. Concedit vel ipse Sotus, graviter peccatum eum qui sibi gravissimum crimen heresis, vel aliud simile imponeret. Verum de hoc plura alibi.

CAPUT VI.

De secreti revelatione.

Questio est sciri necessariam, & explicatam difficilem, & enucleandam aggredior. Plura de ea dicta sunt in secundum Decalogi mandatum, plurima dicentur in tractatu de iustitia & iure. Paucis in presentia pertraham. Materiam hanc pro dignitate discussit Dominicus Soto, qui integrum super eadem opusculum elucubravit inscriptum de ratione regendi, & regimine secreti. Animadvertit in ipso proloquio, summi esse momenti ad humanam societatem servandam secreti custodiam, & ulum; cum & regere illud, & regere pro rerum diversitate necessarium sit. Quamobrem qui suam oppugnavit custodiendi secreti fidem, inter Scyllam, inquit Sotus, & Charybidem se navigare intelligit, quod Philippus ille, Eysimacho Regi gratissimus, sapienter admonuit. Nam, cum a Rege rogaretur, quidnam sibi vellet suam rem impartiri, respondisse fertur: *Quidvis, o Rex, modo ne quid arcani.* Et Aristoteles rogatus, quid in vita esset difficillimum, respondit, ea recte que minime esset opus unquam efferi. Et Socrates facillime esse dicebat imperitiam, & malis hominibus hancnam ore inardentem tunc continere, quam arcanum: quod divina Scriptura prius dixerat.

II. Verum tamen imperitiam modo, ut ego quidem sentio, led vel ipsis peritis difficilis est cum arcani custodia conciliare veritatem. Duo postissimum necessaria sunt arcano, ab iocibus veritatis aggressoribus vindicando, spiritus presentia, & voluntatis integritas. Vultus rubore, vel pallore, inopportune negando, metuculose reticendo, aliisque pluribus modis arcanum panditur ab homine minus expectato, minisque solertis idolis: & hoc ex capite frequentissime arcana, sin in

totum, saltem in partem produntur. Ex silentio aut insolito, aut nimis ievero, ex aliquo vel levi animi commotione, in vultu apparente, plurima colligunt acuti exploratores. Si verus pollex fidelitatis non valde firma & constans sit, si motus ipse, aut timoris, cupiditatis, vel inopie accedat, facillime reteratur arcanum. Propere, quomodo magno arcani iniret silentium, si nunquam abique urgentissima necessitate arcanum aliis confidat. Et prorsquam illud communicent, explorant amici non prohibent tantum, sed neque etiam ingeni acumen, & animi fortitudinem, qua, occasione data, resistere insidiatorum machinationibus valeat. Sed neque tu facile tantum onus recipias ferendum, nisi honestas compellat. Antequam arcanum tartum reclusumque custodiendum suscipias, tecum legit reputato, te legi gravissime lubici & tacendi, & etiam quandoque loquendi, gravissimo adiectione periculo temere prodendi aut legendi silentio, aut legem loquendi. Sed de his pluraquam fatis. Ad rem.

III. *Quæst. I. Quid, & quomodo sit secretum?* Resp. Hæc vox secretum, etiam latine accepta, non modo quod separam, sed etiam mentis arcanum significat: quo in sentia nunc illam accipimus. Secretum ergo generatim spectatum tem prodit que suapte natura digna est ut secreta ferretur: sollicit que aut mala est, & peccatum, aut cuius revelatio est perniciosa, inquit Sotus *de civ. membr. 1. quæst. 1.* Virtutes enim, & opera que ad gloriam hominis conferunt, nec sunt celata digna, nec appellatur secreta. Secretum autem, & quod hinc oportetur, publicum, seu manifestum multis modis usurpatur, ut de manifesto iam dictum est supra. Igitur in presentia vocatum secretum quidquid non est notum, nec factum, aut infamia proclamatum. De secreto sacramentali, seu sigillo confessionis sacramentalis nullus nobis nunc sermo est. Porro secretum, in sua amplitudine acceptum, variis excipit gradus. Aliud est omnino occultum, quod preter Deum solum auctori criminis compertum est. Aliud secretum dicitur quod probari iudice nequit. Tertio dicitur secretum quod nec laborat infamia, nec ad tribunal delatum est; licet probari valeat, si delatur. Iterum secretum aliud proprium, aliud alienum est. De revelatione proprii secreti seipsum infamando dictum est supra: quocirca illud præmittimus. Secretum alienum trariam accipit a Theologis. Primum est quod

quod rei naturam consequitur; puta, si tu noveris alterius delictum occultum vel fortuito, vel ex alterius relatione abique promissione illud servandi; ut quando aliquis ex malitia, aut loquacitate quidquam proximi pandit, quod dignum est occultetur. Secundum est quod nec rei naturam consequitur, quod tale non sit ut occultari mereatur: nec auctor eiusdem sub secreto vinculo tibi illud manifestavit; sed tu sponte promissisti secreto custodire: & nuncupatur secretum promissum, non commissum. Tertium est quod ab illo tibi expresse, aut tacite commissum fuit; & vicissim tu expresse, aut tacite servatum promissisti. Tum dicitur expresse commissum, quando claris verbis onus tacendi tibi alter imposuit, & tu conceptis verbis silentii custodiam spondidisti; tacite vero, quando ex circumstantiis colligitur alterum tibi rem sub lege silentii committere; tametsi verbis id non exprimat. Sic Medici, Chirurghi, Theologi, Advocati, oblietices, alique, qui ex officio, aut electione aliorum arcana dirigenda, expediendaque suscipiunt, repleta secretorum legi obnoxii sunt, nulla licet accedente promissione, aut comminatione.

IV. *Quæst. II. Quamnam sit secreti obligatio?* Resp. Antequam recta questione illicite occurram, nonnulla præmittam. Secreti custodia ad virtutem fidei pertinet. Porro duplex cum Dominico Soto *loc. cit. membr. 1. quæst. 2.* distinguenda fides est: altera, que dicitur virtus intellectualis; altera, que virtus moralis nuncupatur. Primo etenim fides significat habitum, & virtutem mentis, qua certo, & constanter cuiuspiam dictis adheremus. Significat secundo habitum voluntatis, qui & fidelitas appellatur, quo dicta, & facta complexus, certaque effusimus; ut communi proverbio circumferitur: *Accepit, &que fidem.* Hanc fidem his verbis dicitur Cicero Lib. I. de offic. *Fides est dictorum, conventorumque constantia, & veritas.* Fides hoc in sensu, ut idem Cicero docet, ideo sic vocatur, quia fit quod dicitur: id enim præferuntur due illæ syllabæ, *fides*, quarum altera facere, altera dicere significat. Hanc virtutem tanti fecere Romani, ut non secus ac Iovi optimo maximo ei litatum esserint, & pro eiusdem cultu sanguinem, ac vitam fundere religioni sibi duxerint, etiam tum cum hostibus servanda erant: quemadmodum ex Marco Regulo constat.

V. Hanc fidem duplicem esse, idem So-

tus docet: altera est que veritatem circa debitum legale, quod est vere, ac iure debitum, quale est in commercis, & contractibus civilibus: in quibus, inquit, est ratio danti, & accepti. V. g. fides est, emptorem statuto tempore promissum pretium perfolvere, & coningis mutuis sibi operas impendere, & civis Principi parere, ac denique Principem, qui tributa populi recipit, civis vicissim armis tueri, ornare moribus, legibus emendare. Et hanc fidem iustitiae fundamentum Cicero appellat, quod omnis inde iustitia pendat; sublata enim mutua fidelitate, omnis corruat iustitia oportet. Hinc est quod contra fidei fractores deorum hominumque fides imploretur. Altera fides est, seu fidelitas, que veritatem circa debitum morale, quod non est absolute debitum, sed ad quamdam debitam pertinet honestatem naturalem; ut si quis ex liberalitate sua quidpiam promiserit, ad fidem illius pertinet ut impleat. Hæc fides non est proprie iustitia; cum naturam sola liberalitate promittentis, que rationem debiri non supponit: est tamen, ut docet S. Thomas 2. 2. quæst. lxxx. pars potentialis iustitiae: nam partem potentialem cardinalis virtutis illam appellat Philosophi, in qua non est tota ratio talis virtutis cardinalis, sed propter magnam similitudinem ad illam reducitur. Hæcenus Sotus totidem fere verbis.

VI. Ad quælibetnam itaque responderetur primum, servare secretum esse officium fidei: quantum, ut dictum est, proprium obiectum fidei, quam descripsimus, est implere promissum. Ergo executio illius promissionis ad fidei virtutem pertinet. Est enim tritum apud Philosophos principium, eiusdem virtutis esse habitum, & actum exteriorum: quia tam habitus, quam actus circa idem veritatem obiectum. Hoc vero officium fidei in his qui vi proprii officii, & ministerii servare adstringuntur secretum, est pars subiectiva, seu propria iustitiae; in his vero qui ex honestate tantum tenentur lege secreti, hoc fidei officium solummodo est: pars potentialis iustitiae.

VII. Que hæctenus diximus, generalia sunt. Ut igitur propius ad rem accedamus, dicimus, omnes adhiberi ad servandum secretum illud quod rei naturam consequitur iustitiae lege, quando ex manifestatio: e aliqd damnatum in fama, vel fortunæ bonis imminerit illi a quo servandum secretum commissum fuit. Et qui hoc in casu secretum revelat, restitutioni obnoxius est. Secretum thesaurum

beat; possitque non recte intelligentibus videri non esse prohibitum ut adversus seipsum quisquam falsis testis assistat; quantum magis intelligendum est non licere homini seipsum occidere? In altero autem sensu vera est Soti, & aliorum opinio, qua asseritur, quod bonum finem, christiane Reipublice utilem, quemquam dependit facere sine fide posse. Concedit vel ipse Sotus, graviter peccatum eum qui sibi gravissimum crimen heresis, vel aliud simile imponeret. Verum de hoc plura alibi.

CAPUT VI.

De secreti revelatione.

Questio est sciri necessariam, & explicatam difficilem, & enucleandam aggredior. Plura de ea dicta sunt in secundum Decalogi mandatum, plurima dicentur in tractatu de iustitia & iure. Paucis in presentia pertraham. Materiam hanc pro dignitate discussit Dominicus Soto, qui integrum super eadem opusculum elucubravit inscriptum de ratione regendi, & regemque secreti. Animadvertit in ipso proloquio, summi esse momenti ad humanam societatem servandam secreti custodiam, & ulum; cum & regere illud, & regere pro rerum diversitate necessarium sit. Quamobrem qui suam oppugnavit custodiendi secreti fidem, inter Scyllam, inquit Sotus, & Charybidem se navigare intelligit, quod Philippus ille, Eysimacho Regi gratissimus, sapienter admonuit. Nam, cum a Rege rogaretur, quidnam sibi vellet suam rem impartiri, respondisse fertur: *Quidvis, o Rex, modo ne quid arcani.* Et Aristoteles rogatus, quid in vita esset difficillimum, respondit, ea recte que minime esset opus unquam efferi. Et Socrates facillime esse dicebat imperitiam, & malis hominibus hancnam ore invidentem tunc continere, quam arcanum: quod divina Scriptura prius dixerat.

II. Verum tamen imperitiam modo, ut ego quidem sentio, led vel ipsis peritis difficilis est cum arcani custodia conciliare veritatem. Duo postissimum necessaria sunt arcano, ab iocibus veritatis aggressoribus vindicando, spiritus presentia, & voluntatis integritas. Vultus rubore, vel pallore, inopportune negando, metuculose reticendo, aliisque pluribus modis arcanum panditur ab homine minus expectato, minisque solertis idolis: & hoc ex capite frequentissime arana, sin in

totum, saltem in partem produntur. Ex silentio aut insolito, aut nimis ievero, ex aliquo vel levi animi commotione, in vultu apparente, plurima colligunt acuti exploratores. Si verus pollex fidelitatis non valde firma & constans sit, si motus ipse, aut timoris, cupiditatis, vel inopie accedat, facillime reteratur arcanum. Propere, quomodo magno arcani iniret silentium, si nunquam abique urgentissima necessitate arcanum aliis confidat. Et prorsus illud communicent, explorent amici non prohibent tantum, sed neque etiam ingeni acumen, & animi fortitudinem, qua, occasione data, resistere insidiatorum machinationibus valeat. Sed neque tu facile tantum onus recipias ferendum, nisi honestas compellat. Antequam arcanum tartum reclusumque custodiendum suscipias, tecum lege reputato, te legi gravissime lubici & tacendi, & etiam quandoque loquendi, gravissimo adiectione periculo temere proferendi aut legendi silentio, aut legem loquendi. Sed de his pluraquam fatis. Ad rem.

III. *Quæst. I. Quid, & quomodo sit secretum?* Resp. Hæc vox secretum, etiam latine accepta, non modo quod separam, sed etiam mentis arcanum significat: quo in sentia nunc illam accipimus. Secretum ergo generatim spectatum tem prodit que suapte natura digna est ut secreta ferretur: sollicit que aut mala est, & peccatum, aut cuius revelatio est perniciosa, inquit Sotus, *de civ. membr. 1. quæst. 1.* Virtutes enim, & opera que ad gloriam hominis conferunt, nec sunt celata digna, nec appellatur secreta. Secretum autem, & quod hinc opponitur, publicum, seu manifestum multis modis usurpatur, ut de manifesto iam dictum est supra. Igitur in presentia vocatum secretum quidquid non est notum, nec factum, aut infamia proclamatum. De secreto sacramentali, seu sigillo confessionis sacramentalis nullus nobis nunc sermo est. Porro secretum, in sua amplitudine acceptum, variis excipit gradus. Aliud est omnino occultum, quod preter Deum solum auctori criminis compertum est. Aliud secretum dicitur quod probari iudice nequit. Tertio dicitur secretum quod nec laborat infamia, nec ad tribunal delatum est; licet probari valeat, si delatur. Iterum secretum aliud proprium, aliud alienum est. De revelatione proprii secreti seipsum infamando dictum est supra: quocirca illud præmittimus. Secretum alienum trifariam accipitur a Theologis. Primum est quod

quod rei naturam consequitur; puta, si tu noveris alterius delictum occultum vel fortuito, vel ex alterius relatione abique promissione illud servandi; ut quando aliquis ex malitia, aut loquacitate quidquam proximi pandit, quod dignum est occultetur. Secundum est quod nec rei naturam consequitur, quod tale non sit ut occultari mereatur: nec auctor eiusdem sub secreto vinculo tibi illud manifestavit; sed tu sponte promissisti secreto custodire: & nuncupatur secretum promissum, non commissum. Tertium est quod ab alio tibi expresse, aut tacite commissum fuit; & vicissim tu expresse, aut tacite servatum promissisti. Tum dicitur expresse commissum, quando claris verbis onus tacendi tibi alter imposuit, & tu conceptis verbis silentii custodiam spondidisti; tacite vero, quando ex circumstantiis colligitur alterum tibi rem sub lege silentii committere; tametsi verbis id non exprimat. Sic Medici, Chirurghi, Theologi, Advocati, oblietices, alique, qui ex officio, aut electione aliorum arana dirigenda, expediendaque suscipiunt, repleta secretorum legi obnoxii sunt, nulla licet accedente promissione, aut comminatione.

IV. *Quæst. II. Quamnam sit secreti obligatio?* Resp. Antequam recta questione illicite occurram, nonnulla præmittam. Secreti custodia ad virtutem fidei pertinet. Porro duplex cum Dominico Soto *loc. cit. membr. 1. quæst. 2.* distinguenda fides est: altera, que dicitur virtus intellectualis; altera, que virtus moralis nuncupatur. Primo etenim fides significat habitum, & virtutem mentis, qua certo, & constanter cuiuspiam dictis adheremus. Significat secundo habitum voluntatis, qui & fidelitas appellatur, quo dicta, & facta complexus, certaque effusimus; ut communi proverbio circumferitur: *Accepit, &que fidem.* Hanc fidem his verbis dicitur Cicero Lib. I. de offic. *Fides est dictorum, conventumque constantia, & veritas.* Fides hoc in sensu, ut idem Cicero docet, ideo sic vocatur, quia fit quod dicitur: id enim præferuntur due ille syllabæ, *fides*, quarum altera facere, altera dicere significat. Hanc virtutem tanti fecere Romani, ut non secus ac Iovi optimo maximo ei litatum esserint, & pro eiusdem cultu sanguinem, ac vitam fundere religioni fidi duxerint, etiam tum cum hostibus servanda erant: quemadmodum ex Marco Regulo constat.

V. Hanc fidem duplicem esse, idem So-

tus docet: altera est que veritatem circa debitum legale, quod est vere, ac iure debitum, quale est in commercis, & contractibus civilibus: in quibus, inquit, est ratio danti, & accepti. V. g. fides est, emptorem statuto tempore promissum pretium perfolvere, & coniuges mutuis sibi operas impendere, & civem Principi parere, ac denique civem vicissim armis tueri, ornare moribus, legibus emendare. Et hanc fidem iustitiae fundamentum Cicero appellat, quod omnis inde iustitia pendat; sublata enim mutua fidelitate, omnis corruat iustitia oportet. Hinc est quod contra fidei fractores deorum hominumque fides imploretur. Altera fides est, seu fidelitas, que veritatem circa debitum morale, quod non est absolute debitum, sed ad quamdam debitam pertinet honestatem naturalem; ut si quis ex liberalitate sua quidpiam promiserit, ad fidem illius pertinere ut implet. Hæc fides non est proprie iustitia; cum naturam sola liberalitate promittentis, quo rationem debiri non supponit: est tamen, ut docet S. Thomas 2. 2. quæst. lxxx. pars potentialis iustitiae: nam partem potentialem cardinalis virtutis illam appellat Philosophi, in qua non est tota ratio talis virtutis cardinalis, sed propter magnam similitudinem ad illam reducitur. Hæcenus Sotus totidem fere verbis.

VI. Ad quælibetnam itaque responderetur primum, servare secretum esse officium fidei: quantum, ut dictum est, proprium obiectum fidei, quam descripsimus, est implere promissum. Ergo executio illius promissionis ad fidei virtutem pertinet. Est enim tritum apud Philosophos principium, eiusdem virtutis esse habitum, & actum exteriorum: quia tam habitus, quam actus circa idem veritatem obiectum. Hoc vero officium fidei in his qui vi proprii officii, & ministerii servare adstringuntur secretum, est pars subiectiva, seu propria iustitiae; in his vero qui ex honestate tantum tenentur lege secreti, hoc fidei officium solummodo est: pars potentialis iustitiae.

VII. Que hæctenus diximus, generalia sunt. Ut igitur propius ad rem accedamus, dicimus, omnes adhiberi ad servandum secretum illud quod rei naturam consequitur iustitiae lege, quando ex manifestatio: & aliud damnatum in fama, vel fortunæ bonis imminerit illi a quo servandum secretum commissum fuit. Et qui hoc in casu secretum revelat, restitutioni obnoxius est. Secretum thesaurum

Petri, tibi notum, revelasti furibus, qui illum diripere: Principis arcum manifestasti hostibus. Omnia que hinc profecerunt damna, referre attingere; nisi tormentorum vi cogaris arcum retinere: neque enim cum vix diffidendo illi tibi servandum est. Excipe tamen casum, quo arcum revelator cederet in damnum publicum; ut hinc revelaret secretum, ex quo legeretur exercitus excidium. Quare qui vi officii arcum custodiendo adstricti sunt, omnia perferre tormenta, & cruciatus debent potiusquam secretum pandere.

VIII. Ad secretum secundi generis quod attinet, quando nullum sequatur damnus in fortunis, vel fama, ex revelatione rei, non est peccatum grave tale secretum deponere, nisi in ipsa promissione animus tibi fuerit gravem contrahens obligationem. Quod nisi expresse id decesseris, non est precludendum. Quocirca maior, aut minor obligatio sicut secreti promissi, & non commisi, ex tunc pendet voluntate, cum ex natura secreti vix dici potest grave obligatio valeat.

IX. Debitum servandi secreti tertii generis, quod est commissum, & promissum, gravissimum est, ab iustitia commutante dimittitur. Est enim verus contractus operosus inter committentem & promittentem secreti custodiam. Ergo qui illud violat, legem iustitiae violat, & omnium damnorum restitutione obnoxius evadit. Quod si promissio iurata fuerit, ultra malitiam insulsius periturus erit secreti violator.

X. Quæst. III. Occurrit ne causa que a servando secreto excuset? Resp. Tria sunt excusationum manifestandi secreti capita a Theologis designata, que breviter expediam. Primum, materia tenuitas, que interdum nullius momenti est, a gravi obligatione, & letali culpa eximit. Res enim undequaque levis gravem obligationem vix inducere potest, nisi aliqua addatur circumstantia. Rem gravem, sub secreto commendatam, uni aut alteri revelare pariter sub secreto non esse peccatum mortale, contendunt plures; dummodo nulla hinc infamia, damnusve sequatur. Parvi enim referunt, inquit, quod uni vel alteri secretum pandatur; si nullum inde, qui commendavit secretum, incommodum capiat. Sic docent Azorius III. Part. Lib. XIII. cap. XXXI. Logo dissp. XIV. sec. 99. num. 14. Dicaillus Lib. II. tract. 11. dissp. XXI. num. 583. alique plures, quibus subscribunt Salmanticenses tract. XI. cap. 17. par. 7. & num. 80. qui tamen limitant in casu par-

ticulari, quo ob peculiare rationes nollet qui secretum commisit, illi retenti qui tu pandere decernit.

XI. Hac opinio omnino mihi displicet, eoque ut improbabilem reitico. Sublata quippe urgente necessitate, que natura sua a secreti custodia excuset, aio nec uni, nec alteri licitum unquam esse secretum deponere. Perfecta enim opinio admittit, continuo secretum omne publicum evadere. Si tu, qui letaliter peccas, uni & alteri referre secretum vales; quid prohibet quomvis hic alter uni quoque & alteri pandat sub secreto, & hic alter alteri, & sic deinceps, donec res occulta de secreto in secretum exrumpat tandem in publicum omnium notitiam? Materiam levem tu reputas, quod uni soli secretum pandas. Idem tibi privilegium alteri adificat. Nulla assignari ratio potest cur tu, & non alter id queat. Immo tu, cui primo commissum arcum est, strictiori vinculo illud custodire adstringeris. Ergo, positione facta quod tu ob materiam parvitatem queas absque gravi culpa uni manifestare arcum; potiori iure idem præstare alter valebit; & ita ceteri omnes, ut supra ex Patriarcha S. Ioanne Chrysolomo animadvertimus. Id solum verum habet, quod, si aliunde secretum publicum factum fuerit, tum omne vinculum illud custodiendi dicitur.

XII. Inadvertentia, aut imperfecta deliberatio secundum caput est, quod a gravi culpa secreti proditorum excusat. Verum, ut hæc inadvertentia excuset, inevitabilis fit oportet. Addunt Salmanticenses, non peccare mortialiter eum qui rem gravis momenti sub arcano susceptam revelat, si ipse parvum certo estimaret: quia bona fides excusaret; dummodo non præcessisset iara, vel gravis negligentia in investigando, utrum res sub arcano commissa gravis an levis sit. Neque hæc opinio nobis aridet, eo quod proditoris arcumis timas aperiat. An, in contractu mercium, & pretio inter contrahentes litato, alter valet mutare pretium, illudque misuere, vel agere, prout hinc magis expedire videtur? In secreto commisso & promisso mutus intervenit contractus. Ergo iniuste sibi alteri contrahentium ius adificet materiam gravem levem efficiendi. Certum, inquis, moraliter est, materiam hanc, tametsi natura sua gravem, levem sibi esse. Quid inde? Hinc tantum sequitur quod, si arcum esset ex his que aut rerum naturam consequuntur, aut promissa duntaxat sunt,

sunt, levis culpa foret. Ceterum, cum arcum commissum & promissum iurispotio mutuo; nequit altera pars sola iuxta esse super servare, aut levitate materia, quantæ de in exortatione contractus gravis fuerit, quæ si alteri, vel tunc contractum letalem existimatum materiam fuisse, iam sequitur nullam omnquam fuisse obligationem servare. Illius ergo erat qui secretum accepit, declarare, se tali vinculo gravi obstringere nolle. Accedit, si talis secretum gravitatis materie custodiende esse illam qui commisit, non illum qui recipit secretum. Is solus rationes peculiare, & legitime rationditas comparas habet, ob quas noxia sit secreti manifestatio: hæc vero secreti promissio non temper attingitur. Præterea ratio que hinc levis, gravis attem erit. Postquam contraria opinio modum & viam facilissimam aperit proditori secreti, qui super supra indicavimus. Quare, cum arcum committimus in res gravissimi momenti, locumque vinculum, Reum publicum fundamentum, & propinquum, actioni in lectum interpretanda est, & nunquam abique urgenti ratione relaxanda.

XIII. Causa tertia, que licitam secreti manifestationem efficit, est commodum, & utilitas illius qui secretum commisit. Quæque ex hinc custodia grave subiret hic detrimtum, tum, caritate lege indente, illud esset verendum. Fac secreti custodiam ovesse legitimum tunc eundem, manifestationem vero secreti tunc aperte certum, aut vix probabilem ad hunc excusationem: tum non solum fit tunc, sed ex caritate lege debitum foret ut tantum arcum revelaretur, quantum satis esset ad evadendam correctionem, & profectionem. Item si arcum commissum in damnum publicum, aut innocuum vergetet, patefaciendum esset: quia custodia arcum non est vinculum iniquitatis, nec homini privatum antepandam est bono communi; aut innoceps peccata gravis damna debet ob alterius secretum. Et hoc verum habere, etiam si secretum iuramento firmatum fuisset. Quædam iuramentum naturam promissivam acquirit; & promissioni debente, corruat quoque iuramentum oportet. Nec referunt quod secretum commendatum fuerit in spem confessionis qua extra sacramentum nullum est spem sacramentale. Imperit tunc qui sub confessionem solum rem aliis commendans, quando respice non confitentur. Quare extra sacramentum quodlibet spem est naturale, quibuscumque verbis concipiatur.

XIV. Quæst. IV. Licetum ne est aliter secretum excipere? Resp. Quædammodum peccatum grave est commendatum secretum prodere; ita peccatum est illud extorquere ex altero linguæ. Sicut qui cancellis, & simulacris, interrogantibus milibus, & inuestigantibus vatis, veritatis alterius secreti vincula abutimere student, & minus cautam linguam servare urgent, quia sicut magno per se avertit. Hi peccant letaliter, si quod libi revelari curant, sub gravi obligatione custodiendum erat. Quomam si peccat graviter in qui secretum revelat, graviter delinquit neccellum est & alior qui eum dirigit, vel indirecte ad violandum secretum inducit. Salmanticenses loc. cit. n. 83. docent, non esse peccatum grave extorquere alterius secretum cum animo illud apud se custodiendi: quia, ut dicitur in supra n. 12. sufficienter indicio peccatum mortale tum vel altero vivo corda arcum prodere ob materia parvitate. Verum licet illud, ita & hæc relictum opinionem. Ex hæc enim sequitur, contum, immo mille homines posse separatim eundem hominem vatis interrogantibus agere, & singulis vatis reconditum arcum, sub hoc proposito illud apud se custodiendi custodiendi. Quod quam fit absurdum, nemo non videt.

XV. Causa sola licite explicandi secretum est utilitas & commodum publicum, & quandoque etiam privatum; ut quando eligendus est Parochus, Prælator, gubernator, superior, & similes ministri, qui bonum publicum administrare debent, & subditos regere. Item quando invidium est matrimonium, licitum est explorare eorum mores, inclinationes, quantum satis est ad eorum debitum habitamentum, & aptitudinem cognoscendum. Que tamen hæc inquisitione nocentur, sub secreto custodienda sunt, iuxta leges secreti naturalis, que rerum conditionem sequuntur.

XVI. Quæst. V. Licetum ne est obsequium litterarum aperire? Resp. Negant communiter omnes. Quia quique ius habet in secretum sive verbis, sive scriptis consignatum sibi liberetur. Signum, quo obligatur litteræ sunt, est secreti indicium; & nemo, invito domino, facultate potuit illud retinendi. Theologus iura citat, qui docent, non esse peccatum letale manifestare secretum nisi sibi, ut sibi consistere, defendunt non esse culpam mortiferam aperire litteras, in quibus etiam crimen aliquod infamatorum continetur. Verum hanc opinionem, ut improbabilem,

lem, supra retulimus. Nec solum culpa gravis est genere suo obnoxias aperire litteras, sed etiam apertas legere, si repertiur in loco in quo premissur, eas non esse publicas lecturas expositas; ut si fiat in cubiculo proprio &c. Ultra peccatum grave leges quoque civiles penas imponunt in qui obnoxias aperiant litteras.

XVII. Aliqui occurrunt casus que a gravi, vel omni culpa excusant illos qui epistolae obnoxias aperiant, & legunt. Prima est, si epistola exarata sit ab aliquo subdito. Superior facultatem habet aperiendo eisdem litteras. Hinc Religiosum Prælati omnes idem potuerunt, ad ipsa Regula illis permisso, subditorum legendi litteras. Et quavis id expressum in legibus non esset, id haberent nihilominus Superiores iure ipsius regiminis, cui concessa sunt omnia que in bonum commune Religiosi, & privatum subditorum conferunt. Prælatum tamen inferior minime valet legere epistolam que ab subdito scribitur ad Prælatum superiores, puta Provinciales, vel Generales, aut ipsi ad subditos. Secunda causa excusans a culpa est consensus aut expressus, aut tacitus, aut prudenter presumptus domini litterarum. De expresso, & tacito nulla est difficultas. Quod attinet ad presumptum, tum dicitur prudens, quando vel ob intimam amicitiam, & necessitatem, aut ob similem convenientiam, aut ob circumstantias que postulant præsentaneum remedium, creditur ille tunc interest, consensum præbitorum. Quando subditi scribunt litteras ad Superiorem, apponuntque *Tibi solum*, in hac phrase continentur etiam consiliores eisdem Prælati, in tali quo resolvitur negotium Prælati nequeat. Quando tamen Prælatum per se solum resolvit, & expedire ea que scribunt subditi, valeat, non potest ab eoque culpa cum consiliores eadem communicare. Raro tamen accidit in rebus instanti momenti consiliorum opere, vel Prælatorem inferiorum informatione non egere. Cuncta nihilominus esse communicatio debet. Ea nimirum tantum pendat que necessaria sunt ad prudenter consiliatorum; cetera, que extraneæ sunt, flectat. Inter plurimas dotes Prælati necessarias non infimum locum tenet virtus custodiendi secreta. Quoties subditi suspicant Prælatum non esse arcanti te-nacem, abstant ab eodem, sicutque plura que remedia postulant. Quare non raro Prælati peccant aut facili loquacitate revelando que sibi communicata fuerint, aut nihil auctoritate, seu clementia gravitatis,

& supercilij, quo subditorum ora obstruant, eosque a se repellunt. Sed de his plura suo loco.

XVIII. Parvitas materiae tertia causa est que a gravi culpa excusat; ut quando certitudo moralis habeatur, res nullius aut parvi momenti in litteris contineri; aut materiam esse publicam, vel aperte secreto obnoxiam. Quare si litteræ aperiantur curiositatis, aut rursus causa, ob eorumdem leve suspicium, sive crassam scribendi rationem, nullumque sit periculum rursus aliquid notabile lecturum; culpa gravis valetur. Cum tamen culpa, saltem venialis, sit; idcirco abstinendum temper ab eiusmodi rursus investigatione.

XIX. Causa quarta est propria defensio. Quis prudenter gravitate rationum immortens rixæ, credit in litteris sui inimici aliqua contineri que in propriam gravem damnum Reditorum. Tum potest iure defensionis uti, litterasque respicere, si id necessarium ad sui defensionem iudicaverit. Non ne frangere gladium quo te hostis ferre studet, potes, ut te defendas? Eodem modo iure frangere litterarum sigillum valet, si eodem animo tibi inferendum præsentis. Quocirca in bello suo hostium litteræ religiantur, & Republicæ, ac civitatibus moderatas litteras civium suorum interceptant, easque aperiant, dum grave altitudo aut periculum, aut alterius generis malum suspicantur. Omnes tamen advertunt, tum ea solum legi licite posse que conducunt ad finem cuius gratia licita est litterarum interceptio, & religatio; cetera esse prætervenda; & si fortuito, aut quia cum alio commixta sint, legi oportet, sigillo custodienda erunt; nec licitum erit eadem alius revelare.

XX. Litteræ que in via, aut publico loco reperuntur, legi minime possunt, si probabilem creatur illas amittas, deperditasque a domino fuisse, & ex invito. Qui invias litteras, etiam apertas, inventas legit, peccat; si præterea aliquid grave in eisdem occidit, & si legatis, repetitur sub secreto, tum custodit. Si tamen nulla esset suspitio, nullaque sibi nota persona infamiam, aut detrimentum subiret, tum quoque nulla culpa foret. Peccato quoque caret lectio litterarum, quas tunc apertas a domino potest rursus suum, nihilque in eisdem contineri secreto dignum. Quid, si litteras minutas in partes laceratas, atque in publicum revelando que sibi communicata fuerint, aut nihil auctoritate, seu clementia gravitatis,

qui, te posse eas absque peccato sic coniunctis legere; quia dominus illas in partici-pando voluit omnino de medio talem scrip-tionem sublatam. Pures alii probabile con-sent, nullum fore peccatum: quoniam domi-nus prociens frivola illa litterarum in pu-blicum locum eodem iuri suo, easque pub-licumque legenda permittit. Quod verisimilius videtur, est, id colligendum esse ex circum-stantiis, & ex fine coniungentis partes epi-stolæ. Si enim is in hunc finem eas colligit, & adnectat, ut aliquod grave arcanum ex-piscetur, & alia ex parte præsumatur, domi-num ita voluisse epistolam lacerare, ut a-ne mine legi amplius posset, sed imperitia, in-consideratione, vel cupiditate negligente eam omnino absumere, vel supradictam necesse est peccare illum graviter, satis periculum vi-detur. Si vero sola curiositate eas partes con-tingeret, & ad quandam levitatem legeret; culpa esset venialis. Si quid grave tamen in-de deprehenderet, id sub sigillo custodire de-beret.

CAPUT VII.

De audientibus detractorem.

I. Auditur Paulus Apostolus ad Rom. cap. 1. inquit: *Qui talia agunt, digni sunt morte, & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiant scientibus.* Theologi il-li qui docent, carere gravi culpa nisi aut al-teri secretum prodere, defendunt quoque pec-ccatum mortale non esse audire coram te so-lo hominem detractorem: quam lententiam, a pluribus licet magni nominis Theologis propugnatum, supra prosecutimus. Et hanc etiam patet quam sit doctrinæ Patrum ad-versâ. Patet materiam hanc dispiciam.

II. Quæst. I. *Qua ratione peccare dicitur qui detrahentem audit?* Resp. S. Thomas 2. 2. quæst. lxxviii. art. 4. questionem hanc eluc-idat, & si legitur, duplicem modum indicans quo auditur peccat, dum detrahentem audivit. Uno modo, inquit, *illicite, quando scilicet quis inducit alium ad peccatum, vel ei placet pec-ccatum: alio modo indirecte, quando scilicet non resistit, cum resistere possit: & hoc contingit quandoque, non quia peccatum placet, sed propter aliquem humanum timorem.* De-condem esse ergo, quod si aliquis detrahentem audit absque resistente, videtur detrahenti consentire, unde sit participes peccati eius. Et si quidem inducat eum ad detrahendum, vel saltem placeat ei detrahitio, propter ordinem

que cui detrahenti, non minus peccat quam detrahens, & qualemque magis. Unde Ber-nardus dicit: *Detrahens, qui detrahentem au-dire, quid bonum deinde vult, non facili-ter dixerim.* Si vero non placeat ei peccatum, sed ex timore, vel negligentia, vel etiam ne-cessitate quadam eumque repellere detrahentem, peccat quidem, sed modo minus quam detrahens; & plerumque venienter. Quandoque etiam hoc potest esse peccatum mortale; vel propter hoc quod alius ex officio incumbit detrahentem corrigere; vel propter ali-quod peccatum consequens; vel propter ali-quem; quo timor humanum quandoque potest esse peccatum mortale. Itaque directe audiens, & inducens verbum, velu, delectationem ad detrahendum, peccat tum contra caritatem, tum contra iustitiam: & quidem interdum contra graviter detractorem. Si quidem & detractori causa est cur detrahatur, & personæ diffama-tionem inferat. Quare hic peccat tum in diffamatum, tum in diffamantem. Excusatur a mortali, si audiat, aut etiam lo-quatur de re levi, & ridicularia, minime gra-vi. Si vero nullo modo nec verbis, nec alio exteriori signo provocare detractorem, sed tantum cum interiori gaudio & letitia au-dientem detractorem in re gravi, peccare casualiter contra caritatem; levis contra iusti-tiam: quia non esset causa illius damni aliorum.

III. Si vero quis cum letitia & gaudio audire detractorem, non quia gauderet de ipsa detractione, quantum proximum infama, sed contra gaudium tantum perciperet ex eloquentia, lepore, locupletie detractoris, non peccaret hoc ex capite mortaliter. Quin Reginaldus *Lib. II. quæ. vi. n. 96. Toletus Lib. V. cap. lxxvi.* alique contendunt, non peccare graviter cum qui gauderet de ipsa detractione, non ex odio, aut displicenti-perione, qui detrahatur, sed ex quadam levitate, curiositate, & otiositate. Sed hæc opinio non videtur admittenda: quia non solum vir christianus non potest cum letitia audire detractorem, sed debet eum currere. Utrique dicti Anglicus, peccatum grave esse, si placeat ei detrahitio propter ordinem eius cui detrahatur; imo dicit, tunc posse esse gra-vius ipsi peccato detractoris. Ad hinc minime legitur peccat detractorem in re gravi, non peccat graviter; licet non ex odio contra diffamatum audiat. Minus quidem peccat quam si ex odio con-tra diffamatum gauderet; at nihilominus gra-viter

viter peccat, quia detractori, cum possit, non resistit.

IV. Nihil frequentius incolant Patres quam aures occidere detractoribus. S. Hieronymus *epist. xix. ad Nepotianum* haec scribit. *Cave ne auri legamur, aut aures habeamus peritiores, ideq; ne aut ipse alius detrahatur, aut alios audiat detrahente.* Seder. *Inquis. P. II.* xlv. adversus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuae ponebas scandalum. Haec facilia, & rari. Existimasti, inquit, quod ero tui similis. Atquam se, & delectantur tua facient tuam. Haec a detractorum lingua. *Castell. sermones morales.* & facta, quia per concilia quae de alio loqueris, tua conscientia iudicatis, & in his ipse deprehenditur, quae in aliis arguuntur. Neque eorum illa lista est excusatio. Referentibus aliter iustitiam facere non possum. *Neos iure iustitia refert. Sagitta in lapidem inmagnum figitur.* Intendunt testibus detrahitur. *Diffidit detractor, cum testis non videtur audire, non facile detrahens. Cui detractoribus, aut silentio, ut iudicatis, quoniam apparuerit peccatio eorum. Et rariam utriusque quis novit? non videlicet cum qui detrahit, quam illius qui accomodat aures detraherentis.*

V. Quasi. II. Teneatur ne superiores a detractione detrahens iustitia lege impetrare? Resp. Omnes adfirmant peculiari vinculo adstringi superiores, Praelatos, magistratus, subditiorum reprimere detractiones. Quoniam illi gravius ceteris urgent subditos corrigere. Disputant vero in utraque partem Theologi, num iustitia, an caritatis debito frangi hoc officio debeat. Salmanticenses tract. xlviii. *esp. iv. punct. 5. num. 70.* asserunt, Dominicum Soto *Lib. V. de iust. quest. x. art. 4.* cum aliis negare, superiores tam detraherentem, quam infimatorum adstringi lege iustitiae impedire subditos suos a detractione. At Soto conceptis verbis docet, oppositum de superiore detrahente subditi. *Ex iustitia autem, inquit Soto, cum primis tenetur Praelatus; & ideo ille procul omni metu, & pudore, tenetur subditos a detractione corrigere, si sit in re alicuius momenti; cuius iudicium commisso peccatum est mortale. Praelatus, inquam, detrahentium, non Praelatos eorum quibus detrahitur, non tantum iustitiae eos tenetur protegere: quia cura Praelati est non subditi peccati; quamvis & quodammodo tenetur caritatis vinculo subditiorum honorari tueri.*

VI. Banner. 2. 2. *quest. lxxxviii. art. 4.*

*quest. 7. & 4. defendit, peccare mortaliter contra iustitiam non solum Praelatum detraherentem, si eum non resistit, ob rationem allatam Soto, sed etiam Praelatum infamatum, si illum a detrahente non defendat. Quoniam, inquit, non oblati, qui oblati tenentur ex iustitia, peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem. Sed Praelatus tenetur oblati ex iustitia, & officio. Ergo, si non oblati, peccat contra iustitiam, & tenetur restituere. Probat minorum: quia Praelatus tenetur ex officio, & iustitia procurare subditis omnia necessaria ad virtutem subditis. Petrus Tapia *Lib. de quest. xlviii. art. 9. n. 4.* subscribit sententiam Bannerii quantum ad Praelatum infamatum, iuris quantum ad Praelatum detraherentem, quia Praelatus nullam astringit iustitiam subditi detractori libere infamari; utrum fecerit, & volenti non fit iniuria; alioquin criminoso subdito peccanti infamari irrogaret Praelatus, si eum corrigere negligeret. In hanc concedunt opinionem subditi Salmanticenses. Sententia Soto, & Bannerii mihi est probabilior. Et, si dispensandum foret, rationaliter evinceretur Soto sententia: nam Praelati cura magis anime salutaris, & profectum spiritualium, quam bonae temporalia, inter quae fama recalcitur, spectare debet. Centrum res non est tanti momenti, ut dignis in eadem immoremur. Illud certum est penes omnes, gravius peccare Praelatos quam ceteros privatos, si negligant & subditos infamata defendere. & subditos detractoris reprimere, ac corrigere. Absolute vero loquendo sententia P. Bannerii mihi magis probatur. Praelati enim iustitia lege adstringuntur subditos suos protegere & defendere, corrigere.*

VII. Quasi. III. Private personae, quae audiunt detractores, peccat ne mortaliter, si se excusant, aut his non resistunt? Resp. Sermo nunc non est de his qui vel indicant, aut provocant, vel addunt detrahentibus, sed de illis qui, cum possint, non contradicunt, sed de illis qui, cum possint, non contradicunt, sed dum spem concipiunt obtinendi operum profectum. Nam, si nulla sit profectus, & commendationis spes, vel quia detractor magis est auctoritatis, & audent contra inferioris vel subditi, vel ob vitam casum; convenit illis subsilire, nullum tunc audentem contempnere omnes, nullum tunc audentem committere peccatum. Similiter, quando audiunt grave aliquod damnum timere, & ingens periculum; quando dubitat sit ne publicum an privatum delictum; vel indicat, audiro-

res

res nullam esse detractori adhibitos fidem, a peccato excusatur. Quando hominem profertur audis aliquid enarrare delictum; et praesertim, debet aliud esse publicum: quia praesertim, non est hominem, alioquin flagitium revelare, velle oculum proximi flagitium revelare. Scrupulis quidam torquentur, quod audientes detractores non audeant se illis opponere. Si in ea quae indicantur, animam intendenter, animus solutus scrupulis esset.

VIII. Propositi ergo questum deinceps sentis est, utrum ille qui danderet, habetque ipem prohibendi, si illi resistit, nullumque ingeny libi ex correptione imminere malum prospicit, peccet mortaliter contra caritatem, correptionem omittens. Nulla est de peccato contra iustitiam disputatio: siquidem certum penes omnes est, privatos homines non peccare contra iustitiam, cum nullo officio ad id teneantur. Varia, ad hoc quod attinet, sunt Auctoritatum placita; tamen, si recte expendantur, omnes fore idem sentiunt.

IX. Docent plures, peccare mortaliter eum qui audit detractorem, quem certo licet iniuste detrahere, valetque illum absque gravi incommodo corrigere, & sperat emendationem. Quae correctio, vel resistatio fieri verbiis potest, aut vultus trillina, iuxta illud Prov. xxv. *Ventus Aquilo dissipat phoenias, & facis vestris linguam detractionem.* Peccat in tum contra praecipuum correctionis fraternae, vi cuius aliquis obstringitur (ut Praelatus) vel detractoris corrigere; vel propter maiorem detractionis pericula, quae ex detractione conlegi auditor praevidet; vel propter radicem, qua timor humanum quandoque potest esse peccatum mortale. Metus autem humanus, subditi Dominicus Soto *Lib. V. quest. x. art. 4. iuxta ascendit ad peccatum mortale, quatio iustitiam temporum temporum caritatis quis antefert. Non autem id facere consentis est, quies metu humanum cadere cessat proximi detrahentem; sed quando sua esset omnino necessaria resistatio ex precepto; ut si detraheretur fides, & religionis &c.* Hanc quam descripti sententiam, praeter D. Thomam, & Sotum, defendunt Banner 2. 2. *quest. lxxxviii. art. 4. concl. iii.* Tapia *Lib. V. quest. xlviii. art. 9. n. 3.* Pradus *cap. xxxv. qu. 11. §. 2. n. 19.* Rebellos *lib. IV. q. vi. n. 8.* Tannerus 2. 2. *disp. iv. q. viii. dub. 1. n. 151.* Reginaldus Tom. II. *Lib. XXIV. cap. 19. n. 95.* Faber *de reb. in IV. Sent. disp. Diana II. part. tract. 19. resol. 228.* Salmanticenses tract. xlviii. *cap. iv. punct. 5. n. 74.*

X. Haec sententia vera procul dubio est. At in pauci vix unquam omnes relata circumstantiae, & appendices necessitate, ut dicatur quis peccare mortaliter, occurrunt. Idcirco non adeo frequenter peccant mortaliter qui detractores audiunt, ob rationes indicatas. Nam frequentissime qui audit, aut scit crimen esse publicum, aut ignorat esse occultum, aut praesumere potest publicum esse. Quot enim sunt quae ad tuam non pervenerunt notitiam, & alii sunt comperta? Accedit quod si in subditum sermonis detractorum corripas, & a detrahendo abutens, magis obis quam profici potest: nam audientes ex illo abrupto, & imperitio sermonis gratiora suscipiunt de proximo iolent.

Conc. Theol. Tom. IV.

Insuper saepe detractor a levioribus incipit, quae audiri abique gravi culpa valent, & repente postea evomit aliquid delictum forte occultum, quod tu impedire nequis. Illud etiam perpendendum, raro abique indignatione detractores te posse illius sermone opponere; cum ille publice corrigi esse velit. Tandem multas habere detractor causas potest delictum manifestandi, nempe bonum publicum, admonitionem additorem; ut sibi caveant ad illius societate cuius defectus patetact.

XI. His omnibus spectatis, Theologi practicos communiter docent, non ita frequenter peccare quempiam mortaliter ex toto licito quod detractor non resistat, eumque non corripiat. Peccant frequentissime homines, quod detractorum se fibi complacent, quod detractorum provocent, eique animum augcant exteriori laetum gaudio. Peccant frequentius, quod ex odio, & invidentia audiant alicuius famam profundi, & gaudentes de tali diffamatione. Tota haec doctrina est D. Thomae 2. 2. *qu. lxxxviii. art. 4.* *Si vero non placeat illi peccatum, sed extimere, vel negligentia, vel etiam concupiscentia quaedam negligentia repellere detrahentem; peccat quidem, sed multo minus quam detrahens, & peioraque generaliter. Subditi vero continuo ibidem, nullo intersecto verbo, Angelicus, posse fieri peccatum illud mortale vel propter officium, vi cuius aliquis obstringitur (ut Praelatus) vel detractoris corrigere; vel propter maiorem detractionis pericula, quae ex detractione conlegi auditor praevidet; vel propter radicem, qua timor humanum quandoque potest esse peccatum mortale. Metus autem humanus, subditi Dominicus Soto *Lib. V. quest. x. art. 4. iuxta ascendit ad peccatum mortale, quatio iustitiam temporum temporum caritatis quis antefert. Non autem id facere consentis est, quies metu humanum cadere cessat proximi detrahentem; sed quando sua esset omnino necessaria resistatio ex precepto; ut si detraheretur fides, & religionis &c.* Hanc quam descripti sententiam, praeter D. Thomam, & Sotum, defendunt Banner 2. 2. *quest. lxxxviii. art. 4. concl. iii.* Tapia *Lib. V. quest. xlviii. art. 9. n. 3.* Pradus *cap. xxxv. qu. 11. §. 2. n. 19.* Rebellos *lib. IV. q. vi. n. 8.* Tannerus 2. 2. *disp. iv. q. viii. dub. 1. n. 151.* Reginaldus Tom. II. *Lib. XXIV. cap. 19. n. 95.* Faber *de reb. in IV. Sent. disp. Diana II. part. tract. 19. resol. 228.* Salmanticenses tract. xlviii. *cap. iv. punct. 5. n. 74.**

B 6

XII.

XII. Hæc laudata S. Thomæ, aliorumque Theologorum sententia minime adversatur lætationem Patrum doctrinæ. Patres namque, alique Theologi de illis loquuntur auditoribus qui aut lætarentur, aut ex odio audiant, aut qui impudice commode possint, & ob vanam tripe-lum negligunt; tametsi sciunt detractionem peccata occulta revelare, graviterque proximum infamare. Hæc dicta sint, ut qui plus iusto torquentur in hoc genere, habeant unde expellere scrupulos suos queant; secus vero ut iurimum vel carnos, vel prout in detractionem, aniam arripunt audiendi detractores. Regula, que servanda sunt in hoc scrupuloso argumento, ut opposita declinentur extrema, in calce dissertationis huius explicabuntur.

CAPUT VIII.

De iudicio temerario.

I. Iudicium temerarium aliud internum, exterius aliud. Hoc secundum est exterior sententia a iudice absque congruo rationum momentis lata, de qua alibi. In præfata de iudicio temerario interiori sermo nobis erit, cuius notionem, & malitiam pauca discipiam.

II. Iudicium temerarium, est firmus assensus de aliquo proximo peccato ex levibus indicibus conceptus. S. Thomas 2. 2. q. 1. art. 2. iudicium temerarium ad genus suspitionis revocatur, & suspitionem in tres gradus tribuit his verbis. *Est autem triplex gradus suspitionis. Primum quidem gradus est, ut homo ex levibus indicibus de bonitate alicuius dubitare incipiat; & hoc est veniale, & leve peccatum. Potest autem ad tentationem hominum, sine qua vita ipsa non dicitur, ut habetur in Gloss. super illud I. ad Cor. 14. Nolite ante tempus iudicare. Secundus gradus est, cum aliquis pro certo malitiam alicuius estimat ex levibus indicibus: & hoc est si sit de aliquo gravi, est peccatum mortale, inquantum non est sine contemptu proximi. Unde Gloss. ibidem subdit: *Esti ergo suspiciones vitare non possimus, quoniam omnes sumus, iudicium tamen, id est definitivas, firmasque sententias, contra debemus. Tertius gradus, cum aliquis iudex ex suspitione procedit ad aliquem condemnandum; & hoc dicitur ad constitutum pertinere: unde est peccatum mortale.**

III. P. Dominicus Bannez 2. 2. q. 1. art. 3. animadvertit, Div. Thomam sub iudicium istius articuli definire ex Ciceroe lu-

spicionem presse acceptam, prout a dubio, & a iudicio temerario distinguitur, in eiusdem vero articuli prosecutione hæc tria confundere. In primo enim gradu suspitionis comprehendit dubium de malitia proximi: in secundo iudicium firmum ac certum de proximi peccato. Sed hoc, inquit idem Bannez, non est D. Thomæ accipiendum: nam communiter viri doctissimi hæc tria confundunt, eoque communi nomine appellare iudicium temerarium solent. Istius confusiois ratio fortassis hæc est, quod hæc tria in duobus conveniunt. Primo, quod sint de malitia proximi. Secundo quod procedant ex levibus indicibus.

IV. Verum, ut ut hæc se habeant, plerumque hæc tria invicem esse distincta. Nam dubium tunc contingit, quando, propolitis utrinque æqualibus rationum momentis, animus anceps hæret, suamque suspensum assensum retinet. Quocirca iuxta Aristotelem III. Meth. cap. 5. dubitans comparatur hominibus ligatis, qui neque hac, neque illic se vertere possunt. Et quomvis dubium plerumque ex levibus rationibus concipiatur; tamen, quando utrinque rationes sunt æquales omnino, vel sint ambæ gravissimæ, vel ambæ leves, suspensum retinet animus; quemadmodum libra suspensa remanet, quando in utroque lance sint æqualia pondera, sine levitate sint, sive graviora; dummodo venter sint æqualia. Suspicio, inquit Salmasius in *procl. xlii. cap. 14. par. 7. n. 80.* non est assensus, & iudicium determinatum; sed incertatio, & incertatio animi ad illum. Opinio autem assensus includit unius partis, & iudicium determinatum, non firmum, sed vacillans, cum formidine tempe partis oppositæ. Laudata sententia suspitionis non apparet: quoniam inclinatio, & incertatio animi ad assensum, nullam adum prodit, sed instillatum, seu propensionem animi. Suspiciari autem verus actus est, non sola mentis inclinatio. Quare dicendum cum Bannez *loc. cit.* suspicionem esse assensum de malo proximi cum formidine contrariæ partis. Distinguitur autem suspicio ab opinione: quod opinio, auctore Aristotele *I. Ethic. cap. 12.* indifferenter se habeat ad bonum, & ad malum; & potius speculativè quam præfactive sumatur: suspicio vero proprie accepta est assensus infirmus de malo tantum; & idem indifferenter se habet ad bonum, & ad malum. Sed nihil videtur, concludit Bannez, quod suspicio sit debilis opinio; ita ut suspicio includat maiorem similitudinem oppositæ partis quam

opinio. Verum hæc tanti non sunt, ut severiorem possent discussionem.

V. Quæst. I. *Quomodo sunt cunctilares suspiciones, et iudicium dicatur temerarium?* Resp. Convenit penes omnes, iudicium temeritate vacare, si conclusur, & iudicia solida sint; quia tunc iudicium consentaneum quædam sit iudicia solida, conclusur prudentes, que temeritate iudicio alimant, illudque prudens consistant. Porro hoc vir designari absolute potest, sed nequit huius certæ, & præcisa regula statui: sed id prudentiam arbitrio relinquendum censetur. Dicunt, illas conclusuras esse sufficientes ad formandum iudicium prædes que suapte natura movere homines prudentes solent ad iudicandum. Verum hoc nullam ingerit menti notionem claram, & præcisa. Ideo speculanda sunt circumstantiæ loci, temporis, & personarum. Si videat aliquem nocti scilicet ascendere, ut per sceleratas, aliunde occultum foramen ingrediarit; prudenter iudicare valet, hunc ad aliquod perpetrandum delictum illic petere. Si ex relatione viri honesti, fide digni iudicet, iudicium non est temerarium in foro interiori, tametsi esse possit in foro exteriori. Si videat juvenem ingredi domos meretricum; ex circumstantiis loci, & personarum, nisi aliud obit, absque temeritate iudicare poterit, hunc aliquid lascivæ flagitium perpetraturum.

V. Porro, ut quique a temeritate iudiciorum designat, unde facilitas temere iudicandi proficiatur. Hæc sunt illius verba 2. 2. q. 1. art. 3. *Contingit ex tribus. Uno quidem modo ex hoc quod aliquis in seipsum habet est, & ex hoc ipso, quasi conscius suæ malitiæ, facilius de aliis malum opinatur, secundum illud Eccl. 1. In via stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, omnes huiusmodi existimat. Alio modo procedit ex hoc quod aliquis male affectus sit ad alterum. Cum enim aliquis concitatus, vel odii aliquem, aut irascitur, vel invidet ei, ex levibus signis opinatur mala de ipso: quia unguis ipse facilius credit quod appetit. Tertio modo procedit ex longo experientia. Unde Phil. dicit in II. *Rel. quod scens sunt maxime suspiciosi, quia multitates experti sunt aliorum defectus. Primum autem dicit suspitionis causæ inanis esse pertinent ad perseverantem affectus; secunda vero causæ inimitabilem rationem suspitionis, inquantum experientia ad certitudinem proficit, que est contra**

rationem suspitionis. Et ideo suspicio vitium quoddam imponit; & quanto magis procedit suspicio, tanto magis est vitiosum. Ex his tribus capitibus duo priora malitiam aggravant suspitionem. Tertium diminuit temeritatem; illam tamen omnino non tollit, quando indicia graviora non sunt.

VII. Quæst. II. *Sit ut iudicium temerarium genere sit peccatum mortale?* Resp. Adfirmant omnes. Idque conceptis verbis docet Scriptura divina. Luc. vi. *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* Iacobi iv. *Tu quis, qui iudicas proximum?* Et ad Rom. xiv. *Tu qui es, qui iudicas alienum sermum?* Paterina hæc de re Augustinus scribit. *Pauca illius aliam ex serm. cxi. de non. letia Appendice Augustiniana lxxvii. qui sermo tribuitur S. Cælestio Arelatensi Episcopo. De illis que sunt Deo nota, & nobis incognita, periculosum nostris proximos iudicamus. De ipsis enim Dominus dicit: Nolite iudicare, ut non iudicemini. De illis vero que aperta sunt, & publica mala, iudicare, & redarguere, cum caritate tamen & amore, possunt, & debemus, citò habentes non hominum, sed precatorum, non vitiosum, sed vitium: desistentes malum potius quam agrum. ... In his periculosè alios iudicamus que dubium est, utrum bono, an malo animo fiant; id est, tenentur, vigilare, elemosinas facere, a vino & caribus abstinere, vel non abstinere, & reliqua his similia; & pro Deo, & pro humana gloria fieri possunt: & quia ignoramus quo animo fiant, iudicare penitus non debemus.*

VIII. Ratio cur iudicium temerarium ex levibus indicibus conceptum in re gravi de proximo sit peccatum mortiferum, non una est, sed multiplex. Et primo iniuriam gravem irrogat proximo, inquam de eo concipiens opinionem, seu existimationem, illumque contemnens, ut improbum; iudicium temerarium interitum computari cum calumnia potest. Nam sicut calumnia impingit falsum crimen, ita iudex temere intus iudicans, non tribuens flagitia que hic non paravit. Ethic animadvertens velim, iudicium esse temerarium, etiam si verum foret, quoties ex levibus indicibus, & conclusuris concipitur; quemadmodum temerarium non est, quamvis falsum sit, quando gravioribus, & solidis momentis nititur; quod aliunde raro accidit. Altera ratio, que malitiam temerarie sententiæ prodiit, est, quod hi audent iudices ut sibi usurpant divinum. Que enim ex levibus indicibus

dicis concipiunt, ignota sunt, & occulta: que autem occulta sunt, humanam fingunt cognitionem, & ad Dei tribunal spectant. Accedit quod ipsum Christum Dominum peculiari prerogativa exornat, etenim ipse a Deo Patre constitutus est vivorum, ac mortuorum iudex. Quid quod hæc perverfa iudicia crimina conturbant, sanctioraque inquirunt? Nihil quippe tam iustum, tam sanctum est, quod humana temeritate, & audacia nequeat in malam detorquei partem. Denique perfidite radices, & quibus hæc temeraria iudicia proficiuntur, malitia gravitatem produunt: duritant enim ex animi levitate, superbia, odio, invidentia, atque ex contempione ipsius Dei, cuius auctoritas inique usurpatur. Vel ipsi benivolentiores Caluflia, qui propugnant, non esse mortale crimen revelare peccatum grave occultum uni soli viro cordato, defendunt iudicium temerarium esse peccatum mortale. Quia qui revelat peccatum occultum, revelat peccatum verum; at iudicium temerarium natura sua fallium est; atque adeo falsum crimen imponit proximo.

IX. Nec minus peccatum est temere iudicare de defunctis, ac de vivis. Nihil & defuncti vitam vivunt morealem in hominum memoria. Brevitas temporis non tollit quin hæc iudicia temeraria peccatum sint mortale; quemadmodum nec ceteris aliis internis cogitationibus voluntariis, & deliberatis malitiam admittit. Si tamen loci causa alium inducens ad temere iudicandum de proximo, etiam in re gravi, cum proposito statim removendi talem opinionem, & non peccare mortaliter. Ablinendum tamen semper est ab eiusmodi locis, in quibus mendacia contingunt. Salmant. *tr.* 3111. c. 10. *punct.* 7. n. 94. referunt Caieranum docentem 2. 2. q. 1. *art.* 2. quatuor requiri conditiones, ut iudicium temerarium sit peccatum mortale. Condiciones autem sunt. I. quod iudicium sit certum, firmumque, & determinate perfinit. II. quod temeritas tanta sit, ut prudentium iudicio grave peccatum reputetur. III. quod materia gravis sit. IV. quod plena advertentia adsit in intellectu, & plena deliberatio in voluntate.

X. Si desit prima conditio, nempe firmitas iudicii, & persona determinata; iudicium non erit culpa gravis. Si iudices mulierem lervatam, velatam, tibi que omnino incognitam, esse meretricem; aut hominem longius occurrentem, atque adeo proflus tibi ignotum, reputas esse furem, non peccas lervali-

ter: quia nulli determinate persone iniuriam irrogas. Similiter, si iudices in hac vel illa civitate aliqua gravia perpetrari crimina, nullam designando determinatam personam, a gravi culpa excularis.

XI. Secunda conditio est, iudicium censendum non esse temerarium, nisi accedat tanta temeritas, seu precipitatio in iudicando, ut prudentium sententia mortalis sit. Quod sic clarius explico: etiam admodum moralis perfecta non sit, si admittit iudicia valde probabilia, iudicium non erit mortaliter temerarium. Quia inter certitudinem morealem, & magnam probabilitatem non reputatur tanta distantia, ut prudentium iudicio mortaliter peccet qui iudicis, & conscientie valde probabilius iudicium suum format. Ne multa. Coniectura, & iudicia quibus formatur iudicium, interdum sunt validiora, interdum minus valida: que tamen minus certa sunt, sunt interdum satis probabilia, & prudentium auctoritate sufficiunt ne iudicium dicatur temerarium.

XII. Tertia conditio est gravitas materia. Quando enim res est parva, peccatum mortale non perpetratur nec in iudicio temerario, nec in aliis permixtis generibus, ut omnes docent. Gravitas materia non a sola culpa secundum se spectata, sed a qualitate etiam persone accipi debet. Si Sacerdotem, si virum religiosum, Prelatum, Episcopum iudices passim, & ex consuetudine mentiri, regulares observantias parvi facere, & negligere, nugis vacare, otio discurrere, & id genus similia perpetrare, quamvis hæc absolute peccata levia sint, quia tamen graviter ledunt in communi exsultatione lamam similitum virorum, dummodo hæc reapse aperte non perpetrent, grave peccatum erit procul dubio tale iudicium. Nam si Regularis manifeste negligeret sui Ordinis ritus, & regulas, seu constitutiones, si alter passim mentiretur, tum iudicium temerarium non esset, atque adeo nec peccatum. Aliquando etiam quod nullum genere suo peccatum est, potest esse materia gravis, si in grave recidat proximi detrimentum; ut si virum optimæ famæ, & honestorum natalium, iudices nocturnum, spurium, aut si Catholicum iudices ex hereticis, Hebræis, papantique progenitum, & ut in talen contentenas, illum que ab officis, & dignitatibus arceas, peccare mortaliter poteris. Hinc consequitur, iudiciorum quoque gravitatem, aut levitatem pendere a personarum diversitate. Nam iudicia que respectu unius sunt gravia, respectu

Et alterius sunt levia. Ingressus juvenis laicæ in domum mulieris suspectæ famæ iudicium grave esse potest, ut abique temeritate te iudices, cum illic ad peccandum accederes. Et tamen si qui illic ingrederetur, foret Sacerdos, Religiosus gravis, & optimæ famæ, iudicium aut leve, aut nullum esset: quia, ut illum corrigeret, vel infirmam visitaret, vel ad meliorem frugem revocaret, ingredi potest. Denique diligendum est iudicium operis ad iudicium persone. Vides, Regularis comicos in suis Cœnobis agere, & scenicos comedias impudens, tragœdiasque repræsentare, sacra velle exuta, vel occultata, & profanis theatrorum indumentis ornatos: actiones istas gravia peccata esse arbitraris, iudicafque illos peccare mortaliter; non est iudicium temerarium, nec operis, ut ergo quidem arborum, nec persone. Si vero verba tantum scurrilla lepidia, & iocosa proferent in spectatorium solam, & hæc tu gravia reputares peccata, & illoque gravis flagitii reos iudicares; tum esset iudicium temerarium operis, fœcus persone.

XIII. Quarta conditio potest plenam advertentiam ex parte intellectus, & perfectam libertatem ex parte voluntatis. Libertatem requiri in quolibet peccato, fatentur Catholici omnes. Salmant. *tr.* 3111. c. 10. *punct.* 7. *num.* 98. addunt, non esse sufficiens ut iudicium temerarium sit peccatum mortale, quod quis plene advertat re grave de aliquo iudicare; sed debet advertere, vel saltem dubitare de alioque sufficientibus iudicio tale iudicium habere: quia inquit ex Salmanticensibus Scholasticis in 1. 2. q. 10. *tr.* 3111. *dist.* x. *dist.* 4. n. 148. ad peccatum mortiferum requiritur perfectus consensus, qui qui ex *perfecta* gravitatis advertentia oritur, quando mens sui compos, non occupata aliis cogitationibus, reflectit supra suum actum, & illum in materia gravi, divine legi contraria, veritari cognoscit; vel saltem de hoc incipit dubitare. Ergo non sufficit ad mortale peccatum temerarium iudicium quod advertam me grave de alio iudicare; sed advertentia necesse est me temerarie iudicare, hoc est abique sufficientibus causis, & iudicis.

XIV. Ut ab hoc ultimo suspicemur, non videtur cur homo excusari a culpa gravi possit, quando advertit se parte in materia gravi agere, eo quod ad privitatis suæ radices, & causas animum non intendat. Si dicereur, ad peccatum mortiferum hæud sufficere, quod advertas te iudicare in proximo privitatem reperiri, quoniam talem privita-

tem ex gravibus momentis iudicare vales; nihil esset absurdum. Sed, quod advertas te parte, seu inique iudicare, & quod nihilominus non pecces, propositum quod non recipies super levitate committendum, seu iudiciorum, que te ad parte iudicandum impellunt; paradoxum videtur. Quod loco principii ponitur, advertentiam actualem requirit ad peccatum mortiferum, doctrina est quam in Hilaria Probabilissimi suse exaptavimus; & iustas adhuc prolegimus, dum de peccatis ignorantie promissio erit. Præfata doctrina Probabilissimi scilicet est; eamque acriter defendunt Tamburinus, Lessius, La-Croix, & alii que Probabilis. Ea admilla, nulla omnino erunt ignorantie peccata. Ut iudicium sit temerarium, hæud est necesse ut actu expresse, atque, ut dicitur, formaliter advertas ad iudicium levitatem, aut gravitatem, vel actu dubites; sed fat est quod virtualiter advertas, seu quod debeas, ac possis, & ob tuam live negligentiam, live malitiam negligentiam considerare. Si debitam adhiberes diligentiam, si animi perturbatione careres, atque appetitus rationis freno cohibito haberes, si caritas erga proximum ferveret; iudiciorum levitatem adverteres. Eam ignoras, quod gravis affectionibus animus sit inquinatus, invidentia, odio, similitate ardens. Quo autem passione elerare tendit, eo mentem rapitur, impediturque ne ad id quod debet, respiciat. Verum de his, ut dixi, plura alibi. Nunc pariter, quam sit falsa hæc doctrina, huic argumento applicata, præfati sumus. Admilla necessitate advertentia actualis, vix in rerum natura aliquod iudicium temerarium occurreret. Non temerario iudicis est quod certum, & definitum sententiam super hominis malitia mens pronat. In hoc quippe iudicium temerarium ab opinione, & suspitione distinguitur, quod certo, & abique contrarie partis formidine, iudicet. Porro iudex, qui aut actu advertit iudicia quibus iudicatur, levia esse, vana, insipientissima; aut dubitat esse talia; nequit firmum, certumque formare iudicium super aliena gravitate. Hæc advertentia, consideratio, reflexio, aut dubitatio suapte natura formidinem, & vacillationem ingerunt. Porro iudicium firmum certumque, & formato ac vacillatio super eadem omnino re mutuo pugnat. Ergo, admilla Salmanticensium, Tamburini, Lessii, La-Croix, aliorumque Probabilissimum sententia, de necessitate continua actualis advertentia, nulla iudicia temeraria reperitur in rerum natura.

XV. Abiit tamen ut negem, interdum inadvertentiam excusate a gravi potissimum culpa. Quoties haec inconsideratio invincibilis est, a culpa potissimum gravi excusabilis, & a culpa potissimum importuna cogitatione, tam quodammodo insectunt in prave iudicia. Negligentia passim occurrit ad infrascriptam naturam in repellendis pravis suspitionibus. Haec negligentia in perlois optime motis frequentissime aut involuntaria, et subito, aut ad lumen venialis. Quare admittit, & utroque pollice subterfugio commentum doctrinae, videlicet iustos homines raro vera iudicia temeraria efformate, quia vel ob levitatem materiae, vel ob imperfectam deliberationem, vel inconsiderationem, aut nullam, aut venientem culpam committunt. Quare in iustorum solamen ad veritas vestit, iustos homines illos esse qui timore temere in scindi vexantur. Et tamen, quo magis timent in temere iudiciale, eo minus temere iudicantur. Contra vero peccatores, qui ut aquam bibunt inquitantem, vix umquam sibi scrupulum movent, se temeraria forniculicidia. Haec est diaboli vanitas, & immanis veritas, ut vando timore iustos exagitet, & fallaci fiducia peccatores laceret. Porro in peccatoribus frequentissima inadvertentia, & inconsideratio vitiosa est; atque adeo frequentier temere iudicant ex pravis quibus imbuti sunt, affectionibus. E contrario iusti raro graviter delinquant in iudiciis temerariis forniculicidia, & ut dixi, illi minus delinquant qui magis, & delinquit videntur. En quomodo vera doctrina & iustus foletur, & peccatores corripit.

CAPUT IX.

De suspitione, opinione, & dubitatione.

Convenit penes omnes, nullum esse peccatum, si quis ex coniectura probabilibus probabiliter opinetur, & ex iudicij dubio dubitet, & ex suspitionibus suspicetur; quemadmodum culpa caret, ex iudicij certis, & evidentibus definitis, certum esse formare sententiam. Similiter certum est peccare eos, & quidem mortaliter, qui ex odio, invidia, pravocque affectu gravia de proximo crimina temere, id est absque probabilibus coniecturis, suspicantur. Quoties homines, ne dum mali, sed etiam qui boni apparent, aliquid, pravocque affectu gravia de proximo imaginem, lectionis inadvertentem, aliterve occultissime avertisiois perniculicidiam; continuo occasione cuiusque, vel le-

vissimam, coniecturam dubitare incipiunt, opinari pergunt, & suspicari pervertunt de eodem gravi flagitia. Hinc et quod legitimum in fronte explicant, dum defectus enarrati istorum adiungunt, & nonquam istis temerariis fieri haberi vellent. Contra, cum eorumdem merita, virtutes, & dotes depravandis, sermonem abrupter inferunt, vultu pallore, aliique malitiae signis erga tales malam inclinationem produunt. Haec omnia nunc nulla facimus, quoniam nulla super his conproverbia est. Pariter distinctionem suspitionis ab opinione, & dubitatione praetero, quod singulas notiones supra dederim, ubi indicatum est, ad iniuriam inferendum quod attinet, non valde invicem ista differre.

II. Illud in controversiam Theologi vocant, utrum suspicio genere suo sit peccatum mortale, quod delictum est probabilibus coniecturis, & iudicij. Et sermo est de suspitione temeraria, sublati quacunque passione odii, invidiae, alteriusque prave affectionis. Caletanus in *Summa*, verò iudicium temer. *¶* verb. Suspicio, *¶* 2. q. vi. art. 3. clare, & acriter defendit, nullam suspitionem, atque adeo opinionem, dubitationemve nullam esse peccatum mortale. Haec sententiam communiter proponunt rectorores, Diana, Laymannus, Tamburinus, Navarrus utroque, Faber, Lessius, aliique.

III. Ioannes Siniichius in suo *Saele Exege esp. ext.*, in iuste vexat Thomam Tamburinum, quasi istius opinionem inventorem; atque laxitatis reum putulat. Verum, quemadmodum frequenter iuste vapulat Tamburinus a Siniichio; sic in praesens Siniichius immittit, ut ego quidem arbitror, & ut id quod sentio, nullo partium studio praeventum dicam, Tamburinum torquet, cum is talem opinionem a Caletano, Lessio, aliiisque mutuatus sit.

IV. Laudatus Siniichius, Henricus a S. Ignatio *Tom. II. part. VII. c. xx. affect. 2.* Bannez *2. q. vi. art. 3.* Medina, Aragonius, Sayrus, alique docent, suspitionem genere suo peccatum esse mortale. Pro haec eadem opinionem Henricus a S. Ignatio laudat. Dominicum Soto, qui conceptis verbis oppotum docet; & Bannez ex instituto illum confutare nititur.

V. Sententia Dominici Soto est, suspitionem temerariam genere suo non esse peccatum mortale, si pro obiecto habeat coniectura & communia crimina; secus, si versetur circa scelera gravissima, quae infamam ingerant maximam. Sic docet Sotos *L. III.*

de instr. q. IV. art. 3. Salmanticenses *tract. XII. c. 19. p. 7. a. 103.* asserunt, hanc Soti opinionem iam communem evalesse, cui ipsi subscribunt, & pro eadem citant Ledesinam, Tabernam, Turrianum, Molinam, Villalobos, Laganen, Valentiam, Bonacinam, Resinandum, Azoriam. Immo primam opinionem partem defendunt Caletanus, & omnes qui illius opinionem amplectuntur.

VI. Argumenta Siniichii, Bannez, aliorumque haec sunt. Sacrae litterae prohibent iudicia temeraria quae in ista sunt apud homines. Porro iudicium temerarium, omnem excludens formidinem; periculum est. Suspicio autem formidinem includit, & ipsa iudicium est, licet cum oppositae partis formidine.

VII. Ex hac argumentatione potius colligitur oppositum. Ex quo enim familiaris, & quasi in nata natura sit suspicio; inferendum potius videatur, eam non fuisse a clementissimo Deo sub nomine iudicij prohibitam. Urget Bannez istam argumentationem ad hominem, ut aint, contra Dominicum Soto. Illud vitium quo intra materiae lux limites, absque hoc quod trahatur ad speciem alterius vitii, aliquando mortale est, ex suo genere mortale peccatum habetur. Sed secundum Soto suspicio in re gravissima est peccatum mortale. Ergo ex suo genere talis est.

VIII. Bannez istam argumentationem praecipit Sotos *loc. cit.* iniquam, regulas morales non esse tenore metaphysico expendendas, sed ex iustitiae quantitate. Quoniam, attento procedentem iudicio, plus iniuria irrogat Soto, si eam formidinem opineris ipsam incertissimum esse cum matre, cum filia, aut cum sorore, quam si certo iudicares eam fuisse fornicatam: multoque gravius eum contemneris qui apud te in suspitionem venit hereticae pravitatis, patrique proditoris, aut alterius immanis flagitij, sodomiae, belialitatis &c. quam cum quem certo crederes minoribus, & conlatis criminibus irestin.

IX. Relatis Theologorum placitis, quid mihi dicendum sit, non satis teneo. Argumenta quae utrinque afferuntur, non leve faciunt negotium. Quo familiarior materia est, eo est perniculicior aberratio. Quapropter iudex in hac lite sedere nolo. Proponer tantum quod ipse sentio. Suspicio quae ex nulla prava affectione ortum ducit, sed ex sola proficiscitur errore intellectus, quae levia iudicia aequo maiora reputans, ex il-

dem movetur ad suspicanda peccata communia, & coniectura, vel valde infamantia, de proximo suo, nunquam est genere suo peccatum mortale. Nam quae est solo intellectus errore, exclusio quocumque pravo voluntatis affectu, apprehendit iudicia ex substantia ad suspicandum, tamen levia sunt & vana, paratus est omnem suspitionem deponere, ubi melius advertit. Accedit quod, quando quis ob solam errorem intellectus movetur ex levis iudicis ad suspicandum malum, suspicio haec non est plene voluntaria; & aliquo non supponit pravam affectionem in voluntate, quae vitiosum errorem constituit. Denique nulla precedit pravitas in voluntate, & iudicij, quibus movetur intellectus ad suspicandum, aliam vim, & gradus ad inclinandum mentem habent. Porro quod intellectus ista coarctat ex imbecillitate paululum validior, non videtur iustitiam ratio ad peccatum mortale constitutam.

X. Haec sententia videtur esse D. Thomae *2. 2. q. 15. art. 3.* Est autem triplex gradus suspitionis. Primus gradus est, ut homo ex levis iudicij de huiusmodi dubitatione incipiat; & hoc est veniale, & leve peccatum. Clarior haec sententiam docere videtur Anselmus *tract. xc.* in Ioannem. Ignescite vobis, quod de oculis hominum aliquando, inamo assidue non vera sentimus. Haec enim ad humanam tentationem pertinere arbitror, sine qua duci iste non potest vita; ita ut Apostolus dicat: Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Quia enim tam humanum quam non posse in peccato esse humanum, sed idem non eius lateribus consistit, sed plerumque aliud quam id quod ista agit, suspicatur. Quamquam & in his rebus temporis humanarum, hoc est cogitationum alienarum, est suspitionem intelligere (videtur) non possimus, nisi homines loquamur, iudicantem, id est in istis rebus, conlatis debemus: ne ante tempus quicquam iudicemus, donec veritas Domini, & illorum testimonio tenebimus, & manifeste cogitationes cordis, & iure laus esse videlicet a Deo. Quando ergo non erratur in rebus, ut recta sit improbatio vitiorum, circumscriptio peccatoris, profecto, si erratur in iudicibus, venialis est humana tentatio. Per haec autem humanarum cordium tentationes vos insunt mirabilia, & multum dicitur in istis, ut cum moniamur quem insunt in peccatis, & tamen iustus est, & iustus in eo seipsum diligimus, devotissimus, avertisio, a vobis proba-

hibeamus accessu, comminamur cum illo vitam, et discipline imponenda necessitas cogit, *scilicet ut sit ipse correctus, ut sit uterque salubri profectus.* Et hinc non loquitur, *namque in malum, et flagitium, quoniam voluntate*

XI. Iterum ita evidenter D. Thomas hanc nostram sententiam definit, ut nullus male ambigendi locus. Hæc quippe scribit quoad lib. xxi. art. 34. ubi ex multo rem dicitur. *Suspicio autem est quid imperfectum in genere indicat, et ideo est imperfectus motus: et ideo non est mentalis, sed generis; quoniam, si fiat ex cogit, erit aliquando morale. Suspicionem collocat in genere iudicij: includit enim mentis assensum. At quia imperfectus est in genere iudicij assensus iste, cum formidine oppositæ sententiæ comitem habeat: idcirco generis pro peccato grave non est, præcisè circumstantiis odij, invidiæ, vel criminis adeo enormis, & infamis, ut iuxta comitem sententiam illud vel suspicari nefas sit. Huic tunc præter laudator. Theologos lubrici sunt Franciosi. Genesius tract. ix. in 8. præcep. cap. v. g. 19. P. Gabriel Antoine tract. de iust. cap. vi. ref. 3.*

XII. Responso Simplicii, Henrici a S. Ignatio, Natalis ab Alexandro, asserentium, D. Thomam, & Augustinum, docentes suspensionem non esse ex genere suo peccatum mortale, intelligendus esse de suspicionibus indeliberatis, quæ nobis non opinantibus irrepunt, mentemque nostram preoccupant, est omnino vana, & falsa. Nam neque iudicia indeliberata, neque alia appetens, tamen genere suo extrinseci, & tenebræ, si sint indeliberata, peccata sunt mortalia. Indeliberatio quippe voluntatis principium universale est, impediens cuiusque gravem malitiam formidam, & imparabilem ad causam. Quid quod Anglicani conceptis verbis declarant, suspensionem non esse ex genere peccati grave, quod sit quid imperfectum in genere iudicij, non quia sit quid imperfectum in genere deliberationis? Ceteras responsiones Henrici a S. Ignatio, et leiores, prætereo.

XIII. Hæc quæ propoluit, mihi prohibitoria videntur, & Patribus, atque rationibus conformiora. Hinc colligas velim duo. Alterum est, me in benigniora, quoad fieri poterit, propentem esse, & dum ratio, & Patrum auctoritas inquit. Alterum est, te non debere hinc animam arripere suspensiones multiplicandas. Scias enim oportere, nihil esse humane societati periculosius suspensionibus. Sul-

plio filia est ignorantia, mater rixarum, dissolutionum, & inordinumque. Hominis suspiciosi gravis pietatis occupat. Hinc affectionibus, atque inordinatis passionibus, odij, invidiæ, ambitionisque agitur. Suspiciosi vero homines non vocantur illi qui ex congruis indicibus ad suspicandum adducuntur, sed qui, indicibus deficientibus, proprie mentis viciis, & vana imaginatio sine loca iudiciorum collectetur. Hinc est quod dixerim, suspensionem temerariam esse, tum erroris humanæ mentis, qui spectra & idola vana, humanæque apprehensione effecta captat, & ex his movetur ad suspicandum. Frequentes suspensiones temerarie raro ex solo errore intellectus generantur, sed plerumque ex pravitate affectionibus. Opportuna sunt quæ scribit hæc de re Augustinus lerm. cccvi. alias de diversis cxxi. cap. ix. Pleraque mala generis humani non aliunde oriuntur, nisi suspitionibus falsis. *Gravis de homine quod dicitur, et, qui forte amat te, & per pravam suspensionem fit inimicissimus amissionis. Quis sciat, qui sua credit, & cor suum tibi demeritæ nocet? Equitur tibi dicens, Amice. Sed quis possit tibi hoc dicere, & mentis (ea sunt enim verba mentis) quæ vera dicitur) non credendo tibi vult. Ideo secum te scire voluit ab eo peccato qui tibi dixit: Diligite inimicos vestros.*

CAPUT X.

Quomodo dubia sint in meliorem partem interpretanda.

I TAM dictum supra est, tunc dubium intelligi, quando quis æqualibus rationum ponderibus pressis, anceps hæret, quin in unam, aut alteram partem declinet. Quoniam vero intellectus nostre imperio subdit voluntatis, in dispositionem venit, utrum, positione facta quod homo velit intellectum suum in alteram partem determinare, debeat in partem meliorem, quæ nimirum proximo favet, suam ferre sententiam. Questionem veriat Angelicus 2. 2. q. 14. art. 4. Duplex ille distinguitur dubium: aliud quod citate, aliud quod circa personas vertatur. Hæc illius doctrina transcribenda est, ut quænti solvenda via parerit planissima. Inquit ergo loc. cit. ad 2. *Aliud est iudicium de rebus, & aliud de hominibus. In iudicio enim in quo de rebus iudicamus, non attenditur bonum, vel malum ex parte ipsius rei, de qua iudicamus, cui nihil nocet, quatinus*

emque iudicamus de ipsa: sed attenditur ibi solum bonum iudicantis, si vere iudicat, vel malum, si falso: quia veritas est bonum intellectus, falsum autem est malum ipsius, ut dicitur in 1. Ethic. Et ideo unusquisque debet nisi ad hoc quod de rebus iudicat secandum quod sunt. Sed in iudicio quæ iudicamus de hominibus, precipue attenditur bonum, & malum ex parte eius de quo iudicamus, qui hoc ipso honorabilis habetur quod bonum indicitur, & contemptibilis, si indicetur malus. Et ideo ad hoc potius tenetur debemus in tali iudicio, quod hominum iudicamus bonum, nisi manifesta ratio in contrarium appareat. Ipsi autem homini iudicanti falsum indicimus, qui bene iudicat de alio, non pertinet ad malum intellectus ipsius: sicut ut ne ad eius perfectionem pervenit secundum se cognoscere veritatem singularium contingunt: sed magis pertinet ad bonum effectum. Facta igitur non sunt in meliorem, sed in veriorem partem interpretanda, iuxta rationum momenta; quia nil aliud in his desideratur nisi veritas, abique ullo de iniuria inferenda timore. Quare, si quis aliquam hereticam propositionem, illam ut hereticam, si laxam, ut laxam, si rigidam, ut rigidam, iudicare debet. Verum Auctorem propositionis, nisi evidentiissima occurrat rationum momenta, non debet nec hereticam, nec laxam, nec rigidam iudicare.

II. Dubia igitur in quibus de hominum malitia agitur, si firma roganda sententia sit, in meliorem partem sunt interpretanda. Ita docent Theologi omnes. Rationem assignat S. Thomas loc. cit. Ex hoc ipso quod aliquis habet malam opinionem de alio, quod sufficienti causa, intariatur ei, & contemnitur ipsam. Nullus autem debet alium contemneret, vel meminerit quocumque colore absque causa, egerit. Et ideo, ubi non apparet manifeste iudicium de malitia aliorum, debemus cum in bonum habere, in meliorem partem interpretari quod dubium est.

III. Non minus perpicue hanc sententiam docet Angelicus de term. Dom. in monte lib. II. cap. xxviii. Nolite iudicare, ne iudicetur de vobis. In quo enim iudicio iudicaverit, iudicabitur de vobis. In qua mensura mensi fuerit, in ea remittetur vobis. Hæc duo nihil aliud vobis præcipi existimo, nisi ut ea facta quæ dubium est quo animo fieri, in meliorem partem interpretemur. De talibus enim rebus quæ possunt bono animo, & simpliciter, & magnanimo fieri, quam-

vis possit fieri non bono, volentibus illi, cum bonitas est, in oculis cordis ferre sententiam, de quibus solum Deus iudicat. Ad hoc pertinet etiam illud quod ubi loci dicitur Nolite ante tempus iudicare &c. Sunt ergo quædam facta media, quæ ignoramus quo animo fieri, & bono, & malo fieri possunt; de quibus temerarie est iudicare, maxime aut contentiosius. Horum autem venit tempus iudicandum, cum Dominus illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis.

IV. Ratio quoque suffragatur. Si quidem nemo in dubio privandus est sua certa possessione, ut in bonis fortuna, & quorum possessione nemo dicitur, ut solum ius dubium. Quia in proverbium evasit, meliorem esse possidentis conditionem. Atqui homo iure certo possidet famam suam. Ergo obdubia facta evadenda ea non est. Ipsi ius civile l. Merito ff. Pro socio definit: *In dubio ius est proferendum delictum.* Postquam ergo quod quis iudicare velit, debet dubium in meliorem accipere partem. Accedit illud iustitiam a natura principium, & in Evangelio nobis commendatum: *Quid tibi non vis fieri, aliter se feceris. Omnia quæ vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Ut, quæ hactenus dicta sunt, melius illustrentur, aliquæ regulæ præscribende occurrant.

V. Regula prima. Dubia circa proximi famam, vel malitiam non adstringitur ita in meliorem interpretari partem, ut positive debeamus sententiam ferre de illius bonitate; sed facta est in meliorem partem interpretari, iudicium, iure assensum suspensum, nullamque proferendo sententiam nec in bonam, nec in malam partem, ea iudicanda relinquendo soli vero iudici Deo. Solum autem in hypothetico, in qua iudicare, & ferre sententiam velimus, in favorem hominis, seu in meliorem partem dubia interpretari debemus; levis absolute: quoniam nemo tenetur se libere exponere errandi periculo. Porro qui super te dubia sententiam profert, errandi delinens libiditur. Ergo absolute non adstringitur hoc subire discrimen.

VI. Regula secunda. Quando de damno vitando agitur, cautela adhibenda est, ut contentiosius, propiciamisque rebus nostris, dubia in deteriorem partem interpretando, non desistendo, quod iudicando, vel suspicando rem ita se habere, sed supponendo quod, ut veretur, evenire non possit. Regulam hanc

hanc perspicue S. Thomas explicat loc. cit. ad 3. *Discendum, quod interpretari aliquid in deteriorem, vel meliorem partem, contingit dupliciter. Uno modo per quamlibet suppositionem. Et sic, cum dicimus aliquibus male adhibere reuelationem, sive iustis, sive alienis, exprimit ad hoc ut sciant reuelatum oportere, quod supponitur id quod est deterior: quia conuenit quod est efficax contra maius malum, multo magis est efficax contra minus malum. Alio modo interpretamus aliquid in bonum, vel malum, designando, sive determinando. Et sic in eorum iudicio debet aliquis nisi ad hoc ut interpretetur unumquodque, secundum quod est: in iudicio autem personarum, ut interpretetur in melius, sicut dictum est. Familiare est exemplum. Recipis donum tuam advenam servum, cuius nec malitia, nec integritas tibi comperta est. Rationem suspicandi in neutram habes. Tamen ita rei tui prospicere potes, ac si fur esset. Quod agendi ratio vocatur iudicare per suppositionem. Similiter pater filiam, maritus uxorem custodire potest, & sepe debet a colloquio virorum. Prohibere illis valent ne hunc aut illum alloquantur.*

VII. Superiores potissimum prefata regula uti debent. Cum ipsi dubia occurrunt pro subditorum malitia, iudicium suspendant super personas; quin facta excusent, & intentionem etiam, si velint, bonam iudicent. Inrerim eas adhibeat cautiones, & remedia que adhibent, si mali essent. Summa tamen opus discretione est, & prudentia: & hoc opus, hic labor est. Nichil potius habet Praelati in suo termino debent quam se suspicatos non exhibere. Vix ac ne vix quidem ferri potest, ut Praelati suspiciosi subditi tranquille regant. Suspiciosi Praelati infelices subditi sunt, aversionem, diffidentiam, odiumque eorum in se concitant. Cum suspiciosi nulla esse amicitia, nulla libera communicatio potest. Vel ipsam ergo umbram suspiciosi animi amovere, a se Praelati debent. Simul autem vigilas, exprobrati, atque prodi vii oportet; eaque cautiones adhibeat quas adhibere vel suspiciosissimi solent. Hec simul coniungere summe est difficultas. Et hec est una ex rationibus cur regimen humanarum sit onus angelicus humeris formidandum.

VIII. Hac eadem regula uti debent Novitiorum magistri, & suffragatores omnes. Si dubitent, num ad professionem admittendum Novitius sit, debent negare eadem suffragium, & in religionis favorem dubium solvete.

Religio quippe est in possessione, & bonum commune, quod laeditur ex professione indigni iuvenis, praeteri bono privato debet. Verum de hoc fufius abbi. Pro hac sententia Henricus a S. Ignatio Tom. II. par. vii. cap. xvi. num. 155. Venerabilem Ioannem a S. Sampson, D. Ioannem Sancium in *Liber. spiritualium exercitiorum*, Ludovicum de Schilder in *Theolog. regul. esp. vii. an. 470.* Sed res est suapte natura manifesti. Si tamen dubium occurrat tempore Novitatus, non debet illico dimitti Novitius, sed dicitur probari: & si dubium persistat, dimittatur.

IX. Regula tertia. Si dubium oriatur super proximi fama, cuius optimam preconcepit opinionem, non debet vi talis dubii iudicium suspendere: quia hoc iudicii suspensio minuit preconceptam opinionem. Porro proximus, ne optime advertit Dominicus Soto *Lib. III. quaest. iv. art. 3.* nisi habet non modo ne ex iudicis dubiis malum de eo concipias opinionem, verum etiam ne conceptam bonam exillimationem vi talium indicatorum minuas. Quare, dum non est necessaria cautela ad evitandum malum, proximum in dubio tractare debemus, ac si bonus esset; atque adeo eidem conuicta urbanitatis officia exhibere, & dubia omnino continere, prout ex circumstantiis expediens videbitur.

X. Opponi solet. Nemo tenetur errandi periculum subire. Qui vero in meliorem partem dubia interpretatur, erroris periculo se supponit. At contra, qui meliorem in partem negative dubia interpretatur, nulli se errandi exponit periculo; qui vero eadem positive in meliorem accipit partem, optimam efformando opinionem de proximo suo, errori dumtaxat speculativo se se exponit, sicut practico. Regula tertia, *suspicionis in obsequio quod suscipiendus est, & quod ne plurimum fieri consuevit*, servanda est, ubi de iniuria, & proximi fama agitur: tum enim in dubio tutior via est eligenda. Sed audiamus responsus: quod praebet S. Thomas 2. 2. q. lx. art. 4. ad 1. *Potesse contingere quod ille qui in meliorem partem interpretatur, frequentius fallatur. Sed melius est quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod variis salutaribus, habens malam opinionem de aliquo bono: quia ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo.*

CAPUT XI.

De restitutione honoris, & famae.

EXPLICATA supra est, quemadmodum duplici via laedi honor possit, omissione nempe, & commissione. Omissionem, cum debuit reverentiam, obsequium, & communita urbanitatis officia exhibere negligis diximo tuo plus minusve, iuxta personarum dignitatem. Qui sola omissione laedit honoris veritatem. Qui sola commissione laedit honoris non peccat contra iustitiam, atque adeo nihil ob praeteritum omissionem restituere adtingitur; sed tantum reddere honorem quem antea praestare omiserat. Si tamen simul cum omissione interveniret aliquid contumeliam, quo in casu iustitia laederetur, restitutio facienda esset.

II. Altera via honor auferitur positive, verbis, signis, factis; ut si fuisse percutas, verbis dedicas, conviciis contempnas proximum tuum. Porro haec honoris laesio iustitiam adeviarat, & debitum restitutionis infert. Quare, si contumelia oculata fuerit, occulte facienda erit honoris compensatio. Si vero contemptio contumeliosa proximi publica fuerit, tum restitutio honoris publica, & patent esse debet, coram illis videlicet coram quibus honor per contumeliam fuit laesus. Ad idolum linimentum ad honorem relaxandum; sed fat esse quod appareat per Confessarium, vel amicum, qui vices eius expliat.

III. *Salmanicensis tract. xiii. cap. iv. punct. 8. num. 117. & seq. referunt Molinam, & Laymannum docentes, nullam requiri restitutionem, quando contumelia fuit privata: quia tum omne damnum transit. Si tamen damnum aliquid temporale, praeter dehonorationem, subisset qui contumeliam pallus est, tum necessaria restitutio foret; sed cum vero ad compensandum honorem laesum per occitiam contumeliam. Molinae sententiam propagant conceptis verbis P. Paulus Layman *Lib. III. tract. 111. part. 11. cap. vii. num. 6.* in inquiens: *Si contumelia privatim irrogata est, neque in alium transiit culpa tua percutit, ad nullam honoris, aut famae restitutionem obligaris. Ita Molina. Hec sententia, inquit laudat Salmanicensis, est contra omnes Theologos, immo contra sacram Scripturam. Nam persona que contumeliam, & honoris iacturam passa est, vitius in animo suo insitum a contumelia-**

toris servat, & angitur tristitia ob iniuriam sibi irrogatam recordationem. Qua ergo lege solvitur contumeliosus a debito restitendi honoris laesione, contemptu nempe fratris sui? Quis lege solvitur a debito delinquenti dolore illius qui contumeliam recepit, illumque sibi demulcenti, atque conciliandi? Non sane a lege evangelica, que *Matth. v. hinc praescribit: Si ergo offeris manus tuam ad altare, & recordaris fratris tui quia frater tuus habet aliquid adversum te; relinque tibi manus tuam, & vade prius reconciliari fratri tuo.*

IV. Occasio hic se offert testimonium exhibendi, me nullo partium studio teneri. Opiniones interdum P. Molinae, viri alicuius doctissimi, & Laymanni, ut laxas, refutavi, quod credidit tales resipia esse. Eadem nunc sinceritate vindicare hos Auctores a laxitate immerito illam adscripta, religioni mihi vero. Aio itaque, nihil contra sacram Scripturam docuisse fide Molinam, sive Laymannum. Molina Tom. IV. tract. 19. disp. xlvii. num. 7. concl. 4. solum verbis differat a veteris Theologis. Consentit enim ipsi restitutionem minime convenire compensationi, quem convictiorem debere facere, idem Molina docet. Haec sunt Molinae verba: *Credo nihil esse vi, atque in ratione restitutionis debere. Tenetur tamen qui eam contumeliam intulit, curare reconciliationem cum fratre suo, veniam ab illo petendo, ac si illi humiliter, quatenus alterum non irritandum invenit, signaque penitentiae, quod id fecerit, ostendendo: atque ea omnia praecipere ei debent Confessarii. Solum ergo in voce restitutionis ab aliis Theologis Molina discrepat. Quoniam (subdit ipse) restitutio solum respondet damno; in illiusque solus compensatio debetur. Ex post pauca concludit: Secundum vero quod eadem conclusione affirmat, de eandem sententia reconciliationis illo modo fratris, ea contumelia affecti, ex eo facile patet quod iuxta ipsam naturam docet, eum qui causam offensivam proximo dedit, teneri pro causam offensivam proximo salutare, etque reconciliari, satisfaciendo illi, si quid ex de causa vi restitutum debet... Atque hoc est quod Christus docuit, ac praecipit Matth. v. Si ergo offeris manus tuas. Eadem docet P. Laymannus, qui post verba supra relata hanc addicit Molinae doctrinam, & textum evangelicum transcribit. Haecenus, ut veritati literarum in defensionem Molinae, & Laymanni. Utinam frequens occurrat occasio meo erga hos Auctores, ceterosque socios, omnesque Theologos observantiae testimonium exhibendi.*

di. Quo liquidem candore aliqua eorumdem sollicitum, eodemque nobis digna videntur, defendimus, & meritis laudibus celebramus.

V. Verum, ne, dum Molinar, & Laymani adomamus desolationem, in alium impingamus scopum, abist ut hinc colligas, perdoctos pique Theologos Salmanticensis imponendi animo prelatum opinionem tribuere preclaris viris. Id forte ex aliorum relatione scripsimus: aut elegerunt, & minus acente Molinam, ac Laymanum legerunt. Ut ut sit, si factum nequis, intentionem excusa.

VI. Modus in honoris compensatione tenendus. Primo spectanda est persone iniuriata conditio, & contumelia irrogatae gravitas: & iuxta has varias circumstantias debet salutatione, & aliis urbanitatis officii privilegii illum qui contumeliam passus est. Plus & minus ut ut remedium debes quibus dolorem, & afflictionem ex contumelia relicta penitus ab illis animo abdergas. Quo facti in conviciando vehementior, eo his oportet in medendo vulnere blandius, & in penitentia, ac retractationis signis uberius. Sincera Christi caritas magistra sit, quo linguam, & animum moderetur, & dignas & tum invidia reconciliatio ad leges evangelicæ benevolentiae committat. Vere est doctrina tum conviciantibus, tum inter amantium moderanda esse reconciliations officia. Alii verbi ut potest Eneas in fescendo plebeis animo, quem contempsit, ac nite plebeus, aut parum plebeo superbit.

VII. D. Augustinus, quem omnes Theologi sequuntur, ad compensandam litem honoris, & retractandam contumeliam, ac convicium in tua Regula venit petitionem prelibit. Hanc esse certiore compensationis rationem adfirmant omnes. Nam conviciator spernit, deprimique fratrem suum. Ergo compensari inæqualitas melius nequit, quam si ille qui turbidus, & superbius supra alterum se extulit, infra alterum se demittat, eique subiciatur. Hic modus semper certior, & certior est, non semper tamen necessarius; si alia via, mutua & sincera reparari benevolentia queat. Ab hac venit petitione excusata Augustinus ipse Praelatos, qui plus æquo libidit contumelias affecerint; ne, inquit, dum nimium servatur humilitas, negligit frangatur auctoritas. Hunc textum allegant Theologi omnes in Praelatorum favorem, omneque Praelati eundem usurpant.

At non omnes spiritum eundem requirere est, ne Praelati gradum suæ dignitatis duplicabilem reddant: ne penes subditos contemptibilem, minique reverendum consistant. Unde quoties nimia illorum humilitas, & abiectione frangenda, aut remittende auctoritati deserviret, a venia petenda abstinere illi deberent. Ceterum Augustiniana exceptio non ita universalis est, ut superiores, & Praelati nunquam veniam petere debeant, quando hæc venit petitio non frangenda, sed firmanda auctoritati conducere. Spectanda ergo & istis sunt hæc omnia; contumelie gravitas, excessus convicti, subditorum qualitas. Et si, his omnibus spectatis, venit petitionem opportunam moverint, eam ipsi quoque adhibeant.

Interdum timor remittende auctoritatis nil aliud est quam superbie, aut repugnantie se se humiliandi fucus. Ego sane, inquit Ludovicus Molina Tom. II. tract. xv. dist. xlvii. n. 70. non video quod auctoritatis amittatoret Praelatos, qui, opportunitate circumstantiarum spectata, præviam genuflectere ante libiditum, quem plus iusto contumelias afficit; hæretique: Paræ, quod apud te excelsa Cognoscio me in correctione modum excessisse, verbositate nimium contumeliositatem fuisse, fateor, hæc tamen prælatum dedecore ob libiditum imprudentiam, aut perverciatam. Frequenter enim tam impudens est quorundam libiditum fons, ut contumeliam sermonia operat. Ceterum si libiditum offensi prudentes sint, & p*i*, & evangelicæ legis periti; Praelatos non solum non minuet apud ipsos auctoritatis gradum, veniam petendo, & se coram illis humiliando; sed eos mirum in modum roborabit, atque obsequentes erga superiores efficiet. Hoc exemplo illi docti cautores in posterum erunt, ut abstant a quacumque inscandali occasione danda Praelatis.

VIII. Disputant Theologi, sufficiens ne semper sit satisfactio pro quacumque iniuria, etiam gravissima, venit petitio? Alapam viro nobili impiegit homo plebeus. Plene satisfactio, si veniam polulet? Adfirmant Lessius, Bonacina, Trullenchus, & alii. Verum lumen ipsum nature ostendit, satisfactioem quamlibet æquare debere iniuriam, dampnumque, sive in fama, sive in bonis fortune irrogatum. Petido venit necessaria & sufficiens est, si verbis contumeliosis offendit hominem tibi parum, aut non valde digniorum. Quis autem dixerit ad nihil aliud amplius prælandum te adhiberi, si alapa, aut fuste

per-

perculseris nobilem, superiorem, Praelatum, vel atrocissimis conviciis eundem affeceris? Vera ergo sententia est, iniurie gravitati qualitate respondere satisfactioem debere. Igitur ultra venit petitionem, que pro minori iniuria necessaria & sufficiens esset, flectere genia, manus iungere, cervicem demittere, supplices porrigere preces iniuriator debet, plus minive, prostantior prudentum vilum fuerit. Quæ enim mensura conviciatorum proximum oppellit, eadem debet illi compensationem præbere. Quilibet satisfactio exhibita, sive pro damno pecuniarum, sive pro læsione famæ, respondere debet diffamationi, & dampno temporali. Quidni ergo satisfactio pro læsione honoris æquate iniuriam debebit?

IX. Hæc satisfactio exhibenda ab iniuriatore est, etiam si offensus illum non polulet, nec indicit sententia ad eundem exhibendam compellat. Nec sibi persuadere conviciator debet, se ab hoc onere satisfaciendi solutum esse, eo quod offensus familiariter secum convenerit. Nam familiaris conviciator, licet non sufficit ut dicatur remissum esse debium, non sufficit ut dicatur remissum esse debium non iuratum. Præterea quia offensus legem evangelicam impiet dimittendi iniurias, & bonum pro malo reddendi, ideo ne conviciator liber erit ab implendo præcepto evangelico relaxandi bonorum lætium, & se cum offenso reconciliandi? Accedit quod, licet offensus ex corde condonet iniuriam, ut debet, converteriturque familiariter cum offenso, non hinc tamen sequitur, ipsam renuntiare tibi exigenda satisfactioem. Nam lex evangelicæ, que præcipit iniurias remittere, minime vetat exigere compensationem iniurie ab offensore irrogatæ.

CAPUT XII.

De restitutione famæ per detractioem, vel calumniam ulsuratæ.

I. DE restitutione rerum fufe in præfatu de iniuria dicturus sum. In præfatu solius famæ restitutionem explicandam aggredior. Primum omnium notio restitutionis præire debet. Hæc parvo est eius finitio, quam S. Thomas tradit 2. 2. q. lxxi. art. 1. Restitue nihil aliud esse videtur quam reituo aliquid statere in possessorem, vel dominum rei sue. Et ita in restitutione attenditur æqualitas iniurie secundum recompensationem rei ad rem: quod pertinet ad iniuriam

commutativam. Et idcirco restituendi aliquid commutative iniuria, quando scilicet res unius ab alio habetur vel per voluntatem eius, sicut in mutuo, vel deposito, vel contra voluntatem eius, sicut in rapina, vel furto.

II. Hanc restitutionem necessariam esse ad salutem assequendam, evincit Doctor sanctus art. 2. ubi primum profert auctoritatem S. Augustini ex epist. clxxi. alias liv. ad Macedonium, que refertur xiv. quest. vi. cap. v. *Redi sine aliena, propter quam peccatum est, reddi possit, & non reddatur, peccatum non agit, sed simulatur. Si autem peccatum agit, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum; sed (ut dicit) cum restituatur ablatum, non dicitur, pendente ab actu exteriori, ut restituatur, baptizatus, & cetera id genus, que non sunt in hominum potestate, non est necesse ut semper ponantur re, quia semper fieri id nequit; sed lat est ea voto, licet voluntate cupere.*

III. Convenit penes omnes, non minus famam quam bonorum, seu divitiarum necessariam esse restitutionem. Porro detractor duo bonorum genera rapere potest. Alterum semper aufert, nempe famam; alterum quandoque, nempe bona temporalia, quorum iactura infamiam conlequitur. Hæc duo bonorum genera restituere debere ex iustitia detractorum, afferunt omnes, quando iniuria detractioem eadem proximo rapaverit. Id solum in discretionem vocari possit, sit ne necessaria restitutio, quando abique culpa detractoris hæc damna proximo passus fuerit. Sit igitur

IV. Quest. I. Qui alium inadvortenter, seu materialiter, infamavit, obnoxius ne restitutioni est tum famæ, tum divitiarum que hinc consequuntur? Resp. Contingit interdum bonam fidem, & præter voluntatem te alium infamare, ut quando crimen narras, existans esse publicum, quod non est; vel credens esse verum, quod aliquando est falsum; vel putas defectum esse parvi, aut nullius momenti, & hique similibus modis; vel denique ex mendis, lubricatione, & lingue facilitate, ac invincibili ignorantia felus patefecisti. Communis, & vera sententia est, te iniuria lege devinctum esse famæ restitutioni continuo ac licet lætam a se fuisse proximi famam. Si enim, cum primum tibi infamatio proximi consistat, restitutionem negligas; illico prava voluntate perlitis in alterius famæ detentione. P. Claudius La-Croix Lib. III. par. 11. n. 1243. refert Bonampem, Hannoldum, Ste-

phia-

phantum, & Dicitillium, afferentes hanc restitutionem lege tantum caritatis, secus iustitiae, necessarii *probabiliter* esse: quoniam opinionem cum non rejiciat P. La-Croix ut improbabili, uti Probabilium sequendam lectoribus suis relinquat; quamvis ipse contrarium defendat. Nos vero, ut salam, & improbabiliem, perflatam opinionem repellentes, cum communi Theologorum sententia dicimus, vi iustitiae re ad restitutionem esse ad hanc restitutionem. Neque est quod nomen restitutionis cavillaris, nempe hanc christianam in illa rei acceptione, aut ex re accepta, aut ex contractu; hic autem neque contractum esse, nec inultum acceptationem, nec rem acceptam. Nam, si sciens a te factam famam lesionem, illam non reparas, cum possis, rem acceptam inultu retines. Infamia non retinetur manibus, ut pecunie, sed voluntate. Cum tibi contigit obcurari a se fuisse famam proximo, & cum resurgere in illum, a quo detecti, gradum voluntate prava respicis; famam eius iniuste retines. Praecepit quippe res accepta, cum resque ibidetur famam. Porro lex iustitiae non solum vetat malum inferre, verum etiam malum continere. Obvia sunt exempla. Fortuito domum, legerem, aliaque bona incendis, voluntate omnino inculpata. Advertis te eadem bona incendisse. Nonne res omnium damnorum evades, si cum primum id adverteres, impedire damna negligeres? Eadem prout ratione reus alienae infamiae evadit, & restitutioni obnoxius, quoties eandem reparare, cum possis, omittis. Advertunt tamen, minorem esse obligationem famae restituendae in illo qui abique ulla culpa famam lesit, ac in illo qui iniqua voluntate eam abfuit. Hic cum gravi detrimento bonorum, famae, & etiam quandoque cum vitae dispendio famam restituere adstringitur; secus ille, sed tantum, cum commode possit, respectu infamiae, vel damnorum, quae abique culpa sua evenerunt. Nam respectu infamiae, & temporalium malorum, quae illius notitiam, & pravam restitutionis omissionem consequuntur, parus est cum iniquo detractore conditio. Si quis uni detraheret, & auditores intelligeret de alio, lege iustitiae deberet detractor palidum clamare.

V. Quae II. *Infamator tenetur ne famam restituere tantum coram suis auditoribus, an etiam coram illis quibus isti malum enditum manifestant?* Resp. P. Batembau per accidens excusat detractorem a restitutione famae coram auditoribus mediatis, ut

vocant: tum ob moralem impossibilitatem, tum quod, dum se retractat coram auditoribus immediatis; tacite committit istis, ut hanc retractionem aliis indicent, si quibus forte revelaverint detractionem auditam. Idque praxis Confessoriarum confirmat. P. Claudius La-Croix, eiusdem P. Batembau commentator, scribit *Lib. III. part. 11. n. 1242. probabiliter* esse quae docet P. Batembau, sed probabiliter dicendum esse, ut sequitur. Si detractor famam lesit coram auditoribus, quos praevideat aliis revelationis crimen detectum; tunc tenetur coram illis etiam auditoribus mediatis se retractare; si auditores immediati id praeslare noluerit, aut negligenter. Si contra praevident praesumptum detractor, suos auditores immediatos nemini manifestatos delictum; tum liber est a retractione coram auditoribus mediatis. Haecque sententia communis est. Sed P. La-Croix problemum vacando sententiam Batembau, quam etiam docet Lugo *Tom. I. de iust. disp. v. sec. 1. n. 39. vi. l. i.* Probabiliter licitam in praxi proponit suis lectoribus. Probabiliter quoque appellant hanc opinionem Salmaticensis *sc. XIII. cap. IV. punct. 9. n. 123.* Illud apud omnes convenit, ad impossibile teneri neminem. Alterum quoque certum esse debet, nempe omni meliori modo, quo fieri potest, famam esse restituendam. Qui coram aliis detrahit, raro, attenta hominum infirmitate, & vehementi in hoc vitium propensione, praesumere prudenter valet, hoc non esse aliis idem crimen revelaturus. Idque experientia compertum est. Quare, si illi non se retractaverint, tenetur detractor primum, cum moraliter possit, se coram auditoribus etiam mediatis retractare. Qua enim lege liberat ab hac retractione est valet? Sua detractione in causa fuit ut alii crimen evulgarent: quia, ut dixi, spectata hominum live infirmitate, live malitia communitate id accidit. Ut negligenter debuit implere. Detractor potest damnatum reparare, ut supponimus. Cur ergo ab hoc onere liber erit? Qui in alicuius agro segeti ignem applicat, integri damni reus est, si priores succense partes alias comburant. Utique dispar ratio est: ignis enim naturalis semel applicatus necessario agit; ignis vero semel applicatus non nisi hominum prava voluntate propagatur. At, quando detractor praevideat, ut praevideat potest, & tenetur, ignem hunc concremuratum apud plurimos fratris sui famam, iam causa voluntaria est totius damni. Spectanda tamen circumstantiae sunt, & moralis possibilitas restitutionis.

Si

Si detractor sub secreto alicui manifestasset delictum, & hic arcani violator aliis revelasset; tum liber ille esset a retractione coram auditoribus mediatis: quia omnino praeter illius voluntatem malum accidisset. Verum hoc etiam in casu, si commode reparare detractor malum posset, caritatis lege videtur id praeslare debere: quia semper verum habet quod, si ille siluisset, proximus non succubisset infamiae.

VI. Quae III. *Iniquus detractor tenetur ne peccet restitutionem famae temporalia damna restituere?* Resp. Damna temporalia consequi diffamationem possunt bifariam. Per accidens; nempe non vi diffamationis, sed ex alia causa. Impositi Titio furtum, sacrilegium &c. Ille in desperationem actus, laqueo se se suspendit. Mors illa non proficiscitur ex diffamatione, sed ex prava voluntate diffamati. Alia conueniunt per se. V. g. Detexisti inisse, vel impositi Petro furtum. Ad tribunal traducitur: plura expendit, ut se defendat: damnatur ut reus. Omnia haec damna compensare adstringens. Capitale crimen affligit Sempronio, ob quod capitis pena plebitur. Ex damna relaxare teneris, ac si fosses reple homicida: quoniam tua iniuria detractori causa fuit eiusmodi malorum. Et qua ratione teneris compensare damna ex iniuria tua detractione positive derivata, eadem asstringens relaxare bona quae sunt tum detractionem infamatae non est affligens. Ob tuam detractionem iniustam Petrus reclusus est ab illo beneficio, gradu, & dignitate, quibus a nostris contrahendis &c. Tu debes relaxare omnia haec damna; non quidem in totum, sed in partem, iuxta arbitrium viri prudentis, plus vel minus, prout maior aut minor erat confectionis fiducia. Quod intelligendum est, dummodo diffamatus dignus fuerit officio, gradu, & dignitate. Si enim indignus fuisset, sola esset fama restituenda.

VII. Quid, si crimen narratum verum sit? P. Dominicus Soto, Bonacina, Trullenchus, Lessius probabiliter reputant opinionem negantem necessitatem integre restitutionis damnorum, quando crimen occultum revelatum verum sit. Quoniam omnia damna in integrum restituere tenetur ille solus qui calumniator, seu fallum crimen imponit. Ergo qui verum crimen revelat, partem tantum relaxare debet. Nam minus debet verum occultum delictum detegere quam fallum imponere. Ergo revelator veri delicti minus restitutionis debitum contrahit quam

calumniator. Accedit quod damnum infamatum, non ex sola revelatione, sed ex ipso vero delicto sequitur.

VIII. Contraria sententia communis est, & vera. Quandoquidem manifestatio delicti occulti, tunc est, integre est damnorum causa. Quandoquidem delictum, quamquam verum, occultum manet, nisi damni inferat auctori: talis delicti. Ergo manifestatio est tota, & unica causa damnorum quae patitur infamatus. Delictum enim occultum, ut occultum, respectu damni inferendi non plus nocet, quam si non esset. Ergo sola manifestatio est tota causa civiliumque damni, cui subiacet infamatus. Utique minus peccatum peccat qui revelat crimen verum occultum, quam qui affligit fallum. At, ad malum inferendum quod attinet, perinde ambo se habent.

IX. Quae III. *Detractore ante restitutionem damnata, transit ne ad heredes famam restituendam obligatio?* Resp. Communis sententia distinguit. Restituenda famae omnis extinguitur morte detractoris: debitum enim redintegrandae famae personam afficit detraherentis. Haec substantia, evanescit omni obligatio. Simili ratione non tenentur heredes implere vota personalia defunctorum. Restitutio contra damnorum quae diffamationem consequuntur, ad heredes transit ob oppositam rationem, quod nempe haec restitutio afficit non personam, sed bona eidem persone. Quapropter haec bona cum hoc gravamine, & pensione transeunt ad heredes: qui, sicuti alia defuncti debitas, ita & istud solvere tenentur. Si vero qui diffamatus fuit, mortem obiit, redintegrandus est in suam famae possessione: quamvis enim sit mortuus, tunc retinet ad famam suam; idcirco illi soli restituenda est, si laesa fuit. Haec omnia communia sunt, & obvia, quae maiorem non polent explicationem.

CAPUT XIII

De modo quo restituenda fama est, sive per calumniam, sive per detractionem deintegrata.

I. Debitum restituenda famae peritum omnibus est. Modus quo illud solvendum sit, difficultatem non leviem in praxi habet. Antequam quae committit Theologi docent, retero, doctrinam S. Thomae praemittere iuvat. Haec potro scribit Angolicus 2. 2. quae. lxxii. art. 2. ad 2. *Aliquis potest alicui famam tripliciter offerre. Uno modo verum dicendo, & iuste; puta, cum aliquis*

phantum, & Dicitur, afferentes hanc restitutionem lege tantum caritatis, secus iustitiae, necessarii probabiliter esse: quoniam opinionem cum non rejiciat P. La-Croix ut improbabilem, uti Probabilium sequendam lectoribus suis relinquat; quamvis ipse contrarium defendat. Nos vero, ut saltem, & improbabilem, perflatam opinionem repellentes, cum communi Theologorum sententia dicimus, vi iustitiae re ad restitutionem esse ad hanc restitutionem. Neque est quod nomen restitutionis cavillaris, nempe hanc Christianam in illa rei acceptatione, aut ex re accepta, aut ex contractu, hic autem neque contractum esse, nec inultum acceptationem, nec rem acceptam. Nam, si sciens a te factam famam lesionem, illam non reparas, cum possis, rem acceptam inultu retines. Infamia non retinetur manibus, ut pecunie, sed voluntate. Cum tibi contigit obcurari a se fuisse famam proximo, & cum resurgere in illum, a quo detecti, gradum voluntate prava respicis; famam eius iniuste retines. Praecepit quippe res accepta, cum resque ibidetur famam. Porro lex iustitiae non solum vetat malum inferre, verum etiam malum continere. Obvia sunt exempla. Fortuito domum, legerem, aliaque bona incendis, voluntate omnino inculpata. Advertis te eadem bona incendisse. Nonne res omnium damnorum evaderes, si cum primum id adverteres, impedire damna negligeres? Eadem prout ratione reus alienae infamiae evadit, & restitutioni obnoxius, quoties eandem reparare, cum possis, omittit. Advertunt tamen, minorem esse obligationem famae restituendae in illo qui abique ulla culpa famam lesit, ac in illo qui iniqua voluntate eam abfuit. Hic cum gravi detrimento bonorum, famae, & etiam quandoque cum vitae dispendio famam restituere adstringitur; secus ille, sed tantum, cum commode possit, respectu infamiae, vel damnorum, quae abique culpa sua evenerunt. Nam respectu infamiae, & temporalium malorum, quae illius notitiam, & pravam restitutionis omissionem consequuntur, parus est cum iniquo detractore conditio. Si quis uni detraheret, & auditores intelligeret de alio, lege iustitiae deberet detractor palidum clamere.

V. Quae II. Infamator tenetur ne famam restituere tantum coram suis auditoribus, an etiam coram illis quibus isti malum enditum manifestant? Resp. P. Batembauz per accidens excusat detractorem a restitutione famae coram auditoribus mediatis, ut

vocant: tum ob moralem impossibilitatem, tum quod, dum se retractat coram auditoribus immediatis; tacite committit istis, ut hanc retractionem aliis indicent, si quibus forte revelaverint detractionem auditam. Idque praxis Confessoriarum confirmat. P. Claudius La-Croix, eisdem P. Batembauz commentator, scribit *Lib. III. part. 11. n. 1242. probabilis esse quae docet P. Batembauz, sed probabilis dicendum esse, ut sequitur.* Si detractor famam lesit coram auditoribus, quos praevideat aliis revelationis crimen detectum, tunc tenetur coram illis etiam auditoribus mediatis se retractare; si auditores immediati id praeslare noluerit, aut negligant. Si contra praevident praesumptum detractor, suos auditores immediatos nemini manifestatos delictum; tum liber est a retractione coram auditoribus mediatis. Haecque sententia communis est. Sed P. La-Croix problemam vacando sententiam Batembauz, quam etiam docet Lugo *Tom. I. de iust. disp. v. sec. 1. n. 39. vi. l. i.* Probabiliter licitam in praxi proponit suis lectoribus. Probabiliter quoque appellant hanc opinionem Salmaticensis *sc. XIII. cap. IV. punct. 9. n. 123.* Illud apud omnes convenit, ad impossibile teneri neminem. Alterum quoque certum esse debet, nempe omni meliori modo, quo fieri potest, famam esse restituendam. Qui coram aliis detrahit, raro, attenta hominum infirmitate, & vehementi in hoc vitium propensione, praesumere prudenter valet, hoc non esse aliis idem crimen revelaturus. Idque experientia compertum est. Quare, si illi non se retractaverint, tenetur detractor primum, cum moraliter possit, se coram auditoribus etiam mediatis retractare. Qua enim lege liberat ab hac retractione est valet? Sua detractione in causa fuit ut alii crimen evulgarent: quia, ut dixi, spectata hominum live infirmitate, live malitia communitate id accidit. Ut negligant debitum suum implere. Detractor potest damnatum reparare, ut supponimus. Cur ergo ab hoc onere liber erit? Qui in alicuius agro segeti ignem applicat, integri damni reus est, si priores succense partes alias comburant. Utique dispar ratio est: ignis enim naturalis semel applicatus necessario agit; ignis vero detractionis non nisi hominum prava voluntate propagatur. At, quando detractor praevideat, ut praevideat potest, & tenetur, ignem hunc concremuratum apud plurimos fratris sui famam, iam causa voluntaria est rotius damni. Spectanda tamen circumstantiae sunt, & moralis possibilitas restitutionis.

Si

Si detractor sub secreto alicui manifestasset delictum, & hic arcani violator aliis revelasset; tum liber ille esset a retractione coram auditoribus mediatis: quia omnino praeter illius voluntatem malum accidisset. Verum hoc etiam in casu, si commode reparare detractor malum posset, caritatis lege videtur id praeslare debere: quia semper verum habet quod, si ille siluisset, proximus non succubisset infamiae.

VI. Quae III. Iniquus detractor tenetur ne peccet restitutionem famae temporalia damna restituere? Resp. Damna temporalia consequi diffamationem possunt bifariam. Per accidens; nempe non vi diffamationis, sed ex alia causa. Impositi Titio furtum, sacrilegium &c. Ille in desperationem actus, laqueo se se suspendit. Mors illa non proficiscitur ex diffamatione, sed ex prava voluntate diffamati. Alia conueniunt per se. V. g. Detexisti inisse, vel imposuisti Petro furtum. Ad tribunal traducitur: plura expendit, ut se defendat: damnatur ut reus. Omnia haec damna compensare adstringitur. Capitale crimen affligit Sempronio, ob quod capitis pena praesertitur. Ex damna relaxare teneris, ac si fosses replete homicida: quoniam tua iniuria detractori causa fuit eiusmodi malorum. Et qua ratione teneris compensare damna ex iniuria tua detractione positive derivata, eadem asstringitur relaxare bona quae sunt tum detractionem infamatae non est affligit, sed tum detractionem iniustam. Petrus reclusus est ab illo beneficio, gradu, & dignitate, quibus a noxiis contrahendis &c. Tu debes relaxare omnia haec damna, non quidem in totum, sed in partem, iuxta arbitrium viri prudentis, plus vel minus, prout maior aut minor erat confectionis fiducia. Quod intelligendum est, dummodo diffamatus dignus fuerit officio, gradu, & dignitate. Si enim indignus fuisset, sola esset fama restituenda.

VII. Quid, si crimen narratum verum sit? P. Dominicus Soto, Bonacina, Trullenchus, Lessius probabiliter reputant opinionem negantem necessitatem integre restitutionis damnorum, quando crimen occultum revelatum verum sit. Quoniam omnia damna in integrum restituere tenetur ille solus qui calumniatur, seu fallum crimen imponit. Ergo qui verum crimen revelat, partem tantum relaxare debet. Nam minus debet verum occultum delictum detegere quam fallum imponere. Ergo revelator veri delicti minus restitutionis debitum contrahit quam

calumniator. Accedit quod damnum infamatum, non ex sola revelatione, sed ex ipso vero delicto sequitur.

VIII. Contraria sententia communis est, & vera. Quandoquidem manifestatio delicti occulti, tunc est, integre est damnorum causa. Quandoquidem delictum, quamquam verum, occultum manet, nisi damni inferat auctori: talis delicti. Ergo manifestatio est tota, & unica causa damnorum quae patitur infamatus. Delictum enim occultum, ut occultum, respectu damni inferendi non plus nocet, quam si non esset. Ergo sola manifestatio est tota causa civiliumque damni, cui subiacet infamatus. Utique minus peccatum peccat qui revelat crimen verum occultum, quam qui affligit fallum. At, ad malum inferendum quod attinet, perinde ambo se habent.

IX. Quae III. Detractore ante restitutionem damnata, transit ne ad heredes famam restituendam obligatio? Resp. Communis sententia distinguit. Restituenda famae omnis extinguitur morte detractoris: debitum enim redintegrandae famae personam afficit detraherentis. Haec substantia, evanescit omni obligatio. Simili ratione non tenentur heredes implere vota personalia defunctorum. Restitutio contra damnorum quae diffamationem consequuntur, ad heredes transit ob oppositam rationem, quod nempe haec restitutio afficit non personam, sed bona eidem persone. Quapropter haec bona cum hoc gravamine, & pensione transeunt ad heredes: qui, sicuti alia defuncti debitas, ita & istud solvere tenentur. Si vero qui diffamatus fuit, mortem obiit, redintegrandus est in suam famae possessione: quamvis enim sit mortuus, tunc retinet ad famam suam; idcirco illi soli restituenda est, si laesa fuit. Haec omnia communia sunt, & obvia, quae maiorem non polent explicationem.

CAPUT XIII

De modo quo restituenda fama est, sive per calumniam, sive per detractionem deintegrata.

I. Debitum restituenda famae periculum omnibus est. Modus quo illud solvendum sit, difficultatem non leviem in praxi habet. Antequam quae committit Theologi docent, retero, doctrinam S. Thomae praemittere iuvat. Haec potro scribit Angolicus 2. 2. quae. lxxii. art. 2. ad 2. *Aliquis potest alicui famam tripliciter offerre. Uno modo verum dicendo, & iuste; puta, cum aliquis*

quis crimen alienius peccatis oritur debito ser-
uato: & tunc non tenetur ad restitutionem
famae. Alio modo falsum dicitur, & non te-
netur restituere famam, consuecndo, se falsum
dixisse. Tertio modo verum dicitur, sed ini-
uste: puta cum aliquis prolixius et alterius
contra ordinem debuit: & tunc tenetur ad
restitutionem famae, quantum potest, sine vana
dilatatione: ut patet quod dicitur se male dixisse,
vel quod falsum cum diffamauerit: vel
si non possit famam restituere, debet ei aliter
recompensari.

II. Summius perpendenda sunt illa ver-
ba, quantum potest, quorum sensus est, omni
modo quod fieri potest, restituendum
esse famam: quod & Caietanus in commen-
tariis ad hunc articulum animaduertit. Cir-
cumstantiae omnes spectandae sunt, & ea se-
condum ad restitutionis ratio quae expedien-
tior indicatur proximis fauere redintegranda.

III. Porro, ut scilicet duo modi ab An-
gelico propostis explicentur, de secundo ali-
quid dicendum occurrat. Qui itaque aliter
calumnias est, falsum crimen imponendo,
debet se retractare, testando se falsum dix-
isse. Si aduertat inefficacem esse, & lan-
guagium hanc simplicem retractationem, quod
auditores fidem adhiberi non sint, addere
iuramentum debet: quoniam caritatis, & ius-
titiæ lege omnia tentare debet, ut in primi-
nam famam fratrem suum restituat. Quod
si nec iurata retractationis fidem adhibere au-
ditores vellent, aliquid contendunt aliter
telles esse. Negant alii quia, si retractatio
non, & iuramentum credere nolint, aliter
peruicaces, & obliuiscuntur maliuæ tribuendam
est. Tunc, & verum dicendum, hoc est cir-
cumstantiis pendere. Si detractor deprehendat
testium confirmationem medium fore va-
lidum ad delendam e mente auditorum infamia
maculam, sua calumnia partem; testem
etiam adhibere debet, ut illius principii D.
Thomae quod restitueret, quantum potest,
Bebet. Si contra prudenter iudicet nec ius-
titiæ assertioni, nec testium confirmationi au-
ditores suos fidem adhibitoris; tum ad id
non tenetur: quia tum tota calumnia ini-
quitas recidit in peruicaces, & obliuiscunt au-
ditores.

IV. Restitutio famae denigrata manifesta-
tione veri criminis illa est quae tale facit
negotium, ut varia sint Theologorum placi-
ta. Modus quem pro hac restitutione S. Tho-
mas assignat, hic est: *Dicit, se male dixisse,
vel quod iniuste eum diffamauerit: vel, si
non possit famam restituere, debet ei aliter re-*

compensare. Salmanticensis tract. xiii. §. 10.
quod d. v. v. v. animaduertens cum Le-
desma, ad hunc Thomae; hunc restituendi
modum, D. Thomae tempore consuetum fuisse,
quando homines simplices erant; mir-
rurque in malitia exercitati: leuis in ier-
entiam. Homines enim huius temporis callidi,
& vasi, ac in omni malitia nequissimi eru-
diti, ex hoc retractationis modo potius con-
firmantur in peruersione diffamati. Colligit
enim detractorem, litulus conscientiae pericu-
tum, se se retractare: & cum audierint illam
dicentem, se male, vel iniuste proximum
diffamasse, inferunt verum esse quod reue-
lit. Hic sunt verba Salmanticensium. Sed
hic modus, ut notant Caietanus, & Lesi-
ma, & communiter Thomistae, illo tempore D.
Thomae sufficiens erat, quando non tanta ma-
litia erat in mundo. Ceterum, quia malitia
tunc, & plures ex illo modo potius col-
ligunt detractorem verum dixisse &c.

V. Secundus modus, quem Caietanus in
cit. art. 2. assignat, est, quod, si restitutio
descripto modo facta nocuumtum sit illa-
tione infamato, omittenda sit, ut inutilis;
& melius sit, opportunitate oblata, & animi
lententia laudibus effere infamatum, illius
virtutes deprecitare, & quod fieri potest,
in priorem famam gradum reducere. Qui mo-
dus optimus est, & ad ipso D. Thomae in-
dixit illis verbis, quantum potest. Verba
proxime relata D. Thomae formulam unum
retractationis prouidit, ut illa variis, si licet
in opportuna, & congrua cogitans. Ceterum
hic ob auditorum viciuism minus apta
hanc retractationis ratio diiudicatur, tunc, in-
quit Doctor sanctus, restituitur quantum
potest.

VI. Salmanticensis loc. cit. num. 131. sub-
dit tertium modum adhibendi modum, quando
duo recentis minus apti indicentur. Modus
ille eiuismodi est. *Detractor testatur, se uici-
uissse quod dicit, se aegrum fuisse, & falsum
dixisse illa vel illa forma: Quando il-
lud dixi, putabam me verum dicere; sed re-
melius inspecta, reperio me falsum dixisse.*
Aduertunt, gravissimos Theologos hanc re-
tractationis formulam improbare, utpote appet-
tus mendacitatis sciantem. Quoniam, dum de-
tractator dicit, se falsum dixisse, se mentium
fuisse revelando delictum verum proximi,
mendacium profert. Significat, quamvis licitum
sit interdum aequiuocationibus uti, num-
quam tamen mendacium permissum est.
Mendacium autem est contra mentem res,
seu quidquam ore enuntiare quod contra-
rium

riam sit menti vero adherenti. Porro, dum
detractor crimina verum reuelat, sane con-
tra mentem non vit, sed secundum mentem:
sciebat enim verum esse delictum, quod
enuntiauit. Ergo, dum in retractatione dicit,
*se mentium fuisse illud crimen manifestan-
do, patentiolum mendacium profert.* Sic do-
cent, ut referunt ipsi Salmanticenses, Domi-
nicus Soto Lib. IV. qu. vi. art. 3. ad 4. Cai-
etanus 2. 2. qu. lxxi. art. 2. ad 2. Bannez
2. 2. qu. lxxi. art. 2. dub. 8. concl. 3. §. 3.
Aragon 2. 2. qu. lxxi. art. 2. Syluester 2. 2.
qu. lxxi. art. 2. qu. lxxi. art. 2. Syluester 2. 2.
qu. lxxi. art. 2. qu. xxxi. Bonacina disp.
17. qu. 10. par. 15. n. 2. Toleus Lib. V.
cap. lxxi. n. 4. Arrilla verbo Restitutio n.
41. Syluester verbo Mendacium verb. Iuram.
& plures alii apud Dianam.

VII. Hæc sententia minime aridet Sal-
manticensibus, neque eidem Iulzgrati S. Tho-
mas contendant. Ad hanc vero confutandam
talem extorantur distinctionem loc. cit. num.
132. 1. Aliud est (ingunt) quod cum men-
tium dacio non possit famam aliorum diffamator
restituere (quod omnes Catholici asse-
runt; cum mendacium sit ex his malis que
nulla ratione honestati possunt) aliud, quod
dicendo in nostro caso, se falsum dixisse,
se esse mentium esse mentium. Viciu-
mum, dicit non aliter secundum, sed non
uemo negat, si non aliter secundum, sed non
esse mendacium, eius doctrinæ valde con-
forme est; nam L. Part. quest. xvii. art.
2. ait: *Ipse peccata falsitates dicuntur in
Scripturis; & scilicet Psal. vi. Ut quid dili-
genter uisitantur, & queritis mendacium?*
Igitur, cum iniuste detractor, est verum
dicat, detrahendo peccauerit, non menti-
tur, si dicit, se falsum, aut mendacium
dixisse, cum omne peccatum secundum Scri-
pturas sit mendacium.

VIII. Hanc sententiam ex insinuito consu-
tavi in secundum Decalogi mandatum. Pau-
ca nunc me expediam. Tempore S. Tho-
mæ, inquit citati Theologi, minor erat
malitia hominum, crevit autem hæc in-
imendum ætate nostra. Dicamus ergo, cum
hominum malitiam crevisse quoque plurimum
Theologorum accipit, & subtilitatem. Maior
tempore S. Thomæ hominum sinceritas,
maior & Theologorum candor. Veteratores
facti nunc homines sunt; & faciores, uer-
tutiorisque iuniores aliqui. Casuiste eualetur.
Hanc tamen iuniorum doctrinam conceptis ver-
bis improbat Doctor sanctus tum 2. 2. qu. lxxi.
art. 2. ad 2. Tertio modo verum dicitur, sed
iniuste; puta, cum aliquis credit crimina alie-

riam contra ordinem debuit; & non tenetur
ad restitutionem famae, quantum potest, sine
mendacio tamen: tum in VI. Sent. dist. xlv.
q. 11. art. 3. quæstione. 2. ad 1.5. item in
dilatatione infamati hoc fecerit, iniuste auferit,
etiam si verum sit quod dicit; & tunc tenetur
ad famam restitutionem, vel dicendo se falsum
dixisse, si falsum dicit; vel quocumque alio
modo, non mentiendo, si verum dicit; sine
hoc tamen quod se verum non dixisse dicat:
quia non debet alterius famam cum menda-
cio restituere.

IX. Conlatentur nunc formulæ quas pro
retractatione assignant in proposita questione
docti iuniores, cum formulis quas D. Tho-
mas probat. Salmanticenses cum pluribus
aliis Probabilibus docent, posse, & debere
detractorem testari, se falsum dixisse, se er-
rasse, se mentium esse, se uiciuissse quod di-
xit. Sanctus Thomas conceptis verbis quod di-
xit. Tenetur docet in duobus adductis textibus,
& maxime in secundo, ubi inquit: *Sic hoc ta-
men quod se verum non dixisse dicat: quia
non debet alterius famam cum mendacio res-
tituere.* Salmanticenses in Veneta editione an-
ni 1728. quæ uxor, mutilam offerunt hunc S.
Thomæ textum, nam omittit est particula
illa *non*, in illa pericula, *Sic hoc tamen quod
se verum non dixisse dicat.* Sic enim legitur
apud eundem; *Sic hoc tamen quod se verum
dixisse dicat.* Aperte ergo S. Thomas, &
tanta perpicacitate docet, non posse detra-
ctorem asserere, se falsum dixisse, aut verum
non dixisse, quando reple verum crimina sunt,
ut nulla queat tergiversatione eludi.

X. Quæ contra obicitur ex Scriptura,
vana profertur sunt, uidelicet peccatum in Scri-
ptura mendacium appellari, ut Hierem. viii.
*Omnes apprehenderunt mendacium, id est pec-
catorum; & intra: A Propheta usque ad Sa-
cerdotes omnes fecerunt mendacium, hoc est pec-
catorum.* Et tandem Marti xv. *De die autem
illius nemo scit, nec Filius hominis, hoc est ad
reuelandum.* Cedo. Latebant ne hæc
omnia S. Thomam? Nemo id dixerit. Et
tamen docet, detractorem non posse asserere,
se falsum dixisse, dum crimen verum
reuelat: quia non debet alterius famam cum
mendacio restituere. In certis ergo Anglicis
libris, detractorem mendacium profert, si
dicit, se esse, non dixisse. Si aliquo modo
de mendacio purgari hæc verba possunt be-
neficio aequiuocationum; & amphibologia-
rum, hoc ne ignorat Aguirre? Nonne
hanc nostram questionem verat omnibus ci-
cumstantiis uisitant?

XI. Clarus mens Angelici expositor. Supponit ille, detractorem in fame restitutionis mendacium proferre posse. Quare ad advertendum, quia alia via mentiri habet in causa detractoris, potest, nisi dicendo, *Se verum non dixisse, quod verum fuit; se mentum esse*, quando coarctat verum dicit? Ergo aut querere advertari debent, detractorem posse in fame restitutionis mendacium proferre; aut concedant necesse est, mendacium evitandum, dum asserit esse factum quod verum est, & ut verum, a se cognitum saltem, enuntiat. Quod mendacium Scriptura peccatum vocet, ideo ne inferat, mendacium me dicere, dum alio, Peccatum commisit hoc mendacium, seu peccatum, quod revera commisit? Si hoc vera tenent, actum esse de humana cogitatione. Quare nihil inepsius dici potest quam eiusmodi restitutiones mentales formatæ, & verba amittente significaciones formales, quia id expedit bono communi; cum immo, admittit recensionum doctrinam, omne civile commercium perturbetur. Hæc unumquodque doctrinam de mendaciis familiaris est doctrinæ de iuribus. De dogma catholicum, omnes detestantur iuram sine eam paupere, sine cum dicitur. At iuram hæc vitæ unquam in humano commercio reperitur: ut palam fiet, dum hæc perdifficilem materiam explicabo. Sic mendaciæ detestantur. Mendacium proferre, ut famam restituat, nullo modo detractor debet. At hic detractor in fame restitutionis mentiri nequit, quatenus ratione loquatur; ut ex recitatis formulis patet.

XII. Accedit hæc tertium modum a doctis inimicis, nempe a Villalobos, Savro, Navarro, Sanchez, Trullincho, Ledelma, Logo, Serra, Tamburino, aliisque excogitatum, ad finem intentionem non esse cateri meliorem. Si dicat detractor, se in male detraxisse Petro, se errasse manifestando illud delictum; alii audientes inferunt, verum fuisse crimen, & conscientia lancinante, fieri reprobationem. Ego, At, nonne verum Casus, sagacitate Casularum sectores idem profus colligunt, dum audiunt detractorem, dicentem, se mentum fuisse? Doctrina hæc sapientum iuniorum pericia iam omnibus facta est, nimirum in restitutione fame mendacium non esse mendacium.

XIII. Concludamus ergo, quod, sicut tempore D. Thome minor erat, adversariorum sententia, malitia, hominice simplices formularum præscripto a S. Doctore fidem adhibebant; ita tum Theologia simplicior, candidior, & sincerior erat, a vanis subtilitati-

bis immunitis, quæ mores hominum divine legi, non Dei legem moribus, & corruptis hominum subieciat.

XIV. Possit ergo mendaciis, si colligatur in præxi modus qui, spectatis circumstantiis, aptior indicatus fuerit. Si prudenter prævidetur, modum præscriptum a S. Thoma congruum esse, hic adhibetur. Si timetur, hunc modum in talibus circumstantiis obesse potius quam prodesse; restituatur, inquit, in domo Angelicus, quantum fieri potest: videlicet laudibus celebentur virtutes assensu, illius dotes, & prerogative prædentur, ac magna dextertate, subtili adulatore, extollantur. Hic modus, omnibus spectatis, si veritate, prudentiæ, & dextertatis legibus directus sit, haavior, facillior, & securior erit ab omni periculo, vel excitandi recordationem oblitio criminis, vel confirmandi auditores in prava persuasione. Hinc colligis, quam periculosum sit crimen illud. Ex difficillimo medicinæ usi disce cultiores linguam tuam ab hoc morbo. Lingua clavus est humane veritatis, inquit S. Jacobus. Si clavus ille fractus sit, nullique coercitus habentur, continuo naufragio cyraba peribit.

CAPUT XIV.

De causis in fame restitutionis excusantibus, & positionibus de omnia infamie conceptione quoniam plures in veris definiunt.

I. Plures sunt causæ quas Theologi assignant pro excusatione a debito restituende fame. Prima est, quando obliqua culpa, & inutiliter famam prorsus laesam, ut quando peccatum revelatum fuit verum, & notorium iure, vel facto. Secunda est, si detractio fuit non contra iustitiam, sed contra caritatem tantum. Solo quippe inutiliter læso onus imponit restitutionis. Sic qui audit detractorem, non propter detractionem, sed tantum non retragatur, non peccat contra iustitiam, nisi fit superior; sed contra caritatem. Tertia, si peccatum leve fuerit, & non mortale. Venialis enim per se non inferunt grave restitutionis debitum. Quarta, si detractorem non sit confessa infamia. Quinta, si crimen quod tu narras, aut erat iam publicatum, aut brevi erat publicandum. Sexta, si audientes fidem non adhibeant; ac infamatus est iam antequam de simili crimine diffamatus. Septima, impossibilitas restitutionis. Hæc sunt generalis causæ quæ iuxta communem Theologorum sententiam excusant a fame restitutione. Ali-

qua

quæ nunc peculatas quæstionibus discutendæ sunt.

II. Quæst. I. Restitutio ut fama sit cum gravi detrimento, aut periculo? Resp. Duo distingui honorum genera solent. Spiritualia, quæ supremum locum, & temporalia, quæ inferiorem occupant. Hæc rursus in tres, videlicet dividuntur. In supremo ponuntur virtutes, corporis membra. In secundo honoris, & fama. In postremo divitiæ, seu quævisque prærio comparantur. Communis sententia est, non esse restituendam famam cum detrimento honorum superioris ordinis, etiam naturalis. Quare, si imminet periculum mortis, ferretur, restitutionis alicuius membri in fame restitutione, non urget restitutionis præceptum: quoniam fama est bonum inferioris ordinis ipsa vita. Num respectu alicuius viri ingenua iura interduci præferenda vitæ sit, alibi dicitur. Nunc absolute loquimur, & tandem ea quæ communiter eveniunt. Si tantum diffamatus in eodem periculo moris, aut servituti reperitur, tum detractor etiam cum periculo vitæ ad restitutionem fame esset obligatus: quia in pari causa innocens præferendus est reo. Crimen capitale impoñibile positum, qui propterea poena mortis placendus esse cum periculo mortis pendere adhiberi cogitur. Postior iure restituenda est fama cum dispendio pecuniarum, ita ut, si ad restituendam famam necessaria sit moderata pecuniarum summa, ea subeunda sit, ut fama restituatur. Quoniam, etiam si verum esset, famam pecuniam compensandam non videtur tenent omnes, expendenda pecunias esse, dum hæc conducunt ad fame restitutionem. Similiter in pari causa detractor tenetur cum propria fame detrimento alterius restituere famam. Quoniam ille alterum infamando ius amittit ad propriam famam in pari causa, in quo utriusque equalis conditio sit: quia tunc semper preferendus est qui infamatur, & vitæ sunt paria. Si vero detractor longe valde gravius infamam damnum fabrizet in fame restitutione, quam illud quod passus est diffamatus: tunc liber a restitutione, seu retradatione detractor esset. Contra tunc quippe onere non urget restitutionis præceptum; & infamatus inutiliter excuset restitutionem, quæ parum sibi prodesset, magno vero foret alteri nocuimento. Et hæc est communis ac probabilior opinio. Circumstantiæ tamen spectandæ semper sunt, præcipue personarum tum infamatoris, tum diffamati.

III. Quæst. II. Quando infamatus alia via

famam recuperaverit sanam, tenetur ne detractor ad restitutionem? Resp. Communis sententia negat. Quoniam si diffamatus in summum gradum restituatur laesæ, locus restitutionis nullus superest. Id patet in bonis fortunæ, Abiit illi pecunias aut aliquo. Si hæc dominus quacumque via adlocutus fuerit, non adhibetur ut eadem restituatur. Si ergo homo diffamatus, aut propria virtute, aut aliorum auxiliis, prius splendore fame restituitur; nihil inferiore compensationis onere memeri. Id solum notandum est, quod si tempore intermedio fidei diffamationis detrimento aliquod passus fuerit, & hoc non reparaverit, ut si privatus fuerit gradu, dignitate, officio, si expulsa fuerit; hæc omnia iuxta prædicta, vari arbitrium restituendum sunt. Pro infamia quoque quam passus est, tempore intermedio necessaria est æqua compensatio iuxta personam qualitatem, vel venie petitione, vel honorem, & laudem triumvando, aut aliquo alio liguo pro variate circumstantiarum. Similiter, si infamia oblivione antiquata omnino fuerit, nulla est restitutionis obligatio. In hac quippe hypothese restitutum non redderet famam, sed infamæ cicatricem iam obdusam refricaret. Tum vero dicitur infamæ oblivione scietæ, cum diffamatus peccatur, ut prius, suo gradu spoliatus, cum probabiliter preliumur, nullam in auditorium animis inherere malorum de illo persuasionem; nec opus est interrogantibus memoriam criminis sive veri, sive falso impacti renovare. Si tamen doctus sit, utrum in mente auditorum obduca irrogata diffamatio, tunc via subeunda est, & quod fuerit innocens exequendum. Summa opus est dextertate, & omnes circumstantiæ serio expendendæ sunt, ne in alterum extremum aut renovandæ infamam, aut negligendæ restitutionis impingatur. Tandem a restitutione excusatur, si delictum revelatum publicum factum sit. Si enim publicum fuerit, damum revelari, delictum, neque culpam, neque delictum restitutionis contraxisset. Eadem ergo ratione, a restitutione liber evadit, si post nam revelationem flagitium publicetur. Advertas tamen vellem, publicatio non debet dicitur fieri posse. Aut enim facta fuit vi tæ revelationis; & tunc omnino es restitutionis; & quidem gravissimæ; omnemque industriam adhibere debes ut hæc publicam diffamationem de melio tollas. Aut diffamatio abunde, quam ex tua manifestatione criminis, probata est: & hoc in causa præceptum restitutionis tunc non adstringit. Da-

ma tamen que tempore tui private diffamationis patris est offensiva, reticere debes, ut iam supra dictum est.

IV. Quæst. III. *Quædam fama restitui nequit, contingendum ut distinetur pecunia est?* Resp. Difficillimum in iuribus videtur Theologiae Salmanticæ adfirmari, sequentibus auctoritatibus. Antequam tamen rationes afferantur, nota præstat. Convenit gener omnes, ut restitui debere infamiam infamatorum compendiarum pecuniis, bonisque fortunæ, licet si dicitur contenta ad id adstringeretur; vel si cum infamato traditur inter, ut nempe hic ab infamatore dicitur, & quædam data recedat ab infamatore, ut exhibendi constitutum pecunia sumam. Item omnes adfirmant, debere infamatorum, si dicitur sit, pauper infamato congruam pecuniam summam elargiri, si quando tam gratam eidem sit facturum non videat, & fama restitui sit impossibilis. Id solummodo in dispositionem vocat; an, sententia iudicis, vel privato mutuo pacto gratæ, ex sola iustitia lege infamator adstringatur pecuniæ diffamationem compensare, quando impossibilis sit fame restitui.

V. Adfirmant sententia favere videtur D. Thomas 2. 2. quæst. lxxi. art. 2. ad 1. inquit: *dicendum, quod in quibus non potest recomponi aiquales, possit quod ut recomponatur quia possibile est: sicut patet de homicinis qui sunt ad Deum, & ad parentes, ut Phil. dicit in III. Ethic. Et idem, quando ad quod est ablatum, non est restituibile per aliquod æquale, debet fieri recompensatio, quæ sit possibilis est: puta, cum aliquis alius assultit membris, debet et recompensare vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque persona secundum arbitrium boni viri. Clarior hoc idem exprimit ad 2. ibidem. Vel si non possit famam restituere, debet et aliter recompensare, sicut & in aliis dicitur est.*

VI. Responsum, quod ad has auctoritates exhibent P. Bannez 2. 2. quæst. lxxi. art. 2. dub. 4. concl. 2. & Salmanticenses tract. xliii. cap. 11. num. 86. non fatiscit. Reponit eno Bannez hæc verba. *D. Thomas potest explicari, cum dicit, Debet fieri hoc, si, deest ut sit, maxime, in suo peccato, ubi Confessarius potest obligare penam ut satisfactio pecunie, vel honore patri sed a terna conditione utriusque persone. Et ad hoc sine semper obligat caritas: quia tunc via componitur pax, & amicitia inter lesorem & partem lesam. Hoc idem responsum transcribunt Salmanticenses. Quam sit infirmum,*

nemo non videt. Hæc enim via omnia precepta, & debita per aliqua decencia, aut convenientia accipi queunt. An non diligantur Angelici, ubi opus est, preceptum a consilio, debitum iustitie a debito caritatis? Loco citato ex Instituto postitum communitatis iustitie officium, ut est restitui, explicat. Hoc loco principii constituit. *Quando id quod est ablatum, non est restituibile per aliquod æquale, debet fieri compensatio, qualis possibilis est.* Sermo ergo est de re restituibili. Cedo: Res restituenda a qua lege præcipitur? A iustitia, vel a caritate? Cum ergo Doctor sanctum asserat quod, dum restitui non est possibile per aliud æquale, debet fieri compensatio, qualis possibilis est vel in pecunia, vel in aliquo honore, evidens est eum loqui de debito iustitie. Nihilque magis regulari huc doctrinæ quam citatorum interpretationem de decencia, de convenientia, de debito caritatis. Quæro, utrum Confessarius iure valeat obligare peccatentem infamator ad exhibendam pecuniam in compensationem fame denigratæ, an non. Si hoc lequidum; responsum nihil dicit. Si primum, adest ergo preceptum caritatis componendi pecuniam fame lesionem: Quod si admittatur, quæstio potius verbalis erit, respectu lætam infamatoris, hoc non respelto hereditatis. Nam difficultas est, utrum gravi precepto infamator debeat loco fame pecuniam restituere. Quod autem hoc preceptum sit iustitie, aut caritatis, parum est, vel nihil iustitiam potest, sed tantum professe hereditibus potest. Ceterum omnes norant, legem caritatis debitum restitutionis non imponere. Quare aut nullus est debitum; aut si adest, iustitie debitum est.

VII. Ratio ex se patet. Bonum fame temporale est, atque pretio æstimabile, valereque pecunia componari. Id fieri coguntur adfirmari dum concedunt, & iudicant, & Confessarium potest urgere infamatorum ad restituendam pecuniam loco fame. Si autem componari pecunia valet, necessario consequitur hæc pecuniarum compensationem fieri debere. Danantem enim infamiam illatum est. Fame restitui non est possibile. Cur ergo fieri restitui non debet per aliud bonum æquivalens? Cur detractor immunitus ab hæc compensationem manere debet? Hæc rationum infortia probabiliter reddunt hæc opinionem.

VIII. Obiciunt Salmanticenses tract. xliii. cap. 11. num. 142. Sicut vita non est pretia æstimabilis, sic nec honor, aut fama, quæ

sunt ordinis superioris ad pecuniam; & ita ferant omnem pecuniarum solutionem: unde, si mille solvas, adhuc inferior debito manebit solutus; idemque, si centum mita. Non ergo pecuniam componenda fama est. Alioquin qui solvere creditorem requiret, laudibus solum esse debet. Item legere tur eum qui alterum lætit in spiritualibus, debere illum pecunia componere, Resp. Ex his que dicta sunt, evanescunt eiusmodi argumenta. Quamvis enim fama pecuniam superior sit; non ita tamen altioris ordinis est, ut pretio æstimari, & reparari aliquo modo nequeat. Nonne id fatetur adversari omnes, dum iudex obligat infamatorum ad hæc pecuniarum compensationem? At, inquit, est mille solvas, inferior solutio erit ipsi fame. Quid heic, nisi quod non debeat restituere partem, quando non valet totum? Neque fama in genere fame plena, & adquiret restitui semper potest. Ergo non obligabitur diffamator restituere quantum valet? Doctrina Angelici est, immo & omnium Theologorum, famam restituendam esse meliori ratione qua fieri valet. Qui non potest totam restituere, debet partem. Quamquam igitur pecunia non æquet famam ablatam, non propterea liber infamator est a possibili, & congrua compensatione pecuniaria. Accedit compensationem pecuniarum non solum æquare, sed interdum etiam superare infamiam posse. Si pauperem, quem ut furem tradidisti, Comitum ingentibus redditibus affluenter institueris; id non solum æquare, sed longe excederet fame ablationem.

Quod si aliter, hominem ingenium dedecore sibi vertere pecuniam in fame compensationem accipere; nihil contra hæc sententiam opponis. Quoniam, si homo ingenium, & nobis nec pecuniam vellet per debito pecuniarum solvendo; tunc non tenderetur debitor solvere. Sententia enim creditoris debitum extinguunt. Sententia præfata asserit, famam componari pecuniam posse. Quo posito, infert solvendam reape pecuniam esse, dum infamata loco fame ea recipere vult. Ceterum, si neque pecuniam, neque fame redintegrationem velit; ad nihil detractor tenetur. Quod subdit, spiritualia componari temporalibus non posse, ergo a pari neque famam pecuniam, non consistit. Que enim comparatio inter res spirituales ac temporales, & inter famam ac pecuniam? Illa toto genere differunt; hæc intra eandem sphaeram, five genus continentur; licet fama absolute pecuniam præter, quemadmodum au-

rum argento. Quis autem dixerit, aurum tantum non posse argento, ære, alioque metallo componari? Quod de adultero infamante maritum obtrudunt, in illos ipsos retorquetur. Nam, si quis alterius thalamum violaverit, omni via qua potest, tenetur mariti læti honorem redintegrare. Quod si maritus talis conditiois esset, ut pecuniam non admitteret, quid inde? Nec puellæ nobiles deploratæ dotem pecuniarum excipiunt. Ergo solvenda non erit puellis illis que eandem recipiunt? Firma igitur manet doctrina Angelici, famam restitui debere quantum, & qua via potest. Primum in eodem genere fame. Si hoc fieri nequeat, in pecuniam iuxta arbitrium prædantis vari, & personarum conditionem: Que hæctenus dicta sunt, ostendunt infamatorum securus sine conscientia considerari, dum præter secundum, quando non potest primum. Abit tamen utriusque colligas, posse infamatum turpiter pecuniam infamatoris, ut lætam suam famam componat. Sed de hoc infra.

IX. Hæc rationes adeo obvia sunt, ut ipse Magister Bannez, qui a Salmanticensis Magister tanquam antesignanus opinionis contrarie, post severiorum rei discussionem, quasi retractans que scripserat citata questione lxxi. art. 2. dub. 10. concl. 2. subdat continuo concl. 4. quod, quando infamatus sit talis conditionis respectu infamatoris, ut acceptis ab eodem pecuniam, honorabilior in populo evadat, tunc tenetur detractor facere restitutionem in pecunia iuxta arbitrium boni viri: quia tunc, inquit, facit restitutionem in eodem genere: liquidem pecuniam reputatur ut instrumentum ad restituendam famam. Ergo, concludit Bannez, sicut infamator tenetur expendere pecuniam in adducendis rebus ad restituendam famam in proprio genere, tenetur etiam pecuniam expendere in illo casu: etenim illis mediaturam restituatur fama in proprio genere. Quare immerito Salmanticenses absolute Bannez laudant per contraria sententia; quia, licet eam doceat conclus. 2. eandem tamen temperat concl. 4.

X. Quæst. IV. *Debetur ne mutua compensatio in materia fame?* Resp. Nonnulla sunt præmittenda. Quando mutua diffamatio inæqualis est, non dari mutuum compensationem, fatentur omnes: puta, si tu in vario crimine genere alterum infamasti, & hic te in unico delicto, non potest fieri mutua compensatio; cum sit manifesta inæqualitas. Deinde non minus æternum est te non posse

uti compensatione, si alter velit tibi restituere famam: sed hoc in casu distinguere idem & tu praestare atque admitti alterius restitutionem, vicissim satisfacere debes. Postremum hac compensatione fieri minime potest per faras lesionem. Et si alter te infamavit, renouere famam restituere: tu nequis eiusdem famam designare, ut tuam famam compenses. Quia haec esset vindicta manifestata. Et praeterea alterius infamatum tuam famam non infamatur. Nec compensatione quae fit in pecuniis, huc dolus opponitur. Quoniam, dum sumptus aut res pecunias in compensationem desinit certis, & liquidis, quod solvere tibi debitor recusat, accipit quod tuum est. Pecuniae illae tuae sunt, neque te ipse in integrum restituunt. At, dum infamatus alterius, qui te infamavit, non auferi quod tuum est. Neque illius diffamatio in tuam tranfit famam: sine diffamatio alterum non recuperas famam tuam, sicut accipiendo pecunias tibi aliquo iure debitas, tuam auferis.

XI. Illud ergo in disputatione vertitur, an quando duo mutuo se aequitate infamauerint, si unus velit famam restituere, valeat alter compensatione uti, & suspendere isti satisfactionem. Adfirmant Salmanticenses *tract. xxi. cap. xv. punct. 9. num. 146.* & pro eadem laudant Setum, Sylvium, Maldonum, Dianam, Dicassillum, Toletum, Bonacinam, Lessium, Rebelium, Villalobos: quibus addi possunt Molina, & Bolemban *Libr. III. part. 11. dub. 3. num. 5.* Natalis ad Alexandr. *Libr. III. de peccatis. art. 4. regul. 32.* Prohibent haec opinione Salmanticenses his argumentis. Durissimum est, & ab aequitate valde alienum, ut, si tu alium infamasti, a quo qualiter diffamatus es, quod, illi tibi offente satisfactionem, *demmodo tu illi satisfacias*, nolis illi satisfacere, & velis quod ille tibi satisfaciatur. Ergo irrationabiliter te pens, si tu illi non restitutas. Ergo alius in dicto casu non tenetur restituere tibi, qui solum irrationabiliter damnum patieris.

XII. Hoc primum argumentum, quod a posteriori vocant, videtur, ut ego quidem arbitror, principio cum Evangelio pugnantem mixtum. Tu fratrem tuum infamasti, a quo infamatum fuisti: & satisfacionem promittis hac conditione suspendam, *demmodo ille tibi debitum suum impleat.* Non ergo absolute paratus es evangelicam implere legem, debitum tuum solvendo, si alter solvere recusat. Numquid alterius malitia tua

virtus est? Quod refragetur ille legi evangelicae, quod unum deleat peccatum nolit, & quod tibi debet, solvere recusat, propterea ne tibi licitum erit in eadem verari damnatione? Sed audiamus argumentum quod appellant a priori, quodque continuo reponunt.

XIII. In debitis temporalibus, quando ius iuri paria, si alter tibi servare ius nolit, & debitum solvere, nec tu tenens servare illi ius, & debitum restituere. Sed fama est bonum temporale. Ergo sic Constituitur: quia retinendo alterius famam, & non restituendo, tibi accrescit ius modo fama quam amissurus eras, retractando tuum dicitur, ut illi restituas; & alteri quoque accrescit fama quam ex parte amissurus eras, se retractando. Ergo posse unum debitum pro alio compensari. Evidentius ratio haec pugnat cum Evangelio videtur, ut mox pagam fiet.

XIV. Contraria sententia, quam graviores Theologi, Caieranus, Navarrus, Valentia, Pradus, Lugo, Petrus Navarra, Rodriguez, Turrianus, Tamerus, Henricus a S. Ignatio, & plures alii defendunt, mihi probabilior est. Quod sic evincit. Fama alterius non nisi peccando auferitur. Hoc diffamationis peccatum deleri nequit, nisi cum proposito restituendae fame. Hoc vero propositum absolutum fit oportet; sicut absolutum esse debet peccati delictum. Si propositum istud hac conditione suspenditur, dummodo videlicet alter velit vicissim debitum suum implere, commentitium omnino foret, & chimericum. Atque ut luculentius multo veritas pateat, praetmittendum dicitur est quod compensationem pecuniarum inter & compensationem fame interdicit. Distinguitur igitur sunt actiones civiles & criminales. Compensatione in pecuniis res civiles habet. Compensatione accipiendo pecunias sibi debitas, qui sub alterius potestate reperitur, rem suam accipit, atque in proprium se se restituit gradum. Compensatione fame est alterius ordinaris, ut adversarii fatentur: quomodo non possunt suppleri etiam posse pecunias. Est compensatio, ut ita dicam, in re criminali. Est denique actio vindictae. Quod sic ostenditur. Hac compensatio nullo modo tibi restituit famam. Ergo est actus vindictae. Antecedens evidens est, & a temine ratione prodito potest in dubium revocari. Nam quod tu nolis declarare, Petrum non esse furem illum quem tradidisti, non propterea tu recuperas tuam famam, quam ille manifestatione similis delicti deni-

gravit. Consequentia autem est legitima. Nam vindicta eo iure spectat, ut malum aliud inducat. Quod ut clarus pateat, sub alio aspectu ratio proponitur. Voluntas, qua alio aspectu denigrasti, malum fuit. Ergo mala quae sunt, seu culpam ipsam intendis non removere. Ergo quemadmodum peccati infamatum confamando, nec aboleri efficaciter valet detractionis culpam, nisi pro viribus tollere iudicis diffamationem ipsam.

XV. Nec est quod opponas, distinguendum esse effectum culpe, nempe infamiam, ab ipsa culpa; atque adeo posse detractorem detestari culpam, quin detestetur effectum culpe. Futillissima est distinctio isthuc. Nam diffamatio proximi ita connexa est cum peccato detractionis, ut fieri nequeat aliquem sincero animo persequi culpae detractionis, quin simul doleat infamiae irrogare; cum tota malitia detractionis prescindendo a radicibus a quibus dimanat, sita sit in voluntaria proximi diffamatione. Porro hac voluntaria proximi diffamatio nequit efficaci sinceritate retractari, nisi pro viribus infamia illata proximo aboleatur.

XVI. Postremum. Nonne lex evangelica verat ne maledictum pro maledicto, ne malum pro malo reddamus? Nonne oppositum tolli iubet, ut vincamus in bono malum, ut bona pro malis retribuamus? Haec sunt prima Christianismi fundamenta. Numquid bonum pro malo reddimus qui receperat infamiam compensare tibi, alia infamia detractori illata? Numquid vincit in bono malum qui fratrem suum, in civitate a se diffamatum, pergit in tenebris diffamationis conservare, non ob aliam rationem, nisi quod diffamatus in eadem prava voluntate perseverat? Quis non videt, hanc esse parvam putantque vindictam? Tandem nonne lex evangelica ad mutuum benevolentiam, & fratrem caritatem obligat? Nonne peccat Christianus qui reconciliari detrectat fratrem suum? Numquid ab hoc implendo precepto tu liber evadis, eo quod alter nolit illud exequi? Porro reconciliari mutuo nequeat, nisi mutuo sibi remittant irrogatum diffamationem. Vel igitur contrarie sententiae patroni descendunt, illos detractores non teneri mutuo reconciliari; idque Evangelio aperte repugnant; & recipere benevolentiam illos deinceps; & recipere fieri hoc nequit, nisi vicissim debita diffamationis remittant. Tunc autem non est

mutua compensatio, sed mutua remissio, & condonatio. Quare non video, quomodo aversive oppositae praxis componi cum Evangelio possit. Nam, quando alter renuit tibi restituere quam adhibuit famam, & tecum in primum redintegrari amicitiam; non propterea respectu tui extinguatur debitum, ut aversivam contendunt, adimplendi quod Evangelium absolute praecipit. Hoc absolutum praecipuum nequo inflicti valet. Ergo neque in hoc casu negari eiusdem obligatio potest, idcirco quia non offensurum detrectat proximum solvere debitum.

XVII. Obiciunt Salmanticenses *loc. cit. num. 146.* argumentum adeo robustum pro contraria, quam propugnant, opinione, ut propria ipsorum verba describere libeat. Inveniunt ergo: *Licet per retentionem fame alterius damnus tibi infamia non tollatur, tibi tamen debet solvendi pro damnato alteri facto quemadmodum si Petrus damnatum in munus tuum, non auferat tuum damnatum intendendo damnum illius; at, si recusat dominum illius, debitorum tuisque tollitur ob compensationem alterius. Ergo similiter in compensatione.*

XVIII. Argutissimum ratiocinium. Ut principium certum praetentio quod est in quaestione, videbatur retentione alienae fame tolli debitum illam restituendi. Licet, inquit, continuata diffamatio alterius tibi non restituit famam tuam, extinguit tamen debitum restituendi illam quam tu inique abstulisti. Quis hoc aliter? Hoc est quod in quaestione vocamus. Paritas de domorum combustione iam supra praescripta est, ob diversitatem quae vertitur inter infamiam & bonam physica temporalia. At, ut contraria opinio, ipsa quoque a re pecuniaria paritate paritate convolvatur, ponamus in compensatione pecuniarum nihil profus emolumentum inde tibi accedere; sed meram damnorum proxi- mi contigui: nonne tunc compensatio, etiam in hoc ordine, vitiosa efficit, & culpa plenissima? Constituamus, arbitrem tibi debere mille aureos. Unum acum habet, quae laam exercens artem, te & familiam ait. Surrepsit acum, tibi profus inutilem, nulliusque acum emolumentum. Ille detulisti acum, fame premitur, languere eius fame universa. Si tu retineres acum illum: nonne crudelis vindictae tunc haberetur? Preterea, ut dixi, argumentatio a paritate pecuniarum accersita, semper claudicat, translata ad aliud genus infamiae. Si quidem, perfecta utriusque domus, ut aliaro exemplo

ntar, combustionis, nihil morale remanet abolendum. Tandem nonne qui horum duorum primus reus famam restituere, peccat? Cur? Quia perleverat in diffamatione. Cur ergo non peccabit alter, si in eadem diffamatione persistat? Nec confisus ad exemptionem compensationis pecuniarum; quoniam ideo secundus non peccat, licet peccet debitor, qui refugit solvere, quia remissionem accipit, & se in priorum gradum restituit. In diffamatione & contrario nihil emolumentum secundus ex retentione alienae famae recipit; ut dictum est, & omnibus patet.

XIX. Explicandus remanet textus Innocentii III. cap. *Tua fraternitas* de adult. & ilupro: *Parva crimina mutua compositione decantur*. Porro sensus huius textus est mutua compensatione deleri crimina, quando partes mutuo consensu expresso, vel tacito consentiant. Pro praxi ergo, quando duo detractores vicissim se se infamantur, si mutua benevolentia sibi remittant iniurias; tunc extinguitur vicissim restitutionis debitum. Ceterum, quod unus nolit famam restituere, atque adeo neque alteri reconciliari: non propterea hic liber evadit a lege evangelica implenda. Nec fat est, ipsum interius iniuriam remittere: nam exterius debet debitum forum solvere, & refragatorem prevenire caritatis officio, ac famae denigratae restitutione. Hinc enim via illam fortassis ad meliorem revocabit frugem.

CAPUT XV.

De compensatione in pecuniis ob infamiam illatam. Sententia Probabilissimum exponitur. Absentia quae inde praescribitur, patefuit.

IN solum recentiores Theologi mutuum compensationem in genere infamiae admittunt; sed praeterea infamiam tibi illatam a Petro compensare pecuniis Petri te posse docent. Inter duos huiusmodi, qui hanc propugnant pecuniarum compensationem in solutionem debiti quod contraxit infamor, eminet P. Ludovicus Molina. Hic, ut Theologus eruditione, ingenio acumen, aliisque dotibus valde celebris, magnam adiecit praeterea opinioni auctoritatis momentum. Eam ille praeter alios locis perspicue docet Tom. II. de iust. tract. IV. dist. p. XLIX. n. 5. pag. 494. edit. Coloniae. *Quamvis unus alterum iniuste infamasset, neque ut tenebatur, vellet eam famam illi restituere: tunc iniuste infamatus, qui damnum infamae alteri non dedisset, potest in pecuniis com-*

pensare damnum famae, in quo est; inique non solum sua sed etiam debitum antiquum ecclesiam, quantum ad aequalitatem sufficere iudicaretur ad compensandum compositionem famae, in quo est, sed etiam occulte accipiendo de vero quantum satis esset ad tandem compensationem. *damnum interventionem conditiones omnes requirit, ut scilicet manifeste facta fore fiat occulta compensatione debiti.*

II. Pro hac eadem opinione Salmanticenses tract. XIII. par. 9. num. 147. referunt Trullenchum, Bonaximum, Lellium, Aragonium, Dianam, Tannerium, Ioannem de Cruz: & in eandem ipsi propendunt. Immo modum quo quis eam legi valeat, exhibent, a mirifico Probabilissimo petunt.

III. Opus haud est multis argumentationibus, ut opinio haec penitus labefactetur. Satis est eiusdem, ut sic dicam, indolem paucis exponere. Fraudum quippe, furrorum, iniuriantium secunda pars est. Clamant famuli se infamari a dominis suis, utores a maritis, mariti ab uxoribus. Calumniae, detractiones, impoliturae quoque vorum inundant. Paucissimi sunt qui ad restituant, aut restituere velint denigratam famam. Si licite compensationes in pecuniis ob famae lesionem admittantur, non minus familiaria facta erunt, & occulte pecuniarum surrptiones quam detractiones ipsae. Et eo erunt furra maiora, quo nobiliores erunt homines diffamati. Si pauper nobilis ab altero nobili divite diffametur, & hic restituere famam nolit; poterit iuxta hanc opinionem ingentem pecunie summam occulte accipere. Nam fama viri nobilis plurimè estimatur: haec enim illius patrimonium est. Quare nonnulli magna summa pecunie aequare valent diffamationem illatam. Accessit quod licet prodignatione famae, ita pro lesione honoris licita erit haec compensatio. Quapropter contumeliosè conviciatus affecti poterant iuxta conviciorum gravitatem, & multitudinem aurum, argentumque conviciantibus surripere, furas, fraudes, insidias, quae praeterea consequuntur lentationem.

IV. Salmanticenses loc. cit. num. 148. per acutum tradunt animadversionem in relate opinionis propugnationem. Ut compensatio licita sit, certum sit debitum compensandum oportet. Compensatio pecuniarum pro famae lesione opinio dumtaxat probabilis est; oppositamque Theologi isti defendunt. Si probabilis tantum est opinio quae compensationem in pecuniis loco famae propugnat; pro-

babile dumtaxat erit, debitum pecuniarum pro famae solvendum. Ergo compensatio illicita. Distingue, inquit, probabilitatem opinionis circa modum compensandi debitum, a debito ipso. Debitum famae restituendum est. Modus compensandi eam pecuniis probabilis tantum est. Porro, licet hic modus sit tantum probabilis, cum debitum sit certum, compensationis pecuniarum beneficii uti poteris. Lober illorum transcribere verba. *Fateor cum opinio tantum probabilis debiti non possit dari compensationem, Ceterum, si vis praestantiorum doctorum opinionem sequi, poteris dicere (perpende uberrimè Probabilissimi viri) hic non esse opinionem probabilis circa debitum: nam debitum est certum, unumquemque debitum famae; sed circa modum quo talis fama possit compensari, an unumquemque pecuniis possit compensato fieri. Et quando a Doctoribus communiter dicitur non dari locum compensationi, quando debitum est debitum, vel probabile; loquantur de dubio velutur circa ipsum debitum, non circa modum compensandi debitum. V. g. habes debitum, vel opinionem, quod Petrus tibi debebat certum, non potes uti compensatione: quia est certum pro incerto accipere. Et in dubio alterius, qui possidet, melior est eius conditio. Sed, si certus sis quod Petrus certum debet, & non vult solvere; habes tamen opinionem probabilem quod hoc modo, vel illo poteris compensationem accipere (aut nullam?) quia tunc non solli certum pro incerto, sed certum pro certo; quantum sit debitum circa modum auferendi. Ita in presenti potest philosophari: quia debitum famae est tibi certum (ut supponitur) Et sicut est debitum cum opinio probabilis, an hoc modo, unumquemque pro solutionem pecuniarum, debeat illud debitum tibi compensari. Ergo poteris uti compensatione pecuniarum, non solvendo gratias debet: quia alter tibi debitum famae non solvit. Et, si aliquo modo possit praedictorum sententia Doctorum sustineri, esset hoc modo.*

V. Hoc interpretamentum futillius opinione ipsa est, atque frigidior speculatio, & Probabilissimi affectus decipiendis idonea. Debitum famae est certum. Verum habet. Debitum ne est, an probabile debitum pecuniarum? Probabile, inquis. Ergo pro debito Probabili certa uteris compensatione pecuniarum? Quod refert, debitum famae esse certum? Si certum est debitum illud; utere, si vales, in hoc genere compensatione, debitorem tuum infamando. Hoc, reponis, vetat lex

divina. Peropime. Itaque hoc in genere uti compensatione nullo modo licet. Quid superest? Compensatio in pecuniis, insidiosa. Sed negant Theologi, & vel ipsi Salmanticenses, infamiam compensari pecuniis posse; admittant vero alii. Ergo evidens est, Opposita itaque Theologorum probabilitas non est circa modum quo solvendum debitum est, sed est circa ipsum debitum. Nam alii negant, alii admittant, deberi pro infamia pecunias. Ergo probabile tantum est debitum solvendum. Ergo, si omnes Theologi damnant compensationem certam pro debito tantum probabili; necessario damnatae debent compensationem pecuniarum pro compensatione denigratae famae, aut honoris lesi.

VI. Colligex ex duabus recitatissimis sententiis duo. Alterum est, Theologiam hanc catholicam fundamenta pervertere tur caritatis, tum iustitiae. Quae parte docet, licitam esse compensationem in genere infamiae, ita ut non tenearis restituere quam denigrasti famam; si alter nolit tuam tibi restituere, ab imis iustitiae caritatis evangelicae fundamenta, regulas pervertit christiane benevolentiae, & caelestis perfectionis aedificium a Christo Servatore nostro divino erectum peritus diruit. Ex altera vero parte quae licitum est compensationem in genere infamiae, ita ut non tenearis restituere quam denigrasti famam; si alter nolit tuam tibi restituere, ab imis iustitiae caritatis evangelicae fundamenta, regulas pervertit christiane benevolentiae, & caelestis perfectionis aedificium a Christo Servatore nostro divino erectum peritus diruit. Ex altera vero parte quae licitum est compensationem in genere infamiae, ita ut non tenearis restituere quam denigrasti famam; si alter nolit tuam tibi restituere, ab imis iustitiae caritatis evangelicae fundamenta, regulas pervertit christiane benevolentiae, & caelestis perfectionis aedificium a Christo Servatore nostro divino erectum peritus diruit. Ex altera vero parte quae licitum est compensationem in genere infamiae, ita ut non tenearis restituere quam denigrasti famam; si alter nolit tuam tibi restituere, ab imis iustitiae caritatis evangelicae fundamenta, regulas pervertit christiane benevolentiae, & caelestis perfectionis aedificium a Christo Servatore nostro divino erectum peritus diruit.

VII. Obiicies. Iuxta sententiam quam supra propugnavimus, infamia compensari pecuniis potest. Quapropter infamator, si restituere famam nequeat, pecuniis compensationem eam teneret. Cur ergo in hypothese quod ille nolit debitum suum impiere, licitum non erit infamato uti compensatione occulta? Resp. Mutuam compensationem in hoc infamiae ordine, ut illicitam, & evangelicae legis regulis contrariam, reicimus. Porro sicuti nequit infamia pro infamiam compensari; ita

ita neque pecunie surripit pro infamie compensatione valent. Occulta compensatio res est odii plena, & in ipso temporalius damnum genere raro executioni demandatur absque culpa: quia raro occurrunt omnes conditiones necessariz ad hoc ut licita sit, & iusta. Potissima conditionum omnium est, ut debitum compensandum sit liquidum, & certum. Compensationem enim pro debito incerto Ecclesia damnavit in famulis, quibus Theologi iniuste compensationem concedebant pro maiori mercede quam suis debiti operibus indicabant. In calu nostro o-mitto, quod probabilis tantum sit, non certum, famam compensari pecuniis posse. Sed dico, infamatum non posse ultra hoc in genere compensationem vi. Admissi enim hoc compensationis genere, omnia que indicavimus absurda, & iniqua heinc erumpent. Quis quod non semper infamator tenetur pecunia loco famae præbere, eo quod pecuniis caret? Sententia compensandi infamiam pecunie, quam supra dixi esse probabilem, eo tantum spectat, ut securus proficiat transiens infamatis, & facilius patient ac tranquillitati reviviscere faciat inter infamatos & infamatores. Probabiliter plures hanc sententiam rejiciunt cum rigidiores. Et nunc ex hac rigorismi specie erunt laxitatem, qua asserunt, ipsum infamatum posse occulte surripere infamatorum pecunias, quibus suam compenlet injuriam. Compensatio itaque hæc monstrata undequaque est, & innumerabilium absurdorum liturigo. In materia iustitiz licita tum ad summam compensationis est, quando debitum est certum, & liquidum, ut diximus, seu quando quantitas pecunie est determinata. In compensatione pecuniaria pro lesione famæ quis deservit pecunie accipiende quantitate? Quis istius pecuniariz summe legitimus index? Diffamatus? Ille exaggerabit infamiam notam. Adeundus ne index, ut iudicium ferat? An audiendus etiam diffamator esset. Ne multa. Præfata opinio falsa, improbabilis, & scandali plena mihi est.

CAPUT XVI.

Nonnullæ reglæ in praxi servandæ, ut extrinsecus videntur tum detractio, tum exitiosi silentii.

I. Regula prima. Que hæctenus dicta sunt, satis evincunt tum facilitatem perpetrandi, tum difficultatem corrigendi de-

tractationis crimen, eiisdemque perniciosos effectus reparandi. *Nonnunquam* (inquit Gersoniad q. 17, q. 1.) *facilius scilicet homicidio corporali, & furto spirituali, scilicet detractioe. Quia in illis quantitas damni asseruari potest, & sic acceptabile omnia subsequi: in istis autem non potest: non tantis costare possit, ut que dicitur coram mediato, & immediate detractioe bonam opinionem, & famam eius cui detracti, sceleris est, atque furtoe bonum fuit (quod inter alia bona corporalia, & hinc vitæ bonum nullum est pretiosum) subtraherit: unde & difficultate largiatur ipsi laço potest. Cum tamen iuxta B. Augustinum, peccatum non dimittatur, nisi restituatur ablatum: quando restituet, non ignorat quantum debeat?*

II. Regula secunda. Cum restitutio famæ per retractionem desitit veri oculis difficilis sit, & multis obnoxia periculis, vel confirmandi auditores in mala persuasione alterius sume, aut renovandi memoriam desitit oblit, aut mendacia proferendi: securus vii erit ex animi lenitate, & opportuna prudentia laudare, ac honorare eum qui detractum est. Hac quippe via sepe facilius diffamatus in pristinum gradum restituitur. Spectandæ tamen sunt circumstantiæ personarum quibus revelatur peccatum est. Nam apud simplices opportuna erit retractatio; secus apud homines expectatos, & iustitias.

III. Regula tertia. Oppositum exitiosi silentii extremum declinandum est. Multi aut meticolose conscientie aculeis exagitati, aut mundano respectu acti, aut veritatis politica obsecrati, peccata dissimulant que sunt in aliorum detrimentum, & proprium silentium, aut dissimulationem excusant detractandi timore. Præ oculis habenda est apostolica D. Thomæ doctrina, quod detractiois malitia ex animo pravo, a quo proficiscitur, plurimum pendeat. Detractio, inquit ille, oritur ex odio, in quantum dimittit omne bonum, & procurat omne malum inimici, & ex invidia secundum rationem removendi excellentiam alterius. Silentium in hominibus ferpalole, qui ob anxietatem, aut timorem, vel veterandiam, aut etiam ob quamdam negligentiam committunt vel resistere detractori illum corrigendo, vel manifestare aliorum defectus, qui nocentium inferunt, committer non excedit culpam peccati venialis; nisi aliqua gravissima circumstantia occurrat que loqui præcipiat.

IV.

IV. Regula quarta. Homines mandatis rationibus acti frequenter peccant & tacendo, & murmurando. Detrahunt, quoties præferunt, detractiois viam sibi iterare ad gradus quos anhelant: silent, & muti sunt, ne obstant detractoribus. Detrahunt, ut alius placeant; silent, ne contra lementiplos adversarios concitent. Finis eorumdem, siue silentii, siue detractandi, humanis est, & principum pariter utriusque aut ambio, aut invidia, aut odium est.

V. Regula quinta. Exaltatae vox est ad verberis delectus, & laxitates que disciplinam, moreque pervertunt, atque publico bono infidias inveniunt. Distingueda est publica malitia detestatio, & redargutio a detractiois vitio. Homines mandati, qui leges qualique temporis, & moribus accommodant, qui disciplinam omnem pellunt, ut liberius sus indignare appetitionibus valeant, piorum vitarum redargutiones, atque adversus publicas laxitates declamationes loco detractiois habent. Nullum habere propriarum laxitarum velent liberum reprehentorem. Audis illos detractiois crimen exaggerare, in detractores invecti, holque, ut pestem humani generis, traducere. Verum, quemadmodum lex divina terat occulta crimina, que in ipso delinquente sunt, patefacere; ita liber vocem exaltare adversus flagitia que vitus in innocentes effundunt, que publicam felicitatem turbant, declamare contra abusus, & corruptelas, que morum disciplinam, & proprie professionis observantiam relaxant. Laxe opinionones publice iung, & typis evulgat. Ergo publice redarguendis. At fama Actorum obnubilatur. Falsum est: quia bona fide illi credebantur, præfatas opinionones veras esse. Sed hæc eorum famam obtenebrati. Quid inde? Permittendum ne erit ut erroneæ opinionones innocentiam corumpant, ne eorumdem Scriptores eximialionis luceant detrimentum?

VI. Regula sexta. In his redargutionibus principium quod linguam movet moderatur, que, & finis in quem hæc diriguntur, spectanda sunt. Si boni publici amor, non odium in personas, non invidiam, non similitates linguam dirigant: si finis sit auditorum instructio, præservatio a vitis, & ad morum, disciplinæque integritatem lartam teclam suslodandam adhortatio: tum publice redargutiones, non detractiois labe foredelunt, sed evangelici zeli, & christiane fortitudinis virtutem præferunt. Detractoribus vitiosa referant peccatorum, infamandi odio. Vili fories inveluntur in abulis & corruptelas, ut ad remedia porrigenda provocent, ut morbi gravitate manifestata, evincant medicinz applicandæ necessitatem. Et, quamquam arduum opus hoc sit, & res alex, periculose plena; quamque si soli agere intrepido ore valent qui nec timent, nec sperant quidquam in hoc mundi studio assequendum: tamen numquam deservant, nec deficient viri fortes, qui, humani respectibus conculcatis, pro tronda virtute decertent, & adversus scandala, offensacula, & disciplinz perditores inclaimant.

VII. Regula septima. Manifestanda itaque est imperitia advocati, medici, chirurgi, scribæ, seu notari, & quorumque professorum, atque artificum, qui in aliorum nocentium exercent professiones suas. Redargueda est Theologi, Confessarii ignorantia publica, quando necessitas prospiciendi innocentibus urget.

VIII. Regula octava. Tria summpere animadvertenda, atque servanda sunt in retegendis aliorum vitis, & defectibus. Primum, quod vitia certa omnino sint. Secundum, quod id tantum manifestetur quod lat est ad malum præavendum. Postremum, quod non ex odio contra reos, sed ex caritate succurrendi innocentibus, manifestatio fiat. Sepe similitates inter artifices veritatem obfuscant, & doctos ignaros, & ignorantie eruditos efficiunt. Quare lingua vigilantia opus est in difficili regime lingue, que & tacendo, & loquendo peccare potest.

A P.

APPENDIX

DE DUOBUS POSTREMIS DECALOGI
MANDATIS.

CAPUT I.

Exponitur germanis sensus verborum quibus utroque hoc præceptum exprimitur.

Quamquam hæc duo postrema præcepta ex his quæ dicta sunt in explicandis sexto, & septimo mandato, satis pateant; tamen nonnullis aliis addere preses, & quasi obiter loqui. Hæc sunt verba quibus duo ista mandata exprimitur. *Non concupisces domum proximi tui: nec desiderabis uxorem eius, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.* Nemo itaque præcepto concupiscentiæ alienæ uteris prohibetur. Porro concupiscentia uxoris alienæ omnes libidines & voluptates carnales comprehendit. Decimum prohibet concupiscentiam rerum alienarum. Prima concupiscentia ad libidinem, altera ad avaritiam attinet. Quamvis autem desideria duorum criminum quæ sexto, & septimo præcepto ad veritatem, expresse duobus his postremis præceptis prohibita sint; non inde tamen sequitur, aliorum criminum quæ ceteris mandatis opponuntur, desideria vetita non esse, inquit S. Augustinus Lib. de perfect. iul. in resp. ad XII. ratticem. cap. III. *Non concupisces (ait) generalis prohibitio est: & generalis iustus Diliget. Unde dicitur & Apostolus Paulus quodam loco utrumque complexus est. Prohibitio enim: Nolite conformari huic sæculo; sed reformamini in novitate mentis vestræ: illud pertinet ad non concupiscentem, hoc ad diligentem: illud ad continentiam, hoc ad iustitiam: illud ad declinandam a malo, hoc ad iustitiam bonorum. Non concupiscentem etiam videtur expellitur, & novitate induitur indulgentem.*

II. Sicillatim, & expresse libidinis, ac rei alienæ desideria prohibentur, quod hominum criminum illicentis, & lenociniis potissimum incitantur homines, & vehementiori impetu in eadem abripiuntur. Et ne vehementer, ac quæ impotens appetitio mentem obcecaret, atque malitiam absconderet, expressam Deus dedit legem, ut homines hanc pravitatem agnoscerent. Inquit Paulus ad Rom. VIII. Con-

cupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.

III. Nec est quod opponat, hæc duo præcepta unica prohibitionem comprehendendi, atque adeo tantum, non duo, reputari debere. Nam licet *Deuter. v. vers. 21.* per modum unitis verita appareant his verbis: *Non concupisces uxorem proximi tui, non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa, quæ illius sunt:* tamen *Exodi. xx. vers. 17.* duobus verbis præcipiendis expressa sunt: *Non concupisces domum proximi tui: non desiderabis uxorem eius, non servum &c.* Minus refert quod Moyses hic ordine periphrastico eadem exhibuerit; cum in Deuteronomio ordinatè descripta legantur; licet unita, & non verbis separata. Et tam apud Hebræos, quam apud Græcos. Inceptis verbum *concupisces* reperitur his, quemadmodum etiam in Vulgata nostra, ut *cap. XX. Exodi.* Hoc conceptis verbis declaravit Concilium Tridentinum sess. XIV. cap. V. *Ex his colligitur, oportere a peccatis omnibus peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi oculis sine illa sint, & tantum adversus duo ultima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnullorum animorum graviter sancti, & periculosissima sunt his quæ in manifesto admittuntur. Tandem ex matris, seu obiectorum, circa quæ variantur, diversitate eorum distinctio manifesta apparet. Libido enim, & avaritia duo sunt vitia genere distincta. Ergo merito distinctis præceptis prohibentur.*

CAPUT II.

Notio concupiscentiæ, quæ his duobus præceptis vetatur.

Concupiscentia vis quædam est animo insita, quæ excitat, & permittit homines bona quæ non habent, appetunt. Nullam suapte naturam malitiam prodit; sed bona, vel mala est, prout rationi vel iudicatur, vel repugnat. Insita nobis a natura est Deo ipso auctore. At primorum parcentium

tum peccato depravata fuit, & rebellis rationi evallit.

II. Duplex ergo concupiscentia: altera bona, mala altera. Bona a Deo est, ut diximus, quæ sub rationis regimine bona appetit, non terrena modo, ut cibum, potum, & quæ corporum sustentando necessaria sunt; verum etiam caelestia, immo hæc potissimum, ut explicat Catechismus Concilii Trident. *Part. III. q. 7. & seq.* Nam illud primum efficit ut aliud proletemus quæ inanimopere cupimus: oratio enim cupiditatis nostræ interpres est. Efficit præterea ut cariora sint nobis Dei munera. Quo enim vehementiori aliquid proletemus, eo carior illa nobis res est, atque iucundior, eo curam eam fuerimus adepti. E velle animam hominum concupiscentiam, seu cupiditatem, inertes consilium sunt, languidi, torpidique. Naturalis itaque cupiditatis vis, pergit Catechismus, quæ sine recta rationis non egritudo, non est a Deo prohibita; multoque minus spiritalis illa rectæ mentis cupiditas, quæ ea appetimus quæ carni repugnant, & animam sanam, beatamque efficiunt. Quid quod ad hanc ferventem cupiditatem Scriptura divina nos hortatur? *Concupiscentia movet nos:* Sicut, *Trinitas ad nos omnes qui concupiscent nos.* *Ecclesi. xxv.* De hac cupiditate seu desiderio loquitur S. Athanasius tract. IV. epist. I. S. Ioan. *Ita vix Christiani boni sanctum desiderium est.* Quod autem desiderat, nondum videtur, sed desiderando capax efficiet, ut, cum venerit quod visabas, impleret. Sicut enim, si velis implere aliquam simam, & non nisi quam magnam esse quod dabitur, extendis servum; nisi quantum missurus es, & vides quia angustus est sinus, extendendo facis capacivorem: sic Deus desiderando extendit desiderium, desiderando extendis animum, extendendo facis capacivorem. *Desideremus ergo, fratres, quia impleudi sumus.*

III. Altera concupiscentia mala triplex est, ut docet D. Ioannes Epist. I. c. II. *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.* Hæc concupiscentia dicitur peccati fomes, desiderium peccati. Si voluntatis consensum adiutivum habet, semper peccatum est. Exigitur propterea concupiscentia hæc præcepto prohibetur quam carnis concupiscentiam Apostolus ad Galat. v. vocat, quæ quæ rationis inquam excutit, & fines a Deo prestatos præ-

tergreditor. Hæc cupiditas damnata est, vel quia naturam appetit, veluti adulteria, homicidia, ebrietas, idque genus similia, de quibus Apostolus: *Non sunt concupiscenties naturam, quomodo modum & illi concupiscentur aut quia, est res quæ appetitur, male natura sua non sunt, causæ tamen aliunde extat quare illas concupiscere nefas sit.* Eiusmodi erant olim in veteri lege aurum, & argentum, ex quibus idola conlata erant, quæ Dominus vetuit ne quis concupisceret. Hæc ratio est vitiosa est cupiditas illa quæ licet bona appetat absolute honesta, tamen, quia aliena sunt, prohibetur appeti.

IV. Porro tum peccatum existit, inquit Catechismus *loc. cit. non. 12.* cum cupiditate malarum impulsim animus rebus pravis delectatur, atque his vel affectatur, vel non repugnat. Ipsa non repugnantia peccatum est, quatenus interpretativus consensus reputatur. Quare improbatam manet licitum casualium opinio, quæ latet, sicutum esse, concupiscentiam indignam, & demulcentem sensum, animamque impugnantem, negatam se se habere. Hanc peccati speciem exprimit S. Iacobus cap. I. *vers. 14.* *Quisquis fuerit vitiosus & concupiscentia sua abstraxit, & illethit. Deinde cum concupiscentia concupiscentis parit peccatum. Peccatum vero, non iustificationem facit, generat mortem.*

Præceptum ergo non vetat ne visus concupiscentiæ motus sentiamus; sed ne pravis his motibus consentiamus, aut desiderando opera externa vestra exeat, aut delectando nos de iplo opere cogitatio. Hinc Sapiens dicit *Ecclesi. xvii.* *Post concupiscentias tuas non eat.* Abit autem post concupiscentias suas qui suggestioibus non repugnat, aut eisdem assentitur, ut clarus exponit S. Paulus Apostolus Rom. vi. prohibens, neque peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscenti vestræ. Ex tribus itaque memoria concupiscentiæ prima, nempe concupiscentia carnis, prohibetur nono præcepto, alia duæ, nempe concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, vetantur decimo. Dornus enim universim hereditatem, saltem, nobilitatem, divitias, dignitates, potentiam, quæ statu nostro non congruant, & alia similia comprehendit. Ex hæc pertinet quæ scribit *Ita. cap. v.* *Et qui concupiscentiam domum ad idola, & agrum agro cupulatis usque ad terminum huius. Numquid habitabitis vos solum in medio terra?*

VI. Advertendum autem, quod, licet hoc sacramento baptismatis omne id absterget ab

anima quod propriam peccati rationem habet, ut declarat Tridentina Synodus *sess. v. ipsa tamen concupiscentia, quae materiale peccati dicitur, remanet in regeneratis ad certamen. Manere autem, inquit, Synodus, in baptisatis concupiscentiam, vel sententiam, hinc sententia Synodus faceret, & scilicet quae cum aliquid vellet fieri, necesse non consentiant, vel viriliter per Christi Iesu gratiam expugnantur, nec vult, quinimo qui legitime existit, & non videtur.*

CAPUT III.

Variis modis quibus in hoc duo praesentia, praecipua homines peccant. Tamburini, & Sanchez, nonnullis laice opinionibus refelluntur.

QUI vel ex cupient, vel desiderant in quo lege divina prohibetur, peccant adversus altorum horum preceptorum. Peccant quoque illi qui vellet non esse verita quae resque verita sunt; velent avaritiam non esse peccatum mortale, ut satiare possent, & exipere cupiditatem suam; velent fornicationem, pollutionem, adulterium non esse peccata mortalia, ut veluti sues in hoc vitiorum furo se se volitare pro arbitrio valerent. Hi omnes peccant adversus praefata mandata, quemadmodum & alii qui non aliam suam praesentium regulam vellet praeter suam concupiscentiam, & voluntatem; quia vellet Deum aut invidiam esse, aut impotentem, aut insipientem, dum optant illum peccata aut vindicare non posse, aut nolite, aut illa ignorare. *Graviter plene* (inquit Bernardus *term. 111. de temp. patch. & omnino execranda malitia, quae Dei potentiam, iustitiam, & sapientiam peius desiderat.*

II. In his tamen desideris conditionis distinguenda sunt obiecta duplice generis. Nam alia sunt mala, quia iure solo prohibita. Haec mentis praesentione licite fieri possunt: puta comestura carnis de veteris verita est: hinc enim intellectus separare a prohibitione valet: & hac separatione per intellectum facta, voluntas de eis carnis desiderari potest, illamque desiderare. Contra, si illi obiecto nequeat per intellectum separari malitia, nullo modo de eo desiderari licitum erit. Hinc est quod nunquam licet desiderari, neque conditionare, de odio Dei, a quo nec mentis acie praesentia malitia potest. Idem dicitur de mendacio, de

odio, de desperatione, de idololatria, alique id genus. Non nos fugit, P. Cardenas *traci. IV. de casti. disp. XII. cap. 111. et. v. propugnare, ab omnibus obiectis illicitis posse praesentia militiam moralem, etiam ab odio Dei, ab idololatria &c. quatenus eiusmodi actus sunt vel liberi, vel necessarii. Verum eiusmodi speculationes, ut nullas & vana, reitimus. Nam, quando inquiritur, fieri ne praesentio possit malitia ab obiecto separare suo illicito, termino est de obiecto morali determinatio; Obiectum autem morale praesentium dicit ad libertatem, sine qua moralitas non habetur.*

III. Autentem tamen, etiam in primo obiectorum, quae indicari, genere semper vitiosa esse eiusmodi desideria, atque adeo vitiosa. Addendum, ea semper gravi periculo plena esse. Quandoquidem intellexit praesentia, voluntas, & sentis non praesentunt. Intellectus vero, vel in ipsa praesentione, utrumque extrinsecum, & obiectum, & legem illud prohibentem, seu obiectum, & prohibitionem, cognoscit; voluntas, & sentis omnia, ut sunt in se, amplectuntur, aut saltem periculum grave ad se resque ad se obiecta, non praesent, sed ut concreta appetunt. Quare non ardeat quae docet Thomas Tamburini *Lib. X. in Decal. cap. v. §. 1. n. 2. Gualtari, quidam sacerdos, se per insuperabilem illudmodum matrimonium illis hostem non retinisse. Et reprehendatur ab alio nimis virgoso Sacerdote. Fuit illi, potuisse illum gaudere de earentia illius laboris, quae tunc nullo modo peccata, mala fuit; atque adeo tale gaudium obiectum erat ab omni malitia separatim, undec separabile.*

IV. P. Tamburini nimis religiosus reppat Sacerdotem illum qui alium Sacerdotem reprehendebat ob gaudium perceptum ex officio neglecto. Atque Tamburini doctrinam tantum laxam existimo. Etrium gaudium illud Sacerdotis de officio omissione grave indicium est praesent illius dispositionis. Quis, amabo te, gauderet utquam, propterea quod oblitus fuisset exequi id quod maxime sibi cordi erat? Quis inquam ratione praesent gauderet se vidua sibi inopiam non solvite Sacerdos videt, quia oblitus est solvite. Deus deus laudes, istumque nuncius offerre. Quisquam istum gaudii finis? Quod effugit laborem, quem solvi debet in recitandis divinis laudibus. Ne hic fanaticissimus finis est? Accedit quod Sacerdos praesent securus esse non potest, suam om-

missionem fuisse omnino inculpam. Unde etiam certo comparat, suam inadvententiam exitum omnino invincibilem, nullamque praesentia negligentiam? Quod (ide hoc certus non est, sicuti revera esse nequit, gaudium illud erit de obiecto, de quo tunc potest fuisse criminolam. Ergo gaudium illud praesent est. Accedit quod, ut indicavi, illud praesent indicat Sacerdotem tunc invidiosum Deo, locumque tunc invidiosum invidiosum indignum, dum gaudet, se non solvite quod Deo promissum. Ut clarius percipias laxitatem illius doctrinae, advertas iterum, velim, aliud esse desiderari de aliquo obiecto summo, praesent ab omnibus circumstantiis, & ab intellectu proposito secundum suam honestatem naturalem, immutata ab omni lege prohibente, aliud autem gaudere de obiecto praesent ad executionem redacto lege prohibente. In hoc casu, cum homo certus esse nequeat, se inculpate violasse legem prohibentem tale obiectum, inquit sic gaudere de legis transgressione.

V. Nec repinas, gaudium defendi ut licitum, in hypothese quod omnino praesent sit omnino inculpam, locus, si revocetur in dubium malitia omnimoda. Non, inquam, hoc responderi valet: Quamvis illi Tamburini non defendit, licitum esse gaudium de neglecto officio in hypothese qua Sacerdos inculpam omnino omnium obiectum, inquit Sacerdotem resque gaudente de neglecto officio, quod quidem te inculpate omnino credit. Verum quia Sacerdos securus esse nequit obque omni sua negligentia oblivionem eventis; indicio gaudium de tali omissione malum est. Distinguit praesent, inquit, Sacerdos concepti, se invincibiliter oblitum fuisse. Eto. At hoc dictamen erigere animam duntaxat valet, ut speret se culpam non perpetrasse; locus, ut gaudet, se debitu suum neglectisse. Quia haec ipsa oblivio, tamen invincibilis, non letitia, sed tristitia iusta causa est. Quare, patet, gaudium illud malum est duplici titulo: malum, quia de re materialiter saltem mala, quae nequit esse honesti gaudii obiectum; malum etiam ob periculum, quod illa omisso fuerit aliquo modo vitiosa, & imputabilis ob aliquam culpam negligentiam.

VI. Communis est Theologorum, etiam Probabiliorum, sententia, in genere luxuriae minime licitum esse gaudere de obiecto libidinolo, tamen a malitia per intellectum praesent. Potes, inquit, mentis acie in copula fornicaria meditari copulam ipsam,

praesentendo ab eo quod sit cum non tua. Tamen, si voluntarie de ea desiderari, etiam malitia per intellectum abstracta, etiam maximo statum, peccata letaliter. Hanc sententiam evincit Cardinalis Caietanus *Tom. I. cap. 107. et. 1. dub. 1. haec ratio. Distinguit inter constantem & delectationem. Tam constantem, quam desiderium fieri potest in obiectum & absolute, & conditionis affectum. Delectatio autem voluntaria, consequens obiectum interius apprehensum, puta concubitum, sive absolute, sive conditionaliter, non potest distingui in delectationem conditionalem, vel absolutam; sed ex ipso quod hominodum delectatio voluntaria sit, impliciter & absolute delectatio est. Unde cum quis desiderat cum aliqua contra conditionem, id est si licet sit; non peccat, quoniam desiderium obiectum habet recte rationis conditionem. Sed cum delectatur quis de hominodum actu conditionali cogitatio, delectatio ipsa non est conditionalis: quoniam conditionalis nihil ponit in esse. Hominodum autem delectatio ponitur in esse voluntaria. Et propterea delectatio ipsa non spectat ad obiectum desideratum, & cogitatum, quatenus est conditionalis; ac per hoc redit ad naturam sui generis, scilicet delectationis motus de licite concubitus. Ex hoc namque quod actus, ut conditionalis, non facit ipsam delectationem ut conditionalem, sequitur quod relinquat eam in genere delectationis voluntariae deconubitu, facta conditione, quae sola faceret illum licitum. Et hoc est ali. aliud dicere quam relinquere illum in specie delectationis voluntariae de concubitu, ac si illa conditio non esset cogitata. Haec tamen Caietanus totidem fere verbis. Cuius doctrina, licet paululum per materiam conditione solutior, facile tamen pervia reditur. Desiderium fertur in obiectum futurum conditione suspensum. Delectatio fertur in obiectum ut praesent, & absolute; quia, inquit Caietanus, conditionalis nihil ponit in esse.*

VII. P. Thomas Sanchez *Lib. I. in Decalog. cap. 2. numer. 31. & seq.* conflat hanc Caietani doctrinam, eo quod, si licitum esset desiderium, licita quae debet esse delectatio. Nam sicut desiderium respicit obiectum licitum ratione conditionis, ita etiam delectatio. Ergo licitum esse delectationem, aut uterque bonus. Distinguit quoque idem P. Sanchez delectationem voluntariam a delectatione appetitus sensitivi: illam asserit spectare posse obiectum conditionale;

fecus istam: quoniam illa ab intellectu, qui precipiendae valet, regitur; hac ab imaginativa, quae precipiendae nequit, moderatur. Hinc inferri, voluntatem delectari posse de obiecto conditionali, quod delectus conditione est peccatum morale. V. g. Petrus solutus potest delectari de concubitu cum Berra, si est uxor sua: quoniam, inquit, hinc delectatio est de obiecto licito ratione adiectae conditionis.

P. Cardanus *tr. IV. disp. XII. c. 3. art. 1. n. 40.* & *sup. docet cum P. Valquez*, delectationem de malo morali, a quo per intellectum precipiendur malitia, posse malam moraliter esse, licet obiectum malitia careat; quod variis exemplis ostendit. Dispendentia de divina iustitia, bonitatis, omnipotentia &c. mala est; & tamen obiecta bona sunt. Copula coniugalis bona est; ad delectatio in solutus de eadem mala est. Ut delectatio mala sit, necesse minime est ut sit semper de obiecto malo; sed fat est quod adveniat alicui virtuti. Quando habitudo delectationis ad aliquod obiectum opponitur alicui virtuti, licet obiectum careat moralim malitia, delectatio mala est. Accedit quod, licet copula coniugalis licita & bona sit respectu coniugatorum, illicita tamen est soluta. Condicio adiecta: Si eslet mea, non suspendit delectationem. Desiderium inefficax illius copulae media conditione, Si eslet mea, suspendit gaudium, & respicit obiectum ut futurum; delectatio vero, ut praesens, atque adeo absolutum. Ergo illicitum. Quod si contentat Sanchez, etiam desiderium includere quandam complacitiam de obiecto; & consequenter aut illud etiam dicendum illicitum, aut, si licitum illud, licitam quoque delectationem: ego ambo illi concedam. Plures Theologi cum Caletano desiderium illud conditionatum licitum defendunt. Ceterum non valde laborarem, ut illicitum mhoc desiderium propugnarem. Nam primum, ut minus, hoc desiderium licitum ostendat, & ideo illicita. Deinde, cum distincto actu interiorum res metaphysica sit, & subtilissima, & sepe unus auctorem cum alio confundatur, parum suam curare saltem ille qui eiusmodi desideria suam lassare voluntatem.

IX. Quam sit laxa haec P. Sanchez opinio, abunde conitat ex eo quod illam resciat, ut improbabilem, vel ipse P. Thomas Tamburinus *Lib. X. in Decal. c. v. §. 2. n. 1.* Eam quoque reprobat P. Ferdinandus Castropalaus *T. I. tr. 11. disp. 11. punct. 10.* Uterque allegat hanc rationem, videlicet

summam sympathiam inter appetitum sensitivum & rationalem, & vehementer proportionem utriusque appetitus ad res venetas. Eo ipso enim quod voluntas delectatur, ponit aliquid quod inhiat in pollutionem; quod nunquam licet. Ut vero Tamburinus opinionem quam reicit, quous modo linat, ait, se damnare eiusmodi delectationes de copula cogitata, quando aliqua necessitas, vel commoditas non exeat. En illius verba. Tamen voluntarie, & scilicet de la necessitate, et saltem commoditate, non delectatur, sive in voluntate, sive in appetitu sensitivo, eadem voluntate consentiente, delectari, etiam per intellectum malitia abstracta esse extra matrimonium statum morale, indubitanter mihi est. Commoditas nunquam deest; & ideo delectatio secundum Tamburinum nunquam erit illicita. Quae *ib. n. 2. adicit*, sunt ponderatione digna. Inquit enim, non licet tibi soluto delectari de copula maritali inter conjuges habita... Estote tamen posse te... gaudere, vel desiderare, ut legitime conjugis debitum sibi reddat.

X. Quid, si omnia referre vellem quae de delectatione morali scribunt P. Arriaga, & Caramuel? P. Arriaga *Tom. 1. in 1. 2. disp. XLVI. n. 4.* docet: probabilem esse sententiam, Martino de Magistris adscriptam, quod delectatio morali in re venerea licita sit, si sola via rationis spectetur; damnanda delectatio non sit de actu venereo, ut formaliter malo. Subdit tamen, praefatam sententiam aliunde esse absolute improbabilem, quod opposita sit communis inter Theologos. Veram si sententia defendens licitum delectationem morali in re venerea, ideo tantum est improbabile; quod averitur communis Theologorum placito, tan non improbabile, sed probabiliter habenda est. Quod sic evincit perdoctus P. Cardanus *trac. 10. disp. XII. cap. 11. art. 5.* Communis Theologorum consensus extens in morant controversis facit certitudinem moralem, quatenus gravi firmitate nititur principio; licet, si persuasio sit, rationem cui Theologi inveniunt, debilem esse atque infirmam. Porro P. Arriaga ad crism revocat omnes rationes, quibus Theologi evincunt, delectationem in re venerea esse malam; casque ut ineptas reicit. Primam asserit esse nullam, quod falsum supponat. Secundam dicit esse minoris efficacitatis; tertiam nihil concludere; duas sequentes non satisfacere; postremam probabiliorum atque esse adfirmat, sed minime convincere. Si ergo iuxta P. Arri-

gam nulla ex rationibus quas asserunt Theologi, plene evincit quod ipsi defendunt; consequitur, certam non esse illorum sententiam. Ideo enim, ut dictum est, Theologorum auctoritas inducit moralem certitudinem, quia supponitur gravem esse, atque validam rationem quam pro se allegant; licet a nobis non penetraret, nec percipiatur eorum vis. At, semel concessio quod illorum rationum momenta deprehendantur imbecillia, auctoritas eorumdem tota concidit. Sola quippe divinae Scripturae auctoritas, non rationi naturae, sed Dei: qui nec falli, nec fallere potest, revelacionis inmittitur. Si plura loquere potest, quibus P. Arriaga conatur obnubere evidentes rationes quibus Theologi probant malitiam delectationis morosae, scire cupis, consule laudatum P. Cardenas, qui efficaciter eadem constat.

CAPUT IV.

Peccat in postremum Decalogi mandatum qui res alienas concupiscunt.

I. QUI rem alienam contra iustitiam, & voluntatem possidentis desiderant, & peccant contra decimum preceptum. Non adeo rarum, ut putatur, est peccatum hoc. Quippe si omnes qui divitiarum nimio amore flagrant, si divites fieri incipiunt, incidunt in desideria prava, inquit D. Paulus. Exemplum refert S. Ambrosius Achab Regis Samaritae, qui, ut narratur *III. Reg. cap. xxv.* vineam Naboth Israelitae, suo palatio continendam, iusto pretio emendam, aut altero agro compensandam postularit. Cui respondit Naboth: *Proprius sit mihi Dominus, ne dem hereditatem patrum meorum tibi.* Quod responsum acre ferens Achab tanta indignatione commotus est, ut Scriptura telante in lectum proiectus, & ad parietem convertis, panem non comederet. Ad eam accessit Iezabel eius uxor, illogice iniquiter, insontem Naboth, blasphemie in Deum, & in Regem duorum testium falso testimonio convictum, interficere decrevit. Quo lapidibus interempto, vineam sanguine possessoris, & domini manantem crudelissima tyrannide usurpavit.

II. Impium Achab, & fersissimam Iezabel imitantur plures huius saeculi divites, & magnates, inquit S. Ambrosius *Lib. de Naboth Israelita cap. 1. Naboth historia tempore vetus est, usu quotidiana. Quid enim dicitur non quotidie concupiscit aliena? Quis Conc. Theol. Tom. IV.*

opulentissimorum non exturbare contendit agellulo suo patrem? atque inopem aviti raris eliminare fatuos? Quis contentus est suo? Cuius non insulamur divites animam vicinis possessio? Non igitur unus Achab satas est; sed quos prius est, quotidie Achab suscitatur, & nunquam hinc secula morantur. Si unus accidit, affertur plurimi: plures qui regunt quam qui amittunt. Non unus Naboth pauper occisus est: quotidie Naboth struuntur, & pauper occiditur. Quemadmodum Iezabel muliercula imperiosa impotens, & avida, vincam Naboth suo coniugi rapemisti; ita & avaritia, per Iezabelem alumbatur, quotidie pollutat alienos domos, & possessiones. Quot licet Achab successoris, qui, ut vineas continas vicinatas asequantur, circumventi res pauperes sudent, modo pecuniarum oblatione allicunt, modo mirarum sonitu perterrefaciunt; nunc emendicatis pretextibus lites inducunt, nunc calumnia illos opprimunt, atque tot fraudibus obident & vexant, ut tandem, velint, nolint, in illorum retia incident.

III. Peccant quoque adversus hoc postremum preceptum qui ad expandendam propriam concupiscentiam, nullo praestituto sibi limite, immoderate bona exoptant contra divinam voluntatem. Frequentius adversus postremum hoc mandatum peccant artium quarundam professores. Aliquis obiter indicabo. Peccant ergo I. Tabernarii, & opifices cupidinatos, qui pecuniarum cupiditate flagrantes, huiusmodi mercium, ac rerum pentam exoptant, ut inde maiora lucra capiant. II. Medici, & chirurgi qui morbos grassari in civitate percipiunt, ut aetorum corporum plagis avari sui cordis ulceribus medentur, suaque opes auget. III. Milites qui accendi inter Principes bella avent, ut occasiones fieri praedandi, & praedandi operiantur. IV. Mercatores qui frumentorum, sive mercium quae ad victum, & vestitum pertinent, inopiam desiderant, ut pretia augeantur. V. Advocati, scribae, cancellarii, qui civiles lites, & delicta criminalia, rixas, percelliones, homicidia perpetrari cupiunt, ut iunm patrocinium dispendere, & aliorum infortunios altius ipsi asurgere, & patrimonium augere valeant. VI. Luiores qui ludis, sive licitis, sive illicitis, expollate locos pecunias, & patrimonio tentant, qui non animi recreandi, sed expiandae alienae crumene causa ludis vacant. De hoc secundi sanguinis crudeli, & inhumano duello, quo mutuo amici ludi, avaritia fidentes, se interimunt, atque ad ultimam le-

cundi sanguinis gustam, plura, dum hanc verbaro contoveriam, dicturus sum. Quae hic indicavi, fuisit episcopi Carochilimus Concilii Tridentini III. part. loc. cit.

IV. Tandem ad pleniorum postremi Decalogi manifestam intelligentiam eis animadvertendum, quod licet cetera precepta, dum vitium vesant, oppolitam precipiant virtutum; sic hoc ultimum, dum insula desideria nostra prohibet, jubet, et voluntatem, & appetitiones nostras supereminet divina voluntari liberticium, ut, desideria nostra furiam erigentes, caelestem fraternalem, & aeternam divitias, terrenis contemptis, diu noctuque percipiamus: ut abrogantes (inquit Apollolus Paulus ad Tit. 11.) impietatem, & saecularia desideria; sobrie, iuste, & pieternis in hoc saeculo, expectantes beatam spem, & adventum gloriae magni Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi. Haec aeternae felicitatis desideria animam nostram tranquillam, equalem, pacificam, inferioribus appetitionibus imperantem, ad omnes eventus immotam, atque invictam efficiunt. Quoniam omnia elementa, dum ad centrum tendunt, suavi rapinur impetu, ut ibi plene conqueantur. Centrum cordis nostri caelum est, a quo, dum terram incolimus, peregrinamur. E contrario desideria rerum terrenarum animum nostrum exagitant, torquent, atque disceperunt in partes. Heinc est quod Deus peccatores non alius in hoc mundo carnalibus, & torporibus pueniendo tradit quam propriis desideris, inquit Paulus ad Romanos 1. Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum. Animadvertens Salomon, humana desideria pigram occidere, eumque inertem, & otiosum tum potissime efficere, cum magna meditatur. Desideria occidunt pigram. Naluerunt enim quidquam manus eius operari: tunc de concupiscentia, & desiderat. Prov. xxi.

V. Quae haecenus inculcavi Christus ipse non docuit, humanas nos ut desideria secularia, & terrenarum rerum cupiditates, vel luti opprimentes sarcinas, deponentes, ad semetipsum accedamus. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos. &c. Iugum enim meum suave est, & onus meum leve. Matth. xi. Hunc transcriptis textum, ut primis extremae responderent. Iugum Christi, quod his maxime decem Decalogi preceptis clauditur, divina caritate suave, & delectabile fieri, vel initio istius nostri in decem divina mandata Commentarii diximus.

In praesentia vero idem repetimus, atque addimus, eo hoc iugum suaviter fieri & levius, quo exactior erit mandatorum observantia. In huius operis decursu passim vidimus, Callistum recentiorum plures in eo legis evangelicae suavitatem locare, ut rigorem preceptorum extenuent, legem laxent, appetitionibus faveant. Quavem reddere christianam professionem sibi blanditurum illi, si hominum desideria terrenis oblectamentis, & carnalibus illecebris demulceantur si per theatra, comedias, omniaque invidiosus mundi spectacula evagari sinant. Quae lascivitas dira est & immanis crudelitas. Audiamus Augustinum episc. xlv. nunc xxviii. Haec disciplina pia humilitatis confessio, & invidiam cupiditatem, avidam rerum extra nostram pietatem constituantur, velle ex animo, & quodammodo expirat. Ibi enim labor, ubi multa quaeruntur, & diliguntur, quibus adipiscendis, atque retinendis volentia non satis est, quia consequentem non habet facultatem. Ista vero cum volumus, adisti, quia eam ipsam plene velle, iustitia est; nec plus aliqua perfectioe iustitia, quam perfectam voluntatem, requirit. Vide si labor est, ubi velle satis est. Unde dicitur dicitur est: Pax in terra hominibus bonae voluntatis. Ubi pax, ibi requies: ubi requies, ibi finis appetendi, & nulla causa laborandi. Sed haec voluntas, ut plena sit, operet ut sana sit. Erit autem sana, si medicum non refugiat, cuius solius gratia sanari passus est. Ubi velle satis est. Unde dicitur dicitur est: Pax in terra hominibus bonae voluntatis. Ubi pax, ibi requies: ubi requies, ibi finis appetendi, & nulla causa laborandi. Sed haec voluntas, ut plena sit, operet ut sana sit. Erit autem sana, si medicum non refugiat, cuius solius gratia sanari passus est.

VI. Plurima alia in huius veritate commendationem adferre ex S. Doctore possem. Clamat quippe passim, & postillimum Lib. III. de doct. christ. cap. 5. Quanto magis regnum cupiditatis immittat, tanto regnum caritatis augetur.

CAPUT ULTIMUM.

DECALOGI EPILOGUS.

In quo novella praecipua erunt, quae dicta sunt, capita sub unica oculorum acie repraesentantur; & ex eorumdem quorundam Casuistarum laetitibus suadet. Benignitas probabilissimae ex S. Augustino serpente Evam seducens blanditiis comparatur.

Iugum quod Christus IESUS Servator noster humanis cervicibus ferendum impoluit, decalogicis mandatis concluditur, Grave, durumque est, si humanae infirmitatis vires spectentur; suave autem, & leve divina caritatis unctioe, aliorumque theologicarum virtutum fidei, & spei exercitio efficitur. Quamobrem istarum trium virtutum explicationem, officia, prerogativas, frequentandum debuit, & merita in antecedentibus praemis, seu fundamenta, quibus universa lex nititur, ut hinc colligant christianae letores, quodam sit oleum illud quo mandatorum severitas delinitur, quodnam sacrum balsamum, & divina remedia quibus humanarum virtutum imbecillitas intaetur, & hominum corda inflamantur ad viam mandatorum alacriter, suaviterque percurrentium. Novi quidam Casuiste iugum suave reddere student, non actuum fidei, spei, & caritatis frequentia, sed legem extenuando, iugumque diminuendo. Vidimus novos quosdam Auctores haec trium virtutum mandata, quae sunt christianae vite primordia, & universae evangelicae perfectionis spiritus, & anima, eo respicere, ut per se vis unquam in toto vite decursu obligent, aut nonnulli semel intra quinquecentum, aut brevium. Quos errores fule pro dignitate labactavimus; quoniam laxae istae opinioniones non modo earamdem virtutum adhibitionem inducunt, sed Christianis medicinas, quibus vulnera sanantur, pabula divina, quibus spiritus vivificatur, roboraturque ad iugum suavissime ferendum, subtrahunt. Ne vero quis suspicetur me plus iusto exaggerasse, ut mulstare congregati mei solent in recentibus sanctorum quorundam Probabilissimum opinionibus, habet in medium proferre iudicium, non Simplicii, non Obliact, sed doctissimi P. CHRISTIANI LUPI in doctrinam P. Thomae Tamburini super hoc altissimo precepto amandi Deum. Porro haec P. Lupus Tom. XI. edit. Venet.

In epist. ad Card. Novis pag. 147. & seq. scribit. Darum nobis iudicium nuper fecit Thomas Tamburinus, cuius expedita, ut inferscribit, Decalogi explicatio huc deportata fuit, & typis vulgata apud Infuillas, oppidum diocesis Tomacenensis. Est compendiosa, non expedita explicatio. Humanam gentem non a milto, uti tentat, divinarum, ac humanarum legum iugo; sed in miserandum ipsarum contemptum, ac libertinam praeparacionem expedit, nec unum de minimis, sed multa etiam de maximis mandatis solvit, & sic docet homines, argue ita auctorem suum cum omnibus in eius errore solutis facit esse minimos in regno caelorum. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; est lumentum, ac primum, adeoque rigidum aeternae legis mandatum, ut mens nostra, quae ad inlar cordis semper sine feris est in motu, eius virtutem, quem mentis habitum, ac animi praeparacionem sanctus Augustinus passim appellat, actum, nec ad unum temporis instanti, si quidem antiquis Doctoribus credimus, possit interpolare. Quosvis mentis lupra ipsum reflexio obligat, est antiquae scholae quaestio. Quorundam singulis dumtaxat dominicis debet obligare opinantium sententia a multis merito opinatur minus laxa. Ad vero dictus Tamburinus (Par. II. cap. III. §. 2.) nec in rationis ingressu, nec in mortis exitu, nulloque vite tempore asserit ipsum divinae dilectionis actum esse necessarium. At, preceptum caritatis impositum fuisse ob iustificationem impit; solum igitur obligare, quando impius, quia sacrae mentium praeparacione non est in promptu, nisi habeat aliam viam, quae se iustificet, nisi elicit actum contritionis, quae semper aliquando tandem modo actum auctoris Dei super omnia dilecti invenit. Consequenter igitur & iustitiae, variaeque iustificationis, ad actum caritatis fideles obligantur. Eam quae nec in mortis exitu, nec ad Deum diligendum obliget, sententiam assererat esse probabilis & iustissimam. Ad illas Siciliae merces in memoriam nobis venis Gregorius Magni ad sanctum Maximianum Syraculae Antulitem episcopa. Vana mors subinde mala, quae aguntur in ista provincia, unvantur, ut peccatis facinorosis, quod avertat omnipotens Deus, celebret tam peccatorum credamiam (Lib. III. epist. xli.) A viro omnia ad maiorem Dei gloriam asere professio proferre tam

UNIVERSIDAD DE MADRID

monitrosam dogma plurimum sunt admirati. Hinc & ipsum constanter invaserunt, ad iuvicque divinitus inspirata beatissimi Patris nostri, cui dat Deus annos de nostris istis, Alexandri VII. Solummodo pastoralis anno 1665. damnans hunc articulum: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore*. Et: *Maestens Chrilianus Lupus*, eliquis tantum non pauci in animarum ruinam. Rejectione Probabilitatis non pauci pia intentione delubri legum christianitatis leheni & dulcem efflicere sibi blandiantur, cum illam infestione, attemperantia humanis cupiditatibus, quas eidem fublicere homines carnales refugunt, non scitissime S. Augustinus coitione. *in Psal. xlviii.* animadvertit. *Omnia divina eloquia salubria sunt bene intelligentibus; periculososa vero his qui ea volunt ad sui cordis perversionem detorqueere, potius quam suam eorum rectitudinem corrigere. Hæc est sententia in hominibus magna, & sustata perversitas, qua, cum ipsi debeant secundum voluntatem Dei, Deum volumus vivere secundum voluntatem suam; & cum ipsi volunt corrigi, illam volum deprecari, necnon non arbitrantur quod ille velit, sed quod ipsi volunt.* En quibus coloribus Doctor sanctus depingit illos qui, quoties audiunt omnia in Deum dirigenda opera, repetenda fidei, spei, & caritatis officia, vivendum christiana, nempe celestis, divinaque vita, continuo inlanciant: *lapsum meum suave est.* Excitantur a cervicibus lapam, aut partem decerpunt, ut suave illud esse dicatur. Legem decalogicam virgam appellat directionis Regius Propheta, que in Christi regnum devotus, errantes palantemque homines dirigit, eorumque cupiditates coerct. Virgam hanc ferream, id est inflexibilem, immodicamque alibi vocat; minaturque tamquam fixam vasa contritam eos Deum qui inlectore, & humanis appetitibus hanc virgam hinc inde non reclinant. Lubet michi certum S. Augustini dictum ex commentario in Ps. xlv. transferre. *Directionis virga est que dirigit homines. Curvi eant, distorti erant, sibi regere cupiebant, se amabant, facta sua mala diligebant, non voluntatem suam Deo sublebant, sed voluntatem Dei ad suam concupiscentiam flectere volebant. Inlectur enim peccator, & iniquus plerumque Deus, quia non pluit; & non vult sibi Deum vasa, quod fluit. Et ad hoc promovendum flectit quotidie homines, ut dispartent contra Deum. Hoc facere debuit; hoc non bene facit.*

Tu videlicet vides quid facias, ille usque? *Distortus tu es; ille rectus tu es. Distortum ad rectum quando coniungis, collineas non potest; tamquam in pavimento aequali ponas lignum curvum, non adiuverit, non coheret, non cooperatur pavimento aequali. Ergo Dei voluntas aequalis est; tua curva est: propterea tibi curva videtur illa, quia in illi cooperari non potes. Dirigege ad illam, tene illam: nam si illam velis curvare ad te, quia non potes, frustra conaris: illa semper directa est. Vis illi herere? Corrige: erit virga illius qui te regit, virga directionis. Et in Psal. lxxxii. Accede ad istam virgam; sit tibi Rex Christus: regat te virga ista, ne frangas te. Virga enim ferrea est illa inflexibilis: Et quid dictum est? Reges eos in virga ferrea, tamquam vas signi conteres eos. Alios regit; alios conterit: regit spirituales; conterit carnales.*

II. Benignitatem illam qua emollire plures contendunt divinx leviertatem, comparat S. Doctor blanditis illis quibus funem primis parentibus demon fecit. Exaggerabat callidus serpens divini mandati rigorem. Futuræ divinitatis spe lætatur incautus, illi sine dulcem potum eum fuit, unde illorum mors, nostræque calamitates profectæ sunt. Parentum exemplum amplectuntur homines qui, nullo legis rigore, lenocinantia benignitatis præliis decepti, laxas legis interpretamentum iulcipiunt. *Repsit* (inquit S. Pater conc. i. in Psal. xlviii.) *et fecit hominis verbi Dei serventatem, & admittit ad se male scientis serpens blandiantem. Cogitavit ergo carnis serpens divinus. Quis hic sermo, qui contra benignos blandiloquentium perorat, qui illorum negas, & fallacillimum æternæ fatis nexumque inculcat?* Respondet Doctor sanctus serm. i. de verb. Dom. cap. vii. *Si peccator, adversarius tuus est sermo Dei. Peris causa. Forsitan delectat te inordinari dicit tibi, Noli. Delectat te spectare, & mirari: ille dicit tibi, Noli. Delectat adulterari: dicit tibi sermo Dei, Noli. In quibuscumque peccatis volueris facere voluntatem tuam, dicit tibi, Noli. Adversarius est voluntatis tue, donec fiat auctus salutaris tue. O quam bonus adversarius, quam utilis adversarius! Non querit nostram voluntatem, sed voluntatem. Adversarius est nobis, quamamdiu sumus; & ipsi nobis: quamodum tu ibi inimicus es, inimicum habebis sermone Dei. Esto tibi amicus; & concordas cum ipso. Non homicidium facies. Audi, & concordas.*

ff. Non furtum facies, Audi & concordas. Non meccaberis, Audi, & concordas. Non saltem testimonium dicas. Audi, & concordas. Non concupisces uxorem proximi tui. Audi & concordas. In his omnibus cum tuo adversario concordas: dicit enim, quid perdidisti? Non solum nihil perdidisti, sed & teipsum, qui perteris, invenisti.

III. Sermo Dei, lex Dei: bellum indicit appetitionibus nostris perpetuum: ideo ipsa divina eloquia sunt humanitatis nostræ, ad illecebras, ad voluptatum illicia propensæ, adversarii severi, & rigidi. An non auctera, & rigida semper lex illa erit que frenahominibus iniicit, que subditorem coercere mores, & ad virtutis normam conformare iudicat? Te ergo fallunt, palantque adulatores illi qui suavia, dulcia, id est tuis desideris conformia, divina depingunt eloquia, qui ratiuncularum, & sophismatum lenociniis legi severitatem extenuare conantur. Aures istis, qui cum benedictum, seducunt, claudes, eaque arripe, ut audias adversarium carnis tue sermone Dei. Clamat sermo Dei: *Dirige Dominum Deum tuum ex tace cordibus: contra blandiloquum mandatum istud per se nunquam infirmat obligare.*

IV. Quam severo sermo Dei prohibeat iurandam, necessitate sublata, quanta sit cautio adhibendam, cura necessitas usum expostat, late palam fecit in expositione secundæ mandati. Commenta inaudita, quibus etiammodi sacrosancta iuramenta circumveniant, eludat, in nihilum redigat nova quorundam Theologorum, ibidem perentis, & pro viribus retrahit. Quorum mandatum sua quoque passum esse incommoda indicavi, ex novo scilicet opinandi modo, quo filios lætari posse de morte parentum ob hereditatem coniequendam, aliterque Casuista non pauci.

V. Sermo Dei inhihet homicidia, Non occides. Que monitrosa paradoxa benignitas finguntur non invenit contra hæc naturale divinum præceptum? Ob valorem unius auri docet occidi posse furem, & impingentem alamp, etiam fugientem, interficere. Defensione occisiva licitam esse culbore non modo ea que actu possidemus, sed etiam illa ad que ius indicatum habemus, & que nos possidere homicidia ad honorem ipsam reparandum. Licere Religiosis, vel Clerico calumniam graviam crimina vel de, vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius defendendi modus non suppetat, benignissime, si graviter lætus honor sit, etiam

post damnatam doctrinam, propugnet. Nunc contemptum tibi erit, non iure & merito benignitatem probabilissimam truculentam, & sanguine madentem appellare.

VI. Lubricam, & voluptuosam firmam delineamus in sexti mandati explicatione præfatam benignitatem, renis, & opinionationibus descriptis quas novi Casuiste plures commentantur. Te delectant theatrorum, comædiarumque spectacula. Sermone Dei moneris: *Nolite diligere mundum, neque ea que in mundo sunt... Quoniam omnia que sunt in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: I. Ioan. ii.* Ex altera parte aurius tuis insuluratur benignus Casuista: *Voluptates sensuum licite appeti possunt propter se. Illam adulterii delectat. Sermo Dei clamat, Non meccaberis. Serpentes benignitas illudat, & cavillatur: *Caspula cum coniugata, consentiente marito, non potest adulterium. Tanta est divine legis benignitas, ut vel in coniugatis ipsi finem honestum procedendam celo libens possit: Ut sciam nonnullique vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & bonore, non in passione desiderii: I. Thefal. i.* Contra aliquid arguatur hoc passo. Officia coniugalia exercere solius delectationis causa, ne veniale quidem est peccatum, si non est, pulchrum prospectare campum, fragrantem rosam aliorum ob voluptatem admirare, suavi melodia liberare dures dare. Mulierum alioquis, & conversatione alicuius homines. Sermo Dei hæc omnia cavenda, ceu humanorum cordium præsidia, admonet. *Non zelus mulierem suam tuis, ne ostendat super te multitudine doctrinæ nequam... Ne respicias mulierem multivalem, ne forte incidas in lapsum illius... Virginem ne concipias, ne forte scandilicet in decoro illius... Averte faciem suam a multitudine decoro illius... Averte contra inhihet benignitatem: Eccl. ix. Contra inhihet benignitas quidem, & puellas, præsertim plebeas, occitas cubare cum grecis suis exitis, vel indolis licite posse. Consule ea que rap. i. in mandatum sextum retulimus.**

VII. Quoniam humanum genus ob carnis concupiscentiam, bonorumque cupiditatem maiori es parte periclitatur, duo hæc vitia duobus contentis prædictis sermo Dei vetuit. Continuo enim post sextum adverius carnis illecebras, legitur septimum, *Non furtum facies.* Rigorem istum mandati temperavit nova benignitas, innuens licitum esse furari, non solum in extrema, verum etiam in gravi necessitate. Quid gravi necessitatis nomine intelligit? Quid? Indecorum vitam, priusquam

spendit iacturam, fulgidi apparatus decre-
mentum grave. Qui cessit foro, potest sibi
retinere bona, quibus indiget ad sustentatio-
nem familiae, NE INDECORE PVVAT; licet
debita pro quibus cedat, sint ex iniustitia, &
notoria delicto contracta. Haec doctrina nobili-
bus, mercatoribus, aliisque non infimi sub-
sellii professoribus. Quid? Nulla ne benignitas
famulis, ancillis, mercenariis blandiens? Au-
di. Passim famuli, & familia delictis occu-
patis heris suis succurrere ad componendam
suam operam, quam maiorem indicant salarium
quod recipiunt. Quam damnatam doctrinam,
quo vel altero verbo fucantam, defendunt Ca-
sualia non nonnulli. Quid quod pro hono-
ris levi compensatione iusta licita esse propu-
gnant? Coniule que in septimum mandatum
dicta sunt.

VIII. Sermo Dei vetat falsa testimonia
mendacia, calumnias, detractionesque. Ad
haec omnia honestanda, que benignitas ali-
quorum casualitatem invenit dogmata, sulo ca-
lamo istis locis enarravi. Equivocationes,
ambiguitates, mentis restrictiones, cetera
quae id genus in median addunt, & pro vi-
rii labefactant.

IX. Memineris nunc velim, christiane le-
ctor, omnia decalogi mandata ab ipsa natura
lege, humanis animis instata esse precipita.
Quis porro non obsequerit, tam immensa
commenta proferri portante advertit, ea que
omnibus pervia sunt, quorum ignorantiam
Patres omnes, ut noxiam reputant, quod
invincibilis nunquam sit? Sed quid Patres
nostros appello? Vel ipsi Ethnici legio natu-
ralis ignorantiam damnarunt. Libere enarra-
re eloquentissimus Christianorum Lactan-
tius Lib. III. cap. viii. transcribit ex M. Tuli-
o, „ Suspendenda Dei lex est, que nos ad
hoc iter dirigit, illa facta, illa creata,
„ quam M. Tullius in Lib. III. de Repu-
blica pene divina voce depinxit, cuius ego
„ ne plura dicerem, verba lubeci. Est qui-
dem vera lex, recta ratio nature congruens,
„ diffusa in omnem, constans, sempiterna: qua
„ vocat ad officium iubendo, vetando a fraude
„ deterrat, & que tamen neque probos frustra
„ iubeat, aut vetat, nec improbos, iubendo
„ aut vetando movet. Hinc legi nec proega-
„ ri fas est, neque derogari ex hac aliqua
„ licet, neque tera abrogari potest: nec vero
„ aut per Senatum, aut per populum scilicet
„ hac lege possunt. Neque quarecundam expla-
„ nator, aut interpret eius alius. Nec erit
„ alia lex Romae, alia Athenis; & alia nunc,
„ alia posthac. Sed & omnes gentes, & omni

tempore lex una, & sempiterna, & immu-
tabilis contrahit; cuiusque eius communis
„ quibus magister, impositor omnium Deus,
„ illi bonus legum inventor, dissipator, ac-
„ tor, cui qui non parabit, ipse fugiet; &
„ naturam hominis aspernatur, hoc ipso iure
„ maximas penas, etiamsi cetera, qua putan-
„ tur supplicia, effugiet. Quis sacramentum
„ Dei sciens, tam significanter enarrare le-
„ gem Dei possit, quam illum homo longe
„ a veritatis notitia remotus esse potest? Ego
vero eos qui vera imprudenter loquuntur,
„ sic habendos puto, tanquam divinent spi-
„ ritu aliquo inlincti. Quod si, ut legisfan-
„ ctus vim rationemque ipsi perdidit, ita il-
„ lud quoque scilicet, aut explicat, in qui-
„ bus preceptis lex ipsa consilietur, non Phi-
„ losophi sanctus est officio, sed Propheta.

X. Quid ad haec novae benignitatis invento-
res? Lex decalogica non alia Romae, alia
Athenis; non alia primis Ecclesie christiane
seculis, alia nunc. Eadem, sempiterna, in-
variabilis, immutabilis. Unus magister, lu-
men nempe signatum super omnium homi-
num vultum. Nova benignitas, qua delin-
turi legis ultis feveritas, dulce venenum est,
quod mortem parat. Opinuntur, quibus car-
nis, & sanguinis lex accommodatur, precepta
sunt, que recte rationis lucem obambulant.
Verum quaeque aperiata, dura, inintica illece-
bris carnalibus, sed animabus amica, easque
ad salutis portum dirigit. Via quippe lata,
angusta, & arcta, que apparet, & est rei-
plina rigida, ad vitam ducit. Haec sunt doc-
umenta toties in Dei sermone repetita. Sed quod
iustendere nonnullis Benignitas pudore debet,
est vel ipsos Ethnicos veritates istas assecutos
fuisse. Audi ethnicum Poetam.

Littera Pythagora dicitur fuisse bicorni
Humana vita speciem praesere videtur.
Nam via aëritis dextram petit ardua cul-
lenam.
Difficile quoque altitum primum spectantibus
effert.

Sed requiem praebet fessis in vertice summo.
Molle ostentat iter via late, sed ultima meta
Praecipit capros, rotatque per ardua faxa.
Quisquis enim duros casus virtutis amore
Peregit, ille sibi laudemque decusque parabit.
At qui desistunt, luxuriamque suppetas in-
terten.

Duro fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis, inopique simul, miserabile transgessit
suum.

XL. Ad haec sane carmina alludit Lactan-
tius.

tius Lib. VI. cap. 111. ubi scribit: Dux sunt
via per quas humanam vitam progredi necesse
est: una qua in celum ferat; altera qua ad
inferos deprimat: quas & Poeta in carminibus,
& Philosophi in disputationibus suis in-
duxerunt. Et quidem Philosophi alteram virtu-
tutum esse voluerunt, alteram vitiorum; ean-
dem que assignata sit virtutibus, primo aditu
esse & arduam, & confragosam; in qua si
quis, difficultatis sapientia, in finem suum eva-
suerit, habere eam de cetero planam iter-
licidum, amantemque contempit. & omnium
laborum suorum capere fructus habere, atque
incedendo. Quos autem primi aditus difficul-
tates deterruerit, eos in eam vitiorum viam la-
bi, atque desistere, qua primo ingressu sit
quasi amara; deinde cum in eam paullo ul-
terius processerit, amantitatis eius speciem re-
pente subiaci, exortari autem viam precipi-
tentem, nunc satis asperam, nunc obductam sen-
tibus, nunc gurgibus intericam, vel torren-
tibus rapidam, ut laborare, herere, labi
cadere sine necesse. Quae omnia eo profuerunt,
ut apparet in virtutibus capiendis labores esse
maximos, in perceptis autem maximos fru-
ctus, & solidos, atque incorruptos volupta-
tes: vitia vero quibusdam delinements natu-
ralibus illiter animos hominum, & in tantum
inconditatum specie captos ad acerbas amari-
tudes, miseratque perducere. Sapienter pro-
fus disputavit, si virtutum ipsarum formas,
atque terminos scirent.

XII. Tempus iam est ut vela contraham,
& ut te, christiane lector, dum orationi me-
fincem impono, pressius alloquar. Experienter
ergo, & missis illisiorie benignitatis vene-
nificis, in Nomen, legemque animum in-
tende. Non te a veritatis lemnia abducat
prevaricantium multitudo, non magistrorum
auctoritas, non rapidus confusioinis torrens;
sed te ad legem firmiter, constanterque tene;
ut admonet magnus Pater Augustinus Lib.
de catech. rud. cap. xxv. Tene te ad legem
Dei, & non sequaris prevaricatores eius. Non
enim secundum illorum sensum, sed secundum
illius veritatem inuicaberis. Novis opinunculis
lenocinatur iuicitas, caro blanditur, Au-
ditorum patrocinium favet, Probabilitatis fa-
cus excantat minus peritos. Ut his prestigis
omnibus te subducas, non levis tibi insiden-
da pugna est. Verum, ne ad scopulos navi-
culam allidas, illorum semitis insille qui per-

hoc idem mare, & quidem furentius, navigan-
tes portum tenere salutis; quales sunt Offenses
Patres, quos Ecclesia ut Sanctos colit. Cesset
(inquit Paulinus Nolanus ep. l.) omnis
excusatio errorum, asserantur peccandi feda
solatia. Nihil omnino agimus, qui nos per
multitudinis exempla defendimus. Multitudi-
nis exemplum, magistrorum etiam quorumdam
auctoritas quaedam incredibili vi, atque
impulsi pertrahit in errorem, a quo ut te
Patres eriperent, altius inclararunt. Ne tra-
hamur (subdit Lactantius Lib. III. capi-
xiii.) auctoritate cuiusquam; sed veritati
potius servecimus, & accedamus. Nullus hic
temeritatis locus est. In aeternum stultitia po-
na subvoluta est; si aut persona inanis, aut
opinio falsa deciperit.

XIII. His te vocibus alloquuntur Prophetae
Numine crebris afflati. Popule meus (inquit
Isaias cap. 111.) qui te beatum dicunt, ipse
te decipiunt, & viam gressuum tuorum distor-
pant. Propheta Regius conqueritur, quod lau-
datur peccator in desideris anime suae, &
iniquis benedicitur: Pl. ix. Vehementer per
Ezechielem Dominus obiurgat magistros, legem
suam officio inhiat, & populo blanda-
dientes. Vae qui consunt pulvisibus sub omni
cubito maris, & faciunt cerviculis sub ca-
pite universae aetatis ad capiendas animas....
Et volabant me ad populum meum propter
populum herdes, & fragmen panis, ut
excitarent animas que non erunt, men-
tiones populo meo erant mendacis. (cap.
xiii.) Et itaque falsas magistrorum voces
declinamus, lex ipsa oculis obvertelet. Ma-
gistros sepe querimus, non ut exaditis, se-
veriusque legem observemus; sed ut effugia
nobis aperiant ad legem observantiam euan-
dam. Hic est officiorum omnium delictus:
haec iniustitia, & requiritis regula; quod sermo
Dei iubet, quod imperat, quantumvis mandati
causam minime teneamus, iustum, sanctum,
piumque existimemus, summoque studio exe-
quamur. Ea omnia que minus probabilia
queque verosimilium cum divinis functionibus
pugnant, licet luto probabilissimilia, iusta, &
& pia videantur, alic pernicitate plena ar-
bitremur. Et hac in decalogicam legem di-
cta sufficiant. Quae omnia in gloriam & lau-
dem omnipotentis Dei, eundem Filii Servato-
ris nostri Christi IESU, sanctique Spiritus
cedant. Amen.

U A N L

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
SECRETARÍA GENERAL DE BIBLIOTECA